

ANNALES

ECCLESIASTICI

AB ANNO MCXCVIII.

UBI DESINIT

CARDINALIS BARONIUS,

AUCTORE

ODORICO

RAYNALDO

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERO.

Accedunt in hac Editione

NOTÆ CHRONOLOGICÆ, CRITICÆ, HISTORICÆ,

QUIBUS RAYNALDI ANNALES ILLUSTRANTUR, SUPPLENTUR, EMENDANTUR,

AUCTORE

JOANNE DOMINICO MANSI

LUCENSI

CONGREGATIONIS MATRIS DEI

Tomus Duodecimus.

LUCÆ

Typis LEONARDI VENTURINI MDCCLV.

De Superiorum Licentia.

ANNALES ECCLESIASTICI.

JESU CHRISTI
ANNUS
1513.

LEONIS PAP. X. MAXIMILIANI ROM. REG.
ANNUS
I.

20.

I.

Nno a virgineo partu
millesimo quingente-
simo decimo tertio in-
dictione prima, Ju-
lius Papa gravioribus
curis saucius ob schis-
maticorum protervi-
am, novasque princi-

(a) Pan-
vin. insul.
II. l. 11.
p. 72.

pum dissensiones, ægre enim ferebat (a)
Venetos Cæsari conciliari non posse, Gal-
liarumque Regi conjunctos, cum susce-
ptum de veteris imperii dignitate tuenda,
atque amissis urbibus repetendis consilium
fixum animis tenerent, lethalem morbum
contraxit, quo diu elanguit, rebusque
mortalibus nuntium remittere paratus,
gratias Deo egit de concessio intervallo,
ut animæ saluti consulere, & antea vitæ
culpæ deservit. Tum conceptas pro li-
bertate ecclesiastica constabilienda curas
non intermittens, Lateranense concilium
promoveri voluit, designavitque Raphael-
lem Cardinalem Riarium episcopum Os-
tientem proximæ sessionis præsidem ac
moderatore; de quibus Paris de Grassis,
cui plura Julius de justis funeribus sibi
perfolvendis dabat mandata, hæc refert

(b) Paris
10.3. ms.
arch. Vat.
p. 972.

(b) : Die veneris, quarta februarii, Pon-
tifex mihi ad se in lecto agrotantem vocari
jussu, exposuit summa cum pietate sui cor-
poris resolutionem imminere, & jam vi-
tam in Dei manibus esse, nec jam amplius
de sospitate ulla cogitare, quin potius cor-
pus suum de proximo moriturum & in pul-
verem sese resolvendum : de qua re gra-
tias agebat Deo, quod bonum finem, ut
Christianum decet, sortitus esset; non au-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

tem improvisam aut subitaneum casum,
sicut multis ante se Pontificibus jam con-
rigisse sciebat, qui adeo celeri morte rapti
sunt, ut nec de rerum substantia, nec de
corporis conditura, nec de animæ salute
providere potuerint. Ergo in hoc statu con-
stitutus ipse Pontifex, in me uno, ut di-
xit, confidens, & infra, rogabat me, ut
sui mox morituri corporis curam suscipere-
rem, non ut superfluent nec nimis de-
liciose ornari efferrique facerem, cum id
ipsum non mereatur, qui dum vixerit ni-
mis magnus peccator extiterit, sed ne ni-
mis abjecte vestiretur aut sepeliretur. Ad-
dit author postridie VALUISSE Julium, at-
que ad proposita læta facie respondisse :
Rogabat, inquit, quantum poterat Cardi-
nales omnes, ut omnino facerent sessionem
in die conducta, ne termini contra Regem
Gallorum & eius complices perderentur,
aut, ut dicunt, circumventiretur, & quod
super propositis tantum in sessione præce-
denti discuteretur; & quod Cardinalis S.
Georgii tanquam decanus collegii, qui e-
riam episcopus Ostiensis esset, præsideret,
ut moris est.

Julius pie
se ad
mortem
comparat.

Compo-
nendi ca-
daveris
curam de-
mandat.
Gallorum
Regem in
jus voca-
ri jubet a
concilio.

Ingravescente rursus morbo veteres de
successorum integritate ac religione af-
ferenda sollicitudines auctæ; die enim ap-
petente, quo sessio quinta Lateranensis
synodi celebranda erat, cui, ut dixi, mor-
bo implicitus præesse non poterat, priora
consilia de simoniaca peste a supremi
pontificatus vertice avertenda urfit, at-
que ad exitum perducenda curavit in so-
lemni patrum cœtu; de quo congregato,
Cardinale S. Georgii de quo paulo ante

II.

A me-

memoravi præfide, hæc tradit Paris de
(a) Id. ib. p. 980. Sessio v. Lateranenſis concilii.

III. (b) Ext. in actis concil. Later. ſeſſ. 5. tom. 4. part. 2. concil. p. 47. ex editione Binii. Julii laudata conſtantia.

Magna nomini Gallico ob ſchiſmata conſtata invidia.

Græſſis (a) : Die mercurii xvi. februarii fuit habita ſeſſio v. apud Lateranum in baſilica, ut alias, per patres abſente Pontifice graviter egrotante. Et quidem ſic mane omnes Cardinales ad palatium acceſſerunt, & in capella majori congregati ſunt : inde ad Lateranum ſimul omnes cum omnibus prælatis & officialibus capellæ ac concilii, & orationibus, ac baronibus, & principibus, & militibus Jeruſolymitanis armatis, ut alias, pompaliter etiam tubis clangentibus, & ſcolis ſonantibus acceſſerunt; ubi patriarcha Antiochenus celebravit.
Habuit porro ſacram concionem (b) Joannes Maria de Monte, ac Julium magni laudibus extulit, quod ſynodum in ſumma totius Italiæ conſternatione, furente hoſte victore proximo coegiſſet, quam in ſumma quiete & principum obſequio tot alii Pontifices congregare non erant auſi : planxit civilibus bellis laniari Eccleſiam, tot inſontes populos ferro flammisque deleri, invalere vitia, ſavitiæ, ambitionem, libidinem, licentiam, & quos pietatis & integritatis exempla præbere deceret, flagitiorum eſſe authores; ac demum ad Chriſtum converſus piæ effudit preces, ut pacem Eccleſiæ catholicæ ſponſæ ſuæ reſtitueret, aut ſi bello ſanguis ad crimina expianda fundendus eſſet, Chriſtiana arma in hoſtes fidei averteret : Te, inquit, æternæ olympi regnator Chriſte, cuius ditione argue imperio cuncta cœleſtia terrenaque gubernantur; qui tuam a Nerone, Domitiano, Traiano, Marco Antonino & Lucio Aurelio Commodo, Severo, Maximino, Decio, Valeriano, Aureliano, Diocleriano haud paſſus es exterminari religionem ac fidem; qui Eccleſiam tuam tot procellis hereticorum ac ſchiſmaticorum agitaram in mediis ſubmergi nequaquam pertuliſti fluctibus, te inquam invocamus, tuum imploramus nomen, tuam oramus clementiam, reſpice vicarium tuum ſanctiſſimum & Eccleſiæ tuæ paſtorem ſolertiſſimum, corpore licet ægro, animo tamen firmiſſimo : reſpice vigilantiffimum ſenatum : reſpice cunctos hoſ patres : reſpice noſtros principes : reſpice familiam tuam univerſam. Vides impiæ tyrannorum peſtora adverſus juſtitiæ armata : cernis improbos ac nefarios in leges juraque inſurgentes : ſpectas habere conventiculum perditæ factionis ad ſcinden- dam ac dirimendam tunicam tuam inconſuribilem, unitatēque ab Eccleſia tuâ recidendam : perſpicias tuorum robore inſeſtinis bellis percuſſo noſtrisque debilitatis ac pene conſectis viribus inſtaurantem ſe ad pugnam, hoſtem parantem ſe ad victimam

noſtri ſanguinis. Tolle ut cepiſti ſecures, tolle gladios : ſit ſinis ac terminus bellorum : ſit ſas remiſcente juſtitiæ, conſervata unitate, dulciſſimos optate pacis fructus colligere. Pacem a te Chriſte experimus, pacem a te clementiſſime Deus eſt flagitamus : da illam, Domine, diebus noſtris, quia non eſt alius, qui pugnet pro nobis niſi tu domine Deus noſter : aut ſi bella gerenda ſunt, ſi acies inſtruendæ, ſi vulnera perferenda, ſi id noſtrorum expoſcunt vitiorum pœnæ, ſi noſtro pianda ſunt delicta ſanguine, adverſus Turcas nominis tui hoſtes, quod & ſanctiſſimus vicarius ipſe tuus, & nos omni ſemper ſtudio concupivimus, bella geramus pro tua fide, pro religione, pro aris & focis dimittentes, pœnas noſtrorum criminum luamus, tua effundamus cauſa ſanguinem, quo tuo tandem univerſus inſerviat orbis imperio, tuam cuncti religionem ac fidem aſſerant, agnoſcant, profiteantur; ut ſuo quodammodo jure alacriter ac iucunde canere id poſſit Eccleſia. In omnem terram propagatum eſt imperium eorum, & in fines orbis terra religio eorum. Hactenus Joannes Maria.

IV. Post ſermonem, & indulgentiarum publicationem, inquit Paris, Finis precibus promotor concilii citavit omnes, & nonnulli comparuerunt cum mandatis episcoporum : orator civitatis Lucentis obrulit præſidenti mandatum (c) ſua communitaris; quod præſidens conſignavit domino Phedra legendum, & fuit lectum. Inde omnes excluſi, & episcopus Comenſis venit ad præſidentem & habuit ab eo cedulas duas, quas legit in pulpito, primo bullam ſuper electione futuri Pontificis.

V. Inferuit illam Antonius de Monte Cardinalis S. Praxedis, in qua Julius de ſacro pontificatus apice præſtat, ut ab eo nimirum omnis flagitii ſuſpicio abeſſe debeat, interſerit diploma ſeptimo jam ante anno editum (d) contra eos, qui ſimoniaca fraude ad pontificatum anniterentur; quo non illis modo abrogabatur pontificatus, verum etiam graviffimæ Cardinalibus aliisque in id operam collaturis pœnæ impoſitæ erant : deinde addidit illud a ſe Bononiæ dum morbo gravi æger in vitæ diſcrimen incidit, rite promulgatum, iterumque Romæ ſolemni ritu, illiusque exempla ad Reges tranſmiſſa : denique hæc ſubjecit.

Julius, &c. Nos attendentes quanti ponderis quantique exitii Chriſti vicariorum in terris adulterinæ electiones eſſent, quantumque detrimenti Chriſtiana religioni afferre poſſent, præſertim his difficillimis temporibus, quibus diverſimode venatur Chriſtiana religio univerſa, volentes ſa-

(c) Ext. in actis concil. Later. ſeſſ. 5. tom. 4. p. 2. ex editione Binii p. 44.

V. Sanctio adverſus Simoniacos lata.

(d) Ext. ſup. to. . . A. C. 1505. n. . . ext. in actis concil. Lat. ſeſſ. 5. ep. 45.

thane dolis & inſidiis humanaque præſumptioni & ambitioni, quantum nobis permittitur obviare, ut literæ prædictæ eo magis obſerventur, quo clarius conſiderent, eas matura & ſalubri deliberatione dicti ſacri concilii approbatas & innovatas, qua ſtatuta & ordinata fuerunt, licet ad ſui ſubſiſtentiam & validitatem alia probatione non indigerent, ſed ad abundantiorē cautelam & ad tollendam omnem doli ac malitiæ cauſam male cogitantibus & tam ſaluberrimæ conſtitutioni contravenire ſatagentibus, ut eo tenacius obſerventur & difficilius tollantur, quo tantorum patrum fuerint approbatione munitæ, literas prædictas cum omnibus & ſingulis ſtatutis, ordinationibus, decretis, definitionibus, pœnis, inhibitionibus aliisque omnibus & ſingulis clauſulis in eis contentis, ſacro hoc Lateranenſi concilio approbante, auctoritate & poteſtatis plenitudine præſatis approbamus & innovamus eaſque inſolubiliter & irrefragabiliter obſervari & cuſtodiri mandamus, roburque perpetuæ firmitatis obrinere, ac Cardinales mediatoros, oratores, nuntios & alios in dictis literis contentos ad ipſarum literarum & omnium & ſingularum in eis expreſſorum obſervationem ſub cenſuris & pœnis & aliis in eis contentis juſta earundem literarum tenorem & formam teneri & obligatos fore decernimus & declaramus, &c. Datum Romæ in baſilica Lateranenſi in ſacra ſeſſione anno dominica incarnationis MDXXI. XIV. kal. martii pontificatus noſtri anno x.

VI. Lecto hoc diplomate : Ego, inquit Paris, de ipſius, nimirum Pontificis, mandato jam prius ordinato indixi omnibus patribus, ut libere & explicite reſponderent per verbum : Placet * . . . abſque aliquo verborum involuero, & abſque cedulis; quoniam multi dixerant ſe velle intricate reſpondere, licet in fine ſex prælati reſponderint diverſimode. Ex iis episcopum Comenſem diſtinxit de manifèſta ſimonia non occulta, niſi prius declaratione facta per generale concilium, reſert Antonius Cardinalis de Monte (a). Pergit Paris. In fine votorum datorum idem episcopus Comenſis, qui interim non reſceſſit ex pulpito, propoſuit legens cedulam ſuper reſtoratione curiæ & indictionis futuræ ſeſſionis ſextæ, quæ erit III. idus aprilis die XI. aprilis. Agebatur in ea de abroganda pragmatica ſanctione, qua pontificiæ majestatis auctoritas a Gallis præſulibus proceribusque labefactata fuerat : cumque conſtituta dies nondum eluſiſſet, necdum publicæ tabulæ de judicio iis intentato allatæ eſſent, tum Pontificis ægritudo ingraveſceret, illius excuſſio extracta eſt. His addit Paris : Quæ ſinita,

(a) Acta Concil. Lateran. ſeſſ. 5. Actum de abroganda ſanctione pragmatica.

nimirum lectione, cantores dixerunt : Te Deum laudamus : verbo quidem & ſincantru, &c. Nonnullis de patriarcha Alexandrino, qui inter episcopos ſedebat, monitusque eſt, ut principem archiepiscoporum locum teneret, cum ex pia demiffione patriarchalem dignitatem deprimere non deberet, præſertim in concilio, interjectis ſubditur : Prælatorum cum Cardinalibus fuerunt in totum mihirum centum triginta quinque, præter generales quatuor mendicantes, & præter oratores quatuor, ac barones, & nobiles tam Romanos quam curiales, & multos alios doctores & rogatos.

Paucis poſt diebus Julius diutina diarræca conſumptus ſacro viatico ſe munit, atque acceſſito Cardinalium collegio ſanxit (b) ipſo deſuncto, creandi Pontificis jus ad Cardinales tantum, non ad concilium Lateranenſe ſpectare, neque ad purpuratorum comitia pseudocardinales admittendos, immo urbis aditu arcendos, ne eam inſicerent : quibus ex animo quidem ut privatus ignoſceret, ut vero Pontifex canonicarum legum ſeveritatē percellendos decrevit; quæ ſingula Paris de Græſſis accurate ita deſcribit (c) : Die vigefima februarii, quæ fuit dominica ſecunda quadrageſimæ, & infra, reverendiſſimus dominus Cardinalis S. Georgii camerarius, & episcopus Oſtienſis decanus collegii ex congregatione vocatus acceſſit, & dedit corpus Chriſti Papæ : paucique interjectis : Ego dixi Pontifici, ut peteret indulgentiam plenariam a Cardinale auctoritate apoſtolica ſibi conſeſſuro : & ſic fecit. Deinde communio facta eſt devotiſſime cum hoſtia & cum vino. Poſtea Cardinalis dixit Papæ, ſi ſanctitas ſua vellet aliquid jubere, quia omnes reverendiſſimi domini Cardinales erant diſpoſiti ad obſequendum mandatis ſuis, & etiam dixit, qualiter Cardinales maxime deſiderabant habere benedictionem a ſua ſanctitate, & oſculari manum, & petere veniam, &c.

Er cum Pontifex quaſi non curaret accedere, putans eos extra palatium eſſe, ego dixi ipſos omnes eſſe in capella hoc ipſum expectantes, licet ipſi non in capella, ſed in aula congregationis eſſent; & juſſit mihi, ut eos vocarem : quibus præſentibus dixit in hanc ſententiam, videlicet ſe eſſe in extremo vitæ ſuæ, & jam mortem præſignaffe, quidquid futurum eſſet : rogabat ut pro ſe apud Deum precibus & orationibus intercederent; quia maximus fuiſſet peccator, & non utiliter, ſicut debuiffet Eccleſiam gubernaffe : horrabatur, ut Deum timerent, & eſſent in obſervatione mandatorum Eccleſiæ : de ſe deſuncto illud agerent, quod de reliquis agi ſolitum eſt, &

Episcoporum qui interfuerent numerus.

VII. Sanctitas a Julio in extremo morbo. (b) Guic. l. 11. Panvin.

(c) Paris to. 3. p. 984. Viatico communitur.

VIII. Extrema ad Cardinales cohortatio.

Mandata
pro ele-
ctione ce-
lebranda
data.

minus quoad se peccatorem quam aliis im-
pensum sit, aut impendi debeat: electionem
futuri Pontificis celebrarent integre
& illibate ac secundum bullam a se edi-
tam, & jamprius in concilio approba-
tam, & quod electio Pontificis ad colle-
gium Cardinalem, & neutiquam ad con-
cilium spectaret: quod decretum autori-
tate apostolica volebat vigorem habere. Vo-
lebat etiam quod Cardinales absentes ad
electionem Pontificis essent admittendi, id
est, qui sunt legitimi & veri Cardinales,
ac non privati nec schismatici; nam de
schismaticis dixit omnino quod quantum
Julianus & homo esset parvebat eis, &
omnem injuriam remittebat, sicque aperta
manu benedixit ac pepercit, ac dixit hoc de
sua voluntate eis intimari debere; quoad
se vero quantum Julium & Pontificem velle
omnino nec aliter, quod iustitia servaretur,
& quod nullatenus non solum ad ele-
ctionem Pontificis futuri, sed nec etiam
ad urbis ingressum admittentur; cum urbs
Roma, quantum ipse existimet polluta es-
set in eorum admissione, licet in veritate
secus est de iure: & hac omnia latino ser-
mone dixit graviter ac pontificaliter, sem-
per in plurali loquendo, prout in concistorio
fuit. Postea Pontifex in vulgari dixit, se
optare quod dux Urbini, qui suo multo la-
bore & pecunia Cardinalis Mantuani, &
benevolentia fretus populorum suorum, ci-
vilitatem Pisauriensem habuerat, atque ha-
bebat, esset vicarius perpetuus cum hono-
ribus & oneribus suis, praesertim quod ipse
dux Urbini solveret praedictas pecunias Car-
dinali Mantuano debitas eidem prout Car-
dinalis Senogalliensis erat informatus; un-
de Cardinales omnes acceptaverunt, & om-
nes per verbum: Placet; responderunt.
Deinde familiam commendavit & bene-
dixit omnibus lacrymantibus collachrymans
ipse.

Schisma-
ticos in
urbem
admitti
vetat.

Duci Ur-
bini Pi-
saurien-
sem prin-
cipatum
attribuit.

IX.

Pontifica-
tus tem-
pus.

Tandem circa horam noctis decimam,
quae est inter dies xx. & xxi. februaris
sanctissimus dominus noster Julius Papa II.
mortuus est, cuius spiritus in pace quies-
cat. Professus est extremis vocibus, se
tot anxias curas in pontificatu pertulisse,
ut martyribus quodammodo aequari pos-
set. Sedisse annis novem ac mensibus tri-

NOTE [1] Ignat annus iste obitum Julii II. Pontificis rerum gestarum gloria clarissimi, ditionisque ponti-
ficis vindicis strenui, quo nomine insigni elogio viri ejus aetatis doctissimi illum maectant.
Qui vero bellica virtute claruit, laudem etiam sibi ex animi dotibus non vulgaribus promeruit, Scri-
ptor enim ejus fere aetatis clarus Ubertus Folietta in elogiis virorum illustrium inter plura, qui-
bus viri memoriam celebrat, illud etiam commemorat, quod nullas unquam largitiones in suos se-
cerit. Nec silentium de tanto Pontifice, religiosos Ordines dilexisset adeo, ut in concilio Lateranen-
si instantes Episcopos, & fere vim facientes apud eum quo regularium privilegia tollerentur tanta con-
stantia repulerit, ut illos quamdiu vixit ad silentium coegerit. Rem narrat Aegidius Viterbiensis in
epi-

bus tradit ms. Vaticani author (a), qui-
bus addendi sunt viginti dies; cum ipse
kal. novembris excurrentis anni MDIII.
creatus fuerit Pontifex, & vigesimo fe-
bruarii labentis hujus extinctus sit.

Celebratus est a pluribus oratoribus:
maximis laudibus & quidem decantatae
illae fuere in sacrosancto Lateranensi con-
cilio, interque alios Joannes Maria de
Monte archiepiscopus Spondinus ipsius
praeconia eleganter oratione (b) perfrin-
xit: Celebrent, inquit, alii praeclearissi-
marum rerum a Julio Pontifice gestarum
magnitudinem, varietatem, numerum:
commendent plurimi admirandam in pro-
fanis sacrisque aedificiis magnificentiam:
perpetuam plerique omnes felicitatem ex-
rollant; ego vero singularem illius pru-
dentiam, incredibilemque animi firmitatem
admirari nunquam satis poterō: quod in
summa totius Italiae consternatione in per-
ditissima nonnullorum audacia, nefariaque
ambitione, in extrema potentissimi hostium
exercitus immanitate intrepidus, intorvi-
tus, inconcussusque, ut tantorum patrum
consilio, ne dicam auctoritate atque opera
intererem, saluberrimam synodum, quod no-
strorum temporum Pontifices in majori om-
nium quiete, & Christianorum principum
obedientia, minorique hostium formidine
aggredi non sunt ausi, Christiano orbi in-
dixerit, indictam nulla clade, nulla iactura
deterritus instituerit, institutam nulla cor-
poris atque animi molestia, nullo aliter
sentientium suavis abstractus sic Deo favente
in hunc diem gerit, ut profanam omnem
contumaciam abolere, sacrilegam dominan-
di libidinem cohibere, truculentam rapi-
endi licentiam refragare, detestabiles &
Christiana republica perniciosas ac pesti-
feras in occupanda sacratissima Petri sede
largitiones in perpetuum delere, adoles-
centes nedum pullulantes haereticorum ac
schismaticorum segetes extirpare, ridiculam
denique, impiam, ac nefariam Mahometis
sectam funditus evertere, atque extermin-
are sibi proponat. [1]

Efferunt etiam ipsum alii, & omni
laudum genere cumulandum ajunt (c) ob
constantem animum in defendendo jure
ecclesiastico. Nec desuere qui plurima
illi objecerint ut schismaticorum nefaria
in

(a) MS.
arch. Vat.
fig. n. 111.

X.
(b) Ext.
in actis.

Ejus elo-
gium.

Summa
ejus in
adversis
constan-
tia.

XI.
Obiectio
de bellis
gestis.
(c) Ruber-
us l. 2.

Plura illi
falso obje-
cta.

Ludovici
XII.
illum in
se sua
culpa as-
peravit.

Obiectio
de bellis
gestis.

in eum acta praetereamus id certe con-
stat objectum falso, Cardinalis Alidosii
caedi ipsum assensisse, ut a nobis ostensum
est: quod vero nepotem ducem Urbina-
tem sceleris reum absolverit, ad id ne-
cessitas adegit; cum Urbinas adempta-
veniae spe esseratus ad hostes Ecclesiae de-
fectionem agitaret; magnumque exitum,
si judiciorum feveritas in ipsum adhibita
fuisset, intentaret: quod vero plerique
eum carpunt averfi nimirum a Ludovico
Francorum Rege animi, adeo ut saepius
pacis expetita conditiones respuerit, praer-
tereunt silentio Ludovicum intemperan-
ter admodum in Julium se gessisse; roga-
tum enim saepius vidimus, ne quid de
Neapolitano regno in Hispanum trans-
fundendo sine Apostolicae sedis sententia
decerneret, iusta postulata respuisse: vi-
dimus eundem geminato perjurio clientis
Ecclesiae nimirum ducis Ferrariensis pa-
trocinium ad se avertisse; nec tueri eum
jure potuit, cujus tutelam occaecatus ava-
ritia contra fas corripuerat; vidimus ne-
fario schismate ecclesiam scindere molien-
tem. Si perfringunt alii, illum non
modo Gallos, verum Hispanos caeteros-
que exteros Italia pellere meditatam, ut
liberatoris nomen vere usurparet, quem
tandem latet eodem studio Gallos, His-
panos, Germanosque concitari, ne in-
iporum terris externa dominatio figurat:
bella denique cruenta gesta cum Venetis,
cum Gallis, cum Ferrariensi, enatasque
ex iis calamitates, urbium excidia, con-
versiones principatum, populorum stra-
ges opponunt, a quibus pontificia cha-

ritas abhorreere debeat; sed ea bella iuste
ab ipso gesta tuetur Robertus Cardinalis
Bellarminus (a) atque a calumniis adver-
sariorum egregie ita vindicat.

Admonitos lectores esse volo, Romanos
Pontifices, qui simul etiam principes sunt
temporales non contemendi imperii, non
minus ex officio obligari ad ea conservan-
da, quae sedis Apostolicae sive ecclesiae Ro-
manae sunt, quam principes caeteros: qua-
re, quemadmodum Reges & principes su-
premi caeteri pro defensione regnorum suorum,
sive ditionum aliarum bella gerere
possunt, & debent; & si ad ea defenden-
da confederatione cum aliis principibus o-
pus habent, iure possunt cum sociis princi-
pibus foedus inire, & conjunctis viribus
hostem propulsare, quando iustam belli ge-
rendi causam habent: sic etiam Romani
Pontifices, quae principes supremi sunt,
omni iure possunt & debent populos sibi
creditos armis protegere, & si res ita po-
stuler, adversus hostes bella gerere, nec
non ad auxilium vel belli societatem prin-
cipes alios evocare. Neque primus fuit Ju-
lius II. qui pro recuperandis ecclesiae Ro-
manae provinciis bella gessit, vel cum ma-
gnis principibus foedus percussit; nam Pius
II. multo ante exercitum armatum habuit
& bella cum hostibus cum laude gessit, ut
Nauclerus & Platina referunt: & ante
Pii II. tempora Innocentius VI. vir pru-
dentia & vitae innocentia clarus per le-
gatum suum Albernotium Cardinalem ec-
clesiasticam ditionem a tyrannis diversis
occupatam felicissime armis recuperavit;
ut scribunt idem Nauclerus & Platina,
mul-

(a) Bellar-
de potest.
Summi
Pont. in
tempore c.
11.
XII.
Diluitur
a Bellar-
mino.

Sancto-
rum Pon-
tificum
qui bella
gessere
exempla.

NOTE epistola XXIV. inter vulgatas a Martene in collectione veter. Monum. T. 3. col. 1264. Sub eo
Pontifice Ecclesia e corruptione illa vitiorum, quam decessorum suorum delicia induerat, repur-
gari coepit; nam edita Bulla Simoniam omnem in electione Romani pontificis sustulit, quae Bul-
la edita est in Concilio Lateranensi anno praesenti 1513. die 14. Kal. Martii; quin & Bartholo-
meus Senarega, qui sequenti anno Genuenses suorum temporum annales absolvit, tradit, Julium
in extremis agentem mandasse, ut pecunia ab his accepta ob promissam Cardinalitiam dignitatem, qui
creati Cardinales non fuerant, statim restitueretur. Ita ferebant eorum temporum mores corrupti, quam
corruptionem Julius, si diutius vixisset, utcumque absterfisset.

Quae vitio pontifici huic vertuntur egregie diluit Annalista hic num. 11. & 12. Ac ad bella
quod attinet Julio eam fuisse mentem ut rem ecclesiasticam servaret & restitueret, quo parta ditioni
pontificiae securitate, quietus dein a bellis intestinis commodius in expeditionem Saracenicam to-
tum se converteret, affirmat Petrus Flores Castellanus episcopus, in oratione de qua inferius est: Quod
ipsum, ait, re ecclesiastica a se non solum conservata, sed vero restituta ac prolata pollicitus erat pra-
staturus Julius II. Pontifex Max. quamobrem aegrius serimus eum nobis importune ereptum. Illorum
spectabat suis animus, illorum fluebant suae rationes. . . . . haec fuit extrema ejus voluntas, hanc
aliquando mandavit vobis, PP. amplissimi, ad eamque exequendam fidei reliquit admodum locu-
pletam.

In ejus locum substitutus est Joannes Laurentii Medicei Florentini civis potentissimi filius,
qui Leonis X. nomen ideo praetulit ait Ciaconius, ut instam animo magnitudinem clementiamque
appellatione ipsa exprimeret. In eam electionem non sine contentione & dissidiis convenisse tandem
cardinales ex Urbe Genuam renunciatum fuisse Bartholomaeus Senarega in annalibus Genuensibus scri-
bit. In conclavium fecerunt cardinales die IV. non. martii Petrus Flores, episcopus Castellanus,
publice pro concione admonuit, ut pontificem orbi darent optimum, qui Italiam pacaret, ac ex-
peditioni Saracenicae serio incumberet, vitia, quae faciem ecclesiae obnubilabant, dissiparet, ac tan-
dem qui talis esset quem praesens necessitas postulabat. Suadebat ut in electione successores Julii
II. constitutionem velut alteram legem Juliam de Simonia observarent. Orationem hanc typis excusam
absque loco & tempore hoc anno Romae editam non dubito. MANSI

multique alii historici. Clemens IV. qui Innocentium VI. multis annis precessit, & Pontifex sanctus est habitus, Carolum Andegavensem ducem S. Ludovici Regis Francorum fratrem e Galliis evocavit, ut Manfredum tyrannum e regno Neapolitano, quod est ecclesie Romane feudum, armis expelleret; ipsumque Carolum Regem instituit, imposita quadraginta millium aureorum pensione quotannis solvenda in recognitionem feudi: testes sunt authores, iidem & alii quos ipsi citant. Sed ante haec tempora Leo IX. Pontifex non solum vitæ probitate, sed etiam divinis miraculis clarus, atque adeo in sanctorum numerum relatus adversus Northmannos pro Beneventana civitate recuperanda praesens ipse in exercitu armis decertavit; ut Hermannus Contractus in chronico, & Leo Ostiensis in historia Cassinensi lib. II. c. LXXXVIII. testes sunt: ubi illud memorabile accidit; quod, cum Pontifex a Northmannis victus & captus fuisset, ea submissione & reverentia victores erga victum usi sunt, ut Pontifex victus & captus victoribus imperare ac dominari videretur. Porro Leo IV. Pontifex plus daretur annis Leonis IX. antiquior, vir sanctissimus & miraculis clarus, teste Anastasio in eius vita, exercitum duxit adversus Saracenos, qui ad ostia tyberina cum ingenti classe appulsi Romanam urbem capere & spoliare cupiebant, & oratione premissa ad Deum, & exercitu apostolica benedictione munito memorabilem victoriam reportavit. Omitto consedevationem Zachariae; Stephani II. Hadriani, Leonis III. aliorumque Pontificum cum Regibus Francorum pro recuperatione & defensione provinciarum & civitatum, quae ad Romanam ecclesiam pertinebant adversus Langobardos & Graecos: omitto etiam fortissimos Machabaeos, qui & summi sacerdotes & principes erant, & pro patriæ defensione gravissima bella gesserunt: omitto denique Moysi pontificis & principis sapientissimi, qui adversus Amorreos aliosque populi sui perturbatores armis decertare non dubitavit. Hos igitur clarissimos sacrosque viros Julius II. imitatus, eorumque virtutem & diligentiam emulatus, partim armis propriis, partim auxilio foederatorum Regum ecclesiasticam ditionem fere totam amissam magna labore recuperavit: quod factum, qui reprehendere voluerit, oportebit etiam, ut industriam & virtutem sanctorum Pontificum, addo etiam Machabaeorum, & ipsius Moysi virtutem bellicam reprehendat. Haecenus Bellarminus. Ut vero Cardinales in subrogando in Julii locum novo Pontifice se gesserint, ita describit Paris de Grassis.

Leo IV. exercitum duxit in Saracenos.

Alia exempla in veteri testamento.

Die mercurii IX. post missam & congregationem, Cardinales in loco congregationis voluerunt publicare capitula inter eos facta tam secreta, quam publica, sed obstitimus monstrantes melius & usitatus fore, si in capella minori stipulario fieret & legerentur ibidem. Itaque omnes Cardinales in hoc consentientes venerunt ad capellam, ubi Cardinales requisiverunt me & socium meum dominum Fedram & Bartholomeum Salicetum secretarios conclavis, ac omnes alios notarios illic praesentes, rogantes ut de publicatione illa essemus rogati: & dominus Fedra legit, & ipsi Cardinales dixerunt ea esse, quae promiserunt servare pro regimine futuri Pontificis; & tactis scripturis super libro per me eis virum oblato, jurarunt, &c. Die jovis X. martii post missam, & paulo post, voluerunt seniores quod bulla sanctae memoriae Julii II. super electione Pontificis legeretur, ne aliquis per simulationem eligi posset: & sacrista eam legit praesentibus nobis duobus magistris. De eadem decanus collegii hortatus est omnes ad sanctam electionem faciendam omnibus nobis extra locum exclusis: & demum nos ingressi sumus, & ego obruli librum cum imagine Crucifixi ante omnes, qui manus posuerunt super imaginem. Et nonnullis aliis interjectis verbis: Eadem die jovis in sero conclusio facta est de novo Pontifice eligendo, qui esset Cardinalis de Medicis natione Etruscus, & patria Florentinus, prior diaconorum Cardinalium. Ad eum circa horam primam noctis in aula magna existentem accesserunt aliqui Cardinales, osculantes eum, & tanquam futurum Pontificem salutantes, non tamen appellantes eum beatissimum patrem, sed reverendissimum dominum, ut moris est, licet aliqui in contrarium fecerunt, quos ego argui, & mecum multi subrisere cum quibus ipsemet Cardinalis futurus Pontifex, & successore omnes Cardinales accedentes salutarerunt.

Leo Papa X.

Die veneris undecima quasi ante ortum solis missa solita in capella est celebrata, cui designatus Pontifex interfuit in habitu & loco solito: & post missam prior episcoporum Cardinalium petiit, an publicare deberet scripturam, & an per accessum, &c. & placuit omnibus: cedulae autem legebat Cardinalis de Medicis cum omni modestia & veneratione, qui nunquam in aliquo motus est, nec abstractus est. Quo facto ego ingressus sum, & continuo salutavi Pontificem, & adoravi cum osculatione pedis, & feci cum in pedes surgere, & quod sic stans me rogato cum socio &

XIII. Cardinales pro electione congregati.

Lectio sancto ne quis simoniaci eligi possit.

Joannes Medicus Card. designatur Pont.

XIV. Qui ritus in electione servati.

substituto meo testibus acceptaret, prout accepit, electionem de persona sua in Papam factam: & illico vocavi camerarium, qui erat Cardinalis S. Georgii prior episcoporum, & imposuit ei annulum piscatoris, qui fuerat Julii II. & posuerunt cum prius in sede aurea papali gestatoria, & demum vocavi vicecancellarium, qui podagrosus cum venire non posset misit Cardinalem Agenensium, & imposuit in manibus Papae calamum, & simul cum decano id est priore episcoporum, cum priore presbyterorum ac priori diaconorum, qui iam erat Cardinalis de Farnesio, obtulerunt ei tanquam Papae capitula publica & privata cum supplicationibus aliquibus signandis: quae ipse accepit & ex eis aliqua signavit. Interim petivimus quo nomine vellet in apostolatu vocari, & dicit non tenere, sed remittere se ad dispositionem collegii: ipsi autem Cardinales hortabantur, ut ipse indicaret, quo nomine vellet vocari, & dixit quod alias inter varias suas cogitationes cogitaverat, quod si unquam Pontifex esset, vellet vocari Leo X. & nunc si eis placeret sic vocaretur, sin autem, ut eis placeret: & multi comprobantur dicentes, quod si ipsi electi fuissent eo nomine vocari voluissent. Et sic conclusum fuit, me de omnibus semperrogatum accipientem, et consuetum est. Signatis aliquibus capitulis pro forma potius, quam pro necessitate, duximus Papam in parvam mansionem, quae est ad latum epistola noviter de hoc ordinata; & aperta ejus fenestella Cardinalis de Farnesio crucem protulit, & novi Pontificis electionem publicavit cum tanto plausu populi, ut credibile vis sit. Omitto clamores hilares cleri & rubarum, & campanarum, & bombardarum: & omnia sic erant praeter laetitiam confusa praeter admirationem quod Cardinalis de Medicis juvenis aetate annorum triginta septem cum dimidio & de quo nihil unquam cogitatum fuerat, ut multi tam extra quam intra palatium obstupuerunt vis credentes: nos ibidem tunc Pontificem pontificalibus indumentis paravimus.

Leonis X. nomen accipit.

Ejus aetas.

XV.

(a) Bem. hist. Ven. l. 12. Masson. in Leon. X.

Triginta septem tantum annos ipsum tum adeptum consentit Petrus Bembus letum a Leone, antequam e conclavi exiret, scribas a secretis delectos fuisse confirmatque Massonius: Concurso, inquit, facto ad Joannem & Medicam gente triginta septem annos natum, quae est aetas prope modum consularis, illum Pontificem dicunt salutantque idibus martii MDXIII. id senes aegre ferebant, sed ita convenerat inter adolescentes mediaque aetatis Cardinales; proptereaque Alfonso Petrucci Cardinalem admodum adolescens creationem Leonis

de more populo Romano nunciaturus erupit in has voces: Pontificem habemus Leonem X. ac vivant vigeantque juniores; id enim ab eo prolatura Alexander Bononiensis, funestumque ipsius exitum narrat. Strangulum Cardinalem Petruccium cum in Leonem postea conjurasset deslebit historia. Pergit Paris: Interca tres Cardinales priorum ordinum posuerunt nobis adjuvantibus Pontificem super altari sedentem, & singuli venerunt ad praestandam ei reverentiam, osculantes primo pedem, tum manum nudam, & inde faciem ab utroque latere: & multi prelati & oratores, qui jam venerant, etiam pedem & manum, osculati sunt cum summa confusione. Inde portatus est in sede gestatoria ad basilicam S. Petri; cujus canonicis ego jam dudum dederam memoriale de agendis per eos in eo casu, & facta oratione, actisque Deo ac Petro & Paulo Apostolis ejus gratias, eisdem Cardinalibus tribus adjuvantibus assumptus est supra altare: ubi in eo sedens, sicut in capella sederat, audivit priorem episcoporum statim ad ejus sinistram cantantem ex libro hymnum, videlicet: Te Deum laudamus; & cantoribus interim prosequentibus hymnum, Cardinales venerunt iterum ad reverentiam cum osculo pedis, manus & oris, ut prius fecerant in capella; qua praestita, & simul hymno finita, camerarius, qui est idera prior episcoporum, cantavit versiculos & orationem prout in ordinario: demum vero oratores alii, & prelati multi, ac familiares & amici osculati sunt pedem; quibus ipse Pontifex dedit & manum & faciem. Ultimo postquam Cardinales omnes usque ad unum accepta sub porticu licentia ad urbem & ad proprias aedes abierunt, Papa in sede gestatoria delatus est in palatium. Et infra: Sequenti die XII. fuit congregatio in aula consistoriali, & infra, & fuit conclusum quod propter septimanam sanctam, quae instabat, non decere Pontificem non fore presbyterum & consecratum ac coronatum. Itaque die martis XV. factus est presbyter, & die jovis XVII. consecratus, ac die sabbathi XIX. coronatus Papa repentissime.

Describit pluribus author quo ritu initiatus, thiaraque redimitus sit, quam triplici diademate radiantem illi impositam ab Alexandro S. Eustachii diacono Cardinale Farnesio acta (b) concilii Lateranensis referunt. Caeterum ex iis quae scribit Cardinalis Baronius (c), Leo nonus potius quam decimus dicendus esset. Inscriptis vero pro insigni pontificio sententiam Davidicam (d), qua antea Alexander usus fuerat: Ad Dominum cum tribularer clamavi, & exaudivit me. Tum de

Alfonso Petrucci Card. levitas insignis. Imponitur altari Leo.

Defertur in Basilicam S. Petri.

Libata solemniter ejus pedibus oscula.

Quo die Pontificia corona redimitus.

XVI. (b) Acta concilii Later. ante sess. 6. p. 16. (c) Baron. to. 4. A. C. 963. n. Quae sumpta ab eo sententia. (d) Psal. 119.

Principes
de sua
lectione
facit cer-
tiores.

de more principes encyclicis literis de ac-
ceptis, a se Christianæ reipublicæ gu-
bernaculis fecit certiores: de quo etiam
ante susceptam pontificalem tiaram Leo-
nardum Lauredanum Venetorum, Fran-
ciscum Gonzagam Mantuæ, Guidonem
Rhodi principes admonuerat: Cum Julius
II. inquit in literis ad Venetum ducem
missis, Romanus Pontifex, quem quidem
jam ad se revocare Deus optimus maximus
constituerat, rebus omnibus, quæ ad brevi
morituros pertinent, sancte compositis, ad
extremum unctus, nono kal. martias de vita
placide constanterque decessisset, atque nos,
qui tum Cardinalem gerebam, ceterique ex
eodem collegio principes ejus funeri cele-
brando præstitutum lege ipsius dedissemus,
divinæ mentis auram suppliciter precari,
qua incœpta nostra cogitationesque prove-
heret, unum in locum in Vaticano conve-
nimus, ut novum Pontificem more majo-
rum eligeremus. Itaque quemadmodum ei
placuit, qui Petrum legit, ut suum vica-
rium in terris gereret, cujus deinceps mun-
us reliqui summi Pontifices gereremus,
omnium Cardinalium suffragio nos in de-
morum locum ad diem v. idus martias le-
gerunt & summum Pontificem creaverunt,
&c. Dat. pridie idus martias MDXIII. ante
coronationem Roma.

XVII. Gratulatus tunc est novo Pontifici de
parto honore hæc literis Petrus (a) Del-
phinus.

(a) Petr.
Delph. l.
II. ep. I.

Leoni Papæ X. Petrus Delphinus
generalis Camaldulensis.

Tenebræ erant, hora utique noctis ter-
tia, cum irruerunt in cubiculum nuntii;
sed mihi continuo visa est non sicut dies
illuminari. Benedictus Deus, qui benedi-
ctionem omnium gentium dedit tibi, &
testamentum suum confirmavit super caput
tuum: qui in fide & lenitate tua sanctum
te elegit ex omni carne. Benedictus, in-
quam: Deus cujus clementia factum est,
ut datus sit nobis pastor bonus, qui disti-
pati & dilacerari gregis dominici pia so-
licitudine curam gerat: qui venato discor-
diis ac bellis contrito benedicat populo suo
in pace: qui judicet orbem terræ in æqui-
tate, & populos in veritate sua. Indige-
bat nimirum Ecclesia Dei tali capite, tanto
principe ac duce, quo subnixæ atque ad-
ministrata, feliciora in dies caperet incre-
menta. Fuisi semper vita & moribus in-
reger, mitis & humilis corde, ut merito
te ad apicem apostolatus divina evenerit
pietas. Super quem, ait, requiescet spi-
ritus meus nisi super humilem & mansue-
tum & trementem sermones meos? Cogitans
quæ acciderunt hoc anno tuæ sancti-
tati considero, quam sit bonus Israel Deus
is, qui recto sunt corde; paulo ante pene

abductus in servitutem, mox celesti mu-
nere miraculose ereptus es, ut fieres paulo
post servus servorum Dei, & universalis
pater, ac dominus. Impleta est in te scri-
ptura dicens: Gloriam præcedit humilitas.
Vocatus eras prius in partem solici-
tudinis administrandæ ecclesiæ; vocatus
modo es in amplitudinem potestatis: la-
borasti per multos annos in remigando;
nunc ad clavum naviculæ suæ posuit te
Dominus: sperant omnes non defuturum
per gubernatoris sapientiam & studium,
quin felici stante desuper aura, post mul-
tas tempestates & procellas in portum tu-
tissimum deducantur. Parcat, obsecro, meæ
temeritati sanctitas tua, quod in his pri-
mis auspiciis promotionis ipsius ausus sim
eam interpellare literis. Non potui me-
pro meo olim more continere, quin ad te
scriberem, in tua potissimum confusus pie-
tate; neque enim mihi persuadeo, fore te
alium in sede majestatis tuæ, quam fueris
hactenus aliis inferioribus dignitatis orna-
tus; in humilitate enim solum tuum juxta
Isaie vaticinium sublatum est. Florentiæ
die XIII. martii MDXIII.

Mox ut renuntiatus fuit Pontifex, an-
tequam etiam pontificale insigne accipe-
ret, universo Christiano imperio summa
diligentia prospexit Leo. Minitabatur
Turca Rhodiis, contractis maritimo ter-
restrique exercitibus, uti Julio II. antea
indicatum fuerat: quocirca universos e-
quites mox Rhodum proficisci iussit, no-
xarum veniam subsidium militare num-
mariumve collaturis proposuit: tum Rho-
diæ militiæ magistrum ad barbaricos im-
petus retundendos excitavit (b). Instruen-
das etiam in Neapolitano & Genuensi por-
tibus naves ad Rhodum fortissimis præsi-
diis muniendam curavit (c); nec Selymus
paratam adversus vim Turcicam Rhodum
adoriri ausus est.

Laboranti parte alia septentrioni ob
Regis Poloniæ & Prussiæ magistri dissen-
siones consulere, religioni in Bohemia ob
hæreticorum factiones periclitanti succur-
rere, ad revocandam in obsequium sedis
Apostolicæ Galliam incumbere non omi-
sit in his pontificatus primordiis, ut af-
ferendæ inferius plures literæ ostendent.
Tum vero Leo nil antiquius habuit (d),
quam ut cœptum jam Lateranense concilium
ad felicem exitum perduceret. Quinque jam
sessiones celebrarat Julius II. ac sextam ad
II. idus aprilis indixerat: verum quoniam Leo
novus Pontifex ea die pompa solemnè Lateranen-
sem ædem adire constituerat, postridie
ejus diei sextam sessionem in xxvii. ejus-
dem mensis extraxit, ac præsulibus Gal-
licanis & provinciarum tenatibus, & aliis om-

XVIII.
Selymus
infradiatur
Rhodo.

(b) Ext. de
colit. apud
Petr.
Bemb.
l. I. ep. 12.
& l. 2. ep.
2.
(c) L. I.
p. 7. & 8.

XIX.
Muni-
tam Rho-
dum Sely-
mus non ausus
adoriri.

(d) Ext.
de eo ipsi-
us decret.
in actis
concil.
Lateranen-
se concilii-
um cele-
brare pro-
sequitur.

(a) Ext.
in edict. in
actis con-
cil. ante
sess. 6.
Gallis di-
em dicit
pro re-
scindenda
sanctione
pragmati-
ca.

Conce-
ptum ea
de re edi-
ctum.

omnibus quacumque præclara dignitate
præditis, qui sanctionem pragmaticam
tuerentur, edixit (a), ut ad dicendam
causam, ob quam ea, ut dignitati eccle-
siasticæ adversa rescindi non deberet,
comparerent.

Ad futuram rei memoriam.

Cum Julius prædecessor, eodem concilio
approbante, negotium & discussionem de-
clarationis, nullitatis, & invaliditatis,
ac abrogationis assertæ pragmaticæ sanctio-
nis in partibus Gallicanis quodam abusu
introducæ, Apostolicæ sedi, ecclesiasticæ au-
thoritati, & sacris canonibus derogantis,
dilectis fratribus & aliorum prælatorum
congregationibus, relationemque discussio-
rum in eodem concilio faciendam commi-
serit, Gallicosque prælatos, capitula ec-
clesiarum & monasteriorum, parlamenta
& laicos illis faventes cujuscumque digni-
tatis etiam regalis existentes, omnesque
& singulos alios sua communiter vel di-
visim interesse putantes, per edictum pu-
blicum, cum ad partes illas tutus non pa-
teret accessus, in certis locis tunc expressis
moneri & citari infra certum terminum
præfigendum ad comparandum coram Julio
prædecessore & concilio præfatis, causas-
que dicendum, quare sanctio ipsa in con-
cernentibus auctoritatem prædictam & ec-
clesiasticæ libertatis violationem, nulla &
invalida declarari & abrogari non de-
bere decreverit; citatioque prædictorum
Gallicorum capitulorum, parlamentorum,
& laicorum prælatorum cum termino com-
petenti ad comparandum eis assignato duo-
decima kal. martii proxime præteriti exe-
cuta fuerit, diesque comparationis citato-
rum & monitorum hujusmodi non nisi quar-
to decimo kal. maii proxime futuri ve-
niat, ut sic citati & moniti in dicta sexta
sessione tenenda comparere, suasque ratio-
nes allegare possint; cumque etiam dicta
die tertio idus præsentis mensis solemnem
processionem nostræ assumptionis ad ecclesiam
Lateranensem juxta morem aliorum præ-
decessorum nostrorum fieri, difficillimumque
esset eadem die sessionem & processionem
hujusmodi celebrare, ac aliis iustis & ra-
tionabilibus causis nostrum & dictorum fra-
trum animos moventibus, de concilio & as-
sensu prædictis, sextam sessionem præfa-
tam v. kal. maii proxime futuri, quæ erit
die mercurii vigesima septima mensis apri-
lis, qua cause hujusmodi cessabunt, ac ci-
tati & moniti præfati comparere, & al-
legationes audiri vel vera contumacia ac-
cusari poterunt, prorogamus, illamque ipsa
die v. kal. mensis hujusmodi faciendam in-
dicimus. Nulli ergo, &c. Datum Romæ
apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ
MDXIII. II. id. aprilis pontific. nostri an. I.
Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Proximo die, qui fuit anniversarius cla-
dis Ravennatis, quo ab hoste captus fue-
rat, solemnè pompa ad basilicam Late-
ranensem perrexit: Die lunæ, inquit
acta synodalia, undecima mensis aprilis post
divinum officium in basilica S. Petri prin-
cipis Apostolorum peractum, ante horam
prandii sanctissimus in Christo pater & do-
minus noster dominus Leo divina provi-
dentia Papa X. diademate pontificali co-
ronatus solemniter cum maximis mirificis-
que triumphis honestate, reverentia &
honore decentibus per reverendissimos in
Christo patres & dominos dominos sanctæ
Romanæ ecclesiæ Cardinales, patriarchas,
archiepiscopos, episcopos, abbates, cum al-
bis mitris atque pluvialibus ornatos, nec
non per plures illustres duces & barones, no-
bilesque Romanos, atque ceterarum natio-
num homines, de dicta basilica S. Petri ad
basilicam S. Joannis Lateranensis pro non-
nullis caeremoniis ibidem faciendis laudabi-
liter associatus exiit. Describit pluribus
pompe ordinem Paris de Grassis, deque
Alfonso Ferrariæ duce, qui illi interfuit
subjicit: Pro eo actu, ut præfens interes-
se absque nota posset, quia jamdiu a Julio
Papa excommunicatus & privatus fuerat,
hodie antequam Papa exiret absolvit cum
cum reincentia, tolerando quod posset in-
tervenire etiam in habitu ducali, prout
fecit. Et infra: Pontifex albo equo vectus
est, & infra, & equus ejus fuit ille idem,
super quo captus fuit in prælio Ravenna-
tensi; sic enim ipse triumphare in eo vo-
luit, in quo etiam victus fuerat, statuitque
ut deinceps nemo mortalis illum ascenderet,
quoad moveretur naturaliter, frenum ejus
duserunt quatuor hi videlicet, dux Ferrar-
iæ, dux Urbini, dux Camerini, & dominus
magnificus Laurentius de Medicis nepos ip-
sius, & hi usque ad fontem, qui est in platea
S. Petri pedires ambulaverunt, cum tamen
Pontifex ter de more illos invitasset ad e-
quitandum &c. Successere in id munus
alii proceres: reliquos vero ritus descri-
ptos a Paride præterimus, cum iis, quæ
alibi in pontificum auspiciis dicta sunt con-
sentiant.

XX.
Anniver-
sario die
quo cap-
tus fue-
rat pom-
pam agi-
tat trium-
phalem.

Qui prin-
cipes ejus
franum
duxerint.

Digreditur dein author ad sessionem sex-
tam Lateranensis concilii, quæ prima Leo-
ne Pontifice celebrata est: Die, inquit,
mercurii XXVII. aprilis MDXIII. fuit ten-
ta sessio sexta in concilio apud Lateranum
Papa Leone X. presente & Cardinalibus
xxii. ac prælatis mitratis XC. horum
nomina in actis concilii recensita sunt.
Præter multos principes & oratores, ac ba-
rones & nobiles tam ecclesiasticos quam se-
culares, hoc modo, videlicet Papa die mar-
tis antecedenti circa horam XX. ex pala-
tio Vaticano recessit cum omnibus solitis,
& aliis per-

XXI.
Sessio sex-
ta Late-
ranensis
concilii.

De bello
Turcis
indicendo
agitatum.

(a) Ext.
ejus oratio
in actis
concil.
Latan.
sess. 6.

XXII.
Expolite
clades ab
iis acce-
pta.

Recentes
eorum in
agrum
Modrusi-
ensem
excursio-
nes.

XXIII.

perrexit ad Lateranum: Cardinales fuerunt in cappis violaceis; milites Ierosolymitani armati affuerunt custodientes Pontificem. Et infra: Demum ingressus, nimirum postridie, concilium deinde oravit, & inchoata est missa, quam reverendissimus dominus Cardinalis Vulturanus episcopus Sabiniensis celebravit cum tribus orationibus ut alias. Finita missa episcopus Modrusiensis longam & bonam habuit orationem. Fuit is Simon Bengnius, qui de expeditione conficienda in Turcas exitio Christiani imperii imminentes peroravit (a), ac repetito altius de postremis schismatibus Avinionensi & Basileensi, ob quæ barbarorum infidelium furor orientem depastus fuerat, ac de Bohemica hæresi, tum de summis & exitialibus dissensionibus quæ inter nostros fuerant, dum Græcia, Epirus, & Peloponnesus concidere; ad novissimas hæc atate illatas Ecclesiæ clades venit.

Quæ meæ, inquit, atate gesta sunt neminem ex vobis esse arbitror, qui non sciat ego & melius me omnia norit; quis est enim, ad quem illius nunquam satis deploratae cladis, quam ante hos viginti annos in Illyrico accepimus fama non pervenerit? Quis est, qui pulcherrimas & divitissimas orientis atque Epiri civitates ex corde & oculis Christianorum a Turcis nuper erutas non deploraverit? Omitto combustas naves, amissas vires, desideratum sæpius nostri nominis robur? Quis est præterea, qui Iadrensem agrum quinque eodem anno Turcarum rabie vastatum, & ferro ac flammis desolatam nesciat? Scardona celeberrimi olim conventus civitas oppugnata sæpius, hoc etiam anno, & quod nuperrime vidimus, amissis prope eam quatuor oppidis, ipsa Dei magis quam hominum presidio defensa est. At in ecclesia Modrusiensi, cui ego, licet indignus nunc præsum continuas excursiones fieri, villas incensas, castra expugnata, & intra hos duos menses vi capta & diruta abductaque esse, prob dolor! plus quam duo milia Christianorum. Quis est, qui non audierit jam, ingenuerit jam, nisi nos hic in urbe, qui connovemus, obaudimus, diffimulamus? Prætereo reliquam Adriatici maris oram Dalmatiamque omnem, quæ & assiduis incursionibus vel eo maxime infestatur, quod quidquid in ea equitum aut peditum roboris erat, ad Italicos tumultus evocatum est; nisi tamen assiduis Venetorum vigiliis, & validissima semper classe defenderemini, tunc etiam, nisi bellicosi essent Dalmatae, rupto tandem eo obice, refractis illis claustris repagulisque, Turcas in Italia coram vidissetis.

Quid de Hungaris dicam; quibus tantus

inest pro Christi nomine pugnandi fervor, ut quantumvis pauci cum magno Turcarum numero congregari non vereantur? Quid de Polonis, quorum ita spectata est in universos Christi hostes strenuitas, ut ab armis in Turcas, Tartaros, Russos, Valachos, & alios ejuscemodi barbaros exercendis nunquam respirent. Horum presidio & quibusdam quasi propugnaculis si carerent, experiremini profecto quid Turcarum rabies, quid immanitas esset: experiremini certe quantum sagittis valeant hostes hi, de quibus diximus: videretis proculdubio & sentiretis quam longe volent, quam acute perfigant, & quam avide Christianum sanguinem sitiant, qui equinum bibunt. Illud certe constat, profigatos sæpius a decem annis Hungarorum exercitus, & intra hos sex menses quinque fortissima eorum castra a Turcis in Illyrico esse expugnata, & quod illis commune est una cum incolis absumpta. O ferrea Christianorum pectora! O immites Christianos, qui hæc non videant, non audiant, non credant! Unius olim Caronis sententia, & Africana ficus pro concione ostensa senatum populumque Romanum ad delendam Carthaginem impulit; nos amissa sæpius Asia, Africa, & magna iam Europæ portio continuèque Christianorum cedes & lachrymæ nil movent; nos vicinior, potentior, crudelior hostis nil deterrere. Sunt hic complures ex nostris, qui post amissas paulo ante uxores cum liberis & fortunis omnibus, ad miseriam confugerunt, consilium & auxilium implorantes. Possem ego quoque vobis hodie, patres, hoc eodem in loco recentia & sanguinolenta istorum vulnera ostendere; sed quousque jam patiemini vicinum hostem? Quandiu eum ut clavos in oculis, & lanceas in lateribus feretis? An expectatis dum parata & deducta tam ingens classis Rhodum occupet, aut Italiam depulerit? Vereor profecto, vereor & futurum certo certius credite, patres, ne brevi apud vos cœnent, nisi provideatur, qui cum quibus diximus, jam pransi sunt. Multa reticeo, quæ quoriam nostra atas vidit, & passa, ne alta vulnera inrudescant, non recensere satius existimo. Unum hoc certe nullo pacto prætermittere possum; longe feliciores illos Italici ceterisque Christiani orbis nationibus existimandos, qui pro fide contra infideles perfidosque pugnant, pro sanctissima religione contra sceleratissimam sectam sanguinem fundunt, pro Deo optimo maximo contra turpissimum Mahometum corpora telis obiciunt, mortem oppetunt: isti contra, quid pro paucorum potentia, pro privatis odiis, pro simultatibus fecerint, dicat Brixia, exponat Ravenna, referat Etruria, edisserat calamitates suas cisalpinæ Gal-

Progreffus
contini-
nui in Il-
lyrico.

Explicita
pro indi-
cendo bel-
lo argu-
menta.

Objectum
Italici ini-
qua ab iis
geri bel-
la.

(a) Apo-
cal. 6.

XXIV.

Pia ad
Pont. &
patres ad-
hortatio.

(b) M. B.
concil.
Lateran.
sess. 6.

Gallia, item transalpina, Flaminia, Liguria: ceteris Liris restis victorie, inspiciantur urbana sepulchra, recensentur Hispania, interrogetur Britannia. Quid dicam magis? perlustratur Europa, audiemus profecto clamantem sanguinem de terra, & voces occisorum dicentium: (a): Vindica Domine, vindica Domine, vindica Domine sanguinem nostrum, qui effusus est; & quod detestabile omnino dixerim parum est Italicum cruorem Italica manu fundi, nisi exteris etiam gentibus haurendus præbeat.

Digressus dein Modrusiensis episcopus ad deplorandam suorum temporum corruptelam, quibus in Ecclesia sanctitatis splendor, & nitor virtutum obsolevisse videbantur, cum ab hereticorum persecutionibus intestinis libera conquieverat, ad Leonem & concilii patres conversus eos hortatus est, ut restinctis civilibus Christianorum odiis, deletisque Pisanis schismatis reliquiis, ad ferendam orientibus Turcico jugo pressis opem, avertendaque impendentia reliquis Christianidelibus exitia omni studio incumbere. Cum hæc dixisset magno eloquentiæ ardore: Demum, inquit Paris, data est per Papam benedictio & publicatio indulgentiæ decem annorum; quo facto Papa, & infra, pluviali indutus cum sandaliis accepit omnes Cardinales & prelatos paratos ad solitam reverentiam; qui omnes dum Papa indueret sandalia acceperunt suam paramenta consueta, cum quibus ego etiam pluviali & mitra paratus præstiti reverentiam osculando pedem & non genui, quia adhuc non sum consecratus.

Præstita per omnes reverentia habitæ sunt preces, ut in ordinario. Tum indito silentio Papa fecit sermonem suum, in quo denique conclusit, illud esse concilium Lateranense verum & legitimum, quod pro reformatione urbis & orbis, ac pace & quiete in republica Christiana continuare intendebat, prout latius in bulla & cedula desuper confecta legenda statim. Quo sermone finito, illico iussit procuratori fiscali ac promotori concilii, quod citarent alia voce omnes habentes mandata tam a principibus & rebus publicis & communitatibus, quam ab episcopis, ut præsentarent ea. Et illico oratores Florentini dederunt suum mandatum in manibus Papæ, qui tradidit illud legendum domino Fedræ secretario concilii; & ipse illud aliter legit in pulpito. Extat in actis concilii (b) illius formula mandati, quo Florentini exeunte anno superiori Lateranensi concilio, se adherere professi oratores decreverant, ut illi interessent. Pergit Paris: Et demum multi procuratores droer-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

forum episcoporum præsentarunt mandata pro illis excusandis. Demum procurator fiscalis & promotor concilii accusarunt contumaciam prelatorum reliquorum tam non comparentium in urbe, quam eorum, qui erant in urbe & non comparuerunt in concilio, & petiit decerni citationem, ut declararentur incidisse in pœnas juris: sed Papa non voluit aliquid respondere. Et similiter idem procurator & promotor petierunt omitti citationem per edictum contra Regem Franciæ super pragmatice sanctione tollenda, & Papa similiter tacuit nolens respondere, quia sic mihi secretè prius dixerat nolle aliquid contra Regem Franciæ attentare. Flectere illum potius ad officium clementiæ, quam severitate frangere constituerat: jamque Juliano Medice fratre interprete de concordia egisse diximus. Subiicit Paris: Et illico reverendus pater dominus Robertus electus Regimus ascendit ad Papam, & pede osculato accepit cedulam, quam in pulpito aliter legit super continuatione concilii & reprobatione conciliabuli, & indictione septimæ sessionis, quæ erit XXIII. mensis maii: prorogata fuit ad XVII. junii proxime futuri. Extant ea in actis concilii (c), cuius præcipuam partem afferimus.

Ad futuram rei memoriam sacro approbante concilio.

Postquam felicis recordationis Julius Papa II. prædecessor noster sacrum generale Lateranense concilium, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, de quorum numero tunc eramus, consilio, & assensu laudabiliter, legitime, & ex rationabilibus causis, Spiritu Sancto cooperante, & in eo quinque sessiones tenuerat sextamque sessionem tertio idus præsentis mensis faciendam indixerat; nos dicto prædecessore de medio sublato, ex tunc expressis, & aliis causis, nostrum & dictorum fratrum animum moventibus, sextam sessionem huiusmodi de eorundem fratrum consilio & assensu usque in hodiernum prorogavimus. Cum autem in minoribus constituti semper nobis instrum cordi fuerit, generale concilium, utpote agri dominici culturam præcipuam celebrari videndi, nunc ad apostolatus apicem assumpti, honesto utilique desiderio nostro debitum ex instructo nobis cura pastoralis officio accessisse conspicientes, rem hanc ardentiori voto & tota animi acritate suscepimus. Itaque prorogationem huiusmodi per nos factam approbante eodem sacro Lateranensi concilio approbamus, ac concilium ipsum usque ad perfectionem causarum, propter quæ indictum extitit, & præsertim ut inter principes & potentatus Christianos, bellis atrocibus pacatis hostilibusque armis

Florentini adhaerent concilio Lateran.

Gallia Regem flectere ad concordiam nititur Leo.

(c) Acta concil. Later. sess. 6.

XXV.

Approbatum a Leone concil. Lateranense.

Promulgata ejus professione pro publica pace.

depositis, universalis & firma pax componi valeat: pro qua indefessa sollicitudine nihil pro tam salubri bono intractum relinquendo, omnes conatus nostros adhibere intendimus prosequi, & sine debito terminare velle nostrique incommutabilis animi & intencionis fore & esse declaramus, ut iis que ad Dei laudem ecclesieque prestate exaltationem ac Christi fidelium concordiam pertinent peractis, sancta ac necessaria expeditio contra catholice fidei hostes fieri, feliciterque de illis Altissimo favore triumphari possit.

Et sacra expeditio ne conficienda in Turcas.

Initiati prelati maxime Galli ut accedant.

Ut autem ad tantum perutile concilium accedere debentes ab accessu huiusmodi quomodolibet non retrahantur, omnibus & singulis ad celebrationem concilii prefati per dictum Julium predecessorem convocatis, aut in congregationibus conciliorum generalium de iure vel consuetudine interesse debentibus, presertim Gallicae nationis, & ad dictum concilium Lateranense venientibus schismaticis, & aliis quibuscumque de iure communi vel speciali per sententiam seu literas apostolicas predecessorum nostrorum vel sedis Apostolicae prohibitis dumtaxat exceptis, venientiumque servitoribus, & familiaribus, cuiuscumque status, gradus, conditionis, vel nobilitatis existentibus, ecclesiasticis & secularibus pro se & eorum bonis quibuscumque, non obstantibus quibusvis censurarum & poenarum ecclesiasticarum & secularium adjectionibus, contra eos, ex quibusvis causis a iure vel per sedem prefatam sub quibusvis verborum formis & clausulis generaliter promulgatis, & quas generaliter incurrerunt, per circuitus, terras, & loca terrestria Romanae ecclesie prestate subiecta ad concilium Lateranense ad urbem huiusmodi veniendi, & in ea morandi & libere consulendi, & ab ea quoties videbitur recedendi liberum, tutum, plenum, & omnimodum saluum conductum cum plena libera tora & omnimoda securitate, atque in vera & infallibili fide pontificia, approbante sacro concilio prefato, harum serie damus & concedimus, Sc. Dat. Rome in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno incarnationis dominice MDXIII. v. kal. maji pontificatus nostri anno 1.

XXVI.

Pergit Paris de Grassis in sua synodali historia: Et ea cedula lecta, ait Paris, petiit a Patribus de more, an predicta placerent, & Pontifex primus respondit: Placet; demum reliqui Cardinales omnes sedentes cum mithris responderunt per verbum: Placet; cum quibus ego etiam sedens super meo scabello apud credentiam dixi: placet; & illico unus ex prothonotariis simul cum scrutatoribus votorum dixit ante

Solum Papa: Pater sancte omnibus patribus placuit illud quod lectum est ex cedula, & ego statim dixi cantoribus, ut inchoarent: Te Deum laudamus; & sic factum fuit & sessio illa finita & fuit hora XVII. Postmodum actum fuisse ait iussu Pontificis a patribus coram tribus Cardinalibus in privato coetu de triplici rerum operosa mole, nimirum de urbis orbisque Christiani perpoliendis moribus, atque ad primævam sanctitatem reducendis, de pace in republica Christiana concilianda, ac demum de schismate ex Dei Ecclesia excindendo. Ut vero viginti quatuor prelati ad paranda, quae circa ea decernenda forent sint designati, describit hinc verbis Paris de Grassis (a).

(a) Paris 10.4. p.37. XXVII.

Die veneris XIII. maji, de mandato Patris omnes prelati, qui in urbe fuerant, quique alias in consilio vorum habere soliti sunt, convenerunt apud Lateranum in aula superiori iam prius per me composita, & cum tribus Cardinalibus prioribus ordinum, videlicet S. Georgii camerario ac Strigonensi, & de Farnesio, cum prothonotariis & scribis, ac secretariis concilii, & aliis officialibus per cursores praemonitis; lecta fuerunt cedulae per dominum Fedram stantem in secundo gradu papalis solii, cum Cardinales illi tres sederent super solio in tribus gradibus adherentes quasi sedi papali. Cedula autem continebat quod, cum tria imminerent reformanda, & Papa vellet super tribus rebus providere, videlicet super reformatione morum & rerum urbis & orbis, & super pace, & quiete in republica Christiana, & tertio super schismate tollendo; & propterea cum Papa Julius elegisset viginti quatuor prelatos simul cum nonnullis Cardinalibus, ut super iis deliberarent & consulerent, qualiter rite & iudice praedicta fierent, ipse Papa Leo per se prelatos non voluit eligere, sed huiusmodi electionem remittere ad universitatem prelatorum urbis, ut ipsi eligerent viginti quatuor prelatos, quorum octo reformationi, octo paci, & octo schismati tollendo intenderent simul cum certis Cardinalibus praepoendis cuique deputarioni: & sic lecta cedula Cardinalis S. Georgii fecit verba versus ad prelatos in praedictam sententiam; sed fuit difficultas super modo eligendi, nam omnes adversus sententias verulerunt; & tandem placuit quod omnes & singuli prelati ibi praesentes proponerentur per fabas albas & nigras, nam faba alba affirmabant, nigra negabant: & sic tandem fuerunt electi viginti quatuor.

De tollendo coepto Schismate agitatum.

Dum haec aguntur decretus est a Sigif. XXVIII. mundo Poloniae Rege orator Joannes archie-

chiepiscopus Gnesnensis, qui regia obsequia Leoni X. ut vero in terris Christi vicario deferret, ac Polonicae gentis nomine concilio Lateranensi se conjungeret: de cuius adventu certior factus Pontifex die vigesima maji publico edicto (a) septimam sessionem ad xv. kal. julli indixit; tertia vero junii novos praefules. aliis a concilio designatis adjunxit, qui pacis inter Christianos principes conciliandae, & Pisani schismatis abolendi, necnon pragmaticae sanctionis rescindendae rationes in concilio proponendas expedirent.

XXIX.

Interea Italicarum rerum mutata est facies: nam Galli subitam funestamque apud Novariam cladem acceperunt (b); quippe ea urbs everfis jam muris Helvetiorum virtute ita defensa est, ut non modo Galli per late patentes ruinas irrumperere ausi non sint, sed etiam soluta obsidione cruentissimo praelio profugati fuerint: Gallorum decem millia circiter, Helvetiorum mille quingenti cecidisse ferunt (c). De qua victoria Leo Pontifex Maximiliano Sfortiae foederato, qui principatum illa sibi asseruerat, est gratulatus (d). Maximiliano Mariae Mediolanensium duci.

(b) Aug. Justin. l. 6. Petrus Justin. l. 11. Guicciar. l. 11. Ferron. in Lud. XII.

(c) Guicciar. ubi sup. (d) Ext. apud Petrum Bemb. l. 3. to. 1. Galli apud Novariam ab Helvetiis caesi.

Allatum est, Helvetios pro tua ditiosisque tuae propugnacione cum Gallis apud Novariam confluisse, eosque superavisse, ac prope ad internecionem pulsos fugatosque redegisse. Ea res tametsi propter occisorum magnum numerum, qui quidem Christianae republicae esse usui aliquando potuissent, nostrum animum dolore admodum percussit, tamen pro tua in nos observantia, & nostro in te tuosque omnes veteri singularique amore magnopere gavisi sumus, qui te de statu rerum tuarum deturbare atque expellere sunt aggressi, eorum conatus cogitationesque non solum irritas & inanes fuisse, sed ipsi etiam insignem cladem attulisse. Cujus quidem eventus atque victoriae Deo optimo maximo, qui te tueri atque defendere voluit, gratias agere, tantorumque beneficiorum summam illi acceptam referre te in primis decet, ut pius in illum esse ac dignus eo munere maxime fuisse videatur: quod quidem fiet, si duci efferrique te victoriae dulcedine non sines neque statues eos omnes qui contra te aliquid conati sunt usquequaque velle te perdere ac persequi; quam in cogitationem, ut incumbas, lenissimeque agas, eodem illo nostro in te amore benevolentiaque admonitus, vel potius impulsus te rogamus; & quidem valde rogamus, atque si quid a quoquam erratum peccatumque est (est autem fortasse a multis) veniam id magis, quam vindicta dignum existimes a te perimus; sic enim melius eorum, qui ab alienati sunt animos ti-

bi benevolos reddes, neque infirmabis ullam rerum tuarum partem; qui enim pores in ullos animadvertere quin ditiosis tuae homines multos ac punias? quod si saepe facias, tuas ipsius opes debilitaveris, accidet enim id, quod esse tibi exploratissimum debet, ut minus multa perficias, cum timore, non benevolentia erunt negotia constituenda. Extremum illud adjungitur, quod quidem haud scimus, an omnium primum atque maximum sit, quod si parces multis, si veniam pluribus dabis, imitatus Dominum fueris, qui tibi vires subministravit ad tuos nominis hostes fugandos atque propulsandos, Sc. Dat. III. id. junii anno. I. Roma.

Monitus ut clementia utatur in subditos.

Prona mox ad victorem omnia fuere, XXX. Gallis trans alpes se recipientibus: Mediolanum & aliae Infubriae urbes. veniam a Maximiliano poposcere (e), arces vero Mediolanensis & Cremonensis suppliciarum desperatione extremo anno deditae (f) fuerunt. Conversae etiam Liguria res (g), atque pontificia & Hispana ope pulsus Adurnis Octavianus Fregosus. Genuae ducales apices accepit, seque Pontificis clientela communivit (h): Helveticus & Mediolanensis exercitus in Guillelmum ducem Montisferrati, qui Gallum exceperat, signa convertit, ac Pedemontium & Montisferratensem agrum late vassarunt (i). De Gallorum foederati clade factus certior Pontifex Maximilianum Sfortiam (k) atque Helvetios (l) hortatus est, ut clementia in victum uterentur, cum ob tenues opes Gallicae potentiae resistere non potuisset, essetque in eo statu, ut etiam si vellet, Gallorum inimicus esse non posset: plurimum etiam operae ac studii posuit (m), ut eosdem a bello Genuensibus inferendo deterreret, cum Antoniotus & Hieronymus Adurni eos magnis pollicitationibus pertentassent. Caeterum illius autoritate Ligusticam expeditionem dissolutam (n) fuisse postea videmus.

Galli Italia abscidunt. (a) Petrus Justin. l. 11. (b) Guicciar. l. 11. in fin. (c) Id. ib. Augustin. Just. l. 6. Conversae Genueses res. (d) Bizar. l. 18. Foelera l. 11. (e) B. Leo apud Petr. Bemb. l. 6. ep. 9. Guicciar. l. 11. (k) Ext. de eo lit. apud Bemb. l. 3. ep. 3. (l) Eod. lib. ep. 7. (m) Eod. lib. ep. 14. 18. & 19. (n) Bizar. hist. Genuens. l. 18. XXXI. (o) Ext. apud Bemb. l. 4. ep. 1.

Quod ad Helvetios attinet; magnam sibi superiori victoria gloriam pepererunt, existimatumque est, tot calamitates in adversarios editas ob susceptum schismaticorum patrocinium; quod etiam indicant pontificiae literae de eadem victoria ad Helvetios datae (o).

Helvetiis libertatis ecclesiasticae defensoribus foederatis nostris, Equidem cum in ea victoria, quam superioribus diebus maximam essis atque clarissimam consecuti, unum illud vel pro natura nostrae sensu & lenitate, vel pro credito nobis communis parentis atque Pontificis munere doluerimus, tantum scilicet humani sanguinis effusum esse, tantam Christianorum hominum manum, tamque for-

Helvetii in defenda Ecclesia clarum nomen adepti.

Galli ob schisma deprelli.

Veneti cum Gallis foederati.

(a) Ext. ea de re lit. apud Bemb. l. 2. ep. 1.

XXXII. Auditi Poloni oratores.

fortem cecidisse, valde tamen vehementerque letamur, vos, qui ecclesie Romane libertatem defendendam tuendamque susceperatis, vestros & ejusdem libertatis hostes fugavisse, propeque delovisse; qua ex re magna vos gloria magnaque utilitates sunt subsequuta. Et infra: Illud etiam nos voluptate magnopere afficit, quod qui legitimam Dei sponsam vexare, non suilemque Christi tunicam scindere sunt aggressi quos quidem antequam in eam cogitationem atque scelus animum induxissent, omnium rerum gloria florescere videbamus ut primum se malis conatibus dederunt, infeceruntque schismaticis pravitatibus execrationumque Julianarum iustissimis vocibus tacti percussique sunt, statim illis amare omnia infeliciterque ceciderunt, paritque ab ipsis gloria simul cum regno ad eos, qui aut ecclesie Romane parent, aut eam tuentur facile transisse. Quibus de rebus omnibus agimus maximas immortalis optimo Deo gratias, agemusque dum vivemus, qui ab alienatos a se disciscerentque respuit, suos autem iacentes sublevar, aut stantes non deserit. Vos autem, quos idem Deus sue voluntatis esse ministros voluit, charissimos, animoque nostro sensibusque omnibus plane habemus conjunctissimos. Neque vos moveant improborum voces, qua ut intelligimus jactantur, temere illa quidem atque injuste nos reliquosque obrutos nostros compositis & placatis rebus, vestrum praterea nomen vestramque benevolentiam non curaturos; nam nos quidem ab eo federe, quod nobis vobiscum est, quoad vos non poenitebit, nihil profecto abducet, quin illud etiam dies noctesque cogitamus ac versamus, quoniam vos pacto cum omnibus foederatis nobis, Regibus, ac populis conjunctos facere, atque foederatos possimus, ut & securiores esse majori sultri presidio possitis, & eorum omnium adjumento & conspiratione ornatiores, quod Dei benignitate brevi futurum confidimus, &c. Dat. pridie id. julii anno 1. Roma. Paulo vero ante Novariensem cladem, nimirum tertia junii die, Veneti cum Gallis foedus percusserant, quod clam se firmatum fuisse Leo questus est: (a) at post Gallorum ex Italia discessum Hispanis & caesareis armis oppressi fuere; ut dicitur inferius cum de pontificio pro iis conciliandis studio ageretur. Nunc ad res apud Lateranum, ubi ad consulendum universo Christiano imperio ceteris agebantur, gestas redeamus.

Cum Polonici oratores, de quorum adventu mentionem factam vidimus, in urbem mense junio venissent, eos in celeberrimo patrum senatu audivit Pontifex, in quo habitam a Gnesnensi archie-

piscopo interciscam fletibus & suspiriis orationem de Tartarorum, Moscovitarum, Turcarumque in Christianam rempublicam grassationibus mutuo Pontificis & principum federe reprimendis, ait Paris de Grassis (b): Die, inquit, luna XIII. mensis junii, qua fuit festum S. Antonii de Padua, Pontifex iussit teneri consistorium publicum pro obedientia per Regem Poloniae praestanda. Et infra: Familia fuit multa uno habitu ornata, & obediens omnibus qua iusseramus: prelati quidem fuit in habitu solito prelatorum ex colore rosino super equo phalerato & ornato, sed nobilis laicus baro fuit totus auratus cum duplici torque, ac cum magno caractere in pinnaculo bireti, multis iaspidibus intertexto; orationem habuit archiepiscopus longam; nec aliud quam plagas & strages Scythicas & Turcicas contemtem, in qua etiam inivitavit Papam omnesque Christianos principes ad resistendum parati & exercitui magno Turcorum contra Reges Poloniae & Hungariae: & in ea oratione, quia ex corde loquebatur, pluries lachrymatus est, & pene defecit pra lachrymis. Sed ego qui semper propter pietatem huiusmodi ad lachrymas ipsum pronum videram, hortatus sum ut bonum cor haberet: & sic animum sumpsit, perseveravitque satis firme usque ad finem. Papa ei multum respondit, & obrulit se cum principibus operaturum, ut satis fiat petitioni regiae & universae republicae Christianae, &c. Meminit de oratione Jodocus Ludovicus Decius (c) his verbis: Joannes Laskens apud Pontificem Leonem & patrum collegium orationem longam & republicae Christianae necessariam habuit, qua postea excusa circumlata est; atque utinam ita patrum animos accendisset, ut sincero animo & vehementi studio dicta fuit. Perorantem illum eodem argumento in Veneto senatu, ut compositis Christianorum bellis arma adversus gentiles verterentur, se audivisse refert idem auctor, deque legationis ad Pontificem causis haec tradit: Summa legationis tum fuit, ut ad concilium Lateranense nuper a Julio institutum regio nomine orator iret, tum etiam res Pruthenicis paulisper apud Romanum Pontificem infestas tutandas susciperet.

Gravissima erant de supremo Prussiae imperio controversiae Polonos inter & Cruciferos equites, quibus Albertus marchio Brandeburgensis, qui in perditissimum postea apostatam defecit, praerat: ad quas dirimendas cum plura habita essent colloquia, atque ex iis majus incendium excitandum metueretur, Leo jam mox a suscepto pontificatu Polonum monue-

(b) Paris in ms. diar. 10.4. p. 43.

Oratio Gnesnensis archiepiscopi. Exposita ab eo infidelium grassationes.

Leonis responsum.

(c) Jodocus Ludovicus Decius in Polon. in Sigism.

XXXIII. Gravia inter Polonos & Cruciferos dissidia.

(a) Ext. eius lit. erud. Bemb. l. 1. ep. 5.

Leonis littera pro iis componendis.

Legatos mittere ad eos decernit Pont.

rat (a), ut oratores ad eam disceptandam causam in concilio Lateranensi mitteret. Sigismundo Poloniae Regi. Intelleximus, magna quidem cum molestia, inter te atque Albertum marchionem ut appellant, Brandeburgensem Societatis Marianorum Theutonicorum in Prussia magistrum, plurimas atque maximas iam inde a vestris majoribus ortas atque traditas diffensiones existisse; eamque ob rem omnes homines, quibus vestrae utriusque rationes atque causa cognita essent, magnopere vereri, ne post eum diem, qui dies erit pridie idus martias, magnum atque a perum bellum inter vos commoveatur, maximisque cum gentium & populorum, qui vestro in imperio sunt detrimentis atque cladibus exerceatur; qui dies praestitutus a vobis fuit: quo die ille statueret utrum a te imperata faceret, an se in libertatem vindicaret. Itaque vel pro nostra in omnem Christi populum cura & studio, vel maxime pro ea voluntate, quam quidem erga te benevolam & propensam in primis habemus, graviter tulimus hoc ingressu atque initio nostri pontificatus certiores nos fieri, nova iam jamque a vobis bella imminere, novos armorum motus, nova incendia excitari, cum illud in primis cupimus, eique rei omnem nostram curam & cogitationem adhibendam statuerimus, ut ea, quae dudum successa ardere adhuc, flagrareque videntur bella, inimicitiaeque magnorum principum modis omnibus restinguantur. Quod quidem Dei optimi maximi auxilio, qui ad se tendentes, seque unum respicientes conatus hominum consiliaque non deserit, brevi fore confidebamus. Quamobrem paterno te & amore & studio esse hortandum putavimus, ut cursum atque impetum irarum tuarum tantisper sustineres, dum a nobis legatus amplissima cum potestate istuc venit, qui vestris causis & controversiis cogitis, quae aqua sint amice statuat, concordetque vos, si fieri potest, & pacatos reddat; decernimus enim nostros legatos magnos viros ad plurimas quamprimum nationes mittere: vel tibi id tibi erit antiquius, rem totam, integrasque partes tuas Lateranensi concilio jam incipit agi remittas, atque relicias; a quo porro maxime convenit, Regum, & ducum, & magnorum principum contentiones controversiasque terminari: quod & nobis erit gratius, ut causa ipsa, cujus nonnullas sepius partes aliquot ante nos Romani Pontifices recte urriue vestrum consules attigerunt, Romae per concilium transigatur: & tibi certe cum ad rerum tuarum statum securitatemque conducibilis, tum ad animi tui quietem & tranquillitatem longe aptius, non unum modo Ro-

manum Pontificem, sed una cum ipso etiam reliquos omnes universamque rempublicam vestrarum litium, expostulationum discordiarum disceptatricem existisse, cum existimandum sit, quae totius republicae oculis decernuntur, & rectissime confici, & firma atque valida plane fore. Iniquum etiam est, & profecto miserum, opimas populosissimasque nationes, quae ad Christiana ditionis atque gloria terminos propagandos, vel propter fortitudinem animorumque robur omnium aprissimae, vel propter locorum naturam opportunissima videantur esse, suis inter se odiis conterri, suis ipsarum simulatibus infringi & debilitari: tum illud vehementer timeamus, ne si vos magnos principes hostes perpetui nostri Turca, quos habetis finitimos convertere contra vos armis concurrere male animatos senserint, magna ipsi ex ea re letitia voluptateque percepta operientes, dum vestris cladibus vires opesque vestrae fractae ac debilitatae sint, unanimis atque integri vos adoriantur, & magno vestro cum malo [quod Deus omen obruat] Christiano nomini notam aliquam insignem atque perpetuam inurant, &c. Dat. xv. Kal. aprilis MDXIII. ante coronationem Roma.

Dum concordiae rationes interprete XXXIV. Leone exquiruntur, Maximilianus Romanorum Rex, qui equitum Prussiae patrocinium susceperat, Pontificem monuit tum literis tum oratoris opera, ut equitibus illius ordinis iuribus nec bellica vi, nec pactione a Polono detrahi caveret; quare iterum Sigismundum Regem Poloniae hortatus est Leo (b), ut eam causam, quae plures contingeret, concilio cecumenico, in quo Regum controversias excuti convenit, decidendam permitteret; ut firmum ac perpetuum foedus Polonos inter Pruthenique coalesceret: Primum, inquit, tua deinde Imperatoris totiusque Germaniae, demum etiam nostra maxime interest, quibus quidem ea societas praecipue subest, ei societati praedictum non inferre ullo modo. Cogitare etiam illud debes, firmam quidem inter vos concordiae rationem posse nullam inveniri, nullam esse pacem, nulla foedera diutius permansura, quae non eorum omnium, quorum interest, consensu voluntateque sanciantur: id autem nisi Romae conficitur, quo pacto fieri apte possit, plane non videmus &c. Dat. kal. april. MDXIII. anno 1. Roma.

Renuntiatum deinde Pontifici est, concordiam inter Sigismundum ipsum atque Albertum Pruthenorum equitum principem sancitam fuisse, qui rescipit (c) longinquam amplius iudicia non petenda, sed illud foedus si aequum esset religiose colendum.

Solicitati ut vertant arma in Turcas.

XXXIV. Caesar Cruciferos tuetur.

(b) Apud Bemb. l. 1. ep. 22. Rogatus Polonus ut litteras deciderent concilio permittat.

XXXV. Sanctitum inter Polonum & Cruciferos foedus. (c) Exstant ejus lit. apud eund. l. 2. ep. 19.

Sigismundo Regi Poloniae.
Proximis diebus te hortari unis atque alteris literis non destimus, controversiam quam cum Alberto Prussiae magistro aliquot iam annos habes, habuisti que cum eorum nonnullis qui ante illum magistri fuerunt, ut aliquando tandem terminari sine armis posset, velles eam sacro Lateranensi concilio remittere, a quo quidem maxime convenit Regum causas disceptationesque iudicari: qua in re si nostris hortationibus animum adhibuisti quaque te facere ipsi equum & iustum putabamus, ea concordiam inter te atque illum voluntate es iam ita complexus, ut ei concilio uterque vestrum suam causam remittendam statuerit, eiusmodi nuntium lato animo accipimus, teque de tua ista lenitate atque in rempublicam observantia magnopere commendabimus. Sin quemadmodum & a Thoma S. Martini & ab Achille S. Sixti Cardinalibus, qui te summopere diligunt, & quibus incolumitas tua, dignitas, amplitudo magna cura est, nuper intelleximus, lubens ipse paratusque es ad ea pacta foederisque servanda, quae quidem solemniter inter vos novissime statuta sancitaque sunt, quaque propediem sunt sancienda, tua ista voluntas etiam atque ad pacem propensus animus nobis plane vehementer probatur, teque magnopere hortamur ab illis ipsis, quas commemoravimus, tum factis, tum iis, quae sunt, pactionibus ne recedas, modo eiusmodi sint, quibus arma & discordia auferantur, pax atque tranquillitas exoriatur: si enim is exitus istic aut partus iam est, aut comparari modo velitis, potest, quid attinet nova iudicia quaerere; quae quidem ut suum ad finem perduci possint, neque brevis temporis, neque parvi sumptus propter locorum longinquitatem indigeant, necesse est? &c. Dat. pridie kal. majas MDXIII, anno I. Roma.

XXXVI. De praecipuis huius foederis in Petrikoviensi conventu initi pactionibus meminit Jodocus his verbis (a): Interfuit his comitis Casimirus Friderici, nempe Brandenburgensis principis, filius Alberti magistri frater; res vero omnes inter Polonos & ordinem uti ex utriusque commodo videbatur, honestis conditionibus firmata fuere. Varii intermedii erant articuli non multum ex usu omnium facere hoc loco mentionem: Suprema haec summa fuit, admittendum fore in magistratum Albertum, qui Prussiam ingressus majorum more hominibus praestare deberet: Polonos dehinc ad ordinem non suscipiendos: magistrum atque ordini apud Roxolanos & Podolitas certam provinciam perpetuo dandam, ubi pro ordinis instituto Christiana fidei hostes excipere possent, cum sancti felicisque belli

hujus apud Prussios undique vicinis Christianis copia his temporibus non sit: duo millia item aureorum nummum quotannis a Polonis, quo facilius forte militiae institutum proficere valeret, magistro assignanda fore. Has cum ceteris conditionibus Casimirus frater magistri ordinisque nomine suscepit, a Sigismundo honoribus summis affectus, muneratus dimissus est.

At eas pacis leges Albertum respuisse, nec Prussiam solemniter praestita fide Sigismundo acceptam referre voluisse, atque eo diffugio usum Pontifice Caesareque inconsultis se pacisci de his non potuisse; atque ita consilia de foedere ineundo contracta addit author. Et quidem Albertum in invidiam dissolutae concordiae vocatum apud Pontificem patet ex Leonis literis (b), quarum exemplum infra scriptum est.

Alberto societatis Marianorum Theutonico magistro.

Intelleximus proxime inter vos pactum sancitumque esse, quid uterque vestrum facere, quibus stare conditionibus debeat; quo ex foedere erat statutum, ut quae superessent controversiae inter vos, pactis ea atque foederibus ad VIII. idus majas terminarentur, quanto majore possumus studio ac diligentia te plane hortamur, quae solemniter celebrata inter te & Regem Poloniae pacta conventionesque sunt, eas ne reticias, celebresque: quae sunt celebranda sic plane si erunt eiusmodi ut bella conventionesque deponantur, securitas atque otium subsequatur; nam si iis istis finis vel paratus iam est, vel parari nobis volentibus potest, quid opus est novorum iudiciorum, ad quae quidem terminanda neque brevissimi temporis neque minima impensa propter regionum longinquitatem uterque vestrum indigebit? quanquam ut verum fateamur, pupugit nos rumor quidam tibi plane non honorificus nobis etiam permolestus, qui multorum iam vocibus & sermone percipit iactantium per te fieri, abs teque impediri, ne res ad exitum perducatur: quare his quidem literis impensus etiam abs te postulamus & petimus, ut quibus pactionibus pollicitus es te statuturum, iis nec te laxes fidemque tuam praestes, omniaque agas, coneris, efficias denique, ut pax inter vos conficiatur, neque Rex Poloniae conqueri de te apud nos ullo modo possit, quam plane ad rem vel hortari vel monere non magis nostri muneris est quod tamen est in primis nostrum quam tui etiam efficere, ne frustra operam posuisse nos appareat; ita enim & tua tuorumque quieti magnopere consulens, & tua in nos praecleara officia constabunt. Datum pridie kal. majas MDXIII, anno I. Roma.

xxxvii. Negat Albertus iis stare.

(b) Ext. apud Petr. Bemh. l. 2. cap. 20.

Monitus ut fervet foedus.

xxxviii. (a) lb. ep. 21.

Moniti Cruciferi ut magistrum stant.

(b) Jodocus in Sigism.

Moscovita a Caesare in Poloniam concitata. Suolenca arce potitur.

xxxix. Vilnensis arce flammis excussa.

Moniti (a) etiam a Leone fuere Cruciferi equites, ut Albertum ad pacta foederis accipienda servandaque impellerent, cum illius culpa nondum res perfecta esset, tum ut quae conficienda erant conficeret, quo dissensio omnis tam indigna Christianis principibus ac publicae rei exitialis tolleretur, neque amplius septentrionales nationes, ad Christianam augendam propagandamque gloriam aptissimae, suis viribus sese contererent. Extractam ad biennium discordiam, ac Prusorum equitum rogatu Moscovitarum ducem a Caesare in Polonos concitatum refert Jodocus (b), ac summo conatu eosdem Cruciferos contempsisse, ut Pontifex & Caesar ea lite se implicarent: Tria, inquit, mox magna defectionis indicia apparere. Primo loco, ut Romanus Pontifex, reiectis pacis perpetuae conditionibus, denuo decerneret. Secundo loco, ut Caesarem auxilium his rebus accedere posset. Tertio loco Germanicae nobilitatis animi exacerbarentur questum est. Primum a Joanne Laskeo archiepiscopo Gneznenfi Romae apud Pontificem & patrum collegium biennio sustinebatur. Secundum apud Maximilianum tanto studio sollicitatum, effecit, ut etiam cum Mosco foedus in huius rei gratiam suscepit, atque ex ea re Basilii persuasus ruptis foederibus nuper cum Sigismundo factis, transcensis finibus novum Lituanis bellum intulit, quo fraude ac dolo Smolenceam arcem intercepit, nimirum proximo anno: At paulo post apud Borysthenem summo certamine victus & castris exutus est. Verum postquam Maximilianus de rebus melius edoctus esset, ex iam prope hoste summus factus amicus est. Tertium apud Germaniam nobilitatem (quam potissimum inflammare studium fuerat), & infra, infecta undique re ad illud tempus, quo Caesar Romanus Hungariae, Bohemiae, & Poloniae Reges convenerunt. De eo Regum conventu, in quo Caesar Cruciferos ad faciendam Polono, uti conventum erat, clientelaris officii sponsonem hortari vel deserere patuit, dicitur suo loco, nec non de parta a Polonis de Moscovitis ad Borysthenem proximo anno victoria.

Inferri vero hoc anno ceptum acerbum bellum Polonis a Basilio post Helenae Reginae mortem, & Vilnensis arcis lignae conflagrationem, narrat praedictus Jodocus eundemque Moschovitarum ducem oratores ad Maximilianum Caesarem misisse, ut regiam coronam ab eo eblandiretur, atque auxilia, & praesertim artifices conflandi liberandique tormenta bellica peritos sibi compararet; proditam autem a catholicis privati commodi il-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

lecebra publicam rem, conqueritur author: Contra nostri saeculi corruptos mores & fluxam hominum fidem exclamare liceat: Proh pudor! eo res nostra aetate devenit, ut per licentiam agantur omnia: Basilius princeps Moscorum dux Christiana republicae hostis contra Sigismundum Sarmatia & Poloniae Regem bellum suscepturus, neque viribus neque consilio quantumvis opibus pollens satis fidens, apud Christianos summos principes facinoris alimentum, cum nec usu, nec arte tanto principibus bello satisfacere posset, ultro Italorum, Germanorumque ingentem numerum obtinuit, qui fidei ac religionis cultu neglecto, barbaricam rabiem ultro in Christianorum vastationem flagrantissimis animis incensam evehunt, factis multis variisque belli machinis & instrumentis, corporibus etiam propriis his facinoribus inserviunt. Adde quod pessimum hominum genus variis ingenis atque artibus instruunt atque edocent. Sic quondam Turcarum gens formidabilis hominibus pessimis & quod dicere abhorreo Christianis opibus valentibus invidiae atque odii gratia adjuncta multis deinde provinciis rempublicam Christianam, proh dolor! exiit: hincque ingenium natum apparet, ut cum neque vires neque consilium, quo libido dominandi explicatur adsit, extremis artibus ethnicorum auxilia quaerantur, qui dum eos a quibus evocantur, & in quos invehendum est iusta amant, sit ut labefactis iam utrinque viribus saepe uterque ab hoste conficiatur. His artibus hisque studiis Sigismundus princeps Poloniae Rex totius Christianae republicae murus & antesignanus jam pridem aggressus erat, atque hinc ex bello mox bellum seminatum est. Deus vero optimus maximus labentem jam ecclesiam suscipiat.

Victum aliquot tumultuariis praелиis Moscovitam a Polono hoc anno refert Jodocus (c), inter quae percelebre illud fuisse, quod exeunte octobri commissum est meminit Paris (d) de Graffis Laureatiusque Sigismundi de eo literas solemniter promulgatas fuisse: Eadem, inquit, die nimirum dominica octava januarii dum Papa se vestire venturus ad ecclesiam S. Augustini, orator Regis Poloniae praesentavit literas Papae, quibus significabatur qualiter Rex ille in vigilia omnium sanctorum nuper praeterita bello cum Moscovitis vicit eos fugavitque: ex quibus triginta millia caesa fuerunt: & quia literae ille erant in vulgari Polono exaratae, ad oratorem Papa illico mandavit eas redigi in sermonem latinum, ut legi posset in pulpito post sermonem, ut de victoria Regis Portugalliae supra iam dixi: & sic factum fuit, nam ipso sermone finito

Italis Germanisque usque Moscovita in Poloniam.

Christiana res afflictata obmutua diffidia.

XL. (c) Jodocus in Sigism. (d) Paris to. 4. p. 87.

Triginta millia Moschorum caesa.

C

nito

Leonis
studia
pro Mo-
lco &
Polono
concilian-
dis.
(a) Jodor.
ubi sup.

nito concionator ille legit illas literas Poloniae & Papa voluisset majora signa laetitiae fecisse quam fecit. Sedare hoc Moscovicum bellum legato ad Sigismundum & Basilium oratore nifus est Leo (a); Moscovitarum siquidem cum Romana ecclesia conjunctionem instaurare, omniumque Christi cultorum arma adversus fidei hostes vertere peroptabat, qua de re in omnibus pene Lateranensis concilii sessionibus maximo studio & contentione actum est.

XLII.

(b) Paris
10.4. P.44.

Interfuisse inter haec Polonos oratores septima sessioni, atque adventus sui causas recensuisse memorat Paris (b) in ejusdem sessionis historia: Die, inquit, veneris XVII. junii fuit tertia sessio septima in concilio Lateranensi: & infra. Cum jam dies magna esset, ego proposui Cardinalibus bonum fore propter multa in sessione illa agenda & tractanda, ut missa non cantaretur solemniter per Cardinalem, ut alias sub Julio factum fuit. Nonnullis interjectis de concione habita subdit Paris: Papa accepit mitram pontificiam & omnes mitrati accesserunt ad reverentiam, qui fuerunt omnes mitrati centum & undecim; & deinde cantatae sunt preces solemniter usque ad finem. Quibus actis oratores aliqui, videlicet Poloniae & Mediolani, ac ducis Posnaniae in regno Poloniae accesserunt ad Papam, & obrulerunt literas super eorum adhaesione concilio Lateranensi; & Papa easdem literas tradidit ad manus domini Phedrae secretarii conciliaris legendas in pulpito: post quas etiam multi multorum episcoporum in diversis regnis & provinciis procuratores praesentarunt literas non ad manus Papae, ut oratores praedicti, sed protonotariorum, excusantes dominos suos principales & jurantes in animas principalium eorumdem; sed horum literarum minime lectae fuerunt in pulpito. Itaque idem Phedra ascenso pulpito legit primo literas Regis Poloniae super adhaesione concilii. Insertum est earum literarum exemplum in actis Lateranensis concilii (c), quae praetermittendae visae non sunt, cum plurimam pietatem religionemque spirent.

(c) Ext.
in actis
sess. 7.

Sigismundus Dei gratia Rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiaeque, &c. dominus & heres.

Poloni
Regis li-
tera in
Concilio
lectae.

Notum facimus universis & singulis harum seriem inspecluris, lecturis, seu auditoris, quod posteaquam accepimus dominum olim felicitis recordationis Julium II. divina providentia sanctae Romanae & universalis Ecclesiae summum Pontificem, pro defendenda sanctae Romanae ecclesiae unitate, & sanctissima contra catholicae fidei & crucis Jesu Christi hostes expeditio-

ne suscipienda, concilium generale in Laterano indixisse, memores officii ac debiri nostri, quo eidem sanctae Romanae ecclesiae matri nostrae sumus adstricti, pro cuius honore & tranquillo statu omnes vires nostras effundere semper parati sumus, de certa nostra scientia, ac universorum regni, ac dominiorum nostrorum, principum spiritualium & secularium, procerum, communitatum, ac militiarum consilio & consensu, reverendum in Christo patrem dominum Joannem ecclesiae metropolitanam Gnesnensis archiepiscopum, & regni nostri primatorem, & magnificum Stanislaum de Ostrog * equitem auratum palatinum castellanum, nostros, & regni nostri consiliarios, sincere dilectos, quos etiam nuper piis paternisque monitis praedicti olim Julii summi Pontificis ad infra scripta designatos legaverimus, eosdemque ad sanctissimum in Christo patrem & dominum dominum Leonem decimum divina providentia ejusdem sanctae Romanae ac universalis Ecclesiae summum Pontificem modernum, & sanctam sedem Apostolicam, ac sacrum Lateranense concilium, si & in quantum ceptam prosecutionem habuerit, oratores designavimus, & designamus, & deputamus harum serie literarum dantes illis plenam & omnimodam potestatem pro nobis ac regnis, dominis, principibus spiritualibus & secularibus, proceribus, & populis ditioni nostrae subiectis, coram eadem sanctitate domini nostri domini Leonis X. Papae moderni comparandi, ibidemque obedientiam iuxta majorum meorum consuetudinem praestato sanctissimo domino nostro novo praestandi & recognoscendi, eundem sanctissimum dominum nostrum Papam esse verum, unicum, & indubitatum Pontificem, & dominici gregis pastorem, & in sacro Lateranensi concilio dicendi, proponendi, atque quae regno nostro opportuna sunt perendi, agendi, tractandi omnia, & singula, quae ad celebrandum & concludendum ipsum sacrum concilium, & quae in eodem proponuntur, & tractabuntur: nec non ad dictae sanctae Romanae ecclesiae & membrorum ejus unionem, Christianaeque religionis augmentum, atque ad sanctissimam & a nobis desideratam in ejusdem Christianae & catholicae fidei hostes expeditionem, & quae ad obedientiam consuetam praestandam fuerint necessaria seu opportuna, etiam si talia forent, quae mandatum exigerent magis speciale, quam praesentibus est insertum, & quae ipsimet faceremus seu facere possemus si praesentes adessemus, promittentes, nos ratum, gratum, validum, atque firmum habituros, quidquid in praedictis & quolibet eorum per dictos nostros oratores actum & gestum fuerit.

* al Oste-
roh.

XLII.

(a) Ext.
in actis
concil.

Maximi-
lian. Sfor-
tiani princi-
patum
Julii ope
recuperat-
se profite-
tur.

rit. In quorum fidem & testimonium praesentes scribi, & sigillo nostro sigillari fecimus. Dat. Posnaniae decima mensis aprilis anno Domini MDXIII.

Lectae postea sunt coram Patribus Maximiliani Mariae Sfortiae Vicecomitis ducis Mediolanensis literae, quibus ille inter alia principatum paternum Julii ope sibi restitutum professus est (a): Neque, inquit, unquam ex animo excidet occupato parentis mei statu, id ipsum, quod patrio procul vixi serenissimi Caesaris beneficio rectum me visisse; & nisi inter caeteros beatissimi Julii II. arma Gallum hostem pepulissent, frustra a me per haec tempora parentis mei principatus desiderari poruisset: Collibens igitur, atque omni studio ad Lateranense concilium accedo, cui, nisi impius atque ingratus esse velim, deesse nusquam debeo. A sancta nostra matre, Ecclesia separare me iniquissimum esset, praesertim cum ad ipsum, quod suum apostolicae sedis & sanctissimae ligae Romanaeque Caesaris beneficium esse agnoscam ac fatear, &c. Dat. Papiae IX. maii MDXIII. Lectae, & jam postmodum Francisci marchionis Mantuae & ducum Mazoviae literae: Postremo, inquit Paris de Grassis, idem Phedra legit quandam cedulam, sive literas patentes Bernardini Carvagial & Frederici Sanseverinatis olim Cardinalium subscripitas manibus eorum prius; per quas ipsi confitebantur errorem suum, & confitebantur concilium Lateranense esse legitimum ac verum etiam mirum, & promittebant velle illius sanctionibus stare, & approbaverunt omnia ibidem acta fuisse bene & iuncte gesta, & precabantur Pontificem & omnes de concilio perseverare de bene in melius & velle habere pro commendatis, &c. Quae lectio sic placuit patribus, ut Deum benedixerint. Perisse has literas, quae gravioris erant momenti, refert actorum scriptor; cum Thomas Phedra, qui perlegerat eas retinisset, deinde de vita migrasset: in iis autem non se appellasse Cardinales observat Guicciardinus. Pergit Paris.

Ultimo episcopus de Columna, qui fuit reverendus pater dominus Pompejus episcopus Reatinus venit ad Papam cum rotulo cedule legende, & habuit licentiam legendi, & ascendens pulpitem legit eam ad longum: & continebantur in ea cedula haec tria, videlicet, quod prorogabitur terminus contra prelatos nationis Gallicae super pragmatica sanctione usque ad octavam sessionem: secundo quod ab hoc termino usque ad octavam sessionem reformarentur omnes urbis officiales, & in octava sessione referretur qualis reformatio inventa fuerit: tertio deputarentur legati & nuntii aposto-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

lici ad principes Christianos super pace universalis, qua facta posset contra infideles procedi. Tantae autem molis rem Leo ita decernebat.

Leo, &c. ad perpetuam rei memoriam.

Sacro approbante concilio, ad Reges principes, & potentatus legatos & nuntios pacis vigiles, doctrina, experientia & probitate insignes pro tractanda & componenda universali pace mittere disposuimus & decrevimus, utque arma deponant Domino auxiliante, quantum in nobis est, pro viribus laborare & operari, Regumque & principum & potentatuum hujusmodi oratores in ipso concilio praesentes pro apostolicae sedis reverentia fideliumque unione requirimus, ut Regibus, principibus, & potentatibus suis respectiva haec significant, eosque nostro nomine hortentur ad ipsos legatos apostolicos benigne & honorifice tractandum & audiendum, vorisque nostris tam iustis & piis per eos illis exponendis satisfaciendum; quod eos facturos credimus, ut quanto citius fieri poterit & absque legitima excusatione per nos mittendi legationis munus eis impostum sponte suscipere, & susceptum viriliter adimplere possint, ac Patre luminum, a quo omne datum optimum est, favente, pax ipsa tractari & componi, eaque composita sancta & necessaria contra infidelium rabiem Christianum sanguinem sitientium expeditio fieri valeat, & pro totius Christianitatis securitate & quiete feliciter terminari, &c. Datum Rome in publica sessione in sacrosancta Lateranensi basilica solemniter celebrata anno incarnationis dominice MDXIII. XV. kal. junii pontificatus nostri anno I. Renovatum hoc decretum in proxima sessione visuri sumus; de cuius indictione haec habet Paris: Et demum fuit prorogata octava sessio ad diem XVI. kalend. decembris, id est diem veneris XV. mensis novembris: & placuit omnibus forma cedulae, licet aliqui dixerint esset runc legatorum & nuntiorum faciendam creationem & non differendam. Quo facto cantores cantarunt, Te Deum laudamus; & sic finis septimae sessionis.

Cum autem Papa ex palatio ad basilicam descenderet sonavit hora duodecima, cum vero rediret sonavit decima septima: & in hoc reditu femina quaedam, quae jam pluribus annis vexata fuerat a legione demonum, & nullo modo potuit liberari, fuit praesentata ante Papam transeuntem; qui firmavit se & super eam dixit: Credo, Pater noster, signans continue illam. Porro, bone Deus, quid viderunt ibi oculi mei! non feminam vidi, sed nescio quid horribile, quod referre non scio.

C 2

Pau-

XLIII.
Multi le-
gati pro
pace pu-
blica con-
cilianda.

XLIV. Paucis post diebus Carvajalus & San-
severinas antea ob Pisanum conciliabulum
a Julio Papa honore cardinalitio dejecti,
quos a Lateranensi concilio errati veniam
poposcisse publicis literis vidimus, de
Pontificis & patrum clementia concepta
spe certissima, ad Leonis pedes supplices
se contulerunt; quos egisse jam ante de
concordia refert Guicciardinus (a), deque
restituenda iis sacra purpura disceptatum,
diuque Cæsaris & Hispaniarum Regis o-
ratores, nec non Sedunensem & Eboracensem
Cardinales reluctatos, remque
velut sedis Apostolicæ majestatem indig-
nam, cujus exempli pernicies posteritati
propaganda esset, execratos, ac Julii II.
qui morte sibi imminente severum in eos
boni publici causa se præbuisset, constantiam
intulisse. Verum Leonem in mitiorem
partem flexisse mentem ac nomen Pisani
conciliabuli clementia quam acerbitate
extinguere maluisse, nec Ludovici Fran-
corum Regis, qui pro iis deprecator accesserat
exasperandum animam censuisse.
Quomodo vero a Leone admitti in gratiam
fuerint, describit accuratissime Paris (b)
hujusmodi ritus præcipuus moderator:
Die lunæ XXVII. junii sanctissimus dominus
Leo dixit mihi hac nocte præterita duos
olim Cardinales nunc schismaticos, vide-
licet dominum Bernardinum Carvagial
Hispanum, & dominum Fredericum San-
severinatem Mediolanensem, urbem in-
gressos esse, & intra palatium pernoctasse,
sic volente Papa; quoniam hoc ipso mane
in consistorium ipsi ingressuri essent, ac ve-
niam de erratis suis petaturi: propterea
veniam eis velle dare, & restituere eos
dignitati cardinalatus, & dignitatibus om-
nibus aliis pristinis reintegrare. Et infra:
Cerimonie tales fuere; quia ego ivi pro
schismaticis duobus, qui erant in camera,
quæ adjacet logiæ, et iussi eos deponere
rubea bireta, quibus in capite regebantur,
et iussi eos, ut violacea aut nigra haberent,
licet ex cautela ipsi duo acceptis biretis vio-
laceis in manibus suis, quasi illa vellent
in caput suum ponere, non posuerunt, sed
illa semper in manibus tenuerunt, tan-
quam si vellent rehonorare honorantes se-
ipsos; quod cum Papa postea intellexisset,
riste mirabiliter cum Cardinalibus: simi-
literque iussi capucium deponerent, quo su-
per spatulis ad collum regebantur; & li-
cet hec agre ac vis facere vellent, tamen
deposuerunt, & tanquam simplices archi-
presbyteri aut graduati venerunt in man-
tellis simplicibus absque ullo honore præla-
turæ omnino positive & simpliciter. Cum
ingrederentur aulam consistorialem primo
quidem in ipso aditu ambo usque ad terram
genuflexi sunt, & demum progressi usque

(a) Guicci.
l.ii.

Agitatum
an Cardi-
nalatui
restituendi
forent
schisma-
tici.

(b) Paris
to. 4. p. 47.

Leo ele-
mentia in
eos usus.

XLV.

Quo cul-
tu inducti
sine in
consistori-
um.

ad quadraturam, qua in medio aperta fu-
erat prius per me, iterum genuflexerunt,
& tercio in ipsa modestate quadraturæ an-
te Pontificem genuflexerunt, & in ipsa
genuflexione permanserunt, usque quo ipsi
disissent quidquid vellent, & donec Pa-
pa eisdem ad longum respondisset, ac quo-
ad legissent bis, id est singuli per se ipsos
cedulam longam scriptam in uno folio in-
tegro.

Dixit autem primus ex eis Bernardinus
Carvagial videlicet: Beatissime pater, di-
es clara illuxit nobis, quia vidimus salu-
tare Dei nostri. Vidimus nuper faciem tuam
sanctitatis, & thronum tue majestatis,
quam nos præ multitudine iniquitatum no-
strarum videre non meruimus, nec mere-
mus: propterea nec oculos attollere præsu-
mimus, quia peccavimus, injuste egimus,
iniquitatem fecimus. Domine miserere no-
bis, & miserere inquam quod petimus an-
te pedes tuos prostrati, nec respicias pecca-
ta nostra, quia peccavimus super numerum
arenæ maris. Et hujusmodi moralia, &
humillima verba dicendo Papa argutissi-
me & elegantissime respondit dicens, quod
licet mater Ecclesia solita sit omnibus ad
se venientibus remittere injurias & rea-
tus, tamen Ecclesia ipsa nimis remisse ac
gratiosè parcendo sepe invitavit reos ad de-
linquendum, unde ne ipsi possent de rea-
tibus eorum gloriari, statuerat dignis sceleribus
vindictam impendere; & demum
enumeravit omnia malefacta istorum in-
tantum, quod ipsi verecundabantur, &
dicebat eis: Nonne fecistis hoc & illud,
& illud, aliud, &c. ad quæ ipsi nescien-
tes replicare confessi sunt omnia; unde Pa-
pa dixit eis: Quid ergo videtur vobis quod
mereamini de hujusmodi tam atrocibus sceleribus,
per quos non defuit, quin mater
vestra sancta ecclesia Romana, a qua tan-
quam benefica tot beneficia receperatis, in
lupanare descenderit, & profundum vitu-
periorum? Dicite ergo vos ipsi de vobis-
met ipsis sententiam; & cum tacerent qua-
si stantes Papa porrexerat eis quandam cedu-
lam, ut illam primo plane ac caute per-
currerent, & si contenta in ea vellent obser-
vare, & jurarent velle observare, quod
ipse eis benignitatem sedis Apostolicæ im-
partiret. Unde Bernardinus primus eam
accepit & legit semiplane & tandem di-
xit se velle observare omnia. Et tunc Pa-
pa respondit: Ergo illam alte legatis ut
ab omnibus istis Cardinalibus intelligamini.
Cui Bernardinus: Non possum, inquit, cla-
rius loqui, quia rancus sum; unde Papa
aperta voce dixit: Non potestis clarius lo-
qui, quia non habetis bonum stomachum:
videte quia estis in libertate vestra & si
vultis recedere, recedite unde venistis, ac

XLVI.
Quibus
verbis
Bernardi-
nus Car-
vagial
veniam
poposce-
rit.

Leonis
respon-
sum.

Data ip-
sibus
nuncu-
pandi sa-
cramenti
formula.

Bernardi-
nus altiori
voce eam
repetere
subterfu-
git.

Fridericus
eam alte
repetit.

XLVII.
(a) Paris
to. 4. p. 50

Ejurati
schismatici
formula.

si non vultis contenta in cedula observare,
quia videantur vobis esse gravia: nos re-
mittimus unumquemque vestrum ad Flo-
rentiam, unde sub salvo conductu nostro
liberi venistis. Si autem vultis observare
& vere ad gremium matris ecclesiæ Roma-
ne reverti, nos recipiemus vos. Itaque le-
gatis & promittatis, aut abeat; tunc Fre-
dericus Sanseverinus acceptam cedulam le-
git alte, ut ab omnibus Cardinalibus au-
diretur.

Concepta vero illa erat hisce verbis:
(a) Nos Bernardinus de Carvagial & Fre-
dericus de S. Severino olim nube schisma-
tis obducti, supernæ illustrationis lumine
& gratia serenati, compertoque schismatis
laqueo, quo tenebamur, prævia diutina no-
biscum deliberatione pertractantes, & re-
nuntiantes ad abundantem cautelam om-
nibus & singulis protestationibus & secre-
to & coram notario & testibus hactenus
factis, quarum tenores & clausulas ad hoc,
ut omnino hic pro specificatè expressis,
& perinde ac si de verbo ad verbum in-
sererentur, pro inseritis legitime volumus
propria & spontanea voluntate, non au-
tem metu, sed in loco tutissimo ac in li-
bertate nostra plenaria constituti, ac sin-
ceris cordibus ad unitatem sedis Apostoli-
cæ divina gratia duce reversi sumus; & ne
non pura mente, sed simulate reversi exi-
stimaremur, a sanctitate vestra, sacro Car-
dinalium collegio erratorum nostrorum ve-
niam humiliter postulamus, supplicamusque
ut sanctitas vestra pro nobis ad Deum ma-
ximam, cujus vices in terris gerit, inter-
cedere dignetur. Spondemus etiam & vo-
luntarie promittimus sub casu ordinis &
dignitatis, ac etiam Cardinalatus, si ad
eam nos restitui contigerit, & anathema-
tis obligatione, tibi Leoni X. Pontifici ma-
ximo vero & indubitato Christi vicario,
& per te S. Petro Apostolorum principi,
nos nunquam quantumlibet suasionibus,
aut quibuslibet causis, quaestione colore,
aut ingenio ad schisma, de quo Redemptio-
ris nostri gratia erepti sumus, revertsuros;
sed semper in unitate sanctæ Ecclesiæ, Ca-
tholicæ veraque obedientia sanctitatis ve-
stræ per omnia & in omnibus perman-
suros, & cum reverendissimis dominis Car-
dinalibus, si ex sanctitatis vestre & eo-
rum clementia ad ordinem eorum restitue-
mur, benigne pacificeque, ac sine rancore
scandaloque aliqua ratione prædictorum
prætorumque, seu ex alia quavis causa
conseruaturus: & juramus per Deum om-
nipotentem, & per hæc sancta Dei evan-
gelia, que in manibus nostris tenemus, nos
in unitate prædicta permansturos, & om-
nia & singula prædicta & infra dicenda
observaturos, sub pœna perjurii, & aliis

supradictis, & infra diem. Et licet nu-
perrime per cedulam nostris manibus scri-
ptam, atque in sacro Lateranensi concilio
publicatam schisma prædictum abjuraveri-
mus, ad puritatem tamen cordium nostro-
rum ostendendam, specialiter & expresse
Pisanum conciliabulum ejusque indictio-
nem, ac omnia & singula in eo gesta ana-
thematizamus, ac pronuntiamus, credimus
ac singulariter confitemur irrita & inania
ac nullius roboris vel momenti, & a non
habentibus auctoritatem gesta & facta;
quin potius temeraria ac præsumpta. Con-
sentimus autem sacrosancto Lateranensi
concilio tamquam unico & vero, illudque
confitemur legitime, iuste, & ex legitimis
causis indictum, omniaque & singula in
eo gesta, & specialiter vel generaliter
contra personas nostras, nec non omnes &
singulas condemnationes & sententias la-
ras contra nos per bonæ memoriae Julium
Papam II. prædecessorem vestrum, & om-
nia & singula contra Pisanum conciliabu-
lum gesta & facta rite & recte, ac iuste
facta pronuntiamus, credimus, & simpli-
citer confitemur. Promittimus insuper om-
nem penitentiam, quam sanctitas vestra
pro nostris erratis nobis duxerit injungen-
dam, benigne ac humiliter suscepturos &
opere complecturos. Volumus etiam obliga-
ri, & per præsentem promittimus sub pœ-
nis supradictis, ac contra schismaticos a
sacris canonibus inscriptis, & in ampliori
forma camera, quod omnia & singula su-
pradicta firma & illesè perpetuo observa-
binus, rogamusque te notarium hic præ-
sentem, ut super prædictis omnibus & sin-
gulis, ac cedula hujusmodi, unum vel plu-
ra & in ampliori forma camera conficias
instrumentum & instrumenta. Ego Ber-
nardinus Carvagial supradictus iuro ut su-
pra ita esse. Ego Fredericus de S. Severino
iuro, ut supra ita esse. In fine ambo dixere
sic velle observare, & Papa mandavit
in propria manu quisque subscriberet, &
subscriperunt, & dederunt eam in con-
spectu Papæ notario, qui fuit Laurentius
de Laurelius Amerinus notarius camerae a-
postolicæ, rogantes eum ut scriberet eam
in monumentis archivii apostolici; & ju-
rarunt ambo tactis scripturis illis. Et hoc
facto Papa, qui mithratus & paludatus
erat, deposita mithra legit sententiam,
quam de consilio eorum conceperat & ab-
solvit illos, & reintegravit ad omnia, ut
prius erant, ac etiam ad Cardinalatum,
& ad ea beneficia, de quibus nulli hæc-
tenus provisum fuisset, & ea beneficia erant
in Francia: copia sententiæ absolutoriæ
est infra notata.

Fassus La-
teranense
concili-
um uni-
cum &
verum
fuisse.

Censuris
soluti re-
stituuntur
cardinala-
tui.

Auctoritate omnipotentis Dei ac beato-
rum Apostolorum eius Petri ac Pauli ac
no-

XLVIII.

Formula
verborum
quibus
Cardina-
latui resti-
tuti sunt.

nostra absolvimus vos ab omni vinculo ex-
communicationis omnibusque aliis censuris
& pœnis, quacumque auctoritate in vos
& vestrum quemlibet ex causa schismatis
nuper per vos abiurati, seu alias quomo-
dolibet latis seu comminatis, seu alias per
vos quomodolibet incuris; & eadem au-
thoritate restituimus vos unioni sanctæ ma-
tris Ecclesiæ ac participationi sacramento-
rum, & unitati fidelium in forma consue-
ta. Vos insuper & vestrum quemlibet ad
famam, honoresque & dignitates quas-
cumque & beneficia ecclesiastica, de qui-
bus huc usque per sedem Apostolicam non
est alteri provisum etiam cardinalatus, nec
non adversus irregularitates & inha-
bilitates, & adversus sententias, etiam
privationis & condemnationis, seu literas
quascumque, quarum tenores perinde ac si
de verbo ad verbum exprimerentur pro ex-
pressis haberi volumus, præmissorum occa-
sione in vos etiam per felicis recordationis
Julium prædecessorem nostrum, seu alias
quomodolibet, & quavis occasione vel cau-
sa emanatas, seu quomodolibet per vos hac-
tenus incuris, ac ad omnia & singula,
quæ pro præsentis actus expeditione neces-
saria, sunt, seu quomodolibet opportuna,
sine tamen juris alieni etiam ex causa præ-
missorum seu alias quomodolibet quæsi-
tæ præiudicio, restituimus & plenarie inte-
gramus, suppletentes omnes & singulos de-
fectus in præsentis actu quomodolibet inter-
venientes. In nomine Patris, & Filii, &
Spiritus Sancti. Amen.

XLIX.
Cardinali-
tus cultus
iis datus.

Quo facto illi surrexerunt, & Papa
iussit quod mantellis, quibus erant induti
spoliarentur, & cuique ante genuflexo po-
suerit primo biretum rubeum, deinde tan-
gens rochetrum iussit nobis, ut rochetra im-
poneremus, & similiter cappas ex camel-
loro violaceo more Cardinalium: tum ip-
sis ante se genuflexis singuli imposuit cap-
pellum non novum sed usitatum aliunde
commodatum, nihil tamen dicendo; & ip-
si surgentes, licet genuflexi esse deberent,
legerunt formam iuramenti, quod est in libro
iuramentorum sub rubrica, videlicet, forma
iuramenti quod novi Cardinales præstant
Romano Pontifici: & lecta forma ac præ-
stito effectualiter iuramento, de quo socius
meus fuit rogatus, Papa recepit singulos
ad osculum pedis, manus, & oris more
solito cum multa charitate, dicens primo
Cardinali Bernardino: Tu nunc es frater
meus & pater meus, quia voluntatem me-
am fecisti; & tu es tanquam illa ovis, que
in evangelio perierat & inventa est. Ita-
que gratulemur & exultemus in Domi-
no. Demum similiter etiam dixit commo-
dissima verba Cardinali Sanseverinati, &
misit eos ad oscula Cardinalium omnium,

Nuncu-
patum ab
isdem
Sacra-
mentum.

Pia verba
inter am-
plexus di-
cta Ber-
nardino.

qui tunc, & non prius, assurrexerunt eis,
& osculari sunt omnes. Demum reversi ad
Papam perierunt in quo loco placeret dare
eis sedem seu stallum; & Papa iussit mihi
ut Cardinali S. Crucis darem locum &
stallum in loco eius antiquo & solito, qui
erat post priorem episcoporum, id est ut es-
set secundus in ordine, & Sanseverinati
dedit similiter locum suum antiquum, qui
fuit diaconorum decanus: & sic fuit. Quo
facto Papa petiit a me an aliquid restaret
agendum: dixi quod ipsi integrari deberent
agere gratias sue sanctitati in ampla for-
ma; & Papa dixit satis hoc fuisse quod
factum hinc inde fuit. Dixi postea quod sua
sanctitas posset aliquam expeditionem face-
re in consistorio ubi illi darent votum suum
tandem iam perfecti Cardinales: & sic
fuit factum, Pontifice adhuc in pluviali &
mitra persistente usque ad finem consisto-
rii illius. Pontifex omnibus factis imposuit
cuique eorum pro pœnitentia, ut singulo
mense jejunarent per unum diem ad vi-
ram eorum, & casu quo non possent jeju-
nare visitarent duas ecclesias una die qu-
libet mense ad vitam eorum, Cardinales
fuerunt præsentis numero XXI. tres alii in
urbe præsentis non voluerunt venire quan-
tumcumque a Pontifice rogati, ut veni-
rent. Si fuerunt Cardinalis Anglicus, &
alter Sedunensis, sed certius vere fuit in-
firmus perpetuus & est Cardinalis S. Petri
ad vincula, qui erat & est vicecancellari-
us. Proximo ineunte anno IV. Januarii
Pontifex etiam omnes Bernardini Cardi-
nalis familiares, qui censuras ob secu-
tas ejus partes contraxerant, pristinis ju-
ribus honoribusque restituit (a). Ob tribu-
tam iis veniam plurima in urbe tota
lætitiæ signa sunt edita; ac proximo die
Pontifex Cæsarem de his omnibus cer-
tiorum fecit (b): restitutum a se pristinum
supplicibus cardinalatus gradum, abolen-
dique schismatis Pisani præcipuo se stu-
dio ductum fuisse.

Que pœ-
na ad ex-
piandum
schismatis
crimen
imposita.

(a) L. r.
brev. p. 1.
Celebrata
in urbe
lætitia.
(b) Ext.
ejus lit.
Bemb. lib.
3. p. 1.

Maximiliano Romanorum Impe-
ratori designato.

Hæc, quemadmodum Deo optimo ma-
ximo placuit, qui delinquentium interitum
non vult, sed ut eos pœniteat & vivant,
Bernardinus Carvajalis episcopus, & Fre-
dericus Sanseverinas diaconus Cardinales,
quos ante, propterea quod in Dei Ecclesia
sacro sancta atram perniciosamque schis-
matis nebulam excitavissent, Pisanumque
conciliabulum confavissent, Julius II. Pon-
tifex maximus cardinalatus amplitudine
ac munere sacerdotijque omnibus multa-
verat, privatosque reddiderat, aura ze-
phyri celestis afflati ad veram pœnitenti-
am revertentes, frequenti fratrum no-
strorum Cardinalium conventu, populari

L.

Cæsar de
perita a
schismati-
cis Cardd.
venia cer-
tior fa-
ctus.

in veste ad pedes nostros demissi supplices-
que se projecerunt, veniamque suorum er-
ratorum & delictorum precibus omnibus
petiverunt, paratosque se dixerunt esse
quamque pœnam quam ipsis statuissemus
eam luere & perpeti animis libentissimis,
pollicitique sunt se posthac sacro Lateranensi
concilio semper adhesuros, semper nostræ
fratrumque nostrorum voluntati manda-
risque obtemperaturos: quod ipsum, ta-
metsi antea per eam schedam manu sua
scripta fecerant, que in postremo ejusdem
concilii die perfecta pœnitentiam eorum
humilitatemque declaravit; idem tamen
multo quidem clarius atque apertius præ-
sentes egerunt, Pisanoque concilio repu-
diato altera a se perfecta scheda pleniore
scilicet, expressiorisque sententiæ, plane-
que submissioris quæcumque in eo acta es-
sent damnaverunt, magnopereque impro-
baverunt: quamobrem nos, quos quidem a
lege universæ Christianæ republicæ Deus
posuit, ut nemini vere pœnitenti pietatis
sua, cujus nos ministrus esse voluit, fores
occluderemus, humilitatem eorum, confes-
sionem, pœnitentiam, gratissimum Deo
sacrificium sperantes futuras, eos ambos
paterne quidem antea reprehensos atque
castigatos, eorundem Cardinalium consen-
su ad cardinalatus officium, dignitatem,
sessionemque, qua prius utebantur, resti-
tuimus. Quod eo libentius fecimus, quod
perniciosum illud schismatis vulnus, quo
tunc Ecclesia Dei scissa dissectaque ab il-
lis non solis fuit, eorum duorum ad ve-
ram pœnitentiam reditu coire plane jam
sanarique videbatur. Ad cuius quidem
schismatis nomen extinguendum atque de-
lendum, ipsi certe negligentes ac disso-
lutiores si fuisset, tunc tamen pruden-
tes hortationes nos in primis excitare po-
tuisset, ut nihil prætermitteremus, quod
ad negotium conficiendum ad exitumque
perducendum posse aliquid afferre opis &
facultatis videretur. Itaque cum per nos
iplos nihil æque unquam opravisset, quam
in Dei sponsæ vultu eam notam ci-
caricemque aboleri, te hortatore liben-
tius atque proclivius in eam cogitationem
incubimus, ut eos viros, quos commemo-
ravimus abalienatos dudum a republica de-
ficientisque, ad veritatis fontem recta
redeuntes via, amice paternæque excipe-
remus: qua omnino de re non solum nos,
sed universa urbs visa est magnam vo-
luptatem cepisse, seque admodum audiro-
eiusmodi humilitatis, pœnitentiæ, resti-
tutionisque nuntio exhilaravisse. Ipsi au-
tem maximas Deo gratias cum egissemus,
qui suos de alienis facit, quique nobis de-
dit tanti sceleris comprimendi facultatem,
hæc tibi omnia in primis diximus esse

Schisma
extin-
ctum cle-
mentia.

significanda; quem quidem pro tua in-
republicam conservandam atque amplifi-
candam cura, studio, diligentia, labore,
plane scimus libenti animo has literas per-
lecturum: in quibus erit utrarumque, de
quibus mentionem fecimus, schedarum, &
cum iis abolitionis nostræ eorum peccati,
restitutionisque ad priorem statum, exem-
plum, quo cognoscere singula melius atque
facilius possis, &c. Dat. IV. kal. julii an-
no I. Roma. Certiores pariter de more
eadem de re alii Reges ac principes facti
videntur.

II.

Porro infelices reliquæ conciliabuli Pi-
sani ultrice cælo nullibi firma sede stare
poterant; Pisis enim Mediolanum, ut vi-
dimus, dein Mediolano Astam, Asta
Lugdunum translata fuerant, ac brevi
dissolutæ, cum imprudentissimi flagitii
schismaticos etiam puderet: inter quos
abbas Subastensis conciliabuli protonota-
rius actorumque scriptor, qui plura pro
conciliabulo in lucem ediderat, ad Leo-
nem perfugit, ac veniam a clemente Pon-
tifice obtinuit, ut ex Leonis diplomate (a)

(a) Leon.
X. brev.
l. 5. p. 10.

Dilecto filio Zacchariæ Ferrerio Vicen-
tino sacre pagine & juris utriusque do-
ctori abbati Subastensi.

Dilecte fili salutem, &c. Nuper nobis
exponi supplex fecisti, quod licet monito-
rium jam dudum a felicis recordationis Ju-
lio Papa II. prædecessore nostro de venera-
bilium fratrum suorum S. R. E. Cardina-
lium in curia sua tunc degentium, de
quorum numero eramus, consilio, contra
damnati conciliabuli Pisani auctores, favo-
res, illique adherentes, seu auxilium,
consilium, favorem, vel obsequium quomo-
dolibet præstantes emanatum, contentaque
in eo te minime laterent; tutamen, qui
sacre pagine & juris utriusque doctor e-
xistis, non tantum a principio, cum de
convocando dicto conciliabulo agi cepit, pro
ejusdem indictionis consilium dedisti, atque
indictionis ejus defensionem contra præfa-
tum monitorium, apologiam quamdam &
alios tractatus edidisti, & in primis publica-
re per urbem curasti; verum etiam Pisis
nomine dicti conciliabuli indictorum nunci-
us & procurator comparuisti, publicos
sermones & disputationes varias atque
exhortationes in ejus tuitionem, credens
fortassis contra veritatem loqui & docere,
tum publice tum private egisti; unde va-
rias personas & notabiles tam ecclesiasti-
cas quam seculares ad dictum conciliabu-
lum, & ad eadem favendum & servien-
dum, adherendum, & consentiendum ad-
duxisti. Insuper & post dicti conciliabuli
congregationem tam Pisis quam Medio-
lani, Astæ, & Lugduni in ejus congrega-

Concilia-
buli Pifa-
ni acto-
rum scri-
ptor ve-
niam po-
scit.

tionibus, disputationibus publicis, sessionibus, & aliis actibus publicis & privatis interfuisti & intervenisti, ac vocem definitivam dedisti, & dicti conciliabuli decreta seu constitutiones dictasti & ordinasti, ac eisdem subscripsisti, & ea imprimi & publicari curasti: officium quoque notarii sanctae sedis Apostolicae seu alias pronotarum, referendarum, magni magistrum registri bullarum, servatorum notarum abbreviatorum, seu minorum brevium dicti conciliabuli, & rescriptorum eiusdem illis nomen tuum manu tua subsignando, illaque sigillando, aliaque officia in conciliabulo accepisti & exercuisti: in sessionibus eius missarum solemnium celebraisti, & publicos sermones fecisti: beneficia ecclesiastica a dicto conciliabulo tibi collata accepisti, ac aliis conferri procurasti, eiusque super hac literis usus fuisti: de decimis sive collectis super ecclesiastica beneficia ab eodem conciliabulo perperam impositis, & de fructibus beneficiorum ipsorum per Francorum Regem sequestratis stipendia recepisti: sacro Lateranensi concilio per praedictum praedecessorem nostrum convocato & congregato, multipliciter obloquendo, detrahesti: sententias, censuras, & poenas ab eodem praedecessore nostro contra dictum conciliabulum & eius fautores, consultores, & defensores, & specialiter contra te ipsum latas & promulgatas obstinato animo sustinueris & contempsisti, & ab aliis plurimis sustineri & contempni fecisti, nec ideo minus divinis te immiscuisti, & in altaris officio ministrasti, multipliciterque, alias circa hoc animo, verbo, scripto, & opere peccasti, & mala plurima in supra dicti conciliabuli obsequium & favorem perpetrasti: propter quae sententias, censuras, & poenas in eodem monitorio contentas saepius & diversimode incurristi, & eis adhuc innodatus existis.

Scripterat
adversus
Lateranense
concili-
um.

LIII.
Scripta
revocat.

Cum autem, sicut eadem expositio tua subijungebat, de praemissis ab intimis doleas, & in forma juris publice abjurare intendas, & quae in eius defensionem scripsisti & dixisti, per tua opuscula etiam publica editioni demandata, ut decuit, retractaveris, nec non contra praefatum conciliabulum scripseris, proposuerisque animo tuo non solum eidem conciliabulo posthac non adherere, verum etiam, ut decet, nobis & sanctae Romanae ecclesiae devotum & obsequentem filium te praestare, nostrisque & illius obtemperare mandatis, nobis humiliter supplicare fecisti, ut a sententiis, censuris, & poenis huiusmodi in dicto monitorio contentis, propterea per te incurris, te absolvere, tibi que errorum omnium praemissorum veniam dare, animaque tuae salutis, rerumque tuarum statui

paternae consulere dignaremur: nos, qui illius, licet immeriti, vices gerimus in terris, cui proprium est misereri semper ac parcere, & cuius miserationes super omnia opera eius, & contritorum non despiciat gemitum, anima tuae salutis rerumque tuarum statui, ut praefertur, prospicere volentes, omnia & singula circa haec errata tua quaecumque, quocumque, & qualiacumque pro expressis habentes, tuis in hac parte supplicationibus inclinati, te postquam dictum conciliabulum & omnia inde secuta, ut teneris, in forma juris publice abjuraveris, & rejeceris, ab omnibus & singulis sententiis, censuris, & poenis, quibus quomodolibet premissorum occasione, virtuteque dicti monitorii innodatus existis, in utroque foro absolvimus, &c. Pristinis iuribus, dignitatibus, ac sacerdotiis ipsum restituimus. Dat. Roma apud S. Joannem sub annulo piscatoris XI. decembris MDXIII. pontificatus nostri anno I. Ab eunte in fumos inanes Pisano conciliabulo, Lateranensis concilii fama in dies magis efflorescebat: restitutis enim in Ecclesiae gratiam praecipuis Pisani schismatis signiferis, non difficile fuit eorum sectatores Gallos ad officium adducere, atque adeo Ludovici Regis oratores Lateranensi synodo se aggregantes visuri sumus in proxima sessione; cuius antequam texamus historiam, quae medio temporis flexu gesta sint percurreremus.

Galli post-
modum a
schismate
revocati.

LIII.
Robertus
Card.
Nanne-
tenis
creatus
legatus.
Passus e-
rat bono-
rum ja-
cturam
pro ec-
clesia.
(a) Paris
& Grassi
(b) Ext.
apud Petr.
Bemb. l. I.
cp. 19.

Creatum octavae Julii die a Leone X. legatum in Gallias Robertum tit. S. Anastasiae presbyterum Cardinalem dictum. Nannetensem, virum sanctimoniam vitae conspicuum, ut dictum est, qui sacerdotiorum censibus amplissimis exui, redigique ad inopiam mallerat, quam votis Francorum Regi in Pisano schismate confidendo inservire, ut refert Paris (a); atque a Cardinalibus, ut moris erat honoris gratia deductum cohonestatumque. Gesta autem feliciter est eius legatio, ut Leonis literae ad fratrem Julianum Medicem Florentinae reipublicae principem exordio pontificatus datae indicant (b).

Juliano Medici fratri.

Ex tuis literis intelleximus, te a legato istius reipublicae atque tuo, qui apud Ludovicum Regem Gallorum est, certiorum esse factum de summi Pontificis munere nobis credito Regem illum magnam letitiam cepisse, deque nobis multa gravissimis amantissimisque verbis locutum, quaeque idem Rex de te cum illo egerit summa cum tua dignitate & illustri reificatione amoris erga te sui, quantumque tibi tribuerit libentissime cognovimus; iucunda enim nobis fuit voluntas, quam praefertis, gratum te ei atque memorem illi-

LIV.

IV.
(c) Lib.
12.
Ludov.
Rex ab-
nuit
Schisma-
tis crimine
expiare.

Ludovicus
Rex
a Leone
amanter
ad officium
provocatus.

illius in te benevolentiae ostendendi, rationesque tuae, quibus nos de tractanda pace uti cogitemus hortaris, multa ille quidem prudenterque collecta nobis magnopere probantur. Quibus hoc te primum scire volumus, nullam nos ad rem tam pronos tamque propensos esse, quam ad omnium Christianorum principum animos sanctissimis concordiae vinculis colligandos, inter seque conglutinandos: nihil plane tam cupere, quam pacem quidem si pacem omni tempore humiliorique in fortuna summopere concupivimus, cuius, tu nostra voluntatis optimus atque locupletissimus esse testis potes. Certe nunc Pontifex maximus cum Christi vicarium gerimus, qui pacis fons atque author pacem hominibus diligentissime commendavit, multo magis eam velle, multo curare impensius debemus: neque nostra e memoria excidit, quantum Rex te amaverit, cum in Galliam turbulenti illis nostris temporibus te contulisses, quove loco apud se habuerit, quanta semper etiam in Gallorum Reges cum patriae tum familiae in primis nostra observantia existerit, in qua manere te, modo cum dignitate fieri, non solum volumus, sed etiam optamus. Eorundem Regum quanta fuerint in rem Romanam merita, quanta huius ipsius, non sumus oblii. Ipse quoque, si per illum non steterit, omnia ei paterna officia ita sumus praestaturi, ut quae tu, quae familia nostra reliqua illi debet, etiam persolvere videamur voluisse. Quod si, ut scribis, ejus animus ea, quae recta sunt, cogitat, facile & ipsi inter nos convenimus, & tu, quae vis hac in re, quaeque optas assequere, tamque apud nos auctoritatem, tuas cohortationes plurimum valuisse cognosces. Unum illud cogitare te est acquisissimum, ut quoniam Rex te internuntio uti apud nos voluit, non tu illum minus ad bene de nobis merendum tuis literis excites, quam nos ad illum amantissime complectendum es cohortatus; extremum est, de quo te Regem certiorum facere plane volumus, ut intelligas nos duros operam, ut illum de pontificatu nostro gravissimum fuisse nunquam poeniteat, praesertim si aequas atque honestas, hoc est, cum huius reipublicae majestate conjunctas pacis condiciones proponet. Dat. pridie kal. aprilis anno MDXIII. pontificatus nostri anno I. Roma.

Cum autem Ludovicus Rex in gratiam cum Ecclesia redire optaret, ejusque recipiendi Leo cupidissimus esset, non tamen de modo, quo excipiendus foret contentiebant (a); quippe ille a ritu, quo ecclesiasticis censuris solvi debuisset, abhorrebat, ne schismatis crimine irretitus videretur; Ecclesiae vero majestatem poscebat, Ann. Eccl. Tom. XXXI.

ut rite ob susceptum Pisani conventiculi patrocinium expiaretur. Accesserat alia novarum offensionum occasio; nimirum Leonem Pontificem non modo arma cum Helvetiis, Sfortia Mediolanensi, Hispanis, caesarianisque ad depellendos Italia Gallos conjunxisset (b), verum etiam Henricum VIII. Anglorum Regem ad invadendas Gallias juvasset; ut cinctus undique hostibus Ludovicus ad officium cogere-tur: tum Jacobum Regem Scotiae veterem Francorum amicum deterruisse literis (c), ne Anglum Romanae ecclesiae causam propugnantem bello peteret; sed potius inita cum illo foedera religiose coleret, se enim percipere redactis in concordiam Christianis Regibus, adversus Turcas arma vertere: extant postremae inter Leonis brevia (d) his conceptae ver-bis.

(b) Guice-
l. 12.
Anglus
in schisma.
Gallos
concita-
tus.
(c) Id. ib.

(d) Leo X.
brev. an.
1513. &
1514. p.
80.

Regi Sotorum.

Grave & molestum nobis fuit intelligere majestatem tuam, praeter eam spem, quam de se nobis & de sua in nostram, & sanctam sedem Apostolicam observantia, pacisque conservanda cupiditate praebuerat, arma nihilominus adversus finitimos, charissimumque in Christo filium nostrum Henricum Anglia Regem illustrem suscipere, & bellum gerere meditari; cum & nostra intercessio atque auctoritas, quam binis ad te jam scriptis literis declaravimus, & foederum inter vos initorum religio, & sanctitas tuae majestati magis suadere debeant, esse tibi & fidem tuam & hortantis sanctae matris Ecclesiae auctoritatem & securitatem pacis atque oris eis inimicis & bellis anteponendam, quae multum habent in se periculi, parum equitatis: nobis vero qui omnes nostras cogitationes in eo ponimus, ut aliquando sedatis iis incendiis quae inter principes Christianos constata sunt, pacem primum inter ipsos, ac deinde cum ipsis, si Dominus dederit, sanctissimum in crucis Christi hostes bellum comparemus, quod prope diem legatis de latere nostro mittendis sumus tractaturi; quanto putas dolori & molestiae esse novas etiam per te inimicitarum flammam excitari, quem praecipue speravimus futurum semper nobis in omni iusta & praecleara voluntate conjunctum? atque haec eo majore in nobis curam & sollicitudinem faciunt, quod crudelissimi hostis Turcarum tyranni victorias vique & potentiam, extinctis adversariis, redactam ad unitatem in nostram perniciosam intentam esse audimus: & perhorrescimus huic te uni inimicum esse, atque, ut catholicum Regem decet, haec bella, quae praecleara sunt, atque has inimicitias, quae salutem afferunt meditari credidimus semper

Monitus
Scotus ut
Ecclesiae
causam
suae praef-
erat.

Pacand-
um im-
perium
Christia-
num ut
arma ver-
tantur in
Turcas.

D

per, idque nobis tua egregia virtus animi magnitudo, voluntas Deo dedita, tuique sermones, tua vota ac desideria promittebant.

Quae te igitur ratio a glorioſis cogitationibus tranſtulerit ad parum honeſtas, intelligere non poſſumus, ſed te enixe atque omni ſtudio animi noſtri in Domino hortamur, ut operam & laborem noſtrum conſtituendae pacis magis adjuvare tua opera velis, quam impedire: ſit apud eum Regem inviolata pax, qui alios Reges ad conſilia pacis inauda ſe nobiſcum una hortaturum eſſe ſedi Apoſtolicæ ſæpe pollicitus eſt, cum præſertim tuæ majeſtatis magnopere interſit ſervare conventa & fœdera, quæ tibi cum ſupradicto Rege Angliæ inſerta fuerunt: ſiquidem ut intelleximus temetipſum populoſque tuos & regnum tuum univerſum, ſi quidquam a te contra ea fœdera tentatum eſſet, cenſuris eccleſiaſticis ſubjectus eſſe volueris: quarum cenſurarum inſtitutio & adverſus te executio, ſi a nobis poſtulatibitur, quomodo eam juſte negare poſſimus non videmus; ſed in Domino fiduciam habentes ſperamus, cum Regem, qui tuarum maximarum virtutum Apoſtolicam ſedem obſervantiæ ac voluntatis plurima indicia præbuit; quemque nos in viſceribus noſtræ paternæ charitatis præcipuum habemus, ea acturum, quæ illius honori & noſtræ voluntati erunt oportuna, cauſamque potius nobis daturum, ut cum ſummis in Domino laudibus ornemus, quam ut ulla offenſione cenſurarum lædamus; quod erit nobis admodum optatum atque gratum. Dat. Romæ die xxviii. junii MDXIII. pontificatus noſtri anno I.

Quam arcto fœdere Scotus Gallo conjunctus fuerit.

LVI. Monitus Danus ne Anglum bello appetat. (a) Ext. ejus lit. apud Bem. l. 2. ep. 16.

Parantem etiam bellum Daniæ Regem Franco fœdere junctum adverſus Anglum, ut a conſicienda Gallica expeditione revocaret, Leo retardare a ſuſcepto conſilio eniſus eſt (a) hiſce de cauſis.

Daciæ Regi. Quoniam ea noſtra mens eſt, is animus, ut Chriſtiani Reges atque principes, qui diſſentunt, inter ſe conciliantur, ut ad Chriſtiani hoſtes nominis repellendos ſuſcipiendumque contra Turcas bellum convertere cogitationes noſtras poſſimus, te hortamur ut hanc noſtram voluntatem juves: id optime fiet ſi in Reges Chriſtianos, quiſque ſunt, tua arma non movebis, tuasque vires non exercebis: quorum quidem quod unus in primis Henricus Britanniae Rex multis de cauſis nobis eſſe chariſſimus debet, illud abs te impetius petimus & poſtulamus, ne eum Regem ejusque populos, aut laceſſas & perturbes ipſe, aut id fieri permittas a tuis: hoc nobis gratius facere nihil potes. Dat. III. kal. majas MDXIII.

pontificatus noſtri anno I. Roma. Non intulit Danus arma Anglo: at Scotus licet pontificiis hortatibus parere initio decreviſſet, Gallicis tamen precibus fatigatus, ut Anglum a Gallico bello diſtraheret in Angliam incurrit; verum infelici, uti paulo infra dicitur, exitu.

Scotus in Angliam incurrit.

Neque Scotiæ irruptionis formidine, deterritus eſt Anglorum Rex ab apparando bello, quod adverſus Ludovicum Piſano inquinatum ſchiſmate ad tuendam ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ authoritatem ſuſcepit: quam ob cauſam in hujus expeditionis procinctu Leo vetera omnia ſacra beneficia, quibus ab ſede Apoſtolicæ affectus fuerat, hoc diplomate (b) inſtauravit.

LVII. Anglorum expeditione in Gallos ſchiſmaticos.

Regi Angliæ.

Reſpectum habentes ad tua ſumma in ſanctam Romanam eccleſiam merita, cujus honori favere & monitis obtemperare multo glorioſius eſt, quam multis imperare populis & nationibus, eas omnes gratias, indulgentias, prærogativas, quas ſerenitati tuæ felicis recordationis Julius II. prædeceſſor noſter conceſſit atque indulſit, conſirmamus, ſtabiles & immotas permanere decernimus; nec ſi qua a nobis forſan generalis facta eſt huiusmodi indulgentiarum revocatio, ſub revocatione illa hæc comprehendere & contineri volumus, eaſdemque potius, quatenus opus ſit, denuo tibi concedimus & indulgemus, te in Domino hortantes, ut quemadmodum cepiſti, quotidie magis de ſede Apoſtolicæ & ſacroſanctæ marie Eccleſiæ, promereri ſtudeas, quo nec Deo acceptius quidquam, nec tuæ ſerenitatis nomini honorificentius eſſe poterit: Nobis quidem pro tuis maximis in ſedem Apoſtolicam officiis ſumme ſemper curæ erit dignitas & amplitudo tua. Dat. Romæ die xxi. junii MDXIII. pontificatus noſtri anno I.

(b) Lib. brev. an. 1513. & 1514. p. 71.

Prærogative Anglorum Regi datæ a Julio confirmatæ a Leone.

Traduxit Caletum Henricus exercitum circiter kal. julias adverſus Gallum a Julio cenſuris percuſſum: atque inſta cum Maximiliano Cæſare armorum ſocietate Morinorum oppidum vulgo Teroanam obſidione cinxit (c), Gallicumque exercitum ſubſidia bellica inferre urbi obſeſſæ molientem proſtigavit, ac medio auguſto eadem urbe potitus eſt: quo etiam tempore in Angliam ducum opera aliam victoriam de Jacobo Rege Scotiæ, qui ſpretis pontificiis monitis Ludovici Francorum Regis partes defendendas ſuſceperat, reportavit, caſo in ipſo pugnæ ardore miſero Rege, quem veluti ſchiſmaticum ob contractas irrogatas a Julio II. Francorum Regi & omnibus illius ſociis cenſurarum poenas habitum, reſert Paris de Graſſis, (d) ex Eboracentiſ Cardinalis ſententia.

LVIII. (c) Polyd. Virgil. l. 27. Ferron. in Lud. XII. Maſſon. in cod. Nicol. Baſel. in add. ad Naucl. Guic. l. 12. & alii. Teroana expugnata ab Anglo. Divina in Scotum Regem ultio. (d) Paris 10.4. p. 64.

Cum

LIX.

Cum veniſſent, inquit, in urbe diebus præteritis incunite nimirum circiter octobri nova de victoria Regis Angliæ contra exercitum Regis Scotiæ habita, qui Rex Scotiæ erat adharens & confederatus Regi Gallie hoſti Romanae eccleſiæ, reverendiſſimus dominus Cardinalis Angliæ fecit me invitare, ut ad miſſam ſolemennem craſtinam in eccleſia B. Mariæ de populo episcopalem & ſolemniſſime celebrandam adire vellem, paraturus quæ eſſent neceſſaria ad officium ceremoniarum pertinentia pro illo actu victoria & gratiarum actionis: reſpondi me tuncquam episcopum non recuſare, ſed tuncquam magiſtrum & præſidentem ceremoniarum non ſolum minime velle, ſed nec ire intereſſeque ac conſentire debere; quoniam in hoc caſu gratiæ non ſunt agende Deo, ubi ſanguinis Chriſtiani effuſio intervenit, & tot omnium fidelium verſatur periculum: quinimmo exequiæ ſacræ pro animabus fidelium deſunctorum celebrande ſunt, quæ ex hoc ſeculo in eo bello tranſierunt; nam nunquam eccleſia Romana ex ſacro ritu agit gratias Deo pro aliqua victoria niſi contra infideles habita, exceptis Romanae eccleſiæ hoſtibus, qui eo caſu cenſentur eſſe infideles: nam prius ſemper requiruntur, quam adverſarii ſiant, ut obediant præceptis ejuſdem Romanae eccleſiæ, & caſu, quo non obedierint, pro hoſtibus habentur, ac excommunicationi ſubmittuntur ac aliis cenſuris uſque ad brachium ſeculare, & damnationi etiam traduntur &c. Et cum Rex Scotiæ non ſit talis, qui ſit Romanae eccleſiæ hoſtis declaratus, licet ſit a Rege Angliæ victus, non tamen ob huiusmodi victoriam ſunt gratiæ agende Deo, ſed potius exequiæ, ut ſupra celebrande. Mea verba cum dominationi ſuæ reverendiſſimæ non placuiſſent, ſic ut abſtinere non curaret a ſuo paratu, acceſſi ad ſanctiſſimum Pontificem, cui omnia expoſui; & ſua ſanctitas viſa quidem verbis meis, acqueſcere remiſit me ad eundem Cardinalem, ut hæc iterum eidem repeterem. Quod cum feciſſem intellexi ab eodem, ipſum Regem Scotiæ eſſe jam pridem a ſanctæ memoriæ Julio Pontifice declaratum hoſtem eccleſiæ Romanae, & pro ſchiſmatico declaratum & publicatum, prout ſe de hac publicatione & declaratione bullas habere dicebat; quia non ſolum ipſe Rex Scotiæ erat in genere declaratus ſchiſmaticus ob adherentiam Regi Gallie, cum omnes adherentes Gallo Regi ſimiliter eſſent ſchiſmatici, prout ipſe Gallus ſchiſmaticus erat; ſed immo ipſe Rex Scotiæ ſpecialiter & expreſſe ac nominatim ut principalis ſchiſmaticus eſſet declaratus, ergo per conſequens infidelis, de quo infidelis victo a fidelibus gratiæ Deo agende Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Gratiæ non agende a Roman. eccleſ. niſi pro victoriis adverſus infideles.

Fuerat Scotus a Julio damnatus ſchiſmaticis criminalibus.

effent: demumque ſubridens adiecit quod cum hæc omnia bella propter Bononiam civitatem & patriam meam inchoata & mora fuiſſent & eſſent, ut ipſa civitas a iugo barbaricæ captivitatis liberaretur, prout liberata eſt, mirabatur idem Cardinalis, quare hæc difficultas per me mora eſſet: & ſic me traxit ad eccleſiam B. Mariæ de populo ſimul cum multis, id eſt quinque Cardinalibus complicibus & Regi Anglico-victori adharentibus; & ibidem eſt habita miſſa episcopalis per episcopum Anglicanum, &c.

De gemina hac victoria gratulatus eſt Leo Pontifex (a) Henrico Anglorum Regi, deportatoſque in tuenda Eccleſiæ cauſa triumphos divinæ beneficentiæ aſcripſit, per quos, ſedatis Chriſtiani imperii bellis civilibus, conſiciendæ adverſus Turcas univerſali expeditioni via muniretur.

LX. (a) Apud Bem. l. 4. ep. 79.

Regi Britanniae.

Lectis tuis literis, quibus nos de tua in Morinis contra Gallos victoria Morinorumque deditione certiores facis, magna ſane lætitia pro noſtra in te paternæ benevolentia, proque rei conſectæ magnitudine affecti ſumus, habuimusque Deo optimo maximo gratias, quod is eorum, qui pro huius imperii dignitate tuenda & conſervanda pio ac recto animo arma ſumpſerunt, curas conatusque fortunaverit, quanguam id quidem certe prope pro comperito ſemper habuimus: ſperabamus enim fore, ut omnia tibi proſpere atque feliciter evenirent, cum propterea quod prudentibus conſiliis, ſummis opibus, magno apparatu, numeroſiſſima validiſſimæque manu, Maximiliano etiam Romanorum Imperatore deſignato ſua tecum conſilia communicante, bellum hoſtibus inferre es aggreſſus; tum vel maxime, qui Dei cauſam agendam & defendendam ſuſcepſiſti. Itaque cum non multos dies de tua victoria lætus inter tuorum legatorum jucundas ſalutationes conſeciſſemus, vellemusque, ut par erat, ea de re tecum per literas gratulari, ecce alteras abs te literas, quæ ſecundam nobis partem abs te victoriam longe maximam atque claviſſimam attulerunt, Britannicos ſcilicet exercitus tuos cum Jacobo Scotorum Rege, qui quidem ingenti militum numero invaſerat in dittonem tuam, manum conſeruiſſe, ejus exercitum ſuſciſſe, magnam eorum partem Rege ac regni principibus occiſis internecioni dediſſe, magnam etiam captivam feciſſe; itaque paucis te diebus bellum atrox ac periculoſum feliciter conſeciſſe. Iis intellectis, tamenſi nobis permoleſtum fuit tantum Chriſtiani ſanguinis effuſum fuiſſe, tot hominum millia e populo dominico deſiderari, tum Chriſtiani

Gratulatione Leo-nis ad Angluta de parta victoria litera.

Scoti magna strage delicti.

D 2

num

num Regem egregii sane nominis, neque sperendarum virium sororis tue virum, Christiani Regis, sibi que conjunctissimi ferro confossum cecidisse; valde tamen sumus gavisi, alteros tuos exercitus tam illustrem, tamque celerem victoriam de alteris tuis hostibus, qui te ab optimo tuo incepto revocare conabantur, reportavisse. Quamobrem eundem illum, qui hos duplices glorie tue proventus subministravit, Deum flexis ad terram genibus erectisque celo manibus adoravimus, quod tibi Regi plane juveni, bellorum mirum ab Ecclesie sue defensione auspicianti, haec rudimenta tam praecleara tamque conspicua quasi fundamenta jecerit reliqua sane vel glorie vel aetatis tuae. Te vero in primis decet existimare, ab illo te omnia, non ab humanis opibus accepisse; quoque dominus Deusque noster pluribus atque majoribus ornamentis virtutem illustrare atque condecorare voluit tuam: eo te quidem certe illi humiliorum submissiorumque fieri erit virtutis et prudentiae singularis; quod cum feceris, non solum credibile est fore, ut tibi secunda prosperaque omnia in eis, quas nunc tractas rebus atque bellis largiatur; sed viam etiam muniat, per quam ingrediens tuum nomen optimis atque sanctissimis virtutibus aternitati consecrare facile possis. Id erit cum tibi eas cogitationes propones, quibus reliquis tuis relictis, pacatisque bellis ad contundendam Turcarum nimis jam incitatum exultantemque ferociam accendare: quas ad cogitationes ineundas, quemadmodum nunc quidem se res habet, multum dari nobis posse temporis non est existimandum; ita jam et Pannoniae Sarmaticaeque regna populata debilitataque ab illis sunt, premunturque in dies acrius, et ipsa Italia amissis in proximis regionibus non unis praesidiis, illos sibi vicinos finitimosque acerbum sane dolendumque spectaculum contuetur. Haec pericula ut vere dicamus quod sentimus nos suspensos atque sollicitos habent, nostramque de secundis tuis rebus voluptatem et letitiam esse solidam atque propriam non sinunt. Quare ab ipso immortalis Deo precibus omnibus atque votis petimus, ut quemadmodum Ecclesiae suae dignitatem ab eis, qui ejus propugnationem suscipere in primis debebant, aliquando male habitam egregie prosperissimeque est tutatus, ita et ab accenso ad inflammandam sacrosancta ejus templa igne, et ab imminente populorum sibi dicatarum cervicibus ferro inimicarum perpetuo gentium aliquando tandem eripiat. Dat. v. id. octobris anno i. Roma.

LXI. Injecerat Henricus Rex partis iis victoriis ingentem Gallis terrorem, ac si exercitum florentissimum, quem ex sex

Solicita-
tus ad
compon-
endas
contro-
versias
armaque
in Turcas
vertenda.

Polonia
& Hun-
garia a
Turcis in-
festatae.

millibus equitum, peditum millibus quadraginta conflatum misisse ajunt (a), in regni interiora effudisset (b), in majores longe angustias adduxisset Ludovicum Francorum Regem, qui Pisani schismatis causa suis invisus erat & Helvetii parte alia Burgundiam invaserant, ac Divionem ducatus caput vehementissime oppugnabant, conducti (c) a Maximiliano Caesare, qui e Belgii finibus irruptionem in Gallias minitabatur, sed Henricus excisa Tarvanna ob exortam de illius possessione inter ipsum & Maximilianum litem ad Tornacum castra posuit, illudque cepit; quo tempore Helvetii maximis promissis & pactioibus ex illorum sententia confecta delusi (d) a Tramulio, Divionensem obsidionem solvere: ac tum Ludovicus Francorum Rex, cum a Regina, proceribus, clero, ac populo omnibus precibus urgeretur (e), ut in gratiam cum ecclesia Romana rediret, cinctus undique periculis, amissa bis Italia, pulso regno Navarrae Rege socio, Scoto in praelio interfecto, Dano non juvante, Cardinalibus Pisani schismatis signiferis ad Ecclesiae gremium traductis, magna Gallorum Pisana acta damnantium parte sibi infensa, adiacente pios stimulos Roberto Cardinale legato, oratores ad Leonem Pontificem mittendos decrevit: ac postquam variae concordiae rationes excussae essent, neque enim Ludovicus aperte culpam fateri expiareque volebat, demum severitas ecclesiastica ita mitigata est, ut idem Rex profiteretur Pisano conventui adhaesisse, non ut schismate Ecclesiam discinderet, sed privatae causae, quae Julium, cujus indignationem aemulorum fraude in se converterat, singulariter tangebat, studio, & plurium opinione per vulgata adductum: nunc vero monitum edoctumque a Leone X. Pisani conciliabuli gesta damnata ab ipso fuisse, ac Lateranense concilium approbatum; pacis inter Christianos conciliandae, conficiendaeque in Turcas cruceatae expeditionis spe concilio Lateranensi se conjungere, expetivisse, decrevisseque ea de causa Fridericum diaconum Cardinalem S. Angeli de S. Severino, Claudium episcopum Massiliensem designatum, ac Ludovicum Solerium oratores amplissima autoritate fretos: qui quidem die sexta octobris de his cum Antonio tit. S. Vitalis presbytero Cardinale Papiensi, Petro tit. S. Eusebii presbytero Cardinale Anconitano, & Laurentio SS. Quatuor presbytero Cardinale de Pucciis, ac Julio S. Mariae in Dominica diacono Cardinale Medice patris sunt; quibus de rebus Petrus Bembus publicum monumentum confecit: vigesima

Ludovicus Rex schismaticus magnis calamitatibus pressus. (a) Mas-son. in Lud. XII. (b) Guicciar. l. 12. Helvetiorum in Burgundiam irruptio. (c) Nicol. Basel. Tornacum Gal- lis ereptum ab Anglo. (d) Mas-son. in Lud. 12. (e) Guicciar. l. 11.

Decreti a Gallo oratores ad Leonem.

Qua ratione excussarunt conciliabulum schisma.

Conjuncti se Lateranensi concilio.

fima sexta vero ejusdem mensis octobris singula a suis oratoribus Romae conventa rata habuit Ludovicus Rex, cujus literas productas fuisse in concilio Lateranensi videbimus.

LXII. Robertus Card. conciliatis ecclesiae Gallis moritur.

(a) Pavis tom. 4. p. 70.

Insignis eius constantia.

LXIII.

(b) Id. ib. p. 54. Card. Strigoni. legatus decernitur in Polon. Bohem. & Hung.

His vero ita feliciter firmatis, redintegrata inter Gallum Regem ac Pontificem concordia, Robertus Apostolicae sedis legatus, qui ad eam provehendam in Gallias perrexerat, jamque antea plurimum operae ac laboris pro dissipanda exorta inter Julium ac Ludovicum discordia consumpserat, votis potitus piissimam vitam praeclearo exitu decoravit, quem Paris insigni hoc elogio exornat (a): *Die nona novembris, qua fuit festum dedicationis basilicae Salvatoris, mortuus est Cardinalis Nannetensis nomine Robertus de Chalanch tit. S. Anastasiae presbyter Cardinalis aetatis suae annorum LIV. vir bonus ecclesiasticus, rectus, et timens Deum, ac devotus, ac sic devotus; ut etiam ante obitum per horam vel circa benedixit semper dominum Deum, et spirans exivit ambas manus quasi rogans Deum, ut susciperet spiritum ejus. Adde quod cum ipse habuerit beneficium in regno Francie et ducatu Britannie ascendente ad summam xxv. millium ducatorum, nihil percipiebat ex eis penitus; quia Rex Francie volebat eum habere in sua factione contra sedem Apostolicam, sed ipse firmus in fide sua potius semper omnia maluit perdere, quam a fide in sedem Apostolicam declinare: unde quasi in extremitate rerum victualium redactus erat, sic ut vix posset ali cum paucis servitoribus: et nos etiam hanc funebrem pompam tenuissimam fecimus. Et infra: Audio quod ex testamento decrevit, quod nullae exequiae pro se fierent, cum sint pompa mundana et nullius salutis causa in animum suam, sed tantum dici iussit certas missas emortuales in diversis locis per patres, quos ipse dudum cognoverat devotos et bonos Sacerdotes. Haec tenus de Roberto Cardinale Nannetensi decreto Galliarum legato.*

Missum quoque a Leone Pontifice legatum apostolicum Thomam Cardinalem in regna Pannoniae, Bohemiae, ac Poloniae, medioque julio abeuntem consuetis honoribus fuisse affectum, refert Paris (b): *Die, inquit, veneris xv. julii reverendissimus dominus Thomas tit. S. Martini in Montibus Cardinalis Strigoniensis natione Hungarus creatus et publicatus fuit legatus de latere ad partes Hungariae, Bohemiae, et Poloniae, et ductus est a toto collegio Cardinalium, sicut de more est, pro legatis talibus ultramontanis conducendis: et in transitu sub castro S. Angeli sonuerunt bombardae viginti, vel circa, sicut*

pro Nannetensi, ut supra dictum est. Ipsum profectum in Hungariam, ut religiosam crucis militiam adversus Selimum, qui a Perfide in illud regnum Turcica signa converterat, promulgaret, refert Dubravius (c): extantque Leonis Papae (d) litterae ad Wladislaum Regem datae (d), quibus Pontificiam opem ob ingentes Turcarum ingruentium apparatus bellicos imploranti legatum jam decrevisse ait, amplissimisque ad obeundum munus instruxisse mandatis, nec non decumana subsidia viris ecclesiasticis indixisse: tum ad universos Reges legare constituisse inter nuntios ad eos in concordiam redigendos, ut foedere juncti hostis ferocitatis conatus infringant: tum pios stimulos ad facrum bellum ingentibus animis administrandum gravissimis sententiis adjecit. *Wladislae Pannoniae, Bohemiaeque Regi.*

Lectionis tuis ad nos fratresque nostros Cardinales literis, quae quo in discrimine tum Pannoniae regnum ob Turcarum apparatus versaretur significabant: et Martino Colocensis ecclesiae custode internuntio tuo audito, statim una omnes tota re diligenter atque amanter cogitata, statumus ut nihil eorum, quae ad tuam ditionem tuendam, communesque Christiani nominis hostes hoc tempore a tuis finibus repellendos esse usui possent, a nobis praetermitteretur: existimabamus enim et pro tua majorumque tuorum in Romanos Pontifices observantia, et pro gentium, quae tuo in imperio sunt fortitudine, bellandique usu prope assiduo quotidianoque cum Turcis, si quo incommodo tuum istud regnum: tuque populi afficerentur, id omne huius certe reipublicae nostrumque singulorum incommodum plane futurum. Itaque quod primum petisti de tributi auxilio: quantum quidem presentium rerum status, atque haec tempora tulerunt, tibi permisimus, ut opibus ad te levandum bellumque administrandum uti posses. Deinde quod nos rogas, ut sedandis Christianorum Regum et principum inter se dissidentium animis atque ad commune bellum contra Turcas incitandis, curam et studium adhibeamus, in eo dies ac noctes cogitationes nostras plane consumpsimus. Mittimus autem nunc quidem ad illos ea de causa internuntios nostros episcopos viros autoritate, experientia, doctrinaque praestantes, qui eorum controversias componant, ipsosque concilient; quos quidem singulos tandiu hortari urgereque per eosdem internuntios non desistemus, quoad res ad eum, quem volumus, exitum perducatur; id si confici per illos minus commode poterit, aliquot ex nostris fratribus ecclesiae Romanae Cardinalibus

(c) Dubr. l. 32. (d) Apud Bem. l. 4. ep. 22. Selymus a Perfide in Hungariam arma Turcica avertit.

LXIV. Implorata ab Hungaro ecclesiae auxilia.

Fit certior sollicitari Reges ad mutuum concordiam.

libus legabimus, qui ad illos propere se conferant, remque consciant, qua confecta foedereque ab Regibus inro, triburum ipsum per universum Christianum orbem edictis amplissimis promulgabimus, sacerdotibusque cum sanctissimis tum eloquentia clarissimis mandabimus, ut omnes homines ad id non minus pium quam necessarium bellum accendant, ut celerrime periclitanti sane totque jam damna, tot porro calamitates perpeffa Christiana reipublica, tuoque in primis regno optime de ea merito, succurratur: quod quidem certe bellum, hoc si tempore a nobis susciperetur, invidios conatus nostros omnes atque inanes ipsa tempora facerent; quis enim pecuniam, quis bellum remotissimis a se gentibus tribuat, qui pro patria, pro liberis, pro salute sua arma domi tractare cogatur, hostemque intra lares suos habeat? Neque principes sane ipsi, etiam si populi sui velint in praesenti rerum perturbatione militem egredi, pecuniam erogari, arma, opes ullas exportari e suis finibus patiantur. Nos vero ipsi per nos movere aggredique tantam rem fortasse possumus sustinere, atque perficere non possumus. Quae cum ita sint, confidimus tamen, & pacem eam, quam vobis omnibus concupivimus, Christianos inter principes mature posse confici, & tua incommoda, de quibus ad nos scripsisti, vel cum faenore celerrime reponi: Deus enim optimus maximus, qui ob exitium rerum optimarum eventum, praclarosque exitus interdum malum sinit aliquod non maximum existere, istos tuos labores, eum Turcarum apparatus ad conciliandos Christianorum Regum animos quasi molitionem quandam exhibet, quae infectas odiis malisque cupiditatibus obstructas eorum mentes ad eam, quam volumus, coitionem consensumque attrahat, impiaque illorum adhuc quidem arma ad mutuam aliquando tandem pietatem, communemque cum utilitatem, tum etiam dignitatem convertantur.

LXV. Quamobrem, fili nobis quidem charissime atque optatissime, erit tuae fidei atque prudentiae, Domino atque eius viribus confidere; neque enim a militum robore & numero, aut ab apparatu ullo bellico, sed a Dei virtute, sed a Domini nutu de tuis atque nostris hostibus tibi victoria est expectanda. Recordare quae is quondam facinora, quas res, quamque magnas per Geodeonis, per Iephte, Jonatae, Davidis, per Judae Machabaei manus consecerit: quarum rerum memoriam antiquae litterae sempiternam esse voluerunt. Quae profecto omnium maximam tibi afferre spem debent, eodem a Domino nihil omnino tuis conatibus in tempore desuturum: atque ut aliena ve-

Monetur ut praecipuam in Deo spem colloct.

tusissimaque praeferantur, ea repetere, quae ipse tuo in regno Dominus apud Taurunum oppidum paucos ante nostram aetatem annos per Joannem Capistranum consecit, plebeium prope hominem, quem ad maximas tractandas res sua porro voluntatis & interpretem esse voluit, & administrum: nostra vero aetate Rhodii perexiguo militum numero gloriabundum iam, ac prope victorem Turcarum exercitum numerosissimum instructissimumque fugaverunt. Non est debilior nunc, quam olim fuerit, Dei dominique nostri dextera; neque tu, Vladislave fili, Joanne Warvoda, qui una cum Capistrano Turcas superavit, es inferior: id ex eo intelligi potest, quod, dum haec ipsa, quae supra scripta sunt, cogitationes nostras exhauriunt, exercitosque habent, tuaque nos res maxime commovent, allatum ad nos est, a tuorum militum pusillula sane manu multa millia Turcarum militum quae Illyricum vastabant, caesa ad unum interisse: ita, qui tibi semel affuit Deus confidere profecto debes, cum tibi posthac, rite praesertim atque suppliciter precanti, non desuturum. Cuius nos in terris vicarium gerentes, fratresque nostri Cardinales, ut ad id redeamus, quod initio diximus, nihil eorum, quae ad tui, qui nobis es charissimus, regnorumque tuorum, quae profecto totius Christianae reipublicae quasi valli & muri sane solidi contra illorum impetum semper fuerunt, propugnationem & defensionem attineat, omittimus.

Caeli in Illyrico Turcae.

LXVI. Creaveramus autem iam, atequam tuas ipsas literas accepissemus, rumore tantum ejus rei audito, qui ad nos incertis autoribus & privatorum literis afferebatur, ut ipote tuis de rebus etiam ad primas ejusmodi voces plane solliciti, Thomam Cardinalem Strigoniensem, qui legatum nostrum tuis in regnis ageret; cujus tu prudentiam, diligentiam, fidelitatem erga te plurimis maximisque in rebus optime omnium cognovisti; ut is, quae nunciabantur de imminente regnis tuis periculo obviam celerrime iretur. Is, tamen si iam se ad iter explicabat per sese, mandavi tamen ei acceptis tuis literis, ut id etiam diligentius maturiusque contenderet; in quo quidem ita nobis morem gerit, ut nihil illo fieri possit ardentius: ex eo plenius nostram in te tuasque res paternam voluntatem, & studiosissimum bene consulendi Christianae reipublicae animum cognosces, pro qua tuenda, atque in ea, in qua oportebat pace tranquillitateque restituenda, neque opere, neque vigiliis, neque laboribus parcemus, libentissimeque in ea cura & administratione vitam posuerimus. Vale. Dat. non. Septembris MDXIII. pontificatus nostri anno I. Roma.

Ex.

LXVII.
(a) L. 16.
bull. p. 53.

Extant ad eundem Thomam Cardinalem pontificiae litterae (a) de Germanis, Hungaris, Bohemis, Polonis, Danis, Suecis, Norvegis, Prussis, Russis & Moscovicis mutuo foedere in Turcam assiduis grassationibus infestantem Hungaros & Illyricos, atque in Tartaros in Poloniam crebras excursions agentes conjungendis, quarum exemplum hoc est.

Dilecto filio Thomae viz. S. Marini in montibus presbytero Cardinali Strigoniensi ac patriarchae Constantinopolitano, ad charissimos in Christo filios Vladislavum Hungariae & Bohemiae, ac Sigismundum Poloniae Reges illustres universaque eorum regna & dominia Wallachiam, Slesiam, Lusaciam, Moraviam, Transylvaniam, ac Sclavoniam & Croatiam, Dalmatiam, Prussiam, Livoniam, Lituaniam, Russiam, Moscoviam, omnesque & singulas illorum regnorum civitates, terras, oppida, & loca, atque alia eis adiacentia, nec non ad Dacia, Norvegiae, Sueciae Reges, & regna, nostro & Apostolicae sedis legato salutem, &c.

Tartarorum septentrionalium irruptio in Poloniam.

Arces in Hungaria & Illyrico captae a Turcis.

Cum Hungariae Poloniaeque regnum & privatim illorum regnorum literis & nuntiis ex relatione fidedignorum illarum partium nuper, non absque animi nostri displicentia, ad nostras aures pervenerit, immansissimos orthodoxae fidei hostes duces superannorum temporum victoris elatos, Christianam religionem extinguere conari, ac ejus cultorum innocentissimum sanguinem indefessa rabie sitire, Tartarosque etiam & equitum manu dictorum regnorum fines crebris incursionibus vexare, igni ferroque vastare, continuoque novos moliri apparatus, ut ad primam occasionem impio ac detestabili bello occupatis inter se principibus Christianis, dicta regna & praecipue Turci Hungariae regnum, quod semper Christianae religionis vallum & animum est habitum, maximis comparatis exercitibus aggrediantur, coque perdomito ad caetera eis facilius aditus pateat; dudumque nonnulla ipsius regni oppida & castra Treberuck, Theffum, Barka, Sokol, Waitaja, & in Croatia Dalmatiaque provinciis Sin & Chastana, quae situ locique natura admodum munita viginti quinque millibus aut circiter passuum a Spalatro distat, quod est Venetae dirionis, & plura alia vi partim, partim dolo cepervit, totanque non solum Hungariam, Croatiam, & Dalmatiam, verum Sclavoniam, ac finitimas eis & adjacentes provincias & populos metu consternarint, simulque ex superioribus septentrionum partibus idem Tartari, pugnaces quidem, sed Sclavonica execrabilisque colluctis, qui cum iisdem sentiunt

Turcis, & non animis solum ad persequendum Christi fidem & extollendam spurcissimi Mahumethi sectam, sed affinitaribus conjuncti Poloniae regnum validissimo equitatu invaserunt, non absque illorum regnorum periculo: ad quorum impetus reprimendos Vladislavus & Sigismundus Reges praefati cum universa procerum atque ipsorum regnorum nobilium manu mensibus superioribus armati obviam processere; considerantes & intra mentis nostrae arcana solerti indagare pro jugi nobis, licet immeritis, a Deo commissa cura animo revolventes, non sine summa displicentia innumeras strages populorum, terrarum clades, & ingentem Christiani sanguinis effusionem, & alia innumera detrimenta, quibus praedicta regna & fideles populi afficiuntur, & ne in dies magis ac magis afficiantur, magnopere formidamus nonnullis in eam sententiam interjectis additur habita super his cum venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus deliberatione maturata, licet tua praesentia non absque nostra incommoditate carere possimus, tamen communi bono & Christianae reipublicae utilitati consulentes, te ad ipsos Reges & regna, dominia, provincias & loca dictis regnis subjecta & eis adjacentia tanquam pacis angelum nostro & hujus sanctae sedis Apostolicae nominibus, ad sumendam & faciendam in Turcos & Tartaros sanctam & in primis necessariam expeditionem, aut ubi sibi magis necessarium videbitur, ad integrum triennium inchoandum a data praesentium, legatum de latere cum omnimoda potestate, & quantum de jure quam de consuetudine legati de latere habere consueverunt, creamus & deputamus, &c. Dat. Roma, &c. MDXIII. id. julii pontificatus nostri anno I.

Foedus in Tartaris Turcisque pro delendo Christi nomine.

Legatus mutuo foedere Reges conjungere iustus.

Instructus (b) est inter alia amplissimis mandatis, ut adversus haereticos judicium exerceret, orthodoxaeque religionis dignitatem adversus impios affereret; tum in simoniacis fraudibus inquinatos, & pontificiorum diplomatum adulteratores implorato principum auxilio animadverteret. Agebatur vero maxime in Bohemia de Calixtinorum Huffitarumque reliquiis Ecclesiae conciliandis, maxime cum adversus Selymum, qui ad religionem Christianam extinguendam sacrilego & impio voto se obstrinxerat, universi arma expedire deberent; cumque sectarii illi inanes afferrent fucos ad colorandum crimen defectionis a Romana ecclesia, quod pactiones a Basileensi concilio inita rescinderent, Leo Cardinalem legatum pro instaurandis iis pactionibus, modo non rescinderentur a schismaticis, potestatem auxit (c); ita tamen, ut singula

LXVIII.
(b) Leo X. bull. 16. p. 33.

(c) Leo X. bull. 16. p. 56.

gula ad concilium Lateranense referrentur.

Thomae tit. S. Martini in montibus presbytero Cardinali Strigoniensi ac patriarchae Constantinopolitano ad Hungariam, Poloniam, & Bohemiam nostro & A. S. L. de latere.

LXIX.

Cum nos nuper literis & certissima fama & nuntius acceperimus, perpetuum & perfidissimum Christiani nominis hostem Selinsatz, alterum Mahumetem Turcorum inexplebili dominandi siti, & cupiditate, elato spiritu superiorum temporum victorius Christianam plebem quotidie magis ac magis lacerare, ejusque innocentissimum sanguinem impiis gladiis haurire superbeque jactare, etiam sacrilego interposito jururando, regnum Hungariae quod semper vallum & Christianae religionis propugnaculum habitum est, se proximus invasurum, suisque subjecturum armis & proculcaturum: quinimmo Christianum nomen delere, sicque denuo, uti illorum Regum literis significatum est, Tartaros Poloniae, Turcas Hungariae regnorum fines diripere, igni ferroque vastare; ita quod nisi audacibus eorum conatibus propere occurratur conjunctis Christianorum principum viribus, valde timendum sit, ut per dilationes & moras adversus acerrimos hujusmodi conatus omnis deinceps provisio & defensio sera futura sit. Igitur nos qui ejusdem Redemptoris nostri licet non paribus B. Petro meritis, potestate tamen pari gerimus in terris pro jugi nobis a Deo commissa cura, ac similiter Christianae fidei & religionis conservationem assidue cogitantes, & ardentissime cupientes, & quod generalem expeditionem, quam meditamur, in praesentiarum sumere non valemus, dissidentibus inter se execrandis armis principibus Christianis, tamen pro nostro pastoralis officio praedictis Regibus & regnis tantisper succurrendum, quoad implacabilem hostium conatus retardentur, te tanquam pacis angelum ad dictos Reges & regna nostrum & Apostolicae sedis legatum de latere duximus proxime destinandum. Ceterum cum interim matura consideratione intra nostrae mentis arcana revolveremus inter alia, quae etiam nostrae cura & sollicitudini gravia incumbunt, Bohemiae regnum ac Moraviam nullo pacto esse diutius negligendum, & quod olim catholicum in quosdam errores a pluribus annis & hereticam labem lapsum inimico humani generis operante cognoscitur: qui sane in Constantiensi concilio, & demum in Basileensi damnati & improbari fuerunt, si eis depositis ad obedientiam sanctae matris militantis Ecclesiae reducatur, & a nobis exemplo boni pastoris, qui relictis nonaginta novem ovibus

Sacrilegum jurandum a Selmo conceptum.

Concitati ab eo in Polonos Tartari.

De conciliandis Bohemorum & Moravorum reliquiis a-

in deserto, unam praecipue errantem secutus est, in unionem & gremium Apostolicae sedis recipiatur, ac paterno affectu foveatur, & tanquam filius peregre profectus convivio viruli saginati appositis salubrioris fidei cibis excipiatur, desuper plaudentibus angelorum choris, tam ad salutem animarum commissa plebis, quae deviat a veris pascuis, quam etiam ad honorem hujus sanctae sedis & decus pertinere: cogitantesque etiam quod tu, qui defensionis hujusmodi fidei causa, ut praefertur, ad dictos Reges & regna legatus de latere destinatus existis; ubi pro exigentia & necessitate rei illis regnis, immo verius Christianae religioni provideas, & pro singulari tua prudentia, magnitudine animi, & consiliis, Turcarum & Tartarorum conatibus Christianorum arma objeceris, & ea provide ordinaveris, quae ad bellum & defensionem contra eosdem hostes videbuntur opportuna, si in hoc sanctum & Deo in primis acceptissimum opus incubueris, ac pacis & fidei authore coelitus inspirante omnem errorum materiam sustuleris, & in bonum unitatis & salutis concordiae communitate ac dicti regni Bohemiae barones, nobiles, militares ac universitates dicti regni ac privatos civitatum praesides & juratos, aliarumque terrarum & oppidorum officiales ac alios quoscunque croes sive populares cujuscumque gradus, ordinis, & praeminentiae existant, eorumque complices & sequaces ad veram Christi fidem reducere, & in rectam sententiam revocare curaveris, tanto id per te facilius fieri posse, quanto majoris fidei, existimationis, & auctoritatis praestas apud ipsos Reges & regna Bohemiae regno congrua de tua circumspectione, prudentia, usu verum nobis in arduis eximia probitate & fidei cognitio & perspectis, sumentes in Domino fiduciam, quodque scies & poteris fluctuantes errorum turbines discutere & sedare ac regnum ipsum in formam pristini decoris restituere; confidentes etiam in Domino, quod cum regnum ipsum ad obedientiam sanctae Romanae militantis Ecclesiae redierit, cum bellicosum semper habitum sit, non tam pro mundana gloria, quam etiam adversus infideles pugnando sibi peperit, quam pro fidei catholicae defensione contra Turcas & Tartaros communes hostes pro via invictae crucis velle cum ceteris Christianis insurget; tibi cum omnibus & singulis dicti regni, & Moraviae, & partium adjacentium, cujuscumque gradus & conditionis existant, ad verae fidei lumen redire, & ejusmodi errores deserere & obviare volentibus eis, recepto ab ipsis abjurazione haeresis & errorum legitime faciendae, praestandoque per

Imposita Cardinali Strigoniensi ea provincia.

eos

Collata illi auctoritas pro conciliandis ecclesiae.

eos juramento, quod talia per se deinceps non committent vel aliis talia committentibus consilium, auxilium vel favorem per se praestabunt, & alias in forma Ecclesiae consuetudine absovendi, & ad nostrum & ejusdem Ecclesiae gremium, necnon gratiam & benedictionem praedictae sedis restituendi, & infra, plenam & liberam remore praesentium concedimus facultatem, auctoritatem & potestatem. Dat. Romae anno incarnationis dominicae MDXIII. XV. kal. octobris pontificatus nostri anno I.

LXX.

Qui vero essent articuli controversi inter haereticos vel schismaticos, ac Romanam ecclesiam in Basileensi concilio repetita historia antea dictum est: a Leone vero eximie nunc recitentur, & quae concedi illis possent, vel quae nulla ratione concedenda essent distinxit.

Leo episcopus servus servorum Dei, dilecto filio Thomae tit. S. Martini in montibus presbytero Cardinali, ad partes Hungariae & Bohemiae nostro & Apostolicae sedis legato salutem, & apostolicam benedictionem.

Cum te ad partes Bohemiae tanquam pacis angelum & nuncium pro urgentibus & gravissimis etiam Christianam religionem concernentibus negotiis destinaverimus de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, inter cetera peragenda fraternitati tuae commiserimus, ut dictos Bohemos ab unitate Ecclesiae & rectitudine verae fidei deviantes in viam salutis & veritatis reducere conareris; & cum aliqui articuli importantiae & gravissimi momenti cum eis per te nostro nomine tractandi veniant & discutiendi, expediens judicavimus praedecessorum nostrorum exemplo pro majori nostra excusatione, nec non satisfactione & tui securitate, illos sub plumbo in forma literarum apostolicarum per nos, tamen de venerabilium fratrum nostrorum consensu examinatos & discussos in congregationibus, & deinde in sacro consistorio nostro secreto, insere & annotare; quorum tenor talis est. In concilio Constantiensi fuerunt damnati quadraginta quinque articuli Joannis Wyclef, & triginta Joannis Hus, qui ponuntur in fine concilii Constantiensis, & in tertia decima sessione ejusdem definitum est, quod populus laicus solum sub una specie communicetur. Deinde in concilio Basiliensi venientibus Bohemis cum salvo ductu concilii disputatum est diversis vicibus, quatenus cum ad illud concilium oratores Bohemi venerunt in sex annis, & disputationes fuerunt solum de quatuor articulis suis; omnes enim alios articulos damnatos Constantiae vel alios quoslibet dicebant non esse articulos regni sui.

Articuli cum Bohemis discussi.

Damnati articuli Wycleff & Hussi.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Primus ergo articulus fuit de communione Eucharistiae: videtur quod sub utraque specie esset utilis & necessaria etiam populo laicali, etiam pueris & amentibus. Fuit in hoc articulo acriter disputatum: tandem etiam sub canone definitum est in concilio Basiliensi trigesima sessione, quod non astringuntur fideles communicantes tantum, & non conficientes, ex necessitate divini precepti sub utraque specie communicare; sed Ecclesia quae regitur spiritu veritatis habet ordinare quomodo ipsis non conficientibus Eucharistia ministraretur, & sive in una sive in duabus exhibita proficit digne communicantibus ad salutem, nec ullatenus ambigendum esse sub qualibet specie sacramenti totum Christum contineri, & sumi, consuetudinemque antiquam ecclesiae Romanae de communicatione populi laicalis sub unica specie panis laudabilem & rationalem esse & pro lege habendam; nec illam reprobare aut mutare sine ecclesiastica auctoritate alicui licere; in secretis tamen mandatis & instructionibus, ut ab aliquibus asseritur, si in aliis Bohemi cum Ecclesiae unitate convenirent, permittatur Bohemis clericis, populum suum laicalem sub utraque specie communicare, dum crederent sub qualibet totum Christum contineri, & communicantes sub altera tantum specie non errare. Et in hoc articulo posset idem hoc tractari cum ipsis ad praesens, si in aliis Bohemi cum Ecclesiae unitate convenirent ac nobis conclusionem cum ipsis habita referri, ut si nobis expedire videbitur, omnibus consideratis in hoc sacro Lateranensi concilio votive concedi & determinari posset. De pueris vero non potentibus se probare, & in amentibus non habentibus dilucida intervalla, videtur gravissimum, quod communicentur propter periculum irriverentiae & eversionis, aut expuisionis, vel vomitus: quod & Basilienses desiderantes multum Bohemis satisfacere, non ausi sunt permittere: ideo non videtur tutum aliquid super hoc concedere, sed per circumspectionem tuam persuasionibus & rationibus sanis, ut ab hoc errore recedant moveri poterunt & induci ad hoc servandum, vel ut abstineant velut a re multum scandalosa.

Secundus articulus Bohemorum fuit, quod peccata mortalia publica essent omnino puniendae & cohibendae, etiam per infiores, superioribus non providentibus; de quo in concilio Basiliensi satis disputatum est: & quamvis non sub canone interloquendum, tamen & in cedulis scriptis, & organo praesidentis concilium declaravit, quod peccata mortalia publica, secundum legem Dei, & sanctorum docu-

Articuli circa communionem utriusque speciei.

Non licuit propria auctoritate mutare usum communionis sub una specie. Si in ceteris convenirent Bohemi de usu calicis agendum in concilio Later.

Cur negata pueris Eucharistia.

LXXI. Controversia de peccatis.

E

men

Punitio eorum spectat tantummodo ad jus habentes. LXXII. Controversia de verbo Dei prædicando.

Illius de cilio.

LXXIII. Controversia de possessionibus ecclesiasticorum.

An dominium civile iis competat.

Bohemi ab hæresi non resistere obretenta bona ecclesiarum.

Quæ concordie leges pro lite sopienda propositæ.

menta doctorum, quantum rationabiliter fieri posset, essent omnino cobibenda, ac corripienda; potestas tamen puniendi criminiosos, non ad privatas personas, sed ad habentes jurisdictionem in eis juris ordine servato reservaretur.

Tertius articulus de prædicatione verbi Dei, quod videlicet verbum Dei a sacerdotibus Domini & levitis idoneis libere ac fideliter prædicetur, qui etiam in concilio sub canone non est definitus, sed similiter verbo in disputationibus, & deinde organo presidentis declaratus, quod verbum Dei a sacerdotibus & levitis idoneis, & per superiores probatis & missis libere, non tamen passim, sed ordinare ac fideliter prædicetur salva autoritate Pontificis, qui est præordinator cunctorum in Ecclesia secundum sanctorum patrum instituta.

Quartus articulus de possessionibus ecclesiarum, num liceat clero sub tempore legis gratia in bonis temporalibus seculariter & civiliter dominari, similiter non fuit per canones definitus: sed in disputationibus per cedulas ac organo presidentis declaratus est, quod liceret clericis & Ecclesia habere dominia temporalia & possessiones: & hoc dixit president concilii oratorem Bohemum respondentem de hoc articulo admisisse, sed fecisse vim in proprietate domini civilis, ita ut clerici sub proprietate termini domini civilis sint tantum administratores bonorum ecclesiarum, & illa debent fideliter administrare iuxta sanctorum patrum salubria instituta; quæ tamen bona ab aliis, quam ab iis quibus eorum administratio canonice commissa est, usurpari sine reatu sacrilegii non possunt. Tamen in hoc articulo, in quo est major difficultas, & qui maxime facit Bohemos non facile ab erroribus resilire, & quo sublato facilius ab aliis erroribus reducerentur ad sanam doctrinam, & catholice fidei observantiam, omni diligentia per te invigilandum est, ut ab hoc errore recedant; & propterea posset tentari aliqua concordia, ut videlicet dum in aliis Bohemi prout est dictum cum ecclesia convenirent & nunc aliquas ecclesias erigerent, vel destructas instaurarent & reficerent, & episcopis & sacerdotibus aliquibus instituentis sub ratione alimentorum competenter providerent, & pro concordia præteritorum fructuum usurpatorum ad minus ad unum annum exercitum decem millium vel quinque millium armatorum contra Turcos expedirent, & tenerent data illis media solutione stipendii, vel quomodo melius concordaveris omnes præteriti fructus dictis Bohemis, sub isto prætextu tute possent remitti; & quod inducerentur pro

nunc suasionibus & rationibus per circumspeditionem tuam ad restituendum ecclesiis tam Metropolitanis, quam aliis cathedralibus, & dignitatibus, ac canonicatibus, & aliis parochialibus erigendis & instituendis, aut instaurandis & monasteriis, medietatem, vel certam partem dictorum bonorum occupatorum pro dotibus dictarum ecclesiarum & beneficiorum, & sustentatione ministrorum vel saltem quartam prout melius fieri posset rationibus & exemplis & auctoritatibus sanctorum, & sacre scripturæ, ac universalis Ecclesie observatione eos ad hoc inducendo. Item quod crederent, permitterent, & consentirent in futurum, Ecclesiam esse capacem successione, vel acquisitionis bonorum temporalium, quocumque titulo ultimarum voluntatum, vel inter vivos, videlicet testamento, legationum, donationum mortis causa, vel inter vivos, vel per alios contractus, prout iura permittunt indifferenter; ita quod si in posterum relinquuntur Ecclesiis, possint & illa tuto retinere. De reliquis vero bonis ecclesiasticis per ipsos detentis & occupatis posset polliceri eis, quod per sedem Apostolicam & nos ex iustis causis, videlicet quia sunt in confinis infidelium, præsertim Turcorum, & sunt parati quocumque tempore militare contra illos cum quinque vel decem millibus pro expensis vel medio stipendio, dum occurrit casus dari eisdem in feudum vel emphyteosim, vel censum in secundam & tertiam generationem sub aliqua annua recognitione modici momenti, cum hoc tamen quod illis decedentibus sine filiis, nepotibus, & pronepotibus masculis dicta bona revertantur ad Ecclesiam, & possint vel debeant arbitrio prælatorum in totum vel pro parte aliis infundari vel retineri pro Ecclesie dote: & hoc postmodum ad nos delatum propter rei gravitatem approbante sacro concilio Lateranensi, ad majus robur & auctoritatem determinari & concedi possit ex istis & aliis causis, prout nobis videbitur postquam per te conclusum, opportunum fuerit cum illis: & de hoc nos certiores facti ante conclusionem perficiendam, quam omnino differri volumus per te, quousque de singulis nos certiores feceris, & a nobis responsum fuerit.

In aliis vero articulis Bohemorum antiquis per sacra generalia concilia damnatis, nec disputatio nec contractus concordie admittatur, nisi voluerint compacta Germaniæ, quæ illis offerri poterunt, si etiam aliquas relaxationes seu dispensationes viciniorum vel graduum matrimonialium aut observationes festorum, aut officii longioris ecclesiastici in sacerdotibus; in his enim ii, qui nunquam in fide catho-

Exactum ab iis ut credant Ecclesiam capacem successione vel acquisitionis.

Actum de permitendis ecclesiasticis bonis antiquis occupatis sub nomine emphyteusos.

LXXIV. De articulis aliis damnatis negativa ulla concordie ratio. Sacerdotibus conversis ab hæresi indultum circa officium ecclesie.

De ritibus & imaginibus decretum ut conveniant cum cathol.

LXXV. Cur Basilienses circa tres ultimos articulos decreta non ediderint.

LXXVI. Concitati vero fuerant in arma Bohemi seu hæretici seu catholici a Ludovico Gallorum Rege, de quo supra dictum est, adversus Maximilianum Cæsarem, a quo premebatur, ut a Gallico & Italico bello eum distraheret: sed cum inde hæretici viribus auferentur, inque pertinacia magis obdurecerent, Leo Vladislavum Bohemiæ Regem præmonuit (a), ut eos motus compesceret, ne Bohemi eas censuras contraherent, quæ adversus schismaticos fuerant constitutæ.

(a) Apud Petr. Bem. l. i. ep. 21.

Bohemi hæretici in arma concitati a schismaticis in Maximilianum.

lica permanserunt, poterunt obligari sine censuris vel culpa mortali [prout S. Dominicus fecit in præceptis rerum indifferens in sua regula] dum in quatuordecim articulis fidei, & septem sacramentis Ecclesie, ac decem præceptis decalogi, & sacra Scriptura ac ritibus communibus Ecclesie de imaginibus, crucibus, aqua benedicta, pacis osculo post agnus Dei, & reliquis omnibus cum Ecclesia conveniant.

Patres vero Basiliensis concilii in his tribus articulis ultimis Bohemorum non diffiniverunt per canones aut decreta, quod in illis bene intellectis, ut supra, modice differre ab Ecclesia. Et quia oratores Bohemorum venientes ad concilium & redeuntes celeriter ad patriam suam rogabant, ut diffinitionem patres concilii suspenderent, quousque ipsi cum baronibus & populo Bohemorum, ex quo rationes Ecclesie jam audierant, & de illis edocti erant, rem tractatibus concordarent, adeoque & definitionem communionis, quæ relictis fidem spectabat, patres ipsi Basilienses sub canone, non nisi postquam discesserunt, ultimo oratores Bohemorum diffinuerunt & constituerunt, quamvis ipsi præsentibus in omnibus quatuor articulis evidentiissime ipsi synodales Patres disputando superaverint, & evicerint ipsos Bohemos, ac verbo vel cedulis interloquendo superiores decisiones fecerint. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis dominicæ MDXIII. xii. kal. octobris pontificatus nostri anno 1. Monitos Bohemos, ut oratores ad concilium Lateranense ad controversias fidei dirimendas mitterent, si a legato apostolico concordia redintegrari non posset, postea videbimus: sed male sopitum ignem flabello Lutheri postea ingenti catholica religionis & Germaniæ detrimento latius flammæ sparsisse, suo loco dicetur.

Concitati vero fuerant in arma Bohemi seu hæretici seu catholici a Ludovico Gallorum Rege, de quo supra dictum est, adversus Maximilianum Cæsarem, a quo premebatur, ut a Gallico & Italico bello eum distraheret: sed cum inde hæretici viribus auferentur, inque pertinacia magis obdurecerent, Leo Vladislavum Bohemiæ Regem præmonuit (a), ut eos motus compesceret, ne Bohemi eas censuras contraherent, quæ adversus schismaticos fuerant constitutæ.

Wladislav Pannoniæ Bohemiæque Regi. Nuntiatum nobis est, certos Bohemorum militem duces magnis pollicitationibus per fautores schismatis excitatos bellum cogitare; quo bello schismaticis auxilio sunt: cumque iis conjuncti populos recte sentientes. Ann. Eccl. Tom. XXXI.

tes quique nobis parent, aggrediantur; remque Christianam exagrent atque perturbent; id nos acre molesteque ferentes, qui quidem a Deo vocati ut Christi vicarium geramus, Christiani gregis incolumitati salutisque consulere in primis debemus, magnopere te hortamur, abs teque amantè ac vere patrio animo petimus, ut eos Bohemorum motus comprimas, ardoremque animorum malis artibus sollicitatum reminguas; ducesque illos in officio contineas, nam si se schismaticis adjunxerint præterquam quod pœnam a Julio Pontifice maximo schismaticis constitutam ipsi committent, nos etiam pro nostri officii ratione, quin eos sacris interdiciamus, pœnisque gravissimis dedamus, facere non poterimus. Erit itaque optimum, ac propter tuam & eximiam in rebus omnibus prudentiam, ac perpetuam in Romanos Pontifices pietatem expectatum abs te vel plane etiam postulatum, & tum illis salutare, tum tibi ad laudem & gloriam amplissimam des operam, ut Bohemis meliora cogitantibus facilius contra hostes Christiani nominis nostra arma converteri possint, &c. Dat. kal. aprilis MDXIII. pontificatus nostri anno 1. Roma.

Dum longinqua regna legatorum opera componere nititur Leo, ipsemet proximos Italiæ motus comprimere studuit. Diceptabant Veneti (b) cum Maximiliano Cæsare de veteri plurium urbium possessione, atque ab Hispanis, Helvetiis, Germanis, quibus etiam studebat Leo, ut ejus literæ pro submittendis Veronam, quam tenebat Cæsar Bononienfium auxiliis ostendunt (c), timore perterriti Pontificem suarum cum Maximiliano controversiarum arbitrum delegerunt: quam provinciam Leo lubens admittit, ut ejus ad Petrum Bibienam apud Venetos internumtium apostolicum datæ literæ ostendunt (d).

Petro Bibiena. Quam nobis gratum atque optatum accidit, id quod heri ex Venerorum legato publicisque istius senatus atque tuis literis intelleximus, eum scilicet senatum remque publicam nobis arbitris suarum cum Maximiliano Romanorum Imperatore designato discordiarum, quæ quidem diutius, quam oportebat vigerent, causam cognitionemque permisisse: eoque accepto nuntio valde gavisi sumus; cum propterea quod ista res publica senatusque illustris, qui prudentissimus atque gravissimus semper fuit, de nostra in se veteri benevolentia tantum spei atque fiducia conceperit, ut suarum maximarum controversiarum, atque rerum summam nobis esse plane credendam statuerit, cum quia magnopere confidimus, ex ea

Wladislav Rex monitus, ut eos compescat.

LXXVII. Pulsis Gallis Cæsar cum Venetis de prædicatione certat. (b) Petr. Jus. hist. Venet. lib. 11. Guicciard. lib. 12. (c) Extr. apud Petr. Bem. lib. 3. ep. 12. (d) Apud eund. lib. 3. ep. 11.

Veneto- rum cum Cæsare controversia inter Pontificem.

ve ipsi quidem primum atque eorum op-
pidis & municipiis, omnique imperio, Ita-
licis deinde rebus magna ex parte diuturno
bello contritis atque labentibus, toti de-
num Christianæ reipublicæ plurimas esse
levationes, maximasque utilitates proven-
turas. Dabimus equidem ipsi operam, ut
huius ipsorum de nobis iudicii tam illustris
tamque præclari eos nunquam pœniteat,
&c. Datum. III. kal. octobris anno I.
Roma.

LXXVIII.

Interea sicuti Verona Venetorum, ita
Patavium Germanorum Hispanorumque
hostiles impressiones eludere (a) : demum
Raymundus Cardona prorex Neapolita-
nus Hispanorum vires in Vicentinum a-
grum effudit (b), ac paucis post exaratas
superiores literas diebus, nempe septima
octobris Venetum exercitum, cui Bartho-
lomæus Alvianus summo cum imperio
præerat, cruento prelio fudit; de qua vi-
ctoria promulgata Romæ hæc tradit Paris
de Grassis (c) : Die jovis XIII. octobris cum
heri nova venissent de victoria habita per
Hispanos & Alemannos ac exercitum Papæ
contra Venetos Regi Gallo confæderatos,
& placuisset Cardinalibus & oratoribus
prædictorum Regum Romanorum & His-
paniæ, & aliis indigenis, similem missam
in gratiarum actione pro simili victoria ce-
lebrare, ego similiter, ac ardentius obstiti,
dicens Venetos non esse hostes Romane ec-
clesiæ, nec schismaticos declaratos; ideo
desistendum a gratiarum actione in Deum,
sed potius exequiis celebrandis incumben-
dum. Et infra: Denique Papam consului
in consistorio stolatum & sedentem, quid
agi placeret: & respondit primo quod a
memetipso dicerem Cardinalibus prima-
vice congregandis, non licere eis in tali
casu facere, nisi quod viderent facientem
Pontificem, & quod ego mandarem, ac
quod inhiberem eis ne secus facerent.

LXXIX.

Everfæ sunt admodum Hispana vi res
Venetæ; quippe Vicentia, Bergomum,
Brixia, aliæque loca ad victorem inclina-
runt (d): Pontifex vero, quem pacis
arbitrum designatum vidimus, redinte-
grandæ concordiæ percupidus Hispanum
Cæsaris fœdere junctum continere, ne tot
cladibus Italiæ atterere, pacisque con-
fundere consilia pergeret, hisce literis (e)
conatus est.

Raymundo Cardona proregi
Neapolis.

Cum id nostrum consilium semper fue-
rit, ut inter Maximilianum Romanorum
Imperatorem designatum, & Leonardum
Lauredanum Venetorum principem discor-
dia, quas quidem uterque diutius quam
opus fuerat exercuit, fœdere into compo-
nerentur, ut bella cædesque in Italia de-

sinerent, pax atque tranquillitas existeret,
idemque optare prudentissimum Regem tu-
um sæpenumero intellexerimus; gratissimus
nobis atque jucundissimus is profecto nun-
tius fuit, quem nuper accepimus, Venetos
scilicet ad incundam cum Maximiliano pa-
cem animum induxisse, nobisque arbitris
omnem discordiarum suarum causam toti-
usque rei summam velle permittere; ab
hoc enim fonte confidimus plurima esse at-
que maxima Christianæ reipublicæ com-
moda, ex quibus haurire omnes homines
possint, propediem emanatura. Hanc eo-
rum voluntatem cum certam propemodum
exploratamque habeamus, neque dubitemus,
quæ illi ea, que nuntiantur omnia, ut
volumus, sint confecturi, etiam atque
etiam te hortamur, ut magis in ea sen-
tentia Veneti confirmentur, ab armis, at-
que in Venetos impressionibus abstergeas tan-
tisper, dum syngrapham, qua nobis ejus
rei potestas permittatur, ipsi consiciant.
Est autem prudentiæ tue paucorum dierum
moram tanti non æstimare, ut eam ob cau-
sam ab utriusque nostrum diu optata, com-
muniq; consilio susceptæ, & toti rei Chri-
stianæ maxime profuturæ pacis atque fœ-
deris confectio impediatur: que quidem
mora, ne longior sit, quam necessitas pos-
sulat, Petro Bibienæ nostro apud Venetos
internuntio mandamus det operam, ut trium
aut quatuor dierum spatium post has sibi
reddidas literas, ea quam dicimus syngra-
pha consiciatur, teque illico tota de re cer-
torem faciat. Tu vero ea intellecta Cæ-
sarianos tuosque milites usquequaque con-
tinebis, dum pax ipsa fœdusque sancia-
tur, &c. Datum. IV. kal. novembris anno I.
Roma.

Miserant, ut diximus, Veneti ad Pon-
tificem syngrapham, qua ipsius arbitrio
suas cum Maximiliano controversias per-
miserunt: qua recepta Leo Cardonam ip-
sum monuit (f), ne Venetos ab regio e-
xercitu lædi pateretur. Maximilianum
pariter misso Romam Gurcensi Pontifi-
cem controversiarum iudicem delegisse,
ait Guicciardinus (g); contractam tamen
ferendæ sententiæ potestatem ita voluisse,
ut ea ipsis inconsultis non promulgare-
tur. Meminit de Gurcensi Cardinale
Paris (h), quem veluti Cæsareum lega-
tum Romam ingredi voluisse, contendit-
seque ut urbani magistratus sibi venienti
occurrerent; sed Leonem intentata ana-
thematis pœna id vetuisse. Addit etiam
illum se a Julio sacra purpura donatum
ostentasse, atque Cardinalibus a Leone
creatis præire voluisse: demum vero car-
dinalitium galerum a Leonis manu so-
lemni ritu accepisse; tum etiam Maxi-
miliani nomine Pontifici obedientiam

men-

Rogatus
ab hostili
impressio-
ne in Ve-
netos ab-
stineat.

LXXX.
Exorant
Veneti
pacem.

(f) Ib. ep.
28.

(g) Guic-
ciar. lib.
12.

Cæsarei
oratoris
nimia au-
dacia.

(h) Par.
ms. ubi
sup.

Gurcen-
sis cardi-
nalitium.
purpuram
accipit.
Cæsareo
nomine,
obsequia
desert.

mente decembris in Cardinalium publico
senatu detulisse. Quod autem ad seque-
ntem pacem inter Cæsarem & Venetos
attinet, ejus Pontifex interpret erat, la-
tam fuisse proximo anno fœderis senten-
tiam dicitur suo loco.

Cæterarum quoque Italicarum rerum,
Ligusticarum nempe & Etruscæ, Leo
arbitrator extitit, sed atque pontificia autho-
ritate Genuense bellum, Jam Adurnii a
Mediolanensi & Helvetiis acceptis copiis
castra ad urbis mœnia post varia tumultu-
aria prælia promoverant, affectabatque
Maximilianus Maria, dux Mediolanen-
sis Genuæ arcem sibi dedit, ut Octaviano
duce Genuensi, ut eam militari præsidio
ad urbem in sua fide continendam com-
munitus est Leo, sinceram Octaviani Fre-
gossii amicitiam illi pollicitus (a): sed cum
fletere illum non posset, atque Helveticæ
copiæ ab Adurniis conductæ Genuam ve-
xarent, Pontifex qui una cum Hispania-
rum Rege patrociniū Genuensium sus-
ceperat, prorege Neapolitanum hortat-
us est (b), ne Genuam imperii formam
mutare siteret.

Raymundo Cardona proregi

Neapolis.

Ex literarum Octaviani Genuensium du-
cis, illiusque oppidi decurionum ad nos e-
xemplo, quo in loco ejus civitatis res sint,
propter illorum audaciam, qui perturbare
eam armis, collectisque exercitibus omnia
permiscere aggrediuntur, facile perspicies.
Ea res cum nihilo sane minus Ferdinandi
Regis tui tuamque dignitatem, quorum
auspicis is, qui nunc viget, ejus urbis sta-
tus magna cum omnium civium voluptate
fuerat constitutus, quam nostram ipsorum,
qui municipium illud in fidem & cliente-
lam accepimus, diminueret labefactareque
videatur, hanc nobis operam sumpsimus,
ut curavimus ut eorum te nihil lateret:
que cum erunt abs te intellecta & co-
gnita, tui consilii erit, perferre ne ac per-
peti velis tantam indignitatem, ut pau-
cis Gallie Cisalpina rebus reliquis, que
turbari fortasse poterant, plane jam con-
stitutis, teque prope uno in Italia paravis-
simam exercitum habente cæteris aut su-
peratis, aut communi sententia bellum
tecum administrantibus, tamen sint, qui
urbem Genuam in nostram tuamque fidem
receptam oppugnare audeant sub oppidi pro-

(a) Leo a-
pud Bem-
lib. 3. ep.
19.

Genuæ
imperium
affecta-
tum a
Mediola-
nensi.

(b) Ext. a-
pud Bem-
lib. 6.
ep. 9.

LXXXI.

pe jam mœnibus, atque ipsas ad portas
positis castris. Equidem quod ad nos at-
tinet, eos unde illa, de qua loquimur, ar-
matorum hominum manus ad quietem ejus
oppidi averrendam comparari audiebatur,
propterea quod eum rerum morum totius
Italiæ res turbandi & permiscendi, ac bel-
lum maximum excitandi novæque res mo-
liendi afferre initium existimabamus, non
unus vel literis vel certis missis hominibus
monuimus ab incæpto desisterent, præsen-
temque ejus urbis statum nostræ fidei com-
missum & traditum ne vexarent, existi-
mantes ipsos hortari nostro facile quietu-
ros; præsertim cum scirent facile in eo non
minus Ferdinandi Regis, quam nostrum,
nomen dignitatemque convelli, & conteri
triremes etiam nostras tum ad urbem tuen-
dam missas: nunc vero cum neque nos-
træ neque Regis tui dignitatis, majesta-
tis, nominis ulla ab ipsis ratio habeatur,
æquum est, te, qui exercitui lectissimo at-
que fortissimo præes, ejusdem cum Regis
tuis nostras, tuas denique ipsius partes sus-
cipere, omnesque nos, teque in primis ab
injuria tam insigni præferre vindicatur-
um, ne te nominisque tui amplitudinem
partemque jam gloriam contemnendam,
quispiam post hac ducat: quis enim tuæ se
Regisque tui fidei creditum tutum securum-
que existimabit, si Genuæ statum tuis ar-
mis constitutum, in Regis tui fidem rece-
ptum viderit vel perverti, vel labefactari?
Quamobrem incumbere in eam cogitationem,
sensusque tuos omnes atque animum exci-
ta, ut oppidum egregium, cuius oppidi o-
cium cæteris Italiæ oppidis quieti, bellum
tumultui esse maxime potest, ab imminente
hostium periculo tua diligentia, consilio,
authoritate, armis etiam si necesse erit,
que quidem arma hoc tempore tibi præci-
pue parent, tuis denique opibus eripiantur:
quod unum & Regi tuo sempiternam glo-
riam pariet, & nobis tam erit gratum, ut
nos tibi ea de causa plurimum debere si-
mus existimaturi. Tibi certe ipsi, nomini-
que tuo magnum sane splendorem magnam
authoritatem afferet. Dat. VII. kal. decem-
bris pontificatus nostri anno I. Roma.

Moniti etiam Helvetii (c), ut Genua
discederent: verum jam tum confecta res
erat; quippe præcedente (d) nocte VII.
kal. decembris Adurnii tumultuaria pro-
pe fuga castris discesserant, cuius causam
latuisse ait Augustinus Justinianus, ve-

Monitus
Cardona
ne rem-
Genuen-
sem con-
velli pa-
tiatur.

LXXXII.

(c) Ext. a-
pud eund.

ep. 12.

(d) Aug.

Just. l. 6.

Folier.

lib. 12.

rum

(a) Bizar. hist. lib. 18. Adurniorum expeditione dissoluta. Lucenses Pontificis & Hisp. clientelae commissi.

(b) Guicciar. l. 11. in fine. (c) Paris. 4. pag. 58. LXXXIII.

Auctum Cardinalium collegium.

* Alii Bernardum vocant.

(d) Ext. apud Bemb. lib. 5. ep. 7.

Leonis littera de novis Card. creatis.

rum illam aperit Bizarus (a) : [1] Dux, nempe Insulber, copias suas & Helvetii quatuor pedum millia subsidio mittebant; verum tantum potuere proregis Neapolitani regni in duce ipsam minae, tantumque valuit Pontificis mirum in modum Octavianum partibus faventis apud utrosque graviam & auctoritas, ut frustratis ipsis Adurniis illa decreta expeditione nullum locum sortita sit. Sedatæ etiam Pontificis auctoritate Etruriæ turbæ, ac Lucenses, qui in Pontificis & Hispaniarum Regis clientelam se commendarant, pronuntiatibus actionibus, Florentinis conciliati sunt (b). Cæterum Florentia hoc anno tres e suis civibus sacra purpura donatos suspexit; de qua Cardinalium creatione hæc memorat Paris (c).

Die lunæ, quæ fuit XXIII. decembris MDXIII. [2] sanctissimus dominus noster Leo quatuor Cardinales creavit, & infra, nomina autem Cardinalium quatuor novorum sunt; Laurentius Puccius nuper datarius natione Florentinus; Julius de Medicis natione Florentinus consobrinus Papæ, is in pontificatu Clementis VII. nomen sibi affecit, Bernardinus * de Bibiena Florentinus alumnus Papæ & thesaurarius; Innocentius Cibus nepos Papæ ex sorore natione Januensis ex domino Francisco Cibo filio olim Innocentii Papæ VIII. De his in Cardinalium senatum cooptatis certiorum fecit Leo Ferdinandum Regem Hispaniæ hæc literis (d).

Ferdinando Hispaniæ Regi. Scies nos ad XI. kal. octobris, fratribus nostris ecclesiæ Romanæ Cardinalibus consentientibus, Laurentium Puccium familiarem nostrum a dandis literis, & Julium Medicem archiepiscopum Florentiæ designatum patruelem nostrum, & Bernardinum Divitium Bibienam questorem, atque Innocentium Cibum sororis nostræ filium Innocentii Papæ octavi nepotem plurimis maximisque de causis in Cardina-

lium collegium cooptasse; quorum trium prudentiam, integritatem, agendisque rebus usum, atque scientiam, virtutesque, cæterasque esse tibi perspectas existimamus, & reipublicæ & honori & præsidio confirmamus fore: de Innocentio autem speramus fore, ut volumus; habet enim egregiam indolem conjunctam cum optimis moribus, quos ornat literarum & bonarum artium studiis, &c. Dat. IX. kal. octobris MDXIII. pontificatus nostri anno I. Roma.

Insignitos autem titulis hosce Cardinales & sacro ritu initiatos describit Paris de Grassis (e), sic inquit: Die mercurii in consistorio principio Papa dedit titulos & annulos, & clausit os novis Cardinalibus hoc modo; quia primo legit ex libro formam dandi titulum primo presbytero, & eodem contextu dedit annulum in digito dexterae manus annullari videlicet reverendissimo domino Laurentio Puccio tit. SS. Quatuor coronatorum, tum reverendissimo domino Julio de Medicis diacono ecclesiæ S. Mariæ in Dominica, inde reverendissimo domino Bernardino de Bibiena diacono ecclesiæ S. Mariæ in porticu & ultimo reverendissimo domino Innocentio Cibo diacono ecclesiæ SS. Cosmæ & Damiani: & ita unusquisque accepit ritulum & annulum & osculatus est pedem, & manum, & os Papæ. Papa autem cum legeret deponere biretum, & quando illi osculabatur, rursus accipiebat illud, quod fuit bene. Quo facta Papa clausit os novis Cardinalibus simpliciter & positive absque lectione, & ego alie dixi eisdem, ut eligerent quam denominationem vellent habere de se ipsis, an nomine proprio, ut Ascianus, Hadrianus; an a tit. ut S. Georgii & S. vitalis; & multi alii, an a vocabulo domus, ut de Grassis & Medicis: & responderunt quod in primo consistorio responderent. Horum denominationes expressas in actis concilii Lateranensis cupidus lector inveniet; namque proximæ fessio-

LXXXIV.

(e) Paris. 4. pag. 62.

Qui tituli hic collati.

NOTÆ

[1] CUR Helvetii arma subito e Genuæ obsidione retraxerint causam nec satis exploratam tunc pariter fuisse, cum res agebatur testatur Bartholomæus Senarega in historia de rebus Genuensibus cujus hæc sunt verba: Hujus subiti discessus alii alias causas esse crediderunt, nam quidam arbitrati sunt externum militem mercede conductum non soluto stipendio pugnare periculisque se obicere recusasse. Alii Helvetiorum militum Adurnos & Eliseos suspectam fidem habuisse, qui ad mille in castris erant. MANSI

[2] Mendum irrepsisse in fragmentum illud diarii Parisi Crassi, hic ab Annalista productum, nemo prudens negaverit. Neque enim decembris mense renunciari primo novi illi cardinales potuerunt, cum electionis illorum pontifex in suis literis, hic recitatis, datique IX. Kal. Octobris, meminerit. Rursus si pro decembris substituendus ibi fuerit septembris mens tamen est dies hebdomadæ in eodem fragmento signata; Neque enim dies XXIII. Septembris ejus anni in diem Lunæ ut ibi legitur, sed in feriam VI. incidit. Igitur novorum Cardinalium adlectio statuenda est die XXII. septembris hujus anni, quæ dies in literis illis ad Ferdinandum signatur; ac huiusmodi post Leo Ferdinandum regem de re tota per literas hic recitatas & die IX. Kal. octobris signatas fecit certiorum. Ex quo Panvinum falli constat dum novorum Cardinalium renuntiationem ad diem Kalendarum octobris revocat. MANSI

(a) Id. ibid. pag. 80. LXXXV. Servati in octava fessione ritus.

fessione octavæ interfuere: cujus historiam ita describit idem Paris (a). Die lunæ XIX. mensis decembris MDXIII. fuit habita sessio octava in concilio Lateranensi, ad quod Papa ante diem istum accessit cum omnibus Cardinalibus, qui tunc in urbe sunt, videlicet viginti quatuor. Et infra: Omnes Cardinales & prelati parati præstiterunt reverentiam Papæ; ex quibus Cardinales manum, ut alias, prelati etiam non consecrati omnes ex dispensatione genu, abbates pedem osculati sunt. Fuerunt in totum mitræ centum & viginti due præter Pontificem & Cardinales, qui sunt, ut dixi, viginti quinque: oratores omnes fuerunt in latere dextro, quorum caput fuit dux Bari. Nonnulli interjectis addit: Finitis precibus, duo oratores Regis Franciæ, videlicet episcopus Massiliensis nomine Claudius de Seisello, & alius baro venerunt ad Papam cum duobus elegantibus, quod Rex Franciæ suæ sanctitatis & sanctæ matris Ecclesiæ ac sedis Apostolicæ filius obedientissimus, cum credidisset antea concilium Pisanum fuisse legitimum, adhesit illi, credens se bene & legitime facere, quia etiam multi Cardinales & prelati adhaeserant eidem: nunc, quia certior factus est & etiam per literas suæ sanctitatis invitatus ad concilium Lateranense tanquam legitimum & canonicum, illud dimisit, ac ex nunc dimittit & Lateranensi adheret, & rogat, ut sibi super præmissis ignoscatur, prout in litteris quas præsentarunt plenius continetur. Conceptæ erant hæc verba, quibus constati Pisani schismatis invidiam extenuare Gallus amittebatur.

LXXXVI.

In nomine Domini. Amen. Universis presentes inspecturis fiat manifestum, quod superioribus annis bone memorie Julio II. Pontifice maximo in humanis agente, subdola falsæque suggestiones inimicorum atque emulorum serenissimi & Christianissimi Ludovici Francorum Regis apud eundem Julium usque adeo invaluerunt, quod illum adversus dictum Regem obsequentissimum filium, & Ecclesiæ primogenitum, ex patre apertum acerrimumque hostem effecissent; & licet idem Rex, quantum fieri potuit, patienti animo dicti Pontificis imperium atque iracundiam tolerare statuisset, sperans aliquando fore, ut suæ sanctitati reconciliaretur, nihilominus tamen præter opinionem dicti Regis eveniret, quod multi ecclesiastici etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinales, alique doctissimi & præstantissimi viri, in civitate Pisana sub nomine concilii generalis convenerint, assentes firmiter & pluribus coloratisque rationibus persuadentes, se dicti concilii con-

Excusat se Gallo-rum Rex de Pisano schismate.

gregandi multis de causis legitimam potestatem habere, accedente etiam ad hoc consensu & auctoritate serenissimi Romanorum Imperatoris electi, prætersum concilium Pisanum indixerint, dictusque Rex ex consilio plurimorum, & aliorum doctissimorum virorum ecclesiæ & nationis Gallicanae dicto prætersum concilio Pisano adhaeserit, prelatosque, qui illud legitime congregatum esse arbitrabantur, ad prætersum concilium prætersum ire permiserit, illudque in terris, regno, & dominiis ac ditionibus suis continuare passus fuerit, & illius decretis & provisionibus paruerit, & in regno & dominiis suis prædictis parere fecerit, non quidem, ut sanctæ sedi Apostolicæ aut sanctæ Romanæ ecclesiæ [quod absit] maculam aliquam aut scissuram schismatique inferret, sed prædictis concilii suasionibus adhortationibusque inductum, præsertim quia causæ propriæ, per quas ad id faciendum morus fuit, personam ejusdem Julii Pontificis, a quo, ut præfertur, provocatus fuerat, præcipue concernebant. Cumque postmodum præfatus Julio Pontifice vita functo, & sanctissimo domino nostro Leone decimo in ejus locum ad summi apostolatus apicem, atque universalis Ecclesiæ regimen assumpto, intellexerit præfatus Rex, sanctitatem suam insequendo in hac parte gesta præfati Julii dictum prætersum concilium Pisanum tanquam minus legitimum, & a non habentibus potestatem indictum, nec non omnia in eo gesta damnasse & improbasse; & dictum concilium Lateranense tanquam rite & legitime indictum, ejusque omnia gesta & decreta approbasse; fueritque postmodum per suam sanctitatem, tam per litteras in forma brevi, quam alias diversimode paterne admonitus, ut a dicto prætersum concilio tanquam minus rite, & a non habentibus potestatem indicto recederet, & dicto Lateranensi tanquam vero, indubitato, unico œcumenico concilio adhereret, ipseque Rex solo religionis zelo atque instinctu adductus, sperans desideratam universalem Christi fidelium pacem, Pontificis auspiciis præfati sanctissimi domini nostri Leonis Papæ X. præsto affuturam, ac propediem, juvente Domino, unanimi Christianorum principum & populorum consensu arma in orthodoxæ fidei communesque hostes convertenda esse: considerans insuper quanti sit in his & cæteris rebus omnibus summi Pontificis auctoritas, quam præsertim vitæ munditiæ atque innocentia comitatur, quæ sunt in præfato sanctissimo domino nostro perspicua, & paternis suæ sanctitatis monitis & suasionibus abunde permotus, quippe qui illius auctoritatis & sententiæ potius, quam alterius cuius-

Pietatem in colendo summo Pontifice profuturam.

Post alios
errorem
agnoscit.

que mortalium sanctus & severus semper stare iudicabit, presertim ubi scandalum Ecclesie imminet & scissura, pro singulari, quam erga presatum sanctissimum dominum nostrum, & sanctam sedem Apostolicam gerit devotione, vestigia Christianissimorum Francie Regum predecessorum suorum non solum imitari, verum etiam, si fieri potest, antevire cupiens; animadvertens presertim quod per mortem presati Julii omnis odii & suspitionis materia est extincta, & quod nonnulli ex prenominationis Cardinalibus, nec non Imperator electus, qui dictum prelatum concilium Pisanum indixerant, iam illi renuntiaverunt, & dicto Lateranensi adhererunt.

LXXVII.

Hinc est quod in presentia presati sanctissimi Domini nostri Leonis Papae X, coram nobis notariis & testibus infrascriptis presentialiter constituti reverendissimus in Christo dominus Fredericus S. Theodori diaconus Cardinalis de S. Severino vulgariter nuncupatus, nec non reverendus in Christo pater dominus Claudius de Scysello electus Massiliensis, ac magnificus & generosus dominus Ludovicus Forbini dominus de Soleris, presati charissimi Ludovici Francorum Regis procuratores ad omnia & singula infrascripta pervagenda specialiter deputati, constantibus literis patentibus dicti Christianissimi Regis sua manu subscriptis & sigillo sigillatis eiusdem Regis nomine & mandato, cum ea, qua de cetero, reverentia atque humilitate, a dicto prelatum Pisanum concilio penitus discesserunt, illique plenarie renuntiaverunt, ac pure, libere, & simpliciter sacrosancto Lateranensi concilio predicto tanquam vero, unico, & legitimo adhererunt; & insuper procuratorio nomine quo supra promiserunt, quod presatus Rex Christianissimus nullum deinceps favorem, nullamque assistentiam dicto prelatum concilio Pisano quoquomodo prestabit; quinimmo quoscunque in civitate Lugduni, aut alibi in regno terris, & dominis suis sub nomine dicti prelatum concilii Pisani persistentes, infra unum mensem proxime futurum abire faceret, & pertinaciter resistentes, cuiuscunque status, gradus, dignitatis, aut conditionis fuerint, ecclesiastici vel secularis de facto eiicere & expellet, ac pro schismaticis habeat, & contra eos velut tales ad omne mandatum presati sanctissimi domini nostri etiam manu armata, si opus fuerit, procedet.

Damnatum Pisanum conciliabulum.

Schismaticos Lugduni congregatos dissipatum pollicetur.

LXXXVIII.

Et ulterius promiserunt presati procuratores nomine, quo supra, prenominationum Christianissimum Regem facturum & curaturum cum effectu, quod sex prelati & quatuor doctores seu graduati ex honorationibus & numero eorum, qui predicto pre-

latum concilio Pisano intervenerunt, destituantur ad eundem sanctissimum dominum nostrum Papam nomine dicti prelatum concilii Pisani, & cum legitimo mandato per illud pro tempore representantes, tam eorum, quam aliorum omnium, qui dicto concilio adhererunt, nomine facto: qui prelati & doctores seu graduati infra kalend. Januarii proxime futuri coram sua sanctitate personaliter comparebunt, dictoque concilio Pisano pure & simpliciter renuntiabunt, illudque abjurabunt, & veniam atque absolutionem a sua sanctitate humiliter in forma conveniendi & sua sanctitati accepta postulabunt; & ulterius dicto concilio Lateranensi tanquam vero unico, indubitatoque tam suo quam aliorum adherentium predictorum nomine adhererunt & se incorporabunt. Quodque si premissa facta non fuerint, presatus Rex nulli eorum, qui dicto prelatum concilio Pisano interfuerunt, aut faverunt, opem, auxilium, aut favorem dabit adversus sanctae sedis Apostolicae auctoritatem; quinimmo presati sanctissimi domini nostri sententias, decreta, & censuras contra eos executi faciet suo posse etiam manu forti, & armata, si opus sit absque ulla simulatione vel fraude: & ulterius promiserunt presati procuratores quo supra nomine, quod quamprimum commode fieri poterit venient aliqui prelati & insignes viri nomine totius ecclesie Gallicane cum sufficienti mandato, qui dicto concilio Lateranensi adhererunt & assistent, quemadmodum ceterae nationes.

Datorum operam, ut Lateranensi concilio adhererent.

LXXXIX.

Admissas clementer Ludovici Francorum Regis excusationes a Leone refert Paris, Deinde, inquit, Papa probavit animum Regis, & admisit excusationem eius. Inde idem orator aliud dedit mandatum Papae, in quo constituit suos procuratores Cardinalem Sansseverinum, & predictos duos ad comparandum nomine suo. Eo monumento publico Francorum Rex se de non missis ob gravissima externa, internaque bella presulibus ad Lateranense concilium purgabat, missurumque proximo tempore pollicebatur (a): tum ut de pragmatica sanctione abolenda actio extraheretur orabat.

Excusat se ob bella haec non mississe.

(a) Ext. eius act. in concil. Later. sess. 8.

Ludovicus Dei gratia Francorum Rex dux Mediolani, dominus Genuae, universis presentes literas inspecturis salutem.

Norum facimus, quod nos confidentes de prudentia, dexterrate, diligentia & fide charissimi & amantissimi consanguinei Frederici Cardinalis de S. Severino protectoris negotiorum nostrorum in Romana curia, & dilectorum ac fidelium consiliariorum nostrorum Claudii episcopi Massiliensis, domini Ludovici de Soleris oratorum per nos

Qui procuratores ab eo constituti.

nos destinatum ad sanctissimum Papam, eosdem & quemlibet eorum ex certa nostra scientia & auctoritate regia facimus & constituimus nostros veros & indubitatos procuratores, generales & speciales, ita tamen, quod specialitas generalitati non deroget, nec contra, ad petendum nomine nostro & ecclesie Gallicanae, pro qua, quo ad hoc promittimus a sanctissimo domino nostro Papa, & a sacro concilio Lateranensi in sessione, que proxime celebrabitur, aut alias prout eis videbitur, terminum & dilationem competentem pro dicta ecclesia Gallicana, ut interea possint congregari & deputari, & mitti aliqui presati & alie notabiles persone, ad se presentandum in dicto sacro Lateranensi concilio, & ibidem super facto pragmatica sanctionis respondendum; considerato quod antea & in presenti propter bella & dissensiones, quae sunt in Italia, non fuit neque rurum est isdem prelati & personis dictae ecclesie Gallicanae Romae posse accedere, & quod dicta ecclesia Gallicana cum in presentia congregata non sit, ad se congregandum propter regni magnitudinem, distantiam dioecesum & habitationum dictorum prelatorum, necnon propter bella, quae in limitibus regni nostri geruntur, indiget temporis spatio convenienti: & insuper ad requirendum a presato sanctissimo domino nostro Papa & a sacro concilio Lateranensi predicto tam nostro quam dictae ecclesie Gallicanae nomine, pro qua promittimus, ut presertim, ne ullo modo velint procedere in facto predictae pragmaticae sanctionis, dicta ecclesia Gallicana & nostris procuratoribus & deputatis non auditis; & ad petendum & requirendum de premissis instrumentum publicum loco & tempore profuturum & valiturum, prout juris fuerit. In quorum fidem presentes literas manu nostra scripsimus & sigilli nostri iussimus munimine roborari. Dat. Corbeiae die xxvi. octobris anno salutis MDXIII. & regni nostri xvi.

XC. De Mediolanensi titulo mota lis.

ante dominicam palmarum, que erit xiv. martii: sed haec sessio postea fuit provogata ad diem quintam maii: demum compaerunt tres oratores marchionis Brandeburgensis. Erat is Joachimus, qui se etiam Romani imperii archicamerarium principemque electorem Stetiniae, Pomeraniae, Cassuborum, & Sylavorum ducem Burgravium Nureburgensem, ac Russiae principem appellabat (a), concilioque Lateranensi a Julio indicto se adherere magna religione profitebatur: Et similiter dederunt mandatum & marchionis Montisferrati, qui pridie presertim obediendum; & postea multi procuratores multorum prelatorum ex diversis partibus mundi: sed haec minora mandata receperunt pronotarii. Papa autem dedit Regis Francie & marchionum predictorum mandata domino Fedra secretario concilii, ut ea legeret: & legit in pulpito. Verum quia Rex Francia nominavit se ducem Mediolani in suis mandatis dominus Marinus Caracciola orator ducis Mediolani unus ex multis, qui ibi aderant, approximans se ad tribunal Papae alte protestatus est in forma: & Papa respondit se admittere sine alterius prejudicio.

Admissi in concilio oratores Brandeburg. marchionis.

(a) Actis concil. Later. sess. 8. Plures alii principes concilio adhererunt.

Deinde procurator concilii nomine Marius supplicem libellum (b) refertum gravioribus expostulationibus adversus Aquentem regium senatum, qui in Provincia libertatem ecclesiasticam labefactabat, pontificiaque de sacerdotiis decreta variis artibus eludebat, neque ea nisi ad arbitrium suum promulgari sinebat, Pontifici porrexit, ut singulos senatores ac praesides illius corruptelae participes censuris ecclesiasticis percelleret: quae cum explorata & comperta essent e sacri coetus contentu, Aquentibus Senatoribus, quorum nomina in libello exprimebantur, intentata iudicialia severitate, diem ut ad Lateranensia subsellia trimestri flexu conferrent dixit, publicaue de ea edicta in finitimis Provinciae urbibus divulgari iussit. Quae vero posthaec gesta sint ita proseguitur Paris (c): Et cum haec facta fuissent; Ego alte indixi omnibus, ut exirent: & sic omnes exierunt praeter necessarios & solitos: unus conservator remansit, aliter exiit ad excludendum populum, & indicendum silentium & quietem in populo, qui in ecclesia convenerat, propter pluvias iuges & densas: quo facto Papa vocari ad se fecit oratorem Poloniae, qui erat archiepiscopus Gnesnensis, & dedit ei bullam plumbeam, ut eam legeret super pulpito; & bulla erat pro fide.

XCI. (b) Ext. in actis.

Aquentis senatus in iudicium vocatus ob immunitatem ecclesiasticam labefactam. (c) Paris de Grassis in ms. diar.

Diffeminabantur tum in aliquorum impiorum philosophorum scholis putidae & nefandae opiniones de natura animarum

XCII.

F hu-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Errores
de anima
humana
sparsi.

(a) Act.
Loser.
conc. sess.
8. pag. 81.
ext. etiam
in Leon.
X. consil.
5.

humanarum: nonnulli siquidem Arabum ac veterum ethnicorum falsa doctrina infecti effutire cœperant, animam suam natura mortalem esse: alii licet immortalem statuerent, unicam tamen esse in omnibus hominibus, atque ex antiquorum hæreticorum pravis dogmatibus multiplicari per traducem disceptabant; ex quarum hæreseorum sentina cum innumeris alii errores, quibus Christiana convellebatur religio, pullularent, e concilii sententia (a) confirmatum est antiquum fidei orthodoxæ dogma, animam esse immortalem in singulis distinctam numero, creari a Deo, efformatisque jam corporibus, uti in Viennensi synodo declaratum fuerat, infundi: tum eorum insanæ argutiæ damnatæ, qui impium dogma juxta philosophiam, verum quamvis juxta theologiam falsum faterentur, jactabant. [1]

Ad perpetuam rei memoriam sacro approbante concilio.

Cum diebus nostris, quod dolenter ferimus, zizanie seminatio, antiquus humani generis hostis nonnullos perniciosissimos errores a fidelibus semper explosos in agro Domini superfeminare & augere sit ausus, de natura præsertim animæ rationalis, quod videlicet mortalis sit, aut unica in cunctis hominibus; & nonnulli temere philosophantes, secundum falsam philosophiam id verum esse asseverent: contra hujusmo-

di pestem opportuna remedia adhibere cupientes, hoc sacro approbante concilio damnamus & reprobamus omnes asserentes animam intellectivam mortalem esse, aut unicam in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes: cum illa non solum vere per se essentialiter humani corporis forma existat, sicut in canone felicis recordationis Clementis Papæ V. prædecessoris nostri in generali Viennensi concilio edito continetur; verum & immortalis & pro corporum, quibus infunditur, multitudinem singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit; quod manifeste constat ex evangelio, cum Dominus ait: Animam autem occidere non possunt; & alibi. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam; & cum æterna præmia & æterna supplicia pro merito vitæ judicandis reponitur; alias incarnatio & alia Christi mysteria nobis minime profuissent, nec resurrectio expectanda foret, ac sancti & iusti miserabiliores essent juxta Apostolum cunctis hominibus: cumque verum vero minime contradicat, omnem asseritionem veritati illuminatæ fidei contrariam omnino falsam esse desinimus, & ut aliter dogmatizare non liceat districtius inbibemus, omnesque hujusmodi erroris asseritionibus inhaerentes veluti damnatissimas hæreses seminantes per omnia, ut detestabiles & abominabiles hæreticos, & infideles catholicam fidem la-

Damnati
a concilio
qui unicam in
omnibus
effutiant.

Proscripti
errores de
animæ
mortalitate
vel
æternitate
mundi.

XCIII.

labefactantes vitandos, & puniendos fore decernimus.

Insuper omnibus & singulis philosophis in universitatibus studiorum generalium & alibi publice legentibus districtè præcipiendo mandamus, ut cum philosophorum principia aut conclusiones, in quibus a recta fide deviare noscuntur, auditoribus suis legerint seu explanaverint, quale hoc est de anima mortalitate, aut unitate, & mundi æternitate, ac alia hujusmodi, teneantur eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse docere, ac omni studio hujusmodi philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro viribus excludere atque resolvere.

Et cum non sufficiat aliquando tribulorum radices præscindere, nisi & ne iterum pullulent, funditus evellere, ac eorum semina originaleque causas, unde facile oriuntur, removere: cum præcipue humane philosophiæ studia diuturniora, quam Deus secundum verbum Apostoli evacuavit, & stultam fecit absque divina sapientiæ condimento, & que sine revelata veritatis lumine in errorem quandoque magis inducant, quam in veritatis elucidationem; ad tollendam omnem in præmissis errandi occasionem, hac salutari constitutione ordinamus & statuimus, ne quisquam de cætero in sacris ordinibus constitutus secularis vel regularis, aut alias ad illos a jure ætatis, in studiis generalibus vel alibi publice audiendo, philosophiæ, aut poësis studiis ultra quinquennium post grammaticam & dialecticam sine aliquo studio theologiæ aut juris pontificii incumbat: videri insudare voluerit, liberum sit ei, dum tamen simul, aut seorsum, aut theologia aut sacris canonibus operam navaverit, ut in his sanctis & utilibus professionibus sacerdotes Domini inveniant unde infectas philosophiæ & poësis radices purgare & sanare valeant, & hos canones per ordinarios locorum, ubi generalia studia vigent, & rectores universitatis eorundem studiorum singulis annis in principio studii in virtute sanctæ obedientiæ publicari mandamus. Nulli ergo, &c. Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosanctæ basilicæ solemniter celebrata anno Incarnationis dominicæ MDXIII. XIII. kal. januarii pontificatus nostri anno I.

Vetium
ecclesiasticis
dare
philosophiæ
vel
poëticæ
operam
post
quinquennium.

XCIV.

Post hanc sanctionem, Vincendum Senensem archiepiscopum promulgasse sequentem de legatis pro pace mutua inter principes redintegrandam decernendis (uti in superiori sessione agitatam fuerat) de Turcica expeditione conficienda, de ex-

quis, actorum concilii scriptor (a) & Paris de Grassis referunt.

Ad futuram rei memoriam sacro approbante concilio.

Cuncta ad optatum finem perducere omni cogitatione, cura, studio, ac sedulitate affectantes & dante Domino, confidentes, legatos de latere nostro sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinales in consistorio nostro secreto de fratrum nostrorum consilio, per nos postmodum nominandos, cum auctoritate & facultatibus necessariis & opportunis, tanquam angelos pacis pro hujusmodi Christianorum pace universali tractanda, componenda, & conducenda, expeditioneque contra infideles inveniunda, eodem sacro concilio approbante, ad eosdem Reges pro eorum regia magnanimitate & erga catholicam fidem devotione prompto & alacri animo ad utrumque sanctissimum opus pacis expeditionisque inducendos, pro universæ reipublicæ Christianæ integra atque perfecta tutela, defensione & salute mittendos & destinandos esse decernimus.

(a) Act.
concil.
Lat. sess.
8. p. 71.

A concilio
Lateranensi
legati missi.

XCIV.

Præterea cum ex diuturna & multiplici hæresi Bohemorum plurimum Deus offendatur, & Christianus populus scandalizetur, quorum etiam ad veræ fidei lumen, atque concordiam reducendorum provincia dilecto filio nostro Thomæ tit. S. Martini in montibus presbytero Cardinali Strigoniensi ad Hungariam & Bohemiam nostro & Apostolica sedis legato est a nobis his proximis diebus plena demandata; eisdem tamen hortamur in Domino, ut vel ad nos & hoc sacrum Lateranense concilium, vel ad eundem Thomam Cardinalem legatum, qui propinquior illis erit, aliquot ex suis oratores cum sufficienti mandato destinare non negligant ad tractandum de opportuno remedio, quo errores, quibus diu detinentur, agnoscant, & ad veram religionis cultum & sanctæ matris ecclesiæ gremium Deo duce reducantur; quibus hoc sacro approbante concilio, veniendi, eundi, standi quousque præmissa tractanda duraverint, & postmodum discedendi & ad propria redeundi in fidei pontificia liberum saluum conductum, & fidem publicam tenore presentium concedimus & elargimur, eorumque votis, quantum cum Deo poterimus, annuemus. Ut autem hoc sacrum Lateranense concilium ad finem uberrimæ sperateque utilitatis perducatur, alia namque plura & gravia in eo tractanda discutiendaque remanent, ad omnipotentis Dei laudem & Ecclesiæ suæ exaltationem, nonam sessionem continuationis celebrationis ipsius sacri Lateranensis concilii nono aprilis MDXXIV. pontificatus nostri anno I. quæ erit quarta feria post dominicam passionis sacro concilio

Bohemi
hæretici
moniti
ut ad concilium
oratores
mittant.

NOTE

[1] Hanc Lateranensis concilii constitutionem, qua de animæ immortalitate dogma asseritur, ea occasione latata esse non ambigo, quod Petrus Pomponacius, clarus ætate illa philosophus Peripateticus, librum ediderat, quo ex Aristotelis sensu animam naturam suam mortalem esse defendit. Pomponacius iste Mantuæ ex honesta familia natus inter Peripateticos ætatis suæ philosophos princeps est habitus. Philosophiam legit primo quidem Paduæ, dein Bononiæ, ubi librum edidit illum cuius jam memini, eoque sibi validos, præsertim ex Dominicana familia viros Literatos adversarios provocavit. Hæc Guazzus in chronico fol. 346. Obiit an. 1526. Acriter in illum invehit Hieronymus Amideus Lucensis, ex ordine Servorum B. M. V. cujus excusa est Mediolani A. 1518. apologia pro anima immortalitate in Petrum Pomponacium Mantuanum Philosophum, Bononiæ publice profertentem. Hujus operis Annalium Ordinis illius scriptor Gianus non meminit. Porro ex ea Lucubratione discimus Pomponacium in suo illo scripto non Aristotelis tantummodo, sed sua pariter sensa promississe, cum sententias S. Scripturæ, quibus animæ immortalitas probatur, eodem Hieronymo teste conetur solvere; & mirabilia in Machabeis visa ad effectus naturales trahat. Insuper Symonidem poetam, Homerum, Senecam, Plinium juniorem quos mortalis animæ assertores inducit, viros justos & sanctos appellat. Quibus impiis dogmatibus cum multis offendisset viros catholicos sibi invidiam creasset ingentem, ideo famam suam defensuram apologiam edidit, per quam addit Hieronymus, cognovi tractatum istum in inclyta Venetorum Civitate esse correptum, prohibentem & igni traditum vel tradendum, atque postmodum aditum jam habuisse ad summum pontificem, cujus insalubili determinatione standum esse censui. Hæc Hieronymus, quem Lucensem fuisse, Theologum Ordinis servorum B. M. V. inclytum, ex Giano in annalibus ejusdem Ordinis discimus; qui tamen Gianus in eo forte erroris arguendus est quod hunc Hieronymum Lucensem tantummodo monasticam professionem, patria vero Senensem asseruit. Constat enim Amideos, cui familiæ virum hunc idem Gianus assignat, ex vetusta ætate Lucæ confedisse; & ipse pariter Hieronymus in libris suis nunquam non se Lucensem, Senensem vero nullibi appellat. In Tractatu etiam de Cambiis, quem latine edidit, ac vernacule ab alio redditus est, Lucenses Cives suos, deli nostri Civitadini appellat.

Ex verbis vero Hieronymi superius recitatis liquet non temere prorsus (quæ censura est continuatoris Historiæ Ecclesiasticæ Abb. Fleuris) asseruisse quosdam, opus illud Pomponacii igni damnatum fuisse Venetiis. Quod vero addit continuator ille operis illius Pomponaciani iteratam editionem permisisse quosdam ex Inquisitoribus fidei, id quidem cum damnatione ejus Venetiis facta non pugnat. Quod enim Veneti Inquisitores adjudicaverunt igni, id alii Inquisitores recudi permiserunt rati Pomponacium suo illo libro nihil aliud voluisse quam ex Aristotelis sensu animam mortalem probare. MANSI

cilio approbante indicimus. Nulli ergo, Sc. Datum Romae in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno Incarnationis dominicae MDXIII. xiv. kal. januarii pontificatus nostri anno 1.

XCVI. (a) Acta concil. Later. sess. 8. De ecclesiastica disciplina faciendum actum.

Tertiam sanctionem legit Joannes Franciscus episcopus Taurinensis (a), qua Leo professus est, se restituendae in pristinum splendorem disciplinae ecclesiasticae dare operam decrevisse; castigataque jam ante a Julio censura apostolica corruptelas, quae apud Romanam curiam administratos inoleverant, ut summa integritate munera sua obeant; ac si principes in concordiam redigi contingeret, ad conficiendam adversus infideles expeditionem se incubiturum.

Ad perpetuam rei memoriam sacro approbante concilio.

Sedula a deputatis relatione habita, & quid a quibus exorbitaretur animadverso, ut quaeque vel a decenti & laudabili more, vel a primaria institutione desciverant, ad normam retraximus, & ea in unam reformationis bullam, sacro approbante concilio, super hoc editam ex ordine concessimus, in eaque executores, qui ordinata servari cogerent, deputavimus, quam ab officialibus ipsis, & ceteris, ut quemque tanget, sine fraude & inviolabiliter observari, hoc sacro approbante concilio, mandamus sub poena excommunicationis lata sententiae, a qua nisi per Romanum Pontificem, excepto mortis articulo, absolvi non possint; ita ut ultra hanc & alias poenas in bulla ipsa particulariter expressas, contravenientes officio, in quo deliquerint, ad semestre tempus sint eo ipso suspensi; & si secundo erraverint in eodem officio, quod quantum in se fuit coinquinaverint, perpetuo caveant: qui postquam constitutione nostra ad frugem reduti erunt, inhibito atque sublato communi damno ad ceteras reformationis partes procedentibus. Et si nobis omnipotens pro sua misericordia concesserit, ut pacem inter Christianos principes componamus, non nos solum semimibis extirpandis, sed & sanctissimam contra infideles expeditionem, cujus desiderium assidue nostro cordi inhaeret, Deo ipso rei suae favente, eorundem fultri praesidiis aggrediemur. Nulli ergo, Sc. Datum Romae in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno Incarnationis dominicae MDXIII. xiv. kal. januarii pontificatus nostri anno 1.

XCVII. (b) Ad acta concil.

Rogatis patrum sententiis Jacobus episcopus Potentinus dixit (b), non tantum edenda diplomata, sed re ipsa cor-

ruptelas removendas. Bernardus archiepiscopus Spalatensis illud de componenda Romana curia decretum promulgari voluit. Alexius Amalphitanus, & Paris de Grassis Pisauriensis episcopi non in Romana modo ecclesia, sed in universi totius orbis ecclesiis restituendam disciplinam veterem, excindendaque omnes ubique corruptelas censuerunt, quod idem Paris in sua synodali hostria accurate repetiit (c): *Finita*, inquit, *cujuslibet*, *nimirum trium superiorum sanctionum, lectione lector deposita mithra alte dixit: Placentne vobis, patres, omnia, quae per me lecta fuerunt? At illico scrutatores vororum accesserunt ad Papam, qui respondit: Placet, & sic hinc inde scrutatores cum praeconariis & scribis duobus a quolibet latere perscrutati sunt vota. Secunda fuit super pacem; & omnibus illa placuit indifferenter. Tertia fuit super reformatione; & multis absolute non placuit, sed quod reformatio fieret universalis in toto a capite ad pedes: quo audito Papa quaevis an multi essent, & ille respondit: Quasi media pars eorum praetorum qui essent in latere sinistro. Et ego, qui aderam, respondi similiter: Placet quod reformatio fiat universalis, & quod reformatores reformentur; quo audito Papa quasi subridens dixit, velle aliquantulum cogitare, ut omnibus satisfiat; & sic in prima sessione futura deliberare quod omnium reformatio fiat tam sui, quam reformationum. His dictis ego dixi Papae, an placeret Papa cantare: Te Deum laudamus; qui hymnus semper solet cantari quando est aliqua materia gravis conclusa: & Papa dixit quod ex quo Rex Franciae adhaesit concilio Lateranensi, & facta esset unio in Ecclesia, magnam esse importantiam & sic incipit cantare: Te Deum laudamus; quod cantores profecuti sunt: & sic apertis januis populus ingressus est, & omnes exuti sunt patres. Papa ad versum: Te ergo quaesumus, cum pluviali descendit, & genuflexit, & in fine ibidem sedens deposuit calceamenta, & inde discessit reversurus ad palatium. Alia sessio fuit quinta maii MDXIV. Cujus sessionis historiam proximo anno prosequemur. Nunc non praetermittendum vitium est, in praedicta sessione octava perorasse post divina mysteria peracta Joannem Baptistam Gargam equitem Rhodium, ac Pontificem & patres de Rhodo adversus Selymi ingentes apparatus firmanda tuendaque monuisse.*

Scis, inquiebat, pater beatissime, & tu Lateranensis synode, Rhodon insulam ab omnibus laudatam atque opportunissimam semper ad res gerendas esse judicatam: nam Rhodos nostra adjacet Asia, qua maxime

(c) Paris ubi sup.

Insistent aliqui praefules in tota hierarchia disciplinae florem restituendum.

Decantatus hymnus Te Deum ob Gallorum cum concilio conjunctionem.

XCVIII. Rhodii equitis oratio.

sime Asia in mare nostrum excurrit; hinc in Syriam & in Aegyptum commodissima est navigatio: hinc in mare Asiaticum, Hellespontum, Propontida, ac Pontum commodissime solvitur, & rebus navalibus atque classicis ea civitas semper floruit. Et infra: *Arx enim ista est expultrix sevis- simorum hostium, qui semper vestras urbes & imperia invadere, & religionem nostram funditus evertere student. Et ut jam per literas praeritis mensibus, pater sanctissime, tibi illinc a nostris significatum fuit, Sultanum Selym Selym Mabomeranem imitem tyrannum classem ingentem paravisse, & innumeras copias contra Christi fideles & Rhodi insula milites & incolae contraxisse, & tantam tormentorum vim, quantam nullus unquam ad id bellum instruisse exploratum habuimus: qui illinc postmodum semotis castris alio contra orthodoxae fidei cultores impetum fecerunt, ubi multas clades & urbium ever- siones inferre conati sunt: & nuperrime, cum quieturum esse illum speravimus, per alteras a nostris tuae sanctitati significatum est, in eosdem belli apparatus ingenti studio summaque celeritate incumbere; & cum nihil majori odio prosequantur, quam Rhodum, ei multo magis in posterum timendum est, cui nunquam minari desistunt.* Necesse igitur est, ut principibus Christianis accerteris, & tuis dispersis in sancta septa collectis, quo unum sit ovile, sicut unus est pastor, cui pacifice & quiete praecipias, ut abs te magnanimo duce & vexillifero tua animi sinceritate, mirabili sapientia, caelestique virtute adversus hanc infidelium potentiam bellum suscipiatur. Expergiscimini ergo, expergiscimini tandem Christiani principes, & labenti Ecclesiae auxilium afferite, & sub Leone felicissimo pastore invictoque duce de bello Turcis inferendo in medium consulite, nec ulterius patriamini nostri Redemptoris sepulchrum, & Constantinopolim novam Romanam sub Turcarum imperio detineri, & tantam pestem atque perniciem adversus Christianos populos diutius sevirere; sed religionem vestram propius respiciatis, quam colore & augere vestri imperii & regni interest. Et infra: *Jacet desolata Asia, jacet Africa, jacet Aegyptus, ac bona Europae pars deserta abjecta sine lege, sine moribus, sine ullo Christianae religionis consortio; ubi tot civitates, tot populi, tot Imperatores, tot Reges, tot principes cultu vere fidei, armorum usu praestantissimi; ubi tot celeberrima Christi & sanctorum templa in crudelissimam jam Turcarum & barbarorum ditionem devenerunt: a quibus acceptas clades, & everiones, contumeliasque non est hujus temporis recensere, cum jam*

Significatur a Selym in Rhodios.

XCIX.

Exposita clades a Mahometanis illata Christiano imperio.

omnibus nota sint atque restata: & cum tot jam annos nihil aliud audiamus, quam excidia alia super alia Christianorum. Quid, quod Tyrrenum mare toties infestant, & quod pudet referre ad littora usque Romani agri praedarum venerunt? sed haec loca tam effervata barbarie sine fide, sine Deo tamdiu in potestate infidelium esse, ac non tam regi quam devastari passi sunt principes Christiani, dum quae sua sunt quarunt, non quae Jesu Christi; dum quisque luxui, simularibus, orio indulget; dum Romanum Pontificem toties acclamantem rabidos lupos gregem Domini invasisse, non audiunt, &c.

Aucta sunt ea mala temporum decursu obsurdescensibus ad Pontificum clamores precesque principibus Christianis. Constat quidem Leonem magno studio universos Reges ac principes ad mutuum concordiam reducere studuisse, ut sacrum bellum adversus Christiani nominis hostes post obtritum orientem jam occidenti imminentes susciperetur; omnium nationum episcopos summa cupiditate in singulis Lateranensis synodi sessionibus id expetiisse, pioque stimulos sponte incitato Pontifici addidisse: cujus sanctissimi consilii ad exitum perducendi studio, exente anno Laurentium Feltriensem episcopum designatum in Germania internumtium apostolicum apud Caesarem & septem viros operam navare iussit (a), ut ad omnia alia intestina Christianorum bella componenda eos promoveret. Consignatae sunt hac temporis nota eae literae: *Dat. Romae xxiii. decembris MDXIII. anno 1.* Excusae typis ipsae literae a Petro Bembo (b) fuere inter alias, quas Leonis nomine, cui a secretis erat, composuit; sed immutatis paululum consuetis Romanae curiae formulis, quas Latinae linguae nitore elegantiaeque, quam confectabatur consentire non putabat: quo studio dum scripta perpoliebat, Tullianofque flosculos avidius colligebat, incautus etiam gentilitiarum vocum putores aliquos inferuit, a quibus styli Romanae curiae sanctitas penitus abhorret: qua de re monitum lectorem volumus ad retundenda maledicentiae tela, quae aliqui captata ex hujusmodi voculis occasione jaculari possunt; quapropter nos in literis, quas ex Bembo decerpimus consuetam pontificalis curiae formulam, cum Pontifex loquens inducitur, restituisse cum ea verborum formula fuissent conceptae, atque a Bembo elegantiarum latinarum cupidissimo, dum typis excudebat, immutatae.

Quod autem attinet ad pontificias literas, quibus Maximilianus ad publicam im-

Et quotidianae gradationes maritimae.

C.

Magno molimine enisus est Leo Reges in Turcam conjungere.

(a) L. r. brev. p. 14.

(b) Bembo l. 6. ep. 24.

Bembo elegantiae studio putidas Gentilium voces interdum inseruit.

CI.

imperio Christiano maximeque Italiae pacem reponendam, de qua cum Gurcensi Cardinale Caesareo legato egerat, ad rem Christianam in pristinam dignitatem atque amplitudinem revocandam sollicitatus est; conceptae erant his verbis (a).

(a) Ext. apud Bomb. l. 6. ep. 24.

Expositum Cesarum Turcas ob nostrorum discordias confirmatum iri.

Maximiliano Imperatori designato. Esti & animo semper agitavimus ex eo tempore, cum Pontifex maximus creati sumus, ut pro reipublica Christiana otio communique bono te ab armis, ab ardore animi, ab odio exercendo cum iis, quos hostes tuos appellas, Christianis Regibus atque principibus, ad pacem atque amicitiam revocavimus, & posteaquam Matthaeus Cardinalis Gurcensis vicarius rerum Italicarum tuus, prudens excellensque vir, Romanam se contulit, cum eo saepius eadem de re sumus locuti; tamen quoniam iis diebus fratres nostri ecclesiae Romanae Cardinales, non solum separatim, ut cuique usui fuit, quod saepe antea fecerant, sed etiam una omnes atque palam nos ea de re multo diligentius atque accuratius monuerunt, veriti ne, si paulo modo ulterius nostrorum principum discordia inter eos vigneret, Christianam rempublicam bellicis civilibus debilitatam validissimi hostes nostri Turcae adorirentur atque opprimerent, qui tractare arma, parare exercitus classem conficere audiebantur; idem nunc quoque nobis tecum per literas multo accuratissime agendum esse contendendumque existimavimus, praesertim cum & nonnullorum Regum ac principum querela accesserint literis eorum & nuntiis ad nos perlatae parentem, ne Christianos populos nostre cura fideique creditos diutius inter se concurrere, collidique sineremus, & ipse Italia devotata prope ac desolata vocibus & quasi lacrymis excitetur, ut de grege Domini passim percunte, ac se conterente solliciti nihil non curae in eo continendo conservandoque adhibeamus, nihil remittamus laboris. Itaque te & monemus & hortamur, & plane etiam atque etiam rogamus per Dei optimi maximi nomen, a quo tuo sane nomini dignitas omnis majestasque accessit, per sedem hanc Christianae reipublicae, cuius unius tuenda cogitatio ad te maxime omnium atque iustissime pertinet, per tot sanctorum virorum huminata hac in urbe atque tellure corpora, qui multos labores, multas aerumnas pertulerunt, multum etiam sanguinis instituentis nostris sacris augendisque profudendam, animum & cogitationem tuam des, eamque de sedibus deae populis Domini prope expulsam te quidem certe implorantem, ne aspernere praesertim si a-

quas illam ad te condiciones afferre perspexeris; quam certe in sententiam adduci eo facilius debes, quo laudabile illud propositum animi tui, qui cum in primis ad arma profuisti, ut libertatem ecclesiasticam audacia nonnullorum violatam comminutamque defenderes, dignitatemque nostram ab injuria vindicares, suos jam exitus habet, hostesque tui Dei munere tua incredibili virtute, tuorumque foederatorum auxilio postis animis contumacibus ad hujus reipublicae cultum & observantiam humiles accesserunt.

Certe quemadmodum te bello fortissimum atque invictum adhuc quidem omni tempore praestitisti, ita optimis consiliis tractabilem dari nunc te erit non minus prudentia tua, quam illud fuerit fortitudinis. Meminisse etiam debes, cum omnium Christianorum Imperatorem geras, datum te a Deo esse quasi tutorem eius populis, ut non tam tibi cogitandum sit, quos vincere atque subicere tuae dirioni possis, quam ut omnes esse incolumes te procurante conspiciantur. Deinde quo major ipse excelliorque es, eo te decet omnibus hominibus faciliorem commodioremque esse, benignitatemque non acerbiter naturae, obli-vionem iniuriarum, non vindictam, liberalitatem, non potentiam exercere; neque tam querere quibus artibus latiores imperii tui fines habeas, quam quibus virribus gloriam tui nominis extendere, hominumque in te benevolentiam augere atque amplificare melius atque facilius possis.

Quamobrem, ut ad illud redeamus, quod in irio diximus; rogamus obtestamurque, te primum quidem, ut animum tuum ad pacem inter omnes Christianos principes conciliandam applices, deinde ut te ad eas pacis condiciones cum tuis hostibus deducas, quae si non tales erunt quales ipse vales, maxime sint tamen eiusmodi, ut qui te summopere diligunt non esse eas abs te reiciendas putent; cruentari enim gladios, vastari provincias, oppida dirui, quae quidem mala cum bellis semper conjuncta sunt, exerceri denique inter Christianos principes tam acerbis contentiones non solum reipublicae Christianae periculosum est, sed ne illis quidem ipsis, qui eas exercent non triste, non miserum, non fugiendum. Id si ipse per te feceris, plane confidimus, reliqua bella omnia in universo ejusdem reipublicae imperio omnibus hominibus tum unius praclarum factum respicientibus facile quietura, quique nostris cervicibus imminens hostis nosse perpetuus Turca, deque nostris seditionibus incredibilem laticiam capiens, nos eam ob causam a sese facilius debellatum iri spem non dubiam alit, vel se intra suos limites continebit, vel

CII. Nil glorioius quam vicis pacem dare.

CIII. Victoriae contra fideles semper luctuosa.

Junctis Regibus alteri Turcam posse.

vel nos una in redimendis a servitute Christianis gentibus conspirantes aliquando viatores sentiet. Nos quidem ipsos, qui te unice atque summopere amamus, fratrumque nostrorum Cardinalium collegium, vel potius Christianam rem universam tibi egregie atque in omne tempus devincies. Dominus autem, ut est in remunerando benefacta hominum largus, quidquid hac in re atque hoc tempore amore sui nobis hortatoribus tuis hostibus remisit, tibi nominique tuo Augusto reliquis tuis in rebus postulatisque decupla mensura atque centupla faciet. Datum v. kalend. januarii MDXIV. a natali scilicet cepto computo, anno I. Roma.

CIV.

(a) Ib. ep. 23.

Transmisit Leo harum literarum exemplum ad singulos principes septemviros, utque sua studia ad pacandum Christianum imperium & sacra adversus Turcas defendenda conjungerent arma, est adhortatus (a): Vehementer, inquit, etiam atque etiam abs te petimus, ut nostras apud illum hortationes literis, postulationibus, internuntiis, per te ipsam denique, si fieri poterit & quantum poteris juves; plane enim in eo qui tuos conatus adjuvabit Deus, tum in tua diligentia, prudentia, autoritate spem maximam habemus, fore ut ab illo sis quaecumque voles impetraturus, tam iusta praesertim in re atque causa; quae quidem id agit, ut Christiani sanguinis, quam exauriri profundique tam largiter his temporibus perditis atque miseris vidimus, aliquando tandem ratio habeatur, resque Christiana publica vel nervos atque vires resumat, &c. Dat. IV. kal. januarii anno I. Roma.

CV. Rogatus Anglus, ut pacem cum Gallo inerat. (b) L. 6. ep. 15. Ponit arma, quae pro Pontifice sumptuerat. (c) Polydor. V. 127.

Ad sedanda pariter bella ab Hispanis Anglisque cum Gallis gesta, Leo Ferdinandum & Henricum Reges rogavit (b), ut pacis consilia cum Ludovico ad vertendos in Turcas impetus amplecterentur. Et sane Henricum solius pontificii honoris causa sumpsisse arma ac posuisse, refert Polidorus Virgilius (c); nam cum post expugnatum Tornacum Maximilianus Caesar illum ad urgendum victoriae cursum incitaret, redeunte ad pontificium obsequium Francorum Rege in Angliam se recepit: Hic Maximilianus, inquit auctor, cum Rege de toto belli negotio agere cepit, nimirum Tornaci; qui videns res Gallicas iam aperte longe infirmissimas esse, plurimum hortabatur Henricum ad sequendam victoriam: contra Henricus juvenis quicquid ingenio, qui non suae sed Romani Pontificis injuria vindicanda causa bellum susceperat, ratus Francum satis esse doctum ad erratum suum agnoscendum, in eo bello cessandum putabat: quae sententia, cum iam hyems instaret postremo

verinotetur, & infra, Maximilianus vero dolens Anglum bene gerendae rei occasionem dimisisse, in suam mox Germaniam se recepit. Firmasse Anglum ipsum cum Gallo pacem, pariterque Hispaniarum Regem inducias inivisse cum eodem Ludovico dicitur inferius.

De collocata vero apud eos Reges Ferdinandum & Henricum opera, ut civilia cum Gallis eorumque foederatis bella componerent, monuit Leo Hungariae Regem, auctorque extitit, ut eisdem ad pacem consiliandam hortaretur; ut Selimi Turcarum Imperatoris exultantis imminentisque Hungariae ferocia contundi posset: tum animos ad propugnandum Christianum imperium adjecit (d): Te, inquit, & monere & hortari volumus, ut eisdem Regibus ipse quoque in eam sententiam scribens, hominesque tuos mitteres, qui eos ad pacis studia cogitanda suscipiendaque hortarentur: quod tu quidem certe facere eo diligentius debebis, quo periculo es proximior, teque ipsi Turcae his temporibus primum omnium ex Christianis principibus delegerunt, in quem invaderent, quemque debilitare ac proterere conarentur, &c. Dat. tertio kal. januarii MDXIII. pontificatus nostri anno I. Roma.

Meditatum fuisse Leonem bellicos labores cum Caesare ac Regibus subire, atque exercitum Christi cruce insignitum ex omnibus fidelibus populis confiatum ad Turcicam tyrannidem obtinendam educere, professus est publicis literis (e), in quibus, recensitis Turcarum grassationibus Selimurum Imperatorem, ac Tartaros illius foederatos in Hungaria, Polonia regionibusque finitimis promulgari iussit, ac sacram militiam professuris susceptis rite sacramentis noxarum omnium veniam contulit, & clero sacerdotiorum decimas ad suppeditanda militi stipendia indixit, stipemque collaturis sacras indulgentias proposuit.

Ad futuram rei memoriam. Nos, qui pontificatus dignitate, & officio mediatoris, quamvis non paribus B. Petro meritis, potestate tamen pari nuper vocati fungimur, considerantes, ac praesugi nobis a Deo commissa cura animo attentius revolventes, quod nullum majus aut gravius onus nobis & Apostolicae sedi incumberet, quam expurgare a noxiis dominicum agrum, & oves cogere in sanctum ovile, spurcissimos insuper pseudoprophetae Mahumeti sectarios immanissimos Turcas compescere, & quantum fieri potest, ad meliorem frugem convertere, si minus in eas, unde prodire, scilicet septentrionum latebras generali expeditione per nos sumpta coercere, qui a quadringentis usque vel

Maximilianus recedit e Belgio.

CVI.

(d) Ext. apud Petr. Bomb. l. 6. ep. 25. Sollicitatus, ut per oratores eam urgeat.

CVII.

(e) Lib. bull. 16. P. 34.

CVIII.

Quanta
regna ce-
repta
Christia-
nis a
Turcis.

circiter annis Christianam rempublicam tunc florentem non fatigarunt solum, sed in Asia quod meminisse dolet Ciliciam, Lyciam, Armeniam, Paphlagoniam, Phrygiam, Lydiam pulcherrimas olim orbis Christiani partes; in Europa universam Graciam & Serviam, Bulgariam, Bosnam impius armis subegerunt, & memoria parentum nostrorum Constantinopolim Thraciae & orientalis imperii caput, magni olim Constantini ac tot fidelium Imperatorum sedem vi expugnaverunt; sacras aedes magnis sumptibus in honorem Dei extructas, & inter ceteras divae Sophiae templum, Dei ipsius ac sanctorum imagines polluerunt, & proculcaerunt; virgines in stuprum & marronas, curctam vero tam antiqua & populosissime urbis nobilitatem in eadem & divissimam servitutem rapuerunt, & absumpserunt.

CIX.
Selimi ap-
paratus in
Christia-
nos?

Quodque nuper, non absque dolenda recordatione praetoriorum & ingenti animi nostri molestia, vi ex charissimorum in Christo filiorum nostrorum Vladislai Hungariae & Bohemiae, & Sigismundi Poloniae Regum ac privatim illorum regnorum literis, & finitimarum partium fidedignorum nuntius accepimus, quod orthodoxa nostrae fidei hostes Turcae elari praeteritis victoriis duce Imperatore Selimsatz, qui crudelissimus omnium suorum patrem armis compulit ad deponendum imperium, fratres ac ex iis filios ferme omnes ad unum insigni crudelitatis exemplo trucidavit, & innocentissimum Christi fidelium sanguinem seva rabie strit; & ut iurejurando professus est, Hungaricam nationem in primis, ac deinde totam Christianam religionem penitus extinguere conatur, adiunctis secum Tartaris glacialis Oceani accolis; sicque omnes simul dictorum regnorum fines numerosa pedum atque equitum manu crebris incurSIONIBUS diripere, igni ferroque vastare, continuoque novos moliri apparatus, ut ad primam occasionem, occupatis inter se impio ac detestabili bello principibus Christianis, dicta regna, & praecipue Turcae Hungariae regnum, quod hactenus vallum & antemurale Christianae reipublicae habitum est, maximis exercitibus aggrediantur, ut eo perdomito ad caetera eis facilior aditus pateat; dudumque nonnulla ipsius regni oppida & castra Trebernek, Theffent, Barcka, Zukul, Waita, & in Croatia Dalmatiaeque provinciis eidem regno subiectis Sim & Chafseuna, quae situ locique natura admodum munita viginti-quinque, aut circiter millibus passuum a Spalatro distat, & plura alia dolo parim, vi parim cepisse, totamque non solum Hungariam, Croatiam, Dalmatiam, verum Slavoniam ac finitimas eis adjacentes pro-

Plures ar-
ces ab eius
ducibus
expugna-
tae.

vincias & populos metu consternasse, eodemque Tartaros non solum conjunctis animis cum Turcis, sed affinitate firmatis simul cum Moscovitis ad abolendam Christi fidem, & nefandi Mahumeti sectam extollendam Poloniae regnum validissimo equitatu invasisse, non absque magno illorum regnorum periculo; sic Vladislauum & Sigismundum Reges praefatos cum universa procerum ac regnorum ipsorum nobilitate manu obviam processisse: plane innumeris terrarum cladibus, populorum stragibus, ingenti Christiani sanguinis effusione admoniti intra nostrorum viscerum intima altius sauciati, aliisque pluribus detrimentis, quibus praedicta regna afficiuntur, & ne in dies magis afficiantur formidamus, quodque Christianam rempublicam paulatim minui carnimus, vires, audaciam & potentiam hostium praedictorum augeri; tenentes ejus locum, licet indigne, cui Christus suam commendavit Ecclesiam, cui etiam pollicitus est, quod inferi porta adversus eam non prevalerent, dubitantes ne diuturno bello, assiduisque calamitatibus & detrimentis praedicta regna attrita & exhausta sint, ita per se tantos hostium impetus ferre nequaquam valeant, sicque in maximam animarum iacturam, ipsorum regnorum in primis ac Christianae religionis exitium succumbant, licet nuper ad coercendos eorundem hostium impetus & defensionem sustinendam pro salute eorum regnorum, de venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium consilio, dilectum filium nostrum Thomam tit. S. Martini in montibus presbyterum Cardinalem Strigoniensem legatum de latere creaverimus: Et infra.

Tartari
& Mos-
schovitz
illi con-
juncti.

Polonia
Hunga-
riae in
discrimen
adducta.

CX:

Pro commissa itaque nobis cura defensionis Christianae plebis & fidei, cupientes ipsos reges & regna, qui undique conjunctis viribus adversus eosdem Turcas & Tartaros hostes exercitus compararunt, & ad defensionem hujusmodi personaliter accinserunt, & ad loca se contulerunt; ac uti crebris literis & nuntiis post creationem & deputationem legati hujusmodi accepimus, Deo, cujus in primis causa agitur, caelitus piis nostris precibus ex intimo nostri cordis emissis annuente, dum anxii atque admodum trepidi defensionem ipsam meditamur, in Bosna provincia ad tria vel circiter millia Turcarum ad devastandum Hungariae regnum venientium, duce venerabili fratre nostro Petro Borisko episcopo Westprimiensi, ad internecionem profugarunt, quatuorque eorundem hostium duces in praesentia victoris exercitus trucidarunt, quintum captum ac constructum vinculis ad praefatum Hungariae Regem perduxerunt, ex alto auxiliante Deo, al-

In Bosna
feliciter
res gesta
in Turcas.

Expecta-
ta alio-
rum fide-
lium au-
xilia.

Dani
Sueci
Norvegi
ad sacra
arma in
Turcas
vocati.

CXI.

Promissa
eis cum
sanctis
martyri-
bus glo-
ria.

Sacrae in-
dolgentiae
eis propo-
sita.

lectis favoribus, ac spiritualibus Ecclesiae thesauris, quos dominus noster Jesus Christus Apostolorum principi regni caelestis clavigero, ac ejus successoribus concessit, indulgentiis videlicet & remissionibus peccatorum tantisper prosequi, ut eosdem Turcas retardare & remorari valeant, quoad compositis Christianis principibus, armis inter se dissidentibus generalem expeditionem personaliter sumemus, in confusionem eorum, & aliorum inimicorum crucis Christi, & salutem eorum, qui contra eosdem hostes Christiani sanguinis avidos pugnabunt, ad tam sanctum & necessarium opus, ejusdem Dei omnipotentis auctoritate hortamur, requirimus, & monemus universos Christi fideles, praesertim in praedictis regnis, dominiis, provinciis, insulis, civitatibus & terris eisdem Regibus subiectis, & praecipue Dacia, & Norvegiae, ac Sueciae regnorum incolae & habitatores, ut eidem Thomae Cardinali legato, ac eisdem Regibus pro expeditione hujusmodi adversus ipsos hostes Turcas & Tartaros cum bonis & personis suis pro viribus constanter assistant, & insurgant, & illius exemplo, qui pro nobis caelo in terras descendere, mortemque subire non abuit, rescant in cordibus suis crucem suam; & illi, qui ad hoc idonei existunt, expeditionemque iam moverint, salvatorem nostrum pro sua fidei defensione sequantur, & memores ejus verbi, qui dixit: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me; & confidentes in eo, qui Ecclesiam suam votis periclitantem non dereliquit, neque permisit inimicos ejus de eorum iniquitate gloriari, seque ad arma accingant, pericula mortis non formident recepturi exinde praemia felicitatis aeternae.

Et ut in prosecutione tam sancti & necessarii operis ad ejus prosecutionem ipsius Regis Hungariae non suppetrent facultates, Christi fidelium suffragia sunt plurimum necessaria, eo promptius assistant, & que poterunt auxilia studeant exhibere: quo exinde majora animarum suarum comoda adipisci possint, & eis pro tam salubri bono portas paradisi & pereunem gloriam cum sanctis Apostolis & gloriosis martyribus referari, universis fidelibus eisdem qui ad bellum contra eosdem Turcos in personis propriis se contulerint, & per tempus quod a praefato legato praescriptum & ordinatum fuerit in illo permanserint, consisti de ejusdem Dei omnipotentis misericordia ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum auctoritate, ac verbi ejus, qui est vita, ac nobis, qui in persona ejusdem B. Petri successores sumus Ann. Eccl. Tom. XXXI.

dixit: Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in caelis; quodcumque solveris super terram erit solutum. & in caelis; ac etiam de apostolica potestate plenitudine nobis caelitus tradita, plenariam omnium peccatorum suorum, ac cum Altissimo reconciliationem, indulgentiam, & remissionem qualis per praedecessores nostros dari consuevit proficiantibus in subsidium terrae sanctae, & contra eosdem perfidissimos Turcas, & qualis in anno jubilei concessa extitit, concedimus pariter & indulgemus, ac eorundem omnium animas, quos in hac sancta expeditione proficisci contigerit, sanctorum angelorum consortio in caelestibus aeterna felicitate mansuras perpetuo decernimus aggregandas. Plura adjecta, quibus etiam iidem sacro munere affecti, qui milites ad sacrum bellum miserint, vel stipem pro opum suarum tenuitate vel amplitudine porrexerint, vel qui in exercitu operam locaverint, aut in itinere obierint.

CXII.

Præterea ad iam dictorum exercituum mantentionem & defensionem contra eosdem potentissimos & perfidissimos hostes Turcas & Tartaros, ac eorundem expeditionem & confusionem, quatenus divina favorit clementia, magna expedit subire onera expensarum, pro defensione & propagatione fidei Christianae, matura super hoc cum eisdem venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus deliberatione praehabita attentis praemissis, unam, veram, integram decimam omnium fructuum, reddituum, & proventuum ecclesiasticorum, secundum valorem annuum quarumcumque cathedralium & metropolitanarum, aliarumque ecclesiarum, monasteriorum, prioratuum, & beneficiorum ecclesiasticorum secularium, & quorumvis ordinum regularium tam virorum quam mulierum, etiam mendicantium ex privilegio vel alios certos redditus habentium & militiarum etiam, quarum redditus ad hospitalitatem deputati forent in omnibus dominiis, provinciis, insulis temporali dominio Vladislai Hungariae, & Bohemiae ac Sigismundo Poloniae Regum praedictorum ac Daciae, Sueciae, & Norvegiae regnis, nec non in Prussia, Livonia, & Dalmatia, omnibus comitatibus, terris, oppidis, ac locis dictis regnis, ac Prussia, Livonia, & Dalmatiae subiectis, & consistentibus & infra pro ejusdem fidei, ac reipublicae Christianae defensione solvendam, exigendam, ut praefertur, de fratrum praedictorum consilio apostolica auctoritate tenore praesentium imponimus.

Imperatae
sacerdoti-
bus decu-
mae pro
sumptu
bellico.

Et ut ex eis fructus, quos speramus, proveniant uberiores; in hujus sanctae expeditionis

CXIII.

ditionis favorem, de probitate, fide, integritate & auctoritate ejus, ac solertia animique magnitudine & constantia specialem in Domino fiduciam gerentes, praefatum Thomam Cardinalem, & legatum ad hunc effectum, ut praefertur, creatum, ordinatum, & institutum hujus sanctae a nobis indictae cruciatae indulgentiarum ac decumarum, ac omnium & quorumcumque praesentium literarum, tenore contentorum caput, auctorem, ordinatorem, & obventionum hujusmodi & decumarum percipiendarum conservatorem, distributorem, etiam cum potestate nominandi, ac deputandi seu substituendi nonnullisque interjectis ad effectum, defensionis dictorum regnorum & Christianae fidei dimittasat, & non in aliam prorsus causam quocumque necessitatis colore quaesto obvenierunt, integre & fideliter conservabuntur, administrabuntur, & in hanc sanctam expeditionem erogabuntur & convertentur cum omnimoda & plenaria potestate legati de latere, durante dicto tempore suae legationis, constituimus, deputamus, & ordinamus. Et paulo post.

CXIV. Percussi anathemate qui sacrum aurum in alios ulus avertent.

Ceterum volentes, illos, quos Dei timor a malo non revocat, saltem poenae formidine & publica disciplina compescere; omnes & singulos cujuscumque dignitatis, gradus, ordinis, vel conditionis fuerint, etiam si pontificali vel alia ecclesiastica, aut quacumque maxime mundana dignitate fungantur, qui de hujusmodi exigendis decumis aliquid usurpare vel subtrahere, aut in exigendo, & colligendo, vel conservando illas fraudem aut deceptionem aliquam committere, seu quod in aliam, quam praemissam, quovis quaesito alio colore causam defensionis fidei exponantur procurare, & operari, seu quomodolibet verbo aut facto consentire, vel ne solvantur persuadere malitiose, directe vel indirecte praesumpserit, majoris excommunicationis, ac etiam privationis beneficiorum suorum, quae obtinent, inhabilitatis ad illa & alia obtinenda, sententias, censuras & poenas incurvere volumus ipso facto; a qua excommunicatione ab alio quam Romano Pontifice, praeterquam in mortis articulo constituti, absolutionis beneficium, dum tamen prius satisfecerint, aut de satisfaciendo idoneam cautionem dederint, nequeant obtinere. Nonnullis in hanc sententiam interjectis additur.

CXV.

Et ut expeditio hujusmodi tanto majorem fructum reddere possit, quanto in di-
ctis regnis & dominis, provinciis, insulis, civitatibus, terris, & locis omnes defensiones cessaverint, ac pax & concordia vigeant; universos Christi fideles regnorum & dominiorum praedictorum incolas

& habitatores, dominos, duces, principes, comites, & barones, ac cujuscumque alterius praeminentia, dignitatis, vel excellentiae fuerit, per viscera misericordiae ejusdem domini nostri Jesu Christi, & per acerbissimam eius passionem, quam immaculatus & innocens agnus, ut nos miseros peccatores ab aeterna morte redimeret, dignatus est pati, per iudicium extremum, in quo ante ejus tribunal quisque constitutus secundum opera sua mercedem suscipiet, & per spem vitae aeternae, quam promissit Deus diligentibus se, harum serie curae monemus atque requirimus, & nihilominus in virtute sanctae obedientiae districte praecipiendo mandantes, ut mutuan inter se charitatem servent atque pacem & concordiam, vel saltem quo expeditio praedicta durabit, treguas, inducias, seu belli moram, quas tenore praesentium auctoritate omnipotentis Dei, ac pro securitate tam sanctae & laudabilis expeditionis nos indicimus, &c. Pluraque adjecta de amplissimis mandatis quibus legatus instructus est & sublati aliis indulgentiis. Datum Rome apud S. Petrum anno Incarnationis dominicae MDXIII. III. non. septembris pontificatus nostri anno I. Coacti fuere pontificio studio solemnes Germanorum, Polonorum, & Hungarorum coetus pro belli ratione in Turcas ineunda, atque in iis mutuum foedus contra Turcas sancitum est: verum irrito exitu dissolutum, ut dicitur inferius. Nunc ad Africanas, Indicas, & Americanas res properat oratio; ex quibus Indicae primae occurrit.

Ineunte hoc anno Javæ majoris Rex Saracena superstitione infectus comparata aliquot ante annis maxima classe, bellicis tormentis egregie instructa, illique duodecim militum millibus impositis, necnon cum Malacensis nonnullis coitione facta, nondum bene confirmatum Malacæ Lusitanum imperium, Christianamque religionem in iis oris propagari ceptam convellere conatus est: sed divina vis nostris affuit, cujus ope potentissimus fidei hostis fuit proligatus. Unde vero is eruperit, quæve sint Javensium instituta describit inter alios accurate Hieronymus Oforius (a): At ortum, inquit, solis progredientibus nempe a Somatra & Zunda alia duæ insule se ostendunt, quarum prima Javæ major, altera minor appellatur. Omnes hæ tres insule Regum imperio continentur. Javæ vero præcipue sunt fertiles & opime, fruges multiplices & fructus varios proferunt, & maximam vim pecorum, & armentorum, & equorum nutriunt: venatu & aucupio mirifice redundant: piperis & aliorum a-

Vigente bello Turcico Polonis & Hungaris pax mutua imperata.

CXVI. Indicum a Javæ Rege Lusitanis bellum.

(a) Ofor. cod. l. 8.

Januensi-um regio & ritus. Cur rudent anteriorem capitis partem.

romatum copiam passim efferunt: mediterranea loca homines dediti simulachris incolunt; qui maritimas oras habitant: maxima ex parte Mahumeranis institutis vivunt: homines nudi plerumque umbilico tenus incedunt; multi tamen lautiores vestibus bombycinis aut gossypinis amiciuntur: barbas evellunt, anteriorem capitis partem radunt, reliquam studiose crispant: nulum integumentum in capite gerunt; indignum enim hominis præstantia censent, hominis principatum, quem in capite constituunt, aliquo velamento, quasi rem probrosam tegere: si quis caput alicujus manu tangit, eam injuriam armis acerrime persequuntur. Sunt in bello feroces, & intrepide sese in quodvis magnum discrimen iniiciunt: artibus fabrilibus dediti sunt: arma, tormenta, variaque telorum genera singulari ope perficiunt: ad quodvis genus instrumenti egregie fundunt: naves ingentes edificant: astra diligenter observant, & magicas disciplinas incredibili studio colunt: silvas venandi studio peragrunt, neque solum canibus & venabilibus ad apros atque cervos eminus confingendos, verum & accipitribus ad volucres capiendas utuntur. Omnes colorati sunt: mulieres neque deformem faciem, nec obrutum ingenium gerunt: elegantem excolunt in saltationibus: non mediocrem præ se venustatem ferunt: curribus invehunt cum viris silvas & nemora lustrant, & venatione oblectantur. Homines Smarum moribus & institutis vivunt, a quibus se originem ducere jactant.

Magice artibus sunt additi.

Ajunt trahere originem e finis.

CXVII.

Malaca ab iis perita bello.

(a) Joan. Barof. l. 9. c. 5. Ofor. & Maff. ubi supra.

Hujus aliarumque insularum, & continentis Indiarum maritimas oras Arabes sensim progressi, institutorum specie invaserant, ac foedissima Mahometis superstitione inquinaverant, varia inter sese imperia partiti; e quibus Onusius, qui tyrannidem Malacensem per septem annorum spatium affectaverat, susceptumque a se consilium arte tandiu dissimularat, Malacam repente adortus est ingenti classe instructus, cujus navis prætorica maximi alvei, instar arcis munitissimæ in mari videbatur tantæ firmitudinis, ut omnes globos non minus quam si cautes esset repelleret; quippe latera sepuplici compagine contexta ac bitumine calceque, oleoque superfuso firmata habebat: nostrorum autem classis numero sexdecim tantum navium erat, quam barbarus accersita Bintani Regis classe interciperi facile sperabat; sed a Christianis Andradio duce strenuissimo prælio petitus fusa dissipataque ipsius classe in Javam se fuga proripere (a) coactus est: In hoc prælio, inquit Oforius, Pate Onusius quinquaginta novem naves maximas Ann. Eccl. Tom. XXXI.

ex iis, quas appellant juncos, amisit: sexaginta in prælium adduxerat, una tantum ex illis evaserat: longarum vero navium & velocium, quæ vel incensæ vel depresso sunt, ingens multitudo fuit: supra octo millia hominum vel caesa, vel incendio consumpta sunt: e nostris triginta desiderati sunt, vulnerati quamplurimi: Andradius, & navarchi reliqui cum maxima civium admiratione, fuerat enim prælium omnium, quæ viderant aut audierant acerrimum, in urbem ingressi sunt. Perfuncti eo discrimine Lusitani, quos Deus amplificandi per Indica regna evangelii administratos delegerat, in maximum aliud adducti sunt a Mahomete Bintani Rege, qui proditione arce Malacensis pene potitus est: sed divino beneficio eo quoque periculo liberati fuere. At de his hæctenus, quæ fufe Barrosius (b) & Oforius (c) profequuntur: nunc ab ulterioris Indiæ rebus ad Arabicas narrationem traducamus.

Monitos olim Romanos Pontifices vidimus ab evangelicis præconibus, qui per Indica regna fidem Christi gentibus inferebant; Mauros ingentem cladem accepturos; Christifide religionem incrementum ingenti augendam, si vel duæ tantum triremes in Erythræum mare immitterentur, qui obsessis illius faucibus imperium maritimæ oræ Arabicæ tenerent: sed inutile videbatur consilium, cum per Mediterraneum mare navigationem in Arabicum Ægyptiacus isthmus prohiberet, nec dum divina providentia per vastos Africae circuitus iter Lusitanis patefecisset: quod vero humana sapientia fieri posse nondum perceperat, id hoc anno Lusitanorum virtute perfectum (d) est, qui duce Alfonso Albuquerque Erythræi maris imperium victricem classe, portibusque idoneis occupatis sibi pepererunt; quod singulari divini Numinis beneficio ad fidem Christi in vastis Abyssinorum regnis tuendam factum observat Joannes Barrosius (e), Æthiops enim Abyssinos unicum tantum portum Aruico nomine in mari Erythræo habuisse: quem si postea Stephanus Gamma quadringentis præsidariis adversus Mauros, qui jamlabente anno hujus sæculi decimo tertio majorem Abyssini regni partem armis subegerant, non munivisset, nullas jam Christianæ religionis futuras reliquias in eo regno, quod principum Christianorum ope destitutum, atque undique Mauris cinctum tot sæculis in fidei Christianæ, quamvis aliquibus obfcurate ob sacerdotum imperitiam erroribus, constantia perstitisse mirum est.

Porro neque hoc loco silentio prætere-

Classis barbarica capta a Lusitanis. Caesa hostium octo millia Christianis triginta tantum desideratis. Bintani Regis proditio ægre oppressa.

(b) Barof. l. 9. c. 6. (c) Ofor. & Maff. ubi sup.

CXVIII.

Lusitani Erythræum mare victricem classe fulcant.

(d) Jo. Bar. dec. 2. l. 8. c. 1. Ofor. l. 9.

(e) Eod. cap. 1. Æthiopia infectata a Mauris.

Ferentibus opem Lusitanis liberata.

CXIX.

Ostenfa
caelo crux
purpurea.
(a) Id. c.
2. Ofor. l.
9. Maff.
7. 5.

Exultant
ea visa
Lusitani.

De con-
specto
prodigio
confecta
publica
documen-
ta.
CXX.

Adena
oppugna-
ta ab Al-
buquer-
quio.

(b) Ofor.
l. 2. Maff.
1. 5.
Ejus de-
scriptio.

undum est divinitus factum prodigium (a), cum Albuquerque mare Erythraeum fulcabat : quippe in ea caeli parte, quae Abyssinum regnum spectabat, purpuream crucem praclarissima luce radiantem conspexit, moxque cum caeteris classariis in genua provolutus piis haec voces effudit : *Salve crux nostrae redemptionis insignis. Salve victoriarum nostrarum spiritalium & temporalium index, ornata pretiosissimo Jesu Christi cruore. Salve arbor divina, cuius fructus mortem fructum peccati perimit. Profiteor in te firmam spem nostrarum victoriarum : te colimus poscimusque ut terra marique nos tueare.* Quibus verbis magno affectu omnes sensu pietatis in lachrymas effusi immensos clamores ad aethera sustulere, inque laetitiae signum de ostensa caelo triumphorum, facrorum spe clangores tubarum repetiti, tormenta aenea magno fragore displosa ; quo tempore nubes candida crucem divinitus ostensam obtexit : confecta que ea de re Albuquerque publica monumenta ad Emmanuelem Lusitaniae Regem transmisit.

Quod vero ad Albuquerque gesta in Arabico mari attinet ; Emmanuelis Lusitaniae Regis imperio eo se contulerat, ut sultani Aegyptii classem, quae ad Indicum expeditionem conficiendam comparari ferebatur, disturbaret. Accepit autem Albuquerque, sultano priore victoria de Francisco Almeida a Mirhocemo parta elatum quindecim triremes constari iussisse ; intermissum tamen opus, cum materiam in Aegyptum conveyendam equites Rhodii interceptissent : sultanoque ipsum consilii ardorem remisisse, cum Mirhocenum profigatum in India audisset. Porro Albuquerque ad occupandum Arabici maris imperium, faucesque tenendas Adenam urbem Arabiae maritimam invadere decrevit, ac praeter ea in Suezium, ubi classes Aegyptiae aedificari solebant, minoribus navigiis invehere, navalique comburere. Adenam ita describit Oforius (b) : *Ea est in radicibus montis editi, qui in mare singula procurrit sita & urringue fluctibus in sinus reductis alluitur, ita ut peninsula fiat.* Et infra : *Est cincta muris, munita turribus, exculta menibus, & ad aspectum pulcherrima. In illam mercatores e Perside, & India, & Aethiopia, & ex multis Arabiae regionibus saepe commeant. Incola Mahometem colunt : colore candido & specie liberali sunt : homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriae decus ardentem expetunt : Rex alias civitates in mediterranea regione possidet, & milites non paucos stipendiis alit, & e suis tan-*

tum subditis in praelium, cum opus est, duomillia equitum educit. Si eam urbem caperet Albuquerque, constabilitum adversus Aegyptiorum potentiam Lusitanum in India imperium putabat, eamque expugnasset, nisi Lusitani nimio in eam impetu, non servato militari ordine assiliissent : si quidem scalae irruentium, pondere diffractae ; cumque jam nonnulli in mœnia evassissent, alique pertuso muro subirent, demum nostri post atrox praelium non sine fortissimorum virorum clade repulsi sunt. Interea increbrescente de oppugnata Adena rumore inhorrescebat sultanus Aegyptius (c), cum Ismael Perfarum Rex tunc Aleppum virum bello premeret, tum vulgaret fama, instructam a Christianis principibus classem in Alexandriam invehendam, necnon poenas ob jactatas antea a sultano de excindendo dominico sepulchro perdendaque re Christiana temere minas repetitum iri : sed a tam egregio facinore occidentalium Regum animus abfuit.

Caeterum Albuquerque cum adverteret, Adenam sine graviore suorum damno expugnari non posse, incensis omnibus navibus infidelium in insulam Camaram ad reficiendos commeatu abiit. Cum vero eas oras pervagatus de condenda arce curas volveret, inavasis classarios dira lues, quae repente nonnullos etiam Ludo jocivae certantes extinxit : ac tum id prodigium contigit (d), ut militis cadaver in mare projectum noctu carinam crebris ictibus pulsaret, dein tellure defossum sponte emerferit, donec illius anima anathematis, quo constricta erat, religione expiata est ; quo Maffei ex Barroffio Latinis verbis ita repetit : *Miles unus in mare projectus ingentem terrorem omnibus attulit ; noctu quippe infra sentinam pulsus frequentes exaudiri coepit : quem ad strepitum cum arrepta scapha vigiles descendissent, implemum carinae sub ipso gubernaculo defuncti militis corpus offendunt ; scilicet cunctis pilis inhorruit : ubi ex pavore collegere sese ; res ad navarchum delata, nec dubium fuit quin cadaver translatum in litus humo contegerent : quo facto postridie super ipsum sepulchrum rursus inhumatus apparuit. Ea re attoniti cuncti, cum apud se causam exquireret, Franciscus denique incertum ex qua familia monachus qui concionatoris munere fungebatur, sagaci conjectura suspicatus est, hominem aliquo interdicti vel anathematis vinculo constrictum e vita excessisse. Itaque in terram egressus sanctissimi viri Benedicti abbatis exemplo, e pontificia formula conceptis verbis animum demortui rite expiavit, eique veniam a Deo precatus est :*

mi-

Repulsi
Lusitani
ob non
servatum
militarem
ordinem.

(c) Jo.
Barr. l. 8.
c. 3.

CXXI.
Incendunt
naves infidelium.

Dira lues
corripuitur.
(d) Jo.
Barr. eod.
c. 3. Maff.
l. 5.

Prodigium
in milite
extincto
sensu
devin-
cto.

Expiatus
rite con-
quiescit.

Defixa
crux in si-
nus Ara-
bici fau-
cibus.

(a) Barr.
sup. c. 3.

CXXII.

(b) Id. ib.

(c) Id. e.
4. 5. 6.
Succensus
Zeila
portus.
(d) Ofor.
l. 9.

Dienfis
arx con-
dita a
Lusitanis.
(e) Id. ib.
Barr. l. 8.
c. 5. 6. &
l. 10. c. 1.
(f) Jo.
Barr. dec.
2. l. 10.
c. 1. Ofor.
l. 9.
(g) Ofor.
ib.

CXXIII.
Cambajae
descriptio.

mirum dictu ! ab eo mysterio reddita mortuo pax, & vaga ossa tandem in suo tumulo quiescere. Inde Albuquerque in insulam Mehum in ipsis Arabici sinus faucibus medio julio profectus, in ea praalta crucis vexilla defixit (a), magno omnium gaudio, qui redemptionis nostrae signum in eas infidelium oras delatum triumphabant ; in initumque eodem signo Arabici maris imperium : illius autem insulae nomen cum Verae crucis nomine commutatum ; ac licet in ea extruendae arci locus commodus visus esset, differri tamen opus placuit.

Porro antequam ex Arabico mari abiret Albuquerque, Zeilae urbis succendit portum (b), novisque molitionibus Adenam oppugnavit (c), quam recentibus operibus praedidit communitam reperit, quocirca in Indiam, interceptis ex itinere aliquot navibus opulentis, rediit : *Classis vero illa, inquit Oforius (d), tantis opibus & industria comparata, quae vel propter Imperatoris nomen, vel propter virtutem militum maximam sui expeditionem concitavit, & multis nationibus ingentem terrorem iniecerat, humo solus fructum tulit, ut animos successibus elatos sibi nimum praesidentes ab ea temeritate & insolentia ad modestiae studium revocaret : tum enim demum se vincti posse intelligere potuerunt, & parvas victorias non fuisse illorum viribus, sed clementiae divinae tribuendas.* Mox autem ab hoc reditu aucta est, amplificataque in India res Christiana ; quippe Cambajae Rex extruendae in Dienfi urbe arcis, & Naubadarinus, qui in Malabarico imperio successit Zamorino avunculo in Calcutiensis alterius condendae potestatem fecere (e), quanquam postea (f) Dii regulus Azius Cambajae Regem ab ea mente dimovit, adeo ut nec muneribus amplissimisque legationibus flecti potuerit. Ejus regni situm, fertilitatem telluris, moreque impios iucolarum, qui omnibus rebus affluentibus sempiterna animarum damna patiuntur, describit Oforius (g).

Cambajae, inquit, regnum est prima Indiae pars ad solis occasum, quae Arachosiae terminis definitur : eam fluvius Indus, unde India nomen duxit, interfluit : in eum ab ortu & occasu fluvii complures illabuntur : sinus ingens, in quem Indus influit, Caricopolus a scriptoribus antiquis appellatur. Regionem tanta fertilitate praeditam esse perhibent, ut paucis jugeribus incredibilis hominum multitudo ali atque sustentari possit : fruges varias, sacchari magnam vim & fructus multiplices effundit : pecora & armenta innumerabilia nutrit : oram maritimam maxima ex parte

Saraceni, mediterraneam regionem homines dediti simulachris colunt. Est gens quaedam acris, quae montes incolit, quae postquam Reges Mahometis disciplinis imbui coeperunt ab illis descivit : homines Resburi nominantur, & cum Regibus saepe bella gerunt : mercatores sunt ditissimi, vectigalia Regis amplissima : milites externi uberrimis a Rege congyariis alliciebantur, & ita fiebat, ut Cambaja patria quaedam communis existimaretur. Diu est civitas huius regni, in insula quadam parva exiguo sane fere a continenti distincta, quae propter portus bonitatem multos undique mercatores ad commercium alliciebat ; ita ut fieret emporium valde celebre opibusque multis opulentum. Albuquerque in ea insula arcem aedificare cupiebat, & ut ea sibi potestas fieret, multis officiis animum Regis ad suam amicitiam pellicere contendeat. Sed delusi blanditiis fictis Lusitani sunt : quos demum potitos Dio, ingentiaque a Cambajanis Turcisque illata bella fortiter perripisse visuri fumus.

Caeterum Cairi Caliphus supremus Mahometicae superstitionis antistes, qui sultanorum Aegyptiorum regiae inaugurationi praesse consueverat, oratores ad Cambajae & Decani Reges misit, ut eos in arma ad pellendos India Christianos concitaret ; accepisse enim maxima detrimenta rem Mahometicam, ex quo illi Indicis portubus fuerant excepti, querebatur ; Albuquerque multis gratificationibus Erythraeum mare infestasse ; portum, cui Indae nomen est, expugnare, meditatam, sed restatu ventorum prohibuit. Adenam tentasse, Mechanque Mahometisque delubrum vi numinis a Christianorum profanatione vindicatum : tantam vero Lusitanorum audaciam Regum Indorum ignaviae tribuebat, cum vix credi posset, exiguum hominum numerum unius tantummodo principis vim sustinere posse, multo minus si universi fociant vires, quae domando orbi universo pares esse possent : constare id certissimis signis, quandoquidem Adenam praetor exiguis munitis praesidiis eorum impetus propulsasset : denique lustrationes Mahometicas noxarumque veniam proponebat iis, qui ad exturbandos India Christianos arma caperent, vestesque elegantes ex Alcorani formula prece lustratas proceribus Indis dono dedit, pollicitus iis indutos victoriam immortalitatemque consecuturos. Sed haec impostoris molimina divina vis discussit. Sultanus etiam Aegyptus cum nostros serpentis instar veneno suo perimere non posset, sibilis exterruit ; excito enim dominici fe-

Emporium
Dien-
se cele-
berrimum.

CXXIV.
Aegyptius
conjurat
cum In-
dicis Re-
gibus ad
pellendos
Lusitanos.

Mahome-
tanorum
impostor-
um ar-
tes.

Intentatae
minae de
sepulchro
dominico
disturban-
do.

pulchri praefecto Minorita, feroces minas ut antea effudit; disturbaturum sepulchri dominici sacrarium, ni Lusitani excursionibus maris Arabici abstinerent: quod idem Minorita Albuquerque literis significavit, & coronam precariam omnium reliquiarum Jerosolymis conditarum religioso contactu consecratam, necnon campanulam, cum divina victima extolli a sacerdote ostendique populo confuevit, pulsari solitam, quae saepius suo tinnitu ingentia miracula in sacello Jerosolymitano edita praesignarat, munere misit: quae Albuquerque ad Emmanuelem Regem transmissit.

CXXV. Pontificem autem a Lusitano de partis in India adversus infideles triumphis, constabilitaque Christiana religione certiore factum, meminit Paris de Grassis (a) his verbis: Superioribus diebus, nempe medio circiter julio, allatae fuerunt litterae Regis Portugalliae ad sanctissimum dominum nostrum Leonem, ac sacrum senatum de victoria maxima pene incredibili contra infideles in partibus Indiae habita, prout in literis plenius continetur; quarum copia hic inseritur. Unde sua sanctitas consistorialiter decrevit de eo gratias reddere Deo publicas juxta morem quem antecessores servarunt. Desiderantur in eodem ms. Lusitani Regis litterae, quae typis excusae fuisse videntur; & cum forsitan male volumini cohaerent perisse: extant vero apud Paulum Langium (b), quas etsi non integras, cum ea, quae levioris erant momenti in iis videantur praetermissa, subiicimus.

CXXVI. Sanctissimo in Christo patri, ac beatissimo domino domino Leoni suus addictissimus filius Emmanuel Dei gratia Rex Portugalliae & Algarbiorum circa utraque mare in Africa, dominus Guineae & conqueste navigationis ac commercii Aethiopiae, Arabiae, & Persiae, atque Indiae, humillima beatorum pedum oscula.

Quantum Deo optimo maximo, quantum & tibi gratulari debeamus, beatissime pater, vel ex nuntio quem nostra Indicae classis proxime attulit satis apparet; quod enim te Pontifice maximo, & sanctissime Romanae ecclesiae & Christiano orbi praesidente, tam admiranda in Dei laudem, & gloriam gesta, tam ex voto successerint, tua certe laus, tua gloria censerit debet: jure itaque visum quae in India Dei suffragio ad ipsius cultum spectantia nostris armis modo facta sint, ad tuam sanctitatem summam describere. Igitur pacata post plures dubii conflictus victorias non sine labore & sanguine partas, India, relictis in ea opportunis praesidiis Alfonso de Albicher protopitaneus noster, ut ja-

(a) Paris in ms. diar. to. 4. p. 54. Factus certior Pont. de partis in India vicariis.

(b) Apud Langium in chron. Citiz.

cturam, quam superioribus annis nostri fecerant injuriamque ulciscerentur, auream Chersonesum [Malacam accolae appellant] contendit. Ea est inter sinum magnum & Gangeticum sita urbs mira magnitudinis, ut quae viginti quinque millium & amplius aedium censetur; terra ipsa fecundissima, ac nobilissimarum, quas fert India, mercium feracissima.

Huc itaque cum instructa classe applicisset Alfonso urbem oppugnare destinavit: quod praesentientes Saraceni bello se & armis praeparant; sed frustra, nam commisso bis praelio nostri tandem Dei auxilio superiores plurimis ex hostibus caesis urbem vi intrant, occupant, data praedae libertate diripiunt, incendunt: Rex ipse, qui ex elephanto pugnabat graviter vulneratus cum superstitibus Mauris fuga sibi consulit. In ea pugna magnus hostium numerus exiguo nostrorum damno interit, capri plures: magna etiam ablata spolia, in quibus & septem ipsius Regis bello affueri elephantes suis turribus ferocis atque auro intextis ephippiis illius provinciae more muniti, ac eorum omnis generis tormentorum ad duo millia summa arte fabricata. Erant eo tempore Malacca plures extranei ac diversarum nationum mercatores, scilicet Zantri, Pegus, Javaes, Gores, & ab extremo oriente atque ultima Sinarum regione Chines, aliique gentiles, qui urbem commercii gratia frequentantes multis divitiis, auro & argento, margaritis & pretiosis lapillis serico etiam vellere ac multifariis aromatibus & odoribus affatim replent. Hi cum multis quoque finitimis ab Alfonso sedes & amicitiam ultro flagitantes, ab ipso & benigne & favorabiliter sunt accepti.

Hac cum cognovisset Rex de Ansum & gente & solo orientem versus potentissimus, ad quem fama erat, jure Malacam spectare, & a Mauris olim usurpata, legato ad praefectum nostrum destinato, qui se suosque nostro manciparet obsequio, aureum simul craterem cum pretioso magnaque aestimationis carbunculo, ensisque aureum affabre elaboratum in signum videlicet recognitionis ac vere perpetuaeque futurae amicitiae misit: ad quem praefectus aliquos ex nostris expertos virosque viros intima regionis scrutaturos cum multis etiam muneribus remisit. Unde maximum Dei obsequium & catholicae fidei augmentum fore non dubitamus. Rebus sic apud Malacam compositis, Alfonso in Indiam revertens Goae urbis praecipuam arcem, quam ipse superioribus annis magno nostrorum periculo, sed majore hostium strage occupaverat, nostraeque ditioni & imperio adjunxerat, a Mauris obsessam re-

Aureae Chersonesi expugnatione.

CXXVII.

Capti septem elephantes turrili.

CXXVIII. Rex Ansum Lusitanis de victoria gratulatur.

Liberata Goae.

perit, structa etiam alia iuxta eam firmissima arce, e qua Ruminum Turcorum sex millia numero nostros continue infestabant: quos cum adoriretur praefectus plurimis jam trucidatis desperata salute, pacta tantummodo corporum incolumitate, se tandem & reliqui nostris dedidere, partisque & ibi machinarum, equorum, armorum, & hujusmodi haud contemnendis spoliis, quibusdam etiam, qui inter Mauros reperti sunt apostatis, qui a fide nostra desciverant, debito afflictis supplicio, urbem pristinae quieti restituit. Appulerat interea ad Dabuli urbem haud procul a Goae praefecti Joannis potentissimi Christianorum domini ad praefectum nostrum legatus, qui eius nomine ut Christiani Christiano omnem opem, omnia ad bellum contra catholicae fidei hostes opportuna, militum exercitus, armorum ac commearum praesidia, ultro offerat, praesertim si mare rubrum suo conjunctum dominio nostra classis traiciat, ubi commodissime utriusque vires jungi possent.

CXXIX. Aderant tunc apud nostrum praefectum a Narlingae Rege legati Rege gentili adeo potentissimo, ut mille & quingentos bellicosos elephantes, armorum equitum quadraginta millia praeter innumerum perditum numerum suo arbitrio in aciem parvo negotio proferre, tantumque agri possidere perhibeatur, quantum semel itinerare vix emetiri possit. Huic plures Reges ac satrapae parent; quorum nonnulli maritimis oris proximi nobis sunt tributarii. Apud Alfonso Cambajae Regis legatus, terra marique potentissimi atque inter Mauros maximi, item a Zabajo Goae quondam domino atque a Rege Grosopa, aliique complures Regum satrapaeque legati a nostro praefecto foedus pacemque ultro exorantes ac sua munera singuli afferentes.

CXXX. Inter hos successus, pater beatissime, divino suffragante numine per universam Indianam plurimi Spiritus sancti gratia igneque asilati, depositisque gentilitiis erroribus in dies ad nostram religionem conversi veram Dei fidem agnoscunt. Ob quae Deo optimo maximo summae gratiae sunt merito referende, quod tam procul a nostra urbe in tam remotis regionibus, quae ne fama quidem sui sanctissimi penetraverat nominis, nostra nunc sedula opera suam veram fidem cultumque celebrari, publicari, ac propagari dignatus sit. Unde procul dubio, divina favente clementia, sperandum est, cum nunc praefectus nos her ad mare rubrum, ut eius oratio occupato Saracenis earum partium commercia interdicat, relictis in India opportunis praesidiis ingenti classe properat, ut ibi conjunctis

Parta de Mauris & Turcis in gentia spolia.

Foedus laetum cum Arabum.

Et enim Narlingae Rege.

Plures Indi ad Christum conversi.

sub crucis vexillo presbyteri Joannis nostrisque viribus maximum Dei obsequium, & Mahumeticae sectae detrimentum & ignominia sequatur; extremaeque orientis ora, quo & sacras Apostolorum voces insonuisse compertum est, occidentali nostrae propediem jungatur, & ad veri Dei cultum, ipsius suffragante numine traducatur sanctae sedi Apostolicae ac tuae sanctitati, ut optimo patri pastorique Christiani gregis more debitum obsequium & obedientiam, oblaturi bene valeat beatitudo tua; quam pierrimus Deus diu ac felicissime conservare, & augere ad votum dignetur. Datum in Urbe nostra Ulyssipona VIII. id. junias anno Domini MDXIII.

Indici hi triumpho Africanis cumulatim fuerunt; hoc enim anno idem Emmanuel in Africa Azamoram urbem opulentam, nonnullaque alias finitimas divina vi, quae Mauros terrore dispulit, Christiano restituit imperio. Describit illius situm opesque, ac gentium mores Oforius his verbis (a): In ea Africae parte, quae ad occasum solis extra fratrum Gaditanum ad Austrum inflectitur, est provincia valde fertilis & opima, quam Arabes appellant Duecalam: per eam regionem ingens fluvius illabatur, quem Arabes appellant a mirabili; multi Asiam esse credunt. Ad huius fluvii ripas non procul a mari urbs haec sita est, quae quidem murorum ambitu supra quinque millia domorum continebat: gens erat laeta, aedes amplae & magnifice in multis extructae: fuit autem in quatuor partes distributa; quarum qualibet suum rectorem habebat, ita tamen ut eo quod omnes unum summum imperium agnoscerent nulla inter eos dissensio aut tumultus existeret: ager est latissimus cuius maximam partem rusticani Arabes colunt, qui propterea quod a luxu civium plurimum absunt, multo fortiores urbanis existimantur: ii aedes nullas habent, sed in tentoriis latissimis vitam degunt; tenuissimo victu contenti sunt, & armis frequenter exercentur. Erat autem haec provincia in tres partes distributa: quamlibet autem nomen a certo genere Arabum, qui primis eam colonis ejectis occuparunt, nomen traxisse ferunt.

Tenebat Azamoram Zeiamus, qui ad firmandam potentiam suam in Emmanuelis Lusitaniae Regis clientelam certis pactationibus se commendaverat, ac deinde fidem ruperat: ad quam injuriam ulciscendam debellandamque Azamoram, classis tanta instructa est Emmanuelis iussu, ut fortasse nunquam in Lusitania visam majorem referat Oforius sic inquit: Ea namque quadringentas naves omnis generis continebat: exercitus erat circiter

Conceptae spes de Mahometica secta deprimenda.

(a) Ofor. l. 9. Azamoram restituta imperio Christiano.

CXXXII.

Exercitus ingens instructus a Lusitania.

viginti millia peditum, & duo millia & septingenti equites, e quibus quingenti erant cataphracti. Imperator & administrator belli gerendi renunciatus est Jacobus dux Brigantinus ab Emmanuele, qui eum admonuit ut potissimam victoriæ spem in Christo domino collocaret. Decimo septimo augusti die classis Uliissipone solvit, compositisque ordinibus copiæ ad Azamoram kal. septembris promotæ fuere: cum hostes, qui initio quinque millia equitum, peditumque septem millia eduxerant, ubi primum expositi in terram milites fuerunt, forti equitatu nostros percurrere, imperu ordineque disturbare conati sunt: sed repulsi. Cœpta urbis oppugnatione, in qua tantum belatores eximii ejecta multitudo inerant, confecta sui ducis, qui fortiter pro mœnibus dimicabat, cæde, adeo consternati sunt, ut noctu per averfam portam aufererint tumultu tanto, ut octoginta erumpentium turba elisi suffocatique fuerint: quod ubi indicatum est Jacobo duci Brigantino, mox ille in genua procumbens Christo cœlorum terrarumque Imperatori victoriæ gloriam retulit: *Dux, inquit, flexis genibus & manibus in cœlum intentis, summas gratias egit Christo cœlestium agminum Imperatori, cujus numine & beneficio civitas illa magnitudine satis ampla, civium multitudine frequens, opibus summis & valido militum presidio munita, intra diem unum sine ullius cæde in Christianorum potestatem venerat, ut in eo loco, ubi dira Mahumeris superbitio miserorum hominum mentes infecerat, Christi nomen sanctissimum predicatione sempiterna coleretur. Rebus deinde compositis signa Regis Emmanuelis in mœnibus conscripta sunt, & ipse dux in urbem ingressus est: Saracenorum templum expiarum continuo & ritu solemniter consecratum fuit, & altare ferè in antro extructum, in quo res divina sanctissime fieret.*

Hostes terrore divinitus percussis.

Templum Saracenicum ritu sacro expiatum.

cxxxiii.

Acta a Pontifice nuntiata gratiæ.

Eodem percussæ metu Tite & Almedina urbes civibus desertæ a nostris occupatæ sunt, firmissimisque prædiis communitæ. Tantæ victoriæ nuntius cum Uliissiponem deinde Romam perlatus esset, actas ab Emmanuele ac Pontifice Deo gratias addit author: *Urbis, inquit, capte nuntius continuo Regi Emmanuelli allatus fuit, qui lætitia elatus supplicationes decrevit & vota rerum omnium Domino, cujus numine bellorum omnium momenta ponderantur, magnifice atque religiose persolvit. Id etiam cum Leo decimus Pontifex maximus ex literis Regis Emmanuelis accepisset, dies festos egit, supplicationes instituit, ipseque publice rem divinam solemniter ritu atque ceremonia conse-*

cit, & concionator egregius orationem de laudibus Regis Emmanuelis habuit; quod eo tempore, quo reliqui principes Christiani odiis acerbissimis irritati in mutuum perniciem ruebant, intestinisque seditionibus hostium vires amplificabant, solus Emmanuel pro Christi gloria bellum susciperet, & Christiani nominis hostes in India & Mauritania prostraret. Extant insignes Lusitaniæ Regis ad Leonem Pontificem de reportata hac victoria, propagatoque Christiano imperio literæ (a), quibus nitida rerum gestarum narratio exposita est.

Sanctissimo in Christo patri, ac beatissimo domino nostro ejusdem sanctitatis devotissimus filius Emmanuel Dei gratia Rex Portugallia, & Algarbiorum circa utraque mare in Africa, dominus Guineæ, & conquista navigationis ac commercii Æthiopia, Arabia, Persiæ, atque India, humilissima beatorum pedum oscula.

Postulat nostra in sanctam sedem Apostolicam, ac præcipue in vestram sanctitatem observantia, beatissime pater, ut successus nostros, præsertim qui ad Dei cultum & catholicæ fidei propagationem spectant, eidem ut vero Christi vicario ac sanctæ Romanæ ecclesiæ arbitro perscribamus. Postquam superioribus diebus nostrorum in India prospere gesta beatitudine vestra significavimus, placuit summo Deo unde omnis victoria pendet aliam nobis non minus insignem contra sui sanctissimi nominis hostes victoriam de Mahumeranis concedere; quare considerantes nos, sanctissime pater, quam grande opus, & quam præclarum sit facinus, Fecense regnum & Marochense in Africa debellare, in quantum opere ac tam sedulo studio semper laboramus, & quam præcipuus usus rei, cardo, clavisque sit Azamorensis civitas [ea est urbs Mauritania & murorum turriumque fortitudine & piscosi littoris solique ubertate percelebris, atque adeo Christianis, sed frustra antea expetita] Bragantiæ ducem nostrum ex charissima sorore nepotem ad eam expugnandam misimus, cum haud exigua quingentorum navigiorum classe viris, equis, armis, omnifariis belli instrumentis, ceterisque hujusmodi expeditioni opportunis optime quidem instructis: cujus exercitus decem & octo millium bellatorum numero erat, in quibus & multi proceres nobilesque viri, & duo millia & quingenti tam cataphracti quam expeditiores equi.

Ergo cum universa classis in portum Masacham ab urbe Azamor novem millibus passuum distantem appulisset, nostris haud magno negotio [licet in hostium conspectu] in terram egressis, dum ipse ver-

(a) Ext. apud Damian. a Geoz. to. 2. Hisp. illust. pag. 1315.

cxxxiv. Lusitani Regis de parta victoria literæ.

Azamore descriptio.

Exercitus numerus.

cxxxxv.

Quantæ fuerint hostium copię.

cxxxvi. Forum fuga.

Mahometis ædes versæ in Christi templa.

Almedina a civibus relicta.

Plura oppida alia decita.

spectu] in terram egressis, dum ipse verus Azamor instructa ut oportebat acie contendit. In itinere quadam pugna præludia cum hostium iactura, nullo nostrorum hominum, parvo equorum damno sunt habita eo die, nihil amplius. Postridie disposito exercitu urbem oppugnant; ubi ad undecim Saracenorum millia ac totidem fere in campo equites, & innumeri pedites nostrorum presentientes adventum bello satis accincti expectabant. In ea oppugnatione nonnulli Mauri, & quidam eriam primates intercempti, adeoque a nostris fure confracti, ut desperata omni spe, sequenti nocte, qua parte castris vacabat [non enim per loci situm totam urbem obsidio circumierat] omnes clanculum abierunt, solamque reliquere urbem.

Postera luce hoc cognito dux cum exercitu solemnique pompa urbem ingreditur occupatque, atque in ipsa Mahumeris præcipua ade [plures enim & alia erant, quas mexquitas vocant] & templi magnitudine & edificiorum structura percelebri, Deo optimo maximo missa ac divina officia cum laudibus sunt decantata. Clementissime Jesu quam admirabilis est providentia tua, quod ubi ad mille annos impius ille Mahumerus tanto tuo opprobrio celebratus, ubi Christianorum nomen tanto tempore pessundatum, totiesque blasphematum, ibi nunc occulto & jam præfago iudicio tanta satana ignominia ac dedecore, tuum sanctissimum nomen, tua laus, tua vera æternaque gloria prædicetur! Inventa in ea urbe ac parva machinarum bellicarum, armorum, ac frumenti haud contemnenda spolia, nostro exercitu, quem illic habemus: ut proposuit Deo propitio consecramur, admodum opportuna. Perlato hoc ad finitimos nuncio, illico Almedina incolæ, que civitas ab Azamor quinquaginta passuum millibus distat, & ipsius magnitudine & glebe fertilitate nobilis, nostrorum metu, quos & alias sæpius fuerant experti, urbem penitus deseruere, ac libere nostris permisere. Terti etiam antiquissima & maxima olim civitas, atque alia quamplura oppida ac finitima statim sese nobis dedit, tributa etiam censumque pro nostro arbitrio pensuri. Ex qua quidem, beatissime pater, divina freti clementia proculdubio speramus, ut tam auspiciata initia melior progressus, optimusque finis subsequatur, atque illud Marochiorum regnum, quod totius fere Africa caput & imperium fuit, unde & ipsa Hispania omnisque Christiana respublica tot damna, tot clades, tantam sanguinis effusionem, ac catholica fides tot opprobria, tot ignominias indignissime perulit, nunc certe divino suffragante numine in nostram

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

potestatem penitus redigatur, ac tanta culpe malorumque luat penas, ac si Mahomerica perfidia depressa, verus Dei cultus, & Christiana religio, quod solum semperque optemus, sublimetur. Bene valeat sanctitas vestra, quam Deus optimus maximus diu ac felicissime observare & augere dignetur. Data in urbe nostra Ulixbona pridie kal. octobris anno Domini MDXIII.

Ubi relatæ de fidei hostibus victoriæ felix nuntius Romam venit, actæ sunt Deo proximo ineunte anno gratiæ a Pontifice & Cardinalibus ritu solemniter, ut narrat Paris de Grassis (a): Die, inquit, dominica octava januarii Papa simul cum Cardinalibus & tota curia equitavit ad ecclesiam S. Augustini, acturus gratias Deo de victoria per Regem Portugallia habitæ contra infideles in partibus Africa loco qui dicitur Marrochius. Et infra: Et cum inquisissem a Papa an vellet, quod clemus urbis faceret processionem, & quod Cardinalis aliquis celebraret, ut alias sub Julio Papa factum fuit; dixit quod non, quia cum venissent, nova de majori gloria & victoria, tunc faceret hujusmodi & majora; sed voluit quod Cardinales essent cum cappis rubeis. Itaque reverendus pater dominus Pompejus de Columna celebravit missam de dominica cum secunda oratione de victoria, que est in libro meo, & tercia de epiphania, & alia ut alias: finita missa dominus Capella sic dictus canonicus S. Petri venit oscularo pede a Papa, habuit plenariam indulgentiam & fecit sermonem elegantissimum de victoria, & in fine Papa intonavit: Te Deum laudamus; demum eo finito cantavit preces & orationem consuetam & dedit benedictionem.

(a) Paris de Grassis 10. 4. p. 87.

cxxxviii.

De Marrochensi Rege debellando agitata consilia.

Brigantinus dux dissentit.

H lo-

forius, ut non essent hodie permulti, qui doleant maximam fuisse tunc ab illo summi decoris opportunitatem prætermisam.

CCCCXIX. Patefactæ in America incognita terræ.

In America incognitæ provincie lustratæ sunt ab Hispanis, & Christiani imperii fines latius propagati; quanquam eos, qui barbaras illas & omnis cultus & humanitatis expertes nationes lustrabant, hiante potius cruenta avaritia quam pio studio ductos fuisse, ostendent immanitatis exempla in miseris impie edita: etenim hoc anno kal. septembris Vascus Nunnez, qui Darienes in America præfecturam invaserat, comparata manu centum nonaginta bellatorum, ad subigendas novas gentes orafque incognitas conquirendas se accinxit. Cujus gesta expositurus Petrus Martyr (a) Leoni X. Pontifici hæc præfatur: *Attentas nobis aures tua sanctitas præbeat, & quæ illis passim in re tanta evenerint serena fronte & gaudenti pectore suscipiat; quandoquidem non centurias solum & legiones, sed innumeras hominum natio hæc Hispana per varios labores & multa viræ discrimina tuo sacro throno subdendas domat myriadas.* Subdit ut Vascus juncto primum fœdere Ponchæ regulo in Quarequam copias duxerit: regionisque princeps fœdissimis contaminatus vitiis abrumpere aditus cum suis conatus sit, funesto tamen

(a) Pet. Mar. de cad. 3. c. 1.

eventu: *Breviùs actum est, sclopetorum sclopas (quibus auditis nostros secum habere fulmina & tonitrua arbitrati sunt) & scorpionum sagittas non diu sustinuerunt: terga igitur vertunt fugientes & veluti macellarii bovinas, arietinasque secant in frustra carnis, ita huic nates, illi femur, alteri humeros uno ictu nostri scindebant veluti animalia bruta. Perierunt ex eis una cum regulo sexcenti homines. Hujus reguli domum reperit Vascus nefanda infectam venere, femineo amictu reguli fratrem, pluresque alios compros & vicinorum testimonio pathicos offendit: iussit a canibus circiter quadraginta lacerari. Canum opera nostri utuntur in præliis contra nudas eas gentes, ad quas rabidi insiliunt haud secus ac inferos apros aut fugaces cervos; nec minus fidos Hispani suos reperiunt in periculis subeundis, quam Colophonii vel Castabalenses, qui ad bella gerenda canum cohortes instruebant, ita quod primam aciem in prælio canes servarent, nec unquam derectarent pugnam. Audita nostrorum in obscænum id genus hominum severitate tanquam ad Herculem populi confluebant, quoscumque morbidos ea peste sentirent trahentes, ut in medio tollerentur expuendo in illos inclamabant: in palatinos quippe, in popululum haud quaquam contagio fluxerat. In*

Barbari arbitrati nostros fulmina habere in manibus.

Sodomitæ expositi canibus.

caelum oculos manusque tendentes Deum insinabant esse tanto sceleri iratum, inde mitti fulgura tonitruaque; crebris namque fulguribus vexantur, & aquarum frequentes alluvies, quæ sata omnia raptent, famemque & morbos inde provenire conquirebantur, licet nil aliud pro Deo colant, præter quam solem; hunc præstare, hunc tollere solum existimant: dociles tamen sunt, ad nostros virtus facile trahuntur, si doctores eos adierint: nil terricum, nil prolatum durum in eorum lingua esse, quin Latinis possint literis, ut de Hispaniolis aliquando diximus, eorum universa vocabula scribi & proferrî cognoverunt.

Pugnasse celum fulguribus in Sodomitas restati barbari.

Quarequanis finitimi sunt Nigritæ feroces, quos ex Æthiopia eo navibus trajectisse putant. Lustrandæ porro regionis cupidus Vascus ex Poncha regia sumptis Quarequanis ducibus VII. kal. octobris celsa montium culmina conscendit, & quibus optatum aliud Australe mare despicens inflexis genibus Deum Deiparamque precatus est, ut cœptis faverent: directo in Chiapæ regiam itinere barbari adversas acies opposuere, qui sclopum dispiensione percussis, rati que in se proiici fulmina, mox in fugam se coniecere: ex quibus nonnulli capti benevoleque habiti, ac deinde dimissi principem ad Vascum pellexere. Pacto cum eo fœdere, muneribusque mutuis adstricto, Vascus in littus maris excurrit, ac publicis editis instrumentis universum illud mare, & adjacentes mari terras veluti earum orarum domitor Castellano addixit imperio. Tum trajecto ingenti flumine dittonem Coqueræ dynastæ levi prælio subegit, clementiæque in supplices, in repugnantes acerbatis ostentatione usus, barbarum ad fœdus secum faciendum adduxit. Reverfus in Chiapæ regiam exploravit sinum vicinum, cui nomen S. Michaelis indidit, gemmarum cogendarum cupiditate: cumque ob stridentes toto autumno procellas socios terrerent pericula, prædicabat rem eam Deum tangere, ex qua Christiana religio augenda foret, thesaurosque hauriendos, ex quibus in hostes fidei bella gererentur, maris æstu intumescente adeo in littore, ut multæ rupes mari accedente obruantur, resfluenteque emergant, atrociter jastatus ereptusque periculo in Tumacci dittonem vicinam vertit impetus, regulum pugnare ausum vicit, victumque clementia & muneribus delinitum sibi devinxit. Plurimo vero ab his regulis accepto auro, conchiliisque ditatus in Darienem reditum ornavit, fama que victoriam percussis regulis (b), per quorum terras pergebat, leges dixit.

CXL. Nigritæ in America inventi.

Amplificationem latere in America Castellani imperium.

(b) Id. ead. dec. 3. c. 2. & 3.

Pa-

CXLI. Relegio Christi diffusiata inter Americanos.

Parabantur iis expeditionibus eæ terræ ad satus evangelicos excipiendos; Christianorum enim arma paventes mirantesque barbari etiam animos ad suscipiendam doctrinam flectebant, nam & Tubanama præpotens regulus improvisa subactus irruptione, filium, ut Christi institutis excoleretur, Vascus tradidit: & Comogri dynasta sacro fonte ablutus Caroli nomen suscepit. Cæterum nimia auri cupidine agitati Hispani, dum illud per mille labores conquirunt, onusti auro vix præ inedia spiritum trahere poterant: felices certe, si spretis opibus, quos subegerant divinis præceptis imbuissent; sed misellos virga rexere ferrea, & contra-

Hispani nimia laborant avaritia.

humanitatis leges canum horridæ laniæ exponant: Pacræ enim dynasta tribus aliis regulis sociatus, cum victus fugatusque, ac deinde benevolentia veniaque significatione illectus ad Vascum venisset (a) nec montes ex quibus eruatæ essent triginta auri libræ, quæ in illius gazophylacio compertæ fuerant, indicare vellet, accusatusque cum sociis quod raptis quatuor vicinorum regulorum filiabus abusus esset libidine detestanda, judiciaria Vaschi sententia cum tribus illis regulis fiduciariis canum bellatorum moribus rabidis laniatus est, & reliquæ cadaverum flammis absumptæ.

(a) Dec. 3. c. 2. Crudelitatem exercent in miseros.

I.

Anno excurrentis seculi quartodecimo indictione secunda auctum est Lateranense concilium Emmanuelis Lusitaniae Regis oratorum, qui post Africanam victoriam affecto superiore anno decreti fuerant, accessione. Describit Paris de Grassis (a) solemnem apparatus, quo obedientiam Romano Pontifici regio nomine delaturi, advectaque ex Indiis insolita munera partarum in extremo oriente victoriarum nobilissima monumenta oblaturi urbem ingressi sunt: ea vero erant ornamenta sacra unionibus ac lapillis pretiosissimis conspersa, tum elephas Indicus, Lynx & Panthera: pompae elegantia in admirationem spectantium oculos rapuit, atque oratorum princeps Tristanus de Cugna veste oloferica nitens pileum gemmis ingentibus intertextum gestavit: secundus erat Didacus Pacecus jurisconsultus: tertius Joannes de Farra eques crucis symbolo insignitus.

(a) Paris diar. ms. arch. Vat. t. 4. p. 94. Lusitani Regis legatio insignis.

II.

Delatum ab oratoribus Lusitanis Pontifici obsequium (b) Id. ib. p. 95. (c) Ib. p. 100.

Addit author, ut Lusitani oratores Regis Emmanuelis nomine fidem sedi Apostolicae solemniter addiderint (b), utque Leo sacratam antea precibus rosam auream Lusitano deferendam porrexerit: Hodie, inquit (c), quae est xvii. aprilis feria secunda paschalis, & infra, vocatis ad se in solio sedentem Cardinalibus & oratoribus, me rosam interim tenente dixit per commodissima verba, Regem Portugalliae ob illustra opera, quae in propagando Christianorum nomine fecisset, faceretque in dies, magnum nomen in republica Christiana vendicasse; ita ut mereretur ab omnibus, & praesertim a Romana ecclesia multum excoli atque honorari, & multis muneribus insigniri; unde, cum sedes Apostolica & Romanus Pontifex soleat singulis annis rosam, quae in se habet mysticum sensum alicui benemerenti Regi & principi donare, nunc statuit eam Regi Portugallo donare, quae est in se parvi sit pretii, tamen maxime est mysterii, & scit quod Rex eam gratissimam habebit; non quia sit aurea, nam & ipse Rex imperat aurum habentibus, sed quia est religiosa & religionem sapit, cuius ipse est fautor & augmentator. Itaque oratores tres rosa accepta pedem osculati sunt, & in fine fuerunt a praelatis & familiaribus palatinis associati usque ad aedes Apostolorum ubi habitabant. Traditos etiam Emmanueli enfem ac pileum natalitio Domini consecratos addit author. Caeterum de Leonis Papae in hoc beneficentia dicitur inferius: nunc ad se Lateranensis concilii res nos vocant,

Rosa aurea transfusa ad Lusitanum.

Celebrata est III. nonas maii nona concilii sessio: in qua iidem Lusitani oratores adfuerunt, regiasque literas protulere, quibus amplissimis mandatis ad decernendum una cum aliis Christianis Turcicum bellum provehendamque Ecclesiae amplificationem fulti erant, hisce conceptis verbis (d).

III. Sessio 1x.

Emmanuel Dei gratia Rex Portugalliae & Algarbiorum citra utraque mare in Africa, dominus Guineae ac conquista navigationis ac commercii Ethiopiae, Arabiae, Persiae, atque Indiae, universis & singulis harum seriem inspecturis.

(d) Act. conc. Lat. sess. 9.

Notum facimus, quod confidentes nos plurimum de fide & industria nobilis & insignis viri Tristani de Cugna consiliarii nostri fidelissimi, & dilectorum atque egregiorum juris doctorum Didaci Pacechi & Joannis de Farra nostrae curiae auditorum, quos ad sanctam sedem Apostolicam ac sanctissimum dominum nostrum dominum Leonem X. divina providentia sanctae Romanae universalis Ecclesiae Pontificem maximum cum obedientia oratores destinavimus, ipsosque etiam oratores ac procuratores ad hoc sacrum Lateranense concilium, quod sua sanctitas continuare & prosequi deliberat, designamus, deputamus, constituimus, dantes illis plenum mandatum & omnimodam potestatem pro nobis & regnis dominiisque nostris in ipso sacro Lateranensi concilio dicendi, proponendi, agendi, tractandi omnia & singula quae ad celebrandum & concludendum ipsum concilium tam quoad sanctissimam & omnibus Christianis optabilem contra Christi hostes expeditionem, quam quoad caetera ad sanctae Romanae ecclesiae ejusque membrorum unionem, & Christianae religionis fideique catholicae augmentum & commodum spectantia necessaria seu opportuna fuerint, &c. Datum in urbe nostra Ulixbone XII. kal. novembris anno Domini MDXIII.

Oratorum nomina.

His a Thoma Phedra coram patribus repetitis, procurator concilii conquestus est de Gallis praesulibus, qui moniti, ut synodo se sifterent de pragmatica sanctione responsuri, nondum paruisent: verum Claudius episcopus Massiliensis Francorum Regis orator eam accusationem diluit commendata eorum in sedem Apostolicam observantia, utpote qui iter essent aggressi, sed a Mediolanensi principe (quem ducatum invasorem appellabat) denegato inique ad synodum libero commeatu, retardati bimestri flexu in Sabaudia substitissent. Erant ii Joannes Lexo-

IV.

Gallorum episcoporum accessus a Mediolanensi retardatus.

Lexoviensis, Antonius Engolismensis, Franciscus Ambianensis, Joannes Cabilonensis, Symphorianus Laudunensis episcopi, tum alii duo archidiaconi, totidemque theologi, qui praesulum Gallorum, qui Pisanae pseudosynodo interfuerant, nomine, ad redintegrandam cum ecclesia Romana conjunctionem Romam petebant, publicisque literis (a) culpam tantae morae a se dimovere. Extant Leonis literae ad Octavianum Fregosum Genuensium ducem datae (b) kal. januarii, quibus eum rogat, ut praesules doctoresque Gallos venientes ad urbem: Tollendi, ut ait, schismatis causa, seque cum sacro Lateranensi concilio reliquorum illius ecclesiae sacerdotum nomina conjungendi; sine ullo impedimento per Liguriam iter facere cum viatore pontificio illis obviam misse cum inereret; tum aliae ad Maximilianum Mariam ducem Mediolanensem xv. kal. martias scriptae sunt (c), quibus illum ita adhortatur: Ne in tam opportuno & salutaris Christianae reipublicae negotio velis impedimento esse, quominus cum Romana ecclesia, a qua ut scis, aliquandiu alieniores fuerunt, paribus studiis unanimique voluntate conjungantur. Verum dux ipse ad disturbandam Gallorum cum Romana ecclesia conjunctionem pontificis precibus non annuit: quare intentatas ei postea fuisse censurarum ecclesiasticarum poenas videbimus, Gallicique praesules, qui ipsius ditionis finibus confederant ad eludendam ejusdem ducis improbitatem, seque Lateranensi synodo conjungendos, publicis monumentis (d) undecima januarii die confectis a Pisana synodo defecerunt; iterumque decima septima die martii coram iudice ordinario sedente, servato iudiciario ordine Pisana acta damnarunt, ac Leonem summum in terris Christi vicarium reveriti, si quas contraxissent poenas ecclesiasticas solvi earum nexu postularunt, Lateranensique concilio se adherere sunt professi: tum ad expeditionem conficiendam in Turcas, tum ad pacem inter Christianos fideles componendam, tum ad mores severiori disciplina instituendos perpolitandosque: professi etiam sunt, se nullum unquam schisma conficere vel a communionem sedis Apostolicae desciscere meditato.

(a) Ext. in act. conc. Lat. sess. 9. (b) Ext. apud Bemb. l. 6. ep. 20.

Ligur & Mediolanen. moniti ne transiret arceant. (c) L. 7. ep. 13.

(d) Ext. in act. conc. Lat. sess. 9. Pisana acta damnata a Gallis praesulibus.

V.

Praefati oratores, inquit publica monumenta, ne mora possit eis quomodolibet imputari, sed ut de eorum obedientia, deque ipsius Maximiliani nempe ducis Mediolanensis, contumacia, inobedientia, & relicitatione ipsi sanctissimo domino appareat, curarunt suam praefatam sanctitatem de omnibus praemis iterum certiorare; & ut

apertius liqueat, non tantum de eorum debita diligentia, sed etiam de bona, quam erga praefatum sanctissimum dominum nostrum & sedem Apostolicam gerunt voluntate, & ealem hactenus fuisse, ut ab illius unitate nunquam voluerint, minusque in futurum velint ullo pacto discedere, sed illius mandatis perpetuo obtemperare, neque schismaticos unquam fuisse, sed unam Ecclesiam catholicam sub uno Pontifice maximo coluisse & observasse, & quidquid ab inimicis veritatis & Christianissimi Regis & regni ex adverso dictum fuerit; ipsi inquam oratores, non valentes habere optatam praesentiam praedicti sanctissimi domini nostri, quod dolentes egregie tulerunt, & hoc propter viarum discrimina & inimicorum Christianissimi Regis & Regis ex adverso insidias eis paratas, prout ipsi apertius confitentur, tam nomine suo, quam procuratorio reverendorum patrum dominorum Gaspardi de Turone Valentiniensis & Dienensis, Claudii de Longo vico Marisconensis, & Guiscardi Hierapolitani vicularis & Lugdunensis suffraganei episcoporum, ac domini Joannis Arzeleri iurium doctoris Lugduni existentium; qui quidem praedicti patres interfuerunt praedictae congregationi Pisanae, prout dixerunt & exposuerunt tam nomine suo, quam aliorum reverendorum patrum archiepiscoporum, episcoporum, & omnium & singulorum cuiuscumque status, gradus, & dignitatis existentium ecclesiastici, vel temporalis, qui in congregatione Pisana interfuerunt, eis adherentium & adherere volentium, sub illa maiori forma, qua potuerunt & debuerunt, obtemperando mandatis apostolicis & exhortationibus regis, suos fecerunt & constituerunt procuratores legitimos & oratores praedictos reverendos patres dominos ad sanctissimum dominum nostrum Papam specialiter, & expresse, ad renuntiandum congregationi Pisanae iam dissolutae, & adherendum concilio Lateranensi, nec non ad petendum absolutionem, quatenus opus esset, a praefato sanctissimo domino nostro, prout latius continetur in dicto procuratorio instrumento, cuius tenor ob sui prolixitatem, & brevitate causa hic non fuit insertus; quod tamen vidimus & renuntius, & publice coram nobis, & praedictis notariis & testibus infra scriptis renuntiaverunt & renuntiant dictae congregationi mox undecima mensis januarii indictione secunda, & domini nostri Leonis Papae X. anno 1. receptum per magistrum Joannem de Alverina Lemovicensem & Perrum Quesnel Lexoviensis diocesis notarios apostolicos.

Conjunctum se Lateranensi concilio.

Praefati igitur reverendi patres & specialiter

VI.

Et abiles doctores, legati, & oratores coram nobis pro tribunali sedentibus, & notariis testibusque infra scriptis renuntiaverunt & renuntiant dictae congregationi Pisanae jam dudum dissolutae, & adherent adherereque volunt in futurum concilio Lateranensi, ut optata reformatio Ecclesiae & pax universae Christianae religionis, nec non proviso necessaria contra immanissimum Turcam & hostes fidei subsequantur: & si forsitan occasione dictae congregationis Pisanae & gestoribus in ea aliquas censuras juris aut hominis, aut alias quascumque poenas de jure aut de facto incurrerint, praestito prius debito juramento de parendo mandatis Ecclesiae & praefati sanctissimi domini nostri Leonis Papae X. cum illa humilitate, qua possunt & debent, usque ad prostrationem & pedum oscula, absolutionem, qua indigent, sibi dari, & quamcumque aliam juris poenam seu maculam aboleri petierunt & postulaverunt, prout per tenorem praesentium petunt & postulant, ac si coram sanctitate sua praesentes personaliter interessent, supplicando sanctitati suae cum illa devotione, qua valent, ut ipsis praefatis oratoribus & aliis, quorum legatione funguntur, & qui in dicta congregatione interfuerunt, consilium, auxilium, opem, favorem aut obedientiam praestiterunt, absolutionem & pro sua solita clementia concedere dignetur, offerentes se supplices preces Deo effundere, ut regimini sanctissimae matris Ecclesiae sua sanctitas feliciter & longaeve praesse valeat, &c. Datum in caenobio Ulciensi sub sigillo nostri vicariatus die XVII. mensis martii anno a nativitate Domini MDXIV. indictione II. pontificatus praebati sanctissimi domini nostri Leonis Papae X. anno I. Cum his publicis tabulis de damnato schismate coram loci ordinario iudice, productae sunt eorundem Gallorum praesulum supplices hae ad Pontificem datae litterae (a).

Petita ob schismatis admittum crimen venia.

(a) Ext. in act. sess. 9.

VII. Praesulum Gallor. ad Pont. litterae.

Sanctissimo domino nostro Leoni Papae X. Pontifici maximo.
Sanctissime pater, cum omni humilitate reverentia & honore usque ad pedum oscula procedendo beatitudinis vestrae perpetuum incrementum a Deo suppliciter petimus. Ex brevi apostolico, quod ad nos mittere sanctitati vestrae placuit, intelleximus, datam esse operam ab eadem sanctitate vestra cum Maximiliano & Octaviano Mediolanensis & Genuensis ducatus detentoribus, ut nobis salvum conductum darent; unde gratias agimus, qua valemus humilitate, eidem sanctitati vestrae, qua pro innata clementia nos non nisi tuto & secure ad se proficisci jubet: at vero ex quo breve apostolicum accepimus, interea

dum salvum conductum praestolamur, dies viginti effluxere; cumque jam ante quadraginta lapsi essent dum hic agimus, factum est ut sexaginta dierum numerum egerimus quatuor mensium intervallo per agros ac diversa deducti. Beatissime pater; cum Maximilianus sanctitatis vestrae massario salvum abnuere conductum non veritus sit: cumque etiam diuturna nos tenuerit expectatione suspensos quo in nos animo sit, quam suspecta nobis esse debeat profectio vestra, facile cognoscimus. Oramus itaque & totis animis obsecramus, ut Maximiliani contumacia, qui spreto semel & iterum mandatis vestris, dudum sese venientem praebuit moram nostram, excuset, & prompam, qua in nobis est, voluntatem parendi nequaquam obscuret; quam ut vestrae sanctitati certius restitam relinquamus, actum iudiciale mittimus coram ordinario iudice speciali huius loci legitime, ut volumus, confectum, quale poruissemus agere iuxta procuratoris nostri facultatem in vestra sanctitatis praesentia, Pisanae congregationi iam dissolutae nomine & nostro, & quorum causa procedimus, renuntiando, & adherendo sacro Lateranensi concilio; apostolicam denique, utcumque indigemus, humiliter ac devote petendo absolutionem. Sanctissime pater, solitam illam animi vestri mansuetudinem obnixè imploramus, miseratur tantorum laborum atque impensarum dignetur expletos sexaginta dies & amplius in deserto hoc & vasta solitudine poenitentiae nostrae loco suscipere, velitque sacri huius temporis & imminenti festi Pasche rationem habere, quo divinis ut officii nostri est vacare commode valeamus, ne commissis nobis gregibus diutina absentia nostra salutis dispendium ferat, beatissime pater, paratos omni tempore ad obsequia vestrae sanctitatis animos offerimus, divinam maiestatem oraturi, ut felicem donet vestrae sanctitati cursum hic agere, & in caelis una cum omnibus quos dedit vobis pater perennem gloriam adipisci. Ex Ulciis prope Secusiam die XIX. * maii ejusdem sanctitatis vestrae humillimae creaturae & devoti oratores, &c.

VIII. Censurae quibus erant devincti ob schisma soluta.

Eximere Mediolanensem ducem ex culpa nifus est ejus orator coram patribus, ipsumque fidem publicam illis non denegasse, sed deliberandi causa rem extraxisse disceptavit: Pontifex vero Gallorum praesulum demissione flexus in eos clementia usus est, censurasque ecclesiasticas, quibus ob Pisana gesta se irretierant, removit ea lege, ut constituta die proximae sessioni se sifterent. Postularat etiam paulo ante a Leone Joannes Arelatensis archiepiscopus exolveri omnibus pene

nis

(a) Bren. l. 1. p. 29.

(b) Ib. p. 30.

IX. Formula ex qua schisma ejuravit.

nis & censuris, quas in conciliabulo Mediolanensi aliisve conventiculis adversus Julium II. actis contraxerat, ut testatur Pontifex supplicibus ejus literis rescribens (a).

Venerabili fratri Joanni Ferrer archiepiscopo Arelatensi.

Nos more Salvatoris nostri nemini gremium nostrum claudentes, etsi ad perfectiorem statum tibi convenisset omnia potius perferre, quam illi conciliabulo nimirum Pisano, quod ad rescindendam unitatem sanctae Ecclesiae pertinebat, interesse; tamen tuis supplicationibus inclinari, cum tu de praemissis graviter doleas, & nobis fidedignorum testimonio clare constet, te non voluntarie, sed per terrorem seu motum, qui cadere poterat in constantem virum, ad illud accessisse, illicque interfuisse, ita nobis suadente iustitia simul & clementia ex certa nostra scientia tanquam nihil contra auctoritatem sedis Apostolicae aut fidem orthodoxam commiseris, si tamen forsitan mente aut verbo, aliquibus dictis seu actibus inibi factis consensisti, a quibusvis excommunicationis, suspensionis, interdicti, privationis, inhabilitatis, & aliis sententiis, censuris & poenis tam spiritualibus quam temporalibus & aliis quas etiam si illi vere adhaesisti propterea tam ex decreto & sententiis dicti praedecessoris & aliis diversis vicibus insuper confectis, quam alias quomodolibet incurristi, auctoritate apostolica absolvimus, &c. Datum Romae MDXIV. die XXI. aprilis anno II. Admissi ita supplices archiepiscopi preces Leo, ut hanc formulam praescriberet (b), ex qua Ecclesiae conciliaretur.

Ego Joannes archiepiscopus Arelatensis olim nube schismatis obductus divino illustratus lumine, ac gratia serenatus, compertoque schismatis laqueo, quo tenebar, divina mecum deliberatione pertractans prona & spontanea voluntate nullo ad ductus metu ad unitatem sedis Apostolicae, divina gratia duce, revertor, & ne non pura mente, sed simulate reversus existimer, a sanctissimo domino nostro Leone Papa X. errorum meorum veniam humiliter peto, supplicoque eidem sanctitati, ut pro me ad Deum, cujus in terris vices gerit, intercedere dignetur: spondeo & promitto sub poena suspensionis a divinis & casu ordinis mei, nec non privationis ecclesiarum mearum & anathematis obligatione tibi Leoni X. Pontifici maximo vero & indubitato Christi vicario, & pro te Sancto Petro Apostolorum principi, me nunquam quorumlibet suasionibus vel causis, aut alio quaesito colore, aut ingenio ad schisma, de quo Redemptoris no-

stri gratia ereptus sum, reverturum, sed semper in unitate sanctae Ecclesiae catholicae veraque obedientia ejusdem sanctissimi domini nostri, & successorum suorum semper & firmiter permanurum: & iuro per Deum omnipotentem, & sacra Dei evangelia, me in unitate praedicta semper futurum, ac omnia & singula supradicta, & infra dicenda perpetuo observaturum sub poena perjurii, aliisque supradictis, & nihilominus ad abundantem cordis mei sinceritatem ostendendam simpliciter & expresse Pisanae conciliabulum ejusque indictionem, ac omnia & singula in eo gesta, acta, & facta anathematizo & abjuro: ac promitto, credo, & simpliciter confiteor irrita & vana ac nullius roboris vel momenti, & a non habentibus auctoritatem gesta; quin potius temerarie praesumpta. Consentio autem sacro Lateranensi concilio tanquam nostra scientia tanquam nihil contra auctoritatem sedis Apostolicae aut fidem orthodoxam commiseris, si tamen forsitan mente aut verbo, aliquibus dictis seu actibus inibi factis consensisti, a quibusvis excommunicationis, suspensionis, interdicti, privationis, inhabilitatis, & aliis sententiis, censuris & poenis tam spiritualibus quam temporalibus & aliis quas etiam si illi vere adhaesisti propterea tam ex decreto & sententiis dicti praedecessoris & aliis diversis vicibus insuper confectis, quam alias quomodolibet incurristi, auctoritate apostolica absolvimus, &c. Datum Romae MDXIV. die XXI. aprilis anno II. Admissi ita supplices archiepiscopi preces Leo, ut hanc formulam praescriberet (b), ex qua Ecclesiae conciliaretur.

Pisanae conciliabulum damnat anathemate.

Spondet impossitam poenam toleranturum.

(c) Ib. p. 20.

X. Lugdun. archiep. iisdem verbis schisma ejurat. Intentatum anathema prohibentibus itineris ad conciliam.

Ne vero ad sedem Apostolicam accessus intercluderetur aditus, publico decreto patere itinera venientibus ad concilium, remota quavis exceptione, iussit Pontifex, poenasque in eos, qui non obtemperassent, sancitas instauravit. Ad pacem vero inter Christianos principes divini spiritus afflatu conciliandam proven-

(a) Ext. ejusd. lit. in act. conc. Lat. sess. 9.

Actum maxime in Later. concilio de Regibus conjugendis in Turcas.

Cur legati ea de causa non missi.

XI.

hendaque belli sacri in fidei hostes confilia, solemnes preces indixit (a), fideliumque pietatem ad eas fundendas proposito indulgentiarum premio accendit. Ad perpetuam rei memoriam sacro approbante concilio.

Nihil prius, nihil studiosius, aut magis ex animo curandum duximus, quam bella sedare ecclesiasticamque disciplinam pro viribus ac temporum ratione componere; ut placato per vitæ emendationem Deo, dominicum gregem nostræ fidei commissum compositis dissidiis in unum cogere & aggregare, unanimemque ac pacis & concordie vinculo tanquam firmissimo glutino unitum adversus communes hostes fidei Christianæ, cervicibus imminentes facilius adhortari ac concitare possimus. Cujus quidem expeditionis impio & crucis Christi implacabiles inimicos hoc vehemens nostrum desiderium ita cordi nostro infixum est, ut sacrum Lateranense concilium a felicitis recordationis Julio II. prædecessore nostro indictum ac inchoatum, ejusque obitu intermissum ea præcipue causa continuare & proseguere decreverimus, ut in diversis sessionibus in eodem sacro concilio per nos habitis patet, ut Christianis principibus seu eorum oratoribus in eo concilio congregatis, prælatisque ex diversis mundi partibus eo venientibus, pace inter ipsos Christianos principes composita, extirparisque ut par est primo ex Domini agro pestiferis heresum sentibus, & quæ ad ipsam expeditionem contra eosdem hostes necessaria, & ad gloriam & exaltationem orthodoxæ fidei aliarumque rerum consultationem pertinent, maturo consilio, omniumque assensu decerni feliciter possent: ad quod quidem concilium solemniter indictum riteque denuntiatur, etsi multi ex diversis Europæ partibus præclari, & in omni scientia præstantes viri convenerint, multi etiam legitime impediti mandata in publica forma miserint; non tamen bellorum ac temporum difficultatibus quibus loca plurima jamdiu hostilibus armis obsessa fuerunt, ea quam desiderabamus copia & multitudo convenire potuit. Nihil est præterea quod nobis adscribi possit, si hætenus quod forsitan multis necessarium videretur, & nos opportunum præ cæteris putamus, legatos de latere ad Reges & principes pro concordia eorundem principum & pace non misimus; hac sane causa id facere destitimus; principes enim ferre omnes suis ad nos literis ac nuntiis legatos mitti minime expedire aut necessarium esse significaverunt.

Circumspectos nihilominus ac probatæ fidei viros nuntios nostros etiam episcopali dignitate præditos ad eos ipsos principes,

& graviora inter se armis ac quantum conici poterat asperiora bella molientes, ultro misimus; quorum præcipue opera effectum est, ut pactis jam inter quosdam principes inductis, cæteri eas brevi approbaturi esse credantur: quare legatos uti proxima sessione decrevimus, ubi opus & expediens fuerit, pro stabili ac perpetua pace inter eos componenda, ac uti antea proposuimus mittere non postponemus; neque interim cum eorundem principum oratoribus apud nos agentibus quæ ad rem hujusmodi pertinent agere & meditari, neque ipsos etiam principes per nostros nuntios & literas ad id urgere & admonere cessabimus: quinetiam ut nostra pacis confilia & juges cogitatus omnipotens & misericors Deus promoveat ex alto, ac fidelem plebem æquis ac propitiis magis oculis aspiciat, & pro communi salute ac pace, compefcendaque nefariorum Christiani nominis hostium superba rabie ejus piis annuat precibus; universis & singulis primatibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, nec non ecclesiarum tam cathedralium quam collegiarum, tam secularium quam quorumvis ordinum regularium capitulis, collegiis, conventibus, plebanis, decanis, ecclesiarum rectoribus, cæterisque animarum curam habentibus, prædicatoribus, quæstoribus, ac verbum Dei ad populum pronuntiantibus, auctoritate apostolica injungimus, & in virtute sanctæ obedientie mandamus, quatenus intra missarum solemnitas, & dum inter aut extra illa verbum Dei ad populum proponatur, ac in eorum orationibus, quas capitulariter & conventualiter, aut alias in quibuscumque congregationibus facient, respectivo pro pace Christianorum & infidelium confusione has collectas habeant speciales, videlicet: Deus a quo sancta desideria; Et: Deus in cujus manu sunt omnes potestates & omnia jura regnorum respice in auxilium Christianorum; & nihilominus suis diocesanis & aliis quibuscumque personis utriusque sexus tam ecclesiasticis quam secularibus, quibus ratione prelaturæ & alterius cujuscumque superioritatis ecclesiasticæ præsidebunt, injungant ac in domino eos hortentur, quibus Dei verbum sua aut alterius auctoritate proponetur, ut privatim pro pace ut præmittitur Christianorum & infidelium exterminatione ad Deum ipsum ac gloriosissimam ejus matrem in oratione dominica, & in angelica salutarione preces effundant. Interjecta cohortatione ad proceres, ut colendæ mutæ concordie apud Reges operam navent, subdit.

Præterea omnibus & singulis prælati, principibus, & personis tam secularibus quam

Indictæ solemnes preces pro publica pace.

XII.

Divinum iudicium intentatum per turbaturis pacem.

Proposita indulgentia pacis confilia promoturis.

quam ecclesiasticis, cujuscumque status, gradus, dignitatis, & præeminentiæ aut conditionis existant, sub interminatione divini iudicii districtius inhibemus, ne dictæ paci per nos aut nostros seu sedis Apostolica legatos vel nuntios & episcopali dignitate præditos, ut præfertur, pro Christiane rei publicæ defensione & fidelium salute tractanda, aliquod impedimentum directe vel indirecte, palam aut occulte interponere, quoquo modo præsumant: sed qui in pace conficienda privatim aut publicum suorum principum, suarumve civitatum, aut reipublicarum, quorum quarumve ad eos ratione officii vel publici alicujus muneris cura spectabit, interesse præendant, illud, quoad modestius tranquilliusve poterunt, prosequentes, pacis nihilominus partes & studia, quantum in Domino poterunt, amplectantur. Nonnullis additis, quibus indulgentiarum præmia iis proponit, qui preces pro pace publica & cruceata expeditionis successu fuderint, subiicit. Quinetiam ad dictam pacem & expeditionem contra dictos Christianæ fidei hostes procurantem & ab ipso Deo imperandam, volentes spiritualibus donis Christifideles animare omnibus vere confessis & contritis, qui pro ipsa obtinenda pace ac decernenda expeditione, in missis, prædicacionibus & aliis divinis officiis, aut in collegialibus, conventualibus aliisque publicis aut communibus orationibus devoto ad Deum preces effundant aut apud principes, consiliarios, officarios, rectores vel alias personas suprascriptas, quæ ad pacem faciendam vel tractandam & expeditionem in hostes invictæ crucis, ut præmittitur, decernendam, aliquam auctoritatem habere videbuntur, diligentem ac solertem operam adhibebunt, quoties id fecerint; qui vero privatim ac particulariter pro præmissis a Deo consequendis devotas effuderint preces, septies in die si toties id fecerint, aut si minus, quoties id fecerint donec pax universalis, quæ per nos assidue tractatur, inter principes & populos in presentiarum armis dissidentes confecta sit & expeditio contra infideles nostros auspiciis decreta, de omnipotentis Dei misericordia ac de beatorum eius Apostolorum Petri & Pauli auctoritate confisi centum dies de injunctis eis penitentibus relaxamus, mandantes propterea venerabilibus fratribus primatibus, patriarchis archiepiscopis & episcopis ad quos presentes seu eorum exempla sub sigillis authenticis vel in urbe aut alibi fideliter impressa pervenerint, quatenus illas per suas provincias & dioceses quanto citius poterunt, faciant publicari ac debita executioni demandari.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Cæterum quod proposuimus, & toto corde concupivimus, reformationem interim ecclesiasticam tam curiæ nostræ, quam etiam venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium & aliorum in urbe commorantium, & alia complura necessaria, sacro approbante concilio, decrevimus, quæ aliis nostris literis in hac eadem sessione publicandis continebuntur, &c. Moniti etiam principes, ut oratores ad concilium mitterent, si quos nondum legassent: præsulibus, qui dignitatis religione obstricti sunt, ut interfert concilio, intentata ni veniant contumaciæ poena; ac demum universis principibus imperatum, ut venientes ad synodum libere per eorum terras ingredi patiantur. Dat. Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata, anno incarnationis dominicæ MDCXIV. III. non. maii pontificatus nostri anno II.

Assensere omnes patres; nil enim altius omnium animis infixum erat, quam ut positis mutuis odiis principes arma adversus Christiani nominis hostes vertent; qua de re tum in præcedentibus sessionibus sacræ conciones habitæ erant, tum in hac ab Antonio Puccio cameræ apostolicæ clerico inculcatum comploratunumque, in bellis iis civilibus quinque centena fortium virorum millia, a quibus infidelium imperia excindi poterant, interempta fuisse: Heu, exclamabat, esurientia principum corda nondum innoxii Christianorum visceribus satiata: heu situndam terram nondum de ferventi Christiani cruoris gurgite tumefactam: heu cæcam demonum rabiem nondum innumeris fidelium claudibus expletam, usquequo in humanam perniciem anhelas, æstuaris, ardetis? quingentis Christianorum millibus vigesimo abhinc anno cruento gladio confossis atque prostratis adhuc esuritis? adhuc sitiris? adhuc inhiatis? En, pater beatissime, qui nihil libentius facere ab ipso matris utero didicisti, quam parcere inimicis, & qui tuam victor amari mansuetudinem, quam virtutem vincendo formidari maluisti, parce obsecro filiis tuis non corruptibili empris auro vel argento, sed pretioso ac vivifico (a) Christi sanguine e diabolica potestate redemptis. Evigila, queso, intende evitare in saluberrimum componendæ pacis opus, quo perficiendo per legatos ac nuntios sedulam imparivis operam, ut arma interim conquiescant, a Christiano sanguine temperetur, experenda a cunctis impudicæ statuantur ommem tuam auctoritatem decretumque interpone. Delapsus deinde orator ad corruptos populi, cleri, ac monachorum mores, de

XIII.

Moniti principes ne differant præfules mittere ad concilium.

XIV. Quingentis centena millia muris discordiis necata.

Digna comploratio ob civilem hunc furorem.

(a) I. Petr. I.

Inter
Cardina-
lium &
præfulum
ordines
ortæ lites.
(a) Paris
no. 4. pag.
101.
XV.
Affectata
privilegia
a Card.
cum præ-
fulum da-
mano.

iis in pristinum splendorem restituendis egit, de quibus in ultima superioris anni sessione Leonem patribus editam sanctionem significasse vidimus; ea porro diutina ac diligenti disquisitione librata fuerat: cumque de iis, quæ censura in Cardinalibus & episcopis egere, vel ad eorum afferendam dignitatem sanciri videbantur, ageretur, aliquas æmulationes inter Cardinalium præfulumque ordines obortas describit Paris de Grassis his verbis (a).

Hæc autem sessio prius per menses aliquos fieri debebat iuxta cedulam intimatio- nis jam factæ; sed quia Cardinales, quibus expeditio demandata fuerat, tendebant ad prælatorum gravamen, & suorummet privilegiorum exaltationem cum dedecore prælatorum, propterea prælati, quorum consensus potius quam Cardinalium ratione numerositatis fecit concilium, deliberarunt nolle venire ad sessionem, aut si venissent, dare votum in contrarium & respondere per verbum: Displicet; unde hoc Papa intelligens voluit scire fundamentum præ- latorum ac causam contradictionis, & reni- rentia eorum: ipsi autem prælati dixe- runt, quod si Papa dignaretur ad congre- gationem venire, ubi omnes prælati mo- niti adessent, intelligeret factum: & sic Papa veniens precedenti septimana in capellam, ubi centum & viginti prælati aderant, intellexit a me ipso causam prius, videlicet quod Cardinales volebant habere privilegia multa contra prælatos, maxime de conferendis beneficiis vacantibus per obi- tum familiarium suorum, qui essent in mea & aliena diœcesi, & quod volebant habere reservationes in diœcesibus alienis, & nullus prælatus haberet in suis & si- militibus casibus, quos prælati tolerare no- lebant; & sic Papa blande colloquutus est prælatos, ut respectivo cum Cardinalibus agerent: Prælati autem responderunt, quod si particularim omnia recenserentur, Papa intelligeret causas motivas prælatorum.

XVI.
Resistunt
præfules
communi
consensu.

Et sic propositis aliquibus capitulis, quæ in sessione sanciri debebant, omnes prælati responderunt per verbum: Displicet; unde Papa in me subridens qui ejus lateri assi- stebam, laudavit mentem prælatorum, ad- dens quod prælati melius sapuissent quam ipse Papa, qui ligatus fuerat a Cardina- libus: immo dixit mihi, si posset, noller hujusmodi concilium procedere; quia nemo magis gravatus est quam ipse: & ideo proponi fecit quod si placeret prorogari ses- sionem faceret etiam prorogari; unde præ- lati contenti omnes assurrexerunt, bene- dicentes Pontifici: Cardinales autem ex hoc male contenti invenerunt causam quomodo

posset utriusque parti satisfieri; & sic fa- ctum est, videlicet quod nihil in cedula diceretur de his, quæ spectarent ad præ- latorum, nisi quæ communia essent prælati & Cardinalibus, sed ea differretur ad al- iam sessionem sequentem, ut factum est ac conclusum: quod tamen ægre factum est, venientibus prælati hinc uno respec- tu, & inde Cardinalibus alio respectu; volebant enim Cardinales fieri domini præ- latorum, prælati vero volebant liberari a superioritate Cardinalium quoad multa. Ita- que conclusio facta quod de prælati nihil diceretur in hodierna sessione. Et infra:

In ipsa sessione episcopus Massiliensis orator Regis Franciæ legit cedulam quoad pacem inter Christianos: & demum archiepiscopus Neapolitanus legit longissimam cedulam super reformatione curiæ. Cujus dignitas non parum splendoris ecclesia- sticis annalibus afferet. Concepta est hæc verbis.

Leo Sc. ad futuram rei memo- riam, sacrosancto approban- te concilio.

Cum pia memoriæ Alexander Papa III. prædecessor noster etiam in Lateranensi concilio decreverit, ut ætas, morum gra- vitas, ac literarum scientia in personis promovendis in episcopos & abbates dili- genter inquirantur, nihilque magis Dei Ecclesiæ officiat, quam cum immeriti assu- mantur prælati ad regimen ecclesiarum; propterea in promotionibus prælatorum, quarum a Romanis Pontificibus maxima ratio haberi debet, eo præsertim quod de promotis per eos ad ecclesias seu monasteria in extremo iudicio rationem Deo reddituri sunt, statuimus & ordinamus, ut deinceps perpetuis futuris temporibus patriar- chalibus, metropolitanis, ac cathedralibus ecclesiis & monasteriis pro tempore vacan- tibus, de personis iuxta præfati Alexan- dri constitutionem ætate maturo, gravitate morum, literarumque scientia præditis, non ad alicujus instantiam per commen- dam & administrationem seu conservatio- nem aut alio quovis modo provideatur, nisi ratione utilitatis ecclesiarum, pruden- tiæ, nobilitatis, probitatis, experientiæ, atque curialitatis antiquæ cum competente literatura, & in sede Apostolica merito- rum aliter visum fuerit faciendum; i- demque in electis & postularis, quorum electiones & postulationes per sedem Apo- stolicam admitti consueverunt, volumus observari: & si de minoribus ætate triginta annorum ecclesiis aut monasteriis hujusmodi contigerit provideri, non dispensetur cum eisdem, ut ecclesiis citra vigesimum septi- mum ætatis annum, monasteriis vero citra

XVII.
Diploma
de eccle-
siastica
disciplina
instauran-
da.

Designa-
torum
præfulum
& abba-
tum meri-
ta discuti
iussa.

Quæ do-
tes in iis
expetitæ

XVIII.

vigesimum secundum præesse valeant.

Quinimmo, ut accuratius diligentiusque idoneæ personæ promoveantur, statuimus, ut Cardinalis, cui electionis, postulationis, aut provisionis ecclesiæ seu monaste- rii relatio committeretur, antequam in sa- cro consistorio, ut moris est, referat com- missionem examinis ac relationis hujusmo- di sibi datam uni cujuslibet ordinis an- tiquiori Cardinali in ipso consistorio per se- ipsum, vel si ea die, qua sibi commissio- nis onus injunctum fuerit, consistorium non fuerit, per secretarium suum, aut alium quemlibet ex suis domesticis familiaribus notam illam facere debeat, qui tres prio- res aliis quamprimum sui ordinis Cardi- nalibus eam significare teneatur, nego- tiumque electionis, administrationis, po- stulationis, aut promotionis summarie, & de plano per seipsum dictus relator ex- aminet; & si qui contradixerint, his vocatis idoneos graves & fide dignos tes- tes, & si expediens opus fuerit, alios ex officio assumere, processusque & iura ejusmodi relationis una cum dictis testium die faciendæ relationis secum ad consisto- rium deferre debeat, neque ullo modo re- ferat, si præfatus in curia promovendus ma- jorem Cardinalium partem antea non adie- verit, ut quæ a referente collega sint Car- dinales audituri, oculata fide quantum ad personam promovendi attinet cognosce- re possint. Promotus vero eisdem Cardi- nales, qui præfatus in curia fuerint, ex antiquo more consuetudineque laudabili quamprimum visitare teneatur: quem qui- dem morem laudabilemque consuetudinem innovamus ac laudabiliter observari man- damus.

Promo-
vendus
in curia
fuerit,
Cardina-
les adire
jussus.

XIX.
Nullus
præfatus
nisi pro-
bato cri-
mine ex-
auctoran-
dus.

XX.
Monaste-
riorum
commen-
dacio su-
blata.

Et quoniam episcopalem dignitatem tu- eri illæsam, & ne improborum impugna- tionibus aut accusantium calumniis passim pateat, muniri par est; statuimus, ut nul- lus episcopus aut abbas quovis instante ac requirente, nisi sibi copia & facultas legiti- ma defensionis permittatur, etiamsi crimina fuerint notoria, diligenterque par- tibus auditis causa plenarie probata fuerit, dignitate privari valeat, neve aliquis præ- latus invitus, nisi aliis iustis efficacibus- que rationibus & causis transferatur, iux- ta formam ac decretum concilii Constan- tiensis.

Et quoniam ex commendis monasterio- rum, ut magistra rerum experientia se- pius docuit, monasteria ipsa tam in spiri- tualibus quam in temporalibus graviter læduntur; quippe quorum ædificia parim commendatorum negligentia, parim ava- ritia vel incuria collabantur, & in dies divinus cultus in his magis diminuitur, Ann. Eccl. Tom. XXXI.

passimque obloquendi materia personis præ- fertim secularibus præbetur, non absque dignitatis Apostolicæ sedis diminutione, a qua commende hujusmodi proficiscun- tur; ut eorum indemnitati salubrius con- sularur, volumus ac sancimus, ut cum il- la per obitum abbatum, qui illis præerant vacaverint, nullo pacto cuiquam possint commendari [ni pro conservatione autho- ritatis Apostolicæ sedis, & ad occurrendum malitiis illam impugnantium pro tempo- rum qualitate aliter nobis de fratrum no- strorum consilio visum fuerit expedire] sed de persona idonea iuxta præscriptam con- stitutionem eis ita provideatur, ut illis i- donei abbates, prout decet, præfuturi sint. Additum est, ut monasteria, quæ alienæ fidei & clientelæ commendata sunt, post eorum obitum Cardinalibus tantum, & aliis dignitate ac meritis conspicuis com- mendentur, ita ut quarta pars vestigia- lium ecclesiis addicatur. Vetita etiam xenodochia & alia pauperum usus ac al- limoniæ consecrata Cardinalium admini- strationi commendari: tum hæc sanc- cita.

Ordinamus etiam, ne ecclesiarum, ac quorumcumque monasteriorum, & mili- tiarum membra a suo capite, quod est ab- surdum, absque legitima & rationabili causa disjungantur, aut separentur. Unio- nes perpetuæ præterquam in casibus a jure permissis vel sine rationabili causa nun- quam fiant. Dispensationes autem ad plu- ra incomparabilia ultra duo, nisi qualifi- catis iuxta formam juris communis non concedantur, nisi ex magna & urgente cau- sa: & personis cujuscumque dignitatis parrochiales ecclesias, & earum perpetuas vicarias ac dignitates majores & princi- pales, etiam per viam unionis vel com- mende ad vitam ultra quatuor obtinenti- bus, ex nunc terminum duorum annorum præfigimus, ut interim quatuor tantum ex eis retentis, reliquas dimittere tenean- tur, &c.

De Cardinalibus.

Et cum sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardi- nales ceteros omnes in ipsa Ecclesia post summum Pontificem honore ac dignitate præcedant, conveniens ac debitum est, ut vitæ munditia, ac virtutum splendore cunctis præfulgeant: quapropter non mo- do hortamur eos ac monemus; verum et- iam statuimus & ordinamus, ut de cere- ro quilibet Cardinalium pro tempore exi- stens iuxta doctrinam Apostoli ita sobrie, caste, ac pie vivat, ut non solum a malo, sed ab omni etiam specie mali abstinens,

XXI.

Quando
permit-
tendæ di-
spensatio-
nes ad
plura
quam
duo in-
compati-
bilia.

XXII.
Datæ
Cardina-
libus le-
ges.

A specie
mali ab-
stineant.

coram hominibus luceat, Deumque imprimis operibus honorificet: sint omnes vigiles ac divinis officiis missarumque celebrationibus intenti, habeantque capellas suas in loco honesto, prout facere consueverunt, sitque eorum domus, familia, mensa, suppellexque non fastu aut pompa, neque superfluis rebus, neque aliquo modo reprehensibilis, ne peccandi excendendique modum licentia inde nascatur; sed ut æquum est, modestia & frugalitatis speculum dici mereantur. Illis itaque sint contenti, quæ sacerdotalem præferant modestiam, ac prælatos & quoscumque alios insignes viros ad Romanam curiam venientes benigne honorificeque tam publice quam privatim tractent, & apud nos & successores nostros gratiose liberaliterque eorum negotia commendata suscipiant.

Modestia laude excellant.

XXIII. Venientium ad sedem Apost. negotia pie promoveant.

Ne se cuiuspiam principis adversus alium ad dicant.

Iniuste gravatos juvent.

Præterea ministerium indecorum episcoporum prælatorumque in domibus non habeant, ne cæteris præesse instituti, & sacro charactere insigniti, in vilis descendant ministeria, passimque pastoralis officii contemptum inducant: eos itaque quos vel nunc habent, vel in posterum sunt habituri, honorifice, ut fratres, ac iuxta eorum status condecensiam tractent. Cumque Romano Pontifici communi omnium Christianifidelium patri assistant, personarum acceptatores vel advocatos eos fieri valde inconveniens est: propterea statuimus, ne partialitatem suscipiant aliquam, neque principum, aut communitatum, vel quorumcumque aliorum contra quemquam, nisi quantum iustitia & æquitas postulat, eorumque dignitas & conditio requirit, promotores aut defensores fiant; sed a privata omni passione sejuncti sedandis & componendis inter quoscumque litibus omni diligentia vacent incumbantque: principum & quorumcumque aliorum, ac præsertim pauperum & religiosorum iusta negotia pio promoveant affectu; oppressos & iniuste gravatos iuxta vires suas & officii debitum adjuvent: tituli sui loca, si præsentem in curia fuerint, personaliter, si vero absentes, per vicarium idoneum semel saltem singulis annis visitent: clericos & populos ecclesiarum titulo suo subjectarum cum diligentia inquireant, vigilentque circa cultum divinum & bona dictarum ecclesiarum; moresque in primis & vitam clericorum & parochianorum solerter explorent, eosque omnes & singulos ad recte honesteque vivendum paterno moneant affectu: pro augmento autem divini cultus & salute anime sue quilibet Cardinalis vel in vita donet, vel in mortis articulo relinquat titulo suo quantum sit satis ad presbyterum unum ibi commode su-

stentandum; vel si ecclesia indigeat reparatione, vel alia subventione, tantum illi relinquat vel donet, quantum conscientie sue videbitur. Subditur ut Cardinales ita suos affines benemeritos promoveant, ut largitionum magnitudo in aliorum damnum non vertatur: tum ut rem divinam in ecclesiis, quibus præfunt, studiose curent; idoneos sacerdotes præficiant, ædificia earum instaurant ac jura tueantur; tum subditur.

XXIV.

Statuimus etiam, ut dicti Cardinales circa numerum familiarium equorumque suis impensis alendorum magna utantur circumspeditione ac diligenti providentia, ne majorem numerum quam sua facultas conditio ac dignitas patiuntur habentes, luxus ac prodigalitatis vitio notari possint; neve rursus avari sordidiorum habeantur, si in magnis & amplis redditibus paucissimis victum præbeant, cum domus Cardinalis patens hospitium, portusve, ac refugium proborum & doctorum maxime virorum & pauperum nobilium honestarumque personarum esse debeat. Sint igitur circummodum & numerum tenendi prudentes, ac de familiarium qualitate imprimis curiosi, ne ex alienis vitiis turpem sibi contrahant infamiam notam, vulgoque obloquendi calumniandi que iustas præbeant occasiones. Et cum maxime providendum sit, ut non solum coram Deo, cui primum placere debemus, sed etiam coram hominibus opera nostra probentur, ut cæteris exemplo ad imitandum possimus esse; ordinamus, ut quilibet Cardinalis se domus ac familia sue optimum rectorem præferat, & ostendat esse, tam circa ea, quæ extrinseca omnibus apparent, quam que intus latent abscondita.

Sit eorum domus proborum & doctorum hospitium.

Habeat itaque eorum quisque sacerdotes & levitas honestis vestimentis indutos, atque teque provideat, ne quis in familia sua quoquomodo beneficiatus & in sacris ordinibus constitutus vestes portet versicolores, nec eo habitu utatur, qui ordini ecclesiastico parum conveniat: quare in presbyteratus ordine constituti vestes colorum que clericis a jure non prohibeantur deferre debeant usque ad talos saltem demissas: & habentes dignitates in cathedralibus, & canonici etiam dictarum cathedralium ac primam dignitatem in collegiatis habentes, & Cardinalium capellani missas celebrantes capitulum deferre in publico teneantur. Et paulo infra: Tam clerici beneficiati, quam in sacris ordinibus constituti comam neque barbam non nutriant, neque mulas aut equos cum phaleris ornamentisque ex velluto aut serico factis habeant; sed ejusmodi rebus ex panno tantum, aut

XXV. Sacerdotes honeste cultos familiares habeant.

Clericis vetitum comam alere.

corio simpliciter utantur. Additis nonnullis aliis de honesto familiae cultu, & luxu castigando imperatum Cardinalibus, ut strenue ad nascentes hæreses ex Dei Ecclesia extirpandas incumbant.

XXVI. Curia Cardinales explore quæ hæreres pullulent & in quibus locis. Qui populi venientur bellis.

Legati de latere ludent provinciis, non mittant internuntios.

XXVII. Cardinali est muneris Pontifici assistere.

Et quoniam ad Cardinales maxime spectat operum optimorum cura; pro viribus laborabunt scire quæ regiones hæresibus, erroribusque ac superstitionibus contra veram & orthodoxam fidem infectæ sint, & ubi divinorum mandatorum ecclesiastica deficiat disciplina, quique Reges ac principes seu populi bellis infestentur, vel infestari timeant. Hæc & hujusmodi scire ac nobis & Romano Pontifici pro tempore existenti referre operam dabunt; ut opportuna & salutaria talibus malis ac pestibus remedia vigilanti studio excogitari valeant. Et cum frequenti ac prope quotidiana experientia notum sit, provinciis ac civitatibus propter suorum legatorum de latere absentiam multa sæpius contingere mala, variaque non sine Apostolica sedis præjudicio scandala oriri; statuimus & ordinamus, ut nullis Cardinalibus provincias ac civitates legationis titulo obtinentes, eas per locum tenentes aut officiales quoscumque administrare liceat; sed personaliter ipsi pro majori parte temporis adesse, atque eas omni vigilantia regere & gubernare teneantur. Et infra: Et qui nunc titulum legationis obtinent aut pro tempore obtinebunt, si in Italia intra tres menses, si extra Italiam quinque a die præsentis publicationis ad suas provincias ire ac majorem temporis partem ibi residere teneantur, nisi de nostro & successorum nostrorum mandato pro aliquibus gravioribus negotiis in Romana curia retineantur, vel ad alia loca prout necessitas postulat mittantur; & tunc in dictis provinciis ac civitatibus vicelegatos, auditores & locumtenentes cæterosque consuetos officiales cum debitis provisionibus ac salariis habeant. Qui præmissa omnia & singula non servaverit emolumentis quibuscumque legationis careat; quæ quidem propter hoc antiquitus ordinata & instituta fuerunt, ut opportuna legatorum præsentia populis esset salutaris, non ipsi laborum & curarum penitus expertes lucro tantum suæque legationis titulo inhiarent.

Et cum Cardinalis officium imprimis versetur in frequenti Romani Pontificis assistentia, & sedis Apostolicæ negotiis; propterea statuimus, ut omnes Cardinales in Romana curia resideant; & qui sunt absentes, si in Italia intra sex menses, si extra Italiam intra annum a die publicationis præsentis constitutionis revertantur: alioquin fructus beneficiorum, & omnium officiorum suorum emolumenta amittant, omnibusque privilegiis generaliter & spe-

cialiter Cardinalibus concessis quamdiu abfuerint omnino careant; exceptis tamen illis, quos ratione officii ab Apostolica sede injuncti, vel de Romani Pontificis mandato aut licentia, vel iusto metu, aut quavis alia legitima causa impediente vel agrotationis abesse contingat, privilegiis, indulgentiis, & immunitatibus eisdem Cardinalibus concessis, & in bulla nostra sub data coronationis nostræ contentis & expressis in suo robore nihilominus permanentibus. Prohibiti etiam nimii ac profusi sumptus in Cardinalium funebri apparatu.

Careant privilegiis si sine causa iusta abfuerint.

Pro reverentia autem sedis Apostolicæ utilitateque, & honore communi Pontificis & ipsorum Cardinalium, ut scandalorum, quæ nasci possent, occasio tollatur, majorque in sacro senatu libertas vororum fiat, liceatque, ut par est, Cardinali cuique secundum Deum & conscientiam suam libere & impune quodcumque sentiat dicere; statuimus ne quis Cardinalium vota in consistorio data, & quæcumque ibi gesta aut dicta, quæ in odium, aut præjudicium, aut scandalum alicujus redundare possint, scripto aut verbo, vel quovis alio modo revelet, sub pena perjurii & inobediencie. Et quotiescumque a nobis & Romano Pontifice pro tempore existente specialiter & expresse ultra præmissa indictum fuerit, supra aliqua re silentium, si quis contra fecerit, ultra pœnas, excommunicationem late sententia incurrat, a qua non possit absolvi nisi a nobis vel præfato Romano Pontifice, & cum expressione causæ, præterquam in mortis articulo.

XXVIII. Libertas dicendi in senatu permittitur.

Pœnæ arcana consilia patefacturis proposita.

Reformationis curia & aliorum. Et cum omnis ætas ab adolescentia pronasit ad malum, & a teneris assuescitur ad bonum magis sit operis & effectus; statuimus & ordinamus, ut magistri scholarium & præceptores pueros suos sive adolescentes, nedum in grammatica & rethorica, ac cæteris hujusmodi audire & instruere debeant; verum etiam docere teneantur ea, quæ ad religionem pertinent, ut sunt præcepta divina, articuli fidei, sacri hymni & psalmi, ac sanctorum vitæ, diebusque festis nihil aliud eos docere possint, quam in rebus ad religionem & bonos mores pertinentibus, eosque in illis instruere, horrari & cogere in quantum possunt teneantur; ut nedum ad missas, sed etiam ad vespertas divinaque officia audienda, ad ecclesias accedant; & similiter ad prædicationes & sermones audiendos impellant, nihilque contra bonos mores, aut quod ad impietatem inducat eis legere possint.

XXIX.

Diebus festis magistrorum artium divina tantum docere iusti.

Ad abolendam vero execrabilem blasphemiam, quæ in maximum divini nominis & sanctorum contemptum supra modum

Blasphemis propositæ pœnæ.

Si clericus fuerit.

Si laicus nobilis.

alias xxxv.

Si laicus ignobilis & ter deliquerit.

Judices non animadvertentes in blasphemos plebend.

Audientes blasphemos coarguant vel dehauciant.

involuit; statuimus & ordinamus, ut quicumque Deo palam seu publice maledixerit, contumeliosisque atque obscenis verbis dominum nostrum Jesum Christum, vel gloriosam virginem Mariam ejus genitricem expresse blasphemaverit, si munus publicum jurisdictionemve gesserit, perdat emolumenta trium mensium pro prima, & secunda vice dicti officii; si tertio deliquerit, illo eo ipso privatus existat: si clericus vel sacerdos fuerit, eo ipso quod delicto hujusmodi fuerit convictus, etiam beneficiorum quacumque habuerit fructibus, applicandis ut infra, unius anni mulctetur; & hoc sit pro prima vice, quam blasphemus ita deliquerit: pro secunda vero si ita deliquerit & convictus, ut praefertur, fuerit, si unicum habuerit beneficium, eo privetur; si autem plura, quod ordinarius maluerit id amittere cogatur: quod si tertio ejus sceleris arguatur & convincatur, dignitatibus ac beneficiis omnibus quacumque habuerit eo ipso privatus existat, ad eaque ulterius retinenda inhabilis reddatur, eaque libere impetrari & conferri possint. Laicus vero blasphemans, si nobilis fuerit, poena viginti quinque* ducatorum mulctetur, & pro secunda vice quinquaginta fabrica basilicae principis Apostolorum de urbe applicandorum & aliorum, ut infra deducitur; pro tertia vero nobilitatem perdat. Si vero ignobilis ac plebeus fuerit, in carcerem detrudatur: quod si ultra duas vices publice blasphemans deprehensus fuerit, mitra infami per integrum diem ante fores ecclesiae principalis mithratus stare cogatur: si vero pluries in hoc ipsum peccatum lapsus fuerit, ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad iudicis deputari arbitrium. In foro autem conscientiae nemo blasphemiae reus absque gravissima poenitentia severi confessoris arbitrio iniuncta possit absolvi: qui vero reliquos sanctos blasphemaverit, arbitrio iudicis rationem personarum habituri mitius aliquanto puniri volumus. Statuimus etiam, ut seculares iudices, qui contra tales blasphemiae convictos non animadvertent, eosque iustis poenis minime affecerint, quantum in eis fuerit, quasi eisdem sceleri obnoxii eisdem quoque poenis subiciantur: qui vero in illis inquirendis puniendisque diligentes & severi fuerint, pro qualibet vice decem annorum indulgentiam consequantur, & tertiam partem mulctae pecunariae habeant: quicumque vero blasphemantem audierint, eum verbis acriter oburgare teneantur, si citra periculum suum id fieri posse contineat, eundemque deferre vel notificare apud iudicem ecclesiasticum seu secularem intra triduum debeant: quod si plures dictum blasphemantem

simul audierint, singuli eum accusare teneantur, nisi forte omnes convenerint, ut unus pro cunctis tali fungatur officio. Quos omnes in virtute sanctae obedientiae hortamur & monemus in Domino, ut pro divini nominis reverentia & honore in suis dominiis ac terris praemissa omnia servari & exactissime exequi mandent, ac faciant, uberrimam ab ipso Deo tam boni ac pii operis mercedem habituri, similemque annorum decem indulgentiam ab Apostolica sede consequenturi cum tertia parte mulctae, qua dictus blasphemus plectetur, quoties tales scelus puniendum curaverint: quam quidem indulgentiam & reliquam tertiam mulctae partem accusatori blasphemii nomen deferenti similiter concedi & assignari volumus, aliis poenis contra hujusmodi blasphemos per sacros canones expressis nihilominus in suo robore manentibus.

Ut clerici praesertim caste continenterque iuxta canonum praecepta vivant, statuimus ut contra facientes acriter secundum canones puniantur: si qui vero tam laicus quam clericus de crimine, propter quod veniura Dei in filios diffidentiae, convictus fuerit, poenis per sacros canones aut ius civile respectu imponitis puniatur: concubinarij autem sive laici sive clerici fuerint, eorundem canonum poenis mulctentur, neque superiorum tolerantia seu prava consuetudo quae potius corruptela dicenda est, a multitudine peccantium, aliave qualibet excusatio eis aliquo modo suffragetur; sed iuxta juris censuram severe puniantur. Ad bonum vero & quietum regimen civitatum ac locorum omnium Romanae ecclesiae subiectorum, constitutiones bonae memoriae Aegyptii episcopi Sabinensis olim editas innovamus easque inviolabiliter servari praecipimus & mandamus. Et ut nefariae simoniae labes ac pestis non solum a Romana curia, sed ex omni etiam Christiana ditione in perpetuum ejiciatur, constitutiones per antecessores nostros etiam in sacris conciliis contra hujusmodi simoniacos editas innovamus, easque inviolabiliter servari praecipimus, ac poenas in eis contentas pro expressis & insertis haberi, & delinquentes etiam autoritate nostra affici volumus.

Statuimus quoque & ordinamus, ut quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus suos non faciat pro rata omissionis recitationis officii & temporis: sed eos tanquam iniuste perceptos in fabrica hujusmodi beneficiorum, vel pauperum elemosynas erogare teneatur: si vero ultra

XXX.

Sodomita severe puniendi.

Et concubinarij.

Aegyptii Card. leges instituat.

Constitutiones in simoniacos renovatae.

XXXI. Intermitentes divina officia suspendi pri-vandi.

Sacerdotio deurbatur, qui aeneus quindies non dixerit.

Ne principes ecclesiastica vectigalia detineant.

XXXII. Instaurata decreta vetera pro apostolica libertate.

Perculsi anathemate Reges qui eccummas clericis impereant.

dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, legitima monitione precedente beneficio ipso privetur; cum propter officium detur beneficium. Intelligatur autem officium omittente quoad hoc, ut beneficio privari possit, qui per quindecim dies illud bis saltem non dixerit; Deo tamen ultra praemissa de dicta omissione redditurus rationem: quae poena in habentibus plura beneficia reiterabilis toties sit, quoties contrasacere convincantur. Et cum fructuum ecclesiarum cathedralium & metropolitaniarum, monasteriorumque & aliorum quorumcumque beneficiorum ecclesiasticorum plenaria dispositio & administratio ad nos & Romanum Pontificem pro tempore existentem, & illos etiam, qui ejusmodi ecclesias, monasteria, & beneficia iure & canonice obtinent, solum pertineant, secularisque principes omni etiam divino iure id prohibente dictis ecclesiis, monasteriis, ac beneficiis introumittere se nullatenus debeant; statuimus & ordinamus, ut fructus, redditus & proventus ecclesiarum, monasteriorum, ac beneficiorum per seculares ullos principes, etiam si Imperatores, Reges, Reginae, seu respublicae, vel potentatus fuerint, aut per eorum officiales seu iudices etiam ecclesiasticos vel quascumque alias personas publicas vel privatas de eorundem Imperatoris, Regum, Reginarum, ac principum, reumque publicarum, vel potentatus mandato, sequestrari, occupari, aut modo aliquo detineri, ipsique hujusmodi ecclesias, monasteria, ac beneficia obtinentes sub praetextu fabricae instauratoriae, sine Romani Pontificis pro tempore existentis expressa licentia, aut elemosynarum seu quoties alio colore aut fuce impediri non debeant, quominus de illis, ut antea, libere ac sine impedimento disponere valeant. Proposita sunt graviores poenae ecclesiasticae iis, qui haec sacra imperia infregerint.

Et cum a iure tam divino quam humano laicis potestas nulla in ecclesiasticas personas attributa sit, innovamus omnes & singulas constitutiones felicis recordationis Bonifacii Papae VIII. etiam praedecessoris nostri, quae incipit: Felicis; & Clementis V. quae incipit: Si quis suadente; nec non quascumque alias apostolicas sanctiones in favorem libertatis ecclesiasticae, & contra eius violatores quomodolibet editas, & poenas etiam contra talia praesumentes in bulla, quae legitur in caena Domini, contrariis, in suo robore permansuris: & cum in Lateranensi pariter ac conciliis generalibus, sub excommunicationis poena prohibitum fuerit, ne Reges, principes, duces, comites, barones, respublicae, & alii potentatus qui-

cumque regnis, provinciis, civitatibus, ac terris quoquo modo praesidentes, collectas, decimas, & alia hujusmodi onera clericis, praelatis, & aliis quibuscumque personis ecclesiasticis imponant exigantque, neve a sponte etiam dantibus & consentientibus etiam recipiant, atque in praemissis auxilium, favorem, consiliumve palam vel occulte praestantes, in excommunicationis latae sententiae poenam eo ipso incidant; & ipsa quoque respublicae, ac communitates, & universitates circa hoc quomodolibet delinquentes ecclesiastico eo ipso subiciantur interdicto: praelati etiam praemissis absque Romani Pontificis expressa licentia ultro consentientes excommunicationis & depositionis poenam eo ipso incurrant. Statuimus & ordinamus, ut de cetero talia praesumentes, etiam si, ut praefertur, qualificati fuerint, ultra supradictas poenas, quas contravenientes eo ipso incurere volumus, innovamus quod ad omnes actus legitimos inhabiles, & instabiles habeantur.

Et cum secundum leges civiles, & sacrorum canonum censuras, sortilegia per invocationem demonum, incantationes, divinationes, superstitionesque prohibita sint, statuimus, decernimus, & ordinamus, ut clerici, qui in praemissis culpabiles inventi fuerint, arbitrio superiorum infamia notentur: si vero non destiterint deponantur, atque in monasterium ad tempus arbitrio superioris praesiniendum detrudantur, beneficiisque & officiis ecclesiasticis priventur: laici vero utriusque sexus excommunicationis & aliis poenis iuris tam civilis, quam canonici subjaceant.

Et ut omnes fidei Christiani, ac de fide male sentientes, cujuscumque generis aut nationis fuerint, nec non haeretici seu aliqua haereticis labes polluti; vel judaizantes, a Christianorum coetu penitus eliminentur, & a quocumque loco, & praesertim a Romana curia expellantur, ac debita animadversione puniantur, statuimus, ut contra eos diligentem inquisitionem ubique & in dicta curia maxime procedatur per iudices per nos deputandos, & ejus criminis reos & legitime convictos debitis poenis puniri; relapsos vero absque ulla spe veniae aut remissionis affici volumus.

Et cum constitutiones & ordinationes nostrae hujusmodi, quas pro nunc ordinamus, vitam, mores, ecclesiasticamque disciplinam concernant; tam officiales nostros, quam alios, tam in Romana curia, quam extra ubique locorum commorantes, illis ligari, eosque ad eorum observationem inviolabiliter teneri volumus atque decernimus, &c. Nulli ergo hominum, & si quis &c. Datum Rome in publica sessione in

XXXIII.

XXXIV.

XXXV.

Decreta adversus haereticos inquisitio.

Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno incarnationis dominice MDXIV. III. nonas maii pontificatus nostri anno II.

XXXVI. De hac functione a patribus comprobata hæc tradit Paris (a) : Fuit tandem approbata, licet Papa dixerit. Placet; sed aliqua videntur mutanda: unde prælati assistentes & alii, qui dispositi erant ad libere consentiendum, etiam ipsi dixerunt varie, tamen fuit comprobata a majori parte; nam cum essent in totum centum & quadraginta mibræ, vix decem perplexi responderunt. Recensita sunt in actis concilii eorum responsa. Agitatam in hac sessione controversiam de supremo in Cruciferos Prussis imperio inter cæsareum & Polonum oratores, refert idem Paris; sed illam ad primum Cardinalium consistorium, ut in eo dirimeretur a Leone extractam addit (cujus rei causæ inferius ex pontificiis ad Livoniæ magistrum literis aperientur) demumque sessionem decimam indictam principio decembris celebrandam. Sed cum ea, quæ proponenda erant, sæpius excussa ob sui gravitatem nondum digesta forent, ea sessio in proximum annum iterum iterumque extracta est.

Controversiæ Pruthenorum & Polonorum Cardinalibus permittæ.

XXXVII. De bello Turcico actum.

(b) Leo apud Petr. Bem. l. 10. ep. 5. 6. 7. Italica Selimi expeditio retardata a Persa. (c) Barrof. l. 10. c. 6. (d) Ext. apud Bizar. hist. ver. Pers. l. 10.

XXXVIII.

Interea Leo omnem curam posuit in perducendis ad exitum arduis illis consiliis, quæ in superiori sessione de pace inter Christianos redintegranda, vertendisque eorum armis adversus Turcas promulgat: quæ subinde eo magis intendit, quo Selimi Turcarum Imperatoris potentiam in dies ingravescere, Sophimque Persidis Regem, cujus vis illius dominandi cupidini frænum iniicere poterat, ab eo fractum audivit (b); omnes namque maximus incessit timor, ne Turca triumphato Persa ad convellendam Christianam rem sævos furentesque impetus effunderet: nec frustra concepti erant metus; quippe ipsum meditatam (c) universi orbis imperio potiri, primumque Italiam excidio dare eo ipso tempore, quo Lateranense celebrabatur concilium: sed ab ea conficienda expeditione (d) a Persa, qui illius nepotis profugus suscepta causa in Turciam incurerat, distractum referunt literæ Henrici Pæniæ ad Cardinalem. Saulum Genuensem Constantinopoli datæ; tum Bartholinum Cæsari atque Hungariæ & Poloniæ Regibus congregatis eadem exposuisse pro concione videbitur suo loco.

Reverendissime in Christo pater & domine, domine observandissime, post humillimam commendationem, &c.

Selimus Imperator post fratres nepotesque strangulatos, omnia sibi ex sententia

cedere perspiciens, rerum successu tumens, animo jam pridem orbis terrarum imperium complexus, expeditionem in Italos parare cœperat, ratus his subjugatis, reliquum quod destinaverat facile perfici posse. Itaque ingenti materia cæsa trirèmes fabricare, navalia edificare, remiges sociosque navales atque milites congregare imperaverat; commeatu ad maritimas urbes, unde facilius in Italiam transitus, qui satis navibus essent, deferre: atque ut hoc tutius peragere valeret, cum Hungaro pacem firmare mollitis aliquantulum conditionibus ab eo propositis statuerat. Chendemumque a consiliis, & longa familiaritate, etiam antequam ad imperium adsumeretur notum, bellique non experem Ciliciæ partique Cappadociæ Turcarum imperio subiectæ præsidem fecerat, data ei non parva militum manu, qua & fines imperii tutaretur, & hostem scilicet Amuratum ex fratre nepotem, ad Ismaelem Sophum profugum arceret: quippe per exploratores cognoverat Ismaelem Scythico bello impeditum id solum cogitare, neque ullo modo suppetias Amurato laturum arbitratur, tam in remotis orbis partibus præpeditum: quapropter satis tutum ab omnibus partibus imperium existimans Italicam animo versabat expeditionem. Sed longe aliter ac ipse putabat evenit; nam Ismael Sophus peracto scythico bello, hostibusque debellatis cum viginti signis collatis pugnavisset, redacta in potestate regione, usque ad glaciæ Oceanum progressus, pacata provincia, ad Armeniam majorem rediit, motus Turcici, ut fertur, imperii propius, quos absens intellexerat, inspecturus: ibidemque invento Amuratho, deque rebus eo in Scythia orientali morante apud Turcas hostis apprimè doctus, imperatorii filii fortunam miserus, quem tam miserabiliter amisso per dedecus patre exulem intuebatur, in avitum imperium armis reducere constituit: moroque ab Terva seu Teuris victore milite, quem in tria diviserat agmina, trinisque castris intervallo sexdecim stadiorum disposuerat, ducesque assignaverat duobus Amuratum & Ustaoglum, tertia vero sibi reliquerat; cumque his quasi Cappadociam Turcico subditam imperio invasurus proficiscitur. Quod cum Chendemus præsensisset, ad Selimum literis missis detulit, hortatusque est, ut quam citissime trajecto Hellesponto, omnia Italica expeditione, ad tuendos imperii fines advolaret; alioquin impar præsidium & tutandis contra tot hostes finibus idoneum nactum Ismaelem omnia ferro ignique vastaturum.

Quibus acceptis ab Hadrianopoli movit [civitas hæc Thraciæ est] & Constantinopoli-

Ut classem apparari iussit.

Chendemum Ciliciæ & Cappadociæ præfecerit.

Sophi ingentes in Scythia progressus.

Amurathes ad eum proficiscitur.

Cappadocia a Persa tentata.

Italica expeditio in Persiam avertita.

XXXIX.

Hadrianopolim petiit: mox nostro transfretato Hellesponto antiquam Chalcedoniam urbem Bithyniæ iussu subsequi provinciarum præfectis, quos Sangacos appellant, pariterque omnibus Europæ militibus, quibus aliquantulum ibi præsolatis per Bithyniam, Phrygiam, atque Galariam ad Eusegen Cappadociæ oppidum toto sequente exercitu sexagesimis pervenit castris. Interjectis nonnullis, ut Chendemum suadentem ne ulterius hostem, qui dolo cessisse videbatur, sequeretur, cædi iusserit, perque Moscios montes, ubi Taurum Euphrates scindit, Armeniam majorem ingressus, dextraque Aladotum Cappadociæ montana principem Mahometanum; læva vero Regem Armeniæ (minoris scilicet Christianum schismaticum) relinquendo semper proximis Euphrati ita incesserit, ut dextera parte agminis ripas tangeret, donec ad Pariadros montes & fontem fluminis perveniret, atque Araxi fluvio trajecto prope Choim oppidum castra fixerit, ac demum Persicæ copię comparuerint, nimirum Ustaoglo duce quadraginta millibus cataphractorum equitum succincto ab Ismaele qui interiecto trium dierum itinere, reliquas acies colligebat exitumque pugne præstolabatur, præmissis cruentissimum hoc inter Turcas Persasque certamen describit Pæ-nias.

Chendemus a Selimo caesus.

Varia Selimi itinera.

XL. Perlarum cum Turcis cruenta pugna.

Bellicis tormentis profligati Persæ.

Jam in occasu sol erat nono kal. Septembris; cum subito ingenti motu uno agmine ex cataphractis omnibus facto Turcis nihil minus tunc expectantibus, Ustaoglus in dextrum cornu impetum fecit, Berclerbechumque inter primos pugnantem obruncat, ceteros prosternit fugatque; difficile enim erat parim incrimibus partim lævi armatura & solis lorice tectis contra cataphractos resistere: moxque diviso agmine per transversos pedes altera parte lævum invadit cornu, altera Imperatorem in subsidiis morantem; cœperantque pene omnes Turcæ retrocedere, cum Imperator inops consilii bombardis hostem ferire iussit: quare non minorem in suo quam in alieno agmine stragem edidit, quo factum est, ut insolito bombardarum strepitu equis perterritis renitentes Ismaelitani equites terga vertentes amisso Ustaoglo duce icluque bombardæ interfecto, & viginti millibus ex suis, quos Turcæ infecuti castris spoliaverunt; in quibus ingentem gemmarum numerum invenerunt, alimentorumque satis amplam copiam. At ipsi Sophi sua clapsi [nam nocte impediente eos Selimitani persequi non audebant] ad Ismaelem, qui trium dierum itinere intervallo aberat, cum exercitu validissimo se contulerunt, remque ordine celtam narrant. Ann. Eccl. Tom. XXXI.

rarunt. Quibus intellectis Ismael ratus optimum universas vires in unum congregare totisque viribus cum eo decertare, exercitum, cui Amuratum præfecerat, secum jungit pugnaturus occasione capta; & noctu portus ob bombardarum metum, quam interdii.

Interea Selimus rem peregrisse hostemque internecioni dedisse existimans, quamvis cruentissimam habuisset victoriam, ampliusque quam quinquaginta millia hominum amisisset; inter quos robur militia decem & octo Sangacos ex Europa cum omnibus pene eorum militibus, non tamen urbes Armeniæ ad deditionem sollicitare destitit, nec eum opinio fefellit; nam Teuris sive Terva urbs Armeniæ majoris & metropolis regni statim imperium suscepit, præsidium in urbem intromisit, missisque ingentibus donis ad Imperatorem, ut ad urbem accederet rogavit, seu quia ita Ismael ordinaverat, ut intercepto præsidio Selimum imbecilliores redderet, seu favore vulgi eo se inclinante; quo & fortuna his gestis Selimus nuncios alterum ad filium Hadrianopolim, alterum ad nostram destinavit rempublicam, a quo ego omnia superius scripta præsens accepi, multaque alia, quæ sciens prætereo alias latius scripturus.

Jamque in tuto esse videbatur Turcarum Imperator, converteratque animum ad provinciam ordinandam, octoque erant elapsi dies, ex quo apud Choim pugnatum erat oppidum, & hoc Armeniæ majoris, neque ex loco secesserat, faustum atque fortunatum id solum, in quo vicerat arbitratus, aberatque a Teuris expedito homini itinere duorum dierum intervallo; & ecce qui nuntiarent præsidium Teuris impostum ab Ismaelitans deletum, ipsumque Ismaelem ingentibus copiis recenti milite adventare: quo nuntio perterritus omnes sub armis vigilare jubet; ipse mutato tabernaculo ad contubernia gregariorum se contulit, veritus ne, si in suo pernoctaret tabernaculo, ab Ismaelitans aut vivus caperetur aut pugnant interficeretur; quippe per transfugam septem millia cataphractorum conjurasse, ut se aut vivum caperent aut interficerent didicerat, fecissentque ni tabernaculo mutato prævidisset: nam eadem nocte, qua tabernaculum mutaverat, imperatorio habitu deposito Selimus Ismaelem castra cum conjuratis reliquisque militibus aggreditur, perque vim & militum robur cæsis, qui repugnabant, tabernaculum Imperatoris prosternit, illiusque vicarium obruncat, universumque exercitum cædit; visque Selimus cum paucis relictis bombardis, quibus in tanto tumultu usus non erat, obscuritate noctis adjutus effugit, qui

XLI. Quinquaginta millia Turcarum in eo prælio amissa.

Tarvisum Selimo datum.

XLII.

Perlarum equitum adversus Selimum conjuratio. Arte insidiosa victæ. Fugatus nocturno prælio Selimus.

qui nunc in *Amasia* oppido *Cappadocia* dicitur esse viresque rescire donec hostis adveniat, iterum pugnaturus. An *Ismael* victoria uti velit incertum adhuc est, nullumque eius rei iudicium extat, seu quia & ipse cruentissimam victoriam habuerit, seu quod in nudo solo & sine arboribus difficile militi & praesertim equiti per hyemem iter esset; alioquin potentissimum Regem, ut qui *Armeniam*, *Mesopotamiam*, *Persiam*, *Hircaniam*, *Albaniam*, *Parthiam*, *Bactrianos* insuper cum orientibus *Scythis* & partem *Indie* possideat; nam *Lusitanos* in mari *Indico* nonnulla eius castella cepisse *Sophis* referentibus intelleximus, & praesertim laesitum incredibile est posse quiescere: urcumque erit, *Selimus* ruinam suam quantum potest occulit, novum militum parat, quamvis in *Europa* aut nemo aut pauci relictis sunt, &c. Die VI. novembris MDXIV. ex *Constantinopoli*.

XLIII.
Caesar ad-
monitus
de pericu-
lis Tur-
ca immi-
nentibus.

(a) Ext.
apud
Petr.
Bemb.
l. 10. ep. 5.

Pontifex qui pro Christianae reipublicae salute excubabat, per exploratores recentem *Selimi* de *Persia* victoriam, nondum extremos adversos casus acceperat, metuensque *Hungariae*, quam anno superiore adortus fuerat, *Maximilianum* *Caesarem* gravissimis verbis monuit, ut dissensiones quae ipsum inter ac principes *Christianos* (a) finitimos, *Galium* nimirum ac *Polonum* Reges & *Venetos* etiam haecenus fuerant, amica pactione componeret, periclitantisque rei *Christianae* adversus *Turcam* *Persicis* spoliis exultantem patrocinium susciperet.

Maximiliano Imperatori designato. Audita ea victoria, quam ingentem & maximam *Turcarum* Rex *Selimus* contra *Ismaelem* *Sophim* *Persiae* Regem de mense augusti prosperrimo successu est consequutus, fratribus nostris ecclesiae Romanae Cardinalibus statim adhibitis, diligentique consilio ea de re habito, visum est nobis ad omnes *Christianos* Reges esse literas dandas, quibus literis & eos certiores tanta de re faceremus, & hortaremur, ut imminente universae rei *Christianae* periculo communi consensu atque sententia ire obviam vellent: quorum quidem Regum, cum tu primus & dignitate & autoritate sis, id nobis recum primum atque potissimum esse agendum existimavimus. Itaque exemplum *Selimi* literarum ad *Epidaurenses*, quibus victoriae summa seriesque continetur, ad te mittimus; quo perlecto pro tua singulari prudentia facile perspicias aversus a nostris moribus atque sacris homo esset, ab ineunte aetate bello exercitibusque ductandis assuetus, qui se regnandi libidine contra patrem senem armaverit, cumque regno expulerit, ad mor-

Quantum
Selimus
formidan-
dus sit.

remque compulerit, perfratrum & propinquorum aliam super aliam coacervatas caedes, ad maximum orbis terrarum imperium evectus, eo demum in *Asia* Rege devicto, cuius unius maxime opes atque potentiam verebatur, ejusque regno capto, quid sit facturus cum illo integro superstitibusque fratre, atque fratris filio, qui ei dubium paterni avitque regni sceptrum faciebant, perturbare tamen nos exercitibus in *Pannoniam* missis, oppidisque aliquot vi captis anno proximo sit aggressus: nemini profecto dubium esse debet qui modo recte minus etiam, quam mediocriter sentiat, posteaquam is eum hostem perdomuit, a quo sibi uno ab altero regni sui latere, *Asia* videlicet superiore, esse timendum videbat, quin sit in illos, quos ad *Europam* habet exercitum victorem suum, omnesque suas imperiique sui vires, ipsamque illam tot secundis successibus, tam crebris tamque illustribus victoriis sibi blandientem fortunam suam, quam celerime conversurus; qui quidem & odio illi sunt propter alienam sacrorum rationem totiusque vitae studia, & majorem ei curam incuriunt, propterea quod nos multo se potentiores esse multoque rebus omnibus ad bellum terra marique administrandum paratiores, homo minime demens intelligit.

Itaque primum omnium debilitare nos cogitat ea societate *Pannoniamque* suam facere; quae tamen est ipsa quidem per se firmissima atque bellicosissima, sustinere tamen tantos impetus una non poterit, id cum fuerit affectus quid erit amplius, quod illius animum ad te atque nos oppugnandos unum tantummodo diem coercere atque continere possit? nisi forte qui propinquis, qui fratribus, qui parenti regnandi cupiditate non pepercerit, cum volumus credere a nobis unis, qui & moribus illi & certe voluntate hostes sumus, animi facilitate atque adeo lenitudine temperatum: huic tam praesenti malo atque periculo nobis remedium medicinamque adhibere sedulo quaerentibus unum illud sese offert, multo ante jam a nobis & provisum, & tibi reliquisque Regibus & principibus *Christianis* propositum, ut pace atque concordia inter illos omnes teque in primis tuosque hostes conciliata, depositisque privatis inimicitiis publice communi consensu hosti victori opes viresque nostras omnes conjunctas atque confociatas opponamus: atque id quidem nos, si sepe alias, ut diximus & tibi & reliquis Regibus frustra & sine ulla usu proposuimus. Est certe ea re, tarditateque nostra factum, ut idem *Turca* ante non unos suos hostes, & nunc *Ismaelem* ipsum qui unus ex non *Christianis* im-

XLIV.
Affectum
ab eo
Hungariae
imperium.

Moniti
Reges, ut
communia
in
hostem
arma ver-
tant.

minebat, eratque reliquus, debellare atque protegere, imperiique sui fines longe lateque promovere, opesque suas multo & firmiores ad se defendendum, & ad nos aggrediendos explicatiores paratioresque reddere sane potuerit: qui nobis rerum eventus quam sit formidabilis nemo non videt; quod si nunc etiam non audiemur, aut potius si liberator noster *Christus*, qui vos per vicarium suum alloquitur, atque in populos remque publicam suam tuendam impellit, non audietur, dicamur an jaceamus? Locus iam jamque tot peccata nostra corrigendi, segnitiamque sarcinandi nullus dabitur, unusque omnes exitus, una clades, atque interitus manebit; gliscit namque malum serpique in dies latius, & vires horis prope singulis ita sumit, ut si paululum praesolabimur, ac nosmeripfos, quemadmodum adhuc quidem fecimus, nostris ipsorum viribus conteremus, spes iam nobis auxilii atque praesidii nulla reliqua sit futura.

XLV.
Salubres
ad eos
Pontificis
cohorta-
tiones.

Quamobrem per illam te baptismatis tui sacram salutaremque undam, qua te *Christianum* es professus, perque tuum Imperatoris nomen, quod te apud omnes nationes vere magnum & venerandum facit, oramus, abs teque precibus omnibus petimus & quaesumus, ut quando tu omnium *Christianorum* Regum principem geris primus, etiam odia inimicitiasque tuas, quas cum *Christianis* populis exerces deponas, proque animi tui magnitudine pacem, si non qua utilium, certe, qua facilius fieri potest, conditione cum tuis hostibus meas, omnesque more causas plane reicias; ne per te cuiquam stertisse videri possit, quominus *Christiane* reipublicae *Turcarum* gladiis ac furori propositae in tempore succurratur. Id vel officii tui, propter quod reipublica *Christiane* plus quam ceteri debes, vel tui regni causa facere te oportet, ne tuos etiam aliquando populos, si obdormieris ea ipsa imminens omnibus illuvies atque pernicietas erabat: deinde ut tuo nomini atque gloria consulas, ne te cum locum tenente, quem venes, ulla insignis *Christiane* reipublicae nota, atque clamitas inuratur: demum etiam ut reliqui tuo se exemplo Reges ad id faciliores praebant; non enim veremur cum tu unus nostris fidelibus monitis obtemperaveris, quisquam omnino ut sit ecclesiae senatusque consiliis hac in re, communique periculo adversaturus, ut nostra haec in *Turcas* profectio, quam dies ac noctes cogitamus, necessitasque ipsa nobis suadet, parari celerius atque commodius possit; quemadmodum quidem te facturum, pro tua quae semper fuit pietas atque prudentia, sane confidimus, &c. Dat. non. novembr. MDXIV. anno II. Roma.

Ann. Eccl. Tom. XXXI,

Miserat jam *Maximilianus* *Joannem* *Cuspinianum* jurisconsultum consiliarium *Caesarem* eundemque urbis *Viennensis* praefectum ad *Budenses* conventus pro pace cum *Hungaro* & *Polono* conficienda, quam hoc ipso anno novembri mense pactam refert *Jodocus* (a) sancitumque, ut proximo anno tres Reges in colloquium inter se venirent. Caeterum praeter *Caesarem* reliqui etiam omnes Reges, ac principes a Pontifice sollicitati sunt, ut fatis discordiis arma inferrent *Selimo* excidium *Christiano* imperio post triumphos *Persicos* minitanti. De iisdem prellis inter *Selimum* atque *Ismaelem* commissis *Rhodi* equitum princeps *Leonem* Pontificem certiore ita fecit.

Fabritius *Carretus* *Rhodi* magister
Leoni X. Papae.

Scripseram jam pridem beatitudini vestrae de apparatu *Turcarum* adversus *Persas*: proximis autem diebus per certissimos nuntios nobis nuntiatum est, *Ismaelem* *Sophi* *Persarum*, & *Selimum* *Turcarum* Reges in *Caldeanis* *Armeniae* campis ad *Araxem* *Fluvium* praelio decertasse. *Turcarum* copia ad centum quinquaginta millia hominum in acie erant; *Persarum* ad triginta tantum millia equitum, quos inter decem millia cataphracti inervant spectatae virtutis milites: tanta contentione utrinque animorum pugnatum est, ut post minimum memoriam magis decertatum nunquam fuerit. Quo praelio *Selimus* supra triginta hominum millia, in quibus praeter *Cassambassam*, *Graeciae* *Belleberchum*, septem *Sanzachos*, innumerabilesque duces amisit. De *Persarum* caede nihil est, quod vere dicere possimus, praeter illud, *Ismaelem* primum praelio excessisse, urbem munitionissimam *Taurisium* deditorem fecisse. At *Persae* acto instauratoque exercitu accitis *Iberorum*, *Albanorum*, ac *Parthorum* copiis maxima celeritate *Turcas* iis locis decedentes insculti sunt, extremumque agmen ad *Euphratem*, tormentaque aliquot intercepte: praelium gestum est anno MDXIV. VII. kal. septembris. Multa mihi de utroque Imperatore nuntiantur, &c. Pergit *Fabritius* *Selimi* & *Ismaelis* mores describere, ut nimirum *Ismael* comitate & aulicis artibus populos ad se alliciat; *Selimus* autem aditus difficultate acerbitateque majestatem regiam tueatur. *Dat. Rhodi*.

His contentanea habet *Paulus* (b) *Jo-*
vius, qui in Romana curia horum temporum historiam scribebat. At Pontifex cum certiore fecisset *Rhodium* principem de navata opera pro Regibus mutuo foedere in *Selimum* constringendis, ipsum omnes orientis motus ad se perscribere,

K 2. jus-

XLVI.
Fœdus
inter
Caesarem
&
Hungarum
agitatum.

Pugna
inter
Sophum
&
Selimum
in
Campis
Calde-
ranis.

Turcarum
triginta
millia
caesa.

Taurisium
Turcis
deditum.

Visi
secundo
praelio
ad
Euphratem
Turcas.

XLVII.
(b) *Paulus*
Jovius
hist. l. 14.

justit, quo salubria pro imperio Christi-
ano consilia expedire, eaque tempore ac-
commodare possent.

Leonis ad
Rhodium
principem
literæ.

Fabricio magno Rhodi magistro.
Etsi te existimamus de recenti Turca-
rum Regis victoria Sophianique belli exitu
antequam nos intellexisse, tamen cum id
ipsum ex nobis etiam ut scires volumus,
literisque iis, quæ erunt infrascriptæ,
quibus tota rerum series explicatur, tum
illud in primis quod tibi viro optimo, &
rei Christianæ studiosissimo fore pergratum
putamus; nos scilicet ad omnes Christia-
nos principes dedisse literas, quibus eos
quanto maximo studio & contentione po-
tuimus, hortari obtestatique sumus, ut pa-
cem inter se quamprimum rejectis privatis
inimicitias conficerent: ut nos ad illam
jamdum a nobis, ut scis, institutam ani-
mo & ipsis propositam, nunc vero etiam
necessario suscipiendam in Turcas profe-
ctionem, atque bellum accingere compara-
reque possimus: quæ ut pax conficiatur,
scire te volumus nos omnem nostram cur-
ram, vigilantiam, auctoritatem adhibitu-
ros; speramusque pro Domini, cuius res
agitur, clementia, non frustra eum nos la-
borem suscipere. Te autem hortamur &
plane rogamus, ut quoniam vicinior illis
es, quid agant, quid moliantur, quid et-
iam cogitent, perquiras diligentissime, fa-
ciasque nos in dies singulos de rebus om-
nibus certiores, ut prorsus ne quid igno-
retur, quo facilius quid agendum nobis sit
statuere in tempore possimus, &c. Datum
pridie id. novembris anno II. Roma.

XLVIII.
Rhodii
Turcicam
invasio-
nem me-
tuunt.

(a) Apud
Bemb. l.
7. ep. 6.

Succeserat Fabricius Carretus Gui-
doni in Rhodio imperio; de cuius ora-
toribus, qui sexta martii die obedientiam
novo Pontifici præstiterant; agit Paris de
Graffis: metuentem autem Rhodo
Turcica vi in ipso equestris magistratus
exordio Leo confirmarat (a).

Leo &c. Societas ipsa tua, quam nobis
magnopere commendas, quæque nobis tan-
quam de re universa Christiana optime
merita charissima per se est, erit posthac
nobis tuo etiam nomine charior, proque
ea insulaque ista ab Turcarum cupiditate
bellicisque apparatus de quibus scribis tu-
enda & defendenda si erit opus nihil su-
mus neque studii, neque diligentie, neque
omnino laboris prætermitturi. Certe non
si vitam ipsam profundere nos oporteat,
ea in re tua unquam societatis curam, tu-
relam, procuracionem negligemus: quod
te spondere ei nostris verbis & optamus
& volumus, eamque bono animo esse at-
que forti jubemus, &c. Dat. VIII. id. fe-
bruarii anno I. Roma. Instructos eos ap-
paratus bellicosos ad invadendam Italiam,
versos autem in Persam dictum est. Cæ-

terum Fabricium Rhodium principem-
per internuntios cum Ismaele Sophi de
Turcica vi coercenda egisse, ejusque ora-
torem proximo anno excepiisse, refert Ja-
cobus Bosius (b).

(b) Bos.
par. 2. hist.
eg. l. 18.

Quod vero ad pontificiam pro conci-
liandis Regibus navatam operam attinet;
extant plura apostolicæ diligentie monu-
menta: inter quæ postremum non est,
quod ad sedandas de Juliacenfi principatu
controversias pacis interpretem se fore
offert (c).

XLIX.

Duci Geldrensi & duci Clivenfi patri
ejusdem ducis Juliacenfi & duci Julia-
censi, &c.

(c) Lib.
brev.
Leon. X.
& alior.
P. P. p. 52.

Cum rumor quidam & fama ad nos
perlata fuerit, ac fidedignorum testimonio
& dolenter quidem acceperimus super iure
ducatus Juliacenfi, qui nunc in manibus
nobilis viri filii ducis Clivenfi est; gra-
ves discordias exortas esse, propter quas
jamdum periculosa ac crudelia bella gesta
fuere, & majora in dies propter id futura
formidentur. Nos quibus his temporibus præ-
cipue nullum majus studium est, quam quod
ut disimus pax inter Christianos principes
sicuti communem parrem decet, vigeat,
ut id fiat nihil prætermittimus; idcirco
hujusmodi discordiis finem videre cupien-
tes, ut unicuique quod suum est reddatur
ad ressecanda hujusmodi odia & imminen-
tia scandala, ne Christianæ fides hosti ad
moliendum contra Christianos ipsos, prout
accensum & animatum esse accepimus, cau-
sa facilius præbeat, nobilitatem tuam
hortamur & obnixè requirimus, omne stu-
dium odiis semotis adhibere velit, ut res
ipsa quam citissime concordia componatur,
& imminentibus malis Deo auctore, ne
succedant, occurratur; & si in hac re ope-
ram nostram conducere arbitrabitur, & ad-
jumento nos esse posse, id quod in nobis est
etiam in causa suscipienda facturos polli-
cemur: qui nulla habita personarum ac-
ceptione justitiam æqua lance in his mi-
nistrabimus, sumus nihil certe prætermitturi
quod ad componendas hujusmodi res perti-
nere arbitrabitur. Dat. Romæ die x. junii
anno II.

De Julia-
censi du-
catu lis
mota.

L.

Dignum præterea navati conciliandæ
publicæ pacis pontificii studii opus extitit
confecta (d) Leonis opera inter Ludovicum
Francorum & Henricum Anglorum Re-
ges pax, atque affinitate confirmata; de
qua hæc tradit Polydorus Virgilius (e):
Per literas Leonis Pontificis Romani
pacem & sororis connubium ab Henrico
petivit & impetravit, nimirum Ludovi-
cus; nam cum Leo, qui caput erat belli,
pacem dandam suis literis decerneret non
equidem fuit quidquam negandum, cum
præsertim Carolus princeps Castellæ, cui
Ma-

(d) Nic.
Bas. in
addit. ad
Nacl.
Feron. in
Lud. XII.
in fine.
Inter
Gallos &
Anglos
sanctita
pax.
(e) Pol. l.
27.

Confir-
mata af-
finitate.

Maria pacta erat, impubes esset. Pax au-
tem ea lege conficitur, ut Ludovicus Rex
augeter dorem puella Maria assignatis a-
gris ex quibus illa post mortem viri westli-
gal ad tricena bina millia coronatorum in
singulos annos caperet, & millia centum
penderet quotannis Henrico usque ad quin-
quennium completum. Edita Romæ de
composita hac pace publicæ lætitiæ signa
a Gallis Angliisque refert Paris de Graffis
his verbis (a).

(a) Paris
1-4. p. 110.

Celebrata
Romæ
publica
lætitia.

LI.

Decreta
Hungar.
Regi sti-
pendia ut
bellum in
Turcas
moveat.

(b) Apud
Bemb. l.
10. ep. 3.

Die veneris, nimirum prima septem-
bris, Papa dixit mihi quod duo Cardina-
les protectores Regum Franciæ & Angliæ
volebant facere signa lætitiæ propter pa-
cem inter ipsos Reges duos factam; & vo-
lebant invitare collegium Cardinalium &
forte suam sanctitatem, ut iret, ad San-
ctam Mariam de Populo, ubi diceretur
missa solemnis. Respondi non decere nec
debere suam sanctitatem ullo modo ire,
ne complaceret istis Regibus & displice-
ret aliis: sed si pax esset inter Papam &
ipsum Reges, posset utique si vellet, aut si
pax esset universalis similiter posset. Ita-
que conclusum fuit quod ipsi Cardinales
inter se facerent quid vellet: & factum
est quod episcopus de Lillis, qui est orator
Angliæ, cantet missam, & quod duo pro-
tectores invitent per suos secretarios totam
curiam, id est Cardinales & prelatos; &
quod Papa det plenariam indulgentiam om-
ni populo, præsentique publicetur, &c.

Junctis mutuo federe Gallis Angliisque
sperabat Pontifex facilius vim Turcicam
a Christianis avertere; quare de conci-
liata ea pace Wladislao Pannoniæ Re-
gem certiore fecit: tum ad eum in-
Turcas, qui anno superiori aliqua op-
pida ipsi eriperant, & cum forti exerci-
tu in limite Hungariæ, dum Selimus in
Armenia majori, vel Cappadocia age-
bat, excubabant, concitandum, quin-
quaginta aureorum millia, annua pollici-
tus est: si vero sua tueri tantum oppida
vellet, non Turcica adoriri, viginti millia
in militare stipendium promisit (b).

Wladislao Poloniæ Regi.
Dedimus proximis diebus ad te literas,
quibus te de pace a Ludovico Rege Gal-
lorum & Henrico Rege Britanniæ nobis
auctoribus nuper iniita certiore fecimus:
postea vero & ex literis Thomæ Cardina-
lis Strigonicensis & Francisci Marsupini
ejusdem Cardinalis internuntii sermone,
intelleximus, te plurimis maximisque bel-
lorum sumptibus jam prope exhaustam ad
ruenda istius regni vicina Turcis oppida
solium, atque a sociis destitutum, tuis tan-
tummodo opibus & præsidis idoneum hoc
tempore non esse itaque rogare obsecrare-
que nos, ut quoniam cum oppidorum illo-

rum conservatione, tui etiam universi pro-
pe regni salutis incolumitasque conjuncta
est, velimus tantum nostræ opis tibi sub-
ministrari, ut ea tueri atque defendere
possis, ne Christianæ reipublicæ hostes captis
expugnatisque is vires lacertosque con-
firmant atque augeant, quibus cum liberit
in reliquis tui regni partes atque adeo in
robur & pectus ipsum audacter urantur.
Habere autem te loca & ditionem multis
hominum millibus ad bellum aptissimum
refertissimam; ut si tibi stipendium ad
eos alendos suppeditatum sit, validissimum
contra Turcas exercitum cogere atque con-
ficere facile possis: itaque statuamus utrum
regnum istud per sese firmissimum & po-
pulosissimum gentibus inimicis proicere ad
servitutem & ludibrium velimus; an pro
re facultatibusque nostris dare operam, ne
hostes eo nostri poriantur. Quas ad tuas
postulariones tibi respondemus, primum qui-
dem pro nostra in te gentisque tuas cha-
ritate proque reipublicæ dignitate, te tu-
osque populos regnumque istud omne nobis
magnæ curæ esse: deinde versare nos no-
les atque dies animo non tuam modo sa-
lutem & incolumitatem tuam, quæ nobis
charissima est, sed etiam de amplitudine
tua deque gloria sæpissime cogitare, quo-
que te pacto juvemus, curamque adhibea-
mus, ut in bello quod tibi a Turcis nun-
quam non imminet administrando, ipse te
possis apud Deum quidem primum, deinde
apud omnes homines commendare quam ma-
ximis quamque pulcherrimis virtutis atque
gloriæ monumentis: quamobrem si iustum
exercitum conficere atque in Turcas impe-
tum facere statueris, bellumque sic admi-
nistrare, ut illustris aliqua in illos impres-
sio expugnatique oppidorum, consequatur,
quinguis decies mille nummum aureorum
nos ad id erogaturos, daturosque tibi spon-
demus atque recipimus. Sin vero id tan-
tummodo consilium suscipies, ut tuta ab ho-
stibus reddere tua illa propinqua Turcis op-
pida, de quibus scribis, tibi satis futurum
tibi præsto ut sint, cum nos commonesce-
ris, curabimus. Itaque excita exsuscitaque
te, Wladislæ fili, præclaras ad actiones
anmi magnitudine atque constantia susci-
piendas, exemploque majorum tuorum ma-
ximorum atque amplissimorum Regum tibi
proposito, te cum ad tui regni populorum
tuorum & gentium, tum ad Christianæ
reipublicæ non solum propugnationem, sed
etiam amplificationem para, &c. Dat. XI.
kal. octobris anno II. Roma.

Provinciam autem imposuit Leo Tho-
mæ Cardinali Strigonicensi Apostolicæ fe-
dis legato (c), ut hæc singula accuratius
& prolixius Wladislao Regi referret, men-
tem.

Promissa
annua
quinqua-
ginta au-
reorum
millia.

LII.
(c) Ibid.
l. 10.
ep. 4.

Thomas Card. sacram in Turcas militiam promote jussus.

temque pontificiam explicaret; utque ardentissimis studiis post Anglos Gallosque conciliatos, ad alios Reges confociandos incumberet.

Leo, &c. Te scire volumus, nos nihil aliud singulis plane horis cogitare atque prospicere, quam ut pacem inter omnes Christianos principes conficiamus, eique rei neque studio, neque diligentia, neque labore, neque certe ardore animi contentioneque decrimus: & quoniam in eo id quod volebamus a Gallie atque Britannie Regibus jam consecuti auctore Domino sumus, ceterorum etiam Regum & principum controversias placandi & terminandi, animosque confociandi, confidimus eundem nobis Dominum vives & facultatem subministraturum. Ac fieri profecto poterit, ut ad id auctoritas atque prudentia Regis Poloniae Vladislai Regis fratris nobis magno usui sit futura: quod cum erit, statim te faciemus per litteras certiorum, &c. Dat. xi. kal. octobris anno 11. Roma.

LIII.

(a) Abrahamus Barfchay in chronol. hoc anno. (b) Jodoc. in Sigism. Laurent. Sur. in comment. hoc ann. Immanis & impia crucelignatorum conjuratio.

Emerferat paulo ante Pannonia ex civili bello, quod rusticani adversus nobilitatem conflaverant (a), praecipueque in Transilvania, cujus originem funestofque progressus ita describit Jodocus Ludovicus Decius (b). [1] Dum Thomas Cardinalis Strigoniensis Constantinopolis patriarcha nuper a Leone summo Pontifice [quod catholicis quondam commune erat] crucem conferendam suscepisset, ut ea signati milites contra Turcas in Thraciam ducerentur, sperabatur ea res Pannoniae regnis magno commodo accedere: verum dum vel inconsulte vel negligenter initiata esset, summum detestabile periculum fuit. Convenit sub facinorosis ducibus pessima hominum plebejorum rusticorumque coluvies. Coacto itaque exercitu in Thraciam, non modo omisum iter, sed pessimum in hominum memoria facinus susceptum est. Fuit primum in animo omne nobilitatis & patritiorum nomen deperdere, deinde episcopatus omnibus delectis unum archiepiscopatum relinquere. Incredibile dictu quam cito mala hominum pestis irrepserit: insurrexere pessimi quique: si qui prius pietatis studio rem susceperunt, ho-

rum facile temeraria manu invalescente ad facinora animus mutatus fuit: tum ingens manus ex omni Pannonia [novarum etenim rerum studiosum est vulgus] collecta hos sibi duces constituit, Georgium Siculum ex populis, qui mos ad Metanastes sunt, & Seckli vulgo vocantur, homo antea militiae laudibus, praclarisque item facinoribus insignis, cui cum as deficeret, facile apud hos imperium consecutus est. Laurentium deinde sacerdotem, & Michaelum monachum imperii socios adscivit: hac scelerata manu multo majorem Pannoniae partem crudeli foedaque strage implevit. Tot viriis exercitus provolutus erat, quot forte libido vias demonstrarat: tribus ferme mensibus ingenti Pannoniae malo exercitus circumactus est, eaque servitia plus sexaginta hominum millia caesa perhibentur. Pudet referre quam prava facinora hoc malum hominum genus perpetravit. Caesi fuerunt palis infixi viri insignes: in primis episcopus Senadensis: ex nobilitate ferme septingenti, qui passim ad palos seu gladium rapti fuerunt: maronae virginesque nobiles ad libidinem prostituta; ceterum sine etatis discrimine crudeliter multi necati. Pari ferocitate in Christos domini usi sunt: ecclesias, ut ajunt, templa quaeque profana vel sancta superis inferisque non parcendo diruerunt & ignibus absumpserunt.

Levandae tantae calamitatis sollicitus Pontifex Sigismundum Poloniae Regem precibus urit (c), ut composito, quod gerebat cum duce Moscovitarum bello, periclitanti Hungariae opem ferret.

Sigismundo Regi Poloniae. Perfertur ad nos, seditionibus non negligendis in Pannonia per factiosos homines & scelestos excitatis arma temere tractari, ac trucidari passim plurimos, & intestinum quoddam quasi bellum existere contra Vladislai Regis Pannoniae fratris tui voluntatem; itaque rimendum esse nisi ei rei quam celerrime occurratur, ne freti ac permoti ea occasione Turcae regnum illud iam convulsam per se ac debilitatum, ad quod quidem maxime omnium mentem atque animum adiecerunt propterea quod est cum suis regnis conjunctissimum, ipsi in regni col-

Præcipui multitudinis duces.

In Hungaros verla arma.

Sexaginta & amplius hominum millia caesa.

Horrenda flagitia ab iis patrata.

(c) Apud Bemb. l. 9. ep. 3.

Sollicitatus Polonus, ut periclitanti Hungariae subveniat.

Expofita per eula quanta in animo.

Pacem cum Moscovitarum.

collectis viribus adorantur: eoregno atque populis vel sub jugum missis, vel profligatis ac perditis, qui vos casus maneat nemo est qui non videat, etiam tacentibus ac silentibus nobis. Eas ob res omnes te hortandum esse in primis duximus, ut vel sublato modis omnibus eo bello, quod te in praesentia intelligimus cum Moscovitis exercere, vel si fieri potest, suspenso atque in aliud tempus dilato ac rejecto, properes auxilium atque opem ferre fratri germano tuo, exercitumque in Pannoniae fines adducas; non enim veremur, si te modo appropinquare populi illi senserint fratri suppetias allaturum, quin se omnes in officio contineant: quod cum fecerint etiam Turcis spem eripient, primum quidem in Pannonios fratremque ipsum tuum, deinde in reliquos Christiani nominis populos atque gentes male cogitandi, &c. Dat. xv. kal. augusti anno 11. Roma.

LIV. (a) Ib. ep. 4. Livoniae magister ad eam promovendam sollicitatus.

Sollicitatus etiam est Livoniae equestris ordinis princeps a Pontifice (a), ut operam suam ad sedandam Moscovitae cum Polono bellum conferret, quo Sigismundus Vladislao fratri suppetias afferre posset, ne Hungaria civilibus armis laniata in servitutum mitteretur a Turcis, atque ex ea ad convellendum reliquum imperium Christianum fidei hostes erumperent.

Livoniae magistro.

Proximis diebus Prussiae magistri atque tuis petentibus legatis, ut Regis Poloniae ipsiusque magistri vererem illam maximum rerum & controversiarum causam, quam habent, sacro Lateranensi concilio iudicandam terminandamque aliquando tandem remitteremus, nuntiatum est, in Pannonia tumultus magnos & seditiones exortas esse, ob eamque rem trucidari plurimos, excitarique tanquam intestinum bellum contra Vladislai Regis Pannoniae voluntatem, verendumque esse nisi id tempestive bellum sedatum sopitumque sit, ne animati ea occasione Turcae regnum illud, quod vicinum ipsis est, invadant, atque diripiant. Ea regio atque natio cum quasi vallum quoddam, atque agger munitissimus inter nos atque illos adhuc quidem semper sit habita, quantum ex eo periculi rei Christianae impendeat, satis etiam tacentibus nobis res ipsa per se loquitur. Itaque enim existimavimus, primum omnium oportere vicinorum & Regum & principum unanimi consensu rebus Pannonicis quam celerrime succurri, ne inchoatum iam malum atque labes augendi confirmandique sese moram atque spatium nancisci possit, tuorum & magistri Prussiae legatorum postulationes in aliud rejecimus tempus atque distulimus; ne dum animo-

rum voluntatumque vestrarum conciliatione novus hic Pannoniae rerum status maxime indiget, lis inter vos ac disceptatio magnis de rebus atque causis agi tractarique Romae incipiat.

Quamobrem tamen si Regem Poloniae bello Moscovitano esse implicitum audierimus, tamen quia Pannoniae regno in periculum adducto vicina ei regna in tuto esse nequaquam poterunt, dedimus ad eum litteras, quibus literis ut vel sedato eo quoquo modo, vel suspenso bello ad Pannoniae fines cum exercitu se conferret, deque sedandis eo in regno seditionibus investinoque bello cum Rege fratre suo ageret, sumus illum diligenter hortati, speramusque fore, ut nostris monitis salutaribus praesertim, atque amantissimis pareat. Eam ad rem tu quoque uti curam cogitationemque tuam adhibeas, pro nostri muneris officio etiam atque etiam abs te petimus; nam quoniam propter eam, quae tibi cum Moscovitis est vicinitatem confidimus, tua nos opera & auctoritate posse quod postulamus facile consequi, ut id quod diximus bellum vel finem aliquem nanciscatur, vel ipsum differatur, quo Rex Poloniae Regi Pannoniae auxilium afferre, eique praesto esse possit, valde cupimus, ut eam tu ad rem tam honestam tamque laudabilem conficiendam consociandasque duorum Regum voluntates atque mentes auctoritatem tuam conferas nobiscum, atque adjungas. Id si feceris, quemadmodum quidem tua freti cum prudentia, tum in nos, qui te unice diligimus voluntate, maxime confidimus te facturum, & officio eris functus optimi prudentissimique principis, & spem omnem hostibus nostris communibus auferes, regnum quidem Pannoniae primum, deinde alias nationes Christianas invadendi atque protevendi, & tibi nos plurimum debebimus, cujus eris precibus, atque monitis obsequurus. xv. kal. augusti anno 11. Roma.

Dum haec consulendi reipublicae Christianae studio perscribebat Pontifex, qui etiam Pisonem internuntium pro Moscovita & Polono inter se conciliandis miserat (b), favit divinum Numen piis ejus consiliis; siquidem iis ipsis diebus seditiones a Joanne Transilvano oppressos narrat Jodocus (c): Ad extremum, inquit, Joannis comitis Scepusiensis Palatini Transilvanienfis Barbarae Poloniae Reginae fratris ductu scelerata manus apud Themisvarum medio Julio superata fuit: hic crudelibus quoque mortibus antesignanos & facinoris auctores extinxit. Georgium coluviei Regem militum suorum dentibus antea discerptum ferreo ignitque diademate coronatum capite truncavit, & quatuor in partes corpus distractum, caput ad sceleris

LVI.

LVII.

Victi a Transilvano seditioni. (b) Jodoc. in Sigism. hoc ann. (c) Id. ib. & Laurent. Sur. in comment. hoc ann. Eorum princeps ignito diademate ferreo redimitus.

NOTE

[1] Quo potissimum tempore Hungariae seditio proruperit indicant Annales seu ephemerides Georgii Spalatini, Scriptoris Saxonis, qui res per singulos hosce annos gestas in Commentarios redigebat vulgatos a Menchenio rerum Germanicarum tom. 2. col. 589. &c. Narrat enim die XVI. junii Pannoniam universam sus deque vertisse cruciferorum ad centum millia, quorum Principem seu ducem hoc titulorum apparatu se produxisse in diplomatibus testatur: Melchior Bannister divina gratia rex benedicti populi cruciferorum amicus & populis regis Pannoniae, non dominorum prelatorum Baronum & equitum, auratorum &c. Melchiorem istum alium censerem a Georgio Siculo, quem Jodocus Decius ducem tumultuantium exhibet. Forte tamen uterque Scriptor ita conciliaretur, ut Georgius Siculus concitator diceretur; quae semel commota seditio regem sibi Melchiorem Banneller constituerit. MANSI

leris socios apud Varadinum & Pesthum oppida submitit, qui pari deinde strage affecti fuerunt. Stetit ob eam victoriam Hungarica res, ne Turcico postea furori succumberet. Polonia etiam, quam Joannes Basilius Moscovitarum dux formidando exercitu quatiebat, parta divinitus victoria ab imminente exitio vindicata est: licet enim superiori anno Sigismundus Moscoviticum fudisset exercitum, is tamen a Basilio fuerat instauratus, ac majori terrore ad Lituaniam caedibus rapinisque atterendam immisus; a quo Smolencea arx ad Borysthenem amnem sita obsidione cineta (a). Locarant nonnulli flagitiosi Latini artifices operam schismatico in librandis tormentis bellicis; verum arx munitissima natura etiam arte propuanculis nimirum ingentis magnitudinis ex quercinis lignis terrae lapidibusque repletis & circumactis septa, facile omnem vim telorum eludebat; cum ad artes conversus Moscovita Michaelis Helinsæi industria ea potitus est.

Ut Smolencea arx a Basilio Moscovita. (a) Jodocus in Sigismundi Summ. in comment. hoc ann.

LXVIII.

Dum vero ipsius arcis obsidio in longius trahebatur, Romanus Pontifex, qui in concilio Lateranensi de Moscovitarum schismate & erroribus edoctus, uti dicitur inferius, eos in ecclesiæ Romanæ gremium revocare cupiebat, tum illud bellum, quod ipsos inter & Polonos gerebatur, sedare, ut Pannoniæ apostolicum legavit, qui primum ad Sigismundum, deinde ad Basilium se conferret, de quo hæc narrat Jodocus (b): Piso vir insignis Leonis Romani Pontificis legatus Vilnam julio mense appulit: is a Pontifice ingens & supra vires negotium acceperat, cuius hæc summa fuit, ut Sigismundum a belli studiis avocaret: deinde hoc idem apud Basiliam ageret, repertis utrinque conditionibus nova fœdera firmaret: Piso rem summo studio tentavit, sed in ipso statim initio pacis spes per armorum strepitum sublata. Sigismundus Leonis de se studium, grato animo suscepit; sed dum secundis jam successibus hostem flagranti animo motum nihil avidius ac bellum experere cognovit, omne periculum facile sprexit, pacem unica armorum ac belli via querere decrevit. Sublatam de pace actionem, quod Moscovita Smolenskeæ arce prodicione parta insolenter se extulisset, confirmat ipse Piso internuntius in suis literis ad Joannem Goritium datis.

(b) Jodocus in Sigismundi.

A Pontificio internuntio inter Moscovitæ & Poloniam pax agitata.

LIX.

(c) Ext. in to. 3. ver. Polon. car.

Nosti, inquit (c), quam non sponte obierim hanc provinciam, ut ad serenissimum Poloniæ Regem, ac deinceps ad Moscoviæ ducem, quo pacem inter ipsos Pontificis & legati nomine firmarem proficiscerer; sed non erat integrum reluctari

diutius mihi: veni tandem Julio mense Vilnam, quæ caput est Lituaniæ, ubi a principe, præterquam quod pro sedis Apostolica reverentia amplissime acceptus fui, habitus sum pro singulari sua in me veterem aliqui clientem benevolentia admodum gratiose: nam humaniter dicere regie celsitudinis dignitas vocat. Data deinde diebus duobus sequentibus bis audientia, post tertium adventus mei diem Rex hinc castra movit, quo ante dies aliquot nisi me operari dignum duxisset omnino ire statuerat; jam enim urringue ad bellum & quidem atrocissimum inclinata erant omnia. Pacis nomine ob interpositas Pontificis partes auditum non ingrare. Cæterum inter tubas, inter tympana, inter alios armorum strepitus facile oppressum, jam enim & hostis arce Smolenskeæ supra Borysthenem sita per prodicionem potitus factus erat insolentior, & Rex exercitum validissimum ex equitatu peditatue stipendio conduxerat pugna avidum in primis.

Moschus ob arcem captam prodicione insolens.

LX.

Recentet deinde Polonicas copias Piso: Erant, inquit, in iis cataphracti duo millia, quibus nihil esse possit neque ornatum, neque armatum magis, peditum plus paulo duo item millia, in quibus belli postea moles stetit. Fuere deinde alia sexdecim equitum millia fortissimorum virorum: id enim credas volo, neque vidisse me unquam majorem equitatum, quam constituisse hic princeps possit, neque crediturum fuisse si non vidissem; ut certe, si velit, valeat centum millium equitatum armare: jam vero major fide quadrigarum numerus est commearum ferentium; neque enim ipse crederem circumaque ita narranti, nisi meos ipse oculos testes habuissem: quis enim crederet viginti quadrigarum millia conduci posse? tantum jam abest, ut scribere hæc audeverem. Scribit hæc tibi Piso, Piso jam non poetarum, sed annalium scriptoris æmulus nisi forte ne oculato quidem resti adhuc credis: fit id non voluptatis, sed necessitatis causa homini jumento victus ferendus est propter loca sola solitudine nobilia. Subdunt apostolici internuntii literæ, Polonum motis in hostem castris prima Moscovitarum agmina gemino prælio tumultuario delevisse; ac tum Moscovitam copias omnes, quæ octuaginta millibus constabant, idoneo ultra Borysthenem loco collocasse: at Polonos tranato incredibili virtute turgido imbribus flumine, incurrisse in hostes, deque illis quadraginta millibus circiter caelis, quatuor millibus captis, atque inter hos octo exercitus præfectis, trecentisque proceribus, necnon raptis viginti equorum millibus, e Polonis autem quadringentis tantum

tum desideratis; triumphasse octava septembris die ipso virginis Deiparæ natalitio: quibus consentanea paucis post partam victoriam diebus Sigismundus Rex ad Leonem X. Pontificem scripsit, cujus Laureatas literas (a) adicimus.

(a) Ext. in to. 3. Poloniar. rer. p. 5.

LXI. Poloni Regis ad Pont. literæ.

Epistola serenissimi ac invictissimi domini Sigismundi Regis Poloniæ magni ducis Lituaniæ, Russiæ Prusisq. domini & heredis ad sanctissimum dominum Leonem X. Pontificem maximum, de victoria contra schismaticos Moscovios apud cras Alekandri magni parva.

Beatissime pater & domine clementissime, post pedum oscula beatorum. Cum non ignorem, vestram sanctitatem, tum ex pastoralis suo debito, tum etiam ex genuina pietate in religionem sacrosanctæ incrementum magna voluptate audire solere, quando aliquis catholicorum Regum adversus infideles aut schismaticos inconstitutum Salvatoris nostri tunicam scindentes ac dilacerantes, Dei virtute adjutus aliquid feliciter gerat; hinc convenit, ut ego qui Turcam infestum communemque Christiani nominis hostem vicinum habeam Tartaros, & alias transstanaitanus Scythicas gentes numerosas, feroces, ac infideles humeris meis a nullo Christianorum principum adjutus solus sustineam, & præter hos omnes magnum Moscoviæ ducem, cum quo nunc atrocita bella gero, Sarmatiæ, Asiaticæ tyrannum opibus, armis, equis, virisque potentem, ac multis contra alios vicinos suos victoris tumentem; blasphemum tamen ac schismaticum sanctæ Romanæ ecclesiæ infestissimum, hostem insolentissimum habeam: hujus belli motus & præstitam mihi a Deo victoriam contra ipsum perfidum Moscovitam sanctitati vestræ perscribam. Anno etenim exacto fractis antea inter nos antea pactis juramentoque firmatis fœderibus, immemor præstitæ fidei & sprete juramenti religione, quæ modica aut nulla in blasphemio & schismatico esse potest, dominia mea in magna Lituaniæ ducatu consistentia, exercitu multorum millium equitum bellatorum comparato, magna vi machinarum bellicarum tormentorumque avorum subsequente, hostiliter invasit; dumque arces aliquas gravi obsidione premeret, nec propter valida presidia mea, quæ illic erant, proficeret multis, sicut anno præterito sanctitati vestre significaveram, suis in oppugnationibus munitorum locorum & tumultuariis præliis amissis, domum remale gesta, non absque gravissimo dolore, regressus erat: qui tamen jam alias sibi persuasisset armis, opibus, & potentie suæ cuncta esse pervia, nec aliquid conaribus suis, in quo tamen deceptus erat, obstare

Ecce violatum a Moscho.

Repulsus a Polonis.

potuisse. Æstate demum proxime exacta, tanquam ignominiam susceptam, damnaque prioris expeditionis & bellum non satis prospere anno præterito ceptum & gestum vindicaturus, iterum validissimum exercitum comparavit, in quo plures gravis armature equites erant, nisusque est, me certis castris exuere, & præcipue castro Smolenskeo nuncupato; ut subinde tanto facilius totum magnum ducatum Lituaniæ aliisque mea dominia bello atrociori urgere, & totam Ruthenorum Russiam sui schismatici ritus, quæ ditionis meæ est mihi eripere possit.

Instauratum ab eodem bellum.

Smolenskeæ arx vi & fraude occupata.

LXII.

Potitus tandem adminiculo fraudis arce ipsa Smolenskeo est, de suis plurimis amissis, subinde vero insolentior factus exercitum auxit, ita ut excederet octuaginta millia hominum equestrium, aususque est sibi polliceri, quod jam facile reliqua dominia mea opprimere possit: progredi itaque adversus me suum exercitum usque ad Fluvium Berefinam mandavit. At ego, qui in domino Deo recte speraveram, eundem fluvium exercitum meum equitatu & peditatu tormentisque bellicis bene instructum magna celeritate traicere imperavi, hostisque exercitum pedem referre, ita ut retrocedere coactus sit, compulsi & dum exercitus hostilis per meum arceretur, vigesima septima augusti particulari prælio a meis militibus pulcherrima clades eidem hosti inflata est: alia iterum kal. septembris; & ex utroque prælio plures ac insignes captivi mihi adducti sunt, & multi ex hostibus casti; miles autem meus ejusmodi victoriis quasi auspiciis præludiis accensus, ultro in pugnam ruebat. Equidem vero in presentissima clementia Dei, & in justitia causæ meæ confidens, maximam jam de orka victoria securitatem mihi pollicebar, & feci magno animo meum exercitum procedere, & stationibus hostis appropinquare: dumque hostis sentiret meum exercitum sibi imminere, Borysthenem tunc solito magis exuberantem nando trajecit: meus vero exercitus insigniter animis ad pugnam preparatis hostem retrocedentem secutus est; & similiter Borysthenem, dum in re tam subita & potis faciendi, potestas, & navigia ad transportandum militem deessent, ad eam ripæ partem, in qua jam hostis ordinatis aciebus tormentisque dispositis constitum præsolabarur, natando intrepide transmisi: & tandem Deo auspice, qui in se sperantes non deserit, & confundit manus filiorum alienorum, die natali beatissimæ Virginis, quæ erat octava septembris, cum hostibus eisdem feliciter pugnavit, totumque eundem validissimum hostis exercitum, qui [ut præmissum est] ex octuaginta millibus hominum

Geminio prælio Moscovis profligatus.

Borysthenem Poloni audacter trajiciunt.

Quo die conferta pugna.

Triginta milia hostium caedunt.

num fuit comparatus, una acie fudit fugavitque, & tanquam vilissima pecora totis campis cum foeda strage & multa caede ultra quadraginta millia passuum ante se egit: itaque supra triginta millia hostium & caesa & submersa sunt: castra hostilia plena opulenta praeda direpta, & decem praecipui duces & sarrapa, & triginta septem barones consiliiarii primores, officiales autem & armigeri nobiles supra duo millia capti cum signis sui exercitus mihi adducti sunt: De meis vero Deo auspice pauci desiderantur.

LXIII. Pauci ex Polonis desiderati.

Quamobrem hanc tam insignem & longo tempore memorandam, sed nec minus mirandam (quoniam dextera excelsi facta est) victoriam vestrae sanctitati pro mea in ipsam summa & eximia devotione cognitam esse volui, ut sanctitas vestra ex eadem jucundum atque alacrem animum concipiat, mihi que suo devotissimo filio gratuletur; quandoquidem pro sacrosancta religione, proque sede Apostolica & sanctitatis vestrae decore, ad ea, quae facta sunt, possibilis, semper sum paratus: collocavi namque magnam spem & confidentiam in vestra sanctitate erga me, regnumque meum clementia. Quoniam vero hostis ipse adeo superbus & obstinatus existit, necesse est ut tanto studiosius ipsum sine intermissione persequar & bello urgeam, ne tam cito vires recuperet ac reparat; quandoquidem non privatam meam & regni mei rem nunc ago, sed totius Christianae reipublicae, ne tam validus hostis sacrosanctae Romanae ecclesiae inimicus quandoque a versus sanctam Ecclesiam pro ritu suo falso blasphemio & schismatico invalescat. Et ut haec mea gesta, quae mihi ex misericordia Dei feliciter evenerunt, audacter vestrae sanctitati scribo, sic etiam semper audire cupio, ut sacrosanctae Romanae ecclesiae universalis status omni felicitate praesulgeat, atque ut vestra sanctitas incolumem & longevam felicemque vitam cum reverendissimis patribus sanctae Romanae ecclesiae Cardinalibus ducat. Oratorem autem meum, & res meas una mecum vestrae sanctitati commendo; qui quidem orator meus vestrae sanctitati tam ea, quae gesta sunt, quoniam & gens & loca, in quibus gesta sunt haec sibi cognita existunt, quam alia et mente mea planius exponet. Datum in castris circa Borisjono decima octava septembris anno Domini MDXIV.

Victoriam in Moschos urgere decernit Sigism.

LXIV. Celebrata Romae publica laetitia. (a) Jod. Lud. dec. in Sigism.

Aetate sunt Deo gratiae solemniter reportato hoc triumpho, a Leone in Sixtino sacello vigesima quinta januarii die proximi anni; bellique series a Camillo Porcario illustri oratore luculenta commendatione celebrata (a). Caeterum Sigismundus Rex post relatam huiusmodi

victoriam Vilnam rediit, secumque nobilissimos Moscovitas in acie captos in triumphi speciem circumduxit: exercitum vero ad perfequendam victoriam & Smolenskeam arcem recuperandam immisit; sed irrito exitu, nam ob ingruentis hyemis inclementiam non sine damno soluta obsidio est: tria tamen insignia oppida ad Polonicum imperium redacta fuere. Conduxerat etiam stipendio Sigismundus Mendlingerum Tauricae Cheronei Caesarem, ut Moscovitam lacefferet, verum infidus Tartarus positus non longe a castris Polonicis legionibus suis eventum pugnae est praestolatus, ut in victum faceret impetus: itaque Polonicam secutus victoriam exercitum in Moscoviam duxit, eamque: Tanta caede affecit, inquit Jodochus ut supra hominum memoriam similis praeda ex Asia non credatur abacta. Ita Mahometanus Christianorum diffidiis usus magnam eorum multitudinem in servitutem abduxit.

Smolensca frustra a Polono tentata.

Tartari grassantur in Moschos.

LXV. Missus internuntius a Pont. ad Moscum. Repulsus a Mosco.

Melius consuluisse rebus suis Moscovita, si Romani Pontificis salubribus monitis obtemperasset. Qui praeterea Pisonis internuntii apostolici viatorem, qui kal. augusti fidem publicam petiturus perrexerat, amne merisit: quo casu exteritus Piso haesit in Polonia: Audio, inquit (b), in anem conuici fuisse iustum. Non libenter bibo tam largo cantbaro, sed joco verbis, re tamen vera serium est, quod scribo; scilicet mihi servabit, si etiam dederit fidem, quam neque Regibus, ac ne Deo quidem ipsi servare solet? Et infra: Parum a septentrionali disto Oceanus, & longius adhuc progredi cogor. Jam hic septembris initium est brumae, quae tam serua solet ingruere, ut multis sine naso contingat esse; noctes aestate brevissima, hyeme diei parum. Sub dieo Julio Pontifice laudatissima memoria minus mense, annum Roma ad duos missus Reges absui non parvo certe labore: sed nihil ad haec, quae haecenus mihi aequali temporis, sed diverso laborum calculo incidere, & tamen difficiliora adhuc restant. Levius sit patientia quidquid corrigere est nefas. Mihi certe satis erit Pontificis legatitque, nimirum Thomae Cardinalis Strigoniensis, cui Polonicam legationem demandatam conjuncta Hungarica vidimus, expectantioni respondere; quod ut facere grate valeam pro sanctitatis suae ac sedis Apostolicae nomine, gloria, amplitudine, ne glaciale quidem [vel sub bruma] sum reformidaturus Oceanum.

Vis frigidis quanta ad septentrionalem oceanum.

LXVI. Rutheni cum Graecis consentiunt.

Caeterum de Ruthenis, inter quos erat, & Moscovitis ad quos profectio nem parabat haec tradit: Cum Graecis par est religio; sunt utique Christiani, sed schisma-

Szavam in Moscos tyrannidem dux exercet.

matici: templa habent, hic praeserim Vilnae, auro argento & gemmis opulenta, paucis hinc annis ex lapide edificari coepit, & quidem sumptuose, cum lignearum prius habuerint non culta admodum. Sunt autem Rutheni, ut illud quoque addam, ingenio Lituanis promptiore; quo fit ut operibus non mediocriter excellent. Multi ex iis peculiare prodigionum vitium habent, quod ad principum sive ducum aliquorum domos irrepit: quin & hoc nuper bello dux quidam Ruthenus cum omnibus suis Mosco se dedidit, quamvis egegrum adolescentem filium in Regis aula reliquisset. Sentiant multi ex iis secreta, ut creditur, pro Mosco, nulla aliam magis quam religionis causa; eam enim per omnia commune habent, transfugerentque passim multi nisi exploratam Mosci tyrannidem formidarent, is enim sevilissimis subditos legibus coerec: omnia illi nascuntur, omnia crescunt, omnia adducuntur. Si qui sunt, qui vel genere vel dignitate magni sunt, in illius nihilominus manu sunt, neque diutius divites quam ipse velit: commercia eorum terra marique plurima: aurum argentum pro pellibus inferre soliti, mercatores nihil aliud referunt; ea omnia principi accedunt: hinc opes ista tanta, quanta neminem unum in Europa principem habere fama est, populo miris artificis insigni potens. Italos habet multos, & honeste, & utiliter: caeterum suas circa fidem partes coactos sequi. Haec ab iis, qui istic versati sunt didici. Vilnae xxvi. sept. anno MDXIV. Ruthenos aliquos Reges, quo nomine Moscovitae olim continebantur, sedi Apostolicae fuisse conjunctos in annalibus vidimus, necnon Joannem Basilium Sixto IV. per oratorem servato ritu Graeco fidem addixisse.

LXVII. Rituum varietas hec bella pepererat.

(a) Jodoc. in Sigism.

Rituum autem sacrorum discrepantiam inter Polonos & Moscovitas tanta inter eos accendisse bella, cum Rutheni, qui in Lituania agunt, Graecis cincti ritibus facile a Polono ad Moscovitas desciscerent, confirmat Jodochus Ludovicus Decius his verbis (a): Mihi tanta perfidia nulla constat ratio; sed hoc unicum bellorum apparer incendium, quod jam plerumque in Lituanicis oris Ruthenica religio invaluerit: nam cum Ruthenis, qui sub Rege agunt, religio cum Moscis sit per omnia communis: ad defectionem nihil deest sed principis tyrannus, & quod opibus nemo dives est, nisi quem velit princeps, & quousque velit, demum ut neque praestiti juramenti fides sit obstat. Vladislaus Jagello, qui ex ea familia primus apud Sarmatas regnavit, Christianae fidei & religionis primus summisque planam, Eccl. Tom. XXXI.

Regnorum basis religio.

(b) Alvar. Pelag. m. bibl. Vat.

(c) Ext. ea re. ia. m. bibl. Vallie. sig. lit. C. n. 20. p. 53.

tator ab initio orthodoxam fidem tota Sarmatica sancte religio sequitur: Ruthenorum secta ligneis templis sua semper perfecit sacra. Hoc demum sanctae custoditum semper fuit, sed hac aetate Ruthenorum paucis patrocinantibus invaluit; jamque sumptu magno templa lapidibus in secta varificationem extruuntur. Haec me eo anno paulo ante quam apud Borysthenem pugnatum esset, Vilnae videre contigit. Praefecti sunt item summis privatisque officii ejus sectae homines: eo facile fieri potest, ut religionis observantia & amore plerique Moscum quam Regem malint Imperatorem. Tanti interest ad constabiliendam Regum solia non pati, ut religio, quae solida eorum basis est, convellatur. Praeter autem Graecanicum schisma pluribus aliis foedissimis erroribus, quorum maxima parte infectos fuisse Graecos sui temporis recenset Alvarus Pelagius (b) in suo de haeresibus catalogo, contaminatos esse constat ex iis, quae Joannes Laskus archiepiscopus Gnesnensis in concilio Lateranensi Leoni Pontifici, qui errantes ipsos in rectum salutis iter revocare optabat, retulit (c) hoc anno, dum ea, quae in nona sessione ad nonas apriles indicta, posteaque ad 11. idus maii extracta, decernenda erant; proponendave excuterentur. Proposita vero a Gnesnensi archiepiscopo praesule his erant concepta verbis.

Ruthenorum nationes cum erroribus eorum in concilio Lateranensi per revocandum in Christo patrem dominum Joannem de Lasko archiepiscopum Gnesnensem & serenissimi principis domini Sigismundi Dei gratia Regis Poloniae oratorem descriptae atque productae anno Domini MDXIV. ad sessionem pro v. aprilis publicatam.

Rutheni albi, quondam Colchitae dicti, modo vero Moscovitae, habent primum dominum seu principem, qui titularur magnus dux, vicinus in terra Regi Poloniae in magno ducatu Lituaniae, item aliis dominiis Livoniae & Goriae. Item a septentrione ejus terram Moscovitiam alluit mare glaciale, & sicut Indiam aromata, sic Moscovitiam pelles sabellinae, mardurinae, isirinae seu variolinae & megalinae, quibus abundat ea regio, & eas toti oris porrigit, celebrant redduntque auri item & ducent ipsam potentem; nam supra bis centum millia equitum habere consuevit. Ex eadem etiam Moscovitica aqua paludis Meotidis replent flumen immensum Tanaim: replent etiam multo majorem Tyra, qui influit in mare Caspium, qui fluvius Tanais Scythiam & Sarmatiam dividit, absorbetque eundem mare Ponticum post Tanicam insulam, & in Rha fluvium vocatur. L. 2. sus

Moscos ducenta equitum millia cogit.

Quae Aquina perluant Moscovitiam.

sus orientem. Ibi vero scilicet in eo ostio maris ejusdem Tanaiani, ara est Turcarum Ozon, in qua Turca a Tartavis emunt populum per Tartaros Tauricanos aliquando de Polonia, aliquando de Lituania, aliquando de Moscovia raptum & deportatum utriusque sexus. Habere etiam itidem consueverunt Turca & Tartari commercium cum Moscis sericum pannos sericeos, lanichatos, tapetes, & gemmas orientales pro pellibus cum Moscis permurantes: est enim eo loci insigne emporium seu portus Turcarum & Tartavorum, plus tamen communis quam insignis.

LXIX. Que sit Valachia potentia.

Rutheni Valachii sunt feroces, armigeri; quadraginta millium communis populi constituunt exercitum, vel circa: incolunt propriam terram Moldaviam sive Mysiam, idioma habent commune cum Rutheno & Italico vulgari; nam dicunt se esse Romanorum quondam milites ad presidia Pannonia contra Scythas missos; unde est quod pro magna parte idioma habent italicum, sed ritum Ruthenicum. Habere consueverunt proprium dominum tanquam presentum: sed hereditarius est eorum dominus & titularum, palatinus seu voivoda Moldavia, qui aliquando Regi Hungariae, aliquando Regi Poloniae, aliquando Turca fit hamagiatus. In qua terra Turcus castra recipit, & habet duo omnium prima, scilicet Moncastrum & Licostomium; situatur autem inter Hungariae & Poloniae regna, ac inter Thraciam, in qua Byzantium seu Constantinopolis est; sed dividit eam terram ab Hungaria & Thracia Danubius, a Polonia Tiras fluvius, a Tartaria Tauricana mare ponticum.

LXX. Rutheni rubei Poloniam subditi ritum Latium colunt.

Rutheni rubei habebant quondam proprios Reges & proprios etiam magnos duces. Omnes istos Reges Polonia debellarunt & sunt subditi fideles Regis, in corporeque Regni Poloniae & magni ducatus Lituaniae: inter quos rubeos Ruthenos Reges Poloniae fundarunt unam Metropolim & septem cathedrales ecclesias, & parochiales multas fidei Romanae: sed tamen multo plures sunt ecclesiae Ruthenorum, quarum terra Sarmatica procedit a Polonia minori ex parte occidentis versus orientem per fluvium Borysthenem magnum, ac per totam Sarmatiam Europeanam inclusivae ad Tanaim, & ad insulam Tauricam, in quibus scilicet Tanais fluvius, & intra illum & intra Rha & orientem; & in ipsa Taurica sunt Tartariae Scythicae diversae, quibus diversi scilicet tredecim Caesares Scythae imperant Mahometanae sectae. Item procedunt Rubeorum terrae ex parte ranguam Meridionali a fluvio Tyras versus septentrionem usque ad Moscoviae fines Lituaniae contiguos per longitudinem

Tartaria in tredecim Caesares Mahometanos divisa.

verisimilem ducentorum milliarum magnorum, seu Germanicorum. Sunt autem Caesares praedicti Tartari potentissimi; nam Tauricanus eorundem rubrorum & regni Poloniae & Lituaniae vicinus habet circiter bis centum millia equitum: alius istum sequens trecentum millia: tertius, quartus, & sic de aliis in campis illis Scythicis quanto ulterior, tanto majorem habet populum, qui licet sint inermes, tamen multitudine & celeritate vincunt. Insuper Tauricanus praeter Turcos optimos equites, qui cum eo contra Polonos & Lituanos venire consueverunt, in illa sua Tartariae colluvie habere consuevit ad minus septuaginta millia suo modo armatos, scilicet vel cum lorica, vel cum squamatis anterioribus & posterioribus armis capite & manibus ferro rectis: reliqui omnes arcus & sagittas habent pro armis. Iste omnes nationes Ruthenae seu Ruthenorum praesumunt se esse de fide Graecorum, at tamen fidei ipsorum errores colliguntur infra scripti.

Tauricanus ducenta & quinquaginta millia sub signis numerat.

Ruthenorum errores.

In primis negant S. Petrum verum Papam, & verum Romanae sedis antistitem & Ecclesiae militantis caput unicum esse, nec accepisse plenitudinem potestatis a Christo: quod & de quolibet Romano Pontifice successore ejus tenent, & communem cum aliis Pontificibus esse dicunt. Item negant ecclesiam Romanam caput esse ecclesiarum omnium principem, relictam & magistratam, secundum quod scribitur distinct. xxii. cap. Saerofancta. Item omnes obediennes Romanae ecclesiae veros Christianos non esse, neque salvandos, eo quod ab Ecclesia primitiva discrepent: se vero solos esse veros Christianos asserunt, sectatores Christi & Apostolorum, & sic esse de numero salvandorum: immo dominum Papam cum ecclesia Romana dicunt haereticum esse de heresi Ariana, & catholicos omnes Arianistas vocant & anathematizant ipsum tempore caena Domini cum suo clero; dicuntque non habere plenam potestatem ligandi & solvendi: quod sumptum ex sectione seu divisione Graecorum decima ab ecclesia Romana.

LXXI. Negant primatum Pontificis.

Fingunt sentientes cum Romana ecclesia damnandos.

Item dicunt omnes Latinos Ecclesiae doctores nullius veritatis & efficaciae esse fuisseque: hinc nec alicujus eorum dicta suscipiunt quantumcumque forent ab Ecclesia suscepta & approbata, nec credunt afflatione Spiritus Sancti loquutos fuisse aut scripsisse: hinc nec libris aut scriptis beatorum Hieronymi, Augustini, Gregorii, Ambrosii, & ex consequenti aliorum doctorum fidem dant, & eorum auctoritatem nullo modo suscipiunt. Sed dicta & scripta doctorum Graecorum suscipiunt, dummodo nihil adversus eorum errorem

LXXII. Sanctos doctores Latinos rejiciunt.

in eis invenerint: si vero quid eis, quod adversus sectionem eorum & ritum erroneum fuerit, acceperint, corrupta dicunt & vitata esse, & fidem eis adhiberi non debere asseverant. Item sanctos ex Ecclesia Dei & fide catholica Romana professionisque Romanae & obedientia blasphemant & damnant.

LXXIII. Sacras imagines factas a Latinis spernunt. Item imagines operis & artificii catholicorum horrent, & quantum est ex eis inhonorant, etiam si Crucifixi aut ejus sanctorum fuerint: si vero artificii sui sint, venerantur, dummodo in synagogis eorum locatae aut pictae fuerint, alias non. Item ecclesias catholicorum spernunt, consulant, inhonorant & blasphemant contra canonem Innocentii III. de baptismo. c. Licet Graecos; nec ullam in eis exhibent reverentiam sacramento, nisi coacti metu majoris offensae, aut simulata assentatione: sicut de eorundem ecclesiarum consecratione nihil tenent, sic & de consecratione corporis Christi, dicentes in azymis, ipsum consecrari non posse: eorum vero synagogas per simplices eorum sacerdotes consecrari posse dicunt, prout de facto consecrant. Item statuta Ecclesiae dictaque aut scripta, seu canones & conciliorum determinationes, ac decreta nulla esse dicunt; etiam de primis conciliis dicunt, quod a septima synodo omnia concilia nullius efficaciae fuisse, neque de iure catholico, quia sine eorum consensu agebantur approbationes.

LXXIV. Latinam ecclesiam sacramenta negant.

Sequitur post septimum synodum concilia respuunt.

Item omnia Ecclesiae sacramenta prophnant ac blasphemant, ridentque & inhonorant, praecipue sacramenta sacrae Eucharistiae, eo quod non secundum formam ritus eorum fiant. Item nullum Pontificem catholicorum habere potestatem dicunt christi consecrandi; solum patriarcham, quem se habere iactant Constantinopoli, per quem si semel consecratum fuit, dicunt ad annos plurimos illud efficaciam habere ad unionem. Item ordines, benedictiones pontificias, sacerdotia, orationes, jejunia, indulgentias, Jubilaeos & omnia ecclesiastica officia & ea quae auctoritate clavium dispensat ecclesia, damnant, nec ullius efficaciae dicunt esse: similiter obedientiam ecclesiasticam auctoritatemque rident. Et sicut de indulgentiis sic & de excommunicationibus ecclesiae nihil tenent. Item dicunt confirmationis sacramentum nullum esse, ideo nec illud accipiunt, sine quo promovent sacerdotes suos: nec habent tempora limitata ad ordines, sed passim & uno die promovent & plures ordines conferunt.

LXXV. Indulgentiarum & anathematismorum vim negant. Et confirmationis sacramentum.

Item dicunt sacramentum extremae unctionis nullam adversus peccati reatum medelam conferre posse, & beatum Jaco-

bum unctionem intellexisse tantum ad medicinam languoris corporalis. Item sicut quandoque baptizant in acetabulo, id est in aqua acida expressa de succo pomorum aut fructuum confecta cum aqua naturali & fermento, dum aqua pro tempore caruerint discretionem in aqua non ponentes; sic in defectu vini in eodem acetabulo sacrificant, immo execrant.

Item in preparatione calicis duas aut tres guttas vini aquae immiscunt calidae, nec vinum sentitur in aqua absumptum: & damnant Ecclesiae ritum, quod aquam frigidam ad calicis preparationem accipiat, & panem fermentatum pro sacrificio recipientes dividunt bisariam superiorem partem in panis medio triangulariter in profundum excidentes in corpus Christi consecrant, reliquum panis beatae Virginis corpus designare dicunt, & in veneratione conservant; in cuius panis preparatione farinam recipiunt in nomine Patris, fermentum mittunt in nomine Filii, calidam mittunt in nomine Spiritus Sancti. Item ad panis sacrificium plures associant & apponunt, unum in nomine Mariae, alium panem in nomine praecursoris, alium in nomine Basilii, tandem Leonis, Eliae, & sic consequenter singulis panibus sanctos singulos invocantes attribuunt; unde & in calicibus ligneis in locis pluribus sacrificant, ubi pane ex pluribus, ut factum est, poleatis exempto offam quandam faciunt & consecrant: tandem in consumptione coclearibus ligneis & sordidis vorant, & micas seu reliquas panniculis decervunt, ciciuntque sic quoque communicant populum coclearibus ex calice exprimentendo, & in esum offerendo.

Item sumunt experientiam de calicis consecratione tanquam dubitantes de consecrationis effectu & virtute; nam antequam communicant in sacrificio faciunt eis dari aquam calidam, quam infundunt in calicem consecratum; unde si vapor exhalaverit, credunt illic esse sacramentum, tunc primo communicant; & si pars in calice relicta fuerit servatur, & peractis prandii a sacerdote redeunte voratur. Item consecrant pro bellantibus panem similitaginum in corpus Christi, & laicis in bella procedentibus tradunt in manus, qui cum sunt cum hoste conflicturi & jam manus conserturi, replent vas escarium aut potterium, quod in promptu fuerit, aliquo liquore qui rum occurrerit, & illic pane illo posito seipsos ordine communicant.

Item sacramentum Eucharistiae, quod tempore caena sacrae consecrant, illud solum dicunt pro infirmis procurandis valere, & non aliud quod diebus aliis consecratur, & tale ad annu decursum consecrant in

Et extremae unctionis. Liqueores alios praeter aquam naturalem in baptismo interdum adhibent. Acetum pro vino interdum utuntur in sacrificio. LXXVI. Eorundem ritus in Eucharistia consecranda.

Reliquias ejus irreverenter tractant.

LXXVII. Superstitio nefaria in consecratione.

Militibus dant Eucharistiam sumendam praehorante.

LXXVIII. Infirmis saepe panem corrumptum dant pro Eucharistia.

Panem
antequam
consecre-
tur ado-
rant.

calice preparato, quod vermiculosum & tabidum infirmorum ori imprimunt cochleari. Item ante preparationem calicis incensis cereis panem consecratum cum vino & aqua calida in calicem fusa; velut dictum est, cum reverentia summa spectandum populo offerunt & circumferunt, & populus pronus cadit & veneratur, & post in altari positum nemo veneratur neque elevatur.

LXXXIX. Item non solum in forma baptismi ab Ecclesia discrepant, sed etiam in materia; quandoquidem ut supradictum est, & sacro epiphaniarum die loco fontis ecclesiastici flumina rapide manantia, dummodo haberi poterunt, pro baptisate infantium consecrant instar Jordanis, & quem puerum in immersionem ibidem mori frigore aut ei manibus elabi, aut mergi contingat, ab angelo raptum dicunt in celum, neque mundum eius presentia fuisse dignum ajunt. Item sacerdotes eorum communiter non orant nisi quando missæ officium sunt habituri, & quæ aut quales hora eorum sint Deus videat; & dicunt presbytero sufficere ad conscientie purificationem cum uxore cubanti & celebrare volenti, quod se fermentata aliqua aqua calida abluat a vertice capitis ad pedum vestigia; hanc loturam tantæ dicunt efficacie, quanta foret confessio.

Flumina
expiant.

Pueros
impie suf-
focant in-
terdum.

Pro exo-
mologesi
sacra ut-
untur
balneo.

LXXX.
Altaria
prophana
a Lati-
nis di-
cunt.

Fingunt
homici-
dium La-
tini laude
dignum.
Volatilis
eandem
ducunt
pro cri-
mine.

LXXXI.
Sabbato
in quadra-
gesima
solvent
jejunium.

Item si casu quis catholicorum presbyterorum in altariis eorum celebraverit, non velut execratum violant & effringunt; & dicunt quod in uno altari tantum missa una debet in die celebrari. Item dicunt populum mereri & magnas indulgentias adipisci, quoties quis hominem catholicum obedientia Romana interemerit. Item dicunt, suos presbyteros irregularitatem incurere, cum passerem aut aliquod volatile occiderint, qui non prius regularitatem acquirunt, donec idem volatile sub ascellis gestum ab eis totaliter computrescat: hæc eorum est poenitentia, quæ non esset adeo dura si Christianum hominem occidissent. Item false jurare adversus inimicum, & præcipue contra virum Romanæ professionis, non esse peccatum dicunt: similiter, & decipere, damnificare, aut fraudare eundem.

Item dicunt sabbatum in quadragesima nullo modo fore jejunandum, & peccare eos mortaliter, qui jejunaverunt, neque missam celebrandam in tota quadragesima nisi sabbatinis diebus & dominicis; unde damnant ecclesiam Romanam celebrantem aliis diebus quadragesimalibus præter sabbatum & dominicum: & simili errore ante jejunia sua octo diebus solemnizant similiter, & post jejunia carnes vorantes quotidie, feriisque sextis immo & in vi-

giliis, si quæ tum occurrerint: nec piscibus licere uti dicunt nisi eorum intestinis, cum jejunia quadragesimalia peragunt, & communiter die sabbati vescuntur carnibus.

Item Christi fideles peccare mortaliter dicunt quod barbas radant, & manducant suffocata: & similiter damnant Christianos carnes edentes ultima dominica ante carnis privium & consequenter. Item dicunt licite vendi posse prelaturas, ac beneficia, aut emi. Similiter & sacros ordines, & quæ beneficia patres tenuere, dicunt filii ad ea jus hereditarium se habere, & succedunt, præsertim in parochialibus ecclesiis.

Item dicunt viventem hominem mortaliter peccare non posse. Item dicunt fornicationem simplicem non esse peccatum mortale: similiter & usuram. Item dicunt furi sufficere rationem furri sui septem sacerdotibus representari, & fateri crimen, & petere olei unctionem ab eis, nullaque post hoc poenitentia aut restitutione debiti debere onerari.

Item asserunt non esse purgatorium: solum esse duo receptacula animarum celum & infernum. Item dicunt animam ante diem judicii beatitudinis gloriam non habere, quod & credunt corpore in terra manente. Omnia hæc in concilio Florentino cassata sunt, & per bullam Eugenii correctæ. Item dicunt quod vivorum suffragia profunt in inferno damnatis, & non aliis.

Item dicunt Spiritum Sanctum non procedere a persona Filii nisi solius Patris, alias duo essent principia, due spirationes: quod tamen sufficienter explanatum est in concilio Florentino. Item divortia faciunt in matrimonii pro pecuniis nulla rationabili causa interveniente, pro sola avaritia & libitu, quæ laici simpli-ces inter conjuges dicunt & faciunt quemlibet, qui perit separari licere. Item dicunt secundas & tertias nuptias ac deinceps esse illegitimas nec facere verum matrimonium, nec inde sequi prolem legitimam.

Item mortuorum tumulos peracta sepultura jubentur singuli per sacerdotes suos osculari, & post ipsam sepulturam convivant vorantes quasdam polentas ab ipsis presbyteris benedictas. Item dicunt secularibus dominis eorum præsidibus licere sine nota excommunicationis majoris verberare & deponere eorum patriarchas, episcopos, sacerdotes: cujus rei origo cepit, ut haberetur in decima divisione Græcorum ab Ecclesia.

Nec septentrionales modo sehimati-ecos, verum submontos etiam ad meridiam popu-

LXXXII.

Simonia-
cum cri-
men a-
pud eos
viget.

LXXXIII.
Fornica-
tionem &
usuram
negant
peccatum
esse.

LXXXIV.
Et purga-
torium.
Et visio-
nem bea-
tificam
ante diem
judicii.
Fingunt
preces da-
mnatis
prodesse.

LXXXV.
Negant
processio-
nem Spi-
ritus San-
cti e filio.
Dirimunt
matrimo-
nia sine
causa.
Secundas
& tertias
nuptias
illicitas
conten-
dunt.

LXXXVI.
Sæculares
poresta-
tem in e-
piscopos
& sacer-
dotes sibi
arrogant.

LXXXVII.

De Mo-
lebis ad
gemium
ecclesiar
revocan-
dis actum.
Missus a
Leone ad
Maronitas
inter-
nuntius.

Exceptus
honorifice
a patriar-
cha.

(a) Ext.
in ms. bi-
blioth.
Vaticel.
fig. lit.
C. n. 20.
p. 47.
LXXXVIII.
Professio
fidei.

populos, Maronitas nimirum & Abissinos, qui circumfusi undique Mahometanis non carebant erroribus, apostolicæ doctrinæ luce collustrandos Leo suscepit. Inprimis itaque ad Maronitarum, qui Libani montis juga incolunt, patriarcham viros religiosos Franciscanæ familiaræ cum apostolicis literis misit, ut eum orthodoxis institutis erudiret: tum ab illo quaesivit, qua ratione apud eos patriarcha crearetur, qui ritus servarentur, qua forma in sacramentis conficiendis uterentur, ut inde excutiendorum qui apud ipsos invaluisse errorum occasio captaretur. Exceptit patriarcha nomine Fuaiche filius Mobaret Maronitarum maxima cum veneratione ac lætitia pontificis literas, atque honoris ergo eas more gentis capiti imposuit. Licet autem sedi prophetarum Dei, nimirum Apostolorum se insidere ex suorum traditione dicat, Romani tamen Pontificis apices atque imperia colere professus est, nec non divinorum mysteriorum ritus cum nostris consentientes servare: cæterum ostendit aliquibus veterum Armeniorum erroribus in conficiendo sacro chrismate ex varia aromatatum mixtione se irretitum, ex imperitia nimirum, non ex impietate, ut suo loco ostendetur. Transmissarum porro a patriarcha ad Leonem literarum præcipua pars hæc est (a).

Leoni Papæ Romano Deo gratias in æternum, Presentem salutationem Dei esse cupio Leoni Papæ Christianorum, Deo dilectissimo, excelso, catholico pio, pleno misericordia, vicario Dei, Regi regum.

Quem cælum adorat & terra, qui pedibus suis sternit planum mare, potentissimum, excelsum, verum, quem laudamus pietatissimum, cujus nomen est benedictum, basim & ausilium magui nominis & glorie Deum adoramus, tanta prædium cælesti gratia altissimum, qui celos exaltavit ornavitque luce, ab ipso securitatem & ventam petimus, qui ordine certo tempora disposuit & per prophetas præcepit sequendam nobis, capeendamque doctrinam, cujus negotario melior est auro & argento, qui etiam sequi nos voluit iustitiamque electum a luce, patrem lucidum beatissimum, ianiam & indicem viæ rectæ, ducem ducum, qui videt animas peccatrices, quas & potest a poenis eripere, cui pro salute proque via salutis genua flectunt omnes patrem & dominum nostrum, nostrarumque suscitatorum animarum patris, vicarium altissimi, soliumque tenentem, Romæ, dominum nostrum Papam Leonem Papam Romanum, quem potentissimus Altissimusque Deus secundet semper in nomine suo, faciatque nos participes felicitatis

sue orationumque suarum sanctissimarum: Amen. Nos itaque subditus Petrus patriarcha, qui sedemus in sede prophetarum * id est Dei, patiens, electus, cuique cura est reformatio ecclesiarum Dei, qui suo favore complectatur non solum patriarcham Petrum, sed & eas creaturas, quæ ipsum Petrum sequuntur, qui sequitur id quod Christus Jesus dixit beato Petro: Tu es Petra, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam; hoc est quod credimus, & continuo cultu agimus horas sanctas, quodque præcepit creator Deus, diligimus præcepta sua sancta.

Credimus in Deum solum & in tria benedicta nomina. Credimus firma fide in tres personas sanctas unicum Deum, unicum creatorem, unicum adoratum, unicum Regem, unicum infinitum, unicum potentem, unicum fortissimum, unicum in Trinitate, unicum Deum & tres personas, unicum creatorem cælorum & omnium, quæ in eis sunt, terræ, & quæ in ea sunt omnium, atque creatorem visibilium omnium & invisibilium, Deum verum, æternum, antiquissimum, purum, immaculatissimum, cujus nec principium nec finis est, cujus sunt abdita secreta publica dona, qui nec veterascit, nec mutatur, nec novetur: est & inaccessible & invisibilis, in quo est infinita gratia, qui nec mensurari potest nec melior esse, nec fuit unquam aut esse potest in donis suis diminutus, estque unicus Deus in regno æterno in æternum regnaturus: est Deus super omnia potens rerum omnium creator: creavit cælum, & exaltavit illud: creavit terram, & firmavit illam: creavit mare & implevit illud, mundumque universum perfectum fecit, universum suæ ditioni subegit, atque supra cæli verticem sedit: creavit hominem & super omnia dilexit illum, bonisque omnibus donavit. Est Deus in principio, in medio, in fine, cujus nec principium est, nec medium, nec finis: est vivus in æternum, est lux & veritas, & sapientia, est sine avaritia munificus, sine mutatione firmus, sine debilitate fortis: est auxilium indigentium, non derelinquit sperantes in se: est vera lux, univ sibi iustos, injustos a se repellit; recipit poenitentes, & veniam postulantes. Est verus Deus, iustus, datque præmium iustis gloriam æternam cælestem: dat iniustis poenam infernæ caliginis. Hic est verus creator, cui & in quem debent universi credere & adorare & laudare semper benedictum nomen suum: est unus solus Deus, & est Trinitas, & est unus Deus. Est Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, tres personæ, unus Deus: & ita credimus esse excelsum, unicum creatorem in unitate,

* id est
Apostolorum.

LXXXIX.
De Deo
uno &
Trino.

De Verbo
Incarnato.

te, unum Deum solum, creatorem, & non creatum firma tenemus fide. Hoc una anima & una similitudo & una voluntas: quod facit Pater, hoc & Filius & Spiritus Sanctus, & est una potestas in unico Deo pleno pietate, qui misericordia sua liberavit Adam cum sua posteritate. Sit nomen Dei benedictum. Misit Gabrielem ducem paradisi angelorum electum ad puellam virginem immaculatam, gratia præditam, devotam, pudore conspicuam, benedictam Mariam. Gabriel dominam salutavit, dominus sapientia excelsus super sapientes eam solam elegit habitaculum Domino. Ingressus est ad eam Gabriel, subito genuflexus vultu reverenti & humili exposuit excelsi omnipotentis Dei Incarnationem. Messia nuntium, humano generi pretiosum latissimumque: angelus eam salutavit dicitque: Domine tecum, benedicta tu inter mulieres: quæ cum audisset angelum magna humilitate respondit: Si Domino placet, fiat voluntas ejus; concepitque virgo Filium Dei sine semine, & sic factus est Deus homo humanus, fuit Deus in corpore humano, & in anima humana indutus carne humana: fuit natus, sed non fuit creatus: ipse est creator & ante omnem creaturam genitus est a Patre omnipotente, creavitque gloriosam virginem inclitam Mariam, quæ ipsum novem menses portavit in utero. Ipse est Deus & verus Deus, unicus filius, unicus creator, verus Deus, vera lux, totus veritas sine suspitione, sine dubio: providens universum genus humanum, universamque videt creaturam: in ejus manu est vita & mors, & post mortem vitam præstat. Nihil aut in cælo, aut in terra, aut in mari ejus latet obtutum. Est Deus, est homo immaculatus: est lux & sapere in cælesti paradiso: est bonum nostrum, salus nostra, iter vite nostræ, porta vite nostræ, fons vite nostræ perpetua; & credimus & firma tenemus fide, quod semper est noster Deus Jesus Christus. Nos humiles & desiderantes catholica fidei prospera exaltationemque, & nos liberari, nostramque ab orationem exaudiri, quemadmodum vocem famelientium exaudivit, & dat eis panem in abundantia.

XC.
De resurrectione
Christi &
adventu
fecundo.

Scimus misericordiam suam infinitam, qui propter nos crucifixus, mortuus, & sepultus est, tertia die resurrexit, & ascendit in cælum, & Deus Pater sedere illum fecit ad dexteram suam, descendit ad inferos & liberavit justos, & universam generationem suam, & a Patris dextera venturus est judicare vivos & mortuos. Justus iudex dabit justis premium, quod merentur, & injustis secundum opera sua, unicuique retribuere secundum opera

sua; & ita credimus quemadmodum sancta Ecclesia, unica Ecclesia sustentationem & remissionem nostrorum peccatorum, & sic expectamus resurrectionem in die iudicii vivorum & mortuorum, post que habebimus vitam æternam. Amen.

Oleum sancti chrisimatis quod cum sancto baptisate liberat a periculo, sicut dominus noster Jesus Christus dixit: Qui baptizatus fuerit, salvus erit, qui vero non, minime videbit gloriam meam; hoc modo facimus. Primo accipimus libras sex olei virginis & muschi boni atque perfecti quatuor certi muscheri mensuras, & omnes mixtura ex musco extracta, duas ejusdem rationis mensuras croci exacti quod a Genuensibus deportatur; mensuras decem storacis, quo adolendo in honorem nostræ domine utimur mensuras octo; canabre* perfectæ mensuras quindecim cinamomi exacti mensuras septem, mastice mensuras quindecim, rhuris albi mensuras decem & septem, rosarum mensuras decem & octo, radices redesusi mensuras novem, unguenti balsami magnæ & inclitæ civitatis, quæ Cayro dicitur, quod impositum manus ad alteram usque partem penetrat, & missum in aquam tendit in fundum, nasciturque ex arboribus, quæ in eo loco adoleverunt, in quo vestes domini nostri Jesu Christi pueri abluebantur, quodque superat omnia balsama, quæ usquam terrarum inveniuntur; hujus inquam balsami mensuras unam & viginti, quorum omnium quod reverendum est in vase mundo seorsim tritum, te laque sericea cribratum ad invicem miscetur oleo, quod diximus virgine, deinde tela alba atque munda colatur, posteaque coquantur in vase mundo atque novo, vel quod antea ad hos usus deputatum est. Interjectis nonnullis aliis eorum ritibus, subdit: His omnibus ceremoniis, quas diximus sanctum oleum consecramus pauperes Maronitæ derelicti, sprati, subjugati ab infidelibus, oblivioni traditi, a regnis atque dominiis Christianorum quam longissime distantes, & semper obediens sanctæ matri ecclesie Romanæ & Papæ; quin etiam observamus & custodimus ea omnia, quæ sancta mater ecclesia Romana instituit, pro qua proque domino nostro beato patre nostro Papa Deo dilecto, Deique vicis in terra gerenti Deum Dominum nostrum semper in horis sanctis oramus, & ex corde sanctam sedem gloriosi Petri diligimus, quam Deus exalter.

Electioem autem patriarchæ Maronitarum, quam sibi petit significari dominus & pater noster felix Papa Leo, quo scilicet modo creatur & assequitur gratiam atque felicitatem sedis supra sedes prophetarum, sic facimus. Sede patriarchatus vacante, duo-

XCI.

Conficendi olii
pro sacra
unctione
ratio.
* ambra

Balsamum na-
scitur in
loco in
quo Christi
vestes
ablute
fuere.

XCII.

Eligendi
patriar-
chæ Ma-
ronita-
rum mo-
dus.

XCIII.

XCIV.

Divina
officia de-
cantari ab
his solita.

XCv.

Ritus in
consecra-
ndo patriar-
cha.

duodecim sacerdotes boni, pudici, catholici, quos iam ad id muneris destinatos esse cognoscimus, quamprimum vita functus est patriarcha in quodam monasterio, quod ad eum usum habetur, appellaturque dominus S. Mariæ, in sua quisque cella concluduntur ea custodia, ut nullus alium videat vel alloquatur.

Accipit unusquisque horum duodecim folia chartarum, redditque singulis diebus singula folia scripta nomine ejus, quem eo die in patriarcham elegit; & quando ad eum conveniunt omnes Dei gratia, & non eorum voluntate, confestim congregantur prelati, diacones, & subdiacones, & universi sacerdotes, totaque nostra respublica, & electum conspiciunt in sede felici in qua sedet hodie servus Christi Petrus patriarcha in sede prophetarum, quæ rupes fidei est, manique tenet pauperes, & derelictos Maronitas, qui semper Christianam fidem tenuerunt, tenent, tenentque humiles & obediens sanctæ matri ecclesie Romanæ, & domino nostro patri Papæ, omnibusque suis præceptis & in Christi famulatu.

Ritus divinarum officiorum nostrorum, quem exponi jubet dominus & pater noster felix Papa Leo, similis per omnia est ritibus ecclesiarum omnium, quæ ordinem sanctæ matri ecclesie Romanæ sequuntur: & quia longa verborum indigent serie, si ad amissum narranda sunt, omnia paucis dicemus, similem eum esse prorsus ritibus bonorum omnium Christianorum. Post officia namque nostrarum horarum nostras missas cantamus bono quodam ordine, eoque concentu, quem veteres patres nostri benedicti gratia sibi a Deo collata instituerunt, eumque modum in missæ celebratione omnibusque sacris paschalibus observamus, in qua celebratione ipse Maronitarum patriarcha sacra facit.

Modus consecrandi patriarcham. Creatur patriarcha tres a Deo gratias obtinet: prima est quod omnes ejus subiacent iugo: secunda quod si quid exequendum indicit, omnino parendum est ei: tertia est quod nulli unquam licet decreto factore ejus ulli contradicere. Ex quo autem creatur & elevatur usque ad primum pascha proxime sequens confirmatur & juratur, daturque ei obedientia ab omnibus prelati, totaque republica; eoque die sancto pasche post celebratas tres missas magister chori, & cum eo omnes diacones, & universi presbyteri procedunt ad altare majus ducentes secum patriarcham electum, quem sequuntur omnes prelati. Sedere cum itaque faciunt ante altare, deinde induunt ipsum vestibus sacris, imponunt. Eccl. Tom. XXXI.

nantes novam capiti mitram exuto primis vestibus quibus antea utebatur. Nonnullis aliis ritibus, quos brevitatis studio prætermittimus interjectis, additur: His actis magistro chori ceterisque quos diximus & universo populo genuflexis coram electo, magister ipse chori alta voce illum his verbis alloquitur. Spiritus Sanctus voluit te patriarcham patremque super omnes patres esse in dignitate sedis benedictorum prophetarum, obtinereque locum Christi & vicarii sui sancti Petri; tuque eris pater super nos. Confestim electus patriarcha procedens genuflexus in terram, versoque ad altare vultu alta voce per ait. Ego sum humilis & obediens omnibus præceptis excelsi Dei & sanctorum prophetarum, & si quid deinceps Spiritus Sanctus iusserit prorsus explebo cum iustitia & reformatione Jesu Christi. Statim diacones elevarum a terra patriarcham abscondunt in loco secreto apud altare; posteaque unus prelatorum cui id muneris a magistro chori mandatum est, patriarcham absconditum educit foras, collocatque ante majus altare. Eo igitur in loco patriarcha sedente, officium missæ majoris celebratur ea solemnitate, ut omnes prelati de quibus supradiximus suo quisque ordine inserviat: quod si patriarcha vult missam celebrare, illi defertur; si autem committit uni prelatorum, assistunt patriarchæ duo diacones colaterales, finitque officio missæ cui devotus interfuit populus, omnes prelati ceterique super caput electi manus imponunt dicentes: Sit ille laudatus excelsus Deus, qui tibi contulit gratiam. Deinde acceptus baculus patriarchatus datur ei in manu hoc ordine: minimus prelatorum primus tenet manu baculum; deinde ordine suo manus superiores esse faciunt ceteri prelati tenentes baculum; postremo vero manu sua supra cæteras posita tenet baculum ipse patriarcha: eoque facto pater patrum effectus est.

XCVI.

Quibus gestis, magister chori, omnibus ipso etiam patriarcha cum obedientia & humilitate audientibus, pro concione loquitur in hunc modum; Otu patriarcha, quem Spiritus Sanctus sua gratia tibi collata ad hoc fastigium evexit, super scapulas tuas populum hunc tibi commissum portabis, observabisque, & manutenebis ea omnia que priores tui & observaverunt & manutenerunt in famulatu domini nostri Jesu Christi & sanctæ fidei nostræ, quæ vera est & firma, in qua & salvandi sumus. Tu autem, cui cura omnium nostrum commissa est, id quod a te petimus, sis in operibus tuis iustus, servesque quidquid evangelium dicit; utque iustus sis, memento præ-

praeceptorum illius, qui te constituit super nos. Tu es nunc pater noster, gubernas filios: tu es pastor noster, custodi gregem: tu es dux noster, duc nos recta via salutis in nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Unici Dei, omnes angeli benedicti custodiant intellectum tuum, animam tuam, & corpus tuum mundum atque catholicum, ut custodias tu populum obedientem, tuoque monita sequentem, Recordare diei & horae, quando iusto iudici, qui reddit unicuique secundum opera, rationem reddes. Nos quidem a te pendemus: tu autem debes caecum ducere, aegrotum sanare, eumque qui aberravit, tua doctrina in viam reducere, & tandem nostrum omnium Deo rationem reddere. Nos vero Deum pro te orabimus: qui precibus nostris, tuisque bonis operibus gaudere te faciat sua gloria. Quod si audebis promissa non implere, dissentiens, devotibus ab illo, quod & prophetae servarunt, & tu Deo servandum spondidisti: quorum in die iudicii a te exigatur ratio; nos enim tibi subdimur, debemusque praeceptis tuis sine ulla contradictione parere. Si autem observabis promissa, & quae benedicti patres observaverunt, ipse custodias, orabimus Deum, ut in presenti vita res tuas secundet, & in futura, quae aeterna est, beatitudine te donet: quod & nos ipsos tuum populum, tua doctrina & benedictione consecuturos speramus; te vero lucrum gratiae habiturum. Conserva igitur dona Dei, quae recepisti serviens illi, laudibusque extollens benedictum nomen suum.

XCVII.

Sacra vestes, eorumque mysteria ad consecrandum altaris sacramentum haec sunt. In primis planeta alba utimur, de qua Isaias propheta loquitur, quod similis est, qua induuntur angeli in die iudicii; & dicit etiam eam significare habitum angelorum, in quo apparuerunt in resurrectione benedicti salvatoris nostri: cingulo utimur propter id quod dixit Dominus ad Moysen inter alia, videlicet: Oportet quod media vestra sint fortia. Amictu capitis utimur propter ea verba, quae dixit Dominus ad Moysen, quod scilicet similem faceret fratri suo Aaron, eo modo, quo praecepit ei Deus: aliter amictus significat sudarium capitis Dei, quod habuit in sepulchro: stola signum est funis, quo maledicti Judaei collum domini nostri Jesu Christi cinxerunt: manipuli vero pendentes a brachiis, vincula S. Petri; camisi vero eius vestis signum est, qua induerunt Christum Judaei, quo die crucifixerunt eum; significat etiam vestem Christi, quae non texta quidem nec confuta erat; sed ab ex-

Vestium sacerdotum mysteria ex Maronitarum interpretatione.

celso demissa caelo ad Messiam, super quam* milites, Judaei ne divideretur miserunt sortem: similitudo autem roris marini bene olentis in corona, ejusdem signum est marini roris quod positum fuit super caput Messiae domini nostri, quod & praecepit Deus Moysi faceret fratri suo Aaron: baculus autem quem manu gestamus, est, ut ait Deus in lege, baculus qui datus est in manu Moysi; ob id enim datur baculus in manu nostra, quod dictum est in psalmis; tene baculum in manu quo castiges inimicos tuos.

Ego humilis, derelictus, ab infidelibus subjugatus Petrus patriarcha humiliter peto a nostro felici domino patre, ut ea omnia concedere dignetur, quae ad patriarcharum a sanctis patribus Romanis Pontificibus dari debent, & necessaria sunt: itaque confirmationem meam peto a vestra paternitate. In primis igitur benedictiones per bullam paternitatis vestrae, deinde vestes pontificales, quibus patriarcha Maronitarum utantur, annulum, crucem, & cetera necessaria humiliter peto, quae non sunt, tam divitiis pretiosa, quam ad celebranda missarum officia sufficientia, sicut sanctitati vestrae placebit. Item ornamenta pro altari & ministris quatuor ordinatis: haec omnia postulo potius pro habenda sancta vestra benedictione, & pro memoria & honore fidei Christianae, quam alia quavis terrena gloria cupiditate: haec eadem miserunt alias sancti patres antiqui praedecessores sanctitatis vestrae, quorum unus uti meminimus, fuit Eugenius, qui ea, quae diximus, omnia per nuntium summisit ad nos. Innocentius item Papa, quidquid nominis dignae sedis patriarchatus ad nos attinet subiectos sanctis patribus & sanctae matri ecclesiae Romanae misit ad nos; & alii plures sancti patres, qui transierunt, quos nominare nescimus, nobis de his omnibus providerunt. Sic & ego derelictus & obediens supplico sanctitati vestrae illis nos donare dignetur, quibus nos maiores vestri donarunt, quibus consolemur laetemurque. Professus dein se a duobus Franciscanis fodalibus catholicae fidei institutis instructum fuisse, flagitavit sibi nonnulla in Cypro sacerdotia ad Maronitas spectantia restitui: Non multum temporis elapsum est postquam duo fratres ordinis S. Francisci alter Hispanus natione, Gorson appellatus, alter nomine Scander, persona quidem religiosa devotaeque nos in nostra sancta fide instituerunt, informaruntque, supplico etiam sanctitati vestrae, episcopo Cypro, ut quasdam canonicas in Cypro insula ad patriarchas Maronitarum pertinentes nobis restituat, precipere dignetur

Ornamenta altaris ex peto patriarcha Pontif.

Queritur oppressos esse tribus Maronitas ab infidelibus.

Et a Venetis in insula Cypro.

C. Expeditur indulgentia.

tur, quas & nobis sanctitas vestra confirmet. Justum est enim quod petimus & Dominus noster ait in evangelio; si quid iustum aliquis a te postulaverit, ei ne denegaveris: quod si impetraverim, sanctitas vestra afficiet corda nostra letitia, & extollemus nomen vestrum cum bona memoria sanctitatis vestrae; omnes enim provinciales confines & quae in circuitu nationes cognoscent, esse nos & curae & cordi sanctae ecclesiae Romanae, quodque universi vos & nos sumus unius fidei professores.

XCIX.

Supplico item sanctitati vestrae mittere dignetur per istum nostrum nuntium bullas ad nos canoniarum quas diximus, & confirmationem huius sancti loci, qui mons Libanus dicitur, quem David propheta in suis psalmis & nominavit & honoravit. Nos quidem pauperes & subiecti speramus in sanctitate vestra, & bono sumus animo, & postulamus ab ea gratias Dei Sanctitatis vestrae, ut ait evangelium, nobis concedat quod petimus, nosque in vestris precibus Deum semper orabimus prosperum faciat & exaltet nomen sanctum vestrum in sancta Apostolica sede, & in Ecclesia, donecque vobis gratiam, ut in diebus vestris ab infidelium jurisdictione liberemur, qui nos vestigalibus & tributis gravissimis, opprobriis, percussione, colaphis, & alapis devorant, afficiunt, cadunt. Nec hoc duntaxat ab illis patimur infidelibus, verum & nostri Christiani Cypriani scilicet, qui sub ditione Venetorum agunt, afflictionibus nostris addiderunt. Comparatur itaque sanctitas vestra, & misereatur nobis, digneturque more Dei ad Venetorum ducem literas dare ut pauperes Maronitas, qui in sua Cypro sunt, a tributis, quae solvunt, liberos esse faciat; quorum plures sunt vel sacerdotes vel ecclesiastici viri, & pro se quisque dimidium ducatum, pro sale decimam ducati partem; decimam item pro uxore & liberis; denique decimas infinitas solvunt, adeoque male tractantur, ut toleratu possibile non sit. Non illi custodiunt sancti evangelii praeceptum, dicentis: Qui opem feret proximo suo erit qui ferat ei. Nos itaque de pedibus sanctitatis vestrae animos sumimus, filii, subditi, obediens patri pierrissimo supplicamus, ut misereatur nostri.

Postulamus etiam a sanctitate vestra aliquid indulgentiarum in suis bullis quae afficiant letitia & consolentur populum subditum & inopem, cuius & paupertatem & servitutem guardianus Ierosolymitanus, qui nobiscum fuit, bene conspexit, viditque literas sanctitatis vestrae ad nos, Ann. Eccl. Tom. XXXI.

quas & deosculati sumus, & super capita nostra posuimus, quas custodimus & observamus ac reliquias. Supplicamus etiam sanctitati vestrae dignetur ad dominum Maronitarum commendatitias literas dare pro nobis; plurimi enim faciet epistolam vestram: vocatur ipse Elias filius Yrmes filii Jacob, desideratque literas sanctitatis vestrae, quae ei apprime placebunt, &c. Scripta est epistola in adibus nostris anno incarnationis Christi quatuordecimo supra millesimum & quingentesimum, octava die praesentis mensis martii.

Acceptis hifce literis Leo, qui de pluribus Maronitarum erroribus certior factus fuerat, Maronitarum patriarcham docuit, sacrum chrifma ex oleo tantum & balsamo conficiendum, seponendamque omnem aliam aromatum congeriem: circa baptismum; non expectandum diem quadragesimum ad expiandos illo infantes, uti Maronitae consueverant, quare plures nondum renati moriebantur: quibus verbis sacrum corpus Christi conficiendum esset; qui ritus in clericis initiandis servandi: tum plura de matrimonio & poenitentiae sacramentis, de paradiso & purgatorio, de Spiritu Sancto, Patre Filioque tanquam unico principio & unica spiratione procedenti: de Eucharistia a fidelibus in paschate fuscipienda: ac de primatu Romanae ecclesiae apostolicis literis informavit: quae sacra oracula reverenter a se excepta aliis literis (a) Maronitarum patriarcham testatum esse, missique oratoribus sacrosanctae sedi Apostolicae obedientiam deferentem, aggregantemque se cum suis concilio Lateranensi, visuri sumus.

Interea Leo aliis literis (b) Davidem Abyssinorum Imperatorem hortatus est, ut in disjunctissimis illis regionibus propagandae Christi gloriae ac religioni operam studiose navaret.

Davidi Regi Abyssinorum. Proficiscenti ad te Andrea Corsalo civi Florentino mandavimus, ut tibi nostris verbis plurimam salutem diceret, certiorumque te faceret pro tua in nos observantia, & pro ardore tuo atque cultu in Christianam rempublicam mirifico propeque singulari, & amari te a nobis summo opere & fieri sane plurimi; quod etiam his ad te literis perferri volumus, ut te hortaremur, ut in istis remotissimis a Romana ecclesia regionibus, Dei dominique nostri Jesu Christi nomen atque gloriam, quantum posses maxime propagares & extenderes: poteris autem, si in eo curam, atque animum intendes tuum: semper quidem plurimum ipse etiam Dominus, quem

CI. Vetitum misceri aromatata in confectio- ne olei. Emendati plures Maronitarum errores.

(a) Ext. in act. concil. Lat. sess. II.

CII. (b) Ext. apud Bemb. l. 9. ep. 41. Missa ad Abyssinos legatio a Pont.

colueris, cuique gratum te earum, quas ab ipso possides, maximarum fortunarum, atque memorem praestiteris, te forebit, adiuvabit, provebet, &c. Dat. VI. id. Octobris anno II. Roma.

CIII. Missa alia ab Abyssino in occidentem legatio.

(a) Ofor. l.9. Marian. l.30. c.23.

Lusitanorum fama apud Abyssinos propagata.

Pervenisse sub hoc tempus Olissiponem Davidis Aethiopum orientalium Imperatoris insignem legationem, quam Matthaeus natione Armenius religione Christianus cum juvene Aethiope obivit, ut Emmanuelem Regem Lusitaniae ad ineundam armorum societatem convellendumque Mahometicum imperium excitaret, referet Oforius (a): Cum, inquit, Vascus Gama primum in Indiam iter aperiret, & regiones illas exploraret, cum deinde Lusitaniae classes & duces fortissimi in Indiam venirent, & insignes victorias adipiscerentur, fama nominis Lusitani per omnes illas oras cum hominum admiratione vagabatur; & cum ad Davidis aures pervenisset, & ex Petrejo intellexisset, gentem illam Lusitanam eandem esse, cujus Rege is missus exiterat, miro studio incitatus est, ut legatum ad illum mitteret: erat autem Rex adhuc puer, & Helena illius avia singulari prudentia femina regnum nomine illius administrabat. Consilio igitur cum ea communicato decretum fuit, nihil fore vel ad nominis claritatem, vel ad religionis sanctitatem utilius, quam principi virtute clarissimo & religione sanctissimo singulari amicitia foedere copulari. Ad eam autem legationem Mattheum quem diximus natione Armenium, religione Christianum, virum non vulgari prudentia praeditum, qui diuissime apud Reges illos versatus, cum non mediocri probitatis & industriae laude fuerat, delegere, qui minus id obire pro dignitate posset. Cum illo veniebat Aethiops quidam adolescens summa nobilitate, ut mores nostros & instituta perdisceret. Hi fuerunt ab Albuquerque his honoribus accepti, quos supra retulimus, & a ductibus ea immanitate tractari, quam exposuimus. Fuit Olissipone legatus ab omni nobilitate & a Pontificibus cum maxima significatione Christianae charitatis in regiam deductus, & ab ipso Rege satis benigne & comiter acceptus. Post triduum fuit admissus, ut summam legationis exponeret, is prudenter atque discrete muneri sibi commisso satisfecit, & literas Helena Reginae quinque bullis aureis consignatas Regi detulit: deinde crucem e ligno crucis qua Christus pro generis humani salute mactari sustinuit, Regi nomine principis sui donavit. Hanc Emmanuel obortis lachrymis venerabundus accepit, summamque gratias Deo egit, quod in-

Crux e ligno crucis dominicae Regi Lusitano oblata.

longinquis illis regionibus hostium immanitate vastatis, Christianae religionis & pietatis semina conservasset: alteras deinde literas arundine aurea inclusas eduxit, quas David Rex ad Emmanuelem dederat. Omnes haec literae erant Arabica & Persica lingua conscriptae: sententia illarum haec erat. Principio quidem Rex trium personarum distinctionem una natura & divinitate conjunctam debita veneratione profecurus: Regi Emmanueli salutem & felicitatem precabatur: deinde gratias de epistolis ad Reges Aethiopiae missis agebat, & suam potentiam & opes exaggerabat, quibus confidebat futurum, si Rex Emmanuel mari, ille vero terra in Mahometanum nationem invaderent, ut impii & scelerati Mahometis nomen ex omni memoria hominum evellerent, & Christi sepulchrum in libertatem vindicarent: Matthei legati auctoritatem constituerebat, & crucem, quam Rex ipse in amoris signum mittebat, e ligno crucis, in quam generis humani liberator sublatu fuerat perfectam fuisse confirmabat: ad societatem belli atque pacis Emmanuelem invitabat, & jus etiam connubii libenter offerebat; nihil enim sibi gratius fore dicebat, quam illam amoris conjunctionem & religionis consensionem matrimonii etiam foedere sacrosancto inter utriusque Regis liberos isto confirmari: laudabat postremo facinora; quae in India Regis Emmanuelis duces ediderant: eaque dicebat non absque Christi praesentia gesta fuisse, & ut quod instituerat ad exitum perduceret hortabatur.

CIV. Abyssini imperii descriptio.

Digreditur deinde Oforius ad Abyssini imperii descriptionem, ac populorum mores atque errores, quibus Christianam pietatem contaminant, exponit: Locus, inquit, hic postulat, ut de hujus Christiani principis imperio pauca dicamus. Regnum illius a septentrione Aegypti finibus ab austro montibus Lunae terminatur: ab ortu mari quod per ostium Arabici sinus influens ad Heroum civitatem pertinet, definitur: in occasum vero latissime tenditur, ita ut cum gentibus atro colore & crispo & adusto capillo, quae ad Aegisymbam regionem pertinent jungatur; montes tamen multos in illius regno Saraceni tenent, qui illi non obediunt: reliqui principes illi parent, & multi tributum nomine ei non mediocrem auri vim singulis annis pendunt. A Lunae montibus Nilus exoritur, qui inde varios lacus & insulas efficiens Aegyptum interfluit usque eo, dum per Alexandriam in nostrum mare influat: regni totius ambitum septingentis milliaribus patere dicunt. Multi in ea regione mon-

Nili exortus.

montes editi, & excelsi contineri dicuntur, undique praerupti aditu perangusto, adeo ut unus tantum homo per ostium penetrare possit: in summo autem fastigio sunt mirae planities late patentes, aquae perennes, pabula & fruges latissima, amnes pellucidi, pecorum & boum multitudo, abvaria & quibus vis ingens mellis exprimitur. Regio maxima ex parte est fertilis & opima, multisque auri, argentum, & eris metallis abundat; equos iuvrit: gossipii copiam ingentem profert: viti caret; sed incola potionem e melle & aqua conficiunt potu jucundam, & corpori valde salubrem: medicis atque pharmacis raro admodum utuntur. Gens tamen est supra modum ingrata, & propter ingentem desidiarum & artificum penuriam telluris bonitate frui nescit.

Hydro-melice utuntur Abyssini.

De bello in Mahometanos gerendo agitatum.

CV.

Rex cum finitimis gentibus continenter bella gerit; & ideo urbes non incolit, sed in castris perpetuo aratum degit: tanta autem est hominum & tabernaculorum multitudo, ut castra circiter duodecim millibus passuum in longitudinem pateant, & roridem in latitudinem: eo autem ordine locantur, ut quavis crebro mutantur, & facillimum sit cuiusvis castrorum vias oculis designare, & in hominum, quos convenire velint, tentoria sine ullo errore pervenire, & principes, quos velit adire, & tanquam in urbe nobilissima versari. In castris septem parochiae sunt, & singulis parochiis sacerdotes praefecti, qui sacra praerant, conciones habent, subditos disciplinis instituunt, & rebelles panis a flagitio deterrent, & ad Christianam moderationem frequenter erudunt. Urbes regionis exiguae sunt, & des humiles, muri fragiles; templa tamen magnifica, & monasteria maximis sumptibus edificata. Rex se tanquam numen caeleste coli faciebat: vultum ne principibus quidem apertum nisi stans diebus ostendebat: illis, qui cum convenire volebant aliquando pedem tantum, aliquando vero manum demonstrabat, reliquam speciem Regis intueri nequa exultabat: cum vero respondere volebat, internuntiis utebatur, & e coramini, quasi ex aditu oraculum ederet, responsa per interpretes e-mittit: sed haec inestissima divinitatis e-memoria fabula postquam Lusitani gentibus illis in ultimum discrimen adductis opem attulere, & morem Christianorum Regum exposuere, derisa fuit: jam nunc Reges intueri, jam illos alloqui, jam audire licet.

Castra in-stituta ab iis di-poni solita.

Templa & monasteria magnifice extructa.

Insulae Regum vanae.

CVI. Circumcisio ab Abyssinis servata.

cunt se facere, non quod in circumcisione vim aliquam ad salutem constituant, sed ut Abrahami & aliorum sanctorum patrum exemplum sibi ob oculos proponant, & illo monumento communiti acrius & ardentius in simili sanctitatis studium incitentur. Quadragesimo deinde a circumcisione die mares, octogesimo autem feminae salutari-bus aquis expiantur, & Eucharistiam eo die infantes initiati in mica panis esumunt: singulis annis diem, quo Christus a Joanne aquis Jordanis ablutus baptismi sacramentum instituit, ejusdem lustrationis renovatione celebrant; & tamen asserunt unico tantum baptismi peccata deleri, reliquas lustrationes quotannis instauratas corpus tantum tingere, animum vero non expiare; se tamen id facere, ut Christi divinum beneficium, qui, ut nostras sordes elueret, sanguinem & aquam e latere suo profudit, sepius in memoriam redigant: feminae si mares ediderint quadraginta diebus, si feminas octoginta a templorum liminibus arcentur.

Eucharistia data infantibus.

CVII. Sacerdotes apud eos uxores ducunt.

Nudis pedibus ingrediuntur in templum.

Rex episcopos creat.

Sacerdotes uxores ducunt: si uxores de-cellerint calibes permanent, & summa ca-stimonia vitam peragunt; & si adulterio se contaminaverint, aut post uxorum mor-tem aliqua se libidine commaculaverint, sacerdotio privantur: antequam rem di-vinam faciant aliquot diebus ab uxoribus abstinent, ut libidinis impuritate dierum numero sublata sanctus Christi sanctissi-mum corpus immolent, & attentius de-rebus divinis cogitent, & sic facilius per-levant. Monachis uxorem ducere nefas: nemini nisi nudis pedibus ingredi in tem-plum licet: in fanis flagitium est videre sermocinari, deambulare, aut aliquid de-nique meditari, quod non ad caelestia at-que divina referatur. Cum jejunt, us-que ad solis occasum nec edere quidquam neque bibere solent: a cibis, quos antiqua lex vetabat, abstinent: flagitia sacerdoti-bus saepenumero continentur: sub utramque speciem Eucharistiam sumunt. Monachi Antonium Aegyptium authorem religionis habent. Pontifices a Rege creantur, patri-archa a monachis deligitur, & a patriar-cha Alexandrino confirmatur. Multa sunt, in quibus Judaicis ritibus atque ceremoniis adharefcunt, quanquam affirmant se non illis sed Christi tantum virtute atque me-ritis inniti: multos dies festos agunt: san-ctos homines hac vita persunos colunt at-que venerantur. Hi sunt Aethiophum Chri-stianorum mores, quorum Imperator Da-vid legatum, quem dixi, ad Regem Em-manuelem misit.

CVIII.

Proferebat autem religionis limites tum in Indiis tum in Africa, ut ante diximus, Emmanuel; ad cujus sacri belli facien-dos

(a) Ofor.
L. 9.
Decimæ
& tertiæ
eidem
concessæ.

dos sumptus, tum ad ornandos meritis præmiis viros nobiles, refert Oforius (a), Emmanuelem superiori illa insigni legatione, de qua actum est supra, plura a benefico Pontifice obtinuisse, nempe tertias atque decimas partes vectigalium alendis sacerdotibus & sacris usibus destinatas; tum monachorum quorundam templorumque census in usum eorum, qui in militiae Jesu Christi ordinem cooptantur convertendos; tum nonnulla equestris religiose familiæ bona conferendi jus obtinuisse illa specie, ut ejusmodi subsidiis feliciter rem Christianam augeret; de quibus in pontificiis ad ipsum datis literis mentio fit his verbis (b): Superioribus mensibus, ad preces ejus condescendentes, ad defensionem Christianæ fidei augmentum, certum numerum præceptoriarum militiae ordinis Jesu Christi contra infideles in Africa in tuo regno instituiimus, quarum dispositio iuxta nostrarum litterarum continentiam ad tuam majestatem pertinet, &c. Dat. xi. maii MDXIV. anno 11. Hæc porro male petita a Lusitano Rege suaforibus avaris hominibus, qui rerum sacrarum direptioni inhiabant, ac non sine damno rei sacræ concessa; cum ita sacerdotales census non in viros fortes de religione bene meritos, sed in molles & effematos aulicos fuerint profusi conqueritur graviter cum aliis Hieronymus Oforius (c).

(c) Ofor.
cod. L. 9.
CIX.
Sacris
o-
pibus
Emma-
nuel ab-
sus.

Hoc introitu, inquit, ad hominum cupiditatem patefacto factum est, ut vectigalia sacra multis in locis hominibus laurissimis, qui non solum nunquam hostis vultum aspexerunt, sed illata Africani belli mentione contremiscunt, donarentur. Postremo quod Rex hominum sermonibus inductus sibi proposuit, consecutus minime fuit; maritimas enim Mauritanie civitates facillime rueri, & nobilitatem opibus amplioribus devinctam tenere, & ærarium demptis sumptibus amplificare cupiebat. At post illius muneris concessione nec Africa bellum eadem felicitate gestum fuit, & nobilitas maiore inopia constictari, & pluribus querelis uti cœpit; & Regis ærarium, quo plures vectigalium accessiones fiunt, eo sumptibus minus necessariis & calibus interdum acerbioribus exhauritur. Sumptus quidem sacræ pecunie moderatos, & hominibus, qui non militiae sacræ nomen usurpant, sed pro religione sanguinem profundunt, attributos laudandos censo; tantam largitionem ex sacris vectigalibus in luxum multorum hominum, qui nunquam gladium strinsere, fieri minime ferendum arbitror. Hactenus auctor, qui subdit Emmanuelem tertias atque decimas sacrorum vectigalium re-

misisse, ipsique maximæ laudi fuisse tributum; sacerdotalem vero ordinem pro tanta benignitate centum & quinquaginta nummorum aureorum millia tribus pensionibus illi obtulisse. Fuisse præterea in ministrorum regionum avaritiam vel humanitas vel divinitus animadversum, cum ii literis apostolicis, quibus noxarum venia proposita erat stipendia in Africanum bellum collaturis, abuterentur.

Dissipato-
res sacro-
rum ve-
ctigali-
um mul-
tati.

In America amplificata est Christiana religio, conditique plures episcopatus Leonis Pontificis auctoritate, ad quem præcipuas res gestas Petrus Martyr (d) scripsit his verbis: Bene redegeram in ordinem, quæ Vasco Nunnez Balboa & commilitonibus ejus in australis pelagi discurfu acciderunt, ad beatitudinem tuam mittenda per Joannem Russum Foroliviensem Cusentinum archipræsulem, & Galeatum ipsum Burregariam sacra tue sedis apostolicæ nuntios mei sopiti ingenii excitatores in præsentiarum; quando ecce literas a Petro Aria, erat is Africanis bellis exercitatus, quem anno superiore cum exercitu & classe Oceanum conscendisse ad novas has terras trajectorum diximus, classem seque ac exercitum appulsos incolumes significat. Nonnullis interjectis, ut Paria barbaros domuerit; de religione Christiana in iis oris hæctenus incognitis adolescente subdit idem Petrus Martyr Leonem X. compellans: Episcopus jam quinque supplicatu regio tua sedes Apostolica, beatissime pater, novos erexit. In urbe primaria S. Dominici in Hispaniola fratrem Garciam de Padilla divi Francisci regularem: in conceptione oppido, doctorem Petrum Xvarez de Deza, & in insula S. Joannis licentiatum Alfonso Mansum ambos divi Petri institutionis observatores: quartum fratrem Bernardum de Mes nobilem genere Toletanum concionatorem Dominici affectam in Cuba insula: quintum Joannem Cabedum, & eundem Franciscane observationis pulpitarium concionatorem tua sanctitas unxit, ut Darienensibus præsit.

CX.

(d) Petr.
Martyr.
dec. 3. c. 5.
Amplifi-
cata in
America
Christia-
na res.

Deinde aggreditur auctor (e) provincias describere, quæ Christiano adjunctæ sunt imperio, deque Uraba & Beragua Paria regionibus, in quas invecæ sunt Hispaniæ coloniarum, tum de frugiferis arboribus, plantis, animalibusque nostro orbi incognitis plura addit, ex quibus pauca hæc delibasse non injucundum erit: Animal, inquit, unum præcipue procreat, in quo natura studuit sese miram artificem ostendere, id est corpore bovem æquans: proboscide armatum est elephantina non elephas, bovino colore, non bos; equinis ungulis non equus, auriculis etiam

Episcopa-
tus quin-
que a Leo-
ne in ea
conditi.

CXI.
(e) Cap. 9.

Aliqua
mira in
America
reperita.

elephantinis, sed minus patentibus & densis quam cæterorum tamen animalium patentioribus: de animali ferente secum natam sobolem in uterali crumena [scripturam nulli meo iudicio noto] quod serpsim arbores depascitur fructibus, in decade satis quam puto ad tuæ sanctitatis

manus priusquam id rerum culmen adipisceretur devenisse. Adjungit plura de fluminum magnitudine, ingentibus æstibus, terrarum situ & amplitudine. Quem commentarium hac temporis nota consignat: Ex catholici Regis curia pridie nonas decembris anno a Christi natali MDXIV.

I. Celebrata est anno a Christo nato millesimo quingentesimo decimo quinto indictione tertia post magnas inter Cardinalium ac præsulum ordines concertationes, decima Lateranensis concilii sessio: quippe præsules gravissime conquestos episcopalem auctoritatem a cardinalitia imminui; nec non monachorum immunitatibus apostolicis utentium licentia labefactari, refert Paris de Grassis (a) [1] in sua historia synodali, additque priorem quidem litem compositam, alteram vero extractam fuisse: Sessio, inquit, decima concilii Lateranensis celebrari debuit dudum antea, sed primo prorogata, & etiam secundo iterum prorogata fuit ad hanc diem quartam maji MDXV. quæ etiam vix obtenta est hac die celebrari; nam cum episcopi in multis a Cardinalibus gravarentur, & sic jurisdictio & auctoritas episcopalis in pluribus Cardinalium auctoritate minueretur, deliberarunt ipsi episcopi nolle nisi per verbum: Non placet; quod aliqua ordinatio expediat, nisi prius episcopi essent sublevati: & sic Papa absque Cardinalibus voluit aliquoties prælatos audire, & tandem cogitavit Papa quomodo posset utrinque satisfacere, & sic habuit prælatorum petitiones in scriptis; & vocatis postea Cardinalibus dixit quomodo posset eis sic & sic satisfieri, prout in cedulis videri potest. Itaque hac re una composita, etiam præ-

(a) Paris 10.4. P. 116. Episcopi adversus Cardinales & monachos conquesti.

Litem inter episcopos & Cardd. sordite Leo.

lati voluerunt quod privilegia fratrum, quæ mare magnum vocantur, reducerentur ad jus commune; quia ipsi fratres nimis confundunt ordinem & jurisdictionem episcopalem; & fuerunt vocati omnes generales, qui habent hoc mare magnum. & in consistorio secreto deputati prælari proposuerunt, petentes propter nimias & incredibiles licentias, quibus utuntur fratres contra episcopalem splendorem & potestatem, omnes revocari debere, præsertim cum illis abutantur, & *demonstrarunt deputati quomodo fratres in omnibus abutantur. Itaque generales, cum non possent honeste aliter se defendere, perierunt ex gratia quod ista liceret eis in capitulis generalibus, quæ tunc & de proximo instabant publicare: quod Papa & Cardinales prima facie concesserunt; sed prælari e contrario institerunt, aperiens hanc esse fraudem generalium, ut sic prælari excluderentur, quia fiet finis concilii; unde prælari concluderunt non velle ad sessionem venire, nisi omnino simul expedirentur. Ergo propterea vocatis a me generalibus & Cardinalibus conclusit, quod ipse hortaretur prælatos ad tolerandum de mari magno usque ad aliam sessionem, in qua omnino proponeretur revocatio sive fratres vellent sive non vellent; & sic dedit fidem prælatis quod omnino hoc in prima sessione expediretur, dummodo ipsi prælari veniant ad sessionem & expediant quæ iam fuerant dispo-

De revocandis monachorum privilegiis agitur.

* postulantur. Judicium monachi subterfugere.

sposta. Itaque re sic conclusa tentata est sessio decima apud Lateranum, Papa illuc accessit die Jovis, quæ fuit festum S. Crucis. Et infra.

II. Priusquam Papa accederet petii de aliquibus mihi consulto respondere. Et infra: An habendus sit sermo & per quem; quia aliqui dixerunt non esse necessarium nec solitum in antiquis conciliis fieri & placuit quod fieret sermo, dummodo brevis per episcopum Torcellanum. Item an aliqua nova mandata principum super adhesionem concilii: & fuit dictum quod nomine ducis Sabaudi legeretur unum, prout fuit. Item an accusanda sit prælatorum non comparantium contumacia; & placuit quod omnes prælari absentes declararentur incidisse in pœnas, ut infra. Item petii quot essent cedule legende & darentur prælatis eligendis per Papam; & dictum est esse quatuor cedulas legendas: & Papa elegit prælatos, id est episcopum Hadriensem tunc oratorem Ferraria, qui legit primam super montem pietatis. Disceptatum (a) jamdiu fuerat a theologis magna contentione de mutuis pecuniis, quæ publica auctoritate dantur pauperibus ad eos ab usurarum voragine vindicandos, num certo temporis intervallo aliquid præter fortis rationem exigere liceret, quo administri pii illius collegii sustentari possent; aliquibus doctoribus id licere affirmantibus, negantibus aliis hac de causa (b): Cum, inquit, Dominus noster, Luca evangelista attestante, apertè nos præcepto obstrinxerit, ne ex dato mutuo quidquam ultra sortem sperare debeamus; ea enim propria est usurarum interpretatio, quando videlicet ex usu res non germinat nullo labore, nullo sumptu nullove periculo lucrum fœnusque conquiri studetur. Hanc controversiam concilio contentiente ita diremit Leo (c).

(a) Aff. conc. Lat. sess. 10.

An ratio- ne mutui aliquid exigere liceat. (b) Ibid.

(c) Ibid.

III. Sacro approbante concilio declaramus & definimus, montes pietatis per republicas institutos, & auctoritate sedis Apostolicæ hactenus probatos & confirmatos, in quibus pro eorum impensis & indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas, & aliarum rerum ad illorum conservationem, & præsertim pertinentium pro eorum indemnitate duntaxat ultra sortem absque lucro corundem montium recipitur, neque speciem mali præferre, nec peccandi incentivum præstare, neque ullo pacto improbari; quin immo meritum esse ac laudari & probari debere tale mutuum, & minime usurarium putari, licereque illorum pietatem & misericordiam populis predicare, etiam Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Pro administrorum stipendiis perfolvi aliquid posse sanctum.

cum indulgentiis a sancta sede Apostolica eam ob causam concessis; ac deinceps alios etiam similes montes cum Apostolica sedis approbatione erigi posse: multo rament perfectius multoque sanctius fore, si omnino tales montes gratuiti constituerentur, hoc est, si illos erigentes aliquos census assignarent, quibus si non omni, saltem vel media ex parte hujusmodi montium ministrorum solvantur impensa, ut ad levioem aris solvendi portionem medio hoc pauperes gravari contingat; ad quos cum hujusmodi census assignatione pro impensarum supportatione erigendis Christi fideles majoribus indulgentiis invitandos esse decernimus, &c. Dat. Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno incarnationis dominicæ MDXV. IV. non. maii pontificatus nostri anno III.

Sanctius fore si ad ministri aliunde sustententur.

IV. Lecta deinde est a Bernardo episcopo Tarvisino, patrumque suffragiis confirmata sanctio ad constabiliendam episcoporum auctoritatem: nam in primis ad compescendam canonicorum & aliorum clericorum licentiam, qui apostolicas immunitates in irritamenta vitiorum & munimenta audaciæ adversus episcopos, qui eorum flagitia coercere vellent convertebant, hæc constituta fuerunt.

Leo, &c. ad futuram rei memoriam.

Sacro approbante concilio statuimus, ut de cetero illi, quibus exemptorum correctio & punitio a dicta sede demandata est, circa illam vigilantè intendant, & diligenter officii sibi commissi debitum exequantur, & quamprimum eis exemptos ipsos deliquisse legitime constiterit, ita eosdem exemptos delinquentes puniant, quod iidem exempti metu pœnæ a suis arceantur insolentius, & illi eorum exemplo perterriti profilire ad similia merito perhorrescant; & si circa hoc negligentes fuerint, diocesani, & alii locorum ordinarii, eosdem, quibus exemptorum correctio hujusmodi competit, personaliter, si illorum copia & notitia haberi poterit, alioquin vel si nullus in partibus exemptorum ipsorum certus iudex fuerit, eos, quorum sua in præmissis interesse putaverint, per edictum publicum cathedralium seu aliarum ecclesiarum locorum, in quibus exemptorum iudices hujusmodi residere, seu nullis eorundem exemptorum iudicibus existentibus, ipsos exemptos deliquisse convingerit, valvis affigendum moneant, ut ipsi tales exemptos delinquentes, & criminiosos puniant & castigent infra competentem terminum momentum ipsorum arbitrio moderandum: & si ipsi moniti in hoc negligentes fuerint, & id adimplere negle-

Exempti si deliquerint ab episcopis pœna affici jussi.

NOTE [1] Quid actum sit in controversia illa Episcoporum cum monachis nemo melius edocere nos potest præ Egidio Viterbiensi, Augustiniane familie supremo Antistite, dein S. R. E. Cardinali qui rem totam in duplici epistola inter vulgatas a P. Martene Veter. monum. tom. 3. sub num. XXIII. & XXIV. narrat. Prior data est ad conventum Parisiensem sequenti anno, ut ex collatione utriusque epistolæ elicitur, quamvis hac temporis adscriptione caret. Narrat vero in illa Egidius delectum se a cœtu monachorum ut una cum Supremo præside seu magistro Ordinis Prædicatorum communem causam defenderet. Id turbarum ante triennium natum perhibet; ex quo intelligimus vix inito a Leone Pontificatu Episcopos in monachos tumultuari cœpisse. Non quod antea sub Julio siluerint ait idem Egidius in altera epistola ad Ordinem universum data anno 1517. Sed cum Julius rigidior esset, nec stertendum se ab Episcoporum sollicitationibus præberet; ideo res sub illo jacuit. Leonem vero faciliorem Pontificem nacti, statim Episcopi in monachos querelas instaurarunt. Igitur Augustinianorum & Prædicatorum supremi Antistites a Monachis delecti causam suam defendere summo nisu aggressi sunt. Res in contentiones abiit ac dissidia; Episcopi octoginta capita in monachos protulerunt, quæ totidem continebant monachorum jura (privilegia vocant) a Pontifice & a Concilio abroganda. Illorum summam hanc exhibet Egidius; agebatur de quarta rerum omnium possessione solvenda, de confessionibus, de sepulturis, de prædicatione, de justitia administranda, ut nisi per mensem faceremus, in jus episcoporum transferremus, & alia ejus generis. Nihil eorum dare volebant monachi; omnia postulabant episcopi. Pontifex hortari monachos ut aliquid adversariis concederent, ne a concilio de omnibus multarentur. Quare, addit Egidius, nos cum omnia servari non posse intelligeremus, ea retinere admissi sumus, quæ præcipua & necessaria Ordini videbantur. Impetrasse proinde se addit, ne quarta solveretur, & ne Prælatorum iudicio res monachorum cognoscerentur. Ita res composita utraque parte litigantium inter se conveniente. Addit vero Egidius, causa finita se a Pontifice facultates qualdam impetrasse, quas ita commemorat ut Mantellate qua in collegio vivunt non subderentur Ordinariis, idque ad omnes etiam monachos extensum est. Augustinianis vero Mantellatis, Egidio rogante, concessum, ut facultates illæ quæ puellis in collegio degentibus permittebantur ad privatas etiam virgines extenderentur. Dein anno 1517. citam pro viduis idem impetravit. Concludit demum: de Conjugatis loqui nulli licuit. MANSI

serint, seu recusaverint, tunc ut in eo, in quo deliquerint puniantur, cognitione huiusmodi ea vice sint privati, & se non intromittant ullatenus de eisdem; sed diocesani & alii locorum ordinarii huiusmodi contra tales exemptos delinquentes & criminosos auctoritate nostra ad inquisitionem, vel per accusationem sine aliquibus tormentis procedere & testes per se ipsos examinare possint, ac processum ipsum, quem ratione solemnitate juris, præterquam ratione citationis omisit, dummodo delictum alias rite probatum fuerit, nullum allegari vel dici posse prohibemus; sed per eos habitum & eorum sigillo munitum ad sedis Apostolicæ examen ipsorum exemptorum delinquentium expensis etiam in ipso processu factis, ad quarum solutionem ordinarii ipsi possint eosdem inquisitos & accusatos compellere, & proprium vel alium nuntium quanto citius destinare procurent apud eandem sedem, per Romanum Pontificem, vel alium cui duxerit committendum, diligenter examinandum; & ita culpabiles repositos, quod ad condemnationem, vel propter sufficientia iudicia, propter quæ ad torturam pro veritate exquirenda procedi valeat, ad ipsos diocesanos, seu ordinarios per eos auctoritate nostra in causa inquisitionis seu accusationis ulterius legitime procedendum, & causam ipsam prout iustum fuerit terminandam vel remittendam, &c. Notarii, quorum officium a S. Clemente Papa I. ad sanctorum gesta conscribenda institutum fuit, tum protonotarii, & alii curiæ apostolicæ ministri a foro ordinario immunes data prothonorariis a foro ordinario.

Rescissæ immunitates non vocato eo cuius interest.

V. Demum ad comprimendam laicorum jus ecclesiasticum obterentium licentiam veteres in eos leges instauratæ; & Cæsar, Reges, ac principes admoniti, ut eas ad exitum perducendas curarent. De synodis vero provincialibus celebrandis hæc sancita.

Leo, &c. ad futuram rei memoriam.

Mature considerantes, quod post Christi ad cælos ascensionem Apostoli per singu-

las urbes & dioceses episcopos distribuunt, sicut sancta Romana ecclesia per orbem constituit, eosdem episcopos in partem sollicitudinis vocando, onera gradatim distribuendo per patriarchas, primates, archiepiscopos, & episcopos; ac sacris etiam canonibus fuerit definitum, per eos, pro morum correctione, & controversiarum de-
 Synodi pro emendandis erroribus celebrari iustæ.

cisione, & determinatione, ac mandatorum Domini observatione fieri debere concilium provinciale, ac synodum episcopalem, ut depravata corrigentur; & illa facere negligentes canonicis pœnis subjaceant; cum conveniat nos circa ea que rempublicam Christianam concernunt, esse inventos, desiderantes canones ipsos firmiter observari, eisdem patriarchis, primatibus archiepiscopis & episcopis districte injungimus, ut de officio eis commisso dignam Deo possint reddere rationem, canones, concilia, & synodos huiusmodi fieri mandantes, quocumque privilegio non obstante, inviolabiliter observent, præterquam quo ad concilium provinciale, quod de cætero singulis triennis mandamus, ad illaque etiam exemptos accedere debere decernimus, privilegio ac consuetudine quacumque contraria non obstantibus; circa hoc autem negligentes pœnas in eisdem canonibus contentas se noverint incursumos; & constitutione in concilio Viennensi edita que incipit: In plerisque; ut pontificiæ dignitatis honor servaretur, statutum fuerit ne ecclesiis cathedralibus bonis temporalibus, sine quibus spiritualia diu esse non possunt, privatis ac clero & populo Christiano carentibus, de aliquibus personis præsertim religiosis provideretur, constitutionem ipsam innovamus, illamque inviolabiliter observari debere volumus atque mandamus, &c. Dat. Rome in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno incarnationis dominicæ MDXV. IV. non. maii pontificatus nostri anno III.

Promulgata tertia sanctio est a Francisco episcopo Nannetensi, ad illorum improbitatem atque avaritiam, qui libros infectos erroribus contra fidem orthodoxam e Græca, Hæbraica, Arabica, Chaldaica linguis, in Latinam translatos vel famæ virorum dignitate conspicuorum detrahentes typis cudunt, vulganteque, cohibendam.

Ad futuram rei memoriam.

Statuimus & ordinamus, quod de cætero perpetuis futuris temporibus nullus librum aliquem seu aliam quamcumque scripturam tam in urbe nostra, quam aliis, quibusvis civitatibus, diocesis imprimere seu imprimi facere præsumat, nisi prius in urbe per vicarium nostrum & sacri palatii magistrum, in aliis vero civitatibus & diocesis

Synodi pro emendandis erroribus celebrari iustæ.

Pœna in eos constituta, qui hæreticos libros mandarent.

sibus per episcopum, vel alium habentem peritiam scientiæ libri, seu scripturæ huiusmodi imprimendæ, ab eodem episcopo ad id deputandum, ac inquisitorem hæreticæ pravitate civitatis sive diocesis, in quibus librorum impressio huiusmodi fieret diligenter examinentur, & per eorum manu propria subscriptionem sub excommunicationis sententia gratis & sine dilatione imponendam approbentur: qui autem secus præsumpserit, ultra librorum impressorum amissionem, & illorum publicam combustionem, ac centum ducatorum fabricæ principis Apostolorum de urbe sine spe remissionis solutionem, & anni continui exercitii impressionis suspensionem, excommunicationis sententia inmodatus existat, ac demum ingravescente contumacia taliter per episcopum suum vel vicarium nostrum respectu per omnia juris remedia castigetur; quod alii ejus exemplo similia minime attentare præsumant, &c. Dat. ut supra.

Dirimenda supererat controversia de pragmatice sanctione; cum vocati in jus Galli sive ecclesiastici, sive nobiles, forensesque illius assertores nondum in concilio comparuissent: quibus cum fides publica esset tradita, constituta est dies peremptoria prima octobris: captabant quippe diffugia variis excusationibus, ut morem gererent Regi, cujus orator Ludovicus Solerius publicis actis concilio denunciavit, nondum hostium improbitate tuta patere itinera, rogavitque, ut præsulum excusationes admitterentur accessuros enim cum possent ad pontificios pedes, ejusque imperiis sacrosanctis obtemperaturos: ita extracta re varias inter Leonem & Francorum Regem initas patetionus vituri fumus.

Inanes erant ejuinodi allatæ causæ: quippe omisso Infubrico itinere, ex Provincia per Liguriam, vel hac etiam prætermittâ non difficili trajectu ad pontificium portum, tot aliorum quotidie ad urbem adventantium exemplo, conferre se ad concilium poterant, in quo longe magis ardua & plena periculis decernenda erant, interque illa de oriente ex infidelium tyrannide eripiendo. Cæterum si fulcandi Ligustici maris deerat animus transalpinis episcopis, num principes affluentes omnibus deliciis aulis ad hostes fidei per aspera procellosaque maria invadendos deserturi erant? Inolescente autem præsulum principumque segnitie rem Christianam pestum iuste planxit Stephanus episcopus Patracensis, idemque episcopus Torcellanus luculenta (a) oratione, cujus extremam partem delibamus; Lingua calculum ignis Christi exoptat, ut circum-

(a) Ex. in act. concil. 151. 10. 104.

quaque lingua velociter dicentis diffundere valeat, quanta sit latitudo, submersio, & periculum imminentis tribulationis tam Sophi & impiorum hominum, tam Turcarum, in qua Dominus propter scelera, vitia & peccata, quæ in Regibus ac populo Christiano hoc nostro tempore vigent, ad nostri temporis flagellum potentissimos fidei nostræ hostes excitavit, & negligentissimos principes Christianos pro illius defensione adhuc multis flagellis a somno turpissimo excitare non valuit; quandoquidem in malevolam animam intrare sapientia divina nequeat (b), ut fiant nostra posteriora pejora prioribus, in quibus ab annis multis populus Christianus Christi sanguine redemptus ductus est captivus incuria & negligentia prælatorum Ecclesiæ, & principum Christianorum, qui quærentes quæ sua sunt, non quæ Christi sunt neglexerunt, ac ad præsens fortius solito negligunt: quandoquidem bella durissima ab annis viginti inter se exercentes, tantorum bellatorum sanguinem tum in Italia, tum extra sine pietate fuderunt, presbyteris, religiosis, nobilibus, honestisque viris, sanctimonialibus virginibus, viduis, aliorumque uxoribus, pueris, & puellis, tam turpiter abusi fuerunt, quod nec sexui, nec ætati nec religioni, nec Ecclesiæ, nec sacris rebus perpererunt, ac si fera silvarum immanissima & sine ratione fuissent, in membra Christi conculcatione turpissima sevientes, & non minus in extinctione veteranorum militum laboraverunt, in quibus robur exercitus Christianorum contra tantos hostes tutissimum erat. Nonnullis in hanc sententiam interjectis additur.

Brevi tempore quatuor patriarchales ecclesiæ aliæque innumerabiles, in quibus Hebræorum & Græcorum ecclesiæ de titulo crucis abraße opera diaboli fuerunt, ac propter illarum hæreses & rebellionem, contra obedientiam sanctæ sedis Romanæ ad manus infidelium devenerunt: siquidem & in sede Romana in suo vicario Deus sibi obedientiam incommutabilem servaverat instar illius, quoniam in ligno paradisi Adam posuerat ut imperaret mundo & soli Deo unico serviret, & obediret, & tantam obedientiam a subditis exigeret, quantum ipse Deo præstaret: idcirco adversantes obedientiæ ligni sedis Apostolicæ a crucis ligno assumptæ, dicente propheta (c): Dominus regnabit a ligno; gravissime durissimeque puniri fuerunt, quod talium exemplo etiam sedens in Apostolica sede animadverteret quæ censura plebendum veniret, si ipse Deo non obediret; quandoquidem Deus illum sibi soli iudicandum servaverat, prout in Pontifice Aaron & Petro concipere potuimus.

Principes Christiani inertia infames.

(b) Sapient. 1. Gravissima damna passio religio a Mahometanis.

Et a civilibus bellis.

VIII. Hebræi & Græci ex titulo crucis ab rati.

Principum
Christiani
obtriti.
(a) Ezech.
34.

IX.

Datum
Leonis
consilium,
ut
pacem ad
decennium
indicat.
(b) Matth.
16.

Monita
Regibus
data.

Quapropter nostro tempore duo imperia, tot tantaque regna Christianorum dominia ad spurcissimam sectam Mahumeti cum maxima iactura reipublice Christianae & regentium in ea venerunt; quoniam ab obedientia sedis Apostolica recesserunt, de quibus valde timeo & pertimesco, quoniam obstinationem in malo rectoribus tum Ecclesie, tum residui populi, Christiani in orbe terrarum non ignoro, quod dicente Ezechiele (a): Dominus iam per flagellum Turcarum sive impiorum a pastoribus requirit gregem suum tempore nubis & caliginis male presidentium dispersum, & ab uberibus sancta Ecclesia evulsum per inobedientiam. Et infra.

Jamjam tempus vindictae aderit, nisi per veram Lateranensis concilii ordinationem poenitentia de commissis & omisis in populo Christiano te jubente, pater sanctissime, qui plenitudinem potestatis in te habes, predicabitur, & vera reformatio tam in spiritualibus, quam in temporalibus ubique terrarum tuo decreto diffusa fuerit. Arripe ergo gladium divina potestatis tibi traditum his acutum, & iube, impera, & manda ut pax universalis & colligatio per decennium inter Christianos ad minus fiat, & Reges ad id in compendium magnitudinis magni Regis liga, & nobiles in manicis ferreis censurarum constringe; quoniam tibi data (b) est omnis potestas in caelo & in terra. Utere ergo illa, ut pacem inter Christianos habeas, & expeditionem contra hostes fidei, ut par est & vestigio obtineas; quandoquidem hostis noster tanquam draco sevisissimus ad nos devorandos properat & festinat: & si ante provisionem nostram ingredietur terram nostrae promissionis Italiam; quid tibi tunc, pater sancte, dignitas pontificalis proderit? quid gemmae? quid pretiosa latera domus? quid dominia & principatus tui & tuorum? quid sponsae fidei tuae commisse ornamenta? quid vasa pretiosa & palatia digne constructa? quid Caesari maximo nostro imperii sceptrum, & regni Romani dignitas valebit, si eo vivente & negligente talis calamitas eveniet? quid Regibus Christianissimo & Catholico talis denominatio Christianissimi & Catholici operabitur, si de illorum negligentia rei divino iudicio fiant? quid aliis Regibus Christianis caterisque tum Italiae tum extra, regna, thesauri maxime & paratus armorum, si sanctam ecclesiam Romanam dominam & Reginam ac omnium matrem prophanari permiserint? quid vobis, patres optimi, dignitas maxima cardinalatus? quid arca plena nummis? quid vasa aurea & argentea? quid lapides pretiosi? quid equorum, & familiae ornatus & do-

morum, ceterarumque rerum usus deceptione plenus? quid denique Ecclesie sanctae praetatis dignitas, potestas, & divitiae? quid Romanis aliisque populis, & Romanae curiae officialibus, ceterisque miserae Italiae cultoribus vita & opera ipsorum tunc prodesse poterunt? Dicat a memoria mea calamitosa illa Constantinopolitanae civitatis clades: prober totius illius imperii dura sanguinis effusio; confirmet Trapezunda & omnium populorum Hellepontiaci maris circumquaque everio: clamat Thessalonica, Mytilenes & Peloponensis occupatio; in medium afferat Asia & Europae divissime devastata provincia: insinuent totius Thessaliae, Macedoniae, Epiri, & Illyriae opulentissima sine numero depradatae civitates, oppida, & castra. Exclamant, tot millia millium populorum totius fere plagae orientis, meridiei, ac septentrionis, qui ab annis ducentis, sed rursus duriusque nostris temporibus ab insidelibus subjugati fuerunt, & iam successivis temporibus (quod dolenter dico) a fide nostra diverfi, quorum sanguinem dicente Ezechiele (c) in die districti examinis Dominus de manibus illorum, qui tunc in Dei Ecclesia indigne praesidebant, durissime requirit: declaret tantarum virginum violatio, puerorum ululatus, mulierum planctus, marioniorum divisio, captivorum venditio, & aliorum sine numero occisio: aperiat, & ante oculos nostros ponat huius matris nostrae & sponsae Dei tantarum ecclesiarum ubique fornicatio, & sanctarum religionum dissipatio & in reliquos sanctorum concussio: quae quidem omnia in illa misera Chalcidica seu Euboica, Croica, Drivasti, Alissii, Scodrae, Moroni, & Corone & aliorum direptione fuerunt, quae cuncta haec domus Orhomannorum brevi temporis spatio debacchata est; & denique proclamat in auribus nostris crudele ac nefandum Hybrunti excidium, in quo quam seva fuerit Turcarum rabies, nemo nostrum ignorat: nam & quo in periculo tunc fuerit Romana ecclesia, & tota Italia, quod, tertium Vae apocalypsis (d) non sustinuerit, sicut Ierosolymitana primum, & Constantinopolitana secundum propter illarum aversionem contra regnum Christi & suae sanctae Apostolicae sedis sustinuerunt, misericordia & miseratio magna Domini ad suorum fidelium preces avertisse declaravit, quando instante periculo nostro opportuno tempore Turcarum principem Imperatorem sevisissimum Mahumetum soldanum interemit. Haec nos doceant: haec nobis ad doctrinam fiant: haec in exemplum accedant: haec nos excitent: haec nos cautiore & diligentiores efficiant, & reddant, &c.

Quantae a
Turcis illat.
clades diffimulanti-
bus Christi-
anians.

(e) Ezech.
34.

Rei tot
malorum
principes
Christiani.

Insignes
arces a
Turcis erepta
Christiani-
nis.

(d) Apo-
cal. 8. &
18.

Mahometes II. di-
vina providentia
sublatum
cum Italia
inimiceret.

Dum

X.
Ludovicus XII.
nuptialibus
locis
extinctus.
(a) Ferr.
in
Lul. XII.
Masson.
in eod.

(b) Il. ib.
Petr. Jus-
tin. l. 11.
Guic. l.
12. Agg.
Just. Jov.
Ferr. Petr.
De Jey-
Bis.
Franciscus
dux Engolli-
mae se-
ptis suc-
cedit.
(c) Leo.
brev. par.
2. pag.
34. & 50.
Mediola-
num affi-
ciat.

Leo illi
adversatur.

XI.

(d) Apud
Bemb. l.
10. ep. 1. 1.

Dum pia haec declamationes in concilio fiebant, principes privatis cupiditatibus irretiti civilia cogitabant bella, ac repentinus turbo Italiam concussit. Obierat (a) kal. januarii Ludovicus Francorum Rex, dum compositis cum Anglis & Hispanis rebus Mediolanensem expeditionem meditaretur; sed eas curas percutis vite formidine reprimere iussus est: secundis rebus adversisque exercitus princeps, qui plurima Gallorum fortissimorum millia stragibus pro imperii profectum cupidine exposuit, longe clariorem famam adepturus, si vires non cum finitimis Christianis, sed cum Turcis exequisset. Laudatur (b) quod expilationem quamlibet populorum penitus oderit, plebeius ordinis pater appellaretur, predicareque consueverit, nihil debere potius quam multa largiri sapientem Regem. Successit ei in Gallicanis regnum Franciscus Valisius Engolismenium dux ipsi sanguine conjunctissimus, qui superiore anno Claudiam illius filiam Leonis legem de propinquitatis gradibus solventis auctoritate (c) duxerat, aetate florens, quem Rhemis sacra de more unctione delibutum xxv. januarii die tradunt, ac regalibus titulis ducales Mediolanenses adiunxisset. Insurbiam itaque repetiturus controversias cum Henrico Anglorum Rege & Carolo Belgii principe composuit; armorum vero foedus cum Venetis sancivit: adversus quem ex alia parte Maximilianus Caesar, Ferdinandus Hispaniarum Rex, Maximilianus Maria dux Mediolani, atque Helvetii arma viresque pro tuenda Italiae libertate auctore Pontifice conjungere decreverunt.

Exoptabat siquidem Leo, ut alia quaecumque silerent bella, atque omnium arma adversus Turcas verterentur; de quo pio consilio haec scripsit (d) ad Helvetios, quos non modo sedi Apostolicae, verum etiam Florentinae reipublicae & Mediceae genti foedere consociare annitebatur.

Helvetiis.
Dicimus nostri utrorumque maxime interesse, vos in hoc foedere sive confirmando sive sanciendo non esse lentissimos; imminet enim nobis omnibus hostis effusus atque praepotens Turca, quem quidem tot prosperrimis successibus atque victoriis exultantem nisi retuderimus, iam jamque adierit nostris in iugulis suos gladios cruentaturus, quos modo e necessariorum, quos e propinquorum, quos e fratrum suorum abscissis cervicibus ac prope patris sui cano corpore atque tremulo eduxit: nam & magnos comparare illum exercitus & ingentem classem ornare atque instruere ad nos perferunt, qui Bizantio veniunt; quibus

utrisque rebus simul uti nisi contrarios plane non potest: id veriti rem pulcherrimam illam quidem maximeque salutarem sed implicatam ac perdifficilem & cogitamus dudum, & paramus, ut pacem inter Christianos Reges omnes atque populos conficiamus; speramusque Dei optimi maximi benignitate atque munere non frustra nos laborare, modo vos uni vestram nobis operam navetis: id erit si quam celerrime haec instant foedera sancietis. Quibus constitutis major nobis erit apud reliquos Reges auctoritas, si vobis sociis eos commonesecerimus, ut pace atque concordia cum suis hostibus inita, ad professionem se in Turcas comparent, &c. Dat. vi. kal. februarii MDXV. an. 11. De villa Severina.

Intentus tollendis diffidiis Leo, ne aliqua ad turbandam publicam Italiae pacem daretur occasio, excusabat; cum Adurnii Mediolanensibus armis fultis, Genuenium rerum dominos Fregofos bello & insidiis fatigarunt, adeo ut extremo superiori anno clam urbem ingressi seditionem concitare, sed irrito conatu, ausi fuerint: Pontifex Genuensibus tum Florentinas tum ecclesiasticas copias subsidio misit, ut ostendunt haec literae (e).

Duci & magistratui Genuensium.
Egimus cum Florentinorum magistratibus, Laurentioque Medice fratris nostri filio, mandarent eis equitibus atque militibus, qui Pisis sunt, ut ad vos tuendos defendendosque contenderent, vobisque praesto essent, quo tempore, quoque loco iussissetis: quod si vobis erit opus majore auxilio, Florentinorum equites militesque, quotquot habent, & nostrae copiae omnes ad vos, statumque vestrum, & dignitatem retinendam, atque oppidum conservandum & confirmandum, celeriter traucientur, &c. Dat. vii. id. januarii anno 11. Roma.

Cum artes clandestinae ad Fregofos Genuensium reipublicae gubernaculis deturbandos non profuissent, dehinc iis apertum bellum Maximilianus Maria Sfortia Mediolanensis, Helvetiique intulerunt; metuensque Leo ne Fregosi ad eorum impetus reprimendos in Gallorum clientelam se commendarent, sicque pax Italiae eriperetur, Fregofis pontificium patrocinium pollicitus, eos hortatus est (f), ut cum ipso sentirent.

Octaviano duci Genuensium, & Frederico archiepiscopo Salernitanorum fratribus.

Quoniam similitates, odiique semina, quae inter vos & duces Mediolanensium, populumque Helvetiorum nimis jam & diu & acriter iactantur, sine gravi & urbis, & totius Italiae incommodo ulterius progredi exerceri non possunt; pro nostra in

De armis
in Turcas
vertendis
agit.

XII.
Exortio
inter Ge-
nuenses
turbae.

(e) Folies.
l. 12.

Submissae
a Floren-
tinis au-
xiliares
copiae.

XIII.

Fregofii
in clientelam
adversus
Mediolanen-
sem.

(f) Apud
Bemb. l.
10. ep. 32.

vos

vos charitate etiam argue etiam a vobis petimus, animum & mentem inducatis ad ea statuenda, quae nobis, qui propterea quod absimus ab earum rerum culpa longius indicare recte possumus fore vobis & usui, & dignitati, & certe otio magnopere videntur: non enim, ut bene vobis argue feliciter sit, minus laboramus, quam si vel pro patria ipsa nostra, vel hoc pro imperio Romanaeque republicae eam curam suscepissemus. Dat. xv. kal. junii anno 111. Roma.

XIV. Suspiciatus fuerat, nec levi de causa, dux Mediolanensis, Octavianum ad Gallicas partes descivisse, seque ad eum ducali gradu dejiciendum adductis Novariam quatuor Helvetiorum millibus, & Adurniorum Fliogorundumque ingenti manu accinxerat: verum postea captis destitit, ne Leonem in se irritaret. Contra vero Genuensis dux praestitam eidem Pontifici fidem, nulla mirum cum Gallo consilia nisi conjuncta cum Pontifice ipso se initurum, fregit; veritus enim Gallicae potentiae se imparem fore si Gallus vinceret, nec minus discrimen si vinceretur a victore Mediolanensi sibi infensissimo passurum, primus omnium cum Gallo de Genua certis legibus (a) in illius imperium redigenda convenit, ducalemque apicem cum praefectura nomine commutavit.

(a) Ext. apud Guicc. l. 12. Bizar. l. 19. Foliot. l. 12. Aug. Just. l. 6. XV. Genua potitus Franciscus.

Gallica arma per timescit Leo.

(b) Bull. in Leon. X. const. 13.

XVI. Parma & Placentia recuperata.

Ita Genua potitus Franciscus Francorum Rex Pontificem variis legationibus ac sponsonibus in suas partes pellicere tentavit: quem ambiguis responsis eludit Leo Caesari Regique Hispaniarum conjunctior, uti dignitas ecclesiastici imperii deprecabatur; etenim Gallus Parmam & Placentiam, quae sedi Apostolicae restituta fuerant reperiturus erat; tum etiam, ut Rhegium ac Mutina in foederati Ferrariorum potestatem redirent enisurus. Itaque arma Gallica pertimescens Leo, ac Parmam & Placentiam, quas initio pontificatus sui recuperaverat retinendarum cupidus, promulgavit (b), se jura Romanae ecclesiae Julii exemplo tueri omni opera & conatu decrevisse: enisum Reges ac principes permovere, ut mutuas lites aequitate dirimerent, atque arma adversus Turcas vertenda conjungerent; verum iis in bella intestina ruentibus, se anathema, interdictionem, dignitatis cujuscumque abrogationem iis intentare, qui ditionem ecclesiasticam, ac praesertim Parmam & Placentiam adorirentur.

Ad futuram rei memoriam.

Post nostram ad summi apostolatus apicem, divina favente clementia assumptionem, Parmam & Placentiam civitates, quibus Apostolica sedes ea tunc vacante spo-

liata fuerat, summa diligentia restitui curavimus, & omnia quaeque per eundem Julium praedecessorem recuperata, pro nostro & dictae sedis honore non minori diligentia ac opportunis juris remediis conservare intendimus, quam idem Julius praedecessor, cum in humanis ageret, recuperare studuerit: animo etiam semper gestimus, Reges & principes, ac potentatus, quos tempore assumptionis nostrae hujusmodi inter se bello dissidentes audivimus, non armis, sed concordia eorum differentias & lites, Domino concedente, terminari, & inter fideles quoslibet controversias super quacumque etiam maximas importante re, via juris & non armis decidi & terminari, ipsaque arma Regum, & principum ac potentatum praedictorum unanimi consensu contra immanissimos Christi nominis hostes ad fidei exaltationem converti summo studio concupimus. Et cum a quampioribus praedecessoribus nostris Romanis Pontificibus constitutiones diversas, censuras, & poenas in se continentes, contra occupantes civitates, & loca hujusmodi, aut illa hostiliter invadentes emanaverint, & singulis annis censura hujusmodi contra talia presumentes in die caene Domini innoventur; ea propter ne terrarum aut locorum ac jurium seu honorum sanctae Romanae ecclesiae, curam negligere videamur, nec non ad tollendam super praemissis ignorantiae aut cujuslibet alterius generis excusationem; omnes & singulas constitutiones & literas apostolicas ac processus, qui singulis annis publice promulgantur in die caene Domini ex more Romanorum Pontificum, ac alias quascumque constitutiones seu canonicas sanctiones quomodolibet editas excommunicationis, ac alias sententias, censuras & poenas contra, civitates & terras, loca & jura ad dictam Romanam ecclesiam pertinentia occupantes, aut illa hostiliter invadentes, vel ad id per se vel alium seu alios auxilium, consilium, vel favorem directe, vel indirecte, aut alias quovis quaesito colore praestare presumentes, cujuscumque ordinis, praeminentiae & conditionis & status, etiam si cardinalatus aut patriarchali, regali, reginali aut alia quavis ecclesiastica vel mundana praefulgeant dignitate, continentes, approbamus & innovamus, illasque inviolabiliter observari debere decernimus, &c. Expressis porro verbis Parmam Placentiamve occupaturis anathema incussit, eoque infamiae nota inussit: loca & civitates, in quibus illi ditionis ecclesiasticae invasores agerent sacris interdixit, eorumque sectatores & studiosos eadem severitate sine dignitatis discrimine perculit. Dat. Romae apud S. Petrum anno

Navato ab eodem studio pro dirimendis concordia libitibus.

Instituta decreta contra occupatores ecclesiasticarum urbium.

Parmam Placentiamque occupaturis intentatum anathema.

incarnationis dominicae MDXV. XIII. kal. junii pontificatus nostri anno 111.

XVII. Frustra Graecis tentat abrumperet. Expedi- tio Gallo- rum flo- rentissimi- ma.

(b) Maf- son. in Franc. l.

Anelus in Gallos sollicitus.

(c) Paris to. 4. an. 5. ms. arch. Vat. p. 123. XVIII.

Pactiones init cum Leone.

Ecclesiasticas censuras fulcire armis conatus est Leo, ac Prosperum Columnam cum mille quingentis equitibus ad arcendos alpe Gallos ad ducem Mediolanensem submisit (a). Verum Prosper, cum sine metu apud Villamfrancam ageret, astu a Palicio Gallorum duce oppres- sus est: parte alia Helvetii, qui alpium fauces cum numerosissimo exercitu obsederant, delusi; nam Francorum Rex per incognita & praerupta itinera alpes superavit cum florentissimo exercitu, quo praeter pedites, cataphractorum equitum circiter quatuor millia, quorum singuli de more ternos vel quaternos equos trahebant; levis autem armaturae ad octo milia faere (b). Quacumque circumtulere illata signa Galli, & urbes atque oppida iis patuere, donec Mediolanum, quod fortissimis Helvetiorum copiis munitum erat, castra moverunt. Pertimescens autem vim Gallicam Pontifex, ne post occupatam Insubriam, Etruriam, & ditionem ecclesiasticam invaderet, Henricum Anglorum Regem sollicitavit ut ad distra- hendum ab Italico bello Gallum arma Gallis inferret; eamque ob rem ipsum cardinalitiam purpura donasse Thomam archiepiscopum Eboracensem regionum consiliorum moderatorem refert Paris de Grassis (c).

Die, inquit, veneris VII. septembris MDXV. cum essem in aula consistoriali, ubi Pontifex ad consistorium venturus expectabatur, intellexi ab oratore Anglico, qualiter illo mane debebat creari Cardina- lis unus qui esset dominus Thomas archie- piscopus Eboracensis in Anglia: & quia dicebatur, quod Rex Franciae, qui tunc eum validissimo exercitu Mediolanum oppugna- bat, & eo expugnato intendebat etiam mole- stare Pontificem non tantum in statu Flo- rentino, cuius ipse ditionem obtinebat si- mul cum fratre & genere suo de Medicis; sed etiam volebat occupare quis posset Ec- clesiae civitates, autia Romanus Pontifex ex adverso favebat duci Mediolanensi, & resistebat eidem Regi Franciae: unde, Papa sciens Regem Angliae debere & pos- se favendo Pontifici obviare conatibus Regis Franciae, propterea requisivit praefatum Regem Angliae, ut succurrat statui Eccle- siae Romanae contra minas Gallorum, hinc quia Rex Angliae promissit novissime hac facere instante Pontifice, & Pontifex de hac promissione multum contentus nonnul- lis postulationibus & capitulis Regis An- gliae consensit, inter quae hoc unum est quod hic archiepiscopus, qui etiam mediator ex- iit, quod Rex Angliae accipiat arma con-

tra Gallos, ex nunc fiat Cardinalis quod Papa promissit: & ita hoc die propofitares est in consistorio. Nonnullisque interjectis ut res ad alios coetus XI. septembris cogendos extracta sit, addit: Fuit obiectum quod Rex propter istam dignitatem cardinalatus solum non se movebit contra Regem Franciae, maxime quia iam paucis mensibus ante instante Pontifice inter ip- sos duos Reges pax & confederatio facta fuerat; unde non est verisimile, quod pro- pter hanc causam solum Rex Angliae moveat se cum tanto dispendio: sed omnibus non obstantibus Pontifex, ad quem res re- missa est, die lune XI. septembris ipsum reverendissimum dominum Thomam ar- chiepiscopum Eboracensem assumpsit in- Cardinalem sanctae Romanae ecclesiae.

Aliquot post dies pileum cardinalitium Thomae solemniter imponendum trans- misit, mandataque nonnullis praesulibus dedit (d), ut augustiori, qua possent pom- pa, tantae dignitatis insigne pontificio no- mine illi conferrent; tum sacramentum fidei ex concepta haec verbis formula ab eo exigerent.

Leo, &c. Mandamus ut vos, seu alter- vestrum aliqua dominica, vel alia solenni die, convocatis & aliis praelatis & pro- ceribus ac nobilibus, quos in civitate, in qua pileum ipsum capiti ejus imponetis esse contigerit, missa in pontificalibus per al- terum vestrum, seu alium antistitem, aut presbyterum, qui missam hujusmodi de man- dato vestro celebraverit, celebrata, & praes- tito per eundem Cardinalem, & per vos nostro & ipsius Romanae ecclesiae nomine recepto fidelitatis juramento iuxta formam praesentibus insertam, eodemque conveni- enter praemonito ad quam excellentem di- gnitatem sit sublimatus, & qualem ipsum esse conveniat: quid denique designetur per pileum purpureum; singulare cardinalatus insigne adimpletur: demum ceremoniis ser- vari solitis ad laudem & gloriam omnipoten- tis Dei & Ecclesiae suae incrementum, praedictum pileum nostro & Apostolicae se- dis nomine ipsi Cardinali assignetis & suo capiti imponetis, &c. Dat. Romae XXIII. septembris MDXV. anno 111.

Non modo Pontifex Anglos in amici- tia habere studuit, verum Hispanus Hen- ricum Angliae Regem sollicitavit, ne Gal- lum aemulum proferre in Italiam imperii limites pateretur: quem etiam, ajunt Franciscum Regem in ipso expeditionis Italicae procinctu commonefecisse (e), ne nova in Italia bella accenderet. Saluber- rima erant ea monita; quandoquidem Franciscum post multas victorias plurimo foedatas sanguine nec minores acceptas clades, inutilibus & funestissimis se attri- visse

Eboracensis archiep. creatus Card.

XIX.

(a) Lib. brev. p. 219.

XX. Monitus Gallus Italia ab- stineat.

(c) Guicc. l. 12.

Turcicum
bellum
dissoluit.

(a) Bel-
cair. l. 15.
num. 4.

(b) Petr.
Just. l. 11.
Belc. l. 15.
Guic. l.
12. Ferr.
l. 5. in
Franc. l.
Masson.
in cod.
Pet. Def-
rey in eod.
Paul.
Lang. in
chr. Citiz.
Gasp. He-
dion. in
addit ad
Nacl. in
comm.
Sur. Paul.
Jov. l. 15.
Aug. Just.
l. 6. Bi-
zar. l. 19.
Foliet. l.
12. & a-
lii.

(c) Ext.
apud
Bemb. l.
10. ep. 53.
56.
Savum
Helvetio-
rum cum
Gallis
prælium.
Helvetii
victi.

(d) Guall.
in Chro-
nolog.
Francisc.
Rex sa-
cræ syn-
donem
pie vene-
ratur.
Horrenda
strages.

XXI.
Mediola-
num Fran-
cisco de-
ditum.

viffe laboribus eo tempore, quo divinam potius quam suam gloriam consecrari debuerat, ac denique in bello captum in Hispanum carcerem perductum visuri sumus. Interea Anglum Italicos sibi triumphos invadere facile Gallus credidit, suoque imperio adjungendæ Insularum percupidus, Gallos indictis novis vestigalibus obrivit, ac jura vendidit, ut ærarium pro militaribus stipendiis resciceret, de quo graviter queritur Belcairus (a): *Vanales enim magistratus, inquit, vanales quoque sententias habere consentaneum erat.* Instructo florentissimo exercitu irrupit in Insularum, contulitque (b) cum Helvetiis signa apud Marignanum tertio a Mediolano milliari; cum illi a Matthæo Cardinale Sedunensi, nec non hortatoriis Leonis Pontificis literis (c), quibus eorum fortitudo extolleretur, moderandarum Italicarum rerum spe inflammati, decima tertia septembris die prononiam in occasum sole, cum in castra Gallica cæco furore irrupissent, adeo ut non modo pugna ad quartum usque noctis horam pertinacissimis animis producta fuerit; verum etiam albescente aurora instaurata, donè post quinque horarum circiter intervallo multiplices editas utrinque strages Helvetii a Veneto exercitu Gallis subsidio veniente a tergo oppugnati certamen intermiscere, ac servato militari ordine Mediolanum se recipere, Galles in castris, quæ tormentis bellicis egregie sepeferant, se continentibus, ne partam victoriam corrumpere. Adiisse in hoc certamine Franciscum Regem discrimen ingens, atque pium votum de peregrinatione ad sacram Christi syndonem obeunda nuncupasse refert Gualterus (d): *Cum ad Marianum in summo belli discrimine votis ad Christi syndonem directis victoriam mox ab Helvetiis reportasset, in Galliam reversus anno MDXVI. Lugduno movens Camberium iter pedibus fecit, sacramque syndonem religiosissime invisit, & humillime veneratus est.* Tot viri fortes in eo certamine cecidere, ut caesorum numerum lugubre sit recensere, cum eorum virtus ad defendendam contra Mahometanos religionem exerceri, non fraterno ferro ita misere prostrati debuisset. Communis sententia ex Helvetiis quatuordecim millia interfecta affirmat, ex Gallis ad tria & eo amplius milia.

Debilitati porro tanta strage Helvetii ad patrias sedes per Retias alpes reverfi sunt, ac mox Mediolanum deditonem fecit arce excepta, quam Maximilianus Maria Sfortia cum fortissimis præfidiariis infidebat: Mediolani exemplo aliæ urbes

in victoris pariter fidem ac potestatem venerunt, præter Cremonensem arcem. Trigesimo obsidionis die Maximilianus hostilibus undique impressionibus laceffitus, ac maxime disiectis per cuniculos ignis vimolibus exterritus, pacto annuo ad vitam sustentandam vestigali, principatui, quo obignaviam indignus existimatus est, cessit. Franciscus vero ovans Mediolanum ingressus templum ac monasterium in loco, in quo Helvetios vicerat, beatæ Mariæ sacrum, cui victoriæ nomen inditum est, condidit: quæ pluribus Guicciardinus, Belcairus, & alii referunt.

Incendebatur etiam ingenti cupidine gloriæ, qua ad consecrandam Christo militiam incitabatur, nisi a tanta gloria illum cædæ voluptates abduxissent; siquidem in eo vitia virtutesque ex æquo certabant: reliquis ipsius dotes ac nævos sic exprimit Belcairus (e) episcopus Mentensis: *Viros doctos plurimi semper fecit, atque honoribus & dignis præmiis ornavit, quo rerum potente in primis bonæ literæ antea seve incognita in Gallia nostra floruerunt, atque magnam regni initio de se expectationem concitavit. At in præclaro ingenio duo vitia, alterum virtuti similis ingens gloriæ cupiditas, alterum ad bruta magis accedens, insana ad fruentas voluptates libido regnabant. Hinc ad omnem ostentationem compositus & de se nimis magnifice sentiens, aulicis adulatoribus plurimum se dedit: multa bella suscepit, & avocante aut potius rapiente libidine bonamque regie gazæ partem dissipante infeliciter gessit. Hinc plebem novis pecuniarum indictionibus inconsultis tribus Galliarum ordinibus [ut olim moris fuit] venare, veterem Gallie libertatem imminuere, sibi nimium multa permittere coactus est. Hinc se Gallos Reges ex ephæbis eduxisse, atque e rutorum potestate exemisse sæpenumero jactabat; illi enim antea majora negotia & ad rem Galliarum publicam spectantia, non nisi de principum consanguineorum, ac duodecim patriciorum consilio expedire, nihil a plebe nisi ex trium ordinum consensu exigere solebant: Hic aliam viam secutus est, quam ejus posterum ingredi potius, quam Regum antiquorum vestigiis insistere maluerunt. Hæc de Francisco Rege Belcairus.*

Inter hæc Leo, cum varia de fœderatis ad reprimendam vim Gallicam excitandis, instaurandisque lapsis rebus iniisset consilia, metuens ne primus Gallorum exciperet impetus, antequam focii Reges opem ferrent, ac Medicea domus & Florentina respublica in discrimen adducerentur, pacem quam cum eo victor vehe-

Maximilianus
dux ad de-
ditionem
coactus.

XXII.

(e) Belc. l.
16. n. 12.

Virtutes
& vitia
Francisci.

Gallia ab
eo atteri
cepta.

XXIII.

Inter
Franci-
cum &
Pontifi-
cem ini-
tium fœ-
deris.

(a) Ext.
ei de re
Leon. lit.
apud
Bemb. l.
11. ep. 19.
(b) Ext.
ibid. ep. 3.

(c) Ibid.
ep. 1.
Leonis
ad Gal-
lum li-
teræ.

Virtutes
& vitia
Francisci.

XXIV.
De mu-
tuo collo-
quio a-
ctum.
(d) To. 4.
p. 125.

vehementer expetebat, bello accipiti præterendam censuit: cujus præcipuus author extitit Carolus dux Sabaudia, qui Juliano Medici pontificis germano fratri Philibertam sororem eandemque Francisci Regis materteram (a) thoro junxerat: cui gratias egit (b) Leo, quod dignitas apostolica ipsi curæ fuisset, atque episcopum Tricaricensem, qui fœderis capita inter Leonem Regemque faciendi ducali labore diligentiaque confecta attulerat, mississet; illaque magna ex parte sibi probari significavit v. kal. octobris: quo die Francorum Regi qui plura amoris, & obervantiæ notis illustra mandata Leoniperferenda dederat, paribus officiis humanissime respondit, legato ad ipsum eodem Tricaricensi episcopo, atque hisce literis (c) exaratis.

Francisco Gallorum Regi.
Capita fœderis inter te, atque nos remque hanc publicam sancienti ab episcopo Tricaricensi legato nostro allata Romam tanquam primordia & quasi fundamenta voluntatis utriusque nostrum (quod magno opere concupivimus) consociandæ libentissime vidimus: libentius autem ipsum episcopum audivimus; plura enim nobis, & clariora de tuo optimo in Dei Ecclesiam atque nos animo egregiaque voluntate narravit; quæ si vera sunt, quemadmodum quidem putamus, cum te de hac tua pietate atque mente vehementer laudamus; nihil enim potes te dignius atque præclarus facere, quam nihil committere, quo te male gratum appellare Dominus tam in te largus tamque beneficus possit. Tum spero fore, ut hoc virtutum tuarum specimen, quod quidem in tam tenera ætate nobis das, cum iis opibus, quas maximas atque amplissimas habes, conjunctum & consociatum universæ reipublice Christianæ magnam brevi adjuverit, atque ornamentum afferat. Itaque ejusmodi tuæ & virtuti & pietati omnem nostram & reipublicæ dignitatem tuendam statim permittere, ut existimare plane possis, nobis te & esse jam charissimum & semper fore; neque enim veremur, cum videas te a nobis plurimi fieri, quin statuas hoc in fœdere sanciendo honorem nostrum abs te neglectum iri non oportere. Dat. v. kal. octobris MDXV. pontificatus nostri anno III. Roma.

Interjectis paucis diebus facturus Bononiæ cum Franco Rege colloquium itineri se accinxit ineunte octobri, de cujus professione hæc narrat Paris de Grassis (d): *Die prima mensis octobris Papa post prandium ab urbe recessit spatiaturus versus Viterbium, & montem Faliscorum, ac Tuscanellam, & Centumcellas sive civitatem veterem; ubi cum esset rumore vario*

vulgatum est, Regem Gallorum, qui nuper Mediolanum in potestatem receperat, victo duce Mediolani & eo composito velle ad Papam personaliter in urbem venire devotionis gratia, ut & limina Apostolorum visiteret, utque pedem Papæ osculareretur: sed quia etiam addebatur rumori, ipsum Regem velle cum omni ejus exercitu, cum quo Mediolanum expugnaverat, ad urbem venire, quia aliter securus non poterat: unde Papa veritus, ne quid novitatis in transitu Florentiæ & in civitatibus ecclesiæ Romanæ machinetur per ipsum Regem, operatus est quod Rex ab eo proposito diverteretur: ac concordatis ipsis ambobus inter sese ordinatum est, quod Papa usque ad Bononiam transcenderet cum omni curia, in quem locum Rex cum sua sola custodia veniret, ut ibi Papam adoraret: quod quia privata facie indecens publice videbatur & erat, quod Papa illi quodammodo obviam, propterea admonitus ut cautiùs sanusque honori apostolico consuleret. Itaque Cardinales omnes in vicinis agentibus vocavit, quatenus in Viterbio essent in die omnium sanctorum, ubi peractis de more sacris, quid agendum foret consultaretur. Et sic die præcedenti intrinseca est hæc peregrinatio universæ curiæ, & præsertim Cardinalibus, ex quibus reverendissimus dominus Achilles de Grassis Cardinalis S. Sixti presbyter cognomento Bononiensis habuit breve a Pontifice in hac forma videlicet.

Dilecto filio Achilli de Grassis viri S. Sixti S. R. E. presbytero Cardinali Bononiensi.
Dilecte fili salutem & apostolicam benedictionem. Accepit, quemadmodum Domino placuit, eas conditiones pacis, quas ab ipso postulavimus, charissimus in Christo filius Franciscus Rex Francorum Christianissimus, liberalique animo nobiscum ac cum sede hac sancta fœdus inivit: quam rem non solum eidem sedi, sed universæ & Christianæ reipublice speramus confidimusque in Domino maxime utilem & salutarem futuram. Nunc autem cum existimavimus ad eorundem sedis & reipublicæ dignitatem magno opere pertinere, ut devota re ejusque partibus circumspeditionem tuam ceterosque fratres nostros S. R. E. Cardinales quamprimum consulamus, ut quæ agenda deinceps sint communi omnium sententia discutiamus; circumspeditionem tuam hortamur in Domino, atque ab ea requirimus, ut omni mora postposita, quod commodo suo fiat, Viterbium ad nos se conferat: qua in urbe ad tertium kal. novembris erimus, &c. Datum Corneti sub annulo piscatoris die XXII. octobris anno MDXV. pontificatus nostri anno III. Extant eadem literæ apud Petrum Bembum (e) ep. 9.

Gallus
Rex si-
gnificat
velle Ro-
mam ac-
cedere.

Trepidatum
ne
quid no-
varet.

Sumptus
in re an-
cipiti
consilium.

XXV.
Fœdus in-
itum in-
ter Ponti-
& Gal-
lum.

(e) L. 11.
ep. 9.

O ele-

XXVI. Pacis leges inter Pont. & Franciscum. (a) Guic. l. 12.

In Medicorum commodum pax versa.

Certatum mutuis artibus ab utroque.

XXVII.

Leonis iter.

A Florentinis exceptus magnificissime.

Legati ad Franciscum decedendum misisti.

(b) Ext. apud. Bomb. l. 11. ep. 10.

elegantiae studio nonnullis, ut antea indicavimus, formulis immutatis; missaque ad omnes Cardinales absentes fuisse encyclicas in titulo praefixa designatur.

Ita inter Pontificem & Francorum Regem pax coaluit iis legibus, quas partim extorsit necessitas: quippe ex Parma Placentiaeque Pontifex praesidia militaria deducere pactus est (a), ut iis Gallus potiretur; tum etiam ex Verona subsidiarias copias arte elicere, & amicitiam dissolvere cum Caesare. Caeterum Franciscus Pontificem ecclesiasticumque imperium, tum Mediceos & Florentinam rempublicam regis armis adversus omnes hostes tueri; Juliano Leonis fratri Laurentioque illius filio amplissima in Galliis vectigalia & militaria munera cum egregio stipendio tradere spondit: nullius praeterea ecclesiae beneficiarii principis patrocini-um suscipere, quin potius Pontifici vectigales suos plectere, meditantem opem ferre. Actum praeterea est de celebrando colloquio; quod ab utroque expetitur, cum Franciscus officiis & amplissimis sponsonibus augendae Mediceae domus e-blandiri a Leone invadendi Neapolitani regni potestatem speraret: contra autem Leo illi obviam ire constituit, ut nempe blandis verbis regiam mentem a confundendo armis regno Neapolitano revocaret, superstiti adhuc Ferdinando Hispaniarum Rege, cui ob eximia officia Ecclesiae praestita deesse non poterat; tum etiam, ut Francorum Regis impetus a Christianis in Turcas averteret; id enim ipsum facere conatum infra videbimus.

Creasse autem Leonem Viterbii in sacro senatu legatum urbis Romae Cardinalem Vulterranum, refert Paris, atque inde in Etruriam contendisse: Florentiam die S. Andreae sacro maxima pompa ingressum, sparsaque in populum munera fuisse. Observat etiam author, Florentinos portas urbis cardinibus suis officii & obsequii ergo divulgasse: *Ordinavi*, inquit, quod *vexillifer nullas claves civitatis offerret Papae sicut alii magistratus consueverunt; & hoc quia ipsi Florentini portas ad terram deiecerunt, & patefecerunt in rotam*; Additque Pontificem duos legatos apostolicos creasse Florentiae prima decembris die, qui in ditionis ecclesiasticae limite venientem Franciscum Regem salutarerent, mediumque honoris ergo exciperent: tum decrevisse ut quatuor praefules ad Parmam illi obvii occurrerent. Hos autem legatos fuisse Nicolaum Fliscum & Julium Medicem, ostendunt datae ad Francorum Regem literae (b).

Francisco Gallorum Regi.
Mandavimus Nicolao Flisco & Julio Medici Cardinalibus legatis nostris ut tibi Bononiam ad nos venienti obviam proficerentur, teque nostro nomine exciperent, beneque tibi precarentur nostris verbis, & cum de latitia, quam ex adventu tuo capimus, tum aliis de rebus te certiores facerent: qua ad te propterea scripsimus, ut & ipsis fidem haberes te alloquentibus, & scires magna curae nobis esse dignitatem tuam. Dat. IV. non. decembris anno III. Florentia.

Postridie ejus diei legatum urbanum, Dominicum Jacobatum particulam dominicæ crucis ex basilicæ S. Crucis sacario ad se iussit (c) transmitti; cum eo munere Francorum Regem ornare decrevisset.

Dominico Cardinali Jacobatio legato Romae relicto.

Quoniam in hoc Francisci Gallorum Regis ad nos adventu cupimus, ut is a nobis preclarum aliquod piumque munus habeat; volumus ut sanctæ crucis Ecclesiasticae in Jerusalem dicitur, castæ atque persanctæ adeas, capiasque tantum de crucis dominicæ trunculo, qui ibi asservatur, quantum formæ causâ hâc membranula scriptum atque depictum conspicies: id ubi feceris eam ligni partem bene obliquatam per celeberrimum tabellarium ad nos mittito cum ejus facti refectione tua manu scripta, qua Regi una cum ligno tradatur, &c. Dat. III. non. decembris anno III. de villa Casaglioli agri Florentini. Pontificem eodem die Florentia iter intendisse Bononiam scribit Paris; ibique per summam sociordiam conopæum detritum ex tela & charta Eucharistiæ, Pontifici autem serico auroque intertextum paratum: at ex iusta indignatione vile illud laceratum fuisse, ac Pontificem imperasse, ut pretiosum illud sacrosanctæ Eucharistiæ prætenderetur: *Papa*, inquit, *misit illud quod ex auro & serico erat ad honorandum corpus Christi, & ipse voluit esse sine baldachino; in quo optime & humiliter fecit.*

Accessit deinde Bononiam IV. idus decembris Franciscus Gallorum Rex: cuius ingressus postero die celebrati pompam, utque in sacro senatu regiam obedientiam Leoni ut summo Christi in terris vicario detulerit, describit idem Paris (d) episcopus Pisauriensis, idemque sacrorum rituum magister: *Die*, inquit, *maris XI. decembris MDXXV. de mane summo Cardinales omnes viginti numero in palatio Papæ intra cameram legati, quæ tunc erat inferius parata, congregati sunt, & collegialiter inde ad portam S. Felicis ierunt, & se extra illam in plano ad fini-*

XXVIII. (c) Ext. apud Parr. Bomb. l. 11. ep. 11.

Particula crucis dominicæ data Gallo Regi.

Bononiensium impudentia.

XXIX.

(d) Tom. 4. p. 141. Cardinales venienti Bononiam Regi occurrunt.

Magnis excepti officii.

Data mutuo & accepta oscula.

XXX.

sinistram excuntium firmarunt, ita ut senior versus esset ad Regem venturum: & erant quidem omnes vestiti rubeis cappis hinc inde duas alas ut mos est, eorum facientes. Ubi postquam modicum quieverunt, Ecce Rex in brevibus vestitus medius inter duos legatos adfuit; quem Cardinalis S. Georgii episcopus Hostiensis nudo capite & similiter omnes alii adstantes Cardinales cum eo semper nudo capite stans adversus Regem similiter nudo capite stantem & sæpius orantem ut tam ipse Cardinalis quam omnes Cardinales cooperirent, verba fecit in latino aperte clara & simplicia, sicut etiam eum instruxeram de consensu Regis nomine Papæ & totius sacri senatus, congratulando de sospitate Regis & felici adventu & optima voluntate adversus summum Pontificem & sedem Apostolicam & sacrum senatum, qui dignatus fuerit personaliter venire & visitare: & commendabat illi sedem Apostolicam & sacrum senatum, & nomine Pontificis offerebat omnia, quæ in facultatibus essent sue sanctitati. Et Rex semper etiam nudo capite stans respondit in vulgari suo Gallico, ut mihi quidem videbatur, satis apte & convenienter, *se filium suæ sanctitatis & sanctæ sedis Apostolicæ obsequentem amicum & filium appellans, cupidum omnium honorum & commodorum dominorum Cardinalium, sicut patrum & fratrum suorum. Facta colloquutione omnes a primo ad ultimum Cardinalem osculati sunt eum in facie* fraturne: quos Rex omnes intellexit a se ibi astante, & cognovit qui essent singuli nominatim: & tandem Cardinales seniores præcesserunt & diaconi ultimam caput facientes, ut mos eorum est, ipsum Regem in medio duxerunt, videlicet Sansvermas & Ostiensis; duo autem legati tunc se ad partem vestierunt & in loco congruo incesstrunt. Ordo autem venientium eorum, qui ex parte Regis erant, nullus servabatur, sed ibant omnes, ut eis placebat; nam neminem eorum ego agnoscebam, infiniti enim erant barones & principes, nisi illos tres ego cognovi, de quibus supra dixi; quia Rex eos mihi monstrari fecerat, ut honorari facerem eos. Et infra: *Camparum omnes civitatis, & inter eundem tube indesinenter infinita, & omne genus sonantium: populus infinitus processit, ut videret; & etiam Papa in fenestris superioribus stetit & vidit, & postea modum meum & ordinem commendavit, quod omnino quære & ordinate fecerim.*

Rex tandem ductus est a collegio ad cameram suas, quæ erant inferius, ubi solet vexillifer iustitia commorari, & ibi festiviter dimissus est a collegio toto, præ Am. Eccl. Tom. XXXI.

terquam a quatuor Cardinalibus, videlicet duobus ultimis presbyteris & duobus ultimis diaconis, qui continue manserunt societatem Regi facientes, & etiam prandentes simul cum eo in eadem mensa. Interea alii Cardinales ascenderunt ad Papam, & illico prandium fecerunt: quo facto ego accessi de mandato Papæ ad Regem, & invitavi eum ad consistorium, qui libenter surrexit mox venturus. Nonnullis de sex Cardinalibus eum sociantibus, ac Leone pontificio cultu in solio confidente, deque turba, quæ confluerat interjectis, addit: *Præcedebat Sansvermas: deinde ego simul & equalis cum Rege, quem nunquam dimisi semper eum per manum ducens; sic enim ipse volebat, nec me dimittere volebat. Itaque ter cum equali ante Papam in medio quadraturæ distantia genufleximus Rex & ego, & ascendit ad osculum pedis, & ridens ac iubilans pedem ac manum & faciem osculatus est dicens aliqua pauca verba in vulgari Gallico, per quæ demonstrabat se letissimum quod videret faciem ad faciem Pontificem vicarium Christi Jesu domini nostri, cuius se filium & servitorem se proferebat, deditissimumque ad omnia ejus mandata. Adversus quem etiam Papa benignissime & humanissime respondit: Omnia hæc in Deum transferens, & Deo omnia attribuens: & in veritate Papæ optime, ut sui moris est semper bene loqui, tunc optime locutus est Regi: post quorum mutuum, licet non multam, locutionem, Rex qui a facie ad faciem Pontificis stabat, firmavit se in Pontificis dextera, me indicante: & tunc ego vocavi reverendissimos dominos Cardinales, ut ad solium venirent, si possent; & vix pauci venire potuerunt. Quibus ante Pontificem stantibus, cancellarius Regis veste aurea longa indutus, & primo quidem genuflexus, per modum longæ & ordinate orationis obedientiam in forma præstitit nomine Regis presentis, qui primo voluit se detegere, quando præcise verba obedientiæ recitabatur, sic enim ego eum instruxeram; sed Papa inhibuit ne detegeretur, & sic continuo recooperuit. Et finito sermone Rex approbavit cum humilitatione capitis & humerorum omne id quod dictum fuerat per cancellarium ejus; & Papa elegantissime & commodissime respondit commendans multipliciter regiam fidem. Tum vocavi tres illos duces, qui venerunt ad osculum pedis, manus, & oris: & Papa eos benigne admisit. Rex interim cum Pontifice confabulabatur de ipsis principibus narrans eorum virtutes & conditiones. Post istos Papa statuerat nullos alios admitti ad osculum pedis ne detineret Regem; verum Rex volebat*

Pontificem in solio confidentem Rex adit.

Verba a Rege habita & quid a Pont. responsum.

Præstita a Rege obsequii sponso.

Deductus
Rex a
Pont. fi-
nistra ma-
nu.

lebat hunc & illum, & Pontifici commen-
dabat: sic usque quindecim vel viginti
principes venerunt, quos omnes Papa os-
culatus est ut priores illos tres; & tandem
Papa surrexit, & vix de solio, ac magis
vix de aula exire potuit prae multitudine
turbarum: & semper Regem manu sua
sinistra deducebat usquequo apud locum
paramenti fuerit: ubi Rege cum Cardi-
nalibus & episcopis dimisso exiit paramen-
ta. Interim vero Rex ad fenestram, quae
supra plateam respiciebat secessit; & Papa
mox ad eum accessit amabiliter confabu-
lans. Et quia timebam ne forte volens Re-
gem honorare manum suam quoquo modo
ad biretum apponeret, sicut saepius ac quasi
semper faciebat Alexander cum Rege Ca-
rolo, admonui ne id faceret, quia omnino
caveret ne ipse Jesu Christi vicarius in
publico aliquem actum reverentiae adver-
sus Regem, nec etiam Imperatorem quan-
tumcumque coronatum exhiberet, prout non
exhibuit in publico saltem quantum videri-
mus. Itaque facta consultatione Papa li-
centiavit Regem, quem collegium Cardi-
nalianum etiam reduxit ad cameras suas or-
dine, quo a porta in urbem venerant.

XXXI. Certiorem eodem die fecit Leo (a)
Francisci Regis matrem de hujusmodi
congressu, demissique obsequii sponcione
solemni sibi vero Christi in terris vica-
rio exhibita.

Aloysia Francisci Regis Gallorum
matri.

Leonis
lit. ad
Reginam
Francisci
matrem.

Quemadmodum ei, qui cum vult, atque
ubi vult spirat, sane placuit; Franciscus
Gallorum Rex filius tuus hodie Bononiam
ad nos veniens clarum atque illustre no-
bis obsequii observantiaeque munus presti-
tit, ea pietate & religione, ut libentissi-
me illum amantissimeque oboritur prope pa-
terna letitia lacrymis complecteremur; a-
geremusque Deo optimo maximo gratias,
qui nobis filii sui vicarium in terris regen-
tibus, dederit, ut huius reipublicae maio-
rem dignitate & auctoritate filium tan-
tum Regem, tantis opibus, tanta poten-
tia praeditum omnibus animi corporisque
dotibus perornatum, Florentem, etate,
eidemque reipublicae se tam pie conjungen-
tem, addicentem, submittentemque con-
spiceremus; valde enim confidimus fore,
ut ea res universae Christianae reipublicae
maximam & utilitatem & gloriam pa-
riat: quamquam hoc quidem nostrum tam
mirificum gaudium, ea etiam letitia est
consecuta, quod cum illum postea privato
in congressu haberemus, spem expectatio-
nemque, quam nobis primo aspectu atque
intuitu, primisque illis habitis a se ver-
bis excitavit, pleno religionis & pruden-
tiae sermone, suique in iuvanda Christia-

na re atque populis, erecti propensique a-
nimi, deque nobis bene merendi cupidi
ostensione etiam atque etiam auxit. Ita-
que has ad te quamprimum literas dedi-
mus, quibus nostram ex ejus adventu con-
ceptam tecum letitiam communicaremus,
significaremque tibi nulla cum ex parte,
nulla ex re nobis non egregie, non ampli-
ter, non cumulatissime satisfecisse. Et in-
fra: Hortationes tuas ipsa ne intermittere,
adolecentemque bene institutum, tibi que
in primis parentem in eodem Dei cultu &
reipublicae observantia, a qua sibi sperare
omnia ornamenta potest, magis magisque
in dies tuis praeceptis tuisque monitis con-
firma, & contine. Dat. III. idus de-
cembrii anno III. Bononia. Pergit Paris.

XXXII. Omnibus dispositis venimus ad ecclesiam:

& Papa ex sua aula recessit paratus pro-
cessionaliter: sed Rex non ascendit; nam
occurrit ei descendenti de scalis; & ante
Papam medius inter duos episcopos Cardi-
nales incessit: quem duo assistentes & dia-
conus evangelii sequebantur: collaterales
ejus erant cancellarius ejus & multi ba-
rones aureis in vestibus omnes induiti: no-
biles & barones infiniti Galli partim jam
in ecclesia erant, partim praecedebant, par-
timque subsequerentur, & collaterales tam
Pontificis quam Regis erant. Et infra: Ab
altaris gradibus ad sedem paramentorum
eunte Pontifice Rex sustulit caudam, me
eidem porrigente; de quo illico advertentem
feci Pontificem: & Papa ad Regem
convertens oravit ut dimitteret; sed Rex
benigne perseveravit, asserens se vicario
domini nostri Jesu Christi libenter servire,
etiam in minoribus: & sic usque ad
sedem sustulit, cui in fine Papa benedixit.
Rex sedente Pontifice etiam sedit super
faldistorio parato ad dexteram Papae. Pau-
cis interjectis addit author: Admonui Re-
gem, quoties Pontifex aliquid sacrum di-
cturus aut facturus surgeret, etiam ipse
Rex surgere vellet: quod benigne semper
fecit. Eundem Papam a sede paramento-
rum ad altare Rex praecipit, & super cus-
sino in eodem latere strato Rex transver-
sali genuflexit: quando Papa fecit con-
fessionem, Rex respondit eidem ad lon-
gum: quando Papa similiter ad solium
ivit, etiam Rex praecipit, & stetit apud
faldistorium suum, quod posui inter fal-
distorium episcopi Ostiensis & sedile epi-
scoporum: sic quasi erat in medio hinc in-
de: & stetit cum stante Pontifice & se-
dit cum eodem sedente. Et infra: Rever-
so ad altare Pontifice, quia ipse Pontifex
ibi stabat etiam Rex, quantumlibet faldis-
torium suum apud se haberet, tamen se-
dere non voluit, sed stetit, & infra, &
habuit incensum post episcopum Cardina-

Lacinia
veltis
pontificiae
a Rege
delecta.

leni. Levato autem Sacramento, cum om-
nes praesertim praelati nostri surgerent,
ipse surgere noluit, sed devotissime am-
bobus genibus terrae inmisit, & manibus
ante suam faciem conjunctis mansit. Pon-
tifex data pace episcopo Cardinali assisten-
ti, etiam dedit Regi primo, demum duo-
bus diaconis assistentibus, & ad suam ge-
nuflexionem rediit. Similiter dum Sacra-
mentum ad solium Pontificis portaretur,
ibidemque esset semper Rex sic, ut supra,
devotus genuflexus persistit. Post suam
& diaconi ac subdiaconi communionem,
Pontifex petiit a Rege an vellet commu-
nicare: & Rex gratias egit, quia non e-
rat in voluntate; sed audierat quod a-
liqui principes de suis id summo desiderio
optarent. Papa libenter obtulit: unde
facte sunt cerimoniae in tali casu necessa-
riae & consuetae, & Papa communicavit
circa quadraginta; nam cum essent solum
hostiae triginta, Papa videns multos rema-
nere ibi absque communiione fregit circa
decem hostias, & sic satisfecit eisdem, &
nisi Rex providisset, tantus concursus juo-
rum accessisset, ut quasi Papam attrivis-
sent prae voluntate communicandi; sed,
ut dixi, Rex assurgens eos compescuit, &
multos amovit non ita nobiles nobilissimis
mistos.

XXXIII. Hic unum addere libet, quod & si jo-
cosum fuerit tamen non omittendum, vi-
delicet ex his, qui communicare volebant
& non potuerunt, ut dixi, unus baro ad
Pontificem exclamavit dicens in suo vul-
gari Gallico, quod ex quo non potuit com-
municare de manu Papae, & desiderabat,
saltem volebat Papae confiteri & cum
non posset propius accedere sic, ut in aure
Pontificis posset peccatum suum confiteri,
atque dicit, se confiteri quod contra Papam
Julium quantum potuisset etiam malo ani-
mo hostiliter praeliatus esset, & suas cen-
suras non curasset. Quod Rex audiens sub-
didit, & se quoque in eo peccato fuisse &
esse. Post Regem multi barones idem di-
xerunt, & veniam petierunt: adversus quos
omnes Papa aperit manum proferens be-
nedixit & absolvit. Quo facto dixit Rex:
Pater sancte non miremini si omnes isti
sunt inimici Papae Julii, quia ipse etiam
fuit maximus inimicus noster, & non co-
gnovimus nostro seculo terribiliorem hostem
in bellis quam Papam Julium, qui in ve-
ritate fuit prudentissimus capitaneus, &
melius fuisset Imperator exercitus quam
Papa Romanus. Debuerat potius Franci-
scus Rex inconspicua damnare consilia Lu-
dovici XII. qui pacem cum Julio intam
violarat, constarat schisma ditionemque
ecclesiasticam cum extremo rerum Gal-
licarum exitio invadere pertentarat.

Petunt
plures ve-
niam de
bello in
Julium
facto.

Hoc facto Papa communicavit, cui a-
quam Rex stans ministravit: ego dixi pri-
us Papa an placeret, quod id fieret; &
Rex audiens non permisit me Pontificem
de hoc interrogare. Itaque barones duo re-
gii cum nostris ministris de credentia attu-
lerunt bacilia cum manibus, & absque eo
quod Rex faceret probam aquae, cuius ego
pragustationem dedi architrucino papali,
extendimus mappam ad spatulas Regis, &
dedimus bacilia in manibus, & Papa con-
tinue laudans devotionem Regis lavit: &
demum gratias egit ei. Primum aquam de-
dimus duci de Alanxon, secundam duci
Aurelianensi, tertiam duci Borbone, &
quartam Regi: & dicti tres duces fede-
runt in banco diaconorum Cardinalium post
omnes Cardinales sic perentes ex gratia Re-
gis. Quando corpus Christi portatum fuit
ab altari ad solium, fecit quod quatuor fu-
nalia per duos acolytos anteferrentur; &
similiter quando sanguis. Interjectis non-
nullis, ut Rex die proximo sepulchrum
S. Dominici pie lustraverit, ac laboran-
tes strumis veteri ritu contrectarit regia
manu, ut divino beneficio liberarentur,
addit.

Die veneris XIV. decembris fuit consi-
storium secretum, in quo ad preces Regis
unicus Cardinalis creatus & publicatus est,
ac de toto expeditus cum titulo & ape-
ritione oris, & annulo; fuit reverendissi-
mus dominus Adrianus episcopus Constans-
tensis frater magni magistri, scilicet Rho-
diorum equitum: addit paulo post author:
Ego redi ad mentem sua Sanctitatis il-
lud, quod sub Julio statutum fuerat, vi-
delicet quod isti praelati Galli, qui sic ad
preces Regum repente fiunt Cardinales,
quasi nesciunt quid sit ipsa dignitas car-
dinalatus, quam acquirunt, & solum te-
nentur Regi ut intercessori, non Pontifici,
ut factori; propterea si Papa unum eis im-
ponat & Rex aliud, magis Regi quam
Pontifici obediunt, etiam ubi agitur de
honore & statu sedis Apostolicae: pro-
pterea statuit sancta memoriae Julius, quod
tales promovendi omnino debeant presta-
re iuramentum fidelitatis, quod alioquin
legunt & praestant novi Cardinales in ma-
nibus commissariorum in partibus, quando
datur eis capellum. Hujus sacramenti for-
mula a nobis superius indicata est, quam
etiam a Joanne Cardinale Metensi nun-
cupatam Leonis brevium (a) ostendunt.

De Hadriano purpureo galero in Bo-
noniensi colloquio donato meminit Ferro-
nius (b), deque pactis foederibus ait datum
Pontifici, ut pragmatica sanctio novis
conventionibus in ejus locum substitutis
aboleretur, non sine Gallicarum ecclesi-
arum academiarumque intercessione ac
pro-

XXXIV:

Rex cum
principi-
bus Ponti-
ficis ma-
nibus a-
quam af-
fundit.

XXXV.
Constanti-
ensis epi-
sc. crea-
tus Card.

(a) Lib.
brev. p.
219.
XXXVI.
(b) Ferron.
l. 5. in
Franc. 1.
Ex arca-
no actum
de Neap.
regno ex-
pugnand.
do.

provocatione. Occultiora etiam fœdera Julii Cardinalis opera inita, Carolus Cæsar postea objecit Francisco Regi, eumque de dividendis Italiæ plurimis principatibus urbibusque, ac Sicilia regno egisse ferunt: Regi Pontificem muneris insignis loco particulam dominicæ crucis inclusam nempe aurea cruce gemmis quindecim pretiosissimis exornata tradidisse: Parmam & Placentiam veluti vetus Mediolanensium principum patrimonium. Regi reddidisse: actum etiam de bello Turcis inferendo, imperiique Constanti-

(a) Guicciar. l. 12.

Decreta legatio ad Cæsarem Maximilianum.

(b) Ext. apud Bomb. l. 21. ep. 14. (c) Ib. ep. 13.

xxxvii.

(a) additque Pontificem Francisco esse pollicitum, ecclesiasticas vires ad Neapolitanum regnum Gallicæ coronæ adjungendum, si Ferdinandum Hispaniarum regem e vita decedere contingeret: petenti veniam pro duce Urbinatæ, qui a pontificio imperio desciverat, Regemque concitare in Pontificem annis fuerat, repulsam dedisse, ne majestas apostolica obsolesceret, utque eum principatum in suos transfunderet; Ægidium Augustinianorum magistrum communi cum Rege consilio ad Maximilianum Cæsarem legatum decrevisse, ut pacem cum Venetis redintegraret iis legibus, ut Brixiam ac Veronam, accepta ab iis ingente auri vi restitueret: extantque de Ægidio viro doctrinæ & sacræ eloquentiæ laude florentissimo, postea Cardinale commendatitiæ literæ ad Matthæum Cardinalem Curientem (b) cæsareorum consiliorum moderatorem, tum ad Maximilianum datæ, in quibus (c) hæc habet: Ægidium ordinis Augustinianorum eremitarum magistrum, nostrum ad te legatum mittimus, ut tecum non sane pauca utriusque nostrum, ad munus, officium, dignitatem, reique publicæ Christianæ utilitatem magnopere spectantia communicet nostris verbis, apud teque sit, quoad illa tractabuntur & terminabuntur, &c. Dat. idib. decembris anno III. Bononia.

Optabat Pontifex una cum piis omnibus, ut Christianorum arma adversus Turcas verterentur; eamque maxime ob causam bellum Cæsarem inter ac Venetos gestum sedare conabatur: cumque Francorum Regem industria sua a bello Neapolitano avocasse, ac potius ad Tur-

cicum suscipiendum apostolicis adhortationibus sibi animasse videretur, Emmanuelem Lusitanæ Regem ob Africanos & Indicos triumphos clarissimum, de suo cum Francisco Rege fœdere, deque egregii pro religione proferenda studii ab illo edita significatione certiore fecit (d); hortatuque est, ut arma ad tellurem redemptionis nostræ mysteriis consecratam recuperandam cum Gallo & fœdere Apostolica conjungeret.

Regi Lustrantia.

Te hortamur, abs teque etiam atque etiam petimus, quando imminere nostris cervicibus Turcarum Regem acerrimum atque bellicosissimum vides, te, ut nobiscum hoc ad bellum pares, atque ira pares, ut rejectis quidem reliquis consiliis tuis omnibus nihil cogites, nisi hoc quod dixi, unum quod quidem maxime omnium cogitandum, aggrediendum, explicandumque est: spero enim in ipso, cujus causam agimus, Deo, si ad nostram Regisq; Galorum copulatam voluntatem, tuam etiam voluntatem, tuam prudentiam, auctoritatem, tuas opes alacri magnoque animo adjunxeris, fore, ut qua alii omnes multorum sæculorum Reges vix optare ausi sunt, ea nos summa cum Christianæ reipublicæ, tuæque in primis laude celeriter atque facillime consequamur: nullus enim reliquorum Christianorum Regum atque principum erit, modo vere Christianus sit, qui, cum nos ad id conjunctos animatosque viderit, non se etiam comparat ad bene de Christiano nomine pro virili parte, communi in re atque causa promerendum, quemadmodum omnibus his de rebus cum legato tuo sumus locuti. Accinge itaque te cum Dei nomine ad rem cogitationemque tam præclaram suscipiendam, & Domino, qui tibi tantum regnorum dedit, eorundem regnorum opes prome, ut recuperare amissa rursus a majoribus nostris ea, in quibus ipse nasci versarique inter mortales, demum etiam pro salute nostra obire mortem voluit, loca terramque plane sanctam possimus, &c. Dat. xix. kal. januarii MDXV. anno III. Bononia.

Postridie Franciscum Regem Bononia discessisse, Mediolanum reversum; Pontificem vero deinde Florentiam repetiisse, ac vigesima secunda septembris die eam ingressum refert Paris de Grassis, additque in natalitiorum Domini celebritate, vexilliferum Florentinum pontificis precibus sacroto ense donasse: ex qua urbe datæ v. kal. januarii extant Leonis literæ ad Helvetios fœderis grifii, ut vocant, quibus ipso hortatus est (e), ut ab invadenda Francorum Regis ditio-

Gallus Rex a Neapolitano regno revocatus.

(d) Ib. ep. 17.

xxxviii. Excitatur advertenda in Turcas arma.

xxxix. Gallorum Regis e Bononia discessus.

(e) Ib. ep. 18.

tionem hostilem ob recentem cum eo factum fœdus adeo se graviter laturum, ac si in Apostolicam sedem arma sumpsissent. Consignatæ sunt eæ literæ hac temporis nota: Dat. v. kal. januarii MDXV. anno III. Florentia.

(a) Mas-son. in Franc. I. Cur in Gallias Franciscus Rex redierit.

XL. Parma & Placentia a Gallo recepta ecclesiæ.

(b) Guicciar. l. 12. Egredere Leo Mutinam & Rhegium Atentinum restitui.

Franciscus Ecclesiam potius quam Turcas sperare maluit.

XLI.

Solicitabantur porro Helvetii (a) a Maximiliano Romanorum, Ferdinando Hispaniæ, & Henrico Angliæ Regibus, ut in Gallum incurrerent; quare Franciscus Rex, ne novi in Galliis motus ab æmulis excitarentur, relictis in Infubria fortissimis præsidiiis trans alpes rediit, plurimoque anno promissisque ingentibus stipendiis Helvetiorum partem maximam ad Gallicam amicitiam colendam adduxit.

Hactenus de Pontificio cum Francorum Rege fœdere, quod armorum terrore extortum fuit: ex cujus formulis Franciscus Parmam ac Placentiam Romanæ ecclesiæ ademit; quod Leonem ægre passum esse, doloremque alto pressisse animo ferunt; & jure quidem merito, cum ipsum in primo belli ardore publico diplomate professum viderimus, se Parmam ac Placentiam, quæ vacuo sacrosancto folio post Julii II. obitum amissæ fuerant, & a se recuperatæ, summa contentione defensurum, & censurarum poenas iis, qui ipsas ecclesiæ bello dolove eripere pertentarent imposuisse. Affecerat etiam superiori anno earum urbium cives constandæ monetæ jure Leo, ut eos magis sibi devinctos in tuenda Ecclesiæ dignitate teneret: Vobis, inquit: ut nummos aureos, argenteos, æreos, cum hujusmodi literis: Leonis X. Pontificis maximi munus; ab alio vero latere, cum vestris insigniis, in ista civitate cedere, eosque ubique locorum asportare & pro iusto pretio expendere possitis tenore presentium licentiam & facultatem concedimus, &c. Datum Romæ VIII. martii anno MDXV. Permoletum etiam fuisse Leoni a-

(b) esse obstructum ad Mutinam Rhegiumque parta a Julio II. restituenda Ferrariæ duci, refusis ab eodem duce quadraginta aureorum millibus, quæ Romana ecclesia Cæsari, empta ab eo Mutina, numerasset: atque hanc pactionem a Pontifice variis obtrufis difficultatibus minime completam. Ex his vero refellas eos, qui Leonem ut Francisci Regis amplitudini iniquum perstringunt, cum Franciscus re ipsa de Romana ecclesia male meritus fuerit, a qua prædictas urbes extorserit: amplissimas vero ditio-

nes a Turca repetendas illi a Leone delatas malefano politicorum consilio repudiaverit.

Conceperat vero Selimus Turcarum

Imperator sævissima excindenda Christianæ religionis, subiiciendique suæ tyrannidi totius orbis consilia; sed illius ambitioni obstabat Sophi, qui tuendi Perfici imperii percupidus, ad jungendam cum Christianis occidentalibus armorum societatem inclinabat: itaque cum Turca in Hungario primos impetus effundere meditaretur, ut ea debellata in Germaniam Italiamve irrumperet, Leo Bohemiæ & Hungariæ Regi subsidiarium aurum transmisit, ut copias adversus Turcos impetus contraheret: tum Poloniæ Regem sollicitavit ut arma cum Gallo, Germano, Bohemo, & Hungaro in Turcas conjungeret, ac de Selimi Turcarum tyranni consiliis, opportunaque educendæ in eum juncto Christianis fœdere multo devinctis Persarum Rege, expeditionis occasione, certiore hisce literis (c) fecit.

Charissimo in Christo filio Sigismundo Poloniæ, &c. Regi illustri.

Scribis subsidium nostrum pecuniarum ad charissimum in Christo filium nostrum Bohemiæ tum Hungariæ Regem illustrem pro regni sui relevatione atque tutelamissarum gratum tibi admodum fuisse: fecimus profecto libenter quod potuimus, ac paterna pietate miserati populos miseraque loca illa Hungarica, quæ tanquam propugnaculum & antemurale firmissimum Christianorum, Turcarum finibus sunt exposita, eorum conservationi sollicitè intendimus, ac mente sedula considerantes quanti propterea universæ reipublicæ Christianæ sint momenti, quantum denique ab hominibus fidelibus non abs re sint estimanda manutenedenda, non parva pro eorundem populorum & locorum immo totius Christianitatis defensione cura tenemur; nec minori etiam erga majestatem tuam regni que tui infidelium inquietationibus sæpius vexati propagationem atque ampliationem studio afficimur. Et certe generosi atque invicti animi tui magnitudinem ac contra eosdem infideles divino tibi assistente auxilio fortitudinem & strenuitatem tuam libentissime atque jucundissime intelligimus, & quibus possumus ad Deum precibus adjuvamus, summisque ac meritis laudibus plurimum commendamus & offerimus, crebras etiam pro te tuaque salute prosperioribus felicioribusque contra inimicos fidei successibus ab aliis fieri jubemus. Ad hæc maxima affecti sumus lætitiæ, cum intelleximus ex tua majestatis literis, & etiam dilecti filii Cardinalis Strigoniensis legati nostri jamdiu studiosè plenisque affectibus, concupivimus fraternas majestates vestras concordiam, amicitiam, proficuum assinitatem ac de-

(c) Leo X. l. r. brev. p. 85.

Solicitatus Polonus ad conjungenda cum Ungaris arma.

Inter Cæsarem & Ungarum ac Polonum fœdus initum.

num confederationem cum charissimo filio nostro Maximiliano Imperatore electo inuisse, ea precipue animorum conjunctione, & voluntate, ut sancta salutifera ac pernecessaria contra infideles & praesertim Turcas expeditio paribus animis, concordibusque armis, ac conjunctis viribus, Deo auspice, confici possit: qua quidem re, nil menti & cogitationi nostra tenacius inhaeret, nil denique majori ardentiorique voto concupiscimus; & propterea, quantum cum Deo possumus, egimus jamdiu cum Regibus & principibus Christianis frequentibus & literis & nuntiis nostris, & adhuc incessanter agere non desinimus, ut privatis odiis ommissis eliminatisque discordiis, pacem dulcissimam desiderabilemque amplectantur, ac causam communem non asperrantes, contra hostes fidei eorum indignatio atque armorum impetus conver-

XLII. Sollicitus Galus ut Mediolanensi principatu contentus sit.

Et forte pacis hujusmodi inferendae aliqua nunc spes offerri posset; nam postquam permissione divina factum in dubium revocatur, ut Christianissimus in Christo filius noster Francorum Rex illustris Mediolani dominio sine Christiani sanguinis effusione sit potitus, concordia atque unio inter Christianos principes, si finibus tantum suis contentus esse voluerit facile subsequi sperabitur; praesertim cum vos etiam oratores vestros destinare velitis: quod ut fiat pro debito officii nostri partes nostras ex animo interponimus, nihilque ad suadendam & suscipiendam pacem & concordiam hujusmodi praetermittimus, idemque in primis majestas tua ceterisque potentatus facere debent, prout vos jam fecisse intelleximus, oratores vestros ad haec jam designasse ad Regem Francia delegandos hac praesertim oblata temporis opportunitate: quippe ex magni magistri Rhodi literis nuper admoniti fuimus, Persarum Regem Sophum concepisse jamdiu in Turcarum tyrannum odio nuntium ad eum destinasse, quo Christianos omnes & Reges & principes summo studio incitaret ad arma contra eundem Turcum ex partibus nostris viriliter atque animose capienda: quod si nos ad haec similiter paratos atque ordinatos intellexerit, pollicetur sponte ex partibus item suis illum infestis armis adorturum, ac oppida omnia, quae Christianorum quondam fuerant, Christianis ipsis munienda ac possidenda assignaturum. Omnes itaque certatim conari debent, ut talis ac tanta profutura occasio ex manibus nostris non labatur. Superest postremo, ut majestati tuae, quae prior ad nos de omnibus hujusmodi scripsit, prius etiam sibi pro hujusmodi contracta affinitate concordiaque & amicitia inter Caesarem fra-

Persa sollicitus Christianos Reges ad mutuum in Turcas foedus.

ternasque majestates vestras innovata ac confirmata plurimum gratulemur. Sit igitur conjunctio ista non minus animorum quam sanguinis; sit ad laudem & gloriam divinae majestatis, fideique catholicae exaltationem, ac totius reipublicae Christianae tranquillitatem & amplitudinem: sit cum benedictione Apostolorum, prophetarum, patriarcharum, ac sanctorum omnium: sit ad decus perpetuamque felicitatem regiarum majestatum vestrarum, earumque ac successorum suorum regnorumque suorum propagationem. Sit denique, via modus & initium ad sanctam Christi fidelium unitatem conficiendam omniumque hostium nostrorum furoribus & rabiem compescendam, & exterrinendam: quod Sancti Spiritus gratia bonorum operum artifex & effectrix cordibus Christianorum principum inspirare dignetur. Dat. Roma VI. Septembris MDXV. anno III.

Celebrant (a) historici oratores ac poetae praedictos opera Pontificis conventus Viennae habitos; quibus una cum Caesare tres Reges Sigismundus Poloniae, Ludovicus Bohemiae, Wladislaus Hungariae, Thomas Strigoniensis Cardinalis legatus apostolicus, cui sacerdotem argentae crucem praetuli narrat Cuspinianus, Matthaeus Cardinalis Gurcensis caesareorum consiliorum moderator, Laurentius Feltrienensis praesul pontificius apud Maximilianum internuntius, tum Hispaniae Angliaeque Regum, & aliorum principum oratores, praeter Reginas, episcopos, & principes alios interfuerunt. Coactos hocce nobilissimos ceteris medio julio ad eum finem, ut pax in universo Christiano imperio redintegraretur, memorat. Joannes Dantiscus in poemate, additque eorum authorem fuisse Thomam Strigoniensem legatum apostolicum, qui rempublicam Christianam superioribus diffidiis intestinis laniatam restituere atque infideles perdomare annitebatur.

Plurima in eo fenatu Regum agitata sunt de sacra in Turcas conficienda expeditione, de qua Poloniae, Bohemiae, & Hungariae Regum oratores primis diebus suavioras conciones habuerunt; deinde Maximilianus Caesar professus est, se illam semper meditarum, sed a Gallis Regibus distraetum fuisse; cuius Latinam orationem historiae suae inseruit Richardus Bartholinus (b): Cum, inquit, Caesar ad Reges concionem habiturus esset: cum in loco quisque suo (aderant enim Strigoniensis Gurcensisque pontifices Hispaniarumque Regis oratores, consedisset, ita exorsus est. Tam diuturnae morae, qua adventum meum expectavistis, serenissimi Reges, etsi per reverendissimum Gurcensem

XLIII. Celeberimus Viennensis Regum conventus. (a) Richardus Bartholinus. 1. & 2. Cuspinianus in diar. Hodeporic. Matthaei Card. Gurc. to. 2. rer. Germ. ex edit. Freheri Jodoc. in Sig. Paul. Lang. in chron. Clitiz. Jo. Dantiscus in poem. Surius in comment.

XLIV. Caesar illius intermisti culpam deribat in Galliam.

(b) Bartholinus in Hodeporico l. 2.

Causatur se Italico bello ditari.

sem oratoresque nostros satis excusatum me esse arbitror, tamen ut de me etiam intellegatis, curae, quae in dies nobis ac imperio nostro emergere obstiterunt, quominus communi nostro conveniendi desiderio satisfecerim: tamen nihil a me unquam praetermissum est, ut quam citius possemus optatum hunc conventum nostrum, quem Christianae reipublicae saluberrimum speramus fore, persiceremus: idque cum Dei optimi maximi auspicio ex sententia consecuti sumus, reliquum est, ut haec nostra affinitas amicitiaeque perpetuo ad nostram communemque omnium utilitatem conservetur; ut non solum in septentrione ubique pacem nos peperisse videamus, sed etiam ut conjunctis viribus contra perfidos Turcas, [qua de re satis accurate oratores vestri pridie disputaverunt] expeditionem feliciter sumamus. Quam ego quantum ab ineunte aetate semper desideraverim, testis animi mei atque voluntatis reverendissimus Strigoniensis erit, qui cum apud me [iam vigesimus secundus annus agit] orator esset, bellum contra Turcas suscipiendum persuaderet, quam avidus hujusce expeditionis semper fuero, facile percipere potuit: verum & intertinis & finitimus bellis laceratus, quominus, quod summopere optabam exequeretur, obstiterit: nam Ludovico XI. Gallorum Rege regnante, item Carolo VIII. ac Ludovico XII. que gesta necum bella sint intellexistis: nuper autem, cum ingentibus copiis Franciscus I. Gallorum Rex in Italiam irrumperere tentet, desse non possum, quin jure imperii supplicias Italiam feram, qui semper a majoribus nostris & a nobis pro virili & defensi & aucti sunt; & jam Helvetiorum peditem, qui nobis foedere juncti sunt, duodecim millia, quae in armis esse mandamus, fauces alpium, ut Gallorum transitum prohibeant occupaverunt, ducisque Mediolani copiis nostris, quas in Italia tandem contra Venetos habemus, coniungi iussimus: quamobrem si Galli alpes superabunt, quod non sine parva suorum militum intervencione facturos credimus, novis iterum bellis in Italia impeditos transivisse aliquando poeniteat. Haec igitur & si nos ac desiderium nostrum in praesentiarum impediunt, tamen si contigerit, ut vel bello vel pace res feliciter transigantur [speramus autem Pontificis Regisque Catholici persuasionem alterum omnino fore] aeterna sive pace conjuncti, felicissimam hanc in Turcas expeditionem faciemus: atque ne res absentia nostra frigesceat quodammodo videatur, rogatos vos velim, ut aliqui ad hoc negotium tractandum perspicendumque deputentur, ut cum primum idonea tempora offerentur, quod & vos ef-

flagitare videmini & nos summopere cupimus, pro gloria incrementoque nominis Christiani exequamur. Subdit Bartholinus: Caesar igitur cum ornate acuteque in hanc sententiam disputavisset, Strigoniensis Regum mandato respondit; qui postquam Caesaris tempora excusavit, se testem etiam esse dixit, Caesarem nunquam ad bellum in Turcas inferendum requisitum fuisse, quin semper paratissimus [nisi finitima & intestina bella impedivissent] inventus fuerit: tum quod aliqui ad hoc interim diligerentur, probavit. Sic quoque Gurcensis, addito etiam in rei commendationem [ut suus est mos] verborum cultu, in eandem ivit sententiam; ita dies orando disputandoque finitus est.

De sopiendis veteribus discordiis actum.

Laudavit xi. kal. augusti hoc Regum foedus luculenta panegyri idem author, spesque ingentes ex felici hujusmodi conjunctione Christianae reipublicae magno splendore affusus proponens, Reges his verbis compellavit: Quid tam necessarium fuerat? quid expectandum magis, quam ut labantibus pene Christianarum gentium rebus vos, qui Dii in terris habitis estis, communi omnium utilitati consulere? instarque numinum caelestium curam totius orbis suscipere? O a. spicatos dies, o felicissima tempora, o saeculum aureum, in quo tam necessarium & vobis serenissimi Reges & toti orbi terrarum concilium celebratum est! Video enim [nec profecto fallor] simultates non modo odiisque [si qua prius intercesserant] peritura; sed etiam tam arctis vinculis saluberrimum, amicitiae foedus oriturum, ut Christiani quid in posterum timere possint non plane videam; quandoquidem gentes impiae, ac perfidum Turcarum genus, quique nostrae adversantur religioni, cum tanti Imperatoris, tot invictissimorum Regum societatem affinitateque intellexerint, ut sibi suisque ipsorum regnis timeant, necesse erit, cum prius multo liberius, quam dici possit [ut saepe intelleximus & experti sumus] cum maxima Christianorum clade atque internecione [quid meminisse piger] in nostras eruperint sedes, praedas abegerint, tantaque immanitate usi ferantur, ut ne infantibus quidem parsum fuerit, idque tum in primis ausi sunt, cum principes nostros, quorum tuendi nos provincia est, & odiis & bellis inter se implicatos intelligerent. Neque enim ut eorundem discordiis a Turcis Byzantium captum fuerit repetendum est: non ut florentissimum totius Graeciae eversum imperium, impositumque tot provinciis jugum; sed recentioribus insistendum rebus est, ut hunc conventum necessarium fuisse omnes intelligant.

XLV.

Propositum excindi Turcicum imperium posse.

XLVI.

Literæ siquidem ad tuam majestatem, sacratissime Cæsar, allatæ fuerunt; quibus significabatur Selymum Turcarum Imperatorem post fratres nepotesque strangulatos, cum totius orbis imperium animo proponeret, expeditionem in Italos parare cœpisse, ratum (ut literarum verbis utatur) iis subjugatis, reliquum quod destinaverat facile perfici posse. Itaque ingenti navium classe parata, congregatis undique militibus com meatibusque ad maritimas urbes dispositis, transitum ad Italos meditabarur: quod ut tutius securiusque efficere posset, tecum, serenissime Wladislæ, pacem firmavit; atque id ipsum, quod cogitaverat, iam perfecisset, nisi a Sopho Persarum Imperatore apud Araxem fluvium cum ingenti exercitus cæde profligatus fuisset: Vicisse primum multo suorum cruore, Taurisumque cœpisse dictum est: at postea cæsis Turcicis prædidiis se in Cappadociam recepisse diximus; ex qua postea irrupisse in Aladoli regnum visuri sumus. Tanto enim animosiores ad bellum in Christianos suscipiendum Turcas fuisse conicio, quanto majoribus odiis (ut veruli) principes nostri detineri videbantur: quid si littoribus Italiae cum quinquaginta millibus equitum appulissent? qui milites describi, unde copia ex Italia, quæ diutinis bellis jam viribus exhausta est, ad tam immanes impetus repellendos parari poterant? atqui tu, augustissime Cæsar (nam tua Italia est, per te defendi debet) tandem succurrisse, triumphumque reportasse. Sed per Deum immortalæ (libere fari liceat mihi) obsecro, quot prius cæsos, quot depopulatas regiones, quot oppida devastata fuisse putandum est quam Itali tuas, longe enim abes, superbas sensissent.

XLVII. Dissensio Mahometanorum Regum saluti Christianis fuit.

Quapropter Deo magno volente auguror, qui sacrae religioni nostræ nunquam defuit, actum esse, ut & Reges orientis mutuis se bellis debilitarent, & vobis ad concordiam pacemque ineundam tempus suppetere: quæ cum primum ab externis hostibus intellecta fuerint, non solum nostra non laceissent, sed etiam, ne suis quidem limitibus tutos esse posse arbitrarentur. Idcirco hic conventus, ut necessarius, ita & utilissimus, ut ad hanc quoque partem descendamus, videri poterit: si enim proprium cuiusque commodum prosequi volumus; quid hoc utilius unquam cogitari potuerit, quid salubrius nescio, cum regna non modo armis comparari, sed etiam amicitiis fulciri debeant? quæ cum veræ sunt, firmissimum stabilimentum afferunt contra autem maximo sepe exitio fuisse manifestum est: qua de re exempla & apud Romanos & apud externos, ne de vobis loquar, quamplurima referri possunt. Quare hæc societas,

& ab aliis, potissimum vero a vobis, augustissime Cæsar, serenissimi Reges, ut diu expectata, ita perpetuo conservanda est; nam quemadmodum imperiis conjuncti estis, ita & societate & amicitia conjuncti, ut perpetuo sitis utilissimum erit. Germania siquidem, Sarmatiae citra ultraque Vistulam fluvium, jungitur ab ea. Item Pannonæ Carpathis montibus, quos & Sarmaticos dicunt, separantur, qui quidem hanc provinciam, in qua sumus, incolunt, mutuoque commercia agitant: quorum ergo vestra hæc imperia interlimentum dividit? ubi alter in alterius subsidium & parare simul & transmittere copias potest? quamobrem hujusce fœderis felicissimæque affinitatis vinculum non solum vobis utile erit, sed posteris quoque & regnis illis pacatissima sceptrâ, quo nihil prius aut antiquius optari potest, excipient. Et infra.

Offensum quam facile Reges mutuo sibi opem ferre possint.

XLVIII.

Mibi quoque quanta regnorum vestrorum amplitudo, quantaque eorundem potentia sit, & in iisdem, quam impavidi ad vulnera gignantur animi, dicendum esset, nisi tu, sacratissime Cæsar, invictissimi Reges, verius vos, quam ut per me recitari possit, sciretis. Sed, ut brevi omnibus innoveſcat; omnia vestra imperia ab occasu ad ortum, si a Belgis Pontum usque auspiciemur, decies centenis sexcentis millibus passuum fere protrahuntur; latitudine autem ab Hadriatico sinu Germanicum usque Oceanum, septies centena quinquaginta millia passuum continent, quæ ut ampla, ita & innumerarum gentium ac populorum altricia sunt, tantique animi atque roboris in iis aluntur viri, ut antiqui & recentiores sine septentrionalibus legionibus nihil unquam vinci potuisse, nihil perfici sepiissime cognoverint. Et infra: Proinde, augustissime Cæsar, serenissimi Reges, in hoc sacro conventu, qui quam necessarius & quam utilis reipublicæ futurus sit intellexistis: hoc agite; quandoquidem vos neque prudentia, neque virtute, rerumque gestarum gloria, quando nec regnorum potentia, gentiumque bellicosarum multitudine a quoquam superamini: hoc inquam agite; ut perpetua copulari, ut occupistis, benevolentia, non vestra modo imperia conservandi cura sit, orientaleque sceptrum a crudelissimis Turcis reposcendi, sed etiam tum gloria, tum augenda Christianæ reipublicæ gratia ultra Armenias, Araxemque, ultra Garamantas & Indos inferendi signa flagret cupido. Quis vestræ resistet magnitudini? quis vestras vires non reformidabit, cum omnes tum bellicis virtutibus, tum regnorum potentia, militumque fortitudine cunctos facile superetis Imperatores; cum vos non

Amplitudo Christiani imperii quanta.

Exposita illius pro pagandi occasio extimia.

alieno auxilio, sed propriis fratri viribus crebros externarum gentium triumphos reportabitis? Nunc autem cum Dei optimi maximi nutu conjuncta vires imperiaque iam fausto affinitatis vinculo connexa sint; obsecro vos (ut vobiscum jam loquar reverendissimi Cardinales) quantum salutis quietisque Christianæ reipublicæ allaturæ putatis? quare estis omnibus tum Germaniæ Pannoniæque, tum Sarmatiæ principibus, si omnibus, inquam, qui adfuerint pientissimis præsulibus vobis autem porissimum Christianus orbis debere fateretur, qui rana vigili cura, studio, labore, ea pertractaveritis, quæ ad ornamentum gloriamque Christiani nominis perpetuo futura videantur: quibus non solum communem omnium fortunam extrulistis, sed etiam cum Leone Pontifice maximo non vulgarem missis gratiam, quippe qui nihil aliud cogitat, nisi tranquillum catholicæ fidei statum facere, principesque nostros ita concordare fore optat, ut vigilantius solertiusque nihil hæctenus, quam ut pacem benevolentiamque mutuo amplecterentur sollicitaverit, &c.

XLIX. Juncta affinitas inter Cæsarum & Ungarum, (a) Bartholi. in Hodep. Cuspini. an. in diariis Jodoci, in Sigism. & alii. (b) Id. ib.

Confirmatum est (a) hoc Regum fœdus affinitatibus arctissimis, nimirum Maria Cæsaris nepte Ludovico Regi Bohemiæ connubio juncta, & Anna illius sorore alteri cæsareorum neporum Carolo vel Ferdinando, quos amplissimorum regnorum certa manebat spes, vel si illi recusarent, ipsi Maximiliano desponsa. Tum ad perficienda quæ agitata fuerant, ventum est in alia colloquia; ac Thomam Sirigionensem Cardinalem Apostolicæ sedis legatum ita exorsum refert Bartholinus (b): Sacratissime Cæsar, serenissimi Reges. Felicissimus tandem dies advenit, in quo inter vos perpetuum fœdus immortalisque amicitia confirmaretur: itaque quod faustum & felix sit vobis regni vestris & Christianæ reipublicæ profuturum, si pax fœdusque, ut inter vos tractata sunt, placeat, & verbis nunc confirmare, & dextras invicem complectimini. Cum ergo, Subdit Bartholinus, læris animis & annuissent, confirmassent, ita dextras junxerunt: Cæsaris dextram primus Wladislaus complexus est, inde Sigismundus, tertio Ludovicus Reges. Rursum Wladislai dextram Sigismundus frater & Ludovicus filius complexi sunt: tertio Ludovicus Sigismundusque dexterâs junxerunt. Tanto omnium applausu hæc acta sunt, ut neque cogitari, neque referri gaudium possit. Hæc paulo secretius: inde ut omnes, qui avidissime expectabant, palam Cæsaris Regumque fœdus intelligerent, ex podio Syngraphum & Latine & Germanice sic recitatum est, quod faustum Am. Eccl. Tom. XXXI.

felixque, si & nobis ac Christiano orbi, sacratissimi Maximiliani Imperatoris, serenissimorumque Regum Wladislai, Sigismundi, ac Ludovici fœdus perpetuum amicitiamque contra infideles atque hostium communium internecionem initam confirmatamque denuntiamus: quibus perlectis ferit aurea sycera clamor, &c.

Direptas in his conventibus controversias, quas inter Cæsarem & Sigismundum Poloniæ Regem intercessisse vidimus, refert Jodocus Ludovicus Decius (c); nimirum rescissum fœdus a Maximiliano, quod antea cum Basilio Moscovitarum duce adversus Polonum sanxerat; decretisque ab eo oratores, qui Moscovitam ipsum honestis legibus ad pacem cum Polono conficiendam, hortarentur. Abjecisse quoque Maximilianum patrociniū magistrī Prussiæ, eumque Polono Regi addicta solemnī ritu clientelari sponſione conciliandum suscepisse. Ad decretam vero in Turcas expeditionem facilius conficiendam, de pace inter Cæsarem & Venetos institutam actionem, ac designatos ad eam prosequendam ex Hungarico senatu legatos: verum eos ex inopia com meatus remoratos: ad quam urgendam Ægidium Angustinianorum magistrum a Pontifice missum diximus.

Difcedente porro ex Polonia ad eos conventus perrecturo Polono Rege, Tartaros in Russiam irrupisse refert, de quo paulo ante memoravi, Jodocus; sed eorum excursiones strenue repressas: infestis etiam tunc Pannoniæ Turcas fuisse, casumque Joannem Transilvaniæ præfectum, qui anno superiori feliciter intestinum Hungaricum bellum sedaverat, narrat his verbis Richardus Bartholinus (d): Rumor increbuit, Joannem wayvodam cum quinque millibus Pannonum a Turcis fusum fugatumque esse: is enim cum cis Danubium esset, ut aliquod egregium navaret opus, pontem in fluvium jecit, oppidumque Sarnoviecz ad alteram ripam obsedit. Turcæ collectis undique militibus Pannonum castra aggressi sunt, tantaque ab iis strages illata, ut egre wayvoda saucius cum paucis evaserit. Alii factum ducis culpa dicere, alii exploratorum incuriam accusantes defendere, atque, ut cuiusque odium ac benevolentia erat, rem culpa dignam aut indignam facere. Sequenti die, ut cladem regerent, levius factum vulgari, velites scilicet trecentos a Turcis, qui in insidiis erant, interceptos casosque. Verum, ut prior fama fuit, præsidium, quod illic tenebatur, aviditate gloriæ a wayvoda amissum est; qui cum Regis Wladislai filiam sibi in uxorem dari ardentissime efflagitavisset, & quo mi-

L.

(c) Jod. Lud. Decius in Sigism. Abiecta a Cæsare cruciferorum clientela.

LI.

(d) Bartholin. l. i. hodep. Card. Gurcen. to. 2. rer. Germ. ex editione Freheri Jo. Danst. in poemate. Transylvanus furus a Turcis.

nus cum Casare affinitas contraheretur, pro viribus obsitisset, aliquid præclarum gloriosumque moliri tentabat; ut inde sibi Regis benevolentia regni que favore comparato, quod optabat facilius consequi posset; sed longe aliter quam sperabat accidit.

LII. Exterriti porro omnes fuere, cum Selimum non modo triumphare in Perfide, sed in Pannonia quoque de Christianis victoriam retulisse, & Dalmatiam vexare audiverunt. Quod vero ad illum in Asia gesta bella attinet; postquam superiori anno in Cappadociam ex Armenia ob Ismaelem cum maximis Iberorum & Albanorum, qui Georgiani & Mengrelli vocantur, equestribus copiis ingruentem se subduxisset, amisso Taurisio, quod antea pepererat, atque exercitum circa Trapezuntem & Amasiam in hybernis continuisset, hoc anno cum Sophi domesticis seditionibus adversus Hyrcanos & Bactrianos ulterioresque Caspii maris accolas, qui accepto pileo viridi filiorum Jescilbæ olim Sammarchandæ Regis partes sequebantur (a), implicitum audisset, aduersus Aladolum Tauri & Antitauri præpotentem Regem, cuius confinia ad Perfidem, Turciam, Syriamque pertinebant, & a quo in superiori bello Perfico laceratus fuerat, adortus est, ac Sinami bassæ ductu per montium angustias in illius regionem irrupit, eaque potitus, capti Aladoli caput cervicibus abscindi iussit; e cuius cruentis manibus elapsus Aladoli filius ad Ægypti Syriæque sultanum se contulit; in quem proximo anno Selimum extulisse signa illiusque convulsisse imperium, dicitur inferius.

(a) Bostius p. 2. l. 18.

Aladolum in prælio captus.

Illius filius ad Ægyptium confugit.

LIII. Ismaelis ad Christianos legationes variæ.

(b) Ext. de eo Leon. l. 1. brev. p. 85.

(c) Ofor. l. 10.

Interea Ismael Sophi ad reprimendos Selimi impetus, non modo ad Fabricium Rhodiorum equitum principem oratorem misit, ut occidentales Christianos Reges ad inferendum Turcis bellum impelleret, pollicitus, se omnes urbes & oppida, quæ quondam Christiani fuerant imperii, Christianis restitutum; verum etiam ad Albuquerqueium (b) Indiarum proregem, qui deportatis maximis triumphis Christiani nominis gloriam longe lateque amplificaverat, oratorem suum Coieleanum nomine legavit, ut Lusitanam amicitiam expeteret; tum etiam, ut conditam a se inanem sectam, unaque imperium suum firmaret propagaretque, Indicos Reges Mahometicæ superstitioni addictos ad suos ritus ejusdem Coieleani oratoris opera conatus est pertrahere; sed votis non potitum refert Oforius (c): Hoc tempore Ismael Persarum Rex, cum armis plurimum posset, tum religionis specie

multos mortales in sui admirationem traduxerat: is originem suam ad Allem & Mahumetem referbat. Alles, ut multi referunt, frater patruelis atque gener Mahumetis extiterat; filiam namque illius nomine Fatimam uxorem duxerat. Porro autem post Mahumetis mortem, cum illi in principatu successisset, Mahumetis legem multis in locis immutavit; quædam enim sustulit, non pauca etiam adiecit, alia novis interpretationibus ita corripuit, ut nova quædam lex gentibus illis videretur: sic factum est, ut dum quidam Mahumetis, quidam vero Alis disciplinam sequerentur, Mahumetis secta in duas partes divisa, gentes religione dissidentes odii etiam, quod consequens erat, discinderet. Persæ namque, qui Allem sequuti fuerant, reliquos Mahumetis disciplinis infectos, ut homines impuros, & divina legis ignaros a consortio suo repellebant: Arabes contra Persas, ut deservores atque legis divinæ corruptores detestabantur. Alle vero e medio sublato, Hocem illius filius & dignitatis, atque nefarie religionis heres extitit, & eundem exitum vitæ habuit; veneno namque periit. Alius deinde illius frater eodem nomine disciplinam eandem usque ad extremum spiritum vitæ retinuit: Huic duodecim filii fuere, quos Persæ viros divinos, atque Deo propter egregiæ religionis pietatis & studium valde charos arbitrantur; unus tamen, qui plurimum inter omnes excelluisse putabatur, appellatus fuit Muza Caim. Post horum hominum memoriam Alis nomen apud multas nationes in obscuritate latuit. Homaris disciplina, qui Mahumetis religionem summo studio conservavit inviolata permansit, donec tandem Sophi Muza Caimi stirpe propagatus, cum primum sapientia & religionis ostentatione multos ad sui studium allexisset, tum armis eam sectam, quam sequebatur, esse veram Dei legem demonstrare summo studio concupivit. Cum igitur illi nationes multæ nomina darent, evenit ut Alis decus e tenebris emerisum videretur, & nomen illius extinctum revivisceret. Is pro linteis spiris, quibus Mahumetani caput intexerant, pileos e lana confripata colore viridi confectos & senis utrinque gradibus distinctos eo artificio, ut vel protendi vel contrahi possint ad regendum caput instituit: quibus ii, qui Alis disciplinis adherent, ab aliis Mahumetanis, qui Alis memoriam odio prosequuntur intermisceri facillime possunt: hoc autem numero duodenario, quo pileos distinctis, memoriam filiorum, quos Hocem susceperat, conservare decrevit.

Huius tandem satu propagatus Ismael Aidami filius, qui Sophi nepos extiterat,

Ut Mahometis secta divisa sit.

Inter Persas & Arabes inde sequuta dissensio.

Allis superstitio inflaturata ab Ismaele.

Quo signo suos distincterent.

LIV.

variis casibus exercitus, & sapientia opinione & ejusdem religionis, quam diximus patrocinio tantum nomen fuit apud Persas consecutus, ut omnes liberrime illius imperio subderentur; fuit enim singulari animi magnitudine & liberalitate præditus, multaque victorias adeptus imperii fines latissime protulit, & cum Selimo Turcarum Imperatore conflisit, ad easque tandem opes pervenit, ut nec ipsi Selimo cedendum arbitraretur. Is, cum dittonis amplificanda curam susciperet, tum etiam religionis propaganda miro studio tenebatur, & partim precibus, partim minis, ut multi pileum illum gestarent, & Alis institutis & precationum formulis, quas idem in scriptis reliquerat, uterentur, operam enise dabat: ea autem de causa legatos ad Regem Cambaie & ad Zabatum Idalcanum decreverat, ut eos in sententiam suam traduceret, quod illi tamen facere noluerunt.

Novæ precandi formulæ factæ ab Ismaele.

Indiæ Reges ab eo sollicitati ut sectam ipsius amplectantur.

LV.

Armuziæ Rex Lusitanæ beneficiarius.

Reges Armuziæ a suis procuratoribus oppressi.

Alfonfus Albuquerqueus suis rebus clarus.

Armuzii armis coepisset, firmasset arce munitissima, & prudentia stabiliisset, Lusitanum & Christianum nomen latissime propagasset, æmulo suæ virtutis & gloriæ luce adeo perstrinxit, qui eum in invidiam affectaræ universæ Indiæ tyrannidis vocarunt apud Emmanuelem, ut ipsum ex India revocaret: cum in lentum morbum incidit, quo ingravescente sacris expiavit animum, revivendæque Goæ, cuius imperii erat conditor, cupiditate incensus Indiani repetiit: ac licet initio moleste tulerit sibi successore datum, deinde tamen divinam in eo agnovit providentiam, ne eo moriente Christiana res periclitaretur: abjectaque omnium humanarum cura, converfaqe ad divina recolenda mente obiit decima sexta decembris ætatis anno sexagesimo tertio, ut tradit Joannes Barrolius (a), integris sensibus ac rite sacramentis munitus; mortique proximus cruciatuum & mortis Christi sacram historiam coram se repeti iussit: Crebrisque, inquit Oforius (b), gemiribus, & aliis ejusmodi signis se ea lectione mirum in modum recreari demonstrabat.

Vocatus in invidiam apud Lusitanum Regem.

Pie ad obitum se comparat.

(a) Barrolii. dec. 2. l. 10. c. 8.

(b) Ofor. l. 10.

LVI. (c) Maff. l. 6.

LVII. Lusitanorum gesta in Africa.

(d) Ofor. l. 10. Insignis arx ab iis capta.

Ad Marrochii portas excurrunt.

Ingentem cladem accipiunt.

Addit Petrus Maffejus (c) illum duo ingentia consilia animo voluisse, nempe ut & Mecham atque execrabile Mahumetis monumentum everteret; tum ut Nilum in Arabicum sinum maximo Turcarum detrimento averteret.

In Africa & Phutensi regno varia cum Mauris prælia latis initiis & funesto exitu a Lusitanis gesta sunt: castellum Amagor munitissimum rupibus undique munitum & duobus inclusum fluminibus expugnatum est: Victoria, inquit Oforius (d), pro numero militum fuit insignis pro qua Lusitani gratias Deo summas egerunt, & confessi publice sunt, eam non humanis viribus, sed Christi numine atque beneficio partam fuisse. Deinde ad Marrochii portas copias adduxere, ut Lusitanæ principibus debellandæ Mauritanæ facilitatem ostentarent: ac Rex Emmanuel ad maritimam oram pluribus arcibus obsessam tenendam, ut Phutense regnum facilius expugnaret, classem ducentarum navium, in quibus exercitus octo millium hominum præter fabros & nautas subvectus est, ad arcem in fluvii Mamoræ ripa construendam mense junio immisit: sed cum Mequinezius Rex cum tribus millibus equitum peditum triginta millibus, Fessenis vero cum centum millibus & eo amplius in Lusitanos incurrisset, sævam ipsis cladem intulerunt: Circiter quatuor hominum millia, inquit, ab hostibus caesa dicuntur: arce præterea cum tormentis & munitioibus capti-

captivis hostes potiti sunt. Clade hac nullam Emmanuelis ætate calamitosiorem acceptam, addit Osorius; in qua multi dedecoris infamiam demissius quam forte decebat pertulerint, quippe qui nullam umquam dederint operam, ut illam ignominiam maculam claris facinoribus eluerent.

LVIII. In alia Mauritania parte feliciter terra marique adversus Afros Turcasque pugnatum est a Ferdinandi Regis Castellæ ducibus; nam in primis ad Cossyram insulam vulgo Pantalaream appellatam. mense julio Ludovicus Requesenius novem triremium dux Solimanum piraticæ classis principem rapinis ac flagitiis insignis, qui superioribus annis Christiana littora vexaverat, ac Siculis spoliis tredecim piraticas triremes onerarat, adortus vicit (a): quatuor hostiles naves lapsæ, tres fluctibus depressæ, sex nostrorum in potestatem redactæ, nongentis barbaris, qui in iis vehebantur, partim cæsis, partim in servitutem adductis. Cum vero idem Solimanus jam ante Julio II. longam navim ademisset, ac nonnulla vexilla pontificia in potestate barbarorum reperta essent, transmissa Romam fuere a Requesenio, quæ Gusmanus Hispanus orator Leoni Pontifici obtulit. Aliquanto post parta (b) est alia victoria terrestris de ferocissimo alio pirata Omicho sive Horuscio cognomento Barbarofsa, patria Mityleneo, qui ex vili prædone sensum latrociniorem magnitudine ausus, etiam Africa regnum deprædatus est. Potitus ante erat pluribus Tunetani regni locis maritimis, secundisque rebus elatus Bugiam urbem regiam Hispano eripere, atque in ea imperii sedem collocare meditatus cum superiori anno in portum classe invehens, arces, quas Christiani obtinebant exploraret, bellico tormento laniatum brachium auiserat; cuius vice cum ferreum sibi aptari justisset, hoc anno majori conatu nefaria consilia intendit: Turcica enim classe & Maurorum maximo collecto exercitu Bugiam obsidione cinxit, variis hostilibus impressionibus minorem arcem mari imminentem, cæsis omnibus Christianis expugnavit.

(a) Sur. to. 6. l. 10. c. 97. Mauritan. l. 30. c. 26.

(b) Sur. sup. cap.

Barbarofsa brachium tormento laniatum.

LIX. Bugia ab eo in discrimen adducta. Obsidione liberata. (c) Sur. to. 6. l. 10. c. 97.

Maurorum propulsatus fuisset, demum desperata victoria discessit: quem felicem triumphum describit Mariana (d). Non tamen posuit ferox pirata nocendi consilia; nam proximo anno Algerium. Hispani vestigale imperii occupasse Mauritica fraude & Christianium exercitum concidisse, visuri fumus.

Distrahebant porro Ferdinandum ab Africano bello proximiora pericula: nam metuebat ne Francorum Rex, parto Mediolanensi principatu, Neapolitanum regnum affectaret. Angebant (e) etiam eum domestica cum nepote Carolo & Ferdinando Consalvo dissidia: tum aliæ distinebant curæ retinendi Navarreni regni adversus Joannem Alebretensem, qui illud recuperare nitebatur. Inique armis comparatum illud regnum affirmabant nonnulli, iniicereque religionem Ferdinando voluere; sed illum opposuisse eorum dictis refert Surita (f), se suscepta Ecclesiæ causa adversus schismaticos eorumque sectatores rogatu Julii II. Pontificis regno illo potitum: tum observat Joannem Alebretensem ejusque conjugem jure illud sceptrum non tenuisse, utpote Catharinæ natu maxime a Leonora sorore olim flagitio ereptum: porro Ferdinandum ipsum ad illud transferendum in nepotes in comitiis Burgis celebratis, Navarreni regni jura non Aragoniis, sed Castellanae coronæ conjunxisse; qua de re Mariana hæc tradit (g): *Ex eo constat Ferdinando destinatum prorsus animo fuisse, eam dirionem nunquam abdicare, quasi sui juris, non secus ac alios principatus, neque ulla religione moveri, ut ab ea sententia decederet: sic variis sermonibus præserulit: viribus potiori argumenta nunquam desunt ad retinendum quæcumque armis occupavit. An principatum aliquem ultro veteri domino redditum docere quis possit? si verum fateri licet, nonnullis Ferdinandi causa præsidii fulciebatur, neque contemnendis, neque prorsus inanibus. Primum Pontificis sententia Reges veteres fuisse ditone spoliatos, quos more majorum extrema meritis exempla jure pontificio maledixit; deinde in Reges Castellæ translatum jus Clare uxoris prioris Henrici Castellæ, deinde Regis eo nomine quarti, ipsius voluntate & donatione, quo tempore a patre sevo ad non dubium exitum data est in Gastonis Fuxensis fororii potestatem, ejus necem oppido cupientis, quæ jure potior erat; quippe major natu Vasconum imperium ad se trahere. Ita per omnes patriati parricidii affines & eorum posteros pervagata ira cælestis haud longo tempore pœnas a singulis improbe cupiditatis exegit, mansque innocentis puellæ mortuæ*

(d) Mariana. l. 30. c. 26.

LX. Ferdinandus Rex distractus ab Africano bello. (e) Sur. c. 92.

(f) Id. ib. De Navarreni regno motæ litteres.

(g) Mariana. l. 30. c. 24.

Quo jure fultus fuerit Ferd. ad illud occupandum.

vindicta, quam viva regis opibus felicior nullo inimicorum innoxio relicto tandem quieverunt. Accessit ad cætera Ferdinandi præsidia Germanæ Regina jus Gastonis Namusii fratris in locum. Bono certe religionis fuit ea regni Navarreni translatio eum Joanna illius hæres tanquam altera Jezabel ex reliquo principatu fidem catholicam excindere conata sit, Galliarumque magnam partem hæresi contaminavit: quamquam non desunt qui ex concepta in Apostolicam sedem, a qua regno everfa erat, rabie, flagitium moliant putant. Tentasse Joannem Alebretensem proximo anno Navarram recuperare, sed irritò exitu inferius dicitur.

servata in Navarra religio divino consilio.

LXI. In America simul cum Hispano imperio propagata est Christiana religio; idque mirum narrat Petrus Martyr (a) in commentariis suis hoc anno conscriptis: prænuntiatum jam ante barbaris fuisse Hispanorum adventum, tristibusque elegiis calamitates publicas ab iis inferendas celebratas fuisse; tum defixo in iis oris crucis signo demones se nusquam visendos obieçisse: *In Aovitis a majoribus habent vaticinatum nostrorum adventum, quibus gemendo, uti per elegias perniciem suam devonant: Magnacochios, ajunt, id est vestitos homines venturos ad insulam armatos ensibus hominem scandentibus uno ictu, quorum iugo posteritas eorum subdenda foret: nec miror quidem vaticinatos eorum majores servitutum filiorum, si verum est quod de lemorum familiaritate referunt, de quibus satis late in prima nostræ decadis libro nono, uti de zemibus, id est eorum simulachris, quæ colebant, describimus: nunc autem fatentur zemibus sublatis nusquam ultra quemquam apparuisse. Ascribunt nostri signo crucis, quo se muniant: sunt namque omnes baptismaris livoæro abluti.*

(a) Pet. Mart. dec. 3. c. 7. in America propagata religio.

Prædicta Americanorum servitutum.

Olim demones barbaris familiariter. Signo crucis depulsi.

LXII. Confirmata est fides miraculis, insignique illud est, quod in Baina provincia editum, quo Dei contemptor, & sacrilegus dynasta cælesti ad pietatem adductus est, ut auctor his verbis memorat (b): *Regionis regulus uxorem in sacello a Christianis in ejus dirione structo orantem reperit; concubitum perit habendam esse rationem loci Deo sacri uxor arguit; cujus verba hæc fuerunt: Teitoca, reitoca; quod sonat, esto quietus; Techeta, ynato guamechina; quod sonat: Dominus multum irascetur; inquit excusso brachio mactatus: Guaibba; id est: Vade; Cynato mactabuca guamechina; interpretatur: Quid ad me quod irascatur Deus? Vim uxori intulit: repente murus effectus est, & seminancus, pœnitentia ductus & miraculo percussus donec visit egit vitam re-*

(b) Id. ib. c. 8.

Sacrilegium in barbaro repente vindictum.

ligiose, nec passus est ultra sacellum verri aut ornari aliena manu. Eo miraculo & incolæ multi, & Christiani omnes commoti sacellum pietissime frequentant: æquissimo libentique animo ferunt, regulum fuisse passum ejus contumelia vindictam.

Admiranda alia summi conditoris in altero orbis hæmispherio opera ab Hispanis rei novitate percussis comperta refert idem auctor, nimirum Oceanum ab oriente in occidentem perpetuo cursu fluere; neque tamen occidentem repleri vel orientem exhauriri: vocatum autem fuisse proximo anno Sebastianum Cabotum genere Venetum ad perlustrandum hoc naturæ arcanum; cujus navigationem ita describit (c): *Primo tendens cum hominibus tercentum ad septentrionem, donec etiam julio mense vastas repererit glaciales moles pelago natantes, & lucem ferè perpetuam tellure, tamen libera gelu liquefacto; quare coactus fuit, ut ait, vela vertere, & occidentem sequi, terenditque tantum ad meridiem litore sese incurvante, ut Herculei freti latitudinis fere gradus æquarit. Ad occidentem profectus tantum est, ut Cabam insulam a lævo longitudine graduum pene parem habuerit: is ea littora percurrens, quæ Baccalaos appellavit, eosdem se reperisse aquarum, sed lenes delapsus ad occidentem ait, quos Castellani meridionales suas regiones adnavigantes inveniunt. Ergo non modo verisimilius, sed necessario concludendum est, vastos inter utramque ignotam hæctenus tellurem jaceo hyatus, qui viam præbeant aquis ab oriente cadentibus in occidentem, quas arbitror impulsu calorum circulariter agi in gyrum circa terræ globum. Baccalaos Cabottus ipse terras illas appellavit. Gallos etiam in objectum Gallia continentem trajecisse, fidemque Christi viris religiosi illatam barbaris Canadianibus inferius dicitur. Porro de Hispaniola insula, quæ prima Hispanorum novos orbis conquiritum fedes exitit, hæc Leonis narrat Petrus Martyr (d): *Per quatuor eastumina, perque provincias quinque diximus insulam dividi: datur & alia partitio. Constat insula universa quatuor montium cacuminibus, quæ mediam secant ab oriente in occidentem: succosa cuncta, auro, feracia cuncta. Et infra: Beata omnia, beatiora nunc quod intratui gregis oves, beatissime pater, Leonem Papam alloquitur, sint recepta tot hominum millia, zemibus omnibus demonum simulachris eliminatis: si res hujuscemodi aliquando in discursu nostræ narrationis repetiero, sique digredior interdum, ut hæc referam, beatissime pater, ne mihi succenseas: fervor animi præ lætitia cum audio,**

Percussus miraculo barbarus crimen expiat.

LXIII.

(c) Ead. dec. 3. c. 6. Cabotti navigatio insignis.

Baccalai ab eo perlustrati.

(d) Dec. 3. c. 6. & 7.

Simulacra demonum ex ea sublata.

cum video, cum scribo ista, me velut di-
vinus sybillineus quidam spiritus exagitat,
cogitque idem sepe referre, quando præ-
cipue sentio, quo tendat nostræ religionis
amplitudo. At nostrorum avaritia, qui
nisi laboribus in auro effodiendo neo-
phytos opprefferunt, miseram gentem.
fere abolitam queritur apud Pontificem
(a) Id. ib. author *(a)*: Hoc tamen inter fata hæc u-
berrima jacet medium, quod me angit non
mediocriter: simplices hi nudi homines par-
vo erant assueti labori; pereunt multi ex
immensa furigatione in aurifodinis, despe-
rantque adeo, ut sibi mortem multi con-
sciscant, nihilque curent de procreatione
filiorum: sumere matres gravidas medica-
mina inquirunt, quo immaturos partus e-
dant, cum cernant se parituras Christia-
norum mancipia: licet ex regio diplomate
liberos esse sancitum sit, servire tamen co-
guntur ultra quam homini libero placeat.

Crudeli-
tas in
barbaros
ob avari-
tiam ex-
ercita.

Extenuatus est miserorum numerus in im-
mensum: duodecies centena capitum mi-
lia amplius fuisse aliquando censa mul-
terunt; quis nunc sit horresco referre.

Optabat Pontifex novi orbis incolarum
mores perdiscere: quibusnam superstitio-
nibus irretiti tenerentur; utque ad exci-
piendos evangelicos fatus comparati vi-
derentur: atque adeo Petrus Martyr de
his certior factus a Galeatio Buttrigario
& Joanne Rusio archiepiscopo Cusentino
Leonis internuntiis plura de barbarorum
institutiis accuratissime ad Leonem Pon-
tificem conscripsit: inter quæ narrat, bar-
baros, utpote in omne lascivix genus ef-
fusos, de uxorum pudicitia omnino dif-
fisos, heredes principatuum creare foli-
tos filios ex sororibus progenitos: extin-
ctoque regulo charissimas illius pellices
formæ elegantia præcellentes cum mun-
do muliebri vivas sepeliri.

LXIV.

Uxores
vivas se-
peliri soli-
tæ a bar-
baris cum
regulis.

I. **E**Xcurrentis sæculi anno decimo sexto
indictione quarta, decima sessio con-
ciliu Lateranensis, quæ die quarta junii
celebranda erat, extracta est in decem-
brem ob varias præfulum, immunitates
monachorum revocandas contententium,
episcopalemque societatem ad afferendam
antistitum auctoritatem in urbe institui
deposcentium lites, quas describit Paris
de Grassis *(a)* episcopus Pisauriensis & pon-
tificiarum ceremoniarum præfectus: In
ultimis sessionibus tribus aut quatuor, cum
Papa & Cardinales vellent aliqua obtine-
re a prælatis, prout obtinuerunt, semper
promittentes prælatis unam sessionem par-
ticularem tenere pro exauditione petiti-
onum, quas prælati intendebant, præser-
tim contra fratres & eorum mare ma-
gnum, ut tot eorum privilegia, quæ e-
rant confusio & vituperatio dignitatis e-
piscopalis ad formam juris communis re-
digerentur. Et infra: Cardinales sic sunt
operati cum Papa, quod Papa, qui peti-
tiones prælatorum primo benigne exaudi-
erat, demum omnem exauditionem hujus-
modi revocavit, dicens expresse talia non
placere Cardinalibus, & propterea nullo
modo velle concedere prælatis confraterni-
tatem aliquam: unde prælati super hoc
congregati videntes se esse, qui ex quatuor
partibus saltem tres esse, qui concilium fa-
ciunt, statuerunt denuo ad Pontificem al-
ios prælatos deputare, ut Pontifici, ac si
opus esset, Cardinalibus persuaderent suas
petitiones æquas & honestas, & ad vir-
tutem tendentes esse, & propterea exau-
diendas: sed omnino Papa persistit in
sua opinione, dicens non placere Car-
dinalibus, quod prælati habeant socie-
tatem: & addidit quod si prælati per-
severent in hujusmodi opinione velle so-
cietatem, quod non tenebitur amplius ul-
la sessio; & sic quod privilegia, quæ pe-
tebantur per prælatos contra fratres tolli
aut modificari, stabunt & amplius non
revocabuntur, prout quasi definitum est:
videlicet quod non erit amplius ulla ses-
sio, sed quod ab octobri ad alium octo-
brem & sic in perpetuum differretur: &
hæc fuit causa prorogationis.

II. Capitula autem, quæ prælati petebant
super societate in eunda hæc sunt: nam-
cum primo Papa, ut iam dixi, respondisset
placere sibi, quod prælati postulassent
super societate, Cardinales immuerunt ne-
scio quid, & instruxerunt Pontificem, ut
non daret eis facultatem congregandi, sed
quod prælati assistentes Papa essent, qui
necessitates prælatorum intelligerent, &
Ann. Eccl. Tom. XXXI.

(a) Paris.
10. 4. m.
arch. Vat.
p. 161.
Præfulum
de mona-
chorum
privilegiis
conque-
runtur.

Negata
illis sode-
litas po-
testas.

Formida-
ta ex eo
seditio
causida.

Pape referrent quod placuit prælatis: sed
cum ipsi etiam super hoc capitula hæc, quæ
sequuntur fecissent, & Pape obtulissent,
Papa de consilio Cardinalium non accepta-
vit, dicens se non posse quod vellent. Ita-
que hæc sunt petita nostra id est prælato-
rum, videlicet.

Beatissime pater.

Postquam sanctitas vestra nobis demon-
stravit ei placere, ut prælati assistentes pro-
motoros & defensores sint episcoporum,
& ea procurent, quæ illorum necessitates
ac etiam pietatis opera respiciunt, speran-
dumque sit quod, ex eo sanctitas vestra
hoc munus indulget, ex quo suæ mentis in-
stiruro illa quoque, quæ ad hoc ipsum ac-
cessoria sunt, & sine quibus tam sanctum
opus exequi posset, sint concessa; ut tamen
possimus generali episcoporum congregatio-
ni clarius liberiolem sanctitati vestre gra-
tiam insinuare, dignetur sua clementia &
bonitate hæc, quæ summopere huic negotio
expedire videntur benigne comprobare, vi-
delicet quod sanctitas vestra, quæ est ca-
put & princeps episcoporum, episcopos ut
semper fecit, commendatos habeat, illo-
rumque protectionem, qua solet pietate,
retineat; quodque sanctitas vestra & re-
verendissimi domini Cardinales, & sacrum
collegium hujus ordinis sint perpetui pro-
rectores, & quod assistentes prædicti, quos
sanctitas vestra ad defensionem episco-
porum designat, possint, quando opus fuerit,
aliquo convenienti loco congregari ad con-
sulendum & tractandum de communibus
episcoporum negotiis: quod idem habeant
facultatem, obtenta prius venia a sancti-
tate vestra, congregare ex causa episcopos
in curia existentes pro hujus ordinis indi-
gentis & necessitatibus: quod assistentes
prædicti debeant inter se de suo numero a-
liquos deputare, qui specialiter præpositi
sint defensionem & ordinem episcoporum ne-
gotiis: quod habeant cancellarium com-
munem, possintque scribere quibus opus
fuerit iuxta negotiorum exigentiam: quod
possint habere arcam communem, ad pios
usus & ordinis necessitatem pecunias col-
ligere, thesaurarium deputare, prout vide-
bitur opportunum: quod possint pro defen-
sione ordinis & episcoporum negotiis eli-
gere syndicos, procuratores, sive advoca-
tos; quod possint facere aliquas ordinatio-
nes honestas in defensionem prædictorum
episcoporum & ordinis & pietatis opera re-
spicientes, dummodo sanctitati vestre pla-
ceant, & approbentur ab eadem: & si qua
alia pro tam sancto opere necessaria viden-
tur, consulta tamen prius sanctitate ve-
stra,

III.
Quenam
a prælatis
petita
sint.

Q

stra, & ea ab eadem approbata possint per eosdem adimpleri: cum major pars prædictorum assistentium aliis negotiis occupata sit, & fere omnes Itali sint, dignetur sanctitas vestra aliquos alios prælatos pro tempore in curia existentes eisdem adungere, qui aliarum linguarum sint & aliis occupationibus non intenti possint una cum prædictis assistentibus huiusmodi negotiis vacare; vel, si magis placet alios prælatos de rebus episcoporum bene informatos una cum præfatis assistentibus deputare.

IV. Celebratos deinde xv. decembris die in palatio apostolico generales præfulum cœtus, atque in iis decreta, quæ in proxima sessione proponenda erant, excussa fuisse, addit author (a): Quemadmodum, inquit, supra die iv. iunii scripsi, hæc sessio, quæ debebat teneri anno præterito, fuit ex diversis causis usque ad hanc diem xix. decembris prorogata, præsertim quia Papa & Cardinales aliqui faventes religiosi ex causa incerta contra prælatos, non potuit unquam clare a prælatis obtinere, ut darent vota sua super certis tractatibus concordie inter prælatos & religiosos super derogationibus privilegiorum in mari magno contentorum, quamvis Papa pluries nisus fuerit tranquillare animos prælatorum. Et tandem die decima quinta decembris Papa vocatis in capella palatii omnibus prælatis, qui fuerunt numero septuaginta, & Cardinalibus quinque, fecit proponi quatuor minutas quatuor bullarum, quæ in concilio legi debebant; & sic prælati dederunt vota sua ad tres primas minutas, videlicet super concordatis inter Papam & Regem Francia: secunda fuit abrogatio pragmaticæ sanctionis in Francia: tertia fuit inhibitio contra fratres, ne prædicent sine licentia ordinariorum: & quarta fuit super tractatu concordie inter prælatos & fratres; sed quasi nullus approbavit, immo omnes contradixerunt aperte, ita ut Cardinales ibi præsentibus agre tulerunt huiusmodi contradictiones, & tandem concluderunt, in sequentem diem mane summo accedendum esse ad ipsam capellam super melioris scrutinio faciendo, quia sperabant forte prælatos reducere posse ad vota sua. Et sic die sequenti omnes prælati sub pœna vocati ad congregationem, iterum melius confutarunt, & res completa est ad vota prælatorum, licet etiam aliqui contra senserint.

(a) Id. ib. p. 173.

Actum de concordia inter prælatos & religiosos.

V. Tandem die sequenti jovis itum est ad basilicam Lateranensem. Et infra: Inchoata est, nimirum crastino, sessio in qua fuerunt Cardinales sexdecim tantum: alii quatuor in urbe præsentibus se excusarunt; & dimissis votis admissa est excusatio eo-

rum: mithra in totum fuerunt octuaginta, oratores sæculares tres, videlicet Caesaris, Hispania, & Portugallia; & etiam affuit dux Urbini, qui sedet in capite sedilis cum oratoribus, & licet nonnulli fautores ejus voluissent, quod staret apud Papam, sicut in capella, ego non volui, dicens quod locus est Caesaris & Regum stare apud Papam in sessionibus conciliaribus tantum. Missa non fuit cantata propter multa proponenda in sessione; sed per sacristam plana lecta, licet cantores de mandato Papæ cantarent ter in tota missa, & quidem breviter ac dulciter, videlicet, novem, Kyrie eleison, & Sanctus, & Agnus Dei, & infra: Demum facta sunt preces solite, & in fine earum post, Benedicamus Domino, Papa dedit solemnem benedictionem, & Cardinalis de Farnese assistens a dexteris publicavit indulgentias septem annorum. Quo facto procurator fiscalis vocavit omnes absentes, & accusavit contumaciam eorum; unde comparuit quidam procurator episcopi & dedit mandatum in manibus Papæ & consensit, &c. Tum de legatione patriarchæ Maronitarum ad Leonem Pontificem missa hæc subdit.

Postea venerunt tres oratores nigri ex Æthiopia nomine patriarchæ Antiocheni, qui præsentarunt mandatum in scriptis, & erat quidem in membrana & scriptum literis Arabicis, sive Syriacis, & legabatur more Judaico in univèrsum: & isti tres comparuerunt ante pedes Papæ cum interprete, qui erat frater Joannes Franciscus de Potentia ordinis Minorum de Araceli, qui fuerat missus a Papa ad illas partes iam sunt anni duo, ad effectum, ut instrueret populos illos in fide Christi, quatenus illi vellent; & sic revertens conduxit istos oratores nomine tam principis cuiusdam nomine Machadem montis Libani, & civitatis Besservi: Machadem autem interpretatur princeps foraneus; & iste imperat genti Maronitarum, qui sunt ad numerum quadraginta millium omnes Christiani, licet composuerit cum soldano, ut publice ipse non profiteatur se Christianum, prout infra latius dicam particulari capitulo, & ponam literarum exemplum, quas misit ad Papam, quæ fuerunt in secreto consistorio lectæ. Itaque oratores isti tres præsentarunt literas Papæ, & per interpretem exposuerunt causas sui adventus & comparitionis nomine patriarchæ Maronitarum: & non placuit Papæ quod dicerent eum patriarcham Antiochenum; quia in urbe erat, & est patriarcha Antiochenus. Et Papa mandavit uni ex eis, ut in pulpito legeret, prout legit alie ipsius literas patriarchæ: quarum interpretationem etiam dederunt, afferentes il-

VI. Maronitæ Lateranensi Concilio adherent.

Maronitæ fidem ecclesiæ Romanæ professi.

illam esse ab eorum fratre Joanne Francisco fideliter & vere interpretatam: & dominus Andreas Piperarius secretarius concilii in locum domini Phedra defuncti susceptus, ipsam interpretationem legit, ut infra.

VII. (a) Ext. in actis sess. 11.

Conceptæ erant hæc verba eæ literæ (a), quibus patriarcha grates Leoni agebat de misso ad se internuntio apostolico, Armeniorumque veteres errores circa sacrum chrisma, quod ex multiplici aromatum permissione confici consueverat; tum circa baptismum, qui quadragesimo tantum die conferebatur Maronitis, deposuisse, fidemque orthodoxam & instituta Romanæ ecclesiæ colere professus, apostolicos apices venerabatur, ac Romano ipsi Pontifici fidem suam præstabat, defererebatque obedientiam.

Mandatum patriarchæ Maronitarum. Gratas Deo reverenter agimus sub mundissimis pedibus patris nostri sanctissimi Christi vicarii & domini nostri Papæ Leonis X. qui vices beati Petri veritatis pertrahit in terris, sedetque super Apostolicam sedem ipsius sanctissime benedictionis super nos. Amen. Cogimur in divinas laudes erumpere, Deoque, a quo omne bonum, gratiarum actiones indefinenter agere, qui purissima sanctitati vestre menti illabi dignatus est, eamque per inspirationem pulsare, ut nos per sanctum nuntium suum fratrem Joannem Franciscum de Potentia visitarer: is enim frater Franciscus Reatino interprete, & viam salutis nobis ostendit, & sancta documenta reliquit, nempe quomodo sanctum conficiatur chrisma ex puro videlicet oleo & balsamo, nihilque præter hæc immiscendum: quo etiam tempore aquis salutaribus infantibus abluere debeant, & sacro baptismatis fonte renasci; non sitque quadragessimus præstolandus dies sicut antea erroris tenebris involuti præstolari consuevimus, sed in octavo vel etiam ante cum necessitas exposulaverit. Qua vero ratione iuxta patrum & sanctæ Romanæ ecclesiæ instituta matrimonia contrahantur, quæ eadem impediunt, ac sacri quoniam pacto conferantur ordines; quibus item verbis in consecratione dominici corporis ac sanguinis uti debeamus, & quod Spiritus Sanctus a Patre procedat & Filio sicuti ab unico principio. & unica spiratione; & quod Christianus, qui in hac vita sufficientem de suis delictis penitentiam non egit, ea functus, ad quemdam divinam permittere iustitia ducatur locum, qui purgatorium dicitur, ut ibidem, quousque dignior sit cælum ascendere, maneat; & quod semel saltem in anno nostra proprio sacerdoti confiteamur peccata, Ann. Eccl. Tom. XXXI.

sanctissimumque Euchariæ sacramentum in paschate suscipiamus domini nostri Jesu Christi, qui in SS. Apostolorum Petri & Pauli natali hoc consueverimus adimplere: & ut semper & in omnibus Apostolica sedis ac sanctitatis vestre ejusque successorum submittamur mandatis, presentibus archiepiscopis, episcopis, nec non doctoribus nostris cleri & populi majoribus, & claro nos docuit eloquio & dulciter instruxit. Hæc enim, pater sancte, & nonnulla alia ab eo instituta nostrarum salutem concernentia animarum, & in Arabico conscripta sermone nobis relicta, quibus evitantur peccata moveque reformantur in melius, prompta obedientia acceptamus, & confitemur, adimplereque speramus: & propterea apprime in Domino exultavimus; & animi nostri immo dicam spirituales conceperunt lætitiarum, Deoque optimo maximo ac sanctitati vestre gratias egimus fratres hos sanctos ad nos dirigenti, qui salutis iter nobis ostenderunt, & animas nostras in Domino recreamus.

Nos vero cum prælibato fratre Joanne Francisco quosdam ex nostris ad sanctitatem vestram destinamus ea ducti opinione, ut parum instituta ac sanctæ Romanæ ecclesiæ dogmata addiscant, & cum edociti fuerint, ad nos docturi alios postmodum redeant. Interea non parvo afficimur tædio, quoniam ad deosubandum adorandumque sanctissima sanctitatis vestre pedes accedere prohibemur, & quæ mente gerimus fixis in terram poplitibus proprio ore exprimere, ipsi nequimus. Ut autem affectui nostro ac voto utcumque satisfaciamus, cum præfato sanctitatis vestre nuntio fratre Joanne Francisco oratorem nostrum Accuri Joseph cum Elia monacho ad sanctitatem vestram destinandum decrevimus, ut nostro ac totius cleri Maronitarumque populi nomine terram fronte tangens, flevisque genibus sanctissimos pedes sanctitatis vestre & adoret & deosculetur, ac sanctæ Apostolicæ sedi coram fratribus vestris sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus sanctitati vestre obedientiam præstet, & fidelitatem juret, & quod veraciter sanctæ sedis Apostolicæ & sanctitatis vestre servi fideles sumus demisso capite firmior protesterur. Amen. Amen. Quædam vero alia suprascripto fratri nostro, Joanni Francisco reservamus, quæ ut sanctitati vestre enarret sub Dei arrestatione adstrinximus: erit enim veluti noster amabilis frater benedicti monasterii S. Marie de Camibin in monte Libano sancto, ac totius cleri & Maronitarum populi ad pedes sanctitatis vestre sollicitus procurator, omnia quidem nostra & quomodo sub

VIII.

Præstita Pontifici ab eorum internuntio obsequia.

infidelium detestanda servitute tamquam omni auxilio orbatam infelicissimam vitam ducimus propriis oculis ipse conspexit. Hoc est responsum parvitas nostrae sanctissimo & purissimo patri nostro, cuius sanctas benedictiones misericors Deus ad nos transmittat. Amen. Amen. Amen. Scripta sunt haec anno dominice incarnationis MDXV. mense februarii die XIV. A tergo: Praesentabuntur cum Dei gratia in manus sanctissimi domini nostri Leonis, qui super sanctam sedem Petri Apostoli residet pro parte pauperis discipuli sui Petri patriarchae Maronitarum ex monasterio Camibin in monte Libano servi servorum Dei.

His perlectis Maronitae oratores exarata literis complevisse, atque ad exitum perduxisse referunt acta concilii, confirmataque Paris dum ait: Demum iterum ante pedes Papae comparuerunt, & illis osculatis praestiterunt obedientiam capite solum tangente: demum ducti sunt ad loca sua in sedilibus praetorum, post tamen omnes praetatos sedentes, quia ipsi erant religiosi.

IX. Vetiti monachi sine episcoporum mandato conciones habere.

Addit author deinde Andream episcopum Revaliensem oratorem marchionis Brandeburgensis ascenso suggestu sanctionem perlegisse, ne monachi sine episcoporum mandato & autoritate sacras haberent conciones, neve in iis titillandis fidelium auribus, commentis inanibus, sed explanandis evangelicis oraculis, mentibusque ad pietatem flectendis studerent; funesta quippe ea tempora ab Apostolo praenuntiata imminebant, quibus homines magistros ipsis lenocinantes & prurientes auribus quaesituri & a veritate quidem auditum averfuri, ad fabulas se conversuri erant.

Ad perpetuam rei memoriam.

Fide dignorum relatione percepimus, quod nonnulli praedicatores nostris temporibus [quod dolenter referimus] non attendentes se eorum quos diximus & insuper sanctorum ecclesiae doctorum aliorumque sacrorum theologiam profitentium, qui assistendo jugiter Christianis, ac se falsis prophetis rectam fidem subvertere annitentibus opponentes ecclesiam militantem illasam prius per se talem eam esse manifestarunt, officium exercere & non nisi utilia concurrenti eorum sermonibus populo ad vitiatorum extirpationem, virtutum laudem, animarum denique salutem, fidelium meditatione & perficienda debere assumere multa tamen & varia contra institutiones & exempla, quae diximus, quandoque etiam scandalosa populis praedicare, quod mentem certe nostram mirum in modum commovit, dum nobiscum ipsi mente vo-

luimus, quod illi officii immemores sui in suis sermonibus non ad utilitatem audientium, sed ad suam potius ostentationem laborantes, vanis quorundam auribus blandiuntur, qui ad hoc jam devenisse apparent, ut verificetur dictum Apostoli ad Timotheum ira scribentis (a): Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt; sed ad sua desideria concervabunt sibi magistros, prurientes auribus; & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur; quorum falsas & inanes mentes praedicantes ipsi praefati non modo in rectam veramque viam reducere minime studeant, sed illas majoribus etiam erroribus implicent, dum sine ulla canonum attestazione vel reverentia, immo contra ipsas canonicas sanctiones sacrae Scripturae sensum multifariam pervertentes, temereque ac perperam plerumque interpretantes, contra veritatem praedicare, terroresque ac minas, multaque mala propediem affuturam, iamque ingruentia nulla prorsus legitima ratione muniti, sed suo dumtaxat sensui obsequentes comminantur, representant, adesseque asseverant, plerumque etiam vana quaedam & inania, & alia huiusmodi populis ingerere, [quod enormius est] ab aeternitatis lumine & Sancti Spiritus admonitione aut infusione illa se habere asserere audent. Cumque ii sub confessorum miraculorum mendacis variis errores fraudesque diffinent, denique populos quos in evangelica doctrina sedulo instruere, & in vera fide derimere & conservare deberent, sermones suos a sensu & praeceptis universalis Ecclesiae retrahentes, a sacrisque constitutionibus, quas maxime sequi deberent, deviantes auditores suos amoveri ac longe faciunt e salute; & per haec & alia huiusmodi simpliciores homines, ut ad deceptionem procliviores, a via salutis & obedientia Romanae ecclesiae deviantes in errores varios perfacile inducuntur. His malis haec adhibita remedia.

Ut tam periculosum contagiosumque malum ac mortifera pestis radicitus evellatur, & arefactum ita penitus deleatur, ut nec memoria eius remaneat; sacro approbante concilio statuimus & ordinamus, ut nullus tam clericus secularis, quam cuiuscumque etiam mendicantium ordinis regularis, aut quivis alius, ad quem facultas praedicandi tam de iure quam de consuetudine, vel privilegio, aut alias pertinet, ad huiusmodi officium exercendum admittatur, nisi prius per superiorem suum respectivo diligenter examinatus (in qua re conscientiam, ipsius superioris orationem) ac morum honestate, etate, do-

Adulterium a multis Verbum Dei.

(a) 2. Thimot. 4.

Moniti ut scripturae sensum ex sanctis Patribus explanent.

Vetiti diem iudicii vel adventus antichristi praefigere.

XI.

(a) 1. Thess. 5.

eterna, probitate, prudentia, & vita exemplaritate ad illud aptus & idoneus reperitur, & hic quocumque praedicaturus accesserit, de huiusmodi examine & idoneitate sua per literas autenticas seu alias sui examinatoris approbatorisque, episcopis, & aliis locorum ordinariis fidem legitime faciat; mandantes omnibus, qui hoc onus sustinent, quique in futurum sustinebunt, ut evangelicam veritatem, & sanctam scripturam iuxta declarationem, interpretationem, & ampliationem doctorum, quos Ecclesia vel usus daturus approbavit, legendosque hactenus recepit, & in posterum recipiet, praedicent, & explanent, nec quidquam eius proprio sensui contrarium aut dissonum adiciant; sed illis semper insistant, quae ab ipsius sacrae scripturae verbis, & praefatorum doctorum interpretationibus rite & sane intellectis non discordant; tempus quoque praesentium futurorum malorum, vel antichristi adventum, aut certum diem iudicii praedicare vel asserere nequaquam praesumant, cum veritas dicat: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quae Pater posuit in sua potestate; ipsosque qui hactenus similia asserere ausi sunt, mentirosos ac eorum causa reliquorum etiam recte praedicantium auctoritati non modicum detractum fuisse constet. Nonnullis interjectis, quibus etiam de episcopis detrudere coram laicis concionatores vetiti sunt, additur.

Ceterum si quibusdam eorum Dominus futura quaedam in Dei Ecclesia inspirati- one quapiam revelaverit, ut per Amos prophetam ipse promittit; & Paulus Apostolus praedicatorum princeps: Spiritum, inquit (a), nolite extinguere: prophetias & mendacium gregi numerari vel aliter impediri minime volumus: extinguitur namque ipsius gratia Spiritus, Ambrosio teste, si incipientibus loqui fervor contradictione sopitur; & tunc Spiritui Sancto iniuria certe fieri dicitur. Et quoniam res magni momenti est, eo quod non de facile credendum (b) sit omni Spiritui, sed sint probandi spiritus, recte Apostolo, an ex Deo proveniant; volumus ut lege ordinaria tales assertae inspirationes antequam publicentur aut populo praedicentur, ex nunc Apostolicae sedis examini reservatae intelligantur: quod si sine more periculo id fieri non valeret, aut urgens necessitas aliud suaderet, tunc eodem ordine servato ordinario loci notificentur, ut ille adhibitis secum tribus aut quatuor doctis & gravibus viris, huiusmodi negotio cum eis diligenter examinato, quando id expedire videbitur [super quo eorum conscientias one-

Ausi haec sibi divinitus ostensa quae praedicarent.

Sparri varii errores.

X.

Concionatores subici examini iusti.

ramus] licentiam concedere possint, &c. Si qui contra haec tenderent, anathemate percussentur, & concionatorio munere sunt interdicti. Dat. Romae in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno incarnationis dominicae MDXVI. XIV. kal. januarii pontificatus nostri anno IV.

Promulgata deinde in concilio est prolixior sanctio, qua pacta inter Leonem Pontificem & Franciscum Gallorum Regem in Bononiensi colloquio de sacerdotiis, & dignitatibus conferendis ecclesiasticis continebantur; detrahendique canonicis & monachis episcoporum & abbatum designandorum juris causae adductae fuerunt.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum ex electionibus, quae in ecclesiis cathedralibus & metropolitanis ac monasteriis dicti regni, a multis annis citra fiebant, grandia animarum pericula provenirent, cum pleraque per abusum saecularis potestatis, nonnulla vero praecedentibus illicitis & simoniacis actionibus, aliae particulari amore & sanguinis affectione & non sine perjurii reatu fierent, cum electores ipsi etiam, si ante electionem per eos faciendam magis idoneum, & non eum quem promissione aut datione alicujus rei temporalis, seu prece vel precibus per se vel alium interpositis electionem procurare didicissent, eligere sponte jurarent, iuramentum huiusmodi non servarent; sed contra proprium huiusmodi iuramentum in anima sua praedictum venissent, ut nobis notorie constat ex crebris absolutionibus & rehabilitationibus a nobis & praedecessoribus nostris peritis, & obtentis, idem Franciscus Rex nimirum Francorum, nos paternis monitis, tamquam verus obedientiae filius parere volens, tam pro bono obedientia, in qua magnum meritum vere consistit, quam pro communi & publica regni sui utilitate, in locum pragmaticae sanctionis, & singulorum capitulorum in ea contentorum constitutiones infrascriptas invicem tractatas, & cum fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus diligenter examinatas, & de eorum consilio cum praefato Rege concordatas per dilectum filium Rogerium Barne regium advocatum oratorem suum ad hoc ab eodem Franciscus Rege ad nos destinatum habentem ad hoc speciale & sufficiens mandatum, acceptavit: de eorundem fratrum consilio & unanimi consensu, ex certa nostra scientia & potestatis plenitudine statuimus & ordinamus, quod de cetero perpetuis futuris temporibus loco dictae pragmaticae constitutionis ac omnium & singulorum capitulorum in ea contentorum in dicto regno, del-

XII.

Cur sublata in Gallis episcoporum & abbatum electio.

Quid decretum loco pragmaticae sanctionis.

phinatu, & comitatu Dienfi ac Valentiniensi infra scripta observentur constitutiones, videlicet quod cathedralibus & metropolitanis ecclesiis in regno delphinatu, & comitatu predictis, nunc & pro tempore, etiam si per cessionem in manibus nostris & successorum nostrorum Romanorum Pontificum canonice intrantium sponte factam vacantibus, illarum capitula & canonici ad electionem seu postulationem inibi futuri prelati procedere non possint, sed illarum occurrente huiusmodi vacatione Rex Francia pro tempore existens unum gravem magistrum seu licentiatum in theologia, aut in utroque seu in altero iurium doctorem, aut licentiatum in universitate famosa & rigore examinis, & in vigesimo septimo sue aetatis anno ad minus constitutum, & alias idoneum, infra sex menses a die vacationis ecclesiarum eandem computandos, nobis & successoribus nostris Romanis Pontificibus, seu sedi predictae nominare, & de persona per Regem huiusmodi nominata per nos & successores nostros, seu sedem predictam provideri: & si contingeret prefatum Regem personam taliter non qualificatam ad dictas ecclesias sic vacantes nominare, per nos & successores nostros seu sedem huiusmodi de persona sic nominata eisdem ecclesiis minime provideri debeat; sed teneatur idem Rex infra tres alios menses a die recusationis personae nominatae non qualificatae, sollicitatori nominationem non qualificatam pro sequenti consistorialiter factae intimandae computandos, alium supradicto modo qualificatum nominare: alioquin, ut dispensatorem ecclesiarum huiusmodi vacationi celeriter consulatur ecclesiae, tunc sic vacanti per nos & successores nostros seu sedem huiusmodi de persona, ut praefertur, qualificata nec non ecclesiis per obitum apud sedem predictam vacantibus semper, nulla dicti Regis praecedente nominatione, libere provideri possit: Decernentes electiones contra praemissa attentatas, ac provisiones per nos & successores nostros seu sedem huiusmodi factas nullas & invalidas existere: consanguineis tamen prefati Regis ac personis sublimibus ex causa rationabili & legitima in nominatione & apostolicis literis exprimenda, nec non religiosis mendicantibus reformatis eminentis scientiae & excellentis doctrinae, qui iuxta sui ordinis regularia instituta ad gradus huiusmodi assumi non possint, sub prohibitione praemissa minime comprehensis; sed de eorum personis dictis ecclesiis pro tempore vacantibus ad dicti Regis nominationem per nos & successores nostros seu sedem huiusmodi libere provideri possit.

Data Regi potestas designandi illius qui in episcopum promovendus est.

Si designatus repellitur a Pont. aliter designandi collata potestas.

Monasteriis vero & prioratibus conventualibus & verae electionis, videlicet in quorum electionibus forma capituli Quapropter, servari & confirmationes electionum huiusmodi solemniter peri consueverunt, in regno, delphinatu, & comitatu huiusmodi nunc, & pro tempore etiam per similem cessionem vacantibus, illorum conventus ad electionem seu postulationem abbas seu prioris procedere non possint; sed idem Rex illorum occurrente huiusmodi vacatione, religiosum eiusdem ordinis in aetate viginti trium annorum ad minus constitutum infra simile tempus sex mensium, a die vacationis monasteriorum & prioratuum huiusmodi computandorum, nobis & successoribus nostris seu sedi huiusmodi nominare, & de persona per Regem huiusmodi monasterio vacanti nominata per nos & successores nostros, seu sedem huiusmodi provideri, prioratus vero personae ad illum per eundem Regem nominatae conferri debeat. Si vero idem Rex presbyterum saecularem, aut religiosum alterius ordinis, aut minorem viginti trium annorum, vel alias inhabilem nobis aut successoribus nostris infra dictum semestre, seu sedi huiusmodi nominabit, talis nominatus recusari & nullatenus sibi provideri debeat: sed Rex ipse infra trimesse a die recusationis supradicto modo intimandae computandum, alium modo supradicto qualificatum monasterio seu prioratui tum vacanti nominare, & de persona ad monasterium nominata illi provideri; ad prioratum vero nominato prioratus ipse per nos & successores nostros seu sedem predictam conferri debeat, &c.

Additum post novem menses sedem Apostolicam iis prioratibus & monasteriis consulturam: promulgatumque superiori sanctione non contineri collegia canonicorum & monachorum, quae a sede Apostolica designandorum episcoporum & abbatum iure ornata fuerint, de quo per apostolicas literas confiterit: recessus Romanae curiae mos juris ad vacatura sacerdotia conferendi; in cathedralibus tamen & collegiatis ecclesiis, in quibus cautum est, ne quis sacerdotium adipiscatur nisi illius munera praefens impleat, vacaturi unitus sacerdotii collatio sedi Apostolicae reservata: constitutum ut episcopi in cathedralibus ecclesiis theologicae sapientiae doctores sacerdotium theologale conferant ea lege, ut bis singulis hebdomadis sacram concionem habeat, vel scholastico more sacerdotes circa divinarum rerum translationem edoceat. Sancitum ut primo singulorum trimestrium mense collatores ordinarii & patroni ecclesiastici sacerdotia deferant pariter divi-

XIII.

Abbatum etiam & priorum designandorum concessa auctoritas.

XIV.

Vacaturi in cathedralibus unius sacerdotii collatio Pontifici reservata.

divinarum literarum, Pontificii juris civilisve, vel philosophiae peritis, atque laurea in academiis donatis; proximorum vero duorum mensium spatio, aliis etiam tanta doctrina non exultis, verumtamen idoneis impertiri possint; sin vero aliter consultum ab antistibus fuerit, pronuntiatum illius sacerdotii conferendi jus ad sedem Apostolicam devolutum: designatum praeterea est tempus, quo in celebribus academiis opera scientiis danda esset ab iis, qui praerogativa doctrinae fulti ad sacerdotia provehendi erant. Pergit Pontifex.

XV.

Privilegia doctis attributa.

XVI.

Intra doctores quae sublimior putanda sit.

esse decernimus; & idem in licentiatibus & baccalaureis servari debere volumus: & si in eisdem facultate & gradu concurrerent, ad datam nominationis seu gradus recurrendum esse volumus: & si in omnibus his concurrerent, tunc collator ordinarius inter eosdem concurrentes gratificare possit. Volumus autem quod nominari literas nominationis ab universitatibus, in quibus studuerint obtinentes, in nominationum literis beneficia per eos possessa, & eorum verum valorem exprimere teneantur, alioquin literae nominationis huiusmodi eo ipso nullae esse censeantur: Et infra.

Statuimus quoque quod parochiales ecclesiae in civitatibus aut villis muratis existentes, non nisi personis modo praemisso qualificatis, aut saltem, qui per tres annos in theologia vel altero iurium studuerint, seu magistris in artibus, qui in aliqua universitate privilegiata studentes magisterii gradum adepti fuerint, conferantur, &c. Adjectum etiam, ut religiosi saecularia sacerdotia, nec saeculares regularia exambire possent: tum ad convellendam litium causas, coercendamque cumulandi plures sacerdotales census cupidinem, plura constituta.

Ad refranendam vero concubinatuum licentiam, haec leges constitutae; ut nimirum evoluta bimestri flexu ab edicto promulgato publici concubinarij mulctentur sacerdotiorum vestigialibus, quae in ecclesiarum utilitatem convertantur; ac si concubinas ejicere detrectarint, vel ejectas receperint, sacerdotiis, muneribus, ac dignitatibus deturbentur: qui vero publici concubinarij censendi sunt, ita descriptum est. Publici autem intelligendi sunt non solum hi, quorum concubinatus per sententiam aut confessionem in iure factam, sed per rei evidentiam, quae nulla possit tergiversatione celari, notorius est; sed etiam qui mulierem de incontinentia suspectam & diffamatam tenent, & per suum superiorem admoniti ipsam cum effectu non dimittunt.

Quia vero in quibusdam regionibus nonnulli jurisdictionem ecclesiasticam habentes, pecuniarios questus a concubinariis percipere non erubescunt, patientes eos in tali foeditate sordescere; sub poena maledictionis aeternae praecipimus, ne deinceps sub pacto, compositione, aut spe alterius questus talia quovis modo tolerent, aut dissimulent, alioquin ultra praemissam negligentiae poenam, duplum eius, quod propterea acceperint, restituere, & ad pios usus omnino convertere teneantur & compellantur. Ipsas autem concubinas aut suspectas prelati omnibus modis curent a suis

XVII.

XVIII.

XIX.

Qui censendi sunt concubinarij.

Proposita poenae in permittentibus concubinarum spe quaeruntur.

suis subditis per auxilium & brachii secularis invocationem [si opus fuerit] penitus arcere : qui etiam filios ex tali concubinato procreatos apud patres suos cohabitare non permittant . Jubemus insuper quod in predictis synodis & capitulis premissa publicentur : & ut quilibet suos subditos ad ipsarum concubinarum dimissionem moveat diligenter , injungimus . Præterea omnibus secularibus viris , etiamsi regali præfulgeant dignitate , ne ullum qualecumque inferant impedimentum quocumque , quæsito colore prælatis , qui ratione officii sui adversus subditos suos pro hujusmodi concubinato & aliis casibus sibi a jure permittis procedunt .

XX.
Admoniti laici ut a fornicatione abstineant .

(a) 1. Cor. 7.

XXI.
Decretum censorum non contrahi nisi rite denunciatae sint .

Et cum omne fornicationis crimen lege divina prohibitum sit , & sub pœna peccati mortalis necessario evitandum , monemus omnes laicos tam uxoratos , quam solutos , ut similiter a concubinato abstineant ; nimis enim reprehensibilis est , qui uxorem habet , & ad aliam uxorem seu mulierem accedit . Qui vero solutus est , si continere nolit , juxta Apostoli (a) consilium uxorem ducat . Pro hujusmodi autem divini observantia præcepti , hi , ad quos pertinet , tam salutaribus monitis , quam aliis canonicis remediis omni studio laborent .

Demum ad anteverendam publicam offensionem , quæ interdum concitari consueverat ex confortio inito cum iis , qui anathemate percussi feruntur , confirmatum canonicum statutum nullas contrahi censurarum pœnas , nisi ii rite denunciati sint , ipsosque anathemate devinctos teneri constat . Vetitum , urbes , oppida , aliave loca sacrorum usu interdicti , nisi ob incolarum vel magistratum crimen . Ad fraudes etiam circa censuum ecclesiasticorum renuntiationes cessionesque , non sine proximi damno intercedere solitas , pronuntiatum , eas non valituras , nisi publicis tabulis fuerint rite consignatae . Quas omnes pactiones inter sedem Apostolicam & Gallos Reges in Bononiensi conventu factas Leo confirmavit ea lege , ut Franciscus Rex sex mensium flexu publicis literis ratas & gratas habere profiteretur , tum in legum Gallicarum tabulas referret . Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno Incarnationis dominice MDXVI. xiv. kal. januarii pontificatus nostri anno iv. Consentientibus omnibus patribus fuisse hoc decretum confirmatum , narrat Paris de Grassis , quamquam Francisci Regis oratores ferre palam suffragia subterfugerint : Oratores , inquit , Franciæ duo episcopi in urbe præsentibus noluerunt concilio præsentibus esse , quia , ut mihi dixit Papa , noluerant con-

sentire revocationi pragmaticæ , ne displicerent prælatis & nationi ; sed consenserunt secreta .

Irrita deinde facta fuit apertius iterum novo decreto in concilio eadem pragmatica sanctio , quæ Carolo VII. Rege in Bituricensibus conventibus , vigente Basilienfi schismate , adversus Romanorum Pontificum auctoritatem lata fuerat : quam licet a Ludovico XI. abrogatam magna religionis testificatione in publico Cardinalium senatu viderimus , ea tamen re ipsa ob præfulum & regionum administratorum pertinaciam rescissa non fuerat , nec quæ a Sixto IV. assentientibus regis oratoribus statuta erant (b) , perfecta fuerant ; nec præfules Galli repetitis sæpius monitis Innocentii VIII. & Julii II. obtemperarant , donec idem Julius , quamvis sacrosanctæ potestatis vi eam posset convellere , judicarium tamen ordinem in concilio Lateranensi fervare maluit , quem referunt acta , præfulibus Gallis diem constituisse , ut in concilio ad dicendam causam , ob quam rescindenda non essent , se sisterent : ac dein Leonem X. ejus infuisse vestigiis , ac sæpius judicium extraxisse , ut præfules statuto die adessent . Verum conquisita fuisse ab iis diffugia ad declinandum accessum ad sedem Apostolicam patuit , cum jam patefactis itineribus , Infubriaque ac Liguria in Gallorum potestatem redactis ad subfella Lateranensia non venerint . Lata itaque hæc est a Leone decretoria sententia (c) , qua etiam pontificiam auctoritatem conciliorum auctoritati antecellere demonstratum , ac promulgatum est .

Ad perpetuam rei memoriam sacro approbante concilio .

Cum moniti & citati , nempe Gallicani præfules , sublati jam omnibus impedimentis , effluxisque omnibus terminis coram nobis & dicto concilio non comparuerint , nec comparere curaverint , ad allegandam causam , quare sanctio prædicta , nimirum pragmatica , nulla declarari non debeat , ita ut excusationi ultra locus non sit , possintque merito contumaces reputari , prout eos exigente iustitia reputamus ; nos mature attendentes , pragmaticam sanctionem , vel potius , ut dictum est , corruptelam schismatis tempore a non habentibus potestatem editam , reliquæ Christianæ reipublice ecclesieque sanctæ Dei nullatenus conformem & a clare memorie Ludovico XI. Francorum Rege Christianissimo revocatum , castatam , atque abolitam , auctoritatem , libertatem , ac dignitatem dictæ sedis violare ac diminuire , facultatemque Romani Pontificis pro tempore existentis de sanctæ Romanæ ecclesie Cardinalium pro univer-

XXII.

Pragmatica sanctio rescissa .

(b) Sup. constitutum in princ.

Quæstia a Gallis varia diffugia ne comparerent .

(c) Ext. in act. conc. & in bulla. in Leo. const. 20.

XXIII.

Sublata iis omnis exculatio nis occasio .

A quibus & quando edita sit pragmatica .

sali Ecclesia assidue laborantium , virorumque doctorum personis , quibus abundat curia , & quorum consiliis , sedis Apostolicæ & Romani Pontificis , atque universalis Ecclesie auctoritas & potestas conservantur , negotiaque diriguntur , & in prospero statu conserventur , de ecclesiis & monasteriis , eisdemque personis de reliquis beneficiis ecclesiasticis iuxta eorum status exigentiam , providendi penitus auferre ; prælatis vero ecclesiasticis illarum partium causam præbere , ut ipsi nervum ecclesiasticæ disciplinæ , & obedientiæ nexum frangant & violent , ac contra nos & sedem prædictam eorum matrem cornua erigant , & eis ad præmissa audendum viam aperire , ipsamque notorie nullatenus subsistere , nulloque nisi alicuius temporis seu potius tolerantia cuiusdam adminiculo fulciri , & si Romani Pontifices prædecessores nostri præfati , prout ipsi suo tempore summopere optare demonstrarunt , corruptelam & abusionem hujusmodi vel malignitate temporum , vel alias illi providere , & in totum occurrere non valentes suis temporibus tolerasse visi fuerunt ; considerantes tamen ab ipsius Bituricensis sanctionis editioe vix annos septuaginta fluxisse , nullumque infra hoc temporis spatium præter hoc Lateranense concilium legitime fuisse celebratum , in quo cum (disponente Domino) constituti simus , ab eisdem improba sanctionis extirpatione & totali annullatione sine nostra & tantorum patrum in præfenti concilio congregatorum nota , ac nostræ & doctorum illa utentium animarum periculo abstinere seu desistere non posse , Augustino teste , judicamus atque censemus .

Ob temporum iniquitatem diu tolerata a Pontificibus .

XXIV.

Et sicut pie memoria Leo Papa I. prædecessor noster , cuius in hoc libenter , quoad possumus , vestigia imitamur , ea que in secunda Ephesina synodo temere contra iustitiam & catholicam fidem gesta fuerunt , postmodum in Chalcedonensi concilio mandavit ac fecit pro dictæ fidei firmitate revocari ; ita & nos a tam nefarie sanctionis & contentorum in ea revocatione retrahi aut desistere , salva conscientia ac nostro & ipsius ecclesie honore non posse aut debere censemus .

XXV.
Basilienfes schismatici nullam illi robur addere poterunt .

Nec illud nos movere debet , quod sanctio ipsa & in ea contenta in Basileensi concilio edita , & ipso concilio instante a Bituricensi congregatione recepta & acceptata fuerunt ; cum ea omnia post translationem ejusdem Basileensis concilii per felicis memorie Eugenium Papam IV. etiam prædecessorem nostrum , factam , a Basileensi conciliabulo , seu potius conventicula , quæ præsertim post hujusmodi translationem concilium amplius appellari non merebatur , facta extiterint , ac propterea

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

nullum robur habere poterint , cum etiam solum Romanum Pontificem pro tempore existentem tanquam auctoritatem super omnia concilia habentem conciliorum indicendorum , transferendorum ac dissolvendorum plenum jus & potestatem habere , nedum ex sacre Scripture testimonio , dictis sanctorum patrum ac aliorum Romanorum Pontificum etiam prædecessorum nostrorum , sacrorumque canonum decretis , sed propria etiam eorumdem conciliorum confessione manifeste constet , quorum aliqua referre placuit , reliqua vero , utpote notoria , silentio præterire . In Alexandrina enim synodo , Athanasio ibidem existente , Felici Romano Pontifici ab eadem synodo scriptum fuisse legimus , Nicenam synodum statuisse , non debere absque Romani Pontificis auctoritate concilia celebrari : neque nos latet etiam eundem Leonem Pontificem Ephesinam secundam synodum ad Chalcedonensem transfuisse : Martinum etiam Papam V. præfidentibus suis in concilio Senensi potestatem transferendi concilium , nulla consensus ipsius concilii mentione habita , dedisse . Ephesinam quoque primam synodum Celestino , ac Chalcedonensi eidem Leoni , sextam Agathonis , septimam Hadriano , octavam Nicolao ; etiam Constantinopolitanam synodum Hadriano , Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris maximam reverentiam exhibuisse , eorumdemque Pontificum institutionibus & mandatis in sacris conciliis per eos editis & factis reverenter & humiliter obtemperasse . Unde Damasus Papa & ceteri episcopi Romæ congregati scribentes de concilio Ariminensi episcopis in Illyrico constitutis , præjudicium aliquod per numerum episcoporum Arimini congregatorum fieri non potuisse testantur ; quandoquidem constet Romano Pontifici , cuius ante omnia decebat spectari decretum , talibus non præbuisse consensum ; eundemque Leonem Pontificem universis Siciliae episcopis scribentem idem voluisse apparere : consueveruntque antiquorum conciliorum patres , pro eorum , que in suis conciliis gesta fuerunt , corroboracione , a Romano Pontifice subscriptionem approbacionemque humiliter petere & obtinere prout ex Nicæna , & Ephesina , ac Chalcedonensi hujusmodi , & sexta Constantinopolitana , & septima eadem Nicæna , & Romana sub Symmacho synodis habitis , earumque gestis , nec non in Amari libro de synodis manifeste colligitur ; quod etiam novissime Constantinenses patres fecisse constat : quam laudabilem consuetudinem si Bituricensis & Basileenses secuti fuissent , hujusmodi molestia proculdubio careremus .

Concilio- rum auctoritas inferior pontificia .

Vetera concilia parvare Pontificibus .

Cupientes quoque hujusmodi negotium ad

XXVI.

Basileen- ses & Bituricen- ses a san- ctorum patrum institutis decivere.

ad debitum finem perducere, ac tam vigore citationum hactenus a nobis & prefato Julia predecessore ex abundantiamanatarum quam aliorum premissorum, que itanororia sunt, ut nulla valeant excusatione aut tergiversatione celari; etiam ex nostro pastoralis officio procedentes, omnesque & singulos tam juris, quam facti defectus, si qui forsitan in premissis intervenerint, suppletos, ex certa nostra scientia, & de apostolice potestatis plenitudine, eodem sacro approbante concilio, tenore presentium, prefatam pragmaticam sanctionem, seu corruptelam, eiusque approbationem, quomodolibet emanatam, omniaque & singula decreta, capitula, statuta, constitutiones sive ordinationes in eodem quomodolibet contentas, seu etiam insertas, ac ab aliis prius editas, necnon consuetudines stylym, usus, sive potius abusus ex ea in hanc usque diem quomodolibet emanatos, seu observatos, nullius roboris vel momenti fuisse & esse decernimus & declaramus. Necnon ad abundantiamanatarum cautelam eandem Bituricensis sanctionem sive corruptelam, eiusque approbationem tacitam vel expressam, ut prefertur, & in ea contenta omnia & singula etiam inserta quacumque revocamus, cassamus, abrogamus, irritamus, annullamus, ac damnamus & pro infectis, revocatis, cassatis, abrogatis, irritatis, annullatis damnatis haberi volumus, decernimus & declaramus.

Bituricensis conventus corruptela damnata.

XXVII. Pronuntiatum esse de necessitate salutis subesse Romano Pontifici.

Et cum de necessitate salutis existat, omnes Christi fideles Romano Pontifici subesse, prout divina scriptura, & sanctorum Patrum testimonio edocemur, ac constitutione felicis memorie Bonifacii Papae VIII. similiter predecessoris nostri, que incipit, Unam sanctam declaratur; pro earundem fidelium animarum salute ac Romani Pontificis & huius sancte sedis suprema auctoritate, & Ecclesie sponsae suae unitate & potestate, constitutionem ipsam, sacro presenti concilio approbante, innovamus & approbamus, sine tamen preiudicio declarationis sancte memorie Clementis Papae V. que incipit: Meruit; inhibentes in virtute sancte obediencie ac sub penis & censuris infra dicendis, omnibus & singulis Christi fidelibus, &c. Intentat anathema ex sacrosanctae potestatis decretoria sententia, sacerdotiorumque & dignitatum nullo discrimine sacrarum prophanarumve spoliationem iis omnibus, qui pragmatica sanctione in Francorum regno, Delphinatu, Provinciaque usi fuerint: tum ex publicis legum tabulis eradi jubet, Dat. Romae in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno incarnationis dominice MDXVI. XI. kal. Januarii pontificatus nostri an. IV. Corroboratur.

Poenam in eos constituta qui pragmatica sanctione uterentur.

ratam omnium sententiam hanc sanctionem refert Paris de Grassis: Omnes, inquit, absolute responderunt: Placet; & inter alios Papa dixit: Non solum placet, sed multum placet, & perplacet. Tum subdit: Ultimo fuit vocatus episcopus Sibiniensis auditor rotae, qui accepta minuta ac etiam cedula intimationis futurae sessionis undecima, legit eam, que erat revocatoria partim privilegiorum maris magni religiosi concessorum ad requisitionem prelatorum introducta.

Hac sanctione compositae sunt ingentes illae lites, quas vidimus ab episcopis creatas fuisse monachis, quos immunitatibus ab Apostolica sede concessis abuti, indeque praesularis dignitatis splendorem auctoritatemque obsolescere conquerebantur: temperata enim ita fuere illorum praerogativa, ut debitus honos episcopis, deferretur, & monachorum pax allereretur (a).

Ad perpetuam rei memoriam sacro approbante concilio.

Novimus episcopos in partem sollicitudinis nostrae assumptos fuisse, quorum honor & sublimitas teste Ambrosio nullis potest comparationibus aequari: religiosos etiam in agro dominico pro Christiane religionis defensione & ampliatione complura fecisse, ac uberes fructus prouulisse, & in dies singulos profertur, ita ut eorundem episcoporum ac religiosorum bonis operibus orthodoxam fidem incrementa sumpserit, & per orbem terrarum undique dilatam fuisse & fidelium nullus ignoret: sicut ipsi saepenumera vigilantissima & solerti cura schismata in Dei Ecclesia extinguere, & ecclesiae unitatem reddere, & ut eidem ecclesiae pacis tranquillitas daretur, innumeros labores subire non dubitarunt, ita quoque par est eos inter se nostris provisionibus pacis vinculo ac fraterna charitate doctrina & mutuis operibus uberiores in Ecclesia Dei fructus proveniant. Sane cupientes ut iura spiritualia, que ad Dei laudem, Christianorum animarum salutem pertinent, & quorum exercitium praefatis episcopis & eorum superioribus in suis diocesibus, cum ipsi in partem sollicitudinis assumpti, ac dioceses distinctae, & cuilibet eorundem episcoporum assignate fuerunt, commissum extitit, ut per ipsos episcopos exercentur & ius illa libere exercendi, quantum fieri potest, eis illisum praeservetur; & si aliqua dictis fratribus mendicantibus in eorundem episcoporum lesionem per Romanos Pontifices predecessores nostros, & Sedem Apostolicam concessa fuerint, concessionem huiusmodi eisdem religiosi factas in subsequentibus du-

XXVIII. Privilegia in mari magno contenta revocata.

(a) Ext. in act. concil. in bull. in Leo. X. const. 22.

Consultum episcoporum dignitati.

Ecclesia in plures ordines mutuo conjunctos distincta.

(a) Jo. 15.

XXIX.

simus moderandas, ut ipsi fratres potius ab eisdem episcopis omni cum charitate foventur, quam aliquo modo molestentur & inquietentur; una enim est regularium & secularium prelatorum, & subditorum exemptorum & non exemptorum universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur, eorumque omnium unus Dominus, una fides; & propterea decet eos, qui eisdem sint corporis, unius etiam esse voluntatis: & sicut fratres nexu invicem charitatis adstricti sunt, sic non convenit alterum in alterius injuriam seu injuriam proferre, dicente Salvatore: Hoc est (a) praecipuum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos.

Ad conservandam inter episcopos & eorum superiores ac prelatos & fratres huiusmodi mutuam charitatem & benevolentiam, divini quoque cultus augmentum, pacemque & tranquillitatem universalis Ecclesiae status, quod ita demum fieri posse cognoscimus, si unicuique, quantum fieri potest, sua iurisdicatio conservetur; sacro approbante concilio statuimus & ordinamus, quod episcopi & eorum superiores, & alii prelati praefati, parochiales ecclesias ad eosdem fratres ratione locorum suorum legitime spectantes, quoad ea, que ad parochianorum curam & sacramentorum conservationem, administrationemque pertinent, sine tamen visitatorum insolito gravamine vel impensa, visitare, & illarum curam gerentes, & circa illam delinquentes si religiosi fuerint, iuxta ipsius ordinis regularia instituta intra septa regularis loci, seculares vero presbyteros & fratres huiusmodi beneficia obtinentes libere tanquam suae iurisdictionis subiectos punire.

XXX. Monachi ad solennes supplicationes indictas ab episc. accedere iusti.

Sacrarum exomologeseon excipendarum auctoritatem ab illis pectore.

indebite recusatis confitentem, constitutioni, que incipit Omnis utriusque sexus, quoad confessionem dumtaxat satisfecissent censentur.

Ipsi fratres etiam forensium confessiones audire valeant; laicos tamen & clericos seculares a sententiis ab homine latis nullatenus absolvere possint. Eucharistia vero & extremae unctionis aliaque ecclesiastica sacramenta illis, quorum etiam infirmorum ac decedentium confessiones audierint, dicentibus proprium sacerdotem illa sibi dari denegasse dare nequeant, nisi denegatio sine legitima causa facta vicinorum testimonio probata, aut requisitio coram notario publico facta doceretur; eorundem vero fratrum obsequio insistentibus sacramenta huiusmodi nullatenus ministrare valeant, nisi illorum durante obsequio. Interjectis nonnullis de funebribus officiis, deque religiosis ad ordines promovendis additum.

XXXI.

XXXII. In examine adducendi cum sacris ordinibus initiari volunt.

Quodque fratres ipsi ad ordines promovendi per ordinarios, de grammatica & sufficientia examinari, & dummodo competenter respondeant, per eosdem ordinarios libere admitti, ac nullatenus in eorum ecclesiis seu domibus aut aliis eorum locis ab alio quam a diacono episcopo vel eius vicario super hoc cum debita reverentia, requisito, & absque rationabili causa contradicente, vel etiam a diacono absente, ad dictos ordines promoveri debeant; nec ab alio episcopo consecrationem ecclesiae vel altaris aut camerarii benedictionem petere, seu in ecclesiis per eas pro tempore edificandis primum lapidem per alienum episcopum poni facere possint, nisi ubi ordinarius bis aut ter cum debitis reverentia & instantia requisitus sine legitima causa id recusaverit; & absque curatorum consensu sponsum & sponsam benedicere nequeant.

XXXIII.

XXXIV. Data iis imperia ut laicos ad pendendas decimas hortentur.

Et ut debitus honor matri ecclesiae reddatur, tam ipsi fratres, quam alii clerici seculares, etiam super hoc Apostolica sedis privilegio muniti, die sabbati majoris hebdomadae, antequam campana cathedralis vel matricis ecclesiae pulsaverit, campanas in ecclesiis suis pulsare minime possint; contrafacientes poenam centum ducatorum incurrant. Censuras autem per eosdem ordinarios latis & promulgatas, ac in matrice ecclesia civitatum necnon in collegiis & parochialibus ecclesiis castroborum & oppidorum respective solemniter publicatas, quando super hoc ab eisdem ordinariis requisiti fuerint, in ecclesiis domorum suarum publicare ac servare teneantur.

Et ut animarum utriusque sexus Christi fidelium saluti uberius consulatur; illos quorum confessiones pro tempore audierint,

cujuscumque status & conditionis fuerint, ad solvendum decimas sive aliam bonorum seu fructuum quotam in locis, in quibus decima ipsa aut similia solvi consueverunt, etiam sub onere conscientiarum suarum monere & hortari, ipsisque etiam illas solvere recusantibus, absolutionem denegare, & super hoc requisiti id populo etiam publice predicare, & persuadere teneantur.

XXXV. Conservatores autem eisdem fratribus pro tempore a sede Apostolica deputandi, doctrina & probitate prestantes, & in ecclesiastica dignitate constituti esse debeant, & coram eis per eosdem fratres, quibus dati fuerint ultra duas dietas a loco sue solite habitationis, nullus trahi possit, privilegii super hoc alias eis concessis nullatenus suffragantibus. Excommunicati quoque ordinem mendicantium profiteri volentes, ubi de interesse tertii ageretur, absolvi non possint nisi previa satisfactio. Procuratores quoque & negotiorum gestores ac operarii eorundem fratrum servitiis insistentes, sententiis excommunicationis promulgatis illaqueati sint & esse censentur, si illis causam dederint, aut dantibus consilium auxilium, vel favorem praestiterint.

Fratres & sorores tertii ordinis obnoxii episcopis. Fratres autem & sorores tertii ordinis, nec non mantellati, corrigiati, pizzochata, chordellati, & alii quocumque nomine nuncupati in propriis domibus habitantes sepulturam ubi voluerint, eligere valeant, sed die paschalis tantum Eucharistiam, nec non extremam unctionem ceteraque ecclesiastica sacramenta, poenitentiae sacramento dumtaxat excepto, a proprio sacerdote recipere, & ad onera, quae laicis incumbunt perferenda, teneantur, ac in foro seculari coram iudicibus secularibus conveniri possint.

XXXVI. Et ne censura vilescat ecclesiastica & minoris auctoritatis interdicti sententia reputetur; iidem dicti tertii ordinis ad divina audienda in ecclesiis suorum ordinum tempore interdicti nullatenus admittantur, si causam dederint interdicto, vel causam ipsam nutiant, seu foveant, aut dantibus auxilium, consilium vel favorem quoquo modo praestiterint. Collegialiter autem viventes, seu cum claustralibus habitantes, ac mulieres virginales seu caelibem, aut castam vidualem expresso voto (sub dicto habitu) vitam ducentes, privilegii quibus fratres ordinis, cujus tertie regulae habitum gestant, gaudere debeant. Omnia etiam singula supradicta ad reliquos religiosos ordinum quorumcumque extendi, & per eos servari debere volumus atque decernimus; salvo tamen in reliquis desuper non expressis tam episcoporum, quam fra-

trum & aliorum religiosorum praedictorum juribus, quibus per praemissa in aliquo praedictis seu quidquam innovare non intendimus: non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis ac statutis & consuetudinibus dictorum ordinum: Et infra.

Eisdem insuper fratres in virtute sanctae obedientiae monemus, ut eosdem episcopos loco sanctorum Apostolorum subrogatos, pro debita nostra ac Apostolica sedis reverentia congruo honore & convenienti observantia venerentur. Ipsos quoque episcopos hortamur, ac per viscera misericordiae Dei nostri requirimus, ut fratres ipsos affectu benevolenti prosequentes charitative tractent, ac benigne foveant, seque illis minime difficiles ac duros, vel morosos, sed potius faciles, mites, propitios, praeque mansueti liberales exhibeant, ac in omnibus praedictis tanquam in agro dominico cooperatores, eorumque laborum participes prompta benignitate recipiant, eorumque iura omni cum charitate custodiant, atque defendant, ut tam episcopi quam fratres praesati, quorum opera veluti lucernae ardentes supra montem positae omnibus Christi fidelibus lumen praebere debent, ad Dei laudem, fidei catholicae evangelizationem, populorumque salutem, & virtute in virtutem proficiant; ac deinde a largissimo bonorum omnium retributore Domino perennis vitae premium consequi mereantur, &c. Data Roma in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno Incarnationis dominicae MD XVI. XIX. decembris pontificatus nostri anno IV.

Cum patrum sententiae rogatae fuissent, nonnullos dissensisse, refert Paris: Licet, inquit, a Papa & a nonnullis, qui ibi prope aderant, libere responsum fuisset per verbum: Placet, absolute tamen multum diuque a patribus re examinata vix conclusa fuit: tamen votis enumeratis fuit conclusa. Distinguitur acta concilii explicant eam sanctionem laudatam ab omnibus, & concertatum de particula, Salvis, &c. ubi reliqua monachorum privilegia corroborantur, quam Cumanus, Tarvisinus, Cavallicensis, Melphitenis, Hipporegienis, Bellunensis, Terdonensis, Caesenatensis, Brumatensis, Vincienis, Ferentinensis, & Senogallienis episcopi detrahendam frustra optaverunt. Indictam deinde fuisse duodecimam sessionem ad XVI. martii, diem refert Paris de Grassis; tum addit: Quibus expeditis procurator fiscalis fecit officium contra absentes contumaces, & Papa surgens deposita mitra cantavit ex libro: Te Deum laudamus, &c. Haec tamen de Lateranensis

XXXVII. Comendata monachis observantia in episcopos.

Reliqua monachorum privilegia corroborata.

sis synodi sessione undecima: nunc reliquas hujus anni res gestas prosequamur.

Debitatum est hoc anno Christianum imperium tristibus duorum Regum fune-ribus, quorum sapientia & auctoritate plura florentissima regna sustentabantur, succedentibus in eorum solia pueris, qui licet generosissimi, impares tamen per aetatem tantae rerum molis extiterunt: nam in primis initio anni Ferdinandus Hispaniarum, utriusque Siciliae, Sardiniae, Africae maritimi tractus, & novi orbis Rex, diuturno morbo absumptus, dum vitae extrahendae causa novum subinde solum mutat, in vico, cui nomen Matricalesium inditum est, rescisso Burgensis testamento, novoque facto, quo Joanna filia regnorum haeres instituta (a) est, administratio Carolo ex ea nepoti commendata, huiusque in Hispaniis procurator renuntiatus Franciscus Ximenius Cardinalis & archiepiscopus Toletanus: Ferdinando vero nepoti ex consiliariorum sententia nulla alia haereditas quam fratris benevolentia relicta (b), & vita discessit rite sacris omnibus Christianis expiatus, de quo haec narrat Gomezius (c).

His atque aliis prudenter curatis Rex se morti proximum intelligens sanctissima Eucharistiae viatico suscepto, & oleo sacro unctus XIV. kal. februarii antequam illuisset, religiosissime vitam cursum clausit, dignus qui inter Reges praestantissimos adnumeretur; de quo in scholasticorum frequenti consessu Ciruelus Davocensis theologus, ut illa ferebant tempora memorabilis, in oratione fanebri unum inter Reges Ferdinandum fuisse dixit, qui regnandi rationem posset instituire, & ob insignem prudentiam cum longa rerum experientia conjunctam de recta principum gubernatione non vulgaria praecpta tradere. Omnium consensu lauream inter principes Christianos meritis & auctoritate sua aetate ipsum retulisse, Volateranus scribit (d), nec immerito, cum etiam aliae aetates felices censendae sint, quae pares illi ferant, ut qui Granatensi regno Christi cultum restituerit, Africae oram domuerit, Marranos expulerit, monachorum sodalitia purgari, tribunalia ad haereses excindendas erigi curaverit, novum orbem patefecerit, in eoque religionem amplificavit, atque instituerit episcopatus, sedis Apostolicae dignitatem tuendam armis adversus schismatis Pisani fautores susceperit, deque annulis triumphando Neapolitanum & Navarricum regna suo imperio adjunxerit.

(d) Volat. l. 2. Gom. Praecipuae illius res gestae.

XI. Praenuntiatam a viro sancto ingentem hanc illius felicitatem ipso die, quo in lucem editus fuerat, refert Joannes Ma-

rianus (e): Qua die natus est Ferdinandus, sic affirmatum invenio; Neapoli quidam e Carmelitano ordine vir sanctus Alfonso Regi: Hodie, inquit, in Hispania ceteriore puer tui generis est natus, cui caelum nova imperia pollicetur, ingentesopes, felicitatemque pio praeceteris religionisque cultori & amplificatori praeclearo, in tantis virtutibus quadam vitia inesse propemodum necesse fuit, ut nihil est in rebus humanis sincerum; sed avaritiam tamen calamitas vectigalium excusare potuit, severitatem temporum morumque labes: callido ingenio fuisse, fidemque ex commo-

do nonnumquam mutasse externi auctores accusant: an ex fide, an ex invidia penitus non disputo: & solet hominum malitia virtutibus veris vicina vitiorum nomina affingere; sicut e contrario fallunt atque laudantur vitia, quae virtutes imitantur. Addit auctor de Ferdinandi obitu: Peccata, inquit, Thomae Mutiensis e Dominicano ordine sibi ante a confessionibus aperuit. Regina Iberiae Regis periculo nuntiato, itinere festinato, pridie quam testamentum nuncuparet mortua iuxta ac sollicita accessit. Proximo die mercurii post mediam noctem una amplius hora animam placide efflavit decimo kal. februarii auspicante salutis anno MDXXVI. princeps iustitiae cultu, prudentiae laude, animique praestantia excellentior omnibus, qui unquam in Hispania extiterunt. Vitia deesse nunquam possunt; est ea humanae vitae conditio: ex invidia quoque & malitia multa magnis viris immeritis affingi peccata proclive est. Imperii modestia, religionis amore, bonarum artium studio, forma haud dubium iusti miris, benefici, ac vere Christiani Regis, ac speculum in quod omnes Hispani principes intruuntur: aurea pacis in Hispania, & publicae securitatis atque elegantiae & amplitudinis conditor. Nonnullis interiectis, ut Joannam filiam regnorum haereditate testamento reliquerit, & Carolum procuratorem, addit ejus corpus Granatae, cui expugnatae Christianam religionem ac veram felicitatem restituerat, sepulchro illatum a Granatensibus fuisse.

Morabatur Florentiae Pontifex, cum de Ferdinandi obitu ab internuntiis suis in Hispania agentibus certior factus, has literas (f) contracti ex eo maximi doloris indices ad Maximilianum Caesarem scripsit. Maximiliano Romanorum Imperatori designato.

Esti existimamus ejus te rei nuncium jam accepisse, qua de re gravi cum dolore ad te scribimus, vel magnitudo tamen ipsius, vel nostra in te benevolentia facit,

(e) Marian. de rebus Hisp. l. 25. c. 18. Vaticinium de illo a viro sancto prolatum.

Nonnullis vitis obtulisse fertur.

XLI.

XLII.

(f) Ext. apud Bem. l. 11. ep. 24.

Pontificis ad Caesarem consolatorem litera.

ut statuerimus de ea te certiores fieri nostris etiam literis. Oportet itaque scias, nostros in Hispania internuntios scribere, Ferdinandum Regem ea nocte, qua non diem XI. kal. februarias est consecuta, vitam cum morte commutavisse. Equidem satis commemorare non quimus quantum nobis molestia, quantum mororis, tam gravis, tam prudentis, tam nostri & reipublice observantis, tam bello & pace praeclari excellentisque Regis mors atque interitus attulerit, existimantibus multum nobis, multum Romane rei, multum etiam Christianae reipublicae, eo extincto Rege tum praesidii tum ornamenti esse sublatum. Quas ad causas tot atque tantas doloris nostri illud etiam accedit, quod te scimus eius viri obitum graviter & moleste laturum, quippe qui magno sapientissimoque Rege & tui amantissimo recumque conjunctissimo te delectum & spoliatum intelliges. Quamobrem uti de communi utriusque nostrum, aut etiam universae Christianae rei damno atque iactura graviter atque magnopere dolemus, animique nostri uberrimum tecum maerorem, & agrimoniam partimur: quod cum facimus tum Deum oramus quasumusque, ut te esse apud homines eo diutius velit, quo Ferdinando Rege optimo atque maximo nostri homines spoliati, auctoritatis, prudentiae, temperantiae, consiliorumque tuorum impensus indigebunt. Dat. v. id. februarii anno III. Florentia.

XLIII. Joanna Regina mentis impos regnum administrare non potuit. Affectata a Ferdinando regi procuratio. (a) Gomef. l. 6. Ximenius dat operam ut regnum Carolo V. deferatur. (b) Id. l. 5. (c) Id. l. 6.

Non vana haec fuere Pontificis praesagia; siquidem post Maximiliani obitum Christianam rem in Germania magna ex parte collapsam, dum materno, ac paterno avis Carolus V. orbatus esset, deploraturi sumus. Porro ille accepta avi morte Hispaniarum Regem se dixit Pontificis maximi & Caesaris hortatu, quod matri Joannae Reginae superstiti nulla, ut ajunt, ob mentis motionem de gerendo & administrando regno cura esset. Affectatam (a) autem regiam auctoritatem ejus frater Ferdinandus a suis moderatioribus impulsus, ex Burgensium tabularum jure, quibus regnorum gubernator fratre absente dictus fuerat: sed regios senatores intercessisse, respondisseque, Regem nisi Caesarem habere neminem, narrat Gomefius (b); eaque verba a Carolo veluti quoddam imperii omen fuisse postea usurpata. Strenuam vero dedisse operam Ximenium, ut Castellae ordines illi una cum matre regium nomen deferrent (c): cumque nonnulli proceres novos excitarent motus, ad eos compescendos vertisse curas; tum ad instituendam militiam, quae non ex profligatis vagisque hominibus, qui armati sese in omnium sce-

lerum genus effunderent, sed ex benemoratibus urbium civibus, qui a flagitiis sibi temperarent, quod ex Ferdinando Rege, qui pietatem cum militari arte semper conjunxerat, ipsum haulisse refert auctor (d).

Cum, inquit aliquando de his rebus cum Rege Ferdinando privatim ageret, qui tum prudentia tum rei bellicae cognitione & laude inter aetatis suae principes excelebat, Rege in animo esse intellexit militarem exercitum, quem semper ad manum haberet, ex cujusque civitatis incolis comparare & instruere. Dicebat enim experientia bellorum edoctus delectus, qui ex ignotis & vagis hominibus more majorum haberentur, perniciem potius quam utilitatem in rempublicam inducere: nam obscuri illi & immodesti atque impuri homines, pessimisque exemplis famosi quocumque accederent ex raptu vivere, vicos & agros misere vastare, infamam plebem & rusticos homines affligere, milleque alia scelera patrare: quod si per singulas urbes certi quidam cives nomina sua ad militiam sacramento darent, qui quoriscumque a Rege vocarentur, bellica suppellectile instructi, ad omnes casus prompti & praesto essent, innumera incommoda cessatura; hos enim melius & liberalius educatos, atque moribus civilioribus praeditos liberis uxoribusque timentes nihil indignum aut atrox ausuros, sed potius totis viribus pro focus & aris depugnatos. Quin commentariolos, quibus rei gerendae forma tradebatur, aliquando per orium Ferdinandum scripsisse ajebat, & singula capita per partes digessisse, sed molestius & agritudinibus subinde obortis impeditum efficere non potuisse quod tantopere moliebatur; quae ne forte aliquis in re ancipiti & a multis improbata ad Ximenii sententiam confirmandam conficta putet, haec eadem Ximenium ad Carolum scripsisse inveniet literis, quas hoc de quo agimus anno pridie idus decembris Madrido ad eum dedit, quarum autographum Compluti asservatur.

Subdit Gomefius id Ferdinandi consilium ad exitum perductum a Ximenio, qui publico edicto ad omnes urbes misso excitavit cives multis propositis immunitatibus, ut nomen darent militiae, quam parabat, qui reipublicae, quoties flagitaret necessitas, ad illam tutandam praesto cum armis futuri essent: atque ita nullo publicae rei sumptu plusquam triginta millia lectissimorum militum ex urbium civibus modico temporis intervallo ad omnes incursum hostiles comparata, ludumque militarem apertum fuisse. Consecisse praeterea feliciter Cardinalem Ximenium Navarricum bellum multis inter-

(d) Id. ib. XLIV.

Ferdinandi sententia de exercitu habendo in provincia.

Scripti ab ipso de ea re commentarioli.

XLV. Qua arte a Ximenio exercitus sine sumptu ad subitos casus comparatus.

(a) Id. cod. l. 6.

Joannis Alebrentis in Navarricum exitu.

Infelici exitu dissoluta.

(b) Eod. l. 6. XLVI.

Parta de Turcis navalis victoria.

Ximenii curae in classe adversus barbaros instructa.

terjectis addit (a): quippe Joannes Alebrentis Navarra ante pulsus, simulatque Ferdinandum Regem obiisse cognorat, aviti regni recuperandi cupidus, Gallicisque fultus praesidiis, per valles Pyrenaeorum montium Roncalem & Ifannam exercitum induxerat; ad quem propulsandum Antonius Manricus Najarensium dux difficilem subit provinciam, insperatoque eventu Ferdinandus Vilalva Placentinus tribunus militaris Gallos in praeruptis montium angustiis vepribus oblitis deprehensos fudit: quo comperto Joannes Rex obsidionem oppidi S. Joannis in ceteriori montium radice siti solvit, regressusque in Gallias inopina morte extinctus est. Cum Ximenius, ut rebellandi occasionem Navarrensis adimeret, oppidorum moenia, paucis exceptis everti iussit, ne in praesidiis sustentandis opes absumeret, quas in tutanda ab Astorum Turcarumque grassationibus maritima ora erat collocaturus; eamque ob causam ipsum validam instruxisse classem subdit Gomefius (b).

Quoniam, inquit, frustra exercitum terram parat, qui mari etiam, ut sit potens non laborat. Triremibus quas eo tempore republica obtinebat viginti adjungendas curat, atque ita classem instruit, maritimis regionibus benigne, quae ad eam armandam necessaria erant suppeditantibus, quae a littoribus nostris hostium arma & piratarum incursum depulit: nam statim sub mensum Julium cum prope Alicantum ad insulam non longe in eo littore sitam quinque longas Turcarum naves classis nostrae obviam habuisset, acri praelio cum illis commisso sexcentis hostibus fortiter occisis fusae caepaeque sunt, & ad Alicantum captivae remulco ductae: qua de re Leonis X. Pontificis maximi gratulationes ad Ximenium sunt misse, animi praestantiam & singularem prudentiam, qua in his rebus utebatur, commendantis. Est apud me epistolae autographae exemplum Cardinalis S. Mariae in Porcicu, in qua haec verba leguntur: Superioribus diebus cum a magnifico domino Benedicto Hurtado sanctissimus dominus noster literas vestrae reverendissimae dominationis recepisset, eumque diligenter ac copiose mandata, quae ab eodem tulerat, exponente audivisset, libentissimo animo ejus sanctitas intellexit tam Christianas, tamque dignas viro principe cogitationes insistere, scilicet quo pacto & edificari & armamentis instrui, & continenter teneri classis necessaria posset contra acerrimos Christi nominis hostes, summoque opere ejus beatitudo vestram reverendissimam dominationem commendavit, quod ad tam-

egregia & religiosa opera animum adiecerit, quae ut sunt maxime principibus Christianis digna, maximeque pro fide Christi necessaria, ita etiam non mediocre paritura sunt nomen vestrae reverendissimae dominationi, cui nec tenuis a summo Deo est expectanda ex hac re merces: sed quemadmodum ex ea summum percepit, ita etiam ei minime deesse vult, quantum in ipsa erit, quin ad optimum finem deducatur, ut vestra reverendissima dominatio poterit explorare judicare ex brevi, quod ab ea scribitur eidem.

Immisit igitur Cardinalis Ximenius Hispaniarum moderator in Africam validam classem, quae octo militum millia Didaco Vera duce in Oranica expeditione virtutis militaris claritudinem adepto in Algerii littore III. kal. octobris exposuit ad expugnandum Algerium, quod ab Horucio Barbarossa, qui ex pirata Regem se dixerat Moraborum Mahometanorum Christianum jugum excutere optantium factione occupatum fuerat, depulso illius principe, qui Hispaniarum Regis fiduciarium se profitebatur: verum contrario successu gestum bellum est; quippe Algerium a tyranno fortissima Turcarum manu & Numidarum equitatu numeroso munitum erat adeo, ut Christiani in plures divisi acies, cum in quatuor locis simul impetum fecissent, hostibus impares ingenti accepta clade delati fuerint: quam calamitatem cum Ximenius significasset Leoni Pontifici, hoc responsum (c) ab eo tulit.

Leo, &c. Magna molestia tua nos literae affecerunt, quibus scripsisti, eum, quem contra communes nostros hostes in Africam exercitum transmiseras, ab Afris atque Turcis rejectum & fugatum magnam plagam apud Alzarem accepisse; te tamen animo fractum non esse, neque quidquam de tuo ardore & diligentia eam ob causam esse detractum: quae quidem tua constantia & fortitudo dolorem nostrum multo leviores fecit; sic enim existimabamus, si te ipse non contraxisses & spem vincendi non abjecisses, fore, ut brevi haec ipsa res secundior multo majorem luctum & diuturniorem tuis hostibus pararet, &c. Dat. iv. non. novembris anno iv.

Porro Horucium Barbarossam, qui ex Mauritania ora deturbare Christianos, & Africam in Selimi Turcarum Imperatoris servitutem redigere annitebatur, ac Mahumeticae superstitionis tuendae specie Mauricia studia sibi conciliaverat; nec non alium piratarum Maurorum principem perfusa Mediterraneo mari Christiana littora, objacentisque Italiae insulas infesta classe vexasse, ostendunt pontificis.

XLVII. Africa a Ximenio tentata.

Algerio propulatus Hispanus exercitus.

(c) Ext. apud Bemb. l. 13. ep. 29.

Additi Ximenio Card. a Pontifice animi.

XLVIII. Aueta in Africa Barbarosae potentia.

(a) Ext. apud Bemb. l. 12. ep. 8. ep. 9. ep. 10. (b) Ep. 11. (c) lb. ep. 12. & 13. (d) Aug. Just. l. 6. Bizar. l. 19. Foliet. l. 12.

XLIX. Genuenses Solliciti a Pont. ut classem adornent.

L. (e) Aug. Just. l. 6.

Comparatus a Gallo Rege navalis exercitus.

(f) Guic. l. 12. Gomef. l. 6.

ciae literae ad Viterbientes (a) aliosque populos (b), tum ad Etruriam prolegatum (c), ut ad reprimendas eorum excursions impigre se accingerent. Nec reprimendos modo, sed conterendos hosce piratas suscepit Leo, ac Genuenses, Francorumque Regem sollicitavit (d), ut quas habebant instructas naves classi ecclesiasticae conjungerent.

Octaviano Fregosio praefecto, & de- curionibus Genuae.

Etiam atque etiam a vobis petimus, ut ad hanc rem, quam paramus Italiam quidem omnibus in primis honorificam, vobis certe propter periculi societatem etiam salutarem, eas vestras triremes, quae instructae parataeque sunt commodetis, & simul ornari alteras totidem quam celerrime imperetis: quibus navibus cum nostra classe confociatis communes omnium nostrum hostes nobis turpiter insultantes aggredi atque opprimere possimus. Ea res, ut facilius confici possit, si nos admonueritis, parrem stipis ad vos mittemus in nautas & milites cogendos, navibusque imponendos: toto vero in apparatu atque negotio vos oportet unos, tum diligentiam & studium tum maxime celeritatem adhibere; si enim praestolabimur, nihil est cur illos, qui omnia temporum momentis metiuntur, posse nos sequi spem ullam habeamus: id autem ut animis alacrioribus vobis esse faciendum statueretis, petimus a Francisco Gallorum Rege per literas non hoc ipsum modo, ut vestras naves permitteret nobis praesto esse, sed illud etiam, ut suam ipse classem cum nostra classe conjungeret quoad aliquid actum & confectum esset: quod quidem illum confidimus pro nostra conjunctione, proque suo in tuenda Christiana re studio libentissime esse facturum. Dat. III. non. maii anno IV. Roma.

Instructa (e) est in Genuensi portu pontificiis auspiciis sumptuque maxima ex parte classis adversus Mauritaniam piratas, qui ex Bisertino, olim Uticensi, portu excurrentes in Ligusticum & Siculum mare plurimas naves Genuensibus ademerrant. Comparabatur etiam Massiliae Gallica classis Petro Cantabro duce, ac sex millia militum ad evastandam Mauritaniam oram a Francisco Gallorum Rege promissa sunt Pontifici: ex quo maritimo apparatu in suspitionem adducti sunt Hispani (f) ne bellum Neapolitanum Franciscus Rex moliretur. Caeterum non immissit Franciscus eam classem, quam erat pollicitus certis pactionibus, sed sex naves Petro Joanne duce classi Ligusticae, cui Pontifex Federicum Fregosium archiepiscopum Salernitanum summo cum imperio praefecerat, conjunxit.

Cum vero Neapolitana classis Caroli Hispaniae Regis Mauros, qui littora Sicilia infestarent, infecutura esset, Pontifex ne qua ex Hispanorum Gallorumque aemulatione discordia oboriretur navare operam studuit, datis monitis hinc ad Petrum Joannem Gallicae classis praefectum literis (g): Quoniam accidere poterit, ut cum Caroli Regis Hispaniae classe, quae quidem etiam proximo Neapoli ad Poenos persequendos est solutura, nostra classis se conjungat, te hortamur, ut cum ejus classis praefectis omnia amici hominis officia exerceas, &c. Dat. VII. kalend. quintiles MDXXVI. anno IV. Roma. Fuisse autem eam classem Neapolitanam Leonis studiis & impensa paratam, ostendunt ejus ad Petrum Navarrum, qui operam militarem contra Mauros deferebat, missae literae: Scire, inquit, te volumus, id ipsum nos hoc anno summo studio & diligentia curavisse, duasque classes magna impensa Neapoli alteram, Genuae alteram paravisse.

Quae porro Genuae fuit comparata classis, pontificiis ornata insignibus, & decumano sacerdotali auro conducta, in qua praeter minora navigia decem & novem erant triremes, tres majoris alvei naves, ac duae Liburnicae, Mauritaniam versus vela direxit (h), ac nimia cupiditate praedae faciendae egregii facinoris, nimirum intercipiendae Bisertae, & Turcicae classis avehendae vel incendendae occasionem amissit: Christianos tamen barbarica feruitate pressos in libertatem vindicavit, ac praedam ingentem avertit. Describit accurate Bizarrus (i) ex Augustino Justiniano gesta in ea sacra expeditione apostolicis auspiciis sumptibusque confecta: Fulgosius, inquit, postquam sacris operatus esset, omniaque rite disposuisset, classem, in quam ultra remiges ac nauticos socios amplius mille armati lectissima juvenutis conscenderant, pontificiis vexillis atque insignibus erectis, ac secundis ventis educta, primo per Corsicam & Sardiniam in Africam praetervecta hostilem classem, quae circiter quindecim biremium, & aliquot rostratarum numerum aequabat, ferme omni praesidio nudatam in Bisertino flumine adinvenit, eaque facili negotio potitus est, & captivos Christianos in libertatem asseruit, moxque Biserti suburbana aedificia diripuit atque incendit. Adjacet Biserta piscosi stagni faucibus, per quas subiectum mare statim suis aestibus irrumptit. Et infra: Sed milites praedae cupiditate allesti pulcherrimam occasionem expugnandi oppidi neglexerunt, quod proculdubio facile consecuti essent, si, uti debebant, sua castra ex altera fluminis parte collocassent.

LI.

(g) Ext. apud Bemb. l. 13. ep. 3.

Pontificia curae in reprimendis barbaris.

LII.

(h) Aug. Just. l. 6.

(i) Biz. l. 19. Foliet. l. 12.

Barbarica classis intercepta.

Bisertae expugnandae a milla occasione.

Intr.

LIII.

(a) Leo X. apud Bemb. l. 13. ep. 19. Leonis ad legatum literae.

LIV.

(a) Leo X. apud Bemb. l. 13. ep. 19. Leonis ad legatum literae.

LV. Ingentes Selymi apparatus bellici.

(b) Id. ib.

(c) Bosius p. 2. l. 18. (d) Apud Bemb. l. 13. ep. 52.

Interim maxima multitudo Maurorum ad ejus loci defensionem supervenit, simulque ingens turbo exortus tanto impetu & rapiditate, ut duo navigia ex nostris in ipso maris aestu annem ingressa naufragio, subois tamen & incolumibus, qui eis de-vehebantur, perierint, adeo ut Fulgosius ventorum saevitia & tempestate classem illinc subducere cogeretur, & navigatione Tunetum versus directa in arcem Guletanam vi ingressus est, & triremem Ligusticam prius a Turcis in Corso promontorio captam recepit, indeque ad insulam Meningens circumvectus ibi pleraque biremes igne iniecto concremavit: quibus rebus peractis Genuam cum aliqua praeda triumque hostilium navigiorum incremento classem incolumem reduxit.

Per scripta singula haec, necnon consilia difficultatesque in gerendo eo bello Maurico apostolicus legatus ad Leonem Pontificem, qui eam classem instructam retineri ait (a) ad barbaros proximo anno contutendos optavit.

Federico archiepiscopo Salernitanorum. Etsi antea de rebus tuis classe ea cui nostro nomine praefuisti contra Poenos gestis abunde ex aliis intelleximus, tuae tamen literae, quibus ad nos singula e bello domum rediens ordine perscripsisti, nos magnopere delectarunt; aliquanto enim plenius ex iis & liquidius, consilia, actiones, impreffiones in hostem, tuas difficultates, eventusque singulorum cognovimus: quae quidem omnia quoniam magno constantique animo multoque tuo labore ex nostra dignitate sunt confecta, te de iis vehementer collaudamus, tibi que benedictionem plurimam optimis verbis impartimur. Horratur autem te civitatemque istam praeclearam & fortem [quae sane omnibus in maritimis artibus semper excellit] eundem ut animum eandemque alacritatem parandae contra eosdem hostes classis in aeternam insequentem retineatis; ut, si erit opus, Christiani nominis offensam atque illusam ab illis dignitatem, nostrasque & nostrorum injurias communi consilio vindicemus. Dat. x. kal. octobris MDXXVI. anno IV. Viterbio.

Dum id bellum in Africa gerebatur, Selimus in Asia tantos bellicos apparatus instruebat, ut magnum finitimis terrorem inferret; cum non modo maximum fortissimumque terrestrem exercitum, verum etiam ducentarum (b) navium classem contraxisset: ex quo apparatu Fabritius Carrettus Rhodiorum equitum princeps gravi concepto metu Rhodum firmis praesidiis communit (c); cuius in ea re prudentiam Pontifex commendavit (d): coniecit tamen Selimum non

in Rhodum ea vice, sed vel in Sophi Armeniae & Perfidis Regem, vel in Aegyptium impetus Turcicos converfurum.

Fabricio magno Rhodi magistro. Quod tuis literis de Turcarum Regis apparatu bellico certiores fecisti valde nobis gratum fuit; idque ut quam creberime facias, neque solum quid speculatores tibi tui referant, aut amicorum literis ad te perferatur, sed quae rumor ipse dubius saepe jactet, ea ut nobis significes abs te petimus; ut quid ille agat, quid parat, quo cogitationes intendat suas ex te sciri & cognosci possit. Equidem quod assequi coniectura possumus, sic existimamus in Asiam illum, (nempe Turcarum Regem,) potius hoc tempore quam istuc, aut nostras in oras cogitare. Itaque aut contra sultanum Aegypti Regem, aut contra Sophim Regem Armeniae, putamus illum suos exercitus moturum, ut eos, a quibus fere singulis annis premitur, prius aggrediatur atque opprimat: quibus integris nullum tibi, nullum Christianae reipublicae periculum impendere magnopere arbitramur: nam nisi illos, quos habet hostes paratissimos atque audacissimos, & quibuscum bello fere est semper implicitus, antea vel devicerit, vel debilitavit, vel inducias cum iis inierit, vires suas in nos atque furorrem exercere satis commode profecto non poterit. Tibi tamen sumus auctor, insulam, ut istam atque oppidum, quod tanquam in ore atque in faucibus est nostrorum hostium commeatibus, apparatu reliquo rebusque omnibus ad repellendum & ad sustinendum bellum idoneis jam nunc fulcias, teque ante compares atque praemunias, ne imparatus offendi possis: neque tamen recusamus, quin si acciderit, ut te Turca velit aggredi, omnes nostras opes tibi praesto futuras putes; volumus enim te scire, nos pro collegio isto bene de re Romana optime de re Christiana merito, omni tempore omnia, pro tua vero & salute & dignitate, uti & prudentis hominis & optimi fortissimique viri & nobis amicissimi plurima atque maxima esse facturum. Itaque bono animo esto, valetudinemque tuam cura, nosque, ut facis dilige, sicut te scis a nobis & amari & fieri plurimi. Dat. XI. kal. septembris MDXXVI. pontificatus nostri anno IV. Roma.

Non aberravit a coniectura Pontifex; siquidem Selimus post necatum superiori anno Aladolum Tauri & Antitauri Regem, illius filium, qui ad Campsonem Aegypti Syriaeque Regem Sophi Persae foedere junctum perfugerat, infecutus, ac Tauri jugis superatis, in Syriam irrupit, ipsisque kalendis septembris castris positus ad Singam annem non procul ab Aleppo

Explo- randis e- jus confi- lia nava- ta a Pont. opera.

Conful- tum Rho- dorum principi ut se ad- verus il- lum mu- niat.

Promissa illi auxi- lia ponti- ficia.

LVI.

Selymi in Sultanum Aegypti- um expeditio.

Syria Turcico adjecta imperio.
Frustra a Selymo tentata Rhodus.

sultanum ejusque mamaluchos prælio fudit prodicione Caierei præfecti Aleppi & Comagenes provinciæ, qui in medio pugnae ardore defecit, vertitque in Campsonem arma, adeo ut infelix Rex excussus equo conculcatufque interierit: qua victoria parta Selimus Syriam Turcico adjecit imperio, ac deinde ad Ægyptum invadendam terrestrem exercitum promovit: illius vero classis centum & quinquaginta longarum navium confecto Syriaco bello ad tentandam Rhodum, si qua se daret occasio, adnavigavit, ac decimoquinto octobris die ante portum comparuit, magnumque incussit terrorem, quatumvis barbaricis concentibus perfreret ad Syriacos triumphos denuntiantes; ac tum nil aliud hostile fecerit, cum Rhodiorum princeps ad comprimendos Turcicos impetus strenue se accinxisset.

LVII.

Hi porro Selimi progressus maximam universo imperio Christiano injecere formidinem, adeo ut Pontifex sustentandæ rei Christianæ percupidus, universos Reges ad expedienda arma præmonuerit, ne intestinis discordiis distracti sub ferocientis recentis victoria tyranni vicumberent: de quo ad Cardinalem Ximenium Hispanæ regiæ procuratorem, quem in Africa cladem accepisse diximus, hæc scripsit (a).

(a) Apud Bomb. l. 13. ep. 29. Pontificiæ ad Card. Ximenium literæ.

Auxit statim dolorem nostrum atque molestiam Turcarum Regis contra sultanum Egypti Regem recens mirificaque victoria, de qua & arbitramur te cognovisse, & ipsi his diebus cognovimus, tum ejusdem Regis ducentarum longarum navium classis, quam illum habere paratam dicunt, qui illinc veniunt: sed hæc Dominus moderabitur. Te autem etiam atque etiam hortamur, ut quando hoc tuo parando mittendoque exercitu magna tua diligentia, majore impensa confecto, maximam verissimamque gloriam apud omnes homines optimi fortissimique principis, apud nosque inprimis, tibi ipse comparavisti, magis etiam ad eosdem hostes opprimendos & prostigandos, remque publicam Christianam juvandam pro virili tua iterum atque sæpius te accendas, & pares: atque in hac quidem causa dignum te, dignum tua virtute, dignum etiam autoritate, quam tibi respublica dat animum quid dicam sumas, qui tantam jam rem egeris? sed tamen illum ipsum quem sumpsisti multo antea magnum, & fortem animum vel retineas diutissime, vel augeas: nam quod ad insequentem annum attinet, esse nobis exploratum potest, vere in toto mare nostrum omne Turcarum classibus plenum

fore. Itaque nos neque desistimus reliquos Christianos principes magnopere hortari, ut se ad capeffendum contra Turcas bellum in tempore comparent, neque si quid erit, in quo juvare ipsi causam tam sanctam bonisque omnibus tam expertam possimus, nos id sumus libentissime jam nunc si expediat præstaturi, modo unum omnes sentiant, unum sibi & tentandum & conandum & perficiendum putent. Sed ut ad te exercitumque tuum redeamus; & dolemus tuas cogitationes atque conatus in communem utilitatem susceptos non multum profuisse, & lætamur tui te studii & voluntatis hoc accepto incommodo nihil remississe. Datum IV. non. novembris anno IV. Roma.

Solicitatus ad excitandas in Turcicam Hispaniæ vires.

Retulisse postea Ximenium de Afris Turcisque victoriam in Tremesenio regno ex apostolico decreto inferius visurum. Cæterum Selimus Turcarum Imperator, extremo superiori anno cum prædictam in Ægyptum expeditionem conficere decrevisset, ne distraheretur ab Hungaro, pacem ab eo petierat (b): Turcicam vero ingravescentem potentiam veritus Pontifex, Wladislaum monuit, ne pacem induciatve cum Selimo perageret, qui subactis orientalibus provinciis omnes impetus in Pannoniam converfurus esset.

LVIII.

Wladislaum Pannoniæ Bohemiæque Regi.

Lectis tuis ad nos literis, quibus cum literis erat exemplum earum literarum quas Turcarum Rex de pace tecum faciendâ aut saltem de induciis statuendis ad te scripserat; quibus me literis super ea re consulis perisque a nobis, velimus quid tibi agendum sit mature constituere, ad teque perscribere: visum est nobis faciendum ut adhibitis statim nostris fratribus ecclesiæ Romanæ Cardinalibus tanta de re inter nos sententiæ dicerentur: quod cum esset agitarum, tandem omnium consilio atque sententiâ decrevimus ad te scribi, oportere nullo ut pacto non solum pacem, sed ne inducias quidem ullas cum Turcarum Rege faceres, ne tuam illi fidem, qui nulla fide obstringitur, obligares, neve causam dares eo fœdere perpetuis nostris hostibus rem Christianam publicam commodius atque facilius perturbandi: non enim Rex pacem tecum vult ullius boni causa, sed tantummodo te ut consopiat quiescereque faciat, dum ipse cæteros suos hostes expugnet; ut poltea ab iis, qui ei nunc imminent hostibus, securus & fortior robustiorque factus, te tuaque regna cum prima rei bene gerendæ occasione aggrediatur, atque opprimat.

Præmonitus Ungarus ne inducias cum Turca inerat.

Quamobrem non te quidem pax ista tutum

LIX.

tum a Turcis reddet, oriumque tibi comparabit, sed te quidem ipse primum tuæque regna ea pace inita, deinde etiam Christianam rempublicam opportuniorem illi obiciis ad debellandum, & quasi de manu, quantum in te est, trades: quod quam tibi committendum sit status ipse, ac puto statues ex tua majorumque tuorum dignitate. Verumtamen quoniam exploratum nobis est, sine nostro, cæterorumque Christianorum Regum & virorum principum auxilio non posse te a Turcarum imperu regna tua tueri, atque defendere, externis præsertim, intestinisque bellis defessa jam prope ac debilitata, dedimus Regibus singulis & principibus literas, quibus per vim diligentiissime ab iis, te, ut pecunia una nobiscum jurarent: quod eos omnes libenter facturos putamus: quare bono animo esto, &c. Dat. VI. kal. februarii MDXVI. pontificatus nostri anno III. Florentia.

LX. Promissa a Gallo Rege in Turcas auxilia.

Tum Pontifex cæteros Christianos Reges est adhortatus, ut fœdera cum Hungaro Rege adversus Turcas, a quibus de pace rogatus erat inirent: cumque a propinquo Francorum Rege perhumanum responsum accepisset, nimirum apostolicis se jussis obtemperaturum, viresque omnes in tuenda religione impensurum, in spem maximam adductus est, ut Christiani principes valida auxilia submissuri essent, idque Vespriemensi episcopo significavit (a): tum ad Dalmaticas arces communiendas annonam ex Sibiricensi penu subministravit.

(a) Ib. ep. 27.

Episcopo Vespriemensi.

Cum intelleximus Turcarum Regem ab Wladislaum Pannoniæ Bohemiæque Rege per legatum suum petere, ut vel pacem secum vel inducias triennales conficeret; de fratrum nostrorum ecclesiæ Romanæ Cardinalium sententiâ dedimus ad eum literas, quibus ab eo magnopere petimus, nihil eorum quæ postulabantur, faceret, neque se cum hoste suo nostroque ulla conditione conjungeret. Polliciti ei sumus, nimirum Wladislaum Hungariæ Bohemiæque Regi duros nos operam, ut communi Regum omnium & principum Christianorum pecuniæ collatione jureretur, ut se suosque populos tueri atque propellere hostem possit. Scripsimusque ad singulos ea de re diligentissime; quorum qui vicinus nobis erat Franciscus Gallorum Rex nobis amantissime rescripsit omnia quæ vellemus libentissime se facturum. Itaque confidemus, ut maxime opus est, ita fore, reliquosque Reges omnes idem responsuros, idemque facturos: quod cum erit ab ipsis confectum, omnem illorum stipem nostram cum stipe quanta maxima fieri poterit, per nostros homines magnis itineribus isto mit-

Ungari certiores facti non defutura illis impendia.

remus. Quibus de rebus omnibus te certiorrem facere volumus, ut spem haberes, Wladislaum Regem & ipsum & ejus populos non solum qua se tueri, sed etiam qua, si volent offendere hostem possint, propediem habituros. Dum hæc autem interea comparantur, si tibi ad tuenda auxiliisque munienda Illyrici municipia operæ pretium erit commeatu, is quem in oppido Sibirico Gilius Corronensis nostro nomine asserendum reliquit, permittimus tibi, ut eo universo, quemadmodum tibi videbitur, sic utare. Hortamur autem te, ut studium diligentiamque tuam, curam, laborem animique tui fortitudinem nobis plane jam vel omnibus potius hominibus cognitam iis in rebus administrandis ita exerceas, ut quod speramus reipublicæ Christianæ dignitas per te retineatur, & tui gloria nominis augeatur, & tibi ipsi magis magisque debeamus. Dat. XVII. kal. martias anno III. Florentia.

LXI.

Percusserat anno superiori fœdus armorum cum Maximiliano Cæsare & Sigismundo fratre Poloniæ Rege Wladislaus adversus Turcas, suspensique erant expectatione florentissimæ alicujus expeditionis omnium animi, cum illius obitus Christianas spes attrivit. Non illum modo Hungaria maximas posthac passuras calamitates planxit, verum etiam deflevit Roma, in qua peractos illi funebres honores & sacra mysteria pro salute illius animæ peracta enarrat Paris de Grassis: Dies, inquit, mercurii quarta junii fuerat per sanctissimum dominum nostrum ac per consistorium designata pro sessione concilii, sed aliis de causis, ut modo dicam, prorogata ad mensem octobris. Ne autem dies ipsa vacua pertranseat, fuit designata promissa exequiali bonæ memoriæ Wladislai Regis Hungariæ nuper defuncti, qui etiam in testamento suo Pontificem Romanum ac ecclesiâ Romanam reliquit ad defensionem filii, & quodam modo pro exequitore testamenti sui.

Wladislaus Rex ex humanis sublatu.

Pontificiæ clientelæ ab eo filiis commendatus.

Successit in Pannoniæ ac Bohemiæ regnis Wladislaus Ludovicus ejus filius ob ætatem gerendo regno non idoneus: quem Leo consolatoriis literis (b) erigere conatus paterna omnia officia ei spondit.

LXII.

Ludovico Pannoniæ Bohemiæque Regi puero.

Ex his literis Thomæ Cardinalis Strigoniensis legati intelleximus, Wladislaum Pannoniæ Bohemiæque Regem patrem tuum magno cum illorum populorum mœrore & luctu vivere defuisse: quo sane nuntio vehementer sumus perturbati, magnumque, ut debuimus, cepimus dolorem ex amantissimi nostri prudentissimique Regis morte, præsertim tam alieno reipublicæ Christianæ

(b) Extr. apud Bomb. l. 1. ep. 13.

Consolatoris ad Lud. Regem Pontificis lit.

tempore; existimamusque te quidem primum, qui in tam tenera aetate patrum tuum maximum clarissimumque virum amisti, reliquos deinde istorum regnorum viros principes, regna, denique ipsa, & populos magno esse & presidio & ornamento spoliatos, remque hanc publicam benevolentissimi in se animi Rege fidelissima societate maximis auxiliis coextincto plane carere. Verum cum eisdem literis certiores simus facti, regnorum te istorum a patre tuo heredem fuisse institutum, cuius indoles egregium jam specimen, magnamque excellentis virtutis spem praebeat, statuimus nobis a luctu atque molestia esse temperandum, Deumque optimum maximum rogandum, ut & illum mortali exurum corpore, terrenisque compagibus caelestem in patriam inter beatissimas fortium optimorumque virorum & sanctissimorum hominum animas coventurumque recipiat: & ut te cui quidem plane puero duo regna maxima iure, recteque obrigerunt, tantum polle bonis studiis optimisque artibus velit, ut expectationem de te nostram tuorumque populorum vota equare atque implere facile possis, evadasque in eum Regem, qui quidem in timore Domini eruditus, omnibus Christianis populis atque gentibus multum gloriae multumque roboris sis allaturus: quod profecto animo liberrimo & facimus iam, & sepe in posterum faciemus, speramusque fore, ut nos pro te pie se atque suppliciter precantem Dominus audiat. Et quoniam idem legatus scripsit ad nos, patrem tuum extremo vite suae tempore nobis te commendavisse; omnes nostras opes, omnem auctoritatem ad te fovendum ornandumque pollicemur, teque iam in charissimi nobis filii locum agnoscimus atque recipimus, Sc. Dat. pridie non. aprilis MDXVI. pontificatus nostri anno IV. Roma.

LXIII.
Missus in
Ungar.
Regibus
archiep.

Legavit ad eundem Regem Pontifex Robertum archiepiscopum Reginum; ut una cum Thoma Cardinale Strigonienfi optima suggereret consilia, Hungaricamque rem pontificio nomine administraret; de quo Sigismundum Regem Poloniae fecit certiores, nepotemque diligentissime illi commendavit.

Sivismundo Poloniae Regi.
Cum Vladislai Pannoniae Bohemiaeque Regis fratris tui mors, eiusque filii Ludovici nimis tenera ad perfrenda opera duorum regnorum aetas aliquot nos dies merentes suspensisque habuisset; de fratrum nostrorum ecclesiae Romanae Cardinalium sententia, Robertum archiepiscopum Reginum designatum familiarem nostrum, quem propter familiae splendorem, & singularem ipsius doctrinam atque virtutem ita

complectimur, ut sit nobis plane charissimus, legavimus: quem illuc quam celerime mitteremus, ut esset qui una cum Cardinali Strigonienfi, Regi puero, nostro nomine adesset, atque ad pacem & orium eius regni procurandum auctoritatem adderet nostram, ut quantum pro tempore possent, puerum, quem quidem pater extremo vite suae tempore diligentissime amantissimisque verbis commendaverat, ut pueri regnum ornarent, atque protegeremus: volumus enim omnes homines intelligere, fratrem nos tuum, fortem virum & prudentem, ac religione praeditum hominem cum fruentem vitam dilexisse, tum eius commendationem morientis non neglexisse, regnorumque illorum, & nationum fortissimarum & bene de re Christiana meritaram quam debuimus curam & rationem habuisse, Sc. Vale. Dat. III. idus aprilis pontificatus nostri anno IV. Roma.

Moniti
Ungari
ut re-
gnum
tueantur.
(a) Ib. ep.
5.

Asserenda publicae paci, continendisque in Ludovici impuberis aetate atque obsequio principibus ac populis navavit studiose operam idem Cardinalis Strigonienfis, celebratque sunt ordinum regni Hungarici conventus sine ulla diffensione, Turcique pacem antea ab Vladislao petitam iterum a Ludovico petierunt: de quibus idem Cardinalis legatus Pontificem consuluit, num ea conficienda foret. At Leo, quem universos Christianos Reges in bellum adversus Turcas educere meditantem, ejusmodique pacem Vladislao disfluadentem vidimus, adhibitis in consilium Cardinalibus iterum pacem dissuasit (b) Christianorum Regum subsidia rursus pollicitus: illam enim graviora discrimina parituram, quam Turca hostili animo posceret, quo nimirum, proterito in oriente sultano, crudelius inde bellum in Hungaros intenderet.

LXIV.
Peitum a
Pont.
consilium
an pax
cum Tur-
ca admit-
tenda sit.

(b) Ib. ep.
1.

Thome Cardinali Strigonienfi.
Lectis tuis literis quas binas uno tempore accepimus, alteris ad decimum, alteris sexto kal. junias datis, statim fratres nostros ecclesiae Romanae Cardinales adhibuimus, ut una quid tibi ad illas respondere nos oporteret mature consuleremus. Itaque de communi nostro omnium sententia tibi respondemus; utemur autem ordine, ad priorem scilicet epistolam prius, gratissimum nobis accidisse, quod in

con-

conventu Pannonico nuper habito omnia tranquille atque pacate confecta transiit: nam cum proxime propter recentem Vladislai Regis mortem imbecillamque Ludovici eius filii ad regendos populos aetatem, ne turbae seditionesque inter istos principes existerent, magnopere timuissemus, nunc cum res aliter ceciderit, jamque omnia per vos & prudentem & temperate administrantem, magna certe voluptate tua nos litera affecerunt; valde enim fore credimus, ut si vos, nempe Hungariae proceres, in tractandis regnorum istorum explicandisque negotiis idem atque unum omnes respiciaris, magna cum pacis & quietis, tum dignitatis & commodorum incrementa publice atque privatim vestris rebus sint accessura: pacis enim atque concordiae cupidus, & retinentes protegit augetque pacificus & mitissimus Dominus. Quare eo de consensu & voluntate maximis vos singulos & studiis prosequimur & laudibus. Hortamur autem ut in instituendo Rege puero ataque illa tenera & floctenda & dirigenda eundem consensum, eandem curam adhibeatis quoad Rex se atque sua regere per aetatem possit: nam ut arborum semina dum pusilla sunt palis indigent, quibus nitantur, ne ventis & tempestatibus incurvescant, obliquitatemque ducant crescentia; sic puerorum ingenii moderatore opus est, & magistro, qui ea regat atque contineat ne flecti in vitia malaque artes possint, ut quas tenera omnis & infirma aetas pronos maximeque lubricos lapsus habet.

Solicitati
proceres
Ungari
ad mutu-
am con-
cordiam.

LXV.

Dissuasit
pax.

Rescripsimus ad priorem epistolam; nunc ad postremam venimus, qua nos de adventu ad vos Turcarum Regis legati certiores facis, induciarum cum Rege tuo conficiendarum causa, consiliunque requiris nostrum, ut quid vobis faciendum sit scire possis: quod quidem nullum habemus tibi quod demus praeter illud de quo ad te non unis literis scripsimus, quod idem nunc scribimus, nobis scilicet eandem esse mentem eundem animum, qui antea fuit, quique semper est futurus: cupimus enim, ut debemus, ne cum perpetuis nostris hostibus ulli Reges nostri, ulla imperia se conjungant: qui non id postulant, propterea quod pacem & orium velint, cum nihil nisi bella meditentur vel quod ullo vos commodo affici non aegerime molestissimeque fiant, quorum oppidationemque ipsas inducias flagitantes depopulantur & poterunt; sed ut a vobis populisque istis bellicosissimis atque fortissimis securi tantisper sint, dum vel alia quae sibi cordi sunt, explicent, aliosque Reges opprimant, vel sibi opes comparant, ad vos postea, quibus maxime inhiant, va-

lidis integrisque viribus aggrediendos planeque conficiendos. Itaque non possumus assentiri iis conditionibus, quas in vestras cervices atque perniciem credimus reversuras. Eam ob rem, ut scis, diligentissime ad omnes Christianos Reges non semel scripsimus, multisque precibus contendimus ab eis, ut Regi regniisque istis ad hostium conatus repellendos una nobiscum opem atque suppetias ferant: id etsi serius sit, quam volumus, quamque decebat; futurum tamen in tempore confidimus. Sc. Dat. VIII. kal. quintiles MDXVI. pontificatus nostri anno IV. Roma.

Promissa
Regum
Christia-
norum
auxilia.

LXVI.

Armatus pacem orabat Turca; licet enim in Syria fulminaret, confinis tamen Pannoniae praefectos maximis instructos copiis imposuerat, qui continuis hostilibus impressionibus Dalmatiam & Croaticam adeo atterebant, ut ii populi oratorem decreverint, qui ad Pontificem & Cardinales intercifa iuspiris oratione per sacra omnia obtestatus est, ut laborantibus opitularentur, Christianosque Reges ad mittenda auxilia concitarent: in eas enim angustias adductos, ut penuria pressi in Turcicam servitutem se tradere pene cogentur: quibus lamentis commotus Pontifex, quem iam ante Gallorum Regem adhortatum esse diximus, ut Dalmatis Croaticisque stipendia submitteret, novis stimulis incitavit (a), ut eos populos Gallicis opibus juvaret; docuitque Illyricis arcibus in Turcarum potestatem redactis, infideles quasi perfractis repagulis, everitque Christiani imperii munimentis, in Italiam irrupturos, maximumque inde dedecus omnibus Christianis Regibus, quos certiores de his fecit, adhaerurum.

Dalmatia
& Turcis
vexata.

(a) Apud
eund.
B. m. l.
12. ep. 24.

Francisco Gallorum Regi.

LXVII.

Binas jam ad te literas dedimus; quibus te literis simus cohortari, ut fessis atque labantibus Pannoniae rebus propter assiduam in Dalmatas Turcarum impressionem diuturnaque nimis bella, pecuniae auxilio nobiscum & cum ceteris nostris Regibus pro tua liberalitate succurreres; & quoniam ea res magne sane diligentiae celeritatisque indigebat, commouimus in primis te, ut quae tibi agenda esse ea de causa putares, ageres, efficeresque quamprimum, neque committeres ut elapsa rei bene gerendae occasione, quae quidem erat perbrevis, tueri postea ab audacissimis hostibus nostris regnum illud cum velles, non posses. Eas ad literas postulatamque nostra quod te dignum erat rescripsisti, te scilicet velle facere quae proponebantur; itaque ei te rei pro tua portione non defuturum: quod quidem statim nos Regi Pannoniae principibusque illius regni viris significavimus, ac-

Monitus
Gallorum
Rex ut iis
subsidia
ferat.

ci-

ciditque eis omnibus plane gratissimum: verum cum novissime per literas episcopi Vespriensis praefecti Croatiae, Pannoniaeque proregis optimi atque fortissimi viri certiores facti sumus, ipsam quidem in exigua spe esse posse, se ulterius Turcarum vim atque imperum sustinere; ipsius autem episcopi vicarius coram nobis & coram nostris fratribus ecclesiae Romanae Cardinalibus prostratus ante nostros pedes, illorumque genibus advolutus flens, fidemque nostram atque omnium Christianorum Regum implorans, obtestansque Deum & homines, egerit, ne regnum illud, quod quidem adhuc hostium gladiis nostris a iugulis atque cervicibus semper repulit, in perditum nostra ignavia atque segnitia sineveremus; oppidorum enim eorum, quae a Turcis hoc tempore obsiderentur premerenturque, modisque omnibus Jaisae Timinii Clisi Scardonae eam naturam esse, cum propter portus quos habent maximos atque rutissimos, tum propter materiam ad nares edificandas idoneam, qua abundarent, demum etiam propter ipsorum situs atque positus in Pannoniae atque Italiae opportunos imminentesque, ut uno eorum aliquo in Turcarum potestatem redacto, Pannonia quidem ipsa se tueri nullo modo possit: Italia autem ora, quae ad mare Adriaticum est, noctis inuisa navigatione eorum classibus pateat, quibus diripi atque incendi possit.

Insignes arcus a Turcis oblatione premi.

LXVIII.

Haec itaque cum ita sese haberent; de eorumdem fratrum nostrorum sententia statuimus ad te scribere, teque hortari & rogare, ut quamprimum, quamque celerime saltem quindecies mille nummum auro ad nos mitteres, qui una cum nostris alteris totidem illuc transmitterentur, quibus se opibus illa municipia communirent, ne nostris hostibus sese dedere fame, ac rerum omnium egestate atque inopia pressi se magno cum nostro inquam reliquorumque Regum nostrorum dedecore & ignominia cogentur, &c. Dat. idibus maiis MDXVI. pontificatus nostri anno IV. Roma.

LXIX.

(a) L. i. Leon. & alior. Pont. p. 147. Dalmatiae in extremam parte desperationem adacti.

Extant eodem argumento in pontificiis regestis literae (a) ad Sigismundum Regem Poloniae datae, quem una cum Pontifice tutorem Ludovici ab Wladislao ipsius fratre renuntiatum diximus, in quibus addit Leo, Dalmatas & Croatas sibi suisque fortunis iam penne desperantes palam professos esse, ab Apostolicae sedis ac Pannoniae Regis obedientia ad Turcas defecturos, nisi vel Pontifex, vel Hungarus Rex, vel quivis alius princeps Christianus opportuna auxilia submitterent: adjecit etiam preces Leo, ut cum Ludovicus tuendis iis provinciis impar

futurus esset, earum patrocinium forti animo susciperet.

Charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Poloniae Regi illustri.

Non sine magna commiseratione ac incredibili cordis atque animi nostri dolore nos ac venerabiles fratres nostri S. R. E. Cardinales audivimus quae dilectus filius Thomas Nigro notarius noster ac venerabilis fratris nostri Petri episcopi Vespriensis Dalmatiae & Croatiae bani, seu viceregis, & ab eo nuntius ad nos nuper destinatus, nobis & eisdem Cardinalibus in secreto nostro consistorio, praesentibus aliquot etiam Regum Christianorum oratoribus longa & copiosa oratione percensuit, inter alia deplorans incursionem, excidia vastationes ac verum & personarum miserandas direptiones, & asportationes in Dalmatia & Croatiae finibus per servissimos Turcas hostes nostros proxime factas in maximum totius Christiani nominis opprobrium, deducit, atque ludibrium, ipsiusque Christi salvatoris nostri vilipendium; quae iam intra paucos menses multo saepius acciderint quamplurimum annorum spatio antea fieri consueverant, incolae, comites, barones, & alii dictorum provinciarum nobiles, causam & culpam omnes in Hungaros reuicentes; quia certum fœdus cum Turcarum tyranno iniisse dicuntur, quod equidem vix credere possumus; ac se a dictis Hungaris proditos fuisse conqueverentes, ad tantam devenisse dicuntur desperationem, ut dicto episcopo & bano palam protestati fuerint, nisi per charissimum in Christo filium nostrum Ludovicum Hungariae Regem illustrem, vel per nos & hanc sanctam sedem, vel illum Regem ac principem, seu potentatum Christianum de opportuno auxilio, tutela, & defensione sibi provisum fuerit, se non solum a dicti Ludovici Regis, sed a nostra & dictae sedis obedientia & devotione deserturos, & cum dicto Turcarum tyranno fœdus aliquod etiam inituros, illicque annuum tributum, si necesse fuerit, pensuros, ac in qualibet Christianorum regna & loca liberum transitum non ulterius denegaturos fore; ipsumque episcopum & banum ad similem nobis quoque & dictae sedi nomine ipsorum & dicti episcopi novam facientes protestationem compulerint.

Denuntiavit se Turcis dedituros nisi ferantur iis suppetiam.

LXX.

Polonus ut subveniat sollicitatus.

Sane omnia licet maiestati tuae nota compertaque esse non dubitemus, ac pro certissimo nobis ipsis persuademus, eam semper meditari & optime scire, quod ipse est officium, pariterque sint circa custodiam & defensionem universae quidem Christianitatis, praecipue vero regni Hungariae, cum ipse Regis patruus sit, eique a clara memoriae Ladislao Hungariae Regi fra-

tri suo Germano, ac dilecti Regis genitore non solum tutor, sed etiam pater relictus fuerit, quia tamen idem Ladislaus Rex nos etiam & dictam sedem dicti Regis tutores in ultima voluntate sua reliquit, nobisque eius ac ipsius regnum multis cum lacrymis moriens commendavit; ultra pastoralis officii nostri commune debitum ad nos pertinere ac spectare duximus, eandem maiestatem tuam mouere atque hortari, ut oculos aperiat; quia Judas ipse non dormit, sed aditum ad nos continue rimatur & explorat, illiusque diversas insidias & nefandos conatus, dum pro negotio licet praevenerit nitatur, ne si fractis clausuris in dictum regnum Hungariae, vel quascunque alias Christianorum provincias irruerit, non modo illis terrorem incutiet, sed etiam damnum & strages inferat, pedemque ibi fortius figat, quam ut inde totius Christianitatis viribus possit expelli; quod ut anxie timeamus ac formidemus, non antiquorum modo, sed nostrorum quoque temporum ratio nos admonet.

LXXI.

Non de Dalmatia tantum sed etiam Hungariae agi.

Celsitudinem igitur tuam, quam ingenii & prudentiae aliarumque maximarum virtutum donis insignivimus Altissimum, & cuius potentia & auctoritas plurimum valet, sedulo monemus, hortamur, ac per viscera misericordiae Dei nostri, de cuius fide agitur, obnixè rogamus, ut pro solita sua & praedecessorum suorum erga orthodoxam fidem, pro qua tot ac tam memorabilia gessit, pietate erga nos & hanc sanctam sedem, in qua permissione divina sedemus, devotione, periculum, in quo non solum Dalmatia & Croatia, sed totum etiam regnum Hungariae, ac vicina illi provinciae, & demum tota Christianitas vertitur, diligenter considerare, ac modum & rationem inire, ac excogitare velit, quibus Dalmatiae & Croatiae provinciae huiusmodi, quas totius Christianitatis fauces & firmissima propugnacula esse videmus, opportuno auxilio & defensione provideatur ipsas, si opus fuerit, & dictus Ludovicus Rex impeditus & occupatus id facere non poterit, omnem tutelam & protectionem sumendo, illisque suppetias necessarias opportune subministrando. Nos certe quantum, in nobis erit, & tenues vires nostrae valere poterunt, in hoc, caterisque Christianae republicae salutis concernentibus, nihil omnino praetermissuri sumus, non solum nostras universas res, sed ipsam quoque curam nostram commisi defensione & salute dare & effundere parati, ac etiam cupidi, prout eadem maiestas tua ex eodem Thoma copiosius intelligit. Et sane ad eam nostrum etiam

nuntium & commissarium propterea duximus destinandum, ut si necesse fuerit, ab ipso, tanquam vero & oculato discriminum & periculorum imminentium teste, singula diligentius percontari & scire possis, cum eadem maiestas tua non secus ac si nos ipsos coram loquentes audiret, integram circa praemissa fidem praestabit; & cum periculum sit in mora, celerem speratamque eidem expeditionem dabit. Dat. &c.

Non diu firma stetit concordia, quam vigere inter Pannoniae proceres Thomas Cardinalis ad Pontificem scripserat (a); nam florentissimum illud regnum civilibus discordiis afflictum fuisse refert Jodocus (b): Fuere, inquit, plurima apud Hungaros factiones, atque suo quisque (uti sit dum princeps puer est) consilio usus in rempublicam advertit. Horribile est referre quam cito regnum illud nulli in orbe secundum opibus armisque potens splendorem suum exuerit, atque ex nuper domestica & paulo post etiam a Turcis accepta clade vis dum respirans, variis intricatum fuerit factionibus. Tantis vero malis mederi non potuit Sigismundus Poloniae Rex, cum Moscoviticis Tartaricisque bellis implicatus teneretur, adeo ut a Tauricano Caesare quem socium in Moscovitas sibi acceperat, Russia, Podolia, atque Hungariae pars ferro flammaque fuerint evastatae improvisa excursionem dum a barbaro foederato nil hostile metueretur: supra triginta millia illos fuisse, & in quatuor agmina divisos irrupisse, & supra quinquaginta Christianorum millia abduxisse in servitutem luget idem author sic inquit (c): Feruntur in eo exercitu barbarorum supra triginta millia fuisse hostes. Penetrata Russia, haud longe a Buthio oppido castra posuere: deinde, uti barbaris mos est, per cohortes destinatas universam provinciam igne ferroque vastarunt, hominum pecorumque praedam egerunt, ut omnes dato die ad castra semper cum spoliis redirent. His eruptionibus plebsque districtus & oppida in cineres verterunt. Superato Tyra amne ad Hunnorum usque montes spolia legerunt. Exulte sunt hac eruptione velle Pannonum imperio subiectae, quod in hominum memoria accidisse non constat. Ceterum hostes tanta in Christianos crudelitate usi, quanta victoribus barbaris placuit: homines pecoraque iuxta abegerunt: matronas puellasque nobiles ad libidinem ac voluptatem rapuerunt. Feruntur supra quinquaginta millia hominum runc abacta praeter eos, quos tenera aetas atque annosa senectus ad iter haud idoneos fecerat. Ex his in frustra concisi, alii capite truncati: praeterea plerique inter fugientium

LXXII.

(a) Apud Bemb. l. 13. ep. 1.

(b) Jodocus in Sigismundo. Hungari in gravissimas defensiones prolapsi.

Tartarorum Praecopensem irruptionem in Poloniam.

(c) Id. ibid.

Russiae vastata.

Christiani supra quinquaginta millia in servitutem abacti.

dum exanimis relictis fuere. O infortunata hominum aetas. O misera tanto Christianorum sanguine resperfa clades.

LXXIII. (a) Id. ib. Hæc autem mala divinæ iræ tribuit (a): Tam negligentia, inquit, in ruendis rebus quam populi peccatis merentibus iusta Dei ira, quæ ad sui vindictam tardius graditur, permissa creduntur: nam postquam nuper res aliquantulum feliciores esse ceperunt, in Deum ac religionem, timor refriguit * non modo divina aliquibus neglecta, sed etiam Dei religionisque hostes fovere in usu fuit. Hoc tempore [quod iam antea ceptum] Judæi magis in pretio habiti: vix teloneum aut vectigal ullum, cui non præferti, aut quod saltem invadere non cuperent, passim ea in re Judæis Christiani submissi; vix etiam ex magnatibus & ipsis reipublicæ primoribus aliquis, qui rem domesticam per Judæum non curaret, Judæis in Christianos imperium permitteret, atque citius quam Christianos ab injuria vel simulata eviperet. Recte itaque quod Deus quondam Hebræis minatus est, in hos convenit, quia videlicet Dei ac crucis hostes contra legem divinam ac canonum sanctiones foverent, & ipsi hostibus suis expositi prædæ in direptionem fierent.

Peccatis populi clades a scripta. refrixit

Præferantur a proceribus Judæi Christianis.

LXXIV.

(b) Leuncl. de bellis Moschor. Moschi a Tartaris profligati. Immissit deinde in Lituaniam Moscovita exercitum, sed strenue a Polono ad Starodubam victus (b) propulsatusque deinde ab ipso Basilio revocatus est ad depellendos Tartaros, qui glomeratis octuaginta equitum millibus in Moscoviam irrumpentes pervastabant agros ferro, & populando atque urendo tecta, commissa pugna victoriam retulere; in qua Moscovitarum viginti & eo amplius millia cecidisse, præter maximam multitudinem in servitute adductam, feruntur. Ita mutuis Polonorum Moscovitarumque bellis usi Christiani nominis hostes & Poloniam Moscoviamque depasti sunt; quos ad hæc mala Christianidelibus infligenda præstigiis afflatuque dæmonum impelli solitos narrat Jodocus (c): Habent, inquit, barbari in stellis atque lunæ motu uniuscujusque sortis indicia. Cæterum quando religionis sacerdotibus ex usu visum eruptiones parant, mox in ipso itinere primum obvium barbarum intorimunt; creptum cor igni ad hoc paratum iniiciunt: astant tunc religionis primores, & cordis quosdam saltus sudoresque suspiciunt; ex his aruspicum more secundam fortunam pollicentur: verum si cor unico saltu extra ignem profliverit, mali ominis & infortunati irineris apud barbaros est indicium; hisque semper auspiciis rebus suis bene vel male futurum pollicentur. Fecisse eos iterum affecto autumno excursions in Russiam prædæ superioris illecebra pellectos, ad-

(c) Jodoc. ubi sup. Tartari a demonibus ad irruptiones agendas impelli soliti.

Secundo in Russiam excursions sed propulsantur.

dit author; sed egregie a Polonis, qui ad subititos eventus se jam paraverant, repressos: at Basilius Moschovitarum ducem præteritis Tartarorum Tauricanorum irruptionibus male affectum positus superbis animis mentem ad pacem cum Polono redintegrandam flexisse: Maximilianum vero Cæsarem quamvis Italicis districtum bellis, ad ipsam conciliandam Sigismundum Herbertenium, qui postea de rebus Moscoviticis conscripsit commentarios, oratorem legasse: paucitque interjectis eadem historiæ finem imponit. Confectam (d) vero Polonos inter ac Moscovitas pacem, versaque in Tartaros Moscovitica arma visuri sumus.

(d) Leuncl. de Mosch. bellis.

Interea auxere superiora mala, atque hostibus fidei ad laceffendum Christianum imperium addidere audaciam gravissima alia duorum maximorum Regum, qui præcipui rei Christianæ defensores esse debuissent, nimirum Maximiliani Romanorum, ac Francisci Gallorum Regum diffidia; quamquam Pontifex omnem operam pro iis componendis collocavit: nam in primis, ne alia ex aliis bella in Italia oborirentur, potito jam Insularum rerum Gallo Rege, Helvetiorum, qui illius quietum statum convellere poterant, cum eo concordiam, ut nimirum Franciscus Italicis bellis liber tuendam adversus Turcas, qua de re plures ad eum literas scriptas videmus, rem Christianam susciperet, provexit: quo argumento ad Helvetios octo regionum (vulgo cantones vocant) extant hæc datæ literæ (e).

LXXV. Orta inter Gallos Regem & Maximilianum diffidia.

(e) Extr. apud Bem. l. 11. ep. 28.

Leo, &c. Speramus fore, ut vestra eadem cum Rege illo imita benevolentia & conjunctione admoniti reliqui nostri Reges ad communem pacem, quam velle omnes atque optare tanopere debemus, conciliandam, faciliores & lubentiores conveniant, eaque statuant, quæ ex usu dignitateque reipublicæ maximopere sint futura. Hortamur autem vos, amantissimeque commonefacimus in eam curam cogitationemque incumbatis, id enitami, ut reliqui etiam vestra nationis populi eandem pacem, idem fœdus conficiant conglutinentque, cum vobiscum quidem se suosque animos nedum ejusdem corporis partes atque membra contraria inter se pugnantiæque tendunt, esse existimationem apud omnes homines vestram, incredibili virtute partam imminuant, & opes ipsæ viresque vestre discretæ atque dissociatæ debilitentur; tum certe etiam cum Romana re atque nobiscum, ut quam ante hac Dei optimi maximi Ecclesiæ maiestatem contra labefactare illam, atque protervere impudenter aggressos, vestro sanguini non parcentes sepe numero protaxistis, eadem in posterum per discordiam diffi-

Helvetii plures Gallo conciliati.

Pontificis ad eos hortatio.

diffidiaque vestra nullam a suis hostibus offensionem, nullam insignem notam accipiat; vosque omnes & vestra natio universa tam præclara, tam fortis, tam semper huius certe imperii Romanorumque Pontificum studiosa consentiens secum ipsa, atque unanimis in eisdem studiis maneat: quæ quidem studia multum vobis dignitatis, multum autoritatis & pepererunt jam & sunt profecto, si neque in vestris inter vos sententiis, neque in huius reipublicæ observantia infirmis labantesque eritis, etiam deinceps paritura, &c. Dat. xvi. kal. martii anno 111. Florentia.

LXXVI.

Vocarent Helvetii illi in invidiam apud Pontificem Matthæum Cardinalem Sedunensem veterem Gallorum, qui jam ante Pisano schismati faverant, hostem ob defensam apostolicam maiestatem, quique factam cum Francisco Rege Helveticam pacem oderat, divulsisse a sociorum sententia sex alias Helvetiorum regiones. At Pontifex, qui omnes Helvetios mutuo amicitia nexu conjunctos cupiebat, ut tam eorum, quam Gallorum arma adversus Turcas verteret, Matthæum de publica pace disturbata perstrinxit (a) apostolicis literis, monuitque ut illi potius confirmandæ ex dignitatis, quam gerebat, officio operam navaret.

Sex Helvetiorum regiones a Gallorum societate divulsæ.

(a) Ib. ep. 29.

Matthæo Cardinali Sedunensi. Ceteriores nos per literas fecerunt Helvetiorum legati vicorum octo nobiscum federatorum, qui in oppido Bergenfi conveniant, se quo facilius nos communem omnium Christianorum concordiam inire, necessariamque in Turcas protectionem parare atque conficere possemus, suas cum Francisco Rege Gallorum similitates atque inimicitiam deposuisse, neque dubitare quin consentientes statim una cum ipsis futuri ea in re fuissent reliqui eorum fœderis socii, nisi tu eis impedimento fuisses, tuisque eos studiis a proposito retraxisses; deque eo graviter apud nos sunt conquesti, ut pote qui prævideant, si quæ optas quæque conaris effeceris, novos bellorum in Christiana reipublica motus, magna inter ipsorum societates diffidia, gravissimasque brevi tempore dissensiones futuras: quæ quidem nobis omnia incredibilem molestiam attulerunt, fortissima illius nationis consensum atque concordiam & Christianorum principum unanimum, præclarum illud ad bellum conspirationem summo jam pridem studio desiderantibus atque spectantibus. Quamobrem has ad te statim literas duximus dandas, quibus te commonefaceremus atque hortaremur, ab incepto desisteres, quietique potius & tranquillitati quam bellorum & discordiarum fovendis initiis incendendis-

Commo-nitus ne publicæ paci obli-vat.

que animis te dares, cogitaresque quam te deceat cum a nobis dissentire, atque in alia omnia discedere, quæ pro tua dignitate una nobiscum Romana reipublica curam sustines; tum Helvetiorum nationem tam egregiam, ex qua oriundus es, concordia præsertim cupidam velle dissociare atque dirimere: quod si tu vel privatus omnino vel alienus homo esses, deberes tamen & cum reipublica voluntate Romanique Pontificis studiis consociare studia & voluntatem tuam, & velle fortem præclaramque gentem illam & populos concordēs potius inter sese esse, quam bellis intestinis laborare; nihil est enim tam alienum a boni viri prudentisque hominis consiliis, quam quæ conjuncta pacis & benevolentia studiis præstat esse, ea cupere, dareque operam, ut bellis & dissensionibus conterantur.

LXXVII. Propositi tam illi quam sit indignum bella ale-re.

Cum & unus sis ex nostris fratribus ecclesiæ Romana Cardinalibus, & in Helvetiorum terra Helvetiis parentibus atque majoribus genitus, vide quam de te hominum opinionem sis excitaturus, cum & a nobis atque a reipublica dissentias, & ea tractes, quibus Helvetiorum natio, quæ te progeniit, a pace atque concordia ad arma seditionesque concitetur: quanquam id quidem etiam movere te plurimum debet, quod in ea universa rei Christianæ publicæ male consulis, quæ quidem maxime in Helvetiorum & inter se concordia & cum re Romana conjunctione, tanquam in optimo totius spei rerum bene gerendarum fundamento atque initio nititur. Neque a nobis illud quoque silebitur, amore erga te nostrum, quo te semper fraterne colimus, veteremque benevolentiam mereri, ut ne nostris conatibus, præsertim cum omnium Christianorum bono atque salute, conjunctis ad pacem oriumque tendentibus ire obviam statuas, adversariumque te pares: quod ne pergas facere, atque ut verborum Domini memor, qui pacem nobis discendens commendavit, pacem & concordiam nationis tuæ iniri ceptam ne impedias, per huiusce reipublicæ dignitatem, cuius esse propugnator in primis debes & consuesti, perque eam, qua Christianus os religionem abs te magnopere quæsumus & postulamus: id si feceris, & ipse tuorum in nos officiorum, & plurimorum neque sane levissimorum memoriam nunquam projiciemus, & dignitas tua principem apud nos curam locumque semper obrinebit, & facies quidem ex usu cum omnium hominum, tum tuorum maxime civium; sed certe atque in primis tuo. Dat. xvi. kalend. martii MDXVI. pontificatus nostri anno 111. Florentia.

Dissidii posthac Helvetii in duas factio-

Dicisti inde in duas factiones Helvetii

(a) Guicci. l. 12.

Franciscus Rex sua commoda Christi causae praefert. (b) Guicci. l. 12. Meditatur expeditionem Neapolitanam.

LXXIX.

(c) Id. ib. Immissus a Caesare in Longobardiam exercitus. (d) Guicci. l. 6. Cunctatione nimia profligatus. (e) Guicci. l. 12. Pet. Just. l. 11. Brixia Venetis dedita.

(f) Pet. Delph. l. 11. ep. 32.

nes fuere; quarum altera sub Francorum Rege, altera sub Austriacis stipendia fecit, ex qua discordia male composita, tum ex Zuingliana haeresi obtrita eorum vis & gloria obsolevit. Non deerant vero argumenta & rationes, quibus Matthaeus Cardinalis Sedunensis, qui postea assensit (a) Leo, ut Helvetios suarum partium sectatores Caesari Germano Hispanisque conjungeret: siquidem Galli non obsecundabant pontificiis votis in fuscipiendo adversus Turcas bello, sed Neapolitanum regnum Carolo postea inter Caesares V. ejus nominis nuncupato eripere moliebantur; nec aequum erat Pontificem externorum politicorum cupiditatibus commodisque inservire: quocirca deinceps ad Carolum ipsum studia deflexisse, nec Verulanum episcopum Gallis suspectum admodum ex Helvetica legatione, quantumvis id exposcerent, revocasse, tradit Guicciardinus (b): additque Franciscum Regem post Ferdinandi Regis Hispaniarum obitum invadendam Neapolis consilia Borbonio exercitus Gallici duce suscepisse; verum Germanicae in Insubriam irruptionis metu retardatum.

Nec frustra concepti erant ejusmodi metus; quandoquidem Maximilianus Hispano instructus auro quindecim Helvetiorum millia ex quinque regionum sociis condixit, conjunctisque quinque milibus equitum, a Matthaeo Cardinale Sedunensi sociatus in Insubriam irrupit (c), quo tempore Brixia a Venetis Gallisque ingenti obsidione premebatur. Non secutus autem est Cardinalis Ximenii Hispaniarum moderatoris consilium, inquit Gomezius (d), ut dimissa Asula Mediolanum Insubriae totius caput peteret, quo parto universa provincia esset potiturus; sed facta ab ipso in ea arce expugnanda longa mora, Galli (e), qui irruptionis illius timore perterriti, suisque diffisi viribus Mediolanum deserere cogitarant, collegere animos, extractoque bello Maximilianum in Germaniam se subducere coegerunt, ac Brixia pluribus a Veneto hostilibus impressionibus fatigata demum deditionem fecit: de qua Petrus Delphinus haec ad Jacobum priorem Opitergii scripsit (f): *Brixia tandem recepta est absque oppugnatione: idque nudius tertius hora tertia decima excepti sunt nostri in urbem magnis tripudiis, occurrente illis multitudine virorum atque mulierum. Petierunt ventam rebelles illis primarii flexis genibus coram clarissimo viro Andrea Gritto, quam de consensu senatus istius acceperunt, servatis, sibi facultatibus suis & fortunis omnibus. Hæc exceptus est diu expectatus nuntius ingenti totius civitatis*

lavitae significatione. Faveat Dominus ceptis, ut reliquiae tam gravis belli eodem tenore consumantur, &c. Ex monasterio S. Michaelis Murani die xxviii. maii MDXVI.

Cæterum in eo bello Pontifex, qui Romanorum Maximilianum ac Franciscum Francorum Reges hortabatur, ut compositis discordiis divini causam Numinis conjunctim defendendam adversus religionis hostes susciperent, in neutram partem inclinavit (g): quod permoleste tulit Gallus (h), quod nimirum arma ecclesiastica Gallicis non conjunxisset in Caesarem, atque ad illum venientem in Italiam legatum apostolicum misisset Bernardum Bibienam S. Mariae in porticu Cardinalem, qui res Austriacas Hispanaque in curia pontificia provehere consueverat. Missum autem eum fuisse ad procuranda sedis Apostolicæ Christianorumque omnium publica negotia ostendunt pontificia ad Jacobum Bannifium caesarem scribam literæ (i). Redintegrata demum pax est (k) medio augusto Noviduni inter Franciscum Galliae & Carolum Hispaniae Reges, ea praecipua conditione, ut Francisci filia in cunabulis adhuc vagiens cum dotalibus Neapolitani regni controversis juribus Carolo desponderetur; ac Navarra constituto temporis flexu vel restitueretur, vel eo elapso, Gallo Regi ad recuperandum id regnum armis juvare Navarrum liceret. Instituta praeterea de Maximiliano Caesare, Gallo, Venetoque inter se conciliandis, nec non Verona, quam Caesar ancipiti bello tuebatur, restituenda Venetis certis legibus actio (l): quibus sedatis bellis Maximilianus, qui assidue hortatibus a Pontifice urgebatur, ut tanquam Romanae ecclesiae & religionis Christianae praecipuus propugnator cruce signatam expeditionem adversus infideles, conficeret, rescripsit (m), proximo anno se omni amota excusatione Leonem & Cardinales patresque Lateranensis concilii adversus Turcas praeventes secuturum.

Non caruit autem intestino bello Pontifex; siquidem Franciscum Mariam Robureum Julii II. nepotem depulit Urbini principatu, quem in Laurentium suum ex fratre nepotem transfundendum decrevit; de quo scriptæ ad Urbinates extant hæc literæ (n).

Urbanatibus. Intellesimus vestris ex literis [id quod nobis pro ea qua urbem istam omni sumus benevolentia charitateque prosecuti, iucundissimum sane fuit] vos ad nostrum & hujus reipublicae imperium libenti animo rediisse. Equidem vos ea de re vehementer

Urbanatibus. Intellesimus vestris ex literis [id quod nobis pro ea qua urbem istam omni sumus benevolentia charitateque prosecuti, iucundissimum sane fuit] vos ad nostrum & hujus reipublicae imperium libenti animo rediisse. Equidem vos ea de re vehementer

LXXX.

(g) Guicci. l. 12. (h) Id. ib.

Composita pax inter Franciscum & Carolum V.

(i) Ext. Bem. l. 12. ep. 1. (k) Guicci. l. 11.

(l) Id. ib. Petr. Just. l. 11. Ferron. in Franc. Rege.

(m) Ext. ejus lit. in conc. sess. 12. LXXXI. Caesaris ad Pont. de bello Turcico gerendo responsum. Ortum inter Leonem & Urbinate bellum. (n) Ext. apud Bem. l. 12. ep. 26.

Laurentio Mediceo jussi Urbinates.

LXXXII.

(a) Guicci. l. 12.

Ob quas causas Urbinas exaudiverunt.

(b) Paris 10. 4. pag. 163. LXXXIII. Receptus a Leone ejus principatus.

ter laudamus, qui tempestatibus huc illuc diu jactati, post longos atque multos labores in reipublica pie optimaque matris sinum tanquam in portu conquiescere voluistis. Itaque municipium istud, vosque omnes in nostram curam atque fidem libentissime recipimus, dabimusque operam, ut in nostra erga vos tum benevolentia tum studio & diligentia secure pacateque degatis; atque aliquem ex intimis charissimisque nobis, perspectaque probitate & virtute virum propediem istuc mittamus ad vos non solum regendos, sed maxime etiam fovendos & omni pietate complectendos: neque interea vobis deerit Laurentii Medicis fratris nostri filii, vestri ducis industria, qui suis vos opibus amantissime tuebitur. Hortamur autem vos, ut quam vobis nuper Dominus in recuperanda hujus reipublica benevolentia mentem dedit, cum in posterum pietate, fide, studiisque vestris etiam augeatis. Dat. Kal. junii anno iv. Roma.

Non deerant justae deturbandi Roburei Urbinate ducatu causae, quas in judicaria adversus eum sententia expressisse refert Guicciardinus (a), objecisseque inter alia Leonem defectionem ab apostolicis imperiis; & militiam post accepta stipendia repudiasse: tum veterum criminum nempe trucidati Papiensis Cardinalis, insignisque ejus perfidiae, dum adversus patrum Julium II. cum Gallis hostibus pontificiis conjuravit memoriam repetiisse. Addit vero author, imminente ecclesiastico & Florentino exercitu Urbinates in deditionem venisse, ac Franciscum Mariam Pisaurum se recepisse, eamque urbem, quamvis milite praesidiario egregie munitam, tueri non ausum; sed ad marchionem Mantuanum se contulisse. Ita dierum quatuor flexu Urbini, Pisauri, & Senogalliae principatibus exutum: quibus contentanea refert Paris de Grassis (b).

Die mercurii quarta mensis junii hujus anni Pontifex novam habuit, quomodo Franciscus Maria olim dux Urbini, & Pisauri ac Senogalliae dominus ex ipsis locis aufugit noctu per mare ad Mantuanum marchionem socerum ejus, & exercitum ecclesiae Romanae, qui ad mania Pisauri castra metatus erat aliquantulum recessisse, missis in urbem Pisauri aliquibus ex primoribus, qui cum civibus pacis condiciones haberent. Et sic die sequenti iterum Pontifex nova habuit qualiter omnes pedites ducis, qui intus erant, recepto aliquali stipendiolo recesserunt conducti ab exercitu ecclesiastico per illa loca: ne in transitu aliquid mali facerent, ut mos est militum fugientium: & ut mihi dixit Papa, episcopus.

scopum Trojanum eo destinavit commissarium, qui non pariatur aliquod malum civibus inferri. Paucis post diebus arces illius provinciae, quae a Ruvereo praesidiis validis firmate fuerant, partim vi, partim promissis ad deditionem faciendam fuerunt adductae (c): quibus potitus Laurentius Mediceus, a patre Pontifice solemniter ritu ducalibus insignibus ornatus est; de quo hæc memorat Paris (d): *In eodem consistorio, nempe decima octava augusti die celebrato, ut mihi postea dixit Papa, creavit illustrem dominum Laurentium de Medicis nepotem suum, ducem Urbinatensem & dominum Pisauriensem sive perpetuum vicarium Pisauri in omnibus & per omnia sicut solitum est de creatione novi ducis. Confirmatum apostolico diplomate, cui omnes Cardinales, excepto Cardinale Grimano, scribendo assuere, eum principatum Laurentio Medici, refert Guicciardinus: adhæsisse autem invidiam aliquam Pontifici, qui praedecessoris de ipso optime meriti propinquos bonis exuisset: tum proximo anno novos excitatos motus a Robureo amissa recuperare annitente, ortaque alias ex aliis lites, dum Leo suos augere novis principatibus studeat; adeo ut etiam impiæ conjurationes in eum factae sint, proximo anno dicitur.*

Ardebant hoc tempore in Germania graviora odia inter politicorum literarum studiosos ac theologos: ex quibus postea authore Luthero immensus hæreseos incendium constarum est. Florebat laude literaria Joannes Reuclin Capnion Phocensis legum doctor, linguarum trium Hebraicae, Graecae & Latinae pene ex æquo peritus, ut ait Basilius (e). Cum vero editis libris Hebraicae linguae cognitionem intulisset Germaniae, & Caballicas nugas (f), ut Genebrardus (g) testatur, festaretur, rogatus (h) etiam a Maximiliano Caesare, ut sententiam de abolen- dis nonnullis libris Hebraicis, quos fidei censor flammis iniiciebat proferret, Judæis favere visus est adeo, ut Jacobus Hocstratus ex Praedicatorum ordine theologus qui censuram sacram agebat, illi crimen hæreseos intenderit. Commota fuit inde in Dominicanos maxima invidia; quippe literarum cultiorum amantes, quorum princeps Erasmus Roterodamus erat, Reuclini causam tuendam suscipere, conscriptis libellis non Dominicanos modo, verum omnes theologos veluti agrestes & barbaros ob vocum inconditarum inscholusum deridere, ludibrioque habere caperunt? tum vero maxime religiosarum familiarum alumnos profcindere dicerent & per ora hominum traducere: nec non sacrae fidei censores insinularunt

(c) Guicci. l. 12.

(d) Paris col. 10. 4. p. 167. Laurentius Medicus creatus Urbini dux.

Graves inde diffensiones ortae.

LXXXIV.

(e) Basel. in fin. chron. Reuclini superstitiosis Judaicæ accusatus. (f) Albert. Pius Carp. in resp. ad ep. 1. Erasmi. (g) Genebr. in chron. (h) Annales Colonienses. Literarum humaniorum cultores inscriptis libellis non Dominicanos modo, verum omnes theologos veluti agrestes & barbaros ob vocum inconditarum inscholusum deridere, ludibrioque habere caperunt? tum vero maxime religiosarum familiarum alumnos profcindere dicerent & per ora hominum traducere: nec non sacrae fidei censores insinularunt

tyrannydis intoleranda, qui viros claros quorum gloria splendore perfringerentur, per invidiam ac summum nefas injusta haerefeos nota opprimere niterentur.

LXXXV.

(a) Ext. an. 1518. n. . .

Praeludium hoc fuit Lutheranae haerefeos.

Rhetores ac Poetae sese temere addidit, ut eundem haerefeos illustrat.

LXXXVI.

Hochstratus Reuchlini ad- versarius.

Discussa Reuchlini causa, theologi, ut invidi calumniatores male audierunt in aula Caesarea, quod Maximiliani ad Leonem Pontificem asserenda litera (a) indicant: tum vero apud subsellia apostolica non defuere, qui eundem Reuchlinum tuerentur, acculatoresque ut iniquos detererent; inter quos Albertus Pius Carporum princeps eruditionis laude praestans extitit. Inde vero censorum fidei auctoritas adeo obsolevit, ut exorientem postea Lutherum haeresiarum comprimere non potuerint: nam cum theologi illud iudicio coepissent persequi, universa mox rethorum ac poetarum cohors malevolentia jam ex Reuchliniana causa imbuta in theologos, illi se improvide conjunxit. Atque hinc constat esse turbinem Lutheranae, qui adeo Ecclesiam Dei concussit, affirmat constanter Albertus Pius in suo responsio primo ad Erasum: qui cum maximus mali auctor esset, ut inferius, videbimus, commotum hunc turbinem a sacerdotum quorundam palam impia vita, ac theologorum fastu & monachorum tyrannide effurierat, addideratque: Non dubito quin audita tibi sit Reuchlinica tragedia. Hinc cepit in illos incrudescere doctorum odium: mox fervente adhuc bello inter mystas & osiores musarum exortus est Lutherus. Haec ille; cujus calumnias refregit Albertus Pius, & quantum flagitium rhetores ac poetae, qui ex concepto in theologos odio propugnationem haeresis temere praecipitaueruntque susceperunt, commiserint, ita illustrat.

Alia profecto magis fecerunt locum huic tempestati, quae & tu non inficiaris, cum ais: Principio erat cum linguis ac bonis literis bellum theologorum, &c. Illa enim verius origo fuit: inde constata invidia inter Themistas & theologos ob eorum symbolum & poliorum literarum auctores: inde exorta controversia Reuchlinica, ex quo fonte primae aquae scaturire. Non enim illius cause expertus fui, immo & mea erga viros doctos consuetudine non vulgariter favi Reuchlino apud Leonem X. Pontificem maximum, quod litera ipsius ad me restantur, & saepe monui deterruque accusatorem ipsius Hochstratum, ne tam vehemens esset, mirusque in ipsum ageret. Ex quaestione illa prodire primum epistole obscurorum virorum, quibus festivissime ridebantur theologi minus elegantes: quas me fateor legisse non sine quadam voluptate; ludum tamen nunquam probavi. Inde

igitur demum factum est, quod & tu ingenue fatearis, ut quotquot vestrarum amabant bonas literas, se Lutheri nascenti furori fautores exhibuerint. Haec causa tantorum malorum fuit: hinc enim Lutheri natura temerario audacia crevit & arrogantia, tantis videlicet auxiliis confidenti. Quanto, bone Deus, fuit optabilius, ut hi, qui se Lutheri addiderunt, quasi nacli oportunitatem ad prosigandos theologos, non tanto ardore bonis literis favissent? quanto salubrius, ut illas nunquam didicissent, quam ut earum occasione tam vastum incendium excussissent, quo fere universa Germania conflagravit? quanto commodius Germaniae, ut haec bonae literae alpes nunquam transcendissent. Et infra.

Sed nunquid haec bonis literis imputabuntur? minime: absit ut bonis artibus nota talis inuratur, quarum professores multi sunt, qui in eximia pietate persistunt, ac pro vera catholicaque religione propugnant. At increpandi sunt ipsorum nonnulli, qui illis fuerint abusi, quos scribis mox nato Lutheri penitus adhaesisse. Grammatica enim & rhetorica poesisque praegregiae & utilissima artes sunt, & necessariae, verum tamen studia eorum sapientem non efficiunt, quinimmo & plurimi ab ipsis arrogant & temerarii evadunt, si illis tantum incubuerint: nec mirum, cum doceant congrue & commode proloqui, concinne dicere, dictione oblectare, non autem res ipsas recte existimare: quamobrem, ut scis, perantiqua fuit quaestio, an studium eloquentiae republicae magis obesset quam posset prodesse; definitumque est plus incommodi afferre solere, quam commodi, nisi cum sapientia fuerit conjuncta; quod novissimo exemplo comprobantur isti discipuli magis, quam vere eloquentes Germani, qui se Lutheri dederunt: qui si aequae sapientiam ac elegantiam sermonis coluissent, non apud eos plus valuissent invidia in quosdam theologos, quam reverentia veri & honesti; non plus cupiditas vindictae, quam religio causa, & amor patriae.

At ut furentes gladio, ita ipsi eloquentia abusi, Germaniam cunctam in seditionem induxerunt: cui facultati si parcius operam praestitissent, & partem aliquam tribuissent sapientiae, neutiquam tanti sceleris societatem invidissent. Haec Albertus; qui in alio commentario (b) docte ostendit, quam immerito Latinarum elegantiarum cultores invehantur in theologos, respuantque sapientiam incultis verbis traditam; cum omnis verborum vis & elegantia ex gentium arbitrio pendeat, interque spinas etiam legantur rosae; nonnullisque interjectis verbis subdit.

Non tam ingentibus periculis immensif-

LXXXVII.

Rhetores & Poetae facile in arrogantia crimina labuntur.

(b) Id. de sententiis Moriae l. 3.

LXXXVIII.

que laboribus perquirimus aurum & gemmas in visceribus terrae, antra & cuniculos subeuntes, nec illa aspernamur, quamvis natura, ut plurimum non ipsum ferat obrizum & sincerum, sed spurca & fuliginosa materia, lapidibusque & terra halitibus sulphureis suppurata commixtum, quod e sordidus fodinis eruiamus; nec profundis maris gurgites metiri veremur, ut margaritas in conchis saxo affixis delitescentes colligamus: sapientia documenta, cui aurum, gemmae, & omne quod pretiosum est collatum, veluti squallida est & informis arena, aspernamur; quia non sermone resonanti, rotundisque verbis nobis tradatur, sed rudiori & minus culto sermone. Non equidem laudatissima vina resuramus, quamvis non gemmo myrrhino aut crystallino, sed rudi poculo, ut pore ligno aut fidei nobis propinentur, sed cupidissime illa haurimus, modo sitis non absit; pari modo sapientiae professores, ut pote semper illius sitientes, eam imbibere non respiciunt quocumque poculo proferatur.

Ad haec parum attendebat Erasmus; qui infano perniciolique theologorum odio flagrans, theologiam Judaismum dixit, effutitque impie dormire Christum, qui theologos in Ecclesia fineret; cujus blasphemias voces idem Albertus Pius ita confutat (a): Superest uni loco respondere, qui tamen magis attinet ad theologos scholasticos, quam ad ipsam methodum & theologiam, quo ais in annotationibus super novum testamentum. Utinam aliquando expergiscatur Christus, & hoc judaismo atque hac tyrannide liberet populum suum: nisi forte ideo nos redemit, ut huiusmodi portentis serviamus, &c. Quibus verbis exulceratissimum in eos animum impotentis odium nimis satisfecit: quid enim atrocius, quid immanius in hostes truculentissimos, in pestes humani generis dici oprarique posset, quam universum, quod infectaris genus, aboleri & medio tolli? & tu ipsum theologorum genus innocuum verendum, tum professionis dignitate, tum vitae innocentia pessumdavi opas: quod si non vererer te offendere, dicerem magis forte eorum humanitate facilitateque, quam tuis meritis: sed tibi hoc peculiare, magis eos insectari inter quos nomen dedisti. Optas ut theologorum ordo perdat Christum, ut scilicet haereticis licentiosius debacchandi adsit facultas, ut arrogantibus & temerariis liberum sit scribere quaecumque eis ad buccam veniant, dummodo dicacitatem aliquam calleant.

Immane hoc grammaticarum & rhetorum Germanorum, quos maxima ex parte Lutherana haeresi se irretisse visuri su-

LXXXIX. Blasphemia Erasmi voces in Theologos. (a) Albert. Pius l. 10. de nobilitate Theologos. Grammaticarum in theologos furor. Refellit Erasmus.

XC.

mus, in theologos odium propagatum est per aetates ad alios haereticos, qui simili buti odio, theologiae magistros fannis insectantur: Quod magistri sententiarum, inquit Surius (b), Scori, Bonaventurae, Alexandri de Ales, Thomae Aquinatis, & similibus libros vocant ineptissimos, non certe facerent si non ipsi essent omnium ineptissimi & indigni potius, qui iis viris ulla ex parte comparentur: scilicet isti grandes sibi sopheri videntur, quod bilingues vel etiam utcumque trilingues interdum sint, norintque scribere latinus quam illi patres.

Quod porro ad Erasmus Roterodamum acerrimum Theologorum & rerum sacrarum hostem attinet; prudentes viri viam ipsum Lutheri, ut irrumperet in Ecclesiam, struxisse, putarunt: quamquam ille libris apologeticis tantum dedecus purgare nitus est, sed frustra, ut Albertus Pius Carporum princeps (c) ac Stunica Hispanus & Beda Parisiensis ostenderunt. Nam inprimis, ut quisque illud vitae genus odisse consuevit, quod deseruit, Erasmus non minus religiosorum virorum quam theologorum hostis, cum ordinis canonicorum S. Augustini esset apostata, atque per academias plures vagatus ex humaniorum literarum cultu magnum nomen adeptus esset, antequam Lutherus monasteria manu hostili efringeret, monastica instituta publicis scriptis traduxerat, utquam illa vel Pythagorae delira inventa essent a recentiori aetate accepta: religiosos phariseos ob disciplinae & precum formulas, histriones ob tyrium varietatem appellarat, ac pluribus aliis aculeatis convitiis onerarat, tum in sua Moria virulenta, tum in dialogis, ut juventutem legendis aemuliorum literarum stoculis intentam veneno suo imbueret, atque a religionis & pietatis studio avocaret: cujus dieteria & futilia argumentata postea dictus Albertus Pius (d), de quo supra memoravi, confutavit his verbis.

Longe igitur ante Christum natum hoc vitae genus, quod monachismum vocant liquet fuisse constitutum in filiis prophetarum; in Essenis, in Nazareis; ipsoque nato ac nondum prodito in Joanne Baptista & discipulis eius; evangelizante autem eodem, in Apostolis, & postquam ad caelos conscendit, in iisdem & ceteris, qui ferventiori spiritu erant, & post ipsos Apostolos in ipsis patribus primitivae Ecclesiae proximis Apostolorum temporibus, quo tempore valde locupletarum & ordinarum est: brevi enim post illos sequuti sunt & alii patres divino spiritu repleti, qui varias formulas vivendi ad illud propositum per-

(b) Sur. in com. men. an. 1564. Insignes eorum ineptiae.

XCI.

(c) Erasmi ep. 2. ad Albert. Erasmus apostata odium professus est in religiosos.

(d) Alb. Pius de Monachis. XCII. Quenam fuerint monachorum initia.

perficiendum, eodem spiritu suggerente, constituerunt. Præterea Antonios, Paphnuros, Macharios, Hilarios cæterosque similes meros eremi incolas, de quibus Hieronymus & Cassianus multa referunt, cum illorum integræ vivendi formula communes non extant: sed eos huc cito patriarchas, qui communes regulas ediderunt, quorum disciplina monachismus per universum Christianum orbem diffusus & propagatus est, ut magnum Basilium in oriente, Aurelium Augustinum in Africa, Benedictum ac Franciscum in Italia & occidente, & alios uti divum Dominicum, quem non recensui cum aliis, eo quod contentus Augustini regula propriam non ediderit: cum tamen author & pater gravissimi & docti ordinis fratrum Prædicatorum extiterit.

XCIII. Monachi in ipsa Æthiopia reperti.

Referunt enimvero gravissimi viri classis Lusitanie Regis præfecti, se comperisse apud Æthiopes, ac in ipsis Arabia sinus faucibus, monachos numerosissimos vitæ sanctimoniam & morum honestate præclaros; patremque ipsorum, quem e montibus accerserant, ut eos ad littora conveniret, de re Christiana cum ipsis loquuturus, venerandum longe virum, ac trium millium monachorum antistitem, post lachrymas præ gaudio emissas, & fraternos amplexus, adorationemque vexilli triumphantis crucis in classe pendentis & post multa interloquia vicissim habita, eis tradidisse quemdam librum laudum & precum divinarum transmittendum summo pastori & vicario Christi; quem quidem Emmanuel Lusitanie Rex præclarissimus, ac egregie pius Romam transmisit, illustri, ingeniosoque, ac erudito viro Michaeli a Silva oratorem ipsius agente apud Leonem X. quem & ego conspexi, & manibus evolvi: pariter apud Persas & Indos multos invenisse eisdem propositi viros referunt. Constat & apud Armenios, Cappadoces, & Medos plurimos esse monachos, nullamque esse regionem in terris [in qua Christi nomen resonet] quæ monachis careat, quorum vivendi formam constitutam condemnare non valeas. Florere quidem illos in Moscovia, Sigismundus Heberstenius & Joannes Faber in suis de rebus Moscovitarum commentariis docuit.

XCIV. Monasticus cultus impie ab Erasmo contemptus.

Monasticum vero cultum ab Erasmi, Lutheri, aliorumque hæreticorum scommatibus ita vindicavit Albertus Pius: Nec est quod calumniaris vestitum [ut inquis prodigiosa novitate insignem, ac digito notandum] præsertim si ad amictum Baptista D. Joannis respexeris tam ærelestem & horridum, si ad Jacobi Apostoli fratris Domini cultum, qui [Hegeippo & Josepho testibus] linea tunica succinctus, pedibus

nudis, capillosus, & barba horridus semper incessit; si pariter ad Elia & Elisei pallium, si ad Pauli Thebaidis tunicam palmulis contextam, si ad magni Antonii cucullum & D. Martini vestem, monachorumque Ægypti & Syriæ rusticana indumenta; nam convenit quidem, & vestitum ipsum indicare vitæ professionem. Plurimum certe dedecet eos, qui tota vita ex professo a communi vulgo discrepant, cultu ipso esse similes: convenit enim, ut externa intervius consentiant: nam par est alium esse vestitum militis, civis & agricolæ, cum ille chlamyde, hic toga, alius rudi tunica vestiatur: similiter aliud Imperatoris, senatoris, plebeique hominis: nam ille paludamento, senator latroclavo, plebeius palliolo vel tunica induitur. Convenit autem & communem esse monachorum habitum, uniusque formæ omnium, ut monachum visio ipsa designet. Et infra:

Quam ju- ste fiat illius ferendi causæ.

Alteri autem dicto tuo, quando eis; cum una sit Christianorum religio, dicere religiones varias non multum adest a blasphemia, & hoc est vere scindere tunicam Christi inconsultem: nunc dicunt, qui religiosi vocantur. Nos religiosi, &c. Age, quæso, quis tam mentis habes, quis tam obcecatus sensu, qui his verbis auditis non videat impotens suum calumniandi studium, & detrahendi religiosi? ridiculum enim ac puerile nimis est asserere, non abesse a blasphemia, scindereque tunicam Christi, qui dicit religiones varias, quasi non possint sub religione communi plures particulares esse, quemadmodum species sub genere. Et infra: Non certe negare poteris, magis religiosos fuisse, nomenclaturamque hanc potius convenire Apostolis, quam turbis & populo communi, qui ad fidem Christi convertentur. Et infra: Nec est quod compares vitam Christianorum communem, vitæ religiosorum, nisi contenderis es ac plumbum auro & gemmis esse conferendum: quantum autem inter utrumque sit discriminis, Joannes Chrysostomus, qui nec monachus nec monachorum pater quemadmodum magus Basilus fuit, declarat asserens monachi institutum veram & perfectam philosophiam esse, ipsosque monachos virtutum magistros appellandos, eorumque insectatores esse iniquissimos gehenna æterni ignis ulciscendos, viventesque in urbibus vitius ac sceleribus esse obnoxios; quamobrem nequaquam conferendo eis, qui ut illa diffugerent successerunt, durissimum vitæ genus præferentes deliciis urbium. Hæc & alia ex Chrysostomo Albertus adversus Erasmus; cui etiam objecit omnia ferme hæresis Lutherane venena ex ipsius libris pestiferis decerpta fuisse: liqui-

Elogium a D. Basilio dato monachis.

dem dum Lutherus proximo anno hæresim disseminare oppugnata pontificiarum indulgentiarum vi cœpisset, jam ante Erasmus eas, ut commentitias & fallacia ad emungendam popelli simplicis pecuniam aucupia deriserat; adeo ut mox per vulgari cœperit, Lutherum cum Erasmo aut Erasmus cum Luthero sentire.

XCVI. (a) Albert. Pius l. 3. is Erasmi ante Lutherum declamavit adversus indulgentias.

Cum autem hoc scelus ab se depellere Erasmus vellet, hisce illum verbis convicit Albertus (a): De Pontificum condonationibus [ab illis in initium sumam] ita scribis. Nam quid dicam de iis, qui sibi fictis scelerum condonationibus suavissime blandiuntur, ac purgatorii spatia veluti elepsydri meriuntur, sæcula, annos, menses dies, horas, tanquam e tabula mathematica, &c. Et paulo post: Hic mihi puta negotiarum aliquis, aut miles, aut judex, abjecto ex tot rapinis unico nummulo universam vitam lernam semel expurgatam putat, &c. existimat velut ex pacto redimi, &c. Quis hæc verba audiens negare audebit, Erasmus Lutherizare, aut potius Lutherum Erasminizasse, cum insanire cepit? nam & prima ejus debacchario fuit adversus has Pontificum condonationes, quas indulgentias vocant. Quis non videbit, quinimmo manibus & pedibus tangeret, exhortis illum tuis primæ hæreses sue semina collegisse? cum ista tu longe antea scripsisses, quam ipse ferens cepisset. Nec procacem linguam hic continuit Erasmus; verum illam in sanctos, immo & in virginem Deiparam exacerat (b): a quorum ope imploranda Christi fideles avocare dicitur conatus, illis idololatriæ scelus attribuebat, ac in variis regionibus pro necessitatibus modo sibi adulterina numina affingerent: carpebat (c) jejunia ab Ecclesia indicta, quasi plus esset superstitio- nis in delectu ciborum, quam apud Judæos: dies festos, sacrarum (d) imaginum & sanctarum reliquiarum cultum, religiosas peregrinationes, tum omnes ecclesiæ caerimonias (e), quasi nullæ in lege evangelica imperatæ essent. Templorum ornatum (f) contempnit: sacerdotum & episcoporum auctoritatem & opes oppugnavit (g): erroneas opiniones adversus primatum Petri & potestatem Pontificis Romani sparavit (h): calumniatus est: sanctiones ecclesiasticas (i) figi & refigi ad populum irretiendum, meramque in eum tyrannidem exerceri: nuncupata Deo vota improbat (k): cælibatum damnavit (l) in sacerdotibus & episcopis: conjugium modo, dum virginitati illud præfererebat, inter sacramenta annumeravit, modo (uti hæretici inconstantes esse solent) ut Ecclesiæ decretis detraheret, e sacramentorum numero, allatis inanibus

(b) Ib. Albert. in Erasmi l. 9. Impia a lia dogmata ab Erasmo sparata. (c) Lib. 4. (d) L. 8.

(e) L. 6.

(f) L. 7.

(g) L. 13.

(h) L. 14.

(i) L. 15.

(k) L. 5.

(l) L. 17.

rationibus, sustulit (m) confessionem sacram derisit (n): finxit sola fide justificationis bella gerere docuit (p): bella in Turcas & alios Christianæ fidei hostes diffuavit, hortatus (q) ipsos ut tolerantia vincere niterentur: affirmavit justurandum (r) Christianis interdictum esse; sed mendacium pro re & tempore licere & expedire censuit (s).

(m) L. 18. (n) L. 19. (o) L. 20. (p) L. 21. (q) Ibid. (r) L. 22. (s) L. 23.

Marsilii etiam & Janduni damnatas hæreses revocare ab inferis non perhorruit, ac repetere easdem impiorum argutias, quas ita refellit Albertus Pius (t): Restat tantum respondere tuis ratiunculis; est enim dominus Jesus crucem sustinuerit, & tributum reddiderit; & quærentibus an tributum Cæsari reddere liceret, responderit: Reddite Cæsari, quæ sunt Cæsaris, &c. quid tum? ex his non sequitur, quod sacerdotes debeant pendere tributa profanis: si enim omne Christi factum trahendum esset in exemplum, & ideo obstringerentur sacerdotes ad reddendum tributum, quia Christus reddidit, pariter oporteret eos constringi ad subeundum crucis equuleum. Et si rursum instares, oportere eos esse paratos crucifigi, si res posceret; responderem pariter, & illos tributa reddere, cum res exigeret. Tributum autem reddidit Dominus, quia expediebat ad id quod venerat facturum, non quod illud deberet; exinaniverat enim semetipsum, & formam servi acceperat; quamobrem & quod cæteri servi faciebant, ipsum etiam facere par erat; quod si secus egisset arcanum mysterium vel quoquo modo revelasset vel exemplo seditionem commovisset: venerat aurem passurus, ideo potestatem occultare oportebat, ne quid decretum summi Patris impediret: eandem ob causam respondit tentantibus eum: Cujus est imago hæc? Cæsaris dixerunt; & ille: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari; sed subiunxit; Et quæ sunt Dei Deo.

XCVII. Favit Turcis. Erasmus. (t) Albert. Pius Carp. Marfiliana hæresis ab eodem sentia.

Valdensium etiam & Wicleffitarum Hussitarumque negantium ecclesiasticos in bona temporalia jus aliquod consequi posse, hæreses instauravit, sparavitque nefariis & acutis scriptiunculis, quas idem Albertus refellit (u): Quod autem, inquit, quæris, ubi receptum sit, ut episcopi ditionem profanam gerant. O vocem pestiferam, seditiosam, blasphemam, plenam scandali & tumultus, præbentem ansam cupidis, parumque piis invadendi ac diripiendi universam ditionem ecclesiasticam, quæ tanto est perniciosior, quanto artificiosior est, prolata tribus nempe verbulis, ac si ex ore excidissent, cum tamen tam prava & perversa sint: si enim jus non competit episcopis in ditione rerum profana-

XCVIII. (u) Id. ib. Vanæ Editionis pestiferam ar- guta.

Confutatur.

narum, illud igitur tyrannice, dolo aut vi sibi vendicantur: qui autem iniuste, & tyrannice aliquid possidet, non injuria a possessione daturbari videtur. Sed cum quæris quomodo id receptum sit: si de licito quæris, respondeo receptum esse primum ex lege naturæ: Melchisedech enim sacerdos fuit Dei Altissimi, & idem Rex Salem. Deinde receptum est lege scripta: Moyses enim summus sacerdos præerat rebus, moderabatur innumerabilis populi Israel negotia, duxque ipse erat in rebus bellicis & iudex in omni republica administranda. Samuel propheta & sacerdos, & populi iudex fuit & rector. Omitto Heli summum sacerdotem, & ceteros, qui populo præfuerunt antequam populus Regem peteret; quod tam detestatus est Omnipotens, ut Samueli dixerit: Regem petunt & administrationem tuam reiciunt, ne ego regnem super eos, &c. Denique receptum ab ipso evangelii auctore domino Jesu Christo pierrissimo servatore, qui, licet non exercuerit omnimodam potestatem ipsi traditam, eo quod id maximo operi, quod per ipsum erat perficiendum, adversatum fuisset, & quia gregem ac populum acceptabilem, quem congregaturus erat, non vi & potestate sibi subici, & ad se cogi volebat, sed amore & spiritus virtute; at tamen se eam habere tum verbo tum opere declaravit, cum dixit: Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, &c. Omnis potestas mihi data, est in celo & in terra. Et Pilato interroganti an Rex esset non negavit; sed professus est se esse Regem, ut testimonium perhiberet veritati. Et infra.

XCIX. Ut episcopus acquisierint in res profanas.

Si autem quæras quomodo receptum sit quod huius potestatis possessionem adepti fuerint, cum in ipso principio nascentis Ecclesie tam pauperes essent, & potestati profanorum subiecti; respondeo, id esse perspicuum: summo quidem ac omnipotenti Deo decernente ac aspirante, pietas tum principum, tum populorum hoc fecit; agnoscens enim complures populi sacerdotum dignitatem, sese illorum potestati ultero dederunt: principes quoque profani ad idem prospicientes multa illis liberaliter tribuerunt, partim restituentes, quæ juris eorum erant, partim condonantes;

NOTÆ [1] Cum de hæresibus sermo hic habeatur ab Annalista, animadversione dignum hic cenfeo Lutherum, anno licet sequenti hæresim suam palam, & in aperto protulerit, hoc tamen anno cepisse fidem veluti per occultos cuniculos suffodere. Author enim anonymus annalium Tor-gaviensium, qui hoc sæculo scribebat, vulgavitque Menckhenius rerum Germanicarum to. II. ita ad hunc annum notat, hæreticus de hæretico: Indulgentia ingenti numero venales ferebantur, fuitque hic extremus conatus. Ita enim impudenter, atque impie acta res est, ut Deus, Lutheri annum incenderit, qui hoc anno fratres suos a Tezelii (Dominicane familie alumni, de quo sepe in Annalibus ad sequentes annos) mercibus (nempe indulgentiis, quas ille palam de pontificis mandato prædicabat) debortari cepit; & porro sequenti anno positiones suas contra eum publice affixit. MASSÉ

hisque modis conflata est ditio ecclesiastica & recepta iurisdicção. Obiicienti vero impio homini episcopos ad apostolicam paupertatem redigendos, respondit Albertus: Transacta autem nunc sunt illa tempora, & peracta mysteria: his temporibus alia requiruntur, in quibus si ipsi Apostoli superstites essent, non illa præscripta prorsus servarent, quibus tunc usi fuerant: quinimmo nec semper eandem vivendi normam tota vita tenuerunt, sed pro negotiis, pro rege & temporibus multa immutarunt. Hæc & alia adversus Erasmus & alios novatores Albertus. [1]

Quid plura? Erasmus omnia pro intellectu malefani modulo tum profanum sacra mensus, in ipsam sanctissimam Triadem confurrexit, Ariariumque dogma pluribus locis, quos refert Albertus Pius (a), fovit. Tum auctoritatem sacram (b) scripturarum & conciliorum (c) in dubium revocavit, in eamque impietatem prolapsus (d) est adversus Spiritum Sanctum, ut in præfatione adversus Hilarium non minus impie quam imperite hæc effutierit: Audemus Spiritum Sanctum appellare. Deum, quod veteres ausi non sunt; quasi non modo veteres sancti patres, verum & evangelistæ & Apostoli Spiritus Sancti divinitatem non prædicarint. Denique infelix homuncio veluti in atheismum lapsus religionem Christianam, ut stultitiæ quoddam genus derisit; quod illi idem Albertus hæc verbis exprobravit: Insinuatione quadam nirevis persuadere felicitatem Christianorum sumptam ex placitis Platonis, illam conferens furori naturali, quovis homines varicinari futura prædicere, & variis loqui linguis, de liberisque differere, quas ante nunquam didicerant; quod &, inquis, quibusdam monti vicinis quiddam simile accidere solere, subjungens felicitatem Christianam auspiciantibus usu venire, quod iuxta Platonium figmentum accidit his, qui in specu vinciti, verum umbras mirantur; & fugitivo illi, qui reversus in antrum veras res se vidisse prædicat, &c. Quibus dictis, obsecro, quidnam ad confodiendam religionem dici potuisset atrocius? primum felicitatem Christianam, quæ totius religionis summam & finem continet, nil aliud

Variis temporibus variis fuit status Ecclesie.

C. Arrium sequutus Erasmus.

(a) Pius l. 12. (b) L. II. (c) L. 12. (d) Eod. lib.

Negavit divinitatem Spiritus S.

Lapsus in atheismum Erasmus.

Cum Porphyrio & Juliano apostata conferendus. Lutheri præambulo extitit.

liud esse, quam insanie stultitiæque genus quoddam, sumptamque ex placidis Platonis fabularumque figmentis dormientium somniis, & rerum umbris persimilem, furorique naturali comparandam. Sane Porphyrius aut Julianus, illius professi hostes, tam execranda adversus illam nunquam scripserunt. Si enim figmentis umbræ, & somniis, insanieque, & furori persimilis Christiana felicitas; non igitur vera res, sed commentitia deliriumque quoddam & insanie genus esse concluditur. Hoc virulento atheismo insciebat incautam juventutem Erasmus, quamvis sacerdotio initiatus, & inter theologorum numerum cooptatus, antequam Lutherus in Ecclesiam erumperet: eaque venena avidius hauriebantur, quo Latinarum elegantiarum melle perlita erant; nec hæresiarcharum more commentarios omni ex parte inquinatos conficiebat, sed brevibus & aculeatis sententiis hæreses instillabat. Atqui cum sectam condere non videretur, interdumque etiam nonnullas elucubraciones pro Ecclesie & Pontificis auctoritate, nec non adversus impia aliqua Lutheri dogmata ediderit; ita tamen, ut neutri parti addictum se gereret: a pleisque etiam Cardinalibus, episcopis, & doctoribus, ut catholicus habitus est; cum parte alia hæretici illum sibi palam vendicarent, donec excussa ejus scripta primium a Stunica, deinde a Beda, postea ab Alberto Pio, qui ad convellendas inanes ejus excusaciones singulos textus hæresibus inquinatos superius a nobis indicatos recensuit, ac viginti duobus libris egregie confutavit, demum ab Ecclesia damnata fuerunt.

CI. (a) Annal. Servor. cant. 3. l. 6. c. 1. Philippus Benitius in albo beatorum collocatus.

(b) Annal. to. 14. A. C. 1285. n. 82. & seq. (c) Ofor. l. 10. (d) Annal. to. 15. ann. 1327. n. 42. (e) Ofor. l. 10.

Lusitani Regis filius in Cardinalem ordinem alcius.

Permisisit hoc anno Leo X. (a) publicos honores sacros, quibus viri beati decorari solent, a servitio dari B. Philippo Benitio ordinis servorum B. Mariæ illustratori & amplificatori, patria Florentino; qui in arte medendorum corporum clarus, ubi ad medendas animas se contulit, majorem longe claritatem adeptus est: de quo a nobis in annalibus mentio facta (b). Emmanuelis etiam Lusitaniæ Regis rogatu concessit (c), ut in diocesi Conimbricensi B. Elizabeth Reginæ, de cuius vita sanctissima, miraculisque cœlestibus illustrata suis locis egimus (d), memoria celebritate anniversaria recoleretur: cui postea Urbanus VIII. solemnî ritu sanctorum honorem cultumque decrevit. Ornatum præterea Emmanuelem a Leone X. aliis beneficiis hoc anno refert Oforius (e), concessum illi nimirum, ut equitum Jacobensium & Cisterciensium magistratus non rogato decreto pontificio, cui vellet conferret: Ann. Eccl. Tom. XXXI.

tum ejus filium Alphonsum in sacrum Cardinalium ordinem fuisse relatum proximo anno, quamvis septennem, visuri sumus.

In Africa hoc anno Phutensis Rex ad Christianum nomen ex Arzila Lusitanico obnoxia imperio, ex qua plures excursions hostiles a Coutigno duce in Mauros fiebant, excindendum coactis triginta equitum & peditum septuaginta milibus eam urbem ferocissimis impressionibus oppugnavit: sustentata tamen est submissis aliquot ex Bætica & Algarbio subsidii; ac demum, Lupo Siqueira cum navibus triginta jussu Emmanuelis veniente, soluta. Hujus victoriæ gloria non levi clade labefactata est; nam cum Atalidius dux egregius stipendiarios Mauros Lusitanicæ coronæ tueri adversus Xerquienses decrevisset, Sabinio egressus post hostem non longe a Marrochio fuissem, ab eo collectis novis copiis redeunte in prælio transfixus est; quo extincto Lusitani tanto furore inter se de militari imperio contenderunt, ut vestigales Mauri ab iis defeiverint ad hostes, atque omnes cæsi captive stultæ ambitionis pœnas dederint. Ornata eodem anno est Africa Gundisalvi Mauri, qui Mahometem execratus se ad Christum adjunxerat, martyrio insigni. Is itinerum ductor in Christianorum expeditionibus esse consueverat, in quibus illi contractum crus fuerat: quo curato ex Tingitana urbe Arzilam, ubi uxorem filioque tenebat, una cum filio Christiana nave contendebat, cum a piratis Mauris captus est, atque ab iis ob Christianam fidem crudelissime necatus; cuius historiam ita describit Oforius (f): (f) Ofor. l. 10.

CII. Arzila a Phutensi Rege obfessa.

Non multis post diebus Gundisalvus Vascius itinerum ductor vir animi maximi, qui cum fuisset Maurus natione, & religione Mahometanus, impiam superstitionem execratus ad Christi se nomen & fidem adjunxerat, in Tingitanam urbem se contulit, ut opera summi cujusdam chirurgi crus, quod illi in bello contractum fuerat, sanari posset. Vix sanitatem recuperarat, cum navem conscendit, ut Arzilam, in qua urbe domicilium habebat [desiderio enim magno videndi uxorem & filios tenebatur] repereret; magister enim navis dabat fidem, fore ut intra tres horas navem salvam in Arzileni portu constitueret: sed cum ventus deficeret, dua longa Maurorum naves in insidiis collocata in illam invehuntur. Is quamvis esset vir in armis, non tamen arma tunc, neque præsidium ullum, quibus hostes repelleret habebat; & cum sibi moriendum esse necessario cerneret, si in manus hostium perveniret, in scapham desiluit, ut remis periculum

culum declinaret: caprus tamen cum parvulo filio fuit: in navem similiter [nemo enim erat in ea, qui resistere posset] hostes ingressi, viros & mulieres qui ea vehebantur Tetuanum abduxerunt. Mulieres vim & libidinem a corporibus suis lacryrnis & ingentis pecunie promissis cohibuerunt. Pretio autem persoluto omnes cum viris, qui simul capti fuerant in libertatem restitute sunt: solus Gundisalvus Vascius quamvis ingentem pecuniam pro redemptio- ne illius multi viri nobiles offerrent, & Mauri essent avarissimi, non potuit in liber- tatem vindicari; erant enim hostes in il- lum propter desertam Mahumetis nefariam & impiam superstitionem vehementer in- fensi. Itaque cruciatus in illum diros ex- cogitant: & primum filium in illius con- spectu dilacerant, quem ipse, ut suppli- cium libenter pro Christi gloria subiret, verbis exhortatur: illius deinde, nem- pe laniato jam atque interfecto filio, manus atque pedes duobus asseribus fibula conjunctis atque disclusis alligant, & illum verberibus concidunt, & ungulas e- vellunt; atque ut diutius torqueretur ita corpus paulatim carpunt, ut non celeri- morre doloribus acerbissimis finis imponere- tur. Is interim omnem a corpore dolorem nomine Christi sepius invocato depellebat, & illi gratias agebat, quod se tanto be- neficio cumularet; neque enim sibi clarus in hac vita munus concedi potuisse dicebat, quam ut pro illius nomine, qui tantos in cruce pro generis humani salute cruciatus pertulisset, vitam cum insigni cruciatus profunderet: neque solum suppliciiis oble- tari videbatur, verum & supplicibus ver- bis flagitiorum veniam postulabat.

Gundisal-
vus Vas-
cius a
Mauris
affectus
martyrio.

Insignis
ejus con-
stantia.

CIII.

Hostes fidei constantia perturbari multo graviora animis supplicia perferabant; non poterant enim pari omnes suos conatus, quos ad illius virtutem frangendam & debilitandam comparaverant, ad nihilum re- cidisse: itaque flagrabant furore & amen- tia; & quo ille constantius in fide perma- nebat, & fortius cruciatus contemnebat, eo illi magis animis efferebantur * & ve- hementius illum novis cruciatibus oppugna- bant. Cum vero Christum in suppliciis lau- dari & Mahumetis nomen lacerari perspi- corent, linguam illius praeciderunt, qui ta- men ipso spiritu, qui e vultu & ex ocu- lis eminebat, eorum inammitatem & im- pietatem refutabat & clariorem triumphum tacitus ex eorum crudelitate victor agebat, quam verbis dicere potuisset: mentem e- nim tunc cum Deo clavius, evulsa lingua, loquebatur, & magnificentius Christi nu- mimi vota persolvebat, quam si summis humane eloquentiae viribus hostes exterre- ret. Biduo haec cruciamenta invicto animo

* effera-
bantur.

pertulit: & sic tandem in caelum e corpo- ris vinculis expeditus immigravit. Is fra- trem habebat, qui similiter sese ad Christi nomen applicuerat, & post aliquot annos ab hostibus caprus in acerbissimo cruciatus pro Christi religione fortissime tolerato cla- rissimam mortem oppetivit; & ita fratris vestigiis insistens idem virtutis premium in caelo consecutus est.

Ejusdem
frater a
Barbaris
pro fide
crucida-
rus.

Decretae sunt hoc anno ab Emmanuele Lulitaniae Rege tres legationes insignes inter alias, nimirum Congensis, Perfica, & Sinenfis, amplificandae religionis stu- dio: in primis Congensis gesta est ma- gna cum dignitate & splendore Christianae fidei; siquidem sacerdotes una cum- libris sacris, rebusque aliis ad divina pro- agenda necessariis honorificentissime ex- ceptos ab Alfonso Congi Rege, quem Christianis sacris initiatum, ingentibus- que miraculis in fide confirmatum vidi- mus, narrat Oforius (a), qui de illius ex- imiis virtutibus, atque in religione pro- paganda studio haec refert: Dum haec in India geruntur, Emmanuel in Lusitania propagandae religionis studium non inter- mittebat: & cum intellexeret in Aethio- pia Congi regionem quotidie magis Christi disciplinis illustrari, ut opus praecclare in- stitutum rectius absolvi posset, sacerdotes alios ad Regem Alfonso cum libris & mu- neribus, quibus hominem multo acrius stu- dio religionis incenderet, misit. Rex eo tempore, quo sacerdotes & Emmanuelis famuli, qui simul missi fuerant, in Congi fluviis penetrarunt, aberat bellis implici- tus contra Reges stipendiarios, qui ab illo defecerant; fuere tamen interim nostri in oppido, quod Sonum appellant, satis be- nigne a regis accepti. Rex, bello ex ani- mi sententia confecto, rediens sacerdotes cum amoris eximii signis excipit, Emma- nuelique pro tantis beneficiis immortalium gloriam precatus est. Nostri sacerdotes vir- tutem ipsius Alfonso Regis in caelum lau- dibus efferebant; erat enim in sceleribus vindicandis acer, & in egentium inopia sublevanda benignus, in regni opibus sta- bilitandis industrius, in moribus atque vi- ta continens, in religionis studio sanctus, atque tam insigni pietate praeditus, ut ca- lum semper intueri videretur; sive enim ius diceret, sive cum populo ageret, sive belli consilium, sive pacis iniret, semper Deum in oculis & conspectu proponebat, omniaque ad illius gloriam revocabat. Li- terarum ludos aperire iubebat, magistros magna mercede conducebat, ut pueros non literis tantum, sed multo etiam studio pi- etatis imbueret. Ipse vero tempus, quod illi a negotio publico vacabat, in literis consumebat: evangeliorum sententias in-

CIV.

(a) Ofor.
l. 10.

Sacerdo-
tes missi
ad Con-
genses pro
amplifi-
canda fi-
de.

Alfonso
Regis
Congensis
virtutes
insignes.

numerabiles, & prophetarum oracula in ore semper habebat; nam & lectione per- petua multum in sanctarum literarum stu- dio profecerat, & quaecumque a sacerdo- tibus audierat, in illius memoria penitus infixa permanebant: frequentes ad popu- lum conciones habebat, quibus illum ad pi- etatem & religionem ardentem incitabat. Erat ingenio acri & memoria firma pra- ditus: quinque libros Lusitanarum legum cum diligenter evolveret, legum quidem sapientiam & ordinem atque disciplinam republicae laudavit; sed rebus etiam mi- nutissimis leges certas inventas esse, non- facile probabat. Itaque hanc legum exa- ctissimam diligentiam irridens, de Lusita- nis quaesivit, quanam poena esset iis, qui in terra pedem ponerent, statuta. Regem vero Emmanuelem tanta absens fide cole- bat, ut sepe diceret, se nullam esse de- rebus humanis voluptatem percipiturum, antequam in Lusitaniam veniret, ut ad Emmanuelem pedes provolutus illi se totum addiceret: quod enim caelesti luce fruere- tur, quod verum Deum coleret, quod ad immortalis vitam aspiraret, id totum esse Emmanueli Regi clarissimo atque san- ctissimo in acceptis referendum.

Apostoli
munus a-
git.

CV.

Sunt hi clarissimi triumphis, cum barbari Reges ad Christum trahuntur, excolun- turque in fide, non crudelitate, sed be- neficentia victi. Abhoruisse autem Em- manuelem ab illis funestis triumphis, quae Christiani principes de mutua populorum internectione agere solent, addit Oforius, ac Francisco Gallorum Regi, eum ad belli societatem secum adversus Hispanum in- eundam sollicitanti, hoc anno rescriptisse: A bellis, quae Christiani principes inter se gerebant, vehementer abhorre; sibi nam- que in animo esse, Saracenes si posset per- niciem & interitum machinari, Christianis vero principibus bonam mentem & ani- morum concordiam cum bonorum omnium amplificatione precari. Obtulisse (a) ip- sum Pontifici operam suam ad ductan- dam adversus Selinum Christianam clas- sem, dicitur inferius.

(a) Ext.
de eo con-
sultatio a-
pud Dol-
gii. l. 2.

CVI.

Postulasse autem de armorum foedere Selimi hostem acerrimum, nimirum Is- maelem Sophum Perfarum Regem hoc anno, refert Oforius (b), qui Perficam illam legationem describit, deque Ismae- lis potentia haec prodit: Regia castra lo- cata erant in campi planitie, montibus ex- celsis & editis multa nive cooperitis in- clusa: numerus tabernaculorum quinque & triginta millium fuisse dicebatur, equi- tes supra centum millia: magnus etiam- mulierum numerus & famulorum innum- erabilis turba illis castris continebatur. Et infra: Legatus intromissus est, ut le-

(b) Ofor.
l. 10.
Missa ad
Ismaelem
legatio.
Caltio-
rum illius
forma.

gationem exponeret: Ismael illum in ta- bernaculo pulcherrime facto, quod auri miro fulgore splendebat, & in loco sub- blimi aureis vestibus instrato, Regibus & principibus, qui illi parebant stipatus ex- peclavit: literas hilari fronte accepit; le- gatum cum sociis sedere iussit: tum de valetudine Pontificis maximi, de statu & amplitudine multa quaesivit: deinde de Regis Emmanuelis moribus, etate, consue- tudine, de filiorum numero percontatus est, &c. Agitatum a Pontifice & Regibus de facienda cum Ismaele adversus Turcam societate, dicitur inferius: nunc ad Sinen- sem legationem digredimur.

CVII.

Sina Tartarici olim vastissimi imperii pars extitit, ut ex Marci Pauli Veneti, qui in Tartarica aula multum auctoritate & gratia potuit, easque terras peragravit, narrationibus constat: missique etiam- fuere a Romanis Pontificibus episcopi & sacerdotes a Clemente V. & Joanne XXII. ad eas gentes luce evangelica collustran- das; sed vitio gentis ad voluptates artef- que magicas pronae, religio ita paulatim extincta est, ut tenuissima illius vestigia in aliquibus locis perstiterint. Quibus vero hoc tempore moribus & institutis praedi- ti Sinenfes essent, cum novus ad eos aditus non per septentrionales oras five Tartaricas regiones, sed per Indias evan- gelio panderetur, describunt Lusitani hi- storici (c), ex quibus haec refert Petrus Maffejus (d): Vitam cultui Gallico & Ger- manico non ab simili multis in rebus insti- tuunt: ludis & jocis & vini copia fre- quenter oblectantur: amoribus atque libi- dinibus nimium dediti sunt: mulieres no- biles carpentis bombycina veste & auro pulcherrime facto, & undique relictis: per urbem vehuntur: carribus & symphoniis & instrumentis musicis animorum curas jucundissime relaxant. Auguriis dediti sunt: sortibus eventura praedicere nituntur: ma- gos in honore habent: mathematicas disci- plinas colunt, & astra diligenter observant; in libris describendis & rerum memoria- propaganda aeneis formis uti solent, qua- rum usus adeo antiquus apud illas est, ut qui primus eam artem excogitavit igno- retur.

(c) Jo.
Barro det.
3. l. 2. c.
7. Ofor.
l. 11.
(d) Maff.
l. 6.
Mores
Sinenfi-
um.

CVIII.
Una cum
Idolis
Deum
suavium
colunt.

Arte & structura non parum eleganter magnisque sumptibus aedificant: templa- amplissima multisque statuis & picturis il- lustrata frequentant; & quamvis varia simulachra venerentur, unum tamen Deum rerum omnium opificem & rectorem pra- cipue colendum esse dicunt, eique porissi- mum supplices preces adhibendas: unius mulieris imaginem, quam appellant Nam- man, quam ajunt esse apud Deum sum- mum humani generis advocatam, honoribus

summis afficiunt. Est aliud apud illos sim-
mulachrum virginis, quam tradunt fuisse
Regis cuiusdam filiam, & rerum caelestium
cupiditate omnes opes humanas neglexisse,
ut divinarum contemplatione frueretur:
in huius tutela Sinarum gentem esse cre-
dunt. Alius apud illos Deus sane sanctus
habetur: hunc hominem fuisse narrant for-
tissimum, atque tantis virtutibus prae-
ditum, ut miracula multis in locis ediderit.
Et infra:

CIX.
Qui ho-
norum
gradus in-
ter eos
servati.

Respublica in tres partes est distributa.
Principatum ii, qui in disciplinis & juris
studio valde profecerunt, obtinent. Secun-
dus honoris gradus militibus assignatur.
Postremi ordinis sunt, qui artes fabriles
colunt. In studiis quorundam quisque profe-
cerit, iudicio eorum, qui maximis artibus
praesunt, examinari solet. Sunt autem or-
dines horum iudiciorum gradatim institu-
ti, ita ut ei, qui infimi ordinis approba-
tionem consecutus est, si velit ad altiorem
locum dignitatis aspirare, sint graviora
doctiorum hominum iudicia subeunda; qui
plurimis & doctissimis probatus extiterit,
is ampliores in republica honores consequi-
tur. Sunt in sceleribus vindicandis acres:
nemini sano, quamvis oculis orbatus sit,
mendicare permittitur: caeci molas trusa-
riles versando sibi victum parant. Homines
exteros difficile in urbes suas admittunt,
ne moribus externis oblii ab institutis suis
paulatim deducantur. Comaediis plurimum
delectantur: & ita sunt in venerem pro-
pensi, ut varias libidinum formas excogi-
tent demones consulere dicuntur. Hi mo-
res & instituta Sinarum sunt, quae per-
strinximus. Religionis, quae iustitiae prima
& praecipua pars est, cura genti postre-
ma: sacrificiis (quos patrio sermone vo-
cant hoiones) exiguis admodum bonis:
templa vulgo adempt consuetudine magis
& instituto quodam, quam quod mortalia
curari ab diis, vel humanis dictis, factis,
cogitatis interesse caeleste numen existiment.
Sane evangelium accepisse olim ab Apo-
stolo Thoma creduntur, ut supra dictum
est, Franciscanos etiam apud eos evange-
lium late sparsisse suo loco ostensum est
in annalibus, & imago restatur id ipsum
procreta mulieris puerulum in sinu foven-
tis, cui ardentes hodieque lycnuchos more
nostro suspendunt: sed nec Apostoli ulla
iam ibi mentio, & cuiusnam sit ea effigies
prorsus ignorant; adeo vel ipsa regionum
longinquitate vel diuturno cultorum desi-
derio in ea terra semen omne Christiana
pietatis interit.

Consu-
lunt de-
mones
pro libi-
dine sa-
tiantia.

Olim in-
ter Sinen-
ses floruit
Christi
religio.

Virginis
imago ab
iis culta.

CX.

(a) Maff.
lib.

Quod ad dogmata, quibus imbuti e-
rant, attinet; haec ab iis suscepta refert
Maffejus (a): Qui sapientiores habentur in
arcanis, & quae non temere vulgent de-

cretis, Pythagorae ferme somnia de trans-
migratione animorum sequuntur, & pro
meritis actae vitae suae cuque praemia &
supplicia ex communi omnium gentium o-
pinione constituunt, sedesque fingunt re-
fertur cunctis iis, quae vulgo vel ad feli-
citatem prima, vel ad miseriam extrema
ducuntur: capillum tam diligenter idcir-
co nutriunt, quod credant ea se tanquam
ansa in caelum aliquando sublatum iri;
sacrificuli contra [qui quidem canobiticam
agunt vitam] abradunt capita; quod si-
ne tali adjuvamento sidera se conscensuros
esse confidunt: mundum univrsam ex a-
qua initio conditum affirmant, quae vehe-
mentius agitata e spumis ampullisque caelo
ex imis partibus & crassioribus materiam
terrae praebuerit, reliqua reservavit sibi.
Interrogari quisnam initio aquas agitarit,
sponte sciendi vim iis inditam fuisse respon-
dent: rursus ubi quaeritur a quo eam ip-
sam vim ac virtutem acceperint, subri-
dent, quasi plane ibi sistendum. Et infra:
Non pauci muta simulachra, vel etiam
informes adorant, lapides namque ii fer-
me dii gentium sunt. Ad haec artis cu-
juslibet inventores aliosque privatim aut
publice benemeritos, quidam etiam paren-
tes charosque in numina referunt, usque
statuas ac templa ponunt, & vota faciunt
& adolent thura non mortuis modo, sed in-
terdum etiam, quod magis detestere, vi-
ventibus. Alii solem, & lunam ac stel-
las caelumque praecipue ipsum, unde cun-
cta in terras bona promanent, omni studio
colendum existimant. Sunt etiam qui in-
ferna venerantur monstra succincta colu-
bris, & igneo vomitu cuiusmodi cacoda-
mones in Europa depingimus; neque id
tam impetrandi cuiuspiam commodi, quam
depellendi malefici causa; quippe obversan-
tia interdum eiusmodi visa majorem in-
modum extimescunt.

Pythagora
somnia de
metaply-
coli co-
lant.

Stultae de
mundi
creatione
opinio-
nes.
Varia a-
pud eos i-
dololatrie
genera.

Cacoda-
monibus
honores
deferunt.

CXI.

Infana in
fortibus
consulen-
dis super-
stitio.

Sed qui simulachris divinos habent ho-
nores, ii inter caetera illo vel in primis ri-
diculo genere superstitionis utuntur ad ca-
ptanda itinera vel graviores quaslibet au-
spicandas res; adhibita ad statuum preca-
catione sortes observant, quarum est virtus
eiusmodi: dimidiatos globulos e ligno duos
ad jugulandis fere magnitudinem filo traie-
ctos coram simulachro ipso temere ac for-
tuito jaciunt; si ambo supini vel etiam
alterno consederint situ, quod vulgo infau-
stum putatur, idolum verbis ac iurgiis ma-
le admodum accipiunt: deinde quasi con-
tumeliae poenitent rursus delinquentis vo-
tis ac supplicationibus propitiare con-
tendunt; si nihilominus adversa appareant
sortes, idolum videlicet acerbius plectitur,
ad verba accedunt verbera, in aquas pro-
iicitur, amburitur igni; deinde blanditiis
denuo

denuo ac promissis placatur, atque in hac
vicissitudine tandem persistunt, quoad ja-
cta in sortes ambo missilia prona consistant:
tum vero modulato carmine grates laudes-
que agunt inani Deo; mox etiam egregie
conditas coctasque gallinas, anates, anse-
res, oryzam, & quod praecipuo est in ho-
nore mensarum, offerunt suillum caput
& cantharum vini. Ex iis ubi singuli a-
liquid in disco porcini capitis, imas auri-
culas reliquarum aliumque unguis, vini gut-
tas aliquot in ara simulachro apposuerunt
[qui vetus est libandi mos] caeteras ipsi
dapes magno cum tripudio & effusa le-
titia comedunt. Nec minus infana est in
exequiis celebrandis superstitio.

CXII.

Sacerdotes, inquit auctor, noctu pra-
sertim piacularia sacra diis manibus fa-
ciunt, ac pictilem charam vel super de-
mortui cadaver cum certis carminum pra-
fationibus cremant, vel praeterea toto con-
clavi funibus appensam agitant, vocife-
rantes, eo motu animum defuncti ocyus ad
astra tolli. Post quintum decimum diem
arca in campum sepulturae dicatam solemiter
pompa devehitur, ibi cadaver inclusum
paulatim absunt dies: interea sese idem
idem Hoiones ingurgitant cibo, eaque
illecti sagina locupletum praecipue funeri-
bus inhiant. Mortuos proximi biennium
vel etiam triennium lugent: quo temporis
spatio crassiorum tunicam apprimunt car-
nibus & horrida sese veste praecingunt fi-
lii: si personam gerant publicam, illico
se ad dicant magistratu. Haec de sepul-
chris.

CXIII.

Ac ne maritime quidem res suis carent
superstitionibus: quae nautes primum dedu-
cendae sunt haec lune vel cuiuspiam fabu-
loso dicat deo variis expiamentis & sup-
plicationibus lustrare mos est: ac caeteris
item in rebus alii caeremonias ac ritus
observant. Sunt qui omnem de diis ac spi-
ritibus opinionem plane & impune deride-
ant; unum esse interitum hominum ac ju-
mentorum, neque post mortem restare
quidquam, omnino arbitrentur. Huic de
superis persuasioni consentanea hominum
ipsorum inter ipsos est fides, quam eatenus
colunt, quatenus commercii necessitas &
fructuosa existimationis ratio postulat.

CXIV.

Interjectis nonnullis de eorum fastu,
quo alienigenas averfantur, atque usu &
hospitio prohibent, tum de iudicium a-
cerbissima immanitate, haec addit auctor
de Regis Sinarum intolerabili arrogan-
tia: Rex barbara & stulta quadam arro-
gantia sese dominum mundi, caeli filium
appellat: privatorum fortunas, & partem
sudore & vigilantia rem, per publicanos
& exactores durissimos atterit, ex ipsis e-
riam capturis impudicarum, quod a Ca-

Sinarum
Regis ar-
rogantia
& tyran-
nis.

ligula olim factum legimus, scdissimo ve-
tigali instituto.

CXV.

Externorum Regum oratores, quos qui-
dem iure beneficiario sibi habet obnoxios
[sunt autem plures variis imposti natio-
nibus, quarum olim imperium deposuit Si-
na] per summum fastum & superbiam
tractat: non nisi humili equo insidentes,
qui pro habentis vili regatur sumo, in re-
giam urbem despiciatissimi introeunt; dein
pedites intra palatii aditum accepti ad
partem eam, in qua latere audierint Re-
gem [nam ab ipsius quidem aspectu pro-
fus arcentur] cum quina ex intervallis a-
doratione procedunt: tum elata voce lega-
tionem nisi genibus peragunt. Adest regius
apparitor, qui cuncta per scribam excipiat
idemque veluti numinis, internuntius ferat
ab Rege responsum. Eo accepto responso
cessum orator & subinde stectens genua
plane inonoratus abscedit.

CXVI.
Reliquae
gentes
temnan-
tur a Si-
nensibus.

Inter haec & alia longe turpiora, quo-
rum vel mentionem bene morata horreat
mens; nihilominus elato supercilio Sinae
reliquas omnes gentes praese contemnunt,
rudes, inertes, barbaras putant: de suis
tantum ipsi rebus magnifice & gloriose non
sentiant modo, sed praedicant; nostris ta-
men hominibus tribuere non nihil videntur,
quippe Sinas utroque oculo praeditos ajunt
Europaeos altero, caeteros neutro. In hosce
mores & instituta Christi disciplinam in-
serere quanta sit molis, quilibet non im-
peritus rerum existimator facile iudicave-
rit: obstant regia edicta & difficultas in-
troitus: obstant conspirationes antistitum,
qui peregrina in eas terras inferri sacra,
& extorqueri sibi nefarios quaestus, & coar-
gum mendacia minime paruntur. Haec
Massejus ex eorum, qui Sinarum regna
perlustrarunt, fidelissimis monumentis.

Quam
difficile sit
evangelii-
um Sinis
inferre.

In America novae in dies patefactae re-
giones Hispanorum ducum audacia fue-
runt, atque una fides Christi a sacerdo-
tibus, qui eos comitabantur propaga-
ta; de quibus Petrus Martyr (a) ex regia
Castellana Pontificem fecit certiore-
scriptis, ut supra diximus, ad eum com-
mentariis, ex quibus pauca haec deliba-
mus: Diximus, inquit, Vascum Nannes
Balboam eorum ducem, qui montes arduos
superaverant, ad austrum fama didicisse
jacere insulam in prospectu littorum mar-
garitis grandioribus optimam, cuius regu-
lus potens esset ac dives, qui bello saepe
littorales regulos infestaret Chiapen &
Tumaccum praesertim scripsimus, & reli-
ctam fuisse intactam ob furcates tempesta-
tes, quae mare illud australe rabidis tribus
anni mensibus infestant: nunc jam ritam
habemus nunc mitem ex ferocissimo regu-
lum eius effecimus. Hunc cum univrsos
ejus

CXVII.
In Ame-
rica fides
Christi
latus
amplifica-
ta.
(a) Petr.
Mar. dec.
3. c. 8.

ejus dite regno tua sanctitas amplectatur, quandoquidem ad baptismatis lavacrum admittus est.

CXVIII.
(a) Cap.
10.

Ferrum
præfe-
runt auro
barbari.

Addit author (a) Petrum Ariam præfe-
ctum Morali Ditis insulæ subigendæ pro-
vinciam suscepisse, a quo regulus qua-
tuor præliis fractus finitimorum exem-
plo, quos Hispani in potestatem suam
redegerant, vesticalem se professus est,
pro gemmis donatus ferrea securi, mu-
nus maximi fecit; siquidem illi barbari

hanc longe pluris ducunt, quam auri cu-
mulos, nostrisque derident, qui ad plura
commoda utilissimam rem cum auro lu-
xui tantum idoneo commutent. Apertum
ille pelagus immensum adjacentesque in-
sulas omnes sub imperium Hispanum
subjuxit; pluribus de natura unionum
interjectis, addit in novo orbe reperiri
populos institutos legibus, qui septas mœ-
nibus colant urbes, & libris utantur, &
Corralis prætoris testimonio confirmat.

Ultima
sessio La-
teranen-
sis Conci-
lii.
(a) Acta
Later.
Concil.
sess. 12.
(b) Paris
tom. 4. m.
arch. Vat.

Insignis
præfolum
non acce-
dentium
ad Conci-
lium
ignavia.

II.
(c) Acta
Conc.
Later. ubi
sup. Paris
& Grass.
ubi sup.
Caesar ad
sacram
expeditio-
nem in
Turcas
solicita-
tus.
(d) Ext. in
actis conc.
Later.
sess. 12. &
13.
Dilect.
13. p.
465.

I. **C**lausum est Lateranense concilium
anno a virgineo partu decimo septi-
mo supra millesimum quingentesi-
mum quinta indictione post celebratam
medio martio duodecimam sessionem :
quatuor vero ante diebus actus est om-
nium episcoporum conventus ad excu-
tiendam parandamque materiem rerum,
quæ in proximo celeberrimo coetu pro-
mulganda erant. Præfuit illi sessioni
summum Pontificem, octodecim inter-
fuisse Cardinales, tres Latinos patriarchas
Antiochenum, Alexandrinum, & Aque-
lejensem, tum octoginta sex archiepi-
scopos & episcopos, nonnullosque Regum
ac principum oratores referunt acta con-
cilii (a); quibus consentanea scribit Pa-
ris de Grassis (b) : Die, inquit, lune XVI.
martis fuit habita sessio in concilio Late-
ranensi præfente Papa & Cardinalibus XVI.
ac prælatis XC. vel centum mitratis: ad
quam itum est tardiuscule propter consilio-
rum habitum. Missam cantavit Cardina-
lis S. Crucis episcopus Sabiniensis cum uni-
ca oratione, licet impositum ei fuerat, quod
cum tribus, ut alii fecerant. Ego huic Car-
dinali operatus sum, quod missa hæc can-
tanda demandaretur, quia sicut ipse fu-
erat causa concilii propter conciliabulum
per ipsum Pisis præsumptum etiam inchoa-
tum, sic ipse idem clauderet concilium
Romæ per suam missam. Tam paucos nu-
mero præfules ex tot amplissimis regnis,
quæ tunc Romanæ ecclesiæ parebant,
toties ad concilium apostolico imperio
vocatos venisse indicat eorum temporum
focordiam, quibus plures episcopi, ab-
jecta ecclesiarum cura, terrenarumque
rerum amore irretiti inanibus curis se
implicabant; quamobrem nec unius pseu-
domonachi impios furores coercuerunt:
hujus concilii decreta optato fructu ma-
gna ex parte demum caruerunt.

Peroravit (c) in hac ultima sessione Ma-
ximus Corvinus episcopus Ifernensis de
conciliorum dignitate autoritateque :
tum de Græcia in qua olim sanctitas &
doctrina adeo esloruerant, e Mahume-
tanorum servitute vindicanda : ac solitis
precum divinarum formulis repetitis le-
tæ sunt Maximiliani Imperatoris desi-
gnati literæ (d) ad Leonem, quibus pro-
fitebatur se Pontificem & concilii patres
adversus Turcas crucis signum attollen-
tes secuturum.

Sanctissimo in Christo patri & domino,
domino Leoni X. divina providentia sacro-
sanctæ Romane ac universalis Ecclesiæ
summo Pontifici, domino nostro reveren-

disimo, Maximilianus divina favente cle-
mentia Romanorum Imperator semper Au-
gustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Dalma-
tiæ, Croatiæ, &c. Rex, archidux Austriæ,
dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. comes
Palatinus, &c.

Beatissime pater domine reverendissime.
Nuntius beatitudinis vestræ apud nos red-
didit nobis breve sanctitatis vestræ in quo
nobis significat illustrem victoriam Turca-
rum tyranni adversus sultanum Ægypti
dominum, nosque tota animo hortatur,
rogat, obtestatur, ut sanctam expeditio-
nem adversus tam impium Christiani no-
minis hostem sumere velimus, & una cum
beatitudine vestra illius furorem compri-
mere, & Christianæ reipublice pariter con-
sulare; idque etiam ex relatione præfati
nuntii sui intelleximus, & quo fidei amo-
re, qua pietate opret animam suam pro
ovibus sibi commissis ponere : quæ quidem
res gravissima nobis, sed & molestissima
fuit; quippe non potuimus non afflictius
dolere Christiano nomini inimicissimi ty-
ranni tantum & tam nobilem victoriam,
cui ubi ille, quem optat finem imposuerit,
ac suam sibi potentiam firmaverit, in quos
potius aut libentius debacchabitur, quam
in miseros Christianos? miseros eos appel-
lamus qui cum opibus florentissimi sint,
viribus & animi magnitudine egregii,
quorum virtuti non Asia solum cederet,
sed & si alter terrarum orbis reperiretur,
quasi tamen nullibi locorum divitiæ ex-
rent, nisi inter ipsos Christianos, nullibi
civitates se invicem absumunt; perfidos
autem Christi hostes hac & illac victores
impune vagari permittunt: quin & si
Deo placet, de semet triumphum referre
sunt.

Ceterum cum animo nostro repetimus,
quod nullus Deus fortis est præter Deum
nostrum, nullus autem alius qui convinciat
gentes in fortitudine brachii sui; in eam
sententiam devenimus, ut pro certo habe-
amus, Turcarum victoriam Christianis sa-
lutem fore. Voluit enim divina majestas per
hanc cæcæ Christianorum aliquorum men-
tes illuminare, & dormientes excitare, ac
januam pulsare, tempus jam esse ex somno
surgere: quæ nobis cogitantibus omnis
meror ille a nobis recedit, & in letitiam
potius vertitur; speramus enim jam prope
futurum, cum externæ & infidæ gentes
agnoscent Christum dominum Deum suum:
neque Turcarum tanta victoria nobis for-
midolosa esse debet; scimus enim quoties
omnipotens Deus hostibus suis vires dede-
xit, ut suorum scelera ac peccata ulcisco-
retur

Respon-
sum illius
ad Leo-
nem.

Spes in-
gentes de
vincendo
hoste
ostentatæ.

III.

(a) Ps. 21.

retur: novimus etiam quoties voluerit fidos nominis sui cultores parva manu ingentes hostium copias fundere. Speraverunt in eo patres nostri, speraverunt & liberavit eos (a). Quod si tam caeca aliquorum mentes erunt, quae tam certis futuri exitii nuntiis nondum respiciant; non tamen nobis desperandum erit tali Pontifice, qualem multa saecula non rulerunt. Scimus egregias virtutes, inclytas animi dotes beatitudinis vestrae, & nunc cernimus quo fervore, qua pietate pro commisso sibi grege insudet. Quae quamquam gratissima nobis sunt, unum tamen nobis summae admirationi fuit, admirationi an potius mœrori? quod sanctitas vestra optat, ut Deus aures nostras aperiat ad audiendam aliquando veritatis vocem; quasi vero veritati aures hactenus occlusimus: atqui ita de nobis respondemus, nos non tam profundo somno sopitos in hanc usque horam obdormivisse, ut haec demum Turcarum victoria nos excitaret; sed diu ante previdimus ea, quae nunc ante oculos habemus; sanctissimaeque memoriae praedecessores sanctitatis vestrae, qui aetate nostra vixerunt, monuimus rogarimusque & per viscera misericordiae Dei obtestati sumus, ut Christiana reipublica consulere: quorum aliqui nobiscum consenserunt; sed tamen semper reperti sunt, qui tam gloriosae & tam Deo acceptae expeditioni inviderent, & omninixu nobis adversarentur. Quod si illi idem sanctitatis vestrae praedecessores viderent, qui aetate nostra fuerunt, redderent veritatis testimonium, & nobiscum una Christiana reipublica tam lugubrem hostium victoriam ingemiscerent, & sponte sua faterentur, expeditionem istam non hac tempestate magis, quam semper necessariam fuisse: verum Deo optimo maximo gratias agimus, quod majestas sua nos potissimum excitare voluit, beatitudine vestra eius vicem gerente & gregem ovium suarum egregie tutante, quae si ceptum iter peregit duce virtute sua, nullum discrimen, nulla calamitas Christianae reipublicae subeunda aut pertimescenda est; nosque, quoad vita supererit, nunquam deseremus tam gloriosam provinciam, tam necessariam, tam ipsi Deo acceptam; sed opes, vires, sanguinem nostrum etiam ad certum exitum pro Christi fide conferemus.

IV. Non laboret in nobis itaque sanctitas vestra, qui a teneris annis, cum adhuc quid esset bella gerere per aetatem nesciremus; cum tamen audiremus esse Turcas, qui Christi religionem negligenter, odissent, persequerentur, eos potissimum cum primum licuisset radicibus evertere optabamus: non laboret in nobis, qui ubi adolevimus & militarem artem didicimus, non

Intermissae expeditionis culpa a Caesare in alios derivata.

eam scire volumus ad Christianorum civitates occupandas, sed potius ad eas vindicandas e manibus tyrannorum, non ad fines adimendos, sed tuendos, non ad eorum dedecus, sed laudem, non ad perniciem denique, sed ad custodiam; huiusque rei testes erunt cuncta bella qua gessimus, semper lacesciti, semper coacti. Et nunc cum videremus beatitudinem vestram tot persuasionibus nos ad pacem & concordiam cohortari, & ita velle pro bono Christianitatis, flecti nos permisimus & condiciones quascumque suscepimus, ne mora ulla in nobis esset, ne per nos defuisse videretur, quin labanti fidei Christianae optularemur, neve unquam voti iusti coram Deo super nos clamaret: neque vero nos cohorteretur sanctitas vestra, qui postquam imperii sceptrum suscepimus, ipsi nunquam desistimus cum quocumque Pontifice agere, ut sanctam hanc expeditionem suscipere: scimus enim eam & necessariam, & utilem, & gloriosam fore. Excitet modo se beatitudo vestra & Christi vexillum erigat, & cum reverendissimis illis patribus iter felicissime adversus hostes arripiat. Nos comitabimur eam, & opes ac vires nostras omnes conferemus: neque etas nostra, quae iam celeri gradu ad senectutem festinat, nos tantillum morabitur; quin si mors illa pro Christi nomine optatissima obrigerit, reviviscere nos ad aeternam gloriam speramus. Sed quid de nobis dicimus? nemo tam impudens erit, aut tam Christiano nomini inimicus, qui si viderit Dei vicarium cum reverendissimis Cardinalibus bellum in Turcas moventem, ac eummet in expeditionem euntem, non omni renuntiata merce, etiam ad certam mortem corvolet: imbecillis nimis mirum sexus & infirma aetas beatitudinem vestram sequetur.

Flecti se ad pacem fuisse profecturum spe belli in Turcas avertendi.

Pontificem & Card. euntes in Turcam se locaturum.

V.

Quare nos iridem rogamus sanctitatem vestram, imploramus, obtestamur, ut provideat, ne quid detrimenti Christiana reipublica capiat. Confirmet opinionem, quam omnes de ea conceperunt, succurrat nuntanti reipublicae, Christianae, liberet faucibus severissimorum luporum oves sibi commissas: neque expectet quod Christiani principes congregentur, quippe longum illud esset, & fortasse periculosum; sed sanctitas vestra gladio Domini super sumur potentissimum cincta iter auspiciatissimum ingrediatur, quae quanto magis ab aliis principibus derelicta erit, tanto erit gloriosior, tantoque magis immensa Christianorum multitudo confluet Deo victimas gratas offerri optantium. Nos vero, qui aut ubi sanctitatem vestram deseremus, qui ultro cupimus hanc fragilem & corruptibilem coronam, quam gerimus, cum illa pretiosissima & aeterna martyrii corona

Mortis pro Christo oppellendae cupidum esse. (a) Ps. 17.

na permutare? neque vero subvertatur beatitudo vestra Turcarum potentiam, non tot apparatibus, non tanta bellatorum copia indigemus; ipse namque Deus est, pro quo certaturi sumus: ipse docebit (a) manus nostras ad praelium, & ponet ut arcum arcum brachia nostra: ipse dabit nobis protectionem salutis suae, & dextera eius suscipiet nos. Quod si haec tam sancta deliberatio in auras evanescat, prout alia hactenus fecerunt, neque alia expeditio fiat, tum summum illum rerum opificem obtestamur, per nos non defuisse, quin vita & sanguine nostro Christianae reipublicae consulere; videbuntque gentes & ipse, cui nil innotum est Deus, nos nulla alia pro re magis unquam elaborasse: per quem vero deceret, is sciat se rationem ante tribunal Dei redditurum. Cetera intelliget sanctitas vestra ab oratore nostro, cui latus scribimus. Datum in oppido nostro Mechliniae die ultima mensis februarii anno Domini MDXVII. regnorum nostrorum Romani xxxii. Hungariae vero xxvii.

VI.

Non Caesaris modo, sed aliquorum etiam principum se ad crucesignatam expeditionem conficiendam paratos esse profitentium offensas patribus literas narrat Paris de Grassis: Finitis, inquit, precibus Secretarius concilii venit ad Papam, ex cuius manibus accepit literas Imperatoris & aliorum principum, quas legit: & erant Imperatoris literae super expeditione contra Turcos exhortatoriae, & exclusivi sunt omnes praeter mithratos. Porro una cum Caesare Franciscum Galliarum & Carolum Hispaniarum Reges arma ad pontificium imperium verfosus se adversus Turcam spondidisse ostendunt Leonis ad Henricum Regem Anglorum aliquot ante hanc sessionem diebus datae literae (b).

(b) Ext. apud Benb. l. 4. ep. 21.

Regi Britanniae. Quam pro nostra in rem Christianam pietate gavisi sumus, & Maximilianum Romanorum Imperatorem designatum, & Franciscum Gallorum Regem & Carolum Regem Hispaniae super capeffendo in Turcas communi sententia bello paratos se esse omnia facere nuper nobis amantissime significavisse: qui quidem omnia sua studia omnes facultates, semetipsos denique ad id pollicendo nostram omnem de illis spem expectationemque impleverunt. Itaque sperare iam incipimus non longe abesse illud tempus, quo vivere nos non peniteat: nam ut adhuc quidem se res habuit, dum & nostris inter nos odii disceptationibusque conterimur, & Turca suis progressibus major in dies formidabiliorque sit, bene cum illis actum videri poterat, qui se ab eis, quae impendere mala putabantur

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

moriendo praeipuerant; praesertim si essent eiusmodi qui alios regerent, ut si quid mali accidisset, ipsis tribueretur. Nunc vero cum & illi, quos dico Reges, nihil se recusaturos profiteantur, ut bellum suscipiantur, & tua item litera, tuorumque legatorum sermones in eandem nos opinionem erexerint, ut quod ad te attinet nihil simus desideraturi eorum quae per te parari conficique poterunt; cum, ut diximus, letamur tantum esse consensum vestrorum animorum belli gerendi, tum in eam spem adducimur, ut existimemus, qui extrudere nos nostris sedibus cogitant audacissimi hostes, nostri suis ipsos regnis exturbatos, suis expulsos brevi tempore domiciliis, ea nobis victoribus relicturos. Quamobrem cum venerabilibus fratribus nostris ecclesiae Romanae Cardinalibus re mature considerata, adhibitis ad id tuis ceterarumque Regum legatis primum quidem, quinquennales inducias inter Christianos omnes indidimus, easque sumus his diebus inter sacra, Deo immortalis teste edicto nostro publice sancituri.

Analiae Rex socialia arma spondet.

Indicta inter principes quinquennales induciae.

VII.

Deinde quoniam nummi quasi nervi bellorum sunt; ad eos cogendos eam prope rationem mire nobis placuit, de qua nos Maximilianus admonuit scripto suo, cuius exemplum ad te mittimus, additis, quae nobis addenda esse & ad celeritatem & ad facilitatem sunt visa; ut vel id tu quoque si tibi videbitur, probes, vel scribas ad nos cur non probes, afferasque ipse meliora. Sed te putamus facile probaturum; novimus enim ingenium & liberalitatem tuam: atque ut haec & reliqua, quae agenda sunt, majori cum dignitate transigantur, ad te Regesque reliquos mittere legatos decernimus ex iis, qui Cardinales sunt magnos & claros viros, quibus ea sola cura sit, quae ad bellum pertinent apud vos procurandi, ut celerius omnia conficiatque restatius possint: quae cum ita informata sint, ut res iam caput habere videatur, quod est omnium difficillimum atque maximum, te non horramur modo, sed plane etiam atque etiam petimus, quasumusque ut quod nobis significasti velle facere te, id ita jam re cures, agas, efficias, ut si quis erit Regum nostrorum ad fidem suam praestandam lentior, is tuo exemplo commoveri possit; ut cum tu, a quo propter longinquitatem minus celeriter curari potest, tuas jam partes impleveris, festepudeat tardiorum te fuisse, negligentiamque suam, plura etiam quam pollicitus fuerit in commune conferens, reponat: id quantum tibi gloriae futurum sit, nemo te melius intelligit.

Rogatus Anglus ut verba exornet operibus.

VIII.

Plura non dicemus, res enim per se ipsa loquitur, vel Deus dominusque noster

X

po-

potius te pro se alloquitur, cum te par est
audire, cui tantum ipse rerum optimarum
maximeque expetendarum dedit, ut nisi
earum multo maximam si sit opus parrem
ipsi te hoc tempore poscenti profuderis, non
satis dignus eo munere fuisse videare. Hæc
dies atque noctes cogitare te oportet, & ut
videmus cogitas, sed non tam pulchrum
est profiteri atque recipere te facturum re-
cte aliquid, quam perficere quod pollicitus
es etiam necessarium, ut boni Regis nomen
adipiscare: in altero nutus animi volun-
tasque tantum ostenditur, quæ flecti &
commutari facile potest: in altero in-
est constantia perpetuasque voluntatis,
quæ quidem multum roboris multumque
virtutis requirit, sed hæc tu fortasse me-
lius reliqua, quæ sunt ea de tuis legatis
intelliges, quibuscum & multa & sæpe su-
mus locuti. Tu velimus ad nos literas om-
nibus de rebus des quam creberrimas, ut
quod locorum longinquitas intercipit, se-
culitate nobis diligentiaque tua restituatur.
Dat. III. non. martii MDXVII. an-
no IV. Roma.

IX.
Electi
Pontificis
sedes diri-
pi veti-
tae.

(a) Ext.
in actis
conc. &
in Bullar.
in Leon.
X. const.
16.
Instaura-
tae pro
Cardd. di-
gnitate
leges.
Decretum
pro tuen-
da contra
Turcas
Christia-
na re.
(b) Ext.
in actis
Lat. conc.
sess. 12.
& in Bull.
in Leon.
X. const.
17.
(c) Jerem.
5.

Lectis Maximiliani Cæsaris, & alio-
rum principum de Turcico bello suscipi-
endo in concilio literis: Episcopus Meli-
tensis, inquit Paris, venit ad Papam, &
acceptam de manibus suis cedulam legit
in ambone: cedula autem de non invaden-
dis adibus Cardinalis illius, qui est electus
in Papam, sicut est mos Romanorum fa-
cere, ac sæpe fingere hunc & illum esse
electum Papam, ut hac occasione diripiant
domum & suppellectilem ejus: & placuit
omnibus indifferenter. Instauratae sunt ea
functione (a) Honorii III. & Bonifacii
VIII. leges adversus illos, qui Cardina-
libus hostilem vim inferrent latæ; earun-
demque acerbitas Cardinalium in con-
clavi agentium, renuntiative pontificis
sedes direpturis proposita. Pergit Paris:
Demum patriarcha Aquilejensis similiter
acceptam, nimirum schedulam, legit, quæ
multa continebat, præsertim clausuram
concilii & causas clausuræ, ac etiam tres
decimas in universo orbe pro expeditione
contra Turcas. Concepta erat ea sanctio
hiscæ verbis (b).

Leo episcopus servus servorum Dei ad
perpetuam rei memoriam sacro approban-
te concilio.

Constituti juxta verbum prophetae (c),
meritis licet imparibus, super gentes &
regna officii nostri debitum decenter exe-
quimur, cum universi status ecclesiastici
ac universalis ecclesiæ eorumque negotio-
rum reformationem per nos utiliter factam
innovamus, & pro illius inviolabili obser-
vatione opportuna remedia adhibere, &
ecclesiis cathedralibus ac etiam metropoli-

tanis, ne diutius suis pastoribus careant,
providere cogitavimus, ac ad illa curis
assiduis vigilamus & operibus intendimus
indessis, per quæ dominicum gregem cu-
re nostra commissum in conspectu divina
majestatis acceptum & obsequentem red-
dere valeamus. Turcas vero & infideles
alios tam in orientalibus, quam in meri-
dionalibus partibus consistentes, qui veri
luminis veræque salutis iter pernicissima
mentium caligine contemnentis, vivificæ
cruci, in qua Salvator noster mortem ul-
tro suscipere voluit, ut mortem nostram
moriendo destrueret, ac vitam sacratissima
vitæ suæ ineffabili mysterio repararet in-
sidiantes, & hostes Deo odibiles ac Chri-
stiana religionis persecutores acerrimos se-
se reddunt, reprimere ac infestissimis cre-
brisque eorum insultibus, quibus in Chri-
stianum sanguinem crudeliter debacchantur
non solum spiritualibus, verum etiam
temporalibus spiritualibus præiudicis possimus au-
thore & favore Domino contraire.

Cum felicitis recordationis Julius Papa
II. prædecessor noster sacrum generale La-
teranense concilium de venerabilium fra-
trum suorum sanctæ Romanæ ecclesiæ Car-
dinalium, de quorum numero tunc era-
mus, consilio & assensu laudabiliter, le-
gitime, & ex rationabilibus causis Spiritu
Sancto cooperante convocasset, & in eo quin-
que sessiones tenuisset, ac sextam sessionem
indixisset; nos quibus etiam in minoribus
constitutis insitum cordi desiderium sem-
per fuerat generale concilium, ut pote a-
gri dominici culturam præcipuam celebra-
ri videnti, dicto Julio prædecessore huma-
nis rebus exempto, divina favente clemen-
tia ad summi apostolatus apicem assum-
pti, honesto utilique desiderio nostro debi-
tum ex injuncto nobis curæ pastoralis offi-
cio accessisse conspicientes, rem hanc ar-
dentiori voto & tota animi alacritate su-
scipimus, ac in dicta sessione illius proro-
gationem ex tunc expressis & aliis causis
nostrum & dictorum fratrum animum mo-
ventibus, de eorundem fratrum consilio &
assensu ad certum tunc expressum tempus
per nos facta, approbante eodem sacro La-
teranensi concilio approbavimus & conci-
lium ipsum usque ad perfectionem causa-
rum, propter quas indictum extiterat, &
præsertim inter principes & potentatus
Christianos bellis atrocibus pacatis, hosti-
libusque armis depositis, universalis & fir-
ma pax componi valeret: pro qua tanquam
pro saluberrimo bono inactum nihil relin-
quendo, conatus omnes nostros adhibere
intendebamus prosequi, & sine debito ter-
minare velle; nostrique incommutabilis a-
nimi & intentionis fore & esse declaravi-
mus, ut his, quæ ad Dei laudem Eccle-
siæque

Decretum
pro tuen-
do impe-
rio Chri-
stiano.

X.

Quæ cau-
sæ in con-
cilio agi-
tatae.

XII.

Ut Re-
ges ad
mutuam
pacem so-
licitati
sint.

siæque præfata exaltationem & Christi fi-
delium concordiam pertinent absolutis, san-
cta & pernecessaria expeditio contra catho-
licæ fidei hostes fieri, feliciterque de illis
Altissimo favente triumphari possit.

XI.
Et ut ad tam perutile concilium acce-
dere debentes, ab accessu hujusmodi nul-
latenus retrahantur, nullamque omnino
causam præterdere possent, omnibus & sin-
gulis ad celebrationem concilii per Julium
prædecessorem convocatis, & ad dictum
concilium Lateranense venientibus, ipso-
rumque venientium servitoribus ad conci-
lium Lateranense, ad urbem hujusmodi ve-
niendi, & in ea libere commorandi saluum
conductum, dicto sacro Lateranensi appro-
bante concilio, dedimus & concessimus: ac
Reges & principes hortati sumus, ut pro
sedis Apostolicæ reverentia venientes hu-
jusmodi non molestarent; sed eos libere
venire permitterent: ac seprimam sessio-
nem indiximus; in qua cum nihil magis
affectaremus, quam ut causæ utiles & ne-
cessariæ, propter quas dictum concilium
Lateranense indictum fuerat, ut desiderii
nostri erat, ad finem debitum perduceren-
tur, tres Cardinalium aliorumque præla-
torum, qui causas hujusmodi & alias con-
ciliaves materias audirent & discuterent,
audiatque & discussa in eodem concilio re-
ferrent, particulares deputationes fecimus,
atque mandavimus: quarum quidem de-
putationum una pacis universalis componen-
dæ inter Reges ac principes Christianos,
quæ una ex principalioribus congregationis
concilii præfati causa fuerat, & schisma-
tis extirpationis: altera generalis refor-
mationis etiam curiæ; reliqua vero discus-
sionis & abrogationis pragmaticæ sanctionis
& rerum orthodoxam fidem concernentium
peculiarem curam haberent.

Et cum unaqueque deputatio quamplura
utilia & necessaria diligenter examinave-
rint, & accurate nobis retulerint, ac per
eos discussa & examinata in aliis quinque
sessionibus successive per nos tentis sacro
approbante concilio per nos, favente Do-
mino, absoluta fuerint; proculdubio cogno-
scimus, Deum ipsum bonorum datorem piis
nostris & non nisi ad communem bonum
rendentibus desideriis pro sua immensa pie-
tate & misericordia plurimum favisse, ac
nobis, ut quæ mente nostra gestimus, &
circa quæ plurimum laboravimus, videli-
cet, ut concilium ipsum, causis, propter
quas indictum fuerat, juxta votum termi-
natis, feliciter claudi & absolvi posset,
concessisse. Charissimus namque in Christo
filius noster Maximilianus in Imperatorem
electus Julii prædecessoris præfati, nostro
vero tempore claræ memoriæ Ludovicus
Francorum Rex, & ceteri Reges & prin-
ces, Ann. Eccl. Tom. XXXI.

cipes Christiani summo cum omnium gau-
dio Lateranensi concilio in Spiritu Sancto
legitime congregato adhaeserunt, ac Pisa-
num conciliabulum per quosdam nullam
potestatem habentes indictum, & per eun-
dem Julium prædecessorem damnatum juxta
ipsius Julii prædecessoris sententiam pro
damnato habuerunt, & schisma ex his pul-
lulare coeptum, quod semper, dum vi-
guit, quamplurimas calamitates prælatis
& aliis Christi fidelibus ex diversis schisma-
tum temporibus & aliis generalibus con-
ciliis hæcenus celebratis attulisse constat,
extinctum, ac universalis Ecclesiæ pax &
unio sequuta exitit; necnon tam ecclesia-
sticarum, quam secularium & aliarum per-
sonarum mores: quantum expedire visum
fuit, reformari, & nonnulla causa ortho-
doxam fidem concernentes terminata, ac
nonnulla aliæ materiæ in dictis tribus de-
putationibus Cardinalium & prælatorum
diligenter examinata & discussa, in dicto
concilio solerti cura expedita & terminata
fuerunt: nobisque per Cardinales & præ-
latos & deputationum hujusmodi pluries
relatum fuit, nulla negotia eis discutienda
examinandaque remansisse, & a pluribus
mensibus circa nulla prorsus de novo a quo-
quam ad eos perlata fuisse; episcoposque
in partem sollicitudinis ad curam gregis do-
minici nobiscum perseverandam vocatos, ac
alios prælatos in dicta urbe præter sacrorum
conciliorum consuetudinem cum eorum &
ecclesiarum suarum incommodo ac damno
diutius permanisse.

Itaque ex præmissis omnibus, quæ per
nos & dictas deputationes in ipso concilio
expediti desiderabantur, sola Regum &
principum pax & animorum concordia re-
stare videbatur: pro qua qualis mens no-
stra semper fuerit, quantumve omni studio
nostro circa illam componendam laborave-
rimus, cunctis literas a nobis emanatas le-
gentibus apertissime constare potest; novit-
que Deus ipse, qui summa est omnium re-
rum lux & veritas, quot precibus, quamve
assiduis orationibus ab eo petere & implo-
rare nunquam destiterimus, ut Christianum
gregem, cujus custodiam nobis licet imme-
ritis, commisit mutuo charitatis fervore
accensum ad firmam ac perpetuam pacem
incandam pro sua clementia inducere di-
gnaretur. Et nihilominus tam nuntiis no-
stris, quos apud Maximilianum Imperato-
rem electum, ac eosdem Reges & principes
habemus, quam literis eos multis & effi-
cissimis rationibus, præsertim si religioni
Christiana & catholicae fidei in grave pe-
riculum ac discrimen propter tyranni Tur-
carum potentiam nuper dilatamam & au-
ctam deducta, ut par est, consulere &
providere vellent in Domino, cujus causa
præ-

Schisma
Pisanum
& Con-
cilii
Later.
feliciter
extin-
ctum.

Contro-
versia ad
fidem
spectantes
direptæ.

XIII.

Ut moni-
ti sint de
armis ad-
versus
vim Tur-
cicam
compa-
randis.

precipue agitur hortati fuimus : ac ex eorum nuntiorum Regumque & principum ipsorum literis percepimus, exhortationes nostras tantæ apud eosdem Reges & principes auctoritatis & efficacia fuisse, illorumque corda & animos adeo flexisse & commovisse, ut fere inter omnes pax, tam diu a nobis pro reipublicæ Christianæ universali bono desiderata animo, conclusa fuerit, & si quid superest propediem componendum (ipso Deo favente) speretur; quod mente animoque nostro subinde nobis revolventibus exultat cor nostrum in domino nostro Jesu Christo, ipsique super hoc gratias agimus omnium gratiarum largitori, quod ipsos ad optatam nobis concordiam induxerit; ac per omnes Christianos ea signa lætitiæ, quæ in similibus fieri consueverunt, & gratias Deo agendas, ipsumque Deum, ut pax conclusa perduret rogandum esse censuimus.

XIV. Solum itaque superest, ut sancta ac per necessaria contra infidelium rabiem Christianum sanguinem sitientium expeditio capiatur, nec non omnia & singula, quæ in undecim sessionibus partim per nos, partim per Julium prædecessorem hujusmodi hæcenus tentis gesta & facta potiori pro cautela approbentur, ac innoventur, ac inviolabiliter observari mandentur. Habita igitur super his cum fratribus nostris & aliis prælatis matura deliberatione, sacro approbante concilio, omnia & singula in dictis undecim sessionibus gesta & facta, ac literas desuper editas cum omnibus in eis contentis clausulis, exceptis quibusdam, quæ certis personis pro universalis Ecclesiæ pace & unionem duximus concedenda, nec non executorum in illis deputatione, apostolica auctoritate approbamus & innovamus, illaque perperis futuris temporibus inviolabiliter observari debere decernimus atque mandamus: Et infra. Et illorum executores ad illa & in eis contenta observari faciendum, in Romana curia gubernatorem almæ urbis nostræ & vicarium nostrum pro tempore existentes, ac cameræ Apostolicæ generalem auditorem, qui personas sibi respectivo subiectas ad id cogere & compellere valeant; extra vero eam omnes & singulos locorum ordinarios deputamus, inhibentes sub excommunicationis lætæ sententiæ pœna omnibus & singulis Christianis fidelibus, ne in præfatis concilio gesta & facta sine nostra & dictæ sedis licentia speciali glossare aut interpretari præsumant.

XV. Ac fidei urgente nos zelo, dictam contra infideles expeditionem per nos & dictum Julium prædecessorem, dictis causis conciliaribus expeditis, toties in dictis sessionibus propositam, & præmissam, & cum

Concilio
gesta confirmata a
Pont.

oratoribus Regum & principum, apud nos existentibus pluries communicatam & discussam, piæ memoriæ Nicolæum Papam V. etiam prædecessorem nostrum, qui post Constantinopolitanæ urbis calamitosum exitium, ad vindicandas Christi injurias & infidelium furorē reprimendum, generalem contra eos expeditionem indixit & quam solerti studio felicitis memoriæ Calixtus III. ac Pius II. Romani Pontifices etiam prædecessores nostri imitari fuerunt, imitantes, ad triennium proxime futurum cum facultate per nos una cum eisdem fratribus nostris decimas fructuum ex ecclesiis & monasteriis, ac aliis beneficiis in universo orbe consistentibus imponendi & exigendi, ac omnia & singula alia, quæ ad hujusmodi expeditionem necessaria sunt, & quæ in similibus expeditionibus fieri consueverunt faciendi, sacro approbante concilio, sumendam, faciendam & proseguendam decernimus, &c. Moniti sunt Reges ac principes, ut sopitis similitudinibus pacem mutuam colant: dimissique præfules ad suas ecclesias, atque sacris indulgentiis donati. Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solemniter celebrata anno incarnationis dominicæ MDXVII. kal. aprilis pontificatus nostri anno v.

Rogatis patrum sententiis nonnullos discrepasse, extrahendumque concilium, ut meditata expeditio Turcica conficeretur censuisse, alios non cogendas decimas donec Reges accincti ad iter forent, contendisse refert Paris de Grassis: Multi, inquit, & fere major pars dixerunt non esse tempus claudendi immo aperiendi potius concilium, ac etiam non ponendi aliquas decimas, præsertim quia non est spes de expeditione ulla contra Turcos; sed si actualiter & in veritate fiat expeditio, tunc fiat etiam exactio decimarum: quæ vota fuerunt in multa forma, quia vix evicta sit propositio; tamen in duobus aut tribus plura fuerunt pro Papa, quam contra eum. Revocabant nimirum ii præfules in memoriam veteres nonnullorum Regum imposturas, qui toties sacri belli faciendi splendida specie decumanum aurum a sacerdotibus abraffissent, illudque in civilibus bellis ad eendas fidelium strages convertissent: nec eos (ut ferme quisque fit vates, dum mala prædicat) fessellit suspicio, quantumvis pontificiæ menti infideret, illud bellum constare, ac Reges literis suis plurimum pietatis & bellici ardoris specimen præbuisent. Cæterum acta concilii magis diserte explicant (a), quinam antistites contrariam sententiam tenere visi sint, nimirum Dyrachensem, Salamantinum, Tarvisinum, Grassensem, Chiensem, Mon-

Indi&triennalis decuma pro expeditione inducenda.

XVI. Expeditionis turcicæ coefficientia spes admodum fractæ.

(a) Acta conc. l. 1. sess. 12.

Summus Prædicatorum magister contulit non dissolvendam Synodum.

XVII. (a) Paris 10. 4. P. 187.

XVIII.

Leonis ingens ardor pro bello in Turcas decernendo.

(b) Apud Bomb. l. 14. ep. 9.

Montis viridis, montis Marani, Cervicensem, Licensem, Ferentinum, Perusinum, Soranum, Maceratensem, Nebiensem, & Algarensem, opinatos colligendas tum decimas, cum jam sacra expeditio confici cœpta esset: Hadriensem vero episcopum, necnon Prædicatorii ordinis supremum magistrum non impendendum finem concilio existimasse: quod sane vel ad provchendum bellum sacrum, vel oborientem præter omnium expectationem Lutheranam hæresim in ipso ortu præfocandam plurimum præsidio & adjumento esse potuisset.

XVII. Corroborato demum superiori decreto dimissam esse synodum ita narrat Paris (a): Hoc factò aperta est janua sessionis, & omnes ingressi sunt, qui fuerant exclusi. Demum Papa surrexit & inchoavit cantando: Te Deum laudamus; & hymno finito versiculis cantatis, Papa cantavit orationem: Adsit quæsumus Domine virtus Spiritus Sancti; & in fine dedit benedictionem solemnem videlicet: Sit nomen Domini; & mandavit diacono Cardinali. Is erat Alexander Farnesius, quem parto pontificatu concilium Tridentinum coegisse, visuri sumus, assistenti a dextris publicari indulgentiam plenariam; quæ publicata, idem Cardinalis cantavit: Domini, Ite in pace; & responsum est: Deo gratias. Et sic cum Dei benedictione finitum est Lateranense concilium, quod duravit a die secunda maii MDXII. usque ad hanc diem XVI. martii MDXVII. tantum finitum est & penitus dissolutum cum gratiarum actione apud Deum & Pontificem maximum.

XVIII. Quamvis dissolutum fuerit concilium, instituta tamen est a Pontifice insignium virorum congregatio, in qua ea, quæ ad sacrum bellum pro religione gerendum pertinerent, agerentur; in qua quidam consultum decretumque fuerit, diceretur inferius; nec Leo totius anni flexu apostolico muneri defuit in impellendis incendiisque ad sacrum bellum Regibus, vigiliisque assiduis intendendis, ne quid detrimenti Christiana respublica pateretur: nam in primis exeunte januario Rhodiorum equitum principem, qui Selimi Turcarum Imperatoris in Syria progressus ac maximos bellicos apparatus ipsi significarat, præmonuit (b), ut Rhodum firmis præfidiis communiret, quantumvis existimaret, nondum in eam versurum illum impetus: eique præcepit, ut de omnibus barbarorum molitionibus sedem Apostolicam faceret certiore: interea incitandis Regibus Christianis parandisque necessariis ad retundendos fidei hostium conatus operam a se navatum iri.

Fabricio magno Rhodi magistro. Et gratum nobis tuum studium fuit, quod, ut nobis nos faceres Turcarum. Regis inopinatos progressus scribendis ad nos literis, adhibuisti iis, quas ad diem XV. kal. novembris dederas; & cura vigilantique tua in munienda ista insula, de qua nos certiores facis, vehementer nobis probatur: enimvero nec abs te quidquam optatius contingere nobis potest, quam ita te animatum esse ad societatem istam atque ordinem una cum Rhodo ipsa contra illorum conatus, si acciderit, fortiter atque viriliter defendendum; nec minora de te quidem nobis ipsi pollicebamur, cum ad ea mentem & cogitationem nostram converterebamus. Perge igitur magno erectoque animo, ut facis, de universo Christiano nomine bene mereri; nam etsi existimemus hoc sane tempore Turcarum Regem alio vires suas conversurum, est tamen tua prudentiæ ea comparare, ita te instruere, quasi ille ad te opprimendum nervos omnes intendat suos, omnes cogitationes isto conferat, omnem conatum; ut si quis casus in tua damna Turcas armaverit, ii te imparatum non offendant: teque dominus tanquam vigilantem agricolam sue isti colendæ vineæ arcendisque ab ea furibus cum cognoverit, meritos tibi laborum tuorum fructus vindemiamque affluentem pareat. Quod ad nos attinet; omnibus iis in rebus, quas ad res operamque nostram expetis, quoad fieri recte poterit, libentissime satisfacemus, quemadmodum ab iis, qui apud nos sunt procuratoribus tuis laus intelliges: tuam enim societatisque tuæ salutem, incolumitatem, dignitatem proxime facimus, facturique semper sumus, ac huius ipsius reipublicæ atque nostram, idque & scire te & collegio. isti tuo nostris verbis polliceri sane volumus.

XX. Quod autem nos hortaris, ut ad omnium Christianorum Regum pacem conciliandam animum adhibeamus, ut possimus in communes nostros hostes, nobis acriter imminentes aliquando tandem arma nostra convertere; scire te plane volumus, nihil nos aliud dies atque noctes cogitare, nihil omni nostra cura, diligentia, contentione, precibus denique omnibus moliri, ac niri, quam ut hoc ab illis consequamur: sperare etiam, moderatore & adiutore Deo, cogitationes ejusmodi & conventiones nostras in tempore profuturas. Tu velimus nos, cum de Turcarum molitionibus, tum de tuis rebus, quantum quidem locorum longinquitas & traiciendi tempestates patientur, quam creberrime certiores facias. Dar. pridie kal. februarii MDXVII. pontificatus nostri anno IV. Romæ.

XIX.

Monitus Rhodius ut se adversus Turcas communiat.

Additi a Rhodio simuli Pontifici ut sacrum bellum urgeat.

Ut

XXI. Cardinales legati ad Reges decreti.

Ut civilium metu soluti principes in Turcam expedirent arma, viresque con- jungerent, quinquennales inducias inter principes ipsos Christianos jam ante, ut in literis ad Angliæ Regem datis vidimus, decretas solemniter ritu inter divina mysteria Leo imperavit: tum Cardinales aliquos rerum gerendarum peritia claros in plura regna legandos constituit; de quibus scripsit (a) ad Ludovicum Pannoniæ ac Bohemiæ Regem, ut forti animo arma in Turcas acciperet, majorumque fuorum gloriam fortibus facinoribus cumularet.

(a) Apud eund. l. 15. ep. 1.

Ludovico Regi Pannoniæ

Indictis per nos his diebus inter Christianos omnes quinquennialibus induciis, ob suscipiendum in Turcas communi consensu bellum statueramus ad te mittere certum hominem, qui te multis de rebus doceret, quas te scire oportere majorem in modum existimabamus. Itaque nunc ad te mittimus Nicolaum Scombergium Germanum, qui est ex societate Augustinianorum, cum qui tibi has literas reddidit, & prudentem sane hominem, maximisque tractandis rebus exercitatum & nobis summopere probatum & gratum; ut & illa, quæ dicimus tibi significet, & curam gerat, ea, quæ ad bellum pertinent, tecum & cum tuis procurandi, quoad Cardinalis aliquis ei succedat; qui tibi nostro nomine præsto sit, quemadmodum tibi reliquisque Regibus scripservamus velle facere nos. Reliquum est, ut te hortemur, ut præterminis omnibus aliis occupationibus tuis, huic curæ totum te plane des, hoc cogites, in hoc nervos omnes intendas tuos, ut Christianæ rei publicæ plurimum opis atque præsidii compares, &c. Dat. XVI. kal. aprilis MDXVII. pontificatus nostri anno v. Roma [I].

Scombergius Augustinianus ad Ungarum missus.

XXII.

Dum ita Hungaros ad tuendum ea parte Christianum imperium adhortabatur Pontifex, in ea etiam cogitatione, cura que versatus est, ne Mediterraneo mari hostiles excursions a barbaris, ut superiori anno fierent: acceperat enim florentissimam a Selimo classem compara-

tam; ac licet eam integram nondum immisurum sentiret, plures tamen piraticas naves Christianas provincias insulasque populaturas pertimuit. Ad quæ propulsanda pericula validam classem instruere, ac pontificiæ Hispanam Gallicamque conjungere decrevit, qua de re ad Franciscum Regem Gallorum hæc datæ literæ (b).

Francisco Gallorum Regi.

De iis, quæ quidem ad commune nostrum in Turcas bellum parandum pertinerent, aliis ad te literis scripsimus: his vero literis te hortari volumus, ut quando esse nobis exploratum potest, etiam si Turcarum Rex justam illam, quam quidem magna diligentia comparavit, classem hac æstate non sit deducturus; partem tamen aliquam ejus classis privatoremque hominum nostrorum hostium longas naves ad piraticam exercendam non desuturas, quibus mare nostrum infra supraque navigantes, nostraque littora infestentur, dares operam ut tuis in locis idonea quam celerrime classem conficeverit, qua cum nostra, & cum Hispaniæ Regis, a quo idem petimus, classe conjuncta & consociata & hostibus iri obviam possit, & nostra in communem utilitatem littora præmunita sint; præferim cum ad nos perseverat, & paratas esse jam nunc in Græciæ littoribus biremes aliquot, & triremes naves, quibus damna & cædes nostris hominibus inferantur, & parari alias ad id ipsum pluribus in portibus & locis, &c. Dat. kal. martii MDXVII. pontificatus nostri anno iv. Roma.

De maritimis Turcarum grassationibus comprimentis actum.

(b) Ext. apud eund. l. 13. ep. 16.

Monitus Gallus ut classem in eos comparat.

XXIII.

Auctus est paulo post Turcicus terror, cum recentium de Mamaluchis Ægyptiisque partarum a Selimo victoriarum fama occidentem pervasisset: Selimus enim post casum superiori anno Camphonem Guarium, adversus novum sultanum Tomumbejum Circassum genere, fidei Christianæ desertorem, qui Alcairi ad Ægyptium imperium elatus fuerat, bellum instruxit, illumque una cum omni Mamaluchorum genere impio male perdidit. Qua

NOTÆ [1]

EX epistola Leonis ad regem Pannoniæ ab Annalista hic recitata peculiarem hujus Pontificis morem in supputandis pontificatus sui annis intelligimus. Cum enim data sit die XVI. kal. aprilis anni MDXVII. pontificatus sui anno V. inde plane deducimus annos suos non a coronatione, ut decessores pontifices, sed a consecratione coepisse; alioqui enim, si in coronatione habita anno 1513. die XIV. kal. aprilis epocha illa figenda esset, annus pontificatus quartus, non vero quintus signaretur. Id tamen non usque adeo adleverantes dicimus, cum fieri potuerit ut annus quintus pontificatus in iis literis ideo signatus sit, quod Leo veterem anni a die XXV. martii supputandi rationem tenuerit: ex quo illud consequeretur, ut annus ille 1517. re ipsa annum juxta novum stylum 1518. referat. Quod si admiserimus, literæ hoc anno ab Annalista relate, ad sequentem pertinent. Porro Leonem veterem anni supputandi stylum interdum sequutum, demonstrant literæ ab Annalista sequenti anno 1518. num. 39. recitatæ, quæ cum signent annum 1517. V. non. martii, pontificatus annum V. ad annum 1518. referendæ sunt. Illud etiam animadvertisse juvat aliam pariter anni rationem ex veteri ductam more Leonem interdum non respicisse, quæ novum annum, non quidem a Kalendis januarii, sed a die natali D. N. J. C. exorditur. Vide literas Leonis ad Maximilianum apud Annaliam ad A. 1513. 102. MANSI

Selimum Tomumbeio & Mamaluchis bellum.

(a) Apud eund. ad Nuch. p. 1. Basel. Continuat. Sabell. Paul. Jov. 17. 18. Sarius in comment. hoc ann. Bez. v. Perfic. l. 10. Bofius p. 2. l. 81. (b) Pet. Martyr. de sua legat. XXIV. Mamaluchorum horrida imperitas (c) Sur. ubi sup. Qualis disciplina.

(a) Quia in re divina etiam providentia perpendi potest, quæ Selimi impii opera ad delendum maximum illud Christiani nominis opprobrium usa sit: siquidem Mamaluchi, quæ vox lingua Syriaca administratos aut stipendiarios significat, equestris erant ordinis apud Ægyptios: qui vero in eum ordinem, quem sacrum volebant esse adeo, ut religiosorum instar in vestimento amictorium ex lino candido atque pellucido gestarent allegendi erant, prius Christi fidem debebant suscepisse, eamque postea damnasse (b).

Mamaluchi, inquit Sarius (c), Christianæ religionis desertores sunt omnes a captivitate Mahometana superstitione eju-rato Christi cultu & religione imbuti. Sunt etiam qui pueros ab uberibus matris raptos vel alio casu exreptos vendant mercatoribus. Edita in hos proditores gravissima a Romanis Pontificibus decreta vidimus, iique rursus corporis & virium indole, vel animi vigore præstantes Alexandriam atque inde ad Sultanum Ægyptium perducuntur. Is emptos curat mox accurare a Lanistis & præceptoribus institui: ubi jam per ætatem norunt egregie tractare arma & militiam exercere, tunc stipendia facere incipiunt & in prætorianos equites alleguntur; indociles vero & ignavi fortibus perpetuo servantur: atque ij omnes Christiana sunt religione initiati, quam abjurare coguntur; nemo enim Mahometano vel Judeo patre genitus potest in equitum numerum adscribi, idque adeo, ut nec ad Mamaluchorum filios dignitatis equestris jura transeant, immo nec sultanus ipse ad filios imperium transmittat: multi perditæ vitæ & iudicis damnati e Christianorum provinciis eo confugiunt, qui max decisis præputiis & Christo abjurato si bello idonei sunt, ad amplissimos honores provehuntur. Hæc Sarius. Hi perditissimi homines, cum Ægyptiis exosi essent, quos intolerabili atterebant servitute, suam tamen retinebant dignitatem authoritatemque, cum nobilitatem virtute tantum bellica mererentur, nec quicquam plus honoris vel commodi referret, quam ipse meruisset, principumque & Regum filii non aliter, quam servi emptitii armorum tractatione & communi disciplina militari instruerentur: in creandis vero Regibus præstantissimi ex suo ordine deligendi morem tenerent. Cæterum insensibilissimi Christianis, a quibus vel genus traxerant, vel sacra olim hauserant.

Ut vero hæc impia pestis, quam a Saladino hoste religionis nostræ immanissimo etiam constatam ajunt, excisa sit, describunt authores (d); nimirum Selimum

XXV. Mamaluchorum instituta a Saladino edita. (d) Sabell. p. 1. Bez. r. l. 12. Sur. 19. comm. Bez. r. l. 118.

compositis Syriæ rebus in Ægyptum expeditionem decrevisse, ac Sinamum præfectum cum viginti equitum millibus & sclopetariorum ingenti multitudine adversus Gazellem Tomumbeii novi Ægyptiorum Regis, qui Gazam Judææ urbem magnis succinctus copiis ad iter abrupendum infederat, præmississe, partaque de Mamaluchis cruenta victoria Damasco contendisse Jerosolymam, Iustriæ templum, in eoque plura sacrificia peragi jussisse; nec non eleemolynas monachis ejus loci incolis elargitum: indeque inspectis in via Mamaluchorum capitibus, quæ palmarum truncis affixa pendebant, penetrasse in Ægyptum, ac Martaream, ubi balsamum nascitur: quinto ab Alcairo milliari pervenisse. Muniverat eum locum Tomumbejus Ægyptiorum Rex aliquot tormentis bellicis, nec non crates fistasque disposuerat ad equites in insidias præcipitandos; sed dolo comperto Turca longius circum iter flexit, atque Tomumbejum acerrimo certamine profugavit, potiusque Alcairo illum in Niliacas paludes ejecit, ubi reliquias colligere, novisque copias instaurare molientem Mustaphæ bassæ opera fudit, cepitque, & ut Ægyptiaci imperii factum omnino protereret, miserum Regem, qui antea cum Rhodiorum principe fœdus percusserat, ad Christianos in Selimum concitandos, mulo impositum & cathena vinctum per vastæ urbis vicos ingenti cum opprobrio circumduci jussit, illiusque laniatum corpus ad portam urbis, appendi, ut Ægyptios suæ tyrannidis terrore percelleret.

Victi a Selimo Mamaluchi.

Cætorum ca pita affixa arboribus.

Tomumbejus acerrimo certamine profugavit, potiusque Alcairo illum in Niliacas paludes ejecit, ubi reliquias colligere, novisque copias instaurare molientem Mustaphæ bassæ opera fudit, cepitque, & ut Ægyptiaci imperii factum omnino protereret, miserum Regem, qui antea cum Rhodiorum principe fœdus percusserat, ad Christianos in Selimum concitandos, mulo impositum & cathena vinctum per vastæ urbis vicos ingenti cum opprobrio circumduci jussit, illiusque laniatum corpus ad portam urbis, appendi, ut Ægyptios suæ tyrannidis terrore percelleret.

XXVI. Mamaluchi contra patrones ferro concisi.

Post tot clades Mamaluchi, qui ad ipsum defecerant, venia amplisque stipendiis donati sunt, quamquam ii, qui Alcairum adversus illum vim tueri ausierant, licet pactione militari deditonem fecissent, ferro tamen concisi fuerunt. Tantus terror ob hos successus mox Ægyptiaci imperii provincias omnes pervagatus est, ut etiam feri Arabes illius jugo cervices submiserint. Excisum ita est Ægypti, Syriæ, Babylonis, & Arabiæ sultanorum ac Mamaluchorum regnum, Turcicoque adjectum, non sine maxima totius occidentis formidine, ne sub tantæ potentiae mole, præsertim ob civiles discordias, succumberet. Cum post has victorias Selimus validissimas classes instrueret atque ornaret, jamque plures barbarorum prædatoriæ naves inter Sardiniam Corsicamque excurrerent, Leo Franciscum Gallorum Regem de his fecit (e) certiore, monuitque ac repetitis precibus rogavit, ut ad sacrum gerendum bellum se accingeret Gallicamque classem cum

(e) Apud Bem. l. 15. ep. 17.

cum pontificia Hispanaque conjungeret.
Francisco Gallorum Regi.

XXVII.

Bis jam ad te literas dedimus de victoria, quam quidem maximam atque clarissimam Rex Turcarum contra Sultanum Aegypti Regem unam atque alteram prosperrimis eventis est consecutus, hortantique sumus te, ut in suscipiendo in ejusmodi hostem bello, quod in postrema Lateranensis concilii rogatione senatus decrevit, auctoritatem consiliaque tua nobiscum conjungeres, atque ut res ad aliquas aliquando tractationes deduceretur, aut legatos ampla cum potestate ad nos mitteres, aut idonea mandata iis, quae opus essent conficiendis ad eos, quos hic habes, transmitteres. Id est te pro tua pietate atque prudentia animique magnitudine curarum plane confidimus; quoniam tamen non unis ex locis, neque levissimis auctoribus idem nobis significantibus certiores facti sumus, Turcarum Regem non sultani modo regno, ditioneque omni potitum Aegypti & Syriae maximarum opulentissimarumque provinciarum Regem atque dominum esse factum; sed classem etiam centum coque amplius triremium ceterarumque longarum navium aprorumque ad bellum navigiorum prope innumerabilium omnia apparatus tormentisque in primis bellicis egregie instructam suis e portibus eduxisse: his te etiam literis, id quod antea fecimus hortamur, ac per Dei matris relictam nobis sapius viscera oramus, obsecramusque, ut vel missis Romam aliis legatis tuis, vel eis, quos hic habes facultate addita, des operam, ut una cum reliquis Christianis Regibus atque principibus constituere, quae sunt constituenda, celeriter atque in tempore possimus: non enim dubitamus, neque quisquam recte sentiens exultimare aliter potest, quin ille cum primum rebus suis erit utile commodeque poterit, eam suam tantam tamque opportunam classem in nostrum sit excidium vastitatemque converurus.

XXVIII.
Pres. noni
tus Gallus
ut vires
pro Christi
fili obte-
quo exer-
ceat.

Itaque ne a Domino suprema die quasi servi nequam talentis ab eo traditis male usos fuisse deprehendamus, aut etiam ne jam nunc quidem tanquam indignos, quibus gregem suum regendum fovendumque permiserit, idem nos ignaviae atque inertia redarguat & condemnet Dominus; nequam lupus fame rabidus sanguinemque ovium rore baptismatis resperisarum sitiens, qui jam e silva siccis faucibus est egressus, eas praedatum & depopulatum veniat, paremus ipsi quae paranda sunt, ut postea in tempore una omnes pro virili sua quilibet in communem utilitatem vires opeque nostras explicemus: quod si facere ceteri Christiani Reges debent, ut pro-

fecto debent, inita praesertim Dei optimi maximi beneficio, teque in primis adveniente inter ipsos concordia, sedatisque controrsis, & disceptationibus omnibus, quid a te cum maximeque Christianus sis, omnes homines non solum sperent, sed iure prope suo etiam expectant, te latere non existimamus: quare per Deum atque homines excita, te, accelera, accingere atque ad bellum jam para, nostrisque gentibus, quae in te unum oculos maxime omnium coniecerunt, profer, ostendequam te, ut non plus fortunam, quam virtutem admirentur tuam, neque minus quod optimus sis, quam quod maximus veris laudibus in caelum ferant: sed de communi bello hactenus.

Ceterum quoniam allatum ad nos est, quadraginta hostium biremes inter Corsicam atque Sardiniam littora nuper visas, mare illud omne insulasque ipsas metu atque formidine implevisse: petimus abs te, ut quidquid habes Genuae atque Massiliae longarum navium habere autem te aliquas certo scimus eas imperes nobis praesto esse, ut cum nostra, cumque Caroli Regis classe ad nostras communiter oras tuendas conjungi possint. Id quo celeriter confeceris, eo de hac omnino republica, in quam quidem optimi clarissimique Reges majores plurima, atque maxima beneficia contulerunt, meritis amplius atque uberius fueris: verum haec atque alia a Ludovico episcopo Bellovacorum legato nostro latius intelliges, &c. Dat. VII. id. majas anno v. pontificatus nostri. Roma.

Non sine justissimis causis hosce Gallo Regi addebat stimulus Pontifex; quando quidem Selimus palam jactabat, se jam oriente subacto adversus occidentem viatrices exercitus educiturum: tuendoque Christiano imperio intentum Leo (a) una cum Cardinalibus & Regum ac principum oratoribus sanctiorem senatum, ut superius indicavimus, instituit, in quo plura de conficienda expeditionis ratione consilia inivit, invadendum nempe Turcam in oriente, non in Christiano solo expectandum; pangendas ex omnium principum consensu adjecta gravissimarum poenarum acerbitate inducias, ut qui eas intregerit publicus hostis censeatur: sacrum militare sodalitium instituendum, cui Pontifex Regisque voto se aggregent, illique sanctae cruciatum nomen indendum videri, praeficiendos cruce signatorum exercituum imperio Caesarem Regemque Francorum, quos alii suis juvarent auxiliariis copiis: implorandam publice divinam opem, piisque operibus conciliandam.

Ad suppeditandos autem sumptus in-

XXIX.
Barbarica
classis
Sardiniae
& Corsicae
littora
obfudet.

De Hispana
Gallica
& Italica
conjunctis
classibus
actum.

XXX.
Selimi de
occidente
lubricien-
do jactan-
tia.
(a) Ext.
de eo lit.
apud
Bemb. l.
14. ep. 9.
& apud
Dolgest.
to. 2. p.
127.
Leonis
pro tuenda
re
Christiana
consilium.

XXXI.
rem

rem militarem faciendos, consultum est, ut Reges ac principes, quorum capitae praecipue ab hoste expeti pluribus exemplis cognitum est, ultra maximam vectigalium partem pio huic bello addicerent: ut ecclesiastici decumas penderent, vel etiam frugali vita genere contenti reliquas opes in id conferrent: ut laici nobiles decimam, vigesimam infimi, artifices vero partem congruam quaesiti ex manuum laboribus stipendii solverent, tum indulgentiarum praemia iis, qui pecuniam pro religionis & fidei defendenda causa praebent, proposita promulgarentur.

XXXII.

Sancitum de copiarum numero, ut Caesareus exercitus ex peditum sexaginta millibus, equitum levioris armaturae duodecim millibus, gravioris autem quatuor millibus constaret per Hungariam Constantinopolim tenderet: ut Franciscus Gallorum Rex quinquaginta millibus peditum, equitum cataphractorum quatuor millibus, levis armaturae octo millibus succinctus per Dalmatiam in Macedoniam irrumperet, Caesarique se conjungeret: ut Emmanuel Lusitaniae Rex instructa trecentarum navium classe vel Constantiopolim, vel Syriam, vel Aegyptum pereret; de quibus libellus suis distinctus capitibus nitidioris ordinis studio ad Reges ac principes mittendus compositus est; ut quid iis addendum detrahendumve foret perpenderent, suaque consilia cum Romana ecclesia conferrent; cuius hoc est exemplum.

Proposita & tractata Romae a summo Pontifice & sacro Cardinalium collegio in consultationibus sanctae expeditionis, quae ad principes imperii mittenda visa sunt; eorum quoque prudentia & consilio examinanda, si quid addendum, minuendum corrigendum videatur, die XVI. novembris MDXVII.

XXXIII.
Bellum in
Turcam
necessarium
judicatum.

Cap. I. Hoc non videtur cadere in consultationem, nimirum an bellum sit nunc suscipiendum, non enim jam est in potestate nostra; cum noster aeternus & idem potentissimus hostis maximos apparatus fecerit, faceretque ad nos & statu & fortunis & vita ipsa exturbandos ac spoliandos, palamque jactet valde ferociter se orientem modo subegisse, nunc statim ad occidentem arma convertere, nec sit nisi universa Christianitate capta ullo modo quieturus, ut nos aut dare illi gratis nostrum sanguinem, aut ferro cum eo decernere oporteat: nullum igitur habet locum consultatio, ubi intervenit necessitas.

XXXIV.

Cap. II. Ne hoc quidem valde dubitandum est, quin longe melior sit conditio inferentis bellum, quam propulsantis: primo Ann. Eccl. Tom. XXXI.

quia aggredi ultro hostem majoris est animi & auctoritatis, quam illius impetum expectare, cum adversarii animus eo magis minuat, quo magis illum audere viderit, contra quem decertaturus est: deinde si quid debile aut infidum est in statu inimici, id data occasione detegatur; qualia multa profecto in statu Turcarum, si eo nostri exercitus pervenerint, deprehenduntur, quae & pro nobis valde & contra illos facient: proremo civitates & populi externo bello perturbati de salute sua cogitant, nec habent spatium ad ea comparanda, quibus hostis in suis regionibus vexerit: atque haec incommoda cum hostibus importantur inferendo ultro bellum a nostris remorentur. Possunt & alia plures rationes adduci, quare inferri bellum utilius sit, sed ea faciles cogitant sunt. Duo tamen in bello offensivo diligenter animadvertenda sunt, primum ut eis viribus contra hostem eatur, quibus ille opprimi debeat; deinde ut periri locorum atque hostium ad omnia belli consilia adhibeantur. Sed haec & alia multa prudentia ducum & vigilantia non fallent.

Inferendum potius quam propulandum.

Cap. III. Pax quidem optanda, sed generalis omnino induciae saltem ad annum ac deinde donec hoc sanctissimum bellum manserit, ac eo finito ad sex menses faciende sunt, quae omnium principum religiosissimo iurejurando sanciantur, ac omnium ecclesiasticarum censurarum anathematisque, privationis quoque regni honorum, privilegiorum, jurium poenis munitur; ut qui eas leserit hostis publicus Dei & fidei Christianae appelleretur, dictasque poenas ceteri ab eo principes repetere debeant: si quae vero oriantur controversiae, ut per Romanum Pontificem & sacrum Cardinalium collegium decendantur, aut post finem belli differantur. Esset etiam fortasse sanctius & utilius, ut fieret una sancta fraternitas principum cum Romano Pontifice juramento vovoque vallata sub eisdem censuris & poenis contra eam violantes, jurorentque omnes & obligarent se, ruptorem huiusmodi fraternitatis se committere armis persecuturos, appellareturque ista fraternitas sanctae cruciatum.

XXXV.
Ut in mutua pace continentur principes Christiani.

Cap. IV. Scribitur in actibus Apostolorum, quod post adventum Spiritus Sancti in discipulos Christi, erat credentium cor unum & mens una. Hoc si in Christianis principibus maximo Dei munere inesset, iam pateret Dei voluntas non solum de hac victoria, sed de universo orbe terrarum ad suam sanctam fidem convertendo; quod tamen per ejusdem gratiam Dei futurum confidimus. Nunc vero non videtur numerus ducum pari potestate in uno exercitu necessarius, & tamen propter casus humanos

XXXVI.

duos præesse convenit, qui sint potentia & auctoritate magni & mutua charitate, Deo auspice, conjuncti.

XXXVII. Cæsari & Gallo Regi decretum terrestris exercitus imperium.

Nec vero dubium est, quin maxime apri proper plurimas causas sacra cæsarea majestas & Christianissimus Francorum Rex; quas causas, eo quod pateant non commemorabimus, sed his duobus tantum terrestrem exercitum ducentibus, & si ceteri Reges & principes ad hunc laborem propter longinquitatem non vocamus, eorum tamen auxilia, ut quisque commodius potest, vel pecuniarum vel militum necessaria ducimus, ad que conferenda omnes proprii esse debent, cum unusquisque eorum nobilis pars sit Christianæ reipublicæ, Deoque acceptam referat regiam suam dignitatem, & in communi salute defendenda, suam quoque & propriam defendat. Omnium igitur auxilium, sed horum duorum concordia imperio & providentia bellum hoc recte administratum iri confidimus. Qui duo jam se obrulerunt, simulque multi alii Reges principes & nobiles suas facultates huic sanctissimæ expeditioni polliciti sunt: quorum virtutes & pietatis exemplum Deo corda disponente, reliqui, ut speramus, sequentur.

XXXVIII. Divinum auxilium in primis implorandum.

Cap. V. Apparatus vero hujus belli, cum multa & magna postulet, in primis est Dei auxilium pro nobis comparandum; in manu enim eius sunt omnium fines, & omnium iura regnorum, sine quo nihil validum est, nihil forte; qui quamquam nostris peccatis graviter offensus credi potest, tamen est, si ad eius misericordiam compuncti corde confuginus, clemens ac placabilis; qui Ninivem, quam subvertere destinaverat, propter pœnitentiam illius populi salvam esse permisit. Is ergo cum propter principum olim populorumque peccata Asiam, Græciam, Thraciam, Africam, aliasque provincias in prædam hosti eidem concesserit, tota mente ab omnibus deprecandus, obsecrandus, humillimeque orandus est, ne nos in similem det calamitatem.

XXXIX.

Modi autem, quibus reconcilietur Dominus, sunt preces diurnæ nocturnæque, jeiunia, elemosynæ, sacrificia, & in primis cor contritum pœnitentiæ & humilitate. Hoc enim maxime vult Dominus, qui teste propheta non eget aliis honoribus, nec etiam donis nostris. Reformandi igitur mores, animi ad Deum convertendi, prædicatoresque passim in omnes populos, qui eos ad pœnitentiam hortentur, sunt mittendi, prælatique ecclesiastici, ut exemplo religionis & bonis operibus ac verbis eosdem populos inducant, commonendi; sic enim placatus Deus cum fuerit nobis propitius, de hoste suo & nostro nobis concedet victoriam.

Mores ad pristinam disciplinam revocandi.

Pro comparandis militaribus stipendiis propositum, ut cum Turca maximis opibus polleat, ex recenti Syria & Ægypti expugnatione, Regumque maxime sanguinem sitiati, constitutum ut Christiani ingenti vectigalium suorum partem bello sacro addicant, clericique decimas pendant, vel quod ex moderato usu pro cuiusque dignitate superfuert: cæterum laicis hæc imperata. Laici vero, si nobiles fuerint & aut dominia aut feuda habuerint, decimam, si privati vigesimam, si vero artifices manibus victum querentes, eam partem suorum reddituum solvent, quæ videbitur convenire.

XL.

Publicandæ etiam indulgentiæ sanctissimæ cruciatae ferentibus operam defensionis sanctæ fidei; ex quibus si bellum fide bona geritur, magna profecto pecunia comparabuntur; non enim mortua est fides in concordibus fidelium, nec cælestis patria usquequaque contemnitur, sed multi sunt & erunt, qui parvo pretio vitam æternam libenter ement, si viderint serio & non simulanter pro Deo pugnari. Additum ut elemosynæ a viris integerrimis colligantur, & a trapezitis cum honesto ac moderato laboris lucro transferantur. Has vero pecunias nos judicamus ita esse exigendas & custodiendas & dispensandas, primum, ut unusquisque civitatis cum sua diocesi ordinarius sacerdotem unum, & capitulum cathedralis ecclesiæ alterum deputent, qui sint timentes Deum & moribus probati: deinde diocesanus civitatis unum idoneum eligat, deinde universitas civium unum idoneum seu duos aut ex numero civium, aut clericis secularibus, ut melius judicant, constituent, qui simul omnes & exigant pecunias ad prædictam rationem, & eas in causa aut in loco apto, cujus seorsum singuli habent claves diversas, ut nullus eorum sine cæteris omnibus attingere quidquam possit, congregatas & depositas teneant, rationemque totius hujus pecunie diligenter in scriptis redigant: quas pecunias nemo quavis dignitate præditus sub excommunicationis lætæ sententiæ incurrendæ, nec non anathematis perpetuæque indignationis omnipotentis Dei pœnis constituendis, a quibus nisi per Romanum Pontificem vel in mortis articulo, & debita tunc satisfactione prævia, non possit absolvi, nefario sacrilegio audeat attingere, aut aliam ullam in rem quam ad hujus belli usum convertere, vel sanctissimo huic & necessario bello deseruiant; vel si quo casu bellum omisum fuerit, iis unde exacte fuerint optima fide restituantur.

XLI. Qua ratio ne elemosynæ colligendæ.

XLII.

Quoniam autem neque simul omnis pecuniarum summa exigi, & continue in e-

ser-

Ut a trapezitis pecunie transferendæ sint.

exercitu militibus stipendia sobri opus est, necesse est in omni provincia conquiri mercatores & nummularios boni nominis, qui hanc assument, curam pecunias transmittendi, ac ubi necessarium fuerit permittendi cum honesto lucro laboris sui, quo quidem labore etiam cælum lucrabuntur. Ac singulis mercatoribus suæ regiones dividende, ex quibus redactæ pecuniæ ad eos referantur. Hæc enim videtur esse optima & custodiendi & dispensandi ratio: sed necessarium videtur ad cogendum exercitum habere saltem tertiam partem summæ totius, quam diximus in pecunia numerata statim a principio, postea reliquum, cum commoditate temporis exigeretur, ac prædicto modo ad exercitum mitteretur.

Pedites ex quibus nationibus comparandi.

Sexaginta eorum millia contra-henda. Cataphracti ex Gallis ad quatuor millia deligendi.

XLIII. Levioris armaturæ ad duodecim millia conscribendi. Ex quibus gentibus conflandus sit navalis exercitus.

XLIV. Ut trecentæ triremes paratæ sint a Selimo.

De copiis militaribus. Robur omne exercituum positum est in peditum, & equitibus cataphractis, quo genere utroque Christiani excellunt: pedites autem sumendi sunt ex eis nationibus, quæ maxime huic militiae pedestri & ordinibus servandis student, ut Helvetiis, Germanis, quos Lanzknechts vocant, Hispanis, Bohemis, ac ex toto hoc numero scloparii multi sunt necessarii, propterea quod ea quoque parte militum, qui sclopis utantur, adversarius abundat. Videntur ergo peditum fortium virorum in exercitu necessaria ad minus sexaginta millia; cataphracti vero equites Gallici optimi & Italici, qui videntur ad numerum quatuor millium accedere debere; duodecim autem millia tenentur armaturæ equitum [quo uno fere militiae genere prævalere hostis nobis duraxat, qui alia potiora ducimus] necessaria sunt ex nationibus hujus studii gnaris Hispanis, Italis, Dalmatis, & Græcis.

Hic terrestris exercitus bonis gubernatorum consiliis, commeatu non egens, suorum tormentorum opportunis præsidis instructus, cum Domini benedictione futurus est invictus. In maritimo autem classis apparatus Veneti & Genuenses ex Italia; Galli ex Provincia, Britannia, & aliis locis; Hispani a seipsis, & ex utraque Sicilia; Angliæ quoque & Portugalliæ Reges optimam & hominum & navium militiam ac copiam suppeditabunt, ut mox dicemus.

Cap. VI. Ad consultationem vero & administrationem belli gerendi, quod seorsum loco proposueramus, primo an sit hostis terra an mari aggrediendus deliberandum est: & videtur omnino maritimo quoque classis, & ea potens, cum ducibus suis ad bellum necessaria, cum hostis trecentas jam triremes paratas habeat, aliaque quotidie navigia parat ad transiendos, ut nos arbitramur, equos. Ergo contrario nobis classis instituenda primum: Ann. Eccl. Tom. XXXI.

cum dimidium belli mari geritur dura in conditione essemus sine classe; iam enim dimidio belli inferiores essemus, foret enim hostis dominus maris. Deinde sine classe nec commeatus vobis ad exercitum, nec littora & urbes nostræ defendi ab hoste possent. Tertio magnam auctoritatis partem amitteremus, si sine classe bellum gereremus, magisque animum hostis & spem accenderemus. Postremo nec toto bello pares essemus, & frustra apparatus terrestres faceremus, si maritimos dimitteremus: quare est omnino classis necessaria: sed ea ita potens est comparanda, ut hostilem classem non pertimescat. Ac trivium quidem numero pares esse non possumus, sed facilius est, aut certe non difficillima potentioris classis comparatio hoc modo.

Trivemes videntur * habituri centum, hac computatione: Rex Christianissimus in portu Massilia complures habet, has ut viginti sint poterit efficere: totidem Rex Catholicus, si ad eas duodecim, que continue in Sicilia sunt, alias octo addiderit, quod non erit magni operis: ad quadraginta Veneti: Romanus Pontifex cum sacro collegio, ut decem conferant conabuntur: a Genuensibus vero tum triremes viginti, tum nautes magnas, quas carachas, seu galeones vocant, equiremus; sed & magnarum hujusmodi navium copiam Reges Franciæ & Angliæ poterunt suppeditare; habent enim non mediocrem earum numerum paulo ante edificarum: Reges quoque Hispania & Portugalliæ grandem earum copiam afferent. Hanc autem classem præbeant quæque nationes partim sumptu suo, partim communi omnium collaboratione, & proventibus sanctæ expeditionis adjunctæ. Hæc nautes cum illis trivemibus instructæ, militibus Hispanis, & præcipue Biscainis, Portugallensibus, Gallicis ex Provincia, Britannia, Normandia, aliundeque, & item Anglicanis, ac Italis, tormentisque idoneis armatæ stabilitate sua pro numero erunt trivemibus, classisque hostium absque controversia aut repellent aut obruent.

Duces autem maritimi belli ab unaquaque natione suis quidem classibus præficiendi sunt; sed ad quos totius belli summam referretur, qui amplissimam potestatem haberent, oprandi essent Angliæ & Portugalliæ Reges, qui ambo sese summa pietate obtulerunt. Verum si Rex Angliæ ob longinquitatem commode ire non posset, duce & Imperatore Portugalliæ Rege contenta esset maritima expeditio. Secundo an divisim an conjunctis viribus & exercitu aggrediendus hostis sit, non est dubium quin nostris unitas & conjunctio virium præfer-

XLV. * haberi posse viginti Gallus totidem Hispanus instruere iustus. Veneti quadraginta ornare iusti. Pontifex cum Liguribus triginta apparare pollicitus.

Majores alvei nautes a Gallo & Britanno adornandæ.

XLVI. Reges Angliæ & Lusitanæ maritimi belli duces renuntiant.

rim terrestri bello sit aptior; nam & in minori numero divisio minuit vires animosque; quod hosti, qui copiis innumera-

XLVII. De profectioe terrestris exercitus per German. & Ungariam.

De traiectu ex superi maris littoribus in Epirum.

XLVIII. Constantinopolis oppugnanda communibus armis visa.

Quinto de comitatibus non erit difficile providere, classe nostra mari dominante, ut iam dictum est; nam & mercatores tuto comitebunt, ex Marsia, Apulia, Calabria, Neapoli, Sicilia maximos comite-

Capitula extrinseca. De duobus vero, que extrinsecus consideranda duximus, tentare aliquem insidalem principem, utpote Sophim ad bellum hoc contra Turcas, quibus inimicissimus esse debet, communicandum forte non esset inutile: sed non in hoc magna spes a nobis, verum in Deo & viribus consiliisque nostris est collocanda.

De divisione vero eorum, que bello acquirerentur sic iuste facienda, ut nemo congeri nec diffensionem querere iure possit; videtur esse commodissimum iam nunc iudices & arbitros huius divisionis eligere, puta Romanum Pontificem & sacrum collegium, aut alios communiter a principibus constituendos, qui confecto bello iudicare deberent secundum rationem proportionis sumptus & laboris in hoc bellum impensis, vel alia prescripta & ab omnibus accepta ratione, quorum iudicio omnes stare deberent sub pœnis supra in induciis appositis; vel si illa sancta confraternitas fieret, que recuperarentur communiter ab ea tenerentur pro indiviso, quosque per eandem deputati iudices determinarent. Dividere autem res antequam parte sint, incongruum, & postea finito bello ad diffensiones venire periculosum: hoc autem modo unusquisque iam sciret fere quid ad se venturum esset, & nunc operam tempusque in hac divisione alienarum adhuc rerum convertere non conveniret. Haecenus nostre sunt in singulis capitulis supra propositis dicta sententia.

Nunc quedam præterea addemus: si enim fieri posset, ut Hungaria & Polonia Reges paratis exercitiis Turcam ex ea parte invaderent, non est dubium quin multum proficeretur ad bellum conficiendum; magnus enim inde terror iniiceretur hosti, ejus-

Ex quibus provinciis comitatus petendi. Per quæ itinera militum supplementa ducenda.

XLIX. An veris ad belli societatem trahendus.

L. Pontifex & Cardinales ad spolia turcica dividenda arbitri constituti.

LI. De Ungaris & Polonis in Turcam parte alia et fundendis.

ejusque vires distraberentur. Itaque sunt illi quidem cohortandi & incitandi, auxiliæque illis danda, sed ita ut de eo exercitu & de ea apparitione, quam diximus, nihil omnino immutetur, in hac enim nervus & vis & spes belli ac victoriae sita est: verum si sine hujus apparatus detrimento pecunie ex cruciatis ac decimis ab illis extremis nationibus Norvegiæ, Daciæ, Saxonie illis attribui possent, quibus exercitum alevant, esset id rebus nostris magno adjumento. Interjectis nonnullis de spe victoriae, cum suis Deus non sit defuturus, atque hostis animis & industria militari sit inferior additur.

LII. De itineribus expeditionis, Imperator per viam Hungaria cum Rege Polonia & electoribus cum gentibus Germanis, Lantzkeuechis, Bohemis, Hungaris, Polonis, Dacis, militibus ordinis Theutonicorum, septuaginta millibus armatorum, scilicet equitum viginti millibus, & peditum quinquaginta millibus in ordinantia & bonâ copia tormentorum. Rex Franciæ per viam Fori julii cum Gallis, Scotis, Suis, Lotharingis, Sabaudicis, Veneris, Florentinis, Senensibus, Lucensibus, cum quatuor millibus cataphractis, octo millibus levis armature, quinquaginta millibus peditibus & bonâ copia tormentorum.

Quæ copia danda a Gallo Rege.

LIII. Quæ classis a Lusitano educenda.

Si tulerit occasio invadenda Syria vel Ægyptus.

LIV. Pro istis omnibus in duobus annis sufficiantur duodecim milliones ducatorum: quod si principes non recognoscunt superiores volunt dare quartam partem reddituum suorum; similiter spirituales principes unam quartam partem reddituum suorum,

& alii principes, communitates & domini seculares recognoscunt superiores unam dimidiam decimam reddituum, & populus impositionem unius quaterni in minutis venditionibus per libram, & cum cruciata plenissima bene predicata & soluta per totum orbem: creditur istis quinque rebus bene exactis & dispensatis, introitus erunt in duobus annis multo majores quam impense vel exitum duodecim millionum.

Transmissum (a) est hoc senatusconsultum pontificium ad Maximilianum Imperatorem designatum atque imperii principis, qui in Augustano conventu adhibitis peritorum consiliis illud maxime laudarunt. Cum vero tantus exercitus proximo anno conscribi & comparari ducique non posset, atque interea Turca quippiam moliturus, nimirum aliquam Christiani imperii provinciam oppressurus, vel subacturus reliquam Africam, aut Tartaros in suas partes allecturus videretur, antevertendos ejus conatus censerunt: quorum responsa eodem anno afferemus. Ad ceteros etiam Reges, quorum oratores a Pontifice ad superiora decernenda vocatos vidimus, missum eundem libellum non dubitamus: extantque datæ proximo ineunte anno ad Hungariæ & Bohemiæ Regem literæ (b), quibus rescribit Leo se cum oratore Hungaro senatus consultum de administrandi Constantinopolitani belli ratione contulisse, illudque ab eodem transmissum iri.

Ludovico Regi Pannoniæ. Legimus tuas literas, quarum in extremo erat, te Franciscum Marsupinum nobis legavisse: quod quidem nos libentissime cognovimus; nam & cupiebamus esse aliquem apud nos interpretem: tum qui cum agere singulis horis possemus, cum alia sane permulta, tum ea certe atque in primis que ad bellum Byzantinum pertinerent: & Marsupinus ipse qui nobiscum prope quadriennium in rerum Pannonicarum procuratore familiariter est versatus, & fidem nobis suam & diligentiam addidit, etiam & prudentiam & probitatem magnopere probavit: cui quidem ut iam ipso uti eo nomine inciperemus, quadam senatus consulta communicavimus, quibus habendis Regum legati interfuerunt in communis belli usum agitata; quorum ille seriem se ad te perscripturum recepit: que tu sic accipies, ut si quid ipse vel adde- dere vel demere eis voles, scribas ad nos quam celeriter, animi tui sensum atque sententiam; sin tibi omnia probabuntur, des operam ut que curare te iis in rebus oportebit, ita curentur ut te appareat, quanto ipse hosti propinquus magis expositusque es aliis Regibus, tanto etiam ve-

Quanto arario ad sumptus bellicos sit opus.

LV. Germani principes decretum pontificium laudant. (a) Ext. de eo acta apud Dolgast. to. 2. p. 132.

(b) Apud Bemb. l. 16. ep. 7.

De Constantinopoli invadenda admodum maxime.

Monitus Ungarus ut que ad ipsum spectant procuraret.

getiorem & paratiorem ad tua obeunda munera parremque belli profluisse. Et infra: Vale mi Rex roque ad rempublicam obeundam magno & inuito animo para. VII. id. Januarii MDXVII. anno v. Roma.

LVI. Christiani mutuo scedere conjuncti in Turcam. Lutherus inter eos diffidia spargit.

(a) Coelaus de actis & scriptis Lutheri hoc ann. Ulemberg. in vita & reb. gestis Luther. c. 2. Sarius in comment. Serarius Mogunt. rer. l. 5. in Albert. II. Raymun. in histor. heret. & alii.

LVII. Negat capellendam in Turcas arma.

(b) Jo. Fab. in commen. cur noluerit Lutheri apud probare doctrinam c. 30. Excitat ab inferis omnes hereses.

(c) Luc. 19. 21. Matth. 21. Marc. 12.

Excitato ita universo orbe Christiano ad Christi fidem & religionem, quam Selimus Turcarum Imperator evertere moliebatur, tuendam fortiter, excindendamque cum Turco imperio Mahometicam superstitionem, tum ad constituendum ærarium militare; decretaque ex principum unanimi cum Pontifice & Cardinalibus consensu indulgentiarum salutiferæque penitentia promulgatione, excitavit dæmon (a) satellitem suum improbissimum Lutherum pseudoaugustinianum, ut iisdem diebus, quibus sanctissima superiora consilia a Pontifice Regumque interpretibus suscepta fuerant, ad novas hereses in Wittembergensi academia adversus sacrarum indulgentiarum, & sacramenti penitentia vim dignitatemque diffunderet, discordiasque & bella inter Christianos fereret; adeo ut confirmata postea audacia etiam aperte Mahometis causam adversus Christum defendendam susciperet, palamque diabolica astutia jactarit, capiendam non esse adversus Mahometanos arma, quod Dei flagellum essent, nec Deo uti eo flagello volenti obfistere deberent homines; quam heresim inferius damnatam a sede Apostolica videbimus.

Auctus etiam deinde audacia Turcarum egit anteambulonem: Germanos in communem hostem armandos in mutuas strages tantis diffidiis implicuit, ut inter se dimicantem irruenti Solimano non occurrerint. De quo perditissimo hæresiarcha ita conqueritur Joannes Faber (b) egregius doctor Germanus, postea episcopus Viennensis: *Honore nos nostro apud cæteras privavit nationes, ut pessime de nobis dicatur, universas apud Germanos renasci hereses, nosque cunctos exuperare hereticos. Et equidem heu verum est: diffiteri nequivero. Ad concilium dum aliquando ventum fuerit, universis coram Christianitatis nationibus de tam sapissime damnatis heresibus confundemur: demonstrari enim potest ab his doctoribus universas resuscitatas esse hereses: in principibus civitatibusque egregia nos privavit politia, sanctos profligavit, subvertit religiones, templa rupit, inverteit sacraria, suffodit altaria, baptisteria comminuit, rurrim David demolitus est, & quidquid summam patres nostri ante plus mille ducentos annos multa cum pietate extruxerunt, ipse destruxit, nullumque lapidem [quod iuxta Christi prophetiam (c)*

per Tirum & Vespasianum Jerosolymis factum] super lapidem dimisit: baptisteria, altaria, & sacerdotia inverteit; & non modo servos, sed filium, & parrem & avum occidit; mulierculæ nostræ in portis Jerusalem querula plorant (d), ut generemus eis. Filie Germanorum divites dicere coguntur: Beata steriles & ventres, quæ non genuerunt, & ubera, quæ non lactaverunt: montibus dixerunt (e): Cadite super nos, & collibus, operite nos. Eum in Rama ulularum fecit; Jam nunc venit, atque senes cum junioribus, virgines & pecora campi, herum cum famulo, diabolo in libro illo suo ad rusticos laci Constantia tribuit. Quousque eas feremus delusiones? episcoporum si quis aut sacerdotum quavis abusione sed huic neutquam conferenda deliquisset, aut crimina aliquod admisset, verecundatus tamen est: at horum manus hominum sanguinem plena sunt. Perpendit idem etiam, ut complures alii, Albertus (f) Pius Carporum princeps, non emendata a Luthero vitia fuisse, quæ reprehendit; sed innumera alia longe graviora invecita esse: sed hæc inferius lugebit historia.

Cœpisse porro Lutherum publicis scriptis hoc anno pervigilio sanctorum omnium adversus indulgentias hæresim propugnare more scholastico, quam Erasmus instar mimi & scurræ vomuerat, testatur nefandus illius discipulus Philippus Melancthon in epistola ad Georgium Bucholtzerum sic inquires: *Pridie kal. novembris MDXVII. Lutherus proposuit axiomata, quibus impostura indulgentiarum, ita loquitur hæreticus, taxantur, & doctrina de penitentia renovata est. Abusus quandoque fuisse facultate sibi tradita ad suos quæstus illos, qui datam pro lucrandis indulgentiis stipem colligebant, nec non eos vel a divina vel humana justitia plecti consuevisse, jam ante diximus, nihil enim tam sanctum est, quod profanare impietas non audeat: ingentia autem commoda in rempublicam Christianam interdum ex indulgentiis stipe acquisitis redundasse, nimirum Granatenfis belli sumptus pecuniis ex indulgentiis coactis magna ex parte factos: confecta etiam adversus illos infideles ingentia bella: ereptam Turcis Rhodum, plures Africae urbes expugnatas vidimus; quamvis etiam interdum sacrum illud aurum male dissipatum fuerit: quod cum hæretici magno fastu improperebant, Joannes Faber orthodoxæ fidei strenuus defensor ita Luthero respondit (g): Pontifices olim Casares, ac principes pretextu expeditionis in Turcas susceptæ maximam pecuniarum vim collegerunt, quam in a-*

(d) Luc. 23.

(e) Matth. 2.

Dum fingit vitia reprehendere plura invenit. (f) Pius in comment. in Erasmo.

LVIII. Qua die cœperit publice hæresim promulgare.

Sumpta ab eo de clamandi occasio ex indulgentiis.

Quam inique & impie.

(g) Jo. Fab. in censura visit. Sa. xon. c. 42.

Principes tepius a-buli auro ex indulgentis collecto.

LIX. Lutherixam cum Tetzelio doctissimo contra-

(a) Ulemberg. c. 2. in Luth. vit.

Admissæ aliquæ a quæstoribus corruptæ.

LX. (b) Coelaus ubi sup. Ulemberg. cap. 2.

Speciosus a Luthero quæstoribus prætextus.

lios usus; ne dicam luxus nescio quos converterunt, quam rem pro eo ac debui sane nunquam laudavi: quod autem populi ad præscriptum iteram indulgentiarum peccata confessi fuerint & penitentiam egerint, improbare nequaquam possum. Cæterum Lutherus cum primum venerat cepit fundere, ea specie boni temperavit: non oppugnavit aperte pius hujusmodi Christianissimum eleemosynas cum indulgentias lucrarentur data stipe in sanctissimos usus, sive ad templa divino ponenda numini vel rescindenda, sive ad Christianam religionem contra infideles defendendam convertenda, sed inveni vitus est adversus eos, qui simplices falsis pollicitationibus & erroribus irretitos, nimirumque de sua salute præfidentes in salutis discrimen impellerent: de quo hæc narrat Ulembergius (a).

Dum Tetzelius & alii, quibus ea res commissa erat, de indulgentiis ad populum concionantur, earumque virtutem magnifice prædicant, forte voces quædam per imprudentiam illis exciderunt, quas malignus animus & parum benignus interpret in contumeliam religionis detorqueere possit. Fecerunt etiam in vulgo (ut minus sanum est promissæ multitudinis iudicium) qui redempti indulgentiarum diplomatis securi, de vera penitentia, eiusque dignis fructibus, de conversione mentis ad Deum, deque interna voluntatis mortificatione parum cogitarent, hoc uno contenti quod indulgentiarum diploma are suo redemptum haberent. Unde factum est, ut partim concionatorum importunitate, partim vulgi credulitate & imprudentia partim etiam antistitum incuria & securitate abusus quidam in hoc negotio subnascerentur. Hanc occasionem Lutherus, ad archiepiscopum Moguntinum literas dedit, ultimo octobris anno MDXVII. exaratas; quibus eum monuit divulgari passim indulgentias papales ab ipsius commissariis erumque virtutem immodice predicari; quin & vulgi animis eam inseri persuasionem eos qui diplomata quædam a quæstoribus pecunia redemerint, eos certos esse de salute.

Afferit Coelaus (b) partem illius literarum, quas ad Albertum Moguntinum archiepiscopum Germaniæ primatem dedit, quibusque speciem rigidissimæ conscientia insignis hypocrita præferebat: Circumferuntur, inquit, indulgentia papales sub tuo præclarissimo titulo ad fabricam S. Petri, in quibus non adeo accuso predicatorum exclamations, quas non auidi; sed doleo falsissimas intelligentias populi ex illis conceptas, quas vulgo undique jactant, videlicet quod credunt infelices anime, si literas indulgentiarum redeme-

runt, se securas esse de salute sua. Item quod anime de purgatorio statim evolent, ubi contributionem in cistam conjecerint. Et post pauca: Idcirco tacere hæc amplius non potui; non enim sit homo per ultimum munus episcopi securus de salute, cum nec per gratiam Dei infusam fiat securus; sed semper in timore & tremore jubet nos operari salutem nostram Apostolus: Et justus, inquit Petrus, vix salvabitur. Denique tam arcta est via, quæ ducit ad vitam, ut Dominus per prophetas Amos & Zachariam salvandos appellet torres rapas de incendio, & ubique Dominus difficultatem salutis denuntiat. Cur ergo per illas falsas veniarum fabulas & promissiones prædicatores earum faciunt populum securum & sine timore? cum indulgentia profusus nihil boni conferant animabus ad salutem aut sanctitatem; sed tantummodo penam externam olim canonice imponi solitam auferant, &c. Ex Wittembergâ in vigilia omnium sanctorum anno Domini MDXVII.

An illi indulgentiarum concionatores lucri spe populum ad nimiam de sua salute præfidentiam incitarent, an vero Lutherus confidant concionatoribus invidiæ causa calumniam illam adhiberet, non proditur: id tamen certissime constat, impudentissimum impostorem hoc ipso crimine, quod aliis objecerat, se devinxisse, ac populos in apertum exitium falsa salutis confidentia ex sola fide vacua bonis operibus concepta præcipites coniecisse: subdit enim Coelaus (c): Quæ idcirco referimus, ut intelligat lector eam epistolam non tam ex animi sententia, quam ex livido invidiæ affectu a Luthero scriptam esse; cum nulla aliorum doctrina tam securum de salute & ad bona opera pigram negligentem reddiderit populum, quam fecit nova doctrina Lutheri, qui publice scripsit in Babylonico suo præludio, tam divitem esse hominem Christianum, ut etiam si velit non possit perdere salutem, nisi velit credere, nec ulla peccata eum damnare queant, eo quod per fidem in promissionem, quæ baptizato facta sit, mos absorbeantur ac deleantur omnia peccata, modo credat aut cogitet se baptizatum esse. Eodem die Lutherus, quo prædictam ad Moguntinum præfulem epistolam misit, disputationem comprehensam nonaginta quinque propositionibus, quibus, ut ait Coelaus (d), communem & receptam de indulgentiis opinionem Ecclesiæque sententiam impugnavat, evulgavit, ac templi Wittembergensis foribus affixit.

Consentientia iisdem tradit Ulembergius (e): Scripsit & theses quasdam numero xcv. quibus iuxta scholæ morem sententiam suam de indulgentiis breviter com-

Arctam penitentia vitam imito prædicat.

LXI.

(c) Coelaus in actis Lutheri.

Mox ad præfidentiam de salute peccatores allicit. Theses propositæ a Luthero adversus indulgentias.

(d) Coelaus Ulemberg. ubi sup.

LXII.

(e) Ulemberg. cap. 2.

plexus est: quas literis ad archiepiscopum Moguntinum scriptis adjunxit, insinuans quem in hoc genere praescribi docendi modum indulgentiarum praecibus oporteret. Eisdem vero theses eo ipso die, quo literas ad Moguntinum dedit, valvis affixit ecclesiae collegiatae, quae Wirtembergae sub omnium sanctorum nomine structa castro principis versus civitatem adheret; provocans ad disputandum omnes, qui secum vellet in hanc arenam descendere: factum hoc est anno MDXVII. exeunte, pridie kal. novembris uti diximus: quo tempore Tetzelius indulgentiarum praedicator Francofurti morabatur, ad Oderam, quod oppidum est in ditione marchionum Brandeburgensium, in quo eorundem marchionum studio non ita pridem universitas erecta fuerat.

LXIII. Lutheri thesibus oppositae aliae a praedicatoribus.

Interjectis nonnullis, ut Tetzelius Conradii Wimpfinae eximii theologi opera his Lutheri thesibus, sex supra centum theses opposuerit, atque Wittembergam magno numero transfuderit, quas Lutherus bibliopola vi ereptas publice exussit, subdit author: Quod certamen ex parvis abusus quorundam initis in eam, quam nunc videmus, amplitudinem se diffudit. Theses ad hunc modum divulgatis, ut diximus, concionem quoque Germanicam, quam de indulgentiis ad populum habuit, typis excusam in vulgus emisit, cui statim exegetis subiunxit apologia loco, nimirum ut labem haereseos ab adversariis aspersam detergeret: in hac exegeti pertinaciter defendit omnia, quae in thesibus tum in concione assuerat, & quaedam obscurius dicta magno verborum ambitu declarat; unde factum est, ut quam a se removere voluit haereseos suspicionem, ea in prudentiorum animis hoc scripto non parum augetur: neque vero de indulgentiis tantum receptam in scholis sententiam oppugnabat; verum etiam de poenitentia ejusque partibus & virtute, de satisfactione, de purgatorio, tum de potestate Romani Pontificis, de fide speciali quam vocant opinionones ab Ecclesiae doctrina prorsus alienas tuebatur.

LXIV. Errores adversus indulgentias jam ante damnati. (a) Sixt. bull. lib. Bullar. 44. arch. Vat. pag. 317. bull. in Sixt. 17. const. 17.

Movisse jam ante in Salamanticensi academia has lites de indulgentiarum vi, deque sacramento poenitentiae Petrum de Osma, diximus, ejusque errores a Sixto IV. damnatos (a) fuisse, tum nascentem haeresim, ne Hispaniam inficeret, Alfonso archiepiscopi Toletani diligentia extinguitam: sed ea virtute non valuit Moguntinus archiepiscopus, ut eosdem errores instaurantem Lutherum compesceret: qui vero ex muneris sui dignitate ejusmodi controversias tollere debuerat Tetzelius ordinis Praedicatorum sacrae fidei censor,

dum exortientem flammam ventilat sive pietatis afferendae ardentiore studio, sive etiam emulatione in Lutherum & Augustinianos incitatus: imprudenter incendium auxisse fertur: Tetzelius, inquit Coclæus, qui Francofordiae ad Oderam fluvium [ubi illustrissimus princeps elector Joachim marchio Brandeburgensis novam quoque circa idem tempus eraxerat studiorum universitatem] debebat, ubi illas vidit propositiones, cum esset indulgentiarum praedicator famigeratus & commissarius apostolicus, atque etiam haereticus praevitatis inquisitor, ingenio ferox, & corpore robustus, indignam ferens Lutheri proterviam audaciam, ut par pari referret, centum & sex edidit propositiones, quibus contrariam explicabat sententiam. Verbi gratia Lutherus sic orsus est: Dominus & magister noster Jesus Christus dicendo: Poenitentiam agite, &c. omnem vitam fidelium poenitentiam esse voluit, quod verbum de sacramentali poenitentia confessionis & satisfactionis, quae sacerdotum ministerio celebratur, non potest intelligi, non tamen solam intendit interiorem, immo interior nulla est, nisi foris operetur varias carnis mortificationes, &c. Contra hanc vero ejus sententiam ita exorsus est Tetzelius: Dominus noster Jesus Christus sacramenta novae legis, ad quae voluit cunctos obligari, post suam passionem & ascensionem, voluit etiam cunctos docere ante suam passionem per aptissimam suam praedicationem: quisquis ergo dicit Christum dum praedicavit: Poenitentiam agite; sic docuisse poenitentiam interiorem, & exterioris carnis mortificationem, ut non etiam docere, vel intelligere voluerit poenitentiae sacramentum ejusque partes confessionem & satisfactionem tanquam obligatorias, errat: immo nihil nunc juvat si interior poena etiam operetur exterioris mortificationem, nisi adsit factio vel voto confessio & satisfactio, &c.

Hac itaque & contrariae sententiae propositionum editione visa est jam publice contestata inter hos duos antagonistas esse turbulenta contentio, quae mox anno sequenti in apertum efflagravit incendium, quo pax & unitas Ecclesiae maximo cum scandalo infirmorum & animarum detrimento turbata ac dissoluta fuit. Confidebat ingenio & eruditioni suae Lutherus, atque etiam potentiae & gratiae sui protectoris ducis Friderici electoris & vasis Staupitii sui consilii ac praebitis: cui cedere indignum putabat Tetzelius: qui celebris erat fama praedicationum suffultus, & sedis Apostolicae commissione atque autoritate, atque etiam inquisitionis officio. Hic licet Lutherum ejusque sectatores de haeresi vere

Moguntinus archiepiscopus natus in centem haeresim praefocavit. Tetzelius nimis audor nocuit.

LXV. Emulatione inter Augustinianos & Praedicatorum auxilium.

ac juste argueret; tanta tamen erat Lutheri hypocrisis, ut etiam piis & eruditis viris imposuisse initio referat Surlus (a): Ex hac, inquit, lite ortum est illud immane & horrendum Lutheranae haereseos incendium, quo tota pene Europa postmodum conflagravit, in ipsis hujus tragediae iniuriis visus est Lutherus etiam plerisque viris gravibus & eruditis non pessimo zelo moveri, planeque nihil spectare aliud quam Ecclesiae reformationem.

(a) Surlus in comment. hoc ann. Horrendum in ecclesia diffiduum ex monachorum diffidio. LXVI.

Verum ipsum non pietatis studium, sed livor in Dominicanos accenderat; non enim ille nec Staupitius ejus ordinis provincialis magister ferre poterant, divulgandarum indulgentiarum munus, honoris, & quaestum non Augustinianis, sed Praedicatoribus cessisse; de Alberto enim Moguntino eodemque Magdeburgensi archiepiscopo locutus Coclæus ait (b): Hunc specialis commissione praefecit Leo Papa X. indulgentiarum per Germaniam publicandam negotio: is autem etsi multorum consilio & sententia assumpturus fuerat ad id negotii fratrem ordinis S. Augustini Heremitarum, qui & antea perstrenuam ea in re operam non solum praedicando ad populos, sed etiam scribendo & evulgando libros, quales sunt verbi gratia caeli fodina & ejus supplementum, sedi Apostolicae navaverant, nisi Joannes Tetzelius frater ordinis Praedicatorum magis idoneus quibusdam visus fuisset eo quod recens esset nunc sermonum ejus de indulgentiis memoria; quibus amplam per indulgentias pecuniam acquisiverat, fratribus sanctae Mariae militaris ordinis Theutonicorum dominorum in Livonia, quae a Moscovitis & aliis vicinis hostibus premebantur: id vero quam egerime rulerunt fratres Augustiniani, in primis Joannes Staupitius vir genere nobilis, facundia & eruditione clarus, generalis eorum per Germaniam vicarius, & Martinus Lutherus theologiae doctor ordinarius Wirtembergensis, velut praecipui duo gregis sui arietes fama & autoritate celebres, & praeter alios conspicui. Confirmat haec Joannes Faber (c) his verbis: Lutherus propterea quod in Romanis indulgentiis concedendis non poenitentarius, non commissarius creatus est, odio & inimicitia persuasus contra Ecclesiam intravit.

(b) Coclæus in actis & scriptis Lutheri.

Ut Augustiniani in Praedicatoribus evulgata fuerint.

Grave Joannis Staupitii scelus. (c) Jo. Faber. lib. de interest. SS.

LVII. Addit de Staupitio Coclæus, illum apud Saxoniae duces, quibus ipse cognatio subdita erat, in primis charum atque apud Fridericum principem electorem gratia & autoritate floruisse, illique instillasse plura de quaestorum & praedicatorum in impartiendis indulgentiis avaritia; flagitiis & publica offensione emungii argento Germaniam ab Italis religionis specie, & parta per sacras expiationum. Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Subornatus ab eo Saxoniae dux.

nes, in profana lenocinia effundi: atque ita eundem Fridericum depravatum fuisse, ac Lutheri postea utpote academiae Wirtembergensis ab ipso excitatae doctoris theologi, patrocinium suscepisse. Deploranda sane res, ut magnis virtutibus & piis operibus clarus princeps ab hypocritis maximo catholicae rei detrimento fuerit subornatus: Recens, inquit author, instituerat magnis sumptibus academiam Wirtembergensem, ad cujus incrementum larga fundavit stipendia, & amplis salariis accerserat undique doctos & ingeniosos homines, quos fama notos habebat: exivit item novum canonicorum collegium, in quo sonam praepositum Carolstadium archidiaconum fecit; ipsum vero templum vocavit ecclesiam omnium sanctorum, in quo sane permultas undequaque congregavit sanctorum ossa, venerabilesque omnis generis reliquias auro, argento, & gemmis pretiosissime exornatas, quas & magnifico apparatu statim diebus publice populis ostendit curavit; ita ut summo Pontifici perquam religiosa & pia visa fuerit ejus liberalitas & magnificentia, qui & facile concedebat perenti quaecumque privilegia, praerogativas, & immunitates tum pro nova universitate scholae, tum pro novo canonicorum collegio.

Academia Wirtembergensis ab eo condita fuerat. Ecclesia insignis exstructa.

At ea academia, quae doctrinae fax & pietatis magistra esse debuerat, lugenda commutatione haeresum & impietatum sentina extitit, non aliter in suo exortu infecta a Luthero, quam Oxoniensem a Wicleffo, Pragensem a Joanne Hus & Hieronymo Pragensi contaminatas vidimus. Funestissima etiam res fuit, illum Carolstadium, quem sacris ecclesiae omnium sanctorum Fridericus Saxo praefecerat, in factorum horum immanissimum conversum fuisse; de quo inferius: nunc ad Lutherum redimus. Arbitrantur nonnulli deplorando casu fortuito in haeresim impulsam, atque ex abusu indulgentiarum cepisse occasionem, qui casus si non incidisset, tot tantaeque haereses non fuissent emerfurae. At illum jam ante oppugnandae religionis disseminandarumque haeresum ad nomen sibi ex novis opinionibus in disquisitionem vocatis comparandum sumplisse consilium, indicant quae anno superiori de merito honorum operum & libero arbitrio controverterat.

Academiae in haeresion Seminaria interdum versa.

Superiori anno novae fuderat haereses Lutherus. LXIX.

Præterea eum cacodæmonis familiaritate inquinatum fuisse tradunt, ac discretissime ipsemet non semel scriptis prodidit: Neque vero, inquit Ulembergius (d), de indulgentiis tantum receptam in scholis sententiam oppugnabat, verum etiam de poenitentia ejusque partibus & virtute, de satisfactione, de purgatorio,

(d) Ulembergius.

rum de potestate Romani Pontificis, de fide speciali quam vocant opiniones ab ecclesia doctrina prorsus alienas ruebatur. Et infra: Nos autem non multum interesse putamus undecumque secundum carnem procreatus sit sive Luder, sive Luter, sive Lutherus, cujus mala mens, malus animus diabolica suggestioni subiectus tot malorum vel occasio vel causa existit.

Patria & genus Lutheri. (a) Coel. ubi sup. Ulemberg. in vita Luth. Sur. in comment. Primum juri civili studuit.

Astus terrore Augustiniana se addicit.

LXX.

Quocumque animo Augustiniana instituta amplexus esset, elapso tyrociniū religioſi anno ſolemniſus ſe Deo votis obligavit, atque non modo ad literarum ſtudia, verum ad pias quoque exercitationes naviter incumbere præſtulit: Tametsi, inquit Coclaeus (b), viſus eſt fratribus nonnihil ſingularitatis habere ſive ex occulto aliquo cum demone commercio, ſive ex morbo comitiali, tum propter alia quadam indicia, tum præcipue quod ſemel in choro cum legeretur evangelium de e- jeſto ſurdo & muto demonio, repente con- ciderit vociferans: Non ſum, non ſum.

(b) Coel. in actis & ſcriptis Luth. hoc ann. Ulemberg. in vita Lutheri.

NOTE [1]

A Naus iſte luſtuofiffimus eccleſiæ accidit ob exortam in Germania Lutheranam hæreſim, quæ claſſicam cecinit illud quo tot dein hæreſes excite ſunt, unde tot animarum exci- dium & olim, & nunc etiam provenit. Tanti mali author Martinus Lutherus natus eſt Iſlebiæ anno 1483. die X. novembris ex honeſta familia, matre Margaretha & patre Johanne, arearum fodinarum in comitatu Manſfeldii inſpectore. Studiorum curſum primo quidem in patria ſua cœpit, dein Magderburgi, tum Henaci proſequutus, tandem in Erfordienſi academia abſolvit. Anno æta- tis XXI. Chriſti 1509. terribis fulmine, quo aſſitens lateri ſuo comes peremptus fuit, die XVII. julii inter monachos eremicolas S. Auguſtini in Erfordienſi cœnobio nomen ſuum dedit. Trien- nio poſt, anno ſcilicet 1508. in academiã Wittembergenſem, quam Joannes Staupizius dirigebat, accitus, theologiam in frequenti auditorum cœtu legere exorſus eſt. Ingenium a natura tulit ad ea ſtudia non ineptum; quamquam doctrinæ ex tunc novitatem amavit, cum Ocam ſcriptis ſupra Scotum & S. Thomam delectatum notent ſcriptores, quos inter Durand hiſtor. du XVI. ſecle liv. 5. His fomentis indoles natura fervida ita incaluit, ut in incendium illud, quod nondum extin- ctum eſt, proruperit. Cætera omitto, quod in Annalibus ſatis explicentur. MANST

Multorum itaque eſt opinio eum occulta uſum eſſe familiaritate demonii cuiuſpiam; quandoquidem & ipſemet talia de ſe ali- quando ſcripſerit, quæ lectori ſuſpicionem de huiuſmodi commercio neſariæque ſocie- tate ingerere poſſint. At enim in quodam ad populum habito ſermone, ſe bene cogno- ſcere diabolum, & ab eo ſe viciffim bene cognitum eſſe, ſeque plus quam unum fru- ſtrum ſalis cum eo comediffe: & proprium deinceps edidit Germanice librum de an- gulari (ut vocat) miſſa, ubi diaboli con- tra miſſam diſputationem ſecum habitam noctu commemorat. Sunt & alia non pauca hæc de re argumenta, quod etiam corpora- liter viſus quibuſdam fuerit cum eo con- verſari. His conſentanea tradunt alii.

Obſeſſus a dæmo- ne depre- henditur.

ſtat ſe familiari- ter uti dæmone.

LXXI.

Fuiſſe autem in diſputando acerrimum, inanis gloriæ cupidum, audacem, & in contradicendo vehementiſſimum Luthe- rum memorant: Erat, inquit Ulember- gius (c), vehemens, rigidus, fero ingenio, & iracundus ſupra modum, quo factum eſt, ut in rebus agendis nulli cederet, ſed ingenii ſui ductum potius, quam aliorum ſana conſilia ſequeretur: quod vitium in puero deprehenſum quidem fuit, ac ſeve- ritate quadam cohiberetur, ſed evelli ra- dicitur non potuit; immo cum ætate ſum- pſit incrementa, donec ad hanc maturita- tem crevit, ut qui puer contumacia ſua ac ferocitate parentes & præceptores exerçuit, jam vir factus contra principes, epiſcopos, univerſitates, Cæſarem, Pontificem, Eccle- ſiam ipſam non triumphantem minus quam militantem, protervia faſtuque tumens, inſurgeret; ac demum ab hac indomita pertinacia ſymbolum ſibi deſumeret: Cedo nemini; & licet ſubinde verbis ad humi- litatem compoſitis ſe demitteret, quaſi lo- cum dare vellet ſanis conſiliis, & ad a- liorum ſe ductum adungere, tamen ſimula- ta fuit illa & ſuco picta demiffio ad captan- dum favorem, & preſandum hominum animos comparata: quam ipſe poſtmodum, ubi rerum potitus eſt, ſtolidam humilitatem appellare conſuevit.

(c) Ulem- berg. c. 1. & alii. Fuit inge- nio acer & avidus gloriæ.

Lutheri mores.

Arrogans illius vox.

Bla-

LXXII.

Blasphemum etiam illum fuiſſe, ac eaf- dem impias voces, quas dæmones & dam- nati in divinam juſtitiam effundunt, vo- mere cœpiſſe, ipſemet profiteri publicis ſcriptis non erubuit, quem Sanderus (a) ita reſellit: Lutherus in præſatione primi tomii operum ſuorum: Ego, inquit, non amabam, immo odiebam juſtum & punien- tem peccatores Deum, tacitaque ſi non blaſphemia, certe ingenti murmuratione indignabar, & poſt ſurebam ſerâ & per- turbata conſcientia; & quæ ſequuntur. Si hæc non eſt blaſphemia, æquidem neſcio quid appellem blaſphemiam, aut quid eo nomine accipi debeat. Non amabam, inquit, Deum: parum hoc ei viſum eſt? Immo, inquit, odiebam, quem tandem? Deum; quem? Creatorem tuum. At forte puta- veras illum potuiſſe injuſtum eſſe. Ode- ram, inquit, juſtum & peccatores punien- tem: Iræne? oſteras juſtum Deum, impru- dens opinor, id feciſti, odio quodam oc- culta, quod ipſe non intellexeras: Immo, inquit, ſi non tacita blaſphemia; forte igitur, te ipſo auctore, etiam tacita blaſ- phemia, certe ingenti murmuratione in- dignabar, atque adeo ſurebam ſerâ & per- turbata conſcientia. O monſtrum hominis, qui non didicerat illud mire verbum Heli ſacerdotis I. Regum III. Dominus eſt: quod bonum eſt in oculis ſuis faciat. Nec reſert qua occasione Lutherus hæc dixerit; nulla enim poteſt ſatis juſta cauſa inter- venire, ob quam Deus etiam, ut juſtus eſt, odio haberi, & ingens murmuratio contra illum commoveri debeat. Plurimum aliarum blaſphemiarum eum fuiſſe reum, ex Co- clæo & Fabro inferius videbimus.

(a) San- der. de viſibil. monarch. 17. Blaſphe- mie ejus horrendæ.

LXXIII.

Tegere hæc Lutheri vitia nonnulli il- lius ſectatores niſi ſunt, præterque alios ipſius fautores, conſcripſit Joannes Sleidanus commentarios de ſtatu religionis & reipublicæ: In quibus, inquit Surius (b), ita tuctur Lutheri & diſcipulorum, ejus cauſam, ut blanda & mellita oratio- ne religionis negotium cum aliis plerique rebus geſtis commiſceat, ita ut miro artiſticio, dum lectorem, detinet hiftoriarum va- rietate, ſimul incautis & imperitis animis identidem, etiam inſigniter mentiendo, damnatorum jam olim dogmatum virus e- ſtiale inſtiller. Perſtringi ab eodem impu- denter per calumniã Coclaum & hiſtoricos catholicos admonet: Cum, inquit, illis viris longe charior fuerit fides, quam Sleidano & aliis ſectariis, qui cum catholica fide omnem etiam pudorem, & dictorum, factorumque conſtantiam & fidem abieciſſe cernuntur: mentiri autem præſertim in- fidei ac religionis negotio tam eſt pernicio- ſum & execrabile, ut quiſquis vel ſemel de induſtria, quod falſum ſciverit pro vero Ann. Eccl. Tom. XXXI.

(b) Sur. in com- ment. hoc anno.

Sleidanus impudens Lutheri deſenſor.

affirmaſſe deprehenuſus fuerit, illi omnis deinceps fides jure oprimo detrahenda vi- deatur.

Interjectis de Luthero pluribus, ejuſ- dem Sleidani calumnias ſummo Pontifici Leoni impoſitas redarguit his verbis: Sleidanus a Leone X. præclaram ſuam orditur hiftoriam, & in ipſo ejus limine egregie mentitur, ſed ita tamen, ut hæc menda- cia ei cum toto grege communia ſint; nec ideo tamen minus turpia, cum etiam reli- gionem attingant, de cujus receptis appro- batiſque ſententiis nemo niſi pernicioſe mentitur. Verba Sleidani ſunt hæc: Leo X. Pontifex Romanus ex familia Medicea Florentinus pro ſua, quam in omnes Chri- ſtiani nominis eccleſias habere ſe putabat, quadam uſurpatione majorum potestate, &c. Primo quidem non putabat Leo Pon- tificex (quem Sleidanus Romanum vocat, maximum pro ſuo candore non vult dicere) ad ſe pertinere curam omnium eccleſiarum, ſed ex evangelio certus erat dictum eſſe Petro ab ipſo Chriſto: Paſce oves meas, nec ignorabat Romanum Pontificem eſſe Pe- tri ſucceſſorem: forte non legerat Sleidanus illud Ambroſii in prioris epiſtolæ ad Timo- theum cap. III. Cum totus mundus Dei ſit, Eccleſia tamen domus ejus dicitur cuius hodie rector eſt Damasus. Deinde non ſibi eam uſurparunt Pontifices authorita- tem, ut Sleidanus aculeate ſcribit non ſine inſigni tot ſanctiſſimorum Pontificum inju- ria, ſed a Chriſto ſibi demandatam in to- tum orbem Chriſtianum ubicumque res po- ſtulavit exercuerunt.

LXXIV.

Illius in Leonem calumnia conſuta.

LXXV.

Mox addit ille Sleidanus, Pontificem miſſis per omnia regna literis atque diplo- matibus, omnium delictorum expiationem ac ſalutem æternam eſſe pollicitum inter- ventu pecunia, quam quiſque daret. Multa hic fraudulenter ſilet ille hoſtis Pon- tificum; ita enim non ſolent promulgari in- dulgentiæ vel condonationes: petiit autem Pontifex ſubſidium pecuniarium pro ſtru- ctura templi S. Petri Apoſtolorum princi- pis, & eam pia animi devotione largien- tibus dedit indulgentias, quæ tamen non dantur niſi vere poenitentibus & contritis atque ſua peccata confitentibus; ſic enim ſolent habere diplomata condonationum. Perſpicuum id nobis maxime eſt oculata archetyporum inſpectione, quæ ſingu- lari Urbani VIII. & Innocentii X. bene- ficentia Pontificum regeſta in otio evol- vimus, nec putandus eſt Pontifex libera- liter eruditus aliter ſcripſiſſe in ſuis di- plomatibus, licet fortaliſis quidam impor- tuni earum indulgentiarum prædicatores turpis quæſtus cauſa pro concione remere, multa dixerint: quæ culpa non debuit a Sleidanis conferri in Pontificem. Ita ille bo- Z 2 aus

Indulgentiæ pro basilica S. Petri ut datæ ſint.

nus vir suam lepidam historiam orditur ab injuriis & calumniis in Romanum Pontificem, & in rebus gravissimis impudenter mentitur: qui si volebat reprehendere ab usum, qui nonnumquam etiam in predicandis indulgentiis incidebat, debebat abstinere ab insectatione Pontificis, de quo paulo post idem ipse scribit quod Lutherus illius arbitrio atque potestati omnia sua scripta, vitam quoque, & salutem permiserit, scripseritque quidquid a Pontifice profectum fuerit, eo loco futurum apud se, ac si dimanasset a Christo: quae Lutheri verba tum Lutherum ipsum, tum Sleidanum quoque egregie pudefaciunt. At de his iterum inferius.

LXXVI. In crebescente late fama de constituta in Germania de indulgentiis controversia Thomas de Vio (a) Cardinalis S. Sixti extremo anno commentarium de indulgentiis edidit, quem Julio Medici Cardinali, cui in pontificatu Clementis VII. nomen inditum, inscripsit: ac primum cum ea, quae de exortu earum compererat, subiecit, (quarum tamen antiquitatem, & Apostolorum tempore fuisse indulgentiarum usum demonstrat Cardinalis Baronius) (b), disceptavit (c) quid esset indulgentia, ac concludit: Est igitur ecclesiastica indulgentia absolutio a poenitentia inuncta in foro poenitentiali. Dilutis objectis quaesivit num animae, quae expiatoriis flammis cruciantur, quae attinet ad meritum vel demeritum sunt extra viam, sed quod attinet ad poenam vel premium in via adhuc sunt, vi indulgentiae absolvantur; ac per modum, ut ajunt, suffragii, non absolutionis, conferri iis indulgentias explicuit hinc verbis (d).

Plus requiritur ad subditum judici viatorem quam adhuc participare aliquid de via: exigitur enim quod possit causa sua, quantum ad illud quod sapit via cognosci a iudice viatorum, nullus enim potest esse iudex causae omnino incognoscibilis ab ipso, constat autem a Papae cognitione omnino esse alienas causas existentium in purgatorio, & ideo patet Papam non posse absolvere aut ligare existentes in purgatorio. Manifestatur quoque hoc idem ex verbis Domini limitantis Petri potestatem super terram, ita quod licet effectus potestatis Petri penetret caelos, dicente Domino: Erit ligatum aut solutum in caelis; jurisdictionis tamen actus terminatur ad hoc, ut sit super terram, dicente Domino: Quodcumque solveris aut ligaveris super terram; scriptura autem sacra mortuos non esse super terram vocat ut patet gen. XLII. Paucis interjectis. Quocirca non dat Papa defunctis indulgentiam auctoritati-

ve absolvendo, sed per modum suffragii; quod etiam ipse apostolicae litterae attestantur clare apponentes istam clausulam: Per modum suffragii; cum pro defunctis dantur indulgentiae.

De causa indulgentiarum ita sensit (e): Passio sanctorum est consummatio passionum Christi, testante hoc Apostolo ad Colos. 1. dicente: Adimpleo ea quae desunt passioni Christi in carne mea pro corpore eius quod est ecclesia; ex hoc quippe loco sumptus est thesaurus ecclesiae quoad passiones Christi & sanctorum ab Augustino super psalmum LX. dicente ex hoc loco: Tantum ergo patetis quantum ex passionibus eius inferendum erat universae passioni Christi: ad communem hanc quasi rempublicam quisque pro modulo nostro exolvimus quod debemus, & pro posse virium nostrarum quasi canonem passionum inferimus. Et infra: Ex quibus haberi facile potest, intentionem Christi & sanctorum quoad poenas in thesauros reconditas esse sicut bonum commune ecclesiae.

Discepavit deinde Thomas Cardinalis, num Pontifex pro libito indulgentias concedere possit, an ex tantum valeant: quas ex justa causa contulerit: Quia, inquit, dispensatio credita Petro & successoribus, imitari debet dispensationem factam ab ipso Christo: omnis enim Christi actio nostra est instructio, immo sic agendo formam instituit nostrarum actionum: constat autem quod Christus eundem thesaurum dispensat commensurate juxta concurrentes conditiones causarum mediarum, ut patet ex differenti dispensatione ejusdem per sacramentum baptismi, quo tota poena exolvitur; & per sacramentum poenitentiae, quo non tota poena solvitur. Ergo ipsius vicario commensuratam quoque applicationem dicti thesauri creditam esse rationabile est. Ad argumentum porro illud, quod accidere possit, ut haec vel illa indulgentia sine justa causa concessa non valeat, respondit: Praesumitur de jure pro iudice semper, nisi manifeste appareat error supponens, non ex causa legitima datam tantam indulgentiam &c. Romae anno salutis MDXXVII. pontificatus S. D. N. Leonis X. v. aetatis vero meae XLVIII. die VIII. decembris.

Dum sceda tempestas constabat in Germania, in Italia diuturnis bellis, quae adversus Venetos gesta a pluribus Regibus fuerant, finis impositus est, redintegrata inter Caesarem & Gallorum Regem pace, ac Verona a Germano tradita Lautrechio Gallorum duci, at mox Veneto est restituta: Fuit, inquit, Petrus Justinianus (f), haec Verone receptio MDXXVII. ad XVI. januarii mensis diem qui apud Ve-

ve absolvendo, sed per modum suffragii; quod etiam ipse apostolicae litterae attestantur clare apponentes istam clausulam: Per modum suffragii; cum pro defunctis dantur indulgentiae.

De causa indulgentiarum ita sensit (e): Passio sanctorum est consummatio passionum Christi, testante hoc Apostolo ad Colos. 1. dicente: Adimpleo ea quae desunt passioni Christi in carne mea pro corpore eius quod est ecclesia; ex hoc quippe loco sumptus est thesaurus ecclesiae quoad passiones Christi & sanctorum ab Augustino super psalmum LX. dicente ex hoc loco: Tantum ergo patetis quantum ex passionibus eius inferendum erat universae passioni Christi: ad communem hanc quasi rempublicam quisque pro modulo nostro exolvimus quod debemus, & pro posse virium nostrarum quasi canonem passionum inferimus. Et infra: Ex quibus haberi facile potest, intentionem Christi & sanctorum quoad poenas in thesauros reconditas esse sicut bonum commune ecclesiae.

Discepavit deinde Thomas Cardinalis, num Pontifex pro libito indulgentias concedere possit, an ex tantum valeant: quas ex justa causa contulerit: Quia, inquit, dispensatio credita Petro & successoribus, imitari debet dispensationem factam ab ipso Christo: omnis enim Christi actio nostra est instructio, immo sic agendo formam instituit nostrarum actionum: constat autem quod Christus eundem thesaurum dispensat commensurate juxta concurrentes conditiones causarum mediarum, ut patet ex differenti dispensatione ejusdem per sacramentum baptismi, quo tota poena exolvitur; & per sacramentum poenitentiae, quo non tota poena solvitur. Ergo ipsius vicario commensuratam quoque applicationem dicti thesauri creditam esse rationabile est. Ad argumentum porro illud, quod accidere possit, ut haec vel illa indulgentia sine justa causa concessa non valeat, respondit: Praesumitur de jure pro iudice semper, nisi manifeste appareat error supponens, non ex causa legitima datam tantam indulgentiam &c. Romae anno salutis MDXXVII. pontificatus S. D. N. Leonis X. v. aetatis vero meae XLVIII. die VIII. decembris.

Dum sceda tempestas constabat in Germania, in Italia diuturnis bellis, quae adversus Venetos gesta a pluribus Regibus fuerant, finis impositus est, redintegrata inter Caesarem & Gallorum Regem pace, ac Verona a Germano tradita Lautrechio Gallorum duci, at mox Veneto est restituta: Fuit, inquit, Petrus Justinianus (f), haec Verone receptio MDXXVII. ad XVI. januarii mensis diem qui apud Ve-

LXXVIII. (e) Ib. c. 8. Quae sit indulgentiarum cautela.

LXXIX. Quid requiratur ut indulgentiae valeant.

LXXX. Pacata bella Italica.

(f) Petr. Just. l. 11. Guic. l. 12. Petr. Delp. l. 11. q. 4.

Lutherus initio professus dicta sua subicere Pontificis sententiae.

(a) Thom. e Vio Card. 1561. 15.

(b) Annal. to. 1. A. C. 58. num. 38. & 39. (c) Ib. c. 2. Indulgentia quid sit.

(d) Ib. c. 5. LXXVII.

Quomodo valeant indulgentiae pro defunctis.

Veneta republica postquam restituta amplitudini.

LXXXI. Urbinas bellum redintegrat.

Mediceus a Ruvero pulsus.

(d) Ext. Bomb. l. 15. ep. 3.

venenses celeberrimus quotannis habetur; triduoque ingens rota urbe festivitas acta. Et infra: Inde Grattus, Lauretchio Mediolanum abeunte, senatus jussu Salodium, Pischeriam, Bergomum, Brixiam, Cremonam, Veronam, Vinnentiam, Patavium, Tarvisium, Rhodigium, Urinum, ac totum Forumjulium invisit, hortandoque & consolando populorum animos, in antiqua fidei obsequio confirmavit: tandemque post tot labores exhaustos, post varios armorum conatus, post innumerabiles terra marique clades, expensaque curies quinquagies centena aureorum nummorum in millia honestis conditionibus bello finis impositus est, & pax perpetuo firmata. Illud vero, absit verbo invidia, insigni sempiterna Venetum laude exornat, qui tantam belli molem adversus universae Europae principes suis solis viribus sustinuit, & rem pene inclinatam non solum erexit, sed in pristinam etiam dignitatem restituit: quod memorabile cunctis saeculis predicabitur; sociis enim armis tot Reges, tot principes Venetum nomen adorti omni pene terrestri imperio spoliarant, actumque aliis super aliis cladibus de re Veneta fuisset, nisi singulari in adversa fortuna constantiam patres habuissent: collapsumque tandem evolvere admirabili virtute imperium.

Confecto hoc bello, ac Venetorum, Germanorum, Gallorum, Hispanorumque compositis in Italia controversiis; fore videbatur, ut Itali diuturnam placidissimamque pace fruerentur, cum ex hujus incendiarii favillae rediviva novi belli flamma fuit accensa: Franciscus enim Maria Robureus Urbinate principatu pulsus a Laurentio Medice veteris ditionis recuperandae cupidus promissis ingentibus ex auctoritate copias raptis vivere affuetas ad se pellexit. Ex quinque millibus Hispanorum militum veteranorum & ostingentis equitibus seu Vasconibus, seu Italici praecipuum illius exercitus robur constabat: quibus succinctus Urbinatem principatum, obsecundantibus populorum studiis, quantumvis Pontifex numerosos exercitus, sed bellandi peritia impares opponeret, recepit atque inde latius in reliquam ditionem ecclesiasticam infesta signa circumtulit. Constatam autem hanc in se procellam Hispanorum Gallorumque Regum conniventia ratus Leo, eorundem studia ad ipsam sedandam adhibuit. Extant eo argumento litterae pontificiae ad Hadrianum episcopum Dertusensem datae (a), ut Carolum Hispaniae Regem, apud quem summa gratia valebat, ad tuendam Ecclesiae dignitatem Hispanosque a Francisci Mariae Roburei signis revocandos impelleret.

Hadriano episcopo Dertusensi. Quod tuis ad nos perhumaniter scriptis literis significavisti, molestissimam tibi fuisse eorum hominum audaciam, qui aperto bello in reipublica loca invadere, eaque diripere sunt aggressi, de eo etiam ex legatorum nostrorum literis fiebamus certiores. Equidem valde consolamur, cum te hominem & prudentem & gravem, & magna apud Carolum Regem auctoritate non equissimo animo ferre sentimus hanc indignitatem, cupereque reipublicae vulnere mederi non illi quidem magno aut infortunio adactis, sed tamen vulnere quod sanari sine Regis tui curatione prope non potest. Itaque cum te de tuo in rempublicam optimo amantissimoque animo, quem & nobis & nostris interpretibus ostendisti, vehementer laudamus: tum hortamur, ut quod laudabiliter cepisti suadere Regi, ut nobis suppetias ferat, idem insistas pergasque tandiu facere, dum audacissimi hostes nostri suarum impressionum poenas luant. Datum XII. kal. aprilis MDXXVII. anno v. Roma.

Conquestum Pontificem apud Caesarem & Hispanum de Gallo, apud Galum vero de Lautrechio duce, decretaque ab iis auxiliis Pontifici refert Guicciardinus (b). Ex Neapolitano quidem regno Caroli Hispaniarum Regis imperio Potentiae comes subsidiarias adduxit copias, ad quem scripsit Pontifex (c) III. kal. aprilis, ut cum, ecclesiastica manu, quae in Piceno erat, celerrime se conjungeret, deinde ad Laurentium Medicem magnis itineribus se conferret. Porro Laurentius in tumultuaria pugna a Francisko Maria sauciatus memorant (d), quod altius non penetrasse Pontifici significavit.

Secundis rebus insolescens Robureus Perusii oppugnationem molitus est: cuius consilia antevertit Leo, ac Joanni Paulo Balione ac Perusinis auxit (e) animos, ut hostium impetus comprimerent, pontificias, nec non Galliae & Hispaniae Regum copias, quae praesto esse Ecclesiae iustae fuerant, auxiliares pollicitus: excitati etiam Tudertini (f) & alii, ut praesidia maxima ad defendendum Perusium compararent; tam enim id ipsi gratum futurum, quam si pro pontificia defensione vel Romae propugnatione eum laborem susciperent. Caeterum fractae fuere Francisci Mariae Roburei ejusque sceleratorum vires Joannis Pauli Balioni virtute adventarent: cui Pontifex datis XVI. kal. junii literis hac de re gratulatus est (g).

LXXXII. Leo ab Hispano postulat auxilia.

LXXXIII. (b) Guicciar. l. 13. Submissae ex Neapolitano regno copiae.

(c) Apud Bomb. l. 15. ep. 5. & ep. 16.

(d) Guicciar. l. 13.

LXXXIV. Perusium a Ruvero oppugnatum.

(e) Ext. apud Bomb. ea de re lit. l. 15. ep. 18. (f) Ib. ep. 19.

Joannis Pauli Balioni virtute defensionem.

(g) Id. ep. 20.

Gratula-
toria ad
eum Leo-
nis litera.

Joanni Paulo Balione Perusino.
Quod ductu auspicioque tuo Perusini ci-
ves sumptis armis in reipublica hostes im-
petum fecerint, eosque fortiter & virili-
ter pugnando magna cum illorum clade,
argue pernicie rejecerint, fuderint & pro-
sperrimo eventu parva victoria in oppidum
se receperint, laetamur, eaque de re cum
tibi gratulamur, qui tantam rem egeris,
tum civitati isti, quod & suum in nos
officium fidemque praestitit, & se ab au-
dacissimis hostibus magno animo est ruti-
ta: utriusque autem gaudemus propterea,
quod vestra in rempublicam merita isto fa-
cinore confecto praclare amplificavistis.
Itaque decretis supplicationibus Deo opti-
mo maximo gratias egimus, qui vobis tan-
tum animi tantumque virtutum submini-
stravit, quantum satis fuit, ut & ejus
& vestros & reipublica hostes audaciae
suae poeniteret: quos quidem arbitramur
in vos nihil amplius molituros; sed si re-
fectis viribus vos laceessere non desinent,
aderunt jam jamque nostri Regumque so-
ciorum milites, quibus mandavimus, ut ad
vos defendendos maturarent, quos si expe-
ctabunt facile eos confidimus suorum co-
natarum poenas duros. Mittimus etiam
Tudertum, quibus tamen antea scripsera-
mus, Herculem episcopum Urbevetanum,
designatum propinquum tuum, qui eo in
oppido aliisque locis istius provinciae, quae
paranda sunt comparet, ut si hostis illo
flexerit, operam se luisse cognoscat, &c.
Dat. xvi. kal. junii pontificatus nostri an-
no v. Roma.

LXXXV. Laudavit etiam Pontifex Ludovicum
(a) Ib. ep. 22. Tudertinum (a) & Vitellium (b) Tiferna-
(b) Ib. ep. 30. tem bene in eo bello officio suo functos
esse, ac Romano Pontifici, Dei Eccle-
siae, Petro & Paulo, quorum praesidio
ecclesiasticum regitur imperium, operam
navasse. Cum vero e Perusinis finibus
repulsi hostes ad convellendum Senarum
statum se conferre putarentur, Leo Se-
nenses amplissimorum auxiliorum spe ad
eludendae eorum molitiones xv. kal. junii
animavit (c).
(c) Ib. ep. 21.

Senensibus.
Si qui vobis urbiusque isti praclare nego-
tium faceere conantur, hostes reipublica
non essent, quorum duci * igni & aqua in-
terdictum sit, vobis esse verendum arbitra-
remur, ne quam ab illis contumeliam ac-
cipere nec animo pacato essemus dum
ista cernerentur: nunc vero cum & illi e-
jusmodi sint, ut quoquo se vertant odia in
se hominum exardescere videant, & nos
ad vos defendendos non minorem simus cu-
ram adhibaturi, quam si pro urbe Roma
laboraremus, bono animo debetis esse exi-
limareque, cum ii Perusium frustra tenta-

* faero-
rum usu
Promissa
illis a
Leone au-
xilia.

runt, ipsorum conatus in vos nihilo magis
efficaces futuros, nam praeterquam quod
nostra vobis opes & facultates omnes atque
copiae suppeditabunt, mittemus etiam ad
vos defendendos eam manum quam uter-
que Rex nobis praesto esse voluit suorum
militum, qua cum nostra manu conjuncta
est & una omnes pro republica bellum ge-
runt. Haec ad vos illico scripsimus, cum
ad nos esset allatum illos ad vos cogitare
Perusinis e finibus se convertere; quod si
fecerint, nostri milites eos subsequantur,
sic enim iam imperavimus, neque pro-
cedere permittent: vobis tamen sumus
auctores, ut ea cogiteris, paretis, quae per
vos fieri poterunt, ne ab illis imparati of-
fendamini; nam si primi eorum impetus
sustinebuntur, omnia erunt confecta; non
enim poterunt consistere: singulis autem
de rebus quid egeritis, quorum vobis opus
sit, quae fieri per nos velitis scire cupimus:
itaque vestras literas avidae expectamus.
Dat. xv. kal. junii anno v.

Quod porro imperatum ait Pontifex
Hispanorum Gallorumque foederatorum
copiis, ut Roburei exercitum insequerentur;
extant eo argumento ad comitem (d) Potentiae
Hispanum, tum ad Siffam (e) Gallum praefectos
literarum, ut extrema hostium agrina carperent,
& quos Perusini parva manu fuderant, ipsi ju-
sto cum exercitu delerent; cumque idem
Robureus in Picenum signa convertisset,
repetita (f) sunt Siffae mandata, ut hos-
tem aggredi legatum nempe Bernardinum
Bibienam Cardinalem Metaurentemque
opprimere meditantem a tergo in-
sequeretur, nec metu vacuum esse sine-
ret. Describit pluribus Francisci Mariae
per Picenum hostiles excursiones Guicciardinus
(g), Pisarensemque obsidionem
magna clade acceptam coactum solvere
addit. Cum vero in Picenum irrupisset,
praedandi avidus illius exercitus immani
sacrilegio Lauretanam aedem sacris mu-
neribus ornatissimam exspilare moliebatur:
quem sacro inhiantem auro cum
nullis artibus imperiove militari cohibere
potuisset Robureus, caelesti mox vir-
tute (h) repressus atque a facinore medita-
to revocatus est, ut ex fidissimis ac ve-
tustis monumentis post Rieram narrat
hisce verbis Horatius Turfellinus: Fran-
ciscus Maria Urbini dux ditione a Leone
X. exutus fuerat, qua deinde armis re-
cepta, ultro ipse Picenum agrum infesta
populatione percurrit, Pontificis [ut ipse
dicebat] injuriam ulturus. Exercitum
habebat ex multarum gentium colluvione
missum, quibus nec mos nec lingua com-
munis, & praeda potior religione erat.
Proinde neque ducis imperio satis regi po-
terat,

Gallice
& Hispa-
niae vires
cum pon-
tificis con-
junctae.

LXXXVI.
Ruveri
exercitus
in Pic-
enum ex-
currit.
(d) Ext.
eod. l. 15.
ep. 24.
(e) Ib. ep.
25.
(f) Ib. ep.
29.

(g) Guic-
ciar. l. 13.
Pisauro
propulsa-
tus.

(h) Anna-
les Laur.
Rierae
Horat.
Turf. hist.
Laurent.
l. 2. c. 20.

Ejus exer-
citus Lau-
retanæ a-
dis dire-
ptioni in-
hat.

Spernit
ducis mo-
nita.

(a) L. 2.
c. 19.

Explora-
tores la-
nati a lu-
pis.

terat, nec ulla ratione a rapina prohibe-
ri, & praefectorum, centurionumque ple-
rique jampridem Lauretanis thesauris in-
hiabant, jamque per internuntios de his
diripiendis clandestina inter se consilia agi-
tarant. Ergo ex composito ad montem Fi-
latranum non procul Laureto sub vespe-
ram subsistunt ea mente, ut postero die
illucescente Lauretanam aedem defensore
vacuam direptioni eant. Haud fecellit pium
justa prudentemque ducem impius cona-
tus exercitus: sui itaque per interpretes
deterere ab impio consilio perditos bar-
barorum duces per Italicas copias nefarium
facinus impedire insitit: omnia agere,
omnia moliri, ut quolibet potius averte-
retur incensa praedae cupidus. Ceterum sur-
da erant omnium aures obstrepente avari-
tia: ita major pars, ut plerumque fit, vi-
cit meliorem. Luce nondum certa, praemissi
exploratoribus agi coepum est agmen.
Dissuadere iterum dum ac minas praeci-
pius miscens deprecari sacrilegam profes-
sionem. Posteaquam nihil proficiebat,
orat si steterit animo Lauretum pergere,
ut mutata in diversum voluntate pietatis
ergo, ut caeteri mortales ad sacrosanctam
Deiparae virginis cellam accederent: si
secus fecerint, non suam modo, sed caele-
stem quoque intentat iram recentia Tur-
carum exempla proponens; fuerant (a) ii
eodem die suspensi laqueo, quo excensio-
ne et duabus biremibus facta praedas e Lau-
retano agro egerant alias saepius invec-
ti classe, ingenti pavore divinitus injecto
propulati. At illi animis vasa avaritia
occupatis, nullius salubris consilii
patientes, ad devorantem spe & opinione
praedam incensis studiis tendunt. Sequitur
exercitum dux, quem regere nequibat, sa-
crilegium quod impedire non poterat tem-
peraturus. Sed non desuit sacrosanctae cellae
praesidium Virginis: praemissi exploratores
haud procul Laureto aberant, omniaque
tuta esse cernentes letitia gestiebant; cum
subito acrium grex luporum (ut ferinam
hominum rabiem ferae comprimerent) e
saltu proximo erumpunt, ac velut facto
agmine in praecursores impetum faciunt, il-
lorum plerisque repente terrore amentes
jugulant laniantque: caeteros in fugam
vertunt, salutis jam magis quam praedae
memores: qui ut ad primum agmen me-
tu, cursu, lassitudine exanimati pervene-
re, receptis demum a pavore tanto ani-
mis, effusa fuga terrorisque causam so-
cibus tanti sceleris aperiant. Moneant etiam
atque etiam, viderent quid agerent: edi
Lauretanam Deum custodem, ac vindicem
adesse. Tantam vim luporum, tam in-
mania corpora belluarum non e nemore il-
lo egressam, sed divinitus in praedatores e-

missam, nec ipsis tam cum belluarum e-
xercitu, quam cum Deo caelestibusque esse
pugnandum. At vasa exercitus ducis
exploratorum terrorem tanquam vanum
militari deridiculo eludentes nihilominus
properabant ad praedam; verum enimve-
ro, ut sacra aedes in conspectum se dedit,
repente ingens exercitus pavore invasit,
cunctique lymphatis similes trepidare coe-
perunt, divinitus incussa formidine om-
nium pectora percurrente. Tum vero ex-
cussa vasa, ad se redeunt sceleris du-
ces & siue divini ira Numinis, siue tem-
pli religione conterriti, cuncti pariter pra-
meditato latrocinio desistunt. Ceterum ne
subinde militares animi ad ingenium re-
dirent, consternatis novum miraculum ad-
ditur. Jam multum diei processerat, cum
repente nebulam de caelo lapsam ferunt,
que paulatim circa templum densata ejus
conspectum ademit, cum tamen caetera cir-
cum loca sole essent illustrata: ea species
oculis objecta militum animos quoque im-
mobiles tenuit. Exinde ingenti horrore
persuli procumbunt in genua, versaque
in religionem audacia, ad placandam Dei
ac Deiparae iram, Lauretum ire pergunt:
quo ut ventum est, cuncti ac praecipue
cohortium duces Lauretanam aedem intrant
venerabundi, ac positus humi genibus co-
gitati sceleris veniam exposcunt. Ultra e-
riam Virginem, quam diripere destinave-
rant, muneribus colunt: ita susceptum
ab insano principio iter exitu saniore con-
clusum. Urbinarium dux insperato exitu
facinoris mire letus, Deo ac B. Virgini a-
versum sacrilegium gratulatur: non de-
tracta sibi arma in primo augustissime cel-
lae aditu suspendit tanti miraculi monu-
mentum; simul, se ex agro Piceno exerci-
tum abducturum vorat: nec vorum festu-
lit, extemplo formidabiles copiae abductae.
eademque opera & Lauretanam aedem, &
Picena regio direptionis metu divinitus
liberata.

Refert Guicciardinus (b) Franciscum
Gallorum Regem de ferenda ope postu-
latum extraxisse diutius promissa auxi-
lia, ut Pontificem ad novi foederis com-
modiores leges adduceret, cum Bono-
niense foedus integre non servatum a Leo-
ne quereretur. Praeter autem Gallica
& Hispanica subsidia Leo etiam Helve-
tiorum octo millia conducere annis est,
ut ipsius testantur ad eisdem datae literae
(c), quibus malle illorum nationi de-
bere quam ullis omnino hominum om-
nium profitetur, spondetque veteres pen-
siones ipsis debitas soluturum tum rogat,
ut quam virtutem quamque diligentiam
in mediis aliis Romanae ecclesiae tempe-
statibus ostendissent, easdem nunc, aut
etiam

Divinitus
injecto
terrore a-
versum
scelus.

Nebula
tegitur
templum.

Muneri-
bus colunt
qui aedem
direptam
venerant.

LXXXVII.
(b) Guic-
ciar. l. 3.

(c) Eod.
l. 15. ep.
31.

etiam majores in hoc difficillimo tempore patefaciant. Allata (a) autem sunt varia difficultates ab Helvetiis, quantumvis Leo in stipendiis numerandis fidem servasset, a quo iterum iterumque VII. idus quintilis rogati sunt, ut qui libertatem Romanae ecclesiae tutati semper fuissent, cujusque libertatis defensores & haberentur & vocarentur, eidem nunc inimicorum suorum audacia laboranti operam ferrent. Questus praeterea est (b) non revocatos ab iis Helvetios, qui Franciscum Mariam praedarum spe erant secuti, & delectus militum jam habitos impeditos.

Helvetiis

Si Francisco Mariae contra nos remque publicam arma capienti vestri aliquot milites adhaeserunt, illoque omnia modis in reipublica visceribus miscente atque turbante eos vestros milites non revocavistis, nunc autem nobis milites vestros postulantes, ut nos remque publicam tueri, atque defendere possimus, nihil omnino conceditis neque vestris uti posse militibus permittitis; haec cum intellecta erunt, cum audientur quid de vobis homines existimaturi sint, per vos ipsi facile perspicere poteritis: quod si non recordamini esse vos illos ipsos, qui hujus reipublicae dignitatis propugnatores & haberi & dici voluistis; eos tamen esse vos oblivioni ne mandatis, qui pusilli quidem primo atque infantes baptisimatis conspersi unda Christianos fore vos admurmuravistis, quique deinde pueri Christum Deum Dominumque nostrum consalutavistis, posteaque semper Christi ecclesiam moremque nostrorum sacrorum & Romanos Pontifices remque publicam hanc eandem, quae nunc premitur, tot magnorum hominum praeclearis rebus gestis sanguineque sanctam atque coalitam coluistis, verendum vobis, ut sit, ne si reipublica ipsi tantopere nunc quidem laboranti operamque vestram flagitanti non succurritis, dico immo etiam si ei succurrere cupientibus impedimento estis, ne facere id possint, non minus ipsi, quam qui bellum contra nos gerunt, in eam admisisse videamini. Itaque vestra illa tam praecleara nomina tum Christianorum tum reipublicae defensorum contempsisse etiam & abiicisse redarguamini; quare si vestra vobis dignitas, si gloria, si rituli magnis vestris parti laboribus, si existimatio fortitudinis & fidei, quarum durarum virtutum quamam in vobis major atque spectatior adhuc quidem fuerit, non est facile dicere] si religio si caetera, quae hominibus honestatem pariunt, vobis chara & jucunda sunt, defendite hoc imperium quod semper estis tutati, permittite vestris militibus, ut se ad nos conferre possint,

Date ad
cos literar.

quod numquam antea prohibuistis, occasionemque, hanc bene gerenda reipublica ne praetermittite, Cc. VII. id. quintilis anno v. Roma.

Contracta fuisse duo millia Helvetiorum, tum alia quatuor millia Rhætorum Germanorumve refert Guicciardinus (c), atque in Picenum opportune traducta ad tuendum Ariminum; a quo propulsatus Franciscus Maria in Etruriam signa extulit: sed cum quotidie ipsius exercitus immineretur, pontificius vero augetur Gallis Hispanisque aperte pontificiam causam tuentibus, cum illius amicitiam, ut maxime necessariam vel ad comparandam a Francisco vel retinendam a Carolo Neapolim porissime exoptarent, proptereaque Raymundus (d) Cardona prorex Neapolitanus tanto Gallorum metu officiosum Leoni se praestaret, atque cum exercitu subsidiario in Picenum transiliret; Ugo etiam Moncada prorex Siciliae, Hispanos, qui cum hoste erant ad defectionem concordiamve admittendam proposito Caroli Hispaniarum Regis imperio urgeret (e), Vascones pariter a Gallo ad pactiones adigerentur; meliorum rerum spe deturbatus idem Robureus Urbanatem principatum restituit Pontifici (f) iis legibus, ut censurarum religione solveretur, bellicas machinas, tum celeberrimam bibliothecam a Friderico avo materno confectam, nec non alias res suas posset abducere: Hispano vero militi, Vasconi, & Germano, qui ejus signa erant secuti, stipendia numerantur: atque ita dissolutus illius exercitus est, finisque bello difficili, quod octo menses tenuit, pontificiumque aërium exhaustum, Hispaniae Galliaeque Regum autoritate impositus: de quo Leonem fecisse (g) certiorum Regem Hispaniae nonis novembris visuri sumus.

In medio hujus belli incendio Pontificis vita petita insidiis fuerat a nonnullis conjuratis, quorum princeps extitit Alfonso Cardinalis Petrucius, trahereque nisus est in exitium alios Cardinales, qui Francisco Mariae Robureo Julii III. nepoti clam studebant (h), ut Urbini principatum contra Medicorum vim sibi affereret: furebat autem ira Alfonso se pontificia arte & Medicea factione una cum Borghesio & Fabio fratribus adversae factionis principibus exilio bonisque multatum fuisse, adeo ut pristinam amplitudinem splendidumque clientum & stipatorum numerum alere amplius non posset; eoque ipsum furor impulit, ut detrudendo manu sua Leone Papa iniret confilia: sed cum horror inauditi facinoris deterreret, vel Franciscum Mariam

LXXXVIII.
Conflatus ex Helvetiis & Rhætijs exercitus. (c) Guic. l. 13.

(d) Ext. ca de re lit. apud Bemb. l. 15. ep. 36. & 43.

(e) Ead. ep. 43.

(f) Guic. l. 13. Cum Francisco Maria Ruvereo pax composita. Dissolutus illius exercitus.

(g) Ext. de eo lit. apud Bemb. l. 16. ep. 1. LXXXIX. Conjuratio adversus Leonem confata.

(h) Paris e Graffis in ms. diar. Guicciar. l. 13. Malavol. 3. p. 17.

Ro.

Robureum in urbem inducere, vel Pontificem tollere veneno constituit.

Incentus itaque ira nonnullos Cardinales in flagitii societatem sibi adungere nisus est: qui juvenilem ejus furorem spernere visi sunt; nec tamen monere Pontificem de comparandis ipsius vitæ insidiis a Petrucio, qui obfirmatus in scelere fraudulenta Baptistæ chirurgi Vercellensis, quem ad curandum Pontificis ulcus aliis interpretibus dolo obrudebat, opera illum necare veneno pertentavit: cumque res e sententia non succederet, ex urbe abscessit: quem cum moliri Senarum statum Carolo Balioni & Francisco Mariae Roburei armis (a) convellere ac pervertere accepisset Leo, illum IV. idus martii facta de restituenda ipsi re privata sponcione finire studuit (b).

Alfonso Petrucio Cardinali Senensi.

Quod nobis, qui te amanter Romam accerjeramus non salutatis profectus sis cum res tuas conficiendi curam paterna diligentia atque amore suscepissimus, atque illas ex tua sententia confecturi brevi essemus, sane pro nostra in te benevolentia propensioque ad tuam dignitatem fortunaque tuendas animo molestum nobis atque inexpectatum fuit. Quod vero nobis denuntiatum est, cogitare moliri que te res novas ad Senarum statum & quietem convellendam id nobis quidem cum esses hujus reipublicae pars fratremque nostrum gereres, sciresequae id municipium in meam curam esse receptum, verisimile non est visum; veruntamen quoniam ea quae dicimus magnis auctoribus afferbantur his te literis & monere & hortari voluimus, ut ab hujusmodi moribus excitandis abstereres, avocaresque te ab iis cogitationibus, quae nobis negotium facefferent, sciresequae prorsus atque cognosceres, si quidquam omnino contra hunc Senarum statum egisses tentavisses, id nos nihilo plane secius ac si in nos ipsos admisisses atque conspiravisses, esse vindicaturum. Dat. IV. id. martias MDXXVII. anno IV. Roma.

Contempnit apostolica imperia Alfonso; cumque suscepta de Senarum pervertendo imperio confilia ad exitum perducere non posset, priora de occidendo Pontifice veneno urfit cum Antonio Nino, qui ipsi a secretis erat, atque in urbe versabatur: sed interceptis literis, reque detecta, Leo dolo fallere dolosum hominem aggressus oratoris (c) Hispani fallacis concordiae interpretis opera, datoque fide publica illum in urbem elicit, atque in carcerem duci iussit: quarenti vero de fide violata Hispano oratori, responsum, chirographum impu-

(c) Guic. l. 13. Ea spernens traditur dolo in carcerem.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

nitatis non obstringere, cum intentatae Pontifici necis crimen in eo conceptis verbis expressum non esset, cujus reus teneretur Cardinalis Petrucius: cum eo vero ejusdem conjurationis particeps Bandinellus Cardinalis Saulus in vincula coniectus est (d): cujus severitatis causas Pontifex Regum oratoribus, moxque ipsis Regibus significavit, extantque literae ad Francorum Regem XIV. kalend. junii scriptae.

Narrat hujus conjurationis seriem Paris de Graffis (e), ac fuse explicat, ut Pontifex cum Cardinalibus in constituenda hujus novae judiciarum severitatis forma se gesserit: *Die, inquit, martis XIX. maii circa horam XIX. capti sunt in castro S. Angeli inclusi duo reverendissimi domini Cardinales, videlicet dominus Bandinellus de Saulis tit. S. Sabinae presbyter, & Alfonso de Petrucciis S. Theodori diaconus Cardinalis de Senis nuncupatus, ex eo, ut dicitur, quod venenum contra personam sanctissimi domini nostri Papae machinati essent, licet alii aliae cause, praesertim quia cum ipse Cardinalis Senensis ex patria sua simul cum fratre & familia sua exul factus fuisset opera & arte Pontificis & aliorum de Medicis, ipseque Cardinalis prius semel & bis ab urbe aufugisset, & intervenitu amicorum qui ipsum cum Pontifice reconciliaissent, reversus esset, denuo licet Pontifici insensus esset, quia Franciscum Mariam olim ducentem Urbini belligerantemque contra Pontificem juvisset, Pontifex nihilominus precibus amicorum adductus ipsum in gratiam & in urbem recipere paratus esset, praesertim precibus & intervenitu Cardinalis de Saulis venire permisit, & ipsa die qua ad palatium simul cum ipso de Saulis conductore venisset, hora circa decima nona, Papa iussit utrumque in castellum ex palatio duci & includi, ac illico Cardinales omnes ad se venire, & etiam oratores principum, qui in urbe erant; & illico eidem patefacit causam illius capture, videlicet non esse ex causa status nec belli quod inter se & Franciscum Mariam esset, nam & de hoc bello nullam rationem habere se velle dixit, sed quia Cardinales duo praedicti contra personam suam jam multo tempore per veneni mixturam machinati fuissent, quemadmodum hoc clarum se ostendere velle paratus erat incontinenti; & quod non volebat ipse in aliquo se intrmittere quoad causam hujus cognitionem nec aliquem de suis affinis, sed ad Cardinales remittere.*

Itaque tribus Cardinalibus res commissa est nunc, videlicet Cardinali Surrentino episcopo, Cardinali Anconitano Presb.

Bandinellus e Saulis vinculis adductus.

(d) Ext. apud Bemb. l. 15. ep. 23.

XCII. (e) Paris in arch. Va. t. 4. p. 200.

Rei gestae historia.

XCIII.

Aa

Sby.

sbytero, & Cardinali Farnesio diacono, ut hi tres simul intelligerent ac referant ac demum ipsi patres omnes consistorialiter definirent: & sic, ut dictum est, omnes Cardinales admirati de tanta casus atrocitate concluderunt, & sic abierunt remanente populo in maxima ambiguitate facti, quia nesciebant quibus de causis Pontifex tam cito acriter commotus fuisset. Et primo quidem eosdem arcta custodia servari iussit, ita ut etiam nullus familiaris additus servitio esset alicuius eorum, qui in diversis cellis carcerati fuerunt, licet postmodum die sequenti, quæ fuit vigilia ascensionis, Cardinales omnes collegialiter venienti ad vespertas Pontifici obviaverunt, & petierunt, ut pro maiestate cardinalatus daretur cuique ipsorum carceratorum, saltem unus familiaris domesticus & Papa visus est velle de hoc complacere, &c. Interjectis nonnullis, addit auctor Raphaellem Riarium episcopum Ostiensem, dictum Cardinale S. Georgii & collegii sacri decanum senio gravem in crimen ejusdem conjurationis adductum xxix. maii, comprehensumque Leonis iussu, non sine Cardinalium maxima offensione, terroreque.

XCIV.

Dum novæ in dies de captis Cardinalibus haberentur quæstiones, oneraverunt illi duos alios Cardinales crimine læsæ maiestatis, qui de impia societate appellati non quidem assenserant, sed tamen crimen ad Pontificem, ut vitæ suæ caveret, non detulerant: eos vero fuisse Volaterranum & Hadrianum S. Crysgoni: qui in consistorio octava junii habito, cum diu crimen pertinacissime negassent, demum iussi a tribus Cardinalibus, qui in actis judiciariis eorum nomina perlegerant, se ad pontificios pedes abjecerunt ad veniam exorandam, excusaruntque se non putasse Petrutium tantum scelus perfecturum, illiusque ut pueri puerilia loquentis dicta contempnisset.

XCIV.

Subjungit Paris, Volaterranum Petri Soderini olim Florentiæ principis fratrem & Hadrianum prædictis tribus Cardinalibus concordatæ interpetibus absolutos, imposita cuique duodecim millium & quingentorum nummorum multa. Suggestum (a) tamen postea Pontifici, cujus ærarium in bello adversus Franciscum Mariam ducem Urbini, qui ditionem ecclesiasticam gravi jugo premebat, exhaustum erat, ut a singulis vigintiquinque millia eliceret, ob eamque exactionem eosdem Cardinales Hadrianum & Soderinum ex urbe profugisse, cum imperatam primam multam jam persolvissent. De gradu vero Cardinalitio dejectum

(a) Id. ib. p. 206.

Exactr ab his pecuniæ.

proximo anno solemniter rito fuisse Cardinalem Hadrianum, cum post acceptam hoc anno criminis veniam Leonis eum revocanti ex fuga non pareret, refert Paris de Grassis sic inquit: Die lune sexta julii, qua fuit consistorium secretum, Papa privavit Cardinalem Hadrianum cardinalatu & beneficiis, &c. ex eo quia, ut mihi Papa in scriptis ostendit ipse Hadrianus pluries sub Julio aufugit ab urbe contra voluntatem Papæ, & non resedit in titulo suo sicut de jure debuit, & nunc denuo aufugit illicitentatus, & vocatus non voluit venire; & etiam quia, in processu Cardinalis quondam de Petrutius, fuit consors ipsius Cardinalis Petrutii in propinatione veneni contra Papam, & unus de conjuratoribus contra Papam cum Francisco Maria olim duce Urbini; & nonnulla alia fecisse dicebatur, propter quæ hac die, & infra, fuit privatus ob crimen læsæ maiestatis, dignitate cardinalatus, omnibus ecclesiis, monasteriis, feudis & bonis ecclesiasticis, ac etiam sacerdotio & omni gradu & honore ecclesiastico, & excommunicati omnes illi, qui eum pro Cardinali aut pro ecclesiastico reputant. De aliis vero tribus qui in S. Angeli arce tenebantur, hæc addit: Tandem die lune vigesima junii in consistorio privavit omnibus bonis, & beneficiis, ac cardinalatu, & eos tradidit curiæ seculari cum ingenti stupore totius curiæ; & mandavit procuratori fiscali, ut ad eos iret, & annuntiaret privationem de ipsis factam & deponeret illis signa cardinalatus, videlicet biretum rubeum, & assignaret ac imponeret nigrum in caput eorum. Consistorium autem hoc duravit ab hora undecima usque ad vigesimam quartam, tam propter lectionem processus, quam propter clamores & rixas in consistorio habitas: nam ab extrinsecus auditi sunt clamores multi, præsertim Papæ contra aliquos Cardinales, & Cardinalium contra Cardinales, & etiam contra Papam. Deus respiciat ad bonum Ecclesiæ suæ. Amen. Cardinales tres commissarii fuerunt unus episcopus videlicet Cardinalis Surrentinus Hispanus, & infra, alter fuit Cardinalis Anconitanus natione Tuscus & Papæ alumnus, tertius fuit Cardinalis Farnesius natione Romanus. Cardinales autem præsentis privationi fuerunt duodecim: sententiam legit dominus Bembo Venerus præsentibus duobus tantum testibus, videlicet Joanne Copis correctore cancellariæ, & episcopo Albensi.

Lata in conjuratos ea judiciaria sententia (b), Alfonsus Petrucius conjurationis auctor, cardinalitio dignitate, ut dixi, exutus proxima nocte strangulatus impii furoris poenas dedit: duo illius sce-

Adrianus cardinalitio dignitate exutus.

Quæ illi objecta crimina.

Magne in curia pontificia coortæ turbæ.

XCVI. Petrucius excardinalis laqueo præfocatus. (b) Guic. l. 3. Marcel. p. 3. 17.

(a) Paris w. 4. p. 215.

Cardinalis Officinis apud Leonem exculatio.

XCVII.

ris administri publice quadrifariam ferro truncati sunt. Supererant in carceribus Raphael Riarius olim Cardinalium decanus, & Bandinellus, in quos Leo clementia est usus: quippe primum Raphaellem Riarium episcopatum Ostiensem & sacro Cardinalium fenatui restitutum memorat hisce verbis Paris de Grassis (a): Die veneris xxiv. julii ingressus me ducento incurvavit ter ante Papam & osculatus est pedem ejus, & non volebat osculari manum nec faciem nisi prius dixisset: sed Papa porrensit manum, & ea osculata levavit eum ad osculum vultus; & rursus genuflexus dixit in hanc sententiam videlicet.

Pater sancte. Duo in causa mea fuerunt, quæ me accusarunt, damnarunt, & in profundum malorum demiserunt, Primum fuit error meus, qui tantus fuit, ut præ maximo & ingentissimo scelere habendus sit: qui quidem error is fuit, quem ego in iudicio confessus sum, & de novo confiteor, & approbo, & nunquam ipsum errorem meum aliqua excusatione, seu tergiversatione defendam; quoniam defendere non volo nec possum; nam nimis peccavi in sanctitatem vestram, ita ut non solum degradationem & depositionem meruerim, sed etiam vitæ privationem: sed tua clementia major est omni peccato meo. Itaque ago gratias sanctitati vestræ, & quandiu visero id facere non cessabo, quæ mihi vitam pro morte donavit, & gratiam pro damnatione largita est. Secundum fuit. Pater sancte, summa spes clementiæ benignitatis tuæ: quia etiam si crimina mea majora fuissent, ita ut expressam damnationem vitæ, & omnium fortunarum mearum amissionem meruissem, non timebam tantam acerbitatem in animo tuo clementissimo intrare potuisse, ut tantam vindictam de me, experiri voluisset, aut scivisset, aut si voluisset & scivisset id potuisset: nam multis annis cum eadem plus ego conversatus quam alius amicus, ut affinis, aut familiaris, semper vidi, semper agnovi, semper prædicavi, te vas esse clementiæ, opificium mansuetudinis, & delictum misericordiæ, nec posse cuiquam nisi bonum pro malo reddere. Itaque ego hac spe clementiæ vestræ, dum non timebam peccatorum meorum ultionem a te posse provenire, peccavi, peccavi, & inquam peccavi plus, quam in iudiciali confessione mea expressum sit. Quidquid sit, beatissime pater, ago gratias tuæ sanctitati de beneficiis acceptis, & nunquam satis gratus esse potero, ut dignas gratias referre pro tantis beneficiis possim.

Papa his auditis caput inclinans dixit: Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Reverendissime domine, ego quæcumque feci in cognoscendo causam istam, feci pro honore sanctæ sedis Apostolicæ, in quam fuerat per vos crimen illatum: cum enim locum Dei teneamus in terris, etiam tueri illum debemus; si quid fecimus contra vos, credimus ex debito & ex iusto fecisse; si nunc indulgemus vobis, etiam ex instituto domini nostri Jesu Christi id facimus: nam & vobis libenter ignoscimus & pristina vitæ vestræ in omnibus restituimus, rogantes vos sic, ut nos de cætero præteritarum injuriarum non recordabimur, etiam vos obliviscamini omnium præteritorum factorum: nam & nos promittimus vobis, quod in futurum erga vos ita erimus, ac si vos nunquam aliquid istorum de quibus inquisiti fuistis commiseritis: & ita rogamus dominationem vestram reverendissimam, ut adversus nos & nostros esse non velit. Quibus dictis, iterum Papa levavit eum ad osculum, & remisit eum ad Cardinales, qui omnes surrexerunt, & ipse, unumquemque osculatus a primo ad ultimum: & in fine, priusquam ad Papam rediret, ego qui ad latus Papæ stabam sonavi campanam & vocavi cubicularios intus, qui duxerunt Papam ad cameram, & sic locus nullus assignatus fuit Cardinali pro nunc. Petii autem ad quam mansionem eum ducere deberem, & dixit mihi quod pro nunc ponerem eum in mansionibus Cardinalis S. Mariæ in porticu, qui absens est a curia; nam ipse legatus est in bello Pisaurensi, quod Pisaurum destructum est non a militibus adversariis, sed a nostris.

Non multo post Bandinellus, qui perpetuo carceri damnatus fuerat, in libertatem pristinumque gradum restitutus est; quamquam non defuerunt interpretes, qui ob confecatam mortem lento tabo in carcere infectum fuisse commurmurarent (b): non sine autem maxima difficultate donatum venia memorat (c) Paris horum omnium oculatus testis: Die veneris ultima julii cum Papa veniret in consistorium mihi ad se vocato imposuit, ut irem pro Cardinali de Saulis, qui erat in castello S. Angeli carceratus: & dato mihi annulo adamantino suo pro signo, quem castellano ostenderem & darem pro signo suæ voluntatis adducerem eum ad se. Ego hoc audito totus remansi suspensus; quia Papa heri mihi dixerat, quod non volebat unquam cum amplius liberare, immo volebat eum punire tanquam inimicum suum. Itaque nunc petii an & qualiter ipsum adducerem, an in habitu Cardinalis & an restitutus dignitati antiquæ sicut etiam adduxeram Cardinalem S. Georgii in præterito consistorio liberatum. Et Papa vocatus

Pontificum re- sponsum.

XCVIII. Bandinellus Card. pristino statui restitutus.

(b) Guic. l. 13. (c) Paris eod. to. 4.

cato ad se procuratore fiscali imposuit, ut novam obligationem ab eo reciperet de non recedendo de palatio, & stando mandatis suis. Qua cautione recepta misit nos ambos ad castrum pro eo cum hac impositione, ut Bandinellum de Saulis olim Cardinalem in habitu privato, id est sine rochetto sine cappa, sine bireto rubeo adduceremus tanquam privatam sacerdotem, sicut olim fecimus venire Cardinalem S. Crucis, qui fuerat tanquam schismaticus privatus & non sicut venerat in proximum consistorium Cardinalis S. Georgii, qui venerat cum cappa in consistorium; & etiam quod faceremus ipsum don Bandinellum in consistorio genuflexum confiteri scelera & peccata sua, pro quibus fuerat privatus; & omnino ipsa scelera specificaret & exprimeret aperte, ita ut omnes Cardinales in consistorio presentes audirent & intelligerent: alias quod si ipse aliquam excusationem super praemissis veller facere, quod eum non levarem de castello. Itaque euntes duximus eum per viam castri secretam ad palatium, ubi Papa nos in consistorio expectabat. Et infra: Cum mantello simplici vestitus mecum ter ad terram genuflexus est in ipsa consistorii quadratura; & ante pedes Papae genuflexus solum pedem osculatus est, & demum dixit elegantissime, quidem & prudentissime, qualiter ipse suadente diabolo & Alfonso olim Cardinalis de Peruvia secum conjurato & aliis malefactoribus suis complicibus conspiravit cum Francisco Maria de Ruvere olim duce Urbinato, & ipsum Franciscum Mariam pecuniis, & opibus, & omni modo, quo potuit, iuravit & eidem auxilium & favorem praestitit contra suam sanctitatem & contra sedem Apostolicam, a quibus tanta beneficia recepit, quanta accipere non meruerat: & quod plus erat etiam cum eodem Alfonso Petruccio conspiratore & aliis complicibus in processu nominatis, machinatus erat in mortem personae sanctitatis vestrae, preparando venena plura & varia per operam cuiusdam magistri Joannis Baptistae de Vercellis phisici sive chirurgici nuper iustitiae simul cum aliis: & licet effectus non sit securus, cum res ante actum designatum detecta fuerit, tamen ipse don Bandinellus in nullo casu nunquam defuit, quin operatus fuerit, ut preparatio veneni suum sortita sit effectura: ex qua operatione ipse iuste & legitime fuit condemnatus, & iustissime privatus & depositus suis beneficiis & dignitate cardinalatus, quod expresse confiteretur, & processum ac omnes condemnationes approbavit & approbat, promittens undequaque in aeternum reclamare nolle, nec contradicere quantum in se fuerit;

Illius confessio.

verumtamen per Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum deprecabatur suam sanctitatem, ut tantorum malorum & peccatorum remissionem concederet, quam licet ipse non merebatur, tamen exemplo domini nostri Jesu Christi sperabat, promittens se perpetuo esse fidelissimum servitorem suae sanctitatis, & suae generationis, &c. Similiterque, ut iam dixi, elegantissime retulit. Unde Papa, qui videbatur vultu quidem egro & turbato, in paucis verbis respondit, primo quidem dicens: Uinam vos eodem animo & mente essetis sicut verba vestra sonant; & si nos crederemus vos ex bona mente loqui, sicut videtur, gratiam nostram vobis impartiremur: sed dubitamus ne deo ad omnium redeatis aut redire cupiatis. Itaque si & mens vobis est, melius est quod in hac re superseatur. Unde Bandinellus adhuc magis rogando & interpellando, ac promittendo se obedientem & fidelem futurum obtinuit gratiam a Papa.

Et tandem post preces praedictas Papa elevata manu dixit: si sic promittitis esse velle fidelis in nos & hanc sanctam sedem Apostolicam, etiam nos de consilio fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, qui nos rogaverunt, absolvimus vos ab omni iniquitate in nos commissa, & restituimus vos dignitati cardinalatus & omnibus beneficiis, ac ecclesiis, & monasteriis vestris, sicut & quae ante depositionem habebatis, exceptis illis de quibus alicui alteri extitit provisum, & etiam ad cautelam vos ceditis omni iuri si quod vobis competeat illis de quibus est aliis provisum: & ille consensit: & restituimus vos dignitati cardinalatus, excepta voce activa & passiva, quia hoc nobis reservamus ad beneplacitum nostrum & successorum nostrorum. Quod cum Papa dixisset, requisivit me tanquam notarium & magistrum ceremoniarum in notarium rogatum: & ego in testimonium rogavi procuratorem fiscalem & Hippolyrum Merbiolum praesentes solos, licet ego innuerim vicecancellario, ut scriberet, prout scripsit, me sibi distante. Quo per Papam dicto, ego obruli ei ad manus biretum rubeum, quod ipse Papa imposuit capiti Cardinalis de Saulis: demum exui eum mantello & indui rochetum Pontifice manum apponente, & similiter indui cappam Papa adjuvante. Quo facto rursus Cardinalis restitutus osculatus est pedem, manum, & faciem Papae: & hoc facto feci quod duo diaconi Cardinales venerunt ad assistentiam, & Cardinalis de Saulis genuflexus legit formam iuramenti, quod novi Cardinales absentes praestant, & in fine iuravit eidem restibus rogatis; & ultimo ipse iit ad

Ut ventum Leoni propinare constituerint.

XCIX. Leonis in Bandinellum clementia.

Pristinae restituitur dignitati.

of-

oscula Cardinalium: quibus expeditis Papa surrexit absque eo quod locum assignaremus ei in consistorio.

C. Auctus Cardinalium senatus.

(a) Paris in ms. diar. Gones. de reb. gest. Ximen. l. 7.

Haestenus de iudicialia severitate in conjuratos Cardinales adhibita, multa clementia in eos, quos non aequa leviorque sceleris labes infecerat, temperata. Exasperatos autem abalienatosque ob ejuismodi iudicalem acerbitatem aliorum Cardinalium animos suspicatus Leo, magnam fidissimorum novorum Cardinalium numerum, nimirum unum ac triginta, aegre consentientibus (a) tredecim antiquis, in sacrum senatum allegit. Prius vero ea de re consilium a viris prudentia & scientia laude insignibus petiisse ostendunt ejus literae ad Aegidium Viterbiensem Augustiniani ordinis magistrum missae. Rescribenti enim illi probare se consilium pontificium neque enim nisi quod e republica foret, ipsum esse facturum, significavit Leo se cogitasse numeros Cardinalium eum ascribere, ut labores pro Ecclesia triginta annis ab eo perlatos decoraret.

Aegidio Viterbiensi Augustinianorum Eremitarum magistro.

Leonis ad eum litterae.

Scripseramus ad te proximis literis cogitare nos senatum vocare Cardinalium, creandorum causa, neque tamen statutum nobis esse quo die: sed cum statuissemus tibi significaturos, eas ad literas tantummodo nobis rescripsisti probare te consilium nostrum; scire enim nihil nos nisi quod e republica sit esse facturos. Nos vero scripseramus, ut eliceremus abs te, cuperesne ipse in Cardinalium collegium cooperari: id quoniam reticuisisti vel pudore tuo atque modestia, qua semper magnopere abundas, vel quod ejus rei nulla te cupiditas teneat, utrumlibet letamur, vel prudentem esse te, vel ambitione carere, praesertim earum rerum, quarum adipiscendarum desiderio plerique ita ducuntur, ut etiam insaniant. Itaque confirmasti etiam tu quidem nobis tuo silentio consilium nostrum; per diu enim est, cum te legere in Cardinalium ordinem cogitamus, cum ut tuorum laborum cum magna reipublice utilitate triginta totos annos susceptorum hanc tibi quasi mercedem persolvamus quam possumus maximam atque amplissimam; tum ut te reipublica sic utatur, ut ex te fructus uberrimos capere possit: putamus autem reipublice majori usui & honore dignitatem tuam, quam tibi ipsi; maior enim atque illustrior jam est virtutua, quam quae magistratu illo egeat: ordo vero ipse talibus viris, ut tu es, egeret nobis quidem magnopere videtur; quare plus tu ordini, quam tibi ordo ornamentum afferes. Efficiemus igitur id nunc, quod

dudum, ut disimus meditamus, teque cum reliquis, qui a nobis creandi sunt, Cardinalem nominabimus: id erit kalend. quintilibus, quem ad diem mandamus tibi Romae ut sis, ut te statim videre atque amplecti possimus. Dat. VIII. kal. quintiles anno v. Roma.

CI.

Novorum Cardinalium nomina.

Ornati etiam sunt eodem dignitatis gradu Thomas e Vio Praedicatorum, & Christophorus Numalius Minoritarum, supremi magistri; alique viri scientia, vel nobilitate, ac rebus gestis conspicui, quorum nomina Paris ita describit: Die mercurii prima julii, & infra, publicavi creationem Cardinalium XXXI. quorum nomina & cognomina haec sunt, cum visus, & letitia, & admiratione omnium. Franciscus de Comiribus electus Cosanus Romanus. Joannes de Piccolominibus archiepiscopus Senensis. Joannes Dominicus de Cuppis electus Transiensis Romanus. Nicolaus episcopus Pistoriensis, absens annorum LXXV. Raphael episcopus Grossetanus Senensis, castellanus S. Angeli absens. Andreas de Valle episcopus Melitenensis Romanus. Bonifacius Ferrerius episcopus Hipporegionensis. Joannes Baptista Palavicinus episcopus Cavallencensis Januensis, referendarius. Scaramutia Trivultrius episcopus Comensis Mediolanensis, referendarius. Pompeus Columna episcopus Reatinus Romanus, absens. Dominicus Jacobarius episcopus Lucerensis, Romanus, auditor rotae annorum LXXIV. Franciscus de Vandon episcopus Laudunensis Gallus, absens. Hadrianus de Trajecto episcopus Derrusensis Flammings, absens. Hic in pontificatu Hadriani VI. nomen retinuit. Laurentius Campegius electus Feltrensis Bononiensis, auditor rotae, absens apud Caesarem orator Papae. Ferdinandus Panzerus electus Melphitenensis Florentinus, thesaurarius Papae annorum LXXX. Aloysius de Rubeis protonotarius apostolicus affinis Papae, Florentinus. Sylvius Passerinus protonotarius, datarius. Franciscus Armelinus Perusinus, clericus camerae & protonotarius. Thomas Gaetanus generalis Praedicatorum. Aegidius generalis Eremitarum Viterbiensis. Christophorus Nomanus Foroliviensis generalis Minorum. Guillelmus Raymondus de Vich Valentinus frater oratoris Hispani. Franciscus Ursinus protonotarius affinis Papae, prae die miles. Paulus de Castis protonotarius, regens cancellariae. Alexander de Casertinis protonotarius, Romanus. Joannes de Salvatis protonotarius affinis Papae, Florentinus imberbis. Hercules Rangonius protonotarius cubicularius Papae, Mutinensis. Augustinus Trivultrius protonotarius cubicularius Papae Mediolanensis. Fran-

cia

ciscus Pisanus Venerus protonotarius, absens. Alfonsus infans Portugallie annorum septem, absens. Impositam illi legem, ne donec provectionem ætatem attingisset pileum cardinalitium gestare posset, traditur in nota (a) libro bullarum a Cardinale S. Praxedis apposita. Extant vero apud Petrum Bembum (b) Leonis literæ de Francisco Pisano nobili Veneto, nec non Augustino Trivultio sacra purpura donatis. Porro trimestri antevoluto duos Cardinales cœtui adjectos fuisse memoraverat Paris (c) his verbis:

Die mercurii prima aprilis, & infra, finito consistorio intellexi creatos esse duos novos Cardinales ultramontanos, quorum alter ad preces Imperatoris & Regis Catholici nepotis sui fuit creatus & publicatus, videlicet Cameracensis admodum juvenis. Extant (d) de episcopo Camera-

centi designato ad cardinalatus dignitatem ascito Leonis ad Carolum Regem Hispaniæ literæ; fuerat is monastica disciplina excultus: cum quo etiam alium; nimirum Bituricensem, archiepiscopum religiosa instituta professum Cardinalatu insignitum refertur, quamvis eius creatio tum promulgata non fuerit.

CII.

Prætermittendum hoc loco non videtur pium decretum, quod de sacris mysteriis pro Cardinalium defunctorum animabus peragendis instauratum est, ut publica hæc monumenta edocent (e): Die iv. mensis novembris MDXVII. pontificatus sanctissimi D. N. D. Leonis divina providentia Papa X. in eius consistorio secreto, ut moris est, me de exequiis Cardinalium defunctorum in capella juxta antiquam sacri collegii constitutionem que jam in desuetudinem abierat, faciendum tunc proponente, ipse dominus noster communi omnium reverendissimorum dominorum S. R. E. Cardinalium tunc inibi presentium consensit idem perpetuis futuris temporibus sabbati prima post generalem commemorationem omnium defunctorum occurrentis, & si tunc festum id impediens occurrerit, alia infra octavam commemorationis hujusmodi per tunc summum Pontificem eligenda die, in capella majori pontificali una missa per tunc camerarium dicti collegii, si presbyter fuerit, aliouquin per ipsum camerarium eligendum Cardinalem presbyterum solemniter, & cum cantu, ac ceremoniis consuetis celebrari pro animabus omnium Cardinalium defunctorum debeat, statuit & ordinavit, ac statutum & ordinationem hujusmodi loco dictæ constitutionis describi mandat. Quapropter ego Achilles de Grassis tit. S. Mariæ in Transyberim presbyter Cardinalis Bononiensis magister nuncupatus, ad præ-

(a) Bull. divers. lib. fig. lit. A. n. 36. p. 113.
(b) L. 15. p. 38. 39. 40. & 47.

(c) Paris ubi sup. Friso. in Gallia purpurat.

(d) Apud Bemb. lit. l. 15. ep. 7.

(e) Bull. divers. lib. fig. lit. A. n. 36. p. 112. Pia pro defunctis Cardd. sanctio.

sens dicti collegii camerarius, subsequenti septima mensis missam in dicta capella juxta statutum & ordinationem hujusmodi in ejusdem domini nostri ac omnium reverendissimorum Cardinalium tunc existentium in curia, ac multorum prelatorum; principum, ac aliorum officialium & curialium presentia, ut moris est, celebravi ad laudem & gloriam omnipotentis Dei & sue sanctitatis ac salutem animarum. Ita est Achilles de Grassis Cardinalis Bononiensis manu propria.

Postera die ab hoc funebri pro Cardinalibus sacro obiit in Hispania Franciscus Cardinalis Ximenius archiepiscopus Toletanus, & paulo ante Hispaniarum moderator, quem extremo vitæ tempore illustria religionis documenta dedisse ita narrat Gomefius (f): Ut se mori sensit, vita sanctissima actæ præclara documenta dedit: nam quamvis corpore nimis afflicto & debili animo, tamen & judicio firmo de rerum humanarum instabilitate & vanitate, de immensa Dei misericordia apud suos brevis quodam sermone pie & docte disseruit. Deinde Christi crucifixi signum complexus, veniam a Deo multis lachrymis efflagitavit; vocans interim in suum patrocinium divos omnes, sed ante alios Deiparam virginem Mariam, Michaellem archangelum, Petrum & Paulum Apostolorum principes, & Jacobum Hispaniarum patronum, divum etiam Franciscum, sub cujus instituto vixerat, & Toletana ecclesie præsidem Eugenium & Ildesum, que tanta ab illo pietate argue animi Christiani affectu dicebantur, ut circumstantes amici lachrymas tenere non potuerint. Ergo postquam religionis sacra omnia absolvit, ut oleo sancto perungeretur postularit: & absentibus Petro Lerma, Antonio Boderico, Fontano archidiacono, & Balbasio, qui morientem piis precibus juvabant, & fidei constantiam augebant, subinde versus illos Davidis repertus. In te, Domine, speravi; antistes sanctissimus & amplissimus, qualem posteritas vis est habitura, animam efflavit vi. idus novembris die dominico anno sui pontificatus XXII. ætatis vero circiter octogesimo.

Ximenii maxime opera in conficienda adversus infideles expeditione uti optabat Leo Pontifex: qui cum accepisset aliquot ante illius obitum mensibus, ipsum de austeritate vitæ consuetudine in eo ætatis flexu, quo extremum senium attingerat, inque crebris ægritudinibus nil remittere, adeo ut jejunia coleret, inque acerbo Franciscano cultu decumberet, apostolico pro imperio ipsi injunxit (g), ut ex medicorum præscripto carnibus vesceretur, atque lineis uteretur, cum ejus incolumitas

CIII. Cardinalis Ximenii pius obitus.

(f) Gomef. l. 7.

Rite procuratus sacramentis.

CIV.

(g) Ext. apud Gomefium.

tas rei Christianæ pernecessaria esset.

Dilectio filio nostro Francisco tit. S. Balbinæ presbytero Cardinali Toletano.

CV.

Accepimus quod tu, qui septuagesimum & ultra ætatis tuæ annum agis, & in ecclesia Toletana, necnon regnum Castellæ & Legionis pro charissimis in Christofiliis nostris Joanna Regina & Carolo Rege, ipsorum regnorum catholicis gubernatione & regimine, ac in officio inquisitionis hereticæ pravitatis, quod de commissione sedis Apostolicæ laudabiliter exerces, plurimum sollicitudinis atque laboris jugiter impendis, proindeque ultra quas tanta ætas secum affert, in varias corporis infirmitates sæpe incidis, ac ætatis tuæ quasi immemor medicorum consilia spernens a jejuniis & abstinentiis per Ecclesiam indictis, & per fratres ordinis Minorum S. Francisci de observantia, cujus tu professor existis, adhuc desistere non curas, sed ea constantissime observando, habitu ac cingulo solitis indutus in lectum te recipis, & cum illis ibi manes de lanca tunica vestitus, & alias austerissime vivis. Et licet, dilecte fili, modus iste sit exemplaris, & laudari potius quam, reprehendi debeat, ac clare conspiciamus te ad premium æternæ vitæ non lentis gressibus properare; tamen quia, ut accepimus, complexio & ætas tua istis vitæ austeritatibus adeo rigoris atque acutis non est apta, ac deceat te, qui multis annis jejunia ipsa & dictorum fratrum vivendi modum integerrime observasti, velut emeritum militem ad majora servatum tanta ætatis mole gravatum, a tanta vivendi austeritate jam desistere, sperans quod tu regimen & officium prædictum integerrime exercendo, sanctæ Romanæ ecclesie & religioni, ac regni prædicti maxime utilis fuisti, hactenus de cætero etiam illis, nec non generali expeditioni contra infideles per nos fieri propositæ ac deliberatæ, quibus tu nec unquam magno terrori ac formidini fuisti, quorum virus cum non parva illorum strage contrivisti, futurus sis utilis ac necessarius, animoque re-utamus conversionem regni Granatæ ad Christi fidem & expugnationem civitatis Oran & aliorum jam fere omnibus nota per te cum Dei auxilio præclara gesta; motu proprio, non ad tuam vel alterius pro te nobis super hoc oblata petitionis instantiam, sed de nostra mera deliberatione, ac certa scientia, deque apostolica potestatis plenitudine, in virtute sanctæ obedientiæ, cujus quanta sit virtus & efficacia non ignoras, ac pro tua erga hanc sanctam sedem solita atque in multis cognita reverentia, ac sub nostræ indignationis, eo ipso quod hujusmodi nostris mandatis futurus transgressor, incur-

Ut Franciscanæ vitæ acerbitate in Cardinalatu excucierit.

rendis pœnis præcipimus & mandamus, ut de cætero quandiu in humanis viveris, diebus jejuniorum prædictorum, sextis feriis & majoris hebdomadæ sanctæ dumtaxat diebus exceptis, carnibus & aliis sementinam originem ab eis trahentibus vesci, & ac uti debeas: quibus diebus tres Christi pauperes vesciendo, omnem jejuniorum meritum consequaris perinde ac si ad literam jejunia ipsa plene servares, & adimpleres; & ipsis quoque diebus superius exceptis, dum medicorum consilio tui corporis saluti expedire decernatur, carnibus & ab eis originem ducentibus tibi similiter vesci ac uti liceat: nec non habitu sive tunica lanca & cingulo prædictis per te dimissis lanca dumtaxat tunica, in lecto sindonibus sive linteis lineis cubare atque dormire, & aliis in præmissis ac eorum aliquo medicorum, qui tui corporis valetudini curabunt, libero consilio & suasioni parere & obedire possis & debeas, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris die ultima maii MDXVII. pontificatus nostri anno v. Contabuisse vi lenti veneni illi a Belgis æmulis infusi contendit multis argumentis Gomefius (a), nec desunt vani conjectores (b), qui ex concepto dolore, cum a regni curatione & administratione vacare justus esset, emarcuisse scribant: quam ejus virtutis invidi opinionem facile animo imbibitam sparfere.

Reliquisse quingenta millia aureorum præter supellectilem pretiosissimam narrat Paris de Grassis. Ingentes vero opes, quibus abundabat, ad propagandam fidem Mahometanorumque Afrorum tyrannidem conterendam ipsum convertente consuevisse vidimus: cumque hoc anno ob concilii Lateranensis decretum de cogendis sacerdotiorum decumis pro suppeditandis sumptibus in sacram rem militarem faciendis Aragoniæ clerus tumultuaretur, Ximenius ita statuit, non spoliandum, ut alias, fallaci sacræ expeditionis conficiendæ sponione sacerdotalem ordinem decumana vectigalium parte; atqui si res vere ac serio in Mahometis cultores gerenda esset, non modo decumas, sed & omnes censibus ecclesiasticos, atque omne aurum argentumque sacrum suæ diocesis Pontifici detulisse narrat Gomefius (c): Ad Arteagam, inquit, suum Roma procuratorem scripsit, ut Pontificem maximum reverenter adeat, & Ximenii nomine non solum decimas suæ diocesis offerat, sed rotos etiam fructus, & omnem ecclesiasticam supellectilem, & quidquid auri & argenti facti aut infecti in thesauris sacerdotum, aut templorum sacrariis esset repositum: sed sum-

Imperatus illi carniū es exceptis sextis feriis ob infirmitates.

Creditus veneno a Belgis sublatu.

(a) Gomef. l. 7. (b) Vincent. Blas. l. 2. biff. Arag. c. 3.

CVI. Ut Card. Ximenius sit opibus adversus Mauros.

(c) Gomef. l. 7.

inopere orat, ut ejus sententiam de belli sacri apparatu diserte aperiat, nam nisi iustissima de causa nunquam se auctorem futurum, ut Hispani sacerdotes, quos jam fere tumultuantes pacaverat, vestigales fierent.

CVII.

Inter præclarissima ejus gesta, id non silendum est, ipsum divino afflatum spiritu cum multæ hæreseon pestes propediem in Dei Ecclesia grassaturæ forent, & sacram scripturam depravaturæ, Ximenium vetustas in externis linguis Hebraica, Syriaca, Arabica, & Græca linguis editiones maximo labore & sumptu typis excudendas curasse; de quo hæc habent acta Toletana (a): Iste sanctus Cardinalis don frater Franciscus cælesti lumine prævidens & habens notitiam inimicorum insurgentium contra catholicam Ecclesiam propter aversionem & depravationem intelligentiam sacræ scripturæ, congregavit viros magis doctos totius Europæ ad effectum scribendi & typis mandandi biblicam Complutensem nuncupatam miraculum mundi, ad hoc, ut hoc modo melius intelligeretur nostra vulgata in suo rigore & puritate, ostendens in hoc habuisse cælestem illustrationem, & donum prophetiæ.

(a) Acta Tol. bea rificatio- nis Xime- ni Card. Sacra scriptura in variis linguis ab eo ty- pis execu- ta.

CVIII.

Cum temporis cursu fama sanctitatis Francisci Ximenii inclaresceret, Complutensis academia literis ab Urbano VIII. expetiit ut illum in sanctorum numerum referret.

Beatissime pater.

Strictioribus obligationum vinculis premimur, ne in tetrum ingratitude vitium incurramus, cum tot orbis principibus, cum tot regnis & provinciis magni illius viri ardenti devotione flagrantibus, ejusdem maximi musei supplicem petitionem communi fidelium plausu, & acclamatione roboratam munit; quandoquidem nos propius insiram animo religionem innumeris ad Dei cultum templis erectis agnoscimus, ferventissimam erga infirmos charitatem, magno reddito institutis xenodochiis intuemur, castitatis studium, quo erat semper incensus, multa virginum monachorumque edificata cænobia laudamus assidue, omnia tamen eo minora, quod hanc scholam catholice fidei tuendæ ergo vestræ beatitudinis obsequio mancipatam magna liberalitate dotavit, ut in dies strenuos egregiosque milites procreare non desinat. Quare semel iterum vestræ beatitudinis addictissimi obsecramus, ut humillimis nostris desiderijs & petitionibus aures suæ benignitatis inclinet, & istam academiam hoc immortali beneficio afficiat, quod Deum frequenter deprecamur, & quod sanctitatem vestram Ecclesiæ quam diutissime ser-

vet incolumem. Compluti prima februarii anni MDCXLIII. Ex decreto universitatis Complutensis adjecta sunt doctorum nomina.

CIX.

Adduntur aliæ ad Franciscum Cardinalem Barberinum, tum etiam ad Cardinales congregationis sacrorum rituum de provehenda adscriptionis Cardinalis Ximenii in sanctorum numerum actione, supplices literæ eadem die exaratæ (b), quæ preces iterum secunda martii die & decima aprilis repetitæ. Accessere Complutensibus deprecatores Cæsaraugustæ, Palentiæ, Cordubæ, Seguntia, Legionis canonicorum collegia, ac pluribus literis eodem anno flagitarunt, ut in beatorum albo collocaretur, confecta que sunt acta publica (c), in quibus præcipua illius præclara & sanctissima gesta describuntur, ex quibus hæc delibanda visa sunt: Maximos adeptus honores, maximos etiam ad augendam catholicam fidem spiritus concepit; Africanam enim expeditionem diu præmeditatam, ut catholica fides illis in regionibus disseminaretur, oramque Hispanie maritimam a diuturnis predonum vexationibus liberaret, parari statuit; unde numero conseripto exercitu navibusque imposito Malaca solvit, & ad portum Mazalquivir ad alias expeditiones valde opportunum, paucisque ante annis ejusdem pariter instructissima classe expugnatum ventis benigne spirantibus appulit: ibi milites partim terra, partim mari ad Orani expugnationem proficisci jubet: ipse vero Mazalquivir eidem auxilium suis ad Deum precibus laturus remansit. Milites jussu obtemperant, & sequenti die Oranum pervenerunt, viderunt, vicerunt; nam occisis ad quinque millia hostium, & solum triginta ex catholicis desideratis, urbe & arce potiti sunt: nec mirum, divina siquidem ope precibus servi Dei Francisci impetrata præliabantur, ut manifestissimis signis innouit; etenim Crux, quæ transiente Vajonam Carpetanie vicum exercitu in cælis apparuit, iterum Mazalquivir ab omnibus portu egredientibus visa est: duplex iris statim ac Oranum obfessum fuit, super eadem civitate conspecta est: ingens quoque vulturum multitudo eadem Maurorum palam significantium eorum exercitum infestavit: Leones item per silvas vicinas a Mauris frementes auditi sunt, qui post prælium commissum ad cadavera devoranda conveniunt: ac denique sol per quatuor horas longius diem protrahendo, ut oppugnationi finis imponeretur in suo cursu substitit: cujus rei novitate percussus multi ex Mauris Christi fidem susceperunt. Orano expugnato, ibidem religiosorum monasteria duo

(b) Ext. in eod. mss.

(c) Acta Toletana beatis.

Pia ejusdem pro Africa Christo subicienda ex- peditio.

Crux in celo visa.

duo alterum S. Dominici, alterum S. Francisci ad habitatores moribus Christianis imbuendos, nec non hospitale S. Bernardini ad milites infirmos curandos edificanda curavit, multisque aliis pijs operibus dispositis in Hispaniam reversus est.

CX.

(a) Ibid. Parata e- surientis divinitus mensa.

De miraculis vero, quæ ab ipso in vita & post mortem divinitus sunt edita hæc referuntur (a): Octuagenario major sanctissime obiit non solum virivibus & sanctitate vitæ, sed etiam miraculis illustris: nam dum in religione vivebat quadam die longo itinere lassus una cum socio, qui inedia minus patiens fere animam agebat, ad rivulum sedens panem supra petram ad se & socium refocillandum cælitus delatum suis precibus invenit. Dum Valumbrate oppidum pertranseret, agris & frugibus aquarum inopia laborantibus, pluviam copiosissimam, unde admirabilis fecunditas successit, imploravit. Vallisoleti incendium maximum omnia longe lateque vastans mirabiliter signo crucis extinxit. Ac denique Oranenses undique a Turcis, Mauris, & infidelibus sepi in catholica fide & a Maurorum incurssionibus benigna, & visibili protectione servi Dei Francisci usque in hodiernum diem firmari & rueri miraculose experiuntur, ut innumeris exemplis in processu per testes relatis concludentissime comprobatur: ex quibus hæc pauca memorari sufficiat. Quod cum de anno MDLXIII. civitas centum Maurorum millibus obsideretur, moenique essent in- torum diruta, servus Dei ad Oranensium invocationem visibiliter, ut ipsimet hostes fassi sunt, super muros civitatis apparuit enses manu tenens, ac inimicis adeo formidabilis, ut non solum ullus oppidum agredi tentaverit, sed paulo post obsidione liberum reliquerit; & novissime de anno MDCXLIII. cum iterum arctissima a Mauris obsidione premeretur, ejusdem servi Dei visibili protectione fuit liberata, & de- digne circumgrassante ejusdem precibus incolumes fuerunt servati.

Incendium signo crucis ab eo extin- ctum.

Mauri ab eo cælitus se obici- ente pro- pulsati.

CXI.

De illo in sancto- rum num- merum referendo actum. (b) Ext. in lib. ty- pis cuso Panormii. an. 1653. (c) Ext. ea de re Philip. IV. ad duccem Infantatus lit.

Foverat hanc causam consecrationis memoriæ Cardinalis Ximenii Innocentius X. dum ante pontificios apices adeptos internuntij apostolici munus Madriti in Hispania apud Regem egit; quæ tandem anno jubilei Philippo IV. & Maria Austriaca Regibus catholicis deprecatoribus instaurata est: quorum literæ (b) supplices ad Innocentium X. in bello Panormi typis cuso in lucem recen- ter prodierunt. Jussu (c) autem regio Rodericus Mendoza dux Infantatus extra ordinem missus orator ab Hispaniarum & utriusque Sicilia Regem duodecima novembris anni MDCL. eidem Innocen-

Ann. Eccl. Tom. XXXI,

tio supplicem libellum porrexit, ut de gestis rebus admirandis Cardinalis Ximenii testium dicta in publicas tabulas referri juberet: de quibus etiam gestis insignibus ex scripto Hispanico in arcum collectis illi relatum est, constitutaque actione religiosa testium dicta in disquisitionem sunt vocata; quorum publica monumenta præ manibus habuimus.

Paulo ante Ximenii obitum, cum in Hispaniis plures tumultus fierent, Carolus Rex e Belgio ad eos sedandos in eo se contulerat, quem applicuisse ad portum Asturum decima nona septembris refert Vincentius Blafcus (d), cui Leo gratulatus est ac de legatis suis addidit: si tibi significaverint nos bellum id, quod Franciscus Maria nobis reique publica intulerat, sedavisse: quod eo libentius fecimus, ut sumendo in Turcas bello dare operam aliquando nobis liceat: quam ad rem te hortamur cogitationes omnes converas tuas, ut communi consilio & cura agere juvareque rempublicam possimus. Non. novembris anno v. Roma.

CXII. Caroli V. in Hispaniam ad- ventus.

(d) Bla- fch. hist. Arag. l. 2. c. 5.

Hoc anno instaurata est vetus illa controversia, an fatis sit Christianifideles die dominica aliisque feriis diebus divinis mysterijs in religiosorum ordinum templis interesse: decrevitque Leo fatis esse (e).

CXIII.

Universis & singulis presentes literas inspecturis salutem & apostolicam benedictionem.

(e) Ext. in bull. in Leo. X. const. 25.

Intellesimus quosdam in dubium revocare, & perinde timoratis conscientijs scrupulum iniicere, si Christi fideles, qui dominicis & festis diebus extra ecclesias suas parochiales missas audiunt in ecclesijs fratrum ordinum mendicantium, Ecclesiæ præcepto de missa audienda satisfaciunt: nos autem ambiguitatem hujusmodi tollere volentes, ut cum sinceriori conscientia fideles quique Deo creatori suo serviant, auctoritate apostolica tenore presentium notum facimus, omnes Christi fideles utriusque sexus, qui non contempto proprio sacerdote parochiali in ecclesijs fratrum ordinum mendicantium dominicis & festis diebus missam audiunt, satisfacere præcepto Ecclesiæ de missa audienda, nec in aliquam labem mortalis peccati pœnæve incurrere in contrarium facientibus non obstantibus quibuscumque &c. Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris die XIII. novembris MDXVII. pontificatus nostri anno v.

Sacrum audiendi extra paro- chialem ecclesiam potest.

Extremo anno xx. decembris promulgata (f) est alia sanctio, qua episcopi ex veteri more & instituto fidem sacrosanctæ sedi Apostolicæ addicere; nec non diploma pontificium de collata confirmataque iis

CXIV. (f) Paris. e Grass. 10. 4.

Bb

di.

dignitate, per solito consueto stipendio iussi sunt : cujus decreti instaurati causam eam assert Paris de Grassis, quod designatus episcopus Suanensis conjunctionis in Leonem a Petrutio constatae particeps deprehensus esset, quaesitaque sacramenti quod nuncupare debuerat formula, ut prodicionis crimine damnaretur, veterem morem intermissum fuisse responsum esset : conceptum id erat hinc verbis (a).

(a) Extr. in ejusd. diar.

Ad futuram rei memoriam.
Inter alia laudabilia & necessaria sedis Apostolicæ decreta a summis Pontificibus prædecessoribus nostris edita, & omni tempore observata, illud videtur præcipuum, quod ad ecclesias patriarchales, Metropolitanas, cathedrales, & abbatiales dignitates promoti vinculo juramenti astringantur, ut Pontifici pro tempore existenti & successoribus suis canonice intrantibus fideles esse, & alia observare teneantur, quæ in forma ejusmodi juramenti continentur. Nuper ad notitiam pervenit, aliquos, qui ut præmittitur, promoventur, vinculum ipsius juramenti, quod indissolubile est, declinare, in decretorum prædictorum contemptum. Cupientes autem tali absurditati opportune providere, motu proprio, ac ex certa nostra scientia, hac presenti nostra in perpetuum valitura constitutione ordinamus atque decernimus, quod quicumque ad aliquam ex dictis dignitatibus in titulum, commendam, administrationem unionem temporalem, coadiutoriam cum successione, seu quamvis aliam dispositionem, etiam ad ecclesiam titularem in partibus infidelium constitutam, promotus fuerit, & ipse præsens in Romana curia extiterit, teneatur & debeat sub mille ducatorum pro medietate camerae Apostolicæ & una quarta parte dilectis filiis clericis ceremoniarum magistris, altera vero quarta parte dispositioni præsentis ipsius camerae applicandis, nec non excommunicationis latae sententiæ pœnis in manibus dilecti filii nostri prioris diaconorum S. R. E. Cardinalium pro tempore existentium, infra mensem a die promotionis computandum, vocato uno ex dictis ceremoniarum magistris juxta consuetudinem hæcenus servatam, in forma solita juramentum antedictum præstare, & ultra, si facere neglexerit omnibus fructibus ecclesiæ, seu abbatie, ad quam promotus fuerit, careat, donec juramentum ipsum præstiterit, & pœnam universam cum effectu persolverit: a quibus juramento & pœne solutione minime se excusare valeat, quod literas promotionis suæ non expediverit, sed ad illas expediendas aliquam forsitan a nobis vel successoribus nostris dilationem obtinuerit: qua dilatione gaudere minime possit, nisi obli-

gato in camera prædicta bancario idoneo de bullis expediendis, & juribus ipsius camerae & officialibus Romanae curiæ solvendis assignato, etiam si possessionem non fuerit assignatus, nec assequi forsitan posse confidat. Et nihilominus dilectis filiis custodi cancellariae nostræ, & summis literarum nostrarum, & notariis camerae Apostolicæ in virtute sanctæ obedientiæ districte mandamus, quatenus nullas literas super præmissis expediri permittant, & expeditas minime tradant, nisi eis prius de juramento hujusmodi præstito fides per alterum ex clericis ceremoniarum magistris facta fuerit, sicut hæcenus consuevit erat.

Volimus autem quod hoc præsens nostrum decretum tam promovendos, quam etiam promotos comprehendat, ita ut ipsi promoti teneantur infra mensem a die requisitionis jurare; quod juramentum recipi non debeat, nisi consilio de obligatione bancarii prædicti, aut de alia in eadem camera facta. Pro quorum omnium & singulorum præmissorum efficaci executione venerabili fratri nostro Raphaeli episcopo Ostiensi, ac pro tempore existenti camerario, nec non dilectis filiis præsentibus camerae prænominatis præsentium tenore committimus & mandamus, ut habita fide promotionis alicujus ad aliquam ex dignitatibus antedictis, & neglectu præstationis prædicti juramenti, postquam ad id motus fuerit, contra eum ad declarationem pœnarum prædictarum veluti contra debitores ipsius camerae in ea obligatos procedant: in contrariis facientibus non obstantibus quibuscumque, &c. Datum Rom. xx. decembris MDXVII. pontific. nostri anno v.

Hoc etiam anno Leo ad fovendam sacris præmiis pietatem certas sacrarum precum formulas in Christi ac Deiparæ honorem conceptas, quæ coronæ nomine insignitæ definitoque orationis dominicæ atque angelicæ repetendarum numero distinctæ sunt, apostolica auctoritate confirmavit (b).

Leo, &c. Exponi nobis nuper fecisti, quod Christi fideles maxime ultramontanas partes incolentes magno devotionis spiritu ad officium coronarum ad honorem domini nostri Jesu Christi & beatissimæ virginis Mariæ matris eius edirum persolvendum ducuntur, longèque ampliori eosdem Christiani fideles speratur devotione succendi, si dicto officio Apostolicæ confirmationis robur adicere dignemur. Nos itaque, qui cuncta, per quæ maxime ad divinum amorem Christiani fidelium corda speramus ardentius allici, libenter concedimus, dictum officium inferius annotarum, auctoritate apostolica confirmamus pariter & approbamus, ac omnibus Christiani fidelibus dictum offi-

De anno apud trapezites pro diplomati-bus depenendo.

Formule precum quæ dicuntur corona Jesu Christi.

CXV.

(b) Roder. in bullar. n. 26. & ex eo Quad. to. 8. ann. 1517. n. 36.

CXVI. (a) Jo. Barro. dec. 3. l. 1. c. 4. Eduardi Galvani vaticinia.

officium recitantibus ad honorem domini Jesu ejusque purissimæ matris nostram impartimur benedictionem, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, cæterisque contrariis quibuscumque: tenor autem dicti officii talis est. Prima corona domini nostri Jesu Christi, quæ parva dicitur continet quinque pater noster & totidem, Ave Maria, in honorem vulnerum ejusdem Domini nostri: secunda continet triginta & tres, Pater noster, & totidem, Ave Maria, in honorem ætatis Christi, qua in hac vita mortali vixisse creditur: tertia continet quinque psalmos habentes literas in principio, quibus nomen Jesus scribitur ut honorem nominis domini Jesu. Primus psalmus: Jubilate; parvus. Secundus: Exaudiat te Dominus in die tribulationis. Tertius: Salvum me fac Domine quoniam defecit sanctus. Quartus: Uiquequo Domine oblivisceris. Quintus: Sæpe expugnaverunt me; & in fine: In nomine Jesu omne genu flectatur: oratio: Omnipotens sempiternus Deus dirige actus nostros in beneplacito tuo, ut in nomine dilecti Filii tui mereamur bonis operibus abundare. Per Dominum, &c. Prima corona Mariæ virginis continet decem, Ave Maria, ad honorem evangelicarum virtutum ejusdem B. Mariæ: secunda corona continet septuaginta duo, Ave Maria, ad honorem septuaginta duorum annorum quibus pie creditur Virgo in hac vita mortali vixisse: tertia continet quinque psalmos habentes in principio quinque literas, quibus nomen benedictum Maria scribitur: psalmus primus est: Magnificat. Secundus: Ad Dominum cum tribularer. Tertius: Retribue servo tuo. Quartus: In convertendo. Quintus: Ad te levavi oculos meos. In fine: Sub tuum præsidium; versus: Dignare me; oratio: Famulorum tuorum, &c. Datum Roma apud S. Petrum sub annulo piscatoris die xiv. septembris anno Domini MDXVII. pontificatus nostri anno v.

Hoc anno (a) mense junio senio obiit in insula, cui Camaran nomen est, faucibus Erythræi maris objacente Eduardus Galvanus decretus ab Emmanuele ad Abyssinorum Regem orator, qui sacerdotes ad Abyssinos erudiendos adducebat. Is ante obitum Francisco Alvaro sacerdote indicavit mortem Georgii Galvani filii, quam divinitus præcognorat, illum nempe una cum omnibus, qui ipsius navi vehebantur, mari periisse, ipsamque divina misericordia caelos petiisse cum in suscepta pro Dei gloria expeditione obiiisset: addiditque Laurentio Cosmo nonnullisque aliis in insula Daleca a Mauris Ann. Eccl. Tom. XXXI.

capita recisa fuisse, quæ postea vera compta fuere. Floruerat Eduardus literis, & præter historica monumenta hortativam orationem de Jerosolymis recuperandis evertendaque Mecha scripsit, ac plura vaticinia ad id comprobandum congestit, e quibus eliciebat nulla ratione facilius confici rem posse, quam si Lusitani cum Abyssinis vires conjungerent, invaderentque Arabas; parteque alia Christiani occidentales sociatis copiis irrumperent in Syriam ad Jerosolymas Christianæ religioni restituendas, ignaviaque culpam a se depulit, qui in extremo senio legationis ad Abyssinum labores pro tam glorioso opere suscepisset. Simili exhortatione permotus Emmanuel Lusitanæ Rex eundem Eduardum Galvanum anno excurrentis sæculi quinto ad Pontificem, Cæsarem Regemque Francorum clam submiserat, ut eos ad evertendam Mahometicam impietatem concitaret.

Quo etiam anno (b) Didacus Fernandes & Sebastianus Fernandes Lusitani ad sepulchrum S. Thomæ Apostoli ab Armenio Cojo nomine adducti sunt. Patebat ingens locus multarum ædium rudibus dirutarum pyramidum, turrium, columnarum insculpturarum eximio artis lenocinio, pluribus imaginibus, fragmentis insignis denique triste nobilissimæ quondam urbis, cui Meliaporis nomen erat, vestigium. Inter circumjacentes ruinas templum ingens semidirutum videbatur, in quo sacellum tantum stabat more nostro compositum, quod orientem spectabat, inque parietibus intus ac foris tum in reliquo templo plurimæ cruces effectæ conspiciebantur: ibi Saracenum pro vectæ ætatis offenderet, qui amisso oculorum usu illuc advenerat, ut se Apostolo, a quo sibi lumen restitui deposcebat, commendaret: ejus pater atque avus gentiles hoc sacellum curaverant, gentisque ex christianis illius regionis traxerat: interrogatus dixit majorum traditione se accepisse, virum divinum, qui fidem Christianis intulerat, hanc ædem condidisse, atque in ea sepultum, necnon duos ipsius discipulos tum Regem, quem ad Christi cultum traduxerat, ibi jacere, eversoque templo sacellum ob piam in Apostolum observantiam cultum fuisse: iustratum postea aliquot abhinc sæculis a præconibus evangelicis, qui orientem Christianæ fidei dilatandæ causa peragrabant, S. Thomæ templum, ex ipsorum literis jam ante vidimus.

Hoc eodem anno (c) repertæ fuerunt novi orbis terræ, quas legibus expoliatas fugitivi antea indicarant, Francisci Fernan-

Solicitati Pontifex Cæsar & Gallus ad Hierosolymam recuperandam. CXVII. (b) Jo. Barr. dec. 3. l. 7. c. 11. Templum D. Thomæ in Indiis instauratum.

CXVIII. (c) Petr. Mart. dec. 4. c. 1. Gomara 1. 3. c. 2.

nandes & sociorum virtute, qui ex angulo Cuba: occidentali tribus instructis navibus solventes, interque Zephyrum & Austrum sexaginta sex leucas ementi ad terras cultissimas applicuere: In terram, inquit, incidunt amplissimam, descendunt hospitaliter, suscipiuntur ab incolis, quod sit unversa provinciae nomen per nutus & signa interrogant nostri; Jucatan responderunt; quod eorum lingua sonat: Non vos intelligo. Nostri putarunt Jucatan esse provinciae nomen, inde ab hoc eventu immeditato reserit restabique perpetua Jucatanæ hac appellatio: initium tamen ejus vocant Eccampi. Oppidum in litore situm adeunt ingens adeo, ut Cairum illud dixerint a Cairo Ægypti regia, turratas domos, templa magnifica, vias ordine stratas, ac plateas & mundinaria ibi agi commercia repererunt. Lapideæ sunt domus aut ex lateribus & calce arte mira confectæ; ad prima domorum impluvia aut primas habitationes per decem aut duodecim gradus ascenditur. Et

Jucatan provincia & cur ita dicta.

Incolarum mores.

infra: Vestita est est hæc gens non lana, quia pecudes non habent, sed goscampio mille modis & variis fucato coloribus: femina a cingulo ad calum induuntur, velaminibusque diversis caput & pectora tegunt, & pudice cavent ne crus aut pes illis visatur. Tempa frequentant, ad que primarii vias ex propriis domibus sternunt lapidibus, idolorum cultura indulgent: sunt, sed non omnes, recutiti; legibus vivunt & summa fide commerciantur permutando sine pecuniis. Cruces videntur: unde id habeant interrogati per interpretes, dicunt aliqui transisse virum quemdam formosissimum per eos tractus, qui eis id insigne in sui memoriam reliquerit, alii obiisse lucidiorem sole hominem quemdam in eo opificio; certi nihil haberent. Commorati (a) ibi aliquot diebus & Como Majaque regionibus perlustratis in provinciâ Agnavil applicuere, ubi insidiis petiti, suorumque parte sagittis confixa, ad Fernandiam insulam redierunt.

Visæ apud Jucatanos cruces.

(a) Cap. 2.

I. Anno a Christo nato supra millesimum quingentesimum decimo octavo indictione sexta, duo pestiferi homines Selimus nimirum in oriente Armenia, Syria, Ægypti, Arabia, Mauritania spoliis & imperio superbus; in occidente autem Lutherus hæresiarcha Christi sacrorum novus hostis exitium Ecclesiæ interminati sunt; nec deerant malorum præfagia; quippe in Germania e spina dominicæ coronæ facer manavit ruor, ut inferius dicitur: Romæ vero plura contigere, quæ popularium mentes terrore perturbarunt, ut narrat Paris de Grassis (a): In ecclesia S. Augustini imago crucifixi, que posita erat in gremio Dei Patris rotaliter abrasa est (nimirum vi fulminis.) Item simulacrum pueri Jesu in sinu matris fulgure dejectum est, & nunquam repertum. Item crux cum Christo crucifixo in basilica S. Petri nocte de alto columnatu nullo tangente cecidit. Item in campo Sancto cum quispian sacerdos celebraret, & elevata hostia eam, ut fit, super corporali positurus esset, vento prævalente exsufflata est inde, & nusquam amplius reperta fuit, multis id factum stupentibus, & continuc hostiam sacratam querentibus. Et cum ista dicerem Papæ, ipse mihi quasi per risum respondit, omnia hæc naturaliter esse, nam ab octobri usque modo hyems fuit, que fecit officium suum: fulgura & similes casus quotidie videntur non solum Romæ, sed alibi; & quia forte populus rimet de Turco, qui sit venturus in Italiam, scit sua sanctitas nihil rimendum; quoniam ut heri literas habuit ab Imperatore & Rege Hispanie conclusum est de unione principum Christianorum in unum votum faciendâ non solum ad obstandum Turco, sed ad invadendum eum usque in Constantinopolim: quam unionem in primo consistorio declarabit, & legatos aliquos creabit: itaque de processionibus faciendis propter causas a me dictas non esse necessarias nunc: & sic nihil fuit.

Spina dominica fundit cruorem. (a) Paris to. 4. diar. cerimon. us. arch. Par. p. 250. Prodigia Romæ vita.

A scripta a Leone rebus naturalibus.

II. Spectra in agro Brixienti obiecta. Crux in Saxonia vita.

Memorant alii alia prodigia, nimirum in Brixienti agro vias medio aere militum copias confligere, ac tubarum clangores sonitusque tympanorum auditos; in Saxonia vero crucem puniceæ coloris circa Vivariense monasterium media nocte fereno caelo fulsisse; tanquam mone-ret mortales, ut in ea confiderent, atque in media temporum perturbatissimorum caligine crucem tandem triumphaturam, nec sine causa Romani de Selimo conceperant metus, cum is palam jactaret

(b), se subacto oriente occidentem debellaturum, atque hoc scommate nostros percelleret. (c), se punire velle Christianos, qui Christi legem non colerent, inque omnia vitia Christi legi adversantia delaberentur. Præterea Turcarum piraticæ naves Tyberina ostia infestant, atque in ipsius urbis, qua Christiani imperii regia est, religionisque arx, conspectu prædas egerint (d), parteque alia in supero mari Anconitana infestantes littora circum Laüretanam adem discurrerint; quibus de rebus in Augustano conventu Plocensem episcopum lamentantem audituri sumus.

(b) Ext. de eo publica monum. apud Dol. to. 2. (c) Petr. Mar. Anglor. ep. 578. Littora a Turcis infestata. (d) Plocensis episcopi orat. ad conventum. Aug. Agitata plura de bello Turcico consilia.

Congregati autem fuere Maximiliani Cæsaris, quem Hispaniæ, Hungariæ, & Daniæ Reges suæ voluntatis interpretem delegerant, imperio Augustæ Germaniæ principes, ut optima pro excindendo Christianis armis Turcico imperio susciperent consilia: ad quos cum Pontifex superiori anno affecto amplissimam belli administrandi & conficiendi in militum stipendia ararii formulam (e), Cardinalium nec non regionum oratorum consilio, libratam transmississet, illi eam summopere commendarunt; censuerunt tamen non differendum bellum, sed astitutum capiendâ arma; quandoquidem hostis potentia in dies ingrueretur, jamque ducentarum navium classem compararet: proxima itaque æstate inchoandum in Africa bellum adversus Turcas, Mauros vero ab iis nondum subactos in eisdem concitandos, pulsisque Africa Turcis in Ægyptum bellum transferendum ad convellendam ex ea nondum firmatam Turcicam tyrannidem, sollicitandumque ad ineundum cum cæteris armorum societatem Persarum Regem.

(e) Ext. apud Dol. p. 132.

Dum autem Cæsar atque Hispaniarum Reges hæc bella gererent, debere aliam expeditionem confici a Sigismundo Poloniæ Rege, quem una cum Polonis, Hungari, Bohemi, Silesii, Lusacii, Austriaci, Moldavi, Valachi sequantur; inque proximis Turcicis provincias irrumpendum; consequentibus vero annis universalem expeditionem, irruente per Forum Julium Francorum Rege, conficiendam; tum de colligenda pecunia, inferendis in castra comunitibus, servandis quinquennialibus inter principes induciis, compescendis barbarum concitatoribus ac fœdistragis, conducendis Tartaris, Sophique in societatem adjungendo, partiendaque præda plura addidere: quæ omnia Pontifi-

IV.

tificis regionumque oratorum in urbe arbitrio submiserunt, descripsereque in libello quem cum hujus temporis rerum statum egregie depingat, mandandum historiae putavimus.

Proposita & tractata ab electoribus principibus & statibus sacri Romani imperii in conventu Augustano an. Domini MDXVIII.

V.

Si fortasse ceteri Turcarum tyranni eo facilius a Christianis principibus terrebantur, qui dum quaedam etiam non modica regna & imperia suae dirioni subdidissent, nondum tamen cogitatus conatusque suos omnes eo direxerant, ut sibi univrsam orbem subderent. At hic communis omnium hostis (nempe Selimus) non innumeris suis dirionibus, non regnis & imperiis, quae antehac progenitores sui a Christianis principibus rapuerunt, non tota fere Asia & magna parte Europae contentus, fuso prius aratroque variis cladibus Persarum Rege, duobusque Aegyptiorum sultanis crudeliter trucidatis, Assyriaeque, Arabia, Aegypti, & multis Africae regionibus praesertim, ut fertur Bugiae, Tunesi, Tremesenique regnis potitus, natura ferox, regnandi dominandique cupidus, Christianum cruorem inexploro furore sitiens, omnisque nobilitatis & principum hostis acerrimus, cum jam fere orientem & meridionalem plagam sibi subiecisset gloriatur, in occidentem, hoc est in Christianorum viscera, cum nullus alius posse sibi obesse existimet, arma convertit, totumque sibi orbem subdere, & imprimis Christianam Ecclesiam crucifixi Jesu Christi sanguine fundatam, & catholicam ac sanctam fidem nostram spurcissima Mahometanorum secta subiacere, Christianosque populos religionem suam non modo deserere, sed per varias poenas, atrocissimosque cruciatus pernegare cogendos proposuit: qui & eo magis elatus ac superbus superiori victoria incedit, quod & in eo bello terram ipsam, quae Jesu Christi cunabulis gaudet, & Calabriae locum, ubi crucis ejus adhuc vestigia subsistent, sanctique ejus corporis venerandum sepulchrum, intemerataeque virginis Mariae, ac sanctorum Apostolorum nativum solum suae dirioni acquisiverit: quae loca nunc contaminatis & spurcissimis pedibus calcantur, foedatisque Christiano sanguine manibus, proh dolor! in nominis nostri perpetuum dedecus tractari a nobis inspicuntur: quorum etiam visitatione, qua sola antehac consolari poterat Christianum genus privatum est.

Adiuncta a Selimo plura regna Turcico imperio.

VI.

His autem singulis diligenter consideratis, quandoquidem Christianorum cervicibus non modo magna pericula immincant, cum jam ducentarum triremium velorum parvorum ac magnorum paratam classem

hostis habeat, ac in dies plures ad hoc fabricet; sed de forrunis, de vita, de salute cum hoste decernere inevitabilis necessitas eos cogat, non esse diutius quiescendum, neque locum ullum diuturnioribus disceptationibus relictum sanctitas ejus existimavit, sumendamque in hostem communem generalem a Christianis omnibus expeditionem necessarium fore duxit, participato omnium praedictorum consilio, cum in primis Deum optimum maximum incessantibus precibus, orationibus, jejuniis, sacrificiis, poenitentia, contritiisque & humilitatis cordibus constituerit, ut non attentis peccatis nostris, sed memor suae solite misericordiae mitius ac clementius nobiscum agat, suoque auspicio ad sanctum hoc opus & bellum suscipiendum mentes nostras dirigar; deinde ut singula bella, hostilitates, dissensiones, quae inter Christianos principes & potentatus vigent, de medio omnino tollantur: quibus pacatis, si non firma pace saltem per inducias, ut eo liberalius ad generalem expeditionem in hostes ipsos sumendam quilibet se accingere & parare possit ceteraque omnia quae ad tanta rei molem atinent, praehabita tam de modo belli sumendi quam de copiis de pecuniis, de comitatibus articulatim abunde ac prudentissime complexa fuerit, eamque consultationem & communem omnium congregatorum sententiam in scriptis redactam, ad invictissimum Caesarem Maximilianum Romanorum Imperatorem, tanquam ad caput saecularium principum & advocatum sanctae Apostolicae sedis Christianaeque fidei protectorem & rei militaris inter omnes principes experitissimum examinandam perpendendamque miserit; ut si quid pro bellicarum rerum experientia manendum addendumque existimaverit, iudicio atque consilio ostendar, licet serenissimus Caesar & praeterita omnia iam plurimis documentis satis superque noverit, de praesentibusque etiam multorum literis nuntiis & testimonis certior fuerit redditus, cordeque intimo & sapienter indoluerit & apud ipsum sanctissimum dominum nostrum aliosque Reges & Christianos principes his malis remedia & quaesiverit & ostenderit, sepiusque cum natione Germanica & consiliariis suis super iisdem rebus consultavit, ac ab incaute etate nihil aliud ferventius unquam optaverit, quam aliquando in ejusmodi expeditionem proficisci posse; nihilominus gratissimus eidem fuit nuntius qui hujusmodi ad se consultationem & rantorum virorum sententiam attulit: quam quidem & si in omnibus articulis prudentissime summo ingenio, summa solertia climatam recognoverit, voluit tamen singula a consiliariis suis qui pro tempore

Ingens ab eo comparata classis.

Consultus de facro gerendo bello Caesar.

apud

apud se praesentes erant perlegi, considerari, ponderarique; & si quid ad addendum arbitrarentur id in scriptis etiam committerent. Nonnullis interiectis, ut Caesar de gerendo eo sacro bello consultus fuerit, additur quid Caesarei senatores senserint.

VII. Germania in capellendo adversus Turcas bello fe-gnior.

Cum Germanica natio, quae multis ac magnis regionibus late patet, quae plurimorum principum ac communitatum ductu variis moribus & legibus gubernatur non tam repente induci & in tanti momenti expeditione armari facile possit; Turcus autem, qui maximam classem & immensos iam apparatus belli coegit proculdubio non sit quiturus, quin aliquam Christiani orbis regionem invadat, ne omnino proximus hic annus immunitis transeat, quin saltem ad divertendus vires tanti hostis quippiam prodesse possit, & ne is sibi nuper acquisita regna firmo ac stabili ductu regere, & in fidem ac benevolentiam suam confirmare, ac reliquos Africae Reges & potentatus, quos nondum subegit, bello interea aggredi possit, ex quibus omnibus magna sibi & opum & pecuniarum & gentium incrementa contra Christianos accedere posse non dubium est, Caesarei consilarii nonnullas suas consultationes, quid ad futurum annum contra hostes ipsos suscipiunt, tentari posse existimant, quibusque modis duobus proximis deinde annis caetera generalis expeditionis subsequi valeat, & quibus ducibus, qua pecunia, quibus copiis res agenda videatur reverenter in his scriptis proposuerunt; volentes tamen ea singula & sanctissimi domini nostri aliorumque in urbe congregatorum oratorum, & Christianorum etiam Regum ac principum iudicio subici; neque propterea ab iam dicta consultatione, quae ad caesaream majestatem missa est, in ceteris discrepare: sed his omnibus tanquam prudenter perpensis & ad amissim consideratis acquiescere; arbitranturque, nisi quippiam in futura estate Christianorum virum in hostem paratur, cum & omnem occasionem in sequentes annos Christianis crepturum, & auxilia omnia quae ab exteris nationibus sperari possent, nisi nos id ipsum agamus, omnino praecipitandum praerupturumque.

VIII. De Afris & Tartaris in Turcas concitantis actum.

Nequaquam igitur in futurum proxime annum cessandum; sed Afrorum Reges confirmandi animandique, & iwan-di, Scytharum & Tartarorum aliquot premium & stipendiis alliciendi, & in expeditionem nostram invitandi, antequam a Turcis praevenerentur: qui cum in proximis bellis cum sultano & Sophi florem militum suorum perdidissent, proculdubio a finitimis gentibus auxilia quaesituri sunt.

Si vero a nobis Afri & Scythae, seu Tartari in proximum annum conduci & attrahi poterunt, eo minora auxilia hostibus reliqua erunt. De comparando in primis aetario pro sustentando exercitu haec caesarei opinati sunt.

Et primo ad copias & ad tanta expeditionis molem alendam, congruisque stipendiis sustinendam toto ejusmodi triennio attinet; arbitrantur Caesarei consilarii commodum atque necessarium fore, si ex univrso Christiano orbe recensitis ubique regionum populis quinquagesimus quisque tam spiritualis, quam saecularis per focos sive familias miles unus in hanc militiam eligatur, cui quidem reliqui quadraginta novem stipendium annum subministrant; quod tamen stipendium unius equitis computari debeat. Stipendium autem ipsum a praedicto summo Pontifice & caeteris, ut supra congregatis adscribi, atque nominari debeat in hunc modum, videlicet, ut equitibus bene instructis & armis sufficientibus armatis sex ducati aurei levioris autem armature pro eorum estimatione & arbitrio quinque aut quatuor, peditibus vero tres in singulos menses persolvantur; cujus quidem oneris seu imperatae pecuniae ad id se extendit, ut per socios singulos sive familias florenus unus Renensis, vel circa impendi debeat.

IX. Quis modus comparandi exercitus qualitus.

Quae stipendii ratio decreta.

Item quod praeter ordinariam hanc pecuniam, quae per focos exigenda fuerit univrsus status spiritualis totius Christianae republicae, exceptis mendicantium ordinibus, qui nullos habent redditus aut proventus, supradicto triennio ex omnibus suis proventibus & redditibus rectam decimam in hanc expeditionem persolvat. Item omnis & univrsus saecularis status, & praesertim, qui domos regunt, sive familiae praesunt vigesimam suorum reddituum partem exhibeant. Et infra.

X. Sacerdotes decumam pendere iussi.

Vigesimali.

Item omnes mercenarii, & qui qualitercumque, aut quacumque mercede & salario dominis famulantur, virum singulo hujusmodi expeditionis anno medium florenum rhonensem; adeo tamen, ut plus lucri eos, qui minus habent aequae compensatis stipendiis sustineant, exhibere teneantur: si quis vero inter ejusmodi familiarum dominorum addictos inveniantur, qui vel redditus habeant, vel pecuniam & mobilia, si sicut de caeteris proximo articulo praedictum est, eadem conditione censeantur. Item quod praeter haec omnia sanctissimus dominus noster sanctam cruciatam in totum Christianum orbem emittat; ex cujus cruciate devotione inductus, si qui Rex, princeps, seu privatus quicumque suis impensis absque aliquo stipendio in hanc sanctam expeditionem proficisci voluerit,

XI.

Conventum ut militia cruceata indicatur.

is

is ab omnibus supradictis oneribus liber & immunis intelligatur.

XII.

Qui vero aliis causis prepediti expeditionem ipsam personaliter ingredi nequiverint, solutis primum his taxis & oneribus, ut supra generaliter impositis, poterunt etiam cruciata thesauros non minus adipisci, si pro conditione facultatum suarum zelo sua devotionis, in subsidium ipsius sanctae expeditionis quidquam erogaverint. Numerus autem hominum per rotam Christianam rempublicam facile haberi poterit, si a spiritualibus ac secularibus principibus, a praefectis & magistratibus suis per praefecturas archipresbyteratus & parochias diligenter virum omnes per capita recenseri curabunt. Nonnullis in hanc sententiam additis, deque bellicis tormentis comparandis, & com meatibus in castra comportandis consultum est pacem inter fideles faciendam.

XIII.

Et quoniam, ut omnibus notum est, pleraque inter Christianos discordiae sunt & dissensiones, praesertimque inter multos magnos principes & potentatus, qui ad hunc diem inter se dissident, multisque emergentibus causis etiam paulo post dissidere possunt, ne privatorum controversiae & hostilitates huic communi Christiani nominis bono & tam sanctae necessariae expeditioni obesse usquequaque possint, ut omnibus libere ac secure sese huic proposito accingere tuto liceat, neque huiusmodi bellorum aut discordiarum perturbationibus impediri, retardari, aut prorsus averti valeant, necessarium magnopere ducendum est, ut omnium eiusmodi bella discordiae & dissensiones absque alicujus contradictione inter quoscumque, aut nunc vigeant, aut paulo post exoriri possint, suspendantur, prorogentur, & differantur.

XIV.

Et quoniam longi nimium & laboriosi operis esset pacem inter omnes & amicitias querere, fiant saltem sincerae ac inviolabiles induciae seu treuguae sex annorum inter dissidentes partes omnium & quorumcumque discordiarum & bellorum qualicumque etiam gravissima causa exorta fuerint, adeo ut omnes Christiani principes & potentatus vera quiete, securitate, & tranquillitate gaudere possint, & ultra id suscipiende expeditionis decretum tempus, altero operatae pacis triennio Christianus populus ea ratione merito frui valeat, ne cum post longos & tam difficiles pugnae labores ad patrios lares redierit, iterum ad belli molestias damna & animi perturbationes revocetur.

XV.

Quae vero singulo huius propositi triennii anno suscipi, atque expedi debent, diligenter consideranda sunt, praesertim cum apud plerosque Christianorum popu-

los, ea sit rerum omnium inscitia & ignorantia, ea indomitorum animorum pervicax obstinatio, & morum quaedam inconcinnitas, ut quae communis salutis sint, aut parum advertant, aut prorsus ignorent evenire haud difficulter possent, ut in proposita generali ista exactione, quae si ve per familias & focos si ve decumarum vigesimaliumque, ut praedictum est, aliove quocumque modo expetenda fuerit, non desint qui se & toris viribus opponant, & impositi oneris conditionem prorsus detrectent, seseque & inobedientes ac rebelles exhibeant: quapropter proximo ab hinc anno, qui erit quinquagesimus octavus decimus post millesimum, curare in primis debet, ut proposita huiusmodi exactio ubique terrarum Christiani nominis & diligenter constituatur, & quidquid in ea renitentiae aut obstaculi fuerit salubriter amoveatur. Bella deinde ac dissensiones principum ac potentatuum Christianorum sub praedictis sex annorum induciis sedentur, & reiciantur, adjectis in eos, qui reluctentur sanctae Apostolicae sedis censuris & anathemate ac caesarea & imperiali indignationis & banni arctissimis edictis & penis: quibus, si qui se temerarie opponentes in rebellionem sua perseveraverint, ii communibus armis & exercitibus Christianorum absque aliqua mora oppugnentur, & penis debitis plectantur. Huius autem executionis & propositi ad rebelles puniendos, caput sit & director serenissimus Francorum Rex, qui eos praesertim & potentatus & populos, qui ad solis ortum & septentrionem vergunt regnis suis finitimos invitos etiam propositae exactioni & dissensionum remediis parere compellat. Qui vero ad occidentem plagam a septentrionis finibus spectant, a serenissimo Anglorum Rege, qui eius etiam negotii principalis executor in eisdem regionibus constituatur, si violatores operatae huius quietis & propositi fuerint, severe puniantur. Qui vero ab occidentis plaga usque ad meridiem incolunt, si ruptores tanti foederis sese obiciant, a sanctissimo domino, nostro Romano Pontifice seu sanctae sedis Apostolice vexillifero pro demeritorum suorum qualitate corrigantur.

Pravitas difficultatis in his exigendis.

Decreta sacra & humanae poenae in renitentes.

Quamobrem non inconsultum videtur, ut ad sedandum eos tumultus, qui ita ut praedictum est, exoriri facile possent, primo hoc expeditionis anno ipsi serenissimi Francorum & Angliae Reges domi se contineant, & eiusmodi sibi commendatis negotiis invigilent & incumbant. In his autem expeditionibus pro rebellibus coercendis, si necessarium fuerit, media exactionis portione utentur, quae in capita familiarum, si ve in focos inscriberetur: quod ve-

XVI. Visum ut Angliae & Galliae Reges primo expeditionis anno domi se contineant.

De ineundo omnium Christianorum censu.

Servanda pax inter Christianos.

ro ex decimis & vigesimis cumulari poterit, id in Africanam expeditionem impendetur, ut paulo post hic infra narrabitur. Huius autem expeditionis & negotii, quod contra rebelles & inobedientes suscipiendum fuerit, per Pontificem maximum & Reges iam dictos in singulas regiones militum ac armorum periti praeficiantur, qui ubi opus fuerit praesto sint, & emergentibus incommodis opportune consulant.

XVII.

Quid autem in proximum futurum annum, antequam generalis illa expeditio suscipiatur, agendum videatur, occurrit haec oblata occasio bene gerenda rei, ne ab impugnatione tyranni hostis, annus hic, dum caetera, quae ad expeditionem pertinent, procurantur, prorsus immunis transeat, cum Christianis principibus videatur relicta spes Sophi Persarum Regis excitandi, ut arma in Turcos capiat: quandoquidem in tot pugnis iam defessus, ac ultima ista expeditione ad Aegyptiorum Rege Sultano derelictus, & pene cum toto exercitu fusus attritusque fuerit, potiusque hoc tempore quietem & otium optet, quam bellum; cogitandum est, ut in Africa, quam etiam nuper ex magna parte tyrannus ille subiecit, quidpiam Christiani intentent, & si qui forte Turcorum exercitus se opponant oblata occasione, & spe victoriae injecta, cum eis decerare, & primum felices expeditionis initium Deo duce auspiciari, ac, si Christianorum pia vota & humiles apud Deum optimum precibus latius juverint, Alcheyerum usque, hoc est expulsis Aegyptiorum Sultani regiam, victores subsequi, eamque urbem ditiori nostrae, cum forte nulla mole aut aggeribus munita sit facile fieri possit subicere, cum qua & Nilus & universa Africa Christiano nomini cedere, Turcorumque tyrannus tantarum occasione spoliari possit: inde in posterum facilis ad Persarum Regis animum sollicitandum in communem hostem aditus pateret.

De excitando in Turcam Persia actum.

Et invadenda Aegyptus.

XVIII. Et transferendo in Africam bello.

XIX. Quinam ductare cum exercitum debeant.

deputati sunt auxiliis ipsi etiam in aliis futuris expeditionibus sequentium duorum annorum una cum aliis perseverabunt, & usque ad finem in bello persistent: & ad huiusmodi negotium peragendum pro alendis & sustentandis exercitibus reliquam dimidiam portionem imperatae exactionis quinquagesima praedictae, item & integram decimam & vigesimali ac singulas reliquas taxationes quae supra expositae sunt, in usum eius expeditionis converterent, praesertimque ex universa Germania, inde in primis facilius imperata huiusmodi pecunia exigi poterit, cujus meritis & emolumento & annona & necessitate quaeque exercitibus alimonia comparari, & milites ex Christianis aut gentilibus ubi commodiores susceptae provincia videbuntur, conduci ad eam expeditionem poterunt: ad quam peragendam serenissimus Francorum Rex cum aliis quibusdam classem suam administrabunt, & cum eiusmodi exercitibus & Caesar & Portugalliae Rex mari terraque una permanere neque superari invicem debebunt.

XX.

Necessarium autem in primis ducitur, ut sanctissimus dominus noster Papa cum caeteris, qui Romae ad eam rem congregati sunt, ad praedictos Africae Reges, & si fortasse plures sint, qui nondum sedibus suis cesserunt, oratores mittant, propositumque hoc negotium eis significant, eosque adhortentur, ut una cum Afris sibi subditis & montanis Arabibus, qui partem Africae tenent, & si quos etiam ex jam subiectis allicere poterunt, qui cum nuper a Turcorum tyranno maximas strages & incommoda sint perpassi, haud difficulter inducti in aliorum sententiam deflectentur.

De sollicitandis Afris ut in Turcas confluant.

XXI.

Alteram autem expeditio & exercitus fieri posse videtur eodem hoc proximo anno a serenissimo Poloniae Rege & suo nomine & uti tuore serenissimi Ludovici Regis Hungariae cum copiis regnorum Poloniae, Hungariae, Bohemiae, Moraviae, Silesiae, & aliarum nationum regnis eiusmodi subiectarum: item cum Austria inferioris subiectis & convenienti machinarum & artellariae portione, quam eis sacratissimus Caesar in eam expeditionem impartietur, ac etiam Bavariae principum, qui iuxta sibi impositae exactionis onus etiam exercitus ipsos augere opportune poterunt. Qui vero personaliter in eam expeditionem proficisci aut nolent aut nequirent, debebunt ea pecunia, quae eos continget, alii milites, ut sunt Bohemi, conduci; Lanzenhechri enim in praesens hoc negotium minime conducuntur, sed in alteram Africanam expeditionem comparabuntur.

De expeditione ducenda a Rege Poloniae.

Non minus etiam expediens ducendum est,

XXII.

Et Scytharum in Turcas incitandis.

est, si ipse summus Pontifex cum ceteris congregatis operam dabunt, ut nonnulli Scytharum & Tartarorum, qui Polonis, Ruthenis, & Moldavis finitimi sunt, convenienti stipendio in hanc expeditionem alliciantur & conducantur, qui una cum Moldavis & Valachis, qui Majores vulgo nominantur, qui facile ab ea tributaria conditione, quam cum Turcis habent, separari poterunt, primam hanc proximi anni expeditionem cum Polonia Rege suscipiant, & minorem etiam Valachiam secum trahant. Qui quidem Tartari etiam pecunie premiis, ut necessarium videbitur, ultra debita stipendia poterunt a sancta sede & aliis congregatis opportune invitari. Et his tribus nationibus Scytharum, Moldaviae, ac Valachiae copiis exercitibus suis adjectis poterit serenissimus Poloniae Rex praedictam suam expeditionem Smedram versus & Chilian oppidum dirigere, iis locis felici ductu expugnatis, praesidiisque in eis pro necessitate locatis, ad hyberna cum copiis omnibus reverti: quod quidem earatione facilius eidem Poloniae Regi futurum est, quod Turcorum tyrannus non ad eas regiones, sed potius ad conservandam Syriam, Arabiam, & Africam, quas nuper suae ditioni subiecit, aut versus alias partes Asiae animum intendit.

XXIII. Quae gerenda le-cundo expeditionis anno.

Secundo autem hujus suscipiendae expeditionis anno, qui erit decimus nonus post millesimum & quingentesimum, Maximilianus Caesar & Lusitaniae seu Portugalliae Rex susceptam in Africa expeditionem prosequi latius poterunt, & ultra Alcaierum & Alexandriam proficisci, viresque suas Afris, Mauritanis & Arabibus stipendio conductis augere; praesertim cum ex Marocchiorum & Fexio montanisque Arabibus regnis usque ad centena millia militum facile comparari possint.

XXIV. Ut Anglus, Darius, & Livo se coniungere debeant.

Hoc autem secundo expeditionis anno poterit serenissimus Anglorum Rex cum classe & exercitibus suis ad eam ulteriorem expeditionem Cesari, & in finitimo adjungere, quem sanctissimus dominus noster una cum ceteris congregatis monere obiter debebunt, ut eam fidem, quam caesareae majestati in id sanctissimum negotium astrinxit, in hac oblata occasione servare non abnuat: & cum ipso Anglorum Rege poterunt etiam Daciae Rex, & cum eo magnus magister Prussiae cum copiis regnorum ac ditionum suarum, ac cum Ruthenorum sagittariis, quorum magnam copiam habent, & maritimis classibus admodum utiles sunt, terrestrique itineri & nimium longae expeditioni aliquin sese coniungere.

XXV.

Qui quidem una omnes cum Cesare & Lusitanis congregati Africanam expeditionem

ad comparandam earum regionum victoriam Alcaierum Alexandriamque subiiciendam, ac Nilum traiciendum Persarumque Regem Sophi contra Turcos animandum, & ad Christianorum partes alliciendum facile sufficient: quod ea occasione levius existimandum est Christianis futurum; quandoquidem Turcorum tyrannus contra eundem Persarum Regem Scytharum & Tartarorum auxiliis, qui nimis ab eisdem regionibus distant, nequaquam commode uti poterit; quos etiam Christiani poterunt pecunia & uberibus allectos stipendiis attrahere ad se, ut praedictum est, omni studio & actu procurabunt. In eodem autem nonodecimo anno serenissimus Francorum Rex cum exercitibus suis & copiis, quascumque poterit, citra classem jam, ut dictum est, Africanam profectio-nem anno decimo octavo mittendam cum ceteris Christianorum auxiliis, quae ex altera medietate impositae exactionis, & ex residuis Africani negotii, decemisque etiam & vigesimis & denario, ut praesertur, ad-junctis comparari poterunt, sese ad sanctam hanc expeditionem accinet, iterque suum per Italiam & Fovosulium, perque Illyricum, Croaciam & Dalmatiae regiones dirigens ad Turchorum emporium, quod Oberbosna appellatur, contendere poterit.

De terrestri expeditione ductanda a Gallo Rege.

Qua autem ratione conditioneque magis Christiana reipublica & ipsi Francorum Regi utilior ac tutior ejusmodi itineris expeditio videatur, quam aut Africana aut septentrionalis ea facile perpendi poterit? quia cum proximis annis nonnulli occidentales Christianorum populi principes suos securi dissensiones & bella cum ipso Rege habuerint, quorum recenti memoria facile inter exercitus suscitari incommoda multa possent, orientales nulla unquam habita cum eo discordia ejusmodi incommoda & inimicitias nequaquam excitabunt.

XXVI.

Eodem anno nonodecimo jam dictus Poloniae Rex cum exercitibus & copiis suis, cumque auxiliariis Valachis, Moldavis, & Scythis ad inceptum negotium prioris anni octavi decimi prosequendum revertetur, & se in emporio Oberbosna praedicto cum Francorum Rege coniungat: qui una omnes latius profecti Philippopolim & Adrianopolim Thraciae urbes oppugnabunt, & si fieri poterit expugnatas munient, & apud eas tanquam in antemurali quodam se continentes, ceteras finitimas Turcorum regiones praesertim cum Tartavis, Scythis, & Valachis, quibus in his urbibus domicilium constituunt, discurrunt, depredabuntur, sive pro hoc exercitu sustinendo pecuniam imperabunt, admittenturque omnes si fortasse Calcidensem seu Nigroponti, aut in ea proxima maritima ora, portum quempiam

XXVII. Polonus illi coniungendus ad invadendam Thraciam.

Ut classis educenda ex Africa in Graeciam trajicere debeant.

pian acquirere possint, in quem Africana classis, quae tertio expeditionis anno perfectis Africa rebus ad eos contender, delata, exercitum facile in ea loca exponere, & terrestribus Christianorum copiis adjungere possit. Tertio autem anno, qui erit vigesimus post quingentesimum & millesimum, sacratissimus Imperator & Portugalliae Rex liberata iam, ut supra dictum est, Africa, expugnatisque urbibus Alcaierum & Alexandriam, fusaque & dissipata, ut in animo est Turcorum classe, exercitus suos, cum praesertim maritimam ad eam rem perficiendam classem sufficientem habebunt, in Graeciam traicient, Francorumque ac Poloniae Regibus adjuncti demum Turcorum tyranni regiam urbem Constantinopolim obsidebunt, eaque capta in minorem Asiam sive Napoliam, ceterasque remotiores Turcorum regiones, adjuvante tunc absque dubio Sophi Persarum Rege, aggredientur ditioni suae subiciant: & in hunc modum sanctissima huic expeditioni, devictis dissipatisque Christiani nominis hostibus, finem imponent.

XXVIII. De Asia cum Persa dividenda.

Poterunt autem his premiis Christianae expeditionis duces Persarum Regem Sophi facile allicere, si cum eo convenerint, ut capris & in ditionem illis provincis redactis, illi Natolia medietas, universaque Caramania & Armenia cedat; cetera vero, quae & in Asia & in Africa sunt, & praesertim Aegyptum, & Jerusalem ubi sepulchrum Christi est Christianis dimittat. His autem successibus Christiana reipublica in triplum fere adaucta, successu temporis etiam Africanos Reges ad Christi fidem sanctis persuasionibus convertere poterit. Quae vero regna, provinciae ditiones ex iis sanctae hujus expeditionis victoris parta fuerint, ea omni semota fraude inter Christianos Reges, principes, & potentatus arbitrio iudicium, qui undequaque ex omnibus Christianis potentatibus deputabuntur super arbitris sanctissimo Domino nostro, & sacro Cardinalium consistorio aqua portione dividantur.

XXIX.

Postremo autem, ut omnia citius concludi ac matura executioni mandari possint, necessarium videtur, ut quamprimum Christiani Reges, principes, & potentatus, qui, ut supra dictum est, in Africana profectioe eam comitabuntur, oratores suos ad sacram caesaream majestatem mittant, singulaque ut supra proposita, cum ea differant examinent & consulant, & ad executionem dirigant, ac pro conditione ac necessitate rerum, concludant, & apud eam toto eo triennio durante expeditione persistent & ea quae Roma per summum Pontificem, ac omnium Regum, principum & potentatum oratores con-

De consilio ab oratoribus Regum tenendo.

cludentur executioni mandari juvent, & praesertim quae ad Africanam profectioem spectare videbuntur, prout & res ipsa & hostium ad futuram aetatem apparatus requirere viderur, &c.

XXX.

Idem facient Reges, principes, & potentatus, qui Francorum Regem secururi sunt, & suos oratores ad negotia illa perficienda ad illa mittent, & etiam apud eum persistentes ea ratione singula curare habeant & expedire. Tertio etiam quicumque cum Polonia Rege hoc proximo anno profecturi sunt, oratores suos similiter pro tractandis rebus omnibus mittent. Non minus etiam negotium expostulare creditur, ut omnes Reges ac principes Christiani alios oratores in urbem ad sanctissimum dominum nostrum mittant, aut eos, qui nunc sunt confirmant, qui his tribus annis suscipiendae expeditionis cum sanctitate negotia singula tractent, & eam inducant, adhorrentur, ac juvent omni studio & conatu, ut quae conclusa fuerint, praesertimque imperare undequaque pecunia exactionem copiasque expediendas, & solvendas, concordiamque Christianae reipublicae, ac praesertim iam dictas sex annorum inducias exequi ac conservare totis viribus curent.

XXXI.

Discrepabant haec Germaniae principum consilia non parum a pontificiis; cumque plura de victoriis ab aliis gentibus referendis statuissent, ab admoventi gloriosissimo operi manu refugere videbantur: si quidem nihil decreverant de copiarum ex singulis provinciis illico conscribendarum sustentandarumque numero: cum enim Pontifex una cum Regum oratoribus censuisset, ut Caesar simul cum Poloniae Rege & septemviris quinquaginta millia peditum, equitumque viginti millia in Turcarum finitimas provincias effunderet, ipsi ad id perficiendum consilia non accommodaverant.

Germani- onus belli sacri visi- refugere.

XXXII.

Accepto itaque hoc responso Maximilianus, cum plura maximis implicita difficultatibus neque ad exitum perdu-cenda contineret, consultis oratoribus Polonis & Gallis nomine Christianae reipublicae, cum ipse a Dano, Hungaro, & Hispano ad ferendam pro iis sententiam mandatis amplissimis instructus esset, proposuit Germanici imperii proceres non sat hostiles vires perpendisse, cum Selimus post Aegyptios perdomitos, etiam Sophi Persarum protrivisset: singula iterum reipublicae Christianae discrimina defixit in oculis principum, eosque iussit salubriora pro expeditione conficienda agitare consilia, dareque operam, ne celeberrimi Augustenses caeteris irritis exitibus dissolverentur, pollicites decernenda col-

(a) Ext. apud Dolgall. cod. 10.2. p. 138. XXXIII.

ligendave pro bello sacro subsidia in nullos alios usus aversum iri, ut ex publicis hifce monumentis patebit (a).

Cæsareæ majestatis responsum. Sacratissima cæsarea majestas. Recepta nuper schedula responſionis principum ac statuum sacri Romani imperii in hoc Augustensi conventu congregatorum super generali expeditione contra Turcas suscipienda, videns ac perpendens illam a proposito ac desiderio sanctissimi domini nostri ac unanimi fere omnium Regum ac reliquorum Christianorum potentiarum assensu & voluntate valde dissonam ac alienam esse, non est sibi visum eisdem principibus ac statibus respondere, nisi prius super ejuſmodi responſionis tenore & continentia cum reverendissimis sanctæ apostolicæ sedis legatis, ac oratoribus Franciæ & Poloniæ qui apud eam agunt, quoniam communis res agebatur, diligenter ac mature disceptaret. Exhibita igitur eadem schedula, omnique studio ac diligentia tam arduæ & necessariæ propositionis responſo invicem examinato, unanimi tandem voto & assensu nomine totius Christianiæ reipublicæ quam ipsi in hoc conventu universam representant, cum præsertim Cæsar in hoc Turcarum negotio non tantum sua & imperiali auctoritate fungatur, sed etiam serenissimorum principum filiorum ac fratrum suorum catholici [nimirum Hispaniæ Regis] Hungariæ ac Daciæ Regum, quorum & consensus & voluntas arbitrio suo est demandata, partes ac vices gerat arbitreturque etiam Portugalliæ Regem licet assiduam cum Indis ac Marocchiorum Regibus bellum habeat, quantum fieri poterit, huic sanctissimo operi non deserturum statuerunt, ac concluserunt serenissimis sacri imperii principibus ac statibus super eorum schedula & conclusione in hunc modum respondere; arbitrari, se principes & status ipsos pro tanta rei magnitudine non satis perpendisse ingentia mala & pericula, quæ Christianorum cervicibus imminent, præsertim post reditum Turcarum tyranni in Europam: qui quidem, ut ipsi fidedignis multorum scriptis & testimoniis edocti sunt, non modo contra Syriæ & Ægyptiorum sultanum parta victoria, illiusque ditione universa, ac parte etiam Africa in potestatem reductis, sed quod prius ignorabatur, fuso fugatoque in semotissimas regni sui regiones Persarum Rege, quem Sophi appellant, devictaque ac superata tota fere Armenia, tantis nunc elatus successibus totque Ægyptiorum ac Persarum opibus ditatus, & potentissimas terrestres copias, & maximam ingentem classem, quam descriptis iam remigibus, ac bellatoribus portibus suis eduxit, cum

Multi Reges Cæsari pro bello sacro favent.

nullum amplius, aut Asiaticum, aut Africum hostem timeat, in quorum viribus aliqua nobis spes locata fuerat, nunc in solos Christianos rotas suas vires comparat.

Putant etiam ipse Cæsar, legati, & oratores non prorsus principes ipsos ante oculos suos posuisse, si conventus iste tam potentis tam famigeratæ nationis, in quam reliqui Christianorum populi oculos conicerunt, cuius robore & virtute se in primis protegi ac defendi sperabant, in vanum resolvatur, quantam & hosti bene gerenda rei fiduciam, ac Christianiæ reipublicæ terrorem, ac desperationem iniecturus sit, & eam dominici gregis gentem quæ in Turcarum finibus noster uti clypeus & antemurale in hunc adhuc diem semiuſtas ac desolatas reliquias suas, quibus potest viribus protegit, luporum dentibus in prædam & ultimum excidium relictuos, huncque tantorum principum infirmituosum recessum & tantæ expectationis inanem resolutionem non modo universe Christianiæ reipublicæ damnosam futuram, sed omnibus sacri imperii principibus & statibus, immo toti Germanicæ nationi non parvam negligentiam & ignaviam, immo dedecoris opprobrio potius notam apud reliquos Christiani nominis potentatus allatum, quod cæteris se prompto alacrique animo in tam sanctum tam necessarium opus offerentibus, soli Germani veluti a progenitoribus suis degeneres, solitamque gentis virtutem obliiti torpeant prorsus, & obdormiant; non enim adduci possunt aut Cæsar aut cæteri, futurum aliquid aut utilius aut salubrius in alio conventu, quem instituire pollicerentur, cum in hoc, ubi nihil deesse videtur quod rem in re distrahere debeat, nihil actum conclusuræ fuerit. Adſunt hic omnes electores, adſunt & cæteri clarissimi ac sapientissimi & potentissimi principes, ac sacri imperii status, quorum consilio prudentia, ac gerendarum rerum dexteritate mature omnia, si modo bonus animus, bona voluntas adſit, si modo quemque debiti sui zelus Domini moveat, & consulturi & consici, ac concludi possint.

Novit præterea Cæsar, quo labore, qua difficultate conventum hunc congregaverit quem si semel dissolvatur nullis deinceps artibus, aut persuasionibus comparare posse sperat. Nescit igitur aut ipse, aut legati & oratores prædicti, cur ipsis principibus & statibus tantam rei necessitatem procrastinari liceat, & tot dignorum virorum, cœtum, tot laboribus, tot impensis in unum redactum, non absque totius fere orbis opprobrio, infectis rebus inutiliter abire. Cogitent itaque secum singula, & maturius

Offusus Christianis Selimi terror.

XXXIV.

Perstricli Germani a bello sacro averſi.

XXXV. Communiti ac occasione debent.

Si desint alii ad eos Turcam ad ipsos penetratum.

De non avertenda in alios ulos sacra pecunia.

XXXVI. Cæsar ex animo expeditionem percipit.

(a) Lib. brev. 2. p. 114.

rius, & tanta rei magnitudini ac necessitati procurandæ diligentius insistant, & totis animis negotium complectantur. Quod si se nihil debere putant eis qui in præſenti periculo sunt, cogitent tamen se debere posteris suis, quos nisi ab ipsis, ut nunc utilius fuerit consultum, in eadem paulo post navi & non minori periculo relicturi sunt: quod si tandem & suos contemnunt respiciant demum & fateantur, se hanc propositam expeditionem Christo Deo, qui catholicam hanc fidem cui nati sunt, sanguine suo fundavit, omni jure, omni semota exceptione debere. Sistant igitur ac ad salubriorem consultationem redeant, rebusque omnibus mature discussis, & ad amuſſum perpensis cum cæteris Christianis Regibus & potentatibus, qui ad hoc ardentes & cupidi accedunt concordem & unanimes propositum a sanctissimo domino nostro & reliquis negotium & ipsi læti inrepedique suscipiant; iis tamen semper repetitis modis ac conditionibus, quas in hoc principum conventu, & ipsa Cæsareæ majestas, ac sanctæ Apostolicæ sedis legati initio proposuerunt, quamcumque videlicet pecuniam & singula in id negotium collata emolumenta & suffragia, quæ per universam Germaniam quoquo modo colligentur, in nullum alienum usum nullius hominis arbitrio, quam in Turcarum expeditionem, & pro ipsorum principum & statuum voluntate ac dispositione converti & administrari debere. Reliqua in Augustensibus conventibus gesta afferentur inferius.

Urſiſſe vero Cæsarem ex animo, non ostentandæ magnanimitatis suæ causa, belli sacri rationem, demonstrant Pontificis literæ datæ ad Laurentium Miedzileski apostolicum in aula Polonica internuntium; qui post facta plura cum Maximiliano colloquia una cum Cæsaris oratoribus ad Regem Poloniæ, ut eadem consilia proveheret missus est, quem Leo de quatuor Cardinalibus legatis cum amplissima decretis potestate certior fecit (a).

Dilecto filio Laurentio Miedzileski notario, & ad charissimum in Christo filium nostrum Sigismundum Poloniæ Regem illustrem nuntio nostro.

Ex Augusta civitate imperiali tuas accepimus literas die XXI. februar. datas, quibus etſi profectionem tuam tardiozem, quam volebamus atque optabamus intel-

leximus, fuit tamen nobis pergratum ex iis percepisse, opportunos sermones, quos cum charissimo in Christo filio nostro Maximiliano in Imperatorem electo habueris, & præſertim quod celsitudo sua nobiscum sit inclinata ad suscipiendam, & feliciter perficiendam saluberrimam ac pernecessariam contra crucis hostes expeditionem, superque ea re optima & tanto principe digna jecisse fundamenta, & quod venerabilis frater episcopus Tergeſtinus suamergenos & sanctam sedem Apostolicam, sicut bonum & fidelem decet prelatum, devotionem ostendit, Cui in Domino benedicimus, ejusque bonorum operum quandoque non erimus inamemores; in quo certe prudentiam tuam plurimum in Domino commendamus. Placuit insuper nobis summo pere audiriſſe majestatem suam, te una cum oratoribus suis ad charissimum in Christo filium nostrum Sigismundum Poloniæ Regem illustrem pro acceleranda dicta expeditione quamprimum expedivisse, ut negotium hoc juxta nostram ac suam voluntatem ad laudem Dei & divinæ majestatis gloriam, & ad præcavenda pericula imminetia prospere inchoari & feliciter confici valeat. Nos enim ut nihil a nobis intentatum seu infectum reliquatur, legatos quatuor de latere ad omnes Reges & principes Christianos jam emisimus, nil aliud prorsus curaturos, nisi eos ad sanctam huiusmodi expeditionem unitis viribus atque animis amplectendam oraturos & omniconatu impulsuros. Cæterum gratulamur præfato Poloniæ Regi de victoria adversus Moschos denuo parta, egimusque gratias Deo, quod fidelibus suis de infidelibus & schismaticis triumphum reportare concesserit, ut dextera Domini contra eos assistente, tandem ad cor reversi extincto eorum errore abiectoque schismate ad gremium sanctæ marris ecclesiæ Romane redire mereantur, &c. Dat. Romæ XIV. maii MDXXIII. pontificatus nostri anno VI.

Decreverat Leo eos Cardinales legatos e latere ad Germanum, Gallum, Hispanum, Anglumque ad expedienda omnia quæ pro sacro bello erant necessaria, cum a Cæsare & Carolo Rege Hispaniæ de principum inito fœdere certior factus fuisset, ut refert Paris de Grassis (b), qui eam legatorum creationem tertia die martii celebratam describit: It, inquit, legati fuerunt Cardinalis de Campeggio ad

Com-mendatus a Leone.

Legati quatuor decreti ad Reges.

Moschi a Polonis victi.

xxxvii.

(b) Paris 10.4. ms. diar. arch. Var. p. 252.

Quinam
Card.
missi sint
ad Reges.

Regem Angliæ [1] Cardinalis Egidius ad Regem Hispaniæ, Cardinalis de Farnesio ad Imperatorem, & Cardinalis S. Mariæ in porticu ad Regem Franciæ: & cum dicerem Papæ, quare etiam non faceret alium legatum ad Regem Hungariæ & Poloniæ, respondit mihi quod ibi esset Strigoniensis Cardinalis & legatus jamdiu destinatus super hac materia. Replicavi ipsum Strigoniensem non esse utilem legatum, quia cum sit de natione & tanquam Regis Hungariæ creatura, non se gerit tanquam legatum, sed tanquam capellanum Regis, nam cum deberet esse tanquam legatus apostolicus supra Regem, non solum non est supra Regem, sed sub illo, & in omnibus Regi deservit tanquam minor; sed etiam minister ejus, quia lavanti manus Regi ministrat mappam, & in missa pacem & librum, quod non deberet facere: & propterea in his & aliis ipse legatus detrahit honori sedis Apostolicæ, quia semper legati debent esse supra Reges quoscumque: & Papa respondit, quod hoc idem a pluribus aliis de hoc Cardinali Strigoniensi intelligit, qui se male habet cum honore, immo cum dedecore sedis Apostolicæ, & quod ille esset male aut parum nationi acceptus, & parum existimatus, unde volebat providere desuper. Dixi bonum fore si sanctitas sua etiam illuc destinaret unum prelatum tanquam nuntium, qui simul cum legato provideret, ut Reges illi duo potentissimi venirent ad expeditionem istam contra Turcos: & Papa mihi respondit, quod non esset de his duobus Regibus dubitandum, quia ipsi quotidie Papam interpellabant cum diversis nuntiis & literis super hac expeditione; quia ipsi in primo periculo sunt, si Turcus Christianitatem petat: & sic conclusit quod tantum pro istis quatuor legatis pararem, prout paravi.

Polonus & Ungarus ad sacrum bellum paratissimi.

XXXVIIII.

Addit author nonnullos contendisse hos legatos ex Regum, ad quos mittebantur, dignitate statuendos, verum habitam fuisse pristinarum sedium rationem. Subiicit pluribus interjectis Paris (a), profecto in Galliam legato e latere, subortam de honoris gradu controversiam inter eum &

(a) Paris to. 4. p. 274.

NOTE [1] IN hac cardinalium legatorum destinatione admirari subit cur Anglica legatio Campegio Cardinali extero commissa sit, cum præfens Londini ageret Cardinalis Thomas Volseus qui Eboracensis nuncupabatur, cui munus illud demandari poterat perinde ac in Ungaria Strigoniensis cardinalis designatus fuit. Cuius rei nulla assignari alia succurrit causa, nisi quod Volseus nimis adictus regi putaretur, adeoque ineptus ut regem suum ad obsequendum pontifici, secleret. Nimirum hoc Volsei Cardinalis in regem studium tunc prodiit, cum parere pontifici detestanti regi indigna assentatione applausit, qua de re ad annos sequentes. Sed Campegium cardinalem venire in Angliam legationis apostolicæ dignitate auctum non permisit Volseus, nisi ipse pariter socius adungeretur, quod ipse exponit in literis ad Silvestrum episcopum Vigorniensem vulgatis a Marte. Veter. Monum. to. III. quibus intelligimus legatos Apostolicos in Angliam fuisse geminos, cum alioqui unus tantummodo venisset. MANSI

Cardinalem Lucemburgensem, qui jam ante legationem gerebat in Galliis; ac rationem qua sedata fuerit refert. Cum, inquit, diebus istis Papa legatum Cardinalem diaconum S. Mariæ in porticu ad Galliam designaverit, ubi jamdiu Cardinalis de Lucemburgo sive Cænomanensis Gallus est, & legatus etiam non revocatus, & episcopus Tusculanus, uterque ad me scripsit, ut desinirem quis eorum præesse & quis subesse alteri debeat.

Nonnullis interjectis de re in consistorio discussa datum sibi a Leone hoc imperium ait. Mihi imposuit ut urrique scriberem sic, videlicet quod Cænomanensis licet sit legatus solum ad visitationem monasteriorum in regno Franciæ, & per consequens ipse deberet cedere semper & ubique novo legato; tamen quod in ipso primo ingressu novi legati per aliquod tempus abstinere a concursu, & a presentia novi legati, id est donec ipse novus legatus his aut ter Regem & barones & parlamentum visitaverit; quia ipse novus legatus possit agnosci & videri tanquam legatus apostolicus de latere, & possit dare benedictionem ac deservit ante se facere cruce: quo facto per aliquod tempus tunc Cardinalis de Lucemburgo, si ibit simul cum novo legato, quod novus legatus cedat antiquo ob reverentiam ordinis episcopalis, & antiquæ dignitatis cardinalatus, ac etiam ob nobilitatem generis sui.

Extant vero literæ (b), ad Bernardum diaconum Cardinalem in Galliis legatum hæcæ conceptæ verbis.

Bernardo S. Mariæ in porticu diacono Cardinali ad charissimum in Christo filium nostrum Franciscum Francorum Regem Christianissimum, & universum ejus regnum, &c. A. S. L.

Cum hodie circumspeditionem tuam pro sanctissima & pernecessaria contra Christi nominis hostes expeditionis negotio, ad charissimum in Christo filium nostrum Franciscum Francorum Regem Christianissimum & universum ejus regnum, omniaque & singula illius provincias, civitates, terras, atque loca illi subjecta, & alia adjacentia nostrum & Apostolicæ sedis legatum de

Ut mutus honos a legatis duobus invicem detestandus.

(b) Lib. bull. 112. p. 179.

Bernardus Card. legatus missus ad Francorum Regem.

de latere tanquam pacis angelum de fratrum nostrorum consilio per alias nostras literas duxerimus destinandum, prout in illis plenius continetur, tam apud eundem quam alios Reges omnes & principes & potentatus prædicta sanctæ expeditione, & aliis negotiis & rebus, quæ emergi poterunt cum prædicto Christianissimo ac quibusvis aliis Regibus, principibus, dominis, & potentatibus, communitatibus, personis, & earum necessariis oratoribus, & infra, necessaria seu quomodolibet opportuna, quæ tibi quovis modo, aut quomodolibet, & qualitercumque ad hujus sanctæ sedis & reipublicæ Christianiæ tranquillitatem, nostrique & sanctæ Romanæ ecclesiæ status, auctoritatis, dignitatis, & libertatis defensionem & mantentionem pertinere videbuntur, tractandi, procurandi, & disponendi, ordinandi, statuendi, confirmandi, inveniendi, & faciendi plenam & omnimodam auctoritatem & potestatem concedimus, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis dominicæ MDXVII. v. non. martii pontificatus nostri anno v.

XL. Solemnes supplicationes institutæ.

Proximis post missos e latere legatos diebus tradit Paris de Grassis fuisse indictas solemnes supplicationes a Pontifice ad agendas Deo gratias de sociali principum omnium in Turcam inito scedere, ac pactis quinquennialibus induciis tanta religione, ut earum temeratores veluti publicos hostes ab omnibus obsterendus esset: tanta denique consensione ab omnibus suscepta pontificia imperia, ut ab Apostolicæ sedis nutu in gerendo hoc bello sacro se pendere velle profiterentur.

XLI.

Pridie, nimirum dominicæ III. quadragesimæ, sanctissimus dominus noster mihi dixit longo sermone qualiter cum ad notitiam ejus pervenerit de paratibus magnis Turcorum ad invadendum Christianitatem, sua sanctitas totum factum Regibus & principibus Christianis notificavit, requirens eos, ut per quinquennium omnes vellet a mutuis bellis abstinere, & in unum convenire ac unum corpus inter se ipsos efficere ad effectum, ut tota Christianitas unanimiter posset non solum a Turcis se defendere, sed etiam ipsos ad usque Constantinopolim invadere & depellere: & quod ab omnibus quasi idem responsum habuit, se omnes contentos esse, & omnia ad Pontificem remittere.

XLII.

Propterea sua sanctitas diebus istis congregationes multas habuit cum Cardinalibus & oratoribus principum super hac unione, & tandem consecuta est conclusio quod omnes principes Christianitatis remissis bellis bellorumque causis per quinquen-

nium sint fratres & unitissimi pro hac causa; ita ut si aliquis ex eis erit discors & moveat bellum adversus alium, quod illi talis sit tanquam Turcus & communis omnium hostis, sic ut omnes alii principes possint contra eum discordem tanquam contra ipsum Turcum venire & bona & personas diripere; & alia multa bona conclusa fuerunt; propter quæ merito sue sanctitati videbatur debitum, ut gratia in primis Deo agerentur pro unione principum, demum pro expeditione feliciter suscipienda per Christianos contra Turcum, ut nos adjuvaret & inimicos suos perderet: & similiter mihi dixit Papa impo-nens mihi ut ceremonias convenientes præpararem, quia omnino volebat inchoare die dominica de Rosa proxime futura, quæ esset decima quarta martii presentis anni MDXVIII. Plura addit Paris de solemnibus supplicationibus habitis, compositis religionis agminibus, & precibus divinis mylteriis solemni ritu repetitis.

In violatorem induciarum omnium arma convertenda.

Celebris hujus supplicationis nudis pedibus a basilica S. Petri ad ecclesiam S. Mariæ supra Minervam peractæ a Leone & Cardinalibus historia descripta est in encyclicis Pontificiis literis (a), quibus per universum orbem ordini ecclesiasticæ mandata apostolica data sunt, ut in singulis urbibus & vicis solemnes supplicationes ad exorandum divinum numen, ut perdomitis Turcis Constantinopolim & Jerosolymam Christiano imperio restitueret, celebrarentur: tum de indictis omnibus Regibus, ac principibus quinquennialibus induciis, vertendisque adversus infideles armis literæ promulgatæ fuerunt: precum vero inter divina mystèria repetendarum formulæ ab eodem Pontifice sunt descriptæ.

XLIII. Nudis pedibus peregit supplicationem Leo. (a) Ext. in lib. bull. 102. pag. 215.

Leo &c. ad futuram rei memoriam. Omne datum optimum, & omne donum perfectum, Jacobi Apostoli testimonio, defursum est, descendens a Patre luminum; in cuius manu sunt omnium potestates & omnium jura regnorum; qui ut per psalmistam scribitur: Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam; & a quo, juxta Danielis sententiam, omnis sapientia & fortitudo procedit. Itaque nos sanctæ Romanæ ecclesiæ ecclesiarum omnium primatum tenentis, omniumque Christi fidelium magistræ divina disponente clementia regimini præsidentes, in manifesto discrimine totius religionis, universæque reipublicæ Christianiæ constituti, illius opem & auxilium primum precibus implorandum esse duximus, ejusdemque domini & salvatoris nostri secuti doctrinam, exemplum enim dedimus vobis, ut quemadmodum nos fecimus ita & vos

XLIV. Pont. lit. de bello in Turcam gerendo.

vos faciat: & exemplo Moysis orante universali ecclesia, Christiani principes omnisque populus Dei dextera sua potentia presidioque majori calcatis hostium Christiani nominis cervicibus victoriam consequantur.

XLV.

Sane, cum primum ad summi apostolatus apicem divina providentia assumpti fuimus, cogitare ac animo nostro revolvere pariter & dolere cepimus, toties tentatam contra Turcarum immanissimum tyrannum Mahumeticam perfidiam, immo vero spurcitiam cultorum sanctam & pernecessariam expeditionem, peccatis nostris exigentibus hactenus protractam esse, ita ut severissimus hostis nostrorum desidia, quin potius discordia pro libito debacchatus, totius fere orientis imperium olim pro majori parte Christianam religionem professum suam tyrannidi Mahumeticamque blasphemiam servire coegerit: quo factum est, ut Christianorum ditiori jam orbis exigua pars relinquatur: Redemptoris quoque nostri sacratissimum sepulchrum Christicolis ipsis adire, & illud visere non est concessum, nisi magnis superatis periculis, & multa perfidis barbaris soluta pecunia: quatuor quoque sanctae patriarchales sedes pro quatuor sensibus in mystico corpore sanctae Dei ecclesiae, octava synodo recte a Deo optimo maximo constituta, asperissimo servitutis iugo subiciuntur, verendumque est [quod Deus avertat] ne sacrosanctam quoque Romanam ecclesiam patriarchalium sedium praedictarum oculum, ex Antiochia miraculose translata, omnium Christi fidelium matrem & magistram, Petri & Pauli Apostolorum atque innumerabilium martyrum sanguine consecratam cruentus idem tyrannus tanquam alter Totila funditus evertat.

XLVI. Ut Turca Romanam ecclesiam evertere ambiat.

Itaque recte considerantes harum rerum curam ad nos eorundem Christianorum patrem & caput, ac dominici gregis pastorem potissimum pertinere, praemissis causis moti huiusmodi sanctam expeditionem contra eosdem Turcas, quam prospere inchoari & feliciter perfici cupimus, in ultima sessione sacri Lateranensis concilii primum indicimus; & deinde Christianos principes nostris exhortationibus, ut par erat, obsequentes & promptos invenientes, ut eorum paci & saluti consulere, & ipsi concordibus animis arma pro defensione fidesumentes, treugas seu inducias quinque-nales de fratrum nostrorum consilio indicimus, prout in nostris inde confectis literis plenius continetur. Facultates quoque & fortunas omnes Apostolicae sedis, & nostras, caputque ac salutem nostra ante omnia sponte obtulimus, & per praesentes offerimus, firmiter sperantes, huiusmodi

sanctam expeditionem & maxime necessarium bellum auspiciis & auxilio Dei optimi maximi prospere & feliciter absolutum iri.

XLVII.

Habita igitur super iis cum eisdem fratribus nostris matura deliberatione, ut votis vestris annuat omnipotens Deus perutile fore iudicavimus publicas supplicationes & processiones per aliam urbem nostram per eosdem Christifideles orationibus, jejuniis, & elemosynis praecedentibus fieri: quibus biduo peractis nos discalcatis pedibus una cum sanctae Romanae ecclesiae Cardinalibus & reliquis praetatis, & omni clero, sacris urbis reliquiis, ac imaginibus praeventibus, cum magna totius populi devotione in dominica, latere, solemnem processionem a basilica principis Apostolorum de dicta urbe, usque ad ecclesiam B. Mariae virginis super Minervam ejusdem urbis fecimus: in qua celebrata solemniter per unum ex dilectis filiis nostris S. R. E. Cardinalibus missa, cui nos cum praefatis Cardinalibus interfuimus, habitae ad confirmandos fidelium animos elegantiori oratione, praefatas literas treugasque seu inducias per primum S. R. E. diaconum Cardinalem in magna praetatorum & populi frequentia publicari iussimus, & auxilium ac matrem domini Dei nostri ad majorem aram ejusdem ecclesiae genuesi imploravimus; quorum precum tenor de verbo ad verbum inferius est annotatus.

Ut solemnibus supplicationibus nudis habitis sit.

Quae omnia, ut praefertur, in hac alma urbe nostra per nos ordinata in reliquis civitatibus, terris, & locis, quae a Christianis fidelibus possidentur, de eorundem fratrum nostrorum consilio devote & pie exeant, fieri, & servari debere decernimus atque mandamus; ut misericors Deus, qui vult omnes invocantes nomen eius salvos fieri, & dicit: Salus populi ego sum; in quacumque tribulatione clamaverint ad me exaudiam eos, & ero illorum dominus in perpetuum; piis supplicantiis precibus placatus de barbaris nationibus sui nominis hostibus victoriam Christianis principibus largiri dignetur, & orientalis imperii metropolim & sedem Constantinopolim, sanctamque Jerusalem, & alia veneranda Palestinae loca, in quibus dominus noster Jesus Christus pro nobis nasci & mori dignatus est, a nobis per injuriam avulsa Christo recuperandi, & a fœdissima Mahumetica spurcitia, infideliumque iugo liberandi tribuat facultatem, & per eius infinitam misericordiam e manibus infidelium, fugatis tenebris, illisque ad agnitionem veri luminis deductis, fieret unum ovile & unus pastor.

XLIX.

Quocirca universis patriarchis, archiepiscopis,

copis, episcopis per totum orbem in virtute sanctae obedientiae mandamus, ut ipsi primum in ecclesiis eorum missa cantata solemniter Spiritus Sancti, & convocato populo has nostras literas publicare & jejuniis tri-duano indicto in circuitu ecclesiarum processiones, quas Romana ecclesia aliarum ecclesiarum, ut praefertur, mater & magistra fecit, faciant: deinde copias earum authenticas rectoribus parochialium ecclesiarum suarum diocesum quanto citius mittant, illis sub excommunicationis latae sententiae poena mandantes, ut hoc ipsum in suis ecclesiis cum devotione & diligentia faciant, & pulsari campanas pro Ave Maria; singulis diebus etiam in meridie; & de Spiritu Sancto ac de pace & contra pacanos orationes in singulis missis recitari faciant. Subiicit rituum servatorum & precum repetitarum formulas, quas brevitate studio praetermissimus. Datum Romae anno, &c. MDXVII. IX. kal. aprilis pontificatus nostri anno VI.

Indictae Processus Publicae.

L.

(a) Belcair. l. 16. n. 2. Leonis X. elogium.

Fecisse solemnem hanc obsecrationem Pontificem nudis pedibus memorat etiam Belcairus (a), deque illius eximio defendendi Christiani imperii studio haec ait: Hujus tyranni, nempe Selimi, felicitate attonitus Leo Pontifex, & infra, Deo optimo maximo divisque supplicationes Romana fieri decrevit, ubi nudis ipse pedibus incessit, divinisque auxiliis imploratis ad humana se convertit, & omnibus principibus Christianis scripsit, ut postitis discordiis mutuisque inter se bellis uno consensu ad sacrum bellum pro communi salute se compararent; & infra, consentaneum porro esse, ut Caesar cum Panonico, Polonicoque equitatu cum Turcis preliari solito, & cum tot equitum peditumque Germanorum copiis, quot tanta expeditioni necessarie videntur, secundo Danubio in Mysiam, atque inde in Thraciam penetraret, Constantinopolim Turcarum Imperatorum regiam oppugnaturus. Gallus cum equitatu suoque atque Helvetico peditatu & cum Venerorum caterorumque Italiae principum copiis Brundisio in vicinam Epirum transmittat, ubi multi adhuc Christiani ad rebollandum parati supersint. Hispani, Lusitani, Angli conjunctis ad novam Carthaginem classibus Gallipolitanum fretum petant, & quam terra Caesar Constantinopolim mari adorianat.

Summa ratio belli gerendi.

LI.

Eandem cursum Leo Pontifex Ancona vela facturus cum centum rivemibus se tenere velle proferebatur. Haec postquam sepius cum principum Christianorum legatis Leo communicasset, & de eorundem principum egregia voluntate certior factus esset, quinquennales inducias inter ipsos

in frequenti Cardinalium caetu pronuntiavit, quorum pronuntiat non parerent malis diris acerbissime devoturus: utque tam pia expeditio acceleraretur, ad Casarem S. Sixti, ad Gallum Bibienam, ad Hispanum Ciliam, ad Anglum Laurentium Campegiu Cardinales eius collegii primarios delegavit.

LII.

Porro ex praedictis legatis Cardinalis Farnesius, cum ad oppidum suum divertisset, inque itineris instruendo apparatu neceret moras, sive etiam adversa valetudine implicitus teneretur, in ejus locum Thomam de Vio Cardinalem Cajetanum a Pontifice subrogatum tradit Paris de Graffis (b), Papa, inquit, hodie qua est... aprilis reverendissimum dominum Thomam Cardinalem S. Sixti, sive de Minerva nuncupatum, legatum fecit ad Germaniam loco Cardinalis de Farnesio: & fuit finito consistorio a toto collegio ad aedes suas iuxta S. Mariam in via lata associatus: cui ego illico de mandato Papae dedi instructiones, quibus in sua legatione regularetur. Gravissima haec omnium fuit legatio; cum ad Lutheranae haereticis opprimenda delendaque semina, & Bohemorum Hussitarum reliquias ecclesiae conciliandas; necnon Casarem ac Daniam, Sueciam, Norvegiaeque Regem in Turcam concitandos mitteretur: de qua extant haec pontificiae literae (c).

(b) Paris ubi sup. p. 273. Guicci. l. 12. Thomas de Vio in Germ. legatus.

(c) Lib. bull. 108. p. 215.

Dilecto filio Thomae rit. S. Sixti presbytero Cardinali ad charissimos in Christo filios nostros Maximilianum in Imperatorem electum, & Christianum Daciae, Sueciae, & Norvegiae Regem illustrem, ac universa eorum regna, omnesque singulas illorum provincias, terras atque loca illis subiecta & alia eis adjacentia nostro & Apostolicae sedis legato.

LIII.

Cum hodie circumspectionem tuam pro sanctissima & pernecessaria contra Christi nominis hostes expeditionis negotio, ad charissimos in Christo filios nostros Maximilianum in Imperatorem electum & Christianum Daciae, Sueciae, & Norvegiae Regem illustrem, ac universa eius regna, & loca eis subiecta nostrum & Apostolicae sedis legatum de latere tanquam patris angelum de fratrum nostrorum consilio per alias nostras literas duxerimus destinandum, prout in illis plenius continetur; nos igitur matura consideratione in tua nostra mentis arcana revolventes plurimum expedire pro huiusmodi sancta expeditione, ut Bohemiae regnum, quod olim catholicum in quoscumque errores a pluribus annis & haereticam labem, inimico humani generi operante, lapsum fuit, ad obedientiam sanctae matris militantis Ecclesiae reducat, cogitantesque

Reliqui Bohemi ab haereticis abduci iussi.

Quod

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

quod circumspectio tua pro singulari tua doctrina & prudentia, magnitudine animi, & consiliis, dicti regni barones nobiles, militares, ac universitates, & primates civitatum, praesides & juratos, aliarumque terrarum & oppidorum officiales, ac alios quoscumque sive cives sive populares, cujuscumque gradus, ordinis, & praerogativa existant, eorumque complices & sequaces ad veram Christi fidem reducere, & in rectam semitam revocare poteris, eodem Maximiliano in Imperatorem electo auxilium praestante: ac de tua circumspeditione, prudentia, usu rerum, nobis in arduis eximia probitate & fide cognitis & perspectis sumentes in Domino fiduciam, quodque scies & poteris fluctuantes errorum turbines discutere & sedare, & regnum ipsum in formam pristini decoris restituere; confidentes etiam in Domino, quod cum regnum etiam ipsum ad obedientiam sanctae Romanae militantis ecclesiae redierit, cum bellicosum semper habitum sit, non tam pro mundana gloria, quam etiam adversus infideles pugnando sibi peperit, quam pro fidei catholicae defensione contra Turcas communes hostes praevio invicta crucis vexillo cum caeteris Christianis insurget, tibi cum omnibus & singulis dicti regni & partium adjacentium, cujuscumque gradus & conditionis existant, ad verae fidei lumen redire, & hujusmodi errores deserere & obviare volentibus, eos recepta ab eis abjurazione haeresis & errorum hujusmodi facienda, praestandoque per eos juramento, quod talia per se deinceps non committent, vel aliis talia committentibus consilium, auxilium, favorem per se non praestabunt, & alias in forma Ecclesiae consueta absolvendi, & ad nostrum & eiusdem Ecclesiae gremium, necnon gratiam & benedictionem praedictae sedis restituendi & recipiendi, necnon eis nostro & Apostolicae sedis nominibus tractandi, componendi, ac sub illis capitulis, pactis, conditionibus formis, poenarum adjectionibus, obligationum renuntiationibus, commissionibus, cautelis, clausulis, & solemnitatibus, atque modo, quibus amplius commodius & melius poteris concordare, seu componere agendi, transigendi, firmandi, roborandi, ac firmata hinc inde sub excommunicationis, suspensionis, & interdicti, aliisque censuris & poenis inviolabiliter servari mandandi, & infra, concedimus facultatem, auctoritatem, & potestatem.

LIV.

Igitur onus tibi per nos injunctum ad honorem Dei & animarum salutem, & Christianae fidei exaltationem sic suscipias sicque studeas & efficaciter & diligenter illud adimplere diligentia, studio, opera,

& auctoritate tua ex eo regno locisque aliis convicinis, quae longo quasi contagio infecta sunt, omnes errores & haereticae pravitatis labe expurgetur, evellatur & penitus deleatur, ut vinea Domini sabaorh fructus ferat, sublati pestiferis palmitibus, & noxiis catholicae puritatis; tuque ex ea re & perfecto tam sancto opere & laudabili palmam aeternae gloriae non solum consequi merearis, verum etiam apud nos & hanc sanctam sedem praedictam de exacta diligentia, fide, & integritate valeas plurimum commendari. Datum Romae apud S. Petrum anno, &c. MDXVIII. III. non. maii pontificatus nostri anno VI.

Descripsit nonnulla illius legationis gesta Jacobus Manlius (a) Friburgensis in commentariis ad Fabricium Carretanum Rhodiae militiae principem, & quos ritus in tradendis Alberto Moguntino archiepiscopo cardinalatus insigniis, inque porrigendis pontificio nomine Maximiliano Caesari pileo & ense, apostolica prece consecratis, in celeberrimo Augustano conventu obierunt. Fuisse autem Albertum Moguntinae iedis & Magdeburgensis ecclesiae archiepiscopum, sacrique Romani imperii Principem electorem & ecclesiae Halberstadensis administratorem marchionem Brandeburgensem, Stettinensium, Pomeraniae, Caluborum, & Sclavorum ducem, Burggravium Nurembergensem, ac Rugiae principem; hosque titulos Cardinalitio presbyterali S. Crisogoni titulo exornasse, scribit idem Manlius; gestam vero ita rem, nimirum prima augusti hujus anni dominica nona post pentecostem matutino tempore in Augustana urbe Thomam tit. S. Sixti Cardinalem legatum e latere una cum Mattheo S. Angeli cardinale Gurensi eodemque collega legato in Germania, adisse Alberti novi Cardinalis aedes, atque ab eo in limine amantissime exceptum; tum subdit: Deinde omnes tres una simul earundem aedium sacellum intraverunt, ibique supranominati reverendissimi domini legati a dicto Cardinali summi Pontificis nomine iuramentum, quale singulis ad cardineum apicem transcendentibus praestari solet, receperunt: quo eiusdem novi Cardinalis cancellarius, vir quidem multa laude dignus, palam voce alta sanctissimi domini nostri breve ad praelibatum Cardinale missum legit: cuius tenor de verbo ad verbum est ut sequitur.

Leo Papa X.

Dilecte fili nos ter salutem & Apostolicam benedictionem. Fraternalitatem tuam, quae ex illustri Brandeburgensi prosapia & in Germania vetustissima magnique vanderis familia ortum ducit, quaeque clarissimo-

L.V.
(a) Ext.
10. 2. rer.
Germ. ex
editione
Friebri p.
397.

Trium
Card. in
Germania
congressus.

LVI.

Moguntinus archiepiscopus cardinalatus ornatus. simorum progenitorum suorum sancta vestigia sequuta de nobis sanctaeque Apostolicae sede bene mereri semper studuit, ad summum cardinalatus honorem quo nullus major a Christi vicario concedi potest & ipsam per se dignam, & a charissimo in Christo filio nostro Maximiliano electo Imperatore nobis per litteras ipsius & nuntios saepe ac vehementer commendatam promoveri stantibus, id ut natae temporis atque rerum oportunitate faceremus, ex quo nostro desiderio & tuae fraternitatis dignitati atque decori magis consultum videretur, ea nunc nobis visa est hujus temporis non solum commoda & honesta, sed etiam laudabilis occasio, in qua de expeditione sanctissima contra salutiferam crucis hostes agendum est, & fraternitas tua tanto honore ornata magis de nobis Christiana quoque religione propaganda benemereri possit. Iraque haec nostra nunc de te promotio non solum grata, sed etiam perjuranda tibi longe magis esse debet, quod circumspeditionis tuae fide religione & devotione erga nos & dictam sedem, exigentibusque tuis meritis & praclaris virtutibus, re solum non in magno numero Cardinalium creavimus: nos quoque in honorum omnium operum satore & te spem locavimus, quod si antehac de nobis, sancta Apostolica sede & republica Christiana bene mereri studuisti, jamjam eo majore alacritate animo tuo officio atque nostris piis desideriis satisfacere poteris, quo hoc sacratissimo dignissimo munere ornatus eris. Te igitur ad omnipotentis Dei & totius curiae caelestis laudem & gloriam personaeque tuae ornamentum, clarissimaque marchionum Brandeburgensium prosapia perpetuum decus & amplitudinem, hac die xxiv. martii in consistorio nostro secreto de aliorum venerabilium fratrum nostrorum sanctae Romanae ecclesiae Cardinalium consilio pariter & assensu in Cardinalem creavimus. Superest, ut tu qui ex Moguntinensi elector imperii & Magdeburgensis ecclesiae Germaniae primas in ecclesia & agro Domini magnus & dives eras atque es, nunc Cardinalatus onere atque honore decoratus, quid dignitas ea sibi velit, quid Deus ipse abs te postulet intelligas, & sedulo mediteris quid te deceat; atque etiam dilectum filium nostrum Thomam tit. S. Sixti presbyterum Cardinalem legatum nostrum de sanctissima & pernecessaria contra perfidissimos fidei nostrae hostes & Christianorum sanguinem delationemque sitientes pervertaturum & nostro nomine curaturum, eisque pias & optimas persuasiones & sana consilia, quae nostra sunt, audias, ea quoque executioni debite mandes, ut quae pulchrior totius orbis Europae pars iam par-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

va conspicitur, non solum diebus nostris ab impiorum manibus servetur, sed illorum imperium servaque potestas vel ad sanctam fidem convertatur vel eruat: qui vero nos & sancta piaque vota nostra sequentur rectam viam ingressi promissa felicitatis aeternae praemia consequentur. Dat. Romae apud S. Petrum sub annulo piscatoris die vii. maii MDXVIII. pontificatus nostri anno vi.

Perlecto apostolico diplomate duo Cardinales legati una cum magistro caeremoniarum novo Cardinali cardinalitium rubri coloris habitum, quem vulgo cappam vocant, imposuerunt, ac Thomas S. Sixti a dextris & Matthaeus S. Angeli a sinistris novum Cardinalem medium exceperunt, atque ad primarium templum Augustanum quod Virginis nomini dedicatum erat, deduxerunt: Thomas vero legatus ad sacra peragenda se accinxit, cum Caesar, cui ensis & pileus sacra lustrati prece pontificio nomine a legato tradendi erant, Ludovico comite Palatino Rheni duce, Bavariae principe electore, Friderico duci Saxoniae pariter principe electore, Casimiro marchione Brandeburgensi, Friderico & Alberto illius fratribus, & aliis principibus & episcopis stipatus accessit: quorum ordinem describit Manlius, ac subiungit: Imposito silentio, reverendissimus tit. S. Sixti legatus rem divinam exorsus est: domesticus vero eius sacrificulus ad altaris latus ubi evangelium legi solet, crucem, & a tergo aulicus quidam ex illusterrima Ursinorum familia enses & galerum seu galeam tenentes steterunt: in latere vero, ubi epistola legitur, magister domus ex legati fratre nepos, qui pro novo Cardinali rubeum pileum erecta tenuit manu. Deinde perfecta re divina, cum verum sit quod idem novus Cardinalis ab Apostolica sede xxiv. die mensis martii proximo praeterito Romae in Cardinalium numerum receptus fuerit, tituli S. Sixti legatus eundem, habito prius ad sacratissimum invictissimumque Caesarem, & electores imperii, aliosque principes sermone, ad altare vocavit: cuius sermonis tenor talis est.

Serenissime Caesar. Leo X. Pontifex maximus majestate tua intercedente praclarum, proindeque in terris rarum opus nunc efficit, sunt saepe cardines orbis egregio aliquo splendore fulgentes; verum hominem invenisse unum omni ex parte probatum, non facile fuit: asseruit siquidem in sacrosancta Romanae ecclesiae presbyterum Cardinalem Albertum Moguntinae ecclesiae praesulem, primatumque Germaniae, gentis, fortunae, corporis, animique bonis non mediocribus ornatum: is namque illustrissimus

LVII.

Quo ritu collocata illi insignia.

LVIII.
Habita oratio a Thoma e Vio Card.

Dd 2 nus

mus genere, corpore vegeto atque pulchro, etate florida, ingenio, mentis acumine, sacris literis, divitiis, dignitate, potestate, auctoritateque præstans; continentie quoque, religionis ecclesiasticæ, & reformationis radiis sic splendet, ut luceat lux sua coram omnibus hominibus. Accedit ad hæc, quod, dum Imperatoris summique Pontificis unus atque idem elector excellit, & nos pontificii, & vos cæsarei electoris gloria illustratur: commune itaque ornamentum decus atque beneficium, communis lætitiæ comiterur. Surge igitur illustrissime princeps, & observandissime domine, & cardineæ dignitatis insigne tuis debitum virtutibus susceptum veni.

LIX.

Ea itaque veniente & humiliter flexis genibus coram altari constituto, idem legatus quidam ea dignitas sibi velit, quid Deus ab eo postulet, ac etiam quid eum contra truculentissimos fidei nostræ hostes, Christianum sanguinemque perniciemque sitientes, ac ipsius summi Pontificis nomine pro virili parte curare deceat, declaravit. Et cum ipse ad singula proposita se tanquam obedientiæ filium promptum atque paratum exhibuerit, legatus caput eius pileo rubro decoravit. Quo peracto, novus Cardinalis novo apice insignitus in faldisterio ante altare genuflexus persistit, donec canticum divi Augustini & Ambrosii per cantores Cæsareæ maiestatis, qui & totam missam solemniter cecinerunt, solemniter cum organis decantaretur. Deinde perlectis cæcis collectis & orationibus per legatum sedis Apostolicæ, novus Cardinalis surrexit, & cum maxima tam corporis quam mentis præstantia de altari ante domini Maximiliani Cæsaris aliorumque principum conspectum venit: ubi de multiplici eadem die exhibito honore per doctissimum virum Laurentium Zcochen utriusque juris doctorem dicti novi Cardinalis cancellarium viva atque voce gratias persolvit hoc modo, &c.

Preces solemniter celebratae.

LX.

Subdit author illius oratiunculam: tum redditum cæsareo nomine a Petro Bonononio episcopo Tergestino responsum. perelegans: a Leone X. & Cardinalibus non ob cæsareas preces, sed ob illius illustres virtutes delatum illi honorem cardinalitium; quem etsi detrectaret Albertus, censuisse tamen Cæsarem ob commune reipublicæ bonum ab illo admitendum. Tum subdit peracto eo ritu celebratum alium a legato in pileo & ense sacratissimè Cæsari tradendis, ac prolatis primum ab eo literas apostolicas, redditaque Cæsari, quæ a Jacobo Spiegelio, qui ei (a) a secretis erat, lectæ fuerunt: quarum præcipua hæc erat sententia.

(a) Exr. to. 2. rer. Germanic. ex bibliot. Freheri. p. 401.

Charissimo in Christo filio nostro Maximiliano in Romanorum Imperatorem electo semper Augusto,

Charissime in Christo fili noster salutem & apostolicam benedictionem. Venienti ad maiestatem tuam dilecto filio nostro Thomæ rit. S. Sixti sanctæ Romane ecclesiæ presbytero Cardinali nostro & sedis Apostolicæ de latere legato ob eas causas quas ad universalem salutem Christianæ reipublicæ pertinentes per alias nostras literas, & eo ipso Cardinali interprete tibi significavimus, non putavimus, alienum, ense & pileum præclaro & solemniter anniversario natali domini nostri Jesu Christi nocte nostris manibus consecratos eidem legato tradere tibi consignandos, quamquam non sumus ignari, maiestatem tuam hoc excellenti munere a Romanis Pontificibus saepenumero jam honestatam fuisse, sed cum argumentum huiusce domi mysterium contineat ecclesiasticæ potestatis, cuius tutela ac defensio tibi præcipue incumbit; ut qui sanctæ ecclesiæ advocatus existis, volumus nos quoque in hoc nunc munere nostrum excitare, & virtutis tue iudicium & egregia in fidem Christi voluntatis testimonium, cum præsertim nullo unquam tempore iustus quam hoc, quo Christiana reipublica impiis conatibus crudelissimorum hostium in discrimen vocata tuam pietatem, sapientiam tuam, auctoritatem animique magnitudinem maxime requirit, huiusmodi sacrosancta arma maiestati tue data fuerint ac donata: ac semper quidem te pro amplitudine auctoritatis tue accinctum gladio esse decuit super femur tuum, ut esses promptus ac paratus tam coercere improbos tum bonis præsidio esse, ut esset in tua præstantissima dignitate & tutela æquitati & iniuriæ pœna constituta: sed nunc non tam eo accinctum esse, quam eum distringi jam & vibrari oportet potentia tue dextera; quæ enim non modo causa, verum etiam occasio major esse potest, quam ea qua nos non in mediocres aut longinquos metus, sed in maximum & præsens periculum vocamus, non modo dignitatis nostræ, sed etiam salutis amittendæ, nisi concordibus, animis principum tuoque in primis Christiana reipublica defensa fuerit?

Leonis ad Cæsarem literæ.

Ut rem Christianam tueatur adversus Turcas.

LXI.

Vehementius maiestatem tuam aut ad hoc præclarissimum opus suscipiendæ in fidem tuam publicæ salutis hortati fuimus, aut illi tantam gloriam tantumque nomen optavimus, quam ipsa non nobis solum sed cuncto orbi Christiano suam operam, fidem, auxilium & literis & nuntiis iam dudum pollicita est: quibus quidem tuis promissionibus quam in spem & expectationem ab omnibus ventum sit, quanta alacritas a-

Proposita illi ex opere sanctissimo gloria.

nimodum in omnium fidelium cordibus fuerit conciliata libenter scriberemus, nisi maiestatem tuam nihil latere fideremus. Quare, cum res ita se habeat, cape arma, manu, princeps fortissime, & sacri gladii, quem tibi mittimus, aciem adversus Dei hostes atque tuos exercere appara, dum belli sanctissimi, defensor gentium verum Deum colentium, ultor barbararum: quibus enim titulis honoratior, aut quo genere curæ atque laboris illustrior esse potes, quam si augustam istam dignitatem, qua polles, ac singularem virtutem, qua præditus es, in his rebus collocaveris, qua maxime & catholici Imperatoris pietatem postulant, & præstantissimi ducis virtutem? Nos quidem quod officii nostri & amoris erga maiestatem tuam fuerit, nullum locum tempestive prætermitteremus testificandæ atque illustrandæ tum pietatis & magnanimitatis tuæ; tum nostræ in te summæ perpetuæ benevolentia. Erit autem tue illius nobis notæ omnibus laudatæ sapientia animadversa occasione & opportunitate temporum periculoque [quod nisi obviam eatur, omnibus imminet] dare operam & efficere, ut tua eximia virtus ac dignitas tibi gloriosa, orbi terrarum salutaris fuisse videatur. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris die v. maii MDXVIII. pontificatus nostri anno vi.

Datos illi a legato fieri gladius.

LXII.

Quibus literis lectis, inquit Manlius, Cæsar exhortatione legati ad altare Domini transiit, ibique sacrosancta arma ense videlicet & galerum seu galeam quæ ecclesiasticæ potestatis ministerium continent, veluti fidelissimus catholice fidei dux, tutor, & protector accepit. Legatus vero ad dictum Cæsarem orationem habuit talem.

Serenissime Cæsar. Petrum Apostolum constat gladios habuisse duos, alterum omni ex parte suum, alterum ita suum, ut a te educendus sit: idem nunc in successore suo Leone X. Pontifice maximo illius in terris vicario, cui data est omnis potestas in cælo & in terra, ense istum evangelicæ veritatis defensorum nuncupatum, qui & apostolicæ potestatis super gentes & regna sacrum, est mysterium, & divine nihilominus in Jesu Christo nato, quamvis secundum carnem parvulo, quiescentis omnipotentia est sacramentum, maiestati tue offert, utpote de Romano & apostolico throno, deque sedente in illo optimo merito, adhuc fortitudinis, magnanimitatis, pietatis, religionis, iustitiæ, sapientiæque splendoribus effulgenti. Et iure quidem maiestati tuæ ensis iste debetur; tuus enim est: tuum esse ritus illi satis comprobatur, quo tu Cæsar inter sacra pontificia anniversario die natalis domini-

Adjecta pia verba uti fortitudinem in hostes fidei exercet.

ci, si te contingat interesse, eductum hunc de theca gladium, galeaque hac adoperatus, dum evangelium Joannis cantatur, evangelicæ virtutis assertor & tutor vibras; solus namque Ecclesiæ defensor advocatque nomen accepisti: tuum esse atque fore nostra hæc tempestas exposcit, quando Christianorum omnium oculi in te sperant, domine, ut aperias manum tuam ad ense hunc capiendum stringendumque, inque Christi hostes educendum. Summe, Cæsar invicte, Spiritus Sancti galeam in columba gemmea, ut recondita animi mentisque sedes absque dolo, & fraude tranquilla & fecunda a Spiritu Sancto, in columba specie donante ac protegente servetur: non enim Christianissimum Imperatorem gentium tyrannorum decet ferinos imitari mores, verum ita se iustum, fortem, magnanimumque victorem exhibere, ut columbina mansuetudine mitis, serenus, semperque Augustus perseveret. Accipe & gladium hunc tuum, quo mystice non solum iustitia & iudicium præparatio sedis tue tribuuntur, sed evangelicæ veritatis professores universi sub tua protectione locantur. Firmiter itaque manus tua, & exalterur dextera tua contra Turcarum rabiem ac feritatem: faustum autem felixque sit quod hodiernus his sacris obrigerit dies communis primo Romano Pontifici primoque Augusto: Petro siquidem Apostolorum principi dies hic dicatus est, sed & Octavius devictis hodie Cleopatra & Antonio orbis terrarum monarchia positus est, auctaque vehementer republica Augusti nomen accepit, sexvili- que mensi dedit. Felicissimo igitur hodierno, hoc ense post Constantinopolim Jerosolymamque partam Romanum imperium apostolicamque ecclesiam ad fines usque orbis terrarum propagare maiestati tuæ semper augustæ largiatur Jesus Christus dominus noster.

Expositæ ingentes spes de eo conceptæ.

LXIII.

Post quam quidem orationem sacrorumque armorum susceptionem, Cæsaris iussu episcopus Tergestinus gratias egit hoc modo. Sacratissimus Imperator, reverendissime in Christo pater, munus hoc nomine sanctissimi domini nostri Leonis X. Pontificis maximi a paternitate vestra reverendissima sibi oblatum gratissimo animo suscipit, offertque se pro sanctæ Apostolicæ sedis gloria, proque universæ Christianæ reipublicæ necessitate non modo operis & facultates suas, sed vitam ipsam & sanguinem, uti ab ineunte etate semper concupivit, quandocumque se occasio obrulerit, expositurum: cuius quidem rei magnitudo, etsi viridem magis juventam, & fortius corporis robur quam in eo nunc sit exposcere videatur, Spiritus Sancti galea

Pium desiderium gerendi belli sacri a Maximiliano promulgatum.

lea ac fidei clypeo frameaque protectus, ubi vires deficient, consilio tamen ac imperterrito animo Christo auspice & ductore huic sancto proposito ac necessaria in hostes fidei expeditioni nunquam defuturus est. Peractis demum pulcherrime rebus omnibus, legatus ad altare stans populo benedixit, & deinde sacerdotibus vestibus exutus sese cardineis vestivit ornamentis, & tandem simul cum Casare ac aliis principibus Cardinalibusque ecclesia exiit. Casar autem cum ambobus legatis, ac etiam nuntio apostolico, principibus electoribus, aliisque imperii proceribus novum Cardinalem ad palatium usque suum reduxit: deinde vero utrumque legatum versus eorum hospitia comitatus est; & postremo Casar atque alii principes ad sua quisque recta redierunt. Itaque nobilissimus & splendidissimus actus huiusmodi absolutus est, approbante Deo optimo maximo, cui sit honor & gloria in secula. Actum in urbe Augusta Christi anno MDXVIII. kal. augusti.

LXIV.
Germani a Maximiliano excitati ut bello sacro se comparent. (a) Ext. apud Dols. 10. 1. p. 436.

LXV.

Exposita Græcorum sub Turcica tyrannide ierivitus.

Donatus solemniter eo ritu ense & galea Casar a legato apostolico, atque a Pontifice precibus monitisque excitatus, ut sacram in Turcas expeditionem conficeret, cum Augustæ totius Christiani orbis lumina integrandæ essent, priora majore conatu intendit consilia: habitata oratione (a) ad imperii ordines, qua conceptum ab incunte ætate religiosum concipiendi in Turcas sacri belli ardorem suum explicuit: Turcarum infaustos progressus imminensque reipublicæ Christianæ excidium, nisi animis convictis advenæ impios Christi hostes arma verterentur, proposuit.

Digressus dein Maximilianus ad justas suscipiendi in Turcas belli causas, illatas ab illis Christiano nomini injurias describens: *An non hæc*, inquit, nonnulla alia in eam sententiam præfatus, sunt magna & iuste causæ, quæ viris fortibus ad tuendam gloriam Dei & salutem omnium gentium arma induant? quare ingenti dolore afficior, cum cogito Græciam, quæ non solum doctrinarum parens est, sed etiam omni laude virtutum excelluit, & diu florantissima pars Ecclesiæ Christianæ fuit, nunc tali servitute oppressam esse, in qua cum cætera dicta fœda atque horrenda perferenda sunt, tum etiam religio penitus aboletur: & auget in eum dolorem, quod res gestæ præcipuæ restantur, Græciam non sponte aut sine certamine accepisse hoc jugum: illa vero multos annos fortissime dimicans tandem incussit non virute superata, sed quia sola tantam hostium multitudinem & tam longum bellum sustinere non poterat. Audio etiamnum esse tantam

vim ingeniorum, tantam virtutem Græcæ nationis, ut non alia gens præstantiores duces Turcis suppeditet, quam Græca, qui, ut audio, quamquam ritibus imbuti Turcicis, tamen memores nostræ nobiscum necessitudinis invidi bellum gerunt in nostris provinciis. Hanc certe nationem, quæ pulcherrimum ornamentum nominis Christiani, quæque cum majoribus nostris sanguine, fœderibus, & multis officiis conjuncta fuit, cum ob cæteras causas oportuit nos in libertatem vindicare: tum ob hæc merita singularia, quod aliquot sæculis immanem illam barbariem fortissime repressit & nostris cervicibus depulit; nullum enim justius est officium, quam servatoribus calamitate aliqua fractis rursus opem ferre & parem gratiam referre.

Sed quo me dolor abducit? tanta est enim non solum regnandi cupiditas, sed multo magis humani sanguinis sitis, tantus furor in Turcis, ut non reliquerint nobis deliberationem de inferendo bello liberam; sed de propulsando bello, de defensione religionis Christianæ, quam ubique terrarum delere conatur illa barbaries, consilium capiendum est: retinenda est huius imperii majestas, tuenda conjuges & liberi nostri. Et infra: Ut omittam res gestas superiorum, Mahometus, qui me puero floruit, summa celeritate seu fulmen quoddam magnam Europæ partem pervagatus est, cum in Pannoniis infeliciter dimicasset, victus a Joanne Huniade nequaquam animo fractus est, sed Constantinopolim adortus diu obsessam tandem anno, antequam natus sum, sexto vi captam diripuit crudelissime, interfecto Imperatore Constantino cognato nostro, & raptis ad stuprum ejus liberis: postea capta Thracia Mysiam invadit, ac fere toto Illyrico domito, & occupato regno Bosniæ, Græciam adoritur, Corinthum vi expugnat, & Peloponesum ditiori sue adicit. Tot regnis ac provinciis in Europa positus, adeo non recepit se in otium, ut subinde majora spe atque animo conciperet: sed constitutis provinciis in Europa traiecit in Asiam, Trapezuntem expugnat, Rege interfecto; deinde Mytilenem armis capit: cumque jam minorem Asiam ac Ponti oram universam teneret, transfert bellum in Syriam & Egyptum: sed cum sultano acie victus pacem peteret, quia majoris gloriæ materiam esse vidit in Europa, fœdus cum sultano fecit; & rediens in Europam instructa classe & contractis copiis trajicit in Italiam, & oppugnavit Hydruntem, ac tantum terroris Italiæ incussit, ut jam Romanus Pontifex fugam pararet: omnia eandem non solum Turcarum vires, sed

LXVI.

Horrende Turcarum gratificationes.

Iniectus a Selimo Italiam maxime terror.

multo magis ducis felicitatem scientiam rei militaris, vigilantiam & celeritatem omnes gentes formidabant. Memini me puero hunc tanquam Alexandrum alterum prædicari, ejusque virtuti ac felicitati prona omnia videri. In tanta trepidatione nostrorum Deus clementer respexit Ecclesiam suam, & illi tyranno jam Italiæ aditum tenenti manus injecit; eumque ne funditus Christianum nomen, aras nostras, & sacratissimam Christianam religionem deleveret, e medio sustulit, atque exersit. Quod quidem si agnoscamus, cogitemus nos quidem eo servatos esse, non ut otiosi perpetuo grassari in Ecclesia Turcas sinamus, sed ut excitati nos quoque cura Ecclesiæ liberandæ & defendendæ afficiamur, & sciamus Deum rem tam piam suscipientibus affuturum esse; nam nos quidem, quibus reipublicæ defensio commendata est, non alium Deo cultum gratiorem præstare possumus.

LXVII.
Quinam Mahometis II. victorias repreferint.

Divinitus & illud accidit, quod non nihil retardarunt victoriarum Mahometi cursum fortissimi viri, primum, Joannes Huniades, deinde Georgius Scanderbegus & Rex Hungariæ Matthias; libenter enim commemoro, ut cogitetis salutem Ecclesiæ Deo curæ esse, & ut debitum virtutis testimonium his ducibus optime meritis tribuamus. Hos enim Antagonistas ceu murum opposuit Deus reventi Mahometo, ne subito impetu universam Europam opprimeret: primum in Pannoniam ingressus magno pralio victus est ab Huniade: deinde remorata est eum per multos annos Macedonia; nam quoad vixit Scanderbegus repressit barbarum, & singulari virtute & felicitate patrium regnum defendit. Hoc mortuo tandem Macedonia tam diuturno bello vexata sine certamine Mahometo cessit: Matthias aliquot praliis deterruit eum ab Hungariæ: adhuc arcem ei Sabaceam trucidato exercitu Turcico eripuit.

LXVIII.

Extincto igitur Mahometo paulisper respiravimus; nam & domestica dissensio mortem eius secuta est: sed aliquanto post, sedatis discordiis intestinis, iterum vicinis regnis bella inferunt. Bajazetes Methonam Venetis ingenti certamine eripuit. Quid nunc Selimus? nonne videtis domita Syria & Egypto, Hungariæ audacissime bellum inferre? a qua, nisi eum depellimus, quam facile erit Turcis postea per occasionem irruptiones in Germaniam facere, quoties velint, ac mihi credite non solum forrifer, sed etiam magno consilio Turcæ belligerantur intenti in occasiones omnes; nec omnia simul occupare conantur, sed arce aliqua bello capta, paulatim tentant vicina loca. Ad hoc accedit assiduitas, qua crevisse magna im-

peria præcipue videmus: ubi semel pedem posuerunt inde non facile depelluntur: deinde communitis iis locis, quæ occuparunt demum arma proferunt ulterius: quare etiam Germaniam nondum attingunt, quamquam sæpe jam in Carnos fecerunt irruptiones, tamen ubi Hungaria potiri fuerint, erunt intenti in omnes occasiones, ut nos imparatos aut distractos intestinis discordiis opprimant. Si, ut Bulgaris & Valachis imperarent, nullos labores, nulla defugerunt pericula, quanto magis Germaniam atque Italiam, ipsas quidem arces Christiani nominis appetent: quas si tenerent [quod prohibeat Deus] non solum imperii magnitudine veteres Romanos æquarent, sed etiam totam Christianam religionem deleste sibi viderentur: haberent accessionem tantarum virium, ut relique nationes, sine ullo certamine cessare essent; & vos, qui nunc arma geritis, ne Christi nomen aboleatur, quique veram religionem & libertatem vestram defenditis, postea adversus Christum profana impietate militare, tyranno servare, & fustes expectare alicujus Scythæ cogere mineri. Qua immanitate in conjuges vestras, ac liberos usuri essent? Verecunde dici non possunt ea, quæ non tantum in captivos, sed etiam in suos committunt: illud tamen recitabo, capto Byzantio Imperatoris Constantini caput cervici abscissum est: id Mahometus fixum gestari per urbem iussit in pilo: ejus vero conjugem & filias non ita sancte, ut Alexander Macedo Darii Regis matrem & conjugem captivas habuit, sed in convivium adductas tradidit flagitiose stuprandas suis satellitibus. Eadem in aliis regionibus accidere captivis credibile. Nunquam dicam fortem esse virum, quem talia exempla non movent, qui non summa animi cupiditate desiderat, ut statim pugne signum proponatur. Itaque cum necesse sit nobis tueri veram religionem, libertatem nostram, conjuges, liberos, leges ac disciplinam publicam, adhortor vos ad huius iustissimi ac necessarij belli societatem. Majores nostri quantas res gesserunt, ut in Asia, reprimere Mahometicam barbariam? Illi non dubitarunt talem hostem procul quærere; nunc Turcæ regnum nobis vicinum invaserunt, nec tam Pannoniæ quam Germaniæ bellum denuntiant: multos jam annos Hungarorum virtute barbaries illa est nostris cervicibus depulsa: nos vicissim nationi bene meritæ defensionem debemus; manes enim fortissimorum virorum, qui in acie propter communem libertatem ceciderunt, flagitant, ut suæ patriæ mutuam gratiam referamus: quamquam re ipsa non minus periculi nobis quam Hungariæ im-

Turcarum ad Christianos opprimendos horrendus ardor.

Belli in Turcas necessitas illustrata.

Quam milere a Turcis obtriti sint.

Reli-

LXIX.

Reliqua est altera pars deliberationis, quantis copiis res gerenda sit, quo in loco bellum inferendum, unde commeatu subvehendi. Si animi non abhorrent ab hoc bello hac deliberatio facilis erit; nam summus Pontifex, Rex Hispanie, & Veneti classem instruent, & civitates in litore Epiri & Peloponesi sitas invadent: noster exercitus cum Gallicis & Anglicis auxiliis in Pannonias ducendus erit; nam ideo properamus, ut hoc regnum Turcico latrocinio liberetur. Inde in Illyricum transferri bellum erit commodissimum. Formulam etiam propono quantum pecunie, quantum equitum ac pedum singulis principibus Germanie imperandum esse putem: commeatu autem, ut Danubio convehantur a me certe providebitur: quare si ut spero, hoc bellum exieris, deliberationem ita institueris, ut de formula inter vos conveniat; nam propter hanc precipue hic conventus indictus est, &c.

Belli primum exposita.

LXX.

Adjuvabant ea molimina apostolici legati, a quibus Leonis X. Pontificis maximi nomine luculentissimas orationes horativas ad Germanos principes aliarumque nationum oratores habitas refert Vitellius Plocensis episcopus a Sigismundo Rege Poloniae orator missus, qui in eo conventu ejusdem Regis nomine confirmavit, Sigismundum, quamvis alii implicatum bellis (siquidem cum Moscovita nondum veteres composuerat contentiones, atque hujus anni principio novam victoriam retulerat) vires omnes in Turcas convertendum, nec Pontifici neque Caesari defuturum: laudare conscribendorum militum, & aerarii conficiendi a Pontifice, a Caesare, atque ab aliis Regibus propositas rationes; de iis tamen nondum cum Polonis quidquam statuisse, sed statim atque in Augustano conventu decreta militis & stipendii colligendi foret ratio, operique manus admota esset, & copias atque aerarium confecturum: ferio autem hortatus est, ne inanibus deliberationibus tereret tempus; cum Selimus Turcarum Imperator Christianos subsannaret, jactaretque deliberari a nostris bella, sed ab ipso geri referrique triumphos: cujus orationis (b) gravissima ob sui dignitatem pars potior delibanda viva est.

Germani ad pium bellum ab externis principibus sollicitati.

(a) Leo lib. brev. p. 114.

Polonorum in Augustano conventu oratio.

(b) Ext. 10.3. ver. Polon. p. 7.

LXXI. Turcarum ferocia.

Parat nunc, scilicet Selimus, in Christianos terra marique arma sua, instat Turcarum framae capiti, & collis nostris, & adhuc oscitamus, vixque ad pacem mutuo amplectendam, tanta periculi magnitudine urgente mentes componere volumus, Leone sanctissimo id dies noctesque curante: hortatur nos hostis, excitat a somno, commonefacit desides, torpentes terret, dum

jam pridem ad ostia Tyberina, nunc vero ante paucos menses circa Racanati moenia, & hisce jam diebus, dum hic agimus, iterum ad Ostia portus ferro & sanguine debacchatus sit. Nos tamen omnia haec, quae ultimum omnibus exitum minantur, ridiculum putamus; ut jam illud D. Petri naufragantis dum sibi in fluctibus dexteram dari poposcit & meruit, dicere libeat: Salva nos, Domine, perimus.

Turcia in pontificiam ditionem excursiones.

LXXII.

Collegerat similem conventum felicis recordationis charissimus genitor tuus, compellat Maximilianum orator, post insperatam Carniola sua depopulationem: multa illic in eam sententiam a viris doctissimis declamata, etiam propheticum quodam spiritu praedicta, nisi tunc instantibus & evidentissimis periculis aliter provisum fuisset: quae omnia febilis tandem effectus complevit, cum nulla consulta invicem & constituta nulla suo ordine, ut necessitas postulabat, debita executioni mandarentur & omnis rei bene gerendae commoditas simul cum tempore amissa fuit turpiter, aut neglecta. Nunc iterum, Caesar invictissime, pro dignitate & debito tuo conventum hunc bono ceptum omne diligenter prosequeris, ut labenti republicae Christianae efficaci opera subvenire possis: & iuste quidem; Sic enim Christianorum Imperator re pariter constabis & nomine, dum hi, qui tuo subsunt imperio, a Caesare suo adjuti fuerint & defensi. Et infra.

Gerendi belli occasio amplius amissa.

LXXIII.

Sed jam factis res aggredienda foret, constantique pectore sine omni ulteriore cunctatione prosequenda, post tot consilia & decreta multa, post tot conventus & exhortationes varias, post tot instructiones & tractatus plurimos armis tandem, non argumentis opus est: iam enim de his tam crebris, sed vanis aut nullis consultationibus & preparamentis nostris [ut quidam Mediolanensis ex Turcia profugus nuper in conspectu Regis nostri retulit] sapius dicit Turca ad modum subsannantis: Consulant Christiani, consulant; & ego faciam; quod re ipsa & stupendis in dies victoriis demonstrat. Nos si veri Christiani sumus, quemadmodum Turca in dedecus potius nostrum affirmat, Christi fidem ad sanguinem usque mente intrepida, non ostentatione solum, sed affectibus sinceris observare, tueri, & quantum in nobis est, manu tenere debemus. Nonnullis interjectis, ut Christiani viribus ad debellandos Turcas polleant, exemplo Ferdinandi, qui Granatam & partem Africae subegit, addidit.

Expositum non verbis, sed armis puniendum.

LXXIV.

Non deerit votis tuis & Leonis sanctissimi serenissimus Rex noster cum omnibus dominiis suis & tota illa septentrionis ora, modo bellis, aliis quibus continuo impeti-

De Tartarorum in Polonia irruptionibus.

petitur, finem optatum imponere possit. Et infra: Urgetur namque multis hostibus regnum illud amplissimum; tribus; a parte una Scytharum ducibus potentissimis multa centena millia bellatorum in statione campestri secum ducentibus, qui se etiam Caesares dicunt, uno Theodosia propinquo post Borystenem ad latus maris Pontici in Taurica residente: alter circa Tanaim & paludem Maeotidem loca tenet; & is in manibus Regis est: tertii sunt remotiores Asiatici vastissimam incolentes solitudinem & latissimos tenentes campos: hi omnes repentinis incursionibus regnum depradari & continue defatigare non cessant; famem, sitim, aestum & algorem & omnem incandiam contententes saepius etiam Turcis juncti, qui Monocaulum & Licostomum occupaverunt, majora & horrenda damna nostris inferunt; a Turcis enim Scythae omnes dependent, dum eadem secta sit Mahometicis simul erroribus implicata: e quibus plane deprehendi potest facilius catulos a matris uberibus, quam Tarravos a Turcarum assistentia divelli posse: qui nunc etiam contra Regem Persarum optatas viginti millium equitum suppetias tulerunt. De his Rex noster multas & insignes reportavit victorias, & arces & loca regni munirissima ostendunt, quae pacis tempore pro sui nominis immortalitate ornatissime restaurat, ubi Scytharum cathenatae acies lateritio in muris erigendis certamine quotidie congregi videntur. Est & alter hostis non minor ad rigentem Arcton citra mare glaciale consistens Roxolanorum dux quem nos Moscum dicimus, sola perfidia & detestando schismate famosus: is partem regni Lituorum videlicet provinciam magno etiam bellorum motu turbat in dies; sed & hunc Rex noster patrocianre iustitia fudit sapius, ejusque potentiam triginta millibus in loco caesis prostravit, quamplurimis primoribus ad vincula coniectis, qui in omnibus Lituaniae castris arctissima detinentur custodia, multis etiam aliis captivorum millibus per universum fere orbem variis principibus mancipiorum loco donatis; jamque cruentum hoc bellum decennium superavit, dum sint, qui eas discordias seminant, concitant, & turpiter alere non verentur. Interjectis nonnullis quibus Cruciferos equites, ut belli Moscovitici incensores perstringit, nullaque laboranti Poloniae praeter inania verba subsidia data queritur: demum Sigismundi Regis Poloniae consilium ac decretum in re Turcica aperit.

Ut Mahometanus error eas gentes involuerit.

De frequentibus Moschorum excursionibus in Poloniam.

LXXV.

Nunc tamen, ut privatos affectus publica vincat utilitas; expeditionem hanc generalem commendat summopere & approbat serenissimus Rex noster, laudat modum Ann. Eccl. Tom. XXXI.

de colligendo nervo bellico & exercitu congregando, quem sanctissimus dominus noster & tuae celsitudinis providentia constituit, alique Reges & principes Christiani proponunt. Sed neque de eo pro nunc maiestatem regiam cum senatu & subditis suis quidquam decernere potuisse inter domesticas difficultates, & bellicam occupationem, cum ea quam memini hostilitate; quibus aliqua ex parte utcumque compositis & deliberatione hujus dignissimi conventus procedente mox maiestatem suam, & de colligendo nummo & describendo milite in regno & dominiis suis itidem, constituere velle: nec praetermissurum quidquam, quae vires ejus, ac regni & dominiis suorum ferro potuerint, & quae ad tam sanctum diuque desideratum opus pertinebunt, dummodo aliquando cum effectu aliquo Christianae salutis consularur: pro qua, ut verbis utar regis, & thesauros omnes, & sanguinem ipsum cum vita effundere parata est. Perge igitur quo caepisti sacratissime Imperator, & tot actantis gloriosissimis triumphis tuis unicum hunc qui cunctos alios superabit, apponere contendere, &c.

Poloni ad gerendum bellum in Turcas se promptissimos professi.

Aditi Caesari simuli, ut accepta urgeat.

LXXVI. Germani ne privatis commodis officerent a bello sacro abalienati.

(a) Ext. 10.2. ver. Germ. ex editione Freberi p. 393.

Maxima Leonis ob fratrem constata invidia.

Haerebant Germanorum consilia nullos habitura progressus; quippe a stipendio- rum largitione decernenda abhorrebant, quos sathanas metuens ne Mahometica superstitio ob tantum Pontificis cum Caesare ac Regibus consensum deleteretur, a sacro bello abalienare satellitum suorum opera visus est: etenim falsae atrocissimaeque in Leonem & Romanam ecclesiae administratos calumniae jactabantur; urgeri sacrum bellum non ut eo obtereretur Turcae, sed ut simplices & creduli Germani per decimarum ac vigesimarum speciem rebus suis expoliarentur, eoque prorupit feditio, ut etiam orationes (a) plenae schismatico furore hoc anno habitae sint, ne pro fide in Turcas fumerentur arma, & ut ex serie constat, assumptae fuerint in exemplum sacrae indulgentiae extruendae ecclesiae S. Petri causa impartitae, cum nonnisi unus claudus & alter in illud incumberent opus, dum Laurentius Mediceus ingentes moles extrueret ex gesto adversus Franciscum Mariam Robureum Urbinate principatu depulsum bello, substitutoque in ejus locum Laurentio Mediceo: acerbissime declamatum in Pontifices, qui sacras opes ad consanguineos ditandos averterent; aperta defectio a sede Apostolica inculcata: pontificii administrati, ut publici impostores traducti: missae ad Reges pro Christianae fidei cultoribus sub triumphalibus crucis signis congregandis legationes omnibus verborum contumeliis proficissae, sanctissima con-

filia defendendæ religionis, Christianique cultus orienti restituendi in invidiam adducta: concilii Lateranensis decretum de decumis quasi ad ditandos Medices avaritia instigante promulgatum esse substantiatum.

LXXVII. *Jam Florentiæ negotium agit, non Christi,* declamabat Udalricus (a) Huttenus. Fugato duce Urbinare, similem fortunam minatur principi Ferrarienti; quo pariter ejecto regnum constituemus & Regem Thusciam salutabimus Laurentium Medicem civem Florentinum. Et infra: Satis diu Medices fuimus: principum Regumque fortuna ambienda est. Habetis jam breviter caput decimarum & insidias Turcæ duce superstitione in viscera vestra latrocinatis: quamobrem resistite nefando conatu. Et infra: Nolite alicubi esse vestigales, ante vero omnes Florentinis. His & aliis veromatibus in Leonem & alios Pontifices, qui in suos nepotes ecclesiasticos principatus contulerant, Huttenus Germanos a pristina in sedem Apostolicam observantia abalienabat: O stultam, aiebat, & superstitiosam opinionem credentium cælesti Numen omnia æquis oculis intruens ad nutum Florentinorum flecti & reflecti: irasci non danti, & rursum largienti placari! Familiare est hæreticis aculeatis dictis simplicium hominum mentes irretire; nullam vero patriam gerendo pontificatui obesse constat: conjurasse vero hunc cum Lutero ad perdendam Christi Ecclesiam ex Joanne Fabro (b) & Alberto (c) Pio inferius dicitur postea. Nunc expendenda sunt argumenta, quibus in impia & satyrica illa sua oratione Germanos principes dehortatus est, ne Turcis bellum indicerent. Primum fuit hoc: Sugere Lac gentium, inebriari mammona, Regum dico scelus multo esse probabilius, quam quæ a Turca inferuntur. At num probabilius foret, expugnata Rhodus, Belgradum occupatum, excidium deinde universæ Pannoniæ, Croatiae expilatio, Viennæque obsidio pro Turcis & Mahomete perorantem confutarunt; nec auctoritas a Pontificibus Christianorum opes, sed pontificias pro Christianis in Turcos collatas visuri fumus.

Impie e-
jus voces
adversus
Pontifi-
ces.
Conjura-
vit ille
cum Lu-
thero.

(b) Jo.
Faber. in
lib. cur
noluerit
approbare
Luth. do-
ctr. c. 30.
(c) Alb. rti.
Pius I. x.

LXXVIII.
Perfidii
hominis
argutia ad
perdendos
Christia-
nos.
Erasmi
nefandis-
sima ne-
quicia.

Alterum Hutteni argumentum quo Christianum imperium Turcis prodere, ac subiicere moliebatur, hoc fuit, ex Juliano apostatæ Christianos expilantis sophismatibus decerptum: Ego enim sic omnibus imperia his artibus melius retineri, quibus acquiruntur. At imperium Christianum non armis, non gladio comparatum, sed pietate & optimis exemplis vivendi. Eodem argumento usus est im-

pius Erasmus Mahometis & Juliani apostatæ confors, qui Christianis suavit, ut Turcas tolerantia vincerent martyrum exemplo, damnavitque sacramentum Eucharistiæ in castris circumferri, quo videlicet morituri ita orbarentur ejus beneficio: cujus argutias sic refellit Albertus Pius (d).

Quid non conveniet Christianis sua sibi ipsis vindicare, quæ vi & potestate barbarica eis erepta fuere & occupata? cæteris autem quibuscumque populis & generibus dictante ipsa natura licebit? quod si esset, miserima profecto foret Christiani populi conditio. At inquis Christianus mens fuit, ut tolerantia vincant Christiani, non armis forte assumens ex illo Christi dicto: si quis percusserit te in maxillam unam, præbe ei & alteram? & si arripere voluerit tunicam, dimitte ei & pallium, &c. Respondet illud non esse Domini præceptum, sed consilium exercendum non semper & quocumque in negotio, sed quando tempus, aut res postulat, secundum Augustinum; ad implendum spiritu & animo magis quam opere aut facto; perfectorum enim est perferre injurias, & patienter illas tolerare, cum amplior Dei gloria exinde sit proventura, non autem cum secus: quod & ipse Dominus exemplo declaravit, cum in maxilla percussus coram Pontifice non alteram præbuit, sed generose questus percutientem coercuit. Quo exemplo & Paulus apud festum proconsulem percussus pariter severioribus verbis Ananiam pontificem increpuit inquit: Percutiat te Deus paries dealbare: quod & aliis exemplis comprobari potest.

Si autem adhuc contendens dices, longe aliam esse rationem repellentis injurias, & inferentis bellum ultro, quemadmodum & longe diversum est bello repetere, ab eo quod est aliena invadere, Christiani autem non solum sua repetunt sed etiam quæ nunquam sui juris fuere invadunt: responderem me non inficiari inter hæc plurimum esse discriminis, attamen horum quodlibet licere & nonnunquam expedire: cum enim Christo Jesu data fuerit omnis potestas in celo & in terra, nullus ejus hostis quibusvis in terris jus aliud dominandi habere valet: quamobrem si quis illis adversus ullas possidendo occupat terras, licet illum ut injustum possessorem derurbare, & terram ad jus reipublice redigere.

Quid enim obsecro, aliud sunt Agareni sive Ismaelite, quam Christiani hæretici, qui a Mahomet parim seducti, parim coacti in Arianam hæresim propulsi sunt, asserentem, Christum dominum meram esse crea-

(d) Ab.
Pius I. 21.
LXXIX.
Ut liceat
Christiani-
sua de-
fendere.

LXXX.

LXXXI.

crea-

Christia-
norum
cum Ma-
hometana
bella
a D. Jo-
anne ex-
pressa.
LXXXII.

Ut liceat
Christum
in castris
circum-
ferre.

LXXXIII.
Licere e-
piscopis
arma tra-
stare juste
demon-
stratur.

creaturam, & alias plerasque blasphemias quos Ecclesia sanxit, & principes pluribus edictis statuerunt diripiendos esse, & eorum fortunas ab uno quoque invadendas: ipsos vero cæteros iniquos rerum possessores vi derurbandos esse propriis sedibus comprobatur scripturis testimoniis, & exemplis & præsertim illo quod in cælesti regno peractum est; nam lucifer cum satellitibus suis conspirans contra Altissimum derurbatus est celo cum universis suis sequacibus, purgante strepente contra illum Michael Angelo; inquit enim scriptura: Et factum est prælium magnum in celo, Michael & angeli ejus præliabantur cum dracone, &c. quo etiam astruitur bellare non esse inhiberendum Christianis.

Restat tantummodo respondere illis verbis, quibus execraris Christi corpus in castris versari, & sacramenta in tam cruento dissidio adhiberi: siquidem verum esset quod tu assumis, quasi jam probatum, videlicet bellum rem plusquam Tartaream esse: certe nec liceret bellare, nec cum beluatoribus sacratissima symbola interesse; at cum id a vero alienum sit, quare nefas erit dominicum corpus in castris deferri, aut morari? numquid ne polluetur sanguine eorum, qui jure caduntur? numquid, quia illuc non possit reverenter deportari, aut illic esse? numquid, quia minus opportunum & ad nullum commodum cedens? De primo nihil est opus dicere: alterum perspicuum est, posse videlicet ibi reverentissime sacra peragi mysteria & Christi corpus tractari. De tertio superest dicere; multa quippe commoda ex tali delatione evenire possunt: primum ex presentia tanti Sacramenti desuere sperandum est gratiam & opem, qua hostium vires frangantur, animique debilitentur; nostrorum autem confirmentur: nam delata arca fœderis inter exercitum populi Israel hostes semper, nisi fortasse id populi culpa impedi-verit, prostigari fuerunt, & Israel victoria potius est.

Ad id vero, quod ais in annotationibus taxanus episcopos, quod copias habent, gladios, lanceas, & bombardas, &c. in superioribus satisfactum est, cum declaratum sit, illa eis licere, & convenire, ac opportuna esse, præsertim rempublicam administrantibus: nec id repugnat Pauli sententia dicentis, arma militiæ nostræ non esse carnalia, &c. cum ibi tantummodo agat de militia spirituali, cui spiritualibus telis ac armis opus est: hæc autem carnalia & terrena illi deservire & ministrare externa debent; quemadmodum & corpora animis, cum per sepe contingat illa nec tuta esse nec commode administrari posse ab his destituta. Hæc Albertus, qui summi-

libus argumentis non modo Pontificem & Episcopos, verum Reges & principes a tractandis armis propulsandaque injuria perperam avocari ostendit.

Ex his vero abunde confutantur non Luttheri modo & Erasmus, verum & Lutherus, quem Turcis etiam bellum inferri vetuisse plura ejus scripta testantur; nam in resolutione conclusionis quintæ hæc cum Erasmo pronuntiat. Nullis prorsus est resistendum, neque Turcis neque aliis adversariis juxta præceptum Christi dicentis: Si quis te percusserit in maxillam dexteram, præbe illi & sinistram; & in assertione vigesimi quarti articuli hæc repetit: Præliari adversus Turcas est repugnare Deo. In assertione autem articuli trigesimali quarti causam depromit cur Ecclesiam velit perditam: Qui habet, inquit, aures audiat, & a bello Turcico absteineat, donec Papæ nomen sub celo valeat. Idem encomiastice Turcam ita effert in libro, quem ad nobilitatem Germanicam inscribit: Nullum est regimen seculare pulchrius, quam apud Turcam; & nullum est turpius, quam apud Christianos. Qui vero ita indigne Reges Christianos obterebat, non minus impie sacerdotibus ac religiosis Christianis Mahometanæ superstitionis flammis anteculit in sermone castrensi hisce verbis: Turcarum sacerdotes aut religiosi tam severam, gravem, strenuamque vitam ducunt, ut angeli non homines videri queant ut omnes nostri clerici & monachi in paratu jocus præ illis sint.

At ne Germanica plebs sibi de sui pseudoapostoli lenociniis blandiatur, ipsa etiam a Luthero Mahometanæ plebi posthabita est; in præfatione enim libri de ritu Turcarum hæc effutiit: Umbra sunt nostri religiosi ad Turcarum religiosos collati, & vulgus nostrum plane prophanum ad illorum vulgus comparatum. His verbis prodita est a Luthero conjuratio cum Hutteno facta de perdenda Ecclesia, de qua hæc habet Joannes Faber (a): Ob oculos ponite initium quendam ex Huttenus hujus conjurationis. Hutteni porro & aliorum impiorum calumniis in Pontificem, scommatibus, argutiis, ludibriisque cæcos Germanorum animos demon ita efferebat, ut licet Maximilianus Imperator designatus cæsaream publico re-scripto (b) fidem obstringeret, decumas vel alia subsidia in nullos prorsus alios usus, quam in sacri belli sumptus convertenda, idemque palam contestarentur legati apostolici, infectæ tamen Luttherano veneno mentes nullum sanum consilium admitterent. Extat Thomæ de Vio Cardinalis legati e latere oratio, qua pietatem

LXXXIV.

Lutheri
horrenda
impietas
ut Chri-
stiani a
Turcis se
profigari
patiantur.

Prætulit
Christia-
no clero
sacerdotes
Mahometis.

LXXXV.

(a) Jo.
Faber. cur
lib. cur
noluerit
approbare
doctrinam
Luther. a.
30.

(b) Extat
apud
Doligast.
to. 2.

tatem Germanorum inflammare nitebatur, atque ab omni avaritiæ perfidiæque suspitione sedem Apostolicam vindicabat, ex qua potior hæc pars decerpenda visa est.

LXXXVI. Negant Germani conferre sumptus in bellum turcicum.

Non vos terreat decimæ, vigesima, aut quinquagesimæ insuetum novumque nomen: horrenda quoque nobiscum [hac affirmaverimus] si nuda occurrerent. Verum cum quinquagesimas, vigesimas, decimasque non solvere, sed deponere, idque tutissime, & ea lege debeant, ut nisi definito tempore in expeditionis istius opus conferantur, illis, qui deposuerint, restituantur; pium, sanctum, optabileque cui libet fore Christiano censebitis. Quocirca trepidare timore, ubi non est timor desinant; dicentes expeditionem hanc fucam, esse auri sacram subregere famem. Nos, inquit, Turcæ sumus, quibus expellendis incumbitur: in nos expeditio rota seviet. Vacate & videte, quæso, quam supervacaneus est metus ac timor iste: percipite quam pie quam sancte, & cum sacris initiatis & populis universis agatur: nolimus nos thesaurarii aut exactoris officio fungi, non eo tendimus, ut in nostram potestatem era redigantur: Et infra:

LXXXVII. Facti certiores de Leonis integritate.

Non querit profecto vestra, qui suo pro vobis sponte magnificeque largitur: sed quid pontificii animi argumentis immoramur re ipsa comprobare operæ pretium est. Invenite vos ipsi, inveniant matuentes ipsi modum quempiam, quo quidquid auri argenti ve collarum fuerit, tutum adeo sit, ut nec in exactorum custodumve stipendia aliquid cedat, sed integra universa aut ad expeditionis hujus usum cedant, aut ad eos, qui dederant redeant: non querimus Germanum ærarium in Italiam transferre, at in Germanorum militum stipendia erogare cuncta summus Pontifex vult, atque præcipit nullum dolo fraudive locum relinqui; quia & vos clara luce videtis quod Christiana se respiciat, religio, regnum, templa, urbes, oppida in vestra se propugnacula contulerunt, vestram opem implorant, vestris genibus advolvuntur: si illos destitueritis, vos ipsos Germani destitueritis quando omnes in Maximiliani aquilas respiciamus, nec aliunde quam a Romano imperio auxilium expetamus, quando res vestra non minus quam aliarum regionum agatur: contermina siquidem Turcis Germania præ aliis est, Italia enim quamvis Turcarum classi magis sit pervia, prius tamen quam in Italiam Turcarum copiæ terrestri invadant exercitu [in quo constat vim omnem belli victoriæque stram esse] Germaniam oppetere oportet, nisi Carinthiam

Nil a Germanis nisi pro Germanis elicitum iri.

Syriam, Croatiam & Hungariam Germaniæ mania esse inficiari fuerimus.

Clementissimus Leo Pontifex dici non potest quantis vigiliis in rem hanc incubat: non dies neque noctes ab hac cogitatione avelli potest: non si comedat aut bibat aliud pectore agitatur: non sua iam, sed seipsum, sanguinem & vitam pro Christiana religione & imperio gestit exponere. Superest, ut Cæsareus hic senatus expeditionem in Turcas indicat, efficiendamque suscipiat. Expectat Romana ecclesia: universæ Christianæ reipublicæ capita & membra in serenissimum hunc conventum suspiciunt: si desinitur nunc nihil, si in alium conventum differtur, confundemur omnes in expectatione nostra. Cavete, ne dilatio hosti componendi cum Persis finitimisque aliis tempus præbeat, Germanos principis linguarum moribus exponat, Christianisque populis desperationem inducat.

LXXXVIII. Significatum ut ex Germani pendat belli sacri ratio.

Animadvertite gravissimum istum conventum fundamen esse, super quo tanta moles expeditionis erigenda est, cunctantibus quippe vobis Christiani principes reliqui retrahent proculdubio animum & manum ab hac expeditione: Si Germania, ajunt, cujus primum interest, quia Romani imperii dignitate gloriaque illustratur, cui Ecclesiæ defensio est tradita, verba dat, deque conventu in conventum definitionem transfert, quid nobis agendum sit, discimus facile ab exemplo: sicque vestra Christianæ reipublicæ mora, quod absit, ruinam pariet. Causantur multi absentem libertatem: Jurejurando [ajunt] nostris tenemur ecclesiis nil contra earum commoda illis inconsultis agere, non est nobis delegata potestas absentes colligendi, ibimus illos consultum atque hortatum; referemus deinde altero in conventu. Verba, cum bona istorum venia dixerim, sunt hæc non multum dissidentia ab inficiis. Impossibilia a vobis petit nemo: fidem violari horremus, quam & hosti servandam esse didicimus: quod vestra interest, & quod in vestra situm est potestate poscimus, decerni scilicet nunc expeditionem in Turcas, definire modum comparandi nummos nullius cum injuria, jurejurando demum spontaneo presentes astringi daturos se bona fide operam, ut hic definita executioni demandentur. Non sunt hæc contra jurjurandi cultum, non excedunt hæc vestre limites potestatis, non obsunt hæc absentium libertati. Tollite itaque moras: semper nocuit differre paratis.

LXXXIX.

Patebat ex iis Pontificem non indixisse sacrum bellum, ut pecuniam a Germanis extorqueret, cum ne quidem obolum trans-

XC.

transferendum in Italiam profiteretur, sed a Germanis ipsis in Germanorum stipendia communi Germanici senatus consilio collarum iri: verum ex mera improbitate avaritiæ vitium, quo ardebant ii, qui bellum hoc decerni vetabant refundi in Ecclesiam, cum modicum aurum pro restituenda religione orienti & perficiendo gloriosissimo opere conferre ut indicavi detreterent, neque velle Leonem Germanica stipe ditare Mediceos, illisque novos principatus coemere in Galliis constabat; cum ipse centum navibus rostratis instructis ad obsidendam Constantinopolim proficisci pararet (a) leveque in legatis ad Reges mittendis impensas faceret. Cæterum ex divino spiritu profecta visa est legati apostolici oratio: quippe Germani tepentibus reliquorum etiam populorum & Regum retrixit ardor, & ægre Turcicos impetus postea Germani propullarunt ab aliis destituti, quorum adjuti armis Turcicum imperium excindere potuissent. Cæterum tot in Romanam ecclesiam calumniarum author malorumque fons exitit Lutherus, qui virulentis declamationibus Germanos infecerat: de quo Cæsar ex Augustanis conventibus conquestus (b) est apud Pontificem (c), ut apostolica illum autoritate coerceret, monuitque, plures magnates præpotentes ipsius patrocinium suscepisse.

Germani avaritiæ scelus suum transfundunt in Pontificem.

(a) Guicciardini.

(b) Apud Dolgast. 10. 1. P. 140. (c) Apud Ulemburg. 63.

Maximiliani de Luthero hæresiarum litera.

Conqueritur plures hæresios defensores adeptum.

Proferretur serendam a Pont. sententiam in dubio.

ante in Christo defunctorum candida & solida doctrina comprobatur. Estat perveretustum pontificii senatus decretum de constituendis doctoribus, in quo de sophistica nistquam unquam quidquam cautum est, nisi quod ista in decretis vocantur in dubium, utrum fas sit ea discere necne; atque horum studium a multis & magnis autoribus improbatum. Cum igitur quod Pontificum autoritas iussit negligitur, & de quo dubitarum immo improbatum est id solum recipitur, necesse est interdum hallucinari, somnare & cæcutire magistros istos, quibus debetur, quod non solum hærenus doctores ab ecclesia recepti solidiores non lecti, sed plerique depravati sunt atque mutili redditi. Taceamus iis autoribus pululasse longe plures quam unquam damnatas fuisse hæreses: taceamus Reuchlinianam infamationem, & nunc presentem hanc periculosissimam de indulgentiis atque censuris apostolicis disceptationem his perniciosi autoribus in mundum emanasse: quibus nisi beatitudinis vestre & reverendissimorum patrum autoritas legem finemque imposuerit, brevi non solum imperia imponent multitudini, sed & principum virorum, sibi auram & favorem in mutantem perniciem comparabunt: quibus si conventibus oculis campus apertus atque liber dimittatur, futurum est, ut quod omnium maxime in votis habent, ut pro optimis & sanctissimis doctoribus istorum nannias præ oculis habere cogatur totus mundus. Hæc pro singulari nostra in sedem Apostolicam reverentia beatitudini vestre significavimus, ut sinceritas Christiana hujusmodi temerariis disputationibus & captiosis argumentis non ledatur & scandalizetur; nos enim quidquid super his sancte statuerit in imperio nostro ad laudem & honorem Dei omnipotentis, & Christianissimorum salutem ab omnibus observari faciemus. Dat. in civitate nostra imperiali Augusta die v. mensis augusti anno MDXVIII. regnorum nostrorum Romani XXXIII. Hungariæ vero XXXIX.

Exposita sequitur perniciis nisi principis restitatur.

Sententiam pontificiam mandandam operi spondet.

XCI. (d) Ulemburg. c. 2.

Tradit Ulemburgius (d) plures magnasque habitas inter Germaniæ theologos hoc anno concertationes de Lutheri dogmatibus, eumque a Wolfgango palatino Heildelbergam anni principio exitum, ut cum theologis illius academiæ disceptaret; suamque opinionem de indulgentiis hæresiarum magno conatu tutatum: Joannem vero Eckium in academia Ingolstadtensi theologum in theses ejusdem Lutheri de penitentia notationes scripsisse a Gabriele episcopo Aisterntensi rogatum, & Carlostadium virulento libello respondisse eidem Eckio; ex quo Liplica disceptatio proximo anno exorta. Memi-

minit etiam idem author Ulebergius de superioribus Maximiliani ad Pontificem missis literis, additque pollicitum se daturum operam, ut quae a Pontifice in ea causa decreta essent per omnes imperii provincias rata & fixa haberentur; tum subdit: Pontifex iam antea, nempe post receptas Maximiliani literas, per alios e Germanica de rerum statu certior factus Hieronymo episcopo Afulano dederat in mandatis, ut Lutherum Romam citaret ad causam dicendum; quod ille fecit constituto sexaginta dierum termino: litera citationis VII. die augusti Romae exarata fuerunt, & non multo post Wittembergam delata. Tum nonnihil trepidari coeptum, & ferocia quorundam repressa est. Cessarunt etiam ad tempus operae typographicae, nec tam libere sparsi in vulgus distractique libelli. Et Lutherus quidem haerebat dubius in quam se partem verteret, neque enim satis tutum erat ire Romam; non ire vero parum honestum videbatur, praesertim cum se suaque omnia Pontificis arbitrio plane submisisset.

Vocatus a Pont. in jus Lutherus.

XCII. Vittembergenses academici illi favent impie.

Gabriel Venetus praefectus Augustiniano ordini. (a) Ext. ejus lit. apud Petr. Bem. l. 16. ep. 18. XCIII.

Opprimenda videbatur in ipso femine Lutherana haeresis, si pontificio tribunali Lutherus se fittere coactus fuisset: sed academicorum Wittembergensium & Frederici ducis Saxoniae, qui omnes a Luthero ipso contaminati sunt, precibus vinci se passus est, ac legato rei componendae provinciam dedit, ut videbimus: quintam antea hoc ipso ineunte anno idem Pontifex mox post primas a Luthero sparsas impietatis faces certior factus est de imminente Christianae religioni a novo haeresiarcha discrimine: sed cum tot tantaque secuta excidia certa praecognitione carerent, quamvis non levem suspicionem afferrent, cum Aegydius in Cardinalium cooptatus collegium Augustiniana familiae administrationem dimisisset, Leo intermisso infeliciter judiciorum ordine Gabrielem patriam Venetum illius ordinis curam suscipere, ac Lutherum subditum coercere apostolico pro imperio iussit (a).

Gabrieli Veneto ordinis Augustiniano-
rum Eremitarum promagistro.
Volumus te eam curam suscipere, ut Martinum Lutherum tuae societatis sacerdotem, quem scire te existimamus in Germania novas res moliri, nova dogmata nostris populis tradere, quibus utantur, ab incepto, si potes, revoces auctoritate ea, quam tibi praefectura dat, cum scriptis ad eum literis, tum per doctos & probos internumtios, quos te illic habiturum multos putamus, qui placare hominem contentur: id si celeriter feceris, non erit putemus difficile modo natam flammam

extinguere; parva enim omnia atque surgentia paululum magnos vehementesque impetus non sustinent: sin differas, & malum vires sumpserit, veremur ne cum velimus adhibere incendio remedia, non possimus. Gliscit enim in dies labes, fortiorque fit atque robustior, nihil ut magis esse nobis timendum videatur quam mora: sed singula tibi nos mandare hac in re non necesse esse arbitramur; tua te virtus, tua religio, tua pietas, tua singularis doctrina quid te facere oporteat facile admonuerint. Totum hoc mandamus, ut omnem tuam mentem, cogitationem, studium, operam omnem, denique cum diligentiam tum laborem adhibeas tuum, ut quod volumus consequamur, &c. Datum III. non. februarii MDXVIII. pontificatus nostri anno v. Roma.

Significata illi a Pontifice clades icaminis a Pseudo-augustinianis.

Nil juvere Augustinianorum promagistri studia ad compefcendum Lutherum, qui plurium amicorum & procerum fultus gratia praepositi ordinis temptit imperia; praesertim cum Staupitium vicarium ordinis in Germania generalem, qui illum ad contradicendum Dominicanis impulerat, omnesque Augustinianos sibi devinctos haberet. Et quidem Staupitii opera usum ad declinandum Pontificis iudicium testatur Ulebergius (b), qui Lutheri artes doloseque aperit, dum supplicibus literis se Pontifici submittebat, eodemque tempore libellis venenatis Pontificis caedem, Ecclesiaeque excidium spirabat.

XCIV. Non reprimunt Lutherum praefectus Augustiniano- rum.

(b) Uleberg. c. 2. Coclæus in actis scriptis Luth.

Reversus, inquit, Wittembergam, nempe ex Heidelbergensi disputatione, quod ad xv. maji factum est, cum se propter sparsas theses, & conciones, in haereses suspicionem vocari intelligeret, scripto quodam ipsum sibi putavit ad eundem Pontificem, elucandamque maculam, quam publicis illi rumor propter moram hanc controverfiam asperferat. Scripsit ergo analysis thesum suarum, vel exegesis dicere mavis valde prolixam, eamque primum censura Brandeburgensis episcopi Hieronymi, ad cuius ecclesiasticam jurisdictionem pertinet Wittembergam submitfit, datis ad eundem episcopum literis, quibus invitum sese & reluctantem in hanc arenam pertractum esse queritur. Et infra: Deinde ad Staupitium quoque generalem ordinis S. Augustini vicarium [in Germania scilicet] literas dedit, & multa questus de adversariorum strophis injuriisque: tandem rogat, ut hanc analysis ad Leonem X. Pontificem optimum maximum perferri curer, cui libellum hunc in eum finem dedicare voluit, ut omnem a se haereses & inobedientiae suspicionem removeret. In praefatione vero tantam praesert animi de-

XCv. Fallam apologiam Lutherus cudit.

Fingit se Pontificis obsequentissimum.

demissionem, ut si verbis fuerit adhibenda fides, nihil ab eo nisi summam obedientiam deinceps expectandam putaris. Beatissime pater, inquit, prostratum me pedibus tuae beatitudinis offero cum omnibus, quae sum & habeo: vivifica, occide, voca revoca, approba, reproba, ut placuerit; vocem tuam vocem Christi in te praesidentis & loquentis agnoscam: si mortem merui, mori non recusabo. Haec in praefatione ad Leonem X. Lutherus: & ne quisquam de sincero ipsius in religionem affectu dubitaret, solemnem eidem libello protestationem inseruit, his usibus verbis: Protestor, inquit, me proorsus nihil dicere, aut tenere velle, nisi quod in & ex sacris literis, deinde ecclesiasticis patribus, ac decretalibus pontificiis habetur & haberi potest.

XCVI. Eadem confirmat Coclæus: sed animi Lutheri, dum haec dicebat longe a dictis abhoruisse illustrat Ulebergius sic inquit: Quid senserit Lutherus, cum ista scriberet, & qua mente fuerit, novit qui cordium scrutator est & renum. Deus: certe quae paulo post secuta sunt, eum nihil minus in animo habuisse testatur, quam quae calamo ad hunc modum effudit; ut hac submissione nihil aliud speclasse videatur, quam ut captaret favorem hominum, omnemque turbatae pacis culpam a se removeret: atque interim dum res suas stabliverit in Germania, summo Pontifici glaucoma obiceret, aut fumos, quod ajunt, venderet.

XCvII. Hoc ipsius fuisse consilium argumento sunt edita circa hoc tempus duo quaedam scripta, quibus ad Silvestri Prieratis epistolam respondet, brevissima quidem illa, sed quae non injuria humano sanguine non atramento exarata dicas; in his enim paulo liberius prodit arcanum mentis suae, dum ira furoreque totus astuans in haec verba prorumpit: Si Rome sic sentitur & docetur [nimirum ut Silvester scripserat] scientibus Pontifice & Cardinalibus, quod non spero, inquit, libere pronuntio his scriptis, antichristum illum vere sedere in templo Dei & regnare in Babylone illa purpurata Roma, & curiam Romanam esse synagogam sathanae. Et paulo post: Si sic Roma credit, beata Grecia, beata Bohemia, beati omnes, qui sese ab illa separaverint: & ego quoque, si Pontifex & Cardinales hoc os sathanae [silvester] non compefcuerint, & ad palinodiam aegerint: his testibus confiteor me dissentire Romanae ecclesiae, & negare eam cum Papa & Cardinalibus tanquam abominationem stantem in loco sancto. Et post pauca. Nunc vale infelix, perdita, & blasphemata Roma. Haec in epistola priore. In

Virulenta ejusdem in Pont. scripta.

altera vero paulo longius proventus in Pontificem ecclesiarum Romanam, & catholicos omnes classicum canit: quid enim? an non militarem tubam inflare videtur, & in pugnam ac caedem suos accendere, dum haec verba ebuccinat? Mibi vero videtur, inquit, si sic pergat furor Romanistarum, nullum reliquum esse remedium, quam ut Imperator, Reges, & principes vi & armis accincti aggrediantur has pestes orbis terrarum, remque non iam verbis, sed ferro decernant. Et post pauca: Si fures furca, si latrones gladio, si haereticos igne plectimus, cur non magis hos magistros perditionis, hos Cardinales, hos Papas, & rotam istam Romanam Sodomae colluviem, quae Ecclesiam Dei sine fine corrumpit, omnibus armis impetimus, & manus nostras in sanguine istorum lavamus, tanquam a communi & omnium periculosissimo incendio nos nostrosque liberaturi? Haec omnia Lutherus. Conserat, nunc inter se qui volent ista, quae eodem anno, forsitan eodem mense scripta sunt, Lutherum videbit ad pedes Pontificis humiliter prostratum & supplices tendentem manus, illas ipsas, inquam, manus quas seceramento desiderio in ejusdem Pontificis sanguine lavare cupiebat.

Reges ac principes concitare in eum blasphemis vocibus annuntiat.

At tam subdolis & immanis haeresiarcha viri boni larva tectus in orbis theatrum sese inferebat, ut ex Georgio principe Saxone audituri sumus: ob reprehensas enim quaestorum in dividendis indulgentiis corruptelas publici boni & salutis animarum causa se rapi ab adversariis in iudicium, injusteque oppressum querebatur, ut narrat Joannes Coclæus (a): Hac, inquit, calliditate dum querebatur se injuste premi ab adversariis, & in publicum cogi, brevi maximum sibi conciliavit favorem non modo apud simplicem populum, qui facile credit, & ad omnem novitatem aures libenter arripit patulas, ac prurientes; verum etiam apud plerosque graves & eruditos viros, qui verbis ejus genuina simplicitate credentes putabant monachum nihil aliud querere, quam veritatis patrocinium contra quaestores indulgentiarum, qui magis pecuniarum quam animarum zelatores viderentur, sicut criminabatur eos Lutherus. Et infra:

XCvIII. Queritur callide se oppressum ab adversariis.

(a) Coclæus de actis & scriptis Lutheri Uleberg. c. 2. & 3.

Hinc illius misera poetarum rhetoricumque docta cohors, & in adversarios ejus odio accensa, impigre pro eo & lingua & calamo decertabat, causamque ejus laicis commendabilem reddebat: ac variis cavillis & invectivis prelatos Ecclesiae theologosque perstringebat, incusans eos avaritiae, superbiae, invidiae, barbariae & ignorantiae, qui innocentem Lutherum non ob aliud persequerentur, quam ob doctrinam, quod videre-

XCIX. Rhetores & poetas favent haeresiarcha adversus theologos.

deretur & esset doctior eis & liberior ad dicendum veritatem contra imposturas & praestigias hypocritarum: cumque valeret non solum ingenio & acrimonia; verum etiam elegantia sermonis, siue loquendum siue scribendum esset, facile traxerunt laicorum animos in favorem commiserationemque Lutheri, tamquam is propter veritatem & iustitiam veneretur ab ecclesiasticis invidis, avaris, indoctis, qui in orio luxuque viventes, superstitionum adventionibus a simplici plebe pecuniam emungerent. Tetzeliom itaque, qui antea quoque per indulgentiarum frequentes praedicationes pecuniarum collector fuerat, per huiusmodi querimonias criminationesque tum Lutheri tum poetarum & rherorum in dies magis ac magis decresebat auctoritas apud populum, minuebatur plebis ad indulgentias devotio, in viti reddebantur quaestores & commissarii, rarestebant manus largientium; Luthero autem contra augebatur auctoritas, favor, fides, estimatio, fama, quod tam liber acerque videretur veritatis assertor contra fraudes quaestorum, & fumos bullarum, quas non gratis darent, sed pecuniis venderent indulgentiarum commissarii.

C.

Non immunem culpa fuisse Tetzeliom, adeo ut proximo anno a Militio internuntio apostolico acriter increpitus fuerit; quamobrem tanto dolore fuit affectus, ut contracto morbo obierit, narrat Ulembergius (a) hisce verbis: Quia vero satis intellexerat, nimirum Militio internuntius apostolicus, ex hac actione circumforaneos illos indulgentiarum praecones, qui Luthero primam contradicendi occasionem dederunt, non esse prorsus inculpabiles, Tetzeliom ad se vocatum durius increpavit, quod abusus non sustulerit bonorum omnium iudicio minime tolerandos, & quod fretus auctoritate Pontificis arbitrato suo multa gesserit, quae probari atque defendi nequeant, & factum, ut & sedi Apostolice scdum asperferit maculam, & huic tam periculoso certamini magnam occasionem praebuerit, quo nomine rationem aliquando sit Pontifici redditurus. Territus hac increpatione Tetzeliom paulo post in morbum incidit; cumque iustam Pontificis indignationem metueret, sollicitudine, curis & animi moerore confectus tandem Pirnae ad Albim, quae erat ipsius patria, suipremum vitae diem clausit.

CI.

(b) Florim. Rym. l. 1. c. 8. (c) Guicc. l. 13.

(a) Ulemberg. c. 3.

Tetzeliom in crepitus multa perpetam egiffe.

Morbo confectus obit.

filio Laurentii Puccii Cardinalis SS. IV. Coronatorum amplissimas indulgentias sine distinctione locorum & temporum. promulgasse non modo pro vivis, sed etiam pro animabus ex purgatoris flammis per modum suffragii eripiendis; cumque pateret haec ad abradendum a populis aurum concedi, atque illi quaesturae praeficerentur homines, qui illius exercendae potestatem a curia Romana coemerant, versam rem esse in publicam offensionem, maxime in Germania, in qua multi administri liberandarum epurgatorio animarum potestatem vili pretio distrahere vel ludo transferre in alios visunt. Auctum etiam fuisse publicum odium, cum Leo ex innata naturae facilitate, ob quam pontificii muneris maiestatem parum tuebatur, contulisset Magdalenae suae forori aurum sacrum, quod in pluribus Germaniae partibus ex indulgentiarum quaestu relegendum erat; creatumque fuisse quaestorem Arcimbaldum episcopum hominem ea indignum provincia, qui munus illud quaestorium maxima cum avaritia & acerbitate exercebat: cumque per universam Germaniam percrebuisset coactas ex indulgentiis pecunias non ad Pontificem vel aarium apostolicum deferri, a quo pars aliqua in piis usibus collocanda esset: sed eas interverfas, creatum summum odium fuisse non modo quaestoribus aliisque indulgentiarum administris; verum etiam nomini atque auctoritati Pontificis, qui inconsulte eam largitionem profuderat. Quibus consentanea mandavit historiae Belcairus (d) episcopus Metensis: Leo, inquit, delictorum expiationem, ac suppliciorum, quae post hanc vitam in purgatorio igne subeuntur, liberationem promittens, indulgentias passim edi iusserat. Tanta autem pontificiorum ministrorum impudentia erat, ut harum obeundarum munus palam nundmarentur inter se, & nonnumquam parum sobrii praeferrim in Germania in diverforiis, aut alea, aut alio ludi genere ad alios transferrent: accessit quod pecuniam, quae inde in aliquot Germaniae regionibus corraebatur, Leo Magdalenae sorori condonare diceretur.

Corruptelae plurimae circa indulgentias patrae.

(d) Bd. car. l. 16. n. 15.

Nundinae prophanae de rebus sacris turpiter factae.

CI. (e) Coel. ubi sup. Ulemberg. c. 3. Iudicium Lutherus subterfugit apud sedem Apoll.

Recentis in quaestura, ut ita dicam, indulgentiaria corruptelis, subdit Coelius (e): Inveca Romae ab adversariis procurabatur citatio, qua per fiscalem Papae vocabatur in ius Lutherus, designatis ad eam causam iudicibus Hieronymo de Genutiis episcopo Asculano auditore camere & Silvestro Prierate theologo magistro sacri palatii: Lutherus vero conquisus de insidiis, quod nusquam tuto confisteret, & de iudicibus sibi suspectis, su-

am-

amque praeterea obrendens paupertatem corporisque imbecillitatem, per ducem Saxoniae Fridericum principem electorem sollicitavit, ut causa ad partes committeretur. Commissa igitur fuit Thoma de Vio Cajetano Cardinali S. Sixti, qui eo tempore erat in Germania sedis Apostolicae de latere legatus. Quamvis vero hic iudex Luthero vehementer displiceret, quod Thomista esset & ordinis Praedicatorum, ne tamen omnino contumax & rebellis videretur, comparuit coram illo Augustae. Venit igitur Augustam mense octobris.

III. (a) Ulemberg. c. 3.

Observat Ulembergius (a) Lutherum, in conspectum legati venire detrectasse, nisi Imperator caesarea fide illius securitati cavisset. Qua in re observandum, nunquam haeresiarchis ita chiographum impunitatis tradendum, ut in publica actione errores suos pertinaciter tueantur, atque auditores inficiant, sed ut illos revocent; hac enim fretus auctoritate Lutherus haesim damnare abnuit: Cum literas, inquit auctor, de securitate per consiliarios Caesaris obtinisset, adiit Cardinalem, qui perbenigne venientem excepit, & tria quadam illi proposuit nomine Pontificis: primum erat ut ab erroribus rediret in viam, eaque revocaret, quae contra receptam Ecclesiae doctrinam in thesibus & in sermone de indulgentiis asseruisset: alterum, ut & deinceps ab iis docendis abstereret, eamque nec data fide promitteret: tertium ut nec in posterum alia divulgaret a probatis in Ecclesia dogmatibus aliena, quibus publica tranquillitas perturbari posset.

Fidem Lutherus in vana persuasione collocat.

Respondet Lutherus, se nullos in scriptis suis errores agnoscere; si qui sint tamen, rogare se ut ii demonstrentur. Cardinalis illi duos obicit errores e thesibus exceptos, nimirum quod virtutem indulgentiarum e thesauro meritorum Christi dimicare neget: deinde quod in usu sacramentorum novam quandam fidem exigat, qua scilicet homo certo statuat peccata sibi remissa esse, non habita ratione dispositionis suae, quodque persuasionem illam fidem appellet, eaque sola dicat hominem iustificari. Prius illud Clementis VI. decreto, quod extravagantem vocant, de indulgentiis: alterum multis sacrarum literarum testimoniiis adversari, quemadmodum Cardinalis breviter demonstravit. Lutherus utramque hanc assertionem tueri volens, principio Clementis decretum conciliare cum opinione sua nitentur: quod frustra fieri Cardinalis assererat; unde disceptatio quadam inter illos exorta est verbis ultro citroque commutatis, ut inter disceptantes fieri solet; Lutherus deliberrandi spatium petit in diem sequentem.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Reversus posthodie Staupitium secum adduxit, aliosque nonnullos, tum notarum & reles; & magnis quibusdam viris praesentibus, inter quos & consiliarii Imperatoris quatuor erant, solemniter protestatus est, colere se reverenter & sequi ecclesiam Romanam in omnibus dictis suis & factis praesentibus, praeteritis, & futuris.

Lutherus mentitur se catholicam fidem profiteri.

His consentanea narrat Coelius (b), atque ipsum Lutherum hisce contestatur conceptis verbis refert (c): Cum adessent, inquit, quatuor viri ex ordine procerum & consiliarios Caesaris, ut omnem haeresos suspicionem e mentibus illorum tollerent, coram legato personaliter protestationem suam in haec verba scriptam, ex scheda quam in manibus tenebat legit ac recitavit. Ego frater Martinus Luther Augustinianus protestor me colere & sequi sanctam Romanam ecclesiam in omnibus meis dictis & factis praesentibus, praeteritis, & futuris; quod si quid contra vel aliter dictum fuit, vel fuerit, pro non dicto haberi & habere volo. Legatus vero vir doctissimus probe sciens, illum non solum in suis resolutionibus, verum etiam in proximo colloquio multa protulisse de indulgentiis & de potestate Papae aliter, quam sentit Romana ecclesia, institit rursus, ut illa tria praestaret, quae ex mandato Papae pridie audiverat: ille vero ulterius protestabatur se non esse sibi conscium aliquid dixisse, quod sit contra sacram scripturam, contra ecclesiasticos patres, contra decretales Pontificum, aut contra rectam rationem; attamen quia homo sit, qui errare possit, velit se submittere iudicio & determinationi legitime sanctae Ecclesiae, & omnibus melius sentientibus, nominatim vero doctoribus insignium universitatum imperialium.

CIV. (b) Coel. ubi sup. (c) Idem ex Lutheri scriptis.

Lutheri contestatio pro defugienda haeresis infamia.

Provocat ad alias insignes academias.

Perstante in priori sententia legato, Lutherus flagitavit, ut scripto sibi respondere liceret, obtinuitque rogante id summis precibus Staupitio ut refert Ulembergius (d); & quanto studio Thomas de Vio Lutherum ab haeresi sequenti die revocare annis sit in hoc tertio congressu, recedat sic inquit: Cum scriptum legisset, commotus nonnihil Cardinalis, verborum congeriem esse respondit, Lutherum extravagantem non minus, quam scripturae dicta in alienum sensum detorsisse, nec veram Clementis ac Spiritus Sancti mentem affectum. Post haec graviter eum & paterne monuit, unaque rogavit, ne sui fiducia nimium elatus plus saperet, quam par sit, nec novis spargendis dogmatibus perturbaret Ecclesiam, seque ipsum & alios in sempiternum exitum coniceret: flucteret potius rigidam cervicem, & caput

CV.

(d) Ulemberg. c. 3.

Monitus ut abstat a novandis dogmatibus.

F f

in Ecclesia sinum reclinaret. Conclufit tandem nisi aliam mentem indueret, & missis huiusmodi circuitionibus rectam ingrederetur viam, provisum iri.

CVI. De sopienda discordia sine Lutheri infamia quæsitum modi. Lutheri & sociorum fuga.

Addit Ulembergius consecutis diebus a Cardinale legato facta nova concordie colloquia: Deliberatum, inquit, ad horas aliquot de medijs, quibus hæc controversia sine religionis & Ecclesie detrimento ad eum modum sopiri posset, ut & salva esset Pontificis auctoritas, nec Lutherus infamia notam subiret. Paulo postquam solutum fuit hoc colloquium, Wenceslaus, qui Luthero impense favebat, solus ad Cardinalem rediit, eique non exiguam huius rei feliciter conficiendæ spem iniecit; cumque iam novæ actionis fundamenta quedam iacta viderentur, Staupitius una cum Wenceslao infcio Cardinale nec hospite salutato Augusta discessit.

CVII. (a) Coclæus in actis & scriptis Luth. hoc ann.

Pervasisse rumorem ad Lutherum, data mandata legato apostolico, ut ipsum ac Staupitium in carcerem coniceret, refert Coclæus (a): ut ut res fuerit, Staupitium mox secutus est Lutherus, cui censuræ ecclesiasticæ a legato, ni errores revocaret, intentatæ fuerant, noctuque Augusta, Wittembergam ultima octobris die se proripuit (b), cum appellationem a legato ad Pontificem in publicis locis defigendam curasset. Quid vero tum Thomas de Vio Cardinalis gesserit refert Ulembergius (c): Tulit, inquit, hoc dolenter & indigne Cardinalis, quod ad eum modum delusus esset; eaque de re Fridericum electorem Saxonie xxv. octobris per literas certior fecit; in quibus breviter commemorat quid Augusta per dies aliquot egerit cum Luthero, quam humaniter eum exceperit, quamque curam habuerit, ut exorbitantem reduceret in viam, & summo Pontifici, Ecclesieque reconciliaret: verum quia frustra sumpsit laborem, hunc, & Lutherus, antequam actio finita esset, proterve discesserit, hortatur principem, ut eum vel Romam ire compellat, quo nuper admodum citatus sit ad causam dicendam, vel parere recusantem e dirionibus suis eiiciat, nec labem hanc suo majorumque suorum honestissimo nomini aspergat, ut Ecclesie perduellem fovisse videatur.

(b) Id. ib.

(c) Ulemberg. sup. a. 3. A Legato ad Pont. provocat. Saxo admonitus a Legato ut Lutherum ad Pontificis obsequium redigat.

CVIII. Indigne faveret Luthero.

Cum hæc literæ die XIX. novembris Saxonie duci fuissent redditæ, mox ille eas Wittembergam tranfmisit ad Lutherum, qui cognito principis studio veteratoris more gesta Augustæ in sui commendationem detorsit; ac, ne princeps sui causa in discrimen aliquod incideret, solum vertere se paratum significavit: cumque urgendum Romæ iudicium in ipsum ordinem nosset, vigesima octava novem-

bris die a Pontifice, ut aliorum mortaliū instar erroribus obnoxio, ad concilium provocavit; suadentibusque nonnullis, ut in Gallias se reciperet; a Fridericō, Georgii Spalatini ducalis sacelli præfecti, qui hæresi propagandæ plurimum fervivit, opera, Wittembergæ præsentī animo commorari iustus est, donec quid aliud constitueretur, in quo loco dum agebat, legatum blandis ac fallacibus literis illudit, ut narrat Coclæus hisce verbis: Culpam agnoscebat nimia tum vehementia tum irreverentia suæ in Papam, proinde petebat veniam tamquam pure & ex animo dolens ac poenitens, quod & per omnes conciones se populo annuntiatorum promittebat, operamque daturum, ut post hæc alius sit, aliterque loquatur quam antea: unum enixe petebat, ut possit audire vocem sponsæ, quam certum est audire vocem sponsi.

A Pontifice ad concilium provocat Lutherus.

Additus illi animus ut Wittembergæ hæreat.

Blandis scriptis Legatis a Luthero illatus.

CIX. Aliis scriptis lacertatus.

Hæc & id genus multa honorifice scribebat ad ipsum legatum. Ad alios vero longe aliter scripsit, non solum privatim, sed & publice, virum illum gravissime accusans tyrannidis, superbia, infidelitatis, ignorantia, &c. Sic enim scripsit in actis: Video, inquit, libellos edi, & rumores varios spargi de actis meis Augustensibus; quamquam vere nihil ibi egerim, quam quod & tempus & sumptus perdididi, nisi id satis abunde fuerit operis, quod novam auctori linguam latinam, scilicet, quod veritatem docere idem sit quod ecclesiam perturbare, adulari vero & Christum negare, id est Ecclesiam pacificare & exaltare. In appellatione sua secunda ait, illum nimium factionis suæ fratribus affectum, faciem iniquitatis assumpsisse, minasque diras & crudelissimas intente: atque ovem Christi perentem humiliter doceri veritatem, & reduci ab errore contempsisse. Et infra.

Nefandæ hæresarchæ in ecclesiam calumniam.

CX.

Ut legati quoque victor videretur, & maiorem inde famam fidemque & auctoritatem sibi acquireret, scripsit in actis suis, quod ille nullam syllabam ex sacris literis contra ipsum produxerit unquam, nec possit etiam si quam maxime vellet: contra vero ubi scripturas attulisset Lutherus, legatus de corde suo effinxerit glossas iuxta longam Romanæ curiæ consuetudinem, qua relictis sacris literis, & acceptis traditionibus, verbisque hominum unde factum sit, ut Ecclesia Christi non mensura tritici pascatur, nec verbo Christi, sed non raro temeritate & voluntate, alicuius indoctissimi adulatoris regatur; & eo profecerit nostræ infelicitatis magnitudo, ut ad revocationem & abnegationem fidei Christianæ, & sacratissimæ scripture incipiant compellere. Eiusmodi querelis

lis auxit Lutherus apud quamplurimos sibi quidem favorem & existimationem, adversarius vero odium & contemptum.

CXI. Imprudentes cenlores fidei provocat ad disceptionem.

Eo etiam prorupit impudentia, ut inquisitores ad publicas de fide concertationes provocaret, & omnes, qui aliter quam ipse sacras scripturas interpretarentur, centuplo peiores Turcis exclamaret, quod verbum Dei omnia sanctificans in nihilum redigerent: cum tamen sancti patres aliter quam Lutherus sacra oracula interpretentur: cumque pervicacissimus esset, demissionem tamen Christianam alias fingebat, ut rem gestam defcribit Coclæus fidiſſimus historicus, ut qui ex ipsius Lutheri actis & scriptis historiam texuerit. Ex quibus constat Lutherum fuisse nequissimum impostorem, mendaciorum & calumniarum mirum artificem, diabolico incensum adversus Ecclesiam furore: quomodo enim sectarii eum divino Spiritu actum volunt, si fraudium insignem artificem suis ipsemet scriptis se prodat? qui aliis literis legati apostolici clementiam efferebat, aliis illum crudelitatis crimine perfringebat: Ecclesie sacrosanctæ decretis subicere dicta ac pro sacro Pontificis imperio ea se revocaturum profitebatur, ac parte alia scriptis aliis a suscepta sententia non discessurum promulgabat: si apud plebem modo patres, canones, ac decretales suæ patrocinari causæ iactabat, modo eorum auctoritatem traducebat: si scripturæ divinæ pervertebat oracula, atque ea ab ecclesia catholica perverti calumniabatur, tamque inaudita controversiæ iudicem se constituerebat: provocabat ad scripturam sacram seque legitimum illius interpretem esse contendebat. Quis non videat ea ratione illum aperuisse omnibus impostoribus & hæresiarichis viam, ut populum Christianum diabolicis præstigijs erroribusque fascinant?

Se Scripturæ & Ecclesie iudicem constituit.

CXII.

(a) Dammati sum a Leone X. in pontific. sentent. (b) Damnatuſ ib. prop. 19. (c) Ext. inter opus. se. Thomæ e Vio tract. 16. de indulg. quest. 4.

Dum Augustæ Vindelicorum verfabatur Thomas Cardinalis legatus ad discutendos errores, quos Lutherus hæresarcha circa indulgentias & purgatorium, sacramentum poenitentia & anathematis vim incautus offundebat, varios eruditos commentarios edidit: & quidem extremo septembri theologico more docuit, ut indulgentiarum beneficio peccator absolvetur a (a) poena debita peccato actuali; quod negabat Lutherus (b): nefariamque opinionem sentientium, per indulgentiam non remitti poenam satisfactoriam simpliciter & absolute, sed solum, ut est debita ex vinculo ecclesie, & propterea remanere, ut est debita ex vinculo divinæ iustitiæ, confutavit (c) eo quod Ann. Eccl. Tom. XXXI.

divina iustitia solvendi illius vinculi potestatem vicario Christi contulerit, ex illo oraculo: Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in caelis: tum addidit.

Amplius absolutio per modum licentia extendit se indifferenter ad singula positiva juris; potest enim ita relaxare observationem unius præcepti juris sicut alterius, ut patet: absolutio autem Petro concessa ex privilegio Christi habet pro materia ea, que regni caelorum sunt, dicente Christo: Tibi dabo claves regni caelorum: & specialiter culpe, ut patet ex verbo Christi. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & poenas pro culpa, ut patet ex verbo Christi Matth. xviii. ubi cum dixisset: si Ecclesiam non audierit, sit tibi velut ethnicus & publicanus; subdit: Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, &c. Confirmatur sententia hæc; quoniam sic vere relucet operatio privilegii Petro concessi: quodcumque solveris super terram: absolvere enim a poenis peccato debitis in foro divinæ iustitiæ non principis, non juris humani, sed divinæ est potestatis Petro communicatæ a Christo. Amplius Clem. VI. tradidit expresse quod indulgentia remittit poenam temporalem pro peccato debitam.

CXIII. Legati A. posit. circa indulgentias scripta. Summa absolventi potestas concessa Petro.

Poenam temporariam remittit indulgentia.

CXIV. (d) Damnatuſ a Leone X. super pos. 19.

Solvit deinde argutias Lutheri contententis (d), licet ecclesia absolvat a culpa, non tamen posse absolvere a poena debita: Ecclesia, inquit Thomas legatus, potest absolvere per indulgentias a poenis debitis ex præcepto & vinculo divino, nec hoc facit Ecclesia humana sed divina auctoritate sibi concessa ex privilegio: Quodcumque solveris; Petrus enim, ut vicarius & minister Christi, agit auctoritate Christi: nec mirum si potest absolvere a poena debita ex præcepto Christi, & ad quam obligat interior poenitentia, & quæ est de necessitate salutis, quia potest absolvere a culpa; quæ tantum excedit poenam, ut Judæi dixerint: Quis potest peccata dimittere nisi solus Deus? sacerdos enim minister aliter absolvit a culpa & remittit peccata confitentium sibi, dicente Christo: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & multo magis potest Christi minister absolvere a poenis; cum enim culpa & poena impedimentum sint regni caelorum, quia & nihil coinquinatum intrabit illud, & absterget Deus omnem lacrymam, nec dolor erit ultra, &c. ad claves regni caelorum spectare necesse est utrumque impedimentum tollere. Cum vero Lutherus ad spernendas indulgentias carnem macerare, crucis Christi amplexus, & cupiditatum victoriam suscepta pietatis larva, indulgentiis anteferebat, effluiretque indulgentias non esse neces-

farias iis, qui meliora operentur, subdi- dit legatus ex veterum doctorum senten- tia : Pœnae, in quantum sunt medicinae passionum, non suppleantur per indulgen- tias, & propterea debemus etiam indul- gentiis acquisitis pœnitentiam agere, ut medicinam passionum nostrarum : in quan- tum vero sunt satisfactoriae pro peccatis commissis, sic suppleantur per indulgentias : & similiter est distinguendum de cruce post Christum portanda & similibus. Num vero Lutherus oppugnatis indulgentiis Christi crucem gestare, atque ad eam gestandam Christifideles excitare intenderet, permissa ab eo omnium scelerum licentia ostendit inferius.

CXV. Lutheri obiectio de potentia ligandi.

Obiicientibus novatoribus, parem esse ligandi solvendique potestatem, nec Pontificem ligare posse fideles, nisi ad pœnam canonicam, nec etiam solvere nisi ad pœnam canonicam, id sophisma ita dissolvit Thomas Cardinalis legatus : Potestas ligandi atque solvendi estis par quantum ad materiam, quia utrobique Dominus dixit : Quodcumque ligaveris, non tamen oportet par quoad modum ; nam & peccata sacerdos ministerio auctoritativo tollit, ita quod absolvendo facit de peccatore iustum ; non potest tamen ministerialiter ligando facere de iusto peccatorem : ex hoc enim patet quod alio modo solvit, quam liget Petrus, quantum ad culpam. Et similiter fas est ut alio modo Pontifex liget, quam solvat pœnas ; absolvit enim ministerialiter & per sacramentalem absolutionem & per indulgentias a pœnis secundum divinam iustitiam debitis ; ligat autem ad pœnam sicut ad culpam : nam sicut ad culpam ligat vel non remittendo, vel precipiendo aliquid, cuius transgressio constituit peccatorem ; ita ligat ad pœnam vel non remittendo vel agendo, unde per seipsum quis incurrat debitum pœnae apud divinam iustitiam. Nonnullis interjectis ostendit, ut ex eo, quod Ecclesia pœnarum reo infligenda- rum auctoritate ad delenda omnino crimi- na polleat, etiam indulgentias confer- re possit, &c: Augusta die xxix. septem- bris MDXVIII.

CXVI. (a) Ext. cod. tract. 16. quest. 2. Obiectum ab Hypocritis im- perfectio- nis esse lu- crari in- dulgentias.

Ad confutandas alias hæreticorum ca- villationes idem legatus Cardinalis alium ineunte octobri scriptum (a) edidit : nam illi hypocritæ obganniebant imperfectæ esse virtutis sibi indulgentias comparare, nec de Deo illum egregie mereri, qui im- perfectum virtutis actum sectaretur : im- perfectorum porro hominum esse indul- gentiam, quæ pœnae relaxatio sit, exam- bire, cum viri perfecti pœnas amplectan- tur, anhelentque ad Christi crucem, cu-

jus constantiæ exempla olim divi Andre- as, Laurentius, & Vincentinus præbue- runt : melius esse doctores consentire ir- rogatam pœnam libenter subire, quam indulgentiarum beneficio eam defugere, cum perfectorum sit charismata meliora æmulari ; imperfectorum autem esse lu- crandis indulgentiis opem dare, adeo, ut exclamaret impie Lutherus indulgentias esse pias fraudes (b) fidelium, & remissio- nes bonorum operum, & esse de numero, quæ licent, & non de numero eorum, quæ expediunt : seduci (c) credentes indulgen- tias esse salubres & ad fructum spiritus utiles, adderet (d) denique indulgentias tantummodo prodesse publicis fontibus, qui impositas a canonibus pœnas sustine- re cogantur ; Contra quæ venena aposto- licæ doctrinæ antidotum Thomas Car- dinalis Cajetanus paravit (e), ostenditque non esse imperfectionis indulgentiam con- sequi : Est, inquit, actus de genere bono- rum moralium ; est enim appetitu recto apperibilis, utpote ablativus impedimen- torum ad caelestem patriam : pœna peccatis enim debite impediunt ingressum ad æter- nam beatitudinem ; unde tantum oportet animas in purgatorio morari, donec exolu- tis pœnis omnibus debitis pro suis peccatis liberæ ab omni malo pœna omnium bono- rum aggregatione perfectum statum asse- quantur : nec solum est moraliter bonus, sed etiam meritorius, si fructuosus est, quoniam non nisi existentibus in charitate in- dulgentiæ profunt, ut ipsa concessio forma monstrat [dicendo vere pœnitentibus] omnes autem actus humanos ex charitate procedentes meritorios esse constat : nec so- lum est meritorius æternæ vitæ, sed con- sonus etiam perfectis viris ; quoniam con- tinue suspirantibus ad caelestem patriam & cupientibus dissolvi & esse cum Christo consonant omnia recta accelerativa caele- stis ingressus.

(b) Da- mnatur a Leo. X. Propos. 19. (c) Ib. Prop. 20. (d) Da- mnatur Propos. 21.

(e) Thom. e Vio tract. 16. de indul. quest. 2. Respon- sum a le- gato h- post.

Tum singula Lutheranorum aliorum argumenta diluens legatus respondit, ad primum : Cum hoc, quod indulgentia quo- ad fructum satisfactionum per alium, hoc est Christum & sanctos sonet, non est me- ritoria, stat quod aliquid facere pro indul- gentia satisfactoria, sit meritorium non so- lum ex genere operis, puta subvenire ec- clesie aut orare, sed ex intentione facien- tis, qui moveretur ex charitate ad hoc, ut impedimenta sui ingressus ad æternam vi- tam tollantur ; & hoc consonare perfectis manifestum est. Ad secundum dicitur quod perfectorum est pœnas promotivas sui vel aliorum ad vitam æternam amplecti : pœ- nas autem ex propria culpa impeditivas æternæ vitæ non est perfectorum iterare, sed quam citius fieri potest liberare se ab illis

CXVII. Cavilli Lutheranorum confutati.

illis. Et infra : Ad verum dicitur quod nihil obstat dictis consilium de meliori bo- no : cum his enim fiat quod perfecti æmu- lando charismata meliora sectantur etiam indulgentias, ut expediti sint ad vitam æ- ternam.

CXVIII. Pœnae ca- nonum non tan- tum pro publicis, sed etiam occultis peccatis propo- sitæ.

Ad quartum dicitur, quod falsum est, quod pœnae canonum pro solis criminibus publicis imponi possunt ; cum constet in fo- ro pœnitentia posse imponi, ut pro secre- tis secreta pœnitentiam agant. Aliud fal- sum subintelligitur reprobaturum in alia quæ- stione, scilicet quod sub canonica non in- cludatur etiam pœna simpliciter debita pec- cato, quod ex eo patet etiam esse falsum, quod non iudicatur Deus bis in idipsum ; ju- dicaret autem bis, si semel per seipsum, & semel per suum vicarium temporalem pœnam satisfactoriam pro peccato exige- ret. Augusta die 11. octobris MDXVIII.

CXIX.

Porro satisfieri pœnitentiæ debite pro peccatis per merita Christi & sanctorum ostendit edito paucis post diebus alio tra- ctatu, ex quo hæc delibanda visa sunt, quibus hæreticæ thesaurum indulgentiarum, ut fictitium deridentis (a) calum- niæ refelluntur ; Meritum, inquit (b), non excedit personam, quæ meretur so- lum Christo excepto ; nullus enim potest mereri felicitatem æternam alteri, sed sibi soli, excepto Christo, qui meruit suis electis : & ratio assignatur, quia gratia Christo data est gratia capitalis : merita enim Christi, & non aliorum, per sacramenta communicantur nobis, & nos salvant ; propterea Paulus dicebat : Nun- quid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis : satisfacere autem potest unus pro altero, ut patet cum unus implet sacramentalem pœnitentiam pro altero : & ex hac differentia prove- nit quod sanctorum opera, quatenus meri- toria fuerunt, acceperunt mercedem suam in ipsis sanctis, quoniam ipsis solis profue- runt, quatenus vero satisfactoria fue- runt, primum quidem solverunt debitam pro illorum peccatis pœnam, & deinde, si plus pœnalitatis haberent quam pœna i- psorum peccatis debita exigeret, remansit illud plus tanquam ipsis sanctis superflu- um. Et infra.

(a) Da- mnatur a Leo. X. Propos. 17. (b) Eod. tract. in conclus. quest. 1.

Et quoniam constat sanctos multos plus passos, quam ex peccatis suis debuerint pa- ri consequens est, ut multa satisfactoria re- manserint superflua ipsis sanctis : patet au- tem sanctos satisfactorie plus exolvisse quam debuerant pro peccatis suis ; tum quia beata Virgo nulli satisfactione pro suis peccatis eg- gavit (quia nullum peccatum commisit) & tantam satisfactoriam multa subit ; ejus e- nim vita cunctas illustravit ecclesias, & de ipsius dolore scriptum est : Et tuam ipsius

CXX. Ut san- ctorum merita ad expiatio- nem at- tribui a- liis pos- sint.

animam pertransivit gladius. Job quoque testatur cap. VII. Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui ; & ca- lamitas quam patior in statera, quasi a- rena maris hæc gravior appareret. Et quis est tam mentis inops, ut dicat Laurentium, Vincentium, reliquosque sanctos tanta pas- sos martyres omnibus illis pœnis indignis- se, ut satisfacerent pro pœna peccatis suis debita? Superfluum igitur multa satisfac- toria sanctis ultra ingens pelagus super- fluentis satisfactionis Christi, qui pro to- tius mundi peccatis, ut Joannes Evange- lista testatur, satisfecit. Paulus Apostolus ad Coloss. 1. hoc de suis satisfactoriis tes- tatur dicens ; Gaudeo in passionibus pro vobis, & impleo ea, quæ defunt passio- num Christi in carne mea pro corpore ejus quod est Ecclesia ; ubi clare videre potes intentionem adimplentis in propria carne passiones deficientes passioni Christi ad con- sciendam mensuram a Deo definitam pro Ecclesia : idem autem est iudicium de Paulo & aliis sanctis, ut ex Augustino super psal. LXXVIII. afferente dictam A- postoli sententiam patet.

CXXI.

Secundum autem, scilicet quod thesau- rus iste meritorum, ut satisfactoria sunt, dispensandus sit per summum Pontificem, facile manifestatur ; quoniam commune om- ni reipublica est, ut illius princeps dis- pensator sit communium bonorum illius rei- publica : nam sine omni contradictione, cui cura credita est ipsius reipublica, ei- dem quoque credita intelligitur dispensa- tio eorum, quæ ad commune bonum illius spectant. Huiusmodi autem satisfactoria constat esse velut bona quedam communia ipsius Ecclesie, utpote pro ipsa facta & ve- licta, ut patet ex dictis : consequens igitur est, ut ad eum, qui totius Ecclesie curam habet, spectet dispensatio dicti thesauri : & quia solus Petri successor præest toti Ecclesie, ideo ad solum Romanum Ponti- ficem spectat dispensare, non pro libito donare thesaurum istum.

Admini- stratio eorum collata summo Pontifici.

At Lutherus, ut thesaurum satisfactorio- rum sanctorum exinaniret, contendit san- ctos fuisse semper divinæ iustitiæ debito- res, cum orare iusti sint : Dimitte nobis debita nostra ; tum in eam blasphemam prorupit vocem, ut omnia sanctorum opera peccato non caruisse affirmaverit (c) : quam hæresim ipsum late diffudisse ad fideles a sanctorum operum studio a- vocandos inferius videbimus. Quo vero impiam suam sententiam confirmaret, plura ex scripturis divinis & sanctis pa- tribus, præsertim Hieronymo & Augu- stino, in adulterinum sensum distortis, cuius argutias legatus apostolicus ita re- fregit : Ne sapius idem repetatur, distin- gui-

CXXII. Deprecat Lutherus Sancto- rum me- rita.

(c) Da- mnatur a Leone X. Propos. 31. Ut San- ctorum opera va- rie per- tendenda sint.

quito, quo i sancti & sua opera dupliciter
judicari possunt, primo secundum se &
secundum proprias vires; & sic sunt sem-
per debitores & damnabiles non implentes
mandata Dei, juxta illud Isaie: Univer-
sa iustitia nostrae quasi pannus mensura-
ta. Alio modo secundum gratiam Spiritus
Sancti in ipsis & operibus suis, tam
informantem quam assistentem; & sic im-
plent mandata, & non sunt debitores,
sed creditores, digni vita aeterna ex ipsis
sanctis operibus suis, nihil damnationis
habentes, &c. Juxta illud I. Joannis III.
Omnis, qui natus est ex Deo, non facit
peccatum, quoniam semen ipsius in eo ma-
net; & non potest peccare, quoniam ex
Deo natus est. Et illud Apostoli ad Ro-
man. VIII. Nihil damnationis ex his, qui
sunt in Christo Jesu. Et illud ejusdem
ad Timoth. Bonum certamen certavi, cur-
sum consummavi; fidem servavi: in re-
ligio reposita est mihi corona iustitiae, quam
reddet mihi Dominus in illa die iustus ju-
dex. Unde prudentis lectoris erit discerne-
re quando scriptura vel sanctorum doctrina
loquitur de nobis, aut operibus nostris, se-
cundum quod sunt nostra, & secundum quod
sunt divinae gratiae; omnia enim mala ve-
rificantur de nobis, & nostris secundum
quod sumus nostri vel sunt nostra: &
rursus simul infinita bona verificantur de
eisdem, ut sunt divinae misericordiae ac
gratiae; ut patet ex his scripturae locis &
multis aliis, quae afferri possunt: & hinc
habes solutionem huius, & sequentium,
& similitum objectionum. Nam cum hoc
quod omnes sancti sunt ex se debitores,
stat, quod ex divina gratia operando su-
pererogant, & similiter quod sunt impii ex
se & orando ex divina gratia merentur non
imputari sibi impietatem: similiter Deo
ignoscente, hoc est gratiam dante, im-
plent mandata non homine ex seipso im-
plente.

CXXIII. Cavillabatur etiam novator impruden-
ter, querebatque cur merita sanctorum
in thesaurum indulgentiarum conferren-
tur, cum Christi merita sufficiant; quam-
vis etiam & petulanter exquireret, qua
authoritate constaret & thesaurum in-
dulgentiarum ex meritis Christi conflatum
(a). Cui legatus apostolicus ita respondit:
Cum autoritate non solius Romanae ec-
clesiae, sed sacrae Scripturae, sanctorum &
doctorum hoc dicitur: & si solius Romanae
ecclesiae autoritate definitiva diceretur,
sufficeret ad rationem reddendam de ea,
quae in nobis est fide, non minus, quam si
authoritate generalis concilii diffinitum es-
set. Haereticus autem sicut refutare possunt
Romanam ecclesiam, ita & concilium. Nec
hoc ego somnio, sed Hieronymus ad Da-

(a) Da-
mnatur a
Leo. X.
propof. 17.

masum Papam dicit: si apostolatus tui
iudicio fuerit approbatum, haereticum se
experietur qui contradixerit Et in concilio
Florentino sub Eugenio IV. acceptata pro-
fessio Armenorum dicentium: Approba-
mus quod approbat Romana ecclesia, &
reprobamus quicquid reprobat Romana ec-
clesia.

Obiiciebant plura alia profligatissimi
haeretici, veluti cur indulgentiae si poe-
nas peccatorum tollunt, etiam immorta-
litate non conferrent, cum mors sit poe-
na peccati: quo quidem argumento non
minus sacramentorum quam indulgentia-
rum vis deludebatur. Quos ita edocebat
legatus, unde causa rei petenda esset:
Non ex insufficientia, inquit, meritum
Christi, sed propter divinae sapientiae dis-
positionem ex parte Dei, qui non ordina-
vit thesaurum Ecclesiae ad remittendum
poenam mortis; & propter disparitatem
poenarum ex parte nostra: poenarum siqui-
dem nostrarum quaedam sunt poena natu-
rales & quaedam sunt personales, hoc est
quaedam consequuntur nos propter pecca-
rum naturam, quod est peccatum originale,
& quaedam sunt nobis debita propter ac-
tualia peccata nostra. Illa poena, quas
incurrimus propter infectam naturam re-
servantur usque ad renovationem naturae,
quae in resurrectione fiet ex merito etiam
passionis Christi, quoniam ipse mortem
nostram, utramque scilicet animae & cor-
poris, moriendo destruxit; & ideo non re-
mittuntur per indulgentias, quoniam spe-
ctant ad tempus naturae infectae; illa vero
ad quas tenemur ex propriis peccatis actua-
libus in hac vita remittuntur per indulgen-
tias; praesens enim vita tempus est pur-
gandi, non naturalia, sed personalia: unde
etiam in baptismo persona, non natura
sanatur, &c. Augustae die VII. octobris
MDXVIII.

Oppugnante etiam Lutero (b) non
modo indulgentias vivis concessas, sed et-
iam quae defunctorum animabus, quae
expiatoriis flammis cruciantur, idem le-
gatus apostolicus alio tractatu (c) doctri-
nam catholicam, explicuit sanxitque hic
ce verbis: Unde patet quod indulgentia
concessa vivis & defunctis hoc habet com-
mune, quod utraque ex potestate clavium
dispensante thesaurum meritum poena-
lium Christi & sanctorum in remissionem
poenae temporalis pro actualibus peccatis de-
bitae conceditur: sed modus, quo pervenit
indulgentia ad utrosque diversus est, quia
ad vivos, qui illam consequuntur veraci-
ter per modum absolutionis pervenit;
defunctos autem, qui etiam illam veraci-
ter consequuntur per modum suffragii libe-
rat, &c. Augustae die XV. octobris MDXVIII.

Ut Ro-
manae ec-
clesiae au-
thoritas
rejecit
ita &
concilii.

CXXIV.
Aliz Lu-
theri ar-
guitur a
Legato
convulsa.

CXXV.
(b) Di-
mnatur
a Leo. X.
propof. 22.
De in-
dulgentia
defunctis
concessa.
(c) Thom.
e. Vio su-
per tract.
quest. 6.

Hanc

CXXVI.

(a) Da-
mnatur
a Leo. X.
Pontif.
sentent.
propof. 38.
(b) Thom.
e. 10. r. 3.
de pro-
pof. quest.
2.
De ad-
bus ani-
mae lepa-
ratae.

Hanc controversiam cum plures perfidiae
fumos illi ostendere niterentur novatores,
proximo anno uberius enucleavit.
Progressa ulterius Lutheri impietas,
circa statum animarum fidelium defun-
ctorum in purgatorio plura delirabat ef-
fusiebatque quasi non modo vivos, sed
etiam mortuos vexare moliretur. Obgan-
niebat in primis, quod anima in purga-
torio non sunt securae (a) de earum salute
saltem omnes. Quem errorem Cardinalis
Gaetanus ita depulit (b): Sciendum est
quod cum qualibet anima a corpore sepa-
rata videat seipsam, & omnes species seu
habitus in seipsa existentes, quoniam di-
recte intuitus eius fertur in seipsam non
impeditur a corpore, ut in hac vita con-
tingit, consequens est, ut anima existens
in purgatorio videat charitatem seu gra-
tiam habitum in seipsa existentem, ac per
hoc sciat quod est in statu gratiae, & con-
sequenter est certa de sua salute aeterna.
Et confirmatur, quia in omni anima sepa-
rata, quae purgatur remanet fides & certa
cognitio, quam hic habuit, quod omnes in
purgatorio sunt de numero electorum, &
scit se esse in purgatorio. Ergo est certa de
sua salute.

CXXVII
Lutheri
de anima-
bus in
purgato-
rio exi-
stentibus
figmenta.

Opponenti poenas inferni & purgatorii
esse eandem, tantoque pavore & horrore
tortos illos perfundi, ut ignorent in quo
statu sint, respondit legatus: Licet ali-
qua poena sint communes inferno & pur-
gatorio, non tamen eodem modo ex parte
patientium; quia patientes in inferno di-
versissimo modo sunt dispositi a patienti-
bus purgatorii, ut patet; quia qui pur-
gantur habent voluntatem rectam & con-
formem Dei voluntati amantes iustiti-
am Dei, & sperantes in Deo ac Jesu
Christi salute: damnati vero opposito mo-
do se habent; & propterea ignis commu-
nis inferis & purgandis non eodem mo-
do suscipitur a damnandis, & purgandis,
&c.

CXXVIII.
Aliz ejus-
dem blas-
phemae
voces.
(c) Da-
mnatur
a Leo. X.
Pontif. sen-
tent. pro-
pof. 39.

Addiderat blasphemus novator animas
in purgatorio tandiu peccare (c), quan-
diu poenas horrerent requiemve expete-
rent. Ad quem confutandum Cardinalis
iustum timendo poenam posse non pec-
care hac ratione ostendit: Timor futuri
mali poenae quantumcumque sit, si non a-
verrit hominem a divinis praeceptis, rectus
est; & hoc etiam est videre in domino
Jesu, qui cepit pavere, & tedere Marc.
XIV. Tunc autem tantum tam dolor quam
timor malus est, quando hominem abducit
a Dei mandatis, ut patet in his, qui do-
lore & timore fidem negant, vel quid-
quid aliud mandatorum omittunt. Ex qui-
bus clare patet quod nec dolor de praesenti
malo poenae, nec timor de futuro est secun-

dum se malus: alioquin nunquam esset
rectus, nec dissolvatur ab homine mortali
quantumcumque perfectissimo, alioquin in-
ventus non fuisset in Christo omnium per-
fectionum fonte, scilicet is timor naturae
testis est bonae.

Instante adversario, illum, qui odio pec-
nam habeat, plus amare suam quietem,
quam Dei iustitiam & voluntatem, hoc
autem consistere esse iniquum; respondit
Thomas antecedens universum esse fal-
sum, sicque probavit: Christus enim re-
statatur & se nolle mortis poenam, & se
tamen plus velle Dei voluntatem, quam
suam, cum dixit: Verumtamen non sicut
ego volo: quoad primum, sed sicut tu vis
quoad secundum. Et similiter accidit in o-
mnibus recte tristibus & timentibus, ha-
bent enim simul nolle seu odium respectu
malorum ex amore naturali quietis a ma-
lis: & quoad hoc Augustinus dixit quod
haec sunt de his, quae nobis nolentibus ac-
cidunt: & velle respectu divinae volunta-
tis, iustitiae, & praecepti; alioquin non
sisteret tristitia aut timor infra limites
rectae rationis, &c. Augustae die XIII. oc-
tobris MDXVIII.

CXXIX.

Sufficere conabatur hunc errorem alio
Lutherus, nimirum animas in purgatorio
non esse extra statum augendae charitatis.
(d), probabatque eo sophismate, quod
timor, quo cruciantur animae, ex im-
perfecta charitate manaret, nec ille tol-
latur nisi charitate perfecta, quae i. Joan.
XIV. Foras mittit timorem; quodque pec-
cet, qui voluntarie non moritur, quod
non nisi invitus Deo vocanti obediat.
Hanc vero argutiolam legatus repetito
superiori timoris Christi exemplo ita e-
vertit (e): Argumentum falsum assumit,
scilicet quod timor omnis aut ille ex im-
perfecta procedat charitate; potest enim
cum perfectissima charitate stare timor, ut
patet de timore Christi. Nec obstat quod
perfecta charitas foras mittit timorem;
quoniam non universaliter, sed particula-
riter intelligitur secundum glossam, de
timore scilicet servili, vel initiali in quan-
tum initialis est. Falsum quoque est quod
horror mortis sit peccatum; quoniam na-
turalis est, & si cum imperfecta charitate
sit, non tamen ex naturali fuga mortis.
Et licitum est involuntarie voluntate na-
turali mori; & similiter voluntarie vo-
luntate rationali mori, dicendo cum Chri-
sto: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis;
ubi monstrat se nolle mortem, & subnitere
tamen se voluntati Dei: talis autem est
dispositionis quicumque in charitate dece-
dit.

CXXX.
Fingit
Lutherus
animas in
purg. non
esse extra
statum
augendae
charitatis.
(d) Da-
mnatur a
Leo. X.
propof. 38.
part. ult.
(e) Tract.
23. de
purg.
quest. 1.

At hic Lutheri de augenda in purgato-
rio animarum charitate error alteri inni-
teba-

Charitas
cum me-
tu mortis
consistere
potest.

CXXXI.

(a) Thom. e Vio tr. 24. de Purg. quest. 1. Quid sententiam de statu animarum separatarum.

tatur; quo statuebat (a), imperfectam, charitatem habere timorem pœnalem, qui non possit pelli nisi per charitatem perfectam; quod fundamentum ita a legato est convulsum: De statibus vite futura id tenere debemus, quod Scripturæ sacre, aut Ecclesiæ autoritate didicimus; idcirco oportet hic supponere Ecclesiæ diffinitionem, scilicet quod si aliquis baptizatus moriatur antequam culpam aliquam committat, ipsum in calum mox recipi, & intreri clare ipsum Deum trinum & unum sicuti est, ut sub Eugenio IV. in concilio Florentino patet. Ex qua definitione sequitur quod charitas imperfecta non necessario fert secum post mortem timorem pœnalem.

CXXXII Fingit Lutherus fomitem peccati arcere animas ab ingressu cœli.

Cum vero alium Lutherus errorem conjungeret, inquit: Fomitem peccati, etiam si nullum adsit actuale peccatum, morari exeuntem a corpore animam ab ingressu cœli; illum etiam legatus coarguit hisce verbis; Habes quoque ex dicta diffinitione Florentini concilii, animas non retardari a visione Dei & beatitudine ex hoc, quod quandiu vixerunt in corpore fomitem cum imperfecta charitate habuerunt; nam si retardarentur non statim baptizati, qui post non peccaverunt beati migrantes essent; nam cum timor servilis a quacunque minima charitate excludatur, quoniam per charitatem filii sumus Dei, & non per spiritum servitutis in timore; sed spiritum adoptionis filiorum Dei accepimus, in quo clamamus: Abba, pater; secundum Apostolum timor quicumque alius composibilis charitati non necessario ponitur in actu ex sola imperfecta charitate. Ut vero perficiatur ejus charitas, qui in imperfecta charitate moritur ita illustrat: Solus Deus gloriosus inveniens hominem in morte liberum a culpa & pœna peccati commissi debita perficit charitatem, lumen gloriæ illi infundendo, & ad visionem fruitionemque suæ majestatis illum admittendo. Augustæ die XIV. octobris MDXXVIII.

CXXXIII. Porro prædictum errorem, quod animæ in purgatorio non essent extra statum augendæ charitatis, connectebat Lutherus cum alio quod nullis probatum esset rationibus aut scripturis, animas in purgatorio non esse extra statum merendi (b). Quos errores alio foediore cumulavit, non probari scilicet ex scripturis canonicis purgatorium (c): quem errorem in concilio Florentino damnatum vidimus, nitideque damnatum ostendit legatus apostolicus eruditus suis commentariis; tum addidit.

Legati Card. sententia.

Ut perficiatur charitas in eo qui in imperfecta charitate emoritur.

(b) Damatur a Leo. X. propof. 38. par. 2. (c) Ib. prop. 37.

CXXXIV. Tanto magis approbandum est, quando illa omnia consonare videntur, que de purgatorio habentur: legitur enim II. Machab. XII. Sancta ergo & salutaria est co-

gitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur: solvi enim, vinculi absolutionem importat: detinentur enim pœnalibus vinculis suorum peccatorum. Nec obstat si in textu hoc non invenitur, quia major est Ecclesiæ autoritas ex Hieronymo hoc docentis. Purgatorii quoque nomen ideo accidit, quod a peccatorum pœnalibus immunditiis, animam purget, ut idonea sit civis cœlestis patriæ. Aliam purgatorii probationem duxit ex Matthæi XII. cap. quod sint aliqua peccata, quæ non remittantur in hoc sæculo neque in futuro, atque glossam ita dicentem adducit: Quædam culpæ parvæ scilicet in futuro laxantur, que equidem post mortem gravant: sed & dimittuntur, si homo bonis actibus in vita, ut sibi dimittantur promeruit, &c. Augustæ die XVII. octobris MDXXVIII.

Ab indulgentiarum & purgatorii controversiis impius Lutherus ad profanandum etiam pœnitentiæ sacramentum, subordinandosque fideles ne rite sacra exomologesi crimina expiant, malum animum applicuit: cumque pœnitentium æstus pudoremque in aperiendis sceleribus nosset, implicare hoc fascino sedulus dæmonis administer nitebatur: Dum volumus, inquit, omnia peccata confiteri, nihil misericordiæ divini relinquere volumus ignoscendum; quia non confidere in eo, sed in confessione nostra cupimus & securi esse volumus, nec timere ejus judicium. At ejus erroris caliginem legatus apostolicus catholica doctrinæ luce ita dispulit.

Peccata mortalia quæcumque simul in uno homine sunt sic se habent, quod sunt connexa ex parte aversionis a Deo, ita quod unum non potest remitti sine reliquis omnibus, iuxta illud Augustini: Impium est a Deo dimidiam sperare veniam; & propterea sicut in prima pœnitentiæ parte, quæ est contritio: necessarium est, ut omnia mortalia concludantur (oportet enim hominem conteri de omnibus mortalibus, & non de aliquo tantum) ita in secunda, quæ est confessio, oportet omnia contineri mortalia; sic enim integre homo submittit se ministro Christi in confessione, sicut submitit se integre Deo per contritionem. At quia fluxa est memoria ex concilio Florentino intelligenda omnia addidit, quorum

(d) Damatur a Leo. X. propof. 3. c. 4. (e) Jo. Eck. 10. 2. hom. 1. ser. 3. pasce.

Negat Lutherus ex scripturis probari posse & recellit.

(d) Damatur a Leo. X. propof. 3. c. 4. (e) Jo. Eck. 10. 2. hom. 1. ser. 3. pasce.

Diabolica ad fallendos pœnitentes. impostura.

CXXXVI. Peccata mortalia quæcumque simul in uno homine sunt sic se habent, quod sunt connexa ex parte aversionis a Deo, ita quod unum non potest remitti sine reliquis omnibus, iuxta illud Augustini: Impium est a Deo dimidiam sperare veniam; & propterea sicut in prima pœnitentiæ parte, quæ est contritio: necessarium est, ut omnia mortalia concludantur (oportet enim hominem conteri de omnibus mortalibus, & non de aliquo tantum) ita in secunda, quæ est confessio, oportet omnia contineri mortalia; sic enim integre homo submittit se ministro Christi in confessione, sicut submitit se integre Deo per contritionem. At quia fluxa est memoria ex concilio Florentino intelligenda omnia addidit, quorum

(e) Thom. e Vio Card. tr. 28. de confess. quest. 4.

(e) Thom. e Vio Card. tr. 28. de confess. quest. 4.

(e) Thom. e Vio Card. tr. 28. de confess. quest. 4.

(e) Thom. e Vio Card. tr. 28. de confess. quest. 4.

CXXXVII. rum memoria habeatur: venialia pariter confiteri actum esse virtutis demonstravit. Deterfit dein legatus novatoris fucos, contententis fieri non posse, ut quis omnia lethalia cognoscat (a) nec quemquam ad impossibile obstringi; ait enim: Obligat Ecclesia ad confitendum omnia peccata mortalia, quorum memoriam quis habet, facta secundum humanas vires collectione omnium suorum mortalium sive sint manifesta mortalia, sive sint ambigua mortalia; tenetur enim omnia confiteri, certa pro certis, & ambigua pro ambiguis. Dilectant etiam perperam omnia non confiteri non posse, quæ omnia opera sunt peccata damnabilia, si Deus nobiscum judicio agat, juxta illud: Non intres in judicium cum servo tuo Domine: quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. ita respondit: Opera nostra bona possunt dupliciter considerari. Primo ut ex nobis sunt; & sic licet dicantur damnabilia pro quanto indigna sunt Deo & felicitate æterna, non tamen sunt damnabilia, ut peccata mortalia, quoniam in veritate etiam, ut ex nobis sunt non sunt peccata mortalia, sed indigna divina retributione, &c. In Augustæ Indelicorum die XXXI. septembris MDXXIII.

(a) Damatur a Leo. X. prop. 8. Obstringitur ad lethalia confitenda de quibus recurrit memoria.

An opera sint damnabilia.

CXXXVIII. Superiorem errorem de non aperiendis sacerdoti omnibus peccatis mortiferis, alio gravissimo cumularat Lutherus, quo ad extinguendam omnem pietatem contendebat, pœnitentiæ sacramentum non in eo consistere (b), ut quempiam ex animo noxarum pœniteret, illumque sacerdos rite absolveret; sed ut pœnitens credret certissime se esse absolutum: Crede, aiebat, fortiter te absolutum, & absolutus vere eris quidquid sit de contritione.

(b) Damatur a Leo. X. propof. 11.

CXXXIX. Nova Lutheri sophismata.

(c) Damatur ibid. prop. 14. (d) Prop. 10.

(e) Thom. e Vio Card. tr. 28. de confess. quest. 4.

(e) Thom. e Vio Card. tr. 28. de confess. quest. 4.

(e) Thom. e Vio Card. tr. 28. de confess. quest. 4.

Confutatur.

fusam pertinaciter credere absolutionem ab ecclesiastico ministro rite factam efficacem esse, & in suscipiente digne gratiam operari; hac siquidem fide, nullus potest errare: sed credendo effectum in me vel in illo determinate possum errare, quia potest adesse impedimentum aliquod ex parte mei seu illius. Et infra.

CXL. Si autem dicta opinio intelligatur de fide acquisita, erronea quoque invenitur: nam, licet acquisita fides circa hujusmodi particularia versetur, tali namque fide credimus hanc hostiam rite consecratam esse, & hunc rite baptizatum & similia: sed hæc fides non est illa, qua in verbo Christi confidimus, que in sacramentis operatur, qua credimus efficacem esse Christi verbum: Quodcumque solveris super terram & reliqua; qua fidei sunt Christianæ: nec propterea ex illis autoritatibus, quæ de fide infusa loquuntur non potest acquisita fides concludi, nec potest fides ista de objecto scilicet, me esse absolutum, etiam per absolutionem in effectu coram Deo esse certa infallibiliter; quia quilibet est dubius in hac vita secundum communem legem, nescit an sit in gratia Dei. Nec aliquis est, qui certus sit se esse sufficienter dispositum per gratiam Dei, que per absolutionem conceditur: iuxta illud Job. x. etsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Amplius fides ista potest esse in schismatico, vel heretico alias bene confitente: esset igitur iste vere absolutus, si errans sacerdos ipsum absolveret, & consequenter iste simul esset in gratia Dei, quia vere absolutus; & in peccato mortali, quia hereticus vel schismaticus, quod est impossibile.

CXLI. Objicienti contra Luthero, habendam fidem de verbo Dei: Quodcumque solveris, atque alienam distortamque conclusionem elicienti (f), respondit Thomas Cardinalis: Fides certissima est & esse debet etiam de effectu sacramenti particulari in me quantum est ex parte sacramenti: sed ex parte mei suscipientis licitum est dubitare de illius effectu in me: & hoc est, quod Ecclesia docet, dum in orationibus post communionem petit sacerdos quod susceptum sacramentum non sit reatus ad pœnam, non ad iudicium, &c. consequenter etiam docet omnem quantumcumque credentem post confessionem & absolutionem dicere: Domine non sum dignus, &c.

CXLII. Addiderat Lutherus, ad confirmandum errorem, quod a pœnitente magis exigendum sit an credat sese absolvi, quam an sit vere contritus, ficto hoc sophismate: Contritio nunquam est vera satis: quod si esset vera, non tamen certa, non tamen

(f) Damatur a Leo. X. prop. 11. De effectu sacramenti dubitare licet ex parte suscipientis.

(f) Damatur a Leo. X. prop. 11. De effectu sacramenti dubitare licet ex parte suscipientis.

(f) Damatur a Leo. X. prop. 11. De effectu sacramenti dubitare licet ex parte suscipientis.

(f) Damatur a Leo. X. prop. 11. De effectu sacramenti dubitare licet ex parte suscipientis.

(f) Damatur a Leo. X. prop. 11. De effectu sacramenti dubitare licet ex parte suscipientis.

(f) Damatur a Leo. X. prop. 11. De effectu sacramenti dubitare licet ex parte suscipientis.

satis, fides autem & verbum Christi sunt certissima & sufficientissima. Quem errorem hisce verbis refellit Thomas legatus: Responderet quod talis est de rebus subiectis fidei infusa, sed non de impertinentibus ad ipsam, ut sunt ex parte nostri singulares singulorum effectus sacrorum; de his enim nec certa nec incerta est fides infusa: quia non est eorum: est enim fides infusa de gratia per sacra certissime conferenda suscipientibus digne illa, ut in concilio Florentino sub Eugenio IV. determinatum est. Et ex Apostolo assumptum est dicente: Qui manducat & bibit indigne iudicium sibi manducat & bibit; ubi etiam Apostolus secundum quid reputare se homo debeat dignum vel indignum premitit dicens: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat: ubi ex subiectis: Quod si nosmetipsos iudicarem, non utique a Domino iudicaremur, pater quod probare seipsum, est seipsum iudicare, contra se vindictam exercere, quod vocatur contritio communiu su Ecclesie & doctorum, & propterea falsum ac temerarium esse constat, quod plus est a poenitente requirendum, si habeat credulitatem de effectu in se futuro sacramenti, quam de illius contritione: probare enim seipsum [quod est conteri] iussit Apostolus, iubet Ecclesia, exigunt omnes communiter confessores: credere autem se poenitentem omnino effectum habiturum novatorum exigit dogma.

CXLIII. Pingit Lutherus credendum a poenitente se vere absolutum.

Refellit a Card. legato.

CXLIV. Quarunt novatores an homo peccata possit remittere.

Adjecit impio illo commento novator aliud, ut negaret sacramentalis absolutionis effectum esse remissionem peccatorum, cum ad solum Deum pertineat culpam remittere, jamque crimina a Deo remissa sint antequam poenitens a sacerdote absolvetur, juxta illud: Dixi confitebor adversum me iniquitatem meam, & tu remisisti impietatem peccati mei. Cujus argutias pro afferenda fide orthodoxa scripto edito legatus apostolicus ita refregit:

Credendum est & confitendum quod effectus sacramentalis absolutionis vite factae (scilicet a debito ministro debita forma, supra dispositam materiam, scilicet peccata confitentem dignum absolutione) est peccatorum remissio, quam auctoritative quidem solus Deus facit, ministerialiter autem minister ipse Christi sacramento mediante, efficit; sic enim ad literam impletur illud: Quorum remisistis peccata remittuntur eis, non quod prius Ecclesia remittat quam Deus, tanquam Deus, Ecclesie iudicium sequatur; non enim dicit: Quorum remisistis peccata remittentur eis; in futuro, sed remittuntur in presenti, ad denotandum quod ipsa per ministrum remissio est una atque eadem cum remissione, quam facit Deus.

Respondet legatus Card. posse ministerialiter.

Quod ad haereticorum objecta attinet, quibus illi negabant ab homine peccata remitti posse; ea legatus hoc responso diluit: Solus Deus peccata remittit auctoritative, cum quo stat quod minister evangelicus auctoritate a Deo concessa peccata remittat ministerialiter, mediante Christi sacramento ad hoc ab ipso Christo instituto, &c. Augustae die primo Octobris MDXXVII.

CXLV.

Non hic stetit Lutheri impietas in oppugnando poenitentiae sacramento; nec enim modo ob hosce errores, verum etiam cum aequo a puero foeminaque, ubi non est sacerdos atque a sacerdote, episcopo, & pontifice peccata remitti posse doceret (a), illum damnatum visuri sumus. Caeterum legato apostolico in excidendis aliis vepribus, quos serebat Lutherus in agro dominico laborandum fuit. Efflutebat (b) idem haeresiarcha ad vim anathematis extenuandam, id externam esse poenam tantum, nec privare hominem communibus sacrisque Ecclesiae precibus. Contra quae commenta Thomas orthodoxam doctrinam alio scripto illustravit (c): Salvator noster Matth. XVIII. ubi excommunicandi auctoritatem Ecclesiae dedit, dicit de excommunicato: Sit tibi sicut ethnicus; id est gentilis. Ubi manifeste apparet quod excommunicatio ex fratre facit nobis sicut gentilem; unde Augustinus dicit: Noli illum jam reputare in numero fratrum tuorum. Ergo amplius, si excommunicatus extra Ecclesiam ponitur quoad externa tantum, sequitur quod excommunicatio non egeret auctoritate Christi, quoniam quilibet princeps, qualibet civitas, qualibet communitas potest extra suam communionem ponere. Constat autem Christi auctoritate excommunicationem fieri Matth. XVIII. ubi subiungit: Amen dico vobis quaecumque alligaveritis super terram; & sic vinculo anathematis, ubi Chry-

CXLVI.

(a) Leo X. in sententia adversus Lutherum, prolos. 13. (b) Ibid. prolos. 23. (c) Tract. 19. de Excom. quest. 1.

Excommunicandi auctoritas concessa a Christo.

ostomus dicit: Vide qualiter duplicibus colligavit necessitatibus & poena, hic scilicet projectione ab ecclesia: Sit tibi sicut ethnicus; & supplicio futuro, quod est esse ligatum in caelo, &c.

CXLVII.

Haec legatus apostolicus de anathemate ob crimen lethale tollens charitatem, contracto, quo qui devinctus tenetur, caret Ecclesiae suffragiis, quibus potiuntur alii, qui licet noxa lethali constricti sint, ab ecclesia tamen non sunt praecisi. At de anathematis sententia iniuste lata ita respondit: Excommunicatio secundum se injusta non fert secum excommunicationis effectus, nisi in foro exteriori: non est enim sic excommunicatus privatus suffragiis Ecclesiae secundum veritatem, quia non est vere excommunicatus in caelo, quia non est Ecclesiae non auditor, ac per hoc non sicut ethnicus.

De iniuste excommunicato quid sentiantur.

CXLVIII.

Distorquentem haereticum divinas scripturas in eum sensum, quasi anathema externis tantum actibus privaret, tum quod demonis potestati traditus externe tantum vexari diceret, Thomas ita refellit: Ex hoc ipso quod Ecclesia ab ecclesiastica communione exterius separat hominem excommunicando, significat illum ab interna communione Ecclesiae separari: in cuius signum in primitiva Ecclesia etiam sensibiliter potestati demonum excommunicati iradebantur, quasi a Christo excisi. Nec est verum, quod in primitiva Ecclesia sola externa poena excommunicati multabantur; sed ultra internas addebantur externa poena a diabolo; sicut ultra interna bona in primitiva Ecclesia boni visibiliter visitabantur a Spiritu Sancto loquentes linguas, &c. Augustae die xxix. Octobris MDXXVII. At Lutherus quamvis fateretur, anathemate percussos a demone olim corripit consuevisse, superiori errori (a) alium graviosem addidit (b), nimirum docendos esse Christianos plus diligere excommunicationem, quam timere.

Olim excommunicati vexabantur a demonibus. (a) Damnatur a Leone X. prolos. 23. (b) Damnatur ibid. prop. 24.

CXLIX. Impia Lutheri propositio de amanda excommunicatione. Sacerdotes adducti in contemptum ab impiis. (c) Albert. Pius Cap. 1. 13.

adversus Turcas arma pie fuisse comparatos, ex legationis in Gallias missae gestis efflorescit.

Ingressus enim mense novembri adulto Parisios solempni pompa, quae regio imperio parata est, Bernardus de Bibiana S. Mariae in porticu diaconus Cardinalis (d) legatus apostolicus, die (e) sexta decembris a Rege Francisco exceptus convivio est, atque in publico senatu confidente in folio Rege, principibus regia stirpe fatis, magistris castrorum militiae jurisque praefectis, qui exiit fuerant, ut palam regia voluntas tum Pontifici tum universo orbi pateret cuncto, orationem habuit, qua gravissimis argumentis, exemplis, ac rationibus Francorum Regem permovere conatus est, ut sacram in Turcas expeditionem, quae aeternum illi decus foret paritura, conficeret. Ad cuius singula praecipua capita respondit Rex (f): publicam se cum omnibus Christianis principibus pacem exoptare, pontificios revereri apices, Leonis colere imperia, summaque recuperandae terrae sanctae, amplificandae fidei, ac religionis cupiditate ardere: nolle ingrati in caeleste Numen, a quo tot beneficiis ornatus esset, animi maculam suscipere: concitatae de se expectationi, Christianissimi Regis titulus, Christi vicarii hortatibus sanctissimis nunquam defuturum; ac non modo, ut Ecclesiae primogenitum, verum ut pluribus affinitatum, amoris, observantiaeque nexibus longe arctioribus, quam quibus antecessores sui unquam devincti fuissent, irretitum, ad obsequia omnia ipsi deferenda paratum esse. Tum professus est comparatum se contra Turcas quadraginta millia peditum, quorum viginti millia Germani Helvetique stipendarii forent, alia viginti millia Angli, Vascones, & Galli conflarent; praeterea tria millia cataphractorum equitum, quorum duo millia ex Gallia, mille ex Italia peterentur, tum levioris armaturae sex millia equitum, necnon tormentorum bellicorum necessarium apparatus instructurum: quin etiam castrenses subire labores, & ductare exercitum velle, & quocumque Pontifex proficisci juberet se, praesto assuturum; ac si copia non sufficerent, majores educturum, & regnum, filios, vitamque suam pro fide Christi expositurum: denique quatuor sexve dierum flexu omnia constituturum, ut stipendia pro milite conscribendo numerata, & omnia, prout necessitas posceret, in prociectu expedita essent: atque his dictis Bibianam legatum de singulis, ut fixis firmisque Pontificem facere certiore iussit.

CL.

(d) Ext. ca. de re ipsius lit. l. i. collect. literar. principum p. 52. (e) Alia lit. ibid. p. 57. Bibienae Card. legati in Gallia gesta. Eius monita proficiendo bello Turcico. (f) Ibid. Francisci Regis responsum.

Exercitus ab eo promissus.

CLL.
Acta
Gallo Re-
gi pro exi-
mia vo-
luntate
gratiae.

Hanc perorationem regiam ingenti applausu excepit legatus, actisque gratis Regem hortatus est, ut promissa in opus perficeret; addidit etiam preces, ut ea, quae principes ac proceres audiverant, juberet mandari literis, quas Pontifex & facer Cardinalium senatus ingenti gaudio delibuti perlecturi essent, utque egregia illius pro re Christiana augenda voluntas pateret orbi, caeterique principes eximio eo exemplo ad vires conjungendas excitarentur. Cui respondit Rex id se libenter facturum, cum antea illud Christo domino redemptori nostro mente & animo, jam vero verbis ipsius vicario, ejusdemque vicelegato spondisset. Optavit etiam, ut solemnes supplicationes decernerentur, divina mysteria augustiori pompa peragerentur, ut Deo suscepto pio consilio agerentur gratiae, ac preces pro victoria adversus fidei hostes consequenda, pro publica Christiani imperii quiete ac felicitate, nec non pontificia & regia salute funderentur.

CLII.

Galli Re-
gis pro
Ungaria
defenden-
da re-
sponsum.

Post haec legatus apostolicus Regem etiam atque etiam hortatus est, ut laboranti Pannoniae regno ob assiduas Turcarum incursiones obruto opitularetur: cui Franciscus Rex pollicitus est laturum se eidem regno opem, atque etiam oratorem decreturum, qui Ludovicum Regem proceresque Hungaros ad servandam mutuam concordiam, viresque confociandas in hostes accenderet; iisque Gallicam potentiam ad evertendam Turcicam tyrannidem deferret.

Ingentes
ejusdem
Regis poli-
licitatio-
nes

Soluto conventu Franciscus Rex legato manu comiter prehenso promissarum copiarum numero nec unum militem defuturum confirmavit: apparatus ingentes bellicos faciendos, ut certius pareretur victoria, citiusque confecto bello sumptus valde minuendos; plurimumque referre, ut potius in Turcicum imperium crucesignatos exercitus inferrent Christiani ad illius regna occupanda, quam Turcicos in Christianum effundi paterentur: propterea maximas comparandas a se copias, quae ad propulsandum inferendumque bellum usui esse possent, quo ferret necessitas, seu quo apostolica vocarent imperia. Addidit, nulla se a Pontifice exacturum stipendia, etiam si Italia contra Turcas defendenda foret, multo minus si ditio ecclesiastica ab eorum vindicanda esset; sed decumas duas ad collatam in Gallis, vel trans alpes a fidelibus pro bellicis sumptibus faciendis pecuniam, & quae pontificia liberalitas impertire posset, efflagitaturum tunc, cum exercitus augendus, producendumque bellum esset: de quibus omnibus Cardi-

nalis de Bibiena Julium Cardinalem Medicem pontificiorum consiliorum praecipuum administrum fecit certiore, datis Lutetiae sexto decembris hujus anni die literis (a), in quibus subjunxit navaturum se operam, ut Rex Gallus in iis scriptis, quibus promissa confirmaturus erat, etiam tempus, quo instructus accinctusque ad praelium foret facer exercitus, designaret; atque etiam classem, si exigeret necessitas, adornare polliceretur.

Transmisit ad legatum ipsum Pontifex (b) diplomata apostolica de imperato in Gallia decumano auro pro aërio ad sustentandum crucesignatum exercitum conficiendo, cui servando Jacobus Salvatus praefectus est; promissique Rex in nullos alios usus hujusmodi pecuniam aversum iri, ex praescriptis in literis pontificiis formula. Decimanona decembris die dominica celebrata (c) augustissimo ritu solemnibus supplicatio Parisiis, atque in principe templo peracta magnificentissime res divina, actaque divino Numini gratiae de concepto a Francisco Rege ductandi in Christi hostes crucesignati exercitus, effusaeque preces pro victoria de iis referenda: tum religiosa pompa a clero per urbem circumducta est, dataque fuere mandata, ut in universis totius regni urbibus pari sacro apparatu solemnes supplicationes fierent. Gallis ita ad Turcicum suscipiendum bellum animatis, Cardinalis legatus, laudante & hortante Rege, transmisit literas (d) in Hispaniam, & Angliam de singulis, quae in Gallia pro tuenda amplificandaque religione gerebantur; ut legati apostolici, qui in iis regnis versabantur, alios Reges principesque Francisci Regis exemplo ad gloriosissimum bellum decernendum incitarent: tantum vero egregiae voluntatis specimen praebuisse Franciscum refert idem legatus (e), ut die decembris octava cum magistris castrorum praefectisque agminum militare consilium pro conficienda expeditione coegerit, ac ni oratorum Anglicorum adventu distineretur, non alia in re quam in belli facri apparatu operam ac tempus absumpturum ostenderet.

Porro oratores Angliae, ad foedus inter Franciscum Francorum & Henricum Anglorum Reges faciendum, affinitateque devinciendum accesserant Parisios; quorum princeps episcopus Eliensis in publico conventu duodecima decembris die habito, de perpetuo Anglorum Francorumque amicitiae foedere tuendo peroravit (f), hortatusque est Regis Angli nomine Franciscum Regem, ut sacrum adversus infideles bellum adornaret: cui a sum-

CLIV.

Sancitum
inter
Francos
& Anglos
foedus.

(f) Ibid.

p. 62.

sum-

summo juris praefecto Regis interprete, responsum est, ut is jam Pontificis maximi rogatu ad illud obeundum se obstrinxisset & quadraginta millia peditum necnon equitatum novem millium beluatorum gravioris seu levioris armaturae egregie instructum ductare spondisset, ac deinde cum inter divina tenente legato apostolico sacra evangelia praemanibus foedera solemniter jurando confirmata fuissent, professus est (a) Franciscus Rex, Gallos Anglosque plurimum debere Christi vicario, qui ipsos ad mutuam amicitiam colendam suis hortatibus permovisset [1]. Neque illud silentio praetercundum est, in convivio, quo Angli fuere ab Rege excepti, eundem Regem Cardinalem legatum observantiae in Pontificem ergo in principe mensae loco accumbere jussisse. Praecipuae hujus foederis leges ex fuere (b), ut Tornacum ab Anglo restitueretur Gallo, Gallusque sexcenta nummorum millia refunderet; e qua summa trecenta ac triginta tria millia detrahenda forent, quae dotis nomine Henrici Regis filiae Delphino nupturae attribuerentur. Praeterea Scotiae res ita compositae, ut si Scotus Anglum bello peteret, Gallus ab eo revocare ipsum teneretur, monita vero spernentem deferret: si autem Anglus Scotiae arma inferret, Gallus Scoto subsidia ferre posset. De Albania vero duce Anglorum hoste ac Scotici regni administrationem affectante constitutum, ut non profisceretur in-

Praecipuae
illius le-
ges.

(b) Ibid.
p. 64.

De Scoto
quoniam
concor-
dia inita.

(c) Ibid.
p. 43.

(d) Ext.
ubi sup.

CLV.

Instaurato cum Anglo foedere, poterat Franciscus Rex cum Carolo Hispaniae & utriusque Siciliae Rege controversias componere, ut omnium bellorum civilium & exterorum curis solutus, liberque ad Turcicum bellum omni conatu studioque incumberet: quippe ab Hispano de amicitiae foedere redintegrando postularus est (e), rogatusque ut virum principem ad agitanda cum Ceurio Hispaniae curiae procuratore pacis consilia mitteret: Gallum vero non prona voluntate ejus postulata admisisse, nedum oratorem in Hispaniam

(e) Ibid.
p. 51.
55.

mittendum decrevisse significavit xxvi. novembris die v. decembris legatus Cardinali Medici. Porro inter Francorum Hispanorumque Reges viribus atque aetate florentes, insensa exercebatur aemulatio omnium, quae rempublicam Christianam pessundarunt, malorum fons: & Hispanus (f) quidem, ut legato Cardinali significavit Franciscus Rex (g), oratoris sui in Anglica aula opera Regem illum omni contentione a Gallico foedere abducere annisus est; cumque foedus ipsum disturbare non posset, instituit magno conatu ne Tornacum illi restitueretur, eaque re e sententia non succedente, centum millia nummorum Eboracensi Cardinali obtulisse, ut Regem Anglum ad Tornacum solo aquandum induceret: ac vicissim Franciscus Rex clam Caroli Hispaniarum Regis potentiam infringere fatagebat, ne ad Germanicum imperium eveheretur, ut plures Cardinalis de Bibiena, qui saepius de illius electione disturbanda cum Gallo egit, ostendunt literae (h).

Et sane censebat summus Pontifex rei Christianae amplitudinem provehendam, si imperium Gallo Regi deferretur, illique studebat (i); qua de re Treverensem archiepiscopum in imperialibus comitiis graviter differentem proximo anno visuri sumus: maximusque impendebat metus, ne Carolus Rex parto imperio subiicienda Insularum cupidine civile bellum in Christiano accenderet imperio, opprimeret Italiam, Romani Pontificis dignitatem protereret, atque ob has diffensiones Christiana respublica ingens ali-quod vulnus a Turca acciperet: ac propterea ad haec avertenda, quae imminabant, pericula, Leo consilia sua Cardinalis legati opera ad discutendam Caroli V. electionem, quam provehere Maximilianus Caesar illius avus annitebatur, cum Francisco Rege contulit (k). Obstrictus erat Carolus ex legibus a Romanis Pontificibus dictis Neapolitanis Regibus sedis Apostolicae beneficiariis imperium Romanum non affectare, ni regno vellet cedere: quod ita cautum vidimus, ne sedis Apostolicae majestas a Caesare, qui Neapolitanum regnum conjunctum teneret, obtereretur, uti antea contigerat maximo rei

Inter
Hispanum
&
Gallum
exercita
clandestina
odia.

(f) Ibid.
p. 47.
(g) Ead.
p. 51.

(h) Ext.
ib. p. 35.
43. 47.
52. 55. 56.

CLVI.
Pontifex
Gallo
Regi pro
imperio
illi dese-
rendo stu-
det.

(i) Ibid.
p. 70.

(k) Ibid.
p. 35. & p.
47.

Lis in-
gens de
Imperio
exorta
inter Gal-
lum &
Hispanum.

NOTÆ [1] NE erroris ansa praebatur ex iis, quae praepostere in Annalibus narrata sunt, animadvertisse juvat legatum pontificium, qui venerat in Galliam probasse quidem & laudasse pacem inter Gallos Anglosque compositam; sed nihil operis in eam contulisse. Antequam enim legatus venisset in Galliam inter utrumque regem de pace jam convenerat. Teste enim *du Tillot Recueil des traitez &c.* in sanctiori Parisiensi archivio servantur ejus pacis pacta & conventiones signatae hoc anno die I. octobris, & die IX. novembris confirmata. Legatus vero non nisi cadente Novembri mense Lutetiam ingressus est. Quare Leo pontifex pacem illam literis suis potius, quam legati opera suavit atque conciliavit. MANSI

rei Christianæ detrimento; cumque jam idem casus recurreret, Carolus Hispaniæ & utriusque Siciliae Rex quatuor electorum suffragiis Maximiliani avi solertia potitus (a), atque in ipem adducendorum ad sua vota archiepiscopi Treverensis, Friderici ducis Saxoniae, atque Ludovici Regis Bohemiae erectus, oratoris opera a Leone flagitavit, ut sacramenti religione apostolica auctoritate solveretur, ad Siculum & Germanicum sceptrum coniungenda, quippe qui in Francofurtensibus comitiis Caesar renunciandus esset.

CLVII. Lis nova de regno Neapolitano coniungendo imperio excitata. (b) *Ib. p.* 35.

(c) *Ead. pag.*

(d) *Ibid.* Germani data Gallo promissa infringunt. (e) *Ib. p.* 43. (f) *Ibid.*

(g) *Ibid.* CLVIII. (h) *Ib. p.* 45.

auri vis conficiatur, arteque conquiri, ut Pontifex imperialem coronam transmittat in Germaniam, ut ea Maximilianus exornetur, atque etiam Carolo Regi beneficiarium jus Neapolitani regni asserat: rogatum vero Leonem ab oratore Hispano, ut apostolica auctoritate sacramenti religione, quo Neapolitani Reges de non capeffendo imperio obstricti sunt, dissolveret, respondisse, gratulari quidem se Carolo de imperio ei delato, deque ipsius, ut dilectissimi filii adiectissimique sedi Apostolicae, & propagatoris imperii Christiani amplitudine letari; at beneficiaria regni Neapolitani iura illi asserere gravissimi momenti rem esse ab usu Romanae ecclesiae alienam, pluribusque jam saeculis intermissam, ut quis caesarem Neapolitanumque sceptrum coniuncta gerat; ob arctiorem tamen conjunctionem, quae sedi Apostolicae cum Carolo intercedat, ea se de re mature deliberaturum, ac leges, quibus id perfici posset, excussurum. Haec cum Cardinalis de Bibiena cum Gallo contulisset, Julio Cardinali & Laurentio duci Urbini Medicibus retulit (i), Franciscum Regem respondisse electoribus, eam auri vim numeraturum, quam praestare Carolus non poterat, cohortarique Pontificem, ut si casus ferret Carolum ad Romanum solium evehi, ne quid honoris, auctoritatis, dignitatisque sacrosanctae sedis Apostolicae detraheret, ad quam tuendam ipse, ut Ecclesiae primogenitus Pontificisque obsequentissimus filius, exercitum, ararium, principatusque suos deferret; ac si posceret necessitas ad pontificium nutum cum maximo apparatu bellum gesturum, ac vel in Insubriam, vel in Etruriam, vel etiam Romam accessurum.

Controversia orta an contra leges sceptrum Neapol. cum Romano coniungere possint.

(i) *Ibid.* p. 47.

Retulit etiam idem legatus Regem sibi partes imposuisse, ut Pontificem ad confirmandum animum excitaret, atque Caesari ut corona imperialis in Germaniam transmitteretur roganti, vel Carolo Neapolitana iura beneficiaria deposcenti se Leonem nomine ac re demonstraret; ac Regem Francorum ex pontificio arbitrio ita pendere, ut non minus ejus opera quam nepotis ducis uti posset: praeterea subjunxisse (k) videri sibi arctissimum foedus inter Pontificem ac Regem, Venetos, Helvetios, Florentinos, & Laurentium ducem Urbinatem faciendum, ut publicae salutis foederatorum consulere, & Carolo Regi nocendi voluntas eriperetur; si enim imperium cum aliis regnis conjungeret, ob controversia Caesarum in omnem Italiam iura, ipsam ingentia mala illaturum, nec illius impetus

CLIX.

De faciendi foedere inter Pont. & Gallum actum. (k) *Ead.* p. 47.

petus propulsatum iri: quinetiam eundem Regem Franciscum adnota pectori manu sacramento spondidisse, se ad servandum sedis Apostolicae decus, Florentinos defendendos, Mediceum nomen tuendum, Insubriam Gallicae coronae asserendam, superiora promissa summa vi & contentione completurum. Caeterum si summus Pontifex contraria consilia caperet, illius voluntati se accommodaturum, orareque ipsius beatitudinem, ut diligenter omnia excuteret, deque omnibus Franciscum Regem faceret certiorum, qui demum cunctis in rebus sapientissima apostolica consilia sequebatur.

CLX.

Saxonem Hispano opponere Gallus. (a) *Ib. p.* 52.

(b) *Ib. p.* 72.

CLXI.

(c) *Ib. p.* 53. Permissum Carolo V. ut cum regno Neapol. Romanum capeffat imperium. Carolo V. potentia suspecta omnibus.

(d) *Ib. p.* 56.

Decrevit praeterea Franciscus Rex conatus suos convertere ad Fridericum Saxoniam ducem, de quo sibi affinitate coniungendo agitabat, ad Germanicum solium evehendum: quod cum legato Cardinali indicasset, is rem vigesima sexta novembris die Cardinali Medici significavit. Suggesterat autem illud consilium Laurentius Medices (a) Urbini dux Gallo Regi affinitate conjunctus, ut Romanum imperium affectare desineret, Saxonemque Hispano opponeret: quod quidem consilium ut amantissimum ac sapientissimum a Francisco Rege laudatum, atque eo pacto commune omnium periculum discutiendum dixisse, si Saxoniam dux ad imperium proveheretur. Nondum contaminatus Lutherana impietate apparuerat Fridericus, quem proximo anno a principibus electoribus, rejecto Francorum Rege, antelatum Carolo; sed cum is imperium respuisset (b), Carolo delatum fuisse, ex actorum Francofurtiensium historia a Thoma de Vio Cardinale legato Leoni X. exposita dicitur suo loco.

Confecta (c) interea sunt diplomata licet non promulgata, quibus Carolus Hispaniae Rex veteri religione liberabatur, ut retento Neapolitani regni fiduciario iure, etiam Romanum imperium corripere; sed Julius Cardinalis & Laurentius Medicei obstiteret, ne ea diplomata prodirent: optabat vero Pontifex ad nimiam Caroli potentiam, si Neapolitano & aliis sceptris caesarem adungeret, terrorem levandum, ut foedus illud inter Apostolicam sedem, Gallum Regem, Venetos, Florentinos, Helvetiosque ad mutuis subsidiis principatus defendendos, si quempiam locorum Carolus oppressurus foret: a Francisco Rege propositum iniretur (d): quid vero circa id a Gallo actum esset edocuit Julium Cardinalem Bibiena, se nullam posthac mentionem edidisse, cum Gallicae rei praecipue interesset, ut ipsi foedus illud in rem ipsorum ver-

tendum urgerent, Pontificemque de eo magnis precibus appellarent.

Inter tot de imperii ambitu altercationes Carolus Hispaniae Rex, cum Pontificem ac Franciscum Regem sibi ea in re adversari agnosceret, significavit (e) Francisco Maximilianum avum decrevisse expeditionem in Italiam ad imperiale insigne e pontificiis manibus accipiendum: sed cum id sine ingenti pernici auri vi non possit, se ipsum Regem orare, ut suam apud Pontificem auctoritatem adhiberet, quo imperialem coronam, qua in Germania a Thoma Cardinale legato apostolico cingendum foret, transmitteret. At cum Gallus ex Germania certior fieret, Carolum Regem Romanorum renunciari non posse, ni prius Maximilianus imperiali diademate vel a Pontifice vel a legato esset redimitus, Carolo studia non provexit; immo ad ea labefactanda curas intendit, & Cardinalem de Bibiena apostolicum in Gallias legatum oravit, ut apud Pontificem ageret, ne coronam imperialem ad Maximilianum mitteret: ne vero aperte Maximiliano imperiale insigne denegaret, responderet, decere ut eadem ratione, qua Henricus VI. Carolus IV. ac Fridericus III. ejusdem Maximiliani pater, eam acciperet, hortareturque ut majorum more in Italiam veniret: caeterum Pontifex Maximiliani adventum in Italiam non pertimesceret; si enim Maximilianus vel per Venetam ditionem, vel per Insubriam penetrare cum exercitu contenderet, Gallum ipsum cum validiore alio exercitu illi occurrerem; nec Francisco in Italia Gallicas ductante acies Maximilianum ultra progredi ausurum, ac retracturum signa: aperuit etiam Galli Regis mater legato causam, quae Franciscum ad haec peragenda impelleret, nimium aemulationem gloriae, si enim Hispanus caesarem sceptrum adipisceretur, Gallum illi inferiorem futurum, quod sibi dedecori fore putaret; tueretur itaque Pontifex in pristino amplitudinis gradu Gallum Regem, qui pro pontificia majestate asserenda omnes suas vires opefque effundere paratus esset: quae omnia Cardinalis de Bibiena legatus exartatis quinta decembris die literis Julio Cardinali renuntiavit, utque Franciscus Rex trapezitarum aurum argentumque interciperet, ne Carolus ex Gallia opes pro obtinendo imperio necessarias posset extrahere, utque Carolo de arctiore foedere amicitiae Franciscum postulanti Franciscus oblectaretur.

CLXII.

(e) *Ib. p.* 55.

Obstat Gallus ne ad Maximilianum a Pont. diademata imperiale transmittatur.

Nimia Francisci Regis aemulatio ingentium malorum causa.

Ingrata (f) fuere Pontifici haec Galli Regis consilia, quae bella inter Christianos prin-

CLXIII. (f) *Ib. p.* 60.

Ingrata Leonis Pontifici.

principes paritura, & Christianum imperium Turcico furori obiectura metuebantur: nam Carolus Hispania & utriusque Siciliae Rex Maximiliano avo exercitus Hispanos in Turcas ducendos ex sacris decumis pro Italica expeditione & imperiali diademate suscipiendo, nec non retundendis eorum armis, qui ipsi abrumperere iter vel imperialia jura retinerent, deferebat; ac Julius Cardinalis pontificiorum consiliorum interpres Bernardo Cardinali in Galliis legato questus est (a), Gallos contra jus fasque exigere, ut Pontifex communis omnium parens Gallicae factioni omnino se addicat, atque imperiali corona Maximiliano denegata, & Maximiliani Caesaris & Caroli Hispaniae & utriusque Siciliae Regis odia & arma in se concitet; atque ita e Gallorum voluntatibus pendeat: accenso vero civili bello inter Reges Turcarum Imperatori ad excindendum Christianum imperium via muniatur. Ad quae respondit Rex Gallus, non deposcere se ut Maximiliano Caesari a Pontifice corona imperialis denegeretur, sed ut illi nullo exercitu succincto ac pacem fereniti Romae summis honoribus conferatur; atque ut prius more majorum solemnes oratores ad eam eblandendam ad Pontificem mittat: ne vero Carolus veteri religione pro conjungendis Neapolitano Romanoque regnis solvatur, nisi prius publicis monumentis demonstrat, Regem se Romanorum esse designatum, quod nondum peractum ex Palatini comitis aliorumque principum literis sibi constare dixit. Quae petita cum legatus die octava decembris Julio significasset (b), subjunxit saepius se cum Francorum Rege conquestum, ingentem illum in hoc rerum statu odiorum molem in Pontificem convertere, bellorum faces portis urbis iniicere, pacem publicam labefactare, rescindere principum conjunctionem; nec modo sacrae expeditionis evertere consilia, verum & Turcis occasionem proferendae latius tyrannidis subministrare. Caeterum cum, obluetante Gallo, Maximilianus Caesar imperialem coronam a Pontifice in Germaniam transmitti non impetraret, neque ut ab electoribus, antequam illam suscepisset, Carolus Rex Romanorum deligendus censeretur, ne duo simul Romani Reges agnoscerentur, iniiit consilia de commutando regno Romanorum cum Neapolitano, ac larga promissa Francorum Regi pro augendis in Italia rebus Gallicis fecit, cum Neapolitanum caelum sibi ad propagandam vitam salubrius futurum putaret: quae consilia, ut inania & chimerae simillima derisa a Galli

(a) Ib. p. 60. Negat Leo uni factioni se addicere.

Graves in Gallum de turbata pace querelae.

(b) Ib. p. 60.

Maximilianus de commutando imperio cum regno Neap. agit.

Regis matre regionum consiliorum moderatrice Cardinalis legatus Julio Cardinali vigesima prima decembris die significavit (c). Ita disturbata tunc fuit Caroli V. electio, nec Pontifex Maximiliani opera ad Lutherum opprimendum usus est.

At dum impostor nequissimus haeresi Germaniam inficiebat, insigne prodigium non longe ab Augusta contigit, spina enim dominicae coronae inspectantibus viris fidedignissimis feria quinta hebdomadae sanctae sanguinem emisit: quod manifestissimum fuisse proximo ineunte anno in oratione funebri Caesaris Joannes Faber (d) promulgavit his verbis: In oppido Werd sexmilliaribus Germanicis ab Augusta distante spina coronae Domini, quae per Caesarem magna devotione illic in caenobium S. Crucis ordinis D. Benedicti fuisse deportata, in die feria sexta majoris hebdomadae anno penultimo atatis sua in praesentia plurimum fide dignorum per Caesarem ad hoc quam diligentissime deputatorum, Balchazar videlicet Wolff praefecti in Werd, abbas S. Crucis, Erhardi Almayer sacellani caesarei prioris atque conventus dicti caenobii, qui & id literis atque sigillis suis, quas penes me jussu Caesaris conservo, testati sunt (taceo plures alios utriusque sexus, qui id ipsum suis viderunt oculis) sanguinem sudavit.

Sed e Germania ad Daniae ac Sueciae proxima regna digredimur: in quibus violatae sunt induciae quinquennales hoc anno, quae prius omnibus principibus fuerant imperatae, quippe Christiernus Daniae Rex a Gustavo archiepiscopo Upsalensi; cujus pater Ericus ab aemulo Stenone regni spe depulsus fuerat, concitatus, Stocholmiam obsidione cinxit; sed cum fractos impetus videret, exercitum ad classem reduxit: adversus autem furentibus ventis quatuor mensium flexu agitatus repulsusque in littus, quasi caelum de illius perfidia ob spretas censuras apostolicas, iis qui publicam pacem turbarent propositas, fumeret poenas, in eas adductus fuit angustias, ut fame perendum ipsi foret, nisi Steno hostis comemeatus abunde ipsi suppeditasset; quem tamen ex insidiis fallaci amicitiae ostentatione capere studuit: sed illo accessum detrectante, cum nobilissimos obfides accepisset pollicitus in congressum amicumque colloquium, se postea cum Stenone venturum eos in Daniam custodiis confictos, interque ipsos Gustavum Ericson postea Regem abripuit, ac proximo anno bellum in Svecum redintegravit.

In Hispania ob Maurorum & Judaeorum commercium afferendae fidei splendori

(c) Ib. p. 65.

CLXIV.

(d) Jo. Faber Theol. in orat. fun. Maximil. Spinae dominicae coronae sanguinem sudavit.

CLXV.

CLXVI.

Censura dei in haereticos exercita in Hispania.

(a) Ext. in bullar. in Haer. Fl. const. 29.

De falsis testibus pont. decretum.

* inquisitionibus

dori major navata est sollicitudo, quam in Germania proindeque Hispania tantarum calamitatum expers extitit. Supremae ibi vero factae censurae praerat Hadrianus natione Belga Cardinalis, qui in pontificatu Hadriani nomen retinens sexti agnomen addidit: ad quem Leo amplissimum diploma dedit (a) adversus eos, qui in causa haeresis falsi testes deprehenderentur.

Dilecto filio Hadriano tit. SS. Joannis & Pauli presbytero Cardinali.

Intelleximus quod in Hispania caeterisque regnis & dominis charissima in Christo filia nostra Joanne Regina & charissimi in Christo filii nostri Caroli Regis Hispaniae Catholicorum ditioni subiectis, in quibus tu haereticæ pravitatis inquisitor generalis per sedem Apostolicam deputatus exis, multi perditu ingenii homines in testimonio, quae perhibent super dicta pravitatis veritate inquirenda, falsitatem, quandoque prece, pretio odio, vel amore, & quandoque metu committere, aut se eandem falsitatem commississe publice, licet falso, fateri non verentur, sicque huiusmodi diabolicae artis ministerio plerumque vel damnantur insontes, vel divinae majestatis Dei & orthodoxae fidei sub Christiano nomine derisores veniam consequuntur: ad quae facinora perpetranda ipsi falsi testes tam propria improbitate & inconstantia, quam audacia & impunita temeritate eorum, qui illos ad talia committenda minis coarunt, aut pecunia alliciunt, impelluntur. Nos igitur sceleratum hoc hominum genus, qui in divinam humanamque simul naturam conspirant, & in nefandi criminis causa vel iniusta absolutiois vel iniquae condemnationis auctores existunt, acriori longe supplicio quam caeteri falsidici testes plethi soleant, dignum censentes, circumspeditioni tuae & universis & singulis aliis per te & pro tempore existentem generalem dictae pravitatis in regnis & dominis praedictis inquisitionem ad ipsum inquisitionis officium pro tempore deputatis, contra omnes & singulas personas cujusvis status, gradus, ordinis, dignitatis & conditionis existant, quas tibi aut aliis inquisitionibus * praedictis in crimine haeresis scienter deposuisse, aut alium ad falsum deponendum aut verum tacendum induxisse vel quempiam ob perhibitu veritatis testimonium, vel propter falsum non attestatum occidisse, aut membro aliquo mutilasse aut bonis suis omnibus vel majori parte illorum spoliassse, vel spoliari fecisse, seu atrocissima injuria affecte legitime constiterit, tuo aut a te deputando seu deputandis & subdelegandis arbitrio procedendi, & eos poenis de quibus Ann. Eccl. Tom. XXXI.

tibi vel illis videbitur condemnandi, super quo tuam & illorum quibus negotia huiusmodi commiseris, conscientiam oneramus absque alicujus poena seu censura ecclesiastica metu aut irregularitatis nota, tradendi vel relaxandi etiam curiae seculari plenam & liberam concedimus facultatem, &c. Dat. Romae apud S. Petrum sub annulo piscatoris die XIV. decembris MDXVIII. pontificatus nostri anno VI.

Confecta est hoc anno in Africa secunda expeditio ab Hispanis adversus Turcas Caroli Regis auspiciis; Horruc enim Barbarossa, qui ex pirata Algerii & Tremesinii Rex evaserat, atque in Bugiae obfidione brachio mutilatus fuerat, dum Oranum oppugnabat, fufus in fuga contrucidatus est, ejusque caput per Hispanias infixum hastae circumlatum in signum victoriae: quippe iis Italica, Hispana, Gallica & Africana littora saevissime infestarat: transmissa ad Maximilianum Caesarem a Carolo vexilla hostibus erepta Germanici historici tradunt, Maurorumque quadraginta millia in Tremesinii expugnatione caesa. Caeterum in illius locum Aradinus Barbarossa successit, ac fraternam immanitatem in Christianis divexandis aequavit: pro hac vero victoria proximo anno ad Algerium ab Hispanis magna clades accepta est.

Quod ad Indicas res attinet; excurrente hoc anno differentes inter se Lusitani de Malacensi praefectura, in extremum pene discrimen adducti sunt a Bintani Rege, qui de Christianorum discordiis factus certior in urbis potiundae spem erectus maximo exercitu instructo Malacam magnis molitionibus adortus est. Perculsi praesentis periculi formidine Lusitani lites aequitate & arte composuere, ac Siani Regem postulavere misso Eduardo Cocethio de arctiore sedere ineundo: quod ille mox admisit, inque amicitiae signum crucem desigi in loco Hudiae urbis regiae editissimo sivit. Redeuntem Cocethium proximo anno immanis procella in littus, quod Bintani Regis genero parebat, impexit: sed cum hic barbarus cum focero exerceret odia, Lusitanos amantissime excepit, ac Regis Lusitaniae vetigalem se futurum pollicitus est; quamquam postea in foceri gratiam restitutus fidem fregit.

Quod ad Siani regnum spectat; tradit Barroffus (b) in iis vastissimis orientis oris tria maxima imperia florere, Sinenfe nimirum contiguum illi Siamense, & tertium Bifnagense: Reges vero Orizae & Bengalae amplitudine & opibus cum iis non conferendos: porro Siani Regem tantis pollere viribus, ut viginti equi-

CLXVII. Turca victi in Africa.

Horruccus Barbarossa la cruciatus.

CLXVIII.

Malaca in discrimen adducta.

Crucis trophaeum desig. a Lusitanis in Siani regno.

CLXIX. (b) Barroff. De Regibus gentibus in Oriente.

Siamenses
quid de
Deo senti-
ant.

quitum, peditum ducenta & quinquaginta, elephantorum decem millia adversus hostes educat. Quod ad religionem gentis spectat; addicta illa, necnon finitima est idololatriæ, ritusque suos a Siamensibus, quibus quondam paruit, accepit. Tenent Siamenses Deum cæli & terræ conditorem esse, ac piorum animas æterna gloria, impiorum infernalibus suppliciiis affici: cuique vero in lucem prodituro duos angelos custodes attribui, necnon alium, qui in malum impellat: amplissima Deo templa ponunt, in quibus plura simulachra hominum, quos ob virtutes in cælum receptos ajunt, venerantur: statim temporibus ad templa conciones audituri confluunt: sacerdotes captivitate adeo cultores se fingunt, ut mulieres in ædes non excipiant, lapsique in libidinem plectantur: mundum habuisse principium ajunt, ac diluvio generali obrutum fuisse, atque octo annorum millibus completis periturum incendio; jamque ex eo annorum numero sex millia præterisse: postquam vero mare aruerit terraque in cinerem versa fuerit, orbem instauratum iri, ac terram summa amœnitate vestiendam, luxuriaturamque sine ullis hominum laboribus omni fructuum genere, hominesque immortalem ac plenam delitiis vitam ducturos. Astrologiæ adeo addicti sunt, ut non nisi consultis astris pedem moveant, eique tum miscent artes magicas. Cæterum gulæ dediti, atque in omne libidinum genus effusi. Patent hæc ingentia regna evangelii præconibus, qui salutarem Christi doctrinam propagare velint.

CLXX.

A Siamensibus parum discrepant superstitione Bengalenses, quorum pars maxima adumbrata numina & idola, pars infandum Mahometem colit, quorum religionem moresque describit Oforius (a). Defecerat horum Rex ab Emmanuelis Regis Lusitanæ fide post Albuquerquei obitum; ad quem in officium redigendum Suarius Joannem Silveriam cum navibus quatuor misit, qui in Chatin-gamensem Bengalæ portum invecus, restorem urbis ad dandos obfides vi adigit: at deinde simulatione officii in insidias allectus parum adfuit, quin numerosa Bengalensis Regis classe opprimeretur. In Zeilandam itaque insulam sive Taprobanam laudatissimi cinamomi silvis nobilem, cursum intendit, ubi in portu, quem Columbum nominant, & ad quem religiosos viros Dominicanos ac Minoritas, qui orientem disseminandi evangelii causa peragrabant, ducentis ante annis penetrasse vidimus (b), Lupus Suarius Indiarum prorex perdo-

Zeilanda
Lusitano
adjecta
imperio.

(b) A. C.
1319. n.
31.

mito Rege Brachmane ac Saracenorum vi fracta annuo gemmarum & cinamomi vestigali ei imperato, arcem extruebat, cui idem Joannes Silveria præfectus est. Porro a Joanne ipso Silveria felicius cum Maldivenfi & Cambajensi, quam cum Bengalensi res gesta fuerat; liquidem alienatos eorum animos, pacemque composuerat. Hæc dum geruntur, novus ex Lusitania Indiarum prorex Lupus Siquera octavo septembris die Goam appulit (c) cum decem navium classe; quarum uni, cui Joannes Limicus præerat, insulcando vasto Oceano hoc admirabile contigit, ut bellua furibunda, dum persequeretur prædam in imas compages navis pertuso alveo, acutissimum caput infixerit, & in summum discrimen epibatas concussæ navis terrore attonitos aduxerit.

In America (d) Cubæ Fernandinæ prætor quatuor navium instructa classe, præfectoque illi Joanne Grifalvâ, detectas anno superiori terras lustrari jussit. Insulam nomine Cosumel, e qua suavissimi afflabantur odores, ambitu leucarum quinque & quadraginta reperere: incolæ exculti erant legibus, ut Jucatanis: turrium ibi dirutarum vestigia aliaque venerandæ antiquitatis monumenta visa: assurgebat superbe turris præ cæteris in quam graduum octodecim ascensu aditus patebat, in eaque defixum insigne regium in adjectæ Hispano imperio insulæ argumentum, refert Petrus Martyr (e): *Turrim, inquit, conscendunt ducem primario, quem sacerdotem credunt: vexillum in cacumine sistunt, Regi Castellæ imperium adjudicant, sanctæ Crucis nomen insulæ assignant, quia nonarum manū quinta solemniter insulam ingressi. Et infra: Cameras in turri reperere statuit marmoreis, tum fictilibus urforum simulachris immixtas, quos unisono elato cantu invocant, suffumigisque ac suavis odoribus uti penates eas colunt. Res ibi divina celebrata est, purgata scilicet de more idolis turri: Sunt recutiti: regulus hic eleganter ex gosampio velamine indutus. Solutis ex ea insula anchoris, in Jucanatham invecus sunt: perculsi navium nostrarum magnitudine barbari, qui lembis unilignis tantum utuntur, ad sex millia scutis auratis tecti concurrere ad arcendos exscensione nostros: de pace per interpretes cum esset actum, nostri aurum non vi, sed permutatione rerum poposcerunt. Quid vero consecutum sit narrat Petrus Martyr, nimirum arma ex auro conflata a Jucatanis Hispano duci fuisse dono oblata.*

At qui auro opibusque abundabant, CLXXII. quam

(c) Ofor.
l. 11. Maj.
sejus 17.

CLXXI.
(d) Petr.
Martyr.
dec. 4. c. 3.
Gomara
l. 2. c. 16.

Hispani
perlu-
strant in-
sulas A-
mericæ.

(e) Petr.
Martyr. ib.

(a) Id. ib.
c. 4.
Pueri pu-
ellæque
immolati
dæmoni-
bus.

quam miseri & infelices essent ludibriis dæmonum, quos humana laniena placabant, expositi, quæ subdit Petrus Martyr (a) ostendunt: *Ad leucas centum circiter ad zephyrum semper sinum ingentem reperiunt, in quo tres parvæ insulæ fixæ erant; adeunt grandiores, prob. crudele facinus, pater sancte: prob. truculentas hominum mentes: stomacho claudat portas beatitudo tua, ne perturbetur. Pueros puellasque ibi suis immolant diis: sunt recutiti: simulachra quæ colunt sunt marmorea, quadam alia fictilia; marmoreus inter imagines extat leo pertusa cervice, in quem miserorum sanguinem proiciunt, ut inde fluat in lacunam marmoream. Quæ cerimoniam miserorum sanguine licent, referamus; non jugulis, sed pectoribus a-*

peritis ex infausta victima cor erunt, ex cujus calido cruore idolorum labia illinunt, reliquum perfluere patiuntur in lacunam: inde inapertum cor & extra comburunt, gratum diis fumum illum fore arbitranter. Ex idolis unum est virile, quod inflexo capite lacunam sanguinariam superius spectat, tanquam acceptans hostiarum sacrificium: torulos brachiorum, femorum, ac suarum pulpas edunt: si præcipue hostem bello victum sacrificaverint, rerum concreti sanguinis veluti e carnificina exeuntem reperiunt. Ex insulis vicinis, ad id facinoris miseros transportant: capita cadaveraque truncata ibi viderunt innumera integra etiam, pleraque velaminibus conrecta. Univerſi tractus illi auro gemisque abundant.

Horrenda
America-
norum
laniena.

I. Anno excurrentis sæculi decimonono indictione septima, belli sacri consilia inopino casu ob Maximiliani Cæsaris obitum consensere cœperunt: contra vero impius hæresiarca Lutherus, quem ejusdem Cæsaris in Ecclesiam & fidem catholicam observantissimi metus aliquantulum coercuerat, audacia & petulantia auctus, in ecclesiasticos viros & pontificios administratos conceptum animo virus libere & furiali lingua effundere (a) cœpit, ut narrat Ulebergius sic inquit: Anno MDXIX. ineunte Maximilianus Imperator in Austria supremum vitæ diem clausit, princeps armis, pietate, prudentia maxime insignis, aliis virtutum ornamentis clarus; cujus morte Lutherus insolentior factus majoris in dies audacia non obscura signa dedit; quamquam enim jam antea quoque multa proterve dixerat in Pontificem, aliosque qui conatibus ipsius obstabant, tamen deinceps velut excusso freno majorem sibi ferociam indulgit, & convitiis ac criminacionibus intemperantius adversarios impetivit; cuiuscumque demum conditionis essent, quem admodum ejus scripta post hunc diem edita testantur. Jure itaque merito planxit Romana ecclesia Maximiliani obitum, qui vigesima quarta ejusdem mensis Romæ increbuit, ut refert Paris de Grassis: Hac, inquit, die, xxiv. januarii cum in consistorio patres sederent, venerunt nova de Maximiliano electo Imperatore mortuo die undecima præsentis hora quasi tertio noctis. Addit idem author novem dierum flexu funebria sacra pro illius animæ expiatione peracta fuisse.

II. Ut vero summa cum pietate ad mortem se comparaverit pluribus Cuspinianus (b) nec non Joannes Faber in oratione funebri referunt, multisque laudibus ejus gesta extollunt, ecclesiarum nimirum occidentalium cum Romana conjunctioni studuisse, ac schisma Pisis, dein Mediolani, ac demum Lugduni conflandum adversus Julium II. discussisse, Dei & Ecclesiæ præcepta coluisse: blasphemos ita habuisse exosos, ut nullum eorum, quantumvis charissimum, apud se versari passus fuerit: jejunia ecclesiastica pie observasse; miserum tamen populi, qui necessariis in Germania & septentrionali plaga carere solet, a Leone X. poposcisse, ut quadragesimale tempus in plures anni partes, quo animarum imprudentium salutem consultius foret, divideretur; sed voti justissimis aliis de causis compotem minime factum: severam le-

(a) Uleberg. in vita & gestis Lutheri. c. 3.

Inde Lutheri aucti animi.

(b) Cuspinian. in Maximiliani elogium.

Expetierat a Leone X. ut jejunium quadragesimale divideretur in partes.

gem in eos, qui intemperanter vino abuterentur, tulisse: pauperes ita amasse, ut moriens xenodochia decem suo sumptu construere; annuoque censu donari jussisset: missæ sacrificio quotidie interesse voluisse: salubrem mortis cogitationem, ut humana contemneret, ita versasse animo, ut extremo vitæ quinquennio secum quocumque pergeret etiam in acie sarcophagum circumferret: Anno, inquit quinto priusquam diem obierit ultimum quantumvis in magnis versaretur & imperii & regnorum negotiis, essentque sibi tum Gallus tum Veneri quam molestissimi, sarcophagum cum omni ea suppellectili, quæ mortuo ad sepeliendum foret necessaria, per se quam diligentissime ordinavit: eo enim tempore in Inspruck regio oppido Tiroliis cum palatium amplissimum, ac plane Cæsare dignum fabricaret, nescioque quid erroris artifices commississent, ad Matthæum [quem seniore appellat] qui primus esset inter eos, qui cubiculo præfuit secretus, in aurem susurrans dixit: nihil hi faciunt quod gratum sit: ego vero domum mihi construam, quæ placeat, eaque die sarcophagum cum ea, qua diximus, suppellectili fieri jussit, & cubiculo quidem ne ad hominum ostentationem id fecisse videretur, secretissime apud se quique illis annis ubicumque locorum esset, etiam dum Mediolanum contra Gallos proficere, quam diligentissime singulis noctibus semper conservavit ac reponi jussit. Arbitrabantur quidem homines, eorum quibus rerum magnarum demandata esset cura, thesaurum aliquem illic detineri ac conservari: alii nonnihil librorum, quibus historia veteres contingerentur: alii aliud magnum quippiam eo deferri; Cæsar vero sibi conscius in quem secum deferret usum, ut semper hilaris erat, subridendo in rei cuiusdam sibi omnium charissimæ usum id secum deferri dicebat.

Ea pia assiduaque cogitatione usus Maximilianus, cum morbum augeri sentiret, semel atque iterum sacra exomologesi animum expiavit: deinde nona januarii die sanctissimum Christi corpus tanta pietatis testificatione suscepit, ut præsentem omnes lacrymas profunderent. Extrema etiam unctione liniri flagitavit, astantesque circum se stantes conspicatus, moriturum hominem, cum mortalis esset flere vetuit. Tum evangelicam lectionem, qua Christi domini cruciatu recensentur, repeti jussit: In ultima mortis hora, addit Joannes Faber (c), dum ex clero multi sibi astarent, signo admonuit

Xenodochia decem ab eo construenda iussa.

Sarcophagum circumferre solitus.

III. Sacramentis ritæ expiatus.

(c) Jo. Fab. in oratione.

ne circa se starent, sed sederent potius, nam ea dum viveret semper sibi consueto erat, ut nullum, ex sacerdotibus coram se stare, sed semper præ modestia sibi assidere fecerit. Devotione vero tanta mortuus est, ut a nemine facile unquam exprimi posse crediderim: pudicitia talis ac tam ingenue, ut & in hora mortis ultimique agonis illius non fuerit oblitus panæolo, quem tum forte moriens gestaret, pudenda [ne a quoquam se mortuo videri possent] obtexit: Deo, matri genitrici, sanctisque suis patronis S. Georgio ac divo Andrea frequentissime simul ac devotissime plurimum sese moriens commendavit. Mortuus est infra tertiam & quartam horas die XII. mensis januarii anno salutis MDXIX. posteaquam vixisset annos LIX. menses novem, dies vero XIX. regnassetque annis XLIII. nimirum cum patre Fridrico vel solus, anno enim MCDLXXVIII. creatum Regem Romanorum eum vidimus. Inter eximia illius facinora enarrat Joannes Faber (d), ipsum capta Alba regali, templum princeps ne a militibus diriperetur propugnasse, ac sacrilegium stricto gladio inhibuisse. Agitasse Maximilianum superiori anno in Augustensibus conventibus, ut novus Romanorum Rex, a septemviris deligeretur, ad dissensiones, quæ ex illius morte oboriri possent, avertendas refert (e) idem author, quasi imminentis obitus præsci- us esset.

Ubi vero vacuum esse cæsareum solium accepit Romanus Pontifex, omnes eo curas intendit, ut septemviro ad Imperatorem virtutibus clarum, opibus florentem, viribus & autoritate pollentem designandum permoveret proposuissetque (c) in eo statu rempublicam Christianam sitam, ut eum exigeret, qui mutua pace devinctos Reges Christianos teneret, & adversus Turcas maximum & fortissimum exercitum in expeditionem educeret: consulere itaque Christiani imperii salutem periclitanti, ac pro dignitate electorum munere fungerentur. Provinciam etiam dedit Thomæ Cardinali Cajetano legato, & Caracciolo apostolico internuntio, ut principes ad dandum orbi Christiano strenuum & præpotentem defensorem cohortarentur.

Dilecto filio nobili viro Ludovico comiti Palatino sacri Romani imperii principi electori.

Has ad te summo animi studio scribendas duximus, te impensius hortantes, ut post pietatis officia in mortuum te nobiscum una ad eam curam ac diligentiam velis convertere, in qua omnis maxime salus Christiane reipublice consistit, ut illi

defuncto par aut etiam superior, si fieri poterit, eligatur Imperator. Communis hæc nobis tecum cogitatio, sed opera & sententia tua huic facto conjunctior est: non arbitramur nobilitatem tuam præstantem prudentia egere consilio; sed tamen nostræ dignitas ac persona requirit, ut quod optimum factu videatur esse in medium consulamus: etenim si ullum unquam tempus post Romani imperii nomen extitit, quod tuam postularet & collegarum tuorum fidem, vigilantiam, religionem, sapientium hoc illud est in quo omnis industria adhibenda, ut in Imperatore deligendo Dei redemptoris honori, imperatorie auctoritati, Christiane reipublice quieti, vestrae quoque ipsorum, qui electuri estis, salutis consulatur. Nunquam [quod tibi in oculis esse certo scimus] habuit fides Christi potentiores hostes, nunquam adversus eam animo infestiores, crudelitate effratior. Horum igitur faucibus atque immanitati tota exposita sit necesse est Dei respública, nisi is deliquit Imperator, qui pari potentia illorum retundere insolentiam, & auctoritatis nominisque sui magnitudine salutem regere Christianitatis queat. Hoc igitur imprimis nobilitas tua positus ante oculos & pensitatis hostium viribus, ut provideat rogamus, per quem maxime illorum nefarie crudelitati resisti possit, atque hac necessaria est cogitatio; illa vero ad dignitatem imperii atque decus spectans quod sine eximia potentia nec auctoritatem habere potest, nec majestatem Imperator; capite autem labefactato & debili quid ex cæteris sperandum in bono publico sit, tuam profecto non latet prudentiam.

Ergo quod petimus a te nobilitati tuæ, ut curæ & cordi sit, in domino nostro Jesu Christo obtestamur, id est ut cum nobilitas tua ad suam dicendam sententiam suumque dandum suffragium accesserit, ponat sibi ante oculos & salutem & dignitatem Christianæ fidei, salutem, ut quoniam grave ab impiis hostibus discrimen & prope suprema imminet pernicies, in eam partem studium suum convertat, ut par tantis rebus ac negotiis & nomine, & genere, & animo, & potentia eligatur Imperator; dignitatem, ut cum post hæc sanctam sedem, quæ ex Deo est, summum sit in sæculo imperii culmen, qui tua & collegarum tuorum iudicio in id ascensusus est, ea habeat ornamenta, quæ in tanto principe requiruntur potissima: sit gravis auctoritate, prudens consilio, maximarum rerum peritus, animo excellens sit: qui divinam erga se liberalitatem agnoscat, fidei sanctæ faveat, sanctam sedem Apostolicam, ut filius matrem veneratur; qui

In Imperatore deligendo consulant rei Christianæ.

V.

pa-

Prosequi solitus sacerdotibus magnis honoribus.

(d) Jo. Fab. de sacris non tenere violandis li.

(e) To. 3. rer. Germ. ex edit. Suvius in comment. IV.

(c) Ext. to 3. rer. Germ. ex edition. Freber. p. 138.

pacem inter Christianos populos teneat, bella & minas & terrores transferat contra impios, sub quo sperare & confidere possit Christiana respublica, se in majorum suorum decus & possessionem veteris imperii esse perventuram, &c. Datum Pali Portuensis dioceseos sub annulo Piscatoris die x. februarii MDXIX. pontificatus nostri anno vi. Exaratis aliis undecima martii die literis (a) Pontifex eadem monita iisdem verbis repetivit; tum hoc adiecit: Quod si forte aliqua ratione vel causa qualem nos cupimus & respublica postulat, Imperatorem omnino habere non licitum fuerit, at illud saltem pro tua in communem pacem utilitatemque Christianae fidei egregia voluntate cogitandum atque agendum tibi est, ut is eligatur, in quo nulla sit vel causa vel voluntas, aut universalis Christianae respublicae quietis aut sanctae huius sedis Apostolicae perturbanda: in quo nobilitatem tuam non dubitamus suum singulare ingenium adhibituram.

(a) Ext. ib.

VI. Actum de eo deligendo qui in Turcas arma vertere possit.

(b) Ib. p. 138.

VII. Galliae & Hispaniae Reges exambiant imperium. (c) Belcair. l. 16. n. 9. Classis a Gallo instructa.

VIII.

Lapsa bimestri relatum Pontifici est, Ludovicum Palatinum comitem pontificia amplexum consilia, eo nimirum se in deligendo Caesare studia intendere, ut pro illo ferret suffragium, qui pacem inter Christianos principes conciliare, atque arma adversus Turcas posset convertere: qui par iis potentia, opibus, & viribus foret, virtute autem praestantior. Quo accepto Leo electorem eundem ad egregie meditata perficienda hortativis literis (b) impellere nisus est, ac pro tanto beneficio, quo de sede Apostolica & Christiano orbe promeriturus esset abunde se meritam gratiam perfoluturum est pollicitus. Aspirabant summo studio ad imperium Franciscus Gallorum & Carolus Hispaniae & utriusque Siciliae Reges, ambo aetate, opibus, regni amplitudine, virtutisque spe & opinione florentissimi; & quidem Gallum arte usum, refert Belchairus (c): Ut, inquit, majorem & apud Leonem & apud septem viros Germanos gratiam miraret, magnamque de Turcico bello suscipiendo spem daret, Petrum Navarrum Franciscus cum viginti triremibus aliquotque aliis navibus, in quas quatuor pedum millia imposta erant, adversus Mauros, Italicam maris Tyrrheni oram suis larrociniis infestantes, mareque adeo ipsum mercatoribus in viam reddentes, ire, & si ita ferret occasio in Africam transire iussit: tum ne Leo, qui in imperii pervisione Francisci causam suscepisse videbatur classis Hispanicae in regnum Neapolitanum profectura metu de studio suo nonnihil remitteret.

Porro Leonem Pontificem Carolo Fran-

ciscum ea in re opposuisse queritur Carolus in suo ad Clementem VII. dato apologetico libello (d): Non, inquit, ad ipsius Gallorum Regis promotionem; sed ut per ejusmodi Galli concurreniam utroque nostrorum excluso soluro foedere reverti subintraret minori potentia praeditus. Metuebat certe Leo, si Carolus ad fastigium imperii eveheretur, sedem Apostolicam ab eo opprellum iri, suorumque antecessorum decreta tueri conabatur, qui Neapolitanum regnum neque Insubriae neque imperio conjungendum sanxerant, pontificiae libertatis afferenda causa: quare legatus apostolicus in primo conventu, qui Vesaliae habitus est, vacuo folio caesareo pontificio nomine haec septemviris exposuisse apud Dolgastum traditur (e): MDXIX. Legatus assistente sibi archiepiscopo Regino, &c. nomine sanctissimi domini nostri post imprecatam principibus electoribus salutem, & oblatam apostolicam benedictionem, proposuit tria, ut sequitur. Primo principes hortando & animando, ut in statu iam fluctuantis respublicae Christianae de optimo principe & Rege Romanorum in Imperatorem eligendo cogitare vellent; qui auctoritate, potentia, rerum gerendarum peritia valeret, & in omnibus optimum ducem, optimum senatorem praesferat. Secundo ut Regem Neapolitanum, cuius regni proprietates ad ecclesiam Romanam spectant, nullo pacto in Romanorum Regem eligant, obstante sibi defectu inhabilitatis & ineligibilitatis ex constitutione Clementis IV. id quod plurimis fortissimis argumentis, & efficacissimis rationibus, clarissimis exemplis comprobavit; quae omnia repetere longum esset. Tertio, quia specialiter, immo individualiter sententia sanctissimi domini nostri principibus est enodata, petit legatus ut similiter clare & expresse & individualiter responsum certum, clarum, non involutum, aut ambiguum per affirmationem vel denegationem, & per principes etiam non collegialiter congregatos daret; ut sanctitas domini nostri certiorari de eorum voluntate possit.

Caroli e. lectio formidanda Pontifici visa. (d) Ext. apud Dolgast. to. 1. p. 479.

(e) Ext. apud Dolgast. to. 1. p. 439.

Moniti principes ne illum eligant.

Regnum Neapol. cum imperio coniungi non posse.

IX.

Responsum principum electorum. Reverendissimi & illustrissimi principes hic congregati ob causas urgentissimas, & hostiles motus reprimendos, qui in territorii & dominiis post jam vacans imperium emerferunt, & ut pejora emergant in dies verentes huc Wesaliam convenerunt, de futuro autem Romanorum Rege eligendo in nullo solliciti quare ad petita reverenda dominationis suae responsum dare non possunt; sed sibi reverenda dominatio sua & omnium proximorum sanctissimus dominus noster Leo Pontifex maximus persuadeant indu-

indubitantissime, quod ubi ad Romanorum Regis electionem per reverendissimas & illustrissimas dominationes eorum processum fuerit, eos tum cum in Regem electuros, qui sit gloriae & honori sanctae sedi Apostolicae, utilitati & emolumento republicae Christianae, incremento sacro Romano imperio, hostibus Christiani nominis formidini, & omni posteritati futurus admirabilis.

Moniti Pontificis in praeviam partem accepta.

X. Contractus a Carolo exercitus in Galli fautores. (a) To. 3. rer. Germ. ex edition. Freberi.

(b) Guicci. l. 13.

(c) Ext. to. 3. rer. Germ. p. 141.

Mirantur non minus principes electores sanctissimi domini nostri institutum, id quod aeo nostro electionum temporibus ab aliquo Romanorum Pontificum auditum est nunquam, maxime hoc modo propositum, ut electoribus legem praescribat, iubeat, veret. Sperant beatitudinem suam alias clementissimam futuram, illam Romanorum Regis electionem boni aequique consulturam [1].

Iisdem precibus usus est legatus in conventibus Francofurtensibus, adeo ut imperium tertio principi non ambientem, immo & respicientem delatum fuerit ut diceretur paulo inferius. Cum vero mississent (a) Gallus & Hispanus suos ad sibi concilianda septemvirum studia, oratores Galli in Francofurtensi conventu, uti putabant, perorare non potuerunt: quippe Caroli arte exercitum Germanicum tuenda dignitatis specie conscriptum fuisse ferunt (b), ad eos, qui imperium in exteram gentem transferre voluissent, conficiendos. Itaque Joannes Alebretensis, comes Drocensis, Guillelmus Gounferius eques auratus, & Carolus Guillart senatus Parisiensis praeses, a Francisco Rege legati Contentuariae substitere, & quinta junii die suaforiam ad principes orationem scripsere (c); ex qua praecipua capita delibabimus.

Non solum, inquebant, reverendissimi domini, illustrissimi, excellentissimi principes, Christianitas quae Europae sinu ambiturque clauditur, sed Africa & Asia tota universusque terrarum orbis ac peri-

rissima illius nationis gentes, populi in vos conversi tanquam in sublimi arce atque specula constitutos, intentis oculis arrectisque auribus adsunt circumstrantes ac explorantes, cui tantam rerum molem, cui totius orbis habenas sitis credituri, quem tante dignitati tantisque administrationibus praefecturi: tantopereque de vestra omnes integritate, virtute, constantia singulari confidunt, ut illum haud dubie vos augurentur Romanum Regem designaturos, qui inter idoneos sit maxime idoneus. Et infra: Porro si recti animi sint, utique iudicii perpendiculari rem ipsam demerimur, etiam rationis non affectionis examine, stateraque uti volumus, nemo tam socors, tamque a communi, ut ajunt, sensu alienus, qui non plane videat Christianissimum Regem Franciscum ceteris tam potentia quam virtute eximia praestare, nullumque esse penitus, qui tam expedite, tam efficaciter quam ipse possit vel nutabundum & ruina proximum imperium suis viribus fulcire, vel socordia incuriaque majorum iam lapsam erigere, vel ipsius maiestatem sublimitatemque depressam in pristinam auctoritatem gloriamque restituere.

Gallorum si Franciscus Rex eligatur promissa.

XI.

Plura addidere de Gallorum Regis viribus, opibus, ornamentisque imperatoribus: de felicitate bellica, qua in Insabria Helvetios ipsum infidiis opprimere affectantes vicerit, victos humaniter persequi destiterit: de illius in conciliandis principum voluntatibus solertia; ut Romanum Pontificem Leonem in Bononiensi colloquio sibi devinxerit, ut Venetos astrictos arte adeo teneat, ut nihil ita sit arduum, quod pro ipso facere non sint parati; ut Henricum Anglorum Regem superiori autumnum ex hoste amicum ita reddiderit, ut omnia sua ipsius Regis Francorum obsequio detulerit: proposuere demum ingravescentem Turcarum tyrannidem ac vim, ad quam obtendam nemo esset Francisco Rege, si ad imperialem

NOTE [1] Quamquam Leo pontifex causae Francisci Gallorum regis favere visus est; id tamen in speciem tantummodo ab eo praestitum non sine fundamento suspicor. Nam in literis Vigornienfis episcopi ad Thomam Volseum vulgatis a Martene Veter. Monum. to. 3. col. 1301. idem episcopus collegisse se ex verbis pontificis testatur: sua sanctitati nullam fere aliam viam relictam esse ad interceptanda catholici regis consilia, nisi Francorum regis simulationem qua sperandum erat electionem saltem in tertium casuram. Quare in electionem primo factam de Friderico Saxone facile pontificem inclinatum fuisse mihi persuadeo; ex quo non satis admirari divina providentiae consilium succurrit, quae Saxoni animum illum iniecit ut oblatam dignitatem reiiceret quam in perniciem rei christianae acceptasset. Huc adnotavi certum constitutum, quod tamen ab aliis vocatur in dubium, Fridericum scilicet Saxonem communibus electorum votis imperatorem renunciatum fuisse. Id vero primus omnium scripsit Erasmus, tenere se rem asserens ex episcopo Leodiensi, qui comitiis interfuerat. Verum alii apud Spondanum & Calvisium asserunt ex electoribus tantummodo duos Trevirensis & Brandenburgensem Fridericum extulisse. Quae illorum sententia utcumque firmatur ex Annalibus seu diario Georgii Spalatini Saxonis, Friderico electori a secretis, quique gesta a Friderico per dies singulos adnotans, de electione illa ad imperium ne verbo quidem meminit. MANSI

rialem solium eveheretur, paratior : neque ad conficiendam tantam expeditionem scientiæ militaris expertem, sed exercitissimum deligendum : nec Francum Germanis suspectum videri debere, cum Francorum Germanorumque unam olim fuisse rempublicam testentur antiqua Germanorum monumenta.

XII.

Prætulere contra cæteris omnibus imperii candidatis Carolum Hispaniæ Regem ipsius legati ; e quibus comes Hermannus Nuenarius in ipsis septemvirum comitiis elegantem panegyrum habuit, in qua hæc inter alia jactabat (a) : *Neminem existimo fore, qui hujus augustissimi imperii molem tam facile extollere, collapsum vero ac jam fœdari cœptum tam potenter restaurare, in angulos Germaniæ coarctatum tam longe lateque propagare possit. Quis enim nesciat quantas militum copias tam pacis quam belli temporibus paratas semper habere consueverit ? Quantam etiam & quam numerosam classem, tum in mediterraneo mari, tum in occidentali Oceano constituerit ? quibus non magis sua ac sociorum regna, aut ipsam Christianam rempublicam ab incursum barbarorum & hostium strenuissime tutatur ; atque hoc solo nomine vel maxime commendandus, quod publicam salutem suo periculo semper anteposendam duxerit. Qua in re quanta modestia ac temperantia semper usus sit, ex hoc considerari potest, quot in tanto sumptu circa curam præsidiorum & copiarum nemini incolarum importune molestus est.*

XIII.

Confutavit deinde effusos temere a Gallis sermones, qui Carolum ob corporis pusillam staturam regulum dixissent ; cum ille sat magnus judicandus sit, quem maximi quique majorem sese fateri coguntur. Ad objectam vero in tractandis bellis Carolo imperitiam respondit, maximos quosque Cæsares pene pueros ad imperium evectos, & cum imperio exercitari Imperatores. Jactatos autem a Gallis Francisci triumphos ita extenuavit : *De Christianorum cæde non debet gloriari Christianus princeps ; inanis est enim gloria, quæ in reipublicæ perniciem vertitur : omnes quippe unius civitatis municipes sumus, præsidem habentes optimum maximum Deum ; in hac qui seditiosi deprehenduntur expedit reipublicæ, ut a regimine præcipites deturbentur, ne labefactur status immaculatæ & incorruptæ matris Ecclesiæ. Et infra : Quid autem attinet exhortari vos, ut cum vobis Imperatorem deligatis, qui a Christianorum cervicibus, ab arvis ac templis Dei optimi maximi sine vestro incommodo truculentissimos hostes depellere tam facile possit, quam*

(a) Ext. ib. p. 144. Quæ pro Carolo adducta sint.

Quid responsum Francisci jactantia.

lubens velit ? Sciunt omnes, immanitatem rabiem, ferocitatemque Turcarum : obrenata Asia in Africam moluntur exercitum brevi : quod eis adhuc in Asia deesse videbatur, ferro ac flamma subegerunt, Syriam videlicet omnem, Arabiam denique totam, univcrsamque Ægyptum. Paucis interjectis : Sed per Deum immortalem, o illusterrimi principes, nolite credere quemquam mortalium timeri hoc tempore a Turcis nisi Carolum Regem, nolite opinari præter hunc superesse quemquam, qui hujus tam periculosi & ancipitis belli pondus sustinere queat : hunc, missis epistolis de pace atque induciis, sollicitant : hunc totius Europæ potentissimum esse palam færentur : hujus jam vires in Africa magna suorum clade experti sunt : hujus classem in Mediterraneo mari obviam semper habent : cum hoc sibi rem esse conficiendam vident : Sici-liam, Sardiniam, Corsicam, Calabriam, Apuliamque ex Epiro ac tota proinde Græcia procul despiciunt, suoque furori objectas esse vehementissime dolent : pervasis autem Pannoniis quantum iriveris spatium interjacere putatis, si ex Moesia aut Macedonia in Germaniam Turca expeditionem parat ? Verum ibi quoque Croatiam Austriam, Charinthiamque velut quendam Germaniæ clypeum obrudi sibi conspicit. Nemo igitur persuadeat vobis, o principes illusterrimi, quemquam mortalium esse, qui majore desiderio ad hoc bellum veniat, aut qui id ipsum pro sua gloria & fidei honore celerius ad rectum sine perducere possit. Conclufit demum non transferendum ad Gallos imperium, sed ex Germania Imperatorem petendum : exactos jam fere nongentos annos, ex quo a Græcis ad Francos Germanos traductum sit : qui fuerint ii Franci sepe in controversiam vocatum fuisse ab eruditissimis viris ; sed tamen Francos quamvis Galliis dominantur, Germaniam non deseruisse.

XIV.

Hæc perorata publice fuerunt : quæ vero in arcano conventu inter solos septemviro gesta fuerint, Thomas de Vio Cardinalis legatus apostolicus in Germania ex scribæ cæsarei scripto accuratissime, Leoni summo Pontifici exposuit (b) ; nimirum Albertum archiepiscopum Moguntinum de duobus Regibus Carolo Hispaniæ & Francisco Galliæ candidatis imperii habuisse ad principes orationem, in qua hoc firmissimum fundamentum jecit, principes electores jurisiurandi legumque religione constrictos teneri, ne quem externum principem ad imperialem dignitatem provehant, perspicueque omnibus patere, Franciscum Gallorum Regem, si ei imperium deferatur, curas ad regni Gallici limites proferendos con-

Turcas a Carolo potius quam a Francisco debellari posse.

Mogunti- ni archie- pisc. oratio de externo principe non evehendo ad imperium.

(b) Ext. lib. collect. lit. princ. p. 67.

Si Franciscus Rex eligeretur exposita pericula.

XV.

Præterea ab archiepiscopo in principum memoriam revocatum est, Franciscum Regem, reportata nuper de Helvetiis victoria, Mediolanum sibi subjecisse, atque ad opprimendam Italiam inhiare ; ac verisimile videri, subacta Italia illum ad Germaniam debellandam vires conversurum : quod facilius tum foret, cum imperiali potestate fræni instar ad trahendos quo vellet Germanos abufurus esset : idque a principibus non minus dispiciendum videri, qua tandem ratione in eo casu principum ac populorum libertas a vi Gallica vindicari posset ; cum ejus rei in ipsa Gallia domestica exempla eluceant : fuisse enim in pluribus Galliarum provinciis autoritate præstabiles administrandæque justitiæ & publicæ libertatis afferendæ laude florentissimos principes, qui jam omnino extincti sunt, ac reperiri neminem in amplissimo regno, qui ad regiois nutus non contremiscent, & iniquis etiam illius voluntatibus non obsequatur. Ad ea vero, quæ addebant Gallici oratores de Francisci Regis effusa potentia, viribus corporis animique magnitudine ; hæc ipsa metum inferre, ne populari Germaniæ convulsa politia monarchicum statum constabileret. Venit deinde archiepiscopus ad alia argumenta, quæ oratores Galliæ afferbant ; delato scilicet Francisco Regi imperio ac Germania, Italia, Galliaque conjunctis optatam expeditionem ab eo in Turcas confectum iri : obiecit, Gal-

Virtutes ipsi Francisci metuendæ vitæ Germanis.

Ann. Eccl. Tom. XXXI

lum Regem parto imperio arma disunctissimis regionibus Turcicis non prius illaturum, quam ea in regno Neapolitano, in Belgio, & aliis provinciis, quas non ad Cæsaream, sed ad Gallicam coronam spectare contendit, exercuisset ; nec facile promissis oratorum principumve rem gravissimi momenti, quanti imperium est, exambientium fidem adhibendam, atque ex ipsa experientia arcanos regii animi recessus patere ; cum idem Rex alia jam quam Turcica bella commovere consueverit : atque adeo cum jura, sacramenti religio, insitus erga patriam amor, munerisque septemviratus dignitas vetent non modo Franciscum Regem ad imperium evehi, verum de eo evehendo consuli, ad alios imperii candidatos sermonem convertit archiepiscopus.

Pollicenti Gallo bellum in Turcas gesturum fides non adhibita.

XVI.

Occurrit illi omnium primus Carolus dux Austriæ Hispaniæque &c. Rex, quem non ambigere dixit, vel ab omnibus septemviris, vel a maxima eorum parte non idoneum gerendo imperio judicatum iri : cum enim is Hispaniarum regna moderetur, atque in his versari assidue consueverit, ob disjunctissimam inter Germaniam Hispaniamque locorum intervalla, imperium gravissimas clades accepturum, his præcipue temporibus, quibus Germania bellis civilibus necnon Turcicæ irruptionis metu fluctuat : præterea perpendendum, ne Carolus si renuntiaretur Cæsar, armorum molem in eos principes, quos publicæ libertatis accerrimos vindices experiretur, converteret, effunderetque Hispanos in Germaniam, quæ ab iis obterenda foret : quinimmo hoc tempore Caroli Regis vires debilitatas esse, neque ex iis spem concipi posse, ut ab eo imperium in pristinam dignitatem atque amplitudinem revocari possit (a) : si enim ab Hispanis infubriam e Gallorum manibus ereptum iri contingat, non eam imperio restituendam, sed Neapolitano regno potius ab ipsis conjunctum iri. Ex quibus aliisque argumentis idem archiepiscopus sentiebat, inhærendum vestigiis majorum, ac principem Germanicæ gentis potius imperii gubernaculis admovendum. Verum cum hæc secum ipse maturius volveret, subjunxit superiorum temporum conditionem quam præsentium feliciter se agnoscere : nam si quis Germanus princeps ad imperium promoveatur, illum ita viribus imbecillum futurum, ut Belgæ atque Austriaci Regis Hispaniarum clientes illius imperia delectatari sint ; ac si Franciscus Rex vel in Belgio, vel in Italia Carolo bellum inferat, turpissimam ignominiam maculam

Rationes ob quas Carolus deligi non debeat.

(a) Ib. p. 69.

Prævisum Infubriam non imperio sed regno Neap. conjunctum iri.

Exposita mala si principi non præpotenti deferatur imperium.

lam novo Cæsari inurendam, si otiosus spectaret Francorum gentem exteram. provincias imperii depopulantem, perque tot loca in ipsa cæsareæ domus penetralia irrumpentem; tum in eo casu verisimiliter futurum, ut principes contempta Cæsaris imbecillitate, prouioreque in vitia naturam secuti, partim Gallo partim Hispano adhærescerent, atque ita Germania imperiumque uniuersum in maxima rerum perturbatione versarentur, duraque pericula subirent: attulitque exempla temporum Frederici III. Imperatoris, quibus Carolus dux Burgundiæ in Germania, & Philippus Maria dux Mediolani in Italia constabant bella cum tanto Imperatoris & principum dedecore, ut non modo ad comprimendos eos motus non confurgerent, verum etiam metu trepidarent ne in eos bellum transferretur: exposuitque ejusdem Imperatoris Frederici dedecus, cum in Austria ab Hungaris obsidione cinctus est, ac deinde ab ea depulsus, quantumvis Bohemos & Albertum Brandeburgensem ejusmet archiepiscopi avum, Albertumque Saxonem sibi conjunctissimos haberet: ex quo conjectura assequi liceret, quæ tandem spes concipiendæ sint de Germano principe, si, Germania tot aduersis factionibus discissa, Cæsar renuntiaretur.

XVII.
Opus esse
potentissimo Cæsare cum
Saxones
& Helvetii
deficiant ab ec-
clesia.
Necessarium
omni-
no aduer-
sus na-
scentem
heresim
Concili-
um ocu-
menicum.

Adjectæ etiam plures aliæ rationes fuerunt, quæ persuaderent, a principibus urbibusque liberis imperii, Germano Cæsari viribus non pollenti non obtemperatum iri, maxime ob nata nova de religione dissidia, quibus nisi cum maxima autoritate formidandaque potentia quantocumque consuleretur, maximum excidium non solum Ecclesiæ, verum etiam uniuersæ Germaniæ immineret, cum jam Saxones atque Helvetii novis hæresibus aperte studeant, pluresque alios clam sine dubio iis favere constet, nullatenus vero sperandum has controversias sedari posse nisi a concilio œcumenico, neque illud convocandum nisi præpotens Imperator congregatum tueri possit: præterea Turcicum furorẽ adesse atque impendere Germaniæ, nec expectandum, ut barbarus inferat bellum ad illum propulsandum, sed ultro illi inferendum esse; cum tutius sit & gloriosius adoriri hostem quam excipere, spesque amissæ cæsareæ ditionis recuperandæ & Graciæ Christianæ religioni restituendæ affulgeat: ad quæ gerenda magni exercitus, amici magnis opibus præditi, ararium opulentissimum, vires ingentes, nominisque claritas requirerentur, desiderarenturque in principe, qui ex septemvirum numero

ad imperium eveheretur: ac ad eo post magnam disquisitionem subdebat archiepiscopus, ac post suas Deo preces, ut mentem collustraret, viamque panderet quomodo tantæ rei Christianæ necessitati consultum foret; demum se perspicue intellexisse, nullum ex omnibus Christianis principibus ad erigendas imperii Germaniæque collapsas res aptiorem Carolo Rege Hispaniæ, in quo si quispiam septemvirum aliquos naves reperiat multo gravioris momenti alios in quovis alio principe repertum iri: cum enim Carolus sit genere Germanus, atque principatus in Germania obtineat, suspicionem esse non posse, ab eo liberar imperii provincias in servitutem mittendas, utque is servatam a principibus legum & jurisjurandi de externo non deligendo religionem intuebitur; ita ipsum sui juramenti de non transferendo e Germania imperio, de omni conatu amplificando, de libertate publica asserenda, de Christiana religione defendenda memorem futurum.

Digressus dein ad egregias Caroli virtutes, exposuit uti percrebesceret quam egregiis a natura dotibus ornatus, robustus corpore, ad labores impiger, facilis aditu, in respondendo benignus, ab omni crudelitate alienus, liberalis, magnanimus, ac sagaci & acuto ingenio præditus esset: cum denique referre majores suos Philippum patrem & Maximilianum avum, qui natura clementissimi in clientes suos effusi, juris Germanicæque libertatis vindices amantissimi extiterint, ita ut eximiam de se spem expectationemque concitet: nec vero juventutis florem obesse, cum ætatem administrandæ reipublicæ non inexpertem attigerit, ac senatorum avi sui ac præstantissimorum Germaniæ principum consiliis fulciri possit. Quod denique ad incommoda attineret ac damna, quæ Germania passura est, si diutino tempore in remotissimis terris abfuerit: ut iis occurratur lege ac jurejurando de Germania non deferenda obstringendum: neque eam rem in dubium revocandam, cum ob imperiale munus exercendum tum ob Italiæ, in qua regna obtinet, viciniam, tum ob hereditarios Austriæ ac Belgii principatus in Germania distindendus sit. Ad Turcicos etiam, si ingruerint, impetus propulsandos hoc tempore maxime idoneum & parum futurum tum ad reprimendos Gallos, ne imperii confinia divexent, tum ad ipsos Italia depellendos, ac demum ad compescendos concitatos de religione tumultus: ob quas & complures alias rationes præteritas silentio,

XVIII.
Caroli e-
logium.

XIX.
Principes
in varias
distracti
sententias.

tio, non tam brevitatis studio, quam quod in luce & omnium oculis defixæ erant, conclusit Albertus archiepiscopus Moguntinus idemque Magdeburgensis & Cardinalis; non alium his turbidis temporibus, inque his asperis & angustis rebus vocandum ad imperium quam Carolum ducem Austriæ atque Hispaniæ Regem, qui per literas atque oratores alacritatem animi ad illud capeffendum summo cum modestiæ specimine apud septemviros explicuerit.

His ubi Albertus in comitiis sermone finem fecit, principes in varias accipitefque altercationes distractos fuisse refert Pontifici Cardinalis Cajetanus legatus; ac post collata mutua consilia datas fuisse partes Ricardo archiepiscopo Treverensi gerendarum rerum peritia, judicii maturitate, atque autoritate spectatissimo, ut omnium aliorum principum nomine responderet: qui fari orsus; mirari se dixit, Carolum Hispaniæ Regem Francisco Galliarum Regi antelatum fuisse: misereri præsentis status Germanorum, qui si impressis a majoribus insisterent vestigiis, non egerent ope exterorum, qui eVecti ad imperium illud in servitutem adducerent. Ut vero orationis ab archiepiscopo Moguntino habitæ ordinem sequeretur, primum lege ac jurejurando septemvirum verba se facturum, in qua quidem lege Moguntinus fundamentum consilii collocaverat; nimirum imperio magnas clades afferendas si externo principi qui firmas ac fixas sedes in Germania non teneat deferatur, ac sensim illud ad externos traductum iri: quæ mens si legis esset, non magis Hispanum quam Francum deligendum: ac si legis acerbitas in deligendo Carolo, quod aliquas imperii provincias sua ditione teneat, temperanda videatur, eam pariter in deligendo Francisco, quod Insabria ac regno Arelatensi nobilibus imperii membris potiat, mitigandam; atque adeo si ambo conferantur, uter eorum imperio sit aptior, repetendam, altius veterum, temporum quibus Gallia & Germania conjunctæ fuere, ac Francones Germaniæ populi imperabant, memoriam: imperium enim tunc amplitudine & gloria effloruisse, ac singularem animi voluptatem percipi, dum antiqua monumenta & gesta Francorum Imperatorum perleguntur: quamobrem cum jam imperii pristino illi itatui restituendi se det occasio, eam nulla ratione amittendam esse, cum maxime omnibus exploratum sit, Pontificem, Venetos, omnesque Italiæ principes in eam sententiam concessisse: præterea septemviros non latere Francos naturæ propensi-

Treveren-
sis ar-
chiep. pro
Francisco
argumen-
ta.

one, legibus moribusque consentire cum Germanis, a quibus Hispani valde discrepent, utque Franci plurimum amant & colunt Germanos, ita contra alieno sunt in Hispanos animo eosque temnunt: dein Galliarum ad Germaniæ Italiæque limites pertinentium propinquitatem, Hispaniæ a Germania tot locorum intervallo disjunctæ anteferendam; si enim aliquæ in Germania turbæ excitentur, si Turca in Pannoniam vel in Italiam incurrat, Christianam rempublicam facile Imperatore finitimo tanta florente potentia, in quantam Francorum Rex parto assurgat imperio, defensum iri: deinde si gentium militaris virtus invicem comparatur, non negandum quin populari sermone Hispanorum bellica gloria pervulgata esset; verum si eorum in Italia gesta spectentur, nulla ingenti laude digna celebrari; nam præter locorum interca-pedinem, etiam Hispanas opes viresque exhauriri in parandis classibus, iisque ad novum orbem transmittendis, adeo ut magni exercitus educi ex Hispania non possint: præterea in castris laboribus ac præliis socios, pariterque in honoribus collegas, & in compendio particeps Francos Germanosque futuros; at Hispanos in omnibus prosperis successibus quibus communicant, cum aliis, omnem ad se derivare gloriam, in quo plerumque agnosceret Germania, pejoem eorum si vincant, quam si vincantur fortem futuram: præterea si insuper Francorum Rex ad imperiale solium evehat, Italicorum bellorum metum abstruatur, cum Insabria Galliæ conjuncta potiat: quod vero ad controversia Neapolitana jura spectet; principum vocibus ab ea expeditione deterritum iri, atque etiam jurejurando astringendum, ut a Neapoli Belgioque abstineat: nec vero Belgii res ita Germanos tangere uti Moguntinus demonstrare visus est; licet enim Belgæ sint finitimi, numquam tamen Germanis foedere armorum vel amicitiae conjunctos extitisse, cum se imperii legibus non teneri arbitrentur, neque communibus Germaniæ necessitatibus magis quam Angli & Scoti, immo quam Arabes & Tartari subvenerint.

At cum Francorum Rex amplissimo regno polleat, Insubriam suo nutu moderetur, opibus floreat, omnibusque rebus necessariis instructus sit, sperandum mox illum alta & ardua suscepturum. consilia, maximeque ad Turcam depellendum Hungariam, & Germaniam Italiamque a vi barbarica vindicandas; cum Germania, cujus habenas capeffet, Galliarum antemurale & munitissimum propu-

Cur sic
Carolo
preferen-
dus.

XX.
Aptiorem
esse ad
Ungari-
am &
Germani-
am defen-
dendas.

Ostenfum
oritura
bella si
Carolus
eligatur.

gnaculum futura sit: contra autem si Carolus renuntietur Cæsar, certissime constare, Germaniam, Belgium, atque Italiam in gravissimos tumultus coniectum iri; nam primo Carolum Regem Insularum Franco Regi eripere moliturum, ac deinde arma adversus Galliam versurum: interea Turcam cum omnibus imperii viribus irrupturum in Pannoniam, neque ad propulsandos illius conatus ullas Christianorum vires pares futuras, cum illi duo Reges in Christiano præcellentes imperio mutuis bellis implicandi sint. Addidit etiam Treverensis, fieri posse, ut summus Pontifex a Franco Rege extimulatus Caroli electionem, ut inane ac illicitum rescindat; ex quo facile quisque pendere queat, quanta in rempublicam Christianam bella civilia invehi possint: nec prætereundum, Carolo potente imperio, Hispanos Germanicis armis fultos, nec amplius vires Gallicas veritos, universæ Italiæ dominio inhiaturos, ut eam cæteris eorum regnis adungerent, nec de restituendis imperio iis provinciis, quas norunt esse juris cæsarei, consilium suscepturos. Quod vero attinet ad utriusque Regis mores dotesque; non negare se ait Treverensis, quin Carolus benignitatis & modestiæ laude clareat; verum teneros adhuc ejus annos non capere tantas virtutes, quæ in principe ad imperium Romanum administrandum, vel ad nata de religione diffidia tollenda, & pacem Ecclesiæ alendam desiderantur, uti egregie Moguntinus commemoravit, quæ magna cum dignitate atque autoritate a Francisco Rege perfici queant, cum iudicii maturitate, ingenii præstantia, literarum studio polleat, maximeque in his, quæ ad religionem spectant, viros doctrinæ laude & sanctitate vitæ illustres in consilium adhibeat; in bellicis vero rebus peritia & experientia antecellat: quare Franciscus annis virilibus pubertatem Caroli ita superare addidit, ut opera spem & expectationem vincant; constareque quanta ille virtute bellica Mediolanum subegisset, atque Helvetiorum gentem fortissimam atque ad tempora usque Cæsarum indomitam vicisset. Adjecit etiam Treverensis, Moguntinum factum esse, quanta Germaniæ mala pareret longinqua Cæsaris absentia; persuadere tamen voluisse, ut septemviri in deligendo Carolo soluti ab eo metu ac liberi forent; nullatenus tamen modo se agnoscere, qua ratione is metus abstergeri posset: Cæsare namque agente in Hispania, quæ præsentem suum Regem exigit, necessario Germaniam tumultibus bellis civili-

Imbellis
Caroli z-
tas geren-
do impe-
rio de-
monstrata
impar.

bus Turcicisque incursionibus conflagranturam, atque ita Germaniam imperiumque tunc futurum instar navis in alto mari fluctuantis ac procellis laniatæ, dum navarchus & quisquis illius clavum tenere debet, in tellure versatur: sedes quippe suas tenentem in Hispania Cæsarem & ministris Hispanis, Belgisve, aut Burgundis, vel Italis cinetum nunquam res Germanicas nisi eminentis fucis adulteratas intellecturum. Ex quibus & aliis causis sensit Treverensis, si imperium ad externum principem hoc tempore transferendum sit, illud certissime potius Gallo quam Hispano deferendum, ac si lege vel sacramento prohibeantur septemviri a Gallo veluti externo deligendo, eadem pariter lege ac sacramento vi a creando Hispano multo magis origine, sanguine, loco, moribus, aliisque omnibus circumstantiis peregrino ac dissono a Germanis, quam Gallo, prohiberi: nec vero decorum esse commentitiarum argutiarum vi suadere velle Carolum Germanum esse.

Cæterum missis omnibus sopsismatum fucis vocandum ad cæsareos apices vere Germanum origine, moribus, & natura ut Moguntinus in secunda orationis parte exposuerat, qui licet deinde nonnulla contraria argumenta effinjerit affirmaveritque hujusmodi Cæsarem ob virium tenuitatem majestatem regiam non sustentaturum, nec illius imperiis paritum iri, ac proinde exitio potius quam utilitati futurum imperio; verum si septemviri principem ingenio ac virtute militari præstantem delegerint, Germaniam viribus sat pollere ad illius terrorem inferendum omnibus, ac suscepta quacumque bella feliciter conficienda; nec ejus rei exempla deesse in Rodolpho Imperatore, qui cum tenuissimis viribus esset præditus, verum magnanimus atque arte bellica exercitus, non solum subditos in officio continuit, verum timorem finitimis injecit Regibus, imperiumque tum angustiis circumscriptum limitibus bellisque superioribus attritum amplificavit: recoli etiam memoria posse quantam Maximilianus Imperator famam apud externos principes tum præcipue apud Ludovicum XI. Regem Francorum non ob aliud, quam ob virtutem militarem animique magnitudinem sibi peperisset: denique tum Germanorum principum gloriam famamque magis quam unquam antea in tribus nobilissimis familiis Bavarica, Saxonica Brandeburgica, quarum singulæ plures viros præstantissimos idoneosque moderando imperio habeant, effloruisse: atque adeo

Ostenfum
Germ-ai-
am civi-
bus bellis
laboratu-
ram ab-
sente in
Hispania
Cæsare.

XXI.

Consul-
tum ut
Germ-
anus prin-
ceps deli-
gatur.

(a) Ext.
l. r. col.
lect. l. r.
p. 67.
XXIII.
Mutatis
studis
princi-
pum dela-
tum est
imperio
um Fre-
derico Sa-
xonii.
(b) Ext.
ibid. p. 72.
Ab eo re-
publicatum
& con-
temptum
Hispa-
num au-
rom.
(c) Ta. 3.
rer. Germ.
exclit.
Fischer.

XXII.

Saxo fa-
vet Caro-
lo contra
Franci-
scum.

si quisquam ex his deligatur & communibus septemvirum viribus fulciatur, nullatenus externorum vim extimescendam, sperandumque res prospere eventuras, modo omnes unum sentiant: dimissis itaque externis principibus Germanis aliquem ornandum imperiali dignitate, cum plures ex iis, ut domestica edocent exempla, virtute bellica excellant: ac Fridericum ducem Saxonie electorem præsentem hujus rei non ignarum: quippe cum hujus parenti Matthias Corvini Pannoniæ Rex bellica gloria ac potentia florentissimum bellum indixisset, ac præstantem viribus & animis exercitum contra Hungaros ire accepisset, animo viribusque defecit: ita sperandum delectum Germanum non modo apud Germanos, verum apud gentes finitimas quoque cæsareum nomen majestatemque sustentaturum.

His ab archiepiscopo Treverensi dictis Fridericus Saxonie dux ad principes orationem habuit, ac multis argumentis confirmavit, Regem Francorum ob contrarias leges ad imperium effici non posse; Carolum posse, cum princeps Germanus esset, ac liquido constare nullum principem hoc tempore virium amplitudine illi parem esse; atque Imperatorem creandum videri adstringendumque certis legibus pro tuenda Germaniæ libertate, pro augendo imperio, ac discutendis omnibus periculis, quæ Moguntinus ac Treverensis descripsissent. His peractis solutus est conventus nulla electione decreta, quamquam cunctis Carolus deligendus videbatur: de quibus omnibus Cardinalis Cajetanus Leonem Pontificem, ut dixi, certiore fecit exaratis Francofurti literis (a) vigesima nona junii hujus anni die, qua principes iterum comitium ad leges Carolo deligendo præscribendas ingressi erant.

Quatuor diebus consequentibus delibaturum est de legibus imponendis Carolo & quarta julii die mutata sunt priora de Carolo deligendo consilia, imperiumque in gente Germanica retinendum visum est, delatumque illud fuit Friderico duci Saxonie, quem dictus Cardinalis Cajetanus in literis ad Leonem X. missis (b) testatur ingenti animo cæsareos apices respuisse, atque transstudisse suffragia in Carolum: alpernatum etiam ingentem auri vim, quæ ab Hispanis ministris grati animi ergo ei delata est, ac suis tentata principis ira imperasse, ne quis munera Hispana acciperet; quæ quidem ut egregium virtutis ab eo editum facinus prædicant nonnulli Germani historici (c). Sed si quis ad ea, quæ postea

contigere animum adverterit, divinam adorabit providentiam, quæ non sit passa imperium ab eo suscipi, qui Lutherana hæresi se addicturus erat; nec abest conjectura Fridericum non amore virtutis, sed deliciarum imperiale munus respuisse, ut Epicuream suillamve traduceret vitam; siquidem ipsum tantæ fuisse inertiae visuri sumus, ut templa ipsa, quæ condiderat, funestari, everti altaria, conjugari matrimonii specie sacerdotes, moniales ex monasteriis ad lupanaria abripi, urbes seditionibus exagitari, latrocinibus vias compleri, fundi innoxium sanguinem, jura convelli, omnem omnium denique scelorum licentiam in suo principatu permiserit (d), de quibus eum ab Adriano VI. Pontifice correptum dicitur suo loco.

Interea Hispani Romæ, quos falso superiori anno nuntiasse Pontifici vidimus Carolum Cæsarem delectum, iterum eidem Pontifici & Cardinalibus falso detulere, illum vigesima octava junii die renuntiatum Cæsarem, qua habitam pro Carolo ipso a Moguntino archiepiscopo orationem vidimus. Quæ vero Romæ gesta sint, refert Paris de Grassis (e): *Tandem hac die martis quinta julii venerunt certa nova de electione novi Imperatoris celebrata die vigesima octava præteriti mensis, qui Imperator est Carolus Rex Hispaniarum nepos Maximiliani defuncti nuper Imperatoris: pro qua novitate multa per homines de natione Hispana facta sunt signa lætitiæ in particulari. Verum cum Papa a multis suaderetur, ut idem faceret pro mutua gratulatione, ego dissuasi, non quia non sit lætus aut esse lætus non debeat Papa de electo novo Imperatore, qui sit futurus advocatus ecclesiæ Romanæ, sed quia non consuevit Papa facere aliquod signum lætitiæ publicæ aut private, nisi prius novum habeat ab ipso novo electo Imperatore de tali electione facta; quam ipse electus Imperator solet & tenerur significare Papa & universo senatui Cardinalium, sicut etiam quisque novus Papa significare solet Imperatori electionem suam ad papatum; & isto casu Papa & populus Romanus tunc facit signa & argumenta lætitiæ quanta potest, & qualia vult: quæ mea censura sic Papa & Cardinalibus placuit, ut omnino quod dixi servare omnes statuerint & fecerint: verum aliqui Cardinales Hispani petierunt se posse privatam lætitiæ ostentare, quod Papa eis concessit. Cum Pontifex, qui ad signa lætitiæ edenda publice inclinabat, iterum in disquisitionem vocasset, an id fieri deberet; demum hoc responsum Leoni a se datum tradidit Paris (f): *Compositum inter**

Infamis
illius in-
ertia.

(d) Ext.
de eo A-
drian. VI.
lib. Co-
cleus in
actis &
script. Lu-
ther.

XXIV.

(e) Tom. 4.
in ms. ar-
ch. Vat. p.
331.

Divulga-
tum Ro-
mæ cle-
ctum Ca-
rolum an-
tequam
eligere-
tur.

Non e-
denda pu-
blica si-
gna læti-
tiæ ante-
quam ac-
ceperit
nova a
Cæsare.

(f) Id. ib.
p. 34.
inter

Ut com-
posita fu-
erit con-
troverſia.

inter Nicolaum V. & Fredericum præciſe fuit, ut Imperator ſignificet Papæ electio- nem de ſe factam, & quod ipſe ratam habeat. Et quia Rex Romanorum, id eſt Imperator ſolet & debet eſſe advocatus & deſenſor eccleſiæ Romanæ papæque ac Papæ, ut Jeſu Chriſti vicarii & ſucceſſoris pro tempore exiſtentis, propterea ipſe novus electus per ſuas literas ſignificans prædicta Papæ etiam ſubdit, quod intendit, promittit, & offert ſe perpetuo futu- rum deſenſorem, & advocatum, ac filium eccleſiæ Romanæ & ſuæ ſanctitatis. Quo caſu Papa habens iſtiusmodi literas ab Im- peratore facit ſigna lætitiæ in urbe Romana tam per ſeipſum, quam per ſacrum colle- gium, & univerſum populum Romanum, &c. Subdit author, ſe oratoribus Caroli V. ſignificaffe, ut Carolum V. mone- rent, ut Pontificem & ſenatum Cardina- lium de imperio ipſi delato certio- rem faceret, ſeq̃e Pontifici commendaret; ac tunc publica lætitiæ ſigna editum iri.

XXV.

Carolus renuntia-
tur Cæſar
ab arch.
Mogunt.

Repudiato autem a Friderico Saxone imperio, poſtera die nimirum quinta julii Albertus Moguntinus archiepiſcopus in templo S. Bartholomæi, ad quod nobilitas omnis populique confluxerant e ſuggeſtu Carolum archiducem Aſtriæ & Hiſpaniæ Regem in locum Maximilia- ni Cæſaris deſuncti ſubrogatum promul- gavit, atque in illius effuſas laudes, ob quas cæteris omnibus Chriſtianiſ princi- pibus illum ſeptemviri prætulerant, ex- currit. Inducti deinde fuere in urbem Caroli Regis oratores Matthæus Cardina- lis Salisburgenſis, Erardus epiſcopus Leodiſenſis, Bernardus epiſcopus Triden- tinus, Fredericus comes Palatinus, Caſi- mirus marchio Brandeburgicus, Henri- cus comes Naſſoviæ, Maximilianus Siſe- burgenſis, atque alii magnates viri, qui de adminiſtrando abſente Carolo impe- rio inter ſe conſilia agitavere, ac decre- tum fuit ut Brandeburgenſis conſcriberet copias, ut ad omnem eventum paratus, quo ferret neceſſitas, per imperium ex- curreret.

XXVI.

Anno æ-
tatis de-
cimo no-
no.

Quantum vero ex hac electione acce- perint dolorem Francorum Regis admi- niſtri, Cardinalis legatus Pontifici con- ſciendum indicat; novi enim Cæſaris po- tentiam jam Gallis eſſe formidini, ac pa- rum Caroli & Franciſci Regum animos concordēs eſſe, nec ambigendum quin præpotentes amici ſe converſuri ſint ad Carolum tanta cum gloria, inque ætate novemdecim annorum, quos die S. Marthiæ ſacro completurus erat, imperio potitum. Plura addit legatus de Caroli egregiis dotibus, ut ætatem vinceret pru- dentia, acutiori polleret ingenio, fortis

corpore, & animo magnanimus, ac li- beralis foret, ejuſdemque generis ſeriem ex Burchardo antea a nobis deſcriptam retexit, & omnium ſermonibus pervul- garum adiecit, nullum unquam tantis vi- ribus florentem quique adeo majores de ſe ſpes concitaret, Cæſarem renuntia- tum fuiſſe: quæ literæ Francofurti die quinta julii hujus anni a Thoma de Vio Cardinale legato ſunt conſignatæ.

Magnas
ſpes deſe
conciat.

Interjecto autem biduo idem Thomas miſit ad ſummum Pontificem leges a ſep- temviriſ Carolo præfixas ſuis verbis con- ceptas: quarum præcipuæ erant, ut Pon- tificem & Romanam eccleſiam, cujus erat advocatus, ac rempublicam Chriſtianam tueretur; leges imperii ac præcipue di- ctam auream aſſereret, iura principum & ordinum imperii confirmaret; de re- bus imperii ſine ſeptemvirum conſenſu non ſtatuere, cum ſinitimis Regibus pa- cem coleret, nec inconſultis principibus bellum moveret, Germanos proceres, non exteros Germaniæ negotiis præficeret, no- va veſtigalia non imperaret, ſi quam- alienam provinciam ordinum viribus ſub- iiciat, eam conjungat imperio. Additæ ſunt nonnullæ aliæ leges, quas apud Dol- gaſtum lector earum cupidus inſpicere poterit.

XXVII.
Leges Ca-
rolo im-
poſitæ.

Has leges Caroli V. nomine admiſſas ab illius oratoribus, ac ſingulis ſeptem- viriſ ſyngraphas a Carolo antea obſi- gnatas fuiſſe traditas, ſignificavit Pon- tifici Cardinalis Cajetanus legatus apoſto- licus (a), qui etiam acceptas a cæſarei ſcrinii magiſtro conſuetudines a Germa- nis in creando Cæſare obſervari ſolitas, atque hiſ, quæ a Clemente IV. electo- rum nomine relata fuere, conſentaneas recensuit; nimirum Moguntinum archie- piſcopum poſt Imperatoris obitum cæte- riſ electoribus indicere, ut trimetri flexu vel præſentes, vel oratorum opera comi- tiſ Francofurtenſibus ad creandum Cæ- ſarem interſint; ac ſi Moguntinus officio deſuerit, cæteros tamen electores ſuo mu- neri non deeſſe debere, ſed convenire Francofurtum ea lege, ut ſinguli ducen- tos tantum equites & quinquaginta ca- taphractos adducere poſſint; qui vero abſuerint, eligendi jure ea vice caruiſſe cenſeantur; Francofurtenſem autem præ- torem ſeptemviriſ ſacramento ſpondere, clauſas cæteriſ mortalibus portas urbis fu- turas eo temporis ſpatio, quo Roma- norum Rex creatur. Tum vero ſacrum inprimis de Spiritu Sancto in æde S. Bar- tholomæi Apoſtoli peragi; deinde ſin- gulos ſeptemviriſ jurejurando ſe obſtrin- gere non promiſſis, non muneribus, non ſtipendio, aut alia illecebra ad ſuffragium

XXVIII.

(a) L. 1.
coll. lit. p.
75.

Conſue-
tudines
ſervari ſo-
litæ in e-
lectione
Cæſariſ.

ferendum commotum iri; poſtea vero non poſſe inde diſcedere ni Cæſarem cre- averint: lapſis autem diebus triginta niſi novum Romanorum Regem renuncia- verint, panem tantum & aquam iſ ſub- miniſtrari: majorem eligentium partem ad illum creandum ſufficere, qui mox jurejurando omnes prærogativas electo- rum confirmare teneatur: ac vacuo cæ- ſareo folio comes Palatinus Sueviam, Franconiam, ac provincias Rhenanas ad- miniſtrare; ducem vero Saxoniam eos om- nes populos, qui jus Saxonicum obſer- vant regere; de vita decedente aliquo e principibus electoribus filium majorem natu aut fratrem in ejus locum ſuccedere; vel ſi ii annos octodecim non attigerint, proximum ſanguine ſubrogari, donec ii ad decimum octavum ætatis annum per- veniant: præterea ab electoribus de rebus publicis adminiſtrandis colloquia fieri, eo- rumque filios linguam Italicam, Lati- nam, & Sclavonicam addiſcant; quin- ctiam electorum gradus, ſedes, officia in rogandis ſententiis, inque reſpondendo ordinem deſcribi: quæ cum in bulla au- rea Caroli IV. anno MCCCXXXVI. conti- neantur, breviter perſtringere ſe ait Cardinalis legatus; cujus literæ hac tem- poris nota inſignitæ. Dat. Francofurti VII. julii MDXIX. Beatitudinis veſtræ humillimus ſervus Cardinalis Cajetanus. Certio- rem de hiſ Cæſarem Pontifex fecit arcanis literis, partam cæſaream digni- tatem ei gratulatum hortatuſque ipſum eſt, ut tot ornamentis a Deo auctus illi gratiam piis operibus rependeret, ſœdera antea cum aliis Chriſtianiſ Regibus ad Mahumeticam ſuperſtitionem excinden- dam inita coleret, cauſam Eccleſiæ tue- retur, denique concitatam de ſe univerſo orbi ſpem & expectationem egregiis fa- ctis ſuſtenteret (a).

(a) Ext.
to 3. rev.
Cerm. ex
editione.
Freber.

XXIX.
Sacrum
de Spiri-
tu S. fa-
ctum ſi-
gnificat.

Chariſſimo in Chriſto filio noſtro Carolo Romanorum & Hiſpaniarum Regi Catho- lico.

Chariſſime in Chriſto filii noſter ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Habita ſu- per iſ cum univerſis fratribus matura de- liberatione, ut pro tam fauſta felicique e- lectione illius authori Deo gratias agere- mus, miſſam de Spiritu Sancto, quæ electo- rum corda illuminare, ac in tuam maje- ſtatem dirigere dignatus fuit, in ſacello noſtro, in quo nos & præſati Cardinales interfuimus, per unum ex viſdem Cardi- nalibus ſolemniter celebrari, ac per almam urbem noſtram ignes & alia lætitiæ ſigna fieri juſſimus, in eo cujus vices in terris li- cet immeriti gerimus confidentes, quod ipſe, cui omnia & futura præſentia ſunt, eximias virtutes omnes, quæ tam in ma-

terno, quam in paterno avo tuo fuerunt, in te uno chariſſimas fore prævidens, re- fidei ſua firmiſſimum futurum præſidium urriuſque avi titulis ac honoribus decorare, corundemque imperii ac regnorum poten- tatum & viribus augere merito voluerit; ſperantesque quod tu evangelici dicti me- mor, quanto plura in hoc & majora in hoc mundo ab ipſius mundi creatore te a- depreum fuiſſe cognoveris, tanto humilio- rem te reddes, cogitabiſque una cum ma- gnis honoribus magna & laborum onera- ingentemque curarum molem ſubiſſe, non ſolum pro Eccleſiæ ſanctæ factus es advoca- tus, omniſque Chriſtianiæ reipublicæ quie- te ac pacificatione conſervanda & liga- inter majeſtatem tuam & alios Reges ac principes, cujus nos caput eſſe voluſtiſ, in- violabiliter ſervanda; verum etiam Ma- humerica ſecta penitus eliminanda: quæ omnia ſane diſſicilia atque ardua efficere, noſtraſque & omniſum ſpes de te conceptas facile implere poteris, ſi vanis cupidita- tibus poſthabitis atque contemptis, tuos in Dominum cogitatus direxeris, cuſque præ- cepta & mandata præ oculis & animo ſemper habueris; ille enim per quem Re- ges regnant & principes imperant, prin- cipatus tui ſolum confirmabit & dabit tibi virtutem & fortitudinem, quibus populos curæ tuæ creditos tranquille regere & gu- bernare; inimicis autem reſiſtere, Chri- ſtianamque fidem, ſicut prædeceſſores tui fecerunt, non ſolum ſervare, ſed & pro- pagare, & quæ ſemper nobis pollicitus fuiſti, re ipſa præſtare atque adimplere poteris.

Sit demil-
ſior quo
factus ſu-
blimior.

Vires
converſat
in Turcas.

XXX.

Tu ergo, chariſſime filii noſter, cuncta quæ habes & poſſides a Domino bonorum omnium largitore, ut par eſt, recognoſcens te ipſum præpara, ut tam pro claris emi- nentibusque dignitatibus & honoribus, quibus præter cæteros eluceſcis, & micantiſſimi ſyderis inſtar coruſcas, propriis virtutum meritis parem te reddas, illiſque dignus judiceris. Quod ſi, ut ſperamus fe- ceris, in ſummo majeſtatis ſtaſtigio poſi- tum omnes admirabuntur, indeque nomini tuo præconia vere laudis accreſcent, & ab altiſſimo Rege [cui puero Reges venien- tes de Saba plena devotionis munera ob- tulerunt] remunerationis æternæ tibi co- rona proveniet, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum ſub annulo piſcatoris die XVI. au- guſti MDXIX. pontificatus noſtri anno VII.

Ad cœle-
ſtem co-
ronam af-
piret.

XXXI.
Poſcit
Carolus
ſolvi ſa-
cramento
pro reti-
nendo re-
gno Nea-
pol.

Non poterat Carolus imperium acci- pere, niſi ex veteri pacto de regni Neapolitani ſiduciariſ juribus decederet: ſiquidem Romani Pontifices, ut ſupra diximus, Imperatorum vim inſenſam ex- perti, ad ſimiles procellas avertendas hoc de-

(a) Guice. lib. 13. Belcair. l. 16. Etiam antequam illi deferretur imperium. (b) Ext. apud Dolg. to. 1. pag. 479.

XXXII.

(c) Belcair. l. 16. n. 9.

Franciscus Rex a Boniveto ad bellum incitatus. Fluxere inde omnia mala. (d) lb. n. 10.

XXXIII.

decretum, quoties regnum Neapolitanum conferrent, instaurabant. Itaque Carolus a Pontifice poposcit, ut sacramenti religione solveretur, qua lapsa triennio solutum publico diplomate visuri sumus; quamquam plures tradunt (a) tunc solum, affirmaturque in Caroli apologetico libello (b): Electionem, ait, non volumus prius acceptare, quam ipsius Leonis summi Pontificis vestrae sanctitatis patruelis consensus & auctoritas accederet, cum ea dispensatione, ut cum imperio nobis etiam Neapolitanum regnum retinere liceret, lege investiturae minime refragante.

Contraxit ex tradita Carolo æmulo dignitate, amissaque imperii spe ingentem dolorem Franciscus Galliarum Rex: qui licet dum imperiale solum vacuum fuit, concordiam cum Carolo confirmavit, postea tamen belli consilia sed infelici exitu, suscepit: de quo hæc tradit Belcairus (c): Inter mutuas hæc inter Franciscum Carolumque, nempe candidatos imperii, suspensiones, legati ab utroque, Arturus Gonsierius Boesius summus regie familiae magister, atque Antonius Crojus, & infra, ad Agathopolim conveniunt de omnibus controversiis, quas inter se ambo Reges habebant, disceptaturi, & solidam pacem conciliaturi: quod certe, ut viri pii ac probi atque inter se amici erant, præstitissent, nisi Boesium præpropera mors magno Christianissimi universi malo abstulisset. Et infra: Nam Franciscus natura jactantior, & laudis gloriae avidior, sed qui verum gloriae iter non satis tenebat, ad bellum inclinabat, cujus ardorem Boesius restringebat. Bonivetus, qui ut antea frater, majora negotia fere solus procurabat, aliique nonnulli adulatores accendebant: sed non ita multo post iustas suæ temeritatis poenas Bonivetus dedit: Gallici exercitus imperator turpiter in Insucribus & cum ignominia a Borbonio atque Hispanis repulsus; quam dum delere aut culpam a se removere tentat, bello instaurato, se in mortem, herum autem Regem in captivitatem precipitem dedit. Conatus est (d) & triennio post Ciarianus amicitiam inter duos hosce principes conciliare in Wormariensi conventu, quantum incrementum respublica Christiana acciperet si inter se concordessent vere auguratus: sed se mutuis bellis affligerent ejusdem ruinam vaticinatus: quæ cum ex animi sententia non succederent, dolore confectus non solum ipse, sed & Guillelmus Crojus ejus ex fratre nepos Toletanus Pontifex ea ipsa de causa e vita excessisse traduntur.

Interjectis pluribus addit, Franciscum

Regem præter cupidinem gloriae etiam libidine arsisse; pergit enim author (e): Melegnanensi victoria elatus, & sibi nimium arrogans, Carolum autem præ se pro nihilo ducens, muliebribus amoribus operam dabat, & mani spe magna omnia sibi promittebat; quamquam de ejus existimatione, præsertim in Germania, multum decesserat, vel quod in imperii petitione repulsam passus fuisset, vel quod Wirtembergensem regulum, qui se ejus ope fretus a Suevica societate subduerat, Wirtembergenses hoc nomine expulerant, ejusque ducatum Carolo vendiderant, ea de causa in Caroli clientelam accepti, regulus patrimonio spoliatus ad Caroli clementiam confugere, & quas dedisset Carolus leges subire coactus fuisset: nec tamen idcirco in integrum restitutus fuisset. At de aliis inter eosdem Reges irarum causis fustisque bellis consequitis iterum inferius.

Circumvenire interea Carolum in ipso limine imperii suis fraudibus atque hæreseos veneno inficere nisus est Lutherus (f) datis ad eum literis, quibus innocentem se ementiebatur, atque adversarios catholicæ fidei assertores in crimen adducebat: sed divina eum texit clementia ne corrumpi se sineret a nequissimo hæresiarcha, qui in dies magis magisque insolescebat, fundebat impudenter convitia & calumnias, fraudes doloseque adhibebat, & a Romano Pontifice aperte deficere coeperat ob comparatam sectatorum multitudinem: quinque menses enim interregno in summa quidvis agenda & loquendi licentia latius grassata erat hæresis; cujus calamitatis causas assertit Ulembergius (g) Non parum, inquit, attulit momenti, quod Imperator mortuo, uti diximus, quinque mensum & amplius interregnum esset: quo tempore, dum omnium animi in electionem futuri Caesaris intenti essent, liberius serpsit lues ista, & multas per Germaniam civitates infecit, præsertim cum Fridericus elector, Saxonie dux, cujus in imperio summa erat auctoritas, Lutherum patrocinio suo foviret, & velut objecto sui nominis clypeo tueretur; unde factum est, ut quæ per Pontificem & ecclesiastici fori iudices adhibenda erant gliscenti malo remedia, ea non satis expedita essent, & tardius procederent.

Nondum ab Ecclesia desciverat Fridericus, immo egregia in eam studia præferebat, adeo ut illi Leo rosam auream pontificiis precibus de more sacratam transfuderit Miltitii internuntii apostolici opera, cui Lutheri ab hæresi revocandi provincia data est: hic demulcendum ferocem pseudomonachum arbitratus, non-

(e) lb. n. 17.

Francisci existimatio in Germ. extenuata.

XXXIV.

(f) Coelaus in actis & scriptis Lutheri. Sur. in comment. Lutherus Carolum tentat corrumperere.

(g) Ulemberg. c. 3.

Saxo Lutherum fovit in interregno.

XXXV.

(a) Id. ib. Internuntius Pont. rosam auream Saxonie desert.

Insignis illius error.

Cum hæresiarcha molliter agit.

Lutheri ad Pont. demissa literæ.

nonnulla concordia capita, constituit; quæ tamen mox ille hæretica perfidia violavit, ut narrat idem Ulembergius: (a) Venit, inquit, in Germaniam Carolus Miltitius Pontificis cubicularius a Leone X. missus ad electorem Saxonie Fridericum, ut illi rosam auream, quam singulis annis Pontifices dominica quarta in quadragesima consecrare solent, in argumentum benevolentia singularis offerret. Erat Miltitius hic Germanus vir nobilis ex insigni familia Miltitorum oriundus in Misnia, cui Pontifex inter cetera cum primis hoc in mandatis dederat, ut ad sedandas turbas, quas de religione Lutherus in Germania excitarat, nihil ad summam diligentiam reliquum faceret. Et principio quidem Miltitius author fuit electori Friderico, ne Lutherum e Saxonie discedere pateretur; quod metuere vir prudens ne Wirtembergæ migrare iussus profugeret ad Bohemos, seque cum Hussitis conjungeret, quod perturbabat magno rum detrimento rei Christianæ futurum. Deinde princeps ipse monitum Lutherum per literas Alreburgum evocavit, ubi Miltitius perbenigne cum eo contulit de controversia hac, & quantum Pontifex ejus sopienda desiderium haberet demonstravit: eam vero moderationem adhibuit, ut Lutherus postmodum fateretur omnia jam pridem proculdubio sopita, si negotium hoc ab aliis ea dexteritate tractatum fuisset.

Quamquam vero ad errorem agnosendum induci non potuit, tamen duo quedam a Lutheo Miltitius imperravit, in quibus ad sedandam procellam non parum momenti positum arbitratur. Principio conventum est, ut Lutherus ipse literas daret ad Pontificem humiliter & modeste scriptas, in quibus breviter exponeret statum hujus negotii, & seipsum deinde causamque universam voluntati censuræque Pontificis subiceret: quod ipsum Lutherus dum Alreburgi esset statim executus fuit datis ad Pontificem III. martii literis, in quibus Deum restatur & omnes creaturas, se nunquam id hætenus egisse serio, ut potestatem Ecclesie Romanæ summique Pontificis labefactaret, vel illius auctoritati per fraudem quidquam detraheret; immo libere fateretur hujus ecclesie potestatem eminere super omnia, nec illi quidquam in celo vel in terra præferendum præter solum Christum, qui dominus sit omnium. Promittit etiam se rerum istarum, ex quibus nata sit hæc contentio, nunquam porro deinceps facturum mentionem; modo silentium etiam adversariis imponatur. Quin & scripto in lucem edito populum ait se monere velle, ut omnes in honore habeant ecclesiam Romanam, nec illi te-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

meritatem blateronum quorundam ascribant, neve suam imitentur acerbiter, qua se contra eandem ecclesiam usum, immo potius ab usum esse, eaque re graviter deliquisse fateretur: hæc Lutherus ad Pontificem. Jam vero & illud inter eos convenerat, negotium hoc univrsam episcopo cuidam committendum in Germania, Trevirensi scilicet aut Salisburgenfi, vel Frisingensi, atque interea dum causa cognoscitur imponendum utrique parti silentium. Hæc duo cum obtinisset Miltitius magnum se quiddam consecutum existimavit: itaque multum sibi gratulabatur, quasi re præclare gesta, & inter coenandum hæc ob causam factus hilarior Lutherum osculatus est, ac si certam sopienda controversie rationem in manu haberet.

Caruere exitu consilia Miltitii, cum non veris medicamentis curaretur, sed involucris subdolis tantum vulnus tege-ret: quippe nocuit Lutherum a Saxonie Wittembergæ ejectionem non fuisse, dis-suadente apostolico internuntio; neque enim illius aperta ad Hussitas vel Turcas desertio, quantum hypocrisis testis, tantum detrimenti attulisset, obfirmatumque in scelere animum illius pertinacia de non revocandis erroribus sat ostendebat: nec promissa etiam de silentio servando, admittendaque Trevirensis archiepiscopi decretoria sententia implevit, causatus huic actioni Cajetanum legatum interfuturum. Omni autem studio errores sparfit, palamque in Lipsiensi concertatione, ad quam mox se contulit, tutatus est: Miltitium vero, a quo humanissime habitus fuerat, derisit eoque vanae prorupit in epistola secunda ad Leonem X. missa, ut jactaverit Carolum Miltitium internuntium pontificium multo cum labore curstantem, nihilque omittentem, quod spectaret ad causam in priorem restituendam statum, quam a Cardinale Cajetano temere ac superbe turbatum aiebat, vix tandem auxilio Friderici Saxonie ducis electoris obtinuisse, ut semel iterumque cum ipso Lutheo loqueretur; ait enim Joannes Coelaus (b): Quis, inquit Coelaus, Imperatorum seu Græcorum seu Latinorum & Germanorum usque legitur tanto factu a colloquio repulisse nuntios apostolicos, quanto repulit [ut jactat] monachus iste cucullatus adhuc & reus, & qui nuper ante paucos dies a legato ad ipsum dominum apostolicum appellaverat? jactabat ulterius in eo colloquio se denuo cessisse nomini Leonis X. quod fuerit paratus silere, acceptans etiam iudicem vel archiepiscopum Treverensem, vel episcopum Nurembergensem: atque ita factum & imperratum fuisse.

XXXVI. Proditas catholica ab internuntio Pont.

Lutherus a promissis deficit.

(b) Coel. ibid.

Kk Sub-

xxxvii.

Subdit Coclæus ex Lutheri dictis, hanc pacis actionem discussam a Luthero ipso (qui tanta arrogantia turgidus erat, ut amplissimi beneficii loco sibi acceptum referri vellet, si supremo Christianorum sacrorum antistiti atque ejus internuntiis pacem daret) captante alia ex aliis diffugia, atque ad Lipsicam disputationem, ubi novas spargeret impietatis sordes, non ad Treverensem archiepiscopum, cum quo susceptas antea lites componeret, se conferente. Quod vero ad Lipsicam. Eckii Ingolstadiensis theologi strenuissimi fidei defensoris cum Carolstadio disceptationem attinet; inde ea sumptit initium, quod cum propositionibus Lutheri de indulgentiis censorias annotationes Eckius adhibuisset, Carolstadius amici Lutheri patrocinium sumpsit, & in Eckium ipsum scripsit, vicissimque hunc Eckius refregit; atque ita facta est provocatio ad publicam disceptationem, cujus campum aperuit Lipsiæ Georgius dux Saxoniae, catholicus princeps spectandarum ejusmodi concertationum, quam par erat, avidior; quamvis ea res episcopo Merseburgensi loci ordinario ac theologis Lipsiensibus displiceret. Immiscuit se huic disputationi Lutherus, cum Eckius duodecim pronuntiationibus Lipsiæ disceptandis etiam inferuisset de prerogativa & potestate Romanæ ecclesiæ, cujus osor novus hæresiaracha publicato libello blasphemis salibus lectori inculcabat, se non timere Papam seu nomen Papæ, multo minus pappos & puppas istas, Eckiumque perstringebat, qui nudis scripturæ sacræ & patrum verbis uteretur; fictitias quippe suas & erroneas interpretationes admitti tantum volebat.

Joannis Eckii cum Carolstadio concertatio.

Audiendis novis fidei controversiis laici se temere immiscerent.

Lutheri in Papam vesania.

xxxviii.

Primum, inquit Coclæus, congressi sunt Eckius & Carolstadius de libero arbitrio hominis disputaturi [siquidem jam ante illud convellere Lutherus cœperat] solemniter protestantes ambo, quod ab Ecclesiâ catholica nusquam ne ad latum quidem digitum discedere velint, nec eruditorum judicio præire, nec universitatum auctoritati præjudicare. Tenuit plures dies ea disceptatio, in qua Carolstadium ab Eckio ad thesim revocandam adactum refert Ulembergius (a) sic inquit: Prima fuit disputatio de gratia & libero arbitrio de bonis operibus; in qua tandem Eckius adversarium, nempe Carolstadium, eo vel adduxit vel adegit, ut contra, quam in thesibus asseruerat libero arbitrio per Dei gratiam excitato partes suas in operibus bonis exequendis concederet. Fessaque jam ac succumbenti Carolstadio successit Lutherus, qui habere concionem

(a) Ulemberg. c. 4. Victus ab Eckio Carolstadius.

permissus Papæ auctoritatem & clavium potestatem perstrinxerat, publiceque ab Eckio fuerat confutatus. Cum autem de iudiciis, Parisiensibus scilicet & Erphordiensibus, deligendis actum esset, id ægre tulit; quippe qui rhetores & poetas theologorum irrisores ac plebem clero infensam causæ suæ iudices malebat (b): *Videntes itaque*, inquit Coclæus, ex actis publicis disputationis Lipsicæ, consilarii ducis Georgii vultum eius iracundum, admonuerunt, ut nihil per iram, sed omnia modeste ageret, ne scandalo fieret auditoribus. Tum ille ira victus prorupit in apertam confessionem secreti sui pessimi dicens: *Non propter Deum hæc res cepta est, neque propter Deum finietur.* Idem confirmat Ulembergius (c), sparsumque ait rumorem in populo, dæmonem a Luthero in pixide circumferri. Pergit Coclæus: *Illi autem ne ludibrio fieret orbi proclamata illa disputatio hoc verbum dissimulantes mitigabant animum ejus, ut iusta promissum cum Eckio disputaret.* Disputatum est itaque ab illis & acriter, copiose, primum de potestate & primatu Romani Pontificis, deinde de purgatorio, de indulgentiis, de penitentia, & de absolutione sacerdotis; sed longe alia tunc erat Lutherus & mens [nisi omnia simulaverit] & vox de rebus illis, quam paulo post: nam ipse protestationem quam alii duo præmiserant approbat & amplectebatur, & de Romana ecclesiâ longe reverentius loquebatur, quam postea; adeo ut non solum Latine, verum etiam Theutonice sententiam suam declarans diceret, se non indugnare nec Christiane a quoquam impugnari posse primatum & obedientiam Romanæ ecclesiæ, nec derogare se Pontifici quicquid tribuitur ei.

(b) Acta disput. Lipsicæ Coclæus ubi sup.

(c) Ulemberg. c. 4.

Sparsum in vulgo dæmonem circumferri a Luthero, Blaisphema in Deum Lutheri vox.

Detraxisse illum tamen clare, cum divino jure primatum Petri & successorum constitutum negaret, observat Ulembergius (d) hisce verbis: *Lutherus ecclesiæ Romanæ primatum assererat non divino, sed humano jure tacita populorum consensione inductum: Eckius vero eundem primatum ad ius divinum & ipsius Christi ordinationem referebat.* In hoc cardine omnis de Pontifice disputatio verbebat: quem causæ statum Eckius initio dilucidis verbis proposuit additis rationibus & argumentis, quibus sententiam suam firmabat; Lutherus autem non ita pridem libellum scripserat de auctoritate Pontificis Romani, quam secum habuit, atque ex eo pleraque quæ contra Eckium produxit opinionis suæ firmamenta recitavit. Meminit de eo libro biennio ante edito Sanderus (e), nonnullaque argumenta decerpit, ex quibus falsam esse pseudo-

xxxix.

(d) Ulemberg. c. 4. Lutheri arguitur contra Pontificis primatum.

(e) Sanderus de visibili monarchia l. 7.

evangelicorum doctrinam ita demonstrat: *Nam video quomodo sint excusati a schismatis reatu, qui voluntati Dei contravenientes sese a Romani Pontificis auctoritate subtrahunt.* Ecco hæc est una prima mihi insuperabilis ratio, quæ me subiicit Romano Pontifici & primatum ejus confiteri cogit. *Hactenus Lutherus.* Secunda ratio ejusdem Lutheri est, quia cedendum potius est, juxta Christi præceptum in v. cap. Matthæi, adversario, id est Romano Pontifici, ut sibi cedatur exigenti, quam ut unitas, charitas & humilitas dissolvatur: ideo, inquit, non dubito peccare eos, qui in dissensionem sese tradunt. *Tertia Lutheri ratio est: si propter peccata nostra nos Deus voluerit premere multis principibus, sicut in proverbii dicit Salomon, nunquid resistendum est flagello Dei? Quarta Lutheri ratio: Apostolus Roman. xliii. clare asserit, nullam potestatem nec esse quidem posse nisi a Deo: cum autem Romani Pontificis potestas jam sit robustissima stabilita, ut videmus, certe non oportet Dei ordinationem hanc impugnare.* *Quinta Lutheri ratio: Cum arbitremur, inquit, Romani Pontificis potestatem humano decreto statutam & ordinante Deo sic roboratam, sine crimine non est, juxta verba i. Petri ii. qui sese sua auctoritate subduxerit.*

xli. Ratio Lutheri firmissima & conspicua quæ Lutherum damnat ac suos.

xli. Insignis hæresiarche contradictio.

hæc ipsa ejus verba sunt; & quod omnino oportet se a Romani Pontificis auctoritate velut ab antichristo ipso subtrahere: & hoc posterius facto suo confirmavit; ipse enim, qui fatebatur Romani Pontificis potestatem necessario esse a Deo, tamen illam ipsam potestatem & contempsit & scriptis suis oppugnavit: immo eundem primatum a diabolo fundatum esse dixit. Si erravit Lutherus, cum diceret, scdissimum crimen, immo schismaticum crimen esse, ut quis Romani Pontificis primatum resisteret; idem sciat jam tunc cum immo, & biennio antea suas illas disputationes proposuisse: unde omnis, quæ socuta est Lutherana congregatio & secta originem suam traxit. Lutherana igitur hæresis tunc fundata est cum spiritu mendacii, ut saltem pseudoevangelici rem accipere coguntur, renegaret in Lutero. Quis vero prophetarum & Apostolorum isto modo in initio sue prædicationis hæresim scripto publice edidit & ex verbo Dei confirmare conatus est? Quæcumque igitur sit vera fides, impossibile est doctrinam Lutheri a Spiritu Sancto inceptam ac stabilitam fuisse. Hæc Sanderus.

Lutheri doctrina a divino spiritu proficisci non potuit.

xlii. Eckii in Lutherum obiectio. (a) Ulemberg. c. 4.

Cum vero ex hac argumentandi ratione Joannes Eckius deprehendisset Lutherum nolle fateri primatum Pontificis Christi oraculis constabilitum: *Obiecit illi, inquit Ulembergius (a), quam ipse ruerecur de primatu Pontificis opinionem eam non multum abluere ab Hussitarum sententia per concilium Constantiense damnata.* Et infra: *Lutherus ad hanc objectionem vehementer commotus injuriam sibi fieri protestatus est cum contumelia coniunctam, nullumque unquam se probasse schisma, nec in æternum [ea voce utebatur] probaturum inique fecisse Bohemos, quod ab Ecclesiæ communione discesserint.* Quæ etiam confirmantur a Coclæo, in actis & scriptis Lutheri (b): sed quæ hæretico homini fides esse potest? Tutatum illum apertissime Bohemicam impietatem proximo anno videbimus in pontificia adversus Lutherum damnatoria sententia (c).

Negat Lutherus se unquam schisma approbaturum.

(b) Ulemberg. c. 5.

(c) Ext. in bull. in Leon. X. const. 40.

Addit Coclæus illum etiam palam tunc professum de purgatorio igne fidem orthodoxam: *Dixit publice: Ego qui credo fortiter, immo ausim dicere, scio purgatorium esse, facile persuadeor in scripturis de eo fieri mentionem, quemadmodum illud Matthæi inducit Gregorius in dialogis: non remittitur neque in hoc sæculo, nec in futuro, volens peccata quedam remitti in purgatorio. Admittit & illud Matthæi. 11. Sancta & salubris cogitatio pro defunctis exorare &c.*

xliiii. Faterur Lutherus esse purgatorium.

Non modo purgatorium, verum nec indulgentiarum vim octavo congressu Lu-

xliiv.

therum denegasse, observat Ulembergius (a): Indulgentias, inquit, simpliciter Lutherus non rejecit, quin potius ita declaravit assertiones suas; ut quantum quidem ad rem ipsam pertinet, non multum distidere ab Eckio, immo ab ecclesie sententia videretur: abusus quosdam irreprobatos & opiniones vulgi minus sanas utraque pars improbat.

(a) Ulemberg. c. 4. Indulgentiarum vis a Luthero non negata.

XLV.

Defesso decem dierum labore Luthero & vi veritatis eam promulgare coacto, Eckius a Carolstadio iterum laceffitus est; virque intrepidus & infatigabilis his duobus haereticis, qui illum labore saltem, si non argumentis obrui volebant, animose restitit. Instaurata iterum de libero arbitrio lis; cui Carolstadium paradoxum postea damnatum ab Ecclesia adiecerat: *Justum in omni opere bono peccare*. Tenuere ea disputationes ab extremo junio ad decimam quintam julii, & causa iudicibus commissa dissoluta. Adit Ulembergius, Georgium principem monuisse seorsim Lutherum, Bohemos lectis iis ipsius libellis in errore confirmari, illumque ad saniora consilia inflectere pertentasse. Quamvis autem cautum esset, ne quid publice ederet, antequam iudices decretoriam sententiam tulissent; tamen Lutherus & Carolstadium libellos mox spargere ac se vidisse jactarunt, antequam nosset quid iudices decernerent. Caeterum Parisienses pro Eckio iudicasse ostendit censura, qua Lutheri centum & quatuor propositiones damnarunt. Quid Erphordienfes statuerint non constat. Lipsienses vero theologo a Luthero investivis petiti fuere: Eckius etiam libellis famosis proscissus, nefario haereticis eo impudentia progresso, ut illum veluti hostem Pontificis & pacis, quae a Militio apostolico internuntio agitabatur, perturbatorem traduceret, Emerferumque qui ad ecclesiam Pragenfem administratorem scripserat, frustra & sine causa gloriari Bohemos susceptas a Luthero eorum partes, atque Eckium, ut fidei pugilem eximium commendaret, satyricis libellis exagitaret, quamquam ab eo egregie repulsus est, atque impietatis certis testibus, convictus qui effugerit Lipsiensem disputationem nec propter Deum caeptam nec propter Deum finiendam: ex qua furiali voce pervulgata apud bonos omnes Lutheri fama in iustum odium adducta est. Quod ad Carolstadium attinet, qui Lutherum in Lipsiensi concertatione tutatus est; illum postea iustas poenas dedisse, atque a Luthero acerbissime exagitatam memorat Joannes Faber (b) in libro, cur Lutheranismum approbare noluerit, inscripto: *Carolstadius*, inquit,

Monitus Lutherus a principe Georgio Bohemos ab ipso in impietate confirmati.

Parisienses Lutherum & Carolstadium damnant.

(b) Jo. Fab. cur Luther. noluerit approbare c. 30.

tuus, qui ob tui gratiam Lipsiam in disputationem commigravit, gladium tuum, moxque futuram iram ne effugere quidem potuit, quamquam adusque Argentinam & Thuregium migravit; & mos facis, quod ille apud poetas suos devorans hospites, ut ne quidem filii eius tuti essent.

Sensere nonnulli, non fuisse disceptandum cum haereticis, quod ita magis eorum impietas diffunderetur; contra quos ita Joannes Eckius (c) apologiam suam texuit: *Patres sancti praeceperunt statim obviandum esse haereticis, & quid si nos quoque hoc iam supplicio affecti Deus, quod non statim virus Lutherianum repulimus? ita iam neque mandatis, neque edictis, neque excommunicationi locus ullus reliquus est: ita alius ex alio princeps: multae subinde urbes deficiunt a fide & sacramentis ecclesiae; unde & sponsa (d) capi jubet vulpeculas dum parvae sunt. Pia quidem Eckii mens, piusque ardor fuit, ut haereticam convinceret; verum publicae illae de fide concertationes graviora mala pepererunt: quae expertus Georgius Saxoniae princeps in literis ad Regem Angliae Eckium, Lutherum, & Carolstadium primos pugnae infelicissimae duxes dixit; fatius enim erat, ut episcopis ac Pontifici controversia omnis committeretur: qua in re Joannes Fischerus episcopus Roffensis, ac postea Cardinalis & martyr Tertulliani argumentatione utitur, qui ait (e): *Quid promoveris exercitatissime scripturarum, cum si quid defenderis negetur, e diverso, si quid negaveris defendatur? Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in concertationem: nihil consequeris nisi vilem de blasphematione laudem. Ille vero, si quis est (cujus causa in congressum descendis scripturarum) ut cum dubitantem confirmes ad veritatem, an magis ad haereses diverget, hoc ipso motus, quod te videat nihil promovisse, aequo gradu negandi & defendendi diversa parte statutum; certe & pari altercatione incertior discedet, nesciens quam haeresim iudicet: haec utique & ipsi habent in nos retorquere; necesse est enim & illos dicere nobis potius adulteria scripturarum, & expositionum earum mendacia inferri qui proinde sibi defendant veritatem. Ergo non ad scripturas provocandum est, nec in iis constituendum certamen, quibus aut nulla aut incerta victoria est, aut parum certa.**

XLVI. Vexatus ab ipso Luthero. Sensere aliqui non fuisse disceptandum cum haereticis. (c) Jo. Eck. to. 2. homil. domin. 9. post pent. 207. Opprimi initio impietas debuit factio non verbis. (d) Cant. 2. Nocent disceptationes publicae cum haereticis. (e) Jo. Fife. in art. 33. Non sperandum est convulsum iri.

Cum vero inuisse sibi hac disputatione haeresis infamiam nosset Lutherus, ut ea sese liberaret, usum ipsum ea arte refert Ulembergius (f); ut edito libello fidem orthodoxam professus sit: *Profitetur*, inquit, *se firmiter credere cum orbe Christiano*

XLVII. Haereticos infamiam Lutherus contulit. (f) Ulemberg. c. 4.

stiano universo, sanctos caelestis patriae civos honorandos esse & invocandos: nequaquam dubitandum quin anima defunctorum in purgatorio magnos patiantur cruciatus, quibus ex charitatis debito subvenire teneamur jejunio, precibus, elemosynis: indulgentias relaxationem esse poenarum temporalium, quae peccatis remissis post absolutionem luenda remaneant: Dei mandata praecipua Ecclesiae praefenda, urrisque vero parandam, quamquam observato quodam discrimine: bona esse opera per Dei gratiam facta; verum us non fidentium, sed miserationi divinae; ecclesiam Romanam a Deo pra alius insigniter honoratam esse; tametsi vero Romae nunc is sit verum status, quem emendatum optare liceat, eam tamen ob causam vel ullam aliam, quae nunc existat, aut futuris temporibus existere possit tanti momenti non esse censendam, ut ab illa Ecclesia divellanos vel abduci pariamur: ante omnia habendam unitatis rationem.

Fidem catholicam libello professus.

XLVIII.

Eodem ferme tempore, quo Lipsiae disceptatum est, Lovanientes theologo aliquas Lutheri elucubraciones concionefque scatenes erroribus discutiendas Colonienfibus theologis transmisere; a quibus pronuntiatum est authorem ad illos revocandos compellendum, ejusque librum exurendum: *Decretum illud*, inquit Ulembergius (a), *trigesimo die augusti anno MDXIX, factum est & publicatum. Exemplum hoc Lovanientis theologo sequi ejusdem generis sententiam de Lutheri doctrina, & opusculis tulerunt, quae VII. novembris eodem anno promulgata fuit. Effertur ob eam ignominiam Lutherus in Colonienfibus & Lovanientes theologos satyras conscripsit. At Jacobus Latomus, theologiae professor libro edito rationes e divinis oraculis & sanctis patribus & doctoribus petitas adduxit, ob quas Lutheri dogmata condemnata essent: at ille non modo non respuit, verum in concione de Eucharistiae sacramento exeunte anno edita, cum Hussitis sentire se indicavit: quare Georgius dux Fridericum patrualem suum Saxoniae ducem electorem datis literis xxvii. decembris. hujus anni exaratis admonuit, a Luthero Bohemicam haeresim instaurari, atque periculum imminere ne Germaniae populum seducat, maximamque hominis arrogantiam ex eo deprehendi: *Quod concinnulas suas omnes ad populum habitas continuo sparga in vulgus, quasi solus ipse sapiat, nec quisquam fuerit hactenus, qui vel intellexerit veritatem vel eam ausus fuerit profiteri; quo Joannes episcopus Miltensis serpenti malo occurrere conatus exemplaria omnia ejusdem haereticae concionis ad se deferri iussit.**

(a) Ulemberg. c. 5. A Lovanienfibus & Colonienfibus Lutherus damnatus.

Hoc anno cum novator Lutherus (b) indulgentias concessas pro defunctis Porphyriana Lucianeaeque scurrilitate derideret, catholici vero aliqui de modo, quo valeant, an absolutionis, an suffragii controverterent, Thomas de Vio Cardinalis; e Germanica legatione Romam reversus. controversiam edito scripto sic explicuit: *Indulgentia ad vivos defert viam justitiae, per iudicis actum, scilicet absolutionem; existentes autem in purgatorio (ut potest extra Ecclesiae praesentis forum) a Papa absolvi non possunt sicut nec ligari; & ideo indulgentia, quam autoritative ex thesauro Ecclesiae confert, illis per modum auxilii ad eorum sublevationem mittit, confidens in divina misericordia, quod acceptabitur ad sublevationem eorum, qui in foro irae & furoris Domini puniuntur purgandi. Et infra: Inter sacramentorum & indulgentiarum efficaciam differentia ad propositum est in hoc, quod remissio poenae per sacramentum fit ex intentione ipsius Christi, cujus est sacramenti operatio, ita quod iste suscipiens sacramentum velvatur a tanta poena, ac si ipse passus fuerit patiente Christo, ut sacramentum baptismi restatur docente hoc Apostolo ad Rom. vi. & D. Thoma in III. parte quest. LXIX. Per indulgentiam autem remissionem poenae consequimur tanquam ecclesia pro nobis illa passa fuerit: quoniam abundantia passionum Christi & sanctorum Ecclesiae dispensationi credita, intelligitur dona ecclesiae, ut commune ipsius Ecclesiae bonum, ac per hoc per Ecclesiae rectores, ut ipsius Ecclesiae sunt ex intentione Ecclesiae applicanda: his vel illis; devenerunt siquidem passionibus istae ad thesaurum Ecclesiae ex intentione Christi & sanctorum ad commune Ecclesiae bonum in generali, & commissum sunt, ut ex intentione Ecclesiae ad hos vel illos: & hoc explicatur in forma indulgentiarum pro defunctis, cum per modum suffragii proculdubio Ecclesiae conceditur: deducitur igitur indulgentia ad defunctos non iustitia, sed gratiae divinae acceptatione duce, &c. Romae xx. novemb. MDXIX.*

XLIX. (b) Damnatur a Leone X. in diplom. propos. 22.

Emerfit eodem anno nova haeresis ab inferis jam saepius victa ac sepulta in Berengario, in Waldensibus, inque Albigensibus iterumque revixit in Zuinglio; siquidem hoc anno, ex Alberti Cardinalis Moguntini archiepiscopi oratione ad principes in comitiis Francofurtensibus habita, quam Thomas de Vio Cardinalis legatus Leoni X. exposuit (c), constat, Zuinglium Helvetios impia & pestifera sua doctrina infecisse, magnosque de religione motus ibi miscuisse, quos non aliter quam congregato in Germania oecumenico concilio sedandos censuit

(c) L. r. collect. lit. princ. pag. 69. Zuinglius Helvetios infecit.

fuit idem Albertus Cardinalis. Cœpisse primum Lutheri more Zuinglium declamare adversus indulgentias; cumque populi novæ doctrinæ avidi applausus excepisset, alia dogmata fidei convellere aggressum tradunt, & Armeniorum exemplo, quos in Manesguerdenſi conciliabulo Mahumetis, nepotis auspiciis celebrato, signum corporis Christi in Eucharistia tantum extare statuisse, inter alias hæreses vidimus, hæresim Berengarii, Albigenſium, Wiccleſſi, Thaboritarumque instaurasse tradunt: cum vero scripturæ sacræ veritatem nitidissimam negare non posset, a nocturno spiritu edoctus est, quo diſſugio veritatis vim eludere posset, ut narrat Florimundus (a) Raymundus: *Ex hac Zuinglii & mali-gni spiritus familiaritate ac velut conjugio Calvinismus fuit progeneratus. Et hanc, inquit, ob causam forte Lutherus Zuinglio æmionis familiaritatem exprobrat, ut Figurini ipsi non differantur. Sed ad confutandam eorum impudentiam, qui hoc a catholicis & Lutheranis in odium Zuinglii confictum esse ajunt, placet ipsius verba adscribere. Cum vero [inquit Zuinglius] tredesima aprilis lux appetere, vera narro, adeoque vera, ut celare volentem conscientia cogat effundere quod Dominus impertit, non ignorans quantis me contumeliis risibusque exponam; cum inquam tredesima lux aprilis mensis appeteret, visus sum mihi in somno multo cum rædio denuo contendere cum adversario scriba, sicque obmutuisse, ut quod verum scirem negante lingua beneficium suum proloqui non possem: qui me angor solet nonnunquam fallaci illudere nocte [nihil enim aliud quam somnium narramus, quod ad nos attingit; tametsi leve non sit quod per somnium didicimus gratia Dei, in cujus solius gloriam ista prodimus] vehementer turbare videbatur: ibi tanquam ex machina visus est monitor adesse [ater fuerit an albus nihil memini, somnium enim narro] qui diceret. Qui ignave, respondes ei quod exodi xi i. Scribitur: Est enim phæte, hoc est transitus Domini. Protinus, ut hoc phantasmæ visum est, simul expergesio, & electo exilio, locum apud septuaginta undique primum circumspicio, ac de eo coram tota concione pro virili edissero. Vide, subdit Raymundus, figurativam corporis Christi receptionem, incertum ab angelo an diabolo revelatam. Quam bene putas, inquit Westphalus in apologia contra Calvinum: fundamentum hoc fides nostra niretur? Animarum nostrarum salutem nunquid bene prospectum erit, si somniatori credamus, cui monitor apparuerit, quem ater an albus fuerit ipse nesciat? Eja-*

(a) Florimundus Raymundus l. 2. c. 8.

Ipsa Zuinglii verba.

Fundamentum Calvinismi.

vero fidamus ei & credamus, verbum est, in sacra Scriptura accipiendum esse prout significat, & corpus, pro symbolo corporis. Abite, abite cum somniis vestris, & nigris monitoribus. Nos Dei Filio auscultamus & credimus, de quo Pater ipse e caelo clamat: Hunc audite. Memini me aliquando in horreo quodam, ubi Calvinista conciones suas habebant, vidisse, sorte fortuna, Zuinglii opera mensæ impostura, quibus ego apertis hunc ipsum locum predicanti ostendi, ubi diabolus Zuinglio apparuisse & corpus Christi in cœna nihil quam figuram esse corporis revelasse dicitur: unde ille ira & pudore vehementer fuit affectus. Exortæ postea sunt inter Zuinglii & Lutheri sectatores gravissimæ dissensiones, de quibus suo loco agetur inferius. Jam ad hæresiarcharum hujus sæculi principem Lutherum redeamus.

Coactis hoc eodem anno in Germania Augustinianorum comitiis, in iis quoque Lutheri causa agitata est: quippe supremus Augustiniani ordinis magister ut superiori anno dictum est, mandata acceperat a Leone Pontifice, ut exortum in ea familia hæresiarcharum compesceret. Facile quidem excitatum incendium compesci potuisset, comprehenso a præsulibus ordinis Luthero, ut e vinculis causam diceret, impurumque ejus os obturaretur; sed Fridericus dux Saxonie ejus patrocinium, ut vidimus, suscepit: qua de re Lutherus ipse in literis ad Leonem X. datis (b) gloriatur, additque se a tribus viris celebrioribus ex Augustinianis comitiis rogatum, ut demissis & supplicibus literis superiora apud Apostolicam sedem excusaret. Verum arrogans hæresiarcha ab hujusmodi consiliis adeo abhorrebat, ut leges Pontifici præscribere, majora interminans mala, ausus sit: Parro, inquit (c), palinodiam ut canam, beatissime pater, non est quod ultus præsumat, nisi malis adhuc majore turbine causam involvere: deinde leges interpretandi verbi Dei non patior. Quibus verbis homo impius leges divini verbi interpretandi sibi a Pontifice & Ecclesie præscribi volebat; sed pro ipsius arbitrio diabolicas interpretationes (quis enim quosvis hæreticos sacræ scripturæ interpretatione abuti ignorat?) fingendi libertatem sibi assererat; idemque, cum fraudibus suis novum Cæsarem Carolum V. irretire conaretur, ita mentiebatur: *Teste mea conscientia, ac oprimatorum virorum judicio non nisi evangelicam veritatem studui evulgare adversus superstiosas humane traditionis opiniones; propter quod tertius jam finitur ferme annus ex quo patior sine fine iras, contumelias,*

LI. Coacta Augustinianorum comitia adversus Lutherum. Non potuere Lutherum comprehendere cum a Frederico Saxonie tegeretur. (b) Ulemberg. sup. c. 5. (c) Cocleus in actis & scriptis in Luth. hoc ann. Infana hæresiarcharum audacia.

Omnium hæresicon fingendarum sibi jus permitti vult.

pericula & quidquid possunt mali excogitare: frustra veniam peto, frustra silentium offero, frustra pacis conditiones propono, frustra erudiri meliora postulo.

LII.

At quomodo erudiri meliora postulabat, qui susceptam sententiam, etiam si ab Ecclesia damnaretur hæreses, se non revocaturum jactabat? Quomodo pacis conditiones, proponebat, quem divini verbi ad suum arbitrium interpretandi, rejecta sanctorum patrum & universæ Ecclesie interpretatione, libertatem sibi permitti voluisse vidimus; ac traditiones apostolicas ecclesiasticasque, uti superstitiones contemnebat? Idem etiam publicam, quam vocat, protestationem edidit, quam si ex animo edidisset servassetque, (a) non utique ab Ecclesia se cum sectatoribus suis (quos mirum est hominem, qui infinitorum mendaciorum artifex aperte convincatur, secutos) divulgasset: *Ne hoc quidem, inquit, promovi quod me sæpenumero & multifariam obulerim (ut filius supplex & obediens sanctæ Ecclesie catholice, qualis Deo optimo maximo adjutore mori volo) taciturnum, si per meos adversarios liceat omnium universitatum non suspectarum cognitionem & sententiam passurum. Hæc ille, qui œcumenica concilia spernebat: ob quam, aliaque impetatas suas proximo anno fuit damnatus, ut videbimus.*

(a) Luth. in protestatione sua. Mendacissimum se proficetur.

LIII. (b) Ulemberg. c. 3. Mira perſi hominis fraudes.

Promovisse autem ficta hac pietate consilia sua impia Lutherum observat Ulembergius (b): hæc verbis: *Ipse Lutherus mira quadam calliditate multorum animos sibi adjunxit, dum ecclesie Romanæ & Pontificis judicio se suaque omnia submitteret, simulate quidem, quemadmodum post satis apparuit. At ita tamen, ut consilia eorum, ad quos hujus cause cognitio pertinebat, hærent, & ob hanc ipsius submissionem suspenderentur. Usus est & alia quadam fraude, quam Cajetanus Cardinalis Augustæ in ejus actionibus deprehendit. Si urgeretur pressius, protestabatur se ea, que aliena erant a receptis in Ecclesia dogmatibus inquirenda veritatis gratia, non asserendi animo proposuisse: in concionibus vero ad populum & alibi, ubi applausum invenit, eadem ipsa constanter asseruit, velut ipsam veritatem. Hac strophæ suspendit multorum animos, & principi suo aliisque non paucis imposuit: tametsi post ubi satis accrevit virium: jamque occupati fuerunt Germanorum animi, abiecit larvam hanc, omisitque hujusmodi imposturis apertum bellum gessit.*

LIV.

Cæterum ex superioribus disputationibus inter Germaniæ theologos, sparsisque libellis mortifera plaga imbecilli-

bus animis inflicta est; siquidem illi argutiis hæresiarcharum irretiti, delectati- que irrisionibus, facetiis, ironiis, salibus, & scommatibus in ecclesiasticos viros, quorum magna pars dignitatem suam vitæ fordibus dehonestabat, avidè Lutherana venena hausere. Auxerunt etiam malum Erasmus Roterodamus, qui multa de fidei rebus dubia, uti antea ostensum est, scriptis suis in plurium mentibus concitavit; tum Ulrichus Huttenus, quem Turcicæ rei adversus Christianam promotorem vidimus, quique Romanæ curiæ aulicorum vitia famoso libello exaggeraverat confictis pluribus calumniis, & aliis diplomatum apostolicorum stipendiis invehendi ob averſas in Italiam opes occasione captaverat; de quo hæc Albertus Pius (c) Carporum princeps in primo ad Erasmum responſo narrat: *Superbia turgidi in catholicam Ecclesiam conjurarunt & is ante omnes, cujus fuit illud elogium: Jacta est alea; vere jacta ad confundendam universam Germaniam, ad evertendam omnem ecclesiasticam dignitatem, & ad religionem perdendam. Hac mente, hoc animo sanxerunt fœdus Lutherus furiosissimus, ac Huttenus facundus quidem alioquin & acuto ingenio, at insolentissimus homo & turbulentiſſimus, ad omne facinus accommodatus, Catilinæ socius aptissimus, si ejus temporibus vixisset, ut ex ejus gestis ac scriptis deprehendi potest; quamvis hæc conjuratio illa Catilinæ tanto iniquior & execrabilior perspicitur, quanto scelestius & magis impium est universum orbem, quam unam urbem inflammare; Christianam religionem evertere, quam statum unius civitatis immutare; catholicæ ecclesie & Christiani populi pacem excindere, quam Romanam rempublicam perturbare: sed facem illam Dominus jam e medio sustulit. Obiisse illum vertente ab hoc quinto post anno infelicitè ex lue venerea criminum & scortationum stigmatibus inustum referunt (d).*

Erasmus & Huttenus favent hæresi.

(c) Albert. Pius in resp. ad lit. 1. Erasmi. Huttenus qualis fuerit.

(d) Chron. German.

Præter hos, rhetores etiam & poetæ, qui in gymnasiis juventutem Latinis literis excolebant, studiumque eloquentiæ sapientiæ studio præferebant, quos inimicitias in theologos concepisse jam ante vidimus, livore abrepti ac furore perciti Luthero se conjunxerunt, stylumque in theologos & Pontificem acuebant: de quibus conqueritur Albertus Pius (e), dum recenset hominum genera, qui mox Luthero contra Pontificem adhaeserunt. Nec politiorum modo literarum studiosi, verum etiam plebs lenociniis illecta in Lutheri partes inclinabat, proptereaque

(e) Albert. Pius in resp. ad lit. 1. Erasmi. ep. 1. p. 25.

in

in Lipsiensi disceptatione rethores, poetas, ac plebem in iudices controversiarum fidei, quarum imperiti erant, ab eo tam ardentem expetitos diximus supra.

IV.

Jurisperiti vero & magistratus, cum tantos excitatos inter literarum professores, sacerdotes, monachos & theologos motus viderent, solverunt ora in cachinnos, ut refert Joannes Faber (a) oculatus testis: In summo, inquit, principio rident, hanc in solo sacerdotes spiritualesque fabam cudi putabant. Et cum aliter ceciderit merito inde exemplum sumendum erat, & prospiciendum diligenter, ne in posterum eadem, qua passi sumus postliminio omnia redirent, saepe dominos servos primum persequi & contemni ceptum esse constaret. Quinetiam impendentium malorum ignaros plurimos sacerdotes ac praesules, cum episcopi se aequari auctoritate Pontifici a novatoribus audirent, funestae tragediae Lutheranae initio imprudentissime applausisse; nec praevidisse, everfa arce, qua stat omnis ecclesiastica potestas, cunctam sacerdotum dignitatem eversum iri, ex Erasmi testimonio confirmat Albertus Pius (b).

LVI.

At quamplures proceres petendarum ab ecclesiasticis praedarum spe conjurasse cum Luthero, ejusque sumpsisse patrocinium, proximo anno videbitur. Exceptas etiam patulis auribus impias declamationes a laicis adversus sacerdotalem ordinem in Germania, atque haeresim impune propterea grassatam, narrat Augustinus Stenchius (c): Principes autem & magistratus Germaniae, quorum intererat impietatem extinguere, libenter audiebant quidquid adversus Ecclesiam diceretur; tantum erat inimicitiarum in eorum animis contra Pontificis & ecclesiasticos omnes conflatum: ideo quarto loco hanc causam ponamus; siquidem & illud hanc haeresim apud Germanos suscitasse creditur, quod forte primo loco fuerat ponendum, multiplices scilicet corruptelas, quas scelerati & imperiti sacerdotes repererunt. Confirmat id Laurentius Surius (d) hisce verbis: Quia multa erant in clero vitia, quem ille apud laicos (nempe Lutherus) in odium & invidiam adducere omnibus modis conabatur, ea summa animi acerbitate omnibus propalare, mire exaggerare, & impudenter multa fingendo in vulgus spargere studuit: & certe brevi ille multis id effectus locis, ut clerus omnis non alio quam luporum loco apud laicos passim habitus sit; adeo ut passim in suis domibus Pontifices, sacerdotes, monachos, luporum forma & specie depingi curarint, & incredibili odio, atque contemptu persecuti sint. Et fuit id quidem verissimum, cle-

(a) Jo. Fab. lib. de intercess. SS. contra Oculampad. Politici putabant solos sacerdotes vexatum iri.

(b) Al. bert. Pius in resp. 1. ad Erasmi.

(c) Stenchi. l. 2. Germani declamationes in Ecclesiam libenter ex ceperunt. Ex Sacerdotum vitia aucta haeresis.

(d) Surius in commentar.

Episcopi & sacerdotes luporum specie picti ab haereticis.

rum multis abominandis sceleribus, qui cum nulla praetatorum severitate castigarentur, permisit praepotens Deus, hujus importuni & improbi apostatae conatus non inanes habere successus, clerumque in summum venire contemptum, ut vel sic tandem resipiscerent; atque utram vel sola vexatio (e) dedisset intellectum auditui. At contrarium accidit ex illo oraculo: Si videbas furem, currebas cum eo. Apparente enim animarum fure ac praedone Luthero, monachi & sacerdotes vitiiis carnis victi ad depraedandas animas cum eo decurrerunt, quos populi vitiiis pariter infecti secuti sunt, & Ecclesiae voces contempterunt, ut trecentis quinquaginta ante annis circiter Spiritus Sanctus per Sanctae Hildegardis virginis os praedixerat differtissime, ut obliervat noster Thomas Bozcius (f): Heldegardis, inquit, Germana virgo sanctissima, & domus caelestibus prorsusque divinis ornatissima decessit anno domini MCLXXX. aetatis LXXXII. Quae praedixerit illa de suis Germanis latius explicat Thaulerius, qui post aliquot annos vixit, his verbis ex Heldegardi desumptis. In tantam homines fluctuationem atque errorem praecipites ibunt, ut cuinam ceu catholicae veritatis assertori credere tuto possint atque confidere, prorsus sint ignoraturi; & hoc quidem idcirco divina permittet iustitia, quod nos ex multo jam tempore ita negligenter, immo & vitiose vivendo ipsam fidem moribus & vita impugnavimus, ac dignissimum Dei corpus una cum aliis Ecclesiae sacramentis, cum omni denique sanctimonia Christiana tam plane irroverenter, indigne, impure, infertuose tractare ac suscipere ausi sumus [Et mox]: Quae nunc pace multa gaudere videntur, in maxima tunc vexatione erunt, & Dei verba pervertentur, cultusque divinus pene in oblivionem ibit, & unus huc, alius illuc properabit; nec facile sciri poterit quorsum haec tandem evasura sint. [Hic varias Germaniae sceleratas aperissime notat.] Interim tamen fidelissimus Deus nidulum aliquem habebit ubi suos conservet, ac protegat. Discat ergo quisque pari & abnegare seipsum, auscultans intus vocem Patris sui, quid ille in se loquatur, ac foris matris suae, id est Ecclesiae sanctae; horum quippe vox una: quare qui has voces non didicerit agnoscere, in aeternum pereat necesse est. Exurget enim vox fallax, qua omnes huic paterna voci auscultare nolentes in errorem abducat. [Talis proculdubio Lutherus, Calvinus, & caeteri post eos, qui prius non erant tempore Hildegardis & Thaulerii, & postea surrexerunt.] Sonat autem nobis paterna vox per vocem sanctae

(e) Ista. 28. Vitiis infecti met Lutherum secuti.

(f) Bozcius lib. 4. sign. c. 2. ex S. Hildegardis vita a Thaulero scripta. Vitiis infecti met Lutherum secuti.

Prædictum dicitur SS. Patrum ut fictitia in ab his.

LVII.

Danus Rex coarctum ex indulgentiis aurum diripit.

(a) Pag. 52.

Pontificius inter-nuntius a Dano vinculis mancipatus.

matris Ecclesiae in omnibus doctrinis, praecipis, atque consiliis illius. Vae proinde atque iterum vae omnibus voci huic obtemperare nolentibus, ut seipsos in veritate parvipendant, & studeant esse humiles; his enim terribissima desperationis vox inspirabitur dicentibus pseudodoctoribus, falsum esse atque confictum quidquid unquam priscae veritatis doctores hic docuerunt. An hoc dicant haeretici nostrae aetatis, videat lector, quae recitavimus, ubi est actum de una fide perpetua & antiqua. Haec Thaulerius ex Hildegardi, ut sciamus e nostris fuisse, qui praesertantibus eventura multo ante praedicerent.

Denique decepit objecta commodi ratio principes; cum eorum purpurati ipsi instillarent, ut imperium in ecclesiasticos Romanae praeriperent ecclesiae, & quod Pontifices ex ipsorum ditione eliciebant aurum, ipsi in suae dignitatis amplificationem converterent; idque malum ex Germania in vicina regna adeo celeriter penetravit, ut Christiernus Daniae Rex internuntium apostolicum, qui a Danis maximam argenti vim ex promissis indulgentiarum praemiis collegerat construendae basilicae S. Petri causa, in vincula coniecerit, easque opes expilarit. Sparsa autem erat a Lutheranis vox, dolo circumveniri Christifideles emungique auro, quod non in basilicae Apostolorum Principis exadificanda, sed in Mediceorum palatii extruendis profundeabatur: Christiernum porro Daniae Regem Pontifex admonuit datis ad eum xiiii. junii literis, ut pontificium nuntium libertati, opeque sacras restitueret tum archiepiscopum Lundensem (a) tunc Ecclesiae causa navare operam justit; ac rursus mense augusto, cum Joannes Angelus Arcimboldus a Christierno Rege laesae majestatis lege postularetur, Leo factus certior internuntium calumniis circumventum in causa illius a Lundensi archiepiscopo, testes audiri iussit, atque Christiernum literis xvi. augusti exaratis rogavit, ut Joannis familiares vinculis solveret. [1]

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Christissimo in Christo filio nostro Christierno Daciae Regi illustri.

Charissime in Christo fili noster salutem &c. Cum per literas majestatis tuae certiores facti fuissetis de his, quae dilectus filius Joannes Angelus Arcimboldus adversus majestatem tuam commisisse ac parasse dicebatur; nos equidem re tam nova ac de nullo antea nuntio nostro audita plurimum commoti atque affecti fuimus, considerantes praesertim quam grave ac scandalosum sit, cum, qui tanquam pacis angelus a nobis & hac sancta sede ad partes aliquas destinatus fuerit, adeo proprii officii sui ac nostrae sibi injunctae commissionis oblitum fuisse, ut non sibi per nos injuncta procurare omiserit atque neglexerit, sed quae nostrae intentioni ac menti expresse contraria sunt maligno spiritu seductus efficere tentaverit. Non multo autem post receptas hujusmodi literas tuas supervenit certus nuntius cum literis ab eodem Joanne Angelo ad nos missis, per quas nobis significat, se per quemdam, qui suus alias famulus fuerat injuste proditum & apud majestatem tuam falso insimulatum; ipsam vero majestatem tuam ab eo deceptam, & quae ab omni veritate aliena sunt persuasam fuisse. Nos igitur considerantes omnium & praesertim adversus nuntios nostros querelas diligenter a nobis audiendas & examinandas, nec aliquem tamen in dicta causa damnandum esse, ipsum Joannem Angelum statim per alias nostras literas revocavimus, eique, ut recto itinere ad nos personaliter veniat, ac nostro conspectui se praesentet in virtute sanctae obedientiae etiam sub poenis arbitrio nostro moderandis iussimus atque mandavimus; qui si culpabilis inventus fuerit ac vera esse invenerimus, quae per majestatem tuam significata fuerunt tali in eum animadversione utemur, quod majestas tua intelliget nulli magis quam nobis displicere, quae a nuntiis nostris perperam & contra mentem nostram commissa fuerint. Et ut melius rei veritatem reperire possimus, venerabili fratri archiepiscopo Lundensi per alias nostras commisimus, ut super ea, quae

Impatiens illi laesae majestatis crimen.

L I per

NOTE [1] A Ngelo Archimboldo apostolico in Daniam internuntio quid acciderit plane narrat anonymus Danus vulgatus a Ludevig Reliquiar. to. IX. n. II. scribit enim Joannem Angelum an. 1517. a Leone pontifice missum in Daniam; anno vero 1519. Archimboldo in Daniam redeuntis infidias paratas a rege; quas illum subodoratum in Sueciam primum, dein in Germaniam aufugisse. Addit demum eodem anno novembri mense die festi S. Clementis Birgurum Lundensem archiepiscopum obisse. Idem vero chronologus regiam Sueciae coronam a Christierno acceptam non quidem anno 1520. ut Annalista hic num. 58. scribit, at potius anno sequenti 1521. notat. His tamen nequaquam obstantibus coronationem hanc ab anno 1520. non arbitror removendam, cui & assignat Chytræus apud Calvinum qui & die IV. novembris coronam hanc assumptam statuit. MANSI

Causa ejus cognitio Landensi archiepiscopo de mandata.

per dictum Joannem Angelum gesta fuisse dicuntur, testes examinari eorumque depositiones in processu annotari faciat, eumque clausum & sigillo suo munitum ad nos transmittat. Cum autem adversus fabricam basilicæ principis Apostolorum de urbe, cuius indulgentiarum dictus Joannes Angelus commissarius erat, ac ipsius Joannis Angeli fratrem & servitores, qui secretorum domini conscii esse non possunt, nullam indignationis causam habeas; audierimusque oblationes, quæ pro dicta fabrica per eundem Joannem Angelum commissarium collectæ ac pro ipsius fabricæ evidenti utilitate in certas merces converse fuerunt, per majestatem tuam sequestratas fuisse; nos attento quod merces ipsæ minime istis vendibiles esse dicuntur facileque si diutius retineantur corrumpi possunt, ac si in Germaniam transmitterentur multo vendibiliores forent, majestatem tuam hortamur, ut ipsius Joannis Angeli fratrem ac servitoribus prælibatis injuste detentis, qui nulla ratione detineri possunt, cum omnibus bonis suis libere relaxatis oblationes ipsas in auro & argento consistentes ac alias merces hujusmodi in Antuerpianam ad mercatores de Fucharis ipsius fabricæ impensis transmitti cures, ut dictis mercibus ibi quamprimum venditis, major pecunia proveniat istique dictæ fabricæ subveniatur: cuius opus quod quidem immensum est ac univèrsæ Christianitatis auxilio indiget in honorem ejusdem Petri, & paulo infra a cuius & Pauli martyrio Christiana religio nostra sumpsit exordium nempe secundario veluti per instrumenta a Christo electa, nostris temporibus absolvere intendimus ac faciente Deo piisque devotorum Regum ac principum suffragiis accedentibus absolutum fore speramus. De balsamo quod satis modicum habemus, non magnam possumus ad majestatem tuam mittere quantitatem: quod autem pro conficiendo sacro chrismate in ecclesia Roschildensi sufficere poterit, majestati tue nobis pro eo supplicanti per quam libenti animo mittimus. Dat. Romæ die xvi. augusti MDIX. anno VII.

LVIII. Ab eodem quoque males inducitur violata.

Crudelis porro & impius tyrannus erat Christiernus, a quo Neronianæ immanitatis edita exempla fuisse anno sequenti videbimus. Interea imperatas jam omnibus Christianis principibus quinquennales inducias a Christi vicario, ut omnium fidelium arma verterentur adversus Turcas, hic iterum violavit, eduxitque maximum exercitum in expeditionem contra Stenonem Sueciæ principem, in cuius regnum hyeme per concretas gelu aquas irrupit; commissoque in Westrogothia glaciali prælio; Stenonem telo in-

femore fauciavit: ex quo vulnere cum Stocholmiam deferretur, animam exhalavit. Suecus vero exercitus fugatus dissipatusque fuit, quem frustra instaurare nisa est Christina Regina vidua, quæ auxiliares copias a Sigismundo Rege Poloniae amplis stipendiis conducendas imploravit; sed cum ille externo cum Basilio Moscovitarum duce implicitus esset bello, nulla submisit Christina subsidia: Christiernus vero distractus in varias factiones Suecos per concretum glacie mare adortus (a) suo adjecit imperio, ac proximo anno Stocholmiæ solemniter ritu Sueconum insigne regium accepit, quod mox præfulum procerumque sanguine fœdavit ut diceretur.

Steno Suecus a Dano in prælio fauciatus obit.

(a) Olaus mag. l. 8. c. 40.

LIX.

Irrupisse eodem anno Moscovitas in Lituaniam, ac divino miraculo profligatos narrat Zacharias episcopus Gardiensis (b) in actis publicis proximo anno conscriptis, de miraculis, quæ Deus B. Casimiri precibus ediderat: Quotidie, inquit, sunt miracula, inter quæ illud prioribus seculis rarissimum, nostraque ætate inauditum superiori anno accidit: nam cum dux Moscorum Basilius Ruthenorum erroribus implicatus maximo schismaticorum ad circiter sexaginta equitum milia comparato exercitu ex insperato Lituaniæ fines aggressus esset, improvisi Polonorum & Lituavorum duces, quibus copiis hosti occurrerent, cum nulle suppeditarentur, qua militari manu frater resisterent, cum longe abesset, penitus ignorabant: charas rum conjuges, dulcia pignora, paternas edes, oppida, prædique jucundissima veluti amissa, Lituaniamque omnem tanquam depopulationi expositam destititæ cepervunt, nulla enim se suaque tutandi spes supererat: una vel mors vel morte crudelior miseranda captivitas expectabatur. Quid facerent, quorsum se verterent tanto metu percussi? Egit genuina magnanimitate nobilitas, qua clarissimi duces illi præditi erant, ut etsi non modo vinci, verum absorberi se ab hoste posse conspicerentur; hosti tamen non cederent, nec se in fugam darent: sed collectis, quos potuere, ad duo vel circiter milia ex domesticis vernaculisque & inquilinis fortes in bello persisterent. Enimvero uti pii & Christi devoti prospere-runt, quoniam Deus (c) noster refugium & virtus, adiutorque in tribulationibus, si ex corde invocaretur sibi in oppor-tunitate deesse non posset, eamque calamitatem, quod D. Casimirum innumeris coruscantem miraculis [ut sæpius una decreverant] in sanctorum catalogum ab apostolica sede referri pollicitam operam non impenderant, eis accidisse arbitrati sunt.

(b) Zachar. epi-sc. Gardien. legat. ap. off. Vall. bibl. sign. lit. l. p. 565. Moscovitarum in Lituaniam irruptione re-pentina.

Exiguæ Lithuanorum copie.

(c) Ps. 47.

Qua-

Imploratum B. Casimiri auxilium.

Quamobrem auxilium de alto supplices implorant, ad ipsiusque B. Casimiri suffragia confugientes, uno animo, uno ore ita precati sunt: Digne Casimire, quem tutelam præcipuam generis nostri, & huius patronum apud omnipotentem Deum esse confidimus, respice afflictionem & œrorem hunc nostrum, ne dominantur nobis inimici nostri immundi, schismatici, & a vero sanctæ matris Ecclesiæ ritu ac gremio alieni. Tu spes nostra, tu præsidium nostrum: miserere igitur patriæ opem tuam implorantis in qua & natus & educatus es: miserere gentis ex qua originem ducis, & quam tuis sanctissimis ossibus & reliquiis mirandis condonasti: ne deseras nos omni humana ope, omni solatio destitutos; potens enim es, per quem tot tantaque quotidie mirabilia operatur Altissimus: & si iuxta fidem observantiamque summam, quam erga te gerimus, votis tuorum favoris, ut pro Christiana religione splendore & tuæ nationis exaltatione, te in sanctos referat Pontifex maximus omni studio laborabimus, & jure efficiemus. His dictis quidam sensibilis animi vigor, quædam mentis alacritas ita eos divinitus cepit, ut quamquam supra sexaginta milia equestrum numerum Moscos excedere ab Scythiis exploratoribus didicissent, ex apricisque locis quibus iidem infederant Mosci & castrametati erant ita esse procul apparet, & cerneretur, duosque tantum hominum milia [ut diximus] Lituani principes una conflare tum potuissent; nil tamen veriti in hostes insilire statuerunt. Deo igitur & Divo Casimiri patrocinio fidei animo volutantes daudicium illud, quia: Hi (a) in curribus & hi in equis: nos autem in nomine Dei nostri invocabimus; uno animo & uno impetu in Moschos, quo una confligerent prorupere. Res mira! tantus pavor tantus denique tremor & horror eas Moscoviæ numerosas & cataphractas equitum copias invasit, ut ac si innumerabilem validissimumque exercitum post terga irruentem formidarent, se se in fugam præcipites converterint: eos vero fidei lorica armati Lituani insequuntur, trucidant, spoliant, captivant. Adimpleruntque est illud deuteronomii (b) Persequebatur unus mille, & duo fugabant decem milia; quia Dominus Deus vendidit eos, & Dominus conclusit illos. At cum hoc admirandum sit [ut pote non casu aliquo sed divinitus factum] longe tamen mirabilis est, quod plurimis Moscorum a Lituavorum cuneo admodum parvo, ut diximus, parta optima præda fuis desideratis ac in captivitate ductis, vix unus ex Lituaniis aut captus aut interemptus est: ostendit enim servator & Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Sexaginta Moschorum milia fusa a duobus milibus.

(a) Ps. 9.

(b) Deut. 32. Vix unus ex Lithuanis captus.

Deus noster Christus quod suis tyronibus in evangelio (c) pollicitus erat stabili veritate fulciri; quod nec capillus de eorum capite periret. Quod ad Basilium Moscovitam attinet; is olim Sixto IV. obedientiam detulerat: deinde sacri imperii in ecclesiasticos cum profano conjungendi cupiditas illum a gremio Romanæ ecclesiæ divulserat. Hoc vero anno de redintegranda cum Romana ecclesia Moschovitica conjunctione pia agitavit consilia: de quibus monitus summus Pontifex Gardiensem episcopum ad eum legavit, ut cum ipso de Moscovitis a schismate revocandis; fœdereque jungendis cæteris Christianis principibus ad excindendam Mahumeticam superstitionem, ac divinum cultum toto orbe propagandum conferret: tum hæc literis (d) amantissimi patris officia illi sponndit. Leo Papa X. nobili viro Basilio duci Moscoviæ, & Ruffiæ principi. Nobilis vir gratiam in presenti per quam veritate agnita gloriam obtineas in futuro. Postquam nobis per fidedignos relatum fuit, nobilitatem tuam divino instinctu motam id animo agitare, ut ad unionem & obedientiam S. R. E. a cuius gremio & sinu ipsa cum terris, dominis, & omnibus subditis suis per multos annos separata mansit, nunc tandem redeat, ac discussis tenebris, orthodoxæ fidei veræque doctrinæ lumini adhæreat; commota sunt præ gaudio cordis nostri viscera, magnasque omnipotenti Deo gratias egimus, quod assiduis precibus nostris annuendo fidem suam in dies augere, humanasque mentes illuminare, & ad salutis viam reducere dignatur. Cum summo itaque desiderio cupiamus bonos ac sanctos incæptus tuos, quantum in nobis est, iuvare ac potentes vires tuas nostris adungere, ut obstinatis Christiani nominis hostibus bello superatis, Christianaque fide per omnes mundi partes dilatata, falsisque idolorum superstitionibus dirutis atque sublatis, unus pastor & unum ovile fiat; id quod divina prophetarum oracula nobis jamdiu prædixerunt, ac nostris temporibus fore pluribus ac certis speramus judiciis, venerabilem fratrem Zachariam episcopum Gardiensem prælatum, domesticum, & referendarium secretum nuntium nostrum singularis prudentiæ, integerrimæque fidei virum ad partes istas destinandum duximus, cuique in mandatis dedimus, ut nonnulla [maxime ad utilitatem & salutem tuam, ac honoris augmentum & status tui firmitatem pertinentia] tecum nostro nomine communicet, ac tuam voluntatem clarius L 1 2 ac

(c) Luc. 21.

LX.

Basilium Moschorum dux consilia agit de schismate abiicente.

(d) L. 3. brev. inter p. 85. & 86.

Pont. ad eum lit.

Solicitatus ut vires conjungat in Turcas.

Gardiensis episcopus ad eum missus.

ac plenius exploret, nosque de ea certiores quamprimum reddat; cui non aliter quam nobis ipsis integram fidem præstabis, eique omnia cordis tui arcana tuto ac secure manifestabis. Nos interim Christum verum Deum, qui te ac universum genus humanum pretiosissimo sanguine suo redemit, devoto rogamus ac rogari faciemus, ut mentem tuam illuminare, ac gressus tuos dirigere dignetur, ut omnibus posthabitis, eius fidem una cum toto ductu ac subditis tuis omnibus amplecti festinas ac properes: quod si, ut in Domino speramus, optamus, feceris, talibus gratiis, honoribus, ac prærogativis te prosequemur, ut re ipsa intelligas, nos te non, ut infertur, adoptivum, sed tanquam verum & peculiarem filium nostrum diligere, continuoque in visceribus charitatis genere. Dat. Romæ die XVI. septembris MD. XIX. pontificatus nostri an. VII.

Pontificis erga Basilium officia.

LXI.

Basilium a conceptis deficit.

Solicitationis Gallos Rex ut priora consilia urgeat in Turcas.

(a) Leo. l. brev. p. 183.

Leonis ad illum litteram.

Missum jam ante a Maximiliano Cæsare ad Basilium oratorem, qui illi cum Polono controversias componeret vidimus, speque affluere expeditionem maximam in Turcas confectum iri, si Basilium suscepta consilia ad exitum perduxisset; quæ demum irrita expectatione fenuere. Ut vero iterum ab aliis Pontificibus de Moscovitæ ad supremi in terris Christi vicarii obsequium reducendis agitur fuerit, suo loco dicitur: nunc quæ gesta sint hoc anno adversus fidei hostes percurramus. Inanibus potius votis & verbis peracta res est quam armis. Fuisse a Leone in concilio Lateranensi decretos quatuor legatos Cardinales, ut Reges ad sacram expeditionem conficiendam sollicitarent, atque imperatas promilitaribus faciendis sumptibus sacerdotiorum decimas, diximus supra: principes tamen, ut par erat non se accingebant operi; Franciscus enim Gallorum Rex, qui exercitum suum per Istriam se ducturum sponderat, vim Caroli V. æmulum timebat: cum Francisci Regis mater sepius rogata a Pontifice, ut filium ad Turcicum pro fide orienti restituenda bellum suscipiendum accenderet, sollicitatam explicabat ardorem, ut expeditio conficeretur, qua de re certior factus Pontifex (a) a Petro Navarro comite illi pios datis XII. octobris literis stimulos addidit, ut filium Regem ad plenum gloriæ facinus obeundum incitaret.

Dilectæ in Christo filie nobili mulieri Aloysia de Sabaudia ducisse Engolismensi. Dilectæ in Christo filia salutem, &c. Jam tuæ nobilitati scimus esse notissimum quod postquam nos divina favente misericordia ad summi apicem apostolatus assumpti fuimus, cogitationes, studium &

authoritatem nostram convertemus, ut sancta expeditio contra immanissimum Christiani nominis hostem pro fide conservanda & augenda fieret, idque in concilio generali Lateranensi decreto decimarum sanctum fuisse, nosque ad charissimum in Christo filium nostrum Franciscum Francorum Regem Christianissimum natum tuum & alios Reges Christianos legatos & alios nuntios sepe misisse, & nobilitatem tuam sepius hortatos fuisse, ut eundem filium tuum ad id excitares; novissime vero dilecto filio Petro Navarra comite referente intelleximus, nobilitatem tuam huiusmodi sanctum desiderium cordi infixum habere, ut expeditio ad finem deducatur: ex quo vehementer laetari sumus laudamusque zelum & pietatem tuam erga religionem Christianam, nobilitatem tuam obsecrantes in Domino, quæ cum eodem Rege nato tuo ceterisque principibus modo pergat, ut incipit, & ita agat & instet, ut tandem desiderium nostrum & tuum nobis & tibi datum adimpleri felicissime possit; ut te profoque benedictio omnipotentis Dei, & tu Regique natus tuus ab hac sancta fide totaque republica Christiana mercedem & gloriam vobis retribuendam merito expectare possitis: & quoniam comitem Petrum virum fortem & experrum in expeditione huiusmodi necessarium esse cognoscimus, eandem nobilitatem tuam hortamur in Domino & studiose requirimus, ut hunc resque suas cum apud eundem Regem filium tuum tum apud alios ubi fuerit commendatum habeas; erit enim hoc sanctæ expeditioni utile, tua in omnibus rebus prudentia & animo religioso dignum, Deo cuius causa agitur acceptum, nobis admodum gratum. Dat. Romæ die XII. octobris MD. XIX. anno VII.

Addat filio thimulos in tam exitio opere.

LXII. Petrus Navarrus operam Pontifici pro subicienda Africa defert. Aradius Barbarolâ fratri Horruco succedit.

Detulerat Petrus Navarrus Pontifici operam suam, comparataque valida classe tendere in Africam, in qua plura olim præclara facinora, ediderat, feroceque Mauros contundere proptaverat: sed in bellis Italicis eius opera usum Francorum Regem videbimus. Porro in Africa Aradius Barbarolâ fratri Horruco in Tremeseni & Algerii regnis, ut diximus, successerat; ad quem Algerio deturbatum Carolus V. Hugonem Moncadam Siciliæ proregem cum veteranorum militum exercitu immisit; poteratque Algerium primo expugnari impetu, sed duces in contraria consilia euntes faciendam in incenia impressionem adeo retardarunt, ut hostes septem dierum spatio refecerint vires, seque ad nostros propulsandos egregie comparaverint; cum inopino casu classis nostra dissipata est: die enim S. Bartholomæo Apostolo sacro vehementes adeo

Classis Caroli V. in Africa fluctibus.

Gerbarum regulus subactus.

LXIII. (a) Vin. cent. Blase. 10. 1. l. 2. c. 11.

Xeriffi in Africa novam superstitionem conflant.

LIV. (b) Ofor. l. 11. Jo. Baval. dec. 3. Af. l. 2. c. 6.

Maldivæ a Lusitanis partæ.

(c) Maff. l. 7.

(d) Ofor. l. 11. Maff. jus l. 7. Joannes Gomezius a Cambajensibus trucidatus.

LXV.

adeo coorti sunt venti, ut viginti sex naves in terram illiferint, & quatuor millia militum fluctibus hausta perierint. Collegit naufragii reliquias Hugo Moncada, atque Algerii expugnatione prætermissa in Ebutum insulam se recepit: refecto vero exercitu proximo anno Gerbarum regulum Saracenum post atrox & anceps prælium subegit, illatasque olim Hispanis clades egregie ultus vectigal annuum viginti quatuor millium aureorum pendere coegit.

Hoc anno, dum Ismael Sophi in Asia plurimi jam temporis flexu pseudopropheta agere pergeret (a), eaque arte amplissimum sibi peperisset imperium, in Europa Lutherus immisissus se divinitus ad reformanda Christianæ religionis sacra effutiret, nomenque in Germania & finitimis regnis illa fraude diffunderet; in Africa Xeriffi religionem adscitiam adumbratamque rati ingentem esse illecebriam ad conciliandas voluntates, trahendaque populorum studia, necnon singulare adjumentum ad audenda quæque, ac tyrannidem corripendam, speciosos vatum Mahometanæque superstitionis assertorum titulos adepti, Marrochiorum regnum, necato dolo Mulea Nauzar Rege occuparunt, simulatæque a Xeriffiis sanctitatis consilium tandem patuit, ob id nempe susceptum, ut Africa regna suæ tyrannidi subicerent.

Quo etiam anno Emmanuel sexdecimnavium classem in Indiam misit (b), cui Georgium Albuquerque prefecit: cum interea Lupius Siqueira prorex Indiarum Antonium Saldagnam classè instructum in Arabicum mare ad infestandos Saracenos immisit, Joannemque Gomezius in Maldivis insulis ad firmandum in iis Christianum imperium construere arcem iussit. De quarum insularum multitudine & mira feracitate palmarum in iis nascentium plura admiranda refert Maffei (c). Constitutum vero fuerat a Lusitanis in earum insularum principe Maldiva Christianum imperium excitata & communita arce; cum Joannes Gomezius (d) tuendæ rei parum sollicitus paucis fultus præfidiariis plura per vim egit, odiumque gentis illius in se concitavit adeo, ut a Saracenis Cambajensibus dejectus arce contrucidatusque fuerit. Plura alia in Indiis incommoda variis jactati casibus passi sunt Lusitani: quæ vero classis in Indiam perrexit tot adversis vexata est procellis, ut institutum cursum non peregerit.

Eodem anno Cuba insulæ accolæ Hispani quingenti duce Fernando Cortesio novas terras instructa classè lustrarunt, plu-

resque populos, qui dæmonibus humano sanguine litabant, perdomitos ad legem veri numinis suscipiendam adegerunt. Ad Cozumellam Jucatanæ orientalem insulam delati tempestate interpretum Cubensium & Jucatanorum opera barbaros accolas, qui trepidi desertis omnibus in silvas se receperant, ad mutui commercii usum pellexerunt: qui vero essent eorum mores, quive infandi ritus, narrat Petrus Martyr (e) in suis ad Leonem X. scriptis commentariis: Idololatrias, inquit, & recurios esse repperunt: pueros puellasque zembibus immolant: sunt zemes nocturnorum lemurum simulachra, quæ colunt. Et infra: Ab humanis sacrificiis illos non sibi deterrent, nefas esse ostendunt: legem petunt barbari, quam sequantur. Esse Deum unicum, qui cælum creavit, ac terram bonorum omnium datorem sub triplici persona unicum in substantia facile persvadent: zemes perfringi patiuntur; beatæ Virginis imaginem depictam a nostris præbitam in sacro templi sui loco sistunt: templum ac ejus pavimenta verrunt ac abradunt: crucem in ipsius Dei atque hominis ob salutem humani generis superimpositi recordationem adorandam susceperunt: in templi culmine unam ingentem ligneam locant. Conveniunt omnes, Deiparæ virginis cum tremore reverenti figuram suppliciter in templo venerantur.

(e) Petr. Mart. dec. 4. c. 6. Ferdin. Cortes. vit. p. 18. Pueri puellaque immolati dæmonibus. Evangelii prædicatio inter Americanos disseminata.

LXVI.

Digressa dein Cozumella insula classis Christiana ad peragrandas barbaricas terras, duce Ferdinando Cortesio & Almino cursum dirigente, in fluvium ingentem illapsa est ad oppidum Pothanchianum vigintiquinque millibus domorum amplitudine insigne: quadraginta barbarorum millia occurrere ad arcendos Castellanos paucissimos, qui tormentorum bellicorum equorumque opera incomposita illorum agmina veluti pecora partim peremere, partim fudere: oppido Victoriæ nomen indidit, atque barbaris victis has, ait Petrus Martyr, leges indixere (f): Darur opera, dicto parent: domos quisque suas repetit; pacem illis præstant, lege proposita, ut ab horrendis humanorum corporum, ceremoniis erga manes & perniciosos demones, quorum simulachra venerantur, abstinerent, nostrosque Deo Christo cæli terrarumque satori ex Virgine mundo præstito & ad humani generis levamen cruci affixo dirigant mentis oculos, & statuas diruant, utque Hispano Regi se subditos fore profiteantur.

(f) Petr. Martyr. dec. 4. c. 7. c. 8. Leges iis date ne homines immolent dæmonibus.

Perculsi rei novitate vicini ad humanitatem flexere animos, oppidique dimidiam partem obtulerunt, sive Potenchianensium exemplo territi, sive ut nostrorum societate res suas auferent: namque & hoc

& hoc naturali morbo laborant, ut reliquum genus humanum, rabida ambitione imperii. De inepto autem horum ornatu quam humana superbia lautitiaeque infaniam, hæc narrat Petrus Martyr: *Suffusca gens est auricularum torulas uterque sexus perforat, gemmatosque aureos perpendiculos afferunt: sed viri quidquid spatium est inter inferioris labii marginem extremum & dentium inferiorum radices perfrunt, uti nos auro digito gestandas gemmas circumligamus: in ea labiorum foramine illi ampliore lamina retinente interius prodeuntem argenteum cavolenum æquat ejus monilis rotunditas, crassitudo digiti: fedius nihil unquam me vidisse recorder; putant tamen illi elegantius nihil esse sub orbe lunæ, quo exemplo quam facie ruat gens humana in sui ipsius cecitatem, quamque fallamur, omnes edocemur.*

LXVIII. Quod vero ad superstitiones diras spectat, quibus a dæmonibus imbuti fuere, hæc recenset author (a): *Templa (b) ingentia, quæ frequentant aureis ornant aulis, & suppellectilibus gemmis admixtis; quoto die clucescente thurificat templa, piasque spargunt preces antereverum initia. Horrendum facinus! in sacrificiis, & istorum tractum habitatores omnes pro victimis pueros puellasque immolant eo modo quo supradictum est. Quo tempore semina jacuntur in terram, & quando iam spicantur segetes, populus pueris deficientibus servos pretio emptos laute depastos & ornatos pretiosis velibus suis zemibus destinant sacrificandos: per dies viginti immolandos circumcidunt: transientes per vicos oppidani suppliciter salutant veluti propediem inter cælitates annumerandos. Acri alia pietate zemibus litant, suum ipsorum sanguinem offerunt e lingua hic, e labiis ille, ex auribus aliqui, e pectore vel femore, vel, cruribus: multi acuta novacula vulneratim emungunt sanguinem quem manu receptum voratim alto projectu cælum versus per templi pavimenta conspergunt: ita placatos reddi deos arbitrantur. Interjectis nonnullis, ut sacerdotes immolandos spe felicitatis deludant, atque ad zemium pedes ossa in fasciculos colligata suspendant, addit baptismum a sacerdotibus, qui cælibes vivunt, in pueris puellisque adumbratum fuisse, superinjecta cum urceolo in modum crucis aqua.*

LXIX. Parta porro in America de Potentianensibus victoria Ferdinandus Cortesius, qui non amplius quingentis peditibus & sexdecim equis, pluribus tamen tormentis bellicis munitus quadraginta millia barbarorum protulgarat, bellum difficil-

Infanus Americanorum luxus.

(a) Id. ibid. cap. 7. Infandus ritus quibus dæmones colunt.

Nonnulli proprium sanguinem litant.

limum suscepit (c) adversus potentissimum Regem Meteczumam, qui vastas provincias suo imperio continebat, ut Christianum imperium Caroli Cæsaris auspiciis latius diffunderet. Belli justæ causæ non deerant; quandoquidem & Zempoalenses, qui abjecto idolorum cultu ad Dei veri religionem ac fidem traducti fuerant, de Tenustitano alias Mexicano Rege querebantur quod præter gravissimam provincialium tributa mancipiorum, iisque deficientibus filiorum ipsorum patrem vectigalis loco infernalibus monstis immolandam illi præbere cogerentur, addébantque favente Deo cæli terrarumque conditore, quem nostri prædicarant, ad cujus gloriam simulachra parentum confregerant, victoriam sibi polliceri.

LXX. Movit itaque Cortesius, inquit Petrus Martyr in commentariis Clementi VII. inscriptis, *ex Vera cruce relictis ibi centum quinquaginta viris in ejus colonia præsidium, & cum equitibus tantum quingentis peditibus tercentum auxiliariis, quatuor centum Zempoalensibus; sed naves prius omnes quibus exercitum adduxerat, sub occasione, quod essent putridæ, submergi iussit. Cortesius causam fatetur ipsam, ad tollendam scilicet fugæ spem militibus, cum figere pedem stansisset in illis terris. Et infra: Navibus igitur submersis & quatuor exemplo cæteris perterritis, ne de abscessu cogitarent; augusti die XVI. anno MDXIX. professionem capit ad lacunarem illam ingenrem civitatem Tenustitanam ab arcæ veræ crucis distantem leucas circiter centum ad occidentem. Finitimi Zacacami mille trecentum viros ad onera subvehenda adjungere. His succinctus copiis cum imperium Meteczumæ ingressus esset Cortesius, plures reguli illi paruerunt. Talcaltecani vero contractis quatuor militum millibus armatorum resisterunt; qui fusi pacem petiere: redintegrata tamen mox crebra prælia, quibus magnæ clades barbaris illatæ, quibus illi efferati ad centum (d) quinquaginta millia, ut scribunt, primo crepisculo in Christiana castra humanæ saginæ spe irruerunt; sed accepta ingentistrage a quadringentis in fugam acti pacem postularunt: quam tamen mox violarunt (e). Dimissi ad eos ipsorum exploratores abscissis dexteris; novusque hostilis exercitus, equorum aspectu, tormentorumque fragore repente dissipatus. His gestis Cortesius illorum metropolim Talcaltecam, quæ viginti millia domorum continebat, adhortus, barbaros veniam orantes in fidem ac potestatem accepit. Tedebat Cortesii focios tot laborum; cum ille certa Dei præsen-*

Plures reguli ad Ferdinandum Cortesium deficiunt. Centum quinquaginta millia barbarorum in notros ruunt. (d) Eod. cap. vit. Ferd. Cortes. pag. 71. (e) Cap. 2. Fugati pacem postulant. Metropolis expugnata.

(c) Petrus Martyr dec. 5. c. 1. In Meteczumam Mexici Regem suscepta expeditione. Equissima belli causa præterita.

tia Christianique fidei in immensum amplificandæ spe ad constantiam labantes confirmavit, proferreque latius victorias, atque in abditiores regiones humanitatis expertes penetrare, ad eas rationis iugo Christianoque subdendas imperio constituit Talcaltecani victoris clementia devincti centum bellatorum millia auxiliaria obnixè detulere: retentis ille duobus millibus cæteros dimisit. Progressus in Chiurutecales ab iisque benevole exceptus mox sensit infidos; sed proditores debellatos sibi parere coegit.

LXXI. Movit inde adversus Muteczumam. Regem Mexici, qui illum placere muneribus studuit atque ab itinere suscepto revocare: sed Cortesius in suscepta constans sententia iter ingressus est. Tum lustratis copiis deditiorum Americanorum quatuor millia, Hispanorum vix trecentum recensita: sed tormenta & equi, ignota Mexicanis bellandi genera, tantum terrorem Muteczumæ inferabant, ut ultro se dederit cum Tenustina urbe amplissima sexaginta millia domorum circum continente. Redacto deinde in suam potestatem Muteczuma Rege dæmonum simulachra hominumque immolatorum infandam lanienam tollere, barbarosque a veteri superstitione ad veri Dei cultum traducere decrevit: infandos vero ritus a dæmone humanæ carnificinæ appetentissimo inductos Clementi VII. Pontifici exposuit Petrus Martyr (a), de quo paulo ante memoravi.

LXXII. De idolis (b) quid referant, narrentque venientes est tremebundum dictum. *Posthabito Wichilabuchichi deorum ipsorum maximi simulachro marmoreo virilium statuarum trium, quod Rhodio non irvidet colosso; quando quis pietate motus erga numen aliquod dicare illi simulachrum instituit, ex omni genere seminum esui aptorum eam coacervare studet congeriem, quæ ad imaginis a se meditata proceritatem sufficiat. Seminibus illis contusis, & in farinam redactis, pro crudeli facinus! pro barbariem horrendam! tot pueros puellasque vel mancipia, tot coram farina pensenda dilacerant, donec tantum sanguinis exhauriatur, quantum loco repentis aquæ sufficiat ad massam componendam, quæ per ejus artis lanios tartareos, dum uda est & mollis, sine ulla stomachi perturbatione sutiis compacta veluti figulus e luto, vel e cera cerarius suum fingit idolum imaginarius & nefandi officis magister ascitur. Dixi alias, si bene memorem, non aperto juvenio victimas mactari, sed gladio per costulas cordi viciniores tracto a viris, & suam arummosam sortem inspectantibus, cor erutum litari sanguine*

Horrenda laniena imperata a dæmone.

cordi proximo deorum labra liniunt, cor autem ipsum comburunt: ita placatum iri deorum odium arbitrantur. Est a sacerdotibus persuasum populis id prodigium: de miserarum autem hostiarum membris & carnibus quid operentur interrogabunt, & rite quidem, multi. O nefandam, oscitationem, o nauseam fastidientem: uti agnos immolatos Judæi quondam ea lege veteri mandebant, ita illi carnes humanas pedibus manibusque solum visceribus projectis edunt: ad varios autem effectus varia deorum formant simulachra pro victoria, si prælio sit decertandum, pro incolumitate, pro frugum copia, & hujusmodi pro cuiusque arbitrio. Et infra:

LXXIII. *Accidit ut dum per apertas magni templi aulas Rex & Cortesius pergerent, a Cortesii familiaribus, quidam angusta illa sacella & obscura nec libentibus custodibus sunt ingressi: muros videre cum accensis facibus rubro illis colore pugionum cuspidibus: quid sit tentant, muros confricant. Proh ferinas mentes! victimarum humanarum sanguine irrorati non erant solum parietes, sed cruorem repererunt cruori superadditum ad duorum usque digitorum altitudinem; proh nauseam stomachosam! e pugionum scalpris foraminibus tartareum ajunt prodiisse fororem intolerandum a putrido sanguine latente subre-centi. Eadem confirmantur a vitæ Ferdinandi Cortesii (c) authore. Pergit Petrus Martyr: Sed inter horrida tanta unum occurrit júbilo dignum. Simulachra quæcumque inerant aulis Cortesius deiici, mox confringi, per alios demum scalarum gradus in frusta contusa detrudi iussit: marmoreum reliquit unum colossum, quod nimis ingens esset, neque facile divelli poterat. Ea re vehementer perturbatus est præfens Muteczuma; perturbati & proceres aulici omnes, conquectique sunt dicentes: En nos infelices: en miseros: irati dii fruges nobis tollent, quibus vescimur & fame peribimus, supervenientque nobis, uti alias accidit, diis non placatis, omnia morborum genera, & ab hostibus, si bello tentabimur, non erimus tuti, neque a populi tumultu satis securi: qui si hoc intellexerit furibundus insurget. Cortesius ad hæc: En quid facinorosus, en, quid ineptius: deos vos esse arbitramini eos, qui vestrorum deditiorum manibus sunt formati: ministeria igitur vestrorum hominum digniora sunt ipsis hominibus. Quod tuus opifex, o Muteczuma, & forte sortidum mancipium suis manibus confingit, tua dignius est maiestate? quæ cæcitas vestra hæc est? aut quæ insana crudelitas, ut horum simulachrorum insensibilium causa tot humana corpora quotannis interficiatis? quid*

Humanæ carnes editari solite a barbaris.

Horrenda carnificina a sacerdotibus exerceri solita. Simulachra jussu Cortesii contracta.

(c) Vit. Ferd. Cortes. pag. 115.

Incepit Rex gentilitiæ cæcitas. Objecta impia carnificina.

Proposita
lex contra
homici-
das.

Deum
Creato-
rem &
Redem-
ptorem
illi prædi-
cat Cortesius.

LXXIV.
Magnifi-
centia
barbari-
ca in ædi-
ficiis.

quid hæc sentiunt, quæ neque vident neque audiunt? illum illum, qui cælum fecit ac terram, illum colere oportet: is est a quo bona cuncta procedunt, cui sunt hæc vestra sacrificia molestissima. Lege præterea sancitum est a nostro Rege, quem ab illo trahere originem faceremini, qui maiores vestros ad has terras perduxit, ut quicumque marem aut foeminam gladio ferierit gladio moriatur. Hæc ubi Cortesius disseruit per suos interpretes, cum pallore vultus, & corde trementi Muteczumæ reperit: Attende, Cortesi, quæ nobis a maioribus relicta sunt sacrorum ceremonias has observavimus & exercuimus hactenus: quam vero tu nos dicis tantopere errasse, idque nostro Regi minime placiturum inquis, delectamur audire, modo populis id persuadere queamus. Hos forte ritus nostri maiores derelicti ab incolis eorum temporum servari repererunt; socerorum & uxorum secuti sumus consuetudinem: neque mirari debes in hos errores, si errores sunt, nos incidisse: legem præbeto, eam totis viribus amplecti nitemur. His auditis Cortesius repetit unum esse Deum trinum in personis, unum in essentia, qui cælos creavit ac terras, solemque ac lunam cum stellarum ornamentis universis terram circum-euntes ad usum hominum: hinc necare homines odiosum illi est, qui ex eadem materia mancipium formavit, & quoscumque faciem humanam habentes, qua me, qua te qua istos: Ex virgine muliere is natus inter nos, passusque fuit ad humani generis salutem; quod aliquando latius tibi atque istis per venturos sapientes ostendetur: ejus rei vexillum & victoria signum est crucis hujus simulachrum, crucem habere oportet rerum ducem & matris illius Virginis imaginem que suu gestat infantem. Hæc dicens ex iureconsulto Cortesius theologus effectus crucem & Virginis imaginem adorandam ostendit. Ita larvis diruptis monstrorum operam dedit Muteczumæ, ut ipso præsentem templa ministri verberent & confricatum detergerent, ne tanta labis sanguinea signa ulla remanerent. De sordida religione Tenuitana jam satis.

Digreditur dein author ad ædificiorum magnificentiam, refertque narrare Cortesium aedes lapide, marmore, jaspide pario ac diaphano structas arte architectonica cum amplis porticibus, regni amplitudinem latissime porrigi, ac Muteczumæ veluti Cæsari plures inferiores Reges subditos, qui in illius aula filios teneant. Quanto vero honore a suis affici solet describit. Cum is Rex in Cortesii potestate esset nonnullos e suis cum Hispanis aliquot misit per diffusas late provincias, qui nuntiarent Hispaniarum Re-

gis supremo parendum esse imperio. Ad occidentem Cumatana civitas amplissima Muteczumæ ditioni obnoxia ducentis leucis disiuncta erat; Potentiana vero ad orientem centum intervallo distabat: ex quibus colligitur quam amplissimus campus ad fatus evangelicos pateret: deerant autem idoneo numero evangelici administri, qui barbaros fide Christiana excolerent.

Addit his Ferdinandi Cortesii vitæ author (a), Muteczumani conscriptis publicis tabulis cessisse imperio, habitaque ad suos oratione lachrymis suspiriisque intercessa professum, prædictum olim fuisse, externam gentem candidam barbaram orientalem venturam, quæ Mexicanum imperium capefferet; sibi que pariter ab oraculis significatum ipsum octavo regni sui anno regia sede deturbatum iri, nec filios sibi successuros (quamvis tum decimum septimum jam egisset): proinde hortatum Mexicanos, ut Ferdinando Cortesio parerent: contra autem Cortesium spondidisse Muteczumæ illum se regni dignitati asserturum. Tradit etiam idem author (b) decreto Ferdinandi idola elisa, sacrificia humana vetita fuisse, cruces erectas Christi, virginis Deiparæ ac sanctorum imagines in templis propositas: sacerdotes divinis operari singulis diebus, & Mexicanos baptismo abluendis dare operam iustos: paucos tamen Christiana sacra amplexos sive superstitioni veteri addicti essent, sive Hispani aliis rebus intenti, qui tamen singulis diebus divinis interesse jubebantur. At postea res conversæ fuere; disunxitque ambitio conjunctos antea Castellanos animos, ut Christiana res in iis regionibus efflorescens partim nostrorum invidia, partim impiorum hominum qui eversas profanas aras indignabantur, repentino turbine labefactata pene interierit: de quo dicitur anno proximo. Ad-

dimus nunc quæ de novæ monetæ genere apud Aymericanos usurpato narrat Petrus Martyr (c): ex arboreis, inquit, quibusdam fructibus nostris amygdalis similibus, quos Cachaos nuncupant, eorum esse currentem divi monetam: ejus est utilitas duplex, monetæ officio fungitur, & potui conficiendo apta est: Amygdala per se non est comestibilis, quoniam amarissima, licet tenera, ut amygdala spoliata, sed trita servatur ad potum, & pulveris illius portione coniecta in aquam, mox revoluta parum per poculum efficitur rege dignum. Deliberatum fuit monetæ forma an esset mutanda; perpensisque sententiis non mutandam Cortesius decrevit.

Hoc anno repositus est a Leone X. in

LXXV.
Cedit imperio barbarus.
(a) Ferd. Cortesii vitæ pag. 130.
Prædictum illi olim hoc a demonibus.
Cruces & Christi imagines in templis propositæ.

(b) Id. ibid. pag. 132.

(c) Decad. 5. cap. 4.

LXXVI.
san-

B. Franciscus e Paula decreti sanctorum honores. (a) Paris. 16. 4.

LXXVII
Qui ritus servati.

Miracula illius in examen adducta.

sanctorum numerum B. Franciscus de Paula ordinum Minimorum conditor: in qua celebritate servatos ritus describit hisce verbis Paris de Grassis (a): Hac die lunæ quarta mensis aprilis habitum est consistorium publicum in aula magna regia inter duas capellas, ad quod Papa venit paludatus paludamento rubeo & mitra pretiosa precedentibus Cardinalibus numero viginti octo & sequentibus prelati numero centum triginta quinque: qui omnes vix potuerunt ibi esse cum multa esset popularium frequentia: & advocatus post præstitam de more a Cardinalibus obedientiam, & infra: advocatus longa oratione eleganti quidem & optime composita ac concepta dixit per horam intereram: nempe de virtutibus & miraculis B. Francisci Paulani. Addit author.

Decima aprilis, & infra, conclusum quod die mercurii decimaterria hujus consistorium fieret primo secretum in aula ducali, id est in ea, qua Cardinales publicantur, & post expeditionem suorum negotiorum, quod immediate fieret semipublicum, id est quod prelati ingrederentur, & consistorium teneretur: sic primum secretum, secundum semisecretum: & prelatos specificavit, videlicet archiepiscopos, episcopos, protonotarios, abbates, qui omnes sederent daturi vota. Cæterum ibidem essent unus subdiaconus, omnes auditores, omnes poenitentiarum, omnes generales, & procuratores ordinum: quorum generales presentes in urbe non essent, & omnes advocati; qui suprascripti procumberent in gradibus solii, exceptis advocatis, qui starent solito loco. Et sic conclusione facta illico decano auditorum rore runc ibidem præsentem intimavi, ut audientiam die mercurii solito prius inchoarent, & solito prius venient; ut finito consistorio possent ad illud venire & in illo interesse, & sic res conclusa fuit. Habito iterum decima tertia aprilis alios celebres cætus in quibus præter Cardinales, archiepiscopi, episcopi, protonotarii, abbates latini essent suffragia, necnon palatini iudices, ordinumque magistri, & procuratores assuerunt, refert idem Paris, atque ab advocato hanc orationem repetitam.

Beatissime pater. Cum in publico proximo consistorio coram tua beatitudine, reverendissimis dominis Cardinalibus assistentibus, patriarchisque, archiepiscopis, episcopis, aliisque prelati, qui etiam nunc adsunt presentibus, de patria, parentibus, vita, moribus & viginti quinque illustribus in specie, aliisque fere innumerabilibus in genere miraculis B. Francisci de Paula, ut ex actis Ann. Eccl. Tom. XXXI.

liquido apparet, dixissem, eidemque tua beatitudini ex parte devoti sedis Apostolicæ tuæque beatitudinis Christianissimi Francorum Regis, ejusque matris ac sororis Regine, multorum etiam principum, communitatum, domicellorum, totiusque nostræ ætatis, ut eundem B. Franciscum in sanctos referret, eumque catalogo sanctorum ascriberet, supplicasset; tua beatitudo pro sua singulari pietate & clementia desuper mature deliberare velle dignata fuit respondere, eosdemque prelatos, ut ea in re cogitarent diligenter adverterent, Deumque ne Ecclesiam errare pateretur, monuit. Cum autem, pater beatissime, non dubitem per omnes monitioni tuæ beatitudinis satisfactum, hancque rem jam tot testibus probatam, totque oculis spectatam, totque etiam palpatam manibus, totiesque & etiam a multis præstantissimis viris & ultimo a tribus reverendissimis Cardinalibus diligenter studioseque cognitam & examinatam ulteriori discussione nullatenus indigere; sed ad expeditionem ipsam veniendum sit. Propterea supplico eorundem Regis & aliorum nomine tuam beatitudinem, eamque instantem, instantius & instantissime requiro, ut ad eam expeditionem devenire, opusque tam sanctum Leoneque decimo dignum perficere dignetur.

Responsio Pape dicta propositioni.

Quo majori consideratione petitionem tuam super religioso Francisci canonizatione contemplantur, eo gravius periculosissime negotium nobis esse videtur; quippe res ipsa & divinam majestatem tangit, & ad universalis ecclesie cultum perpetuo spectat: proinde nec nos tam maturo consilio, neque tam discussa meditatione valere confidimus, quin profecto majore non egeat: quare charissimus in Christo filius noster Franciscus Gallorum Rex Christianissimus, ejusdemque mater & uxor, reliqui principes ac populi, quorum nomine negotii hujusmodi expeditionem requiris, & tu quoque cum eis æquo animo ferre debetis, si ad tam arduam, tantæque molis discussionem, cum Dei timore, a quo provocationis locum non esse cognoscis, providere videamur.

Verumtamen quoad in presentiarum operis est nostræ, ne ulterius tot supplicantium vota moveamur, venerabilium fratrum S. R. E. Cardinalium, & reliquorum coepiscoporum nostrorum, qui hac de causa per nos convocati sunt, consilio, sententia, & votis adherere parati sumus; quidquid enim desuper unanimi, ut speramus, deliberatione sancitum fuerit, quatenus videlicet præfati Francisci merita id exposcant, &

Mm

ret-

LXXVIII.

LXXIX.
Rogata prætulim sententia.

republica Christiana expedire noverimus, libenter approbavimus: quocirca vos universos fratres & presentes, quos jampridem desuper mature praecogitare monuimus, in Domino affectuose requirimus, conscientias vestras onerantes, ut secundum Deum, cujus res principaliter agitur, quidquid singuli sentitis libere proferre velitis.

Rogati praefules, cum accepissent Cardinales jam ante sanctorum honores beato Francisco Paulano decernendos unanimes censuisse, in eandem sententiam abierunt: cumque magna praesulum pars ob cursorum negligentiam abfuisset, eos monitos ad se accedere iussit Leo, atque unumquemque sententiam suam libere iussit (a) expromere, cum in diplomate edendo inferere statuisset memoriam B. Francisci ex praesulum consilio consecratam: cum vero omnes assensissent, sancitum (b) demum fuit vigesima aprilis, ut recurrente octava a paschate die qua in primum maii incidebat in sanctorum ordinem referretur. Describit deinde, author apparatus, quem ob eam celebritatem instrui iussit, utque vocem, Charitas, Minimorum inigne futurum constituerit: tum solemnes composito agmine religioso supplicationes aliamque sacram pompam duci, in qua magister Minimorum B. Francisci effigiem in vexillo postea in templi tholo suspendendam phrygia arte intextam praetulit: quae omnia dictis a nobis alibi consentiunt; quorum praecipui ritus hi sunt.

(a) Ibid. pag. 313.

(b) Ibid.

LXXX. Servati in hac celebritate ritus.

Potrectar Deo precibus.

Papa ante altare suggesti orat. Tum ascendit solum in cornu epistolae facta reverentia per Cardinales & omnes, ut alias. Deinde Papa ascendit ad sedem gestatoriam ante altare cum diaconis assistentibus, & facit sermonem, qui sibi videtur: in fine concludit quod omnes orent. Surgit & super faldistorio genuflectit, orat cum mitra; sedes illa gestatoria removetur: litania per duos cantores cum subdiacono parato inchoatur, & ab aliis respondetur. In fine litaniae diaconus a dextris solus surgit, & versus ad populum cantat: Orate; & genuflectit; prius levatur mitra Papae, ut orare possit. Postmodum diaconus a sinistris cantat: Levate; & omnes surgunt. Venit episcopus Cardinalis, tenet librum, Papa cantat: Veni creator Spiritus; & iterum genuflectit. Finito primo versu surgunt omnes; & Papa recepta mitra vadit ad solum in cornu evangelii ubi deposita mitra expectat finem hymni. In fine cantores: Emitte Spiritum, &c. Alleluja, respond. Et renovabis faciem terrae. Papa ex libro, quem episcopus Cardinalis tenet, cantat orationem cum sua longa conclusione.

nem cum sua longa conclusione. In fine Papa & omnes cum mitris sedent. Oratores tres Regis Franciae cum advocato seu procuratore cauae ac cum generali ordinis parato perunt nomine Regis, B. Franciscum de Paula sanctorum catalogo adscribi. Quo dicto Papa sic ut erat sedens cum mitra legit ex libro quem prior episcoporum tenet videlicet: Ad honorem, &c. & addit indulgentias, ut in libro. Inde oratores & advocatus, qui in terra genuflexi fuerant, acceptant, & agunt gratias nomine Regis: perunt decerni processus, expediri, bullas. Et Papa: Decernimus; in forma cum signo crucis. Oratores omnes illi, qui prius, osculantur pedem cum generali & procuratore ordinis: illico facto signo fiunt sclopi bombardarum, & campanarum, ac tubarum eodem contextu; & post morulam Papa sine mitra surgens cantat ex libro per priorem episcoporum: Te Deum laudamus. Chorus prosequitur. In fine diaconus a dextris cantat: Ora pro nobis B. Franciscus de Paula. Alleluja. respon. Ut digni, &c. Alleluja. Papa ex libro orationem propriam dicit. In fine: Per Christum dominum nostrum, &c. apponitur crux ante Papam per subdiaconum paratum: & diaconus missa stans ad sinistram Papae stantis sine mitra cantat: Confiteor; & post Apostolos nominat S. Franciscum de Paula. In fine Papa cantat; Precibus, &c. & in fine non publicatur indulgentia, quia in fine missae publicatur plenaria. His expeditis inchoatur missa papalis: scribatur autem missa in missali Papae rota de dominica in Albis cum commemoratione sancti; & sic due orationes (c) sub una conclusione, &c.

Extat pontificum diploma (d), quo sanctissimi viri admiranda gesta, patratque miracula recensentur, quorum nonnulla suo loco attulimus (e): ut amplior ecclesiam S. Francisci imperio everfa priore excitaret, nudis pedibus & illaesis calcarit ignem, caecis visum, mutis vocem, claudis incessum, morituris salutem restituerit, cubiculario Pauli II. ad haec inquirenda submisso tempus, quo sacris initiatus fuerat, designarit; illoque praesente ad vim divinae gratiae in asperimo vitae genere tolerando ostendendam ardentem prunas illaesis manibus contrectarit.

Subdit deinde Pontifex in eo diplomate prolixam plurium insignium miraculorum B. Francisci precibus editorum narrationem: Jacobum scilicet de Tarsia Bellimontis dominum ab incurabili cruris ulcere fetidissimo signatum cruce repente sanatum ulcus illico, adeo, ut

LXXXI.

(c) Ext. in dipl. canoniz. in bull. in Leo. X. consil. 38.

LXXXII. (d) Ext. in bull. in Leo. X. consil. 38. (e) A. G. 1474. n. 28. 29.

LXXXIII. Plures alii ab eo divinitus perlati.

pe-

pedibus ingrederetur: Marcellum Cardillam contractum membris, & lepra deformem integre valetudini restitutum: mutum ab ipso ortu nomine Jesu a beato Francisco ingeminato loquelae usu donatum. Divina quoque vi ejus precibus puellae oculorum usum signo crucis adhibito redditum: duos artifices sub unius domus ruinis lapsos defossoque terra incolumitatem adeptos: lampadem, cum sacra res peragenda foret, sine igne repente accensam: viduae filium in vitae mortisque consilio sanum factum: eunctum frigore sepulchro inferendum revocatum ad vitam narrat.

LXXXIV.

Fornacem ardentem ingreditur ac reparat.

LXXXV.

Miraculo probat omnia parere divinae omnipotentiae.

Vocatur in Gallias a Ludov. XI.

(a) An. 1483. n. 28. 29. (b) 1490. n. 35. (c) An. Christi 1517. n. 25.

Non minus admiratione dignum quod sequitur, ardentis fornacis flammam ingressum illaem exiisse. Praeterea inquit in dicto oppido Paulae, dum sui ordinis domus edificaretur & calx in fornace coqueretur, accidit quod vel propter nimium ignem, vel aliam causam fornax ipsa ruinam minaretur, tunc illius magistri non lumen penitus remedium adhibere scientes, ad beatum virum pro auxilio recurrerunt; qui illis: Per charitatem, inquit, ad collationem seu prandium eati, mihi curam fornacis relinquatis; quibus discedentibus, ipse statim signo crucis facto intrepide dictam fornacem ardentem intravit, ac illam solus reparavit, idemque absque laesione aliqua incolumis exivit.

Cum vero miraculorum fama increbresceret, illeque ad diffugiendam inanem gloriam herbas quasdam ad depellendos divina vi morbos admovent, ab Antonio Minorita concionatore & publice & coram acerbissimis verbis traductus est: cui Dei servus arreptis ardentibus titonibus compressisque manibus illaesis divinae omnipotentiae creata omnia parere respondit: cujus fidem & candorem admiratus Minorita sese ad illius pedes provolvit, veniamque temeritatis postulavit. Nec modo Neapolitanum regnum complevit illius sanctitatis opinio; sed Gallias etiam pervasit, adeo ut Ludovicus XI. illius videndi percupidus a Sixto IV. expetierit, ut illum in Gallias proficisci juberet, de quo suo loco mentio facta (a) a nobis fuit: tum etiam de instituta ab eo religiosae disciplinae formula (b) triplici, quae a Romanis Pontificibus Sixto IV. Innocentio VIII. Alexandro VI. Julio II. viri sanctissimi instituta confirmata apostolica auctoritate fuit: tum ut sanctissimam mortem obierit (c), undecimque dierum flexu sacrum corpus corruptionis expertum suavem odorem, concurrentibus certatim ad illud deosculandum venerandumque populis, deflaverit; posteaque Ann. Eccl. Tom. XXXI.

edita sint, implorato illius auxilio, plura divina prodigia. Concludit demum Leo, qua maturitate consilii, & quo ritu sacro illum in sanctorum numerum retulerit, ejusque anniversariam memoriam recurrente secunda aprilis die pie recoli, adjectis precationum inter divina mysteria repetendarum formulis imperarit. Consignatum est hac nota diploma. Dat. Romae apud S. Petrum MDXIX. primo maii pontificatus nostri anno VII.

Agitatum tunc etiam fuisse de aliis viris religionis opinione praestantissimis inter sanctos annumerandis, refert Paris, atque Florentinos B. Antonium ipsorum olim archiepiscopum in sanctorum numero reponendum supplicibus precibus contempsisse; quod confirmat Petrus Delphinus datis proximo anno xx. martii ad Leonem Pontificem literis: Ubi, inquit, enim per te palam omnibus factum fuerit, Antonium in concilio caelestium fuisse collocatum, cessurum est hoc non modo ad decus & amplificationem Christiani nominis, verum etiam ad singulare ornamentum, nec non & felicitatem pontificatus tui, quod Leone X. presidente duo haec luminaria diu: gloriata & prope extincta in lucem prodierunt merito tanti praesulis. Praedicari ab omnibus ac celebrari semper audioi quae tibi non dubito esse notissima: certaverunt in eo cum vita integritate atque sanctimonia, doctrina vere catholica uti ex ejus voluminibus, quae jampridem edidit omnibus constat. Valeat felicissima sanctitas tua. Ex S. Michaelis Murani die xx. martii MDXX.

Praeter B. Antonium, quem ab Adriano VI. sanctorum numero adscriptum visum sumus, addit Paris de Grassis, Germanos B. Bennonem, Venetorum ducem quemdam suum antistitem nimirum Laurentium Justinianum, Hungariae Regem Ladislaum antecessorem & affinem, Polonium B. Casimirum consecrari postulasse, Cardinalemque Jacobatium, ut affinis sua B. Ceccholella iisdem afficeretur honoribus rogaturum videri. Quod ad Hungarum vero Regem attinet; illum pro Joanne Capistranensi ordinis Minorum sanctitatis fama clarissimo in sanctorum numero ponendo supplices preces se flagitasse una cum Moesis, Germanis, Austriacis, Bohemis, Polonis, quos ille olim caelesti doctrina paverat, porrexisse ostendunt literae (d), quibus religiosa de illius miraculis actio institui iussa est.

Venerabilibus fratribus Quinquecelesiensi & Sironiensi episcopis, &c. In hujusmodi tam gravi negotio matura, ut docet, deliberatione procedere cupientes ac de praemissis certam notitiam non habentes, discretioni vestrae, de qua in his & aliis

Tres religiosa vitae formula ab eo instituta. Confirmata a quatuor Pontificibus.

LXXXVI. De aliis in sanctorum numero collocandis agitatum.

LXXXVII.

Joannes Capistranus miraculis clarus.

(d) Lib. 3. brev. pag. 184.

Tessium
dicta so-
lemni ri-
tu excipi
jussa.

aliis specialem in Domino fiduciam obri-
nemus, conscientiam vestram super hoc o-
nerantes, committimus & mandamus, qua-
tenus de præmissis conjunctim vel divisim
vos diligenter informetis, ac testes, qui
coram vobis & vestrum qualibet producen-
tur diligenter examinetis, eorumque atte-
stationes & depositiones in scriptis redigi
faciatis, illasque sub sigillis vestris quan-
tocyus ad nos destinare curetis in publico
& authentica forma; ut super illis cum
venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Car-
dinalibus matura deliberatione habita pro-

videre valeamus. Dat. Romæ die XII. octo-
bris MDXIX, anno VII.

Hoc anno cum eo prorupisset princi-
pum iniquitas ac temeritas, ut campum
singulare certamen inituris aperirent, ac
spectatores ad cruenta illa immaniaque
spectacula concurrerent, Leo Julii II. præ-
decessoris sanctionem instauravit; tum
acerbiores in ejusmodi pugnarum mode-
ratores spectatoresque pœnas incussit apo-
stolico diplomate (a) ita consignato, Dat.
Romæ apud S. Petrum anno incarnationis
dominicæ MDXIX. x. kal. augusti pontifi-
catus nostri anno VII.

LXXXVIII.
Mono-
machia.
vetita a
Leone X.
(a) Ext.
in bull.
in Leon.
X. const.
31.

I. Anno a partu Virginis millesimo quin-
centesimo vigesimo indictione octa-
va Martinus Lutherus hæresiarcha ob
Friderici Saxonie ducis clientelam arma-
tus audacia (a) spreta præfulum sui ordinis
& internuntii legatique apostolicorum,
ac Romani Pontificis, ipsum ad officium
omni studio reducere atque ex demonum
laqueis eripere annitentium, mansuetudi-
ne, compositisque fraudibus & fallaciis,
cogitationes conatusque omnes ad con-
vellendum reipublicæ Christianæ statum
palam intendit: rei gesta ordinem de-
scribit Ulembergius (b). Ineunte anno Jo-
annes episcopus Misnensis decreto quar-
to januarii die promulgato, Lutheri li-
bellos, quibus Hussiticam hæresim instau-
rabat, proscripsit; ex quo ille rabie in-
flammatum episcopum maledictis profcin-
dere aggressus est: cum vero episcopus
religione præstans & nobilitate conspi-
cuius esset, nobiles Saxones ita ejus cau-
sam tuendam in aula Friderici ducis sus-
cepere, ut Lutherus professionem ad
Bohemos meditatus sit: verum fluctuan-
tem ipsum aliqui Franconie nobiles no-
varum rerum cupidi in suscepto scelere
confirmarunt. Horum antesignani erant
Franciscus Sickingen dux armis strenuus,
qui ecclesiasticorum ditiones amplissimas
restituendæ religionis specie affectabat;
Ulricus Huttenus Romanæ ecclesiæ ho-
stis insensitissimus, quem obtitisse vidi-
mus ne sacrum bellum in Turcas decer-
neretur, & Silvester Schamtuburgius, li-
teris suis vitam & sanguinem pro Luthe-
ri doctrina profuturos significarunt, una
cum centum aliis & eo amplius equestris
ordinis viris, qui laturi non sint ullam
vim ipsi intentari: His literis, inquit U-
lembergius, Lutherus insigniter recrea-
tus fuit, & quod cæperat ad Hussitas
transcendi consilium mutavit; nec mansit
tantum Wittembergæ, sed & factus fe-
rocior calamum deinceps in Pontificem &
catholicos vehementer acuit, ut testatur
libellus Germanicus paulo post editus de
reformando communi rerum statu, virulen-
tiam & seditionem spirans, quem nobili-
tati Germanicæ dedicavit: hanc enim cum
rebus suis haberet faventem, idoneam cum
primis judicavit, quæ armata manu tan-
dem exequeretur quod animo jampridem
contra Pontificem, & Ecclesiam Dei ma-
chinatus fuerat.

(a) Ulem-
b. in vit.
Luther.
cap. 5.

(b) Ulem-
b. in vit.
& gest.
Luth.
cap. 5.
Lutheri
libri dam-
nati a
Misnensi
episcopo.

Medita-
tur Lu-
ther. pro-
fectio-
nem ad
Hussitas.

Confir-
matus a
Francisco
e Sicking-
gen.
Et alius
viris no-
bilibus.

Concitat
ad sedi-
tionem
Germa-
nos.

(c) Joan.
Fab.
lib. cur.
Lutheri
voluerit
approbare
doctrinam
cap. 3.

II.

Observat quoque Joannes Faber (c),
Lutherum Hutteni fretum patrociniis suis
omnibus libris illius armati effigiem præ-
fixisse: Ob oculos, inquit, modo positum
initium quemdam ex Hutten hujus conju-

rationis (nam, quod propheta dicit (d),
omnia quæ loquitur populus iste conju-
ratio est) qui donec adversus Christiani-
tatis capita reliquosque libros edidit, Lu-
therique non segnis astutioribus verbis ne-
gotium egit, ad faciem primam omnium
librorum suorum inornatus loricatorumque
atque Goliath, gladioque superbum pro-
tecturienis Moab (e), effigiarus est: quod
peculiariter non addubito illi complacuit.
At mihi evangelium neutiquam visum est.
At Huttenum Lutheri patronum & Tur-
carum socium, quadriennio post stigma-
tibus scortationum inustum (f) periisse
diximus cum expulsi fuerant balneis rediret,
Sickingium vero ac socios in ipso flagiti-
i conatu oppressos fuisse videbimus. Ho-
rum igitur fultus præsidio Lutherus in-
ductam sibi etiam tum editis ut eas voca-
bant, tot protestationibus, quod sentiret
cum Ecclesia hominis catholici larvam
sibi detraxit, ac Nicolaum Amstdorffium
impietatis sectatorem gloriabundus mo-
nuit, tacendi tempus jam fluxisse: Hac-
tenus quidem, ait Ulembergius, Luthe-
rus spargendis in vulgus thesibus, concio-
nibus, aliisque varii generis tractatibus
hoc unum egisse videtur ut influeret in
animos hominum, Et infra: Ubi vero rem
eo deductam vidit, ut favor magnatum
quorundam ac procerum nobilitatis stu-
dium, & inclinatio, doctorum quorundam
virorum accessio, qui bonarum artium &
linguarum studis fovebant, demum ap-
plausus promiscuæ multitudinis felicem
causa successum pollicerentur, prodit tan-
dem anno MDXX. & in publicum refer-
re cœpit arcanum illud, quod nebula pro-
testationum quarundam & humilitatis ac
submissionis velamine tectum hætenus oc-
cultarat, Impium siquidem mense junio
librum, quo improvidos lectores infice-
ret, præfixo reformationis mendacissimo
titulo, Carolo V. Cæsari & Christianæ
Germaniæ nobilitati inscriptum Theuto-
nico sermone edidit, perditam Ecclesiam
abjectamque ab Ecclesiasticis viris ejus
curam ementens; Ut, inquit Ulember-
gius, nobiles in Germania homines laicos
feroces militares plerosque & odio flagran-
tes in clerum ad opprimendum hierar-
chicum ordinem & evertendam religio-
nem a majoribus per manus traditam inci-
taret.

Quo autem omnium animos ab Ro-
mani Pontificis studio & obsequio ab-
alienaret, externas pontificiæ curiæ pom-
pas, opum amplitudinem ac magnificen-
tiam, & quicquid censura dignum vide-
batur per summam invidiam traducebat,
vete-

(d) Isa. 8.
cap. 6.
Huttenus
conjura-
torum si-
gnifer.

(e) Sap.
15. & 16.

(f) Au-
thor.
Germ.
chr.

Biennio
& am-
plius ca-
tholici
larvam
gessit
Luth.

Hoc an-
no hære-
sim aper-
tius pro-
fessus.

III.

veterum quorundam hæreticorum more hypochrism amulatus, qui in Dei admini- stris opes improbarant; Cæsaremque adhuc juvenem pluribus verborum leno- ciniis incitabat, ut Pontificem omnemque clerum persequeretur, sepultamque Mar- filii & Janduni, qui Pontificem & clerum Cæsari obnoxios, ut Ludovico Bavaro Joannis XXII. hosti insensissimo morem gererent, finxerant instaurans hæresim, probare satagebat, inquit Joannes Coclæus (a), Cæsaris gladium in omnes non modo laicos, sed & clericos liberam habere ab- sque ullo impedimento libertatem.

(a) Cocl. in actis & script. Luther. hoc ann.

IV. Infuror- rat Cæsa- ri habere gladii po- testatem in cle- rum. (b) Tom. 15. anal. an. Chr. 1327. n. 28.

(c) Alber. Pighius l. 5. hie- rare. eccl.

(d) Alber- tus Pius l. 13. in E- rasim.

(e) Pighi- us ubi sup.

Negata a Lutherò sacerdo- talis digni- tas.

(f) Cocl. in actis & script. Lu- ther. hoc ann.

V. (g) Ulem- berg. cap. 50.

Favebat illi hæresi politicorum impru- dens cohors, quæ ecclesiastici ordinis di- gnitate oppressa cæsaream excitatum iri- stulte arbitrabatur : hanc vero Marfilii hæresim eximia Joannis XXII. sanctione, nec non ab Alvaro Pelagio consultatam vidimus (b) : quam quidem hæresim Marfilii & Jandunus ex Juliano apostata hausisse visi sunt ; is enim Christianos omnes expilandos & ad inopiam cogen- dos, ut Christi exemplum sequerentur, jubebat eadem ratione, qua postea Mar- filius episcopus & Pontificem subiciit Cæ- sari voluit (c), quod Christus censum persolvisset, atque a Pilato damnatus ef- fet. Eisdem argutias blasphemias cum- Lutherò Erasmus repetere non perhor-ruit, quas Alberus (d) Pius eximie con- futat. Cumque Lutherani Marfilii & Jan- duni librum, ne qua pestis hoc tempore deesset, e tenebris in lucem eduxissent, Alberus Pighius (e) eruditissimo libro eam hæresim confudit. Porro Lutherus non tantum sacerdotalem ordinem laicis subiciit, ac bonis exui voluit; verum pen- nitentiam excindi, dum mulierculas & pup- pulos episcopis & sacerdotibus pares di- gnitate & autoritate effutiit publicis li- bellis editis ; Non esse contendebat, ait Coclæus (f), inter laicos clericosque dif- ferentiam, præterquam in officio, cum per baptismum omnes consecrentur in sacerdo- tes, adeo ut unusquisque, qui ex baptismo repserit, possit jactare se jam presbyterum, episcopum, & Papam esse.

Cum divulgata esset hæc hæresis, inquit Ulembergius (g), ex libellis non obscure deprehensum fuit, quorsum spectaret ipsius machinatio, hoc agi nimirum, ut Ecclē- siam subducto sacerdotii fulcro dimoveret ab eo statu, ad quem per Christum & A- postolos erecta est, eamque deinde variis exagitationibus quassatam everteret, & no- vam quandam in locum substitueret for- matam arbitrato suo, qualem ab eo tem- pore, quo mundo nomen Christi salvatoris innotuit, nulla unquam secula viderunt, ex qua sacerdotium Christi Melchisedechi-

cum & pastorale pedum D. Petro ejusque successoribus a Christo traditum perpetuo proscriptum esset & explosum. Viderunt viri prudentes hoc Lutheri consilium ideo- que se pro Ecclesia magno zelo conatibus ipsius obiecerunt. Et quidem e propinquo Thomas Murnerus Franciscanus, & Hieronymus Embserus scriptis sacerdotium novi testamenti iusto rationum præsidio contra vanos ipsius larvatus insigniter munierunt.

Nonnulli viri docti & pii se Lutherò oppo- nunt.

Afferuntur a Joanne Eckio (b) præci- pua hæresiarchæ sophismata, ac dissolvun- tur egregie hiæce verbis : Lutherus suo more proaciter insultans contemnens tum universum sacerdotium, tum ipsius ordinis sacramentum blanditur & adulatur laicis, perhibens omnes Christianos esse sacerdotes ; inducit in hoc verba Petri. Vos estis ge- nus sanctum regale sacerdotium ; addit & illud Joannis : Occisus es & redemisti nos in sanguine tuo, & fecisti nos Deo re- gnum & sacerdotes. Ad hæc, inquit, Chri- stiani omnes uncti sunt a Christo, omnes ergo sunt sacerdotes, cum sint filii summi sacerdotis Christi. Age nunc accingamur ad respondendum istis locis, quos dilaniat Lutherus pro consuetudine omnium hære- ticorum ; sicut egregie super hæc re ei re- spondit Rex Angliæ : omnes enim fere hæ- retici susceperunt quidem scripturas, sed illas pro suo libitu dilaniarunt, falseque interpretati, iuxta istud Gregorii : Hæretici rodunt scripturas & sanctos patres nobis- cum laudant, sed depravato intellectu pu- gnant cum laude eorum contra nos.

VI. (b) Eck. to. 4. bo- mil. 62. de sacro ordine. Vana Lu- theri argu- menta.

Confu- tantur ab Eckio.

Quantum ergo arriret ad verba Petri : sciendum est, scripturam dupliciter de sa- cerdotio loqui simul & de regno : alter- rum enim internum est & spirituale, quod quisque in seipso & erga se debet habere, atque hoc jam commune est omnibus Christi- anis, siquidem nos Christus & regnum fecit & sacerdotium, regnum quidem, quia Chri- stus in nobis regnare debet per fidem & gratiam suam, per dilectionem & cha- ritatem Spiritus Sancti, per quam regat ille vires animæ nostræ ; sicut ergo mendic- us Rex est ita pari quoque ratione sacerdos, in spiritu scilicet & erga seipsum, ut Christo offerat fidem suam, pietatem, & preces. Huiusmodi sacerdotes instituit Apo- stolus quando dixit : fratres oro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam Deo placentem, rationabile obsequium ve- strum, &c. Atqui extra regnum illud in- ternum & spirituale oportet etiam esse ex- ternam quandam administrationem, quæ a potestate superiori proficiatur : oportet & esse regnum & imperium : sic quoque præter interius sacerdotium, spirituale ne- cessarium est esse aliud externum in homi- nibus

VII.

nibus ad hoc ordinatis & constitutis ad of- ficiam & ministerium suum coram homi- nibus exequendum. Ita B. Ambrosius aper- te inquit in libro de sacramentis : Quid hoc ad populum, si virga sacerdotis arue- rat & restoruit? populus ipse quid est ni- si sacerdotalis? quibus dictum est : Vos autem genus electum, regale sacerdotium ut ait Petrus ; Unusquisque ungitur in sa- cerdotium, ungitur in regnum, sed spi- rituale regnum est & sacerdotium spiri- tuale.

Potest hoc idem & exemplis confirma- ri : quilibet enim Christianus existens in gratia Dei, Dei templum est, juxta illud Pauli (a) Templum Dei sanctum est quod estis vos : templa autem hæc spiritualia Dei sunt, extra quæ necessum est habere etiam externa & materialia templa, id ita esse, ut credas. En tibi scriptura re- simonium invincibile : neque enim cui- quam dubium esse crediderim facile in ve- teri testamento sacerdotium fuisse externum saltem circa Aaronem & eius successores : quoniam cum illud officium sibi usurpare conarentur Chore (b), Dathan & Abiron, clamarentque adversus Moysen, sicut nunc Lutherani, universam populi multitudi- nem esse sanctam, & dominum quoque in ipsis esse, deglutarunt eos terra, & sic viri descenderunt in infernum. Non dissi- det inde, quod admirando virga flore (c) declaravit Deus, hoc munus sacerdotale veluti proprie pertinere ad Aaronem in- tribu Levi, neque ad ullam aliam tribum populi Israel ; & tamen Deus ita dixit (d) ad populum Israel universum : si audi- eritis vocem meam, & custodieritis pa- ctum meum, eritis mihi in peculium de- cunctis populis ; mea est enim omnis ter- ra, & vos eritis mihi in regnum sacer- dotale, & gens sancta : ubi iam non om- nes ita constituit sacerdotes, ut Aaron, sed interne & spiritualiter tantum. Sicut ergo Judæi laici in veteri testamento sa- cerdotes fuerunt in spiritu ; ita nunc quo- que Christiani sacerdotes sunt & reges spiritu tantum : atque ad eundem modum intelligi etiam debent verba Joannis.

Quod præterea inducit Lutherus, om- nes Christianos unctos esse a Christo ; nemo est, qui inficiat ea : ideo enim parvulus in baptismo ungitur sicuti supra duabus ho- miliis ostendimus. & Augustinus affirmat nos omnes a Chrismate vel potius a Chri- sto dici Christianos ; veruntamen univer- salis illa omnium Christianorum unctio non est ordinata ad ordinem hunc sacerdotia- lem, sed potius ad militandum & servi- endum Christo sub vexillo crucis contra ho- stes nostros diabolum, mundum, & pro- priam carnem. Longe alia ratio est de hæ-

VIII. (a) 2. Cor. 3. ext. 3. (b) Num. 16. (c) Ib. c. 17. (d) Exod. 19.

IX. Ex veteri ecclesia inligne e- xem- plum.

XI. Mulier- culis con- secrandi potesta- tem dat Lutherus.

Infamia Lutherano- rum sacrilegia.

unctione, quæ nec laicis, nec mulieribus competere potest. Et infra : Quanto verius docuit nos Paulus dicens : Omnis Ponti- fex ex hominibus assumptus pro homi- nibus constituitur in iis, quæ sunt ad De- um, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis. Non permittuntur hæc curvis ex plebe homini, nulli Chore sive Dathan li- cita ; sunt ista munia ordinata pro iis ran- tum, qui ad hæc sunt vocati & constitui, ut non tantum pro se, sed & pro populo orent & intercedant. Hactenus Eckius.

Joannes autem Faber demonstrat (e), non aliis a Christo collatum sacerdotium visibile & externum, seu panem & vi- num in corpus Christi transmutandi po- testatem datam, quam Apostolis, quibus hæc verba Christus dixit : Hoc facite, &c. tum aliis, quibus ab Apostolis con- tinua successione eadem potestas transfusa est : Omnes evangelistæ in descriptione cæne dominica quasi uno ore restantur ac confirmant, quod scilicet cum solis (f) illis duodecim selectioribus suis discipulis agnum paschalem manducaverit, ac solis illis sa- cramentum tradiderit, dicens : Hoc fa- cite, &c. Ad hæc doctus ille doctor gen- rium Paulus, ubi hoc mysterium describit, inquit (g) quod dominus noster Jesus Chri- stus panem acceperit, gratias egerit, fre- gerit ac dixerit : Accipite & manducate hoc est corpus meum : hoc facite in mei commemorationem. Et accepro calice si- militer illis dixit : Hoc facite, &c. Hoc soli Apostoli audierunt : neque enim omni- bus in toto mundo constitutis dictum est : Hoc facite ; immo neque mulieres a Ga- lileæ sequentes hæc audiunt, licet in evan- gelio non parvam laudem habeant : & mox.

(e) Faber. in opusc. de sacrif. mis.

(f) Luc. 22.

(g) I. Cor. 11. Refellit- tur Lu- therus ex verbis Christi.

Quam vero bene convenient Christi ac Lutheri dogmata & præcepta, recte sen- rientium esto iudicium, ubi alter, hoc est Christus sacerdotibus ; alter vero mulier- culis : Hoc facite, tribuit, ac consecrandi potestatem assignat. Atqui an non illa e- gregia religio, egregium sacerdotium ac Christiana ordinatio, quod inter temulen- tias ac comeffationes consecrationem illam concipiunt profani, id quod tanta maje- state per Christum solis sacerdotibus de- mandatum extitit? Sed & hoc vehementer dolendum est, quod nonnulli nec admodum pauci plerumque tam venerabile sacra- mentum in marsupium aut crumenam sardi- dam coniciunt, data etiam potestate om- nibus consecrandi, celebrandi, ac qualibet ecclesiasticas functiones tractandi, & ad- ministrandi ; cum tamen a principio per Christum hoc saltem, ut sæpe nunc dixi- mus, Apostolis & deinde etiam episcopis ac eorum ministris & coadjutoribus sacer- dori-

dotibus, & ad hoc munus ordinatis ac ini-

XII. Alia Lutheri philosophata.

Detorsit etiam Lutherus referente Fischeno, hanc divina oracula in alienum...

(e) Joan. Fisch. congress. 3. de sacerdotibus...

Refelluntur a Joanne Fischero.

XIII. Zuinglianismus Lutheri partus infelix.

si nullum erat inter anicolas & sacerdotes discrimen: at cum presbyterorum in facris literis crebra fiat mentio, ut apud Jacobum (c): Infirmatur quis in vobis?

(c) Jacob. Zuinglii argutia contra sacerdotium.

(e) 1. Timoth. 4.

(f) 1. Timoth. 5.

Confutantur.

(g) Tit. 1.

(h) Act. 14.

(a) 1. Timoth. 4. (a): Nemo contemnat tuam adolescentiam. Ecce tibi juvenis fuit Timotheus, cujus adolescentiam nullus contemnere debuit...

Hæretici a dæmone illusi.

Dæmones veris presbyteris pariter coacti.

XIV. Ex Lutheranismis erroribus sequenti.

(b) Florin. Raym.

(c) Ex. 1. rer. Polon.

ritu plenum, immo dæmoni in angelum lucis transformato crediderunt: hic namque impostor singulis paginis, quas impietate & convitiis in Ecclesiam fufis infarciebat, Jesu nomen venerabile superponebat, ut omnia a spiritu Christi suggesta, inque optimum finem tendere putarentur.

Ut vero reformationis ostentato nomine hierarchiam ecclesiasticam deformare nifus sit, ita describit Joannes Coelæus: Primum subiecit in reformatione, illa Papam & episcopos gladio Cæsaris, is error superius confutatus est; huic vero alium magis impium conjunxit: Deinde, inquit Coelæus, ademit Papæ auctoritatem tum interpretandi scripturam sacram, tum indicendi concilium generale: quibus vario & scripturarum & rationum furore probatis, cæpi in mores & practicas Romanæ curiæ acerrime invehi, sigillatim ravanis omnia & per calumnias cuncta in majus adaugens: exclamabat igitur indignum esse, ut Papa triplicem gesserit coronam, cum summi Reges unicum gerant, eum esse non exaltari sed crucifigi Christi vicarium, Cardinales ejus esse inutiles, immo perniciosum populum, qui Italianam & Germaniam exagit, ex familia Papæ centesimam partem retinendam nonaginta novem partes ex illa abolendas esse, tollendas annatas & menses papales, abiciendas episcoporum confirmationes & archiepiscoporum pallia, domum datarii esse lupanar super omnia lupanaria, Papæ nihil juris competere ad regnum Neapolis & Siciliæ, vim & prædā esse omnia que possidet, Romanam excommunicationem simul eum literis & sigillis in frigidum duendam balneum, jus canonicum a prima littera usque ad novissimam funditus delendum, præsertim vero decretales.

Ut sceleris exemplum præberet hæresiarcha, tantam arrogantiam audaciamque sumpsit, ut flagitium superioribus sacculis inauditum, dignum antichristo patrare non sit veritus, sacros enim canones & sanctorum patrum decreta, quibus Christi & evangelistarum doctrina, quibus Apostolorum traditiones, quibus cœcumenicorum conciliorum Spiritu Sancto loquentium sanctiones continentur, quibus damnantur hæreses, quibus sacrorum Christianorum administrandorum ratio descripta est, quæ omnes ecclesiæ toto orbe diffusæ summa veneratione sunt prosecutæ, publice damnavit in ea scilicet auctoritate qua a lucifero instructus erat, ac flammis iniecit (d), adita infana voce; Quia conturbasti sanctum Domini, Deus te consumat igne æterno; scilicet Lutherus scelestissimus, qui

Jesu nomen blasphemis libris apostitum.

XV.

Virulentæ Lutheri declamantiumculæ in Pontificem.

XVI. Jus canonicum flammis iniecit.

(d) Coel. ubi sup. Uleberg. c. 5.

qui palam adulteria, incesta, & scortationes consulit, ipso iudice fuit sanctus Domini conturbatus in sacris canonibus a Christo, Apostolis, & sanctis Patribus, a quibus ejus doctrina impia damnatur; & folia sacros canones continentia, ac docentia quæ sit vera scriptura, ignes eternos passura sunt, ac non ipse flammis exurendus sempiternis. Ut vero tam impii horrendique facinoris fama latius pervaderet, libellum edidit, quo jure merito id a se perpetratum disceptabat; ac triginta articulos ex decretorum volumine collectos, inque alienum sensum detortos exagitabat, atque hæc monstrosa effutiit: *In his & hujusmodi articulis, quorum innumerabiliter plures sunt, omnes tamen eo tendentes ut Papa sit & Deo & omnibus hominibus superior, & ipse solus nemini mortalium, sed ipsi omnes eritiam Deus & angeli sint subiecti ut Papa: discipuli dicant Papam esse rem mirabilem, non esse Deum & non esse hominem fortassis diabolum & satanam ipsum.* Et infra: *summa summarum totius juris canonici hæc est: Papa est Deus in terris, superior omnibus cælestibus terrenis spiritualibus & sæcularibus, & omnia Papæ sunt propria, cui nemo audeat dicere qui t facis?* Ex qua calumniarum blasphemiarumque sentina patet Lutherum tuendam veritatis rationem omnem abiicisse ac suo tantum diabolico furori cum animæ suæ & sectatorum suorum æterno exitio servire voluisse, quam enim impudenter mentiretur ab Ambrosio Catharino redargutum manifeste, refert Coelaus his verbis (a).

Calumnia ejusdem hæretici.

(a) Coelaus in actis & scriptis Lutheri hoc anno.

XVII.

At Ambrosius Catharinus Italus, vir plane doctissimus, qui antea quinque libris illius errores & conatus acerrime reprehenderat, in hæc verba illi tam graviter sane quam vere respondit. Vere summa summarum omnium tuarum stultitiarum hæc est, quia non sunt, nisi calumniæ & mendacia manifesta, quibus respondere stultissimum esset: nam si hæc persuadeas etiam citra ullam contradictionem turbæ tuæ, nihil profecto tam absonum atque absurdum superest, quod persuadere non possis. Quis enim possit credere quod in decretis dicatur, Papam esse supra Deum, aut supra scripturam, aut super omnia cælestia? quæ istam crudelissimam blasphemiam possint recipere pia aures, quod papatus sit regimen antichristi? Tot sancti igitur tam probati in regimine antichristi præfuerunt, Gregorius, Leo, atque majores pleni scientia & Spiritu Dei? O mundum vere positum in maligno! non jam in Papæ personam aut mores malos, sed in officium, sed in majestatem a Deo positam

ac immobiliter fundatam serpens malignissimus venenum effundit, & insultat, &c.

Confurrexere etiam adversus Lutherum plures viri doctissimi, qui vesanam ejus maledicentiam confutarunt, inter quos Joannes Faber in erudito commentario inscripto Adriano VI. Pontifici triginta illos articulos calumniis & impietate contextos esse demonstravit. Imprimis monem mendacem, magistrum secutus hæretarcha obicere non erubuit, in jure canonico scriptum esse, Papam & suos divinis mandatis non esse obstrictos; cum tamen ipse Lutherus ac Lutherani ejus criminis rei tenerentur, qui fidem solam ad salutem necessariam mentientes, improbos quosque ab ecclesia Romana divulserunt: Secundo nefarius Christi & Ecclesiæ hostis conquestus est; Pontificem & clerum non esse laicorum feriviti mancipatos, quem Faber ita compellat: *Subodoro quo tendas, eo quidem, ut demum ex testimonio Petri hanc millenariam ecclesiasticam libertatem a clericorum ordine vi quadam adimere velis, ita ut nos in sortem Domini receptos in utraque Germania, Gallia, Hispania, Anglia, Hungaria, Portugallia, ac aliis regnis laicis subiectos esse oportere velis; sicut miserrime sub Bohemorum tyrannide clericorum illa sanctissima cohors, auctoribus Joanne Hus, & Hieronymo, & Wicleph conjecta est. Sed non sinit Dominus perire Christos suos.* Nonnullisque interjectis.

XVIII.

Articuli I.

Artic. II.

Ad tertium venio articulum, ubi tam indignum esse judicas in cap. Solitare; pontificalem auctoritatem soli, & regalem potestatem lunæ comparatam esse: dic, quæso, mi Luthere, an non sit hæc sat commoda comparatio. Audi Chrysostrum (b) in III. lib. de dignitate sacerdotali cap. I. loquentem, qui sic ait: Nunc sacerdotio proposito, quod tanto spatium antecellit imperium, quanto inter se animæ natura & corporis differt. Heus tu, Martine, quid dicis ad hæc? non modo lex, ut in cod. de sacrosanct. eccl. l. Sancimus (c); non philosophia Aristotelis, sed ipsissimum evangelium me docuit quantum anima differat a corpore, utpote tanquam immortale a mortali, incorruptibile a corruptibili, & fere velut infinitum a finito. Sed & Ambrosius quid addicat audi in libro de dignitate sacerdotali cap. II. Honor inquit fratres & sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus æquari; si regum fulgore compares, & principum diademati longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compareretur: quippe cum videas Regum colla & principum submitti genibus sacerdotum,

XIX.

Artic. III. Refellit ex Chrysostr. l. 3. de dign. sacerd. c. 1.

(b) Chrysol. l. 3. de dign. sacerd. c. 1.

(c) L. Sancimus de sacros. eccl.

& exoscularas eorum dexteras, orationibus eorum credant se communiri: hæc Ambrosius. Vides hic comparationem de sole & luna ex Ambrosii sententia non esse sufficientem. Et post nonnulla alia.

XX. Artic. IV. Quarta Lutheri objectio.

(a) Alan. l. 2. contr. hæret.

In cap. Significasti, de electione, quartum dicit deprehendi errorem, ac asseris illic contineri Papam, ac illius sedem non esse obstrictam Christianis conciliis atque statutis. Vidi ipse capitulum illud a Paschale Papa ante septingentos annos editum; & re vera non spinosum aliquem sophistam, sed spiritum tanto Pontifice dignum redolere; eos enim hæreticos reprobat, qui dicunt omne iurandum in evangelio prohibitum a Domino, contra quos pugnavit Hieronymus, pugnavit Augustinus: nec ea displicent, que sunt apud Alanum (a) in II. lib. contra hæreticos archas. Verum est quod idem Paschalis per quandam parentem adiecit dicens: Ajunt in conciliis statutum non inveniri quasi Romana ecclesia legem concilia ulla præfixerint, cum omnia concilia per Romanæ ecclesiæ auctoritatem & facta sint & robur acceperint, & in eorum statutis consensu conciliorum Pontifex non sit astrictus: poteris, hæc videre apud Specularorem libro de dispensationibus. Et infra.

XXI. Artic. V.

Quintum errorem eum esse dicit, quod Papa in suo pectore habeat potestatem plenariam super omnia jura: dicit hæc in præmio sexti contineri. Certe sat diligenter hoc præmium ipse relegi, tamen ita scriptum non reperio. At in cap. I. de constitut. eodem libro, sic scriptum esse legitur: Quomodo Romanus Pontifex omnia jura consecratur habere in scripio pectoris sui. Hic nodum in scripo quaris. Si hoc in Pontifice testimonium detestaris, cur non calammum figis in Honorium & Theodosium Imperatores, qui dudum eadem verba scripserunt? At non licebat Pontifici de canonibus hoc dicere quod dudum Imperatores dixere de legibus. Sexto impudens Lutherus calumniam aspersit Pontifici, quod in sacris canonibus sibi mutandorum ac evertendorum conciliorum auctoritatem arroget. Septimo inepte conquestus est quod sacramentum ab episcopis exigit.

Argutia Lutheri æque hæretici percellit ac Pontifices.

Artic. VI.

Artic. VII.

XXII. Artic. VIII.

Obiectio octava Lutheri petita est ex capitulo: Si Papa dicit. XL. quod Papa a nemine judicari possit. De ea controversia, quo scilicet casu cum in suspitionem hæresis vocaretur, judicari posset, jam in annalibus dictum est; nec Pontificis in hierarchia ecclesiastica, quam Regum in politico statu quoad alia seu vere seu falso impacta crimina conditionem deteriorem esse constat: de quo in

ter alios pluribus Cardinalis Cajetanus egit. Objecit nono, Papam dici caput Ecclesiæ, scilicet ministeriale, cum supremum sit Christus: Addit Faber.

Artic. IX.

Decimum articulum iustissime damnandum credis in Cap. Cuncta IX. quæst. III. ubi Gelasius Papa sic habet: Cuncta per mundum novit Ecclesia, quod sacrosancta Romana ecclesia fas de omnibus habeat iudicandi, neque cuiquam de ejus liceat indicare iudicio; siquidem ad illam de quolibet mundi parte appellandum est, ab illa autem nemo appellare permittitur. Hæc verba nescio an potuerunt tantum causare, ut iuste decreta damnaris. In Nicæno concilio consensu patrum admissum est, ut gravati sedem provocarent Romanam: cur hanc libertatem totidem annis præscriptam tu conaris evertere. Paulo post: Fimeo, mi Luthere, ne satis superlucratum esse credas, modo jugulentur Pontifices, trucidentur episcopi, subiciatur clerus; nescis autem quod primum hæc prophetia completa fuerit (b): Astiterunt Reges terræ, & principes convenerunt in unum adversus Dominum & adversus Christum ejus. Jam Reges cæpisse servire Domino, & tunc Reges sese cognovisse, immo professos se indignos esse, ut Pontificum causas judicarent, potuisses hoc ex Nicæno concilio, ex Hilario & Ambrosio, ac multis aliis deprehendere. Et infra.

XXIII. Art. X.

Approbata a concilio Nicæno. Lutherus damnatus. Reges ac principes in Pontificem & clerum concitare nititur. (b) Ps. 72.

Ad undecimum venio, ubi ex xxv. quæst. I. Laicis inculcas scriptum esse, Romanam sedem vim dare juribus, ac quod nullus Papa sit subditus juribus. Miror, mi Luthere, qui sanctulus diceris, & religiosus haberi cupis, cur non vereris hic Pontificibus tantam facere injuriam? Nescis esse scriptum: Princeps legibus solutus est. l. princeps ff. de legibus, dixit hoc Ulpianus. Quid si & idem dixisset Pontifex? sed non dixit maxime quantum ad evangelicam legem attinet; immo si undique percurveris sacros hos canones, proculdubio invenies, Pontifices hoc servare quod scriptum est in l. digna vox. C. eodem, ubi Theodosius & Valentinianus sic dicunt: Digna vox est majestatem regnantis, legibus alligatum se principem profiteri. Sed hanc injuriam, tunc recte vindicavero, si ex eodem loco ostendero, te non vera dixisse. Audiat, ergo pusillus grex quid Urbanus, quid Zozimus, quid Marcellus, quid Hormisdas Pontifices in eodem loco tradiderint. Dicit illic Urbanus: Sunt quidam dicentes, Romano Pontifici semper licuisse novas condere leges, quod & nos non solum non negamus, sed etiam valde affirmamus. Sciendum vero summopere est & quia inde novas leges condere oportet unde in

XXIV. Artic. XI.

Alia mendacia Lutheri confutata.

wangeliste aliquid & propheta nequaquam dixerunt: ubi vero aperte Dominus vel ejus Apostoli & eos sequentes sancti patres sententialiter aliquid diffinierunt, ibi non novam legem Romanus Pontifex dare, sed potius quod predicatum est usque ad animam & sanguinem confirmare debet: si enim quod docuerunt Apostoli & propheta, destruere [quod absit] nitentur. Et infra: Non sententiam dare sed magis errare convinceretur. Duodecimo nugax Lutherus objecit, Romanam fedem dici petram, quasi vero eo sensu diceretur, quo Christus petra est appellatus.

Art. XII.

XXV. Art. XIII. Ut claves tradantur Pontifici.

Tredecimum errorem, inquit Joannes Faber, esse dicit, claves dumtaxat Petro traditis. Ostensum est supra claves esse Christi, claves esse Ecclesiam, claves esse sacerdotum; sed Petro principaliter & primo datus ante ceteros Apostolos, non uno dumtaxat loco, sed sanctorum patrum sententia ostendimus. Vide ad hoc Ambrosium, Hieronymum, & de hac re primo omnium Hilarium Pictaviensem in psal. cxxx. & psal. lvi. & omnino in lib. vi. de Trinit. cujus mentem tamen inferius plenius accipies. Cerre si hac tua carere proposuisses, pontificium jus non tanquam Chryppeam dialecticam judicasses. Decimoquarto calumniam struit Lutherus iniquiens, dici sacerdotium Christi translatum in Petrum, quod sacerdotalis ordo per Christum coeperit in Petro. Subdit Faber.

Art. XIV.

XXVI. Art. XV.

Taxas dein in xv. tuo articulo in cap. Ideo permittente. xxv. quest. i. quod scriptum inveneris. & hic scriptum esse dicit, Papam posse condere leges in catholica ecclesia; cui sententia Paulus adversatur ad Gal. V. dicens: Libertate nos Christus liberavit: scripsisti nonnihil de libertate Christiana, sed re vera nec dictum Pauli nec tua Christiana libertas huc pertinebat, qua Pontifici potestatem condendi leges praeiperes. Scio scriptum Jo. VIII. Veritas liberabit nos; & iterum: Si filius vos liberabit, tunc vere liberi eritis: sed quid proprie est liberare aliud quam salvum facere? Et infra: Sed quomodo dicit Augustinus: Nos servi eramus (a) cupiditatis, liberati servi erimus charitatis. Quod & Paulus docet ad Gal. V. sic dicens: Vos in libertatem vocati estis fratres, tantum ne libertatem detis in occasionem carni? Hanc Dulcinastarum haeresim a Clemente V. confutatam vidimus.

(a) Aug. in Evang. Jo. ii. 41.

XXVII. Art. XVI.

Decimosexto calumniator vertit crimini, quod Pontifex oraculo Christi: Quomodocumque ligaveris, auctoritatem suam constabileret. Decimosextimo invehenti

Luthero in Pontifices ob indictam jejuniorum legem, & votorum observationem, ita responsum est a Fabro: Habemus hanc abstinentiam non tam ex praecepto Pontificis, quam ex diutissima consuetudine sanctae matris Ecclesiae: Ecclesiam igitur hic, non Pontificem damnas. Id patet ex S. Basilio in homiliis de jejunio, atque adeo addidit Joannes Faber: Nec tibi persuadeas, sicuti velle videris, jejunia & vota res esse jampridem a Romanis Pontificibus excogitatas; nam & Hieronymus ad Sabinam scribit, moris fuisse in Aegypti & Syriae monasteriis, ut tam virgo quam vidua, quae se Deo voverint & saeculo renuntiantes omnes delicias saeculi conculcarent, crinem monasteriorum maribus offerant descendam: & multa id genus sunt alia, quae tu Pontifici Romanae putas impingenda. Sed forte habes, quo tua defendas, quod nolis ullum hominem super ceterum aliquid statuere posse, quod & constantissime dicit ac asseris; super quo paucis tibi respondeo: si homo supra hominem nihil statuere potest, cur in primo Apostolorum concilio decretum factum est, ut qui sunt in Antiochia, Syria, & Cilicia, contaminationibus simulachrorum & sanguine & suffocato abstineant?

Artic. XVII.

Statuta humana a Luthero damnata.

XXVIII. Artic. XVIII.

De bacchanti acerbissime Luthero ob vetita sacerdotum conjugia respondit Faber: Injustissime Pontificem facere contendis, qui sacerdotibus ne ducant uxores prohibuerit. Hoc opus, hic labor est. O quot vespas: o quot vesperationes: quot cyniphes, bruchos, scarabeos, atque crabrones is excitaverit, qui sacerdotibus uxores non esse permittendas asseveraverit, vota fornicatorum familia commovebitur. Et infra: Scio, mi Luthere, hac re una te multorum hominum favores & aucupatum, & lucratum esse: unde camarinam non mediocrem is moverit quotusquisque in adversum pugnavit: nec me latet quod habes tuae blandulae sententiae propugnatores acerrimos. Multis in hanc sententiam interjectis, ut ex antiquis conciliis & traditionibus sacerdotes ad concubationem obstricti sint, nec Luthero licuisse sacerdotibus voti infringendi consilium dare, demum Lutherani pseudoevangelii impuritatem ita describit.

XXIX. Mahomete impurior vilis.

Ingenue dicere possem in hac & multis rebus te Mahumeticis sectatoribus esse impuriorum, ne dicam pejorem: si quidem illi purgatorium esse credunt; tu vero tolere videris: viros mulieribus praesse dicunt; tu vero aequales reddis; in capitibus alchorani decimas solvi jubet, tu vero tollis: de juramentis ac votis ita statuit Mahometus, ut illa omnino servare velit; tu vero perjuros & sacerdotes & monachos etiam

etiam impune connubio jungis: & mille sunt illius genera, ut de beata Virgine ac tuis asserionibus contraria, quae, si velim, tibi recensere possem, in quibus Sergius monachus ac Nestorianus excommunicatus Mahumeti praeceptores honestiora suo discipulo suggererunt, quam tu nobis in Ecclesia sancta, aliquando tradideris; & sic velim nolim fateri cogor, quod in multis major est alchorani puritas, religio, ac pietas, quam nova tua ac tuorum doceat Christiana libertas, &c.

XXX.

Subdit author Lutherana argumenta inter, quae haec sunt. Sed forte dicitur, si licet, & bonum est nubere, cur sacerdotibus uxores non licet habere. Ad quae Faber nonnulla honesta aliquibus licere non aliis respondet: Antistitem, inquit, puriorem ceteris esse oportet; ipsius enim, scilicet Christi, personam habere videtur; est enim vicarius ejus, ut quod ceteris licet, illi non liceat; quia necesse habet quotidie Christi vicem agere, aut orare pro populo aut offerre, aut baptizare: & non solum huic concubitus non licet, verum & ministro, quia ipse mundior debet esse, quia sancta sunt, quae ministrat. Et post alia: Sed dicit, ut audio, cur me gravat homo, quo non gravor a Domino? At in evangelio nihil de his habes, quae in actis Apostolorum sunt ab Apostolis decreta; tamen voluit etiam Dominus illos audiri, dicens: Qui vos audit, me audit; & Spiritus Sanctus docebit vos omnia, & suggeret vobis omnia. Putas autem quamprimum mortui fuerunt Apostoli, successores illorum nihil unquam statuere potuerunt? Et infra:

XXXI.

Quia ad sacerdotium provehuntur non pueri, non adolescentes, non ii quibus lacte Pauli adhuc opus est; sed illi, qui sunt aetatis perfecta. Tum nonnullis interjectis subdit: Nulla fiet eis injuria, si ad id ardeant, quod dum sacerdotio fungi volebant, libere ac sponte promiserunt. Vulgatissima quidem regula est: Volenti non fit injuria; & hi non parvuli sunt, sed viri, perfecti sunt, & illi eunuchi, de quibus Dominus Matth. XIX. qui se castraverunt propter regnum caelorum: hos licet probe & laudet Dominus, tamen tu, qui te magistrum insipientium & ducem caecorum esse confidis, hos gloriosos eunuchos ab Ecclesia tollis; vide quo pacto & quantum aberres. Satius ergo fuisset, & rem Deo gratiorem fecisses, si vel monitis, vel scripturis a concubinario sacerdote concubinam abegisses, quo dignius & sanctius potuisset ingredi sancta sanctorum, & hic orare pro populo, ac laudem Domino dicere labiis puris ac corde perfecto: sed te natum ad id video, ut popularia dicas, quo multos

tibi brachos in parvos vendices.

XXXII.

Dices: Quid ad aliud Pauli, qui scribens ad Titum jubet eum in presbyterum esse constituendum, qui sit unius uxoris vir; & priori epistola ad Tim. Oportere episcopum esse irreprehensibilem, unius uxoris virum. Ad haec respondet Faber: unius uxoris virum dici, ut qui ad eam episcopatus provehendus sit dignitatem, non multas habuerit uxores sed unam; additque: Sanctum audi Ambrosium in epistola ad Timoth. ita scribentem: Veteribus idcirco hoc concessum est levitis & sacerdotibus uxores ad usum habere, quia multum tempus otio vacabant a ministerio aut sacerdotio; multitudo enim erat sacerdotum, & magna copia Levitarum, & unusquisque certo tempore serviebat divinis caerimoniis secundum institutum David: hic enim viginti quatuor classes constituit sacerdotum, ut vicibus deservirent; unde Abia octavam classis habuit, cujus vice Zacharias fungebatur sacerdotio, sicut conrineretur in paralipomenon; ita ut tempore, quo non illos contingebat deservire altari, domorum suarum agerent curam, ubi autem tempus immineret ministerii purificati aliquantis diebus accedebant ad templum offerre Deo: nunc autem septem diaconos esse oportet, aliquantos presbyteros, ut bini sint per ecclesias, & unus in civitate episcopus, ac per hoc omnes a conventu foeminae abstinere debent, quia necesse est eos quotidie in Ecclesia praesto esse, nec habere dilationem, ut post conventum purificentur sicut veteres; omni enim hebdomada offerendum est etiam si non quotidie peregrinis incolis, tamen vel his in hebdomada, &c. mundiores ergo debent esse ceteris, quia actores Dei sunt. Haec Ambrosius.

Cur uxor sacerdoti non permittatur.

XXXIII.

Adjecta est alia ratio Hieronymi ex dignitate sacrorum novae legis, quae tanquam veritas imaginis corpus umbrae antecellunt. Et revera si onera matrimonii dumtaxat ex Paulo dein officium sacerdotale hinc inde contulerimus, iustissimam ordinationem sanctorum patrum dicere oportet. Scripsit in haec verba Paulus: De virginibus praecceptum Domini non habeo, consilium autem do tanquam misericordiam consecutus a Domino ut sim fidelis existimo autem hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse, &c.

XXXIV. Quanta religione Christi corpus sumendum.

Horrendum est illud, quod non parva poena proponitur indigne sumentibus: Considera, inquit Chrysostomus, quantum adversus proditorem indignaris contra eos, qui crucifixerunt; itaque considera ne tu quoque sis reus corporis & sanguinis Christi. Cogitandum est ergo quali mensura fruimur: quod angeli videntes horrescunt

scunt, hoc nos nascimur, huic unimur, & facti sumus unum Christi corpus, & una caro. Non igitur simus lupi agnum manducantes. Et infra: Unde iterum Chrysostomus: Cogita, qui sacrificii participes veteris erant quanta urebantur continentia: quid non faciebant? quid non agebant? semper expiabantur; tu vero petens sacrificium, ad quod horrent [præ reverentia] angeli temporum circulis rem distans, & quomodo Christi assistes tribunali scelestis manibus & labiis ipsum corpus imperans; & scitente quidem ore tuo Regem osculari non eligeres: Regem vero caelorum scitente anima deoscularis. Aliisque ad id adjectis subdit Faber.

XXXV. Sacerdotium sublatum a Lutheris.

(a) Ep. 1. ad Tim. 4.

(b) Ad Tim. 1.

Proh pudor & nefas! qui docere audes quod viginti rurales ex se unum eligere possint, qui absque omni ordinatione, absque omni sacra unctione consecrari possint. Diciturne Paulus illa? Nunquid non Timotheus (a) antequam admitteretur ordinare presbyteros prius gratiam obtinuit per manuum impositionem? Nunquid non id de Tito credes? Non itaque in Creta alterum, sed Titus (b) ibi relictus constituit presbyteros per civitates, sicut illi disposuerat Paulus? Dic si ita agere conveniat, ubi manebunt ea, quæ in episcopo, quæ in presbytero, quæ in diacono enigrit Apostolus? sed tu sacerdotes non alios eligis quam quos & quales elegit Ieroboam.

XXXVI.

Sed si iterum replicaveris, re potestatem habere mulierem circumducendi, sicut & careri Apostoli, ac fratres Domini, & Cephas; respondeo quod femina utique locupletiores sequebantur Apostolos, illisque necessaria subministrabant, sicut & Domino fecisse veritas evangelica testatur, & vacuos quibusvis curis reddebant, ut predicationi dumtaxat intenderent. Et infra: Hic loquitur Paulus de sorore muliere, non uxore: Noli itaque, mi Lutheri, nobis toties varias ac peregrinas asserere vivendi formas, nec contra totidem saculorum observationem solus pugnes.

XXXVII. Art. XIX. Fingit Lutherus Casaream causam agere.

Subdis decimumnonum errorem eum esse, quod Papa Nicolaus vel tertius vel quartus in antichristico, ut dicit, decreto dixerit, Christum B. Petro æterna vitæ clavigero terreni simul ac caelestis imperii iura commississe; cum tamen omnes norunt Christum fugisse regnum terrestris, &c. Ego autem ita Romanum Pontificem terreni imperii potestatem habere dico; quoniam Carolus a Leone III. Pontificem Romanum cepit imperium: quamquam nostra tempestate id multis modis tentaveris, ut Carolus ille noster Imperator a Leone pontificatum tolleret. Imperator iuravit Pape; & causæ subsunt de iure pro-

pter quas Papa deponit Imperatorem. Sunt & causæ, in quibus a seculari iudice provocatur ad Papam, accedit enim in subditum ecclesiastica jurisdictio: & hæc omnia ab octingentis annis citraque observata fuerunt. Servaverunt hoc Ludovici, Ortones, ac alii principes Germaniæ. Quæ cum ita sint, imperii iura Papa habere dicitur: quanquam Imperator vero usum habeat Romanum imperium.

Exemplo Casarum confutatur.

xxxviii.

Nec mirum si Papa quædam pleno iure provincias habeat; Samuel enim rexit populum Israel: Melchisedech sacerdos in æternum Rex fuit in Salem. Moses, & Aaron in sacerdotibus eius principatum habebant in Israel. Sed quod Christum adducis, qui, ut est Joannis VI. cum vidisset quia venerant, ut raperent eum & facerent Regem, fugit in montem? scis ex Chrysostomo, Cyrillo, & Augustino quid hic dicendum fuerit: Qui enim Rex erat non oportuit, ut Rex fieret: regnum dabit aliis Rex regum. Ac post alia: Non ergo, refert Faber, fugit regnum, ut propterea Reges terrenos ad imitationem sui esse voluerit, alioqui Christianos Reges, quæso, quomodo salvabis? fugit ergo quia regnum suum non erat de hoc mundo; venit enim non formam Regis, sed servi accipiens, &c.

XXXIX. Art. XX. Oppugnat cum Valla donationem Constantini.

Obiecit xx. Lutherus fictam & ementitam esse donationem Constantini factam Ecclesiæ, quam litem jam ante Laurentius Valla moverat: controverterant etiam antea jurisconsulti, an ea valuerit. At Vallæ argutias fuit ostendit Faber, primo quod ille perperam de Constantini baptismo senserit; si Eutropius de ea re non scripserit, non sequi quin fuerit: si parta non fuerit possessio plurimo tempore, varias persecutiones & conversiones imperii obtulisse demonstrat. Tum subdit.

XL. Art. XXI.

Vigesimalium primum articulum aggredior. Tuæ turbe proponis scripsisse Papam sese Romani imperii esse heredem: id gravissime fers; & sic ais scriptum in Clementina Pastoral. de sent. & re iudicata. Vidi hunc textum, sed ejus ista sunt verba: Nos ex superioritate, quam ad imperium non est dubium nos habere: quæ ex potestate, inquam, vacante imperio Imperatori succedimus, &c. hic se Pontifex non dicit heredem, nunquam enim legitur quod Pontifex aliquam partem illius hereditatis iacentis fuerit adeptus: sed quomodo succedit certe glossa ibidem & Zabarella docent; siquidem vacante imperio, si quis iustitiam consequi non potest, Pontificem adit. Putas in eo dum Pontifex iustitiam fecerit, peccet? nequaquam; nam beati qui faciunt iudicium & iustitiam

Ut intelligendum quod Papa succedat Casari.

tiam in omni tempore, & ad Tim. vi. sectare iustitiam, &c. Qui plura in hoc argumento expetit, Augustinum Triumphum consulat, memineritque translatum a Pontifice ad Germanos fuisse imperium.

XXI. Art. XXII. Art. XXIII.

Art. XXIV.

Inflaurata his a Lutheris de regno Neap.

XLII. Accusat Papam quod absolvat a iuramento in casu iusto. Ipse sacerdos absolvit a iuramento calitatis.

XLIII. Art. XXV.

Art. XXVI.

Vigesimo secundo stulte criminatus est, quod dicitur in iure pontificio, vim repellere licere. Calumniatus est vigesimo tertio scriptum esse in iure canonico, subditos non teneri ad parendum dominis, quod de intrulis loquantur: in vectus etiam inique est, quod dicant licere Pontifici obfirmatos Reges in scelestæ regio gradu deturbare: sed an liceret, veteres annales ecclesiasticos consulere potuerat. Tum etiam in crimen adduxit, quod Pontifex plures provincias ac regna fiduciaria obtineret: cujus postremas ineptias ita Joannes Faber deridet: De regno Angliæ quod Ecclesiæ feudum esse dicitur, de Romandiola, ac reliquis Ecclesiæ provinciis, quas Romana ecclesiæ vel a Pipino, vel Ludovico, vel Rodolpho fertur obtinuisse; causa est plane regalis atque magnifica, in qua pauperem philosophum non convenit asserere iudicium. Noverunt heroes illi Christiani modos, quibus etiam tacentibus nobis regna dividere possint ac debeant.

Vigesimalium quartum errorem esse putas; quomodo Pontifex a iuramento absolvat, &c. Dudum novimus ex pontificio iure, Papam non posse nisi in certis casibus tollere iuramentum. Et infra: si intra te redieris habes, Pontificem in nullo iuramento absolvoere posse neque debere, nisi ubi legitimum causam habet; sed cum tam acer es censor pontificii juris, cur non intra te redis, qui religiosus duplici iuramento obstrictus licentiam das, ut ducant uxores, qui tamen volentes renuntiant matrimonio? & antea, ut plurimum, sacerdotes non id fecerunt ex ignorantia, vi, vel aliquo metu inducti, sed jam quando plena ætatis erant; non enim in sacerdotibus ordinantur nisi vigesimalium quintum annum attigerint: & quia sponte vadunt, ac libere tria vota iurejurando promittunt, quare tu perjuros illos facis, oblitus Domini dicentis Matth. v. Dicitur est antiquis non perjurabis. Reddes autem Domino iuramenta tua.

Vigesimalium quinto impudentissime repetit, Pontificem nuncupata Deo vota tollere, & peccandi licentiam dare; cum ipse Lutherus ob sublata vota & datam peccandi licentiam damnatus sit a Pontifice. Ad concitandos etiam suos in Pontificis odium mentitus est, inveniri subtit. de voto & voti redemptione, Papam esse supra Deum. Vigesimo septimo pa-

ri mentiendi libidine effutiit scriptum esse in iure pontificio; in matrimonio constitutum Deo servire non posse: quem errorem sæpius damnatum a Romanis Pontificibus vidimus. At ferre non poterat ardens libidine apostata, monachos & moniales arceri a conjugio, cui ita respondit Faber.

Artic. XXVII.

Sed quod viduas ac virgines Deo dicatas a lege thori in iure prohiberi comperimus; non est decretum solus Pontificis, sed hæc de re statutum est in III. Carthaginensi concilio, in concilio Tolitano IV. in concilio Martini, in concilio Triburienti, in concilio Avelianensi, in concilio Chalcedonensi, in Synodo Ancyrana: & tu non legisti, quæ de velandis virginibus ecclesiæ primitivæ doctores tradidere nobis, maxime Tertullianus, qui pulcherrimum super hac re edidit librum; & quod Pontifices sanctique patres statuerunt hoc, & Ecclesiæ doctoribus mirum in modum placuit: proculdubio noverunt illi Pontifices, quid Augustinus in libro de bono conjugali scripserit: noverunt & quam dure reprehendantur hi, qui matrimonio detrahunt, ut est in libro de sancta virginitate cap. XVII. & multi sunt textus in decreto ex iam dictis Augustini libris desumpti, qui profecto multis præconiis conjugia laudant. Quod si quidam prohibentur a sacris suscipiendis ordinibus, hoc sit ne priora vota sint cassæ, aut ne bigamus contra verbum Apostoli ministret ad aras.

XLIV. Equæ in omnia concilia atque in Pontif. investus Luth.

Proponis dein misero popello Papam suas leges facere evangelio pares. Memini scripsisse Gregorium cap. Erit autem. xv. dist. Sicut Sancti evangelii quatuor libros, sic quatuor concilia suscipere & venerari me facer. Loquitur autem de Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino, & Chalcedonensi concilio. Sed quod asseris, per omnia Papam suas leges evangelio pares facere, certum non habeo nec invenio quod ullibi fecerit, aut statuerit quidquam evangelio contrarium: tamen si quid statuit, quod evangelicæ traditioni non contraluctabatur, dic qui tam nasutus es, ubi prohibeat illi Christus: quod si itidem Ecclesiæ fecit, calumniari non potes neque debebis. Quod nos dicimus ex evangelio habemus; quod tu prohibes super aranam edificatum est, &c.

XLV. Artic. XXVIII. Alia calumnia impudens.

Sed adhuc duo supersunt articuli, quos in unum redigam, & maxime circa scripturæ sacre auctoritatem & interpretationem. Nunquam invenies ex Romano Pontifice quemquam illis contraxisse, quæ D. Aurelius Augustinus toto libro de Christiana doctrina post se scripta reliquit; & tu velis nolis fateri cogere, quod Pontifices Hieronymi & reliquorum patrum scri-

XLVI. Artic. XXIX. & XXX. Auctoritas sacre scripturæ a Romana ecclesiæ manavit.

Scripta sic exosculantur ut apud hos grandem injuriam is fecerit, qui contra vitatur: restatur hoc Gelastus Papa, restatur & alii. Et unde fieri putas, quod evangelium Thadæi, Thomæ, Barnabæ, Bartholomæi, Andreae, Nicodemi, & alii quamplurimi libri pro apocryphis habeantur? Nunquid non sancti patres; & maxime Romani Pontifices, justo iudicio non receperunt? diu Romana fides Apostolo predicante laudata est; nec veritus est dicere Cyprianus, ac ingenue profiteri, quod ad Romanos perfidia non possit habere accessum. Quid quod teste eodem Cypriano Romana ecclesia Ecclesie catholicae matris ac radix dici meretur? Et Hieronymus hanc domum esse dixit: Quicumque extra eam agnum comederit, profanus sit, immo si quis in hac arca non fuerit, peribit regnante diluvio. Et idem Hieronymus inquit: Si quis cathedræ Petri jungitur, meus est.

XLVII. Insigne Lutheri mendacium nihil ambiguum esse in sacra scriptura.

Si cui libet iudicare de ea licet reviviscunt omnes hæretes.

Sed te non parum miror quod in præloforia assertionem tuorum articulorum sanctis patribus tam parum tribuis, & qui solo tuo sensu credis interpretari posse scripturam. Si nihil obscuri, nihil ambigui divini scripturae habet, cur Origenes, cur Tertullianus in tot errores labuntur? cur tot hæreses pullularunt & exortæ sunt? cur oriens & occidentes propter unum & alterum verbum a sese recesserunt? cur tanta dissensio patrum super Ariana hæresi, propter quam etiam ejeti sunt episcopi non pauci? si clara erant omnia quid toties celeberrata concilia? Si cui libet licuerit suo sensu iudicare, nihil erit quod Nicæna synodus hæresim damnavit Ariana; revocabitur Macedonii error in Constantinopolitano concilio damnatus, reviviscet impietas Nestorii Ephesi damnata, & Euthichetis & Dioscori pravitas in Chalcedonensi concilio detecta iterum totum turbabit orbem, comburemus opera Tertulliani, Irenæi, ac aliorum qui de hæresibus disseruere non pauca; sed non sic impii, non sic. Id inconcusse servemus, quod est apud Augustinum xv. de civitate Dei cap. xxiii. quod scripturas has servemus tanquam canonicas, quas nobis sancti patres dederunt, quæ & ad nos certissima & notissima successione venerunt: sicut uti discipulis euntibus in Emaus Dominus oculos aperuit, ut intelligerent scripturas, ita procul dubio sanctissimi patres hanc a Domino gratiam meruerunt, ut potuerint intelligere scripturam; alioquin si a mille & pluribus annis Ecclesia errasset, ubi stabit: Spiritus Sanctus docebit vos & suggeret omnia; Et iterum; Vobiscum sum usque ad consummationem sæculi, &c.

LXVIII. Hæc est summa totius tuæ tragœdiæ, ut

Pontificem non tantum e sede deiicias, sed & jugules, & sacerdotes ipsos Dei ministros non tantum in aneum bovem mugientem velut alter Phalaris reicias, sed ut lanientur, & miserrime trucidentur, ac confodiantur. Et miror sub quo præceptore hoc ipse didiceris, qui Pontificem Romanum appelles antichristum, Judam, tyrannum, luciferum, ac ipsissimum sathanam toties voces. Non te hoc Christus docuit: non est hæc quidem Paulina modestia. Non legisti quod scriptum est Levit. xx. de sacerdote etiam minori, ubi nos habemus: Sit ergo sanctus, quia ego sanctus sum; Hebraicum habet: sanctus sit tibi, hoc est hunc pro sancto venerare, &c.

Neque illud silentio prætereundum videtur, Lutherum, qui antea Bohemos ob schisma damnaverat in Lipsiensi disputatione, Joannis Wicleffi & Joannis Hus hæresiarcharum venenatos libros clam ad se perferendos curasse ex Bohemia; ex quibus omne pestiferum virus exfluxit, illudque paravit in libro, quem contra septem a Christo domino instituta sacramenta conscripsit hoc titulo prænotatum: De captivitate Babylonica Ecclesie præludium Martini Lutheri. Imitatus est ea in re Marcum Ephesinum, qui Græcanicum schisma instauravit, calumniantisque est, Græcos, qui conjungerentur Romanæ ecclesie in captivitatem Babylonicam abripi, qui postea cum a Romana ecclesia defecissent, amisso imperio in Turcicam ac vere Babylonicam captivitatem infelicissime prolapsi sunt. In illo vero impio libro, sive impietatum compendio, Lutherus Bohemos hæreticos ac Græcos schismaticos laudibus extulit; in Ecclesiam autem catholicam diabolico furore invecus est: de quo hæc Ulembergius (a) Præludium sane Babylonicæ hæreticæ, quam dum edificavit Lutherus, plures in orbem Christianum hæreses invenit, quam linguas olim peperit illorum dispersio, qui sub exordio mundi turrim Babylonicam edificarunt. Mirum vero quam fæde tumultuetur homo vertiginosus, & spiritu erroris ebrius, in hoc libello: principio tria tantum sacramenta, in fine duo, in medio unum, fidem scilicet & duo sacramentalia signa ponit. Ex hac Lutheri in constituendo sacramentorum numero inconstantia & ambiguitate, demonstrat Albertus Pius (b), illum non divino, sed maligno spiritu fuisse agitatam.

Addit Ulembergius (c), Lutherum dum nihil certi in illo pernicioso suo libro de sacramentorum numero statuit, sacramentorum ordinis (quod scelus in alio libello defi-

Rabidæ Lutheri contumelia in Pont. Coli jubetur minus sacerdos quanto magis summus.

XLIX. Wicleffi & Joannis Hus libros ad se perferri jubet.

Impium librum edit de captivitate Babylonica.

(a) Ulembergius cap. 5. Babylonicæ hæreticæ ab eoque constructa.

(b) Albertus Pius in resp. ad ep. 1. rasi.

(c) Ulembergius cod. 6.5.

designasse vidimus) sustulisse: Interim, inquit; velut sceptricus omnia sursum deorsum volvit & disputat: suspensum tenet scilicet animunt, nec quidquam certum de sacramentorum numero definit. Deinde repetit ea quoque, quæ de sacerdotio in anteriore libello dixerat, prolixius idem inculcans, nullam in Ecclesia sacerdotium esse præter unicum istud spirituale, quod baptizans omnibus est commune. Subjungit & aliud quippiam quod in priore scripto velut intemptivum studiose dissimulaverat, proferendum tamen suo tempore, quemadmodum nunc tum quidem insinuabat, nullum scilicet in Eucharistia sacrificium agnoscendum. Et infra: Est & illud observatu dignum, quod sub initium huius præludii Babylonicæ voluisse se dicit hoc uno scripto respondere adversariis in universum omnibus, quos deinceps præventurum se minatur, ut dum illi de una quadam hæresi ex se nata triumphant, ipse novam interim aliam parturiat. In fine vero rurorem ait ad se delatum de Pontificis decreto quodam in Germania brevi publicando, quo vel ad revocandos errores cogendus sit, vel hæreticus declarandus: hoc si verum sit, velle se dicit, ut hic libellus prima pars habeatur istius revocationis, alterum se propediem editurum talem certe, qualem hæcenus Romana sedes nec viderit unquam, nec audiverit. Hæc Lutherus, qui sane quod de novis hæresibus parturientis minatur in eo fidem minime fefellerit. Memorat etiam Joannes Eckius (a), Lutherum in eodem libro de captivitate Babylonica, hac illecebra peccatores permulnisse, nullum peccatum a fidei homine committi posse, modo fidem Lutheranam non abiciat. Quam impie & contra omnem rationem dixit Lutherus, baptizatum adeo esse locupletem & uberrim divitem, ut etiam volens non possit beatitudinem amittere quibuscumque tandem peccatis, dummodo credat verbis & promissioni divinae in baptismo: nam & Lutherus in eadem cum damnatis omnibus est navi erroris sentiens, omnia alia peccata in momento absorberi in fide, quæ habetur de verbo Dei, eo quod nullum peccatum damnare hominem possit præter infidelitatem. O crudelitatem! o insigne truculentissimi istius animicide carnificinam! aut cur tandem dixerit Dominus (b): Si vis ingredi ad vitam, serva mandata? quid sibi voluerit Paulus (c) dicens: Modicum fermenti totam massam corrumpit? manifesta sunt enim opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuriæ, iræ, rixæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comestiones, & iis similia, quæ prædico vobis sicut prædico. Eccl. Tom. XXXI.

Gloriatur novas ac novas hæretes consueturum.

(a) Jo. Ecki. tom. 13. de baptis. Horrenda Lutheri studia ut verdat Christianos. Fingit Lutherus baptizatum peccare non posse.

(b) Matt. 19. (c) Galat. Refellitur ex sacris scripturis.

xi; quoniam qui talia agunt regnum Dei non consequentur. Ita & sapiens (d) ait: Via peccantium complanata lapidibus, & in finem illorum inferi, & tenebræ & poenæ. Ita Ezechiel (e) quoque: Si averterit, inquit, se justus a justitia sua, omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur: & impius iste atque adeo Siculis tyrannis omnibus immanior Lutherus affirmare audeat, omnia etiam peccata nihil nocere, modo quis credat. Errori huic omnes utriusque testamenti scripturae per diametrum adversantur. Sapiens inquit (f) de homine peccatore: Morietur quia non habuit disciplinam: non de fide tantum loquitur; quot enim Christianorum millia damnantur, nihil juvante eos baptismo, diabolicum autem erroris huius istius hæresis per Lutherum evomerunt in detrimentum penitentiae, confessionis, satisfactionis, aliorumque operum bonorum, quæ ipse erat aboliturus in hoc ut plurimum hominum procuraret damnationem. Porro ad instillandum magis peccatoribus hunc errorem constabiliendumque, illum sacras scripturas partim adulterasse partim laniasse inferius videbimus.

Nondum tot flagitiorum fama percrebuerat, cum Leo Pontifex Lutherum quotidie in pejus ruentem, atque perituras cum eo animas ab errore conatus est eripere; propositoque edicto ipsum in jus vocavit. Extat illud (g) quod ob rei gravitatem historiae inferendum est; cum ex eo pateat quanta mansuetudine Ecclesia erga hunc apostatam nefandissimum usa sit, & quam varia & impia ejus dogmata fuerint.

Ad perpetuam rei memoriam. Exurge Domine & iudica causam tuam, memor esto impropiorum tuorum eorum quæ ab insipientibus sunt tota die, inclina aurem tuam ad preces nostras, quoniam surrexerunt vulpes quærentes demoli vimeam, cuius tu rocular calcasti solus & ascensurus ad patrem ejus curam, regimen & administrationem Petro tanquam capiti & tuo vicario ejusque successoribus instar triumphantis ecclesie commisisti: exterminare nititur eam aper de sybon & singularis ferus depascitur eam. Exurge Petre & pro pastoralis cura præfata tibi ut præfertur divinitus demandata intende in causam sanctæ Romanæ ecclesie matris omnium ecclesiarum ac fidei magistra, quam tu jubente Deo tuo sanguine consecrasti, contra quam, sicut tu præmonere dignatus es, insurgunt magistri mendaces introductes sectas perditionis sibi celerem interitum superducentes, quorum lingua ignis est inquietum malum plena veneno mortifero.

(d) Eccl. 21.

(e) Ezech. 18.

(f) Prov. 10.

LI.

(g) Coelestus in scriptis Lutheri hoc ann.

fero, qui zelum amarum habentes & contentiones in cordibus suis gloriantur & mendaces sunt adversus veritatem. Exurge tu quoque quæsumus Paule, qui eam tua doctrina & pari martyrio illuminasti atque illustrasti: jam enim surgit novus Porphyrius, quia sicut ille olim sanctos Apostolos iniuste momordit, ita hic sanctos Pontifices prædecessores nostros contra tuam doctrinam eos non obsecrando, sed increpando mordere, lacerare ac ubi causa sue diffidit ad convitia accedere non veretur, more hereticorum, quorum, ut inquit Hieronymus, ultimum præsidium est, ut cum conspiciant causas suas damnatum iri, incipiant virus serpentis lingua diffundere, & cum se victos conspiciant ad contumelias prosilire. Nam licet hereses esse ad exercitationem fidelium tu dixeris oportere, eas tamen ne incrementum accipiant, neve vulpecule coalescant, in ipso ortu te intercedente & adjuvante extingui necessesse est.

LII. Exurgat omnis sanctorum, ac reliquæ universalis Ecclesie, cuius vera sacrarum litterarum interpretatione polibhabita, quidam quorum mentem pater mendacii excæcavit, ex veteri hereticorum instituto apud semetipsos sapientes, scripturas easdem aliter, quam Spiritus Sanctus flagitet, proprio dumtaxat sensu ambitionis auræque popularis causa, teste Apostolo, interpretantur, immo vero torquent & adulterant, ita ut iuxta Hieronymum, jam non sit evangelium Christi sed hominis, aut quod pejus est diaboli: exurgat inquam præfata Ecclesia sancta Dei, & una cum beatissimis Apostolis apud Deum omnipotentem intercedat, ut purgatis ovium suarum erroribus eliminatisque a fidelium finibus heresibus universis, Ecclesie sue sanctæ pacem & unitatem conservare dignetur.

LIII. Dudum, quod præ animi angustia & mœnore exprimere vis possumus, fide dignorum robatu ac fama publica referente ad nostrum pervenit auditum, immo vere, prob dolor! oculis nostris vidimus ac legimus multos & varios errores quosdam, videlicet jam per concilia ac prædecessorum nostrorum constitutiones damnatos, heresim etiam Grecorum & Bohemicam expresse continentes: alios vero vel respectu hereticos, vel falsos, vel scandalosos, vel piarum aurium offensivos, vel simplicium mentium seductivos a falsis fidei cultoribus, qui per superbam curiositatem mundi gloriam cupientes contra Apostoli doctrinam plus sapere volunt, quam oporteat; quorum garrulitas, ut inquit Hieronymus, sine scripturarum autoritate non haberet fidem, nisi viderentur perversam doctrinam etiam divinis testimo-

Ut varii errores a Luthero disseminati sint.

niis, male tamen interpretatis, roborare: a quorum oculis Dei timor recessit, humani generis hoste suggerente noviter suscitatos, & nuper apud quosdam leviores in inclita natione Germanica seminatos: quod eo magis dolemus evenisse, quod eandem nationem & nos & prædecessores nostri in visceribus semper gesserimus charitatis; nam post translatum ex Græcis a Romana ecclesia in eisdem Germanos imperium, iidem prædecessores nostri & nos ejusdem ecclesie advocatos defensoresque ex eis semper accepimus; quos quidem Germanos catholicæ veritatis vere germanos constat heresum acerrimos propugnatores semper fuisse: cuius rei testes sunt laudabiles illæ constitutiones Germanorum Imperatorum pro libertate Ecclesie, proque expellendis exterminandisque ex omni Germania hereticis sub gravissimis pœnis, etiam amissionis terrarum & dominiorum contra receptatores vel non expellentes olim editæ, & a nostris prædecessoribus confirmatæ, quæ si hodie servarentur, & nos & ipsi utique hac molestia careremus: testis est in concilio Constantiensi Hussitarum ac Wickesitarum, nec non Hieronymi Pragensis damnata ac punita perfidia: testis est toties contra Bohemos Germanorum sanguis effusus: testis denique est prædictorum errorum, seu multorum ex eis, per Coloniensem & Lovaniensem universitates, utpote agri domini piissimas religiosissimasque cultrices, non minus docta quam vera ac sancta confutatio, reprobatio, & damnatio: multa quoque alia allegare possemus, quæ, ne historiam texere videamur, prætermittenda consuevimus. Pro pastoralis igitur officii divina gratia nobis injuncti cura, quam gerimus, prædictorum errorum virus pestiferum ulterius tolerare seu dissimulare sine Christiana religionis nota, atque orthodoxæ fidei injuria nullo modo possumus: eorum autem errorum aliquos præsentibus duximus inferendos quorum tenor sequitur, & est talis. I. Heretica sententia est, sed usitata, sacramenta novæ legis iustificantem gratiam illis dare, qui non ponunt obicem. II. In puero post baptismum negare remanens peccatum, est Paulum & Christum simul conculcare. III. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur exeuntem a corpore animam ab ingressu celi. IV. Imperfecta charitas moritur fert secum necessario magnum timorem, qui se solo satis est facere pœnam purgatorii, & impedit introitum regni v. Tres esse partes penitentiae, contritionem, confessionem, & satisfactionem non est fundatum in sacra scriptura, nec in antiquis sanctis Christianis doctoribus.

Germani olim fidei propugnatores maximi.

VI.

VI. Contritio, quæ paratur per discussionem, collectionem, & derestationem peccatorum, quæ quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, seditatem, amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquisitionem, hæc contritio facit hypocritam, immo magis peccatorem. VII. Verissimum est proverbium, & omnium doctrina de contritionibus huc usque data præstantius, de cetero non facere summa penitentia, optima penitentia, nova vita. VIII. Nullo modo præsumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est, ut mortalia cognoscas; unde in primitiva Ecclesia solum manifesta mortalia confitebantur. IX. Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod misericordie Dei nihil volumus relinquere ignoscendum. X. Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente sacerdote credat sibi remitti; immo peccatum manet nisi remissum crederet; non enim sufficit remissio peccati & gratiæ donatio, sed oportet etiam credere esse remissum. XI. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi: Quodcumque solveris super terram, &c. Hic inquam confide si sacerdotis obtinueris absolutionem, & crede fortiter te absolutum; & absolutus vere eris, quidquid sit de contritione. XII. Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio, sed joco absolveret, si tamen credat se absolutum verissime est absolutum. XIII. In sacramento penitentiae ac remissione culpa non plus facit Papa aut episcopus, quam infimus sacerdos; immo ubi non est sacerdos, æque tantum quilibet Christianus, etiam si mulier, aut puer esset. XIV. Nullus debet sacerdoti respondere se esse contritum, nec sacerdos requirere. XV. Magnus est error eorum, qui ad sacramenta Eucharistie accedunt huic immixti, quod sint confessi, quod non sint sibi conscii alicujus peccati mortalis; quod præmiserint orationes suas & preparatoria: omnes illi iudicium sibi manducant & bibunt, sed si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos, hæc sola fides facit eos puros & dignos. XVI. Consultum videtur quod Ecclesia in communi consilio statueret, laicos sub utraque specie communicandos; nec Bohemi communicantes sub utraque specie sint heretici, sed schismatici. XVII. Theauri Ecclesie, unde Papa dat indulgentias, non sunt merita Christi, & sanctorum. XVIII. Indulgentia sunt pie fraudes fidelium, & remissiones bonorum onerum, & sunt de numero eorum, quæ licent, & non de numero eorum, quæ expediunt. XIX.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Indulgentiæ his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debita ad divinam iustitiam. XX. Seducuntur credentes indulgentias esse salutaris, & ad fructum spiritus utiles. XXI. Indulgentiæ necessariae sunt solum publicis criminibus, & proprie conceduntur duris solummodo, & impatientibus. XXII. Sex generibus hominum indulgentiæ nec sunt necessariae nec utiles, videlicet mortuis seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his qui non commiserunt crimina, his qui crimina commiserunt sed non publica, his qui meliora operantur. XXIII. Excommunicationes sunt tantum externa pœnæ, nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesie orationibus. XXIV. Docendi sunt Christiani plus diligere excommunicationem quam timere. XXV. Romanus Pontifex Petri successor non est Christi vicarius super omnes mundi ecclesias ab ipso Christo in beato Petro institutus. XXVI. Verbum Christi ad Petrum: Quodcumque solveris super terram, &c. extenditur dumtaxat ad ligata ab ipso Petro. XXVII. Certum est in manu Ecclesie aut Papæ proorsus non esse statvere articulos fidei, immo nec leges morum seu bonorum operum. XXVIII. Si Papa cum magna parte Ecclesie sic vel sic sentiret, nec etiam erraret, adhuc non est peccatum aut heresis contrarium sentire, præsertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per concilium universale alterum probatum, alterum approbatum. XXIX. Vix nobis facta est enarrandi auctoritatem conciliorum, & libere contradicendi eorum gestis, & judicandi eorum decreta, & confidenter confitendi quidquid verum videtur, sive probatum fuerit, sive reprobatum a quocumque concilio. XXX. Aliqui articuli Joannes Husz condemnati in concilio Constantiensi sunt Christianissimi, verissimi, & evangelici, quos nec universalis Ecclesia posset damnare. XXXI. In omni opere bono iustus peccat. XXXII. Opus bonum optime factum est veniale peccatum. XXXIII. Hereticos comburi est contra voluntatem spiritus. XXXIV. Præliari adversus Turcas, est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos. XXXV. Nemo est certus se non semper peccare moraliter propter occultissimum superbia vitium. XXXVI. Liberum arbitrium post peccatum est res de solo titulo, & dum facit quod in se est peccat mortaliter. XXXVII. Purgatorium non potest probari ex sacra scriptura, quæ sit in canone. XXXVIII. Animæ in purgatorio non sunt securæ de earum salute, saltem omnes; nec probatum est ullis aut rationibus aut scripturis ipsas esse extra statum merendi aut augendi charitatis. XXXIX. Ani-

O O 2

mæ

mae in Purgatorio peccant sine intermissione, quandiu quaerunt requiem & horrent poenas. XL. Anima ex purgatorio liberata suffragiis viventium minus beatur, quam si per se satisfecissent. XLI. Praelati ecclesiastici & principes saeculares non male facerent si omnes saccos mendicitatis deleverent.

LIV.

Qui quidem errores respectivo quam sint pestiferi, quam perniciosi, quam scandalosi, quam piarum & simplicium mentium seductivi, quam denique sint contra omnem charitatem ac sanctae Romanae ecclesiae matris omnium fidelium, & magistrae fidei reverentiam atque nervum ecclesiasticae disciplinae, obedientiam scilicet, quae fons est & origo omnium virtutum, sine qua facile unusquisque infidelis esse convincitur, nemo sane mentis ignorat. Nos igitur in praemissis, utpote gravissimis, propensius, ut decet, procedere, necnon huiusmodi pesti morboque canceroso, ne in agro dominico tanquam verpris nociva ulterius serpat, viam praeccludere cupientes, habitam super praedictis erroribus & eorum singulis diligenti trutinacione, discussione, ac distincto examine, maturaque deliberatione, omnibusque rite pensatis ac saepius ventilatis cum venerabilibus fratribus nostris sanctae Romanae ecclesiae Cardinalibus, ac regularium ordinum prioribus, seu ministris generalibus, pluribusque aliis sacrae theologiae, necnon utriusque juris professoribus sive magistris, & quidem peritissimis, reperimus eosdem errores respectivo, ut praefertur, aut articulos non esse catholicos, nec tanquam tales esse dogmatizandos; sed contra Ecclesiae catholicae doctrinam sive traditionem, atque ab ea veram divinarum scripturarum receptam interpretationem, cuius auctoritati ita acquiescendum censuit Augustinus, ut dixerit se evangelio non fuisse crediturum, nisi Ecclesiae catholicae intervenisset auctoritas; nam ex eisdem erroribus, vel eorum aliquo, vel aliquibus palam sequitur, eandem Ecclesiam, quae Spiritu Sancto regitur, errare & semper errasse: quod est utique contra illud quod Christus discipulis suis in ascensione sua, ut in sancto evangelio. Matthaei legitur, promisit dicens: Ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi; necnon contra sanctorum patrum determinationes, conciliorum quoque & summorum Pontificum expressas ordinationes seu canones, quibus non obtemperasse omnium haeresum & schismatum, teste Cypriano, fomes & causa semper fuit.

LV.

De eorundem itaque venerabilium fratrum nostrorum consilio & assensu, ac omnium & singulorum praedictorum matura

Ut diligenter discussi fuerint Lutheri articuli.

deliberatione praedicta, auctoritate omnipotentis Dei & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & nostra praefatos omnes & singulos articulos seu errores tanquam, ut praemittitur, respectivo hereticos, aut scandalosos, aut falsos, aut piarum aurium offensivos, vel simplicium mentium seductivos, & veritati catholicae obviantes, damnamus, reprobamus, atque omnino reicimus, ac pro damnatis, reprobatis, & rejectis ab omnibus utriusque sexus Christianis fidelibus haberi debere, horum serie decernimus & declaramus. Interjectis nonnullis quibus constituta in haereticos poenae decernuntur adversus eorum articulorum propugnatores, iudices ecclesiasticos & laicos iustos leges in eos exercere, additur.

Insuper quia errores praefati, & plures alii continentur in libellis seu scriptis Martini Lutheri, dictos libellos, & omnia dicti Martini scripta, seu praedicationes in Latino, vel quocumque alio idiomate reperiantur, in quibus dicti errores, seu eorum aliqui continentur, similiter damnamus, reprobamus atque omnino reicimus, & pro damnatis, reprobatis, ac rejectis, ut praefertur, haberi volumus, mandantes in virtute sanctae obedientiae & sub poenis praedictis eo ipso incurrendis, omnibus & singulis utriusque sexus Christianis fidelibus superius nominatis, ne huiusmodi scripta, libellos, praedicationes, seu schedulas vel in eis contenta capitula, errores, aut articulos supra dictos continentia legere, asserere, predicare, laudare, imprimere, publicare, sive defendere per se vel alium, seu alios directe, vel indirecte, tacite vel expresse, publice vel occulte, aut in domibus suis sive aliis publicis vel privatis locis tenere quoquo modo praesument; quinimmo illa statim post harum publicationem ubicumque fuerint, per ordinarios & alios supra dictos diligenter quaesita publice & solemniter in praesentia cleri & populi sub omnibus & singulis supra dictis poenis comburant.

Quod vero ad ipsum Martinum attinet, bone Deus quid praetermissimus quid non fecimus, quid paternae charitatis omisimus ut eum ab huiusmodi erroribus revocaremus? postquam enim ipsum citavimus, mitius cum eo procedere volentes, illum invitavimus atque tam per diversos tractatus cum legato nostro habitos, quam per literas nostras hortati fuimus, ut a praedictis erroribus discederet, aut oblato eriam salvo conductu & pecunia ad iter necessaria, sine metu, seu timore aliquo, quem perfecta charitas foras mittere debuit, veniret, ac Salvatoris nostri Apostolique Pauli exemplo, non occulto, sed palam & in facie loqueretur; quod si fecisset pro certo,

LVI. Caeteri Lutheri libelli prohibiti.

LVII. Ut Lutherus benigne ad reipublicam vocatus sit.

ro, ut arbitramur, ad cor reversus errores suos cognovisset, nec in Romana curia quam tantopere vanis malevolorum rumoribus plusquam oportuit tribuendo vituperat, tot reperisset errata; docuissent usque eum luce clarius, sanctos Romanos Pontifices praedecessores nostros, quos praeter omnem modestiam injuriose lacerat in suis canonibus, seu constitutionibus, quas mordere nititur, numquam errasse; quia iuxta prophetam, nec in Galaad vesina, nec medicus deest. Sed obaudivit semper, & praedicta citatione omnibus & singulis supra dictis spretis, venire contempsit, ac usque in praesentem diem contumax, atque animo indurato censuras ultra annum sustinuit; & quod deterius est, addens mala malis, de citatione huiusmodi notitiam habens in vocem temerariae appellationis prorupit ad futurum concilium contra constitutionem Pii II. ac Julii II. praedecessorum nostrorum, qua cavetur taliter appellantes hereticorum poena plectendos. Frustra etiam concilii auxilium imploravit, qui illi se non credere palam profiteatur; ita ut contra ipsum tanquam de fide notorie suspectum, immo vere hereticum, absque ulteriori citatione vel mora ad condemnationem & damnationem eius tanquam heretici, ac ad omnium & singulorum supra scriptarum poenarum & censurarum severitatem procedere possimus.

Ejusdem insignis contumacia.

LVIII.

Nihilominus de eorundem fratrum nostrorum consilio, omnipotentis Dei imitantes clementiam, qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat, omnium injuriarum hactenus nobis & Apostolicae sedi illatarum oblitus, omni qua possimus pietate uti decrevimus, & quantum in nobis est agere, ut proposita mansuetudinis via ad cor revertatur & a praedictis recedat erroribus, ut ipsum tanquam filium illum prodigum ad gremium ecclesiae revertentem benigne recipiamus. Ipsum igitur Martinum & quoscumque ei adherentes, ejusque receptatores & fautores per viscera misericordiae Dei nostri & per asperionem sanguinis domini nostri Jesu Christi, quo & per quem humani generis redemptio & sanctae matris ecclesiae aedificatio facta est, ex toto corde hortamur & obsecramus, ut ipsius ecclesiae pacem, unitatem, veritatem, pro qua ipse Salvator tam instanter oravit ad patrem turbare desistant & a praedictis tam perniciosi erroribus prorsus abstineant, inventuri apud nos si effectualiter paruerint, & paruisse per legitima documenta nos certificaverint, paternae charitatis affectum, & apertum mansuetudinis & clementiae fontem. Inhibentes nihilominus eidem Martino ex nunc, ut interim ab omni praedicatione seu praedicationis officio omnino desistat; alioquin in ipsum Martinum si forte iustitiae & virtutis amor a peccato non retrahat, indulgentiaeque spes ad poenitentiam non reducat, poenarum terror coercent disciplina: eundem Martinum, ejusque adherentes, complices, fautores & receptatores tenore praesentium requirimus & monemus in virtute sanctae obedientiae, & sub praedictis omnibus & singulis poenis eo ipso incurrendis distincte praecipiendo mandamus, quatenus infra sexaginta dies, quorum viginti pro primo, viginti pro secundo, & reliquos viginti dies pro tertio, & peremptorio termino assignamus ab affissione praesentium in locis infra scriptis immediate sequentes numerandos, ipse Martinus, complices fautores adherentes & receptatores praedicti a praefatis erroribus eorumque praedicatione ac publicatione & assertione, defensione quoque & librorum seu scripturarum editione, super eisdem sive eorum aliquo omnino desistant, librosque ac scripturas omnes & singulas praefatos errores seu eorum aliquos quomodolibet continentes comburant, vel comburi faciant; ipse etiam Martinus errores & assertiones huiusmodi omnino revocet, ac de revocatione huiusmodi per publica documenta in forma juris valida in manibus duorum praelatorum consignata, ad nos infra alios similes sexaginta dies transmittenda, vel per ipsummet [si ad nos venire voluerit, quod magis placeat] cum praefato plenissimo salvo conductu, quem ex nunc concedimus, deferenda, nos certiores efficiat, ut de eius vera obedientia nullus dubitationis scrupulus valeat remanere.

Iterum. Luthero & sequacibus proposita erroris venia.

Peremptoria dies iis praefixa.

LIX.

Alias si (quod absit) Martinus praefatus, complices, fautores, adherentes & receptatores praedicti secus egerint, seu promissa omnia & singula infra terminum praedictum cum effectu non adimpleverint, Apostoli imitantes doctrinam, qui hereticum hominem post primam & secundam correctionem vitandum docuit, ex nunc prout ex tunc & e converso eundem Martinum, complices adherentes, fautores & receptatores praefatos & eorum quemlibet tanquam aridos palmites in Christo non manentes, sed doctrinam contrariam catholicae fidei inimicam sive scandalosam seu damnatam, in non modicam offensam divinae majestatis ac universalis Ecclesiae & fidei catholicae detrimentum & scandalum dogmatizantes, claves quoque ecclesiae vispendentes, notorios & pertinaces hereticos eadem auctoritate fuisse & esse declarantes, eosdem ut tales harum serie condemnamus, & eos pro talibus haberi ab omnibus utriusque Jesus Christi fidelibus supra dictis volumus & man-

In pertinaces ut in hereticos animadverti iustum.

Et mandamus; eosque omnes & singulos omnibus supradictis & aliis contra tales a jure inflictis pœnis presentium tenore subicimus, & eidem irretitos fuisse & esse decernimus & declaramus. Inhibemus præterea sub omnibus & singulis præmissis pœnis eo ipso incurrendis, omnibus & singulis Christi fidelibus superius nominatis, ne scripta etiam præfatos errores non continentia ab eodem Martino quomodolibet condita vel edita aut condenda vel edenda, seu eorum aliqua tanquam ab homine orthodoxæ fidei inimico atque ideo vehementer suspecta, & ut ejus memoria omnino deleatur de Christianorum consortio, legere, asserere, prædicare, laudare, imprimere, publicare, sive defendere per se vel alium seu alios directe vel indirecte, tacite vel expresse, publice vel occulte, seu

in domibus suis, sive aliis locis publicis vel privatis tenere quoquo modo præsumant; quinimmo illa comburant, ut præfertur &c. Moniti præterea omnes Christi fideles objecta anathematis religione, ut conditi temporis flexu defugiant, nec ullum cum iis commercium ineant: data mandata archiepiscopis, episcopis, præsulibus, Regibus, septemviris, cæsareis principibus, ac magistratibus, ut Lutherum & sectatores comprehendant: loca ad quæ illi se contulerint interdicto subiecta: iusti etiam præfules eosdem hæreticos promulgare: omnibusque eam promulgationem impediunt censurarum pœnæ intentatæ. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ M. DXX. XVII. kal. junii pontificatus nostri anno VIII. [1]

Data de
Luthero
compre-
hendendo
imperia.

Pro-

NOTE [1] Hæc pontificis bulla exasperatus Lutherus epistolam dedit injuriis & maledictis referentissimam, signatam hoc anno die VI. septembris, simulque eodem ipso tempore, ait Cochleus in investiva in duas epistolas Lutheri, libellum vulgavit Germanicum de Missa & Eucharistiæ sacramento. His vero Lutheri libellis simul & pontificis bulla veluti classicum datum est, quo viri plures per orbem eruditi libris & scriptis ad oppugnandum hæreticum excitarentur. Si tamen Joannem Eckium & Hieronymum Emserum excipias, quos nonnullos in Lutherum libellos ambos ante hoc tempus edidisse non abnuo; quin & Sylvestrum, (nempe de Prierate) ac Minoritam quemdam Lutheri adversarios, quorum meminit Cochleus in eadem investiva sequenti anno 1521. die XX. Januarii scripta. Anno etiam 1520. Joannes Schleinitzius Misnensis episcopus scripto quodam Lutherum reum postulavit de traducto Eucharistiæ dogmate, teste Georgio Spalatino in Annal. His paucis exceptis reliqua omnia scripta nonnisi sequenti anno prodire cœperunt. Inter Miscellanea in causa religionis a Joanne Cochleio digesta, quæ in unum collecta prodierunt Ingolstadt, anno 1545. ejusdem Joannis Cochleii prima in Lutherum lucubratio data est die XX. Januarii anni sequentis 1521. eodemque anno Henricus VIII. septem Ecclesiæ sacramenta adversus Lutherum defendit, cui alterum Angliæ eodem anno dedit adversarium Joannem Roffensem episcopum, qui consutationem edidit assertionis Lutheranae, cui demum operi alias subinde & alias ejusdem argumenti lucubrationes succedentibus annis adjecit. Tantis profecto fidei ardor universam Europam repente corripuit, ut intra paucos annos scripti in Lutherum libri creverint in immensum. Viros summos qui eo in genere claruerunt enumerat Joannes Roffensis in Angliæ episcopus, in libro de veritate Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia, quem Colonia anno 1527. (post exortam hæresim decennio) vulgavit. Ita enim ille in præfat. lib. I. Adsum indigenæ complures, qui negotium istud agunt ingenti studio; & Erasmus in primis qui partes Ecclesiæ catholice cuique sectandam invictissime docet. Joannes item Cochleus vir pro fide catholica zelantissimus. Joannes Eckius quem in Angliâ vidisse pergratum fuit. Hieronymus Emserus, vir eruditus & gravis, Joannes Faber, Gaspar Satzgerus, Joannes Dittenburgus. Neque desunt eis externi, inter quos & illustrissimus Angliæ Rex Henricus ejus nominis VIII. meretur, qui cum hæreticis istis egregie dimicans, ob id cognomen defensoris fidei merito sortitus est. Ejus exemplo complures animati scripserunt, e quibus Thomas Morus eques auratus, moribus & ingenio candidissimus, neque minori præstans eruditione; tametsi negotiis Regis & Regni gravissimis occupatus sit. Joannes item Paulus Theologus non vulgaris, Guillelmus Meltonus Eboracensis Ecclesiæ Cancellarius Theologus eximius, qui de quibusdam capitibus hæresim Lutheri scripsit: Sed liber ejus non dum prælo commissus est, sicut & aliorum plurimi. Habent ex Gallia Jodocum Clichtovæum, Stephanumque Longolium. Ex Flandriâ Jacobum Lathomum; ex Italia denique Ambrosium Catharinum. Hæc Roffensis Episcopus, cujus testimonium de Erasmo animadversione dignum arbitror, cum Annalista Erasmus tanquam patronum & fautorem Lutheri inducat. Nec sane abnuendum est, in exordio hæresis in Lutherum inclinasse illum, ratum non quidem catholicam fidem, sed qui in Ecclesiâ irreperant abusus ab eo impugnari. Qua de causa exordiente hæresi viri plures catholici in favorem Lutheri per errorem adducti sunt; eoque nomine illos utcumque excusat Ambrosius Catharinus in libro, sequenti anno ineunte edito Florentiæ inscriptoque: Excusatio disputationis contra Martinum Lutherum, cujus hæc sunt verba: Principio hic etiam apud nos cum pauca de suis (Lutherus) divulgasset, neque adhuc prorsus intellecta, neque vulgo satis perspecta, nonnullos hominum, partim animi levitate ad omnem doctrinam ventum volubiles, partim sua falsa scientia persuasionem imbutos, facile ad contentionem flexibiles; plures vero per odium jampridem in Dei sacerdotes ex falsa justitia conceptum, sua sponte persuaderi facile paratos, nonnihil potuit (Lutherus) commovere. At vero nunc . . . cum omnis populus permonstruosus ejus insanias capere facile potuerit, nemo quisquam jam superest. Nec sane desuit Erasmus, quin cum his deceptus, cum his pariter veritatem agnoverit. Ex quo factum est ut inter Leonis X. amicos & laudatores ab ipso met Cochleio in investiva sequentis anni exordio scripta, Erasmus commemoraretur: Quare ex Erasmo qui de Leone X. plura & vere magnifica scripsit. Adrianus vero VI. Leonis successor, inter eximios Erasmi laudatores merito recenseri potest, cum in epistola ad eundem scripta anno 1518.

ejus

LX.

(a) Ulemberg. in actis & reb. gess. Luth. 25. Quibus casu promulgandi commissi provincia.

Promulgandi hujus edicti provinciam datam fuisse Joanni Eckio, & Hieronymo Aleandro, refert Ulembergius (a): Pontifex, inquit, Joannem Eckium & Hieronymum Aleandrum virum doctissimum commissarios fecit, eisque dedit in mandatis, ut in Germania decretum hoc exquerentur. Eckius igitur ex Italia reversus domum, bullam hanc uti constitutum erat a Pontifice, tribus episcopis Wittembergæ vicinioribus Misnensi, Merseburgensi, & Brandeburgensi transmisit, valvis ecclesiarum assignandam: qui Pontifici continuo paruerunt. Misit ejusdem decreti exemplar impressum Romæ & notarii publici manu confirmatum rectori & professoribus academiae Wittembergensis, eosque per litteras novit octobris die tercio exaratas, ut parerent Apostolica sedis mandato, nec articulos in eo damnatos a quoquam in universitate sua doceri permitterent: nisi id fieret, futurum ut quas haberent a Pontifice immunitates & privilegia, eis omnibus spoliarentur. Aberat tum Fridericus elector Aquisgranum evocatus, ut Imperatori novo Carolo V. corona imperii suscepturo assisteret.

(b) Ulemberg. cod. c. 5. Friderico monita data.

Igitur rector & professores universitatis territi nonnihil, & inopes consilii rem totam principi perscripserunt: qui XVIII. novembris ex itinere cum in Italia esset, ita respondit, ut suspensos eos ac dubios relinqueret videretur. Ita Wittembergenses academie cognito principis erga Lutherum studio, hæresarchæ nefando se conjungere. Quid vero cum Saxone egerit Pontifex, ut Lutherus coereretur judicio, subjungit author (b): Eckius interea ad fratrem Friderici Joannem Saxoniam ducem, qui domi remanserat, litteras dedit octobris die VI. scriptas, quibus adjunxit decretum condemnationis, & breve quoddam, ut vocant Leonis X. ad electorem ipsum, in quo Pontifex Friderici pietatem, & prudentiam commendat, quod hætenus Lutheri causa non sit parocinatus: monet e-

riam ut iustis adhortationibus in viam reducat hominem perditum, vel recalcitrantem elapso termino, quem decretum constituit, tanquam hæreticum legitime declaratum custodia mancipet, donec de ipso quod iustum sit secundum Ecclesiæ decreta constituat. Foverat etiam tum elector dissimulanter Lutherum; at deinceps impiorum susurrus fasciatus aperte textit, atque internuntiorum apostolicorum petita justa elusit, derivata in Eckium culpa, qui nimio, ut ajebat ipse ardore alios una cum Luthero eadem causa implicuisset.

Cum Fridericus elector, inquit Ulembergius (c), Aquisgrano reversus Colonia ad dies aliquot subsisteret, per Marinum Caracciolum & Hieronymum Aleandrum sedis apostolicæ nuntios interpellatus fuit initio novembris, ut pro sua majorumque Saxonie ducum erga sedem Romanam observantia, decreti nuper in Lutherum editi executionem promoveret, atque daret operam, ut Lutherus in viam rediret, vel si mentem haberet in erroribus obduratam pœnis in eodem decreto constitutis afficeretur. Respondit princeps, semper hoc sibi quidem studio fuisse, ut laudatis majorum vestigiis insisteret; deinceps quoque datum operam, adjuvante Deo, ne quid admittat indignum Christiano principe, sed obedientem se præstet in omnibus Ecclesiæ filium: verum hoc negotium quibusdam esse difficultatibus impeditum, ut parere simpliciter non possit: Eckium aut per absentiam suam decreti pontificii terminos egressum; alios etiam in communem cum Luthero causam involvisse: quod sibi fratrique suo Joanni permolestum acciderit, nec ullo pacto videri tolerandum. Addidit Fridericus, ut iudices non suspecti Luthero in Germania darentur: & quamvis Caracciolus & Aleander impensius instarent, ut pontificios iudices ad peragenda apostolica iussa consilio & ope juvaret, cum causæ cognitio ad ipsum Pontifi-

LXI.
(c) Ulemberg. cod. c. 5.

Friderici ducis responsum.

Defugit sententiam mandare operi.

NOTE

ejus in novum Testamentum lucubrationes ita celebravit: Lucubrationes iste non vulgari, sed nova & insani quadam eruditione præstant, omniumque Doctorum calculo plurimum laudantur: conjecturam facientes quantum boni hæc nova editio, sacre theologiae studiosis ac fidei orthodoxæ sit allatura. Factum est etiam ut Erasmus ipse datus ad Nicolaum Montensem literis anno 1525. scripserit: Est mihi bellum irreconciliabile cum universis Lutheranis. Satis est ab una parte impeti: hæreses & schisma non possum amare. Dissimulare tamen non aulerim quædam interdum excidisse Erasmo minus cautæ, & fidei orthodoxæ minus consona; sed ea vel tanta non sunt & tam perspicua, quin benigna aliqua interpretatione leniri possint, vel tunc scripsit cum juvenis res theologicas incaute tractavit. Profecto quæ Erasmus oscitanti exciderunt, tanti viri fame apud summa ecclesiæ capita Leonem X. Adrianum VI. Pontifices, Joannem Roffensem episcopum, Joannem Cochleum, theologum gravem & catholicum nihil detraxerunt. Addo ejusdem Erasmi alterum de se testimonium excerptum e lib. 19. epistolarum epist. 112. Scripsi ad me præter alios doctos Mattheus Cardinalis Sedunensis; & catholicum nihil detraxerunt. Addo ejusdem Erasmi alterum de se testimonium excerptum e lib. 19. epistolarum epist. 112. Scripsi ad me præter alios doctos Mattheus Cardinalis Sedunensis; & catholicum nihil detraxerunt. Quod in negotio ecclesiæ cum animam præstem, quem ipsi volebant. Hæc scribenda succurrebant de Erasmo, de cujus orthodoxia apologiam Gallice scripsit Richardus prior Belli loci vulgatam Colonia anno 1688. ex qua multa accepi eorum quæ hic de tanto viro subjecti. MANST

(a) Eod. cap. LXII. Erasmus Lovanio vocat.

Ab eo m. lere subornat.

(b) Al. bert. Paus in lib. ad. vers. E. rasmi. LXIII. Erasmi iudicium pontificis inepte praefert.

tificem spectaret, nihil impetrare potuerunt; adeo ut etiam a proximo principum conventu Lutheri studio idem Fridericus abstineret, quem in ea mente ab Erasmo Roterodamo confirmatum refert Ulebergius (a).

Hunc, inquit, elector Fridericus, dum Colonia morabatur, Lovanio per literas evocarat, ut quae de causa Lutheri, deque motis controversiis ipsius esset sententia, praesens familiaris sciscitaretur. Ubi Coloniam venit Erasmus septimo novembris ad principem vocatus fuit, quaesitusque de negotio Lutherano, eum inquit ecclesiae statum esse, qui reformationem omnino desideret, & Lutherum quidem non injuria reprehendisse varios abusus, qui negligentia praetorum irrepserint, quorum emendationem boni omnes iam pridem desiderarint; nec deesse, qui probent ipsius institutum ab humanis constitutionibus & argutiis scholasticorum avocantis: interim in scriptis eum nimis acerbum, ferocem, & violentum videri; ideoque oprandum, ut postea ferocitate mansuetius agat, sibi que temperet a maledicentia & verborum asperitate, qua bonorum animi sine dubio prorsus alienentur. Haec Erasmus: cuius sermonem eo pertinere censuit elector, quasi nihil in Luthero praeter vehementiores animi motus, & nimiam styli mordacitatem reprehenderet. Erat illius viri propter nominis celebritatem etiam apud principes summa auctoritas: itaque iudicium ipsius de Luthero eiusque causa magnum pondus habuit; quo princeps confirmatus Alexandrum & Caracciolum, qui pontificiae bullae executionem urgebant, uti diximus deinceps audire noluit. Gravissimo ea in re lapsus est errore Fridericus, dum decretoriae in haeresiarcham summi Pontificis sententiae unius grammatici haereticum iudicium praetulit, atque calumniam di studio damnatas in Luthero haereses ascripsit, quasi opprimerentur, ii, qui morum corruptelas emendari cuperent, nec discrevit ab haeresiarcha emendandae Ecclesiae fallaci specie illius excidium urgeri. Qualis vero fuerit Erasmus Roterodamus, cuius iudicium Saxonum princeps Romani Pontificis decretoriae sententiae praetulit, describit egregie ex eiusdem Erasmi scriptis impiis Albertus Pius (b) Carporum princeps; nempe apostatam & atheum fuisse, qui innumeras haereses nefariis scriptis sparferit, & Luthero ad Ecclesiam concutiendam tela ministravit. Caeterum promulgato eo edicto plures, qui imprudenter haeresiarchae laqueis se irretiri siverant, ad Romanam ecclesiam gremium redierunt, quorum nonnullos ite-

rum relapsos docet Joannes Eckius (c) hisce verbis: Non desunt jamjam ex neochristianis quidam, qui revocata & abiurata haeresi sua, plerumque tamen perfidi reciderunt in caenum hereticum, & in eo diu provoluti, a principibus tamen suae factionis & fidei in cancellarios, consiliarios, & episcopos electi sunt. O quam dignum parvella operculum! Quid verum Carolus V. Imperator designatus magna cum religionis ac pietatis laude pontificiis internuntiis admonitus egerit, referunt Ulebergius & Cockeus; quorum posterior haec habet: Venerat iam Carolus V. Imperator electus ex Hispaniis per oceanum in Flandriam & Brabantiam terras suas hereditarias imperialia comitia celebraturus Wormatia: qui ubi nunciis apostolicis Marino Caracciolo & Hieronymo Alexandro accepisset, bullam Papae Leonis X. contra Lutheri libros editam, memor titulorum suorum cum diceretur & esset Rex catholicus Hispaniarum, ac Imperator Romanorum, religiose sua & pietatis & obedientia mox certissima exhibuit indicia, severe praecipiendo, ut Martini Lutheri libri a sede Apostolica damnati publice comburerentur. Combusti sunt igitur per lectores & carnifices tum in Brabantiae urbibus tum in civitatibus imperii, Coloniae, Moguntiae, &c.

In Anglia etiam, ubi pontificia sanctio magna religione excepta est, conquisiti omnes Lutheri libri, fuerunt publice igni Londini concremati, adstante coetu amplissimo procerum: ad quos Joannes Fischerus episcopus Rossensis, postea Cardinalis & martyrii laurea redimitus, piam concionem habuit de tuenda veteri religione orthodoxa ab Apostolis eorumque successoribus accepta, quam impugnabat Lutherus: atque ubi Spiritum veritatis perpetuo manere in Ecclesia, quam a falsis opinionibus, quaecumque tandem oriantur, vindicat, ac Pontificem Romanum in Aarone praesignatum supremum Ecclesiae caput demonstravit falsum dogma Lutheri de justificatione per fidem sine operibus confutavit; postremo rumusculos & falsas laudes, quae de Luthero jactabantur; ne quis ab impio hypocrita subornari se pateretur, discussit hisce verbis; Christiane homo, quando audis Lutherum magna esse doctrinae, & in sacris literis expertum, virtute praeditum, multos habere sequaces, cogita apud te multos alios antillum in Ecclesia Christi fuisse, qui doctrina sua & perversa verborum divinarum interpretatione consimiles moverunt tempestates: qua enim tempestate Arius ille famosus haereticus Christi ecclesiam

(c) Jo. Eck. 10. 2. hom. dom. 6. post pajeb.

Caesareo jussu Lutheri libri in pluribus locis extit.

LXIV. In Anglia Lutheri libri ignibus traditi.

Joannis Fischeri Episcopi ad Anglos monita.

Ecclesia cur una sit.

Cur sancta.

Spernenda haereticorum conscientia utpote erronea.

afflicti? quot animas ille perdidit? Erat ille magna doctrinae, singularis eloquentiae, & sanctae, ut apparebat, vitae? opinionones ne ille suas, quibus multas decepit animas, sacra scriptura corroboravit? de illo sic scribit Hieronymus: Arius unscintilla in Alexandria fuit; sed quia non cito extincta est, totum orbem populata est flamma eius, haec scintilla tantisper vexavit Christi Ecclesiam, & innumerabiles animas evertit. donec procedente tempore per Spiritum Sanctum veritatis, qui consolator ecclesiae Christi est, laquentem, ut ante dixi, in ore patrum & Ecclesia doctorum, haec convicta fuit, & penitus rejecta. Et infra.

Præterea quando audies Martinum Lutherum habere constantem mentem & in Deo fixam, & propterea nullius auctoritati ita parere, quin verum dicat; & existimare omnes, qui illius doctrinas non sequuntur, separatos esse ab Ecclesia catholica, adeo ut ipsum sanctum Pontificem excommunicavit: o mirabilem praesumptionem! o insaniam intolerabilem! quando haec inquam audies, pro comperto habes & alios quoque haereticos omnes ita se gessisse: putaverunt enim se solum atque suos sequaces de Ecclesia esse catholicos, & opinati sunt alios, quae eorum dogma non sunt securi, separatos esse ab eadem. Hoc fecit Novatianus Roma, cum excluderet sacerdotibus catholicos & episcopos a suis ecclesiis: ita fecerunt Ariani in Graecia, & Donatistae in Africa. Verumtamen Ecclesia Christi non est nisi una sancta catholica Ecclesia, & apostolica. Haec Ecclesia est una, unum habens caput, hoc est Papam, qui est vicarius Christi, a quo una vocatur. & licet sint in hac Ecclesia multi peccatores; tamen propter sancta sacramenta, quae remanent, & quotidie peccatores restituunt, & etiam propter Spiritum sanctum, qui continuet in eadem permanet, vocatur sancta: & quia non est assignata uni certa nationi, sed est communis omnibus, vocatur catholica, id est universalis: ad ultimum, quia derivatur ab Apostolis, & praecipue a principe Apostolorum S. Petro, vocatur apostolica. Haec Ecclesia sola est sponsa Christi: reliquae de hac non sunt, sed synagogae sunt satanae, & concilia demoniorum. Et infra.

Postremo cum audies Martinum Lutherum habere ferventem erga Deum zelum, & cogitare se astrictum esse conscientia, ut faciat quod facit, & opinari quod in his rebus faciendis placet Deo, & eidem praecipuum praestet obsequium, ideo quod reputat se omnipotentem Deo lucrifecisse omnes illas animas, quas falsa sua doctrina, Am. Eccl. Tom. XXXI.

na occidit & trucidavit; esto & hic tamen in fide tua fortis, & vide quod etiam huius rei Salvator noster te admonuit dicens: Sed veniet hora cum omnis, qui interficit vos obsequium se arbitrabitur praestare Deo. Et infra: Et quid putatis Martinum Lutherum & suos sequaces facturos, si Papam ejusque fautores haberet in sua potestate, quos toties contumeliose papistas, papastro, & papenses vocat? non humanus, ut equidem opinor, illos tractaret, quam tractavit eorum libros, hoc est decretales, quos combussit; nam & illos fortasse eadem insania combureret, vel alios quosvis Christianos, quos credat suis adversari dogmatibus, & impedimento esse, quominus ab omnibus approbentur.

Hanc furialem Lutheri vesaniam describit Henricus VIII. Angliae Rex in suo aureo libello proximo anno edito (a): Medicinam, inquit, nullam, nullam proferamus manum medicantis admittit: quomodo enim curari potest, qui se tractari non patitur? aut quomodo tractari potest, quem si quid doces nugatur? Si quid mones irascitur? si quid hortaris, obtrahitur? si quid placas, incenditur? si quid adversaris, insanit? Alioquin, si curari potuisset, quid omisit pierrissimus Christi vicarius, quo pastoris sui securus exemplum ovem hanc errantem quaereret, inveniret, in humeros rolleret, ac reportaret in stabulum? sed heu lupus averni pessimus antereperat, devoraverat, atque in innumventrem demiserat; ubi semivivus adhuc in morte iacens adversus inclamantem se pastorem pium, & perditionem ejus deplorantem, e spurco tartarei lupi rictu fedos illos latratus eructat, quos totius gregis aures averfantur, abominantur, exhorrent: nam primum nihil omnino lacessitus, articulos proposuit de indulgentiis, quibus praetextu pietatis impie traduceret summum Pontificem: deinde ut per honoris eum & officii speciem majore contumelia perfunderet, eos transmisit Romam, tanquam Pontificis iudicio submitterent, sed auctos ante declarationibus multo quam essent ipsi deterioribus; ut plane liqueret omnibus Pontificem non a viro bono pioque consuli, sed a fraterculo nebulone rideri, tanquam ita stupidum, ut pro honore duceret insipientem & nullius unquam exempli contumeliam, barbaramque (quod ajunt) vellentam haberet irrisori. Si nihil mali commerebatur Pontifex, cur filius degenerem immerentem patrem falsa conspexit infamia? aut si quid Romae fiebat, quod oporteret immutari, tamen si fuisset Lutherus (quod haberi volebat) probus & Christianae rei studiosus, non praeposuisset privatam glo-

Contumelia Lutheri in pios catholicos.

LXV. Provocatio ad concilium repetita. (a) Henric. VIII. Angl. Rex in lib. advers. Luth. Furiolis Lutheri pertinacia.

Ludibria illius in Pont.

viam suam publico omnium commo, nec scurrandi famam sibi venatus esset apud improbos dormientis pudenda patris irridens, & revelata commonstrans digito; sed aversus contempsisset potius, & vel coram vel per epistolam secretius reverenter admonuisset, Apostoli præceptum secutus, qui jubet, ut majores non rideamus, non obiurgemus, sed obsecremus: quod si fecisset Lutherus, haud dubito quin beatissimus Pontifex (tanta est eius nulli non explorata benignitas) expurgatus benedixisset filio suo Japhet, & pietatis retulisset gratiam: non maledixisset iratus, qui ne sic quidem adhuc maledixit illudenti; sed misertus miseri, magisque filii memor quam irrisor, egit cum eo per viros honoratissimos, in quorum ille conspectum prodire non erat dignus, ut ab iniquitate desisteret: cui tam pio ac salubri consilio tantum absuit, ut paruerit, ut non solum deriserit legatum de ipsius salute sollicitum; sed etiam novum librum ederet e vestigio, in quo Pontificis potestatem machinabatur evertere. Vocatus deinde Romam, ut vel scriptorum causam redderet, vel temere scripta recantaret, quarvis oblata securitate non subeundi supplicii, quod meruerat, oblato quod in rem satis esset viatico; tamen ut insignem declararet obedientis viri modestiam venire contempsit fraterculus ad Pontificem, nisi regio intructus apparatu, & bellico stipatus exercitu. Sed homo cautus appellavit ad generale concilium, nec tamen quodlibet sed quod proxime congregaretur in Spiritu Sancto; ut in quocumque damnaretur, ibi negaret esse Spiritum Sanctum, quem homo sanctus & spiritualis nusquam fateretur esse nisi in sinu suo. Quamobrem iterum atque iterum admonitus, ut ab impietate resipisceret, cum iterum atque iterum impietatem ad impietatem adiceret, adactus est tandem pientissimus pastor ovem immedicabili scabie laborantem, ne sanas attractu corrumperet, ex ovili procul eicere & filii sui Absalonis (a) (cujus vitam servare non poterat) mortem deplorare, dum ab arbore pendentem conspicit decora cæsarie, qua stulte superbiaerat.

Ut provocaret ad Concilium & fraude.

(a) 2. Reg. 18.

Conjecit se misere in extremam desperationem.

Lutherus ergo sentiens ejectum se e societate fidelium, facere cepit quod deplorati solent impii, qui cum in profundum venerint, contemnunt: non ingemunt, non plangit casum suum, quo sicut lucifer exaltatus, sicut fulgor corruerat, & allisus est; sed imitatus diaboli desperationem, diabolus etiam ipse, hoc est calumniator effectus adversus Pontificem, in blasphemias & calumnias cepit erumpere & reliquis invidens fidelibus, velut serpens antiquus infidelitatis laqueos rendere,

ut eos e vetito scientiæ noxiæ ligno gustantes ex Ecclesiæ paradiso [unde ipse deciderat] procuraret expelli (b) in terram germinantem spinas & tribulos. Ego profecto tantam hominis demeritiam & miserimum casum perquam moleste fero cupioque ut vel adhuc [inspirante gratiam Deo] resipiscat tandem, converraturque & orat: nec id tam ipsius causa cupio [quamquam ipsius etiam, ut qui omnes cupiam salvos si possit fieri] quam ut aliquando conversus, ac velut filius prodigus reversus ad misericordiam tam benigni patris, & errorem suum confessus in viam revocet, si quos effecit errare. Cæterum si is tam profunde se demersit, ut iam super eum puteus impietatis ac desperationis uregeat os suum (c) blateret, blasphemet, calunietur, insaniat, ut qui sordet sordescat adhuc (d). Cæteros vero Christianos omnes obsecro, & per Christi viscera, cuius fidem profitemur, obtestor, ut ab impiis verbis avertant aures, neque schismata foveant & discordias hoc præserim tempore, in quo maxime oportebat adversus hostes Christi Christianos esse concordēs, neque adversus Christi vicarium probris & detractionibus auscultent, quas in Pontificem fraterculi furor eructat; neque sacrata Christo pectora hæresibus impiis contaminent, quas si seminat, charitate vacat, gloria turret, ratione friget, fervet invidia; denique quibus animis adversus Turcos, adversus Saracenos, adversus quidquid est usquam infidelium consistere, iisdem animis consistent adversus unum illum viribus imbecillum, sed animo Turcis omnibus, omnibus Saracenis, omnibus usquam infidelibus nocentiorum fraterculum.

(b) Gen. 3.

(c) Ps. 68.

(d) Apoc. 2.

Lutherus Saracenis nocentior.

LXVI.

Veritus porro Lutherus, ne populus Pontificis, Cæsaris, Regumque autoritate permotus suos libros reiceret, haberetque suspectos, ascripsit acceptum illud dedecus odio & invidiæ amulorum theologorum, quos ajebat scriptis suis argumentisque convictos desperata victoria falsis criminationibus Leonem & Carolum circumvenisse, ut ipsum pontificia cæsareaque vi atque autoritate opprimerent. Edidit vero novum librum, quo articulos omnes a Leone summo Pontifice damnatos fallacium rationum fucis argutiisque futilibus confirmare nisus est. Præfixerat autem hunc titulum: Assertio omnium articulorum Martini Lutheri per bullam Leonis X. novissimam damnatorum. Ad cuius nefaria molimina atque apostolici decreti & orthodoxæ fidei veritatem, quam suo postea cruore obfignavit, asserendam prædictus Joannes Fischerus (e) episcopus Rossensis assertionem omnium articulorum Lutheri confutavit, edito lu-

(e) Jo. Fisch. in assert. Luth. confutatione.

culento libro, in cuius præfatione hæc habet: Si Lutherus hereticus non sit, nemo unquam fuit hereticus: nam Lutherus adversus omnium orthodoxorum patrum sententiam sua dogmata stabilire molitur; & hoc quid aliud est quam sectam & hæresim introducere. Et infra: Porro semper Ecclesiæ pars magis eximia fuerunt patres, qui non solum eruditione, verum etiam vitæ sanctimonia velut sidera quedam effulserunt. Quando igitur ceteri fideles illis in sensu scripturarum unice fidem habuerant, quis non illum, qui a patribus dissidet diversumque sentiat seipsum ab Ecclesiâ sejungere fatebitur, hæresisque & secta merito dicendum authorem? At Lutherus non solum patres omnes, verum etiam concilia contemnit, atque adeo totius Ecclesiæ tot retro sæculis usurpata consuetudinem habet pro nihilo: & quid non faciet pro sua hæresi statuenda, qui scripturas etiam jugulat? Nonnullisque interjectis verbis: Sed ajet quispiam, Lutherus pro parte sua scripturas habet. At id falsum est, non habet profecto, quamquam habere se præterat: Quis non hereticorum pro suo dogmate scripturas habere se præterat? De scripturis semper gloriati sunt heretici, sed perperam intellectis, & pro suo cerebro præve pessimeque contortis; quemadmodum & nunc Lutherus de scripturis ludit. At quid demeritius cogitari potest, quam ut, spretis tot & tam eximiorum interpretum commentariis, & jam rejecto sensu, quem tot sæculis universa prioris Ecclesiæ verissimum censuit, fidem uni Lutheri de scripturis adhibeamus? At dicit adhuc quispiam, Lutherum certo credere se manere per fidem in Ecclesiâ, solumque illos ad Ecclesiâ pertinere, qui cum eo sentiunt. Quid si Lutherus ad hunc modum credat? Nunquid non ita credidit Navatus, Arius, Donatus, ac ceteri complures hæresæon & sectarum authores? An non omnes isti neminem ad Ecclesiâ orthodoxam pertinere contendebant, nisi qui similem cum ipsis fidem, profirebantur? Sed ut isti insaniebant plusquam mente capti, sic & Lutherus jam nihilo minori percitus amentia furit: quis enim non certus est, Ecclesiâ fuisse priusquam Lutherus natus esset, atque ita credidisse, quemadmodum & jam credidit? quando igitur alia quedam nova dogmata contra communem ecclesiæ fidem introduxerit Lutherus, quis non plane perspiciat eum ab Ecclesiâ sponte discessisse, & ab eadem exemisse seipsum? At adhuc non deest quod cavilletur, nimirum se cum primitiva ecclesiâ penitus congruare, quamquam ad ista, que nunc est, dissentiat. Quid ergo, due sunt ec-

Falso gloriatur de scriptura quam depravat.

clesiæ? aut non eodem spiritu ea, que nunc est & eruditur & regitur, atque illa, que primitiva fuerat? Absit. Utrumque sane falsum est: nam scriptum est: Una est columba mea, ad quam & Christus Spiritum suum misit, qui eam omnem doceret veritatem, & apud eam maneret in æternum.

Cum autem Lutherus tum in procemio LXVII. tum in toto opusculo infanda maledictorum venena in Pontificem, quem antichristum, & in supremum in rebus sacris imperium, quod sophisticam tyrannidem appellabat, instar rabidi bufonis tartarei expulisset, ita ea refregit Fischerus: Lutherus suam potius malitiam prodit, quam Pontificem ledat vel tantillum: quid enim Christus eo deterior evasit, quod Pharisæi tot in illum maledicta congesserunt? nihil profecto, quinimmo potius in ipsorum malum cuncta revertebantur. Ad solas confugis scripturas, quas, ut Pauli utar verbo, inversurum, aut quod Petrus ait, depravaturum te speras pro ingenio tuo malo pravogue: quod si spiritu ductus erroris illam protestationem emisseris, quod & subterfugere nullo modo potes, verendum tibi est ne ad te spectet id quod ad Timotheum (a) scripsit Paulus, fore quosdam in novissimis temporibus qui spiritibus attendent erroris & doctrinis demoniorum. Et infra: omnino formidandum est, ne te divus Petrus depinxerit, ubi de Paulinis epistolis loquens affirmat (b), quosdam instabiles eas depravasse, sicut & ceteras scripturas ad suam ipsorum perditionem. Hoc utique diverticulo semper usi sunt priores heretici, qui scripturis, sed depravatis & a genuino sensu detortis innixi sunt pertinacissime, &c. Id egregia inductione probat Fischerus, quem lector consulere poterit. Nec potuit illustrem adeo veritatem pernegare Lutherus; nam in eodem procemio suo addiderat. Hoc sane verum est, inquit, superbis & impiis scripturam sanctam semper esse majoris cæcitatatis occasionem. Ad hæc Fischerus: Jam tandem rem ipsam acu, quod ajunt, Luthere terigisti, si tamen velis agnoscere; jam enim confessus es scripturam sacram superbis & impiis semper esse majoris cæcitatatis occasionem: hic te medium veno; nam ubi nunc est quod paulo ante tam pertinaciter affirmabas, scripturam sacram per se certissimam esse, facillimam apertissimam sui ipsius interpretationem, omnium denique que ceteri scripserint probarricem, dijudicatricem, illuminatricem: si per se certissima sit facillima, apertissima & sui ipsius interpretis, cur heretici qui linguas callent, ingenio pollent, eruditione præstant, cur inquam hi non per apertum ostium ingradiantur?

Cur ad solas confugerit scripturas.

(a) 1. Tim. 4.

(b) 2. Pet. 3.

Eæ superbis & impiis majoris sunt cæcitatatis occasio.

cur non est iis sacra scriptura per sese certissima, facillima, apertissima & supius interpretis? responde quidquid velis, id subruet omnia que jam pridem stabilire tot verbis es conatus. His premissis deinde Fischerus, singula Lutheri sophismata, adversus Leonis sententiam impie congeffa, eruditissime adductis sacris oraculis, eorumque vera interpretatione ex sanctis patribus decerpta refutavit: cujus scripta cupidus horum lector perlegere potest; cum longiores controversias texere nostri non sit instituti.

LXVIII.

Cum vero Lutheri doctores omnes, omnium seculorum diffusa toto orbe Ecclesie patres, omnes S. Petri in vicarii Christi potestate successores, omnia oecumenica concilia in divinatorum oraculorum interpretatione adversarentur; ipse tamen superbia & ira insaniens, eorum omnium auctoritatem sanctitate illustrem, miraculis confirmatam, tot seculorum antiquitate venerandam sua contraria auctoritate elisam atque obrutam esse voluit. Tanto quidem, ait Coclaeus, superbiae spiritu instatus, ut pra se uno non solum scholasticos doctores omnes contemneret, ut antea quoque solitus fuerat; verum etiam ecclesiasticis patribus, Romanis Pontificibus, & conciliis generalibus minus credi volebat, quam uni sibi; adeo impudenter sibi pra cunctis periviam scripturarum arrogabat. In odium praeterea & Papae & theologorum adornabat omnia foedis criminationibus improprieque & calumniis, aures populi, mentemque & oculos lectoris preoccupans; & quidem crebrius ferociusque Theutonice, quam Latine. At ut venena haec incautis infunderet, quos ad aeternum excidium bellumque trahebat, hanc salutationem illis impertiebatur: Omnibus bonis Christianis hunc libellum lecturis, seu audituris gratiam & pacem a Deo. Amen. Cum autem fraudibus & laqueis in doctos laicos irretiret, a clero vero docto, redargui sentiret, epistolam ad equitatem Germanum datam suae assertioni adjecit, in qua scripturas sacras non a clero sed a laicis divina, ut aiebat, vi ac luce collustratis intelligi, sacerdotiumque a clero ad laicos translatum persuadebat: in prologo sanctos patres erroris & infertiae perstrinxit, inque libri serie decreta fidei a Pontifice & conciliis edi non posse affirmavit, neque iis quemquam obstringi; ad quam haeresim nefandissimam confirmandam subjunxit: In libertatem enim vocari sumus. Quasi vero captivato intellectu in obsequium fidei a summo Pontifice & conciliis oecumenicis in veram & sanctissimam libertatem non afferamur. A quo autem articuli haeci de vera scri-

Sibi magis quam conciliis credi vult Lutherus.

Laicos praefert clericis in scripturis interpretandis.

Negat decreta fidei a Pontifice & conciliis edi posse.

pturae sensu, & quae sint ad salutem necessaria definiri debeant, an a Petri successoribus & conciliis oecumenicis, an a Lutero & quovis obvio impostore, non capere summam infelicitatis est: quod si caperent haeretici, mox errores omnes exuerent. Porro libertatem, in quam simus vocati, a Clemente V. illustratam vidimus (a), cum ille haeticos, qui omnium impuritatam licentiam ex ea eliciebant, sacrarum scripturarum auctoritate confudit. Distorquendarum etiam in omnem sensum sacrarum literarum libertatem non intelligendam constat, cum ex eadem demon praecipua ipsi Christo suaserit. Denique si Pontificum & conciliorum refellatur auctoritas, divinarum pariter scripturarum auctoritatem labefactari demonstrat Albertus Pius Carpi princeps: Ab eodem, inquit, Lutero libenter sciscitaver, qui tantum sacras literas admittit, quas asserit sacras esse eas; quoniam pacto ipse constat esse sacras, quando communem consensum populi Christiani, decreta publica sacrorum conciliorum & sanctorum patrum auctoritatem contemnat; cum nullo alio argumento comprobari possit illas divinas esse, nisi quia ita diffinitum est a catholica Ecclesia, & receptae sunt ut tales publico consensu. At de Lutero haec tenus, a quo edita postea nova haeresion monstra visuri sumus.

Experta est hoc anno Saxonia quanta apud Deum gratia & auctoritate sancti polleant pro vindicandis ab extremo exitio piis, qui ad eorum opem confugiunt: orto enim bello inter Joannem episcopum Hildesemensem, atque Henricum & Ericum duces Brunsvicensis, Hamela Saxoniae impetu capta est ab hoste, qui jam muros & vallum tenebat, cum oppidani in templum confugere, Dei & S. Bonifacii eorum patroni opem implorantes: ac mox divina vi hostes propulsati; ut narrat hifce verbis Fuldenium antiquitatum scriptor (b): Haec, nimirum Hamela, belli impetu ab hoste repente capta sic, ut muris & vallibus jam occupatis, magnitudo periculi extremum incolis metum afferret; unde fuga, clamor, & trepidatio: mox spes a supernis, & hac una in re fiducia, ut viri, conjuges, liberi, omnis aetas & sexus ad Dei & S. Bonifacii opem in templum confugerent. Hic in precibus cum lachrymis se venerabundos abiiciunt: & illico Deo terrente, & prohibente S. Bonifacio, hostis, qui muros & vallum tenebat, dissipatus, & quasi lapidum jactu varioque missilium genere propulsus sponte fugam cepit. Quidni laudes gratiesque sacras tunc civitas tam illustri vindicata tutela Deo tutorique suo Bonifacio di-

(a) Annal. to. 15. ann. 1311. n. 66. Albert. Pius in resp. ad lit. 1. Erasim. p. 11. Libertas credendi inducta a Lutero. Sacrarum literarum auctoritas nisi per concilia comprobatur.

Quantum sancti apud Deum possint.

(b) Christoph. Broder. Fulden. Antiq. Sax. Hamela Saxoniae a S. Bonifacio detecta.

diceret? affuit Fulda per legatos suos anno MDXXI. & miraculum hoc coram presbyteris & scribis publica fide consignatum S. Bonifacio liberatori suo acceptum tulit; cujus & memoriae signum cereum liberationis monumentum fixit. Non his & aliis miraculis victi sunt impii haeretici, quin in sanctos impie declamarint. At de his alias: nunc ad Carolum V. de quo facta superius mentio, revocanda est narratio.

LXIX. Carolus V. pacis interpretem inter Cruciferos & Polonum se offert.

(a) Ext. to. 1. Polon. verum pag. 223.

Illius ad Albertum litera.

Accepturus ipse regni Romanorum insignis, cum in Germaniam iter pararet, recrudescendum inter magistrum Prussiae & Sigismundum Regem Poloniae discordiarum, quas antea Maximiliani ejus avi studiis sedatas vidimus, certior factus se pacis interpretem gessit, atque ad Albertum cruciferorum principem literas hortativas dedit (a), ut debitam fidem Regi Polono praestaret, quo junctis animis armisque Turcis occurrere possent. Carolus V. Romanorum Caesar Alberto marchioni Brandeburgensi magistro Cruciferorum in Prussia.

Venerabilis princeps consanguineae charissime. Cum nos nutu Dei optimi maximi a quo omnia fiunt, communibus principum electorum suffragiis in Regem Romanorum futurumque Imperatorem electi simus, nostri officii esse duximus pacem & concordiam Christianorum principum procurare, quo facilius concordibus armis atque animis expeditio contra Christiani nominis hostes suscipi posset & cum intelligamus inter serenissimum Regem Poloniae fratrem nostrum charissimum & devotionem tuam super juramento quodam praestando omnibus differentia adesse, cuperemus plurimum hujusmodi discordiam sedari, praesertim cum edocti fuerimus, caesarem majestatem praclarissimae memoriae dominum atque aequum nostrum colendissimum ad te quoque super ea re literas dedisse; quapropter hortamur devotionem tuam magnopere ut dicto serenissimo fratri nostro debitum, & praesertim quod praedecessores tui Regibus Poloniae praestare soliti sint, etiam praestes, & te erga eum ita exhibeas, ut junctis armis istic fidei hostibus occurrere & terrori esse possitis: & si quid forsandisidii inter eundem Regem & te adhuc remanserit, daturi sumus operam cum primis in Germaniam venerimus, quod dante Deo prope diem futurum speramus, ut hujusmodi inter vos questio amice & pro dignitate utriusque componatur, quare nobis pollicemur, quod pro tua & fratrum tuorum in nos observantia nobis in hac re satisfacies: quod quidem erga devotionem tuam universumque istum ordinem benigne & omni gratitudine recognoscemus, Datum &c.

Ex Hispania vero in Germaniam profecturus Carolus Caesar, regnorum principum procuracionem Hadriano tit. SS. Joannis & Pauli presbytero Cardinali Dertusensi commisit (b), Gerbarumque insularum Africae objacentium ab Hugone Moncada subactarum hoc anno, ut antea dictum est, gloria clarus Germanicam coronam capeffere parabat, cum novae in Hispania excitatae sunt turbae; namque aegre ferebant Hispani, Carolum imperii administrationem suscipere, indeque Hispana regna male administratum iri praesagiebant: publica munera sacra & profana externis pretio distrahi ab iis, qui plurimum gratia apud Regem poterant, succensebant, aiebantque, Hispanos quidem, apud antipodas, Belgas vero in Hispania Indias reperisse (c); inter quos Cemuriu, qui suis Carolum regerebat consiliis, immensas opes ex Hispanorum spoliis cumulasse traducebantur. Auxit odia dimissos a Carolo urbium oratores illiberaliter, eorumque postulatione contempta fuisse, inno editam tyrannicam legem (d), ne urbes quamvis insignes, ac populi ad publicos ordinum regni conventus procuratores mitterent, nisi ab Rege prius designatos: ex quo cum adempta populis querendi de injuriis a regis ministris illatis libertas videretur, nefarium externorum regias aures obfidentium, omniaque ad arbitrium suum suamque libidinem gerentium jugum deiciendum exclamarunt, atque in apertam a Carolo defectionem consurrexerunt; adeo ut parum abfuerit quin is e Cantabrico portu, cui Corunna nomen est, ad rebellantes comprimendos regrederetur; sed cum a septemviris Germaniae crebris literis urgeretur, ut Germaniam ad continendas in officio imperii provincias, necnon periclitandam Austriam sua praesentia confirmandam procurreret, vigesima maii die dominica, post audita divina mysteria, sacrae confessionis & Eucharistiae sacramentis munitus, mare ingressus est, plaudentibus Belgis, Hispanisque frementibus; ac secunda navigatione in Angliam applicuit: ubi cum Henrico Rege & Catharina matertera pentecosfes celebratam publica magnificentia peregit, fanxitque cum eo amicitiae foedus.

Hispaniarum procuratio relicta Hadriano Cardinali. (b) Vinc. Blasius l. 2. c. 11.

(c) Id. cod. c. 11. 12. &c. Guicc. l. 13. Exorta in Hispaniis discordia. Carolus ob nimiam famam pepererat. (d) Id. Blasch. l. 2. c. 12. &c. & Ofor. l. 12.

Excitatus crebris literis ut in Germaniam properet. Illius profectio.

In Angliam applicuit foedusque inchoavit cum Henrico. LXX.

Segobiae oria rebellio.

Metymna
Sidonia
exulta.

(a) Eod.
c. 12.
Hispania
civilis bel-
lo fune-
rata.

(b) Cap.
15.

LXXI.
(c) Ofor.
l. 12.

Hispani
vestigali-
bus nimis
obtriti.

biæ & Zamoræ seditio concitata est : ad quam sedandam Cardinalis Hadrianus exercitum adversus Segobiam immisit, cumque ex Metymna Campani tormenta bellica educi imperasset, vetere cives, ortaque lite faces a regio milite domibus subjectæ sunt, magnoque incendio excitato pars urbis opulentissimæ conflagravit (a). Hispanorum autem animis magis efferatis, ac pluribus in locis inter duas factiones, quarum altera regium, altera publicum nomen tuebatur, cruentæ strages editæ, ac templa inflammata funesta taque fuerunt adeo ut in oppido Morla prope Ocanam, cum populus ad ecclesiam quasi ad tutum asylum confugisset (b), regii adversæ factionis rabida ira conciti applicitis pulveris tormentarii cadis, tria millia hominum, & eo amplius succenderint.

Describit horum tumultuum causam. Hieronymus Oforius (c) in rebus Gestis Emmanuelis Lusitanæ Regis, qui tanta religione fidem coluit ut eam Hispaniarum prætulit imperio, neque e Christianorum, sed infidelium cladibus suam amplitudinem augere voluerit : Is, nimirum Carolus, antequam ex Hispania discederet, omnium ordinum consilium inbrevisis dynasta, qui illam ætatem regerebat, præter pecunias, quibus illum Hispani iuverant, immania tributa populis imperavit : in quo quidem non merito possum Carolum cupiditatis, aut potius inconsiderate temeritatis insimulare, cum æraris excusationem habuerit ; pedagogum vero summa vituperatione dignum iudico : Rex enim non est in altissimo illo gradu dignitatis locatus, ut acerbissimis exactionibus civitates sibi commissas exhauriat, sed ut earum salutem & incoluntiam prospiciat ; si recte enim Regis nomen usurpat, pater patriæ est, & pro reipublicæ salute debet, si opus ita fuerit, caput in quodvis magnum discrimen iniicere, non rempublicam ipsam immodicis sumptibus coartare. Fateor equidem Regem esse subditorum opibus adjuvandum, ut rempublicam tueri possit ; negotia enim infinita sustinet, æquabile ius omnibus administrat, periculum a republica, cum necessitas postulat, armis atque virtute propulsat, bonis præmia pro dignitate constituit, improbos suppliciorum acerbitate coercet, patriam denique universam & ab externis hostibus & ab intestinis fraudibus tutam vigilantia sua præstat. Hæc quidem munera aut opera tuetur, aut quoties opus fuerit, tuenda suscipit : qui autem existimat hæc tam multa munera sine maximis sumptibus sustineri posse, mentis expertus

est, atque vitæ communis ignarus : & idcirco hoc, quod est communi more receptum, ut Reges populi sumptibus alantur, non est humano tantum iure, sed etiam divino vallatum ; is tamen modus adhibendus est, ne vel ut immodicis sumptibus sine ullo reipublicæ fructu uti possit, vel ut ad avarissimos homines, quorum cupiditas nullis opibus expleri potest, opes reipublicæ transferat, pecuniam cum reipublicæ gemitu & querimonia coarctet ; & dum potentium domos immanibus divitiis cumulare studet, tenues domos exinanire contendant, ut ita dum falsum nomen liberalis atque magnifici obtinere nititur, verum iusti atque clementis nomen amittat. Addit auctor aliam motuum Hispanorum causam, nempe Carolum educatione & institutis fuisse ab Hispanis alienum, nec specimine benignitatis dato animos permulisse : cæterum conjuratos populos non tantum decrevisse Carolum regno spoliare, verum omnes Hispaniæ principes bonis evertere, ut Helvetiorum more libertate potirentur. Porro multis in locis, ubi libertatis causa agebatur, ne quidem gemitum ullius civis liberum fuisse ; si enim quis ad intercessionem usque cum legitimo principe non dimicandum diceret, continuo morte affectum : in tanta vero perturbatione principes una cum civitatibus, quæ non rebellaverant, communi consilio opem ab Emmanuele Lusitanæ Rege flagitasse ; ac tum Hispaniæ etiam populos, qui a Carolo desciverant, oratores misisse, qui ipsi opulentissimum regnum deferrent : at Emmanuelem fidem qualibet imperii accessione sibi antiquiorem esse respondisse, daturumque se operam, ut in gratiam cum Carolo redirent pollicitum : principes autem pecunia, tormentis bellicis, & aliisque rebus bellicis juvisse.

Publicæ hujus in Hispania diffensionis contagio ad episcopos & doctores serpsit qui scriptis inter sese, atque etiam armis certarunt ; episcopus enim Zamorensis contracto exercitu in Castellam irrupit adversus Antonium Srunigam regni partis vindicem, Toletique exceptus se in Toletanum archiepiscopatum intravit, quasi a civibus illius archiepiscopatus administrationem suscipere potuisset, ac publici boni tuendi specie primatis Hispaniarum solium occupavit : cuius facinoris fama cum ad Leonem X. pervenisset, Hadriano Cardinali tit. SS. Joannis & Pauli provinciam dedit (d), ut Antonium ipsum intentatis gravioribus poenis a turbanda publica Hispaniarum pace alendique discordiis absistere juberet : Cum

Qui modus a principibus in exigendo adhibendus.

A perduellibus libertas exspectata extinctis principibus.

Lusitano Regi delatum Hispaniarum imperium. Lusitani Regis responsum.

LXXII. Zamorensis episcopus Toletum occupat.

(d) Lib. brevis. p. 136.

di-

dicat, inquit, Apostolus subjecti estote omni humane creaturae propter Deum sive Regi quasi præcellenti, sive ducibus tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum ; & paulo mox : Omnes honorate, Regem honorificate. Servi subditi estote in omni timore dominis non tantum bonis & modestis, sed etiam discolis. Datum Romæ XXIX. augusti MDXX. anno VIII. Invaluisse adeo discordiam, ut utraque factio comparatis exercitibus in Castella atrox prælium iniierit, proximo anno diceret ; Antoniumque episcopum perduellium ducem captum, ac diuturno carcere maceratum visuri sumus.

LXXIII. Porro Carolus V. cum ex Angliâ in Belgium trajecisset, inde Aquisgranum se contulit (a) ; & quamvis hortarentur eum septemviri, ut illum locum morbi epidemici labe infectum cum alio salubrioris cæli commutaret, a sententia tamen dimoveri se non est passus, reddito responso, par non esse, ut lex a Carolo IV. confirmata convelleretur a Carolo V. Solemni itaque ritu in ea urbe ix. kal. novembris corona argentea redimitus est : quæ pluribus Germaniæ scriptores referunt, extantque de iis literæ Balthasaris Castilionæi internuntii apostolici, qui interfuit, ad Cardinalem Bibienam datæ (b), quibus præcipuos ritus servatos describit ; ut nimirum inter divina missæ mysteria archiepiscopus Colonienfis Carolum in genua provolutum interrogarit, alta voce : num tueri fidem catholicam, Ecclesiam defendere, justitiam administrare, imperium firmare, viduas, pupillos, inopes protegere, summum Pontificem semper revereri vellet : cumque hæc servaturum se respondisset, a duobus electoribus erectum adductumque ad altare, ut ea sacramento firmaret ; cuius formulam hæc conceptam verbis assert Dolgastus (c).

(a) Swinius in comm. Guic. l. 13.

Carolus V. Aquisgranum coronam Germanicam redimitus. (b) Ext. l. 1. lit. princ. p. 3.

(c) Dolgast. to. 1. p. 441.

LXXIV. Sacramenti tunc ab eo nuncupati formula.

Profiteor & promitto coram Deo & angelis ejus a modo & deinceps legem & justitiam pacemque sanctæ Dei Ecclesie servare, populoque mihi subiecto prodesse & justitiam facere & conservare iura regni, salvo condigno divina misericordie respectu sicut cum consilio principum & fidelium regni atque meorum melius invenire poterit. II. Sanctissimo Romano Pontifici ecclesie Romanae, ceterisque pontificibus & ecclesiis Dei condignum & canonicum honorem volo exhibere. III. Ea etiam quæ ab Imperatoribus & Regibus ecclesiis seu ecclesiasticis personis collata sunt & erogata, inviolabiliter ipsis conservabo & factam conservari. IV. Abbatibus & ordinibus, vassallis regni honorem congruum vo-

lo exhibere, domino nostro Jesu Christo mihi præstante auxilium fortitudinem, & decorem.

Addit Balthasar, de quo paulo ante memoravi, nuncupato a Carolo eo iurejurando, archiepiscopum Coloniensem principes sciscitatum, num Carolo obsequentes esse vellet ; iisque sponte assensientibus, sacro oleo regium caput, pectus cubitos, manusque inunxisset, sociatumque Cæsarem a Moguntino & Treverensi archiepiscopis in sacrarium se contulisse, ac diaconi cultu indutum, inque folio collocatum : ac tum post fufas Deo preces Coloniensem comitantibus duobus archiepiscopis nudum ensẽ Cæsari porrexisset, Christianamque rempublicam commendasse. Cum vero ensẽ aliquantulum tenuisset Cæsar, illum vagina recondidisse : ac tum archiepiscopum indidisse anulum digito, texisse veste regia, sceptrumque & orbis figuram tradidisse : dein tres archiepiscopos ipsius capiti coronam imposuisse, reductumque ad altare boni principis munus se impleturum juramento spondidisse ; mox in folio faxeo repositum : atque archiepiscopum Moguntinum Germanico idiomate Deum comprecatum, ut diuturnam & sanam illi vitam largiretur, ac se & socios, & ordines imperii principesque commendasse ; idem etiam canonicos Aquisgranenses repetiisse, atque ipsum in canonicorum numerum accepisse : tum vero buccinarum festos clangores editos fuisse : peracta re divina Cæsarem sacram Eucharistiam sumpsisse, ac plures percussis nudo ense humeris equites creasse, recenti scilicet ritu ; cum olim enis succingeretur a Regibus, & calcaria aurea pedibus equitum aptarentur. Nonnullis de conviviis celebritate subsecuta interiectis, addit Balthasar, die proxima re divina facta ostensas Cæsari sanctorum reliquias in ecclesia Aquisgranensi conditas, atque inter alias monstratum pannum lineum, quo Christi domini vultus in cunis obvolutus veteri traditione ferebatur : deinde Moguntinum archiepiscopum ad altare accessisse, atque ex eo promulgasse, confirmatam esse a Pontifice Carolo V. electionem ; ac præcipere ut in posterum Imperatoris, nempe electi, nomen acciperet.

LXXV. Sacro ritu perfecta imperialis inunctio.

Alii sacros adhibiti.

Ostense in ea celebritate Sanctorum reliquia.

Hoc vero ornatu cæsareo auctus Carolus dignas Cæsare curas posuit in pacando Christiano imperio, quod violata quinquennialium a Pontifice imperatarum induciarum religione, novis in dies turbabatur bellis ; nam Dani & Sueci inter se digladiabantur, & (quod majoris afferebat periculi metum) Polonus cum cruci-

ci-

ciferis vetera instaurat bella; ad quæ componenda Pontifex Sigismundum Regem Poloniae literis xv. julii die exaratis adhortatus est, ut pacem cum Prussiae principe redintegraret. Cum Pontifice vero caesarea conjunxit studia Carolus, utque ex Hispania hortatorias ad Albertum militiæ magistrum literas dederat, regiam pro pace operam pollicitus, ita ex Germania oratorem ad Poloniae Regem legavit, qui imminetia a Turcis, a Moscovitis, a Tartaris, aliisque hostibus pericula exponeret, atque ad restituendam universæ reipublicæ concordiam, ut verti in Turcam arma possent, permoveret: cuius insignis oratio in Polonico senatu habita his verbis concepta septentrionis statum depingit: *Cum in occulto non sit, quam late hinc Mosci & Tarrari, illinc Turcæ & Valachi amplissimam majestatis vestre ditonem ambient, ejusque fines contingant sitibundis faucibus illis perpetuo inhiantes immanissima atque insatiabiles bestiae, omnibus mortalibus infensi, ac perpetui Christiani nominis hostes, cum quibus quam strenue atque feliciter majestas vestra sepe numero sit congressa, iisdemque potentissimis hostibus sese regni que sui vires veluti totius Christiani orbis antemurale, & unicus propugnator obiecerit, eos non sine suorum sanguine fuderit, & parvis copiis innumeros illorum exercitus, Christo duce, prostraverit & prostraverit, tot insignes majestatis vestre victoriae, non sine ejus celeberrima fama & nomine atque inamovibili gloria, late per universum orbem sparsa uberius restantur. Inde fit quod ralem ac tantum principem de reipublica Christiana optime meritum, a tam honestis & felicibus rerum publicarum studiis atque successibus ad privata atque intestina bella trahi, hoc est universorum salutem & commodum privatis contentionibus turbari, atque impediri Christianorum arma paulo ante hostibus suis formidabilia & perniciose nunc inter sese dimicare; & quæ prius in hostem exercebantur, nunc in fratrem Christianum servire quis non doleret? quis non detestaretur? quis reipublicæ Christianæ casum in tanto discrimine satis deplorare posset?*

Civilia
inter
Christia-
nos bella
exitualia.

LXXVII

Arrectis auribus & votis intentus nunc est Tartarus veteris cladis a majestate vestra receptæ haud immemor, atque ultionis sitibundus: exitum rei cautius observat Moscus: expectat hoc idem Turca & Valachus, ut concessis ac debilitatis inter se bellis Christianorum viribus, infusa barbarorum suorum multitudine fractos & invalidos obruant, & majore spe, ac minore sui periculo penitus excindant. Hic bellorum Christianorum tam expectatus si-

nis: hac illa insignis, pro qua certatur, Vertenda gloria: hæc tam optima Christianis de- in Turcæ tracta spolia paulo post etiam hostibus suis arma. præda futura, quamvis Deus sua misericordia (ut precamur) hæc mala longius abesse faciat; de humanis tamen casibus humano more loqui aliquando præstat. Et infra.

Hortatur igitur eam ob rem majestas caesarea, quo majore studio potest serenitatem vestram, velit suæ caesareae majestatis & reipublicæ contemplatione arma deponere, & iis tractatibus locum dare, publicumque commodum suo privato anteferre, utcumque etiam iusta forte causa ad hoc bellum suscipiendum sibi videatur provocata; plus etenim gloria & laudis apud universos sibi pariet, si veluti Christianus princeps, quod nomen etiam usque nunc immaculatum apud cunctos retinet, ab iis, quæ forte sibi licere existimat, reipublicæ amore abstinerit: omnes majestati vestre plurimum debebunt, quæ omnium commodis sua pollebunt. Erit quoque istud perpetuum virtutum suarum etiam apud posteros monumentum, quando honestis conditionibus inita cum magno magistro pace ad priora & intermissa bellicorum studia contra inimicos fidei reverteretur; in quibus arcendis & subigendis plus ad victoriam proculdubio a Deo auxilii & favoris a Christianis principibus est habitura.

LXXVIII.

Poloniae
Rex solitatus ad
pacem.

Navata est opera a Leone Pontifice pro restituendo eo civili bello; ad quod sedandum Sigismundus Poloniae Rex post fractos cruciferorum impetus paratum se offerebat, ut arma adversus impios exerceret: cui Leo hosce pios stimulos, ut clementia uteretur, addidit (a). Christianissimo in Christo filio nostro Sigismundo Poloniae, &c. Regi illustri.

LXXIX.

(a) Lib.
breu. p.
137.

Celsitudinem tuam in Domino hortamur, eamque per viscera misericordiae illius, cuius vices in terris gerimus, rogamus & obtestamur, ut sub intestino isto contra dictum magistrum bello, prout convenit, abstineas, ne illi malum pro malo, sed potius bonum reddere cures, minimeque hostilem adversus eum, sed benignum ac paternum animum induas, non ignarus quod omnium victoriarum, quæ acquiri compararique possunt, nulla est speciosior, magisque Deo & hominibus grata, quam seipsum vincere, ac proprios affectus (quod hominis proprium est) superare, acceptamque injuriam clementer potius dimittere & condonare, quam hostiliter ulcisci & persequi. Quod si, ut speramus & optamus, feceris, eundem magistrum, quem bello & armis, non sine magna rerum omnium confusione, vincere posses, clementia

Rogatus
ut pacem
cum iis
ineat.

Conver-
tat arma
in impios.

LXXX.

temque militarem non adversus Christianos sed Turcas & Tartaros exercebant, antea actum fuerat: sed ii in partis jam provinciis dulcem vitam ducere, quam Christi religionem propagare maluerunt: quos etiam a Lutheranis sirenibus proposita deliciarum conjugatium illecebra delinuit dissipasse ordinem suum visuri sumus.

Abhorrebat a pacis conciliis Albertus cruciferi ordinis princeps: in quem ideo graves querelas Sigismundus Rex apud Leonem fudit, ab illo nimirum pacem sanctissime confectam sedente Paulo II. Pontifice fuisse violatam, & cruciferos equites, qui a Poloniae Regibus in Prussia induci fuerant, ut infideles debellarent, arma in ipsos Poloniae Reges vertisse, & assidue Christiano sanguine illa foedasse, quæ se fidei consecræ gloriabantur; Hic ordo, inquit, ad hoc unum fundatus esse videt, ubi ubi sit ut omnia misceat & perturber. Sed cum illum o-
mnia regna Hispania & Anglia, ac nonnulla alia gentes, uti rem noxiam penitus exterminarunt, nescimus quo fato nostro sit, ut nos soli, qui pro tota re Christiana ingentem vim infidelium solis viribus nostris arcemus, nec unquam ab hoc labore & bello requiescere possumus, hunc obicem domesticae pacis habere, & tantam ejus insolentiam perpeti cogamur, ne liceat nobis citra invidiam, quod licitum est, in aliis, hanc calamitatem vel excutere, vel saltem compescere. Verum confidimus virtuti sanctitatis & majestatis vestre, quod si nostram & illustrem domini nepotis nostri conjunctionem & officia cordi habent, si recte statui Christiano consultum iri & eum ab infidelibus defendi cupiunt, cum quibus utcumque hic destinemur, milites tamen nostri, quos in illis finibus habemus, assidue & feliciter dimicavit, operam & favorem suum nobis præstabit: quo tandem hac molestia & impedimento domestico carere & arma nostra pro commodo rei Christianæ liberius exercere possemus &c. Ex castro Thorum xxvii. julii. Non sine justis causis in hunc equestrem ordinem querelæ illæ prolatae sunt. De quo ex Prussia in Podoliam transferendo, ut arma virtu-

Juste de
cruciferis
equitibus
querelæ
fuit.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Lapsis aliquot mensibus Leo, cum magis accensum bellum accepisset ab internuntiis apostolicis e Polonia reversis, atque Albertum principem comparatis in Germania ingentibus copiis asperrimum movere bellum, adeo ut Sigismundus Rex ad tutandos parte alia limites adversus Moscovitas, schismaticos & Tartaros infideles vix sufficeret, vehementer indoluit, atque Carolum V. hortatibus urfit, ut caesarea autoritate tanta repelleret bella: tum Sigismundum rogavit, ut consilia pacis ad arma adversus fidei hostes vertenda accommodaret (a).

LXXXI.

Leo Papa X. Sigismundo I. Regi Poloniae.

(a) Ext.
zo. i. rer.
Polon. p.
221.

Charissime in Christo fili salutem & apostolicam benedictionem. Dilectus filius Joannes Theobaldus crois Florentinensis, quem & venerabilem fratrem Zachariam episcopum Gardiensem nuntios nostros alias ad majestatem tuam destinavimus, nuper ad nos reversus nobis rezulit quo amore & quanta humanitate regia majestas tua eos venientes exceperit, ac semper tractaverit, ipsumque deinde recessurum benigne ac liberaliter dimiserit: quod ut nobis gratum & acceptum fuit; ita valde & supra modum displicuit, ab eodem Joanne intellexisse, bellum inter te & dilectum filium Albertum ex marchionibus Brandeburgensibus hospitalis domus B. Mariae in Prussia magnum magistrum, quod pluribus literis ac monitionibus per dictos, & alios nuntios nostros utriusque vestrum nostro nomine factis extinctum, vel saltem sedatum ac sopitum esse credebamus, adeo recrudescere cepisse, ut inde populorum strages & devastationes ac innumera scandala, qualia pluribus ab hinc annis acciderunt, magnopere timenda sint ac formidanda & nobis quidem persuademus majestatem tuam ad hujusmodi bellum ex quo nulla laus, vel utilitas sperari, ignominia vero & ingens damnum formidari debet, invitam trahi a bellis illis contra infideles & schismaticos, ex quibus maximam & immortalem gloriam sibi comparavit; non possumus tamen solitam ejus mansuetudinem ac bonitatem non desiderare erga eum præsertim quem filii loco habere, & cuius juveniles imperus patientia quadam potius &

Leonis ad
Poloniae
Regem
lit.

Qq

con-

De magnis apparatibus ex Germania Moscho via & Tartaria sic certior.

consilii maturitate delinire deberet, quam vi frangere, ac non sine magna rerum prope omnium confusione destruere; quamquam si vera sunt quae nobis nuntiantur & quae vis credere possumus, ipsum videlicet Albertum non suos tantum, sed complures alios Germaniae populos pro se contra majestatem tuam convocasse, ac tantum comparasse exercitum, ut illi vis resistere possis, quin regni tui civitates & loca Tartaris ac Moscovitis aliisque infidelibus & schismaticis confinia solitis ac necessariis praesidiis quasi denudare cogaris: propter quod majestas ipsa tua nonnullam irascendi ac vim repellendi causam habet; ac propterea ipsum Albertum per alias nostras ad pacem & concordiam cum majestate tua in eundem serio moneamus: praeterea ad charissimum in Christo filium nostrum Carolum Romanorum ac Hispaniarum Regem catholicorum in Imperatorem electum scribimus, eum hortantes, ut pro concordia inter vos componenda laborare, eamque per oratores suos procurare velit; ac etiam dicto Zachariae episcopo & nuntio committimus, ut pro eadem pace componenda nostro nomine operari atque efficere debeat, speramusque omnipotentem Deum sua clementia permissurum fore, ut pia desideria nostra non alio quam ad publicam totius christianitatis pacem & quietem ejusque sanctae fidei conservationem & exaltationem tendentia felicem sortiantur eventum. Quod autem ad majestatem tuam attinet; re filii noster charissime, hortamur, ac per viscerum misericordiae Dei nostri rogamus, ut si ulla unquam in re prudentiam, aequitatem, mansuetudinem tibi a natura insitas ostendisti, nunc illis erga nepotem tuum uti velis, ac satis habens regnum tuum defendere ac tutari, nolis ulterius progredi, ac ejusdem Alberti spes ingredi temperes ac abstineas, non ignarus potiore ac magis regiam virtutem esse injuriarum oblivisci, quam eas ulcisci velle; ac ex omnibus victoriis nullam majorem esse, quam seipsum vincere. Tua igitur majestas ita se geret, ut quemadmodum omnes singularem ejus virtutem & praecelara gesta jure ac merito predicant, verisque praconis & laudibus in caelum tollunt; ita etiam ejusdem pietatem & continentiam atque animi moderationem dignis ac veris laudibus prosequantur: quod si majestas tua, ut speramus fecerit, magno ceteris principibus exemplo erit; quae ipsi etiam temperantia ac modestia uti debeant, & coram Christo redemptore nostro, qui in ligno crucis pendens Deum patrem pro crucifigentibus se rogavit, non parvum sibi meritum acquirat; nobis insuper, qui

Proposita laus ex pace colligenda.

eam tanquam peculiarem filium nostrum in visceribus charitatis semper gessimus, rem gratam & nunquam obliviscendam faciet. Datum Romae die xxv. decembris anno Domini * MDXXI. pontificatus nostri anno viii. * MDXX.

Instauratam fuisse inter Polonos & cruciferos pacem videbimus inferius: quam omnes pii, ut rei Christianae maxime necessariam continentibus votis efflagitabant; etenim Turcae Dalmatiam & Croatiam excursionibus atterebant, cum a Ludovico, Hungariae Rege Sigismundi Poloniae Regis Pruthenico bello impliciti nepote, omni auxilii spe Dalmatae destituti essent: qui in extremum pene discrimen adducti ad pontificem perferunt, ac misso oratore professi sunt, necessitate pressos ad Turcicum foedus ineundum adactum iri, atque iter ad interiores Christiani imperii partes penetrandas aperturos, nisi Hungariae Rex ipsis auxilia submitteret. Quo accepto nuntio Pontifex, qui Ludovici Regis tutor a Ladislao Rege, cum Sigismundo Rege Poloniae relictus fuerat, eundem Sigismundum oravit, ut auxiliarem exercitum ex Hungaria in Dalmatiam submitendum curaret, ne firmissima Christianorum propugnacula Selimus occuparet, e quibus in Italiam Germaniamque barbaras acies immitteret (a).

Charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Poloniae Regi illustri.

Charissime in Christo filii noster salutem &c. Non sine magna commiseratione ac incredibili cordis atque animi nostri dolore nos ac venerabiles fratres nostri S. R. E. Cardinales audivimus, quae dilectus filius Thomas Nigro notarius noster ac venerabilis fratris nostri Petri episcopi Vespriensis Dalmatiae & Croatiae bani, seu viceregis vicarius, & ab illis ad nos nuper destinatus, nobis & eisdem Cardinalibus in secreto nostro consistorio, praesentibus aliquot etiam Regum, principum & potentiarum Christianorum oratoribus longa & copiosa oratione percensuit, inter alia deplorans incursiones, excidia vastationes ac rerum & personarum miserandas direptiones & asportationes in Dalmatiae & Croatiae finibus per sevirissimos Turcas hostes nostros proxime factas in maximum totius Christiani nominis opprobrium, dedecus atque ludibrium, ipsiusque Christi Salvatoris nostri vilipendium: quae cum intra paucos menses multo spatio antea fieri consueverant, incolae, comites & barones & alii dictarum provinciarum nobiles causam & culpam omnem in Hungaros reicientes, quia certum foedus cum Turcarum tyranno

LXXXII

(a) Lib. brev. Leon. X. p. 147.

Dalmatia & Croatia vastata a Turcis.

Dalmatae defectio- nem ad Turcam minantur ni juven- tur.

no iniisse dicuntur (quod equidem vis credere possumus) ac se a dictis Hungaris proditos fuisse conquereutes, ad tantam devenisse dicuntur desperationem, ut dicto episcopo & hano palam protestari fuerint, nisi per charissimum in Christo filium nostrum Ludovicum Hungariae Regem illustrem, vel per nos & hanc sanctam sedem vel alium Regem ac principem, seu potentatum Christianum, de opportuno auxilio, tutela & defensione sibi provisum fuerit, se non solum a dicti Ludovici Regis, sed & nostra & dictae sedis obedientia & devotione descituros, & cum dicto Turcarum tyranno foedus aliquod etiam inituros, illi annuum tributum si necesse fuerit pensuros, & in qualibet Christianorum regna & loca liberum transitum non ulterius denegaturos fore; ipsumque episcopum & banum ad similem nobis quoque & dictae sedis communioni ipsorum dicti episcopi nomine faciendam protestationem compulerint: quae cum licet majestati tuae nota compertaque esse non dubitemus, pro scripsimus nobis ipsis persuadearum, eam semper meditari & optime scire, quod ipsius officium partesque sint circa custodiam & defensionem universae quidem Christianitatis, praecipue vero regni Hungariae: cum ipsius Regis parvus sit, eique a clarae memoriae Ladislao Hungariae Rege fratre suo germano ac dicti Regis genitore non solum tutor sed etiam pater relictus fuerit. Quia tamen idem Ladislao Rex nos etiam & dictam sedem dicti Regis tutores in ultima voluntate sua reliquit, nobisque eum ac ipsius regnum multis cum lacrymis moriens commendavit, ultra pastoralis officii nostri commune debitum ad nos pertinere ac spectare duximus, eandem majestatem tuam monere atque hortari, ut oculos aperiatur ad nos continue rimatur & explorat, illiusque insidias & nefandos conatus dum pro negotio licet praevenerint nitantur, ne si fractis claustris in dictum regnum Hungariae, vel quascumque alias Christianitatis provincias irruerint, non modo illis terrorem incutiat, sed etiam damna & eadem inferat, pedemque ibi ferritus figat, quam ut inde postea totius Christianitatis viribus possit expelli: quod ut rimemus ac formidemus, non antiquorum modo, sed nostrorum quoque temporum ratio nos admonet.

Polonus admonitus ut opem ferat.

Celsitudinem igitur tuam, quam ingenii & prudentiae aliarumque maximarum virtutum donis insignivimus, & cuius potentia & auctoritate plurimum valet, sedulo monemus, & hortamur per viscera misericordiae Dei nostri, de cuius fide agitur, omnise rogantes ut pro solita sua Ann. Eccl. Tom. XXXI.

& praedecessorum suorum erga orthodoxam fidem, pro qua facinora tam memorabilia gessit, pietate, ac erga nos & hanc sanctam sedem, in qua permissione divina sedemus, devotione periculum in quo non solum Dalmatia & Croatia, sed totum etiam regnum Hungariae ac vicina illi provincia, & demum tota Christianitas veritatem, diligenter considerare ac modum & rationem mire vel excogitare velit, quantum Dalmatiae & Croatiae provinciae huiusmodi, quas totius Christianitatis fauces & firmissima propugnacula esse vidimus, opportuno auxilio & defensione provideatur, ipsas si opus fuerit ac dictus Ludovicus Rex opem ferre non poterit, in tutelam & protectionem sumendo, illisque suppetias necessarias opportune subministrando. Nos certe quantum in nobis erit & tenues vires nostrae valere poterunt, in hoc ceterisque Christianam rempublicam concernentibus nihil omnino praetermissuri sumus, non solum nostras vires, sed ipsam quoque animam piis more pastoris pro gregis cura nostrae commissi defensione & salute dare, & fundere parati, ac ingredi personaliter. Eadem majestas tua ex eodem Thoma expressius intelliget, quem nostrum etiam nuntium & commissarium propterea duximus destinandum ut si necesse fuerit, ab ipso tanquam vero & oculato discriminum & periculorum imminentium teste singula diligentius percunctari ac scire possis: quem eadem majestas tua non secus ac si nos ipsos coram loquentes audiret, integram circa praemissa fidem praestabit; & cum periculum sit in mora, celerem speratamque ei expeditionem dabit. Datum, &c.

Hoc tempore, dum in Dalmatiam crebras irruptiones Turcae agebant, & Christianos captos ad fidem Christi abiiciendam admoto ferro jugulo cogebant, vel martyrio afficiebant; sacerdos Dalmata, cum in Mahometis verba jurare detrectaret, excitis a Turcis praecordiis, implorata Virginis ope ad aedem Lauretanam sua gestans viscera vivus perrexit, atque acceptis sacramentis pie animam caelo reddidit: quod miraculum ex Lauretanis monumentis ac Rierae annalibus ita narrat Horatius Turfellinus (a): Sacerdos erat Dalmata, vir antiqua simplicitate, eodemque Lauretanae Virgini unice deditus: hic forte captus a Turcis, cum ad deserendam religionem omni artificio pelliceretur, nefarias voces, non dicam animo, sed auribus admittere nullo modo sustinebat. Itaque importunos illos hortatores averfatus, ut eis egre faceret, ultro Christum ac Mariam identidem invocabat. Siomachantibus illis, suscitantibusque cur tam

Expositum impendens periculum.

Dalmatia Italiae & Germaniae claustrum.

LXXXIII

(a) Turcell. l. 2. c. 18. Sacerdotis Dalmatae in fide constantia.

dem illa nomina usurparet; quia herent mihi (inquit) in precordiis. Ibi Turcæ mittere, se precordia ipsa extracturos, nisi exemplo Christum Mariamque exsecratur. Erratis (inquit ille) precordia mihi auferre potestis, Christum & Mariam non potestis. Tum vero illi furentes ira sacerdotem ferro pariter invadunt. Hic Dalmata Lauretanam inclamans Virginem, vover, si vita suppetat primo quoque tempore se ad eam irurum: ea vox iratos magis accendit. Igitur hominem circumstant, & discisso apertoque pectore intestina a summo recisa extrahunt; eaque semineci jam jamque, ut rebantur, casuro tradunt simul per ludibrium increpantes: Abi jam, propera, & precordia, in quibus herere ais Mariam Lauretanam, ad eam perfer, uti vovisti. Excedit fidem, non tamen divinam vim, quod deinde me moratur. Moribundus sacerdos, Deo mortem morante, viresque suggerente porro ire pergit: multorumque dierum itinere celeriter emenso Lauretanam pervenit sua extra præferens manu. Quacumque incedit, concursus ad eum fieri seu visendi studio, seu rei cognoscende. Et ille Lauretani præcipue templi ministris apertum, vacuumque pectus & præterea manu viscera ostentans, totam rem breviter enarrat, cunctis stupore atque admiratione attonitis. Ad ultimum gratias Virgini enixe agit, & solemnibus confessionis Eucharistiaque præsidis communitus, in Deiparæ conspectu complexuque (ut credere par est) efflavit animam. Extra ipsa e regione sacrosanctæ cellæ suspensa diu advenis spectaculo fuerunt: quibus tabe absumptis extra e ligno assimilata atque ibidem affixa multos annos monumentum ei fuisse miraculo.

Laniato pectore a Turcis Lauretum pergit.

Munitus sacramentis animam piæ exhalat.

LXXXIV. Extrema omnia a Selymo intentata.

(a) Turcogræc. l. 2. append. Nauch. Sabell. l. 1. 18. Leonclav. & pandell. §. 224. (b) Bosius p. 2. l. 2.

societate, comparataque validissima classe opem ipsis ferrent adversus Turcæ, interque illius ædificandæ moras maiorem submitterent. Pontifex tres majoris alvei naves milite & omni bellico ornatu apparatusissimas præfecto Joanne Baptista Nibbia equite; Francorum vero Rex septemdecim navium classem subsidiariam Rhodum miserant. Quod ad Selimum attinget; extinctum eum tradunt (c) apud Ciurium oppidum Thraciæ, in quo olim patrem suum oppugnaverat, ulciscens scelus etiam illud filii impii divina iustitia. Post illius mortem excitati sunt in Turcico imperio nonnulli motus: etenim Gazelles Syriæ præfectus cum se præstiti Selimo tantum ac non successori iuramenti religione liberum putaret, Mamalucorum imperium extinctum excitare, atque in pristinum statum restituere aggressus est (d): cui studere Syri videbantur Turcis infensi, idemque a Rhodio principe auxilium petiit: qui mox classem Christianam in maritimas Syriæ oras misit, atque Antonium Bosium equitem scriptæ historiæ authoris patrum vigesima decembris huius anni die ad summum Pontificem legavit, ut ei ostenderet, idoneam valde redintegrandi in oriente Christiani imperii ac recuperandi sepulchri dominici occasionem obvenisse, ipsumque hortaretur, ut tantæ rei gloria pontificatus sui memoriam Christianæ posteritati consecraret. Antea vero ad Leonem Genuenses nuntium Selimi interitus pertulerant: quo ille auditio ex magno timore se recreatum ipsis significavit (e); quod Christiana respublica maximo periculo liberata esset, cum tyrannus ingentes apparatus fecisset, Christiani autem Reges ad infringendos eius conatus nil dignum statuisent.

Rhodi principis pia Italia. Selymi mors.

(c) Id. ib. Bizar. l. 10. & alii. Gazelles in Turcam rebellat.

(d) Bosius ubi sup. A Rhodiis opem polcit.

(e) Apud Bomb. l. 16. ep. 25.

LXXXV.

Non potuit, inquit, gratior afferri nobis nuntius Damiano cruce vestro, quem ad nos magna celeritate misistis: is enim nobis vestris verbis renuntiavit Selimum Turcarum Regem mortem obiisse. Eum igitur multa nobis & ordine & prudenter exponentem libentissime, audivimus, egimusque Deo optimo maximo gratias, qui suis populis nobisque omnibus imminentem formidabili potentia, audacia, crudelitate, hostem submovit. Amavimus autem ea de re amorem erga nos vestrum, & diligentiam, que quidem cum sæpe alius nobis gratissima fuit, cum certe hoc tempore, accessit sane etiam iucundissima quo maxime Regem illum acrem & veterum pertimescebamus, cum nihil adhuc quidem nostri Reges in communem utilitatem præter spem pollicitationesque contulissent: sed hæc hætenus. Hortamur au-

Aestæ nuntio gratias de extincto hoste.

tem vos ut, si qua alia istuc vel Byzantio, vel omnino ex Asia perferentur, quæ scire nos oportere vobis videri possit, statim ad nos omnia perscribaris, &c. VI. idus decembris MDXX. anno VIII. Romæ.

LXXXVI. Solymanus Selymo succedit. (a) Turcogræc. l. 2. Byzar. hist. rer. Persic. l. 2. Paul. Jovius l. 20. Constantinopolitane ecclesiæ status infelix. (b) Turcogræc. l. 2.

Patriarchalis dignitas emptæ a Mahometis servo. Simoniaci pelliculos.

LXXXVII. Christianus Suedica corona redimitus.

Suecos proceres trucidat in convivio.

Imperasse (a) Selimum tradunt annis octo ac sex mensibus, sceptrumque Turcicum reliquisse Solimanno filio; qui paternum in Christianos odium non æquarum modo, sed superare visus est, parumque abfuit quin religionis Christianæ reliquias ex ipsa Constantinopoli ac plerisque aliis urbibus excinderet, ut suo loco dicitur. Administrabat Constantinopolitanam ecclesiam cum Selimus obiit, Theoleptus Joanninorum patriarcha, qui Pachomia successerat: depulsus autem postea est patriarchali sede ab Jeremia Sophiæ metropolita astu & flagitio; quippe illius inimici polliciti (b) Solimanno annuum vectigal auctoris quingentis aureis, ita ut census a patriarcha Constantinopolitano pendendus quatuor millium esset, de gradu eius dignitatis dimovendum curarunt. Ita miseri Græci ob schismatis scelus in Turcicam servitute a Deo ultore traditi, sceleribus novis servitutis jugum sibi ingravant; quamque patriarchalem dignitatem a summo Pontifice accipere noluere, a Mahometano principe veluti rem profanam emere maluerunt: qua in re ita sunt instabiles, ut si major vis auri tyranno afferatur, mox depellantur: quod prædicto Jeremiæ accidit, qui dum apud Jerosolymam verfabatur a Joannico metropolita Sozopolis folio deturbatus est; quamquam is postea honore dejectus sedem restituit Jeremiæ, qui centum aureis Charatzium sive Vectigal annuum auxit, cum Prochorus Achridensis Berroeam sibi vendicaret; litem enim a Christi vicario dirimendam a barbaro dirimi voluerunt. Hæc de orientalibus suffecerunt: ad septentrionales res sermonem nunc traducimus.

(c) Savius ibid.

Laniena in Suecos exercita.

LXXXVIII.

Hauerat ex Lutherana hæresi crudelitatem Christiernus, quam ab internuntio pontificio expilato conjectoque in carcerem inchoarat, ac plures episcopos Sueciæ congregatos subjectis flammis effuisse ipse apud Clementem VII. postea falsus (d) est, cum sceleris patrati veniam posceret: ex quibus emendes Joannem Meursen (e), qui in historia Danica impudentissime mentitus est, Romanum Pontificem Christierno persuasisse, ut carnificinam illam in Suecos exerceret, quam Olauus Magnus ita describit (f): Procuraro per quosdam Danica factionis in regnis Suetiæ & Gothiæ proceres Danorum consanguineos & affines, inter quos erat infelicissimus Gostavus Trolle archiepiscopus Upsalensis, adire in regna prædicta, a deo ferox & severus evasit, ut nullo præstiti iuramenti, aut sigillatarum literarum, aut acceptionis tremendi dominici corporis habito respectu, aut cuiusvis commiserandæ rationis compassione, una die, scilicet VIII. novembris MDXX. diversorum ordinum principes, magnates, consules, ac cives numero XCIV. me videntre ac trepidante, impio ferro impiissimo malignorum consilio stimularis detruncari iuberet, atque triduo ante prætorium urbis Holmensis inhumata eorum corpora, donec extra civitatem comburenda deportarentur, remanere: profecto horrendum spectaculum quod ipsi Christierno procul dubio mille miseris postmodum vexato occurreret; sic instigante crudeli consilio ad gratiam receptos, quos perendie amicaliter invitatos hospites ad regale convivium habuisset atrocissime punivisse, idque non usitato

(d) A. C. 1530. n. 58. (e) Jo. Meursen. hist. Dan. l. 3.

(f) Maro per quosdam Danica factionis in regnis Suetiæ & Gothiæ proceres Danorum consanguineos & affines, inter quos erat infelicissimus Gostavus Trolle archiepiscopus Upsalensis, adire in regna prædicta, a deo ferox & severus evasit, ut nullo præstiti iuramenti, aut sigillatarum literarum, aut acceptionis tremendi dominici corporis habito respectu, aut cuiusvis commiserandæ rationis compassione, una die, scilicet VIII. novembris MDXX. diversorum ordinum principes, magnates, consules, ac cives numero XCIV. me videntre ac trepidante, impio ferro impiissimo malignorum consilio stimularis detruncari iuberet, atque triduo ante prætorium urbis Holmensis inhumata eorum corpora, donec extra civitatem comburenda deportarentur, remanere: profecto horrendum spectaculum quod ipsi Christierno procul dubio mille miseris postmodum vexato occurreret; sic instigante crudeli consilio ad gratiam receptos, quos perendie amicaliter invitatos hospites ad regale convivium habuisset atrocissime punivisse, idque non usitato

Christierni Regis Daniæ immanis facinus.

serviendi modo; sed cruci affixum quemdam magnum Joannis præfectum, patriæ suæ validissimum defensores, humi in terra tabulaque ligatum, ut primum pudendis, demum corde excisis & in vultum patientis contumeliosorum verborum insultu projectis, ad majorem rabiem, & perpetuum horrorem actum fuisse ostenderetur. Postea ejusdem diei insequenti nocte infelicissima vidua, quarum mariti ferro consumpti ante ora bestiarum in publico foro iacebant, pecunia & omni suppellectili per insatiabiles Daniæ præfectos spoliatae inconsolabiliter ingemiscabant. Certe turpissimi & immanissimi erant officiales illi, solo terrore regii nominis vel pendentis crudelitatis cunctos maxima innocuos, pudicitia & omnis verecundia honestatem depradantes: nec melior erat pupillarum & orphanorum conditio, qui in parentibus torquebantur, & omnibus fortunæ bonis spoliabantur. Longa & terribilis per me, tanquam singula lachrymose videntem, tekenda foret historia, si singulas huius calamitatis partes enarrare vellem, quomodo videlicet divina & humana confundebantur, nulla promissa fidei ratio nullus religioni respectus, omnia temeritate sacrilega agitabantur: ubique gemitus, ubique cades, ubique mors, nullibi concessum effugere; vivere inter districtos gladios, & efferos homines impossibile: servabatur vigilantissimo custode civitas, ne quis ex eo communi omnium civium carcere erumpat, ut regni incolis patrata crudelitatis seriem denuntiet: quem si libera populi multitudo subito percussisset, nihil commissi facinoris inultum remansisset.

Admini-
strorum
in viduas
& pupillos
servitia.

(a) Id. e.
40.
In abbatem
& monachos
exercita
crudelitas.

Fugatus
e Suecia.

Quod cum Rex (a) adverteret, in sola sua salutem suam reponens, paucis post diebus inde versus suam Daniæ se recipere est coactus; in quo itinere plures rotis, furcis aliisque horrendo mortis genere quartanda mortificari iussit, præsertim apud Ostrogotos in Vasteno terra S. Birgittæ: denum in Nidalensi monasterio novæ vallis dicto, ubi licet humanissimo hospicio susceptus esset, tamen die purificationis D. Virginii dedicato abbatem cum septem monachis peracto altaris sacrificio manibus a tergo ligatis in rapidum flumen submergi iussit: unde cum abbas naturali fortitudine funibus ruptis ad littus enataret, a regis satellitibus ferro excerebratus interit. Ita & parvuli illustri familie Ribbingorum Vestrogothia, quibus hostulis barbaries innotescere solet, ante ejus conspectum gladio sublatis sunt: quo factum est, ut sub eo congregatis xxx. millibus incolarum armorum, ipse sibi conscius per devia ac invia potius nocturno, quam diurno præcipiti cursu se reciperet intra limites suæ

Daniæ ditionis, ubi neque sine simili fortitudine securior est relictus.

Potitus autem est Suedico sceptro Gustavus Ericson Stenonis Sture principis nepos, ac proximo anno ab episcopis catholicis corona redimitus (b): in quo Johannes Magnus Lincopenis Gothus nobilitatis ac doctrinæ laude insignis, postea archiepiscopus Upsalensis, historiæ suæ Gothicæ ac Sueticæ fati finem imposuit his verbis (c): *Gostavianam historiam illis scribendam relinquo, qui fati ejus superviventes efficacius testimonium perhibere possint an per illum rexerit, qui dicit: Per me Reges regnant & legum conditores iusta decernunt. Et hic interim sit Gothica & Suetica historiæ finis, quam novem mensibus in patriarchatu Veneto ad hanc formam redegi, cum generale catholica ecclesiæ concilium sollicito animo expectarem anno a Christo nato MDXL. tertia die mensis junii.* Porro Christiænum non Suecia modo, sed Dania etiam ob barbaram tyrannidem pulsum diu profugum & inopem fuisse, demumque victum ab hostibus misere periisse visuri sumus. Perpersum sub eo Rege multa virum insignem Georgium de Schotborch Lundensem archiepiscopum, quod ei nollet tradere insulam Bornholmensem, refert Surius (d), atque hoc elogium addit: *Is episcopus tandem propter justitiæ defensionem exul a sede sua & parva Colonia Agrippinæ mortuus est post multas huius vitæ ærumnas & calamitates, quas constanti animo non paucis annis perferre maluit, quam dicesim suam non ut pastor, sed ut vilis mercenarius prodere tyrannis. Habitavi ego aliquandiu in ædibus ejus cum Coloniae literis operam darem, multaque vidi in illo virtutum exempla: utebatur sapissime aspero cilicio ad nudum corpus, atque in precibus erat assiduus: rara quedam in illo prudentia cernebatur, & morum gravitas.*

LXXXIX.
Gottavus
Ericson
ad Sueciæ
regnum
electus.

(b) Olaus
Magn. l.
7. c. 5.

(c) Ma-
gnus l. 24.
c. 4.

Christiæ-
nus ob
tyrannidem
Dania &
Suecia
pulsus.
(d) Surius
in com-
ment. an.
1517.
Lundenis
archiep.
ab eo
pulsus.

XC.

Hoc anno Jacobus Scotiæ Rex Christiæni nepos, misso Joanne Albanæ duce, Leoni Pontifici obedientiam detulit solemniter, qui in publicis monumentis ita describitur (e).

In nomine Domini. Amen. Per hoc præsens publicum instrumentum cunctis pateat evidenter & sit notum, quod anno a nativitate Domini MDXX. indictione octava, die vero lune xviii. mensis junii pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Leonis divina providentia Papæ X. anno viii. coram prælibato sanctissimo domino nostro una cum reverendissimis in Christo patribus & dominis sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus, & infra, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, protho-

(e) Ext. l.
2. brev.
Leo. X.
p. 37.
Declarum
a Jacobo
Rege
Scotiæ
obsequi-
um Pon-
tifici.

notariis & ipsius sanctissimi domini nostri secretariis, ac sacra consistorialis aula advocatis, necnon magistris nobilibus & generosis dominis sacri imperii, Christianissimique Francorum, ac illustrissimi Anglorum, aliorumque Regum, ducum & principum oratoribus, aliisque pluribus principibus, comitibus, marchionibus, militibus & excellentissimis personis ibidem congregatis in palatio apostolico, & in magna ipsius palatii consistorialis aula, in qua oratores Regum solitam obedientiam sanctæ sedi apostolicæ & Romanis Pontificibus in ea pro tempore presidentibus præstare consueverunt, ad id decenter parata & ornata, personaliter constitutis, & ad recipiendum filialem obedientiam ad quam præstandam serenissimus & illustrissimus Jacobus Rex Scotorum in minori ætate constitutus, nobilem & illustrissimum virum Joannem ducem Albaniam suum legitimum tutorem, ac ipsius regni secundam personam & gubernatorem cum literis credencialibus destinaverit, publicum consistorium debitis carminibus adhibitis celebrandis, faciendis & tenendis, quandam commissionem primo per eximium juris utriusque doctorem dominum Joannem Baptistam de Senis ipsius consistorialis aula advocatum proposita in modum solitum; & ea nondum completa idem Joannes dux Albanie legitimus tutor Jacobi Regis, secundam personam ac gubernatorem regni huiusmodi, nimirum Scotiæ, in prælibato sanctissimi domini nostri Papæ, ac omnium & singulorum supranominatorum meique cameræ apostolicæ notarii, & testium subscriptorum præsentia, haraldo regio præeunte accessit: cumque ob singularem, quem prælibatus Jacobus Rex & ipse Joannes dux ad præfatum sanctissimum dominum nostrum & sanctam sedem Apostolicam gerunt devotionis affectum, ad præstandum eidem sanctissimo domino nostro Papæ & dicte sedi, ipsius Jacobi Regis nomine filialem obedientiam personaliter venisset, & in terram prostratus ipsius sanctissimi domini nostri pedes humillime osculatus; ipseque sanctissimus dominus noster ejusdem Joannis ducis capite ambabus manibus apprehenso, ipsius faciem exosculatus fuisse, idem Joannes dux quasdam literas credenciales filialis obedientiæ per eum præstandæ, eximiamque & sinceram devotionem ipsius Jacobi Regis erga sanctissimum dominum nostrum & Apostolicam sedem continentes, osculo interveniente, suæ sanctitati porrexerat: quas cum reverendus pater Jacobus Sadoleus episcopus Carpentoracensis & ipsius sanctissimi domini nostri secretarius, ea qua decet reverentia suscepisset, idem Joannes dux post genu-

Joannes
dux Alba-
niæ eo
functus
mueret.

Qui ritus
tum ser-
vati.

flexiones & reverentias præfato sanctissimo domino nostro, ac reverendissimis dominis Cardinalibus factas, ad bancum, cui advocati consistoriales commissionem proponentes adherere solent, e regione solii ejusdem sanctissimi domini nostri pervenit; ibique loco sibi per magistrum ceremoniarum assignato permansit, & expectavit donec idem Joannes Baptista advocatus commissionem per eum proponi ceptam complevit, ac eximius utriusque juris doctor dominus Marnis Salomonis ejusdem consistorialis aula advocatus quandam aliam commissionem proposuit: qua etiam completa, & per eundem sanctissimum dominum nostrum utrique responsione data: Placet; ipsiisque commissionibus ad manus regentis cancellariæ datis, præfatus Joannes dux cum iam obedientiam ipsam præstare deberet, literis credencialibus filialis obedientiæ per eundem Jacobum episcopum & secretarium juxta morem alta voce perlectis, elegantem brevi præstationem filialis obedientiæ nomine, præfati Regis continentem per reverendum patrem dominum Richardum Boithuell utriusque juris doctorem dicte sedis notarium recitavit, & nomine præfati Jacobi Regis filialem obedientiam in modum consuetum exhibuit & præstitit. Et deinde, oratione completa, idem Leo Papa de eorumdem Cardinalium consilio, ut omnibus innotesceret, quod paterna benevolentia ipsum Joannem ducem prosequeretur, magistro ceremoniarum & duobus prælatis ex assistentibus sanctitati suæ mandavit, ut ipsum Joannem ducem ab eo loco in quo stabat, dum oratio obedientiæ huiusmodi recitabatur, reciperent, & ad locum ubi ultimus diaconus Cardinalis sedebat, perducerent, & ad sedendum prope ipsum ultimum diaconum Cardinalem collocarent: qui postquam ibi sedit, singuli ex nobilibus, qui cum eodem Joanne duce ad Romam convenerant, genibus flexis pedes ipsius Leonis Pontificis deosculati fuerunt. Quibus peractis, & consistorio huiusmodi completo circa meridiem, sanctissimus dominus noster a sede surgens universis circumstantibus benedictione data una cum universo collegio a consistorio huiusmodi more solito abiit, & ad exendum indumenta pontificalia ad cameram paramenti se contulit, &c. De quibus confecta instrumenta publicis testibus consignata.

Regiæ li-
teræ Per-
lectæ.

Orator
post ulti-
mum
diaconum
Card.
collocatus.

Eodem anno Romæ prænobilis Afer e primaria Phlutensis regni nobilitate, Mathematicæ superstitionis errores execratus, Christiana sacra suscepit: ut enim perfpicaci ingenio præditus, pseudoprophætæ deliramenta fraudesque agnovit: de quo hæc

XCI.
Maurus
prænobilis
sacro
baptismo
initatus.

(a) Paris
ms. arch.
Var. 10.4.
P. 343.

hac refert Paris de Grassis (a) : Cum mensi-
bus elapsis captus fuisset, & in mari a nostra
classe classis Maurorum venientium a magno
Turco etiam captus in ea fuisset orator Re-
gis Feciarum, vel, ut verius appellatur
Siphacis : nam sicut nos Regem nostrum
Romanorum Casarem dicimus, sic ipsi Re-
gem Numidarum Siphacem appellant, sed
corrupto vocabulo comitem Feciarum di-
cunt. Itaque cum iste orator multo tem-
pore stetit in castro S. Angeli, tandem
vel sicut prudens, ut liberetur e carceri-
bus, vel ut vero instinctu ductus dixit se
optare fieri Christianum : pro qua re Papa
cum inquiri fecit, qua de causa dimissurus
esset fidem suam, & alienam desideraret
quam non agnosceret ; ipse, ut vere do-
ctus, nam in lingua sua peritissimus esse
dicitur in philosophia & medicinis, prout
multi philosophi & medici cum eo dispu-
tarunt, & ipse textus de Arabica lingua
in multis male interpretatos & inaniter
& false correxit cum laude universali,
&c. Itaque cum iste orator diceret, me exa-
minante simul cum aliis duobus episcopis ;
quibus Papa examen hoc commisit, fidem
Mauritanie non velle habere propter va-
rietatem & confusionem suam ac in se-
ipsam multipliciter contrariam ; quia Ma-
hometus, ut potius vir desperatus illam
fidem, seu sectam introduxit in despectum
Christi & Christianorum, male contentus
de ipso & ipsis, sic confusam, & dicebat
multas confusiones eius legis, quae propter
ea non sibi placebat : sed cum intellexerit
aliqua capita de nostra lege Christiana, in
tantum sibi omnia placuerunt, ut omnino
illam desideret habere. Verum est quod
in aliquibus dubitat tanquam parum intro-
ductus, & cum super istis, de quibus du-
bitabat a nostris doctoribus informaretur,
faciliter adductus esset, & tandem exami-
natus de articulis fidei, respondit in om-
nibus credere : & si sacrista palatinus, &
episcopus Casertanus & ego episcopus Pi-
sauriensis, quibus Papa hoc examen com-
misit, ipsum catechizavimus ante fores
capellae papalis primo ; & demum intro-
ductus fuit factus cathecumenus. Reserva-
vimus autem in hac die epiphaniae bap-
tismum, ut si Papa vellent ipsemet facere, fa-
ciat, prout fecit in ipsa die epiphaniae.

Mahume-
tanam
impie-
tatem in
pluribus
secum pu-
gnantem
agnovit.

Qui ritus
servati.

XCII.

(b) Jo.
Barr. dec.
3. l. 5. c. 2.
Maff. l. 7.

Amplificandae eodem anno latius fidei
Christianae in Indiis Lusitani, in novo
orbe Castellani operam navare perrexe-
runt, dum nova conquirunt regna, ope-
que per innumeros labores cumulare ni-
tuntur : de Indicis prius, tum de Ame-
ricanis rebus differemus. Hoc igitur an-
no, ut Joannes Barrosius narrat (b), Ge-
orgius Albuquerqueius Pacenum in Soma-
træ insula olim Chersoneso aurea subegit,

viſto Mahometano tyranno, veſtigale-
que Regem Molanam illi praefecit iis le-
gibus, ut praefidiarios milites, qui arcem
ad continendos in officio populos infessuri
erant, suo sumptu sustentaret, piper pa-
cto pretio distraheret, Emmanuelisque
Regis beneficentiae regnum, quod Lusita-
nis armis partum fuerat, acceptum re-
ferret. Sustulit etiam ferum morem, qui
in eo apud Mauros invalerat de occi-
dendis pro cuiusque tyranni sceptrum af-
fectantis libidine Regibus : si quidem hac
insana opinione imbuti erant (c), Re-
gem, qui caeteris hominibus adeo augu-
stior est, ut eos vice Numinis regat, ad
tantae dignitatis apicem evectum esse, ut
a nemine nisi permittente Deo occidi pos-
sit : quod si caedem Deus permittat, eam
culpae Regis ascribendam, putandumque,
velle divinum Numen, ut qui ejus san-
guine manus cruentarit, sceptris potia-
tur ; adeo ut si integrit unius diei flexu
solum regale teneat, Rex legitimus cen-
seatur. Hinc accidit, ut uno interdum
die plures Reges stillantem sanguine co-
ronam rapiant mox suo cruentandam,
nec caeso Rege ulli tumultus concitentur :
deque redimitis Regum capitibus crudelis
instabilisque populus ludat : quo vero die
jugum Christianum his impositum est,
Georgius Brittus Lusitanus ab Azemi Rege
profligatus est (d).

Pacenum
regnum
subactum
a Lusita-
nis.

(c) Bar-
ros. cod.
c. 1.

Nefanda
opinio a-
pud Ma-
homet-
anos fu-
cepta.

Reges a-
pud eos
facile ne-
cantur.
(d) Id. c. 2.
3.

Parte alia Lusitani pulcherrimam clas-
sem in Arabicum mare duxere, ut eorum
marium imperium Saracenis eriperent,
fancirentque cum Davide Aethiopiae Re-
ge Christianis sacris imbuti foedus ; quod
adversus communes fidei hostes feliciter
ictum describit ita Oforius (e). In India
anno insequente, nempe MDXX. Jacobus
Lupius Siqueira, qui Suario successit ma-
gnam classem, ut in Arabicum sinum pe-
netraret instruxit : classis erat navium vi-
ginti sex, milites Lusitani duo mille, &
Indi mille : mense februario Goa solvit,
Alexium Menesium, qui Indiam interim
gubernaret, Goae reliquit. Et infra : In in-
sulam Mazuam nomine de communi om-
nium sententia subvectus est : ea insula
Aethiopiae intimis litioribus adjacet, & ad-
ditionem Regis Aethiopiae, qui Mattheum
legatum ad Emmanuelem miserat, per-
tinebat. Incola classis formidine perturbati
in continentem traiecerant. Est in conti-
nente oppidum Archiquum nomine, quo se
contulerant. Siqueira insulam petierat, ut
inquiret, urrum Mattheus verus legatus
Regis extiteret, an ut Alfonso Albuquerqueii
invidi confirmabant, vaniloquus & praesti-
giator esset. Archiqui praefectus cum acce-
pisset classem Lusitanam esse, Siqueiram
per literas humanissime salutavit, seque

XCIII.
Maritima
Lusitano-
rum in si-
num ara-
bi um ex-
pediit.
(e) Ofor.
l. 11. Maf-
sejus l. 7.

Aethiopi-
bus praedi-
ctum ante Eu-
ropos ad
eos navi-
gatos.

Christi
crucem a-
dorant A-
ethiopes.

Pontificis
Romani
nomen
veneran-
tur.

Foedus
inter A-
ethiops &
Lusitanos
percul-
sum.
(a) Maff.
l. 7.

Contactu
crucis ob-
servatum.

gratius ingentes Deo agere testificatus est,
quod antiqua prophetarum oracula eventu
felicissimo comprobaret : hoc enim a viris
olim divinis, qui in regionibus illis ma-
ximum admirandae virtutis specimen dede-
rant, praedictum fuisse, fore ut eo tempore
Christiani terrarum & marium interval-
lis disjunctissimi in eas oras classe perveni-
rent. Siqueira nuncios benigne accepit, &
bombycinis vestibus ornavit : ad praefectum
vero misit vexillum sericum pulchre factum
in quo rubra crux erat intertexta. Praefectus
cum signum praeferi accepisset, in litus
accurrit : supra duo hominum millia cum
illo venerunt ; qui cum signum crucis in
vexillo vidissent, in terram se projecerunt
& Christi nomen cum admirabili pietatis
studio saepius inclamarunt, ita ut Lusita-
ni, qui aderant, lacrymas tenere non pos-
sent. Praefectus tandem in litus pervenit,
& eo Siqueira se contulit, & Mattheus
simul aderat, qui fuit ab omnibus cum exi-
mia gratulatione & honoribus summis ac-
ceptus. Post colloquium Siqueira cum Mat-
theo in classem rediit. Inde Petrus Gome-
sus Teixeira, qui iuri dicundo cum non-
mediocri integritatis laude praerat, Siquei-
rae permisso aliquot passuum millia pro-
gressus ad monasterium magnum pervenit,
& a monachis cum admirabili significatio-
ne charitatis exceptus fuit. Is mira de il-
lorum religione & abstinentia memorabat,
a quibus tamen sciscitatus est, cur non ec-
clesiam Romanam, quae summum in uni-
versa republica Christiana principatum te-
nebat, agnoscerent. Respondent illi, Pon-
tificis maximi nomen, ut par erat debita
pietate venerari ; sed quominus Romam
libere commearent Saracenorum & Tur-
carum armis impediri.
XCIV. Addit Oforius, Siqueiram in insula
Mazua Archiquo Abylinorum portui ob-
jacente commoratum, eamque perlustrasse,
ut arcem construeret : deinde cum
provinciae praefecto confirmasse foedus,
ac Rodericum Lincicum oratorem suum
una cum sacerdote Francisco Alvaro,
qui de hac legatione librum edidit, de-
ducendum ad Regem tradidisse. Ritum
vero in percutiendo foedere servatum ex
eodem Francisco Alvaro ita describit
Mattheus (a) : Societas ac foedus hoc maxi-
me modo sancita, Classarius sacerdos ar-
genteam crucem in medium attulit, ea
Barnagazius prior apprehensa nixus geni-
bus ; Quam, inquit, pacem Jesus Christus
generis humani redemptor discipulis reli-
quit suis, eadem esto inter nos, qui ejus-
dem Christi cultum profitemur ac fidem.
Hanc ego pacem, quantum in me fuerit,
Regis mei nomine spondeo, atque ita ju-
ro per hanc sacrosanctam nostrae salutis ef-
Ann. Eccl. Tom. XXXI.

figiem. In eadem ferme sententiam con-
ceptis verbis juravit Praetor : dimisso dem
colloquio per triduum ex utraque parte
donis officisque certatum, & ingens om-
nium fuit letitia, quod opulenti duo Re-
ges terra marique contra Christianam rei ad-
versarios arma junxissent. Certiorem fa-
ctum a Lusitano Rege de hoc sacro foed-
dere inito Pontificem proximo anno so-
lemni ritu gratias Deo egisse, dicitur suo
loco ex Parisio de Grassio.

XCIV.

Caeterum decreverat antea Siqueira
bello lacerare Turcas, deque rubri maris
imperio certare, cognoveratque ad Gid-
dam stare sex Turcarum triemes, ac
militares copias contrahi ad fauces Adeni
occupandas. Cum vero in Arabiam non
longe ab Adeno traiceret, praetorianam
navim latenti scopulo illisit, parvas ma-
chinarum cum omni turba navali aegre
servata est. Ab ea statione in Giddam
cursum dirigebat ; sed ab aquilonaribus
auris repulsus Turcicum bellum dimisit :
varias tamen Saracenis aliis clades intru-
lit, demumque in Indiam reversus ad
Dium classem applicuit ; cumque urbem
egregie munitam intelligeret, consumptis
magna ex parte copiis morborum viillius
expugnationem non tentavit. Tandem
Cochinum perveniens Georgium Brittum
cum classe feliciter Uliisipone applicuisse
reperit.

XCVI.

Hoc ineunte anno Ferdinandus Corte-
sius in Tenustitana urbe leges dicebat bar-
baris, sacrilegoque Idolorum cultu sub-
lato ; religionem Christianam constabi-
liebat ; cum a Didaco Velasques Cubae
prorege illius gloriae invidente bello ap-
petitus est ; a quo auxilia ad Christia-
num proferendum imperium afferri de-
buissent. Dum vero ad vim vi propul-
sandam incumbit Cortesius, Tenustita-
naque discedit urbe, barbari qui idola
everfa indignabantur, externoque jugo
nondum assueverant, & incitati quoque
(b) ab ipso daemone, qui Meteczumae vi-
dendum se obiciebat, atque Hispanos sibi
immolari jubebat, interminatus procul
discessurum, cum nec missam, nec cru-
cem, nec baptismum Christianorum pati
posset adeo ut vel ipsis vel Hispanis ab-
eundum esset : arma corripere in Chri-
stianos, ac licet victor Cortesius propere
rediisset, & Rex Muteczuma seditionem
comprimere niteretur, tumultus tamen
magis aucti, inter quos infelix Rex a suis
saxo collisus occubuit. Post varia praelia
atrocia Cortesius (c) cum annonae ino-
pia laboraret, fugam carpere decrevit, ac
thesauro, qui ad summam septingentorum
millium ducatorum perveniebat diviso,
magna suorum parte caesa ad Tascalteca-
R r nos

(b) Petrus
Martyr.
dec. 5. c. 4.
& 5.

(c) Cap. 6.

Mexicani
concitari
a dæmo-
ne in
Cortesi-
um.

Cortesi
varia præ-
lia.

Exusta ab
eo dæmo-
num tem-
pla.

XCVII.
(a) Ibid. p.
170.

Socii ad
constantiam
excitati pro
vertenda
idolola-
tria.

(b) Ib. p.
187.

nos se recepit, cum hos in fide constan-
tes esset expertus. Tepeacam circiter kal-
julii hujus anni, quod populus ille duo-
decim Christianos immolasset devorasset-
que, fugebat: Guaccachiullanos in ditio-
nem recepit: hostium triginta millia cum
ducentis pedibus Hispanis, equitibus
tredecim auxiliarium Americanorum tri-
bus millibus fudit: deinde Izzucam sex
millibus propugnatorum munitam, quan-
vis centum ac viginti millia Coluanoro-
rum ut scribunt ad opem ferendam ac-
cincta essent, debellavit: de qua hæc ad-
dit Petrus Martyr in commentariis ad
Clementem VII. scriptis. *Izzucam hanc
urbem trium ajunt esse millium domorum;
centum amplius templarias turres suis diis
dicatas, in quibus humano sanguine lita-
tur: se numerasse, inquit Cortesius, ex alio
quodam loco turres: eas omnes, cum suis
quasque simulachris comburi fecit, impe-
rans ne ultra ceremoniarum ejusmodi stude-
rent: Deum cæli & terre satorem dixit
homicidas odio habere: ut homo hominem
interficiat alienum esse a Dei & nature
instituto: arcem habet imminenti urbem
hæc civitas septa montibus. Percrebescente
harum victoriarum fama, populi finitimi,
quos Tenuititanorum & Coluanorum po-
tentia terruerat certatim in Hispaniarum
Regis ditionem concesserunt. Inter hæc
autem accepit Cortesius, Catamazinum
Tenuititanorum Regem sese impigre ad
bellum parare: ad quem edomandum ex
Hispaniola atque a Cæsare auxilia po-
pocit: cujus literas consignatas ait Petrus
Martyr: *Sub data diei octobris trigesimæ
ex arce, quam appellavit ipse Seguram.
Frontere anni MDXX.**

Tædebat militarium laborum Hispanos,
cum Ferdinandus Cortesius ipsos ad illos
tolerandos accendit (a): in eas terras
venisse, ut Christianæ fidei ad inaccessas
antea nationes aditum aperirent: quæ
etiam res non parum ornamentum commo-
dique esset ipsis allatura: everti jam
cæpta idola: vetita humana sacrificia:
Mexicum tenerant, religione orthodoxa
informari ceptos; nec tantam gloriam
deferendam videri: non latere ipsos, ut
in ea urbe regia Mexicanorum homines
immolarentur dæmonibus, ac deinde in
faginam verterentur; ut crimen nefandum
sine pudore a barbaris illis committeretur:
nec tam immania flagitia impune ferenda,
sed potius una cum Christi fide & Hispanum
nomen propagandum latius; paratasque
ingenues opes invadendas. At barbarorum
Rex Quahutimocus ad consilia pacis initio se
comparabat (b), cum a suis ob dæmonum

questus commotus, immaniter efferatus
quatuor Hispanos, quos habebat in vin-
culis, ingentemque aliam multitudinem,
quam ad quatuor hominum millia fuisse
ferunt, immolavit dæmoni; qui sacrificio
infando placatus sese illi videndum
obtulit, addiditque animos ne metueret
Hispanos, quorum exiguus erat numerus,
nec Hispanorum socios, qui obsidionem
soluturi essent; sed fortiter potius in
eosdem irrueret, nec ad ipsos mactandos
ope se defuturum. Quibus vehementer
barbarus accensus interminatus est, se
numina sua celebri sacrificio Christianorum
placaturum, serpentes Hispano cruore
& tigrides carnibus faginaturum. At
longe aliter ac vaticinatus fuerat mendacii
pater, res evenit; tot enim Americani
ad Ferdinandi Cortesi castra contra
Tenuititanos confluerunt, ut ducenta (c)
hominum millia in illis conspecta fuerint.
Initis multis certaminibus, cum Mexi-
cani quadraginta Hispanos cepissent (d),
ipsos ante dæmonum aras confodere,
palpantibus cordibus idola fricere; san-
guinem vero in cælum projecerunt: sed
tanti sceleris penas proxime luerunt (e)
subacto Mexicano imperio, ut ex Petro
Martyre mox dicetur.

Hoc eodem anno per occidentem pan-
dit novum iter ad Indos Ferdinandus Ma-
gellanes, cum Carolo V. persuasisset,
Molucas Aromatum affluentia ditissimas
adeo ad orientem austrumque submotas,
ut per occidentem adiri Castellæque im-
perio adungi possent: unde inter Castellæ-
lanum & Lusitanum Reges orta dissidio-
rum materia; de quibus fufe Joannes Bar-
rosius (f): a quo non discrepat Petrus
Martyr (g), qui de rebus in orbe novo
a Christianis gestis hoc anno postea ad
Hadrianum Pontificem hæc scripsit: *Vi
armorum Tascaltocanis, Guazizingis, &
finitimis Mutechzumæ hostibus auxilianti-
bus Ferdinandus Cortesius ingentem illam
civitatem lacunarem Tenuititanam & ejus
potentiam universam recuperavit, stravit,
ac fere delevit funditus.*

De Magellane vero, qui ob tenuita-
tem stipendiorum Lusitano Regi indigna-
tus ad Carolum V. operam locaturus se
contulerat, quique vigesima septem-
bris superioris anni die solverat Bæris
ostio, locutus Petrus Martyr narrat, ut
per occidentem primum invecus ver-
sus antarcticas Americæ partes nono kal-
septembris hujus anni incultam gentem
Patagonum inermem, tectam pellibus,
procerioris stature, duodecim scilicet pal-
morum, ut ait Joannes Barrosius (h),
crudis carnibus vesci solitam, sine legi-
bus ac sine certis sedibus invenerit; ul-

Horren-
dum sa-
cificium
oblatum
dæmoni.

Sponsio
dæmonis
fallax.

(c) Ibid.
pag. 196.

(d) Ib. p.
199.

(e) Ib. p.
207.

XCVIII.
Per occi-
dentem
aperitum
iter ad In-
dos.

(f) Bar-
ros. decad.
3. l. 5. c. 8.
9. 10.
Vincent.
Blas. 10.
1. l. 2. c.
10.
(g) Pet.
Martyr
dec. 5. c.
7.

XCIX.
Mexici
regia re-
cuperata
a Corte-
sio.
Magella-
nis navi-
gatio.

(h) Barros.
decad. 3.
Asie l. 5.
c. 8. &
seq.

tc-

Freti con-
junctis
duplicem
Oceanum
inventio.

C.

Burneja
descri-
ptio.

(a) Bar-
ros. dec. 3.
As. l. 5.
c. 10.

teriusque in antarcticum progressus, cum
in illis oris fretum esse variis tractibus
implicatum ex Lusitanorum scriptis nau-
ticis didicisset, jactatus sæva tempestate;
fretum duo conjungens maria ingressus
fit: cui immortalitatis nomini suo com-
mendandæ gratia Magellanici nomen in-
didit; ex quo ab occidentali Oceano in
orientalem Oceanum, quem dixit paci-
ficum, omnium primus penetravit, do-
cuitque pro evangelio ad gentes incogni-
tas proferendo circumnavigari orbem
posse.

Emenso feliciter mari pacifico in Bur-
neam insulam applicuit, ac Zubi finiti-
mæ insulæ regulum sibi conciliavit, ini-
tiavitque baptismalibus sacris; quæ feli-
cicia cepta tristi exitu confusa sunt: Duo,
inquit Petrus Martyr, ibi religionum ge-
nera esse intellexerunt idololatras & Maho-
metanos invicem satis concordēs: armen-
za boum & bubalorum nutriuntur in ea:
greges etiam caprarum & altilium nostræ
rum copia passim ibi alitur, ovium mini-
me: vitico & hordeo carent, ac vimo a-
bundant: oriza is est eorum panis, & ex
oriza dapes condiunt. Varias ultro citro-
que Burneja regulus, & nostri gratis mu-
neribus se salutarunt. Et infra: *Quin-
que ac viginti millium domorum ajunt hu-
jus principis esse civitatem, sed lignea-
rum, præter Regis arrium, quod esse di-
cunt lapideum. Circumeunt Burnejam in-
sula multe parvæ, inter quas due, qua-
rum altera Zubo; Matam ab oppido pri-
mario nomine altera. Zubi regulum sibi
Magellanes conciliavit, datis illi Regi
muneribus e nostratibus ipsi gratis, quin-
novis & alienis ab eorum cognitione; ba-
ptismatis lavacro regulum & Casaris ob-
servantiæ subjecit. Reginam etiam ac
filios, necnon octingentos & amplius u-
triusque sexus barbaros sacro fonte ab-
lutos fuisse, refert Barrosius (a); ac regu-
lum Ferdinandi nomen accepisse, non
vera incitatum pietate, sed politico com-
modo, ut nimirum Magellanem eo offi-
cio ac religionis susceptæ ostentatione
devinceretur ad bellum contra æmulum dy-*

naftam Matanum finitimum gerendum.
implicaret.

Non abnuvit Magellanes, ac Matano
edixit, ut Zubenſi se subderet, Hispano-
que Regi tributa penderet: non detrectan-
tem subdi Hispano imperio, sed Zuben-
se laceſſivit armis (b), geminoque attri-
vit prælio: sed tertio, cum Matani re-
giam expugnare tentaret, a barbaris, qui
horrentes ferro hastas ex Sinarum Indo-
rumque commercio tractabant, cum se-
ptem sociis fuit trucidatus xxvii. die a-
prilis anni MDXXI. ut conſignat Barro-
ſius (c). Hispani alii maxima ex parte
ſauciati in Zubum regressi ſunt, ubi dum
convivio accumbebant, immiſta regia co-
horſe magno numero caſi ſunt, ex com-
poſito quidem cœdere cum hoſte Matano,
ait idem Barrosius (d). At Petrus
Martyr Caſtellanorum ſupris cædem
aſcribit: *Scrutatus ſum, inquit (e), a re-
greſſis inter cæteros a juvene Genuenſi Mar-
tino de Judicibus, qui omnibus rebus in-
terſuit, quod crimen admiſſum Zubenſem
Regem ad patrandum impulerit tam em-
dele facinus: ſœminarum ſupra cauſam
perturbationi dediffe arbitrantur; ſunt
namque zelotypi. Hæc ſunt meo judicio
inſulæ, de quibus auctores multi multa re-
ſerunt, millia inſularum tria dicunt ple-
rique: augent alii non longe ab Indicis li-
toribus diſtare; ſunt ex Maldivæ inſu-
læ, de quibus a nobis jam ante mentio
facta eſt. Qui ſuperſuere ſuperiori cladi
Caſtellani curſum ad Molucas maximis
quæſitas laboribus ad æquinoſtium leucis
centum leptuaginta quinque circiter diſ-
junctas cum duabus navibus iter intende-
re: abundant ex inſulæ gariophyllis, at-
que in ſingulis elatus collis eminet con-
ſitus aromaticis arboribus, quas e cælo
ſuaviſſimum illum odorem accipere re-
fert Petrus Martyr. Cum vero jam duæ
Caſtellanæ naves garyophyllis recenter
decerptis onuſtæ fuiſſent, earum altera
conſecta carie reſtitit, ut reficeretur: a-
lia, cui nomen victoria erat, per imma-
nes pelagi tractus e Molucis in Hiſpa-
niam proximo anno appulit.*

CI.

(b) Petr.
Martyr.
dec. 5. c. 7.
Magella-
nis triliſ
exitus.

(c) Bar-
ros. ſup.
c. 10.
Hiſpani
ob ſupra
caſi.

(d) Id. ib.

(e) Petr.
Martyr.
c. 7.

Superſti-
tes ad
Molucas
pene-
trant.

I. Neunte anno excurrentis seculi vicesimo primo nona indictione, cum praefixa a sede Apostolica Lutheri ejusque sectatoribus ad respiciendum dies jam fluxisset, illique pontificia monita respuerent, novisque flagitiis impietatem extenderent, Leo decretoria demum sententia (a) Lutherum haereseos crimine damnavit, & omnes, qui illi studerent, constitutus in haereticos poenis & censuris sine ullo sacrae vel profanae dignitatis discrimine percussit, ac praesules, principes, ac magistratus ad eos comprehendendos confurgere, tum coactionatores eorum errores confutare iussit.

(a) Ext. in bull. const. 41. in Leon. X.

Lutherus cum le- gatoribus damnatus anathe- mate.

Plures ex- tis ad Ec- clesiam reversi.

Alii perti- naciores facti in scelerem.

Ad perpetuam rei memoriam. Cum sicut accepimus, licet post literarum affixionem & publicationem, post elapsam terminum seu terminorum hujusmodi in literis per nos praefixi seu praefixorum [quos quidem terminos elapsos fuisse & esse omnibus Christianidelibus per praesentes significamus & fidem facimus] nonnulli ex eis, qui ejusdem Martini errores secuti fuerunt, ipsarum literarum, ac monitionum, & mandatorum nostrorum notitiam habentes, spiritu sanioris consilii ad cor reversi errores suos consistentes, & haereseim in manibus nostris abjurantes, & ad veram fidem catholicam se convertentes, absolutionis beneficium iuxta facultatem ejusdem nunciis, sedis nimirum Apostolicae, desuper concessam obtinuerint, & in nonnullis civitatibus & locis Alemanniae libri & scripturae dicti Martini iuxta mandata nostra publice cremari fuerint; tamen ipse Martinus [quod non sine gravi animi molestia & mentis nostrae perturbatione referimus] in reprobum sensum datus, non solum errores suos infra praemis- sum terminum revocare, & de revocatione hujusmodi nos certiores facere, seu ad nos venire contempsit; verum tanquam petra scandali peiora prioribus contra nos & hanc sanctam sedem & fidem catholicam scribere & predicare, & alios ad hoc inducere non est veritus: propter quod sicut ipse jam haereticus est declaratus, ita & alii etiam non parvae auctoritatis & dignitatis, propriae suae salutis immemores, ipsius Martini pestiferam hereticamque sectam publice & notorie sequentes, eique palam & publice auxilium, consilium, & favorem ministrantes, ipsique Martinum in suis inobediencia & contumacia consoventes, & alii publicationem dictarum literarum impediendo, poenas in dictis nostris literis contentas damnabiliter incurrerunt, & haeretici merito sunt habendi, atque ab omnibus Christianidelibus evitandi,

dicente Apostolo: Haereticum hominem post unam & secundam correctionem devota, sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus.

Ut igitur cum Martino & aliis haereticis excommunicatis, & anathematizatis, & maledictis merito copulentur, & sicut in delinquendo dicti Martini pertinaciam sequuntur; ita poenarum & nominis participes fiant, secumque Lutherani vocem, & debitas portent poenas; cum praemissa adeo manifesta & notoria sunt effecta & permanentes, ita ut nulla probatione, aut monitione, vel citatione indigeant, prout sic fore decernimus & declaramus: Martinum & alios, qui eundem Martinum in suo pravo & damnato proposito obstinatum sequuntur, ac etiam eos, qui eum etiam presidio militari defendunt, custodiunt, & propriis facultatibus, vel alias quomodolibet sustentare non verentur, ac auxilium, consilium, vel favorem quovis modo praestare & ministrare praesumpserunt & praesumunt, quorum omnium nomina & cognomina & qualitates, et si quavis celsa vel grandi praesulgeant dignitate, praesentibus haberi volumus pro expressis, ac si nominatim exprimerentur, ac in illorum publicatione vigore praesentium faciendi nominatim exprimi possent, decernimus excommunicationis & etiam anathematis, nec non maledictionis aeternae, & interdicti, ac in eos & eorum descendentes, dignitatum, honorum, & bonorum privationis & inhabilitationis ad illa; nec non bonorum confiscationis, & criminis laesa majestatis, & alias sententias censuras & poenas etiam in haereticos a canonibus inflictas in dictis literis contentas damnabiliter incidisse.

II.

E fideli- um coetu ejecti.

III. Eorum dictio la- cris inter- dicta.

Civitates quoque, terras, castra, oppida, & loca, in quibus tunc pro tempore fuerint, & ad quae eos declinare contigerit, ac quae in illis sunt, ac alias etiam cathedrales & metropolitanas, monasteria, & alia religiosa & pia loca, etiam exempta & non exempta quaecumque ecclesiastico interdictione supposita esse; ita ut illo durante praetextu cuiusvis indulgi apostolici, praeterquam in casibus a jure permis- sis, & in illis non alias quam januis clausis, ac excommunicatis & interdictis exclusis, nequeant missae & alia divina officia celebrari apostolica auctoritate renore praesentium declaramus; illoque pro excommunicatis & anathematizatis, & maledictis, interdictis, privatis & inhabilibus ubicumque locorum denuntiari & publicari, ac ab omnibus Christianidelibus evitandi,

IV.

Sententia iolemni ritu promulgari iussa.

Et ut omnibus in Dei & Ecclesiae suae vilipendium Martini & sequacium & aliorum inobedientium obstinata temeritate audacia innotescat, ne morbida pecus gregem inficiat, parsque sincera ad infectionem trahatur, universis & singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, patriarchalium, metropolitanarum, cathedralium, & collegiarum ecclesiarum praetatis, capitulis, & personis ecclesiasticis, & quorumvis ordinum etiam mendicantium religiosi exemptis & non exemptis ubilibet constitutis, & in virtute sanctae obedientiae, & sub excommunicationis latae sententiae poenis mandamus, quatenus ipsi & quilibet eorum, si & postquam vigore praesentium requisiti fuerint, infra tres dies, quorum unum pro primo, & alium pro secundo, & reliquum pro tertio & peremptorio termino, ac canonica monitione praemissa assignamus, eodem Martino & alios excommunicatos, anathematizatos, maledictos, & haereticos declaratos, aggravatos, interdictos, privatos, & inhabiles, & in praesentium executione nominatos in eorum ecclesiis dominicis & aliis festivis diebus, dum major ibi populi multitudo convenerit ad divina, cum crucis vexillo, pulsatibus campanis, & accensis candelis, ac demum extinctis & in terram projectis & conculcatis, cum trina lapidum projectione aliisque cerimonis in similibus observari solitis publice nuntiet, & faciant, & mandent ab aliis nuntiari, & ab omnibus Christi fidelibus arctius evitari. Ad majorem insuper praefati Martini aliorumque haereticorum supradictorum adhaerentium, sequacium, & fautorum confusionem, in virtute sanctae obedientiae mandamus omnibus & singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliarum ecclesiarum praetatis, ut sicut ipsi ad sedandum schismata auctore Hieronymo constituti fuerunt, ita nunc urgente necessitate, prout eorum incumbit officio, constituent se murum pro populo Christiano, non tacendo tanquam canes muti non valentes latrare, sed incessanter clamando & exaltando vocem, & predicando, & praedicari faciendo verbum Dei ac veritatem fidei catholicae contra damnatos articulos & haereticos supradictos. Demum imperat concionatoribus, ut in Lutheranam haereseim declament. Datum Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MDXXI. III. nonas januarii pontificatus nostri anno VIII.

V.

Nec a Pontifice modo Lutherus damnatus est: verum medio aprili a theologis Parisiensibus etiam haereseos sententia percussus, cum illos antea causae judi-

ces delegisset, pronuntiatumque aliorum haereticorum more, scripturam sacram in alienum sensum detorquere; cujus decreti praecipua capita his verbis recenset Ulembergius (a): Parisienses Theologi quos Augustus primum anno MDXVIII. postmodum & in disputatione Lipsicae causa sua iudices elegerat, libros eius & dogmata publice condemnarunt: decretum ea de re xv. die aprilis promulgatum est in quo haereticorum hanc dicunt esse consuetudinem, ut venenum haereseos quibusdam verborum lenociniis, obvolutum hominibus, fraudulenter oberudant: quod ubi simpliciorum animos occupavit, diffundatur longius, perpetuoque serpat in cancri morem, donec corpori certum exitium adferat: id exemplum demonstrari posse haereticorum omnium, qui ab Ecclesia nascentis incunabulis usque ad hanc eius aetatem a fide defecerint; Heremogenis scilicet, Phileti, Hymenei, Ebionis, Marcionis, Apellis, Sabellii, Arii, Manichei, Valdonis, Vicleffi, Hussi, horum vestigiis quosdam nostro saeculo insistere de viperina progenie filios nequam, qui viperarum instar exeso ventre maris in lucem prodierint: inter quos Lutherum veluti ducem primo loco non injuria censendum asserunt: quem idem hoc tempore machinari dicunt, quod Hierem quondam fecisse scriptura testatur III. Reg. XVI. quemadmodum enim Hiel Hiericho civitatem a Josue destructam & maledicto subjectam rursum instauravit, ita Lutherum ajunt dum errores anathemate quondam ab ecclesia notatos ab inferis revocet, novam quandam Jericho moliri.

(a) Ulemberg. in vita Luth. c. 7. Lutherus haereseos damnatus a theologis.

VI.

Hunc autem qui non didicerit sapere ad sobrietatem, eo jam impudentiae progressum, ut omnes in universum praese se contemnat, qui nunc sunt in Ecclesia, & qui superioribus saeculis unquam fuerunt. Utque suas opiniones omnium universitatum non modo, sed & omnium Ecclesiae doctorum sanctorumque patrum & conciliorum iudicio preponat, quasi scilicet uni Luthero manifestanda reservarit ea Deus, quae sunt fidelibus ad salutem necessaria, eaque superioribus saeculis Ecclesia prorsus ignoravit: vel quasi Christus Ecclesiam sponsam charissimam ad hunc usque diem prorsus deseruerit, eamque tanto saeculorum tractu passus sit extincto verae fidei lumine, in densissimis errorum tenebris versari: impiam hanc esse dicunt & prorsus inverecundam arrogantiam vinculis, censuris, immo ignibus & flammis coercendam potius, quam rationibus convincendam. Hanc porro peculiarem esse haereticorum insaniam quod ad instituti sui rationem pro libidine torqueant scripturas, seque solos eas intelligere persuasum habeant, & ad evangelii

Haereticorum impudentia.

Haereticorum impudentia.

veritatem ambulare; immo, quod se solos cum affectis arbitrentur salutem consequi, nec in scripturis explicandis contra suam, quam ipsi commenti sunt intelligentiam, ullius Ecclesie doctoris, quantavis sanctitate atque eruditione precellat, sed nec ipsius Ecclesie auctoritatem recipiant. Id exemplis planum faciunt ex Ecclesia primitiva desumptis, eamque demonstrant: e quorum hereticorum lacunis Lutherus pestiferam antiquarum hereseon sententiam in pectus suum derivavit, quam cum ille nunc plenius faucibus & licenter evomat, jamque errores e libris ipsius hausti in dies magis magisque pullulare videantur, voluisse se dicunt pro viribus obviam ire gliscenti malo, suamque de Lutheri libris & dogmatibus sententiam in publicum proferre, & quantum in ipso quidem sit, cavere ne longius serpat tam multiplex impietas, & populum Christianum gravius inficiat.

VII. Specti ab eo omnes Ecclesie doctores.

Postquam igitur diligenter evolverint Lutheri libros, & universam ejus doctrinam accurate sub examen revocarunt, hanc se de ea nunc ferre sententiam, quod execrandis scateat erroribus & populum Christianum a veritate seducat, quod injuria sanctos Ecclesie doctores afficiat, quod auctoritati Ecclesie atque hierarchico ordini magna cum impietate derogat, quod schismatica sit & contraria sacris literis, adeoque in Spiritum Sanctum blasphemata, ideoque extirpanda penitus & flammis ultricibus abolenda demum quod author ipse modis omnibus ad publicam palmodiam sit compellendus. Deinde capita Christiane religionis enumerant, quae Lutherus errorum suorum inquinamento foedavit; ipsos etiam errores, quos hac sententia damnarint, e variis Lutheri tractatibus excerptos in aphorismos redigunt, usque singulis more scholastica breviter & succincte censuram adiciunt.

VIII. Plures libelli a Lutheri per hypotthesim editi. (a) Cocl. in actis & scriptis hoc anno Surius in comment.

Parabatur interea Wormatiae conventus quem Carolus V. maxima cum principum atque aliorum ordinum frequentia & pompa erat celebraturus; antequam vero inchoaretur: Lutherus, inquit Joannes Coclæus (a), perquam multos edidit libros tum Latinos tum Theutonicos, in quibus ad aucupandum & eruditionis & pietatis gloriam, gratiamque non solum plebium, sed & principum promerendam, multa bona tum exponendo scripturas, tum adhortando & corripiendo homines, pessimis machinationibus suis admiscebat; adeo ut plerique etiam magne auctoritatis viri crederent illum vero agi & zelo virtutis & spiritu Dei ad tollendos hypocritarum abusos, ad reformandos mores & studia clericorum, ad erigendos in anorem & cultum Dei animos mortalium: quales erant

libri isti, expositio decem preceptorum, de libertate Christiana ressedecis consolatoria, explanatio orationis dominica, commentarius in epistolam Pauli ad Galatas, enarrationes epistolarum & evangeliorum per dominicas adventus, operationes in xx. psalmos, expositio septem psalmorum penitentialium; item psalmorum trigesimali sexti, sexagesimi septimi, & centesimi noni, expositio cantici Mariae Magnificat, de bonis operibus ad ducem Saxonie Joannem fratrem Friderici electoris; & id genus alia ejus opuscula, quae speciem & doctrinae & pietatis praeferre videbantur. Quid vero in ceteribus imperialibus adversus haeresiarcham egerit Hieronymus Aleander internuntius apostolicus describere pergit subjectis verbis Coclæus (b): Hieronymus Aleander nuncius apostolicus, factus postea archiepiscopus Brundisinus, atque etiam Cardinalis vir admodum & disertus, & linguarum peritus, coepit Lutherum plerisque orationibus in frequentissimo principum praetorumque ac statuum imperii congressu gravissime accusare non solum inobedientiae & haereseos, verum etiam seditionis, rebellionis, impietatis, & blasphemiae.

(b) Cocl. ubi sup. Ulemburg. c. 6. Accusatus ab internuntio Lutherus.

Cum autem plerisque videretur magis invidia & vindictae libidine, quam zelo pietatis in illum concitari, crebris quantumvis etiam vehementibus suis orationibus, parum promovit aut effecit, donec tandem ex libro Lutheri de captivitate Babylonica recens tum edito excerpisset articulos quosdam plus minus quadraginta, in quibus ille non solum ritus & sacramenta Ecclesiae; verum etiam leges principum, & quaslibet constitutiones hominum reiicere, conculcare, damnare ausus fuit; quales sunt, neganda esse septem sacramenta & tantum tria pro tempore ponenda: transubstantiationem in Sacramento altaris pro humano figmento haberi, quia nulla scriptura, nulla ratione nitatur: manifestum ac impium errorem esse, missam pro peccatis, pro satisfactionibus, pro defunctis, aut quibuscumque necessitatibus suis aut aliorum offerre, seu applicare: digne communicare eos solos, qui tristes, afflictas, confusas & erroneas habent conscientias: baptismum neminem justificare, nec ulli prodesse, sed fidem in verbum promissionis cui additur baptismus: neque Papam, neque episcopum, neque ullum hominem habere jus unius syllabae constituendae super Christianum hominem, nisi id fiat ejusdem consensu; hoc esse vere hominum servos fieri, statutis & tyrannicis eorum legibus subici: Christianis nihil ullo jure posse imponi legum, nisi quantum volunt; cum sint liberi ab omnibus, &c. Hos ergo &

IX. Adscripta invidiae accusatio.

X. Excerpti articuli ex captivitate Babylonica.

Convulsa a Lutheri leges omnes & prophetae. Principum animi commoveri cepti in Luth. Saxoniarum calumniam. id genus multos Lutheri articulos impios & seditiones ubi ex scheda recitasset Alexander, ac oratoria vi in eos exclamasset, principes qui cum librum nuper editum nondum legerant, & de Luthero nihil tale suspicabantur, vehementer exterriti atque commoti alter alterum intuebantur, atque in Lutherum ejusque fautores murmurare ceperunt: quod ubi sensit dux Saxonie Fridericus princeps elector declinanda invidie gratia dixit eos articulos non esse Lutheri, sed in eius odium effingi ab adversariis. Orta itaque contentione dum hic negaret, ille affirmaret articulos Lutheri esse, visum est principibus Lutherum ipsum accersendum esse, ut ore suo confiteretur quinam sint libri sui, & qui suppositi.

X. Cum ita Lutherum accersendum decretum fuisset, mirum est pro impio pseudomonacho pontificia sententia cum suis sectatoribus damnato obortam inter principes contentionem de fide publica ei tradenda. Visum est multis, quos jam Lutherus suis scriptis fascinaverat, adeoque concitaret in clerum, ut res ad seditionem spectaret, datam a Caesare fidem non sufficere, cum vererentur, ne illum heresis odio fallaci promissione irretitum in Pontificis legitimi judicis potestate poneret. Itaque etiam principes omnes pro tuenda illius monstri salute fidem suam datam tyngraphis obstrinxere

(a) Cocl. in actis & scriptis Lutheri. Surius in comment. Fides publica haeresiarchae data. Ab eo non servata fides.

(a), addita tamen ea lege, ne ille in itinere corcones publicas, uti veterat Pontifex, haberet, vel scripta nova ederet. At ille, cum adeo severe fidem in Caesare & principibus exegisset, fidem a se praestitam non servavit; siquidem Erphordiae dominica in Albis impie ex suggestu coram populo declamavit, declamationemque ut sceleris vestigia manerent, typis excudi iussit: in qua inter plura alia blasphemata haec verba protulit contra virtutem bonorum operum, & contra leges humanas: Unus aedificat templum, alter peregrinatur ad S. Jacobum, aut ad S. Petrum, tertius jejunit, aut orat, incedit cappam, incedit nudipes, aut quid aliud facit; ejusmodi opera nihil prorsus sunt & quae funditus destrui oportet. Subjuxit ille: Modica res esset, si solum expilarentur homines; hoc vero maximum est, prob dolor! malum quod in mundo esse potest, quod homines eo diriguntur, ut opera corporalia possint salvare aut justificare. Ut fiat justificatio, lector Tridentinum concilium consulat. Ceterum his verbis impius haeresiarcha sacramenta omnia abolere nitebatur, negabatque gratiam conferri posse iis, qui gratiae obicem non ponerent: quem blasphemum errorem Joannes Eckius ita refellit (b):

Ut gratia conferatur per sacramenta. (b) Jo. Eckius lib. 6. de sacram.

Edoctus quilibet est, sacramenta novae legis signa esse efficacia gratiae divinae; si enim quis auferre conetur gratiam sacramentorum, quid nobis faciet reliquum in universa religione, quo tandem essimus Christo velut incorporati tanquam peculiaris populus ejus, sicut antea fuerunt Judaei? Qui crediderit inquit Christus (c) (e) Matth. & baptizatus fuerit salvus erit. Baptismus uli ergo si gratiam Dei non conferret, quomodo salutem parere posset? siquidem per solam gratiam salvantur homines teste Paulo (d). Ad eundem modum si Eucharistia sacramentum non daret gratiam, cur dixerit illud apud Joannem Christus (e)? Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem habet vitam aeternam. Hanc autem nemo habet sine gratia Dei: & nisi in baptismo simul infunderetur gratia, frustra dictum videretur a Joanne (f): Ego baptizo vos aqua, ille autem baptizabit vos Spiritu sancto: quod utique nisi per gratiam non fit; quamobrem ad Nicodemum Dominus ait (g): Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto.

(d) Ephes. 2. (e) Joan. 16.

(f) Marc. 1. Joan. 1.

(g) Joan. 3.

Sacramenta interpretata Lutheranis.

(h) Jo. Eckius hom. 2. de sacram.

(i) 4. Reg. 5.

Amsdorfii haeresis contra bona opera.

(k) Sander. de vitiis sibi. monarch. l. 7.

Ecce quod per aquam fieri videtur extrinsecus, interius efficitur per gratiam Spiritus Sancti, &c. Sprevisse ideo Lutheranos omnia sacramenta, quod corporali opere administrantur, refert Joannes Eckius (h) hisce verbis: Colligitur quam execrabilis sit error novochristianorum, qui eo sacramenta contemnunt, quod in vilius creaturis exercentur: clamant enim blaterones isti, quid mihi profit aqua, quid oleum, quid unctio ista? Ventus hic nimirum est ex Aquilone ab ipso fastuoso & elato lucifero, dum nolunt isti se humiliare ad creaturas a Deo ad hoc ordinatas, & deputatas; neque aliter faciunt quam Naaman, qui nolens se lavare in Jordane dixit (i): Nunquid non meliores sunt Abana & Paphai fluvii Damasci omnibus aquis Israel: magis in hoc respiciens aquarum naturam, quam divinam potentiam, sicuti jam quoque faciunt sapientes mundi hujus. Cum vero Lutherus omnia bona opera corporalia sperneret, etiam addidit ejus discipulus Amsdorfus, illa esse animae exitialia: quem impiorum turba secuta est adeo, ut deterrimum hunc haeticum condidisse sectam sui nominis referat Sanderus (k): Amsdorfiani, inquit, docent bona opera ad salutem hominis esse perniciofa; quam haeresim ab Apostolo confutatam ita ostendit: Ad Tit. III. Curent bonis operibus praesse, qui credunt Deo: haec sunt bona & utilia hominibus. Hebr. VI. Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, Roman. II. Reddet unicuique secundum opera, iis quidem, qui secundum

dum patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quarunt, vitam aeternam. Patebat ex his Lutherum & socios, demonum homines ad mala opera concitantium officio praclare fungi.

XI.

(a) Gresser. & ex eo Ulemh. in vit. & actis Lutheri. c. 6. n. 2. p. 86. Non servata a Luthero synagoga phae leges.

Concionante Luthero templum tremuit.

Monet Lutherus auditores esse demonis spectrum.

Quodnam vero Erfordiae concionante Luthero ostentum contigerit, narrat Ulembergius ex Daniele Gressero (a), qui tum concioni interfuit: Cum, inquit, Erphordiam venisset ad Augustinianorum monasterium diverit, verus domicilium in quo monachi habitum non animum induerat: ibi dominica prima post festum paschatis, qua tum quidem in septimum aprilis diem incidit, concionem habuit ad populum, quam postea typis excusam in vulgus sparsit. Hanc rem Sturmus caduceator, qui iam tum Lutheri partibus secrete favebat, suaviter dissimulavit, quamquam noverat in literis salvi conductus cautum, uti diximus, ne Lutherus usquam intrinere conciones ad populum haberet. Caeterum ingens hominum multitudo confluit ad concionem hanc, in qua contigit quiddam memoratu dignum, quod magnam populo trepidationem incussit. Templi pars quadam editior in medio concionis cursu subito tremefacta est, & concussa, editoque strepitu moveri coepit, quasi ruinam mimareretur. Populus qui confertim eo loco se conglobavit inopinata re vehementer territus fuit, utque hoc unum cogitabant omnes, ut fuga ruinam anteverterent. Tanta vero trepidatio fuit, ut quidam fenestras vitreas jam excuterent saltu per eas evasuri, nisi Lutherus impetum repressisset; monuit enim auditores, ut manerent & presenti essent animo; demonem spectrum hoc & terriculamentum excitasse; nihil ab eo periculi futurum: ita paulatim morus hic conquievit. Narrat historiam hanc in libro de cursu vitae suae Daniel Gresserus superintendens Dresensis non infimi subsellii vir inter Lutheranos, seque cum id temporis Erphordiae moraretur studiorum causa concionem hanc audivisse memorat. Inter caetera, qua Lutherus in ea concione de bonis operibus, de constitutionibus humanis, de peregrinationibus, de variis monachorum institutis in contumeliam religionis catholicae pro vulgi pruritu mordaciter effutivit, multa quoque petulantiter dixit in ecclesiasticos & sacerdotes catholicos, quorum in ea urbe magnus erat numerus: in quos non diu postquam Lutherus Erphordia discessit, mense junio nimirum, ingens exorta fuit seditio, quam dubium non est, quin linguae flabello per concionem hanc Lutherus excitavit. Res per studiosos capta primum, quibus vilissimi quique de saeculo vulgi se conjunxerunt,

canonicorum domus per vim expugnata, direpta, expilataque; ablata suppellex omnium generis mense, lecticaeque, & quae sunt hoc genus alia concisa frustillarum, & in plateas tumultuante eiecta: cerevisia & vinum belluino more potatum, & quod ingluvies non capiebat vasis fractis effusum: scissi lecti & pluma e fenestris domorum in aerem effusa, quae per totam urbem volitarunt instar densae nevis, & paulo post longe lateque solum ipsum operuerunt. Ad hunc modum quinquaginta canonicorum domus una nocte direpta, e quibus septem incensa solo tenuis conflagravit. Haec primitiae fuerunt spiritus illius, qui Luthero ex cathedra docente commovit templum, & in animos auditorum collapsus paulo post excitavit seditionem hanc, eaque re praesagium dedit quid in templo Dei in orbe Christiano per hominum illius doctrinam machinaretur. Haec Ulembergius: ad Lutherum revertamur. Cum Wormatiam quasi triumphali curru ab epicureis fociis parato vectus pergeret, inter medias computationes temulentus novus propheta lascivire, & pletho canoro aera percutere visus est: Quacunq; iter faciebant, inquit Coclaeus, frequens erat concursus hominum videndi Lutheri studio: in diversis multa propinatio, lata compositio, musices quoque gaudia adeo ut Lutherus ipse alicubi sonora restudine ludens omnium in se oculos converteret, velut Orpheus quidam sed rursus adhuc & cucullatus, eoque mirabilior. Eo pompatico apparatu maximorum scelerum reus Vvormatiam pervenit decima sexta aprilis die, & insequenti coram Caesare aliique principibus productus, a caesare oratore interrogatus est, an libros, quos supra memoravimus, suos esse agnosceret, & quidquam ex iis revocare vellet: qui editos a se factus est, at tempus ad deliberandum de iisdem approbandis revocandisque sibi dari poposcit, obtinuitque a Carolo ea lege, ut die altera eadem hora adesset. Nimia clementia usus est Caesar in perditissimum haereticum, qui imperialis chirographi impunitatis leges non observaverat, ac roties variis disinguis iudiciorum ordinem eluserat, comparabatque sibi apud simplices ex iis concertationibus publicis auctoritatem & famam; adeo ut ipse in actorum Vvormatiensium historia non sincera fide scripta fingat, insanam mulierculam, conspecto hominum ad videndum celebre illud novae impietatis monstrum concursu, exclamasse: Beatus ventor qui te portavit; aitque vulgus causam evangelii tutatum adversus clericos; siquidem suas haereses evangelii nomine colorabat: tra-

Exorta deinde in ecclesiasticos seditio.

XII.

Deductus cum plausu Wormatiam Lutherus.

Fatetur editos a se libros haereticos refertos.

Se cum Christo impie confert.

Fingit causam evangelii defendi vulgo contra clericum tra-

traditiones vero patrum, Ecclesiae consensum, interpretationes sacrae scripturae a conciliis propositas ut aniles fabulas, traducebat: Sunt, inquiebat, tria millia sacerdotum, inter quos non quatuor inveniuntur recti, prob dolor! & si quando habeantur recti praedicatores evangelium dicitur superficie tenuis: deinde fabula quaedam de antiquo asino, aut historia de Theodorico Veronensi. Haec calumniator ille, qui ex aliorum forte imperitia in omnes invidiam detorquebat; cum ipse evangelio abutens inque adulterinum sensum desectens, evangelium vehementissime oppugnaret.

XIII.

In scripturarum interpretatione se praefert conciliis.

Caeterum postridie ejus diei ad principum consensum reductus, iussuque animi sui consilium aperire, datum enim deliberandi spatium fluxisse, quod impetrare non debuisset; cum jamdiu scivisset ad quid esset vocatus, multiformi verborum ambage morari nisus est; cumque preesse ad rem Caesari & principibus respondere cogeret, dixit se Pontificibus & conciliis, sive universae Ecclesiae in scripturarum sacrarum interpretatione praefertens: Nisi convictus fuero testimoniis scripturarum aut ratione evidenti (nam neque Papa neque conciliis solis credo, cum constet eos & errasse saepius, & sibi ipsis contradixisse) victus sum scripturis a me adductis, & capta conscientia in verbis Dei revocare neque possum, neque volo quidquam; cum contra scientiam agere neque tutum neque integrum sit. Deus adjuvet me. Amen. Quibus verbis impudenter mentiebatur Ecclesiam universam errasse, & Scripturae sacrae non ex Ecclesiae catholicae & conciliorum sensu, sed ex alieno, quem ipse fingebat, intellecta testimoniis convinci volebat; quod omnibus haereticis commune est. Quod vero addebat, sibi non esse tutum neque integrum quidquam contra conscientiam agere, cur tandem postea Augustinianos Wittenbergenses ut contra conscientiam divina mysteria abolerent hortatus est, annisque pluribus cum sua conscientia se pugnassemus? Inspecta ejus protervia principes per Caesarem oratorem illam ita increpue: Tu qua universale Constantiense concilium damnavit ex universa Germanica natione congregatum resuscitas, & per scripturam convinci vis: in quo sane vehementer deliras; quid enim attinet novam disputationem celebrare de rebus per tot saecula ab Ecclesia & concilio damnatis? Rogatus ut male capta damnaret, nulla unquam ratione de impia sententia dimoveri se passus est.

XIV.

Increpat ab oratore Caesareo.

Postridie coacti sunt principum coetus ad audiendam Caesaris sententiam, qua

Burgundico idiomate ab ipomet exarata fuit, atque in haec latina verba translata (a).

Ad ordines imperii in comitiis Wormatiae congregatos.

Non clam vos est me genus ducere Christianissimis Imperatoribus illustris nationis Germanicae, a catholicis Hispaniarum Regibus, ab archiducibus Austriae, duobusque Burgundiae, qui omnes ad supremum usque vitam diem se fideles Romanae ecclesiae declaraverunt, semperque catholicae fidei sacrarum ceremoniarum, decretorum, constitutionum, sanctorum morum pro Dei honore, pro fidei incremento, pro animarum salute propugnatores fuere: qui vitam sancti nobis ex naturae instinctu & jure quodam hereditario sacra qua divinus catholica instituta quasi per manus tradita relinqueret, ut eorum vestigiis instamus, & in iis etiam mortem oppetamus: & nos quidem utpote majorum nostrorum non fallaces imitatores, Deo nos bene juvante, in hunc usque diem eo pacto vivimus. Itaque stat sententia rueri & propugnare quaecumque tum antecessores mei tum ego ipse huc usque observavi; id autem vel maxime, quod per antecessores meos tam in Constantiensi quam alii synodis sancitum est.

(a) Ext. apud Jo. Coel. hoc ann. Ulemh. c. 6. & apud Dolgast. 10.2. pag. 142. Caroli V. oratio ad principes in Luthe-

XV.

Cum vero in aperto sit, unum solum fratrem hallucinari privata opinione deceptum, qua quidem cum totius Christianitatis sententia pugnet, tam eorum, qui ante mille annos nos praecesserunt, quam qui in praesens vivunt, eaque praefert Christianos omnes haecenus semper in errore fuisse. Eam ob rem plane deliberatum mihi est, regna mea omnia, imperium, ditiones, amicos, corpus, sanguinem, vitam denique ipsam, & animam impendere, ne improbus hic conatus longius progrediarur; quandoquidem in meam haud exiguam itaque vestram id cessurum est ignominiam, qui praecleara & cum primis celebris estis Germaniae natio, quibus id in honore, auctoritatis, praerogativa cumulum accessit ex privilegio, ut iustitiae observantissimi catholicaeque fidei defensores & propugnatores habeamur. Quod si qua igitur non modo haeresis, sed vel suspicio haereseos, vel aliqua Christianae religionis imminutio in hominum animis nostra tempestate relicta erit, id posteris nostris perpetuae vituperationi fuerit.

Quandoquidem ergo perimam hesternio die Lutheri responsum coram omnes audivimus, mentem ergo vobis meam aperio; poenitere me quod tandem diliberim contra hominem illum ejusque falsum doctrinam procedere, nec me posthac audire illum velle quidquid etiam allaturus sit:

Profitetur Carolus poenitere ipsum quod Lutherum tandiu pertulerit.

jubeo autem ut quamprimum ex mandato praescripto reducatur, caveaturque ipse ex publica fidei ipsi data formula, ne palam concionetur, neve populo prava sua dogmata instillare pergat, ne denique ipsius opera novi quippiam aut motus aliquis excutatur. Equidem, sicut jam dixi, contra eum haud secus atque contra notorium haereticum plane deliberavi procedere, simulque a vobis reposco, ut in ista causa id statuatis, quod decet probe Christianos, & ut vos facturos recepistis. Scriptum manu propria die XIX. aprilis an. MDXXI.

Iussa in eum severitas dirigi ut in notorium haereticum.

XVI.

Hec Imperatoris, subdit Coclæus, tam pii & catholici sententia lecta est non solum Wormatiae coram universis principibus & statibus imperii, verum etiam Roma postea mense proximo die X. maii in publico consistorio coram purpurato Cardinalium senatu jussu Leonis X. Papae pontificatus eius anno nono; & ab utroque senatu non vulgariter collaudata est Cæsaris in fide constantia, zelusque pietatis ac religionis aviræ in pectore juvenili.

(a) Coclæus ex Ulemb. ubi sup. Lutherani Carolo V. detrahunt.

Nitentur populorum ad ledicionem concitare.

Monitus Lutherus benevole ut revocet errores.

XVII.

Ad hæc respondit versutissimus impostor, non omnia se reprehendisse concilia, sed tantum Constantiense, a quodammodo verbum Dei, calumniatus est; tanti criminis probationem eam attulit, quod iste articulus Joannis Hus damnatus ab eo fuisset: Ecclesia Christi est universitas praedestinatorum; Et sic iste articulus fidei: Credo Ecclesiam sanctam: ca-

Illius oblectio.

tholicam; damnatus fuisset. At ipsius aperta erant hæc mendacia, neque enim Joannis Hus propositio erat verbum Dei; ac falsa quoque erat illatio, & contrariam propositionem esse verbum Dei, evangelicis testimoniis redarguit Coclæus sic inquiring: Neque verum est quod articulus iste Joannis Hus: Ecclesia Christi est universitas praedestinatorum, sit verbum Dei, in eo praesertim sensu quem heretici praetendebant, nempe quod prelati mali & peccatores damnandi, quamvis baptizati & Christiani, non sint de ecclesia Christi, nec sint membra ecclesiae militantis: quæ sane sententia adeo non est verbum Dei, aut in scriptura sacra, ut contrarium ex scripturis quam largissime probari queat: manifestissime vero ex parabolis Christi de tritico & zizania in eodem agro, de sagena missa in mare & ex omni genere piscium congregante, de decem virginibus, quarum quinque sunt prudentes, quinque faræ, &c.

Refellitur ex scriptura sacra.

XVIII.

Aequè impia fraude plenum fuit aliud ejusdem Lutheri responsum, dum rogatus fuit, ne conceptas a se opiniones propter gravissimas offensiones, ac metuenda pericula, quæ nisi pertinacia abstineret imminerent, deponeret: quasi enim ejus hæreses & deliria veterum hæresiarum ab eo instaurata verbum Dei essent, distinxit duplex offensionis genus, alterum charitatis; alterum fidei; charitatis quod in moribus & vita consistat; fidei vero & doctrinæ, quod in verbo Dei declinari non possit: nec per ipsum præstari posse, quin Christus petra scandali esset: quibus subdolis verbis statuebat se Christum prædicasse, dum Christi sacra oppugnabat; & quasi ab eo peteretur, ut verbum Dei abnegaret, dum urgebatur, ut damnaret impia sua dicta, quibus illud re ipsa abnegabat, tum hypocrisis larva arrepta subdidit: Scire se obediendum esse magistratibus etiam male & inique orrentibus: scire item cedendum proprio sensui: tantum petere se ne adigatur verbum Dei negare: cetera omnia obedientissime se præstaturum. Hæc summa fraudium & nequitiarum veripellis Lutheri extitit, nimirum tuendi evangelii fallaci ostentatione evangelium depravare: Hoc itaque verbi Dei præteritum, inquit Coclæus, quemadmodum ab initio, ita & deinceps per omne tempus impios, & antea sæpe damnatos Waldensium, Wicleffitarum, & Hussitarum errores Germanorum plurimum abrupit, vendidit, inculcavit, persuasit Lutherus, & in hoc non satis deliberate Casarem & principes egisse plerique putant, quod vocantes ad se Lutherum nullos pariter vo-

Hæresiarum impietate.

Statuit deliramenta sua esse verbum Dei.

Perperam egere principes cum hæresiarum non vocatis theologis. Falsissimum est dogmata Lutheri esse in scriptura ut gloriatur.

caverint theologos, qui falsos prætextus & fucos illius detegere potuissent. Certe pius & eruditus pontifex Joannes Fischerus episcopus Rossensis in Anglia paulo post satis clare & copiose prolixo volumine ostendit, nullum articulum ejus, quos in bulla sua damnaverat Papa Leo X. haberi in scripturis, aut esse verbum Dei.

XIX.

De hac Lutheri impudentia in contemnendis conciliis, ac iudiciis quibusvis aspernandis coram Vormatiensi conventu, hæc gravissime scripsit Henricus VIII. Anglorum Rex (a): Cum intelligeres tam manifestos esse errores tuos, ut nemo bonus esset ac pius usquam, in cuius iudicio spem possis reponere, in conventu Wormatiensi [ubi te pleno procerum senatu damnavit Casar] ad disceptandum quidem obrulisti; sed ea, qua disputaverur, cujusquam iudicio submittere [qui quam recte contra ne differens posset ferre sententiam] id vero pertinacissime pernegasti nunc cum te videam hoc te pacto gerere, ut nec in alios iudices consensias, nec illis ipsis obedias, quibus obtemperare promiseras; nec Casaræ majestatis iudicio deferas, cum tot cruditissimos viros haberet in consilio, nec reverere quidem & Apostolica sedis & collegii sacrosancti sententiam, sed improbus irrisor appellas ad proximum generale concilium, nec tamen simpliciter proximum, sed adiecto cuniculo, per quod possis effugere, nempe quod proximo congregatum esse contingeret in Spiritu Sancto, ut in quocumque esses damnatus, ubi negares fuisse Spiritum Sanctum; & tamen paulo post generalia omnia concilia contemnere, ne quis dubitare posset nulli te tandem prorsus pariturum: cum hoc inquam pacto te gereres, quomodo potuisset iudicium in te redditum mihi esse suspectum. Et infra: Tu te mirari fingis hactenus audire non posse, ita nos contra multo miramur magis, & istud te posse dicere & quemquam inventum esse, qui te quidem audire dignetur, tanquam satis cause sit unius fratriculi pervicax impudentia, cur nunc tandem oporteat dubitare an ea demum vera sint qua pro articulis fidei tota credit, & annos amplius mille quingentos tota credidit Ecclesia Christi catholica; quemadmodum evidenter liquet ex doctrina Christi & sanctis eius Apostolis, nec non multis aliis beatissimis Ecclesie doctoribus, quorum alius alio tempore loquere scribens omnes fuisse eadem fide concordare a Christo nato passoque, usque ad inaspicitam predicationem tuam?

(a) Henr. Angl. Rex in respons. ad Mart. Luther. ep. 96.

Impudentia Lutheri in contemnendo omnium iudicio.

An propter illius impietatem de fide dubitandum.

XX.

Interfuisse his Wormatiensibus actis Joannem Coclæum ecclesie Beatæ Virginis Francofordiae ad Mœnum decanum, ipse Ann. Eccl. Tom. XXXI.

refert, seque accessisse a nemine vocatum, sed studio tuendæ adversus Lutherum fidei, vitæ etiam si opus foret profundendæ studio incensum, secumque tres libros, quos pro venerabili Eucharistiæ sacramento contra captivitatem Babylonicam Lutheri conscripserat, detulisse: Aleandri vero pontificii internuntii opera in colloquium cum Luthero in archiepiscopi Treverensis aula venisse, ut ipsum ab impietate abduceret: ex quo pio conatu ita in se Lutheranorum concitavit odia, ut illi in ipsum satyricum libellum minarum contumeliarumque plenum ediderint, interminatque sint interpretate Jona præposito, quadraginta viros stylo aculeato illius famam laceraturos, si quid ad refellendam Lutheri doctrinam scriberet. Ita novi evangelicæ diaboli cam doctrinam rabie, mendaciis, scurrilitatibus, conviciis propagare annitebantur. Subdit, altera die venisse ad Lutherum duos doctores jureconsultos, petiisseque ab eo, ut libros & scripta Casaræ majestati, principibus, ordinibusque imperii submitteret: sed illum respondisse, verbum Dei hominum iudicio non permittendum, quasi ejus impia deliria verbum Dei essent: dein meliora deliberare jussu poscentibus ut sua saltem concilii futuri iudicio submitteret, non assensisse: vocatumque ab archiepiscopo Treverensi ac monitum iterum remotis arbitris ut concilio, Casari ordinibusque imperii sua subjiceret, in priori pertinacia hæsisse: superbus enim nequissimisque impostor, a dæmone edoctus, universæ Ecclesie catholice leges dare non verebatur, contendebatque, ut nudo ejus verbo contemptis conciliorum, patrum, veterumque traditionum autoritatibus crederetur, & accepta ab Apostolis sacra convellerentur: quo quid impudentius fingi queat nemo non videt.

Joannis Coclæi cum Luthero congressus.

Negat se concilio unquam submitsum.

XXI. Perrinacem Lutherum vocant se quaces constantem.

(b) Longol. in orat. ad Lutheran.

Omnes leges violavit.

At illam Lutheri inflexibilem pertinaciam, ipsi cum hæresiarum & latronibus communem, constantiæ nomine ornarunt ejus sectatores, ipsumque veluti fortissimum virum celebrarunt, quo simplices ad admirationem traducerent: quos Christophorus Longolius rethor in sua ad Lutheranos scripta oratione sic confutat (b): Cum divinis mandatis persepe moneamur, cum, ut eorum, quorum sumus in potestate & tenemur imperio rationem in primis habeamus, tum sacrorum antistitibus dicto audientes simus, quam bene istum legibus parere credamus, qui ne imperio quidem ulli præclaris illis suis decretis locum relinquat, nimirum impunitatem sibi ceterisque conjuratis infinitam licentiam pollicitus: si qui tumultuantes ei vos

pro potestate coerceant nulli omnino existant, hoc est si aequabili iure utamur, vel inter nos potius sine ullo ordinum discrimine, sine duce, sine magistratu, sine lege ferarum more tumultuemur. O hominem cautum, & in constituenda republica prudentia singulari praeditum!

XXII.
Varia e-
juldem
vitia.

Jam quam invictum adversus omnes cupiditates, sedatumque gerat animum, cum ex concionibus & scriptis, insanabilisque ipsius conviciis, tum etiam hinc perspicere potestis, quod homo, vel monstrum potius, ex diversissimis ac inter se maxime contrariis vitiis conflatum, dubiumque malefici magnitudine timidius an intemperantia audacius, mani doctrina persuasione arrogantius, an sordium suarum conscientia abjectus, natura levius, an opinione pervicacius, stultius denique apud prudentes, an astutius apud stultos tam incredibili nominis sui nobilitandi cupiditate ardeat, ut quo aliquid apud imperitiam multitudinem esse videatur, non dubitet constans & perpetuum generis humani iudicium praecipit, suae errore fastidiose contemnere; & infra, qui nos primum quasi vulpecula fallacissima fraudibus & insidiis suis circumvenire tentavit, deinde etiam truculenta cristati draconis specie terribos frangere conatus sit.

XXIII.

Interjectis nonnullis Longolius fortitudinem Christianam definit, a qua Lutherum longissime abesse ostendit, debuisseque ab eodem novam legem orbi inferente, dari divini Numinis ejus dicta comprobantis testimonia arguit: Ne quam, inquit, in eo nonnulli ad caelum laudibus efferebant Christiani animi fortitudinem illi inesse vobis persuadere sinatis; quam quidem certum est non in relegendis conviciis, non in referenda injuria, non in elato contumacis animi spiritu, non in mortis omnibus vitanda modis consilio consistere; sed in despicientia sui, sed in ea potissimum casti animi probitate, quae voluntaria mentis demissione atque ingenuo quodam ac liberali pudore totam se divinae potestati commendatam tradat, & pro Christi persuasione devotam hostiam minis atque terroribus intrepidam obiciat. Hac itur ad aeternam gloriam via: hac proceres veterum Christiani: hac heroes nostri omnes in caelum pervenerunt; quorum etiam jam vita defunctorum gratia & mortuos revisisse, & caecos oculorum usum recepisse, & variis ex morbis laborantes, furiiisque etiam exagitatos mortales multos potestati valetudinique suae restitutos esse exploratum habemus. A Marrino autem Lutheo num tale quiddam adhuc factum vidistis ipsi aut ab alio etiam accepistis? num exanimis ab eo ad vitam revocatos? num mutorum linguas

A San-
ctorum
virtutibus
maxime
alienus
fuit.

Nullo
miraculo
novam fi-
dem pro-
bat.

in sermonem resolutas? num surdorum aures ad audiendi vim patefactas? num claudis liberam gradiendi datam facultatem? num iis, qui omnibus membris capti essent, totius corporis firmitatem? num fanaticis suam mentem? num denique aliquod caelestis virtutis indicium vobis edidit? At qui aliquod saltem unum divini ab eo Numinis signum allatum esse oportuit, qui se contra publici concilii auctoritatem Deo auctore artes novas moliri, atque tanta inter Christianos ipsos discordiarum semina jacere diceret, &c.

XXIV.

Tantum itaque pertinaciam indignatus Caesar illum jussit faceffere, atque unius & viginti dierum cursu in priorem suum asylum se recipere, satellitio tradito adjectoque imperio, ne in itinere concionaretur aut scriberet. Ita patuit ex contractato blandis remediis virulento cancro, qui ferro excindendus erat, malum exasperatum. At Lutherus caesarearum contemptor legum in reditu conciones ad fascinandos impietate populos habuit, atque insidiosas literas ad principes dedit, ut eorum sibi gratiam conciliaret, Caesari vero atque ordini sacerdotali odium crearet: tum familiari haereticis astu pertinaciae suae verbum Dei praeterebat, conquirebaturque annuntiandi verbi divini liberam sibi praeripi potestatem: perinde ac si cuilibet impostori & haeresiarum sufficiat jacere, se verbum divinum praedicare, ut blasphemam quaeque & haeretica apud simplices evomat. Metuens vero haeresiarum ne caesareus satelles illius gressus & consilia observaret, illum a se dimisit.

XXV.

At Caesar conspicatus Lutherum rationibus & monitis ad officium flecti non potuisse, ne Ecclesiae advocati nomen dignitatemque prodere videretur, imperiali vi & auctoritate una cum ejus sectatoribus & propugnatoribus coercendum censuit. Edidisse igitur Caesarem in illum edictum communi ordinum consensu refert Surius (a), quod novatores solitis artibus eludere atque elevare studuerunt: Hoc, inquit, anno Carolus imperator Wormatiae gravissimum edictum contra novatores orthodoxae & catholicae religionis promulgavit, in quo inter caetera dicit Lutherum non hominem, sed diabolum sub humana esse specie, qui in pernicem humani generis permultas olim damnatas haereses in unam sentinam congerisset: quod quidem tam fuit verum, ut talem virum aliquid potuisse apud Germanorum haecenus summae constantiae & integritatis nationem, illi ipsi nationi ad sempiternam haud dubie cessurum sit ignominiam, & confusio- nem. Hic vero Sleidanus Caesarem quidem

(a) Surius in commentar. hoc ann. Vocatus Lutherus a Caesare diabolus sub humana specie.

factur dixisse decretum hoc suum communi principum & ordinum consilio factum, sed mox subjungit: Ajunt edictum hoc a paucis aliquot fuisse conflatum; scilicet vult Imperatorem optimum & religiosissimum arguere mendacii, ne tanti principis & ordinum imperii communi decreto damnata Lutheri impietas Lutheri causam premar. Quis vero eam hominis impudentiam ferat, qui ut per mendacia Lutheri partes defendat, potentissimum Imperatorem haud obscure vocat in suspensionem mendacii? Nec his contentus quaedam addit, quibus etiam Moguntinum archiepiscopum oblique perstringere videtur, atque haud scio an in illum falsi crimen derivare velit; nam obscure scribit. Sed abist, ut plus credamus Sleidani nugis, quam tanti principibus. Afferenda hoc loco visa est tam insignis sententia (a), cum plurimum lucis & ornamentum historiae allatura sit; quandoquidem describuntur in ea Lutheranae impietatis exordia ac praecipua capita, ut nimirum ea a summo Pontifice Leone X. coacta praesulum & doctorum omnium gentium synodo, citatoque Lutheo, damnata fuerint: ut ille conciliorum oecumenicorum auctoritatem respuerit: ut sibi uni foedissimos veterum haeresiarum errores cumulanti credi voluerit, tanquam divini Numinis interpreti; utque ex Wormatiensium actorum, quae Lutherus ad colorandam pertinaciam variis mendaciis & fucato verbi divini obtentu subornavit; praescripto demum debita in eum ac Lutheranos poenae constituantur.

Sleidani mendacium insigne.

(a) Ext. apud Coelenum in fin. & apud Florimund. Raym. & Dolp. pag. 102. pag. 143.

XXVI.

Carolus V. Dei benignitate electus Romanorum Imperator semper Augustus, Germaniae, Hispaniae, utriusque Siciliae, Jerusalem, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae Rex, &c.
Revendissimi dignissimi charissimique cognati, propinqui, religiosi, & fideles: cum ad nostrum, id est Romani Caesaris officium pertineat non solum provincias, orbem, terminosque sacri Romani imperii, quod majores nostri Germanicae nationis ob defensionem sacrosanctae Romanae & catholicae Ecclesiae divina adjuti ope multo sanguine vulneribusque suis perierunt, repressis belloque domitis infidelibus pro virili proferre, augere, ac promoveri; verum etiam iuxta regulam canonemque hactenus a sacrosancta Romana ecclesia observatum prospicere ac providere, ne qua labes, haeresis, minima denique suspicio in Romano imperio religionem nostram vitiet atque infestet, aut si quid hujus forte radices agere & vivere contigerit; omni diligentia adhibitis mediis, remediis, rationibusque probatis & moderatis, prout negotii magnitudo postulat,

evellere ac extirpare. Proinde reputamus nobiscum si cuiquam ex majoribus nostris hac in re bene mereri de nomine Christiano non fuit recusandum, a nobis quoque longe pluribus de causis idem muneris onerisque debere suscipi, postquam omnipotentis Dei bonitas ad propugnationem & incrementum sacrosanctae fidei suae nos tot accessione regnorum, provinciarum, majorisque potentiae, quam aliquot retro saeculis quomquam in imperio ex majoribus nostris amplificavit, coronavit, & armavit; cumque gente quidem a Christianissimis Caesaribus, archiducibus Austriae, & Burgundiae ducibus, stirpe vero a Catholicis Hispaniae, Siciliae, Jerusalem Regibus noster descendat ortus, quorum de facinoribus egegitis pro tuenda religione Christiana domi militiaeque designatis nulli conticescet atas.

XXVII.
Ut trien-
nio ante
exorta sit
haeresis
Luthera-
na.

Quocirca si haereses quasdam vix ab hinc triennio in natione Germanica spargi coeptas, & antehac per sancta concilia pontificumque decreta cum Ecclesiae catholicae consensu vere condemnatas & ejectas, jamque denuo velut ex profundis orci faucibus retractas alius radicales diffundere ac propagare pateremur, negligentisque connivere, indulgere, dissimulare pergeremus, primo conscientiae nostrae quasi contagione pestilentissimi carcinomatis afflata plaga gravior insideret, deinde sempiternam nominis nostri gloriam in tam felici florentis imperii vestibulo, seu caliginosa quadam nebula inumbraret ac involveret. Cum itaque sine dubio nemini vestrum sit obscurum, quam procul errores haeresesque a Christiana via recedant ac declinent, quas Augustiniana familiae quidam Martinus Lutherus in ordine & religione Christiana, imprimis autem in illustri natione Germanica, utpote indefatigabili haesum impiorumque dogmatum deterrice violenter introducere, virulenterque disseminare conatur tanto cum profectu, ut nisi mature celeriterque tam propura occurratur audaciae postmodum universa Germania his morbis inveterascentibus miserabilem ruinam & interitum omnis virtutis, honestorum morum, pacis, fideique Christianae sit passura.

Praterca non immerito sanctissimus pater Leo X. sacrosanctae Romanae & catholicae Ecclesiae summus episcopus, qui praeter caeteros in ea quasi vigilia stationeque collocatus est, ut diligenter & naviter attendat, ne quid respublica Christiana labis detrimentique accipiat, rei advocitate periculisque permotus, initio Lutherum paterne cepit & benigne admonere, atque a parum fausto proposito debortari, & ut errores a se divulgatos revocaret instare. Hic ille cum

cum resisteret, & plura peioraque misceret in dies, expectatus Pontifex, contra sibi nitendum non inuitatis, sed aequis & convenientibus modis viisque putavit. Proinde semel atque iterum Cardinales, episcopos, aliosque prelatos, nonnullos etiam ex ordine regulatorum priores, generales, & ministros, prateraque multos prestantes & honestos homines omni laude virtutis, eruditionis, prudentiae cumularos, tum aliarum quoque nationum doctores ac magistros convocavit & accersivit, ad eundemque conventum Martinum Lutherum citavit: quo contumaciter absente, omniaque eius scripta Latina & vernacula, quae vel iam emisit vel adhuc emitteret, tanquam permiciosa, fideique & unitati Ecclesiae prorsus adversaria damnavit. Deinde potestate autoritateque pontificia dictorum Cardinalium consilio & voluntate maturaque pen- satione episcoporum, prelatorum, docto- rum, & hereticae pravitatis inquisitorum illa ubique comburi, penitusque aboleri man- davit. Tum ipsum Lutherum, nisi praesti- tuto definitoque tempore secundum deter- minationem decreti sua sanctitatis osten- derit, errorum se poenitere, eosque abjece- rit & revocaverit, velut inobedientia ma- litiarumque filium, schismatis heresumque authorem ab omnibus vitandum fugiendum- que juxta legum pondera constituit & ordi- navit sub poenis in bulla pontificia compre- hensis, quam beatitudo eius nobis, tan- quam Christianae fidei vero summoque de- fensori, sanctaeque sedis pontificiae & Ro- mane atque catholicae Ecclesiae advocato, per suum Romanaeque sedis oratorem & nuntium a beatitudine ipsius peculiariter hanc ipsam ob causam ad nos ablegatum cu- ravit exhiberi, adjuncta cohortatione po- stulatisque ut pro ratione muneris, officii, legitimae procuratoris caesareae maje- statis nostrae, beatitudinis suae in hujusmodi perturbatione gladii civilis auxilium ad religionem gloriamque Christi vindicandam impertire; & quod Christianissimo catholi- coque Rege ac principe dignum est, in no- stris hereditariis regnis, ducatibus, ditioni- busque, praecipue vero in Germania edi- cere atque sancire volumus, ut universa & singula, quae in bulla sanctitatis suae continentur inviolabiliter indispensabili- terque serventur, & in his executio legum- que voluntas administraretur.

Citatus sit a Pont. Lutherus.

Damna- tus ana- themate.

Solicita- tus sit Caesar a Pont. ut in heresi- archam gladium stringeret.

XXVIII. Caesareo jussu promulgata sit ponti- ficia sen- tentia.

damus. Interim tamen Martinus Luthe- rus non solum non ad meliorem frugem se recepit, nec errata revocavit, aut a pon- tificia sanctitate absolutionem, & rursus in sancta catholica Ecclesia remissionem- veniamque petivit: verum etiam deprava- ti animi sui, perversaeque intelligentiae plures malos fructus atque effectus, seu ra- biose manifestam oppressionem Ecclesiae ma- chinans, multis acervatis voluminibus, quae cum Latina vernacula non recentibus no- visque tantum, sed iam olim quoque re- probatis autoritate conciliorum haeresibus blasphemisque scarent a se genitis, aut certe nomine suo publicatis, quotidie diffu- dit in quibus a sancta Ecclesia tot obser- vatum receptumque saeculis septem sacra- mentorum numerum, institutionem, & u- sum dissipat, convellit, defodit, atque pervertit, indissolubilibusque sacri matrimo- nii canones variis & mirabilibus modis in- digne polluit. Affirmat item sacram unctio- nem rem inefficacem & commentitiam esse; usum quoque & inenarrabilem sacro- sanctae coenae Domini fructum ad morem- consuetudinemque Bohemorum damnatum accomodare studet: tum confessionem, quae conscientius mole peccati gravatis contami- natisque omnium saluberrima existit, adeo implicare & involvere cepit, ut nulla- fundamentalis inde informatio, nulla ido- nea consolatio sumi possit, & hauriri. Po- stremo minatur se porro tot de confessione scripta proditurum, ut, si hoc concedatur, non solum plerique ex talibus ejus insanis libris dicere sint ausuri, confessionem inu- tilem & infructuosam esse, verum etiam paucissimi futuri, qui non clamitent pro- fus a confessione abstinendum.

Conficta a Luthero haereses.

XXIX.

Quid quod de functione & ordine sacer- dotali non irreligiose tantum, leviterque sentit, sed imperitum quoque profanorum laicorum vulgus concitare, & permovere nititur, ut manus suas cruore sacerdotum respargant, ac summum sacrosanctae fidei nostrae Pontificem dno Petri successorem, verumque Christi vicarium, foede scurrili- ter contumelioseque nominat; nec cessat in eum debacchari multiplicibus & inauditis hostilibus famosisque maledictis.

XXX.

Confirmat etiam ex ethnicorum poeta- rum fabulis, nullam esse libertatem natu- rae hominis, eo quod determinatio divina sit rata & immutabilis. Docet item appli- cationem in missa pro aliis impie fieri. Prae- terea avogat stera juniorum orationum- que tempora & initio a sancta Ecclesia- tradita, & constanter haecenus retenta. Imprimis autem contemnit sanctorum au- thoritatem patrum, qui ab Ecclesia rece- pri sunt, tollitque funditus obedientiam ac politiam ecclesiasticam: denique uni-

Sublata ab eodem li- bertas ex Gentili- um fabel- lis.

ver-

versaliter nihil aliud spirant ejus scripta quod non seditionum, distractionum, bel- lorum, caedum, rapinarum, exustionum, & occasus fidei Christiana materiam cau- samque praebet: quemadmodum enim cae- teris permittit habenas laxare omnibus a- nimi cupiditatibus & dissolute effractis le- gum repagulis, pecudumque more vivere: sic ipse homo praefractus & effrenati inge- nii omnia veterum instituta legesque re- pudiat, conculcat, & opprimit; velut nu- per a decretis & constitutionibus ecclesia- sticis publice cremandis nullo pudore, me- tu, reverentiaque deterritus est: nisi civilis gladii aciem magis quam fulmina, execrationes poenasque pontificias reformi- dasset, indigniora longe in civilia iura commisisset.

Scelerum licentia permilla.

XXXI. Nec erubescit palam petulanterque san- cta concilia perstringere, proque animi sui morbo rasare, deformare, ledere; de qui- bus singulariter Constantiense concilium, ubique lutulento & maledico ore convitiis exagitat, quod appellat aliquoties syna- gogam sathanae, gravi afficiens dedecore & ignominia Germanicam nationem, o- mnesque eos, qui synodo interfuerunt, ac Joannem Hus propter haereticas ejus ma- chinaciones vicum ardenti rogo adjudica- verunt, nempe Sigismundum Caesarem, antecessorem nostrum, sacraeque imperii principes atque senatum publicum, quos antichristos, diaboli apostolos, parricidas, & Pharisaeos nominat. Aseverat item o- mnes errores Hus in illa synodo conde- mnatos in evangelio Christi doctrinaque contineri, hocque se probaturum defensu- rumque profiteretur: tum ad eam intempe- riam animi dementiamque progressus est, ut aperte gloriatur, si praedictus Hus se- mel haeticus fuerit, se merito decies pro haeretico habendum esse.

In Caesarem & principes contume- liosissimi. Jaetae se decies magis hereti- cum quam Jo- annem Hus.

XXXII. Ne vero caetera studio brevitaris innumera Lutheri flagitia ordine persequamur, constat hunc unicum non hominem, sed daemone potius figura & specie humana cuculloque monastico indutum, compluri- um haeticorum extreme damnatas here- ses, quae iamdiu obsoleverant, in unam quasi lernaam paludem coegisse, multas- que praeterea recentes atque novas excogi- tasse hoc praetextu, quod fidem praedicet; quam propterea sedulo inculcat omnibus, ut veram sinceramque fidem destruat & labefactet, ac sub nomine fucoque evange- licae doctrinae omnem evangelicam pacem & charitatem, bonorum rerum harmoni- am atque constitutionem, ipsam denique pulcherrimam Ecclesiae hierarchiam extin- guat, evertat, dissolvat, & obruat.

XXXIII. Haec omnia mente cogitationeque com- plexi pro potestate atque fastigio Caesareae

nostrae functionis, ad quod divinitus eve- cti sumus, pro qua singulari amore & pro- pensione voluntatis, qua cum religionem- Christianam nostrorum exemplo majorum asserere, tueri, propugnare, tum Roma- ni Pontificis sanctaeque sedis honorem di- gnitatemque cumulare & stabilire miri- fice cupimus, expendimur, nequaquam nos praeter supra commemoratas pontificiae san- ctitatis exhortationes atque postulata sine insigni vituperatione nostri, contumelia, detrimentoque Ecclesiae in tanta tamque atroci causa negligentia peccare posse, si- cut nec facere debemus, nec haecenus un- quam faciendi nobis fuit animus; verum potius Caesarum Romanorum majorum no- strorum vestigiis inhaerere, eorumque praec- lare pro salute & defensione catholicae Ecclesiae gesta imitari, laudatisque con- stitutionibus, quae in perniciem, ultionem, & extirpationem haeticorum factae sunt, pro virili parte studebimus, ac peculiari- ter huius negotii causa nostros sacrique imperii electores principes, & status jam aliquoties hic Wormatiae ad nos venire- iussimus, totaque controversia, ut evidens necessitas requirit, acerrime pervestigata, ponderata, & examinata communi & u- nanimi consilio consensuque decrevimus, ut sequitur; quanquam hominem toties condemnatum & in obfirmata perversione animi perseverantem, atque ab unione ca- tholicae ecclesiae separatam, manifestumque haeticum ad cogitationem admittere om- nia iura excipiunt; tamen in ansa ma- ledicorum sermonum praecideretur, praesertim cum aliqui palam contendunt mul- tos Lutheri nomine libros componi, & ex- cudi ab ipso, nec lucubratos nec editos: alii quoque existiment aequitati consenta- neum esse, si antequam in Lutherum a- trocius aliquid statuatur, prius accersitus salvoque conductu munitus a nobis audia- tur: ideoque cum ad aulam nostram ci- tavimus, & per caduceatorem datis liti- ris de securitate huc proficisci curavimus, inque nostra & supradictorum omnium- nostrorum imperiique electorum principum & ordinum praesentia interrogavimus, an libellorum, quos illi tunc proposuimus, a- liorumque similium, qui nomine eius pas- sim circumferuntur, authorem se fateatur, & an in hujusmodi scriptis contra sancta concilia, decreta, morem, consuetudinem- que a majoribus nostris usque in hodiernum diem religiose observatam, disceptata- revocare, suppliciterque ad gremium & u- nitatem Ecclesiae redire velit.

Ut iasta- tum sit multos Lutheri nomine libros cu- los qui Lutheri non sint.

Tanta vero lenitate, tanta sermone comitate, tam aequis conditionibus, tam paternis admonitionibus haec illi commemo- rata sunt, ut pertinacissimum hominem & ru-

et rupibus Caucaſi durioſem merito ſelecte-
re, mollire atque permovere debuerint. Is
autem horum opuſculorum facta mentione,
quamprimum ſuos eſſe partus affirmavit,
ſimulque proteſtatus eſt, nunquam ſe hos
negaturum. Præterea adiecit plures a ſe
libros conſcriptos fuiſſe, qui cum ignoti ſint
nobis, hic non enumerantur. Sed quan-
tum ad reuocationem; deliberandi ſpa-
tium, moramque poſtulavit: quæ cum il-
li iure optimo denegari potuiſſet, eo quod
contra novas corruptelas et fanatica deli-
ria in fide abſque cunctatione continuo pro-
cedi oporteat, et quod ipſe cum ex noſtro
ſuperiori mandato, literiſque ſibi inſcriptis
certoque redditis, clare intellexerit, cuius
rei cauſa ad nos uocatus eſſet, niſi
preparata meditataque reſponſione in no-
ſtrum ſtatuumque imperii conſpectum pro-
dare non debuiffet; nihilominus tamen il-
li benigne et clementer indulgentes, diem
unum cogitandi tribuimus.

XXXIV.

Poſtridie igitur in noſtrum procerum-
que imperii conſeſſum reuerſus, iterum
graviſſime atque luculenter admonitus eſt,
ut ſe colligeret, quo progrediretur etiam
atque etiam uideret, adiuncta pollicita-
tione noſtra, ſi quæ uirtuoſa quæque con-
demnanda eſſent, in libellis ſuis retracta-
ret, nos illi rurfus ſanctiſſimi patris no-
ſtri Papæ beneuolentiam et amorem con-
ciliaturos, daturuſque operam, ut beati-
tudo illius ex ſingulis Chriſtiani nominis
gentibus ac nationibus binos excellentes uir-
ros probatæ uitæ exquisitæque doctrinæ e-
ligat, qui de libris eius cenſuram agant,
erroreſque expungant; reliqua uero nulla
hæreſeos labe infecta, ut pontificia ſan-
ctitas approbet. Itaque poſt tot obſtatione-
nes, adhortationes, preces, nec in reuoca-
tionem conſentire, nec uberrimas pollici-
tationes noſtras amplecti uoluit; ſed om-
nino reſpuit ac detrectauit, idque tam
inconfiderato ſermone, tam indecenti uul-
tu atque geſtu, qui ſuæ mentis conſilii-
que compati ac religione, ſacriſque initia-
to et dicato homini nequaquam conuenit.
Tunc enim manifeſte cum dixiſſet, ſe in
lucubrationibus ſuis ne uerbum quidem mu-
taturum, ac nobis ſtatibusque imperii præ-
ſentibus impudenter et flagitioſe ſancta
concilia deriſiſſet, abieciſſet, et aſperna-
tus fuiſſet, imprimis autem Conſtantienſe,
quod nationem Germanicam cum æterna
laude atque honore cumulauit, tum pacis
otii, concordieque uinculum fuit; hac tan-
dem ſe conditione obligauit, ſi in diſpu-
tatione, quam frater noſtris de ſecuritate
promiſſis expetruit, non ignorans id hu-
mano diuinoque iure prohiberi, ſuccubu-
iſſet.

Monitus ut errores emendaret negauit emendaturum.

Sancta concilia palam deriſit. Prouocauit ad diſceptationem.

Etſi autem hac contumaci reſponſione,

non exigua noſtri procerumque moleſtia et
offenſione, populique ſcandalo, audita,
probabilibus de cauſis induxeramus animam
continuo ſeuerius eum coercere, rectaque
domum ex conuentu dimittere, quemad-
modum hanc noſtram uoluntatem poſtero
die manu noſtra perſcriptam reuelari ſe-
cimus; præſatorum tamen electorum ordi-
numque interceſſione ſtagitationibusque, ad-
ducti ſumus, ut triduum illi ad libera-
dam iſto quaſi ſtupore mentem largiremur.
Sed interea duo item eccleſiaſtici, duoque
ſæculares principes, duo poſtremum ex no-
ſtris imperiique ciuitatibus adhibiti dele-
cti deſtinatique ſunt, qui mandato et
nomine congregationis totius imperii Lu-
therum ad ſe uocatum familiariter et a-
manter admonerent, adhortarentur, eru-
dirent, nec ullam rem idoneam accommo-
datamue ad eum de ſententia deducen-
dum intermitterent, cum interminatione,
niſi ſanctas opiniones abiciat, quam
graves et acerbis tum a nobis, tum a ſa-
cro imperio pœnas approbandis canonibus
expectare debeat. Ac ubi tam ſeria diligen-
que cohortatio irrita fruſtraque ſuſcepta
fuit, quidam ex noſtris electoribus aſſum-
ptis duobus placido ingenio, nobilique do-
ctrina præditis doctoribus, et una cum il-
lis, ac ſeparatim ipſe, non modo ſumma
obſtatione ſpecioſaque demonstratione
multiplicium eius errorum perſuadere
Luthero conatus eſt, ut pluris patris noſtri
Papæ, ſimiliterque noſtrum et omnium
imperii ordinum, aliarum item catholica-
rum nationum conſenſum ritus, et conſue-
tudinem, tot ſæculis iuxta Eccleſia con-
ſtitutiones tanquam per manus traditam,
quam proprias ſpeculationes ſuique com-
menta cerebri faceret, hac adiectione, ſi
pertinaciam moroſitatemque depoſuerit, et
ad meliora ſe conuerterit, reipſa illum
intellecturum hoc illuſtri multorum ſau-
ctorum patrum exemplo, et ad conſerua-
tionem corporis, animæ, exiſtinationiſque
ſuæ fieri.

Datum illi triduum ut mentem mutaret.

Serio iterum monitus ut commenta ſua eccleſie ſubjiceret.

Ad hæc, ut bona fide nobis renuntiatum
eſt, Martinus Lutherus reſpondiſſe fer-
tur, ſe non ſolum omnes jam dictas per-
ſonas, ſed etiam generale concilium, ſi
quod futurum ſit, pro ſuſpecto et partiali
habiturum, et quod in libris ſuis ne mi-
nimam quidem ſyllabam uelit mutare,
quod antea quoque in noſtra, ſtatuumque
imperii præſentia proteſtatus fuiſſet, præ-
terquam ſi a uiro excellenter erudito con-
uinceretur, idque ſecundum ſuam dumtaxat
regulam nec ex conciliis, aut caſaricis
pontificiſque decretis, aut ullius patrum
authoritatibus quantumlibet ſancti, ſed
ex teſtimoniis uerbi Dei, quæ uult ad ſuum
arbitrium, ſuaſque inextricabiles et ſpi-

XXXV. Contumaciſſimum illius reſponſum.

noſas opiniones inſecti, detorqueri, ac e-
narrari; cum pateat, atque in promptu
ſit illis authoritatibus id quod in utroque
teſtamento aut non ponitur, aut minus cla-
re exprimitur, ſuppletibus hæcenus ſan-
ctam catholicam Eccleſiam fuiſſe gubernata-
tam. Quandoquidem igitur hæc ita geſta
ſunt, et Martinus Lutherus tam obſtina-
te ac peruerſe in opinionibus manifeſte hæ-
reticis perſeuerat, ideoque eum omnes pii
et intelligentes tanquam ſuſoſum, et
a demone correptum fugiant et execren-
tur; nos juxta noſtrarum tenorem literarum
de ſecuritate die proximo menſis aprilis
xxv. abire illum e conſpectu noſtro iuſti-
mus, caduceatoremque rurfus adiunximus
ut ſecundum hunc uigeſimum quintum di-
em aprilis adhuc uiginti dies conſequentes
conductu ſaluo muniat: hiſque tranſa-
ctis nihil a nobis præſidii deſenſioniſque
habeat amplius; inde nimirum opportunit
remediis contra hanc exulceratiſſimam pe-
ſtem procedi debet, ut ſequitur.

Habitus pro arreſtatio.

Male diſmiſſus.

XXXVI.

Principio ad laudem gloriamque omni-
potentis Dei et propugnacionem Chriſtia-
næ fidei, Pontificis quoque Romani et ſe-
dis honorem debitum auctoritate et pote-
ſtate noſtræ caſareæ dignitatis, atque of-
ficii, præterea unanimi conſenſu et uo-
luntate noſtrarum ſacriſque imperii electo-
rum, principum, et ordinum hic jam con-
gregatorum; nos ad perpetuam rei memo-
riam, præſtandamque decreti, ſententiæ ac
condemnationis bullæ, quam ſanctus noſter
pater Papa uelut ordinarius uerſus contro-
uerſiarum religionis edidit, executionem,
ſupra memoratum Martinum Lutherum
tanquam membrum ab Eccleſia Dei ſepa-
ratum, pernicioſi ſchiſmatis auctorem ma-
niſeſtum, pertinacemque hæreticum a no-
bis uobisque uniuerſis et ſingulis exiſti-
mandum, denunciandumque renuntiamus
et declaramus, idque publice teſtatum hiſ
literis uolumus, edicentes et imperantes
uobis omnibus et unicuique ſub ſponſione
atque iuramento, quo nobis ſacroque im-
perio deuincti eſtis ad effugiendam item
criminis læſa maiestatis pœnam, noſtram
que et imperii proſcriptionem ac excom-
municationem, præterea ſub priuatione,
amiſſione, deſpoliatione omnium regalium
feudorum, priuilegiorum, immunitatum,
quas ad hoc uſque tempus ab antecęſſoribus
noſtris, nobis, et ſacro imperio ulla ra-
tione conceſſas obtinuiffis; imperantes in-
quam Romana caſareaque poteſtate ſeue-
re hoc edicto uolumus, ut elapſis præſatis
uiginti diebus, qui decimoquarto huius
menſis maii terminabuntur, predictum
Martinum Lutherum nemo ueſtrum hoſpi-
torio, teſto, lectore recipiat ac ſoveat,
nemo cibo potuque alat, et ſuſtinet; nec

Proſcribitur a Cæſare.

quiſquam uerbis ac factis clam palamue
conſilio uel auxilio iuuet, aut promoveat;
ſed ubicumque locorum in eum incidertis
ſi tantum habebitis uirium, uinctum com-
prehendatis, diligentique ſeptum custodia
nobis, uel adductis ipſi, uel adduci cu-
reris, aut ſaltem e veſtigio nobis, ubi ca-
ptus fuerit indicetis: intereaque carcere
cluſum providenter aſſeruetis, donec quid
porro illi inferendum ſit inſtructionem no-
ſtram acceperitis: uosque propter huius-
modi ſanctum et pium opus, ad compen-
ſationem laborum quoque et ſumptuum,
benigne remuneremini. Verum contra illos
neceſſarios, coniuictos, patronos, aliores,
ſuauos, conſentientes, amulatores, atque
imitatores, horumque mobilia uel immo-
bilia bona deberis in uigore ſanctæ conſti-
tutionis noſtræ et imperii, proſcriptionis
et excommunicationis hoc ordine procede-
re uidelicet iter facientes proſternere, pre-
hendere, fortunas diripere, ad ueſtrum
dominium tranſferre, nemine obſtante uel
impediente; excepto ſi uerifiſimiliter pro-
babiliterque confirmet, ſe hac ſcopuloſa uia
deſerta pontificiam abſolutionem impe-
traſſe.

Vetitum ne quis illum poſt uiginti quinque dies excipiat.

Præterea mandamus uobis omnibus et
unicuique priuatum ſub anteſcriptis pœnis,
ne quiſquam ueſtrum jam ſape nominati
Martini Lutheri libros a ſancto patre no-
ſtro Papa, ut ſupra indicatur, condemna-
tos, ejuſdemque alia multa ſcripta, quæ
ſeu uernacula ſeu latina lingua componit
hæcenus, tanquam impia, fœda, ſu-
ſpecta, diluta, et a notorio pertinace hæ-
retico edita, amplius emere, uenundare,
ſeruare, deſcribere, imprimere, deſcribi
uel imprimi facere, nec ipſius opinioni ſuf-
fragari, adharere, aut predicare deſen-
dere, aſſerere ullis modis, qui ab ingentis
humanaque ſolertia excogitari uſurparique
poſſunt præſumat.

XXXVII.

Prohibiti ejuſ libri.

Nec uero quem facile moveat, quod hæc
interdum aliquid boni ad decipiendos im-
peritos admixtum habere uidentur; nam
ſi a ſaluberrimis epulis unica ueneni gut-
tula infectis ſani omnes abhorrent, quanto
magis huiusmodi libri et ſcripta mille
uenenis animæ lethiferiſque peſtibus im-
buta, non ſolum a nobis omnibus refugien-
da, ſed etiam ex memoria hominum tol-
lenda, penitusque obruenda ſunt, ne cui-
quam damnatum aliquod, aut æternam mor-
tem aſſerant? quoniam ſi quæ libris ejuſ
recte ac laudabiliter inſerta ſunt, multo
ante a ſanctis patribus ab Eccleſia catho-
lica receptis et approbatis frequenter uſur-
pantur, introducuntur et explicantur, ubi
abſque ſolicitudine, ſuſpicionem, aut ullius
mali periculo attingi, legi, tractarique
poſſunt?

xxxviii. Insuper decernimus, ut universi & singuli cuiuscumque dignitatis, gradus, ordinis, conditionis fuerint, ac praesertim gerentes magistratus, & superiore, vel inferiore iurisdictione armati, sub incursione poenae supra expressae, in omnibus sacro Romano imperio subiectis ditionibus, in nostris item hereditariis ducibus atque territoriorum de facto severe ordinent, poenas irrogent, imperent, atque procurent quoscumque tales antedictas, Lutheri virulentas commentationes, libellos & lucubrationes ingentium tumultuum, damnorum, dissipationum, haesum in ecclesia Dei ad minus igni comburendas, & his aliisque mediis funditus abolendas, extirpandas ad nihilumque redigendas: similiter beatitudinis pontificiae nuntiis, ipsorumque delegatis commissariis, in his ad illorum petitionem & requisitionem summa voluntate, atque promptitudine animi adesse, obsequi, moremque gerere; ac nihilominus iis, absentibus ad haec universa & singula administranda, exequenda, perficienda nostro iussu mandatogue accedere operasque conferre debeatis. Et paulo post.

xxxix. Cumque evidens necessitas efflagitet praevire, ac praecavere, ne libri Lutheri, aut hinc male excerpta, vel suppresso nomine auctoris edita vel aliorum scriptis intertexta, ceterorumque eiusdem farinae hominum opuscula, qualia magno cum dolore passim in Germania conscripta & publicata perniciosissimis dogmatibus exemplisque referta, percipimus, in posterum aut componantur aut in vulgus spargantur: unde pii simplices horum lectione fascinati errores in fide comprobare, honestatem vitae, morumque negligere inciperent: quae res scandalorum acerbiorum, odiorum in Ecclesia, seu seminarium quoddam existit, quemadmodum haecenus perspicue vidimus; quod in dies magis magisque in omnibus regnis, ducibus, populis, nationibus conspirationes, schismata, factiones, confusionesque metuenda erunt. Propterea ad huius morbi severissimi vim extinguendam, iterum mandamus consilio nostrorum imperique electorum, principum, & statuum sub praefatis gravibus poenis, multis, castigationibusque vobis nostris & imperii, nostrorumque hereditariarum ducatum, atque ditionum subditis universis & singulis tanquam Romanus Imperator legitimus haeres, ac ordinaria potestas, ne quis vestrum teneat posthac eiusmodi famosos plenosque veneni libellos, aliasve chartas aut exempla, vel transumpta, ut quae in Christiana religione nefandos errores pariunt, ac ritus & instituta ecclesiae pervellunt.

xl. Praeterea ne quis infesta maledicisque scripta in sanctum patrem nostrum Papam,

Flammis
aboleri
iussi.

Praefatis
morum
corrupte-
la & se-
ditiones
ex Lu-
thera-
na haeresi.

praelatos, principes, academias, horum facultates, aliasque honestas personas, denique effectura bonis moribus & ecclesiae tranquillitatem turbatura amplius fingat, scribat, imprimat, vendat, emat, clam palamve servet, aut imprimi, scribi, pingiue faciat, nec aliis his rationibus quomodocumque excogitentur fieri procuret, committat, vel permittat. Constituta sunt in eos, qui contra haec tenderent, capitibus & fortunarum poenae, vetitae libri sine antistitis loci autoritate typis mandari. Pergit Caesar.

Si qui vero quocumque splendore, dignitate, amplitudine praediti huiusmodi nostra Christiana & caesarea decreta, leges, statuta ordinationes, mandata, quae per omnia firma, fixa, rata volumus, in uno pluribusve articulis commemoratis Lutheri dogmata, vel officinas typographicas perstringentibus ullis modis, qui venire in mentem homini possunt, contumaciter attemptare violare, infringere, evertere, abrogare praesumpserint; hi sciant supra dictis & in iure definitis poenis secundum formam & processum pontificiae excommunicationis, nostraeque descriptionis se irremissibiliter subiaceant. Haec omnes proponant animis, quibus ut satisfiat, fidesque adhibeatur praesentes caesareo nostro sigillo communi-vimus. Data Wormariae nostra & sacri imperii civitate VIIII. maii anno a nato Christo MDXXI. nostri vero imperii Romani anno secundo, aliorum regnorum sesto.

Acerbius hoc decretum ignaris rerum visum esse refert Ulebergius (a); cum in eo daemon hominis forma indutus Lutherus dicitur; sed non sine causa creditum agitari illum demonem furis ita ostendit: Erant quibus decretum illud paulo durius & acerbius, quam par esset, in Lutherum videretur; cum in eo non hominem sed demonem sub humana specie, vel phreniticum, aut a demone quopiam obsessum Caesar appellat. At non desuerunt cause cur princeps insigni prudentia, magnoque in catholicam religionem effectu praeditus ad hunc modum loqueretur; non enim rumorem ignorare potuit, qui tum de Lutheri ortu spargebatur, quod nimirum matre natus esset ex abominando congressu (b) cum incuba gravidata antequam Joanni Lutero nuberet. Non posse demonem, cum sit incorporeus, ex sua substantia progignere, exploratissimum est, posse autem, permittente Deo, allatum humanum semen ex viro nequam decimum decepta foeminae infundere, plures probant historiae (c). Certe sparsa ea fama apud Islebienses docet Lutheri matrem, demonis familiaritate strigum amore con-

Vetiti li-
bri excu-
di contra
Pontifi-
cem &
Praefules.

XLII.

XLIII.
(a) Ule-
berg. in
vit. & ge-
stis Lu-
theri. c. 7.

Lutherus
laborat
infamia
societatis
cum de-
mone.
(b) Coel.
in actis
Luth.
Fontan.
in bist.
sacra de
statu reli-
gionis.

(c) Delrio
l. 2. quest.
15.

taminatam, quae tale portentum tulit; ac demonem magnam potestatem in Lutherum exercuisse docent argumenta, quae refert Ulebergius (a): Quod oculis demonum infestationibus a primis annis obnoxius fuerit, quod aliquando cum in Ecclesia sub sacro evangelium cantaretur de demonio ab homine surdo & muto eieceto, ipse subito prostratus alta voce clamare ceperit: Non sum, non sum; quod illicitum cum demonibus commercium habere videretur; quod cum Lipsia esset ante biennium familiarem quemdam ab eo demonem inclusum pisidi circumferri spargere-tur; quod Maximilianus Caesar cum Augusta Lutherum in turba videret, demonem in eius cucullo latitantem observasse a fide dignis diceretur: quod ille tam indomitus furor, tam insana rabies, tam effrenis & insatiabilis convitiandi libido, illa scurrilium verborum affluentia diabolium potius, vel hominem a demonibus agitarum, quam virum sui compotem referre videretur.

XLIII. Neque vero desuerunt ex novi illius evangelii sectatoribus ipsius Lutheri filius, qui Caesaris hoc de parente suo iudicium paulo post suo quoque calculo confirmarunt, sacramentarios dico, vel Zuinglianos, qui Lutherum non obsessum ab uno spiritu, sed occupatum a caterva demonum ex ipsius actionibus & scriptis indicarunt; quemadmodum & ipse vicissim sacramentarios ab id genus habitatoribus occupari agitarique publice scripsit. Horrenda sunt ista, fateor, sed iusto Dei iudicio ab iis hominibus prodita, qui cum turbis involvunt orbem Christianum, & in Ecclesiae viscera grassantur [quod maligni spiritus impulsu fieri certum est] id se velut a Deo missos exequi iactant; ipsius Christi nomine, & Spiritum Sanctum actionum suarum authorem & moderatorem mentiuntur. At cum inter se disceptant, aperiunt produnt a quo gubernentur spiritu, dum alios alii clamant esse mancipia demonum, & ab immundorum spirituum caterva possideri: quae cum iam viri prudentes legunt nullo praedicio fascinati, quid aliud in mentem venire potest, quam neutros aberrare, sed utrosque dicere quod res est; cum aliis alii factis suis & machinationibus huiusmodi verba distasse videantur.

XLIV. Antequam in Lutherum promulgaretur caesarea sententia, illius studiosi, qui ex concepto inique in sacerdotalem ordinem odio haeresis venena hauserant, ipsum contra vim & acerbiter legum tuendum dolo susceperunt (b): nam postquam in Isenacensi oppido Friderici ducis Saxoniae illius patroni ditioni obnoxio contra imperia pontificia ac regia die inven-

(a) Coel-
us in a-
ctis &
scriptis
Lutheri.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

tae sanctae crucis sacro, qui in tertium maii diem incidit, concionem habuisset, mœnibus egressus occultissima fraude ab amicis abreptus (c) est, ostentato alicuius vis hostilis furo; moxque pari arte, iactata est fama fallax, Lutherum captum, ac traditam ei publicam fidem violatam: aucta etiam illa est nequiter missis cursoribus, qui per urbes ore & literis diffeminarent, Lutherum crudeliter ac perfide raptum, adeoque arte vincum, ut sanguis e digitis efflueret; quae omnia illum ob promulgatum libere evangelium perpeti circumferebantur, ut simplices populi his artibus circumventi ad-versus clerum arma sumerent. Conquestus est etiam ipse Fridericus dux Saxoniae maximus malorum omnium, quae in Christiano orbe pullularunt ob susceptum haereticarum patrocinium author, indignum esse Germanici majestate imperii non servatam fidem publicam: jamque omnia prona erant ad seditionem, quam Caesar princepsque difficulter sedarunt; cum haereticorum crudelitatem perfidiam, quae catholicis impingentium nequitia, fraus, ac perfidia patuerunt; nam etiam si Lutherus Wormatiae vel in reditu a catholicis comprehensus fuisset, iniqua erant haereticorum querela, cum Lutherus constituta in chirographo impunitatis imperia fregisset. Ita ob admissum in colloquium a Caesare & septemviris haereticarum ab ecclesia Romana damnatum ingentia mala sunt exorta, quem juxta apostolica oracula defugere & insectari latius fuisset.

XLV. Ubi vero ille in arcem sive Alstatensem sive Wartbergensem munitissimam Saxonis iussu subductus est, plures nefarios libros ad concitandam defectionem a sede Apostolica conscripsit; interque alios de confessione secreta ad Franciscum Sichink, in quibus gladios & arma Pontifici, episcopis, & clero universo interminatus est: deinde alium in Lathomum doctorem Lovaniensem, in quo homo blasphemus & mendax, qui sua dicta Dei verba esse gloriabatur, ait Pontificem Romae sedere in medio Ecclesiae & venditare se pro Deo, & perdere animas; & haec portentosa figmenta ac maledicta sancti evangelii blasphemio nomine suis proposuit. Metuens vero ne sua commentitia dicta & scripta a philosophis & theologis confutata doctrinae, luce discernerentur, philosophiam & theologiam sicut mortem animae ab adolescentibus vitandam edocuit: S. Thomam carpit: scholasticam theologiam interpretatus est vir impius illam esse philosophiam & inanem fallaciam, quae da-

(c) Strius
in com-
ment.
Evadit
Lutherus
ab amicis
reclus.

Falsa ab
istidem ja-
ctata.

Saxo falso
conque-
stus non
servatam
publicam
fidem.

XLV.
In arce
Alstatensi
latens li-
bros haer-
eticos
scribit.

Philoso-
phiam &
theologi-
am dama-
nat quod
eis argue-
retur.
Socios ad-
haerescim
tendam
horatur.
Blasphemia
ejus
jactantia.

mnata fuit ab Apostolo : Jonam præpositum Wittembergensem, Andream, Carolstadium, & Amsdorfium ad propugnandam ipsius hæresim quasi ea impie- tate evangelii gloriam assererent, hortatus est : tum hanc blasphemam vocem addidit : Caput ego contrivisi serpentis, corpus cur non queatis calcare ? Quibus ver- bis universam Christi Ecclesiam, ut ser- pentem traducere ausus est profligatissi- mus homo ab antiquo serpente edoctus ; falsoque impia illa metaphora gloriatu- s est Lutherus pontificatum se contrivisse ; cum Luthero & ejus sectatoribus in in- feros præcipitantibus Pontificum maje- stas efflorescat, amissisque aliquot pro- vincias, vastissima barbarorum regna ec- clesie Romanæ adjuncta sint.

XLVI. Magistro dæmone noctu uti- tur.

(a) Ulemb. c. 8.

Missæ a Wittem- berg. Au- gustiniani- nis aboli- ta.

In illa præterea arce inita noctu cum cacodæmone disputatione, cujus acta ali- quot post annis eam, volente ita divi- no Numine, evulgasse dicemus suo lo- co, magistri argumentis victus missæ sa- crificium, quod antea levioribus velita- tionibus oppugnarat, abolendum decre- vit. Quo eodem tempore ejus socii Au- gustiniani Wittembergenses hæresi con- taminati diabolico impulsu missam abro- garunt; [1] quorum rogatu ille facinus adscribens dæmoni, nefarium librum e- didit : quæ pluribus circumstantiis di- stincta narrat Ulebergius (a) nefaria- ejus scripta etiam tum edita recensens : Demum, inquit, liber de abroganda mis- sa scriptus in gratiam fratrum Augusti- nensium, qui Wittembergæ per ipsius ab- sentiam missam abolerant. In hujus li- bri frontispicio posuit illud Amos III. Leo rugiet, quis non timebit ? quasi vocem- editurus esset, ad quam orbis Christianus jure contremiscat. Et certe rugitum in- hoc libro dedit de tremendis Eucharistiæ mysteriis, ad quam pia mens non injuria cohorrescat : rugitum inquam illius Leo- nis, qui circumcivit quærens quem devoret, cui fide fortiter resistendum monet D. Petrus ; hic enim diabolus, inquam, quem Aposto- lus leoni prædæ desiderio rugienti compa- rat, de jugi sacrificio, deque sacerdotio novæ legis nocturnum cum Luthero collo-

quium habuit, & quas auribus illius ani- moque blasphemias irrugit, eas ille ve- lut æstro percitus in vulgus sparsit, ver- bi divini larva fraudulentè obvolutas ; quemadmodum a patre mendaciorum edo- ctus erat.

Sane rem hanc, uti gesta est, accurate descripsit Lutherus ipse in libello de missa angulari, & sacerdotum consecratione, cui prolixe satis ipsius diaboli verba, tum ra- tiones omnes, quibus ad persuadendum u- sus est ordine non inepto digestas inseruit. Qua in re non injuria Dei providentiam admiramur, qui memorabilem istius collo- quii historiam in publicum tandem emitti voluit, idque per Lutherum ipsum, qui cum solus nocturnum hunc præceptorem- differenter audierit, solus etiam hac de re potuit testificari : quamquam vero libel- lum hunc non eo tempore, quo in cremo- thuringica latitavit, sed annis duodecim integris post typis divulgatum edidit ; cau- sâ sunt tamen cur disputationem inter luci- ferum ac Lutherum anno MDXXI. in lari- bulo Wartbergensi mensibus æstivis, vel sub initium autumnum habitum esse putem. Equi- dem nolim hac de re cum quopiam consen- dere, quam ipse Lutherus, ut apparet, obscuram esse voluit : sed quia de tempore transactæ disputationis inter nostros & Lutheranos discutari video, subjungam- conjecturas aliquot, quæ me quidem omnia circumspicientem ad annum, quem dixi MDXXI. tum ad eremum Wartbergensem deduxerunt. Principio notum est ex ipsius sathanae verbis, habitum esse colloquium vel disputationem hanc xv. anno postquam Lutherus sacerdotio initiatus fuit ; quod anno Christi MDVII. in quadragesima fa- ctum ex Lutheranis scriptoribus constat : nam ut Bulcholtzerus refert, sub hoc eo- dem anno Lutherus primitias suas secundo maii, quæ tum dominica quarta post pas- cha fuit, in ecclesia Augustinensium pu- blice celebravit, quemadmodum & supra diximus ; unde consequens est sive a die consecrationis vel ordinationis, sive a celebratis sacerdotii primitiis initium su- mas, quindecim annorum, quos diabolus supputat tempus illud totum, quo delinuit

Dæmonis argumen- ta adver- sus mis- sam a Lu- thero de- scripta.

Divina providen- tia non patitur mali au- thorem latere.

Quo tem- pore edo- ctus sit a dæmone.

NOTÆ [1] Cave credas Augustinianos Wittembergenses monachos hoc anno missam penitus abolivisse. Id quidem vulgo creditum ; res tamen ipsa aliter habuit sese, cum monachi illi nihil ab- rogarint aliud quam missas privatas. Privatas vero vocabant missas, ait Spalatius in Annal. quæ sic celebrantur, ut sacerdos celebrans nullis communicaret. Contendebant enim exemplo Christi & Aposto- lorum ita necessario celebrari oportere, ut simul etiam aliis semper ministraretur ex ungue. Ex quo Spa- latini testimonio plane constare arbitror, monachos illos diversum aliquid molitos tunc fuisse ab eo quod dein Lutherus sancivit. Neque enim catholice missæ ritum aliter mutarunt, nisi quod missas nunquam celebrarint quin simul & adstantibus eucharistiam præberent. Horum sententiam suffra- gio suo confirmasse primarios & ecclesie Wittembergensis Iodocum Jonam præpositum, Andream Karlostadium archidiaconum, Philippum Melancthonem, & Nicolaum Amsdorfium, idem Spalatius testatur. MANSI

in castro Wartbergensi ad xv. annum sa- cerdotii referendum esse ; nam anno MD- XXI. sub initium maii deductus est ad la- tebras Thuringicas e quibus anno sequente MDXXII. quinto martii decem circiter e- lapsis mensibus egressus post postidie Wit- tembergam rediit. Quod vero vel æstivis mensibus vel sub initium autumnum rem- hanc cum diabolo transactam dixi ; causa est quod, ut serius id factum dicas, tem- pus non patitur a Luthero designatum quo librum de abroganda missa fratribus suis Augustinensibus dedicavit kal. novembris scilicet : nam liber hic ex colloquio cum dæ- mone natus est, quemadmodum & alter ille, de quo superius meminimus, qui proto- collum colloquii cum dæmone vel historiam rei gesta descriperat continet : utrumque huic factum peperit nocturna cum dæmo- ne confusuratio ; tamen Lutherus in illo priore non prodit præceptorem, in altero vero libere profiteretur cuius magisterio ad hoc impietatis fastidium profecerit. Igitur non illa, quæ tandem Lutherus argumentis a sathana conclusus in partes ejus concessit, hæc inquam fatalis nos inter diem illum, quo Wartbergam ded. tus est, & kal. no- vembris anni MDXXI. quærenda videtur.

XLVII.

Sensum a dæmone ad tollen- dam mis- sam ten- tatus est.

At Lutherus [dicit aliquid] iam ante quædam scripserat, ex quibus eum hostem eucharistici sacrificii fuisse non obscure col- ligas. Scripsit istius generis quædam fateor in libro ad nobilitatem Germanicam, in- tractatu de novo testamento, tum in præ- ludio Babylonica, verum constantè & re- misse, quasi rem tam solide fundatam con- velli posse desperaret, ut ipsius verba satis indicant : accessit obstantis conscientie frenum, quo se passus est ad tempus ab hoc sacrilegio cohiberi, quemadmodum ex præ- fatione libri de abroganda missa non ob- scuris indicibus colligitur. Itaque perverta- vit animum ejus initio veterator sathanæ & contra iuge sacrificium varias illi co- gitationes immisit, quas ille vicissim in- præludio Babylonis aliisque libellis ad per- tentandos hominum animos in publicum- projecit periculum, facturum more suo quo- modo tam impius conatus acciperetur. Sta- bat igitur, cum in Pathmo secederet, quod ad iuge sacrificium attinet, velut hæsitans, & nutabundus, ac si inter con- scientie dictamen & suggestiones dæmonis fluctuaret incertus, an hujus impulsus, aut ductum illius sequeretur : tandem ve- ro conscientia succubuit perovicitque sathanæ & Lutherum in sententiam pertraxit no- cturna disputatione superatum, quod de- cimoquinto sacerdotii anno factum est. Et quidem antequam librum scriberet de ab- roganda missa, confirmat quod eodem tem- pore quo Lutherus in Thuringia delinuit,

fratres ipsius Augustinenses Wittembergæ missam abrogarunt : testantur hac litera quas ea de re kal. novembris anno MDXXI. ad eosdem Augustinenses e Pathmo dedit ut astute istud negotium egisse videatur sathanæ, dum eosdem eo tempore, quo Lu- thero in castro Wartbergensi disputan- do aggressus fuit Augustinenses ipsius so- cios impulit, ut quod argumentis Luthero faciendum persuasit, id vi & facto simul exequerentur ; eundem enim fuisse spiritum, qui contra missam noctu cum Luthero disputavit, & qui socios Augu- stinenses ad eam abrogandam impulit, ex ipsius Lutheri testimonio novimus qui protocolium habitæ disputationis ipse di- vulgavit, & in literis ad electorem Sa- xonia Fridericum tum ad alios institutam Wittembergæ mutationem diabolo tanquam auctori non dubitanter tribuit. Jusit tamen eosdem contra conscientie morsus in sce- lere perstare, sui exemplum proponens, qui cum vix dum divinis oraculis distor- tis nimirum, ac depravatis ex suggestione dæmonis finxisset sua dogmata : Ut aude- ret, inquit Joannes Coclæus (a), unus con- tradicere Papæ, & credere eum esse anti- christum, episcopos esse ejus apostolos, aca- demias esse ejus lupanaria, ait sibi sæpe palpitasse cor tremulum & reprehendens objecisse : Tu solus sapias ? tot ne errant universi ? tanta secula ignoraverunt ? quid sit tu erres & tot tecum in errorem tra- has damnandos eternaliter ? Subdit Co- clæus adjecisse Lutherum se contra hos conscientia cruciatus a Christo verbis cer- tis & fidelibus confirmatum ; non tamen expressisse quæ fuerunt fictitia ejusmodi verba. Apposita autem est marginalis nota sive a Coclæo, sive ab alio sapiente viro : Utinam audisset hic Lutherus conscientie sue verissimas accusationes, & non finxis- set sibi alia verba Christi ad se nunquam dicta. In quo animadvertendum est pro- fiteri Lutherum se a sua conscientia con- victum erroris : addere tamen se in suo dogmate confirmatum a Christo, sive di- vine scripturæ oracula, quæ in fictitium sensum detorqueret, sive etiam objectam aliquam speciem a dæmone in angelum lucis transformato intelligat.

Pseudoau- gustiniani Wittem- bergenses a dæmone acti. Missæ ab usio a Luthero a scripta dæmoni. Suis jubet ut pu- gnet cum con- scientia. (a) Coclæus in actis Luth. ex ejusd. scriptis.

Fuisse autem reipsa delusum a cacodæ- mone ita Ulebergius ostendit (b) : Di- gnum est observatu quod Lutherus, cum- se certis fidelibusque Christi verbis a mor- ficantis conscientie puncturis liberatum di- cit, de cælesti quadam revelatione loqui- videtur, quam si post triennalem conscien- tiæ luctum habuisse creditur, quia habu- erit in Pathmo, vix est causæ cur quis- quam ambigat. Utrumque hoc suadent ip- sius Lutheri literæ, quas e Pathmo scripsit.

XLVIII. (b) Ulemb. c. 8. Triconio actus con- scientie sensit Lu- therus.

Post colloquium cum demone cœlitus doctrinam accepisse jactat Lutherus. (a) Luther. to. 2. sen. p. 72. 79. 80.

Wittembergam reversurus, ad Fridericum electorem ex itinere dedit quinto die martii anno MDXXII. Bornæ exaratas; in iis enim eodem se plane modo cœlitus accepisse doctrinam suam, quo D. Paulus per revelationem Jesu Christi scilicet, non obscuris verbis insinuat: Notum sit, inquit (a), illustrissimæ celsitudini vestræ, quod evangelium non ab hominibus, sed tantum ex cœlo per dominum nostrum Jesum Christum acceperim, ut non injuria me servum ejus & evangelistam nominare potuerim, quod ipsum deinceps quoque faciam. Concludit epistolam his verbis: Alius quidam vir est quam dux Georgius, cum quo mihi negotium intercedit; is me valde bene novit, nec mihi vicissim incognitus est. Si fidem haberet illustrissima celsitudo vestra, videret gloriam Dei; sed quia nondum credit, nihil vidit hæcenus.

XLIX.

Hæc dum scribit Lutherus, dubium non est quin de cœlesti quadam revelatione loquatur, nec aliter ipsi Lutherani verba sui præceptoris accipiunt, quemadmodum ex brevi glossemate manifestum est, quod ad initium hujus epistolæ tomo secundo Jenensî in margine adjectum legitur. Jam vero revelationem hieme in Pathmo factam inficiari nemo poterit, nisi Lutherus contradicat, qui se priusquam a Wartbergeni secessu domum rediit, immo ante kal. novembris a fluctuatione mentis & triennali conscientie lucta Christi sermone liberatum asserit; unde & illud porro sequitur, revelationem hanc, de qua Lutherus ad Fridericum electorem gloriatur, & quod habuit cum demone colloquium, in idem fere tempus incidisse, in menses æstivos, inquam, vel in autumnum anni MDXXI. Qua in re non injuria mireris, quod Lutherus nocturnam demonis apparitionem, & quid in ea contigerit non accurate minus quam proluxè describit. At qualis illa fuerit apparitio, in qua se doctrinam suam ab ipso Dei filio cœlitus accepisse jactat, nusquam aperte prodidit. Sane quidem D. Paulus, cum quo Lutherani præceptorem suum hac parte conferunt, visiones suas aperte satis & explicite recensuit, iis etiam audientibus, qui fide Christi nondum erant imbuti. Act. XXI. & XXVI. Lutherus autem se quidem habuisse visionem innuit, verum cujusmodi illa fuerit, nunquam ausus fuit in aperte proferre: quæ res argumento est quod huic revelationi non multum fideret, quamquam eius obtentu velut Gorgonis obiecto capite Fridericum electorem a severioribus consiliis deterruit.

Illatus a demone Lutherus.

Ceterum qualis hæc fuerit apparitio, certe divinam non fuisse, sed illusoriam

inde colligas, quod cum Lutherus, ut paulo ante diximus, ad exemplum D. Pauli describere, vel commemorare numquam ausus fuit, quod Christus ille, qui Lutherus per visionem apparuit, eandem sententiam de sacrificio, deque sacerdotio novæ legis inter cætera confirmavit, quam in nocturno colloquio tam operose multis rationibus firmatam diabolus inculcaverat; quod gloriatio de visione hac, qua se velut evangelistam Christi servum immediate vocatum venditat, paulo post in aërem evanuit, cum Munzerus, Carlostadius, Pelargus, aliique fanatici novatores enthusiastas suos & revelationes jactarent, ut frequens erat iis temporibus hoc stratagemata sathane in angelum lucis in cœlestem Parrem, in Christum, in Spiritum Sanctum se transformantis. Iraque dubium non est, quin is Christus huic Martino Saxonii per visionem fraudulenter illuserit, quem severus Sulpitius auctor est D. Martino Turonensium episcopo quondam apparuisse: quamquam hic fraudem sathane persensit, evasitque deceptionis periculum & Christi larvam astuto veteratori detrahit: ille vero Saxo noster sub Christi specie per sathanam misere deceptus est, & in errorem abductus. Ceterum novum non est hoc impolite genus, vel demonis artificium sub aliena specie decipientis quemadmodum ex III. libro Regum cap. XXII. ex prioris epistolæ ad Cor. cap. II. rum ex historiis Enthusiastarum hujus temporis constat: ut mirum non sit, si Lutherus hæc strophæ circumventus a via veritatis aberravit, scilicet nec primus fuit, nec ultimus cui per huiusmodi fraudem veterator sathan imposuit: illud vero mirandum, quod in causa tam ardua, ex qua mutatio publici status in orbe Christiano pendebat, obtentu revelationis in eam se viam duci passus est, quam eandem sathan ipse non transformatus in angelum lucis, sed aperta fronte congressus demonstrabat, quam ingredi viam non potuit nisi Melchisedechicum sacerdotium abrogaret, Christo hierarchicum ordinem in ecclesia convelleret, & ad evertendum iuge sacrificium viam muniret anti-christo.

Merito igitur Surius, dum hanc historiam repetit, admirans Lutheranorum huic impietatis signiferum, sequentium facilitatem exclamat (b): An non mirum est, dum talia legunt homines, posse vel ad momentum in ejus viri doctrina permanere? An non perspicuum est omnino pervelle eos, qui tali homini, qui contra conscientiam suam se in plerisque fecisse affirmat, auscultent? pugnare enim contra conscientiam a malis de-

Alii etiam hæc hæc hæc Evangelistas jactant.

Prætextu revelationis immutata a novatoribus religio.

Munita Antichristo via.

L. (b) Surius in comment. Mirum est non desertum a suis Lutheranorum.

(a) Cœlitus in actis & scriptis Lutheri.

Docet suos Lutherus pugnantem cum conscientia.

Desperati hominis voces.

LI.

Damnant Lutherum Parisienses.

terrorem quid est aliud quam rebellem esse lumini, nec velle obtemperare veritati, sed ea contempta eo conniti, ut liceat quidquid liber? Insanum æque est & commiseratione dignum quod Lutherus in sua ad Wittembergenses Augustinianos hortativa oratione adjecit (a), ea certitudine & fiducia nimirum, quod a Christo contraria Ecclesiæ catholicæ mandata accepisset, tentandam esse jam cœptam ab illis altarium excisionem, ac totius mundi judicia pro foliis levibus & tenuissimis aristas habenda; hancque amentiam pertinaciamque reæ conscientie appellavit, diversum judicium tentantis Dei pugnare & cum Jacob contra Deum prævalere. Ex quibus patet hominem perditissimum spreto conscientie angore ad perdendos simplices jactato fallaci viso & oraculo, cui potius quam tot venerandis œcumenicis conciliis credendum esset, incubuisse: nec minus in desperationem eum adductum fuisse arguit, quod in libro Latino ad parentem suum idiotam de votorum monasticorum contemptu scripto hæc addidit: Quod si me occidat Papa, aut damnet ultra tartara? occisum, inquit, non suscitabit, ut bis iterum occidat: damnatum vero ego volo, ut nunquam absolvat. Inscriptum alium librum de votis ad episcopos & diaconos ecclesiæ Wittembergensis; cum tamen nullus episcopus Wittembergæ sederet, sed mendacio delectatus illud venerandum episcopi nomen in alienum sensum transferre cepit.

Cum vero ille jam ante Augustæ coram Cardinale Cajetano, & Lipsiæ coram duce Georgio Parisiensium doctorum judicium expetiisset, atque etiam Lutherani Parisiensem academiam Lutheri articulis assentiri, indeque hæresi autoritatem conciliare dolo niterentur; lata est hæc magistralis sententia a Parisiensibus theologis congregatis, ac jurejurando ad proferendam puram veritatem astrictis: Sollicitus, inquit, per nos examinata, ac maturius universa doctrina Lutheriano adscripta nomini, & ad plerumque discussa execrandis illam erroribus scaterere certo deprehendimus, & judicavimus fidem potissimum contingentibus & mores, quodque simplicis populi seductiva sit omnibus doctoribus injuria potestati Ecclesiæ & ordini Hierarchico impie derogativa, aperte schismatica, sacra scriptura adversa, & ejus depravativa, atque in Spiritum Sanctum blasphema: & ideo veluti reipublica Christiana perniciosam consensum omnino exterminandam ac palam ultricibus flammis committendam; auctorem vero ad publicam abiurationem

modis omnibus juridicis compellendum. Lata fuit hæc illorum sententia die xv. aprilis. Porro Lutherus, qui antea Parisiensem academiam studiorum parentem, ab antiquo Christianissimam theologiæ scientiæ laude florentissimam esse affirmaverat, furore inflammatus, librum Germanico sermone mille contrariis refertum vulgavit. Philippus Melancthon etiam illius impietate imbutus, & alii fatyras contumeliosissimas & mendacissimas conscripserunt: neque enim isti præcones novi adulterini evangelii, in maledicendo disertis ad illud defendendum alia miracula, quam mendaciorum & convitiatorum in catholicos portenta simplices terrentia, unquam ediderunt. Admiratione autem & lustu dignum, impostorem unum eloquentia sua & jactantia tot sectatores nactum, cum nulla solida, sed inania & adumbrata argumenta afferret, ac non modo miraculis ullis, sed scelerum exemplis ad deserendam avitam religionem tot confirmatam miraculis, sacra scripturæ & conciliorum autoritatibus corroboratam, traditionibus patrum stabilitam impelleret.

Scribit Luther fatyras in Parisienses.

Non miraculis sed mendaciis & maledicentia excellit.

LII. Statuit solam fidem sufficere ad salutem.

Ob corruptissimos mores hæresiarum sequitur Saxonum.

LIII.

Hujus rei causam in cæsareo edicto indicatam explicat Surius, nimirum vitio illi illecebra delinitis placuisse solius fidei ad salutem sufficientis dulce & fallax blandimentum: Est profecto, inquit, mirum tam facile Lutherum in suam sententiam pertrahere potuisse in primis Saxonie fortissimam gentem, quam olim Carolus magnus triginta annis vix eo adigere potuit, ut relicto demonum cultu Christo nomen darent, a quo etiam postea nunquam defecerunt; sed in semel suscepta religione constantissime perseverarunt & singulari quodam studio Romane ecclesiæ semper dediti fuerunt. Sed homo versutus sciens ea in gente permultos his extremis temporibus nimirum additos ventri, & potationibus, ut eos sibi propensius alliceret, laxavit miseris habenas, jejunia preces, vigiliis, confessionem sacramentalem & alia pietatis exercitia ceu papistica & monachorum inventa docuit reiicienda: quæ cum essent incautis & imperitis nec perditum hominis fraudem prima fronte advertentibus plausibilia, sub prætextu verbi Dei ab illo seducti & miserandum in modum eversi sunt, longe jam dissimiles sanctissimis majoribus suis, qui in catholica fide, ita ut decebat, virilem Saxonorum pectorum constantiam semper fortissime perstiterunt.

Sirenulæ hujus tartaræ mollissimas voces avide exceperunt: in aliis Germaniæ provinciis plerique clerici & concubina-

Mogunti-
nus archi-
episc. in
presbyte-
ros affe-
ctantes
nuptias
animad-
vertit.

Impuden-
ter Lu-
therus
convitia
illi inten-
tat.
(a) Serar.
i. s. Mo-
gunt. ver.
in Albert.
II.

Respon-
sum Mo-
guntini
Card.

tui conjugii nomen prætexerunt : [1] unde tumultus exorti . Compescuit vero in Moguntino principatu Lutheranas furias Albertus archiepiscopus, idemque Cardinalis; in sacerdotes enim, qui ad incestas nuptias se conferebant, adhibuit legum canonicarum severitatem; quod adeo indigne tulit Lutherus, qui ostentatis voluptatum illecebris, ac impiæ doctrinæ laqueis Albertum irretire moliebatur, ut stulte ob castigatos scortatores clericos illum objurgaret, minasque decudendo in eum satyrico libro intentaret. Ut vero arrogantissimum pseudomona-
chum tantus princeps admirabili modestia & Christiana demissione confuderit, refert Serarius (a) : Quid vero, inquit, hic reverendissimus & Illustrissimus? contemp-
sit hominis insaniam, & non Lutheri, sed suæ ipsius habita ratione personæ gra-
viter modestèque respondit, exemplum, quod a potestate legatur dignissimum : E Germanico est hoc, dilecte domine rector stylo scilicet Germanico ita loquitur, prout etiam cum hæreticis quandoque fieri posse docet S. Augustinus epist. CXLVII. literas tuas quæ dominico post S. Cathari-
næ festum die datæ sunt accepi, & perlegi gratiosè, bonamque in partem interpretans, confido penitus causam pridem, quæ ad ejusmodi scriptiorem, libri scilicet nominati, te commovit, subla-
tam, & Deo bene juvante, ita me gerere palamque præferre volo quemadmodum bonum ecclesiasticum, & Christianum principem decet, quamdiu suam mihi Deus gratiam, vires, & rationem concesserit : quam ad rem & Deum rogo ipse, & ab aliis eum rogari curare volo; nam a me ipso possum nihil, libenterque confiteor Dei gratia egere me, utpote, qui miser peccator homo sum, qui errare & peccare potest, quotidieque peccat & errat : non hoc inficior, probe equidem novi, absque Dei gratia in me boni esse nihil, & instar cujuscumque usquam al-

terius si non magis esse me inutile, oli-
dumque lutum . Hoc ad tuas literas volui bono animo te non celatum : nam ad bene de te merendum sum, Christi gratia, parato paratior . Misericordem bonum Deum hisce in rebus ulterius gratiam, robur, & patientiam, ut secundum suam voluntatem in omnibus vivamus, largituro spero . Datum Hallæ ipso Thomæ Apostoli MDXXI . Albertus manu propria . Sane tam admirandæ fuerunt hæc literæ demissionis, ut Lutherus ipse in subjecta ad Wolfgangum Capitonem epistola ibidem dixerit, si ex animo ille scripsisset (suspicioforum & improborum, suoque cæteros pede merentium est nihil cuiquam bono credere) se qui Pontificis maximi ad Christi domini honorem pedes of-
fulari scelus & idololatriam, clamet, velle hilariter ac humiliter ad illius pedes acci-
dere, seque indignum (ut re vera indignus erat) existimare, qui pedum illius pulve-
rem oscularetur . Tantum vero abfuit, ut Lutherus a tam pio Cardinale amantissimis iis verbis, impetrandæque veniæ spe ostensa ad meliorem mentem rediret, ut etiam Alberto incestas nuptias suadere, impudentissime postea ausus fuerit; cujus spretas fuisse voces inferius videbimus .
Ex Saxonia non in alias modo Ger-
maniæ provincias : sed longinqua etiam regna avari bibliopolæ hæreseos nascen-
tis semina transtulerunt, adeo ut in An-
glia plures curiositate ducti Lutheri lecti-
tarent libros : qui cum in Henrici VIII. Regis, tum sapientiæ laude florentis man-
us venissent, ille ad communiendos con-
tra hæc venena præsentii antidoto An-
glos librum de assertionem septem sacramen-
torum adversus captivitatem Babyloni-
cam Lutheri (b) composuit Leoni X. inscri-
ptum, in cuius præludio pietatis & obser-
vantia in Ecclesiam studium adductum se
profiteretur : Motus quidem, inquit, fide-
litate ac pietate, quamquam mihi nec
eloquentia sit, nec scientiæ copia, cogor

Eo confu-
sus Lu-
therus .

LIV.
E. Saxo-
nia in a-
lias pro-
vincias
hæresis
propaga-
ta .
(b) Paris
to. 4. in
ms. Vat.
Polyd. l.
27. Surius
in com-
ment. &
ex eo
Cocleus
in actis &
scriptis Lu-
theri. ex-
tat. præsi-
xus operi-
bus Joan.
Fisch.
episc. Ross.
& in bibl.
Vat.

NOTE [1] Conjugia profana non ita frequentes clerici hoc anno involarunt ac statuit Annalista . Ra-
ra, & infrequentia tantummodo exempla edita sunt ab audacioribus nonnullis, quos ita-
tim episcoporum religiosa vigilantia compressit . Hujus rei testem profero Georgium Spalatinum,
qui cum Joanni Friderico electori a secretis esset, novisque dogmatibus faveret, nihil eorum quæ
Lutheranismo conducere sive ignorare sive reticere poterat . Hæc ergo ille in annalibus ad hunc
annum : Hoc anno in Saxonibus milliaro tantum uno a Wittemberga apud Camericum parochus magister
Bartholomæus Ferkirchius, sacerdos alioquin integer, duxit uxorem puellam virginem . Idem fecit in
comitatu Mansfeldensi alius quispiam . Sed & D. Jacobus Sedelerus plebanus in officina vitraria in
Mysnia . Quorum posteriores duo, ille ab episcopo Maguntino Cardinale Hallis; hic vero jussu ducis
Georgii Saxonum in arce Stolpensi in carcerem conjuncti sunt . Ita Spalatinus, qui inferius adnotat o-
mnium primum qui Caroli V. edicta in Lutherum executioni mandavit, Joachimum electorem Ban-
tembergicum extitisse .
Ex eodem tamen Spalatino discimus in anni huius exitu, die scilicet festa S. Stephani proto-
martyris Andream Carlostadium archidiaconum Wittembergensis nuptias cum Anna Monacha nobili
genere puella celebrasse . Quæ conjugiorum a sacris hominibus initorum epocha statuenda est . MANST

Anglicæ
Rex li-
brum edit
de septem
sacramen-
tis .

Quam sit
pestifer
Lutheri
liber de
captivita-
te Babyl-
onica .

tamen, ne ingratitude maculet, matrem
meam Christi sponsam, utinam tanta fa-
cultate quanta cum voluntate defendere:
quod licet alii præstare possint uberius, ac
copiosius, mei tamen officii esse duxi, ut
ipse quoque, quantumvis tenuiter erudi-
tus, quibus rationibus possem, Ecclesiam
ruerer, meque adversus venenata jacula
hostis eam oppugnantis obicerem : quod
ut faciam tempus ipsum & præsens rerum
status effragit; nam antea cum nemo op-
pugnaret, nemini propugnare necesse erat.
At cum jam hostis exortus sit, quo nullus
potuit exoriri malignior, qui demonis in-
finita charitatem prætexens, ira atque
odio stimulatus, & contra Ecclesiam, &
contra catholicam fidem vipereum virus e-
vomuit, necesse est adversus hostem commu-
nem Christianæ fidei, omnis Christi servus, o-
mnis ætas, omnis sexus, omnis ordo consur-
gat, ut qui viribus non valent, officium sal-
tem alacri testentur affectu . Nunc itaque
convenit, ut duplici armatura muniamur,
cælesti scilicet ac terrestri, cælesti, ut qui
ficta charitate & alios perdit & perit ip-
se, vera charitate lucrifactus alios lucrifi-
ciet; & qui falsa doctrina depugnat,
doctrina vera vincatur : terrestri vero, ut
si tam obstinata malitiæ sit, ut consilia
sancta spernat, & correptionem piam con-
temnat, merito coerceatur supplicio, ut qui
bene facere non vult, desinat malefacere,
& qui nocuit verbo malitiæ, supplicii pro-
fit exemplo . Quæ pestis unquam tam per-
nitiosa invasit gregem Christi? qui ser-
pens unquam tam venenatus irrepit, quam
is, qui de Babylonica captivitate Ecclesie
scripsit; qui scripturam sacram ex suo sen-
su contra Christi sacramenta devorquet,
erratis ab antiquis patribus ecclesiasticis
ritus eludit, sanctissimos viros, vetustis-
simos sacrarum literarum interpretes, nisi
quatenus ipsius sensui conveniunt & con-
sentiunt nihil pendit, sacrosanctam se-
dem Romanam Babylonem appellat, sum-
mum pontificium vocat tyrannidem, to-
tius Ecclesie decreta saluberrima captivi-
tatem censet, sanctissimi Pontificis nomen
in antichristum convertit? O detestabilis
arrogantiæ, contumeliæ, ac schismatis buc-
cinator! quantus inferorum lupus est iste,
qui Christi gregem dispergere quaerit?
quantum diaboli membrum, qui Christianos
Christi membra quaerit a capite suo de-
cerpere? quam putris huius animus, quam
execrabile propositum, qui & sepulta re-
fuscitavit schismata, & vetustis abiicit bo-
na, & hæreses æternis abdendas tenebris
velut cerberum ex inferis producit in lu-
cem, dignum quæ ducit se, cuius unius ver-
bo, posthabitis antiquis omnibus, univer-
sa regatur, immo subvertatur Ecclesia?
Ann. Eccl. Tom. XXXI.

de cuius ego malitia quid dicam nescio,
quam tantam censeo, quantam neque lin-
gua cuiusquam neque calamus exprimere
possit, &c. Hæc Henricus Rex in pro-
logo .
In libro vero primum exorsus ab in-
dulgentiis, quas hærefiarcha adulatorum
Romanorum nequitias appellabat, expo-
suit ut Lutherus commendanda peniten-
tiæ specie initio eas depreffisset, quam-
vis earum vim fateretur : deinde impro-
bitate non eruditione auctior secum pu-
gnans damnarit, quasi tantum ad perden-
dam hominum pecuniam, ac Dei fidem
valerent; tum subjunxit : Omnes ergo, si
vera dicit Lutherus, fuerunt impostores .
At quanta magis cum ratione creditur
hunc unum fraterculum morbidam esse o-
vem, quam tot olim Pontifices perfidos
fuisse pastores? nam Lutherus, ut dixi,
cuiusmodi vir sit, quam nihil omnino cha-
ritatis habeat evidentissime declarat, cum
non vereatur tot summis tot sanctis Pon-
tificibus tantum crimen impingere . Et
infra : Verum quantumvis disputentur in-
dulgentiæ Pontificis, necesse est inconcu-
sa maneant verba Christi, quibus Petro
commisit claves Ecclesie, cum dixit : Quid-
quid ligaveris super terram, erit ligatum
& in cælo, & quidquid solveris super ter-
ram, erit solutum & in cælo; item: quo-
rum remiseritis peccata, remittentur, &
quorum retinueritis peccata, retinebun-
tur . Quibus verbis si satis constat sacer-
dorem quemlibet habere potestatem a mor-
talibus absolventi criminibus, & æterni-
tatem pœnæ tollendi, cui non videatur
absurdum sacerdotum omnium principem
nihil habere juris in pœnam temporariam?
Et infra . Certe indulgentias si Pontifices
peccavere, qui concesserunt, immunitis
peccato non erat rota congregatio fidelium,
qui eas tam diu, tanto consensu susce-
perunt, quorum ego iudicio & observata
sanctorum consuetudini non dubito potius
acquiescendum, quam Lutheri soli, qui
totam Ecclesiam tam furiosè condemnat .
Confutat deinde Henricus blasphemias
Lutheri summum pontificatum, ut inane
nomen, & injustam tyrannidem tradu-
centis : Quis, inquit Rex, non hic nisi
qui malitiam, scilicet Lutheri, norit, mi-
retur inconstantiam? nam prius papatum
negaverat esse divini juris, sed humani
juris esse concesserat : nunc vero secum dis-
fidens neutrius juris esse confirmat, sed
Pontificem sibi mera vi sumpsisse, atque u-
surpasse tyrannidem . Sentiebat ergo pridem
humano saltem consensu propter bonum pu-
blicum Romano Pontifici super Ecclesiam
catholicam delatam esse potestatem, id quo
usque adeo sentiebat, ut Bohemorum quo-
V v que

LV.

Ut magis
creden-
dum sit
Pontifici-
bus quam
Luthero .

Magis fi-
delibus o-
mnibus
quam a-
postatæ .

LVI.

Lutherus
incon-
stantiæ
redargui-
tur .

que schisma derestaretur, quod se ab obedientia Romanae sedis abscederent, pronuntians eos peccare damnabiliter quicumque Papae non obtemperarent. Haec cum haud ita pridem scripserit, nunc in idem, quod tum derestabatur incidit: quin istud quoque similis est constantia, quod cum in concione quadam ad populum excommunicationem doccat esse medicinam, & obedienter patienterque ferendam; paulo post excommunicatus ipse idque meritissimo iure, sententiam tamen tam impotenter tulit, ut rabie quadam furibundus in contumelias, convitia, blasphemias supra quam ulla possint aures ferre proruperit, sic ut suo furore plane perspicuum fecerit, eos, qui pelluntur gremio matris Ecclesiae, statim furibus corripit, atque agitari daemonebus. Sed istud rogo, qui illa tam nuper vidit, unde subito videt nihil se tunc vidisse? quos novos oculos induit? an acutius cernit obtutu postquam ad superbiam solitam ira quoque supervenit, & odium, & longius, videlicet prospicit usus tam praeclearis conspiciliis.

Agitari a daemone ob convitia & blasphemias vitas.

LVII.

Non tam injurius ero Pontifici, ut anxie ac solite de eius iure disceptem, tanquam res haberetur pro dubia: satis est ad praesens negotium quod mimicus eius ita furore provehitur, ut sibi fidem derogat ipse, ac dilucide se ostendat praemalitia neque constare secum, neque videre quid dicat: negare non potest quin omnis Ecclesia fidelium sacrosanctam sedem Romanam velut matrem primatamque recognoscat ac veneretur, quaecumque saltem neque locorum distantia, neque periculis interjacentibus prohibetur accessu; quanquam si vera dicunt, qui ex India quoque veniunt, huc Indi etiam ipsi, tot terrarum, tot marium, tot solitudinum plagis disjuncti, Romano tamen se Pontifici submitunt. Ergo si tantam ac tam late fusam potestatem neque Dei iussu Pontifex, neque hominum voluntate consecutus est, sed sua sibi ut vendicavit, dicat velim Lutherus, quando in tantae dirionis irrupit possessionem: non potest obscurum initium esse tam immensa potentiae praesertim si intra memoriam hominum nata sit: quod si remiserit unam aut duas fortassis aetates superare, in memoriam nobis rem redigat ex historicis; alioqui si tam vetusta, sit ut rei etiam tanta obliterata sit origo, legibus omnibus cautum esse cognoscit, ut cuius jus omnem hominum memoriam ita supergreditur, ut sciri non possit cuiusmodi habuerit initium, censetur habuisse legitimum, veritumque esse constat omnium consensu gentium, ne quae diu manserunt immota, moveantur.

Argumentum ad haereticos ut dicant quando usurpata sit potestas a Papa.

Certe si quis rerum gestarum monumenta

revolvat, inveniet jam olim protinus post pacatum orbem plerasque omnes Christiani orbis ecclesias obtemperasse Romanae: quin Graeciam ipsam, quamquam ad ipsos commigrasset imperium, reperiemus tamen quod ad Ecclesiae primatum pertinebat: praeterquam dum schismate laborabat, ecclesiae Romanae cessasse. Beatus vero Hieronymus quantum Romanae sedi censeat deferendum, vel inde luculenter ostendit, quod cum Romanus ipse non esset, tamen aperte fatetur, sibi satis esse si suam fidem quibusvis improbantibus aliis comprobaret Papa Romanus.

LVIII.

Descripta dein Lutheri perfidia, qui triplex fidei vinculum, Christiani & sacerdotis & monachi disrupit, subdit Rex, his duobus capitibus de indulgentiis & pontificatu abolendis patefieri a Luthero viam ad sacramenta excindenda, ejusque sacramenta modo tollentis, modo statuentis levitatem ita arguit: Profinus ex sacramentis septem, tantum relinquit tria; nec ea tamen nisi pro tempore, nimirum significans illa etiam ipsa propediem sese sublaturum; nam e tribus unum aufert paulo post eodem libro, quo plane declarat quid proponet in reliquis. Suffulit deinde Henricus Ecclesiae doctrinam de septem sacramentis, atque ab eucharistia exorsus Lutherum perfidiae convincit, qui illam sacramentum panis vocare coeperit, cum tamen dilerte Ambrosius dicat: Licet figura panis & vini in altari videatur, nihil tamen aliud quam caro & sanguis Christi credenda est.

Sacramentarium patet Lutherus.

LIX.

Interjectis pluribus refellit Henricus argutias Lutheri contententis, a Christo panem datum Apostolis una cum suo corpore, eo quod panem ille accepisse dicitur: Cum priusquam daret Apostolis manducandum panem convertit in carnem; non iam accipiunt panem quem ille suscepit, sed corpus eius in quod panem converterat: quemadmodum si quis, cum semen accepisset alii daret, inde natum florem non id dedisset quod acceperat, quanquam naturae communis ordo alterum fecisset ex altero; ita multo minus porrexit Apostolis id, quod in manus acceperat Christus, cum panem susceptum in suam ipse carnem tanto vertisset miraculo: nisi quis contendat quoniam Aaron virgam sumpsit in manum, & virgam projecit e manu, ideo cum colubro quoque virgae relictis substantiam, aut colubri denuo cum recepta virgula: quod si cum colubro virga restare non potuit, quanto minus restare potest panis cum carne Christi tam incomparabili substantia. Et infra: Apostolus fateor panem non semel appellat (a), vel scripturae secutus in sermone morem, 2.

Ut panis non maneat cum Christi corpore.

(a) 1. Cor.

que

que solet interdum vocare quippiam non id quod est, sed quod ante fuerat; ut cum ait: Virga (a) Aaron devoravit virgas magorum, quae tamen tum virgae non erant, sed serpentes; vel contentus fortasse vocare quod specie praeseferebat, &c. Pluribus deinde Henricus Rex transubstantiationem probat, nec a recentioribus, ut deblaterabat haereticum confitentiam, sed ab antiquis, ut Eusebio, Emiseno, Augustino, Gregorio Nysseno, Theophilo, Cyrillo, Ambrosio creditam demonstrat; tum subiicit: At Lutherus ipse fatetur nihil esse periculi, si quis in hac re sentiat quod tota jam sentit Ecclesia: at contra tota Ecclesia censet, haereticum esse eum, qui sentiat cum Luthero: non debet ergo Lutherus animare quemquam, cui bene cupit, ut secum sentiat, cuius sententiam tota condemnat Ecclesia: sed debet his suadere quos amat, ut accedant illis, quos ipse quoque indicat in nullo versari periculo. Falsa est ergo ista Lutheri via contra publicam fidem, non huius modo temporis, sed etiam aetatum omnium: nec liberat captivitate credentes ei, sed educens e libertate fidei; hoc est e loco tuto, quod Lutherus ipse fatetur, captivat in errorem, ducens in precipitium & vias invidias, incertas, dubias, eoque plenas periculi, & qui amat periculum perit in illo.

(a) Exod. 7.

Professus Lutherus nullum esse periculum si quis sentiret cum ecclesia.

Secum periculum pugnat.

LX.

Alias etiam Lutheri argutias inanes adversus missae sacrificium magno tumore jaectatas fortiter refringit idem Rex, docetque missae sacrificium loco omnium sacrificiorum, quae Mosaeicae legis tempore offerrebantur, institutum: Si, inquit, nobis inker Lutherus, sacerdotem offerre non posse, quia Christus in cena non obrulit; recordetur eorum quae dixit ipse, testamentum involvere mortem testatoris, nec ante vires, & robur sumere & tota perfectione compleri, quam eo moriente, qui testatus est: quamobrem non ea solum pervenit ad testamentum, quae prius fecit in cena, sed etiam oblatio eius in cruce; nam in cruce consummavit sacrificium quod inchoavit in cena, eo totius rei commemoratio; nempe consecrationis in caenas, & oblationis in cruce uno celebratur ac representatur Sacramento missae: atque adeo verus mors representatur, quam cena; Apostolus enim cum Corinthiis scriberet: Quotiescumque panem hunc comederitis, & calicem biberitis; adjecit non cenam Domini, sed mortem Domini annuntiabit.

In cruce consummatur sacrificium est.

Crucis magis quam cenae exprimitur mysterium.

LXI.

Tertium captivitatis genus fluxerat Lutherus esse missae sacrificium, quod pro peccatis offerretur; nugacissimaeque ejus argutias ita recentet, confutatque Henricus Ann. Eccl. Tom. XXXL

ricus Rex oppositis sanctorum sententiis: Ne Lutherum videamur imitari, qui nihil habet pro se, nisi quod e suo fingit capite, asseremus quod dicit Ambrosius de missa: Quanta, inquit, cordis contritione & lachrymarum fonte, quanta reverentia & tremore, quanta corporis castitate, atque animi puritate istud divinum & coeleste mysterium est celebrandum. domine Deus, ubi caro tua in veritate sumitur, ubi sanguis tuus in veritate bibitur, ubi summis ima humanis divina junguntur, ubi tu es sacerdos & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter? quis digne hoc potest celebrare mysterium, nisi tu Deus omnipotens offerentem feceris dignum? Videtis ut hic beatissimus pater, & oblationem appellet missam, & in eadem Christum ipsum dicat & sacerdotem esse & sacrificium, quemadmodum fuit in cruce: cuius auctoritati quantum Lutherus tribuat, videt ipse. Quantum vero tribuerit beatus Gregorius facile declaravit, cum illum imitatus, ita scriberet: Quis fidelium dubitare possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem caelos aperiri, in illo Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terram caelestibus jungi, unum quid ex visibilibus & invisibilibus fieri? Et alibi: Haec nam que singularis victima ab aeterno interitu animas solvit, quae illam nobis mortem unigeniti reparat. Nec minus aperte cum dicit: Hinc ergo pensemus quale sit pro nobis istud sacrificium, quod unigeniti Filii passionem semper imitatur. Videmus ut non solum dicitur Ambrosius, & beatus Gregorius immolationem appellat missam & sacrificium, ac fatetur in ea non ultimam tantum Christi cenam, quod Lutherus ait, sed & passionem ejus representari. Nec tamen istud soli consueverunt illi; nam & Augustinus non semel idem fatetur, ait enim de missa: Iteratur quotidie haec oblatio, licet Christus semel passus sit, quia quotidie labimur, Christus pro nobis quotidie immolatur.

Ambrosii de missae sacrificio sententia.

Et B. Gregorii.

LXII.

Quarta captivitas Babylonica Lutheri fuit libertas carnis, qua peccatores ad spem firmam salutis sine operibus legis evangelicae allexit: quem Rex ita redarguit: Fidei divitias in hoc extollit, ut nos reddat pauperes bonorum operum, sine quibus, ut beatus Jacobus ait (b): Fides omnino mortua est. At Lutherus sic fidem nobis commendat, ut non solum permittat nobis vacationem ab operibus bonis, sed etiam suggerat audaciam qualiumcumque facinororum; ait enim: Jam vides quam dives sit homo Christianus sive baptizatus, qui etiam volens non potest perdere salutem suam, quantiscumque peccatis, nisi

(b) Jac. 2.

Ad omnia scelera suos cohortatur Lutherus.

nolit credere : Nulla enim peccata eum possunt damnare, nisi sola incredulitas. O vocem impiam & omnis impietatis magistrum, ita per se exosam piis auribus, ut non sit opus eam redarguere! Ergo non damnabit adulterium, non damnabit homicidium, non perjurium, non parricidium, si tantum credat se quisque salvandum fore per virtutem promissionis in baptisate? Et infra : Fidem ipsam nihil facit aliud quam flagitiose vitæ patrociniū : quam rem quo magis astrueret, postquam sacramenta privavit gratia, ecclesiam privat & voris omnibus & legibus, nec quidquam movet illum, quod Deus ait (a) : Vovete & reddite.

LXIII. Inter captivitatis etiam Babylonicae, sub qua lugerent Christiani, signenta, pontificias & cæsareas leges recensuerat Lutherus, quo fideles legum omnium metu solutos in barbarorum, aut belluarum conditionem redigeret; quem ita Henricus increpat : De legibus demiror hominem præ pudore potuisse tam absurde cogitare, quasi Christiani peccata non possent, sed tam perfecta foret tanta mulritudo credentium, ut nihil decerni debeat vel ad cultum Dei, vel ad vitanda flagitia, sed eadem opera & eadem prudentia tollit omnem potestatem & auctoritatem principum & prælatorum : nam quid faciat Rex aut prælatus, si neque legem potest ponere, neque positam exequi; sed populus absque lege velut navis absque gubernaculo fluctuet? Ubi est ergo illud Apostoli (b) : Omnis creatura potestatibus sublimioribus subjecta sit? ubi illud (c) : Si male agis Regem time, non enim sine causa gladium portat? ubi illud (d) : Obedite præpositis vestris sive Regi quasi præcellentibus? & quæ sequuntur : cum igitur ait Paulus (e) : Bona est lex, & alibi : Lex (f) est vinculum perfectionis : præterea cum ait Augustinus (g) : Non frustra sunt instituta potestas Regis & cognitio ius, ungula carnificis, arma militis, disciplina dominantis, severitas etiam boni patris. Habent ista modos suos, causas suas, rationes, utilitates; & hæc cum timentur, & mali coercentur, & boni quieti inter malos vivunt. De Regibus dicere supersedeo, ne videar meam causam agere. Illud quæro, si nemo nec homo, nec angelus potest super hominem Christianum legem ponere, cur tot leges ponit Apostolus, & de legendis episcopis, & de viduis, & velandis foeminarum capitibus? cur statuit ne fidelis conjux ab infideli discedat, nisi deseratur? cur audeat dicere (h) : Cæteris dico ego, non Dominus? cur exercuit tantam potestatem (i), ut fornicarium iuberet iradi in interitum carnis? cur Petrus A-

(a) Pf. 75.
LXIII.
Fides in flagitiorum patrociniū ab eo verba.
Omnis potestas ab eo sublata. Cum scripturis pugnat.
(b) Rom. 13.
(c) Ibid.
(d) Hebr. 13.
(e) 1. Tim. 1.
(f) Colof. 3.
(g) Aug.
(h) 1. Cor. 7.
(i) Ibid. 5.

namiam & Saphiram simili pœna percussit (k), quod e sua ipsorum pecunia paulum reservassent sibi? Si multa stantebant Apostoli præter speciale præceptum Domini, super Christianum populum, cur non idem propter populi commodum faciant ii, qui successerunt in Apostolorum locum? Et infra. Digressus ad sacramentum poenitentiae Henricus primum Lutheri impudentiam sanctorum patrum sententiis sic confudit : Si quid valere debet auctoritas sanctorum patrum, valere debet imprimis quod ait Ambrosius : Non potest quisquam justificari a peccato nisi peccatum ipsum fuerit confessus : quid dici potest apertius? Præterea Joannes Chrysostomus : Non potest, inquit, gratiam Dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per confessionem. Denique beatus Augustinus : Agite poenitentiam qualis agitur in Ecclesia; nemo dicat sibi : Occulte ago, quia apud Deum ago : ergo sine causa dictum est (l) : quæ solveritis super terram; ergo sine causa claves datæ (m) sunt? Et infra : Verba Christi de clavibus, laicis dicta Lutherus, ait Augustinus negat; utri magis credendum esse censetis? Lutherus ait, negat Bedæ; utri magis credendum censetis? Lutherus ait, negat Ambrosius; utri magis credendum censetis? denique Lutherus ait, tota negat Ecclesia; utri magis censetis esse credendum?

De satisfactione locutus hæresiarcha, cum eam auferre moliretur, ita ab Henrico Rege confutatus est : Cum dicit quod per operam non satisfacit Deo, sed sola fide si sentit quod non per sola opera sine fide stulte baccharur in sedem Romanam, in qua nemo fuit unquam tam stultus, qui diceret opera sine fide satisfacere, cum nemo nesciat illud Pauli (n) : Quod non est ex fide peccatum est : sin opera sentit superflua, & fidem solam sufficere qualiacumque sint opera; tum dicit aliquid & vère dissentit a sede Romana, quæ credit Jacobo (o) quod Fides sine operibus mortua est. Videtis igitur quam inepte se commovet Lutherus, qui sic invehitur in Romanam sedem, ut semet interea vel stultitiæ retribus vel impietatis involvat.

Irriferat etiam Lutherus sacramentum confirmationis, quod expressis verbis institutum non legeret; quem Rex convincit, plura credenda, quæ a Christo accepit Ecclesia, nec in evangelio exprimuntur : Hac ratione, inquit, si tantum Joannis extaret evangelium, negaret institutionem sacramenti in cœna Domini, de qua institutione nihil omnino prescribit Joannes, qui eodem Dei consilio non tetigit istud, quo multa alia præterierunt omnes quæ fecit Jesus : Quæ [ut inquit

(k) Mat. 23.
(l) Mat. 18.
(m) Mat. 16.
(n) Rom. 14.
(o) Jac. 2.

LXIV.

LXV.

LXVI.

evangelista (x) non sunt scripta in libro hoc, & quæ totus mundus non posset capere : ex quibus nonnulla per Apostolorum ora fidelibus patefacta sunt, & perpetua deinceps ecclesiæ catholice fide conservata. Cui quare non debeas de quibusdam credere, quamquam non legantur in evangelis? cum [ut Augustinus ait] nisi tradente Ecclesia scire non posses quæ sint evangelica, quorum si nullum unquam scriptum esset, maneret tamen evangelium scriptum in cordibus fidelium quod antiquus fuit omnium evangelistarum codicibus : maneret sacramenta, quæ & ipsa non dubio Evangelistarum libris esse omnibus antiquiora : ne pater Lutherus efficax argumentum esse frustra suscepti sacramenti, si non reperit institutum in evangelis. Interjectis pluribus sanctorum Patrum auctoritatibus, quæ id confirmant, subdit Henricus : Multa scripturæ loca describunt, tum ille multo clarissime, qui in actis Apostolorum declarat (b) quod populus, qui ante baptizatus est in Samaria descendens ad eos Petrus ac Joannes, ac manus eis imponentibus, accepit Spiritum Sanctum.

Insuper fuit omnibus Christianis ordinibus hæresiarcha : non enim modo sacerdotes vexavit, ac virgines & cœlibes infestatus est; verum & matrimonio junctos, quibus assentari adeo est visus, adortus, eorum conjugia profanare conatus est, ac sacramenti dignitate insignita neavit, quo ad violandam sanctitatem sacramenti, patrandaque adulteria eos impelleret, ut Luthero Henricus Rex qui postea in eosdem dæmonis laqueos se induit, exprobat : Ecclesia credit esse sacramentum, ecclesia credit a Deo institutum, a Christo traditum, ab Apostolis traditum, a sanctis patribus per manus deinceps pro sacramento traditum ad nos pervenisse, pro sacramento per nos tradendum posteris ad finem usque sæculi, pro sacramento venerandum. Hoc ecclesia credit; & quod credit dicit, hoc inquam tibi dicit eadem Ecclesia, quæ tibi dicit evangelistas scripsisse evangelium, nam nisi Ecclesia diceret evangelium Joannis, Joannis esse, nescires esse Joannis. Non enim ad sedisti scribenti. Cur ergo non credis ecclesiæ cum dicit, hæc Christum fecisse, hæc sacramenta instituisse, hæc Apostolos tradidisse; quemadmodum credis ei cum dicit, hæc evangelicam scripsisse? Dissolvit deinde Henricus Lutheri inanes argutias attulit & quinque gravissima & firmissima argumenta sacris oraculis & sanctorum patrum auctoritate corroborata, quorum illud precipuum est, quod ex his Apostoli verbis (c) petitum est :

(a) Jo. 11.
Ist non solum evangelio sed etiam traditioni credendum.
(b) Act. 8.
LXVII. Universis ordinibus infensus. Lutherus conjugia laicorum etiam profanare nitus.
Scripturæ auctoritas certa ob traditionem Ecclesiæ.
Ex Apostoli Jo. 1. Ephef. 5.

Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia; subditque. Si Lutherus dicat non vocari sacramentum nisi in Christo & ecclesia, revincetur etiam ipsis Apostoli verbis, si diligenter expendantur, vel a grammatico, nam cum Apostolus dicat : Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & Ecclesia : quod est illud sacramentum, quod magnum est in Christo & Ecclesia, Christus & Ecclesia non potest esse sacramentum in Christo & Ecclesia, nemo enim sic loquitur : necesse est igitur, ut id sacramentum, quod dicit esse magnum in Christo & in Ecclesia, sit illa conjunctio viri cum conjuge, de qua dixerat. Non aliud igitur dicit Apostolus quam hoc, id est illa conjunctio viri & mulieris magnum est sacramentum in Christo & Ecclesia tanquam sacrum signum in re sacerrima, &c.

Defendit etiam causam sacerdotum adversus Lutherum idem Rex : atque ubi plura argumenta ex Mattheo, ex Paulo ad Timotheum, ex actis Apostolorum pro asserenda sacerdotii dignitate cumlavavit, ita hæresiarchæ sophismata confutat : Si ideo nihil est ordo sacerdotii, quia quilibet Christianus est sacerdos, eadem ratione sequetur, ut nihil supra Saul habuerit Christus; nam & de Saul dixit David (d) : Peccavi tangens christum Domini : nihil habuerit Christus supra quemquam eorum de quibus dictum est (e) : Nolite tangere Christos meos; nihil denique supra quemquam Deus eorum omnium de quibus per Prophetam dixit ipse (f) : Ego dixi dii estis & filii excelli omnes : postremo qua ratione Christiani omnes sacerdotes sunt, eadem etiam ratione Reges sunt; non enim solum dicitur : Vos estis regale sacerdotium, sed etiam sacerdotale regnum. Sedulo considerandum est serpens iste quid destinet, quem ego certe callidiorum puto, quam ut ullius esse momenti pateram frivolum argumentum; sed qui tantum ideo lambit, ut mordeat laicos, ideo rollit sacerdotium, ut sacerdotes redigat in classem laicorum; nam sacramentum esse negat, & ritum tantum esse dicit eligendi concionatoris; nam qui non concionantur, nihil minus ait esse quam sacerdotes; nec aliter sacerdotes esse quam homo pictus est homo, contra Paulum Apostolum, qui ad Timotheum (g) scribens ait : qui bene presunt presbyteri, duplici honore digni sunt, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Apostolus hoc manifeste docet : quamquam ii precipue duplici honore digni sunt, qui cum presbyteri sint, laborant in verbo & doctrina.

Denique adversus sacramentum extreme unctionis debacchatus Lutherus eo petu-

(d) 1. Reg. 24.
(e) Pf. 100.
(f) Pf. 81.
(g) 1. Tim. 5.

LXVIII.

LXIX.

Sacramentum extremæ unct. a Luth. sublatum. Partem scripturæ negat cum totam non audeat cum Mahomete. (a) Henr. Rex in assertionem sacramenti extremæ unctiois.

petulantia proruperat, ut cum aperto oraculo Jacobi Apostoli convinceretur, effutierit Jacobi epistolam sacris scripturis non annumerandam, ea scilicet impudentia & autoritate, qua Mahometes evangelia repudiavit, suumque alchoranum obtrusit, volueritque in discernendis sacris scripturis Ecclesiam errare potuisse; in quem Rex (a). Non alium, ait, obiciam Luthero, quam Lutherum ipsum; neque enim Luthero quisquam aut sepius ferme contradicit, aut validius quam Lutherus. Is igitur in sacramento ordinis ait, Ecclesiam hoc habere datum, ut possit discernere verba Dei a verbis hominum; quomodo ergo nunc dicit epistolam apostolico spiritu indignam esse, quam Ecclesia, cujus judicium, ut ait, hac in re falli non potest, apostolico spiritu judicavit plenam?

Conculcato Jacobo Apostolo, Lutherus converterat se ad deridendam Ecclesiam, quod ægros unctioe extrema illitos non perfanet; in quem sic Henricus: Quod ait consequi, ut si hæc unctio sacramentum esset, Apostolus mentiretur, Lutherus ipse mentitur; nam sacramentum, quatenus sacramentum est, non salutem promittit corporis, sed animæ per signa corporea: alioqui Lutherus nihilominus eodem concludit mendacio non Apostolum solum, sed etiam Christum ipsum, quamquam unctio non esset sacramentum; debent enim verba & promissiones etiam extra sacramenta veraces esse. Igitur cum Apostolus dicat, Sanandum per unctioem & orationem eum, qui infirmus est, & Christus, signa illa secutura credentes, ut super ægros manus imponerent, & bene haberent; quis non videt hæc sic interdum fieri, ut tamen non fiant semper; neque tamen falsos esse, qui promiserunt.

Pollicitus contra fuerat Lutherus omnes quotquot vellent, fieri posse immortales, per orationem factam a bonis viris nihil hesitantem fide; cujus ineptias Rex ita derisit: Demiror si vera dicit, ipsum non curare quoscumque morientes, & quotidie auscultamus rumores e Germania, qui referant resuscitados etiam sepultos; cum interim semper audimus, non modo sanatum nullum, sed etiam per illius quosdam satellites occisos, & crudeliter trucidatos ejus causa, bonos & innocentes sacerdotes; ut exemplo doceret ordinem nihil esse. Et infra.

LXX. Aliquando miratus sum cur Luthero displiceat epistola Jacobi, tamen ubi legi sepius & oculos intendi pressius, desit profecto mirari; nam ea scribit Apostolus, ut plane videri possit prophetico spiritu prænovisse Lutherum; ita virum undique pingit ad virum; nam cum Lutherus fidei præ-

Cur non semper curentur ægri per extremam unctioem.

Hæresiarum imortalitatem promittentis deliramentum. Flores trucidavit Lutherus, curavit neminem.

textu contemnat opera; Jacobus e diverso disputat ratione, scripturis, exemplis fidem sine operibus mortuam esse. Præterea garrulam istam Lutheri petulantiam non uno loco verbis invadit acerrimis: Si quis, inquit (b), putat se religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio. Accedit ad hæc quod in suam linguam Lutherus apertissime videt competere quod illic frendit legens: Lingua (c) inquietum malum plena veneno mortifero; denique sentit in sua dogmata verissime dici quæ de contentiosis in hunc modum scribit pluribus ibi verbis Apostolus (d): Quis sapiens & disciplinatus inter vos ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientia? quod si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris nolite gloriari & mendaces esse adversus veritatem; non est enim ista sapientia desursum descendens a Patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica, ubi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne pravum: quæ autem desursum est sapientia primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suavis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, judicans sine simulatione: fructus autem justitiæ in pace seminatur facientibus pacem. Hæc sunt, lector, quæ Lutherum commovent, ut ei non placeat Apostolus; hæc inquam sunt quibus Apostolus aperte Lutherum & Lutheri petulantiam, maledicentiam, impia & contentiosa dogmata, non secus ac si vidisset virum, & verba legisset; attingit, &c.

Descripsit quoque graphicè Lutheri inconstantiam fraudesque in disputando, tum impudentiam in eludendis sacris scripturis, atque ita conclusit. Quid prodest amplius cum illo differere, qui ceteris dissentit omnibus & non consentit sibi; qui alibi quod negat alibi dicit; quod dicit, id rursum negat? cui si fidem objicias, ratione dimicat: si ratione, serias præterdit fidem: si philosophos alleges, appellat scripturam; si scripturam proponas, negatur sophismate: quem neque pudet quidquam, neque timet quemquam, neque legem putat tenere se ullam: qui veteres Ecclesie doctores contemnit, novos & sublimes deridet: summum Ecclesie Pontificem insectatur convitiis Ecclesie consuetudines, dogmata, mores, leges, decreta, fidem, Ecclesiam; denique ipsam adeo stercificat universam, ut nec esse fere fateatur ullam, nisi fors ecclesiam illam, quam facit ipse duorum vel trium hæreticorum, quorum sit ipse caput, &c.

Cum hoc libello Henricus Anglorum Rex

Jacobus Lutheram hæreticam prædixisse visus. (b) Jacob. i.

(c) Jacob. 3. (d) Ibid.

Non placuit Luthero Apostolus a quo increpabatur.

LXXI.

Lutheri inconstantia.

LXXII.

Rex misit ad Pontificem hæc literas, quibus afferendæ religionis studio se fuisse permotum ad scribendum professus est, ac sua scripta censuræ apostolicæ subjecit.

Sanctissimo domino nostro domino Leoni X. Pontifici maximo Henricus Dei gratia Rex Angliæ, ac dominus Hiberniæ perpetuam felicitatem.

Cum partim bellicis, partim aliis longe diversis studiis reipublicæ causa adolescentiam nostram infuerverimus, miraturum te, beatissime pater, non dubitamus quod ejus nunc hominis partes nobis sumpturimus, qui omnem potius ætatem consumpsisset in literis, ut gravem scilicet hæresim pullulantem comprimamus. Sed desinet opinor tua sanctitudo mirari, postquam causas expendere, quæ nos subegerunt, ut hoc scribendi onus [quamquam non ignari quam sumus impares] subierimus: vidimus siquidem in messem Domini jacta zizaniam seminam, pullulare sectas, hæreses in fide succrescere, & tantam per orbem totum Christianum seminaram discordiam materiam, ut nemo, qui sincera mente Christianus sit, hæc tanta mala tam late serpentina ferre diutius possit, quin & studium cogatur & vires qualescumque possit, opponere. Mirum igitur videri non debet, si nos quoque, tamen potestate non maximi, fide tamen ac voluntate nemini secundi, in opus tam pium, tam utile, tam necessarium, ut a nemine ferme possit absque piaculo prætermitteri, & nostram erga tuam sanctitatem observantiam, & erga religionem Christi studium, & erga Dei cultum obsequium nostrum declarare constituimus, maxime fidentes, etsi eruditio nostra sit tam exigua, ut propemodum nulla, gratiam tamen Dei sic cooperaturam nobiscum, ut quod doctrina nequimus perficere, id ipse pro sua benignitate summaque potentia plenius absolvat, ac nostram in literis imbecillitatem suo vigore suppleat; quamquam in literis quoque præsertim sacris etsi certo sciamus nusquam non esse multos, qui hoc scribendi munus & obire commodius & prestare poterunt uberius; tamen non usque adeo rudes sumus, ut in communi causa dedecet nos quoque pro nostra virili, calamo quid possemus quantum id cumque fuerit, experiri: postquam enim in administranda republica maximam semper vim maximumque momentum religionem habere multo usu advertimus, ut primum maturiores annos attingimus, capimus ejus contemplationi nonnihil studii impendere: plurimum profecto postquam capimus in eo delectari, consecuti; tamen nos non latet quam exiguum tantum, ut speramus

Anglus Rex sua scripta pontifici auctoritati subiicit.

quantum adjuvantibus præsertim, vel potius instigantibus iis, quæ vel admodum rudem abunde reddere instructum possent pietate scilicet & læsæ religionis dolore ad Lutherianæ hæresis fraudes rationibus derendas. Sit satis itaque, etiam hac fiducia rem tentavimus, & quæ in ea editari sumus sanctitati tuæ dedicavimus, ut sub tuo nomine qui Christi vicem in terris geris, publicum iudicium subeant; sic enim nobis persuasimus cum ut ea hæresis aliquandiu inter Christianos grassata gravissima saluberrimæque sententiæ tuæ vi, e manibus hominum sit excussa, si quid ejus in pectoribus vel caprone aliqua deceptis vel blandis pollicitationibus inescatis adhuc resedit, id esse iustis rationibus extirpandum; sic enim futurum ut quam duci, quam trahi se ingenia libentius partiantur, non desit his mirioris quoque remedium ratio, in qua promovimus, ne nos quidquam an non beatitudinis tuæ iudicium erit; cuius etiam arbitrio, si quid est a nobis erratum, corrigendum offerimus.

Hunc librum Pontifici Cardinalium LXXIII. corona cincto orator Anglus detulit, quem magno applausu & gratulatione acceptum, refert Paris de Grassis (a): Cum orator, scilicet Angliæ, multa dixisset detestando conclusiones ipsius Martini, Papa elegantissimo brevilogio respondit, se munus acceptare non ab ipso Rege sed a Deo transmissum; & in hoc laudavit non solum Regem, sed admiratus est ut dixit ejus ingenium: quare egit gratias Deo simul cum Cardinalibus pro tanto bono opere, & obtulit se pro similibus casibus & causis Regi & regno promissimum futurum. Et in fine ille obrulit librum Papæ, quem prius debuerat obrulisse, & Papa cum magna hilaritate recepit, & conservandum suis assignavit.

Tam gratum accidit Leoni id munus Henrici Regis, ut non modo illum laudibus celebravit, verum etiam defensoris Ecclesie titulo decoraverit, quem veluti perpetuum & immortale regni gloriæ monumentum in ejus posteros transfundendum constituit (b): Nos, inquit, qui Petri, quem Christus in cælum ascensurus vicarium suum in terris reliquit, & cui curam gregis sui commisit, veri successores sumus, & in hac sancta sede, a qua omnes dignitates & tituli emanant, sedemus, habita cum fratribus nostris maturatione deliberatione, de eorum unanimi consilio & assensu, majestati tuæ titulum hunc videlicet, fidei defensorem, donare decrevimus, prout te tali titulo per presentes insignimus, mandantes omnibus Christianis fidelibus, ut majestatem tuam hoc titulo

(a) Paris to. 4. ms. archie. Var. pag. 382.

Porrectus Pontifici liber Regis Angliæ adversus Lutherum.

LXXIV.

(b) Ext. in bullar. to. 1. in Leon. X. const. 45.

Fidei defensoris titulus datus Henrico Regi.

Lutherus furore in Anglum effertur.

LXXV. Pro Turcis declaratur. Ex civilibus bellis Luthera haresis aucta. (a) Luth. in lib. adv. Bullam cœna Domini.

(b) Guicciard. lib. 14. Ferro. l. 5. Mutua Hispaniæ & Gall. Regum invidia malorum causa.

LXXVI. (c) Belcar. l. 16. n. 14.

tulo nominent: & cum ad eam scribent post dictionem Regi, adjungant, fidei defensori. Et profecto hujus tituli excellentia & dignitate & singularibus meritis ruis diligenter perpensis & consideratis nullum neque dignius, neque majestati tua convenientius nomen excogitare potuissimus, quod quoties audies aut leges, toties propria virtutis optimique meriti tui recordaberis, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ MDXXI. v. idus octobris pontificatus nostri anno IX. [1] Vulgato per Germaniam Henrici libro, Lutherus ira furens tot convitia cum regie dignitatis contemptu fudit, ut tantæ audaciæ ac maledicentiæ illius quoque focios puduerit: qua de re proximo anno dicitur.

Interea humani generis hoste suadente principum animi, qui ad reprimendam hanc belluam, atque ad Imperatoris Turcarum Solimanni (cujus Lutherus adeo studiosus erat, ut Christianæ religionis excidium nihili ducens, fideles in eum confurgentes admirabundus compellaret (a): Quid mali fecit Turca? frangendos impetus conjunctissimi esse debuissent, simultates inter sese gerebant, ac bellum, quod pluribus annis Christianam rempublicam depastum est, acrius accenderunt: ex quo haresis latius diffundendæ Luthero & Solimanno invadendæ Pannoniæ profereudæque tyrannidis occasio data est. Tantorum malorum causam alii aliam fuisse dicunt: inter quos Franciscus Guicciardinus (b), qui principum mentes pro libito suo frequenter interpretati consuevit, parumque erga Romanos Pontifices æquus in Leonem culpam coniecit, constat tamen Franciscum Regem Francorum Navarricum & Neapolitanum regna Carolo Cæsari, Cæsarem vero Mediolanensem principatum ac Burgundiæ ducatum Francisco eripere meditato; neque adduci a Leone potuisse, ut ampliora regna fidei hostibus majori cum laude & compendio eriperent.

De his diffidiis hæc tradit Belcarius (c) episcopus Metensis: Plereque inter eos bellorum causæ intercedebant. Neapolitanum regnum sibi vendicabat Francis-

cus, & præter ius quemadmodum & Navarricum a Carolo possideri indignabatur; jam enim Alebreti in integrum restituendi spem abjecerat, seque speciosis promissis elusum videbat. Centum nummorum aureorum millia Noviodunensi fœdere promissa quotannis ægre Carolus dependebat, seque eo ut Hispanicorum regnorum possessionem adiret quadam necessitate adductum querebatur. Accedebat Geldubensis sive Sicambrorum regulus, a Ludovico XII. deinde a Francisco in clientelam receptus Flandricarum provinciarum ex professo hostis, qui occasionem bello unus præbaturus videbatur. Inprimis autem Caroli animum angebat Burgundia major a Ludovico XI. post Caroli Burgundi mortem occupata.

Interjectis nonnullis subdit auctor (d): Suas vires invicem metientes in apertum bellum crumpere subimebant. Et Henricus Angliæ Rex tamen si initio ad Cæsarem magis inclinabat, tamen se mutua inter utrumque amicitie interpretem, atque adeo arbitrum esse gloriabatur, &c. Queritur subinde Leonem, qui Parmam ac Placentiam a Julio ditioni pontificiæ restitutas, sibi que ereptas a Francisco Rege ægre ferebat, metuebatque ne Gallus & Hispanus concordēs Italiam inter se partirentur, ex eorum principum dissensione augendarum rerum suarum confirmandique pontificii imperii occasionem captasse, atque cum utroque de societate clam egisse; sed arctius cum Francisco Rege, cum nimiam Caroli potentiam formidaret, ac sex millia Helvetiorum Antonii Pucci Pistoriensis episcopi internuntii opera in Picenum excivisse tum subdit.

Jam inter ipsum Franciscumque Regem de invadendo regno Neapolitano, pro tuendo scilicet jure pontificio, nec enim adhuc publico diplomate conjungendi cum Neapolitano regno imperii potestatem fecerat Cæsari, pertractabatur ea conditione, ut Cajeta & quidquid inter Livim fluvium pontificiamque ditionem continetur, Leoni, cæterum regnum alteri Francisci filio acquireretur: cujus quod renellus adhuc, atque insans esset, curam & quodammodo tutelam legatus pontificius Neapoli residens susciperet, regnumque donec

Odiorum inter Reges causa.

(d) Id. ibid. n. 21. & 22.

LXXVII. Inter Gallum & Leonem de regno Neap. Hispanis eripiendo actum.

NOTE [1] Quamquam hoc demum anno Henricus defensoris fidei titulum illustrem obtinuit: diu tamen ante hunc sibi illum expetierat a pontifice. Cardinalis enim Volscus in epitola, quæ prima est ejusdem inter vulgatas a PP. Martene, & Durand collect. veter. monum. to. 3. col. 1274. quæque signat annum 1516. diem XXII. maii ea de re ita scribit ad Silveltrum Vigornicensem episcopum, Romæ apud pontificem agentem: Regia etiam majestas ægre fert, quod de titulo defensoris sanctæ fidei nihil adhuc accepit, quasi ejus sanctitas in ea re timerit Gallos offendere. Id sibi dari ideo forte poscebat Anglus æmulatione quadam Gallorum, qui titulum Christianissimi regi suo jam olim obtinuerant. MANSI

(a) Ib. n. 23.

(b) Id. ib. & Guicci. l. 14.

(c) Belcar. n. l. 16. n. 26. Conjungit se Leo Hispano adversus Gallum injuria provocatus.

(d) Id. ib. n. 25. Anglum se concordie interpretem offerit.

LXXVIII.

(e) Ferron. lib. 4.

nec is ad pubertatem pervenisset administraret. Additum præterea, ut Leoni Franciscus adversus Romani pontificatus clientelares, si quando usus posceret opem ferret. Et infra (a): Legatum ad Leonem quid de Neapolitana expeditione statuisset rogaturum misit: ille tormentorum, equitum, peditumque numerum ei expeditioni necessarium ad Regem descriptum remisit, usque intra alterum & vigesimum diem responsum acciperet, fœdusque ratum habebatur inter Leonem Franciscique legatos convenit. Hæc Belcarius, qui subjungit (b) mox regios fenatores suspicionem movisse, ne Franciscus amicitie specie Leone proderetur; adeo ut constituta die non responderit: ac jam Leonem, metuentem ne Gallus agitata consilia pertaceret, seque adversus ipsum Cæsari conjungeret, amicitie fœdus cum eodem Cæsare ad illum Mediolanensi principatu, restituto Francisco Sfortia, depellendum, confirmasse (c): tum provocatum injuria Lautrechii & Medardi Tarbellensis episcopi, qui pontificia diplomata non sine contumeliosa verborum licentia in Mediolanensi ditione repudiabant. De Henrico vero Rege, ut imminens bellum conatus sit sedare, hæc narrat Belcarius: (d) Id temporis legatum in Galliam Henricus Angliæ Rex misit, hortatus Franciscum ne temere in bellum adversus Cæsarem irrumperet: si quid inter illos controversiæ subesset, se componendæ interpretem fore pollicitus, ac primum de Viritone circumfesso verba fecit Franciscus Roberto Merchiano, & obsidionem solvere præcepit. Et infra: Robertus XI. kal. aprilis exercitum dimisit: Cæsar non satisfecerat; neque enim paternum Henrico Alebreto regnum Navarræ restituerat, neque pensionem annuam regni Neapolitani nomine dependendam aliquot annis exolverat, quamquam a Francisco ut satisfaceret sæpius rogatus. Id Anglo per Mompesatum virum nobilem significavit. Instituisse Anglum, ut novum fœdus inter Cæsarem ac Regem sanciretur addit auctor; sed Franciscum non assensisse, cum clandestina illa consilia de Neapoli invadenda, quæ mox fracta sunt, adhuc agitaret.

Non defuere novæ causæ, quæ Leonis animum a Gallica amicitia avertere, nam præter Parmam ac Placentiam in Romani pontificatus ditionem redigendas, pendendumque de integro regni Neapolitani vestigal & pensionem annuam decem millium aureorum Julio Cardinali Medici a Carolo attributam, Galli avaritia occæcati jus pontificium in Infabria temere violarent: quod Ferronius (e) subtricare non potuit: Obrendebat Leo Pon-

ificus, inquit auctor, præfecturarum ecclesiasticarum proventus in Mediolanensi ditione occupari a Gallis irritis pontificiis codicillis, idque Manaldi Tarbellorum pontificis improbi & ignari hominis temeritate: cujus consilia, ut & sancti Stephani Laurencus pro oraculis sectabatur. Hæc clam addebat etiam multa, Gallos arroganter præjudicare, revocareque ad suum arbitrium oppressa pontificia majestate & dignitate. Consentiant aliarum gentium historici (f), exasperatum a Gallis Leonis animum, cum Apostolicæ sedis dicta spernerentur in Infabria, urgeretur Pontifex æque minis ac precibus a Francisco, ut Bentivolos restitueret Bononiæ, atque Hadriano Ambasio Cardinali legationis in Galliis munus, quod jam in biennium protulerat, in plures annos confirmaret: quod cum Romanæ curiæ fœdus & perniciosa fore responsum esset, tantam potestatem cuiquam per tot annos dari, Rex per internuntium pontificium in Gallica aula agentem nuntiari jussisset, Leoni, nisi id obtineret, ulciscendi occasionem minime sibi defuturam: atque ita Gallo illius amicitiam detrectante, Cæsarem eam appetentem non negligendum duxisse: auxisse etiam veterum simultatum femina, cum a Gallo aliquot ante annis Franciscum Mariam Robureum ad invadendam ecclesiasticam ditionem immisum interpretaretur. Hæc a Francisco Francorum Rege Leonem abalienarunt. Pepigit itaque Pontifex cum Cæsare fœdus; cujus leges describit Belcarius, ut Medicei ac Florentini clientela cæsarea foverentur, Franciscus Sfortia exul in ducatum Mediolanensem induceretur: conjungeret arma Cæsar ad Ferrariensem gradu delictandum: pensio annua pro Neapolitano regno conjungendo imperio a Cæsare solveretur: Juliano Cardinali & Alexandro Medicibus annua vestigalia attribuerentur. Ubi vero hanc societatem Ciurianus rescivit in Wormatiensi conventu, dolore imminentium malorum victus obiit: Hic, inquit Belcarius (g), atque Arcturus Goussierius Boesius summus regis aule magister Cæsarem ac Gallum amicitia affinitatibusque conjungere, atque in perpetua pace continere decreverant: quod si perfectissent, universum Christianissimum in eadem pace conservassent, & recuperandorum quæ Turcæ non ita dudum invaserant regnorum provinciarumque magnam occasionem præbuisent.

Objecit postea Carolus V. Clementi VII. illum privati commodi illecebra auctorem extitisse hujus societatis, a qua tamen parto pontificatu resiliit, quamvis ipse Cæsar ejus beneficio sibi Neapoli-

Gallie Regis administrum temeritas insignis.

(f) Continuatur Sabell. hoc anno Guicci. l. 14. Polyd. Virgil. l. 27.

Quibus de causis Leo averfus sit a Gallo.

LXXIX.

(g) Ext. ejus lib. apud Dolgall. to. 1. pag. 479.

LXXX. Cardina. Medice auctor hujus fœderis.

Permissum Car-
fari ut
cum im-
perio con-
jungat
regnum
Neapol.
(a) Fer-
roz. lib. 5.

litanum regnum afferuisset. Solutum porro Carolum veteribus legibus, ut Neapolitanum regnum & imperium conjuncta retineret, imperata tamen auctiori pro Neapolitano regno annua pensione, refert Ferronius (a), extantque pontificia diplomata hoc anno edita, quibus singulae foederis pactioes descriptae sunt, ut nimirum Carolus duas triremes egregie instructas ad Tyrrhenum mare piratis infidelibus repurgandum septem anni mensibus teneret: penderet annuum septem millium aureorum ducalium censuum una cum equo nivei coloris offerendo: commeatu certo numero ex regno educi, addita vectigalis immunitate permetteret, reos scelerum in regnum refugientes traderet, fidem Pontifici solemniter praestaret: praeterea conventa ante adeptum imperium facta confirmata fuerunt, ac vectigalia quae a Ferdinando perfoluta Alexandro VI. & Julio II. non fuerant, Leoni numerata: approbata denique ab Romana ecclesia novi Caesaris creatio, ac perjurii nota ob nuncupatum de non affectando imperio sacramentum abolita, ut ex hoc insigni diplomate patebit (b).

(b) Ext. inter scheda Card. Baroni. LXXXI.

Leo episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.
Dudum magnis & urgentibus causis, magnaque & matura dispensatione, & deliberatione praecedentibus, & praehabitis, emanarunt a nobis literae continentes nonnulla capitula pro republica Christianae pacis, & quiete ac hujus sanctae sedis honore, & utilitate cum charissimo in Christo filio nostro Carolo Romanorum, & Hispaniarum Rege Catholico in Imperatorem electo mira, ac dispensationem, ut quoad vixerit, imperium regere, & regnum Siciliae circa pharum cum imperio, & regno Romanorum retinere valeat. Hinc est, quod nos tenore quorundam capitulorum inter nos, & dilectum filium nobilem virum Joannem Emmanuel charissimi in Christo filii nostri Caroli Romanorum & Hispaniarum Regis Catholici in Imperatorem electi apud nos, & sedem Apostolicam oratorem, ipsius Caroli Regis nomine initiorum, & de quibus dilectus filius Joannes Mattheus Gibertus clericus noster & cancellariae apostolicae notarius rogatus fuit, & quae nostri, & ipsius Joannis Emmanuel oratoris manibus propriis subscripta fuerunt, & quarundam aliarum literarum dispensationis eidem Carolo Regi concessarum cum originalibus concordatorum, & auscultatorum de verbo ad verbum, & praesentibus annotari fecimus, qui talis est.

LXXXII In nomine sanctae, & individuae Tri-

nitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, gloriosae Virginis Mariae matris, & beatorum Petri & Pauli, ac beati Jacobi regnorum Hispaniarum patroni, totiusque caelestis curiae triumphantis, &c. Cum itaque sit, quod in investitura regni Siciliae circa pharum caveatur expresse, ne qui ejus regni Rex erit, quoquo modo procuraret eligi, vel nominari in Imperatorem, vel Regem Romanorum, aut Theutoniae, vel dominum Lombardiae, aut Tusciae, & manifeste se intromitteret, sine expresso Romani Pontificis mandato, eo ipso a jure regni hujusmodi Siciliae circa pharum ce-deret ex toto; & serenissimus Carolus Hispaniarum Rex Catholicus, ad quem jure hereditario dictum regnum pervenit, de observandis omnibus in eadem investitura contentis cum serenissima Regina matre ejus per certum procuratorem suum legitimum fidelitatis debita ratione feudi hujusmodi, ac observantia juramentum praestiterit; cumque tamen exinde una cum electorum decreto in Romanorum Regem, futurumque Imperatorem electus fuerit, sanctissimusque dominus noster Leo divina providentia sacrosanctae universalis Ecclesiae summus Pontifex decimus, tum ut reipublica Christiana commodo consulere, tum ut dictum serenissimum Carolum Regem, suosque in dicto regno Siciliae circa pharum, heredes & successores in eodem regno stabiliori fundamento firmare, ac ipsius regni securitati consulere, & propterea praedictum Carolum Regem a quibusvis perjurii reatu, censuris, & poenis, si quas forsitan incurreret, absolvere, juramentumque praedictum relaxare, ut electioni de persona, ut praemittitur, factae absque alicujus censura poena, & regni Siciliae hujusmodi amissione consentire, & Romanorum Regem, electumque Imperatorem nominare, & imperium regere & regnum Siciliae praedictum, cum imperio, ac Romanorum regno retinere valeat, ac Romanorum regno retinere valeat, ad praemissa habitare, & personam suam ad hujusmodi electionem approbare, & legitimum fore declarare, majestatemque suam propter hujusmodi beneficii magnitudinem sanctitati infra sua sponte offerre proposuerit; quapropter ut omnia firmiter observentur, praedictus S. D. N. per seipsum, ac pro se, & successoribus suis Romanis Pontificibus canonice intrantibus, ac Romana ecclesia ex una, & serenissimus Carolus Rex praedictus, etiam pro se, & successoribus suis in dictum regnum Siciliae circa pharum, heredibus & successoribus suis, in dictum regnum Siciliae circa pharum heredibus & successoribus suis, per illustrem virum dominum Joannem Aurivel-

Sacramento se oblitaxerat Carolus Rex imperium non conjungaturum cum regno Neapol.

Solvitur a Leone sacramenti religione ac censuris.

Sublata perjurii poena.

Ius fiduciarium regni Neapol. denuo illi traditum.

leris equitem suae majestatis apud eundem sanctissimum dominum nostrum & sedem Apostolicam oratorem, procuratoremque specialem, & ad infra scripta generalem prout constat patentibus literis ipsius Caroli Regis per venerabilem virum dominum Joannem Mattheum Gibertum cancellariae apostolicae notarium visis & lectis, ac in ejusdem sanctissimi domini nostri manibus remanentibus ex altera parti- bus ad infra scriptas concordias devenerunt est.

LXXXIII.

Primo namque sanctissimus dominus noster pro se & successoribus suis Romanis Pontificibus canonice intrantibus, ac sancta Romana ecclesia ipsum Carolum Regem a perjurii reatu, censuris, & poenis si quas forsitan proptereaque per ipsum circa electionem de persona sua factam hujusmodi acta, seu procurata fuissent, incurvisset) absolvit, & absolutum nunciavit, juramentumque per eum praestitum, quoad hoc dumtaxat majestati suae relaxavit, ut electionem de persona sua factam, ut praemittitur, absque alicujus censura poena, & labe, ac perjurii reatu respectatione, ac regni Siciliae circa pharum hujusmodi amissione, consentire, necnon Romanorum Regis electique Imperatoris titulis uti, & se Romanorum Regem, ac Imperatorem nominare, & quoad vixerit imperium regere & regnum Siciliae hujusmodi cum imperio, & Romano regno praedictis retinere; dummodo majestas sua alia, quae in literis concessionis feudi regni Siciliae circa pharum hujusmodi continetur, a quibus per Apostolicam sedem dispensatio, seu remissio facta non appareret sub poenis in eisdem literis contentis quoad vixerit inviolabiliter observare teneatur, libere & licite valeat, majestati suae licentiam, & facultatem concessit, illumque ad praemissa, si expedierit, habitavit, personam suam ad hujusmodi electionem, approbando, & legitimam fore declarando, prout in literis apostolicis eidem Carolo Regi per nos concessis, quarum tenor praesentibus de verbo ad verbum est insertus; ac etiam dictum regnum Siciliae circa pharum, eisdem modo & forma, quibus per felicis recordationis Julium Papam secundum illud clare memoriae Ferdinando Regi avo suo, & subditis, quae tamen per sedem Apostolicam non apparerent remissae, & infra scriptis conditionibus implendum de novo concessit, & ideo etiam ipsum investivit. Joannes vero procurator sicut praefertur, constitutus & deputatus procuratorio nomine promisit, & eundem Carolum Regem, & omnes regnum ipsum Siciliae, tam vigore concessionis per praedictum Julium Papam, quam eundem-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

sanctissimum dominum nostrum eidem Carolo Regi pro tempore obtinentes obligavit & obligat, quod ipsi teneantur inviolabiliter observare, & implere omnia alia in literis contenta, super quibus de dispensatione, aut illorum remissione per sedem Apostolicam facta non constaret, seu appareret, infra scriptas condiciones sub poenis in eisdem literis Julii Papae contentis.

Item obligavit & obligat ipsum Carolum Regem, quod ipse teneatur ad suae sanctitatis, & successorum suorum instantiam paratas habere ejus expensis duas triremes armatas, & munitas septem anni mensibus a kal. aprilis usque ad finem octobris, pro tuitione maris Tyrrheni, & aliorum locorum, & rerum Ecclesiae tutela, ac defensione, tam contra infideles, quam quoscunque invasores Ecclesiae, loca, & terras molestantes, nisi Rex ipse iusto distraheretur impedimento, quo casu non censetur huic capitulationi contravenire. Item simili modo obligavit, & obligat eundem Carolum Regem, & regnum ipsum Siciliae circa pharum pro tempore obtinentes, quod ipsi pro recognitione veri, & directi domini teneantur solvere singulis annis in perpetuum camerae apostolicae septem millia ducatorum auri de camera in festo ejusdem beati Petri, ultra solitum censum parafreni albi.

LXXXIV.

Obstringit se Carolus ad duas triremes instructas tenendas.

Ad solvenda annua septem millia aureorum.

Item obligavit, & obligat eundem Carolum Regem, quod ipse permittere teneatur, sanctitatem suam, & Romanorum Pontificem pro tempore existentem, decem millia rubra grani penuriarum tempore, dummodo subditis regnorum Siciliae circa pharum & ultra pharum granum sufficiens remaneat, extrahere absque juris tractae solutione, necnon ex quibusque granis & victualibus pro usu palatii apostolici; sanctae vero Romanae ecclesiae Cardinales pro domorum, seu familiarum suarum necessitate dumtaxat ex fructibus ecclesiarum, & beneficiorum suorum in dictis regnis consistentium educere, & exportare. Item obligavit & obligat dictum Carolum Regem & regnum ipsum Siciliae circa pharum pro tempore obtinentes, quod ipsi ad suae sanctitatis & camerae apostolicae requisitionem delinquentes in dicta ecclesiae mediate, vel immediate subjectis ad dictum regnum Siciliae circa pharum, & illius civitates, terras, & loca confugientes capi, & ad urbem, vel alium locum venitti faciant, dummodo sanctitas sua, & successorum sui Romani Pontificis, ac dicta camera ad ipsius Caroli Regis, & officialium suorum requisitionem delinquentes in terris & locis, & ad terras & loca Ecclesiae confugientes pariter remittant. Item obligavit &

LXXXV. Ad suppeditandum commeatum iusto pretio.

Ad fontes qui auferunt in regnum Neapol. restitucndos.

Ad praestandam Pontifici sponcionem.

XX 2 obli-

obligat ipsum Carolum Regem, quod ipse
teneatur prestare homagium, & fidelita-
ris iuramentum ratione novae concessionis
dicti feudi.

LXXXVI.
Redinte-
gratum
foedus an-
tea ini-
tum.

Item ipsius Caroli Romanorum Regis e-
lecti & futuri Imperatoris nomine, & pro
eo & sub nomine Romani Regis, & in
Imperatorem electi ligam, & foedus inter
majestatem suam ante electionem in Ro-
manorum Regem, ac eandem sanctitatem
suam imitam, & omnia capitula in eis con-
tenta approbavit, & confirmavit, appro-
bat, & confirmat modis, & formis in eis
contentis. Quae omnia, & singula supra
& infra scripta ipse S. D. N. pro se, &
successoribus suis, ac sancta Romana ecclie-
sia in verbo Romani Pontificis, & praedi-
ctus Joannes procurator in hac parte ipsius
Caroli Regis per iuramentum eius, tactis
per eum ob hoc corporaliter scripturis sa-
cro sanctis rata, grata, & firma habere,
& tenere, observare, & observari facere,
& adimplere effectualiter, & in totum,
& non contrariare, dicere, opponere, vel
venire per se, vel alium, seu alios modo
aliquo, vel ingenio directe vel indirecte,
tacite vel expresse, de iure, vel de facto,
aut alio quovis quasto colore, vel ingenio,
in iudicio, vel extra.

Pro quibus omnibus, & singulis firmiter
observandis, & adimplendis praedictus S.
D. N. nomine suo, & successorum, ac Ro-
mana ecclesia, omnia & singula iura, &
bona ad dictam cameram apostolicam per-
tinentia; & praefatus Joannes procurator
nomine quo supra, & utraque earum pa-
trium invicem, & vicissim nominibus an-
teditis omnia & singula ipsius S. D. N.
& successorum, ac Romanae ecclesiae, &
dominii constituentis bona mobilia & im-
mobilia status, regna, & dominia presen-
tia & futura, ac etiam subditos, & bona
subditorum, & cujuslibet eorum: ac etiam
procurator ipse ipsum Carolum Regem ad
observandum omnia & singula supradicta
ac regnum Siciliae citra pharum pro
tempore obtinentes huiusmodi, praesertim
solutionem census septem millium ducato-
rum auri ratione novae concessionis feudi
dicti regni de novo impositi; ita quod nulli
liceat allegare, quod non licuerit eidem
Carolo Regi dictum censum septem mil-
lium ducatorum de novo imponere, ex quo
non sibi, sed Ferdinando Regi avo eius,
concessio dicti feudi facta fuerit; & in e-
ventum, quod id allegarent, aut praemissa
non observarent, caderent ab omni iure
suo, dictumque Siciliae regnum, citra pha-
rum ad Romanum Pontificem, ac Roma-
nam ecclesiam huiusmodi libere revertere-
tur; & admittendam ratificationem om-
nium praemissorum per publicum instrumen-

Objecta
pena si
promissis
desuerit.

tum cum praesentis capitulationis insertione
solemniter obligarunt. In quorum omnium
& singulorum fidem, & testimonium,
ipsae ambae partes praedictae fieri fecerunt
duo ejusdem tenoris scripta suis propriis
manibus subscripta, & signata, pro qua-
libet parte unum instrumentum capitularis
hujusmodi debeat inseri in bulla sub plumbo
expedienda, quae habet vim novae conces-
sionis feudi huiusmodi. Ita promittimus I.
& ego Joannes Manuel orator. Adjecta
sunt testium nomina. Acta fuerunt haec in
dicto palatio apostolico, anno Domini mil-
lesimo quingentesimo vigesimo primo, die
vero tertia mensis junii, pontificatus S. D.
N. Leonis divina providentia Papa X. anno
nono. Tenor vero suprascriptae bullae dis-
pensationis sequitur. & est talis.

Quo tem-
pore haec
conventa
sint.

Leo episcopus servus servorum Dei, cha-
rissimo in Christo filio Carolo Romanorum &
Hispaniarum & utriusque Siciliae Regi Ca-
tholico in Imperatorem electo salutem, &
apostolicam benedictionem.

Cum in mentis nostrae arcano diligenti
consideratione perpenderit singularem fi-
dei constantiam & integritatem, ac exi-
miae devotionis affectum, quibus in nostro
conspectu semper claruisti, & in dies ma-
gis clares; dignum profecto sed porius de-
bitum reputamus, ut tua humilia vota, ac
ca praesertim, per quae universa Christia-
nae reipublicae utilitati non minus quam
propriae animae tuae salutis consulitur, ad
exauditionis gratiam benigne & favorabi-
liter admittamus. Sane dilectus filius
nobilis vir Joannes Emmanuel tuus ad nos,
& sedem Apostolicam orator, pro parte
tua nobis nuper exposuit, quod licet felici-
cis recordationis Julius Papa secundus praede-
cessor noster regnum Siciliae, & Jeru-
salem, cum tota terra citra pharum, cla-
ra memoriae Ferdinando Catholico Regi
pro se, & successoribus suis in regno A-
ragoniae heredibus & successoribus tam ma-
sculis, quam feminis, & natu majores
minoribus in eodem regno praerferrentur:
ac inter alia voluerit iurejurando affirma-
ri, quod tam ipse Ferdinandus Rex, quam
ejus in praefato regno heredes & successo-
res nequaquam procurarent eligi, vel no-
minari in Imperatorem, vel Regem Ro-
manorum, aut Theutoniae, vel dominum
Lombardiae, seu Tusciae, dictique electi,
& nominati nequaquam prestare assen-
sum; verum si post talem electionem de
imperio, seu Romanorum regno, dominio
Lombardiae, aut Tusciae, manifeste se in-
tromitterent, sine expresso Romani Pon-
tificis mandato, eo ipso a iure Siciliae ci-
tra pharum huiusmodi caderent ex toto,
majestatesque tua dicto Ferdinando avo tuo
materno vita functo, velut illius in eodem
regno

LXXXVII.
Confir-
mata a
Leone
pactio-
nes.

regno, maxime citra pharum heres, &
successor, cum dilecta in Christo filia Jo-
anna Regina matre tua, per dilectum fi-
lium Hieronymum Vich, utriusque maje-
statis tuae oratorem, & procuratorem le-
gitimum fidelitatis debita ratione feudi hu-
jusmodi regni Siciliae citra pharum, iura-
mentum praestiterit, & ut omnia legi in-
vestiturae adjecta inviolabiliter observaren-
tur proprio iuramento promiserit.

LXXXVIII.
Dum vi-
xit Maxi-
milianus
multa e-
git ut
Carolus
eligere-
tur.

Quia tamen inclite memoria Maximili-
anus in Imperatorem electus avus tuus
paternus, dum in humanis ageret, cupiens
majestatem tuam in Imperatorem seu Ro-
manorum Regem eligi, cum Regem eli-
gerent, & nominarent, ipsoque Maximili-
ano vita functo majestas tua, ut electo-
ribus ipsa libera eligendi facultas pateret,
si quod obligationis vinculum iis subisset,
sponte, ut per suas parentes literas relaxa-
vit, eosdem electores ab iis omnibus, quae
dictus Maximilianus ceperat, penitus quie-
tando; & liberando, & omnino liberos &
immunes a quovis obligationis nexu decer-
nendo: verum cum cerneret, & mente revol-
veret summa conjectura Christianorum
quieti, & tranquillitati catholicae religio-
nis conservationi & augmento, & uni-
verse reipublicae salutis & exaltationi, ut
electio huiusmodi in tuam electionem ca-
dere posset, ut inde optima tuae intentio-
nis fructus universo orbi parerent; iis va-
riationibus frera majestas tua bonis quidem
persuasionibus mvens, ac omnis ambitionis
labe semota, per nuncios suos palam &
aperte huiusmodi electionem prosecuta, in-
tantum & unanimi electorum voto Spiri-
tus Sancti gratia denique optimi maximi
favente clementia Romanorum Rex futu-
rusque Imperator electus fueris, cum soli-
tari decreti interpositione; & si praetenda-
re iustis aliquibus de causis excusari posse,
ne quid perperam actum seu attentatum
conferatur, more tamen bonarum mentium
agendo timendoque culpam, etiam ubi cul-
pa non esset, per eundem Joannem orato-
rem pro parte tua nobis supplicare feceris,
ut electioni & nominationi huiusmodi de
persona tua factae libere consentiendi, ac
ritulum in Romanorum Imperatorem ele-
cti assumendi, simulque feudum regni Si-
ciliae citra pharum huiusmodi cum impe-
rio ac Romanorum regno retinendi licen-
tiam concedere; nec non personam tuam
ad praemissa approbare, & legitimam de-
clarare, & quatenus expedierit, super iis
dispensare de benignitate apostolica digna-
remur.

Electus
Cesar
Carolus
petit con-
firmari a
Pont.

LXXXIX.

Nos considerantes, quod, etsi prohibito-
nes huiusmodi non sine rationabili & ma-
gna causa a praedecessoribus nostris emana-
runt; Sperantes tamen ac nobis ipsis firmi-

ter persuadentes, quod majestas tua in sua
fidei sinceritate & obedientia erga nos, &
praedictam Ecclesiam sponsam nostram, eo
firmior & constantior erit, quo nos & il-
lam repererit in se magis munificos ac in
suis opportunitatibus liberales, & quanto
major erit, tanto magis eidem ecclesiae,
cujus advocatus est, favere, eamque con-
tra improbos perverforum conatus defende-
re ac juvare procurabit: praemissis omni-
bus matra meditatione pensatis ac exami-
natis petitiones huiusmodi per praedictum
Joannem oratorem tuum nobis porrectas
diximus admittendas; majestatemque tuam
a quovis periurii, reatu, censuris, &
penis si qua forsitan propter ea, quae per
te circa electionem huiusmodi acta seu pro-
curata fuerant, incurrerit, auctoritate
apostolica tenore praesentium absolventes,
& absolutum fore nunciantes, iuramen-
tum praedictum quoad haec dumtaxat ma-
jestati tuae relaxantes, ut electioni de per-
sona tua, ut praemittitur, factae, absque
alicujus censurae poena & labe, ac periurii
reatus resperione, regni que Siciliae hu-
jusmodi amissione consentire, ac Romano-
rum Regis in Imperatorem electi titulo uti,
& te Romanorum Regem in Imperatorem
electum nominare, & quoad vixeris im-
perium regere, ac regnum Siciliae citra pha-
rum cum regno Romano huiusmodi retine-
re, dummodo majestas tua, alia qua in lite-
ris constitutionis feudi regni Siciliae citra
pharum, & per nos factis huiusmodi con-
tinentur ac si per ipsam Apostolicam sedem
dispensatio seu remissio facta non appare-
ret, sub poenis in eisdem literis conten-
tis quoad vixeris inviolabiliter observare
tenearis, libere & licite valeas, auctori-
tate apostolica tenore praesentium, de spe-
cialis dono gratiae licentiam & facultatem
concedimus, reque ad praemissa, si expe-
diat habilitamus, personam tuam ad hu-
jusmodi electionem approbantes, & legiti-
mam fore declamantes, eamque propterea
censuras & poenas aliquas minime incur-
risse, & tenore praesentium decernimus,
non obstantibus praemissis constitutionibus
apostolicis, necnon omnibus aliis, quae praedi-
ctus praedecessor voluit non obstare, cae-
terisque contrariis quibuscumque.

Assensit
Leo ut
Carolus
in hostes
fidei po-
tencior
foret.

Permittit
ut reg-
num
Neap.
cum Ro-
mano
conjun-
gat.

Volumus autem quod, si majestas tua
ullo umquam tempore, quod absit, se a
nostra & dictae ecclesiae ratione dicti regni
Siciliae citra pharum fidelitate retraxerit,
praesentes literae nullius sint roboris, vel
momenti, dictumque regnum citra pharum
ex tunc ad nos & Romanam ecclesiam re-
vertatur. Nulli ergo, &c. Datum Romae
apud S. Petrum anno incarnationis domi-
nicae millesimo quingentesimo vigesimo pri-
mo, sexto idus junii, pontificatus nostri
anno nono.

XC.
Adjecit
legem ut
si ab ob-
sequio
Pont. di-
scesserit
regno ex-
cidat.

Que

XCII.

Quæ Capitula cum eodem Carolo Rege in Imperatorem electo, prout præfertur, firmata, ac dispensationem sibi concessam huiusmodi eisdem fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus communicavimus & diligenter examinavimus: sperantesque ea iis præsertim difficillimis temporibus, reipublica Christiane, ac universali ecclesiæ profutura, habita super iis cum eisdem fratribus matura deliberatione literas præmissas, ac capitula & dispensationem omniaque & singula alia in eis contenta de eorumdem Cardinalium consilio, & unanimi consensu, & ex nostra certa scientia, ac de apostolica potestatis plenitudine approbamus, confirmamus, innovamus, ac etiam posteriori pro cautela capitula, dispensationem, & dicti regni Sicilia citra pharum investituram, modo, & forma per prædictum Julium prædecessorem, & per nos concessa & limitata fuerunt, de simili consilio de novo concedimus, eaque omnia inviolabiliter, & irrefragabiliter observari & custodiri mandamus, roburque firmitatis obtinere; nosque & successores nostros, ac eundem Carolum Regem in Imperatorem electum ad eorumdem omnium observationem iuxta earundem literarum formam, & tenorem teneri & obligatos fore decernimus & declaramus. Et insuper quia de omnibus censibus nobis, & dictæ cameræ ratione huiusmodi investituræ dicti regni tam per recolenda memoriæ Alexandrum Papam sextum etiam prædecessorem nostrum, quam Julium prædictum eidem Ferdinando, quam nos Carolo Regi in Imperatorem electo facta usque in pristinum diem debitis per eundem Joannem oratorem nostrum ipsius Caroli in Imperatorem electi fuit nobis integre satisfactum; eapropter de illis Carolum ipsum in Imperatorem electum, & Joannam Reginam matrem eius autoritate & tenore præmissorum quietamus, & plenarie liberamus, per dictam cameram sibi quietantiam in forma solita ad omnem ipsius Joannis oratoris requisitionem dari mandamus, & ratione dictorum censuum hactenus decursorum a quocumque nullatenus molestari posse decernimus, non obstantibus, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo vigesimo primo, pontificatus nostri anno nono.

XCII.
Nota lis
an Joannæ
Reginæ
iuris
destru-
tum sit.

Exorta vero lis est, an ex aucta septem millium aureorum pensione annua Joannæ Reginæ iuribus a Julio II. collatis in Neapolitanum regnum detractum esset: quam Leo hoc alio diplomate, quo etiam Neapolitanum regnum fiduciarium jus Carolo assertum est, ita diremit.

Ad futuram rei memoriam.

Nuper postquam charissimus in Christo filius noster Carolus Hispaniarum Rex Catholicus in Romanum Regem & Imperatorem electus fuerat, cum ad eum regnum Sicilia citra pharum alias per felicis recordationis Julium Papam II. prædecessorem nostrum claræ memoriæ Ferdinando Regi Catholico avo suo pro se & suis in regno Aragonum heredibus & successoribus in feudum perpetuum ea conditione inter alia concessum, ut ipse & eius in dicto regno Sicilia heredes & successores in perpetuum cum dicto regno Sicilia retinere possent, iure hereditatis & successionis pervenisset & dubitaretur juramento per eum & charissimam in Christo filiam nostram Joannam Hispaniarum Reginam in concessione feudi huiusmodi comprehensam ratione dicti feudi per certum eorum procuratorem ad id speciale mandatum habentem, nobis præstito contravenisse, & censuras in literis concessionis feudi huiusmodi contentas incurrisse, & ad retinendum regnum Sicilia huiusmodi habilem non esse, nec illud cum imperio retinere posse; nos eundem Carolum Regem per alias nostras literas, a quibusvis perjuri reatu, censuris & pœnis, si quas forsitan propterea incurrisset, absolvimus, & absolutum nunciavimus, juramentumque per eum præstitum ut præfertur ad id dumtaxat relaxavimus, ut electioni de persona sua in Romanorum Regem & futurum Imperatorem factæ absque alicuius censura pena, & labe perjuri, reatus respersione, ac regni Sicilia amissione consentire & imperium regere, & regnum Sicilia citra pharum cum imperio, & regno Romano retinere valerent, licentiam & facultatem concessimus, eumque ad præmissa habilitavimus, ac personam suam ad huiusmodi electionem approbavimus, & legitimam fore declaravimus, ipsumque propterea censuras & pœnas aliquas minime incurrisse decrevimus: & deinde cum dilecto filio nobili viro Joanne Emmanuele ipsius Caroli Regis consanguinea & oratore per eum ad nos, & sedem Apostolicam destinato, & ad paciscendum, & capitulandum nobiscum ab eodem Carolo Rege speciale mandatum habente, certa capitula inivimus. De quibus dilectus filius Joannes Matthæus Gilbertus clericus Panormitanus dilecti filii nostri Julii S. Laurentii in Damaso presbyteri Cardinalis secretarius rogatus fuit: in quorum uno specialiter continetur quod eidem Carolo Regi dictum regnum Sicilia citra pharum eisdem modis & formis, quibus ipse Julius prædecessor illud præfato Ferdinando Regi concesserat, ac etiam sub tunc expensis, de qua-

Ut Carolus
auditor
fuerit a
Pont. ut
regnum
Neapolit.
cum im-
perio te-
neret.

XCIII.

quarum tamen dispensatione, aut remissione per sedem Apostolicam facta non apparet, ac certis aliis per nos adjectis conditionibus in feudum de novo concessimus, & de eo etiam ipsum Carolum Regem investivimus. In alio vero ex dictis capitulis etiam continetur, quod ipse Joannes orator dicto nomine obligavit eundem Carolum Regem & successores pro recognitione veri, & directi domini ipsius regni Sicilia, solvere singulis annis in perpetuum cameræ apostolicæ septem millia ducatorum auri de cameræ in festo beati Petri, ultra solitum censum parafreni albi, prout in instrumentum capitulorum, & aliis nostris literis, in quibus tenor capitulorum & instrumentum super illis confectis, ut præfertur, de verbo ad verbum est insertus, plenius continetur: in quibus nostra & ejusdem & Joannis procuratoris procuratorio nomine fuit intentionis, præfate Joannæ Reginæ iuribus ex ipsius Julii prædecessoris investitura competentibus, præterquam quoad solutionem census septem millium ducatorum per ipsum Carolum Regem in nova feudi regni Sicilia huiusmodi concessione aucti, & alias oblationes in investitura Julii prædecessoris huiusmodi contentis, nullatenus derogare.

Decretum
septem
millia du-
catorum
annua a
Carolo
perfol-
venda.

Cum autem, sicut accepimus a nonnullis, revocetur in dubium, an nostre mentis fuerit per capitula & literas, in quibus illorum tenor est insertus, juri eidem Joannæ Reginæ quoad alia, quam quoad census annui septem millium ducatorum solutionem, & obligationes, & alia in investitura Julii prædecessoris contenta competentem in aliquo præjudicare, vel derogare; nos, qui a juris cuique quæsitæ præsertim in profanis ablatione pro posse semper abstinuimus, & unumquemque in jure sibi quæsito conservare curavimus; & ad quos spectat huiusmodi ambiguitates cum de mente nostra, & resultantibus ex literis nostris dubitationibus quæreretur declarare: motu proprio, & ex certa nostra scientia, ac de apostolica potestatis plenitudine, nostre mentis, & intentionis non fuisse, per capitula, & novam feudi concessionem Carolo Regi & factam huiusmodi, & literas, in quibus tenor capitulorum huiusmodi est insertus, ut præfertur, juri eidem Joannæ Reginæ in dicto feudo ex priore concessione per Julium prædecessorem Ferdinando Regi genitori suo facta competentem, præterquam quoad obligationes & alia in literis investituræ Julii prædecessoris huiusmodi contenta, & solutionem census annui septem millium ducatorum per ipsum Carolum Regem ratione investituræ per nos sibi de novo factæ aucti, quem nobis & eidem Romanæ ecclesiæ tam per Carolum

Regem & Joannam Reginam præfatos, quam quoscumque alios, ad quos regnum ipsum Sicilia citra pharum, tam ratione investituræ a præfato Julio prædecessore, quam a nobis factæ, ut præfertur, quam alias quavis occasione, jure, vel causa, & quovis etiam præfeso titulo pro tempore devenire, & per eos detineri contigerit, donec illud detinuerint, omni exceptione, vel quavis allegatione in contrarium non obstante, persolvi debere, decernimus in aliquo præjudicare, seu præjudicium aliquod generari. Sicque per quoscumque auditores & iudices, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinales in quavis causa, quæ desuper moveri contigerit, sublata eis, & cuilibet eorum quavis aliter interpretandi, & iudicandi facultate, & auctoritate, necnon irritum, & inane, si secus super iis, a quocumque quavis autoritate scienter, vel ignoranter contingerit attentari, motu, scientia, & potestate similibus, decernimus: & nihilominus venerabilibus fratribus nostris Granatensi, & Hispalensi archiepiscopis, & episcopo Dertusensi motu simili mandamus, quatenus ipsi, vel duo, aut unus eorum per se, vel alium, seu alios, præmissa ubi, & quando, ac quovis expedire cognoverint, fuerintque pro parte ejusdem Joannæ Reginæ, vel alterius, cuius interstet, legitime requisiti, solemniter publicantes, ac eidem Joannæ Reginæ efficacis defensionis auxilio assistentes, non permittant eam super jure sibi competentem alias, quam ut præfertur, quomodolibet indebitè molestari, contraditores auctoritate, &c. non obstantibus præmissis ac aliis constitutionibus, & ordinationibus apostolicis contrariis quibuscumque; aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem. Nulli ergo, &c. nostrorum decreti & mandati infringere, &c. Si quis, &c. Dat. Romæ anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo vigesimo primo, tertio non. sumi pontificatus nostri anno nono.

Junctis federe Pontifice & Carolo V. XCIV. Francisci Gallorum Regis partes admittendum depresso fuerunt, ut rerum exitus edocebant: cuius exitiosi belli initia describit Laurentius Alexander Galeazzius in literis tertia julii hujus anni die datis. (a) Ext. l. r. col. lect. lit. princ. p. 93. (a) ad parentem suum Ludovicum, nimirum Robertum de Marchia episcopi Leodiensis fratrem uxoris consilii subornatum a Cæsare descivisse, collectoque exercitu Lucemburgensem principatum, facta cum Francorum Rege coalitione, vastat-

stasse : in fratrem etiam episcopum Leodiensem conjurasse cum pluribus civibus, ut urbem illam prodicione interciperet; sed conjuratos oppressos in flagitio ipso, atque a Cæsare mox Nassovium comitum cum exercitu signa attollere iustum plures Roberti arces expugnasse, capto etiam illius filio, atque omnes ejus sectatores vel in acie cæfos, vel suppliciis necatos : at Francorum Regem Alenfonium ducem viginti hominum millibus succinctum subsidio misisse; jamque exercitum Mofa fluvio trajecto in Roberti ditionem ingressum, adeo ut Nassovius se in Lucemburgensem principatum duorum dierum itinere cum suis subduxerit. Porro Carolus V. ubi ad illum nuntius perlatus est, exercitum Gallicum in Belgium irrupisse, in eodem vestigio, uti prædictus Laurentius Aleander a patrono suo, qui interfuit, accepisse ait, elatis in cælum manibus gratias Deo egit, quod bellum ab ipso Carolo non duxisset principium, quodque ab eo viribus ad se defendendum instructus esset, tum etiam quod hostis Gallus augendæ cæsareæ amplitudini ferviret; adjecitque expectari a se, ut brevi vel ipse miser Imperator, vel Franciscus miser Franciæ Rex futurus esset. Subdit Aleander nuper Gallum Regem numerofo equitatu & pediatu filium Regis Navarræ instruxisse ad recuperandum paternum regnum, idque bellicis præfidiis imparatum recepisse : interea Cæsarem ingentes copias adornare, atque in conventu principum Wormatiensi viginti millia peditum, equitum quatuor millia a Germanis publico sumptu sustentanda fuisse decreta. Recenset deinde ingentem copiarum numerum, quas Ferdinandus frater ex Austria & Carinthia educurus sit, quas Belgæ, quas archiepiscopus Coloniensis, quas Hungarus, quas Danus sororii, quas Lusitanus Reges, quas episcopus Leodiensis, quas alii proceres pollicerentur; deque recipienda Insubria agitari consilia : in Hispania coacta viginti quinque millia hominum ad Navarram recuperandam, jamque plures urbes, quæ popularium partes sequebantur, in fidem rediisse : rebelles prælio fractos; atque omnes eos tumultus ad evertendam Hispaniam a Gallo Rege concitatos sedari : contra vero res Gallicas periclitari : Helvetios ad defectionem a Gallo Cardinalis Sedunensis opera incitari, ac Mediolanensem principatum duci Barenfi illius, qui in Gallia tenetur olim ducis Mediolanensis fratri promitti; proque eo bello gerendo mille ac ducentos hastatos equites & sex millia peditum Hispanorum.

Caroli V. verba ubi se bello appetitum a Gallo audit.

Navarra armis Gallicis recepta.

Hispani rebelles fracti a Carolo.

in Neapolitano regno, in Germania autem alias copias comparari : præterea Cæsarem omnibus nobilibus viris imperasse, ut ad bellum accincti sint, ac duos exercitus ex centum & quinquaginta militum millibus & eo amplius constare meditatam, alterum in Hispania, alterum adversus Galliam; jactareque expeditionem eam suo ductu regere velle : cæterum plerosque opinari, demum signa in Italiam convertenda; miserum vero mercatores direptioni utriusque Regis expositos, Hispanos scilicet Antuerpiam navigantes in Britannicomari a Gallo, vicissimque Antuerpiæ Gallos ab Hispano expilatos. At in tanto armorum fragore, Margaretam Maximiliani Imperatoris filiam & Caroli amitam, quæ maternas erga illum curas gerit, sepius cum Carolo de pace inter illum & Gallorum Regem concilianda habere colloquia; Cæsaremque hoc responsum assidue repetiisse, si cum Gallo Rege fœdus redintegrarit, sibi Gallum bimestri flexu iterum molestiam exhibiturum, ac opportunius longe cessurum, si ita gerantur bella, ut ex ambobus alterum silere oporteat. Porro Anglum Regem ad dissolvendam affinitatem cum Gallo, jungendamque cum Cæsare urgeri, ex qua conjunctione Gallo excidium impendat : increbrescere pariter Mediolani seditionem commotam, cum Gallus novum vestigal imponeret, ac Palavicinum cum aliis profcriptis inter Rhegium Mutinamque turmas glomerare, ac novas res contra Gallos moliturum : denique typis excusas simul tum Cæsaris, tum academiæ Parisiensis latas in Lutherum sententias, quæ literæ Bruxellis III. julii anno MDXXI. sunt consignatæ.

Porro Franciscus Gallorum Rex putaverat ex intestinis Hispanæ plebis adversus nobiles tumultibus profrendi imperii sui occasionem asfulgere; ipsumque de Leone questum refert Guicciardinus (a), fallaci se cum eo jungendi ad invadendum Navarricum regnum fœderis spe impulsam fuisse. Consistenti quidem adhuc Wormatiæ Carolo Franciscum bellum indixisse, refert Cocleus (b), ex promulgato nimirum apud Germanos sermone, qui ob Roberti Marchiani in Belgio adversus Carolum motus, & Navarram pro restituendo in avitum solium Henrico petitam Gallicis armis, increbrescebat : additurque in appendice Nauclero adjecto (c), Carolum dimisso Wormatiensi conventu in Belgium adversus Robertum rebellantem provolasse, pluresque Gallis arces eripuisse : quin etiam objecit postea idem Carolus V. coram Pontifice & Car-

Mifera mercatorum Gallorum & Hispanorum fors.

In Insubria exortæ in Gallos turbæ.

XCIV.

(a) Guicciard. l. 14. Ferron. 2.

Indictum temere a Gallo bellum.

(b) Cocleus in actis & scriptis.

Luther. (c) Ext. tom. 3. rer. Germ. ex editio- ne Freheri p. 356.

(a) Ext. tom. 3. rer. Germ. p. 357. XCVI. Franc. I. in Carolum belli culpam derivat.

Roberto e Marcha non præbuisse oppem.

Jure Henrico Regi Navarræ auxilia præbuisse.

(b) Ext. ib. p. 322. c. 2. p. 342. c. 59. XCVII.

dinalium senatu Francisco Regi, invadisse ipsi imperium : submisisse ad Wormatiensia comitia oratorem, qui Germanos principes ad intestina in illum concitanda in Germania bella impelleret : postulasse illiberaliter pro Neapolitana pecunia prædes : Robertum Marchianum ad defectionem sollicitasse : Navarram invadisse; atque ita bellum ab eo atrox, quo res Christiana a Turcis & hæreticis laniata fuit, accensum. Franciscus vero Rex conscripta ad Pontificem & Cardinales apologia hujus belli invidiam, ne tot malorum causa diceretur, a se depellere hisce verbis conatus est (a).

Subdit, nimirum Carolus V. eo tempore quo ego & ille ad imperii dignitatem una uterque aspiravimus, subortam primum inter nos fuisse quandam veluti zelotypiam, & simulatas subinde natas; quamquam ego tamen ejus apud me legato sæpenumero professus eram, me perinde hanc honorum petitionem existimare, atque si eisdem uterque nuptias ambivimus, me adeo [utrumque res casura esset] in eadem velite cum ipso amicitia integra inviolataque permanere. Ego proculdubio iis me verbis apud ejus oratorem usum esse negabo, neque tum certe orationi meæ voluntas non consentirebat. Et infra : In Robertum autem, scilicet Marchianum, ego Caroli oratori etiam auxilium, si rogaret, fœderis me laturum obtuli & militem Robertus in regno meo insciente me conscripserat. Statim ubi ad aures meas permanavit, gravissimis edictis revocavi, nec id sine magno Roberti incommodo, qui præter spem ab eo milite nudatus haud ignobiles arces non ita multo post vi ac deditioe captas amisit. Navarrorum autem Regi Henrico quod rulerim suppetias, mihi hoc criminofum esse minime potest; etenim iis sedebat, quæ Carolo mecum intercedebant, accurate hoc exceptum erat, nisi certo præfinito tempore cum Henrico illi conveniret, ego quas alio ex fœdere Henrico debebam suppetias rogatus ferre possem; idque eriam fide in Carolum integra, & inviolatis que inter nos ista essent, fœderibus. Itaque suppetias Henrico tuli, sed Carolo præmonito : atque ita tuli magis ut mihi vendendum sit, ne Henrici conquestio quod ferius, quam Caroli accusatio quod rulerim, improbitatis sit maculam allatura. Quibus ex rebat, beatissime pater, vosque amplissimi Cardinales, & clarissimi legati satis [mea quidem sententia] intelligitis, nullius nos culpæ ex hoc priore bello affines dici, aut haberi posse. Hastenus Franciscus Rex, cujus gratia alii apologetici libri (b) editi fuerunt.

Carolus V. & Franciscus diffidiis suis Ann. Eccl. Tom. XXXI.

tot tantaque mala in christianam rem publicam invexere, ut alter in alterum belli causam conicere studuerit : ut ut se res habuerit, sive illud utriusque Regis sive alterius culpa gestum fuerit, constat ex Gallorum Regis superiori apologia, atque historicorum monumentis (c), illum arma primum Navarræ, quæ Carolo V. parebat, restituendi avito regno (quod a Ferdinando Carolo avo odio Pisani schismatici & Ludovici XII. qui schismaticorum partes adversus Julium II. susceperat expugnatum vidimus) Henrici juveni, specie intulisse, immisso Andrea Fuxeo; qui Lesparrous dicebatur, cum pedestri exercitu Aquitanico & equitatu Pictonico. Is celeritate usus, antequam Hispani copias pararent, Pampilonam nobilium & oppidanorum, qui Henricum Regem in Navarricum solum restitutum cupiebant, opera egregia usus recepit post hostiles aliquot in arcem impressiones, in quibus Ignatius Loyola in crure fauciatus a sæculari militia ad divinam se transtulit : a quo postea societas Jesu magno Ecclesiæ tuendæ & propagandæ futura subsidio condita est.

Annus agebatur, inquit Orlandinus, MDXXI. cum Pompejopoli ex aeneo globo fœdum in crure vulnus accepit, ut quo die glande ictus ab hoste & vulneratus est in corpore [is dies fuit feria pentecostes XIII. kal. junii, ut certis authoribus compertum est] eo videretur ab almo spiritu amore ictus & fauciatus in animo. Cumque instituendæ sanctioris vitæ desiderio desiliisset e lecto intempesta nocte, ut se virginis Deiparæ clientelæ commendaret : ingenti motu, inquit author, concussus est terræ solum, & cubiculum in quo orabat intremuit, sive id exorati numinis indicium fuerit, ut olim usu Pauli Silæque venit nocturno carceris inter horrores cum Deo laudes hymnosque canerent : seu fugati demonis argumentum, qui ab eo viro, cujus in anima thronum sibi Deus sedemque jam fixerat, ingenti rabie effertus velut amplius non rediturus abscederet. Quantas vero, colluctantibus inter se contrariis caducarum & cælestium rerum amoribus, internos æstus sustinuerit atque ex sacrorum librorum lectione sanctioris vitæ gustum delibavit, enarrat Johannes Petrus Maffæus ejus vitæ scriptor (d), cujus verba afferimus.

Ardebat eo tempore Hispania intestini belli tumultibus : quam nactus occasionem Franciscus Gallicæ Rex, Navarræ Vasconum, quæ Guipuzcoam attingit, Henrico Alibreto cognato suo recuperandæ spe, cuius pater ex eo regno Ferdinandi catholici armis olim exactus fuerat, Andream Fo-

Andreas Fuxen. Navarri cæ expeditionis dux.

(c) Guicciard. lib. 14. c. 2. Mavian. Vinc. Blas. ca. 1. l. 2. c. 28. hist. Navar. lib. Ferro. l. 5. Polyd. lib. 27. Orland. hist. Soc. Jes. lib. 1. Maffæ. in vit. S. Ignat. l. 1. cap. 2.

XCVIII Ignatius Loyola in Pampelona obfidiione fauciatus a D. Petro sanatus.

Maximas in animo luctas patitur.

(d) Maff. l. 1. c. 2. Orland. l. 1. hist.

Soc. Jes. XCIX. Navarri cupidi Henrici Regis se Gallo ad junxere.

nium cognomento Asporotum cum exercitu iussit in eas regiones impetum facere: qui celeritate usus, cum aliquot loca improviso adventu cepisset, cumque nobilitas Henrici cupida ad Gallum sese quotidie adiungeret, Najaræ dux, qui Navarra summo cum imperio præerat, eius rei fama commotus, in ulteriorem Hispaniam ad auxilia contrahenda profectus est, Ignatio paucisque præterea Pampelonæ custodiæ causa relictis. Et infra: Nec mora, Galli omisso colloquio acrius instare, tormentis mœnia quatere atque diruere, undique ascensum tentare: Hispani contra Ignatii præsertim exemplo atque adhortationibus incitati fortiter sese defendere. Subeuntem hostem gladiis, telis, contris arcere, quoad Ignatio ante alios dimicanti globi vi excussus e muro lapis levam haud ita graviter læsit tibiam: globus vero ipse quamquam impetu refractio subsiliens, dextram adeo labefactavit, atque confregit, ut vestigio semianimis alienata mente corruerit: tum vero debilitari amicus cæteri, & deditio facta. Et infra: Cumque jam Ignatius omnes fere cibos haustusque stomacho fastidiente respueret, aliaque in eo cernerentur lati signa, suorum admonitus saceris, que ad expiandum animum pertinent rite procuratis, ipso B. Petri Apostoli pervigilio, cunctis mœrentibus, eo deductus est, ut medici prorsus actum affirmarent, nisi ante mediam eam noctem vis morbi remitteret. Venerabatur jamdudum Ignatius præcipuo quodam cultu principem Apostolorum, quin etiam eius laudes militatim olim carmine hispanico celebraverat; cuius profecto pietatis fructum non exiguum tulit; siquidem illa ipsa decretoria nocte, per quietem videre sibi visus est eundem Apostolum optatam sibi valetudinem divinitus afferentem: nec sane in irritum ea visio recidit; quippe continuo levari doloribus ciboque refecti est captus, jamque Dei beneficio periculum mortis evaserat. Nonnullisque interjectis.

Vulnerato Ignatio Loyola arcis facta deditio.

C. Cum affixus lectulo Ignatius fallendi temporis causa profanum quempiam librum poposcisset, ex iis quos antea per otium lectitare consueverat, divino plane consilio factum est, nullus ut eo tempore domi liber esset ejusmodi: at vero longe meliores alii duo reperti sunt, hispanico sermone conscripti, quorum alterius vita Christi, alterius [quo selecta virtutum exempla continebantur] sanctorum flores erat inscriptio: ea videlicet lectio salutis initium attulit homini: dum enim oblatos sibi libros variis locis quasi aliud agens delibat, sensim capi captus est pulchritudine eorum, que scripta reperiebat, atque adeo inter ipsam lectionem, ubi quidpiam insigni co-

Ex lectione priorum librorum Ignatius amore divino inardescit.

gnoverat, subsistere secum ipse deliberans: quid si præclarum hoc sancti Dominici facinus? quid si hoc S. Francisci Deo frater aggrediar. Neque vero, cum hæc & alia sibi multa proponeret, res occurrebat ulla tam ardua tamque difficilis, quam non perficere sese posse generosa quadam alacritate confideret. Quæ cum apud se diutius agitasset, emergebant rursus rerum inanum voluntates & secularia desideria, quorum sese nonnullis adeo manciparat, ut dum eorum vel adipiscendi rationem exquirat, vel poriundi spem animo concipit, plures interim horas per imprudentiam, in ea cogitatione defixus hæreret: jamque priora illa propemodum exciderant, accessitque nuper igniculos pietatis voluptatum illecebæ, & perniciofa rerum fluxarum blandimenta restinuerant, cum periclitanti servulo divina bonitas opem celeriter afferebat, ex eorum videlicet recordatione, que legerat meliorem ei mentem & consilia saniora submittebat: atque in hac item commentatione tandiu morabatur, donec interventu cuiuspiam alio mentem animumque converteret. Hac ille vicissitudine & quasi conflictu dies aliquot mirum in modum exagitatus, cum in ejus pectore voluptas & virtus pene ex æquo certarent, contrarias in partes magna sua perturbatione distrahebatur, incertus animi hancine vitam an illam cum primum posset insisteret. Veruntamen inter alternas fluctuantis animi propensiones illud intererat, quod blandis illis fluxarum rerum imaginibus quandiu præsentibus observabatur tandiu titillabatur Ignatii mens; abeuntibus vero succedebat illico amarus quidam torpor & agritudo, & sibi in displicentis animi tedium. At contra præclari illi ad Christianam laudem imperus cogitationesque de adæquanda vigilantia & sobrietate sanctorum, de votivis peregrinationibus, de victu cultuque in primis horridis & aspero non modo cum aderant, animum insolita quadam jucunditate mulcebant, sed in recessu quoque tristitia subeunte nulla securum hilaremque præstabant. Et inferius.

CI.

His ergo observationibus & assiduis librorum monitis, e lethali anima veterno excitatus antea vitæ peccata, & infinitam in se Dei clementiam aliquando cepit agnoscere: nec solum de mutandis in posterum moribus, verum etiam de expiandis omni ratione delictis, placandoque Numine serio cogitare: atque in hanc deliberationem ingressus, denuo sese ad Christi domini sanctorum sectanda vestigia occulto quodam instinctu acriter sentiebat impelli, & eorum præcipue, qui in se ipsi quam maxime duri ac severi exirissent; artium quippe spiritualium & Chri-

Serio de peccatis expiandis cogitat.

Christiane philosophiæ rudis & ignarus adhuc, omnem fere sanctitatis & officii perfectionem in asperitate vitæ, & in voluntaria corporis afflictatione statuerat: quocirca iam tum agitabat animo simulatque per valetudinem liceret nudis pedibus Jerusalem petere, ac frequenti verberatione longoque jejunio tantas peccatorum pœnas ultro suscipere, quantas videlicet ab excelsis magnaque animo salutare odium sui & ardens divine gratiæ promerendæ studium exigebat. Jamque rectis euntibus sensibus & optima queaque experientia longe vehementius incitavit divina visio; etenim nocte quadam vigilantia augustissima specie, ac beatissimo lumine fulgens Maria virgo una cum parvulo Jesu non modo sese palam ostendit, verum etiam incredibili benignitate spectandam aliquandiu præbuit: quo viso mirifice recreatus Ignatius tantum repente odium fastidiumque concepit eorum, que apud cæcos mortales prima putantur, ac præsertim, que cum inhonesta voluptate conjuncta sunt, ut omnes rerum illarum quamvis diuturno usu ac vetustate corroboratas imagines ex hominis memoria confestim aspectus ille dererferit. Accessit ad hæc illud quoque non leve Dei beneficium, quod et in omnem deinde vitam propriam ac stabile mansit, ut quoriscumque sublatis in cœlum oculis astra suspiceret [quod sane, sæpe faciebat ac diu] mortalia cuncta illi repente fordescerent, & miro quodam æternæ patrie desiderio raperetur. At de eo jucunda suis locis recurret mentio: nunc intermissam historiæ seriem repetamus.

B. Vigo Christum gerens se illi visendam præbet.

Cœlum inveniunt mortalia fordescent.

CII.

Recepta Pampilona Gallus in illius propugnaculis non Navarrica signa, sed Gallica defixit (a): ex quo a Navarris gravia in Gallos concepta odia postea eruperunt: secuta regiæ urbis exemplum minora oppida victori Gallo se dediderunt: neque Hispanorum ob eam jacturam movebantur animi, cum inter sese plebei ac nobiles diffiderent adeo, ut die vigesima secunda aprilis hujus anni finito atrocissimo certamine plebei cæsi fuerint (b), captique in acie eorum accedes carnificis manu obruncati: Antonius vero Acunius Zamorensis episcopus seditionum signifer de quo antea actum est, ubi plebejorum res depressas vidit, onustus auro ex Hispania fugam tentavit; sed a duce Najaræ interceptus in munitissima arcis carcere ad annum hujus sæculi vigesimum sextum tentus est, donec ob elisum præfecto arcis, cum quo familiariter vescebatur, prodicione caput, mifere necatus est.

CIII.

In tantis Hispanorum adversus regios Ann. Eccl. Tom. XXXI.

magistratus tumultibus tutatum Numen causam Caroli V. ejusque clientelam suscepisse, quo tempore ille adversus Lutherum hæresiarcham ac sectatores justam sententiam tulerat, observat Vincentius Blascus; hoc enim anno die septima aprilis in facello ædium Roderici comitis Contentignæ, operante sacris Onuphrio Satorrio, ex B. Virginis imagine manare lachrymæ visæ sunt, ac magna copia præfente Guillelmo ejusdem comitis filio in sinum decurrerunt. Celebratum est carmine sacrum hoc prodigium ab Onufrio Jordano sacerdote conspicuo; de quo refertur illum scientiæ opinione inflatum cupiditatibus quondam fræna laxasse, atque nocte jam adulta in cubiculum reversum reperisse in eo spectrum jumenti specie: quod cum compellasset quomodo ingressum esset, responsum hoc accepisse talem, esse qualis ille erat; eoque mox evanescente ira Jordanum timore perterritum, ut expiatis antea vitæ criminibus plurima virtutum exempla præberet, carnibus & vino perpetuo abstineret, somnos nullibi, quam in ecclesiis carperet, discurreret pedibus per vicos ad simplicem populum doctrinam Christianam instituendum: in quo pio opere demum affectus senio in media sacra concione, cum maximo animi ardore de Deo verba faceret, animam repente efflavit.

Lachrymæ divinitus ex Virginis simulachro fluunt.

Sacerdos impudicus divinitus corruptus sanctissimam vitam post hæc ducit. De Deo concionando emoritur.

CIV.

Cæterum sedatis Castellanis tumultibus, seditiones variæ Valentiam, Baleares insulas, & Aragoniam adhuc exagitarunt (c) & adversus Gallos, qui Gruniam sive Logronium alias Tuliobrigam obsidione premebant, atque in Castellam proferre imperium meditabantur, erupere conjunctis armis Hispani, ac magnam cladem intulerunt Leparro & Turnonio ducibus captis (d), pronæque mox ad victorem urbes deditionem fecerunt: Galli, inquit Ferronius (e), passim cæsi & fugati: Navarrorum urbes eodem momento receptæ: qua in re sane plagam accepere Franci odiosam: tum re, tum tempore Turnonius & Leparros captivi abducti. Multi purarunt culpa Leparroi cladem acceptam: nam Pampelunæ cupida nobilitate recipiendi Henrici sui Regis, nulla Navarrorum, sed insignia Gallica fixerunt, ob que illos mox in gratiam rediisse cum Hispanis Joanne Luxo etiam Aquitano sequestro; qui cum apud eam gentem gratia valeret, indignaretur, in nullam se partem bellicarum curarum accersitum, ipse Leparros culpa se vacare aiebat, propterea quod firmus ab equitatu non fuisset.

(c) Id. ibid. cap. 18. 19. 20. 21.

Galli magna clade affecti.

(d) Id. ibidem c. 28. & Guicciar. lib. 14.

(e) Ferron. lib. 5.

Recepta iterum ab Hispanis Navarra.

CV.

Addit author (f) grassatas eo tempore aliquot equitum turmas per Galliam, omnia-

Perditissimi latrones grassantur in Gallis

(f) Id. ibid.

Concili
ferro.

CVI.
Infubres
conjurant
in Gal-
los.

(a) Guic-
ciar. lib.
14.
Conducti
in eisdem
a Leone
Helvetii.
(b) Aug.
Jult. 1. 6.
Bizar. 1.
29. Foliet.
1. 12.

(c) Guic-
ciar. lib.
14.

(d) Fer-
ron. lib.
16.
Veneto-
rum dux
Pontifici
pacis con-
silia sug-
gerit.
Arma in
Turcas
vertat.

niaque flagitiorum genera patrasse, eoque ipsorum impietatem prorupisse, ut sibi mille dæmonum nomen gloriabundi imponerent: Si rogasses, inquit, quo pergerent, ad dæmonem; unde prodirent, e dæmone eiebant; unde multi suspicari a potentiore immisos. Tanta morum corruptio hæresi infaustam pandebat viam: at divinam ultionem improbiissimi homines brevi sentire; nam post expilatos aliquot vicos ad Monponum oppidulum Petraco- riorum vino somnoque oppressi ab oppi- danis ac rusticis concisi nocte intempesta spoliatique fuerunt. Recuperare dein- frustra Navarram Gallus immisso Guil- lelmo Gounferio Boniveto tribuno mari- timorum, qui fontis Arabici urbem mun- tissimam postea ad deditionem impulit, vicissimque Hispani in Benearniam irrupere.

In Italia res Gallicæ inclinata ac de- pressæ fuere: Leo enim Pontifex ad Fran- cos Infubria depellendos, qui pontificia jura in conferendis sacerdotiis invaserant, Cæsari se adjunxerat, uti superius dictum est, clandestinæque in Gallos conjuratio- nes factæ ab Infubribus, qui deprehensi ad Rhegium Lepidi, necnon Mutinam, cui pontificio nomine Franciscus Guic- cardinius præerat (a), confugere: Galli ob receptos conjuratos oppidum irrito conatu, nec sine gravi clade pertentarunt: conducti sunt a Pontifice Helvetii Mat- thæi Cardinalis Sedunensis & Ennii epi- scopi Verulani opera: Genua (b) a pon- tificia & Neapolitana classe Adurnio- rum auspiciis frustra tentata. Obtendisse Pontificem Italiæ libertatem, refert Fer- ronius: Palam, inquit, Italia libertatem personabat, concipiebatque animo pulsus Gallis majora, ne ab ipso quidem Cæsare, aut Francisco Sfortia, cujus jactabat, re- stitutum succedentibus rebus temperatu- rus. Jactata hæc fuisse confirmat Guic- cardinius (c); immo etiam increbuisse, quæri eo bello, non Sfortiæ, sed Julio Medici principatum Mediolanensem ex Paride constat. Porro Venetorum ducem sopire hoc lugubre bellum studuisse, ac pacis consilia Pontifici suggestisse refert idem author (d) his verbis: Gabriel Venetus vir magni animi summaque prudentia ad- monebat Leonem, bellica ea consilia prima specie læta tractatu dura, eventu tristia esse: adesse Gallicos legatos, dum integra omnia essent, verbis potius sopirentur con- troversie, quam Italiam, Galliam; His- paniam ad funestum armaret bellum: co- giraret potius de Turca labefactando; in- quem nisi mucronem pontificium exacuis- set, parum pie in reliquos verti arma. Et infra: Eniteretur potius ut cæctum piorum,

quem vanis quibusdam opinionum quasi flu- ctibus jam pridem agitarum tuendum susce- perat, in tranquillitatis portum perduce- ret: non bellum indiceret sanguinolentum.

Operam etiam iterum navavit egregiam, ut sedaretur tam exitiale rei Chri- stianæ bellum Henricus Anglorum Rex indictis Caleti conventibus, de quo hæc Belchairus tradit (e): Is uti inter Cas- sam, Franciscum, ipsumque convenerat, se harum controversiarum arbitrum obtu- lit, quibus dirimendis fidam utrique sedu- lamque operam navaret: Calesium uterque legatos mitteret: Thomam Eboracensem Cardinalem pacis interpretem eodem pro- fecturum. Accepit conditionem Franci- scus, modo Leo Pontifex ejus fœdera- tus, fœdere, si quod iniretur comprehen- derentur: ut pridie nonas augusti Calesi- um utrique legati se sisterent convenit.

Et infra: In eo conventu (f) Cæsar Bur- gundiam majorem, quem ducatum vocant sibi restitui clientelæ jure, quod in Arre- batensem Flandricumque comitatum Gal- liarum Reges habebant, sibi cedi postula- bat, quod Imperatorem Regis clientem esse indignum sua majestate duceret. Hæc postulara, cum profus aliena essent, regis legati rejecerunt, ac re infecta discesserunt. Interjectis pluribus addit author de redin- tegrato ab Anglo iterum iterumque pa- cis inter Gallum & Hispanum colloquio: Anglici, inquit, legati Regem adierunt, ut pacem inter Cæsarem ipsumque confir- marent, eoque rem perduxerunt, ut inter eosdem conveniret Tornacensem obsidionem solvere: Mediolanensem exercitum revoca- re Cæsar, Franciscus quoque exercitus suos dimittere tenebatur; verum de capto per Bonivocum Anyrallium fonte rapido nun- tius intervenit: idcirco fœdus nisi restitu- to fonte rapido ratum habere Cæsar noluit; quum restituere Franciscus a Bonivero quanquam absente persuasus recusasset bel- lum redintegratum est. Et infra (g): Bo- nivetus quidem sibi mortem non ita multo post, Regi hero captivitatem accersivit, & totum Christianismum sua ambitione perturbavit. Hi enim duo principes inter se commissi cæteros fere omnes secum tra- xerunt, & universos Christianos in mu- tuas cedes irruere vel persuaserunt, vel coegerunt; Turcis autem eas, quas postea vidimus, imperii augendi occasiones præ- buerunt. Hinc expugnata Rhodus; Pan- noniæ amissa, Peloponesi bona pars, mul- ta insule, postremo Cyprus, omnium de- nique malorum nostrorum longa series ex hac una turbata pace manavit: quæ pri- mum author ipse, mos Rex herus nimis credulus [ut divina ultio iustissima est] expertus est. Sic magnis principibus evenire so-

Nascentem here- sim extinguit.

CVII.

(e) Belea- ir. l. 16. n. 29. Anglus concor- diae inter- pretem se exhibet.

(f) Id. ibid. nu. 3.

Disturba- ta pax ob ca- piam Fontara- biam.

(g) 16. n. 37.

Ex hoc bello gra- vissima mala e- merse- runt. Authores belli ea sentere.

CVIII.
Mediola- nenses Gallis in- festi ob latroci- nia.

(a) Conti- nuator Sabellici. & alii.

(b) Fer- ron. lib. 5.

(c) Guic- ciar. l. 14. Con- tinuator Sabellici Cavtelli. Hist. Crem. & alii. Mediola- num iis creptum. Leo re- pentina morte sublatu- s. (d) Pan- con. in illius vita.

CIX.

(e) Paris to. 4. m. arch. Vat. pag. 384. Aug. Ju- lian. l. 6. Bizar. l. 29. Fo- liet. l. 12. & alii.

let, qui sese aulicis adulatoribus totos dant; virorum prudentium consilia aspernantur.

Ut Vero Gallorum res in exitium ten- dere ceperint in Infubria describit Fer- ronius; Mediolanenses Gallis infensos fu- isse ob nocturnas direptiones impetu fa- ctas in domos civium aliquot opulento- rum partim invidia, partim Menaldi a- vari præfulis Tarbenis consilio: injectas etiam templorum sacra suppellectili sacri- legas manus referunt (a), atque sacerdo- tes cælatum argentum & aurum, quod in sacris habebant, occultasse veritos, ne Lautrechii regii præfecti jussu auferretur; quod aliquot in locis jam tentatum fue- rat, præcipueque in æde divi Ambrosii, ubi altare est laminis argenteis auroque obtectum. Par scelus (b) in Galliis patra- tum, ubi clatri & cancelli argentei in ecclesia S. Martini Turonensis evulsi fue- re, adeo ut sumptas divinitus sacrilegii poenas vulgo jactatum sit: cæterum quæ- sita, per scelus subsidia nil sacrilegis pro- fuere. Coniunctis etenim pontificio & cæ- sareo exercitibus (c) primum Parma ac Placentia vi expugnatae sunt, & pontifi- ciae ditioni restituta: Mediolanum vero non sine maxima victorum admiratione, captis pavore Gallis, primo impetu a Ju- lio Medice Cardinalis legato, Friderico marchione Mantuano, & Prospero Columna ducibus, receptum: ex cujus victo- ria nuntio Leonem Pontificem ingenti diffusum lætitia referunt, in qua apople- xia correptus nullis perceptis sacramentis ætatis anno quadagesimo sexto nondum exacto (d) decessit inopina morte.

Deseribit hunc triumphum in funus convertum Paris de Graffis hisce verbis (e): Die vigesima quarta novembris hora quasi prima noctis audivimus bombardas in signum lætitiæ ex castro S. Angeli ob Me- diolanum captum a nostris militibus cum nostro legato reverendissimo Cardinale de Medicis, qui in civitatem Mediolani cum exercitu apostolico ingressus esset deceptis Gallorum castris. Et infra: tantum læra- batur, scilicet Leo, ut nunquam plus læra- tus fuerit intrinsecus vel extrinsecus, ita & taliter, ut ex Malliano, ubi erat profectus solatii causa, plures ac plures singulis ho- ris per nuntios festivitatis signa fieri man- daret: quæ signa per triduum continuè perdurarunt diebus ac noctibus: quin in-

mo cum ipse ex prædicto Malliano redi- isset, die vigesima quinta, quæ fuit dies S. Catharina, luna, fuit a populo quasi tanto cum jubilo exceptus, ac a multis cum olivarum ramis obviantibus, & cum plau- sibus & tubis & sclopis & similibus læti- tiæ indicis; & insuper a me etiam fuit requisitus an placeret ex tanta lætitia ali- quas gratias Deo reddere: & Papa a me quæsitum judicium meum. Ego respondi quod quando bellum est inter principes Chri- stianos ex victoria tali non solet Ecclesia gratulari, nisi Ecclesia habeat aliquod in- teresse: quo casu pro qualitate & respectu interesse sui, quod ipsa Ecclesia sive sedes Apostolica facit signa lætitiæ pro modo victoriæ acquisita. Itaque si Papa haberet aliquod interesse magnum, similiter & læ- titiam faciat, & etiam gratias Deo red- dat. Papa ad hoc videns: & totus festi- vus dixit, quod bonum magnum in mani- bus haberet. Ego replicavi, quod ergo ma- gnas gratias Deo redderet: & respondit velle omnino, & quod die mercurii tene- ret consistorium, & quod ego reducerem sibi ad memoriam hoc totum; quia cum Cardinalibus volebat factum totum & læ- titiam tantam significare: & sic cum hæc diceret cubiculum ingressus est. Ubi cum aliquas horas quievisset, dictus est non bene se habere: & sic die mercurii non fecit consistorium, nec equitavit ad ecclesiam de populo, ad quam se dixerat velle ire, red- diturus ibi gratias Deo in die S. Andrea. Male nimirum se affici sensit; quare eo die archiepiscopus Nicosienis ejus vice præsentem Cardinalium senatu grates de parta victoria relaturus divina celebra- vit, ac die insequenti lætitiæ pompam suâ morte claudit, inopina quidem adeo, ut ne sacramentis quidem munitus fue- rit; subdit enim Paris: Die dominica, quæ fuit prima mensis decembris hora quasi septima mortuus est Papa Leo decimus ex catharro superfluo, absque eo quod aliquis prævidisset casum suum; nam medici ip- sum dicebant leviter ægrotare ex catharro concepto in villa Malliana. In effectu ego interpellatus fui post mediam noctem, hora quasi nona, ut irem ad parandum funus ipsius: & sic ivi, & inveni cum mortuum & jam frigidum quasi nigrum ex rumore catharri, licet aliqui dixerint ex veneno. [1]

Lætitiæ humanæ vanitas.

Affert

NOTE [1] Obit hoc anno Leo Papa X. cujus ingenium moreque ex authoribus coævis late descri- bit Annalista, ad quem lectores haud inviti remittimus. Quamquam enim iis quæ ab il- lo in utramque partem congesta sunt addenda multa ex aliis coævis scriptoribus succurrunt; cum tamen res habeatur de pontifice qui inter multos benevolos, multos interim olores nactus fuit, ex illorum laudibus eorumque vituperationibus quam certa, quæ dubia, quæ suspiciosa, quæ tandem falsa de illo jactata sint, discerni vix posse arbitror. Inter ejus adversarios præter Lutheri fautores an Guic-

CX.
De vene-
no propi-
nato mo-
ta suspi-
cio.

Affert ille nonnulla conceptæ hujus sus-
picionis argumenta. Hora noctis tertia
vel circa corpus fuit sepultum : sed ego
prius videns illud multum tumefactum.
& obscurum præter solitum admiratus pro-
posui in collegio an placeret ex ista causa,
quod illud facerem exenterari ; & pla-
cuit : & in fine illo aperto inventum est
cor maculatum & hepatis partem corro-
sam, & lienis similiter partem vitiosam :
quæ cum chirurgici & phisici videntes cum
stupore admirati dixerunt pro certo, illum
fuisse rosicatum ; & quia ipse infelix Pa-
pa ante obitum sæpe doluerit sentire in-
terisera sua quasi ex igne comburi. Itaque
manifeste compertum est Papam Leonem
venenatum perisse : quæ res illico credi-
ta est, quoniam per aliquot paucos ante
dies quidam ignovus in habitu simulato i-
vit ad fenestram unam monasterii S. Hiero-
nymi, & inde vocato certo fratre dixit
ei, quod cras omnino iret ad Papam, &
significaret ei, qualiter venenum paratum
erat sibi de proximo a quodam ejus in-
trinscco non in cibo aut potu, sed aut in
manutergio, aut in camiscia, seu mappu-
la : & cum iste frater non vellet ire ad
Mallianum ubi tunc Papa morabatur, i-
vit ad palatium, & dixit datario : qui illico
i-
vit ad Mallianum, & retulit hoc Papæ :
qui illico misit pro isto fratre ut ad se in
Mallianum veniret ; & sic i-
vit, & rur-
sus idem sibi dixit quod prius datario di-
xerat. Quo audio Papa stupefactus di-
xit, quod prius si voluntas Dei esset, quod
pateretur, sed quod caveret quantum pos-
set. Itaque inde ad paucos dies veniens
Romam egrotare cepit, & cum egrota-
ret sæpe dicebat dolens quod interius arde-
bat, & in finalibus suis verbis dixit se
occisum esse & mox moriturum : doluit au-
tem quod Cardinalis suus dilectus de Me-
dicis superesset in multis ærumnis, & fa-
stidiis bellicosis. Et quia suspicio fuit om-
nino de veneno preparato in vino, fuit
captus quidam camerarius pocillator sive
pincerna Papæ simul cum canapario a fu-

Quæ fue-
runt indi-
cia ejus
rei.

rore populi ex suspicione ; quia iste visus
est urbem exire, & caprus est, & ductus
in castellum : sed postea examinatus &
inquisitus fuit liberatus tanquam innocens,
& conclusum, non fuisse Papam venena-
tum ; sed ex catharro, ut supra. Tradit
Guicciardinus (a) Leonem Julio Cardi-
nale Medice hortante ne bellum in Fran-
cos susciperet, respondiisse ad id eo se-
potissimum consilio duci, quod Parmam
& Placentiam in Romanæ ecclesiæ pote-
statem redacturum sperabat : quæ res si
e sententia sibi succederet, mortem haud
sibi ingratam futuram : paucis vero an-
tequam occumberet diebus de Placentia
capta, eodem autem quo extinctus o-
biit, die de Parma recepta nuntium illi
perlatum.

Conclu-
sum de-
mum
catharro
præfoca-
tum.
(a) Guic-
ci. l. 14.

Profecutus est Leonis amplissimum e-
logium Paulus Jovius (b), & Onuphrius
Panvinus (c) mixtas nævis virtutes illi a-
scribit : Fuit, inquit, rerum divinarum
diligens observator, sacris cæremoniis de-
ditus, corpore procere, decora facie, naso
grandiore, oculis cæcurientibus & cæcis,
aspectu grato & venerabili : in dicendo e-
legans, sententiis gravis, ingenio peracu-
to, in audiendo patiens, in loquendo pru-
dens : eloquio facilis, aditu omnibus per-
missio, iustitia acerrimus cultor, nam &
grassatores cohibuit, & ex iis multos capi-
tali pœna affecit. Id unum ei datum, quod
voluptatibus, venationibus, aucupis effuse
deditus, luxui & splendidissimis conviviiis
musicæque magis, quam tantum pontificem
deceret, totos dies impenderet : pecunie
quærendæ causa cum multa tum ædificiis
rum effusis largitionibus & bellorum usibus
absumpisset, pretio Cardinales aliquot le-
git, & officia quædam vanalia excogita-
vit, ut cubicularios, scutiferos, milites S.
Petri, & ripa portionarios. Fuit omnium,
qui ad eam diem fuerant, Romanorum Pon-
tificum liberalissimus. Musicos magnopere
amavit, cum esset ejus artis peritissimus :
doctos & eruditos viros coluit, & magnis
muneribus prosequutus est ; nihil enim an-
ti-

CXI.
Leonis e-
logium.
(b) Jovius
in vita
Leon. X.
(c) Pan-
vin. in
vit. Leo.
X.
Alie ejus
dotes.

Ejusdem
navi.

Eruditos
provenit.

NOTE

Guicciardinus accensendus sit ambigendi ratio suppetit ; cum nonnisi ab infenso in Leonem animo
provenire possint ea quæ narrat de collectitia pecunia propositis indulgentiarum præmiis per Germa-
niam contracta, quam pro eo quod in sacros usus expenderit, Magdalene Medicæ sorori sue
commodis a pontifice destinatam affirmat. Addit vero Magdalenam ministrum suum ad pecuniam
illam colligendam misisse Archemboldum episcopum, quæ res gravissime pios Germanos offendit,
causamque præbuit Luthero ut in indulgentias declamaret. Narratiunculam hæc Guicciardini suspen-
sam efficit silentium cœvorum omnium historicorum, Lutherianorum præsertim, qui cum præ-
textus omnes ad honestandam Lutheri defectionem sedulo conquieserint ; nihil tamen de pec-
unia ex indulgentiis comparata & in usus Magdalene Medicæ conversa commemorant.
Id quidem recentiorum Lutherianorum scriptorum diligentiam non fugit, qui lectam in Guic-
ciardino historiam opportune obtrudunt. Parem sedulitatem in vetustioribus eorum scriptori-
bus concipere pronum esset, si vera scriberet Guicciardinus de re tota passim in Germania
vulgi sermonibus dissipata. Alia de hoc pontifice ex Ciaconio, Jovio, Panvinio aliisque repetenda.
Vide tamen quæ de conversa pecunia sacra in commoda Magdalene habeatur in gravamini-
bus Germaniæ apud Rayn. A. 1523. 39. MANSI

Instaura-
ta ab eo
Romana
academia.

CXII.
Edificia
ab eo ex-
citata.
(a) Pan-
vin. in vi-
ta Leo. X.

Quanto
tempore
sedecit.

Emanue-
lis Lusita-
niæ Regis
obitus.
(b) Bar-
ro. dec.
p. 17 e. 7.
Opp. l. 12.
Maff. l. 3.

riquis duxit, quam bonarum artium studia
majorum suorum maximeque Laurentii par-
ris exemplo provehere, & liberalissime ex-
ornare, &c. Instaurata fuit ab eo Ro-
mana academia, conquistis undique ma-
gno sumptu viris doctrina excultissimis,
interque alios literarum politionum studio-
sos Petrum Bembum atque Jacobum Sa-
doletum a secretis delegisse, & in Car-
dinalium collegium cooptasse vidimus.

De ædificiis vero a Leone excitatis hæc
tradit Panvinus (a), de quo paulo ante
memoravi : *Ædificandi studio incensus ba-
siliicam Vaticanam miro artificio a Julio
II. inchoatam perficiendam, quantum in eo
fuit, magno animo suscepit : palatium Va-
ticanium triplicibus longis & præamplis
porricibus eximia structura auratis laquea-
ribus, egregiis nobilissimisque operis pictu-
ris splendidissimum fecit : Deipara virgi-
nis ædem, cui Cardinalis præfuerat, in
monte Cælio a fundamentis pene refecit,
& laqueari aureo exornavit : lavacrum
Constantini Lateranense ruinam mimitans
restituit, laminis plumbeis rectum repara-
vit. Pyrgorum portu cæno & saxis re-
pleto publicæ commoditatis purgato oppi-
dum muro cingere cepit arcem montis
Flasconi, Corneti Cardinalis Vitellesci &
in multis patrimonii oppidis per amplas æ-
des vel restituit, vel a fundamentis ædifi-
ficavit. Manlianam villam aqua corrivata
elegantiore ædificio exornavit : Roma San-
cti Alexii caput argentea theca clausit : au-
laa e Belgis serica auroque inexta quin-
quaginta aureorum millibus facelli ponti-
ficis ornamento coemittit. Et infra : Cadaver
in basilica Vaticana lateritio tumulo tum-
sepultum postea a Paulo III. ad Minervæ
ædem cum Clementis corpore translatum,
& nobilissima marmoreo monumento con-
ditum est. Vacavit eo mortuo sedes Roma-
na mensum unum dies septem. Quod at-
tinet ad tempus, quo Leo pontificatum
gessit ; cum illum renuntiatum summum
Pontificem viderimus v. idus martii ni-
mirum die undecima anni MDXIII. obie-
rit autem hora septima post primum di-
em decembris ; ipsum sedisse annos octo,
mensis octo, dies viginti duos dicendum
est. Audita Leonis morte Lutherus pro-
caccissime illi defuncto insultavit ; & ut
scurra spurcissimus erat, non propheta,
in libello hæc verba impura scripsit : *Qui
præ minis moritur, ad ejus sepulcrum
compulsari debet crepibus ventris. Quæ
indignæ voces fat demonstrabant, quo
spiritu ille ageretur.**

Paucis post Leonis obitum diebus ex-
hac quoque vita migravit Emmanuel Lu-
sitaniæ Rex (b), maximo proborum om-
nium lætu, de cujus partis ex barbaris

infidelibus triumphis, & egregia in am-
plificanda Christi religione apud disjun-
ctissimas nationes opera, honorificentis-
sima sæpius mentio a nobis facta est. Con-
scripsit ejus res præclare gestas elegantis-
simo stylo Hieronymus Oforius episco-
pus Silvensis, atque ipsum hoc elogio
exornat : *In anni hujus exitu Rex Em-
manuel eo tempore, quo magis opibus &
imperio summaque nominis gloria & ce-
lebritate florebat, & optima, ut videba-
tur, valetudine & corporis robore & in-
columitate vigeat, in morbum subito in-
cidit, ex quo post dies novem decima ter-
tia die mensis decembris ex hac vita mi-
gravit : quinquaginta duobus annis & sex
mensibus vixerat, e quibus viginti sex an-
nis & mense cum dimidio regnavit. In
ipso vitæ fine maxima quedam infra re-
ligionis & pietatis documenta dedit : te-
stamentum cum singulari prudentia fecit :
animum sacris sanctissimis expiavit : mor-
tis certissimæ nuntium æquissimo animo tu-
lit ; sacerdotes, qui illum circumstitebant,
& hymnis atque precibus ad Deum adhi-
bitis vota pro illius salute sempiterna fa-
ciebant, adjurobat, & versus sacrorum
carminum multis in locis memoriter pro-
nuntiabat. Fuit in Bethlemirico templo,
quod fundarat, cum multis lachrymis, quas
desiderium illius excitabat, cum regio su-
nere omniumque ferme principum & no-
bilitatis univærsæ celebritate in sepulchro
conditus. Et infra : Regni patrimonium
miris accessionibus amplificavit : Arme-
niam Arabiæ portum, Indiam Indo &
Gangæ definitam, eam etiam quæ ultra
Gangem est extremaeque orientis solis re-
giones imperio adjecit : terras incognitas
perlustravit ; omnia namque, quæ Lusitani
illius imperio faciebant, ad illius laudem
& gloriam referenda sunt : nec enim Re-
gis officium in ulla re clarius perspicitur,
quam in excellentium hominum, qui res
præclaras cum maxima laude moluntur,
multitudine : Rex enim est, si vere hoc no-
men usurpat, qui spiritus affert, qui ani-
mos ad laudem excitat. Et post alia.*

Minime dubito quin si per ille se signa in
Africam intulisset, omnem Mauritaniam
Tingitanam facillime fuisset sub imperium
subditurus : sed ab eo consilio partim tem-
poribus, partim quorundam hominum ti-
midorum consiliis sæpe revocatus fuit.
Quanto tamen studio Mahumeris nomen ex-
ringuere conaretur, urbes, quæ illius im-
perio & industria captæ sunt & arces si-
militer ædificata atque munitæ declarant.
Itaque felicitas illius, quæ fuit incredi-
bilis, non est fortuna, ut hominum vul-
gus loquitur, sed divino beneficio, quod
virtutibus illius favebat, attribuenda : fuit
enim.

Multa
pietatis
documen-
ta dedit.

Propaga-
tum ab eo
late in
Indiis im-
perium.

CXIII.
Ingentia
ejus con-
silia.

enim vita continens, natura benignus, religione pius; præterea miris atque mansuetus, & in summa gravitate comis & perhumanus. Aditus facillimos habebat: in administrando iure & negotiis impigre gerendis summam diligentiam adhibebat. Mane, & sæpenumero ante lucem surgebat, & rebus divinis operam dabat: tum in supplicum postulatis audiendis, & negotiis reipublica transigendis tempus omne consumebat. Erat in sermone iucundus, & non mediocri urbanitate præditus, & admodum liberalis: domesticorum necessitatibus summa benignitate consulebat: milites alebat: res præclare gestas non solum laudibus, sed multis etiam muneribus & beneficiis prosequabatur: egenorum inopiam opibus suis egregie sustentabat: viris religiosi & virginibus sacris non solum ea, quæ ad cultum religionis, verum quæ ad domesticum usum pertinebant, large & munifice suppeditabat. Nonnullisque aliis interjectis verbis, subdit.

CXIV. Admodum temperate cibis utebatur: a vino semper abstinuit, & diebus solemnibus jejunio consecratis ciborum abstinentiam summa religione conservabat: favebat plurimum literis: de moribus externis multa percontari solebat: historias libenter audiebat: quoties cibum publice sumebat, erant epulæ magis iucundo & utili sermone, quam coquorum artificio condite. Et infra: Ecclesiæ sanctionibus alacritate singulari parebat: mores & ritus ab Ecclesia constitutos summa sanctitate & caeremonia tuebatur: tempore, quo memoria suppliciorum, quæ Christus pro nobis in cruce pertulit ritu solemniter consecratur, a templo minime discedebat, & tribus diebus, quibus sanctissimum Eucharistiæ sacramentum erat in sepulchri quadam similitudine conditum, ut nobis memoriam nostræ salutis representaret, neque vestes exuebat, nec ab eo loco nisi ad aliquod breve tempus abscedebat, & cum somnus illum completebatur, ibi sine ullo vitæ delicatioris instrumento parumper accubabat. Multas, sanctorum hominum religiones instauravit, fluxosque mores ad pristinam severitatem & sanctimoniam reduxit: ædes sacras quamplurimas vel a fundamentis extruxit, vel collapsas refecit. Odio acerbo Mahometis sectam persequabatur, & ea de causa tanto studio bellum in Africa & Asia comparabat, ut quantum in illo esset, memoriam erroris pestiferi deleveret. Sic autem religionem colebat, ut nunquam studium publici juris & reipublica rationem intermitteret: sic reipublica constituendæ, & moribus atque legibus invigilabat, ut bellicarum rerum curam nullo modo deponeret: sic se cum musicis aut venatoribus oblectabat, ut in mediis voluptatibus salutis publicæ memoriam retineret. Itaque eodem tempore classes in Mauritaniam & Æthiopiæ, in orientis solis regiones instruebat: præsidia in varias partes submittit: juri dicundo operam dabat: hominum querelis aures assidue præbebat: commissa facinora vindicabat: tanta tamen lenitate præditus erat, ut non facile hominum cupidorum, & omnia pericula meruentium postulatibus importunis obstitere. Id autem effecit, ut manus multorum immodice sacris rebus afferri permitteret, & transmissionem in Africam, cuius studio tantopere flagrabat, ita differret, ut mors improvisa posset omnes illius cogitationes impedire; at tamen quamvis, ut res humana sunt, aliquid ejusmodi, quod reprehensione aliqua dignum videatur in se admitteret, fuit is princeps multis regis virtutibus ornatus & immortalis memoria consecrandus. Hisque verbis author historiæ suæ finem imponit.

Insignis
ejus pietas
in recordanda
Christi morte.

Mahometanorum
fuit hostis
acerrimus.

Passa autem est Ecclesia in Emmanuele jacturam fortissimi defensoris, qui assidua pro Christi religione amplificanda agens consilia cum Davide Abyssinorum Christiano Rege fœdus adversus Turcas, qui Ægypto potiti illius imperio imminabant, pepigerat: cujus accepto nuntio Leonem divino Numini solemniter ritum gratias aliquot ante obitum mensibus egisse, refert Paris de Grassis (a) sic inquit: Pridie Papa mihi ad se vocato narravit, qualiter habuerat nova a Rege Portugallie super fœdus initum inter se ex una parte, & ex alia inter presbyterum Joannem Æthiopum atque Abyssinorum Regem super eo quod ipse presbyter Joannes volebat esse omnino Christianus, & quod erat Christianus jam a multis annis circa, sed nesciebat qualiter adorare Christum deberet in caeremoniis & cultu catholico; & quod, si Rex ipse Portugallie vellet quod ipsi duo simul essent pugnaturi contra Turchos & alios infideles pro nomine Jesu Christi. Et multa alia, quæ latius in literis ipsius Abyssini a Rege Portugallie ad ipsum Papam missis continentur; & quod has literas sua sanctitas recitavit in hesterno concistorio, ut haberet vota Cardinalium super gratiis Deo agendis cum letitia & festo convenienti tantæ novitati. Referuntur hæc a Damiano de Goez (b) conceptæ hæc verbis.

Literæ serenissimi Davidis Æthiopiæ Imperatoris ad Emmanuelem Portugallie &c. Regem scriptæ anno MDXXI. Paulo Jovio interprete.

Has literas mittit Atani Tinghil, id est thus Virginis, quod nomen est a-

CXV.

(a) Paris
to. 4. m.
arch. Vat.
pag. 379.
Pepigerat
contra
Turcas
fœdus
cum Re-
ge Abyssino.

(b) Damiano.
Goez.
to. 2. Hist.
illustrata.
p. 1293.

CXVI.

Quæ re-
gna illi
sunt obno-
xia.

CXVII.

Elogium
ab Abyssino
datum
Emmanueli.

Gaudet
Abyssinorum
inventum
iter mari-
tinum
in Æthiopi-
am.

Ut celesti
prodigio
crux
fulserit
in acre.

CXVIII.

baptifinate; nunc in ipso suscepti regni initio assumpsit nomen David dilectus a Deo, columna fidei, cognatus stirpis Judæ, filius David, filius Salomonis, filius columnæ Syon, filius feminis Jacob, filius manus Mariæ, filius Nau per carnem, Imperator magnæ & altæ Æthiopiæ, magnorum regnorum & ditionum & terrarum Rex de Xoa, de Castate, de Fatigal, de Angote, de Baru, de Baaliganze, de Adca, de Vangué, de Goibamec, ubi Nilus oritur, de Bamaraa, de Vaguemedri, de Ambeaa, de Vagne, de Tigri-mahon, de Sabaym, unde fuit Regina Saba; de Bernagæz, & dominus usque ad N'biam finem Ægypti.

Hæc literæ diriguntur Regi potentissimo & excellentissimo semper victori D. Emmanueli, qui habitat in amore Dei, & firmus permanet in fide catholica, filio Apostolorum Petri & Pauli, Regi Portugallie & Algarbiorum, amico Christianorum, hosti, judici, Imperatori domitori Maurorum & gentium Africæ & Guinææ a promontorio & insula Lunæ maris rubri, Arabiæ, & Perfidis & Armutiæ, magnæ Indiæ, & omnium locorum eorum, & omnium insularum terrarum adjacentium, profligatorum Maurorum & fortium paganorum, domino arcium & altorum caestellorum & murorum, propagatori fidei Jesu Christi. Pax tibi domine Rex Emmanuel, qui Dei frater ausilio Mauros occidit, & tua classe, tuo exercitu, & tuis ducibus undique infideles tanquam canes expellis. Et infra: Magnopere sum gavisus, & Deo egi gratias, & tum magnam cepti voluptatem, cum pectora vestrorum nuntiorum crucibus insignita conspicerem, & experire percunctanda, eos ritus tenere fidei Christianæ, qui essent verissimi; & illud me singulari devotione injecta vehementer permovit, quod intelligerem iter in Æthiopiæ inventum esse non sine miraculo: nam referebant præfectum classis quamdiu per mare Arabicum errasset, & propterea de inveniendo nostro portu desperasset, re infecta redire in Indiam voluisse, maxime propter sævas maris tempestates; sed in aurora opportune rubram crucem in celo apparuisse, qua salutata a nautis proras in eam partem esse conversas, monstranteque Deo repertum esse portum nostrum. Quæ res mihi pro miraculo visa est: & certe is classis præfectus Deo debet admodum esse dilectus, postquam tantam ei fidelitatem concessam videmus, quantum nemo ante cum a Deo impetrare potuerit.

De hac autem mutua legatione antiquitus prædictum fuit a propheta in libro de vita & passione S. Victoris, & in libris Ann. Eccl. Tom. XXXI.

sanctorum patrum, quod Rex magnus Christianus cum Rege Æthiopiæ esset cum-mutua pace conventurus; sed hoc nequam futurum existimabam diebus vitæ meæ. Verum Deus certum sciebat, ut lauderetur nomen ejus, qui nuntium ad me detulit, ut ego pariter id mittere possem ad te patrem meum in Christo & amicum, ut simus in una fide, postquam a nullo alio Rege Christiano nuntium aut certam notitiam habuerim. Hactenus circum me Mauri erant filii Mahometis, & gentiles, & reliqui sunt seroi, qui Deum non agnoscunt, & alii qui ligna & ignem venerantur, & alii qui solem adorant, & alii qui serpentes deos esse putant: cum his nunquam pacem habui, quoniam ad veritatem venire recusant, & frustra his prædicabam fidem. Nunc vero conquiesco, & Deus quietem dono mihi dedit cum hostibus meis & tuis; nam in finibus meis cum armatus contra eos progredior, ipsi faciem & terga verunt, & duces & milites mei per campos de his victorias consequuntur. Neque mihi Deus irascitur, ut dicit psalterium, & Deus vota eorum Regum implet, qui justæ petunt. Nec hoc ad laudem nostram perinet; nam Deo agenda sunt gratiæ: is est, qui mundum vobis dedit, & terram gentilium perpetuo concessit, ac aliorum terras, quæ sunt a finibus vestris ac initium Æthiopiæ. Propterea ingentes Deo gratias ago, & prædico summam ejus potentiam, cum sperem eorum populorum filios, qui in tuam ditionem venient, proculdubio fidei veritatem esse cognituros. Quamobrem do gratias Deo, & spero quod filii vestri, & ego, & vos de felicibus earum rerum successibus abunde letabimur. Et vos Deo debetis continue supplicare, donec gratiam vobis det potiundi templi sancti in Jerusalem, quæ est in potestate hostium Christi Maurorum, & gentilium, & hereticorum: & si hoc perfeceris, caput tuum omni laude plenissimum erit.

Ceterum ex numero legatorum, qui ad me veniebant cum prædicto Mattheo, tres periere; & præfectus magnus vestræ classis devenit apud * Macua in colloquium cum Rege de Bernagais, qui est imperio meo subiectus, & statim legatos ad me misit & munera ingentia, quæ mihi charissima fuerunt: verum nomen vestrum omnium gemma & thesauro mihi preciosius videtur. Sed hæc transeamus, & agamus inter nos, quo modo invadere & capere possimus alias infidelium terras. Ego certe dabo millies centena millia drachmarum auri, & rotidem millia militarium virorum, itemque materiam & ferrum & cuprum

Lusitanorum
in Æthiopi-
am ad-
ventos
olim præ-
dictus.

Mahome-
tani &
gentiles
Æthiopi-
bus cir-
cumfusi.

CXIX.

* Arquicum.

Quæ sint
promissa
ab Abyssino
pro ge-
rendo in
Saracenos
bello.

prum in usum edificanda & ornanda clas-
sis: magnam etiam commeatus copiam; a-
mice etiam conveniemus: & quoniam non
est consuetudinis & dignitatis meae ad pe-
tendam pacem legatos mittere, & tu pri-
mus a me eam sincere quaesivisti, ad veri-
ficanda Christi verba; nam scriptum est:
Beati pedes, qui portant pacem: & ego
propterea sum ad id paratus more Apo-
stolorum, qui erant unanimes & unius cor-
dis. O Rex & pater mi Emmanuel, unus
Deus te sospitem velit & servet, qui est
Deus caeli & semper unius substantiae, nec
juvenescit nec senescit. Is, qui a te nun-
cium attulit Rodericus Lima vocabatur,
legationis optimorum virorum princeps; &
cum eo Franciscus Alvarez, quem propter
vitae probitatem, & singularem religionem
& iustitiam valde charissimum habui; ma-
xime quod verissimis verbis cum esset in-
terrogatus de fide apertissime respondebat: &
ita debetis eum exaltare, & magistrum
appellare, & dare ei officium convertendi
populos de Macua, & de Dalacia, & de
Zeila, & omnium insularum maris rubri,
quoniam sunt in finibus regnorum meorum,
& ego ei concessi crucem & baculum in si-
gnum potestatis; & ita vos iubete, ut haec
ei concedantur, & creetur episcopus illa-
rum terrarum & insularum.

Francisci
Alvarez
commen-
datio.

CXX.

Ego sicuti filius parvulus, quae iustitias
feci, & faciam si venerint legati vestri,
ut invicem mutuis opibus adjuvemur. Sin-
gulis autem oratoribus vestris, qui veni-
ent, sicut tum fecistis, ad Mazua, aut De-
lacam, & ad portus intra angustias maris
rubri, ea tribuam, tribuique curabo, quae
sistenda significaveritis: sicuti maxime deside-
ro, ut in consilio & rerum actione prospere
conjugamur; nam cum ad ea littora
copiae vestrae pervenerint mature, & ego
cum meis exercitibus adero. Et quoniam
in finibus meis nemo est Christianus, neque
templa Christianorum visuntur; concedam
vestris hominibus habitandas illas ter-
ras, quae sunt proximae Maurorum ditioni:
propterea opus est, ut coepris vestris debi-
tum finem afferatis. Interim mittite ad
me viros eruditos, atque etiam celatores
imaginum auri & argenti, & fabros cupri
& ferri & stanni & plumbi; item arti-
fices, qui literis nostrae linguae pro ecclesia
libros imprimant, &c.

CXXI.

(a) Bazar.
l. 10. &
Aloysio
Venet.
Solicita-
tus Persa
ut in
Turcas
arma mo-
veat.

Accentus adeo est pio religionis studio
Aethiopum orientalium Imperator, ut
Aloysius (a) civis Venetus in suo commen-
tario Italico referat, agente se Scyropoli
oratore presbyteri Joannis, quem indi-
genae pretiosum appellant ad Imae-
lem Persam accessisse, quo prin-
cipis sui nomine hortaretur, ut Soli-
mannum adoriretur, Syriamque infestis

armis peteret; educturum enim principem
ipsum adversus Turcas in Aegypto domi-
nantes ducenta militum millia, convenit-
seque cum Lusitaniae Rege, ut quinque,
ac triginta triremes, & quaedam alia na-
vigia omni bellico apparatu instructa mit-
teret, spemque affulgere, ut universa Ae-
gyptus a Solimanno deficeret. Addit idem
author Solimannum etiam oratores ad
eblandiendam pacem ad Persam lega-
gasse; illique universam eam regionem
Euphrati adjacentem, modo ipso bellum
adversus Christianos gerente ab armis dis-
cederet, detulisse. His vero postulatis as-
sensibile videtur Persa; siquidem bellum
non intulit Solimanno, qui magna felici-
tate usus tumultuantem Syriam compe-
scuit (b). Concitaverat eam in arma Gazel-
les Mameluchorum imperii redintegrandi
studio, eorumque reliquias collegerat:
miserat etiam ad Cajerbejum Aegypti praefectum legatos, qui ipsum ad commoven-
dam adversus Turcas Aegyptum instiga-
rent; sed Cajerbejus in Turcico obsequio
constans persistit, ac Farat bassa Soliman-
ni dux Gazellem cruentissimo praelio cum
omnibus Mameluchorum reliquiis concidit,
ex qua victoria Turcarum arma ad-
versus Christianos verti coepere; quan-
doquidem Solimannus a parente Selimo
mandata testamento acceperat (c), ut Al-
bam regalem invaderet, ut in media Chri-
stianorum regna ex ea arce irrumpere
posset, neque Christianos in Turciam ir-
ruentes expectaret: Rhodium etiam debel-
laret, ut Syriam pacatam tenere posset:
tum ea bella praesens obiret; quippe in-
tegras non fore eas victorias, quas Im-
perator suo sudore non peperisset.

Syriae tu-
multus a
Soliman-
no com-
positi.

(b) Bosius
p. 2. l. 18.
Continuat
Sabel. Biz.
lib. 11.
Mamelu-
chi ab eo
concisi.

(c) Bosius
ubi sup.

Haec tyranni parentis iussa peregit Soli-
mannus: at Christiani Reges Latera-
nensis synodi monita contempserunt; qui-
bus invicem se in mutuis bellis perse-
quentibus, Turcae inter sese conjunctissi-
mi Solimanno Imperatore Albam regalem
ad confluentes Savi & Danubii sitam
apud quam Mahumetem II. B. Joanne
Capistranensi & Joanne Huniade propu-
gnatoribus divinitus debellatum vidimus,
ingenti pressam oblatione ad deditioem
(d) pepulerunt, maxima Christiani im-
perii clade & ignominia: qua de re A-
brahamus (e) Bakichay in rerum Hun-
garicarum ad hunc annum chronologia
haec tradit: Solimannus Turcarum Impe-
rator Belgradum alias Nandor Albam ma-
ximum regni Hungariae propugnaculum ca-
pit in festo decollationis Joannis Baptistae.
Destituta erat ea urbs necessario bellico
apparatu, ac tam occulta fraude irrepre-
re Turcae, ut prius cineta fuerit hostibus,
quam Hungari de eorum adventu ali-
quid

CXXII.
Concilio
Lateran-
ensis
decreta in
fumos
dissipata.

(d) Bosius
l. 18. Sa-
bel. con-
tinuator
hoc ann.
Bazar. l.
11.
Alba re-
galis ca-
pta a So-
limanno.
(e) Abra-
ham. Ba-
kic. in
chronol.

quid rescicerent: Hungarorum autem
sceptra contractabat imbellibus mani-
bus Ludovicus adolescens, quem avari
principes praesuleque sibi expilandum
propoluerant (a); adeo ut nihil ille praer-
ter regii nominis umbram possideret; quo-
circa nullus adversus fidei hostes cogi po-
tuit exercitus, principibus auxilium pol-
licentibus, sed nullum dantibus. Rece-
pta quoque plures aliae Hungariae
fuerunt a Turcis, qui Christiano sangui-
ne fatiati, spoliisque onusti majora alia
repetituri bella discesserunt.

(a) Sabel.
continuat.

Plures
Ungariae
urbes ex-
pugnatae.

CXXIII.
(b) Petr.
Delph. l.
12. p. 44.

Recentem hanc cladem deploravit Pe-
trus Delphinus (b) literis ad Zachariam
Mamocentum datis: De bellorum, inquit,
tumultibus tum in Italia, tum in Panno-
nia excitatis verendum merito est ob mul-
tiplicata passim flagitia in terra, quae, nisi
sua clementia represserit Dominus impe-
tus hostium barbarorum [ut de Christiani-
anis invicem dissidentibus taceam] atque
retardaverit, maximum imminet paulo
post Christianae reipublicae periculum, ac
formidolosissimum bellum. Compressa ab
Othomanno Pannonia, & multis praeliis
jam pene deleta, Christianorum sociorum
implorat auxilium adversus nefarias at-
que atrocissimos inimicorum crucis Christi
conatus; & non est, qui praesidium fe-
rat ei, qui consurgat adversus malignan-
tes, aut qui stet cum ea adversus operan-
tes iniquitatem. Ardet vicini domus, &
conflagrari atque everri penitus periclitat-
ur, & negligimus aquam asferre ad ex-
tinguendum incendium. Quanto salubrius
sibi consulere invicem docerant Chri-
sticola, si adeo gravia & atrocis bella
susceperent ad ruendam suam & sociorum
salutem! quorum enim non excitaret a-
nimos atque inflammaret ad defensionem
oppressorum expugnatum ac solo tenus di-
rutum a Turcis, Belgradum oppidum Pan-
noniorum paulo ante munitissimum? Non
erit contenta gens immanis illis finibus:
ultra progredi conabitur, & intrare in la-
bores ac terminos, ubi non laboraverunt,
contendet. Avertat Dominus ne fiat istud,
& dissipet gentes, quae bella volunt, eas-
que ad nihilum redigat; facile est enim
ei, cum voluerit posse, &c. Ex Masolea
die xxix. octobris MDXXI.

CXXIV.

(c) Bosius
l. 18.

Auctus eo triumpho Solimannus Rho-
dicam expeditionem, quae Mahometi
II. olim etiam infelicitur cesserat, con-
ficere meditatus est: accenderant vetera
odia barbarica (c) missa Gazelli a Fabri-
cio Carretto principe belli ad Syriam e
Turcico imperio divellendam subsidia:
tum maritimae in Turcicas naves grassa-
tiones, nec non Pontificem principisque
Christianos ad ecclesiae bellum, quamvis
Ann. Eccl. Tom. XXXI.

irrito conatu, fuisse excitatos: cumque
Fabritio Philippus Villers in Rhodio
principatu successisset, Amarallus Lusit-
anus eques magni nominis, qui capi-
tali a Philippo dissidebat odio, & in-
vidia conflagrans de prodenda Rhodo
suscepit consilia, ac Solimannum assiduis
hortatibus ad eam bello expugnandam
incitavit, a quo proximo anno subactam
videbimus.

Solimannus ab
alicero
Juda con-
citus in
Rhodios.

CXXV.
Lusitano-
rum faci-
nus in-
figne ad-
versus
barbaros.

In Somatra cum Emmanuel Paciecus
Pacemensem tyrannum, qui impositum
a Lusitanis superiori anno Regem sustu-
lerat, maritimis grassationibus fatigaret,
confertum est admirabile praelium flu-
mineum quinque Christianorum, qui in
scapha aquatione redibant, adversus tres
barbarorum infidelium naves apparatus-
simas milite lectissimo, & armis; adeo
ut in praetoria, quae nostros circumste-
tit, centum & quinquaginta viri, & in
his plerique nobiles veherentur: de qui-
bus tamen Christi implorati auspiciis par-
ta victoria, quam ut miraculo plenam
describit his verbis Olorius (d): Tres na-
ves humiles quidem, sed valde longae mul-
torum militum capaces, quae remis impel-
luntur [incolae Lancharas appellant] ar-
mis & valido militum praesidio munitae,
quibus multi nobiles homines vehebantur,
scapham consecuta sunt. Navoibus praerat
Joacensis vir egregie fortis, qui Zudame-
cius appellabatur. Nostri obstinatis animis
decevere mori potius, quam servitutem
pati. Deinde cum omnem suam spem in
Christi numine collocassent, ad pugnam
se comparant. Unus ex quinque viris Lu-
sitans tonsor erat: is cum esset viribus
summis & animi singulari alacritate
praeditus, navis praetoriae, quae reliquas
anteceperat & in scapham invaserat, pro-
ram manibus arripuit, quatuor reliqui in
navem conscendere, quos ipse consecutus
fuit, tantoque impetu in hostes irruere,
ut multi se metu in mare deiecerunt:
dux suis a tergo ense districto ferociter
instabat, & mortem illis, nisi fortissi-
me pugnarent, minabatur: & cum ni-
hil neque exhortando neque minitendo
proficeret, quatuor occidit. Erant ad-
huc hostes ancipiti metu districti; qui
enim Lusitanorum impetum sustinebant,
ab illis cedebantur; illis qui fugiebant
erat manibus ductis sui mors necessario sub-
eunda. Tandem postquam aliquo spatio
fuit uringue dimicatum, omnes hostes
aut ferro concisi, aut fluctibus demersi
sunt: tantus enim illis terror injectus est,
ut se in mare demitterent, ipsaque dux
multis prius vulneribus acceptis se in ma-
re praecipitem dedit. Erant autem supra
centum & quinquaginta qui nave illa ve-
hebantur.

(d) Olor.
l. 12. p.
382.

hebantur : reliquæ duæ naves cum prima casum oculis aspexissent, metu perterritæ confiterunt : sed eo tempore nostri erant ita labore debilitati, & vulneribus confecti ; ut nullas ad resistendum vires haberent . Sed eodem numine, quo fuerunt in prælio confirmati, ut tam admirandum facinus ederent, hostes exterriti sunt, ita ut eos aggredi non auderent . Navis hostium capta remulco ad navem primum, deinde Malacam perducta, & in terram subducta, & integumento contecta fuit, ut diutissime permaneret, miraculi stupendi monumentum : hostes enim a Christi sanctissimis sacris alieni perspexerunt id nullo modo viribus humanis, sed Dei præsentis auxilio gestum fuisse . In quo multa valde miranda contigere : primum fuit ardor & alacritas animorum, quæ quinque viri mori maluerunt, quam hostibus in deditioem venire : deinde prælium ipsum tam felici successu confectum, ut centum & quinquaginta hostes ferocissimi quinque virorum manibus vel cæderentur, vel metu adeo turbarentur, ut se in mare præcipitarent : postremum fuit ille metus duabus navibus integris incussus, quæ non ausæ sunt in homines quinque defatigatos invadere .

Divina virtute parta victoria .

CXXVI. Pacem cum Christianis foedus .

Peperit hæc pugna admirabilis pacem : nam Pacemensis Rex ob eam repletus terrore Christianorum amicitiam expectavit, sarcitæque injuria obtinuit . Felicitatem eventum gestum bellum adversus Bintamensem Regem Malacæ infestum ; centum enim & eo amplius ipsius naves incensæ, revulsa stationis ejus repagula, instructæ cum elephantis illius acies distictæ, Padi oppidum direptum, flammisque deletum . Defensæ etiam Christi potius, quam Lusitanorum virtute Conlamenti arx paucissimis munita præsidii adversus viginti barbarorum millia : Eam Indie partem, quæ Conlamo finitima est, inquit, Olorius, & ad Austrum Cori promontorio definitum, quam Comorim appellant, quædam Regina tunc imperio renebat, cum qua Conlami Regina de Lusitanorum excidio conjuravit . Itaque Regina utriusque copiis trium fratrum, qui plurimum inter Naves opinione virtutis excellabant, opera conjunctis, mense junio, quo mense hyemis maxima vis in regionibus illis est, bellum excitari cepit : supra viginti hominum millia coacta sunt : venenum fuit in puteis sparsum, ut aquatio impediretur, & arx circumfessa & magnis viribus oppugnata, & aliqui ex Christianis Indis, qui urbem incolebant, occisi : arcem trisinta tantum viri Lusitani tuebantur ; ex illis quinque erant morbis oppressi : hyems

Barbarica in Lusitanos conjuratio .

Veneno infecti fontes a barbaris .

erat impedimento, quominus facile Cochimo auxilium mitteretur, commectus erat exiguus ; præterea pulveris tormentarii summa penuria . Subdit author Rodericum legasse hominem strenuum, qui se tuëtibus committens Cochimensem præfectum periculi admonuit ; ac mox navim commectatu necessario instructam cum viginti quinque propugnatoribus Conlami submissam : continente vero duorum mensium spatio hostes variis acribusque affultibus urfisse nostros, & crebris vicissim eruptionibus decertatum cominus ferro & hastis magna barbarorum strage : qui demum animis remitti, ac proxime adventantis auxilii metu pacem oraverint, & irrogatas ob violatum foedus pœnas susceperint .

Coacti ad pacem flagrantiam barbari .

Hoc anno in Americam illiusque insulas Carolo V. subditas a Leone X. submissi sunt præcones evangelici ex ordine S. Francisci Joannes Glapion & Franciscus de Angelis, qui barbaris veri Numinis lucem felicissime intulerunt, atque ad rem Christianam proferebant omnibus prærogativis instructi sunt, quibus Nicolaus IV. Urbanus V. & Eugenius IV. profecturos ad disseminandam inter gentes Christi fidem ornarant . Confignatum est hæc nota diploma pontificium (a) : Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris die xxv. aprilis MDXXI. pontificatus nostri anno nono . Revocatus est postea ex Americana legatione Franciscus de Angelis, atque inter Clementem VII. & Carolum V. concordia interpretem illum egisse, dicitur inferius : ni forte duo Minoritæ Hispani eodem nomine insigniti fuerint .

CXXVII.

Recuperata hoc anno est die augusti decimatertia, ut nota marginalis habet, & vitæ Ferdinandi Cortesii author confirmat (b), Tenustiana lacunaris civitas amplissima Mexicanorum regia a Ferdinando Cortesio, quem immortalia facinora ad barbaros humanarum victimarum carnificina putidos & execrabiles, qui ob eversa dæmonum simulachra rebellant, edomandos, Christianoque subiciendos imperio edidisse, refert Petrus Martyr in commentariis inscriptis ad Hadrianum VI. qui cum obiisset antequam ipsi traderentur, successore Clementi VII. oblato fuisse : In civitate, inquit, millia domorum octo, sed quæ sub urbis constat immensis ad lacunam usque protentis a Tascateca leucas octodecim nomine Tascuco cum exercitu numeroso pedem fixit Cortesius . Non ausi sunt cives Tascucani detrectare ne darentur in prædæ exemplo vicinorum elocci . In Tascateca construentiarum navium magistros reliquerat

CXXVIII.

Ferdinandi Cortesii in Mexicano regno gesta . (b) Petr. Mart. dec. 5. c. 8. vii. Ferdin. Cortes. pag. 207.

rat Cortesius, qui dum ipse belligerando circumvicina hostilia premeret, Bergantinos uti mentionem fecimus componeret . Terdecim, ubi primum in Tascuco sedem exercitui dedit, afferri iussit Bergantinorum composituras, quæ Tascatecanorum & Guazuzingorum humeris tabulatim allata sunt : neque laborem illum invidi sumpserunt ; atrox adeo est in Tenustianos odium, ut pro deliciis habeant quoscunque labores ad Tenustianorum perniciem directos . En rem Romano populo, quando illustrius res illorum vigeant, non facilem . Ex Tascuco labitur in lacunam fluvijs non ingens, cujus utraque ripa donibus, hortis interjacentibus perpetuis fulsa est . Interea dum Bergantinorum construeretur compago, dum & remi & amplius universum componerentur, fossam duci iussit ex Tascuco ad lacunam spatio milliarium Italarum trium, staturarumque virilium quatuor profundam alicubi suis lateralibus aggeribus munitissimam, in qua stagnare fluvijs posset ad bergantinorum devotum ad lacunam . Quinquaginta dierum intervallo cum fossoribus perpetuis octo millibus provincialibus perfecit opus : sed antequam una, & naves & fossa formarentur, pleraque civitates tum terrestres tum lacunares, a quibus fuerat ausugiens infestatus, delevit & combussit : neque jam Tenustiani audebant prodire, ut aperto Marte contenderent cum nostris . Terdecim bergantinis ter admirandum opus illud deductæ fossæ in lacunam projectis, Tenustiani suam videre præsentaneam perniciem : ex necessitate tamen animos sumpserunt .

Plures insignes urbes Mexicanæ ab eo stragemis deletæ .

CXXIX.

Subdit author, visis nostrorum navibus hostilium cymbarum quinque millia militibus referatarum eas adoriri nisas ; sed tormentorum bellicorum iactibus mox adjuti nubeculas vento distatas : diverberatam crebris telis urbem, interclusos commectatus, aquæductus abruptos, ac tribus exercitibus urbem cinctam, quorum uni ex sexaginta millibus & amplius militum confato præfuit Cortesius ; quippe ex finitimis provinciis tum prædæ tum libertatis spe plures quam ipse posceret confluebant . His succinctus copiis Astapalappam Mutezumæ olim Regis sedem regiam vastavit, atque ex ea Tenustiana urbis portem operis magnificentia, amplitudine, longitudine, firmitateque admirandum invasit : ingentes etiam alii, duo exercitus erant, adeo ut universim tres illi centum viginti millibus militum constituisse referant . Ita undique septa obfidione civitas misera, facile colla iugo subdidisset, sed barbarus Rex ejusque principes pro retinendo imperio eam exi-

tio dedere : Septuaginta, inquit, continuis diebus est ab omnibus lateribus a tergo & a fronte infestata . Intra circuitus ipsius vias redeuntibus nostris ad vesperam in castra quingentos, mille interdum & eo amplius scribunt quoro congressu fuisse interemptos, quo strages erat crudelior, eo magis copiose ac opipare cœnabant . Guazuzingui & Tascatecani caterique provinciales auxiliarii, qui soliti sunt hostes in prælio cadentes intra suos ventres sepelire nec vetare ausus fuisset Cortesius : e nostris paucos ajunt semper periisse . Ergo tum gladio, tum rerum penuria consumpra est civium pars major : mortuorum acervos plerumque in visis nostri civitatem pugnando ingredientes reperiebant, quos fame si-rique dicebant exhalasse animas . In his hostilibus impressionibus fuit semel Cortesius ab hoste captus, sed mox a socio, qui manus invasoris uno ictu abscedit, liberatus : ac demum cum partem, in qua Rex barbarus latebat, explorasset, in eam improvise impetu incurrit, illumque ac proceres cepit : quo in custodiam tradito ingens civitas discepto fere omni ejus populo in deditioem Cortesii venit, omnesque nationes quibus Rex barbarus dominabatur, Christiano imperio subiecit . Reportato hoc triumpho Ferdinandus Cortesius deformatam urbem in pristinam dignitatem restituendam meditatus, ne tanta moles inculta maneret, sanguine regio procreatum Tenustianæ Regem ei præfecit ; ipse autem circumjacentes urbes ac provincias exploratas sub jugum misit : ad Austrum trans montes patere immensum æquor reperit, atque in iis regionibus sex amplissimas civitates florere, quarum minor Vallisfoleto celebrior longe esset .

Barbari hostes devorare soliti .

Captus a Cortesio Rex Mexicanus .

Explorata ab eodem Mexici provincia .

CXXX. Tenustianorum horrenda clades .

Præfagia illius .

His consentanea tradit ejusdem Cortesii vitæ author, additque centum millia Tenustianorum trimestri flexu cæsa, præter eos, qui fame & peste interierunt, ducenta vero millia Americanorum in castris Cortesii versata, præter nongentos Hispanos & octoginta equites : singulis vero recurrentibus annis die S. Hyppolito sacra victoriæ memoriam recolit solemniter instructa supplicatione, in qua Cortesii vexillum circumfertur . Addit etiam plura ejus excidii præfagia a Mexicanis visa ; conspecta enim ab omnibus in aere prælia : in orientali etiam mari duabus ante auroram horis ingentem splendorem e mari in cælum efferri atque evanescere visum : tum pervulgatum fuisse Mutezumæ tempore candidam & barbaram gentem Mexico imperaturam ; præterea barbaro, qui bello captus fuerat, jam dæmonibus immolando atque infelicem sortem

Vaticinia
de abolen-
dis huma-
nis sacri-
ficis.

(a) Id. i.
bid. pag.
233.

CXXXI.
Navis
ambitum
orbis e-
mensa in
Hispanias
reversa.
(b) Petr.
Martyr.
de c. 5. c. 7.

tem suam plangenti implorantique cæli
Conditoris opem, ostensum cæleste visum,
quo iustus est mortem non expavescere,
miserturum enim illius æternum Numen:
cæterum impiæ superstitionis sacerdotibus
denuntiaret, brevi immania cruoris hu-
mani sacrificia penitus tollenda; jam jam-
que imminere, qui nefariam superstitionem
deleturi, rerumque potituri essent:
cumque postea pictas angelorum imagi-
nes conspexissent barbari, usurpare solit-
um illum Deum prædicto Americo vi-
sendum se obiecisse. Scribit etiam author,

(a) Ferdinandum Cortesium consuevisse
mox atque aliquam novam terram subi-
geret, idola evertere: ac humana sacri-
ficia prohibere, ne Deus & proximus læ-
derentur; partoque Mexico efflagitasse a
Cæsare, ut episcopos sacerdotes, & mo-
nachos, quibus decumas telluris attri-
bueret, pro fide propaganda mittendos
curaret.

Emensa universi orbis ambitum navis,
cui Victoriæ nomen inditum erat, hoc
anno in Hispanias appulit, de qua hæc
Petrus Martyr (b) refert: *Alia via post
triennium paucis diebus exceptis a discessu
reverta est, primariis omnibus infelici e-*

*ventu pene relicta; sed hoc inauditum hac-
tenus ventatum nunquam ab initio mundi
paralellum integrum: terram universam
circuit hæc navis. Quid super hac incredi-
bili novitate confinxisset Græcia, si Græco
alicui accidisset? Et infra: Tot erroribus
actos se inveniunt, ut millia leucarum qua-
tuordecim percurrisset nunc hæc, nunc illac
navigando se prædicent, licet terre ambi-
tum minus octo millibus constare fateantur;
quia qua via quærenda forent optate in-
sula ab itinere Portugallensium alieno i-
gnorabant. Datur opera ne a talibus in-
ceptis decidatur quid statuetur, quo pacto
cum Portugallensibus concluderetur.*

Nonnullis interjectis, ut Lusitani Ca-
stellanique contenderent invicem Molu-
cheas intra limites ab Alexandro VI. Pon-
tifici cuique Regi designatos jacere, ad-
dit idem Petrus Martyr: *Unum restat quod
summa replebit admiratione legentes, eos
præcipue, qui se putant vagos cælorum cur-
sus habere præ manibus familiares: quan-
do ad Gorgodes navis hæc regressa fuit, di-
em fuisse mercurii arbitrabantur nautæ,
jovis esse repererunt: unde diem unum in
eo discursu ajunt sibi ablatum ea trium-
annorum intercapedine.*

CXXXII
De Mo-
luchis in-
fulis in-
ter Lusit-
anos &
Castella-
nos lis or-
ta.

I.

Hadriani
VI. crea-
tio.

(a) Paul.
Jov. in
Had. vit.
(b) Guac-
l. 14.

Ignaro
& agenti
in Hispania
auctus ponti-
ficatus.

II.
(c) Petr.
Delph.
l. 12. ep.
50.

Insignes
ejus vir-
tutes cèle-
brata.

III.

(d) Paul.
Jov.
Dolet sibi
auctum pontifica-
tum.

SEquitur annus vigesimus secundus a
millesimo quingentesimo decima in-
dictione, quo exegerat Dei Ecclesia
in orbitate ac luctu mensem unum dies
septem, cum Cardinales duo de quadra-
ginta, qui sacris comitiis intererant, di-
vino potius instinctu, quam humano du-
cti consilio, Hadrianum tit. SS. Joannis
& Pauli presbyterum Cardinalem & e-
piscopum Dertulensem communibus sus-
fragiis præter omnium expectationem ad
Pontificiæ dignitatis apicem quem illi di-
vinitus jam ante prædictum ferunt (a),
ob egregia ejus virtutum ornamenta e-
vexere v. idus januarii (b). Divino sane
factum consilio, ut Hadrianus summus
Pontifex renuntiaretur testatum, præter
alios, reliquit Gregorius Cortesius in-
litteris, quas ad eundem Pontificem pos-
tea dedit: *Tibi porissimum Hadriane VI.
Pontifex maxime Christianum orbem ad-
ministrandum communi suffragio patres
concesserunt, ea quidem ratione, ut nemo
tam vehemens hostis providentiæ existat,
qui id divino factum consilio audeat de-
negare: ignarus si quidem & in extremis
orbis partibus agens ad supremum digni-
tatis fastigium es evectus; quod tibi poris-
simum illi commiserunt, quibus liberum
erat præsentem & ex seipsis Pontificem
creare; cum ne nomine dicam certe fere
nemo esset, qui te de facie cognosceret.*

Ascribit etiam ejus electionem Petrus
Delphinus (c) divinæ providentiæ in li-
teris ad Franciscum Cardinalem Soderi-
num missis: *De assumpro, inquit, novis-
sime ad apicem apostolatus summo sacer-
dote optime ab omnibus sentiri audio; re-
ligiosum ipsum ac Deum timentem, &
pietate, atque innocentia insignem vulgo
predicant, ut haud temere credi possit a
Domino factum istud fuisse; cum sit mi-
rabile in oculis omnium. Laudatur id-
circo sapiens incorruptumque senatus ve-
stri judicium, &c. Ex S. Benedicto die
XIII. januarii MDXXII.*

Agebat tum Victoriæ in Cantabria
Hadrianus Hispaniarum administrationi
cum duobus collegis intentus, cum nun-
tius de pontificatu illi delato a Gerun-
densi episcopo missus est. At ille conver-
sus ad amicos oculis: *Si vera, inquit (d),
quæ nuntiantur, mihi profecto plurimum
est dolendum; actum CæsarAugustani de-
negatam antea S. Lamberti martyris ex
ea urbe oriundi maxillam dono transmi-
sere: quod sacrum pignus tanto pietatis
sensu delibutus excepit, ut maximum a-
depti pontificatus fructum percepisse di-
ceret, quod tam pretioso munere frue-*

retur. Allatum postea est ei factum a
Cardinalibus electionis decretum; quo
pacate accepto, ut Deo obtemperaret,
pontificium cultum induit, ac pristino
Hadriani nomini retento sexti cognomen
adjecit.

Fuit ipse patria Trajectensis patre na-
tus Florentio humilis & obscuræ condi-
tionis viro, honestis tamen moribus præ-
dito; at adeo egestate presso, ut cum
eximia indolis filio literis instituendo par
non esset, in collegio quodam Lovaniensi
gratis educandum tradiderit: ubi opti-
mus adolescens tanta cum ingenii ac di-
ligentiæ laude studiis navavit operam,
ut brevi temporis flexu inter philosophos
ac theologos principem locum sit conse-
cutus, neque pontificii juris aliarumque
scientiarum expertus existerit. Cum ita-
que doctrinæ ac probitatis gloria floreret,
Margarita Maximiliani Romanorum Re-
gis filia, quæ Belgis præerat, in eum
sacerdotium parochiale conferendum cu-
ravit, dein Lovaniensium canonicorum
collegii decanus creatus est, ac postea
in ea nobili academia scrinii præfectura
auctus (cancellarium vulgo vocant) pe-
nes quem scholarum supremum imperium
manet. Emerferat jam ex pauperie ad
opes non modicas, cum Lovanii colle-
gium construxit, vestigalibusque annuis
ad alendos studiosos adolescentes, locu-
pletavit: dein de Carolo in Romani im-
perii & plurimum regnorum spes ado-
lescere incipienti, ad ejus optime confir-
mandos mores, literisque perpoliendum
ipsius animum præceptor datus a Maxi-
miliano Cæsare illius avo: postea ad Fer-
dinandum Hispaniarum Regem orator
missus, designatus est ab illo episcopus
Dertulensis, quo extincto, & Carolo in
avi materni regna succedente, Hadria-
nus ex oratore Cæsareo consiliorum re-
giorum rerumque omnium particeps ac
moderator factus Maximiliani rogatu
commendationeque a Leone X. anno a
virgineo partu MDXVI. in Cardinalium
numerum relatus, S. Joannis & Pauli ti-
tulo insignitus est; abeunteque in Germa-
niam Carolo, Hispanicæ aulae procura-
tor relictus, strenuam operam compefcen-
dis populorum seditionibus navavit: qua
solicitudine districto demum pontificatus
illi delatus est.

Non defuere, qui Cardinales acerbe
carperint, natione Belgam Pontificem
delegisse, qui longe trans alpes degeret,
dum ecclesiastica ditio a duce Urbinate
& Balionibus bello laniebat: quo ma-
xime tempore Italia Hispanis & Gallicis
con-

IV.

Doctrina
claruit.

Primitiæ
illius.

V.
Veriti
plures ne
in Hispania
feditio-
nem se-
dem A-
post.
transfer-
ret.

conculsa armis presentia Pontificis egeret; atque in anceps discrimen Romanam dignitatem conjecisse, ne in Hispanias sedes Apostolica transferenda esset. Verum qui rem altius perpenderit, periclitantem nimirum ob Lutheri hæseses in Germania religionem, sapientiam Cardinalium coegerit suspicere, quod eum ad pontificatum evocarint, qui Cæsaris gratia & potentia fretus Lutheranam impietatem in dies ingravescentem excindere posset. Quare Joannes Faber (a) in epistola præfixa libro, quem adversus Lutheri hæseses hoc anno scripsit, conceptas piorum spes de Lutherana hæresi ab eo extinguenda ita expressit: *Successus fore felices, quam multis ex causis speramus, quas commemorare perlongum foret, tum maxime ex vocatione illa mire canonica, quæ tantum abest, ut ullam corrupti officii suspicionem præbeat, ut nulla multis sæculis mirabilior sit credita diviniore: te enim, quem tanta terrarum mariumque intercapedo a sacris illis comitiis sejunxit, ceu ex divina vocis oraculo designavit sacrosanctus senatus ille cardineus integritate vitæ non minus quam eruditione conspicuus: non ambiisti fastigium hoc, ne quis calumnietur, te tibi gesturum imperium, ut qui invitatus huc sis pertractus, & adeo per omnia plane vocatus, ut Aaron Ismaelitica gentis olim sacerdos magnus: quamobrem multo sane feliciter cessurum hoc auguramur ecclesie Christi, quod pastor orbis es vocatus. Et infra: Quod si ulla ratione humana subsidia præstare poterunt, en potentissimum ac maximum Imperatorem Carolum habes, cui providentia Dei jam denuo contrigisti parer. Quod si Carolus ille magnus olim Hadriano I. compaternitatis vinculo dumtaxat obstricto in damnandis hæresibus ac recuperandis Ecclesie bonis nunquam deesse voluit; an non justiori causa is Carolus tibi aderit, quem rores, & tam impense erudiisti sanis doctriinis, ac [quod magis laudandum fuerit] quem tuæ sanctimoniam vitæ fecisti esse optimum?*

(a) Jo. Fab. in epist. dedicator.

Præter expectationem delectus Hadrianus.

Ad hæresim Lutheranam excindendam nullus apertior deligipoterat.

VI. Cardinales quidem eo consilio ductos ipsum delegisse ostendunt datæ a Carolo V. ad Cardinalium senatum literæ (b), quibus Dolgastus falsam illam notam apposuit, ad confirmandum designatum Pontificem fuisse exaratas.

(b) Ext. apud Dolgast. fo. 2. p. 149.

Reverendissimis dominis Cardinalibus sacri collegii Carolus, divina favente clementia, Rex Romanorum, &c.

Magnitudo rei, qua pietatem in Deum vestram, erga nos benevolentiam declarastis, facit ut cum summa vobis debeatur gratia, quibus verbis eam pro merito vestro habeamus vis invenire possimus: nam

nulla dicendi facultas est, quæ divina studia vestra oratione æquare possit, admirabilem profecto sapientiam vestram; siquidem cum quo in statu res publica esset animo vestro proponeretis, de Pontificeque designando ageretur, nihil aut publico commodo, aut dignitati nostræ antetulistis. Libebat ante de republica bene sperare, nunc secuta omnia præstare posse videmur; quid enim est, quod hoc Pontifice & in divinis, & in humanis rebus continui non possit; cum præterea quæ in homine summa insunt, animum nostrum sanctissimis officiis ita devinctum habeat, ut omnibus fortunis nostris non secus quam suis uti possit. Ergo quod suffragis vestris salvam religionem voluistis, quodque quantum potuistis nobis tribuistis, quæ universo ordini separatimque unicuique debetur, gratia ea non solum a nobis habetur, sed ita cumulare refertur, ut nulla dies interocurrat sit, quæ hujus beneficii memoriam e sensu nostro evellat: sed cum salus rerum perturbatis his temporibus eo vertatur, ut summus Pontifex quamprimum in urbem veniat regendam, qui navis sue clavum præsens vobiscum suscipiat, certos homines in Hispaniam cum literis excurrere jubemus, præfectosque, ut omnibus officiis sanctitatem suam prosequantur monemus. Interim a vobis petimus, ut pro virtute vestra curam sacrosanctæ sedis Apostolicæ suscipiatis, quantumque potestis caveatis, ne quidquam de amplitudine illius desideretur. Paucisque interjectis verbis subdit: Hortamur vos, ut concordiam voluntate sitis, salvaque ea curetis, quæ a Leone X. vivo nunquam satis laudato sempiternæ laude parva sunt, &c. Dat. Brüsselæ xxvi. januarii MDXXXII.

Actæ a Carol. V. gratiæ Cardinalibus ob creatum Hadrianum.

VII. Affectum Hadrianum magnis honoribus muneribusque ab Hispanis præfultibus, ac proceribus, qui ad eum undique concurrere, refert Vincentius Blascus (c); familiaque pontificali composita, Victoria profectum Burgos, Palentium, Eldanam, Vallisoletum, ac demum Cæsaream Augustam se contulisse, ac solemnibus pompæ exceptum: in hac vero urbe sanctissimorum martyrum ipsum reliquias veneratum; cumque S. Lamberti sepulchrum aperuisset, atque aliquas reliquias abscondideret, recentem & purpureum ex iis cruorem fluxisse, qui vase cristallino inclusus adhuc in eo templo servatur: paucisque ante diebus simile prodigium in oppido, cui Yebra nomen est, sito in valle Vasensi, dum Joannes regia Aragonia & Navarrica de stirpe creatus episcopus Oscensis partem reliquiarum ex sacro S. Euroliæ virginis ac martiris capite amputaret, contigisse, ac sacri, etiam-

VII. Affectus Hadrianus muneribus ab Hispaniis. (c) Blasc. fo. 1. l. 2. c. 29.

S. Lamberti hirsuta purpureum cruorem fundunt.

Hadriani per Hispanias itinera. Pacem inter Galliam & Hispaniam conciliare nititur.

tiamnum qui inde manavit sanguinis impressa signa conspici. Substitit vero Cæsaraugustæ Hadrianus a media quadragesima usque ad pentecosten. Tum Ibero flumine secundo Dertusam defluxit, indeque Tarraconam, in cujus portu ingens classis milite ac necessario apparatu instruebatur, pervenit. Describemus illius iter inferius; recensenda enim nunc sunt, quæ pro redintegrandâ re Christiana gesserit dum in Hispania moras traxit.

VIII. (a) Guicci. l. 14. (b) L. 2. c. 9. 52.

Ubi primum Pontificatum inivit, mox curam omnem ad fopienda Cæsarem inter & Gallum bella convertit (a): quanta enim mala ea iis pullularet describit Petrus Delphinus (b): *Videmus ubique sævire bella, vastari regiones, diripi atque everti oppida, humanam passim sanguinem Christianorum fundi: non est qui se opponat pro muro, qui prohibeat fieri talia. Utinam infundat Dominus in præcordia novi hujus Pontificis gratiam, ut sicut alter Moyses verbo & exemplo studeat regere populum suum, & sanctitate vitæ potens sit erectis manibus placare iram Domini, &c. Ex S. Benedicto die xxiii. januarii MDXXXII.* Misit ille ad Franciscum Regem internuntium apostolicum archiepiscopum Barensem, cui episcopus Bajocensis (c) de tam eximia provincia restituendâ Christiano imperio pacis ei demandata est gratulatus, significavitque, præstare, ut Insubriam Gallo permitteretur: si enim armis foret superior, ea non contentum futurum; sin vinceretur, nisi ea sibi restituta unquam conquiriturum; ac ni pax inter Reges conficeretur, eversum iri Italiam, remque Christianam in extremum discrimen adducendam: cæterum Insubriam premi duobus exercitibus altero Mediolani mœnibus incluso, altero per agros volitante ex octodecim Helvetiorum decemque Vasconum & Italarum millibus confiato: Rentium regulum ad Senarum portas excurrere, tantisque calamitatibus afflictam Italiam Pontificis opem implorare.

(c) Ext. l. 1. collect. li. princ. pag. 96.

Præfixa calamitatis sequentura.

IX.

(d) Ext. ea de re ib. p. 100. in. episc. Bajacen. proficitur Hadrianus se communem parentem acturum.

Dum dandam pro internuntio pontificio fidem publicam expectabat Hadrianus literas ad Franciscum Regem plurimis paterni amoris notis insignes, atque horativas ad faciendam concordiam misit (d), quibus pollicebatur, se abscisso omni humano respectu communis parentis affectus erga omnes expliciturum: ex qua apostolici amoris significatione Gallum Regem plurimam cepisse lætitiâ; neque alium delegisse pacis arbitrum, quam Hadrianum, quamvis plures principes se concordie futuros interpretes ultro obtulissent, indicavit ultima aprilis die episcopus Ann. Eccl. Tom. XXXI.

pus Bajocensis (e), qui hæc ex regio ore se excepisse significavit, decreto pontificio internuntio archiepiscopo Barenfi: quod ad res Italicas spectaret, Gallos Ticino propulatos, Marignani substitisse: Senas a Rentio frustra tentatas: Bononiam affectari a Bentivolis; interque hos motus Italos ad Vallonam triginta duo Turcarum millia ad bellum instructa comparuisse; ut vero iter in Gallias maturaret est adhortatus.

(e) Ext. ejus lit. ib. p. 100.

Quæ gesta in Italia.

Profectus igitur nuntius in Gallias, inter alia ad legationem spectantia literas Hadriani ad Ludovicam Francisci Regis matrem pertulit, quibus ipsa rogabatur, ut ad componendam pacem inter Franciscum filium Cæsaremque omni studio incumberet, cum res Christiana ex eobello in magnum discrimen adduceretur: cui illa multis officiorum piæque in Christi vicarium demissionis verbis rescripsit (f) *xxiii. junii die, filium suum ad imperia apostolica accipiendâ: pacemque conficiendam paratissimum esse; belli autem exitialis culpam in ejus æmulo conjecit. Paribus officiis Alenconii ducissa Francisci Regis foror, cum ab Hadriano iussa esset fratrem ad suscipiendâ pacis consilia impellere, eundem profecuta est. Porro urbs etiam extremo anno Hadrianum pacis studia tanta contentione refert Hieronymus Niger (g), ut nonnulli cæsarefari propugnari ab eo partes Gallicas quererentur.*

X. Internuntius in Gallias missus.

(f) Ib. p. 102. & 104.

Pacis inter Christianos studia urget Hadrianus. (g) Ext. ejus lit. ib. 109.

Testatur etiam idem Hieronymus (h), se accepisse a cubiculario pontificio Hadrianum pacis inter Christianos principes instaurandæ, bellique in Turcas avvertendi cupidissimum fuisse; additque illum singulis diebus albescente aurora hujus anni sexagesimum quartum annum completurum: voluntatum suarum maxime in iis, quæ ad religionem spectant, tenacissimum, tantaque præditum integritate, ut cum in nepotem sacerdotium annui census septuaginta ducalium aureorum contulisset, illeque paulo post aliud pinguius, quod ad centum aureos ascendeat, postulasset, illum acerbissimis verbis corripuisse, præcepisseque, ut cupiditati modum poneret; prius enim sacerdotium illi sustentando sufficere; ac demum multorum precibus permotum assensisse, ut posterius sacerdotium opulentius consequeretur ea lege, ut priore se abdicaret: neque enim pati velle, ut quisquam duo sacerdotia, quibus animarum cura demandata est, conjuncta gerat, sapiusque id adagium repetere consuevisse: ecclesias sacerdotibus non sacerdotibus ecclesiis se ornare velle: cæterum

XI. (h) Ib. p. 97. Hadriani mores sanctissimi.

Non permittit nepoti duo sacerdotia.

Dicere solitus ornandas sacerdotibus non sacerdotibus ecclesiis.

corruptos aulicorum mores adeo repentini-
nam mutationem non luros, addidit
Niger ipse exaratis Roma xv. aprilis
MDXXII. literis.

XII.
Gallo
bellum in-
dicatur
ab An-
glo nisi
inducias
admittat.

(a) Belca-
ir. l. 17. n.
36.

Cæterum integerrimi Pontificis studia
ad conciliandam inter Carolum V. &
Franciscum Francorum Regem pacem
frustra adhibita sunt, quamvis Anglorum
Rex, minitaretur Gallo bellum, nisi in-
ducias triennales cum Cæsare atque I-
talis iniret: *Anglus*, inquit Belchairus
(a), *bellum per Heraldum sive præconem
militarem Gallo indixit, nisi cum Cæsare
in triennium inducias in omnibus ejus
ditionibus faceret, quibus Romanus Pon-
tiffex, Sfortia Mediolanensis regulus, Flo-
rentini comprehenderentur, & de pensio-
ne annua hoc est de quinquaginta nummum
aureorum millibus non persolutis querimo-
niam adidit. Inducias Mediolano sibi e-
repto facere Franciscus recusavit; & pe-
cuniam flagitare qua Cæsarianorum cate-
rorumque ejus hostium opes augeat, ine-
ptum prorsus esse respondit. Hinc renun-
tiata vicissim amicitia legati utrinque re-
missi fuerunt.*

XIII.

Mediola-
num fru-
stra ten-
tatum a
Lautre-
chio.
Novaria
ab eodem
expugna-
ta.
Ticinum
froltra
tentatum.

Fusi ad
Bichocam
Galli.

(b) Bel-
cair. l. 16.
n. 47.

Recuperandi Mediolani fallaces spes
titillabant Franciscum Regem; verum non
modo eo potitus non est, sed reliquis e-
tiam urbes amisit: secuta enim deinde
in Insubria & Liguria importuna sævæque
clades a Gallis & Cæsareis accepta illa-
tæque, plures urbes ab insolescente mi-
lite expilatæ, ac denique Galli ab hosti-
bus Italia pulsi fuere, meditabatur Lau-
trechius Gallorum dux Mediolanum an-
no superiori amissum recuperare, perque
arcem auxiliari Helvetiorum exercitu in-
structus irrumpere in urbem: sed Me-
diolanensium virtute repulsus adversus
Novariam arma vertit, eamque vi ex-
pugnavit: dum interea Franciscus Sfor-
tia Germanicis succinctus copiis a Julio
Medice Cardinale auro adjutus Mediola-
num Tridento procurrit ad cives ipsius
cupidissimos in Cæsareis partibus confir-
mandos. Novaria vero potitus Lautre-
chius castra movit, atque apud Ticinum
posuit: jamque murorum parte eversa ho-
stitem impressionem facere moliebatur,
cum imbrium copia & novo subsidio a
Prospero Columna lato prohibitus obdi-
onem solvit, fessisque jam stipendiorum
inopia Helvetiis, ac discessionem flagi-
tantibus, in Cæsareos, qui ad Bichocam
substitierant, cæco imperu temere in-
currit, a quibus magna clade accepta
fusus est: cujus cladis causam omnem
Belchairus confert (b) in Ludovicam Re-
gis matrem, quæ stipendiarium aurum
ad castra Gallica transmittendum, in a-
lios usus convertendum curavit: Trecenti-

ta, inquit, nummum aureorum millia
Lautrechio promissa, quæ Mediolanum de-
ferri debebant, quæstores regii, Ludovica
Regis matre Lautrechio infesta ita jubente
in alios usus converterant. Sic animi im-
parentis mulier res filii prosperas ultionis
cupiditate pervertit. Et infra (c): *Lautre-
chius in Brisiensi agro aliquantulum com-
moratus, quod Gallici exercitus reliquias
nullo stipendio affectas Veneti in suis di-
tionibus tolerare nollent, uno & aliter ex
domesticis suis dumtaxat concitatus, nec
nomen suum prodens clam per Helvetios,
ne illi insidias struerent, in Galliam re-
diit, nec speratum ab hostibus triumphum,
sed querimonias de nonnullis relaturus, &
se Francisco Regi purgaturus. Et infra:
ad Regem amissus modestè questus est.
Quid, inquit Franciscus, an alio vultu
principatus amissi authorem excipere pos-
sum? Tum Lautrechius, non se sed Re-
gem ipsum ejus amissi authorem fuisse li-
bere respondit; matrem enim se & saepe-
numero Regem monuisse, ni pecunia in mi-
litum stipendium præsto esset, milites om-
nes se invito dilapsuros: equitatum men-
ses decem & octo gratis nullo accepto sti-
pendio militasse: Helvetios, in quibus ro-
bur peditum exercitus erat, eadem de cau-
sa ipsum, ut ad bicoquam contra omnem
militarem disciplinam dimicaret cogisse,
inde mox abiisse cæteros, & numero per-
paucos & iridem male affectos resistendo
non fuisse. At intulit Franciscus: ad quos
quadraginta, quæ ad re missa sunt num-
mum aureorum millia pervenerunt? Lite-
ras, respondit Lautrechius, quibus ad me
ea mitti significatur, accepi, cæterum ne
ullum quidem internumtum accepi. Sub-
dit author: *Sambiancaium quæstorum prin-
cipem, cum Regi id quod erat de interver-
so a Ludovica Regis matre militari auro,
indicasset, Prati cancellarii invidia, quod
a Rege ob venerandam canitiem pater ap-
pellaretur, circumventum capitali suppli-
cio affectum.**

Ob inter-
cepta mi-
litum sti-
pendia
clades
contigit.

(c) L. 17.
n. 12.

Lautre-
chii fuga.

XIV.
Pulu In-
subria
Galli.

In Ligu-
riam veni-
t Hispano-
rum tur-
petus.

Interea eversis Gallorum rebus in In-
subria Lauda ab Hispanis primo impetu
capta direptaque, Cremona a Prospero
Columna ad deditionem compulsæ. Ere-
pta Gallo Insubria, acceptisque aliquot
arcibus, in Liguriam concursus est a cæs-
areis, atque apud Genuam victorica ca-
stra locata sunt: eodemque die Petrus
Navarrus cum duabus trirēmibus Genu-
ensem portum ingressus est ad stuantem
urbem in Gallorum obsequio confirman-
dam, dum alia majores copias quatuor-
decim scilicet millia peditum Aquitano-
rum & Narbonensium cum quingentis
caraphæctis & mille sagittariis equestri-
bus Roberto Stuardo Scoto duce suppeti-

as

De pace
agunt
cum Ge-
nuenli-
bus.

Incautos
& disti-
dentes
opri-
muunt.

Direpta
Genua.

XV.
Italia &
bello &
epidemia
vexata.
(a) Lib. 1.
colleci. lit.
p. 103. &
105.
(b) Ib. p.
106.

Immola-
tus a ma-
g. taurus
dæmoni.
(c) Id. ib.
Bizar.
hist. Gen.
l. 19.
(d) Niger.
in lit. sup.
p. 106.
Romani
scelus
christiana
pietate
expare
nituntur.

as laturo properabant: sed cives in di-
vertas partes abstracti parum suæ salutis
contulere; quippe cum ad concordia
pactiones, quibus jubebantur ejecto Octa-
viano Fulgocio Antonium Adurnium si-
bi præficere, classemque ad cæsarea im-
peria paratam haberi, intenti, munia
belli desererent, ex nimia pacis fiducia,
Hispani per murorum ruinas confertis
agminibus irrupere, urbemque incautam
cæsareumque nomen implorantem expi-
larunt: evasit tamen prædonum manus
ille catinus celeberrimus quo Christum,
in cœna usum tradunt, quique summa
veneratione in principe templo aserva-
tur. Florebat Genua divitiis, quibus e-
gens exercitus ditatus cædibus & stupris
abstinuit Adurnii rogatu, qui neminem
in servitutem abduci passus est. Tuli per-
moleste hanc Genuæ direptionem Cæsar,
Davaloque duci succentuit, quod per spe-
ciem fœderis militi ansam latrocinandi
dedisset, ducibusque hujus sceleris reli-
gione solvi flagitantes a Pontifice repul-
sam ut videbimus accepere.

Auxit bellicas calamitates pestis, quæ
hujus anni æstate adulto mense junio Ro-
mam invasit, ut Hieronymus Niger suis
literis xxvi. junii consignat (a), addit-
que, mox Cardinales & aulicos hinc inde
diffugisse, nec idonea consilia politica ad
illam vim serpentem depellendam adhi-
bita; adeo ut per compita repentina morte
concidere visi sint homines (b); in qua
publica consernatione Pontifice & Car-
dinalibus absentibus, ac magistratuum in-
ertia dum piis precibus operibusque ad
divinam placandam iram vacandum es-
set, execrandum ac pessimum facinus a
Demetrio Spartano Græco magicarum
superstitionum perito patratum est: is si-
quidem pollicitus malum a se sedatum
iri, taurum carmine magico mansuefa-
ctum tenui filo cornu dissecto illigato per
urbem circumduxit, mirante rem stulta
plebecula ignara stagitii; ac deinde in
amphitheatro dæmonibus immolavit (c).
At tantum ubi scelus cognitum est, mox
publica comploratione illud expiare po-
pulus studuit, ut refert idem Hierony-
mus Niger (d) horum testis oculus; quod
decretas nimirum tradit solemnes suppli-
cationes, instructaque religiosa pompa
infinitam adolescentum seminudorum se-
fede diverberantium, ac divinam mi-
sericordiam altissimis vocibus imploran-
tium multitudinem præire, subsequi ho-
minum turbam squalentibus saccis indu-
torum, pariterque flebilis ululatu Dei mi-
sericordiam invocantium; demum claufe-
re agmen matronæ accensas faces manibus
præterdentes lacrimisque effusæ. Scribit

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

temere author recentior (e), sedatam pe-
stem ab illo infando mago præfente in
urbe Hadriano sub initio autumnii: sed
ea res veritatis fucio penitus caret, cum
toto autumno pestis maxime sævierit:
tum sanctio (f) ab eo in magos edita
demonstrat quantum Hadrianus a tole-
rando tam impio facinore abhorreret.
Sed eo absente nonnulli urbani magistra-
tus scelus permisisse; feruntque vetera
diaria (g), dum sacrilegum sacrificium
peragebatur dæmoni, varia ferarum mon-
stra in aere visa. Putarunt Romani Ha-
drianum audita sævierentis Romæ epide-
miæ fama Italicum iter intermissurum,
cum incunte junio de retardato adventu
se excusasset (h), conjecta in eos culpa,
qui expetitam ad traiciendum classem
non submississent: verum urbis calamitas
extimulavit pium pastorem, ut ad solan-
das oves procurreret: cum enim pon-
tificias trirēmes Genuæ in anchoris stare
accepisset, segnitiam nautarum incre-
puit (i).

Expetebatur ob varios tristes casus ejus
in urbe præsentia: nam post Leonis X.
obitum vacuo sacrosancto folio a Fran-
cisco Maria Robureo principatum Urbi-
natem repetente ditio ecclesiastica infe-
stata fuerat: Perusium ineunte anno a
Balionibus occupatum: deinde Picenum
& alia loca belli vi vexabantur; neque
Cardinales, qui ecclesiastico imperio præ-
fecti fuere, inter se concordibus animis
conferant. Decretus porro fuerat lega-
tus Cardinalis Cæsarinus torius collegii
nomine, missusque ad Hadrianum, ut ip-
sum supplicibus votis ad properandum in
urbem hortaretur, ut ex ea tanquam ex
religionis arce universam rem Christia-
nam moderaretur. Orabat vero eundem
Carolus V. qui in Belgio agebat, ut ip-
sius adventum expectaret, quo in collo-
quium cum eo de rebus magnis acturus
venire posset: sed cum tardius rediret in
Hispaniam Cæsar, cunctandum ultra
non putavit (k); ex quo Gallica factio
sibi bene ominata est; ut refert Hierony-
mus Niger. Instructa itaque quinquaginta
navium classe (l), qua militum
quatuor millia, aulicorum vero & præ-
fulum duo millia vehebantur sexta augusti
die mare ingressus, prospero statu usus
Genuam applicuit (m), ac miseram ur-
bem ob recentem direptionem mœrore
prellam solatus (n) est.

Provolarunt (o) eo mox Franciscus Sfor-
tia dux Mediolanensis, Prosper Columna
& Davalus marchio Pischariæ pontificii
& cæsarei exercitus duces ad pia oscula
ejus pedibus figenda, omnique religio-
nis nexu, si quo in diripienda Genua
se

(e) Bizar.
hist.
Gen. l. 19.

(f) Ext.
in bull.
conf. 2.

(g) MS.
diar.
Hadria-
nus in ur-
bem pro-
perat.

(h) Sup.
p. 103.

(i) Ib. p.
104.

XVI.
Ditio ec-
clesiastica
ingenti-
bus malis
prella.

Hadria-
nus appel-
lit Genu-
am.

(k) Ext.
ca de re
lit. lib.
lit. princ.
pag. 106.

(l) Ib. p.
104.
(m) Aug.
just. l. 6.
Foliet. l.
12. Bizar.
l. 19.

(n) L. 1.
lit. princ.
p. 106.
(o) Aug.
just. Fo-
liet. Bi-
zar. ubi
sup.

A a a 2

(a) *Id. ib.*

Quid ducibus Hispanis abfolutio- nem ob direptam Genuam pofcentibus re- fponderit. Romæ habitæ folemnes fupplicatio- nes. Patrata plura mi- racula.

XVII. Venienti Cardinalis occurrunt. Affecta ignominia fœmina qua veftem virilem fumpferat.

fe devinxiffent, folvi petierunt, quibus ab Hadriano refponfum ferunt (a): *Nec poffum, nec debeo, nec volo.* Addit Hieronymus Niger, Romanos, ubi illius in Liguffico littore appulfum accepere, mox luctum excuffiffe: ac licet peffilentia vis remiffiffet, fingulis tamen diebus folemnes fupplicationes composito agmine religiofo fieri, facras Chrifti e cruce pendentes fânctorumque imagines circumferri, ac plura miracula a Deo ad compræbandum facrarum imaginum cultum edita increbrefcere, inter quæ hæc recenfet. Cum per forum Judæum B. Virginis effigies, quæ in ecclefia S. Mariæ in porticu expofita eft, deferretur, Judæam, cum religionis Chriftianæ odio averteret oculos, cæcam factam effe: Judæum pariter avertentem ora, cervicem inverfa femper fteffiffe: puerum morbo laborantem, concepto a matre ad facram Deiparæ virginis imaginem, quæ in Auguftiniana æde condita eft, voto, repente convaluiffet; ac diebus fingulis per templa, ubi folemnes fiebant religionis ergo hominum concursus, deferri.

Interea Hadrianus intento in Etrufcum mare curfu Liburnum appulit, ubi Julius Cardinalis Medices & alii quinque Cardinales plurimumque principum oratores ipfi occurrere. Inde in portum: cui Herculis nomen eft devectus, cum mulierulam virili cultu indutam confpexiffet, fevero imperio refert Hieronymus Niger imperaffe, ut veftebus excepto induffo, quo pudorem tegetet, exueretur, addita composito ad gravitatem vultu hac voce: *Deus fecit illam mulierem, illam autem vult effe mas: Faciamus ergo ut neque habitum habeat maris, neque femina.* Brevi dein navigatione die S. Auguftino facro Oftiam cum octodecim trimibus applicuit, viginti navibus vi tempeffatis tardius fequentibus, atque octo Cardinalibus, qui illi obvii occurrerant aliis triremibus invectis; ex qui-

bus Medices, Piccolominæus, Petrucius, & Ridolphus Liburni illum exceperant, Cornelius, Columna, & Vicentis apud Civitatem vetulam adfuerant: e quibus Columna a collegio Cardinalium legatus decretus fuerat (b), Cafarinus vero ab Hispania eum fuerat comitatus. Ex Oftienfi portu eadem die monafterium S. Pauli petiit Hadrianus, cui Romani in porta arcum triumphalem eleganti opere excitavere quingentorum aurcorum ducalium fumptu: fed illum interumpi Pontifex iuffit, dicitans triumphales arcus gentilitios potius ritus, quam Chriftianos & religiofos decere: controrfum vero fuiffe, an in basilica S. Pauli thiara pontificia cingendus foret, ut ea redimitus urbem ingrederetur; ac deum contrarium viciffententiam, nempe in porticu basilicæ S. Petri apoftolico infigni ornandum videri: ita die fequenti cum univerfa curia fe ad S. Pauli ædes effuffiffet, Hadrianum (c) fummo mane de more, nunquam a fe fingulis diebus intermilfo, re divina facta poft confuetos a Cardinalibus acceptos honores in facrarum basilicæ fe cum iis recepit; ac primum de pontificatu fibi delato gratias egit, deinde caufas tardioris adventus expofuit, ac denique Cardinales humaniter exoravit, ne quispiam profcriptos reofque fcelerum fuis domibus exciperet, finerentque ut ad iuris legumque afferendam feveritatem forenfis fatellitibus præfectis eorum domos ingredi poffet: cuius poftularis cum omnes uno ore morem gefiffiffent, a cubiculariis & feutiferis fubcollantibus in fede geftatoria ad portam Urbis delatus eft: deinde equo confenfo, præter, ut moris eft, fanctiffimo Euchariſtiæ facramento ad Vaticanas ædes fe contulit pompa non tam apparatu magnifico, quam lætis plaufibus; necnon feffo tormentorum bellicorum reboatu effufa exitit. [1] Die infequenti acerbiffima lex, ne quis armatus incede-

(b) *Id. p. 106.* Vetat Hadrianus triumphales arcus ipfi parari.

(c) *Sup. p. 107.*

Cardinales monent ne reos excipiant ædibus.

NOTE

[1] **H** Adriani novi pontificis in urbem Romam ingreffum die veneris IV. Kal. Septembris anni huius confignat Blasius Ortizius Toleranus canonicus, qui inter domelticos pontificios adfcitus ex Hispania Romam cum pontifice venit, iterque illud diligenter narravit ea lucubratione, quam Baluzius Miscellan. to. III. pag. 351. e mſ. collegii Navarrici codice vulgavit. Nihil vero in ea hiftoria ſcriptor, alioqui diligens & accuratus, de prodigio erumpentis fanguinis ex Iſpanis S. Lamberti, cum ex illis fruſtulum pontifex Cafarauguffam veniens decerperet. Quo ex ſilentio fuſpiciofa efficiuntur ea quæ de prodigio illo ex Cafarauguffana traditione narrat Annaliſta hic num. 7. Scribit pariter Ortizius pontificem urbem ingredientem excepiſſe *ſornices perpulchros ad exemplar antiquorum cum triumphantem imperatorem debellatis hoſtibus Romani exciniebant.* Quæ male coherent iis, quæ de vetitis a pontifice his profani triumpho ſignificationibus Annaliſta hic num. 17. commemorat. Denique, eodem Ortizio teſte, pontificis folemnis coronatio die XXXI. auguſti celebrata fuit. Optime etiam ſcriptor ille excolat Hadriani moroſitatem in auxiliis Rhodum mittendis. Ex literis enim a ſummo Rhodianorum equitum magiſtro ſcriptis compererat futurum, ut ad vernam ulque fequentis anni tempeffatem obſeſſæ urbi nihil timendum eſſet ab aſgreſſoribus. Quare pontifex, qui re pecuniaria laborabat plurimum, lente ac ſegniter rem agebat. Verum Chriftianorum ſpem, Turcarum diligentia feſellit. Nihil enim ut ſperabatur aſgreſſorum ardor ſubeantis hyemis frigore intorpuir, qui in obſidione perſeverantes tandem in urbem evaſerunt. C.e.

Prohibet geſtari arma.

(a) *Ext. ſup. pag. 107.*

(b) *Panvin. in vit. Hadr. VI.*

Confirmat ut Carolus regnum Neapol. cum imperio retineat. (c) *L. I. brev. Hadrian. VI. 57.*

Perſolutus illi cenſus.

deret promulgata eſt, ac die dominica folemni ritu thiyaram ad basilicam S. Petri accepit, minori quam olim concurſu, cum plebis pars in ſuburbanis peffis reliquias perpurgaret: quæ Italico ſermone narrat Hieronymus Niger literis ſuis, quibus aſcriptus eſt dies (a) kal. ſeptembris huius anni. Quam vero eximium pii paſtoris ſpecimen editum ſit ab eo in illa publica calamitate narrat Panvinus (b) his verbis: *In illa atrociffima peffilentia vaſtitate, quæ omnia id temporis depaſcebatur, paſtor oves non deſeruit; ſed aliis plerique magnatibus ſibi fuga conſulentibus, ipſe nec pavidum multum, nec anxie pharmacis armatus in urbe permanſit eo officio incolis mire gratificatus.* Confirmatæ tum ab eo fuere leges, quibus regnum Neapolitanum Carolo Cæſari aſſertum erat: necnon veſtigal nummarium a caſareo & Joannæ Reginæ matris Caroli oratore Hadrianus recepit, ut ejuſdem literæ (c) docent.

Hadrianus, &c. Cum jam nos in urbem contulerimus, idem Joannes Manuel, nempe orator Joannæ Reginæ Aragonum & Siciliæ & Caroli filii Imperatoris deſignati, volens omnia & ſingula ſupradicta dictorum Regum nomine realiter & cum effectu adimplere, die nona menſis ſeptembris pontificatus noſtri anno 1. in palatio noſtro apoſtolico in aula conſistoriali palafredum album decenter ornatum nobis dedit, tradidit, præſentavit & realiter conſignavit una cum ſeptem millibus ducatis auri in auro de camera ac oblatione aliarum rerum: ad quas prædicti Reges juſta conventiones inter ſedem Apoſtolicam ac ipſos unitas venentur: & nos dictum palafredum album, ut præfertur, decenter ornatum ſic nobis præſentatum. una cum ſeptem millibus ducatis auri de camera ac oblatione prædicta, etiamſi ultra tempus conventum, nempe pervigilium feſti Apoſtolorum Petri & Pauli, conſignatio & oblatio huiusmodi factæ fuiffent ſponte & libentiffime, acceptavimus & realiter recepimus; quapropter Carolum

& Joannam Reges prædictos apoſtolica auctoritate quietamus, liberamus, ac penitus abſolvimus, &c.

Explicuiſſe Hadrianum in ipſo adventu ſui in urbem exordio maximarum virtutum ſpecimen indicat Petrus Delphinus in literis ad Joannem Piccolominum Cardinalem Senenſem miſſis (d): *Non habemus, inquit, Pontificem, qui non poſſit compari infirmitatibus noſtris, cum & electum ipſum divinitus omnes uno ore conſentiant, & de eius vita & ſanctiffimis moribus ab univerſis ubique prædicetur, ingenti nimirum gaudio repletus ſum ex adventu tanti principis ad locum ſolii ſui, ubi iudicaturus ſit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate ſua. Vale, Veneriis die x. octobris MDXXII.*

De illius vero humanitate ad Julium Cardinalem Medicem hæc narrat (e): *Tanta præterea humanitatis & manſuetudinis ipſum eſſe affirmat, ut neminem unquam a ſe trilem dimitti pariatur.* De gravitate vero morum ab omni corruptione maxime alienorum idem memorat in literis ad Juſtinianum Bergomenſem eremitam datis (f) ſic inquiring: *De Hadriano Pontifico qualis ſit in adminiſtranda Chriſtiana republica futurus novit Dominus ſolus, cui omnia ſunt nuda & manifeſta: ſi raven mores, ſi religionem, ſi vitam eius conſideremus, non poſſumus de illo niſi omnia bona, niſi juſta, niſi ſancta nobis polliceri.* Reſpucere illum aſunt penitus blandimenta verborum, proculque reticere omnem adulationem, neque ullis mundanis voluptatibus aut illecebris oblectari, peccuſque purum ab omni facinoris contagione exhibere: quo ſit, ut dubitari nequeat, futuram ſemper cum eo manum Domini, nec deſururum tantæ ſanctitati caeleſte auxilium, &c. Die XIX. ſeptembris MDXXII. Adire eundem Pontificem, ut ſacra ofcula illius pedibus libaret optabat idem author; ſed cum ſenio conſectus itineris labores ægre ferre poſſet, literis ipſum ſalutavit (g).

Triffiffima (h) tum erat rerum Chriſtianarum facies: eccleſiaſtica ditio ab inter-

XVIII.

(d) *Id. ib. ep. 84.*

XIX.

(e) *Id. ib. ep. 85.* Neminem a ſe trilem dimittit.

(f) *Ep. 81.*

Adulationes odit.

(g) *Ep. 82.* Laniata a tyrannis ditio eccleſiaſtica. (h) *Guicci. l. 14.* Continuat. Sabell. hoc ann. Surlus in com. Panvin. in vita Hadrian. VI.

NOTE

Cæterum, ad pontificem Hadrianum quod attinet, quaſtio inter hiftoricos apud Spondanum agitur de natalis eius ſolo & regione; quamvis enim plerique Batavum agnoſcunt, Amſteledam natum tuentes; alii vero majori numero Ultrajecti editum affirmant. Aliis demum locus & regio a Belgica plane diverſa placet; nam in pago Renzano oppidi Salodienſis, in diceceſi Brixiana, ortum tenent, unde a patre puerulum eductum in Belgium tranſmigrante affirmant. Huius ſententiæ auctorem propugnatoresque P. Mathiam Bellinquantum Capucinum Salodienſem indicat Spondanus, cujus ea de re lucubratio anno 1586. prodiit. Huic adſtipulatur Dionyſius Fauvencis in additione ad Hiftoriam Tarcagnotæ, qui ſe id comperiffe affirmat jurato teſtimonio ſenis cujuliam Renzanentis, eidem pontifici neceſſitudine, ut ipſe de ſe affirmabat, conjunctiffimi. Affirmabat ille Romam ſe olim contuliffe ad Hadrianum, a quo agnitus, interrogatum de aliis propinquis quos Pontifex puer olim in patria norat, ac muneribus generoſe donatum, remiffum tandem atque monitum ne ſe pontificis neceſſarium cuiquam proderet; ideo forte quod originem ſuam, obſcuram oppido, occultare ſtuderet. MANSI

nis hostibus vastabatur : Franciscus Maria Robureus, uti dictum est, Urbinatem principatum occuparat : Perusium invaserant Baliones : Camertes & Ariminum Sigismundus Malatesta sibi subjecerat : Ferrariensis dux infestus erat : pars maxima Italiae caesareis & Hispanicis armis expilata & cruore scedata fuerat, oppressis Gallis, qui lapsas res redintegrare magnis viribus annitebantur. Distracto iis bellis Caesare, Lutherus furorem impietatemque latius diffundebat, ac sectatorum suorum opera Christiana sacra vi & armis in Germania profanabat : Turca in Pannoniam incurSIONEM facere nuntiabatur : mari vero Rhodum, Christiani in oriente imperii propugnaculum extracta jam aliquot mensium obsidione oppugnabat. Julius Medices Cardinalis Rhodiam militiam ante Cardinalatum professus, ac plures alii Pontificem urere precibus (a) mox atque pervenit, ut Hispanicam classem egregie instructam Rhodum ad ferendas obsessis equitibus suppetias mitteret. Qua de re haec Belchairus historiae mandavit (b) : *Quantum Rhodus orbis Christiani propugnaculum esset haud providentes, Hispanos pedites quos secum in Italiam Hadrianus adduxerat, adversus Gallos neglecta Rhodo in Insulubris miserunt. Hadrianum Romam appulsum hortatus est Julius Cardinalis Medices ut triremes suas eisdemque pedites Rhodum mitteret portum, inita classe Turcica autumnalibus ventis, qui vehementiores esse solent, facile ingressuros, praesertim cum classis Veneta quinquaginta trirerum e Creta eosdem comitari, & vires obtinendo, ut in portum Rhodium advolarent occasionem dare possent, & multae minores naves e Creta aut e nonnullis Rhodi insulae arcibus profectae, urbem interim dum oppugnaretur ingressae sunt. Verum Hadrianus imprudentia lapsus, aut caesarianae factioni nimis addictus, ab eo consilio abhorruit, seroque errati sui conscius auxilium ferre nequidquam conatus est; missas enim triremes in Sicilia ventos secundos expectantes Rhodii equites post deditiorem in Italiam navigantes offendunt. Haec Belchairus qui creatam ex Rhodi clade Hadriano invidiam indicat.*

Miser Christiani imperii status.

Rhodus obfessa a Turcis.

(a) Contin. Sa. bell. hoc ann.

(b) Belch. cair. l. 17. n. 2. Rogatus Hadrianus ut classem Rhodii submittat.

Imprudenter adversus Gallos potius quam Turcas mittit.

XX. (c) Paul. Sev. in vita Hadrian. VI. Regum Christianam rem spernentium furor ingens. XXI.

Lugent historici insulae fortissimae hoc

exeunte anno ad deditiorem faciendam compulsae iacturam post maximas Turcarum strages editas, quos una cum Imperatore Solimanno & universis Asiae & Europae viribus perire necesse erat, si quam opem Christiani Reges tulissent. Origo belli praeter inexplebile Mahometanorum in fideles odium, & immensam excindendi imperii Christiani cupidinem haec fuit, quod stante incolum Rhodo, equestris ordinis Ierosolymitani arce, difficilem ex Constantinopoli, in Aegyptum Syriamque navigationem ob maritimas equitum excursionem habent, ac nili iusta classe ea maria fulcari possent. Titillabat etiam Solimannum aquandae vel superandae majorum militaris gloriae aemulatio, nostrorumque principum diffidiis usus vigesima quinta martii brevi verborum ambitu supremo Rhodiorum magistro significavit, parta ad Albam regalem superiori anno victoria non expletum ad aliam illustriorem aspirare. Praesenserat haec Solimanni molimina Philippus equitum magister, missisque oratoribus Hadrianum Pontificem, Carolum V. Caesarem, ac Franciscum Gallorum Regem de formidando Turcici belli apparatu fecit certiores : tum in Cretam Antonium Bosium submisit, qui stipendiarios milites conduceret : sed Veneti, qui paulo ante cum Turca concordiam confirmaverant, veriti ne barbari debellata Rhodo in eos impetum converterent, auxilia ulla contrahi a Rhodiis publico edicto vetere. Itaque quadringenti tantummodo clam Rhodum submissi fuerunt, illustrisque in urbe copiis, quinque millia lectissimorum militum, e quibus sexcenti erant equites, recensita sunt. Porro Turcae recurrente octava die a celebritate corporis Christi duce Mustapha bassa classe ducentarum & octoginta navium in Rhodium portum inventi sunt : quibus ex Syria tot aliae naves se conjunxere, ut classis ad quadringentarum numerum perveniret ; totque ex Asia traductae sunt copiae, ut in castris ducenta millia militum versarentur.

Pontifex ac Reges diu antea de Turcica molitione praemoniti.

Veneti inique Rhodios negant auxilia.

Quanta classis comparata a Turca.

XXII.

Praedictum Venetis ni Rhodo ferrent auxilia Cypriam amissuros.

Tanti belli mole pressus Rhodius princeps, missis oratoribus Pontificem iterum Caesaremque ac Francorum & Anglorum Reges sollicitavit, ut ad commune propulsandum periculum vires conjungerent : Venerum etiam in Creta insula praefectum oravit, ut subsidia obsessis mitteret : tum Dominicum Trevisanum Venetae classis praefectum in Cretensi portu agentem literis est hortatus, ut afferret opem ; nuntiavitque expugnata Rhodo Venetos reliquam orientalem ditionem amissuros : Sentiebantque inter Venetos

pau-

(a) Petr. Delph. l. 12. ep. 74.

(b) Petr. Just. sup. l. 12.

Potuit Trevisanus Venetis delere Turcas.

XXIII.

Turcae repus propulsati ab equitibus.

prudenterissimi Turcis inferendum bellum, ne Rhodo potirentur, ut ex literis Petri Delphini (a) ad Christophorum Marcelum Corcyrensem archiepiscopum colligitur. *Erit, inquit, Veneris nostris major gloriae accessio, si apparuerint universo orbi propugnaculum Christianae fidei, sicut fere semper exierunt, quamquam interint fœdus cum inimicis crucis Christi : quae enim conventio Christi ad belial? aut quae pars fidei cum infideli? quis enim consensus templo Dei cum idolis? utinam mittat Dominus in nostrorum corda, ne amplius iuxta eiusdem Apostoli monita ducant jugum cum infidelibus, &c. Die VII. Junii M. DXXII. At obtensa est a Venetis religio fœderis cum Turca initi ; instructa autem ab illis atque ornata fuerat sexaginta trirerum & triginta navium majoris alvei classis, Trevisano ei praefecto ; ut in omnem belli eventum parata apud Cretam consisteret, si forte Turca violata fide, quampiam Veneti imperii urbem adorirentur ; at cum ii adversus Rhodum verterent arma, praelio abstinuit, quamvis illos penitus delere Rhodumque facile liberare potuisset : *Clare constat, inquit Petrus Justinianus (b) : Si vim Trivisanus inferre barbaro fœderis oblitus voluisset, facile eum magna Venetis nominis gloria delere potuisset : nam hostis in terram egressus vacuum omni praesidio classem reliquerat ; qua delata nil praeterea quidquam obstabat, quominus exclusis undique mari auxiliis, Turca in insula destitutus ferro fameque conficeretur : verum fidem Venetus ex majorum instituto servare volens, a vi abstinuit, & Rhodii a potentissimo hoste oppugnati urbem diu strenue tutati sunt, cui Philippus Villida gente Gallus tunc magnus magister praesidebat.**

ad preces fundendas in ecclesia incumberet, atque haec voces a sacerdotibus repeterentur : *Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina;* appliciti a Turcis ignes pulveri tormentario in cuniculis sub Anglica nationis propugnaculo actis, immani reboatu murorum partem excussere, moxque per ruinas ferali impetu irrupere Turcae, aetumque de salute Rhodiorum erat, ni Deus ipsis affluisset : provolavit itaque eo princeps Rhodius, ac fidei hostes, qui signa Turcica in moenibus fixerant, magna eorum strage edita dispulit, communitoque opportune loco instructa religiosa supplicatione divino Numini gratias egit. De hac Rhodiorum equitum in propulsandis Turcarum conatibus fortitudine haec narrat Petrus Delphinus (c) ; *(c) Petr. Nudiustertius allatae sunt ad dominium Venetum litera a praefecto generali classis suae, quibus significatur, scripsisse sibi principem Rhodensium militum undecima praeteriti mensis die, se consueque terdecim vicibus cum barbaris pugnam iniisse cum magna illorum strage, & adjuvante Domino praevaluisse.*

Cum irrumperent in urbem fracti.

(c) Petr. Delph. l. 12. ep. 86.

Undecima octobris terdecies pugna commissae. XXIV.

Erat tum Rhodi Hispana foemina opinione sanctitatis conspicua ex Ierosolymitana peregrinatione recenter reversa : haec villi induta cultu nudisque pedibus assidue templa obibat, & emendicato victu sobrie usa, reliqua pauperibus elargiri consueverat ; Rhodius autem piis verbis solabatur : admotum hoc a divino Numine flagellum ad pestenda eorum crimina ; non defuturam tamen misericordiam, quae meritis poenis affectis improbis pio servaret, idque divinitus se accepisse affirmabat. Dictis autem consentire exitus visus est ; siquidem perditissimi Christiani nominis proditores, qui omnia, quae in obfessa urbe gerebantur, fixis ad sagittas literis, hostibus significabant, intercepti sumpto de ipsis extremo supplicio periere : Rhodii vero, cum omnis salutis spes abesset, pactione militari divinitus servati sunt, uti dicitur inferius. Post varias hostiles impressiones, in moenia non sine magna barbarorum clade factas omnium asperrimum certamen vigesima quarta septembris die initum est (d) : siquidem Solimannus cum praconis voce urbem direptioni atque excidio ex- 20. potuisset, universum exercitum (qui tantus erat, ut mille Turcae contra unum Christianum pugnaturi essent) quatuor locis in diruta moenia simul assilire, nec non centum triremes in portum, si praesidio suo nudari contingeret, vi irrumperere iussit ; tantoque ardore dimicatum est a barbaris, ut in Hispanicae nationis pro-

Hispanae praefectae minae vaticinium.

Asperime in propugnaculis pugnatum. Quindecim Turcarum millia caesa. Rhodiae expeditionis auctor mortis ad iudicatus a Solimanno.

XXV. (a) Belchairs. l. 17. n. 26.

Maxima Turcarum Caesaris in suos tyrannus ac solertia.

propugnaculo quadraginta Turcica vexilla defixa fuerint, ac tribus horis ancipiti eventu de illius possessione pugnatum: demum non a Rhodiis modo equitibus, verum a religiosis viris, maximeque Minoritis, divinitus parata victoria, cuius etiam senes, pueri, ac foeminae participes extitere: quindecim autem vel viginti circiter Turcarum millia eo die interempta fuere: e nostris ducenti, centum & quinquaginta sauciati fuere. Tanto vero ex ea clade dolore pudoreque affectus est Solimannus, ut de recessu volvens consilia Mustapham bassam Rhodiae expeditionis praecipuum suaforem & impulsorem ob data mala consilia, exaggeratas scilicet nimium vires Turcicas, Christianasque imminutas ut sagittis confingeretur damnaverit. Rapiebatur is ad supplicium in mediis castris, cum Peribassa auctoritate florentissimus spiculatorum retardavit, profectusque ad Solimannum non tantum abfuit, ut eum placaret, ut idem tyrannus illum etiam una cum Mustapha interfici iusserit, tum quod imperiale mandatum revocasset, tum quod ipsum ad veniendum in castra impulisset, atque in praesentem ignominiam clademque conjecisset: quo viso, qui circumstantes duces una omnes in terram provoluti orarunt, ut iis ignosceret, cum ipsis sublatis Turcicae res graviolem cladem accepturae forent.

His contentanea ab equite, qui labores castrenses in propugnanda Rhodo obibat, accepta Belchairs (a) monumentis mandavit, atque impetus perpetuos in obfessos a Turcis factos, nec non Solimanni tyrannidem ita describit: *Ani-madvertenda imprimis Turcarum diligentia est, caeteris, ut opinor, nationibus incognita; cum primum enim librare tormenta ceperunt, nullum postea ad deditioem usque, ne ad cibum quidem capiendum tempus intermiserunt, quin vel bombardis, vel minoribus tormentis muros quarerent, vel sclopetariorum glandibus propugnatores obruerent, quin cuniculos ducerent & terrae montes ad urbis fossas adducerent, semper enim aliis alii succedebant: quod in tanta multitudine perspicabile erat, & suis tyrannus uti servis imperat, unus sui juris est, multa servorum millia sibi perire, ut regnandi libidinem expleat, pro nihilo ducit. Itaque tam retram tyrannidem, cuius similem ab orbe condito commemorare nemo potest tam late patentem, bonam enim orbis partem occupat, tam diu regnare mirandum certe est, & inter divina ultionis depravatas penitus hominum mentes punientis exempla numerandum. Loco excelso extra*

tormentariorum pilarum iactum sub papy-lione stabat tyrannus, & iteratas impres-siones, quoad oculorum acies capere poterat, spectabat: tandem suos forrifer re-pulsos egre ferens, & quadam desperatione in rabiem versus, Mustapham bassam huius expeditionis auctorem morti addicere decreverat, nisi caeteri basse tanti viri mortem in terra hostili passim divulgatam hostibus animum addituram monuis-sent.

De solvenda obsidione cogitantem Solimannum retinuit proditor Albanita, qui capta e Rhodia urbe ad Turcas fuga significavit exhaustas esse Rhodiorum vires superioribus praелиis, proinde caep-to non desistendum; ac si in sententia constantes perstarent Turcae, bellum feliciter confectum iri. Idem confirmavit alii ex urbe proditores, quorum princeps erat Amarallus eques ordinis sigilli praefectus (vulgo cancellarium vocant) is in rabiem efferatus adversus Philippum ordinis principem, quod dignitatem illi collatam adipisci non potuisset, ex invidia eo se abripi passus est, ut ad univertum ordinem male perdendum conjuraret cum Turcis, eosque crebris hor-tatibus ad expeditionem Rhodiam sollicitat, jamque abiturus consilia suggesterit, ipsos nimirum ob pulveris sulphurei inopiam, atque militum paucitatem neces-sario arce tandem perituros: tanto autem angore conscientiae flagitiique cruciatu agitabatur infelix ac profligatissimus homo, ut funestae voces ex illius ore auditae sint, percipere se, ut anima sua a diabolo absorberetur: tum deprehensus una cum servo neophyto, qui literas in Turcica castra conjecerat, iudicario ordine servato, capitali sententia damnatus, quadrifariamque sectus meritis poenas tulit.

Miserat magister ordinis die vigesimo octavo augusti ad Pontificem Antonium Bosium oratum ut auxilia ex ditione ecclesiastica, Neapoli, ac Sicilia submitteret: tum alium ad Francorum Regem, ut ipsum ad Rhodum defendendam comparandaque subsidia incitaret; ac sexto octobris Rhodiis significatum Romae, Neapoli, & in Sicilia parari auxilia: verum ea spe illis erectis nulla interim comparuere; nam tres naves, quas Hadrianus Pontifex in Genueis portu adornari iusserat, adversis ventis retardatae fuerat: Carolus autem & Franciscum Reges ita mutua aemulatio efferarat, ut Christiani imperii calamitas eos non moveret; cum Turcae impulsis terrae aggeribus ingentibus fossas opplevere & muros aequarunt, murorumque parte potiti missis Albanita

XXVI. Meditatur Solimannus obsidionem solvere. Proditorum consilio mutatur mentem.

Horrendus illius furor.

XXVII. Afficitur supplicio.

Fossae a Turcis opplevit.

& Ge-

Pactionibus certis Rhodus Turcis dedita.

Violatae a Turcis.

Zemiffes nepos Bajazethis II. affectus martyrio una cum filiis.

XXVIII.

(a) Belchairs. l. 17. n. 32.

Sexaginta Turcarum millia trucidata in Rhodia obsidione. (b) Sur. in eodem hoc ann. Caroli V. & Francisci I. bella exitialia rei Christi.

& Genuenti pseudochristianis Rhodios civis sollicitarunt, ut imminetentem inter-necionem honestis pactionibus averterent. Ita cum ii auxilii a principibus occidentalibus spe destituti, interprete archiepiscopo Philippum principem urgerent, ut deditioem sponcione urbis excidium declinaret, coacto demum militari consilio deditioem faciendam sancitum est, cum Solimannus divina vi, ut creditum est, flexus salutem ac fortunas incolumes sponderet: atque ita ipso die natali Domini Turca Rhodum victor sit ingressus, qui mox pactionum immemor Christianorum opes diripuit, verberibus saeviit, templa Christiana profanavit, infirmos e xenodochiis ejecit, atque inhumane equites morti proximos per fenestras praecipites deturbavit, virgines ad stupra rapuit, neophytos ad Christianam fidem damnandam adegit. Inter hos perquisitus diligentissime Zemiffes filius Zemis fratris Bajazethis II. avi Solimanni, qui Christianis sacris initiatus erat, atque in insula Rhodo equitris ordinis sumptu aiebatur, deprehen-sus est, atque a Solimanno interrogatus se Christianum constanter professus est, moxque barbari jussu una cum duobus filiis masculis trucidatus martyrii palmam accepit.

Quanto vero Turcarum cruore & calamitate constiterit Solimanno Rhodia victoria, indicavit bassa Turcius Rhodio oratori, ut refert Belchairs (a) hisce verbis: *Grolao Achimetus inter canandum sexaginta quatuor Turcarum millia in hac obsidione violenta morte, circiter quinquaginta morbis periisse confessus est. De Rhodi expugnatione haec inter alios refert Laurentius Surius (b): Rhodienses omni destituti auxilio, cum aliquot menses urbem fortissime defendissent, & multa Turcarum millia stravissent, tandem certa pactione urbem atque insulam barbaro hosti dederunt; qui eam consilii ingentis & perdifficilis belli occasionem audacter suscepit, quod Christianos Reges intestinis occupatos bellis didicisset. Magnam ejus insule amissionem respública Christiana & ingnominiam & cladem accepit, atque uno*

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

NOTAE

[1] Ex Annalibus Spalatini adnotanda hic quaedam occurrunt, ex quibus rerum Lutheranarum chronologia suppletur, emendatur, illustratur. Igitur Lutherus e suis latebris, vel si mavis, e lua Pathmos, feria V post cineres prodiit, & quod mirere, monastico cucullo & corona distinctus. Ante eam diem Wittembergenses Augustiniani monachi, Gabriele quodam in-centore, scelerum antehac patrato everfarum scilicet imaginum, abolorum altarium omnium praeter summum, (id est altare princeps) aliud hoc adiecerunt, ut sacrum infirmorum oleum comburerent. Huius vero facinoris dies assignata est VII. januarii. Haec epocha Iconoclastarum haereticorum statuenda est; ejusque primi auctores non Carolostadius, sed monachi illi Augustiniani facile habendi sunt, ex quo Annalista corrigas, qui inverte hereticos auctorem Carolostadium constituit.

Idem Spalatinus tradit feria VI. post festum omnium Sanctorum, ducem Saxoniae Georgium lato edito vetuisse suis ne legerent haberentque novum Testamentum a Lutero recess Germanice versum. Non ergo Biblia universa adhuc veterat Lutherus, ut male Annalista hic num. 48. MANST

eodemque tempore, irato Deo, foris ditio-nes Christianorum a barbaris, intus reli-gio ab haereticis oppugnabatur: certe oportuit alium stertere quos tot calamitates & incommoda non excitarent.

Potuerat facile Carolus V. Turcas ab Alba regali superiori anno atque hoc Rhodo depellere, sed Gallico intentus bello, dum ea negligit, vix postea a Vienna Austriae Solimannum propulsare potuit, ingentiaque haereticorum in dies viribus, audacia, & furore auctorum, bella sustinuit. Illorum propugnator erat Fridericus Saxoniae dux, qui primus gremium, quo vipereas foverat, ab iis la-niari sensit; nam Saxonia intestinis haereticorum seditionibus igni, ferro, caedibus rapinis, stupris ac sacrilegiis hoc anno vastari sedarique coepit (c) siquidem Lutherus impia sua doctrina facinorosorum hominum colluviem ex universa Germania in Saxoniam traxisse tradit hif-ce verbis Dubravius (d): *Lutherus a postata malo bonorum morum publico exortus est, monachus audax, vaser, subdolos varius, ut qui pugnantibus & contrariis tum studiis, tum consiliis semper uteretur in hoc solum intentus, ut ad suam apostasiam traduceret quamplurimos, idque fieri via aliter posse cum videret, nisi religione eversa, qua praevicariatores perjurosqe transfugas abominaretur, novam instituit religionem, quae & vota & perjuria, continentiamque & castimoniam, tum preces & jejunia, aliisque pia opera confidentissime contemneret: cumque a bono ad malum facilis sit lapsus, brevi temporis spat-rio totum illum terrae angulum, in quo morabatur sedifragis, perjuris, adulteris, incestuosus, sacrilegis complexit. Horum multitudinem & patrocinio fretus, agente Caesare extra Germaniam distento Gallico bello, ex arce Alstetensi in Thuringia, in qua mensibus sex delituerat, quam-que suam Pathmon quasi ob fidem Christi ac non ob evertam Christi doctrinam persecutionem esset passus, Joanni evangelistae stulte se comparans, appellabat, prodiens in publicum, Wittembergam rediit [1].*

XXIX. Turcicum bellum neglectum a Carolo V. ingenti suo malo. Saxoniae infelix conditio.

(c) Hadrian. in lit. ad Fred. ducem. (d) Dubr. l. 33.

Lutheri consilium in propa-ganda haereticorum.

Sex mensibus latuit in arce.

B b b Dum

XXX.

(a) Surius in comment. hoc ann. Florim. Ray mund. de orig. heres. l. 1. c. 5. & d. lii.

(b) Arnold. Mest. hov. bist. Annabap. l. 1. Carolstadii & Melanctonis de sacramentum.

Scholæ clausæ eorum auctoritate. (c) Jo. Faber. in libell. de potestate Pa- pæ.

(d) Jo. Fab. ad- versus Lutheri libell. de potest. Pa- pæ p. 143. XXXI.

Dum vero aberat hoc ridiculum Lutherani delirii præcipuis præconibus contigisse narrat Surius (a) : Dum ille abesset quiddam ridiculum accidit Wirtembergæ : Carolstadius enim & Melancton præcipui Lutheri discipuli & symmiste hausta occasione ex scriptis Lutheri studiosis adolescentibus persuadere, non esse dandam operam philosophiæ, Platonem, Aristotelem Ciceronem, & id genus alios non nisi mera scripsisse commenta & imposturas, eosque libros eorum vulcano consecrandos : uni sacrorum bibliorum lectioni vacandum, neque fas esse hominem Christianum literis deditam actitare vitam : faciendum omnibus quod in genesi dictum est : In sudore vultus tui veneris panem tuo. Sensisse cum iis Nicolaum Pelargum Euthusiastarum authorem Lutheri discipulum refert Meshovius (b). Pergit Surius : Nemini dubium esse potest, quin ob stultissimam animi arrogantiam illi grandes sophi ad tam absurdam & plus quam avilem delirationem devoluti sint, cum certum sit magnam esse liberalium artium, & philosophiæ ad multa opportunitatem, modo quis recte & moderate illis utatur. Scripservat Lutherus in libello ad Germanicam nobilitatem Aristotelis physica, metaphysica, ethica prorsus aboleri debere. Ex hoc fonte hauserunt, hanc suam præclaram doctrinam Carolstadius & Melancton ; & ut magis insaniam proderent suam, Carolstadius ex archidiacono factus est agricola in rure Wirtembergensi, Melancton in pristino artem pictoriam meditabatur, plerique adolescentibus, artium liberalium combustis libris, mechanica opificia complexi sunt. Denique hac prodigiosa illorum homuncionum temeritate eo res perducta est, ut multis locis scholæ clausæ tenerentur, annis aliquot. Causam assert Joannes Faber (c) Lutherum ita compellans : Quando Wirtembergæ professorem agebas, placuere tibi gymnasia : nunc ubi in academia locum non habes, pro tua divina modestia dicis gymnasia esse Sodomam atque Gomorrhā. Sed brevi mutavit sententiam ex comminodo ; pergunt enim Surius. At Lutherus Wirtembergam e sua Parma reversus Philippum hoc nomine castigavit, Carolstadium ex Wirtembergensi ditone exegit, libroque edito asseruit philosophiam in se bonam esse : nam mire ille homo in dictis & scriptis suis varius & inconstans, sibi que identidem plene contrarius fuit ; quod neque amici eius unquam negare ausi erant, nisi plane frontem perfriuerint : & vel hoc uno argumento satis superque licet intelligi quo Spiritu fuerit agitur. Hanc Lutheri in dogmatibus mutantis inconstantiam ita Joannes Faber (d)

in luce collocatam Lutheranis obiciebat : Hic ponis septem sacramenta ; in captivitate tua sic inquis : Neganda sunt septem sacramenta, & tantum tria pro tempore ponenda ; quamquam ex usu scripture loquendo non nisi unum sit sacramentum. Admiseras & posuisti liberum arbitrium : iam dicis liberum arbitrium nihil esse, contra utriusque testamenti aperitissima testimonia, & sic pejor es omnibus Manichæis, Pelagianis, ac Cælestinis. Destabaris Bohemos, quod ab Ecclesia recessissent ; iam scribis in hac verba : Non sunt hæretici neque schismatici Bohemi & Greci, quia evangelis nituntur : sed vos Romani estis hæretici & impii schismatici ; quasi non venerit Spiritus Sanctus in concilia contra eos habita quorum tu neta tua modestiæ obvijs caris, impissima aliqua dicis & scribis. Volebas te ac tua iudicio Romani Pontificis submitti : iam nec Pontificem audire vis. Appellabas Auguste non sine majestate aliqua ad futurum concilium, cui te torum submiseras, hujus decreto ex omni parte stare volebas ; sed non solum tibi fatalia labuntur, immo tu renuntias omni conciliorum decreto, cum non verearis dicere concilia esse humana decreta sibi contraria, proin aspernanda. Et infra : Clamabas pro celebrando concilio ; iam omnia concilia damnas, reiicis, & impissima vocas. Laudabas Nicænum concilium tanquam omnium sacratissimum ; nunc per omnia illi contraria scribis, ac dicis. Aliisque interjeitis : Vide ergo quam pulchre primitivam servas Ecclesiam, qui inter viginti canones tam sacrati concilii, in decem & octo pecces aperte, forsam etiam peccaturus in reliquis, si dumtaxat adhuc Paulianis, aut Foriniani superessent. Non negasti Eucharistiam dici sacrificium ; iam contra Irenæum, Hieronymum, Ambrosium, Chrysostomum & alios dicis : impiissimus abusus est missam dici opus bonum & sacrificium. Celebrasti missas privatas, & iam libellum scribis de abroganda missa privata. Honorabas episcopos, & venerabaris sacerdotes ; iam dicis non esse dubium universos sacerdotes & monachos cum episcopis & omnibus suis majoribus esse idololatrias, in statu periculosissimo agentes ob misse ignorantiam, abusionem, & irrationem. Et infra : Doces veteris legis præcepta non esse tenenda ; & in captivitate approbas gradus ex Levitico in matrimonio prohibitos. Dicis nos non teneri ad alia, quam hoc quæ nova sunt lege præcepta ; & incaute matrimonium inter aliquos ætissimo vinculo adstrictos admittis. Leges olim non damnasti ; iam imprudentissime scribis te scire

Circa liberum arbitrium.

XXXII. Circa conciliorum auctoritatem.

Circa sacrificium.

Negata observatio decalogi. Leges omnes abrogare nihil est.

XXXIII. (a) Jo. Fab. cur voluerit Luth. approbare doctrinam c. 6. Demum negata ab iis Christi præsentia in Euch.

Carlostadius a Luthero confusus. Concubini interpretibus illi conciliatus. Iterum ab Luthero refellit Carlostadius.

(b) Cæcl. in actis & script. Luther. hoc ann.

XXXIV. Iconoclastarum hæresis Germaniam inficit.

(c) Jo. Fab. lib. disp. cum Balb. c. 9. Cur fiant imagines.

scire nullam rempublicam legibus feliciter administrari, &c. Recenset idem Faber (a) Lutheranorum circa Eucharistiam sacrilegos abusus varios, ac demum subiicit post profanum Eucharistiæ usum ipsos eam pernegasse : Postremo Lutheranorum & Carolstadiorum plurimi ei sacramento reverentia & honoris impendunt nihil ; id quod dudum Picardi fecerunt : calcant pedibus dicentes esse nihil, sed ut ab arceopopo pistus est panem reliqui nihil. Quid plura ? qui novas eudæ missas, qui ingentes quod sub utraque specie communicandus sit populus, composuere libros, modo profitentur optime se novisse prius, quod nihil sit verum secum tenuisse. Postquam item sex editis libris vertiginis spiritus Carolstadius commaculasset, quamplurimum ob id interea non inmodice increpitus confususque a Luthero revocatur eos libros ipse, sequitur Luthero componit, qui gladio illum prius addiderat : cantat vero palinodiam ne ab uxore sua extra Saxoniam exilio demigrare diutius cogatur : res igitur per mulieres, maxime per Lutheri novam sponsam cum mitra aurata & serica toga composita est : excusat inde se hic Adam per Evam, per sociam suam seductum sequitur. O turo turo turo hæc libris eorum comperi oculis his meis, qui juxta Plantam certiores sunt testes vidi, aures item meis audivi. Quomodo igitur blasphemias has in Deum & Dominum meum Salvatorem, qui spes mea est a juventute mea debui aut potui sustinere. Porro iniiciturum inter Lutherum & Carlostadium eam fuisse causam indicat Coclæus (b), quod Carlostadius turpissimam hæreticæ gloriæ, eversis altaribus & profanato Eucharistiæ sacramento, ac diffractis Christi & Deiparæ & sanctorum imaginibus, sibi peperisset. Revocata ab inferis hæc Iconoclastarum hæresis universam deinde infecit Germaniam : nam Zuinglius & Balthasar Pacimontanus Carolstadio ad sacras imagines abolendas, sanctorum reliquias dissipandas, altaria evertenda se conjunxerunt. Describit eorum versutias & nefaria facinora his verbis Joannes Faber (c) quibusve calumniis plebem incautam circumvenierit. Apud omnium Christi fidelium & recte intelligentium mentes restatum est, imagines non nisi memorie resuscitanda gratia paratas erigi, custodiri ut etiam simpliciter rudique populo sit pervinde, ut scriptura aliqua, recordereturque frequenter ea, quæ gesta fuerint : neque hæc imagines in hanc horam absque fruge erectæ tentaque sunt ; ita enim imbecillitate humani ingenii fieri solet, ut Christi fideles Ann. Eccl. Tom. XXXI.

utcumque in Deum intenti sint, in caelestibus converferentur, ut qui mille locos prætereant viasque longinquas peragant obliviscerentur passionis ac mortis Jesu Christi, nisi sint imagines, quas simul atque aspererint, mentes percussa redeant in memoriam passionis ac mortis ; quæ res tam manifesta est, ut etiam impulsissimus quisque novæ & peregrinæ fidei sectator inficiari non possit. Refellit mox idem Faber hæreticorum infana sophismata ex meris calumniis petita, dum divina oracula, quæ idolorum cultum prohibent, sacrarum imaginum piæ venerationi affingunt : Dicunt, inquit, illi exodi xx. scriptum esse : Non habebis deos alienos coram me : non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ in cælo est desuper, & quæ in terra deorsum, neque eorum, quæ sunt in aquis sub terra. Respondet scripturam quisquis penitus hoc loco, ut debet introspexerit, interpretem alium non requirit ; sic enim ait : Non adorabis ea neque coles. Reliqua argumenta hæreticorum de simulachris, quæ coli pro diis expresse vetantur, concepta sunt. Ad quæ respondet Faber : Hæc non nobis efficiunt, quominus imagines rucamur ; quas Deos non esse omnes Christiani novimus antequam Theognis nasceretur & Zuinglius crucis Christi & imaginum crucifixi persecutor. Ocolampadiusque Julianus impius & S. Brigida apostata monachus : qui sane omnes fateri coguntur cruce sancta se passim Christianos signasse ad benedictiones, etiam quandiu Christiana religione veteres usi fuerint, crucem in usu fuisse, & non parvam devotionem ex crucifixi imagine in populo crevisse, neque imagines pro diis aut deabus coluisse nos, quippe qui verum & unum Deum cæli & terræ adoramus. At hæretici, cum idolorum cultum tantum vetitum convincerentur, eo proruerunt impudentiæ, ut omnes imagines idola ad creandam catholicis invidiam appellarent, quorum technas ita dissolvit Faber : Hic plurimi errores sunt impliciti : non ferendas scilicet esse Christianorum imagines ; idola enim & simulachra omnibus locis reddidere vernacula lingua Bilder imagines ; quocirca juxta eorum grammaticam statuunt scripturam imagines prohibere in Ecclesia. Deum autem optimum maximum non alia ratione simulachrorum usum prohibuisse norissimum est, nisi ut idolis divini honores non exhiberentur, eisque sacra ne fierent, & omnino pro diis ne colerentur. Hinc apparet quod Mosi Dominus præcepit (d) aneum serpentem ut erigeret in deserto, ut qui allapsu serpentis mori lætæ sint, ejus a

XXXV. Argutiz hæreticorum.

XXXVI. Calumnie iactatæ in catholicos.

(d) Numi

specu sanarentur: atque idem Dominus Mosi praecepit, ut pro tabernaculo Dei duos cherubin e regione adversis faciebus statueret: Salomon, cum magnificentissimum illud Ierosolymitanum templum edificaret, arcam foederis non tantum auro, sed & cherubin, aliisque rebus adornavit; cuius edificati templi opus divino certe oraculo (a) comprobavit plurima pollicendo is, qui in necessitatibus illic preces votaque Deo persolverent. Quod si tantus error tantumque periculum est imagines statuere, ut leviculi quidam autumant, qui signis crucis & crucifixi pro populis praereventibus devotione erectis, tabulisque omnibus primum bellum facere sunt aggressi, quomodo ab errore impietateque vindicabimus Salomonem, de duodecim leonibus, de duobus vitulis, de bobus, aliisque id genus plurimis imaginibus, quibus ille regale solum templumque illustravit (b); tamen si Zuinglius homo argutus, qui apud suos Tigurinos solus sibi sapere videtur, cherubin fuisse coronamenta quaedam seu fascias esse putavit & scripsit: quod cum a veritate alienissimum sit, quid indiget refutatione? Neque vero linguae ratio fert istas gerras; si enim cherubin ille coronamenta fasciasve esse somniat, quid tandem seraphin fuisse dicit? Et infra.

(a) 3. Reg. 8.

(b) 3. Reg. 7. Esai. 6. 4. Reg. 8.

xxxvii. Hæreticorum sacrilegia in Christi imaginibus.

Dicunt porro imaginum expugnatores (qui quoddam loco crucifixum ferro conciderunt capite ablato in pyramidum ludo pro globo abusi per summam impietatem ac summam blasphemiam hæc & his pejora & sceleratiora ausu nefando perpetrare non verentes) ex lege non licere simulachrum imaginesque ullarum rerum fieri, quæ caelo, terra, marique continentur: ita enim legem Mosi pro suo captu intelligendam esse precipiunt, si vero aurifabro non liceat ex auro anserem sive aquilam, atque alia id genus animalium effingere; neque pictori integrum sit e veteri testamento Abraham, Mosem, aliosque depingere; cum tamen in verius hi, qui tot tamque excellentibus opificibus presentem perniciem meditantur, ædes suas omni genere imaginum, ærumnis herculeis, musarum harmoniis, varie adornant, ac distinguunt, ac solis in ecclesiis in peccatum statuunt, signa, tabulas, imagines. Subdit deinde author, ut imagines fuerint (c) in usu in veteri testamento, & imago Caesaris in numismate Christo ostensa sit, ut in rapiendis ecclesiarum aureis argenteisque iconibus cum Juda Iscariote pauperum sustentationem prætulerint: idque Zuinglii & Balthasaris impiis exemplis confirmat.

(c) 3. Reg. 7.

xxxviii. Zuinglii impia facinora.

Ad fiduciam autem Tigurinum, utpote Zuinglium venio, qui sanctorum Felicitis & Regule martyrum ossa sustulit, & in

fluvium proiecit, res notissima est, dominorum Tigurinorum sigilla, monetas, insignia eorumdem sanctorum imaginibus prædita non abolevit, neque immutavit; cum tamen in ecclesia a Carolo magno fundata Caesaris & omnium sanctorum imagines vulcano tradita & in cinerem versa sint. Et tu, qui omnes imagines everisti, & ab æde sancta in Walschuet & alibi per Moraviam esegisti, fregisti, comminasti in tua arca Corallinum Sebastianum ad arborem, non sine magno pretio, affixum esse facile passus es: S. Joachimum etiam tam pulchre depictum ad te pertinentem rogo, quare non exclusisti? propter quod inexcusabilis es, o homo, qui iudicas; in quo enim alterum iudicas, teipsum condemnas (d).

Pretiosæ imagines retentæ ab hæreticis.

(d) Rom. 2. XXXIX. Carolstadium & Lutherus athei ex ipsorum dictis.

Carolstadium tantorum authorem malorum omnino fuisse atheum testatur Lutherus: quamquam etiam ipse in literis ad Erasimum scriptis se importunis cogitationibus urgeri nullum esse Deum fateatur: ut vere scriptum sit a propheta: *Abyssus abyssum invocat*. Nam in principio Lutherum imaginum usum, & sanctorum cultum adversus Pikardos defendisse, scribit Joannes Coclaeus; at deinde in pejus proruisse testatur.

XL.

Tradit idem author, Lutherum hoc anno ob everfas sacras imagines investum adversus Carolstadium, quod tanta scelerata absente ipso ac sine ejus autoritate patrare ausus esset: ac licet edito libello Augustinianos apostatas Wittembergenses, qui sacrosanctum missæ sacrificium aboleverant commendavit, tamen non rite peractum (ipsius scilicet injussu) flagitium, redarguit, ut refert Coclaeus (e) sic inquit: *Redierat jam e Pathmo sua novus ille evangelista Wittembergam, & quamquam publice per editum librum colaudasset antea fratres suos propter abrogatam missam, attamen cum non fuisset factum jussu & auspicio suo, domum reversus eam rem publice pro concione ad populum reprobavit dominica prima quadragesimæ. Omnes, aiebat, erraverunt quicumque cooperati sunt & consenserunt ad abrogandam missam, non quod bonum non fuerit, sed quod non ordinate factum est. At dicit, inquit, iustum id esse ex scriptura, fateor & ego; sed ubi manet ordo, quia ex reverentia factum est absque omni ordine cum scandalo proximi? & nisi adeo mala res esset missa, vellem eam restituere, scio enim vestrum propositum & defendere non scio: a papistis quidem & aliis infanis capitibus bene scirem defendere, sed coram diabolo sustinere non scio.* Hæc perfidus apostata: ex cuius verbis fatis patet, illum diabolico furore inflam-

Cur Lutherus a Carolstadio distulerit. (e) Coclaeus in actis & scriptis Luth. hæc ann.

flammatum. Deseruit ejus sodales pseudoaugustiniani, stupris adulteriisque inquinati, sacra mysteria peragere: idque facinus coram accusatore dæmone se tueri non posse profitebatur, quod sine ipsius præcipui scilicet dæmonis satellitis imperio temere pertentatum esset. Porro Carolstadium impulsu fuisse ad id facinus a cacodæmone, qui ipsi revelarat Christum non esse in Eucharistiæ sacramento, narrat Arnoldus (a) Meshovius hæc verbis: *Ne seipsum solus pollueret commune vulgus sacris altaribus subvertendis collegas adhibuit: quin & Jesu Christi testamentum impio glossemate adulterans verba clarissima hoc est corpus meum perperam exposuit, execrando Berengarit, quod olim ipse sapiens retractarat, dogmatæ suffultus. Quod velut indignum ecclesiastico viro, cum multi passim obicerent, a spiritu viro persimili sed humana statuta majori id sibi divinitus revelatum reddidit, qui profundius mentem Salvatoris perscrutantem patefacto sensu semet dubio liberasset.* Tanta fuit hominis impii cœcitas, ut non agnosceret diabolicam esse eam revelationem, quæ veritati a Christo & Apostolis Ecclesiæ tradita, atque innumeris miraculis divinitus confirmata contraria esset. Eundem vero dæmonem, qui hæc illi revelarat, triduo antequam obiret illi apparuisse, atque ex terrore morbo confecisse, ut animam raperet ad inferos deferendam, suo loco dicemus. Quæ utinam novatores perpenderent, animadverterentque, quam male deserta Ecclesiæ catholica, abjectaque sanctorum patrum doctrina, nequissimos homines dæmonum præstigiis, ut ipsimet fassi sunt, illusos sequantur. Porro Carolstadium hæresiarum sanctimonia simulata composuisse mores suos, ac simpliciorum amictum induisse, ac circumiisse civium domos, ut plures inficeret, atque ab imperitis difficiliores scripturæ sententias expetivisset, refert idem Meshovius, ac si responsum esset, ut se conferret ad theologos, subintulisse: *Sic æterno Dei consilio decretum, qui cum profunda doctrina sua mysteria sapientes latere voluerit, parvulos solum, [quibus ea revelavit] in rebus dubiis adjuvando præceperit.* O miserandam viri impii amentiam, qui fortis infimæ hominationes melius divina oracula intelligere putarit, quam Dionysium, Augustinum, vel Gregorium aliosque sanctos patres miraculis ac revelationibus divinis conspicuos. Fascinatam vero eum fuisse absente Luthero, refert Meshovius a Nicolao Pelargo Enthumfiatarum sive anabaptistæ sectæ conditore, de quorum ortu infausto di-

(a) Arnold. Meshov. l. i. hist. Anabaptistar.

Dæmon auctor sacramentarium hæreticos.

Carolstadius idiotas sanctis patribus præfert in lacra scripturæ interpretatione.

Conjungit se Nicolao Pelargo deluso revelationibus dæmonum.

setur inferius. Nunc ad Lutherum tot monstrorum parentem revocetur oratio.

Impellere in apertum exitium adeo enifus est Christianum imperium, ut in libello adversus pontificiorum anathematismorum formulas, sive bullam in cœna Domini promulgari solitam, in qua nominis Christiani proditores anathemate percussuntur, Turcarum partes adversus Christianum imperium, necnon proditores quorum ipse re vera princeps extitit, defendendos suscepit: *Ad quid conducit, inquiebat, corporaliter prohibere Turcam? quid mali facit Turca? occupat provincias, & gubernat temporaliter.* Egregia scilicet Lutheri pro Turca defensio, nil mali Turcam agere, quod Christianas provincias occupet, fideles contrucidet, templa evertat, evangelio conculcato alcoranum propaget: quibus tandem verbis magis illustribus, proditorem se rei Christianæ profiteri potuit? addit vero falsam in Pontifices calumniam: *At hoc ipsum a Papa quoque nos pati oportet, qui & corpus & vitam nobis excoriat, quod Turca non facit.* Turcarum in Christianos favitiæ impressa sunt in pluribus regnis vestigia: a Pontifice vero ullas provincias receptas, quæ juris ecclesiastici non forent, nemo ostenderit; sed tantum a Luthero conceptum in Pontificis odium ob eorum in puniendis hæreticis diligentiam indicant quæ sequuntur verba: *Ad hæc permittit Turca unumquemque in fide sua permanere, quod Papa non facit.* Quibus verbis volebat, ut quisque quam vellet impiam superstitionem profiteri permitteretur.

XLI.

Everforem Christiani imperii Turcam commendat.

Vult impiis sectarum fingendarum licentiam tradi.

XLII.

Liber Regis Angliæ de tuenda religione promulgatus in Germania.

Sancti Patres a Luthero contempti.

(b) Jo. Eckius to. 2. hom. 1. in seria 3. pent.

Interea cum Henrici Angliæ Regis liber pro tuenda fide catholica promulgatus fuisset in Germania, atque ex Latino in Germanicum sermonem ab Hieronymo Emfero conversus magnos animorum motus pro afferenda veteri religione a Christo ejusque Apostolis accepta ac sanctis patribus confirmata excitasset, Lutherus ira audaciaque furens omni convitiarum & scurrilitatum genere Regem ipsum profecidit: cui responsum est a Thoma Moro, confutataque ejus vafania. Eo prorupit ipsius arrogantia, ut dementer statuens sua deliria esse verbum Dei, se omnibus sanctis patribus prætulerit, hisque verbis suos fascinarit: *Verbum Dei est super omnia divina: majestas mecum facit, ut nihil curem, si mille Augustini, mille Cypriani, mille ecclesiæ Henricianæ contra me starent. Deus errare & fallere non potest: Augustinus & Cyprianus sicut omnes electi errare potuerunt & erraverunt.* Adversus hunc impostorem demonstrabat Joannes Eckius (b) scripturarum sacramentorum veram in-

interpretationem a sancto Spiritu Apostolis & sanctis patribus, non Luthero expositam: Adveniens, inquit, spiritus ille veritatis aperuit eis, scilicet Apostolis, ostium verum scripturarum, & tunc incœperunt loqui magnalia Dei (a): hoc itaque ostiario, qui verum sacra scriptura aperit intellectum, per quem & Christus innovefcit, & quæ ad ipsum ducit semita inclarescit omnibus, usi sunt Apostoli, sanctique patres iam inde annis mille quingentis illoque authore interpretati sunt literas sacras, quo condita erant. Jam igitur quisquis temere illas præsumit aliter vel intelligere vel explicare, fur utique est, & latro atque animicida, sicut faciunt hæretici. Pariter Joannes Faber Lutherum ob divina oracula in alienum sensum distorta tumentem fastu sic arguebat; omnes veteres hæresiarchas eandem viam trivisse, atque ex literali scripturæ sensu depravato omnia hæreseon genera fingi posse, adeo ut verus scripturæ sensus ab Ecclesia, quæ columna est & firmamentum veritatis, petendus sit; hæreticoque sui lapsus admonens ajebat (b): Eos etiam atque etiam adhortor, ne cujusquam facile credant opinioni, magis vero cogitent scripturam non in literali consistere lectione, sed in vero intellectu. Nam qui in scripturis interpretandis litigiosus, pertinax, & ut populus Israel semper fuit dura (c) cervicis esse voluerit, innumerabiles ille ex evangelio hæreses decerpere poterit: neque enim quisquam negaverit, si ad hunc modum sanctas Dei scripturas tractaremus, quin ex Christi verbis Matth. x. & Luc. x. cogereris nudis pedibus incedere, cum tibi Christi verba proferrem, quibus septuaginta discipulis, quos binos ante faciem suam misit in omnem civitatem & locum, quo erat venturus, diligenter commisit, ne possiderent aurum neque argentum, nec peram ad iter, nec binas tunicas, nec calciamenta, haberentque ad hoc institutum Moysis (d) & Josue (e) exemplum non parum faciens, qui calciamenta esuere cogebantur. Porro in Luca (f): si literæ dumtaxat solus inmixtus pergerem, facile tibi essem comprobaturus, neque ad prandium neque ad cœnam amicos, fratres, agnatos, aut vicinos invitandos esse. Item (ut Psalliani & Euchitæ) noctes diesque te orare oporteret. Alia denique magis inaudita & absurdiora ex minus recte intellecto evangelio colligere possem; & mihi crede, non aliter fecerunt Ebion, Valentinus, Sabellius, Nestorius, Pelagius, Arius, & alii his similes hæretici, de quibus plura apud Epiphanium, Philestrum, Augustinum scripta invenies. Ita enim omnes & singuli suas adornant

(a) Act. 2.

(b) Jo. Fab. de Euchar. serm. 9. Ut scripturæ verus sensus ab Ecclesia petendus sit. (c) Act. 7.

(d) Exod. 3. (e) Jos. 5. (f) Luc. 18. 1. Thess. 5. Omnes hæreses ex falso intellectu profectæ.

hæreses, ut pro se evangelium Christi esse contenderent: sic omnis Arianorum hæresis duobus dumtaxat primis verbis substantia & consubstantia imirebatur; quandoquidem volebant concedere, Filium cum Deo Patre unius substantia & essentia esse: quæ perniciofa hæresis maximis dissidiis dedit occasionem, & ex se miserandas ac plurimas cædes (quid enim etiam hodie pariunt hæreses quam sanguinolentas dissensiones) peperit. Iftis enim catholici Athanasius, Hilarius, Paphnurius, Hilarion, & alii orthodoxæ fidei cultores resistebant etiam evangelii testimonio obiectentes Filium ex Deo esse, idque Pauli testimonio probabant, qui expresse scripsit (g): Unus est Deus ex quo omnia; contra quod catholicis referentibus Filium in scripturis virtutem & sapientiam Patris appellari, atque imaginem & gloriam Dei vocari: Ariani nihil horum negarunt, sed eadem illa de creaturis dici confirmarunt, cum Paulus scribat: virum esse imaginem & gloriam Dei, insuper virtutem & sapientiam in hominibus inveniri: & cum obiciebatur istis ipsam Filiummet dixisse. Ego & Pater unum sumus; responderunt Ariani recte, at non unius nature & essentia; sed alioquin eos unum esse pace & societate vel unitate concordia mutua. Hec sunt fratres, quæ Arrianis aberrandi dederunt ansam: sic alia sectæ una aliqua evangelii particula proposita suum caput sequentes vires acquirunt, & in multorum corvalescunt perniciem: tandemque effectum est, ut quilibet suo more evangelium intelligere, interpretari & torquere cœperit: quo factò nihil magis catholice nostræ fidei repugnat; quemadmodum enim unus Dominus, unum baptisma, ita unam oportebit esse fidem, unam ecclesiam catholicam, non duas, aut tres. Et post alia: Quid quod etiam Apostolus Ecclesiam columnam & fundamentum veritatis appellat? An non hoc satis vobis magna Ecclesiæ laus esse videretur? Equidem si Ecclesia columna & fundamentum est veritatis, facile intelligitur opinor, unde in dubiis veritatem nos petere voluerit Apostolus; tantum enim hoc est, ac si dixisset Paulus: sic ubi novus & inauditus aliquis scripturæ intellectus productus fuerit, tunc non alio, quam ad Ecclesiam de illius veritate referendum esse negotium: Ecclesia enim non solum supra petram aedificata est, sed ipsius aedificii columna & veritatis fundamentum existit.

(g) Rom. 11. 1. Cor. 1. 1. Habr. 1. Joan. X.

In ecclesia vera interpretatio scripturæ.

Ecclesia columna & fundamentum veritatis.

XLIII.

Mirum est furenti homini, ac mentienti sua verba a divina maiestate proficisci, atque omnes sanctos Ecclesiæ doctores errasse, idque nullis miraculis quam stupris

In Regem Angliæ Lutheri convitiis. Spiritualem se vocat Lutherus atque adeo a nemine iudicandum.

Falsa Lutheri vaticinia.

Aliud falsum vaticinium de sua doctrina.

Minae rabidi hominis stannas metuentis.

comestationibus, convitiisque confirman- ti ab aliquibus fidem adhibitam. Ad subterfugiendum deinde Ecclesiæ & Christi vicarii iudicium, ampullosis verbis sibi in Pontificem & Ecclesiam ipsam imperium arrogavit: Si solius Christi sumus, quis est iste stolidus Rex, qui suis mendacis nos Papæ facere molitur: nos non sumus Papæ, sed Papa noster est: nostrum est non iudicari ab ipso, sed ipsum iudicare: spiritualis enim a nemine iudicatur, & ipse iudicat omnes. Quibus verbis omnem hierarchiam ecclesiasticam everfam volebat, & cuilibet fordidissimo impostori iactanti se spirituales, autoritatem. in summum Pontificem & univèrsam. Ecclesiam sibi asciscere posse contendebat; ac post plures blasphemias voces addidit. Ego & Ecclesiam eius & defensorem ipsum Henricum nempe pro eodem ducens utroque eodem imperu invadam & Christo duce conficiam: certus enim sum dogmata mea habere me de celo. Quibus argumentis certus esset sua dogmata e celo an ab inferis haberet non explicat; in pluribus tamen operum fixorum locis cum cacodæmone se familiariter egisse profite- tur. Subdit deinde Lutherus: Dogmata mea stabunt, & Papa cadet in vitis omnibus portis inferi, & potestatis aeris, terræ & maris. Ipsi me provocaverunt ad bellum; bellum igitur habebunt: pacem obtinere non poterunt; pacem igitur non habebunt. Deus viderit uter primo sessus defecerit Papa, an Lutherus; instat enim mors papatus abominabilis, urget eum ineluctabile suum fatum, & [ut Daniel ait] ad finem sui venit, & nemo auxiliabitur ei. Hunc pseudo prophetam notæ marginalis author ita arguit: Defecit anno MDXLVI. subitanea morte crapulosus Lutherus. Papatus stat usque ad finem seculi supra firmam petram, cui portæ inferi prevalere non poterunt. Metuens tamen alias sibi prædixit suis post ipsius mortem ejus dogmata peritura; nam hic pseudo- propheta contraria inter se passim dicere non curavit, modo verbis sectatores facinaret: effudit etiam pluribus aliis scriptis rabiem suam, & huius causam expressit, metum scilicet iusti supplicii, quod erat promeritus: Pergant, inquit, porci illi, hanc contumeliam in Thomistas jactat, hic sum & expectabo eos, cineribus solis post mortem etiam in mille maria projectis persequar, & fatigabo hoc abominabile vulgus. Summa: viruens papatus hostis ero, exultus bis hostis ero: facite porci Thomistæ quod potestis, Lutherum habebitis usam in via, & leonem in semita, &c. Vere illum immanem feram, & multiplex monstrum fuisse a Fischero

episcopo Rossensi redargui inferius videbimus.

Porro ad alliciendum ad suam sectam vulgus & facinorosos quosque, hanc illecebram infidiosam proposuit, Ecclesiam catholicam demonis sectam esse, quod Deum coleret, bonisque operibus illi placere niteretur: Comperit tandem, ita mentiebatur, per dilucidas scripturas Dei gratia papatum, episcopatus, collegia, monasteria, academias simul cum omni sacerdotio, monachatu, monialatu, missis, cultibusque Dei meras esse sectas damnatas diaboli: populus enim iste ad hoc intendit, ut coram Deo agat operibus & non nuda fide, per quod sane & Christus negatur, & fides exinguitur. Placuit per- versis omnibus Lutheri sententia negari Christi fidem si bonis operibus ornaretur; malis vero excoli, qua in re illum Mahumetem imitatum eleganter describit Albertus Pius (a): Martinus, inquit, magis ac magis in dies elatus, iniquiorque effectus in omnes blasphemias ad profunda impietatis tandem prolapsus est, emulatus omnino, [si quis diligenter inspiciat] hæresiarcham Mahumet. Ut enim ille permissis voluptatibus, ac constitutis legibus placidis, atque sensum oblectantibus, plurimos illexit populos, sic iste, eadem via incedens, aspera quæque tollit, suaviter concedit, calibatum aufert, sacra claustra virorum tum mulierum perfringit, pudicitia vorum exterminat. Ille legem evangelicam optime traditam fuisse asser- bat; sed depravatam a Christianis, ideo- que se missum ad veritatem aperiendam: ad redigenda omnia ad vere divinam legem: hæc eadem iste profitetur; sed inter- est quod ille corruptam esse scripturam a- jebat multis locis supposititiis; hanc per- peram interpretatam depravatam expositam a sanctis omnibus, & sacris conciliis prædicat, seque missum, ut verum sensum il- lius referet. Ille se afflari Spiritu Sancto iactabat, ab eoque doceri ea, quæ prædi- cabat: hic idem divino spiritu impulsus cuncta se facere profitetur, cui congruere videtur, quod dicit Dominus per Ezechielem. Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident, &c.

XLIV.

Fingit fidem extingui bonis operibus.

(a) Alb. Pius in respons. lit. 1. ad Erasum.

Lutheri cum Mahomete comparatio.

XLV.

Edidit (b) eodem anno alium librum de convellendo statu ecclesiastico Pontificis & episcoporum: Urque cornua in eos superbiter erigeret, inquit Cocleus, se nominabat ecclesiasten Dei gratia; ad- dens, si & evangelistam Dei gratia se nominaret, facilius hoc probare possit, quam ullus episcoporum possit probare ritulum suum: se vero certum esse, quod Christus ipse sic ipsum nominet & pro tali habeat, qui & doctrina ipsius magister sit, testis- que

(b) Cocl. in actis & script. Luth. hoc an.

que futurus in die novissimo, quod scilicet ea doctrina non sit Lutheri sed Christi purum evangelium. Ait igitur in prologo libri: His ceteros vos facio, inquit, me de cetero vobis non amplius eum honorem exhibiturum esse, ut me submitterem vel vobis vel etiam ulli angelo de caelo ad iudicandum aut examinandum doctrinam meam, nam stulta humilitati satisfactum est iam tertio Wormatia, & tamen nihil prodest: sed volo audiri & iuxta doctrinam S. Petri doctrinam meam rationem & fundamentum ostendere coram universo mundo, eamque habere iudicatum a quolibet, etiam a cunctis angelis; cum enim de ea certus sim, volo per eam & vester & angelorum quoque [ut Paulus ait] iudex esse; ut quisquis doctrinam meam non acceptaverit salvari non possit: Dei enim est, non mea; idcirco & iudicium meum non meum, sed Dei est. Non certum fuisse Lutherum ipsum suam a Deo accepisse doctrinam ex eodem Luthe- ro ita arguit Surius (a): Si certus fuit, ut ait, de doctrina sua, cur toties eam mutavit: sed altare facit quod nullum vult pati iudicem, ut sub hoc pretextu liceat ei scribere quidquid libet. An non pudet Christianos homines tam prodigiosa temeritatis negatorem esse secutos?

Sibi eccle-
siam
revelatio-
nem
mententi
vult credi.

(a) Surius
in comm.

XLVI.
(b) Thom.
Morus a-
pud Coel.
Refellit-
tur a Fi-
schero.

Redarguit eandem Lutheri imposturas egregie Thomas Morus (b) regii sigilli in Anglia praefectus, edito eleganti & gravissimo libro, cui tamen non suum, sed Roussei nomen inscripsit: Quis, inquit, nebulonem ferre potest talem, qui mille vitis ostendat se possessum atque agitatam a legione demonum; & tamen ita se iactat stolidus: Sancti patres omnes erraverunt: Ecclesia tota saepius erravit: doctrina mea non potest errare, quia certissimus sum doctrinam meam non esse meam, sed Christi, videlicet alludens ad illa verba Christi: verba mea non sunt mea, sed eius, qui misit me Patris. Quid istud? Papa cadet, dogmata mea stabunt. Nonne certare videtur cum illo Christi: caelum & terra transibunt, unum jota non peribit de verbis meis? nam cum ait: Rapuit me Dominus imprudentem in medias has turbas; hoc plus est, quam: Tulit illum diabolus, & statuit supra pinaculum templi. Quod si quis respondeat: Testimonium tuum non est verum, quia testimonium perhibes de te ipso; recurret illico ad novam scripturam suam: Ego certus sum dogmata mea habere me de caelo; atque ibi sistet in hoc suo principio velut firmissimo fundamento, quod non omnes Papae, Reges, doctores, homines, angeli poterunt evertere. Certus igitur, immo certissimus dogmata sua habere se

de caelo; sicut certi sunt & certissimi, qui dormiunt, omnia vera esse; quae somniant: immo vero certus & certissimus mentiri se vigilantem dogmata sua esse de caelo, quae sua sibi murmurat conscientia demonum illi praestigiis immissa. Hominiibus maledicit, & angelis quicumque dogmatibus ipsius contradicunt & eos clamat, os in caelum ponere, conspurcare sacra, blasphemare Deum, quicumque non venerunt arguere spurcissimas ipsius blasphemias, tantummodo clamat: Anathema sint omnes, qui impetunt dogmata mea, quia certus sum, dogmata mea habere me de caelo. Hoc igitur principio a reverendo patre, petito, & a nemine concessio, sic arguit ulterius reverendus frater pater potator Lutherus, extra ordinem sancti Augustini fugitivus, unus ex magistris inerribus Wittembergensibus, utriusque iuris baccanalius informis, & in sacra theologia doctor indoctus: Ego certus sum dogmata mea habere me de caelo; ergo dogmata mea sunt caelestia. Et tunc ulterius sic: Dogmata mea sunt caelestia, ergo quicumque contradicit dogmatibus meis, os ponit in caelum, & blasphemat Deum; quoniam quidem igitur contradicunt meis dogmatibus Pontifex, Imperator, Reges, episcopi, sacerdotes, laici, & omnes in summa boni, mihi licebit pro Dei mei maiestate Pontificem, Caesarem, Reges, episcopos, sacerdotes, laicos omnes denique bonos anathematizare, maledictis, & convitiis incessere, atque in omnium coronas & capita licebit ex ore meo lutum, caenum, stercorea, merdas expuere.

Ita constitutus est impudentissimus pseudoevangelista, qui cum contrarium Christo evangelium, diabolicas nimirum scripturae sacrae interpretationes & corruptelas afferret, instar alterius impostoris Mahometis sua dicta discuti vetabat; legemque orbi dabat, ut sine illa perire animas nudis ejus verbis crederetur, confurgerentque populi ad omnes episcopos interficiendos, omniaque collegia & monasteria funditus evertenda: utque ille idem pseudopropheta Mahometes iussit Christianos interfici, qui ejus legi obsterent; ita Lutherus omnes ecclesiasticos viros contrucidari voluit, cum tamen antea haereticos non esse legum servato ordine necandos edixisset: Melius, inquit, foret ut omnes episcopi occiderentur, omnia collegia & monasteria funditus eradicarentur, quam ut una periret anima. Ita mentiebatur perire animas, quae usu sacramentorum salutem consequuntur; quas ipse diaboli satelles per omnia scelera in inferos praecipites traherat, salvare se blaterabat. Consulebat pro-

XLVII.

Mahometem
amulatur.

Episcopos
omnes
vult occi-
di.

Concitate
suos ad
bella eni-
titur.

propterea caedes, futurarumque seditio- num, ac malorum impendentium expectatione triumphabat: Quid iustus, inquit, coningeret eis quam fortis quadam seditio, quae illos e mundo extermineret? & ob hoc ridendum solummodo esset si fieret, sicut ait sapientia divina proverb. 1. Haec falsus divinae sapientiae interpretis, qui in condendis bullis Romanum Pontificem amulaturus, demonis ungue suam bullam exarasse ostendit, dum ita suis caedes & rapinas consulit.

Germania ab hoc
nebulone
in mutuas
caedes ef-
ferata.

Doctores Lutheri bulla & reformatio. Quicumque opem ferunt, corpus, bona, & famam in hoc impendunt, ut episcopatus devassentur & episcoporum regimen extinguatur, hi sunt dilecti filii Dei, & veri Christiani observantes praecepta Dei, & repugnantes ordinationibus diaboli: aut si hoc non possint, regimen tamen illud saltem condemnant, ac vitant. Contra vero quicumque manu tenent episcoporum regimen, eisque obediunt voluntaria obedientia, hi sunt diaboli ministri proprii, & repugnantes Dei ordinationi ac legi. Ad haec persuadenda pervertit falsa interpretatione plures scripturae divinae sententias; utque episcopis invidiam & odium conflaret, corruptelas quas ab episcoporum administris committi exigenda pecuniae causa vulgus querebatur, exaggeravit; atque hinc venenatis libris bella seditio- nesque evangelii commentitii splendida ostentatione concitavit: Longe itaque, ait Cochleus, audacissimum turbulentissimumque facinus aggressus est risator iste, qui non solum per libellos convitiosos, sed & per ipsum evangelium pacis, maxime turbavit Germaniam; quemadmodum fecit olim Judas proditor, cui dixit Dominus: Juda, osculo quod paucis & amicitiae symbolum erat filium hominis tradis? sic profecto & Lutherus evangelio pacis praecipitavit in bella & seditiones Germaniam, in qua non solum civitas una contra aliam, & gens adversus gentem, provincia adversus provinciam pertinaci odio insurgit; verum etiam plebs contra senatum in eadem civitate, populus adversus principem suum, & princeps adversus Imperatorem suum bella seditioesque meditatatur: & quanto quisque plus iactat evangelium, magisque praeter ceteris evangelicis videri desiderat, tanto ardentius aspirat ad tumultus. Cur ita? quia persuasit Lutherus tanto verius evangelium esse, quanto plus tumultuum parit.

XLVIII.
Scriptura
a Luthe-
ro corrupta.

Auctae haec seditiones fuere translatione corrupta bibliorum sacrorum a Luthe- ro in Germanicum idioma edita: quae nefaria Lutheri molimina ubi Henricus Anglorum Rex olfecit, Fridericum, Joann. Ann. Eccl. Tom. XXXI.

nem & Georgium Saxoniae duces, ut ea Saxoniae disturbarent admonuit his verbis (a): Litteras has ob signaturo mibi venit in memoriam, Lutherum in suis adversum me naniis excusare se, quominus ad reliqua respondeat impediri transferendo biblia: visum est igitur hortari vos, ut omnium rerum maxime provideatis, ne id permittatur facere; nam ut bonum esse non negem in quavis lingua legi scripturam sacram: ita certe periculosum est ex eius versione, cuius mala fides fidem facit omnibus id illi studium esse, ut bene scripta male vertendo pervertat. Ut populus ea se legere pueret in scriptura sacra: quae vir execrabilis ab execrandis hausit haereticis. Serius fuit prudens regis Angliae consilium, jam enim adulterina Lutheri versio disseminata per Germaniam fuerat, cum illius redditae sunt literae principi Georgio, qui evulgatam jam ab impiissimo Luthe- ro sacrorum bibliorum versionem rescripsit (b), atque in ditione sua exustam fuisse: Hominis, inquit, scripta perinde atque nocentissimos hostes a civitatibus pariter & fratribus meis quacumque ratione datur ab arceo, id quod diligenter adeo persequor, ut cum nuper praeter expectationem meam exisset Germanica illa novi testamenti translatio [cujus epistola quoque tua mentionem facit] ejus libri exemplaria omnia quotquot importata ac divendita fuerant, mea ipsius pecunia ab iis, qui emerant, redimerem; nimirum quod iam tum animus hoc mihi dictaret, & diligentior librorum inspectio satis indicaret, ea gratia susceptum a Luthe- ro hunc vertendi laborem, ut hac arte universam scripturam suo com- modo translatam ad dogmata sua confir- manda detorqueret: nam quia videbat fieri non posse, ut absurda illa sua paradoxa veterum theologorum, a quorum doctrina pariter & vita procul abest Lutherus, scitis aliter scripturae simplicitate aliquoties in alienum atque adeo repugnantem sensum flexibili ad eum modum abuti instituit. Quod autem consilium callidius aptiusque ad simpliciorum animos captandos capere potuisset, quam ut universam novi testamenti scripturam novo genere- rum interpretationis tum annotationis in suum iudicium deslexam, velut hamum esca tectum, vulgo porrigeret? alioqui aut nullis, aut non nisi stupidissimis persuaderet, ut bonorum, ita & malorum necessitatem a Deo pendere: quod dogma, cum in philosophis suis ethnici homines non tolerarint, nos Christiani, quibus fidei doctrina clariori veritatis luce affulsi, in Luthe- ro amplectemur? Quod si semel cum Luthe- ro recipimus omnia evenire necessario, jam sane omnis humanae rationis vis,

duces
moniti
ab Anglo
ut haereti-
archam
opprimant.
(a) Henr.
Angl.
Reg. lit.
apud Co-
claeum.

(b) Georg.
dux Sax.
in lit. ad
Regem
Angl. a-
pud eund.
Translatio
Luthe-
rana
Georgii
principis
iussu exu-
sta.

Tres soles transfixi gladiis eam defignarunt.

horam diei terriam, in quibusdam Germania locis tres in celo visi sunt soles sanguinolentis transfixi gladiis; ac ipsis idibus januarii sol horrenda specie a quibusdam semicirculis diverforum colorum sepeus: hinc decimo januarii ac decimo septimo martii tres lune apparuerunt. Que obfensa unius solis & fidei claritatem caliginosis opinionibus convellendam, ac in diversas partes distrahendam, capitaguerum publicarum, qua per soles intelligi ex annalibus observatum est, inter se dissensura sine dubio porrenderunt. Respondere huic ostento tristis exitus; Germaniam enim a triplice illa haeresi transfixam gladiis immensoque cruore foedatam visuri sumus. De anabaptistica vero haereseos authore passim controversum est, cum plures haeretiarum, immo & plures daemones ad horrendum hoc monstrum edendum concurrerint. Accusat in primis Ulemburgius (a) Lutherum omnium haeresum vel instauratorem vel parentem; Legati, inquit, Valdensium, qui in Bohemia & Moravia erant, padobaptisimum dixerant a suis retineri, ea conditione tamen, ut quia per aetatem infantes nondum crederent, postmodum informarentur de fide, ubi rationis usum haberent: id Lutherus improbaverat, praestare asserens in universon omitti puerorum baptismum quam eos sine fide propria, baptizare: quod ipsum in hoc scripto reperit anabaptistarum errori fundamentum sternens. Idem etiam docuerat neminem justificari per baptismum, sed per fidem, cui additur baptismus: quod ab Apostolico internumtio illi objectum vidimus. At Philippus Melancthon Lutheri discipulus in suo commentario in epistolam ad Colossenses, Carolstadium hujusmodi haeresis progenitorem contendit: alii Thomam Muntzerum, alii Balthasarem Pacimontanum, alii Nicolaum Storckium, alii Bernardum Rotmannum; alii Melchiorrem Hoffmannum in crimen vocant, alii (b) Nicolaum Pelargum Lutheri discipulum, cui Carolstadius & Melancthon, atque ipse Matthias Sellarius, qui aliquandiu eam sectam impugnavit, adhæserint, caelestium visionum jactatione, & scripturae oraculis in alieno sensu propositis decepti. Id vero certissimis argumentis confat, cacodæmonem, qui toties in angelum lucis se transfiguravit, hos pseudoangelitas fascinasse, quorum alii a Deo Patre, alii a Filio, alii a Spiritu Sancto se missos professi, erroris, & pseudoprophetae convicti sunt. Refellit vero pluribus Eckius (c), de quo supra memoravi, in homiliis de baptismo Anabaptistarum deliramenta, brevi maxime

(a) Ulemb. in Vita Luth. c. 10. Sander. de visib. monarch. l. 7.

(b) Meshovius hist. anabapt. l. 1.

(c) Jo. Euk. hom. 9. de bapt.

hoc argumento: Cum parvuli peccatum originale ex aliena contraxerint voluntate, & transgressione Adæ, cur misericors Deus non hoc etiam permitteret, ut in aliena fide non quidem suorum parentum vel patrinarum, quod perinde necessarium non est, sed Ecclesiae catholicae baptizarentur? De Pelargo autem, qui cum sociis novum reformationis, verius deformationis genus finxerat, ac plures ad evangelicam libertatem, ut jactabat, praedicandam submiserat, narrat Meshovius (d) illum Mahometis exemplum secutum suavissime simplicibus, Michaelis archangeli colloquio se frui; cum a cacodæmone infeliciter illuderetur.

Habitu, inquit, viliori amictus miram quoque sanctitatem praeseferens agricolarum casas obibat, cum Michaelis archangelo, quem secreta patris in somno aperire sibi dicebat, colloquium comminiscens: atque ubi dictis fidem tribui sensit, eo dementia temeritateque processit, ut se vel solo intuitu quis e fidelium numero esset, nec ne; quis aeternos gehenne cruciatus, aut perpetua caelestis vitae gaudia habiturus esset, certo cognoscere adstrueret: tempus jam praeterlapsum, inquit, quo mortales densis errorum nebulis obsepti caducam vitam atque adeo multis foecundam vitium transigerint: instare nunc aliud, quod non solum electi omnes vehementer olim anhelarint, sed assiduis a Patre caelesti precibus obtentum; nonnulli, suos designans nunc demum ingressi sunt, quorum communionem si & ipsi frui desiderant serio, requiri ut repudiatis pontificiorum & in primis Lutheri documentis, ea, quae ipsis praefacturus sit, acturum amplectantur; ob id enim se peculiari a Deo miraculo ad vindicandam e tenebris Christi doctrinam missum, quo fideles omnes in unum collectos ad novum, qui brevi oriturus sit orbem deduceret, extinctisque impiis in pace altissima, iustitia vera & gloria nunquam peritura protegeret gubernaretque. Itaque sibi necessarium videri, ut rupto obedientiae quod superioribus praestiterint, juramento, libertatem evangelicam proficantur, & rebus mundanis valere iussis, mentem oculosque ad Deum elevent, seque rebaptizandos sine mora submittant; ac tum demum omnes eos, qui doctrinae huic contradicerent, magistratus infimul ac principes tyrannorum instar, qui nullum in electos Dei imperium habeant, igne ferroque ad internecionem deleant: episcopos & pastores vel trucident, vel finibus suis ejiciant, ac bona eorum tamquam impie iniusteque possessa invadant: monasteria diruant, & abusus omnes penitus pessumdent. Hanc Patris supremi, at revera luciferi, qui fuit ho-

Nicolaus Pelargus Anabaptisticae sectae conditor.

(d) Arnoldi. Meshov. l. 1. hist. Anabapt. Illusus a daemone fingit colloquio Michaelis archangeli frui.

Jactat damnandos & salvandos solo intuitu cognoscere.

Alia ejus signa.

Rebellionem haeretici in principes.

Omnium qui ipsi contradixerint stragem molitur.

homicida ab initio, voluntatem esse, cui mortalium nulli refragari liceat. Addit author. Corruptum ab hoc impostore Thomam Muncerum Alstetensem concionatorem, qui paucis annis sectam latissime propagavit. Porro anabaptisimum a Donatistis primum inventum, deinde Pelagianos noluisse parvulos esse baptizandos, refert Joannes Eckius (a), tum subdit: Post sexcentos debinc annos eandem haeresim Cathari in Gallia & Germania resuscitarunt, inter reliquos decem articulos, sicut illud antiquus quidem abbas Echebertus describit. Haeresim istam infelici hoc nostro saeculo revocavit ex orco Ubalthazarus Hiebmayr & tenuerunt Heizer, Hui, Denckius & alii nonnulli sequaces eorum. Idem confirmat (b) in homilia de ascensione Christi, atque hujus haereseos authorem Balthasarem saepius mutasse mentem, ac lapso sexennio Viennae exultum docet: Satis constat quam inique anabaptista parvulos baptismum despiciunt, baptizatos fide privent: unde quid aliud, nisi perpetua sequatur damnatio: quoniam, qui non credit, iuxta verbum Christi (c) condemnabitur. Proh Deum immortalem! quanta vesania est tot parvulorum millia defraudare velle ecclesiastica communione, immo & ipsam ecclesiam sanctam tot centenariis annis despoliare sacramento baptismi, ita ut nemo unquam recte & legitime baptizatus sit, nisi forte vetulus aliquis Judaeus tempore baptismi Joannis? quid igitur est, si haec non blasphemia est? Christum tantopere dilectissimam suam sponsam Ecclesiam dereliquisse, neque interea Christianum ullum fuisse, nisi cum isti, nescio qui terra filii rebaptizationis authores ex Cimmeriis tenebris progressi suam perfidiam disseminarent? quis unquam crederet talia? quis non potius persuasum haberet homines istos impurissimos errare, ut qui maxime, o saecula, o mores, o miseriam temporis hujus, o deplorata hominum pectora, o errores involutos, & inter se dissidentes, ubi pro suo quisque animo, immo & somnio effringit quidquid libet? Erroris hujus author hoc tempore primus fuit Balthazarus Hiebmayr Fridburgensis, qui primo statim limine, ut in porta canterio a se ipsa discordavit, secumque discessit ipse solus: aliquando enim dixit parvulos peccatum originale non habere cum Pelagianis, & ideo salvari; deinde opinatus est regnum caelorum esse parvulorum: ad extremum, priusquam combureretur Viennae anno salutis MDXXVIII. totus in errore demersus: noluit etiam confiteri de parvulis quidquam an salvarentur aut condemnarentur, ideoque & divina tum misericordiae tum omnipotentiae cre-

(a) Jo. Eck. 10. 2. hom. 1. in doct. Trinit. p. 129. Qui fuerint Anabaptistarum signiferi.

(b) Jo. Eck. 10. 3. hom. 3. de ascens. Christi. Anabaptistarum immanitas in pueros.

(c) Matth. 26.

Balthazar eorum signifer contraria alteruit.

didit esse relinquendum. Antea revocaverat semel errorem hunc anabaptismi totum, idque Turci; sed perfidus omnium haereticorum more factus resiliit ab instituto.

Hi vestigiis Lutheri inherentes, cum omnes traditiones Ecclesiae respuerent, ac literali tantum scripturae sensu inniterentur, Arianorum instar, qui ex illis Christi verbis: Pater major me est; Christo divinitatem eripuerunt: ita ex illo Christi oraculo: Qui non crediderit, & baptizatus non fuerit, condemnabitur; contendere Anabaptistae infantibus, cum non credant, baptismi gratiam conferri non posse; atque ideo periisse jamdiu universam Christi Ecclesiam, atque omnes baptismi iterum lustrandos: cujus nefariae opinionis portentum, cum nullo scripturae sacrae textu refelli posset, a Lutheri & alii haereticis, qui iterum baptismalibus sacris uti infideles abluunt jubebantur ex ipsorum principibus, idem Lutherus & alii haeretiarum ad Ecclesiae traditiones confugere, pristinos errores revomere, tela quibus Ecclesiam oppugnabant abicere, verumque scripturae sensum non a quolibet pertinace impostore, sed ab Ecclesia petendum fateri coacti sunt. Ita Lutherus in sermone contra Anabaptistas haec dicit (d): Concedimus in sacra scriptura nullum tenorem expressum esse ad resistendum Anabaptistarum errorem, ubi scilicet dictum sit, baptizandos esse infantes, quia credant. Si quis ipsorum urgere nos velit, ut haec verba ipsi ostendamus, cedimus; contumacium est Anabaptistarum, non verorum Christianorum, tam angustis nos terminis circumscribere: illud satis cuique esse debet, quod institutionem Apostolorum sequimur omni tempore in Ecclesia Dei observatam, etiam si scriptura id non praecipiat. At si institutiones Apostolorum & traditiones Ecclesiae sequenda in baptismo infantibus conferendo, cur non in sacramentorum numero & usu, in sacrificio missae peragendo, in primatu Petri agnoscendo, in discernendis scripturis canonicis & earum sensu, in jejuniis quadragesimali, & aliis colenda erunt? Genevenses etiam cum Anabaptistis congressi non alio argumento Anabaptistas debellare potuerunt, quam quo ipsi debellarentur, ut observat doctus Florimundus Raymundus (e): Videamus, inquit, Genevenses quoque contra eosdem antagonistas in arenam procedentes, & quibus illi armis pugnent: Si vos, inquit, Dei estis Ecclesia, sequitur Deum sine Ecclesia fuisse usque ad annum MDXXII. quo Nicolaus Storckius & Thomas Muncerus prima Ecclesiae vestrae fundamenta jecerunt. Excitate omnes mundi angulos, neminem

LIV.

Anabaptistarum axiomata falsa.

(d) Luth. in serm. contra Anabapt. Florimund. Raym. l. 2. c. 3. & eod. n. 3.

Baptisimum pueris conferendum traditione constat.

(e) Id. n. 6. Eodem argumento quo Anabaptistae conficiuntur, eodem ceteri haeretici debellantur.

qui vobiscum ullo tempore senserit, invenietis : cum vero Deus sine populo & Ecclesia, & Christus sine regno esse non possit, sequitur vos non magis populum ejus quam Ecclesiam esse posse. Hec vobis dicta putate o Genevenses, & videbitis vos vestro jugulatos gladio. Quibus vero argumentis expugnati sint Anabaptistae a catholicis doctoribus, utque ferro in haec monstra saevitum sit, dicitur inferius. Hic tantum observare suffecerit, hos tenebriones sublata omni Ecclesiae traditione veluti humana, divinarum etiam scripturarum auctoritatem Ecclesiae traditioni innixam elisisse, ac verba Christi de adultis prolata impie ad infantes detorsisse.

Negata traditione etiam scriptura negatur quae traditione commendatur.

LV. Carolus V. de stringendo in haereticos gladio agit. (a) Coel. in act. & scripsit. Luth. U. lemb. c. 10. (b) Ext. ejus lit. apud Dolgast. to. 1. p. 447. Annatas sibi praemium concedi possit.

LVI. De Turcis Ungaria populandis agit.

Cum superioribus mensibus in civitate nostra imperiali Nurembergensi omnes ordines sacri Romani imperii pro tutela defensioneque regni Hungariae convenissent, & electores caeterique principes, ac aliorum ordinum status saeculares inter caetera animadvertentes Germaniam ad eam egestatatem rerum inopiam redactam esse, ut non modo ipsi quidquam contra Christi fidei hostes trucissimos Turcas digne gerere possint, sed nec tantulas superesse sacri Romani imperii opes & facultates, unde iustitiam & pacem tueri & conservare, ac nefariorum hominum scelera & in inferenda injuria audaciam possint cohibere, nisi etiam sanctitatis vestrae liberalitate & paterno favore atque auxilio adjuti fuerint : atque inter caetera cum meminissent, anna-

tas, quas novi antistites Romano Pontifici solvere consueverunt, ab origine ea maxime ratione concessas esse, ut hujusmodi pecuniis Christi fidei hostes arcerentur; nunc autem ipsi Turcae, magna parte inferioris Pannoniae occupata, Germaniae inhiant, equum esse, ut hujusmodi annatae in Germania retineri, & illic in hunc usum converti debeant, praeterea cum inter mortales nihil sit sanctius, nihil Deo gratius, quam iustitia & aequitatis cultus, qua de re etiam consueverunt neque Deo ingratum neque ulla ratione impium dici posse, & si ea, quae solum divinae majestatis cultui dedicata consecrataque existimantur, ad iustitiae pacisque constituendam usum in parte convertantur; propterea cuperent, nostraeque intercessione a sanctitate vestra obtinere posse sperant, in primis, ut pensiones, quae ex sacerdotibus Germanicis curiae sanctitatis vestrae & Romanae urbis hominibus persolvuntur, posthac in Germania detineantur: adhaec cuiuslibet ecclesiae majoris, sive minoris collegium quotannis decimam proventuum suorum contribueret, vel saltem proxime vacatura praebenda proventus uti mortuae & assidue vacantis conservarentur, necnon cum Germania ditissimorum monasteriorum plena sit, ut illis quoque tributum imponeretur, atque etiam ut reliquorum sacerdotum ordines quisque pro facultate & fortunis suis aliquid penderet; praeterea mendicantium ordinum monasterium quodlibet florenos quinque quotannis conferret. Nonnullis interjectis, ut haec ad quadriennium contra Turcas concedantur, de Lutheranis addit.

Annatas sibi concedi possit.

Pensiones sacerdotum sibi attribui. Petit etiam decimas.

Adhortatur, scilicet ad ea postulanda, nos & nefariam illam Lutheranam sectam, quam ut tolleremus nullum officium praetermissimus, ita multorum Germanorum animis uti pestiferum virus paulatim obrepisse obsedissequae, ut inde quoque incendium reipublicae Christianae eximeamus, nisi praedictis tributis iustitia ita roboretur fulciaturque, ut aliquando in virulentae illius doctrinae sectariorum distracto gladio possit animadverti. Ad quam rem etiam multorum Germanorum animos, & horum praesertim, qui honestissimi sunt ordinis, pro universalis Romanae ecclesiae tranquillitate & auctoritate conservanda erectos, incensosque cognoscimus: quapropter beatitudinem vestram summopere rogamus, ut divina illa sua mente & mitissimis oculis, quibus Christianum orbem irradiasse videtur, haec omnia clementer intueatur, ponatque ante oculos Turcarum infesta signa, aciesque iam pene invidtas, perniciosi Lutherani dogmatis incendium, quod pessimi cuiusque mentem obsedit, praeterea

LVII. Ex Lutheranam secta imperii excidium veretur Caesar.

nostram a Germania absentiam, quodque tantorum malorum imminentes flamma nullo alio, quam beatitudinis vestrae aeterno illo benignitatis & munificentiae fonte resingui poterent; & haec nobis deinde sacro Romano imperio, & nationi Germanicae, aliqui de sancta Apostolica sede optime meritis, pro tot tantisque malis concurrendis clementer ad quadriennium concedere & indulgere dignetur, &c. His impetratis, pollicetur in Turcas & Lutheranos vires omnes atque opes se converturum. Dat. in oppido nostro Vallisoleti ultima Octobris anno MDXXII. regnorum nostrorum Rom. IV. &c.

LVIII.

Sine justa causa postulari Germanicas annatas a Caesare visum est Pontifici; cum ea non singulis annis pendantur, & modicam admodum auri vim constare possit: tum eo exemplo mox ad alios Reges & principes serpente suis iuribus sedes Apostolica exuenda foret: eadem tamen postulata a Nurembergensi conventu repetita sunt, ut videbimus proximo anno; politicorum Lutheranorum dolo, qui Caesarem a pontificia observantia divellere, ac sedis Apostolicae majestatem labefactare moliebantur. Caeterum Carolus repullam passus Wormatiense edictum non sine summo dedecore & malo suo in Lutherum & sectatores exequi, vel Ludovicum Pannoniae Regem fororium ab extremo exitio vindicare praetermissit.

Ignave Carolus V. Lutheranos grassari patitur.

LIX.

(a) Jo. Pub. cur Lutheranam non noverit approb. doctrinam.

At quam gratiam Lutherus Carolo V. ob intempestivam illam indulgentiam retulerit, scribit Joannes Faber (a), nimirum Lutherum improperasse Carolo ipsius electionem: promulgasse traditum sibi publicum impunitatis chirographum fuisse violatum: docuisse cunctos Germaniae principes nullam servare fidem: satyricis libellis caesarem dignitatem atque subdit (b): Quid dicam ultra? immo dicere cogor. Silere non potero. Prophetizavit Isaias, balbos quoque plane locuturos. Lutherus hic Austriae domui anno uno plus nocuissent atque contemptus inulit, quam principes atque Reges universi caeterique orbis totius status: immo impedivit multo magis quam ab annis centum inimici omnes. Meo si atque caeterorum, qui mea sunt fidei, consilio obsecutum fuisset, o Australes atque caeteri domini, non eam videre oportuisset seditionem, vosque per imperium subditi non tantum profunderetis sanguinem. Quam multis centenis millibus aureorum ditiores essetis, quibus adversus fortasse Turcos ad usque Constantinopolim pugnatum iri potuisset! sed nondum finis. Et infra: Haec in universum,

Quanta Lutherus mala perierit Carolo V.

prout contigere, saepius praedixi, ea praeventire admissus sum, sicut & huc dum praer pacem opto nihil. Adlit Joannes Faber de Lutheri perductione, ut in Carolum V. populos ad seditionem vocarit.

Proximis mensibus (c) adversus insonnit & scripsit in Imperatorem dicens: Deposuit potentes de sede; atque concludit: O Deus, alios da nobis dominos. In qua verba exclamat Faber: Turcus Africanos atque Africanos invasit; in Germaniam nostram modo exercitum iam ab annis centum pro pluribus ductare ausus non est. Unus iste impius atque perversissimus monarchus tanta nobis mala infert, in eam protrudit angustiam, ut metuum caedum nullum esse finem: Turcumque his nostris seditionibus pacatorem aut segregatorem venturum, dum sermone temporibus Jerusalemis cuncti in malitia succrescerent, perjury committerent, fidi frangi essent; ut, heu, multis hodie sit locis, prophetae prophetarent mendacia, & sacerdotes applauderent manibus, populusque deligeret talia dicit Dominus: Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo, gentem robustam, gentem antiquam, gentem cujus ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur: pharetra ejus quasi sepulchrum patens universi fortes: & comedet fegetes tuas, & panem tuum devorabit, filios tuos & filias tuas, & comedet gregem tuum, & armenta tua, & comedet vineam tuam & ficum tuam, conteret urbes munitas, in quibus tu habes fiduciam gladio. Fasit Deus ne nobis quoque sicut eis, qui in oriente sunt contingat. Non absuit justa metus causa; adjecta est enim marginalis nota: Turci post haec scripta supervenerunt bis in Austriam & Stiriam nempe an. MDXXIX. & MDXXXII.

(c) Ib. c. 27. Venenata in eum scripta.

Timeat pii ne in Germanos divisos Turcae irruant.

Impendentia haec mala ex apostolica specula conspicatus Hadrianus, non animarum solum, sed etiam corporum secuturas strages luit (d), atque imperii ordines Nurembergae congregatos admonuit, ut non modo Christiani haereticos sed etiam plebei & nobiles ab hujusmodi seditionis tum ad ecclesiasticorum, tum ad principum opes invadendas concitarentur: pseudoevangelium hoc recens latrocinantium praetextum splendendum esse, ac proculdubio magistratum & principum leges obtrituos, qui conciliorum sanctiones temnerent, & sacros Ecclesiae canones exurerent: denique ut Lutherum haereticum ex Wormatiensi edicto tollerent, ad veteres piorum Imperatorum, qui haereticos percussere gladio, leges provocavit.

LX. Admoniti ab Hadriano de malis imminenti-bus principes. (d) Ext. ejus lit. apud Dolgast. to. 1. pag. 448.

Hadrianus Papa VI. venerabilibus fratribus, dilectis filiis nobilibus viris sacri

Romani imperii principibus electoribus, & aliis principibus tam ecclesiasticis, quam secularibus, ac etiam communitatum omnium inclite Germanica nationis oratoribus, in diatra Nurembergensi congregatis salutem & apostolicam benedictionem.

Apost. ad Nurembergenses conventus liter.

Venerabiles fratres, & dilecti filii. Postquam ad apostolatus officium, divina disponente providentia, assumpti sumus, restis nobis est ille, qui nos, ut immeritos, ita nil tale expectantes promovit, nil nos aliud die noctuque cogitasse, quam ut in curando grege nobis credito tam in universum, quam singularim boni pastoris partes modis omnibus impleverimus, atque adeo nullam existimasse e nostris ovis tam morbosam, quam non pro viribus curare, nullam tam vagam & a ceteris errantem, quam non perquirere & ad dominicam caulam reducere summopere cuperemus. Et sane ab ineunte statim pontificatu nostro [quod tum potissimum expedire videbamus] Christianorum principum animos, heu nimis iam inter se dissidentes, ad pacem, & concordiam incundum, deponendaque arma [aut si bellandum esset, ea in fidei hostes convertenda] tam per diversos nuntios nostros, quam per quotidianas fere literas hortari, animare, precari haec nunquam desistimus. Et ne verbo tantum, sed & re ipsa huius nostri desiderii edere exempla [Deus scit quanto rei nostrae familiaris his praesertim temporibus incommodo] pecunias & alia subsidia ad Rhodioses milites strenuos fidei propugnatores ab immanissimo Turcarum tyranno atrociter obsessos, ac in alia etiam loca in eiusdem hostis faucibus periclitantia misimus. Mox vero ab externis ad intestina animum advertentes non sine gravi animi molestia percepimus Martinum Lutherum [quem sua culpa iam filium nostrum vocare non posse dolemus] hominem veterum & iam damnatarum haeresum suscitatore, post sedis Apostolicae paterna primum monita, deinde etiam sententiam, non absque consilio optimorum & doctissimorum virorum, diversarum universitatum legitime contra eum latam; post charissimi in Christo filii nostri Caroli Romanorum & Hispanorum Regis catholici Imperatorem electi, & vestrum imperiale edictum super eiusdem sententiae executione in proximis comitiis Wormatiae habitis mature decretum, & per totam fere Germaniam promulgatum, non modo per quos deceret non punitum, aut per se cohibitum a pravissimis inceptis non desistere; sed omnis Christianae charitatis & pietatis evangelica non oblitum modo, sed & impie contemnentem novos quotidie libros errorum, haeresum, contumeliarum, ac se-

Quaeritur Pont. non mandatum operi Wormatiae decretum.

ditionum plenos, sive de suo, sive ab aliis adiutum divulgare, ac veluti pestem quandam Germaniam & vicinas regiones longe lateque pervadentem, venenatae linguae spiculis bonas animas & mores insicere, & corrumpere conari: & quod peius est horum suorum facinororum non plebejos modo, sed & nobiles plerosque habere fautores, adeo ut [quae fortasse istorum tumultuum primaria fuit causa] in sacerdotum bonari, & obedientiam tam ecclesiasticis, quam secularibus debitam vilipendi captrum sit; & tandem inter nonnullos vestrum ad civilia bella deven-

Sumptum a nobilibus illius patrocini-um.

Quod quam male cadat Christianae reipublicae, hoc praesertim tempore, mente & cogitatione facile prospicere potestis: ceterum enim praedixit Apostolus, oportere haereses esse, ut & qui probati sunt manifesti fiant; nullum tamen videas tempus huic rei magis importunum, quam hoc, aut quod citius ab haesibus, si quae orta sint, necessario veniat repurgandum: cum enim humani generis perpetuus hostis diabolus sub Leonis rugientis specie per Turcarum vires in Christianas oves continue debacchetur, non videmus quomodo contra tantos impetus obistere possimus, quandiu eundem diabolum sub draconis subdoli forma istas haereses domi nostrae disseminantem, interque fortissimos Germanos nostros discordias & seditiones suscitantem fovebimus, atque ut etiam debellare externos hostes maxime possimus, irritus tamen fuerit labor impensaque, & animarum saluti minime utilis foris hostes vincere, & domi haesibus schismaticis laborare. Meminimus cum etiam in minoribus constituti in Hispania essemus, multa ad nos & varia de Lutero & eius perveris dogmatibus frequenter perferri; quae cum per se durissima auditu, eo nobis duriora videbantur, quod ex ea regione venirent, unde nobis secundum carnem origo est: sed solabatur nos tum rei ipsius adeo manifesta vel iniquitas vel stoliditas, ut a nemine diu toleranda crederetur: tum illa subinde nobiscum facta reputatio, qua dubio procul confidebamus istas venenatas plantas aliunde in Germaniam translatas non perventuras ad frugem in ea terra, quae acerrimos haeresum, & omnis infidelitatis hostes semper protulisset.

LXI. Exorta inde bella civilia.

Non creditum Lutherianam haeresim posse adolecere.

Nunc vero postquam haec mala arbor, sive divino iudicio sic populi sui peccata puniente, sive socordia eorum, qui ut debebant & poterant, principio non obstiterunt, quos videtis & auditis, longe lateque ramos extendere coepit, considerandum vobis est Germani principes & populi, ac providendum, ne vos, qui ab ini-

LXII.

rio

tio huius mali culpa aliunde orta facile excusari poteratis, per istam nimiam tolerantiam & pristinae virtutis naturaeque oblitum, & tanto facinori dum illi non resistitis consentire videamini. Omitimus quod enormissimum est, tantam tamque religiosam nationem per unum fratriculum (qui a catholica fide & religione Christiana, quam ab ineunte aetate non solum profiteri & sequi visus est, sed etiam multis annis praedicasse ac docuisse dicitur, novissime infeliciter apostatavit ac Deo mentitus est) seduci ab ea via, qua a Redemptore nostro & eius sanctissimis Apostolis demonstrata, & eius sanctissimi Praeclari doctrina & sanctitate viri, & majores denique vestri omnes haecenus inceperunt, quasi solus Lutherus sapiat & sciat solus nunc primum (ut de se haereticus Montanus gloriabatur) Spiritum Sanctum acceperit, & Ecclesia ipsa, cum qua se futurum ad consummationem saeculi benignissimum humani generis Redemptor pollicitus est (a) in tenebris ignorantiae & perditionis ambagibus semper erraverit, donec novo Lutheri lumine illustraretur.

Quam turpe sit per fratriculum Germaniam persumdari.

(a) Mart. ult.

LXIII.

Qua omnia quamquam apud eos, qui sapiunt, perridicula iudicantur, simplicibus tamen animis plurimum sunt perniciofa, & eis, qui novarum rerum cupiditate omnem ordinem immutatam vellent, plurimas ad ea perpetranda, quae nunc experimini, causas & fomenta subministrant. An non consideratis, Germani principes & populi, praedictum esse quoddam hoc eorum malorum, quae Lutherus & eius sectatores moluntur? An non aperte videtis istud praetensum principio a Lutheranis veritatis evangelicae patrocini-um, detectum nunc esse merum rerum vestrarum latrocini-um? An putatis alio tendere istos iniquitatis filios, quam ut libertatis nomine omni obedientia sublata, quod cuique libuerit faciendi licentiam inducant? An ul- lius pensi iusta & leges vestras habituras creditis, qui sacros canones & Patrum decreta, necnon sacrosancta concilia, quorum auctoritati Imperatorum leges semper & libenter cesserunt & prompte famulare sunt, non solum vilipendunt, sed etiam diabolica rabie lacerare & comburere non verentur; denique qui sacerdotibus, qui episcopis, qui Pontifici summo debitam obedientiam detrectant? An speratis contenturos sacrilegas manus a laicorum bonis, & non omnia potius sibi, quae poterunt vendicatos, qui res Deo dicatas quotidie vobis praesentibus & videtibus ferunt aguntque? An denique vestris cervicibus parafuros, qui non tangendos Christos Domini contemere, cadere, trucidare ausi sunt? In vos, in vestras res, domos, uxores

Prætextum evangelicum esse merum latrocini-um.

Praedictum spectum in principes ab his qui sperant Concilia.

res, liberos, diriones, dominatus, templa, quae colitis, hac miseranda calamitas tendit, nisi mature obviam estis?

Proinde fraternitates, nobilitates, & devotiones vestras omnium & singulorum in Domino hortamur, & per Christianam charitatem & religionem quam iam sepe majores vestri suo sanguine & tutati sunt & auxerunt, obsecramus, atque in virtute sanctae obedientiae, quam Deo ejusque vicario omnes Christiani debent, a vobis requirimus, ut depositis, si quae sunt inter vos, simultatibus, ad hoc commune incendium extinguendum nunc saltem toto animo incumbatis, & Martinum Lutherum ceterosque istorum tumultuum & errorum auctores ad rectam sentiendi & vivendi viam [quod nobis gratissimum & iucundissimum esset] omnibus sanctis modis reducere emittamini. Quod si [quod avertat Deus] velut aspides obturatis auribus audire recusaverint, ne quod reliquum & nunc sanum constat, cum magna & evidenti nationis vestrae macula, & rarius reipublica Christianae manifesto periculo inficiatur, ni eos iuxta sacras constitutiones, iuxta leges a vestratibus imperatoribus latas, atque adeo recens vestrum super hac re imperiale edictum severitatis virga animadvertatis. Novit ille, cui sola arcana humanorum pectorum aperta sunt, quam nos & pro natura nostra instituroque, & pro pastoralis quod gerimus officio ad ignoscendum potius, quam ad ulciscendum sumus propensi: sed ubi reter iste cancer ita ulcerosus esset, at blandis levibusque medicamentis curari non posset, aspera erunt & ignita cauteria adhibenda, & abalienata membra ab integro corpore penitus ressecanda. Sic Deus omnipotens schismaticos fratres Dathan & Abiron in terra barathrum vivos demersit (b), & nolentem obedire sacerdotis imperio capitali supplicio puniri iussit: sic Apostolorum princeps Petrus Ananiam & Saphiram sibi in Deum mentientes subito morituros denuntiavit (c): sic veteres & pii Imperatores Jovinianum & Priscillianum haereticos gladio saeculi sustulerunt: sic D. Hieronymus Vigilantium item haereticum operat in interitum carnis tradi, ut spiritus salvus fiat: Sic denique majores vestri de Joanne Hussita & Hieronymo Pragensi, qui nunc in Lutero revixisse videntur, a quo & in summa habentur veneratione, in Constantiensi concilio debitas sumpserunt paenas; quorum sancta & praecleara gesta si etiam hac in parte [ubi aliter fieri nequeat] fueritis imitati, non dubitamus quin divina clementia ad ferendum mox supplicium Ecclesiae Dei, quae ab infidelibus venenata in nationem vestram virtute bellica

LXIV.

Exerceant leges in turbulentum auctores.

(b) Num. 26.

(c) Act. Apost. 5.

Majorum pietatem imitentur.

hominum numero facile prestantem, os oculosque jam dudum intendit, sensus & corda vestra inspiret; unde omnipotentis Dei & B. Petri benedictione per nos accepta & de triumphato dracone ac Leone diabolo, idest sublati domo heresibus, & devictis foris fidei hostibus, gloriosam victoriam, & in futuro seculo eterna salutis premia reportetis. Vos vero pro compertissimo habeatis, quidquid nobis opum & auctoritatis Altissimus concedere dignatus est, id omne, & vitam ipsam pro tam sanctis operibus, & pro salute commissarum nobis ovium, libentissime exposuros, &c. Caetera, quae tam in hoc Lutherano, quam aliis negotiis vobiscum particularibus communicata cupimus, dilecto filio Francisco Cheregato electo Aprutino, quem nuper mense septembri ad negotia fidei, & religionis nostro nomine vobiscum tractanda, nostrum & huius sanctae sedis nuntium ad insignem istum conventum ire iussimus, vobis latius explicanda commissimus cuius verbis hortamur vos eandem quam nostris habere fidem adhibere. Dat. Romae apud S. Petrum sub annulo piscatoris die xxv. novembris MDXXII. pontificatus nostri anno 1.

LXV. Fuisse haec divini Spiritus in tanto Pontifice commomentis Germanos principes officii, ut impendentia mala, sublato Lutheri ac repressis sectatoribus averterent, oracula, rerum exitus demonstrabant, quae illustrant etiam pontificiorum mandatorum formulae (a) Francisco Cheregato designato episcopo Aprutino internuntio apostolico traditae, quibus iustus est monere Germanos, eadem mala nunc impendere Germaniae, quae Bohemiam olim ob haeresim impune toleratam obruerant: maxima vel inconstantiae vel conjunctionis cum haereticis macula afficiendos, si Wormatiensis edicti severitatem in Lutherum non adhibuerint, quod ipsos perficere posse exploratum est: novi illius pseudoevangelii fundamentum falsam esse libertatem non modo ad ecclesiasticam, monarchiam labefactandam, verum etiam omnem politicum principatum convellendum: insistere Mahometis vestigiis Lutherum ad Christianum populum subornandum: non audiendas illius argutias, cum res fidei credendae sint, non argumentis probandae, neque in politicis principatibus de legum aequitate cum reis disceptari, sed quos deliquisse constitit. Cum vero Germani nonnullas de curiae Romanae corruptelis querelas effudissent, sanctissimus Pontifex omnes se querendi causas abscissurum est pollicitus.

Instructio pro te Francisco Cheregato de

quibusdam, quae praelatis principibus & civitatum Germanicarum oratoribus dicere poteris viva voce ubi, & quando opportunum judicaveris.

In primis declarabis eis maximum dolorem, quo affligimur ex prosperatione sectae Lutheranae, ob id potissimum, quod videmus innumerabiles animas Christi sanguine redemptas, & cura nostra pastorali commissas illius occasione a vera fide ac religione averti, & in perditionem ire; idque in natione, ex qua nobis secundum carnem origo est, quae ab initio, ex quo ad Christum conversa fuit, usque ad istos proximis annos semper extitit fidelissima ac religiosissima; ac propterea nobis vehementissimum desiderium esse, ut huic pesti celerius occurratur, priusquam Germania ipsi contingat, quod Bohemiae olim contigit; nosque paratissimos esse ad faciendum omnia in hunc effectum, quae ex parte nostra expectari poterunt, ac summopere desiderare, ut etiam unusquisque eorum hoc ipsum pro viribus facere studeat, utque id faciant, nos quantum possumus unumquemque eorum hortari & rogare: debebunt autem eos ad hoc movere sequentia.

Primo & ante omnia honor Dei omnibus rebus preferendus, qui per istas haereses graviter leditur, eiusque cultus consuetus non solum diminuitur, sed potius ex toto corrumpitur. Item charitas erga proximos, quae unusquisque pro viribus studere debet proximis errantes ab errore revocare: quod nisi fecerit, Deus eos, qui sua negligentia perierunt, de manu eius requirit. Secundo movere eos debet infamia nationis suae, quae cum semper praeceteris nationibus Christianissima sit habita, nunc propter eos, qui sectam Lutheranam insequuntur apud omnes pessime audit. Tertio moveat eos respectus honoris eorum proprii qui maxime leditur, si ipsi, qui apud nationem Germanicam auctoritate & potentia pollent, haereses istas non totis viribus expellere laborant; tum quia degenerabunt a progenitoribus suis viris Christianissimis, qui in Constantiensi concilio ex magna parte interfuerunt condemnationi Joannis Hufsi, & aliorum haereticorum, quorum aliqui ipsum Joannem Hufsi propriis manibus ad ignem duxisse dicuntur: tum quia ipsi, vel major eorum pars, edictum imperiale in executione sententiae apostolicae contra Martinum Lutherum & suos late factum approbarunt, eique auctoritatem suam adhibuerunt, & propterea nisi illud pro viribus executi fuerint, vel inconstantes iudicabuntur, vel etiam favore reputabuntur, cum manifestum sit, eos ubi efficaciter velint, illum exterminare facile posse.

Quarto moveat eos injuria, quae per Lutherum

LXVI.

Exponat impede mala quae Bohemiam oppresse.

Quantum dedecus inuratur Germaniae nisi haeresim nascentem comprimant.

Si velint facile Lutherum oppressum.

LXVII.

therum eis & eorum parentibus ac progenitoribus inferitur: cum enim ipsorum parentes & progenitores, & ipsimet semper tenuerint fidem, quam ecclesia Romana atque catholica approbat, & Lutherus suique sectatores longe diversam fidem teneant, asserendo multa non esse de fide, quae tamen illi tenuerint esse de fide, manifestum est illos a Lutero condemnari pro infidelibus & haereticis, & per consequens secundum Lutherum omnes eorum majores, qui in fide nostra decesserunt, sunt in inferno; cum error in fide homines damnationis reos faciat. Quarto attendant finem, ad quem Lutherani tendunt, ut scilicet sub colore libertatis evangelicae, quam hominibus proponunt, omnis potestas superioritatis tollatur; nam licet ab initio praesulerint ecclesiasticam potestatem tanquam tyrannicam & contra evangelium occupatam annihilare seu reprimere velle; tamen cum eorum fundamentum, scilicet libertas, quam predicant, aequae vel plus militet contra potestatem saecularem, quod scilicet illa nullis praecipis, quantumvis iustis & rationabilibus, obligare possit homines ad parendum sub poena moralis peccati, manifestum est eos etiam illam emovere velle, quamvis astute fecerint illam salvando, ut scilicet principibus saecularibus credentibus machinationem hanc non contra se, sed duntaxat contra ecclesiasticos [quibus laici communiter insensum] dirigi, ac propterea partim in eorum favore tractis, partim dissimulantibus seu non contradicentibus, ipsi facilius ecclesiasticos everterent quo facto dubium non est quin populi idem contra saeculares principes tentaturi essent.

Damnati ab hoc eorum majores ut infidelis.

Politicam potestatem cum ecclesiarum.

LXVIII. Ingentia pullulasse mala & majora pullulatura.

Jer. 68.

Lutherum eadem via qua Mahometem accedere.

quae in lege nostra graviora videntur; nisi quod Lutherus paulo modestius agere videtur, ut eo efficacius decipiat. Machometus plures uxores habendi, & eas pro arbitrio repellendi, aliasque ducendi licentiam concessit: iste ut monachorum & Deo dicatarum virginum ac sacerdotum lascivia carnis gestientium sibi favores conciliet, predicat vota perpetuae continentiae etiam illicita esse, nedum non obligatoria, proptereaque licere illis per evangelicam libertatem nubere, immemor verbi Apostoli, cum dicit (b) de viduis adolescentioribus, quod cum luxuriatae fuerint in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Quibus per te expositis, & aliis pluribus, quae in hanc sententiam partim ex literarum nostrarum exemplis colligere, partim ex tua prudentia excogitare poteris, hortaberis nostro nomine dictos principes, praelatos, populos, ut tandem expurgentur, & excitentur ad obviandum, & tam grandi injuria, quam Lutherani Deo & sacrae religioni eius, & maxime ignominia, quam toti nationi vestrae Germanicae ipsi, quam & principibus & maxima opprobria atque contumelias, quam & majoribus eorum, quos [ut diximus] in effectu ad gehennam condemnant, inferre noscuntur; & ad executionem sententiae apostolicae, ac imperialis edicti facti omnino procedant: detur venia his, qui respicere, & errores suos abjurare voluerint, semperque prioros sint ad miserandum, quam ad vindicandum, exemplo Dei nostri, qui non vult (c) mortem peccatorum, sed magis ut convertantur & vivant. At qui in errore pertinaces permanserint, distractionis virga juxta saeculorum canonum & legum decreta sic puniantur, ut caeteri eorum exemplo vel in fide recta permanent, vel lapsi in rectam viam redeant.

Quod si quis forte dixerit Lutherum inauditum & indefensum fuisse per sedem Apostolicam condemnatum; propterea auctori omnino debere, nec antequam convictus sit condemnandum esse; respondeo quod illa, quae fidei sunt, propter divinam auctoritatem credenda sunt, non probanda: Aufer, inquit Ambrosius, argumenta ubi fides quaeritur: piscatoribus creditur, non dialecticis. Et certe faciemur ei defensionem negari non debere in his, quae sunt facti, hoc est utrum dixerit, nec ne; utrum predicaverit vel scripserit, nec ne; super divino jure vero, & materia sacramentorum, standum auctoritati sanctorum & Ecclesiae. Adde quod fere omnia, in quibus Lutherus ab aliis dissentit, sunt per

(b) 1. Tim. 5.

Proponat ut pontificium edictum Caesarem mandentur operi.

(c) Ezech. 13.

LXIX. Non audiendum esse haereticum sed obruendum.

Quae Lutherus docet jam per varia Concilia damnata.

diversa concilia penitus reprobata: non debet autem revocari in dubium quod per concilia generalia & universam Ecclesiam constat esse approbatum tanquam fide tenendum; injuriam namque facit Ecclesie synodo, qui semel recte disposita nititur in dubium revocare. Quid enim unquam certi esse poterit inter homines? Vel quis disputationum contentioumque finis erit, si presumptuoso & perverso cuique libertas seu licentia erit recedenti ab his, que non unius neque paucorum, sed tot seculorum, & tot sapientissimorum hominum consensu, & catholice Ecclesie [quam Deus in his, que fulci sunt nunquam errare permittit] determinatione sancita sunt; cum tamen utaqueque civitas leges suas inviolabiliter observari exigat? quomodo non omnia turbationibus & scandalis & confusione plena erunt, nisi ea, que semel immo sepius maturo iudicio constituta ab omnibus inconcussa observentur? Cum igitur Lutherus & sui concilia sanctorum patrum condemnent, sacros canones comburant, & cuncta pro arbitrio suo confundant, ac totum mundum perturbent, manifestum est eos tanquam publice pacis inimicos & perturbatores ab omnibus ejusdem pacis amatoribus exterminandos esse.

Quæ semel constituta in Ecclesia non disceptanda.

LXX.

Item dices, nos ingenue fateri, quod Deus hanc persecutionem Ecclesie sue inferre permittit propter peccata hominum, maxime sacerdotum & Ecclesie prelatorum; certum enim est non esse abbreviatam manum Domini, ut salvare nequeat; sed peccata dividere inter nos & ipsum, & abscondere faciem suam a nobis, ut non exaudiat. Clamant scriptura, peccata populi derivari a peccatis sacerdotum: proptereaque, ut ait Chrysostomus, Salvator noster curaturus infirmam civitatem Jerusalem, ingressus est prius templum, ut peccata sacerdotum primo castigaret, instar boni medici, qui morbum a radice curat. Scimus in hac sancta sede aliquot jam annis multa abominanda fuisse, abusus in spiritualibus, excessus in mandatis, & omnia denique in perversum mutata. Indicat, hic optimus Pontifex ea, que nos in Alexandro VI. deploravimus; nec mirum si agritudo a capite in membra, a summis Pontificibus in alios inferiores prelatos descenderit. Omnes nos (id est prelati) & ecclesiastici declinavimus (a) uniusquisque in vias suas, nec fuit jam diu, qui faceret bonum, non fuit usque ad unum: quamobrem necesse est, ut omnes demus gloriam Deo, & humiliemus animas nostras ei, videatque unusquisque nostrum unde ceciderit, & se potius quilibet iudicet, quam a Deo in virga furoris sui iudicari velit. Qua in re, quod ad nos atti-

Propter peccata hæreticis exorta.

(a) Ps. 13.

Promissa ab Hadriano curie commendatio.

net, polliceberis nos omnem operam adhiburos, ut primum curia hæc, unde forte omne hoc malum processit, reformetur; ut sicut inde corruptio in omnes inferiores emanavit, ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanet. Ad quod procurandum nos tanto arctius obligatos reputamus, quanto universum mundum huiusmodi reformationem avidius desiderare videmus. Nos, uti alias tibi dixisse credimus, pontificatum hunc nunquam ambivimus; immo quantum in nobis fuit, longe maluisse vitam agere, & in sancto orio Deo servire. Et profecto pontificatum ipsum plane recusassemus, nisi Dei timor & sincerus electionis nostri modus, necnon schismatis ex recusatione nostra imminenti metus nos acceptare nos cogisset. Subiicimus igitur colla summa dignitati, non ob dominandi libidinem, neque ad dirandos propinquos nostros, sed ad divina voluntati parendum, ad deformatam eius sponsam Ecclesiam catholicam reformandam, ad subveniendum oppressis, & doctos, & virtute præditos, qui multo iam tempore neglecti jacuerunt, erigendam & ornandam, & denique ad omnia alia agendum, que bonum Pontificem & legitimum B. Perri successorem agere oportet. quanquam nemo mirari debebit, si non statim omnia errata & abusus omnes, per nos emendatos viderit: inveteratus nimium morbus est, nec simplex, sed varius & multiplex, pedetentim in eius cura procedendum est, & prius gravioribus magisque periculosis occurrendum, ne omnia pariter reformari volentes, omnia perturbemus. Omnes subitæ mutationes, inquit Aristoteles, in republica periculose sunt, & qui nimis emungit, elicit sanguinem.

LXXI.

Quod autem ultimis literis tuis scribis, questos fuisse tecum principes istos, quod concordatis eorum per hanc sedem derogatum sit; dices nos de his, que ante nos facta fuerunt, culpam nec posse, nec debere, nobisque ejusmodi derogationes, etiam dum in minoribus essemus, semper displicuisse. Proinde nobis certissimam sententiam esse, etiam si ipsi non requirerent, illis nostri pontificatus tempore penitus abstinere, partim, ut unicuique jus suum servemus, partim quia æquitas & humanitas exposcit, ut inlicitam nationem nostram non solum non offendamus, sed etiam peculiare ei favores impendamus.

Servatum iri Germanis in ra veicta.

De processibus vero, quos a rota advocari, & ad patres remitti postulant; dices nos cupere eis in hoc gratificari, quantum honeste possimus; sed propter absentiam auditorum ab urbe per his gratia, non posse nos de qualitate & habitudine ipsorum process-

cessuum ad præsens informari: reversis vero illis, quod peste jam decrecente brevi futurum speramus, facturos in gratiam ditorum principum quidquid rationabiliter poterimus. Item sollicitabis diligenter responsa literarum nostrarum, & requires eos, ad quos scribimus, ut nos literis suis informent, quibus mediis eorum iudicio videatur huic pessime sectæ commodius obviari posse, ut ea, que per nos providenda fuerint, celerius provideri possint: & super hoc ipso etiam tute diligentissime informabis, & nobis plane perscribes.

Modi pro reprimenda secta quaeriti.

Item quia intelleximus in Germania esse multos bonos & doctos viros pauperes; aliqua etiam præclara ingenia, que ex indignitate apostolicarum provisionum histerionibus & stabulariis potius, quam viris doctis fieri solitarum, a sedis huius devotione aversa, cupimus ut inquiras quinam illi sint, eorumque nomina ad nos transmittas, ut occurrente beneficiorum Germanicorum vacatione, illos proprio motu providere possimus; scimus enim quantum Dei honori & animarum saluti, ac ædificationi obfuerit, quod jamdiu beneficium ecclesiastica, maxime curam & regimem animarum habentia, data fuerunt hominibus indignis. De subsidio procurando pro Hungaris non damus aliam informationem, quam discedenti tibi dedimus, excepto quod te hortamur, ut rem illam summo studio (uti facis) cures; nos etiam apud principes & respublicas Italicas missis oratoribus sollicitabimus, ut pro viribus quisque subveniat.

Decernit Hadrianus doctis sacerdotibus conferenda.

Hadrianus Papa VI.

Quæ gesta sint ab internuntio apostolico, proximo anno dicentur.

LXXII. Internuntii conatus a duce Saxonie elusi. (a) Bull. in Hadr. VI. const. 4. & in to. concil. Colonien. Lutheri instantia revixisse in ipso spiritum Danielis.

Interea Hadrianus Fridericum Saxonie ducem ab hæresiarcha fascinatum gravissimis literis monuit (a), tot malorum causam, que in universam Germaniam redundarent, ipsi ob susceptum Lutheri patrocinium acscribi: perpenderet num uni pseudomonacho flagitiis inquinatissimo, per summam fraudem more hæreticorum jactanti revixisse in ipso spiritum Eliæ & Danielis, ac divinorum oraculorum verum se esse interpretem prædicanti, potius, quam universæ Ecclesie atque omnium gentium & ætatum sanctissimis doctoribus, in his, in quibus de perpetua felicitate adipiscenda, vel de subeundis suppliciis in æternum duraturis agitur, fides adhibenda esset: agnosceret tandem in nequissimo homine malignum spiritum non divinum, ex malignis ejus operibus, ex virulentis verbis, ex rabidis concionibus, quibus laicos ad abluendas manus in sanguine sacerdotum hortabatur. Postremo pontificali constantia Frederico

interminatus est, ipsum nec divinam nec apostolicam, nec cæsaream ultionem, ni relapsiceret, evasurum.

Hadrianus, Ec. salutem & apostolicam benedictionem.

Satis & plus quam satis sustinimus, dilecte in Christo, si forte Dei pietas tuam animam dignetur invisere, ac dare penitentiam ad cognoscendum veritatem, ut respisceres a diaboli laqueis, a quo captivus detineris. Novimus te paterne monitum a felicitis recordationis prædecessore nostro, ut a te separares perniciem illam Christianæ religionis Martinum Lutherum; cum jam toti orbi manifesta essent sceleratissima machinationes illius, speravimus & te ad cor penitens reversurum: sed quoniam expectavimus vas, & ecce quia frustra conflavit conflator, malitia enim tua non sunt consumpta; coegit nos miseratio tui, coegit paterne amor, quo te & tibi subditos Saxones in Domino semper fuimus prosecuti, salutaribus & paternis monitis adhuc convenire, ut vel tandem respiscatis antequam plane in vos conveniat, quod vox subdit propheta: Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit eos.

LXXIII. Hadriani literæ ad Saxonem.

Et quid dicemus vobis, quam quod Galatis suis Paulus: O infensati, quis vos fascinavit veritati non obedire? Currebatis bene. Interrogate patres vestros, ac dicent vobis: majores vestros; & annuntiabunt vobis, quod ab ea ætate, quo uno eodemque tempore vixere Hadrianus Romanus Pontifex & Carolus ille magnus Imperator, Saxonie fidei plantatores ad nostra usque & charissimi in Christo filii nostri Caroli tempora, avi & proavi vestri, atque adeo Saxones omnes semper habiti estis veluti pacis amatores, fidei propugnatores, & per omnia obedientia pacifici filii, talesque ut non immerito Gregorius V. natione Saxo olim Romanus Pontifex Saxonie ducem in Romanorum Imperatoris constituerit electorem. Quomodo ergo tam cito mutatus est color optimus? cur tam facile transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud evangelium; quod non est aliud, nisi sunt quidam qui vos turbant, & volunt convertere evangelium Christi? Quis vineam Domini sabaoth tam pulchre plantatam est demolitus certe exterminavit eam aper de silva & singularis ferus depastus est eam. Sed ve illi & vobis, ac domesticis, & amicis a cruciatu præcordiorum. Obsecramus te, fili dilecte in Christo, leva oculos tuos in directum, & vide ubi sis prostratus. Considera quantam Ecclesie Christi tot malis undique circumvallata, ac pene oppressa, pro opera, qua illi subvenire debueras, cladem insuper inrulisti. Oppugnatur foris ab infestissimo illo

LXXIV. Objurgari Saxones cur desistant ab his qui fidem in Saxonia prædicant.

ac potentissimo Christiani nominis hoste :
dissent intus principes reipublica Chri-
stiana, & in mutuum armati perniciem
cruentissimis inter se odiis conflictantur,
& in fraterna viscera ferrum stringunt,
ut vix ethnici inter se crudelius. An hac
ira tibi visa sunt non satis gravia, nisi
contritionem induceres super contritionem,
nutriens ac fovens serpentem illum, nempe
Lutherum, in sinu tuo, qui veneno lin-
gue sue Ecclesiam & terras infecit, adeo
ut nunc pervenerit gladius, etiam usque
ad animam? Quanto autem plura est ani-
ma quam corpus, tanto gravius est præ-
dictis omnibus horrendum illud & plus
quam tartareum venenum, quo hæresum
& schismatum contagione tot myriades ani-
marum interierunt intereuntque. Ita
tibi debemus omnes; quod nunc passim ab
unitate matris Ecclesie recedatur, quod a-
vertatur vulgus indoctum, ac bis mille
præstigiis ac fascinationibus retrahatur a
fide, quam suxit ab ubere materno, quod
basilicæ sint sine plebibus, plebs sine sacer-
dotibus, sacerdotes sine debita reverentia,
& sine Christo, denique Christiani, quod
sacramenta fidei non sacra censeantur, quod
sanctuarium Christi sanctum esse negetur,
quod dies festi festivo frustrentur solem-
niis, quod moriantur homines in peccatis
suis, rapiantur animæ ad tribunal terri-
ficum, nec pœnitentiæ reconciliati, nec sa-
cra communione muniti: quod pulcherri-
mus ille tabernaculi ordo confusus sit; &
pro Christiana pace ac tranquillitate ad
rebellionem, ad rapinas, ad cædes, ad in-
cendia cum magno ac manifesto Christianæ
reipublicæ discrimine veluti classico passim
excitati: pro quibus egregius tuis in Eccle-
siam Christi meritis, quo te præmio, im-
mo quo non supplicio dignum censebimus?
At dices, forte serpens me decipit; di-
gnam certe recepisti mercedem, qui illum
nutrivisti in sinu tuo. Sed irane stultus es
ac sine corde, ut in eis maxime rebus, in
quibus errare damnari est, uni homuncio-
ni cooperto peccatis, quam tot sanctissimis
ab initio patribus, qui in lege Dei medi-
tati sunt die ac nocte, & quam tot uni-
versalibus conciliis, adversus, quæ impu-
dens os illud velut sepulchrum patens se-
aperire non erubescit, sanctæ denique &
catholicæ Ecclesie, cuius ritum, consuetu-
dinem, & decreta a temporibus Aposto-
lorum ad nos usque inviolabiliter observa-
ta, unus iste sacrilega temeritate damna-
re presumat, plus credere potueris? O cæ-
cam dementiam, ac plusquam Judaicam
cæcitatem! At fortassis hoc tibi imposuit,
quod veterator ille Martinus & eius se-
quaces de capitulis scripturarum visi sunt
sua confirmare.

Exposi-
tum quod
myriades
animarum
culpa du-
eis Saxo-
niæ pere-
ant.

LXXV.
Objurga-
tur quod
magis im-
postori
credat
quam tot
Conciliis.

Et quis tandem hereticorum ita non
fecit? an non hæ sunt veteris serpentis
astutia, qui hac veluti esca obducto hamo
miseris animabus mille technis & versu-
riis semper est insidiatus; quique quo an-
gularem infringeret, veræ fidei lapidem,
ac Christianam scinderet unitatem, in scri-
pturarum agrum suum seminare semen &
perversam scripturarum intelligentiam
jampridem est aggressus? Cum itaque ma-
xime semper pars ecclesiarum imperit
turba sit, & vix unus reperiat aut al-
ter, qui spiritualibus oculis de scriptura-
rum intelligentia digne valeat iudicare;
siquidem librum signatum legimus, quem
solus Leo de tribu Juda dignatus est ape-
rire, ac solvere signacula eius; quæ tan-
dem est ista diabolica excecatio, uni car-
nali hominioni, semper eructanti crapu-
lam & potum, quam religio orbi univer-
so, quam tot spiritualibus patribus, quo-
rum voluntas semper fuit in lege Domi-
ni, qui vitæ sanctimonia, ostensione spi-
ritus ac virtute, glorioso denique marty-
rio suam doctrinam comprobaverunt, in
scripturarum intelligentia plus te fidei hæ-
bere potuisse? O cæcitatem novam & inau-
ditam! unus apostata tibi potuit persua-
dere fessellisse priores universos, errare
posteror, & in solum se & quos decepit
pervenisse regnum Dei, totas miseratio-
num Dei divitias, ac gratiam universita-
tis? Et quid non dicimus cum propheta:
Heu, heu, heu Domine. Ergone dece-
pisti populum tuum? quin potius cur non
devitatis (secundum apostolicum præce-
ptum) questionibus ac pugnis verborum, ex
quibus oriuntur invidia, contentiones,
blasphemie, suspiciones male, confictatio-
nes hominum mente corruptorum, & sub-
vertunt corda audientium ex operibus suis
iuxta dominicam designationem, studuisti
cognoscere filium profanum istum, qui ad
vos venit primum in vestimentis ovium
lupus intrinsecus rapacissimus? siquidem
non ex foliis, non ex floribus, sed ex fru-
tibus arbor cognoscenda erat.
An non manifesti sunt nequissimi fru-
ctus eius? siquidem sacrilegus hic adver-
sus Deum imagines sacras, atque adeo ip-
sam crucem Christi sceleratis manibus con-
fringere, & polluti conculcare pedibus non
formidat: contra sacerdotes Dei furorẽ
impio temerarie debacchans non desinit lai-
cos ad lavandas sibi in eorum sanguine
manus sedulo concitare: Ecclesiam Christi
parricidalibus armis oppugnans hoc agit ef-
fiduo, ut suffocentur homines in peccatis
suis, hoc unum elaborat ne divina mise-
ricordia suis sacramentis, quæ peccatorum
remedia efficacia esse voluit, vulneratos in
Ecclesia sua curet: ita enim ea aut su-
sti-

LXXVI.
Consue-
visse om-
nes hære-
siarchas
abuti scri-
ptura.

Intole-
randam
esse illius
cæcitati-
tem.

LXXVII.
Horren-
da pati
sacrilegia.

Concitari
laicos in
sacerdo-
tes.

stulit universa, aut hæreses suæ pestife-
ro infecit veneno, ut toxicum magis re-
quirat, quam animarum medicinas.
Precipit suis ne indignanti Deo quis
satisfaciat, ne jejuniis, orationibus, la-
mentationibus peccata redimat: ne hostia
illa placens Deo corpus & sanguis Domi-
ni nostri Jesu Christi a sacerdotibus offera-
tur quotidie pro peccatis nostris: vota do-
cer non reddere domino Deo suo; & cum
ipse sit apostata ac professionis suæ deser-
tor, ut plurimos sui faciat similes, san-
cta illa Deo vasa pollueri non veretur,
consecratasque Christo virgines & vitam
monasticam professas extrahere a monaste-
riis suis. & mundo, immo diabolo, quem
semel abjuraverunt, reddere: quod in-
veteri lege in umbraticis sacerdotibus Do-
minus non tulit; quod ethnici idolorum
suorum flammibus omnes sunt abominati,
Christi sacerdotes etiam vilissimis copulat
meretricibus: sanctos patres illos, quorum
vita & doctrina illustravit universum
mundum, non solum debito honore non
prosequitur, sed multo quam Cain scele-
stus despicit, deridet, contemnit inse-
ctatur.
Sacrosanctis omnibus universalibus con-
ciliis impudenti ore palam contradicit, ac
sacrilega lingua derrabit: libertatis spe-
cie licentiosam quandam nullis restrictam
legibus, ac fere serman inducere conatur
legem; unde & extor homo contempror ac
violator legum omnium in tantam erupit
ventris vastitiam, ut sanctissimorum pa-
trum decreta & ecclesiasticos canones igne
publice concremare non formidavit, & bre-
viter Christianam veritatem, omnem re-
rum ordinem, pulcherrimam denique Ec-
clesie faciem a Christo, ab Apostolis, a-
postolicisque viris, ac sanctissimis patribus
ab initio constitutam, unus hic post tot cen-
tenos annos discindere, invertere, ac de-
formare molitur.
Quod si nondum satis etiam internoctis
de Christiano magisterio, an de antichri-
sti spiritu ista profiscantur, si ita fasci-
navit te prestigiatore ille, ut credere pos-
sis, unum hunc perfidissimum apostatam
veluti alterum Eliseum habere duplicem
spiritum Helia, aut alterum esse, quem
se jactitat Danielem, in quo sit spiritus
amplior, & intelligentia scripturarum ma-
jor, quam in omnibus olim sanctissimis il-
lis doctissimisque viris, quam in sacrosan-
cta Ecclesia catholica; quid est te uno cæ-
cius? Aut, si jam ex fructibus arborem
cognoscens, in errore persistis tamen, quid
te miserius?
Sed esto transfiguratus sit coram te sa-
tanus ille in angelum lucis, & quæ ma-
nifesta sunt opera carnis, ac diabolica spi-

LXXVIII.
Omnia
læra ab
eo perva-
ti.

Virgines
ex mona-
steriis tra-
hi ad lu-
pariam.

LXXIX.
Licenti-
am scele-
rum indu-
ci.

LXXX.
Plenum
esse anti-
christi
spiritu
Lutheri-
tum.

LXXXI.

ritus esse & Christi opera venenata sua
facundia persuadere potuerit, nunquid non
ubique vel hoc ipso prodidit cuiusnam spi-
ritus sit, quod omnis ejus sermo amarus
est, virulentus, arrogans ac maledicentis-
simus, nusquam non scetens convitiis, bla-
sphemis, ac scommatibus plusquam vene-
natis adversus omne Christianæ pietatis
modestia, mansuetudinis, ac benignitatis
officium? Nunquid ira docuit Paulus, cuius
se jactat spiritum habere, cum nulla ejus
extet epistola, quæ non pacem & unita-
tem ac alias id genus virtutes redoleat?
An non Romanos suos hortatur in Domi-
no, ut in charitate fraternitatis se dili-
gant, invicem sectentur, quæ sunt pacis,
& quæ adificationis custodiant? Corinthiis
an non testatur se docere in ecclesiis Deum
non dissensionis, sed pacis Deum esse? Et
breviter, nunquid non ubique clamat, ubi-
que docet evangelica illa tuba, ut digne
ambulemus in omni humilitate ac mansue-
tudine, cum patientia, supportantes invi-
cem in charitate, solliciti servare unitatem
spiritus in vinculo pacis: utque deponamus
omnem iram, indignationem, malitiam,
blasphemiam, turpem sermonem? Quo i-
gitur pacto maledicentiam, amaritudinem,
iram, indignationem, blasphemiam, in-
stationem, jactationem, quæ ita huic pecu-
liaria sunt, ut illa Paulo ac illius discipu-
lis universis, qui mitis est ac humilis cor-
de, non Paulini, non Christiani, sed dia-
bolici spiritus esse certissima indicia, vel
caeca, non clarissime appareat? Ex verbis
illius quomodo non intellexisti, Christum
in corde suo, an vero antichristum haberet,
secundum quod ipsa veritas in evangelio
ait: Progenies viperarum, quomodo po-
testis bona loqui cum sitis mali? De a-
bundantia enim cordis os loquitur & cum
scriptum sit, quod maledici regnum Dei
non possidebunt; item cum in evangelio
dicat Dominus: Quicumque dixerit fratri
suo racha, reus erit concilio; qui autem
dixerit fatie, reus erit gehennæ incen-
dio.
Illumne esse antichristi apostolum cui-
quam obscurum esse poterit? qui non mo-
do sacerdotes Dei, sed & principem sacer-
dotum, Petri successorem, Jesu Christi
in terris vicarium, tam nefandis infami-
busque nominibus, tam inauditis contu-
meliis, convitiis, ac blasphemis nusquam
non lacerat, discerpit, & insectatur, ut
ea commemorare pudica resurgat lingua,
& audire horreant aures castæ; qui apo-
stolicam cathedram, in qua præsedet ca-
put Apostolorum Petrus, cui præfuerunt tor
sancti pontifices, quam ecclesiam principa-
lem, unde sit exorta unitas sacerdotalis,
sanctus ille & gloriosus martyr Cyprianus
non

Ex operi-
bus trans-
figura-
tum hunc
Sathanam
posse di-
gnosci.

Perpicue
ab eo divi-
num abes-
se spiri-
tum.

LXXXII.
Aposto-
lum esse
antichri-
sti.

Blasphemia ejus
voces expositae.

non dubitat asserere; impio ac pestilenti ore cathedram pestilentiae antichristianam, diabolicam, & si qua potuit excogitare, nefandiora, toties appellare non cessat: qui scholas Christianas, quae tam multos doctissimos sanctissimosque viros, tam egregias in ecclesia Dei columnas nobis protulerunt, impudica lingua sua lupanaria, Sodomas, & Gomorrhias ubique vocare non veretur: qui non satis habet omnipotentis Dei sacerdotes probris omnibus convitiis, contumeliis, ac blasphemis horrendis & inauditis nunquam non publice ac privatim insectari, quibusvis canibus viliores facere, nisi etiam laicos concitet ad lavandas sibi manus in sanguine ipsorum: cum tamen quanto honore haberi velit sacerdotes suos, maxime autem principem sacerdotum, idem ipse Dominus in deuteronomio testatus est, dicens: Si difficile & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram & iudicium intra portas tuas videris verba variari, ferge & ascende ad locum, quem elegerit dominus Deus tuus, veniensque ad sacerdotes levitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quaeresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicii veritatem, & facies quaecumque dixerint, qui praesunt loco, quem elegerit Dominus & docuerint te juxta legem ejus; sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram: qui autem superbia nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel, cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia. Et Samuel cum sperneretur a filiis Israel, an non dicit Dominus: Non enim te spreverunt sed me, ne regnum super eos, manifeste ostendens, invisibilem se contemni, cum visibilem quis spernit sacerdotem; quare & Moses murmuranti adversus se poculo, respondit: Non adversus me murmurastis, sed adversus dominum Deum vestrum. Quod si leviticis illos sacerdotes tanta honoris prerogativa praecellere voluerit Dominus, qui exemplari tantum ac umbrae deserviebant caelestium, in umbratico illo tabernaculo sacrificiorum officia consummantes; quo tandem honoris loco eos haberi voluit, quibus tradidit claves regni caelorum, tantamque tribuit potestatem, ut quae ligarent super terram, ligarentur & in caelis, & quae solverent super terram, soluta essent & in caelis; atque quorum ipsi dimitterent peccata dimissa forent, quorum retinerent, forent & retenta; qui non sanguinem hircorum aut vitulorum, sed hostiam vivam

Ut colendi sint sacerdotes ex divina scriptura.

Sanctam & immaculatam corpus & sanguinem domini nostri Jesu Christi offerunt quotidie pro peccatis nostris, conficiunt verbo suo, ac manibus tractant, & breviter sacramenta omnia, quibus hominibus vita salusque tribuitur animarum, suis perficiunt orationibus; quanto inquam honore hos praecellere voluerit Dominus? quis tandem dubitabit, quod nec ipse tacuit in evangelio, cum dicit ad eos: Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit & eum, qui misit me? Et quid consequitur? quod in eundem Christum blasphemus esset & maledicus, qui sacerdoti Christi blasphemavit aut maledixit. An non hoc primum mandatum in retributione. Honora patrem tuum & matrem, ut sis longaevis super terram; qui autem maledixit patri aut matri, morte moriatur? Nunquid ad carnales tantum parentes istud est referendum, & non minus ad eos, qui nos in Christo regeneraverunt, per quos Christiani sumus, qui nobis peccata dimittunt, qui caelestibus nos participant sacramentis? Quid si peccatores sumus & mali sacerdotes? quid si parentes? nunquid propterea eos, quos, Dominus misit ante faciem suam, & ad quos dicebat: Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo, aut de civitate, excutite pulverem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terrae Sodomorum & Gomorrhaeorum in die iudicii, quam illi civitati? An non praecipit ita Apostolus: Obedite praepositis vestris & subjacete eis? quod si malis & peccatoribus non sit obediendum, quibus tandem? quoniam si dixerimus peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Ovis es, noli discutere pastorem: noli te iudicem Dei constituere & Christi. An non ita praecipit Dominus in evangelio dicens: Super cathedram Moysi sederunt scribae & pharisaei: omnia quaecumque dixerint vobis servate & facite; si quae autem fecerint mala, facere nolite? manifeste significans habere eos dignitatem, tamen si vita essent perditae. Nunquid idem Dominus cum postea tempore passionis aliam accepisset a servo sacerdotis dicenti sibi: Sic respondes Pontifici? adversus Pontificem, quidquam dixit contumeliose? quin magis innocentiam suam asserens & ostendens: Si male, inquit, locutus sum, exprobra de malo; sin bene, quid me caedis? An non & Paulus cum cederetur in concilio iussu Ananiae, diceretque ad eum: Percutiet te Deus paries dealbate; & tu sedens iudicas me secundum legem, & contra legem jubes me percuti; audiens ab adversariis: Sic insimulans sacerdotem. Dei

LXXXIII.
Latronem hunc conspicias ad perditionem ecclesiam.

Dei maledicendo ipsum? tamen inane nomen & umbram quandam sacerdotis cogitans exparit: Nesciebam, inquit, fratres, quia princeps est sacerdotum; scriptum est enim: Principi populi tui non maledices: quo magis miramur quod ex istis diabolicis spiritibus operibus veluti fructibus nequissimis arborem pessimam nondum cognovistis.

Objurgatus Saxonum de pertinacia in fovendo heresiarum.

LXXXIV.

Miseretur suorum Saxonum seductorum.

Et quis tandem est ita hebes animo, ut non videat, quo nunc prorumpant furiosissimi conatus istius; cum ut quisque est facinorosissimus, desperatissimus, aut perditissimus latro, aut homicida, sub istius vexillis ac signis conveniant? Ecclesiam iam Christi, parricidibus armis, ac sacrilegis manibus, non clam, sed palam oppugnantes, consecrata Deo loca, templa, & monasteria exurunt, & profanant: Christo dicatas virgines, sacerdotes Christi & monachos crudelissime persequuntur: ecclesiarum bona diripiunt, & breviter rapinis, latrocinis, caedibus, ac incendiis confundunt universa excacante nimirum eos iusto Dei iudicio, & in insaniam tam manifestam erumpere permittente, ut neminem iam latere possint sceleratissime machinationes istius. Atque hi, qui pestifera contagione ipsius infectos sese tandem cognoverunt schismatico errore deposito, ac heretico furore deserto unitatis ac veritatis domicilium fidei sanitate repetunt: inter quos, dilecte nobis in Christo Jesu, cum a te non ex postremis reversurum ad salutem matris sinum speravissimus, quem revertentem libenter & obvius excepissimus manibus, bona spe tandem nostra frustrati videmus supra petram induravisse te faciem tuam: videmus perniciem illam animarum Lutherum sub tuo patrocinio latitantem, suum adhuc virus longe lateque spargere.

Sed quoniam adhuc potens est dominus Deus etiam de lapidibus istis suscitare filios Abrahae, antequam egrediarur, ut ignis indignatio ejus, & succendarur, nec sit qui extinguat; ideo te, fili dilecte in Christo, obsecramus per viscera nostri redemptoris domini nostri Jesu Christi, per Christianam unitatem, per patriae charitatem, per tuam denique ipsius tuorumque salutem, miserere Ecclesiae Christi; & tot iam malorum procellis undique exagitatae, ac pene oppressae tua maxima culpa, aliquando ser opem: miserere patriae nostrae, quae sincere olim fidei eximiae religionis sanctae, sub iugo Domini ac religiose obedientiae insigne praecellens gloria, perniciem istam religionis Christianae, ac fidei, ac pietatis publicum hostem Martinum in suis se peperisse ac fovisse visceribus nunc erubescit: miserere denique

que tui ipsius, tuorumque: miserere seductorum Saxonum, quos nisi respicatis, & quidem cito, manet praesens & certa ultio divina, quam neque in hoc saeculo effugietis, neque in futuro. Haec dicit dominus Deus: Audi popule stulte, audi princeps, qui non habes cor; qui habetis oculos & non auditis: Me ergo non timebitis, & a facie mea non dolebitis? nunquid non audistis quid fecerim in diebus antiquis? Legite scripturas, in quibus putatis vos vitam aeternam habere, & invenietis quam gravis semper fuerit & quam terribilis divina vindicta in illos, qui in populo Dei schismata concitaverunt. Nunquid non legistis horribilem divinam ultionem adversus Dathan & Abiron, quod multitudinem adversus Moysen concitavissent; quos debiscens sub pedibus terra & aperiens os suum deglutivit, & omnia quae ad eos pertinerunt, ita ut descenderent viventes in infernum; & adversus Core quem eandem ob causam cum ducentis & quinquaginta viris caelestis flamma devoravit? Quod si ob durius imperium fortassis, aut quorundam pastorum seu ignaviam seu malitiam schismata excitanda putatis, nunquid ex libro Regum audistis, adeo indignatum fuisse Dominum adversus decem tribus filiorum Israel, & in omne semen eorum, ut dimoverit eos, & tradiderit in direptionem donec proiceret eos a facie sua? ob quam tandem culpam, nisi quod ob durius imperium Salomonis & imprudens arrogantiisque responsum Roboam Regis Jerusalem scisse fuerunt a tribu Juda & Beniamin? Quam praesens semper fuerit Dominus vindex sacerdotibus suis, an non Saul ab regio abiectus honore, & Ozias Rex Juda percussus lepra, propterea quod quae sacerdotum erant contra sacerdotes Domini sunt ausi usurpare, sufficienti vobis potuerunt esse argumento? Et breviter, an non omnes restantur historiae universos ultrice Domini manu infelici periisse exitu, qui in Christos Domini sacrilegas manus iniicere non formidaverunt? Contra autem felicitia omnia & longam illis contigisse vitam, qui Christum in sacerdotibus suis venerati sunt? Moveant ergo vos exempla aliorum, & cogitate quid vobis sit expectandum, qui venerabilem Dei eorum in manus tentatis tradere prophanas. Proinde quod Dominus per Moysen praecipit, universo populo Israel, ut separarentur a tabernaculis Core, Dathan, & Abiron, nec tangerent quidquam quod ad eos pertineret, ne involverentur in peccatis eorum: & hoc & vobis, praecipue autem, tibi dilecte fili, ejusdem Domini nostri auctoritate praecipimus & obsecramus in Christo Jesu; ut

Intentata illi divina vindicta.

separemini a Martino Lutero : auferatis a vobis petram illam scandali neque tan-

LXXXV. Non designeris, fili dilecte Paulum imitari, quem sicut vicisti in ecclesia Dei per-

LXXXVI. Quod si dixeritis Non ambulabimus scilicet in via Domini, ac paterne salubriterque vos monenti responderitis: Non audiemus; ideo; Audite gentes, Dicit Dominus, & cognoscite congregationes quanta ego faciam eis.

Intentata pontificia & imperialis ira.

Sequatur sanctos Martyres & confessores non apostatam.

sex Imperator Carolus sub schismatico ac heretico tyranno heresum ac schismatum sinamus interire contagione.

Commonuit etiam Pontifex aliis literis electores principesque imperii, ne Lutheranam haeresim latius grassari paterentur: propterea pollicitus est se emendaturum corruptelas, quae in Romanam curiam irrepserant, quod haeretici speciosum revocandi ad meliorem frugem sacerdotes praetextum suae impietati obtenderent, ut deplorat Augustinus Steuchius (a): Hoc habuit ista fedissima & sine dubio pestilentissima factio, ut quae per totum orbem Christianorum famam vulgasset purganda a superstitione pietatis, fidemque omnibus hominibus fecerat, id unum se agere, ut scelera & vitia corrigerentur, emendarentur pravitates: inescatum ea promissione genus humanum & a religione removerit & pessimis erroribus inlucuerit, quod a nobis non sine multis lacrymis refertur. Et infra: Haec igitur haeresis eo fuit omnibus crudelior, & in omni genere calamitatum fecundior, quod cum esset pestilentissima, nihil tamen indicium dedit in principio: sed Christianorum principum, Pontificum, Cardinalium, atque episcoporum, monachorumque errores & peccata emendare pollicita, fecit se hac promissione probabilem, aperuitque sibi omnium ad aures aditum, nullum errorem, nullam impietatem, nihil pestilens praeseferebat; sed humanitatem, sed commiserationem quod in tantis peccatis versarentur omnes. Hac pollicitatione allexit maxime imperitos omnemque plebem, quippe quibus semper insensa fuerit religio, & ecclesiasticorum peccata plurima viderent, & inviderent eorum opibus: itaque nihil potuit eorum fieri auribus gratius, quam si eorum damnari vitam audirent, quos peccantes esse non ignorarent, & in eorum tanxandis moribus, atque accusandis delectabiliter versarentur. Exosculati sunt omnes; tandemque caelitus venisse ferebant, qui Christianorum vulnera curaret, rempublicam nostram in pristinum decorem restitueret sublatis multis superstitionibus, quas aut hominum imperitia, aut questus aviditas, ut ipsi predicabant, attulisset. Haec fuit prima hujus haereseos ostentatio. Nec modo a Pontifice (quem mortem obiisse videbimus) antequam in Fridericum posset animadvertere; Verum a Georgio duce Saxoniae, tum ab Henrico Angliae, tum a Ludovico Pannoniae Regibus de reprimendo Lutero commonitum Fridericum refert Ulembergius (b), qui, Hungarica-

LXXXVII.

(a) Aug. Steuchius l. 1. ad vers. Lutheranos. Inductus a Novatoribus praetextus speciosus.

Peccata cleri emendare polliciti.

Saxo a pluribus principibus admunitus ut Lutherum opprimeret. (b) Ulem. vit. Lut. c. 10.

rum literarum praecipua capita perstringit: Ludovicus etiam, inquit, Hungariae Rex ad electorem Saxoniae de Lutheranano negotio literas dedit, quarum haec fere fuit sententia: ipsum non ignorare quam abominandos errores contra sanctissimam Christi fidem & contra Ecclesiae sanctiones in orbem invexerit Lutherus, quamque impotenter & scurriliter in Reges omnes & Christianos principes debaccheretur, quibus eos afficiat contumeliis, quae ludibria, quas sannas in eos eructet; cum laudibus interim extollat Turcam, eumque Christianis principibus anteponat. Quia vero monachus iste frater ipsius Frederici patrocinio tantam proterviam exerceat, horrari se, ut compefcat hominem turbulentum, nec eum tam libere, tamque proterve spargendis erroribus, seditionibus concitandis, & convitiis in principes evomendis, contra Deum, contra fidem Christianam, & universam Ecclesiam insinire pariat; sed ut panis cum afficiat, quas meruerit, atque hac in re totius orbis Christiani potius, quam unius apostatae monachi rationem habeat. Purgasse (a) se ea de re Fridericum apud Hungarum confictis mendaciis subiungit author, quasi haereseos nullum patrocium arripuisset.

Purgat se mendaciis Saxo. (a) Ext. ejus lit. to. 2. Jenuen. edit. p. 267.

LXXXVIII

(b) Faber de prim. Petri ad vers. Luther. pag. 192.

Carolus Magnus de Pontifice eximie loquens. (c) L. 1. c. 4. l. 3. c. 3. 7. 12. l. 4. c. 4. &c.

& tu Saxonicae fidei novus plantator aperitissima evangelii verba negas in Petri personam posse referri. Carolus multis nominibus sui saeculi Hadrianum Romanum Pontificem ac illius sedem veneratur, extollit, & laudat: tu vero secundus Saxonum apostolus pro tua solita modestia sexcenties Pontificem sathanam & antichristum vocas. Gloriabatur olim Rex ille omnium optimus sese ecclesiae Romanae terras ab hostibus recuperasse: tu vero obsequium te praestitisse Deo putas, si non solum patrimonium Petri, sed & omnes omnium ecclesiarum dotes in Pharaonis servitutum subieceris. Placuit (d) olim catholico illi principi, per omnem Germaniam ac Galliciam Romanum ritum & ordinem in psallendis divinis officiis servari: tu forte batrologiam fugiens, non solum non psallis, sed & psallentes rides. Praecipit ille (e) diligens fidei plantator synodos universales omnes recipi, quae pro diversis fidei sive religionis causis diversis locis, sive temporibus a doctis & catholicis viris celebratae fuerunt: tu vero concilia spernis atque refutas, quasi solus sis homo missus a Deo, qui possit ac debeat testimonium perhibere de lumine, &c.

Inter eum & Lutherum summa contrarietas.

(d) L. 1. c. 6.

(e) Cap. 9.

LXXXIX.

(f) Barrof. l. 7. c. 11. Mass. l. 38.

Evangelium in India propagatum.

(g) Jo. Mass. ib.

Templum a S. Thoma Apostolo extructum.

Dum plures in medio Christiani imperii gremio ab Ecclesia deficiebant, evertabant altaria, ac sacerdotes abjecto divino cultu in libidinum caeno se volutabant; in Indiis & in America inter medias barbarorum nationes amplificatus (f) est divinus cultus, posita templa, erectaque altaria ad divina mysteria peragenda, multique ad sanam religionem ac fidem ab impura superstitione traducti fuerunt: nam imprimis cum in Coromandelii tractu evangelica seges olim a S. Thoma Apostolo sata, & ipsius irrigata cruore hostis humani generis opera proculcata postea aruisset, auspiciis Joannis Regis Lusitaniae, qui Emmanueli successerat, retiorescere cepit, ac divi Thomae reliquiae repertae sunt, ut Massejus his verbis describit (g): Dum effoditur humus ad quintum ferme doctantem, apparuit locus lapidea tabula tectus, in quam ab inferiore parte incisae prisca gentis lingua [uti a peritis cognitum est] literae restabantur, templum id ab sancto Dei Apostolo Thoma quondam extructum: ei templo tuendo colendoque mercurium, quae in urbem importarentur, decimam ab Sagamo Rege attributam. Accesserat obrestatio ad posteros, ne quid ex eo vestigali ac donatione immutatum vellent. Paulo infra eam tabulam ipsius Regis [uti ex prisca rum traditione Indi asserverant] cadaver inventum, Atrium dein molientibus terram quadratum primo lateritiae; postremo

Decimæ a Rege Sagamo illi attributa.

Reliquiæ D. Thomæ re-
pertæ.

XC. Christiana fides propa-
gata in America.
(a) Petr. Mar. dec. 6. c. 2.

Duo & triginta amplius hominum millia baptisimo abluta.

XCI. (b) Id. ib. c. 3.

lapideæ structura septum apparuit multi-
plici operimento pedum circiter novem al-
titudine: ibi quod sepulchrum haud dubie
corpus Apostoli dicebatur esse. Adhibiti ad
amovendum operculum Lusitani duo [nam
Indis rem ejusmodi committere non est vi-
sum] non nisi noxis per sacram confes-
sionem expiatis, & reconciliato per Eucharisti-
am Deo aggredi rem ausi, locum aperiant:
immista calci & arenæ candidissima spe-
cie ossa, & apposta lanceæ cuspis, & via-
torii baculi frustum, iremque vas fictile
fidem inveni demum sacri thesauri Lu-
sitani fecere: sub hæc repertum aliud cu-
jusdam e Thomæ discipulis cadaver; cæ-
terum terro ac terreo aspectu, quemadmo-
dum & Sagami Regis, ut si alia argu-
menta defuissent, ex ipso propemodum co-
lore dignosci Apostoli ossa potuerint, &c.
Subdit ut in arculis pretiosis solemni pom-
pa repositæ sint eæ reliquiæ; dein vero
biennio post in templum a Constantino
Brigantio prorege Goæ extractum trans-
latæ sint.

Hoc etiam anno in orbe novo ingens
barbarorum numerus divina ope, atque
Hispanorum ducum solertia Christo ac-
cessit, uti refert Petrus Martyr (a) in
commentariis ad archiepiscopum Co-
sentinum transmissis, ut Clementi VII.
offerrentur: Ex insula, inquit, quam Di-
tem in decadibus primis appellatam dixi,
nunc Unionum insulam, quod unionum
sit illic ingens copia, in colonie Panna-
mæ prospectu sita, Ægydium Gonsalus die
primo ac vigesimo januarii anni a salu-
te nostra secundi & vigesimo a quingen-
tesimo & millesimo, & infra, quatuor
& quadraginta post ducentas leucas in in-
ternis & peragravit cum hominibus cir-
citer centum, a plerisque regulis panem
sibi & commilitonibus mendicans, a
quibus dicit se habuisse dono pensorum
aureorum centum duodecim millia [est
pensum dragma quadrantem superans, uti
re didicisse quatuordecim annorum a-
pud Hispanos egregio commercio est opus]
atque baptisimatis lavacro muncta, nec
invita per initiatos, quos secum habebat,
incolarum duo ac triginta hominum am-
plius utriusque sexus millia. Earum re-
gionum agricolæ instrumentis ad colen-
dam terram ex auro, et si impuro, u-
tuntur.

Inde nostri ad S. Vincentii portum ap-
pulere: quæ vero ab his gesta sint, sub-
dit idem Petrus Martyr (b): Quatuor e-
quis, quos advexerant e navibus educlis,
classiaris imperat, ut recta ipsi ad occi-
dentem paulatim advigilent, ut ob sco-
pulos, & ob vadofas arenas a nocturnum
velificatu caveant, quod per incognitos

jam pelagi tractus sit labendum edicit:
ipse vero quatuor illis equis & peditibus
circiter centum terrestre iter capiens, in
regulum incidit nomine Nicojanum: be-
nigne suscepto Nicojanus millia pensorum
auri quatuordecim dono dedit, persuasus
a nostris esse supra solem alium, quem ipsi
arbitrentur cæli ac terrarum fatorem, qui
solem ipsum ac lunam ceteraque visibilia
sydera ex nihilo formavit, & sua sapien-
tia gubernet, qui & cuique hominum
pro meritis præmia impartitur: voluit
cum universa familia baptizari & ex e-
jus regno ablui sunt lavacro baptisimatis
reguli exemplo sexus millia hominum u-
triusque, circiter septemdecim dierum
spatio. Apud Nicojanum versatus ita in-
structura reliquit, ut discendenti per in-
terpretes convicinos intellecto protulerit:
quandoquidem hæc avita deorum simula-
chra nunquam ultra sum allocuturus, nec
ab eis quidquam petiturus, ea tecum au-
ferio. Hæc dicens Ægydio Gonsalo spita-
malis altitudinis præbuit sex aurea si-
mulachra majorum suorum vetera monu-
menta.

Nicoraganos etiam converfos fuisse
addit author sic inquit: Nicoraguan-
adeunt nostri cum familia universa, &
paulo plus novem millibus aliis sacro ad-
dicunt baptisimati. Pensorum auri Nico-
ragua dedit Ægydio Gonsalo millia quin-
decim variis confecta monilibus: pensa-
vit Ægydium munera muneribus, sericam
Nicoragæ vestem, & interiorem lineam
textam, purpureumque pileum præbuit.
Duabus crucibus ibi erectis, in eorum tem-
plo una, & extra pagi domos altera, di-
scellit. Petiit regionem alteram ad leu-
cas sex ad occidentem semper tendens,
ubi ait vicos reperuisse sex duorum mil-
lium domorum circiter singulos. Excita-
tus hac fama Diriangenus dynasta ad
Gonsalvum in regio solio expectantem
magno apparatu accessit, aureasque secu-
res amplius ducentas dono obtulit: quæ-
situm de adventu sui causa: Respondit
se, inquit author, dicitur, ut novam
gentem, quam eas regiones peragrare au-
dierat, conspiceret daretur, & quid e se
optarent, se dictis eorum pariturum of-
ferens: ut Christiani efficiantur iisdem
rationibus adductis, quibus ceteros monu-
erunt, utque Hispani magni Regis obser-
vantiam captarent: urrumque placere
inquit, seque ad nostros in diem tertium,
ut mandata suscipiat rediturum pollici-
tus est.

Dum apud Nicoragum Gonsalvus mo-
rabatur, barbarus Ægydii interpretis o-
pera varias quaestiones proposuit me-
moratu dignas: Percunctatus est, ait Pe-
trus

Nicoja-
nus cum
suis ba-
ptismo lu-
stratus.

XCII.
Nicora-
gani ad
plura mil-
lia baptil-
mo iui-
tiati.

XCIII.

(a) Ib. c. 4.

Apud
barbaros
de cata-
clysmo
traditio
viger.

Et futuro
orbis in-
cendio.
Quæstio-
nes variæ
propositæ
a barbaris.

Data
barbaris
precepta
de fugien-
da carni-
cina.

XCIV.

trus Martyr (a), Ægydium Nicoragua,
quid apud potentem eum Regem, cuius
ipse seruum se fateatur, de præterito ca-
racylismo, quem universam cum hominibus
& brutis omnibus obruisse terram ipse a
majoribus audierat, sentiatur; idem credi
ait Ægydium: an alias venturum arbitre-
tur percunctanti, respondit minime; sed
uri semel per aquarum alluvies propter
hominum scelera facinora, non licitum
coitum præcipue, animalia cuncta paucis
exceptis interierunt; ita post annorum ab
hominibus non intellecta curricula, fore ut
igne flammanti e celo ducto in cinerem
cuncta revertantur. Obstupere omnes hanc
admirari narrationem. Addidit plura quæ-
sita barbaros de animarum et carcere cor-
poro discedentium locis designatis, de
conversione astrorum, deque ventorum
flatibus. Quæ Ægydium, cum scientia non
polleret, ad arcana divina providentiæ
retulit. Pergit author: De ceremoniis &
humanarum victimarum carnificina cum
nihil interrogassent, movit ipse colloquio-
nem, atque sacrificiorum eas oblationes
Deo esse ingratisimas, legeque apud ma-
gnum Regem verum suum cautum esse, ut
gladio peccat quicumque hominem gladio
serierit ad necem: & simulachra illa, qui-
bus ipsi humano sanguine litant, præsti-
giarum demonum imagines esse, qui ob
superbiam e sedibus æthereis dejecti, ad
antra sunt tartarea derusti; unde noctu
exeuntes incedunt plerumque sese ho-
minibus ostentant, suisque fallacibus per-
suadent aribus ea esse faciendâ, quæ vi-
tari debeant in omnium genere rerum,
quo animas nostras ab illius amore detur-
bent, qui eas creavit, & per charitatem
cæterisque honestos vitæ actus ad se illas
reducere optat, ne a paratis post obitum
corporis æternis delictis, ad perpetuas tor-
turas & miseræ ærumnas a lemurius illis
raptatæ, comites eorum efficiantur.

Assensit Ægydii dictis Nicoragua, & u-
na quid sibi faciendum foret, quo grati Deo
illi, quem prædicat rerum authori esse pos-
sint, interrogavit. In hunc sensum Nico-
rague respondisse Ægydium Cerezedâ re-
gius apud eum quæstor restatur: non ho-
minibus mactatis, aut ullo sanguine spar-
so is delectatur, qui nos cunctaque creavit:
solo animi nostri erga se amore fervido gau-
det: nostri cordis arcana illi patent: cor-
dis ipsius meditatio solum exoptat: non car-
ne aut sanguine depascitur: nihil est quo
magis excarescat, quam hominum, a qui-
bus ipse laudari & glorificari cupit, inter-
itu. Vestris suisque hostibus ad profunda
tartari projectis, quorum hic vos imagines
observatis, grata sunt hæc abominanda
sacrificia, grata & scelera cuncta, quo a-

nimas vestras hinc abeuntes secum trahant
in æternam ruinam: vana hæc immo per-
niciosa simulachra de vestris laribus & tem-
plis eliminate, crucem hanc amplectamini,
cujus imaginem suo sanguine Christus De-
us ad generis humani deperdiri salutem
irroravit; & felices vobis annos, ac bea-
tam vestris animabus æternitatem pollice-
ri poteritis. Bella quoque sunt rerum Crea-
tori odiosa: pax inter vicinos amica, quos
ut amemus ac nosmetipsos imperat; si ta-
men vos tranquillam agens vitam quis
laccesserit, propulsare injuriam, ac se, res-
que suas tueri cuique hominum fas est.
Provocare vero ambitionis vel avaritiæ stu-
dio quemquam veritum, contraque bonos
mores & ipsius Dei voluntatem fieri hæc.

His ita disertis Nicoragua sui que auli-
ci, qui aderant, ore aperto ab Ægydii vul-
tu pendentes assenserunt, &c. De crucis
autem adorandæ mysterio & utilitate in-
terrogantibus, inquit: si corde puro ac sin-
cero quidquam illam inspectantes, & Chri-
sti in ea passi pie memores postularaveritis,
id assequimini modo iusta petatis, si pacem
si contra superbos hostes victoriam, si fru-
ctuum ubertatem, si temperiem aeris &
incolumitatem, si huiusmodi reliqua opta-
re proposueritis, vobis comitates efficiemini.
Cruces Ægydium crevisse illis duas me-
moravi, sub regimine unam, sub dio in
celso manufacto lateritio tumulo alteram:
quo tempore sistenda super tumulo portaba-
tur præfisse pompam sacerdotes ait Cereze-
dâ: subsecutum cum suis Ægydium regu-
lo comitante, cæterisque eius subditis. Quo
tempore crux sistebatur, canore tubis & tym-
panis ceptum est. Cruce firmata per gra-
dus depositos basim prior conscendit Ægy-
dium: delecto capite genuque flexo suas ibi
tacitus fudit preces: crucis demum vesti-
gia complectens oscularus est regulus, &
ejus exemplo cæteri omnes idem effecere:
ita nostris ritibus imbutos constituit. De
dierum vero distributione inquit, perpetuis
diebus sex culturis ac reliquis laboribus ar-
tibusque invigilandum, septimo quiescere
& sacris intendere oportere; diemque illis se-
ptimum assignavit dominicum, nec si ulte-
rius dierum festorum longa serie gravaren-
tur, utile fore ratus est.

Interjectis pluribus de funestis dæmo-
num aris in aperto campo excitatis, in-
quibus humane victimæ litantur, deque
infantis idololatrarum superstitionibus,
quibus adeo sunt irretiti, ut qui crudeli-
ter lacerandi sunt beatos se putent, &
immortalitati consecrandos, nec crude-
les carnifices defugiant, a quibus variis
lenociniis capiuntur; deque humani cruo-
ris infernali tyranno fusi nefando sacrifi-
cio hæc subiicit (b); ex quibus quique
agno-

De ima-
ginibus
dæmo-
num abo-
lendis.

XCIV.

Cruce sa-
lemni-
ritu defi-
xa.

Diei do-
minicæ
celebritas
barbaris
indicta.

XCVI.
Infanda
humana
sacrificia
dæmoni
peracta.

(b) Petr.
Martyr.
dec. 6. c. 6.

agnoscat quanto beneficio Redemptori nostro simus afflicti, qui nos evangelica luce collustravit.

XCVII.

In templorum, inquit, conspectu varia sunt erecta in campo ex crudis lateribus & bitumine quodam terreo ad varios effectus bases pulpitorum more, octo constant gradibus, alicubi duodecim, & quindecim, alibi summi verticis: spatium varium est pro designati mysterii quietate, virorum decem capax est, unum in cujus medio spatium lapis eminet marmoreus humane stature jacentis longitudinem, ac latitudinem equans: miserarum est ara victimarum infusus lapis. Staturo ad immolandum die populi corona spectante regulus pulpitem conscendit aliud, in prospectu carnificinam inspecturus: sacrificulus audientibus cunctis ex lapide illo eminenti stans pedibus preconis officio fungitur, & cultro lapideo acuto, quem manu gestat, vibrato [lapidicinas quippe in terris omnibus illis habent aptas ad secures, gladiosque ac novacula conficiendas; ex quibus nos quorquor volumus assequimur, neque hujus rei expertus fuit Cardinalis Ascanius] mactandas esse victimas, & an hostiles an domi nutritas edicit. Duo apud illos genera sunt humanarum hostiarum, ex hostibus bello captis unum, ex domi alitis alterum; quisque namque regulus aut nobilis ab infanzia domi nutrit mactandas victimas pro suis opibus, & his non ignaris ad quid serventur; & lautius quam ceteri pascantur: neque ob id moctis, quod a teneris persuasi vivant, fore ut in caelites eo vite exitu convertantur. Hinc per pagos liberi deambulantes ab obviis quibusque pro jam heroibus reverenter suscipiuntur, & postulatis omnibus sive ad esum sive ad ornatum quid petant onusti dimittuntur; neque sibi parum fauste die illo successisse apud superos donans arbitratur, qua fuerit aliquid imparitum.

Educati ad carnificinam homines.

Horrendi ritus in humanis sacrificiis.

Varia igitur haec hostiarum genera variis in immolando tractant modis: utramque super eo lapide resupinam distendunt hostiam, parique modo per costulas evulso corde aperiant, & utriusque sanguine regula eadem servata, labra barbasque liniunt: sed hostilem victimam praeco sacrificulus gladium manu tenens, & cantibus quibusdam tristibus circumdans, super lapide stratum ter lustrat, mox aperit, dehinc in frustra secat, sectam hoc pacto edendam dividit. Regulo manus pedesque condonantur, corda sacerdotibus, eorum uxoribus ac natis, quos habere fas est, praebentur femora nobilibus, cetero populo per frustula dividuntur: caput vero trophaei loco in quarundam arborum parvarum a carnificina parum distantium ad id

nutritarum ramis appenduntur. Quisque regulus designatas nutrit in agro vicino arbores, cujusque regionis hostilis nomina servantes, in quibus captorum bello capita immolata suspendant, uti nostri duces insanae suae savitiae testes, quam victoriam appellant. Galeas & vexilla hujusmodique insignia insignant templorum parietibus: male gratum se illo anno futurum arbitraretur qui expertis victimae hostilis partuncula relinqueretur. Domesticam vero victimam licet eodem lacerent ordine, mortuam aliter tractant: quasque illius partes venerantur & ante fores templorum, partim ut pedes manusque ac viscera in cucurbitam coniecta tumulant: ceteras una & corda in illarum arborum hostilium prospectu structo grandi ruoq inter priorum victimarum cineres nunquam inde amotos in eo campo jacentes, cum sacerdotum applausibus & hymnis canoris comburunt.

Quando (a) vero populus cum assuetu sacerdotum murmure deorum labia fricari cernit, vota precesque aperit suas, postque agrorum ceterarumque frugum ubertatem, aeris salubritatem, pacem, aut si certandum sit, victoriam, utque brucos & locustas, alluvies & siccitatem, ac ferarum vim & adversa quaeque deturbent, pro cruciari animi quisque sui estlagitat. Non his contenti sacris, regulus, ac sacerdotes, nobilesque suo & ipsi sanguine, sed uni tantum litant simulacris: id est superne infixum baltae tricubitali cum summa pompa ad caeli aspectum seniores auctoritati exportant, e templo ubi toto anno religiose custoditur infernis: & id est numeribus simile: quo pacto ad homines deterrandos in parietibus depingitur, &c. Multa addit author, ut inter ludos & choreas juvenum novaculis incidant sibi linguas sacerdotes, & sanguine suo idoli labia fricent, quasi sitim daemones, humanum sanguinem sitientis, temperare velint.

XCVIII. (a) Cap. 7.

Superstitionum varia genera.

XCIX.

Dum ad indagandas ejusmodi gentilitias superstitiones, confutandasque nostri incumbent, rumor infaustus afflavit; Diriangenem principem auri, quod dederat, eripiendi cupidine incensum, copias hostiles in nostros educere; licet enim auro ad commutandas merces non utantur barbari, illud tamen ad constanda monilia aliaque ornamenta pluris faciunt; verum divina ope proflagati sunt.

Varie cum barbaris pagana.

C.

Dum interiora Nicoragae regionis scrutabatur Aegydius, ingentem aquarum dulcium lacum perpetuo accessu recessuque reciproco agitatam pluribus distinctum insulis reperit, quod mare aquarum dulcium dixit. Cumque novi in dies terrarum tractus & populi patefierent, nec ad

(a) Exstant Hadriani lit. et ad Poad. to. 7. hoc anno n. 3. CI. Minoritae in evangelio dileminando promissum.

ad amplissimam & albescentem messem colligendam opera sufficerent Carolus V. ab Hadriano flagitavit, ut ex Francisca no ordine praecones evangelicos ad barbaras gentes sacrosanctis mysteriis imbendas mitteret: cujus preces letus admittit Pontifex, ac Minoritas in Americam profecturos beneficiis ac gratiis, ut latius Christi gloriam proferrent, exornavit (a).

Hadrianus, &c. Volumus ut tua sacra majestas Carolum Imperatorem delignatum alloquitur aut tuum regale consilium, assignet & praefigat numerum fratrum mitterendorum: tales autem fratres sic nominatos seu licentiatos ab eorum superioribus stricte praecipimus sub excommunicationis poena ipso facto incurrenda, ne aliquis inferior audeat aequaliter impedire, etiamsi pro tunc essent in officii confessionis, praedicationis, lectionis, guardianatus, custodiatu, ministeriatus, provincialatus, aut commissariatus generalis, quibus non obstantibus transire possint & debeant. Verum ne praefati fratres sint velut oves absque pastore, statumus & ordinamus, ut ex seipsis valeant & debeant eligere duos vel tres aut plures, qui in dictis terris eis praesint eo modo, quo eisdem seu eorum majori parti visum fuerit: qui sic electi per triennium aut aliud majus vel minus tempus justa suas constitutiones, prout in Hispania fieri consuevit, praedicationem hujusmodi habeant, & non ultra, nec alias; maneatque omnes semper in obedientia generalis ministri & capituli generalis, dummodo nihil eis imponant in praedictum dicti transitu & conversionis infidelium; decernentes quidquid absque nostro expresso mandato & assensu fuerit attentatum, nullius esse momenti. Et quia praefata terra Indiarum valde distat a partibus, ubi generalis minister degere & incedere consuevit, ac propterea difficile foret ad eum recurrere in casibus ad eum pertinentibus; volumus ac tenore praesentium concedimus, ut fratres, qui pro tempore assumentur ad regimen aliorum fratrum in praedictis terris Indiarum, habeant in utroque foro super fratres sibi commissos omnem auctoritatem & facultatem, quam generalis minister habere dignoscitur; ita tamen quod ipse generalis minister, sub cujus obedientia semper manere debent, possit praefatam auctoritatem limitare & arctare prout ipsi visum fuerit. Et insuper, ut melius praefata conversio infidelium fieri valeat & saluti animarum omnium in praefatis terris Indiarum pro tempore degentium provideatur, volumus & tenore praesentium de plenitudine potestatis concedimus, ut praefati praefati fratrum & alii quibus ipsi de fra-

Franciscanis concessa auctoritas.

Franciscanis concessa auctoritas.

tribus suis in praedictis Indiis commorantibus duserint committendum, in partibus in quibus nondum fuerint episcopatus creati, vel si fuerint, tamen infra duarum diatarum spatium ipsi vel officiales eorum inveniri minime possint, tam quoad fratres suos & alios cujuscumque ordinis, qui videlicet fuerint ad hoc opus deputati, ac super Indos ad fidem Christi conversos, quam & alios Christicolos ad dictum opus eisdem comitantes, omnimodam auctoritatem nostram in utroque foro habeant, tantam quantum ipsi & per eos deputati de fratribus suis (ut dictum est) judicaverint opportunam & expedientem pro conversione dictorum Indorum & maintenance ac profectu ipsorum & aliorum praefatorum in fide catholica & obedientia sanctae Romanae ecclesiae: & quod praefata auctoritas extendatur etiam quoad omnes actus episcopales exercendos, qui non requirunt ordinem episcopalem, donec per sedem Apostolicam aliud fuerit ordinatum. Et quia, ut accepimus per praefatos praedecessores nostros Romanos Pontifices aliqua indulta concessa fuerunt fratribus existentibus, aut ire procurantibus in dictis & ad dictas Indiarum partes; nos omnia illa confirmando, ac quatenus opus est de novo concedendo, volumus, ut praefati praefati fratrum pro tempore existentes, & quibus ipsi de suis fratribus duserint concedendum, omnibus praedictis indultis in genere vel in specie hactenus concessis & in posterum concedendis uti, potiri & gaudere libere & licite possint, & valeant, habentes omnia pro sufficienter expressis, tanquam si de verbo ad verbum infererentur, non obstantibus constitutionibus Apostolicis praesertim Sixti IV. incipiente: & si dominici gregis, ac bulla coena Domini, ceterisque in contrarium facientibus quibuscumque. Dat. Caesaravugustae sub annulo piscatoris die x. maii MDXXII. suscepti a nobis apostolatus officii anno 1.

CII.

Strenue ac feliciter a Minoritis Americanis Christiana fide informandis navatam fuisse operam inferius videbitur: de qua fidei propagatione in Africa & utraque India orientali & occidentali Johannes Eckius haec scripsit (b): Praevideus in spiritu David dixit (c): In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum; quamvis ibi questio occurrat an evangelium ab Apostolis per universum terrarum orbem sit praedicatum; nonne multae adhuc quotidie inveniuntur insulae & nationes antea incognitae, quibus Apostoli nunquam praedicarunt fidem: ejusmodi sunt Blemii, Nigritae, & alii populi multi. De iis sic ait Au-

Evangelium translatum ad gentes ceteras. (b) Eckius 10. 3. hom. 2. de Ascens. Christi. 180. (c) Ps. 118.

(a) *Aug. Augustinus (a)*: Quo pacto ab Aposto-
ad *Esch-* lis est prædicatio ista completa, quando
um *in fin.* adhuc usque sunt gentes, quod certissi-
mum est nobis, in quibus modo cœpit,
& in quibus nondum cœpit impleri? Non
iraque sic dictum est Apostolis, tanquam
ipsi soli quibus tunc loquebatur tantum mu-
nus fuerint implerari, ut fierent testes Jesu
usque ad extremum terræ; sed illa Da-
vidis prophetia quotidie adhuc habet im-

pleri. Et hæc sane sententia Augustini no-
stris adhuc illorum temporum gestis confir-
matur, quando invictissimus & catholicus
Imperator Carolus, illiusque avus Ferdi-
nandus Rex Castiliæ & Aragoniæ tot in-
sulas novas invenerunt versus occasum so-
lis, quarum aliqua nondum sunt discoo-
peratæ, ut vocant nauræ, hoc est navigio
emensæ: ea autem sunt amplitudine, ut
quasi justum integrumque mundum confi-
ciant.

I.
Missus
ab Ha-
driano
internun-
tius pro
revocan-
dis ad of-
ficium
Germa-
nis.
(a) Coele-
us hoc
ann. in a-
ctis &
scrip-
tis.
Luth.

Lutherani
ex cle-
mentia
pontifi-
cia effe-
rati.

Inepte
sunt
Pontifi-
cem sua
auctori-
tate abu-
ti.

II.

Anno post Christum natum millesi-
mo quingentesimo vigesimo tertio
indictione decima, agebantur Nu-
rembergæ solemnnes Germanorum princi-
pum, ordinumque imperii conventus an-
no superiore cœpti: In quibus, ait Co-
clæus (a), multus variusque tractatus fuit
in negotio fidei; nam & Hadrianus VI.
Romanus Pontifex quandam eo miserat ar-
chiepiscopum Franciscum Cheregarum vi-
rum disertum cum plenissima instructione
& paterna oblatione ad mitigandos ani-
mos Germanorum, ne prorsus a sede Apo-
stolica abalienarentur; nam & ipse Ger-
manus erat, & summa laude integrita-
tis versatus fuerat in aula Cæsaris, cui
& fidelissimus extiterat præceptor discipli-
narum non solum apud Germanos, verum
etiam apud Hispanos, quos & reverat dum
abesset procul in Germaniis Hispaniarum
Rex catholicus Cæsar. At quanto beni-
gnius sese offerebat Pontifex, tanto fero-
cius agebant Lutherani: quippe Lutherus
ipse ubi vidisset breve apostolicum Hadria-
ni [quo is a Lutherismo dehoratur Chri-
stianos, ut erat vir doctissimus ac summus
theologus] convitiosissimum in eum edidit
libellum, & reliqui Lutherani maxime
queritabantur contra abusum Romanæ cu-
riæ, de quibus tamen abolendis Pontifex
ipse benignissime omnem operam suam ul-
tro pollicitus fuerat.

At internuntius pontificius principes
ordinesque imperii urfit, ut de conficien-
da expeditione ad Turcas Pannonia depel-
lentos salubria consilia explicarent; tum
ad imminenda mala avertenda, hæresim-
que, ne latius grassaretur, restringen-
dam, Leonis X. & Caroli V. edicta ad-
versus Lutherum & ejus sectatores exe-
querentur: non desuturum autem ponti-
ficem suo muneri in tollendis acerbiori-
bus imperiis, si quæ Germaniæ a Roma-
na curia imposta essent, mitigandis exa-
ctionibus, abolendis corruptelis, si quæ
irreplissent, atque etiam concilium œcu-
menicum ad restituendam in pristinum
splendorem disciplinam ecclesiasticam
motusque omnes sedandos in Germani-
ca urbe celebraturum. At quamvis adeo
justa posceret Hadriani nomine legatus,
Nurembergenses tamen cœtus permovere
non potuit, ut pontificium cæsareumque
mandata conficerent: sed saluberrimis
consiliis, quæ Pontifex divino afflatus
spiritu pro Germaniæ salute proponebat,
repudiatis, inania diffugia subornati po-
liticorum arte captaverunt, aptiora re-
media præsentibus malis adhibitum iri
simulantes; ut responsum ab ipsis inter-
Ann. Eccl. Tom. XXXI.

nuntio pontificio redditum ostendit (b). (b) Ext.
Responso illustrissimorum ac reveren- apud
dissimorum principum, nec non aliorum. Dolg. 10.
sacri Romani imperii ordinum pontificio 1. P. 452.
legato reddita.

Serenissimus & illustrissimus princeps & Corru-
dominus D. Ferdinandus sacre cæsareæ ptorum
majestatis locumtenens, nec non reveren- principum
dissimi in Christo patres illustrissimi, re- ref-
verendi, ac illustres principes electores, pon-
aliorum omnium ordinum hujus sacri Ro- sa.
mani imperii conventus proceres, literas
beatissimi in Christo patris & domini do-
mini Hadriani sanctæ Romanæ & uni-
versalis Ecclesiæ Pontificis optimi & ma-
ximi in forma brevis, simulque ea, quæ
vestra, reverendissima dominatio verbo
proposuit, tandemque instructionem quam
scriptis nomine suæ beatitudinis præsen-
tavit in negotio Lutherana factionis cum
debita honoris & reverentiæ exhibitione,
atque non sine singulari animarum grati-
tudine acceperunt, & diligentissime in-
tellexerunt.

In primis ex quo serenissimus & illu- III.
strissimus princeps & dominus locumtenens,
cæterique principes, electores, & hujus sa-
cri conventus proceres noverunt beatitudi-
nem Pontificis ex nobilissima Germanica
natione originem traxisse & natum esse,
cujus eximias ac præstantes animi & cor-
poris dotes virtutesque toto fere orbe, e-
tiam dum in minoribus esset, celebratas jam-
pridem perspicuas habent; quare de suæ
beatitudinis ad summum apostolatus api-
eem concordi ac divina electione & vo-
catione incredibili quadam animorum hi-
laritate & lætitia sunt affecti, aguntque
Deo optimo maximoque summas gratias,
quod sanctæ suæ Ecclesiæ de tali ac tam
digno optimoque pastore providere dignatus
est, ex animoque precantur, ut pro sua
summa clementia, & perpetua sui nomi-
nis gloria, animarumque salute, & Ec-
clesiæ universalis incolumitate, suæ bea-
titudini omnem felicitatem rerum, atque
corporum diutnam prosperitatem largiri
velit: nihil dubitantes quod ex hac tam san-
cti & virtuosi pastoris concordie electione
sanctæ Christianæ catholicæque Ecclesiæ
plurimum fructus & salutis sit eventurum:
cujus rei evidens facit argumentum, quod
sua beatitudo iterum atque iterum resta-
tur, nihil se tam die noctuque cogitare,
quam ut in curando grege sibi commisso bo-
ni pastoris partes modis omnibus præstare
possit, imprimisque sibi curæ esse Christia-
norum principum animos jam nimis inter
se dissidentes ad pacem & concordiam in-
eundam componere, deponendaque arma
Fff aut

Fallax
prælu-
um.

aut si bellandum esset, ea in fidei hostes convertenda (quotidianis fere literis hortari precarique) hactenus non desistit, simulque declarando quanta huius tam sancti & preclari desiderii [iuvando & subsidia mittendo Rhodanis militibus cum incommodo suæ rei familiaris] re ipsa ediderit exempla : ex quibus omnibus sacra cæsareæ majestatis dominus locumtenens, cæterique huius sacri imperii ordines non mediocrem spem & consolationem cum maxima animorum gratitudine accepere, plane intelligentes hanc concordiam Christianorum principum in omnibus rebus gerendis ac ordinandis non minimum momenti habere, sine qua profecto nec respublica Christiana religionis recte curari vel institui, multoque minus tyrannidi immaniissimi Turcæ commode obstiti poterit quemadmodum hæc ex his, quæ reverendissimus dominus suæ beatitudinis nuntius apostolicus nuper cum pro subsidiis Hungarorum regno decernendis perorando proposuit, simulque ex his, quæ per serenissimi Hungarorum Regis & illius regni legatos lamentabiliter exposita & declarata sunt, quas scilicet calamitates, injurias, & ad extremum usque exitium Hungarorum regnum ab impiis hostibus tulerit, in diebusque majora timere habeat, abunde intellecta sunt.

IV. Quare serenissimus princeps sacra cæsareæ majestatis locumtenens, cæterique principes electores & ordines summo studio ex animo orant, ut sua sanctitas in hoc sancto proposito ea, qua cepit, diligentia, ut pius pater & verus pastor, pro incumbendis officii sui debito pergat, nihilque intentatum relinquat, quo Christianorum principum dissidentes animos ad pacem reducat; vel, si id in totum fieri non possit, saltem ad tempus in tanta temporum & rerum necessitate inducias facere laboret, quo instantibus Christianæ reipublice periculis, & Turcæ perfidissimi conatibus Dei auxilio communibus Christianorum copiis & commodius faciliusque obstiti, & Christianus populus ab illius tyrannide liberari possit: pro quo serenissimus princeps locumtenens, alique principes Germaniam cum cæteris potentatibus omni ope & opera fideliter sunt laboraturi.

Hadriani monita ad principes ut hæresim Lutheranam extinguant.

Deinde suæ beatitudinis literæ, simulque instructio per suæ beatitudinis nuntium apostolicum coram ordinibus imperii oblata continebant, suam beatitudinem maximo dolore affligi ex prosperatione sectæ Lutherane, ob id porissimum, quod innumerabiles animæ Christi sanguine redemptæ, ac suæ beatitudinis cure commissæ, illius occasione a vera religione avertantur, atque in perditionem eant: ob id suam beatitudinem vehementissime deside-

rare, ut huic pesti celerius occurratur, ne deteriora inde contingant, cum explicacione quarundam necessariarum rationum, quæ principes Germanos ad hæc quam celerius conandum maxime movere possunt ac debeant: in primisque adhortando, ut sententia per sedem Apostolicam in Lutherum legitime lata, & post sacra cæsareæ & catholice majestatis edictum, super ejusdem sententiæ executione in proximis comitiis Wormatiæ habitis decretum debite demandentur executioni.

Ad hæc sacra cæsareæ majestatis locumtenens, & principes, alique ordines dicunt, se non minus quam beatitudinem Pontificis ex animo dolere de impietatibus, animarum periculis, & incommodis, quæ in Christiana religione ex Lutherana secta aliove provenerint; quidquid enim auxilii & consilii pro extirpandis erroribus, & animarum periculis amovendis sua moderatione præstare unquam poterunt, sunt pro summa sua in Christi religione devotione & pietate paratissimi, ingenueque agnoscunt se & beatitudini Pontificis, & sacra cæsareæ majestati, ut Christianos decet principes, ad omnem obedientiam esse obnoxios. Sed quod sedis Apostolicæ sententia in Lutherum lata, simulque sacra cæsareæ majestatis edictum non sit debite executioni demandatum, non sine maximis urgentissimisque rationibus, ut puta ne pejora inde causarentur, &c. hactenus prætermisum est: majores namque populi partii jam pridem persuasum est, & modo Lutherani libri ac dogmatibus populorum opinio sic informata, ut jam pro comperto habeant, nationi Germanicæ a curia Romana per certos abusus multa & magna gravamina & incommoda illata esse: ob id, si pro executione Apostolicæ sedis sententiæ vel imperatorie majestatis edicti quippiam acerbius attentatum esset, mox popularis multitudo sibi hanc suspensionem animo concepisset; ac si talia fierent pro evertenda evangelica veritate, & sustinendis manutenuendisque malis abusibus impietatibusque unde indubie aliud nihil, quam gravissimi tumultus populares, intectinaque bella speranda essent; quemadmodum ex multis ac variis rerum argumentis principes, alique ordines jam plane didicere & cognovere. Opportunioribus itaque remediis his malis in hac porissimum temporum difficultate succurrendum esse existimant. Maxime vero in ea re aberrarunt; nam ob toleratum hæresiarum civilibus bellis Germania cruentata est.

Nam quemadmodum & reverendissimus dominus nuntius apostolicus nomine beatissimi Pontificis in sua instructione inter alia

V.

Responsum metu belli civilis Lutherum non posse opprimi.

Hæresim pro evangelica veritate hauriam a plebe.

VI.

Præter peccata Christianorum emeruisse hæresim.

pie, Christiane, & vere fatetur, & agnoscit, quod Deus hanc Ecclesiæ suæ persecutionem inferri permittit propter peccata hominum, polliceturque beatitudinem Pontificis omnem adhibituram operam, ut primum Romana curia, unde forte omne hoc malum processit, reformetur; ut sicut inde corruptio in omnes inferiores emanavit, ita etiam ab eadem sanitas & reformatio omnium emanet. Ad hæc beatissimus Pontifex pio ac paterno amore restatur, sibi, etiam dum in minoribus esset, plurimum displicuisse, quoties concordatis principum per curiam Romanam derogaretur: suæ beatitudini hanc certissimam esse sententiam, etiam si principes nunquam requirerent, sui pontificatus tempore penitus abstinere, unicuique & maxime nationi Germanicæ jus suum conservare, illique nationi peculiare favores impendere. Quis itaque ex his omnibus non videat, sanctissimum Pontificem nihil penitus illorum omittere, quæ vel pius pater & verus pastor ovis suis nunquam vel præstare posset, vel debeat? quis etiam per hæc ad veram pietatem filialem, amorem, & errorum suorum emendationem non moveretur; maxime ubi sua sanctitas hæc tantæ sanctæque instituta opere ipso, uti cepit, præstiterit? quemadmodum serenissimus dominus locumtenens, cæterique principes, & omnium huius imperii ordinum proceres indubie sperant, idque pro summa immortalis Dei gloria, animarum salute, ac publica pace & tranquillitate servanda, fieri ex animo efflagitant, orantque.

VII. Illata sibi graviora onera queruntur Germani.

VIII.

Nam nisi istiusmodi abusus, & gravamina, simulque certi articuli, quos sæculares principes iuxta hæc specialiter designatos scriptis exhibebunt, fideliter reformentur, vera pax & concordia inter ecclesiasticos sæcularesque ordines, huiusque tumultus & errorum extirpatio per Germaniam minime speranda est: nam ex longis & variis bellorum tumultibus, quibus Germania nostra multis annis interturbata; item ob alia gravamina & incommoda, quæ huic nationi hactenus incubuerunt, hæc natio pecuniis ac divitiis adeo est exrenuata & exhausta, ut etiam jam pro necessaria justitiæ ac pacis conservatione in his deficiat: multo majori itaque incommodo & difficultate Hungarorum regno & Croatia petita auxilia contra Turcam præstare poterit.

Cum autem ordines sacri Romani imperii nihil dubitent, beatitudinem Pontificis pro comperto habere, principes Germaniam in solutionem annatarum ad aliquot annos sedi Apostolicæ solvendarum, ea lege ac conditione consensisse, ut illæ

in oppugnationem perfidissimi Turcæ, & defensionem fidei catholice converterentur; ex quo autem numerus annorum, intra quos annate illæ solvi debeant, nunc longo intervallo transit, neque annate illæ a beatitudinis suæ prædecessoribus Pontificibus Romanis in hunc usum, in quem decreta sunt conversæ; ob id, si modo necessitate exigente communia auxilia in oppugnationem Turcæ per Germaniam essent decernenda & colligenda; causatur inde populus Germanicus quare annata prius jam multis annis in hunc usum reservatæ ad hoc opus non applicentur aversaturque alia in se ob hanc causam gravamina recipere, ex quo prælati ecclesiastici pro annatis sedi Apostolicæ solvendis ut plurimum suis subditis super indicta & collectas imponere, & talia ab eisdem recuperare aufaverunt: quare illustrissimus princeps dominus locumtenens, alique principes, & imperii Romani ordines vehementer orant, ut beatitudo Pontificis velit hæc & alia paterno affectu considerare, & illas annatas, quæ post obitum episcoporum aliorumque prælatorum, seu ecclesiasticorum ad curiam Romanam solvende fuerint, in futurum non exigere, sed illas fisco Romani imperii applicandas relinquere; ut eo commodius justitia, pax, & tranquillitas nationi Germanicæ conservari, & respublica eo melius per hæc ordinari, possintque per Germanicam nationem aliis Christianis potentatibus contra Turcam communem hostem auxilia & præsidia præstari quod alias ac absque eo minime sperandum erit.

Item cum beatitudo Pontificis inter alia desiderat informari quibus mediis huic Lutheranæ errori commodius obviari possit, ut ea, quæ per suam beatitudinem providenda fuerint, celerius curari possint: ad hæc illustrissimus princeps dominus locumtenens, alique principes & ordines dicunt; quidquid hac in re pro pietate & Christianæ religionis devotione utilitatis & auxilii præstare poterunt, sunt, eruntque semper animo paratissimi: ex quo autem hoc seculum in omni statu tam ecclesiastico quam seculari corruptissimum habeat mores, sintque non tantum ex parte Lutheranæ sectæ, sed ex aliis causis multi errores, abusus, & corruptelæ, quæ ita moleverunt, ut istis opportunis remediis provideri summopere necessarium sit; ob id, simulque propter immensam tyrannidem crudelissimi Turcæ, quæ multis jam annis Christianitati multa incommoda & calamitates varias intulit, hodieque majora inferre molitur, nullum itaque commodius, efficacius, & opportunius remedium illustrissimus dominus princeps locumtenens,

Mota de annatis quæstio injusta.

Inania argumenta politicorum sacra affectantium.

IX. Consulti principes ab Hadriano quibus modis opprimi hæresis possit.

Postula-
tum con-
cilium
ecume-
nicum
contra
Luthera-
nos.

Ne ultra
annum
indictio
differa-
tur.

X.

Ja data
promissa
ne Luth-
eris scri-
bat im-
pia.

Non ver-
bis sed
ferro &
igne res
agenda
fuit.

tenens, ceterique principes, & ordines cogitare possunt, quam quod beatitudo Pontificis, accedente ad hanc sacre cesarce majestatis consensu, liberum Christianum concilium ad locum convenientem in natione Germanica, quanto ocyus & celerius fieri possit, videlicet in Argentoratum, vel Moguntiam, Coloniam Agrippinam, vel ad civitatem Metensem vel alium convenientem locum in Germania indiceret, nec ultra unius anni spatium [si possibile foret] hac concilii convocatio & designatio differretur; & quod in tali concilio eis, qui interesse deberent, ecclesiastici vel laicalis ordinis, non obstantibus quibuscumque juramentis, & obligationibus, libere liceret loqui & consulere pro gloria summi Dei, & salute animarum proque republica Christiana, absque aliquo impedimento; quinimmo quilibet ad hac debeat esse obnoxius, ut non dulcia, sed vera & meliora consulat summa cura & diligentia per salutem anime sue, & absque aliqua adulatione doli, vel fraudis suspitione.

Verum quibus modis & rationibus interim, & medio tempore isti tumultus, & populi errores poterunt pacari, intertineri, & compesci, maxima cura & diligentia illustrissimus serenissimus dominus locumtenens, & alii principes consuluerunt; cum non minima pars istius negotii ex hac medii temporis intercapedine pendeat. Itaque deliberaverunt imprimis, ex quo Lutherus, & aliqui illius sectatores in ditione ac territorio illustrissimi ducis Friderici Saxonie principis electoris, &c. agant; ob id illustrissimus princeps locumtenens & alii ordines imperii apud predictum principem Saxonie summa diligentia curare voluit, & per eundem principem efficere sperant, ne Lutherus & sui sectatores aliquid amplius scribat, edat, & typis excudi faciat, indubioque sibi persuadent, quod predictus illustrissimus princeps Saxonie pro sua in religionem Christianam pietate, & in sacrum Romanum imperium observantia & obedientia, ut virtute præditum decet principem electorem, omnem operam in hac re sit adhibiturus. Curabuntque simul illustrissimus dominus locumtenens principes, & imperii ordines, ut per omnem Germaniam cum divini verbi concionatoribus, sive prædicatoribus, diligentem agant, ne in populum Christianum spargant, vel dicant ea, per quæ possit popularis multitudo ad tumultum, vel rebellionem moveri, aut in aliquem errorem induci; sed quod nihil præter verum, purum, sincerum, & sanctum evangelium, & approbatam scripturam, pie, mansuete & Christiane juxta doctrinam & exposi-

tionem approbata, & ab Ecclesia Christiana recepta scriptura doceant & prædicent, omniaque ab illa omittant, quæ a populo doctius & sanctius ignorantur, quam sciuntur, quæve subtilius indagare, & ad inum usque exigere minime expedit, nihilque in populo per concionem disputationum moveant, sed quidquid controversiæ fuerit usque ad determinationem futuri concilii reservent.

Ordinabunt præterea archiepiscopi & episcopi & alii prælati per suas dioceses, viros doctos, probos, & sacris literis peritos, qui prædicantibus fideliter & diligenter intendere debeant; & si quid ab illis vel erratum vel minus idonee dictum esse offenderint, pie, mansuete, ac modeste eos corrigent & informabunt in hunc modum, ne quisquam suspicari possit, ut veritas evangelica per hoc impediri quærat: qui prædicatores si tales monitores audire nolent, nec a suis ineptiis abstinere, debebunt per locorum ordinarios congruis pœnis coerceri, & puniri. Præterea in omnibus bibliothecis & apud typographos diligentissime, quantum possibile erit, providendum, ne in futurum aliqui novi typis excudatur, maxime ne libelli famosi nec publice neque secrete vendantur. & ordinabuntur apud omnes potestates, ut si quisquam aliquid novi edere, vendere, vel typis excudere voluerit, ut prius per aliquos viros probos, doctos, & literarum peritos ista revideantur & recognoscantur & nisi per eosdem admissum vel approbatum fuerit, minime vendatur, excudatur, vel publicetur: & per hæc media sperant, quod hoc tempore poterit istis tumultibus, erroribus, & offendiculis commodius mederi, maxime ubi beatitudo Pontificis in istis gravaminibus congruam & debitam faciet reformationem & provisionem, atque liberum & Christianum designabit concilium: per hoc enim maxime satisfaceret populari, & nunc fluctuanti multitudini; & si tumultus tam illico, in totum forsitan per ista sedari non posset, nihil tamen dubitant, quod major pars istius per hunc modum ad tranquillitatem & pacem moveretur; indubie enim multi probi & boni viri Christiani futurum & proxime indicendum concilium magno desiderio essent expectaturi.

Postremo de presbyteris, qui matrimonium contrahunt, & de religiosis, qui relictis monasteriis ad seculum redeunt, de quibus reverendissimus dominus nuntius apostolicus etiam inter cetera meminit, considerant principes & imperii ordines, ex quo in legibus civilibus nulla pœna specialiter super his sit statuta; ob id congruum & justum ipsis visum est, ob id congruum & justum ipsis visum est, ut tales per eorum ordinarios debita pœna sacris canonum

XI.
Que de-
cernenda
sint pro
reprimen-
da hæresi.

XII.
Ignavam
pro coer-
cendis a-
pollatis
sacerdoti-
bus re-
ponulum.

con-

XIII.
Princi-
pum Ger-
mano-
rum in-
ertia hæ-
reticos a-
lamina.

(a) Jo.
Fab. lib.
de inter-
cess. san-
ctor.

Crudeli-
tas est
summa
hæretico-
rum mi-
sereri.

XIV.

Monita
Cheregati
internun-
tii ponti-
ficii.
(b) Ext.
apud
Dalgast.
to. 1. p.
451.

constitutionibus super hoc expressa, ut pura amissione beneficiorum & privilegiorum & aliis condignis pœnis puniantur & coercantur, & quod ordinarii illi a potestatibus secularibus in ista animadversione & punitione minime impediuntur; sed quod pro tuitione jurisdictionis ecclesiasticae eis auxilium & favorem impendant, & super his omnibus publica mandata & edicta faciant, ne quisquam ordinarios in punitione & coercitione talium impediatur; sed quando alias illi votorum transgressores in ditione & territorio alicujus principis, vel potestatis secularis delinquerent, quod ex tunc debitis & congruis pœnis puniantur, & coercantur, &c.

Hæc principum Germanorum Nurembergensem conventum agentium erga Lutherum ejusque sectatores hæreticos indulgentia attulit Germaniæ, immo universo Christiano imperio maxima exitia; neque enim palpandus manu erat hæreticos draco, sed ferro & igne delendus antequam adolesceret, circa quod Joannes Faber insignis theologus ita graviter dixerit (a): *Consimiles hæreticos nunquam non efercerunt, exinverunt, & dignas de eis pœnas sumpserunt majores nostri. Paulus sathanæ eos tradidit: Christus de illo sale insatuato mentionem faciens, nihil ultra valere docet, nisi ut proiciatur & conculetur ab hominibus; Joannes evangelista Cerinthum hæreticum fugit: Cyprianus cum hæretico loqui noluit; & Augustinus docet Imperatores in hæreticos animadvertere debere. Ita Imperatores Theodosius in Nestorianos Valentinianos, & Marcianus in Manicheos, & alii in alios hæresi notatos animadvertierunt. Item Justinianus Imperator proprios de hæreticis titulos conscripsit; nam haud facile dixerim quantis curis ab his igneis serpentibus cavendum existat, quam vitanda iste sint perniciosissima bestia, que [ut propheta ait] plaga sunt populi; sunt enim ignis: & in universum, ut ignem in sinu fovere, aut serpentem manu gestare, ita hæreticum secum tolerare periculosissimum est.*

Franciscus autem Cheregatus internuntius pontificius cum superiori responso iuxta Hadriani Pontificis postulata universæ Germaniæ saluberrima eludi, atque hæresi liberis furoris habenas laxari illa indulgentia, qua prodebantur homines innocui, cerneret, obtentos a politicis Nurembergensibus fucos excutere, instare ut judiciaria severitas ex pontificis cesarique edictis in Lutherum & sectatores profferenda catholica religione adhiberetur, non destitit, porrecto libello (b), in quo ostendit quam indignum avita pietate ac perniciosum rei Christianæ esset,

cœtus Nurembergensis responsum hoc mirum obortura graviora mala, si in Lutherum animadverteretur; quandoquidem ille in dies impietate, audacia, ac furore augebatur, totisque viribus ad religionem evertendam incumberebat; neque etiam aliqui populares motus secuturi essent, ab ejus supplicio temperandum; nec si pontificia curia gravamina aliqua non injusta Germanicæ nationi imposuerit, propterea a fide catholica desciscendum, hæresique laxas dandas habenas: cæterum si qua concitaretur ab hæreticis seditio, dum meritis pœnis afficerentur, non defutura ad illam comprimendam subsidia: de concilio vero œcumenico a Germanis postulato subjecti, ut ea, qua decebat ratione peteretur, qua scilicet Pontifici leges dari non viderentur. Infitit, præterea ut nulli sacrum suggestum ascendere, nisi ab episcopis approbati finerentur: ne libri, nisi facta ab iisdem potestate typis excudi aut distrahi permitterentur: tum ut clerici uxorem ducere audentes, ac religioforum ordinum apostatæ, non a laicis, sed ab ecclesiasticis tantum iudicibus punirentur; cujus libelli exemplum infra scriptum est.

Replicatio.

Serenissime cesareæ majestatis locumtenens, reverendissimi patres, illustrissimi principes, & totius sacri cesarei senatus ordines amplissimi. Cum pridie mihi longo tempore expectanti datum fuerit tandem a vobis responsum in re Lutherana, voluit illustrissimis dominationibus vestris non solum verbo, sed & literis indicare, quam parum mihi illud satisfaciatur, & per consequens Pontifici maximo, ac universæ Christianitati sit minus satisfacturum: & omissis multis, quæ de pietate, fide, & observantia vestra erga sanctissimum dominum nostrum & sanctam sedem Apostolicam in proœmio vestri responsi habentur, de quibus tamen nomine sue sanctitatis vestris illustrissimis dominationibus gratias ago; veniam tandem ad ea, quæ supplemento, correctione, & declaratione indigere videntur; reliqua prout stant quatenus placeant sanctissimo domino nostro accepranda.

Et primo quantum pertinet ad id, quod illustrissimæ dominationes vestre dicunt, & se excusando asserunt, quod attentio quod populis Germaniæ sit persuasum, quod ipsis multa gravamina a curia Romana sint illata, & ab ipsa multa scandala & incommoda in dies patiantur, non fuisse visum sibi expedire, ut sententia Apostolica sedis & imperiale decretum debita executioni manderetur, ne inde contingat pejora & acerbiora mala provenire. Ad hoc repli-

XV.
Ejusdem
ad Ferdinandum
& principes
re-
ponulum.

Pandi-
aditum a
Germani-
nis ever-
tendae re-
ligionis.

Nullam
subesse
causam
cur ponti-
ficia &
Caesarea
edicta
non sint
conficien-
da.

PLICATUR, quod nec sanctissimus dominus
noster, nec caesarea majestas, nec ullus
Christianorum principum expectavit un-
quam tale a vobis responsum in hac re
dari: nam si Lutherus ante sententiam
apostolicam tot clarissimorum virorum ac
universitatum iudiciis fundatam, & deni-
que ante caesarem decretum ipsiusque
edictum erraverat in uno, post eandem
sententiam & decretum erravit in longe
pluribus; & nihil reliquum fecit, quomi-
nus tota orthodoxa religio a fundamentis
eversa sit: quapropter cum poena debeant
de iure commensurari delicto, arcento quod
& errat, ut notorium est debeant poena
ipse augeri atque gravari, & non dimi-
nui, prout ex praesenti vestro decreto fit.
Et quantum ad responsum ipsum; ex eo
in primis offenditur divina majestas, cu-
jus causa tam segniter curanda proponi-
tur: offenditur Pontificis & Apostolicae
sedis dignitas: offenditur postremo impe-
rialis culminis celsitudo, quorum decreta
& ordinationes tam impune suspendun-
tur, abrogantur, deprimunturque: offen-
ditur & pariter communis honor vester;
cum omnes unanimes interfueritis eidem
imperiali decreto, decernendo & vestram
auctoritatem praestando. Nec satisfacit illa
ratio, quod propter scandala evitanda
dicta apostolica sententia & imperiale e-
dictum exequi non debeant, nam non sunt
toleranda mala, ut proveniant bona; &
magis sunt curanda ea, quae pertinent
ad animam, quam ad corporis salutem. Ne-
que videntur excusandi, qui Lutherum
sectari velint, quod propter sibi iniecta
scandala & gravamina a curia Romana
(etiam si verum illud esset) deberent ab
unitate catholicae fidei propterea resilire,
& in profundum malorum se precipitare;
nam omnia potius mala deberent aequo a-
nimo & patienter sustinere, quam se &
animam suam cum animae periculo in pre-
cipitium dare: & si illud in omni tem-
pore praestare debuissent, quanto magis de-
berent respicere, cum intelligant Deum
optimum maximum dedisse Ecclesiae suae
sanctae pastorem optimum, pastorem in-
quam sanctissimum, eundemque Germa-
num, qui non solum universam Ecclesi-
am sit curaturus & instauraturus, sed et-
iam Germaniam suam ad pristinam pie-
tatem restitutus, ac pluribus & insigni-
bus donis in his, quae honeste poterit illu-
straturus. Quare, principes illustrissimi &
excellentissimi, vos totis affectibus rogo,
& vehementer obtestor, ut his rationibus
verissimis adducti velitis, antequam hu-
jusmodi celeberrimus vester conventus dis-
solvatur, omnino statuere & firmiter de-

liberare, quod eadem apostolica sententia
ac imperiale edictum exequatur & execu-
tioni mandetur sine aliqua diminutione:
cum ex hac magna pars, quinimmo tota
Germaniae salus dependeat: & si in ali-
quibus Germani populi, ut asseritur, sint
a curia Romana gravati, illud declarent;
nam semper Apostolica sedes, quae est ma-
ter praeissima omnium oppressorum parata e-
rit illos sublevare, & pro viribus iuvare,
ac tueri.

Quoad seditiones & discordias, quae sunt
inter ecclesiasticos & seculares principes
Germaniae, pacandas, ac ad articulos dan-
dos eosdem moderandos responderetur quod
sanctissimus dominus noster, ubi eas sedi-
tiones, discordias, intellexerit, pro officio
humeris suis incumbenti curabit, ut omnino
componantur & extinguantur; cum non
minus habeat in filios suos & ecclesiam tem-
porales principes, ac habeat eosdem eccle-
siasticos: pariformiter moderabitur omnia
inter eos, ut unusquisque habeat quod suum
est, & neutri injurietur. Quoad annatas
non persolvendas Romae, sed in Germania
retinendas pro sustentatione imperialis gu-
bernii, habita ea declaratione, quae facta
est verbo difficultate, quae fieri possit ad
eam concedendam; reservatur responso ip-
si Pontifici, quae dabitur vel imperiali
regimini vel futuro principum conventui,
prout magis expedire sua sanctitati vide-
bitur.

Quoad consilium, quod datur per illu-
strissimas dominationes vestras, quod atten-
tis legitimis causis, quas adducunt, san-
ctissimus dominus noster debeat convocare
oecumenicum generale concilium; repli-
catur quod illud sperari non debere dis-
plicere suae sanctitati ob omnes praecipue
illas causas: tamen peritur, ut illud con-
siliu alius verbis magis idoneis reformetur,
& quod tollantur ea, quae possent aliquam
umbram facere suae sanctitati, prout est,
quod sua sanctitas debeat convocare conci-
lium de consensu caesareae majestatis, quod
sit liberum, & quod relaxentur juramen-
ta: item quod ponatur magis in una ci-
vitate quam in alia & similia &c. quia
nisi tollerentur ista, videretur sanctitati
suae ligari manus per illustrissimas domina-
tiones vestras, prout in voce declaratum est.

Quoad praedicatorum, qui in posterum fi-
delibus habebunt praedicare verbum Dei;
replacatur quod servari debeat illud, quod
sanctissimus dominus noster nuper pie &
sancte statuit & ordinavit de venerabili-
sum fratrum suorum consilio & assensu,
quod est ut stante ista perniciosa secta in
Germania nullus deinceps possit praedicare
verbum Dei per civitatem vel dioecesim
alicujus, nisi ille talis prius fuerit exa-

XVI.
Repressis
haereticis
discordias
omnes
extin-
guendas.

XVII.

Quid cir-
ca conci-
lium ex-
petitum
sit re-
sponsum.

mi-

De praedi-
cando di-
vino ita-
laxum
fallax ni
haereticis
plectan-
tur.

XVIII.
De haere-
ticorum
librorum
impresso-
ribus.

XIX.

minatus per episcopum vel officialem suum
de doctrina & sufficientia sua, & eadem
fuerit ab eo approbata, vel pro pia & Chri-
stiana reputata; & pariformiter, nisi il-
le talis fuerit ad munus praedicandi pere-
undem episcopum vel suum officialem in-
struitus, qui habeat etiam illum arrovare
& castigare, quando a recta via ceciderit:
in ceteris placet quantum de dictis praedi-
catoribus per illustrissimas dominationes ve-
stras responderetur, id est quod praedicent
evangelium cum interpretatione scripturae,
quae sit per Ecclesiam approbata.

Quoad impressores & venditores seu a-
lios divulgatores Lutherianorum librorum,
& aliorum qui sectam suam sustinent &
fovent; replicatur quod nullo pacto placet
data responsio, quod curabunt illustrissima
dominationes vestrae providere, quantum
possibile erit, ne tales libri imprimantur
vel vendantur, &c. Sed dico in hoc pro-
ut in aliis, totaliter debere exequi sedis
Apostolicae & imperialis celsitudinis sen-
tentiam, id est quod libri impressi & im-
primendi comburantur; imprimentes ve-
ro & vendentes seu alias divulgantes di-
ctos libros iuxta easdem sententias puni-
antur: & in hoc maxime puto debere
adverti; nam in hoc stat tota vis pro ista
perniciosa secta comprimenda, ne tales li-
bri amplius inveniantur, nam ex illorum
lectione omnia haec mala profecta sunt.
Et quantum pertinet ad id, quod nullus
possit in posterum libros novos imprime-
re, nisi illi tales libri prius videantur &
examinentur per aliquem virum doctum;
dico in hoc non debere recedi a constitutio-
ne moderati concilii Lateranensis, quae jam
est in usu, & est, ut nullus sub poenis
in ea contentis, possit aliquos libros im-
primere, nisi per ordinarium loci vel e-
jus officialem tales libri lecti, & examina-
ti ac pro Christianis reputati & habiti
sint.

Quoad clericos, qui uxorem ducunt;
replacatur quod illa, quae in responsione
scripta sunt, non displicere videntur,
quando in cauda aculeum non habeant.
Propter quod petuntur verba illa declara-
ri, quae sunt in fine capituli dicti responsi
sub eisdem verbis: sed quando alias illi
votorum transgressores in ditione & ter-
ritorio alicujus principis vel potestatis sa-
cularis delinquerent, quod ex tunc debi-
tis & congruis poenis puniantur & coer-
ceantur &c. dico quod si talia verba in-
telligi debeant secundum praedicta, id est,
quod tales puniantur a suis iudiciis ec-
clesiasticis, bene stant; sed si referantur,
quod saeculares principes vel potentes illos
punire debeant, in hoc dico & instantissi-
me peto, tale responsum, utpote contra-

libertatem & jus Ecclesiae, omnino corrigi
debere, & reduci ad verum sensum: nam
si principes saeculares auderent tales judi-
care & in eos jurisdictionem exercere, ef-
set ponere falcem in messem alienam, &
rangere eos, qui sunt peculiariter Christo
reservati: nec ob transgressionem voti,
seu ob apostasiam praesumant credere prin-
cipes tales ad suam potestatem vel juris-
dictionem devolutos esse, si delinquent in
suis dominiis, vel territoriis: cum pro-
pter talent transgressionem vel abusum or-
dinis sui non desinant propterea esse de
jurisdictione Ecclesiae; quia cum remaneant
illis character & ordo, semper sunt
in ejusdem Ecclesiae potestate: unde in ta-
li casu, quod in dominiis principum de-
linquant, ipsi principes denuntient illos
suis episcopis, vel aliis superioribus, qui
eos castigent, corrigant, & si opus fue-
rit, pro viribus suis dictos episcopos seu
superiores brachio suo iuvent, & aliis praes-
sto sint. Super quibus omnibus & singulis
petitur per me nuntium apostolicum,
habita matura deliberatione ab illustrissi-
mis dominationibus vestris, melius, cla-
rius, sanius, & consultius responderi.

Iuxta adeo internuntii apostolici postu-
lata congregati Nurembergae imperii Ger-
manici coetus respuerunt, sinxeruntque se
aliis magis necessariis rebus distractos, quasi
majoris ponderis ulla res iis posset incum-
bere, quam ut imperia apostolica de haer-
esi excindenda, imminentiibus Germania
stragibus avertendis, Pannoniae excidio pro-
pellendo conficerent: sed partim Luthe-
rano studio, partim nefariae politicae artis
praeco fallaci obcaecati, immensis cala-
mitatibus aditum patefecerunt. Datum au-
tem Chiregato responsum his verbis con-
ceptum erat: Quamvis principes & re-
liqui ordines Germanicae nationis iterum
pro verbis verba dare potuissent; cum
tamen aliis magis necessariis occupati es-
sent negotiis, pontificium oratorem prio-
ri responsione contentum esse iusserunt,
donec gravamina nationis Germanicae
summo Pontifici transmissa forent, ac
inde manifestum fieret, num verba ejus
tam blanda facta etiam debita secutura
essent.

Confusus indigno hoc responso Apo-
stolicae sedis internuntius Nurembergae
abcessit: quid enim indignum, quam
haereticis impunitatem permittere eo fu-
co, quod vellent prius experiri, num
Hadrianus praeclearum sui in Germaniam
studii testificationem opere completurus
esset, ac ni vel levia vel conficta onera
graviora tollerentur, defectionem ab se-
de Apostolica, omneque impictatum ge-
nus in Germaniam invehere? suggerebant
haec

De pu-
niendis
apostatis.

XX.

Inter-
nuntii A-
postolici
monita ut
inania
spreta ab
impis
politicis.

Finxere
se occu-
pato a-
liis rebus
gravioris
momenti.

XXI.

Permissa
ab iis
convel-
lendae re-
ligionis
licentia.

hæc Lutherani, quorum princeps erat elector Saxo, atque laicos principes contra omnem ecclesiasticum ordinem in conjunctionem pellicere annitebatur, ac per eam speciem repellendi civilis alicujus belli, ne si quid adversus Lutherum, qui simplicibus populis se, ut Dei prophetam ac novum evangelistam cœlitus delapsum venditabat, molirentur, universi id fieri conclamarent ad perturbandam delendamque evangelicam veritatem, & veteres corruptelas alendas: proinde excolendos prius Romanæ curiæ mores, acerbioraque exactio mitiganda imperia, atque unius anni flexu synodum congregandam: cum enim Cæsar cum Francorum Rege bellum gereret, hæreticis spargendæ impietatis habenas laxavit, ne forte tumultus Germaniæ iniicerent; atque dissimulatione imperium in extremum discrimen adduxit, ac pontifici cæsareaque edicta, ex quibus Germaniæ salus pendebat, summa laude promulgata proteri passus impune. Præterita itaque silentio causa de constituendo adversus Lutherum supplicio, id tantummodo elicere a principibus potuit internuntius apostolicus, ut sacerdotes, qui incestas nuptias desertis altaribus moliebantur, ac monachi, qui e claustris aufugiebant ad hæreticorum castra, ab episcopis canonica lege plecterentur: ventarentur typis imprimi vel distrahi Lutheri venenatæ elucubrations: monerentur episcopi de idoneis concionatoribus ad populum evangelica lege erudiendum præficiendis: gravamina interim, de quibus effusa erant plures in Wormatiensi conventu querelæ, Pontifici exposituiri, atque ex ejusdem decreto & Cæsaris adjumento concilium ad dirimendas exortas de religione lites congregandum: de quibus nomine Cæsareo edictum hoc conscriptum promulgatum est (a).

(a) Ext. apud Dolg. to. 2. p. 150.

Carolus V. Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Jerosolymæ Hungariæ, Dalmatiæ, Croaciæ, &c. Rex, archidux Austriæ, dux Burgundiæ, comes Hapsburgi, Flandriæ & Tirolis, &c. universis ac singulis nostris, & sacri imperii electoribus, principibus ecclesiasticis, ac politici ordinis prelatibus, comitibus, baronibus, nobilibus, magistratibus, officialibus, civitatibus, & reliquis nostris & imperii subditis, cujuscumque status, dignitatis, præeminentiæ, vel conditionis sint, ad quos hoc nostrum cæsareum scriptum pervenit, deferimus nostram benevolentiam, & gratiam, atque omnem precamur felicitatem.

Cum in nostris comitiis atque imperiali

conventu Norimbergæ jam habito Pontificis beatitudo per legatum apostolicum, præterquamquod de præsidis atque defensione regni Hungariæ adversus Turcam Christiani nominis hostem hæreditarium decernenda summa cum obtestatione rerulisset, etiam Lutheri suorūque sectatorum doctrinæ ac scriptorū, quæ plurima nunc in lucem edunt, per breve, ut vocant, apostolicum & instructionem, partim quoque suis verbis mentionem fecit, subindicans ipsam necessitatem summopere nunc flagitare, ut maturata deliberatione aliqua susciperetur cura, quo ejusmodi genus doctrinæ & scripturæ, quæ facerent, ad excitandos tumultus inhiberentur, ac supprimerentur, addita simul obtestatione, ut cæsareæ nostræ majestatis locumtenens, ceterique electores principes, & status imperii, communicatis inter se sententiis atque consiliis, monstrarent beatitudini suæ, quibus mediis, aut qua via Lutherane hæresis occurrendum esset, suam beatitudinem daturam operam, ne aliquid eorum desiderari posset, quæ sibi ex officio incumbunt.

Ad hæc igitur cæsareæ majestatis nostræ locumtenens, electores principes, & status imperii, accurata deliberatione habita, prout ratio & commoditas ejus negotii ferebat nullum hoc tempore consilium efficacius, nec salubrius excoqitare & reperire potuerunt, quam ut Pontificis beatitudo consensu nostro liberum & Christianum concilium in opportuna quadam civitate Germanicæ nationis celebrandum indiceret, videlicet Argentorati, Moguntiæ, Colonia, civitate Metensi, aut alibi locorum, de quo Pontificis sanctitati & nobis pacisci liceret; quod tamen intra spatium unius anni auspiciandum foret, quemadmodum etiam cæsareæ majestatis nostræ locumtenens, electores, principes, & ceteri ordines imperii ejusdem consultationem atque animi sui sententiam loco responsi perscriptam, una cum ceteris quibusdam articulis & gravaminibus aliis, quæ superioribus proximis comitiis Wormatiæ celebratis a secularibus principibus & statibus imperii adversus sedem Romanam literis sunt mandata, beatitudini suæ transmitti curarunt; simul petentes, ut sanctitas sua debitam inspectionem facere, atque reformationem aliquam suscipere vellet. Et præter illam sui consilii & sententiæ declarationem promiserunt, etiam se interim, dum synodus convocetur, omnem diligentiam adhibituros esse, præcipue vero cum illo magistratu sub cujus imperio Lutherus & quidam alii ejus sectatores foventur, magno studio velle agere, ut is efficiat, ne Lutherus aut alii ejus sectatores porro aliquid novi scribant, aut in publicum edant. Deinde singuli

XXII.

Petitum in Germania concilium.

Politico-rum pro Lutheranis defendendis larva.

Data promissa inania.

guli electores, principes, & status imperii Romani dent operam, ut in suis territoriis, præter sanctum evangelium, atque juxta interpretationem doctrine jam antea ab Ecclesia Christiana receptæ & approbatæ nihil doceatur. Præterea ne posthac publicis typis imprimantur, aut vendantur nova scripta, nisi prius a doctis quibusdam viris peculiariter ad hoc designandis inspecta atque explorata sint, atque admissa, quemadmodum ista omnia uberius in literis ad suam beatitudinem transmissis continentur.

XXIII. Auctoritas episcoporum a principibus ulurpata.

Ad hæc etiam singuli electores, principes, prelati, ceterique ordines imperii quantæ fieri potest diligentia in suis ditionibus curent atque efficiant, omnes divini verbi concionatores commode & moderate admoneri, ut in publicis concionibus abstant ab omnibus iis, quæ tumultibus, rebellionibus, discordiis, aut seditioibus in sacro imperio Romano occasione præbere, aut alioqui populum Christianum in errorem trahere possent, tantummodo sacrosanctum evangelium juxta interpretationem scripturæ a sancta Ecclesia Christiana approbatæ, & receptæ, sicut supra dictum est, proponant ac doceant: & si quæ sint inuiles ac disputabiles materiæ, ut eas in docendo penitus omittant, ac potius judicium præfati & Christiani concilii expectent.

Archiepiscopi insuper & episcopi quosdam sacrarum literarum peritos viros ordinent, qui ejusmodi concionibus ac doctrinis diligenter attendant, in quibus si forte errores deprehenderit, tum hos concionatores sive doctores placide, benigne, & prorsus ea moderatione dehortari studeant, ne aliquem suspicio moveatur, quasi hoc modo evangelii veritatem impedire aut opprimere velint: quod si concionatorum aliqui admonitionibus a suo proposito flexi non possent, tum ordinarii dent operam, ut iustis pœnis, quemadmodum ipsi recte norunt, quid opus sit facto coercerentur, ne locus detur suspitioni, quasi veritatem evangelicam velimus impedire aut suppressam.

XXIV.

Postremo cæsareæ majestatis nostræ locumtenens, electores, principes, & status imperii quantum in ipsis est, stum in omnibus officinis typographicis, item apud bibliopolas in suis territoriis diligenter prospectent, ne posthac aliquid novorum scriptorum intra tempus futuræ synodi excudatur: sin venum exponatur, aut alioqui, ut vendi possit, circumferatur, nisi primum a doctis & in quolibet imperio ad hoc delectis viris, quemadmodum in præcedenti quoque articulo meminimus, recognitum sit & approbatum. Cæterum si quid

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

præterea excusum, vel ut excudatur ab aliquo, traditum fuerit, in quo vitium deprehenderit, ejusmodi scriptum, præsertim libellos famosos, nemini sub gravi pœna excudere, vel excusos distrahere licebit: sed hæc ita interdici, & omnino servari debent.

De personis ecclesiasticis matrimonium contrahentibus, item de religiosis personis desertentibus sue monasteria, cum in communi jure civili nulla peculiariter constituta sit pœna, valeant, & rata sint illæ, quæ jure canonico in tales decernuntur, amissio videlicet libertatis, privilegiorum, beneficiorum, & aliarum rerum, atque ut ordinarii in executione istarum pœnarum a civili magistratu nequaquam impediantur; sed illis ad defensionem ecclesiasticæ jurisdictionis opem auxiliumque ferant. Si vero ecclesiasticæ personæ contra hæc imporrune, vel contumaciter se gereant, ibi secundum præscriptum sancitarum legum puniri debeant, quemadmodum hi omnes articuli per prædictum cæsareæ majestatis nostræ locumtenentem, electores, principes, & reliquos imperii status decisi sunt, atque in communi nostro sacrisque imperii recessu comprehensi. Ut autem supramemorati articuli omnes & singuli certius servarentur, mandavimus, ut in forma publici edicti passim affigantur, & recitentur.

XXV.

Proinde serio vobis & singulis, & in primis autoritate cæsareæ majestatis hoc publico edicto mandamus & volumus, ut vos ordines imperii Romani omnes & quisque pro se in suo territorio curet ac prospiciat, ut intra tempus futuri concilii tantummodo, sacrum evangelium juxta interpretationem scripturæ ab Ecclesia Christiana jam approbatæ & receptæ prædicetur ac doceatur.

Deinde etiam quisque singulari diligentia curabit omnes concionatores moderate ac commode cum illis agendo commonefieri, ut abstineant in suis concionibus ab omnibus iis, quæ inobedientiæ, discordiis, atque tumultibus in sacro imperio Romano ansam præbere, aut alioqui pios in errorem adducere possent, quarum utiles ac disputabiles materiæ inter concionandum præcidant ac vitent: sed de his Christianiæ synodi determinationem expectent.

Vos archiepiscopi & ceteri episcopi viros aliquot intelligentia sacre scripturæ præditos ordineris, qui vigilantè observent quid in sacris concionibus doceatur; qui si errores alicubi sparsos animadvertierint, tum illos concionatores aut doctores comiter & moderate corrigant, ita ut nemo suspicari possit evangelicam veritatem per hæc impediri, aut suppressam quæri. Si vero

XXVI. Vana imperia data.

XXVII.

Ggg

vero

vero predicatoribus aliqui contumaciter ter-
admonitionibus repugnauerint, vos ordi-
narii dignis pœnis in eos animadvertatis.
Postremo vos etiam supra iam dicti omnes
imperii status hinc usque ad præfatum
concilium in singulis officinis typographo-
rum, & apud bibliopolas vestri cuiusque
dominii summo studio præcavere debetis,
ne posthac aliquid novi imprimatur, neque
vendendum exponatur, aut alioqui, ut ven-
di possit circumferatur, nisi a prudentibus
& literarum peritis peculiariter ad hoc in
qualibet vestra ditone delectis recognitum
sit, atque approbarum. Quod si post illa
quædam impressa, vel ut imprimantur ab
aliquo tradita forent, atque in illis vitia
subesse deprehenderentur, tum illa atque
in primis famosa scripta nequaquam im-
primi, aut impressa vendi permittatis, sed
summa severitate prohibeantur, quemad-
modum: & nos quoque autoritate huius
dicti sub gravi indignatione ac pœna no-
stra, & imperii Romani prohibitum vo-
lumus esse. Cæterum de personis ecclesia-
sticis contrahentibus matrimonium, & de
religiosis personis deserentibus monasteria
sua volumus & sancimus, ut tales iuxta
decreta sacrorum canonum libertate, pri-
vilegiis, beneficiis & cæteris rebus pri-
ventur, atque secundum constitutas leges
pœnis afficiantur. Vobis autem seculari-
bus magistratibus præcipientes volumus ne
aliquo modo ecclesiasticos ordinarios in e-
secutione talium pœnarum impediatis, sed
illis pro defensione ecclesiastica iurisdic-
tionis opem aut auxilium feratis; atque ita
vos omnes & singuli commemoratos arti-
culos iuxta sententiam in illis expressam
servare curetis, ut illa, quæ ad ponti-
ficiam beatitudinem perscripta, & supra
recitata edicto, nostroque & sacri im-
perii recessu comprehensa sunt, omnino
præstentur, quatenus quisque vestrum
cupit nostram & imperii gravem indi-
gnationem, ac pœnam evitare. Datum.
&c. in nostra & imperii urbe Norimber-
ge die vi. martii anno a Christi servato-
ris nostri natiuitate MDXXIII. nostri au-
tem Romani imperii regni iv. & reliquo-
rum omnium octavo anno. Ad mandatum
domini Imperatoris in consilio imperiali
Friedericus comes Palatinus cesareæ ma-
iestatis locumtenens, Henricus dux Meckel-
burgensis.

XXVIII.
Fraus in
signis Lu-
theri fin-
gentis
principes
illius de-
hitis
mancipa-
tos.

Cum hoc cesareo edicto animadver-
teret Lutherus percelli se ac sectatores,
qui prætermisissis expositionibus evange-
liorum ab Ecclesia receptis illustratisque
a sanctis patribus, perverfas & diabolicas
interpretationes ad fascinandos simplices
populos trahendosque in exitum obru-
debant, eo prorupit nefarii impostoris

audacia & impudentia, ut invidiam om-
nem huius edicti in catholicos furiali li-
bello conferre nifus fuerit: Cum principes
Nurembergæ, inquit Coclaeus (a), impe-
riale promulgassent edictum, ut contra-
novitates Lutheranas concionatores uteren-
tur probatis Ecclesiæ doctoribus & receptis
evangeliorum expositionibus, Lutherus il-
lud frivolo commento in partem suam tra-
hens, edidit libellum contra perveriores
ac depravatores cesareæ mandati, ea sane
ratione eoque doli prætextu, ut populus
existimaret principes in edicto stare a par-
te Lutheri. Ita nefandus hæresiarcha prin-
cipum, qui ex Leonis X. & Wormatiensi
edictis illum ad iusta rapi supplicia jube-
re debuerant, clementia abusus est, ut
contra eorum postrema mandata venen-
atos libros edere pergeret. Ejus etiam
impii discipuli pariter Hadriani Ponti-
ficis, qui se omnia Germanicæ nationis
gravamina, ut vocat, sive acerbiora in
eam curiæ Romanæ jura & imperia su-
blaturum erat professus, mansuetudine
abusi, inde augenda invidiæ in Pontifi-
ces occasionem aucupati fuerunt; ut ob-
servat hifce verbis idem author: *Luthe-
rani omnia ad sinistram & inimicam in-
tentionem suam detorquentes, ac deprava-
vantes, sumpta inde occasione ediderunt
librum tum latine tum Germanice, cui ti-
tulum fecere. Centum gravamina Germa-
nicæ; in quibus sane recensendis non so-
lum maligne in odium Papæ & cleri om-
nia exaggerabant, & in pejorem partem
interpretabantur; verum etiam impie ple-
risque antiquissimis caeremoniis Ecclesiæ,
quibus episcopi & clerici in suis functio-
nibus rite utuntur derogabant & abroga-
tas volebant: atque ut odium in Papam
adhuc magis adaugeretur in populo, ad-
junxerunt etiam summas omnium annata-
rum, quas totius orbis episcopi loco primi-
tiarum summo Pontifici in confirmatione
sui adnumerare solent, ut longe gravissi-
ma exactio & infinita prorsus pecunia
videretur quotannis a Papa exigi inique.*

(a) Cocl.
is actio
Luther.
hoc
ann.

Gravami-
na Ger-
manicæ
& Luthera-
nis pro-
mulgata.

De gravaminibus sive acerbioribus tri-
butis a Romana curia Germanico cle-
ro imperatis, veteres querelas effusas in
Basilienfi conciliabulo vidimus (b), at-
que de annatis abolendis adversus Euge-
nium præcipiti seditione agitatum, re-
cruduisse (c) iterum eas lites Maximilia-
no Cesare, atque in decem capita (d) re-
ductas, quod nimirum vetera privilegia
a Pontificibus abrogarentur, electiones
presulum interdum rescinderentur, ali-
quorum ecclesiarum prærogativæ multo
auro emptæ labefactarentur, reservaren-
tur pinguiora sacerdotia Cardinalibus,
concederentur expectativæ, ut vocant,
gra-

XXXIX.
Sumptum
a Luthe-
ranis e-
xemplum
ex Basili-
ensi con-
ciliabulo.
(b) A. C.
1447.
(c) A. C.
1510.
(d) Ex.
apud
Dolg. 10.
2. p. 119.

gratiæ publici juris damno, annatæ pau-
corum annorum flexu rigide repeteren-
tur, indigni ecclesiis interdum præfice-
rentur, indulgentiæ novæ subinde ad cor-
radendas pecunias evulgarentur, decumæ
Turcici belli gerendi specie exigerentur,
cum nulla in Turcas expeditio confice-
retur, & causæ, quæ in Germania pos-
sent dirimi, Romæ peragerentur. At nil
adversus fidem orthodoxam pertentatum
fuerat quamquam huic postremæ queri-
monię nimium indultum est; siquidem
initio ad subsellia apostolica vocatus Lu-
therus dolo obtinuit, ut sua causa in
Germania delegato judici committeretur,
a quo illam iterum ipsemet ad sedem A-
postolicam, ab ea ad concilium, a concilio
œcumenico demum ad se novum
pseudoevangelistam, qui orbi leges da-
turus esset, non ab Ecclesia accepturus,
provocavit, ut suis locis enarratum est.

Lutheri
fraudes
varie in-
provoca-
tionibus
nuncu-
pandis.

XXX.
Gravami-
na Ger-
manicæ
nationis
conficta.

Superiora autem onera decem impe-
rante Maximiliano Julio II. objecta, i-
terum in conventu Wormatiensi repetita
auctaque ab hostibus Romanæ curiæ fu-
ere: ad quæ mitiganda, & Germanicum
clerum omni benignitate complectendum
cum Hadrianus se paratissimum exhibuisset,
Lutherani illa ad centesimum nume-
rum magno livore auxerunt; & quæ vel
ab Apostolis tradita, vel a sanctissimis
patribus erant instituta, perstringere &
convellere tentaverunt. Cæterum impe-
rii ordines ad septuaginta septem illa con-
traxere, quorum nonnulla Lutherano ve-
neno inquinata, alia falsa, alia per ca-
lumniam in sedis Apostolicæ invidiam
detorta, alia malitiose exaggerata fue-
runt. Afferuntur ea a Dolgasto his con-
cepta verbis (a).

(a) Dolg.
10.1.

Sacri Romani imperii principum ac pro-
cerum gravamina curum, quæ adversus
sedem Romanam ac totum ecclesiasticum
ordinem oratori pontificiæ sanctitatis in-
comitiis Germanorum principum Nurem-
bergæ anno MDXXII. proposuerunt.

XXXI.
Cap. 1.

Inter reliqua onera vel illud minime
postremo loco est collocandum, quod con-
stitutionibus humanis multa prohibentur;
imperantur item multa, quæ nullo divino
præcepto vel interdictione sunt vel imperata,
quod genus sunt matrimoniorum tam in-
numera excogitata obstacula ex affinitatis
publicæ honestate, cognatione spiritali, le-
galique, & consanguinitatis tam multis
gradibus originem trahentia. (Eæ leges
in concilio Tridentino temperatæ fue-
runt.

XXXII.

Addidere principes a sanctorum patrum
sensu alieni: Ciborum item usus inter-
dictus, quos Deus tamen ad hominis ne-
cessitatem creavit, ac cum gratiarum a-
Ann. Eccl. Tom. XXXI.

stione promiscue sumendos Apostolus do-
cuit. (Non in hoc sensu locutus est Apo-
stolus, ut jejunia damnet; omninoque
male conquesti sunt de quadragesimali
jejunio principes, quasi ex Romanæ ec-
clesiæ tyrannide lex ea manasset: ante-
enim Lutherum etiam nonnulli impii vi-
ri jejunia, ut humana commenta derise-
rant.

De jeju-
nio qua-
dragesi-
mali con-
questi.

Hæ querelæ principum a Cesare Car-
dinale Baronio, primo annalium tomo
jejunii legem ad Christum & Apostolos
referendam demonstrante confutatæ fue-
runt, atque ante Baronium ab Alberto
Pio (b), qui post cumulata enim plura
oracula, quæ jejunium commendant, sub-
junxit: *Condonemus tibi Christum Jesum
de his nullum fecisse mentionem. Quid ais,
si Apostoli post ipsum assumptum hæc san-
xerunt? quid si paulo post Apostolos. Ec-
clesiæ proceres Spiritu Sancto edocti? Ubi-
nam tibi constat quadragesimale jejunium
traditione humana fuisse institutum, at si
ab hominibus fuerit promulgatum? puro e-
nim te per humanam legem intelligere
eare, quæ sensu humano, nullo afflatu di-
vino sancita sit; non autem eo quod hu-
mana voce fuerit prodita; ita enim evan-
gelium, & quæ Paulus docuit, & cæte-
ra, quæ divine scripturæ exprimentur om-
nia humana essent, non divina eo quod hu-
mano organo fuerint prodita.*

XXXIII.

(b) Alb.
Pius l. 4.
de jejunio
& cibo-
rum dele-
tu.

Addit multa sanctorum patrum testi-
monia, inter quæ insigne est istud Basili-
ense: *Jejunium omni tempore utile servan-
dum; demonum enim malignitas adver-
sus jejunantes non valet, & custodes an-
geli studiosius eos curant, qui per jeju-
nium purgati fuerint, multoque magis tem-
pore quadragesimæ quando per universum
orbem jejunium nuntiatur, nec insula ul-
la, nec terra, non civitas, non gens, non
denique locus ullus tam desertus, ubi hoc
mandatum non fuerit auditum: a quo non
sexus, non studii aliquod genus quemquam
eximit. Angeli per singulas sunt ecclesias,
eos, qui jejunant, cathalogo Christi mili-
tium ascribentes, &c. Ex his patet quam-
temere querelæ missæ fuerint de jeju-
nio quadragesimali. Adjecere Germani
in suo libello adversus ecclesiasticas san-
ctiones.*

XXXIV.

Hæ nimirum atque iis similes complu-
res humanæ constitutiones eousque ligant
homines, donec pecunia sibi harum legum
gratiam a statuentibus impetrent, ut ita
pecunia faciat divitibus licitum, quod te-
nibus gratis sit prohibitum, illicitisque
his legum, ac constitutionum humanarum
retiaculis, non modo magna nummorum co-
pia a Germanis est expiscata, e Germania
& trans alpes lata; sed & maxima inter
Ggg 2 æque

XXXV.

Germa-
norum
querelæ
iniquæ de
jure pon-
tificio.

æque Christianos orta iniquitas plura offendicula, simultates dum tenues hisce laqueis vident se illaqueari, non ob aliud, nisi quod spinas evangelicas [ita enim Christus divitias non semel appellat] non possideant.

XXXVI. Eas sanctiones perperam interdum solutas vel quæstus gratia, non dubium est, sed propter aliquas consecutas corruptelas non bene arguitur omnino infringendas, ne pariter omnes leges principum abrogandæ sint. Quam vero fraudulenter hæretici hæc suggererint ad conflandam curiæ Romanæ invidiam, ac suas interim hærefes genendas, ostendit Albertus Pius, (a) de quo paulo ante memoravi: *Quæ tandem, inquit, injuria est sacerdotibus minores summo sacerdoti maxima quæque onera subeunti, & maximos sumptus perferenti, sacroque senatui semper cooperanti & insudanti aliquid contribuere, & quasi subsidium legitimum solvere, cum ipsi sacerdotibus præficiuntur, qui tamen perpauca sunt, cum fere omnia sacerdotia minora ab episcopis, vel abbatibus collegiisque Germaniæ non a summo sacerdote conferantur; quod si Germani populi profanis principibus annua vectigalia pendunt, Cæsari tributa solvunt, quare sacerdotes summo sacerdoti legitima semel in vita non pendant? at decimarum decimæ ipso divino jure antiquæ legis summo sacerdoti pendebantur: a profanis hominibus nihil exigit Apostolica sedes: cur isti tanto dolore clamant, quasi ipsorum sanguis deglutiretur? sed apparent fraudes & malitiosa consilia sycophantarum querentium causas ad irritandam imperitam multitudine, quæ plane intelligeret nullam esse causam invidendi, si animadverteret nullam rempublicam absque censu servari posse. Male etiam quæsti sunt certo tempore quo pietati vacandum est, nuptiarum celebritatem prohibitam fuisse.*

(a) Alb. Pius in respons. 1. ad E. ras.

Pari ratione vectigalia omnia abolenda demonstratur.

xxxvii. Querebantur deinde imperii ordines de corruptelis in piacularibus indulgentiis commissis, quas etiam Romana ecclesia damnabat: plura tamen falsa Pontificibus quæ ex impostorum officina emerferant effinxere, ut infra patebit. Pergunt ii.

Cap. III. Illud importabile jam olim increbuit Romanarum indulgentiarum onus, quando sub persona pietatis, cum aut basilicas Romanas construere, aut profectionem in Turcas parare solliciti sunt Romani Pontifices, omnem simplicibus nimiumque credulis Germanis exuierunt pecuniarum medullam; & quod longe majoris est faciendum perhas imposturas, ac eorum conductarios præcones & predicatorum profligata est Germana Christianorum pietas, dum qui extrudere volebant venales suas bullas laudes

Querelæ vulgares Lutheranorum adversus indulgentias.

suis mercibus occinebant miras & inauditas condonari per emptitias has condonationes, nedum noxas præteritas aut futuras viventium, sed & sanctorum vita existentium in purgatorio [quod vocant conitores illi indulgentiarum] ignis, modo numeretur aliquid, modo rinniat dextra: atque his mercium nundinationibus simul & spoliata est ære Germania, & Christi pietas extincta, quando quilibet pro pretii quod in has mercas expendat, modo peccandi impunitatem sibi pollicebatur: hinc supra, incestus, adulteria, perjuria, homicidia, furta, rapina, scœnora, ac tota malorum lerna semel originem sibi traserunt: quod enim malorum amplius jam horrebunt mortales, quando sibi peccandi licentiam ac impunitatem nedum in vita, sed & post obitum ære licet immo dico comparari posse a nundinatoribus illis indulgentiarum semel persuasum habent, maxime Germani, quibus per hos veræ pietatis fucos sub religionis persona nihil non persuaderi difficile est, ut ingenio plane ad pietatem credulo est Germania?

Hæc jam ante ab Erasmo mendacissime jactata fuerant: sed nunquam docuit Ecclesia indulgentiarum spe impune peccari posse: neque stupra, incestus, adulteria, homicidia, furta, rapinae, ex indulgentiis, sed ex Lutherana hæresi, quæ fide sola cum demone contenta bona opera damnavit emerferunt, mendacique & calumniis jactatis a perditissimis impostoribus, qui trabem habentes in oculo, festucam summo Pontifici objecerunt. Ad didere.

Et licet indulgentiæ hæc non semel in hoc ære Germanos missæ sint, quasi ex corrasa earum venditione pecunia fideles contrabarbos essent rutandi ac defendendi; euentu tamen compertum habent Germani, pecuniam hanc non in rem fidei, aut aliqui reipublicæ Christianæ necessariam, sed in propinquorum luxum ac sublevandam familiam ipsorum esse versam. Sublata est jam penitus ea corruptela a concilio, nec Lutherani ab impietate ad Ecclesiam redierunt: subdunt illi.

Pergunt illi quo uno bina hæc nata sunt perquam maxima incommoda, quod & offendicula orta sunt simplicibus, & quod nunc Germani rotas sentientes lusam fidem, cum vere jam res postulat, ut contra Turcas instituat expeditio bellica, nullis rationibus persuaderi se patiuntur ut credant, quod res ipsa fere notorium facit, ita scilicet in hære cervicibus nobis crudeles Turcas suspicantes semper prioribus simile quippiam agi: quæ una ratio est ut, tam ægre manus contra Turcam jungant. Quantorum ergo malorum & in rebus temporalibus ac Christi fidelium conscientia-

Næne Lutherana.

Jactata ab his mendacia.

xxxviii.

xxxix.

XL.

Obiectum vana de bello in Turcas gerendo promissa jactata.

scientiis causæ fuerint Romanæ indulgentiæ, sanctitas apostolica pro sublimitate captus sui exigua opera vel inde, si non ex re ulla alia conjectura consequi poterit. Obstitisse vere Lutheranos, ne expeditio antea a Leone agitata decerneretur in Turcas ostensum est supra, omnemque iniquam suspicionem a legato pontificio purgatam fuisse.

XLI. Præterea papalis sanctitas, caterique episcopi, ac ecclesiæ Romanæ columna casus aliquot suæ tantum absolutioni reliquos fecerant, quorum si unum aut alterum commiseris, jam aut numerandum, aut absolutione tibi cavendum est, nempe quod in hoc reservati sint, ut vel inde numerum aliquid eis accrescat: quod ex eo conicere licet, quod in casibus etiam quantumvis pro tempore honestis, aut necessariis, nunquam tamen nisi numeretur aliquid dispensant: at si nihil attuleris numeraverisve, indispenfatus perperuo maneat oportet. Hæc mera impostoris Lutheri calumnia est, gratis enim criminum venia confertur in Ecclesia.

XLII. Quarto capite, querelæ plures effuse in prædicatores indulgentiarum stationarios, qui perlustrant agrestium villas, ac sanctorum suorum cœlestes virtutes celebrant ad pauperum pecunias abradendas. Quinto, profanas causas variis ad Romanum tribunal avocari. Sexto, episcoporum auctoritatem a conservatoribus & cæteris iudicibus pontificiis atteri. Septimo delegatos & commissarios papales ecclesiasticarum causarum cognitione non contentos, laicos ad suum tribunal rapere, atque censurarum terrore divexare.

XLIII. Ostavo, monasteriorum præfules a sede Apostolica ab imperio dicere: si episcopi immunes factos, eosdemque imposta virum vectigalia pro publica salute afferenda non pendere. Nono, jura patronatus immitti. Decimo, sacerdotia eorum, qui Romæ vel in suscepto ad urbem itinere obeant, a Pontifice conferri, tum plures dolo Cardinalium familiis ascribi. Undecimo, aulicos pontificiæ familiæ plures clericos suis sacerdotiis inique evertere auctoritatis apostolicæ obtentu. Duodecimo, ecclesiasticarum dignitatum conferendarum jus variis attribui ad Romanum tribunal averti. Decimotertio tabularii Romani, quod cancellariam vocant formulas ad sua compendia excogitatas, ac pensiones ex sacerdotibus censibus magno ecclesiarum damno abradi. Decimo quarto, sacerdotia variis nominibus ad carpendum aurum commentis conferri.

XLIV. Decimo quinto, corruptelam hanc ad archiepiscopos & episcopos derivari, qui sacerdotia non honestis viris conferant im-

Subiiciunt illi de casibus reservatis.

XLI.

XLII. Cap. IV.

v.

vi.

vii. Alia gravamina circa sacerdotia.

XLIII. viii.

ix.

x.

xi.

xii.

xiii.

xiv.

xv.

XLIV.

xv.

perata annua pensione. Decimo sexto, abbariarum canobiorumque possessionem fiduciarum Cardinalibus, episcopis, & aliis præfulibus attribui, a quibus clientele specie exinaniantur. Decimo septimo, collegiatis ecclesiis, quarum administrationi spectabiles tantum nobilitate viri veteris instituto ad moveri debent, indoctos & ignobiles præfici. Decimo octavo, antiquas immunitates abrogari. Decimo nono, annatas Pontifici concessas, ut suppeditentur sumptus in rem militarem adversus Turcas faciendos alio derivari.

Vigesimo, flagitatum est ut ecclesiastici ac religiosi viri pro conficienda Turcica expeditione, tuendaque pace publica vectigalium onera subeant, ac pretiosa ecclesiarum & monasteriorum supellex distrahatur, cum Turca in Græcia ex ecclesiarum supellectili locupletari efferatioris parationesque ad Christianum imperium everendum sint redditæ.

Vigesimo primo, postulatum ut ecclesiastici scelerum suorum promeritas penas luan, ac immunitatibus spoliarentur. Vigesimo secundo, adjectæ querelæ anathematata ob leves causas aut turpem questum intentari. Vigesimo tertio, insontes eadem censurarum pena cum sontribus ob cohabitationem ejusdem oppidi irretiri: Vigesimo quarto, indici pagis oppidisque sacrorum institum caso aliquo ecclesiastico innocentesque ad facinus alienum expiandum cogi. Vigesimo quinto, festorum dierum numerum plus æquo auctum. Vigesimo sexto, possessiones ordinis B. Mariae Theutonicorum, quæ in Sicilia, Apulia, atque Italia erant, a Romanis Pontificibus ad præfules & aulicos translatas. Vigesimo septimo, laicos ab archiepiscopis, episcopis, & canonicorum collegiis iniquis oneribus opprimi. Vigesimo octavo, bona immobilia laicorum ad ecclesiasticos devolvi quidem posse, ac ecclesiasticorum ad laicos non posse. Vigesimo nono, episcopos hereditates avitas ecclesiasticorum sibi arrogare cœpisse: Trigesimo, bona laica ecclesiasticis divendita certis pactationibus ex civili potestate in ecclesiasticam transferri. Trigesimo primo, episcopos sacerdotiorum recentem constitutorum primam collectionem patronis adimere: Trigesimo secundo, a sacerdotiorum conditoribus pro eblan-

dienda institutionis confirmatione extorqueri pecuniam: Trigesimo tertio, exigi ab episcopis iniquam auri vim pro confirmanda laici patroni collatione; Trigesimo quarto, imperitos & ineptos sacerdotio iniuriari. Trigesimo quinto, sumptus immodicos in ecclesiarum encensis fieri. Trigesimo sexto, cœmiteria si effuso levi sanguine inter risantes sædari contringat, ma-

xvi.

xvii.

xviii.

xix.

XLV.

xx.

XLVI.

xxi.

xxii.

xxiii.

xxiv.

xxv.

Festorum dierum numerum plus æquo auctum.

xxvi.

Capit.

xxvii.

xxviii.

xxix.

xxx.

xxxi.

xxxii.

xxxiii.

xxxiv.

xxxv.

xxxvi.

magno dein sumptu oppidanorum sacrari ab episcopis & sacerdotibus ad arrogandam pecuniam, ac superstitiosus ritus in campanis lustrandis per mimicam baptismalis sacramenti scenam adhiberi. Trigesimo septimo, episcopos indicta nova alicujus sancti celebritate partem oblatae stipis ad se auertere: Trigesimo octavo, monasteria ab his gravari, abbates & abbatissas sine necessitate magno sumptu consecrari, excogitata in curia Romana plurima munera publica & pretio ingenti distrabi, atque indi episcopis pro pallio obtinendo vel asserenda apostolico edicto dignitate retia ad accipiendam pecuniam tendi: Trigesimo nono, archipresbyterorum administratos & alios iudices ecclesiasticos, ut plurimum doctrinae legumque experies esse: Quadragesimo, trahi laicos inique ad ecclesiasticum tribunal. Quadragesimo primo, aris ecclesiastici debirotos ad ecclesiastica tribunalia abripi.

XLVII. Quadragesimo secundo, iudices ecclesiasticos iniquis citationum edictis homines laicos diuexare: Quadragesimo tertio, laicorum causarum cognitionem ad se traducere: Quadragesimo quarto, sumptus iudicarios graves inuehere. Quadragesimo quinto, noua decumarum onera exigere. Quadragesimo sexto, ecclesiastica etiam clientela specie plures gravari. Quadragesimo septimo si ecclesiasticus iniuriarum agat cum laico, ad ecclesiasticum forum illum trahere. Quadragesimo octavo, profanas causas, si iusturandam intercesserit, ad illum etiam auerri. Quadragesimo nono, leges in contrarium sensum saepe obterquere; tum a praesulibus in suis synodis sanctiones a iure communi abhorrentes ferri.

L. Quinquagesimo, in publici sceleris expiatione maiorem pecuniarum quam poenarum multam imponi. Quinquagesimo primo, honestos viros honestasque mulieres ab officialibus variis rebus auri causa gravari.

LII. Quinquagesimo secundo in matrimoniorum causis aurum dolo carpi. Quinquagesimo tertio, iudices politicos ab ecclesiasticis praeter ius exagitari. Quinquagesimo quarto, denegati a forensi iudice iuris praetextu profanas causas ad ecclesiastica consistoria auerri. Quinquagesimo quinto, idem per speciem praescriptionis agi. Quinquagesimo sexto, eos ad detecta in sacra confessione peccata, quae episcopis erant reservata, palam promulganda adigi, atque ab his pecuniam extorqueri. Quinquagesimo septimo, scorta & usuras ab ecclesiasticis data pecunia tolerari. Quinquagesimo octavo census annuos per synodales iudices de aedibus singulis exigi in quibusdam regionibus.

LIX. Quinquagesimo nono, artifices ad pendendum hebdomadarum vestigal quantumvis in-

oies censuris adigi. Sexagesimo, iniquas artes & iudiciorum formulas ab ecclesiasticis iudicibus pro vexandis litium actoribus excogitatas. Sexagesimo primo, ob sumptuum graviorum merum ad iniqua conuenta inopes cogi. Sexagesimo secundo externos causarum patronos & procuratores in ecclesiasticis iudiciis non admitti. Sexagesimo tertio, sacramenta inopibus ob non factam nummorum solutionem denegari, vindictarum faciendarum libertatem, non sine gravi damno, adimi. Sexagesimo quarto, synodales iudices facinorosos non poena merita afficere, sed lucria querere. Sexagesimo quinto, canonicos ecclesiarum nullum praesulem deligere, nisi prius sacramento caverit, in nullare, quamvis graui & inhonesta populove exitali inpsis oblutaturum, neque in eisdem delinquentes animaduersurum. Sexagesimo sexto, parochialium ecclesiarum vestigalia a praesulibus occupari, conduci vero ab iis vicarios ac sacellanos vili pretio, qui dein pro administrandis sacramentis plebis pecuniam exigunt. Sexagesimo septimo, unam eandem missam non semel, sed quater quinque, ac pluries drendi, ac multa sacerdotia in unum contra testatorum voluntates confundi.

Sexagesimo octavo, testimoniales literas a parochis non dari populo, ut in aliam parochiam se transferat, ni aurum impenderit, recusantem sacris interdici. Sexagesimo nono, sepulturae ius magno aere redimi. Septuagesimo, ecclesiasticos murato cultu popinas frequentare, choreas ducere, ferro interdum contendere cum laicis, ac dein censuris eos percellere: episcopos etiam, eorumque administratos concubinarum numerata pecunia plerisque in locis permittere, atque etiam a continentibus sacerdotibus interdum concubinatus censum extorqueri, ac deinde, ut coelibes viuant vel concubinas alant permitti. Septuagesimo primo, sacerdotes in ecclesiarum encanienis popinas statuere, ac taxillos chartaque luforias sine ullo pudore porrigere. Septuagesimo secundo, morti proximis persuadere verborum blanditiis, ut legitimos heredes defraudent. Septuagesimo tertio, mendicantes monialium monasteria depeculari, ut aurum deferant suorum ordinum magistris pro cardinalitia dignitate comparanda. Septuagesimo quarto, pontificios legatos, oratores, & comites palatinos apostolicis facultatibus in creandis notariis, spuris donandis natalium iustorum iure, ut etiam cum legitimis hereditatem adeant, abuti. Septuagesimo quinto, religiofos utriusque sexus secularium hereditatibus succedere, cum seculares ad eorum hereditatem non admittantur. Septuagesimo sex-

LX.
LXI.
LXII.
LXIII.
LXIV.
LXV.
LXVI.
LXVII.
LXVIII.
LXIX.
LXX.
LXXI.
LXXII.
LXXIII.
LXXIV.
LXXV.
LXXVI.

to, potioem horum gravaminum partem in Wormariensibus conuentibus scripto expositam coram praesulibus ac principibus, nullam tamen emendationem consecutam, atque ideo iterum exponi Pontifici, ut apostolica auctoritate viria tollat. Septuagesimo septimo, additur non deesse alia etiam graviora onera & numero ampliora; verum haec breuitatis studio in arctum collecta, cum illa simul cum istis abolitum iri sperandum sit. Denique hic libellus supplex ad Hadrianum missus inferius est.

XLIX. Super haec omnia omnium sacri Romani imperii supremae atque inferioris conditione statum supplex est adhortatio humilissime precatio atque petitio, qua sanctitati pontificiae supplicant, quatenus sanctitas sua omnia praedicta onera ac gravamina sedis Romanae ac sepe dictorum statuum ecclesiasticorum & personarum ecclesiasticarum (id quod non semel in praecedentibus quoque iustis precibus postularum est) clementer tollere, emendare, abrogareque & e medio auferre dignetur, ac archiepiscopos & episcopos, si qua in re per eorum capitula gravamina haec, quominus emendare abrogareque audeant, obligati forent, a promissione obligationeque tali mandatis absolutioris severitatem quandam, sed eam quidem necessariam praesferentibus absoluerit, liberareque velit, inque omnibus & singulis his ita paterne ac gratiose se gerere & exhibere, quod talia onera atque gravamina in genere seorsimque quantocumque ex radice funditus ac penitus tollantur, amoveantur, & emendantur; quod ipsum & quidem brevi futurum curatumque iri sacri Romani imperii status laici, vel ob Dei optimi maximi laudem praecipuum & honorem hinc rei quoque ipsius necessitatem atque equitatem maxime cum, ut praedictum est, sanctitas pontificia per oratorem & legatum suum ita magnifice & ampliter, ac Christiane se obrulerit indubiam, certissimamque spem animo conceperunt, e regione se sanctitati pontificiae tanquam obsequentes, morigerosque filios, ceteris quoque statibus ecclesiasticis, ut in Christo fratres & commembra capitis unius nimirum Christi se deuotentes, obligantesque.

L. Quod si enumerata onera atque gravamina in praestituto tempore, non etiam ocuus ex oculis mortalium sublata, atque abolita & abrogata fuerint, id quod imperii Romani status laici futurum minime suspicantur auguranturque; tum sanctitatem pontificiam latere noluit, praedicta urgentissima, atque intolerabilia, penitusque non ferenda onera diutius eos neque perferre velle, neque tolerare posse: sed rei ipsius integritate, & necessitate huc eos-

adigi, cogi, atque compelli pro eorum capitu ac industria de aliis commodioribus forte viis & mediis cogitandi, vestigandi, ac consulendi, quibus tandem modis, qua arte, qua denique solertia onerum atque gravaminum supramemoratorum ab ecclesiasticis exonerari, liberari, ac tandem in pristinam immunitatem & libertatem asseri, atque vendicari possint.

Quenadmodum omnia haec, priusquam sanctitatis pontificiae orator & legatus Norimberga solvisset, eidem per modum responsi hinc legantis sanctitati referenda ad longum sunt exposita atque enumerata; essentque ita in compendium, & quodammodo per catalogum redacta & recensita memorato nuntio atque oratori pontificio ferenda secum Romam tradita, si non praeter omnium expectationem, abitionem suam hinc tantopere maturasset, ac inopinato ita discessisset. Verum ne ob id eo magis Germanorum principum, procerum, atque Romani imperii statuum consuleatio & conclusio sanctitatem pontificiam fugere, vel latere possent, tandem placuit onera ac gravamina, quorum non infrequens tum coram agente adhuc legato facta fuit mentio, per capita sigillatim ita scripta sanctitati pontificiae transmittere, eandemque quam humillime ac suppliciter pro abrogandis hisce oneribus rogare obsecrareque, ne deperiora contingant. Hac tenus vel Lutherani, vel a Lutheranis exasperati & illusi imperii principes.

At quot & quanti essent Lutheranorum ipsorum sacrilegi abusus, describit egregie Joannes Faber (a), qui ut administrorum Romanae curiae tollendas corruptelas censebat, ita Romanae ecclesiae auctoritatem tuendam ostendit, dum ait (b): Oleum in Aegyptum quoad vivam non importabo, oleum peccatorum non impinguabit caput meum, ut inquit David, (c) id est adiutor esse, nolo, ut me moveat imprecatio & maledictum Isaie (d), qui dicam bonum malum, malum bonum: qui ex luce tenebras, ex nocte diem faciam restantur scripta, dicta, factaque mea, vel illud praecipue, cum primum librum aduersus Lutherum scriptum dextera manu integerrimo doctissimoque Pontifici maximo Hadriano VI. porrexisset, eidem tringinta sex abusus ecclesiae Romanae cum evangelica obedientia aduersus summum Pontificem illiusque curiam conscriptas obituli hac mea sinistra manu. Itaque his eisdem atque olim Augustinus, qui duodecim tantum scripsit abusus, attingi; sed in eiusmodi negotio abolendorum abusuuum Lutherum & vestrae farinae homines evangelicum consilium sequi decuerat. Zizaniam eradicare consilium fuit (e); sed id nimum

LI.
LII.
LIII.
LIV.
LV.
LVI.
LVII.
LVIII.
LIX.
LX.
LXI.
LXII.
LXIII.
LXIV.
LXV.
LXVI.
LXVII.
LXVIII.
LXIX.
LXX.
LXXI.
LXXII.
LXXIII.
LXXIV.
LXXV.
LXXVI.

cito & ante tempus evellere conati estis contra atque in evangelio est, sicque unum triticum etiam bonum perdidistis. Stultæ virgines in evangelio (a) leguntur, non tamen continuo virginitas damanda est, si quæ stultæ si lascivæ aliqua deprehensa quæ fuerint. Judas dominum Deum summum magistram, cujus panes edebat (b), prodidit, negavit sub anathemate Petrus (c), ceteri diu increduli hæstrarunt (d); non tamen idcirco repente concidit apostolatus. Paulo ad Illyricum usque fides, est adhibita (e), tamen si Christum & Ecclesiam acerrime omnium ante persecutus (f) fuerat. Simon, Ananias, & Zaphyra improbe impieque fecerunt, non tamen continuo fides religioque nostra pessum ivit. Nicolaus Antiochenus e septem diaconibus unus, alium fuisse ejus nominis ostendit Cardinalis Baronijs (g), ex D. Ignatio martyre, in rempublicam Christianam abhorrendum cynicorum usum induxerat, atque instar furorum anabaptistarum uxores communes esse fecit, seque religiose facere præterdit: at non illico diaconatus officium a facie ecclesiæ submorum & ablatum extirpit. Refert Meshovius, docuisse eosdem Anabaptistas, quorum secta hoc anno late in Germania (h) a Thoma Munzero amplificata est, adulterium peccatum non esse, sed potius eo misericordiam opus proximis præstari: hoc Deo gratius, quo facinus, ejusmodi oblata commoditate, citius acceleraretur. Pergit Joannes Faber, non tollendum sacerdotium, etsi aliqui sacerdotes sunt improbi, nec Romanam ecclesiam evertendam, etiam si aliquo acerbiori imperio subditos oneravit.

LIII. Non evertenda Romana ecclesia etsi aliqua gravamina ab ea processerint.

(i) 1. Reg. 23. (k) 3. Reg. 11. 12. (l) Matt. 2. Act. 12. (m) Isa. 1. (n) 2. Reg. 11.

At mihi res indigna visa est: si quando monasterijs apostatae fugiant [id quod Julianum, Sergium, Lutherum, & alios iusto iudicio damnatos apostatas fecisse legitur] mox tum montibus, tum solitudinibus, tum cavernis, ut olim in Nitria, & ad præsens monachi juxta Libanum sub patriarcha Antiochia ad contemplationem idonei eiciantur: haud aliter de Regibus Saul (i), Jeroboam (k), atque Achab pronuntiare possem: qui, sicut & alii plerique Reges veteris testamenti, & non paucis præterea novi testamenti (l) variis sceleribus flagitiisque regiam dignitatem fecerunt, quomodo & Regum libri & historie memorie prodidere: Regum igitur nomen radicibus evellemus debemusque? Et, ut Isaias (m) queritur, multi fuere iudices muneribus excæcati, ad quos causa viduarum & pupillarum ingressa non est: multi Pilati excoriatione ob iniquum iudicium digni fuere: ergo iudicia, iudices omnes tollemus? David (n) fœde muliere abusus adulterium commisit. Ad ser-

vatorum quoque adducta (o) fuit mulier adulterii rea, sanctumque propterea matrimonii vinculum illico disjungemus? e monachorum monialiumque ordine inventi sunt, qui violato voto peccarunt, id quod etiam ad cryptam Domini factum de Susanna quadam & diacono apud Hieronymum legimus: etne igitur causa, propter quam Eliam, Joannem, ac optimos quoque in solitudine monasterijs incontinentiam, inculpatamque vitam agentes, quorum tercenta millia in hac etiam temporis perversitate Deo effecti caste pieque vivunt, exigamus explodamusque? Bullum vero argumentum est: Lutherus, qui rria plaustra lascivis Deo dicatis virginibus onusta e monasterio uno abduxit, ex illis que forma venustiore, ceterisque locupletiore & nonnarum primam, quam abbatissam vocant, sibi copulavit, & que illi aliter mense a nuptiis partum edidit: igitur omnes caste pudicæque virgines pari petulantia juxta illius doctrinam seducenda, extrahenda, ac cubilibus, comestationibus, ebrietatibus, & impudicitis prostituenda sunt? Et jam patienter audi: idem egregius doctor negat puellulam, que annos duodecim superavit, virginitatem rueri posse; dogma profecto inauditum, impium, blasphemum nulli Regi, principi, satrapæque ferendum, summis, imis, mediocribus hominibus intolerabile, & ad credendum difficillimum asperrimumque, tamen ausus est ille præco clamorosus publice talia docere: atque adeo dulci hoc melle multos utriusque sexus homines permulsit, ad se traxit, & quasi circeo poculo inebriavit. Hi sunt palpones, hi aurium prurientium molliculi sculprores: sic itur ad astra.

Si hærefiarcharum vita cum Romanorum Pontificum vita conferatur; non discedendum fuisse ab iis sanctitatis studio ita demonstrat: Sedem Apostolicam tentare evertere, funditus delere velle, Pontifices maximos omnino damnare æquum non est. Triginta atque plures e Pontificum Romanorum cathalogo numerare possumus martyrio ab Christi fidem affectos: alii plurimi boni iustaque pii & sancti fuerunt, quorum bonitate etiam crevit Ecclesia: nunquid igitur ob unum Bonifacium octavum, indigne calumniis ipsum fuisse proficium antea demonstratum est, ita cathedra Petri evertenda erat, ut successorem non haberet? Jam te non præterit, in arca (p) Noe munda & immunda animalia fuisse: in sagena (q) [que Ecclesia est] boni & mali pisces confluunt: in domo (r) magna [que est iridem Ecclesia] vasa sunt varia ac multa aurea scilicet & argentea, quedam etiam fictilia, nonnulla in honorem, quedam in alium & vil-

(o) Joan. 8. LIV. Lutheri gesta infanda. Vidit festucam in oculo Pontificis irabem in oculo suo non vidit. Nefandissimi Leonis sententia. Romano-rum Pontificum sanctitas admittanda. (p) Gen. 7. (q) Matt. 13. (r) 2. Timot. 2.

LVI. viliores usum destinata. Et infra. Vos autem evangelistæ novi terræ & huius sæculi filii, montes vallibus æquare, summa imis complanare conati estis, quasi non melius, religiosus, & majori cum fructu effecerint alii, ut essent præva in directa (a), & aspera in vias planas, in aliis quidem iniustam, in facie labeculam deprehendistis; ignorantes autem vos Ethiopum nigredinem & leopardi variis maculis fœdissimos esse, vidistis in omnes Christi ministerio, & sacris famulantes, si quam in oculis festucam haberent, irabem vero in oculis vestris neutiquam considerastis (b). Ea re, hoc impetu ista tanta vesania Ecclesiam Dei, illiusque sanctuarium & quidquid usquam religionis erat diruere, conspurcare, demoliri, & quasi aper (c) ille de sivo exterminare huc usque non destitistis.

LVII. Nonnullis interjectis de novatorum impiis studiis hæc refert: Decreta ac instituta pia, sancta, integra, ab omni fraude aliena, ac plane evangelica, blasphemias idololatrias, tenebrarum opera, demonum illusiones, nugæ & commenta hominum vana, venerabilia sacramenta somnia appellant. Cæterum bona opera, jejunare scilicet orare, confiteri, stentore clamare solent, quod hæc omnia ad mortem peccata sint. Pari ratione animoque armati imaginibus Christi, Maria, sanctorum sacre conati estis, cum earum aspectu pie mentes percussæ tam multis sæculis conceptam passionis Jesu memoriam recoluerint summa cum devotione, hæc vos pedibus calcastis, & quasi idololatriam deprædicastis.

Et cerimonie illæ, que feria sexta ante paschæ festum totoque eo tempore in acerbissimæ passionis Jesu Christi piam tantopereque a nobis expetitam gratam memoriam ad hæc usque vestre doctrina tempora devotissime frequentate vix enarrandam adificationem & utilitatem attulerit: hæc denique tibi olim cum saniore mente esses, maxime placuerunt, velut pie ac Ann. Eccl. Tom. XXXI.

salutares, quibusque Deo gratior nulla hostia reddi potuerit, sic eas observare, ac prædicare non eras gravatus quin & novis ritibus adauxeras. Hæc vero cerimonie omnes sic jam vobis non modo neglectæ, sed vestra secta sanctulis ita contemptæ sunt, ut choreas tum præcipue agere, alea, vino, genio, indulgere, porcos & porcellos vorare, & quidquid non licitum eorum gula imperat post summum luxum summanque nequitiam tempus eximeret pro pietate habent. Quis ergo non nisi mentis mops & plane furiosus non videret, hos vestros impietate undique plenos abusus non modo variis, sed & centenariis, ac prope modum, infinitis modis & ponderibus veteres abusus superare?

Jam vero quis fatis deplorare possit sacrilegos novatorum abusus, quos in sacra invexerunt; qui enim summa impietate sacros ritus in Ecclesia institutos carpere Lutherani, ii vel novos finxere, vel a Luthero confictos susceperunt: Edidit, inquit Coclæus (d), libellum Lutherus de formula missæ & communionis a deo sane imperiosum, ut arrogaverit sibi scribere constitutorum rituum, quod ipse prius immani superbia nec summo Pontifici, nec generali concilio permittere volebat. Hoc est igitur epus libri exordium: Hæctenus inquit, libellis & sermonibus egi inter populos, ut corda primum ab impis opinionibus cerimoniarum avocarem. Et infra: Quare de formula, inquit, aliqua pia missandi, ut vocant & communicandi agemus: ac sic agemus ut non amplius solum verba doctrinæ corda rogamus, sed manum quoque apponamus, & publica administratione in opus perducamus, nulli prorsus præjudicantes, ne aliare amplecti & sequi liceat. [1]

Ita Lutherus omnibus rapsodiarum artificibus componendarum missæ celebrandæ formularum potestatem contulit, modo formula ab Apostolis tradita, qua sancti patres semper usi sunt (abominationem autem a sathana per hominem peccati in loco sancto statutam appellavit

Diebus quibus passio Christi recolitur bacchanalia ab iis agitata. Abusus hæreticorum longe superant catholici abusus. LVIII. in actis & scriptis Luth. Missæ formula a Luthero inducta. LIX.

NOTE [1] Quo potissimum tempore ceperit sacrarum cerimoniarum Lutheri opera abrogatio, & characteristia ita administrata sit, ut nihil de veteri ritu servaretur, indicat Spalatinus in Annalibus his verbis. Feria II. post judica, idest post Dominicam Passionis, Wittenburgæ in templo parochiali, auctore doctore Martino Luthero, abrogatis omnibus missis privatis cepta sunt cerimonie apostolice ab Apostolo Paulo I. Cor. XIV. descriptæ, ut videlicet primo aliquid legatur ex Bibliis, secundo id enarretur ab aliquo; postremo ut oretur publice pro salute ecclesiæ. Quod tamen hic num. 61. scribit Annalista de usu linguæ latinæ in sacris rejecto, id jam inde ab anno superiori tentari apud Lutheranos ceperat, cum ad eundem annum in Spalatio legamus Oecolampadium in arce Eberburgica illud statuisse ut epistola & evangelium sub missa Germanice legrentur & recitarentur; quod ejus factum reprehendentibus multis idem Oecolampadius eleganti epistola ad Casparem Hedionem Moguntinum scripta defendit. Ex eodem Spalatio ad hunc annum dicere licet quosdam centum gravaminum Germanice, quorum hoc anno meminit Annalista, auctor descriptorque fuerit. Ita enim ille ad hunc annum. Centum gravamina &c. Friderico Paypus excusa sunt. MANST

(a) Jo. Eck. bo. mil. 12. de fact. Novos ritus fingunt Lutherani.

LX. (b) Iodocus Clitoveus.

Defensa a Clitoveo contra Lutherum cerimonias.

Urgetur Lutherus qua potestate sacra immutet. Que signa edat.

vit hic sathanæ administer) abolita foret. Nec mora confecti sunt profani ritus atque nugaces, ut deplorat Joannes Eckius (a): Sacramenta, inquit, Ecclesie negant, qui tamen rumpantur, carere tamen non possunt externis signaculis & ceremoniis, ut Augustinus ipse restatur: quid enim committuntur tot novas suorum sacrificulorum ceremonias? Nonne salubrius esset remansisse eos cum Ecclesia catholica? Abrogarunt illi quidem cantica ecclesiastica, quæ plus mille annis jam inde temporibus Gregorii in usu Ecclesie fuerunt: quid autem isti jam pro iis cantillant? mendicant nimirum adhuc quasdam parvulas ab Ecclesia; deinde canunt nescio quid chorearum, & Wittembergen- sium cantricularum.

Adversus vero tantam impietatem lulentum librum Judocus (b) Clitoveus Parisiensis doctor, qui antea antilutherum composuerat, edidit, in quo hæresiar- cham ita redarguit; Severa dignum est censura quod impias vocat Lutherus cæ- remoniarum opiniones in ecclesiastico officio fieri solitarum; nam veteris legis ritus in oblationibus & sacrificiis illius temporis observari consuetos nemo sane mentis im- pios dixerit, cum jussit sæptissime Domi- nus in exodo, levitico, libro numeri, & deuteronomio illos diligenter & districte pro legis illius decursu custodiri. Quis igitur, nisi plane improbus & mente pa- rum constans, novæ legis ceremonias mini- sterio Spiritus sancti institutas, & sacra- torum mysteriorum significativas promo- ventisque populum in majorem divini cul- tus reverentiam, appellaverit impias aut sacrilegas? Et infra: Qua obsecro nocen- tior posset induci pestis in Ecclesiam Dei aut quæ magis horrenda confusio, quam ut tandem nulla habeatur certa forma cele- brandi divinum missæ mysterium, quod omnium quæ in ecclesiastico geruntur or- dine excellentissimum est & supremum; cumque uniformis fuerit ritus apud Hæbreos immolandi atque manducandi agnum pas- chalem typicum, quandiu veteris synagoga decursus agebatur, nonne pudendum esset & abominandum, ipsum verum agrum, Christum immolari in altari multiformi ri- tu, & vario, atque pro cuiusque nutu permutando? Et rursus: Verum percon- tari nunc, inquit, a Luthero velim, in qua potestate hæc facit, & quis dedit illi hæc potestatem, ut antiquam formam ce- lebrandi divini mysterii immutet, & no- vam fabricet: si enim de cælo se missum contendit, aut a Dei Spiritu ad molien- dum id opus, signa sui apostolatus ostendat oportet, quibus fidem faciat a Deo ipsum esse quod tentat: hujusmodi autem signa

necdum cuiquam conspecta sunt aut cognita. Hæc Clitoveus vir vitæ innocentia, & eruditionis ubertate insignis: contra quem Lutherus mutire non ausus est, cavitque ne Germaniæ populi, in quos sibi pieudoapostolicam arrogabat authorita- tem, quidquam de his recirent.

Subtulere etiam Lutherani morem, celebrandi Latino sermone sacrificii, cum prætexerent latinas voces ab ignaris non intelligi, atque ideo pietatis fructum nul- lum colligi: quorum fraudes & sophis- mata idem Eckius (c) egregio refellit, ac Latino sermone divina mysteria pie, ac merito celebrari, nec pietatis ullo fru- ctu imperitos Latini sermonis orbari: Sancta, inquit, sane & meritoria est in- tentio finis, faciens ipsam quoque oratio- nem placere Deo; sic Hugo ait: Pura oratio est, cum ex abundantia devotionis mens ita accenditur, ut cum se ad Deum postulatura converterit, præ amoris ejus magnitudine etiam petitionis suæ oblivis- carur; unde plus quam ridicula & insan- tilis patet neochristianorum stoliditas, qui missas latinas abolent, quia quibusdam non satis intellectas: quandoquidem etiam in missa pro magna parte scriptura sacra u- surpatur, in qua semper Spiritus Sanctus loquitur, eamque inspirat etiam in qui- buscumque linguis. Et quia sacerdos, ut publicus totius Ecclesie minister missam ce- lebrat, decet omnes homines fiduciam suam reponere in universali catholica Ecclesie fide, quod multo magis placet Deo, quam quæcumque privati hominis fides. Præterea quod in missa præcipuum sit nulli pro- fano subtrahitur sive intelligentis, sive mi- nus, sive propestanti, sive a longe, & vocem sacerdotis plane non audientis; si- quidem sacrificium illud exhibetur in com- memorationem passionis & mortis Christi, ad laudem Dei, necessitatis nostræ gratia, & ad ædificationem totius Ecclesie. Quæ omnia tu pro tua pietate, pro effectu & ardore charitatis contemplantur potes, & ma- jori sæpe devotione Christum adorare, neque intellectis, immo neque auditis iis, quæ in missa proferuntur verbis, quam si sin- gula observasses: constans enim & concors doctorum omnium sententia est, intentio- nem verborum etiam nocere posse, si quando orantis devotionem impediatur.

Quam puerile est quod præferunt neo- christiani de missis Germanicis, solam at- tendentes literam & intelligentiam verbo- rum, neglecto Deo, & qui ex illo proma- nat spirituali intellectu: nec quidquam ad- juvat eos, quod pro se sibi quidem forte & invictum visum afferunt dictum Pauli: (d) Si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est, quid er-

LXI.

(c) Eck. to. 3. hom. 3. in diebus Rogatium.

Cur missa Latino sermone celebranda. Celebrat sacerdos ut publicus ecclesie admittit.

LXII. Objectio Lutherano- rum.

(d) 1. Cor. 14.

Dissolvi- tur.

Populus non est ignarus mysterii peracti Latine.

Gentes al- las disson- ne in lingua latina conveniunt.

go est? Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Hoc re- lo isti rem totam velut acu sibi terigisse videntur; & circa controversiam colligere hinc posse omnem, quæ lingua sola sine sensu & intellectu sit, orationem esse vanam & infrugiferam. Atqui ad hunc locum nos respondemus, & dicimus in eodem triplicem contineri orationem, oris seu lin- guæ, spiritus, & sensus sive intellectus: si quis ergo in ignota sibi lingua orat, ore utique orat simul & spiritu, hoc est volun- tate, dum propter Deum illud facit: mens autem illius, hoc est intellectus sine fructu est, quia quod orat non intelligit, non quod tora interim illius oratio fructu careat, si- quidem adhuc & meritoria est oranti & Deo beneplacita; sed fructu illo destituta est, quem homo ex intellectu capere pote- rat, ideoque ibi Paulus eo semper nititur, ut ostendat, prophetiam, donum scilicet, scripturas & verba orationis interpretandi, præstare gratia linguarum. Id ita tu per- suasum firmiter habe; & deprehendes hic quoque insignem istorum errorem; ecce enim tempore, quo in dies plurimi rum Ethnici cum Judæi convertebantur ad Christum, non admodum conducebat fidelibus multis linguis loqui coram eis, sed scripturarum interpretatio e re ipsorum tunc erat, quod sine illa scripturas non intelligebant: cum vero jam homines in fide Christi enutriti, & ab ipsis jam inde cunis instituti adole- vissent in illa, assidueque predicatione, verbi Dei, jam tunc constaret eis de om- nibus, quæ tractabantur in missa, vel alias fiebant in Ecclesia, ad quid necessarium erit missas celebrare in lingua vernacula; cum neminem etiam ex vulgo lateat quidquid præcipuum in missa transigitur, dum omnes se gestibus suis ad verba sacerdotis accom- modant, jam assurgendo, jam genua fle- ctendo, jam tundendo pectus, usque adeo non desunt jam nostratibus etiam idiotis mysteriorum omnium cognitiones, dum pro- pheta non desunt, qui quidquid vel in scri- pturis est abstrusum, vel in Ecclesia sit arcanum eis aperiant, ut jam illi vero, ore, spiritu & mente possint orare prophe- tiarum istarum adjuti beneficio, quæ in lin- gua populo bene intellecta fieri debent, teste Paulo; reliquos Dei cultus non pro suo qui- libet arbitrio in quacumque peregrina lin- gua perficere debet, sed in ea, quæ per u- niversam Ecclesiam Christi & latissima & amplissima est apud nos, maxime qui de Ecclesia Latinorum sumus: alias quæ fu- tura esset confusio, si nobis Germanice, missas legentibus advenirent, vel Itali, vel Galli, vel Hungari, vel Bohemi, nihil intellecturi eorum, quæ diceremus? aut quid ibi futurum, nisi quod singularum na-

tionum homines alios proficiscentes isdem, ad quos venirent barbari viderentur. Sane eo respexisse Paulum satis magnus testis est Ambrosius, qui dicit illum hic redar- guisse Judæos, qui in sacrificando lingua Syriaca uti volebant.

Derisere quoque Lutherani accenden- di in sacrificio certos morem, & catholi- corum Deum cæcum esse cavillati sunt, quasi meridie illi accensa face opus effet: quam impiam cavillationem refregit idem Eckius (a), allatis ex exodo divinis imperiis datis Moyfi de accendendis lu- cernis in tabernaculo testimonii, tum ad- didit: Quod si objecerit ex neochristianis quispiam; In veteri hæc præcepta esse re- stamento, nihil igitur ad nos Christi evan- gelio subiectos pertinere; et quoque respon- sum volumus, verum id quidem esse, nam alias nos quoque habere cogemur candela- bra aurea, quorum unum centum habe- ret talenta cum lampadibus septem: sed u- num hoc ex eo vicissim quæro: an Deus ille in veteri testamento cæcus fuerit eo quod jussit tot sibi lucernas accendi, quod is- tam impudenter cavillatur? An non idem utrinque Deus, qui omnia bene vidit lu- minis nullius indignus, & tamen voluit tot in templo luminaria ardere? aut unde pro- babis Deum quod olim voluit & præcepit, nunc prohibuisse? aut cum sacco bulla e cælo tibi descendit? quid igitur sanctas Ecclesie ceremonias missas facis?

Exacuere vero stylum, præter Clitoveum & Eckium, adversus sacrorum rituum everterem Lutherum in Germania Thomas Murnerus, Joannes Dietember- gius, Joannes Cochleus, de quo inferius. Et quidem Eckius Latine, Murnerus Ger- manice piam ac eruditam Regis Angliæ assertionem de septem sacramentis contra captivitatem Babylonicam a calumniis hæreticorum vindicarunt, atque atrociam Lutheri mendacia confutarunt, quorum ultimo & quinquagesimo veluti menda- ciorum regi Murnerus coronam insignem appinxit; quandoquidem impudentissimus hæresiarcha, cum librum maledictis & mendaciis sarcivisset, ausus est in fine hæc verba apponere: A virulentia & mendaciis abstinui. Tum promptus vero mendaciorum artifex fuit Lutherus, ut Dietembergius eximius theologus in dua- bus dumtaxat confutationibus, quas in Lutherum de votis & de confessione scri- psit, eum convicerit ostingentorum & se- ptuaginta quatuor mendaciorum, præter alia innumera, quæ in aliis responsio- nibus suis perstrinxit.

In Anglia scripsere adversus Lutherum Joannes Fischerus episcopus Rossensis vir summæ eruditionis vitæque integerrimæ, Ann. Eccl. Tom. XXXI.

LXII.

(a) Id. to. 3. hom. 3. in die purif.

LXIII.

Quinam adversus Lutherum pugnant.

Impudentia Lutheri horrida.

De innum- meris mendaciis convi- ctus.

LXIV.

necnon Thomas Morus regii sigilli præfectus, qui ambo postea, ut supra dixi martyrii pro fide palmam retulere. Et sane Fischerus præter dictum volumen contra assertionem unius & quadraginta articulorum impiorum Lutheri, etiam Ecolampadium impietatis alium significum quinquè libris de Eucharistiæ sacramento confudit. Tum pro defensione sacri sacerdotii Henrici Angliæ Regis librum adversus Lutherum strenue propugnavit, adductis sacræ scripturæ & sanctorum patrum testimoniis, in quo postremo justo dolore ob inauditam hæresiarchæ improbitatem aliquanto commotiorem, quam ejus blanda & mansueta consuetudo ferret, ita Lutherum ipsum describit: *Christi vox in canticis est: Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas; quæ plane monent hereticos esse capiendos antequam adolescant: nam hi vulpines fraudibus vineas, hoc est Ecclesiam Christi, demoliri student. Optarim igitur, ut hanc vocem audissent hi, quibus ex officio incumbit hereticos, dum parvuli sunt, comprehendere; neque enim hodie tam gravis esset in Ecclesia tempestas, & rerum omnium perturbatio, si Lutherus, dum esset vulpecula, fuisset repressus: at nunc evasit in vulpem grandisculam, annosam, & veteratricem tot dolis, astutiis, aribus instructam, ut medium teneri difficillimum sit. Sed quid dixi vulpem? parum est, canem dixissem rabidum, immo lupum rapacissimum, aut fævissimam quandam ursam, quæ raptis carulis furore quoddam agitur, vel magis hæc omnia simul; multas enim hoc monstrum intra se bestias alit; sed & ejusmodi nomenclaturis apprime gloriatur, se ipsum enim appellat ursam & lænam; nam & utramque se futurum catholicis pollicetur: Lutherum, inquit, habetis ursam in via & lænam in semita: in ejusmodi monstrum evasit, ex vulpecula jam tandem Lutherus.*

LXV.

Roffensi episcopo nunquam Lutherum nec Lutheranorum quempiam responde- re ausum tradit Coclæus, ut nec Thomæ Moro, sive Guillelmo Rousseo, qui ita Henricum Regem contra Lutheri convitia tutatus est, ut iisdem spurcitiis, quas Lutherus vomuerat, illi os obstruxerit: *Sic se submitit, inquit, fraterculus vicario Christi, jactasse Lutherum illi se submitisse vidimus, quomodo Judæi se submitserunt Christo, cum datis alapis flexerunt genua, clamantes per ludibrium: Ave Rex Judæorum; verum a mendaciis & virulentia prorsus abstinuisse se testatur, ipse cui nihil est aliud in calamo quam calumnie, mendacia, sycophantia: cui*

nihil est aliud in animo, quam virus, tumor, invidia: qui nihil in capite concipit præter stultitias, furores, amantias: qui nihil habet in ore, præter latrinus, merdas, stercore, quibus fœdus & spurcitiis quam nullus unquam scurra scurratur; quorum nemo repertus est unquam præter istum tam stolidus, plagepatida, ut sibi sterco in os coniceret, quod alii spueret in sinum. Quamobrem cum sit hujusmodi, nihil miror si nunc indignus habeatur, quo cum quispiam disputet. Certe, quando quidem totum se devovit inferis, & obduravit in schismate, nec unquam decrevit hæreses recantare, & statueret tamen secum debet aliquam saltem, ut habeat civilis honestatis rationem, quo sibi potius vendicet auctoritatem dogmatista, quam vilis in hæretico scurra.

Spurcissimus scurra fuit Lutherus.

In peroratione vero operis egregie descripsit qua Lutherus vertigine in confanda hæresi raperetur: *Is, inquit, eo modo rem tractat, ut plane se declaret meditari secum immortalitatis quoddam genus absurdissimum, eaque jam coepisse perfrui, & totus esse, versari, vivere in huiusmodi sensu & rivillatione gloriolæ, quod futurum præsumat post aliquot adhuc ætatum myriadas, ut recordentur & loquantur homines, fuisse olim aliquando apud sæculum prius nebulonem quemdam, cui nomen Luthero fuerit; qui cum cacodæmones impietate vicisset, ut dignis emblematis ornaret suam sectam, picas garulitate, lenones improbitate, prostridula obscenitate, scurras omnes scurrilitate superavit; qui id studuerit, curavit, effecerit, ut velut philosophorum sectæ ex ipsis habent vocabula & gnato meditatus sit parastii itidem ut gnatonici vocentur, sic absurdissimum genus hæreticorum, impietatis scelerum, spurcitiæque colluvies appellentur Lutherani.*

LXVI. Quam turpem gloriam fuerit status.

Cæterum non rescripsit furenti homini regio responso indigno Henricus Anglorum Rex, sed summa gravitate ac prudentia imminentis periculi admonuit (a) Fridericum principem electorem, & Joannem fratrem Lutherana impietate infectos duces Saxonie, Thuringie Lantgravios, ac Misnie marchiones, si hanc pestem fovere pergerent, levia fuisse ingentium malorum principia: Mahometanæ superstitionis exordia a paucis nebulonibus ducta: concitandam in bella a Luthero Germaniam, mutuisque debilitatam cladibus Turcico furori in prædam expositum iri; impendenti itaque Christiani imperii excidio, compressa ea nova secta antequam adolelceret, occurrerent: *Quid ad vos, inquit, & tam potentes, & in Christi cultu tam devotos prin-*

LXVII. Moniti ab Anglo principes ne pestem Lutheranam foveant. (a) Ext. apud lit. regie Coclæum in actis & script. Lutheri ann. 1523.

Ut adversus principes omnes rebellet.

principes, aut propius spectare potest, aut debet movere vehementius, quam cohibenda factionis istius Lutheranae studium, quam nullam unquam in terras nocentiorum malus invexit genius, aut quæ majorem perniciem sit allatura propediem, nisi boni piique omnes obstiterint, & in primis, qui plurimum & possunt & debent principes? Et infra: Quamquam non admodum decorum putem ita me comparare, ut cum homine tali publice componar ac disputem, tamen cum Rex & propheta David non censuit indecorum ante arcam fœderis nedum saltare cum quolibet ipse certe non eram quemquam habiturus indignum, quocum in gratiam religionis pro fidei veritate differerem. Nunc vero cum nihil ad rem respondeat, sed rationem loco proferat mera deliria, alios cum illo congregat, nec inhortabor nec prohibebo: ipse certe non committam, ut cum insaniente insaniam; nam quisquis & æquus lector & prudens libellum meum cum illius libro perleget, is profecto facile judicabit, iam nunc Lutheri naniis satis superque responsum esse. Quod si quis illi tam inique favent, ut mea verba non sustineat inspicere, aut tam insigniter intuspefeat, ut collatis utrinque locis non sentiat rem adhuc responso non egere, huic nulla unquam responsione satisfacero. Et rursus: At nunc efficit hostis, ut onbi toti inclarescat alterum, nempe aut ipsum esse, prorsus imbecillum, aut meas rationes admodum valuisse, quas contra nihil invenire poterit præter insania sconmata, & prorsus insana convitia, quibus si me commoveri putat, egregie profecto fallitur; etenim quantumvis ille me vocet insanum (vocat opinor plus milites) nunquam tamen tam insanus ero, ut agre feram, quod insanus vocer ab insano. Itaque aut mea me fallit opinio, aut istius in me ac regium nomen contumeliosa spurcitiis, vos haud paulo magis quam me, viri clarissimi, commoveret; solet enim generosus animus nobilium reverentia quadam inter se colligari, qua vel in hoste que oderint, ac persequantur hominem; personam tamen honorent ac reverentur officium: nec generosus fere quisquam invenitur usquam tam incivilis ac barbarus, qui vel inimicitias illis adduci possit, ut scurrilem in modum linguæ petulantia conspergat nobilem. Et infra: Nam si quid maledictis illis immiscuit, de cuius veritate poterat quisquis rem non nosset aliquid fortasse dubitare, nunc in animum succurreret lectoribus, nihil illius maledicentia credendum, cui perpetuum insitutum esse videat de principibus prorsus omnibus, atque ipso etiam Cesare, mentiendi: neque enim

istud Luthero novum est, omnia commisceri ac fingere, quibus in odium principum scelerate concitet atque extimulet populum: in quod negotium promovendum sceleratorum hominum carcerum jamdudum contraxit atque adjunxit sibi. Itaque nulla unquam factio fuit ita seditiosa, pestilens, nefaria, quæ sic religionem omnem tollere, leges omnes obruere, mores omnes bonos corrumpere, respublicas omnes evertere machinata sit, ut nunc ista consuratio Lutherana, quæ & sacra omnia profanat, & profana contaminat: quæ ita Christum prædicat, ut ejus sacramenta infanda ejus molimina ad perendum populum. ejus molimina ad perendum populum. arbitrii libertatem destruat: ita fidem extollit, ut operibus bonis detrahatur & invehatur peccandi licentiam: ita misericordiam sublevat, ut justitiam deprimat, & malorum omnium causam inevitabilem non in Deum aliquem malum, quod Manichæi saltem commentum sunt, sed in unicum illum vere bonum reiciat: qui cum ad hunc modum impie divina tractavit, velut a celo dejectus serpens virus effundit in terras.

Infanda ejus molimina ad perendum populum.

In ecclesia commovet disensionem, leges omnes abrogat, magistratus omnes enervat laicos in sacerdotes concitat, utrosque adversus Pontificem, populos adversus principes; nec aliud plane molitur, quam ut Germaniæ primum populus tamquam pro libertate bellum indicat, proceribus deinde ut Christiani contra Christianos, spectantibus & iridentibus Christi hostibus, pro Christi fide ac religione depugnent. Quod si quis forte non credat ab uno homine nihil tantum unquam periculi nasci posse, huic in mentem velim subeat Turcica illa rabies, quæ cum nunc tot per terras & maria se diffundens, maximam ac pulcherrimam totius mundi partem occupavit, a duobus olim nebulonibus sumpsit initium, ut interim taceam factionem Bobemicam, quæ & ipsa, quis nescit quam exiguo vermiculo, inquam immanem draconem haud absque magno Germania malo, quam propeve adolevit? ita proclive est malam segetem nullo demetente crescere; nec ullus unquam socio caruit ad nocendum: neque tam imbecillis est quisquam, quin securo possit ac tamquam lusurum spectanti, lezibate vulnus insigere.

LXVIII.

Predicta rebellio populorum. Predicta bella de religione gerenda.

Henrico Angliæ Regi Georgius Saxonie dux catholicus (nam Fridericus & Joannes prædicti monitis aures obturant) rescripsit, Lutherum initio ovina pelle tectum in orbis theatrum produisse, cum de emendandis ab Ecclesia nonnullis corruptelis agere præfeturilisset; ac paulo post conciliatis hominum studiis lupinam rabiem in convellenda religione effu-

LXIX. Georgii ducis lenitentia de Luthero.

fudisse, ut superius indicatum est. De illius vero contumeliosis scriptis hæc addidit: Jam posteaquam inaudita hominis ipsius audacia eo profecit, ut non modo mediocres viros eruditionis pariter & integritatis opinione celebres petulanti calamo invaderet, verum etiam [quod nemo facile expectasset] in Angliæ Regem omnium humanorum ornamentorum laude spectatissimum, maledicentiæ suæ frenos laxaret, certissima perfrectæ frontis, tum malitiosæ mentis argumenta omnibus de se dedit. At vero nullis verbis consequi queam, quam impudentis ejus libelli descriptionem inique tulerim; continuo enim, ut de ea rescrivi, & editis ne in ditione mea venderentur, vel legerentur, cavi, & in bibliopolam, qui primus hic venum exposuerat, acerba carceris multa animadverri. Et infra: Porro non mediocriter etiam animum meum levat, quod cum præ cæteris Germania proceribus in Lutheri scriptis ac concionibus nunc apertius, nunc obscurius impetatur, accidat hoc mihi commune cum heroibus aliqui laudatissimis Carolo Casare ejus nominis V. in cujus verba jurasse gloriosum mihi duco, & Henrico VIII. potentissimo Anglorum Rege, cum quibus equidem vituperari malim, quam cum Lutherana colluvie laudari; neque enim quominus probi Christianique principis officium facere pergam, iste ullis vel minis vel convitiis efficiet.

LXX.

Convitia Lutheri in principes.

Populus ad seditionem concitatus.

versus Pontificem expetentem ut iudicario legum ordine coerceretur, foverunt.

LXXI.

Patratum illius auspiciis est hoc anno obscenum horridumque facinus; siquidem iis ipsis diebus, quibus fideles recolendæ acerbissimæ Christi passioni, expiandæque vitæ criminibus conscientia vacare solent, ut puro peccatore dominicum corpus excipiant Lutherani malis furiis, acti, novem virgines genere nobiles & Deo sacras ex monasterio Nimensi clam ad stupra rapuerunt Wittembergam: at de tanto suorum flagitio diaboli satellites Lutherus non indoluit, sed triumphavit, tamquam egregium aliquod opus dignum immortalitate peractum esset; ac ne silentio ob sui horrorem obtereretur, ad impellendos ad similia flagitia Germanos illud scriptis promulgavit: *Justa illud Salomonis, inquit Coclaeus (a): Qui relinquunt iter rectum, & ambulat per vias tenebrosas: qui latentur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Et secundum illud Isaie (b): Peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt. Celebravit etiam publice panegyrica oratione Lutherus Leonardum Koppen raptorem incestuosum, & diabolica amentia & impietate illum cum Christo animas ex inferorum potestatis rapiante contulit, ac Deum flagitii auctorem esse voluit, Leonardum Koppen hæc verbis efferens: *Fecisti opus novum de quo provincie hominesque cantabunt & loquentur, quod multi velut ingens incommodum proclamabunt; qui autem cum Deo sentiunt velut ingens commodum glorificabunt, ut sis certus Deum ita ordinasse, & non esse hoc opus aut consilium tuum proprium; & infra. Ne dixeris hic in me concitatur totum cœnobium Nymicense quando jam audiunt, me illum fuisse raptorem; respondeo, inquit Lutherus, immo vero felicem raptorem, sicut & Christus raptor erat in mundo, quando per mortem principi mundi auferebat arma & vasa sua, ipsumque ducebat captivum: ita & tu has miseris animas ex carcere humane tyrannidis eduxisti, & quidem opportunissimo tempore in pascha, quo Christus suorum quoque captivitatem captivam duxit. Utinam animadverterent hæretici, quam fœde Lutherus Christo illudat, qui illum cum nefandissimo stupratore, & humane redemptionis sacrosanctum mysterium cum sacrilego virginum raptu comparet. Earum infelicitum monialium unam nomine Catharinam de Bore, postquam biennio in lupanari Wittembergensi a scholasticis vulgo illusa fuit, jam gravidam Lutherus sibi conjugem optavit; Facta est Luthe-**

(a) Coel. in act. & scriptis Luther. Prov. 2. (b) Isai. 3.

Lutheri impietas in Christum.

Incessam meretricem sibi despondet Lutherus. (a) 1. Timoth. 5. LXXII.

ro, ait Coclaeus, uxor monacho monialis, perfido perfida, flagitioso flagitiosa, scilicet ut esset dignum olla operculum & par pari facile conjungerentur, nec mentiretur eis Paulus dum ait (a): Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

Ostenderat jam ante Lutherus castitatis se acerrimum hostem esse, libellumque contra vota monastica scripsisse vidimus: hoc vero anno cum Joannes Faber episcopi Constantiensis in causis ecclesiasticis vicarius, postea episcopus Viennensis insigne volumen, quo ex sacris scripturis & vetustissimis quibusque auctoribus Græcis & Latinis sacramenta Ecclesiæ potestatem summi Pontificis, sacrosque ritus asseruit, Romæ edidisset, quod etiam Lipsiæ jussu principis Georgii, necnon Coloniae impressum est, titulumque promeruit, ut Malleus hæresis Lutheranæ diceretur, Lutherus illius argumentis convictus, captata ex eo occasione, quod ille matrimonium inter sacramenta connumerasset, calumnias adhibuit, cœlibes vocans scortatores, & quasi Faber matrimonium, præferendo illi castitatem, vituperasset, in præfatione expositionis septimi capituli epistolæ B. Pauli primæ ad Corinthios hoc fallaci argumento oppugnat castitatem: *Cum Deus mulierem ita creaverit, ut debeat & cogatur esse circa virum, satis nobis fuerit, Deum esse nobiscum, ideoque matrimonium honoramus velut divinum, nobileque negotium; quod si scioli isti illud inire notuerint, dimittamus eos in sua cœcitate fornicari ac scortari, quandiu permiserit eis Deus. Nos habemus verbum Dei pro nobis, quod manebit, & non oblitescet coram ejusmodi crassis fabris, etiamsi plures forent quam sit arena maris.*

LXXIII.

Hæc ille mendax veterator: nam imprimis mentitur se honore afficere matrimonium, cum illud sacramenti dignitate inter Christianos decoratum a Christo neget: mentitur mulierem ita cogi esse circa virum, ut non possit se continere divina sussulta gratia, quo cœlestium rerum contemplationi se totam addicat; mentitur etiam doctores Ecclesiæ, qui laudant castitatem, fornicarios esse: mentitur denique illius verba Dei verbo firmari, ut arguit Coclaeus decerptis hæc ex S. Paulo sententiis, quibus virginitas commendatur, præferturque matri-

monio: *Volo autem omnes vos homines esse sicut me ipsum. Item: Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permanserint, sicut & ego. Item: De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Item: Quoniam bonum est homini sic esse. Item: Solutus ab uxore, noli querere uxorem; & adhuc multo apertius; Volo, inquit, vos sine solitudine esse, qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori & divisus est. Et mulier in nupta & virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi quomodo placeat viro. Item: Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit; & qui non jungit, melius facit. At illustra adeo & perspicua Pauli testimonia Lutherus impudentissime pervertit in expositione, quam epithalamium vocat, detorsitque in patrocinium incesti, cui sacerdotum, monachi, & moniales conjugii honestum nomen prætexerunt. Illud autem lascivum epithalamium Conradus Kollin theologiæ professor Coloniae in cœnobio sacre Prædicatorum familiæ uberrime pluribus libris confutavit, conquectus a Luthero: *Christum de cordibus hominum cum omni pietate & religione paviter ejectum. Turcæ doctrinam Germanis traditam, eique ad occupandam vi Germaniam, quam perfidis apostatis ille replevit eo libro, paratam esse viam.**

Virginitas ab Apostolo laudata.

Munita Turcis a Luthero via in Germaniam.

Extulisse omnium primus publica scortationis obtento conjugii nomine vexillum fertur (b) Carolistadius, ac sacerdotes suo exemplo a sacris altaribus ad sacrilegos thalamos pellexisse: cujus detestabile scelus Lutherani adeo commendarunt, ut mimica scurrilitate illius veluti viri beati memoriam consecrarint, conficta stultissima & impia missæ formula, Diocletiani & Juliani apostatæ, qui Christiana sacra ab histrionibus derideri jubebant, exempla secuti; & quales ipsi essent, nimirum stupris contaminatissimi, ipsimet depingere non erubuerunt hæc verbis: *Nos ergo concubinis nostris gravare Deum poscimus, ut illius, qui patres nostros sectatus antiquos tibi placet, nos imitatione gaudeamus in æternum.* Profligatissimi itaque ac perditissimi homines sanctos Dei sacerdotes qui tot superiori-

LXXIV. Carolistadius sacerdos primum ausus palam ducere concubinam. (b) Coel. an. 1525.

LXXV.

bus sæculis castitatem coluerant, impios & cœcos appellarunt. [1]

Verum nil miserius eo fuisse postea, quem ipsi beatum dixerant, visum est, invisaque harum sacrilegarum Carolstadii nuptiarum auspicia describit Coclæus, nimirum asininas carnes in nuptiali eo convivio pro cervinis ludibrii causa fuisse appositas, hujusque execrandi Lutheranorum beati infelices exitus refert; contracta enim cum Luthero, qui veluti draco minores serpentes devorabat, inimicitia Saxonia in exilium pulsus, multas calamitates pertulit, revocatusque Wittembergam: Cum præ pudore, pergît Coclæus, conspectus eorum hominum, apud quos antea opibus, honoribusque dignitate floruisse, ferre non posset, secessit in gloriosum in proximum oppidulum, atque in circumjacentes villas, ubi aliquandiu vitam miserissime sustinuit, factus ex theologiae doctore & archidiacono Wittembergensi miser agricola, & rusticus indoctus, qui arare nesciens, per inopiam arare cogabatur, egros habens indociles, quorum unus hac, alter illac ante aratrum pergebat, aut procedente uno stabat aut retrocedebat alter, ut cunctis risu atque etiam commiserationi esset arator vicinis, quibus & uxor ejus merito miserabilis videbatur, ut quæ ex nobili familia orta ac nobiliter educata pessimo exemplo & infelicissimo auspicio nupsisset contra jus & fas sacerdoti homini ignobili & alienigenæ, tordeinde modis infami, proscripito, inopi, & abjecto, apud quem ne rustico quidem aut cibario pane satiari posset, cujus maritum falsum falso in nuptiis beatum dixerant Wittembergenses. Denique, ut hujus beati infelicissimos exitus claudamus, exprobrat Luthero Joannes Faber, illum in exilium ab eo fuisse projectum, & modo ligna in foro, modo pyra, aut placentulas vendidisse; ac demum morituro dæmonem per triduum adstitisse, ut ejus terribilissimam animam raperet in tartara scribit Meshovius (a). Hactenus de infauftis nuptiis sacerdotum, qui fallaci evangelii specie subornatum Mahumetifimum in Christianum imperium invahere moliti sunt.

Compulsus ad aratrum Carolstadius.

Una ejus felicitas in calamitatem versa.

(a) Meshov. hist. Anab. l. 1.

LXXVI.

Dum Luthero signifero complures cucullati, ac sacerdotes continentæ vota triumphali pene pompa, atque effusa

libidine effringunt, nata sunt fœdissima monstra, quæ fœditatem horum novatorum in luce collocarunt, ut narrat Ulembergius (b) ex certissimis monumentis hisce verbis: Dum tumultuatur Lutherus, dum evertit divinum cultum, religionem catholicam abolet, omnia pro arbitratu diruit, pessundat, dissipat, & novos ritus instituit [quod anno MDXXIII. & MDXXIV. cum primis factum est] monstra quædam nata sunt in Saxonia, quibus cujusmodi monstrum religionis ipse paruriveret, occulto Dei judicio, manifesto indicio tamen ad deterrendos homines effigiabatur. Freibergæ natus est vitulus cucullatus habitu monachum referens: at Landesbergæ vitulus etiam monstruosus editus est, non monachi, sed sacerdotis habitu insignitus. Revulsærat Lutherus repagula monasteriorum utriusque sexus, & septa castitatis perfrægerat: itaque monachi, sacerdotes, moniales carnalibus desideriis incitari, vitulorum lascivientium instar e monasteriis proruperunt: cujus rei turpitudinem monstra illa monacho vitulina delinearunt: maxime prius illud cucullatum quod antèritus circa clunes lacerrum cucullum habuit, & coronam vel rasuram capitis duabus verrucis deturpatam; labrum inferius humano, superius autem cum naso vitulino simile erat, linguam habebat ex ore semivitulino & semihumano prominentem, pedem dextrum anteriorem ceu concionabundus instar brachii jactabat. Sic salaces illos & verrucosos apostatas vitulomonachos, quorum omnis virtus in lingua est, qui rupta lomborum cintura, lacerato abjectoque professionis habitu, ad ecclesiastica ministeria se rumpim passim ingerebant, divina providentia depingere voluit. Jam & Wittembergæ circa tempus illud, quo canonicos ad religionem mutandum Lutherus compulit, & fundamentis Ecclesiæ Lutheranæ collocandis occupatus fuit, duo nati sunt pueri, quorum alter capite carebat, alter retortos habebat inversosque pedes: quibus monstris quid aliud quam quod Lutherus agebat, & quidem aperere satis, delineatum fuit? ecclesiam moliebatur sine visibili capite in terris, quod puer hic acephalus monstrum esse insinuat: ad eam erigendam gradiebatur ore perverso, ut de apostatis scriptura loquitur proverb. vi. & retortis

(b) Ulemberg. in vit. Luth. c. 111.

Expressa apostatarum turpitudine novis monstis.

LXXVII.

is a sanctorum patrum rectitudine gressibus incedebat: cuius Wittembergenses porruit vel porrentum illud admonere.

Tanto porro hæresiarcha Lutherus in catholicos omnes, quos antea Turcis nequiores dixerat, odio exarsit, ut Pighardis & Hussitis, quos paucis ante annis publicis libris veluti hæreticos & schismaticos confutarat, se aggregare maluerit, quam ad Ecclesiæ gremium revocari, scriptisque duobus libris lenocinatus iis fuerit, quasi propriis æteris omnibus ad puritatem evangelii accessissent. Et quidem adversus Pighardos sive Waldenses, qui per Bohemiam & Moraviam sparsi erant, in resolutionibus suis hæc scripserat (a): Quod si etiam tempore Apostolorum non fuisset purgatorium, ut superbit fastidiosus Pighardus, nunquid ideo credendum est hæretico vis quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot sæculorum falsam fuisse contendendum? maxime cum ipse nihil aliud faciat, quam quod dicit: Non credo; & sic probavit omnia sua & improbat omnia nostra, quasi non lignum & lapis non credant. Quibus verbis mirum est, Lutherum ipsum & omnes novatores non confundi, cum adversus fidem catholicam tot sæculorum auctoritate, tot sanctorum patrum doctrina, tot cœlestibus miraculis a Deo confirmatam, opponant suam incredulitatem: nec enim aliud argumentum idem Lutherus adversus Henrici Regis Angliæ, qui septem sacramenta a Christo instituta traditaque per Apostolos Ecclesiæ demonstrat, librum objecit, quam meram suam perfidiam, ut qui non crederet divinam esse doctrinam, quæ ab omnium sæculorum sanctis patribus, inque universo Christiano orbe culta fuisset; quare Guillelmus Rousseus, sive Thomas Morus (b) illum ad rem apte non respondentem veluti cœcutientem lustratorem traduxit: Specta quæso, inquit, quam festivoiter Lutherus hunc ludit ludum: cogita nunc videre te illum obœcatis oculis intentum stare ad ingerendum colaphum. Ubi est?, inquit, domine Henrico? Hic in proximo. Adhuc invitatur, ut accedat propius, nempe ut feriat certius: Producite, inquit, vestrum egregium contra Lutherum libellum. Produco. Adhuc propius. Quid asserit vestra dominatio? An septem sacramenta? Assero. Adhuc propius paululum. Quibus doctrinis? Dei an hominum? Dei. Jam ferendi certus scilicet, en quam recte librat ictum: Audiat, inquit, ergo dominatio vestra: Frustra colunt me doctrinis hominum.

(a) Luth. in resol. concl. 15. Continuatur suis verbis: Lutherus.

(b) Thomas Morus in defens. Henr. contra Luth.

Expositæ Lutheri ineptiæ.

Spectatum admissi visum teneatis amici.

Qui videtis hunc cœcum inscium, quam longe aberravit in diversam partem sic exultare præ gaudio, ut compos non sit sui, quasi egregium colaphum infregerit adversario. Constat itaque argumenti, quo Lutherus Ecclesiæ sacramenta evertere voluit, vim omnem in ipsius infidelitate sitam, quod Christiana sacra, quibus Deus colitur, doctrinas hominum appellet, patetque eadem ratione ac facilitate, omnia alia, atque ipsum etiam baptismum rescindere, omnem scripturam sacram pernegare, ut partem, pernegat, purumque ethnicismum inducere potuisse, si nuda illius & cujusvis imperatoris assertio ad Ecclesiæ traditiones, quibus etiam ipsa sacrorum evangeliorum innititur autoritas uti humanas doctrinas obterendas suffecerit.

Idem hæresiarcha, ut facilius plebem in omne impiæ doctrinæ genus præcipitem ageret, non Pontificem solemnesque episcoporum & doctorum cœtus contraversiarum fidei iudices statuit, sed imperitam plebeculam, edicto hoc anno extiali libello, in quo inter cætera hæc effutiit: Christus directe contrarium statuit, auferens ab episcopis doctisque, & conciliis utrumque, nempe jus & potestatem iudicandi doctrinas, ac tribuens utrumque unicuique, & omnibus Christianis universalsaliter, quando ait Joannis x. Oves meæ cognoscunt vocem meam. Item: Oves meæ non sequuntur alienos, sed fugiunt ab eis; quia non cognoscunt vocem alienorum. Item: Quotquot venerunt fures sunt & latrones; oves autem illos non audiunt. Aliud in eptum.

Hic omnino clare videtis cujusnam sit jus iudicandi doctrinas: episcopus, Papa, docti & unusquisque, habet potestatem docendi; oves autem iudicare debent, an illi doceant vocem Christi, an alienorum. &c. Imbuit ita hic impostor ea amentia sectatores suos ut cum fingerent animo se Christi oves esse, ac scripturarum omnium purissima intelligentia præditos, absurda quæque dogmata a demonum ministris pro Christi voce avidè exciperent, aperuitque omnibus impostoribus viam, ut perverfas sacræ scripturæ interpretationes obtuderent populis, qui falsa a veris discernendi ignari, ut luce ipsa clarius patet, varias pugnantesque inter se sectas condidere, quos non Christi, sed demonum voces inde secutos confisit; cum vox Christi semper ipsa sibi consentiat, atque Ecclesiæ præfules audiendos admonerat dum ait (c): Qui vos audit me audit, & rursus (d): Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Qui vero Pontifici, conciliis, & episcopis jus

(c) Luc. 10. (d) Matt. 18.

NOTE [1] Carolstadium omnium primum inter sacros Deo homines profanas nuptias admisisse, dum scribit Annalista, profecto fallitur. Spalatinus enim earum rerum testis omni exceptione major anno 1521. notat in Saxonibus conjugium cum sacerdotio conjunxisse duos illos vel tres quorum nomina ex eodem Spalatio dedimus in nota ad A. 1521. 53. In exordio vero anni sequentis, quem idem Spalatinus a die Natali Christi ducit, Carolstadii celebres nuptias commemorant easque cum die festo S. Stephani componit. MANSI

Novum legistatorum Lutherus agit.

(a) Ulemberg. c. 11. LXXIX.

(b) Luth. 10. 2. edit. Jen. pag. 259.

(c) Eckius 10. 2. mem. dom. 3. post pascha. (d) Eccl. 10.

Direptio ecclesiarum censuum plures in haeresim traxit.

ferendarum legum ademit, ipse legislatoris munus inuallit, ac tres hoc anno legum suarum libellos edidit, alterum de formula baptismi, cuius sacramenti profanandi fuisse authorem inferius videbimus; alterum de institutione cultus diuini, cum antiquus ille a Spiritu Sancto & Apostolis institutus ipsi non placeret; tertium de communi fisco, cui ad allicendos ad sectam quosque nefarios, ecclesiarum, episcoporum, ac monasteriorum praedia ac iura attribuit: qua de re haec memorat Ulembergius (a) in eius vita. Oblata Lutheri fuit ordinatio civitatis Leisnicensis, quae modum continebat & formam erarij cuiusdam in publicos usus instituendi, in quod bona ecclesiastica, quae sub ipsorum potestate erant, colligenda censuerant. Hanc ille typis excusam in publicum emisit (b) addita praefatione, in qua principio valde commendat Leisnicensis ipsos, quod novam diuini cultus formam ordinaverint, & bonorum quandam instituerint communionem ad Apostolorum instar: id scriptum se dicit in publicum referre voluisse, ut quae ab ipsis in hoc genere facta sit ordinatio, aliarum etiam communitatum usui deserviat: sperare se futuros, qui hoc ipsorum exemplum ad imitandum sibi proponant; quod si fiat, & haec consuetudo paulatim molefcat, sequaturam brevi collegiorum, monasteriorum, aliarumque, fundationum ingentem ruinam, Tantae praedae dulcedine improbos homines adeo delinuit, ut proximo anno ad principatus ecclesiasticos occupandos, expilandaque monasteria ad arma coierint: quam vero late serpsit illius exempli pernicijs describit Joannes Eckius (c): Non inferiorem, inquit, superbia efficaciam hic habet avaritia; sic enim sapiens dicit (d) avaro nihil esse scelerius, quoniam & animam suam venalem habet, & in vita sua projecit inima sua. Aut cur putatis multos enim praecellos viros Lutheranos & Zuinglianos fieri, nisi quod vident opulenta ibi aliquot caenobia diripi, census vi occupari, decimas, anniversaria, & fraternitates abrogari; indeque sperant quastum? neque adeo tamen illi inhiant, ut negligant ecclesiam; provident enim ei de tribus aut quatuor etiam scilicet bonis (ita coram plebe pollicentur) & doctissimis praedicatoribus. De quorum salario quidquid reliquum est quaeris in quem convertatur: inepte id totum in publicam & diuitem arcam congeritur; sane in arcam diuitem, unde nihil sperandum sit pauperibus, quorum solo praetextu ceteri interim fiunt opulentissimi, dum istis algere & esurire licet fortiter; praecclare enim hic agitur, quia quamvis sancti

contemnantur, interea tamen aurea & argenteae ipsorum imagines, thuribula, calices confringuntur, & quaecumque alia sunt vasa Deo cultuique diuino dicata in profanos usus convertuntur. Eadem rapinarum cupiditas corrumpit complures magnosque principes, atque integra regna Lutherana abyfso submerfit: in Suecia enim, cum Gustavus regni gubernacula capeffivisset, a Laurentio Andraea archidiacono, Lutheranis veneno infectus ecclesiarum vetigalia inuallit (e); latiusque Lutherana haeresis propagari hoc anno cepta est: cumque Joannes Gorhus creatus ab Hadriano A. S. L. in Suecia ab Upsalensium canonicorum collegio designatus fuisset, Upsalensis archiepiscopus ac Sueciae & Gothiae primas, ea lege diu reluctatus assensit, ut Rex occupata Upsalensis ecclesiae praedia restitueret: quod ille se facturum pollicitus est, nondum scilicet confirmata tyrannide; postea enim ipsum reliquarum ecclesiarum census in fiscum intulisse visuri sumus. Abhorruit a tam nefando exemplo Poloniae Rex, qui protuenda religione, arcedaque haeresi pium edictum tulit (f), ac flammis aboleri Lutheranos libros iussit. Sigismundus Dei gratia Rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, Prussiaeque & dominus heres. Manifestum facimus omnibus & singulis cuiuscumque status, & ordinis subditis nostris, nec non etiam aduenis quibuscumque in regno & dominijs nostris ubilibet existentibus, quia cum humanis ingenijs praesertim vulgi ad res novas ac insolentes propensis necesse sit cum alia mala pleraque, tum vero schismata & haereses emergere; necesse item sit illas per eos qui diuini ac humanis institutis praepositi sunt, tanquam zizania ex agro putari ac eradicari: siquidem sola est religio, quae legibus ac institutis suis homines in disciplina, in virtute, ac in fide erga Deum & homines continet & regit, & quae in norma & observantia sua vereri turbata & dissoluta turbari ac dissolvi necesse est universa, quod postea ut multis exemplis constat, in seditiones vergere, ac in perniciem rerum publicarum, earumque rectores redundare solet; nos pro officio Christiani principis eam ipsam religionem a sanctis patribus ordinatam, ac per sanctam Romanam ecclesiam directam, nobisque a maioribus nostris per manus traditam, ac per nos denique & gentes nostras multo sanguine & clarissimis gratia Dei victoris haecenus defensam, etiam a labe haeretica his temporibus in vicinia emergente integram & immaculatam in-

Gustavus Sueciae Rex bona ecclesiastica diripit.

(e) Jo. Magg. in vit. Pontif. Upsal.

(f) Ext. apud Bzov.

Decretum Regis Polon. pro tuenda religione.

Lutheri libri prohibiti.

LXXXI. Intentatae sequacibus Lutheri poena.

Adversus imperfectos lata lex.

regno & dominijs nostris conservare volentes, publicis edictis mandavimus, ne qui libri Lutheri cuiusdam, eiusque sequacium quorumcumque, quos sua insolentia in reprobum egit sensum, quique praetextu libertatis Christianae, ac praetextu etiam viriorum ordinis ecclesiastici, & scandalorum, quae ab hominibus & ab his, qui ab hominibus assumpti, ac perinde infirmi sunt, venire necesse est, tanquam sub melle virus suum in vulgus spargunt, & scriptis ac sermonibus famosissimis non solum mores salubres & instituta ecclesiastica, sed ipsos etiam sanctos patres turpissimo profcindunt, & sacra prophanis miscent; nequaquam ad regnum & dominia nostra inferrentur & legerentur, neve quis dogma ipsum pestiferum ac jam pridem damnarum approbare, profiteri, vel tueri audeat, sub poena capitis & confiscatione bonorum omnium. Ad quae postea edicta nostra exequenda modum etiam opportunum statueri volentes, delegavimus in praetorium civitatis nostrae regiae Cracovienfis nonnullos primarios nostros tam spirituales quam etiam saeculares consiliarios, qui cum consulis ac officialibus civitatis sic edicta ipsa nostra exequenda statuerunt, ut imprimis quaecumque opportunum videretur, reverendissimo domino episcopo Cracovienfi, fieret per inquisitores eius cum decurionibus, quos consulatus in tota civitate ad huius negotii, aliorumque excessuum tollendorum custodiam delegit, per omnes & singulas domos, residuas, ac citas diligens scrutatio; & ubi aliqui libri haeretici invenirentur, illinc poena edicti exigerebantur: deinde ut impressores librorum nihil prorsus imprimere, & bibliopola, vel alii quicumque exponere ac vendere deinceps ex libris undecumque adductis, nisi illos rector universitatis, vel aliquis per ordinarium constitutus prior viderit, & tam imprimi quam vendi permiserit, sub poenis praedictis. Ut autem & reliqua civitates nostrae hoc exemplo insistant, ac unusquisque in tempore praemoneatur, ne ipsa mandata nostra regia transgrediarur & ignorantiam praetendere possit; nos hanc ipsorum consiliarium simul ac consularum Cracovienfis ordinationem per has literas nostras omnibus restatam esse volumus, mandantes omnibus alijs civitatibus regni & dominiorum nostrorum, ut eum modum edicta nostra exsequendi teneant, cum loci ordinarijs aut eorum delegatis eaque diligentissime exequantur, pro gratia nostra aliter non facturi. Datum Cracovia sabbato ante festum natalis sanctissimae Mariae virginis dominicae nostrae anno Domini MDXXIII. Ann. Eccl. Tom. XXXI.

regni autem nostri XVII. Poloni etiam praesules eximiam pro incorrupta religione servanda operam navarunt. Hoc enim anno in Polonia, celebratis Lancitiae caetibus contra Lutheranam superstitionem decretum est, restituendam in pristinum splendorem religionem Christianam. At defecere a tam praecelso exemplo plerique alii inertes episcopi, ob quorum ignaviam & imperitiam propagata est haeresis. Non defuerunt etiam aliqui impii, qui cum pascendis porcis quam pacendo populo Christiano aptiores essent, mox atque Lutheranam venena spargi videre, ita illa avidè haurere, ut etiam populis propinarint. Ex his Georgius de Polentia seu Polenez episcopus Samlandensis five Sambienfis in Prussia hoc anno in ecclesia principe Regii montis die natali Domini sacro concionem (a) Lutheranis scatenentem haeresibus e suggestu apud populum habuit: in haec impietatis praecipitia hunc pseudoepiscopum foeda libido impulit; tantarum enim ecclesiae cladum causam cum viri pii indagarent, in primis eam momentum corruptioni tribuerunt, ut Joannes Eckius (b). Ea est, inquit, peccatorum conditio, ut qui unum fecit, ad plura prolaturus, sicque qui in sordibus est, obsordescat adhuc, sic multi jam homines perditae levitatis facilius ad haeresim prolabantur, quod ante & peccatis plurimis onustam humeris gestant sarcinam, & confusione velut vestimento amicti circumcunt sic filii sacerdotum & monachorum plerumque ad haereses prolabantur. Huc pertinet quod inter haereticos impune licet peccare quibuslibet, nec aliqua est disciplina ratio &c. Aliam plurimorum lapsus causam fuisse arrogantiam, describit idem author: (c) Sicut Abdias inquit (d) Superbia cordis tui extulit te; subscribit Hieronymus: Quis haeticorum non in superbiam extollitur Ecclesiae simplicitatem parvipendens: sic quod imagines sanctorum veneratur Ecclesia, Carolstadius quid vocat obsecro? simplicitatem: quod missam sacrificium esse pre credit Ecclesia, quid sentit Lutherus esse? simplicitatem: quod verum Christi corpus sub specie panis in Eucharistia esse sancte credit Ecclesia, quid ad hoc quondam Zuinglius? simplicitatem esse contendit, admirabundus nos persuaderi etiam a Christo potuisse in re tam non possibili. Horreo plura dicere super blasphemis tantis, quas isti tamen claudu no stantes pede profundunt elati & insolentes: volunt divina omnipotentiae mentem ponere & obstacula imperiti scriptura.

LXXXII. Celebrata in Polonia Synodus adversus haeresim Lutheranam.

Georgii episcopi Sambienfis apostasia. (a) Ext. in ms. arch. Var. sig. lit. f. p. 353. Libido causa haereleos. (b) Eck. 10. 2. homol.

Plerique filii sacerdotum in haeresim lapsi.

LXXXIII. (c) Id. ib. dom. 3. post pascha p. 101. (d) Abd. 1. Haeretici sacra mysteria simplicitatem vocant.

rarum, & virtutis divinae ignari, &c. Periere alii ob concepta in ecclesiasticum ordinem odia, cum jactis in eum contumeliis delectarentur, ut subdit idem author.

LXXXIV. Ob conceptum in sacerdotibus odium plures lapsi.

(a) Hieron. sup. Abdiam.

Ad haec omnia multum facit inordinata voluntatis affectio, sicut nunc, proh dolor! plurimi Lutherani sunt ob inveteratum suum odium, quod semel adversus clerum universum conceperunt; unde & praedicatorum suos instigant ad invehendum contra Papam, pontifices, & sacerdotes: Quis enim haereticorum (inquit Hieronymus) non despiciat ecclesiasticos? quis haereticorum non exultat in malis eorum? & tales quidem homines irrequieti, ait Gerson, corrumpunt omnem ordinem hierarchicum non in ecclesia tantum, sed & in saeculari politia. Periere alii quod sanctorum patrum lectionem contemnerent, tabularum vero haereticorum rapsofodias perlegerent.

LXXXV.

Vespertiones, inquit, tantum sunt haereticorum & ululae: noctu tantum circumvolitant, nec unquam ad solem perveniunt justitiae, dum magis amplectuntur rancidos haereticorum commentarios, quam justa sanctorum patrum volumina; nonne enim sic est? magis placebis neochristiano alicui vel corrosus illi afferens libellum Wicleffi, Rochenzani, Hussi & similium, quam si recens inventum & antehac nunquam visum ei afferas librum Augustini, Chrysostomi, Cyrilli, aut Ambrosii, quae summa & execranda est abominatio.

LXXXVI.

Periere denique plures docti, apertisque oculis instar Balaam lapsi sunt; cum, ut dictum est, opum & commodorum lenocinio ex nova seeta titillarentur: quod quam indignum sit probo & constante viro ostendit egregie Joannes Faber (b), nonnullorum antesignanorum, qui turpiter cecidere, exempla ita proponens. Non istorum nequitiae tantum apud me possunt, ut simul quod pium ac verum est abnegem quemadmodum Lutherus, propterea quod in Romanis indulgentiis concedendis non poenitentarius, nos commissarius creatus est, odio & inimicitia persuasus contra Ecclesiam intumuit. Nec doctor Wolphangus Capiro imitandus mihi est visus, qui primum passim in imperialibus comitiis coram imperii electoribus ceterisque principibus acerrime contra Lutheranos causas egit; deinde modici quidem commodi ex quadam Argentorari apud S. Thomam praepositura ad se redeuntis gratia, quam apostolicus legatus episcopus Pistoriensis intercepit, mox mutata sententia ab Ecclesia, ut olim Montanus defecit. Nec bellum hominem admodum sua sefellit opinio; jam enim non ex praepositura viro reddi-

(b) Jo. Fab. in lib. de intercessione SS. contra Occo-lampad. Quae prima causa Lutherum impulit.

Cur Volphangus Capiro defecit ab ecclesia.

ribus, sed effecit, ut praepositura ad S. Thomam fructibus, item iis, qui ex S. Petri parochiali ecclesia & praedicatorum proveniunt proventibus nunc secure cum sua uxore fruatur.

LXXXVII.

Omnium porro malorum architectus & machinator improbissimus Lutherus pium opus aggredi videri voluit, nimirum Judaeos ad Christianam religionem amplectendam permovere, ad quos libellum scripsit: Quod Christus salvator sit vere Judaeus. Sed tantum abfuit, ut eos ad fidem traduxerit, ut multo magis in perfidia obfirmarit. Excidit etiam ab inanibus stultisque patrando miraculorum ausis, cum signa pseudoapostolatus daturus, Nefenum poctam in Albi misere submersum vanis immurmurationibus praefixis operationi sathanae ad vitam vel fidei revocare tentavit. Fuerat ille Lutheri amicitia conjunctissimus, quo imperioso auctore librum adversus Joannem Coelaem, qui de gratia sacramentorum commentarium ediderat, ineptis se implevisse fatebatur, praefixis satyricis carminibus; Cujus vesaniam mox alio libello refregit idem Coelaus. Praefixit libello hunc titulum: Adversus cucullatum minotaurum Wittenbergensem. Coelaus de sacramentorum gratia iterum. In fine vero coarguit Lutherum maximae inconstantiae: Sed quid mirum, inquit, si hoc in libro, quantumlibet brevi, ter mutaveris super una eademque re sententiam, qui hoc idem super eadem re ter quoque feceris prius in uno folio tuae revisionis? Quem igitur non taceat recum, qui usque adeo varius mobilisque & impudens es, disputare? Ad qua tum Lutherus tum focii obmutuerunt.

Frustra Lutherus tentat e-dere miracula.

Oppugnavit eodem tempore daemones in Insulubria pietatem Christianam magorum opera, de quorum horrendis sceleribus Pontifex ita conqueritur (c).

(c) Bul. lar. Hadri. VI. consil. 2. Magorum impia la-criora.

Hadrianus, &c. In nonnullis Lombardiae partibus, & praesertim in locis, in quibus Georgius inquisitor deputatus erat, reperta fuerunt quamplures utriusque sexus personae propriae salutis immemores, & a fide catholica deviantes, certam sectam facientes, fidem quam in sacri susceptione baptismi susceperant abnegantes, sanctam crucem pedibus conculcantes, & opprobria super eam perpetrantes, ecclesiasticis & praesertim Eucharistiae sacramentis abutentes, diabolum in suum dominum & patronum assumentes, eique obedientiam & reverentiam exhibentes, & suis incantationibus, carminibus, sortilegiis, aliisque nefandis superstitionibus, iumenta & fructus terrae multipliciter laedentes, aliaque quamplurima nefanda, excessus &

crimina eodem diabolo instigante committentes & perpetrantes in animarum suarum periculum, divinae majestatis offensam, perniciosumque exemplum & scandalum plurimorum. Invaluerat haec pestis maxime in Cremonensi agro, ad quam depellendam Julius II. iisdem sacris beneficium eos, qui magis sortilegiisque persequendis darent operam assecerat, quibus cruce signati adversus haereticos ornati erant: cumque Hadriano significatum esset, a Novocomeni fidei censore, eandem luem in Novocomeni agro & aliis grassari, illum & alios Insulubres fidei censores ordinis Praedicatorum apostolicis prerogativis ad eam delendam munivit pontificio diplomate, cui ascripta est vigesima julii hujus anni dies.

Hadriani studium pro excindenda magica impietate.

(a) Grillandus l. 2. de sortil. 9. 7. & ex eo Francis. Alson. a Castri. c. 16. & ex Delrio dist. mag. lib. 2. g. 16. Stryx a demone deposita ob sonitum campanae.

Contigisse hoc tempore varios insignesque casus, unde constat quae variis ludibriis a daemone magi illudantur, narrat Paulus Grillandus (a); sibi nimirum inquisitori oblatam anno proximo Lucretiam quandam, quae dum ex congregatione ludorum magicorum deportaretur, domum a vectore daemone, audito sub auroram matutino campanae pulsu, deposita fuerit prope fluvium in agro spini obfite, ubi nuda praeter verenda passis crinibus reperta a transeunte illac domum clanculo reducta fuit. Idem etiam Grillandus hanc aliam historiam in judiciario tribunali comprobaram subdit his verbis: Mulier quaedam Sabinae diocesis hanc praestebatur diabolicam artem; de qua cum maritus suspicionem haberet, interrogavit eam pluries, quae semper negavit. Maritus vero in suspicionem sua persistens anxie veritatem perquirebat, qui adeo astute se gessit, quod vidit illam quadam nocte se unguento quodam ungentem: qua unctioe peracta vidit illam celerrime quasi avem recedentem & ex superiore domus solarium ad inferiora descendentem. Illam maritus sequens, ut videret, quo tenderet amplius eam non vidit; & accedens ad portam domus invenit eam clausam; quae res magnam illi praebuit admirationem. Die vero sequenti iterum maritus uxorem interrogat, quod anxie scire cupiebat, & illa constanter [ut ante] se nescire dixit: maritus vero, ut amplius negare mulier non posset, aperte ei dicit omnia, quae nocte praeterita illam fecisse viderat: deinde sustulit illam percussit graviter, & duriora minatur verbera, nisi veritatem dixerit, quam si aperte exposuerit, veniam se illi daturum promissit. Mulier igitur se jam celare non posse intelligens, veritatem aperuit, & veniam a marito petiit, quam illi maritus hac conditione indulget, ut il-

lum ad tales congregationes adduceret. Illa vero, ut veniam impetraret, facile petita promissit, & promissum ex licentia sathanae implevit. Adductus igitur ille ad locum ubi ludi fiebant, ludum & choreas & caetera omnia contemplatus est, & tandem ad mensam cum reliquis, ut vesceretur sedens, cum cibos insipidos judicaret, petiit sibi dari sal, quod in mensa deerat: & quamvis iterum atque iterum petiisset, numquam illi dabatur. Tandem cum post importunam petitionem prolixamque expectationem sal illi daretur, dicit: Nunc laudetur Deus, quoniam jam venit sal: quibus verbis prolatis, daemones, quia laudes Dei audire refugiunt, statim recesserunt & reliqui omnes disparuerunt, luminibusque extinctis mansit ille solus nudus, quousque mane factu vidit quosdam pastores, quos interrogavit, quanam esset illa patria, in qua erat: illi vero responderunt esse agrum Beneventanum, in regno Neapolitano; qui locus distabat a patria viri per centum milliaria: ob quam causam, licet dives esset, coactus fuit per viam mendicare, ut domum suam redire posset: ad quam postquam pervenit, statim uxorem suam ob lamiae crimen accusavit, & totam rem gestam, ut narrata est, coram iudicibus exposuit, qui rem totam plene, ut oportebat examinantes, vera esse omnia, quae diximus invenerunt, quae etiam ejusdem mulieris confessione confirmata sunt. Sed a praedictis impiis ad sanctos narrationem convertamus.

Dapes magis appolite a daemone sed insipidae.

Dei nomine pro-lato distipatus magorum conventus.

Actum antea fuerat apud Julium II. de sanctorum honoribus B. Bennoni discernendis, ac demum hoc anno ultima die maii, qua festum sanctissimae Trinitatis agebatur, fuisse decretos referunt, (b) confirmatque diploma pontificium, cujus partem delibamus praecipuam, in qua viri sancti gesta refert Hadrianus Papa.

LXXXIX. (b) Baron. anal. to. An. 1117. n. 6. & in Mart. Rom. notis 16. jun. Sur. to. 7. Coelaus an. 1524.

Ad perpetuam rei memoriam. Fridericus Bultemburgensis vir nobili loco natus pater fuit B. Bennonis, quem ex Bezela ejus pia uxore suscepit; cumque in B. Bennone ab ineunte etate bona indoles eluceret, ne illa equalium studiis malis moribus ac depravatis opinionibus, ut illa etas assoler, corrumpere, magno opere sibi providendum existimavit; & cum, ut primum ex infantia excessit, divo Bernardo episcopo Hildesemensi commendavit & tradidit: qui cum negotium sibi commissum atenderet, ut puer ad virtutem recte informaretur, illum primum ad amorem Dei optimi maximique induxit; deinde vero cum vir prudens intelligeret utile esse, si litera cum virtute conjungerentur, B. Bennonem a Bigario bono sane vi-

Hadriani iuner. Panvi. in ejus vita ext. in arc. Eccles. B. Mariae de Anima & apud Sur. in bullar. novo const. 5.

B. Bennonis natalis.

Monasticis institutis excollitur.

Creatur abbas.

Renuntiatur prepositus Bellariensis. Designatur episcopus Misnensis.

Convertit Vandalos.

XC.

Pontificias partes tuetur contra Casarem.

ro & docto instruendum curavit sub quo magnos ille progressus fecit: quamobrem in eunte iam adolescentia, cum ad bene beateque vivendum satis instructus esset, monasticam vitam rationem suscepit. Monachus itaque cum esset, rejectis voluptatibus, omnem vitam cursum in virtute confecit. Quod cum fratres, cum quibus vivebat, probassent, tantumque in eo virtutis esse cognovissent, quantum ecclesiasticis honoribus erat mandandum, defuncto eorum abbate, cunctis fere suffragiis abbatiam illi derulerunt. Sed quia res in contentione incidere, cum essent, sed non ita multi, qui Sigeberto religiosa viro suffragabantur, B. Benno, ut erat ab omni honore alienus, honorem recusavit, & pro Sigeberto summo studio egit, rogavitque ne se ab ea vivendi ratione, qua in tranquillitate esset, distraberent: sed quo ille vehementius rogabat, eo magis monachorum studia incendebantur. Urgentes igitur & instantes B. Bennonem vel invitum ad dignitatem rapiunt: quam ipse tertio post mense deposuit, seque ad pristinam vitam, & quidem bene institutam, retulit; cepitque eum clara memoria Henricus III. Imperator diligere primum: qui cum videret sanctissimum hominem ad rempublicam bene gerendam natum esse, tantum virum in cenobii angulis ararem consummare passus non est: & cum a felicitis recordationis Leone Papa IX. predecessore nostro repugnantem e monasterio eduxit, ac prepositura ecclesie Bossariensis Hildesheimensis diocesis prefecit. In ea vero cum usque ad ingravescentem etatem integre castitque conversaretur, canonici ecclesie Misni fama ejus inducti, venerandum senem, qui tunc quinquaginta sex annos natus erat, ecclesie sue preesse voluerunt; in qua cum omnia preclare, tum hoc preclarissime egit, quod Vandalos de religione Christiana male sentientes ex pernicioso errore eripuit, eoque traduxerit, ut una cum catholica Ecclesia pari studio fidem Christianam tuerentur: quod factum & memorabile est, & plane divinum.

Illis namque temporibus pie memorie Gregorius Papa VII. etiam predecessor noster, & similis memorie Henricus IV. Imperator magnas inter se inimicitias gerebant, & ita quidem, ut alter alterum de eo in quo locatus erat dignitatis gradu dejectum studeret: qua de causa uterque suos in concilio vocabat. Paruerunt Imperatori non solum principes, sed etiam universi & Germani & Galliarum episcopi, solus beatus Benno decreti Imperatoris auditor non fuit, quippe qui preclarum fore existimabat, si Ecclesia dignitatem quoad

ejus fieri posset tueretur: atque ut sua erga Ecclesiam devotionis documentum daret, Imperatorem marchionemque Misnensem hostes religionis judicatos excommunicavit: quin etiam marchioni ingressum templi Misnensis prohibuit, seque ad concilium Pontificis contulit. Ad hanc magnitudinem animi quid addi potest? Sed antequam protectionem susciperet beatus Benno, in Albim magnum & celebrare flumen perfluens ecclesia sua Misnensis claves projecit, ut iis, qui se imperatoris cause adiunxissent, eamque ob rem excommunicati essent, ingressus ecclesie non pareret. Ex quo facile concipi potest, quantas ille inimicitias pro Ecclesia catholica suscepit, quantoque se obrulerit periculo: nam, cum Imperator se suosque iniuriis affectos existimaret, ac suas & communes iniuriis prosequi intenderet, beatum Bennonem a concilio reversum, ut suum expleret animum, in vincula coniecit. Sed Deus omnipotens, qui bonos scelerate oppressos erigit, divinum hominem respexit. Fuit igitur B. Benno non ita multo post liberatus, & in pristinum statum restitutus.

Cum autem eo tempore claves ecclesie Misnensis, de quibus prefati sumus desiderarentur, in dicto Albi flumine capitur piscis, in cuius visceribus claves amisse reperirentur: magnum sane & haud obscuro divinitatis specimen. Nunc vero de iis, quibus ecclesiam suam exornavit sanctissimus homo, dicamus; & primo quidem cum videret egregium tantum rebus sacris magno ornamento esse, optimam quidem ille canendi rationem instituit, qua hodie in templo Misnensi magno cum decore viger. Ecclesiam preterea bonis multis, atque facultatibus locupletiore fecit. Quid quod in eo loco, in quem secedere solebat, si quando a ceteris curis ad contemplationem Dei optimi maximi se convertere vellet, ecclesiam collegiatam extruxit instituitque. Sed quid pluribus de proposito beati Bennonis in rem ecclesiasticam studio: Albim flumen predictum sicca pedibus transiit: cumque aliquando (ita ut facere solebat) agricolas inviseret, videretque homines de labore fessos vehementer sitire, commiseratione adductus aquam in vinum convertit. Idemque beatus Benno alio quodam tempore, cum in valle proxima civitati Misnensi concionem ad populum haberet, animadvertit multos, ut sit tempore aestivo, siti pene exanimos: ut illis subveniret terram percussit, & qua subito uberrimus & perennis fons emanavit, qui adhuc hodiernis diebus fons sacer appellatur. Campana vero ab ipso divo Bennone consecrata omnem vim celi ab a-

Illum & Misne marchionem anathemate ferit.

Claves ecclesie projecit in flumen.

Reversus Concilio capitur. Restituitur Misnensi ecclesie.

XCI.

Claves illius reperit in piscis ventre.

Cantores instituit in ecclesia sua.

Collegiatam novam excitat. Flumen sicco pedibus calcavit.

Aquam vertit in vinum.

Fontem ex arenis terra elicit.

Vitus eodem tempore duobus locis.

XCII. Tuetur jura ecclesie.

Percussus alapa a principe predicat illi ecclesie ultionem.

Pia ejus mors.

XCIII.

Illius vaticinium completum post mortem.

gris finitimis avertit; tum ager ille, per quem iter facere solebat vir divinus, omnes, qui in ea vicinia sunt, agros ubertate facile superat. Est preterea quidam pagus Neumberch nuncupatus a Misna longe distans; aliquando tamen divinitus accidit, ut uno eodemque tempore beatus Benno & illic rem sacram faceret, & Misne rebus sacris interesse videretur.

Marchio quidam Misnensis ad rem avidior cum per summum scelus in possessionem honorum ecclesie Misnensis irruisset, beatus Benno hominem recte facturum affirmavit, si ea, quae ipsi ecclesie Misnensi eripisset, restitueret; sin minus, Deum aliquando pro tanta improbitate penas ab eo experiturum. Quibus verbis homo furens concitatus sanctissimum virum alapa percussit. Tunc beatus Benno divino spiritu afflatus: Hanc tantam injuriam, inquit, hoc eodem tempore sequentis anni Deus omnipotens ulciscetur: quam marchio ille protervus atque superbus irrisit; ac paulo post B. Benno agrotare cepit, & brevi futurum sperans, ut ex hac vita ad superos, quorum consuetudo dulcis est, atque aeterna migraret, paulo antequam moreretur canonicos suos adhortatus est, ut eam charitatem, quam nos docuit Christus, studiose complecterentur: deinde Eucharistiam cibum illum divinum magna cum pietate suscepit; & cum orationes ad Deum optimum maximum habuisset, e vita excessit; & id quidem quadragesimo pontificatus sui anno, post Christum autem natum millesimo centesimo sexto. Haec tenus de iis, quae in vita non humano consilio sed divinitus gessit divinus homo.

Ad ea vero, quae post mortem illius summa cum admiratione acciderunt, nonnulla recitanda censuimus; ac primum marchio, de quo paulo ante mentionem fecimus, cum tempus illud evenisset, quo sanctus vir ipsi marchionem penas darum predictaverat, in hanc vocem prorupit: Benno superiori tempore nescio quod periculum nobis hodierno die eventurum minabatur, mortuus est ille, non igitur est quod nobis timeamus. Vix ille hac verba finierat, subito consternitur, & auxilium eorum, qui aderant implorantes miserandum in modum ac miro cum dolore, & gemitu moritur. Hinc facile concipi potest, divinum potestatem divino homini communicatam fuisse.

Accedit hoc alterum exemplum priori haud dissimile: Willelmus alius marchio ante dictam Misnensem ecclesiam injuriose tractabat, cumque prepositus ejusdem ecclesie hominem magnis precibus a malo instituto abducere vellet, ipse non solum recte monentibus parere noluit; sed etiam

multo magis, quam antea, ipsam ecclesiam vexavit. Tum dictus prepositus, cum aliunde auxilium poscere non posset, ad divum Bennonem confugit, ab eoque precatus est, ut ecclesiam servaret: quo factum est, ut B. Benno marchionem per quietem admonuerit, ne quid gravius adversus Ecclesiam moliretur: quod cum ille, ut inane somnium contemneret, quarto deinceps vehementer objurgatus, alterum oculum amisit, periculo graviori proposito, nisi ab improbo instituto desisteret, Willelmus marchio partim metu, partim praenitentia ductus ecclesiam restituit omnia, illiusque facultates quantum potuit auxit quineriam divum Bennonem & plurimi fecit, & maxime coluit. Illud vero praerecundum non est: duos esse pagos, in quorum altero marchionem dum fugeret, se abdidit, in altero vero Vandalos a summa pietate ad fidem Christianam convertit, in quibus vestigia pedum ejus adhuc integra concernuntur: tum turgurium illud in quo apud Vandalos fuit, etsi nulla stabiliori structura firmetur, rectumque habeat stramineum vetustate confectum; illud tamen nec unquam vitium fecit, nec igni est consumptum, cum tamen saepenumero vicine ades incendio flagrarunt. Habitus quoque episcopalis, quo corpus suum terrae commendatum exitit, una cum mitra episcopali ultra ducentos annos sub terra latuit, & absque ulla alteratione ex sepulchro effossus hodie integer cernitur & ostenditur. Possent hic quamplurima alia miracula afferri; multos enim divini Bennonis meritis e mortuis excitatos constat, multos variis morbis curatos, denique qui votum fecerit, neminem illius beneficium non sensisse. Multis interjectis, ut Carolus V. & alii principes ecclesiastici & laici Beati Bennoni sanctorum cultum decernendum flagitarint, ac jam ante de miraculis ab eo editis Alexandri VI. Julii II. & Leonis X. Pontificum imperio publicae tabulae confectae fuerint, eorumque veritas post adhibitum sapius acerbis examen publico fenatus consulto confirmata, haec sanxit Hadrianus.

Ad laudem & honorem sanctae & individae Trinitatis, & exaltationis fidei catholicae, & Christianae religionis augmentum, auctoritate domini nostri Jesu Christi ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum & nostra, de fratrum nostrorum consilio decernimus & definimus, bone memorie Bennonem olim episcopum Misnensem sanctum esse, & in sanctorum catalogo adscribendum, ipsumque in eodem sanctorum confessorum catalogo describimus; statuentes ut ab universali Ecclesia quolibet anno festum

Post mortem jura ecclesie tuetur.

Vestigia ejus pedum in duobus locis servata.

Ejus vestites sacrae post ducentos annos in terra integra servata.

XCIV.

Sanctorum cultus illi decretus.

Qui sacri-
ritus ad-
hibiti .

festum ipsius & officium sicut pro uno confessore Pontifice sexta decima die mensis iunii, hoc est die depositionis suae, devoto & solemniter celebratur : & insuper eadem auctoritate omnibus vere poenitentibus & confessis, qui annis singulis ad sepulchrum eiusdem S. Bennonis eadem die accesserint, septem annos & totidem quadragenas de iniunctis eis poenitentis misericorditer relaxamus. Quibus debite peractis, inchoatogue per nos, ac decantato usque ad finem a cantoribus nostris hymno : Te Deum laudamus ; in illius etiam finem Cardinali diacono in cantu dicente : Ora pro nobis beate Benno ; a choroque respondente : Ut digni efficiamur promissionibus Christi ; nos illico propriam orationem de eodem sancto alta voce decantavimus, dicentes : Deus, qui nos B. Bennonis Pontificis confessione gloriosa circumdas & protegis, da nobis & ejus imitatione proficere & intercessione gaudere. Per dominum nostrum Jesum Christum filium tuum, qui tecum vivit & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia secula seculorum. Deinde vero a dicto choro responsum : Amen, Solemnem illic missam nos ipsi celebravimus de dicta tunc occurrente dominica prima post pentecosten, collectas singulas sub una conclusione terminantes, additis etiam praedicta, caeterisque specialibus eiusdem S. Bennonis collectis immediate sequentibus : pro secreta videlicet : Sanctus tuus, quasumus Domine, Benno confessor & Pontifex nos ubique letificet, ut dum ejus recolimus merita, gloriosa apud te semper patrocinia sentiamus ; cum sua conclusione videlicet : Per Christum, &c. Deinde vero post communionem subiunximus dicentes : Quasumus Domine salutaribus repleti mysteriis, ut sancti tui Bennonis confessoris & pontificis, cujus solemnia celebramus, etiam intercessione adjuvemur ; cum simili conclusione, Et ita missam ipsam ad finem usque cum solitis caerimoniis iuxta ordinarium apostolicum illic debite terminavimus, indulgentiamque plenariam omnibus officio huiusmodi tunc astantibus devoto elargiti sumus, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominice MDXXIII. pridie kal. iunii pontificatus nostri anno 11. Cum ex hoc decreto Minia S. Bennonis sacrae reliquiae solemniter religiosa pompa in honorificentiori loco reponenda essent ; ea re accepta Lutherus daemone plenus blasphemum libellum edidit, praefixo titulo : Adversus novum idolum, & antiquum diabolum, qui Misiae exaltandus est. Sed hanc insanam calumniam ipse Lutherus (a) antea hisce verbis absterferat : Ne Pighardi haeretici

Blasphemia Lutheri in S. Bennonem.
(a) Luther. de 10. praeccept. c. 1.

infelices suas partes a me adjutas confidant, qui praenimia ruditate nobis Theuronicis superbissime fastidio indignati imponunt, quod sanctos Dei colamus, & idola faciamus, & ideo contra nos acervum versuum scriptura congregant, in quibus prohibetur, ne adoret quis nisi unum Deum ; simul impii perversores scripturae, & subdoli calumniatores pietatis nostrae : ita enim rustici illi nos tandem docent, quod solus Deus sit adorandus, & gloriamur ac si nos id ipsum negaverimus. Haec Lutherus inconstantissimus ; sed eo dimisso ad institutum de sanctis sermonem redeamus.

Refutata ab eodem Luthero.

Eadem die qua Hadrianus B. Bennoni sanctorum honores tribuerat, etiam B. Antoninum ordinis praedicatorum archiepiscopum Florentinum post diutinum examen de vitae ejus, sanctitate & miraculis editis a Leone X. habitum, iterumque accuratissime expensum numero sanctorum ascripsit : qua de re cum diploma ob immaturam ac repentinam Hadriani consecutam mortem nondum confectum esset, illud a Clemente VII. successore postea hoc eodem tamen anno fuit promulgatum, cujus praecipua pars hisce verbis concepta est (b).

XCIV.

Ad perpetuam rei memoriam. Hadrianus praedecessor noster post ipsius Leonis praedecessoris obitum, divina favente clementia ad summi apostolatus apicem assumptus fuerat, cum ad dictam urbem, Domino concedente, pervenisset, & a nobis tunc in minoribus constitutis, ut praefertur, ac Thoma Cardinale S. Sixti ac venerabili fratre nostro tunc ipsius Hadriani praedecessoris Nicolao episcopo Cardinale de Flisco dicti ordinis Praedicatorum protectore, ac eisdem prioribus, libertatis & venillifero iustitiae populi Florentini requisitus fuisset, ut ad ulteriorem ejusdem canonizationis expeditionem procedere dignaretur ; etsi omnino ipse Hadrianus praedecessor id facere intenderet, peste tamen in dicta urbe tunc ultra modum sevientem, id ipsum aliquantulum differre coactus fuerat. Postmodum vero cum pestis ipsa per Dei misericordiam cessasset, ipse Hadrianus praedecessor Christiani gregis universalem curam gerens pro debito pastoralis officii militantem Ecclesiam caelesti ac triumphanti sponso illius conformare, & pro ejus adificationis implemento omnibus diligenter examinatis, ac mature discussis, ipsum beatum Antoninum in catalogo sanctorum referendum esse duxit. De cujus quidem Antonini archiepiscopi, origine, vita, moribus & fama omnibus in praesentiarum miraculis, praeter multitudinem illorum, quae libello quodam impresso, ex ipso

Ut ejus gesta & miracula in examina ducta sint.

XCVII.

canonizationis processu per causa procuratorem fideliter exceptra, & per ipsum fideliter revisa atque collata continentur, aliqua ex multis ipse Hadrianus praedecessor duxit recensenda, &c. Subtextitur S. Antonini vitae summarium, ut is Florentiae Nicolao & Thomasia piis parentibus ortus ab ineunte aetate se totum divino cultui addiderit, virginitatemque puer ante effigiem Christi cruci affixi voverit, adolescentiae stimulos precibus & jeuniis extinxerit, decimoquarto aetatis anno jus canonicum memoria comprehenderit, ordinique Praedicatorum disciplinam amplexus ita se virtutibus excoluerit, ut caeteris omnibus sanctitatis exemplo praeluceret. De piis vero ejus exercitiis, cum vicarius generalis congregationis Tusciae creatus est, haec adduntur.

XCVI. Ut carnis delicias deturcat.

Ut se omnibus exemplar praebere, ultra continuos animi & corporis labores, ac praeter assiduas in orationibus studiisque vigilias, a carnis esu quasi semper abstinuerat, cilicium nunquam dimiserat, ac sereno super nudam carnem cingulo cinctus, nudam terram seu ligneas tabulas pro lecto habuerat, donec ad senectutis annos pervenerat : tunc enim strato ex paleis uti coeperat, jeuniis, aliisque corporis macerationibus supra tenues corpusculi vires continue poenitentiam agens, horas fere omnes diei ac noctis ad arcana Dei contemplanda, ac verbum ejus evangelizandum, & ea scribendum quae ad communem utilitatem, & Christianam religionem pertinerent, sedulo ac iugiter impendebat, non solum viva voce praedicando tunc voverat, sed & posteris plurima librorum operum tum in sacris literis, tum in naturalibus, tum maxime in moralibus scientiis monumenta utilissima relinquendo prodesse studuerat. (Permotus illius sanctitatis & doctrinae fama Eugenius IV. illi ecclesiae Florentinae gubernacula commisit : quos honores summo studio excutere annuus, fugam in Sardiniam insulam meditatus est ; sed apostolicis imperiis & Cosmae Medicis in Florentina republica facile principis precibus adductus demum ne Deo vocanti oblectaretur assensit. Quanto vero ardore provehendae Florentini populi saluti operam navaverit describit Pontifex ita.)

Episcopales honores coactus suscepit.

Secum ipse reputans ad huiusmodi dignitates vocatos non luxui ac deliciis deditos esse oportere, sed omnibus & praesertim subditis frugalitatis exemplar esse debere, nihil prorsus de illo tenui ac simplici victu, quo per quadraginta quatuor annos in religione usus fuerat, immutaverat, ipsamque paupertatem quam veluti spon-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

sam charissimam semper dilexerat, constantissime retinuerat, etiam semper aliquid de necessariis usibus suis detrahens, ut largior erga pauperes ac liberalior esse posset, octo familiaribus, inter quos unus erat religiosus, utens, qui pro archiepiscopoparatus negotiis vix sufficere poterant, charitatis & misericordiae operibus semper intentus ; nam ut hospitale, quod pauperum verecundorum dicitur, in dicta civitate, in eoque confraternitas pro illius regimine institueretur, praefato Cosmo viro piensimo plurimum adjuvante, auctor fuerat, solent enim ipsius confraternitatis confratres egestate oppressi seu mendicare erubescerentibus uberes, copiosasque elemosynas elargiri : & ut ipse B. Antoninus omnia misericordiae opera praestaret, infirmos, ac etiam peste laborantes, visitabat, illisque non solum de spiritualibus, sed etiam de temporalibus cibis & medicinis opportunis providebat, illisque interdum sibi paratos cibos, cum aliter prandere non posset, inaudita charitate largiebatur. Nudos etiam propria quandoque tunica, cum jam omnia erogasset, vestiebat : cumque omnes mense suae archiepiscopalis fructus, redditus, atque proventus in pauperum alimoniam, virginum dotes, atque hospitalium sustentationem, aliosque pios usus erogasset, ac pro temporum angustiis esset pauperum copia, & nihil aliud superesset, unde pauperibus ipsis & indigentibus subveniri posset, a praefato Eugenio & recolendae memoriae Nicolao V. ac Calisto III. & Pio II. Romanis Pontificibus similiter praedecessoribus nostris, quibus ob vitae sanctitatem charus erat, non parvas pecuniarum summas in huiusmodi pios usus convertendas recipiebat, easque pauperibus ipsis distribuere. Denique nullum charitatis & misericordiae genus erga carceratos, viduas, & pupillos omitebat, memor scilicet verbi Pauli Apostoli dicentis : Etili habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero nihil sum.

Pauperum amantissimus pater extitit.

Pontificibus ob sanctitatem charissimus.

In administranda iustitia nullus iudicium eo tempore illi comparari potuerat, ita ut praefatus Nicolaus praedecessor appellaciones, quas a suis sententiis ad sedem Apostolicam deferri contingeret, nulli alteri committi, sed ad eum ipsum examinandas remitti mandabat, ratus hominem ab omni odio, amicitia, prece, pretio, aliisque omnibus, quae iudicantium animos in sententiis dictandis perturbare ac pervertere solent ; penitus alienum esse : causas omnes ad eum delatas concordia componere, aut celeri sententia diffinire studebat : cuius iudicio fere omnes propterea acquiescebant ; quia id ab ore sanctissimi viri, Deo sic inspirante, procedere existimarent : in

XCVIII.

Kkk

cor-

In vitis emendandis fuit acerrimus.

corrigendis vitis emendandisque delictis ingenti utebatur severitate, ita tamen ut in eo misericordia cum iustitia conjuncta esse videretur. Fidei & ecclesiasticae libertatis defensorem se praebebat acerrimum, nec ullius minas formidabat: cumque olim civis quidam Florentini insolentiores illi voluntatibus ipsorum se opponenti minati fuissent, ita responderat, ut ostenderet nihil sibi ex bonis terrestribus adimi posse, quo valde tristaretur, & se ecclesia sua spoliarum libenter ad religionem & fratres suos rediturum fore, qui laeti ac libentes eum variis curarum oneribus levatum exciperent. Clerum reformaverat, ac populum correxerat, pravosque civitatis mores emendaverat, ludos omnes prohibitos atque damnatos sustulerat, superfluos mulierum ornatus restrinxerat, ac fere omnium cordibus devotionem spiritualem infuserat, quandoque freno, quandoque vero calcibus pro animarum & temporum qualitate utens, ut semotis seditionibus sub Dei timore & charitatis zelo viverent, & in sancta religione persisterent.

XCIX. Annum obitus sui diu ante praedixit.

Quibus animi virtutibus in dicto ordine quadraginta quatuor, in archiepiscopatu vero tredecim annos continue absque non solum culpa, sed etiam culpae suspicionem usus, cum annum septuagesimum aegeret, quod saepius praedixerat, susceptis de more summa cum devotione Ecclesiae sacramentis, bonis omnibus [si qua tunc illi remanserant] inter pauperes Christi distributis cum lacrymis imagine crucifixi amplexa ac saepius iis repetitis verbis: Servire Deo regnare est; Ac: Sancta & immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam nescio; hilari atque laeto animo coram suis charis religiosis fratribus orantibus & stentibus VI. nonas maii anni MCDLIX. ita immaculatam animam reddiderat Creatori, ut cum Apostolo dicere posset: Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; in reliquo repocita est mihi corona iustitiae.

C.

Postridie praefatus Pius praedecessor, cum viri sanctitatem jam pridem cognitam haberet, Florentiam ingressus, omnibus Christianis fidelibus ejus corpus antequam sepulchro conderetur visitantibus indulgentiam septem annorum & totidem quadragenarum concesserat: ex quo tanta turba non solum ipsius civitatis, sed etiam circumvicinorum locorum confluerat, ut ejus corpus per octo dies sepulchro tradi non potuisset omnibus id videre atque osculari volentibus, multumque infirmis sanitatem a Deo implorantibus, eamque miraculose consecutis, qui licet ex sanctis operibus suis beatus & sanctus ab omnibus ejus vitam inuentibus aut famam integerrimam audi-

entibus certissime crederetur, eam tamen opinionem auferat manifesta & oculata visio dominica cuidam Tuccio monacho monasterii Castellii Florentini Cisterciensis ordinis in civitate ipsa Florentina, & Constantio de Fabriano tam sanctitate vitae claro, quam scientia & doctrina in dicto Praedicatorum ordine professori in civitate Aesculana oblata, quorum uterque eadem noctis hora, qua dictus beatus Antoninus ad Dominum transiit, ejus animam ab angelis in caelum visibiliter portari viderant. Eandemque opinionem fidemque postea confirmabat magna & innumerum miraculorum multitudo, quae omnipotens Deus ipsius B. Antonini inter caelestes beatorum choros recepti meritis, tam dum in hac misera luce vixerat, quam vita functus post mortem ipsam mundo manifestaverat: siquidem ejus invocato nomine demoniaci a malis spiritibus liberati: diversorum morborum generibus oppressi, & a medicis omnino destituti, ac mortui, & pro mortuis utique habitus reviserant, ac pristina sanitati restituti, ac leprosi mundati fuerant: praeterea claudi incessum, surdi auditum, muti loquelam, contracti morum liberum, caeci lumen recuperaverant, ejusque sanctitatis non medicae ipsi Hadriano praedecessori & toti populo testimonium perhibere poterant verba, quibus vivente adhuc ipso beato antistite Antonino idem Nicolaus praedecessor in canonizatione S. Bernardini de Senis per eum facta usus fuerat, asserendo non minus ad Dei laudem Antoninum vivum, quam Bernardinum mortuum inter sanctos referendum putare. Pluribus deinde interjectis, ut summa consilii maturitate quaestio habita fuerit ab Hadriano VI. de veritate miraculorum, quibus Antonini gloria inclaruerat, quaeque in volumen integrum relata fuerant, subdit Clemens.

Miracula divinitus edita.

Eapropter Hadrianus praedecessor hujusmodi considerans quod in eadem canonizatione non permissurus esset Deus ipsum errare, qui omnia in ea quomodolibet requisita observata fuisse cognoverat, & observari fecerat, prout observaverat, sub data videlicet pridie kal. junii pontificatus sui anno primo, de eorundem fratrum suorum sanctae Romanae ecclesiae Cardinalium, omniumque praelatorum in Romana curia existentium unanimo consensu, & maturo consilio, de omnipotentis Dei misericordia, ac beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisus, beatae memoriae Antoninum Florentinum sacrae theologiae professorem ex gremio sacri ordinis Praedicatorum, & ex officio vicarius generalis congregationis Tusciae regularis observantiae hujusmodi in archiepiscopum

CI.

copum Florantinum assumptum, sanctum esse, & aliorum sanctorum Dei cathalogo adscribendum & aggregandum fore, ac fideliter firmiterque teneri debere decrevit; ipsumque sanctorum confessorum & doctorum, quos sancta Dei venerabatur Ecclesia, consortio solemniter ascripsit, aggregavitque, atque eum tanquam sanctum publice privatimque colendum esse declaravit, ac voluit. Decrevit etiam, ut ejus memoria secunda die maii singulis annis recoleretur; & sacrarum reliquiarum translationis pompam cohonestururis noxarum veniam proposuit: quae littera hac temporis nota a Clemente VII. consignata fuit. Datum Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MDXXIII. vi. kal. decembris pontificatus nostri anno 1.

CII.

Instituto de sanctis Bennone atque Antonino fermioni nonnulla S. Ignatii societatis Jesu conditoris gesta sanctissima hoc anno patra conjungemus: incidit enim in Hadriani pontificatum & hunc annum, ut peracto in Monteferrato & Minorella sanctitatis tyrocinio ad urbem Pontificis pedes exosculaturus, atque limina Apostolorum lustraturus, indeque in Syriam facta sibi ab eodem Hadriano potestate proficisceretur, ad visenda Christianae religionis monumenta: In qua pia peregrinatione quot & quam mira acciderint viro sancta enarrat Joannes Petrus Maffaeus (a) ejus vitae scriptor: Sub initium, inquit, anni MDXXIII. magno omnium dolore Minorella profectus venit Barcinonem, ut in Italiam ex eo loco trajiceret, & infra: In urbem Romam lassitudine ac fame pene confectus introit ipso dominico die palmarum: cumque venerabundus religiosissima quaque loca obiisset, Hadriani VI. Pontificis maximi pedes exosculatur. Multis de ejus Venetias profectioe interjectis, subdit author. Ut noctu cum in opificis fulcro ad reficiendos artus se composuisset, vicinus Senator caelesti voce, ad eum quaerendum domique excipiendum excitatus sit; tum de illius in terram sanctam peregrinatione subjungit.

CIII.

Cum in navi per summam impudentiam committi gravia quadam flagitia comperisset, non dubitavit apertum dedecus detestari palam, & impuros illos homines tanta orationis acrimonia reprehendere, ut ii facta cum nautis conjuratione molestem sibi monitorem in deserta quadam insula exponere, atque ab suo conspectu & consuetudine procul amovere, decreverint. Quam rem odorati e vectore quidam Hispani ad Ignatium pro amicitia detulere, suadentes etiam atque e-

Peregrinatio S. Ignatii ad limina Apostolorum.

(a) Maff. l. 1. cap. 12.

Exosculatur S. Ignatius pedes Hadriani Senator.

Nautae increpiti a S. Ignatio.

tiam, ut in loquendo caucior esset, sibi que consuleret: sed ille nihilominus turpiter peccantes oburgare perrexit, divina providentia ope subnixus: cujus beneficio factum est, ut ad insulam sceleri destinatam appropinquantes nautae adverso repente vento resecti volentes Ignatium in Cyprum usque pervenerint. Ubi cum stare ad salinas peregrinam navem audisset, illuc itinere terrestri se contulit, in eamque gratis admissus, nihilo plus viatici secum intulit quam in priores intulerat, Christo uno videlicet fretus: qui tota illa navigatione sese illi non semel ostendit, eumque magnopere confirmavit, ac denique incolumen ad portum Palaestinae perduxit.

Divina pro viro sancto providentia.

Christus plurics D. Ignatium solatur.

CIV. (b) Cap. 14.

Inde (b) cum caetera peregrinorum turba progressus, ut ad conspectum sanctissimae urbis est ventum, incredibilem ex ipso illius intuitu cepit animo voluptatem, ac deinceps partim in comitatu, partim etiam solus loca illa Christi domini, Mariae virginis, & Apostolorum nobilitata vestigiis eximio quodam animi fructu venerabundus haud semel obiit, modo inclinati quondam templi reliquias, modo sepulchra prophetarum intuens; hic nascentis & vagientis, illic docentis & miracula patrantis Filii Dei monumenta considerans. Ubi vero ad loca ejusdem acerbissimis pennis insignia & morientis in cruce sanguine consecrata, atque ad defuncti sepulchrum accederet, effusus in lacrymas, humo pia oscula imprimere, immortales aegere Domino gratias, incredibili quadam spiritus dulcedine & suavitate compleri. Adhaec, antiquum beatissime Virginis domicilium, itemque locum instituto primum Eucharistiae mysterio & sancti Spiritus adventu memorandum, & alia ejusmodi, quamplurima, quae per orium deinde reviseret, a mystago, quam accuratissime addiscere. Erat Ignatio jamdiu deliberatum in angustiis illis Judaea locis sedem fingere, atque ad converrendos, ad evangelii lucem infideles toto pectore incumbere, quod non reperiret, vel ubi sanctius in terris vitam degeret, vel in quo munere fructuosius operam collocaret. Plura addit author, ut a Franciscanis patribus religioso pro imperio redire iussus sit, ne in Turcarum incideret servitutum, maleque habitus a quodam Armenio, cum ex monte Oliveti rediret Christi aspectu fuerit recreatus tum subdit.

Lustrata ab eo terrae Sanctae loca.

Meditatur infideles ad Christum convertere.

CV. (c) Id. ibid. cap. 15.

Illucescente die postera non sine lacrymis Palaestina discedens (c) trajectu facili Cyprum tenuit, cumque tres onerarias naves in Italiam paratas offendisset, quarum una erat Veneti mercatoris maxima, & omnibus rebus instructa, altera minor Turcarum, sed bene firma tertia Christianorum

Suis precibus navim servat.

rum parva & male compacta, ob egestatem a navarcho Veneto facere repulsus, ut cum sanctus esset calcaret sicco pede equora, minime validam navim conscendit, quae gravioribus quassata procellis in Apuliae portum feliciter applicuit, cum Turcica navis in omnium conspectu fluctibus hausa fuisset. Veneta in scopulos illisa, salvitramen epibatis naufragium fecisset. Ex quo paruit quanti intersit in hominum Deo acceptorum comitari versari, atque fœnus ingens pro suis servis a Numine rependi.

CVI.

Rhodium principis amicum Rhodum recuperare nititur. Desertus a Regibus bellum in terminat.

CVII. Patriarcha Alexandrinus obsequium desert Hadriano.

CVIII. (a) Guicciar. lib. 15.

Urbinas & Ferrarientis a Gallo divulli.

fidione arx Mediolanensis, quam omni ope destituti milites praesidiarii incolomitatem pacis caesareis dederunt, quae mox Francisco Sfortiae restituta est.

CIX.

Cum ita Gallicae res penitus ruerent in Italia, solaque Cremonensis arx pro iis staret, Franciscus Francorum Rex ad eas instaurandas cogitationes omnes intendit: nec deerant, qui ad accendendum bellum faces admoverent: inter quos Franciscus Soderinus Cardinalis Volaterranus, qui gratiam apud Hadrianum ostentato conciliandae inter Christianos pacis desiderio inierat, proditionis convictus est, interceptis ejus literis ad nepotem episcopum Xantonensem datis, quibus Gallum Regem monebat ut, missa valida classe Siciliam insulam bello peteret: non desituros Caroli hostes, qui ei se jungerent, concurrentibusque eo Hispanis, ducatum Mediolanensem necessarii praesidiis nudatum iri, quem facile terrestri exercitu recuperare posset nec Hadriano fideret. Conjectus est itaque in Hadrianæ molis custodiam, ejuque bona publicata, ut qui vestigalis Romanæ ecclesiae regni invadendi contra officii religionem consilia dedisset. Patefacta tum etiam conjuratio (b) quæ cum Gallo ab aliquibus proceribus Siculis constata fuerat; cujus participes nonnulli principes supplicio affecti fuere.

Cardinalis Volaterrani proditio.

Coniicitur in vincula.

(b) Guicciar. lib. 15.

CX. Patefacta Siculorum conjuratio.

(c) Guicciar. lib. 15.

Solicitati principes ut mittant Romanos oratores.

Repudiata a Gallo indicia imperata a Pont.

(d) Continuatur Sabelli. hoc ann. Guicciar. l. 15. in Pann. in Hadr. vi. 11.

CXI. Fœdus in eum sancit Hadrianus cum Cesare & Anglo.

Opera omni atque industria enisus fuerat Hadrianus (c); ut pacem inter Christianos principes redintegraret, & concussio a Solimanno atque a Luthero Christiano imperio opitularetur, superioreque anno cum Italiam peteret, legatis ad principes internuntiis eos sollicitaret, ut oratores ad sedem Apostolicam mitterent; quo conjunctis mutuo fœdere armis sacra in Turcam expeditio conficeretur; tum pro sacrosanctæ potestatis fastigio inducias imperarat. Admiserat eas Caesar, modo diuturnæ forent; at Franciscus Galliarum Rex nisi pro breviori temporis flexu respuebat, ut majori scilicet apparatu Insubriam repeteret; atque ita cum maximum comparasset exercitum, Pontifex in eum veluti publicæ pacis hostem, omniumque malorum authorem vehementer in Cardinalium senatu invehens, ad infringendos ejus conatus armorum societatem cum Carolo V. Cesare, Henrico Anglorum Rege, Venetis, Florentinis, Senensibus, Lucensibus, ac Francisco Mediolani duce iniiit (d) die tertia augusti.

Factam hanc inter Pontificem & Cesarem coitionem a multis improbatam fuisse indicat Hieronymus Niger in datis ad Marcum Antonium Michaelem-

de-

Pontificis cum Cesare fœdus damnatum. (a) Extant l. 1. col. 17. lit. princ. pag. 115. (b) Ibid. pag. 116.

Quinam fuerint eo comprehensi.

CXII. (c) Extant in append. ad hist. Ultraject. ex fascisc. Lappii Wilelmi Lochorst. lit. ad Ultraject. canonic.

decima septima junii die literis (a); vitam enim publicæ universalis pacis & Asiaticæ expeditionis conficiendæ consiliis adversam: aliis autem literis quibus ascripta est quinta augusti dies, cum Venetam rempublicam in fœdus pontificum & cesarem coivisse increbresceret, significavit (b) omnium opinione & sermonibus pervulgari, Gallum Regem a turbanda Italia deterrendum, ne sua mittat dum aliena ambit, qui si divino afflatu paci assentiat cedatque tempori, sperandum optimi & religiosissimi Pontificis opera insigni aliquod adversus Turcam facinus editum iri; tum addit eo ipso die, quo lapsæ in monte Exquilino per æstivos ardores nivis miraculi memoria recolitur, celebrata a Cardinale Columna divina re, fœdus sanctissimum adversus Turcam atque omnes alios, qui statum presentem Italicarum rerum perturbare velent promulgatum inter Pontificem, Cesarem, Angliæ ac Pannoniæ Reges, archiducem Austriæ, ducem Mediolani; Florentinos, Senenses, ac Lucenses: de Venetis vero nullam habitam mentionem, idque consulto factum, cum senatus Venetus Turcis bellum nollet indicere nisi omnes Christiani principes sese ad id gerendum astringerent, atque ideo oratorem Venetum suas excusationes attulisse Pontifici, & celebritati interesse noluisse.

Habita fuit in ea celebritate a Vincentio Pimpincello concio elegantissima, qua in omnes principes Christianos, qui Rhodum, expugnari a Turca passi essent, acriter invehens est; cumque ad Venetos defluxisset, his verbis eos compellavit: Accusarem etiam vos, terra marique potentissimi Veneti, in quorum manu erat victoria, nisi vobis ad emulationem veterum Romanorum jampridem insitum animo esset, fidem & iusturandum non modo amicis, sed hostibus esse servandum.

Dum hæc consilia versat Hadrianus Papa magno bonorum omnium luctu xviii. kal. octobris morbo oppressus obiit, de quo Willelmus Lochorst Ultrajectinus hæc literas scripsit (c) Die exaltationis virginis crucis Hadrianus Papa VI. patriæ nostræ pater, unicuique decus, nescio quo morbo extinctus est; nam pridie nonas augusti [quo die Romæ festum S. Mariæ ad nives celebratur, optimus patrum pater religionis publicæque latitæ causa nam eo die publicata fuit pax & concordia inter principes & potentatus Italiae illius solitudine procurata] ex palatio ad S. Mariam majorem cum cætu Cardineo proficiscens æstuantibus caloribus, quos semper antea formidaverat, submoratus ibidem per-

noctem, ac diem celebrem in hortis & vinea Cardinalis S. Crucis convivium dominis Cardinalibus dantis, ecce ad palatium reversus seu nimio æstu, laboreque fatigatus, sive infesto esu aut poru refectus, incidit in morbum, & quidem latentem principio at remissum, mox apertum & graviolem. Et infra: Dum loqui potuit, afflicto & miserabile fuit audire, quo pondere, quibus argumentis amicos consolabatur, ut diceret velle excedere eum vita, non cogi. Mortuus est post horam primam pomeridianam sumpris ante meridiem vite ecclesiasticis sacramentis: sicut visit pacifice, morose, devote, & sancte, ita obiit. Moriens testamento edixit, donavit, & legavit [consensu collegii desuper requisito] familiae suæ antiquæ descripta bona sua mobilia ante papatum acquisita ex Hispaniis ad urbem Romam asportata, asserens illis esse sobrie provisum iuxta modum laborum & periculorum, seque noluisse abuti bonis Ecclesie, seu sacerdotis ad eos ditandum, exemplum dans successoribus. Et infra.

Causa morbi.

Pia illius mors.

Familia-ribus consulto.

Magnos luctus optimorum virorum movebant clarissime virtutes, modestia multa in ore, multa in verbis, tum dignitas quanta desiderari ad gratiam posset. Corpus procerum & erectum cum gracilitate non indecora: facies candida & virga plena dignitatis, gratia, & majestatis: verecundia tanta, ut omnem corruptionum improbitatem deterreret. Vita libera, non licentiosa, consilium multum ac ponderis, ut responsa delphica docti appellarent: oratio desiderata non tarda: eloquentia cum opus esset, præterea contracta & modica. Imperium in Hispaniis summa cum integritate gestum absque superbia, absque avaritia, aut crudelitate summo moderamine: in severitate benignitas, ac benignitate severitas laudabatur. Et infra: Hodie capta sunt exequiæ: humatus est in sacello divi Andree: inter duos Pios tenet medium prientissimus. Monumenti superior pars tenet talem scripturam: Hic nihil sibi infelicius in vita duxit, quam quod imperaret. Roma xxii. septembris anno, &c. xxiii. Contempsisse optimum Pontificem inanem eloquentiam, & politioris Latinitatis fucos, & elegantias nempe gentilitia impietate putidas, idem refert Hieronymus, atque illius gravitatis aliquot exempla adducit in literis xvii. martii huius anni ad dictum Marcum Antonium Michaelem scriptis; carpisse nimirum nuper cultiores Latinas literas, contempitque eloquentia dixisse: Sunt literæ unius poetæ. Contempsisse vero poetam ait ejus vitæ author, quod falsissimorum deorum nomina studiose celebrarent, & minus fin-

CXIII.

Insigne Hadriani dictum de status gentilitis.

fincero animo de Christiana religione sentire dicerentur : cumque in viridario pontificio Laocoontis statua, ut mirum opus exquisitissimis artis lenociniis perfectum ipsi ostenderetur, subiecisse hæc verba : Sunt idola antiquorum. Tum addit Niger, vereri se admodum, ne idem quod olim S. Gregorius fecisse legitur, aliquando agat, ac omnia hujuscemodi gentili- um simulachra magnitudinis & gloriæ Romanæ viva & expressa monumenta, in calcem ædificandæ basilicæ S. Petri futuram usui redigat. Justissimum etiam scelerum vindicem fuisse, ejusque metu Cardinalem Cibum delituisse, cum in- suspicionem interempti ducis Camertis adduceretur : in elargiendis autem sacerdotiis parcissimum ; idque ex optima conscientia, quæ peccare timet proficisci. Alii- que literis die septima aprilis exaratis refert omnia Hadriani diplomata justissima esse, neque audiri quidpiam ab eo perperam decretum, nec propterea fieri satis assuetis malo aulicis, deque eo usur- pari posse quod Cicero de Catone cir- cumferebat : Hic dicit tanquam in Pla- tonis polivra, non in Romuli sece senten- tiam.

Conspi- cua Ha- driani in- tegritas.

CXIV.

Vixit annis sexaginta quatuor, mensibus sex, diebus tredecim : fedit vero anno uno, & mensibus octo, diebus sex, ut in sepulchrali ejus inscriptione legi- tur, quam apposuit Guillelmus Encken- vordius episcopus Dertusensis & datarius, quem in ægritudine, ipsa, vocatis ad se Cardinalibus sacro illorum collegio ag- gregatum presbyterali SS. Joannis & Pau- li titulo insignivit nullo alio ad eum ho- norem delecto adeo ut rupulam tulerint inferioris Germaniæ proceres, qui eum urgebant, ut propinquum suum eruditionis laude præclarum cardinalitia digni- tate decoraret, ut qui omnis humanæ ne- cessitudinis respectum sibi abscidisset, Christi que tantum gloriæ in conferendis sacerdotiis studeret, transmissis etiam ad viros probos sine ullo stipendio quod Romanæ curiæ pendi consueverat diplo-

In extre- mo mor- mo Guil- lelmo Encker- vordium creat Car- dinalem.

matibus. Hinc fuit, inquit Panvinus, quod difficulter cognatos ad beneficia pro- veberet, non quia eis humaniter non fa- veret, si alioqui idonei fuissent ; sed quia, ut dicere solebat, ædificare non in san- guinibus nollit, hoc est quia in sacris res- picere necessitudines nature nollit, ut quæ ibi locum non haberent ; quinimmo in iis etiam in paribus dotibus alienorum potius, quam suorum rationem habiturus videba- tur : ex quo fuit, quod literis magnatum quorumdam inferioris Germaniæ solici- tatus ut quemdam propinquum suum adolescentem & forma & ingenio præ- stantem, qui tum recens magister phylo- sophiæ creatus studia aliorum Lovanii se- quebatur, galero cardinalitio ornaret ex more solemniori aliorum Pontificum, nequa- quam voluit. Opes ipsum non in propin- quos profundendas, sed retinendas ad sustinendam majestatem pontificiam, cum Christo sint consecrate, censuisse narrat Paulus Jovius (a) in ejusdem vita ; quamvis ea in re ipse, ut rebus divinis minus additus, Hadrianum durum & illiberalem usque ad notam naturæ sub- bagrestis appellet, atque aliquot exem- pla affert : Patruelis sui filium, inquit, Senæ Etruscæ in gymnasio literis operam navantem, quod Romam nequaquam vo- catus intermissis studiis repente venerat, confestim meritorio equo impostum remis- sit, animi levitatem identidem obiectans, & severe admonens ut ab se modestiæ & temperantiæ exemplum opportune sumeret. Alios quoque, nec remoto affinitatis gradu necessarios, qui spe celsioris fortune e Germania pedibus Romanam venerant, mi- rum in modum increpavit, donatisque singulis sagis lanceis, & frugi viatico pe- dibus similiter in patriam redire iussit qua- rum rerum testimonio superiorum Pontifi- cum profusam erga propinquos liberalitatem uri gravem & reipublicæ perniciosam de- testari erat solitus ; quando eo præsertim errore cuncta sensim labefactata se demum Pontifice ruitura viderentur. [1]

Propin- quos non provexit Hadria- nus.

(a) Paul. Jovius in vit. Hadr.

Patruelis filium mox a se dimisit.

Passa est in ejus morte gravissimam ja-

CXV.

NOTE [1] B Revem principatus sui cursum Hadrianus pontifex hoc anno, mense & die in Annali- bus signatis, confecit. Mores ad vererem severitatem compositi paucos benevolos, adver- sarios plurimos viro optimo comparavit. Hinc scommata & disteria de illo multa post obitum, sparsa, quorum nonnulla ex Jovio notat Annalista, aliud recitat Blasius Ortiz in itineralio Hadri- ani. Cum enim inter duos Pios pontifices (secundum & tertium) sepultura mandatus fuisset, hoc illi epitaphium scripsisse dicacem quemdam narrat : Hic jacet impius inter pios. Recipit ta- men pontificem fuisse incomparabilem, justum, sanctum, & quod caput est, aulæ reformandæ ma- xime intentum testatur idem Ortizius, qui inter domesticos ab eodem adlectus, ejus familiaritate intima utebatur. Affirmat enim in primis eum, dignitate vix obtenta, statim expectativas, quas vocant, gratias abolevisse. In provisione beneficiorum, cum non ita facile viros ex voto suo idoneos reperiret, parcissimum se præbuit adeo, ut plura reliquerit vacua. Dignitates & personatus ex canonum præscripto singulis conferebat. Viros literatos undique conquisivit, ex Hispania videli- cet, Francia, Italia, & utraque Germania. Literas, severiores tamen (nam molliores execratum no-

tat

Decreve- rat Ha- drianus celebrare Conci- lium ad Lutheri heresim exco- dam.

Illius mors lu- theri heresim exco- dam.

(a) Luther. apud Co- clæum an. 1524. (b) Suvius in comm. hoc ann. Annal. Colonien. CXVI.

ja-cturam Ecclesia, ut qui Lutheranae hæ- resis radici œcumenici concilii in Germa- nia celebrandi securim admoveere oppor- tune decreverat : Spondebat, inquit vi- træ author, ubi primum sedatis bellorum turbis posset indicere concilium universa- le, ut quidquid Romæ, quidquid alibi apud episcopos, abbates, & universum de- nique ordinem Ecclesiasticum collapsum, esset in pristinum gradum restitueretur, ne quid in hac parte posset obtendere, quo- minus moniis suis morem gererent. In- summa tantum effecit sedulitate autori- tateque, quam sanctitas vitæ præstantia- que doctrina pepererant, tum gratia, qua maxima apud Germanos Pontifex Germa- nus valebat, ut malum illud jam tum, utcumque mitesceret, & spes magna esset nisi mors ejus impedisset, fortassis brevi aut in totum, aut ex maxima certe parte expellendum. Lutherus foetidissima illa maledicentiæ sentina, cum in sanctum- Bennonem episcopum Misnensem blas- phemo ore deblateraret Hadrianus invi- tus laudavit : Audio, inquit (a) de illo Hadriano, quod fuerit splendida ac lau- data vita. Tum vero maledicta impu- dentissima adjecit ob ejusdem Pontificis in abolenda hæresi studia ; de quibus hæc tradit Laurentius Surius (b). Hoc anno Brussellis, quæ est Brabantia

præclara urbs, duo professionis Augustinia- na ob Lutheri dogma flammis exusti sunt: illos vero Lutherani non alio quam mar- tyrum loco habent: quemadmodum etiam Joannem Hussium & ejus farine alios hæ- vericos; habet enim & diabolus martyres suos. Porro martyres Christi pœna non fa- cit sed causa, ut præclare inquit Augu- stinus. Quam sibi pacem promittunt ini- mici fratrum? inquit sanctissimus ille mar- tyr Cyprianus libro de unitate ecclesiæ: quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? An secum esse Christum, cum collecti fuerint, optantur, qui extra Chri- sti Ecclesiam colliguntur? Eodem asseren- dæ religionis ardore Antuerpiæ Angu- stinianorum cœnobium solo æquatam fe- runt, cum omnes pseudomonachi Lute- rana peste infecti fuissent a quodam Hen- rico Suphano priore, qui ob hæresim com- prehensus eam publice dampnat, ite- rum relapsus, cum extremo afficiendus esset supplicio, effracto carcere aufuge- rat, deinde Bremæ virus Lutheranum. effuderat, ac demum Meldorpiæ apud Thietmaros in flammis coniectus supe- riori anno perfidiæ meritis pœnas dede- rat. Ita ob summam Hadriani apud Ger- manos auctoritatem non aberat spes, fore ut brevi Germania impostoribus repurga- retur.

Pseudo- augulli- niani duo Bruxellis exulti.

Augusti- niani An- tuerpia pulsi ob hæresim.

Henricus Suphano pseudoaugu- stinianus exultus.

Con-

NOTE

tat opportune Annalista) coluit & amavit, literatus & ipse adeo ut ea tempestate par, difficile repe- rerit, ait idem Ortizius cap. XL. Eruditionis hujus lux perpetua monumenta posteris reliquit, va- riis scriptis editisque operibus, quæ Jacobus a S. Carolo in Biblioth. pontif. enumerat. Insuper An- naliū Novæsentium scriptor anonymus, vulgatus a Martenio Veter. Monum. to. IV. hoc de illo testimonium reliquit : Hic (Hadrianus) domum suam Lovanii magnifice extructam in usum verit- sanctis literis studentium, isdem in alimoniam relictis etiam provexit annuis sufficientibus. Res ab eo gestas literis mandavit Gerardus Moringus Theologus Lovanienfis, cujus opus prodit Lovanii an- no 1536. quod iterum recedendum curavit Carolus Burmannus Trajecti anno 1727. cum insigni mo- numentorum accessione, ac præsertim nonnullis ad Hadriani familiam pertinentibus. Justis Hadriano perfolutis, cardinales recesserunt in conclave; nihil morati exposulationes Gal- lici legati, qui cunctationem exigebat quoadusque cardinales in Gallis agentes venirent. Quas ejus querelas ideo negligendas censuerunt, quod in cap. Ubi periculum de elect. in 6. cautum fuerit, ne cardinales extra decem dies ab obitu pontificis expectarentur. Item est igitur in conclave ipsa Kalendarum octobris die, ibique oblatina inter cardinales juniores senioresque concertatione factum est ut pontificis electio adusque diem XVIII. Novembris extraheretur. Tunc enim juniorum factione prævalente Julius Medices electus fuit; qua de re fule cum Annalista scri- ptores omnes corvæ. Unum est tamen in quo non convenit inter plures, dies scilicet qua Julii- us, seu Clemens VII. pontificiam coronam assumpsit. Niger in epistola signata Romæ die XVIII. novembris anni hujus in eam rem destinatum scribit diem XXIII. novembris S. Clementi sa- cram. Visiorellos in additionibus ad Ciaconium diem VI. Kal. decembris ex Panvini fide. Con- gruit & catalogus Romanorum pontificum apud Bollandistas in propilæo ad Acta SS. mensis maji. Annalista noster diem sequentem V. Kal. decembris præfert. Veram Ortizius, qui tunc Romæ præ- lens aderat, mensem & diem alium indicat, in Itinerario cap. XXXVIII. Postmodum (post a- gnitum adoratumque pontificem) magna festa solemnitateque celebrantur usque ad calendas decembris, quibus pontifex novus coronatus. Epocham hanc retinendam censere, nisi aliter suaderet auctoritas Hieronymi Nigri, qui & tunc præfens Romæ aderat, idemque in literis ad M. Antonium Mi- chaelem ac die II. decembris datis, acceptam a pontifice coronam die XXV. novembris af- firmat. Cui suffragantur literæ Clementis ad Coloniensem datæ anno 1531. die XXVIII. novem- bris signatæ anno pontificatus IX. Vide Annales ad illum annum num. 6. Hunc enim pontificem ante coronationem annos pontificatus nondum signare cepisse demonstrant literæ ab Annalista hic num. 128. recitatæ, quæ sic datæ leguntur, anno MDXXIII. ante coronationem, quo argumento con- vincimur pontificatus sui annos a coronatione Clementem duxisse. Conjectura hæc Papebrochium, cum fugerit, ideo ea de re ambiguus fluctuat. MANST.

CXVII. Conceperat etiam ille gravissima decreta ad excidenda aulicorum aliorumque vitia, atque impietatem abolendam, quæ ob immaturam mortem promulgari non potuerunt; de quibus Paulus Jovius (a) Jov. in vit. Hadr. VI. Enchenvordii Cardinalis Hadriano addiditissimi conscripsit: *Manaverat, inquit, in vulgus fama haud incerto auctore, Pontificem novo summe severitatis edicto publicatis super id bullatis solemnibus codicillis dissolutæ civitatis mores correcturum; ita ut atroci pœna tria præsertim hominum genera persequeretur, eos scilicet ante omnes, qui ad Christi fidem reversi impia animorum devotione Judæica superstitionis ritus observarent, quorum maxime pecuniosorum ingens turba judiciorum metu ab Hispaniis delapsa in urbem tanquam in portum certissime salutis confugerat. His enim hominibus Hadrianus veteri consuetudine plurimum erat infestus, utpote qui in Hispania ipsis inquirendis damnandisque cum insigni magistratus honore præfuisset. Sub id genus ii quoque veniebant, qui superis impuro scelerisque ore maledicerent, & contemptim aut joculariter de religione Christiana loquerentur, & ii etiam, qui minime dubitarent profana negotiatione sacerdotia vendicare. Secundo loco erant sceneratores atque mensarii, qui egentium fortunas acerbissimis usuris everterent, & annonam impotenti monopolio & diris preoccupationibus impudentissime flagellarent. Ultimo inquireret, punireque decreverat juvenutis corruptores; eius enim criminis non omnino falsa suspitione urbs ipsa conviventibus legibus infecta credebatur: qua inopinata & gravi severissime legis mentione maculosos quosdam cum aula, tum civitatis veluti disperata publica securitate terruerat, adeo ut non desuerint perulantissimi juvenes, qui Joanni Antracino Pontificis medico postea festa fronde per intempestam noctem protinus exornarent, cum titulo uncialibus literis inscripto in hæc verba: Liberatori Patriæ S. P. Q. R. scilicet ut eo joculari elogio non medicus uti veneficus aut imperitus, sed majestas ipsa sanctissimi Pontificis, qui salutari censura, ut dignum erat principe Christiano, urbem atque aulam probrosis vitis repurgare cogitasset, non obscure carperetur: enim vero ea est natura populorum, ut cum dissolute vitæ licentia gaudeant præsentis semper principis mores derideantur, superiorum vitam, commemoratis virtutibus, in calum ferant; ejus vero, qui defuncto sit successurus, mores & consilia uti plena prudentia, liberalitatis atque justitiae futura pronuntient. Nam ut plerumque fit,*

(a) Jov. in vit. Hadr. VI.

Hadriani consilia de castigandis Urbis vitis.

Et sceneratoribus.

Et corruptoribus juvenutis.

Improbi ejus morte lætati.

spes hominum eventis rerumque successibus alebantur, quando sibi quisque fallacissima sepe ratione, mutato statim principe meliora tempora destinaret. Laudabant in doctissimo Pontifice & longe gravissimo sanctorum moniam; illiberalitatem non probabant: oderant severitatem, quam ubi sicuti sepe erat solitus, lenitate remisisset: eam demum clementie laudem avaritie calumniam involuebant, quasi fontibus & convictis nequaquam natura facilitate, sed parum honesta cupiditate præsentis questus omnino parceretur, nec sævissima temporum conditione valde egentis & multis simul difficultatibus circumventi Pontificis necessitatem excusarent; ita ut cum civitatis status misere deplorandus esse videretur, cum quisque fere insignium ac infirmorum ordinum recti atque honesti penitus oblitus, cuncta sibi in summa vitæ libertate licere vellet, nec ullam omnino corrigendis moribus censuram pareretur, etiam vel sola pecunia crimina vindicantem, scilicet ut repudiatis Christiana medicina præfidiis affecti corruptique eo insaniam provehentur, ut indignam denum Deo in ipsa, que imminerebat, horribili cadentis urbis ruina, immanibus barbaris corpora atque animos ad omnia exempla crudelitatis ac ignominie præberemus.

Acciverat Hadrianus paulo ante in urbem, in vaticanasque aedes cupide receperat Petrum Carasam archiepiscopum Theatinum, & Marcellum Cajetanum veteris Christiana disciplina moribus venerabiles, in omni graviore doctrina longe doctissimos, ut eorum consilio in censura morum ac administranda ea parte reipublice, que sacra respiceret, omnibus horis uteretur: sed mors ejus aliquanto maturior ceptis consiliis exoptatum ad publicam salutem successum eripuit. Horum prior in pontificatu Pauli IV. nomen gessit: sed ne videretur Hadrianus nolle pati legem, quam cæteris erat impositurus, ordini ecclesiastico, in restituenda disciplina præluxit, ut narrat Onuphrius Panvinus (b): Ut promissum, inquit, de corrigendis ecclesiasticis etiam re non verbis præstaturus videretur, multa protinus Rome in statum alium vertit: nova officia super ordinariis sacrosanctæ sedis proventibus a Leone instituta, ex quibus pretio datis plurimum quaestus fisco ejus accesserat, paulatim abolebat, & quorquor ejus generis deinde vacassent, nulli pretio dabat, etiam si ipse id temporis graviter re nummaria laboraret; sciebat quippe quantum illa sedi Apostolicæ onerosa essent, & sic data amplissimam passim materiam offendiculis & obrectationibus præberent. Et infra: Adde quod reservas, accessus, re-

Populi de Pontifice præsentis detrahentis ineptie.

Crimina sola pecunia vindicabat Hadrianus.

Petrum Carasam & Marcellum Cajetanum adhibuerat pro censura morum.

(b) Panvin. in vit. Hadrian. VI.

gressus, coadjutorias, præsertim concessas sine assensu eorum, quorum erant, sacerdotia, & id genus alia Romani aucupii nescio quo nomine appellata vetia, que facilitate Leonis supra modum propagata erant, magna ex parte sustulit, &c.

CXVIII. Objectum illi non tulisse opeem Rhodis. (a) Panvin. in Hadr. VI. Eius apologia.

Non desunt, qui illum Carolo Casari nimis addictum fuisse, neque adductæ in extremum discrimen Rhodo suppetias tulisse perstringant, quem ita tuetur Panvinus (a): At quid potuit solus? inani ærario? in summa monarcharum discordia? Germania tot superstitionibus corrupta, & adeo denique omnibus a reverentia sacrosanctæ sedis alienatis? Si idem religionis ardor, idem pietatis studium principum animos proximis aliquot seculis habuisset, qui Gottofredum Bulonium, Hugonem Magnum, Tancredum, Robertos, & reliquos proceres sacri belli, cum Jerosolyma recipiebatur, haud dubie etiamnum Rhodus nostra esset; neque Rhodus modo, sed etiam clarissima illa duo imperia Constantinopolitanum & Trapezuntinum, & reliqua Græciæ regna longe florentissima. Verum, o mores, o tempora! potest Ecclesia catholica jure optimo illud Jeremie deplangere, non esse qui se consoletur ex omnibus charis suis.

CXIX. Parto illum pontificatu sollicitasse mox omnes Reges, ut missis ad ipsum oratoribus de pace inducivse prolixioribus agerent, ad arma adversus communes hostes Turcas vertenda: sed reluctatum Gallum antea retulimus. Francisci etiam Cherregati internuntii opera in Nurembergensi conventu Germanos hortatibus urfisse, ut cum Hungaris exercitus suos conjungerent; nec nuda verba ab eo jactata, sed ornata operibus; nam præter subsidiarias naves Genue paratas, Thomam de Vio Cajetanum Cardinalem S. Sixti in Pannoniam legavit cum quinquaginta millibus ducalium aureorum, ut in Turcam expeditio conficeretur: quam quidem auri vim, cum Hungari, suorum commodorum quam publicæ rei magis solliciti, sibi erogari exposcerent, restitit Cardinalis legatus, et si convitiis minisque vexatus, professus nisi militi parato ad bellum numerandam: Eadem pietate, inquit Panvinus, per magnam vim frumentis pulverisque tormentarii per extremas urbes arcesque Dalmatiæ & Croatia misit quæ ob captam Rhodum in summo discrimine versabantur. Quid queris in his rebus? Non solum quantum potuit, verum etiam supra quam potuit præstitit. Si vero traducatur a nonnullis ob scædus cum Regibus adversus Gallum Italiæ imminentem postremis vite diebus initum, cujus promulgandi celebritatem cum sua

Thomas de Vio in Hunnam ab eo missus.

præsentia in basilica S. Mariæ majoris augere voluisset, spretis medicorum consiliis lethalem morbum irruentibus in renes humoribus contraxerit, facile ab eorum dieteris purgatur: cum id scædus non in Francos proxime, sed adversus Turcas ad eos Christiani imperii præcipueque Italiæ finibus arcendos percussum fuerit: quare ad illud confirmandum sollicitatus fuerat Franciscus Rex; ac licet illud sperneret, relictus (b) tamen ei locus est, si ad oblatas pactiones accedere voluisset. Sublatum illum veneno suspicati sunt nonnulli a Joanne Maria duce Camerini parato; sed Clemens VII. triennio post ab eo crimine illum absolvit exaratis xxv. decemb. anno MDXXVI. literis (c).

CXX. Justis funebribus illi ex majestate pontificia perfolutis, Cardinales conclave ingressi atque in duas factiones, Pompejo Columna & Julio Medice adversus ducebant, de Pontifice designando certabant; cum interea Gallus exercitus duce Boniveto (nam Franciscus Rex quamvis expeditionem præfens conficere percuperet, ob Borbonii tamen ducis defectionem in Galliis remanere coactus fuerat) descendebat (d) ex alpinis instructis ad pugnam triginta millibus pedum duobusque equitum millibus cataphractis, totidemque sagittariis equestribus, ex quorum adventu ingentes in Italia motus excitari cœperant: tum vero in ditione ecclesiastica vetera instaurata sunt bella; nam Ferrariæ dux in spem Mutinæ ac Regii urbium recuperandarum erectus, ab ecclesia Romana ad Gallos descivit, Mutinaque frustra tentata Rhegium Rubieramque subegit, dum Galli ulterius progressi aliquot locis potiti Mediolanum versus signa extulere; adeo ut cæsareæ res in maximum periculum deducerentur, cum dux Suetiæ orator cæsareus Romæ una cum Angliæ Regis & aliorum fœderatorum principum oratoribus libellum hunc supplicem (e) sacro Cardinalium senatui porrexerit, quo subsidiarium aurum ad comparandas adversus Italiæ invasores copias eliceret.

Die VIII. novembris MDXXIII. ad porticulum conclavis rogato domino Donato Vulterano notario camere apostolicæ.

Reverendissimi patres, cum pro parte cæsareæ & catholica majestatis, tam ante ingressum vestrum in conclave, quam post, fueritis per me duce Suetiæ & oratorem ejusdem maiestatis sæpius requisiti & interpellati, ut dominationes vestre reverendissime deberent, de iis, ad que felicitis recordationis Hadrianus VI. ratione confederationis inter eum & eandem

Relictus Gallo locus si fuerit vellet accedere. (b) Panvin. in Hadr. VI.

(c) Clem. VIII. l. 4. brev. p. 1.

Gallorum in Infubria expeditione.

(d) Continuatur Sabellio. hoc anno. Ferraricis a Pont. detulit.

Cæsareæ res in discrimen adductæ.

(e) Ex. in ms. lib. Vallicel. sign. lit. A. in med.

CXXI. Cæsareæ oratoris ad Card. duplex libellus.

Cæsaream majestatem, ac alios principes Christianos in ea contribuere, tenebatur satisfacere; cum jam notorium facti permanentis fuisset & sit, Italianam invasam esse a Christianissimo Francorum Rege, si-ve ejus gentibus, ac venisse contra confederatos; & propterea necessarium fuisse juxta tenorem capitulorum vestris reverendissimis dominationibus notorium de pecuniis & aliis in dictis capitulis contentis subvenire & providere, prout idem felix recordationis Hadrianus agnoscens rei veritatem cepit in parte adimplere: nihilominus vestra reverendissima dominationes id hactenus facto adimplere recusarunt in grave damnum ac dispendium confederationis, ac terrarum a Romana ecclesia possessarum: & cum graviora quotidie spectentur, propterea volendo vestras reverendissimas dominationes interpellationibus interpellationes cumulando culpa & mora notare; & ne locus sit tergiversationi in his scriptis, iterum & de novo protestamur tam ego quam infranominandi hic presentes oratores serenissimi Regis Angliæ & Franciæ, ac principum & communitatum contra vestras reverendissimas dominationes de damnis, expensis, & interesse, ac que earum culpa, mora, negligentia & facto, tam terris a Romana ecclesia, quam etiam per confederatos possessis inferuntur damna & direptiones, ac a devotione possessorum abdicantur, cum per cæsaream majestatem & confederatos nunquam steterit, quominus omnia in dictis capitulis contenta ad unguem observarentur. Et ut magis omnis excusationis color tollatur, offerimus nomine ejusdem cæsareæ majestatis & confederatorum, si quid in defensionem civitatum & terrarum Romanæ ecclesiæ invasorum erogatum fuerit, facto calculo recipiendi in computum eorum, ad que Pontifex seu sedes Apostolica juxta dicta capitula tenetur & obligatur, alias iterum protestamur vobis omni meliori modo, &c. salvo jure, &c.

CXXII.

Respon-
sum a
Card. cre-
ando
Pontifici
tantum
vacan-
dum.

Repulsam accepit Caroli orator, ac sacri Cardinalium senatus nomine responsum, nulli alteri rei, quam creando novo Ecclesiæ pastori ex officii religione obstrictos: an vero Cardinales defuncti Pontificis fœdera ac pactiones ab eo confectas servare tenerentur, an ab eo onere immunes essent, definire non constituisse: cæterum futuro Pontifici integram rem reservare: injuste autem a fœderatis querelas fundi, cum nullas adversus ducem Ferrariæ ecclesiasticas urbes occupantem suppeditas tulerint, & Carolum Cæsarem atque Henricum Anglorum Regem ad afferendam laboranti

ecclesiæ opem, quam implorant Cardinales devinctos esse; qua de re publica hæc monumenta (a) tum edicta fuerunt.

In nomine Domini. Amen. Anno a nativitate ejusdem MDXXIII. indictione undecima die vero sabbati XIV. mensis novembris sede Apostolica vacante per obitum felix recordationis Hadriani VI. notum sit & pateat evidenter, qualiter reverendissimi domini Andreas de Valle tit. S. Priscæ, & Pompejus Columna tit. SS. XII. Apostolorum presbyteri, ac Franciortus de Ursinis diaconus sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinales alias deputati a sacro collegio reverendissimorum dominorum Cardinalium pro negotiis eorundem, & personaliter constituti in palatio apostolico in conclavi, in quo clausi & congregati existunt pro electione futuri Pontificis, prope portam intus ante fenestrellam, per quam audiuntur venientes, & intro mittuntur cibaria, &c. in presentia mei notarii presentis ac testium infra scriptorum, vice ac nomine totius sacri collegii prefatorum Cardinalium dixerunt & exposuerunt, qualiter pervenit ad aures ejusdem sacri collegii de quadam cedula asservente, protestationem pridie per illustrem dominum Aloysium ducem Suevæ oratorem cæsareæ & catholice majestatis, pro parte ejusdem ac serenissimi Regis Angliæ, illustrissimi ducis Mediolani, Florentinorum, Senensium, Januensium, & Lucensium communitatum oratorum invicem confederatorum, ut dicitur, facta & porrecta, cujus tenor talis est & subsequitur, videlicet: Reverendissimi patres. Licet pro parte cæsareæ, &c.

CXXIII.

Volentes igitur prefati reverendissimi domini Cardinales deputati nomine, quo supra, respondere asservis requisitionibus & protestationibus predictorum dominorum oratorum, testibus extra tamen dictam portam & illius fenestrellam existentibus, simili modo protestando dixerunt quod licet non credant se in hac parte teneri, nec in aliquo sacrum collegium fore obligatum prefata cæsareæ & catholice majestati, ac aliis, Regi Angliæ, principibus, & communitatibus antedictis confederatis ratione dictæ confederationis ut asseritur, cum prelibato Hadriano, dum viveret, in ea, nec arbitrentur propterea quoad hæc, se, ut illius successores: quod tamen an sint, vel non sint, non intendunt pro nunc declarare, cum intenti fuerint & sint electioni Pontificis, & illi solum pro salute totius religionis Christiane vacare teneantur & vacent; sed futuri Pontificis voluntati & determinationi reservare, prout ex nunc reservant, sine tamen prejudicio jurium prefate Roma-

Nec Cæ-
sari nec
Anglo
Regi esse
obstric-
tos.

(a) Extant
ibid.

Quid Cæ-
sari re-
sponsum.

na ecclesiæ, de quo prenominati Cardinales deputati solemniter & expresse protestati sunt, & protestantur subjungentes nihilominus prefati domini Cardinales deputati, quod si in aliquod prefatum sacrum collegium teneretur occasione dictæ confederationis & ligæ, quod credunt dictum collegium id implevisse, & ultra quam tenerentur exposuisse: & sic successivo, quod omnes & singuli universi principes teneantur antedictæ confederationi, rursus & ex aliis specialibus obligationibus subvenire & semper tueri jura, civitates, terras, & rerum dominia sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ; & imprimis ipsa cæsareæ & catholice majestatis tam ecclesiæ jure debito advocatæ intitulata, tum quod specialis feudataria Sicilia & Neapolis ac insularum, aliorumque locorum, que retinuit & retinet ab eadem ecclesiæ Romana, sit.

CXXIV.
Quid An-
glo Regi.

Serenissimus vero Rex Angliæ, qui merito defensoris fidei Christianæ titulo insignitus, tum etiam ratione regni Angliæ, prefate ecclesiæ feudatarius existit; & tamen post vacationem sedis Apostolicæ, & sacrum collegium in conclavi congregatum pro dicta electione exiit, cum Alfonso assertus dux Ferrariæ notorie prorumpendo contra eandem Romanam ecclesiam irruerit in civitatem Regii, & illam, & Ruberie oppidum, & alia loca & jura dictæ ecclesiæ violenter occupaverit, Murinam vero & illius districtum vi & armis expugnare tentaverit, & in dies magis teneret, & graves molestaciones, jacturas, & damna diversimode intulerit & inferat; nullus tamen ex prenominationibus Regibus, principibus, & communitatibus pro defensione & recuperatione dictarum civitatum & locorum ab Ecclesia possessorum ac expulsionem dicti Alfonsi occupatoris, turbatoris, & hostis sanctæ Romanæ ecclesiæ, & omnium superscriptorum subvenire, & succurrere gentibus eorum vel pecunia visus est. Eapropter prefati domini Cardinales deputati, & reverendissimus F. A. Medices tit. S. Calixti sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalis & camerarius, pro interesse prefate cameræ, & quibus supra nominibus, de novo, ut sepe & sæpius requisierunt, & interpellant ut omnes & singulos dominos oratores, videlicet dominum Aloysium de Corduba ducem Suevæ, reverendum patrem dominum Joannem Barthoniensem & Vellensem electum, & dominum Joannem Angelum Arcimboldum, & Galeottum de Medicis respectivè oratores Regum, ducum, & aliorum, ut supra, & principales vestros, pro quibus intervenistis, qualiter vos & principales vestri & eorum

quilibet debeatis & debeant quantocius succurrere, & venire ad defensionem & recuperationem civitatum predictarum, & locorum & jurium sanctæ Romanæ ecclesiæ, ut prefertur, occupatorum, turbatorum, ac vi & armis expellere dictum Alfonso assertum ducem & alios quoscumque turbatores & occupatores terrarum & jurium prefate ecclesiæ, atque ex nunc & protestantur contra vos ac prenominationes principales vestros de damnis expensis & interesse hactenus passis, & in posterum patiendis, & sustinendis, constituendo vos in mora, culpa, & negligentia omnibus melioribus modis protestando, &c. & nihilominus quatenus in aliquo prefatum collegium teneri reperitur, ex nunc offerendo illud paratum esse omnia facere & adimplere, quantum in eo fuerit, citra tamen impedimentum electionis futuri Pontificis, cui, ut tenentur, jugiter incumbunt, rogantes notarium predictum de premissis, &c. & protestatur, ut supra. Actum ut supra presentibus, &c.

CLEMENS VII.

Cum itaque nulla auxilia Romanæ ecclesiæ ad urbes ecclesiasticas ex Ferrariensis ducis potestate vindicandas fœderati Reges submiserint istum antea ab Hadriano fœdus fuit dissolutum. At Cardinales, qui in conclavi inclusi erant, dum de novo Pontifice, qui ipsorum privatis studiis studeret ad augenda sua commoda, opeque ex ecclesiasticis censibus cumulandas intenti, communi consensu nonnullas pactionum formulas concepere, quibus singuli sacramento se devinxerunt summa religione eas servaturos, si pontificis apicibus potiri contingeret: post ancipites demum contentiones, Julius Medices Leonis X. patruelis Juliani, quem olim a conjuratis Florentiæ cæsum vidimus, filius presbyter Cardinalis tit. S. Laurentii in Damaso communi Cardinalium consensu Pontifex salutat est, qui admissio delatæ ipsi dignitatis jure, & Clementis VII. accepto nomine flagitavit (a) iterum servato scrutiniarum more deligi, professus publico hoc monumento (b), parto juri se non diffidere, vel eo cedere; sed ad corroborandum magis pontificale jus id expetere ut ferunt acta.

CXXV.
Dissolu-
tum fœ-
dus ab
Hadria-
no percus-
sum.

Leges a
Cardina-
libus con-
dite ante
creatio-
nem Pon-
tificis.

Julius
Medices
creatus
Pontifex
(a) Guic-
ciar. l. 15.
Panvin.
in Clem-
VII.
(b) Ext.
in ms.
bibl.
Vaticell.
sign. lit.
A. in med.
CXXVI.

Die jovis XIX. novembris MDXXIII. in palatio in capella majori in conclavi sanctissimus dominus noster dominus Clemens VII. in presentia mei Blasii Baronis de Martinellis magistri ceremoniarum notarii publici, ac testium infra scriptorum, in camera sua seu cellula conclavis personaliter constitutus, protestatus est & expresse

protestatur, quod si contigeret sanctitatem suam quouomodo intervenire in capella parva audire missam cum aliis, & in scrutinio de novo faciendo in habitu seu crocea & vestibus cardinalaribus, & inter Cardinales sedere, aut votum dare, & in calicem mittere, quod sine præiudicio electionis suæ in summum Pontificem heri de se factæ in Papam per reverendissimos dominos Cardinales ad hæc specialiter in capella parva, ubi fieri solent scrutinia, & electiones Romanorum Pontificum Spiritu Sancto inspirante unanimiter, hæc faciet; quinimmo illi insistere & inhaerere semper intendit, & per quoscumque actus similes vel dissimiles per eum forsan fiendos sibi in aliquo præiudicare, sed ad abundantiorum suam cautelam, & ut antiqua solemnitas & cærimonia, ut moris est, serventur, accumulando electionem electioni & ius iuri in sui favorem: de quibus omnibus & singulis sic solemniter & expresse protestata est sanctitas sua, & iterum protestatur: quam & quas protestationes toties repetiit & pro repetitis haberi voluit, &c. Actum, &c. presentibus ibidem reverendissimis Laurentio Puccio sanctorum quatuor, Laurentio Campegio, & Dominico de Jacobatis sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus testibus, &c.

CXXVII

Confecto de more scrutinio, Cardinales priorem electionem confirmarunt, atque ille pontificio cultu ornatus est. Quod ad ipsius primordia attinet: post Juliani Pæstiana conjuratione cæsi necem circiter alter & trigesimo die, posthumus natus ex occulto conjugio, sub patris Laurentii tutela pueritiam in literarum studio transegit, pulvisque Caroli VIII. Regis Francorum vi Florentiæ Mediceis, octodecim annos patria abfuit, militiamque Rhodiam professus est. Patruelis Joannem Cardinalem in pugna Ravennate secutus, clam victorum manus effugit: paucis vero mensibus Florentia ab eodem Joanne Cardinale recepta, & pontificatu patre archiepiscopus Florentinus designatus est, deinde creatus diaconus Cardinalis S. Mariæ in Dominica, ac mox presbyter tit. S. Clementis Romanæ curiæ negotiorum molent tractavit, pontificii sigilli suscepta custodia; inde autoritate & opibus crevit: edidit vero in cardinalatu maximum pietatis specimen, condito Romæ monasterio (a), cui B. Magdalena nomen inditum est, quo mulieres ab impura vita revocata ad abluendam lacrymis conscientiæ maculas, mentemque cælestibus rebus imbuendam exciperentur; quod addepto pontificatu pluribus ornavit privilegiis, ejusque curam in divinis Joanni

Cur prima electio repetita & qua de causa.

Clementis VII. primitivæ.

(a) Bull. in Clem. VII. const. 14.

Petro Carafæ episcopo Theatino pietatis opinione celebri concedidit. Gerentibus Leone X. & Carolo V. Cæsare fœdere junctis bellum cum Francisco Gallorum Rege, ecclesiastici exercitus legatus creatus, Parmam & Placentiam, Gallis depulsis, in Romanæ ecclesiæ ditionem revocavit. Appetita fuit insidiam vitam superiori anno a nonnullis Florentinis; sed ex iis Dei ope ereptus, ut narrat Petrus Delphinus (b) in literis ad Christophorum Marcellum archiepiscopum Corcyræ datis: *Detecta sunt*, inquit, *per hos dies insidiæ nonnullorum civium Florentinorum, qui conspiraverant adversus colendissimum dominum Cardinalem Medicum, ut ipsum interficerent: hodie summo mane de duobus sumptum est ultimum supplicium; siquidem confessi facinus iusti sunt capite multari: tertius Volaterras relegatus perpetuo carceri destinatus est.* Ex S. Benedicto extra muros Florentiæ die VIII. junii MDXXII.

Creatus vero Pontifex Franciscum Soderinum Cardinalem Volaterranum, qui ex Hadriano molis carceris in conclave a Cardinalibus admiffus fuerat, & pugnacissime illi ne eligeretur obstitit, in gratiam recedit (c), Clementis nomen, quod ornat opere, sibi acfivit. Tum encyclicis hifce literis (d) de parta pontificia dignitate Francorum Regem certiorum fecit.

Regi Francorum.

*Charissime in Christo fili noster salutem, &c. Sublato nuper de medio, sicut Deo placuit, felicitis recordationis Hadriano VI. immediato prædecessore nostro, sedeque Apostolica pastore carente, sacrum collegium venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium, de quorum numero tunc eramus, peractis exequiarum solemnibus, Spiritusque sancti nomine religiosissime invocato, conclave apud S. Petrum, ubi Hadrianus obierat, de more ingressi, nos unanimi consensu in Pontificem maximum elegerunt: qui licet tanto munere nos indignos, & oneri impares esse cognoscimus; divine tamen voluntati, cuius providentia Romana & universalis Ecclesia gubernatur, parentes & consensui patrum cedentes, pondus ipsum suscepimus, firma spe ac fiducia ducti, quod dominus & salvator noster Jesus Christus, qui nos, licet immeritos, vices suas in terris gerere voluit, nos docere dignabitur, quibus iuxta pium propositum nostrum rempublicam Christianam regere, & defendere, & ampliare possimus, & ceteris in rebus nostro pastoralis officio expectationique fidei-
lium satisfacere. Quæ præcellentissime majestati tue pro nostra in eam charitate si-*

Pietatis spectamina multa in cardinalatu ab eo edita.

(b) Delph. l. 12. c. 74.

Oppressi illius insidiatores.

CXXVIII.

(c) Guic. l. 15.

Clementis nomen exornat opere.

(d) Ext. apud Fel. Con. tel. in e. len. Car. par. altera.

Gallorum Regem de sua electione certiorum facit.

guit-

guisficanda duximus, ut quemadmodum tu Christianissimus & electo Christi vicario jucundus semper esse consuevisti, sic hujusmodi assumptione nostra, quæ omnibus communis futura est, letari merito valeas: habitura est enim majestas tua Pontificem qui paci & tranquillitati Regum & principum Christianorum, totiusque reipublice Christianæ, conservationique & restitutioni religionis ejusdem adversus immanissimum Turcarum tyrannum illam ut credimus nobilitatem occupare intentissimum toto corde studebit; quique in omnibus, quæ ad gentem tuam pertinent, & cum Deo fieri possint, nunquam desiturus est, uti majestas tua quotidie experiendo vere cognoscat. Datum, &c. MDXXIII. ante coronationem.

CXXIX.

Redimitus (a) est solemnibus ritu sacra- thiana v. kal. novembris. Sedati sunt mox ab illius creatione bellici in ecclesiastica ditione tumultus (b): siquidem Ferrariz dux illius peritiam in rebus gerendis veritus, ab incepta Mutinensi expeditione destitit. Reliqua etiam Christianorum principum bella elanguere; & in Insubria Galli, cum Mediolani muros diu tormentorum æneorum ictibus diverberassent, editaque late mœnium strage hostiles impetus facere pararent, imbrum vi ab oppugnatione retardati, castra inde transferre coacti fuerunt, ac dein vires distaxere.

(a) Id. Consol. ibid.

(b) Guic. l. 15.

Galli Mediolani obidione m. solvere coacti.

Varii & irati principum conatus.

Clementem sibi devincire munitur Carolus V. Quid illi responsum sit. Reginaldus Polus Clementi de partu pontificatu gratulatus.

Proximo ineunte anno Reginaldus Polus Anglicæ regis princeps gratulatus est Clementi de obtento pontificatu, cui Clemens ita rescripsit (c).

Raynaldo Polo.

Dilecte fili, &c. Grave nobis testimonium dederunt literæ tuæ, cum virtutis & doctrinæ tuæ, tum erga nos amoris, in quibus quod nobis de tanta ad nos delata dignitate gratularis: facis amice tu quidem; sed est hæc omnis ad Deum ipsum omnipotentem referenda gratulatio: is enim inenarrabili sua benignitate, cum non merita nostra, quæ nulla sunt, sed tantum bonitatem suam respiceret, magis, ut nos dignos faceret, quam quod dignos cognosceret, summo hoc honore esse ornatos voluit, cuius tanto beneficio utramque grati esse aliqua ex parte possimus. Conabimur quidem certe manusque ab illo donum agnosceremus, si grati erimus, quam illud ipsum pro quo gratia debeat. De nostra vero singulari & perpetua erga clarissimum Regem tuum, & cunctam illam inclutam nationem voluntate sentis tu optime; magnis enim semper meritis provocati, non inferiora illis amoris nostri studia præstitimus, manemusque in sententia, & semper permanebimus. Et infra. Nostra cura præcipua & omnis est maxime proprium, ut afflictis Christianitatis rebus consulamus. Ejus officii explendi maximam quidem & summam in Deo spem, deinde vero in charissimo filio nostro Henrico Angliæ Rege illustri ponimus. Tu ut quam de te commoves expectationem eam expleas studio & diligentia literisque, quemadmodum quidem facis, & omni egregie virtuti incumbas te magnopere in Domino hortamur; erunt enim tibi & ab inclyto Rege tuo & a nobis, & imprimis ab ipso Deo parata præmia. Dat. ult. januarii MDXXIV. anno 1. Gratulatus etiam ipsi erat archiepiscopus Strigoniensis regis Hungariæ procurator: cui rescribens Clemens, nulli se pro salute Christianæ reipublicæ paritum labori subdidit, ipsumque est adhortatus, ut Pannoniæ adversus Turcarum impetus defendendæ strenue operam navaret.

CXXX.

(c) Clem. VII. lib. an. 1524. p. 10. Clementis ad cum literæ.

Clementis ad Strigoniensem archiep. literæ.

Extremo hoc anno Ludovicus Hungariæ Rex a Clemente expetiit, ut Joannem Capistranensem, qui olim Hungariam adversus Mahumetem II. tutatus fuerat, ac populo Christiano precibus suis pulcherrimam victoriam pepererat, sanctitate & miraculis clarissimum in sanctorum ordine ritu solemniter reponeret, conceptæ erant hifce verbis regis literæ (d). *Sanctissimo in Christo patri & domino domino Clementi divina providentia sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ summo Pontifici,*

CXXXI. Poscit Hungarus Rex ut Capistranus inter sanctos referatur. (d) Ext. apud Voaddin. to. 8. ann. 1525. n. 42.

B. Capi-
strani
commen-
datio.

tifici, domino meo clementissimo, &c.
Beatissime pater & domine, domine mi-
clementissime, post oscula pedum sancti-
tatis vestrae beatorum. Floruit Joannes
Capistranus sexto fere abhinc & sexage-
simo anno ex Minorum S. Francisci fa-
milia, vir sanctitate & religione clarus,
qui cum ira tutiorem illam contemplandi
vitam esset amplexus, ut hanc quo magis
laboriosam publicae salutis causa non aver-
saretur, essetque pari doctrina ac facun-
dia praeditus, ut quam maximum ecclesiae
fructum faceret non contentus suos tantum
populares pulcherrimis vitae exemplis, &
eruditione ad meliorem frugem revocasse,
in meum se regnum contulit, & eas na-
tiones, quibus ego Dei munere ac benigni-
tate nunc impero, tanta charitate & a-
nimi fervore docuit, ut cum perinde at-
que Apostolorum aliquem omnes & cole-
rent & admirarentur: nec id fiebat im-
merito, nam & futura, ut accepi certissimo
semper eventu praedicebat, illustra virtute
Christi edebat miracula, quae pauci & di-
vini tantum homines potuere.

CXXXII

Et illud quoque Dei omnipotentis ma-
xima providentia factum existimo, quod
vir ille difficillimis reipublicae Christianae
temporibus in Pannoniam tanquam caelitus
mireretur, cum Mahumetes, qui tyranno
Anurati successerat, opibus ac rerum ge-
starum magnitudine, ac felicitate elatus
Nandor Albam arcem mei regni munitis-
simam, incredibili hominum multitudine
coacta, summis viribus expugnaturus,
tanta spe obsidebat, ut audiverit jam non
Pannoniam solam, sed Germaniam, Ita-
liam, Gallias suo imperio & praedae mi-
litarum despondere. Quo tempore tantum
Joannis Capistrani virtus profuit, tantum
ardens valuit exhortatio, tantum preces
potuere, ut Christiani, cum nec viribus
nec militum numero pares essent, inspera-
tam de Turcis victoriam secundum Deum
beato patri acceptam retulerint. Fuit, dum
vixit inter homines, militanti huic Ec-
clesiae maximo & ornamento & presidio;
nunc quantum in superna illa & trium-
phante Ecclesia quid possit declarant mi-
racula, quae ejus meritis ad communem
bonorum consolationem fieri saepe dicuntur:
quae omnia ad sanctitatem vestram eorum
diligentia ac fide exactius praescribentur,
quibus recognoscendorum miraculorum hu-
jusmodi provincia fuit anno superiori
demandata.

CXXXIII.
Et mira-
culis edi-
tis.

Igitur cum omni iudicio caelum & im-
mortalitatem sit gloriam virtute ac benefactis
consequutus, saepius apud praedecessores san-
ctitatis vestrae per literas atque oratores
meos, quam potui diligentissime laboravi:
& nunc sanctitatem vestram supplicem oro,

dignetur ex veteri sancta Ecclesia, ac Pon-
tificum instituto nomen Joannis Capistrani
in caelestium ac sanctorum referre nume-
rum; est enim hic divorum albo dignis-
simus, si vitae innocentia, fortitudine, con-
tinentia, paupertate spontanea, fide, spe,
charitate, & sanctissimis quibusque virtu-
tibus homines in caelum tanquam gradibus
solent conscendere. Augebit sanctitas ve-
stra mirifice tum universae plebis Christi-
anae, tum meorum subditorum religionem,
quem dum in terris adhuc esset, & post-
quam caelo receptus est, ad hunc usque
diem sancti patris appellatione prosequuntur.
Deus optimus maximus sanctitatem
vestram in Christiani nominis augmentum
servet, & tueatur felicissimam, cuius tu-
rela & profectione me etiam atque etiam
commendo. Datum Posonii III. decembris
anno MDXXXIII. Eiusdem sanctitatis ve-
stra devotus filius Ludovicus Rex manu
propria. Addidere suas preces Franciscus
designatus episcopus Chanadiensis (a),
tum Joannes comes Scepusiensis &
vaivoda Transilvaniae (quorum literae a
Luca Waddingo afferuntur) tum etiam
proximo anno Sigismundus Rex Poloniae
die III. aprilis: Ut, inquit, cuius vir-
tutem adhuc in humanis adversus Turcas
cogoverunt, eam in caelis tanto efficacio-
rem experiantur. Nempe Hungari.

(a) Exi.
ib. n. 44.
Exi. ib.
n. 43.

Nec Europaei orbis modo, sed alte-
rius etiam toto submoti Oceano curas
amplexus novus Pontifex Petrum Mar-
tyrem, quem de rebus Americae plura
ad Leonem scripsisse vidimus, urfit, ut
quae in Mexico agerentur scriptis pro-
deret; cuius votis sacrifque imperiis mo-
rem gessit edito commentario (b), in quo
res hoc anno in Mexico gestas ab His-
panis ducibus descripsit; ex quo haec de-
libanda visa sunt: Beatissime pater, ab
annulo piscatoris de more Pontificum ha-
bui membraneum a beatitudine tua diplo-
ma. Duobus id concluditur capitibus, de
rebus ex orbe novo ad suos praedecessores a
me directo uno laudativo, imperativo al-
tero, ne patiar ab oblivionis vasto hiatu
caetera, quae successerunt absorberi. Ab ob-
sequendi desiderio laude me dignum esse
non inficiabor, ab inornato dicendi modo,
si non laudem, veniam tamen promerebor.
Interjectis pluribus, ut Hispani proce-
res, qui per orbis novi provincias colo-
nias deduxere, variis se calamitatibus ob
imperii nimiam cupidinem implicuerint,
addit de Garaio, cuius sociorum pars
barbarorum visceribus sepulta fuerat, il-
lum pleuridie extinctum: at Ferdinan-
dum Cortesium, qui Mexicano regno
late caesareo nomine dominabatur, im-
missis copiis vindictam repetiisse de bar-
ba-

CXXXIV.
In Mexi-
cano re-
gno Chri-
stiana res
amplifica-
ta.

(b) Decad.
8. c. 1. &
2.
Fit certior
Clemens
VII.

Ferdi-
nandi
Cortesi
severitas
in rebelles
barbaros.

(a) Id.
idem.
cap. 3.
Ejusdem
magnifi-
centia.

(b) Cap. 4.

Superbos
barbaro-
rum Re-
gum mo-
res ser-
vat.

(c) Cap. 5.

Tormentum
belli-
cum ex
auro con-
flatum
millium
ad Casta-
rem.
(d) Cap.
6.

(e) Petrus
Martyr.
ubi sup.

Adversa
omnia
vultat.

baris, maximamque eorum multitudine
in frustra secuisse: tum sexaginta
regulos inspectantibus filiis incendio con-
sumpsisse, vocatosque heredes de pater-
nae necis spectaculo interrogatos, moni-
tosque ne ab observantia desciscerent,
dimississe: eum autem amplissimum famu-
lulorum & clientum numerum Regis
instar sibi ascivisse (a): duos vestigales
Reges ipsum secum deducere, tantoque
honore affici, ut Mexicani eo praetere-
unte de more antiquo sese obvios pro-
sternant: equites mille, peditum qua-
tuor millia ad subactas gentes in officio
continentendas, nec non novas oras per-
vestigandas ipsius sumptu sustentari (b):
debellatis provinciis ex clarissimo lan-
guine iis imposuisse Reges, plerisque
avitis vivere legibus excepta humanarum
victimarum laniena permisisse: aliquos
ad fidem Christi allexisse, atque in his
Otmabae principem suo nomine exor-
nasse. Cum vero ad eum vestigalia de-
ferunt barbari, licet pretiosos abundant
vestibus, veterem tamen instituto in de-
missionis argumentum fere nudos acce-
dere, & capite in terram inclinato genu-
aque flexo semitremulos loqui. Porro
illum orientem versus Alvaradum ad ex-
plorandas terras proficisci iussisse, ab eo-
que Regem olim Mexicano haud inferio-
rem leucarum amplius quadringentarum
intervallo repertum (c), qui Ferdinandi
ipsius Cortesii vestigalem se professurum
sponderit, si ad hostes finitimos edo-
mandos quinquaginta suorum militum
millibus equites Hispanos cataphractos
conjungeret. Misisse praeterea Cortesium
ad Castrem inter alia munera magnifica
tormentum bellicum, quod colubrinam
appellant, ex auro conditum, quod a
legato apostolico visum Clementi memo-
rat (d) Petrus Martyr.

Ceterum inter tot prosperos successus
Cortesium, cum aemulum gloriae ferre non
posset, Olitum qui quingentis ab Mexi-
co leucis novum condebat imperium, ma-
gno rei Christianae damno bello petiit,
conficiendae in finitimos Reges expedi-
tionis specie: in quo gesta haec refert
Clementi Petrus Martyr (e): Ad orientem
tendit longis itineribus eo furore accensus
in Olitum, in lacunas ingentes incidit ma-
ritimas alicubi paludes, alibi vallosas,
in asperos alibi montes: quacumque pro-
ficisceretur incolarum lacertis construi pon-
tes, desiccari paludes, consterni montes im-
perabat, detrectare audebat nemo igne fer-
roque devastabat in adversum cogitantia
cuncta, quidquid inivium occurrebat per-
vium efficiebatur: tanto erat omnibus in-
colis terrori post Mutezumae tam potentis

Regis debellarum latique illius imperii ca-
pruram, ut caelum posse hunc hominem di-
ruere, si animo sederet, arbitrentur. Im-
pedimentorum & equorum ignorum illis
gentibus belligerandi genus copiam pertra-
hebat secum: erant auxiliarii vicini quon-
dam hostes eorum, per quorum ditiones &
regna gradiebatur. Parte alia praemisera-
t ab australi plaga Petrum Alvaradum, &
ab septentrionali Godoium quemdam duces
timere terrestri, a quibus habuerat Cortes-
sius literas, & nos habemus de magnis &
latis novis regionibus bellicosissimas etiam popu-
lis & civitatibus lacunaribus alicubi, mon-
tanis & planis alibi: de quibus rebus vo-
lumen ab eo missum Cortesii pater, qui apud
nos est, cudendum tradidit impressori-
bus idioma patrio, & per platearum po-
dia vagatur: mari vero cum trium gran-
diorum navium, multisque viris nobilibus
ducem alium miserat Franciscum de las
Casas. Hic in Olitum progressus ab eo fu-
sus captusque est: Cortesius vero a bar-
baris, quorum provincias calcabat, cir-
cumventus periisse creditus est; sed is fal-
sus rumor extitit.

Addit Petrus Martyr, ad constituen-
das res Mexicanas Ludovicum Pontium
cum duarum & viginti navium classe
missum, spesque optimas de augenda re-
ligione concipiendas: Fauste, inquit,
cuncta succedent, & felicibus ruae beati-
tudinis pedibus subjiciuntur. In ea Lacu-
nari magna civitate, quae iam civitatis
faciem resumit, domorum quinquaginta
millium structura resarcita, septem, &
triginta sunt erecta templa, in quibus in-
cola Hispano mixtus pierrissime Christia-
nis intendunt sacris iuribus, caerimoniis,
& humani sanguinis litatu abjecto, a quo
jam abhorrent. Coalescet in immensum
per crepidatos octo Franciscanos fratres a-
postolico fervore incolas instruens haec la-
ta fruges, nisi nostrorum seditiones obli-
verint. Subdit viros strenuos ad perlu-
strandas novas terras versus austrum in-
citante opum cupiditate submissos.

Efflorescebat ita in dies Christiana re-
ligio in America, in qua Minoritae a se-
de Apostolica missi, sedulam operam in
barbaris a superstitione ad Christum
ducendis, & lege evangelica erudiendis
collocabant, submittebanturque in dies
novi evangelici pracones, ad quos ab
ordinis totius summopraefecto hae literae
datae.

Ego [fratres in Christo Jesu dilectissimi],
per multorum temporum curricula procura-
vi, desideravi & summo desiderio affectu
illis in partibus commorari, & mori, ut
meos opere potius quam verbo evangelii ob-
servantiam subditos docerem; aramen-
vina

CXXXVI.

Septem
& triginta
ecclesiae
conditae
in urbe
Mexi-
cana.

CXXXVII.

CXXXVIII.

vinctus ac summo ipse memorata regula obedientiali carcere reclusus, quod summe desidero deferens, quod amplector odio, facere cogor; & cum mea non permiserint peccata istis me exponi laboribus, decrevi vos mittere, in Christo summe confidens, quod obedientia virtute qua ista duplici Dei & proximi dilectione quasi duobus pedibus inceditis, poteritis sic currere, quod cum Apostolo (a) dicere possitis: sic curro non quasi in incertum, quia Dei mandatorum viam curritis. Sic pugno non quasi aerem verberans, quia vestra vigilantia non circa caerimonias & hominum constitutiones erit, sed circa evangelii & regule quam vobis integram observantiam; & ut in tam spiritali & sublimi edificio humilitatis fundamentum non desit pre oculis illud semper habere: non sumus sufficientes (b) aliquid cogitare ex nobis tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, & ne hac humilitas & propria vilitatis cognitio memoratos duos pedes ad Dei mandatorum viam currendam pigros efficiat dicentes: non sumus sufficientes; recordamini [fratres mei in Christo amantissimi] quod etsi sic sit quod (c), neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus, sed sufficit nobis quod in nobis est facere, & Apostolus (d) non gloriatur de profectu: sed de labore, quoniam etsi nullum convertatis infidelem, sed quod in ipso marino cursu morte pre-occupemini, aut homines vos morti tradunt aut fera pessima vos devorent; vestrum nihilominus peregritis officium, & ipse Deus, qui iustus est, peraget suum. Dat. in hoc nostro devotissimo cenobio & provincia Angelorum ipso beatissimi patris nostri Francisci die an. MDXXIII. Fr. Franciscus Angelorum generalis minister & servus.

CXXXIX. Pro ea etiam autoritate, qua a Romano Pontifice instructus erat, Franciscani ordinis summus moderator, alios viros religiosos sacerdotibus sacris ini-

tios in vastam illam Americanam solitudinem, ut evangelium diffemarent, proficisci iussit (e), quos piis hinc monitis ad propagandam divinam, gloriam, condendaque novas ecclesias inflamavit.

His prepositus est Martinus Valentinus, pio evangelii latius proferendi ardore & sanctimonia vite conspicuus, ad quem supremus ordinis minister hac imperia dedit (f): Quia ex probitate vite vestre, diversis indiciis, & probationibus intellexi, immo & ex gestis cognovi, idoneos vos esse ad vexillum Regis gloria, quod procul levare gestis usque ad mortem tenendum, publicandum, & defendendum; ideo de divina bonitate confidens ad gentes, que Jesum Christum dominum nostrum non cognoverunt, & idololatrie cecitate detinentur, sub sathanice captivitate jugo in Indis, que vulgo Yocatan, sive nova Hispania, aut terra firma dicitur degentes convertendas verbo & exemplo, autoritate mei officii in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti vos destino & mitto: & ad meritum sancte obedientie, injungo pariter, & mando ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat: & vos duodecim, & quoscumque alios in futurum vestro adhesuros gremio, tibi prefato venerabili patri Fratri Martino de Valencia, tanquam pastori & vero ipsorum prelati, & tuis successoribus in officio submitto, & te in ipsorum verum prelatum constituo, &c. Datum in cenobio S. Mariae de Angelis provincie angelorum III. kal. novembris salutisque anno MDXXIII. Pellectam a Martino Valentino ad Christum ingentem barbarorum multitudinem, & in sortem sanctorum ac domesticorum Dei dignitatem cooptatam visuri sumus, dum passim in occidente plures tumidi scientia & arrogantia, opibusque terga vertebant Ecclesie, & foedus cum inferis inirent.

(e) Apud Wadd. to. 8. ann. 1523. n. 18.

(f) Ext. lit. apud Vual. ubi sup. Data iis imperia.

Et in Ungariam ac Bohemiam.

II. (b) Lib. brev. an. 1524. P. 40.

I. Anno humanæ salutis vigesimo quarto supra millesimum quingentesimum indictione duodecima, cum Ferdinandus Austriae archidux Caroli V. frater, qui in Germania vices caesareas gerebat, de indicto Nurembergae principum conventu Clementem fecisset certiore, ac pro catholica fide asserenda fedisque Apostolicae dignitate tuenda omnem operam suam per literas primum, deinde per oratorem Romam missum pietulisset, Pontifex Laurentium Campegius tit. S. Anastasiae presbyterum Cardinalem, virum doctrina eximium virtutibus ornatissimum, legatum decrevit, de quo haec Joannes Coelaus refert (a): Cum audisset, nimirum Clemens VII. imperialia comitia rursus celebrari Nurembergae, transmisit eo insignem inter Cardinales integritate sapientiaque & eruditione virum reverendissimum dominum Laurentium de Campegi Bononiensem, qui post obitum uxoris suae ex academia Bononiensi, ubi patri suo clarissimo jurisconsulto in publica juris professione successerat, Romae evocatus, mox auditor Rotae factus fuit, & brevi sic inter ceteros Rotae auditores scientia & probitate emicuit, ut dignus videretur, qui in arduissimis Papae negotiis mitteretur in Germaniam ad Maximilianum Imperatorem, scilicet Caroli V. avum, apud quem ita se gessit, ut ejus favore fieret primum episcopus Feltrensis, dein & Romanae ecclesiae Cardinalis. Igitur non solum Papae viro alioqui prudentissimo, verum etiam toti Cardinalium coetui, quorum iudicio nihil exactius habet orbis, aprissimus uno omnium voto visus est, ut mitteretur legatus de latere non solum ad Germaniam, verum etiam ad Hungariam & Bohemiam: nam ultra eruditionem multamque & longam rerum experientiam, habebat etiam familiarem cum plerisque Germania principibus notitiam & amicitiam.

(a) Coel. an. 1524.

Cardinalis Campegius missus ad Nurembergam conventus.

II. Commendavit illum Clemens (b) Carolo V. ut caesareis literis illius incoluntati & dignitati apud Germaniae principes confuleret, quos moneret, ut decretoriam in Lutheranos latam imperialem sententiam exequendam curarent, neque impiam eorum causam iterum in iudicio controverti permetterent. Addidit etiam pios stimulos, ut qui imperio & tot aliis regnis a Deo ornatus fuisset, non pateretur ea ipso imperante nefanda haeresi contaminari, & cultum divini Numinis ex iis divelli, tantaque infructus potentia sacrilegum Lutherum ab eo jam Ann. Eccl. Tom. XXXI.

proscriptum ulterius a Germanis foveri, ejusque haereses afflari simplicibus populis, latiusque grassari non fineret, atque una & apostolicam & caesaream auctoritatem labefactatam in Germania tueretur.

Casari.

Quoniam majestati tuae tam prius in felicis recordationis Leonem Papam X. predecessorem & secundum carnem patruum nostrum & hanc sanctam sedem publice, quam in nos in minoribus existentibus, ac totam domum nostram privatim perpetuis officiis ac beneficiis plurimum antea debeverimus, auxilium nuper tot animi nostri nexu dilectus filius nobilis vir Ferdinandus archidux Austriae frater germanus tuus, qui pluribus ad nos amantissimis atque officiosissimis scriptis literis cum suo, tum praesertim majestatis tuae, cuius in Germania vicarium agit, nomine, de statu illius provinciae, sane si unquam alias ob hereticos Lutheranos turbulento, & conventu principum Norimbergam indicto commonescitur, pieque obrulit pro sancta fide & dignitate huius sedis tuenda omnem operam atque operam suam. Postea autem literis non contentus dilectum filium Petrum de Corduba suum supremum scutiferum dilecti filii nobilis viri ducis Suesse tui apud nos oratoris germanum fratrem ob easdem causas ad nos misit, addiditque super eare pia consilia, quae quoniam salutaria appareant, nos sequuturos affirmamus. Itaque undecumque nobis constat pietas & benivolentia majestatis tuae, quae & per se & per suos nunquam de nobis atque hac sancta sede promereri cessat; quamquam non minus re imperiali celsitudo, atque officium tuum a Deo tibi injunctum ad hac ipsa impellat, pro quibus nos tibi debere volumus & faceremur: es enim a Deo abissimo omnibus suis fidelibus in saeculari potestate prepositus, adeptusque es Dei munere, praeter Romanum imperium, tot regna & dominia, quae ipsi Deo a quo ea accepisti ab omni labe illaesa, & in sincera fidei puritate servare teneris. Vides autem, charissime fili noster, quos sentes & tribulos ager Domini per nequitiam seminantium suscepit: tuam patriam, tuaque tempora, te principe, seditiosissima & impura haeresi contaminata cernis; idque eo acrius doles, quo istorum audacia & impietas tantam tuam in his locis auctoritatem potentiamque non reformidat, immo ut re ipsa colligitur haud obscure contemnit: ille enim huius sacrilegii author nefarius & perditus Lutherus, quamquam tuis edictis damnatus & profugus, tibi maxime exilis

Germania a Lutheranis perturbata.

Pia Ferdinandandi adversus illos studia.

Monitus Carolus V. ut fidem in regnis suis tuatur.

Ut Lutherus ab ipso proscriptus foveatur ab aliis.

M m m fere

III.

fere ubique fovetur, eiusque hæresis in animarum quotidie perniciem disseminatur.

Hæc pro tua in Deum pietate, tuorumque majorum exemplis scimus iniquissimis oculis videre, auribusque excipere, dedisseque tuæ piissimæ & orthodoxæ voluntatis plura indicia atque experimenta. Verum jam tibi annitendum penitus est, ut tui animi plenam executionem Deo concedas: quod te facturum nostris præcipue temporibus, qui te peculiariter ac pæerne amamus, semperque in minoribus colimus, non mediocriter confidimus. Cum igitur pro salubri consilio fratris tui exequendo, nos qui nuper in Germaniam ad eundem fratrem tuum, & ad omnes principes in conventu Norimbergensi congregandos, & infra, dilectum filium nostrum Cardinalem Campegium virum tantæ rei parem mittere decreverimus, majestatis tuæ partes hac in re esse cupimus eas, quas dignas Cæsare arbitratur, ut Cardinali, sedisque Apostolicæ de latere legato, præsertim tui observantissimo, ac pro tuo etiam honore provinciarumque pacatione, ac communibus Christianorum commodis proficiscenti, cum ubique tutum iter moramque tum frequentem, & benignum comæatum exhiberi facias, animosque omnium principum, tam ecclesiasticorum quam secularium, publiceque & privatim tuis ad eos literis ita præpares, ut venoni expertes puras & piæ sententias in favore sanctissimæ fidei, ac apostolicæ cæsareæ dignitatis contra impuros hæreticos ferre possint: quamquam prolata jam a te sententia, hæreticisque condemnatis, nihil amplius in consultationem venire potest, aut debet, quam ut illi ultra non audiantur, sed imperiale contra eos decretum ab omnibus servetur. Quo vero studio quoræ favore celsitudinis tuæ hanc rem agi oporteat, non nostrum est monere illam, ut sapientissimam, aut impellere, ut piissimam; tamen hoc ei memorabimus, id quod ipsa per se perspicere potest, hoc conventu atque initio magnum momentum agi extrinsecus illius hæresis, tuique imperii & autoritatis in Germania, non solum Apostolicæ dignitatis, cuius advocatus & defensor esse debes, conservanda & firmiter constituenda. Dat. XVII. Januarii MDXXIV. anno I.

Commen-
datus illi
legatus
Apostol.

Agendum de
excidentem
da hæresi.
IV.
(a) Lib.
brev. an.
1524. p. 2.
(b) lb. p.
161.
(c) Lib.
brev. an.
1525.
p. 117.
(d) Lib.
brev. an.
1524. p.
468.

de ea primum dicemus. Adhibuisse Georgium ducem Saxonie insigni pietatis studium ad tuendam catholicam fidem, ex Cocleao patet, eamque pestem a suo principatu avertisse: de quo præclaro facinore illum Pontifex meritis affectit laudibus (e), rogavitque ut ad Nurembergenses conventus se conferret, quo in iis constanti animo religionis Christianæ causam propugnaret, legatoque apostolico suam operam navaret.

Excitatus etiam est a Clemente Cardinalis Salisburgensis (f), ut in conventu Nurembergensi suam industriad ad orthodoxæ fidei retinendum splendorem conjungeret cum Campegio legato: de cuius itinere in Germaniam, utque ob Lutheranae plebis insolescentem procaciam consuetum legatis apostolicis cultum Nurembergam ingressus non induerit, hæc narrat Cocleus: Ille Roma egressus kalendis februarii per Italiae urbes iter faciens, ac honorificentissime ubique receptus, Bononia in patria sua, ubi & episcopus erat, diebus aliquot substitit in domo paternæ, & missam solemniter in Cathedrali ecclesia celebravit præsentem maximam populi multitudinem. Ubi vero Germaniæ fines attigisset, acceptis principum ex Nuremberga literis, properantius ad illos perrexit: cumque illuc pervenisset, obvius quidem extra portam habuit omnes fere principes [nam unus aut alter mala valetudine retinebatur] Germaniæ simul cum ipso Imperatoris locumtenente archiduce Austria Ferdinando. Perum ab illis benigne admonitus urbem illam non eo habitu intravit, quo solent legati apostolici Cardinales propter circumfusam plebem Lutheranam, quæ assiduus concionibus a suis prædicatoribus concitabatur in odium & contemptum Papæ toriusque cleri. Ne igitur in summo honore respectui risuque fieret per habitum solemnem, & illi populo insuetum, communi habitu, quo per silvas & campos ierat, per mediam urbem usque ad hospitium suum, cui nomen erat aureæ cruci, inter conducentes principes processit sine clero & sine prævia cruce; clerus namque qui occursum illi convenerat in eade divi Sebaldi, retentus est ibi clausis valvis, ita ne videre quidem illum potuerit intrantem. Ingentibus exceptum honoribus Campegium legatum, referunt Hieronymi Nigri literæ (g), ac ducem Saxonie, ne in colloquium cum legato veniret & Nurembergensi conventu se proripuisse.

Addit Cocleus, confidente cum principibus Cardinale legato in cœtu Nurembergensi, habitas fuisse duas orationes, alteram ab episcopo Scaerensi ordinis

Georgius
Saxonie
dux principatum
suum vindicavit a
peste Lut.
(e) Inter
brev. ann.
1525. p.
53.

V.
(f) Lib.
brev. ann.
1524. p.
42.
Excitatus
Salisburg.
Card. ut
legato
suam operam
præstaret.
Legati in
Germ.
iter.

Ob Lutheranos
legati
cultu
Nurembergam
non est
ingressus.

(g) Ext.
l. 1. collect.
lit. princ.
p. 122.
VI.
Fridericus
Saxonie
dux legati
colloquium
desistit.

principes
monti
ruituram
cum religione
Germaniam
am.
(a) Cocl.
an. 1524.
Non cunctandam
in tanto
malo.

Gravamina
mitigatum
iri
promissum
est.
Retundendam
tyrannidem
Turcicam.

(b) Id. ib.
Ungari
supplices
poscunt
opem adversus
Turcas.

VII.

(c) Clem.
lib. brev.
an. 1524.
Permissi
catholicis
Lutherani
moras
extinguende
hæreticos
nectunt.
Postulatum
ab iis
Concilium
occultum.

nis Minorum viro eloquentiæ laudæ claro, ac legati familiari; alteram vero ab eodem legato, qui summa gravitate usus, imperii principes ordinisque admonuit (a), ut Lutheranam hæresim, quæ non modo catholicam religionem, verum omnem rempublicam bene constitutam convulsuram erat, excinderent, atque ad factiosorum conatus, antequam confirmaretur eorum audacia, infringendos viros intenderent: si enim cunctarentur, eorum studia & pia consilia ad irritum casura; proinde Leonis X. & Caroli V. Cæsaris edicta exequerentur: se pro antiqua erga ipsos benevolentia ac diuturna cum Germanis familiaritate omnia se præstiturum pollicitus est, quidquid honeste ab Apostolica sede obtineri posset, oneraque de quibus Germanica natio conquerebatur, mitigatum iri: darent modo ipsi operam, ut extincta Lutherana hæresi Christiana arma ad Turcarum tyrannidem propagatam latius, comprimendam converti posset. Quam vero oportune id efflagitaret a principibus legatis apostolicis comprobavit decretamissaque a Ludovico Pannoniæ Rege Nurembergam legatio, de qua hæc refert author de quo paulo ante memoravi (b): Post paucos deinde dies advenerunt item a Rege Hungaria & Bohemia Ludovico, cui nupta erat soror Cæsaris Maria, oratores, qui in publico principum legatiquæ apostolice confessu, eruditam quidem, sed stibilem ac supplicem habere orationem, qua lachrymabiliter orabant & obsecrabant principes & ordines imperii, ut Regi regnoque Hungaria in extremo periculo constituto contra Turcarum impressiones opem ferrent; quia Hungari diuturnis bellis fatigati & exhausti non sufficerent amplius suis tantummodo viribus tam potenti hosti resistere.

Post varias in iis cœtibus orationes habitas, accipiteque in deliberando concertationes, quibus quadragesimalis tempus consumptum est, licet ordinum pars maxima pia & catholica esset, nonnulli tamen iis permitti (c) viri reprobi pontificia & cæsarea postulata eludere: cum enim Lutherana hæresis in ipso suo ortu deleri potuisset, si ex Wormatiensi mandato in Lutheranos animadversionis severitas fuisset adhibita captarunt diffugia, opportunaque remedia, tum afferenda in aliud tempus extraxere, unde impietas Lutherana collectis majoribus viribus magis grassata est: non audita etiam Pontificis monita, qui fidei dogmata in controversiam adduci veterat; nam synodum circumenicam celebrari ad controversias dirimendas postularunt, cum tamen

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

men eæ in superioribus conciliis diremptæ essent, & conciliorum auctoritatem ita spernerent Lutherani, ut illis sua deliria anteferrent. Tum in eo vehementer aberrarunt, quod non vetera Ecclesiæ sancita firma esse iusserint, sed credendorum iudicium detulerint ad cuiusque provincie doctos viros, ex quo maxima confusio oboritura erat. Præterea cum omnia Lutheri scripta abolenda flammis essent, quandoquidem is ut apertus fidei hostis damnatus fuerat; ac si quid boni in scriptis aliquando præferret, id omne vel contaminatum venenorum pernixione esset, vel longe prius apud sanctos patres reperiretur; inutilem & periculosum laborem indixere de Lutheri scriptis bonis vel reprobis discernendis: onera etiam Germanicæ gentis perpendi ac describi voluerunt. Ut autem Cæsari de observando Wormatiensi edicto, quod Hannardi oratoris opera servari jubebat, paruisse viderentur, adjecere, ut omnes principes illud quantum possent observarent. Denique Hungarorum opem expostulentium, ne Turcico furori exponerentur, preces in Spirensium conventum rejecere: atque ita fucato medelæ genere cruenta duo reipublicæ Christianæ vulnera a Germanis obvoluta fuere, composito absentis Cæsaris nomine hoc edicto (d), quod in arctum collectum affertur a Joanne Cocleao.

Carolus V. Dei benignitate electus Romanus Imperator semper Augustus, Germania, Hispania, utriusque Sicilia, Jerusalem, Hungaria, Dalmatia, Croatia, &c. Rex; archidux Austria, dux Burgundia, &c. comes Habsburgi, Flandria, Tirolis, &c. illustribus ac generosis nostris imperique dilectis & fidelibus Gunthero, Ernesto, Hoyerio, Gebhardo, & Albero comitibus & dominis in Mansfeld, dominis in Helderungen, salutem ac prosperitatem, cum denuntiatione clementiæ nostræ.

Illustres, generosi, dilecti ac fideles, postquam illustrissimus princeps dominus Ferdinandus infans Hispania, &c. archidux Austria, &c. frater noster suavissimus & optatissimus, atque in sacro imperio vicarius magna & inevitabili necessitate adductus propter arduos quosdam magnique momenti articulos orbis terræ, procuracionem religionemque Christianam complectentes, nondum finaliter in conventu superiore dijudicatos, sed in aliud

(d) Ext.
apud Dols.
gall. to. 2.
p. 152.

VIII.

Indictus
alius
conventus.

M m m 2 di-

didum virum consiliarium nostrum & summum secretarium Joannem Hanzart Burggravium in Lumbec, equitem auratum ordinis divi Jacobi, cum instructione mandatisque sufficientibus illuc a nobis ablegatum, ceteri quoque electores principes, prelati, comites, atque sacri imperii ordines obedienter & presentes, & per oratores nuntiosque suos mandatis sufficientibus instructos celebrarunt, in eoque de statu publico, negotiis, controversiis, atque periculis imperii necessario cum dirimendis, tum propulsandis, gravissime & maturime consilia interunt: plerasque etiam earundem causarum, que in disceptationem cadebant, autoritate, prudentiaque desinierunt, duo cum reliquis articulis, nempe primo quod ad Lutheranos aliosque preterea novarum rerum repertores, deinde quantum ad terribilem & atrocem hostis Dei tyranni Turcici adversus omne nomen Christianum susceptam expeditionem propositi sunt: de quibus post diurnam consultationem finaliter concludi non potuit, sed ob utrumque horum capitum post accuratam considerationem necessarium omnium circumstantiarum in hanc sententiam pronuntiaverunt, videlicet de primo.

De Lutheranis & Turcis nil conclusum.

IX.

Quandoquidem Lutheri aliorumque fanaticorum dogmata, disputationes, conciones omnium opinione majorem in modum convalescent, ausa velut regnum in simplicium Christianorum animis sibi vindicare, quos a vera constantique sententia dejectos periculosus admodum scrupulosisque dubitationibus illaquearunt, adeo ut, nisi mature sapienterque capto consilio his tot incommodis obviam pergatur, nihil inde preter insignes offensiones, scandala, perturbationes imperii multitudinis ad infringendum amorem Dei que merum, ad supplantationem laudabilis honeste Christiane discipline, omnisque recti moris; effrenem porro contumaciam motus inferiorum contra superiores, ad funestum animae interitum corporis facultatumque indubitam perniciem erupturum videatur; idcirco quo de sanandis Ecclesie vulneribus gravis ac salutaris deliberatio instituat, nec sine discrimine vitiosis an integris partibus cauterium adhibeatur, sed detectis rejectisque erroribus bona conserventur, subditique nostri, & omnes, qui nomen Christo dedere, ad unanimem in religione consensionem concordiamque reducantur; supra commemorati nostri vicarius & orator, necnon electores, principes, prelati, comites & ordines utile necessariumque fore duxerunt, ut quoad facultas ferat, primo quoque tempore generalis libera synodus per summum Pontificem nobis adprobantibus loco commodo in Germania proclameretur, & denunciatur, ubi de predictis aliisque ad universam Ecclesie communionem pertinentibus negotiis candide sincereque decidatur: ex quo jam cum pontificio legato misso ad hunc conventum diligenter egerunt, qui se beatitudini eius, qua vellet expositurum, summaque fide rem promotorum recepit ac ostendit.

Ut autem quilibet interim Christianus norit quid ante synodi consociationem rerum pro sua functione gerere debeat; convenit inter prefatos nostrum vicarium & oratorem, electores, item, principes, prelatos, comites, & ordines de congregatione imperii conventuque procerum Spira cogendo, ad quem tanquam parascenon futuram synodi; in qua consultatio de doctrina nuper introducta suscipietur & bona recipiuntur, mala explodentur; profutura que sequuntur capita censuerunt; nempe ut singuli electores, principes, & status, presertim illi, quorum sub jurisdictione ceteris gymnasiis & academiis coluntur, interea temporibus quibusdam doctrina excellenribus, pietate conspicuis, sapientia claris, id partium negotiorumque dent, Lutheri, aliorumque nova dogmata, conciones, volumina manibus versata & oculis inspecta diligenter examinandi, disputandi, exigendi censuram, delectumque agendi, recta a depravatis segregandi. Similiter onera seu incommoda Germanice nationis a secularibus principibus in hoc conventu contra Romanam sedem exaggerata, ceterasque politicorum adversus ecclesiasticos exspulationes adornatas atque exhibitas attentione summa cognoscendi, & expendendi, que tunc omnia adjuncto consilio, qua conditione nec iniuria nec intollerabili has offensiones componi deponique posse existiment, nobis vel in absentia nostra nostro vicario, electoribus principibus, & ordinibus in futuro conventu imperii quoque congregatione sic offerantur; quoque planior & expeditior via sit, ad generale concilium progrediendi, atque pro rei magnitudine cuncta sufficienter explorandi & statuendi. Itaque vobis quoque mandamus & iniungimus, ut jam dicto modo sigillatim doctos aliquos, honestos, & intelligentes homines huic de nova doctrina, deque frenitu adversus curiam Romanam deliberationi presciciatis, a quibus examinata, disputata, ponderata, delecta, consulta, prescitur tempore curet exhiberi.

Petita synodus congreganda in Germania.

X. Contemptis conciliis concumenciis data doctoribus novandis potestas.

De gravaminibus motis.

Prefecti qui audiunt que relas adversus curiam Romanam.

XI.

Et quia cesarea instructio, qua prefatum cesareum commissarium & oratorem ad preteritum conventum ablegavimus, inter cetera continet, quod in bonam spem venerimus, imperii sacri status velut asser-

Confirmatum Vvornaticis decretum.

XII. Decretum adversus typos.

seriores & vindices fidei catholice nostrum Wormatie cum suffragatione electorum principum & ordinum editum mandatum obedienter vita, executione, propugnatione, administrasse: si vero id neglectum sit propter Ecclesie communionem, nationemque Germanicam, non levem inde ad animum nostrum accidere molestiam. Itaque rursus amanter postulavimus, ut quilibet elector, princeps, prelatus, comes, & ordo, quantum ad suam personam sibi que ac imperio subjectos in eo esse, id agere atque efficere velit, quo mandato Wormatie promulgato pio obsequio mos geratur: ad quam petitionem nostram denuo nostri sacrique Romani imperii electores, principes, comites & publici status tanquam obedientia sacri imperii membra concordia pectore decreverunt, se illi ipsi mandato, prout agnoscant sui muneris esse pro virili obtemperaturos, se vereque coercendo transgressores presidio futuros.

Adjecimus preterea, ut qualibet potestas in suis officinis typographicis, alibique locorum tanquam in specula providentiam amem abibeat, quo posthac libelli maledici, picturaeque contumeliose profusus removeantur, nec latius in posterum distendantur. Ac si cui quid inde sit molestie maculae aspersum, id apud vicarium regimenque nostrum conqueratur: quibus itidem severe precipimus, ut subvenire laborantibus, supplicantes auxilio consilioque iuvare, atque sententiam nostri edicti vindicare & exequi nervis omnibus enitentur iuxta declarationem prius usurpatis recessus. Quare ad conventionem, consensionem, decretumque illud perficiendum & stabilendum, cesarea vobis imperamus autoritate, serioque volumus, ut predicta nostro propterea Wormatie publicato mandato deinceps inviolabiliter pareatis, vitam moresque conformeris, castigazione delinquentium respondeatis, idemque a subditis vestris fieri sedulo curetis & exigatis: item ut in typographicis officinis & alias investigationem faciatis, quo litera picturaeque contumeliose supprimentur, nec latius posthac in vulgus emanent; hoc nobis gratius nihil optatiusque facieris.

Secundo postquam legatus pontificius, & suavisissimi fratris nostri Hungarie Bohemique Regis nuntius prefato nostro vicario oratori, electoribus, principibus, & ordinibus voce mororis, vultu lacrymarum pleno commemoravit, tyrannum Turcicum pro immani odio sui cruoris insatiabili furore, quo Ecclesiam nomenque Christianum penitus extinctum atque absorptum cupit, innumerum contrahere militem, incredibilemque contrahere exercitum ad vastandum, obsidendum, excin-

dendum hac astate nobilissimum Hungarie regnum, quod tanquam vere catholicum Christianarum gentium tanto tempore sanguine, corporibus, fortunis fortissimorum civium hostis crudelissime grassantis impetum excipiens & sustinens, ita copios opibusque exinanitum atque exhaustum est, ut nisi externis viribus confirmetur, proprio Marte defendere ac trueri se nequeat diutius: ac propterea singulos etiam atque etiam obrestatus flebiliter appellavit, imploravit, ne in tanto discrimine salutis imperii, potentie, vite socios deserere, multis honestis vinculis nobis conjunctos, aut prodere Turcis velimus; sed ferendo suppetias auxiliisque conferendo pavidos recreemus, percussosque erigamus. Cum itaque manifestum sit quantum luctuosarum evidentium acerbissimarumque cladum orbis Christianus tot amissione populorum atque dirionum a tyranno Turcico hactenus acceperit & pertulerit, qua ille manu, vigilantia, celeritate, felicitate, severita brevi temporis intervallo Atham Graciam, multasque preterea civitates, arces, castella, oppidula Hungaria, finitimarumque regionum, necnon Rhodum insulam ceu munimentum & lumen orbis Christiani expugnavit, occupavit, everterit; propterea prius usurpatis nostri vicariis & orator una cum electoribus principibus, & ordinibus ingentem & inevitabilem necessitatem periculumque Ecclesie ante oculos ponentes, animisque premerentes decreverunt tam violentis tyranni Turcici machinationibus in tempore, quoad ferat facultas, valentibus armis illustri expeditione cunctoque apparatu bellico occurrendum esse.

Et quod ad hos barbaricos conatus reprimendos, ope, conspiratione, auxilio omnium catholicarum nationum, nec non indictione tributorum, collatione pecuniarum, per totum orbem Christianum opus fore viderent, consenserunt de modo, forma, & prescriptione universalium exactionum, ut de his quasi fundamenta delibandi iacta sint; quam prescriptionem una cum presentibus literis reddi vobis curavimus. Utque articuli supra relati plene tandem finaliterque concludantur, & determinentur, publicum Germania conventum atque congregationem omnium imperii membrorum & ordinum feria sancti Martini inchoandum in nostra sacrique civitate imperii proposuerunt, & indixerunt; quod hic vobis aperientes cesarea Romanaque potestate, ac sub commonestione iurandis, quo nobis imperioque devincti estis, precipimus, ut absque recusatione ad presciturum sancti Martini diem

Ut Turca exercitum instruat ad vastandam Hungariam.

Albaregalis ab eo expugnata.

Capta ab eodem Rhodus.

XIII. Quaestiones exitiales morae.

Spirensis conventus indictus.

diem proximum in propria persona Spiram veniatis. Si vero magnis occupationibus districti, morbove oppressi adesse non poteritis, unum atque alterum vestrum a consiliis primarium cum sufficientibus mandatis horum dirimendorum negotiorum definiendorumque causa praestituto tempore illuc certo destinetis, & amandetis, nec rem diutius extrahatis; nam post sequenti die lune proximo congressionum consultationumque publicarum initium fieri volumus una cum aliis ordinibus, quos vigore praedicti recessus eodem modo convocavimus. Itaque cum ad praefatorum capitulum de nova doctrina, deque firmo praesidio Turcicis opponendo phalangibus disquisitionem & constitutionem; tum quo sententiam vestram de irrogatione communium tributorum ad sustentandam belli Turcici molem vestro subditorum nomine declaveris, ac tandem de his omnibus in consilium conciliumque, deinde, cum opus fuerit, ad arma eatur. Nolite tanta republicae opportunitati deesse, nec propter aliorum tergiversationem venire dubitetis, aut differatis, ut quae restant ad emolumentum orbis Christiani eo maturius agantur, atque sine mora decendantur: hoc facto & de imperio bene mereri, & nostram retinere ac augere benevolentiam vobis facultas erit. Datae Norimberga nostra imperii que civitate XVII. die mensis aprilis a nato Christo MDXXIV. Romani imperii nostri v. ceterorum regnorum anno IX.

Solicitati principes ut illi inter sint.

XIV. Gravissimus error Nurembergensis conventus.

Peccatum est gravissime in hoc edicto a conventu Nurembergensi, quod nimirum fidei dogmata a Christo & Apostolis tradita, confirmataque a sanctis patribus, & a conciliis oecumenicis stabilita, non pure defendenda susceperit, sed illa in controversiam adduci, & quae credenda essent a viris doctis diversarum provinciarum ante futuri concilii celebritatem definiri iusserit, ac seditiosis novarum doctrinarum & interpretationum venena spargendi aditum patefecerit: tum quod fucato obsequii genere caesareis imperiis in Lutherum & sectatores haereticos Wormatiae promulgatis parere detrectarit: quare Clemens Pontifex mox atque a Cardinale legato illius Nurembergensis edicti exemplum accepit, graviter questus est, a Germanis impiae doctrinae illecebra delinitis sedi Apostolicae & Caesari illudum fuisse, dum de iis, quae ab utroque decretoria sententia constituta fuerant, deliberatio denuo esset habenda: quorum enim a viris doctis excutienda Lutheri dogmata, novaeque suscipiendae lites, si apostolica autoritate damnata sint, ejusque scripta exuri fuerint iussa. Jam vero prospici-

ens animo Clemens Germanos in Lutheranam haeresim ruere, atque defectionem a Caesare moliri, haece literas ad Caesarem ipsum una cum edicti Nurembergensis exemplo tranfmisit (a), hortatusque eum est, ut tum fidem Christianam a Lutheranis labefactam tum caesaream autoritatem imminutam restituere in pristinum statum fortiter aggredere-

Charissimo in Christo filio nostro Carolo electo Imperatori Hispaniarum, &c. Regi Catholico.

Charissime in Christo fili noster, &c. Quid in hoc proximo Nurembergensi Germaniae conventu decretum fuerit, quod ad res tuae serenitatis proprias attinet, aut cognovisti, aut cognosces aliorum literis, & eorum potissimum, qui tuam illic auctoritatem propugnauerunt: quod autem nostrum est, vel nobis potius, & sedi Apostolicae cum tua serenitate commune; de eo arbitrati sumus te per nos certiore fieri oportere: nam cum in superiore conventu Wormatiae, qui te eum tenente & moderante celebratus fuit, per te praclare de principum omnium, & liberorum etiam populorum sententia statutum fuisset, quomodo de fide catholica & in cultu Dei habendo de Christianis ritibus ceremonisque servandum & sentiendum esset, illud videlicet quod ab Apostolis usque & primis illis paribus ac Spiritu Sancto illuminatis doctoribus vel tanquam per manus traditum, vel religiosissime scriptis proditum, communis Ecclesiae perpetuo & sancta sedes Apostolica approbavisset, poenas etiam contra tuum mandatum venientibus addidisses, omnibusque rebus ostendisses virtutem & magnitudinem animi tui non humana opinione subnixam, sed Dei omnipotentis fiducia fretam esse, quomodo illi imperio postea & auctoritati tuae paruerint, quam tui absentis nomen, quam sui principis & dignissimi Caesaris imperium servandum sibi duxerint tum & existimare, etiam nobis non commemorantibus, potes. Fuit ergo necesse in hoc conventu altero te per locumtenentem & oratorem tuos querelam proponere, quod mandato tuo de ipsorum consensu facto per eosdem ipsos obtemperatum non fuisset; & ut posthac obtemperaretur requirere. Ad quem nos conventum cum legatum a latere nostro summum & prudentissimum virum, ac optimum Cardinalem misissemus, qui & literas eo a nobis attulit, & postulata nostra ibidem in conventu exposuit plena, ut vere possumus affirmare, aequitatis & honestatis.

Decretum tandem factum est, cuius exemplum tuae majestati mittimus, ex quo fa-

(a) Lib. brev. an. 1524. p. 245.

XV. Clementis ad Caesarem literarum.

Ut quae ipse Wormatiae pie decreverat contempserit.

Monitus Carolus V. ut mandata sua conficiat.

XVI.

Azi de d'Avino & pontificio & Caesareo honore.

facile possit serenitas tua intelligere, honorum in eo & juri tuo potius, an dignitati huius sanctae sedis detrahatur: cum enim decreti initio videantur velle, ut par est, iussionibus & mandatis tuis obedire, ad extremum retractant, & quae in tuo decreto determinata fuerunt revocant ad novas disputationes. At hoc nequaquam obedire est, non enim tu ita mandasti. Cur ergo pollicentur in initio se parituros? nempe ut illudant Caesari & domino suo: utrum autem indignius sit non exequi principis sui imperium, id quod antehac fecerunt; an illudere imperanti, sicuti nunc agunt, difficile profecto ad iudicandum est: sed per Deum omnipotentem, fili Charissime, vide & cogita quem tibi animum in hac causa esse suscipiendum conveniat, prout fortitudo animi tui & pietas erga Deum satis iam spectata & cognita est: dedisti enim testimonium sanctae & optime tuae voluntatis; verum illa tua omnibus beneficiis summi Dei aucta, & ad summum amplificata majestas ubi nunc est? aut apud quos erit illa gravis, si a tuis contemnetur? qui ut genus hominum est fat tibi notum, hanc paulatim usurpando non obediendi licentiam quorsum evasuri sint, & praevocandum tibi, & magnopere providendum est. Habes etiam exemplum protestationum, quas liberarum civitatum nuntii in conventu fecerunt, quae libertatis munus, quod Deo favente a Caesaribus acceperunt, debuerunt melius in Dei & Caesaris servandam dignitatem convertere; sed de his, quae ad serenitatem tuam pertinent, & si ea nobis non minus sunt curae quam tibi, quod pro nostro perpetuo, & singulari erga te amoris studio, tuoque vicissim erga nos, unum ambo & sumus & semper erimus; tamen quoniam in te plurimum & animi & prudentiae esse novimus, tuae gubernationi & consilio relinquimus cuncta moderanda. Quod vero atinet ad nos; magno animo, & magna spe in Deo posita, quem conscientium nostrae optime voluntatis habemus, non diffidimus tua serenitate nobiscum in eiusdem Dei honorem laborante, tot calamitatibus tuorum populorum, qui in viam abeunt interitus sempiterni, nos aliquid remedii reperturos esse: quibus si pro eorum iniusta adversus nos voluntate inimici esse vellemus, quid gravioris mali optaremus, quam hunc tantum reiicienda Dei religionis furor, tantam mentium caecitatem, ob quam praecipites & prorupti ea agunt & perpetrant quotidie, quorum auditu omnis humana mens perhorrescit, de quibus credimus, ad te fuisse scriptum? Sed absit hoc a nobis; amamus enim illos & gregi nostro pastoralis cura affecti su-

Proposita illi mala quae emendat.

Insuper populos in eternum ruere exitium.

mus, quoque majus illorum est peccatum, hoc major in nobis misericordia, & major dolor exurgit: quapropter Deum quidem oramus, ut eorum saluti ita consulat, ut nos nostrae consultum esse vellemus. A tua vero serenitate petimus, ut serenitate suscepta digna hoc nomine & hac potestate, qua praeditus es, quo melius & commodius in tua illa natione minime postponenda servare imperii majestatem, juris ordinem, fidei sanctae regulam, disciplinam communis vitae possis, eos, si qui sunt, qui tanto bono obstant, studeas acrioribus remediis coercere; sicut & Caesare praecipue dignum est, & optimo & Christianissimo principi consentaneum: nos quidem serenitas tua ad omne praclarum opus & in omni tempore secum habeat firmissime atque amantissime conspirantes. Sed de his & aliis ad haec pertinentibus copiosius scribimus ad dilectos filios Joannem Cursum, Florentinum, & Bernardinum Castellarium camerarium nostrum, quibus tibi nostro nomine referentibus serenitas tua aures accommodare, & fidem habere plenissimam poteris. Dat. Romae, &c. die XVII. maii MDXXIV. pontificatus nostri anno 1.

Servet fidei & imperii majestatem.

Jacobus Sadoletus.

Elapso post triduo Henricum Angliae Regem, egregium tum orthodoxae fidei defenforem, de actis Nurembergensibus fecit certiore, rogavitque ut Christianae religionis causam strenue tuere-

XVII. Henricus Angliae Rex de actis Nurembergens. edoctus.

Regi Angliae.

Charissime, &c. In omni eventu rerum, quo de fidei sanctae catholicae & huius Apostolicae sedis nomine & honore agitur, certissimum nobis esse confidimus in tua serenitatis virtute & religione praesidium: ut sive consilio opus sit nobis, praesto esse debeat sapientia tua; sive auxilio, magnanimitas atque potentia. Cum igitur in hoc conventu Nurembergensi in Germania proxime peracto, nobis per dilectum filium nostrum Laurentium tit. S. Anastasiae presbyterum Cardinalem Campegium, nostrum & sedis Apostolicae de latere legatum; Caesarem autem per dilectum filium nobilem virum archiducem locumtenentem & oratorem suos requirentibus, ut decretum Wormatiense, quod ipso praesente Caesare de totius conventus sententia factum fuerat, observaretur, huicque impiae heresi & Lutheranorum factioni fidem Christi crudeliter devastanti remedium aliquod efficacius opponeretur; quid ab illis decretum sit, putavimus ad serenitatem tuam transmitti oportere, ut ipsa intelligat, quo illa animo, & quae voluntate in Dei causam videantur esse: ac nobis quidem, quae cir-

Quae petita sint in Nurembergensi conventu a principibus.

ca

Solicita- tus ut vires jun- gat pro extin- guenda hæresi.

XXI. Bella ci- villa fom- item hæresi præbuere.

Carolus V. Ponti- fici adhæ- ret con- tra Luth.

(a) Cocl. in actis & script. Luth. an. 1524.

Repre- hensi con- ventus Nurem- bergenses.

reponere, quam in te florere ac vigere e- riam pro nostra erga serenitatem tuam parerna voluntate mirifice letamur; sed ut eo nobilior & excelstor est virtutis glo- ria, fructusque illius uberior, quo ipsi- latius abundantiusque funditur, serenita- tem tuam hortamur in Domino, ut nobis in hoc pio & salutari opere, omnem no- stram cogitationem, omnem curam ponen- ribus, quibus modis hæc nefaria hæresis ex- tingui & ad nihilum redigi possit, tu san- cti huius laboris nobiscum socius esse velis & particeps; neque in regnis tuis tan- rum, sed alibi etiam, ubicumque opus sit, & qua sua pollet vigetque autoritate, ita agere & curare, ut ope, consilio, & adhortationibus tuis & conatus nostri fa- ciliores & labores leviores fiant, &c. Dat. Romæ die XXI. maii MDXXIV. pontifi- catus nostri anno 1.

Pollicebantur hi Reges ad nascentem hæresim delendam regiam opem, ac nisi exitiabile bellum inter eos accensum fuisset, facile Lutherana impietas evulsa- fuisset. Nocuit etiam rei catholicæ Cæ- saris ex Germania absentia, quo præsentem Lutheranarum civitatum oratores mutire adversus illius vim autoritatemque non essent ausi. Is vero cum in Hispania Burgis ageret, pontificiis monitis illico paruit, atque Nurembergensis decreti formulam convulsit; Spirensis cœtum cogi vetuit: tum ne de rebus ad fidem orthodoxam spectantibus inconsulta sede Apostolica quidquam decerneretur, sed Wormatiense edictum observaretur, edi- xit gravissimis literis ad principes ordi- nesque imperii Germanico sermone con- scriptis, e quibus Joannes Coclaeus (a) præcipuam hanc partem in Latinum ser- monem translata affert.

Epistola Caroli Imperatoris con- tra decretum Nurem- bergense.

Cum nos in proximis Wormatiæ habitis comitiis in principum electorum aliorum- que principum & omnium ordinum sacri Romani imperii generali congregatione u- nanimi illorum consilio, scitu, & consen- su Lutheranam doctrinam ac hallucinatio- nem velut hæericam, malignam, ac ve- nenosam sub magnis gravibusque multis & poenis publice denunciari ac interdici, omnesque præterea scripturas librosque Lu- thericos posteaquam a sanctitate apostolica iure ac ordine Christiano legitime reprobati ac damnati fuissent, deleri atque comburi curavimus, vos & communes status in no- vissimis Nurembergæ actis comitiis solum propter injuriosos & convitiosos Lutheri li- bellos, indecorasque impressiones & pictu- ras ordinationem proposuistis, atque de-

distis eam unicuique, quantum ei observa- re possibile sit, imposuistis, quasi nos in- prioribus nostris mandatis & edictis ali- quid novi, onerosi, aut iniqui proposue- rimus, ac constituerimus; & non facili- us acquiescere foret in prioribus, antiquis, laudabilibus, catholicisque ritibus & ordi- nationibus permanere, quam ita alienos ac inauditos abusus acceptare ac tenere. Et infra: Quod autem vos & status pariter tanquam pro vobis ipsis proposuistis, ac decrevistis ad proximum futurum diem S. Martini in nostra & imperii urbe Spira- generali, ac universalem Germanica na- tionis conventum celebrare, atque in eo vias, media, & ordinationes considerare ac proponere, qualiter quibusque modis & formis cum cultu divino aliisque ecclesia- sticis officiis & ordinationibus, constitutio- nibusque & consuetudinibus agendum ser- vandumque sit usque ad futurum genera- le concilium, ut interea periti sacrarum literarum aliæque erudite personæ quid- quid fidei non consonum, sed contrarium videatur, in scriptis comprehendant, du- biaque & alia pro viribus determinent. Talia nos neque possumus neque volumus ullo pacto, vel admittere, vel permitte- re; sed sicut nos tanquam defensorem ac protectorem sedis Apostolicæ imprimis decet ac convenit, maxime præcavere, ne Dei omnipotentis ac sanctitatis apostolicæ iram & indignationem per hoc in nos concitemus: quanta enim injuria contumeliaque, & de- decus sanctæ, divinæ, ac catholicæ Eccle- siæ irrogaretur, si pius Dei timor & obe- dientia eo modo lederetur, ac minueretur, ut Germanica natio sola, que hæcenus timoratisima iudicata est, que & catholi- cæ Ecclesiæ mandata constitutionesque obe- dienter continue observavit, tale quid præ- sumeret, ac moliretur, quod omnes alii, principes Christiani simul cum ipso Papa neque incipere neque intendere audeant, ut divinas ac laudabiles catholicas ordina- tiones, consuetudines, constitutiones, ac ritus, qui tot annis hæcenus in tota Chri- stianitate in solatium omnium fidelium a- nimarum, & hominum perfectæ & sine contradictione observati sunt, rejiceret ac aboleret: a quibus sane nullus unquam recessit, quem iustum Dei iudicium ob hoc non graviter punierit; quamvis inhumani- mus, & impius Lutherus illis præsumat solus obfistere, ac dulci suo veneno quan- tum queat insicere, atque in anima & cor- pore perdere mortales, seque per suam astu- tam malitiam coram hominibus magnum & conspicuum reddere. (Nonnullisque in- terjectis addit.)

Cum igitur nos, ex supramemoratis, a- liisque bene fundatis rationibus ejusmodi

Obiectum ipsos de- lictis a catholica pietate.

Novanda fidei an- sam præ- bere.

Damnata a Carolo V. eorum mandata.

Arguuntur Germani temeritatis.

Nullam a Pont. discessisse qui præ- nas sceleris non tulerit.

XXII.

Iusti ordi- nes Ger- manicæ a Vvorma- tieni de- creto non defecere.

Ne quid in reli- gione constitua- tur sine Concilio œcu- menico.

XXIII. Ferdinan- dus Ar- chidux cœtus catholico- rum cele- brat Ra- tisponæ.

vestram & communium statuum intentio- nem, actionemque velut iniquam cognos- camus, compertiamusque, nisi id in tempore præveniremus ac prospiceremus, quantum damni, abusuum, turbationum, seditio- numque in universa Christianitate, præ- fertim vero in Germanica natione inde sequi possit, petimus a vobis, & injungi- mus vobis sub iuramento, quo vos nobis ac sacro imperio estis obstricti, & sub vi- tando crimine læsæ majestatis, sub nostro & imperii banno ac rebanno, sub priva- tione item ac destitutione omnium gratia- rum ac privilegiorum, que ab antecesso- ribus nostris Romanis Imperatoribus ac Re- gibus, a nobis quoque & sacro imperio obtinuitis.

Ad hæc sub poenis in nostro imperiali edicto præfixo hoc Wormatiæ edito con- tentis, ex imperiali potestate serio man- dantes, ut vos ab illo nostro mandato & edicto nulla via aut forma discedatis, ni- hilque contra illud agatis aut faciatis; sed illud, quantum possibile ad vos spectat & attinet, omnino ac simpliciter observetis & exequamini, præsertim vero in prædicta statuum intentione de concilio, aliisque disputationibus, declarationibus, & inter- pretationibus, quæ catholicam fidem con- cernunt, ne quid ullo pacto absque apo- stolicæ sanctitatis nostræque aut generalis concilii autoritate, ordinatione, ac ad- missione atteratis, agatis, aut peragatis; sed id totum in proximum generale concilium, quod sanctissimi patris nostri Pape autoritate & consensu, ut dictum est su- pra, indici debet ac indicetur, differatis, atque in his omnibus vos exhibeat obedi- entes; quemadmodum iuxta conscien- tiam obligationemque vestram Deo omni- potenti, sanctæ catholicæ Ecclesiæ, Aposto- licæ sanctitati, & nobis, tanquam vestris a divina providentia præordinatis superio- ribus capitibusque facere tenemini, & quam charum vobis est nostram & imperii gra- vem indignationem, ac supradictas mul- ctas & poenas evitare. Hæc serio dicta volumus. Data in urbe nostra Burgis in Castilia xv. die julii anno, &c. MDXXIV. imperii nostri Romani vi.

Antequam hoc cæsareum mandatum quod a Lutheranis fuit neglectum, per- ferretur in Germaniam, Ferdinandus Cæ- saris frater, auctore legato apostolico, una cum aliquot principibus & episco- pis, conventu Ratisponæ habito, de as- ferenda fide catholica, ac judiciaria fe- veritate ex Wormatiensi edicto adhiben- da in Lutheranos edictum promulgavit, cujus vis maxime valuit ad principatus ipsis obnoxios a Lutheranâ impietate vindicandos, Recenset idem Joannes Co- clæus.

(a) Coclaeus præclara hæc catholicorum a- ctæ, quæ Nurembergæ felicem exitum habere non potuerant: Cum, inquit, dis- soluto conventu imperiali Nurembergæ, legatus apostolicus ob securitatem cum se- renissimo principe & infante Hispaniæ Austriæ archiduce, &c. Ferdinando fra- tre & locum tenente Cæsaris inde abiisset Stutgardiam, ibi ambo communicatis consiliis particularem quorundam princi- pum conventum Ratisponæ celebrandum instituerunt ad certum diem, nempe na- talem Joannis Baptistæ. Convenerunt itaque illuc die præfixo personaliter qui- dem Cardinalis Campegius legatus de la- tere cum archiduce & locumtenente præ- dicto, item Martheus Cardinalis & ar-chiepiscopus Salzburghensis, duces urrius- que Bavariæ illustrissimi principes Wvill- helmus & Ludovicus, Bernardus episcopus Tridentinus, Joannes administrator eccle- siæ Ratisponensis, natalis Palatinus Rhe- ni & dux Bavariæ: per oratores vero & consiliarios suos pleno mandato instructos comparuerunt hi episcopi, Wigandus Bam- bergensis, Georgius Spirensis, Willelmus Argentinenensis, Christophorus Augusten- sis, Hugo Constantiensis, Christophorus Ba- siliensis, Philippus Frisingensis, Sebastia- nus Brisinensis, & Ernestus administra- tor Pataviensis supradictorum ducum Wvill- helmi & Ludovici frater germanus. Hi sane omnes pio fidei catholicæ zelo accen- si, ut Lutheranae factioni efficacius resiste- re possint, ultronea confœderatione sese constrinxerunt atque etiam corroborave- runt.

Antequam igitur acre illud Cæsaris re- scriptum in Germaniam venisset, immo & antequam factum fuisset, principes isti ultro concluserunt ac decreverunt ante omnia, ut Cæsaris edicto Wormatiens- si obediretur: deinde, ut evangelium in- terpretaretur iuxta eorum, qui ab eccle- sia probati & recepti sunt expositionem patrum: ut concionari nemini liceat in ecclesia, nisi ei, qui ab ordinario loci, aut ejus vicario, seu officiali examinatus prius sit & admissus: ut in sacratissima missa, sacramentorumque administratione & universaliter in catholica Ecclesiæ ce- rimoniis, jejuniis, orationibus, oblationi- bus, cæterisque ritibus antiquis nihil im- mutetur: ut sacerdotum monasticorumque illicita conjugia prohibeantur & punian- tur: ut typographi nihil excendant, nisi vire prius examinatum ac probatum. At- que inter alia multa insigni providentia & severitate constituerunt; ut filii subditi- rum suorum, qui Wvitembergæ literis ope- ram darent, intra tres menses inde arvo- carentur & studendi gratia illuc non ve-

(a) Cocl. an. 1524.

Quinam illis in- terfuissent.

Decretum fidem tu- endam ad- versus se- ctam Lu- theranam.

XXIV. Edictum Vvorma- tiensæ mandan- dum ope- ri.

Ne concionari cuicumque liceat sine episcopi authorita- te.

Damnata sacerdotum & monachorum concubia. Plura sancita adver- sum eos qui Vvitem- bergæ stude- rent.

Proscripti Lutherani in aliis terris non recipiendi.

XXV. Ratione de cretum a Georgio Saxone receptum. (a) Cochl. ibid.

Editae functiones a legato apost. pro eccl. disciplina inductanda.

(b) Ext. in appen. concil. Colon. in editione concilior. to. 4. apud Dolgast. to. 3. p. 487.

dirent, sub poena amissionis omnium beneficiorum, & hereditarum, nec ad ullum deinceps beneficium ecclesiasticum in terris suis ullum Wirtembergae studentem admitterent, neque in gymnasiis suis ulli lectioni praeficerent: item ne quis Lutheranum, quem aliquis eorum ob excessus & demerita proscriptus, in terris suis recipiat, sed proscriptus ab uno ab omnibus habeatur proscriptus: denique ut si quis eorum ob ista ullam a subditis suis rebellionem aut seditionem pateretur, reliqui ei forent auxilio & consilio.

Cum hoc editum absentes Caesaris nomine Ratisponae promulgatum fuisset. Georgius princeps antiqua ducum Saxoniae de stirpe procreatus, illud una cum Wormatiensi decreto in universa ditione sua publicari iussit (a), ac severa magistratibus dedit mandata, ut utrumque exequerentur, ac praevicarios poenis ultricibus se infectaturum interminatus est. Ceterum cum vitia & corruptela, quae in clerum irreperant, publicam offensionem concitarent, ac materiam maledicentiae haereticis ad religionem labefactandam praebuissent, editam fuisse a legato apostolico functionem ad eandem corruptelas huiusmodi abolendas, atque ecclesiasticum ordinem in sanctitatis splendorem restituendum, refert Cochlæus: Legatus, inquit, apostolicus, cum intelligeret laicorum animos graviter offendi improbis clericorum abusibus & perditis moribus, haeresimque Lutheranam non parvam inde habuisse occasionem, egit cum principibus illis, ut ex consiliariis suis delectu quodam deputarent viros expertos, qui articulatim consignarent excessus & defectus, scandala item & abusus clericorum Germaniae: ipse quoque ex suis in eum delectum deputavit Joannem Cochlæum, quo & interpretare utebatur in iis, quae Germanice proponebantur: insignem itaque ex oblati per delectum articulis fecit ac promulgavit constitutionem; quae hisce verbis concepta fuit (b).

Laurentius miseratione divina tit. S. Anastasiae S. R. E. presbyter Cardinalis, per universam Germaniam, ac Hungariae, & Bohemiae, Polonicaeque regna, & quaecumque alia loca ad quae nos declinare contigerit Domini nostri Papae, & sedis Apostolicae legatus ad perpetuam rei memoriam.

Cum potissimum anima verbo, quod ex ore Dei procedit vivat, id autem nec passim, nec ab omnibus expediat praedicari, admonente Apostolo, qui inquit: Quomodo enim praedicabunt, nisi mittantur? Ideo statuimus & ordinamus, ut non liceat cuicumque etiam religionem professio & quo-

modolibet exercitato evangelium docere, nisi ab ordinario, vel eius vicario tam moribus quam doctrina probatus fuerit, facta fide per parentes literas, quae praeter notarii mercedem, gratis concedantur. Missi itaque & probati evangelicum negotium tractabunt recte, sobrie & pure; loca quoque recondita, magis & abstrusa, intellectioneque difficilia, non ad novum & adulterinum sensum, sed iuxta sanctorum patrum, & ab Ecclesia receptorum doctorum, praecipue Cypriani, Chrysostomi, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, & Gregorii exponant, & interpretentur. Omnia etiam ope studeant, ne pro veris somnia & aniles fabellas, pro certis dubia, pro receptis apocrypha, & jamdudum explosa damnataque ab orthodoxa Ecclesia tradant vel depromant; idque omni modestia, ne unquam eos ad convitia injuriaque delabi contingat, locusque ille cum populi offensione debone feratur. Itaque ordinarius aliquot excellenti doctrina praeditos constituat, qui per dioecesim inquirant, qui sint ad evangelicam doctrinam idonei disseminandam, quique ad Lutheranam perfidiam non declinant, ut remedia adhibeantur, quo populus recte instruatur in Christiana lege, & ab ea deficiens, ne secum alios trahat, debite coerceatur, cultus divinus observetur, peragaturque his modis & ritibus qui per manus sanctorum patrum nobis traditus, & per majores nostros observatus est in sacrificio altaris, officii defunctorum, canonicis horis, ceterisque divinis laudibus atque ceremoniis.

Dedit, postea legatus apostolicus imperia sacerdotibus, ut praelucere vitae exemplo, & clericali cultu honesto uterentur: abstinerent a popina, ludo, iurgiis, & mercimoniis: ne stipendia praeter jus majora exigerent; ne sacramenta aut sepulchrum ob aes alienum contractum cuiquam denegarent. Tum iussi praefules constituere legem de honestis sacerdotum stipendiis, ne viduae ac pupilli inique gravarentur. Conviviorum vero in exequiis & sodalitiis mos sublatus, cum muneris sit sacerdotalis sobrie & caste pro peccatis populi sacrificium facere. De casibus vero reservatis & clericis haec sancita.

Porro ne ipsi viderentur pecunie aucupium magis, quam salutis animarum studium amplecti, dum laicos graviora delicta confessos hinc inde renuntunt, non sine famae rerumque dispendio, constitimus & ordinamus, ut deinceps quilibet confessor absolvere possit laicos contritos & confessos a quibuscumque peccatis occultis, quantumcumque gravibus & enormibus, quae ordinari suae auctoritati reservaverunt, exceptis

Ne qui praedicti missus ab episcopo.

Scripturae sacrae interpretatio ex sanctis Patribus delibanda.

Ut facti veteres ritus observentur.

XXVII. Iusti praefules de parochiorum iuribus legem statuere.

Convivia in exequiis & sodalitiis sublata.

XXVIII.

Qui casus sint reservati.

ptis

ptis duntaxat homicidis, haereticis, excommunicatis ad episcopum vel eius vicarium mittendis; pro condonatione autem & remissione peccatorum, quam absolutionem vocant, nihil omnino ab initio exigant.

XXIX. Saeculus quoque, iuxta Apostoli sententiam, qua dicit, nemini esse cito manum imponendam, ne cui temere cura animarum committatur. Itaque probetur prius per episcopum vel eius officialem, eriam religionem professus. Nec liceat ulli vicarium ecclesiae & plebis suae sufficere, illamve locare, sive emolumentum quod absentiae nomine recipiet constituere, sine auctoritate episcopi aut vicarii: nam cum os bovi trituranti non sit alligandum, episcopi vel officialis arbitrio eiusmodi emolumenta locutionum & absentiarum moderanda censemus.

XXX. Addite sunt leges de sacerdotum athenis iuribus, fundisque dotalibus & adibus collapsis instaurandis, non praeficiendis parocis monachis: ne vicarii perpetui in monasteriorum ecclesiis constituerentur, nisi ab episcopo, ut idonei admissi sint; ne sacris ordinibus initientur nisi doctrina & morum probitate excellent: tum in concubinarios sanctorum patrum functiones instauratae. De quae storibus vero ad impostorum artes reprimendas, haec decreta.

XXXI. Quo vero ad quae stotes, qui vulgo stationarii appellantur; statuimus ne quis quavis auctoritate & literarum occasione vel ad praedicandum, vel subsidia, elemosynasque colligendas se ingerat, utcumque se jactet indulgentiis abundare, nisi prius litera admissiois & approbationis ordinario vel vicario ab eo prolata fuerint, abringentes ipsos ordinarios, ut tales admittant, quo proba vitae testimonium habeant, & de praedicatione sua, dum opus erit, rationem reddere possint, elemosynis piorumque oblationibus non abuturi per luxum proprium, religione iurjurandi affirmaturi, se nec quotam, nec totam colligendi facultatem certa summa pecuniarum pactos esse: fratribus tamen mendicantibus integras sabbasque concessiones a sede Apostolica factas relinquimus. Ne vagarentur etiam presbyteri, iussi sunt sacerdotii sui monumenta secum deferre: elemosynae pro ecclesiis instaurandis, collatae in alios utos averti vetitae: moniti episcopi ne pro sacrandis ecclesiis vel altaribus, excepta procuratione, quidquam amplius extorqueant, & dignitatem ordinis morum sanctitate ornare iusti. De festis vero celebrandis haec constituta sunt.

XXXII. Nec ab re, immo iustis de causis adducti festorum multitudinem restringendam

esse duximus, statuentes & ordinantes, ut de cetero dominica dies, quae in gloriam dominicae resurrectionis ad nos a primitiva Ecclesia maxime celebris semper habitata est; dies quoque natiuitatis Christi, SS. Stephani, Joannis, & Innocentium, circumcisionis, epiphaniarum, pasche cum feria secunda & tertia duntaxat, ascensionis, Georgii, pentecostes cum feria secunda & tertia duntaxat; corporis Christi, quatuor B. Virginis, purificationis, annuntiationis, assumptionis & natiuitatis, natalia Apostolorum, Joannis Baptistae, Magdalene, Laurentii, dedicationis Michaelis, omnium Sanctorum, Martini, Nicolai, & Catharinae, & per dioecesim Salisburgensem festivitates S. Ruperti, sicuti haec observata fuerint, celebres quoque & festi habeantur. In ceteris autem festivitatibus quacumque ratione, vel institutis, vel receptis, & qui sub praecipito celebrari debeant, permittimus, liberumque cuique facimus, ut missa audita, ad operas suas, quibus suam suorumque alimoniam querere cogitur, redire possit; festis tamen dedicationum, paronorum & principalium nihil derogantes quoad eorum celebrationem, in cathedrali sede civitateque ac loco etiam episcopalis residentiae duntaxat.

De nuptiis permittimus, ut in ecclesia celebrentur sine episcopi consensu, exceptis temporibus jure prohibitis: ne in jejuniis indicendis anathematis poena intenderetur: ne episcopi clericis ab intestato decedentibus succederent: tum in sacerdotibus apostatas haec sancita; Cum quotidie ob novas, immo iam olim damnatas haereses apostatarum & religiosorum sacerdotumque numerus in immensum crescat, quamplurimis eorum uxores ducentibus, ut sacrilegia haec impunita non remaneant, concedimus quibuscumque principibus, statibusque potestatis secularis, eorumque officialibus, ut eiusmodi apostatas & sacrilegos capere possint, modo reos ipsos ordinariis infra tempus debitum tradant & assignent absque aliqua in eos toritura & animadversione, debite puniendos: quibus enixe mandamus, ut omni posita mora favoreque, diligentius, quam haecenus factum fuit, iuxta sacras sanctiones omnino puniant facinorosos, adeo quod criminis enormitate exostulante possit episcopus servata forma capituli primitiva de haereticis in sexto, reum curiae seculari relinquere, vel ad perpetui carceris arumnam damnare: negligentiae autem ordinario ad Apostolicam sedem deducta, iudices ecclesiastici ab ea deputabuntur, qui confito de ordinario negligentia, ad preces principum aliorumque

Qui festi dies celebrandi.

XXXIII. Nuptiae celebrari possint in ecclesia sine consensu episcopi. Inducantur jejunia sublata poena anathematis. In sacerdotibus apostatas sancitae poenae.

se-

secularium reos maxime hæreseos pœnis afficient.

XXXIV. Abrogata sunt nonnulla corruptela, quibus episcopi decimas sacerdotiorum, ac medios fructus exigebant: tum singulis triennii post pascha synodi provinciales celebrari iussæ sunt, nec non sacerdotes ad horarias preces repetendas obstricti intentata vectigalium multa: ac laici, qui in paschate sacramentum non sumpserint, ecclesiastici sepulchri iure privati: blasphemis sacerdotibus sacerdotium censuum multa proposita: in simoniacos veteres sanctiones inlaurata; in magos autem hæreticos hæc leges propositæ.

XXXV. Infortilegos, divinaculos, incantatoresque clericos, quos tam sacræ leges quam patrum decreta execrantur, statuimus ordinamus, ut arbitrio superiorum infamia notentur: si qui moniti non desistuerint, ordine amoveantur, inque monasterium ad tempus iuxta arbitrium superioris relegentur, beneficiis officiisque suis ecclesiasticis privati: ceteri autem pseudo-christiani de fideque parum probe sentientes citra delectum personarum: hæretici quoque vel iudaismum referentes, a sancta Christianorum congregatione procul arceantur, contraque eos diligenti inquisitione procedatur per ordinarios, vel eorundem vicarios, aut hæreticæ pravitatis inquisitores per iudices a sede Apostolica, vel per nos deputandos, ut non respicientes pœnis puniantur debitis.

XXXVI. Sacerdotibus præterea studia sacrarum literarum & misericordia in pauperes imperata; de legibus vero aliis quæ pro dignitate sacerdotali tuenda latæ antea erant, hæc legatus addidit: Sunt item pleraque alia summis Pontificibus, sacris conciliis, provincialibusque & synodalibus constitutionibus prodita, quæ mire, decent & adornant candorem vitæ clericali, nec minus obviant offendiculis, quæ Christus passim cavenda præcepit, quæ velut sancta teneri & observari mandamus, transgressores secundum canones ipsos prædictasque constitutiones puniri volentes.

XXXVII. Inhibentesque præterea omnibus & singulis vicariis & officialibus, nec non archidiaconis, & decanis ruralibus, aliisque ad quos criminum denuntiatio correptioneque quomodolibet spectat, aut quibus id per ordinarios committitur, ne ad excessus transgressionesque alicujus dictarum constitutionum, statutorum, & ordinariorum nostrarum, ob pecuniam etiam oblatam, aut aliter rei gratia commoveant: sed potius ad pœnas de jure vel consuetudine debitas contra delinquentes pro qualitate delicti & officii sui debite procedant.

Ne leges temere pro quæstu solvantur.

Atque ut ita fiat, quoniam nihil proderit leges condere, nisi sint qui conditis vivant, mentemque earum exequantur, utque refloreat catholica fides, ecclesiasticæque dignitas [hæresibus radicibus extirpatis] suum locum recuperet, idque via alio medio aptius atque commodius fieri possit, quam synodis; itaque prædictum synodorum morem renovare cupientes, statui-mus & ordinamus, ut singulo anno saltem synodus diocesana opportuno tempore a singulis episcopis celebraretur cum prioribus prælati, decanis ruralibus, virisque dignis, in quibus per quartas designentur iudices, qui diligenter intendant, si statuta prædicta, aliaque per synodos de scitu episcopi statuenda observentur, invocato ad hoc, si opus fuerit, brachio seculari: mandantes propterea, ut huius nostræ constitutionis, ordinationisque series in præfatis synodis provincialibus, quam diocesanis, in eorundem principio diligenter legatur, ne quis in futurum ignorantiam prætere-re possit. Datum Ratisponæ anno a nativitate Domini MDXXIV. nonis julii pontificatus præfati Domini nostri Papæ, nimirum Clementis VII. anno I.

His Ratisponæ sancitis, quæ Nurembergæ ob Lutherani fermenti permittionem constitui non poterant, ad exitum ea perducere Ferdinandus vices cæsareas gerens magna animi constantia & severitate cœpit; cum enim in Austriam una cum legato apostolico secundo flumine defluxisset, duos hæreticos Jacobum Peregrinum presbyterum Pataviensis diocesis, & Casparum Tauberum civem Viennensem Lutheranos hæreseos convictos damnavit, ac piorum eruditorum virorum opera ad deponendos errores inductis veniam clementer dedit: sed cum Tauberus rursus a veritate catholica defecisset, ultimo ipsum supplicio affici iussit, ut cæteros a retinendis Lutheri libris, disseminandaque sub evangelii colore impietate deterreret, uniusque rei morte multa infantium millia servavit.

Hæc a catholicis, quos asserendæ incorruptæ fidei pius ardor urebat, in Germania gesta: quæ vero a Luthero & sectatoribus acta sint nunc percurramus. Inprimis hæresiarum divinarum humanarumque legum eversor, libero furens calamo, libellum edidit, in quo instar rabidi canis immanes latratus in principes dedit: tum duo edicta Wormatiensæ & Nurembergensæ inseruit, quæ contraria esse contendit: Præcipitur, inquit, ut necum agatur juxta edictum Wormatiensæ, contrarium nihilominus mandatum recipiatur, ut in futuro conventu Spirensi primum tractetur, quidnam boni & mali sit

xxxviii.

Synodi
iussæ
celebrari
singulis
annis.

xxxix.

Ferdinandus
animadvertit
in Lutheranos.

Relapsus
Lutheranus
extremo
supplicio
afficit.

xl.
Lutheri
scripturæ
cæcæ.

Declamatur
in
ordinum
decreta.

in doctrina mea: hos certe oportet esse ebrios, ac vesanos principes. Hæc ille argute & recte, sed non in sensu ab eo intento, quippe eam ebrietatem & vesaniam Lutheri studioforum fuisse indicatum est, qui illius doctrinam iterum in disquisitionem vocari voluere, postquam a Romano Pontifice & Cæsare damnata esset, & paucis Germanis eorum dogmatum iudicium deferri, quæ ab œcumenicis conciliis in ipsa etiam Germania definita jam fuissent.

Deinde conscientie furis ardens ac sibi male metuens Lutherus ne ad justum dederetur supplicium, addidit: Deus dedit mihi (ut video) negotium non cum rationalibus hominibus, sed Germanicæ bestie debent me occidere, si dignus sim, perinde ac si lupi aut porci me dilaniaturi suam necem, quam nec ipsi, nec filii eorum superare poterunt, de quo eos mallem præmonitos: & certe eis non opto, sed nihil prodest. Deus eccæcavit & obstinavit eos. In peroratione vere impius apostata bellum in Turcam pro Christiana religione geri vetuit, ac principes Christianos Turcis decies nequiores contendit: Principibus nos Deus tribulavit in magna proculdubio ira, ne sequamur eos ad proficiscendum, aut ad contribuendum contra Turcas; quandoquidem Turca decies & prudentior & probior est principibus nostris: quid huiusmodi fatuus contra Turcam prospere succedat? Deinde multæ hypochrismi fucis impietatem condecorans persuadere voluit, ut prius decies morerentur Christiani, quam pate-rentur audire, ut pontifici cæsareique edicti severitas in ipsum Lutherum adhiberetur.

At liberæ imperii civitates, quæ Lutheranæ veneno magna ex parte correptæ fuerant, cum suorum concionatorum eloquentiæ & doctrinæ præfiderent, se, habita cum catholicis concertatione, victoriam posse adipisci, Nurembergensis decreti interpretationem pro se detorserunt, mensæque julio Spiram miserere oratores, qui eo impieratis ex nimio proprii sensus amore progressi sunt, ut decreverint deligendos esse ex singulis civitatibus viros peritos, qui fidei Christianæ dogmata toto orbe tot sæculis recepta, atque a conciliis œcumenicis jam constabilita in disputationem vocarent, suamque sententiam cujusque urbis senatui porrigerent, quæ deinde eam suis oratoribus traderet, ut omnium urbium consultationibus una collatis, unæ ex omnibus communis fieret consultatio. Nulla certe pestis funestior hæc a politicis im-

Rabidi & desperati hæresiarum verba in Germanos Negat gerendum in Turcam bellum.

Contentiones principes Christianos Turcis nequiores esse.

xl.
Liberæ civitates hæresibus infectæ. Lutherani ex Nurembergensi decreto insolent.

portari potuit ad omnium hæreseon genera in Christianum imperium invehenda; siquidem civitatum Germanicarum magistratus ita repudiata conciliorum œcumenicorum autoritate, ferendæ de fidei dogmatibus sententiæ jus sibi arrogarunt, atque ad monstrum impietatis effingendum, ex sui sensus temeritate, singuli sua symbola conferre deliberarunt: quod licet nunc Caroli V. Burgenfi edicto paulo ante a nobis allato retardatum fuerit, demum aliquot post annis Augustanæ confessionis nomine insignitum erupit. Post Spirensis porro decretum a Lutheranis civitatibus mense julio editum, mox apostatas operosam librorum, quibus fides Christiana fecidissime deformabatur, vāsana diligentia molem condidisse refert Coclæus, perque urbes jactasse his catholicos, quos imperitos esse efflutebant, victum ixi, tum subdit auctor: Interim & principes iuxta decreti tenorem suis theologis præcipiebant, ut Luthericos libros diligenter examinarent. Hinc illi quingenti articuli, quos Joannes Coclæus ex triginta sex sermonibus Lutheri excerptos confuravit, ut brevi opusculo illo principibus indicaret quanta foret damnabilium articulorum sylva, si ex omnibus Lutheri scriptis rigido examine in unum volumen colligi deberent, cum tantus numerus eorum ex paucis brevibusque & popularibus sermonibus collectus sit & iuste reprobarus.

Hæc de fide contentiones bella civilia in Germania pepererunt; nec juvit molliore hæstenu manu efferum hæreseos monstrum demulsiße, quod initio ferro ignique, antequam adoleceret, excindendum erat: siquidem Lutherani in arma coivere rebellionis signifero Francisco de Sicking, quem duo apostata Oecolampadius & Bucerus, qui curas sacrarum concionatorum amoribus obtento conjugii nomine mutaverant, impulere (a), ut arrepto splendido tuendi evangelii nomine Treverensem archiepiscopatum invaderet. Contracto facinorosorum exercitu primo impetu quandam ex arcibus ejusdem principatus Treverensis cœpit, ac mox castra ad Trevirorum urbem promovit. Verfabatur tum in ea archiepiscopus Richardus nomine ex prænobili familia Gryfenclau a Wolfrats, quem annalium Treverensium auctor (b) prudentiæ doctrinæ, ac pietatis in Deum ac Deiparam laude exornat, quemque etiam Pontifex datis undecima maji hujus anni die literis excitat (c), ut Wormatiensæ edicti adversus Lutheranos severitatem adhiberet: qui strenue impiorum conatus infregit adeo, ut post aliquot dies obli-

Magistratus urbis reiectis conciliis de fide decreta concedere moluntur.

Retardatum aliquandiu hoc scelus tandem erupit. Editi ab apostatis libri innumerati.

Quingenti articuli hæretici ex Lutheri sermonibus collecti.

xl.
Ex hæresi bella pululant. Franciscus Sickingrus hæresim armis propagat.

(a) Coclæus an. 1524. annal. Trevir. in Richardo.

Treverensem archiepiscopatum invadit.

(b) Annal. Trever. in Richardo. (c) Lib. brev. an. 1524. p. 250. Treveri propulsi ab archiep.

Intenta-
tum clero
univerfo
Germ. ex-
cidium.

(a) An-
nal. Tre-
vir. ubi
sup.
(b) Coel.
ubi sup.
Obtriti
Luthera-
norum
conatus.

Sichingii
functus
exitus.
(c) An-
nal. Tre-
vir. in
Richard.
Suvius in
comment.
(d) Exr.
to. 3. ver.
Germ. ex
editione
Freber. p.
252.

XLIII.
Lutherus
plebem
conciat
in princi-
pes.

dionem solvere compulsi fuerint : in quo casu praesto fuit aperte Ecclesiae suae Deus; nam si in eam urbem Sichingius militari gloria clarus, quem ductantem adversus Gallos caesarem exercitum vidimus, irrumpere potuisset, non modo de archiepiscopatu Treverensi universo, verum de omnibus episcopatibus, collegiis, & monasteriis Germaniae agebatur: siquidem Treverensis urbis spoliis aucter exercitus similibus praedarum spe innumeram feditiosorum colluviem ad se pellexisset: at eorum nefaria consilia volente Namine contracta, atque archiepiscopus toto vitae suae tempore dicecesim Lutheranae, labe perpurgatissimam tenuit (a): immo ad Lutheranos hostes obterendos consurrexit (b) fortiter, conjunctis secum foedere Ludovico Bavariae duce, comite Palatino Rheni, ac Philippo Lantgravio Hassiae, consociatisque armis Hartmannus Crunebergenis Sichingi foederatus bello petitus, ditione sua exutus est: cumque adversus Moguntini archiepiscopatus proceres aliquos Frobenium Huttenum curiae archiepiscopalis praefectum Casparum Lerchum magistrum castrorum, & alios Sichingii Socios bellum transferendum esset, Albertus Cardinalis appellatus, ut reos dederet, eorum clientelam deseruit; atque ita Frobeni Hutteni quoque oppida a Lantgravio expugnata fuerunt: adversus Sichingium autem, de quo Lutherus ad Ulricum Huttenum ferum sedis Apostolicae hostem, quem pro Turcis ad Christianorum sacram expeditionem disturbendam perorasse in conventu Augustensi vidimus, arcanis literis scripserat, se ei magis, quam alicujus terrarum orbis principi confidere, proximo anno arma versa fuere: quem, postquam pacis leges propositas respuisset, in arce Lansthal obsessum, jactoque e tormento bellico globo lapidumque illisu dilaniatum, temeritatis poenas dedisse referunt annales Treverenses (c), tum historiae (d) illius lugubris author.

Non ob hos infelices Sichingii aliorumque sectatorum successus Lutherus a concitandis in Germania novis seditionibus destitit; siquidem ut plebis amantissimum se ostentaret, eamque in principes commoveret, libellum edidit de negotiatione & usura, in quo multa onera recensuit, invidiamque omnem in eosdem principes, ut socios furum contulit: Reges, inquit, & principes debent hic attendere, & secundum jus strictum talia prohibere; sed audio eos habere ibi & caput & partem, atque evenit juxta dictum Isaiam primo: Principes tui facti sunt socii furum. Interim vero fures, qui flore-

num unum aut dimidium furati fuerint, suspendunt, & negotiantur cum illis, qui totum mundum spoliant, & plus furantur quam omnes alii, ut verbum illud permaneat verum: Magni fures, parvos fures suspendunt; & sicut Romanus senator Cato dicebat: privati fures jacent in turribus & carceribus, publici vero fures incedunt in auro & serico; quid autem Deus ad haec tandem dicit? ipse faciet sicut Ezechielem (e) dicit: principes & mercatores unum furem cum altero conflabit in unum sicut plumbum & aes, quem admodum comburitur urbs aliqua, ut neque principes neque mercatores amplius sint, sicut timeo jam ante fores esse. Incitabat tum nequissimus haeresiarum plebeculae animos ad arma in suos principes ac magistratus corripienda, omniaque ferro flammaque miscenda. Qua in re animadvertendum est, illum initio de acerbiore imperio Ecclesiae plura conquestum; postea vero ad politicum omnem statum evertendum fraudes struxisse, ejusque discipulos ipsum flagitio superare annisos: de Muntzero enim rusticarum seditionum concitatores, ac pseudo-propheta anabaptistico ac novae reformationis auctore haec refert Ulembergius (f).

Interim in populo magis magisque gliscebatur horrendum illud rusticanae seditionis incendium, quod anno sequente MDXXXI. non nisi fuso multorum millium sanguine restinguere potuit. Tumultuantibus aperte se ducem in Thuringia praebuit Thomas Muntzerus e sacerdote catholico Lutheranus primum, deinde factionis enthusiasticae tribunitius concionator, qui populum tandem per civitates & pagos ad arma vocavit. Carlostadius etiam huic instituto clam favore putabatur. Ille Alsteri docuit, quod est Thuringiae oppidum versus Saxoniam: hic vero Orlamunda, quo Wirtembergae per cives pridem fuerat evocatus. Qui hos sequebantur, caelestes jactabant afflatus, seque Dei vocem intus loquentis audire gloriabantur; unde caelestes prophetae per Lutherum sunt appellati: somniis, visionibus, & enthusiastis multum tribuebant (g): mortificationem carnis instanter urgebant, & reformationem hominis interioris: ab illa morum laxitate & dissolutione, quam gignebat evangelium Lutheri, ad austeritatem quandam & severiorem vivendi rationem homines revocabant. In concionibus, in scriptis utebantur illi quidem scripturae sacrae testimoniis, & frequentibus quidem, verum detortis ad ipsorum secreta mysteria, quae se per caelestem inspirationem a Deo in mentibus ipsorum sine strepitu sermone didicisse jactabant. Lutherum tanquam adherentem occidenti-

(e) Exec.
27.

(f) Ulemb.
c. 12.
XLIV.

Munze-
rus fax
Germani-
ae.

Carlostadius
feditio-
nem mo-
venda fa-
vet.
Illius a
demoni-
bus haer-
sarchae.

(g) Cypri.
Sparg. in
chron.
Manifest.

Lutherus
a suis di-
scipulis
carpi co-
ptus.

XLV.
(a) Gno-
dal. l. 2.
& 3.
Se mutuo
haeresiar-
um di-
scerpunt.

Obiciunt
vere a
demoni-
bus agita-
ri.

literae, seque suaviter in carne & sanguine volutantem contemnebant; quamquam tota haec factio genuina esset Lutheri soboles, quam non injuria ex intimo illius peccatore turbulento cerebro natam dixeris, quod ipse sane non ignoravit: unde deinceps oppressis jam Muntzerianis Carlostadii sectatores vel sacramentarios filios, adeoque velut alter David Absalones suos appellare consuevit, ipsi vero parentem Lutherum tanquam carnalia sapientem & spiritu vacuum ex alto despiciebant; eumque dicebant machinari tyrannidem instar Romani Pontificis, quo longe deteriorem eum esse clamabant. [I]

His consentanea refert Gnodalius (a), ut nimirum Lutherus Muntzero, vicissimque Muntzerus Luthero haereses & imposturas suas mutuo obiecerint: vinci namque impietate & pseudoprophetae ostentatione a Muntzero non ferebat Lutherus; Muntzerus autem ex flagitio gloriam affectans corripit se a Luthero non sinebat: Quia, inquit, Lutherum hujus fabulae auctorem esse noverat, apologiam in eum scriptam continuo divulgavit, in qua Christum compellans gloriae Regem & principem fidelium omnium, Spiritum sanctum, inquit, semper ab adversariis gratia Dei vacuis pro deterrimo demone habitum fuisse: itaque mirandum non esse, quod superbissimum omnium hominum scripturarius ille doctor mendax Lutherus quotidie stolidior factus & arrogantior, iniquitatis seipsum obvolvatur sacrarum literarum, & in conspectu Christi spiritum Dei reatum penitus contemnet: vocari se a Luthero furore, invidia, odioque plusquam vatimiano flagrante, diabolum, idque ab eo tempore, quod discesserit a scelerato adulatore principum: sic & olim Christum Beelzebub a Phariseis appellatum. Doctorem hunc ludibriorum, sic Lutherum appellat, versutissimum esse scripturae deceptorum, qui veritatem in ludibrium, conremnatque Christum ipsum, in quem scopum unicum scriptura dirigitur: scripturarios hujus temporis doctores Lutheranos jactare sacras literas, implere magna volumina, multa verba profundere, Ann. Eccl. Tom. XXXI.

clamarere fidem fidem, cum re vera fidem abnegent, & risui habeant Dei Spiritum, atque interea nihil prorsus credant. Et infra: Miserum hunc gnatonem principum & facilem captare favorem ex hominum profuso sanguine, ut eum non injuria per prophetam regium sub basiliensi, draconis, aspidis, & leonis nomine designatum dicas, cum subinde venenum infundens blanditer aduletur, subinde vero se viat horrendum in modum, uti suadet ipsius genius: magnas eum somniare persecutiones, quas se gloriatur sustinere scilicet impudentem monachum, dum vino malvatico, & meretriciis, vel delicatissimis cibus abundet, ingentes ferre persecutiones, vendicare se detestandum monachum, ceu novum quemdam Christum, ut qui monachis & sacerdotibus matrimonii contrahendi licentiam dederit, ipsum revera negare Dei verbum, ejusque quandam umbram & larvam mundo proponere: supra modum horrendum esse, quod obtentu scripturae Deum auctorem peccati faciat; eo fieri ut se ipsum constituat demoniorum principem. Obiecit etiam Luthero illum jam ecclesiasticas opes polliceri principibus, quas antea nobilibus, a quibus fulciebatur, Wormatiæ erat pollicitus. Haec Muntzerus Lutheranae hydræ novum caput in Lutherum haeresiarum, quem vincere impietate certabat, & a quo legione demonum obsessus appellatus est (b).

At Lutherus Friderici electoris ope fretus Alsteto, Mulhusio, Zuvicavia illum pepulit, cum Witerbachii ecclesiam opulentissimam diripuisset, inque cineres redigisset: obiecit vero Muntzero, quae sibi etiam conveniebant, nimirum lupum illum esse & pseudoprophetae, arboremque ex fructibus cognoscendam, docuitque Mulhusienses quibus argumentis Muntzerus convincendus esset: Si in quiete, seipsum ingerat ad docendi ministerium, vocandum dicit a senatu etiam praesente populo, si fieri possit, & querendum a quo missus sit, aut vocatus ad docendum: si respondeat a Deo ejusque Spiritu, probet hoc ipsum editis signis & miraculis; Deum enim, quotiescumque

Quae Lu-
thero ab-
emulis
haeresiar-
um obje-
cta.

(b) Mes-
hov. hist.
Anabapt.
l. 1.

XLVI.
Munze-
ro a Lu-
thero pul-
sus.

Exigit
Lutherus
a Munze-
ro ut do-
ctrinam
novam
miraculis
prober.

ooo mu-

NOTE

[1] Quamvis excitata a Luthero turbas haec Germanicas, quas hic enarrandas Annalista fuscipit, eidem Annalibus affirmanti haud facile concesserim, cum historici heterodoxi negent, & orthodoxi etiam plures non admittant; fatendum est tamen hos tumultus Lutheranos homines Nicolaum Stork & Thomam Muncerum auctores habuisse. Horum alter Saxo, ille vero Misnensis junctis viribus & ingenio Anabaptisticam sectam invexerunt. Cum vero Nicolaus haeresim suam Wittemburge disseminaret, exul abire jussus est, indeque evanuit ita, ut nullibi deinceps innotuerit. Muncerus ex oppido Alstad in Turingia electus edicto Electoris Saxoniae anno 1523. cum per varia Germaniae & Helvetiae loca pererrasset, tandem venit Nuringiam, in cuius aeri vico Poppemut hoc anno 1524. die prima junii tumultus a rusticis excitatus affirmat Spalatinus. Harum turbarum author fuisse potuit Muncerus, quamvis auctorem Spalatinus non prodit. Sed nec ibi quietus consistere ille permixtus, Malhausen in Turingia secessit, quem locum haeresis suae sedem constituit. Haec Scaldanus. MANSI

mutare vult ordinariam agendi rationem, semper opus illud adjunctis miraculis confirmare. Hæc Lutherus exaratis Vinarie xv. augusti literis, quæ si ab ipomet & aliis hæresiarchis exigantur, eos facile conficiendos patet. Idem etiam iis literis factus est se gloriari non posse cœlitus immediate missum a Deo, ut illi missos se jactant; atque ita seipsum mendacii redarguit, cum doctrinam suam a Christo se illi videndum obiciente, accepisse in literis ad Fridericum electorem, ac passim se os Christi esse jactasset: ex quibus dictis hæresiarcharum, patet eos omnes a dæmone fuisse illusos cum falsis revelationibus ad novas sectas condendas impulsos sint. At vero Thomam Muntzerum mira hypocrisis rusticos decepsisse memorat Meshovius.

Se mutuo confundunt impostores. Hæreses falsis revelationibus inducitur.

Mira Munzeri hypocrisis.

Sicubi, inquit, hospitium subibat mirram in vultu gravitatem morumque candorem præ se ferebat, & sapiens videri, & specialis Dei amicus venerari cupiebat, unde si qui ipsum convenirent, & salutarum alloquerentur, raptus quasi, & mente in cœlum defixus hærebat, neminem se conspicari simulans, quousque sibi consultum videbatur: ac tum demum ubi longius aliquando detentos autumaret, ex alto velut somno, & ecstasi ad se reversus fortuito reclus stabat, & ad se in colloquium præsentem admittebat: quo do- lo plurimos circumvenit divinarum rerum visionibus intentum arbitratos. At tantus propheta novæ religionis reformator auctor, cum Cygnæ ageret, referens se a Deo illuc missum, puellæ pulchritudine captus, ni eam cognosceret, non posse verbum Dei prædicari vaticinatus est: consultusque a vidua in re ardua pari fraude eam fecidavit: scortationes enim innocens ludi genus, & adulteria misericordiæ opera esse, cum Carprocrate sentiebat. Cum autem e pluribus urbibus a magistratibus ejectus esset, a rusticis, quibus libertatem prædicabat, velut propheta e cœlo demissus susceptus est: Undique, inquit Pomarius (a), ex finitimis ditioribus Islebiensi, Mansfeldiensi, Francusio, Hali, aliisque quampluribus locis Alsterum ad Muncerum, quem plenum Dei spiritu plerique putabant, agminatim plebs maturabat, ab eoque condita recens fidei præcepta capiebat; docebat enim ibi Dei voluntatem esse, quem frequenter sibi in somno adstare, ac futurorum eventus præfacere nungabatur, ut nunc demum electi omnes (complices suos existimans) magistratus imperium detrocerent, & libertatem præter- fas ablatam ex manibus eorum deposcerent; annuas etiam pensiones tributaque, qui-

(a) Pomarius apud Meshov. hist. Anabapt. l. i.

Electos vocat suos sectarios.

Ejus argutia.

bus supra modum gravarentur, subtraherent, & de iis in communem massam redactis Apostolorum more vitam deinceps rolerent: Fratres [inquit omnes sumus, & filii Adami, quare æquum non est, ut alii intereant fame, dum alii in summis divitiis ac rerum abundantia deliriantur: Apostoli nihil proprium habuerunt, sed omnia erant communia. Quæ cum vera sint, quousque impiorum sic enim de principibus loquebatur] exactiones tolerabimus? quamdiu vitam tot miseriis ac ærumnis plenam in summa paupertate ac inopia transigemus; siquidem natura nos liberos genuit, non ad servitutem destinavit, bonis nos fortuna providit, iis nos frui, non gravari voluit. Agite ergo si libertatem queritis, si verbo Dei, si scripturis moveamini, jugum servitutis excutite. Si scripturæ sacræ ea repugnare objiciebatur, eam contemnebat, addebatque se Dei voluntatem annuntiare: si poscebantur miracula, ecstases & vaticinia opponebat, ita se cum Deo convenisse, sic velle, nec a blasphemis verbis sibi temperabat: Deum a se rejecturum, nisi sibi, ut olim Abrahamo, appareret; docuitque discipulos ita precari elevatis in cœlum oculis: Pater infunde animo meo desiderium justitiæ tuæ, a quoquin te tuosque Apostolos ad unum omnes abnegabo. Fultus populari gratia homuncio Romanum imperium evertere meditabatur, ac popularem politicum statum, eversa una religione catholica, inducere; ac Germaniam omnino pessumdedit, si aliquot adhuc annis per pagos & vicos ad educendos rusticos cursitasset: sed cum proximo anno a rusticis arma capi jussisset, occisis suorum centum millibus, ejus conatus oppressus est, sectæque anabaptisticæ progressus intercisi fuerunt, ut videbimus.

Blasphemæ ejus preces.

Romanum imperium evertere meditatur.

Interea in Ultrajectino principatu rebellium motus excitari cæperunt (b), qui proximo anno ab hæreticis magis magisque ausi fuere. Prima visibili in Campensi oppido erupit; nam plebs Lutherana libertate illecta senatum sustulit, indeque adversus Suollanos arma movit; cumque Campensibus studeret Philippus episcopus Ultrajectinus Burgunda stirpe factus, Suollani ad Gelrium principem desciverunt. Desiderisse autem illum ad hæresim ob vitam impurissimam indicat Gerardus Noviomagus Lutheranus, qui ipsi familiaritate conjunctissimus erat, ejusque vitam conscripsit, nec flagitium tacuit, quod nimirum sanctorum historiarum, ut fabulosas derideret: quod infans adolescentularum amoribus serviret, ac theologos cœlibatum prædicantes iride-

XLVII. (b) Gerard. in vita Philipp. episc. Ultraject. to. 3. rer. Germ. in. ex edit. Freber. In principatu ultrajectino turbas parit hæresis. Episcopus impurus eam inducit.

In extremo morbo scelerrum peccavit.

(a) S. Athan. in apol. ad Constant. ex eo Bar. ann. 357. n. 27.

Virginitas ornamentum est ecclesie.

XLVIII.

(b) Eckius simil. 77.

rideret: quod sacerdotes concubinos castitatis, quam simularam esse putabat, professoribus anteferreret: quod effeminatus dici & esse contemneret, jactaretque sperare se fore, ut ipso vivente omnis compulsæ castitatis (ut agebat) necessitas unanimes episcoporum ac presbyterorum consilio tolleretur. Verum illum extremo vitæ tempore poenituisse scelerum, indicasse videtur auctor; exomologesi enim conscientiam expialle tradidit, sumpsisse Eucharistiam, sacro ad supremam luctam oleo inunctum: condito denique testamento interrogatum si spurii providere vellet, respondisse factis habituros si probi forent; septima autem aprilis hujus anni die obiisse. Porro inducta ob impudicitiam hæresis Ultrajectinos in mutuas deinde cædes egit, adeo ut ecclesiasticus principatus ab episcopis postea abjectus fuerit. Porro ob stuprorum consuetudinem infelix ille episcopus reliquos omnes suæ imbecillitatis conscientia metiebatur: cujus opinionioni falsæ opponenda est sententia S. Athanasi doctentis (a), virginitatem a Christo in suo corpore consecratam Ecclesia inter cætera pretiosissima munera collatam, neque eam humanis viribus, sed divinæ omnipotentia munere servari: Dei, inquit, Filius & dominus salvator noster Jesus Christus, homo propter nos factus, profligata morte & servitute & corruptione humano genere, inter cætera dona sua largitus est nobis in virginitate exemplar angelicæ sanctitatis. Certe puellas ea virtute præditas sponas Christi catholica Ecclesia appellare solita est, quas ethnici prospectas ut templum verbi admiratione prosequuntur; nusquam enim alibi sanctum illud & cœlestis æternæ virginitatis mandatum feliciter adimpletur, nisi dumtaxat apud nos Christianos, atque in eo magnum documentum est plane apud nos esse veram religionem. Has præ reliquis omnibus beatæ memoriæ religiosissimus pater tuus Constantinus Augustus in pretio habuit, & tua religiositas sæpe eas in suis scriptis pretiosas & sanctas nominavit. Et infra: Membra enim virgines præcipua & propria Christi sunt. Non hæc & alia sanctorum patrum, qui miraculis & sanctitate floruerunt, dicta perpendere novatores, qui & cœlibatum spreverunt, & conjugium etiam, illud e sacramentorum numero erantes dehonestaverunt: cujus quidem stultitiæ impiæ eos admodum postea poenituisse, cum scorta conjugii specie duxissent, & varios ritus, ut culpam colorarent, finxisse, observat Joannes Eckius (b) hisce verbis: Et si neochristiani huic sacramento sum-

num subtrahunt honorem, dum negare esse sacramentum, quod eis lapsum est primum non satis perspicientibus; nunc enim Lutherani omnes & perfidi apostatæ cupere se id nunquam cogitasse, quoniam jam ordinem conjugalem summis efferunt laudibus: itaque cum principio benedictiones hujusmodi & orationes in copulatione matrimoniorum, sicut in refutatione ordinationis novæ Brandeburgensis ipsi monstravimus, cum aliis Ecclesiæ ceremoniis omnibus pro ludibrio haberent; deinceps tamen re melius considerata benedictiones illas rursus ab Ecclesia velut furrim mutuarunt. Insuper in quibusdam locis ultra has nostras confinxerunt ipsi multa alia deliramenta: sicque temere sua somnia pro præceptis jactitant, & simplicibus inculcare conantur, volentes suas nugas observari ab omnibus; ordinationes autem Christianorum plus mille hætenus annis servatas reiciunt & contemnant. Ut quid, Domine, differs? quid ita permittis homines in tam cœcam prolabi infantiam? An non hæc infania fuit omnium risu vel potius gemitu excipienda, quod cum hoc anno Islebii, quæ Lutheri erat patria, ubi nobile erat sanctimonialium monasterium, quædam pruritu carnis titillata januæ casu apertæ occasionem nacta, e monasterio diffugisset, Lutherum illius fugam tanquam insigne miraculum ad confirmandum suum evangelium, cum alia ipsi desissent, edito libello proposuisse (c)? Ad elevanda vero illustra miracula, quæ in catholica Ecclesia fiant, cum hoc anno contigisset, ut in quodam Germaniæ loco Lutheri notissimo dæmonis furor aquæ lustralis vi coercitus fuisset, Lutherum Porphyrii, & veterum atheorum exemplo subjecisse: Diabolum sinere se cruciari aqua benedicta, & fingere in ea magnam pati angustiam. Quod Lutheri blasphemum effugium refellit Surius (d) in commentariis hujus anni sic inquit: Ridet miracula, quæ circa obsessos a dæmone sunt, quos ait aqua lustrali non cruciari, sed tantum eos fingere quemadmodum olim teste divo Hieronymo (e) impius Porphyrius & Eunomius quod martyrum cineribus mali dæmones torquerentur ajebant, præstigiis esse dæmonum, & non vere clamare dæmones, sed sua simulare tormenta: sic nimirum Lutherus non immerito a Zuingliano quodam crassus rusticus appellatus, immanis cujusdam miraculi loco, quod petulans fœmina patente carceris janua aufugit: quod autem dæmones aqua sacra torquentur, id vult fingi ab illis. Eundem in modum Matthias Illyricus & ejus socii architetti historiæ Magdeburgensis longe vanissime derident solem-

Lutherani variis titibus conjugia honestare nituntur.

Lutheri monialis fugam obtrudentis pro miraculo. (c) Joan. Coeleus in actis & script. Luth. Ulmb. in ejus vit. Surius in comm.

XLIX. Dæmonis furor lustrali aqua repressus. Lutheri figmentum ad miraculum elevandam. (d) Surius in comm. hoc ann. Idem finxere Christi hostes. (e) D. Hier. advers. Vigilant. Confutantur.

nem illum apud catholicos aquam consecrandi ritum, noluntque cum ab Alexandro antiquissimo Pontifice & martyre, sed ethnico nescio quo Pontifice usurpatum. Non est dubium a malo demone incitari id genus homines, ut ea omnia in contemptum adducant, quibus catholica Ecclesia seu presidii quibusdam utitur adversus insulsum & machinationes demonum: sed sacre aque tam est antiquus in ecclesiasticus, & toties etiam ad maxima edenda miracula comperta vis, ut istos merito sui pudere debeat, dum eam oppugnant. Non ita pridem in lucem editi sunt octo libri constitutionum apostolicarum a Clemente Romano conscripti; in iis hac habetur (a) oratio: Domine Sabaoth, Deus virtutum, creator aquarum, & dator olei misericors & benigne, qui dedisti aquam ad potum & munditiam, oleum ad exhilarandum faciem in exultatione lætitiæ, ipse quoque nunc per Christum sanctifica hanc aquam & hoc oleum in nomine eorum, qui attulerunt, & da virtutem sanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, demonum fugatricem omnibus insidiis adversariam, per Christum, qui est spes nostra; quo cum tibi gloria honor & cultus cum sancto Spiritu in sæcula Amen. Possent in huius aque confirmationem plura adduci, sed non est huius loci. Hic satis sit indicasse Lutheri spiritum eam aquam ferre non posse.

(a) L. 8. c. 35.

L. Hæreticorum peridia in negandis miraculis.

(b) Ext. 10. 3. homil. 1. Patrata Colonia miracula ad Christi crucifixi effigiem.

(c) Act. 5.

Negarunt etiam novatores ulla fieri in Ecclesia miracula, atque illa, quæ vel imaginum vel sacrarum reliquiarum opera patrabantur, etiam his temporibus, demonum virtuti impie ascripserunt; quorum pervicaciam ita expugnabat Joannes Eckius in suis homiliis (b): Coloniae adhuc, hominum memoria testatur quomodo signa quædam circa Crucifixum ad S. Gereonem contigerint. Oblitterant neochristiani quod sancti in vita sua fecerunt miracula, post mortem non item: deinde cum referuntur signa, quæ circa memoriam sanctorum acciderunt, conantur illa demoni tribuere, qui hominibus fucum faciat & imponat. Quamvis hæc omnia, præterquam quod temeraria sunt, blasphemiam sapiunt; nos tamen constanter ea refutabimus: nam primum omnium dilectum est, quod sanctis adhuc viventibus miracula faciendi potestatem tribuunt, mortuis autem adimunt; cum tamen in hac peccatores adhuc sint, multis subiecti miseris; illic non item. Quod umbra Petri (c) in hac vita homines sanavit infirmos, cur non plus iam valeat apud Deum? cur non maiora iam faciat miracula, & immortalis existens, & peccatis carens? Simile de S. Paulo iudicium

est, cuius si semicinctia & sudaria sanarunt ægros, quare tandem plus potuerint ejus strophiola in hoc exilio, quam nunc preces ipsius in celo? O vasanum, qui vel credat vel affirmet talia! Ut autem neochristiano etiam prætextus nullus aliquis sit fucando suo errori, iam porro manifestis scripturæ testimoniis jam dicta confirmabimus; quia de Eliseo sic ait sapiens: (d) Mortuum prophetavit corpus ejus. In vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est. Ubi sapiens multa mirabilia referre eum fecisse; neque tamen ea enumerat, sed in historia Regum (e) legimus, quomodo mortuo Eliseo & sepulto venerunt eodem anno latrones Moab in illam ipsam regionem, & quidam volentes sepelire hominem mortuum, visis latronibus, proejectum cadaver in sepulchrum Elisei, cuius ossa cum contigisset cadaver putre & exanime revixit, & surrexit in pedes suos. Cum itaque ossa Elisei hominem mortuum resuscitarent, quando nondum Eliseus venisset in celum, quanto plus iam sancti possunt apud Deum operari miracula, quæ, quod neochristiani demoniis tribuunt, manifeste majores suos arguunt Judæos fuisse, qui Domino miracula sua elevare volentes dicebant (f), quod in potestate Beelzebub eieceret demonia: sic jam neochristiani sanctorum miracula scelerare tribuunt demoni, quasi non adeo Deus honoraret Mariam & Petrum, quam Eliseum, immo decepisset ille per signa sanctorum mundum universum, quod nemo Christianus cogitare debet.

Convincuntur hæc. editi posse miracula a sanctis de fundis.

(d) Ecl. 4.

(e) 4. Reg. 13.

(f) Matth. 12.

Patrata a sanctis miracula ascripta demoni a Lutherano.

L. Gloria Lutheri de familiaritate demonum.

(g) Luth. apud Casl. in actis & scrip. Luther. ann. 1524.

(h) Ulem. c. 8. collect. mens. fol. edit. fol. 252. alt. r. fol. 205.

Cum vero conspicuis miraculis Numen divinum Lutheranam hæresim damnaret, fidemque orthodoxam confirmaret, tamen ne aliquo testimonio saltem ab inferis petito Lutheranam doctrinam careret, Lutherum non puduit de societate demonum gloriari, cum Waldenses de ea gloriantes, ob interpretas scripturam sacram, & linguarum cognitionem coargueret (g); Vidi, inquit, spiritus (si omnino de propriis gloriandum est forte plus quam illi ipsi adhuc intra animum videbunt, quantumcumque etiam gloriantur, & spiritus meus etiam in aliquo se ostendit, cum tamen spiritus eorum in angulo sit tacitus, & non multo plus faciat, quam ut gloriam suam jactent. Consuevisse malignum spiritum Waldensibus recentioribus noctu in aviis locis adorandum se obicere, aliquot exemplis antea ostensum, pontificisque diplomatibus confirmatum est. Quod porro testatur de se Lutherus, familiaritate demonum usum fuisse, id etiam ostendit historiola, quam paucis ante annis contigisse memorat Ulembergius (h) in Wartbergensi arce: De femina, inquit, quadam

dam nobili e Berlipforum familia narratur dignum memoratu. Erat hæc Lutheri vehementer addicta, cumque velut per nebulam intellexisset eum in Wartbergensi castro delitescere, desiderio videndi hominis accensa istuc venit. Excepit eam hospizio castri præfectus; sed Lutherum isthic esse uti mandatum erat constanter negavit, quem etiam confestim e cubiculo in quo morabatur ad aliud quoddam laribulum in eadem arce tradidit & Lutheri cubiculum eidem matronæ nobili per noctem occupandum dedit: in quo tanros illa nocte strepitus audivit & terribilissima; ac si caterva demonum istuc habitaret.

In Lutheri cubiculo auditi strepitus demonum.

LII. Helvetii de æronis tuendam fidem orthodoxam. (a) Lib. brev. ann. 1524. p. 149.

Hunc malignum spiritum in Lutheri veluti administrato se offendisse ad perdendas animas, describit Pontifex in literis ad Helvetios missis (a), cum Lutherus ad concitandas seditiones, conculcandas omnes leges divinas atque humanas, inducendam ferinam vivendi licentiam irueret: nec modo a divino spiritu, verum a prudentis viri ob pugnantia inter se illius dicta moderatione longissime abesse; monuitque ut nefario seductori; Apostolorum, martyrum, pontificum, conciliorumque œcumenicorum traditiones & doctrinam anteferrent, uti publicis decretis anteferendam censuerant, ipsosque ad eorum opem confugientes episcopos defendendos suscepisse, collaudavit Helvetiis.

Nihil potuit de vobis commemorari præstantius, quam singularem virtutem vestram Deo, & divine conservandæ religioni semper fuisse paratam. Ab hac vero pietatis disciplina, tamquam celestibus documentis instructi, cum nova labe & Christiano nomini perniciose Lutheranæ hæresis quibusdam in locis sparsa virus pestiferum animabus fidelium seminaret, vos de communi sententia divinarum legum, & patrum vestrorum incorruptam fidem, editis publicis decretis conservandam censuistis, tot jam sæculis inveteratam & comprobatam auctoritatem Spiritus Sancti, qui coram universam Ecclesiam ipsius tutela & patrocinio fidem labi atque errare tandem non permisisset, inviolatam tenevi voluistis, neque unius hominis seditiosi vocibus eam permisistis oppugnari aut labefactari, apud quem non lex, non ratio, non modus, non sanctissimorum doctorum valet auctoritas; non respectus Dei, non cura religionis, qui omnia vincula fidei, castitatis, abtinentiæ, percurrere conatus est, & omnibus mixtim, ac perturbate, & ad libidinem vivendi furorẽ quemdam atque insaniam immittere: qui, si spiritum aliquem, non Dei, longe enim abest a Deo, sed moderati mo-

Laudantur de contempto Lutheri.

do hominis habuisset, non sibi ipse toties in suis sententiis contradidisset; non que prius vera, mox falsa; que antea vana, post probanda esse asseruisset: non otio, discordia, furore, inimicitis, & patriam suam, & cunctam fere Germaniam inter se concitasset. Huic igitur fallaci & sedulo vel sathane potius per talem ministrum animas fideles perdere cupienti, vos omnem aditum vestra prudentia, vestra erga omnipotentem Deum fide, Christianum nomen pietate præclusistis, remque gessistis tanta laude dignam, quantum commemorare nos quidem vix possumus; Dei autem solius est digne remunerare. Illud quidem non tacebimus, vobis admirabili quodam Dei beneficio datum esse, ut cum armati reliquorum virtutem vestra virtute sæpe superaveritis, hæc tamen bellicæ opinionis gloriam hæc majore laude religionis jam vincatis. Urinam qui in isto forti & pio Helvetiorum nomine pauci a vobis hac labe contaminari dissident, ad veritatis spiritum convertantur, & pari vobiscum laude decorentur: urinam insistant vobiscum una vestigiis majorum suorum, reputentque se cum quam melius sit & vera dignitate plenius authorem habere vere religionis Deum, & eos, qui Deo adhaeserunt, Apostolos, martyres, doctores, quorum de numero plures Romani Pontifices fuerunt, quam Lutherum. Ac nos & gratias vobis de eo, quod per vos pie sancteque est actum, maximas agimus, & de reliquo per eandem virtutem & sapientiam vestram, quam in hoc negotio eximiam præstitistis, per eisdem veri Dei & filii eius Jesu Christi domini nostri sanctissimum nomen, quod vos ab impiis violari non estis passi, & devotiones vestras requirimus, & paterno affectu in Domino corroboramus, ut in hoc conventu, quem propediem habituri estis, illa eadem appareat in vobis intemperata religio, que non tam vestram indicet constantiam, non enim de ea dubii sumus, quam vestram reliquis omnibus declararet voluntatem; ut quoniam plurimum vestra valitura est auctoritas, ceteri hoc ex vobis nobilissimo exemplo vel moniti vel confirmati eandem veram & rectam viam subsequantur, vestraque commemorabilis pietas non solum vobis gloriosa sed etiam reliquis sit salutaria; & qui ad vestram opem venerabiles fratres nostri episcopi ab hæreticis vexari confugerint, auxilio & auctoritate vestra subleventur, &c. Dat. Romæ die XIX. aprilis MDXXIV. pontificatus nostri anno I.

Impietas & inconstantia illius quantalibi.

Nituntur ad salutis tramitem revocare ab ea discedentes.

Pergant in proximo conventu religionem tuere.

LIII. Tigurini a Zuinglio corrupti.

Difflaminat Zuinglius inter Helvetios hæresim, suosque sectatores commoverat in catholicos adeo, ut clerus gravissimam per-

persecutionem sit passus. At in Lucernensibus conventibus veterem a Christo & Apostolis traditam religionem publico decreto assertam hujus anni principio contra Tigurinos, refert Surius (a) : Hoc, inquit, anno XXIV. Januarii Lucernæ fuit Helvetiorum conventus, in quo verus religio, & Ecclesie ritus, ceremonia, & instituta jussa sunt inviolata retineri. Jam enim Zuinglius eam gentem ad res novas concitare cœperat; cujus impia dogmata id temporis soli fere Tigurini sequebantur. Inter alia docebat Zuinglius aboleri e templis imagines, & missam tamquam impiam abrogandam: quod nihil erat aliud, quam antichristi agere antecursorem; qui iuge sacrificium, quod in missa fit, auferet ad breve tempus. Multum sudatum est a Luthero, & ejus tanta posteritate, malo demone id agente, ut missa in summum apud omnes horrorem, abominationem, contemptum adduceretur: & magnos ea res successus habuit in Europa, dum interim barbare nationes apud antipodes & hactenus incognitas regiones veterem religionem & missæ sanctissimum sacrificium summa alacritate & devotione complectuntur. Porro licet stabilita fuisset Lucernæ catholica religio, tumultuarii tamen hæretici non destiterunt: ad quos sedandos civiles motus, cum Helvetiorum ordines ad solemnes novos cœtus cogenterent, dedit Pontifex Ennio episcopo Verulano internuntio apostolico mandata (b), ut ad eundem conventum se conferret, curaretque ut in Lutheranos decretum ederetur; tum etiam episcopum (c) Lausanensem, qui pro fide atrocibus injuriis ab hæreticis fuerat affectus, sollicitavit, ut in conventu ipso Helvetios ad catholicam religionem defendendam concitaret.

Episcopo Lausanensi.
 Omnibus, qui in eodem conventu fuerint congregati, quo melius & efficacius poteris affirmare enitaris, eosdem ipsos rotamque illam fortissimam, vereque Christianam nationem non solum domino nostro Jesu Christo rem gratam esse facturos, e jusque fidei ac sibi ipsis valde salutarem; sed nobis etiam atque huic sanctæ sedi acceptissimam, neque ulli unquam dandam oblivioni, si, ut cœperunt, pervenerint constantissime, curaverintque totis viribus, si qua ullorum animos in locis illis persuaserit prava opinio, ab eis illam omnino eradicare, &c. Dat. Romæ die XIX. aprilis MDXXIV. pontificatus nostri anno I.

LIV. In posterioribus hisce Helvetiorum cœtibus, cum de afferenda religione catholica adversus novatores actum fuisset,

(a) Surius in comment.

Sacrificium & facras imagines in festatur Zuinglius.

Divina providentia ut eodem tempore hæc succederent barbari.

(b) Clem. lib. brev. an. 1524. p. 162. Lausanensis episcopus ab hæret. divexatus.

(c) Ib. p. 163. Sollicitatus ut Helvetios ad fidem tuendam incitet.

trium pagorum five regionum (vulgo cantones vocant) oratores adeo Zuingliano veneno infecti fuere, ut palam ad impietatem desciverint, seque segregaverint ab aliis decem Helvetiorum tribubus: quas Clemens Pontifex cohortatus est (d), ut pietate constanti orthodoxam fidem tenerent tuerenturque, graviter gemens tot animas dæmonum laqueis irretitas, Christo & ab Ecclesia plane defecisse.

Oratoribus Helvetiorum ex decem cantonibus ad diætam in Zug congregatis. Vestram erga nos & sedem Apostolicam præclaram voluntatem intelligere semper nobis iucundum est & illud cognoscere, vos pro conservatione rectæ fidei & ejusquam a majoribus acceptam summo studio retineris, vere erga Christum Deum religionis & animo & sententia esse constantissimos mirabiliter & supra omnia fuit acceptum: quanquam illud, pastorali affectu & paterna pietate ducti, majorem in modum dolemus, tantam vim habuisse pravam dæmonum vel dæmonibus servientium hominum suggestionem, ut eam partem, a qua vos dissentitis, vel in ea parte numerum aliquem potius ad viam interitus declinare coegerit: quod nos damnum nostrum, propriam nostram calamitatem esse reputamus, nulla enim fidelis anima earum, quæ salutaris lavacri characterem signate jam omnipotenti Deo dicata erant, avelli a nostro sinu, atque cura sine maximo nostro dolore omnino potest. Accedit quod pro singulari nostra in istam fortissimam rationem benevolentia, vestrarum etiam diffensionum periculis commovemur: quibus quidem ut provideamus, & ut in omnibus patrium nostrum animum erga vos declarem, missuri sumus ad aliquot dies nuncium nostrum curaturum, quantum per nos fieri poterit, ut pax & omnium bonarum rerum concordia vigeat inter vos, omnesque habere possimus in honore summi Dei, & Christianæ reipublicæ pace tractanda conjunctos, &c. Dat. Romæ die XXIII. octobris MDXXIV. pontificatus nostri anno I.

Tigurinos omnium primos a Zuinglio subornatos divina incrementi sacrificii mysteria sustulisse, refert Laurentius Surius hisce verbis (e): Per hoc tempus Zuinglius cum suis ecclesie Tigurine, ministris & symnystis multum egit in frequentissimo Tiguri senatu ut missa & Eucharistia oblatio prorsus aboleretur. Restitit illis aliquandiu vir quidam egregie catholicus; sed quia plausibilis valde erat Zuinglii doctrina, quæ confessionem peccatorum, jejunia, labores penitentia, & id genus alia rejiceret, decretum est in senatu, ut missa deinceps in perpetuum exularet; &

Actum de fide tuenda ab Helvet. Tres Helvetiorum tribus Zuinglianissimum professi. Decem in religionem constantes. (d) Ib. p. 541. Clemens ad eos lit.

Luget eorum partem decem ab his qui dæmoni serviant.

LVI.

(e) Surius in comment. an. 1525.

Soblaturum a Tigurino senatu missæ sacrificium.

ut quidam ineptus ait, mox sequuta est publica totius ecclesie Tigurine gratulatio, & lætitia, scilicet lætantur hæretici cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis: catholici haud dubio, cum hæc & id genus alia legunt, non possunt aliud, quam gemere & plangere istorum prodigiosam cœcitatem. Lætantur Christiani, immo pseudochristiani ablatam esse missam, nec vident miseri hoc proprie pertinere ad antichristum cuius organa sunt Turca & Tartari, atque antecursores hæretici temporum horum. Ut autem Zuinglius in sua hac impietate esset pertinacior, scribit se quodam somnio admonitum esse: ita apud illum hac in re gravissima permultum habuit momenti insanientis cerebri somnium, cum alioqui nihil apud se valere velint, nisi scripta divina. Est autem in hoc somnio id magnopere observandum, quod Zuinglius ipse palam affirmat, nescire se an ille admonitor, qui in somnis illi apparuit, ater fuerit, an candidus. Quæ res argumento est in rebus gravissimis quam impie isti ludant, nec alicujus pensi habeant, utrum a bono vel malo spiritu hauriant dogmata: sed ita illudi par est illos, qui suum iudicium totius orbis iudicio anteponunt. O cæcos duces cæcorum. Amplexi sunt eandem Tigurinorum impietatem plures alii Helvetiorum populi: quos etiam secuti sunt Geneventes, ad quos fœditissimam hæreticorum sententiam confluentem visuri sumus: de hac vero Zuingliane pestis grassatione, orta que inter Lutheranos sectarum varietate, adeo ut proximo anno Zuinglius Lutherum ejusque sectatores a dæmone instigari promulgavit, hæc refert Surius (a). Per hoc tempus Zuinglius non contentus a Luthero dici Lutheranos, sed ipse potius de suo nomine sectam auspicari cupiens, non solum catholicos transubstantiationis assertores, sed etiam Lutherum ipsum unicum panem & vino verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistia haberi dicentem oppugnare cepit. Hoc quidem pessime habuit Lutherum, & hæc res occasione præbuit atrocissima illi inter Lutheranos & Zuinglianos digladiationi, quæ in hunc usque diem componi non potest. Recte hoc permisit sapiens & bonus Deus, ut Lutheri arrogantia a proprio discipulo comprimeretur, & mortales omnes intelligerent rectissime dixisse D. Hieronymum (b), scripturas non in legendo, sed in intelligendo consistere; ab utraque enim parte isti sectarii verbum Dei crepant, scripturas certatim proferunt, & tamen cum certissimum sit non posse utroque verum docere, dum contraria dicunt, at nihilominus alii aliis credere nolunt, & utrique prava scripturæ

Fatetur Zuinglius incitatum se a dæmone.

(a) Id. ib. LVI.

Orta inter Lutheranos & Zuinglianos contentiones.

(b) D. Hier. in dialogo advers. Luciferianos.

divine interpretatione & se & suos omnes miserabiliter perdunt, cum utroque recte jam olim damnarit, hodieque damnet catholica fides, qua certissime credimus, in Eucharistia sub speciebus panis & vini post Christi corpus in sanguinem substantialiter contineri, etiam extra sumptionem: cum hoc sacramentum non nisi omnipotenti Christi Jesu sermone conficiatur.

A Luthero hac in re jam ante dissenit Andreas Carolstadius; & cum a Luthero acriter reprehenderetur lenæ, quod ecclesias scilicet Lutheranas turbaret, ille se contra ipsum scripturarum, suamque sententiam defensurum respondit. Tum vero Lutherus ut erat contendendi avidus, aureum illi nummum dedit, ut faceret quod minabatur. Postea libellos aliquot Carolstadius Basileæ edidit, quorum summa erat, non esse Christi corpus naturaliter in Eucharistia, nec tamen Zuinglii sententiam sequebatur, sed nova interpretatione ait pronomine, demonstrativo; Hoc est demonstrasse Christum corpus suum. mensæ assidens, non autem sub panis specie contentum. Hanc stultissimam opinionem anabaptiste quidam amplectebantur, & Zuinglii atque Lutheri interpretationem reiciebant. Porro Zuinglius Carolstadium dicebat veritatem quidem agnoscere, sed quia troporum vim ignoraret, verba non recto ordine collocare. At ridicula fuit ea Zuinglii oratio, qui iam sibi de collega, licet inepto, non nihil applaudebat. Alii Carolstadii expositionem ceu nimis duram & violentam respuebant. Inde accidit, ut senatus Tigurinus caverit ne libelli Carolstadii in verba sua venderentur. Lutherus vero Zuinglii expositionem libello quodam confutavit, ita nimirum spiritus vertiginis in Lutherum & ejus præclaram sobolem immisus repente multas ab illis exorsit absurdissimas verborum cœnæ Domini interpretationes, alias ab aliis, & simul omnes a catholica Ecclesie sententia discrepantes: ortumque est implacabile bellum inter istos factiosos spiritus, qui cum omnes jactitent se veritatem demum in lucem protulisse, non possunt tamen in unam aliquam de re tanta conspirare sententiam, & a veritate sunt prorsus alieni, & interim miserissimam & rudem plebeculam in diversas factiones & opiniones distrahunt, efficiuntque ut iam permulti non videant quem potissimum in hac dogmatum mirabili varietate sequi debeant. Quis vero satis deplorare possit tam innumeram Christi Jesu sanguine redemptas animas aliquot importunorum & turbulentorum ingeniorum arrogantia & philantia in certissimum exitium horrendamque æterni ignis damnationem præcipites agi?

Dicentes contraria se mutuo arguunt inopostura.

LVII. Inter Carolstadium & Lutherum diffensio orta.

Impia Carolstadii interpretatio.

Lutherus in Zuinglium scribit.

Innumera anime a paucis impostoribus se ductæ.

Verum hoc isti perditū tenebriones pro ludo habent, modo ipsi sibi aliquod possint parare nomen, licet cum summa hæreseos ignominia conjunctum.

LVIII. Oecolampadius Basileenses corrumpt Fiskherus cum confutat.

(a) Jo. Fisc. Rofsen. de Euchar. (b) Rom. 1.

(c) 2. Petr. 2. (d) Gen. 19.

Fatetur Lutherus conatum se Eucharistiam negare.

Permotum ad Pontificis odio.

Inter hos inclarescere flagitio cepit hoc anno Joannes Oecolampadius, [I] ac non modo Basileenses inquinare venenatis concionibus, verum scriptis pestiferis exterarum gentes impia doctrina inficere pertentavit: quem Joannes Fiskherus episcopus Rossensis ita redarguit (a): Oecolampadi plane in te comperit illud Pauli (b) Quemadmodum non probaverunt, ut Deum agnoscerent, ita tradidit eos Deus in reprobam mentem: pluribus etenim, atque eisdem eximiiis donis allexit te Deus, & maxime ad hujus sacramenti fidem, quemadmodum apertum est, cum ex aliis scriptis tuis, tum ex concione tua, quam de hoc sacramento curasti pridem imprimi & Christianis involgari; quin etiam usque adeo tuo pectori pietatis affectum instillavit, ut relictis omnibus ad sanctæ religionis solitudinem capeffendam provoverit te. Nunc autem nescio quo sathana suafu divina erga te benignitatis oblitus ad sæculum rediisti, sicut canis (c) ad vomitum, nihil memor uxoris Loth, (d), de qua tamen præmonuisse te Christum non ignoras, mox & in pestiferum Lutheri dogma cecidisti, quo tuam apostasiam tuereris, & multitudine te tui similitum adjunderes. Nec his malis contentus delegisti tibi quoddam aliud dogma cuius tu peculiaris auctor & princeps haberi vis, nimirum istud pestilentissimum dogma, in quo plane superas Lutheri impietatem: nam is aperte scribit in epistola quadam ad Argentinos ad hunc modum. Hoc diffiteri nec possum nec volo, quod si Carolstadius aut alius quispiam ante quinquennium mihi persuadere potuisset in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi devinctum reddidisset; gravibus enim curis anxius in hac excutienda materia multum defudabam, omnibus nervis obtentis me extricare & expedire conatus sum, cum probe perspiciebam hac re papatu cum primis me valde incommodare posse. Adverte lector quale venenum in ejus pectore latet, quod tanto affectu tanroque molimine conatus sit, ut evinceret non esse verum Christi corpus in Eucharistia, nec alia ratione motum magis, quam ut ita summo Pontifici

incommodaret: ceterum quia videt tam aperte sibi obistere evangelii veritatem, ut nullis eam artibus obfuscare possit, destitit a conatu; propter quod & subdit paulo post. Verum ego me captum video nulla elabendi via relicta; textus enim evangelii nimium apertus est & potens, qui facile convelli non potest, multo minus verbis aut glossis e capite vertiginoso confictis subverti. Hæc ille quid igitur de te dicam Oecolampadi, qui in tantum impietatis barathrum sathanae dolis præcipitatus es, ut clarissimam evangelii lucem obtenebrare moliaris, & sacratissimum Christi corpus & sacramentum quod in reprobam mentem aperitissime tradidit sis, & longe majore impietate submersus jaceas, quam Lutherus? At de Oecolampadio plura inferius.

Nimis conspicuum esse textum ut eludi possit.

Ex earum porro sectarum intestino atrocique bello orthodoxæ fidei veritatem confirmatam fuisse, mutuique teiis confectis hostibus de iis triumphasse demonstrat egregie idem episcopus Rossensis (e): Si, inquit, juxta Lutheranos verissime collectum sit ex sacris ipsis literis, veram corporis & sanguinis Christi præsentiam in hoc sacramento realiter haberi, & rursum per Oecolampadianos vere probatum sit hunc panem materiale non esse ipsum corpus Christi, neque materiale vinum istud ipsum sanguinem esse Christi, quis iam non videt utrosque suis gladiis & seipsos mutuo jugulasse, & communem Ecclesiæ sententiam corroborasse mirifice? nam si quod Christus pronuntiabat, dicens. Hoc est corpus meum, quis pronomen, hoc, huncce panem interpretatus, & per corpus, corporis ipsius veritatem accipiens, ipsum axioma falsum reddiderit? quemadmodum & Oecolampadius robustissime collegit: & si rursum accipiendo corpus pro sola figura corporis, falsum item effecerit, uti Lutherus apertissime probat, nunquid non ex utriusque comprobatione dilucide consequitur, verissimam esse communem Ecclesiæ sententiam, quæ negat manere substantiam panis, sed eam asserit penitus in Christi corpus mutatam esse, & vini substantiam similiter in Christi sanguinem.

LIX. Ex contradictionibus hæresiarum enituit fides catholica. (e) Jo. Fisc. in præfat. l. 3. ad vers. Oecol.

In his vero fidei controversiis standum esse sanctorum patrum, qui divina luce collustrati sacras scripturas interpretati sunt, non tenebrionum inventis, qui nusquam

LX.

NOTÆ [1] Non quidem hoc anno sed præcedenti potius 1523. Oecolampadius clarescere inter Basileenses cepit. Spalatius enim in Annalibus ad annum illum hæc notat: Joannes Oecolampadius apud Basileenses Esaiam perlegit. MANSI

quam a novis figmentis cudendis destituti sunt, illustrat idem pius doctor & martyr hæresiarum veterum perspicuo exemplo: Prima, inquit, ratio erit quod hoc pro certo dogmate præsci omnes concorditer & unanimiter nobis reliquerunt, & cur eis non credemus magis, quam hæreticis istis, qui contraria docent? An non credimus Arium & sectatores ejus aberrasse? & quis nobis eorum errores indicavit, nisi Spiritus Sanctus, qui per ora patrum eorum hæreses dilucide convicit? Quis Marcionitas, Manicheos, Valentianos, Nestorium, Samosutenum, Sabellium, Basilidem, Novatum, Pelagium, Donatum, ac ceteros eorum sectatores confutavit? Quis insuper Janam & reftam adversum hos & omnes alios hæreticos doctrinam Ecclesiæ catholicæ tradidit, nisi Spiritus ipse sanctus, qui patribus velut rotidem organis usus fuerit in hoc tam arduo negotio? nam hoc ipsum Christus ante promissit dicens (a): Non vos estis, qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis: illi nobis e schola sancti Spiritus veritatem scripturarum interpretati sunt: & nos usque adeo negligentes nostræ salutis erimus, ut sacerrima illa schola rejecta libentius hæreticorum insanis dogmatibus aures accommodemus? si nunc propter istorum argutias, quantumvis robuste videantur, solidam patrum doctrinam abiecerimus, quando tandem certam assequemur notitiam? Post illos & alii exurgunt & alii & post istos adhuc alii; quemadmodum & hodie fieri cernimus. An non post Lutherum exortus est Carolstadius, post hunc Zuinglius, post istum Oecolampadius, singuli variarum interpretationum auctores; surrexit & Balthasarus quidam, qui complures, ut audio, rebaptizavit: quid istud aliud est, si propter horum novas adinventiones solidas patrum expositiones, quas hi nobis reliquerunt, spreverimus, quam quod Paulus ait (b): semper erimus discentes, & nunquam ad scientiæ veritatem pervenientes. Quando igitur patres illi [de præscis loquor] & ubi concorditer quidquam asserunt, plane docent non fidem solam, neque fidem cum dilectione, sed oportere re ipsa Christi carnem in Eucharistia manducare, quis in seipsum tantus hostis erit, ut propter hæreticorum istorum sibilos negligat sacramenta fide sola contentus? Hæc ratio certe me vehementer movet, & meo iudicio quemque movebit Christianum, qui curam suæ salutis aliquantam agit.

Omnes hæreses ex falsa scripturæ interpretatione exortæ.

(a) Matt. 10.

(b) Tit. 3. Standum interpretationi SS. Patrum.

LXI.

Grassabatur in dies latius ea pseudoevangelistarum lues, atque hoc anno Monasteriensis reipublica in Westpalia, ex Ann. Eccl. Tom. XXXI.

tremæ calamitatis futura exemplum ab avita religione, in qua hætenus floruerat, deficere cepit, impura doctrina quorundam sacerdotum contaminata ut deplorat Hermannus: (c) e Kerfenbroch Monasterium, inquit, ecclesiasticorum salutari doctrina & vitæ sanctimonia, senatus prudentia & autoritate optimorumque civium prudentia & pia imitatione, in ea religione quam sanctus Suerbertus primum docuit & Carolus magnus confirmavit, Deo propitio ita perseveravit, ut novationem nullam ab eo tempore admiserit; sed postquam anno MDXVII. quorundam doctrina bona opera damnantium & ceremonias ecclesiasticas reiciantium per Germaniam gliscere, & civitates propemodum omnes paulatim pervadere cepit. Et paulo post: Circa annum MDXXIV. ejusdem farinae concionatores in hujus etiam reipublice quatuor paræcias clanculum præter honorum spem irrepserunt, qui popularem captantes auram & primum statu scintillas a quibusdam novatoribus conceptas exsuscitant; quæ cum latius nemine restinguente serperet, multos quoque infime fortis homines celeriter corripuit, & infra, nec tantam factionem eruditione sua unquam excitare potuissent, cum plerique illorum fuerint illiteratissimi, nisi fuissent audacissimi & mediocriter factitia armati, nisi bona opera damnasent, eorumque premium susculissent, nisi profusam evangelicam libertatem, quæ facile in licentiam prorumpit, populo permisissent, nisi satis licenter in clerum debacchari fuissent; unde plebecula, quæ suam profuderat occasione sumpta eo vesania devenit, ut non solum clerum contemnat, sed etiam adversus eundem quidvis sibi licere putet. Proximo anno in virgines Deo dicatas, in sacerdotes, in magistratus plebs corrupta hæresi cepit varios concitare motus, cui senatus, ignorans quanta sibi ex permilla hæresis licentia impenderent mala, ignave indulgit: monitus (d) vero est a Carolo V. ut in factiosos Lutheranos animadverteret.

(c) Hermann. e Kerfenb. m. Alex. VII. in actis Monaster. an. 1524. & 1525.

Monasterien. reipublica in cath. religione floruit.

Insecta hæresis malis omnibus afflicta.

Illiterati hæretici ob audaciam evertere catholicos.

Plebs facile libertatis illecebra factuata. Tumultuatur in Virgines Deo dicatas.

(d) Exc. eccl. apud Hermann. m. Alex. VII.

Nos Carolus Dei gratia Romanorum Imperator semper Augustus, &c. consilibus ac senatus civitatis Monasteriensis gratiam & commune bonum optemus.

Non sine eximio animi dolore quarundam civitatum & communitatum circa Westpalia incolarum & subditos contra cæsarem nostrum editum, adversus Lutheranam factionem nuper in principum conventu Wormaria editum & publicatum, eandem sectam vetitam amplexos, & suo magistratui rebelles factos esse cognovimus: vos vero subditosque vestros impe-

Caroli V. ad Monasterien. hæresis.

rialibus nostris decretis in hunc usque diem paruisse libenter accepimus. Cum autem periculosis hijsce temporibus metuendum sit, ne a vicinis vestris latus serpens huius sectæ contagio in rempublicam vestram suggestione quorundam irrepit, & croes vestros ira inficiat, ut rescissis obedientiæ repagulis, seditio (quæ omnium bonarum legum præsentem interitum secum adferre solet) in republica concitetur; nos itaque subditorum salutem anhelantes, & incommoda amovere ex animo cupientes, ut violenta istiusmodi secta, quæ seditionem & rebellionem gignit, reprimatur, ac in republica vestra bona politica ordinatio, concordia, & tranquillitas conserventur, cæsarea autoritate serio præcipimus, ut eos, qui imperatorii edicti violatores sunt, vel tanquam factiosi grassantur, accurate obsequerentur; & si rebelles & seditiosi deprehendantur, vel manifestis indicibus suspecti seditiois fuerint, custodiæ includantur; & ut imperatorio edicto satisfiat, iustis suppliciis mature afficiantur: vel hoc serio agere, quod ad bonæ politiæ, pacis, & tranquillitatis conservationem pertinere videbitur: neque hac in re negligentes, aut somnolenti sitis, si nostram imperiique indignationem & pœnam evitare velitis. Porro hac eadem imperatoria autoritate volumus, ne huiusmodi seu seditiosi, & publicæ pacis turbatores usquam immunitatem, securitatem, vel tutum commeatum consequantur; & si quid horum contra edictum nostrum a quoquam impetraverint, irritum, inefficax, nulliusque momenti fore præcipimus.

Moniti ut Wormatiensium in Lutheranos servent.

Coerceant factiosos.

Deserta fide catholica ruunt in pejus Monasterienses.

Plures ecclesiastici defectunt ad hæresim. (a) Lib. brev. an. 1524. p. 418.

nicæ res in pejus quotidie inclinarent, Hildesemensis (b) ac Wratislaviensis (c) episcopi inter alios Pontifices opem implorarunt, ut tot malis mederetur: quibus respondit Clemens (d), se non parturiturum operæ, atque a legato apostolico Cardinale Campegio pro seditionibus & hæresibus comprimendis desudari, deque divina misericordia ac principum & præfulum diligentia egrec sperandum.

Episcopo Wratislaviensi.

Venerabilis frater. Accepimus literas fraternitatis tuæ, easque non sine cordis amaritudine legimus, quibus de hæresi Lutherana in tua civitate & diocesi invalescente, deque tua pastoralis cura & diligentia, quam ad id malum tollendum frustra hætenus adhibuisti, certiores nos reddis. Addis etiam pia consilia non minori prudentia quam humanitate tua, quibus id ipsum a nobis tolli posse existimes. Nos ad ea fraternitati tuæ respondemus, primum ipsam summa laude dignam nobis videri, quod & nostris & prædecessorum nostrorum temporibus boni pastoris officium, & in prohibendo id mali pro viribus, & ad hanc sedem & illum Regem nostrum in Christo filium charissimum referendo præstiterit. Deinde arbitramur nos fraternitati tuæ notum esse, quanto studio & labore assidue tam per nos, quam legatum in Germania nostrum invigilamus, ut his seditiosis compressis redeat fortissima gens in sinceritatem fidei, & solitam pietatem. Et rei nos teste Domino diem noctemque impendimus, nihilque omitimus, quod ad eam perficiendam pertinere arbitremur. Speramus autem in misericordia omnipotentis Dei, qui suos tandem non deserit, cum nostra autoritate & cura, tum etiam Cæsareæ majestatis imprimis, ac deinde cæterorum Germaniæ principum, cuique similium prælatorum opera & virtute brevi futurum, ut eundem horum hæreticorum finem videamus, quem majores nostri Hussitarum viderunt, &c. Dat. xx. augusti MDXXXIV. pontificatus nostri anno I.

Implorant Germani episcopi Pontificis opem. (b) Ib. p. 320. (c) Ib. p. 325. (d) Id. ib.

Wratislaviensis episcopi refert hæreticos.

Fit certior de gestis a Legato contra Lutheranos.

LXII.

At serius Pontifex & episcopi grassanti malo currere, adeo ut aucti animis hæretici eorum vite insidari coeperint, ut Joannes Faber apud Basileenses conqueritur, sic inquiens (e): Episcopum, si quem doctum adipiscuntur, veluti jam suffraganeum habetis doctissimum, & in predicando verbo Dei fidelem, tum devotendo, derectando hoc fere efficiunt, ut qui suæ doctrinæ certissimus est, vitæ suæ sæpe incertus esse cogatur: si indoctus istis contigerit, lupum non pastorem, asinum non hominem esse ajunt, denique tyrannum animarumque carnificem vocant, adeo

(e) Jo. Fab. ad Basil.

Hæreticorum summa in episcopos petulantia.

adeo ut quocumque incipias modo dixeris istis placeat; si enim cecineris, non saltant sin ploraveris, ne hoc quidem sustinent. Deplorat etiam injurias catholicis ab hæreticis illatas in suis hominibus Joannes Eckius hijsce verbis (a), Omnem superant Turcarum severitatem, qui passi sunt Christianos quidquid vellet in templis suis exequi. Et infra; An non hoc miserabile? Quid est me in media Turcia posse tamen pro more Christiano & catholico missam celebrare, in urbibus autem aliquot Christianorum idem mihi non licere? Turcarum Imperator permittit patriarchæ Constantinopolitano crucem præferri, quod apud nos legatis exhiberi solet; & apud Christianos nonnullis non liceat cultum divinum pro officio pietatis exequi? O tempora, o mores, o gradus & semitam cervissimam, & viam latam ac spatiosam ad inferna!

LXIII. In Bohemia & Ung. decretum Religionem tuendam. (b) Dub. hist. Boh. l. 33. Iglavienses subornati a Sperato apostata.

Ludovicus Rex cum conijcit in vincula Pighardi ab eodem Praga ejecti.

(c) Lib. brev. an. 1524. p. 500.

LXIV. Actæ illi a Clemente gratiæ de propaganda religione.

Gratias agimus domino Deo, quod is licet merita nostra deficient, bonæ tamen illi, quæ in nobis est voluntati; suæ ali quando celestis misericordie tribuit effectum; nam cum ad Apostolicum regimen atque curam per ipsius providentiam electi omne studium nostrum, omnem diligentiam, omnem animi sollicitudinem adhibuerimus, ut gravissimis malis ac periculis, quibus Christiana afflicta respublica est, aliquid opis & remedii offerremus, pacemque ubique perturbatam & religionem nostram impijs opinionibus & here-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

sibus oppugnatam in meliorem spem & statum restitueremus, quid nos laboris, quid curæ subeamus in omnibus his Deus testis est, cujus nos unius auxilio & misericordia sumus freti: quantum vero nobis attulerit lætitiæ ac incredibilis pœnæ gaudii quod videamus re ipsa & experiamur, Deo gratas esse actiones nostras, tua serenitas ex sua erga ipsum Deum pietate potest existimare: nam in Germania non desit fere quotidie aliquid ostendere divina potentia, per quod clareat infensam illi esse impiorum mentem, & nunc, quæ ad nos de Bohemiæ rebus allata sunt, magis nos in ea sententia confirmant, ut intelligeremus præsentem nobis adesse & nostra consilia Deum secundare, ac egregia quidem pietas præclarus instinctus animorum fuit catholicorum populorum utque hominum in Bohemia & eorum etiam, qui minimis rebus dissidentes facillime cum universali ecclesia possunt convenire ad exterminandos & ad propulsandos immanes & impios hostes immaculatæ fidei Pighardos: sed hic consensus & concordia, quæ procul omni dubio conflata auctore Spiritu Sancto est, nostris quoque consiliis & tuæ serenitatis autoritate ac regia potestate conservanda est: quod quamquam te facturum esse vel jam effectisse pro tua prudentia confidimus, volumus tamen has ad te literas scribere, quibus & animum in hac re nostrum & sententiam cognosceres. Nos tibi fili charissime, si quid pro regni tui stabilitate & nominis tui honore optare debuissimus, non potuissimus cogitare majus quam id quod sponte obrulit Deus, ut pessimo genere hominum e tuo Bohemiæ regno sublato, jam tibi & tuæ amplitudini servientium *, concordæ & unanimis reliqui essent; cum vero id jam per se ipsum propemodum effectum sit, neque ad negotium concludendum & purgandam illam, aliud desit nisi nutus voluntatis tuæ & approbatio autoritatis, serenitatem tuam hortamur in Domino & pro jure tutela & conjunctionis tecum nostræ requirimus, ut memoratam tam desideratam occasionem non amittere, sed incumbere omni tua potestate regia velis, ut nullo modo sceleratis hominibus ad insiciendam pestiferam labe rursus Bohemiam reditus permittatur, &c. Datum Romæ vi. octobris MDXXXIV. anno I.

Calixtini juncti Catholicis contra Pighardos.

* animi

Monitus ne infici regna ab hæreticis patiatur.

LXV.

Extant eodem argumento missæ ad Marianam Reginam Caroli V. sororem, quam Dubravius ingentibus animis præditam viro calcaria admovisse ait, ut ministrorum, qui imperium in illum arripuerant, audaciam coerceret, hortamur

Ppp 2

(a) *Ib. p. 490.*
(b) *Ib. p. 492.*
(c) *Ib. p. 501.*
Pragenses magistratus de constantia commentati.

(d) *Craepol. in catal. her. Bernard. Lazebur. in catal. Prateol. in eod. Picardorum sectae auctor quis fuerit.*

(e) *Dubr. hist. Bohem. l. 14.*

(f) *Luth. in resol. concl. 15. & de decem precept. c. 1.*
(g) *Luth. in libell. ad Vrad. de Euchar. apud Coel. ann. 1523.*
De illis Lutherus conjungere voluit.

toriae literae (a), ut catholicis Bohemis adversus Pighardos ejectos studeret, tum ad (b), ut Carolum ducem tuendam fidei operam navaret, tum aliae (c), ad presbyteros, praetorem, consules, senatumque Pragenses, de summa animi constantia, quam in propugnanda fidei & pietatis causa adversus haereticos praesetulerant xxiv. octobris scriptae. Picardi porro, qui late in Bohemia pullulaverant, nequissimum erat haereticorum genus, ut ex Lutheri testimonio inferius afferendo constat, quos nonnulli (d) a Pickardo quodam ex Gallia Belgica oriundo Adamitarum haeresis auctore nuncupatos ajunt: hanc vero sectam a Petro Waldensi conditam refert Dubravius (e) si quidem Lugduno in Pichardiam, cum sectatoribus, quos pauperes Lugdunenses appellabat, commigrasse, seduxissetque Pichardos, ut cupiditatibus fræna laxarent; cumque ad supplicium quaererentur, in Germaniam, tum in Bohemiam profugisse, ubi clandestina lustrantenuere in omne libidinum genus effusi: quorum haesum absurdam Joannes Wicleofus postea sophisticis argumentis condidit, adeo ut pro temporum varietate dogma permutarint, uti haereticorum mos est: quinimmo Lutherum initio hos parum honestos haereticos, quibus se consociaret, censuisse vidimus, quacirca Eclium rogavit ne sibi eam maculam inureret, atque etiam in (f) eos quos infelices haereticos vocat ultro scriberet, dein vero societatem eorum affectaret, turpissimisque hominibus turpissime his verbis est blanditus (g): *Nos certi sumus vobis per donum inenarrabile Dei contigisse puram doctrinam, & magnam lucem verbi, etiamsi sit infirmitas forsitan adhuc, & satis erratorum in moribus & vita.* Et post pauca: *Quamquam apud nos necdum tam bono ordine in externa distributione sacramenti omnia constituta sunt, ut de vobis audio. Orate vero & vos pro nobis, ut assiduam exercitium tum verbi, tum etiam charitatis & bonae vitae apud nos sit, praesertim cum e luto illa papistici regni nuper eluctati sumus.* Et sub finem libelli: *Obrector vos per charitatem Christi, ne meum scriptum in eam partem accipiat quasi vestris erratis me titillarim: sed tamen cum sciatis vos in toto orbe haecenus tanquam pestilentissimos haereticos proclamatos, hic testimonium vobis perhibere volui, quod propius accedatis ad puritatem evangelii, quam omnes alii quos ego cognoverim.* Haec Lutherus, cujus amentia impia in eo patet, quod senserit puritatem evangelii eos tenere, quos moribus inquinatos spurcos, ac pestilentissimos pro-

clamatos profitetur Picardos. Quomodo autem accedunt ad puritatem evangelii, cum Christi corpus sub Eucharistiae sacramento non contineri affirmant; Lutherus vero cum pane contineri doceat? Non ergo dogmatibus, sed spurcitiis proximè his accedebat (h) Lutherus, qui in edita concione de conjugio haec habet: *Si non vult uxor, veniat ancilla; quemque virtutum operibus merita passionum Christi evacuari docentem audituri sumus.*

Erant praeterea in Bohemia alii ab ecclesia Romanæ ritu discrepantes, qui tantum calicis usu a catholicis dissentiebant (i), atque adeo Calixtini appellabantur: cumque episcopis, prorsus carent, ægre poterant sacerdotes habere, qui ipsis calicem porrigerent; ac proinde apud illos profugi tantum instituta occidentalis ecclesiae temerare audebant. Lutherus vero in libro ad senatum Pragensem de instituendis ministris Ecclesiae eos persuadere annisus est (k), ut sacerdotales ordines abolerent, *Postquam, inquit, prevalente sathana Bohemia regnum episcopis & sacerdotibus [quos vocant] sublatis vastum ac solitarium relictum est auctoritate Pontificum Romanorum misera ac dura necessitate adacti fuistis, quorannis in Italiam mittere clericos vestros pro ordinibus papisticis emendis, quod vicini episcopi prorsus non dignarentur eos ordinare, cum pro obstinatis haereticis vos haberent; ea vero necessitas quanta super vos incommoda & pericula secum traxit? Et infra: *Facta est tandem hac ratione copia crudelissima quibuslibet nebulonibus apostatis, & quos alioqui nulla pars terrarum ferre potuit ad vestrum ministerium perveniendi, ita ut in fabulam abierit haec misera vestra necessitas, videlicet quod Bohemis dignus sit sacerdos, qui apud Theutonias laqueos & corvos meruit: sic Bohemiam repleri oportuit insigniter sceleratis simul & indolis pastoribus, vel lupis potius rapacibus.* Nonnullisque interjectis: *Turpe coram hominibus est ordines ab hoste vestro tum petere, tum suscipere, qui Joannem Hus & Hieronymum Pragensem cum multis aliis pessimo nomine exussit, qui semper vos extinctos voluit, qui vos haeretici nominis opprobrio sine fine, sine modo per orbem conspurcat, cujus pestilentibus conatibus vos tanto sanguine restitistis, &c.* Non valuit diabolica haec Lutheri persuasio; addit enim Coelæus: *Haec & id genus multa in Papam quidem atrocissime, & in sacros ordines impiissime sed ad Bohemos omnino inaniter & vane deblateravit: illi enim Lutheranos longe**

Lutherus leno & adulterii praeco.

(h) *Craepol. in catal. her. ret. Polygamist.*

LXVI.

(i) *Clem. lib. brev. ann. 1524. p. 516.*
Calixtinorum dogma.

(k) *Luth. in lib. ad senat. Pragen. Coel. in actis & scriptis Luther. an. 1523.*
Impium ad eos Lutheri consilium.

Lutheri scripta a Bohemis exulta.

LXVII.

Calixtini a catholicis tantum usu calicis dissentiebant.

(a) *Lib. brev. an. 1524. p. 516.*
Strigonienis archiep. laqueos egressi.

(b) *Id. ib.*

LXVIII.

Clementis ad eum lit.

magis odio habent quam catholicos; nam adhuc hodie perdurat Pragæ Ecclesia catholica in priscis patrum ritibus, & per omnem Bohemiam est passim reperire sacerdotes, monachosque catholicos, ut non sit dubium si Lutherus Pragæ deprehenderetur gravissimas daturus esset pœnas libri usque adeo impii falsique & famosi; scripta enim ejus publico senatus edicto ibi sunt interdicta generaliter.

Inter alia vero falsa, quæ Lutherus de Calixtinis sacerdotibus Pragensibus scribit, ait illos Joannis Hus impia placita sectari, a quo longe abhorrebant; ii si quidem catholicum de transubstantiatione dogma venerabantur, ac vel omnino cum ecclesia Romana consentirebant, vel tantummodo de usu calicis dissentiebant: quos propterea Romanus Pontifex parvis admodum in rebus ab orthodoxis dissentire ajebat, ut patet ex Clementis literis ad archiepiscopum Strigoniensem datis (a), quem postquam egregio elogio ob navatam operam fidei Christianæ retinendo splendore in Bohemia exornavit, collaudavit etiam de studio ab ipso ad Calixtinos ad Ecclesiam catholicæ ritus conformandos adhibito: conjunxerant autem se iidem Calixtini catholici ad spurcissimos Pighardos tumul- tu populari Pragæ depellendos; quos cum Lutherani in eandem urbem revocare atque a catholicis divellere Calixtinos ac Pighardis consociare anniterentur, Pontifex eundem Strigoniensem archiepiscopum in Ludovici Regis aula florentem gratia, ad comprimendos eorum conatus jussit incumbere (b).

Archiepiscopo Strigonienfi.
Venerabilis frater. Quæ fuerit tua adversus impiam & jam istic prosperentem sectam Lutheranorum opera, non ignoramus, & quantum quoque his proximis annis laboraveris, ut in Bohemæ regno Calixtini, qui parvis admodum in rebus a fide catholica dissentiunt, ad reconciliationem Christianæ charitatis, & unionem dominici corporis reverterentur, plane cognitum habemus, ac novissime tuo potissimum consilio scimus, & tua industria fuisse factum, ut perfidum atque pestiferum Pighardorum genus, qua labe illi inelucta diu oppressa est Bohemia, a cætu & civitate Pragensium tumultu prope populari sancto quidem & pio expellerentur, ac perfidissimi homines & perditissimi haeretici Dei omnipotentis justam iram sentirent adversum se esse concitatum. Quæ nos acta tua & opera digna illo honore, quem geris, & illa pia ac præclara voluntate, quam præstas, nobis ita probata & grata sunt, ut illis non solum laudem,

sed etiam magnam gratiam nos debere fateamur. Verum illud restat, ut quæ per te præclare cepta sunt, non sinas neque per alias tuas occupationes postponi, neque per alicujus perfidiam disturbari: crenim allatum ad nos est, quod magno cum dolore accepimus, esse qui curent & operam interponant, ut Calixtini, qui cum catholicis senserunt contra Pighardos, ad concordiam cum eisdem Pighardis reducantur: ac horum quidem spiritus reclusus & bonus non sine Dei numine contra pestiferos illos haereticos inflammatum refrigeretur; sceleratis vero & nefariis hominibus pro scelerum suorum & impietatis pœna præmium ultro restitutionis donetur: quod nos neque quo consilio tractatum, neque qua conscientia susceptum sit, possimus intelligere: nam si in pravus hominibus sperari posset sententiæ mutatio, & præteritorum perniciosorum errorum ex poenitentia dolor, nihil potius venia & misericordia duceremus: sed cum hujusmodi spei nec spes ulla nec causa esse possit, cum eorum communio & contubernium cum melioribus, & aut recte de fide Christi aut non omnino sentire sentientibus nihil aliud asferre possit, quam perniciem animabus, seditionem civitatibus, confusionem populis. Quidnam est in hac tractatione concordie, quod aut Deo omnipotenti gratum aut regno illi & Regi possit esse salutare? cum præsertim etiam nos nihil sit quod molestius laturi simus: Sc. Dat. Romæ xxviii. Septembris MDXXIV. pontificatus nostri anno 1.

Ufus est quoque Clemens ejusdem archiepiscopi Strigonienfis (c) opera ad restringendum incendium belli jam ante accensi, ut vidimus, inter Sigismundum Poloniæ Regem & Albertum Brandenburgensem equestri ordinis Prussiæ principem; tum etiam Matthæi Cardinalis Salisburgensis (d), Caroli ducis Pragensis arcis præfecti, Laurentii Cardinalis Campegii apostolici in Germania legati, ac denique Ludovici Hungariæ Regis, hisce ad eum datis literis (e).

Regi Hungariæ.
Nihil prætermittimus vel laborando vel monendo, quo pax aliquando & oprata tranquillitas Christianitati tribuatur, & quæ tanto incendio excitata sunt, inter Christianos principes bella per Dei omnipotentis clementiam conquiescant: est enim utrumque officii nostri quantum nobis datum est, restringere, & quæ instare & quæ commota bella, videntur, ne moveantur providere. Cum ergo memoria reneamus quo armorum dissidio charissimi in Christo filii nostri Sigismundus Poloniæ Rex, & dilectus filius B. Marie Theutho-

Studere Calixtinos Pighardis conjungere.

LXIX. Bellum inter Cruciferos & Polonos suscipere nititur Clemens. (c) *Clem. p. 502.*
(d) *Id. ib. p. 468.*
(e) *Ibid. p. 469. ib. p. 502.*

Pontificis ad Ungarum ea de re literæ.

nicorum Prussiae magister alias inter se decertarint, quorum aliquando discordia induciis aliquot annorum, sopita, usque & causa omnis in quosdam principes, ex quibus una serenitas tua est, compromissa fuerit; quarum etiam induciarum, ut accepimus, propinquus est exitus, graviter timentes ne termino induciarum elapso, re adhuc incomposita remanente, novis dissensionibus rursus in arma eatur, & haec quoque afflictio afflictam Christianitati addatur, serenitatem tuam duximus plurimum in Domino requirendam, ut Dei primum ipsius intuitu, qui pacis maxime amator & auctor est, deinde omni modo quos vides profecto pro pace & concordia ita laborantes, ut hic noster labor & haec animi sollicitudo a te quoque pro tua parte sublevanda, & re iuvanda sit, velis auctoritate & prudentia tua ita suscipere tractandam & componendam rem, ut vel omnibus causis contentionum recisis, pax & fida societas inter ipsos iam dictos Regem magistrumque jungatur; vel si hoc nimum nunc difficile est, inducia saltem ipse ad aliud non breve tempus prorogentur, quo possit interea quod ad placandos animos sedandasque contentiones pertinebit, commodius provideri in quo nos quoque omnem operam, studium, laborem, auctoritatemque nostram interposituri sumus. Hanc rem eo quo nos desideramus studio, si tua serenitas tractandam sciendamque sumpserit, non solum Deo & nobis rem gratam suoque honori congruentem fecerit, sed consuluerit etiam pro parte sua labanti & ruenti Christianae rei, quae maximis damnis & calamitatibus ita concutitur extraque vexata: si has autem malorum senserit accessiones, quomodo latura & sustentatura sit tantum pondus incommodorum non est facile videre. De his mandavimus dilectis filiis Laurentio Cardinali legato & Joanni Antonio Pullerri nuntio, ut cum serenitate tua nostro nomine conferant, quorum utriusque & scribenti & loquenti fidem ea habebit. Dat. Romae die XIX. octobris MD. XXIV. pontificatus nostri anno I.

LXX. Prufforum principis ad Lutheranam haeresim deficit. (a) Sur. in comment. an. 1525.

Compositam proximo anno illos inter pacem: sed cum ex illa fidei catholicae majestas reflouescere debuisset, deficiente ad Lutheranam lasciviam Alberto (a), sortumque, nobilissimum scilicet Danorum Regis filiam nomine Dorotheam conjugii specie ducente, foedata est. Dorotheae porro parens Christiernus, postquam Lutherana lue respersus fuisset, ex Dania profugerat in Belgium ad Isabelam Caroli Caesaris sororem, inque peregrino solo Lundenfi archiepiscopo, quem antea pepulerat Dania, familiari-

ter usus est, ut refert Surius (b): Cum inquit, Rex ille e Dania aufugit jam illum praecesserat archiepiscopus Lundenfis Georgius Scorborch, cuius non multo ante meminimus, fugiens eius Regis tyrannidem. Et ecce dum moratur Amsterdami, quod est Batavorum insigne emporium, Rex quoque Christiernus eo pervenit, ibique archiepiscopum exulem invenit, & quem paulo ante crudeliter persecutus erat, jam familiariter allocutus est in solo peregrino obstupescente episcopo ad tam subitam Regis calamitatem. Possunt eo exemplo admoneri, qui praesenti fortuna nimum fidentes, insolefcunt, & ad crudelitatem & tyrannidem sua potentia abutuntur, perinde ac si Deo non sint cura res humanae. Capessiverat, ejecto Christierno, Daniae sceptrum Fridericus Holfatiarum princeps. Ne vero in iis septentrionalibus regnis haereticis serperet, Clemens Laurentium Campegium Cardinalem Germaniae Pannoniaeque legatum etiam Daniae (c), Sueciae, Norvvegiaeque res ecclesiasticas curare iussit.

Nec modo in ea regna, verum in Moscoviam curas pontificias protendit (d), hortatus ad commune religionis foedus Basilium ducem, de quo ante mentio facta est; ac Paulum Centurionem Genuensensem ad eum legavit. Narrat de hoc Paulo Jovius (e), illum diu ante acceptis a Leone X. Pontifice literis commendatitiis, mercaturae causa in Moscoviam se contulisse, atque cum Basilii principis familiaribus de conjungenda Romanae Moscoviticae ecclesia egisse, ut Christianum imperium adversus Turcas majoribus viribus polleret. Adeo illi fermones grati fuere duci, ut Paulum ipsum mercatore legatum factum ad Hadrianum VI. Pontificem miserit; siquidem jam antea piam eam voluntatem diu aluerat, ut narrat Paulus Jovius his verbis (f): Paulus ex mercatore legatus factus Basilii literas Leone jam vita functo ad Hadrianum Pontificem retulit: quibus ille cum multo verborum honore egregiam voluntatem erga Romanum Pontificem ostendebat: paucis enim ante annis Basilium ardente cum Polonis bello, cum Lateranensis conventus haberetur, per Joannem Daciae Regem, huius Christierni, qui nuper regno expulsus est, parrem postularat, ut iterum legatum Moscovitis ad urbem Romanam praerberetur: verum cum eodem forte die Joannes Rex & Julius Pontifex ab humanis excessissent, sublato ad id sequestro, consilium mittenda legationis omisit. Exarsit subinde bellum inter ipsum & Sigismundum Poloniae Regem: quod cum insigni ad Boristhenem parva victoria

(b) Sur. in comment. an. 1525. Christiernus Rex Daniae Lutheranus regno pulsus. Familiariter utitur archiepiscopo Lundenfi quem pepulerat. Fridericus Holfatiarum princeps Daniae pontifex.

(c) Clem. lib. brev. an. 1524. p. 2. LXXI. (d) lb. p. 161.

(e) lb. p. 251.

(f) Id. ibi. Literae a Mosco ad Hadrianum missae.

Cor-Mo- rbi a Rom. Pont. ite- rum ab alienati.

Secunda Pauli Genue- nensis legatio. Regius titulus Moscho promissus si Roma- nae Eccle- sia se con- jun- gat.

(a) Lib. brev. an. 1524. p. 251. LXXII. Pontif. ad ducem Basilium litera.

Ut Mo- schi cum Alex. VI. de con- junctione cum Rom. ec- cl. ege- riant.

ria a Polono feliciter confectum esset. Roma supplicationes sunt decretae veluti devotissimae Christiani nominis hostibus: quae res & Regem ipsum Basilium & universam gentem ab Romano Pontifice haud mediocriter alienavit. At cum Hadrianus VI. fato extinctus Paulum jam secundo itinere accinctum destituisset, suffectus ei Clemens VII. illum etiam tum orientis iter insano animo voluitansit, cum literis in Moscoviam transiis, quibus Basilium propensissimis hortationibus invitabat ad agnoscendam Romanae ecclesiae majestatem, ferendumque communibus in religione sensibus perpetuum foedus, quod illi maxime salutare atque honorificum foret scabatur: ita ut Pontifex polliceri videretur, se ex sacrosancta auctoritate pontificia cum Regem collatis regalibus ornamentis appellaturum, si rejectis Graecorum dogmatibus, ad auctoritatem Romanae ecclesiae se conferret: cupiebat enim Basilium regii nominis titulum concessione pontificia promereri, quam id dare sacrosancti juris esse, & pontificiae majestatis iudicaret, quando & ipsos quoque Caesares a pontificibus maximis diadema aureum & sceptrum Romani imperii insignia accipere in veterata consuetudine cognovisset: quamquam & id pluribus a Caesare Maximiliano legationibus postulasse ferebatur. Conceptae sunt ea in pontificio regesto haec verba literarum (a).

Nobili viro Basilio duci Moscoviae. Dilecti filii. Locutus est nobis dilectus filius Paulus Centurio civis Genueusis de nobilitate tua plurimum, eaque narravit, quae partim antea noveramus, partim quae nosse & intelligere magno opere desiderabamus: nam eximiam virtutem tuam, & in omnibus arduis rebus magnitudinem animi, splendoremque dignum tanti principis gloria habebamus nos jampridem cognitum: quod vero, ut ipse Paulus nobis retulit, optima mente & voluntate erga republicam Christianam & sanctam hanc Apostolicam sedem esses, aliquamque inter nos conjunctionem arctioris amicitiae, ac benevolentiae, quam nos omni affectu cupimus, tu quoque non aspernaturus esses, hoc nobis audire & cognoscere supra omnia fuit iucundissimum, praesertim cum memores apprime simus, quam erga te amicum & benevolam semper fecerimus voluntatem: nam a tempore felices recordationis Alexandri VI. praedecessoris nostri cum tui legati componendam [ut tunc audiebamus] rerum suarum causa in urbe Roma versarentur, magnum dolorem accipimus, nihil fuisse conclusum: & deinde pie memoriae Leone X. praedecessore & fratre patruelis nostro universalem Eccle-

siam regente, cum aliquantulum apud illum auctoritate valeremus, recordamur cum magna spe & letitia nostra non semel ab eo ad te amicissime atque humanissime scriptum fuisse: quo enim tempore idem Paulus ipse Leonis literis in sui commendationem ad te allatis multa se a liberalitate tua consecutum fuisse affirmat; sed hoc sanctum amoris & amicitiae foedus, quod tibi cum Apostolica sede intercedere optavimus semper, si summus & omnipotens Deus tribueret nobis, ut nos ipsi tecum ad ipsius Dei honorem & communem utriusque nostram voluptatem faceremus, profecto tanto divinitus beneficio nos affectos arbitraremur, quo majus ullum vis desiderare possumus: tibi vero & benignitati tuae, si te nobis promptum & facilem praebes, perpetuam gratiam deberemus.

Cum igitur idem Paulus affirmaret, se iterum ad nobilitatem tuam velle reverti, has omnino ad te literas dare decrevimus, quas sive per manus ipsius Pauli, sive alterius cujusvis accepturus esses, quod propter longinquitatem itinerum & via discrimina unius hominis salus saepe periclitari potest; hortamur & oramus nobilitatem tuam, ut amico animo & benigna mente legas & percipias, nostrasque preces & promissiones ita ad animum tum propitia tua voluntate sinas pervenire, ex vero amoris affectu, & ex nostra paterna erga te mente & charitate procedere videbuntur. Nos, filii charissime, ita amavimus semper nobilitatem tuam propter virtutis famam animique praesentiam, ut nihil ardentius optavimus, quam te esse in communi sententia nobiscum cum reliquo Christianitatis corpore, & praesertim cum sede Apostolica omnibus rebus unanimem atque conjunctum; quod adhuc factum non est superiorum temporum, ut potuimus intelligere, culpa; nunc vero nobis, divino admirabili beneficio sedem Petri obtinentibus, quid cause esse debet, cur tu nobis, amicitiam & societatem tuam sitientibus non pari studio amoris respondeas; ac tanto desiderio nostro humanitatem tuam accommodes? Nostra dignitas ejusmodi est, & ita in excelsis posita, ut multi pares tui maximum illi honorem habere soliti sint; sed nos, qui vere Christi vicarium esse cupimus, a quo humilitatis exemplo in primis sumus eruditi, omnem nostram dignitatem, non in expectando, ut rogemur, sed in rogando & precando ponimus, si modo nostra deprecatio summo Deo accepta sit, illis ipsis, quos rogamus, utilis & honorifica. Hoc igitur animo petimus a te, filii charissime, ut quo nos conjunctionem tuam appetimus desiderio simili tu voluntate te nobis affectum praebes

Redintegratum a Leone de ea re colloquium.

Maxima amoris significati ostensa Moscho a Clemente.

beas in fœdere quidem & amicitia aqualem, & tamquam fratrem, in amore filium, sicut nos te paternam charitate desideramus complecti. Quod si Deo mentem tuam recte inspirante nobiscum & cum sancta sede hac unanimis esse institueris, & seve per nuntium tuum hominem a te dilectum, cui confidere possimus, sive alia quapiam via & ratione de tua optima erga nos mente & parata nostris desideriis voluntate nos certiores effeceris, intelliges, & re ipsa experieris, nos tantam gerere tui honoris & tue amplificandæ dignitatis curam, ut nunquam te in hoc consilium cogitationemque ineunda nobiscum amicitia & conjunctionis venisse pœniteat, sicut supradictus Paulus, aut pro eo aliquis alter tecum copiosus loquetur, cui fidem in his habere; eumque tua gratia & benignitate prosequi non gravaberis. Dat. Romæ die xxv. maii MDXXIV. pontificatus nostri anno 1.

LXXIV.
Legatio decreta a Molcho ad Pont.

De fœdere in Turcas incedendo Moscus agit. Oblat Luthera-na secta.

Scodra in Turcarum potestatem redacta. (a) Lib. brev. an. 1524. p. 472. Croates Pontifex urget ut se in Turcas communiant. (b) Ib. p. 515.

LXXV.
Spartus rumor Hungarum paci-fici cum Turca.

Accipit perhumaniter pontificiam legationem Joannes Basilius, ac Demetrium multis legationibus apud Prussæ magistrum & Maximilianum Imperatorem perfunctum Romam transmisit proximo anno, pollicitus lubenter, cum cæteris Christianis principibus religiosa fœdera armorumque societatem in Turcas se in-nitutum. Obfuit tam egregio consilio Lutherana hæresis, quæ Turcarum incrementis favit; ob constatas enim a Luthe-ro ejusque sectatoribus seditiones nullæ auxilia Hungaris e Germania submissa sunt, quantumvis a Ludovici Regis oratoribus subsidiaria arma efflagitata ad Albamregalem recuperandam frangendosque Turcicos impetus viderimus. Redacta fuerat in barbarorum potestatem una cum aliis arcibus Scodra, vulgo Scutaria nuncupata, uti ostendunt Clementis literæ ad episcopum Scurarensem datæ (a); quibus ipse residendi in ea urbe religione solutus est, quandiu illa tyrannico Turcarum jugo premeretur. Cumque eo aperto aditu Turcæ in Croatiam irruerent, Pontifex ad muniendas arces incubuit, ac Bernardum Frangipanem ejusque filios, tum Georgium & Mattiam Velia Modensiaque regulos cohortatus est (b), ut Christianam rem forti animo adversus Turcicas irruptiones tuerentur.

Cum igitur Germani Hungaro petita in Turcarum auxilia non suppeditarent, perlatus est Pontifici nuntius Ludovicum Pannoniæ Regem cum Turcarum Imperatore iniquissimis conditionibus pacem pepigisse, scilicet in Solimani clientelam se commendasse, illique viam ad vastandam subiiciendamque Germaniam patefacturum; ex quo licet timore per-

culsus fuerit Pontifex, non tamen animum plane inducere potuit, tantum dedecus a Ludovico Rege susceptum. Itaque Joannis Matthæi Guiberti (c) datarii opera Thomam e Vio exaratis xxx. martii literis Cardinalem S. Sixti in Hungaria legatum moneri iussit, ut rem diligentissime perquireret, ac si falsam deprehenderet, ne quam conceptæ sinistrae de Hungarorum fide suspicionis significationem jaceret: si autem famam veram esse comperiret, causas ad rescindendum nefarium fœdus illi exponeret, nimirum fundendum esse pro tuenda fide cruorem Christi exemplo, qui suum pro nostra salute fudit: æternam ignominia maculam in Ludovici Regis nomine infesturam, si populum Christianum hosti immanissimo proderet: ipsum intoleranda servitute premendum, si se dederet tyranno, qui nihil aliud quam illius perniciem moliretur, ut solus Pannonia potiretur; & quamvis Turcicæ faces in finitima regna ferendæ essent, Hungariam tamen omnium primam arsuram: non deesse Ludovico ad retundendum barbarorum præsidia, cum Regem Poloniae fortissimum patrum, sororumque Cæsarem, omnium, qui a pluribus sæculis Germanicum sceptrum tenuissent, potentissimum haberet: excubare assidue in Pannoniæ salutem Clementem Pontificem, qui cum ante adeptos apices apostolicos patrocinium Hungarorum in curia Romana gessisset, ita tum patris ac pastoris officium non prætermisurus esset: alte ipsi animo adherere, Ludovicum Regem, Leonis patruelis clientelæ ab Wladislao Rege moribundo commendatum, omnemque daturum operam, ne Turca nobilissimum Christianæ reipublicæ membrum dilaniet: incumbere omni studio ad redigendos in mutuam pacem principes: recenter archiepiscopum Capuanum ad eos missum, in Germaniam ad rebelles Lutheranos motus compescendos Cardinalem Campegium legatum nec adductam in discrimen salutem regiam, cum se arma Turcica adversus Hungaros verti non possent; quantoquidem Ægyptus opera Achomatis præfecti rebellionem fecerat, viresque barbaricæ Rhodia obfisione exhaustæ erant. Missæ eodem argumento fuere ad Thomam de Vio Cardinalem Cajetanum legatum pontificiæ literæ Hungariæ & Poloniae Regibus inscriptæ, ut eas, prout conditio temporum ferret, porrigere possent. Cæterum eidem legato significatum est, ut ex Hungarica legatione reverteretur, de qua revocata (d) transmissaque Laurentium Campegium datæ jam ante extant ad eum & Hun-

(c) Ex. ibid. p. 120.

Pontificia ad Hungarum monita.

Retardatus Turca ab Hungaria expugnatio-ne.

(d) Lib. brev. an. 1524. p. 3.

& Hungarum Regem Clementis literæ (a). Nullum ab Hungaro Rege pacis fœdus cum Turca percussum est; nec tamen Christiani principes in mutua prælia coeuntes subsidia misere, turbatamque graviori clade Pannoniam Severina arce munitionissima, quæ inter Albam regalem Budamque interjacens barbaricas grassationes arcebat, expugnata, destitit. Petebat vero ab Hungaro pacem Solimannus, ut impetus omnes in Ægyptum converteret adversus Achomatem præfectum, qui memor illatæ sibi a tyranno injuriæ intentatiq; supplicii in Rhodia obfisione jugum Turcicum excusserat, atque Alcairam in defectionem traxerat, suscepto sultani nomine; ac reliquis Malmalucorum, necnon Christianorum virtute fultus bellum eidem Solimanno indixerat; cui Pontifex de armorum fœdere postulatus spondit (b) daturum se operam, ut compositis civilibus bellis Christiana arma adversus Turcam vertentur.

LXXVI.
Meditatur Solymannus in Achomatem Ægypto potentium arma vertere. Confirmatus in rebellione Achomati Christiani subsidii spe. (b) Ib. p. 164.

Clementis ad Achomatem literæ.

Principi multum magno & potenti Achmat Beg Ægypti sultano. Magnam lætitiã accepimus postquam intelleximus te regnum Ægypti & ejus regni circumstantias, ac sultani nomen ad tuam potestatem & imperium transulisse, eripuisseque illis; quibus & nihil unquam satis est, & omnis suorum ducum & ministrorum virtus semper insensa esse solet: laudamusque multum in hac re sapientiam tuam; animi quoque altitudinem magni facimus, qui te judicaveris ad imperandum, quam ad serviendum esse digniorem: nos licet fidei & sanctæ religionis vinculo tecum, quod aliquando fuimus, nunc juncti non simus, ramen fama tuæ egregiæ virtutis adducti, quam in Rhodiorum obfisione cognitam ipse Rhodi magister ad nos rediens, multum nobis commendavit, non possumus te non diligere, & tibi omnia prospera optare, præsertim cum omnis tua sublimatio nobis & Christiano nomini utilis & commoda sit: tu enim eidem hosti Turco bellum & inimicitias indixisti, quem nos & Christianitas universa capitalissimum hostem habet, adversus quem pro communi nostra utilitate ambo armati atque animati esse debemus; ac nobis quidem Ann. Eccl. Tom. XXXI.

& generi Christiano non deessent vires animusque illum hostem debellandi, nisi Deo omnipotente nos pro nostris peccatis flagellante, jam multos annos bellis & discordiis intestinis laboraremus: quas discordias si, Deo adjuvante, ut de proximo speramus composuerimus, & ipse Turcus nostram virtutem cum detrimento suo, & tuam nostram benignitatem cum tua utilitate poteris experiri: speramus enim te ad stabilitatem regni tui viribus nostrorum, apud quos vis virtusque bellica summa est, usurum; nos vero ad commoditatem fidei nostræ sanctæ & Christianorum sancta illa loca Jerusalem visitantium tuam liberalitatem & humanitatem experuros. His omnibus de causis, & ut animum nostrum erga te, ac desiderium, quod habemus omnis felicitatis tuæ melius perspiceres, elegimus dilectum filium Joannem Bressorum equitum Jerosolymitanum præsentium latorem, quem ad te mittimus, hominem prudentem & nobis fidum, qui tibi multa ex parte nostra ad novi status tui corroboracionem pertinentia significabit, cui tantquam nobis ipsis credere poteris. Quod si aut ea statim agere, que ille te admonuerit, aut hominem ex tuis fidum ad nos mittere volueris, qui a nobis omnia cognoscatur, experire cum tuo magno commodo & in Christianis hominibus virtutem ac prudentiam esse, & in nobis fidem. Verus Deus, quem nos adoramus, det tibi gaudium ex inimico & prosperitatem, ut deinde divinis muneribus provocatus acquiras illius cognitionem & amorem. Dat. Romæ, &c. xvii. aprilis MDXXIV. pontificatus nostri anno 1. [1]

Promissa illi compositis intestinis discordiis auxilia.

Missus ad Achomatem orator a Pont.

Non opportuno tempore lata sunt Christianis arma subsidiaria: nam antequam civilia bella fedari possent, Solimannus Abrahamum bassam adversus Achomatem submisit (c), qui Turcarum ad ipsum transfugientium ope brevi Achmetem cepit, atque interemit, & Alcairam in Solimanni fide & obsequio continuit, Byzantium vero reversus bellerbeja dignitate ornatus est. Ex hac Achomatis novi Ægypti sultani clade Christiani imperii res vehementer afflictæ fuere; nam Rhodus uti sperabatur, recuperari non potuit, ac Solimannus Ægypto Syriaque

LXXVII.
(c) Bosius p. 3. hist. equit. Hieros. Bizar. rev. P. 111. Non lata sunt a Christianis auxilia.

NOTÆ [1] UT sua veritas constet historiæ, errata annalisticæ quedam, levia licet & parva hic emendanda sunt. Achmetes præcedenti anno 1523. egre 929. in Ægypti præfecturam missus statim turbas cedere cepit, quæ non diu post in apertam defectionem evaserunt. Verum Solimannus celeritate sua id effecit, ut vix exoritis ignis suffocaretur; etenim ne motis quidem armis missus Mahometes Bei Cairi proditorem interfecit; dein substitutus Ibrahimus Bassi cum exercitu seditionis nondum penitus sopitæ reliquias extinxit. Ita Halî Mustafa in sua chronologia histor. Italice versa. Expeditio ista majoris æstimata est a Christianis quam a Turcis, a quibus ne in annalibus quidem Turcicis, a Leunclavio vulgatis, recessione digna reputata est. MANST.

Achomates a Turca victus & interfec- tus. LXXVIII. Clemens concordie interpretem frustra agit inter Gallum & Hisp. Quid ab ipso responsum Carolo V. & Franc. I.

(a) Eod. lib. brev. ann. 1524. p. 150.

Perhumanæ ad Carol. V. Clementis literæ.

riaque pacatis vires omnes ad obruendam Hungariam intendit, ut dicitur inferius.

Non defuisse autem Pontificem spon- sioni præstitæ Achomati sultano de ten- tanda Christianorum principum concor- dia ad Turcæ communibus armis op- pugnandum, ostendunt navati ab eo la- bores ad funestum bellum extinguendum: siquidem cum a Carolo V. & Francis- co I. urgeretur, ut in eorum partes con- cederet, constanter respondisse vidimus, communis tantum parentis officio utrum- que complexurum, non alterius in alte- rum iras indigne suscepturum: quo argu- mento Carolo V. illius amicitiam pren- fanti magnificis verborum officiis, ro- gantique ut icta a prædecessoribus armo- rum in Italia adversus Gallos fœdera tu- eretur, respondit (a) paterno in omnes Christianos studio id efficere, quos tempo- rum calamitas doceret in non mutua bella concitandos, sed amicitia ad contunden- da Turcarum religioni & publicæ omni- um rei insidiantium molimina connecten- dos: cæterum impositam sibi inservien- di Dei voluntatibus necessitatem: secun- dum vero Deum omnia illi amantissimi patris præstiturum officia: exhaustam vi- ribus opibusque Italiam pacis commoda deposcere, ac res ipsius jam florentes vel induciis vel pace constabilitum iri.

Cæsari.

Recte iudicat de nobis serenitas, tua, cum sibi habet, ut scribit, persuasum, planeque & liquido constare affirmat, per omnes gradus dignitatis nostræ pari sem- per benivolentia nos erga eam futuros, aut eo etiam majore, quo maioribus opibus præ- diri commodius illam declarare possemus. Nobis quidem amantissimis tui & tuarum rerum omnium, & si conscientia ipsa nos- træ perpetuæ atque immutabilis erga te, tuæque vicissim erga nos voluntatis con- tenti esse poteramus, tamen incredibilem quandam lætitiâ attulit dulcis illa in li- teris tuis atque plena ingenue humanita- tis prædicatio, qua animum optimum no- strum, non solum tibi notum, verum eti- am gratum restatus es; gratiamque habe- mus dilecto filio nobili viro Viceregi tuo Neapolitano, quod amicum & fidele testi- monium veritati præbuerit. Ac nos qui- dem in hac sumus deliberatione ac senten- tia, nihil ut in humanis rebus præstabili- us, nec magis nobis oprandum esse iudice- mus conjunctione ea, quæ inter nos est; sive enim præterita nostra tempora cogita- tione reperimus, tuis plurimis officiis ac ma- ximis benivolentiæ indicis sumus obligati, sive præsentia consiliorum nostrorum om- nium, quorum summa ad commune bonum

Christianitatis tota dirigitur, perficiendo- rum spem in tuâ serenitatis virtute, sa- pientia, pietate positam habemus: scimus enim animum istum tuum optimum & præ- stantissimum, & propter gratiam, quam Deo debet, hoc idem nobiscum una velle, & propter vim atque auctoritatem, qua ferme omnia potest, maximo adjumento Christiana reipublica futurum esse. Qua- propter his etiam causis talibus atque ran- tis nostrum flagrantissimum amorem, quo tibi, fili noster vere charissime, affecti su- mus, concomitantibus persuade tibi id, quod tamen habes merito persuasissimum, nulla unquam tempora, nullius contrarias sua- siones, neque aliquas quorumvis nobis obla- tas conditiones nos ab hac voluntate atque sententia, qua unum tecum, ut tu aman- tissime scribis, tanquam pater & filius esse volumus, vel minimum esse abducturas. Quod autem ad res Italie attinet; in com- muni studio iudicioque nostro, quo idem, quod tu, spectamus & cupimus, suscipi- enda nobis tamen fuit persona pastoris pa- trisque communis.

Itaque cum Italiae populi, qui contri- buere ad belli sumptum soliti erant, fini- ro tempore, quod fuerat in conventioni- bus expressum, aliquid non præterea tri- buissent, implorarent & tuam & nostram misericordiam, seseque exhaustos & im- potentes omnino restarentur, nosque illorum inopia & plurimarum calamitatum con- scii essemus, quominus asperere & acerbe- ageremus cum illis, sumus pietate quadam & illa etiam ratione retardati, quod non poteramus id agere sine manifesta declara- tione nostræ non iam paternæ in omnes, sed contra aliquos hostilis voluntatis, quo nihil magis esse arbitrati sumus neque in- gratum Deo, neque Christianæ reipublicæ hoc tempore incommodum, nisi enim hanc opinionem retineamus, nos omnibus velle patrio affectu æque esse consultum, omnis e vestigio nostra auctoritas vel ad pacem communem constituendam, quod unum est maxime labenti Christianitati hoc tempo- re necessarium, vel ad convocandos in au- xilium principes, si hostis præpotens, ut iam minuitur Turca, ingruat; vel ad dignitatem sedis Apostolicæ, quæ tota fe- re dilapsa est, in aliquem commodiorem statum redintegrandam, prorsus præterit: quod damnum tua quoque serenitas sen- sura esset; quanto plus enim in nobis erat auctoritatis, quoniam eam nos in omni va- rietate temporum, quorum eventus sæpe incerti sunt, tuæ serenitati toram deservi- mus, tanto erimus tibi utiliores; & sicut nunc possides in nobis amicissimi benivolenti- ssimique personam, possidebis etiam pa- tris, nam secundum Deum omnipotentem,

Reddita ab eo ratio car fœdus ab Fladriano percussum servandum non lit.

LXXIX.

Pontifi- cem ob- stringi ad patrium studium erga om- nes ter- vandum.

Monitus Carolus V. ut pacem inducive in- ceat.

LXXX. Clemens sibi devincire Gallus annititur. (a) lb. p. 151.

Clemen- tis ad eum re- sponsum.

cujus maxime numen & voluntatem spe- ctare nos oportet, tu unus es potissimum, & semper futurus es, cuius voluntati & amor omni inhesura sunt & studia & consilia nostra. His igitur de causis ab a- perta omni significatione abstinimus; quod autem bono modo fieri a nobis potuit, non desimus rebus tuis & tuorum, quantum quidem potuimus, & quantum sedis Apo- stolicæ tenuitas potuit perferre, cuius tu debilitatem & inopiam utinam præsens inspicere, & manibus quodammodo contri- butare posses; quamquam hoc non sedis Apo- stolicæ duntaxat, sed totius Italiae com- mune malum est, quæ exinanita omnis, & exhausta quietem spiramentumque ef- flagitat, ut etiam ad serenitatis tuæ bonitatem sapientiamque pertineat, quando omnia istis recuperatis rebus tuis, ad vo- tum tibi divino beneficio processerunt [quo nuncio ex literis tuis valde lætari sumus] res autem Italia vel tibi honorificis in- ducis, vel etiam commodiori exitu sedari posse videantur. Convertere jam animum ad cogitationes pacis, & tranquillitatem Christianæ reipublicæ, tua quoque auctori- tate & prudentia constituram velle, sic- ut jam ex venerabili fratre Nicolao archiepiscopo Capuano nostrorum omnium vo- luntatum capivo, quem te de studiis & desideriis nostris omnibus certiore fecisse confidimus, intelligere plenius potuisti. Dat. Romæ, &c. xiv. aprilis MDXXXIV. pontificatus nostri anno 1.

Suggererat etiam paucis ante diebus Clemens pacis consilia Francisco Gallo- rum Regi, qui literis referens pluribus a- moris & observantiæ significationibus ef- flagitarat, ne Hispano Regi fœdere jun- gi vellet: cui responsum est (a), omnia pontificia studia ad reipublicam Chri- stianam bellis civilibus depresso erigendam versum iri, inque omnes pater- na studia se expliciturum.

Francia Regi

Grata & amabiles serenitatis tuæ li- teræ, quas etiam dilectus filius Francis- cus Marsi sua prudentia & sermone a- pro subsecutus est, animum nostrum sic affecerunt, ut vere videremur in illis om- nem imaginem tui erga nos amoris expres- sam cognoscere: cui nisi responderemus pari benivolentia, profecto nosmetipsos ingratos esse indicaremus. Et quidem hoc animo fuimus a nostri pontificatus initio, ut omni omnia & rejecta privati commo- di ratione, mentem & voluntatem in- dueremus patriis omnibus communis & æqui: satis enim intelligimus hoc & Deo a nobis deberi, & officio nostro; sed non id solum nos cogitasse, verum etiam re- ipsa præstitisse, tu es optimus testis: scis Ann. Eccl. Tom. XXXI,

enim cum & fide ac obligatione antea- stricti maximis beneficiis devincti essemus, hoc honore accepto retraxisse nos potius stu- dia illa superiora nostra, quam protrulisse tantumque reliquisse fidei nostræ pristina, quantum sine aperta quasi denunciazione novarum inimicitiarum prætermitti non potuit, reliqua multa & magna, quæ a nobis forte poterant expectari, ita con- traximus, ut omnibus recte iudicantibus potuerit apparere Dei magis a nobis & de- bitori nostri, quam ullius proprii affectus haberi rationem. Quamobrem hoc volumus tuæ serenitati esse persuasissimum, nos æ- quali primum animo, ut bonum Pontifi- cem decet, erga Christianos principes, & paterna in omnes esse voluntate, plurimum autem deinde illis debituros, qui sua stu- dia atque auxilia ad commune bonum Chri- stianæ reipublicæ nobis profitebuntur, quam laborantem tot calamitatibus & modis om- nibus afflictam, ut fulcire & sustentare possimus, non tam humani consilii res est, quam divini auxilii. Itaque tuarum lite- rarum promissiones plenas constantiæ & amoris, tantoque Rege dignissimas in eam partem accipimus, ut sperare debeamus pa- ce aliquando conciliata [quod nostrum summum immensumque desiderium domi- nus Deus sua gratia & clementia prospere facere dignetur] nos tuæ serenitatis virtute atque præsidio pleraque aut dela- pta iam dudum, aut etiam nunc ad rui- nam præcipitantia, quæ quidem ad veram cultum religionis, & ad veram gloriam honoremque pertinent, in integrum resti- tuturos. Hac igitur spe, quam in te posi- tam habemus, cum illo amore coniuncta, quem nobis præclare in literis tuis expri- mis, eo nos animo in omnem dignitatem tuam esse puta, quo certe esse debemus optimo & amantissimo, quem si experiri volueris, efficiemus ut cognoscas te sanctæ ecclesiæ primogenitum filium a nobis om- ni patria indulgentia & benivolentia fo- veri, &c. Dat. Romæ x. aprilis MDXXXIV. pontificatus nostri anno 1.

Commendavit pontificia consilia de pace inter Carolum & Franciscum re- dintegrandam Henricus Anglorum Rex, suamque Apostolicæ sedi pro communi Christianæ reipublicæ provehenda causa operam detulit. Pontifex gratis ei actis de Nicolao archiepiscopo Capuano, ad diffidentes Reges conciliandos misso, i- plumque denique adituro fecit certio- rem (b).

Regi Angliæ.

Ex literis tuis xxv. martii datis, & ex venerabilis fratris Joannis episcopi Batho- nienensis oratoris apud nos tui sermonibus cognovimus ingenuitatem literarum nostrarum

Professus non rei private sed divine a se ratio- nem ha- beri.

LXXXI. Com- mendata ab Anglo Clementis studia de pace inter Gallum & Carol. V. conci- lianda. (b) lb. p. 156. Clem. ad Anglum lit.

rum, quibus ad serenitatem tuam statum rerum, quae tunc erant, aperte & dilucide perscripseramus, probatam tibi admodum gratamque fuisse: quod nos certe, qui veritatem potissimum diligimus, eique semper habere intendimus, etiam tuae serenitatis optima mente & ingenii praestantia freti fecimus libenter. Ac nos quidem in hac eadem sententia constantes tuae serenitatis inveniet, nihil dissimulantes, aut simulantes eorum, quae ad communem utriusque nostrum rem rationemque pertinent; quam tecum amoris & amicitiae conjunctionem volumus esse perpetuam: sed & nos vicissim tali te animo praeditum experiri, ut veris & honestis rationibus semper locum esse velis, non novum quidem nobis, sed tamen semper jucundissimum est; verus enim nostra & constans de tua sapientia & magnitudine animi opinio omnibus iudiciis quotidie magis confirmatur. Tuam vero de nostra in te incredibili benivolentia, studioque in omnibus rebus satisfaciendi tibi opinionem verissimo a te iudicio susceptam, si fieri poterit, etiam ut augeamus dabimus operam. Quamobrem sit hoc testatum & ratum, omnia nostra tuae dignitati, commodo, amplitudini semper parata esse. His superioribus diebus venerabilem fratrem nostrum archiepiscopum Capuanum, qui nostris omnibus consiliis intimus est, pacis communis conciliandae causa misimus, eam personam communis pastoris in nobis meditantes, quam & nobis Deus imposuit, & tua serenitas etiam approbare in suis literis non est gravata. Ei igitur mandavimus, ut tractato cum reliquis negotio te postremum adiret tanquam exitum & perfectionem rerum omnium in tuo consilio prudentia voluntateque inventurus, &c. Dat. Romae die xxv. april. MDXXIV. pontificatus nostri anno 1.

Capuanus archiep. pacis interpres nullus.

LXXXII Gallicae res depresso. (a) Guicci. l. 15.

(b) Id. ib. Galli eieci Italia.

(c) Id. ib. Sabellio. continuat. hoc ann. Ferro. l. 7.

(d) Exr. l. 1. collect. lit. princ. p. 127.

& Alexandria praesidio militari munita; sed brevi a caesareis ad deditionem faciendam adacta. Exactis ita universa Insubria Gallis intermissa pacis inter principes consilia redintegrare Clemens Pontifex constituit, atque amplissimarum indulgentiarum praemia noxas per sacram confessionem expiaturis proposuit, ac tri-duana jejunia ad placandam divinam iram, ut bella civilia tolleret, Christianaque arma averteret in Turcas, omnibus Christifidelibus indixit (e): qua de re haec ad Venetum patriarcham scripsit (f).

Patriarcha Venetiarum.

Dei ira nostris peccatis provocata est, sicut ex pestis & bellorum cladibus manifeste colligitur: quamobrem nos, appropinquante etiam sacro jubilei anno, ut animas puriores tam sancto tempore paraverimus, binas literas sub plumbo edidimus, quarum unis jubileum ipsum, alteris tri-duanum jejunium omnibus Christi fidelibus indiximus, quo pace & salubritate per Dei clementiam nobis reddita, bellum in Christi hostes convertamus; cui operi testis est Dominus nos incessanter incumbere, &c. Dat. x. junii MDXXIV. pontificatus nostri anno 1. Scriptae (g) etiam eo argumento ad eundem aliae literae, tum ad Cardinalem Eboracensem in Anglia, Laurentium Cardinalem Campegium in Germania, Thomam de Vio Cardinalem. S. Sixti agentem adhuc in Hungaria legatos (h) ad archiepiscopum etiam S. Andreae in Scotia, Gnesnensem in Polonia, Bituricensem in Galliis legatos natos, ut vocant, ac primates, ut apostolica imperia de piacularibus jejniis propitiandoque Deo promulgarent.

Iterum de pace redintegrata colloquia.

(e) Clem. lib. brev. ann. 1524. p. 272. (f) Ib. p. 272. Indicta a Clemente publica jejunia.

(g) Ib. p. 282.

(h) Id. ib.

LXXXIII.

At quamvis Clemens omni contentione tum piorum precibus apud divinum Numen, tum internuntiorum opera apud Reges pacem in Christiano imperio redintegrare anniteretur; tamen ejus labores ad irritum cecidere: siquidem exactis Italia Gallis de invadenda ipsa Gallia caesareis & Italicis armis sumpta sunt consilia (i) procurante duce Borbonio, qui regnum illud partiri cum Anglo erat pactus; lectaeque (k) apud S. Agatham Caesaris & Henrici Anglorum Regis literae de Gallica expeditione conficienda in concilio caesareo fuere. Haec vero novorum bellorum consilia confringere omni opera contendit Clemens, ut Matthaei Guiberti datarii ad apostolicum in Anglia internuntium datae literae ostendunt (l), utque consuluit disiungendos a Gallicis partibus Helvetios, ne Franciscus Rex iterum infestare Italiam posset; fugessitque hoc monitum, non mi-

De invadenda Gallia caesareis consilia ineunt. (i) Guicci. l. 15. (k) Contin. Sabellio. hoc ann.

(l) Exr. l. 1. collect. lit. princ. p. 125.

norem esse virtutem retinendi, quae parata sunt, quam acquirendi: ita proregi Neapolitano significari iussit, nullum aurum subsidiarium pro invadenda Gallia se collaturum, ne communis parentis officio deesset; cumque in Villafrancano portu Rhodia classis sub pontificia clientela ageret, metuens ne Hispanus Gallum eas invaderent ad Rhodios equites in belli societatem trahendos Galliae caesareaeque classium praefectos a temerario & impio facinore huiusce literis sibi temperare iussit (a).

Hugoni de Moncada classis caesareae praefecto.

Scire te credimus eas naves ordinis Hierosolymitani, quae in portu Villafrancae sunt, vestra sub tutela, ac potestate esse, ita ut nostro maxime nutu ibi tanquam in loco ab illis immuni consederint, ne pietatem semper professi, nec nisi adversus Turcas pugnare soliti in Christi fideles incurrerent. Verevi autem cogimur ne invito trahantur ad bellum, vel a te vel a praefecto adversae tibi classis, quod nos nullo pacto vellemus, ut nostri nostrum exemplum non sequantur, qui sane hoc miserabile & intestinum bellum componere frustra conati, procul taciti ac dolentes spectamus partium a belli expertes futuri, cum omnium parentes & pacis cultores esse debeamus. Te igitur, quem tui Regis exemplo nostri observantem, ac pii potius & honesti quam impii & utilitatis rationem sequiturum, speramus, his nostris monemus ac plurimum in Domino exhortamur, ne naves dicti ordinis Hierosolymitani, quas nostras esse ducimus, ad temeritatem militandum impellas, &c. Dat. xxvii. junii MDXXIV. pontificatus nostri anno 1.

Rhodiensem classem avertere in Gallos molliuntur. (a) Lib. brev. ann. 1524. p. 253. Praemoneat Clemens ne id scelus audeant.

LXXXIV.

Non sine causa concepti erant illi metus; quippe Regum animi adeo in murum perniciem erant efferati, ut quaeque usurparent, quae laedendo hosti idonea viderentur: hincque sacra cleri vengegalia a Gallo Rege trapezitis oppignerata referunt (b) ad reficiendum ararium: pariterque Carolus V. in Hispania sacram pecuniam, quae ex indulgentiis pro basilica S. Petri construenda fuerat redacta, tum etiam aliam, quam Christi fideles ad Rhodum propugnandam recuperandamve contulerant, occupavit; utque facinus religionis specie coloraret, profusus est se eam auri vim repensurum, compositisque rebus expeditionem Turcicam confecturum: tum ausu veniam a Pontifice deprecatus est; cui ille respondit (c) eam pecuniam uti divino obsequio consecratam attingendam non fuisse, fideliumque pietati illusum; modo tamen restituendae illius voluntatem non immu-

(b) Contin. Sabellio. Devoce sacro bello pecunie invadit a Carolo V.

(c) Lib. brev. ann. 1524. p. 250.

taret, culpa exemit: Volumus, inquit, ut propositum hoc restituenda suo tempore pecuniae, stabile conservans, advocato caeterum aliquorum honestorum & gravium viro-rum tam secularium quam ecclesiasticorum, iteres coram eis huiusmodi restitutionis promissionem, Deoque fidem tuam obstringas, te data occasione sanctae fidei propaganda, & illas & alias praeterea pecunias in ipsius honorem expositurum, ut haec tua promissio non solum apud eos, quos advocaris, tui sit optimi animi erga Deum testis, sed illorum etiam testimonio apud omnes populos propaleatur, ut qui de suis bonis ad hunc unum finem defendenda ab impio Turca Christianitatis partem dederunt, cum se cognoverint non fuisse decipios, majore etiam animo, ubi res postulerit, plura largiantur; in quo Dei omnipotentis gloria cum tuae laudis ampliatione, sicut speramus & optamus, possit esse conjuncta. Dat. Romae xxx. maii MDXXIV. pontificatus nostri anno 1.

Porro Caesar Tucici belli abjectis curis, instructa in Genuensi portu classe, (d) conductos sacro auro exercitus Germanicos & Italos in Provinciam, quam imperii beneficiariam contendebat (e), effudit duce Borbonio, qui eam ex confecta cum Hispano & Anglo pactione, una cum regio titulo affectabat (f): cui Henricus ducenta aureorum millia mentrua pro faciendis in rem militare summibus erat pollicitus, vel cum florentissimo exercitu, consociatisque Belgicis copiis in Piccardiam irrupturum: veteraque in Galliam controversa majorum suorum jura repeteret, & Gallicum sceptrum Anglico conjungere exoptabat, cumque Borbonio post primas impressiones res in Provincia bene verterentur, Anglum sollicitavit, ut ad distrahendas Francisci Regis vires alia parte in Gallias irrumperet; constitutumque est (g), ut Suffolciae dux exercitum ex novemdecim pedum tribusque equitum millibus constitutum duceret, cum Rex Scotiae excusso ducis Albaniae tutoris in Gallia absentis imperio in Angli partes transfugisset (h). Senuere postea ea consilia, cum reversus in Scotiae dux Albaniae adversarios compressisset (i), & Henricus bello Gallico, quod difficillimum opinabatur, tum Scotice belli metu, vel pontificiis hortatibus abstinuit; neque Carolus V. ex Perpignanensibus claustris per Narbonensem provinciam ad conjungendas cum Borbonio copias irrumperere, uti sponderat (k), ausus est.

At Borbonius post occupata plura minor oppida Toloni arce & Aquis sextiis potitus, cum Arelatem oppugnare, alia-

Liberatus censoris Carolus certa lege.

LXXXV.

(d) Aug. Just. l. 6. Biz. r. Folier. (e) Ferron. l. 7. (f) Guicci. l. 15. Tentata a Carolo V. provincia Anglus Gallicum sceptrum affectat.

(g) Gibert. datam pontifici. lit. lib. 1. collect. lit. princ. pag. 133. Captis abstinet. (h) Id. ib. (i) Polyd. l. 27. Non ausus Carol. V. irrumperere in Narbon. provinciam. (k) Ferro. l. 79. Guicci. ubi sup. LXXXVI.

que militaria facinora aggredi meditare-
tur, a cæsareis ad Massiliam nobilissimo
portu insignem vi capiendam, cum Ca-
rolo Cæsari ad edomandam Galliam ido-
nea futura esset, inde revocatus est: ad
quam exercitus hæsit, fessusque est ob
præfidiariorum virtutem locique munitionem
(a). Interea Pontifex qui summa
contentione hoc Provinciale bellum dis-
suaserat, pacemque ob Lutheri Soliman-
nicæ grassationes inter Reges compone-
re studebat, uti plures tum in regesto
pontificio, tum in collectione principum
literarum ostendunt literæ (b); cur
orientia bella sicut dolensque intuebatur;
curasque ejus auxere Turcarum piratarum
excursionem maritimam; nam primum Nea-
politani regni & pontificiæ ditionis lit-
tore infestantur (c); dein Cortogulus pi-
ratarum princeps celebratissimus triginta
navium ac trium trirremium classe non
jam piratico, sed imperatorio more non
modo prædas agere, sed etiam arces Nea-
politani regni supero mari imminentes ex-
plorare cepit (d), ut Reges expugnaret;
miserandumque ac funestum erat eos in
extremum pene discrimen rem Christia-
nam suaque amplissima regna commit-
tere ob unius puncti terræ alterationem;
seque ad ossa usque invicem rodere, ut Gi-
bertus pontificius datarius in literis (e) ad
marchionem Langum Clementis in Ang-
lia oratorem missis deplorat. Eiusdem
Pontificis hortatibus Cæsar, cui longe ma-
gis intererat Germaniam a Luthero con-
cussam atque tumultuantem in pace con-
tinere, quam Galliam affectare, pacis se
cupidum præbuit (f); deque induciis pan-
gendis colloquia reintegrata fuere.

(a) L. r.
coll. lit.
princ. Fer-
ron. l. 7.
Guic. l.
15.

(b) Lib.
1. lit.
princ. hoc
anno da-
ta.
Turcæ I-
talicæ lit-
tore infe-
stant.
(c) Eod.
l. i. pag.
123.

(d) Ext.
ca. de re
lit. in eod.
lib. p.
139.
(e) Ext.
in super.
p. 123.
Debit
potius
Carolus
V. fidem
tucti in
Germ.
quam
Gallias
affectare.
(f) Ext.
eod. lib. p.
129.

LXXXVII.
De pacē
iterum
agitata
colloquia.
Quæ fue-
rint a
Gallo ex-
petita.

Jam Gallicæ res in meliorem versæ sta-
tum erant; nam ad Massilienses scopulos
cæsareæ allidebantur vires, ac Franciscus
Rex contracto exercitu fortissimo suppet-
tias ferebat, atque etiam Mediolanensem
expeditionem conficere moliebatur spe
meliorum rerum elatus, ejusque orator
in pontificia curia episcopus Bajocensis da-
tis septima augusti die literis ad comitem
Balthasarem Castilioneum has pactiones
proposuit, ut nulla de Borbonio duce pro
recuperando principatu fieret mentio cum
decretoria sententia ob prodicionis cri-
men damnatus esset: tum Gallorum Re-
gem omnino velle, ut Mediolanum Pon-
tifici, ut communi arbitrio custodiendum
tradatur ac si quæ suboriatur lis, nullum
de pace sequestra sermonem inferendum:
quamvis pontifici pacem oranti obsequi
Franciscus Rex cupiat, tamen late famam
increbrescere, illum compositis cum An-
glo rebus ad Mediolanensem expeditio-
nem conficiendam jam provolare, nec in-

tegra stante Gallia, Mediolano cessurum:
neque Italos ad Galliam invadendam
Germanis Borbonioque se conjungere de-
buisset: cui Balthasar Castilioneus con-
cordiæ leges acerbiores temperare cupiens
rescripsit XVIII. augusti, non decere vi-
dum tam aspera pacta postulare: Cæsarem,
qui Borbonio erat pollicitus pacem, illo
non comprehenso nunquam consecuturum
fideique sine gravissima macula deesse non
posse, paremque exulum Mediolanensem,
qui Gallicas partes erant secuti, ac Bor-
bonii conditionem esse: Cæsarem etiam,
qui supremum Mediolani obtinebat prin-
cipatum, suo juri non detracturum, incer-
tos esse bellorum exitus, lætaque initia
infelicibus sæpe eventibus claudi; sibi ve-
ro exploratissimum esse omnia Clemen-
tis Pontificis studia ad pacem conversa,
ac sine ulla privati commodi spe publi-
cam ab eo quietem salutemque exoptari,
atque ita justitiam lancem firmam ten-
turum, ut in neutram partem sit deflexurus,
acturumque ne posthac Gallia ip-
sius integritati ac paterno amoris diffidat:
nec vana a Balthasare comite jactata e-
rant, de Clemente, qui tot bella civilia
perosus iterum archiepiscopum Capua-
num legatum ad Cæsarem ac Reges Gal-
lum & Anglum misit (g) incaute septem-
bri, atque hisce literis Carolum V. ut a-
postolicis monitis precibusque in ample-
tenda pace se accommodaret, urfit.

Cæsari.

*Redit iterum ad serenitatem tuam no-
stro jussu venerabilis frater Nicolaus ar-
chiepiscopus Capuanus, paucis ante mensibus
idem laboris & itineris emensus, pro eis-
dem causis, quas Deo omnipotenti accep-
tas, & Christianæ republicæ in univer-
sum salutare pastorali nos urgente officio,
iterum tractandas & repetendas suscipi-
mus. Orantes igitur Dei clementiam nos,
ut sancti hujus voti compotes reddere, no-
straque pia consilia prosperare dignetur,
quorum quidem perficiendorum maxima
pars in te sita est, hortamur serenitatem
tuam in eodem Domino, & studiose non
solum requirimus, sed etiam rogamus, ut
te nostris piis monitis ac precibus, immo
divinis placitis obsequentem filium reddas
& universorum Christi fidelium saluti &
tranquillitati, que a tuo maxime nutu
pendent, pie prospicias, quemadmodum
super his latus alloqueretur majestatem tu-
am idem archiepiscopus, cui fidem eandem
quam nobis ipsis, per te adhiberi cupimus.
Dat. vi. septembris MDXXIV. pontifica-
tus nostri anno 1. Extant eodem argu-
mento ad Regem (h) Angliæ, tum ad
Cardinalem (i) Eboracensem in Anglica
aula gratia florentem hortativæ ad pa-
cem*

Quid ab
internun-
tio re-
sponsum
Gallo.

(g) Clem.
l. brev. an.
1524. p.
365.

LXXXVIII.
Hortato-
rie Pon-
tificis ad
Cæsarem
literæ.

(h) Ext.
ib. p. 361.
(i) Ib. p.
362.

(a) Ib. p.
353. &
449.
(b) Ib. p.
360.
LXXXIX.

(c) Ib. p.
438.

(d) Ibid.

(e) Ib. p.
522.
Aliz. ad
Gallorum
Regem.

cem literæ; tum ad ducem Sabaudia (a)
& ducissam Engolismensem Francisci
Regis matrem (b), ut legato in redinte-
granda concordia operam navent.
Increbrescebat late Francisci Gallorum
Regis in Italiam adventus, ingentiumque
bellicorum apparatus fama, quam idem
archiepiscopus Capuanus, cum ad Re-
ges proficisceretur, datis ad Clementem
litteris confirmavit (c): abruptamque fu-
isse inter Hispanos Gallosque de pace vel
induciis actionem, seque propterea sub-
stitisse, ut nova apostolica mandata em-
piteret. At Clemens, quem anxius im-
pendentis rei Christianæ ex funestis his-
ce bellis civilibus exitii metus urgebat,
eum ad Hispaniæ & Angliæ Reges pro-
perare jussit (d) ut pacis consilia prove-
heret: tum Francisco Gallorum Regi si-
gnificavit (e) quanto concordia ipsum in-
ter & amulos Reges instaurandæ arderet
studio; neque ullis laboribus vel ipsi vi-
tæ pro ea perficienda parsurum.

Regi Christianissimo.

*In hoc adventu tuo ad Italiam, de
quo per literas venerabilis fratris Nicolai
archiepiscopi Capuani facti certiores su-
mus, exi ut videbatur id per te nobis po-
tius debuisset significari cum aliqua eri-
am declaratione tua erga nos voluntatis;
tamen nostri officii memores, misimus sta-
tim ad serenitatem tuam dilectum filium
Rubertum Buschetum, & nobilitate, &
fide, & prudentia nobis probatum eratum-
que, qui animum nostrum ac desiderium
ad te deserret, ac si quid posset salva tua
dignitate in commodum commune Christia-
nitatis fieri, nostro nomine experiretur;
qua etiam de re ad supradictum archiepi-
scopum scripsimus. Et quamquam nobis
multa adversentur, qui pacem maxime
omnium cupientes, ipso consiliorum no-
strorum adhuc frustrati sumus; tamen quo-
niam in bono opere perseverantes, & la-
borem & vitam impendere Deo præcla-
rum est, mandamus eidem archiepiscopo,
ut susceptum iter proseguens ad Cæsarem
& Angliæ Regem se conferat: licet enim
nobis sapiens ejus consilium valde proba-
tum fuerit, quod interrupta pacis aut in-
duciarum spe, sine nostro jussu non ultra
putaverit progrediendum; tamen nos at-
tendentes in omni armorum tumultu sæ-
pe multa accidere, per que pax postea
fit, modo ipsi, quos penes est potestas, de
eventibus rerum fideliter instructi delibe-
rare tuo possint; volumus ipsum archie-
piscopum, quem maxime aptum ad hec ne-
gotia novimus, omnibus difficultatibus post-
positis perficere jussionem, quam a nobis
accepit: in quo hortamur serenitatem tu-
am in Domino, & magnopere requirimus,*

*ut non modo cum tua bona venia, sed et-
iam favore auxilioque tuo adjutum iter
suum sequi, & peragere commode tribu-
as, &c. Dat. Romæ die XIII. octobris
MDXXIV. pontificatus nostri anno 1. Extant
(f) ejusdem Pontificis pridie ejus diei
datæ eodem argumento ad Francisci Re-
gis matrem ducissam Engolismæ literæ,
ut filium ad pacis consilia steteret, dum
internuntius apostolicus ad Cæsarem &
Anglum proficisceretur.*

Descendebat tum ex alpiibus florentis-
simo succinctus exercitu in Insubriam.
Franciscus Rex, cum antea Borbonium
atque cæsareos bellica arte delulsisset, qua-
si in eos Massiliensi obsidione fessos ex-
peditionem duceret: cujus tamen mili-
taria consilia illi præsentientes, tum me-
tu depulsi soluta Massiliæ obsidione co-
pias ex provincia in Liguriam & Insu-
briam reducere præcipiti cursu, ne eas
militè idoneo nudatas invaderet Gallus:
qui antequam idoneis præfidiis Medio-
lanum munire potuissent, eos consecutus
summa celeritate signa victricia Medio-
lano intulit (g), multasque circum ur-
bes arcesque in suam potestatem redegit.
Ad quem Pontifex pacis cupidus exe-
unte octobri alium internuntium aposto-
licum, scilicet Joannem Matthæum Gi-
bertum designatum episcopum Veronen-
sem, pontificiorum consiliorum omni-
um participem, ut ex illius literis vidi-
mus (h), decrevit; hortatusque (i) est Re-
gem ipsum, ut ob imminens rei Chri-
stianæ excidium, quod bella civilia affe-
rebant, paci animum accommodaret.

*Judicium summi Dei, quod de serenita-
tis tua victoria & prosperitate rerum
omnium factum esse conspiciamus, & desi-
deramus, tibi bene evenire, & ut sit no-
mini, generi rei que Christianæ fœdum
& salutare eundem dominum Deum de-
precamur. Nostra quidem omnis voluntas,
quantum semper spectaverit ad pacem, tua
in primis serenitas plane potuit existimare:
cujus voti & desiderii nostri, ut is sit a-
liquando exitus, quem semper optavimus,
nunc in tua serenitatis manu videtur posi-
tum. Res quidem publica Christiana in-
quod discrimen deducta sit, nisi pace ali-
qua & principum concordia stabilietur, tu
pro tua prudentia judicare facilius potes,
quam nos scribere. Dat. Romæ apud S.
Petrum die xxx. octobris MDXXIV. pon-
tificatus nostri anno 1. Consignatæ sunt
eodem die aliæ ad ejus matrem datæ li-
teræ (k), ut ipsum ad pangendam pacem
induceret: ad quam etiam episcopus Ba-
jocensis in pontificia curia Gallicus ora-
tor scripsit (l), rei Christianæ statum de-
postulare, ut Rex concordiam cum Cæsare
con-*

(f) Ext.
ib. p. 517.

XC.
Insubri-
am ado-
riri Gal-
lus medi-
tatur.
Reducit
copias in
Italiam
Borboni-
us.
Mediola-
no mul-
tisque ur-
bibus po-
tetur
Gallus.
(g) Aug.
Just. l. 6.
Continu-
at. Sabel-
lic. hoc
ann. Fer-
ron. l. 7.
Guic. l.
19.
(h) Ext.
lit. i. col-
lect.
(i) Lib.
brev. an.
1524. p.
498.

XCI.
Solicita-
tur Gal-
lus ut
pacem
percipiat.
Amiffa ab
eo rei ge-
rendæ oc-
casio.
(k) Ext.
ib. p. 493.
(l) L. i.
colleçt.
lit. princ.
p. 139.

confirmaret, inanemque hominum gloriam conculcasset.

XCII. Parto Mediolano poterat Franciscus Rex universa Insubria caesareos inopina ejus victoria perturbatos facile depellere, si in eos fluctuantes & pavidos signa victoricia convertisset: sed cum aliquot diebus Mediolani subsistisset, hostes ex metu recreati se erexere, ac Ticinum, Cremonam, Laudamque Pompejam ingentibus praesidiis firmarunt, ut astu & locorum munitione bellum extraherent, rerumque redintegrandarum occasionem captarent, ut Joannes Baptista Sanga exaratis XXI. novembris literis (a) scribit. In illa porro media caesareorum consternatione, ac secundo Gallicorum successum cursu, Clemens Carolum V. in Hispania agentem sollicitavit, ut ad pacis consilia animum flecteret (b), deque Giberto internuntio ad Gallum Regem submisso pro agitanda pace certiore fecit.

Munitæ egregie a Caesareis plures urbes.

(a) Ext. ibid. p. 140.

(b) Clem. lib. brev. an. 1524. p. 473. Carolus V. iterum de pace in eunda admonitus.

Quæ se- quata sint ex bello in Galliam traducto.

In maximis curis, quas pro salute Christianae reipublicae, & nostri officii, ac pastoralis muneris functione diu ante suscipimus, illa nos imprimis semper sollicitos habuit cogitatio, ut pacis foedus aliquod compositionem cunctis concordiae concluderemus, quo laboranti omni genere cladum & periculorum tam ab externo hoste Turca, quam ab inclusis seditiois & haesum morbis Christianitati possimus in otio & tranquillitate consulere: cui nostro sancto & recto desiderio usque adhuc tempora adversata sunt, neque vox nostra saepius implorantis & flagrantis pacem, ut oportebat, audita est: enimvero nos eo acris exposcebamus, quod intelligebamus, bellum illud in Italia geri, idque trans alpes transportari, indeque in Italiam revocari, quod majoribus odiis, quam viribus niteretur, cum satis plane essemus conscii quid exhausta tot sumptibus, fessa tot damnis ferre posset Italia. Tamen hortantibus & consulentibus nobis, ut aliquando honore omnium, ut res ferebat, in euro constituto finis discordiis poneretur, nihil proficere potuimus, nimirum cum neque de ponendo bello, neque de gerendo ab iis, qui bellum administrabant, consiliis nostris est obtemperatum. Itaque successerunt ei exitus, quos successuros esse oculis cernebamus, ut repente repulso exercitu, qui alpes transierat, copiae in Italiam Gallorum prouiperent, Mediolanumque caperent, ipsomet Rege Christianissimo suum exercitum ductante, qua urbe primaria amissa & divisis serenitatis tuae ducibus, pars enim quidem Cremonae, pars Papiæ, aut Laude subsedisse dicta est. Quod nos periculum toti Italiae, ac huic sanctae

se di imminere cernentes, statim dimissimus dilectum filium Joannem Matthaeum cle- Etum Veronensem datarium nostrum, cui homini maxime confidimus, ut ad eas regiones Italia se conferens nostrum nomen, & auctoritatem interponeret ad tractandam & componendam, si fieri posset, pacis aut induciarum rationem aliquam, si modo aut qui tuas res curet, nobis momentibus, aut qui suas res prosperiores putet, nobis hortantibus voluerint auscultare. Illud quoque curari ab eo & agi mandavimus, ut si jam de exitu totius belli videretur judicium esse factum, consilio aliquo occurreretur, ut ne omnia in eandem caderent ruinam, victoresque ipsos, quominus impetu victoriae in quorumcumque excidium uterentur, alicujus pudoris & reverentiae obice frenaremus: quod alio modo, ut fieri possit, non possumus intelligere; namque & necessitati cedere semper sapientis est habitum: ac nostra quidem & conjunctorum nostrorum calamitas mille conditionibus aliquibus tractandis serenitati tuae, rebusque tuis fructum aut commodum afferre potuisset. Haec omnia ad serenitatem tuam per nosmetipsos scribenda esse duximus, ut intelligere ipsa posset servatis omnibus vinculis amoris, voluntatis, necessitudinis, quae inter nos fuit, semper & futura est, quaeque ex animo non elaberetur nostro, quam vitam ipsam amittamus, quid nobis fuerit necesse remedium rebus nostris & consilium capere, atque ut per ea quoque necessitatem nostram agnoscat, & amorem erga nos conservaret. Dat. Romae die xxx. octobris MDXXIV. pontificatus nostri anno 1.

Si bellum non sopiatur victores victosque eadem ruina obrutum in.

XCIII. Conceptas eadem verborum formula literas Clemens ad Henricum Anglorum Regem misit (c): tum huic sedando bello operam dedit; neve novae aliorum bellorum faces accenderentur, cum Franciscus Rex victrices copias in Neapolitanum regnum, ad illud occupandum divellendosque ex Insubria Hispanos, traducere moliretur, ac per ecclesiasticam conditionem, quae Hispanis etiam in Insubriam ex regno Neapolitano patuerat, iter aperiri efflagitasset, obstitit omni contentione Pontifex, atque Giberti internuntii opera illum ab ea mente dimovit, ut Joannis Baptista Sangæ pontificiorum arcanorum participis literæ XXI. XXIX. novembris diebus consignatae ostendunt (d): idemque conqueritur, Hispanos regiarum voluntatum interpretes immemores beneficiorum acceptorum a Clemente, qui Provinciale expeditionem infelicem iis tam prudenter dissuaserat, & caesareas magis quam Gallicas res prolexerat, eo temeritatis prorupisse, ut Roma-

(d) Ext. l. i. col. l. i. prim. f. 140. & 143.

Hispani Pontificem mancipare servituti conati.

XCIV.

(a) Belcair. l. 18. n. 14.

Expeditio Gallica in Neapol. regnum.

Consulit Gallo Clemens ne dividat exercitum.

Stuardus a Gallo revocatus.

Iterum in Neap. expeditus proficisci.

manum Pontificem communem omnium Christianorum parentem suis tantum voluntatibus inservire vellent, & quasi legem darent, ausos ad eum scribere sacra oracula in nefarium sensum detorta: *Qui non est mecum contra me est*; quam ob rem Clemens Gallis clam se conjunxit.

Quam vero inique caesarei administrati agerent cum Clemente VII. qui etiam tum Hispanam rem paterno studio extulerat, ex Belcairi (a) Metensis episcopi historicis monumentis colligitur: *Franciscus, inquit, interim de regno Neapolitano invadendo, ubi nulla aut admodum rara praesidia Laniois reliquerat, delibavit, ac Joannem Stuardum Albania regulum & Scotorum Regum familia legatum suum declaravit: cui sexcentos cataphractos equites, & aliquot leviores, decem pedirum millia attribuit: inter quos notus Clajetanus cum sua centenaria cataphractorum equitum ala, qua post Borbonii discessum ejusdem legatus nec consiliorum particeps a Francisco donatus erat, atque Egurius, cum quinquagenaria viri strenui & militares numerati sunt. Hujus expeditionis Clementem Pontificem vel auctorem, vel saltem approbatorem & nostris Bellajus, ex Italis Galeatius Capella scribunt: sed mihi Francisci Guicciardini potior sententia videtur, quam & Joannes Belcarius Peguilio frater meus, qui tum admodum adolescens Stuardi Albania reguli domesticus eidem bello interfuit, confirmavit: se enim a Stuardo saepius audivisse mihi narravit, Clementem Francisco suavisse, ne exercitum divideret, donec toto Mediolanensi principatu potitus esset: nullam regni Neapolitani reputandi suspicionem moveret: tot hostes Mediolanum illi peperisse, quid si regni Neapolitani cupiditas accedat? Venetos, qui nunc cum Caesare de societate disceptant, tum Staurum se apertos hostes declaravuros, uti se adversus Carolum VIII. declaravunt; nec ab ipso postulare quae ex officio recusare cogeretur: se enim neutram in partem propensurum, & semper conciliandae pacis locum reservaturum, nec ulla in parte societatis indicia professurum. Verum ante redditum Clementis responsum Padum ad Sclatam Stuardus trajecerat: quinto tamen post die, novo a Rege mandato accepto, retrocessit, Padumque iterum trajecit, quod Germanica auxilia ad Caesarianum exercitum appellare inciperent, & ad nova Borbonius conquirenda redisset: sed & paulo post altera Helvetiorum Rhetorumque auxilia ad Gallicum exercitum accesserunt. Hinc Franciscus Boniveto urgente Stuardum iter institutum persequi iussit: is Padum ad Stradellum transiit Romam petiturus.*

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Non tamen destitit Clemens pacis consilia urgere ad Neapolitanum regnum. Carolo V. asserendum conquistaque concordiae media haec fuit: ut Mediolanensis principatus a Gallica corona divulsus secundo natu Francisci Regis filio jure fiduciario traderetur, reservato Caesari supremo illius imperio, ac vi ingenti auri repensa: qua de re mense octobri extant Jacobi Sadoleti literae datae ad Raphaelem Hieronymum in Caesarea aula internuntium apostolicum, quibus consentanea Belcairus refert.

His addit Belcairus (b) de Joanne Stuardo Albaniae regulo: *Cum Romam Albaniae regulus cum exercitu properaret, societatem non ut ante cum Francisco initam, sed quasi tum iniretur, Clemens promulgavit, qua ne alter alteri noceret, mutuo promitterent, & Caesaris legatis indicavit, seque adhuc adigi quadam necessitate declaravit. Diploma societatis significandae cum Joannes Corsus Florentinus legatus Caesari obrulisset, Caesar qui Clementem in tanto discrimine a se defecturum sibi persuadere non poterat, aut sibi ira persuasum simulabat, admodum ut par erat commotus, nullo odio, nulla ambitione, nulla privata cupiditate, sed sola Pontificis Leonis auctoritate adductum, bellum se adversus Gallum suscepisse respondit: Leonem porro eo impulsu a Clemente tum Cardinali Medice instigante, omniaque ejus consilia moderante, qui ne quid Gallus in Italia possideret, ad totius Italicae nationis tranquillitatem maxime pertinere diceret, hunc ipsum Clementem societatis paulo ante Hadriani Pontificis mortem inite auctorem fuisse: idcirco iniquissimum esse sibi que molestissimum, ut qui Caesarem in tanta discrimina coniecerit, conjectum nulla urgente necessitate deserat, totiesque datam fidem fallat. Et infra: Quibus querimoniis Florentinus legatus Clementem, ex quo Pontifex creatus sit, non amplius privatam Cardinalis Medicis, sed publicam communis totius Christianismi parentis personam sustinere respondebat, cujus imprimis officium sit solidam universo orbe Christiano stabilire pacem: idcirco Caesarem identidem monuisse se nemini privatam addicturum, publicam dumtaxat causam addicturum: saepius ad illum ea de re scripsisse, praesertim cum Bonivetus ex Insubribus discederet: quae commodissima pacis inveniendae occasio fuit, cum optimis conditionibus eandem Caesar inire posset: Caesarem dumtaxat respondisse, se nihil, Angulo non assentiente, aggressurum: meminisset, quam serio quamque vehementer ipse dissuasisset, ne Caesar in Phocensem*

XCIV.

XCVI. (b) Id. ib. n. 16.

Inter Clementem & Gallum foedus inintum.

Gravcs Caroli V. in Clementem querela.

Illum fuisse belli hortatorem.

Responsum Carolo Clementem non privatam seu publicam personam gerere.

R r r pro-

provinciam exercitum immitteret, omnem pacis spem præcisurum, & Franciscum ad turbendam de integro Italiam provocaturum: bis ad illum Capuanum pontificem misisse, nec quidquam profecisse; quin & Veronensem, capto jam Mediolano, ad Franciscum ac Lanorum, & utrumque a pacis rationibus offendisse, prorsus alienum Gallicis copiis in regnum Neapolitanum profecturis, transitum per pontificias ditio- nes Clementem denegasse: Franciscum nihilominus, ut accelerarent & per Placentinum agrum iter instituere iussisse, non expectato Clementis responso: idcirco Paulum Vescorum ad Lanorum misisse, ut conditionibus, si temporis ratio habeatur, non iniquis, Anglo & Veneris a Cesare promodum abalienatis, aut pacem aut inducias faceret: illum conditiones respuisse, & se alienum ab utrisque declarasse.

XCVII. (a) Ibid. pag. 136. Severinum a Turcis expugnatum. Ungaria a Turcis afflictata.

Parte a Polonis de Turcis victoria.

(b) Ib. p. 135.

(c) Ext. ib. pag. 131.

Emerisse ex his bellis ingentia mala deplorat (a) Jacobus Sadoletus, Turcicam tyrannidem auctam, ac Albæ regalis præfectum Turcam facta ex Alba regali eruptione Severinum arcem munitissimam Budam inter Albamque interjacentem expugnasse, Turcique grassationibus infelicem Hungariam patere: in Croatiam præterea & Istriam Christiani nominis hostes infestis agminibus longe lateque excurrisse, ingentes prædas egisse: Polonum a Moscovita bellum sibi timere, suspectumque: illi decretam a Cesare in Moscoviam legationem, adeo ut contra Cæsarem ipsum ac Moscovitam sibi Turcam conciliare, atque in id foedus Hungaricum adducere meditetur; quamvis hujusmodi suspiciones Pontifex remove annitatur, significetque, eam legationem pro Moscovita in comunem cum aliis Christianis principibus concordiam revocando missam, ut comunibus armis Turcica vis reprimatur. Cæterum Polonis egregiam de Turcis, qui in eorum provincias finitimas irruerant, victoriam retulisse, a Giberto pontificio datario Florentinis oratoribus significatum est (b); quamque egregia spes de reportandis de fidei hostibus præclaris triumphis affulgerent, si omnes Christiani principes politis simultatibus in eos arma confociarent. At mutuus livor perfrinxit eorum oculos, ne tantæ gloriæ lucem aspicerent; quod quidem ingenue falsus est episcopus Bajocensis in aula pontificia, ut diximus, Gallicus orator in literis (c) ad comitem Balthasarem Castilionæum datis, Franciscum Regem belli Mediolanensis labores castrenses suscepisse non Mediolani potiundi cupidine, sed æmulatione gloriæ, innatoque in Hispanum nomen odio incitatum: at-

que ita eos principes Carolum & Franciscum juvena viribusque florentissimos ostentandæ effundendæque in opprimendo æmulo potentia inani gloria titillari. Sed quam fatius fuisset agitata in synodo Lateranensi cruceatæ militiæ consilia sequi, Clementisque paternis monitis obtemperare, tristes docebunt exitus; cum Franciscus inanis gloriæ conceptas spes cum ignominia carceris commutatas luserit, & Carolus, Germania Lutherana hæreseos furoribus exposita, valde imperium labefactarit, se & suos in gravissima discrimina conjecerit, auctoque summis laboribus principatus demum tædio rerum humanarum abjecerit. Cæterum de eximia ejus pietate plura Surius refert: ad quam fuisse propensum, ecclesiasticæque sanctiones coluisse ostendunt hæc Clementis ad ipsum datæ literæ (d).

Carolus V. & Franc. I. de honoris sumo certant.

Uterque mala ingentia passus.

(d) Clem. VII. lib. brev. an. 1524. pag. 138. XCVIII.

Accepimus quod celsitudo tua pro sua in Deum omnipotentem pietate, & nostræ religionis observantia ita jejunia ex præceptis ecclesiæ indicta observare nititur, ut ad hoc non modo in tue valitudinis, verum omnium Christianorum salutis, qui a te maxime pendent, detrimentum cedere possit, si vires corporis tui, non satis ad hoc robustas, jejunia & ciborum qualitas extenuent, minusque promptus ad publicam utilitatem reddant. Cum autem longe majus meritum tuæ celsitudini apud Deum omnipotentem proponatur, longeque utilius publice futurum sit, si illa aliis piis actionibus ac curis Christianæ republicæ a domesticis & externis hostibus defendendæ valido corpore incumbat, quam si jejuniis & carnium ac lacticiniorum abstinentia privatum meritum ferat; idcirco nos, quod etiam felicis recordationis Leonem Papam X. prædecessorem nostrum fecisse accepimus, eidem tuæ celsitudini omnium jejuniorum observationem non solum remittimus, sed pro publica utilitate prohibemus, &c. Dat. III. martii MDXXIV. pontificatus nostri anno 1.

Cæsar solutus jejuniis quadragesimali.

Non prætermittendum hic videtur de Francisco Gallorum Rege, illum ecclesiasticam hoc anno libertatem lælisse, coniecto in carcerem episcopo Aduensi: qua de re Clemens apud eum questus est hæc literis (e).

XCIX. Libertas Ecclesiæ læta a Gallo Rege. (e) Ib. pag. 186.

Regi Christianissimo. Serenitatem tuam plurimum in Domino cohortamur, ut quacumque injuria læcesseris, aut indignatione provocatus fueris, a te ipso ne recedas, sed in solita tua pietate & religionis observantia permaneat: plurimorum Imperatorum, & in primis Constantini illius magni, qui orbi universo imperavit, tum multorum Christianissimorum

Monetur officii a Clemente.

tum Regum majorum tuorum exempla annuleris, qui semper magnam rationem habuerunt dignitatis ecclesiasticæ tuendæ, atque etiam augendæ, & sacratissimo episcopali ordini magnum honorem detulere; quantoque reverentius continentiusque cum ecclesiasticis agerent, tanto suam putabant & dignitatem & potestatem ampliore reddi. Te igitur, quem pari illis virtute præditum eadem moderatioris atque justitiae gloria illustrari cupimus, exhortamur, ut ipsum, nempe Jacobum Eudensem episcopum, si non ipsius at saltem ordinis episcopalis gratia, ac nostro etiam intuitu, qui pro Ecclesiæ honore laboramus, si non missum facere velis, eo quod aliqua subit causa, quæ tuum animum iusta iracundia & indignatione moveat, qui forsitan crimen commiserit, quod non videatur esse remittendum, eum sub ecclesiastica custodia metropolitæ, ad quem pertinet, asserendum, & ut episcopum decet tractandum permittas, &c. Subdit legibus auctum iri eo severius, quo cæteris exemplo innocentia prælucere debuisset. Datum. Rome die IV. junii MDXXIV. pontificatus nostri anno 1.

Adonensem episcopum Metropolitano det cultodiendum.

C. Illuminati hæretici in Hispania.

Perpetuo carceri addici iussi Anabaptistæ calcinati a demonio.

efflatu sacra scripturæ oracula contempere, indicatum est, inferiusque visurum.

Hoc quoque anno Clemens Andreas Gritti ducis Venetorum precibus permotus post adducta in religiosam disquisitionem miracula divinitus ad imploratam apud divinum Numen Laurentii Justiniani patriarchæ Venetiarum opem edita, de quibus sacra actio jam ante a Sixto IV. Leone X. & Hadriano VI. fuerat instituta, eundem Laurentium beati nomine exornavit, ejusque effigiem in ecclesiis & altaribus totius ditiosis Venetæ exponi, memoriam Ecclesiastico ritu recolere permisit (a). Consignatum est diploma hac temporis nota. Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris die XIII. MDXXIV. pontificatus nostri anno 1.

CI. Laurentius Justinianus patriarcha miraculis clarus.

(a) Apud Sur. 10. 1. & apud Bolland. 8.

Radiare in orbe Christiano cœpere hoc anno Theatini ordinis primordia sub auspiciis Joannis Petri episcopi Theatini, qui in pontificatu Pauli IV. nomen accepit, & Gajetani Thienæi sacerdotis Vicentini, cui maximæ virtutes illustrata miraculis beati nomen pepererunt: qui facer ordo amplissimo diplomate (b) confirmatus est.

CII. Theatinorum ordinis exordium.

(b) Bull. in Clem. VII. const. 11.

Venerabili fratri Joanni Petro episcopo Theatino, & dilecto filio Gajetano presbytero Vicentino, & eorum sociis & successoribus.

Exponi nobis nuper fecistis, quod vos & nonnulli alii ejusdem propositi socii vestri divina, ut creditur, inspiratione ducti, cupientes cum majori animi quiete Deo servire, & illi magis pio desiderio adherere posse tria substantialia religiosæ vitæ, paupertatis scilicet castitatis & obedientiæ vota emittere, & sub solito ac communi habitu clericali in unum habitantes & in communi viventes ac Deo humiliter & devote, quantum ipse dederit servientes, sub nostra & Apostolicæ sedis humiliter & immediata subreptione & speciali protectione clericalem vitam ducere decreveritis, supplicarique nobis fecistis, ut de nostræ atque hujus sanctæ sedis Apostolicæ plenitudine potestatis solitaque clementia in præmissis benigne annuentes, de eis, quæ ad hujus vitæ propositum conducere aut quomodolibet expedire videntur, vobis, sociis successoribusque vestris providere digneremur: nos, qui omnium Christianifidelium piis & honestis desideriis libenter annuimus, vestrum in hac parte laudabile desiderium plurimum in Domino commendantes, vestrisque hujusmodi supplicationibus inclinari, vobis & cuilibet vestrum, ut quancumque visum fuerit possitis tria

Qui fuerint illius conditores.

Confir-
matur is
ordo sub
nomine
clerico-
rum regu-
larium.

Substantialia religioſe vitæ, ut petitis, pauperatis caſtitatis & obedientiæ vobis publice emittere, & in manibus cuiuſcumque preſbyteri ſecularis vel cuiuſvis ordinis regularis ſolemniter profiteri, ac ſub ſolito & communi habitu clericali, ſubque nomine & nuncupatione clericorum regularium in communi ac de communi viventes in locis religioſis aut ſecularibus, prout vobis ab illis quorum loca ipſa fuerint, conſeſſum fuerit, ſeu expedire videbitur, ſub noſtra & ſanctæ huius ſedis Apoſtolice immediata ſubiectione & ſpeciali protectione in unum habitare, atque ex vobis inter vos ſingulis annis ſuperiorem eligere præpoſitum nuncupandum, qui uſque ad triennium & non ultra confirmari poſſit, alioſque quoſcumque ſeculares clericos quavis dignitate fulgentes ſeu laicos, qui Deo inſpirante ad huiusmodi vitam propoſitum & communem vivendi modum ſeſe conferre voluerint, recipere, & poſt annuam probationem ad talem triumvorum profeſſionem in manibus ſuperiorum ſeu præpoſiti emittendum, & ad huiusmodi communem vivendi modum admittere; necnon ſtatuta quæcumque, ordinationes & conſtitutiones de omnibus & ſingulisque ad huiusmodi vitam propoſitum conducere, moresque & inſtitutum honeſte & devote clericaliter vivendi concernere videbuntur, de miſſis præcipue & aliis divinis officiis ſeu horis canonicis, prout vobis melius videbitur celebrandis & recitandis, licita tamen & honeſta, rationalia & bonis moribus & ſacris canonibus non contraria facere, edere & pro tempore facta edita corrigere, reformare & in parte vel in totum immutare ac de novo alia prout vobis expedire videbitur, inſtituere & ordinare, ac juſta illa vivere; quæ poſtquam a vobis condita, edita, reformata, inſtituta aut immutata & ordinata, ac nobis ſeu ſucceſſoribus noſtris exhibita fuerint, apoſtolica auctoritate approbata & confirmata ſint & eſſe cenſeantur: & ut omnibus & ſingulis privilegiis exemptionibus, immunitatibus, indulgentiis, facultatibus, libertatibus auctoritatibus, indulgentiis, favoribus, conſeſſionibus & gratiis ſpiritualibus & temporalibus, quibus potiuntur & gaudent, aut in futurum poterint & gaudebunt canonice regulares Lateranenſis congregationis perſona & loca eorum, vos perſona & loca veſtra uti, potiri & gaudere poſſitis, & infra: indulgemus. Dat. Romæ apud S. Petrum ſub annulo piſcatoris die xxiv. junii MDXXIV. pont. noſtri anno i. Dederat (a) eidem Joanni Petro alio diplomate undecima die maii exarato Clemens miniſtrandi in urbe ſacramenti ordinis,

Condendi
ſtatuta
auctoritas
iis data.

(a) Ext.
Sadol.

ac ſacerdotum doctrina imbuendorum ad ſacramenta rite adminiſtranda provin-
ciam: proximo vero anno monaſterii B. Magdalene, in quo reſpicentes meretrices excipiuntur curam in divinis illi commendavit (b). Porro illum abdicato epiſcopatu, & archiepiſcopatu Brundifino repudiato in privata ſanctiorique vita ſe collocaffe; deinde a Paulo III. ad Cardinalatum evectum, ac demum in Marcelli II. locum Romanum Pontificem ſubrogatum videbimus.

Decrevit hoc anno Æthiopum orientali-
um Imperator legationem ad Romanum Pontificem, tum ad Regem Luſitaniæ pro ſacro bello contra Saracenos ſuſcipiendo, excindendaque ſuperſtitione Mahumetica, ac funeſta Europæorum principum bella civilia planxit, eoſque ſollicitavit, ut poſitis odiis ad Syriam Chriſti cultui reſtituendam ſe accingerent: quæ vero ad Luſitaniæ Regem tranſmiſſæ fuere literæ hiſce verbis conceptæ erant (c).

In nomine Dei Patris omnipotentis creatoris cæli & terræ, & omnium rerum, factarum viſibilem & inviſibilem: in nomine Dei Filii Chriſti, qui eſt filius & conſolium & propheta patris: in nomine Dei Spiritus Sancti paraclæti Dei vovi, æqualis Patri & Filio, qui locutus eſt per os prophætæ ſpirando ſuper Apoſtolos, ut gratias agerent & laudarent Trinitatem perfectam in cælo & in terra, in mari & in profundo ſemper. Amen, &c.

Eo tempore, quo ad me relatum eſt de potentia Regis parvi tui, qui Mauros foediſſimi Mahumeti filios debellabat, Deo gratias ingentes egi propter incrementum, & magnitudinem, & coronam conſervationis in domo Chriſtianitatis. Similiter ſummam cepi voluptatem ex legatorum adventu, qui verba ipſius Regis ad me detulerunt, ex quibus ſingularis amor & notitia & amicitia inter nos effecta eſt ad eradicandos expellendosque maliænos Mauros, & incredulos gentiles, qui habitant inter tua meaque regna. Deum eſſem in hac lætitia, audivi tuum meumque patrem prius eſſe vita deſunctum, quam hinc legatos ad eum mitterem; quamobrem gaudium meum in mœrorem ſubito converſum eſt, ita ut in hoc cordis mei dolore mecum etiam aule noſtræ proceres, & prælati eccleſiaſtici, & qui in monaſteriis ſunt, omneſque demum ſubditi noſtri vehementiſſimum luctum fecerint, ita ut voluptas primi nuntii cum triſtitia huius noviſſimi obrueretur.

Domine, a principio regnorum meorum nulla legatio nulluſque nuntius vel a Rege vel a regno Portuæallie ad me pervenit, niſi dum viveret Rex tuus pater, qui du-

Monaste-
rium pon-
tentium
meretrici-
um inſtitu-
tum a
Clem.
(b) Bull.
in Clem.
VII. conſt.
14.
Franciſc.
Caraccioli,
in vit.
Paul. IV.
CIII.

(c) Ext.
apud
Damian.
G. v. 10.
2. Hiſp.
ul. p.
1295.

CIV.
Abyſſini
Regis ad
Luſitani-
um licen-
tæ.

CV.

Decreta
ab Abyſ-
ſino lega-
tio ad
Pont. &
Luſit.

CVI.

Dolet Æ-
thiops
Chriſtia-
nos inter
ſe non
eſſe con-
cordes
cum
Mauri
ſint con-
cordes.

Excusat
cauſam
cur non
inferat
Mauris
bellum.

CVII.

ces ſuos ad me miſit & proceres cum cle-
ricis & diaconis, qui totum ſolemnium
miſſarum apparatus attulerunt: & pro-
pterea maxime ſum lætatus, & eos hono-
rificè ſuſcepi; & non multo poſt eos dimi-
ſi, ut revertentur cum honore & pace:
& poſtquam pervenerunt ad portum ma-
ris, inveniunt magnum præfectum claſſis,
quem pater meus miſerat: is enim non ex-
pectavit, & de hoc me fecerat certior,
quoniam non poterat expectare, cum eſſet
moris veſtri de triennio in triennium ma-
gnum claſſis præfectum creare. Interim a-
lius noviter creatus advenit; qua de cauſa
longiorem quam opus eſſet moram legati
contraxerunt. Nunc vero mitto mandata
mea per fratrem Chriſtophorum Licanati,
cui nomen eſt a baptiſmate Zaga Zabo,
nempe gratia patris, qui deſideria mea
coram vobis explicabit: & item ad Papam
Romanum mitto Franciſcum Alvaris, qui
nomine meo præſtet obedientiam uti ju-
ſtum eſt.

O domine Rex frater mi, attende &
da operam amicitia, quam inter nos pater
tuus aperuit, & crebro mitte nuntios &
literas; nam eas magnopere videre deſi-
dero, uti a fratre meo, nam id æquum
eſt, cum ambo ſimus Chriſtiani, & Mau-
ri, qui mali ſunt, ſemper in ſua ſecta
concordes exiſtunt. Et nunc proſeque, me
noſte in poſterum legationes Regis Ægypti
admittere, nec aliorum item Regum, qui
ad me ſæpe legatos mittebant, ſed ſolum
celſitudinis tue, quos venire maxime opto
quoniam Reges Mauri me loco amici non
habent propter religionis diſſenſionem, ſed
amicitiam ſimulant, ut tutius & liberius
mercaturam in noſtris regnis exerceant: un-
de magnam commodum conſequuntur; in-
gentem enim vim auri, cujus ſunt avi-
diſſimi, e regnis meis exportant, cum
parum mihi ſint amici, & commoda eorum
nullam mihi afferant lætitiæ: ſed hoc to-
lerandum fuit, quoniam ſuperiorum Re-
gum noſtrorum vetus eſt inſtitutum; &
ſi eis nequaquam bellum infero & penitus
proſigo, temperandum in hoc mihi eſſe
arbitror, ne illi contra ſanctum templum
in Jeruſalem violent & divant, in quo
ſepultura eſt Jeſu Chriſti, quam Deus in
potestate ſanctiſſimorum Maurorum reliquit,
& pariter ſolo æquarent alia templa, que
ſunt in Ægypto & Syria: & hæc eſt cau-
ſa cur eos non invadam & debellem; cu-
jus rei me plurimum tædet. Etiam hoc mi-
hi ſuaviſſimum perſuadeo eſſe faciendum, cum
neminem Chriſtianorum Regum habeam
ſinitimum, qui me adjuvet, & cor meum
exhilareret.

Ego, mi Rex, nequaquam lætari poſ-

ſum de Chriſtianis Europæis Regibus, cum
eos audiam in uno corde minime conſenti-
re, vigereque inter eos bella. Eſtote ſi-
mul omnes in una concordia unanimis;
deberetis enim inter vos certo federe eſſe
contenti. Et certe, ſi mihi Chriſtianus Rex
ſuavis eſſet conjunctus, numquam una ho-
ra ab ipſo diſcederem: & de hoc non pla-
ne ſcio quid dicam, aut omnino faciam;
cum hæc a Deo ordinata eſſe videantur.

Domine mi, mitte obſecro frequentes
ad me nuntios; nam cum literas tuas vi-
deo, vultum certe tuum intueor, quoni-
am major amicitia oritur inter longinque
diſtantes, quam inter eos, qui propinqui
ſunt, propter deſiderium, quo tenentur:
nam is qui reconditos habet theſauros, cum
eos oculis non videat, corde ſemper, &
quidem vehementiſſime, diligit, ſicut Do-
minus Jeſus Chriſtus in evangelio dicit: (a) Mat.
(a) Ubi theſaurus tuus, ibi cor tuum; ita
cor meum apud te eſt; cum tu ipſe
meus ſis theſaurus, & tu pariter me tuum
theſaurum debes efficere, & cum meo cor
tuum ſincere copulare. O Domine frater,
ſerva verbum hoc, nam es prudentiſſimus
& uti audio, patri in ſapientia ſimilis:
& de hac re ſtatim cognita Deo gratias
egi, abiectione dolore, gaudium a me ſu-
ſceptum eſt, & dixi: Benedictus ſit fi-
lius ſapiens, & magni capitis filius Re-
gis Emmanuelis, qui fedet in cathedra
regnorum ſuorum. Domine mi, cave ne
deſatigeris, cum ſis fortis non ſecus ac pa-
ter tuus, nec oſtende debiles vires adver-
ſus Mauros & gentiles; nam eos cum Dei
auxilio adjuvante virtute tua facile debel-
labis & deſtrues. Et non dicas tibi eſſe a
patre tuo vires exiguas; nam ea ſunt cer-
te ſatis magna, & Deus ſemper ope-
ſerret. Mihi adſunt viri, aurum, commea-
tus, inſtar arenæ maris & ſtellarum cæ-
li. Nos ſimul conjuncti totam Maurorum
barbariem deſtruemus, neque aliud a vobis
peto, quam peritos viros, qui meos milites
in præliis ordines ſervare doceant, &c.

Recruduit hoc anno diſſenſio inter Lu-
ſitanos Caſtellanofque de novi orbis li-
mitibus jam ante mota coram Hadriano
VI. Deſinierat eos Alexander VI. ut ni-
mirum Luſitani ad orientem, Caſtella-
ni ad occidentem incognitas terras per-
luſtrarent: nec veriſimile videbatur eas
nationes unquam in extero orbe concur-
ſuras; at inſatiabilis ambitio duabus gen-
tibus vaſtiſſimum orbem anguſtum eſſe-
cit; ubi enim Magellanes per occiden-
tem ad Moluchas inſulas penetravit, mox
de earum certatum eſt ſupremo imperio.
Veterem poſſeſſionem retinere Luſitani
anniſi ſunt, atque arguebant, eas intra
limites ab Alexandro designatos continen-
ti

Plangit
Europæ
bella.

CVIII.

(a) Mat.
6.

Provocat
Luſita-
num ut
jungat
vires in
Mauros.

CIX.
Orta in-
ter Ca-
ſtell. &
Luſit. di-
ſcordia de
novi or-
bis limiti-
bus.

Magella-
nes per
Occiden-
tem ad
Moluchas
inſulas
penetrat.

(a) Petr. Mar. dec. 5. c. 7. & dec. 6. c. 9. Lusitanorum jus.

CX.

Castellanorum obiectio.

(b) Id. ib. dec. 6. c. 49.

CXI.

Carolus V. Lusitaniae minas intendit. (c) Id. ib. cap. 10.

CXII.

(d) Mexici ex pugnati hist. B. Martinus V. Valentinus legatus Apost. in Mexicum missus.

ri, hac ratione, ut refert Petrus Martyr: (a) Esse pagos agunt illi, & rura, villulasque, suos proventus ad Malacheas, Calienteas, Cochineasque mundinas asserentes, ut accidit in universo rusticis ad urbes & oppida venum necessaria comportantibus, quae domi colunt & nutriunt rustici.

At quid Castellani opponerent addit author Hadrianum VI. compellans: Nos vero e contra reperimus Malucham ab ipsis usurpatam, quod sit extra lineam illam dividendam ab oriente in occidentem ab utroque polo: id tuae beatitudini est notissimum, quia coram ea discussa fuit non semel ista quaestio. Redintegrata ea controversia hoc anno ait idem author (b) in commentariis IV. Julii ejusdem anni missis ad archiepiscopum Consentinum, ut ea Clementi VII. offerret: Adeo certam esse rem illam infra nostros limites ab Alexandro Pontifice assignatos arbitramur, ut ad novam professionem preparandam cum impensa non vulgari recentis in Cantabrico Bilbani portu naves sex necessariis commentibus comparatis construxerimus, statueramusque, ut circiter verum aequinoctium vela facerent ex portu Clunio Galileo tibi noto ad aromatum ea commercia tractanda destinata.

Demum Lusitani ad componendas exorientes discordias a Carolo V. postularunt, ut iudicario ordine prius recognosceret: extracta lite, neque arbitraris inter se se consentientibus, eo res processit (c), ut Lusitani in Indiis viribus superiores arcere Castellanos pararent: & Carolus V. si suae naves lacerentur, terrestri praelio Lusitaniam undique Castellana ditioe cinctam obruere meditaretur, pro tuenda Alexandri VI. donatione: de qua quidem variarum gentium Reges gravissime sunt conquesti, cum juris sit naturalis terrarum incognitarum possessionem inire, nec rationi consentiat, ut dimidius orbis terrarum genti exiguae ascribatur, quae nec etiam in vastissima imperia colonias deducere, totque nationibus erudiendis adducendisque ad cultum divinum par esse possit.

Hoc anno Martinus Valentinus legatus apostolicus cum duodecim Minoritis ad Mexici imperii regiam urbem pervenit excitus (d) a Ferdinando Cortesio Mexici debellatore, qui adeo sacerdotes venerabatur, ut nunquam cum ipsis miferet colloquia, nisi detecto capite, & fixo humi genu: fuisse illum pium & humilem, ac summis honoribus sacerdotes excipere, & vesti demissa libere osculatum religionis ergo, tum ut Mexicanos tuo exemplo ad pietatem religionemque adduceret, refert vitae ejus author; ad-

ditque Americanos perculos stupore fuisse, cum illum ita se dimittentem viris religiosi conspicerent, quem ipsi instar numinis colebant, atque exinde sacerdotes nostros in summa veneratione habuisse. Imperatum pariter Hispanis a Cortesio, ut religiosos viros venerarentur, atque ad Americanos ab errore eripendos, & peccata effusis elemofynis redimenda incumbere.

Porro ex sacerdotum praesentia religioni constituendae navatam operam, idola quaevis collisa, in erudiendis infidelibus, baptismo abluendis, iustis nuptiis celebrandis collocatum studium: cumque variae difficultates in nova illa ecclesia instituenda emergerent, hoc anno Ferdinandi Cortesii diligentia primam synodum Americanam Mexici celebratam, cui Martinus tanquam legatus pontificis praesedit, ac novemdecim religiosi sacerdotes, quinque alii clericali ordinis, sex vero laici literati, inter quos erat idem Ferdinandus Cortesius, interfuerunt. In ea vero agitatum quam potissimum uxorem neophyti e pluribus, quas habuerant, retinere deberent: fanaticumque ut quamcumque vellent ex his ritu Christiano sibi copularent, caeteras vero repudiarent. Ad propagandam dein religionem imposuit Cortesius provincis praefectos (e), ut omnia idola diringerent: ipseque ad novas quaerendas terras mense octobri hujus anni expeditionem confecit, secumque Regem Quahutimocum & alios proceres, ne quid se absente novarent abduxit. At eo absente Hispani, qui Mexici haerant, ambitione & avaritia oboccati civilia inter se odia exercuere, atque in apertum discrimen nascentem ecclesiam Mexicanam objecerunt (f); nam barbari animadversa eorum discordia, de ipsis interficiendis sumpserunt consilia, quae divina vi irrita conciderunt.

Meminit de iis Christianae religionis inter Mexicanos felicissimis progressibus Laurentius Surius (g), observatque eo tempore, quo Martinus Lutherus daemoneis organum infelix Christianos a vera fide abducebat, divinam providentiam alterum Martinum ad gentem idololatram Romani Pontificis opera legasse, qui daemoneum servos Ecclesiae aggregatos in filios Dei cooptaret: cum id haereticorum omnium signum sit certissimum, ut bonos corrumpant; Romanae vero atque apostolicae ecclesiae id decus singulare atque ornamentum, ut impios daemoneum laqueis irretitos ab idolorum cultu & ferina barbarie ad agnitionem Dei humanitatemque traducat. Anno, inquit, salutaris MDXXIV. venit in civitate-

Ferdinandi Cortesii in sacerdotibus observantia.

CXIII. Idola contrita.

Prima synodus Americana.

Indictum Mexicanis ut una uxore contenti essent.

(e) Ibid. pag. 239.

Exorta inter Hispanos odia.

(f) Ib. p. 243.

CXIV.

(g) Sur. in comment. an. 1552.

Propaganda fides in Mexico a Martino Valentino.

tem Mexicanam frater Martinus Valentinus cum duodecim monachis tanquam vicarius Papa a Carolo Casare illuc cum autoritate ejusdem Pontificis missus, eodemque anno predicavit ille in novi orbis terra continente Evangelium Christi, & magnos illic progressus, magnaque incrementa fides Christi accepit. Et quidem ea ipsa fides, quam Germani & plerique alii Europaei a Martino Lutero & aliis sectariis male persuasi ut papisticam reiiciunt; baptizabantur illic multa hominum millia: & cum antea plures simul uxores habuissent, dubitarentque quam ex omnibus retinere deberent, eodem anno Mexicana habitata est synodus solennis, cui tanquam Papae vicarius praesedit Martinus Valentinus, in quo tandem definitum est, quod qui fidem Christianam cum omnibus Romanae & catholicae Ecclesiae ritibus complecterentur, ex omnibus uxoribus unam tantum, quam vellent ducere ritu Christiano. Idola omnia ex templis exturbabantur: crux Christi, & sanctissima Mariae Virginis imago in templis reponerentur: Euchari- stia populis ostendebatur: missa sacrificium a Martino & collegis duodecim pateficebat: evangelium catholico more pie & pure annuntiabatur; inde vero paucis annis tot baptizabantur in ea novi orbis plaga, ut alii septies dena centena millia, alii quatuordecies dena centena hominum millia in solo illo Mexicano regno baptizata reviderent: magna etenim in eo novi orbis tractu est hominum copia, adeo ut in insula fani divi Dominici quindecies centena hominum millia fuisse reperiantur, & quandoque in processione centum millia hominum se Christiano more ceciderint virgis. Et infra: Et, o divinam providentiam, o terribilem Deum in consiliis super filios hominum, septimo anno post natum in Germania dogma Lutheranum, in novo orbe Martinus Valentinus vitae sanctitate & miraculorum operibus inclaruit, & caecis gentibus evangelii lucem (sinceram quam Germania, Martino Lutero apostata infami duce, fastidivit) innoxit. Et infra.

CXV.

Quanta fuerit in Mexico gentium multitudo.

na. haec certa anni parte familiam suam aiebant in civitate Mexicana curia Regis Moreczuma, & ex ea non licebat illis discedere ad suas provincias nisi Regis permissu, ac relictis sive filiis sive fratribus suis in civitate obsidum loco: (quod dictum horrendum est) mille plerumque homines uno die in civitate Mexicana immolabantur: sed omnia idola exturbata sunt, daemones silentium indictum: oracula & praestigiae contricescere iussa sunt, pluralitas uxorum in unius consortium, redacta: septem illis sacramenta, & caeteri Romane ecclesiae ritus reverenter traditi sunt: nobis interim in Europa de horum contemptu, & novorum dogmatum complexu perulantur nobis applaudentibus, & tanquam mirifica reperta luce gratulantibus: sed Deus praepotens spreto nobis contemptoribus, suam gratiam offert illis barbaris & ignotis gentibus, & ut heretici tabescant, omnes illas facit Romani Pontificis observantissimas, & veteris religionis studiosissimas: solent jaetare isti remulenti novi evangelii pracones, se Romano Pontifici modis omnibus velle incommodare: nec vident miseri, ut ipsos irrideat, qui habitat in caelis (a), & tanto Romanum Pontificem in remotissimis novi orbis regionibus faciat maiori studio ac veneratione affici, quanto in Europa apud plerosque minori in pretio est.

Prædixisse videtur jam ante Christum B. Birgitta (b) ejusmodi multorum Christianorum defectionem, gentiumque barbararum ad Christum conversionem. hisce verbis: Ego sum quasi fictor, qui de luto facit pulchram imaginem ad hoc, ut eam nobiliter deuret: evoluto autem aliquo tempore inspiciens fictor vidit imaginem humidam, & quasi ex humore deformatam, os quippe retortum a pulchritudine sua, factum est quasi os canis, & aures dependentes, oculi eversi, frons & genae immerse; tunc dicit magister. Non es digna, ut vestiaris auro meo, & arripiens eam comminuit, & facit aliam auro suodignam. Ego sum ille fictor, qui hominem feci de terra ad hoc, ut auro deitatis meae cum mecum insignirem: nunc autem amor voluptatis ejus & cupiditatis sic eum defeciderat, ut indignus sit auro meo; nam os, quod ad laudem meam creatum est, nihil loquitur nisi placentia, & proximo nociva; aures nihil audiunt, nisi terrena; oculi nihil vident, nisi voluptuosa; frons humilitatis deciderat & erecta est superbia. Ideo eligam tibi pauperes, id est paganos, despectos & dicam eis: Ingreddimini & quiescite in brachio charitatis meae. Vos autem, qui mei esse deberetis, & sprevistis, vivite secundum voluntatem vestram-

Confusa Lutherana impietas.

(a) Psal. 2.

CXVI. (b) S. Birgitt. revel. extrav. c. 84.

Prædictio de Paganorum conversione.

tempore vestro; & in tempore meo, scilicet iudicii, dicam vobis: Ecce dabitur vobis tantum de tormentis, quantum desideratis voluptatem vestram plusquam.

Deum vestrum: iste vero venit ad me quasi carulus ponens caput & collum ad laqueum, exhibens se reum: ideo dimissum est ei peccatum.

I.
Celebra-
tus jubi-
leus an-
nus.

(a) Clem.
lib. brev.
ann.
1526.
pag. 4.

(b) Bla-
sius Cae-
sas in dia-
riis Mu-
contius in
suis Andr.
Victorell.
p. 3. de
Jubil. &
alii.

(c) Flo-
rim. Ray-
mun. de
origine
haeres.
Mota a
sectariis
bella.

II.

(d) Ext.
inter brev.
ann.
1524.
pag. 483.

Decretum
Clemen-
tis de eo.

EXcurrentis saeculi annus vigesimus quintus indictione decima tertia non tam solemniter Christianorum expiatione a Clemente summo Pontifice Romae indicta laetus, quam bellorum civilium, quae Gallorum & Hispanorum aemulatio haeresisque Lutheranae impia rabies peperit, cladibus lugubris exitit tum etiam ob grassantem Romae (a) pestilentiam, quae fideles ab itinere deteruit. Caeterum in his literis pendendae pecuniae, seu erogandae partis sumptuum, qui in adeunda urbe erant subeundi, mentio praetermissa est; ob publicam scilicet offensio- nem, quod ex huiusmodi largitione Lutherus oblatrandi occasionem sumpisset: sed indicta lex, ut oratio dominica quin- quies repeteretur. Ob has publicas cala- mitates minores longe, quam unquam antea populorum concursus ad limina Apostolorum factos ferunt (b). Meminit de his Pontifex in literis proximo ineun- te anno ad archiepiscopos & episcopos datis; de quo haec habet Florimundus Raymundus (c): *Annum hunc qui fuit MDXXV. tanquam infortunatum ipsi Lu- therani detestantur, ut in quo sacramen- tariorum secta prodiret, anabaptistarum tu- multuata, seditiosa rusticorum plebs caesa, & jubileum a Papa promulgatum fuit.*

Promulgatum vero superiori anno ul- tima dominica adventus solemniter, ac festo tympanorum strepitu, laetique buc- cinarum clangore jubileum hunc annum, lectumque Latinis & Italicis verbis con- ceptum pontificium diploma (d) refert Blasius Casenas sacrorum rituum magi- ster: excusumque illud typis fuit Romae anno MDLXXXVI. in priore bullarii parte, duciturque ab his verbis exordium: *Inter sollicitudines*; ac post repetita de- solenni jubileo expiatione decreta Boni- facii VIII. Clementis VI. Gregorii XI. & aliorum antecessorum instaurataque, subdidit Clemens: *Nos, qui & per alias diversas literas nostras plenissimam dicti anni indulgentiam, literasque eorundem praedecessorum nostrorum consilio approba- vimus & innovavimus, ipsum annum ju- bilei a primis vespere natiuitatis domini nostri Jesu Christi incipere, & ut sequi- tur finire volumus, ac omnes & singulas indulgentias plenarias, & ad instar ju- bilei ac etiam commutandi vota, necnon super eis & male ablatis & incertis, &c. vel per alium illicitum modum extortis dis- pensandi & componendi, aut sub certis modo & forma remittendi & deputandi confes-*

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Excur-

sores cum potestate absolvendi, etiam in casibus Apostolicae sedis reservatis, facultates concessionem & indulta a nobis, vel Apostolica sede quibuscumque ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, & piis locis, uni- versitatibus, fraternitatibus, &c. concessas & concessa, & in futurum forsitan concedenda, de simili consilio ad nostrum & dictae sedis beneplacitum suspendimus: omnibus & singulis utriusque sexus Christi fidelibus tenore praesentium nuntiandum. duximus, prout denuntiamus, quod proximo die sabbathi, qui erit vigilia nati- vitatis ejusdem domini nostri Jesu Christi in primis vespere dictae vigiliae acce- demus ad basilicam ejusdem B. Petri, & portam ejusdem basilicae anno jubileo ape- riri solitam, & propriis manibus aperie- mus, faciemusque aperiri alias, &c. ape- riri consuevas dicto anno, & pro conse- quenda ipsa plenissima indulgentia basili- ca eorundem Apostolorum Petri & Pauli Lateranensis, & B. Mariae majoris eccle- sias, illarumque majora altaria per Ro- manos, ac in dicta urbe commorantes & residentes triginta; per peregrinos vero & forenses quindecim diebus continuis aut interpolatis semel in die visitari debere, omnes & singulas plenissimas indulgentias per dictos praedecessores dicto anno ju- bilei basilicas & ecclesias praedictas visi- tantibus concessas, de novo pro conscien- tiarum eorundem fidelium majori securi- tate, & potiori cautela autoritate apo- stolica concedimus & innovamus, &c. Dat. Romae apud S. Petrum anno incarnationis dominicae MDXXIV. x. kal. januarii pontificatus nostri anno 11. Datam a Cle- mente, antequam ad portam basilicae S. Petri aperiendam exscenderet, provinciam fuisse Alexandro Farnesio episcopo Ostiensi & sacri senatus decano, ut S. Jo- annis Lateranensis, cujus erat archipre- sbyter; Antonio de Monte episcopo Por- tuensi, ut basilicae S. Pauli; Andreae de Valle tit. S. Priscae, ut S. Mariae majoris portas panderent, servatumque a Cle- mente in basilicae S. Petri porta aperienda ritum; utque aureo malleo murum per- cussisset, describit idem Blasius Casenas (e).

Explicuit dein Clemens piacularem beneficentiam in plures alios, qui Ro- manam peregrinationem obire non po- tuerant: qua de re extant in pontificiis hujus anni regestis ad Angliae Regiam, (f), necnon ad Maximilianum archidu- cem Austriae (g) literae. Affecti eo etiam beneficio omnes crucesignati, qui Chri- stophorum (h) Frangipanem in proxima

exp-

Designa-
tus die-
rum in
lustrandis
ecclesiis
numerus.

Basilica-
rum por-
tae sole-
ni ritu
aperta.

(e) Bla-
sius in
diariis Je-
locanti-
us ex eo
Victorell.
p. 3. ex il-
lis.

III.
(f) Lib.
brev. an.
1525.
pag. 290.
(g) Ext.
inter brev.
an. 1524.
pag. 483.
(h) Ibid.
pag. 386.

S s s

(a) Ext. ejus lit. l. 1. col. lect. lit. princ. pag. 115.

Civiles motus in Hungaria. (b) Nicol. Isthm. cuss. hist. l. 8. de reb. Ung.

IV. Moniti sapienter Germanici principes de bello ab hereticis movendo.

(c) Luth. in bulla adversus episcopos Lutherus ad Germaniam stragibus complendam anhelat. Hæresim verbum Dei vocat. Sacram. & prophetiam politam evertere molitur hæretici. Rusticorum Lutherana rebellio.

expeditione adversus Turcas conficienda sequerentur. Detulisse biennio ante comitem Christophorum Frangipanem in Cardinalium senatu operam suam sedi Apostolicæ ac obiectam coitionem cum Turcis impressionemque hostilem in Pannoniam confutasse; narrat Hieronymus Niger (a): Misisse vero, cum jam irruptionis a Solimanno in Hungariam rumor increbresceret; hoc anno ad Clementem Stephanum Brodericum episcopum Vatiensem ad implorandam adversus illum opem, atque intestinis seditio-nibus laborasse Pannoniam equestri ordine conjurante adversus regios administras, ac omnes, exceptis Transilvaniæ & Illyrici præfectis gradu deicere, legesque Regi dare annitente, narrat Hungarici antiquales (b): quæ civiles dissensiones extremi Hungariæ excidii præludia fuerunt; sed hæc proximo anno lugenda erunt. Nunc in alios incidimus luctus, quibus ob Lutherum hæresiarcham afficitur Germania.

Monuerant jam ante Romani Pontifices Carolum V. Cæsarem ac principes Germanos, magno eorum periculo fovendi hereticos, qui post ecclesiasticam auctoritatem conculcatam, etiam cæsaream & civilem obtulerent, ac barbaricam male agendi licentiam affectarent, ut plures eorum literæ a nobis suis locis allatæ docent; nec difficile id præfagiri poterat, cum Lutherus libros impios adversus ecclesiasticos viros disseminasset, quibus imperitam plebem ad episcopos omnes, sacerdotes, & monachos contrucidandos hortabatur: Quicumque, inquiebat (c), opem ferunt, corpus, bona, & famam in hoc impendunt, ut episcopatus devastentur, & episcoporum regimen excindatur, hi sunt dilecti filii Dei & veri Christiani observantes præcepta Dei. Dei nomine designat ille dæmonem, qui fuit homicida ab initio, cuius organum exitit Lutherus, & a quo se edoctum profiteatur. Ementiebatur hic draço animas ab ecclesiasticis in exitium trahi, invidensque eorum opibus, hæc acerbe objiciebat: At quid profunt, nisi ut voluptatibus indulgeant ex aliorum sudore ac labore, verbumque Dei impediunt? ita sua deliramenta, ut Dei verba infelicibus populis venditabat. Cum vero tam audax & sacrilegum nefas, contemptis pontificis quærimoniis dissimularent Germani proceres, repente rustica plebs ab anabaptisticis concionatoribus fascinata in arma coivit, ut ecclesiasticos, necnon civiles magistratus excinderet, ac templa una cum urbibus dirueret, rata se per omnia scelerum genera divinæ iræ infer-vire.

Mira, inquit Joannes Cocleus (d), & miserabilis erat tunc Germania superioris facies, inaudita, & irrecuperabilis calamitas, terror & tremor maximus: quando uno eodemque tempore omnium ferè principum, [qui Lutherico fermento minus caute ac nimis leniter & negligenter obstitierant] subditi vel apertam intendebant vim, vel occultam in corde rebellionem fovebant: Multa igitur millia rusticorum insurrexerunt in Suevia, multa in Alsatia, multa in Franconia, multa in ripa Rheni, multa in Thuringia: profligato uno cuncto, mox obiciebatur alius. Antequam verò iustos conscriberent exercitus principes, à tumultuantibus turbis gravissima passim & undique illata fuerunt damna in diripiendis diruendisque monasteriis, templisque & arcibus; & intra unum mensem majores elades cadesque & vastitates passa est superior Germania, quam decenniali bello tum a Gallis & Hispanis passa sit Italia. Scribit enim D. Conradus Wimpina vir gravis & eruditus, homo senex & Francus, in una Franconia devastata esse monasteria & arces ducentas & nonaginta tres. Scripsit inter alios Petrus Crinitus (e) rusticani hujus belli historiam ad Albertum tit. S. Petri ad vincula presbyterum Cardinalium Moguntinum, eundemque Magdeburgensem archiepiscopum, ac tempus rei gestæ ita designat: Hoc anno a Jesu nato MDXXV. seditio & crudelissima & periculosissima ignobilis vulgi contra superiores & magistratus in Germania coorta est.

Erupisse primam mali labem in Hegania, idem tradit, cum Huldericus dux Wittembergenfis principatum recuperare anniteretur; Suevi vero federati ductore Georgio Walpurgensi in eum signa extulissent: dissipato autem Wittembergenfi exercitu xiv. kal. martii, rusticos ad quatuordecim millia hominum congregatos varios etiam aliis in locis exercitus conflasse, ac mox in viros nobiles & ecclesiasticos, sacraque omnia effrenato furore charitatis specie debacchatos esse: Charitatem, inquit, fraternam de qua plurimum præ aliis in Christo servatore nostro gloriabantur omni crudelitate, tyrannide, nequitia declaraverit, circumjacentia quoque monasteria exspoliare, evertere, devastare, nec aliter agere, quam, qui nec Deum, nec homines, nec quod jus, fas, honestumque est viderentur. Delusam dæmonum præstigiis eandem sacrilegam turbam ita describit: Sane cum ille mali artifex sathanas, quem Christus homicidam & mendacem appellat, quique humani generis inimicus & omnis discordiæ author

(d) Cocleus in actis script. Luth. hoc an. Pet. Crinitus l. 3. ver. Germ. Hubert. Thom. Gaspar. Healdon in continuat. Scabellio. Vlemberg. in actis script. Luth. Sur. in comment. Ap. pen. ad Naueler. Serar. in Alber. lli.

Vastitas horrida ab his illata. (e) Pet. Crinitus, l. 3. ver. Germ. ex edit. Frecher. pag. 194. Mæshov. hist. Anabapt. l. 1.

VI.

Charitatem fraternam dicere crudelitatem ferenam.

Sathanæ & Spiritui libertatis adscriptum nolum.

Præcipuos horum ligiothes Muntzerus.

Spes prædæ plures impulit.

VII. (a) Ext. in 3. ver. Germ. ex edit. Frecher. pag. 242. Gemino prælio rustici facti.

in rebus tam periculosis, sibi autem mirè placentibus veluti prædam agere sperans, haudquaquam quiescit: rem eo deduxit per sibi deditos servos, ut a fructibus suis cogniti sunt, ut sub sacrosancti evangelii specie, quod certe solario oneratis conscientis est, & omnis obedientiæ lucidissimum speculum, quemadmodum & primos parentes nostros decepit, & a Deo optimo maximoque abalienare studuit, aliqua postulationes ad seditionem potius, quam ad pacem pertinentes, & carnis potius quam spiritus libertati convenientes per universam pene Germaniam disseminavit: quæ meo judicio ex perverso Thoma Munozzer in Thuringia primum pullulare, & semper enim præcipuos hujus seditiois, & arces, & partes apud turbas longe lateque furentes suo tempore protulit & fovit. Verum ignobile vulgus quod sua sponte jugum excutere, & se in libertatem vendicare propensum est, libentiusque multo sine quam sub legibus cupit vivere, jam dictas postulationes ardenti cupiditate & obvio, ut ajunt, ulnis excipiebat: pars quidem depravata sue sententia fomitem nacti; pars aliorum insolentia, levitateque excitati, de novo commoti excitabantur: plerique [mea opinione] avaritia speque prædæ impulsu, quam plurimum animo conceperant. Hac de causa subditi & infima plebe passim contra magistratum seditiose tumultuante, illa cruentissima labes fas pium & æquum, omniaque iura corrumpebat.

His consentientia tradit Hubertus Thomas (a) Leodiensis, qui erat Ludovico Palatino principi electori a secretis, in commentario ad Erardum de Marcha Cardinalem, revocatis post cladem Papiensem ab Helvetiis ducis Wittembergenfis copiis Georgium Suevici federis ductorem arma adversus collectitias rusticorum turmas convertisse, easque gemino prælio tumultuario fudisse: jamque eos tumultus compressos vivos, ipsis rusticorum ducibus manus ad illum tendentibus signaque tradentibus, cum repente in omni Germania majores populares turbæ excitatæ sunt a nefariis evangelii Lutherani concionatoribus: Interim, inquit, non quiescens humani generis perpetuus hostis sathan, & ut Christus ait, mendax ille nostræ salutis jugulator, omnique iniquitatis & discordiarum fomes & author prædam ingentem sibi paratam cernens in omnia sese convertit, donec laqueos, in quos ruentem populum exciperet repererit. Instructis itaque sua farina, ut postea fructus docuerunt, ministris, qui evangelii præfidentes titulum, summique boni præferentes imuginem, Ann. Eccl. Tom. XXXI.

seditiosa ad numerum duodecim edidere, & per Germaniam dispersere pronuntiata maxima pro parte in carnis libertatem excogitata a Thoma Muntzero Thuringo e Mulhausen, quantum conjecturis possumus assequi; deprehensus etenim crebros ad seditiosos rusticos habuisse internuntios, unde illi hæc si cui maxime adscribendum censeo: fuere autem hujusmodi. Desiderantur ii apud Hubertum; recentur vero ab Ulenbergio (b) his concepta verbis. Suevici, a quibus rebellandi factum est initium, anno MDXXV. ineunte, breve quoddam scriptum publicarunt in duodecim capita vel articulos distinctum. Primo, rogamus [inquirunt] unaque voluntas eligendi ministros ecclesia, qui pure doceant verbum Dei, eosdemque destituendi si mereantur. Secundo, decimas nullas porro dabimus, nisi frumenti tantum colligendas per quosdam e cætu delectos, ac dem in ecclesia ministros, in pauperes, ususque publicos erogandas. Tertio, indignum est & miserabile, quod hactenus pro servis mancipisque sumus habiti, cum nos omnes Christus suo sanguine redemptos in libertatem vindicavit. Itaque quia scriptura liberos nos pronuntiat, liberi esse volumus: ita tamen, ut obtemperemus Dei mandatis, & magistratum non abiiciamus. Quarto, cum in exordio generis humani potestatem Deus homini concessit in feras, in volucres, in pisces, per magistratus ablatam, restitui nobis postulamus, nisi quis forte fluminis jus emerit, eamque rem per literas demonstrare possit. Quinto, si vos tam ecclesiasticorum quam secularium per magistratus usurpatis hactenus, quas qui possident pecunia non emerunt, in communes omnium usus cadere volumus, sive adificandum sit, sive pro necessitate ligna cadenda. Sexto, durum illud servitorium onus, quod augetur incrementis quotidianis, minui pro lege æquitatis, nec colonos premi tam graviter, sed ex verbi divini præscripto tractari hac parte desideramus. Septimo, qui prædia, fundos, agros obtinent a dominis, ex iisque census annuos fructusque præstant, nihil pendant amplius, quam antiquitus moderate quadam ratione partum est; nec servitius navis onerabuntur, nisi pretio colonis numerato quantum æquitas postulabit. Octavo, census quorundam bonorum annui graviores sunt, quam ut ex fundo præstari possint, nisi de suo coloni adiciant: hi igitur moderandi sunt bonorum virorum arbitrio, ne sudores suos agricole gratis impendant. Nono, cumulantur perpetuo leges & constitutiones, & poenæ delinquentibus non pro delictorum modo, sed pro affectu punientium infli-

Novatorum dira conjuratio.

(b) Ulenberg. in vita Luth. VIII. Rusticorum gramina.

Primum evertit hierarchiam.

Fucus de libertate.

guntur: volumus ut hac parte posito affectu iudicetur secundum antiquas ordinationes, & more majorum agatur. Decimo gravamur & in eo, quod agri quidam & prata, quæ sunt publici juris, in privatos usus quorundam usurpatione cesserunt; ea nisi iusto pretio empta sint, in communes omnium usus rursus vindicabimus. Undecimo casum mortis, quam vocant, vel more illum, quod defuncto parrefamilias uxor vidua cum orbatis parente liberis pendere de bonis suis quippiam solet, penitus abrogatum volumus, ut nemo hanc ob causam exolvere quidquam deinceps obligetur. Sublatos esse ab insanientibus hæreticis exequiarum honores, precesque pro defunctis vetitas, quasi sacerdotalis avaritiæ commenta essent, observat Joannes Eckius (a): Quod, inquit, funebres illi plañctus seu luctus perinde hoc tempore, ut olim sub Vigilanti & Joviniano, sub apostata fidei Luthero jacent contempti ac neglecti, & ejusce factionis homines prophæticæ maledictioni Jeremiæ (b) de asini sepultura extra portas Jerusalem se sponte subiciunt, ipsi viderint, quo pacto respondere velint & possint. Scio ego in locis nonnullis quosdam tanta dementia captos, ut iam morituri sese canibus & lupis Diogenis Cynici more exponi voluerint, atque in testamentis ita constituerint. Et infra: Inhumana res est nimiumque barbarica, & que cum feris & bestiis nonnihil commune habet; Lutherorum more non dolere de mortuo, non plañctum sed choream ducere, quod abominabilis est, illos inhumatos canibus vorandos proicere, ut hoc factum esse tota Germania novit. Pergunt seditiosi articuli.

Duodecimo. Demum si quid hoc scripto contineatur, quod non quadret ad divini verbi gnomonam, id nullum habere robur, sed irritum esse volumus: quemadmodum vice versa, si plura futuris temporibus occurrant gravamina cum lege Dei pugnantia, ea quoque decernimus ad superiores articulos adjungenda. Reservabant ita rustici sibi sacræ scripturæ interpretationem, atque omnia deliria facris oraculis affingebant; quam fraudem accepisse a

Luthero hæreticos addit Eckius (c): Evadere per hanc viam cupit, nempe Lutherus, affirmans scripturam iudicare debere: iniquum sane est subterfugium, eo quod scriptura utriusque parti est communis, ut quam ambe suscipiant: non enim de scriptura contenditur, sed de de ejus intellectu, & cum Lutherus sensum suum exrollere nititur supra omnia concilia & totum Christianismum, quæ diabolica est presumpcio & luciferiana superbia; præcepit enim Dominus, atque adeo serio man-

davit audire Ecclesiam, non vel Lutherum, vel Jacobellum, Paulus (d) quoque parere nos vult prælatis, & in eminentia constitutis, non perfidis ex monastico ordine apostatis. Christus docuit (e) omnes audire vocem sui pastoris & rectoris, non ululatum, sævientiam & rapaciam luporum, hoc est hæreticorum, qui semetipsos ingerunt sine consensu spiritualis ecclesiasticæ potestatis.

Pellectam falsæ illius libertatis Christianæ dulcedine, quæ duodecim iis articulis exposita erat, multitudinem arma sumpsisse ita describit Hubertus (f): Ut in vulgus prolata sunt, magno plausu ab his recipiebantur, quibus eronim sanctissimæ leges abominationi sunt: & ut in omne erumpant facinus, quoquo mens prava duxerit liberius efferatur, nullis volunt coerceri institutis, nullum quantumvis leve lubenti animo ferre jugum, quasi naturæ humanæ imbecillitas nullis egeat scilicet frænis, quam tam præcipitem in omne vitium ruere videmus. Hinc coire undique cæptum, conventiculaque vicatim habere: dicere advenisse tempus libertatis recuperandæ: letari, exhortari alius alium: quantum lucri & honoris inde proventurum ad quemlibet ostendere: velle Deum rerum publicarum quoque infelici plebi administrationem semel concedere. His & aliis passim jactatis, cæpere ubique rustici obediendi aures occludere: Sceleratissimis, inquit Petrus Crinitus, suis cupiditatibus honestissimum evangelicæ libertatis ritulum prætexebant. Concitabat enim ita suos Munzerus his venenatis ac rabidulis literis (g): Quousque chari fratres obdormiscitis? quandiu voluntati Dei repugnatis, quem usque adeo deseruisse vos arbitramini? Ah quoties jam dixi, quid agere vos doceat. Deus diutius se manifestare abnuvit, nempe prætensa est sceleris divina revelatio, standum vobis est. Si derectaveritis sacrificium, evadet suspirium, & major orietur tribulatio. Idem idem repeto: Eritis diaboli martyres. Hoc unum vere prædixit Munzerus; nam ut diaboli martyres cætos ejus sectatores viduis fumus. Itaque prospicite vobis, timorem pellite & ignaviam: nolite amplius adulari perveris fatuis, impiis nebulonibus, ita principes & nobiles vocabat novator, incipite & bellare bellum Domini: necessitas postulat: inflammate fratres divinum ne spernant testimonium, alioquin omnes peribitis. Unversa Germania, Italia, Gallia in motu est: tragædium inchoabit magister, nebulones perire oportet. Fulde in septimana sacra quatuor demolitæ religiosorum cænobia: rustici in Klegau, Hegau, & saltu nigro in armis sunt

(d) Heb. 13.

(e) Man. 18.

X.

(f) Hubert. ubi sup. Libertatis dulce nomen corrumptit plebem.

Sceleri libertatis evangelicæ titulus prætextitur.

(g) Extr. apud Armi. Mshov. hist. Anabapt. l. 1. Munzeri furiales literæ.

Triumphat ex Caroli V. & Francis bel. lis.

Sublatæ exequiarum (a) Jo. Eck. hom. 34. Euch. de sumptione.

(b) Hier. 22.

Indicta barbaries a Lutheranis.

IX. Reservatum sibi volunt rustici scripturæ interpretationem.

(c) Id. ib.

Trecenta millia rusticorum armata. Falsa Munzeri pollicitatio. trecenta ipsorum millia, præterquam quod in dies numero non pauci constuant: id unum me reddit anxium, ne homines fanatici in simulatam concordiam consentiant, eoque pacto sibi imminens nocentium non advertant. Vos, vos certo confidite: ubi tres vestrum fuerint, qui solum Dei auxilio sisti & nomen & gloriam ejus quesierint, centum millia non timebitis. Pergite modo, pergite, pergite, summe necessarium est. Nebulones in desperationem acti sint; metuumt ut canes. Rumpite moram, nocuit differre paratis. Instruite fratres ut coeant, & quod verbis promiserere opere actutum exequantur, tempus adest, pergite, pergite, pergite; ne misericordia vos fleat, si blandis verbis aures Esau demulceat gen. xxxiii. calamitatem impiorum ne respiciatis: supplices ad vos accedent, ejulabunt, adeoque precabuntur benigne, ac pueri essent: nolite miseri, quemadmodum per Moysen præcepit Deus deut. vii. idem & nobis quidem præfacit: concitate in pagis & urbibus, præcipue vero metallorum fossores aliosque fideles id genus scimplices, & quos idoneo operi perficiendo puraveritis commovere, &c. Datum Mulhusii anno sæculi xxv. Thomas Munzerus servus Dei contra impios. In aliis literis apponebat: Cum Gedeonis gladio. Trahebant propterea ad facinus invitos finitimos intentata vitæ bonorumque jactura, quorum duces erant minoris ordinis sacerdotes, qui Lutheranismus & anabaptisticum virus hauserant: inter quos præter Muntzerum Antonius Erfenuth una cum Scaplerio & Phifero scelere emicuit; venenatis enim literis, quibus evangelium & justitiam se proveclurum spondebat, ingentem exercitum collegit.

Hortatio ad crudelitatem.

Venenatæ scripturæ im-pollutorum.

XI.

Fingit impostor se iustum a Deo orbem debellare.

Fuit ille speciosus ad simplices tra-hendos in exitium obtentus, quem Joannes Faber sic refellit (a): Hoc hominum genus, dum veritate nos nulla oppugnare potest, mendaciis multis adoritur; evangelio Dei nos resistere falso calumniatur, nec quemquam pro evangelio stare, quam qui eorum partes sequatur; existimat quippe nos, qui majorum piis instituti præceptis verbum Dei corde credimus, ac ore prædicamus, in canticis, orationibus, lectionibusque sacrum ore & corde volumus evangelium, justisque & condignis venerantes sanctum Dei verbum honoribus, accensis candelis, aperto capite, attentis jucundam evangelii audimus vocem; librum quo scriptum continetur auro & argento, aliisque gemmis ornatus, nihil o-mittentes quod evangelio Dei decoro esse possit. Quæ cum ita sint, facile videtur, dilectissimi in Christo amici, quam inique nobiscum agant qui crebro in ore evangelium habent, assidue clamantes: Evangelium evangelium; interea autem corde longissime ab omni bono remoti evangelium nullum iora observant; in quo nostri majores honestissima & integra ac simplici conversatione vitam egerunt, mulieribus ita docendi facultatem non fecerunt, sed evangelium magna sedulitate & cura opere complentes docuerunt, quod nostri Lutherani non tantum faciunt, sed ne minimo quidem digito aringunt, non incommodum excogitantes figmentum, dum mandata Domini observari ab homine non posse aperte ajunt; ac primum quidem præceptum a nemine etiam gratiam habentibus custodiri posse contendunt. Hæc hæresis a Janzenio episcopo Hyprensi iterum instaurata ab Innocentio X. & Alexandro VII. iterum damnata est. Subdit Faber. Tanta quod res ipsa ostendit, Zuinglius & Oecolampadius in libros domi suæ natos amore feruntur, ut quod ipsi Thuregi vel alibi in suis synagogis statuunt, vellent per universum orbem veluti quatuor evangelia recipi ac venerari: quemadmodum quod a majore Thuricensium senatu, & Zuinglio decernitur, stricte omnes qui Thuricensium jurisdictioni subiecti sunt observari compelluntur. Interea quod a trecentis decem & octo episcopis in Nicæna Bithynia, quod a sexcentis & triginta patribus Chalcedone, quod a ducentis Ephesi, & in summa quod uspiam a sanctis episcopis & patribus, vel quibuscumque tandem in Spiritu Sancto congregatis statutum & decretum est, id omne hodie antiquatum, rejectum & abolutum eorum consilio censeri debet. Sed non sic impii, non sic.

XII.

(a) Jo. Fab. lib. contra Oecol. Mentiuntur catholicos resistere evangelio.

Arguuntur mendacii.

Negant servari posse evangelicam mandata.

Pro evangelio deliramenta sua obtrudunt.

Concilia alpernataur.

XIII.

At quanta scelera per fallacem evangelii

Christi & Virginis imagines affixae patibulis.

(a) Faber in lib. cur. noluerit Lutheri approb. doctrinam cap. 22.

(b) Gen. 28. (c) Jos. 24. (d) Gen. 31.

(e) 3. Reg. 6. Matr. 22. Priapi, Veneris & Lutheri imagines paritum.

Impia & infana Novatorum dogmata.

gelli speciem & fucum patrata sint ab impiis, describit Joannes Atrocianus, spre- tas leges, spretam scripturam, caesos mo- nachos, raptatas moniales, sacras opes di- reptas, projectas calcatasque sanctorum reliquias: tum etiam baptisteria in qui- bus Christo initiati fuerant atque Eucha- ristia conculcata a rusticis haeretico fu- rore inflammatis. Sacras etiam imagi- nes flammis injectas, & consputa sacer- dotum ora deplorat Atrocianus: adeo ut cum se Christi esse dicerent, Christo bel- lum intulerint, Mahometanisque nequio- res Christi simulacris laqueos iniecerint, ac Deiparae imagines patibulis affixerint, plangit Joannes Faber (a) his verbis: Dilectissimi fratres. Audivimus quemad- modum evangelistae recentiores mortuos de- vorarint atque eis prohibuerint gratiam; quomodo sanctorum suffoderint monimen- ta, reliquias subverterint, despulerint, & deridiculo habuerint ecclesias, tumultua- verint in campis stativunculas, ne quis pe- regrinus passionis Domini commemoretur, lapidem (b) Jacobi, saxum Josue (c), vora in univrsam omnia cunctos lapides testi- monii (d) comminuerint: quibusdam locis divae Mariae virginis imaginem ad igno- minie palos statuerunt: crucifixi Domini status laqueos collo iniecerunt, atque, quod ad Felicianorum attinet haesum, in- termisere totum nihil; qui tamen ante- annos septingentos tempore Caroli in ori- ente in Nicæa, Bithynia, Frankfordia item in Germania, ut errantes atque ha- eretici condemnati sunt. Nullam Christi aut D. virginis Mariae imaginem, nullam super tabernaculum ex lignis oliivarum Che- rubin (e), aut quamvis depictam non ex- turbavere imaginem. At vero sigillorum suorum & monetarum, caesaris imagines, insignia sua & quaeque Herculis, Martis, Priapi, nefandae Veneris, Lutheri, Hutter- ni, & id genus idolorum fuere statuae an- tiquatas figuras & stativunculas, & cete- ras picturas manere permiserunt.

Recenset alia seductae multitudinis tru- cidantis monachos, stuprantis moniales, rapientis calices & sacras vestes, sacras reliquias conculcantis, baptisteria ever- tentis, dogmata Atrocianus, nimirum. Christi praesentiam negasse in Eucha- ristia, eamque conculcasse: jactasse, Chri- sti doctrinam non didicisse, nisi qui om- nium sanctorum Patrum dicta spernat: non esse Christianum qui Franciscano cultu religioso induatur: eum, qui jeju- nia ab Ecclesia indicta fervet Mahome- tano esse nequiores, aut qui sanctorum opem imploret, aut qui horarias preces ecclesiasticas repetat, vel qui Deiparae no- men invocet, & orationem angelicam.

dicat, aut filios confirmationis sacramen- to inungendos curet: Christum non di- didicisse, nisi qui renovari exoptet; ac ba- ptisimum iterando fidem abnegarit: non esse Christianum, qui mendicis eleemo- synam erogarit, quos ad laborem cogi voluere: talpa illum caeciores esse, qui bona opera fieri posse asseruerit; non esse Christi, qui ritu ecclesiastico sepeliri ac preces pro anima fundi voluerit, aut li- berum arbitrium asseruerit, aut missae sa- crificio interfuerit, aut peccata sacerdo- ti aperuerit: pium esse non posse, nisi qui uxorem duxerit: non esse Christia- num qui census decimasque persolverit, qui doctos viros salutarit, qui filios ad gymnasia miserit: sublimem hanc esse scientiam, nil perdiscere: non fingendum manu signum crucis: non precarios glo- bulos gestandos; baptisimum Latinis ver- bis non conferendum.

Inter hos motus Fridericus dux Saxo- niae ob laxatas seductoris impietatis ha- benas tot malorum reus ex hac vita ad divinum tribunal abreptus est: cui Jo- annes frater etiam Luthero ad insaniam addictus tanta diffimulans facinora suc- cessit. At dux Georgius catholicus Saxo- niae princeps conscripsit in seditiosos ex- ercitus, ac Maguntinum & Brande- burgensem electores, Philippum Langra- vium Hassiae generum suum, atque Hen- ricum ducem Brunsvicensem in societa- tem sibi adjunxit adversus Muntzerum, qui factiosos inani jactantia obfirmabat in scelere, effugiens se omnes bombardarum globos illaesa manica excepturum, tor- mentorumque fragores, ut luporum ulu- latus spernendos. Sed brevi turgidus tu- mensque animus refractus est, ut narrat Coclaeus (f) sic inquit: Principes quam- primum venerunt in conspectum seditio- sorum, ita terruerunt eos, ut mox literas deprecatorias ab eis missas acceperint, in haec verba. Nos confitemur Jesum Christum. Non sumus hic, ut noceamus cuiquam, sed propter divinam justitiam conservandum, neque sumus hic ad effundendum sangui- nem: si vos quoque vultis idipsam, ni- hil mali faciemus vobis. Secundum haec sciat unusquisque quid agat. Quibus ita responsum est a principibus: Cum vos ex deliberata iniquitate ac seductoria doctri- na falsi vestri evangelii multipliciter con- tra redemptorem nostrum Jesum Christum cedibus, incendiis, variisque in Deum impietatibus, praesertim in venerabile sa- cramentum, aliisque blasphemis vos con- taminaveris, ideo nos tanquam ii, quibus a Deo gladius commissus est, hic congregati sumus ad puniendum vos tanquam blasphematores Dei. Nihilominus autem cum

Anabap- tismus in ductus ab iis.

XV. Fridericus dux Saxoniae e vivis sub- latus.

Georgius dux Saxoniae catholicus in rusticanos Lutheranos insurgit.

(f) Cocl. in actis & scrip. Luth. hoc ann.

Territi seditiosi.

falsi de- dere suum pseudo- propheta- tam.

XVI. Falsi russi- ci Luthe- rani.

Muntze- rus in morte respicitur.

Pseudo- evangelici exi- in pluribus locis a

XVII. Ocella ex- is supra- centum millia.

(a) Gasp. Hedion. in contin. Libell.

(b) Sur- in com- ment. & alii.

(c) Jo. Fab. disp. in Bal- th. 6. 12.

Luthera- ni impu- nis tot- eolum causa.

cum arbitremur plerosque miseros homines male ad haec seductos esse; ex Christiana charitate decrevimus, si tradideritis nobis falsum prophetam Thomam Munzarum simul cum complicibus suis vivum foras, vosque dederitis & clementia & indignationi nostrae, nos in hunc modum vos recipiemus & ita geremus nos erga vos, ut juxta qualitatem causae clementiam nostram intellecturi sitis. De his vestrum petimus responsum festinanter.

Deserunt suum pseudopropheta- Muntzerum rusticani tradere, conserto- que praelio profligati, ex quibus sex mil- lia & eo amplius caesa sunt: duo ante- signani Muncerus presbyter ac socius co- gnomento Phiferus sive Fistulator mona- chus apostata capsi affecti sunt supplicio: sed Fistulator in pertinacia obduruit; Muntzerus vero errores revocasse fertur, ac praevia confessione sacra ritu catholi- co sub una specie Eucharistiam sumpsisse, non sine multis verae poenitentiae signis. Similiter debellati sunt in aliis provin- ciis finitimis pseudoevangelici: Unus, in- quit Coclaeus, Lotharingia dux Antonius in una Alsacia supra viginti sex millia rusticorum occidit. Quot autem occidit li- ga Suevica multis in Suevia & Franconia praevius & constititibus? quot elector Pa- latinus? quot marchio Casimirus? quot a- lii? nam longe aliud erat hic pugnae ge- nus, quam in iustis bellis esse solet, ubi Rex contra Regem, aut princeps contra principem in armis ordinibus & aciebus pugnare solet: Hic enim rustica turba rei militaris ignara, inermis, & inordinata prorvens aut in globum sese agglomerans motu, non tam pugnam, quam caedem in- structis principum exercitiis obtulit; un- de factum est, ut quamplurimi rusticorum caesi fuerint; ex parte autem principum perquam paucissimi, quia neque dimicare, neque stare in praelio sciebant rustici.

Caesa ex iis trimestri spatio supra cen- tum millia non aliter ac pecora refert Gaspar Hedion (a), quod alii confir- mant (b). Inter quos Joannes Faber (c), qui in confutandis haeserarcharum argu- tiis strenuam dedit operam, ita rem ge- stam enarrat: Non desitit vir egregius Lutherus Christianae libertatis praeco esse, quoad agricole omnes seasim ab aratris defluentes, & in enses comeres, in lan- teas ligones constantes, sese in numerum nobilitum vindicarint, nullum dominum, nullum magistratum agnoscerent, nemini quidquam pendere, multa multis per vim eripere, fas nefasque commiscere uno om- nes consensu conarentur: quae libertatis u- surpatio centum millia Germanorum clade miserabili uno anno perdidit in uno aequo

exiguo Germania loco. Taceo tot millia afflictissimarum viduarum orphanorumque, quod eodem ex malo reliqui duriores pene morte vitam tolerant. Sic nefarius apo- stata & fidei & voti monastici desertor, hoc libertatis Christianae praeconio pluribus & gravioribus Germaniam cladibus op- pressit, quam si immanissimus Turcarum ty- rannus inimicus ille crucis & nominis Chri- sti crudelissimus quadringentis hominum millibus stipatus Germania bellum intulis- set. Non est, proh dolor! Germania anti- plus, fraternam illa unde nomen accepit Germania; sed potius grimmania, ubi dia- boli seminaria evaluerunt, id est fides, benignitas, charitas, mutua obedientia, timor Dei, conscientiae bonae religio, vir- tutes omnes plurimis in locis restrictae e- vanuerunt; ac veror ne simus eo in tem- pore, de quo Christus ait (d): Abunda- bit iniquitas, & refrigescet charitas multo- rum. Magna profecto amentia seducti sumus, qui passim evangelis istis, cum se spiritum Dei habere ore magnifico & plane thraonica jactantia gloriabantur tam fa- ciles aures praebuimus: neque enim antea aut decuerat aut oportuerat, quam spiri- tum num ex Deo, an mendax esset, pro- baremus; nam in aperto est, hanc arbu- rem non spiritus fructus, sed ut Paulus ad Galatas pulchre commonstravit (e) opera carnis profudisse nefaria, & inaudita: fructus quidem spiritus est charitas, gau- dium, pax, patientia, benignitas, boni- tas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Haec vir- tutum columna sub hujus vestri evangelii tempestate labefactatae conciderunt, ut ne vestigium quidem aliquod superfit in vobis. Opera vero carnis manifesta sunt, forni- catio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, inimicitiae, conten- tiones, emulationes, irae, rixae, dissen- siones, sectae, invidiae, homicidia, ebrie- tates, comestationes; & his similia. Haec invidia omnia profudissime nobis illa vestra extulit Christiana libertas magniloquis ser- monibus, turbulentis concionibus, gloriosis ac importunissime clamoris praeconiis e- vulgata, ideoque mors consequatur necesse est; ac idem Paulus mente, ut omnia di- vina longe ante aliquando fore praevideat, monachum apostatam, audacem, fronte per- frita, impudentem, blasphemum, secede- rum, vororum religionis desertorem, qui pro Christiana libertate licentiam carnis predicaturus esset; ideoque non semel ubi libertatem evangelicam praescribit (f) ad- iicit: attamen non in occasione carnis, sed hanc omnes Lutherani appendicem praeter- jerunt. Et infra.

Christiana libertas in eo posita est, mea sen-

Non Tur- ca qua- dringentis millibus stipatus tantam stragem intulisset. Ex Ger- mania grimma- niam Lutherani fuerunt.

(d) Matr. 24.

Creditum sulte im- pulitori non probato ejus spiritu.

(e) Galat. 5.

Fructus pseudoe- vangelii.

(f) Galat. 5. Thess. 2.

XVIII.

Christiana libertas in quo sita. (a) Marc. 14.

Demonis servitus suscepta pro vera libertate.

Sententia, quod is solus, qui liber dominatur inter mortuos Christus, ab Ada peccato immunes liberosque nos reddidit; unde Joannis VIII. ita ait (a): Si manseritis in meo sermone, vere discipulis mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Respondit ei, Semen Abraham sumus, & nemini servivimus unquam, quomodo tu dicis Liberi eritis? Respondit ei Jesus: Amen, amen dico vobis; quia omnis, qui facit peccatum servus est peccati; servus autem non manet in domo in aeternum: si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis. His verbis inducti, qui Lutheri cassibus sunt irretiti, & novae fidei praesigiis fascinati, illico se liberos jactitarunt: quod Christus filius Dei eos liberavit: non autem considerarunt, quae praecesserunt, quod qui peccatum fecerit, peccati servus habetur & sit; ac proximus quae consequuntur: Si filii Abraham estis, opera Abraham facite: quod & Paulus proprie magis expressit ad Romanos scribens cap. xv. Non regnet peccatum in mortali corpore vestro, ut obediat is concupiscentiis ejus; sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viventes, & membra vestra arma justitiae Deo; peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergo? peccabimus quia non sumus sub lege sed sub gratia? Absit. An nescitis quod cui vos exhibetis servos ad obediendum, servi estis ejus cui obedistis, sive peccati ad mortem, sive obedientiae ad justitiam? gratia autem Deo quod fuitis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinae, in qua eruditi estis; liberati autem a peccato servi facti estis justitiae. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestrae: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae & iniquitati ad iniquitatem; ita etiam exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem; cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae; quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est, nunc vero liberati a peccato, servi autem facti Deo habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam: stipendium enim peccati mors; gratia autem Dei vita aeterna in Christo Jesu domino nostro. Haec Paulus. Sic itaque est de Christiana libertate sentiendum, ut liberi simus a peccatis; qui enim vivit in peccato & peccati servus (b) est, minister diaboli, &c. Multis interjectis subdit.

(b) Joan. 8. XIX.

Quare ista levis ac vana praetextu evan-

gelii de libertate Christiana imaginatio plurimorum animos, ad rebellionem commotos, ad aeterna flamma supplicia dejecterit necesse est, inconfutilemque Christi tunicam in varias partes distractam lanavit. Sunt qui libertatem Christianam gloriose clamant, vulgoque ejusmodi sermonem avide jactent ac praedicent: cum autem ego liberum lubens viderem, qui suo jure dicere queat: Mundum est cor meum. Atqui Pauli opinio sane non fuit quando de Christiana libertate est locutus, ut qui baptizatus crediderit, continuo domini & potestatis jugo repulso, sui iuris pro libidine liber vivat; armat enim gladio magistratus ad Romanos XIII. ubi docet omnem animam subiectam esse debere potestatibus sublimioribus: docet famulos obedire heris suis etiam reprehensibilibus, ne in oculis dominorum tantum fideles sint. Quocirca Christianam libertatem non ita interpretari oportebat, nihil ut pendendum sit Casari, cum maneat interim illud Pauli: Cui debemus tributum, tributum (c); cui vestigal, vestigal, cui honorem honorem. Hinc ne scandalo esset dominus noster Jesus Christus, etsi liber natus, tamen tributum exolvit, solvendumque miraculosa piscatione confirmavit: quo perdiscimus, ut cui honorem debemus, honorem exhibeamus. Sed quomodo illi evangelicae pacis & Christianae concordiae turbatores cuncta apud Germanos adulterina evangelii praedicatione inverterint, ex eorum fructibus cognoscere potuisti, & dies Domini manifestabit eos. Et infra.

Libertatis nomine illi ruunt ad inferos.

Longe aliter docuit Paulus quam Lutherus.

(c) Rom. 13.

Quale sit Lutheri Evangelium.

(d) Pf. 118. (e) Isa. 29. (f) Phil. 1. (g) Pf. 5.

Falsi rustici se deceptos a pseudo-prophetis.

Itaque Lutherianum evangelium scandalorum, flagitiorum, scelerum, libellorum famosorum honestum pallium est. Haec illa est abominatio in templo exorta, hinc illa in templo sanctulae conciones Lutheri novi apostoli: Non est quare jejunes, non quamobrem ores, Christus omnia nobis largitus: nihil est quod alii veteris religionis de bonis operibus deblaterant, atque omnia ista, quae illi intonant, ab ore Christi, non ab homine profecta dicunt. Hoc evangelium est [inquit] magni optimi Dei. Hoc verbum (d) Domini manet in aeternum. Sed hic populus (e) labiis evangelium honorat, cor autem longe est: Christum per contumeliam (f), non ex charitate praedicat; & in summa cor eorum vanum, & sepulchrum (g) patens lingua eorum. At quomodo interim cura miseris agitur simplicibus imperitis hominibus, qui cum istis nebulonibus circularioribus, impostoribus, scurris, pseudo-prophetis consceleratissimis aures indoctas praebent seducti, fama, possessionibus, corpore, forrnis, omnibus sunt multati, exulti, spoliati, quo illi, qui Lutheri, Zuinglii, Ca-

Defuit Julia rebellandi causa.

(a) Jo. Eck. 10. 2. homil. 12. dom. 24. post pent. XX.

(b) 2. Cor. 9.

(c) Galat. 4. Cor. 7.

(d) Cor. 7.

XXI. (e) Lambr. Hor. hist. Ultrajectin.

(f) Vill. Heda hist. episc. Ultrajectin. in Philipp.

Carolstadt institutis decretisque nefariis provelti, impio errore immensi, inebriantique ita mortui sunt. Interim ille arundines revocarunt, fassaeque sunt suos spiritus somnia, revelationes, doctrinas non veras sed erroneas. Finxere scilicet ex evangelio alchoranum, voluere omnia communia, ut aliena expilarent, libertatem Christianam in licentia scelerum collocarunt: quibus defuisse justam rebellandi causam rusticanis ita demonstrat Joannes Eckius (a), ac feditiosorum argutias dissolvit.

Servitus adeo dura fuit penes Judaeos, ut qui nunc nobiscum servi sunt, liberi esse poterant inter Judaeos: empirii enim erant eorum servi sicut nunc quoque sunt Turcarum. Et infra: Dices factum id quidem ita est, sed tamen in veteri testamento, ubi lex erat servitutis, nunc autem in lege gratiae ubi spiritus (b) Domini est, & libertas, quia non Christus liberavit, aliter omnia sunt comparata, ita ut Paulus (c) ut quoque praecipiat, nos pretioso Christi redemptos sanguine effici non debere servos hominum. Haec fere sunt, quae praedicatorum carnis vulgo proposuerunt, populumque ad seditionem concitarunt; sed subvertisse eos in hoc verum scripturae sensum, facile convincemus: siquidem simul cum libertate Christiana, quae in spiritu est, facile stare potest servitus ista corporalis, restante Paulo eodem in loco, quae perverisi isti adversarii nostri nobis obtrudunt: Servus vocatus (d) es? non fit tibi curae; sed & si potes fieri liber, magis utere: qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini. Ecce Paulus quoque vult in sua quemque vocatione manere, & servum & liberum, quid ergo obgamis tu servitutem Christianae libertati adversari? id quidem tibi Paulus permittit, ut si queas fieri liber, magis utaris; sed interim seditionem non suadet, nec sanguinis profusiones, sicut isti turpiter miseram seduxere plebeculam.

Facti etiam a plebe in Ultrajectina urbe Lutherana haeresi infecta in ecclesiasticos maximi tumultus fuere (e), qui aliquot annis ob ascitum Caroli ducis Gerriae patrocinium saevierunt, donec ab episcopo Ultrajectinus principatus in Carolum V. transfusus est ut potentia sua furentes haereticos in officio contineret. Nullam pestem Lutherana deteriore ad Christianum delendum imperium unquam orbi inventam observat Willelmus Heda (f); cum principes constata ecclesiasticis pericula temnerent, donec eodem cum illis exitio ab haereticis se involvi animadvertere: tunc enim non pietatis studio, sed privati commodi tuent-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

di gratia confurrexisse, ait in impios; nec tamen, etiamsi ingentem illorum stragem ediderint, malum sedatum fuit: Caeptra, inquit, pullulari nefandissima perfidia Lutherianorum, quae fere totum orbem brevi tempore contaminavit, omni haeresi perniciosior dissolvens sacra evangelia, sacram scripturam, sacras leges sustollens, religionem atque omnem obedientiam, cum tamen sua praetextu Evangeliorum tutari velint, pejora quam Gotbi, Turci, aut Tartari in Romani imperii extinctionem & regnorum subversionem excogitarunt, in Christiani nominis odium machinantes tanto furo ac dulci veneno, ut etiam constantia peccora mutent magnoque adscribendum miraculo de tanta omnis sexus facilitate, & infra, qui postpositis patrum ritibus, qui feliciter vixerunt & feliciter obierunt, tam faciliter novae fraudi sese obeccatos innectunt. Primum in religiosos ac sacras virgines, domum in ecclesiasticos & universum clerum servientes etiam Deum ipsam contemnere & immaculatae eius genitrici detrahere, sacras imagines elidere studuerunt, principibus saeculi tolerantibus & magna ex parte applaudentibus, donec in seipsos dentes exasperari benignis tarde conspexissent: qui ut salutis propriae consulere, non zelo Dei, non religionis aut pietatis metu arma sumpsere, sed ut sua conservarent impulsu ingenti constato exercitu per summa discrimina certare nutu Dei spreto supra centies sexagies hominum millia victores trucidarunt: perseverat nihilominus detestabilis conspiratio.

Nulla peccata deterior fuit Lutherana ad Christianum imperium evertendum.

Principes coacti non pro tuenda Dei gloria in eos arma sumere.

XXII. Horrenda strages rusticorum edita. Exultat Lutherus in medio Germaniae luctu.

At tot malorum author Lutherus horum tumultuum exordio triumphavit gaudio, ac libellum scripsit, praefixo titulo: fidelis admonitio ad omnes Christianos pro seditione & rebellionem praecavenda: sed in eo seditionis faces accendere natus est, ac jactans verba sua Christi verba esse, falso praedixit biennio vertente, omnia ecclesiastici ordinis vestigia deletum iri: Vide, ait, ut exerceas & promoveas sanctum evangelium, suum scilicet confictum a demone intelligit, doce, loquere, scribe & praedica quomodo leges humanae nihil sunt, prohibe & dissuade, ne quis fiat sacerdos, monachus, aut monialis, & quisquis in eo statu sit, ut exeat: non praedat amplius pecunias pro bullis, candelis, campanis, tabulis, templis, sed dic vitam Christianam consistere in fide & charitate, non veras sed adumbratas designat immo effrenatam peccandi licentiam, quam splendido nomine subornat, & sine nos ista duos adhuc annos agitare; tunc videbis, ubi Papa, episcopus, Cardinales, presbyter, monachus, monialis, campana, turris, missa, T t t vi-

vigilia, cuculla, cappa, rasura, regula, statura, & rotum examen ac congeries papalis regiminis maneat, tanquam fumus evanesceret. Hæc Lutherus, cujus falsa vaticinia patent, atque his verbis a Coclæo redarguuntur: Sed falsus est vates iste; iam pridem enim abiit biennium postquam iste scripsit & per gratiam ac misericordiam Dei manent illa adhuc omnia; ut ex proprio Lutheri iudicio intelligamus, os eius non esse, ut iactat, os Christi, qui vera loquitur, & veritas ipsa est: sed potius os diaboli, qui mendax est & pater eius Joan. VIII.

Arguitur mendacii.

XXIII. Prodigia a Luthero falso promissa.

Prædixit pariter falso rusticis victoriam, ac principibus & ecclesiasticis viris excidium, nec non cælestia prodigia in alio libello super duodecim articulis rusticorum Sueviæ, sic inquit: Signa in celo & prodigia in terra destinantur vobis, boni domini: nihil boni vobis portendunt, nullum quoque bonum vobis conringet. Et paulo post: Hoc enim sciatis, boni domini, Deus ita procurat, ut non possint nec velint nec debeant vestram tyrannidem diutius ferre: oportet vos aleros fieri & verbo Dei credere, hoc nomine sua deliramenta vocat: si non feceritis amico voluntarioque modo, facere oportebit vos per violentam perniciosamque deordinationem: si non fecerint rustici isti, oportebit alios facere; & si omnes occideritis, adhuc tamen innocisi sunt: Deus a lios exsuscitabit, vult enim vos percutere & percuriet: non sunt rustici, boni domini, qui se vobis opponunt; Deus ipse est, qui se opponit contra vos ad visitandam vestram tyrannidem, &c. Hæc ille, quem vicisse mentiendi infania Muntzerum ipsum ita ostendit Coclæus: Hæc neque minora neque vaniora sunt, quam quæ iactaverat Muntzerus: de signis cæli prodigiisque terræ contra principes nihil dixit Muntzerus; nec usquam dixit. Non rustici sunt, sed Deus ipse est, qui se opponit contra vos, ad visitandam vestram tyrannidem. Quis ergo credat Luthero iactanti se certum esse quod verba sua sint verba Christi, & os suum os Christi?

Seditiosa & mendacia Lutheri verba pro rusticis.

XXIV. Deletis iis scribit contra ipsos. (a) Cocl. & Jo. Fab. ubi sup. Ulem. in vit. Luth. Convincitur non Deum sed dæmonem per ipsum loquutum.

At versipellis impostor ubi cæsas rusticorum acies audivit, contraria occinere cœpit (a); nam in libello Theutonico hunc præfixit titulum: Terribile factum & iudicium Dei in Thomam Muntzerum, in quo Deus manifeste illius spiritum mendacii arguit ac damnat. Et in præfatione sic ait: Hic vides quomodo iste cædium spiritus sese iactat Deum loqui & agere per ipsum, eiusque esse voluntatem & agit perinde ac si omnia cum ipso sint victoria, & antequam circumspicit jacet cum aliquot millibus in luto. At si Deus

per eum locutus fuisset, id non corrigisset. Deus enim non mentitur, sed firmiter tenet verbum suum. Cum igitur Thomas Muntzerus fallat, constat eum sub Dei nomine per diabolum ea locutum esse. Veram hanc Lutheri sententiam esse recte ait Joannes Coclæus; nec minus ea Lutherum quam Muntzerum convinci dæmonem per utriusque ostentato Dei nomine locutum.

Idem præterea impostor quem rusticos ad constandam seditionem inflammasse vidimus, cum iactaret eos a cœlesti Numine in arma concitari, eorum jam stragem conspicatus, libellum edidit, in quo ipsos arguebat per evangelii speciem, arma in principes & magistratus capevisse, omnique humanitatis in sectatores suos immemor edixit, non aliter quam rabidos canes eorum reliquias trucidandas. Debet igitur hic percutere, occidere, perfodere, seu clam seu palam quisquis potest, & cogitare nihil esse venenosius, nocentius, magisve diabolicum homine seditioso, perinde atque si rabidus canis interficiendus sit: si non feris eum, ferit te & totam provinciam tecum. Hæc Lutherus: ex cuius verbis si ipse cæterique hæresiarchæ iudicium subiissent, non tot clades accepisset Christiana respublica.

Primum dixit ple-nos numine rusticos. Postmodum ut rapidos canes trucidandos.

XXV.

Addit idem impostor, qui antea concionabatur, Deum ipsum in rusticis se opponere principibus: Arbitror nullum esse amplius in inferno diabolum, sed omnes proflus in rusticos ascendisse: nam insania ista omnem & modum & mensuram excedit. Rustici non amplius iam pro evangelio pugnant; sed palam facti sunt perfidi, perjuri, rebelles, seditiosi, latrones, raptores, blasphematores. At quo ex tempore tot scelera & flagitia fecerunt, nisi ex quo evangelium Lutheri hausere? Concluit denique pro principibus, quibus perniciem & exitium paulo ante interminatus fuerat, venisse tempora admiranda, quibus illi magis sanguinis effusione, quam orationibus cælum promereantur. Hanc hæresiarchæ & pseudo-prophetæ elegantiam confudit Joannes Coclæus eleganti libro, Lutherumque omnium malorum authorem demonstravit; jamque illum eorum umbras persequi, quibus exitio pseudoevangelio suo fuerat. Objecit etiam hanc versipelli hæresiarchæ inconstantiam & imposturam Joannes Faber (b); Univerfos, inquit, pene rusticorum lacus Constantia articulos edidit, prædicavit, & calamo depinxit: jam adversus eos scribit esse articulos diaboli, a viro probro nequitiam efficitos esse, & ad postremum diabolo eos tradit, quemadmodum clare suus monstrat libellus.

(b) Fab. cur. Luth. doctrinam non approbat.

Idem

XXVI. (a) Fab. in disput. cum Balhoff.

Idem eximius doctor (a) in disputatione sua cum Balthasare Pacimontano, qui eam rusticorum rebellionem promovebat, queritur ob seditiosas Lutheri, Balthasaris, & similibus pseudoevangelistarum conciones uno anno plusquam centum hominum millia interfecta: in eos vero evangelii corruptores invecus tot Germanorum cædes ab iis editas, quantas nullus Nero, aut Domitianus patrare potuissent, exprobrans, hac pia & eloquenti apostrophe utitur: Terra, terra, terra audi (b) quidnam sit hoc. Veri evangelistæ ex discordiis pacem fecerunt, falsi vero sepulchra dealbata, pacem tota Germania maximam in perpetuum invertere discordias; dixerunt (c): Pax, pax; & non erat pax: Quod ergo Amasæ Joab fecit (d), ipsi quoque fecerunt nobis. Salvaverunt tanquam mentum apprehenderunt, tanquam amicissimi deosculaturi nos, sed clanculo mox in latera percusserunt, ut in telum in terram distulerent. Hactenus Joannes Faber.

(b) Jerem. 22. (c) Matt. 23. (d) 4. Jer. 6. 2. Reg. 20. 3. Reg. 2. Nullus Nero Lutheri crudelior.

XXVII.

Francofurti a Lutheranis excitata seditio. Coclæus ab his pulsus in exilium. Late leges ini-quæ.

Adempta catholicis sacramenta.

Cæterum præter has ab agrestibus hominibus commotas seditiones, ob quas diversarum provinciarum campi humano sanguine inundarunt, quæque a Joanne Coclæo recensentur, etiam, tumultus civitatibus injecti sunt, in quibus plebs veneno Lutheranæ insectæ adversus ecclesiasticos viros & magistratus conjuravit. Et quidem Francofurti, potestate senatui catholico abrogata, viginti quatuor e plebe delecti leges impias quadraginta septem fixere quarum præcipuas enumerat Coclæus, qui tunc in exilium ivit: Ut, inquit, de cætero potestas eligendi & instituendi pastores & plebanos esset apud senatum ac plebem qui purum verbum Dei & evangelium, scilicet ex interpretatione hæretica, sine humanis additionibus, id est sanctorum patrum explanationibus, docerent. Item ut omnes clerici cuncta portent onera civilia in angariis, vigiliis, custodiis, vestigalibus, &c. Item ut nulli monachi amplius permitterentur mendicare, prædicare, aut confessiones audire. Item ut de cætero neque monachia, neque monialis ulla in eorum monasteria ibi admittatur, aut recipiatur: qui vero intus essent exire possent quando-cumque vellent. Item ut omnes census, de quibus non extant certæ literæ & sigilla, abolerentur & possessorio nomine nemo amplius obligatus sit. Item ut ecclesiastica beneficia posthac non externis aut curtanis, sed solis civium filiis conferantur, & que ex iis necessaria non sunt, ut census & decimæ eorum tradantur in communem cistam pro sustentatione pauperum civium, ne quis mendicet. Item.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

ut omnes donationes ex testamentis & alia elemosynæ in communem cistam conferantur: abolitis cunctis anniversariis, fraternitatibus, & exequiis mortuorum in ecclesiis, &c. Hauserant a Wittembergensibus seditiosi harum legum capita, quæ cum typis traditæ disseminatæque in vulgus fuissent, in urbibus aliis, ut Moguntia & Colonia, tumultus pepererunt, qui ægre sedati fuere: quod cum animadvertissent pluribus in locis magistratus, prudenter expedierunt arma ad novi diabolici evangelii motus comprimendos, & tunc intellectum est quantum publicæ salutati profuisset summorum Pontificum imperiis de extinguenda nascente hæresi imtemperasse. Plures in Austria & aliis hereditariis domus Austriacæ principatus conjunctiones factas a Lutheranis Joannes Faber conqueritur, sed divina ope repressas addit.

E Germania in finitimas provincias fluxit mali labes: in Bremensi enim archiepiscopatu Lutheranæ pestis ita popululum incessit (e), ut sumptis armis confurxerit in ecclesiasticos, templa ac monasteria everterit, Christi, Deiparæ, & sanctorum imagines conculcarit, clerum necnon Christophorum archiepiscopum Bremensem expulerit: at in tam adverso casu non se dimisit animo, neque perturbatus est archiepiscopus, sed catholicorum collecto exercitu Lutheranos prælio fregit, significavitque Clementi Pontifici affulgere spes, ut Bremam & alias arces & Lutheranorum manibus vindicaret, nec non perdomitis impiis religionem in pristinum splendorem restitueret si, opportuna auxilia ipsi submitterentur: cui hæc respondit Pontifex. (f)

Venerabili fratri Christophoro archiepiscopo Bremensi.

Non sine animi nostri molestia intelleximus id quod antea ex ipso Laurentii Cardinalis Campegi & aliorum fida relatione ac fama ipsa perceperamus, civitatem & populum Bremensem tibi tam in spiritualibus quam temporalibus subiectos, una cum pluribus oppidis & locis provincie tue Bremensis, alias in nefandam hæresim Lutheranam temere prolapsos, non solum a tua & hujus sanctæ sedis debita obedientia & devotione, sed ab ipsa etiam orthodoxa fide penitus descivisse, ac plures ecclesias cum earum domibus & monasteriis in civitate & provincia prædictis profanasse ac evertisse, eorumque bona temeritate sacrilega occupasse ac dilapidasse, teque ipsorum patre & pastore contempto & excluso, canonicos ecclesie Bremensis, & alias personas ecclesiasticas hæresim Lutheranam sequi recusantes expulisse, ac

Ecclesiastici census in usum communem averti.

Wittembergenses impiarum legum auctores. Concitari ob eas in aliis urbibus tumultus.

XXVIII. In Dania pestis Lutheranæ furit. (e) Clem. VII. inter brev. an. 1524. p. 54. & 58.

Bremensis archiepiscopum a Lutheranis de Lutheranis re-ferit.

(f) Lib. brev. p. 58.

Clementis ad eum lit.

Ttt 2 Lu

Lutheranos ipsos induxisset, pluraque impia & immania contra Christi redemptoris nostri ejusque gloriosae matris virginis Mariae & aliorum sanctorum nomen, imagines, ac venerationem, & ecclesiastica sacramenta, necnon dictae sedis honorem, & dignitatem fecisse, ac in dies facere praesumerent: quae profecto uniuscuiusque Christi fidelis mentem & animum vel solo auditu commovere ac magno dolore afficere debent. Placuit autem ex literis & relatione huiusmodi intelligere fraternitatem tuam haudquaquam demisso & abiecto, sed erecto & constanti animo semper fuisse, nuperque nobilium & aliorum fidelium auxilio adiutam de Lutheranis ipsis non parva eorum multitudine trucidata felicem victoriam, dextera Domini sibi assistente propitia, reportasse, sperareque dictam Bremensem civitatem & alia provinciae tuae oppida ac loca a dictis Lutheranis detenta & occupata recuperare, necnon populos haeretica fraude seductos, si non virtutis amore, saltem vi & armis ac formidine poenae ad pristinum fidei cultum & veram religionem reducere posse, dummodo opportuna suppetiae & auxilia tanta rei necessaria tibi a nobis ministrentur. Testis est nobis Deus, quam prompto ac libenti animo fraternitati tuae pro tam sancto & pio negotio etiam de pecuniario subsidio subvenire atque succurrere vellemus, &c. Subdit inopia aërii summae premi temporumque difficultatibus; ne tamen illi desit sacerdotia plura conferendi de se benemeritis facultatem ipsi tribuere, Bremensique & Verdenis provinciarum decimas attribuire, tum principes finitimos ad ferendum illi opem incitare, ut Lutheranam haeresim elidatur. Dat. Romae die xxv. novembris MDXXIV. pontificatus nostri anno ii.

XXIX. Christiernus Daniæ Rex pulsus ob crudelitatem.

Exulabat tum Daniæ Christiernus Daniæ, Sueciæ, Norwegiæque Rex, quem populorum odia in se nimia crudelitate accendisse vidimus, petebatque auxilia a Carolo V. cujus sororem Isabellam uxorem duxerat, ut regnum recuperare posset: sed is Germaniæ Daniæque malis posthabitis, eversaque Gallica poten-

NOTE [1] Danicas res exponens Annalista reformationem vel si malueris apostasiam Danorum hoc anno ceptam scribit. Nec abnuo; si malum clam gliscere cecepit hoc anno statuit. Verum publica reformationis Lutheranae professio non nisi sequenti anno 1526. Junio mense, agente Friderico rege, exordium accepit; teste chronologo Danico apud Ludevigg Reliquiar. to. IX. num. II. qui & addit die S. Joannis Baptiste ejusdem anni accitum a rege in arcem Hassionensem venisse quemdam Fratrem Paulum Heliæ Carmelitam, ut suam de Lutheranis sententiam pro concione diceret. Verum ex arce discedentem conviciis & contumeliis ita plebs affecit, ut vivus vix evaserit: adeo rebus catholicis plebs Danica studebat. Malum igitur totum ex rege Friderico ceptum. Porro princeps ille, pulso anno 1523. Christierno ad regnum Danicum accitus anno sequenti 1524. die VII. augusti regis diademate solemniter insignitus fuit, ait idem chronologus Danus Suecia vero ea occasione a Dania iterum divulsa Gustavo Erico cessit. MANSI

tia, opprimendae Italiae studebat, uti dicitur inferius. Pontifex itaque Fridericum & Christianum Holfatiae & Slewici duces, qui Danicas res administrabant, rogavit (a), ut Christi & Ecclesiae causam aduersus feroces Lutheranorum impetus & conatus tuerentur. [1]

Dilectis filiis nobilibus viris Friderico & Christiano Holfatiae & Slewiceni ducibus.

Persuasum habemus nobilitatem vestram non ignorare, quanta & quam miserabilis temporum nostrorum sit infelicitas, quibus ultra varias dissensionum ac bellorum per tot annos calamitates, atque innumeras Christifidelium strages, civitatum, & locorum depopulationes, provinciarum vastationes, & alia mala quamplurima, quae universam fere Christianitatem versarunt & afflixerunt, impia & detestanda haeresis Lutherana, humani generis hoste procurante, in Germaniae partibus primum exorta & aucta, deinde in omnes fere Christiani orbis partes pervagata est: propter quam infinita scandala & irreparabilia damna successerunt: adeo ut sevivente in dies haereticorum furore & rabie, praeter multarum cathedralium & metropolitanarum, ac aliarum ecclesiarum, monasteriorum, & aliorum piorum locorum totales ruinas, direptiones, & vastationes, ipsorumque episcoporum, archiepiscoporum, abbatum, & religiosorum, ac etiam monialium expulsionem a Lutheranis haereticis in Christi redemptoris nostri ejusque gloriosae matris virginis, Mariae, & aliorum sanctorum impiam abnegationem & persecutionem factas, infinitis Christifidelium sanguis intra paucos menses effusus ac sparsus fuerit, pluraque & magis horrenda, nisi opportune provideatur, universo populo Christiano imminere, quae profecto uniuscuiusque Christi fidelis mentem atque animum non mediocri dolore afficere, & ad necessaria remedia cogitanda & inquirenda excitare atque impellere debent. Nos certe, cum primum ad summi apostolatus apicem divina favente clementia assumpti fuimus, nihil impensius, ac majore animi sollicitudine cogitare cepimus, quam

(a) Ibid. p. 57. Holfatiae duces regei procuratore potiti.

Rogati, ut repellant Lutheranam haeresim.

quam ut dicta haeresis tempore felicis recordationis Leonis Papa X. praedecessoris nostri exorta, nostro tempore penitus evelli ac radicitus extirpari tandem posset. Sciunt hoc fere omnes Christiani principes, non solum literis, sed etiam specialibus nuntiis nostris saepius moniti ac requisiti, ut tantum ac tam late vagans incendium, ad ipsos oriam nisi caverent quodocumque venturum, extingui curarent, ac episcopis, archiepiscopis, & aliis personis ecclesiasticis divam Lutheranorum persecutionem patientibus auxilio esse vellet; nec omisimus omnipotentem Deum continuis precibus rogare, atque ab omnibus Christifidelibus rogari facere, ut fidelem populum suum respicere, & a tantis malis liberare dignaretur. Cujus ineffabili clementiae & misericordiae immortales agendae sunt gratiae, quod nonnullorum tantae secularium quam ecclesiasticorum principum ad vestendum furori dictorum Lutheranorum, ac Ecclesiam a dicta haeresi liberandam corda & animos tangere dignatus fuit, ut sperandum sit, gratiam divinam nobis missam optatos ac felices effectus brevi parituram fore. Cum nuper autem inter alios, quae adversus nequitiam Sathanae surgere, ac sanctam Christi fidem contra eorundem Lutheranorum impietatem viriliter defendere non dubitarunt, intelleximus, venerabilem fratrem Christophorum, archiepiscopum Bremensem, cuius civitas, & quamplura oppida & loca provinciae Bremensis dicta haeresis Lutherana labe infecta sunt, ad huiusmodi haeresim radicitus extirpandum, ac Lutheranos ipsos, contra quos dextera Domini sibi assistente propitia, non parva eorum multitudine causa felicem victoriam reportavit, ulterius persequendo se accingere, sperareque, si opportuna suppetiae ac necessaria auxilia sibi non defuerint, dictos Lutheranos expulsurum, ac civitatem & provinciam suam Bremensem dicta haeresis peste liberaturum, populosque haereticam fraude seductos ad verum & antiquum Christianae religionis cultum omnino reducurum fore; multum in Domino gavisi & laetati fuimus, ipsumque Christophorum archiepiscopum, ut ejus animum ad tam pia opera magis ac magis promptum redderemus, nonnullis gratis & facultatibus, quas a nobis requisivit, juvare non desistimus. Quia vero propter inopiam pecuniarum, quam haec sancta sedes ob iniquam temporum conditionem ac incredibiles expensas tam a nobis, quam a praedecessoribus nostris necessario factas, omnino exhausta, insuperque maximo aere alieno gravata & oppressa est, eidem Christophoro archiepiscopo de pecuniario auxilio,

Venerant supplicas Bremensi archiepiscopo.

prout nostri desiderii esset, nunc subvenire non possumus, & sine illo ipse Christophorus archiepiscopus tam sanctum propositum suum persequi nullo modo potest; nobilitatem vestram in Domino hortandam ac paterno affectu requirendam duximus, ut pie cogitantes causam hanc non tam hominum, quam ipsius Dei, per quem Reges regnant, & principes imperant, causam esse, ac proprie virtutis vestrae memores, quae Lutheranam haeresim ferro & igne persequendam semper duxistis, nec unquam talem pestem in dominio vestro crescere permististis; insuperque considerando quod provinciae Bremensi Lutheranis incendio flagranti succurrendo, dictum dominium vestrum ab huiusmodi incendio etiam tutius atque securius reddetur, praefato Christophoro archiepiscopo omnibus, quibus poteritis auxilio esse non gravemini. Quod si, ut speramus & optamus, feceritis, rem perpetua laude & gloria dignam facietis, ac tam boni faustique operis largam retributionem in praesenti & futuro seculo consequemini, nosque & sedem praedictam in omnibus, quae cum Deo fieri poterunt, semper benivolos atque propitios reddet. Datum. Romae die VIII. decembris MDXXV. pontificatus nostri anno III.

Conceptis ferme eadem verborum forma literis excitati sunt ad conjungendas adversus Lutheranos cum Bremensi archiepiscopo subsidiarias copias Hermanus (a) Colonienfis archiepiscopus & Albertus (b) Cardinalis Moguntinus, Henricus (c) dux Brunsvicensis, tum etiam Luneburgensis princeps; contulisseque adversus haereticos Turcasque, omnes opes quas undique cogere potuerat, significavit: Nec omisimus, inquit (d) Clemens, cum hac sancta sedes pecuniis exhausta omnino esset, ex decimis non solum ecclesiasticis personis civitatum & locorum sanctae Romanae ecclesiae mediate vel immediate subiectorum, sed etiam Romanae curiae officialibus praeter solitum impositis, quas potuimus pecunias colligere, easque uni ex nonnullis Christianis principibus pro conducendo adversus dictos Lutheranos exercitum, ac etiam pro conservatione regni Hungariae destinare; adeo ut nihil amplius superesset, unde pecuniarum subsidium aliquod comparare valeamus.

Ceterum Fridericus & Christianus ejus filius Holfatiae duces non modo vires ad Lutheranam impietatem excindendam non convertere, uti a Pontifice erant commoniti; verum etiam Lutheranos ad convellendam e Daniæ & Norvegiae regnis catholicam religionem inducere, ut ereptum Christierno regnum facilius sibi

XXX.

(a) Ib. p. 15.
(b) Pag. 56.
(c) Ib. p. 59.

(d) Ib. p. 56. Subsidia nummaria a Pont. contra Lutheranos submissa.

XXXI.

Fridericus dux Holfatiae Lutheranis favet.

afferent : quod impium exemplum etiam in Suecia Gustavus est consecutus. Memorat vero Olaus Magnus Upsalensis archiepiscopus (a), tum in Suecia, tum in Dania ac finitimis aliis provinciis factitiales in fidei & corporis incorrupta integritate servanda miram constantiam fortitudinemque explicuisse, nec ullis lenociniis a suscepto pio consilio abduci potuisse; cum tamen monachi & sacerdotes passim libidinibus sese dederent, ac deserta fide catholica latius hæresim propagarent; de qua persecutione, quam author passus est, hæc ipse refert: *Persecutionem & exilium triginta tribus annis propter fidem sustinens, semper notaveram admirabilem Dei clementiam sperantibus in se misericorditer affuisse, & ita cum tentatione dedisse proventum, ut nullius hominis læsa fuerit constantia, qui firmo proposito & opere perstiterat in sua suscepta & jurata sanctissima religione. In quo tamen tentamine majorem constantiam in sexu fragili, monialium scilicet videram, partimque a fide dignis servari perceperam, quam in professis religiosis, aut sacerdotibus ordinatis, qui ad omnem ventum motum nulla facta resistuntia post seculum & carnis desideria a-beunt, turpiter defecerunt; & hi resperse luxuria lato secum quoscumque male persuasos detraxerant in perditionem maxime, quia sathanam prævenerunt in tentatione, periculis sese ultro exponentes, dum fragiles ipse personæ constantissima servando regulam heterunt adversus omnes impugnatores. Cuius rei unum aut alterum e multis sufficit adduxisse exemplum, præsertim in imperiali civitate Lubicensi Germania inferioris ostensum, ubi circa annum Domini MDXXV. moniales S. Annæ magno numero effusa humo noctis tempore lignis & lateribus januas & muros repararunt, quos nescio qua potestate committente impune de die perfrægerunt. Item in Rostochio, ne per similes homines extrahi possent castissima virgines a monasterio, brachiorum manuumque complexu more formicarum immobiles sese reddiderunt. Item moniales S. Birgittæ in Sueria ad nobilium nuptias incessanter stimulatæ, mortem potius eligentes quam castitatem Deo consecratam contaminare ullo modo consentirent: ita & alie personæ similes pluribus in locis constantissime perseverant ubi plures viri turpissime sunt collapsi, quia, ut tempori se conformet, furem videntes currunt cum eo, atque cum adulteris ponunt portionem suam, donec Deus jam tacens arquat eos & statuât penas contra faciem eorum, ut & hi & alii hæc intelligant, qui obliuiscuntur Deum.*

(a) Olaus Magn. l. 16. c. 35.

Olaus Magn. Upsalens. archiep. persecu- tionem passus. Monachi & sacer- dotes in apostasi- am lapsi.

Lubeca Lutherana hæresi infecta. Lutherano- rum furor. Moniali- um mira constan- tia.

Moniales Lubicen- sum S. Birgittæ constan- tissimæ.

Qua vero arte Lutherus Danos suis erroribus irretierit, ita describit Florimundus Raymundus (b) libro de origine hæreseon: *Lutherus e Saxonica sua specula omnia rerum momenta observans, & temporibus insidians, quosdam regni proceres, quibus doctrinam suam non displicere intellexerat, literis exhortatus est, ut sicut Christierni tyrannidem a se depulissent, sic a Papæ quoque servitute se ac regnum liberarent, duo maxime valida tela ad id subministrans, episcopos enim & cæteros ecclesiasticos monuit, ut intolerabile illud cœlibatus onus a se abicerent; sæculares, ut bona & opes cæca quadam & indiscreta pietate & devotione a maioribus ecclesiis donatas ab eisdem repeterent, atque hoc modo illos carnali voluptati, hos vero bonis Ecclesiæ inhiantes facile in sententiam suam adduxit. Cum vero Regem de instauranda Hasniensi academia cogitare intellexisset, rheologum sua quasi manu formatum ad eum misit Joannem Machabeum nomine natione Scorum, qui quod in Scotia moniali quadam juvencula abusus esset, mutato habitu in Hollandiam trajecerat, atque inde ad Lutherum tanquam omnium ejusmodi facinorum asylum Witembergam confugerat. Hic in Daniam impulsus cum suo exemplo tum doctrina multos excitavit, ut abjectis cucullis uxoriis voluptatibus frui, quam cœlibem & austeram vitam agere mallent.*

XXXII.

(b) Id. ib.

Suggesta a Luthero Danis nefanda consilia.

Joannes Machabeus ab eo submissus Danos inficit.

Conjuxit cum eo studia ad propagandam perfidiam Joannes Pomeranus, quem Christianus Rex tanti fecit, ut contemptis episcopis, a quibus Reges regia insignia accipere consueverant, ab eo corona redimiri voluerit. Contaminata est etiam hæresi Livonia, atque Albertus cruciflorum equitum princeps violatis religiosis votis nefarias nuptias contraxit; scripseraque (c) hoc anno Lutherus, & idem Joannes Pomeranus, ac Melchior Hofmannus ad Livones in impietate obfirmandos: ut vero Saxones deluserat idem Lutherus ita universum orbem pseudoevangelio suo complevisse gloriatus est, inscripsitque epistolam Christianis, qui sunt in Hollandia, Brabantia, & Flandria: quam Lutheri vesanam de sectæ amplificatione jactantiam ita Joannes Eckius in suis homiliis retundit (d): *Ubi duas aut tres seduxerint ecclesias, suisque perditissimis adjunxerint erroribus, statim tumens & turgidi elatique totum sibi mundum conciliaffe videntur: se solos Christianos esse gloriantur, totamque se putant constituere Ecclesiam, impudentes & solidi immensum & omnipotentem illum universi mundi Conditorum ac Redemptorem istis angustiis includere volunt, &*

XXXIII.

Joannes Pomeranus hæresicos in Dania propagator. Christianus ab eo regina coronam redimitus. (c) Coel. in actis & scriptis Luther.

(d) Jo. Eck. 10. 2. homil. 2. in Feria 3. pasch.

arctissimæ sue sententiæ cryptis. Non sic utique, non sic; nondum enim adsunt illa tempora, quibus hereditas Christi, quam accepit a Patre suo, in illas angustias redigatur. Superfunt adhuc Christiani in Italia, Gallia, Hispania, Anglia, Scotia, Polonia, Hungaria, Græcia, Æthiopia, India, & Armenia. Hanc universam Christi hereditatem non seducent illi utique fures, isti latrones & raptores.

XXXIV. In Hollandia & Belgio grassati hæretici censura fidei male exercita (a) Clem. lib. breu. an. 1525. p. 47.

Cæterum in dictis Hollandiæ, Brabantia, & Flandriæ provinciis, nonnisi fur- tim in angulis audaces apostatæ Lutheri scripta legere non audebant, ut obiicit Cocleus: constituta (a) quippe fuerat ab Hadriano VI. fidei sacra censura, quam illi qui judicio præfecti fuere, male functi fuerant officio, ac hæretis sensum grassari deprehensa est: quare Clemens VII. Laurentio Campegio Cardinali Apostolica sedis legato provinciam dederat, ut alios in illorum locum sufficeret; ac demum Erardus Cardinalis de Marcha episcopus Leodiensis in iis regionibus autoritate & viribus pollens, hoc anno pontificis hortatibus sollicitatus est, ut supremas judiciarii muneris partes ad hæreticos stirpes excindendas subiret, perageretque.

Dilecto filio nostro Erardo tit. S. Chry- sologi presbytero Cardinali Leodiensi.

Cum ex diversorum fidedignorum asser- tione, non sine gravi cordis nostri dolore intellexerimus venenum Lutherana hæresis in dictis partibus, nempe Belgii, non solum adhuc extinctum non esse, sicuti sperabamus propediem fore, verum etiam humani generis inimico insidicante videri quibusdam in locis ac populis earundem partium latens in dies effundi, plurimumque Christianifidelium animos ob orthodoxæ fidei sinceritate alienare, ac propterea nobis persuaserimus ad pestem hanc ab eisdem partibus ac populis penitus extirpandam auctoritate majori, quam qua dicti inquisitores a Laurentio Cardinale ac legato deputati pollent, opus esse; presentes ad circumspersionem tuam, cujus in dictis partibus non minorem apud omnes autoritatem & gratiam, quam dignitatem esse novimus dandas duximus, quibus eandem in Domino hortaremur, prout ex animo hortamur, ac in virtute sanctæ obedientiæ requirimus, ut ipsa omnem industriam, sollicitudinem atque conatum in hoc impendere & conferre satagat, quo negotium sanctæ inquisitionis his malis temporibus summe necessarium in dictis partibus digne ac strenue, & prout divini honoris, catholiceque fidei ratio, necnon salus animarum requirer, administrerur: quod quo efficacius præstare valeas nos tibi in eisdem

Data a Clemente man- data de coercentis hæreticis.

partibus plenam, ac supremam super dicta sancta inquisitione ejusque ministris præfatis & aliis quibuscumque superintendentiam & auctoritatem tribuimus. Et infra: *Tu itaque dilecte fili commissionem hanc atque provinciam sanctissimam magno animo ac solita pietate amplectere, reque ad evellendam ab agro domitico pestifera Lutherana perfidia zizaniam, qua inimicus homo ad perdendam bonam segetem superseminavit, juxta talentum multiplex tibi a Domino creditum toto pectore in spe cælestis auxilii accomoda, certo tibi persuadens, nullam tota vita tua occasionem tibi offerri posse, qua vel majus Deo obsequium, vel rem re tuoque gradu & auctoritate digniorem, ac nobis ac sanctæ huic sedi gratiorem præstare valeas. Dat. Romæ xii. februarii MDXXV. pontificatus nostri anno 1.*

Pervasis deinde ob censorum fidei & magistratuum incuriam latius per eas provincias Lutheranorum incendium, ac post atrociam bella Hollandiam absumpsit, uti lugebitur inferius. Effugit tantum magnum Polonia Sigismundi Regis virtute, atque episcoporum, qui in Laucitiana synodo fidem catholicam incorruptam tenendam sanxerant, diligentia: inter quos emicuit Andreas Critius Primisliensis episcopus, dein Proensis, ac demum ad archiepiscopatum Gnesnensem evectus, qui hoc anno gravem ac luculentam de comprimendis hæreticis orationem habuit ad Sigismundum, e qua hæc Joannes Cocleus decerpit (b): *Qui res ecclesiasticas memoria prodiderunt, maxime & sapientissime Rex, innumeros hæreticos & apostatas recensent, qui sensu suo & spiritu superbia in transversum acti ecclesiam Dei devia & pertinaci doctrina scindere ac turbare consueverunt: quorum monastiorum cum semper Romana ecclesia domitrix extitisset, in eam potissimum hæc demoniorum zizaniam ferebantur, atque hi turbines, hi fluctus eam cum primis naviculam obruere nitentur. Et infra: Inter tot autem, ac tam varios, qui hæcenus fuerunt, hæreticos, nemo fuit, qui non ex evangelio basim doctrinæ suæ statuisset, non verbi Dei prætextum & illicem veneni sui fecisset, sicut in præsens agit novum sui anguli numen Lutherus, quod ita humiliter, ita caste, ita mansuete, & pacifice juxta doctrinam Christi & Apostolorum tractat, ut nihil arrogantius, nihil impudentius, nihil seditiosius, ac virulentius dici vel excogitari possit, ut qui nedum Reges carnifices, scurras, & nebulones, Pontifices antichristos, lenones, & idola vocet; sed & sanctos, atque adeo ipsam Deiparam virginem lingua*

XXXV. Polonia a peste Lutherana Sigismundi Regis virtute vindicata.

(b) Coel. hoc ann. de act. & script. Luth. Plocensis episcopi gravissima ad eum oratio.

facerrima, ut ex plerisque eius argumen- tis constat, vilipendit, ac elevat. Et in fine: Interim, invictissime Rex, quia tibi curæ esse intelligo, ut eam labem in vicina serpentem a regno & dominiis tuis arceas, hæc prædudia quodquo modo in præ- sens effudi, quæ, dum alia nostra & aliorum adornantur, benigno animo susci- pe, & quod facis rem Christianam non solum a Turcis, & Tartaris, aliisque ethnicis, sed etiam a domesticis hostibus apostatis & hæreticis tuare. Hanc ora- tionem una cum pluribus Polonorum poe- tarum carminibus adversus Lutherum. promulgatam; tum alia etiam Itatorum, Gallorum, Anglorum, Germanorumque scripta Latina, quibus hæreticorum ex- agitabatur improbitas, edita fuisse, ad quæ tum Lutherus tum Wittembergenses obmutuerint, refert Coclaeus.

Exagitata catholico- rum scri- ptis Lu- therano- rum im- probitas.

XXXVI. Blasphemie a Lutherani jacta- ta in B. Virg. (a) Fab. cur noluerit, appro- bare doct. Luth. c. 19. (b) Apoc. 2. (c) Luc. 2.

Finxere habuisse plures vi- ros ac fi- lios.

(d) Joann. 19.

(e) Ezech. 44. Negarunt esse me- diatricem.

Tempere symbo- lum D. Athanasii. Negant adum- pram in calum.

cum Christo pariter in ascensione sua cæ- lum non conscenderint, interea non intro- isse.

Sparsa primum in publicis gymnasiis hæc impietas fuerat temeraria dicendi & vellicandi B. Virginem & sanctos lib- ertate, qua ingenii gloriam nonnulli aucupabantur: inter quos Erasmus mi- micis salibus abundans eloquentiæ Latine foscillos impietatis veneno conasperat, quem pluribus redarguit Albertus Pius (f). Verum pœnituit postea illum fla- gitii, ac beatissimæ Virginis laudes ele- ganti panegyrica oratione celebravit. Perstrinxerat idem Erasmus sacrarum i- maginum cultum veluti superstitioni af- finem; cujus argutias & hæreticorum. fophimata confutavit inter alios Alber- tus, de quo paulo ante memoravimus (g): qui pios commentarios suos adver- sus eundem Erasmus composuit, cum ille hoc anno apologeticas literas scripsit, quasi hæretici non aliter ex ipso, quam ex sanctis patribus perperam in- tellectis uti cantharides ex floribus vene- na fuxissent.

XXXVII. Erasmus male de B. Virgi- ne scri- ptitarat.

(f) Alb. Pius l. 9. Pœnituit postea E- rasmum flagitii.

(g) Id. ib.

Porro hoc funesto tempore, quo hæ- retici in Deiparam & sanctos, eorumque imagines grassabantur, plura edita sunt divinæ in sacrilegos vindictæ exempla ad confundendos impios, & viros pios in veteri orthodoxa fide confirmandos, ex quibus hæc suis circumstantiis insignita non prætermittenda ducimus ex Mattheo Tympio (h): Anno Christi MDXXV. cum Lutherani cathedram cathedralis ecclesiæ D. Virginis Erphordie vi invassent, & jam ad tempus occupassent; concionator quidam nomine Joannes Culsamerus confi- stens in cathedra, ac digito monstrans sta- tuam B. Virginis sub maximo organo con- sistentem, in has blasphemias erupit voces: Non quiescam, nec dormitum ibo ante- quam idolum illud [statuam D. Virgi- nis intelligebat] ex hac æde basilica eje- cero. Sed ecce subito ignis sacer digitorum ipsius invasit & eadem nocte subita mor- te extinctus est. Statua autem sanctissi- mæ Mariæ in eodem loco permansit. Circa idem tempus cum senatus omnium cæno- biorum & ecclesiarum ornamenta in cu- riam ferri juberet, etiam argentæas tum- bas duorum patronorum sanctorum Eobani & Adalarii, sub hoc specioso prætextu, ne tempore seditionis præda fierent impiorum, aurifabro prope Prædicatores habitanti ob- lata est magna argentæa statua S. Mariæ in sole, ut eam liquefaceret & monetam ex ea cuderet. Is [quia postquam erat ho- stis Ecclesiæ catholice] ferreo malleo ma- gna vi incipit contundere faciem statue, & blasphemio ore dicere: Sic coercenda sunt idola

xxxviii. Sacrilegi divino prodigio castigati.

(h) Tym- pio in admi- rando vin- dictæ divine theatro de pænis iconoma- cor. Lutheranus blas- phemans Erphor- diæ subito igne sacro correptus.

Blasphemans ali- us & con- tundens faciem imaginis cœcitate percussus.

idola papistarum, &c. & subito occoca- tus est, & mendicus mansit usque ad mortem.

Religiosè patrari sacrilegia effutiebant cum idololatriæ criminis infimularent catholicos hæretici: quorum flagitium suis coloribus pingebat Joannes Faber (a), & hæreticorum amentiam exponebat, qui Christi, Deiparæ, & sanctorum imagi- nes turpissimis afficiebant injuriis, cum ipsi vilissimi homunciones suas effigies violari non paterentur, & Zuinglii visus sit ira furere, cum effigiem suam Lu- cernæ exustam accepisset: Crucem, in- quit Faber, crucifixique simulacrum ho- norantes, non lapidibus, non ligno digna- tionem deserimus, sed mente memoriamque alius evecti Christum dominum salvato- rem ac redemptorem nostrum cocitamus. Sic magnus ille doctor Basilius in Græco- rum ecclesia, & magnus Gregorius in La- tinorum annos ante nonagesimo & ampli- us hanc piam & plane ad cœlestia elevan- tem imaginum causam expendere & in- terpretari sunt. Sunt sane imagines, quæ non imperitorum modo rudisque plebecu- læ scripturæ, sed eruditorum quoque ani- mos plevmaque pietate incendunt: & cum Paulus (b) scribat, Christum olim ante in- humanationem ob naturam divinam invi- sibilem hominis formam assumpsisse, quæ tandem nos adigit temeritas, ut effigiem eius irideamus, viridemus, contringamus, igne ferroque delere conemur? Et hic ro- go tecum expende quid hoc sibi velit quod ad Mosem Dominus ait Non videbis me; sed posteriora mea: potiora autem, id est humanitatem, quam in imagine cruci- fixi exprimitur, olim amoto velamine vi- deri posse semper indicavi: sed quod nunc a Lutheranis hominibus tam impie ac te- mere benignissimi Jesu imago, calcatur pe- dibus, quod putas in causa est aliud, quam quod in proximo est, maiorem illius sectæ partem non tam crucifixi imaginem, quam & ipsum Christum & crucifixum abnega- re velle, atque in eo constituisse finem: ut ex sententia Lutheri, malint Turcarum tyrannum Solimannum, quam Cæsarem Carolum aut Ferdinandum Regem domi- nari. Hæc & illis similia quamquam Chri- stiano pectori divina pietate imbuto suffi- ciant; hoc tamen patienter quoque audi- re non graveris, injuriam aut violentiam sua effigies etiam turpissima fieri nemo tam patienter est Imperator, regulus, prin- cept, ac pene e multitudine quivis homin- cio; qui potius gravissima pena afficitur si imago sua stercore fœdata fuerit. Ea- propter Zuingliana imago illa ubi apud Lucernenses ante aliquot annos igne cre- mata fuisset nullum non lapidem in Tu- Ann. Eccl. Tom. XXXI.

XXXIX. Sacrilegia vocant Lutherani extinctio- nem Idololatriæ. (a) Jo. Fab. disp. cum Bal- thas. c. 9.

Cur imagines in- ductæ a Christi- anis.

(b) Philip. 2.

gurina urbe movit, certo sibi persuadens, Lutheranos Deos non permissuros, ut hæc tam atrox injuria maneret inulta: im- mo sacrilegium esse prædicabant, leprosi- tidicinos formam vulcano consecrari. Et quis non videt excæcati & luscii oculi cæ- cum in causa propria iudicem esse, qui pro- priae imaginis ultionem anxie dum quarit, crucifixi imaginem non modo stercore cir- cumlimari, sed Turcico more perfodi, trun- cari, vulcanoque tandem offerri præcipit?

Hoc anno Hieronymus Emsler egregio opusculo nefaria Lutheri scripta contra canonem missæ confutavit (c), quem antea etiam contra Utricum Zuinglium asseruerat. Joannes quoque Faber hoc anno eximium commentarium (d) edidit, in quo gravissimas rationes, ob quas Lu- theranam doctrinam approbare noluerit, in luce collocavit, quantumvis hæretici propositis deliciarum lenociniis & sacra- rum opum rapinis ipsum irretire perten- tassent. Tuebantur etiam egregie fidem inter alios Joannes Eckius insignis theo- logus, quem in Angliam perrexisse hoc anno ait Coclaeus, extantque ad eundem Eckium canonicum Eyfetenfem Cle- mentis literæ (e) hoc anno die xv. janu- arii datæ, quibus Pontifex ob propugna- tam ab eo strenue religionem catholicam ipsi concedit, ut absens sacerdotii vesti- galibus ac si præsens in ecclesia Eyste- tensi divinis interesset, potiatur. Is in quadam homilia refert Lutheranos no- vem vicibus missam Wittembergæ immu- tasse, populumque ne hæresiarcharum fig- mentis circumveniri se pateretur præ- muniebat (f): qui etiam, cum missam passim abrogari intueretur, censuit in Lu- thero jam antichristum operari mysterium iniquitatis.

Forit Zur- inglius suam i- magi- nem Lucernæ concre- matam. Idem Christi imagines concre- mari jus- sit.

XL. Catholici doctores certant scriptis adversus Luthe- rum. (c) Cocl. in actis & scriptis. Luth.

(d) Ext. inter Joann. Fab. o- pulc.

(e) Ext. inter brev. an. 1526. p. 87. Missa no- vem vici- bus im- mutata a Wittem- bergensi- bus.

(f) Jo. Eck. to. 1. dom. 5. post epiph.

Prolapsi denique eo sunt impietatis no- vatores, qui latere in Eucharistia Chri- stum nolebant credere, ut latentem etiam in Christo divinitatem illi ademer- rint, illumque a Judæis ob sua scelera supplicio affectum blasphemarint: quam horrendam hæresim ab Hutto inter evan- gelicos recentiores inclyto consputam me- morat idem Joannes Faber (g) disceptans adversus Balthasarem hæresiarcham: Quo- tus, inquit, quisque est rectorum, lanio- rum, pellificum, tonsorum, calceariorum, ac miscellanæ turbe hominum, qui spi- ritum Lutheri non adimat, illius doctri- nam e Spiritu Sancto profectam non neget, seque non meliore spiritu imbutum clamet ac gloriatur? Et infra: Ac ne longius abe- am, Huttum tuum vide, qui in tuo Nicol- spurgensi grege disputare, & ut verius di- ste affe- cam, pertinaciter impieque tenere non du- bitavit, Christum neque Deum neque Dei filium.

XL. Antichri- stus in Lu- thero mysteri- um iniquitatis operari cepit Huttus hæresi- archa no- vos. (g) Jo. Fab. lib. dist. cum Balthas. Christi divinitatem negat. Blasphe- mat ob flagitia a Judæis jus- te affe- ctum sup- plicio.

Antichristo pan-
dunt adi-
tum Lu-
therani.

Ex Lu-
therano
evangelio
co credi-
tur quod
libet.

XLII.
Zuinglii
de religio-
ne libri
impii.

(a) Sur. in
comment.
hoc ann.

Lutherus
cum Zu-
inglio
certat.

De Zuing-
liano &
Luthera-
nis con-
jugendis
actum
frustra.

filium fuisse, sed simplicem prophetam in originali labe conceptum & natum. Sunt & inter Lutheranos inventi, qui Christum ob sua scelera a Judæis ultimo supplicio iure affectum temere prædicarunt. Hoccine vero est Christum prædicare? Hoccine est Christi Apostolum in evangelium Dei segregatum agere? Ut vero tantæ impietati viam straverint novatores, ita describit Faber sic inquit: In fide vestra quasi ex præscripto cuique quodlibet licet & credere, & in populum evulgare, ac omnino facere: ita Lutherani uno ore omnes prædicant. Tu autem in Huttum animadvertere, te paratum fuisse denuntias, quasi vestro in evangelio non quod cuique commodum est credere & dicere, licitum sit etiam disputare ac publice docere: sed hac vafritie usi ni fallor estis, ut dum catholicos numero præcelleritis, vi & rusticana conjuratione reliquos in vestras hæreses pertrahere possitis.

Dum ita quod lubet credunt novatores, & quisque sua deliramenta, ut evangelica oracula obrudat, constata sunt tres præcipuæ sectæ in Germania, Lutheranorum, Anabaptistarum, & Zuinglianorum five sacramentariorum, quæ non minus inter se, quam cum catholicis gloriari cœperunt. Et quidem Zuinglius mense martio huius anni libellum edidit (a) de vera & falsa religione, quem Francisco Gallorum Regi capitali hæreticorum hosti inscribere non puduit, in cuius præfatione hæc leguntur: Diabolus nos tentat per homines obstinatos, qui cum videant veritatem de cœna Domini non per se, sed per alios in lucem proferrî, more furiosorum criminari alios & in eos bacchari incipiunt. Quibus verbis, inquit Laurentius Surius, non obscure Lutherum ipsum & eius propugnatores perstrinxit, quos sane disertis verbis ait a diabolo instigari, & instar furiosorum debacchari, &c. Videant iam miseri & cæci homines quam merito Lutherum damnavit Christi Ecclesia, quando tam male etiam proprii discipuli de illo sentiunt: & tamen Zuinglius nihilo fuit Luthero, melior, immo in quibusdam etiam deterior. Contra Lutherum, Zuinglium, & Sacramentarios est execratus adeo, ut profiteretur, vel se, vel illos spiritu fathânæ agi: nec quamvis hæretici ad ineundam aliquam concordiam rationem, ut conjunctis viribus Romanam ecclesiam oppugnarent, varia colloquia habuerint, consentire inter se potuerunt; qua de re hæc Surius habet: Miserunt hac tempestate Argentoratensis ecclesiæ ministri evangelici legatum suum ad Lutherum, qui eum & suos hortaretur ad concordiam, ut regnum Pontificis Ro-

mani conjunctissimis viribus oppugnare possent ita certe ipsi de se scribunt, nec pudet eos tantam sui pectoris recordiam posteris prodere, qui vel ex hoc solo Romani Pontificis odio & insectatione facile intelligunt, eos sathânæ satellites fuisse: præclare enim inter alia multa a D. Cypriano vetustissimo atque eloquentissimo martyre scriptum est lib. 1. epist. III. Quales putas esse eos, qui sacerdotum hostes, & contra Ecclesiam catholicam rebelles nec præmonentis Domini, comminatione, nec futuri iudicii ultione terrentur? neque enim aliunde hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quam inde, quod sacerdoti Dei non obtemperant, nec unus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice Christi cogitatur; cui si secundum magisteria divina obtemperaret fraternitas universa, nemo adversum sacerdotum collegium quidquam moveret, nemo post divinum iudicium, post populi suffragium, post coepiscoporum consensum iudicem se non jam episcopi, sed Dei faceret, nemo dissidio unitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens ac tumens seorsum foris hæresim novam conderet. Hæc quidem ille sanctissimus episcopus: sed hæreticis frustra commemorantur, quippe subversis & proprio iudicio condemnatis. Lutherus vero nihil Argentinesium ministrorum motus admonitione, & diverso potius hortatur Zuinglium & Oecolampadium, ut desinant animas seducere, planeque affirmat, aut se, aut illos sathânæ ministrum esse.

Hæc Lutheri & Zuinglii dissidia hæreticos confidere, qui se ab Ecclesiæ conjunctione tam facile divulserant, cum se mutuo a malo dæmone subornatos vere arguerent, ut iis catholici doctores objecerunt; inter quos Joannes Fischerus episcopus Rossensis, qui libros suos proximo anno editos pro Eucharistica veritate conscribat, ita hæreticos ex mutua dogmatum repugnantia falsitatis coarguit (b): Ubi nunc est, quod toties jactitavit Lutherus scripturam sacram per sese certissimam, facillimam, apertissimam, sui ipsius interpretem esse? nam si verum id sit, cur inter Lutheri sectatores tanta in scripturis hallucinatio? cur tantæ contentiones & dissidia? Cur Philippo Melanctoni cum illo non convenit? cur Oecolampadius, qui sese literarum & scripturarum peritissimum existimat, Luthero contradicit? cur allatavit Carolstadius? Cur Zuinglius reluctatur? cur Argentineses, hoc est Capiro Wolfgangus, & apostata Lambertus Oecolampadii partibus magis favens Lutheri? cur denique Balthasarus diver- sam a cæteris inchoavit sectam? Unde qua-

XLIII.
Se mutuo
vere at-
guunt
hæresar-
chæ deci-
pi a dæ-
mone.

(b) Jo. Fisc. in
pref. l. i.
adv. Oecolamp.

Ex varie-
tate lectu-
rum re-
darguti
novatores.

XLIV.

(a) Jo. Fab. in
lib. de
sanctorum
intercessio-
ne adv.
Oecolamp.
Oecolam-
padii de-
lineamen-
tum.

Arguitur
mendaci-
us.

(b) Tit. 3.

XLV.
Beren-
garianam
hæresim
Lutherus
exulcita-
vit.

(c) Coel.
in actis &
scrip-
tis.
Luth.
Redargui-
tur Lu-
therus
ex scrip-
tis.

so tot inter Summates hujus pestiferae factionis contraria dogmata, nisi propter obscuritatem scripturarum & difficilem earum intellectum? jam res ipsa palam docet scripturas nec ita facillimas & apertissimas esse atque Lutherus eas olim asseruerat: sed & quorsum jam evanuit quod toties Lutherus jactitavit, sua omnia dogmata se habere de calo, quomodo nunc istud suadebit nobis, qui nondum persuasit suis?

Puduit tantæ dogmatum dissensionis ipsos etiam hæresiarchas, atque ignominiam variis fucare pigmentis anniti sunt, quorum inanes argutias Joannes Faber (a) ita confutabat: Quod Oecolampadius & Zuinglius toties sunt contrarii, hoc Oecolampadius in hunc fere modum defendere nititur. Parum, inquit, vel nihil refert si hoc hodie, cras aliud affirmes; tardius enim sæpe revelari veritatem. Ex quibus vos, in Christo charissimi, facillime estimabitis, quæ his fides mercatoribus sit adhibenda, quod eorum doctrinis fundamentum insit: equidem nullum sermonem in decennio ab ipsis habitum satis certo scio, quin gloriati sint, se prædicare Christum, & ea quæ dixerunt, evangelium asseruerint, verum scilicet Dei verbum, pro cuius testimonio periclitandum de vita, & percundum priusquam tibi eripi patriaris, quod eorum evangelium, cum de die in diem auctum, novatum, mutilatum, & in summis nostræ fidei articulis immutatum ab eis existat, intelligitis [opinor] quid tam de temerariis tantarum rerum novatoribus sit sentiendum: negotiatorum nullus temere cum istis contraheret, quibus non Græcam vel Atticam; sed quibusvis Cretenisibus (b) fide mutabiliorera videret.

Faverat non obscure Lutherus Berengarii & Zuinglii hæresi contra corporis Christi in Eucharistia realem præsentiam; neque enim ulli blasphemiarum generi dum furebat, pepercit, quibus catholicam religionem convellere tentaret: siquidem hoc ipso anno in prædicto libello contra canonem missæ doctus male a malo dæmone hæc evomuit, ut refert Joannes Coelæus (c): Debemus ne buccellam panis & vini offerre, ut acceptet pro Christianitate, ac præterea esse sanctum & immaculatum sacrificium? nonne tantumdem est dicere, ut Deus pane & vino placetur, qui tamen nihil amplius est quam alius panis, qui unusquisque vescitur, & infra, & nihil agit amplius quam quod buccellam simplicis panis & vini offerens. Tum apertius & ante annos aliquot eandem blasphemiam fuderat his verbis: Totus christianus orbis Deum popu- Ann. Eccl. Tom. XXXI.

lunque ferme non habet alium, quam idololatras, panem pro Christo colentes, & genua sua curvantes ante Baal. Diderat hæc a cacodæmone, ut ex ipso Luthero teste inferius demonstrabitur. Cæterum hisce blasphemis vocibus Carolstadianismum & Zuinglianismum ferali partu profuderat, fovebatque; sed cum deinde speraret plures in errorem se adducturum, si Christum in Eucharistia, præsentem fateretur, Carolstadium impiæ sectæ signiferum est persecutus, atque in fugam ad Argentinenses compulit: quibus conquerentibus de Carolstadii proscriptione, respondit: Quoties movit eum Philippus Wittembergæ, ne sic tumultuaretur cum Moyse, cum imaginibus, cum missa, cum confessione. Idem tamen adversus sacramentarios decertans (d) varias hæreticorum sententias recenset, easque a dæmone confictas arguit.

Doctor Carolstadius, inquit Lutherus, in verbis illis: Hoc est corpus meum, pronomen, hoc misere detorquet: Zuinglius verbum substantivum est: Oecolampadius nomen, corpus: alii rotum textum pervertunt, & pronomen, hoc, omnino delent, sic interpretantes: Accipite, manducate corpus, quod pro vobis traditum est, quod, hoc est, alii alteram textus partem interpositis verbis misere crucifigunt dicentes: Accipite manducate quod pro vobis traditum est, hoc est corpus meum in mei commemorationem; id est, corpus meum non hic est realiter, sed tantum commemoratio mei corporis, ut textus intelligatur: Accipite manducate; Hæc est commemoratio mei corporis, quod pro vobis traditum est. Præter hos alii sunt [ut septenarius numerus completatur] qui dicunt non agi hic de articulo aliquo fidei, eoque non tanta vehementia hic disputandum esse, aut pugnandum, sed liberum esse cuique credere quod videatur. Hi quidem omnia destrunt ac proculcant, & tamen eorum quilibet Spiritum sanctum habet, scilicet neque in tam diversis & contrariis probationibus, ac textus allegationibus quisquam erroris vult insinulari, quamvis necessario veritas tantum una sit. Vide quaeso quam aperte diabolus nobis illudat. Hactenus Lutherus, quem diu septicipitem illam sacramentariorum hydrum jugulat, in seipsum capitalem ferre sententiam arguit Florimundus Raymundus adductis ipsis Lutheri, qui catholici hominis personam induisse videtur, verbis: Ad quid (inquit Lutherus in sermone de Eucharistia) ego verba illa: Hoc est corpus meum, lubens volens obscurem, & nescio quas subtilitates consingendo errorum labyrintho me

Blasphemæ illius voces in-
Christia-
nos.

Cur mu-
tarit sen-
tentiam
Lutherus.
Pulsus
ab eo
Carolsta-
dus.

(d) Apud
Florin.
Raymun.
l. 2. c. 10.
confess.
Luth. Ger.
10. 2. fol.
257. 10. &
gen. P.
192.

XLVI.

Lutherus
faterur
tibi &
novatori-
bus illudi
a dæmo-
ne.

Sacramentarii a Lutheri convicti.

involvam? An in tam simplicibus & claris verbis ulla potest esse ambiguitas aut obscuritas? accipere panem, gratias agere, dare ad manducandum & bibendum, Hoc est corpus meum. Hic est calix sanguinis mei. Et miseri Sacramentarii ad sudorem usque verba hæc eo detorquebant laborant, ut significant id quod eorum aliquis somniavit aut deliravit: quid hoc est? inquit in eodem libro; quis unquam legit in scriptura, corpus, idem dici aut esse, quod signum corporis? Et verbum: Hoc est; esse idem, quod, significat? que unquam lingua tali phrasi aut modo loquendi usa est? Ego certe nihil aliud persuadere mihi non possum, quam hunc ipsum esse diabolum, qui per superbam suam malitiam in re tanta nobis illudat. Hæc ille catholicorum telis adversus æmulos Zuinglianos & Carolistadianos usus, inque suis dogmatibus inconstantissimus, utpote qui commentus effect sua impia dogmata ex solo summi Pontificis odio, ut iidem Argentinensibus pseudoevangelicis confessus est hisce verbis (a): Hoc diffiteri non possum, nec volo, quod si Carolistadius, aut alius quispiam ante quinquennium mihi persuadere potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi devinctum reddidisset; gravibus enim curis anxius in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus nervis extensis me extricare & expedire conatus sum, eum probe perspiciebam hac re papatu cum primis me valde incommodare posse. Ad hæc verba hanc animadversionem subiicit Sanderus (b): Hinc aperte liquet, Lutherum summis viribus ea expetivisse, per quæ posset papatu incommodum aliquod afferre: nonne hoc propositum ab odio in papatum concepto profectum esse? Cum igitur verum sit, quod ille dixerit, impedit ira animum ne possit cernere verum, quis non videt invidiam & odium Lutheri oculis mirandas tenebras offudisse, quominus veritatem fidei catholice perspicere posset?

(a) Ext. 10.7. oper. Lutheri.

Profiteretur Lutherus confectam a se heresim ex furore.

(b) Sander. l.7. p. 579.

XLVII.

(c) Jo. Fab. de Euch. serm. 2. Septiceps sacramentarium hydra.

De qua hæresiarcharum circa Eucharistiam dissensione, fictisque novis subinde hæresibus hæc tradit Joannes Faber (c): Contra hoc honorabile altaris sacramentum septem in terra promissionis factiones subortæ sunt, habetque hic Dominus plures adversarios, quam coram Caypha & Pilato; quinimmo nec in cruce adeo sua verba inversa & illusa fuerunt nequiter a Judæis, atque ab immundis istis Iesuseorum porcis, Domini testamentum in pretiosissima illa margarita deriderunt, & illudatur varie: est tamen omnium prædictarum heresum unus & idem finis; cupiunt enim, si quo modo divina

permittat majestas, Domini corpus penitus sepelire, ut non resurgat amplius, perinde atque Judæi communicantes sepulchrum custodiebant: ita & illi suos hodie habent milites, larrones videlicet & raptores publicos, qui non tam sepulchrum custodiant, quam ut apud omnes eius memoria damnetur, dent operam. Et infra.

Primus itaque omnium, qui [prob dolor!] horribili isti verborum Christi sequutioni dedit initium, pertinaciter affirmat manere & esse etiam in sacramento altaris veram panis & vini substantiam, quem sui erroris pluribus verbis convincere quid est opus? merito enim in his nuptiis pani pistorio diceret: Amice, surge, venit te longe honoratio Christus quidem, da ei locum; nam quis est, qui non docendum esse intelligat, ut creatori & domino suo creatura cedat? quemadmodum antea semper verbo suo cessit. Sic enim in creatione mundi, aqua, & alia omnia verbo suo obtemperarunt. Sin autem sic pro sua cuique libidine ludere liceret, possem & ego adstruere, cum Christus in Cana Galilee ex aqua vinum fecisset, mansisse ibi aquæ substantiam, & nihilominus tamen istos vinum bibisse opimum; quod nemo sane mentis aurumatur: Sic & virgam Aaronis, quæ versa est in colubrum, mansisse tamen virgam dicemus. Dum enim coluber esset, in textu virga appellatur (d). Sed quid multas querimus ambages? contra hunc enim magnum Goliath Philistæum Dominus nobis gladium, hoc est verbum suum porrigit; dicit enim Dominus: Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus; nec dicit: Hic panis est corpus meum; Hoc vinum est sanguis meus: si enim ita voluisset, dixisset utique, & potuisset facere; omnia enim sicut voluit (e) ita fecit. Cum igitur hæc non dixerit, qui ego addere quippiam possum, cum strictissime per Moysen, per Salomonem, & Joannem in apocalypsi mihi sit prohibitum, ne ad verbum addam nec detrahā ab eo? Quid igitur facerem ego vermis & non homo? quomodo ego mentem Domini intelligam, qui consiliarius ejus non sim? Ipse expressis verbis dixit. Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur; hunc ego sermonem accepto, & pistoribus suum, ut voluerint panem dividendum permitto: hic autem Domini verbum, non rationis meæ intellectum sequor. Ipse dixit, oportet itaque ut verum sit, ipse enim est veritas, & verbum ejus, ut propheta (f) ait, non revertitur vacuum: illud autem verbum indicat adesse corpus Domini, adesse sanguinem Domini: quid igitur superest, quod me suspensum & dubium tenere possit? Corpus

XLVIII. Lutherus remanere cum corpore substantiam panis fingit.

Arguitur ex scriptura.

(d) Exod. 4.

(e) Deut. 4. 12.

(f) Isai. 55.

Do-

Domini hic esse mihi sufficit; quomodo autem, & qua forma hic sit, aut esse possit, id ego investigare desino. Deus miserum me & cæcum hominem dirigit; ipse enim præcessor & protector meus est.

XLIX. Objectum ab hæ. Caro non prodest quidquam. (a) Ibi.

Confutat idem Faber (a) alia hæresim archarum sophismata; quorum præcipuum ex falsa interpretatione eorum verborum: Caro non prodest quidquam; petitum erat: Quanti, ait, vos creditis diabolum & ejus stipendiarios milites sacramentorum eversores enapruos hic fuisse unicum pronomen, mea? Ita scilicet quod Christus expressè dixisset: Caro mea non prodest quidquam, hoc unicum pronomen, mea, multis aureorum millibus libenter coemerent; quia multis calicibus & patenis direptis e templis rescicerent: sed non sic, o impii, neque enim ita Christus locutus est, sed dixit simpliciter: Caro non prodest quidquam; quod nemo iverit inficias siquidem ipse Joannis III. asserit, id quod natum est ex carne carnem esse: cui pulchre adstipulatur Apostolus ad Galat. v. sic scribens: Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis, nam qui secundum carnem vixerint morientur, ad Roman. VIII. certissimum enim est quod (ut Chorinthiis scribit (b) caro & sanguis regnum Dei non possidebunt; quare passim nos hortatus Paulus, ut carnem castigemus mortificemusque; ita enim Galatis scribit (c): Qui Christi sunt carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiscentiis; quin nullibi non prohibet electum hoc vas Dei, ne libertate evangelica pro carnis libertate abutatur. Sic Romanos admonet, ne carnis curam agant ad concupiscentias. De perpetua illa carnis & spiritus lucta Christus in monte Olivæ locutus est, depingitque eum Paulus ad Ephesios vi. cuius & Joannes in priori canonica cap. II. probe meminit. Ista inquam caro nihil prodest, sed perniciofa in ignem deducit æternum sibi adherentes.

(b) I. Cor. 15.

(c) Gal. 5.

L.

(d) Joan. 5.

eum Manichæis Christum phantasticum corpus habuisse asserimus? Observat author (e), plures in hæresim corruisse præcipites, cum in animum nollent inducere Christum esse in Eucharistia, quem sensu non palparent, ac miracula poposcisse: & quamvis plura divinitus ederentur, tamen in pertinacia & impietate obduruisse: Eadem, inquit, quæ Herodes, & sub cruce Judæi fecerunt, isti hodie faciunt, dum suam infidelitatem sequentes, nolunt credere nisi videant signa, tunc demum filium Dei Christum esse credituri si de cruce descenderit: tunc demum eum in sacramento esse non recusaturi, si illum coram suis oculis viderint; nam ut maxima non pauca in honorabili hoc altaris sacramento signa apparuerint, tamen nec sic quidem moventur, quin Zuinglius iste, qui fronte perfricta jam aperte os in cælum ponere non erubescit, etiam non obscure affirmat illa signa a diabolo fieri; neque tamen admodum mirum, si signis non credunt, cum aperro Dei verbo reluctentur indurati sicut cor Pharaonis, & veluti Nabuchodonosor perversi.

Credero sensui non Christo volunt. (e) Jo. Fab. serm. 9. de Euchar.

Miracula edita hoc tempore in Euch.

Zuinglius fieri a diabolo blasphemata.

LI.

Nec cominus modo in Germania catholicis pugnatum est cum hæresiarchis, verum etiam eminus ex aliis regnis; tum ex ipsa religionis arce Roma validissima doctrinæ jacula in illos intorta sunt, & catholicis arma spiritalia submissa: hoc enim anno Thomas Cardinalis de Vio egregium commentarium de Eucharistia edidit, atque eorundem hæresiarcharum argutias ad confirmandos in fide orthodoxa catholicos, & hæreticos in viam veritatis revocandos dissolvit, quem lector consulere potest. Plures etiam alii doctores catholici varios commentarios summo inter se consensu de Eucharistia ediderunt, ut qui veritatem & fidem, quæ una tantum est, tenerent: cum contra novatorum princeps Lutherus mille contradictoria inter se docuerit, ac publicis scriptis mandarit; ut Joannes Faber eum convincit in libro (f): Cur Lutheranam doctrinam approbare noluerit; in scripto, ac inter alia hæc habet: Lutherus libello suo quodam septem affirmat sacramenta, aliter vero vero tria modo: quod si placeret dolum esse, diceret semiduo aut unum tantum. Et post multa istiusmodi: Lutherus monachus est, monachus manet, cucullam tanquam monachus induitur (non dum eam abjecerat, sed abjecisse mox hoc ipso anno visuri sumus) at nihilominus destruit, succendit & infringit monasteria omnia, pellit moniales cunctas & monachos, apostatas facit, propriamquemet suam damnationem parat.

Confutata alie hæret. argutia.

(f) Jo. Fab. c. 33. Pugnantia inter se Lutheri dogmata.

At

LII.

At ne diutius in hoc secum pugnaret, hoc anno Catharinam de Bora olim abbatissam e monasterio ad lupanar Witembergense traductam sibi junxit connubio incesto, adeoque infauto, ut pertimerint viri pii, ne ex eo antichristus nasceretur; ceterum adeo fecundo, ut tertio post mense ex ea proles edita fuerit. Porro antequam hoc turpe incestum committeret Lutherus, castissimi hominis personam gesserat (a), quantumvis mulierum amore fureret; eoque prorupit Lutheranismus amentia, ut ipsum veluti ornatissimum virtutibus, castimonia præcipue, temperantia, atque opum despicientia admirabilem libellis publicis commendarent; quos Christophorus Longolius confutavit (b), virtutemque inani larva ambitionis immane monstrum obtegere edocuit, edita eleganti oratione, qua immania hæresiarchæ vitia in lucem protulit. At Lutherani, qui in pseudomona-cho castimoniae larvam tot effusis laudibus extulerant, ubi eam abjectam videre, pudore oppleti sunt, ut Cocleus (c) & Ulembergius (d) testantur, eoque processit illorum infania, ut cum Christi domini, sanctissimæ Virginis, ac sanctorum imaginum evertissent, impurissimi tamen hæresiarchæ imaginem cælestium radiorum diademate redimitam circumferrent: Quo autore, inquit Longolius, tot jam viri boni, tot homines Christiani, tot adeo sacerdotes ante ipsas Christi optimi maximi aras indignissime trucidati sunt, hunc nos hominem castum, hunc nos sanctum appellabimus? huius si Deo placet, pictam imaginem, quasi ille cælo consecratus iam sit, radiato quoque capite conspicuam circum gestabimus? Quæ amentia hæc est? Quam ego hanc Dei iram esse dicam? vos hæc scribitis, vos hæc videtis, vos hæc cum fierent ipsi sæpe interfuisistis, nec modo nulla adhuc ab eo inexpiabili religione obstrictos vos putatis, sed hominem tam nefarium, tam dirum, quasi ad modestissimæ

Diu castissimi hominis personam gesserat Lutherus. (a) Ulembergius in vit. Luth. (b) Longolius in oratione ad Luth.

(c) Cocleus in act. Luth.

(d) Ulembergius in vit. Lutheri imago consecrata ab evertentibus imaginum Christi.

NOTÆ

[1] Hoc tandem anno Lutherus eas quas antehac probaverat sacerdotum nuptias sibi tandem adoptavit. Catholicam religionem paulatim deserendam assumens primo quidem anno 1521. exeunte nuptias sacerdotum, quas Carlostadius inter primos admiserat, summis laudibus commendavit. Ipse tamen non sine secretiorum suorum admiratione coelibus se continebat. Tum præcedenti anno monasticum cucullum die dominica post festum S. Francisci deposuit, eum identidem resumendo, quasi monachum invitatus exuerit. Demum hoc anno abjecto penitus omni catholice religionis insigni & monasticam vestem plene abiecit, & ad nuptias transiit ingenti apparatu celebratas feria III. post festum SS. Trinitatis. Duxit Catharinam a Bora olim sanctimonialem Nimptschensem ad Grimmas in Saxonia, teste Spalatino in Annal. Agebat illa ætatis annos XXVI. ex quibus plures in cœnobio transegerat; tandem occasione Lutheranicæ reformationis libens ante duos annos e claustris illis evasit. An filium tertio post nuptias mense pepererit, quamvis affirmat Annalista & Erasmus in suis literis, questio est anceps, cum testes ejus ætatis multos protulerit Mayerus, Lutheranus scriptor, quorum autoritate integram castimoniae famam puella huic adstruere nititur. Vide etiam Bayle Diction. V. Catherine. Porro Lutheri posteritas ex eo connubio ducta huc usque perseverat, ait Durand Histor. du seizieme siecl. tom. II. pag. 394. MANST

Clementissime illius Christiana natura laudem aspiravit, divino cultu etiam nunc veneramini. [1]

Exagitarunt inuuptas Lutheri nuptias suis scriptis plures alii rhetores & poetæ, ac theologi, ut Hieronymus Emser, ac Joannes Faber, qui Herodiadem in fuso sanguine saltitante planxit; nec non principes & Reges tum infame facinus damnarunt; inter quos Henricus Anglorum Rex gravitate regia impudentiam nefariam ob hæresiarchæ oculos proximo anno posuit (e), sic inquit: Admiror quod te non puderet serio levare palpebras, & vel in Deum vel hominem quemquam probum oculos intendere, qui te passus sis inficante diabolo in eam ingenii levitatem cadere, ut ob carnis inceptas & obscenas libidines, cum frater Augustinianus esses, monacham Deo dicatam scelerato compressu violaris, quid quod non compressisti solum [quale flagitium si designasses olim apud Romanos ethnicos, & illa terram viva subiisset, & tu ad mortem usque verberibus esses multatus] verum etiam [quod nimio est execrabilius] publice pro uxore nuptiis incestissimis traduxisti, atque palam summo cum totius mundi stupore, summo per orbem totum opprobrio vestro, summo cum sacrosancti conjugii contemptu, summa cum sanctissimorum votorum contumelia, per nefas abuteris in quotidianum prostibulum; denique [quod omnium est maxime detestandum] te cum deberent tam execrandi facinoris pudor & dolor obruere, penitentia loco præsters miser impudentem gloriam, tam longe fugiens implorationem venie, ut etiam in tui sceleris exemplum passim pseudoreligiosos alios literis ac libris provocas. Quam obrem, Lutherus, cum designes talia, non admodum profecto miremur, quod sanctorum omnium cultui tam valde vis esse detractum, quippe quod intelligis ex illorum honoribus & reverentia tuorum flagitiorum opprobrium crescere; nam quisquis

LIII. Exagitate a Cath. Lutheri inuuptas nuptias.

(e) Henricus VIII. resp. ad Luth. Objurgatur ab Anglo Rege.

(a) Eccl. 5.

(b) Pf. 75. (c) Deut. 23.

(d) Isai. 19.

eos credit fuisse bonos, idem necesse est, ut sentiat pessimum esse te, qui doctrina factisque sanctorum doces & facis impudens tam ex diametro pugnantia etenim quis probare potest fraterculi claustralis matrimonium, qui quidem audire debuerat sanctissimum & eruditissimum patrem Hieronymum? nam is: Voventibus [inquit] non solum nubere, sed etiam velle damnable est. Lege, Lutherus, ac relege illius optimi patris epistolam ad monacham lapsam, & ad diaconum item, qui eam violaverat, tum ex his & aliorum sanctissimorum patrum religiosis literis disce, miser, horum potius pavere scelerum, quam editis insanissimis libellis in defensionem criminis inexcusabilis exemplo pessimo, & scelerato suasio tuo infelicissimos damnationis tuæ socios contrahere. Jam istud plane demiror, qui de scripturæ peritiam tam improbe passim & impurè jactas quomodo potes tam facile votum tuum contemnere, cum in ea legas (a): Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere; displicet enim Deo infidelis promissio. Et item illud (b): Vovete & reddite domino Deo vestro. Quid illud (c)? Cum votum voveris domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requirit illud dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur etiam tibi in peccatum. Verum tu [ut video] caritatis & jejunit, paupertatis & obedientie vota sanctissima numerandas censens inter Mosaicæ legis serviles ceremonias; nam & mores & libelli tui satis videntur ostendere, novæ legis evangelicam libertatem non in alio [si quis tibi credat] quam in libidinis licentia consistere. Ceterum Isaias (d) propheta longe senserat aliter: nam is: In die [inquit] illa [devotans Christiana legis tempora] vota vovebunt Domino & solvent; nimirum significans in evangelicæ legis decursu vota Christianorum plus habitura virum, & sanctius esse servanda, quam fuissent unquam in lege Mosaicæ. Cujus rei Deus exemplum præbuit cum in Ananiam & Saphiram in pecunia subtrahita porriuncula prævaricatum votum tam severe vindicavit: quæ de re beatus Gregorius tamquam te, Lutherus, compellaret ac scortum tuum [neque enim conjugium est, quo vos estis conjuncti] hunc in modum admonet monachos: Ananias Deo pecunias vomerat, quas post victus persuasionem diaboli subtraxit; sed qua morte multatus est scis. Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos, quos dederat, nummos Deo abstulit, considera quanto periculo in divino iudicio d'quis eris, qui non nummos sed remerisum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu devoveras, subtra-

xisti. Quid tu Lutherus: quid tua illa misera mulier ad hæc. &c. Cecidisse postea Henricum veluti alterum Salomonem, cum non perpenderet ea verba: Qui stat videat ne cadat; seque impurorum amorum laqueis irretiisse detestabimur.

Victus etiam carnis illecebris Albertus cruciferorum equitum in Prussia magister, Brandenburgensis familiæ princeps, a catholica religione descivit, atque hoc anno incestas sacrilegasque nuptias violato castimoniae voto consecit (e): de cuius defectione querentem proximo anno Pontificem audituri sumus. Detestabili autem hoc Alberti Brandenburgensis exemplo, necnon & suo Lutherus Albertum Cardinalem archiepiscopum Moguntinum ad simile inmundum connubium, atque ad episcopatum in sæcularem principatum convertendum inducere tentavit: ac post futes rationes, quasi rusticana seditio ita sedanda & non potius inflammanda foret, perinde ac si ecclesiasticus status omnino evertendus esset ob ganeonum ludibria, addidit: Haber hic præclarum celsitudinis vestra exemplum magnum magistrum in Prussia. At malorum exempla nobis, non ut ea imitemur, sed ut caveamus, a Deo proponi, infelicissimumque fuisse illum hymenæum, arguit in vita Alberti Nicolaus Serarius (f), qui aliud Lutheri argumentum egregie ita confutat: Debebat, inquit (g), Lutherus Albertum Cardinalem alloquens, id solum sufficere quod celsitudo vestra a Deo mas creatus est. Itane? ait contra Serarius, nonne mas fuit Elias, Eliseus, Johannes Baptista, S. Paulus, Christus Jesus? An contra Dei præceptum commiserunt, quia feminas non cognorunt? Joviniani est hoc verus argumentum subantis ait S. Hieronymus lib. contra ipsam, & ad libidinem pecudum instar vesane ac impudenter adhiudentis: quasi tamen præclara & audire digna dixisset addit amplificationes, & præsertim duas illustres; una est: Hæc tanta tamque suavi consolatione excitata celsitudo vestra audeat & ex abominabili transcat ad beatum & divinum statum matrimonii, ibi Deus benignum se exhibebit. Hæc Lutherus. Non aliter, subjecit Serarius, epicurus aut leno quispiam ad lupanar bonum & simplicem quempiam juvenem invitaret: non aliter illa proverbiorum VIII. petulantissima meretrix, que ait: Veni inebriemur uberibus & fruamur cupitis amplexibus. Altera. Horribile est, inquit Lutherus, si vir sine uxore in morte inveniat, nisi minimum serio proposuerit inire matrimonium; nam quid respondebit, si Deus interroget virum, te creavi, qui solus esse non debuit, sed cum

LIV. Princeps Cruciferorum Lutheri exemplum sequitur. (e) Cocleus in act. Luth. Corrupturæ nitor Luth. Moguntinum Card.

(f) Serarius l. 5. Moguntini. rer. in Alberti. II.

Lutheri arguitur.

Horrida Lutheri impudentia.

uore, ubi est igitur uxor tua? Huius lenonis ineptias ita refellit Serarius: Bone Deus, quis talem unquam divini iudicii descriptionem audivit? quis omnibus quibus uxor non est severam adeo a summo iudice quaestionem ponendam legit? prorsus quasi veteres gentilium contra calibatum leges in calis adhuc vigerent. Longe alia nobis in iudicio proponenda vel obicienda sacri docent evangelistae Apostoli; nam ut de fide, qua salutis principium est, sine qua impossibile est Deo placere, Hebr. xi. taceam; quia qui non credit iam iudicatus est, Joan. X. Christianis certe haec, quae in Argentinenst summo templo maximis literis etiamnum hodie depicta S. Matthaeus in iudicio extremo a summo iudice dicenda refert cap. xxv. vers. xxxiv. Esurivi & dedistis mihi manducare, &c. rursumque vers. xli. his, qui a sinistris erunt: Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius; esurivi enim & non dedistis mihi potum, hospes eram & non collegistis me, nudus & non cooperuistis me, infirmus & in carcere, & non visitastis me. Quod si operum eiusmodi a Christianis omnibus exigeretur adeo accurata ratio, quanto magis ab episcopis? Et Matthaei xii. vers. xxxvi. Dico, ait Dominus, vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii. Ubi de muliere ulla quaestio? Episcopus profecto formidabilis & horribilis illa vox respicit: Redde rationem villicationis tuae Lucae xvi. vers. 11. Tantum tibi episcopatum, tantam Ecclesiam, tot animarum millia tam charo sanguinis mei pretio redempta commisit, redde rationem villicationis tuae, quantam earum curam gessisti; quomodo ut in sancta catholica fide erudirentur, & conservarentur, a vitiis & sceleribus abducerentur, in Dei sanctaque charitate magis & magis perscicerentur elaborasti? Pastorem gregis mei, populi mei, ovium mearum te constitui, quomodo eas verbo, exemplo, precatione pavisti? Haec dicit dominus Deus Ezech. xxxiv. vers. 11. Vae pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Et post alia: Haec dicit dominus Deus: Ecce ego ipse requiram oves meas, & visitabo eas. Audis Lutheri miser? audis quid ab Alberto, quid ab aliis episcopis omnibus in hora mortis in particulari extremique iudicii tempore rogandum & exigendum sit? Nusquam ii accusantur quod secubuerint, quod foeminis caruerint: nunquam ab iis peritur, ubi mulier, ubi uxor tua? vae alioquin omnibus, qui haecenus in Ecclesia Dei floruerunt,

magnaque doctrina, & sanctitatis luce fulserunt, Athanasius, Basilius, Hilarius, Gregorius, Ambrosius, & ut innumerabiles alios praeceam. D. Augustinus, de quo in eius vita testis oculus ita Possidius cap. xxvi. foeminarum intra domum eius nulla unquam conversata est: nulla mansit nec quidem germana soror, quae viduali Deo serviens multo tempore usque in diem obitus sui preposita ancillarum Dei vivit, &c. Contempsit adeo constanter Albertus Lutheri lenocinia, ut is indignabundus dixerit in suis symposiacis: Recte institutus est Romae Albertus, ideoque Lutheranam doctrinam nostram hoccifacit.

Pari laude ac constantia Lutheri impias persuasiones contempsit refregitque Georgius dux Saxoniae scriptis extremo hoc anno ad Lutherum gravissimis literis (a), quibus post oburgatam illius in calumniando vaeantiam objecit Wittembergam ab eo completam flagitiis omnibus, inque arcem apostatarum & sacrilegorum hominum, turpeque monialium prostibulum commutatam, sedulamque ab eo daemone in profananda religione, exinanientisque monasteriis operam navari: aperte iam ab eo Bohemicam haeresim propagari, quam in Lipsica disceptatione execratus fuerat, professus omnes eos, ut hereticos se habiturum, qui se ab Ecclesiae communione segregarint: contemnere se ipsius pseudoevangelium, e quo tot blasphemiarum, sacrilegorum, incestuum fructus pullularunt: bella ab eo feri, seditionesque in magistratus commoveri: divinum iudicium iis intendi, qui a Luthero potius quam ab Ecclesia Christi evangelium acceperint: si Christus ad Germanos prophetam mittere vellet: alium certe quam apostatam missurum, caeterum ipsius furialia maledicta contemni: denique si salutare consilium admittere, & a suscepta impietate velit refipiscere, omnem illi operam pro illo cum Ecclesia & Caesare in gratiam restituendo derulit: Perlatum, inquit, est ad nos scriptum quoddam tuum in die nativitatis Christi, a quo pacem tibi, ac vicissim gratiam precamur, unaque tui ipsius agnitionem: & principio quidem protestamur coram Deo Salvatore nostro in conscientia, quod a te per epistolam excitati responsionem hanc scribimus, non animo malevolentiae, vel odii facibus inflammato; sed desiderio quodam eo te perducendi, ut te ipsum agnoscas, idque sine assentatione: quandoquidem in suspensionem apud te venimus, quasi adulatoribus abundemus. Et infra: Tu vero nos expresso nomine in epistola ad Harmutum Cronebergium mendaciter traduxisti, quasi tyrannum & hostem

LVI.
Contemptus a Mogunti- no Card. Lutherus. Objurgatus a Georgio duce. (a) Ext. apud Ulemb. in vit. & rebus gestis Luth. c. 17. & ex parte apud Coel. an. p. 1526.

Vvitemberga apostatarum aylum.

stem evangelii publicum appellasti nos profosis nominibus, & magnam nobis contumeliam irrogasti; quam ad rem scurrilibus diceris usus es, verbisque ad ludibrium concinnatis: quae profecto nec in evangelio, nec in aliis sacrarum literarum voluminibus invenisti; quanquam obtentu scripturae convitia tua defendere coneris: quae vero necessitas te coegit, ut mendacem appellares, ex cuius ore nullum unquam mendacium audivisti? Fatemur quod res est: molestum nobis fuit & durum has a te ferre contumelias, hominem nimirum per sententiam condemnato, & declarato haerico. Nec adeo parum in nobis superest veteris Adami, quin iam pridem injuriam hanc vindicasset, nisi mentem nostram ea subisset cogitatio, quod Deus omnibus persecutionem sustinentibus propter iustitiam gratiae suae robur promiserit: quae effecit, ut illatam per te contumeliam ipsius iudicio committeremus. Quod si Deum hoc rogasti, ut animum nostrum hac parte sibi faceret placabilem, sane iam pridem exauditus es. At vero frustra clementiam a nobis tibi polliceris, dum Caesarem ipsum, cui juramento fidelitatis obstricti sumus, tam foede criminaris, & tot convitiis laceras, eiusque mandatum adeo petulanter & proterve contemnis. Accedit quod Wittembergae velut aylum quoddam instituisse, quo monachi & moniales, furris insames confugiunt, & a te suscipiuntur, postquam ecclesias & monasteria nostra dirionis expilarunt, ut Wittembergae, seu castrum quoddam sit, aut commune perfugium apostatarum dirionis nostrae, nec ullas unquam Romanus Pontifex sanctissimus dominus noster indulgentias concessit, quas tanti astimes, quin majores deberi putes Wittembergensibus tuis ob raptum sacrarum virginum, quas e monasteriis nostris ad te perduxerunt, qua de re nihil dubitamus. Interim in quas illa miseras & calamitates per te sint coniectae, quam certo damnationis periculo expositae, satis est manifestum: quod vero diabolus eam ob causam tibi succenset, nunquam persuadebis; nam si propterea tibi malum inferret, nisi Dei permissione vel potentia coactus, non injuria dici posset id ab eo te praemii offerre, quod ministro suo licet dare consuevit: neque vero est quod iis rebus ad clementiam erga te nos insecti existimes; nam si vel infimae sortis rustico cupiam in dirione nostra vacam abduxeris, id nobis profecto displiceret; quanto minus, cum Christi servum nos agnoscamus, tolerare possumus, ut oves ipsius propriae in corporis animaeque perniciem abalienentur. Gloriaris multos te libellos inter reliqua scripta edidisse

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

se valde suaves, benignos, & consolatorios: quam ad rem quod attinet noxum tibi facimus non displicuisse nobis tractatus tuos, qui primis annis in lucem prodierunt: lubentes etiam disputationem Lipsiae institutam audivimus; speravimus enim futurum, ut abusus quidem in populo Christiano corrigerentur; quin & praesentes fuimus cum Eckius te velut sectae Bohemicae fautorem incusaret, quod eo tempore fortiter a te, summaque cum importunitate negatum est: quamquam interim non obscure subjudicares quosdam Hussi articulos, qui damnati sunt, esse Christianissimos. Fecimus sane quod hominem deiecit causa tua, quae licuit, faventem, teque bono ac sincero affectu seorsim ad nos vocavimus, usque de rebus tecum sumus collocuti, quas existimabamus ad honorem tuum, ad ignominiam tuam pertinere: monuimus te fraterne, ut prorsus a secta Bohemorum esses alienus, ut eam edico scripto oppugnares, nimirum ut elueres aspersam Hussitismi maculam, & suspensionem omnem a te removeres. Respondisti sane re scripturum: nec diu post ediri prodierunt a te libelli, in quibus omnes Hussi, Wicklesi, reliquorumque Piccardorum omnium errores laudare instituis & tueri, omnesque majores nostros, qui concilio Constantiensis interfuerunt, convitiis laceras. Ex quo nihil aliud nos quidem colligere potuimus, quam verum dixisse doctorem Eckium, licet ipsum in cathedra publice mendacii insimulares. Ab eo tempore nunquam addicti fuimus, aut favorem praestitimus opinioni tuae: ita enim educari sumus & accepimus a majoribus nostris, omnes, qui non obtemperant Ecclesiae, sed ab eius communione se disjungunt, pro haereticis & schismaticis semper habitos, atque etiamnum habendos; quandoquidem eos tales esse per sacrosancta concilia declaratum est atque definitum: quibus omnibus tu contradicis; quod tamen nec tibi nec cuiquam Christiano ad hunc modum licet. Postquam vero, permittente Deo, mali quidem ex Ecclesia profugi, tum ex eruditis nonnulli, inter quos Carlotaudius non minimus fuit, partibus tuis accesserunt, & in lubricum illum haereseos montem per te deducti sunt, vacillare, deinde caeperunt & descere sine intermissione, quos arbitramur hac re non semper ad tuam voluntatem actiones suas direxisse. Verum ut affecta tibi non deessent, passus es eos labi, licet nec labentes sustentare potuisti, quantumvis velles.

Affirmare praeterea possumus, non admodum nobis curae esse tuum evangelium, cum illud a summis orbis Christiani capitibus reprobatum non ignoremus: hoc u-

XXX num

Monitus a Georgio duce Lutherus contraria pollicitis praestitit.

LVI.

num pro virili curavimus, ut ne a nostris susciperetur. Ut autem hoc careremus causam nobis dederunt mali fructus quos ex eo provenisse constat. Non enim tu vel quisquam alius negare potes, quin blasphemiam in Deum, in venerabilem Eucharistiam, in sanctissimam Dei genitricem omnesque sanctos ex tua doctrina seu fonte quodam promanarint; per te enim tuosque discipulos renovantur veteres hereses, quas Ecclesia quondam anathemate notavit: honestus Dei cultus omnis ad eum modum vastatur, ut a Sergii temporibus nihil simile factum constet. Jam vero quando plura sunt admissa sacrilegia, & incessus perpetrati cum sacris virginibus, quam ab eo tempore, quo tuum istud evangelium innovavit? quando plures in magistratum audire sunt seditiones, quam ex evangelio tuo prodierunt? quando ad hunc modum spoliata sunt ades sacre? quando furta rapinaeque plures contigerunt? quando Wirtembergae tot fuerunt excucullati monachi & profugae montales quam nunc sunt? quando maritis adempta sunt uxores, aliisque tradita, uti nunc sub evangelio tuo fieri videmus? quando plura commissa sunt adulteria, quam ab eo tempore, quo tu consuluisti, ut mulier, si a viro suo fecundari nequeat, divertat ad alium, ab eoque susceptam prolem marito educandam obrudat, utque viro vicissim ad eundem modum agere liceat?

Qui fuerint fructus Lutherani evangelii.

Consulta a Luthero adulteria.

Hos nimirum fructus peperit evangelium tuum, quod cum sub scamno delitesceret in lucem protulisti: & bene quidem illi nomen hoc indidisti, quod sub scamno latuerit, atque inde sit a te productum: bonum foret profecto si etiamnum sub scamno jaceret, nam si quod alterum huic simile producas, nullum certe rusticum sub obedientia retinebimus: si tale voluisset evangelium Christus, non tam frequenter inculcasset illud: Pax vobis; Petrus etiam & Paulus non dixissent, obediendum esse magistratui. Igitur hi ipsi fructus in causa sunt, ut ab evangelio doctrinaque tua vehementer abhorreamus. Interim evangelio Christi volente Deo adhaeremus, eique propugnando corpus, animam, facultates, existimationem, omnia nostra lubentes impendemus, adjuvante nos Dei gratia, in qua fiduciam habemus collocatam. Admones nos mortis, quam nobis semel expectandam pro certo scimus. Quid autem de nobis futurum esset, si tuum evangelium amplexi moreremur? nunquid jure dicat Deus: unde vobis hic cum evangelio novo, quod tam copiosam protulit malorum fructuum segetem? nonne monui te, ut ex fructibus arborem cognosceres? Si responderemus: Lutherus dixit evan-

gelium illud esse quod sub scamno delituerit; exciperet Deus: At aliter te docuit Ecclesia: cum igitur quotidie profitearis credere te Ecclesiam catholicam, cur Lutheo credis, Ecclesia non credis? Mi Lutheo, habes tibi tuum istud evangelium quod sub scamno latuit: nos evangelium Christi retinebimus, eique adhaerescemus quod Ecclesia catholica ab initio receprum in hunc usque diem retinuit: quod ut facimus Deus nos adjuvabit:

Forte cogitas Deum quondam prophetas suos & doctores emisisse, qui magnos principes & dominos per doctrinam suam ad poenitentiam adduxerint; ita te quoque divinitus ad nos missum. Non ignoramus Moysem ad Pharaonem missum fuisse, Samuelem ad Saul Regem, Nathan ad Davidem, Isaiam ad Ezecchiam, Joannem Baptistam ad Herodem, Ananiam ad Paulum, Philippum ad eunuchum. At inter illos nullum invenimus apostatam: fuerunt omnes viri constantes, veraces, & justi; non superbi, non avari, non luxuria dediti: Et licet nos indigni simus, ad quos hujusmodi viri mittantur, visitamur tamen ordinarie [Deo sit laus] per viros bonos, qui nobis Dei verbum annuntiant, unaque cohortantur, ut in Ecclesia Christi permaneamus; hos sequimur quantum per gratiam suam largitur Deus: quod si tuos apostolos audiamus, qui plerique sunt apostatae, hanc certe doctrinam apud eos non inveniemus: Docemur etiam quod apostatae pervertant scripturam sacram, & ore perverso gradiantur, ut Salomon reos describit, quod in te [proh dolor] verum esse deprehendimus. Neque vero tuas tuorumque preces magnificamus, nec mirum vestras maledictiones: Scimus enim odiosam esse Deo apostatarum ecclesiam. Illud etiam non ignoramus, alium esse Lutherum, alium Munzerum. Hunc per nos ob scelera punivit Deus; uti Lutherum etiam punire potest. Et paulo post.

LVII.

Lutherus ceteris prophetis dissimilis.

Intentata Luthero divina vindicta quam passus Muntzerus.

Si te detestanda bonorum honorumque cupiditas decepit, omnia relinqua cum S. Matthaeo, ac deinde Apostolus esto vel evangelista: Si te decepti hostis domesticus stimulus carnis, cur non cum D. Paulo rogasti Deum qui gratiam tibi dedisset? Sane si potuisti a consorcio mulierum in hominis gratiam abstinere ad tempus, cur non & propter Deum hoc possis? Si te forma decepti & pulchritudo Eva, jam nunc peccare desine. Dum quero quem in hoc genere tibi proponam ad intuendum, alius non occurrit, nisi qui cum uxorem duxisset, dixit: Non possum venire; quin vero cor habes mulieribus addictum, ad nobilem illam te peccatricem adjuuge, ex qua septem daemonia Christus ejecit, cum hac pro-

LVIII.

sternere te ipsum ad Christi pedes, & ut idem faciat Evam tuam hortare. Ita fiet per Dei gratiam ut monachus a moniali rursus separaretur, nec impedimento tibi sit illud: Quod Deus conjunxit, homo non separet; tuum enim matrimonium non a Deo sed ab inimico tuo sancitum est. Qui non est mecum, inquit Dominus, contra me est. Igitur quia uterque vestrum interposito juramento castitatem vovit, videte quam vobis ipsi libertatem ademeritis. Quid roboris habeat oratio tua contra demonem, non inquirimus. Certe quod haecenus te conservavit Deus, nec terra te cum Dathan & Abiron vivum absorbit, ex eo deprehendas infinitam esse Dei misericordiam; si vero perges, uti cepisti, nec quidquam de machinationibus tuis remittes, metuendum est ne tarditas supplicii poena gravitate compenseretur. Hec veni loco tibi donari volumus: quod si sequaris consilium nostrum, & constanter in eo permanes, mercedem tibi pollicemur a Deo, vitamque sempiternam. Apud Caesarem quoque quantum in nobis erit, laborabimus, ut & temporaliter in gratiam recipiaris, nec deinde porro propter ea, quae contra nos quidem deliquisti, mali quidquam a nobis, sed omnia bona expectabis. Ut haec praestes veris inimis desideramus. Dresdae in die Innocentium anno Christi MDXXXV.

Mira Dei patientia in tollerando Lutheo.

LIX. Convicta Lutheri conscientia.

(a) Luth. to. 1. c. 5. ad Cal. apud Florim. Raymun. Violata ecclesiae concordia nullum esse dissensionum finem Lutherus fatetur. (b) Id. ib.

LX. (c) Surius in comm. an. 1525.

Non respuit ob haec monita Lutherus, quamquam haeresis suae falsitatem ex aliarum sectarum discrepantia & falsitate recte cognosceret; adeo ut qui conjunctionem ecclesiarum Christi in occidente labefactaverat, exorta in ficta sua religione schismata non sine indignatione execraretur (a): Violata, inquit, ecclesia concordia dissensionum nullus est finis: Sacramentarii primum a nobis exierunt, deinde Anabaptista, qui tamen longo inter se dissident; sic una secta provocat alteram, & una alteram condemnat: cessante unitate, in infinitum progredi numerum mathematici dicunt: sic disturbata ecclesiae unitate erroribus aditum pracludere impossibile est. Exclamat ad haec Florimundus Raymondus (b): O quovis alio quam heretico, & quidem heresiarcha Lutheo dignam sententiam. An quisquam putet hanc in eodem pectore, in quo tot absurdae opiniones natarum, & ab eodem ore, quo tot blasphemiae, prolatae?

Cum non potuissent inter se consentire haeresiarum, quod Lutherus pro stemmate haec verba ostentaret: Neminedo; aliique etiam novatores pari fastu turgent, Germania in varias sectas & ritus discissa est: Sentiebant facile, inquit Surius (c), apostatae & desertores illi ex mun-

tuis his ipsorum dissensionibus pessimum ad omnes manare foetorem, & cupiebant quidem rem compositam, sed praevi animi tumore, cum suam non Christi gloriam quaererent, alii aliis nihil concedere voluerunt. Benedictus Deus, qui eum in modum confundit idiomata constructorum novae turris Babylonicae: & licet hoc uno saltem argumento satis superque intelligi licebat, homines istos non Christi, qui pacis & auctoritatis amator est, sed sathanae, qui rex est super omnes filios superbiae, & suos sectatores sui efficit similes, hoc est pacis & concordiae catholicae inimico spiritu duci; tam misera plebs lucem evangelicam invenisse se putas, a catholica quidem Ecclesia libenter discessit; sed interim tamen nunquam potuit certam unam aliquam, quam omnes sequerentur, doctrinam invenire: sed ut quaecumque regio Germania & vicinarum provinciarum his vel illis factionibus deditos accepit concionatores, ita in hanc vel illam concessit factionem; adeo ut eorandem res redierit, ut multis locis, etiam sub eodem testio, tot sine secta, quot sunt capita; quod quidem est omnium flagellorum Dei longe acerbissimum: verum hoc necesse est illis accidere, qui a catholica ecclesiae unitate discedunt.

Divisa in factiones Germania.

Hoc anno Tigurini, qui ab Ecclesia defecerant, dum sibi interpretandae sacrae scripturae pro libito jus arrogante, contempta Ecclesiae & sanctorum patrum auctoritate, ex abyssu in abyssum labentes, anabaptismo infici coepere, ac seditionibus intestinis laborare; Munzeri enim rapsodium lectitabant avido, quem verissimum esse prophetam ajebant, qui vere opus Dei & regnum Christi promoveret. Itaque eo incensi studio, dum oracula divina in alienum distorta sensum congerunt, anabaptisticae sectae nomen dedere consilio ac persuasione Georgii Blanurodi sacerdotis apostatae, qui in ipsorum coetu clandestino a daemone arreptus, de Christi regno mira figmenta vaticinatus est, ut narrat Arnoldus Meshovius (d) hisce verbis: Primus, qui publice Tigurini anabaptismum docuit, Georgius fuit, non minori versutia usus, quam Pelargus fuerat; cum enim frequens esset fractum numerus, ipse in terram corruens in pleno conventu, quasi exanimis, miras ore & manibus gestulationes edere cepit, ita ut stupori potius quam admirationi res insolita spectantibus esse videretur; hominem aut in amentiam decidisse, aut maligno spiritu exagitari arbitrantibus. Neque immerito, nam pythones arreptos a daemone antequam, sua fundant oracula se ita gerere solitos alias diximus: Verum elevatus in aethera, &

LXI. Tigurini Zuingliani anabaptismo infecti.

(d) Meshov. lib. 2. cap. 1. de a daemone illum inducit.

post paulo ad se quasi reversus futura mox capis predicere, & Patris celestis voluntatem patefacere, quam eam esse referebat, ut repudiato veteris Ecclesie baptismo, retinere se sine mora paterentur, eoque modo per novam regenerationem Dei filii effecti vitam sine labe & macula inchoarent. Quibus dictis, ipse in genua provolutus rebaptizari se a Conrado Grebe, postquam precibus ad id induxisset, permisit. Inde surgens omnes exemplo suo commovit, alioque fraternitatis, collato prius nova regenerationis lavacro, adscripsit: quorum multi adeo in doctrina ea propaganda laborarunt, ut quibusvis periculis caput obiectare, immo & sanguinem profundero pro ea non dubitarent: ab eo tempore audaciores facti non civis solum, sed & predicantes, & qui eruditione alios antecederent, in sectam traxerunt, sub novo, sed ferventioris reformationis pretextu, quam solum in scripturis locum habituram divinabant. Zuinglium etiam, cui sacramentorum nova heresis nomen non incelebre recens pepererat, concionatoris munere in cathedrali ecclesia fungentem adeuntes asperioribus verbis increpabant, quod opes Dei adeo leniter ac tarde exequeretur: tempus nunc esse effari & urgere spiritum, ut nisi majore zelo reformatio Ecclesie Dei institueretur, nemo fieri posset salutis aeternae particeps: separandum esse fideles a cetero malignantium, quemadmodum Apostolorum temporibus factum sit, qui ab impiis discesserint, & communi Ecclesiae relictae Jerusalem fideles congregarint; quod & Apostolus Petrus severe precipiat, ut convertat se unusquisque a nequitia sua & cum impiis commune nil habeat; ideo summe necessarium esse, ut talis in urbe personarum disjunctio aggrederetur, ad colligendam puram ecclesiam, qui Spiritum Sanctum acciperent, ab eodemque perpetuo gubernarentur. Talem sibi ecclesiam [ait Zuinglius] imaginabantur, talemque se constituere posse sperabant, qualem Christus in caelis habet & habiturus est omnis peccati & labis expertem. Scilicet hoc, inter alia, dogma habent Anabaptistae, eos peccare non posse, & quoscumque motus animi sentiant, ipsos a Spiritu Sancto immitti; daemone enim arrepti nullum plane scelus horrent. At Zuinglius, cum a novis haereticis suam obscurari gloriam cerneret, nec tolerare posset, spiritum anabaptisticum spiritui suo, quem an albus an ater esset ignorabat; praefere, varias concertationes iniiit cum Anabaptistis, Ecclesiae universae traditionibus, quas ante spreverat, se tutatus, nimirum sacra oracula non in cum sentium,

Nova fidei reformatio eula.

Impeccabilis ecclesia confecta.

Ajunt Anabaptistae suos motus esse a Spiritu Sancto. Zuinglius traditione adversus Anabaptistas se tuctur.

quem quisque insanus fingat, trahenda; sed quem sancti patres tot saeculis tenere: quare Anabaptisticae, qui in textu nitidissimo: Hoc est corpus meum; se a Zuinglio troporum fumis occaecari fiverant, auctiores animis insultabant, expetentes ut nitidum scripturae textum de puerorum baptismo proferret, posthabitis Ecclesiae traditionibus: ex quibus tamen pendere scripturae auctoritatem caeci homines non animadvertabant. Cumque inde graviores motus orirentur, iusti sunt a senatu murum pacem colere cum Zuinglianis. At eo mandato exposito: In tantum ex infima plebecula sua sectae, inquit Meshovius, ex vetustis monumentis, plerisque commoverunt, ut illi extrema quaeque porius subire se, vitam & sanguinem quoque profundero, quam senatus edicto obscurandae paratos vociferarentur. Ex his ductores fuerunt Georgius Blauwrod, Joannes Pretlanus, Wolfgangus Ulmanus, Michael Sadeler, Melchior Vetus, alique complures. Hi certo extremi iudicii die fratribus praefixo, omnibus velut iam morituris poenitentiam praedicabant. Quidam, deposita veste, in cilicio & cinere nudi per civitatis vicus discurrebant, & Jonae prophetae instar ultimam urbis exitum praedicebant. Vae tibi [sic clamitasse eos Bullingerus tradit] Tiguro, vae tibi, & iterum vae: poenitentiam agite, securis ad arborem posita est, poenitentiam agite; perverissima haec erat poenitentia, ut baptismus abnegaretur. Dum haec geruntur alii in civium ades, qui sua iam ante fidei nomen dederant, hominibus grandaevis etiam & senio confectis, dummodo rebaptizarentur, fore ut adventanti caelesti iudici in occursum promptiores possent adduci persuasis, carabaptismum conferebant: nonnulli portis effusi, ruri futuram urbis ruinam plangentem, ne communi excidio implicarentur, civis clamoribus suis evocabant. Fuere etiam, qui Dei misericordiam annuntiantes, nullum unquam urbi, modo bonis ad se perlatis communiter fruerebantur, dispendium illatum iri pollicebantur. Doctiores plerique in compitis verba ad plebem factabant, ac graviter in vitia quaeque inveci superbiam, comestiones, comparationes, aliaque id genus vitia execrabantur: eratque res cunctis stupori & admirationi, speciemque referebat spiritualis cuiusdam vitae, quam novi illi & renati homines per adumbratam quandam severitatem rigoremque inchoasse credebantur: neque enim aut risu unquam, aut jocos sese oblectabant; sed continuo, si quid palam agendum erat, suspiria albe ducebant, ingemiscabantque, quin & uberes subinde pro-

Anabaptistarum pseudo-prophetia & amentia.

Mira eorundem hypocritas.

LXII. Pelluntur Tiguro.

Vocant Zuinglium Sachanae mancipium.

Iactant se illuminatos.

Peccati expertes ac beatos.

(a) Id. ib. LXIII. Vicinae Tiguro urbes in sekte anabaptismo.

Iactata ab hypocritis vita caelestia.

profundebant lachrymas, & vanitates huius saeculi coram civibus deplorabant. Hinc miri per urbem sermones spargebantur, a rudioribus praefertim, quibus illi suis fraudibus illudebant. Ita daemone in angelum lucis transfiguratus Tigurinos haereticos deludebat, ut pueros baptismi beneficio, & jure celestis hereditatis orbaret, ac anabaptistica secta graviora jurgia fereret, eum Zuinglii magistratum impulit, ut eos Tiguro eiceret: sed cum in proximo pago eorum numerus in dies augetur, civile aliquod bellum veritus, conciliare eos Zuinglianus enisus est: sed re infecta, cum illi Zuinglium suum primum pseudoapostolum infelix sathanæ mancipium, & antiquum draconem appellarent, utique verissime, quod eius opera ab Ecclesia divulsi essent; Zuinglius demum perfecit, ut senatus in illos veluti seditiosos edictum proponeret, cujus haec fuit pars praecipua: Cum in ipso colloquio omnibus palam factum sit, quam dolose, ut igrarum plebeculam deciperent, novum quendam separationis modum molirentur, seque non ut alii sunt homines, sed aliori quodam spiritu illustratos, & ab ea, qua ipsis rebaptismus collatus sit, hora novum in animi morum, novamque vitam ingressos, tum omnis peccati expertes, sed sanctos & vere beatos esse, quod eo teneret, ut reliquos omnes ex communi Christiana societate in peculiare suae religionis consortium pellicere possent comminiscerentur; propter haec & alia omnibus & singulis huc usque severo mandamus, in posterum omnes suos parentes sive liberi, cuiuscumque demum sexus ordinisque esse possint, ut unice sibi a perniciosa illa Anabaptistarum secta caveant, eique, si qui forsitan nomen dedissent, primo quoque tempore renuntiare velint, &c. Constituta sunt in eos poenae, qui contra haec tenderent, & Zuinglii sententia, ut mergerentur aquis, qui baptismum iterarent, laudata. Actum ipso die S. Andreae anno Domini MDXXV. Pergit Meshovius (a). Expulsi porro & urbe turbati Glaronam, Abbacellam, & Sanctogallum densis agminibus commigrarunt. Hic opinionum suarum portentis clam plebem insciunt, artesque priores priore versutia usi, non sine sectae incremento edocent. Primum erat, quo incolae in sui admirationem rapiabant, vita rigida & quae exterius representabat sanctimonia: huc visiones crebrae & extases accedebant, quibus freti, quae Dei voluntas, quid futurum esset simplici vulgo pandebant: in terram se deviciebant, perinde atque epileptici essent, spiritum quam diutissime possent retinen-

tes: raptos & in extasi esse simulabant, horrenda adstantibus specie praebita, ut qui velut ore inverso totis viribus cum daemone colluctari viderentur. Postremo ubi sat populo illusum arbitrabantur, evigilaribus similes in pedes sensim sese erigebant, exponentes ea, quae pater celestis in extasi futura revelasset. Hic mira praesagia & prophetiae audiebantur: alius civitati ruinam, nisi poenitentiam agerent, vitamque novam rebaptismo abluti amplexarentur incolis prophetabat: alius intra paucos dies Christum iudicem impios cum electis ad tribunal vocaturum praesagebat: hic hoc, illud alter, prout opportunum & seclae dilatandae conveniens apparebat, eructabat. Sed haec primariis tantum communia erant; rudiores, quod verbis non poterant, se comprobare conitebantur. Hi civium filiis sese insinuant, multa promittentes iis, quae ubi societatem hanc ingrederentur, Pater daturus esset: vivere se persuadebant ipsis in summa animorum tranquillitate, ac ipsa quasi visione beatifica perfusi: Christum saepe itineribus sibi adesse comitem: mentem etiam illustrare, eoque lumine perfundero, ut omnis omnino peccati expertes his in terris degerebant: quod vero pro eius nomine perfectiones hinc inde turbati patebantur, id in sui probationem fieri, ut qui Apostolorum doctrina imbuti essent, eorum quoque miserias passionesque in semetipsis experirentur: gaudere se, summeque exultare, si quando vel exilium, vel mortem Christi pro nomine subire compellerentur: verum quominus huc usque nullus sanguine suorum sanctam fidem obsignasset, eam supremi Patris voluntatem esse; qui si requireret, paratissimos se esse eius mandato obtemperare: huc porro a Deo, ut salutarem eius doctrinam, novissimis hisce temporibus sibi patefactam, populum edoceret, missos esse: proinde omnes obnixè rogatos velle, eidem colla subdere, suaveque Christi jugum subire ne gravarentur: quod si facerent, Dei se misericordiam imploraturus, ut imminetia mala clementer avertere velit & amoliri. Haec dicendo, & identidem ingeminando, in terram miro intuentium stupore prosternebantur; ac paulo post redeunte spiritu erecti in caelo secum Deo colloquia miscuisse fabulabantur. Confinxisset eisdem Anabaptistas falsa miracula ad deludendos simplices, cumurgerentur ut probarent miraculo se, missos esse a Deo, narrat idem author (b) his verbis: Rogari de vocatione & miraculis ad lacus vicinos allatos pisces, nunquam ubi nasci eos ullus hominum meminerat, ablegabant: qui si inanes redirent, alios emittabant, fidem in his vacuam esse cau-

Arreptos le daemone obtinent.

Falsa vaticinantur de Christi proximo adventu.

Christi specie daemone se illis obicit. Fingunt se expertes peccati. Apostolorum imitatores.

Missi a daemone ajunt se a Deo missos.

Prostrati a daemone confecti exilium gloriantur.

LXIV. (b) Meshov. l. 2. Urgentur ut se missos a Deo probent miraculo. Fictiis miraculis simplices deludunt.

causati. Quod si hi vanitatem reuerſi obſicerent, ſecum integris pariter diebus ducebant, emittentes interim ex ſuis, qui ingenti vi piſcium nocturno tempore lacus vicinos implerent: cumque ii quacumque homines fanatici incederent, ad vita emendationem, extremumque iudicium ſe adhortantes, media conſecti ſequerentur, ubi non procul a lacu abeſſe rebantur, reliqui ad unum progreſſi, ut ne in via pre fame populus deſiceret, Patrem precari dignaretur rogabant. Ille genua deponens, eleuatis in celum manibus, orare cepit, ut Deus eſurienti populo providere, cibumque larga manu miniſtrare uellet: quo facto iubebar rotia naſſaſque adferri. In lacu ipſe descendens incredibilem piſcium copiam extraherat, ſociis in auxilium uocatis: qui, ne rete rumpeatur, tantam extemplo manibus vim piſcium in ſportam egererent magno ſane cum omnium, qui conſpexerant ſupore. Inde humi expoſitos aſſiſtentibus diſtribuebat, porum pari fraude a conſciis ſuppoſitum elargiens. His recreari epulis agricolæ miracula proximis euulgare, cibi celitus miſſi reliquias dare, in conſortium ſuſcipere uates per oppida per pagos ſubſequi, quacumque tranſibant obuia quæque ſi modo uſui eſſent, rapientes pecora noctu, e ſtabulis oves, & ſues ex havis, quibus ſequenti die veſcerentur, abigebant. Hinc exciti e uillis ruſtici in homines faſto imperu uerberibus deſæuebant, nec ante cædendi ſinem factitabant, quam uicti diſſipatique in fugam uerterentur.

Auſti numero la-trocinia exerceat

Vi armata diſſipantur.

LXV. (a) Florim. Ray. l. 7. c. 7. Lutherana her. illata in Gall.

(b) Sleid. l. 5.

(c) Longol. in orat. ad Luth. David. Georg.

manibus crudeliſſime jugularunt, dicam, an maſtauerunt?

Agitatum hoc anno eſt in Caroli V. aula de cogendis Germanis ſacro initiatu baptiſmo ad legem Chriſtianam ſeruantandam, ac doctorum cenſorumque fidei cætus ſolemnes habitos, reſert Vincentius Blaſcus (d); tum etiam de Mauris Hiſpaniæ ad baptiſmum adigendis intentata bonorum publicatione in exiliumque pellendis, uel regi finibus eiicendis. Cæterum a Carolo V. ex politiorum conſilio libera omnium hæreſeon generi habentæ laxatæ ſunt in Germania: Mauri uero quamuis plures uiri pii ſentirent ſacra ab iis profanatum iri, propoſita bonorum proſcriptione Chriſtianam fidem proſiteri iuſſi ſunt, atque a concionatoribus & religioſis uiris pro iis noſtra religione erudiendis egregia nauata opera. Adductum Carolum V. Clementis Pontificis & Franciſci Regis precibus reſert author quippe cum Gallus Rex in acie captus (ut paulo poſt dicitur) inque Hiſpaniam tranſlatus prope Valentiam ageret, prima luce inconditis Saracenorum Mahometem inclamantium uocibus excitatus fuiſſet, hoſtem rogauit, ut tanto opprobrio Hiſpaniam liberaret.

LXVI.

(d) Blaſc. l. 3. c. 4. Agitat Carol. V. an Germanos ad fidem catholicam ad ducere debeat. Laxatæ ab eo hæreſi habentæ.

Franciſc. I. Carol. V. mox in Hiſpaniam liberet opprobrio.

LXVII.

Naurico Molchus rediit grandam conjunctionem cum Rom. eccl. agit.

(e) Ext. apud Paul. Jovin. de legatione Moſchov.

Dum plures in Germania, Dania, Suecia, Noruegia ab Eccleſia catholica ob hæreticorum improbitatem argutiaſque deſiciebant, Baſilius dux Moſcoviæ ſuperiore anno a Clemente Pontifice de Ruthenica eccleſia Romanæ conjunctione ac Græcanico ſchiſmate damnando poſtulat, bene animatum ad id preſtandum ſe oſtendit, ut ſcedere juncti Chriſtiani omnes fidem & religionem contra Mahumeticam tyrannidem tuerentur, atque oratorem cum hiſce literis (e) ad Pontificem miſit.

Clementi Papæ paſtori, ac doctori Romanæ eccleſiæ, magnus dominus Baſilius Dei gratia Imperator, ac dominator totius Ruſſiæ, necnon magnus dux Volodemerie, Moſchouie, Novogrodie, Pleſchouie, Smolentia, Ifferia, Jugoria, Peremnia, Veſcha, Bolgaria, &c. dominator & magnus princeps Novogrodia inferioris terræ Cernigonia, Rezanie, Volochie Rezeuia, Belchie, Roſtouiæ, Jarouſlouiæ, Belozeria, Udorie, Obdorie, Condimieque, &c.

Miſiſtis ad nos Paulum Centurionem ciuem Genuenſem cum literis, quibus nos adhortati eſtis, ut uobiſcum cæteriſque Chriſtianorum principibus conſilio ac uiribus conjuncti eſſe uellemus aduerſus Chriſtiani nominis hoſtes, ac noſtris ueſtriſque legatis ultro citroque commeandi tutum ac

Ejus literæ ad Pont.

expeditum iter pateret, ut mutuo amicitia officio de amborum ſalute & ſtatu rerum cognosci poſſit. Nos autem, Deo bene atque feliciter adiuuante, ſicuti hæcenus aduerſus impios Chriſtiane religionis hoſtes impigre conſtanterque ſtetimus, ita & in poſterum ſtare decreuimus: itemque cum cæteris Chriſtianis principibus conſentire, & pacata itinera præſtare parati ſumus; quas ob res mittimus ad nos Demetrium Eraſmum noſtrum hominem cum hac noſtra epiſtola, Paulumque Centurionem remittimus. Demetrium autem celeriter remittetis, eumque incolumem & inuolatum uſque ad fines noſtros eſſe iubebitis: idem nos quoque præſtabimus, ſi cum Demetrio legatum ueſtrum mittetis, ut ſermone ac literis certiores de rebus admirandis reddamur; ſic ut perſpectis Chriſtianorum omnium uoluntatibus nos etiam optima conſilia capere ualeamus. Dat. in dominio noſtro in ciuitate noſtra Moſcouiæ anno ab initio mundi ſeptimo milleſimo trigeſimo tertio menſe aprilis.

LXVIII. Legati ad Carol. V. miſſi ad fedus in Turcas inuendunt.

(a) Fab. in epiſt. ad Ferd. archid. Auſtria. Moſchoum religio.

Legauerat alios ante oratores Baſilius in Hiſpanias ad Carolum V. Cæſarem, ut fœderis in communem hoſtem Turcam rationes pacificerentur; qui cum hoc anno per Germaniam in Moſcoviæ redirent, Ferdinandus archidux Auſtriæ mores, ſtudia, ac religionem gentis perdiscendi cupidus Joanni Fabro (a) partes dedit, ut uiris inſignibus ſecum adhibitis illos de iis diligenter percontaretur; cujus juſſa accurate Faber inſcripto a Ferdinando ipſi libello perfecit; ex quo hæc decerpimus, ut pateat cunctis quantum uouatores ab eorum religione & ritibus abſint.

Ferdinando archiduci Auſtriæ, &c. Fidem Chriſtianam ſequuntur, quam a S. Andrea Apoſtolo fratre Simonis Petri primum eis prædicatam affirmant: ea quoque que ſub Conſtantino magno a CCCXVIII. epiſcopis anno CCCXVIII. in Nicæa urbe Birhinie primo Nicæno concilio conſuſa ac a Baſilio magno & S. Chryſoſtomo tradita & prædicata fuerunt, tam ſancta, tam firma, tam ſincera eſſe credunt, ut ab illis hæcenus nunquam licuerit tranſuerſo digito, ut ajunt, recedere cuiquam, ſicuti nec ab euangelio Chriſti. Ea quoque uel mo-deſtia eſt eorum, ut que a ſanctis patribus in ſuis conciliis ſemel ſunt deciſa, nunquam audeat quiſquam ſuæ profeſſionis in dubium denuo uocare. Conſtantiori itaque animo quam plerique noſtrum in hac prima fide perſeruare ſolent, quam ab Apoſtolo Andrea ſuiſque ſucceſſoribus, ſanctiſſique patribus didicerunt, atque ab ubere materno ſuxerunt, nequaquam ſeſe in uarias ſcindi hæreſes patiuntur: iterum ſe

qua uel fidei difficultas, uel ritus religionis incidit, uniuerſa ad archiepiſcopum ac reliquos epiſcopos pro ipſorum tantum ſpiritu definienda reſertur, neque quidquam in conſtanti uulgo & in concordia relinquitur; ſacerdotis enim labia cuſtodiunt legem Dei, & lex ex ore ejuſ requirenda erit: Et infra. Omnes epiſcopi archiepiſcopum uelut ſupremum agnoſcunt: archiepiſcopus autem ille, antequam patriarcha Conſtantinopolitanus a Mahometica tyrannide ſuppreſſus eſſet, ſemper hunc patriarcham, ut ſuperiorem recognouit. Huic tamen Romanum Pontificem uelut Petri ſucceſſorem præceſſiſſe ſemper, ac merito, fatentur; neque hodie ejuſ rei immemor Ruſhenorum Imperator adhuc pietatis ejuſmodi diligens cuſtos: quotannis enim Conſtantinopolitano patriarchæ in hanc uſque horam, quo uiuere & Egyptiacæ ſeruitutis finem æqua mente expectare poſſit, elemoſynam mittere conſuevit; ſatis namque impium ſibi uideretur, eum deſeri quem tot eccleſiis præſuiſſe norum ſit, & a quo unico ſere totidem tantarumque provinciarum religio olim dependit. Nonnullis interjeſtis ſubditur.

Conſtantinopolitano patriarchæ obnoxii.

LXIX.

Video illos, a noſtris in plerique non multum differre; rem enim ex ordine comperit ſum: nam apud Moſcouiæ ea lex eſt & ſanctio, ut preſbyteros & omnes quatuor clerici ſunt ſolos ordinem epiſcopi: neque ulli preſbytero unquam quemquam confirmare licet; hoc enim muneris epiſcopo ſoli incumbere aſſerunt, ut poſteaquam tinctus aqua adultus fiat, per impoſitionem manuum epiſcopi, & ſignaculum crucis adeptæ fidei teſtimonium reddat, firmeturque per unctionem, que in fronte fieri ſolet. Iidem in cæna Domini chriſma & oleum celebrant atque conſciunt: cujus deum uſus ſit in baptizando, confirmando, unguendo infirmos: ſoli ſunt, qui inſtituunt & deſtituunt preſbyteros, neque unquam licet laicis in ipſos animaduerrere, recte ob oculos habentes Pauli (b) (b) r. doctrinam ad Timotheum: Accuſationem aduerſus preſbyterum ne admiferis niſi ſub duobus, aut tribus teſtibus. Ita nec ſe unquam Imperator ipſe de pœnis clericorum ingerit. Epiſcopi, per quos ſtat caditque uniuerſa Ruſhenorum religio diuina ſæpe, quum cum Imperatore conueniunt, peragere ſolent pro inſignibus tanti huius muneris: baculis utuntur & mitris perinde atque noſtri ſolent epiſcopi. Ea uero abſtinentia eſt, que nunquam ſatis laudari poterit, inſignis admodum & magna, tum archiepiſcopi, tum reliquorum epiſcoporum, cibi atque potus, nec minor fere quam monachis ejuſ regionis, quibus ipſa ſolet eſſe reſeruiſſima, qui quidem ea lege

lege obstricti abstinentia, ut nunquam in perpetuum carnibus vesci liceat: Et infra: Neque ipsis tam vilis ratio voti habetur, velut hodie nobiscum, verum cum quis ingressus fuerit monasterium, nunquam in perpetuum quoquo modo quave indulgentia ei licebit exire, aut reliquo vorum irritum facere. Vota vero tria sunt, quae exhibent seu nostri, obedientiae scilicet, paupertatis, & castitatis: quae si quis praetergressus, e monasterio qui profiliit deprehenditur, perpetuo carcere in poenam tanti sceleris clauditur.

LXX. Coniugati apud eos sunt sacerdotes non vicissim.

Ritus Graecos sequuntur.

De sacerdotibus addit, eos uxorem ducere non posse, quamvis iuncti matrimonio, non bigami, sacerdotio inhiuntur, qui praecedenti nocte quam rem divinam faciant ac subsequenti conjugali thoro abstineant, nec defuncta conjugis secundas nuptias celebrare possint; porro eos in pane fermentato conficere more Graecorum, & aquam vino miscere; tum subiicit: Hoc sacramentum corporis & sanguinis a solo sacerdote consecratur, qui veluti nostri fere stola alba indutus tota mente ad Deum elevata, id efficere conatur mysterium, quod pro sufficienti pignore omnium promissionum suarum Christus in ultima cena reliquit, quemadmodum univrsus orbis fateretur: epistolam item & evangelium aequae in missis habent. At lecto evangelio non mos Nicenum illud symbolum, sed post angelicum cantum, qui sanctus appellatur, primum fides Nicæna decantari solet; cumque dominica orationis finis factus fuerit, mox antiphona de virgine Maria sequitur. Consecratio itaque aequae ab ipsis verbis fit a Christo prolatis, quibus & eam vim concessam credunt, ut prolatis ipsis a sacerdote, mox creatura creatori suo cedat illudque quasi necessarium esse.

LXXI.

Sacramentum ordinis habent.

Præterea Moscovitas missæ sacrum facere pro defunctis: sacro fonte abluere in nomine Patris, & Filii & Spiritus Sancti: confirmationis sacramentum ab episcopo inuncta fronte, signoque crucis adhibito ab ipsis administrari; consanguinitatis & affinitatis in matrimonio haberi rationem: adulteria damnari; conjugis altero superstitite alium non induci posse narrat Faber, ac de sacris ordinibus & confessione hæc addit: Sacri ordines apud ipsos suis quibusdam obsecrationibus & caeremoniis sacerdotibus conferuntur, neque illis clavium potestas tradita creditur, nisi ad imitationem Christi in aures illorum dicatur: Accipite Spiritum Sanctum, quorum remisistis peccata, remittuntur eis. Huiusmodi certe evangelii forma a Christo nobis præscripta omni huic, qui ab episcopo vocatus ordinatusque in presbyterum

fuerit, auctoritas tribuitur, qua vel a peccatis solvere, vel iis ipsis obnoxios finire potest, sacerdotali enim hoc ministerio Moscovitæ ad poenitentiam utuntur: quisquis namque ad profectionem ætatem, atque eam venerit, quæ ingenii sui viribus uti potest, ac discernere inter bonum & malum, rectum & pravum, lepram & non lepram, per contritionem sese peccasse agnovit, recte spiritus contribulati sacrificium reddens, mox ad pedes sacerdotis procidit, & in aurem illi, ut qui sedem Dei teneat, scelera omnia admissa sigillatim, quantum memoria recolligere potest, ex ordine cum planctu aut gemitu declarat, a quo postea beneficium absolutionis tanquam Christi vicario accipit. Huic rei conficiendæ quoque tempus habent constitutum; quotannis enim paschæ festo pro ecclesiastica ordinatione facere coguntur; plerique tamen devotiores ac celebriores festivitates exomologiam auricularem facere non negligunt. Id si quis constituto tempore paschæ neglexerit, anathema esse solet omnibus, abominaturque; ipseque ab omnium conversatione, adeoque ab ecclesiæ ingressu coercetur. Confessus itaque, quo digne participare fieri possit tanti mysterii corporis & sanguinis Domini, prius per aliquot dies corpus affligat oportet, & in servitute usque redigat carnem suam, reliquosque poenitentia fructus dignos in testimonium afflictæ conscientia peragat. Proim jejunium illud quadragesimale a Christo & Apostolis nobis institutum prorsus affirmant. Et infra: Frequentes conveniunt in ecclesiis, quas & ipsi magnis sumptibus extruunt, orationis domos ex evangelio vocitantes, quasque imaginibus variis Crucifixi, divæ Virginis, Apostolorum, & aliorum quorundam ornant: id quod licere sibi ex moribus vetustissimorum Christianorum prædicant. Neque tam facile movet quod apud Graecos Constantinopoli ante septingentos annos extiterunt, qui imagines idololatriæ convenire docuerunt, neque fas esse, ut cum vere Christianis reperiantur: qui certe secunda deim Nicæna synodo damnati fuerunt quotquot pertinaci animo hanc sententiam sunt tutati. Et aliis interjectis: Septem numero sacramenta habent, velut ea, quæ sine omni fraude promissionum suarum cum, qui pro Christiana pietate ipsis utitur, participem ac compotem faciunt: neque tam facile se deludi talibus promissionibus suspiciantur; sed constanti animo credunt iis omnibus, quæ ab Ecclesia docentur. Præcepta item decem eadem auctoritate tenent, quæ Mosis primo tradita sunt, quasi nunquam intermoritura, certi per verbum ejus, quod venerit, ut impleverit legem

Sacras imagines colunt.

Septem retinent sacramenta.

LXXII.

Santos Patres Graecos & Scripturam sicut piunt.

In quibus dissentiant. Consecrant in fermentato.

Negant processionem Spiritus Sancti a Filio.

Ut Festa & Santos colant.

gem, minime ut solveret. Et paulo inferius. Admodum pauci sunt, qui peregrinis linguis operam impendant; Græcæ plerique incumbunt ob sanctorum patrum Chrysostomi, Nazianzeni, Basilii, & reliquorum monumenta, omniumque eorum gratia, quæ a Græcis derivata ad eorum mores vel religionem accommodari possunt. Hebræam omnino negligunt nisi quod unica hæc vox, Alleluja, in missa frequentari solet. Matheus, Marcus, Lucas, Joannes, epistola Pauli & reliquæ a nobis receptæ cum apocalypsi inter canonicas novi testamenti scripturas recensentur. De canonicis vero veteris testamenti idem asserunt, quod decrevit Ecclesia catholica: Pontificem Romanum ut Christi vicarium & successorem Petri agnoscunt: propterea S. Clementis, S. Leonis, & D. Gregorii festa apud Moscovitas celebrari consueverunt. Et infra: Bene se sperare affirmabant, ut quando cum Casarea maiestate capite omnium simul atque tua serenitate conveniat, facile eventurum, ut is, qui vera pax est, eis etiam ut cum summo pastore conveniat esset. Dissentiant a nobis in sacramenti consecratione alinquantulum, ac fractione panis. consecrant scilicet in pane fermentato cui quoque, Crucifixi effigies impressa est: Laicos ubi utraque specie etiam vix triennes pueros communicant ex coleari, ut memorat Joannes Faber, qui hæc subiicit: Spiritum sanctum a solo Patre procedere perinde atque Græci tuerentur. Quamquam vero sint apud Græcos plerique, qui purgatorium negent, & alii, qui purgatorium ex scripturis probare conentur, in hoc tamen se non facile scissuram pati affirmant, quin idiplum firmiter cum Romana ecclesia teneant. Missas nostras animo promptissimo audiunt; neque se ob aliud magis cruciari ajunt, quam quod a quibusdam quasi alieni a fide videntur, quando omnia fere nostra sacra cum studio observent. Festa item quatuor solennia celebrant, natalis scilicet Domini, paschæ & pentecostes, atque diei, quo mater Domini a filio assumpta est in caelum, Magno loco habent Apostolos, præcipuo tamen sanctum Nicolaum, quem celebrant, honorant, atque invocant; neque ipsis solum, verum & Tartaris, & Mahometanis plurimum est peculiare. Diem palmarum ad imitationem ecclesiæ Romane celebrant, palmas & olivas atque reliquias huiusmodi, arbores benedictas, hancque benedictionem creaturarum non solum ab Ecclesia pie receptam, sed & sacris literis recte fundatam probant; ex aqua enim, quæ est in numeris cap. v. & xix. aperte monstratur

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

quid execrationes possint, & e Paulo ad Timotheum sanctificari creaturam per verbum & orationem notissimum est omnibus, &c. Data Tybingæ xviii. septembris anni MDXXV. Hæc Joannes Faber ex ducis Moscoviæ oratoribus excerpta Ferdinando postea Casari retulit; ex quibus Moscovitas Lutheranis longe meliores constabat; Cæterum oratores cum enarrarent ea, in quibus cum Romana ecclesia consentirent, præter hæresim de processione Spiritus Sancti a solo Patre, nonnullos abusus qui in natione illa irrepere subticuisse patet ex iis, quæ alibi attulimus, & quæ inferius adducentur. Merito autem laudantur Moscovitæ in tanta a Romana ecclesia longinquitate, idololatriæ maris glacialis accolis, Tartaris, Turcisque cinctos intrepide Christianam religionem tueri, seque a recentiorum hæresicon contagione immunes præstare: ad quos in finem Romanæ ecclesiæ revocandos, veteremque conjunctionem instaurandam, siquidem sapius eam gentem fidei confessione & obsequio copulatam sedi Apostolicæ vidimus (a), Clemens Pontifex Franciscum episcopum Scarensem internuntium ad Joannem Basilium legavit, ut de modo ac ratione conjungendarum ecclesiarum cum eo conveniret, de quo ad Polonum præfulem hæc datæ literæ (b). De episcopo in Poloniam missis. Venerabilis frater Dominus ac Deus noster, qui cuncta prospicit ex alto, & scrutator cordium est, nobis est restis, quanto studio, quantoque labore Christianæ reipublice stabilitatem & unionem, gregisque dominici nostræ curæ commissi conservationem & augmentum semper procuraverimus, & in dies magis procuremus: quod si minus prosperi eventus nostros conatus consequuntur, tribuimus id certe divine iræ veteribus Christianorum peccatis infensæ & ad iustam vindictam respicienti. Nos quidem in tantis angustiis testimonio conscientia nostræ aliquantum recreamur, illum piis supplicationibus & precibus obsecrantes, qui nos suo pretiosissimo sanguine redemit, ut nobis potius respiscendi gratiam & poenitendi spatium, pro sua misericordia tribuat, quam pro nostris meritis debitam ultionem acceleret; neque nos tamen in tanta rerum omnium perturbatione, & procella, quæ nos undique premit, ullis laboribus & curis, nec in summa sedis Apostolicæ paupertate aliquibus sumptibus parcimus, ut huius nostri muneris partes, quantum possumus, adjuvante nos divina maiestate, tueamur. Itaque cum anno superiore occasionem hominis in Moscoviam euntis nacti essemus,

LXXIII.

(a) To. 14. in Innoc. to. 17. in Sixti. IV. Scarensis episc. ad Molchos missus. (b) Lib. brev. ann. 1525. p. 473.

Clementis ea de re lit.

Y y y Scri-

Modus unionis a Moscho permittitur Pontifici.

Scriptimus ad Moscorum ducem, illius animi, ad nostram & huius sanctae sedis unionem quodammodo tentantes. Ille vero non modo nobis rescripsit, sed suum etiam hominem cum suis literis ad nos destinavit, ad illud ipsum nos invitans, modum autem & viam rei conficiendae nobis totam relinquens. Nos Deo, quem solum in omnibus operibus & consiliis nostris respicimus, auctore & duce hanc laudabilem provinciam aggressi, & ipsum hominem, hic aliquibus mensibus commoratum, a nobisque benigne & humaniter tractatum, ad suum ducem remittimus, & elegimus venerabilem fratrem Joannem Franciscum episcopum Scavensem, quem nuncium nostrum huius rei causa ad eundem ducem mittimus, virum sane, probum & sagacem, & multarum rerum experientia & scientia praeditum, cui mandavimus, ut in hoc consilia nostra & rationes communicaret cum fraternitate tua, quam plurimum hortamur in Domino, ut dictum nuncium nostrum commendatissimum habeat, eumque tum apud charissimum in Christo filium nostrum Sigismundum Regem istum sapientissimum, in cuius virtute & prudentia praecipuam spem & fiduciam repositam habemus, tum apud quoscumque & ubicumque fuerit opus, sua opera, autoritate, gratia, & consilio adjuvet, &c. Dat. Romae die XVIII. novembris MDXXV. pontificatus nostri anno II. Commendavit eundem nuntium Clemens Polono principi, mittendique illius ad Moscovitam causas ita exposuit: Traditam opportunitatem ipsius ducis animi nobis, & huic sanctae sedi conciliandi, illiusque amicitiae cum Christianis principibus, maximeque cum charissimo in Christo filio nostro Sigismundo Rege isto invictissimo, eiusque regno inlyto copulanda non praetermissimus, &c. Dat. ut supra. Ingravescens Lutheranorum impietas non passa est, ut tam felix Moscovitarum cum Romana ecclesia conjunctio conciliaretur, utque in Turcam communem hostem societas armorum conflaretur; qui ex his Christianorum discordiis effertior proximo anno Pannoniam oppreflit.

Lutherani obstant ne Moschi jungantur Romanae Ecclesiae.

LXXIV. Caroli V. & Franc. I. bella Turcis favent. Dux Albaniae a Gall. in regnum Neap. missus (a) Guic. lib. 15.

ut Hispanos ex eo depelleret. Ingrata fuere ea consilia Clementi Pontifici (b), qui Gallum Mediolanensi principatu contentum esse voluisset, ut ita actio de pace inter utrumque iniuri posset, ac sedes Apostolica suam dignitatem auctoritatemque, divisa inter aemulos Italia, retineret; cumque Gallus Clementem magnis promissis tentaret, ut armorum societatem cum ipso coiret, abnuvit Clemens arbitri, paciferi, & communis parentis officio discedere: quod tamen officium Carolus V. qui suae factioni Clementem mancipatum (c) esse cupiebat, agnoscere detrectavit in suo apologetico libello (d) his verbis: At qui quae ratio, quis justus color societatem eorum, nempe Gallorum, sequi voluisset, maxima eidem premia non solum proponerentur, sed etiam parata essent. At qui quae ratio, quis justus color vestram sanctitatem directum ejus feudi dominum movere debuisset ad invocandum invasionem contra proprium feudatarium, nil tale merentem, nec tale facimus cogitantem absentemque, nec monitum, nec imperitum, nec de aliqua iusta causa subtrahendi feudum convictum? tenebatur enim vestra sanctitas iure feudi, tanquam directus illius dominus, potius nos in feudo tueri, quam in vasalibus aditum dare, aut se socium invasionis praestare: eodem enim ordine, quo tenetur vasallus pro feudo domino servire, eodem ordine tenetur dominus vasallum in feudo tueri; & ex quibus causis vasallus feudum amittit, ex eisdem causis dominus directus proprietate feudi illiusque directe dominio privatur; est enim ipsius feudi natura, ut ultro citroque obligationem pariat.

(b) Bel. car. l. 14. n. 13. & Gallica consilia damnata a Clemente.

(c) Ib. n. 15. & 16. (d) Ext. apud Dolg. m. 1. p. 479. n. 16. Negat Clemens Gallis se coniungere. Ingratus erga Clementem. Carol. V.

Hæc Carolus V. quem iniqua exegisse a Clemente certum est; quippe tam ante Pontifices, ut communis parentis partes inter Hispanos Gallosque de Neapolitano regno disceptantes agerent, sequæ onere gravissimo liberarent, sanxerant (e) ad tuendum armis clientem suum in Neapolitani regni possessione non obstringi; quos certe si pro tuendis Gallici generis principibus vetustiore jure sustulisset leges non constrinxerit, pariter ad suscipiendum pro Hispano bellum non coegere: ac propterea Clemens cum florentes Gallorum res videret, implicare se bello pro Carolo V. ducique Albaniae iter vi & armis impedire recitavit, ne ecclesiasticas res in discrimen adduceret; utque antea Hispano militi ex Neapolitano regno in Insuliam, ita Gallo ex Insuliam in Neapolitanum regnum liberum iter permisit. Concessit hoc Gallis Pontifex necessitate coactus, cum antea multis monitis Gallorum Regem ab ea expeditione abdu-

(e) Ta. 15. A.C. 1307. n. 23.

Neutri parti illud det Clemens.

LXXVI.

Repudiatum a Gallo salubre. Clementis consilium.

(a) Car. V. in apologetico libello ad Clem. VII.

Clementis consilia pia & digna fuerunt.

LXXVII.

Eboracensis Cardinalis impie & rabidè minax.

ducere conatus esset, eoque salubribus Pontificis consiliis aures non dante, Gallorum transitus per fines ditionis ecclesiasticæ aliquandiu retardatus est magno cæsarearum rerum incremento; quippe Hispani interea se ad ducis Albaniae conatus infringendos strenue accinxere, cuius præcipites impetus ægre sustinere potuissent: quod quidem beneficium cum Clemens proximo anno suis literis (a) commemorasset, Carolus ipsi hæc rescripsit: Merebatur quidem nostra in sanctitatem vestram devotio, ut sanctitas ipsa tali officio fungeretur, idque exposcebat reipublicæ salus, ne uberior ignis incenderetur. Perstringit deinde Clementem Gallos videri retardatos, ut ex Lucensi & Senensi urbibus stipendia ac tormenta bellica ad invadendum majori contamine Neapolitanum regnum extorquerent; ac Senas a clientela cæsarea inductis tyrannis, qui Gallicæ factioni studerent, avulsas fuisset. Cæterum licet Carolus Clementem immerito accusaverit, quod cæsareæ factioni non se mancipasset, tamen illum communi reipublicæ Christianæ salutis & dignitati prospexisse patet, ut vere Carolo V. proximo anno scripserit se non minus Cæsareis rebus, quam suis omni ope atque opera cavisse; nam omnia pontificia consilia & conatus eo tendebant; ut Mediolanense bellum non armis, sed æquitate dirimeretur, parcereturque cruori Christiano, qui potius pro fide tendenda contra Turcas gloriose fundendus esset: Ticinum & aliarum controversiarum arcus pontificiæ fidei committeretur; Neapolitana vero expeditio a Gallo Rege dissolveretur: Venetorum ac Florentinorum præsidia a cæsareis partibus abduxit, ut bellum molem imminueret, foedusque antecessoris Hadriani successorem non adstringere declaravit. Quæ communis parentis officia Carolo V. adeo acerba acciderent, ut illa ipsa Clementi obiecerit, tanquam de eo male meruisset ob publicam rem cæsareæ cupiditati antelatum.

Henricus etiam Angliæ Rex, & qui bellum se illaturum Gallis erat pollicitus Carolo, ægre adeo patiebatur Gallicum imperium in Insuliam proferri, ut cum internuntii apostolici leges pacis inter Franciscum & Carolum redintegranda proponerent, ut nimirum Mediolanensis principatus Gallo permitteretur, utque Pontifex ad novas cum Gallo pactiones conficiendas necessitate astrictus fuisset, Cardinalis Eboracensis Angliæ aulæ moderator temerarias minas effuderit, liberas habenas hæreticis laxatum iri, ut Lutheranorum veneno provincias omnes inficerent; quod ab omni æquitate Ann. Eccl. Tom. XXXI.

tate abhorreere ostensum est a Giberto datario ut si Pontificem peccare contingerit, extingui fidem Christi ultionis causa permittatur: iussique sunt internuntii pontificii exponere non moveri iis terroribus Clementem; neque enim Henricum, vel Cardinalem pro universi orbis comparando imperio coeleste Numen, ejusque fidem, in qua nati sunt & vivere cum tanta gloria, ut Henricus defensoris nomen retulerit, lætuos arbitrari: cæterum Eboracensem secum volvere debere, Angliam, si hæresibus contaminari permittatur, ubi religionis jugum excusserit, etiam regium jugum a suis cervicibus dejecturam, atque Eboracensem Cardinalem omnium primum ea calamitate oppressum iri. Hujus oraculi vim secuti rerum exitus demonstrabant.

Prædictum illi exitum si hæresis in Anglia serpat.

Porro Anglus, qui Gallum principatu Mediolanensi potiri indignabatur, jam antea senserat non aliter publicam pacem rei Christianæ restitui posse, quam si Insuliam illi permitteretur; adeo ut Clemens ob amplexam eam sententiam non iras, sed potius benevolentiam Cæsaris ob curas asserendi illi Neapolitani regni colligere debuerit; nam cæsareæ res in dies ruebant: Ugo Moncada educto Genua exercitu profligatus (b) captusque fuerat in prælio a Gallis, qui Saona & pleurisque aliis arcibus potiebantur; jamque Genua excusso Hispano jugo cum iis sequestram pacem fecerat: Etruria omnis ad Gallicas partes se adjunxerat; Germania etiam pene omnis in armis stabat, adeo ut si prudenter res spectentur, Clemens optime de Cæsare mereretur, cum ingentibus studiis pacis consilia proveheret. Extant eo argumento Matthæi Giberti datarii ad Hieronymum Aleandrum pontificium internuntium apud Francorum Regem literæ (c), quibus designantur variae concordiarum formulæ, ut Ticinum ab Hispano, Mediolanum a Gallo fidei arbitris committerentur, ac Genua in pristinam reipublicæ formam restitueretur: tum vero Franciscum Regem moneri iussit, ne fallaci & periculosa certaminis alæ se suaque committeret, pacisque consilia, referatis Pontifici pectoris arcanis, amplecteretur.

LXXVIII.

Ugo Moncada profligatus a Gallis

(b) Aug. Just. l. 6. Guicciard. l. 15. Bizar. lib. Foiter. lib. prim. l. 1. p. 149.

(c) Ext. inter lit. prim. l. 1. p. 147.

Propositæ pacis leges. Monitus Franc. I. ne certaminis alæ se committat.

Angebatur Clemens, ut testatur Matthæus Gibertus, de quo paulo ante memoravi, funestæ alicujus cladis metu, diuque nocturne cogitationes intentas tenebat, ut Hispanum Gallumque inter sese conciliaret, norat namque Cæsareos stipendiorum inopia ad desperationem adactos pollere ferro nec minus Gallum. Jam multa inani spe completi, & quidem huic vincendi patientiam desuisse.

LXXIX. Audiendi consilii capax non extitit.

(a) Bel-
cair. l. 18.
n. 20.

narrat Belchairus (a), dum salutaria Pontificis suorumque consilia ob fallacem gloriolae umbram ad quam consecretandam subeundumque certaminis discrimen ab Aloysia matre sua excitabatur, abiecit: *Venerant*, inquit, *ac prudentiores duces, ut soluta obsidione ad caenobium Chartusense aut ad Binasium loca situ munitissima castra faceret consulebant, sic illum nihil fortunae permitturum, & victoria sine caede & sanguine potiturum; caesarianum exercitum a stipendio inopem vis integrum mensum simul permaniturum: dispersum in oppida, ut necessitas coeret, brevi mox dilapsurum, & infra primam disciplinae militaris laudem esse, si quis industria ac consilio vanos hostium impetus eludat, & victoria sine suorum sanguine potatur; Clemens Pontifex, cui eam Piscarius in caesariano exercitu inobiam esse significarat, ut omnem prope victoriae spem abieceret, eadem consulebat. At Franciscus uni Boniveto fidem adhibens, & vanitate nova veterem augens, turpe sibi esse ducebat, si venienti hosti quasi metu percussus cederet: sapius enim, ut omnino vanus erat se nunquam inde nisi victorem discessurum, aut morte victoriam redempturum iactitaret, eumque sermonem [quod summa imprudentia fuit] tota Gallia atque adeo Italia divulgaret. Itaque suis quasi verbis illigatus, nisi quod verbis restatus erat, se praestaret, sibi ignominiosissimum putabat.*

Impetus
haurium
noluit
ludere.

Inanis
gloriola
illum
perdidit.

LXXX.
Inconfal-
te vires
distrahit.

(b) Guic.
l. 15.

Confusa sunt etiam contrariis eventibus Gallorum Regis consilia; nam ille dimisso ad invadendum regnum Neapolitanum duce Albaniae vires suas admodum debilitavit, atque Hispani cum illum non iis pollere viribus, quibus Neapolim subicere posset, viderent, non distrahendas ex Insularum vires censuerunt (b); sed multo magis ad Franciscum opprimendum glomerandas; eo enim oppresso Neapolitanum regnum salvum fore.

(c) Baioc.
in lit.
(d) Lit. p.
154.

Tardior etiam Albaniae duci (c) fuit progressus, quam ut mutare hostilia consilia posset: Rhetorum (d) etiam quatuor millia a suis revocata Franciscum deseruere, ac demum Helvetii, qui pro tormentorum bellicorum custodia excubabant, pugnare in hostem irrupentem detrectarunt (e): quocirca caesarei Duce Carolus Borbonius, Davalus marchio Pischariae & Carolus Lanovis princeps Neapolitanus Gallorum castra munitissima tormentis bellicis undique septa repentino impetu xxiv. februarii die S. Matthiae sacro expugnarunt; caesoque una cum pluribus proceribus Boniveto rei maritimae praefecto horum bellorum suatore & impulsore, duos Reges Franciscum Gal-

(e) Guic.
l. 16.
(i) Belca-
ir. l. 18. n.
28.
Audita
victoria
Christiane
se gestit.

lorum, Henricumque Navarrorum, qui tamen mutata veste evasit, in praelio ceperunt: quibus de rebus post partam victoriam mox eadem die ad Clementem Pontificem & ad alios extant scriptae litterae (f). Fufus est ingens cruor; duodecim circiter vel tredecim Gallorum milia trucidata; septem vero circiter milia flumine mersa feruntur ab iis, qui postrata humi cadavera recensuerunt. Accidit adeo praeter omnium spem ea victoria, ut praedictus Matthaeus Gibertus datarius in literis ad nuntios pontificios in Anglia eam arcano divini Numinis consilio ascribat: *Cujus, inquit, iudicia abyssus multa.* Constatum metu Mediolanum post Gallorum cladem ad caesareas partes descivit: reliquae etiam Insularum & Liguriae urbes a Gallis ad Carolum V. defecerunt.

Capitur
in acie
cum Re-
ge Na-
varrae.
Maxima
clade pro-
fligatus
exercitus.
(f) lb. p.
151.

Pergebat (g) tum Roma in Neapolitanum regnum cum exercitu Albaniae dux valetudine male affectus, cum Regis Francorum in acie capti fama increbuit, in cuius copias retro iter flectentes Hispanis ducibus Columnensibus hostiles impetus incurrere, pluribusque partim caelis, partim dissipatis victoriam reportarunt; reliquae Romae se receperunt: moxque in urbe tumultus concitati; Columnenses enim amulos Urfinos adorti, Romam in caesareas partes trahere moliti sunt. Quarum victoriarum nuntii cum ad Carolum V. in Hispania agentem, formidantemque Insularum & Neapolitani bellorum exitus, ne post amissa ea regna, etiam imperio, quod Lutherana haeresi contaminari lanianique permiserat, a Pontifice privaretur (conceptum a se fuisse eum metum in apologetico libello postea indicavit) perlatus esset, victoriae gloriam omnem Deo retulit, summumque modestiae Christianae specimen dedit: quippe nulla laetitia signa edi, non ignes festos accendi, non tormenta dispendi voluit; sed solemnes supplicationes ad aedem B. Virginis decrevit, gratiasque sumpta Eucharistia Deo agit, ut Hispani (h), Itali (i), & Galli scriptores consentiant, e quibus haec Belchairus narrat: *Victoriae primum nuntium cum literis Francisci Regis manu scriptis sex-to idus martias Caesar accepit, statimque ad aedem sacram Deo optimo maximo gratias acturus se contulit. Postridie supplicatione indicta ac sumpta sancta Eucharistia, ut Graeco verbo utar, quod corporis & sanguinis sacramentum Christiani vocamus, templum Mariae extra Madritium, quam Mantruum Carpetanorum olim dictam putant, ubi tum agebat, invisit; nec ignes accendi, caeteraque publi-*

LXXXI.
(g) lb. p.
154.
Inlubres
& Ligures
ad Caro-
lum V.
defecerunt.
Albaniae
ducis in-
fidelis ex-
pedicio.
Concitati
Romae
tumultus.
Quid &
quantum
metuebat
Carol. V.

(h) Guic.
l. 16.
(i) Belca-
ir. l. 18. n.
28.
Audita
victoria
Christiane
se gestit.

Decernit
arma
vertere
in fidei
hostes.

ca laetitia signa edi permisit, haec non de victoriis adversus Christianos, sed adversus Christiani nominis hostes partem vendenda praefatus, admirandamque animi modestiam & verbis & gestu praestulit: *legatis dixerat nationum & proceribus, qui illum circumstitebant, se laetari dixit, quod praesens Dei optimi maximi auxilium expertus, ab eo, quamquam nullo suo merito se diligi manifeste argumento deprehendere videretur: & licet sibi uni victoriam ascribere debeat a sociis omnibus desertus, eandem tamen sibi cum ipsis velle esse communem: pacem ubique inter Christianos constituta, arma adversus Christianam persuasionis hostes debere converteri, unde viros Christiani sperare triumphos iure possint. Cum rempublicam suam legatus Venerus excusaret, excusationisque causas nonnullas adderet, excusationem quidem haud veram esse aspernitibus sibi dixit, at se pro vera nihilominus habiturum, & quod nihil nisi maturo consilio exequi consuevisset viros sua aula primarios in consilium vocavit; atque ut qui se erga Franciscum Regem gerere, ac victoria uti deberet, libere consulerent oravit. Inter quos Dosimeus pontifex, qui Christiano ritu Caesari a confessionibus erat, ita locutus fertur.*

LXXXII.
Dosimeus
episc. ad
Carol. V.
fidele &
pium con-
silium.

Quamquam princeps invictus, quidquid in hoc inferiore mundo geritur, divina providentia geritur; tamen alii alii eius effectus illustriores esse solent, quorum si quem aliquando animadvertimus, hunc certe praecipue praeter ceteris notare debemus: victoria enim facilitas manifestam Dei voluntatem ac beneficentiam declaravit: potentissimi erant hostes, locis munitissimis consistebant, rebus omnibus ad bellum necessariis abundabant; quae contra in tuo exercitu aliter esse deprehendebantur: at is nihilominus eosdem omnibus partibus superiores in suis pene castris aggressus paucis horis facile fudit, & conjunctam cum immensa praeda gloriam reportavit. Quo igitur Deo magis acceptam victoriam referre debes, eo te quoque eadem ad bonitatem eius celebrandam augendamque gloriam magis uti decet; augeri autem commodius non potest, quam si rempublicam Christianam externis pariter domesticisque hostibus liberes. Quanto paucis annis progressus Turcae fecerint, quot imperia, regna, provincias, insulas occuparint, nemini ignotum est: & nunc Hungariae imminet, Regemque sororis tuae virum patrimonio spoliare moluntur. Hungariae si compotes erunt, persicilem in Germaniam Italianamque sibi viam patefacient. In visceribus autem nostris Lutherani hostes non minus graves haerent, venenatam suam do-

ctinam spargunt, nisi tua pietas mature provideat, omnes Christianas provincias pervagaturi: ut illos repellas, hos cohibeas, constituta toti Christianismo pace, opus est: aliis bellis implicatus, gratus hoc Deo optimo maximo officium praestare non potes; & ut hos utrosque hostes omittamus, quid sceleratius, quid detestabilius, quam augendorum finium, propagandi imperii ergo tantas Christianorum edere strages? tot flagitiis, sacrilegiis aliisque execrandis facinoribus patrandis omnem dare licentiam? Haec qui sponte faciunt, nullam a Deo optimo maximo veniam sperare possunt: sed coacti eo adiguntur, nisi dum possunt eadem cohibere conantur, in non minorem, quam illi celestis numinis indignationem incurrunt. Pax igitur universo Christianismo bene constituta victoriae tuae fructus uberrimus videri debet: quo ut pervenias, quid de Rege statueris possis expendere non erit alienum; aut enim eundem in perpetuam custodiam trades, quod non sine insigni crudelitatis nota fieri potest; aut propositis duris conditionibus quidquid poteris extorquebis: quae duae sententiae infestae utriusque nationis Hispanicae inquam ac Gallicae odia magis augent, perpetua bella parient, te immani ambitione omnium regnis principibusque invadendis inhiare declarabunt, te a sociis potentiam tuam ambitionemque horrentibus abalienabunt: nec te tamen, aut certe viam voti tui compotem facient: Rex enim iniquis conditionibus liberatus tibi sempiternus hostis erit, cui si Italiae principes liberaeque civitates iungentur, si Anglus accedit, qui simul iunctos vincere poteris? Cum Ludovicum Galliarum Regem eius nominis XII. avi tui Maximilianus Caesar, Ferdinandus Hispaniarum Rex bellicosos egregii illis omnibus usi superare nequiverint, perpetua ergo cum Christiano humanitate usus Franciscum Regem vel affinitate iunctum, vel beneficio devinctum, vel utroque illigatum dimittes, quae postrema deliberatio est, illum tibi perpetuum amicum parabis, te alieni non appetentem tuo contentum esse declarabis: Italarum omnium Anglique suspiciones, quas de tua potentia nimis aucta concipere potuerunt, hoc uno praclaro officio defunctus abolebis, illos fideles amicos pro clandestinis hostibus tibi reddes, & eam, quam Christiani omnes optare debemus, pacem obtinebis, motas de religione controversias componens, postremo de externis bellis cogitabis, ubi imperii tui fines propagare tibi gloriosum pariter ac fructuosum erit.

Haec Dosimeus episcopus Oxoniensis, LXXXIII.

(a) Guicciar. lib. 16.

A politis subornatus Carol. V.

(b) Ext. apud Guicciar. lib. 16.

(c) Guicciar. & Belch. ubi sup. Vincent. Blasc. l. 3. c. 3.

Ferron. l. 8. Malavol. hist. 3. par. 1. 7.

Albanæ ducis infelix cunctatio.

(d) Ext. hujus lit. inter lit. princ. l. 61. p. 161.

LXXXIV. Sena ad Cæsaream clientelam reverfa.

(e) Lib. 1. lit. princ. p. 156. (f) Guicciar. l. 16. Belch. ubi sup. l. 18. n. (g) Belch. ubi sup. l. 18. n. 24.

cujus oratio a Guicciardino (a) refertur, non minus pie, quam vere suadebat; si enim ea usus clementia in Franciscum Regem fuisset Cæsar, pacato universo Christiano imperio Hungariam adversus Solimanum vim tueri, in Germania Lutheranam hæresim delere, totque ingentia mala ac bella, quibus se cinctum vidit in fomite excindere, & a Turcis amissa Christiana regna majori gloria repetere potuisset: verum cum captisset consilia, rigidiorque jure in Franciscum agere visus esset, magnam sibi apud omnes invidiam peperit, cum Gallo obtrito universum Christianorum imperium sibi subiicere, ac permessa Lutheranis & Turcis sæviendi licentia, sedem Apostolicam vellet opprimere putaretur: quam opinionem ipsius ministrorum acerbitas, ac Friderici Albæ ducis ad Carolum V. oratio (b) concitavit: suavit enim ut bella in hæreticos & Turcas intermitteret, sed universum potius Christianum imperium sibi subiiceret, quo perdomito unius principis nutu & auspiciis bellum adversus barbaros geri posset; neque enim unquam Christianos Reges inter se ad tantam conficiendam expeditionem consensuros: in quam sententiam cæsarei aulici abierunt (c), quamque Cæsar amplexus iussit Franciscum Gallorum Regem in Hispaniam transferri; Navarrus autem dolo e custodia jam elapsus erat. Nec minus impigre ipsius ministri ad mittendam sub jugum Italiam incubere. Dux Albanæ, qui a Columnensibus & Hispanis fusus in urbem se subduxerat, cum paucis suorum classe Gallica exceptus diffugit; de quo episcopus Bajocensis scribit (d) si ille Lucæ vel Senis ad extorquendum Etruscum aurum non hæsisset, necessario vel Neapolim Gallorum futuram, vel Hispanis ex Insubria avulsis res conversum iri.

Cæterum Senæ, quarum ille imperium mutaverat, pulsas Gallicarum partium magistratibus, in cæsaream clientelam rediere, ac vectigal pependerunt cæsareis victoribus, qui a Pontifice, Florentinis, ac Venetis stipendia vi intentata poposcerunt. Clemens itaque cum eorum impetus sustinere se posse diffideret, metuensque ne Parmam ac Placentiam raperent, de quo Guidonis Ragoni literæ ad Bononiæ præfectum datæ extant (e), foedus Hispanum una cum Florentinis ducentis millibus nummum coemit (f) cujus leges recenset hæc verbis Belchairs (g): *Omissis Venetis* (ingentem illi auri vim pendere Cæsari extorquenti detrectabant) *foedus inter Clementem ac Cæsarem, Lanojo pro Cæsare,*

Joanne Bartholomæo Gattinario cum mandato amplissimo pro Lanojo spondente, Romæ kal. aprilis ictum est; cujus præcipua hæc capita fuisse traduntur. I. Inter Pontificem ac Cæsarem perpetua amicitia esto. II. Uterque Mediolanensem principatum Francisco Sfortia factum rectum conservare cum certo militum numero tenetor. III. Romani pontificatus Florentinæque reipublicæ diriones privatim Medicæam familiam cum ea, qua Florentia pollet auctoritate, Cæsar in fidem accipito. IV. Cæsari Florentini pro impensis, quas Hadriani federe contribuere tenebantur, centum nummum aureorum millia numerantor. Et infra: V. Cæsariani duces copias omnes e pontificio agro educuntor, nec nisi de Pontificis consensu reducuntor. VI. Venetis locus relinquitor, quo intra vigesimum diem æquis conditionibus, quas Pontifex ac Cæsar dicent, in foedus recipiantor. Nonnullisque interjectis: Adita sunt tria separata a priore diplomate, nempe, ut in sacerdotiorum regni Neapolitani libris Clemens ea jurisdictione utatur, que in regni eius in fidem recepti diplomatibus continetur. Ut Mediolanensis principatus incolæ saltem a Cervia salinis accipiant eo pretio eaque forma, qua Leo cum Francisco Gallorum Rege primum, deinde cum Cæsare ipso anno huius sæculi primo & vigesimo convenerat: ut Ferrarientis Rhegium Ruberiam, cæterasque, quas post Hadriani mortem inter regno perseverante occupavit, Clementi restitueret Laniois procurer. Ubi Clemens, quod ad hæc tria capita, in integrum restitutus erit. Cæsari centum nummum aureorum millia dependet. Ferrariensemque antiquis iuribus & sacris Christianis restituet; conditionem tamen, qua se Hadriano centum nummum aureorum millia dependurum Ferrariensis promiserat, siquidem a pactis cum ipso capitibus recederet, non remittet; Clemente in integrum restituito an supra commemorata urbes ac Mutina Romanum Pontificem, an Cæsarem patronum agnoscant, iurisperiti videant, & eorum decretis alteruter adjudicentur.

Cum se iis pactionibus assensisse significasset prorex Neapolitanus (h), promulgatum hoc foedus kal. maii in basilica XII. Apostolorum magna cum religionis pompa & publicæ lætitiæ ingenti significatione, scribit Hieronymus Niger in literis (i) ad Marcum Antonium Michaelem missis. Datam etiam a Clemente operam, ut Veneti ad idem foedus venirent refert Guicciardinus (k): sed mox foederis leges ab Hispanis violatas; præter superiorem enim pecuniam Hispanos alia viginti quinque millia nummum a Flo-

Redintegratum foedus inter Clementem.

Pactiones de Ferrariensi ducce.

LXXXV. (b) Guicciar. l. 164.

(i) Ext. l. 1. inter princ. p. 164. (k) Guicciar. l. 16.

Pacta a Carolo V. rata non habita.

LXXXVI. Affectata a Carolo V. Italia univerfa.

(a) Guicciar. l. 16.

Veneti ab eo foedere exelusi. Anglus Gallis conciliatus.

(b) Id. ib. Belch. l. 18. n. 33. (c) Lib. lit. princ. pag. 158.

Quantus: Galliarum terror incubuit.

Florentinis extraxisse, palantes, viventesque rapti copias ex ditione ecclesiastica non revocasse, atque ita Placentinum agrum fuisse expilatam: contempnisse promissa de Ferrariensi duce ad Rhegium Ruberiamque Romanæ ecclesiæ restituenda adigendo: immo de iis urbibus jure fiduciario Ferrariensi tribuendis, e jusque clientela accipienda agitasse, quantumvis Clemens Cardinalem. Salviatum in Insubriam legasset, ut quæ ab Hispanis Romæ conventa erant ad exitum perducerentur: demum Carolum V. pacta ab administris non habuisse rata; tria enim quæ de Rhegio Ruberiaque Romanæ ecclesiæ restituendis, de sale Cervini juris pontificii in Mediolanensi principatu statuto pretio distrahendo, de sacerdotiorum Neapolitani regni libera largitione Pontificibus permittenda agitabantur, variis exceptionibus corrupisse. Dissolutum itaque superius foedus culpa Cæsaris, qui transacta ab administris non probaret.

Percrebuisse tum, addit Guicciardinus (a), Cæsareorum consilia palam in id incubere, ut universa Italia in Carolo V. potestatem redigeretur, atque ad pontificias opes imminuendas Mutina Ferrariensi duci traderetur, Bononia Bentivolis restitueretur, Luca, Florentia, Senæ: ac reliqua Etruriæ imperio cederent: interea Venetos cæsarea potentia percussos de foedere cum Hispanis varia habuisse colloquia, eaque demum ob acerbas illius pactiones, cum Hispani non contenti octoginta nummum millibus centum millia exigent, admittere respuisse: acceperant enim Henricum Angliæ Regem conceptam prius in Franciscum Gallorum Regem æmulationem commiseratione commutasse (b). Quem quidem effusis officiorum pollicitationibus a Gallis vincendum, e jusque filiarum nuptias a Delphino exambiendas consului episcopus Bajocensis (c): ita enim Cæsarem demum ad pacem potius quam ad bella animum adjecturum. Quod quidem ita sedulo Ludovica Regis mater præstitit, ut demum Henrici Angli amicitiam eblandita optatam affinitatem junxerit: unde Gallicarum rerum erigendam primam spes affulsi; siquidem mox post captum Franciscum Anglus lætitia ingenti elatus de invadendis Gallis, partiendisque ferro cum Cæsare consilia inserat, ingenisque universos Gallos terror repleverat, ne Anglica, Hispanica, Germanica, & Italica arma in unam afflictam Galliam suorum cædem deplorantem concurrerent: sed cum Anglus Vasconiam, Aquitaniam, Normanniam, Picardiam,

ac regium Galliarum nomen affectaret, foedus illud coire non potuit inter Anglum & Cæsarem, qui tot bellis fessus majora ex pace, quam ex bello præmia se consecuturum sensit: emergentibusque indies novis difficultatibus, cum jam Cæsar ob victoriam elatior paribus atque ante officiis Anglum non coleret, Pontifex vero depressas & afflictas res Christianas Angliæ Regis fidei internuntiorum opera (ad quos datæ ea de re extant literæ (d)) commendaret, Eboracensis Cardinalis consilio, pacis arbitrum inter Christianos principes agere magna cum gloria maluit (e), quam si, obtrita Gallia, Cæsari ad Angliam demum opprimendam viam muniret: desponsa autem Delphino filia, eam in foedere formulam legemque inferi voluit, ne quapro Francisco Rege liberando Gallici regni provincia, quæ tum regno conjuncta erat, ab eo divelli tradique Cæsari posset; acerbissimas enim ille conditiones pro restituenda Francisco libertate, atque orbi Christiano pace extorquere nitetur, quas Belchairs hæc verbis refert (f).

Conditiones durissime fuerunt, nempe ut Franciscus Cæsari regni Neapolitani & Mediolanensis principatus jure, quod sibi vendicabat Burgundia, item majore tanquam proprio Cæsaris patrimonio cederet: Borbonio Phocensem provinciam condonaret, ut cum ejus patrimonio conjungeretur, indeque regnum nemini obnoxium conderetur: ut Anglo tam suo quam Cæsaris nomine satisfaceret. Aliæ præterea quædam addebantur, quibus constanter Franciscus se potius captivum moriturum, quam liberis suis regnum ulla ex parte imminutum relicturnum respondit: quod si id etiam assentiretur, idem tamen ut præter in sua potestate non esse; antiqua enim Galliarum statuta regnum imminui, nisi de trium ordinum consensu non permittunt, qui publicam regni utilitatem privatis Regum commodis anteferre consueverunt. Proponerentur conditiones, que in ejus potestate sint, tum se earum nullam recusaturum. Conditiones vicissim hæc obtulit, se Cæsaris sororem Eleonoram usorens ducum: Burgundiam majorem quasi dotis nomine possessurum, liberis, ex hoc matrimonio nascituris hereditariam: Margaritam sororem Alenconii Lugduni paulo ante vita functi viduam Borbonio collocaturum: eidem quidquid ablatum sit restitutum, & nonnihil præterea additurum: Anglo pecunia satisfacturum, libertatem suam magno auri pondere redempturum: si quando Cæsar Romam ad coronam imperatoriam accipiendam proficisceretur.

Quanta Anglos exambiavit.

(d) Ext. l. 1. lit. princ. (e) Guicciar. l. 16.

Pacis arbitrium agit. Filiam Delphino despondet. (f) Belch. l. 18. n. 31.

LXXXVII. Duriores leges a Carolo V. imperatæ.

Quenam a Franc. I. sint propositæ.

retur classē terrestremque exercitum auxiliarem missurum.

LXXXVIII

Dum in Hispania custodia Franciscus Rex morore & morbo languebat, graviora ab illo redemptionis præmia exigente, ac ter decies aureorum centena millia a Gallis oblata respuente Carolo V. de quo extant episcopi Bajocensis literæ (a), atque interea cæsareæ servitutis metu trepidat Italia, ob cæsareorum administrorum vim atque insolentiam, factæ sunt occultæ coitiones de potentia cæsareæ evertenda. Delusus fuerat Pontifex empti cæsarei fœderis spe, interque pacis & belli consilia adeo fluctuabat, ut etiam Cæsarem præmonuerit (b), ne suos in se exasperaret: Franciscus Sfortia Mediolani dux principatu exui metuebat, illumque post mortem suam in fratrem transferri optabat: Veneti depellendi servitutis metus cupidi erant: Galli copias maximas ad liberandam Italiam pollebantur: Helvetii pontificio iussu ab Ennio Philonardo episcopo Verulano inter-

(a) *Ext. l. i. lit. princ. p. 163.*

(b) *Guic. l. 16. Consilia agitata de evertenda Caroli V. potentia.*

(c) *Ib. p. 265. 368. p. 170.*

(d) *Ib. p. 68.*

De Marchione Davalo ad regnum Neapol. effereudo.

(e) *Ext. ib. p. 174. Guic. l. 16.*

(f) *Clem. in lit.*

(g) *Guic. l. 16. Belcar. l. 18. Proditionis auctores participes prodit.*

(h) *Guic. l. 16. Belcar. l. 18. n. 43.*

Porro de liberando Mediolanensi duce magno studio inter Venetos Pontificemque & alios principes, quos cæsarea vis terreat, certatum est, gerendæque rei obvenisse occasio visa, cum decembris initio marchio Pischariæ mortem oppetiisset, ne diutius male sperato præmio potiretur, cum omnium superiorum in Cæsarem consiliorum architectus & suavor, idemque delator extitisset: qua quidem nota illum Clemens (i) & historici (k) perfringunt. At vero cum Galli cæterique fœderati Pontificem urgerent, ut communi consensu bellum Carolo V. indicerent, ille bella exosus, pacifice cupidus Herreram equitem Cæsaris oratorem præstolatus est, ut concordia, quam Cardinalis Salvatus legatus apostolicus cum Cæsare fecerat, capita intelligeret, experireturque num fessio orbi Christiano pax reponi posset: at eam Hispanam pacem involutam fallacemque esse comperit, ex qua Cæsar Sfortiam, ut perduellum deturbare principatu posset. Itaque Pontifex ad preces se convertit, ut Cæsarem ad clementiam in Sfortiam flecteret: extantque eo argumento apostolicæ literæ (l) xvi. decembris die consignatæ, quibus significavit conversas ad ipsum apostolicas spes, ut pace orbi restituta lapsam jacentemque rem Christianam erigat, ac pro tuenda Dei gloria ac fide sacrosancta propaganda se accingat, conceptamque de se optimi & moderati animi opinionem toties ore pontificio apud omnes celebratam non fallat; ex quo enim a cæsareis ducibus Mediolanensis principatus, obfesso duce Sfortia, occupatus est, sublata omnem redigendæ in concordiam Italiæ expectationem, certumque illius exitum imminere; jam tum cunctos, quibus terrori erat, illius potentia conturbatos omnibus precibus a se petiisse, ne veri Pontificis Italiæ principis officium in vindicanda in libertatem Italia prætermitteret: se jam antea prænucciasse quæ secuta erant.

Licet vero Clemens ipse de cæsareo erga sedem Apostolicam animo ambigeret, cum pontificis promeritis Carolus non responderet, multæque ab ejus ministris inferrentur injuriæ, nullum tamen cum aliis fœdus in illum percussisse significavit; immo post Herreræ equitis adventum perspicue demonstrasse, cæsaream amicitiam amplexurum se omni studio, dimissurumque alia consilia, quoties bonæ cæsareæ voluntatis ac publicæ pacis, necnon libertatis principum Italiæ confirmandæ spes affluerit: hanc vero occupato a suis Mediolanensi principatu, panitus abscissam: proinde Carolum ipsum

LXXXIX.
Sublarus
e vivis.

(i) *Lib. lit. princ. p. 177. in aliis in lit. 23. jun. ann. 1526.*

(l) *L. i. lit. princ. p. 177.*

XC.

Cunctatur nimirum Clemens in consiliis expediendis.

sum rogavit, ut cæsareæ fidei egregiæque voluntatis exemplum & pignus in ancipiti rerum discrimine daret; propterea convenisse cum duce Sueviæ & equite Herreræ responsum cæsareum bimestri flexu expectatum iri, reclamantibus fœderatis omnibus, qui nullas liberandæ servitutis Italiæ moras trahendas sentiebant: verum ingentes se concepit spes de cæsareæ benignitate & clementia, atque ita se illum gesturam, ut consilium pontificium utile ac prudens omnibus videatur: alioquin non sine acerbo dolore ab amore cæsareo se discessurum: cæterum indueret ipse Cæsar pontificiam personam, perpenderetque qua tandem ratione oppressis subveniri posset, maxime cum eadem ruina Etruria obruatur, ac pontificii sit muneris jus suum cuique reddere: invitum prorsus se necessitate cogente amplexurum belli consilia (quæ Deus avertat) metuere se ne plurimum desperatio superiora bella ad majora, quam unquam antea, calamitatum genera inferenda fuscitet, ad quæ avertenda spem unicam in ipso Cæsare præcharissimo filio collocatam: adesse jam temporis occasionem, qua cæsareæ majestas concepta animo, totiesque decantata de pace Italicaque libertate tuenda, concepta consilia restituta duci Mediolanensi principatu, omniumque Italarum animis formidine servitutis liberatis, ad exitum perducere possit. Si vero duci Mediolanensi obiciatur, illum contra cæsaream majestatem conspirasse, proponat sibi ipse Cæsar ducem tot injuriis affectum fuisse, ut perperis rerum circumstantiis commissa culpa venia deleri debeat, cum illius perduellionis causa aliis potius adscribenda sit, cujus author maximus jam forte apud divinum tribunal pœnas luat: cæterum nisi interdum deliquerint homines, nullum apud principes, maximeque apud Cæsarem, cujus nomen benignitatem & indulgentiam spirat, clementiæ locum futurum. His Clemens preces addidit, & Carolum ipsum per fessum a Christo cruorem oravit obsecravique ut pacem Christiano orbi daret, datumque specimen sinceræ fidei ac susceptum de afferenda pristina libertati Italia consilium opere completeret, ex quo omnes sibi devincturus sit, junctoque cum cæteris principibus communi fœdere res suas confirmaturus; redintegrata vero Italica pace ad altiora & majori gloriæ splendore illustrata consilia, quæ pontificio animo alte semper hæserunt, viam stratum iri.

XCI.

Suasit etiam, ut æquis & honestis legibus cæsareæque dignitati perhonorificis Franciscum Gallorum Regem e custodia

emitteret: horum enim operum gloriam immortalitati consecrandam, neque ulla temporum invidia obscuratum iri: principatus quidem, & victorias, & regna morte vel tempore consumi; at vero Christiana re instaurata, & cœlestem felicitatem, & æternum apud posteros nomen sibi comparaturum: morem gereret amantissimi patris consiliis, morem gereret justis & honestis apostolicis precibus, quas si admiserit, non modo illi decumas, aut de cruce signatis expeditionibus diplomata, aut pileos cardinalitios, & omnia divinæ & humanæ potestatis beneficia, ei ipsi deferre, verum sanguinem quoque ac vitam suam pro ejus amplificatione gloriæ & nominis se profuturum in posterum, atque tanto amore & honore Cæsarem complexurum, ut nunquam ab illius voluntate & consiliis discessurus sit. Ascripta est pontificiis hujusmodi literis dies xvi. decembris MDXXV.

Non assensit pontificiis precibus Carolus V. sed privati commodi umbram inanem consecrari maluit, quam permisso Sfortiæ principatu Mediolanensi Italiam ab intestinis bellis, Galliam a luctu Germaniam ab hæreticis, Hungariam a Turcis, orbemque ac se & suos ab innumeris impendentibus malis vindicare licet enim easdem preces proximo anno repetierit Pontifex, flecti se non est passus (a), immo gesta hæc exprobravit, quo tamen inter hæc nonnullis beneficiis affectus est: solutus enim est lege de gradibus consanguinitatis, ut Lusitaniæ Regis fororis opulentissimas nuptias celebrare posset. Consueverant etiam veteres Aragonum Reges ulteriore potiti Sicilia, a clero Trinacrio annum vectigal classis adversus Mauros mare infestantis instruendæ causa, quod regium donativum vocabant, exigere: at cum Leo X. in postremo concilio Lateranensi, intentatis gravibus pœnis, statuisset, ne sine Pontificis Romani facultate quis princeps quacumque specie honesta a clero pecuniam exigeret, animi religione perstrictus Carolus V. a Leone multis precibus obtinuit, ut ad arces in Africæ ora sitas contra barbarorum impetus muniendas regium ejusmodi munus veteri more triennio, ac deinde ob nonnullas causas altero proxime sequenti accipere posset: demum iterum Carolus a Clemente VII. illud ad triennium elicit, e jusque ministris, qui evoluto sexennio censuras in vectigali extorquendo a sacerdotibus contraxerant, venia data. Adiecta est hæc literis hæc loci & temporis nota. *Dat. Romæ die XXI. maii MDXXV. pontificatus nostri anno 11.*

Promissa Pontificia Carol. V. data.

XCI. Mala consilia sequitur Carol. V.

(a) *Guic. l. 16.*

Z.z.z. Obi-

XCIII. Hebraeorum Arabum legatio ad Pont.

Obita est hoc anno Hebraeorum Arabiam incolementium apud sedem Apostolicam legatio, qua Regis Arabiae desertae stirpe Hebraei frater perfunctus conjunctionem armorum contra Mahometanos Arabes, ac Turcas cum Christianis pontificiamque apud Reges commendationem flagitavit, ut tormenta aenea, quibus Mahometis cultores valebant, obtineret: cum vero nulli alii cum Arabibus, quam Lusitani ob Indicas navigationes inque Erythraeum & Persicum sinus excursionones, vel orientales Aethiopes, qui ab Arabia Erythraeo mari disjuncti sunt, commercia haberent, Clemens Hebraeum oratorem ad Lusitanum & Abyssinum Reges dimisit, eosque hortatus est, ut re universa rite explorata, cum Hebraeis Arabibus pro fidei Christianae amplificatione pacificerentur; quo argumento haec ad Aethiopes, qui jam ante paratam ad omne obsequium voluntatem Romano Pontifici ut Christi in terris vicario detulerat, extant literae (a).

Ad Lusitanos remissa res.

Et ad Aethiopiae Regem. (a) Lib. brev. an. 1525. p. 48. Pontificiae ad illum de summa rei lit.

Charissimo in Christo filio nostro David Alnazarani Abbassiae, & Aethiopiae Regi illustri. Charissime, &c. Ductus est ante conspectum nostrum is, qui serenitati tuae has literas reddet, David Salomonis Hebraeus ex deserta Arabia ac monte Thabor, ut ipse retulit profectus, ubi innumerabilem suae gentis multitudinem sedes habere, seque in ea regio stemmate ortum, fratreque Regis enarravit. Causa autem tam longi itineris atque ad nos profectiois suae eam fuisse interpretes explicarunt, ut cum inter ejus gentem praedictam Maurosque, & Arabes Mahometis cultores finitimos gravia bella intercedant, quibus ipsi nulli in re, praeterquam tormentis aeneis inferiores sint, nos ejus gentem adversus communes hostes Mahometanos vel ope vel commendatione apud Christianos Reges nostra juvare vellemus; id enim si fieret pollicitus est & suam gentem hoc beneficium sedi Apostolicae ac nomini Christiano obnoxiam semper fore, & superatis Mauris finitimis, quod inter loquendum videbatur confidere, aliquod magnum commodum vel Aegypto per ipsos Hebraeos opugnanda, vel Turcis aliqua ex parte lacessendis ad Christianos pervenire posse. Haec nos, qui remoti ab illis locis longe absimus, neque cognoscere penitus cunsumodi sint, ex ipsius David relatione potuimus, neque volumus omnino negligere; sed eum ita cupientem, & petentem primo ad charissimum in Christo filium nostrum Joannem Portugalliae & Algarbiorum Regem illustrem, deinde ad serenitatem tuam dirigere instituimus, ut

cum uterque vestrum, tuaque praecipue serenitas eorum & locorum & hominum notitiam habere, vel explorare certius possit, huic fidem pro compertis habere, opemque si vobis ita videatur, praestare possitis; cum praesertim ad vos ambos se quid hinc commodi futurum est & majus & celerius quam ad Christianos ceteros procuraturus sit.

Nos igitur, qui serenitatem tuam in Aethiopiae ora crucis vexillum tenentem charissimum in Christo filii loco habemus, paternaque benivolentia & amore peculiari prosequimur, sicut non inviti hanc occasionem salutandi & scribendi ad te accepimus; ita hunc hominem benigne a te audiri, & si quid vel tibi in propinquo regnanti, vel Christianis ceteris commodi offerre posse videatur, foveri & juvari optamus: quod enim adversus Mahometanos, qui tantum orbis Christiani nostris ex discordiis & peccatis occupant, nostrisque assiduas inferunt clades, bellandi se cupidos ostendunt, soleatque inter eum Deus inimicos castigare cum inimicis, eos licet Hebraeos nostra apud te commendatione dignos judicavimus; tua vero serenitas hac in re tantum deinde exequetur, quantum & virtuti & prudentiae conveniet suae. Dat. Romae IV. februarii MDXXV. pontificatus nostri anno II. Mirum est Christianos intestinis bellis implicitos officii admonitos fuisse ab Hebraeis, ut arma in oriente Turcis inferrent, opemque ad Syriam vel Aegyptum invadendas pollicitos; quo tempore maxime Turca ad opprimendum occidentem se comparabat.

Hoc anno Ferdinandus Cortesius finitimis Mexici provinciis perlustratis, plures populos subegit, quibus significabat, se missum a maximo Imperatore, ut legem Christi, unicum Deum adorari evertique idola praecipientis, doceret; demonis dolos, quibus ipsos in infernum ac nunquam intermorta supplicia rapiobat, aperiret, necnon improbos pleteret, felicitis immortalitatis praemia, atque alia fidei nostrae mysteria exposcebat: quibus auditis barbari non modico stupore defixi haerebant. Ad tollendum autem ferinum humanae saginae morem, Mexicanum, qui pedem interfecti hominis comederat, publice spectantibus omnibus barbaris flammis exuri jussit, ut facinoris horrorem injiceret. Progressus Tahuytlapanum, desertum oppidum reperit, omnibus metu diffugientibus, exceptis viginti idolorum sacerdotibus, qui in templa remanserant, eo quod omnia idola a Ferdinando Cortesio confringi acceperant, tantoque oppressi erant dolore, ut

XCIV. Mirum fuit admonitos ab Hebraeis Christianos ut se in Turcam conjungerent. Mexicani subiecti a Ferdin. Cortesio.

Deterriti supplicio ab humanae carnis esu. Idola contracta.

XCIV. Demon sibi virgines immolari jubet. (a) Pag. 249. Collisum illius idolum.

Rex & principes Mexicani ob conjunctionem affecti supplicio.

(b) Pag. 252. Exusta in aliis locis lignea idola.

(c) Pag. 252. (d) Pag. 254.

(e) Pag. 262. Barbaris exposita fidei Christianae mysteria.

(f) Pag. 164.

ut manantibus oculis lachrymis, ac voce interpuncta suspiriis una cum diis suis in avita lege perire velle profiterentur, qui ab insania & impia superstitione resipiscere jussi sunt.

Movit dein castra Cortesius ad Tenticaccacum, ubi plura superba templa adulterinis diis sacra surgebant, quorum maximum dicatum (a) erat dex, cui pulchellae Virgines immolabantur: sin vero virgines non essent, daemones iis graviter succensebat: atque ideo puellas a prima pueritia conquirebant, opipareque educabant barbari; a quibus cum haec audisset Cortesius, ipsis Christi haec prohibentis legem, tum caesarea imperia exposuit, omniaque idola collisit: ex quo illi magnum dolorem coepere. In hac expeditione patefacta sunt Ferdinando consilia Mexicani Regis Quahutimoci, quem secum ducebat, de ipso cum Hispanis trucidando, ac Mexico eripiendo cum Hispani absente eodem Cortesio mutuis inter se odiis certarent: factam conjunctionem fatentes Regem ac principes Mexicanos laqueo strangulari jussit (b). Improbatae illatae Regi necem, necnon supplicia ipsi varia illata, ut absconditos thesauros indicaret, cum potius ut amplissima gloria materies vitae referendus fuisset. Eo sublato territus Apoxpalon Izcancaci princeps Cortesii iussu praesentibus Hispanis innumera deorum lignea simulacra exussit, sponditque (c) nullam posthac statuam adorandum, beneficentiaeque Caroli V. principatum relaturum. Extulit (d) inde signa Cortesius in Taycam, ac toparcham ad se venientem humaniter exepit; in cuius procerumque praesentia missae sacrificium a sacerdotibus solemniter ritu & concentu ecclesiastico peragi jussit (e), ut barbari caeremoniarum majestatem ad divinum Numen colendum pellicerentur. Dein Christianae fidei mysteria iis opera interpretis exposita fuere, pollicitusque est princeps barbarus, se omnia idola crematurum, cupidissimumque se ostendit discendorum rituum, quibus Deus coleretur: tum crucem, ut in oppido eam excitaret poposcit. Responsum ipsi crucem datum iri, deinde religiosos sacerdotes, qui Christiana lege ipsos erudirent mittendos. Interea cum Ferdinandus Cortesius in longinquas terras discurreret, sparsa est inter Hispanos fama (f), ipsum una cum suis circumventum a barbaris occubuisse, perlaturumque fuit in Mexicano regno omnia ad rebellionem prona ob intestina praefectorum bella: quibus malis, ut mederetur, post exploratam divinam opem, Mexicum est regressus.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

De secundis ejus rebus inenimit Petrus Martyr, qui hoc anno Francisci Mariae Sfortiae Vicecomitis ducis Mediolanensis postulatis incitatus, septimam de rebus orbis novi decadem compositam illi inscriptam edidit (g), in qua de Jucais insulis repertis, quas Hispani depopulati sunt, ut miseram gentem funesto aurifodinarum ministerio addicerent, cum illam caelesti imbuere doctrina, immortalitate non morte afficere debuissent: Haec, inquit, farentur habitatoribus quondam fuisse refertas, nunc vero desertas, quod ab earum densa congerie perductos fuisse miseros insulares ad Hispaniolam Ferdinandinamque aurifodinarum triste ministerium inquit, deficientibus ipsarum incolis tum variis morbis & inedia, tum praenimo labore ad duodecies centena milia consumptis. Piger haec referre; sed oportet esse veridicum: sui tamen exitii vindictam aliquando sumpsere Jucaei, raptibus interfectis, &c.

Addit author Hispanos his malis illatis non contentos, duas naves ad Jucaias transmisisse, & cum delinivissent barbaros, qui ad amplectendum Christi evangelium erant paratissimi, violato gentium jure magnam eorum multitudinem intra naves pellectam rapuisse: sed eam alteram fluctibus merlam, alteram infandum spolium in Hispaniolam advexisse, conquerente gravissime de admisso flagitio fidei centore. De Bachalaj addit, eos a Chabotho Anglo repertos anno MDXXIV. Chicoranum vero dynastiam Christi legem suscepisse, huncque giganteae esse proceritatis. Ut vero apud barbaros naturae legibus ductos regum munus exerceretur, ita exponit.

Nulla est Regi alia cura praeterquam de sementibus, & venatu, ac piscatione: quidquid plantatur, aut piscatur & venatu indulgetur; quidquid per alias artes efficitur, ad Regis imperium fit: virum exercitia dividit ad libitum: collectae fruges in regis gregantur horreis, inde ad usum populi toto anno pro cuiusque familia dividuntur. Est ergo regulus uti Rex apum sui gregis oeconomicus & distributor. Aurea erat illis aetas, mecum ac tuum, semina discordiarum aberant: pila, ludis, choreis, ac venatu, & piscationi reliqua sementibus & messibus anni tempore indulgebant. De foris judicialibus, de litibus, de jurgis aut rixis inter vicinos nullam mentio: Regis arbitrium pro lege habebatur. Idem in ceteris servabatur insulis: in omnibus erant parvo contenti.

Jucaias fuisse quondam simul conjunctas, majorum traditione in posteros propagatum est; sed vi tempestatum paulatim

XCVI. Jucaiae insulae in novo orbe repertae. (g) Petr. Mar. dec. 7. c. 1.

Duodecies centena milia Jucaeorum in aurifodinis consumpta ab Hispanis. XCVII. Jus gentium violatum ab Hispanis.

Bachalaj inventi.

XCVIII.

Regium munus ut exercitum a barbaris.

XCIX.

(a) Decad. 7. c. 2. tim absorpta tellure interfluente pelago disunctas fuisse, tradit Petrus Martyr (a) : de quibus quidem insulis & magna alia Americae parte, quae ab Africa non longo intervallo distita erat, quamque Oceano interflam veteres memorant, illud Isaiae vaticinium (b) pronuntiatum videtur : *Vae terrae cymbalo alarum, quae est trans flumina Aethiopiae*. Deinde vates de evangelicis praecanibus, qui evangelium Americanis illaturi erant, subdiderat ; *Ite angeli veloces ad gentem convulsam & dilaceratam, expectantem & conculcatam ad populum terribilem, post quem non est alius ad gentem cuius diripuerunt flumina terram eius*. De eadem gente trans Aethiopicum mare sita ac postrema (nam orbe ab Hispanis longo per occidentem circuitu emensis eam postremam esse inventum est) ad Ecclesiam traducenda subjunxerat propheta : *In tempore illo deferetur manus Domini exercituum a populo divulso & dilacerato ; a populo terribili, post quem non fuit alius ; a gente expectante & conculcata, cuius diripuerunt flumina terram eius, ad locum nominis Domini exercituum salutem utilius*. Quem quidem populum fuisse vere divulsum & dilaceratum, non tantum ob infitam eorum ferinam barbariam, verum etiam ab Hispanis, qui ardentes avaritia illam intoleranda servitute attriverunt ; describit idem Petrus Martyr, qui Regi catholico a secretis erat, additque Hispanos, cum in eas terras profectioem meditantur, profiteri se augendae religionis studio moveri, sed postea nullas leges ab Rege iis impositas servare ; sic enim ait : *Legum namque illis praebitarum sanctiones me teste, qui eas quotidie cum reliquis collegis versari sunt ad iustum & aequum adeo formatae, ut nil sanctius esse queat*. Constitutum est quippe ab annis pluribus, *ut benigne, ut pie, ut pacato cum novis illis nationibus sub aetatis splendore natis agatur ; utque reguli cum suis ditionariis ex regia beneficentia cuique assignati more vectigalium subditorum & ditionariorum non servili modo tractentur ; ut carniuum & panis debita portione praebita ad laborem sustinendum bene depascantur ; ut necessaria cuncta & diurnae fossionis praemium indumentorum, aut destinatum ornatum veluti mercenariis praebentur, ne ad nocturnam quietem cubicula desint, ne ante solis exortum excitentur & ante vesperam reducantur ; ut quibusdam anni temporibus ab aurifodinis liberi ad succae radicis & Maicii frumenti sationes intendant, ut festis diebus ab omni opere cessent, templis assistant ; peractis mos sacris assuetis, eos incumbere ludis & cho-*

Sanctae leges a Rege latae sed non servatae.

reis permittant, & hinc caetera prudenti humanae rationibus per iureconsultos perque religiosos viros compacta. Sed quid? ad orbes tam peregrinos, tam externos, tamque longinquos per decidentem oceanum, qui calorum rotatos cursus imitatur delapsi, a praetoribus distantes, auri caeca raptae cupiditate, qui miriores agnis hinc abeunt, applicati rapaces in lupos commutantur, regionum omnium mandatorum immemores : & redarguntur, & multantur, & plectuntur multi : quanto diligentius hydræ capita scinduntur, eo plura pullulare videmus. Proverbia illi : *Quidquid multis peccatur inultum restat*. In haec : *novas nunc iterum constitutiones ordinatur, & novos mittere rectores cogitamus, experiemur quid fors velit in relictis, an ut liberi esse debeant, nec ab invitis labor ullus, aut sine pretio exigatur haesitamus ; inter varias namque virorum gravium opiniones trahimur in ambiguum, religiosorum praecipue professionis dominicae sententias, qui suis nos chirographis monent, in adversum multo satius fore illisque securius, ac ad utramque corporis & animarum salutem utilius, si ad perpetuum hereditarium obsequium deserviantur arguentes, quam si temporaneis abdicantur ministeriis ; quoniam, hi quibus haec tenus fuere commendati, ad Regis arbitrium, & alterius absentis nomine uti mercenarii rem tractabant, cum ne a se rollantur post aliquot annos, ut fieri solet, vereantur, nullam contra sanctarum legum capita de miserorum commodis curam gerentes in aurifodinis ad necem usque sexum utrumque, nec aetatis respectu habito, dum auri strim suam herique explerent, macerabant ; his neque ad victum necessaria praebant, neque illorum salutem, si praesens insuetum ac nimio labore cadere contingeret, consulebant. E converso ajunt eum, qui suo heredi designatos Indos transmittendos intelligit, tanquam in re propria non modo ut incolomes serventur, operam dabit, sed ut augeatur eorum numerus per uxorem & natorum recepta blandimenta studebit. Gravis alia ratio ad addicendos in servitutum barbaros additur, nimirum juvenes in Christiana fide educatos ob lasciviam ac desidiam rediisse ad priora scelera, atque ipsos sacerdotes, a quibus fuerant instituti, contrucidasse ; ac dum in fenatu de libertate barbaris concedenda agitabatur, a viris religiosiis oblatum fuisse libellum supplicem, quo vitia horrenda Americanorum, qui in continente versantur, recensita sunt, ne potiri libertate permittantur : observat tamen eos, qui ipsos oppressere, non impune abiisse : plures etiam Hispanos, cum im-*

Auri cupiditate violata.

C. Fugati demones & typhones sopiti vi Eucharistiae. (a) Cap. 9.

Cl. Castitas in sacerdotibus exacta.

Quid de altera vitia sentiat.

(b) Petr. Al. in 8. c. 8. Cl.

perandi ambitione inter sese dissident, misere confixos sagittis in faginam barbarorum versos ; pluresque duces, qui varias regiones subegerant, tristi exitu extinctos. Interjectis pluribus hoc dignum memoratu observat (a), ex quo nempe in insula res divina frequenter fiat, typhones confopitos, demonumque spectra evanuisse : *Furacanas, inquit, vocant incole rabidos ventorum illos turbines, qui radicitus cruce grandes arbores & saepe discifere domos solebant, & infra : His furacibus nostro more typhonibus a primordiis occupata Hispania a nostris maxime vexabantur, quibus flantibus infernos saepe demones fuisse visos asserunt ; cessasse vero calamitatem illam horrendam ajunt, ex quo frequentatum est Eucharistiae sacramentum : in insula neque demones ultra visos qui familiariter antiquis noctu solebant sese ostendere ; idcirco Zemes ipsi suos, id est adoranda simulachra ex ligno vel ex gypsum ipso sarcita usque ad lapideam duritiam ad lemorum similitudinem conficiebant : quo pacto ad homines deterrandos ab erroribus pictores lemures depingunt parietibus*. De impiis ac inanibus barbarorum superstitionibus plura recenset author, honestatem tamen a sacerdotibus eorum cultam narrat : *Sacerdotibus eorum, inquit, expedit ab omni luxu cavere : si quis a casto consilio pollutus repireretur, vel obrutus lapidibus interiret, vel comburere-tur : Deo illi favori placere pudicitiam arbitrantur. Quo tempore jejunatur, & orationibus intenditur, lora, fricataque facie, cum alias picti semper ambulent, manibus atque oculis in caelum erectis vivitur, & non a pellicibus modo aut alias actu venero, sed ab uxoribus ipsis abstinent. Viri sunt adeo simplices, ut anima nomen imponere nullum sciant, neque vim ejus intelligant ; unde quidnam id indivisibile sit, ac non intelligibile, a quo membra hominum ac brutorum moveantur, admirati mussitant ; nescio quid arcanum postvitant, post peregrinationem hanc si sine la-be quis vixerit, creditamque sibi massam ab injuria in quemquam reservaverit, ad aeternam felicitatem quandam iturum ; e contra si detrudd aliqua cenosa libidine, aut violenta rapina, vel exandescen-ti furore illam patierur, paratas mille torturas ajunt in terricis locis sub centro repturum. & haec dicendo manibus elevatis caelos ostendunt : dein demissa dextera terrae iterum signant*. De Chiribichenfib (b) instituto ser-

mone refert magicas artes apud eos maxime vigere, ita ut imperio demonis in subterraneis specubus asperrimo vitae genere magistri, quos piaces vocant, tyrones macerent, qui deinde monstrifica arte imbuti evocare solent demonem, ut de futuris ex ipsorum furentium atque in terram prostratorum labiis respondeat ; idque a Christianis sacerdotibus verissime compertum demonstrat (c) his exemplis : *Bene fortunatus frater Petrus Cordubensis omnium iudicio vir sanctus regionis Andalusiae ordinis Praedicatorum viceprovincialis, quem solus augendae fidei ardor ad eas tranerat solitudines, solo Dei auxilio fretus Piacium illorum arcana stavit indagare, & an Demone pressi vaticinarentur, darentque more Delphici Apollinis responsa, voluit praesens inrel-ligere : vero verius esse cognovit. Piaci suis carminibus intento voluit adesse : coram eo semel res acta est : ac si cuniculum rapasset melampus, ita Piacem solo iactatum reddidit spiritus exanimem. Admirabundus pater ille sacerdotalem sibi stulam accinxit : affert dextera sanctificatam aquam, ut ramulo jacentem irrovarer, sinistra Christi crucem, facenti proximis, haec verba protulit : si demon es, qui hunc ita fatigas, per hujus instrumenti tibi bene noti virtutem (& crucem fortentis) adjuro te, ne sine nostra venia inde audeas exire, quin prius ad interrogata respondeas. Multa Latino sermone, non pauca Hispano idiomate se fuisse percunctatum affirmat sanctus pater ille ; ad quaeque respondisse jacentem ordine suo inquit, non Latine tamen aut Hispanice, sed eo sermone, quo Piacem nutritus est, in sensu vero nil devians. Miscuit unum praeter caetera bonus frater : En dic, post hujus corporis carceris exitum animae Chiribichen-sium quonam proficiuntur ? Ad ardentem aeternasque flammis nos ipsi raptatas trahimus, ut una nobiscum suorum operum obscenorum poenas tuant, ait. Haec Chiribichen-sibus multis ex fratris mandato praesentibus acta sunt. Vulgatam per regionem universam eam famam nihilo a priscis malis moribus deterruisse Chiribichenses quin eodem ordine suos exequerentur appetitus, conqueritur frater Thomas. His actis bonus Cordubensis in Piacem jacentem versus inquit : Discede ab hoc homine spiritus immunde. Eo verbo prolata Piacem repente surrexit sed stupidus, adeo ut alienus a seipso diu steterit vix plantis inherens. Ubi primum loqui posse datum est, maledictis & gravibus querelis abeuntem infectatus est hostipitem, qui tanto tempore corpus ejus maceravit. Garsias Loaisa bicolorum & ipse*

(c) Id. ib. c. 9.

Explorat sacerdos num vere demon magum infideat.

Sacerdotum Christi imperium in demonem.

Respondet coactus demon.

De poenis alterius vitae barbari certiores facti a demone. Non respicere propterea Pullus demon a sacerdote.

concionatorum frater, quem ut asserit, beatitudo tua sub rubro galero ad sue regule apicem evexit, nunc conscientie Caesaris refrigerator, & Oxoniensis antistes, nostrique senatus Indici princeps, Cordubensem eum fratrem Petrum ait omni laude dignum & veridicum esse. Et infra: Quid de anima sentiant nunc dicamus. Animam esse immortalem fatentur: exutam veste corporea ad montanas proficisci credunt silvas, ibique in speluncis perpetuo agere: neque cibum neque potum eis tollunt, quum & illic depascantur: auditas e specubus voces responsivas quas echon Latinus appellat: animas esse per ea loca vagantes arbitratur: crucem eos venerari cognoverunt licet aliquantisper jacentem hoc modo, & alibi pacto hoc, & circumdatam lineis nascentibus eam apponunt: demones aufugere ab eo instrumento credunt. Si quid noctu formidolosum aliquando visum est, crucem sistunt: purgari locum eo remedio dicunt. Undenam hec, & sermones quos non intelligunt didicerunt interrogari, a majoribus ad juniores transmississe mores ritusque illos respondent.

CIII.

(*) Ext.
apud
Wading.
10. 8. an.
1525. n. 9.

Jacobus
Picenis
miraculis
clarus.

Porrectæ
Pontifici
de eo in-
ter sanctos
referendo
preces.

Hoc anno, cum sanctitatis & miraculorum Jacobi Picentis Minoritæ, fama in dies inclaresceret, Pontifex Caroli V. precibus permotus publica acta solemni ritu ab Asculano & Camertino episcopis confici jussit (a), de cœlestibus virtutibus, quæ a Deo ob imploratam ejusdem beati viri opem editæ fuerant.

Venerabilibus fratribus Asculano, seu ejus in spiritualibus vicario generali, & Camerimensi episcopis.

Pro parte charissimi in Christo filii nostri Caroli Romanorum & Hispaniarum Regis catholici, in Imperatorem electi, nobis expositum fuit, quod corpus Jacobi de la Marcha ordinis fratrum Minorum regularis observantiæ, dum in humanis ageret, professoris, viri paupertatis, humilitatis, castitatis, vigiliarum, jejuniorum, reliquarumque corporis fatigationum, hilaritatis animo pro Dei amore cultoris, mandatorumque ejus, in cuius via ambulavit vigilantem, imitatoris, apud ecclesiam domus B. Mariæ novæ Neapolitana dicti ordinis humatum pluribus claruit miraculis, & in dies claret, adeo ut divina clementia illum inter beatos suos retulisse pie credatur: & propterea summopere desideraret ob singularem devotionem, quam ad dictum Jacobum gerit, per nos mandari generalem inquisitionem fieri de vita, moribus, & fama, humilitate, continentia, charitate, patientia, ceterisque virtutibus, ac vitæ sanctimonia, & miraculis, quæ illic eo intercedente operatus est,

& quotidie operatur Altissimus, ut ad canonizationem ipsius procedi possit; nos moti instantissimis ipsius Caroli Regis supplicationibus, ac iis, quæ de doctrina & vitæ sanctitate ipsius Jacobi crebro dicuntur per graves viros, habito super hoc venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalium consilio & deliberatione, fraternitati vestræ de qua in his & aliis plurimum in Domino cogitamus per presentes committimus & mandamus, ut si per generalem hujusmodi inquisitionem videbitur & constiterit, super quo vestram conscientiam oreramus, probationes esse tales, ut per eas possit ad specialem inquisitionem procedi & deveniri nobis aliter non consultis, cum de doctrina, fide, & religione vestra plurimum in Domino fiduciam habeamus, ad specialem inquisitionem super præmissis in provincia ista Marchie, de qua oriundus est, & in qua multos annos vixit dictus Jacobus, ac aliis adiacentibus provinciis deveniatis, articulisque & interrogatoriis datis, promotoreque fidei adhibito, citatione legitima præcedente, testium productorum juramenta recipiatis, & juxta interrogatorium & articulorum formam examinari diligenter curetis, & eorum dicta in actis fideliter redigi mandetis, iuraque & monumenta recipiatis, quæ ad negotium hujusmodi facere videbuntur, &c. Dat. Romæ apud S. Petrum sub annulo piscatoris die XIII. julii MDXXV. pontificatus nostri anno II.

Instituta
a Pont.
de miraculis
actio.

CIV.
(b) Zachar. Ba-
nerius in
annal.
Capucino-
rum
religionis
exordia.

S. Franci-
sci habi-
tus resti-
tuta for-
ma.
Mathæus
Bassius ab
Angelo
ad Cle-
mentem
deductus.

Hoc anno (b) cœpta est Capucinorum sacra religio auctore Matthæo de Bassio Minorita sanctimonia & miraculis clarissimo. Is divino instinctu collabens Franciscanum institutum in pristinam dignitatem vindicare, accepta ea forma habitus, quem olim S. Franciscus gestarat, aggressus est, cum pluribus divinæ voluntatis argumentis ad id incitatus esset; profectusque Romam a Clemente VII. in cujus conspectum a Dei angelo ignaris cubiculariis adductus est, vivæ vocis oraculo gestandi dicti religiosi cultus, & servandæ, ut ajunt, ad literam conscriptæ a sancto conditore religiosæ vitæ formulæ potestatem consecutus est: plurum vero gravioraque a præpositis, qui ab hac novitate abhorrebant, perpeffus, summa constantia denuin obtinuit triennio post diploma, ut sodales sacerdotes ac laicos sibi aggregare, ac vitam rigidiorum & eremiticam ducere possent; quamvis postea e Capucinorum familia, ut liberius proximorum saluti operam daret, abierit, & res admirandas ediderit: sed divina providentia plures viros illustres ex ordine Minorum restituendæ Fran-

ci-

ciscanæ disciplinæ cupidissimos submisit ad regendos pios viros literarum expertes, ac inter alios Bernardinum Asten-

fem, qui novam familiam optimis legibus intruxit. [1]

Osten-

NOTÆ [1] Ordinis Capucinorum exordia densa adeo caligine obsita sunt, ut nec de primo quidem ejus auctore certi ac explorati aliquid dispiciamus. Quamquam enim P. Marcus Ulyssiponen-sis primam ejus originem in Matthæum e Bassio, qui vicus est comitum Carpeniæ in Umbria, refert, non desunt tamen qui sacerdotem alium e Clugia urbe haud procul Venetiis, præferendum contendant. Alii Bernardinum Ochimum primum vel inter primos ordinis auctores agnoscunt. Ulyssiponen-sis tamen opinio & autoritas, utpote qui opus suum anno 1588. vulgavit apud eruditos prævaluit. Matthæus hic præcedenti anno nova velis & cuculli forma assumpta, ea novitate cum multis offendisset, ipse, ut ab eorum insectationibus se poneret in tuto, hoc ineunte anno ad Clementem pontificem se contulit, a quo sibi cum socio & Ludovico, fratre germano ejus vestis usum obtinuit; & facultatis literæ a Cardinali Puccio episcopo Prænestino de pontificis mandato sequenti anno expeditæ sunt. Dein anno 1528. die v. non. julii Clemens edita Bulla sodalium istud late pro omnibus approbavit. Paulus vero III. alia constitutione factam a Clemente facultatem longe lateque promovit, data etiam copia generalis ut vocant Vicarii deligendi addita nuncupatione peculiari: Congregationis fratrum ordinis Minorum Capucinorum. MANSI.

I.

Stensæ sunt anno post Christum natum millesimo quingentesimo vicesimo sexto indictione decimaquarta emisso e custodia Hispana Francisco Gallorum Rege publicæ pacis spes, quæ mox accessu acriori bello evanuerunt. Dissidentibus itaque inter sese Regibus cæsaream vim pertimescente Italia, Germania a Lutheranis atrita atque cœdata; Solimanus Turcarum Imperator Pannoniam, quæ instar arcis munitissimæ barbaricas impressiones avertere consueverat, tum autem secum ipsa discors inter principes viros ac populos flagrabat odio, antequam universæ, regni vires conjungi possent, dissimulantibusque imminens sibi exitium Germanis, oppressit: dum vero ita Turcæ & hæretici evangelium in hoc orbe extinguere nituntur, apostolici præcones in America & Indiis illius splendorem Christo auspice & duce latius diffuderunt. De quibus ordine dicturi, ab agitata inter Hispanum ac Gallum pace auspicabimur.

Adducta in grave discrimen Christiana res.

II. Rogatus Carolus V. ut pacem det orbi Christiano.

Gravissima culpa a Carolo V. admissa.

(a) Clem. lib. brev. pag. 387. Acerbas leges capto. Francisc. I. imperat. (b) Guicciar. l. 16. Belchir. l. 18. Ferro. l. 8.

Solicitatus extremo superiori anno magnis precibus a Clemente Pontifice Carolo V. ut orbi pacem, permisso Franciscio Sfortiæ Mediolanensi principatu, necnon dimisso æquis legibus Francorum Rege restitueret, cum confurgere in senovum bellum cerneret, atque armorum cœdere Pontificem, Gallos, Venetos ac Florentinos adversus ipsum jungendos, distrahendos eorum vires censuit, ac Regem Gallum acerbis restrictum legibus dimittere: Mediolanensem vero principatum in ducem Borbonium sibi fidissimum transferre constituit, ut Galliam Italiamque ea ratione sibi obnoxias teneret, atque ita latius dominatum atque arma proferret: sed dum his curis implicitus est, occidentem a Turcis hæreticisque laniari passus est; quo tempore Maronitæ, Armeni cæterique orientales supplices tendebant (a) manus, ut majora imperia, quam Gallia Italiaque particulas affectaret: quo tamen privatis commodis quæ cœlestabatur, divini Numinis gloriam obtenderet, pactus (b) cum Francisco Rege acerbas leges, quibus illum amplissimis provinciis & juribus exuebat, Galliamque sibi subiecturum putabat, scripsit ad Clementem Pontificem se pacis & publicæ rei Christianæ restituendæ cupiditate motum præteritas a Gallo Rege acceptas injurias voluntaria oblivione obtrivisse, illique in libertatem pristinam vindicato Eleonoram sororem suam connubio junxisse, ipsumque Pon-

tificem pacis vindicem delegisse: deluisse tamen eum spe pacis, vicissimque a Gallo pacis expectatione delusum visuri sumus; quæ vero officii gratia Clementi Carolus scripserat, eadem ad subditos sibi populos non sine levi sui commendatione vel ostentatione scripsit, quo argumento hæc ad Senenses imperii clientes extant datæ literæ, quibus præcipua pacis capita designata fuerunt (c).

Nobilibus spectabilibus nostris & imperii sacri fidelibus dilectis officialibus baliæ, & conservatoribus libertatis civitatisque Senarum. Carolus divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus.

(c) Exi. apud Malavolt. hist. Senen. 3. par. 1. 7.

Nobiles spectabiles fideles dilecti. Quo studio non solum Italia, sed universi Christiani orbis quietem, libertatem, & tranquillitatem pro viribus procuraverimus, actiones ipsæ nostræ perspicue testantur: & licet præter opinionem nostram ipsa Christiana respublica, & præsertim Italia, non sine magno animi nostri dolore, tot miserandas calamitates passa sit, visum est tandem Deo optimo maximo pro sua gratuita benignitate erumnosis his adversitatibus diu operatum finem imponere, tanta tamque insigni victoria apud Ticinum de Christianissimo Gallorum Rege fratre nostro charissimo superiori anno cælitus nobis concessa; unde licet nos ditionem nostram propagare, ac prædecessorum nostrorum dominia per Gallorum Reges occupata armis recuperare, damnaque nobis, fœderatisque nostris illata resarcire potuissemus, si Galliam suorum stragem deplorantem omnique defensione carentem cum florenti atque invicto exercitu nostro aliisque collectis copiis invadere tentassemus; maluimus tamen pro solito instituto nostro Christianæ quieti & tranquillitati consulere, quam nobis quantumcumque magnam gloriam vindicare, iterumque ad arma venire. Quo factum est, ut ipso omnipotentis Deo his conatibus nostris, sua divina benignitate favente pacem & amicitiam, ac veram concordiam cum ipso Christianissimo Gallorum Rege ad Dei omnipotentis gloriam tandem invoverimus, artissimumque fœdus cum eo percussimus, in quo præter alia, quæ supervacuum esset hic enarrare, serenitas sua nobis ducatus nostri Burgundia aliarumque rerum restitutionem promisit, iuribusque ab eo in regno nostro Neapolitano, statuque Mediolani, & in aliis regnis ac dominiis nostris præteritis cessit, nonnullaque alia, quæ dignitatem & honorem nostrum con-

III Caroli V. literæ.

Gloriator potuisse Galliam subigere

Burgundia ducatus illi promissus a Franc. I.

cernere videbantur, liberaliter nobis concessit: nosque vicissim, quo hæc arctioris necessitudinis vinculo stabilirentur; serenissimam Reginam dominam Eleonoram sororem nostram charissimam matrimonio copulandam promissimus, nihil omnino præmittentes horum, quæ ad conservandam hujusmodi amicitiam, fœderis & affinitatis inter nos, ac universæ reipublicæ Christianæ salutem, & optatam tranquillitatem opportuna censuimus: quod his nostris vobis, de quorum fide & animo erga nos plane confidimus, significare volumus, ut sciatis quid a nobis pro Christiana quiete, & præsertim pro Italia orio, effectum fuerit, utque de nostro erga vos rempublicamque vestram animo & vobis polliceamini, quæ de optimo Cæsare expectanda erunt, &c. Datum in civitate nostra Toleti die XXVI. Januarii anno Domini MDXXVI. regni nostri Romani VII.

IV. (a) Guicciar. lib. 6. Ferro. 8. Mariar. Vinc. Blasius lib. 3. cap. 11. (b) Belchir. l. 18. n. 48. Leges pacis inter Carol. V. & Francisc. I.

Describunt singula hujus fœderis capita Hispani, Itali, Gallique scriptores (a), ex quibus hæc tradit Belchirus episcopus Metensis (b): Fœdus inter Cæsarem ac Regem postridie idus februarias in hanc sententiam factum fuit. Inter Cæsarem ac Regem perpetua amicitia, perpetua pax esto, in quam admittantur quicumque de communi consensu admitti volent. Rex intra diem VI. idus martias ad fontem rapidum in utriusque regni finibus e custodia educitur. Intra XI. diem kal. julii majorem Burgundiam, qui ducatus appellatur, Nuceriam arcem, castellum Chimonium hujus ducatus appendices, comitatum Carcellensem, vicecomitatum Ansonensem, præfecturam Laurentianam minoris Burgundia appendicem, Cæsari Franciscus restituit, ea quidem conditione, ut in posterum Gallorum Reges patronos non agnoscant: quam quidem conditionem ad Flandricum etiam Arrebatensemque comitatum produxerunt. Eodem momento, quo Rex liberabitur, duo ejus liberi natu majores Cæsari in manus traduntur, ac patris veluti prædes in ejus locum surrogantur, aut certe loco minoris natu duodecim primarii Gallorum proceres obsides sunt. Regni Neapolitano, Mediolanensis principatus, Genue, Alie, Tornaci, Insule, Duaci, Hisdini, Cæsari Rex omni jure cedito. Vicissim Regi Cæsar eo, quod in Peronam Desiderianus, Roiam Bononiensem, Guinensem, Pontivensem comitatum hactenus sibi vindicavit, jure cedito. Inter Cæsarem ac Regem perpetua societas esto, qua pro suis ditionibus tuendis alter alteri quingentos cataphractos equites, decem pedirum millia mittere teneatur. Eleonora Cæsaris soror Francisco despondeat; ea in dotem ducentum nummum aureorum millia duabus personibus persol-

venda recipito cum mundo muliebri, qui Cæsaris sororem deceat. Delphinus, hoc est Francisci Regis major natu filius, Emmauelis Lusitania Regis atque Eleonora filiam, cum ad legitimam ætatem pervenerit uxorem ducito. Ut Henricus Alebretus regno Navarra Cæsari cedat Franciscus procurato: si is recusabit, auxilio ne juvato. Ut Sicambria, sive Gueldria, Zutlique regulo vita functo, earum ditionum primaria urbes Cæsari se dedant, Franciscus quoque procurato. Wittenbergensem regulum Robertumque Marchianum auxilio ne juvato. Cæsari in Italiam profecturo duodecim triremium, quatuor majorum navium, quatuor myoparonum omnibus rebus præter milites instructorum classem, quam post tertium mensem a die cœptæ navigationis numerandum recipiat, Franciscus mutuo dato. Loco terrestres exercitus, quem Franciscus obtulit, ducenta nummum aureorum millia numerato. Addunt promissos præterea quingentos cataphractos equites cum aliquot tormentis, stipendium item in sex pedirum millia, idque in sex menses cum Cæsari Romam ad capiendam coronam Imperatorum pergeret. Anglo debitas pensiones, quæ ad quingenta nummum aureorum millia pervenerant Franciscus pendito, aut Cæsari, qui se has persoliturum receperat representato, Uterque [Cæsari inquam atque Rex] a Clemente, ut universi Christianismi concilium indicat contendito, ut pace inter Christianos bene constituta adversus Christianæ persuasionis hostes arma transferantur: quo nomine crucesignatorum privilegia, & quas vocant indulgentias Clemens indicat: Borbonium Franciscus intra duos & quadraginta dies in integrum restituit, omnem suppellectilem, omnes fructus ex Borbonii patrimonio perceptos reddito: ne eundem in regnum Gallicum revocato, aut ut ibidem maneat cogito. Borbonio provinciam Phocensem apud iudices Regi sibi que non suspectos reperere fas esto. Et infra: Postremo additum est, ut si Rex quacumque de causa his capitibus non staree, in eandem custodiam rediret: sed nos jam Attilios regulos, speciosa veterum Romanorum exempla non videmus.

De pendendo a Clemente Concilio œcumenico adjecta lex.

De hujus fœderis pactioibus contrariæ spariæ sunt sententiæ ac sensisse prudenter Gallum Regem eas non servaturum refert Guicciardinus (c), adeo ut cæsareï scriini præfectus Gattinaria ipas subnotare detrectarit, contenderitque, a liberato Rege numquam Burgundiam restitutum iri, cum ea parta Cæsar deinde ad Lutetiam Gallorum regiam excurrere posset, universono regno immineret: verum ipsa opinione Fran-

V. (c) Guicciar. l. 16.

Affinitas contracta inter eosdem.

Datis ob-
sidibus
Franc.I.
liberatus.

(a) Guicc.
l.17. Fer-
ron. l.8.

Burgun-
dia nega-
ta Caesari.

(b) Guicc.
l.17. Bel-
latus l.3.

(c) Guicc.
l.17. Bel-
latus l.3.

(d) Id.
Ferron. ib.
Fœdus
inter
Gallum
Pont. &
Venetos
contra
Caesarem.

ciscum Regem traditis duobus filiis ob-
sidibus, quorum major natu Delphinus
sceptri hæres erat, decimoctava martii
die e custodia emissum, qui postea li-
bertate recepta negavit (a) Burgundiam
a se tradi Carolo V. posse, cum Burgun-
di nunquam se nisi coactos armis in po-
testatem Caesaris concessuros profiteren-
tur, ac Reges acceptos a majoribus prin-
cipatus sine populorum assensu in exte-
ros transferre non possint; quandoquidem
in ipsis suscepti regni auspiciis sacro in-
unctus oleo iurandum de non abalie-
nandis Gallici regni iuribus nuncupasset
cujus religionem posterius Madriti con-
ceptum iurandum non posset infringere;
quod quidem vi & injuria extortum
prædicabat, se denuntiasse sæpius, si ad
indignas conficiendas pactiones adigere-
tur, earum se religioni non futurum ob-
noxium, ac non ad colendam amicitiam,
sed ad suas vindicandas offensas excita-
tum iri. His se Franciscus argumentis ad-
versus Carolum V. tuebatur, ne Lanojo
Burgundiam committeret, ac vigesies cen-
tena nummorum millia & amplius pro re-
dimenda Burgundica pactione spondebat,
(b) cum eum pontificis Venetorumque ora-
tores adiere, ut cum ipsis pro asserenda
Italiae libertate, tuendo Francisco Sfor-
tia, quem Hispanus exercitus obsidione
cinxerat, eripiendis ex Hispana custodia
Galliis obsidibus filiis armorum fœdus co-
iret, quod his legibus sancitum fuisse
memorant (c).

Novum fœdus, inquit Ferronius (d),
initum est inter Regem, Clementem Pon-
tificem maximum, Venetos, & Francis-
cum Sfortiam. His cautum est amicitiam
inter eos perpetuo futuram. Si quis his u-
nive horum hostis sit, hostem omnibus fu-
turum. Possit Caesarem participem hujus
fœderis fieri, si prius regios liberos equo
soluti redemptionis pretio reddiderit, Me-
diolanumque Sfortie, neque Italiam ad-
ear ad insulas imperii recipiendas, nisi eo
comitatu, qui arbitrio relinquatur Pon-
tificis & Venetorum, solveritque Anglo-
rum Regi debitam pecuniam. Parabuntur
autem a fœderatis sumptibus communibus
copiæ triginta millium peditum, quingen-
torum equitum cataphractorum, triumque
millium levis armaturæ una cum machi-
nis tormentisque bellicis necessariis. Ma-
nebit is exercitus donec bellum confectum
sit, debellatque, qui Italiae quietem per-
turbant. Conducentur ad bellum Helvetii,
dabiturque opera a Rege, qui multum a-
pud eos auctoritate potest, ut honestis con-
ditionibus ad bellum accedant. Admone-
bitur Caesari de restituendis regis liberis:
ut fasit, confecto hoc bello fœderatus quis-

que Franco ad bellum Caesari inferendum
auxilia suppeditato; omnes vero decem-
millium peditum, mille cataphractorum,
& quingentorum equitum levis armaturæ
numerum, aut eorum loco pecunias ad e-
um numerum militum cogendum parato:
classem ad id bellum viginti octo trivemi-
um, naviumque oneratarum ad eum us-
que numerum, qui fœderatis placebit: Per-
mittitro Francus Sfortiam iure quo optimo
maximo uti frui Mediolanensi principatu:
soluta tamen quotannis pensione annua,
quæ Pontifici Venetisque aqua videbitur,
modo tamen ne sit minor quinquaginta-
millium nummorum aureorum. Pro his sol-
vendis prædas sponsoresque assiduos eo no-
mine dato. Hos si non invenerit, Ponti-
fex eius nomine spondeto: Veneti conspon-
sores accedunt: persolvitro Sfortia Maxi-
miliano Sfortie fratri annuam pensionem
equam pro dignitate familie: liberato Re-
gem ea pensione, quam pendit Maximili-
ano, amicis fœderatorum restituantur bo-
na: his liber in patriam reditus esto, præ-
cipue quidem Alberto Pio Carporum co-
mirti. Pensiones, quas Gallus Helvetiis
persolvebat, has illis Sfortia persoluto ad-
iunctis sibi eis eo fœdere, quos sibi Rex
adjunxerat ob Mediolani defensionem: u-
noem Sfortie Rex dato Pontificis arbitrio
regio ortam sanguine: interea si quid
acciderit Francisco Sfortie, eadem hæc
Rex in Maximilianum conferto. Reddun-
to fœderati Regi Athesem comitatum,
Genuensium quoque supremum dominium,
relicto tamen Antonio Adurno duce, si is
fœderis velit particeps fieri. Parta Italia
quiete si moretur Caesari in reddendis re-
gis liberis fœderati isdem copiis Regem
iuvanto: Neapolitanum regnum ubi debel-
latum fuerit, Pontificis esto, persoluta ta-
men aqua quotannis pensione Regi, modo
tamen minor ne sit sepruaginta quinque
nummum millium aureorum. Dato Pon-
tifex eo nomine coacto vite purpuratorum
concilio eorumque consensu sponsores Re-
gi; ni faxit redito Rex ad pristina jura.

His consentientia refert Guicciardinus,
additque non exclusum a Pontifice Cæ-
sarem omni amicitie spe; convenisse en-
nim regnum Neapolitanum vetustis le-
gibus illi restitutum iri, si quadrimestri
flexu post illud amissum Gallicæ regie
filios restitueret: si vero prædictas pa-
ctiones respueret, Gallo Regi annuam
pensionem traditum iri, necnon auxilia-
res copias submittendas, quibus bellum
in Hispania urgeret: conventum etiam
de annuis præmiis Henrico Angliæ Regi
& Thomæ Cardinali Eboracensi in Nea-
politano regno attribuendis, qua de re
scriptum fuit ad Gambaram protonota-
rium

De Me-
diolano
& Genua
leges.

VII.

(a) Lib.1.
lit. princ.
p.215.
(b) Ib. p.
197.
De Anglo
adjungen-
do fœderi
actum.
(c) Ib. p.
191.

VIII.
Deque
elidenda
Carol. V.
potentia.
(d) Bel-
latus l.
18. c.54.
(e) Ib. p.
197.
(f) Ib. p.
195.

(g) Lib.1.
lit. princ.
p.197.

(h) Guicc.
l.17.
Cur Cle-
mens in
Carol. V.
bellum
decreve-
rit.

rium internuntium in aula Anglica pon-
tificium. Compositum est hoc fœdus (a)
die vigesima (b) secunda maii in aula
Gallica, cum ad illud Anglus facile al-
liciendus putaretur, cujus admittendi tri-
mestri spatio potestas permisa est, ex-
tantque Matthæi Giberti arcanorum pon-
tificiorum participis ad eundem Gambar-
ram protonotarium literæ (c), ut An-
glum Regem ad communis liberatis cau-
sum provehendam clandestina saltem si
non aperta, opera adduceret. Et quidem
se, dum in Anglia agebat ac sociale
bellum Gallo indicabatur, ab Eboracen-
si Cardinale audisse affirmabat, adeo in-
folescere Gallum, ut omnes suis alis vel-
let supponere, detrahendasque illi pen-
nas, ut Christianum orbem pacatum fini-
ret: nunc vero non minus superbienti
aquilæ rescandos unguis, ne dilaniet u-
niversos, suaque amplitudine cœlitus da-
ta contenta vivat.

Terruerat omnes principes cæsarea vis
ac felicitas, adeo ut non modo cum An-
glo, quem aliis fœdere se junxisse Lufi-
charius narrat (d); verum cum Bel-
tano quamvis Caroli affini de cæsarea
potentia elidenda agitata sint consilia (e),
ne illum auro subsidiario juvaret: quin-
etiam Sabaudia (f) princeps Hispanorum
militum licentia fessus in fœderatorum
partes inclinavit: Pontificem vero ad fa-
ciendum hoc sociale fœdus adversus Car-
olum compulsum scripsit Matthæus Gi-
bertus (g), de quo paulo ante memora-
vimus, his de causis, nempe ob Cæsa-
ris in sedem Apostolicam contemptum,
ingraticque animi culpam, tum ob nimi-
am dominandi cupidinem: Clementem e-
tiam ad bellica consilia suscipienda ada-
ctum refert Guicciardinus (h) impenden-
tis Italicæ servitutis metu, cum cerneret
Carolum ita cum Gallo pepigisse
fœdus, ut Pontificem atque Italos prin-
cipes eo non comprehensos opprimere
posset: arcem Mediolanensem obsidione
premi: Insulres a Germanis Hispanisque
proteri: cæsareas turmas in Parmensem
& Placentinum agros ditionis ecclesiastica
vexasse: lata a Carolo fuisse in Hispania
iniqua edicta libertati ecclesiasticæ adver-
santia, atque Hispanum tabellionem
subornatum in Romana curia promulgasse,
ne Hispani ab ea jus peterent: præ-
terea omnium Itolorum querulis vocibus
jactatum Pontificem in Italia calamita-
tibus marcuisse otio; quas tamen averte-
re deberet, atque adeo ad sociale bellum
maturandum consurrexisse, ne arx Me-
diolanensis comeatu exhausto cæsareis
dederetur.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Porro Cæsar Pontificis, Regumque &
principum Itolorum consentienti conspi-
ratione exterritus, cum antea a Pontifi-
ce nullis precibus pollicitationibusque
ad Franciscum Sfortiam publicæ pacis,
instaurandæque rei Christianæ studio ven-
nia donandum, quod Mediolanensem
principatum in Carolum Borbonium E-
leonoræ sororis Cæsaris nuptiarum spe-
delusum transfundere decrevisset (i), eo
enim fidissimo cliente Insubria potito con-
firmandam esse in Italia potentiam suam
arbitrabatur, flecti potuisset, demum
Hugonem Moncadam amplissimis fultum
mandatis ad Gallicam aulam, dein ad
Franciscum Sfortiam, postremoque ad
Pontificem submisit (k), ut si cum Fran-
cisco Rege convenire non posset, eidem
Pontifici expetitas tot votis ac blanditiis
pacis leges concederet. Cum vero is
Francorum Regem deinde Franciscum
Sfortiam ab eo fœdere divellere frustra
tentasset, demum una cum duce Sueviæ
cæsareo apud sedem Apostolicam orato-
re decima septima junii die Clementem
adiit (l), utque Joannes Baptista Sanga,
qui præfens aderat pontificiis internuntiis,
enarrat, primum oratione proluxa Cæsa-
ris erga Pontificem amantissima studia,
pia illius consilia, pacandæ Italiae & con-
cordiæ universo orbi Christiano restitu-
endæ vota exaggeravit, addiditque am-
plissimis se mandatis ad pacem cum om-
nibus conficiendam instructum accedere:
denique sinu pacem bellumque efferre;
verum Cæsarem ut amantissimum pon-
tificiæ beatitudinis filium lubentius pa-
cem quam bellum præstiturum acceptu-
rumque, non formidare belli, cum vi-
ribus ad dimicandum cum universis pol-
leret, sed puro colendæ cum omnibus
ac præsertim cum Pontifice omnibusque
Italici amicitie desiderio: verum si Pon-
tifex bellica consilia amplecti vellet, Cæ-
sarem armis rem non minus quam antea
contra alios, qui ipsum lædere moliti e-
rant, acturum. Quibus Clemens respon-
dit se omnes frustra jam pertentasse mo-
dos asserendæ Italicæ pacis, flectendæque
cæsareæ majestatis, ut attritam Christia-
nam rempublicam in pristinum statum
restitueret: verum contraria Cæsaris e-
jusque ministrorum studia ipsum con-
tra naturæ propensionem, institutæque
vitæ rationem, ad arma capiendæ ade-
gisse, quæ jam deponere non posset nisi
Cæsar postulatis annueret, nimirum Ita-
liam libertate sua frui sineret, filios Gal-
lorum Regi restitueret, debitam auri vim
Angliæ Regi, cui amplitudinem suam
maxima ex parte acceptam referre debe-
ret, ad removendas omnes futurarum di-

IX.
Cæsar ex-
territus
nova con-
spiratio-
ne.

(i) Blas-
cus l.3. c.
11. & a-
lii.

(k) Extr.
ca de re
lit. l.1.
lit. princ.
p.198.
&
201.

(l) Ib. p.
209. &
215.
Guicc. l.
17.

Cæsarei
oratoris
verba.

Quæ sint
petita a
Pont.

Aaaa 2

(cor-

scordiarum causas penderet : ceterum Pontificem concordiam sine fœderatorum consensu redintegrare non debere .

X.

His auditis Hugo Moncada actionem de pace non abruptit, sed die proximo se ad varias conciliandæ pacis rationes proponendas rediturum subiecit; reversusque hanc concordia formulam proposuit: Cæsarem pontificiis voluntatibus se accomodatorem, ac duntaxat servato in speciem iudiciorum ordine tuendi honoris cæsarei gratia Francisco Sfortiæ Mediolanensem principatum liberum permissurum, omnique controversias, quæ ipsi Cæsari cum Venetis intercedebant, dirimpturum, atque ex Infubria exercitum revocaturum, modo Pontifex una cum cæteris Italicis principibus partem stipendiorum, quæ militi erant debita, persolveret. At Clemens, quamvis sero allatas pacis leges respicere decrevisset, quod jam ante a Matthæo Giberto datario pontificiis in Gallia & Anglia internuntiis significatum erat (a), ut cum Francisco & Henrico Regibus id conferrent, respondit deliberationem cum sociorum principum oratoribus se habiturum: quos cum decima nona junii die vocasset pacis colloquium dissolvendum decrevit dato Hugoni Moncada hoc responso (b), oratores rem omnem ad suos principes relatores, sine quorum consensu quidquam statueri non possit; cuius responsi causam hanc allatam memorat Baptista Sanga (c), timendos scilicet Danaos etiam dona ferentes. Adiit (d) iterum, vigesima junii Moncada Clementem ad pacem orandam; eique obtulit, Cæsarem omnes suas controversias pontificio arbitrio permissurum: non admittam tamen a Clemente pacem narrat Matthæus Gibertus, & Cardinalium senatum a Pontifice adductum, ut fœdus initum cum Gallo Rege admitteret. Jacobus Sadoletus episcopus Carpentoractensis postea Cardinalis, qui Pontifici a consiliis erat, dissuasor semper belli extitit; de quo Antonius Florebillus in ejus vita hæc tradit (e):

Pacem Cæsar offert Pontifici legibus quas expetebat.

(a) Lib. 1. lit. princ. p. 201.

(b) Ib. p. 210.

(c) Ib. p. 214. (d) Ib. p. 215. Non admittam tamen a Clem.

(e) Floreb. in vita Card. Sadolet. Gravillima argumenta pro admittenda pace.

rifice maximo pacis mentionem fieri, & de deponendis, ac porius abiiciendis armis agi posse censuit, idque eum admonere non destitit: sed nimirum Deus, nobis ob peccata nostra iratus atque infensus, cum illa urbi Romæ ac sacerdotum ordini instigenda plaga nos, ut respiceremus, admonere statuisset, eam illi Pontifici mentem minime dedit, ut tam honestam constituendam concordiam occasionem arripere.

Cæterum collocarat spes suas Pontifex in Gallo Rege, quem levare oppressum annitebatur; & is dum carceris Hispani superiores molestias magis voluptatum (f) lenociniis demulcere, quam in Italiam auxiliares copias ac promissa stipendia submittere, acceptamque ignominiam eluere cogitat, in maximas calamitates inani auxiliorum spe Clementem conjecit (g): qui interea exaratis suscepti in Carolum socialis belli causas literis ita exposuit (h).

Cæsari.

Non opus esse arbitramur longo sermone ad demonstrandum, quo studio, quibusve curis a nostri pontificatus initio tum pacem communem totius Christiani nominis, tum privatam tuam nobiscum conjunctionem procuraverimus; sunt enim omnia acta cogitataque nostra tibi æque nota ac nobis: illud vero silentio præterire non possumus nihil nos unquam prætermisisse, quod vel ad boni pastoris erga universum gregem officium, vel privatam ad fidelis amici animum erga te pertineret; cuius tamen voluntatis atque amoris erga te nostri eum sumus exitum consecuti, ut repulsi a benevolentia & conjunctione tua semper fuerimus; quocirca ad ea consilia, a quibus & natura & voluntate omni tempore abhorruimus, necessario sumus compulsi, licet serius, quam & rerum dignitas, & honoris nostri publicique commodi ratio postulabat, iam enim patientia nostra ad negligentiam rerum publicarum convertebatur, nisi tandem arma caperemus, quæ & iustitiæ & Italiae libertati, & nobis ipsis præsidio essent. Etenim [ut causas breviter attingamus, quibus adacti sumus ita facere] meminisse potes, antequam ad pontificiam dignitatem assumeremur, nos summopere tibi addictos fuisse, & quo rerum tuarum is exitus esset, quem tute optabas, neque laboribus neque periculis aut impensis nos peperisisset: & postquam ad pontificatus honorem vocati sumus, tuique hostes magnas in Italia copias habebant, etsi pro dignitate abstinendum nobis ab armis opere præteritum fuisset, tamen ne tuaque negotia impedita relinqueremus, non solum Florentinorum auxilia, sed etiam Romanæ ecclesiæ copias in tuis subsidiiis

XI. Gallus Rex totum ac moribus occupatus. (f) Peron. lib. 8. Pontificem deseruit. (g) Belchair. lib. 19. (h) Ext. hæc lit. in app. Sabellicus hoc ann.

Indicti Carolo V. socialis belli causæ.

Cæsareus exercitus Romanæ ecclesiæ conditioni graviora mala intulit.

Septem mensibus arcem Mediol. obsidet.

sidiis & castris versari permisimus, nec pecunias cessavimus tuis suppeditare, donec depulsum illud periculum fuerit. Quod si idem postea insequenti bello, quod ad Ticinum confectum est, non præstitimus, id non voluntati nostre erga te imminuta, sed pontificatus dignitati, quæ communis in nobis patris personam exposcit, potius attribuendum est; præsertim cum tu ipse videre poteris, quæ nobis esset cura rerum tuarum: nam si societatem hostium tuorum sequi voluissimus, magna nobis præmia non solum proponebantur, sed iam parata erant, & tui tam facilem victoriam nunquam nacti fuissent, ob quam eum sublata omnis contentio videretur, cum tuis ducibus fœdus inivimus, & quo ali ac sustineri exercitus tuus posset, plus quam mediocrem auri summam dedimus ea conditione, ut a finibus nostris exercitus abduceretur, restituereturque pecunia si tu fœderi cum illis inito non consentire: quod quamquam minime apud te ratum fuerit, nihilominus neque aurum recuperavimus, & contra fidem datam in Romanæ ecclesiæ locis diutius exercitus tui bona pars versata nullum crudelitatis, nullum avaritiæ, aut immanitatis genus in nostros prætermisit: quamobrem cum ita a te & a tuis accepti essemus, ut nulla meritorum nostrorum ratio haberetur, nemini mirum esse debet, si quæ in tui detrimentum a Ferdinando Piscario occulta consilia haberi caperant, cum ad nos delata essent, non penitus aspernati sumus. Cæterum cum tui Mediolanense imperium occupassent, circumvallare perrexissent Franciscum Sfortiam a te toties declaratum Mediolani ducem, tantam indignitatem [ut verum fateamur] ægre quidem tulimus, & cunctis prope Christianis principibus auxilium conferentibus, pro communi Italiae periculo non negleximus arma capere, ita tamen, ut legatum tuum, qui pro componendis, ut agebat, rebus venerat ad nos, interea audiremus, & relapsi in pristinam conciliandæ amicitia spem & perpetuitatem & benevolentia nostræ fructum tibi polliceremur, modo per te Mediolanensem duci [etiam si quo pacto errasset] clementia impertiretur, sine qua res Italia eo tempore securitatem habere non poterant. Sed tu plus iniquis tuorum, quam par erat, consiliis fidei adhibens, pro clementia iustitiæ rigorem obtulisti, quæ tamen nescio quomodo iustitia appellari possit, cum iudicium atque sententiam pœna antecesserit, & princeps tui hæcenus semper observantissimus, indicta causa iam septimum mensem acerrimam tuorum obsidionem patitur; quibus tot & tantis causis

de te diffidere & quodammodo desperare coacti sumus, nostramque amicitiam, quam tu toties repudiasti, multis & magnis principibus adungere, quorum optimum in Christianam rempublicam animum si essemus aspernati, non boni pastoris & communis patris laudem, sed superbi & insolentis nomen acquisivissimus. Habes rationem actorum & consiliorum nostrorum, quæ idcirco a nobis summam explicata est, ut non solum cum Deo [is enim inspector est cordis] sed etiam coram hominibus restatam optimam voluntatem nostram relinquamus.

XII.

Cum die vigesima augusti hæc literæ ab internuntio apostolico redditæ fuissent Carolo V. composita est ab ejus administris apologia (a), de qua dicitur inferius: quæ vero converis ad bellum rebus gestis sint, nunc percurreremus. Concitata est ingens Mediolani adversus Hispanos popularis seditio ex atroci & barbaro illorum facinore: cum enim Antonius Leva per urbem suo stipatus satellitio obsequitaret, nec se a viro nobili salutari animadverteret, arrogantia efferatus eum illico obruncari iussit: quæ crudelitas Hispanis rebus pene exitio fuit; Mediolanensis enim plebs illico ad arma coivit, ac prætorianam cohortem trucidavit, pellereque Hispanos urbe poterat, nisi ducem consilio destituta, atque aliorum domorum incendio, necnon concordia interpresibus ultro commeanibus retardata conquievisset. Interea varia in urbibus Mediolanensis principatus conflatae proditionen pro Italico nomine adversus Hispanum asserendo, quæ non erupere, excepta ea, qua Lauda ab sociali exercitu intercepta (b) est vigesima quarta junii, ex qua urbe ad Mediolani mcenia ducendæ Italicæ copiae Hispanos Mediolanensis arcis obsidione depulsuræ putabantur. Questus deinde est Carolus V. (c) pendente actione de pace ereptam sibi proditione Laudam fuisse; sed in promptu erat responsum, Mediolanensem ducem obsidione liberandum fuisse. Quo autem Hispanæ vires magis distraherentur de Genua iis eripienda, suscepta sunt consilia; cumque de Petro Navarro fœderatorum classi præficiendo ageretur, illeque id munus ob nuncupatum de gerendo tantum adversus hostes fidei sacramentum suscipere detrectaret, Clemens ipsum ea religione solum pronuntiavit (d), cum hoc bellum adversus eos tantum susceptum esset, qui sedis Apostolicæ dignitatem, divini Numinis honorem, Italicamque libertatem proterere contendebant.

(a) Ext. de eo lit. l. i. lit. princ. pag. 216. Guicciar. l. 17. Crudelitas Antoni Leva Mediolanensis in seditionem concitat.

Lauda a Gallis intercepta.

(b) Id. Guicciar. ib. l. i. lit. princ. pag. 225. (c) Carol. V. in Apolog.

Petrus Navarrus classi sociali præfectus. (d) Lib. brev. an. 1526. par. 2. pag. 388.

XIII. Liberatur sacramento de non gerendo bello nisi adversus fidei hostes.

Dilecto filio comiti Petro Navarro. Accepimus te, cujus virtus & in re militari peritia hoc tempore expetitur a summis Regibus, ideo militandi onus re fugere, quod obnixè alias proposueris contra Christianos non militare: quam quidem intentionem tuam, ut piam ac laudabilem nos ipsi in primis, ac præ cæteris laudamus, dignamque tua virtute & Christiani hominis officio censemus; sed tamen est, fili, ut arbitramur ea hujus belli quod geritur ratio, ut tui propositi rationem non infringat: siquidem præter ecclesiasticæ dignitatis & autoritatis, divinique honoris defensionem, quæ a nobis & confederatis cæteris suscepta est, nihil aliud, [Deo teste] agimus, quam ut ex bello hoc necessario pax inter Christianos salutaris, ex eaque mos bellum contra infideles tuæ pietati ac desiderio accommodatum subsequatur: non enim nos [id quod notum est omnibus] ad arma sumenda unquam adduci potuimus, ne multis quidem ac magnis humanis rationibus illecti atque invitati, quoad divino honore, per quos minime debuerat, violato, libertateque ecclesiastica despecta atque imminuta, ubi nec literis nec nuntiis proficiebamur, tandem non tam nostram, quam apostolicam dignitatem cum cæteris defendere conacti fuimus: hanc causam, atque susceptionem si tu, fili, tua pro virili non juveris, ideo quia contra Christianos bellum geri videatur, vide ne nos ipsos, ne tot ac tantos principes videaris impietatis arguere. Nos quidem ipsi nostræ in primis, tum cæterarum animarum pastores & custodes sumus, neque nostræ aut aliorum saluti adversariorum, nisi omnia divina atque humana jura liquido non solum promitterent, sed etiam præciperent, ut Ecclesiæ jura defenderemus: quare non est cur detrectes eam militiam, in tanta præsertim opinione tuæ virtutis, cuius Romanum Pontificem non modo auctorem habes, sed suasorem; neque enim suadere aliis refugiemus, quod nos ipsi pie ac necessario suscepimus. Itaque primum te ab hoc proposito etiam si solemnino voto te in id adstrinxeris, pro hoc dumtaxat bello absolventes, te etiam hortamur & requirimus, ut tuam virtutem sanctæ Romanæ ecclesiæ & confederatis ejus in tam pia causa fruentiam des, &c. Dat. Romæ III. julii MDXXVI. pontificatus nostri anno III.

XIV.

Admisit Petrus fœderatæ classis supremum militare imperium ad conficiendam Genuensem expeditionem, cui Pontifex decimanona augusti die Venetam & ecclesiasticam classem instructas esse ad bellum significavit (a).

(a) Ib. p. 24.

Dilecto filio Petro Navarro classis sanctissimæ ligæ capitaneo generali.

Non unquam ignoravimus adhiberis ad virtutem tuam eis auctoritate & viribus, quibus se ipsa strenue exercere posset, ea te curaturum & facturum, quæ & a te profecta esse viderentur, & non solum sanctæ huic sedi, ac nobis, quos semper privata quadam & summa observantia & amore prosequi studuisti, Christianissimoque Regi tuo ac cæteris nobis conjunctis principibus perpetuæ futura essent gloriæ, sed universæ quoque Christianitati non mediocri commodo & saluti; nunc vero, cum ad eam expeditionem Genuensem, quæ te minime later, omnia hic apud nos jam sint parata, sitque cum nostra classe dilectorum filiorum Venetorum classis conjuncta, jamque Genuam ipsam versus ad rem aggrediendam soluturi sint, arbitremur autem in eodem prociectu & apparatu te esse, ut uno & eodem tempore una cum eisdem nostris cum regia classe ista eo in unum conventurus sis, has ad devotionem tuam literas scribere volumus: Et infra: Et quoniam certo scimus dilecti filii Andree Doria nostræ & S. R. E. classis capitanei generalis præstantiam & virtutem singularem satis tibi esse cognitam, & perspectam, proptereaque eum cum a nobis vehementer diligere plurimum fieri, tum ab omnibus idem promereri te posse, existimare minime dubitamus, te sive in hac ipsa expeditione, sive in quavis alia occasione, in eo illum amore honoreque habiturum, quem merita ejus exposcere videntur, &c. Dat. Romæ die XIX. augusti MDXXVI. pontificatus nostri anno III.

Excurrit itaque in Liguria littora Gallica classis (b) præfecto Petro die decima sexta augusti, ac Saonam deditione cepit; deinde dimissa Genua Liburnum applicuit, ac Venetis, pontificiisque navibus sibi conjunctis Genuam adortus est; quamvis vero maxima grassationibus maritimis intulerit damna, omnesque comæatus mari interceperit, ad deditionem tamen urbem illam compellere non potuit, cum terrestris exercitus a fœderatis, uti erat conventum, submissus non esset: parum enim feliciter terra adversus caesareos res gerebatur; siquidem Franciscus Maria Urbini dux socialis exercitus præfectus, postquam leves impetus in mœnia Mediolani fecit, Hispanorum strenue se tuentium virtute territus castra removit (c), non sine tumultu octava die julii, quæ dies illi sociali fœderi Romæ, Venetiis, & Parisiis promulgando designata fuerat: cujus recessus Pontificis ac Venetorum spes de Mediolano impetu recuperando obegregiam civium pro asseren-

Expeditionis Genuensis dux renuntiatus.

XV.

Saona intercepta. (b) Aug. Just. hist. Gen. l. 6. Bezar. l. 19. Fol. et. l. 12. Guic. l. 17. Non promotus ad Genuam exercitus fœderatus. Mediolano ab Hisp. propulsatus. (c) L. 1. lit. princ. p. 230. Guic. ubi sup. Bel. l. 3. Belch. l. 19.

XVI.

(a) Guic. ubi sup.

(b) Lib. brev. an. 1526. par. 1. p. 17.

Helvetii obsequia sua Pontifici fecerunt.

serenda Italica libertate cupiditatem susceptas confudit.

Censuerat vero Urbinas, Helvetios, quorum virtutem multum fidebat, expectandos. Accessere quinque (a) millia eorum ad castra socialia pontificis conducta stipendiis, quorum adventu recreatur Clemens hortativas hasce literas dedit (b), ut honorem sedis Apostolicæ atque Italicum nomen in pristinum splendorem contra Hispanam vim revocarent.

Dilectis filiis Helvetiis, ad nostra & confederatorum stipendia in Italia militantibus & militaribus, ecclesiastica libertatis defensoribus salutem, &c.

Dilecti filii, multi præstantes viri nobis & prædecessoribus nostris magnum sæpe reddiderunt testimonium de fide, & inconcussa devotione inclita nationis vestræ erga Apostolicam sedem; sed nemo est ea restatus uberius aut clarius, quam nunc dilectus filius Caprius, cujus labor & diligentia pari fide ac virtute conjuncta, in hoc bello pro dignitate Ecclesiæ & Italia salute a nobis & confederatis nostris suscipiendo ita emicuit cum apud nos, tum apud summos principes, ut omnem a nobis & illis commendationem ac benevolentiam declarationem mereatur expectare possit: is enim sæpe ac constanter suis literis affirmavit nobis honorem & dignitatem hujus sanctæ sedis & nostram tam fixam esse in præcordiis vestris, quam sit propria vestra & filiorum vestrorum vita. Cujus viri testimonio, licet apud nos nihil esset certius, gaudemus tamen & testimonium ejus & expectationem se vobis nostram a studio & devotione vestra fuisse superatam, cum vos minime adacti publico vestrorum imperio, sed privato affectu & amore ad tuendam dictæ sedis dignitatem & Italia salutem sponte libenterque veneritis. Fuit hoc nobis, ut debuit, dilecti filii, super omnem credulitatem gratum, & jucundum; & si Deus aliquando concesserit, declarabimus universo orbi qualis sit affectus noster erga vos singulos & totam gentem vestram, id quod justissime nos facturos arbitrabimur, &c. Dat. Romæ 1. augusti MDXXVI. pontificatus nostri anno III.

XVII.

(c) Guic. l. 17. & l. 1. lit. princ. pag. 219. (d) Ib. p. 221. (e) Guic. l. 17. append. ad Sabellic.

Auctus Helvetiorum copiis, quas episcopus Laudensis adduxerat, Urbinas ad Mediolanum castra reducere detrectavit (c), conversa jam rerum Mediolanensium facie; inductis enim in urbem Hispanis copiis, quæ per agros antea dispersæ erant, populus pressus (d) jam erat faventibus, nonnullis ex desperatione infeliciter sibi necem conficentibus (e), ac pulsis iis, qui res novare potuissent: itaque alia Helvetiorum agmina Gallicis conducta stipendiis præstolanda censuit, ut difficilem expeditionem conficeret, quantumvis nullas amplius neccendas moras admoneretur, socialesque copiarum inter se diffidebant (f): datam vero Pontifici fidem Gallum prodidisse (g) conqueritur Matthæus Gibertus datarius cæteroque Gallicæ factioni addictissimus: quippe cum Clementem bello ipsius causa suscepto implicitum vidisset, res suas cum Carolo componere pertentasse, ac serius promissa auxilia submisisse, cumque omnes sociorum spes in celeritate positæ essent, nimia tarditas omnem prosperi successus expectationem evertit. Porro Clemens conjuncto cum Florentinis exercitu Senas Cæsari eripere, ac proscriptos Gallicæ factionis causa urbi restituere, annis magna clade propulsatus (h) est, præcedentique die Franciscus Sfortia dux Mediolanensis post diurnam obsidionem in extremam comæatum inopiam redactus, cum socialis exercitus frustra expectatis Gallis eum liberare non auderet, incolumitatem libertatemque vigesima quarta julii die pactus deditionis verba nuncupavit (i): tantum porro abfuit, ut Clemens, qui Urfinos ac Vespasianum Columnam sibi conciliaverat, subiciendique sibi Neapolitani regni spes ingentes conceperat, si Gallica classis uti conventum erat, condicto tempore affuisset, adoriri Neapolitanum regnum non ausus sit; verum tum Gallus, qui non modo exercitum submittere, verum etiam Pontifici & Venetis præbere stipendia sponderat, ut ex Clementis literis ad Franciscum Guicciardinum in universa ditione pontificia militarem legatum datis constat (k), rem verbis pene ageret. (l) Pompejus Columna Cardinalis factioni Hispaniæ addictissimus collectis copiis plures in agrum Romanum excursionem egit (m), ac plebs novo vestigali ad tolerandos sumptus bellicos onerata malefidæ in Clementem voluntatis certissima signa ostenderit, quibus animati Columnenfes Hugonis Moncadæ & Hispanorum fraudibus subornati fœdissimam in Clementem prodicionem consularunt.

(f) Pag. 221. (g) Pag. 220. Francisc. I. ferius opem mittit.

(h) Guic. l. 17. Malvol. p. 3. l. 7. Sfortia deditio nem facit.

(i) Id. ib. append. ad Sabellic. auct.

(k) Clem. lib. brev. ann. 1526. p. 2. p. 105. (l) Lib. 1. lit. princ. pag. 203. 223. Guic. lib. 17.

(m) Guic. l. 17. l. 1. lit. princ. p. 224. Conflata a Columnenfes in Pont. proditio.

XVIII.

Minitabatur etiam Ferdinandus irrumperere in Italiam cum Germanico exercitu, ad quem arcendum communi Pontificis, Regis Francorum, & Venetorum nomine cum oratoribus trium regionum Helvetiarum in solemnino conventu apud Ilants congregatis fœdus initum (n) est xv. augusti, ut Francorum Regis hostes aditu in Mediolanensem principatum prohiberent, ac duo millia stipendiario Gallo Regi traderentur, quingenta vero

(n) Clem. lib. brev. ann. 1526. pag. 15.

vero millia nummum Helvetiis traderentur. Tuebatur se urbis moenibus Pontifex, ac praesidiarias undique copias contraxerat: quem cum praedictus Hugo Moncada, vi aperta opprimere non posset, fictae amicitiae specie comprehendendi illius consilia iniit. Ipsum itaque postulavit de sequestra pace, quam Pontifex Turcarum in Pannoniam irruptione contrario belli successu, publicisque Italiae calamitatibus percussus, interprete Vespasiano Columna admisit iis legibus, ut Columnneses Anagniam atque alia loca ditionis ecclesiasticae restituerent Apostolicae sedi: copias in regnum Neapolitanum reducerent: nulla militum praesidia in suis principatibus Romanae ecclesiae imperio obnoxiiis tenerent; regnum vero Neapolitanum contra hostiles impressiones tueri possent: ipse autem Pontifex acceptas iniurias remitteret, edicta publica in Pompejum Columnam Cardinalem conscripta abrogaret, eorum ditionem vexari ab Urfinis, non sineret. Quo sancto foedere Clemens, qui antea Neapolitanum regnum cum Venetis adoriri decreverat, ac Joannem Baptistam Sangam (a) ad Franciscum Regem legaverat (b), ut cum ad mittenda auxilia, sollicitaret, ad pacis consilia conversus praesidiarias omnes copias dimisit, & Cardinalem (c) SS. Cosmae & Damiani pro redigendo ad mutuam concordiam universo Christiano imperio in Hispanias ad Caesarem Apostolicae sedis legatum decrevit xxiv. augusti die.

At dum Clemens nil hostile veretur, Hugo Moncada ac Pompejus & Ascanius Columnneses instructo circiter octo millium hominum exercitu vigesima septembris die irrupere in Urbem, ac dissimulante flagitium populo Romano, ignorantique quanta sibi mala ob non secuta majorum in Pontificibus defendendis exempla imminerent, in pontificiam aedem Vaticanam impetum fecere. Decevisse in ea perturbatione rerum Clementem Bonifacii VIII. exemplo in sede pontificia Columnnesium vim excipere; sed a Cardinalibus, ut in arcem Hadrianam se subduceret adactum, scribit Guicciardinus. Tanto irarum & ambitionis aestu Pompejum arsisse, ut Pontificis cruore manus infecturus ac pontificatum vi inavurus putaretur: expilatam pontificiam supellectilem, directum basilicam S. Petri sacrum thesaurum, bibliothecam dissipatam, praedaeque onustum hostem appetente nocte, non sine tumultu abcessisse, adeo, ut facile ab exiguis copiis deleri potuisset, refert horum malorum spectator Hieronymus Niger (d),

Pax inita a Pont. cum Caesaris.

(a) Ext. ejus plures lit. l. 1. lit. princ. Clem. l. n. ann. 1560. (b) Guicci. l. 17. (c) Clem. lib. brev. an. 1526. p. n. pag. 182.

XIX. Columnnesium irruptio ad opprimendum Clementem.

Basilica S. Petri & palatium direpta.

(d) Lib. 1. lit. princ. p. 235.

additque Moncadam caesaris legatum acceptis duobus Cardinalibus obsequiis in arcem ad Clementem se contulisse, ac iniquas pactiones extorquere annuam (e) postmodum vero trimestres inducias instauratas fuisse. Data est a Clemente (f) Vincentio Barili provincia, ut caesareis copiis liberum discessum permittendum, & commeatus iusto pretio suppeditandos curaret: Te, inquit, nostrum commissarium ad associandum copias dilectorum filiorum Hugonis de Moncada & Columnnesium, ex urbe nostra in regnum Neapolis discedentes, auctoritate nostra deputamus. Dat. Romae xxii. septembris MDXXVI. anno 111. Superioribus consentanea tradit his verbis Belchairus (g).

Ut privatis publicae calamitates addeventur eodem tempore Clemens & prostigati, nempe apud Senas, sui exercitus & Solimanni cum potenti exercitu Hungariam ingressi nuntium accepit. Inter Clementem ac Vespasianum Columnarum caeterorum nomine agentem reconciliatio in hac capita xi. kal. septembris facta est: nempe ut Columnne Anagniam & quidquid nuper cepissent restituerent: milites suos in regnum Neapolitanum revocarent, nec ullos in pontificiis ditionibus retinerent: Columnnis Caesaris stipendium mereri, & pro regno Neapolitano pugnare fas esset. Contra Columnnis noxas omnes hactenus admittas Clemens condonaret, Cardinalem Columnnam Christianis sacris restitueret, ne Clemens Columnnarum oppida, arcesve aut invaderet, aut per Urfinos invadi permitteret. Cui reconciliatio ni fidem adhibens Clemens, milites omnes, quos Romae habebat dimisit. At Pompejus Cardinalis, Vespasianus, Ascanius Columnnae, atque Hugo Moncada, nam Suesanus regulus Marini paucis ante diebus e vita excefferat, ut prodicionem dudum meditatam exequerentur, circiter octingentos equites tria peditum millia ad Anagniam coegerunt, & tribus portis occupatis, Lateranensi Romam XII. kal. octobris ingressi sunt, Pompejus quidem ita ambitione ardens, ut Clementem trucidare, Romanumque pontificatum armis invadere statuisset. Clemens de vita anxius in pontificio solio, ut quondam Bonifacius VIII. a Sarra Columnna interceptus, mori destinaret, & vix Cardinalibus urgentibus tandem se in molem Hadriani recepit. Interim dum Columnneses milites pontificium palatium, Petri aedem non magis sacra quam profana supellectili parcetes, ac prope tertiam vaticani suburbii partem diripiunt, nam a caeteris raptores tormenta ex Hadriani mole dispersa repererunt: in urbe autem nemini vis allata fuit.

(e) Clem. lib. brev. ann. 1526. p. 137. & p. 2. p. 198. (f) Lib. brev. an. 1526. par. 2. p. 99.

(g) Belch. l. 19. n. 8.

XX. Pacis leges.

Proditio insignis.

fuit. Tumultu sedato, qui trium horarum fuit, Moncada, Cibo ac Rodulpho Cardinalibus obsequiis acceptis, Clementem convenit, atque ut victor induciarum conditiones proposuit. Interpretem hujus concordiae fuisse Lusitaniae Regis oratorem, testatur Clemens in literis ad eundem Regem datis, quibus nefarii atrocisque facinoris seriem describit (a).

Charissimo in Christo filio nostro Joanni Portugalliae & Algarbiorum Regi illustri. XXI. Cum nuper Hugo de Moncada a caesarea maiestate in Italiam destinatus, & Columnneses equestribus & pedestribus copiis clam coactis, contra fidem datam aliam urbem nostram hostiliter invaserint, & contra personam nostram, Dei timore posthabito, machinari fuerint, & postquam in arcem S. Angeli, quae sacro palatio nostro proxima est, nos recepimus, non modo palatium ipsum in quo Romani Pontifices una cum pluribus Cardinalibus residere consueverunt, sed etiam S. Petri basilicam, ad quam Christi fideles ex omnibus mundi partibus devotionis causa concurrunt, temerario & sacrilego ausu diriperunt, ac nullis rebus, etiam sacris, parcendo, ipso nimirum Joannis Regis orator, Martinus, pro sedandis & componendis ausibus hujusmodi temerariis multos labores & pericula inter gladios & tormenta bellica versatus subierit, ac non modo suam, sed etiam tuae maiestatis auctoritatem interposuerit, nec cessaverit donec quandam concordiam cum certis pactis, & conditionibus ad certum tempus componi curaverit: ac ab eodem fere tempore nuntiata regni Hungariae captivitate ejusque Regis cum toto fere exercitu, quem contra tyrannum Turcarum paraverat, infeliciter ac miserando obitu pro reliqua Christianitatis salute nostris & sacri collegii Cardinalium mandatis non expectata maiestatis tuae licentia pro communi Christiana reipublica salute obtemperando, onus ad tuam & dictam Caesarem maiestatem accedendi suscepit, ut ipsam nostro nomine ad capefendam Christiana reipublica ac sanctae fidei defensionem moneret, hortaretur, atque requireret, &c. Concedit certis pactionibus privilegia ob Martini nepotis egregia obsequia quae his verbis describit: Ut Rex Lusitaniae viros idoneos ad monasteria & prioratus conventuales vacantia administranda designet, quae auctoritas a Leone X. Emmanuelli Joannis patri concessa, ab Hadriano convulsa fuerat. Dat. Romae xi. kal. octob. MDXXVI. pontificatus nostri anno 111.

(a) Lib. brev. an. 1526. par. 3. p. 198. XXI.

XXII.

Triduo ante quam haec proditio in Clementem fieret ab administris caesareis, Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Caesar apologeticum libellum (b), in quo civilium inter Christianos bellorum causas a se in Pontificem reiicere nifus est, recessita praecipua Italicarum rerum hujus temporis historia, Clementi inscripsit.

Sanctissimo in Christo patri & domino, domino Clementi VII. divina providentia sacrosanctae Romanae & universalis Ecclesiae summo Pontifici, domino reverendissimo, Carolus divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus.

Beatissime pater, domine reverendissime. Eramus profecto in magna mentis nostrae anxietate, communem totius populi Christiani calamitatem nobiscum tacite deplorantes ob ea, quae a sanctitate vestra contra nos statumque nostrum & sacri Romani imperii dignitatem moliri audiebamus; verum hanc nostram anxietatem mirum in modum auerunt vestrae sanctitatis literae, quas vigesimo die clapsi mensis augusti ejusdem sanctitatis nuntius xxiii. junii expeditus legendas nobis tradidit; cum nihil de iis perspicere liceat, quam iustitiae suae (ut inquit) laudem, nostrae vero ac nostrorum causa acerrimam damnationem, arma, bella, minas, caedes, pecuniae, avaritiae, & ambitionis studium, regnandi dominandique cupidinem nobis impingi: quae profecto nec verum pastorem decent, nec nostrae in Apostolicam sedem vestramque sanctitatem, ac illius dignitatem devotioni, pietati, ac filiali observantiae convenire videntur. Quinimo ab eo affectu & studio, quo Christianam rempublicam ab ipsis ineuntis principatus nostri annis semper complexi fuimus, quo illius pacem quietem, ac incrementum omni conatu concupivimus, ac pro viribus curavimus prorsus aliena censeantur, ac nos talibus afficiant spiculis, quod ni honori proprio tacendo detrabere, immaculatamque famam nostram tacita oblectorum approbatione ledere velimus, cogimur emissa in nos jacula refellere: Et infra.

Pacis vocem semper audivimus, vestramque sanctitatem ad illam proponendam & amplectendam, velut rectum pastorem monuimus, & incitavimus: semper enim in quacumque fortuna pacis ac quietis cupidi esse studuimus, ad quae noster animus suapte natura inclinatur, nec unquam inter Christianos (nisi provocati coactive) bellum gessimus, neque tentavimus. Cum enim classem in hostes dispositam haberemus, Menice insula ad ditionem coacta, majora pro fide catholica tentaturi, Gallorum arte & copiis undique cincti ad propria tuenda reducimur, vestraque eti-

(b) Ext. apud Dof. gast. to. 1. p. 479.

Carol. V. ad Clem. lit.

Ejus quae relata.

XXIII. Belli cul-pam a se avertit.

A Gallo fuisse la- cessitum.

Percussis- se foedus cum Leo- ne X.

Paratum se fuisse semper ad pa- cem.

XXIV. Graves de Cle- mente & Franc. I. querela.

Viola- tum ab iplo fe- dus ini- tum.

Affecta- tum im- perium.

am sanctitatis opera & ministerio cum Leo- ne X. foedus percussimus, ac pro Apostoli- cae sedis, sacrique imperii iuribus ac di- gnitatibus tuendis ipsius pastoris auctori- tate & impulsu in Insubria ac Liguria arma movimus, nostrumque exercitum pontificio, cui tunc vestra sanctitas in mi- noribus agens, munereque legationis fun- gens praefectus erat, adiunximus: quam provinciam profecto non nisi recta & iusta intentione pro ipsius Christiana reipublica quiete, proque Italia liberatione, non ex cupiditate suscepimus. Testis est nostro- rum operum Deus, verus scrutator cordi- um, qui intima perspicit a longe cogno- scit, & qui nostram ob id iustam causam semper tutatus est, totaque insignibus vi- ctoriis comprobavit, ac iustificavit. Testis erit sanctitas vestra, si praeteritorum ra- tionem ac memoriam habeat, veraque in- lucem promovere libeat. Testes sunt eiusdem sanctitatis vestre ministri, sapius ad pa- cis ac induciarum media proponenda trans- missi, qui aperte experti sunt, nos sem- per, rebus etiam nostris secundissimis, qual- cumque honestas pacis aut induciarum con- ditiones suscipere paratos, quibus & ho- noris nostri & foederatorum iusta aequa ac secura non haberetur. Testantur etiam haec multiplicia mandata nostra tum Ha- driani, tum sanctitatis vestrae temporibus per nos ad urbem missa, variaeque legatio- nes ad id pro tempore dispositae ac desti- natae, ut nihil a nobis de his, quae ad pa- cem attinent, ullo unquam tempore praeter- missum arbitremur: qui non minus aequae ac honestae pacis studiosi, ac zelatores sui- mus sumusque, quam iniuriarum atque ac- crescentis prompti propulsatores, ubi etiam ratio suadet clementissimi remissores, hilaresque honorum pro malis & convitiis retributo- res. Aliisque interjectis.

Si ea, quae sanctitas vestra nobis re- busque nostris, dum in cardinalatu etiam officia praestitit animadvertamus, id quip- pe antecessisse dignoscitur, quod vita fun- do Maximiliano Caesare avo nostro pater- no felicitis recordationis dum is vivens cum sacri imperii electoribus fundamenta iec- cisset, quibus eidem in imperio succes- sor effici possemus, cumque cum Gallorum Rege, qui filiam suam nobis sponderat, foedere artissimo iuncti essemus, ut & nos filium nuncupaverit, nilque ab eo, quod ab paterno amore alienum seu indignum vi- deretur, prodire putaremus, his taliter ad imperii affectionem allectus incitatusque exiit, ut etiam cum taxatione persona, proposita inhabilitate ipsius imperialis di- gnitatis capeffenda conatus fuerit variis modis electores inducere, ut illum su- sciperent, imperatoremque designarent [quod

non ad ipsius Gallorum Regis promotionem tentatum exiit, sed ut per eiusmodi Gal- li concurrentiam utroque nostrum excluso soluto foedere tertius subintraret minori potentia praeditus, cui potius imperaretur quam imperare posset] nihil praetermit- tendo ut ab ipsius imperii adeptione penitus excluderemur. Et cum huiusmodi conatus irriti facti forent, electionem non tamen volumus prius acceptare, quam ipsius Leo- nis summi Pontificis vestrae sanctitatis pa- truelis consensus & auctoritas accederet cum ea dispensatione, ut cum imperio no- bis etiam Neapolitanum regnum retinere liceret, lege investitura minime refragan- te. Hinc nova cogitantur media, ut ip- sius imperii sacri dignitas illudatur & il- lius auctoritas deprimatur, viresque no- strae minuantur. Praeter id tamen quod tentatum exiit ex literis & nuntiis va- riis practicis, ut nostra coronatio apud A- quisgranum differretur impediretur, ac inde Wormatiensis conventus protelare- tur, seu potius inutilis inefficacque red- deretur.

Fuit etiam organo ac medio Alberti Pii Carpentis comitis, non sine vestra san- ctitatis ministerio & opera, ut fertur, percussum foedus inter Leonem & Gallum quo etiam de auferendis a nobis utrius- que Siciliae regnis, deque protectionibus po- tentatum ac civitatum Italiae inter se dividendis, imperioque Italico penitus u- surpando seu verius enervando, & sub- vertendo, agebatur, prout haec ex nonnul- lis interceptis literis, quas originaliter in manu nostra servamus liquide constare po- terit. At cum Gallus Rex huius spe feode- ris fretus, cupidus suae dirionis fimbrias ampliandi, violato foedere, quod prius no- bis cum interat, per Robertum de Marcha rebellem subditum nostrum, ad ipsius Gal- lorum Regis stipendia conductum, arma in- dominia nostra Galliae Belgicae movisset, ipsiusque Galliae Regis duces & milites in Italia agentes, etiam ipsius Apostolicae se- dis dominia tunc possessa, urbem scilicet Rhegium clanculum occupare conati fuis- sent, facemur tunc sanctitatis vestrae ope- ra avum ipsum Leonem Gallorum am- plitudinem magis, quam nostram poten- tiam perhorrescentem de ipsorumque fide- litatem in parres nostras adductum esse, nobiscumque foedus iniisse, quo suam sanctitatem in sua apostolica dignitate- rueri, & Romanam ecclesiam antea occu- patam per Gallos restituere, & redinte- grare, necnon illustrem Franciscum Sfor- tiam in patrum solium & statum, a Rege Gallo detentum, reducere conveni- mus: Quod quidem adeo alacri animo su- scipimus, postergatis oblitisque anteriori-

Inductus ad id non ut asse- queretur sed ut tertius impera- ret.

XXV. Obie- ctum Cleme- ti egisse cum Gal- lo, ut oc- cuparet utramque Siciliam.

Illum ea spe alle- ctum mo- visse ar- ma in Belgio.

Ut Galli duces Rhegium Leoni eri- pere co- nati sint. Inde Gal- lica suspe- ta poten- tia Leoni fuit. Initum foedus cum Car- rol. V. pro resti- tuendo Franciscum Sfortia.

bus

Parma & Placentia restituta ecclesiae. Actum vigigal Neap. Quem fructum fuit Card. Medices tolle- rit. Ut Medi- cesi in- eliente- lam acci- pi fuen- t. Cardina- lem Vo- laterra- num pro- pterea conjurasse cum Gal- lis.

XXVI. Factur Carol. V. opera Clem. A- driani contra Gallos fcedus iniisse. Victos re- pullosque propterea Gallos, Parto pontifica- tu non approbasse foedus quod con- ciliarat.

bus gestis in status, honoris, ac dignitatis nostrae praedictum molitis, ut nil aliud putaremus, quam duo orbis luminaria vestrae sanctitatis opera adeo inseparabiliter conjuncta censeri, ut inde mutua horum correspondentia orbis universus illustrari posset, ad perpetuamque unionem reduci. Hoc itaque foedere freti, cum ipsius di- vi Leonis copiis nostris adiunctis, & ut antea retulimus, sub vestrae sanctitatis praefectura & legatione per nos actum exe- curumque exiit, ut Parma, Placentia Ec- clesiae restitueris, ipsoque illustri Francisco Sfortia in paterno solio stabilito, Galli etiam non sine magna strage, ducum no- strorum virtute, illustrium videlicet Pro- spero Columnae, marchionisque Piscariae, ac aliorum nostri exercitus ducum & mi- litum ab Italia omnino expulsi fuerint: haec sunt quae Leonis tempore vestrae san- ctitatis pro nobis egit; quae tamen non ira passim irremunerata fuerit, cum & ipsa Romana ecclesia suam ex his auerit pa- trimonium, non solum Parmae & Placen- tiae recuperatione, sed etiam novi census onere regno nostro Neapolitano injuncto, vestraque sanctitas [quod non imprope- randi causa sit dictum] aurorum X. mil- lium pensionem annuam super metropoli Tolerana nostra quidem liberalitate obti- nuit. Exprobrat deinde Carolus suscep- tam ab ipso fuisse Mediceorum clientelam, eundemque Clementem in Hadri- ani gratiam restitutum, adeo ut nihil eo inconfulso gereretur; indignatumque pro- pterea Cardinalem Volaterranum conjurasse cum Gallis, sed interceptis literis coniectum in carcerem; quamvis postea a Clemente donatus venia paulo post di- em extremum clausit: tum subdit.

Non distremur tamen ipso Hadriano vi- vente, postquam in illius gratiam sancti- tas vestra reducta exiit, illius operam non modice frugi nobis fuisse in alliciendo eundem Hadrianum ad sedem illud defen- sorem, quo medio Galli iterum in Italian redeuntes Mediolanumque obsidentes, fe- deratorum praesidiis denuo victi repulsi- que fuerit: quod et si vestrae sanctitatis ponti- ficatu fuerit executum, id tamen sub ve- strae & copiis eiusdem Hadriani, in vim- que praesidiis foederis actum exiit. Quod vestra sanctitas opus manuum suarum de- spiciens, novus homo factus, novaque di- gnitate assumpta, nequaquam approban- dum seu innovandum censuit, licet ipse foederis executionem, in qua ceteri feode- rati tunc firmiter insistebant, concurrenti- bus etiam Venetorum copiis, vestrae san- ctitatis, prout ratio suadebat, nequaquam impediendum censuerit, cum et si praesidia ecclesiae eo tempore celsissent, non ideo

minus nostrorum victoria in manu esse vi- debatur. Et infra.

Quod autem sanctitas vestra ad id sub- jungit, cum propter emulationem quorun- dam ex ducibus, & ingrata ceteris con- silia Piscariae marchio nonnulla iactare tractareque cepisset in nostri status detri- mentum, vestram sanctitatem illa etiam consilia audivisse, ne foedere a nobis rejecto penitus aspernata eidem sanctitati deesset, ubi niti ac confidere posset; non possumus profecto non mirari, quae in hoc vestrae sanctitas suis literis profertur, quae et si nobis saepius a nostris ducibus aliisque quam- plurimis scripta relataque fuissent, nus- quam tamen a nobis credita sunt, nec ad- huc crederemus, ni vestra sanctitas id as- severaret confessione & assertione in his potissime, quae proprium factum concer- nunt, nulla plenior liquidiorque prelatio esse potest. Qualia autem fuerint ea, quae marchio Piscariae in nostri status detri- mentum iactare & tractare dicebatur, & quae vestra sanctitas audivisse fatetur, cum in vestrae sanctitatis literis non spe- cifice declarentur, sed sub verborum invo- lucro res tam nefanda regi videatur, com- probanda res erit per ipsius Marchionis li- teras, quae penes nos servantur, ac per a- liorum quorundam adhuc viventium tes- timonia, qui huiusce facinoris conscii participesque fuerit, quibus satis aperte detegitur, ipsum Piscariae marchionem non ita proprii honoris ac conscientiae im- memorem fuisse, quod quidquam in status nostri detrimentum moliri cuperet; sed potius aliter finxisse, quam in animo ha- beret, ut aliorum in nos ac statum nostrum molientium factiones ac incendia parata, quarum iam fumum senserat, verioribus indicis ac argumentis detegeret, hincque facilius nobis praemonitis extingui possent: sicque finxit se de nobis male contentum, ut inde liberius in molientium partes vo- caretur, omnemque rei seriem audire ac funditus intelligere posset. Hincque mar- chio ipse ad eam tragaediam vocatus simul- la a fide in eam conspirationem cum ceteris illius auctoribus convenit atque con- sensit, perlustratisque omnibus ad tantum facinus patrandum dispositis, atque para- tis, totius negotii serie plane perspecta, atque intellecta, cum in his vestrae san- ctitatis principalis esset auctoritas, audi- vissetque marchio nuncium ad id per ve- stram sanctitatem transmissum eidem sui parte, ut ait offerentem sub cuiusdam apostolici brevis credentia regni nostri Nea- politani investituram & possessionem, si is in eiusdem sanctitatis & foederatorum cum copiis nostri exercitus eidem marchioni magis affectis transfret, atque transfugeret,

XXVII. De conjur- ratione Marchio- nis Piscal- riae in Carol. V.

Ut finxe- rit mar- chio quo- detege- ret consti- lia Italo- rum.

Clementi obicitur conjura- tionis au- ctorem fuisse.

Ut promissum sit marchioni regnum Neap.

ut inde communibus federatorum copiis inter quas & Gallorum copia cum ingenti Helvetiorum manu ad sui Regis liberationem Italiae concitatis uno jactu atque contextu nostrum exercitum prorsus delevent, nosque non solum a statu Mediolani, sed etiam a regno Neapolitano ac ab omni imperio Italico excluderent, ut inde sanctitas vestra nos etiam ab omni imperiali dignitate deponeret, finxit Marchio se contentum his annuere, si id cum honore sine incurso criminis lesae majestatis exequi liceret; & ut super ea re peritiores consuleret, petiit quindecim dierum dilationem; quibus pendentibus illi erat in animo nobis rei seriem ascribere, prout fecit; nec ideo minus se a practicis abstinuit, qui etiam ad hanc fictionem magis colorandam habuit ex urbe consilium peritorum, quo eidem marchioni persuadebatur, eundem licite posse ac sine honoris seu fidelitatis praestita lesione, seu praedicio, sineque crimine lesae majestatis in partes vestrae sanctitatis tanquam supremi domini illius regni transire, feudumque ab eadem sanctitate suscipere, ubi potissime ipse sanctitatis iussus accederet.

De imperio etiam eripiendo Carol. V. actum.

XXVIII.

Si haec igitur, pater sancte, vera sunt, sicut narrat Marchio, qui usque ad ultimum vitae spiritum in ea sententia semper perstitit; si sunt illa tractata atque iactata consilia, quae vestra sanctitas etiam audivisse fateretur, videat ipsa vestra sanctitas recto sui intellectus oculo, si haec tanto pastore digna censerentur; inspiciat qualis fructus inde colligi possit, quale scandalum, quantusque tumultus ex his in Ecclesia Dei, ac in universa republica Christiana nasceretur. Sed ait vestra sanctitas, se a verbis ad facta nullum aditum renuisse; utinam sic se res haberet, nihilque de facto tentatum esset, quia facilius pro verbis reddi possent, facta autem pro infectis haberi nequeunt. Ad quod vestra sanctitas se de eo officio commendat, nos admoneri mandasse, ut duces nostros in Italia, quorum in manu res nostrae erant, curarem de nobis esse contentos, hinc probationem eliciens, eidem esse curam quietem & stabilitatem rerum nostrarum, nolimus inficiari id officium a vestra sanctitate praestitum, eo tamen tempore, quo idem marchio totius rei seriem nobis aperte diserverat. Cur autem tunc vestra sanctitas ea iam delecta id nobis nuntiandum censuerit, id ejus iudicio & conscientiam commendamus: volumus tamen & hoc in benigniorem partem suscipere.

XXIX.

At subiungit vestra sanctitas quod maximo cum gemitu & dolore suo atque Italiae totius, cum duces nostri statum nostrum Mediolani occupassent, atque arcem,

in qua Franciscus Maria residebat circumvallari instituisent, postulante a nobis curam & securitatem adversus in dignitatem tantam Italiae periculo, omnibusque notis atque ignotis flagitantibus, paratis qui & auxilia conferrent, cunctis, prope Christianitatis Regibus vestram sanctitatem animantibus, cum non videretur posse resistere monitis querelis precibusque illorum, cum vos officii vestri debitum Italiae calamitas & periculum commune commoveret; tamen adveniente per eos dies ab vestra sanctitate commendatore Herrera nuntio nostro tractandi causa misso, relapsa eadem sanctitas in pristinam spem & cupiditatem, benivolentia nostrae sibi quovis modo conciliandae dimissis consiliis, conspirationibus oblationibusque cunctorum, gravi omnium indignatione & querela nobis comparare gloriam pacandae Christianitatis & mederationis nostrae omnibus declaranda, sicque ea conjunctionum capitula paucis [ut ait] in locis leviter immutata remisit ad nos comprobanda, scripsisseque manu sua literas, quibus per Dei misericordiam obsecrando, ut depellere eam suspicionem, quae de nostra nimia cupiditate omnibus adhaerebat, perpetuitatem & fructum amicitiae suae nobis pollicebatur, consiliumque fidele dabat, & quae perenda erant omni cum humanitate & benivolentia a nobis petebat securitatem videlicet Italiae, duce Mediolani, si quo pacto errasset, clementer venia donato quem vestrae sanctitatis amorem, quae tot opera atque officia erga nos, aliague, quamplurima, quae nobis quotidie postulanti concedebat, ex quibus nobis commodum atque honor accrescebat [ut ait] parvipendimus. His multiplicum querelarum, accusationum & criminationum fastidium adiungit; quibus tot & tantis [ut inquit] injuriis & causis invita vestra sanctitas, & gemens de nobis desperare, & diffidere coacta; suamque amicitiam, & benevolentiam, quam roties [ut asserit] repudiavimus, multis & magnis Regibus adiungere, quorum optimum in Christianam rempublicam & sedem Apostolicam animum; si vestra sanctitas aspernata esset, non iam pastoris seu communis patris laudem, sed superbi & insolentis nomen acquisivisset.

Haec, pater sancte, horrenda quidem ac penitus abominanda censerentur, ni scuto veritatis circumdanti huiusmodi calumnias, convitia, impropria, crimina facinoraeque nobis obiecta refellere, ac singularem suo ordine extirpare & enervare studeremus: non quidem Christiano principe digna (si vera forent) sed potius apud inferos recondenda censerentur. Ut igitur hu-

Sfortia obfesso a Caesaris alii Reges in Carol. V. magis asperati. Ab his atque Italici Clementis sollicitatus ut obstitiret Carolo V.

Monitus tunc Carol. V. ut pacem daret. Suspicionem operum primorum dorum tollerent.

Parceret duci Mediolani.

Alias exteris Regibus & Venetis se conjuncturum.

XXX. Caroli V. apologia.

Jure recuperari a se principatum Mediolanensem.

huiusmodi calumniarum nobis falso obiectarum fasciculum dirumpamus, & colligata spicula in nos coniecta separatim ac gradatim enervemus, cogimur historiam non fabulam recensere, quae rerum gestarum veritas in lucem prodeat. Et cum ab occupatione status Mediolani arcisque obsidione huiusmodi calumniarum principalior sumatur occasio, hincque pendere videantur leges & propheta horum omnium, quae in nos moluntur & tentantur, consequens est, ut pro nostra villicationis debita ratione reddenda, & ne quid occulti remaneat; neque servi nequam nobis nomen ac famam comparemus, sed potius servi fidelis & boni, qui in regnum Domini intrare valeamus, ab ipso stipite initium sumamus, & a capite rationem reddamus oportet, nihil, quod ad rem faciat, omittentes. Res igitur, ut aperitissimis docetur documentis, sic se haberet.

XXXI. Responsum Sfortias sine jure Mediolano potuit.

Non obtinuisse ceteram investituram. Ludovicus Sfortia primus eam obtinuit.

Is a Lud. XII. pulsus.

Nulla fuit causa quod a legitima genis duceret.

Postquam Franciscus Sfortia hujus nominis primus, & moderni Francisci avus paternus, ducatum ac statum Mediolani nactus est, seu verius occupavit, cum is non intraret per ostium sed per fenestram, nec descenderet a linea Vicecomitum Mediolani, sed ex persona uxoris ad tale feudum incapax, ius dicti ducatus praetenderet, & tanquam strenuus, prudens, ac fortunatus belli dux non haberet in ipsius ducatus assecutione contradicteorem, nunquam tamen is neque filius ejus primogenitus Galeatus Maria Sfortia, nec ex ipso primogenito nepos Joannes Galearius Sfortia, ipsius ducatus Mediolani investituram a sacro imperio obtinere potuerunt. Successit his Ludovicus Sfortia moderni Francisci pater, qui affinitate cum D. Maximiliano Caesare avo nostro contracta, primus ex Sfortianis investituram obtinuit pro se, & filius, ac descenditibus suis ordine successivo gradu primogenitura servato: quo Ludovico primo investito adhuc vivente insurrexit adversus eum Ludovicus Aurelianensis dux, inde Francorum Rex hujus nominis XII. praetendens quod, si ex feminea linea quispiam in eo ducatu recte succederet, ipse praefereendus foret, qui ex descendentem a Valentina Philippo Mariae Vicecomitis veri ducis filia legitima ortum traheret, pacto etiam in contractu matrimonii adjecto, ut deficientibus masculis, ipsa Valentina succederet; quod, vacante imperio, a sede Apostolica approbatum dicitur: de cuius tamen approbationis viribus nunc disceptandum occasio non offertur: ipsa autem familia Sfortiana ab illegitima posteriore genita originem duceret. Ortum est hinc bellum inter ipsum Ludovicum Aurelianensem inde Francorum Regem, & dictum Ludovicum Sfor-

tiam, qui Gallorum viribus & potentia non solum a ducatu & statu ejectus extitit, sed etiam captivus in Galliam ductus est, ubi tandem dies suos clausit extremos.

Hinc Ludovicus Rex intelligens se non esse tutum in ducatu Mediolani, nisi a sacro imperio investituram obtineret, inito foedere cum D. Maximiliano Caesare avo nostro recolenda memoria, atque de matrimonio seu sponsalibus contrahendis inter nos & Claudiam ipsius Regis Ludovici primogenitam, revocataque per D. Maximilianum investitura eidem Ludovico Sfortia & liberis antea concessa, investituram dicti ducatus obtinuit pro se & dicta Claudia eius filia casu, quo nobiscum muberet, ea lege adiecta de expresse ipsius Ludovici suorumque oratorum consensu; quod si sine culpa nostra dictum matrimonium inter nos & Claudiam quovis modo effectum non haberet, prout non habuit, redderetur ipsa investitura dicto Regi & Claudiae filiae concessa penitus inefficax, nulliusque momenti, verum omne ius dicti ducatus & status Mediolani ex ipsa investitura concessum in nos recta via transiret, concessa ex tunc illis consentientibus in eum casum nova investitura in nostram personam praesentem ad id, & nostro nomine stipulante & acceptante reliqua ad id requisita solemniter peragente serenissimo felicitis memoriae Philippo Castellae Rege patre nostro: quam investituram in solemnium forma conceptam, & per ipsum D. Maximilianum tunc expeditam, adhuc hodie penes nos habemus. Et licet eo foedere per Regem Ludovicum investituram in solemani forma conceptam, & per ipsum D. Maximilianum tunc expeditam, adhuc hodie penes nos habemus. Et licet eo foedere per Regem Ludovicum investituram in solemani forma conceptam, & per ipsum D. Maximilianum tunc expeditam, adhuc hodie penes nos habemus.

Et licet eo foedere per Regem Ludovicum investituram in solemani forma conceptam, & per ipsum D. Maximilianum tunc expeditam, adhuc hodie penes nos habemus. Et licet eo foedere per Regem Ludovicum investituram in solemani forma conceptam, & per ipsum D. Maximilianum tunc expeditam, adhuc hodie penes nos habemus.

Et licet eo foedere per Regem Ludovicum investituram in solemani forma conceptam, & per ipsum D. Maximilianum tunc expeditam, adhuc hodie penes nos habemus. Et licet eo foedere per Regem Ludovicum investituram in solemani forma conceptam, & per ipsum D. Maximilianum tunc expeditam, adhuc hodie penes nos habemus.

XXXII. Investitura obtinuit.

Quae lex adiecta.

Ut ius Mediolani redierit ad Carolum V.

Ut foedus a Gallis violatum sit.

Iterum concessa investitura a Maximiliano. Ob violatum iterum foedus pulli Gal. a Mediolano.

Inductus Maximilianus Sfortia in possessionem.

Sequens, expulso ab ipso ducatu Mediolani dicto Ludovico Francorum Rege sub colore prioris investitura Ludovico Sfortie concessa, & ut premititur, revocata, nobis iterum in pupillari aetate, & sub illius tutela degentibus, Maximilianum Sfortiam ejusdem ducis Ludovici filium primogenitum ad ipsum ducatum & statum Mediolani admisit & induxit. At is possessori effectus, immemor beneficii in eum collati, plura cum Gallis hostibus in sacri imperii dedecus & detrimentum, molitus est; indeque inito ac percusso cum his foedere, prodidit eidem arcem & statum, ac ad hostes transiit, cessitque ducatu: ex cujus Felonia, si quod jus in eodem ducatu habuisset, ad sacrum imperium devolvebatur.

Is crimen laesae majestatis incurrit.

XXXIII. Quo jure Franc. I. Mediolanum occupavit.

Ut investituram non petierit. Bella iniqua mox verit.

Devolutionem jure Mediolani ad Caesarem.

Ut Franciscus Sfortia nullum jus habeat ad ducatum.

At cum modernus Francorum Rex tam ex praetento jure investitura Ludovico Regi ejus socero concessa, quam etiam ex jure cesso per dictum Maximilianum Sfortiam, ipsius ducatus possessionem, post Ludovici Regis mortem nactus esset, nulla per eum seu alium ejus nomine nova investitura ab ipso Maximiliano Caesare nec a nobis perita seu obtenta, sic nos & sacrum imperium contemnendo, pluraque etiam contra decus & honorem nostrum ac ipsius sacri Romani imperii moliendo, & in nos ejusdem feudi dominum cervicem elevando armaque movendo, prout suis propriis literis ac notoriis gestis innotuit, etiam si validam antea investituram habuisset, prout non habuit, omni illius commodo, omni- que jure ipso facto privatus extitit, idque totum ad nos & sacrum Romanum imperium devolutum fuit, ut sic illustris Franciscus Sfortia in eodem ducatu Mediolani nullum jus posset pretendere, nisi id ex nostra liberalitate & gratia consequatur: non enim ex investitura prima jus aliquod habere potest, stante revocatione, ut praemittitur, facta per ipsummet concedentem, eo scilicet tempore, quo nondum eidem Francisco duci jus in re quaesitum dici poterat; sed dumtaxat in spe, quod facilius tollitur, ubi potissime plenitudo accedit potestatis, cum caetera ipsius concedentis ac revocantis sententia, non etiam ex cessione seu renuntiatione dicti Maximiliani ejus fratris primogeniti, qui nullam de eo statu habuit investituram, sed simplicem detentionem nullo jure suffultam: cui pariter obstabat paternae investiturae revocatio, sicque illius concessio nullius fuit effectus; nemo enim plus juris in alium transferre potest, quam ipse habeat, Sed demus investituram eidem Ludovico patri concessam in suo robore permanere, ipsumque ducem Franciscum juxta illius ordinem ad successionem vocandum, non voca-

tur ex ea nisi post mortem primogeniti, qui adhuc vivit; sicque non evenit casus, qui ipsum Franciscum admittat: non enim primogenitus simpliciter refutavit feudum ante feudi adeptionem, ut fieret locus sequenti in gradu, sed optato feudo, ubi de fructibus pro libitu ejus vita comite disponere poterat, etiam invito propinquiore successore cessit, & renuntiavit. Et cum id egerit paciscendo cum hostibus in dominum feudi, totum illud jus, quod eidem Maximiliano primogenito competisset, ad sacrum imperium devolutum extitit: sicque nos nullo jure cogebamur, etiam firma stante illa prima investitura, hujusmodi ducatum Mediolanensem concedere ipsi illustri Francisco Sfortie, saltem vita comite ipsius Maximiliani primogeniti: quin immo jure merito poteramus ducatum ipsum penes nos retinere, eoque interim uti frui.

Obiiceretur nobis foedus percussum cum D. Leone, super quo tamen nullum validum fundamentum favoris dicti Sfortie edificari potest. Res est inter alios acta, nihil ibidem cum duce Francisco tractatum est, nec quisquam pro eo ibidem intervenit, nullusque pro eo stipulatus extitit, cui stipulandi jus esset; & si inter contrahentes res ageretur, emergeret quaestio, an is, qui ex eo foedere se fundaret, pro parte sua implevisset quod debebat. Sed fateamur omnia solemniter gesta & impleta, ipsumque foedus percussum & stipulatum cum ipsomet duce Francisco; non datur illi ex eo foedere plus juris, quam antea haberet, sic enim sonant ipsius foederis verba: item quia illustris Franciscus Sfortia dux Barri praerendit ducatum Mediolani sibi debere ex vi investiturae per felicis memoriae Maximilianum Caesarem factae, attentae renuntiatione fratris sui primogeniti, per quam se primum successionis locum asseruit obtinere, actum extitit, & convenit, quod si idem illustris Franciscus Sfortia ducatum ipsum recuperaverit, praefati contrahentes eundem in suis juribus conservare curabunt, ac ab omni violentia tueri nentur.

Ecce igitur quod hic nullum aliud praetendat dux Franciscus, quam quod supra dictum est abunde tamen enervatum. Ecce quod hic est conventio conditionalis, si ipse dux ducatum recuperaverit, quae conditio implenda erat in forma specifica, eaque non impleta, prout ipse implere non poterat, obligatio illa evanescit, & esto quod foret ipsa conditio firmiter impleta & purificata; ecce obligatio illa non disponit nisi de eo conservando in suis juribus, quae, ut antea ostensum est, nulla sunt, nulliusque momenti. Si igitur nos tot titu-

XXXIV. An sit adeptus jus ex foedere cum Leone percusso.

XXXV.

Argumenta causae Caroli V.

Collata a Carol. V. in eum beneficia.

XXXVI.

lis, totque juribus fulti, qui ducatum ipsum foederatorum nostrorum praesidiis freti, nostra tamen, ut plurimum impensa, non sine magna nostrorum iactura, totque praeclearis ducibus ac miliribus amissis, cum tanta Christiani sanguinis effusione, ex hostium manibus recuperavimus, ab eorumque faucibus eripuimus, & toties illis redemptibus repulsis ac victis servavimus ac tutari sumus, nulla nos ad id urgente necessitate sed pro reipublica quiete, ex nostra mera liberalitate ac munificentia juribus nostris tam claris tam apertis omnino postpositis ac postergatis, consensimus eundem illustrem Franciscum Sfortiam tanto munere dignum facere, eundemque ad dictum ducatum admittere, ac eidem ipsius ducatus investituram concedere, quisnam vir sani capitis nos de cupiditate, de ambitione de indebita occupatione recte arguere poterit? quisnam ex his gestis potest elicere sinistram aliquam suspicionem, quod non recto animo intenti videamur ad ea omnia, quae reipublicae Christianae quietem & tranquillitatem, & Italiaeque libertatem concernere videntur? Ad haec non verbo tantum obrulimus, sed & effectu praestitimus: fecimus enim ipsum ducem Franciscum totius status possessorem, fecimus in eius potestate reponi & consignari omnes arcem omnesque civitates auctoritatem & administrationem omnimodam eidem permisisimus, ut non solum agere & pro libito administrare posset fructus percipiendo, sed etiam alienando, vendendo, ac pro eius voto disponendo: cuius etiam alienationes, dum ad id requisiti fuimus, tanquam a vero duce factas confirmavimus & approbavimus; fecimus in foederibus per nos miris, tum cum Hadriano, tum cum Veneris, tum etiam cum caeteris cum quibus tractavimus, eundem tanquam Mediolani ducem nominari, & includi, de ejusque tutela & conservatione translegimus, concessimusque tandem investituram dicti ducatus & pertinentiarum in forma amplissima. Haec profecto scripta patent nullaque tergiversatione celari possunt, cum jam in notorietatem transverint.

Insuper cum de ipsius illustris Francisci morte dubitaretur, physicque de illius salute desperarent, hincque nova oriretur in nos suspicio vestrae sanctitatis, Venetorum, aliorum Italiae potentatum, si statum ipsum Mediolanensem per mortem dicti ducis Francisci ad sacrum imperium recta via rectoque iustitia ordine devolvendum, aut in nostra potestate retineremus, aut serenissimo fratri nostro charissimo Ferdinando archiduci Austriae concederemus, cum & nostram & ipsius fratris nostri potentiam eosam & formidabilem habere viderentur, potius Deo

[qui nobis haec sua clementia & benignitate contulit] ipsique fortuna invidentes, quam aliqua alia iusta causa perciti, placuit vestrae sanctitati, nos per dictum ejus legatum monere & hortari, quatenus pro Italiae quiete ac ad submovendum cuiusvis suspicionis scrupulum in casum mortis dicti illustris Francisci Sfortie, ducatum ipsum Mediolani nequaquam in nostra potestate retineremus, nec pariter ipsi serenissimo fratri nostro concederemus, sed ipsum ducatum tali persona traderemus, de qua Italiae potentatus nullum metum, nulliusque suspicionis obiectum habere possent; ad eumque effectum vestrae sanctitas, per dictum legatum alterum duorum nobis ad id proponi fecit, ut ducem Borbonii, aut Georgium de Austria Caesaris Maximiliani naturalem filium subrogarem; annuimus nihilominus, licet ad id nullo jure asfringeremur, quod ducatus ipse in casum devolutionis minime penes nos retineretur, nec etiam ipsi serenissimo fratri nostro concederetur, obrulimusque in eum casum dictum ducatum conferre, in personam jure merito gratam & acceptam vestrae sanctitati, a qua nil suspicari posset, quod ad turbandum Italiae quietem tendere videretur; licet etiam id a vestra sanctitate acceptatum non fuerit, nec etiam aliis potentatibus gratum extiterit, nisi personam cui in eum casum ducatum conferre vellemus prius nominavimus, ut discerni posset an grata & accepta foret. Non fuimus ab hac instantia alieni: nominavimus in eum casum ipsum illustrem Borbonii ducem, quem vestra sanctitas primo proposuerat in eum quidem investituram conferre, parati non pro commodo aut augmento nostro, sed pro tollenda suspicionis rubigine, qua vestra sanctitas ac potentatum animi angebantur, pro submovenda ea umbra nostrae magnitudinis, qua intrinsecus premebantur, proque ipsius Italiae quiete, quae nobis semper cordi fuit, ut potius Christianae reipublicae causam, quam privatam nostram tueremur. Quid igitur cupiditatis nobis ex his ascribi possit, si ducatum Mediolani & statum tanti momenti, tantique valoris, ut praemittitur, per nos recuperatum, quem licite retinere poteramus tot titulis totque juribus fulti, semel illustri Francisco Sfortie concessimus, iterum [si per illius mortem ad nos devolveretur] ad vestrae sanctitatis nutum alteri concedere annueremus, ei videlicet, quem vestra sanctitas prius nominaverat? Et ita.

Sed nunc submovenda restat causa illa gemitis & doloris sanctitatis vestrae ac totius Italiae, qua vestra sanctitas tantum

Egrotante Franc. Sfortia quae preces porrectae Carol. V.

Qui propositi sint pro ducatu Mediolanensi.

Quid responsum sit Carol. V.

Borbonii dux duceretur a Caesare Mediolani dux.

XXXVII.

Franciscus Sfortia conjurationis in Caesarem reus.

De exercitu Caesareo trucidando agit.

Non contentus investitura tutius censuit delere exercitum.

xxxviii. Non facile crediti delatores a Car. V.

tum affligitur, occupationis scilicet ipsius status Mediolani inde per nostros facta cum obsessione arcis, in qua dux erat. In qua re, licet nos omni culpa excludere & liberare possemus, illam (si qua foret) in duces belli referendo, quibus, dum nos monuissent de practicis & molitionibus, quae adversus nos & statum nostrum parabantur, marchio Pischaria, ut praefertur rei conscius nobis illius seriem radicis detexisset, affirmans ipsum ducem Franciscum hujusce facinoris reum, ut se, statumque illum a nostra obedientia subtraheret, ac foederatorum viribus non habitavatione investitura, nec fidelitatis per eum praestanda, nec impensarum, quae nobis erant resarcienda in eo statu de facto potius, quam de jure teneretur, atque eo etiam decedente foederatorum praesidio nobis exclusis, subintraret in eo statu eius frater Maximilianus Sfortia, quem jam ipso jure privatum diximus, consentiente etiam Gallorum Rege, cui jus dicti Maximiliani, si quod habuisset, cessum erat, ut quoque exercitus noster tumultuantibus populis ad ipsiusmet ducis Francisci, suorumque agentium & foederatorum instantiam & sollicitudinem deleveretur, in ruinam & praecipitium deduceretur &, si fieri posset, & omnes ipsius exercitus, duces, & milites trucidarentur; eo etiam signanter adjecto, quod cum ipse illustris marchio Pischaria habito de ea re cum ipso duce Francisco colloquio, ut magis illius intrinsecum animum tentaret, an firmus in ea factionis practica remaneret, ei duci persuadendo dixisset, quod postquam jam a nobis investituram obtinuerat, eratque de eius statu securus, non oporteret amplius eam practicam proseguere, pro ut respondisse fertur, firmius & commodius esse, quod jam practicum erat, atque conclusum, quam quod ex investitura assequi poterat concurrente ibidem publica salute Italiae, quae etiam rei private antereferenda censeretur. Instabant propterea duces ipsi, ut ad has molitiones repellendas, neve majora scandala inde sequerentur, his licentiam praeremus, ut de ipso Francisco duce & statu Mediolani se nostro nomine asscurarent pro nostri exercitus tutela, utque exercitum ipsum comminuendum & pene dissolvendum nil tale metuentes jusseramus, non solum sustineremus, sed etiam augeremus, ni penitus ab Italia excludi vellemus.

Nos autem, qui haec non facile credebamus, sed potius conficta simulataque putabamus, eo quod qui bella tractare solent, potius belli, quam pacis media cogitant, in hisque libentius animos eorum adaptant; arbitrabamur enim quod sub eo

colore putassent nos cogere & urgere ad ipsum nostrum exercitum integre servandum, sustinendumque dubitantes. Itaque ne veluti belli cupidi in id praecipites ruerent, ac arma praeter nostram voluntatem moverent, cum etiam nil aliud quam pacem & quietem cuperemus, mandavimus eisdem, ne quid novi tentarent in dicto statu Mediolani, nisi in tribus casibus, si dux Franciscus moreretur, si Galli cum Helvetiis Italiam intrarent, vel si factionum practicarum executio ex adverso tentaretur, ut hi prius arma contra nos exercitumque nostrum moverent; in quolibet enim horum trium casuum consensimus; quod pro tutela exercitus nostri & rerum nostrarum se asscurarent in dicto statu Mediolani. Verum cum Hieronymus Moronus primarius ipsius ducis Francisci consiliarius, ac ejusdem factionis, ut fertur, principalis minister multiplicatis suis literis monuisset dictum marchionem Pischariae, quem putabat factionis participem habere, ut rem suam diserneret, eidem affirmando reliquos factionis socios jam dispositos paratosque esse, ut in octo vel decem dierum spatio in nostros irruendum esset; idem marchio participato cum ceteris ducibus nostris consilio, captoque Morono, illius habita confessione totam seriem negotii complectente satis conformi in ea, quae marchio nobis suis literis insinaverat, collecto exercitu nostro undique sparso, aliquot civitatibus munitis, Mediolanum progreditur, ducem Franciscum interpellat, ut pro securitate nostra nostrique exercitus arcis & castra dicti status in nostrorum manus reponeret, idque custodibus illorum exequendum committeret. Annuit dux ipse, ut castra nobis traderentur, pro ut effectu tradita fuere, duabus dumtaxat arcibus principalioribus, quas ipse muniverat, Mediolani scilicet, in qua ipse recludebatur & Cremona exceptis; has enim duas in se reservandas consuit, donec de nostra voluntate certus fieret, offerens interim illas nostro nomine tenere, ac obsides dare, ac per se & per praefectos arcium juramentum praestare, quod ex ipsis arcibus nullum exercitui nostro damnum seu praedictum fieret. Non placuit haec securitas ducibus nostris: vident pericula in mora, si arcus ille magis munitur liberaque permanerent: posse inde exercitus nostri ruina succedere resque nostras in evidenti periculo remanere. Interpellant demum ac iterum atque iterum requirunt sub rebellionis poena, ac laese majestatis criminis confessi atque convicti, quatenus ipsa arce Mediolani in potestate nostra ac nostrorum posita exiret, sui que copiam faceret, & adversus ea, de quibus culpabatur, defensiones ac justificationes,

Que imperia a Carol. V.

Proditionis conficta detecta.

Caesareus exercitus Mediolanum progreditur.

Expetitia Sfortia conjurationis concilii.

XXXIX. Arx Mediolanensis obsessa & cur.

Arx Mediolanensis obsessa & cur. riones, si quas habebat, proponeret; duosque ejus rei conscios, quos penes se habebat in arce reclusos, dimitteret interrogandos ad amplioverum gestarum dilucidationem. At cum dux ipse his non annueret, nisi a nobis mandatum haberet, nostri arcem circumvallant, interimque de gestis nos admonent, necessarias causas, per quas ad haec conacti fuerant enarrant, approbationem gestorum a nobis expostulant, instant ut eidem duci Francisco rescribamus, mandemusque ut arcem nobis aut nostris tradat. Nos referentes rem hanc praermentem nostram tentatam numquam volumus nec illorum gesta approbare, nec duci [ut perebatur] mandare, ut castra dimitteret; semper enim in animo habuimus eam accusationem, quae in ducem ferebatur, debito juris ordine tractandam & terminandam. Nunc profecto ejus rei exitu praeritorum veritas elici potest, cum preparata jamdiu factionis effectus illuxerit, quo magis deinceps eisdem nostris ducibus credere debeamus, non possumus non laudare & approbare eorum prudentiam & fidem in conservazione dicti status, ipsiusque nostri exercitus, & illius arcis asscuracione, ne amplius muniti possent, neve inde majoris mali & incommodi occasio praeretur. Nec id quidem ita perperam & injuste gestum videtur, prout sanctitas vestra sibi suadet; dato enim fundamento quod ipse dux Franciscus laese majestatis reus accusaretur, etsi unius dumtaxat testis adesset depositio, ubi plurium tamen adest testimonium, ex quibus, etiam si essent socii criminis, & factionis participes, poterit jure merito contra ipsum ducem procedi, & ad capturam & ad torturam, & cogi, ut sui copiam faceret, ac in vinculis causam diceret, suasque defensiones & justificationes carceratus adduceret: non autem in arce reclusus audiri debuit. Quinimmo contra eum vocatum & non comparentem, ac se subtrahentem, & resistenem potuit in eius contumaciam pronuntiare, ut pro confesso & convicto haberetur; sed & priusquam id fiat, accusato non comparente, nec sui copiam faciente, licite ad manus curiae rediguntur illius bona, quae etiam a die ingressi criminis ipso jure publicata confiscataque censerentur: sicque hinc non tanta causa gemitus & doloris vestrae sanctitati parata videretur, si dominus vasallum ingratum, & laesa majestatis reum puniendum censcat; ni forsitan [quod in mentem cadere non potuisset] id gemendum dolendumque putent, quod eidem hanc foream, in quam incidit sub charitatis specie paraverunt, ipsumque ad hujusmodi discrimen deduxerunt; sed potius Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Ut juris ordine ex auctorari poterit.

us ingemiscere ac dolere deberet non solum vestra sanctitas sed universa respublica, quod sine justa causa, sineque culpa nostra, tam ingens exciteretur incendium, quo & turbatur universus Ecclesiae status, & tota scandalizatur Christiana religio. Instituta fuerat actio de pace inter Pontificem & Carolum V. interprete Herlera, de quo supra memoravimus, circa cuius formulam disceptatum est. In primis cum Clemens Rhegium ac Ruberiam sibi restitui a duce Ferrariensi peteret, assensit Caesar ea lege addita, ut censuris a sede Apostolica dux ipse solveretur, ne si ab eo postea repeteretur Ferraria, nova bella orirentur. Levior haec erat contentio: at omnium extitit gravissima, quae componi non potuit, de Mediolanensi principatu; optabat enim Pontifex Franciscus Sfortiae illum asferere: at Carolus Franciscum ipsum ob initum superiori anno adversus eum foedus repudiabat, & Carolum Borbonium ducatus tanti praemio beneficioque afficere decreverat, de quo in suo apologetico libello haec habet: In xiv. articulo ipsius capitulationis, unde illa lachryma, ille angustia prodire, addiderat sanctitas vestra in fine ipsius articuli disponendi de statu Mediolani & duce Francisco Sfortia haec verba formalia: Et quia ipsi Francisco Mariae duci nonnulla imputantur contra Caesarem, aut a caesarea majestate sibi concessam investituram & feudum perpetrata, cupiens eadem majestas, quantum in se est, Italiae fovere quietem, quae servari posse non creditur, cum ejusdem ducis a statu & ducatu remotione, ideo conventum est quod idem dux in statu ipso permaneat &, quatenus opus sit, in eo per Caesarem de novo confirmetur, non obstantibus quibuscumque per eum contra majestatem suam supra dictum est attentatis, etiam si saperent crimen laese majestatis; Caesar namque ducem ipsum pro innocente habere vult & ex mera libertate sua ac totius Italiae intuitu totum sibi remittit & indulget, etiam si pejus quam dicitur aut creditur errasset. Videat, quaesumus, sanctitas vestra, quam levis existimanda foret haec immutatio, quam justa & honesta petitio, quam optimum esset exemplum ad res bene gerendas, ad vasallos & subditos in debita fide & obedientia erga dominos continendos, quam egregiam praereret formam augendi & conservandi sacrum Romanum imperium. Quibusdam aliis interjectis subdit.

Nos tamen, qui nil aliud quam pacem, quam quietem reipublicae Christianae cupiebamus, quantum fas sanctitati vestrae sa-

XL. De pace inter Clemens & Carol. V. actum.

Postulat Clemens ut Sfortia confirmetur in ducatu Mediolani.

XLI. Negat Carol. V. ferendam impune illius proditionem.

risfacere, nullumque rectum nostrae intentionis testimonium intactum, aut dubitationis scrupulum in vestrae sanctitatis mente relinquere, putabamus reformavimus dictum decimumquartum capitulum ipsius capitulationis in haec verba: Ut autem nihil dubietatis seu suspicionis in hoc foedere relinqueretur, sed omnis scrupulus de medio tollatur, cum in priore foedere potius sub nomine proprio, quam appellativo includi videtur, illustris Franciscus Sfortia dux Mediolani, qui aliquibus jam mensibus gravi vexatus aegritudine, & in summo vitae discrimine constitutus fuit etiam de Felonia ac laesae majestatis crimine accusatus seu inculpatus, & si tunc aut naturali morte, aut civili justitia praevia ab ipso ducatu Mediolani excidere contingeret, haeritari posset, an foedus ipsum ad alium in eodem ducatu ex Caesaris concessione, vel dispositione succedentem protenderetur; ideo ad ampliorem ipsius foederis declarationem actum extitit, quod sive ipse illustris Franciscus Sfortia vitam objerit, & ab hoc saeculo migraverit, sive per viam justitiae dicto ducatu fuerit privatus, in eum casum Caesarea majestas pro Italiae quiete & contemplatione sanctissimi domini nostri ipsius ducatus Mediolani investituram concedet illustri Carolo duci Borbonii & Alverniae; ita quod sanctissimus dominus noster & caeteri foederati, qui in hoc foedere voluerint comprehendi, sint & censeantur attrihti ad defensionem ipsius status Mediolani, etiam ad opus dicti illustris ducis Borbonii, dum de ipso ducatu Mediolani fuerit investitus: quo casu quantum ad omnia in foedere contenta tanquam suffectus in locum dicti Francisci Sfortiae fungatur omnibus honoribus & oneribus quibus ipse vivens, & in tali statu permanens fungi debuisset. Haec est immutatio, quam in hoc articulo fecimus, quam velut justitiae & aequitati consonam approbandam & nequaquam respiciendam censebamus, minimeque in mentem nostram cadere poterant, summum pastorem vices Dei gerentem in terris adeo pertinaciter insistere debuisse, quod si dux Franciscus tanti criminis reus appareret, impune evaderet, cogereurque invito illi indulgere, ac in statu illo conservare, sic incertiorum majoris ingratitudinis majorisque delicti illi praestando. Arbitramur vestrae sanctitati sat esse debere, si ducatu illo ad nos & faciam imperium devoluto consentiebamus sanctitatis vestrae intuitu, ut nec illum retineremus, nec proprio fratri concederemus, si personam, quam sanctitas vestra antea ad id gratam habuerat,

Statuit Caesar ut dux Borbonii potiarur ducatu sive convictus sit Sfortia sive moriatur e morbo.

Contenti non debere Clementem urgeat reus proditio- nis absol- vatur.

nobisque nominaverat, moriente duce Francisco providendam non minus gratum esse putavimus ipso duce Francisco per justitiam privato, ut quod in naturali morte consenserat in illius etiam morte civili recusaturus non esset. Interjectis nonnullis addidit Carolus, Clementem tuendi amici Francisci Sfortiae studio preces precibus, ac promissa promissis cumulasse, ut venia a Caesare ipso concessa pristinos ducales apices retineret. Offerebat nobis vestra sanctitas, si illius veris quoad ipsum duce Franciscum annueremus, se nobis non solum decimas & cruciatis & pileos, scilicet cardinalitios ad ejus vota tribuendos iis, qui apud illum florent gratia, & quidquid per spirituales & temporalem potestatem facultatis haberet praestaturum, sed etiam sanguinem & vitam ad nostram exaltationem & satisfactionem exhibiturum. Ad quae benevolentiae signa inflexus Caesar ea beneficia illis conditionibus non astringenda respondit.

Dissenfum etiam fuit circa regni Neapolitani fiduciarias leges, cum Carolus V. censum olim pendit consuetum, Ferdinando avo quidem remissum, sed a Leone X. ob datam conjungendi illi imperii veniam instauratum Romanae ecclesiae pendere nollet; subdit namque Carolus: In decimo quinto ipsius capitulationis articulo continetur praetensas novitates tentatas contra ecclesiasticam libertatem in regno nostro Neapolitano, cum vestra sanctitas fere totum articulum in verbis dispositivis delevisset, & cancellasset his dumtaxat verbis: Primo dispositione dicti articuli additis & commutatis, quod circa hujusmodi observentur, quae in investitura regni Neapolitani ipsi Caesari concessa continentur; nos hanc etiam correctionem & mutationem pro vestrae sanctitatis nutu admisimus, additis dumtaxat in fine articuli verbis sequentibus videlicet his modis & formis, quibus per Ferdinandum Regem catholicum ejus antecessorem observata fuere, & juxta ipsius regni privilegia & jura; quid enim in hoc immutatum, quod respiciendum videtur, si antecessoris rectos tramites insequendos putamus, si jura & privilegia regni nostri servare studeamus? Haec Carolus V. dissimulans discrimen, quod inter ipsum ac Ferdinandum intercedebat; remissus enim fuerat census Ferdinando, cum optime de Ecclesia meritis esset propagato late Christi imperio: at Carolus imperium ab haereticis Christo & Ecclesiae magna ex parte eripi permiserat, dum pontificium suumque caesareum decreta adversus pseudomonachum apostatam ex-

Sufficere id unum si ducatum non conjungat imperio.

Quae sit pollicitum Clementis si Sfortia donaretur venia.

XLII. Pendere abnuvit Carol. V. vestigal pro Neap. regno. Lata ab eodem ecclesiast. libertas.

Dispar fuit ratio Ferdinandi & Caroli V.

equi detrectabat: denique regno Neapolitano conjunxerat imperium, quod Ferdinando legibus vetitum fuerat. Cum autem Carolus in suam voluntatem Clementem adducere non posset, ad concilium provocavit, dum ita apologiam suam clausit.

XLIII. Verum si sanctitas vestra nos ab his culpis & objectis immunes non censuerit, nostrasque excusationes & justificationes pro veris & ultimis non habuerit, si arma contra nos continuaverit, & illarum depositioni non consenserit, si universalem pacem amplecti nolit, cum tunc non patris sed patris, non pastoris sed invasoris officium assumeret, si aequo rectus corum iudex non censeretur, nullo alio tunc superstite superiore, cui nos & nostra obicere debemus, eaque omnia, quae nobis obiciuntur, aut in posterum obici possent, vel tentari, sive personam sive imperium, regnaque & dominia concernant, simul & ea omnia, quae nobis ex adverso pro nostra justificatione & innocentia ad Christianam reipublicam quietem praetendimus, & praetendere possumus, ad sacri generalis concilii totius Christianitatis cognitionem & iudicium remittenda censuimus, illique nos & omnia, quae cum sanctitate vestra habere possumus, aut deinceps habituri sumus, omnino subicimus. Supplicamus praeterea eidem vestrae sanctitati illamque in Domino hortamur, quatenus pro suo pastoralis officio, proque cura & sollicitudine gregis sibi commisi, dignetur ipsum sacrum generale concilium indicere & convocare in loco tuto & congruo cum debita termini praefixione; nos enim cum ex his, & aliis satis notis causis turbati videremus universam Ecclesiam & Christianam religionis statum, ut nobis ac ipsius reipublicae saluti consulatur, pro his omnibus ad ipsum sacrum universale concilium, cujus etiam officium per viam querebat his de causis implorandum censemus, petentes cum ea, quae decet, instantia apostolos & literas dimissorias semel, bis ter & pluries nobis concedi, & de horum petitione testimoniales literas fieri ac expediri in ea, qua decet forma, quibus suis loco & tempore uti valeamus; & cum ad haec solemniter peragenda ejusdem solemnitatis praesentia minime habere queamus, ut inde forsitan futuris gravaminibus occurramus, has nostras ejus nuntio apostolico penes nos agenti, & legationis munere nomine vestrae sanctitatis fungenti, per actum publicum coram notario & testibus exhibendas intimandasque censuimus. Datum in civitate nostra Granatae die XVII. mensis septembris anno MDXXVI. regnorum nostrorum Romani VIII. aliorum vero omnium XI. Ita ergo Caro-

Intentata provocatio ad Concilium de libris Caesaris cum Pont.

lus a summo Pontifice ad concilium provocabat, qui clientes suos ab ipso met Caesare ad ordines imperii provocantes non tulisset; quanquam imperium ab hominibus, pontificatum a solo Deo constitutum fuisse constet, ac propterea longepotiori jure ab Rege ad regni ordines, quam a Pontifice ad concilium provocandum sit.

Proximo die cum hortativas ad pacem Clementis literas accepisset, paribus studiis ad restituendum Christiano imperio pacem se consensurum est pollicitus: observat enim Guicciardinus (a) Clementem poenituisse priores literas scripsisse ad Caesarem, quod acerbiores visae essent, ac nimium illius animum exasperaturae viderentur: submisisse itaque alias paterni in Caesarem ipsum amoris notis insignes, atque internuntio suo praecipuisse, ut priores retineret posteriores vero traderet; sed mandatum hoc serius allatum, cum internuntius jam priores tradidisset. Addit author, Carolum apposita literis ambabus responsa, acerba scilicet acerbis, humanioribus humana reddidisse.

Carolus (b) divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus ac Germaniae Hispaniarum, &c. Rex.

Beatissime pater domine Reverendissime. Non mediocri cordis dolore ad literas sanctitatis vestrae, quas vigesima tertia junii ad nos dedit rescripseramus, cum novissime ejusdem sanctitatis vestrae nuntius alias literas postridie a priorum data scriptas nobis exhibuit, in quibus licet adhuc videamus sanctitatem vestram aliam certe opinionem de nostra erga universam rempublicam Christianam, & sacrosanctam istam sedem animo atque voluntate retinere, quam actiones ipsae nostrae promerentur, non potuimus tamen non letari prospicientes in eisdem literis sanctitatem vestram propensiori aequiorique animo pacem optare, blandiusque, quam antea, nobiscum agere: atque utinam ita in potestate nostra esset labantis Christianae reipublice rebus consulere, & pacem universalem denuo componere, prout in aliorum manu bellum movere, & pacatam Christianam rempublicam turbare extitit, videret profecto sanctitas vestra ac caeteri ejus foederati, quam sit animus noster ab eorum opinione alienus, licet [ut verum fateamur] nequaquam nobis persuadere possumus sanctitatem vestram, quae actiones nostras novit, haec ex animo & vere dicere, sed potius terroribus quorundam, quibus Christiana tranquillitas minus expedit, perterrita ad haec impulsiva videtur: speramus tamen Deum optimum mani-

XLIV. Aliis literis humanissimis flectere ad pacem Carolum nititur Clemens. (a) Guicciard. l. 17.

(b) Ext. apud Dolg. to. 1. p. 449.

Responsum Caroli V.

num, cuius gratuita benignitate iusta no-
stra causa hactenus approbata est, sancti-
tatis vestrae animum mutaturum, eiusque
electi populi saluti potius, quam privatis
quorundam affectibus atque dolis consul-
turum; & nos, qui & meritis & viribus
nostris quodammodo semper divisi in so-
lius Dei praesidio spem nostram collocavi-
mus, eiusque clementiae victorias nobis
ab eo concessas acceptas tulimus, nostraque
ita protecturum, ut evidentiori etiam re-
stimonio animus noster cunctis patefiat,
nosque commodius & liberius ipsius nomen
& gloriam, qua nihil nobis charius un-
quam fuit, promoveri valeamus.

Sanctitatem igitur vestram quanto pos-
sumus affectu rogamus, ac per effusum Je-
su Christi redemptoris nostri sanguinem
obtestamur, ut Christiani populi calamita-
tibus prospiciat, nec tot cades, tot vul-
nera, totque horrenda mala in Christi cor-
pus, cuius sanctitatem vestram caput esse
profitemur, inferri patiatur: nos enim,
beatissime pater, quandoquidem sanctitas
vestra de nostro erga Deum animo [quid
enim erga rempublicam Christianam dice-
mus, cum quidquid vel boni vel mali e-
ius populo sit, ipsemet vel ingratum vel
acceptum ferat] dubitare videretur, ipsu-
met Deum immortalem testatur, pro vi-
rili semper conaturus esse, ut & sanctitas
vestra ceterique Christiani nominis princi-
pes intelligant, nihil aequae nobis cordi es-
se, quam Dei gloriam, eiusque populi sa-
lutem, pacem, & tranquillitatem ferven-
tiori studio in dies stabilire.

De peculiari vero nostra erga sanctita-
tem vestram voluntate ingenuè fatebimur,
nos nihil unquam praetermississe, quod ad
obediens filii officium pertinere possit:
quae omnia sanctitas vestra facile experiri
poterit, si non privatis sed publicis rebus
consulere, nostrumque animum, qui a san-
ctitatis vestrae observantia, dum eam
Christi vices gerere recolimus, minime
abesse potest, tanquam communis pater am-
plecti, Christianisque rebus in deterius pro-
labentibus, prout latius in aliis literis no-
stris ad sanctitatem vestram scripsimus,
pro studio adesse voluerit: quod ut faciat
sanctitatem vestram etiam atque etiam
rogamus, illique veram a Deo optimo ma-
ximo felicitatem ex animo optavimus. Dat.
in civitate nostra Granatae die XVIII. men-
sis Septembris anno Domini MDXXXVI. re-
gnorum nostrorum Romani VIII. aliorum
vero omnium XI.

XLV. Licet ita flecti ad pacem Caesar vide-
retur interjectis tamen nonnullis diebus
ad Cardinalium senatum apologeticas de-
dit literas (a), quibus publici dissidii &
mali causas in Pontificem, inque Gallo-

Eximia
Caroli V.
pollicita-
tio.

(a) Ext.
ibid. p.
500.

rum Regem avertere nitebatur, eosque
urfit, ut hortatibus Pontificem ad cece-
menicum concilium pro reprimenda hæ-
resi Lutherana cogendum inducerent:
Spirensis enim conventum, in quo Ger-
mania a Romana ecclesia desciscere pa-
rabat, non sine maxima difficultate di-
fessum; ac si illud indicere abnueret,
institit ut ipsi celebrandum curarent.

Carolus divina favente clementia, &c.
reverendissimis in Christo patribus dominis
sanctae Romanae ecclesiae Cardinalibus, a-
micis nostris charissimis, salutem cum in-
cremento omnis boni.

Reverendissimi in Christo patres amici
charissimi. Tanto profecto animi dolore
mens nostra discruciat, dum ea, quae
Romanum Pontificem suae pontificiae digni-
tatis oblitum non contra nos tantum, [id
enim aegroti animo pateremur] verum in
maximum Christiani nominis dedecus, con-
traque totius reipublicae, quam induxera-
mus, pacem & tranquillitatem moliri au-
dimus, ut tamen animo certe perturbato,
moderatis tamen verbis mentem nostram
vobis aperire, actionum nostrarum [quan-
ta pro rei magnitudine licebit brevitate]

rationem reddere, & a reverendissimis
paternitatibus vestris nostro ac totius Chri-
stiani populi nomine auxilium implorare
cogamur. Cum enim in ipso imperii no-
stri initio a Deo optimo maximo in tanti
principatus culmine constitutos arbitra-
remur, non ut imperii limites cum Christi-
ani sanguinis iactura extendere propaga-
re studeamus, sed quo imperialis digni-
tas auctoritate & potentia decorata &
observaretur a multis, & contemneretur
a paucis, indeque Christiana resp. bel-
lorum injuriis in extremum fore discrimen
adducta, sempiterna tandem caesaree di-
gnitatis beneficio pace fueretur. Hoc ita-
que animo relicta Hispania ad Germaniam
venimus, ortas ibidem seditiones inter quo-
dam principes divino favore sedamus, ni-
hilque omittimus quod (iudicio nostro) ab
optimo Caesare sperari poterat.

Verum dum nos Christianam tranquil-
litatem stabilire curamus, ecce Gallorum
Rex, quem uti patrem colebamus, nostrae
dignitati subinvadens, in statum ac ho-
norem nostrum nihil non moliri conatur,
nosque tandem ad arma provocat invitos.
Faretur hoc summus Pontifex Leo, fare-
tur serenissimus Angliae Rex, quos pro pa-
ce a Gallo obtinenda saepius sollicitare fe-
cimus, quique suis viribus iuste nostrae cau-
sae adesse non negarunt: fateretur & hoc di-
vina iustitia quae ita nobis adfuit, ut post
tot partas victorias omni humano tandem
auxilio destituti, victis hostibus eorumque
Rege capto, victores evaserimus. Hinc
data

Caroli V.
ad Carid.
litera.

Profitetur
se pacis
fuisse cu-
pidissi-
mum.

Ortas se-
ditiones
in Germ.
pacille.

Motum
fuisse in-
vidiam Gal-
lorum Re-
gem.

Divina
iustitia
vindice
atritum.

data opportunitate, qua nostro de republi-
ca bene merendi studio satisfacere liceret,
ab ipsis hostibus victis pacem primi flagi-
tamus, tantumque petimus, ut quae a pra-
decessorum nostrorum manibus eriperant
& contra jus fasque occupabant, nobis re-
stituerentur. Aequissima postulata nostra
impetramus: pacem inimus: foedus percu-
rimus; & nihil in eo cautum volumus, nisi
quae ad Dei gloriam, communem reipublicae
pacem, Christianae religionis decorem &
augmentum, & sanctae sedis Apostolice
veram dignitatem pertinere arbitramur.

XLVI.
Percusso
foedere
liberasse
carcere.

Percusso foedere Gallorum Regem capti-
vum nostrum convenimus, omnibus bene-
ficiis, omni humanitate atque benevolen-
tia eius animo pro Christiana tranquil-
litate nobis devincire curamus, & mutuo
data acceptaque fide amicitiam firmamus,
ac maximo cum honore aspectum in Gal-
liam datis obsidibus redire permittimus:
ad Pontificem carerisque Christianos Re-
ges scribimus, ut si Christianam rempubli-
cam pacatam optarent, eorum parentes li-
teras ad nostrum utrumque mitterent, qui-
bus an huiusmodi foederis beneficio uti vel-
lent, prout conventum fuerat, declararent.
Nondum tamen sempiternam in Christi
populo pacem firmasse gloriamur coeperamus,
cum novos bellorum tumultus pullulare
gravissima animi nostri molestia sentimus.
Aut ubi a Pontifice de nobis [ut aiebat]
non bene contento id manare audimus,
Don Hugonem de Moncada oratorem no-
strum mittimus cum facultate amplissimis-
que mandatis, ut omnibus mediis, qui-
bus id fieri posset, Pontificem de nobis con-
tentum reddere curaret, ita ut homine
audito nostro animo perspeto, nil aliud
a nobis ipsemet suis verbis faceret.
Dumque nil tanto pastore indignum
nobis pollicentes eius optimum responsum
praestolamur, Pontificis nuntius literas san-
ctitatis suae in forma brevis proxime ela-
psi mensis junii die XXIII. scriptas, xx.
augusti nobis legendas dedit: quibus per-
lectis, cum non tantum a summo Eccle-
siae pastore, a communi omnium patre
Christique vicario, sed etiam a reveren-
dissimis paternitatibus vestris, sacroque ve-
stro ordine, emanatas esse credamus [nec
enim rem tanti momenti vobis inconsultis
factam putamus] quo sumus animi dolore
affecti, vos ipsi iudicate. Quis enim non
miraretur stuperetque, videns a tanto Pon-
tifici, a tot tantisque, tanta religione,
pietate, atque prudentia, praeditis patri-
bus talis literas in Christiani principis Ro-
manorum Caesaris, atque Apostolice sedis
protectoris honorem & dignitatem tam in-
consulte prodire? in quibus nihil praeter

Missum
oratore
ad Pont.
pro pace.

bella, seditiones, prodiones, perniciose
consilia, temeraria iudicia, impropria,
injuria falsa, criminationes, aliaque hu-
iusmodi tam a pontificia dignitate aliena
tractantur, idque in nos optime de repu-
blica Christiana meritos, & qui nullum
unquam nec Caesarem, nec Regem, nec
principem, nec privatum aliquem fuisse
fatebimur, qui majori [nec tanta quidem]
fide, religione, atque observantia sanctam
sedem Apostolicam veneratus sit, qui ce-
teris posthabitis majori studio eius ditio-
nem & dignitatem tutatus sit.

Parmam enim & Placentiam a Romani
imperii feudo disjunctas, sedi Romanae
nullo iure coacti possidendas restitimus,
importunasque Germaniae & universi Ro-
mani imperii preces contra gravamina &
oppressiones, quas a sede Romana pati, cum
in Wormatiensi conventu essemus, passim
conquererentur, obruratis auribus pro in-
nata nostra erga Apostolicam sedem obser-
vantia obaudivimus. Subortae sunt ea de
causa variae rerum difficultates, & incom-
moda, pullulat in dies magis Lutherano-
rum insania, gravamina ubique divulgan-
tur, omnes unanimes remedium implorant:
petunt fieri generale concilium, in quo &
Lutherana impietati & Romanae curiae (ut
ajunt) oppressionibus obviam iri possit. In-
civitate Spirensi conciliabulum indicunt,
ut in seditionibus ortis usque ad generalis
concilii decisionem ordo aliquis statueretur.

Vidimus Germanorum animos in sedem
Romanam graviter commotos, verentesque
ne huiusmodi conciliabulum Germaniam a
Romani Pontificis obedientia diverteret,
Spirensis congregationem gravissimis poe-
nis prohibemus; eis tamen pollicemur
quanto citius fieri possit generalis concilii
indictionem fieri curaturos. De hac re ad
Pontificem scribimus, ut Germaniam ab
imminente periculo per huiusmodi generalis
concilii indictionem liberare dignaretur in-
stamus. Ipse vero de conciliabuli prohibi-
tione gratiam habet, generalis tamen con-
cilii petitionem in tempus (ut aiebat) ma-
gis conveniens differendam censuit, ita ut
pro nostra erga sanctam istam sedem obser-
vantia maluerimus Pontificis affectibus po-
tius, quam Germaniae precibus annuere.

Nunc vero sanctitas sua vestro etiam
(si id credendum est) accedente consilio,
tot crimina in nos iactitat, ac si penitus
Romanae ecclesiae adversarii hactenus fuif-
semus: hinc enim de nostro erga publi-
cam pacem animo (nullo profecto recto ju-
dicio) dubitat, nosque a Christianae republi-
cae perturbatione deterret: quasi vero non
sister erga rempublicam animus clarior non
sit, quam ut cuiuspiam admonitione egeat.
Si enim de Caeso Caesare indicatum est quod

XLVII.
Com-
mendat
sua studia
in sedem
Roma-
nam.

Ut grava-
mina
Germani-
ca non
audierit.

Expeti-
tum Con-
cilium
contra se-
ctam Lu-
ther.

Prohibi-
tus Spi-
rentis
conven-
tus.

Differen-
dum con-
cilium
censuit
Clemens.

XLVIII.

maluisset non dimicare quam vincere, ea- que victoria adepta pacis auctores libenter audiverit; cur de nostra voluntate a communi omnium patre per contrarium discernitur? ille pacis auctores audivit, nos vero hostibus victis pacem primi obrulimus: nec tantum hostem captivum regie dignitati restituisse contenti, Lusitania Regiam sororem nostram natu maximam, & in successione gradu secundam ipsi matrimonio copulavimus, quod profecto ante victoriam minime a nobis impetrare potuisset. Quanto igitur nostra C. Cæsaris clementiam excedere deberet, vos ipsi iudicete. Ad hæc etiam Pontifex consilia nostra ad suæ dignitatis & ecclesiasticæ libertatis oppressionem tendere videretur asseverare, cum ea, quæ pro Romana sede præstita commemoravimus, adeo omnibus nota sint, ut inde nonnihil Germanorum animos a nobis alienaverimus. Si divinam gloriam, si fidei puritatem, si Ecclesiæ dignitatem afferere ex animo Carolus optasset, distinxisset ferrum in Lutheranos, & qui Pontificem & Gallorum Regem capere potuit, Lutherum utique capere Germaniamque tam immani monstro liberare potuisset. At sero postea agnovit, Lutherum magis calamo, quam Reges potentissimos ferro illi nocuisse. Subdit Carolus.

Regina Lusit. de- sponia Franc. I.

XLIX.

Queritur Carol. V. cliente- lam pro- ditoris male sus- cipi a Clemen- te.

Perpendite igitur, patres reverendissimi, an in hoc Pontificis beatitudo suis & Apostolicæ sedis rebus consulat, an sit pontificis dignitatis Christianorum principum animos adversus Ecclesiæ protectorem ad arma [ut ipsi ajunt] incitare, ac suis stipendiis, et corporibus atque animabus æternum exitum parare. Causam audite, ut subditum nostrum magni sceleris accusatum nobis, jure prævio, punire non liceat, ob idque armis nobiscum certare contendit: quod tamen si ei ex sententia succederet, quid [quæso] Christi vicario dignum facturus esset, nisi ut iustitiam, quam promoveri tenebatur, impediatur, Ecclesiæ thesaurum in alios certe usus convertendum exhaustur, ac Romanam ecclesiam & universum populum Christianum in extremum discrimen adducat? Hæc ergo atque huiusmodi alia ingenti cordis dolore perturbato animo pensitantes, publicam Christianam calamitatem nobiscum deplorare cepimus, atque non nostro tantum honori, sed Christi gloriæ, ejusque electi populi saluti consulere ex animo cupientes, ad Pontificis literas rescribimus, justificationem de his, quæ nobis falso obiciuntur, damus, petimusque ut generale concilium indicat, ac alia faciat, quæ ex incluso litterarum nostrarum exemplo vobis videre licebit. Quæ omnia, patres reverendissimi, vos latere volumus, ut si ex literis Pontificis

ejusve suasionibus sinistram aliquam suspicionem animi nostri erga sacrosanctam istam sedem non bene dispositi concepistis, justificationibus nostris recto iudicio perspectis, pristinum erga vos animum induatis, ac omnem prorsus iniquam opinionem abjicientes, labanti Christianitati subveniatis.

Agite igitur, patres reverendissimi, & tanti mali causam cognoscite, Romanum Pontificem a tam impio advertite consilio, vestrisque movitis tantum apud eum efficit, ut meminerit se a Deo optimo maximo non ad perniciem, sed ad salutem sui populi, non ad arma sed patientiam & humilitatem in Romani Pontificis solio constitutum, recordeturque nos eadem ratione in Romani principatus apicem erectos, unde peculiari quodam affectu Christianæ reipublicæ rebus consulere præ cæteris tenemur, ni a principe nostro Christo degenerare velimus. Si vero beatitudo Pontificis votis nostris tam pro nostra justificatione, quam pro Christianæ religionis salute in generali Concilii indictione annuere negaverit, tunc juxta juris ordinem reverendissimas paternitates vestras ac sacrum vestrum collegium hortamur, requirimus, atque monemus, ut quæ de indictione concilii a Pontifice petimus, eo negante, aut plus a quo differente, vos debito ordine procedentes præstare non differatis, protestantes apud omnipotentem Deum, si quid inde incommodi ac detrimenti Romanæ ecclesiæ & reipublicæ Christianæ accesserit, id non nostra, sed eorum culpa futurum, qui suis affectibus potius, quam Christi gloriæ, ejusque populi saluti inservire maluerint; quod de vestro erga Christianam reipublicam animo atque voluntate nobis minime persuadere volumus. Si vero reverendissime paternitates vestre æquissima huiusmodi postulata nostra concedere negaverint, eorumve executionem plusquam decet ac dignitatis nostræ ratio exposulat, distulerint, nos pro nostra erga Deum gratitudine, proque dignitate nostra imperiali, qua ejus gratuita benignitate fungimur, quibus licebit remediis, ita in his provirili providere curabimus, ut nec Christi gloriæ, nec iustitiæ nostræ nec Christianæ reipublicæ saluti, paci & tranquillitati quovis modo defuisse videamur. Dat. in civitate nostra Granate die vi. mensis octobris anno Domini MDXXVI. regnorum nostrorum Romani VIII. aliorum vero omnium XI.

b.

Geminata preces pro congregando Concilio.

Non minus valebat eloquentia Francorum Rex, ut civilium bellorum ac rei Christianæ excidii invidiam in Carolum Cæsarem ac Hispanos refunderet, libellumque eo argumento ad Germanos principes transmittit, in quo Hungariæ excidium

LI. Franc. I. in Car. V. Germanos concitare nititur.

(a) Ib. p. 102.

Cæsarea adversus Francisc. I. apologia.

LII. Confilia Carol. V. de vertendis armis in Turcas.

dium ob averfa in Gallos arma cæsarea acerbe desolebat. Contra vero Carolus, ut aspersam sibi maculam elueret, has ad septemvros scripsit literas (a), auxiliumque exercitum ad Turcas retundendos pollicitus est.

Carolus, divina favente clementia, electus Romanorum Imperator semper Augustus, reverendissimis & illusterrimis principibus sacri Romani imperii electoribus, &c.

Dum proprii commodi, atque etiam gloriæ oblitus reipublicæ saluti & præsertim Germaniæ quieti ex animo consulere optamus, Gallorum Regem, quem [ut omnibus notum est] optimo jure captivum penes nos detinebamus, postquam omni benignitate & clementia in his nostris Hispaniarum regnis excepimus, magnoque honore a subditis nostris tractatus extitit, tot eum beneficiis affectum, ut si sue ipsæ felicitati non invidisset, in Ticinensi consilio non modo non cecidisse, sed vicisse ab omnibus videri potuisset. Hostis erat: illi charissimam sororem nostram natu maximam, & in tantorum regnorum successione gradu secundam in matrimonio collocavimus, ut ex hoste sororius fieret. Christianæ reipublicæ turbator communi omnium iudicio habebatur: communis salutis gloriæ illi impartiri volumus. Multa a predecessores nostris tum Hispaniarum Regibus, tum Burgundionum ducibus violenter occupaverat, & præter jus facte detinuerat: iura in his nostra illi concessimus, solumque ab eo petimus, quæ citra honoris & dignitatis nostræ diminutionem, ac subditorum nostrorum perpetuam indignationem omittere requirimus, & que ipsemet vel non rogatus, [si modo Christianissimus nuncupari veller] nobis restituere deberet. Hisque beneficiis affectum Regem captivum regie dignitati restitimus, atque [multis licet dissuasentibus, qui minus ejus fidei credendum asseverabant] illi in Galliam abeundi copiam fecimus, maluimusque ejus fidem experiri, ac illi de jure nostro aliquid potius cedere, quam ut ulla Christianæ reipublicæ mala, si quæ forsitan evenirent, quovis modo crimini nostro, nostræve culpæ ascribi possent.

Dumque interstiniis seditionibus pacatis iter nostrum [uti inter nos conventum erat] ad Italiam paramus, armaque nostra in sempiternis religionis nostræ hostes communibus auspiciis converrenda disponimus, quibus & Hungariæ defendi, & hostes submoveri potuissent, suam fidem ex nostro metientes animo, ille sævissimum bellum in nos parat, initoque cum Romano Pontifice, aliisque nonnullis Italiæ potentari-

bus fœdere offensivo, divisoque inter eos regno nostro Neapolitano, dum alter variis pollicitationibus omnia, quæ nobis promiserat, se præstiturum asseverat; alter vero ad Hungariæ defensionem nos invitat, ut nos invaderent incautos, nostra ac sacri Romani imperii dominia hostilibus armis aggrediuntur: nullaque nostræ, nec amoris, nec benevolentie, nulla Christianæ reipublicæ salutis, nulla religionis nostræ honoris ratio in his habita est. Quorum conatus cum ex eorum sententia iusto Dei iudicio minime succedant, Gallus ipse Rex contentus armis nobiscum congregari, convivia in nos iactat: Et infra.

Ad vos igitur apologiam illam, seu verius invectionem, una cum ejus refutatione pro justificatione nostra edita his annexam mittimus, ut plenius diffusiusque pernotcatis, quo jure, ratione Gallus suam fidem atque iusiurandum violatum excusare queat: qua ratione se pacis cupidum ostendat, honestaque pacis media se nobis obrulisse prædicet, dum non modo pactis stare noluerit, sed contra fidem ultro citroque datam atque acceptam offensivo fœdere contra nos percusso, cuius etiam exemplum cum his transmittimus, dominia nostra hostilibus armis invasit; quo affectu Christianam reipublicam, nostræque religionis ornamentum, atque Christi nominis gloriam prosequatur: qui dum sævissimum Turcarum tyrannum cum magna militum atque instrumentorum bellicorum copia Pannoniam invadere audivit, ille in nos bellum movet, viresque nostras ad Hungariam destinandas intra fines nostros pro subditorum nostrorum protectione continere coegit: quo factum est, ut cum maxima Christiani nominis ignominia hostis voto suo potius sit firmissimo illo religionis propugnaculo suæ impie ditioni subiiciendo, florentissimo Rege extincto, Christi que cultoribus a suis ædibus prostigatis, tot templis profanatis, fusoque tot innocentium sanguine, quod certe non absque summo cordis dolore referre cogimur. Et mox: Si Christianæ religionis periculum timebat, si reipublicam salvam cupiebat, si ferrum, quod in fidei hostes stringendum erat, si vires, quæ in ipsos vertende, si consilia ad eos submovendos exercenda in nosmet ipsos converterit, si Christianam manum, Christianum sanguinem effundere tantopere execrabatur, cur ipsemet, novis bellorum tumultibus excitatis, reipublicam in discrimen adduxit? cur pacatam turbavit? cur armis dominia nostra invasit, a Christianique sanguinis effusione requi sui initium auspiciatus est? cur vires & consilia nostra sæpius contra communes religionis nostræ hostes destinata suis machinationibus,

Ut contra spem Francisc. I. novam conjunctionem inicit.

LIII.

Ut impedierit ne exercitus pro tuenda Hungaria mitteretur.

Ungariæ excidium inde conlequata.

bus, suisque conatibus a communi salute profusus alienis ad subditorum nostrorum defensionem avocare coegit? cur toties videtur, divina iustitia iustae nostrae causae favente, toties adversam mavult experiri fortunam cum Christiani sanguinis effusione, quam Christi gloriae suoque honori ac dignitati consulere?

LIV. Haec tamen omnibus omnino nota sint; nihil tamen veritus, an vera an falsa loquatur, omnem in nos culpam convertere conatur, dum multo sanguine exiguum terrae spatium nos querere ait: exiguo profecto terra spatio, pro tanti Regis redemptione, Burgundiae videlicet ducatu, contenti fuimus; quem etiam nunquam petissemus, ni ius nostrum, quod in eo habemus, prout ex Gallorum apologiae responsione clare videre licebit, omnibus notum esset, illiusque contemptus ignaviae potius quam aut religioni, aut liberalitati, nobis ascribendus esse videretur: licet Rex ipse, tum in foedere, tum extra foedus suis propriis verbis ex suomet ore prolatis, sanctoque iurejurando confirmatis, promiserit sese illum nobis restituere velle, deindeque a captivitate liberatus in suo regno consistens sapius et verbis et literis, propria etiam manu ad nos scriptis, se omnia in foedere contenta ex integro implere servareque velle profiteretur, ac demum mutata sententia, huiusmodi restitutioni intendere noluerit; numquam tamen violari foederis injuriam persequi, eiusque dominia invadere, novisque simularibus publicam tranquillitatem turbare volumus. Et paulo post.

LV. Quod igitur variis dilationibus tempus inane consumitur, quod Christianorum agrum vastantur, quod urbes diripiuntur, quod incendia vagantur, quod caedes committuntur, quod hostium fines propagantur, eorumque vires in dies accrescunt, debet certe hoc Christiana respublica Regi Francisco, qui in mediterraneo Christianitatis constitutus, glorians ac iactans se ab hoc Christianitatis incendio imminentique periculo longe abesse, nihil non interrumpat, nullum in pace vivere permittit, mittenda in Turcas arma in suum caput convertere conatur: nuntios ad juvandam rempublicam destinatos, in suo regno detinet, atque inter suos triumphos Turcarum in sororii nostri regno irruptionem annumerat, sibi hoc satis esse credit, si a suis Christianissimus nuncupetur, sororiorum nostri sortem miseriam predicat, qui pro fide, pro religione, pro patria, ac pro Dei gloria Christo Deo optimo maximo vitam suam devovit, ad feliciorumque vocatus optimi, strenui, atque magnanimi principis laudem apud posteros reliquit. Et infra.

Diffensio- num no- varum causa fuit ducatus Burgundiae.

Ex Hungari Regis caede creata Carolo V. invidia.

Die vigesimo proximi mensis Januarii in hoc nostro Castella regno in oppido nostro Vallisoleti, quo nunc tendimus, generalem conventum celebrabimus, ubi tractabitur de mittendo cum ea, qua decet celeritate ad Germaniam auxilio, quo non modo ipsam defendere, sed hostium conatus infringere, eosque a Christianorum cervicibus submovere valeamus: Hispanorum namque animi hac injuria commoti, et expergefacti, vires, opes propriumque sanguinem iam ultro offerre ceperunt, nosque ad hanc expeditionem stimulant, pro qua si expedire videbitur, non regnantur, ac dominia omnia nostra, sed personam, sanguinem, atque animam ipsam nostram Christo Deo optimo maximo nos devovisse profiteamur. Si vero interea Gallorum Regi [Deo inspirante] resistere contigerit, ad nostramque amicitiam redire voluerit, nos certe omne illius commodum, honorem, atque dignitatem ex animo promovere curabimus, illique injuriam hanc libenter condonabimus, atque de jure proprio illi cedere parati erimus, ut sedatis contentioneibus, communibus auspiciis hostes profigere illosque a suis sedibus submovere, vel si Deus concesserit, in ovile Christi redigere facile valeamus. Dat. in civitate nostra Granatae die penultima novembris anno Domini MDXXVI. regni nostri Romani VIII.

Ita Carolus & Franciscus evastata a Turcis Pannoniae culpam in se invicem coniciebant, cum superiora potius damnare diffidia, atque arma adversus communem hostem vertenda conjungere debuissent: sed neque ipsos florentissimi regni excidium, ut impendit alia mala propularent, permovet. Eo vero graviolem culpam ambo subiere, quo a pontifice ineunte anno de impendente Hungariae clade ammoniti, atque ad pacem conficiendam incitati fuerant. Missus est ea de causa Paulus Victorius orator ad Caesarem, ad quem haec datae literae (a).

Caesari.

Etsi superioribus diebus per alias nostras literas serenitati tuae significavimus, quo in metu et periculo Rex Regnumque Hungariae versantur; quoniam tamen postea nunc nobis sunt literae adlatæ, quæ et paulo ante audita confirmabant, et certiora gravioraque insuper afferebant decrevimus mittere dilectum filium Paulum Victorium ad serenitatem tuam, ut cum de his rebus, tum de nonnullis aliis ad communem item Christianitatis salutem pertinentibus, tum ea nostro nomine ageret, loqueretur, &c. Dat. Romæ XXI. februarii MDXXVI. pontificatus nostri anno III. Commonitus pariter

LVI. Promissa auxilia contra Turcas.

LVII. Et Carolus V. & Franciscus I. perdit rei Christianae crimen suscipiunt. Commonitus fuit Caesari a Pont. de Hungariae periculo. (a) Ib. p. 137.

Commo- niti pariter alii Reges.

(a) Ibid. post eand. ep. (b) Ib. p. 139. et regist. post eand. ep.

LVIII.

(c) Eod. l. 2. brev. ann. 1526. p. 76.

LIX. Submissum a Pont. Hungariae subsidium auro. (d) L. l. li. princ. 211.

(e) Lib. brev. ann. 1526. par. 3. p. 309.

riter imminentis in Hungariam Turcicae irruptionis Franciscus Gallorum Rex; nam ad ejus matrem Engolismensem principem earundem literarum formulam, tum etiam ad Henricum Angliae & Joannem Lusitaniae Reges transmissam regestum pontificium docet (a). Solicitavit etiam aliis Clemens literis, quibus ascripta est prima martii dies, Gallos proceres Montmorantium (b), Lautrechium, Vindeconientem, Brionensem, Alenonium, tum Lotharingum, Borboniumque Cardinales, ut Paulum Victorium tretim pontificiarum praefectum commendatum haberent; quem ad Francorum Regem missum fuisse hac de causa significavit: Ut cum eo de praesentibus regni Hungariae periculis et de remediis ad regnum ipsum succurrendum opportunis ac etiam de nonnullis aliis rebus ad communem Christianitatis salutem iridem perzinentibus nostro nomine ageret et loqueretur. Dat. Rom. die I. martii MDXXVI.

Affecto vero jam mense aprili, Thomam Cardinalem Eboracensem regiae Anglicae procuratorem excitavit (c) ut periclitanti Pannoniae opem ferret: Etsi inquit, optimo et Christianissimo isti principi supervacaneum fore existimamus, tamen ea auctoritate et gratia, qua maxima apud eum polles serenitatem ejus nostra, et Christi ejus in primis nomine adduces, atque adeo, ut poteris impelles, ut aliquod omnino pecuniarum praesidium, vel per hominem proprium, ut nunc et proximis mensibus ad eam scripsimus, vel alio aliquo modo in Hungariam maturime velit transmittere, quemadmodum et nos facere iam cepimus, et reliquos principes facturos quamprimum expectamus, &c. Dat. Romae die XXIII. aprilis MDXXVI. pontificatus nostri anno III.

Submissis Anglum, Hungariam auro subsidium Ludovico Regi ad comparandum exercitum, pariterque Pontificem praeter aliam vim auri quinquaginta millia nummorum ad faciendos in rem militarem sumptus suppeditasse, ad Baptistam Sangam pontificium in Angliam internuntium scripsit (d) aucto vero in dies magis Turcico terrore, defendendae Pannoniae sollicitus Clemens internuntium suum Hieronymum Rorarium dare operam iussit apud Ferdinandum archiducem Austriae, Caesarique in Germania legatum, ut Germanicis viribus labantem Hungariam sustentaret: eundemque monuit imminentis Austriae discriminis, Cum Turca obtrita Pannonia in Austriam penetraturus esset: qua de re haec scriptae literae (e).

Nobili viro Ferdinando Hispaniarum principi, Austriae archiduci.

Cupientes, sicut nos non pastorale modo officium, sed paterna etiam charitas, et benivolentia, qua charissimum in Christo filium nostrum Ludovicum Hungariae et Bohemiae Regem illustrem prosequimur, ei opem, quam possumus, adversus communitatem holkem Turcam, ferre, mandavimus dilecto filio Hieronymo Rorario nuntio nostro quaedam in hunc desiderii nostri finem, quae ex eo plenius tua nobilitas intelliget, quam hortamur in Domino, et studiose requirimus, velit pro Dei causa et defensione affinis ac vicini Regis, quae ad tuarum quoque locorum et proximorum securitatem pertinebit eidem nuntio nostro, et in his, quae dixerit fidem, et quae circa hoc nostro nomine apud te curaverit omnem favorem praebere, &c. Dat. Romae, Sc. v. maii MDXXVI. pontificatus nostri anno III. Non tulit illi opem Ferdinandus, quem Francorum Rex in invidiam vocavit (f), quod Hungariae cum Turca partienda cupidine Ludovici Regis sororii exitium contempserit.

At Joannes Coclaeus veras causas aperit, ob quas Ludovicus a Germanis desertus fuerit, nempe ob Lutheranorum factionem contrariam: Non solum, inquit, plebs et rustica turba, verum etiam plerique optimatum et nobilium traherentur in favorem novi evangelii, atque in odium antiquae religionis et cleri; unde cum absque seditione et tumultu novitas illa prohiberi aut tolli non posset, principes et ordines imperii concluderunt suspensive, ut quisque in causa religionis ita se gereret, et in terris suis ageret, sicut confideret iustificare ac respondere coram Deo et coram caesarea maiestate. Hinc suspensis in hunc modum omnium animis, cum nulla esset certa pax aut securitas, factum est, ut nemo Germania principum opem tulerit Regi Hungariae et Bohemiae Ludovico, in cuius fines Turcarum Imperator maximis copiis jam ingressus erat: nam et domi nihil erat securum a seditiosis subditorum animis, et omnis miles a Luthero involuntarius iam pridem redditus fuerat. ad proficiscendum contra Turcas; scripserat enim ille (g), quod praesertim adversus Turcas sit repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos: scripserat (h) nos hactenus nihil habuisse prosperum adversus Turcam, et vires ejus atque imperium nostris bellis aucta esse in immensum: scripserat non licere Christianis bellare, sed vim et injurias pari: scripserat denique Turcam esse deicis probiorem ac prudentiorem principibus nostris, ideo nihil prosperitatis a nostris expectandum esse, nec quidquam esse con-

Solicitatus Ferdinandus archidux ut Germaniae vires jungeret in Turca.

(f) Franciscus I. in apol.

LX.

Germanorum in ordinum impia ignavia.

Negat Lutherus proditor pugnantium contra Turcas. (g) In assert. art. 34.

(h) Lib. de bello contra Turc. contra dua mandata imperialis.

Nefandæ Solimanni minæ.

tribuendum contra Turcas, &c. Derelictus itaque ab omnibus Germaniæ principibus pius, innocens, ac inclytus Rex Ludovicus Casaris nostri sororius. Et infra: Ferunt Turcam pio Regi in literis suis comminatum esse, quod non solum Regem ac proceres ejus esset assaturus, paloque transfururus; verum etiam religionem & Crucifixum illorum vellet omnino delere, & in silentium redigere.

LXI.

(a) Lib. brev. ann. 1526. par. 2. p. 373. Polonus ad Hungariam ruendam sollicitus a Pontifice.

Supererat unica Hungaro spes in Sigismundo Rege Poloniæ, ad quem Clemens mense julio internuntium suum proficisci iussit (a), ut ipsum ad Hungariam tuendam, ac nepotem Ludovicum ab imminenti interitu vindicandum hortaretur, moneretque, ne inita cum Turca, qui nullam fidem fervare consueviffet, concitassetque etiam Tartaros ad Poloniam invadendam, fœdera coleret.

Baroni Burgii nuntio in Hungaria.

Dilecte fili, &c. Augent dolorem nostrum in dies & tuæ & aliorum literæ, quo Regis regniq; istius pericula certiora propioraque esse nobis significant: itaque ad omnia remedia circumspicientes maxime opportunum & necessarium fore judicavimus, ut tu ad charissimum in Christo filium nostrum Sigismundum Poloniæ Regem statim te conferas; ejusque serenitatem in qua una aliquid spei nobis adhuc restat, nostro & sanctæ hujus sedis, ac imprimis domini nostri Jesu Christi, cuius res precipue agitur, nomine horteris & obresteris, ut nedum regiam & privatam fidem suam ei, qui nemini unquam pactumve ullum servare solitus est, neque adeo nunc serenitati ejus servat, quando in ejus regnum tot Tartarorum millia mittere jam molitur, prætere & servare studet, divinam & catholicam nostrum omnium fidem cum totius istius regni serenissimique & charissimi nepotis sui interitu ruere, & perditum iri, pari velit: id quod cum ejus quoque serenitatis regni statusque prodicione, quam sit conjunctum futurum, & ipsa per se facile poterit cognoscere, & tu illi, qui hujusmodi melius istic præfens, quam nos, nosti, plane declara, &c. Dat. Romæ die XXI. julii MDXXVI. pontificatus nostri anno III.

LXII.

(b) Nicol. Isthuanf. l. 8. Polonus nepotem delerit.

Irretitum adeo fuisse Sigismundum Regem Poloniæ Turcicarum induciarum. vinculis refert Pannonum historia (b), ut eas potius inviolatas servare, quam laborantibus Hungaris & reipublicæ Christianæ in discrimen adductæ opem ferre maluerit, ne scilicet arma barbarorum & vires in se ac suos concitaret; suis tamen, qui voluntarie, militare vel sub Hungario stipendia facere vellet permiffite: itaque ut numerum Polonorum,

ita subsidium exiguum extitisse. Excusant Sigismundum Poloni historici (c); eum siquidem subsidiarias copias ad nepotem tuendum instruxisse; sed cum Solimannus eodem tempore, quo in Pannoniam irrupit, Tauricanum Tartarum in Polonos immiffisset, mittendos in Hungariam milites ad Poloniæ fines tutandos avertisse; quippe Tartari in Lituaniam primum, inde in Volinensem, Belfensem, ac Lublinensem provincias irruptione facta, eas populati sunt: ob quam Turcarum perfidiam sollicitabat Sigismundum Clemens, ut bellum pro defendenda Hungaria impigre susciperet. Cum ita Pontifex Polonum, Germanum, Gallum, Anglum, Hispanum, ad ferenda periclitanti Hungariæ auxilia hortatibus uriffisset, misiffetque etiam aurum subsidiarium, demum Hungaros ipsos hortatus est (d), ne sibi deessent, utque sacro ecclesiarum thesauro pro faciendis in rem militare sumptibus uterentur, tum ipsa prædia, domos, & alia immobilia divenderent, quibus ipsa templa & sacra contra Turcicam vim & impietatem defenderent.

Si hujusmodi Pontificis consilio paritum fuiffet, tanti exercitus conscribi facile poterant, ut maximæ Turcarum copiarum pari Christianorum numero retundendæ fuiffent. Porro quamquam aliqui haud gravate ea protulerunt, ut constarentur, vel eadem dividerentur forma, plures tamen futuræ cladis ignari explanda Turcis reservarunt, de qua imprudentia Clemens postea gravissime conqueffus (e) est. Denique cum omnium Regum Christianorum repetitis vocibus frustra implorata essent auxilia, ipsi Hungari sibi ipsis defuerunt: nam cum Solimannus ducenta (f) ferme militum millia summa celeritate eduxiffet, illi ad conjungendas copias & sequendum Ludovicum Regem tardiffimi fuerunt, adeo ut Rex (g) vix viginti sex circiter millibus militum succinctus esset; cum non expectatis quadraginta millibus Transilvanorum, quos Joannes comes ductabat, nec aliis quindecim millibus, qui ex Illyrico veniebant, nec Bohemico equitatu, Pauli Tomoræi archiepiscopi Colocensis ordinis Minorum, viri quidem pii & generosi, sed imprudentis importunis suasionibus permotus, contra militarium virorum & sapientium sententiam in hostes incurrere decreverit: Damna est palam tanta temeritas, ut Franciscus Perennis episcopus Varadiensis, inquit (h) Hungarici annales, elegans, nec indoctus juvenis quasi futuri mali præsciens, eum diem, quo pugnabitur viginti sex millium martyrum Hungarorum celebri memorie, qui

(c) Neugebauerus l. 7. hist. Polon. Tartarorum in Poloniam irruptio. Pontificis apud Reges curæ ut Hungaris ferant operem. (d) L. r. brev. ann. 1526. p. 181. & par. 2. p. 141. & Isthuanf. hist. Polon. l. 8. Datum consilium Hungaris ut ecclesiarum thesauros militi conferant. Reservati illi Turcis fuere. LXIII. (e) Clem. ubi sup. Turcarum in Hungariam irruptione. (f) Brauder. episc. Vatiens. apud Sambre. hoc an. (g) Jo. Fab. in orat. ad Reg. Angl. Guic. l. 17. append. ad chronolog. Naucle. append. ad Sabell. Nic. Isthuanf. hist. Pannon. l. 8. Salomon. Neugeba. hist. Polon. l. 7. Suvius in commen. hoc an. Sansovini. hist. Turc. in Solimann. (h) Nicol. Isthuanf. ubi sup. pro

Hung. Rex cum exiguo exercitu pugnam iniecit

Ingens Hungarorum caedes. (a) Lib. brev. an. 1526. par. 2. p. 373. Milera Regis Ludov. mors. (b) Nicol. Isthuanf. ubi sup.

LXIV. (c) Append. Naucle. & Sabell. Isthuanf. ubi sup. Vaivoda Transyl. tardior adventus.

Si expectatus fuisset sperari poterat victoria.

pro Christiana religione occubisset fastis inscribendum, ideoque ad eam rem impetrandam Stephanum Brodericum cancellarium, si superstes, & incolumis & prælio evadet, Romam mittendum esse, haud insulso ingenio nec vano præfagio dixisse memoratur. Ad internectionem cæsus est Christianus exercitus, adeo ut decem equitum millia & duodecim millia pedum interempta sint. Rex etiam Ludovicus, quod a Pontifice Regi Poloniæ patruo, ni Pannonia succurreret, prænuntiatum fuerat (a), periit, cum cœnosum rivum inter Mohacium & Chelliam vicum traicere niteretur: Impeditioris ripæ aggerem, inquit Isthuanfius (b), superare conatus reflexis habenis, resupinatoque equo in profundiorum hirsulentis amnis limum cecidit, ac degravantium armorum pondere, & equi collocatione oppressus miserabiliter interiit præstantissimæ Indolis atque ingenii princeps, ac omnibus corporis atque animi dotibus insignis, eoque infelici vitæ exitu indignus. Hæc est illa memorabilis simul & miserabilis Mohaciana clades, qua antiquum gentis nostræ decus, floremque nobilitatis & militiæ, ac quidquid virium habebamus, una eaque funestissima dimicatione prostratum amissimus, cepimusque cum inexplicabili ignominia nostra, qua barbarorum intolerabile jugum, qua exterarum nationum servitutem subire ac perperit.

Contigit ea clades die vigesima nona augusti (c): cujus rumor auxiliares copias adventantes dissipavit; addunt enim iidem Pannonum annales: Jam Vaivoda cum exercitu Segedinum ad Tebisci & Marusi confluentem nobile oppidum liberumque pervenerat, in quo ad quadraginta millia hominum censebantur, & Christophorus Frangepanus quindecim millia Illyrici nominis armatorum ad S. Andree oppidum haud procul a Dravo situm adduxerat: Bohemi præterea & Moravi justo numero partim Albam regiam, partim Jaurinum ducibus Georgio marchione Brandeburgensi & Adamo de nova domo attigerant, eosque Silesiaci equites cataphracti mox subsequunturi dicebantur. Quod si Tomoræus & reliqui præcipitis & funesti prælii authores has copias auxiliares opperiri, quam malefantis consiliis juvenis Regis interitum & patriæ certum exitum procurare maluissent, commodiore utique fortuna & equiore conditione certare, neque de successu victorie magnopere desperare potuissent. Cum ad duces infelici & lugubris adversæ pugne exitus fama allata esset, omnes æque attonitos & metu percussos perterritos & perturbatos, sic ut hi quidem omnes eo unde venerant agminatim rever-

terentur: sed vaivoda suo usus consilio exercitum retinuit, & munitis castris aliquandiu ad Segedinum stativa habuit, ut quorsum consilia Solimanni tenderent, ibi aperiretur. Fuere qui eum occulsa cum hoste consilia iam tum tractare dicerent, ut postquam Ludovicus nullo hærede supersistere fato functus esset, Solimanni ope regnum consequeretur.

Interea Solimannus parta victoria late Hungariam populatus, ipsam etiam Budam in deditionem imperii solo redegit, ac rebus secundis elatus atque fastu turgidus etiam in Italiam ad Romam occupandam se descensurum jactabat (d): qua voce percussus Clemens, atque ingenti dolore ob florentissimum regnum, quod diu Christiani imperii firmissimum propugnaculum extiterat, amissum oppressus, sacro convocato senatu Cardinalibus exposuit (e), se jam imminente Turcica in Hungariam irruptione Reges ad ineunda pacis fœdera omni studio & contentione cohortatum, ut arma in communem hostem sociarent, nec levem auri vim ad conscribendos milites in Pannoniam submississe: quamvis vero ipso exordio nosset Italicum bellum tuendo Hungariæ regno plurimum obtuturum, necessitate tamen ad arma capienda astrictum se fuisse, cum hostis omnes honestas pacis leges respuisset: nunc vero ilato a Turca tanto vulnere reipublicæ Christianæ, se omne studium, industriamque omnem in illo curando, abscesso quovis privati commodi vel amplificandæ familiæ respectu, collocare decrevisse; visum itaque inducias universæ Italiæ statis legibus imperandas, concendendamque sibi classem ad Christianos Reges adeundos, ut qua monitis, qua precibus, qua lachrymis pacem publicam eblandiatur. Dein Cardinales hortatus est, ut se ad sociandum communem parentem accingerent, ac votis precibusque divinam operam poscerent, quo sanctissimum illud opus promoveret: quod si id ad optatum exitum perduci hominum crimina vetarent, saltem in medio conatu vita ipsi a Deo eriperetur; nullam enim graviolem calamitatem sibi posse contingere, quam si extinguendi tanti incendii spes sibi adimeretur. Excepta est secundo Cardinalium plausu ea oratio; creditum vero a plerisque tædere ipsum idi cum Gallo fœderis, cum spes contra succederent. At pia illa consilia, seu Turcico terrore sensim evanescente, seu ob Columnensium & Hispanorum insidias ad irritum ceciderent. Porro ex Hungarorum, qui ecclesiarum thesauros Turcis diripiendos expo-

LXV. Buda capta a Solimanno.

(d) Lib. brev. an. 1526. par. 1. pag. 137.

(e) Guic. l. 17.

Imperare inducias decernit Clemens. Adire Reges ut fœderat ad pacem.

Pia ejus consilia sensim concitauerent.

Pro repellendo Turca constare templorum vasa constituit.

nere, quam milites subsidiarios iis conducere maluerant, calamitate exemplum fumens, Pontifex sacras ecclesiarum Italiae opes, cruceisque & calices ad suppeditandos militares sumptus distrahere si Turca irruere pararet, constituit; atque episcopos omne templorum aurum & argentum in commentarios referre iussit, quo argumento hæ ad episcopum Hadriensem datæ literæ (a) per Italiam encyclicæ.

(a) Lib. brev. par. 1. pag. 181. & par. 2. pag. 141. LXVI. Clem. ea de re lit.

Venerabili fratri episcopo Hadriensi, vel ejus in spiritualibus vicario generali.

Proximis mensibus, cum ad aures nostras pervenisset immanissimum & potentissimum tyrannum Turcarum Christiani nominis hostem maximum exercitum adversus Regem & regnum Hungariæ parare; nos non solum illius regni principes & nobiles seculares, sed & archiepiscopos, episcopos, abbates, & alios prelatos literis & proprio nuntio nostro, quantum cum Deo potuimus, hortati fuimus, ut pro dicti regni defensione proprias pecunias exponere, & si illæ non sufficerent, omnia mobilia & jocalia pretiosa ecclesiarum & beneficiorum in dicto regno consistentium, & urgente necessitate etiam immobilium bona ecclesiarum & beneficiorum hujusmodi vendere, illorumque pretium ad congregandum & continentium exercitum, quo dicto Turcarum tyranno occurrere ac resisti posset, converterere deberent: quod cum non fecerint, ipseque Turcarum tyrannus dictum regnum non sine maxima Christiani sanguinis effusione, ipsiusque Regis miseranda cæde occupaverit, intelligamusque inter alia impia & nefanda ecclesias omnes ejusdem regni omni scelerum genere profanatas, earumque vasa aurea & argentea ac jocalia omnia a spurcissimis Turcis direpta, & in profanos usus conversa fuisse, eundemque tyrannum palam minari ad almam urbem nostram cum eodem & majore etiam exercitu venire; nos nulla opportuna remedia pro nostra & dictæ urbis hujusque sanctæ sedis ac universæ Christianæ reipublicæ defensione omittere, ac nostra omnia & ecclesiarum omnium bona mobilia etiam jocalia pretiosa exponere potius, quam illa impiissimis Christianæ fidei hostibus relinquere deliberavimus. Itaque fraternitati tuæ seu tibi fili vicarie, tenore præsentium committimus & mandamus, ut acceptis præsentibus ecclesiasticis omnes tam seculares quam regulares, & tam exemptas quam non exemptas, in tuis civitate & diocesi consistentes visitare ac de omnibus bonis mobilibus, & jocalibus pretiosis vasisque argenteis & aureis etiam calicibus & crucibus in dictis

Ut ecclesie omnes profanatae sint direptaque a Turcis in Hung.

Iussu episcopi referre in commentarios ecclesiarum argentum.

ecclesiis existentibus inventarium fieri, illudque ad nos cum eorum pondere & distincto valore quantocyus transmittere cureris. Dat. Rom. die III. octobr. MDXXVI. pontificatus nostri anno III. Impositæ præterea sunt decumæ a Clemente ob temporum infelicitum difficultates easdem, ac necessitate coactum se id facere profiteatur in literis ad Carolum ducem Sabaudia missis (b) Cum, inquit, se exhiberent nobis & Christianis omnibus difficultia & periculosa tempora alii super alias incidentibus cladibus, nuperrime autem ipsa Hungaria, quæ quondam cæteræ Christianitatis propugnaculum esse consueverat, infeliciter amissa. Dat. Romæ VIII. octobris MDXXVI. anno III.

(b) Ib. p. 135.

Ob hos etiam Solimanni progressus confternatus Pontifex acceptam a Columnensibus & Hispanis in aedis pontificiæ expugnatione, & Vaticanæ basilicæ direptione injuriam delere oblivione, atque ad Reges in pristinam concordiam reducendos incumbere constituit, tum Sabaudia ducem rogavit (c), ut in tam præclaro opere interpretis officio fungi vellet.

(c) Ib. p. 137.

Dilecto filio nobili viro Carolo Sabaudia duci nostro secundum carnem affini.

Dilecte fili salutem. Gratum habuimus adventum dilecti filii Aymonis de Publiciis oratoris tui; ea enim ad nos detulit de tua in nos atque hanc sanctam sedem observantia & voluntate, quamquam antea nobis semper agnitis & perspectis, quæ cum nobis semper jucunda, tamen hoc tempore maxime grata acciderint, necesse est. Valis enim principis & voluntas & auctoritas nobis valde opportuna hoc tempore & quasi oblata a Deo videtur ad concordiam inter dissidentes Christianos principes, quibus hinc inde affinitate copularis, quomodo conciliandam, ut Turcis in nostra reliqua imminentibus resisti possit. Nos quidem, filio, quibus tam atrocem iniuriam nuper illatam fuisse audisti nempe cum Hispani prodicione basilica S. Petri, pontificioque palatio direptis Clementem in arce obsedere, adegereque ad indignas pactiones, omnis ignominie libenter obliviscimur, quo publicam salutem privato animi dolori anteponamus. Dat. Romæ XIV. octobris MDXXVI. pontificatus nostri anno III. Eodem argumento ad Beatricem ducissam Sabaudia datæ literæ (d), precesque additæ ut sororem Cæsaris uxorem incitaret ad virum cum Francorum Reges conciliandum, quo arma adversus Turcam verterentur.

Sabaudus sua officia periclitanti Pont. defert.

Basilica S. Petri & palatium Pont. ab Hisp. direpta.

(d) Ib. p. 136.

Mutata sententia Clemens negat sceleris veniam Columnensibus.

LXVIII. (e) Guicci. l. 17.

Mutavit subinde mentem hortante Gallorum Rege Clemens (e), nec facta Columnensibus sponso de accepta injuria oblivione delenda, servanda visa est cum

(a) Ext. ea de re lit. l. 2. collect. lit. princ. p. 45.

Revocatus ex Infubria ecclesiast. exercitus.

(b) Ibid. pag. 23.

(c) Ibid. pag. 45. Persequitur Columnenses.

Pompejus Columna in jus vocatus.

(d) Guicci. lib. 17. Nefarium illius in Pont. facinus.

(e) Lib. 2. liter. princ. p. 23. (f) Lib. 1. lit. princ. p. 179.

LXIX. Mistus ad Cæsarem & Lusitanum orator.

(g) Lib. brev. an. 1526. pag. 197.

(a), cum a conjuratis vi & flagitio extorta esset, & ea clementia improbis ad audendum quodvis facinus anfa danda esset: nec sacrilegia in basilica Vaticana diripienda patrata impune ferenda, nec clientum in principem, & S. R. E. Cardinalis in summum Pontificem conditiones sine pœnarum exemplo tolerandas: quæ licet de iis exigantur, non tamen sequestram cum Cæsare pacem violatum iri. Itaque cum ex Infubria ecclesiasticum exercitum revocasset, ex quo fœderatorum res, quæ capta Cremona & Francisco Sfortiæ tradita efferri cœperant, adeo ut recuperandæ Genuæ, quæ a sociali classe in summas erat adducta angustias, vel Mediolani interclusis (b) comitatibus recipiendi ob Gallicarum copiarum adventum spes affulgeret, omnino labefactatæ fuerunt; Paulum Vitellium, & Augustinum Cardinalem Trivultium legatum decem militum millibus succinctum (c) ad expugnanda Columnensium oppida excindendaque immisit, Marinum igitur, Monsfortinus, Gallicanum, Zagarolum, delera iunamis vel solo æquata fuere: alie tamen Columnensium arces, Pallianum scilicet & rupes Papalis milite Hispano ita communita fuere, ut capi non poverint: quinque a Columnensibus nonnulla pontificia oppida intercepta sunt. Postulatus est (d) Pompejus Cardinalis de vi & prodicione in Pontificem; at ille Clementem simoniæ in pontificatu adipiscendo admittæ per calumniam infimulavit, ac publico scripto Neapoli divulgato ad futurum concilium provocavit: præterea coacto circa Ceperanum exercitu milites diripiendæ Romanæ urbis spe inescare cœpit: (e), & cum nonnullis Romanis proceribus in Pontificem coitiones fecit (f), quæ tum patefactæ & diffusæ fuerunt.

Decrevit eodem die oratorem ad Cæsarem & Lusitaniam Regem Martinum virum principem Lusitanum, qui egregiam Pontifici pro sedanda urbis seditione operam navarat, ut eos ipsos Reges ad suscipiendam periclitantis rei Christianæ patrocinium excitaret (g): Te, inquit, cujus singularem erga nos & hanc sanctam sedem fidem ac devotionem in sedandis tumultibus per quosdam seditiosos contra nos & sedem ipsam nuper in alma urbe nostra excitatis cognovimus atque perspeximus, ac speramus in Domino quod ea, quæ sibi pro omnium Christi fidelium salute commiserimus omni sollicitudine & diligentia exequeris, ac charissimos in Christo filios nostros Carolum Romanorum & Hispaniarum Regem Catholicum in Im-

peratorem electum, & Joannem Portugallia & Algarbiorum Regem illustrem, cuius apud nos orator existis, de fratribus nostrorum consilio duximus destinandum, persuasum habentes, eidem Joanni Regi gratum & acceptum futurum, quod propriis ejus negotiis omittis publicæ salutis curam amplexus fueris, &c. Datum Romæ XIV. octobris MDXXVI. pontificatus nostri anno III.

Rogati ut arma stringant in Turcas.

Debuissent tantæ clades Christianos a mutuis dissensionibus abducere, eosque inter sese ad communem hostem propulsandum fœdere jungere; ipsi tamen nil de conceptis jam ante odiis remifere, sed alii in alios publicarum calamitatum culpam coniecere: qui vero Pannoniam abcedente Constantinopolim Solimanno ob domesticos motus a Calendero Celebio in Asia excitatos sociatis exercitibus recuperare potuissent, Ferdinandus scilicet Austriae, & Joannes princeps Transilvaniae olim Regis nothus filius, de partiendis inter se reliquiis Hungariæ regioque nomine adsciscendo contendunt, mutuis se criminationibus impetentes, quod Ludovicum Regem in medio discrimine prædandæ illius coronæ spe deseruissent: primus Joannes comes cum polleret exercitu, Buda & Alba receptis a suæ factionis studiosis Regem se deligendum curavit, conditoque in Regum sepulchro Ludovici cadavere, a Paulo Vardano designato archiepiscopo Strigoniensi ac Stephano Broderico episcopo Vacienti solemni ritu regio diademate est redimitus, & cum Francisco Gallorum Rege fœdus percussit.

LXX.

Redire coactus Constantinopolim Solimannus.

Ferdinandus cum Joanne Wayvoda certat de reliqua Hungaria.

Buda & Alba receptæ a Joanne.

Cum interea Ferdinandus, ad quem ex veteri pactione regni jura erant devoluta, in Germania ageret, a suarum partium sectatoribus, ut in Hungariam ad regnum capessendum provolaret sollicitatus, indictis Potonii Reginae Mariæ sororis opera solemnibus ordinum regni conventibus Rex creatus est, rescissa Joannis electione, quam Turcarum operibus celebratam ac Ludovicum Regem prodidisse Turcis, ut regno potiretur, objectum est: a Joanne itaque magna procerum pars defecit ad Ferdinandum, qui ut reliquos ab eo avelleret publicis literis pollicitus est omnibus veniam (h), ac ipsos pristinis opibus & honorum gradui se afferendum.

LXXI. Ferdinandus Poforii electus ab Hungaris.

Joanni impactum prodicionis crimen. (h) Ext. apud Dalgast. 10. 3. p. 494.

Ferdinandus Rex Bohemæ & Hungariæ, &c. Promittimus eidem nempe Stephano Barthorio Hungariæ palatino & judici Comanorum, Dalmatiæ, Croatiae, & Sclavoniae banis, aliisque proceribus in verbo nostro regio, quod eos & eorum quemlibet

in ipsorum beneficiis, ordine, libertate, officiis, ac in bonis & rebus omnibus contra comitem Sepusensem uniuersam Transiluanum, qui praeter leges & consuetudinem regni Hungariae se per suos in Regem eligendum & coronandum curavit, atque alios aduersarios inimicos & amulos, si quos pro eorum in nos fide & constantia sunt habituri, & tuebimur ac defendemus, &c. Datum in ciuitate nostra Vienna die ultima mensis nouembris anno Domini M. DXXXVII. regni nostri anno 1. Pro tyrannica consuetudine multos per medium scidit. Trapezuntium autem Imperatorem cum Pontica ora & Cappadocia principibus, liberis, uxoribus, Bizantium uelut in triumphum duxit, doctosque lachrymanda morte interemit. Addidit idem orator de Turcica ambitione, quae uniuersi orbis dominatui inhiabat.

Hungaria inuitus discordiis attrita.

(a) Jo. Eccl. tom. 1. dom. 3. quadrag.

Dissensio- ne Chri- stianorum perit res Chri- stiana.

LXXII. Joannes Faber de cretus orator ad Reg. Angl. Illius oratio.

(b) Jo. Faber. in oration. ad Reg. Angl. de Turc. orig.

Turcarum in episcopo- & religiosi- immani- tas.

chiepiscopum Colocensem utrumque pro fide Christi mortuum Solumon Turcarum princeps decapitari, & in frustra ac minutissimas partes (ut nonnulli retulerunt) secari, ac discindi impudico ore iussit. Turca in Rasia, hoc est inferiori Mysia, quae Seruia nunc est, cunctis magnaribus oculis erui, quasi alter Julianus apostata praecipit: in Eubodia uero innumerum populum palis suffixit, alios obruncavit, plerosque ignito ferro discerpit: pueros & infantes nondum ablactatos saxis illisit, & pro tyrannica consuetudine multos per medium scidit. Trapezuntium autem Imperatorem cum Pontica ora & Cappadocia principibus, liberis, uxoribus, Bizantium uelut in triumphum duxit, doctosque lachrymanda morte interemit. Addidit idem orator de Turcica ambitione, quae uniuersi orbis dominatui inhiabat.

Archiepi- scoporum in cadauera in frustra dissecta.

Crudelia eius acta in Mysia.

Quanta sit Turcarum ambitio.

LXXIII.

Adhuc tam amplis imperiis, regnis, provinciis, & urbibus ille orthodoxae fidei hostis non est satiatus, sed totus ad hoc tendit & animi sui audacem cogitarum adiecit, quando ad orientem solem nihil fere reliqui habet, quod rapiat; sed illic terrae & maria illi obediunt, jam ad nos rapacissimos suos unguis convertit, & reliquam occidentalis ecclesiae particulam, quae in illius comparationem quasi tenui filo pendere uidetur, demoliri conatur. Et infra: Eapropter cum in Aethiopia supra Aegyptum Naid Gian, quem nos Pretoian dicimus, non formidet a Syria & Assyria Melech Lastraphi, Soldanum deleuerit, cum Tartaris ultra Tanaim, & Meotides paludes, affinitatem contraxerit (nam illorum Rex uidentis & nostris temporibus in nos tam dire ferocientis Sulimonis sororem in uxorem asciuit) & cum his Scythicis populis, qui ultra Volgam amnem, & supra Caspium mare degunt amicitiam teneat, & pacem Iberiam in qua olim Bachauites Melech pro uoto habeat Sophi Persam bis praelio uicerit, etiam ab illius regia urbe & regali sede nobis uidentibus prostigauerit (ita in proximis comitiis procerum Romani imperii apud Norimbergam, ubi etiam tuae maiestatis regii oratores aderant, Sophi Perse nuntius ad Regem nostrum destinatus referebat) neque sit quod hunc Persarum Regem uel alium quemquam in terra formidet, ideo huc omnes potentias uiresque suorum potentissimorum regnorum conuertit, ut Hungariae & Croatiae regna sibi contermina, & deinde tantillum quod superest Christianitatis evertat, uaster, sibi que subiiciat: sic intra sex annos sub Hadriano huius nominis Romano Pontifice VI. Rhodum insulam & ciuitatem Rhodianam a cruce signatis militibus expugnauit: sic Belgradum Taurini op-

Quanta ejus potentia.

Ejusdem conatus pro evertendo Christiano imperio.

pidum, quod alii Albam uocant, uere bellum Pannoniae gradum cum munitissima arce non modo Hungariae, sed totius Christianitatis propugnaculum eicit. Aliisque additis subdit.

LXXIV. Quantum exercitum Solimanus.

Anno uero praesenti, aestate praeterita Sulimon ille Turcarum Imperator factus, ut se immortalis & adhuc adolescens populum sibi in uiridi applaudentem faceret & conciliaret, suorumque regnorum fines augeter, in propria persona sese a sedibus propriis movit, & tanquam Atila flagellum, fulmen, & terribilissimum orbis cum potentissimo exercitu tam equitum, quam peditum ultra centum & quinquaginta & fere ducenta millia hominum cum camelis (ut quidam retulerunt) triginta millibus, nauibus tribus millibus, equis arrolleriis, munitionibus, & commatu instructissimum Hungariam inuasit, Petriwardin & alia quaedam munitissima castra cepit, ex his aliqua in cinerem uerit. Infirmam Christiani sanguinis multitudinem cruenta & inuicta clade, caede, mactationeque carnifex ille perdidit. Quaecumque etiam tam hominum quam iumentorum aut bonorum ex lateribus fluviorum Savi, Traui, Tragi, & Danubii inuenit, vastauit, & in praedam quasi leo rugiens diripuit, idque in longitudinem si solam Hungariam, eamque a Belgrado metiamur, per quadringenta. & in latitudinem perducenta ac plura Anglica milliaria, & quidem paruo tempore decursu hoc est sex mensibus perpetravit. Quod denique horribilius est, occurrentis Ludouici Regis exercitum validissimum, octo episcopos, ac regni primates, & proceres proligauit, & in tuae maiestatis ac omnium Christianorum Regum & principum perpetuam ignominiam, & uis abluendum dedecus, piensissimum Regem, eumque florentissimam atatis iusta Tragum stumen in obscuro & profunda palude immatura morte interire fecit. Et mox triumphabundus Semacheri ille blasphemus sese in eiusdem Regis regale solium, quod in inlyra urbe Buda fuit, posuit, sese Hungariae Regem aduocari praecipit, ipsamque Budam, cum Pestia ciuitate ex altera & opposita parte sita vulcano tradidit, in favillamque, & fumum perdi & abire fecit. Nolim hic coram prudentissimo Rege diutius immorari circa caedes, latrocinia, iugulationes, praedaeque opimas, quas etiam in aeneis machinis in subsidium missis abduxit. Adhuc inexplebilis & sanguinarius hostis intra fines nactus manere, atque Constantinopolitano, Trapezuntio & Cassae imperiis, & plus quam sexaginta Regum regnis contentari non didicit, neque uult etiam si Macedoniam, quae nunc Albania, habeat.

Quantam inuulerit vastitatem.

Ejus uictoria lugubris.

Buda ferro flammata ab eo uallata.

Tribus imperiis & sexaginta regnis non contentus.

Jam uero minime se uisissimus quiescit annus, sed diu nocturne secum uoluit, ac meditatatur, ut singula reficiat atque instauret, quae ad ulteriorem & novum belli gerendi apparatus attinent. Terra denique & aquis commearum comparat & instruit quaecumque pro aestate nunc proxima & imminente necessaria sint, ut mos Hungariam, Croatiam, Austriam & procul dubio Germaniam, & reliquas Christianorum provincias etiam occidentis quidquid superest, suae ditioni subiicere possit. Animatur ad haec & tam magna moliri Turca, quod uidet Hungariam, nunc sibi apertam esse, nec ut olim Euxino mari aut alpiibus impeditur aut clauditur. Cecidit Croatiae regnum, quod suo hiaru fere totum absorbit, deglutit, & deleuit. Superest ut pessimus vicinus, reliquos vicinos, quos pati non potest neque uult, etiam te quoque in breui nostratis terris, & nauibus, & terra adoriatur.

LXXV.

Ut Germaniam & reliquum occidentem affectet.

Sciens & quasi praeculis praesentaneos interitus Christianitatis uidentis serenissimus ac clementissimus Ferdinandus Hungariae ac Bohemiae Rex, archidux Austriae, & princeps & dominus noster gratissimus, quid aliud faceret, quam quod maxime & primo omnium loco Christianum principem, a tot Christianissimis Imperatoribus, Regibus, & archiducibus parentibus, auis, proavis, abauis, & atauis natum, & speculatorem fidelem contravenientem gladium decet? ac plurimum ornat in primis Christiani, non propria quaesita gloria, precantes manus cum toto illi credito populo leuet, & cinere aspersus cilicioque in Ninivitarum Regis morem formam indutus toto corde se uertat, & clamet ad Dominum: Quis scit si conuertatur, & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem? Ad hoc ueluti Josue contra Amalechitas pugnaturus pro saluanda Christiana republica, & recuperanda ab iniustis possessoribus Jebuseis, Chananaeis, Pherezais, Ethaïs, Amorrhais, terra promissionis, quae lacte & melle fluit, etiam illa sancta ciuitate Jerusalem sic uiriliter & fortiter contra irurum parat, & jam irruenti sane seruo hosti, perinde ut ordinis diu Georgii militem, quem Gedeonis & suscepti uelleris clypei, ensis, & hasta, sic ruis praescriptis legibus exigentibus memorem esse oportet, undequaque conscribit & colligit milites, machinas, commearum, & quidquid ad exercitum & utile, necessarium esse credit, non aduersus Christianos principes, sed contra Christiani nominis persecutores pugnaturus. Et infra.

LXXVI.

Non ignorat profecto sed a totidem exploratoribus fatisque tam suae maiestatis quam Christianorum amicis & monitoribus

Semper Turca parata habet Octoginta millia equitum. Et alia quadraginta millia. Plura alia exterorum.

Pedites Janizarios viginti millia.

Alyppos quadraginta millia. Præter hos sequitur turba innumera. In prælio cædi obicitur.

Bajazethes quatercentena millia eduxit.

LXXVII.

bus comperitum habet, illum apud Turcas militarem esse ordinem, ut illis perpetuo sint equites octoginta millia, quos turcicos vocant, qui & in duos divisi sunt exercitus, Asiaticum scilicet, & Europæum, quorum præsidentes bassas vocant: & quod sconsitarum equitum, qui sine stipendio & pro quinta parte prædæ militant, semper quadraginta millia sunt; catipporum autem spahiglanorum & soliphatorum ex Scythis & Persis ad latus Regis aliquot millia. Didicit etiam ac sua majestas peditum ordinem intertineri triplicem, janizarorum quidem, qui ex omnibus Turcarum regnis proceriores ad hoc idonei per conquistores leguntur, & ab ineunte ætate quasi ephæbi in publicis gymnasiis & castris, ut olim Lacedæmonii nutriuntur, & ab albo pileo sursum versus porrecto, breviorique veste amicti sunt. Hi urbes & arces oppugnant, & viginti millia sunt: alypporum autem peditum, qui rubeo pileo ab janizaris discernuntur, qui in prælio hostium equos subfodiunt, quadraginta millia, & peditum voluntariorum, qui sine stipendio militant, aut evocantur, demptis & non numeratis calonibus, lixis, fabris, nummulariis, institoribus, ac aliis id genus, qui vias sternunt, pontes fluminibus & stagnis imponunt, ageres & reliqua necessaria erigunt, & strunt, ordinaria institutione dum proditur, in campum educuntur, propemodum infirmi: illis autem sic instructis & a cunis ad bellandum edoctis copiis parvo & imbecilli cuneo militum occurrere, cum illisque manum conferere, aut prælio congredi, neque Regi neque anresignanis consiliariis videtur admodum esse consultum. Prodiunt historie veterum, quibus secure fidimus, Pazaitem Turcarum Regem adversus Parthorum Regem Tamberlanem, a quo prælio superatus & catenis aureis vincitus in curru ducebatur, plusquam quatuor centena millia armatorum eduxisse, necdum illius potentia quantum hodie crevit aucta erat: proinde videt, & recte, Rex noster parvum non sufficere contra eum, sed opus fore potentissimo & validissimo tam equitum quam peditum optime instructo exercitu.

Sed, prob dolor, a Friderici proavi & Maximiliani avi Imperatorum temporibus intra quæ Turcæ vehementiores, graviores, & frequentiores incursiones ac depredationes non solum in Hungariam & Croatiam, sed & Carinthiam, Styriam, & Carniolam Austriae provincias per crebros saccomannos & latrones, quos martylosas appellant, fecerunt, contra quos & in subsidium regni Hungariæ quamdiu Rex noster Austria domum gubernandam

suscepit, septem continuis annis exercitum magnum intertinere coactus est, sineque intermissione Turcas pugnavit: non enim tam impius & crudelis in suos etiam Hungaros & Croatos esse voluit, ut sese præcipiter in damnatissimam Lutheri novam, & inauditam heresim, qua pro suo more pertinaciter per insaniam affirmat, quomodo Christianis contra Turcas bellare non licet, sed Turcis omnes aperire portas Christianum, & evangelicum principem conveniat.

Quod si hac vice sua majestas divino assistente presidio tam irato ac frementi inimico non resisterit, aut saltem prævalentiori Marte non prævaluerit, jam non solum de Croatia regno, cujus residua pars exigua est, & Hungaria, quæ fere dimidia cecidit, sed de utraque Germania superiori & inferiori, quibus dudum feciales misit & bellum indixit tyrannus ille, actum erit; is etiam ad Calesum Davarum & ultra Britannos & occidentis fines excurret. Antequam Hungaria superiorem cladem acciperet, Pontifex decima sexta augusti die oratori suo deducendæ Michelulæ Reginae Bosnæ ejusdemque ducissæ Barbanæ, quæ a Turcis pulsa fuerat, munus demandavit (a). Consequitur semper esse sedes Apostolica pium asylum, jamque in eo diu Hannibal olim Phutensium Rex Christianis sacris initiatus egerat Pontificum Romanorum liberalitate sustentatus: qui cum in Lusitaniam se conferre, in eaque cum Phutensis regni, cui olim imperarat, magna pars Lusitanis pareret, senium exigere percuperet, illum Clemens Regi Lusitano commendavit (b).

Hoc anno Carolus V. Imperator Philippo Villerio Jerofolymitanorum equitum ordinis magistro oranti opem, ut amissam Rhodum recuperaret, Melitensem insulam ad comprimendas barbarorum impetus contulit certis pactationibus, ut in ea sedes defigeret: quæ cum Philippus significasset Pontifici, eumque ad Christianos omnes in concordiam redigendos esset hortatus, hoc responsum tulit (c).

Philippo de Villers Lileadam magistro Hospitalis S. Joannis Jerofolymitano.

Cum multa intellexerimus de piis ac prudentibus consiliis, & actionibus tuis, nobis maxime jucunda & grata, tum illud non minus, quod charissimus in Christo filius noster Carolus Hispaniarum Rex catholicus in Imperatorem electus pro sua pietate ac bonitate singulari vos benigne excepit, parique benignitate vobis permisit, ut sine ulla ejus voluntatis offensio-

Lutherus Germanis prædicavit pandendas Turcis portas.

Ni Turca resistatur metendum exitum.

(a) Clem. lib. brev. ann. 1526. par. 2. p. 71.

(b) Ib. p. 386. LXXVIII.

(c) Ibid. p. 252.

Melite insula equitibus data.

LXXIX. Maronitæ potunt opem ad servitium Mahomet. excutendam. (a) Ib. p. 79.

ne Malthea insulam vel recipere pro statione ac sede vestra, vel si videretur, omittere etiam possent. Omnino quidem dilecte fili pro tua prudentia perspicias, aut illum locum aut alium, quempiam citro deligendum esse, cujus omnis explicatio cum ex capitulo vestro generali pendeat, maturandus tibi est reditus, &c. Dat. Romæ x. martii MDXXVI. pontificatus nostri anno III. [I]

Tendebant eodem tempore ad occidentem supplices manus Montis libani Christiani, cruce signataque copias submittere petebant, quo servitutis Mahumeticæ jugum a cervicibus deicere possent: quibus Clemens pia tua consilia exposuit (a), hortatusque est patriarcham Maronitarum, ut populum strenue fide orthodoxa erudiret, inque sedis Apostolicæ conjunctione & obsequio constantem retineret. Venerabili fratri moderno patriarchæ Maronitarum. Omni studio & affectu te hortamur in Domino, ut te ipsum tuosque populos in catholice fidei puritate, & in ea cum Romana ecclesia unione, quæ vobiscum jam Ann. Eccl. Tom. XXXI.

inde ab Innocentii III. & Eugenii IV. prædecessorum nostrorum temporibus sancita est, conserves, & in pressuris gentium divinam misericordiam & consolationem proximam fore speretis: id enim nos agimus, teste Domino, & ad eum finem nostre cogitationes diriguntur, ut rebus inter Christianos principes quacumque ratione compositis, ad vestram & aliorum Christiani fidelium in servitute infidelium degentium liberationem nos convertamus; id quod non procul fore per Dei misericordiam confidimus. Iraque, venerabilis frater, quandoquidem ad tuorum spiritualium filiorum regimen a Deo vocatus es, incumbere eam curam, ut tuæ oves spirituali pabulo a te assidue foveantur, & intra fidei sanctæ cancellos & septa custodiantur, ne infidelium aut hereticorum morsibus pateant; nostrum enim munus vicissim erit, ut post Deum omnipotentem tibi & tuis nulla in re unquam desimus, quemadmodum hæc ex eodem nuntio nostro, cui fidem habebis, plenissime intelliges. Dat. Romæ III. Julii MDXXVI. pontificatus nostri anno III. Eeee Ob-

Responsum Clementis.

NOTÆ [1] I Sto quidem anno Melitenis insula extorribus e sede sua Rhodiis equitibus a Carolo oblata magistri ad Carolum data eo ipso anno die X. Julii, vulgata in codice Meliteni to. 2. pag. 191. intelligimus. Quia nec plena ejus insula possessio accessit equitibus, nisi anno demum 1530. quo largitionis illius diploma a Carolo signatur. Diploma illud ex autographo profertur in eodem codice; sed cum mendosæ chronicæ notas præferat, utrumlibet consequatur oportet, vel errasse clarissimum codicis illius editorem dum ex autographo se illud dedisse affirmavit, vel ex scriptoris vitio cum typis tradendum describeretur menda contraxisse. Ita enim mendose notatur: Dat. in Castello Franco die XXIII. mensis martii, tertie indictionis, anno a nativitate Domini MDXXX. regnorumque nostrorum, imperii videlicet nostri anno decimo; regni Castellæ Legionis & Granatæ XXVII. Nivarræ XVI. Aragonum, utriusque Sicilia, Hierusalem & aliorum XV. Regis vero omnium XV. Profecto anno 1530. imperii annum nonnisi primum agebat. Quid est vero illud Regis omnium XV. Quid hæc sibi volunt; vel unde epocha ista? Reliqua nihil moror. Fatendum est tamen sincerum esse in cæteris diploma, cum in eodem codice Meliteni ex Lunig. to. 1. codicis diplomatici Italiae in addit. pag. 2519. afferatur Bulla Clementis VII. signata eodem anno 1530. die VII. Kal. Maji pontificatus anno VII. qua afferuntur equitibus Hierofolymitanis, insulæ Meliteni, Gaudisi (Gozzo) & castrum Tripolis, quæ omnia factur pontifex assignata illis fuisse jure feudi perpetui nobilitati liberi ab imperatore patentibus literis suis sub data vigesima tertie mensis martii proxime præteriti. Quibus sane verbis designatur Caroli diploma illud ex Meliteni codice superius productum. His ergo omnibus demonstratum arbitror, insulæ Melitenis pleno jure, non prius anno 1530. Hierofolymitanos equites potitos fuisse.

Ad hæresis Lutherane propagationem quod attinet, præterisse pigeret ea quæ Spalatinus ad hunc annum adnotavit. Hoc igitur anno Lutheri versio novi Testamenti Anglice conversa est, ab Anglo, viro linguarum peritissimo, qui versionis hujus exemplaria VI. mille Wormatiæ edenda curavit, dicitur Anglos, quamvis reluctante & invito rege, tamen sic suscipere ad Evangelium, ut affirmet se empturos Novum Testamentum, etiamsi centenis millibus aris sit redimendum. Hæc inso anno pariter Novum idem Testamentum Gallicè versum Wormatiæ excusum. Addit pariter Spalatinus certiorum se factum a Boscio per literas, Gallorum regem revocasse Jacobum Stapulensem (Jacobum Fabrum Stapulensem intelligo, doctum virum, aliqui catholicum, sed suspectæ tunc religionis) & nonnullos alios, & reverso (eo) liberatos XII. captivos quos Evangelii nomine Parlamentum concessisset in carcerem. An vera narrata sint a Spalatio, ignoro. Profecto Francisci I. Gallorum regis fides & religio intacta erat.

Quoad sententiam illam per literarum compendia indicatam V. D. M. I. E. Verbum Domini manet in æternum; narrat idem Spalatinus ad A. 1532. Fridericum Saxonie principem & electorem vestem hibernicam dedisse aulicis suis cum illis literis in dextra manica in longitudinem intertextis. Hoc vero anno Joannem Saxonie electorem, Friderici successorem, cum Spiram ad comitia imperialia venisset, die XXVI. Junii præ foribus hospitii sui (quod a cæteris etiam Lutheranis principibus servatum est) insignium loco pietas literas illas exhibuisse, quas cum festiva quædam ingenia in vituperationem Saxonum interpretarentur, alius quidam Lutheranus impio schommate in episcopos catholicos detorsit, hanc ex literis sententiam eliciens: Vrons Diabolus Manet In Episcopis. MANSI

LXXX. Armeniarum Rex Christianus.

Missus ad eum & Maronitas orator.

LXXXI. Inter Castellanos & Lusitanos novae lites exortae.

De Molucharum impetio certatum.

Per occidentem immissa classis ad Moluchas.

(a) Petr. Mar. dec. 8. c. 10.

Obvenerat eo instaurandae rei Christianae in oriente felicior occasio, quo Armeniae Rex Christianam religionem colebat; ad quem necnon ad Armenorum ac Maronitarum patriarchas Pontifex internuntium misit, ut sacrum ecclesiarum foedus in Florentino concilio sancitum confirmaret: tum de aliis ad amplificationem divini cultus spectantibus colloquia & solemnes conventus ecclesiasticos faceret.

Postulata belli subsidia in orientem mitti non potuerunt, cum occidentis intestinis flagrans discordia sibimet tuendo non sufficeret, atque in dies novae dissensionis recrudesceret; nam cum Caesar ac Rex Lusitanus conjunctissimi etiam tum fuissent, superiores de partiendo inter ipsos novo orbe lites iterum veterem conjunctionem dirimere coeperunt. Coactis liquidem in civitate Pacensi, quae vulgo Badajoz vocatur, celeberrimis iureconsultorum, astronomorum, navarchorumque conventibus ad dirimendam de Molucharum insularum, quae numero sunt septem, supremi imperii comparandi iure controversiam inter Castellanos & Lusitanos, qui ex Caryophyllis in iis insulis enasci solitis maximos quaestus faciebant, nec post longas concertationes lata decretoria sententia, Carolus V. kal. junii superioris anni MDXXV. septem navium classem egregie ornatam e Clunio portu solvere iussit praefecto Garfia Loaisa crucifero, quae in occidentem & austrum directo cursu per fretum Magellanicum in orientale mare penetravit exeunte majoris anni proximi, ultimaque decembris Tidoreni unam e Molucheis insulis apulit, praecipuis classis praefectis post plures casus extinctis. Interea idem Caesar ac Lusitaniae Rex initis foederibus visi erant indicam litem abstulisse, cum instaurata est ex Castellanae navis, cui Trinitatis nomen inditum erat, onustae Caryophyllis ex Magellanicae navigationis comitatu a Georgio Brito Malacae praefecto occupatae fama, ut Clementi VII. narrat Petrus Martyr (a): Dum, inquit, in hoc versarer corollario, ecce rotantis fortunae assuetas artes, quae nulli praestitit unquam mellis unciolam, quin tantumdem fellis, aut majore mensura, saepe illi coniecerit in paropsidem: rubarum clangoribus, tympanorum reboatibus, & riberarum concentibus, hujus urbis inclitae viae resonabant praeteritae sponsalium & reiternatae affinitatis cum sororio & consobri- no Rege Portugalliae per acceptam ejus sororem viro maturam, & relictae Anglicam tenellam adhuc: quam rem Castella regna optabant, maxime quando subsequen-

tum est illico triste ac tolerari grave nuncium, Caesaris & Castellanos omnium animos fastidio id replevit. Et infra: Capta navi Trinitate, praefectus ille Portugallicus [nimirum Georgius de Brito] Malachas nostras [ita contendebant Castellani] insulas adisse dicitur, & in una illarum, quae septem sunt, arcem construxisse: quidquid mercium negotiationis causa in insulis erat relictum rapuit una, utramque rapinam ducentorum millium ducatorum valorem excedere. Victoria navis regressa incolumes naviti, & regii ministri praedicant.

Ob hanc in Indici maris insulis discordiam inter Castellanos & Lusitanos, quibus angustus erat orbis, cum hi per orientem, per occidentem alii progressi, necnon per alterum oberrantes polum, invicem adversi concurrerent, parum abfuit quin Carolus V. imperio totque regnorum accessione florentissimus Lusitaniam repentino impetu obrueret: de quo Petrus Martyr Pontificem hisce verbis admonuit: Audio futurum Regi Portugallico non bene sapidum: nequibit Caesar, etsi optaverit, rem dissimulare; mercium namque illarum domini, ut iustitia fiat, efflagitabunt: eam hostibus negare inonestum est, quanto magis propriis ditionariis. Rumor ejus regni venturam ex hisce temerariis rebus veteranos ajunt Portugallenses publicis sermonibus vaticinari; nimis enim superbe Castellanas gentes despiciunt, sine quorum proventibus fame perirent, cum fuerit regnum illud exile Castelle quondam comitatus. Prae rabie mandunt spumas Castellani, vellentque ut reducerent regnum illud ad Castella coronam Caesar niteretur. Rex Philippus Caesaris genitor se facturum aliquando & cogitavit & dicit: tempus sententiae promulgabit. Interea valeat beatitudo tua, ante cujus spectum prostratus oscula pedum dico. His verbis finem decadibus suis Oceanis auctor imponit. Caeterum deinceps inter eas gentes nova diffidiorum jaeta semina maxima rei Christianae damna attulere, ut dicitur. Cum vero immensi labores subeundi essent quoties immittendae a Castellanis per fretum Magellanicum in Indias classes erant, Ferdinando (b) Cortesio imperatum fuit, ut occidentalem Oceanum qui Americam ambit, exploraret: a quo infelici exitu rem gestam videbimus.

Castellani Lusitaniam afficiunt.

(b) Vita Ferdin. Cortes.

Quod ad religionis Christianae in America progressus attinet; in eam conferebant se ad idolorum cultores Christi fide imbuendos plures Hispani sacerdotes ordinis S. Francisci missi a supremo ipsorum praefecto, qui cum florentia religio-

Lusitani Castellanos Malachis pellunt.

LXXXII. Mira hominum in occidentem & orientem tendentium contentio.

Castellani Lusitaniam afficiunt.

(b) Vita Ferdin. Cortes.

LXXXIII. Franciscani evangelium disseminant in America.

Eandem gloriam ambit eorum superius magister. (a) Lib. brev. ann. 1526. par. 2. p. 332. Concessa illi facultas a Clemente.

(b) Mexici expugnati vit. Ferd. Cort. bist. pag. 233. Ferd. Cortesii pium opus. Joannes Franc. miraculis claret in Mex. Polcic Carol. V. condi. nos. vos episcopatus in Mexicano regno.

LXXXIV. Mauri Hispania eieci.

Nonnulli rebellant & servituti addiuntur. Alii baptismo sicte initiati. Lacrymae e sacris imaginibus fluunt.

nis incrementa audiret, sacro pietatis studio accensus, tantae gloriae & laborum evangelicorum in erudiendis barbaris particeps esse voluit: quem obeundi munere illius potestatem accepisse a Clemente ostendit hoc pontificium diploma (a), ex quo pauca haec afferrimus: Benedictionem nostram apostolicam in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti tibi damus ac donamus, teque Salvatoris nostri Christi Jesu imitatione atque exemplo ad apostolicae praedicationis officium, quo tibi praemium aeternae vitae, illis gentibus & populis vera salus acquiratur, in ejusdem domini nostri Jesu Christi nomine dimitimus. Dat. Roma die VII. junii MDXXVI. pontificatus nostri anno III. Refert Ferdinandi Cortesii vitae auctor (b), ipsum parto Mexico expectasse a Francisco ipso de Angelis Minoritarum numerum aliquem, quibus decumas Mexicanas attributum fide pollicebatur, ad Americanos fide Christiana informandos, missosque ab eo duodecim cum Joanne, qui praerat S. Gabrielis provinciae, viro singularis probitatis qui miraculis claruit: praeterea a Garfia de Loyasa Dominicorum magistro hoc anno duodecim sacerdotum impetrasse, quibus Thomas Ortizius praefuit: cumque etiam episcopo mitti ad instituendas novas ecclesias deponeret, Carolum V. Romanorum Regem rem ad Pontificem retulisse.

Hoc anno Mauri in Hispania a Carolo V. jussu publico edicto proposito, aut decimaquinta februarii solum vertere, aut damnata superstitione Mahumetica Christo nomen dare, magno numero ad sacros baptismi fontes confluxerunt, alii variis artibus judiciorum ordinem eludentes haesere in Hispania, alii sumpserunt arma & montium juga infedere; sed demum conferto praelio a Christianis expugnati, partim caesi, partim exuti bonis, addictique in servitum fuerunt. At dum Christiana sacra a gente in perfidia obfirmata profanantur, plura prodigia contigere; siquidem Tovei Deiparae virginis necnon duorum angelorum illius lateribus adstantium effigies hoc ipso anno lacrymas fudere horarum triginta sex flexu, quae in chrystallino vase conditae fuere; adeo ut Virginis lacrymae velut in gemmas concretae ab angelorum lacrymis discretae viderentur, donec eae anno MDCX. quo Mauri perfidi Hispania pulsi sunt, in tenuem vaporem solutae evanuerunt. Visum etiam est Casaraugustae in Carmelitanorum aedem unius e tribus Mariis sepulchro dominico adstantibus simulachrum, atque insculptam sudario Christi effigiem taxam fle-

In Belgio etiam imago Dei genitricis lacrymas fundere visa est per haec tempora, cum Lutherana haeresis eas provincias inficeret, ut refert Tilmannus Breidenbachius (c); qui etiam scribit Emblicae piam foeminam claudam, dum ad imaginem B. Virginis Deum orabat, membrorum integritatem firmitatemque recepisse: In civitate, inquit auctor, Emblicensi foemina quaedam Odilia Uyeri vocata a prima etate clauda, quae vel divino nutu, vel sola animi pietate ducta, cum ad ecclesiam S. Aldegundis, quo poterat modo progressa esset, coram imagine sanctae virginis Deiparae provoluta preces suas in sinum piensissimae matris effudit: nec multo post exurgens latibunda comperit se insperatam debilium membrorum sanitatem consecutam. Pulsata mox ob facti miraculum & populi letitiam omnes campanae. Vidit autem eandem mulierem & claudam & membris integram, ipsumque campanarum pulsus audivit probatissima quaedam matrona Anna nuper in Domino defuncta mihi propinquo cognationis gradu conjuncta, alique insuper testes rem suis sermonibus confirmaverunt. Eadem matrona vidit eandem imaginem uberrime lacrymantem, adeo ut, religioso quodam viro lacrymas abstergente, novae defluerent, & pectorale madefacerent. Pulsatae ob facti miraculum omnes eo tempore campanae. Contigit autem circa annum Domini MDXXVII. incipiebant id temporis grassari diversae haereses, quarum occasione hodie univrsam Belgium misere ac foede turbare videmus. Ultima est ducatus Clivensis civitas istius loci Emblica ditionibus tumultuantibus contermina, quae videtur tunc praecipue Deiparae virginis obruisse, ut sit turbata & seditionum limes & pessulus.

In Germania porro ingravescebat adeo haeresis ob Carolo V. Caesaris procul in Hispania contra iusjurandum in ipsis imperii auspiciis conceptum agentis ignavam tolerantiam, ut novatores ex apostatarum fidei ad sacrilegam eorum superstitionem accessione ingenti gaudio triumpharent, indeque munimenta perfidiae struerent: quos Joannes Faber insignis theologus, strenuusque religionis orthodoxae in tanta desertorum multitudine propugnator retudit, causasque ob quas haeresis Lutherana augetur pandens, rem improbitati & simplicitati hominum, tum haeresiarum astutiae, necnon praesulum ignaviae tribuendam demonstravit: Vos, inquit, non ob doctrinam, sed vitae institutum ipsum imitati sunt, & audierunt, sed vide modo quemadmodum homo hic perinde atque praesb-

(c) Tilmann. Breidenb. l. 3. collat. c. 19.

Furte Lutherana haeresi imago Virginis in Belgio lacrymas fundit.

LXXXV.

Defectio- rum multitudinem tribuunt miraculo Lutherani.

Verfus in Simiam Lutherus regulis ecclesie dissectis eam destruxit.

us in simiam se vertent. Vide hanc simiam sacrarum adium [quas multis patres nostri erexere sumptibus] consendere re-
cta, regulisque in parte maxima dejectis, effractam, nudam dissipatam nobis relin-
qui ecclesiam. Animadvertite hunc Joan- nem e deserto profiluisse, sacras ejecisse enovias, mollibusque in Regum aulis in-
vestitum, neque vero modo suos fratres, verum multos expulit Helias blasphemof- que & vorifragos constituit. Ac paulo post: Profecto cuique monacho sacerdoti viro at-
que muliercule carnale quidquam propo- suit, cuius in desertum coturnicem misit: huic quidem non esse jejunandum, alteri non orandum, tertio iuramenta non ser-
vanda; quarto monasticum votum nemi- nem ligare, quinto confessionem non esse necessariam, sexto quod expoliare debeat, quemadmodum Antiochus (a), templa, se-
primo quod cum uxore concubinam habe- re possit, atque e regione mulier ex Teren-
tio eunuchum quempiam: octavo quod & quisque sacerdos sit, possitque celebrare missam, nono fundatas esse abrogandas mis-
sas: ceteris inde purgatorum seposuit. De- inde S. Petri clavem, monasteriaque sex-
ingentis plus magis annis obserata fuere, aperuit, dissipavit, destruxit, quemadmo- dum in Lichtembergi practica depictum est. Tum item subditos quamvis cum tempo-
ralem, tuum spiritualem floccipenderet do- cuit potestatem: excommunicationem pror-
sus exhibilavit: placentarum tantam pin- sinit lernam totque e plumulis leves con-
sinit pulviculos, dum quod cuique placi- tum esset promptus exhiberet, atque ira unus in alium alteri copulatus est.

(a) i. Ma- chab.

LXXXVII.

(b) Coel. ad Joan. abbat. S. Pantal. Celon.

Theologi ex Lutheri libris ejus hereticis colligunt.

neque inter precipuos illius libros compu- tata; de quibus tamen tantam collegi, licet festinata lectione ac renitente miner-
va nauseabunda, impietatem ac scanda- lorum congeriem, ut ex uno illo libello pseu- do ecclesiastico succreverint articuli CLXV. ex sermonibus autem popularibus viginti sex, quos Lutherus sparsim edidit. Con-
signavi articulos CCCCC. quibus pro tem- poris angustia breves, quia tanto numero sigillatim respondendum erat, respon-
siones adjeci partim ex literis sacris, partim ex contrariis ipsius dictis: ut si Germanis nostris parum visum fuisset damnatos fu-
isse jampridem a sede Apostolica furentis hujus monachi articulos XLI. & a maxi-
ma celeberrimaque Parisiensium facultate theologica propositiones CIV. hi saltem vi-
deant quam non foret difficile vel bis mil- le articulos detestabiles ex omni opusculo- rum illius farragine colligere, cum ego u-
nus, qui tamen neque doctrina, neque inge- nii, judicijque acrimonia polleo, in tan-
tillo temporis spatio, uno scilicet mense, ex brevissulis illius sermonibus tot impi- os atque absurdos articulos & collegi &
reprobavi, satis [ni fallor] aperte, ut quisque facile perspicere queat, quam non constet sibi Lutherus, qui toties est con-
trarius sibi ipsi, & quam longe absit a ve- ritate, qui tot scripturarum locis pugnan-
tia ponit. Quid igitur futurum putemus, si viri docti complures partirentur inter se majora illius opuscula, ut ex eis pesti-
ma quaeque dicta particulatim consigna- rent: credo equidem collecturos esse non-
quingentos, sed quinquies mille articulos quos impios, aut sediciosos, aut quoquo modo scandalosos judicaturi essent.

Bis mille articuli detestabi- les colligi potue- re.

Saeptus si- bi est contrari- us.

Ex iis nonnullos impietate insigniores delibare visum est ad piam Lutheranorum correptionem, qui se a pestilentissimo impostore deludi passi sint. Ad Lutheri itaque deliramenta, quasdam ex Joanne Coclæo sapientissimas animadversiones suis distinctas nominibus apponemus: Lu-
ther. Joannes ita describit evangelia, ut bene solus evangelista dici possit. Cocl. (c) Nihil derogamus evangelio Joannis: nibi-
lominus aliorum quoque trium evangelia aequali fide suscipimus & veneramur, damnautes hoc pariter impias illas Lutheri ejusque Ortonis (is Lutheri insanum inter-
pretem egit) sententias, quas ille in Theu- tonicis praefationibus, iste in Latinis pro-
blematis tam stulte quam superbe deblate- rant, dicentes primum abrogari debere, opinionem hanc, esse quatuor evangelia, & quatuor tantum evangelistas. Item Jo-
annis evangelium esse unicum illud pul- chrum, verum, & principale evangelium, & aliis tribus longe ac longe praeferen- dum.

LXXXVIII.

(c) Id. Cocl. art. 22. Impietas horrida Lutheri & Ortonis.

Tria e- vangelia speruunt.

Labi potuisse A- postolos effutiant.

Confugi- unt ad arcanam illumina- tionem. (a) Id. art. 121.

Lutheri contra- dict. de auct. eccl.

LXXXIX.

(b) Luth. de x. pra- cept. c. 3.

(c) Cocl. art. 122. Praefert se Apollolis & Gabrie- li.

(d) Luth. contr. stat. Eccl.

dum. Similiter & Pauli & Petri episto- las: item neque ceteri inter scripturas de- bere evangelium, quod mera relatio caba-
listica est, quia invicem alius erudit a- lium: item huc rendere omnia, ut Apo- stolos fuisse credamus & labi potuisse: Vi- demus enim, inquit Otto, scripsisse pu- gnantia, quod in plerisque tamen evidens est, ut componi neque possit neque velit. Hæc & id genus multa hi viri evangelici, quæ horror est vel cogitare, perniciosi-
sime in vulgus ediderunt.

Luther. Dicunt: Quomodo possumus scire quid sit verbum Dei, aut quid re-
ctum, aut falsum sit? Oportet nos discere a Papa, & conciliis. At sine eos conclu- dere & dicere quidquid volunt. Ego dico, non potes tuam fiduciam super id ponere, nec conscientiam tuam pacare: oportet rei-
psum concludere: de tuo collo agitur, de tua vita agitur; ideo oportet, ut Deus tibi in cor loquatur hoc est verbum Dei hoc, non. Cocl. Multa (a) hic deblaterat vane Lutherus, nihil omnino demonstans; quo-
modo enim scies an Deus an diabolus tibi dicat hoc vel illud esse rectum verbum Dei, verumque ejus sensum? Num propheta es, aut Apostolus, cui tam familiariter loqua- tur Deus? an nescis pretiosum esse verbum Dei, & non cuiuslibet passim revelari? 1. Regum 3. Et infra; Audi quid alibi, dum adhuc Ecclesie membrum esset Lutherus, de hac re scripserit. Ecclesia (inquit) er-
rare non potest: quilibet autem potest in sua devotione errare, cum & multi pro- pheta ac sancti Reges similiter erraverint, nobis in monitionem & terrorem.

Luther. Afferunt deinde dictum S. Au- gustini: Non crederem evangelio nisi me moveret Ecclesie autoritas, & putant se jam vicisse. Tunc dic: Quid ad me si ve-
dicat Augustinus sive Hieronymus, Petrus, aut Paulus, sive Gabriel de celo. Hoc ad-
huc plus est, oportet me habere verbum Dei. Cocl. (b) Si ne Gabrielis quidem-
verba (cui mater Christi cum tot sanctis & magnis viris crediderunt) credere debes, quomodo igitur credere debes verbo Lutheri? ait enim alicubi (c): Ex quo de doctrina mea certus sum, volo per eam vestrum, atque etiam angelorum iudex esse, ita ut qui doctrinam meam non receperit, sal-
vari non possit; (d) Dei enim est, non mea. O Thrasonem vanum & effrontem: quis unquam se sic iactavit? quis enim sic om-
nibus etiam angelis seipsum praetulit, ac iudicem eorum fecit? Ait autem Dominus Matth. XI. non surrexit inter natos mu-
lierum major Joanne Baptista, qui au- tem minor est in regno caelorum major est illo.

Luther. Non finite vobis persuaderi, ut

oporteat vos credere quidquid Papa dicit: quando Deum cognoscis, jam habes amissam mensuram & ulnam, qua potes omnem Patrum doctrinam judicare. Cocl. (e) Quis est autem ille, qui sic Deum agnoscit, qui tam impudenter se supra Papam & omnia concilia exaltet? quis se columna veritatis Ecclesie velut iudex & censor praeponat? nemo profecto, nisi, qui sibi plus etiam quam angelis credi jubet, & angelorum quoque se iudicem facit, Lutherus, qui & Wormatia coram archiepiscopo Treverensi ex illo Pauli dicto (f): Si cui revelatum fuerit sedenti, prior taceat; sibi jus esse volebat, & iudicandi & contradicendi conciliorum decretis? cumque interroganti mihi responderet, sibi revelatum esse; & ego ulterius interrogarem, quo id signo aut miraculo, ut ei credamus ostenderet, ne unum quidem verbum ad hæc respondit. O praclarum igitur revelationum organum, alterum vas electionis, & iudicem quo- que non solum Papæ, & conciliorum, sed etiam Gabrielis & omnium angelorum.

Luther. Falsam doctrinam nemo judi-
care potest nisi spiritualis homo; ideo est res insana, quod concilia concludere & sta-
tuere volunt quid credendum sit, cum se- pe nullus vir ibi sit, qui divinum spiri- tum vel modicum olfecerit. Cocl. At nunc passim non solum Lutherus, sed etiam Lu-
theranus cerdo ac Lutherisca mulier, aut flagitiosa revelata sybilla monastica ven-
dicat sibi spiritum, & quid populo cre- dendum sit perfricta fronte constituit: sci- mus autem Christum non de cerdonibus, aut excucullatis monachis, aut monialibus; sed de conciliis, universalem Ecclesiam representantibus dixisse Matth. XVIII. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut e-
thnicus & publicanus. Item: Ubi duo vel tres congregati sunt in nomine meo ibi sum in medio eorum. Itaque magna au-
thoritate dictum est in concilio I. Visum est Spiritui Sancto & nobis. Act. xv.

Luther. Quis hanc nobis controversiam iudicabit? Sacra scriptura. Hic itur tunc recte ad forum. Cocl. (g) Quid autem si Papa quoque allegat scripturam? quis er-
go iudex erit inter scripturam Papæ & scripturam superbi & rebellis heretici? an non praetenderunt erroribus suis scriptu-
ram heretici? sed est apud eos (ut ait Terrullianus (h) & adulter sensus, & cor-
ruptor filius: itaque non est eis permit- tenda scriptura. Qui igitur non audit pa-
tres & concilia & patrem patrum Papam, is nec Christum, nec Spiritum Sanctum in illis loquentem audit.

Adiecit herefiarcha, non esse audien- dum quid Papa & concilia concludant, sed Deum Matth. III. & XVII. Hic est filius

oporteat vos credere quidquid Papa dicit: quando Deum cognoscis, jam habes amissam mensuram & ulnam, qua potes omnem Patrum doctrinam judicare. Cocl. (e) Quis est autem ille, qui sic Deum agnoscit, qui tam impudenter se supra Papam & omnia concilia exaltet? quis se columna veritatis Ecclesie velut iudex & censor praeponat? nemo profecto, nisi, qui sibi plus etiam quam angelis credi jubet, & angelorum quoque se iudicem facit, Lutherus, qui & Wormatia coram archiepiscopo Treverensi ex illo Pauli dicto (f): Si cui revelatum fuerit sedenti, prior taceat; sibi jus esse volebat, & iudicandi & contradicendi conciliorum decretis? cumque interroganti mihi responderet, sibi revelatum esse; & ego ulterius interrogarem, quo id signo aut miraculo, ut ei credamus ostenderet, ne unum quidem verbum ad hæc respondit. O praclarum igitur revelationum organum, alterum vas electionis, & iudicem quo- que non solum Papæ, & conciliorum, sed etiam Gabrielis & omnium angelorum.

Luther. Falsam doctrinam nemo judi-
care potest nisi spiritualis homo; ideo est res insana, quod concilia concludere & sta- tuere volunt quid credendum sit, cum se- pe nullus vir ibi sit, qui divinum spiri- tum vel modicum olfecerit. Cocl. At nunc passim non solum Lutherus, sed etiam Lu-
theranus cerdo ac Lutherisca mulier, aut flagitiosa revelata sybilla monastica ven-
dicat sibi spiritum, & quid populo cre- dendum sit perfricta fronte constituit: sci- mus autem Christum non de cerdonibus, aut excucullatis monachis, aut monialibus; sed de conciliis, universalem Ecclesiam representantibus dixisse Matth. XVIII. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut e-
thnicus & publicanus. Item: Ubi duo vel tres congregati sunt in nomine meo ibi sum in medio eorum. Itaque magna au-
thoritate dictum est in concilio I. Visum est Spiritui Sancto & nobis. Act. xv.

Luther. Quis hanc nobis controversiam iudicabit? Sacra scriptura. Hic itur tunc recte ad forum. Cocl. (g) Quid autem si Papa quoque allegat scripturam? quis er-
go iudex erit inter scripturam Papæ & scripturam superbi & rebellis heretici? an non praetenderunt erroribus suis scriptu-
ram heretici? sed est apud eos (ut ait Terrullianus (h) & adulter sensus, & cor-
ruptor filius: itaque non est eis permit- tenda scriptura. Qui igitur non audit pa-
tres & concilia & patrem patrum Papam, is nec Christum, nec Spiritum Sanctum in illis loquentem audit.

Adiecit herefiarcha, non esse audien- dum quid Papa & concilia concludant, sed Deum Matth. III. & XVII. Hic est filius

(e) Cocl. art. 123.

Lutherus iactans revelatio- nes. (f) I. Co- rinth. 14. Iustus ut miraculo probaret obmutuit.

XC.

Convinci- tur scri- pturam non esse iudicem. (g) Cocl. art. 234.

(h) Ter- tull. de præscrip- tione.

XCI.

filius meus dilectus, ipsum audite. Et ipse quoque ait Joannis x. Oves meae vocem meam audiunt. Coel. (a) Mentitur potius apostata, qui graditur ore perverso proverb. vi. nam & Papa [quod Lutherus ipse aliquando dixit] & in conciliis [quod restatur Christus Matth. xviii.] auditur Christus. An non est scriptum? Qui vos audit me audit, Luc. x. Quid sibi vult istud Christi Matth. x. Non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis? An experimentum quaeritis [inquit Apostolus II. Corint. xiii.] ejus, qui in me loquitur Christus?

(a) Coel. art. 255.

(b) Art. 220.

(c) Art. 340.

Retenta fides in Saxonia a pluribus monachis & monialibus.

XCII.

(d) Art. 356.

Signa crucis deridenti Luthero tanquam stultitiae genus, respondet Coclæus (b): Verbum crucis pereuntibus quidem stultitia est; his autem, qui salvi sunt, Dei virtus & Dei sapientia est. I. Corint. I. Non est igitur nobis stultitia vel lignum vel signum Crucis Christi, qua pendit salus nostra, & deletum est decreti adversus nos chirographum. Coloss. II.

Luther. Date mihi nunc aliquem hominem, qui ex iocunditate & amore castus & probus sit; ejusmodi nullus est super terram. Coel. (c) Non sequitur: Si Lutherus talis non est, ergo nemo talis est. Si enim oderunt peccare boni virtutis amore, apud ethnicos quibus gratia Christi & Spiritus sancti erat ignota; qui tam impius in tot sanctos & domesticos Christi censor est, quorum plerique ex utroque etiam sexu mortem potius pati, quam castitatem & probitatem perdere voluerunt? Quor sunt adhuc hodie etiam in Germania superioris & Saxoniae ubi Lutherani praedominari contendunt, monasteriis sacratae virgines ac devoti monachi, qui potius vitam quam castitatem & pietatem suam amittere cupiunt? Scit profecto Lutherus ipse quid sibi ante biennium responderit monialis illa, cui dotis vice aureos aliquot in sinum pectoris clam effuderat, ut prodita castitate non amplius Christi sed libidinosi alicujus adolescentis sponsa foret.

Lutherus: fui ego, cui Deus hoc primum revelavit ad predicandum vobis ejusmodi verba sua. Coel. (d) Et hoc falsum est; neque enim primus fuisti [ut ostensum est] neque Deus tam impia tibi aut ulli homini revelavit: sed sunt spiritualia nequitiae a rectoribus tenebrarum ephes. vi. & in missiones per angelos malos, psal. LXXVII. Et meminisse adhuc potes quam cito Wormatiae obmutueris mihi coram archiepiscopo Treverensi, dum interrogarem te quo signo aut miraculo nobis ostenderes tibi talia revelata esse. Si tu non credis revelationibus tui Thomae Munckeri, quem secretorum participem fa-

Etionisque tua propugnatorem aliquando habuisti, cur nos credamus revelationibus tuis? Non enim omni spiritui credendum est: sed probandi sunt spiritus an ex Deo sint I. Jo. IV.

Luther. Deus nullum jocum ferre potest, sancti possunt adhuc jocum tolerare. Coel. (e) O praecipites & insani homines? nescitis qualia contigerint his annis divinae ultionis miracula in complices vestros in Misnia, in Thuringia, in Franconia, in Bavaria & nuper in Mecklenbusen? At nondum timeris donec novam rem in vobis faciat Deus, & visitet vos plagas in consuetas. In articulo CCXXXII. de ultione divina in iconoclastas haec Coclæus memorat: Injuriam cruci ab impiis illatam sibi quoque inferri divinitus persape ostendit signis miraculosis; quemadmodum & Athanasius testatur, & nos adhuc hodie oculis nostris cernere ac testari possumus. In articulo autem CCLX. plures Lutheranos divinitus repente exanimatos affirmat; quo etiam mortis genere Lutherum sublatum fuisse indicavimus supra, & dante Deo, suo loco videbimus.

Luther. Si aliquis adeo petulans est, quod sacramentum omnino manibus contrahere velit, is faciat illud sibi domum deferri, & contrectet usque ad satietatem, sed non coram multitudine. Coel. (f) At merito debet eos ab impia ista temeritate absterere. & quod iam supra dixit num. CCCXCIX. quod Deus jocum ferre non potest, & quod supra num. CXCIII. tangit & in sermone XVII. ad plenum commemorat exemplum de eo, quem terra vivum deglutire voluit ob id, quod volebat aequae magnam hostiam sumere, quantam sumit sacerdos. Lutherani autem non solum aequae magnam sumere, sed etiam aequae bene consecrare, manibusque suis tangere praesumunt; & ut major fiat irreverentia sacramento, jubet Lutherus corpus Domini laicis domum ferri, & ibi cum eo, sicut pueri cum puppis solent, tangendo ludant usque ad satietatem. O Germania quando has impietatum & blasphemiarum maculas exterges? quanto tibi sanguine [ut anxie vereor] ad bene eluendum & tergendum opus erit? Deus enim non irridetur in finem. Galat. VI.

Luther. Nolo tamen, ut quisquam confessionem mihi eripiat, & nollem eam pro rotius mundi thesauro dare; scio enim quantum consolationis & fortitudinis praestiterit mihi. Nemo scit quantum ipsa possit, nisi qui cum diabolo saepe & multum colluctatus est; immo jampridem a diabolo interemptus essem, si me non servasset confessio Coel. (g) Vel hinc noverit Germani hujus viri malitiam & invidiam, qui sim-

Thomas Munckerus secretorum Lutheri participes. XCIII.

(e) Art. 399.

Ostensa in iconomachos prodigia.

(f) Art. 401.

XCIV. Lutherus se contra vim diaboli confessione servatum fatetur.

(g) Art. 415.

simplicem populum a confessione, quam ipsemet tam pretiosam, sibi quoque tam utilem atque etiam necessariam existimat, malignissima vafricie diversis cavillis & subdolis propositionibus avertit, ita ut paucissimi jam ex omnibus Lutheranis confitentur sua peccata sacerdoti, sed currunt ad altare sicut sues ad haram. Caeterum quid negotii sit ei cum diabolo ipse tandem viderit: raro enim bonum sortiuntur exitum, qui multum cum diabolo negotii habent: est enim callidus insidiator serpens, quippe callidior erat cunctis animalibus terrae, qua fecerat dominus Deus Genes. III.

(a) Art. 427. Festum conceptionis exolum Luthero.

XC.V.

(b) Art. 433. Lutheri contra dictio circa Eucharistiam.

Luther. Nullum festum odi magis unquam, quam hoc festum [nempe D. Thomae Aquinatis & festum Conceptionis Mariae] Coel. (a) Irrabescat licet, atque etiam rumpatur odio Lutherus, permanebit hoc festum in Ecclesia Christi usque ad consummationem saeculi: quamvis vero non admodum antiquum videatur, tamen intra paucos annos tam celebris facta est ejus solemnitas, ut vix alterius per totum annum ulla sit celebrior in processibus, in canticis, in organis, choris, & cymbalis, in frequentia & devotione hominum, in floribus denique ac coronis, omnique opere topiario, idque per totam octavam, atque, ut Luthero plus doleat, singulis item quatuor feriis hebdomadatim per circulum anni reperita celebratur per totam Germaniam ejusdem solemnitatis festiva memoria cum angelica, ut vulgo vocant, missa & circum: necdum abierunt sex menses, ut apostolicus legatus Cardinalis Campegius dominus & patronus meus, Nurembergae ejusmodi fundationem in oppido Maydeck factam approbando confirmavit.

Luther. Christus vult quod corporalis esus hujus carnis, nihil profit; sed credere quod haec caro sit filius Dei propter me de caelo descendens sanguinem suum propter me fuderit. Coel. (b). Quoties dixit Lutherus hunc cibum dare peccatorum remissionem, an non jubet eos maxime accedere, qui tristes & afflictas habent conscientias? nonne vocat hoc sacramentum in sua Babylone medicinam peccatorum, praesentium peccatorum & futurorum? quomodo ergo hic nihil prodest? An non credunt etiam excommunicati & meretrices esse ibi in carne Christum filium Dei, qui propter nos homines descendit de caelis & sanguinem suum pro nobis fudit? Eiusne igitur prodest sic credere; si autem credentibus sumptio corporalis nihil prodest, quid sibi tandem vult haec perpetua & scripturas & fidem pervertendi libido? quod autem Christus ait Joan. VI. Caro

non prodest quidquam; hoc intelligitur si sine spiritu & fide sumatur teste Augustino.

Luther. Quando quis superfluum habet, & proximum per illud non adjuvat, tunc inique possidet & coram Deo furatus est, quia coram Deo tenemur dare, mutuare, & sibi auferri permittitur: ideo maximi proceres sunt maximi fures iuxta commune proverbium, quia plurimum habent superflui & minimum dant. Coel. (c) Verus est error pauperum de Lugduno, & id genus barbarorum hypocritarum, omnia Christi dicta praecpta esse, nulla consilia, nisi forte unum aut alterum, quos hic sequitur Lutherus. In prologo autem novi sui testamenti ait in contrarium: Vide ne facias ex Christo Mosen aliquem, neque ex evangelio librum legis, aut doctrinae, sicut haecenus factum est, quia evangelium utique non requirit opera nostra, ut per eam boni & felices evadamus, immo damnat talia opera, sed requirit solam fidem in Christum: & Otto socius ejus ait, praecpta Christi non revera praecptiones esse, sed manuactiones, & nusquam ferre praecipere Christum, verum semper suadere, dulciter pellicere, molliter trahere. Denique Philippus ejus, cum quo se cecevisiam bibere jactat, in suis Romanis ait evangelium non esse aliud nisi Christi, adeoque gratia per Christum promissionem, ideoque tolli omnis humanae justitiae omnium operum meritum. Dum ita a theologis Lutheri haereses ex ejus scriptis excerptantur refellebanturque, pestilentes novos libellos excudebat haereticus, e quibus duos nefandos ac perniciosissimos ad seditiones concitandas in clerum in iis conventibus Spirensibus pervulgatos, narrat Coclæus (d): quibus scilicet confulebatur principibus, ut ex ecclesiasticis opibus avariarum publicum conflarent. At ecclesiasticas opes non profuisse sacrilegis indicat haec nota margini apposita: Quis hodie magis eget, quam egent illi, qui maxima perpetrarunt sacrilegia, iuxta illud proverbiorum II. cap. Alii dividunt propria & ditiores fiunt: alii rapiunt non sua & semper in egestate sunt. Porro e didit contra hujusmodi pseudoevangelicos ecclesiarum latrones Thomas Munckerus luculentum librum de quo inferius dicitur. Pergit Coclæus: Sic & Lutheri sermo suum commendans evangelium, cuncta mala atque adeo totius Germaniae interitum denuntiabat, nisi ei obediretur: quemadmodum Judaeis contigit, qui Christum audire noluerunt.

XCVI.

(c) Art. 448.

Laxata a Luthero sceleri licentia.

Negata Christi praecpta.

(d) Coel. in actis & scriptis. Lut.

Ex divitiis ecclesiasticis impii egestiores facti.

XCVII.

Quod porro ad Spirenses conventus attinet; Joannes Coclæus veras causas, ob quas a Germanis desertus sit Ludovicus, Hun-

Lutherani obtant ne Hungaris ferantur auxilia. (a) Coel. in actis & script. Luth. U. lemberg. in vit. Luth. & alii.

Hungariae Rex diserte aperit (a) nimirum Lutheranos in conventu Spirensi, qui ad decernendum Hungaro auxiliarem exercitum indictus fuerat, non modo non assensisse, ut conscriberetur ad propulsandum communem hostem, verum ob ingravescentem Turcicam tyrannidem effratiores factos, comparatis dolis ecclesiasticos, viros omnibus bonis evertere molitos, atque ita iidem cœtus, declamante Luthero non gerenda in Turcas bella, irrito exitu permittaque hæreticis furendi licentia sint dissoluti: Eo, inquit, anno iussu Cæsaris vocati sunt Spiram principes & status imperii ad celebranda comitia, atque ad consultandum in commune tum de pace & religionis negotio, tum de subsidio Hungaris contra Turcas ferendo. Cæsar bellis implicitus in propria persona adesse non poterat; fratri autem suo, qui vices eius in imperio agebat adiunxit quatuor commissarios magnæ autoritatis viros, ut pleniori vigore omnia expedirentur. Vocati sunt & Lutherani principes dux Saxonie, Joannes princeps elector, qui defuncto fratri duci Friderico in electoria dignitate recens successerat, & Lantgravius Hassie Philippus, qui post occisos rusticos a Lutheranis tandem persuasus in eorum sectam transiit, frustra reclamante tum socero suo duce Saxonie Georgio, tum piensissima ejus matre, que in mortem usque catholica permansit. Hi ergo adducentes secum suos concionatores & novi ritus sacrificulos, petebant sibi addici templum aliquod, in quo suis & sacris & concionibus uti libere possint; episcopus autem Spirensis Georgius, qui natalibus erat dux Bavariae & comes Palatinus Rheni, fortiter interdixit eis, ne ullo in templo nova sacra, aut suas conciones peragerent. Cum ergo de sacris aut sacrificiis parum curæ haberent, jusserunt suos concionatores in atrii edium suarum quotidie ad populum concionari. Ingens itaque fuit ad eorum sermones concursus plebis, & rusticorum non tam discendi gratia, quam propter novitatem loci, modumque insuetum ad audienda in clericis & Papam convivia; atque ut complures allicerentur ad eorum sectam data opera in ferculis portabantur carnes coctæ in sextis feriis, aliisque diebus jejunii aperte in conspectu totius auditorii per atrium ad mensam principum, & aulicorum, in Ecclesia & catholicorum publicum despectum, patrabantur & alia id genus multa parum evangelice ab evangelicis ibi hominibus; & ministri eorum equites & stabularii idioræ petulanter jactabant verbum Domini, & in dextra manica vestimenti gerebant, has litteras V.

Novatores in atrii concionantur. Convivia in Papam & clerum fundunt.

D. M. I. E. hoc est: Verbum Domini manet in æternum. Ceteri principes & episcopi simul cum fratre Cæsaris intererant sacro publico diebus festis in templo majore, quod insigne est opus Cæsarium Henricorum, ubi & monumenta eorum visuntur. Lutherani vero eodem tempore domi suos audiebant concionatores, per quos populum a sacris avertabant. Ad hujusmodi temeritates & ausus comiveres cogebantur catholici non solum propter saluum conductum & fidem publicam illis promissam, verum etiam propter iniquitatem & difficultatem pessimi temporis; nam Germanie populi Lutherico fermento infecti, sacerdotumque ac monachorum bonis inhiantes ad tumultus & seditiones erant inclinati, & in externis quoque nationibus gravissimi erant motus: de Italia enim diuturno bello contendebant Cæsar & Rex Francie: Hungaris autem infestissimo exercitu & maximis copiis imminebat in propria persona Imperator Turcarum. Porro ex ea Turcarum in Pannoniam irruptione Lutherani superbiens expetiere, ut in Spirensi conventu, de quo superius actum est, controversiæ religione subortæ dirimerentur; non quod errorem suum deponere, sed in eum alios pellicere molirentur, ac Germaniam a sedis Apostolicæ obsequio divellere, atque adeo ad creandum illi invidiam de oneribus impostis Germaniæ libellum, quem Hadriano VI. delatum vidimus, multis additamentis auctiorem divulgarent, conquæsti etiam concilium a Clemente Pontifice pro tollendis diffidiis non congregari. At Carolus V. de eorum dolis & improbitate factus certior fidei catholice articulos disceptationem & controversiam vocari vetuit in eo conventu, in quo nihil actum, præter auctas a Lutheranis turbas, & paratas rei Christianæ insidias; ut enim dictum est, fuit permitta quibusvis male agendi evertendæque religionis licentia, dum decretum est, ut quisque ita se gereret, prout Deo ac Cæsari rationem redditurum se existimaret, tuendæque fidei contra impios vel Solimanni ab Hungaria propulsandi curæ sopitæ sunt.

Petulanter jactant verbum Dei quod corrupebant.

Miseris temporis conditio.

Expetitur a Luth. conciliabulum.

XCVIII.

Apud Helvetios eodem tempore initi sunt solemnes alii cœtus Badenses de religionis diffidiis, cum Zuinglii dogma de præsentia Christi in Eucharistia, missæ sacrificium, sanctorum apud Deum deprecationes, cultum sacrarum imaginum indulgentias, necnon virtutem baptismi convelleret: quibus hæresiarcha se sistere ausus non est; sed Ecolampadius aliique præcipui impietatis vexilliferi convicti prostratique sunt, adeo ut hæ-

hæresis Zuingliana communi ordinum decreto damnata sit: quamvis illi conciliorum sancita, sine alia disquisitione nova, asserere hæresiarcharum suppliciiis potius debuissent. Eorum gesta narrat Joannes Cocleus (a): Eodem anno percelebris fuit disputatio in Baden Helvetiorum oppido habita inter catholicos ac Lutheranos; nam magister Ulricus Zuinglius & doctor Joannes Oecolampadius viri docti linguarumque Græcæ & Hebraicæ periti, religiosam & catholicam gentem Helvetiorum ex parte perverterant jam, & non mediocriter in religione per novam Lutheri doctrinam suscitaverant. Ut igitur dissensio turbatioque illa tolleretur, communi duodecim cantonum [sic vocant duodecim distincta dominia confederatæ gentis] consensu instituta est illa disputatio, ad quam vocati sunt & catholicis præclari viri dominus Joannes Faber consiliarius serenissimi principis Ferdinandi, qui jam pridem grande contra Lutheri errores volumen ediderat, dominus Joannes Eckius, qui ante septem annos cum ipso Luthero Lipsiæ cum laude omnium publice disputaverat, dominus Thomas Meurnerus. Hi tres præcipue ad disputandum parati erant adversus Zuinglium & Oecolampadium: ad quam sane disputationem suos miserunt oratores quatuor vicini episcopi, ad quorum dioceses gens Helvetiorum pertinet: episcopus namque Constantiensis Hugo misit claros viros dominum Melchiorem suum suffraganeum oximum theologum, dominum Orhomarum Luscinium virum disertissimum, P. Antonium Pyratom concionatorem majoris ecclesiæ facundissimum, & quosdam alios prælatos & parochos non incelebres viros: Basiliensis vero episcopus Christophorus misit, D. Augustinum Marium suffraganeum, Frisingensem, D. Jacobum Lemp. ordinarium theologiæ in academia Tubingensi, & aliquot alios doctos viros: episcopus Lausaneusis Sebastianus misit D. Conradum Tregarium provincialem Augustinianorum, & Ludovicum Loblium decanum Bernensem: episcopus denique Curienfis misit D. Petrum Sponforum cum aliquot canonicis Curienfisibus. Aderat præterea magna cruditorum hominum frequentia. Cæterum Zuinglius rejecta omni fide publica salvoque conductu, qui ei multifariam offerebatur, nullo pacto ad eam disputationem venire voluit. At dominus Eckius multis diebus sub notariariorum exceptione disputavit, nunc cum Oecolampadio, nunc cum Jacobo Imeli, nunc cum Bertholdo Hallero, atque etiam cum Ulrico Studerio, tum de aliis rebus religionis nostræ, tum præcipue de venerabili sacramento Eucharistiæ. Ann. Eccl. Tom. XXXI.

(a) Coel. hoc ann. in actis & script. Luth. an. 1526. & Surius in comment. Disceptatio de religione inter cath. & hæreticos.

Catholici doctores clarissimi.

Zuinglius non ausus accedere.

Meminit de hac disputatione Badenfi idem Eckius, ac sophismata ab hæreticis proposita recenset hisce verbis (b): Nec quemquam movere debent temeraria eorum somnia qua comminiscuntur adversus locos præallegatos, nimirum scripturæ sacræ, quibus Eucharistiæ dogma catholicum confirmarat, dum eos etiam dilaniant misere, atque lacerant, sicuti per nos in disputatione Badenfi apud Helvetios fortiter, constanter, & ita ut refragari nemo queat, est defensum, ipseque alias sepe obtuli me ad ignem usque contra adversarios nostros veritatem fidei catholice disputando. Nunc ad objecta eorum diluenda progrediamur, quibus illi conantur simplices ex vulgo homines illaqueare: verum hic non ita immorabimur, sed breviter expediemus. Primo obrudunt nobis illud Domini verbum (c), Caro non prodest quidquam: Quid ergo, inquit, est quod caro sumatur in Sacramento? Respondeo, inepte intelligitur hoc illi de carne Christi; quis enim unquam tam desperati animi esset Christianus, ut diceret, carnem Christi nihil prodesse, quæ sibi cibus est utique, prodest: quod si carnem ille suam dedit pro mundi vita (d), ut ipse ait, utque multum prodest. In cœna sic dixit (e) Christus: Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. An non sit hoc corpus utilissimum, dignissimumque, in quo Christus passus & mortuus mundum redemit universum, in quo resurrexit, ad cælos ascendit, ubi jam illud omnes sancti summis votis cupiunt aspicere? Eat nunc quisquis volent & dicat carnem illam sanctissimam nihil prodesse. Et infra: oportet utique alium hic subesse intellectum verborum Christi, ita ut non loquatur ille de sua carne in ejus rei argumentum, quando paulo ante de carne sua loquens: caro, inquit, mea vere est cibus; nunc non item dicit: caro mea non prodest quidquam: sed simpliciter quia caro non prodest quidquam, non caro illa sua, sed carnalis iste intellectus, quem Capharnaitæ habebant, hic nil proderat: quoniam illi, ut Augustinus ait, carnem sic intellexerunt, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quo spiritus vegetatur. Spiritus ergo est, qui vivificat, qui facit, ut captivato intellectu nostro credamus carnem Christi per modum sacramenti sub aliena specie panis sumi debere. Quod si pertinaciter nos urgeat Capharnaita aliquis, importune volens carnem hic ad Christi corpus referri debere, tamen hoc sustinere non poterit, quod caro Christi sacramentaliter sumpta nihil prodest; satis enim hoc est in proposito, carnem sine spiritu manducatam obesse magis quam prodesse.

XCIX. Provocati hæresiarchæ ad flammam ruri judicium. (b) Jo. Eck. to. 3. bon. 2. in festo. corp. Christi. Joannis Eckii ardor pro fide cath.

Argumenta har. (c) Joann. 6.

(d) Jo. 6. (e) Luc. 22.

Ffff Exi.

Eximia est alia interpretatio, quam in homilia secunda ex Theophylacto adducit: Nudi hominis, inquit, caro nihil prodest, sed quia Deus univit sibi carnem secundum ineffabilem contemperationem, vivifica est & caro, non quod in naturam transferit Dei, absit; sed sic caro Domini vivifica est ut caro Dei.

C. Alia hæreticorum sophismata. Alia in partem eorum.

(a) Matt. 16.

(b) L. 6. de hij. c. 6.

(c) Eccl. 3.

(d) Act. 9.

CI.

Secundo objiciunt: Si verum Christi corpus esset in sacramento tres articuli fidei nostræ corruerent; primus quod ascendit ad cælos, deinde sedet ad dexteram Dei Patris; postremo inde venturus est iudicare. Inferunt ergo, si in cælo est Christus, utique in sacramento non est: qui venturus tandem est ad iudicium novissimum non prævenit tempus illud, ut veniat etiam in sacramentum. Item si assidet patri in cælis, quomodo simul in sacramento. Responderetur quod Capharnaitæ isti homines miserimi neque Dei considerant omnipotentiam, nec Gabrielis verba (a) attendant, quod non sit impossibile apud Deum omne verbum, naturaliter non possunt corpora duo esse in uno loco; & tamen Christus ex Virgine natus est claustris inviolatis, clauso resurrexit sepulchro, & occlusis foribus ingressus est ad discipulos; que omnia naturæ adversantur: cur non possit Deus facere, ut etiam unum corpus sit in multis locis? atqui etiam anima, ait Augustinus (b), in uno quoque corpore & in uno loco tota est, & in qualibet parte ejus tota est: eadem si forte quiescat in sinistra, movetur tamen in dextera. Humiliter itaque potius confiteantur cum sapientia (c), quod magna & admirabilis sit potentia Domini. Quod autem putant Christum, eo quod sedeat ad dexteram Patris, non posse esse in sacramento, absurdum est: nunquid enim ille, cum appareret Paulo circa Damascum (d), dereliquit dexteram Dei Patris? Et post alia: Ita credimus quoque venturum eum in magna majestate terribilem & magnificentum die novissimo, sed interim, nulla negat scriptura ipsum sacramentaliter venire in terram, vel etiam in consueta sua forma, ad aliam tamen operationem, quam ad iudicium.

Tertio. Imitantur novelli Capharnaitæ veteres, dum murmurando eorum insistant vestigiis, dicentes: Quomodo potest hic carnem suam nobis dare ad manducandum? Quomodo potest illud magnum Christi corpus sub tantilla hostia contineri, utique portando illi sacerdos non sufficeret: aut ubi manus & pedes ejus sunt? Hujusmodi Judaicas blasphemias plurimas inducunt, ut sit illud jam plenum miseria, eo deventum esse nostris temporibus, ut cogamur tantam Christi contumeliam audire

inter Christianos. At nos paucis respondeamus. Totum utique Christi corpus est sub sacramento, sed non modo quantitativo, sed sicut anima tota est in qualibet parte; ita quoque corpus Christi totum est sub sacramento & sub qualibet ejus parte totum. Quando autem querit neochristianus quomodo hoc fieri possit, respondet Cyrillus: Nunquam in sublimibus rebus illud, quomodo, aut cogitemus aut proferamus; Judaicum enim hoc verbum est, & extremi supplicii causa; & inde quomodo summis cruciatibus digni non erunt, qui rerum omnium opificem Deum ita contemnunt? quomodo in operibus suis dicere audeant, quem totius sapientia largitorem non ignorant quem omnia posse scriptura nos docuit? Si vero, Judæe: quomodo (e) etiam nunc clamas, hanc tuam imperitiam ego quoque secutus libenter? quomodo ex Ægypto exivisti (f)? rogado, quomodo in serpente Mosaisca virga fuit conversa (g)? quomodo lepra manus affecta uno momento temporis in pristinum statum restituta (h) iterum fuit, & inde quomodo in naturam sanguinis aquæ transferunt (i)? quomodo per lignum amaritudo aquarum in dulcedinem rediit (k)? quomodo patres tui per media maria, ut per aridam (l) effugerunt? quomodo e lapide aquarum fontes fluebant? quomodo (m) sterit Jordanis? quomodo solo clamore inexpugnabilis Jericho cecidit? hujusmodi in scripturis multa sunt, quorum rationem reddere non possumus, nisi omnipotentiam divinam.

Quarto objiciunt rursus Capharnaitæ quod Christus dixit (n): Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis. Ergo non semper illum nobiscum habebimus in sacramento. Zuinglius in hoc adduxit etiam verba Christi apud Joannem: Iterum relinquo mundum (o), & vado ad Patrem, & inde jam non ero in mundo, & ii in mundo sunt, scilicet Apostoli. Cum ergo ascenderit in cælum, iam non est dicendum eum esse in sacramento. Responderetur tribus illis scripturæ locis loquutum esse Dominum de corporali presentia, sicut hic in terris conversatus est humana pressus necessitate; sic nimirum jam amplius Dominum apud nos non habemus, qualis erat cum perfunderetur unguento a Maria Magdalena: sed non ideo abnegavit nobis Dominus corporalem suam presentiam occulto quodam modo & mysteria sub sacramento. Hic etiam clare patet quomodo Zuinglius sacras literas fortiter laceret, quoniam cum Christus ait: Jam non sum in mundo; pervertit Zuinglius, & ponit: Porro non ero in mundo; ut sic errori suo fucum addat, quantumvis hæc omnia nihil efficiant.

Quar-

(e) Joan. 6.

(f) Exod. 12.

(g) Exod. 7.

(h) Num. 12.

(i) Exod. 7.

(k) Exod. 15.

(l) Exod. 14.

(m) J. s. 3.

(n) Mat. 26.

(o) Jo. 16.

(p) 17.

Mira scripturarum perverio facta ab hæreticis.

(n) Mat. 26.

(o) Jo. 16.

(p) 17.

Iusti hæretici pœnis affici.

Quarto. Adducunt insuper illa Christi verba ex Mattheo & Marco: Si quis dixerit vobis, ecce hic aut illic est Christus, nolite credere; ergo credendum non est cum dicitur Christum hic aut illic esse in sacramento. Respondeo, Christum hic non loqui de corpore suo, sed per Christum intelligi regnum Christi, regnum fidei; unde hoc loco præmonet ille suos de sectis, quas orituræ prædicat novissimis temporibus, ubi clamaturi sint Lutherani, Zuingliani, Carabaptistæ singuli isti pro sua secta secum esse Christum, sed us credendum non est, neque deficiendum a catholica Ecclesia ad sectas perditionis. Hactenus Joannes Eckius; qui vero fuerit disputationis Badensis exitus ita describit Coclaus.

CIII. Helvetiorum decreta pro fide cathol.

Quanto autem illis omnibus nempe hæreticis superior solidiorque fuerit dominus Eckius publico declaratorum fuit Helvetiorum decreto, in quo catholicorum observationes, Echiique propositiones comprobatae atque plenè severitate edito confirmatae fuerunt: quarum sane iste fuit tenor. I. Verum Christi corpus ejusque sanguinis presentia sunt in Sacramento altaris. II. Quæ & vere offeruntur in officio missæ pro vivis & defunctis. III. Virgo Maria aliique sancti cælicolæ invocandi sunt, ut intercessores. IV. Domini nostri Jesu Christi ejusque sanctorum imagines delenda non sunt. V. Post hanc vitam purgatorius est ignis. VI. Pueri etiam Christianorum in peccato originali nascuntur. VII. Baptismus Christi, non Joannis tollit originale peccatum.

His ergo conformis facta est publici decreti sententia, qua & Lutheri doctrina velut perversa multisque iudiciis solemniter condemnata per Leonem Papam X. per Carolum Augustum V. per præclaras universitates Parisiensem, Lovaniensem, Coloniensem, &c. Helvetiorum plebibus interdita est, & antiqua catholice fidei observatio approbata, atque præcepta, ne quid temere immutaretur de sacra missa, de sacramentorum administratione, de sacris ritibus caerimoniarum, jejuniorum, orationum, confessionum, feriarum, oblationum, invocationum, exequiarumque pro defunctis. Ut igitur hæc omnia firmiter tenerentur, additum fuit in fine decreti, certos constitui debere advigilatores, qui una cum magistratibus & officialibus publicis diligenter huic causæ invigilent, ac prævaricatores denuntient, cuiuscumque status fuerint, ut juxta demerita sua puniantur, adeo sane, ut reus in uno cantone ab omnibus aliis cantonibus reus iridem extorvisque habeatur, nec usquam liceat profugis evadere penas.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Hujus decreti justam severitatem si adhibuissent Helvetii in hæreticos, immunitia civilia bella avertissent; at eorum facinoribus & grassationibus toleratis, mutuis inde se cædibus cruentarunt, eorumque potentia & gloria valde depressæ fuerunt. Memorat dein Coclaus, libros, quos fidei catholice pugiles strenuissimi adversus Zuinglium & Ecclampadium gentis Helvetice seductores ediderunt: Dominus, inquit, Joannes Faber, cum per absentiam eo contumaciam Zuinglii disputare cum eo non posset verbis, scriptis protulit multa, quæ illi obiecturus fuerat, si comparuisset, ingenem enim antilogiarum illius numerum coaceravit in volumen unum, quibus ille fœdissime & sibi ipsi contradixit, & suam Lutherique doctrinam destruxit. Sed nimis longum foret omnia commemorare, quæ vir ille doctissimus, multijugæque lectionis & inexhausti laboris ex libris Zuinglii recitavit, atque redarguit partim tanquam sibi ipsis contraria, partim tanquam fidei catholice adversa, & secundum se impia, absurda, & a vero aliena. Percurrit Joannes Faber (a) præcipua libri sui in Zuinglium capita in alio libro, quem proximo anno adversus Ecclampadium edidit: De intercessione sanctorum.

CIV. Ob segnitiam in his puniendis gravissimis malis oppressi.

Contradictiones Zuinglii divulgatae a Joanne Fabro.

(a) Jo. Fab. lib. contra Ecclampadium.

CV. Fallus Ecclampadius se mendacem. (b) Jo. Fab. lib. de intercess. sanctorum.

(c) Galat. 2.

(d) Isa. 36.

(e) Deut. 28. Job. 5.

Adegit etiam idem Joannes Faber in superiori Badensi disputatione in eam desperationem Ecclampadium, ut palam librorum suorum partem damnaret; ex quo occasione capta instabilitatem doctrinæ novorum evangelistarum in omnium oculis ita defixit (b): Coram Helvetiorum legatis in disputatione Badensi palam dicere non erubuit, plures se libros scriptississe, quos combustos esse vehementer cupiat, nosque ut igni committamus impense rogavit: at pecuniam pro inutilibus, & ab authore condemnatis chartis expositam redditurum se non exhibuit. Videre jam, quæso, vos in Christo firmi & dilectissimi fratres, quot istorum evangelistarum millia sufficerent, ut columnæ erigi Ecclesiaeque desuper edificari posset: doctrina eorum fluctuat, & ut venti status agitur: unde cum marmoream adamantinamve columnam (c) erigere conantur, arundinem quæ levi etiam vento crebrius agitata frangitur, ejus locum substituunt, fractamque mediam infixam tenent manibus, quod propheta his verbis clarissime ostendit (d): Ecce confidis super baculum arundineum contractum istum super Ægyptum, cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, & perforabit eam: videre an non sint ebrui, qui pedibus suis male perstant palpantes (e) in meridie, sicut palpare solent cæci in tenebris Lutherani, quod ne-

Ffff 2 mo

carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet vitam eternam, & ego suscitabo eum in novissimo die. Audis aperte clamantem non habituros nos vitam, nisi sanguinem ejus biberimus, & carnem manducaverimus. Hæc Cyrillus. Ex quibus aperte vides, quod præter unionem spiritualem, qua fide conjungimur Christo, necessaria nobis est corporalis manducatio, qua nobis ille, & nos etiam illi naturaliter incorporemur. Eadem confirmat Fischerus Chrysoctomi & Irenæi autoritate: quibus abunde confutata est Oecolampadii hæresis de spiritali tantum corporis Christi manducatione in Eucharistia; quam hæresim postea Calvinus diffudit magis, propagavitque.

CX.
Fingit se
Oecolampadii
veritatis
assertorem.
(a) Jo.
Fisch.
l. 5. ad-
ver. Oeco-
lam.
Demon-
stratur
veritatem
esse in
ecclesia.
(b) 1.
Tim. 3.

In fine opusculi mendacissimi & pernitiosissimi Oecolampadius hoc fascino ad irretiendos simplices erat usus, ut se veritatis assertorem ostentaret, dum ajebat (a): *Veritas enim Deus est, & eos, qui se in veritate amant servat, fovet, ac custodit.* Sed speciosam hanc larvam hypocritæ scelesto ita detrahit Fischerus: *Veritatem hæretici semper erroribus suis prætexerunt: & certe non aliter apud te jam est, quam fuerat apud illos. Nusquam scripturarum veritas habetur præterquam in Ecclesia catholica, quæ vere columna est & basis veritatis (b): nam & Spiritus veritatis in ea perpetuo residet, qui semper hætenus adversus hæreticos majoribus nostris ejusdem veritatis assertoribus victoriam ubique præstitit: tot modis ea veritas olim confirmata est, ut nunc in dubium a quoquam eam revocari fas nequequam est; nam & Christus affuit patribus, affuit & Spiritus Sanctus, & eo quidem profuturo, ut erudiret Ecclesiam in omni veritate; sed & nunc adest uterque nobis, & in consummationem usque sæculi (c), quemadmodum habet pollicitatio nobis facta nunquam defuturus. Non defuit patribus eruditio, non peritia linguarum, non scripturarum exercitatio, non vitæ sanctimonia, nec denique ad comprobendam doctrinæ suæ veritatem necessaria defuerunt miracula. Nobis igitur, qui dogmata patrum, amplectimur, adesse veritatem usque adeo perspicuum est, ut qui id neget, oportet doceat fallacem fuisse Christum in promissis; doceat & eundem hætenus Ecclesie suæ juxta pollicitationem suam, & Spiritum item ejus non affuisse: doceat & in patribus non fuisse locutum, quantum ad ea præsertim, quæ fidem spectant, & quæ concorditer omnes asseruerunt; denique doceat oportet patres illos neque vitæ sanctimonia, neque miraculorum claritate, neque ulla denique Spiritus gratia neotericis istis hæreticis præ-*

(c) Joan.
16. Matt.
28.

stirisse; neque enim suffecerit ista omnia nudis affirmare verbis, nam id cuique facillimum est, sed evidentissimis & irrevincibilibus omnino necessariis est argumentis ista demonstrat; neque enim nobis incumbit novis miraculis illorum dogmata comprobare, sicut & Lutherus Erasmo respondens subdole molitur, cum ea satis olim confirmata sint: verumtamen si alia nostra, alia illorum essent, dogmata, recte nos urgeret ad miracula, quibus nostra nova dogmata corroborarentur: at cum non sint alia, sed eadem, & locupletissime dudum confirmata, non est quod a nobis expectet novam eorum dogmatum probationem. Vobis igitur, qui contraria & repugnantia patribus dogmata nitimini introducere, probandi onus incumbit, id quod ante Græcas kalendas scio nunquam estis facturi. Plurima autem miracula virtute Eucharistiæ facta ex annalibus ecclesiasticis constat; atque hoc ipso anno in signe Bruxellis editum narrat Theodoricus Loer hisce verbis: Anno Christi MDXXVI. Bruxellæ in hospicio, quod ad aureum cyathum vocatur spiritus filiolus XXIV. augusti in vas aqua plenum primum præceps prolapsus, deinde submersus, ac per invocationem cum vicinorum tum parentum erga Deum juxta venerabile sacramentum in D. Gaudia templo miraculis curuscans vitæ restitutus est.

Ut in-
cumbat
novatori-
bus suam
doctri-
nam pro-
bare
mira-
culis.

De nova hac sacramentarium secta per Zuinglium & Oecolampadium propagata hæc narrat Ulembergius (d) *Licet ipse, nempe Carlostadius, per Lutherum oppressus quiesceret, alii tamen sacramentarie factionis ministri prohiberi minime potuerunt, quin hoc ipsum dogma propugnarent. Et infra: inter hos primi nominis erant Huldéricus Zuinglius, & Joannes Oecolampadius: hic ex Brigittano monacho, ille ex catholico sacerdote novi evangelii minister, quibus objecerunt sese prædicantes Lutherani edito scripto cui Syngrammaticis titulum indiderunt, & infra, & in lucem editum hoc anno cum præfatione Lutheri in qua sibi quidem ait animum præfaguisse cum scriberet contra cælestes prophetas & Carlostadii fundamentum destrueret, prodituros & alios, qui novis præfidiis mutantem causam fulcirent. Et infra: Voluisse se dicit in hac præfatione profiteri fidem suam, eosque movere, qui sana consilia admittunt, ut sibi caveant a pseudopropheta istis, qui detestandas in Deum spargunt blasphemias, ut quem a pistore factum vel impauperatum Deum appellant, & orthodoxos quasi sarcophagos & amapolos contumeliose traducant. Causas vero cur fugiendi sunt hoc genus pseudoapostoli tres omnino commemorat,*

CXI.
(d) Ulem-
berg. in
vit Lu-
ther. c.
18.

Pri-

Prima est, quod huic sectæ vel unius anni spatium quinque, vel sex nata sint capita, ut eam inter animalia censeri oporteat, quorum mentio fit in apocalypsi, quæ corpus unum habeant, & multa capita: nam eodem plano modo sectam hanc aut unum habere veluti corpus impij dogmatis: verum ad astruendum hoc ipsum dogma, variis eos uti diversisque fundamentis & rationibus, atque hæc tam diversa capita in eum sese finem erigere, ut unicam & simplicem Christi veritatem blasphement. Altera causa est, quod fundamentis utantur non diversis modis, sed & contrariis contra Spiritus sancti morem, qui unius generis rationibus ad stabilienda dogmata semper utatur, usque simplicibus & solidis, quæ everti non possunt: Carlostadium in voce hoc collocasse dogmatis basin: ea vero nunc eversa disiectaque, surrexisse Zuinglium, & verbum est, pro significat usurpatum asseruisse: verum & hoc caput inclinare jam quasi brevi moriturum: Oecolampadium vero contendere dictionem, corpus, pro figura corporis accipiendam. Demum tertia causa est, quod Spiritus hujus sectæ fugitivus sit & lubricus, nec ulli argumento constanter insistat, quemadmodum se dicit in sacramentarium scriptis & sermonibus deprehendisse. Quod se urgeantur, ut Christi verba eum habere sensum demonstrant, quem ipsi commenti sunt; alias eos ait ordinarum cavilenas, & ad quadam diversicula dilabi. Si vero revocentur ab evagationibus ad verba textus, ibi se dicit velut anguillam cauda tenere, vel eo duci ut simia caudam apprehendere videatur: esse hoc artificium vere sathanicum ita sursum deorsumque ferri, atque instar vitæ in aere volitare. Concludit duo illos habere principia quibus ipsorum error innitatur: alterum esse iudicium rationis humanæ, cui absurdum videatur, quod Christi corpus & sanguinem dicitur Eucharistiæ sacramento contineri: alterum quod hoc ipsum non sit necessarium. Hæc duo sacramentarium animis ait penitus insidere, quæ fraudulenti sathane velut oleum ipsorum ossa penetrarint & intimas medullas. Quamvis ita sacramentarium jure merito Lutherus argueret, is tamen etiam ipsis sacramentariis errorum laqueos paraverat, dum a magistro dæmone edoctus missæ sacrificium sustulit sacerdotiumque abolevit.

Varie
sacramen-
tarium
sectæ.

CXII.

(a) Hen-
ric. VIII.
inter opera
Fischeri
Koffen.

in eum scripserat, veniam petebat, no-voque libro ejus se laudes celebraturum, si annueret, pollicebatur. At præsentiens hæresiarchæ dolos Henricus blanda ejus mendacia respuit, fideique causam tutatus est eleganti epistola (b), ex qua hæc delibanda visa sunt: Quantumvis te fin- gas credere editum a me libellum non esse meum; sed meo nomine subornatum a sophistis subdolis, tamen & meum esse, multi majore fide digni, quam sunt tui illi fide digni testes cognoscunt; & ego quanto tibi minus placet, tanto magis libenter ignosco: nam quod eum mihi scribis ignominiam parere, nemo certe non intelligit, quantumlibet tu dissimules, quam ægre animum tuum, quod libellus meus tanto honorum & doctorum omnium consensu comprobatus est; tum ejus sedis honorifico calculo, quæ ut tuas condemnavit hæreses, ita sanctissimo viro Hieronymo tanta fuit auctoritatis, ut satis esse duceret si suam illi sedi fidem approbaret. Et post pauca: Jam quod pestilente lingua scurraris in reverendissimum in Christo patrem Cardinalem Eboracensem primum consiliarium nostrum, & Angliæ cancellarium, magis perspectam habeo singularem ejus prudentiam, quam ut eum quidquam commoveri credam scurrilibus ejus linguæ convitiis, quæ in totam scurratur ecclesiam, quæ sanctissimos profcindit patres, quæ nullos non blasphemant divos, Christi que contemnit Apostolos, quæ sanctissimam Christi matrem inhonorat, quæ Deum ipsum velut scelerum fontem authorem, impulsoremque blasphemant: quæ blasphemiarum tuarum detestanda colliuvia nusquam non evidenter patet, tum ex omni parte perniciosorum operum, quæ tanto Christiani populi damno conscripsisti, tum ex his, quæ passim in Germania tam furiose patrant tuis hæresibus efferati rustici. Itaque reverendissimus ille pater, quamquam nobis jamdiu fuit propter eximias ejus virtutes charissimus, idem tamen non est eritque in dies tanto nobis charior, quanto illum tibi tuique similibus magis videmus invisum; nam quod cum regni mei pestem appellas, non est consilium fraterculo rationem reddere ex ejus viri singulari prudentia, fide, labore, studio, & salubri diligentia, nos regnumque nostrum quanta consequamur commoda: verum, ut omittam cætera, vel hoc satis indicio est, quam toti terra nostra saturaris sit, quod ex animi nostri sententia demandatum sibi munus perquam diligentem exequitur, & dirionem nostram sedulo purgans hæresum vestrarum pestilente contagio, quibus invidiam intrant Angliam quidam vehementer ægroti, nempe ex iis venientes plagis, quas insalubris

(b) Apud
Coelcum
in actis
script.
Lut. hoc
anno.
Lutherus
ab Henr.
Rege
Angl.
confuta-
tus.

oris

oris tui noxius infecit afflatus : quos ta-
men ipsos diligenti inquisitione compertos
ejusmodi reverendissimi patris salubri dili-
gentia non solum arcuimus, ne quid ad
nostros ejus leprae serperet, verum etiam
tractatos commode & magna cum chari-
tate curatos fidei integritati reddidimus.
Et infra.

CXIII.

Expro-
bratio
Angli
Regis
Luthero
facta.

Scribis, Luthere, vehementer pudere
te oculos in nos attollere, quod te tam
leviter passus sis per operarios iniquitatis,
ut ais, adversus nos moveri. Verum ego
profecto non paulo magis admiror, quod
te non pudet serio levare palpebras vel in
Deum, vel hominem quemquam probum
oculos intendere, qui te passus sis istigante
diabolo in eam ingenii levitatem cadere,
ut ob carnis ineprias & obscenas libidi-
nes, cum frater Augustinianus esses, mo-
nacham Deo dicatam scelerato compressu
violaris: quid quod non compressisti solum,
quale flagitium si designasses olim apud
Romanos ethnicos, & illa terram vicia
subiisset, & tu ad mortem usque verbe-
ribus esses multatus? verum etiam quod
nimio est execrabilius, publice pro uxore
nuptiis incestissimis traduxisti, atque ita
palam summo cum totius mundi opprobrio
vestro, summa cum sacrosancti conjugii
contemptu, summa cum sanctissimorum vo-
torum contumelia, per nefas abuteris in
quotidianum prostibulum. Denique (quod
omnium est minime detestandum) cum te
deberet tam execrandi facinoris pudor &
dolor obruere, poenitentiae loco praefers
miser impudentem gloriam, tam longe fu-
giens implorationem veniae, ut etiam in-
tui sceleris exemplum, passim per pseudo-
religiosos alios literis ac libris provocas.
Aliisque interjectis.

CXIV.
Lutheri
fictio
quod su-
per fidem
aedificet
charita-
tem.

Vehementer miror qua fronte possis apud
me iactare, te nihil aliud docere, quam
fide Jesu Christi filii Dei pro nobis passi
& suscitati salvos fieri oportere; tum
super hoc fundamentum aedificare postea
charitatem erga proximum, & obedientiam
erga politicos magistratus & crucifixione
corporis peccati. Utinam, Luthere, haec
tua verba tam vera forent, quam falsa
esse cognosco: nam, quaeso, quomodo su-
per fidem aedificas charitatem, cum solam
fidem doces ad salutem sine bonis operi-
bus sufficere? etenim quamquam in eo li-
bro, quo debaccharis in me [cum sic ur-
gebat pudor, ut te pigeret jam de ea re
quidquam audire amplius] imputasti mi-
hi tuorum verborum calumniam; tamen,
non solum nihil omnino ad tua ipsius ver-
ba respondisti, quae nos tibi inter sacra-
mentorum assertiones obiecimur, quibus il-
la tam detestanda heresi sic te ligatum con-
strinximus, ut nulla via posses elabi: ve-

Refelli-
tur.

rum etiam homo pudens & prudens idem di-
xisti denuo eo ipso in libro, in quo falso quere-
ris id tibi per calumniam falso exprobatum;
prius sic enim scribis: Sacrilegium est, &
impietas velle placere Deo per opera, &
non per solam fidem. Quae verba non
minus aperta sunt, quam quae prius tibi
scripta sunt in Babylonica, cum hunc in
modum scripsisti: Ita vides quam dives
sit homo Christianus sive baptizatus, qui
etiam volens non potest perdere salutem
suam; quamviscumque peccatis, nisi no-
lit credere: nulla enim peccata eum pos-
sunt damnare, nisi sola incredulitas: cae-
tera omnia, si redeat vel stet fides, in-
promissionem divinam baptizato factam
in momento absorbeantur per eandem fi-
dem. Haec tua verba tam manifeste quid
sentis indicant, ut nec ullam poseant, nec
admittant glossulam; neque enim color
ullus affingi potest, quin contra Christi ver-
ba: Angusta (a) est via quae ducit ad coe-
lum; tu cum evangelica libertate tua la-
tam nobis ac facilem sternis illuc, quo ti-
bi leve vulgus concilies, docens satis ad
salutem fore, si quis Dei tantum promissio-
nem credat absque ullo bonorum operum
labore: quod genus fidei longe abest a D.
Pauli sententia (b) fidem tradentis, quae per
dilectionem operatur, cui ad stipulatur &
illud (c): Si estis in fide, ipsi vos probate;
quae probatio nisi per opera bona, qui fiet?
etenim qui operatur justitiam acceptus est
Deo (d). Quin & D. Joannes evangelista
(e) adversus seductores hujusmodi, qui po-
pulum inani, otiosa, & mortua fide de-
cipiunt, Filiole [inquit] nemo vos se-
ducat: qui facit justitiam justus est. Et
infra.

(a) Mat.
7.

(b) Gal.
5.
(c) 2. Co-
rinth. 13.

(d) Act.
10.
(e) 1. Jo.
3.

Et profecto, Luthere, cum inter asser-
tiones tuas omnem timorem damnationis
& inferorum a preparatione poenitentiae
semoveas, jubens ut eam sibi solo procu-
rent amore, facis tu quidem hac in re
magnam peccatoribus injuriam, quibus vi-
deri studeo tenero quodam favore mise-
ricors; nam illis interim id laboras tol-
lere, quod Deus optimus ordinavit tam-
quam praecipuum quoddam medium, per
quod proficeretur in amorem, qui nec ip-
se profecto [dum in hac peregrinatione
vivitur] (f) satistutus est, cum absque ti-
more nimium securus est; nam si non in
timore Domini teneris te instanter [in-
quit scriptura] (g) cito subvertetur do-
mus tua: etenim qui sacras scrutatur li-
teras, non una tantum via peccatores vi-
debit attractos, sed plurimis, atque in his
illo etiam ipso timore servili, omnibus ta-
men ad unum finem tendentibus, nempe
resipiscentiam vitae, sine quibus mediis sa-
lutaris

CXV.
Ut pecca-
toribus
illudum
ab eo sit
quibus
favere
videba-
tur.

(f) Corin-
th. 7.

(g) Ec-
cles. 27.

luti effectricem charitatem: quamobrem
quod aliud consilium possis peccatoribus da-
re deterius, quam quo suades, ut ea fu-
giant media, per quae a vitiis avulsi fel-
liciter traherentur ad Deum? Pluribusque
interjectis subdit Rex.

CXVI.
Falso pro-
missa cre-
denti
peccato-
rum im-
punitas.

Inducis profecto nimis arroganter fidem,
suadens ut homo peccator sibi sic blandia-
tur, uti se non solum habeat de divino
favore certissimum, sed certum etiam a-
pud Deum esse se in favore tam eximio,
ut velut unicuique Dei delictum; quidquid
designaverit flagitii, Deum non possit of-
fendere, tanquam Deus promiserit propter
unius credulitatis meritum impunitatem
peccatorum omnium; ideo nimirum, quod
[ut scribis in Babylonica] omnia proxi-
mum in momento fides absorbet scelera. Sed
haec superba & otiosa fides quantum sola
soli placet tibi, tantum displicuit veteribus
olim patribus. Itaque B. Isidorus. Frustra
[inquit] tibi de sola fide blanditur, qui
bonis moribus non utatur. Idem scribit
D. Augustinus velut occasione captata &
etymologia vocabuli: Fides, inquit, ap-
pellata est ab eo, quod fit duae syllabae
sonant, cum dicitur: Fides; prima a-
facto, secunda a dicto. Interrogo te igitur
utrum credas; dicis: Credo, fac quod
dixi, & fides est. Et post alia.

CXVII.

Ego certe neque tibi scribam amplius,
neque nunc scripsissem quidquam, nisi tu-
arum me literarum permovisset subdolum
consilium, quo laboras, ut credant tui,
me jam coepisse paribus tuis favere: quam
in rem responsum retulissem breve, neque
tuarum haesum quidquam attigissem no-
minatim, si non impudenter asseruisses,
nihil aliud te docere, quam in fide Jesu
Christi homines opprere salvos fieri: tum
fidei te superaedificare charitatem erga
proximos, obedientiam erga politicos ma-
gistratus, & crucifixionem corporis pec-
cari: siquidem ista tua tam effrons im-
pudentia me coegit unum aut alterum,
ut proferrem tam praeclearorum dogma-
tatum, quae facile quisquam videat, lon-
ge alterius esse generis, quam eorum quid-
quam sit, quae te tam falso iactas sola praedi-
cave, nec tamen interim quidquam ar-
tigi ceterarum haesum tuarum cumulum,
quae tam pudendam impudentiam vanita-
ris tuae redarguant; nam cum aperte scri-
bis adversus sacramenta Christi, cum coe-
libem castitatem damnas in sacerdotibus,
cum sacros omnes ordines denicis, cum pa-
nis substantiam Christi corpori conjungis,
cum scurraris in missae sacrosanctum cano-
nem, cum feminas jubes audire confessio-
nes, & iisdem sacramentorum omnium
administrationem committis, cum eas jubes
consecrare corpus Christi, cum tam parum
Ann. Eccl. Tom. XXXI.

interesse censet inter intemeratam Christi
matrem & impudicam meretricem tuam
quam, cum sanctissimam Christi crucem blas-
phemas, cum doces nullum esse purgatorium,
sed animas omnes dormituras in iudicii
diem, spem proponens diu differendi sup-
plicii, quo securius peccent improbi: cum
haec, inquam, doceas & mille pudendas
haereses, praeterea non te pudet scribere
quod nihil doces aliud, quam hominem o-
portere salvari per fidem Jesu Christi;
quando re vera nihil moliris aliud, quam
ut Christi fidem penitus possis extinguere.
Haec literae una cum aliis a Cocleao & Em-
fero in Germanicam linguam translatae
sunt (a) ad obstruendum os impudentissi-
mo haereticarum, qui erroribus contami-
natissimos libros evangelium appellabat.

(a) Coel.
in act. &
scripsit
Luth.

Eodem jure, quo Lutherus, arroga-
bant sibi Anabaptistae evangelium, &
fallaces interpretationes vel daemonum
ludibria pro divinis oraculis obtrudebant;
nec minus ii cum Lutheranis quam cum
catholicis diffidebant: qui Tiguro ejecti
concesserant Basileam, ac plures infece-
rant adeo ut contentientibus magistra-
tibus habita sit inter eos solemnis disce-
ptatio, in qua Ecolampadius ad patres
& traditiones Ecclesiae confugit: O mi-
seri & fatui, aiebat ille referente Arnol-
do Meshovio ex ipsius Ecolampadii scri-
ptis, vobiscum primum fidei suae Christus
revelavit mysteria, & tot iam saeculis, tot
insignes pietate viros, tot tantisque miracu-
lis fulgentes Ecclesiae suae antistites latere
voluit? vos appello, inquit, an tot ani-
marum millia quae in Ecclesia hoc modo
baptizatae sunt, & quae talem baptismum
rectum & Christianam fidei conformem esse
crediderit, perpetuis gehennae ignibus adju-
dicata censentis? an credibile est, a Deo
eos sathanae traditos tanquam praedae reli-
ctos? Agite mentem vestram excurrere
vel hoc disiecto a tam doctis & sanctis ho-
minibus, num vos per schisma discedere
oporteat docere. Haec si justa lance libras-
set Ecolampadius in Eucharistiae con-
troverfia nunquam nitidissimos scriptu-
rae textus figurarum umbris velut caeca
lampas obscurasset adulterassetque, cum
iis verbis tum ipse, tum omnes novato-
res convincantur. At cum, traditionibus
rejeclis, scripturae verba in fallacem fen-
sum instillatum a daemone versa Ecolam-
padio obtruderent: Hic Ecolampadius,
ait Meshovius, respondit, alium esse scri-
pturae sensum: id se testimonio omnium
doctorum, qui hucusque vixerunt, & uni-
versae Ecclesiae consensu probaturum; ve-
rum & genuinum scripturae sensum eos ne-
quaquam intelligere, ut quam illotis ma-
nibus tractent, nec velint sapientissimis il-
lis

CXVIII.
Anaba-
ptistae
urget
Luthera-
nos dispu-
tationi-
bus.

Haereti-
corum se
Ecclesiae
preferen-
tiam ab
Ecolam-
padio
agnita.

Verus
scripturae
sensus is
est quem
tradunt
sancti pa-
tres.

lis patribus credere, quos omnis admirata sit antiquitas. Quae tela omnes etiam alios novatores conficiunt: sed quid ad haec Anabaptistae? id quod nempe Lutherus de se jactarat: *Nos habemus*, inquebant nimirum falsa & infana persuasione illius, *verbum Dei, quod omnino illis debet praeferi. Sacra scriptura pura est & minime fucata: eam nos custodimus: eam sequemur quamdiu nobis vita supererit, nec alicui, quod in ea scriptum sit fidem derogabimus: sanctus Spiritus dux noster est, & per os nostrum loquitur: ille insidias nobis aperit eorum, qui humanis traditionibus simplices traducere conantur: Deo laus, aiebat, qui inter eos praecipuus [is erat Georgius Blavurodus, quique a daemone in ecclasiis rapi solitus erat:] Ego in mea novi conscientia, me non peccare, & scio innocentiam quoque nostram, & veritatem religionis nostrae animis vestris esse exploratam. Cum illi facile sacramentarios jam illusos novis erroribus implicarent, & Colampadii consilio magistratus eos Basilea edicto pepulerunt; tuncque Philippus Sarrelanus omnes urbis plerumque his clamoribus complevit: *Ve Basileae, ve, ve, ve: poenitentiam agite, desistite a peccatis, rebaptizari vos sinite: ego enim ad hoc a Deo missus sum, qui Michaelae archangelo interprete populo poenitentiam predicare me iussit. Per biduum & amplius eiusmodi clamores continuavit; nec minus ullis, ut finem faceret, adigi potuit. Tandem ne motum cerneret, ut morio urbe explosus. Non desuere tamen alii, qui anabaptismi femina Basileae spargerent, atque in magistratus confurgere molirentur: sed eorum conjuratio oppressa est; ac proximo anno habita nova disceptatione, Anabaptistarum reliquiae expulsa fuere, quae proximos pagos contaminarunt; ita ut a sacramentariis ministris consultus Colampadius ita responderit: *Quoniam in simpliciorum domos irrumpunt, utile fuerit, ut in promptu habeatis locos communes contra illos, nam & illi suos habent, quos optime tenent, nempe de pueris non baptizandis, de magistratu, an possit esse Christianus, de Apostolorum imitatione laborando manibus & evangelizando per totum orbem; de non jurando, de poenitentia, & ex dogmatis liquefcit quarum rerum praecones sint, & quam nihil illis cura gloria Christi: atque adeo reperti jam sunt, qui Christum Dei filium naturalem esse negent, ut appareat liquido, quo spiritu agantur. Eo nimirum, quo Lutherus, Zuinglius, & ipse Colampadius agebantur, dum scripturam contempta sanctorum patrum interpretatione***

Falsa novatorum jactantia.

Pulsa Basilea Anabaptistae.

Philippi Sarrelani illusio.

Pagos & vicus infecti ab Anabaptistis.

Apostolorum vitam imitari se jactant.

Nonnulli ex his negant Christi divinitatem.

in falsum sensum distorquebant: quo animata spiritu foemina anabaptistica audiens novatores jactare suum spiritum in scripturis interpretandis, se dixit esse verum Christum.

Insolens facinus repetit Arnoldus Meshovius ex Sebastiano Franco Anabaptista, dum funestam Abacellanae ecclesiae catastrophem sic describit: *Abacellanae insignes in ecclesiis mutationes passim & sacrilegia oboriebantur, eaque jam erat oppidi facies, ut novam quandam Catabaptistarum Sion non injuria nuncupasses; praeterquam enim quod vanis visionum ostentis, prophetiisque isthic simpliciores infatuarent variis ad hoc abutentes praestigis, mulierum quoque genus inaudito profus exemplo, in tantum intra suae vocationis limites contineri non poterant, quin & propheticum ostenderent spiritum, & in publicum progressa puellarum psallentium canentiumque choros velut prophetissae per urbis vicus traducerent. Et sane dignum quod ad posteros deveniat exemplum est illud, quod a foemina quadam catabaptistica hic factum Sebastiano Franck, & ipse sectae hujus defensor, in tertia sui chronici parte, dum in enumerandis Anabaptistarum dogmatibus plus nimio desudat, recenset; existisse nimirum mulierem, quae cum edoctos omnes divinitus interpretationis in scriptura spiritum jactare ediceret, ipsa quoque novi testamenti sumptu in manus codicis, sacrarum literarum sensum populum docere coepit, atque ad eum locum cum pervenisset, apud Deum nihil esse impossibile, Christum se verumque mundi messiam id possibile rata constituerit, conjunctis sibi ex fratrum grege viris duodecim, quibus ad propagandum evangelium velut apostolis uteretur. Ex ea multa persuasione impressa haereticis, quod divinitus ad edifferendas sacras literas sint collustrati, narrat Zuinglius textorem. conscendisse suggestum, ut concionaretur; sed cum in locum Apostoli incidisset, in quo loquitur de iis, qui cauterio notatam habent conscientiam, nec quid diceret ipsi occurreret, ignorantiam professum esse: at dum hunc deridet, deridendus ipse quoque cum sectatoribus & Calvinistis, qui scripturam sacram se somniano melius intellexisse putarit, ac persuaserit, quam sancti patres commentando ac precando intellexerint; nec adverterit id quod S. Petrus omnes admonet: *Hoc primum scientes, quod scriptura sacra propria interpretatione non fit.**

Ceterum funestus & atrox casus accidit in oppido sancti Galli hoc anno, ex quo demonstratur a quo spiritu regantur haeretici in sacris scripturis interpretan-

CXIX.

Abacellanae ecclesiae funesta catastrope.

Foeminae pleudo-prophetissas agunt.

Jactant divinitus illuminari ad interpretandam scripturam. Foemina Anabaptistica se Christum dicit.

Textores se pollere dono interpretationum jactant.

(a) Meshov. hist. Anabapt. l. 2.

Anabaptistae illius a daemone exemplum crudele.

Occiso fratre triumphant.

CXX.

tandis; remque narrat Meshovius hisce verbis: (a) *Sanctogalli quod oppidum catabaptistarum rum habebatur, & celebre & vatum quasi asyllum perenne, sub initium februarii anni MDXXVI. bini fratres germani Thomas & Leonardus surtores tota de catabaptismo, de prophetis, & ceteris nova doctrina mysteriis nocte miris sermonibus transacta, cum dies illucesceret, quae erat octava februarii, advocatis parentibus Leonardus Thome fratri in medium prodire iussit, genibusque in terram coram parentibus, & qui aderant vicinis provoluto, patris voluntatem, ut restitueretur, imperat. Spectantibus res isthaec timorem incussit, ideoque videret quid ageret, neque durius quid in fratrem statueret, Leonardum monuere: quibus ille nihil se aliud quam patris voluntatem, suspicionis quasi removens materiam, acturum promissit. Sed verba fudit tantum, nec aliud; quippe ut primum isthaec reddidit, correptum, quem ad hoc attulerat, enssem acturum fratris per jugulum adigit caputque deonder: quod parentum pedibus advolutum pectora esanimat; & mox spectantium e manibus elapsus foris in publicum proflit, impletam patris voluntatem professus. Cujus patris non alterius certe quam illius, qui fuit homicida ab initio, atque Anabaptistae vocare patrem soliti sunt daemone, juxta illud Christi dictum ad Judaeos impios: *Vos ex patre diabolo estis.* Fuisse vero arreptum hunc a daemone, id probat quod horrendum flagitium sancte & pie se patrare arbitratus sit, ac sine humanitatis sensu veluti amens discurrerit falsa vaticinans: subdit enim de eo author. *Nudo & amenti similis in forum se proripit, interula solum, caligisque domi relicta, calcis vestitus. Obviam prodeunti sibi Joachimo Vadiano civitatis consuli extremum minitatur iudicium, ultimam adesse mortalibus horam frequenter ingemians. Compescere amentem nequidquam consul annuitur. Ille quam mira sub solis ortum acciderint [fratricidium pallians] ac patri quam plene satisfactum, ogganit. Accurrunt ad factum cives perterriti; hominis mirantur stultitiam. Consul nudum, porrecta veste, operiri jubet & domum reduci. Abnuat id quoque & ulterius per urbem divagans, & patris voluntatem & peritura civitatis ruinam civibus denuntiat. Sed horrendum vulgatur facinus, fratrem fratri praecidisse jugulum. Nudus ex fuga retrahitur & admissi sceleris convictus poenas luit capite, contrusis vota membris plexus.**

Patrata ab aliis Anabaptistis maxima alia scelera, ut homicidia, stupra & a Ann. Eccl. Tom. XXXI.

dulteria, cum jactarent eam esse voluntatem patris, lugubres aliae testantur historiae: nonnullas narrat Erasmus Albertus in suo contra Carlostadium, quem anabaptistica lue etiam infectum vidimus, libello: *Quidam, inquit, ex iis socium invisens, conspecta, conjugis ejus pulchritudine his verbis compellabat: spiritus revelavit mihi, ac in mandatis dedit, tua ut hodie uxore potiver. Reddit alter: perperam spiritus voluntatem exponis. Quin tu ait eam extemplo concedas, perbene ego ipsum assecutus sum, nec aliter tibi, quam se res habet, significo. Ille quid faceret animi pendens, hinc periculum a spiritu verebatur, illinc incertus respectabat. Tandem uxore socio tradita, spiritus interpretationi rigore professionis suae acquievit. Sequenti autem die ipse ad fratrem uxoris corruptorem exspatians: Heus tu, inquit, te ut capere plecterem a spiritu admonitus huc me proripui. Resumpsit adulter: Non bene intellexisti spiritum: ita faciam ego & re vera illa ejus mens est: Procidam in genua, pileumque supra caput, parte inferiori sursum versa, reponam, illum tu deice, & acquiescet spiritus. Sic ille tenuis genibus subsidit. Tum alter pileum inde excussurus ferrum adigit per collum, ita ut pariter & pileus & caput deciderent. Narrat idem author Anabaptistam ganeonem, cum ab honesta & pudica matrona repulsum esset, magnis clamoribus ineptissime contestatum, ipsam patri caelesti injuriam fecisse: *Sed horrendum nimis est & crudele, inquit Meshovius, quod Angerbachii accidit sub idem tempus a quodam ejus gregis sicario perpetratum. Venerat huc adolescens fessus ex itinere ad sumendum jentaculum: hospitium ingressus, dum sitim relinquere ad moto ori poculo pergit, Anabaptista qui simul ibi cunctabatur, non advertente juvene, pugione bibentis jugulum traicit, pedemque domo efferens per prata obambulat, nullius quasi sceleris sibi conscius: Res per hospitem divulgata fuit: iudex loci hominem inquiri, ac ad se perducere imperat; qui cur tantum crimen admisisset, quaerens, patris voluntatem esse reddidit; tum iudex: Ergo & patris te capitis ut damnem voluntas est; quo dicto mox in vincula conici & quaestionibus super ipso habitis decollari iussit. Ut vero eos in aeterni Patris interpretanda voluntate errare constat, ita etiam ipsos in sacris oraculis interpretandis a veritate aberrare certissimum est.**

In Prussia hoc anno ac superiori Lutherana haeresis ob corruptelas morum late grassata est, cum Albertus Brandebur-

Adulteria patrata divini mandati specie.

Homicidium eodem prae-textu patratum.

Crudele facinus anabaptistae credentis suo spiritui.

CXXI.

burgensis cruciferorum supremus magister nobile scortum sacrilego inico conjugio, ut dictum est, sibi junxit; utque principatum ecclesiasticum transfunderet in spurios, illius jus sibi caesarea beneficentia conferri postulavit: sed justam repulsam accepit a Carolo principe, quem Pontifex etiam apostolicis hinc literis, ne sacrilegis illius votis assentiretur, admonuit (a).

(a) Lib. brev. ann. 1526. par. 1. f. 19.

Pont. literae de apostasia magistrorum cruciferorum.

Plores sodales eam execrati.

Cæsari.

Charissime in Christo fili noster, &c. Notissima sunt serenitati tuae ea, quae Albertus ex marchionibus Brandeburgensibus ordinis B. Mariae Theutonicorum in Prussia olim magnus magister admisit in maximam ipsius ordinis iacturam, divinae majestatis offensam, suaeque ac illorum, qui cum secuti sunt, animarum perditionem: quippe qui humana omnia & divina jura confundens, ea bona, quae pro conservando Christi nomine contra infideles barbaros Deo dedicata erant, sibi credita, in saecularem tyrannidem convertit, neque Deo aut nostrae hujus sanctae sedis, aut serenitatis tuae, ullam duxit rationem. Quae quidem nos sine magno animi nostri dolore commemorare non possumus, eademque tibi gravia & acerba accidisse scimus pro tua in Deum pietate & religione, & pro ea persona & loco, quem totius Christianitatis & orthodoxae fidei conservandae & tuendae unanobiscum communem sustines. Quare etsi nos non dubitamus hoc nefarium Alberti factum a serenitate tua non minus, quam a nobis improbari & damnari, satisque eam sine ullo nostro hortatu sua sponte contra omnem Alberti injustum conatum animatam esse; tamen quoniam evenire facile posset, ut eius dominatus, quem ille impie occupavit, confirmationem a te, etiam per quascumque vias & artes conetur impetrare, hortamur nihilominus pro officii nostri debito serenitatem tuam impensius in Domino, & affectuose requirimus ut, si quid hujusmodi dictus Albertus, vel quis intercessor & fautor pro eo a te peteret, nihil statuas atque deliberes in eo, nisi nobis & sede Apostolica, quorum ea res maxime interest, quibusque ipse ordo immediate subiectus existit, prius ad id requisiti, auditisque & bene intellectis dicti ordinis magistris, commendatoribus, & confratribus, qui in sua fide & militia constanter persistunt, Alberti factum detestantes; qui adversus dominum & Deum suum, adversus confratres, & commilitones suos tam nefarie fidem & iuramentum sacratissime militiae prodiderit, &c. Adit preces, ut Robertum de Grosse equitem S. Mariae virtute & fortitudine insignem benigne audiat. Dat. Romae die

ultima januarii MDXXVI. pontificatus nostri anno III. Scriptae sunt eodem argumento ad Cardinalem Salviatum apostolicum in Hispania legatum literae (b), (b) Ib. pag. 13.

ut apud Caesarem ageret, ne Albertus marchio Brandeburgensis, qui summum equestri ordinis Prussiae magistratum in principatum laicalem converterat, de clientelari ditione confirmata decretum caesareum obtineret. Passus repulsam Albertus fracta fide Caesaribus, quorum clientela ordo steterat, transfugit ad Poloniam Regem, qui cum antea flagitasset, ut militaris cruciferorum familia extingueretur, privatum commodum, non sine magno Christianae rei damno ac religionis dedecore, divinae causae praetulit, cum ita politicam rem augere putaret; quamvis eodem anno regia Polonorum familia pro tenui partis Prussiae accessione, arcano divini Numinis iudicio, duo florentissima regna Bohemiae & Pannoniae amiserit. Itaque divinis & humanis sprete legibus, religionis ac fidei apostatae, & filii spurii, ex scorto nimirum suscipiendis, Prussiae jus beneficiarium tribuit; de quo haec narrat Polonica historia (c):

Polonus apostatam Albertum in clientelam accipit.

Amittit duo regna divinitus castigatus.

(c) Salomon Neugebauer. lib. 7. hist. Polon.

Nefandissima Poloni cum apostata transfugio.

Rex nova conferet. Et post alia: Postremo adversus omnes huic transactioni contravenientes Regi Poloniae marchiones cum Prussiae duce pro virili suppetias ibunt, amicos inimicosque communes habebunt: idem Rex duci Prussiae necessitate urgente praestabit. His ita peractis biduo post pompa solemnibus Prussiae Albertus a Rege inauguratus est.

CXXII.

Peractum hoc ordine scelus est, & clarissimus Theutonicorum equitum ordo ab apostata magistro apostatae Lutheri impudicis suasionibus dissipari coepit. Obstitere quidem nefariis ejus ausibus Walterus Plettemberg in Livonia, Theodoricus de Cloin in Germania & Italia ordinis B. Mariae Theutonicorum magistri quos ideo Pontifex commendavit (a). Assensere autem flagitio plures, quos voluptatum illecebrae & Lutherani pseudo-evangelii lenocinia irretierant: narrat quippe idem author, Georgium Polem episcopum Sambiensem politicum sui episcopatus imperium in Albertum transfudisse, causatum scilicet episcopi munus esse docere evangelium, non politica imperia & dominatus administrare; quasi simul doceri evangelium & ad propagationem tuitionemque evangelii politici principatus referri non posset: ex quo facta facile colligitur illum pseudoepiscopum Lutheranae impietatis laqueis confectum non evangelii, sed Lutheranismi docendi, & concubinae ducende gratia principatu politico cessisse. Addit author Albertum vocatis testibus publicas tabulas de Sambienensis principatus cessione ab episcopo facta confici jussisse, astante cum silentio altero Erardo episcopo Pomesanensi: hunc vero Pomesanensem pseudoepiscopum Lutheranae haeresis in Prussia signiferum, atque Alberti fretum potentia horrenda patrafacina, atque haeresiarcharum, quos demon deludebat, more ad ea patranda, nimirum ad ecclesias vastandas & sacra omnia profananda, vocatum a Deo impudenter mentitum esse, ex pontificiis lamentis (b) audituri sumus.

(a) Clem. l. brev. ann. 1526. par. 1. p. 80. & regest. post. eand. ep. 11. Lutherano pseudo-evangelio dissipati cruciferi.

Sambienensis episcopi horrenda apostasia.

Et Pomesanensis episcopi.

(b) Clem. l. brev. 1526. par. 2. p. 288. CXXIII. Gedanaum haeresi contaminatum.

Direptae ecclesiae.

publicae formam redigenda inita consilia. Confugere Cracoviam supplices ad Sigismundum Regem Poloniae catholici: Statum urbis miserabilem, inquit Poloniae historiae scriptor (c), civiumque suorum audaciam cum insolentia conjunctam coram Rege desolentes demisse orant, ut Rex civitati exitio propinqua succurreret; cumque rerum magnitudo summaque necessitas ejus praesentiam flagitent, ipse Gedanaum venire non gravaretur, omniaque pro arbitrio suo constitueret, & ad pristinam revocaret formam, fontibus punitis: senatum omnem veterem, viros honestiores magnam denique plebis partem Regem secuturos; alios etiam qui seducti essent cum sponte tum metu ad officium dituros. Rex eos consolatus bono animo esse jussit, spe illis facta rebus Poloniae compositis sui Gedanaum adventus: interim sedulo providerent, ne urbs novis turbis forte exortis gravariibus afficiatur incommo-

Pulli catholici ad Poloniam confugiunt. (c) Id. ib.

Ausi sunt contra catholicos haeretici oratores mittere ad Sigismundum Regem ad everse religionis facinus excusandum, quos ille dissimulata ira, ne in rebellionem apertam ex desperatione conjiceret, cum benigno responso dimisit. Caterum celebratis Petricoviae procerum comitiis decima nona februarii die Gedanaense iter est ingressus: cujus venientis terrore, perculsi haeretici varia colloquia de sumendis armis ipsoque incenibus propulsando habuerunt; sed inter spem metumque ancipites eum tandem admiserunt: ad quem Barninus Pomeraniae dux ex terrore nepos, alique plures viri nobiles se contulere, quorum numero & virtute subnixus religionem orthodoxam in pristinum splendorem, & catholicos in senatoriam dignitatem restituere aggressus est: cujus gloriosi facinoris ordinem describit, praedictus author hinc verbis: Habebat secum Rex ingentem procerum atque equitum Polonorum numerum proculdubio ut Gedanaensibus terrorem incuteret; nihilo tamen minus Regis tanti comitatus multitudinem terrenti, religionis Lutheranae exercitia frequentabant. Audaciam ejusmodi Rex non ferendam amplius arbitratus, opificum magistros in publicam mercatorum domum conventui designatam cogi jussit. Hi cum frequentes convenissent, Petrum Kmitam regni Marschallum ad eos misit, qui scipione silentio imperato quaesivit, an vellent juramento Regi regnoque Poloniae dato stare, nec ne? unanimes voce annuentibus jussit qui partium essent regiarum in latus concederent dextrum. Id cum bona civium pars haud cunctanter accepisset, aliis qui ancipiti erant animo non nihil

CXXIV.

Polonus Rex Gedanaum se confert.

hil tergiversantibus, & ipsi tandem, ne palam rebellasse viderentur, in dextrum latus ad reliquos corvire: quorum fide mar- schallus commendata, fidelitatis atque subiectionis sacramentum iterato ab eis e- xegit. His factis transactisque Rex de sta- tu civitatis reformando, senatu vetere re- stituendo, & catholica Romana religione postliminio restituenda, consilia inivit.

CXXV. Seditio- nis authores comprehen- ti.

Exin Regis mandato Joannes Salicetus, & septuaginta circiter mutandae religionis authores comprehensi in carceres coniecti sunt. Salicetus objectis criminibus purgare se volens petiit ut cum Rege coram loquen- di facultas sibi daretur. Colloquio impetra- ro complura objectorum diluendorum, sua- que innocentiae probandae cause adduxit magno civium numero adstante: coram quibus Philippus Byschovius ex eo quaesivit, cur sacras edes aureis argenteisque vasis spoliasset, & cur consensu suggesto pri- mus ipse Lutheri dogmata proponere ausus fuisset? cur furcam, rotam, gladium, an- te praeiorum erigenda curasset? Eo infi- ciente ac tandem civium adstantium jus- su ea se fecisse asserente, cives constanter factum negarunt, suoque cum periculo ta- lia ausum esse responderunt, quorum ver- bis revictus, ab usque desertus conticuit. Itaque iussu regio in carcerem reductus ac postea cum tredecim ejusdem criminis reis capite plexus est, reliquis in exilium actis. Sumpto de fontibus supplicio Rex urbis statum ex arbitrio suo composuit, va- sa aurea et argentea, sacras item vestes e- dicto severo restitui templis praecipit, ca- tholicaeque Romanae ecclesiae sacra ac ritus iterum exerceri, sacerdotibus restituis, mandavit, & ad extremum subiectionis fidelitatisque iurejurando a senatu populo- que Gedanensi accepto, vigesima quarta ju- lii abiit.

CXXVI. Vindica- ta a peste Lutheran- na Polo- nia.

Erardus pseudoepiscopus Pome- raniensis.

(a) Id. ib. p. 288.

Venerabili fratri Petro episcopo Cra- coviensi regni Poloniae viccan- cellario.

Exposuit nobis venerabilis frater noster

Laurentius episcopus Praenestinus Cardina- lis sanctorum quatuor nuncupatus, istius regni Poloniae protector, ex parte charis- simi in Christo filii nostri Sigismundi Po- loniae Regis illustris, quod cum fere cives omnes, incolae, & habitatores civitatis suae Gedanensis illius ecclesias & templa om- nibus paramentis spoliassent, ac sacra omnia profanassent, & Lutheranae haeresi adhaesissent, Rex ipse, ut Christianissimum principem decebat, praetermissis omnibus arduis suis negotiis, ut vindicaret ea, quae in divinae maiestatis offensam per eos gesta fuerant, ad dictam civitatem se contulit, & ad omnipotentis Dei laudem, & glo- riam ac suae maiestatis honorem, purgatis omnibus eorum erroribus, & abnegata per eos Lutherana haeresi, orthodoxam & ca- tholicam fidem, a qua recesserant, per eos perpetuo servari, ac templa, monasteria, ceremonias, jurisdictionem episcopalem, a- liaque omnia divina in pristinum statum restitui mandavit; nunc vero totum re- gnum suum a dicta pestifera Lutherana haeresi illibatum, & illaesi omni exacta diligentia custodiri & conservari cupiens, vidensque, quod quidam Erardus, qui fe- rido & polluto ore, ausuque temerario se a Deo vocatum esse temere affirmare, & palam dicere praesumit, ac Lutheranae sa- ctionis in Prussia antesignanum se jactans, ecclesiam Pomefanensem derinet occupa- tam, cum post electionem de persona sua ad dictam ecclesiam factam pro obti- nenda confirmatione dictae electionis infra tempus debitum ad sedem Apostolicam ve- nire, & confirmationem ipsam habere negli- gat; quodque multa nefanda & horrenda secundum illos, qui Lutheranae ha- resim profitentur, non solum temere di- cere, sed etiam confusus favore illius qui pro duce Prussiae se gerit, facere ac perpe- trare audeat, sanctaeque matris Ecclesiae, a qua nutritus fuit mandata palam negli- git, &c. Subdit Poloniae Regem, cujus imperio Pomefanensis dioecesis pars ma- gna obnoxia est, animadverso discrimine, ne a pestifero viro regnum haeresi infice- retur, poposcisse, ut terrae juris Poloni- ci a Pomefanensi ecclesia divellerentur: cujus precibus permotus Clemens man- davit Cracoviensi episcopo, ut iudicium Erardo intenderet, ac ni se purgaret, con- tentas Poloniae limitibus terras, Pome- fanensis ecclesiae imperio liberis pronun- tiaret, ne haeresis Lutherana ad Polonos dimanaret. Datum Romae 1. decembris MDXXVI. pontificatus nostri anno IV.

Erardus se a Deo vocatum fingit.

Intenta- tum illi judi- cium.

CXXVII Ruit in haeresim impura sacerdo- tum tur- ba.

Ruebat praecipis in Lutheranam ha- resim sacerdotum & monachorum turba mollitiae voluptatum victa: quorum pars cum ductis per speciem conjugii scortis

De iis ad officium revocandis exercita cur- re.

(a) Lib. brev. an. 1526. par. 1. p. 87.

De mo- nachis reducen- dis diffici- lis ratio visa.

Permissum ut conversi ad fidem agant in saeculari habitu.

CXXVIII. In Suecia lapsi tur- piter monachi & Sacer- dotes.

(b) Id. ib. p. 186.

foedas furiosasque cupidines explevisset, conscientiae stimulis e libidinum caeno ex- citata iterum ad castra Ecclesiae se con- ferbant: quibus benigne colligendis eo- rumque curandis vulneribus sedulam o- peram dabat in Polonia Gnesnensis ar-chiepiscopus Apostolicae sedis legatus: qui cum in clericis Ecclesiae concilian- dis expeditiorem rationem, in monachis impeditiorem reperiret, quod illi ad sua monasteria vel pudore vel metu sodalium victi redire detrectarent, summum Pon- tificem consuluit, quamnam miserorum vulneribus lethiferis medicamina admo- vanda essent, cui Clemens ad miserendum prior sic respondit (a).

Venerabili fratri Joanni archiepiscopo Gneznensi in regno Poloniae Apostolicae sedis legato nato.

Pergratum fuit nobis ex literis fraterni- tatis tuae intelligere, quo studio, quave diligentia mandata nostra contra Lutheranae labe pollutos exequatur, ac plures tam tua, quam aliorum Germania provinciarum clericos saeculares & regulares in nefandam haeresim Lutheranam prolapsos, & contra canonicas sanctiones uxores habentes ad cor- redire, ipsamque Lutheranam haeresim sponte abjurare ac uxores dimittere, & non solum privatam, sed etiam publicam poenitentiam agere paratos esse; nonnullos autem monachos praemissa facere velle, si cum eis, ut habitum sui ordinis, quem rem- nere dimiserunt, reassumere non teneantur, sed habitum presbyterorum saecula- rium deferre valeant dispenferunt, &c. Commentat archiepiscopi diligentiam in animabus e Lutherana haeresi eruendis, ac petitis annuit, ut monachos aposta- tas publice haeresi damnata presbytero- rum simplicis cultu permittat incedere, nec redire ad monasteria cogat. Datum Romae die xxix. januarii MDXXVI. pon- tificatus nostri anno III.

Major in Suecia, quam in Polonia cle- ricorum, parochorum, & monachorum ad sacrilegas nuptias concurrentium li- centia grassabatur; qui enim laicis pra- lucere continentiae & religionis exemplo debuissent, fracti voluptatum illecebris Lutheranae haeresim summa contentione propagabant, ut turpitudinem suam se- ctatorum numero tegerent de quibus factus certior Clemens Lincopensi & A- rosiensi episcopis provinciam dedit (b), ut quos possent a Lutherana haeresi in- Ecclesiae finem revocaret: tum amplif- sima instruxit autoritate, ut omnibus censuris solverent: at in eos, qui in per- tinacia & impietate obdurescerent, le- gum severitatem adhibere, & Gustavi- delecti Regis Sueciae opem implorare iussit.

Venerabilibus fratribus Lincopensi & Arosiensi provinciae Upsalensis regni Sue- ciae episcopis.

Ad aures nostras crebris multorum que- rimonis est delatum, quosdam in isto in- clyro Sueciae regno plebanos, & parrochia- lium ecclesiarum rectores aliosque clericos & religiosos, quorum vita & religio cae- teris exemplo esse debet ad recte pique- colendum Deum verum, ejusque filium dominum nostrum Jesum Christum, usque adeo immemores debiti & professionis suae in contrariam partem deflectere, ut im- piam & damnatam doctrinam Lutheri ce- lebrent; nam publice, ut nobis relatum est, concubia ineunt, & illicitos concubi- tus committunt: sacer missae ritus totus immutatur, aut totus intermittitur: sa- cratissima Eucharistia irreverenter sumitur sub utraque specie: utriusque sexus homi- nes sine contritione, sine confessione, sine poenitentia communicantur: baptisimatis sacramentum sine sacro chrismate, oleo san- cto, aqua consecrata, extra ecclesias in lo- cis profanis & inhonestis absque necessi- tate passim administratur: extrema unctio contemnitur, & perentibus denegatur, con- tra mandata Ecclesiae, contra parvum & conciliorum decreta sanctorum, primique ipsi, quibus anima fidelium Christianorum commissa sunt, illos ad sequendum veni- lum imperiumque sathanae pervertant, & in eorum ecclesiis publice praedicant; multif- que interjectis, quibus in haeresis Lutheranae sectatores legibus agi jubet, subdit: Vo- lentes etiam, ut vos vel aliter vestrum, ubi ope, potentia, & brachio saeculari opus fue- rit, charissimum in Christo filium nostrum Gustavum in ejusdem regni electum Re- gem, necnon catholicos principes, milites, militares, ac caeteros nobiles dicti regni, quorum pro dignitate istius nationis, & pro virtute illorum copia est, requirere, ac illorum auxilium implorare, vestraque at- que eorum autoritate uti, & talem pe- stem damnatam a grege dominico purgare studeatis. Nos enim electum in Regem praedictum, principes, milites, militares, ac caeteros nobiles, in virtute Dei omnipo- tentis requirimus, & obestamur, ut hanc operam Deo dare, & illum honorem il- lamque potestatem omnis eminentiae & omnis principatus quam ab ipso largitore & domino acceperunt, in ipsius datoris glo- riam, & suarum animarum perpetuam sa- lutem, aeternamque sui nominis in caelo & in terra laudem exercere non postponant; ut Christi fides sanctissima tot impietatis erroribus evoluta, patria autem eorum seditionibus, sacrilegiis, caedibus liberata, ipsorum virtutem & merita apud omni- potentem Deum, ac in omnes gentes &

Clemen- tis plan- ctus de concubi- natu sacerdo- tum & abrogato sacrificio.

De Eu- charistia sine con- fessione sub utra- que specie porrecta.

Solicita- tus Gusta- vus Rex ut fidem ca- tholicam tueatur.

Proposita immorta- litas glo- riae ex co- colligen- da.

populos deferant, ac ubique locorum cum insigni gloria restentur. Si vero praedicti, aut eorum aliqui a damnata Lutherana haeresi ad cor & veritatem fidei redire voluerint, vobis & alteri vestrum plenam facultatem concedimus, dummodo praedicti haeresim ipsam abjurare, ac publicam seu privatam poenitentiam, prout conscientiae vestrae videbitur, agere voluerint, & id humiliter petierint, eosdem benedicendi, absolvendi, & orthodoxae fidei, necnon ad famam & honores pristinos restituendi, & in eo statu, in quo erant, antequam similia perpetrarent, reponendi, non obstantibus, &c. Dat. Romae die XIX. Septembris MDXXVI. pontificatus nostri anno III.

CCXXIX. Gustavus ab episcopis electus ad solium conjurat in Ecclesia exitum.

(a) Raymundus in libro de origine haeresum.

Subornatus a Politico ut opes ecclesiasticas invaderet.

Lutherani Suecici iuncti.

gnum magistrorum ac pedagogorum numerum submiserunt, qui nobilem juventutem erudirent, ac non multo post e scholis ad rempla translati populum novam docerent religionem.

Secretarius ille, a quo consilium istud Regi suggestum fuisse diximus, unam ex praecipuis ecclesiasticis dignitatibus a Rege obtinuit, ac Lutheranos res deinceps valde promovit, ducta etiam publice uxore, ut suo exemplo ceteros ad idem faciendum incitaret, nequaquam irritum conatu; quandoquidem non pauci eodem pruritu instigati de eiusmodi suppellectili domibus suis prospexerunt. Certissimum tum inter ecclesiasticos recte intellecti evangelii habebatur argumentum uxorem ducere, adeo ut matrimonium instar tau illius, quo fideles ob signati leguntur & pignus vere religionis haberetur, quam nemo recte posse intelligere, nisi qui, ut alter Numa Ageriam haberet. Quamprimum quis cum Ecclesia divorcium fecerat, statim uxorem ducebat: & ut in schedis, quas penes me habeo per scriptum est, in signum relictae Ecclesiae cogebantur uxores ducere. Dicitur non potest quam multa tum passim toto regno infames & incestuosae, ac Deo atque hominibus invidiae nuptiae celebratae fuerint. A fidedignis proditum invenio, Stockholmensem archiepiscopissam magnum ranarum numerum primo parvi, & aliam pro infante circopithecum enisam esse. In tanta tamen confusione ac foeditate, tantisque diaboli mundi & carnis tentationibus, virginum Deo dicatarum constantia mirifice eluxit, quae nec precibus, nec promissis, nec voluptatibus, nec miseris ac pauperibus, ad quam redactae fuerant, a sanctissimo perpetuam castitatem conservandi proposito dimoveri potuerunt, ut Possivinus testatur.

Prolapsam in haeresim magnam Suecorum multitudinem ob impias de religione disceptationes publice habitas, testatur Olavus Magnus (b), cum spretis sanctorum patrum & conciliorum decretis vulgus ignarum adhiberetur, ut de sacrosanctis mysteriis, quae humanae mentis fastigium transcendunt, sententiam ferrent, atque ab haeretico concionatore eloquentia florente in errorem impellerentur; quam ille corruptelam gravissimis sententiis damnat: Decet, inquit, salubriter decreta stabili firmitate perpetuo fore permansura; non enim omnium est, teste Gregorio Nazianzeno, publice & semper de Deo contendere, disputare, vel exquirere naturam; nec ita vilis est sacrae scripturae sermo, ut vulgo indocili & homunculis reptantibus adhuc pateat, immo nec semper, nec omnia, nec omnibus, nec ab omnibus sunt proferenda; sed est & quan-

Episcopi Sueci metriculas sibi thoro jungunt.

Ductum scortum deferre religionis pignus.

Portenta ex incestu nuptus nata.

Plures moniales vicere episcopos fidei constantia.

(b) Olavus Magnus l. 16. c. 33.

Vid. ibi cap. 32. de anarchia haereticali.

& quando, & quibus, & in quantum, & eorum, qui ingenium atque industriam sumptis in disciplinis speculativis, atque eorum, qui norunt, amotis corporalibus incorporalia & spiritualia conspici. Tueri conatus est magno ardore & constantia fidem catholicam Joannes designatus archiepiscopus Upsalensis, circumventusque calumniis a Lutheranis apud Gostavum Regem in arcem Holmensem, ut iudicium subiret vocatus est, probrisque exceptus, quod Lutheranis adversaretur, exposuit Lutheranos esse, qui regium nomen infamant, regnumque everterent; silereque iussus in monasterium S. Francisci amandatus est, addito imperio, ne inde excederet. Ut vero tentata sit a Laurentio Andraea, qui Regem corruerat, ejus constantia describit Joannes Magnus (a): In eo loco constitutum saepe adiit magister Laurentius Andraea haereticus importuna persuasione constantiam animi ejus superaturus, ut regio voto obtemperans Lutheranam doctrinam, quam evangelicam vocabat, toti patriae predicandam amplecteretur, habiturus ob id majores favores & privilegia & proventus quam ullus antea archiepiscopus: haec importunus quam efficacius suadenti respondit legatus, se nequaquam vitam suam aut patriam tanti estimare quod propter hanc vel illam vere religionis desertor esse velit; quid enim prodesset universum pati: si tamen inquit in voto Regis est me perpetuo exilio damnare, damnet: Domini est terra & plenitudo ejus; si me per medium secare voluerit, seces, Esayam habeo in exemplum: si in pelagus me proici jubeat, Jonam reminiscor: si me lapidare voluerit, lapides, Stephanus mecum est Protomartyr: si caput auferre, auferat, habeo Joannem Baptistam simili violentia trucidatum: si facultates diripere, diripiat, Nudus ingressus sum mundum & nudus revertar in terram. Hoc responso audito Gostavus Rex ad faniolem mentem non rediit, sed pulso sancto archiepiscopo, quem impium papistam vocavit, pseudoevangelii Lutherani concionatorem instituentum decrevit.

Joannes archiepiscopus Upsalensis tuetur fidem.

(a) Joannes Magnus de vita Pont. Upsal. Vexatur a Gostavo Rege.

Intentatae illi minae.

Dignum constantiae praesule responsum.

CCXXXI.

In Gallia habitae sunt hoc anno plures synodi ad eam ab haeresibus vindicandam, cum plures grammaticae excolendae politionibus literis juventutis specie e Germania contaminati haeresi irreperant: editumque est in provinciali synodo Turonensi sanctissimum hoc decretum: (b) Invigilant ne aliquibus in collegiis aut scholis haeretici aut de haeresi suspecti praeponeantur; & si qui sint praepositi, implorato Regis Christianissimi auxilio expellantur. In Carnotensi etiam synodo plures piaer sanctiones pro asserenda orthodoxa fide editae (b), atque in primis reprimi iussi, qui concionatoris munus in ecclesiis non missi ab episcopis sibi arrogabant, errorumque ferendae religionis specie spargebant. Vetiti sunt (c) parochi in sacro evangelio populis exponendo libris in Germania typis impressis, ni prius recogniti forent, uti, sed e sanctorum patrum voluminibus doctrinam delibare. Iussi etiam diligenter commissos sibi populos admonere, ut si quem librum ad fidem vel mores spectantem a viginti annis editum haberent, ne legerent antequam ejus doctrina ab Ecclesia esset excussa. Vetiti quoque hujusmodi libri in lucem proferri, vel divendi, ni prius ad episcopum perferrentur.

(b) Synodus. Gallia ad praeculandum haeresim aditum. (c) Synodus. Carnotensis. apud eund. l. i. tit. 3. c. 27. Ibid. tit. 10. c. 7. p. 95.

CCXXXII.

Ne autem simplices homines ac mulieres in sacro cultu ab impostoribus deciperentur hoc prolatum est decretum (d): Quia multorum fida relatione didicimus, simplicem populum aliquando levi asserione miraculorum, aut pro novi reputatione sancti ad unum & alterum locum concurrisse, candelas, panes & alia vota obrulisse, ut credula plebi & populo nobis commisso adversus huiusmodi abusum consulamus, districte prohibemus, ne quis posthac miraculum de novo factum praetendat, neve etiam intra aut extra ecclesiam titulum, imaginem, vel picturam praetextu novi miraculi, aut pro reputatione novi & incogniti sancti erigat, figat, vel ponat, aut populi concursum in miraculigratiam & venerationem recipiat, nisi prius causa cognita quid sentiendum tenendumque sit a nobis decretum fuerit.

(d) Lib. 4. tit. 6. c. 1.

Ne miracula divulgentur facta sine episcopali iudicio.

INDEX

IN TOMUM TRIGESIMUM PRIMUM

ANNALIUM ECCLESIASTICORUM.

A

BACELLANA Ecclesia illius in Zuinglianismo & ex Zuinglianismo in Anabaptisticam impietatem prolapsa tristis facies, 1526. CXIX. Fœminæ a dæmone illuse passim pseudo-prophetissas agunt, *ibid.* Inter alias impudentissima se dicit Messiam, *ibid.* Creat Apostolos ad prædicandum id deliramentum, *ibid.* Probare id nititur ex scriptura sacra, *ibid.*

Achomates Bassa Ægypti præfectura positus in Solimannum rebellat, 1524. LXXVI. Promissa illi auxilia a Clemente, *ibid.* Abrahamus Bassa in eum immisus a Solimanno, LXXVII. Transfugientibus ad hostem Turcis capitur atque interficitur, *ibid.*

Adrianus *Vid.* Hadrianus.

Adulterium: Communes habent uxores Anabaptistæ, 1523. LII. Vocatur adulterium ab Anabaptistis opus misericordiæ, 1523. LII.

Adurnii pelluntur Genua a Fregosis, 1513. XXX. Fregosios infestant, 1515. XIII. Eorum metu dedita Gallis Genua, XIV.

Ægidius Augustinianorum magister decretus a Leone ad Maximilianum Legatus, 1515. XXXVI. Cardinalis creatus, 1517. CI. Decernitur legatus in Hispaniam ad Carolum V. ut eum ad Sacrum contra Turcas bellum concitet, 1518. XXXVII.

Ægidius Gonzalus Hispanus dux Americæ provincias lustrat armatus, 1522. XC. Duo & triginta barbarorum millia a sacerdotibus baptismo initianda curat, *ibid.* Et alia novem millia, XCII. Humana sacrificia tollit, XCIII. Idola abolet, XCIV. Cruces in subactis barbarorum locis solemniter erigit, 1522. XCV. Docet Americanos, ut ad crucem Deum preceperent, *ib.*

Ægyptius Sultanus: *Vid.* Campso Sultanus Ægyptius.

Æternitas mundi asserta ab impiis philosophis, 1513. XIII. Damnati in concilio Lateranensi, *ib.* Æthiopia orientalis crucis signo in cælo apparente Lusitanis ostensa, 1513. CXIX.

Æthiopia Imperator, & Æthiopes: Missa ad eos a Leone X. Legatio, 1514. CII. Alia ab Æthiopia Imperatore ad Leonem missa legatio, CIII. Appellat de fœdere in Mahometanos Pontificem, & Regem Lusitanæ, *ib.*

Queritur Christianos dissidere cum Mauri concordēs sint, *ibid.* Abyssini imperii descriptio, CIV. Æthiopia mos in castris metandis, CV.

Templa & monasteria apud eos extructa magnificentissime, *ibid.* Abyssinorum Regum vana superbia, *ibid.* Abyssinorum sive Æthiopia errores, CVI. Æthiopes nudis pedibus ingrediuntur in Ecclesiam, CVII. Æthiopia Rex perperam Episcopus creat, *ibid.* Mittit oratores ad concilium Lateranense, 1516. VI.

Aladulus Tauri & Antitauri Rex victus acie a Selimo ac necatus, 1515. LIV. Illius filius ad Ægypti Sultatum se confert, *ibid.*

Albertus Frederici principis Brandeburgensis filius cruciferorum magister bellum gerit cum Po-

loniæ Rege, 1513. XXXVIII. Susceptum ejus Patrocinium a Maximiliano Cæsare, XXXIV. Cum Sigismundo Rege fœdus init, XXXV. Quibus legibus, XXXVI. Negat servare pãctã, XXXVII. Monetur a Pontifice ut servet fœdus, *ibid.* Basilium Moscovitarum ducem concitat in Poloniam, XXXVIII. Inter eum, & Poloniæ Regem Carolus V. interpretem agit, 1520. LXIX. In crimen violatæ pacis adducitur a Poloniæ Rege, LXXIII. Religiosum Prussiarum principatum in Sæcularẽm convertit, 1526. CXXI. Monetur Carolus V. a Clemente ut tanto malo occurrat, *ibid.* Poloniæ Rex Sigismundus apollitam in clientelam accipit, CXXI. Nefanda cum eodem ejus transactio, *ibid.* Episcopatus invadit, CXXII.

Albertus Archiepiscopus Moguntinus idemque Cardinalis exorta inter Lutherum ac prædicatores dissidia initio sopire negligit, 1517. LIX. Cardinalitia dignitate insignitur a Leone X. 1518. LV. Quo ritu Cardinalitia insignia illi collata fuerint, LVII. Illius oratio in comitiis imperii pro evehendo Carolo V. ad imperium, 1519. XIV. Inculcat opus præpotenti Cæsare cum Saxones, & Helvetii deficiant ab Ecclesia, XVII. Renuntiat Carolus V. a septemviris electum Cæsarem, 1519. XXV. Sacerdotes nuptias affectantes coercet, 1521. LIII. Convitia illi intentat Lutherus modeste, & pie respondet hæresiarchæ, *ibid.* Solicitatur a Luthero ut deficiat a fide catholica, 1525. LIV. Contemnit impudentem hæresiarcham, *ibidem.*

Albertus Pius Carporum princeps oratorem Francisci I. Gallorum Regis apud Clementem agit, 1524. XX. Cum eo Clemens agit, ut Franciscus vires jungat ad extinguendam hæresim Lutheranam, *ib.*

Alexander de Cæsariis Romanus creatus Cardinalis, 1517. CI.

Alexander de Farnesio Cardinalis S. Eustachii in Pontificatu dictus Paulus III. decernitur legatus ad Imperatorem pro eo ad Turcicum bellum incitando, 1518. XXXVII. Eo nimium cunctante mittitur Thomas de Vio Cardinalis, LIV.

Alexander Stuardus Albanæ dux eo absente in Galliis nonnullorum consilio Rex Scotiæ ejus tutelam abjicit, & se conjungit Anglo, 1524. LXXXV. Expeditionem infelicem in regnum Neapolitanum suscipit, LXXXI. Diutius in Etruria ad emungendum aurum hæsit, LXXXIII.

Alfonso Albuquerqueius Indiæ prorex dum errat in erythreo mari, & portum Æthiopiæ quaerit crux purpurea celo nitens eum ostendit, 1513. CXIX. Publica documenta de prodigio confecta mittit ad Emmanuelem Regem, *ibid.* Adenam oppugnat, CXX. Ob militarem ordinem non servatum repellitur, *ibid.* Incendit infidelium naves, CXXI. Lædita corripitur ejus exercitus, *ibid.* In sinus Arabici faucibus crucem erigit, *ibid.* Succendit

dit Zeilæ portum, *ibid.* In eum Sultanus Ægyptius & Indiæ Reges conjurant, CXXIV. Armariæ Regem vestigalem constituit, 1513. LVI. Vocatur in invidiam apud Regem Lusitanæ, *ibid.* Pie obit, *ibid.* Ejus elogium, *ibid.*

Alfonso Petrus patria Senensis administrator Suanensis factionem juniorum pro eligendo Pontifice juvene Leone X. promovet, 1513. XV. Inepte Clamar vivat vigeantque juniores, *ibid.* Francisco Mariæ Robureo studet, ut principatum Urbini recuperet, 1517. LXXXIX. A Medicea factione Senis pellitur, & bonis multatur, *ibid.* Constat in Leonem X. varias conjurationes, *ibid.* Senarum statum convellere molitur, *ibid.* Salubria illi a Leone suggesta consilia, XC. Ea spernens truditur in carcerem, *ibid.* Exauctoratus laqueo præfocatur ob paratum Pontifici venenum, XCVI.

Alfonso dux Ferrariæ ab Hadriano VI. in gratiam receptus, 1523. CVIII. Veniente in Italiani Gallico exercitu deficit a Clemente VII. CXX. Mutinam frustra tentat, *ibid.* Rhegium Rubieramque occupat, *ibid.*

Alfonso Lusitanæ regis princeps septennis creatus Card. 1517. CI.

Alfonso Davalus Piscariæ Marchio Hispani exercitus dux delusus Genuensis specie fœderis expugnat, atque expilat, 1522. XIV. Succentet illi Carolus V. *ibid.* Cum Carolo Borbonio duce Galliarum & Navarræ Reges capit, 1525. LXXX. Proditionem molitur adversus Carolum V. LXXX. De eo ad regnum Neapolitanum evehendo agitur, *ibid.* Particeps proditionis cujus author erat prodit, & Mediolanensem arcem obsidet, LXXXIX. Paulo post mortem oppetit, *ibid.* Ait Carolus V. finxisse illum proditionem, quo detegeret Italarum consilia, 1526. XXVII.

Algeria a Barbarossa pirata occupatum, 1516. XLVII. Algeri Hispani propulsati magnacide, *ibid.*

Aloysia Francisci I. Gallorum Regis: mater Leonis X. ad eam Literæ, 1515. XXXI. Solicitatur a Leone X. ut Franciscum I. Regem Gallorum incitet ad sacrum bellum in Turcas, 1519. LXI.

Aloysius de Rubis Florentinus creatus Cardinalis, 1517. CI.

Amarottus eques Lusitanus furens invidia in Philippum Rhodiorum equitum principem Solimannum concitat ad expugnandam Rhodium, 1521. CXXII. Fugam meditantem Solimannum retinet, XXVI. Tantos conscientie æstus patitur, ut cuperet animam suam a dæmone devorari, *ibid.* Detecto scelere supplicio afficitur, *ibid.*

Americani debellati ab Hispanis, 1513. CXXXIX. Opinantur nostros habere fulmina in manibus, *ibid.* Testantur numen sodomitis insensum, *ibid.* Vexantur ab Hispanis indigne avaritiâ ardentibus, CXL. Episcopatus quinque in America conditi, 1514. CX. Aliqua mira in America reperta, *ibid.* America septemtrionalis perlustrata a Cabotto, 1515. LXIII. Americani plures baptismi sacris initiati, 1516. CXVIII. Perlustrata ab Hispanis eorum insula, 1518. CLXXI. Pueros puellasque immolabant dæmonibus, 1518. CLXXII. Horrenda eorum laniena, *ibid.*

Amldorffus Lutheri affecta sectam constat quæ tenet bona opera ad salutem esse perniciofa, 1521. X. A Luthero incitatur, ut in Christi Ecclesiam confluat, XLV.

Anabaptistæ: Eorum exordia, 1522. LIII. Falsa eorum axiomata, *ibid.* Qui fuerint eorum auctores, *ibid.* Parvulos baptizatos fide habituali privant, LIV. Refelluntur, *ibid.* Bap-

Ann. Eccl. Tom. XXI.

tismum pueris conferendum traditione constat, *ibid.* Eodem argumento quo Anabaptistæ conficiuntur cæteri debellantur hæretici, *ibid.* Anabaptistarum uxores communes, 1523. LII. Negant adulterium esse peccatum, sed misericordiæ opus, *ibid.* Anabaptistæ plebem Germanicam in rebellionem concitant, 1525. IV. *Op. segg.* Anabaptistæ Tiguri exorti, 1525. LXI. Sacerdos apostata arreptus a dæmone se rebaptizari poscit socioque ad rebaptismum inducit, *ibid.* Zuinglium tentant, ut se illis conjugat, *ibid.* Jactant se constituturos Ecclesiam impeccabilem, *ibid.* Fingunt quocumque habeant motus animi eos esse a Spiritu Sancto, *ibid.* Sola traditione convinci a Zuinglio potuere, *ibid.* Falso vaticinantur instare diem judicii ac prædicant perversissimam poenitentiam, *ibid.* Vitæ spiritualis speciem præferunt homines nequissimi, *ibid.* Pelluntur Tiguro a Zuinglio, LXII. Vocant Zuinglium Sathanæ mancipium, *ibid.* Beatos se, & sanctos, & peccati expertes jactant, *ibid.* Censet Zuinglius eos aquis mergendos, *ibid.* Impudicitiam specie sanctitatis obtegunt, *ib.* Negant parentum magistratui, *ibid.* Pulsi Tiguro vicinas urbes, & vicos inficiunt, LXIII. Vitis diabolicis illius deludunt alios, *ibid.* Arreptos se a dæmone ostendunt, *ibid.* Falsa vaticinantur de proximo Christi adventu, *ibid.* Fingunt se peccati expertes, *ibid.* Et Apostolorum imitatores, *ibid.* Missi a dæmone, ajunt missos se a Deo, *ibid.* Prostrati in terram a dæmone, cælum conscendisse gloriantur, *ibid.* Urgentur, ut probent miraculo se a Deo missos, LXIV. Fictitia edunt miracula atque Helvetios simplices deludunt, *ibid.* Aucti numero atrociora exercent, *ibid.* Vi armata dissipantur, *ibid.* Anabaptistæ objungantur ab Æcolampadio quod traditiones non admittant, 1526. CXVIII. Eum Scripturæ sensum sequendum, quem docent Sancti Patres, non quem sibi quisque fingit, *ib.* Jactant se purum tenere verbum Dei, ac præferre illud dictis Sanctorum patrum, *ibid.* Repulsi per Basileæ vicos discurrunt & diabolicam poenitentiam prædicant, *ibid.* Eorum princeps a Michaele Archangelo se missum mentitur, *ibid.* Pagos inficiunt, *ibid.* Jactant se Apostolorum vitam sectari, *ibid.* Nonnulli ex his negant Christi divinitatem, *ibid.* Fœminæ Anabaptistæ pseudoprophetissas agunt, CXIX. Jactant se illuminatas a Spiritu Sancto ac in cætu anabaptistarum docent quæ Scripturæ sit interpretatio tenenda, *ibid.* Fœmina Anabaptistica dicit se esse Messiam, *ibid.* Textor se pollere dono interpretandæ Scripturæ gloriatur dein ignorantiam fateatur, *ibid.* Anabaptistæ illius a dæmone, ac fratri præcedentis caput crudele exemplum, *ibid.* Arreptum se a dæmone ostendit, *ibid.* Adulteria patrant Anabaptistæ divini mandati specie, CXX. Crudele facinus Anabaptistæ credentis suggestiones suas esse a Spiritu Sancto, *ibid.*

Andreas de Valle Episcopus Melitenensis creatus Cardinalis a Leone X. 1517. CI.

Andreas Carlostadius Archidiaconus hæresiarcha amici Lutheri patrocinium sumit, 1519. XXXVII. Negat vim liberi arbitrii in bonis operibus, *ibid.* Victus a Joanne Eckiothesim revocat, XXXVIII. A Luthero cujus patrocinium acceperat, exagitatus postea atque in exilium pulsus, XLVI. A Luthero invitatur ut confurgat ad calcandam Ecclesiam, 1521. XLV. Ex Lutheri scriptis, quibus literas damnarat deserit studia, & agricolam agit in Wittembergensi agro, 1522. XXIX. Eicitur a Luthero ex Wittembergensi ditione, *ibid.* Edit libros sex adversus Eucharistiæ veritatem, 1522. XXXIII. Confusus a Luthero eos revocat, *ib.*

Hhhh 2

Con-

Conciliatur Luthero, qui illum gladio ad-
dixerat, *ibidem*. Concubinae opera ne exulare
eogeretur & Saxonia redintegrat amicitiam,
ibid. Resilit, & per Evam suam seductam
se conqueritur, *ibid.* Prophanat Eucharistiam
& Sanctorum imagines diffringit, *ibid.* Atheum
fuisse testatur Luthero, quo morbo se labo-
rare professus est, XXXIX. Succenset illi Lu-
thero, quod tanta Scelera sine ejus authori-
tate patrarit, XL. Doctrinam se a viro statu-
ra humana majori nempe a demone accepisse
ait, XL. Mores componit ad hypocrisim,
ibid. Idiotas in scriptura interpretanda praefert
Sanctis patribus, *ibid.* Conjungit se Nicolao
Pelargo demonum revelationibus illuso, *ib.*
Accusatur a Melanctone fuisse Anabaptistarum
parentem, LIV. Primus inter Sacerdotes pa-
lam ducere concubinam ausus, 1523. LXXIV.
Scurræ Lutherani impiam missæ formulam de
eo concinnant, ac in beatorum numerum
falso ipsum ascribunt, 1523. LXXIV. Afini-
nae carnes pro cervinis in illius nuptiali con-
vivio appositæ, *ibid.* Lutheri opera in exili-
um pellitur, LXXV. Ex theologo & archi-
diacono præ inopia arare cogitur, LXXV. Va-
na ejus felicitas in calamitatem versa, *ibid.*
A Luthero pulsus Argentinam se confert, 1525.
XLV. Ficta ab eo impia interpretatio verbo-
rum Christi de Eucharistia, XLVII.
Andreas Fuxensis dux dictus Leporicus expedi-
tionem in Navarram ducit, 1521. XCVII.
Pampelunam recipit, *ibid.* Dum Julibrigam
obsidet funditur, & capitur ab Hispanis, CII.
Navarra dein amissa, *ibid.*
Angeli: Prædicat Angelus Mexicanis humana
sacrificia brevi abolitum iri, & imperium ad
aliam gentem transferendum, 1521. CXXX.
Matthæum Bassium auctorem Cappucinæ reli-
gionis deducit Angelus ad Clementem VII.
1525. CIV.
Anima humana: Damnati in Lateranensi con-
cilio, qui unicam in omnibus animam effu-
tiunt, 1513. XCII. Damnati qui mortalem
asserunt, *ibid.* Anima militis extincti cari-
nam navis pulsat, & cur, CXXXI. Quid sen-
tiendum de statu animæ separatæ, 1518.
CXXXII. Illius immortalitas cognita a barba-
ris, 1525. CII.
Annatæ: de annatis movent injustam questio-
nem Germanici imperii ordines, 1522. VIII.
Carolus V. eas ab Hadriano efflagit pro per-
dendorum hæreticorum premio, 1522. LV. Ne-
gat Hadrianus VI. LVIII.
Antichristus: Veriti concionatores tempus illius
adventus præfigere, 1516. X.
Antiochenus Patriarcha mittit oratores ad concili-
um Lateranense, 1516. VI.
Antonius Archiepiscopus Florentinus: De eo in
Sanctorum albo collocando actum, 1519.
LXXXVI. In caelium numerum adscriptus,
1523. XCV. Ut carnis delicias domuerit, XCVI.
Coactus Episcopatum suscepit, *ibid.* Pauper-
um amantissimus pater extitit, XCVII. Pon-
tificibus ob sanctitatem Charissimus, *ibid.* In
vitiis emendandis fuit acerrimus, *ibid.* An-
nom sui obitus diu ante prædixit, XCIX.
Antonius Saldagna Lusitanus Maldivas insulas Lu-
sitano adjicit imperio, 1519. LXIV.
Antonius Acunius Episcopus Zamorensis rebel-
lium ducem se constituit, 1520. LXXXII. To-
letum occupat, *ibid.* Se intrudit in Toleta-
num Archiepiscopatum, *ibid.* Incentatæ illi
Leonis X. jussu censuræ, *ibid.* Prælio frangi-
tur, 1521. XLIX. Dum fugam tentat capi-
tur, CII. Damnatur perpetuo carcere, *ibid.*
Præfecto arcis caput elidit prodicione, *ibid.*
Ob crimen necatur, *ibid.*
Antonius Leva Hispanorum dux Mediolanensem
ovem, quod ab eo non esset salutat obtrun-

cat, 1526. XII. Concitata inde gravissima
seditio, *ibid.*
Antuerpia divino miraculo sudoris Anglici morbo
liberata, 1526. XLII.
Apostata: Constituta in apostatas poenæ, 1524.
XXXIII. Apostatae Sacerdotes, & monachi
hæresim propagarunt, 1525. XXXI.
Aqua lustralis seu benedicta reprimat dæmonis fu-
rorem, 1524. L.
Aradinus: *Vid.* Haradinus.
Argentineses: Iis significat Luthero se ex o-
dio in Pontificem hæresim confinxisse, 1525.
XLVI.
Ariminum iterum recuperatum ab Hadriano VI.
1523. CVIII. Pulso Sigismundo Malatesta a
Lautrechio Clementi VII. restitutum, *ibid.*
Armuzia Rex Lusitanorum vectigalis constitutus,
1515. LVII.
Arzila a Mauris oppugnata, 1516. CII. Defensa
a Lusitanis, *ibid.*
Astrologi: Eorum ineptiæ in exequiis celebra-
dis apud Sineses, 1516. CXII.
Avaritia: Duodecim centena millia Jucainorum
consumpta in auri fodinis ab Hispanis, 1525.
XCVI.
Augustanus conventus: Quenam in conventu
priori agitata fuerint contra Turcas, 1518.
IV. & *seq.*
Augustinus Trivultius creatus Cardinalis, 1517.
CI.
Aurum: Misera fors Hispanorum illud anxie
querentium, 1513. CXL. Americani ferrum
auro præferunt, 1516. CXVIII. Ex auro con-
stant arma, 1518. CLXXIV.
Azamora expugnata a Lusitanis, 1513. CXXXI.
Emmanuelis Regis de parta victoria ad Leo-
nem literæ, CXXXIV.

B

Baccalaj perlustrati, 1515. LXIII. Quando
reperi a Caboto, 1525. XCVII.
Badensis cæcus: In eo de religione certatum,
1526. XCVIII. Zuignius ad eum accedere non
auius præsentibus doctoribus catholicis, *ib.* So-
phismata hæreticorum a Joanne Eckio dissolu-
ta, *ibid.* Helvetii decreta ferunt tunc pro fi-
de catholica, CIII.
Bandinellus de Saulis Cardinalis: *Vid.* Bernar-
dinus Bandinellus.
Baptismus: Impie Luthero peccatum remane-
re post baptismum contendit, 1520. LIII.
Rebaptizatio inducta ab hæreticis, 1522. LIII.
Pueros habituali fide baptizatos privant Ana-
baptistæ, 1522. LIV. Baptismus pueris confe-
rendum traditione constat, *ibid.* Reiteratus a
Lutheranis rusticis, 1525. XIV. Germanicis
tantum verbis conferendus fingitur, *ibid.*
Basileense conciliabulum post translationem dam-
natur, 1516. XXV. Deservit ab institutis SS.
Patrum, *ibid.* Basilius Moscovitarum dux ir-
rumpit in Lithuaniam, 1519. LIX. Ejus ex-
ercitus divino miraculo fulus, *ibid.* De schis-
mate ejurando consilia agit, LX. Zacharias
Gardienis Episcopus a Leone X. ad eum mis-
sus, *ibid.* Leonis X. ad eum officiosæ literæ,
ibid. Deservit a ceptis Basilius, LXI. Eximiam
voluntatem redintegratæ cum Romana Ec-
clesia conjunctionis præ se tulit, 1524. LXXI.
Clementis VII. ad eum literæ, *ibid.* De fœ-
dere in Turcas ineundo agit, LXXIV.
Belgradum captum a Solymano, 1521. CXXXII.
Bellum contra Turcas gerendum negant nova-
tores, 1518. LXXVII. & *seq.* Refelluntur
eorum argutia, *ibid.* Ut liceat bello impios
evertere, LXXX. Bella Christianorum cum
Ma-

Mahometanis a S. Joanne expressa, LXXXI.
Vult Luthero, ut Christiani a Turcis se pro-
figari sinant, LXXXIV.
Bengalenses: Eorum mores, 1518. CLXX.
S. Benno: Ejus natales, 1523. LXXXIX. Ge-
sta ab eo sacra munera, *ibid.* Pontificias par-
tes contra Cæsarem tutatus est, XC. In Cæ-
sarem & Marchionem Misniae anathema pro-
mulgavit, XC. Claves Ecclesiæ in flumen
projecit, *ibid.* Reverlus & concilio captus,
ibid. Restitutus Misnensi Ecclesiæ, *ibid.* Claves
illius repertæ in piscis ventre, XCI. Di-
vinum cultum auget, *ibid.* Calcat flumen sicco
pede, *ibid.* Aquam vertit in vinum, *ibid.* Fon-
tem ex areni terra elicit, *ibid.* Vifus eo-
dem tempore in duobus locis, *ibid.* Tuetur
jura Ecclesiæ, XCII. Percussus alapa a prin-
cipe prædicat illi cælestem ultionem, XCII.
Pia ejus mors, *ibid.* Illius vaticinium com-
pletum post mortem, XCIII. Post mortem
jura tuetur Misnensis Ecclesiæ, *ibid.* Vestigia
ejus pedum in duobus locis servata, *ibid.*
Ejus vestes sacrae post ducentos annos in ter-
ra, integræ servatæ, *ibid.* In decernendis illi
sanctorum honoribus, qui ritus adhibiti, XCIV.
Blasphemias in eum voces Luthero fundit ac
refellit, *ibid.*
Bernardinus Carvagial Cardinalis tit. S. Crucis
se submittit concilio Lateranensi, 1513. XLII.
Veniam erroris poscit, *ibid.* Leo clementia
in eum utitur, XLIV. Quo cultu palatium sit
ingressus, XLV. Quibus verbis veniam popo-
scerit, XLVI. Datam sacramenti formulam
altiori voce repetere subterfugit, *ibid.* Fredericus
Sanseverinas vicem ejus explet, *ibid.* Restitutus
illi cardinalitium cultus, XLVII. Pia verba Bernar-
dino inter amplexus a Leone
dicta, XLVII. Quæ poena ad expiandum schis-
matis crimen illi imposita, XLVII.
Bernardinus Bandinellus de Saulis Cardinalis ut
constat in Leonem X. conjurationis particeps
conjectus in carcerem, 1517. XCI. Pristinæ
dignitatis restituitur, XCVIII. Leonis X. in
eum clementia, XCIX.
Bernardus Bibiena creatus Cardinalis a Leone X.
1513. LXXXIII. Decernitur Legatus ut Fran-
ciscum Gallorum Regem ad sacrum bellum
concoctet, 1518. XXXIX. Ejus monita ad
Franciscum I. pro suscipiendo bello Turcico,
1518. CL. Pium Francisci responsum, *ibid.*
Bernardus Rotmannus pseudopropheta Monacke-
riensis inficit, 1524. LXI.
Bituricensis conventus pragmatice author, 1516.
XXIII. Deservit a Sanctorum Patrum insti-
tutus, XXV. Corruptelæ ejus damnatæ, XXVI.
Bizertæ: Ejus expugnandæ amissa occasio, 1516.
LII.
Blasphemi: Poenæ iis propositæ, 1514. XXIX.
Judices non animadvertentes in blasphemos
arguant, vel denuntiant, *ibid.* Horrenda Lu-
theri in divinam justitiam blasphemia, 1517.
LXXII.
Bonifacius Ferrerius Episcopus Hipporegiensis cre-
atus Cardinalis, 1517. CI.
Bonifacius Hamelenses divinitus liberat, 1520.
LXVIII.
Boniverus Gallus princeps Franciscum I. ad bel-
lum incitat, 1519. XXXII. Sibi mortem,
Francisco servitutum Christianis mala ingentia
parit, *ibid.* Fontarabiam recuperat, 1521.
CVII. Author est Franciscus I. belli gerendi
cum Carolo V. *ibid.* Pessimæ consilii malum
premium recipit, *ibid.*
Brixia recuperata a Venetis, 1516. LXXX.
Bucerus apostata Franciscum Sichingium impel-
lit ad Lutheranam hæresim armis propagan-
dam, 1524. XLII.
Buda expugnata a Solymano, 1526. VI.
Burgundiæ ducatus prouissus a Francisco I. Ca-

rolo V. pro redimenda libertate, 1526. III.
Postea negatus ab eodem cum liberatus esset
ibid.

C

Abottus Americam septentrionalem Peru-
strat, 1515. LXIII. Bachalao reperit,
1525. XCVII.
Cajerbeus Aleppi & Comagenes præfectus in-
pugna ad Selymum deficit, 1516. LVI. Syriam
illi dedit, *ibid.*
Calixtini hæretici: De usu calicis rem decisum
iri in concilio Lateranensi, si cæteris confen-
tiant propositum, 1513. LXX. Docentur non
licere propria autoritate mutare usum com-
munionis sub utraque specie, 1513. LXX.
Cur negata pueris Eucharistia, *ibid.* Cur puni-
tio peccatorum spectet tantum ad jus ha-
bentes, LXXI. Cur non ab omnibus indistincte
prædicandum verbum divinum, sed ab iis, qui
mittuntur, LXXII. Ut liceat clericis possi-
dere bona, LXXIII. Concordiæ ratio iis pro-
posita, ex qua retinere possint bona ecclesiæ
jam diu possessa, *ibid.* Circa ritus, & imagines
convenire jussu cum Ecclesiâ, LXXIV. Disside-
bant maxime in usu calicis, 1524. LXVII.
Campso Egypti sultanus in acie a Selymo ne-
catus, 1516. LVI.
Canonizatio Sanctorum: *Vid.* Consecratio.
Capucinatorum religio instituta auctore Matthæo
Basso minorita piissimo, 1525. CIV. Is ab
angelo ad Clementem VII. deductus habitus
S. Francisci formam restituit in Capucinis, *ib.*
Cardinales: Cardinalium a Leone X. renuntia-
torum creatio prima, 1513. LXXXIII. Car-
dinales inter ac præfules ortæ lites, *ibid.* Pri-
vilegia affectata a Cardinalibus, 1514. XV.
Xenodochia Cardinalibus non commendanda,
XXI. A specie mali abstinere jussu Cardina-
les, XXII. Modestie laude excellere, *ibid.*
Venientium ad sedem Apostolicam negotia pia
promovere, *ibid.* Non se uni principi adversus
ullum addicere, *ibid.* Injuste gravatos juvare,
ibid. Rem divinam procurare in Ecclesiis,
XXIII. Instaurare ædificia, XXIV. Doctos &
probos domi habere, *ibid.* Explorare jussu quæ
pullulent hæreses, & in quibus locis, XXVI.
Si Legati mittantur per se lustrare provincias
jussu, *ibid.* Cardinalitii muneris est assistere
Pontifici, XXVII. Poenæ arcana patefacturis
propositæ, XXVIII. Cardinalium secunda
creatio a Leone celebrata, 1515. XXXV. In-
stauratæ a Leone X. pro Cardinalium digni-
tate leges, 1517. IX. Tertia Cardinalium a
Leone celebrata creatio, 1517. C. Pia pro de-
functis Cardinalibus sanctio, CII. Cæsaris ad
eos supplicis libellus post Hadriani VI. mor-
tem, 1523. CXXXI. Respondent nulli alteri rei
quam creando Pontifici novo vacare posse,
CXXXII. De servando Hadriani fœdere postu-
lati respondent nec Cæsari, nec Anglo Regi
se esse obstrictos, *ibid.* Leges ab iis conditæ
ante creationem Clementis VII. CXXXV. Non
assistat rei Christianæ sed avaritiæ turpiter
consultare, *ibid.* Excidium sibi & urbi peperere,
ibid. Caroli V. ad Cardinales literæ, 1526.
XLV. Cardinalis unicus creatus ab Hadriano
VI. 1523. CXIV. Carlostadius hæresiarca:
Vid. Andreas Carlostadius.
Carnotensis synodus habita ad præcludendum
hæresim in Gallias aditum, 1526. CXXXI. De-
creta in ea edita, *ibid.* Vetitum ne quis præ-
dicandi munus usurpet, *ibid.* Prohibiti libri
in Germania excusi, *ibid.* Vetita divulgari
miracula sine Episcopi judicio, CXXXIII.
Carolus V. postea Imperator Philippi Archiducis
& Joannæ Hispaniarum Reginae filius a Fer-
di-

dinando ayo materno Hispaniæ regnorum administrator relinquatur, 1516. XXXIX. Franciscus Ximenius illi procurator datus, *ibid.* Ob matris delirium Regem se dicit, XLIII. Ferdinandus frater absente eo regni administrationem affectat, *ibid.* Opera B. Ximenii ab Hispanis regnum illi delatum, *ibid.* Ducum opera Navarram tueur, XLV. Turcas, & Mauros navali prælio vincit, XLVI. Algerio propulsatus ejus exercitus, XLVII. Cum eo pacem inquit Franciscus I. 1516. LXXX. Promissa illi filia cum dotalibus Regni Neapolitani juribus, *ibid.* Socialia arma in Turcas spondet, 1517. VI. Caroli V. in Hispaniam adventus, 1517. CXII. Cum Francisco I. imperii æmulo similitates exercet, 1518. CLXXV. Mota illi lis de regno Neapolitano conjungendo cum imperio, CLVII. *¶ seq.* Saxonie dux illi a Francisco I. pro gerendo imperio oppositus, CLX. Caroli potentia Italiam, Galliam, Germanique suspecta, CLXI. Creare illum Cæsarem enitur Maximilianus avus paternus, CLXII. De commutando Regno Neapolitano cum imperio agit, CLXIII. Carolus ad imperium evehere nitetur Maximilianus I. 1519. III. Caroli Hispaniæ Regis electio formidanda Pontifici visa, VIII. Monti principes ne illum eligant, *ibid.* Significatum regnum Neapolitanum conjungi cum imperio non posse, *ibid.* Contrahit exercitum Carolus adversus Gallorum Regis fautores, X. Quæ pro Carolo in imperii comitiis narrata sint, XII. Quid ab ejus oratoribus Francisci I. jactantiæ responsum, *ibid.* Gloriantur illum Turcas fortius fundere posse quam Gallus possit, XIII. Caroli V. Elogium, XVIII. A Treverensi Archiepiscopo præfertur Carolo V. ad gerendum imperium Franciscus I. XIX. Ostensum si Carolus eligatur oritura bella, XX. Caroli ætas administrando imperio impar demonstrata, *ibid.* Fridericus Saxonie dux contra Franciscum I. Carolo favet, XXII. Rejctis Carolo, & Francisco Regibus delatum Frederico duci Saxonie imperium, XIII. Friderico imperii onus detrectante Carolus V. Cæsar renuntiatus, XXV. Annum ætatis decimum nonum tunc agebat, *ibid.* Leges Carolo V. pro incubenda imperii possessione præfixæ, XXVII. Gratulatur illi Leo X. de accepto imperio, XXIX. Monet, ut sit demissior quo sublimior, *ibid.* Ut arma in Turcas convertat, *ibid.* Ad cælestem coronam aspiret, XXX. Rogat ut solvatur sacramenti religione quo imperium cum regno Neapolitano jungat, XXXI. Lutherus Carolum tentat corrumpere, XXXIV. Classem Carolus immittit ad Algerium expugnandum, 1519. LXII. Ejus classis fluctibus mersa ex parte, *ibid.* Gerbarum regulus subactus, & vectigalis constitutus, *ibid.* Mexicum illius adjunctum imperio a Fernando Cortesio, LXIX. *¶ seq.* Solicitatur a Luthero, ut Ecclesiam deformet evertatque reformandæ illius prætextu objecto, 1520. II. Insuffurat datam illi in Pontificem, & omnem clerum gladii potestatem, III. Juber ex pontificio mandato Lutheri libros exuri, LXIII. Garrit Lutherus Carolum circumventum a Pontifice, *ibid.* Inter Cruciferos, & Polonum concordie interpretem agit, LXIX. Hadriano Cardinali Hispaniarum procuratorem relinquit profecturus in Germaniam, *ibid.* Eo absente orti civiles motus, *ib.* Ob nimium factum imprudenter exasperat populos, *ibid.* Ad eos motus pacandos an inter Germanicum intermissurus sit deliberat, *ibid.* Septemvirum literis incitatus in Germaniam discedit, *ibid.* In Angliam appellit, sedulque inquit cum Henrico VIII. *ibid.* Accensa tum magis in Hispania seditio, *ibid.* Vestiga-

libus acerbioribus Hispanos obriverat, LXXI. Delatum Emmanueli Hispaniæ sceptrum, *ibid.* Respondet ille datum operam, ut cum Carolo V. in gratiam redeant, *ibid.* Aquigrani solemniter Germanica corona redimitur, LXXIII. Sacramenti tunc ab eo nuncupata formula, LXXIV. Qui ritus tum adhibiti, LXXV. Mittit ad Poloniæ Regem oratorem, ut de pace inter eum, & Cruciferos agat, LXXVI. Caroli oratio ad principes in conventu Wormatiensi adversus Lutherum, 1521. XIV. Profitetur pœnitere ipsum quod tamdiu Lutherum pertulerit, XV. Detrahunt illi Lutherani, XVI. In Lutherum fert sententiam, XXVI. Solicitatum se a Pontifice profertur, ut in Lutherum gladium stringeret, XXVII. Recenset varias Lutheri hæreses, XXIX. Et ait Lutherum non hominem, sed dæmonem cucullatum, videri 1521. XXXII. Eundem profertur, XXXVI. Vetat ne quis illum post viginti quinque dies excipiat, *ibid.* Ejus libros flammis aboleri jubet, XXXIX. Vetat libros excudi contra Pontificem Episcopos ac principes, XL. Suscepto cum Francisco I. bello Lutherani hæresi augendæ occasionem præbet, LXXV. Mediolanensem principatum, & Burgundiæ ducatum eripere Franciscus meditat, vicissimque Franciscus Neapolitanum & Navarræ regna Carolo eripere moliebatur, *ib.* Leo X. cum Francisco I. pro eripiendo illi regno Neapolitano agit, LXXVII. Strato die non respondente Gallo inquit cum Carolo V. a Leone foedus, *ibid.* Quas pactiones inquit cum Carolo, LXXIX. Permissum illi ut cum imperio jungat Neapolitanum regnum, LXXX. Solvitur Sacramenti religione, & censuris, LXXXII. Jus fiduciarium Regni Neapolitani denuo illi traditum, LXXXIII. Obstringit se ad duas trimes instructas tenendas in mari Thyreno, LXXXIV. Et solvenda annua septem milia aureorum, *ibid.* Et præstandam clientelarem sponsonem, LXXXV. Assensum ejus electioni a Leone X. ut in hostes potentior foret, LXXXIX. Imperata lex ut se excidat a Pontificis obsequio a regno Neapolitano excidat, XC. Remissa illi quæ debebantur ex præterito censu, XCI. Navarra Gallicis armis ex eo recepta, XCIV. Rebelles in Hispania frangit, *ibid.* Indictum Carolo temere bellum a Francisco I. XCV. Caroli de Francisco I. querelæ, *ibid.* Franciscus I. belli causas in Carolum V. derivat, XCVI. Recepta a Carolo V. Navarra, CIII. Insuliam Franciscus I. eripit, CVIII. In Caroli imperium redactum Mexicum a Ferdinando Cortesio, 1521. CXXX. Postulat ab eo Cortesius, ut Episcopos & sacerdotes mittendos curet pro Mexicanis Christo iniciandis, *ibid.* Grates agit Cardinalibus, quod Hadrianum qui illius magister olim extiterat Pontificem delegerint, 1522. V. Inter Carolum & Franciscum pacem constituere nititur Hadrianus VI. VIII. Ducum opera Gallos ad Bicocham cædit, XIII. Pellit Insuliam, *ibid.* *¶ seq.* Genuenses ad ejus partes transgunt, *ibid.* Succenset specie foederis expilatos ab exercitu suo, *ibid.* Confirmat Hadrianus VI. leges ut regnum Neapolitanum cum imperio conjunctum gerat, XVII. Perfolvit Hadriano cenlum pro eo regno, *ibid.* Implicitus bello cum Francisco I. Rhodum expugnari a Turcis patitur, XX. Præmonitus fuit de Turcico apparatu, sed sprevit, XXI. Neglectum a Carolo V. Turcicum bellum ingenti suo malo, XXIX. De stringendo in hæreticos gladio agit, LV. Ejus ad Hadrianum literæ, *ibid.* Agit de Turcis Hungaria propulsandis, LVI. Ex Lutherana secta excidit imperii reformidat, LVII. Pro his gerendis turpiter poscit annatas sibi conferri, *ibid.*

ibid. Negatæ illi annatæ iustissima de causa; LVIII. Ignave patitur grassari Lutheranos in Germania, *ibid.* Quanta mala Carolo V. a Luthero illata, LIX. Lutherus rebellionem adversus Carolum V. promulgat, *ib.* Perit Carolus V. ab Hadriano VI. ut mittat sacerdotes ad convertendos Americanos, C. Poscit in Germaniam celebrari concilium contra Lutherum illatum, 1524. XXII. Autoritatem Episcoporum ad principes transfert, XXIII. Inania dat imperia dum pontificia non exequitur, XXVI. Mediolanensem arcem Franciscus I. eripit, 1523. CVIII. Eam Franciscus Sfortiæ restituit, *ib.* Meditantes rebellionem Siculos Carolum V. opprimit, CLX. Ad inducias longiores admittendas paratum se offert, CX. Repudiante eas Gallo Hadrianus cum Carolo & Anglo foedus facit in Galium, *ibid.* Post mortem Hadriani in discrimen illius res adductæ, CXX. Cardinales supplice libello rogat ut inito ab Hadriano foedere stent, CXXI. Responsum a Cardinalibus ereandam tantum Pontifici vacandum, CXXII. Nec Carolo V. nec Henrico VIII. obstrictos esse, CXXIII. Gallicum exercitum Mediolano ducum opera propulsat, CXXXI. Ad eum deficit Carolus Borbonius atque Burgundiam tentat invadere, *ib.* Ex Navarra in Aquitaniam penetrare molitur, *ib.* Ob ingruentis hyemis incommoda expeditionem dissolvere cogitur, *ibid.* Clementem VII. in suas partes trahere pergentat, *ibid.* Respondet illi Clemens utramque partem studio paterno complecti velle, *ibid.* In America amplificatum ejus imperium, CXXXIV. Tormentum bellicum ex auro conflatum ad eum missum e Mexico, *ibid.* Monet a Clemente VII. de Lutheranorum in Germania grassationibus, 1524. II. Ut fidem in suis regnis tueatur, *ibid.* Ut Lutherus ab eo proscripius foveatur ab aliis, III. Ad excidendam hæresim vires exerceat, III. Decretum ejus nomine editum in Nurembergensibus conventibus, VIII. Monet contempta fuisse in Nurembergensi conventu, quæ Wormatiæ recte statuta fuerant, XV. Agi de divino pontificio, cæsareoque honore, XVI. Ipsius subditos rueri in æternum exitium, *ibid.* Servet fidei imperique majestatem, *ibid.* Monet Lutheranos in eum rebellaturos, XVIII. Ne permittat quippiam novari in rebus fidei, *ibid.* Ipsius regna in discrimen adductum iri, *ibid.* Adhæret Pontifici contra Lutheranos, XXI. Reprehendit Nurembergenses conventus, *ibid.* Objici ipsos deficere a fide catholica, *ibid.* Jubet ut Wormatiense decretum observent, XXII. Ejus literæ ad Monasterienses ut Lutheranos coerceant, LX. Eum sollicitat Clemens ad pacem cum Gallo sanciondam, LXXVIII. Fontem Arabicum recuperat, LXXXII. Gallos Insuliam pellit, *ibid.* De invadenda Gallia inquit, consilia cum Anglo, LXXXIII. Devotas sacro bello pecunias invadit, LXXXIV. Certa Lege censoris liberatur, *ibid.* Provinciam invadit Ducis Borbonii opera, LXXXV. Non ausus in Narbonensem provinciam ut erat pollicitus irrumperet, *ibid.* Massiliam frustra oppugnat, LXXXVI. Hæreticos potius opprimere quam Gallos debuerat, *ibid.* Solicitatur a Clemente ad pacem, *ibid.* Mediolanum, & plures aliæ urbes illi a Gallo eripiuntur, XCI. Solicitatur iterum iterumque ad pacem cum Gallo ineamdam, XCI. Ejus administrati Pontificem mancipare servituti conati, XCIII. Pacis leges Carolo V. cum Gallo propositæ a Clemente, XCV. Gravissime de Clemente VII. queritur fuisse belli cum Gallo hortatorem ab eoque deferri, XCVI. Responsum illi Clementem jam non privatam sed publicam personam gerere, *ib.* De honoris fumo

cum certat Francisco I. XCVII. Solvitur quadragesimali lege, XCVIII. De Molucarum imperio item movet Lusitanæ Regi, 1524. CIX. *¶ seq.* Sub ejus auspiciis & imperio centum & amplius Mexicanorum myriades baptismo ablutæ, 1524. CXIV. Deliberat an hæresim in Germania excindere debeat, 1525. LXVI. Ex politicorum consilio laxat hæresi habenas, *ibid.* Mauros proposita bonorum proscriptione fidem profiteri jubet, *ibid.* Monitus est a Francisco ut Hispanias Mahometano opprobrio liberaret, *ib.* Mittit ad eum Joannes Basilus oratores pro foedere ineundo in Turcam, LXVIII. Dum bella gerit cum Gallo favet Turcis, LXXIV. Indignatur quod Clemens suæ factioni contra Galum non adhareat, LXXIV. Ducum opera Franciscum Gallorum Regem in acie caput, LXXX. Ligures, & Insulæ ad Carolum deficiunt, LXXXI. Nisi vicisset Metuebat ne amisso regno Neapolitano cum Insuliam spoliaretur imperio, quod hæresi foederi liverat, *ibid.* Audita victoria Christiane se gerit, *ibid.* Decernit arma vertere in fidei hostes, *ibid.* Datum illi a Dosimeo Episcopo fidele consilium, LXXXII. Apoliticis se subornari sinit, LXXXIII. Senesces se in illius clientelam conferunt, LXXXIV. Foederis reintegrati cum Clemente leges ratas non habet, LXXXV. Affectare universæ Italiæ imperium creditur, LXXXVI. Anglus ejus potentiam veritus ab eo abalienatur, & conciliatur Gallis, *ib.* Duriore leges Francisco I. imperat, LXXXVII. Agitata a multis consilia de evertenda Caroli potentia, LXXXVIII. De Marchione Davalo ad regnum Neapolitanum evehendo agitatur, *ibid.* Patesfacto consilio Mediolani ducem inlequitur, LXXXIX. Solicitatur ut Mediolanensi ignoscat, *ibid.* *¶ seq.* Quæ illi Clemens promiserit modo parceret, XCI. Mala consilia sequitur Carolus, XCII. Rogatur a Clemente ut pacem deturbi Christiano, 1526. II. Humanam amplitudinem divinæ causæ præfert, *ibid.* Acerbiores leges imperat Francisco I. *ibid.* Ejus literæ ad Senesces, III. Gloriantur potuisse Galliam subigere, *ibid.* Burgundiæ ducatus illi promissus a Francisco I. pro redimenda servitute, *ibid.* Aliæ leges cum eodem constitutæ, IV. Legem inserit de poscendo a Clemente concilio œcumenico, *ibid.* Franciscum liberat acceptis ejus filius obfidibus, V. Burgundia illi negata a Gallis, *ibid.* Inter Galum Pontificem ac Venetos foedus inquit adversus Carolum V. VI. De elidenda ejus potentia actum, VII. Cur bellum sociale adversus eum decretum VII. Terretur nova ea conspiratione, IX. Pacem offert Pontifici iis legibus quas expetebat, X. Illius exercitus gravissima ditiori ecclesiasticæ intulit, XI. Ducum opera federatum exercitum Mediolano propulsat, XV. Pacem admittit cum Clemente, XIX. Eo inconsulto proditio constata a Columnenlibus in Pontificem, XX. Apologeticas literas ad Clementem mittit, XXII. Queritur se a Francisco I. fuisse lacessitum, XXIII. Paratum semper fuisse ad pacem, *ibid.* Queritur Pontificem quod junkerat antea foedus non approbasse, XXVI. Queritur de Clemente illum conjurationis ad perdendum exercitum Cæsarem authorem fuisse, XXVII. De regno Neapolitano, & imperio illi eripiendo egisse, *ibid.* Contendit jure recuperari a se Mediolanensem principatum, XXX. *¶ seq.* Jure illum ad Cæsarem devolutum, XXXIII. Carolum Borbonium Mediolani ducem creare, decernit, XXXVI. Expetente Clemente, ut Mediolanensi venia detur negat ferendam impune proditorem, XLI. Pendere abnuit vengegal pro Neapolitano regno XLII. Intentat pro-

provocationem ad concilium in litibus Cæsareis, XLIII. Flectere eum tentat Clemens humanissimis literis, XLIV. Respondet nunquam defuisse filii officio nec defuturum, *ibid.* Eius literæ ad Cardinales, XLV. Queritur Franciscum ex invidia bellum movisse sed Deo vindice attritum, *ibid.* Certiores facit querelis Germanorum in sedem Apostolicam non assensisse, XLVII. Expedit concilium œcumenicum, *ibid.* & XLIX. Eiusdem apologiæ apud Germanos quod belli author non extiterit, LI. Queritur Franciscum I. distraxisse arma Cæsarea ne pro Hungaris in Turcas verterentur, *ibid.* Auxilia spondet contra Turcas, LVI. Commonitus fuit a Clemente ut Hungariæ periclitanti opem ferret, LIX. Rogatur a Clemente ut stringat arma in Turcas, LXIX. Eius frater Ferdinandus creatus Hungariæ Rex, LXXI. Melitam insulam pulsus Rhodo equitibus attribuit, LXXXVIII. De Molucarum insularum imperio certat cum Lusitanis, LXXXI. Poscit a Clemente, ut novos Episcopatus condant in America, LXXXIII. Mauros Hispania eiicit, LXXXIV. Rebellantes servituti addicit, *ibid.* Monet a Pontifice Cruciferorum principem lapsam in Lutheranam impietatem, religiosum principatum in tyrannidem convertisse, 1526. CXX. Ne quid de eo ordine statuatur inconsulta sede Apostolica, *ibid.* Poscit a Clemente, ut Jacobum Picentem ob insignia miracula Sanctorum cathalogo aggreget, CXXXV.

Carolus Dux Sabaudie Pontifici in discrimen adducto vires suas offert contra hostem, 1526. LXVII.

Carolus Borbonii dux a Francisco I. ad Cæsarem deficit, 1523. CXXXI. Ingentem expeditionem pro Burgundia debellanda constat, *ibid.* Inopia ærarii ea dissipata, *ibid.* Provinciam invadit, 1524. LXXXV. & *seq.* Massiliam frustra oppugnat, *ibid.* Franciscus I. pacem respicit cum Carolo V. cum Carolo Borbonium venia donare noller, 1524. LXXXVII. Reducit copias in Italiam, XC. Munit plures urbes Infubriæ, XCI. Franciscum Gallorum Regem capit in castris, 1525. LXXX. Proponitur a Clemente VII. ut Mediolanensem ducatum obrineat si Franciscus Sfortia obiret, 1526. XXXVI. Assentitur Carolus V. *ibid.* Statuit ut Borbonii dux potiarum ducatu Mediolanensi sive convictus sit Sfortia proditoris, sive excedat et vivis, XLI.

B. Casimirus: Lithuanorum duo millia B. Casimiri implorata ope sexaginta millia Moscovitarum fundunt, 1519. LIX.

Catholici a Luthero per contumeliam vocati papiste, papastri, & papenses, 1520. LXIV.

Censuræ: Decretum eas non contrahi nisi rite fuerint denunciata, 1516. XXI.

Ceremoniæ veteres abolitæ a Luthero novæque inductæ, 1523. LIX. Ecclesiæ ceremoniæ a Joanne Chistoveo contra Lutherum defensæ, LX.

Chiribichenses: idololatræ dæmonem ex ore magi consulere soliti, 1525. CII. Significatum a dæmone imperio sacerdotis coacto rapi in inferos ut flagitorum pœnas luant, *ibid.* Non propterea respiciunt, *ibid.*

Christianus Holfatiæ & Slenrici dux rogatus a Clemente ut Lutheranos comprimat, 1525. XXXIX. Daniam Lutheranam hæresim contaminat, XXXI. & *seq.* Contemptis Episcopis a Joanne Pomerano archihæretico corona redimitur, XXXIII.

Christernus Daniæ, & Sueciæ Rex Stocholmiam obediens cingit, 1518. CLXV. In extremas angustias adductus fidem committit a Stenone hoste accipit, *ibid.* Fingit cupere colloquium, & obsides accipit, *ibid.* Eos vinculis constrit-

ctos in Daniam abducit, *ibid.* Pontificium internuntium conjicit in vincula ac redactum ex indulgentiis aurum diripit, 1519. LIX. Expeditionem ducit adversus Stenonem Sueciæ Regem, LVIII. Eum in prælio lauciat ex quo moritur, *ibid.* Sueciam sibi subjicit, *ibid.* Suecica corona redimitur, 1520. LXXXVII. Suecos proceres trucidat in convivio, *ibid.* Scarensem & Strengensem Episcopos capite minuit, *ibid.* Lanienam infandam in plebem Stocholmensis exercet, *ibid.* Plures episcopos dolo congregatos flammis exurit, LXXXVIII. Emendandus hæreticus, qui mentitur a Leone X. ad crudelitatem impulsus, *ibid.* Ut imbellem populum, pupillos & viduas ministrorum sevitia exposuerit, *ibid.* In Monachos & quemdam abbatem diram immanitatem exercet, *ibid.* A Suecis in arma coortis pellitur regno Sueciæ, *ibid.* Gostavus Ericson ad Sueciæ sceptrum evehctus, LXXXIX. Lundensem Archiepiscopum pellit ac dein ob tyrannidem Daniæ regno pellitur, *ibid.*

Christina Regina Daniæ Norvegiæ & Sueciæ extincto Stenone viro Poloni Regis frustra auxilium implorat, 1519. LVIII. Danus Sueciæ regno potitur, *ibid.*

Christophorus Frangipanis confutat calumniam illi impositam quod sentiret cum Turca, 1525. III.

Christophorus archiep. Bremensis: In eum rebellant Lutherani, 1525. XXVIII. Ab eo vincuntur, *ibid.*

Christus: Christi imagines a Lutheranis patibulis affixæ, 1525. XIII. Negata ejus divinitas ab Hutto, XLI. Idem blasphematur iuste affixum cruci ob flagitia, *ibid.* Eius divinitas negata a pluribus Anabaptistis, 1526. CXVIII.

Clemens VII. Pontifex electus repeti electionem vult servato scrutiniorum more, 1523. CXXXVI. Illius primitiæ, CXXXVII. Monasterium lapsarum pœnitentium in cardinalatu condidit, *ibid.* Insidiatores illius vitæ oppressi, *ibid.* Cardinalem Volaterranum qui pugnacissime illi obstitit in gratiam recipit, CXXXVIII. Illius de parto pontificatu literæ ad Gallorum Regem, *ibid.* V. Kal. decembris insigne pontificium accipit, *ibid.* De parto pontificatu ei gratulatur Petrus Delphinus, *ibid.* Clementis beneficentia ante pontificatum, CXXXIX. Gratulantibus ipsi de accepto pontificatu respondet benevole, CXXXII. Rogatur a Rege Hungariæ ut Sanctorum cultum decernat Joanni Capistranensi, CXXXIII. Cardinalem Campegium ad Nurembergenses conventus mittit, 1524. I. Monet Carolum V. ut fidem in suis regnis tueatur, II. Excindat Lutheranam hæresim, III. Georgium ducem Saxoniam ut fidem tueri pergat hortatur, IV. Ab eo petita Synodus œcumenica a Germanis, IX. Queritur apud Carolum V. contempta in Nurembergensi cætu quæ Vvormatiæ decreverat, XV. Monet ut pontificio & Cæsareo honori consulat, XVI. Queritur apud Henricum Angliæ Regem in Germania fidem in dies extingui, XVII. Christi & Sanctorum imagines frangi, *ibidem.* Monet Carolum V. Lutheranos illi rebellaturos, XVIII. Sparfus rumor concilium formidari a Clemente, XIX. Pro Clemente apologia, *ibidem.* Queritur apud Franciscum Gallorum Regem, sacrum omnem ac politicum ordinem a Lutheranis confundi, XIX. Commendat quod ab hæresi Galliam vindicet, XX. Legati opera concilium provinciale celebrat in Germania, XXV. & *seq.* Helvetios admonet ut caveant a Lutheranam hæresi, LII. Lausanensem Episcopum ad tuendam fidem sollicitum, LIII. Queritur apud Helvetios tres ipsorum tribus a fide defecisse, LIV. Implorant, Episcopi ejus opem

opem contra Lutheranos, LXI. Ludovico Boemiar, & Hungariæ Regi grates agit ob defensam religionem, LXIII. Pragensis magistratus ob ejectionem Pighardos commendat, LXV. Strigoniensi Archiepiscopo consulit ut Regem confirmet ne Pighardos Pragam reduci sinat, LXVIII. Hungariæ Regem orat, ut pacem inter Regem Poloniæ & Cruciferorum principem conciliet, LXIX. Oratorem ad Moscovitarum ducem mittit, LXXI. Basiliam ducem sollicitat ad redintegrandam cum Romana Ecclesia conjunctionem, LXXII. Petre a clemente auxilia Achomates sultanus Egypti adversus Solymanum, LXXVI. Mittit ad Achomatem oratorem, *ib.* Concordiam inter Cæsarem & Franciscum I. frustra inire tentat, LXXVIII. Carolum V. docet cur ab Hadriani VI. fœdere recesserit, LXXXIX. Hortatur ad pacem vel inducias cum Gallo, *ibid.* Clementis ad Gallorum Regem literæ, LXXX. Clementis studia pro redintegrandâ pace ab Angliæ Rege commendata, LXXXI. Publica jejunia indicit fidelibus, LXXXII. Carolum V. objurget invasisse sacrum aurum, LXXXIV. Illum ad pacem hortatur, LXXXVIII. Pariterque Gallorum Regem, LXXXIX. & XCI. Iterum admonet Carolum V. de incedenda pace, XCII. Consilium cæsareis ab eo datum, XCV. Cum Francisco I. fœdus inire, XCVI. Caroli V. in eum graves querelæ, XCVI. Responder publicam personam gerere, non privatam, *ibid.* Illum Hispani servituti mancipatum volunt, XCVII. Solvit Cæsarem quadragesimali lege, & cur, *ibid.* Gallorum Regem arguit de coniecto in carcerem Episcopo, XCIX. Jubet metropolitanum eum tradi, *ibid.* Beatorum cultum decernit Laurentio Justiniano, CI. Confirmat ordinem clericorum regularium, CII. Missus ab eo Martinus Valentinus in Mexico centum & amplius barbarorum myriadas baptismo abluit, CXII. & *seq.* Celebrat jubileum annum, 1525. XXVII. Bremensem Archiepiscopum ad tuendam fidem contra Lutheranos urget, XXVIII. Holfatiæ duces, & Daniæ moderatores ad fidem tuendam contra Lutheranos sollicitat, XXIX. Ferant suppetias Bremensi Archiepiscopo, *ibid.* Subsidia nummaria Regi Hungariæ, & Germanis catholicis contra Lutheranos submittit, XXX. Censuram fidei in Belgio contra hæreticos committit Erardo Cardinali, XXXIV. Joannis Basilii ducis Moschorum ad Pontificem honorificæ literæ LXVII. Suanensem Episcopum mittit in Moscoviam Clemens, LXXXII. Francisci I. affectantis Neapolitanum regnum consilia Clemens damnat, LXXXIV. Negat se Gallos conjungere, *ibid.* Ingratum experitur Carolum, V. *ibid.* Neutri parti fudet, LXXXV. Repudiata male a Francisco I. Clementis consilia, LXXXVI. Ea pia & digna Pontifice extiterunt, *ibid.* Henricus Anglorum Rex Clementi impias minas intencat nisi morem ipsi gerat, LXXXVII. Thomæ Cardinali Eboracensis prædicat exitium, si hæresim serpere in Angliam permiserit, LXXXVII. Inter Franciscum I. & Carolum V. pacis interpretem agit, LXXXVIII. Monet Franciscum I. ne certaminis alexæ se committat, *ibid.* Cum Cæsareis oratoribus fœdus redintegrat, LXXXIV. Pactiones a Carolo ratæ non habitæ, LXXXV. Sollicitat Cæsarem ut Mediolanensem ignoscat, LXXXIX. Cunctatur nimium in expediendis consiliis, *ibid.* Spondet omnia Carolo modo parcat Mediolanensi, XCI. Sollicitatur ab Hæbreo Rege Arabiæ de jungendo fœdere in Turcam, XCIII. Rem ad Lusitaniam, & Ætiopiæ Reges defert, *ibid.* De miraculis B. Jacobi Ricentis judicariam actionem instituit jubet, CIII. Capucinatorum religionem approbat, CIV.

Rogat Carolum V. ut pacem det orbi Christiano, 1526. XII. Spretus fœdus inire cum Francisco I. liberato ac Venetis contra Carolum V. VI. Cur in eum bellum decreverit, VIII. Pacem offert Pontifici & quibus legibus, X. Eam pacem non admittit, *ibid.* Consultum illi a Jacobo Sadoletto, ut eam admitteret, *ibid.* Gravia damna accipit a Cæsareo exercitu, XI. Petrum Navarram sacramento liberat de non gerendo bello nisi adversus fidei hostes, XIII. Expeditionis Genuensis ducem renuntiat, XIV. Delata illi promissa auxilia ab Helvetis pro Italica libertate, XVI. Conflata a Columnensibus in eum proditio, XVII. Fugit in Hadrianam molem direpromque est ejus palatium, XX. Pacem inire cum Cæsareis, XXI. Caroli V. ad Clementem apologeticæ literæ, XXII. Caroli V. de eo variæ querelæ, XXV. Objectum Clementem fuisse conjugationis participem, XXVII. Egisse de imperio illi eripiendo, *ibid.* Ut Clemens monuerit Carolum, ut parceret Mediolanensi, alias se Venetis cœterisque Rebus conjugaturum, XXIX. Agit de pace cum Carolo V. XL. Postulat ut Franciscus Sfortia in ducatu confirmetur, *ibid.* Negat illi Carolum V. pendere vestigal pro Neapolitano Regno, XLII. Intentat illi Carolum V. provocationem ad concilium de litibus Cæsareis, XLIII. Flectere nititur Carolum ad pacem, XLIV. Caroli responsum, *ibid.* Ut Clemens expetitum a Germanis concilium differendum censuerit, XLVII. Queritur de Clemente Carolum clientelam Mediolanensis ducis proditoris male suscipi, XLIX. Commonet Carolum V. ut periclitanti Hungariæ opem ferat, LVII. Monet etiam Galliæ & Angliæ Reges, *ibid.* Mittit Hungaro aurum subsidiarium *ibid.* Sollicitat Ferdinandum Archiducem ut auxilia ferat, LIX. Sollicitat Sigismundum Regem Poloniæ ad ferendam opem contra Turcam, LXI. Consultit Hungaris ut Ecclesiarum thesauros militi conferant, LXII. Auditio Hungariæ excidio imperare inducias decernit, LXV. Adireque Reges ut flectat ad pacem, *ibid.* Pro repellendo Turcæ vasa templorum constare constituit, *ibid.* & LXVI. Acceptarum injuriarum publici boni causa oblivisci decernit, LXVII. Mutat consilium atque ex Infubria revocato exercitu armis & legibus Columnenses persequitur, LXVIII. Cæsarem & Lusitaniam Regem urget, ut arma in Turcas stringant, LXXX. Poscunt Maronitæ opem ad servitatem Mahometanorum excutiendam, LXXXIX. Ad Armeniæ Regem, & Armenorum Maronitarumque patriarchas interpellantium mittit, LXXX. Magistrum supremum Minoritarum in America mittit pro evangelio prædicando, LXXXIII. Monet Carolum V. defecisse a fide & religione cruciferorum Albertum Brandeburgensem, ac religiosum principatum in sæcularem tyrannidem convertisse, 1526. CXX. Rogat ut tanto occurrat malo, *ibid.* Dat mandatum Cracoviensi Episcopo ut Pomesanensi pseudoepiscopo apostatæ judicium intencat, divellatque ab Episcopatu Pomesaniæ Poloniæ terras, CXXXVI. Dat potestatem Gnesnensi Archiepiscopo, ut monachos apostatas ad officium redituros in laicali habitu manere permittat, CXXXVII. Defert monachos, & sacerdotes in Lutheranam hæresim lapsos, CXXXVIII. Abrogasse sacrificium, & Eucharistiam sine confessione prævia sub utraque specie porrigere, *ibid.* Lincopensem, & Arosensem Episcopos sollicitat, ut Gostavum Regem ad tuendam fidem excitet, *ibid.*

Clericorum Regularium ordo confirmatus a Clemente VII. 1524. CVII.

Cœlibatus damnatus a Luthero ex falsa interpre-

pretatione oraculi crescite, & multiplicamini, 1522. LII.
 Coelum: intuenti illud S. Ignatio terrena forebant, 1521. CI.
 Columnenses invadunt Urbinos seditionemque in Pontificem concitare nituntur, 1525. LXXXI.
 Conciliantur Clementi VII. & Urbinis, 1526. XVII.
 Proditionem constant cum Hispanis adversus Clementem & irrumpunt in Urbem, XIX. Basilicam, & palatium S. Petri diripiunt, *ibid.* Eorum injuriam condonare Christo decernit Clemens, LXVII. Mutata sententia eosdem persequitur, LXVIII.
 Conceptionis B. Virginis festum Luthero exotum, 1526. XCIV.
 Conciliabulum Pisanum: Rescissa acta conciliabuli Pisani a concilio Lateranensi, 1517. XXXIV.
 Damnantur ejus acta a praesulibus Gallis, 1514. V. Ex qua formula illud Galli ejurant, VIII.
 Concilium: Conciliorum autoritas inferior pontificia, 1516. XXV. Vetera concilia parvum pontificibus, *ibid.* Lutherus negat decreta fidei edi a conciliis posse, 1520. LIII. art. 27. De conciliis iudicandi quod libuerit jus sibi arrogat, *ibid.* art. 29. Ad concilium provocat Lutherus, & qua fraude addiderit congregatum in Spiritu Sancto, 1520. LXXXV.
 Concilia ab eodem rejecta, 1521. XXXI. Sacrae scripturae autoritas nisi per concilium comprobatur, 1520. LXVIII. Sibi magis quam conciliis credi vult Lutherus, *ibid.* Concilium a Germanis postulatum in Germania ad reprimendam Lutheri haeresim, 1522. VIII. 1523. XXII. In Nurembergensibus conventibus concilium iterum postulatum, 1524. VII. & IX. Postulandum a Clemente VII. Carolus V. cum Francisco I. pacifitur, 1526. IV.
 Intentat Carolus V. Clementi provocationem ad concilium de litibus caesareis, 1526. XLIII.
 Concilium Lateranense: In Concilio Lateranensis sessione actum de bello in Turcas gerendo, 1513. XXI. Leo Gallos praesules ad concilium Lateranense vocat, XXV. Ludovicus Gallorum Rex missis oratoribus de Pisano schismate se excusat, LXXXVI. Aqueusis senatus ob violatam ecclesiasticam immunitatem in jus vocatus a Lateranensi concilio, XXI. Damnati in concilio Lateranensi unicam animam asserentes, aut eam mortalem, aut mundum aeternum, XXIX. De ecclesiastica disciplina instauranda in eo actum, XCVI. Galli praesules damnant acta conciliabuli Pisani, 1514. V. Coniungunt se Lateranensi concilio, *ibid.* Sancitae leges pro instauranda disciplina, XVII. *¶ seq.* Data in eo Cardinalibus leges, XXII. Magistri divina tanquam diebus festis docere in eo iussi, XXIX. De vitis extirpandis multa in eo decreta, XXX. *¶ seq.* Perculsi anathemate Reges decimas exigentes, XXXII. Decreta in haereticos inquisitio, XXXIV. Quae relata sint in Lateranensi concilio de Moschorum erroribus, LXVIII. *¶ seq.* Deque iis Ecclesiae conciliandis, *ibid.* Maronitarum Patriarcha Lateranensi concilio adheret, LXXXVII. De revocandis monachorum privilegiis in eodem agitur, 1515. I. *¶ seq.* Poenae in eodem constitutae in excudentes libros haereticos, VI. De Turcico imperio evertendo in eodem actum, XLV. Exorta in eo dissensio inter Episcopos & Cardinales, 1516. VII. *¶ seq.* Contra adulterantes verbum Dei lata decreta, IX. Promulgata in eo concordia inter Leonem X. & Franciscum I. de praesulum & abbatum electionibus, XII. *¶ seq.* Rescissa sanctio pragmatica, XXII. Praesulum ad Lateranense concilium non accedentium insignis inertia, 1517. I. De bello Turcis inferendo multa in Lateranensi concilio acta ac

decreta, IX. *¶ seq.* Concilium Lateranense gesta a Pontifice confirmata, 1517. XIV. Summus Praedicatorum magister consultus non dissolvendam synodum, XVI.
 Concionatores veteri praedicare nova sibi divinitus ostensa, quod praedicarent somnia & varios errores, 1516. IX. Subiici examini Episcoporum, iussi, X. Moniti ut scriptura sententiam ex sanctis patribus explanent, *ibid.* Viti antichristi vel iudicii adventus diem praefigere, *ibid.*
 Concubinarum: Poenae in eos statuta a concilio Lateranensi, 1514. XXX. Concubinarum publici quibus poenis afficiendi, 1516. XVIII. Qui censendi sint concubinarum, *ibid.* Poenae propositae spe quaerens permissentibus concubinarum, XIX.
 Confessio: Ejus integritas requiritur, 1518. CXXXV. Obstringimur ad latalia confitenda de quibus recurrit memoria, CXXXVII. Lutheri errores contra confessionem, 1520. LIII. *¶ seq.* Error Lutheri contra confessionis integritatem, 1520. XX. Confessionis necessitatem demonstrat Henricus VIII. adversus Lutherum, 1521. LXIV. Non humano consilio sed divino instituta, *ibid.* Lutherus de confessione sacra contra vim diaboli, a quo interemptus fuisset servatum se fatetur, eam tamen evertit, 1526. XCIV.
 Conscientia: Lutherus suos hortatur ut pugnent cum conscientia, 1521. XLVII. & L. Amartotus eques Rhodius proditor tantus aelus conscientiae passus, ut cuperet animam suam vorari a demone, 1522. XXVI.
 Consecratio S. Francisci de Paula, 1519. LXXVI. &c. Ritus in ea servati, *ibid.* Vid. S. Benno S. Antoninus.
 Constantinopolis: Sumptum a Leone X. de ea expugnanda militare consilium, 1517. XLVIII. Iterum de ea re agitata consilia, 1518. XXXVII.
 Constitutiones: Leges ecclesiasticas male abrogandas possunt Germani, cum pari ratione civiles forent abrogandae, 1523. XXXVI.
 Contritio: Negat Lutherus eam curandam sed credendum se esse absolutum, 1518. CXXXVIII. Damnatur Lutherus ob damnatam contritionem, 1520. LIII. art. 6. Vid. Poenitentia.
 Coronae Jesu Christi & B. Virginis formulae sunt precum earum repetituris propositae indulgentiae, 1517. CXV.
 Crucifigati accepta in Turcas sacra arma, vertunt in suos, 1514. LIII. Horrenda ab eis patrata flagitia, *ibid.* Vincuntur a Joanne Transylvano, LVII.
 Cruciferi bellum gerunt cum Rege Poloniae, 1513. XXXIV. Eos tuetur Caesar, *ibid.* Pacem incunt, XXXV. Et quibus legibus, XXXVI. Negant iis stare, *ibid.* Cruciferorum princeps Albertus a fide deficit, & religiois principatum in saecularem tyrannidem convertit, 1526. XX. Cruciferi pseudo-evangelio Lutheranum perversti dissipatique, CXXXII.
 Crux: Erranti in Erythraeo mari Albuquerquei Aethiopiae portum crux ostensa aperit, 1513. CXIX. Crux e ligno crucis dominicae efformata, ab Aethiopum Imperatore ad Regem Lusitaniae transmissa, 1514. CIII. Crucis signo incendium a Francisco Ximeno divinitus extinctum, 1517. CX. Cruces apud Jucatanos Americae populos observatae, 1517. CXVIII. Cruce fugati demones a barbaris, 1525. CII.

Dr-

D

Dæmones Americanis infidelibus olim familiaris, 1515. LXI. Signo crucis depulsi, *ibid.* Tartaros ad irruptiones agendas impellere soliti, 1516. LXXIV. Infanda iis sacrificia a Tartaris facta, *ibid.* Demon se Luthero familiarem reddidit, 1517. LXX. Pueros puellaque immolari sibi ab Americanis demones jubent, 1518. CLXXII. Sparsum in vulgus a Luthero demone circumferri, 1519. xxxviii. Demon Zwinglium docuit quo sophismate vim veritatis eluderet atque amplificaret haeresim, 1519. L. Demones pueros puellaque immolant ethnici, 1519. LXV. Horrendi ritus quibus demone colebant Mexicanis, LXVIII. Horrenda hominum laniena a demone imperata pro componendo simulacro, LXXII. Praedictum Mexicano Regi a demone illum imperio exutum tri, LXXV. Mexicanis quatuor millia hostium, & quatuor Hispanos demones immolant, 1520. XCVII. Falsa Mexicanis spondet, *ibid.* Iterum quadraginta Hispani cum pluribus barbaris immolati, *ibid.* Concionante Luthero Erphordiae demon Ecclesiam concutit, 1521. XI. Fugam meditantes auditores confirmat Lutherus dicitans esse terrorem demones, *ibid.* Ut Lutherus infamia societatis cum demone laborarit, 1521. XLII. Demon a Maximiliano I. in Lutheri cucullo visus, *ibid.* Novatores sibi vere mutuo obiciunt ipsos a demone agitari, 1521. XLII. Demon Lutherum instruit ad abrogandum missae sacrificium, XLVI. Quo tempore eum docuerit, *ibid.* Abrogationem missae Wittembergae factam Lutherus ascribit demoni, XLVII. Demon apparetur Carlostadio sacramentatorum haeresim docuit, 1522. XL. Nicolaum Pelargum Anabaptistarum auctorem deludit falsis visionibus, *ibid.* & 1525. LXI. Demoni infanda humana sacrificia peracta, 1522. XCVII. Horrendi ritus in humanis sacrificiis, *ibid.* Nefaria alia superstitionum genera infernis demones exhiberi solita a barbaris, XCVIII. Demon per aera stryges subvehit, 1523. LXXXVIII. Pulsata campana sacra deponere in solo strygem cogitur, *ibid.* Post ludos & choreas apponit dapes magis, sed insipidas, *ibid.* Audita Dei laude conventum magicum dissipat, *ibid.* Lutherus & Munzerus haeresiarchae sibi mutuo vere obiciunt, a demone illudi, 1524. XLIV. & XLV. Demones furor aqua lustrali a sacerdote repressus, XLIX. Fingit Lutherus fingere demone se torqueri, *ibid.* Sanctorum miracula a Lutheranis demones ascripta, L. De familiaritate cum demone gloriosus est Lutherus, LI. In ejus cubiculo strepitus demonum exauditi, *ibid.* Zwinglium fatetur se incitatum a demone, LV. Fatetur Lutherus sibi & aliis novatoribus illudi a demone, 1525. XLVI. Zwinglius demones ascribit miracula quae in Eucharia sunt, *ibid.* Demon anabaptismi auctor, 1525. LXI. In terram alidit Anabaptistarum signiferos, & falsas extases obicit, *ibid.* Impellit eos ad praedicandam perverissimam poenitentiam, *ibid.* Falsa eorum ore vaticinatur, *ibid.* Zwinglianos deludit ut pueros baptismo & jure coelestis hereditatis privet, LXII. Anabaptismi signiferos ut quondam pythones antequam sua responsa darent exagitat, *ibid.* Falsa suggerit iis vaticinia, *ibid.* Ac deterima flagitia, LXIII. Perluadet Philippo Sarelano se Michaellem Archangelum esse, mitique ad praedicandum anabaptismum, 1526. CXVIII. Virgines sibi immolari jubebat in Mexico, XCV. Ejus idolum collisum, *ibid.*
Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Dæmones fugativi Eucharistiae, C. Ab Americanis demones consultus respondere solitus, CII. Tyrannis ab eodem exercita invocantem se, XVI. Magi ore responderet, *ibid.* Coactus imperio sacerdotis fateretur idololatrias ruere in inferos, *ibid.* Pulsus a sacerdote, *ibid.* Chiribichenses cruce demones fugare soliti, *ibid.* Anabaptistae illusi a demone exemplum crudelitatis, 1526. CXIX.
 Dalmatia a Turcis divexata, 1516. LXVII. Pene in desperationem adacti Dalmatae, ni ferantur auxilia, LXIX. Poloniae Rex ut iis opem ferat sollicitus, LXX.
 Dania haereticis infecta, 1525. XXXI.
 David Aethiopum Imperator foedus inicit cum Emanuele Lusitaniae Rege contra Saracenos, 1521. CXV. Quae regna teneat, CXVI. Confirmat crucis coelestis prodigium quod Lusitanis Aethiopiae quarentibus affulserat, CXVII. Quae promiserit contra Saracenos, CXIX. Expetit architectos pro condendis sacris aedibus, CXX. Solicitat Ismaelem contra Turcas Aegypti potitos, CXXI. Legationem mittit ad Clementem, 1524. CIII. Ad Joannem Regem Lusitaniae, CV. Plangit Christianos Reges civili bello implicari, CVI. Excusat causam cur bellum Mauris non inferat, *ibid.* Provocat Lusitanum ut vires jungat in Mauris, CVIII.
 Disciplina Ecclesiastica: De illa instauranda actum in concilio Lateranensi, 1514. XVII.
 Discordia: Quinquies centena millia militum mutuis Christianorum discordiis paucis annis interfecta, 1514. XIV.
 Dispensatio: Ad duo incompatibilia quando permittenda, 1514. XXI.
 Disputatio Lipsica male permessa inter Joannem Eckium & Lutherum atque Carlostadium haeresiarchas, 1519. XXXVII. *¶ seq.* Disputatio cum haereticis noxia & exitialis esse solet, XLVI.
 Doctores: privilegia iis concessa, 1516. XV. Quis ordo inter variarum professionum doctores servandus, XVI.
 Dominicus Trevisanus patritius Venetus classis Venetae praefectus potuerat delere Turcas Rhodum obsidentes, 1522. XXII. Eximiae occasione defuit, *ibid.*
 Dominicus Jacobatius Episcopus Nucernus postea Cardinalis iustus a Leone X. creatus in urbe legatus, 1515. XXVIII. Jubeatur particula Crucis Dominicae excerpere e basilica S. Crucis Gallo Regi offerendam, *ibid.*
 Dominicus Jacobatius Episcopus Lucernus creatus Cardinalis, 1517. CI.
 Dosimeus Episcopus Oxoniensis pius & prudens consilium ab eo datum Carolo V. 1525. LXXXII.
 Duellum: Vid. Monomachia: Poenae illud iniuris constituta, 1519. LXXXVIII.

E

Ecclēsia haecenus fuisse desertam mentitur Lutherus contra evangelium, 1521. VI. Lutherus Ecclesiam serpentem vocat mentiturque se Ecclesiae caput contrivisse, XLV. Falso praedicit labente biennio nullum Ecclesiae catholicae vestigium relictum iri, 1525. XXII. Ecclesia impeccabilis constituta ab Anabaptistis impurissimis, 1525. LXI. Ecclesiam errare non posse demonstratur a Joanne Fischero adversus Oecolampadium, 1526. CX. Ecclesiae id est templa: iis rescindiis quarta pars vestigialium attributa, 1514. XX. Ecclesiastici: Ex eorum vitis aucta haeresis, 1519. LVI. Non permittit Hadrianus VII. nepoti duo sacerdotia, 1522. XI. Eleonora soror Caroli V. Regina Lusitaniae vidua

dua nupta Francisco I. 1526. IV. Emmanuel Lusitanæ Rex Arqueicum Æthiopiæ portum in mari Arabico Stephani Gammæ opera tuetur, 1513. CXIX. Publica documenta ad eum transmissa de cruce, quæ Lusitanis in cælo apparuerat, *ibid.* Ejus literæ ad Leonem X. de subacta aurea Cheroneo, 1513. CXXVI. De liberata Goa, CXXVIII. De federe sancito cum Abyssino Rege, *ibid.* Et cum Rege Narisingæ, *ibid.* Azamoram restituit Christiano Imperio, CXXXI. Eiusdem de parta victoria ad Leonem literæ, CXXXIV. Legatio ejus insignis ad Leonem Pontificem, 1514. I. Munera ad eum mittit, *ibid.* Defert illi obsequium oratorum opera, II. Rosa aurea a Pontifice ad eum transmissa, *ibid.* Ejus literæ quo Lateranensi concilio pro tuerenda fide se conjungit, III. Solicitatur ab Æthiopiæ Imperatore de mutuo federe in Mahometanos sanciendo, CIII. In Indiis & Africa imperium profert, CVIII. Tertiarum & decumarum Sacerdotiorum eidem concessæ, *ibid.* Sacris opibus abutitur, CIX. A Leone X. ad Turcas invadendas sollicitatur, 1515. XXXVII. De propagato in India imperio commendatur, *ibid.* Armuziæ Rex illius vestigalem se proficitur, LVII. Alfonso Albuquerquium in invidiam vocatum revocat ex India, *ibid.* Arcem Amagor ducum opera in Africa capit, *ibid.* Cladem ab Afris insignem accipit, LVIII. Arzilam contra Phutentem Regem propugnat, 1516. CII. Sacerdotes Congum deferendos curat, CIV. De belli societate contra Carolum V. a Francisco I. sollicitatur, CV. Sapiens ejus responsum, *ibid.* Ad Hamaelem legationem mittit, CVI. Ad Sinenses Legatos mittit, CVII. Maritimi belli duces contra Turcas Emmanuel Lusitanæ, & Henricus Angliæ Reges renuntiati, XLVI. Sancitum ut Emmanuel trecentas naves ornaret, e quibus in terram quadraginta millia hominum posset exponere, LIII. Illius filius Alfonso Card. creatus, 1517. CI. Zeilanda in mari Indico Lusitano adjecta imperio, 1518. CLXXII. Maldivæ insulæ etiam illi adjunctæ, 1519. LXIV. Hispani factiosi illi Hispaniæ imperium deferunt, 1520. LXXI. Respondet datum se operam ut redeant in gratiam cum Carolo V. *ibid.* Pacem regnum in Somatra pulso Mahometano tyranno illi subditum, 1520. XCII. Fœdus percussit cum Æthiopiæ Imperatore, *ibid.* Emmanuelis obitus, 1521. CXII. Multa pietatis documenta dat, *ibid.* Propagatum ab eo late in Indiis Imperium, *ibid.* Ingentia ejus consilia, CXIII. Insignis ejus pietas in recolenda Christi morte, *ibid.* Mahometanorum fuit hostis acerrimus, *ibid.* Pepigerat contra Turcas fœdus cum Rege Abyssino, CXV. Davidis Regis ad Emmanuelem literæ, CXVI. & seq.

Enthusiastæ: Eo arrepti a Dæmone varia patiuntur ludibria, 1525. LXIII. Quævis flagitia veluti imperata a Deo patrant, *ibid.*

Episcopatus quinque in America a Leone conditi, 1514. CX.

Episcopi rebilitunt Cardinalibus ob affectata privilegia, 1514. XV. Quæ dotes expetitæ in promovendis Episcopis, *ibid.* Nullus Episcopus nisi probato crimine exautorandus, XIX. Sine facultate Episcoporum libri typis excudi vetiti, 1515. VI. Episcopi de Monachorum privilegiis conqueruntur in concilio Lateranensi, 1516. I. Actum de concordia inter eos & religiosos, IV. Sine Episcoporum mandato monachi concionari vetiti, IX. Episcoporum examini subiecti jussi, X. Ad solennes supplicationes ab Episcopis indictas accedere jussi, XXX. Excipiendarum exomologeseon auctoritatem ab Episcopis petere, *ibid.* Adducendi

in examen cum sacris ordinibus initiari volunt, XXXII. Fratres & forores tertii ordinis Episcopis obnoxii pronuntiatur, XXXIII. Ut acquirerint Episcopi jus in res prophanas, 1516. XCIX. Episcoporum non accedentium ad Lateranense concilium insignis ignavia, 1516. I. Instaurata sanctio de sacramento fidei ab Episcopis exigendo, 1517. CXIV. De auro pro diplomatibus apud trapezitas ab iis deponendo, *ibid.* Episcopi Sueciæ a Christierno tyranno partim capite minuti, partim exulsi, 1520. LXXXVII. & seq. Episcopi exemptos si deliquerint, plectere jussi, 1515. IV.

Erardus pseudoepiscopus Pomelaniensis a fide ad impietatem Lutheranam deficit, 1526. CXXII. Horronda patrat facinora Alberti fultus potentia, *ibid.* Fingit se missum a Deo ad ea patranda, CXXV. Data Cracoviensi Episcopo mandata ut illi iudicium intendat, ac Poloniae terras illi obnoxias divellat, ab ejus episcopatu, CXXVI.

Eralmus Roterodamus pseudotheologus theologiam Judaicam dicit, 1516. LXXXIX. Fuit apostata & odium in religiosos professus est, XCI. Calumniatur monachismum ex Pythagoræ placitis fluxisse, *ibid.* Refellitur, *ibid.* & seq. Ante Lutherum declamatur contra indulgentias, XCVI. Impiæ aliæ hæreses scriptis ab eo disseminatæ, *ibid.* Marghanam hæresim instauravit, XCVII. Refellitur, *ibid.* Arrianismum professus est, C. Negavit Spiritum Sanctum Deum, *ibid.* Lapsus est in atheismum, *ib.* Lutheri præambulo extitit, *ib.* Cum Porphyrio daemniaco & Juliano apostata conferendus, C. Eralmi impiæ argutiæ negantis bellum cum Turcis gerendum, 1518. LXXXVIII. Turcas tolerantia vincendos voluit, *ibid.* Refellitur, *ibid.* A Fridenico duce Saxoniarum Lovanio Coloniam evocatur, 1520. LXII. Consultatur quid de Luthero sentiendum, *ibid.* Respondet male, Lutherum jure varias corruptelas reprehendisse, sed modo acerbior, *ibid.* Ejus iudicium præfert stulte Fridericus Pontificis & Romanæ Ecclesiæ iudicio, *ibid.* Jejunia & coelibatum damnavit Eralmus cum Luthero, 1522. LII.

Evangelium propagatum in India, 1522. LXXXIX. Et in America, XC. & seq. Mentiuntur hæretici, catholicos resistere evangelio, 1525. XII. Pro evangelio sua deliramenta obtrudunt, *ibid.*

Eucharistia cur negata pueris, 1513. LXX. Docentur Bohemi non licuisse mutare propria auctoritate usum communionis sub una specie, *ibid.* Christum in Eucharistia figurat tantum existere contententium hæreticorum auctor dæmon extitit, 1519. L. Id falsus est publicis scriptis Zuinglius, *ibid.* Eucharistiam sine prævio poenitentia sacramento suscipi jubet Lutherus, 1520. XV. Sub utraque specie laicos communicandos vult, XVI. Lutherani ad Eucharistiam contemptum sensum delapsi, 1522. XXXIII. Carlostadius sex libros contra præsentiam Christi in Eucharistia editos revocat, *ibid.* Eucharistia abusi magi, 1523. LXXXVIII. A Lutheranis conculcata, 1525. XIII. Circa Eucharistiam dissentiunt heresiarchæ, 1525. XLVII. Septiceps hæreses hydra circa Eucharistiam, *ibid.* Miracula in Eucharistia edita ait Zuinglius fieri a dæmone, L. Fugati dæmones & typhones sopiti vi Eucharistia in America, C. Oecolampadii contra Eucharistia veritatem sophismata refellit Joannes Fischerus, 1526. CVII.

S. Eurosia Virgo & martyr: Ex ejus reliquiis abscessis sanguis fuit, 1522. VII. Excommunicatio: Prodigium in milite extinguit, qui censuris devinctus erat, 1523. CXXXI. Excommunicationis vis negata a Luthero, 1518. CXLVI.

CXLVI. Excommunicandi a Christo concessa demonstratur, *ibid.* De injuncto excommunicatis quid sentiendum, CXLVII. Olim excommunicati vexabantur a demonibus, CXLVIII. Lutheri errores circa vim excommunicationum, 1520. LIII. art. 23, & 24.

Exempti ab Episcopis si deliquerint, corrigendi, 1515. IV.

Extases falsæ objectæ a dæmone Anabaptistis, 1525. LXI.

Extrema unctio sublata a Luthero, 1521. LXIX. Cur non semper curentur per extremam unctioem fideles, *ibid.*

F

Fabricius Carretus Rhodi Princeps: Leonis ad eum literæ de sollicitatis in Turcam principibus, 1514. XLVI. Fabricii ad Leonem literæ de Selymi & Hamaelis prælis, XLVI. Comparat se ad Turcas retundendos, XLVII. Monitus a Leone ut Rhodom munit adversus Turcas, 1517. XVIII. Succedit illi Philippus Villers, 1521. CXXI.

Ferdinandus Rex Hispania Raymundi Cardonæ ducis opera Venetos vincit, 1513. LXXVIII. Vicentiam, Bergomum, Brixiam & alias urbes subigit, *ibid.* Genuam in clientelam accipit, LXXXI. Et Lucenas, *ibid.* Propagatum imperium in America, CXXXIX. Ducum opera Mauros piratas profligat, 1515. LIX. Bugiam adversus Horulcium Barbarossam Bugiæ obsidione depellit, *ibid.* Algerium dein amittit, *ibid.* Navarra regnum Castellæ conjungit, LX. Ejus obitus, 1516. XXXIX. Vaticinium de illo cum natus est a viro sancto prolatum, *ibid.* Joannam filiam instituit hæredem, *ibid.* Sacramentis rite procuratur, *ibid.* Ejus elogium, XL. Fidem ex commodo mutasse acculatur, *ibid.* Ejus sententia de exercitu habendo in procinctu ad subitos casus, XLIV. De ea re scribit commentarios, *ibid.* Eo extincto aucta in Africa Barbarossæ potentia, XLVII.

Ferdinandus Ponvettus designatus Episcopus Melphitenensis creatus Cardinalis, 1517. CI.

Ferdinandus Cortesius instructa classe Americae plures terras lustrat, 1519. LXV. Quadraginta millia barbarorum fundit, LXVI. Visus dat leges ne immolent dæmonibus, *ibid.* Meteczumæ Mexici Regi bellum infert, LXIX. Plures reguli ad eum deficiunt, *ibid.* Centum quinquaginta millium barbarorum exercitum fundit, LXX. Mexicanum Regem in suam redigit potestatem, LXXI. Simulachra dæmonum, & sacrificia humana tollit, *ibid.* Simulachra confringi jubet, LXXXIII. Increpat Regem superstitionis gentilitia, *ibid.* Proponit legem contra homicidas, *ibid.* Deum creatorem & redemptorem illi prædicat, *ibid.* Crucem & Christi imaginem in templis proponi jubet, LXXV. Cedit illi imperio Mexicano Meteczuma, *ibid.* In eum rebellant Mexicani, CXX. Socios laborum impatientes excitat ad constantiam pro evertenda idololatria, 1520. XCVII. Dæmon de illo male perpendo cum cæteris Christianis crudeliter spondet, *ibid.* Mexici regis ab eo recuperata, plures insignes urbes Mexicanas sibi subiicit aut flammis delet, 1521. CXXXVIII. Tenulliganam urbem obsidet, CXXXIX. Ab hoste capitur sed, mox liberatur, *ibid.* Regem Mexicanum capit, *ibid.* Et Tenulliganam urbem, *ibid.* Circumpactes urbes, & provincias subigit, *ibid.* Singulis annis victoria memoria solemniter instructa supplicatione celebratur, CXXX. Vaticinia de Mexico subigendo præ-

cessere, *ibid.* Subacta urbe quacunque ibat evertit idola Cortesius, & humana sacrificia prohibebat, *ibid.* Poscit a Carolo V. ut mittendos curet Episcopos, & sacerdotes pro instruendis populis, *ibid.* Mexicanis acerbè imperat, 1523. CXXXIV. Sexaginta regulos ob defectionem flammis tradit, *ibid.* Plures provincias subigit, *ibid.* Plures barbaros ad Christum allicit, *ibid.* Elatus invidia Olito præfecto gloriæ æmulo bellum infert, CXXXV. Adversa omnia vastat, *ibid.* Pars copiarum, ejus fusa, *ibid.* Periculum ingens adit, *ibid.* Septem & triginta ecclesias in urbe Mexicana condidit, CXXXVI. Illius in sacerdotibus observantia singularis, 1524. CXIII. Interest primæ synodo Mexicanæ, *ibid.* Ejus studio Mexicana centum & amplius myriades Ecclesiæ adjuncti, CXIV. Deterret supplicis barbaros ab esu carnis humanæ, 1525. XCIV. Collidit idolum cui mactabantur virgines, XCV. Regem & principes Mexicanos ob conjurationem laqueo præfocari jubet, *ibid.* Interpretis opera fidei mysteria exponit, *ibid.*

Ferdinandus I. Archidux Austriae, deinde Bohemiæ, & Hungariæ Rex ac demum Imperator: Pia ejus studia pro Lutheranæ hæresi comprimenda explicat, 1524. II. Catholicorum cœtus Ratisponæ celebrat, XXIII. Edictum Wormatiensē mandandum operi decernit, XXIII. Vetat ne concionari cuiquam liceat sine Episcopi auctoritate, *ibid.* Damnat sacerdotum & Monachorum connubia, *ibid.* Proscribit Lutheranos, *ibid.* Jungit fœdus cum pluribus principibus catholicis pro tuenda fide, *ibid.* Animadvertit in Lutheranos, XXXIX. Relapsum Lutheranum extremo supplicio afficit, *ibid.* Irruptionem in Italiam minitatur, 1526. XVIII. Initum ab Italis cum Helvetiis fœdus ad eum prohibendum aditu, *ibid.* Extimescunt Itali, ne Mediolanensis ducatus illi a Carolo V. concedatur, 1526. XXXVI. Solicitatur a Clemente, ut Germaniæ vires ad Turcas repellendos jungat, LIX.

Festi dies: Magistri artium festis diebus divina rantum docere jussi, 1514. XXIX. Qui festi dies celebrari jussi, 1524. XXXII.

Fides Christiana: Lutherus sine contritione, & sine absolutione sacramentali statuit peccatorem absolutum si crediderit se absolutum, 1520. LIII. art. 11. Fingit hanc sufficere sine prævio poenitentia sacramento pro excipienda Eucharistia, *ibid.* art. 15. Negat decreta fidei edi vel ab Ecclesia vel a Pontifice posse, *ibid.* art. 27. Sacerdos Dalmata, qui mori prius quam fidem ejurare decreverat, execta vitalia ad ædem Lauretanam vivus defert, 1520. LXXXIII. Susceptis sacramentis pie moritur, *ibid.* Fidem solam ad salutem sufficere scribit Lutherus, 1521. LII. Per fidem omnia scelera absorberi persuasit, 1521. LXII. Fides in flagitiorum patrocinium ab eo versa, LXII. Per fidem omnes fieri posse immortales pollicetur Lutherus, LXIX. Fingit Lutherus fidem extingui bonis operibus pravisque excoli, 1522. XLIV. Hoc hamo plures cepit, *ibid.* Fides ad Americanas gentes translata dum Germani perique eam deserunt, CII. Triginta septem Ecclesiæ in urbe Mexico conditæ, CXXXVI. Liberarum civitatum magistratibus rejectis conciliis fidei decreta condunt, 1524. XLI. Fidei reformatio nova causa a Georgio Blauvordo Tigurino deficiente a Zuinglianismo ad Anabaptismum, 1525. LXI. Sophisma Oecolampadii contra fidem confutatur, 1526. CVI. Fallo promissit Lutherus fide absorberi peccata omnia, 1526. CXV. Repugnant illis fidei mortuæ encomiis sacra scripturæ, CXVI. Disputationes de fide temerarie Suecos perdidere, CXXXVI. Fiferus sive fistulator apostata Munzeri focus extremæ

tremo afficitur supplicio, 1525. XVI.
 Florentini adhaerent concilio Lateranensi, 1513.
 XXIV. Leonem X. venientem maximis honoribus excipiunt, 1515. XXVII.
 Franciottus Ursinus creatus Cardinalis, 1517. CI.
 S. Franciscus de Paula in sanctorum albo collocatur, 1519. LXXVI. Qui ritus tunc servati, *ibid.* & *seq.* Ut Ecclesiam condere ceperit, LXXXII. Iustus sit a S. Francisco majorem extruere, *ibid.* Nudis pedibus illæsus calcavit ignem, *ibid.* Admirandæ aliæ virtutes ab eo editæ, LXXXIII. Ut plures divinitus perfararit, *ibid.* Mutuo reddidit vocem, *ibid.* Enescum frigore restituit vitæ, *ibid.* Ardentem fornacem ingreditur ac reparat, *ibid.* Miraculo probat parere omnia divinæ omnipotentiae, LXXXV. Vocatus est a Ludovico XI. in Gallias, *ibid.* Tres religionis disciplinae formulas instituit, *ibid.* Ex a quatuor Pontificibus confirmatæ, *ibid.* Constituta die secunda Aprilis anniversaria illius festi celebritas, *ibid.*
 Franciscus Maria Robureus duci Urbini Pisauriensis principatus relictus, 1513. VIII. Urbini ducatu pellitur a Leone X. 1516. LXXXI. Ob quas causas exautoratus, LXXXII. Quatuor diebus Urbini, Pisauri, & Senogalliae principatibus exutus, *ibid.* Laurentius Medicus creatus Urbini dux, LXXXII. Laurentium Medicem pellit, ac principatum recuperat, 1517. LXXXI. Perusium oppugnat, LXXXIV. Repellitur, *ibid.* In Senenses copias vertit, LXXXV. Cum exercitu in Picenum excurrit, LXXXVI. Pisauri propulsatur, *ibid.* Exercitum Lauretanæ adis directioni inhiantem continere nequit, *ibid.* Injuncto divinitus exercitui pavore a B. Virgine scelus aversum, *ibid.* Ariminum obsidet, LXXXVIII. Propulsatur ab Helvetico exercitu, *ibid.* In Etruriam signa transfert, *ibid.* Exercitu quotidie imminuto aëtoque pontificio Urbinatæ principatum Leoni restituit certis pacis legibus, *ibid.* Dissolutus ejus exercitus, *ibid.* Receptus in gratiam ab Hadriano VI. 1523. CVIII. Expeditionis ad liberandum Mediolanum dux creatur, 1526. XV. Propulsatur ab Hispanis, *ibid.*
 Franciscus Ximenius Archiepiscopus Toletanus postea Cardinalis a Ferdinando morituro Hispaniæ procurator relinquatur, 1516. XXXIX. Dat operam absente Carolo V. ut ob impotentiam mentis Joannæ Reginae Hispani regnum nomen Carolo V. deferant, 1516. XLIII. Mira arte exercitum sine sumptu ad subitos casus comparat, XLV. Ludum militarem aperit, *ibid.* Navarram in obsequio Caroli continet, *ibid.* Classem instruit in Turcas, & Afros, XLVI. Navalem victoriam de his refert, *ibid.* Gratulatur illi Leo X. *ibid.* Algerium recuperare immisso exercitu tentat, XLVII. Propulsatur Algerio a Barbarossa, *ibid.* Additi illi a Pontifice animi, *ibid.* Solicitatur a Leone, ut contra Selimum exercitum paret, LVII. Consultit Maximiliano Cæsari, ut cæteris omnibus Mediolanum bello petat, 1516. LXXXIX. Maximiliano id consilium non secuto dissoluta ea expeditio, *ibid.* Pius Ximenii obitus, 1517. CIII. Rite sacramentis procuratur, *ibid.* Vitæ Franciscanæ acerbiter in cardinalatu retinet, CIV. Imperatus illi carniem esus, exceptis sextis feriis, *ibid.* & CV. Creditus veneno lento a Belgis sublatus, *ibid.* Usus est opibus ad frangendos Mauros, CVI. Sacram scriptoræ variis linguis excudi curavit, CVII. Complutenis academice supplices literæ de eo in sanctorum albo reponendo, CVIII. Pia ejusdem pro Africa Christo subicienda expeditio, CIX. Incendium crucis signo extinxit, CX. Oranenses per Africa ab eo divinitus expugnati, *ibid.*

Franciscus Archiep. Lugdunensis schisma Pisanum ejurat, 1514. IX.
 Franciscus Francorum Rex succedit Ludovico XII. 1515. X. Mediolanum affectat, *ibid.* Adversatur illi Leo X. *ibid.* Helvetii in eum a Leone X. confirmati, XI. Cum Fregosis lites componit, XIV. Genua potitur, XIV. Ejus arma Leo pertimescit, XV. Parmam Placentiamque inavaro anathema intendat, XVI. Frustra illi itinera nititur arrumpere, XVII. Henricus VIII. Anglorum Rex in eum sollicitatus, *ibid.* & XVIII. Initum inter Leonem, & Anglum foedus adversus ipsum, *ibid.* Monetur, ut abstineat Italia, XX. In Gallia magistratum munera vendit, XXI. Venale jus reddit, *ibid.* Novis vestigalibus Gallos onerat, *ibid.* Oppressis Gallis in Insulubres irrupit, *ibid.* Helvetios cruento prælio vincit Venetorum ope, *ibid.* Mediolanum illi deditum, XXI. Maximilianum Sfortiam ad deditioem cogit, *ibid.* Francisci Virtutes, & vitia, *ibid.* Cum Leone Pontifice foedus init, XXIII. Significat velle Romam accedere, XXIV. Trepidatum ne quid novaret, *ibid.* Pacis leges in Mediceorum commodum veras admittit, XXVI. Invadendi regni Neapolitani spes illi erepta, *ibid.* Legati ad eum Bononiam deducendum missi, XXVII. & XXVIII. Venientia Cardinales occurrunt, XXIX. Pontificem in folio confidentem supplex adit, XXX. Obsequii sponsonem illi præstat, *ibid.* Sinistra manu a Pontifice deducitur, *ibid.* Laciniam vestis pontificiæ desert, XXXII. Aquam Pontificis sacris operatori manibus affundit, XXXIV. De pragmatica sanctione novis conventionibus substitutis abolenda agit, 1515. XXXVI. Particula crucis illi tradita a Leone, *ibid.* Agit ex arcano de expugnando regno Neapolitano, *ibid.* Imperii Constantinopolitani jura illi delata a Leone, si Turcis bellum inferre vellet, *ibid.* Illius e Bononia discessus, XXXIX. Helvetii ad incedendum cum illo foedus a Leone invitati, XXXIX. Meru Cæsaris, & Hispaniæ & Angliæ Regum in Gallias redit, *ibid.* Parmam, & Placentiam extorquet Pontifici, XL. Mutinam, & Regium Arelino restitui curat, *ibid.* Ecclesiam potius quam Turcas spoliare maluit, *ibid.* Solicitatur, ut Mediolanensi principatu contentus sit, XLIV. Cæsar intermissi in Turcam belli causam in Gallum derivat, LXVI. Designandorum Episcoporum & Abbatum, & priorum facultas concessa, Francisco I. 1515. XII. & *seq.* Classem mittit contra Mauros Petro Navarra duce, L. Auxilia Pontifici contra Selimum pollicetur, LX. Rogatur a Leone ut Dalmatis contra Turcas opem numerariam ferat, LXVII. Dissidia contrahit cum Maximiliano Cæsare, LXXV. Helvetiorum plures tribus sibi conciliat, LXXV. Mattheus Cardinalis Sedunensis alias retrahit ab illius federe, LXXVI. Rogatus, ut Christi causam suscipiat in Turcas, sua commoda illi præfert, LXXVIII. Meditatur expeditionem Neapolitanam, *ibid.* A Maximiliano Cæsare in Insulubria bello appetitur, 1516. LXXXIX. Eum propulsat ducum opera, *ibid.* Pacem init cum Carolo V. LXXX. Despondit illi filiam cum dotalibus Regni Neapolitani juribus, *ibid.* Cum Regem Lusitanie adversus Carolum sollicitaret quod datum ipsi sapiens responsum, CV. Cum Carolo V. locia in Turcas arma spondet, 1517. VI. Monetur ut classem ad comprimendas Turcicas grassationes instruat, XXII. Cæsari & Francisco decretum contra Turcas terrestres exercitus imperium, 1517. XXXVI. Sanctum, ut quinquaginta millibus peditum duodecim equitum succinctus per Dalmatiam irrumperet, LII. Quæ consilia agitata sint in conventu

ventu Augustano, ut expeditionem duceret contra Turcas, 1518. V. Ad eum Bernardus S. Mariae in Aquiro diaconus Cardinalis decernitur pro urgendo in Turcas bello, XXXIX. Pium Francisci ad eum responsum, 1518. CL. Ingentia ejusdem promissa, CLII. Solemnes supplicationes Parisiis celebrat, CLIII. Sancit cum Anglo foedus, CLIV. De Scoto quid sanxerit, *ibid.* Claustrina cum Carolo Hispaniæ Rege odia exercet, CLV. Leo X. Francisco I. pro comparando imperio favet, CLVI. Libens inter eum, & Carolum in pensanda imperio, CLVI. Affectat regnum Neapolitanum, CLVII. Brandeburgensis Marchio datam Francisco fidem infringit, *ibid.* De Regno Neapolitano invadendo agit, CLIX. Saxonie ducem Fredericum Carolo V. opponit, CLX. Obstitit ne ad Maximilianum diadema imperiale transmittatur, CLXII. Nimia æmulatio ingentium malorum illi causa exitit, *ibid.* Graves in eum de turbata pace querelæ, CLXIII. Affectat imperium & classem instruit, 1519. VII. Ingentia illius si Rex eligatur promissa, X. Quid illis responsum, XIII. Turcas potius a Carolo V. quam a Francisco debellari posse contendit Moguntinus Archiep. *ibid.* Exposita pericula si Franciscus Cæsar eligeretur, XIV. Francisci virtutes Germanos formidandæ vitæ, XV. Pollicenti in Turcas bellum gesturum, fides non adhibita, *ibid.* Ricardi Archiepiscopi Treverensis pro deferendo imperio Francisco I. argumenta, XIX. Cur fuerit præferendus Carolo V. *ibid.* Apertorem illum esse ad Hungariam Germaniamque defendendas, XX. Saxonie dux favet Carolo V. contra Franciscum I. XXI. Incitatur a Boniveto ad inferendum Carolo V. bellum, XXXII. Inde omnia fluxere mala, *ibid.* Solicitatur a Leone X. ut Turcis sacrum bellum inferat, LXI. Suscepit eum Carolo V. bello augendæ heresi Lutheranz occasionem præbet, 1521. LXXV. Cum Leone de Regno Neapolitano eripiendo Carolo V. agit, LXXVII. Stato die Leoni non respondet, *ibid.* Conjungit se Leo Carolo V. adversus Franciscum, *ibid.* Administri Francisci I. in Leonem insolentissimi, LXXVIII. Navarram foederato Regi restituit, CXIV. Indicit temere bellum Carolo V. XCV. Caroli V. de Francisco querelæ, *ibid.* Franciscus I. belli causam in Carolum derivat, XCVI. Negat tentasse Germanos in Carolum concitare, *ibid.* Navarram amittit, CIII. Frustram recuperare tentat, CV. Leo X. Helvetiorum opera ipsi bellum movet in Insulubria CVI. Pacem cum Carolo V. respuit ob captam Fontarabiam, CVII. Consilii auctor Bonivetus ipseque Franciscus, dein justitiam divinam se sentire, *ibid.* Parmam, & Placentiam ex eo recipit Leo, CVIII. Mediolanensi principatu exiit Franciscus, *ibid.* In media de Francisco victo lætitia repente Leo humanas res deserit, CIX. Inter Franciscum I. & Carolum V. pacem constituere nititur Hadrianus VI. 1522. VIII. Internuntii ea de re ad eum missi, *ibid.* Bellum illi ab Henrico VIII. denuntiatum nisi admittat inducias, XII. Spe inani illuditur, XIII. Mediolanum frustra tentat Lautrechii ducis opera, *ibid.* Ad Bicocham fusus ejus exercitus, *ibid.* Pollæ relique copię Insulubria, XIV. Genuam amittit, *ibid.* Solicitatur a Philippo Rhodiorum magistro, ut contra Turcas opem ferat, XXVII. Recuperare Rhodum meditantem deest, CVI. Mediolanensem arcem amittit, CVIII. Laplas res Italicas redintegrare tentat, *ibid.* Conjuracionem init cum nonnullis Siculis contra Carolum V. CIX. Serius parat classem ac foederati supplicio affecti, *ibid.* Monetur ut Romam mittat oratores pro vertendis in Turcam

armis, CX. Imperatas ab Hadriano inducias respuit, *ibid.* Foedus in eum ab Hadriano cum Cæsare & Anglo sanctum, *ibid.* CXI. Fit certior a Clemente VII. de illius electione, *ibid.* Mediolanum frustra ducum opera obsidet, CXXXI. Anglos Picardia propulsat, *ibid.* Movet illi bellum in Burgundia Carolus Borbonius, *ibid.* Apud eum queritur Clemens de Nurenbergeniæ comitorum decreto, XX. Ut omnis sacer, & politicus ordo tollatur a Lutheranis, *ibid.* Commendatur ob Galliam ab heresi vindicatam, *ibid.* Solicitatur, ut vires jungat pro extinguenda heresi, *ibid.* Solicitatur a Clemente ad pacem cum Carolo V. jungendam, LXXX. Fontis Arabici arx ex illo recuperata a Carolo V. LXXXII. Ejus exercitus Insulubria pulsus, *ibid.* Cæsareum exercitum Massilia propulsat, LXXXVI. Acerbiores pacis leges proponit, LXXXVII. Solicitatur a Clemente ad pacem, LXXXIX. In Italianam expeditionem ducit, XC. Mediolano, & aliis multis urbibus potitur, *ibid.* Ad pacem solicitatur, XCI. Rei gerendæ occasionem amittit, *ibid.* Neapolitanum regnum invadere meditatur, XCIII. Consultit illi Clemens ne exercitum dividat, XCIV. De honoris fumo certat cum Carolo V. XCVII. Ob libertatem ecclesiasticam lætam arguitur, XCIX. Consultit Carolo V. ut Mauremicum opprobrium ex Hispania excindat, 1525. LXXVI. Mittit Alexandrum Stuardum cum exercitu ad invadendum regnum Neapolitanum, LXXIV. Damnata ejus consilia a Clemente VII. *ibid.* Reicit Clementis consilia, LXXVI. Genuenses illi conciliati, LXXVIII. Hetrusci illius partes amplexi, *ibid.* Monitus a Clemente ne certaminis alex se committeret, *ibid.* Hostium impetus noluit eludere, LXXIX. Ob inanem gloriam res suas everit, *ibid.* Impudenter suas vires distrahit, LXXX. Proditur a Retis, & Helvetiis, *ibid.* Capitur cum Henrico Navarra Rege, *ibid.* Insulubres, & Ligures ad Cæsarem deficiunt, *ibid.* Ejus copias quas in Neapolitanum regnum miserat profugatæ, LXXXIII. Anglus illi ex commiseratione conciliatus, LXXXVI. Duriores pacis leges illi a Carolo V. imperatæ, LXXXVII. & 1526. II. Burgundiæ ducatus illi promissus a Francisco I. III. Affinitatem cum eo contrahit, IV. Spondet una cum Carolo petiturum concilium ut arma in Turcas vertantur, *ibid.* Datis filiis obsidibus liberatur, V. Burgundiam negat concessurum, *ibid.* Foedus cum Pontifice, & Venetis sancit adversus Carolum, VI. Scortorum amoribus impeditus foederatos deserit, XI. Laudam intercipit, XII. Et Saonam, XV. Foederatis ferius auxilia submittit, XVII. Promissa his non servat, *ibid.* Belli culpam in eum avertit Carolus in apologeticis literis, XXII. Graves Caroli V. de eo querelæ, XXIV. Violatum ab eo foedus, *ibid.* Affectatum imperium, ut tertius eligeretur, *ibid.* In Carolum Germanos concitare nititur, LI. Caroli adversus Franciscum apud Germanos apologia, LI. Queritur Carolus Franciscum Regem cum liberatus esset novam conjurationem iniisse, LII. Obstitisse ne exercitus in Pannoniam mitteretur, eamque propterea occupatam, LIII. Violatam ab eo fidem, LIV. Una cum Carolo V. ob privata dissidia rem Christianam prodidit, LVI.

Franciscus Armelinus creatus Cardinalis, 1517. CI.
 Franciscus Pisanus Venetus creatus Cardinalis, 1517. CI.
 Franciscus de Vandon Episcopus Laudunensis creatus Cardinalis, 1517. CI.
 Franciscus de comitibus electus Cosanus creatus Cardinalis, 1517. CI.
 Franciscus de Sickingen inter Germanos dux clarus

rus ad ecclesiasticorum ditiones invadendas anhelat, 1520. II. Lutherum confirmat, ut hæresim aperte effundat, *ibid.* Hæresim armis propagat, 1524. XLII. Oecolampadium, & Bucerum apollatas secum ducit, *ibid.* Invadit Treverensem Archiepiscopatum, *ibid.* Propulsatur a Richardo Archiepiscopo, *ibid.* Intentat clero universo Germanico excidium, *ibid.* Obtriti ejus conatus, *ibid.* Lutherus in ea maxime spes suas locarat, *ibid.* Obsessus in arce sua tormento bellico lanatus perit, *ibid.*

Franciscus Cheregatus internuntius apostolicus in Germania jussu exponere principibus in Nurembergensibus conventibus, impendere ex Lutheranæ hæresi mala Germaniæ quæ Bohemiam oppressere, 1522. LXVI. Quantum dedecus suscipiant Germani nisi hæresim compriment, *ibid.* Politicam potestatem cum ecclesiastica eversum ita, LXVIII. Quæ Lutherus docet jam per varia concilia damnata, LXIX. Quid illi in comitiis Nurembergensibus responsum, 1522. III. *¶* *seqq.* Monet principes ab iis pandi aditum everteudæ religioni, XV. Nullam subesse causam cur pontificia & cesarea edicta non mandentur operi, XV. Repressis hæreticis discordias omnes extinguit, XVI. Urget, ut typographi qui libros hæreticos cudunt plectantur, XVII. Ut in apostatas animadvertatur, *ibid.* Ejus monita ut inania, spreta a politicis Germanis, XX. Franciscus de Angelis Minorita postea Cardinalis dictus Quignonis missus in Americam præ evangelio prædicando, 1521. CXXVII. Revocatur ex eo munere præfectusque Ordini, *ibid.*

Franciscus Soderinus Cardinalis Volaterranus suadet Francisco Francorum Regi, ut comparata classe Siciliam invadat, cui principes conjurati se conjuncturi sint, 1523. CIX. Proditionis convictus mancipatur carceri ab Hadriano, *ibid.* Extincto Hadriano liberatus atque in conclave admissus, CXXVIII. Obditur pugnantissime electioni Clementis, VII. *ibid.* Ab eo creato Pontifice in gratiam recipitur, *ibid.*

Franciscus de Sfortia Mediolanensis rex a Cæsareo exercitu recepta pulsus Gallis illi restituitur, 1523. CVIII. Gallos Cæsaris ope Insubria pellit, 1524. LXXXII. Captus a Cæsare Gallo Rege metu ita principatu exuatur, 1525. LXXXVIII. Solicitatur a Davalo Marchione Pischariæ de fœdere pro tuenda libertate Italia, *ibid.* Proditur ab eodem, & Mediolani obsidetur, *ibid.* Clemens pro eo apud Cæsarem deprecatur, LXXXIX. Septem mensibus obsidionem sustinet, 1526. XI. Auxiliarius fœderatorum exercitus Mediolano propulsatus, XV. Deditionem nuncupat, salutem libertatemque pactus, 1526. XVII. Ut eo obsesso cæteri Reges in Carolum V. asperati fuerint, XXIX. Accusatur a Carolo V. læsæ majestatis crimen incurrisse, XXXII. Contendit Carolus nullum jus obtinere ad Mediolanensem principatum, XXXIII. Accusatur de exercitu Cæsareo trucidando consilium dedisse, XXXVII. Contendit judiciario ordine exauthorari posse, XXXIX. Postulat Clemens ut in ducatu Mediolanensi confirmetur, XL. Negat Cæsar ferendam impune illius proditionem, *ibid.* Suffectus illi dux Borbonii, si ve Sfortia convinceretur proditionis si ve decederet e vivis, XLI. Quæ pollicitus sit Pontifex Carolo, modo Francisco Sfortiæ parceretur, XLII. Queritur apud Cardinales Carolus suscipi a Clemente proditoris Sfortiæ clientelam, XLIX.

Fridericus S. Theodori diaconus Cardinalis se submittit concilio Lateranensi, 1513. XLII. Veniam erroris poscit, *ibid.* Ludovicus Francorum Rex pro eo, & focus deprecatur,

XLIV. Leo in eum clementia utitur, *ib.* Quo cultu inductus sit in consistorium, XIV. Bernardino socio schismatis altiori voce sacramenti formulam repetere sobrefugientem, eam alta voce reperit, *ibid.* Restituitur illi cardinalitus cultus, XLVII.

Fridericus Fregosius Archiepiscopus Salernitanus expeditionem in Afros ducit, 1516. LIII. Expugnandæ Bisertæ occasionem deest, *ibid.* Guletanam arcem capit, LIII. Pontificis ad eum literæ, LIV.

Fridericus dux Saxonie a Staupitio Augustinianorum Saxonum provinciali, ut vocant, subornatur ad tuendam Lutheri causam, 1517. LXVII. Condidit Wittembergensem academiam, *ibid.* Insignem extruxit Ecclesiam, *ibid.* Monetur a Thoma Cardinale, ut Lutherus fugam proterve carperit, 1518. CVII. Monetur ut Lutherum vel Romam ire compellat, vel suis finibus eiciat, *ibid.* Franciscus I. Fridericum Carolo V. in presentatione imperii opponit, 1518. CLX. Fridericus contra Franciscum I. Carolo V. favet, 1519. XXII. Desertur imperium Friderico a principibus, XXXII. Illud repudiat, *ibid.* Deserendum curat Carolo V. *ibid.* Oblatum Hispanum aurum contempsit, *ibid.* Infamis Friderici inertia, *ibid.* Divina providentia repudiatum ab inerte & impio imperium est, *ibid.* In interregno Lutherum hæresarcham fovit, XXXIV. Transmissa ad eum a Leone X. rosa aurea, XXXV. Evocat Lutherum, ut controversiam componat cum internuntio pontificio, *ibid.* Perturbatus ab internuntio Lutherum Wittembergæ non eiecit, XXXVI. Eum protegit contra Augustinianorum comitia ne trucidatur in carcerem, LI. Rogatur a Pontifice, ut vel Lutherum ad piam mentem revocet, aut pertinacem coerceat, 1520. LX. *¶* *seq.* Respondet velle perillare in fide catholica, sed Pontificiam in Lutherum sententiam mandare operi ahnuat, *ibid.* Erasmus Lovanio Coloniæ evocat, & consulit in Lutheri causa, quid de ea sentiendum, LXII. Hæretici hominis judicium de hæretico Pontifice, & Romanæ Ecclesiæ judicio stulte præfert, *ibid.* Sibi persuaderi opprimi eos qui corruptelas emendari cupiant, *ibid.* In Vormatiensi conventu ad obiectas Lutheri hæreses fingit hæc fingi ab invidis eumque tuetur, 1521. IX. Fallo queritur non servatam Lutheri salutis fidem, XLIV. Objurgatur ab Hadriano VI. de fide catholica deserta, 1522. LXXII. *¶* *seqq.* Expositum illi myriadas animarum culpa ipsius peritura, LXXIV. Objurgatur quod magis impostori quam tot conciliis credat, LXXV. Monetur hæresarcha solitos abuti scriptura, *ibid.* Intolerandam esse illius cœcitatem, LXXVI. Increpatur quod horrenda patiatur sacrilegia, LXXVII. *¶* *seq.* Monetur Lutherum esse plenum Antichristi spiritu, LXXX. Agnoscat ex operibus transfiguratum sathanam, LXXXI. Constare ex ejus rabie, & maledicentia, & blasphemis divinum ab eo abesse spiritum, *ibid.* Latronem hunc conspirasse ad perdendam ecclesiam, LXXXIII. Misereatur tuorum Saxonum deceptorum, LXXXIV. Intentata illi divina ira, *ibid.* Sequatur sanctos martyres, non apostatam, LXXXV. Pontificia, & Cæsarea ultio illi intentata, LXXXVI. Monetur a pluribus regibus, principibus, ut Lutheranam pellem excindat, LXXXVII. Purgat se mendacii, *ibid.* E Nurembergensi conventu discedit, ne colloquium cum legato Cardinale habeat, 1524. V. Munzerum Pseudopphetam novumque Hæresarcham Lutheri cui ille adversabat consilio pellit, 1524. XLVI. Deceptus est a Lutheri jactantia doctrinam suam accepisse a Christo se illi vendendum

dendum obiciente, *ibid.* Inter medios Lutheranorum tumultus obit, 1525. XV. Succedit illi Joannes frater Lutheri impie adductus, *ibid.*

Fridericus Holfatiæ princeps Daniæ regnum cepit, 1524. LXX. Clementis ad eum literæ, ut Lutheranos comprimat, XXIX. Lutheranis favet, XXXI.

G

GAjetanus Tianeus presbyter Vicentinus condidit ordinem clericorum regularium, 1524. CVII.

Galli: Præfules Galli ad Lateranense concilium vocati, 1513. XVIII. Ad Novariam cœduntur cruentissimo prelio ab Helvetiis, XXIX. Pelluntur iterum Italia, XXX. Magnis oppressi bellis in Gallia ad Leonem X. supplices oratores mittunt, LX. Damnati Galli Præfules Pisanaasta, 1514. V. Petunt schismatis veniam, VI. Helvetios in Insubria vincunt, 1515. XX. Gallorum Rex lacrimam vestis pontificia desert, 1515. XXXII. Pontificis manibus aquam affundit, XXXIV. Cur in Galliis Episcoporum, & abbatum electiones sublata, 1516. XII. Quibus legibus designandorum Episcoporum facultas data Regi, *ibid.* Abbatum, priorum designandorum eisdem concessa auctoritas, *ibid.* Privilegia Gallis doctoribus pro obtinendis sacerdotiis attributa, XV. Maximilianum Cæsarem Insubria propulsant, 1516. LXXXIX. Mediolanum frustra tentant, 1522. XIII. Novariam expugnant, *ibid.* Ticinum frustra tentant, *ibid.* Ad Bichocham cœduntur ab Hispanis, *ibid.* Pelluntur Insubria, XIV. Amittunt Geneva, *ibid.* Mediolani arcem dedunt, 1523. CVIII. Profigantur maxima clade capto Rege Francico, 1523. LXXX.

Gazelles Mamelucorum dux a Solimanni duce extrema clade sulus, 1521. CXXI.

Gedanum infectum Lutheranæ hæresi, 1526. CXXIII. Puli inde catholici confugiunt ad Poloniam Regem, CXXIV. Seditiois auctores Gedanenses affecti supplicio, CXXV.

Gentiles: Ut eorum Deum implorantium miseretur Deus, exemplo probatur, 1521. CXXX.

Genua, & Genueses: Genua res conversæ pulsus, Adurnis a Fregosius, 1513. XXX. Fregosii ab Adurnis infestati, XIII. In Galli Regis clientelam se conferunt, XIV. Genua possit Franciscus I. Gallorum Rex, 1514. XIV. Genueses classem instruunt adversus Afros, 1516. XLIX. *¶* *seq.* Fridericus Archiepiscopus Salernitanus illi præficitur, *ibid.* Bisertæ expugnandæ occasione desunt, *ibid.* Guletanam arcem capiunt, *ibid.* Obsessi ab Hispanis, 1522. XIV. Gallicum exercitum nolunt admittere, *ibid.* Dissident inter se ac de fœdere agunt cum Hispanis, *ibid.* Delusi specie fœderis impetu capiuntur atque expulantur, *ibid.* Genua ab Andrea Auria pulsus Gallis pristina libertati restituta, *ibid.*

Georgius Hungarus cruce signatorum dux sumpta in Turcas arma vertit in Hungaros, 1514. LIII. Sexaginta hominum millia cœdit, *ibid.* Horrenda ejus facinora, *ibid.* Superatur a Joanne Palatino, LVII. Ignito & ferreo diademate redimitur, *ibid.* Militum suorum dentibus disceptatur, *ibid.*

Georgius Spathinus facelli ducis Saxonie præfectus Lutherum protegit, ut Wittembergæ hæreat 1518. CVIII. Servit plurimum propagandæ hæresi, *ibid.*

Georgius Saxonie princeps perperam Lutherum & Carlottadium Hæresarchas cum Joanne Eckio Lipliæ disceptantes audit, 1519. XXXVII. Poë

nituit eum postea illius disputationis indictæ, XLVI. Monetur ab Angliæ Rege, ut Lutherum opprimendum curet, 1522. XLVIII. Translationem bibliorum a Lutheri editam prohibet in suo principatu, *ibid.* Damnat Lutheranæ deliria, *ibid.* Principatum suum a Lutheranæ peste vindicat, 1524. IV. Rogatur a Clemente, ut ad Nurembergenses conventus pro tendenda fide se conferat, *ibid.* Ratisponense decretum contra Lutheranos recipit, XXIV. Promulgat in sua ditioe, *ibid.* In rusticos Lutheranos confurgit, 1525. XV. Eos profigat, XVI.

Georgius Episcopus Sambienfis infeliciter in apostatam Lutheranam labitur, 1523. LXXXII. Hæretica ejus concio, *ibid.* Mentitur evangelium hætenus latebris pressum, LXXXII. Calumniis religiosos onerat quasi in Ecclesiæ schisma consent, *ibid.* A fide desit Lutheranam impietatem professus, 1526. CXXII. Episcopatus politicum imperium in Albertum Apostatam transfundit, *ibid.* Effudit Episcopalis non esse muneris politicum imperium, exercere, *ibid.*

Georgius Blauvordius Sacerdos apostata Anabaptistæ impietatis instaurator dum Munazceri rapodias de Anabaptismo læsitat cum aliis a Sacramentariis hæresi desit ad Anabaptistam, 1523. LXI. In medio sociorum cœtu a demone arripitur, *ibid.* Post absurdas gestulationes vatem agit possitque rebaptismum damnato eo quod in Ecclesia acceperat, *ibid.* Fingit vitam post hac sine labe, & macula ducturum, *ibid.* Sodales ad idem facinus impellit, *ibid.* Novam fidei reformationem cudit, *ibid.* Statuit Anabaptistas esse impeccabiles, *ibid.* Sectam auget, *ibid.* Zuinglium adversantem sibi paritur, *ibid.* Zuinglium tuentem se traditionibus Ecclesiæ deridet, *ibid.* Urget, ut nitidum textum de baptismo puerorum afferat, *ibid.* Pœnitentiam perverstissimam prædicat in cilicio, & cinere, *ibid.* Mira ejus, & sociorum hypocritis, *ibid.* Pellitur Tiguro a Zuinglio, LXII. Pseudoapostolum suum vere vocant Sathanæ mancipium, *ibid.* Basileæ disputat cum Oecolampadio, 1526. CXVIII. Arguitur infantæ quod se præferat Ecclesiæ, *ibid.* Docetur eum esse verum sensum Ecclesiæ, quem docent sancti patres, *ibid.* Jactat se puram tenere scripturam, & floccifacere patres, *ibid.* Traditiones, ut humanas tenit, *ibid.* Jactat se duci a Spiritu Sancto & impeccabilem esse, *ibid.* Pulsus Basileæ proximos Basileæ vicis inficit, *ibid.*

Georgius Armeniæ Rex Christianus: missus ad eum internuntius a Clemente VII. 1526. LXXX.

Gerba insula subacta, & vestigialis Caroli V. constituta, 1519. LXII.

Germani a Leone X. sollicitati ut bellum sacrum in Turcas suscipiant, 1518. IV. Quid deliberarint, V. *¶* *seq.* Onus gerendi belli sacri refugiunt, XXXI. Arguuntur a Maximiliano, quod torpent in re gloriosissima ac necessaria, XXXIV. Commonentur ne occasione desint, XXXV. Si desint Hungari, Turcas in Germaniam penetraturos, *ibid.* S. Hildegardis prædixit Germanos in hæresim ob vitia lapsuros, 1519. LVI. Admoniti ab Hadriano VI. de impendentibus malis ex Lutheranæ hæresi, 1522. LX. Exorta inde bella civilia, *ibid.* Quam turpe sit per fraterculum Germaniam pessumdari, LXII. Prætextum evangelicum esse merum latrocinium, LXIII. Spretam iri principes ab iis qui spernant concilia, LXIII. Expositum iis impendere mala quæ Bohemiam opprimerent, LXVI. Quantum iis inuratur dedecus, nisi hæresim nascentem compriment, *ibid.* Lutherum eadem via incedere qua Ma-

hometem, LXVIII. Pontificum, & Cæsareum edictum mandant operi, *ibid.* Non esse audiendum hæresiarum, sed obruendum, *ibid.* Quæ semel constituta in Ecclesia in disceptationem non adducenda, LXIX. Corrupti a Lutheranis quid responderint Hadriano VI. 1523. III. *¶* *seqq.* Imposita sibi a Romana Ecclesia graviora onera queruntur, VI. Inultam litem de annatis movent, VIII. Postulant concilium in Germania celebrari ob Lutheranam hæresim, IX. Negant ignave coercere apostatas sacerdotes, XII. Principum Germanorum inertia fuit alumna hæreseos, XIII. Monentur ab internuntio apostolico panti ab iis aditum evertendæ religioni, XV. Repressis hæreticis discordias omnes restinctum iri, XVI. Monita illius ut inania spreta a Germanis, XX. Pingunt se occupatis aliis rebus gravioris momenti, *ibid.* Permittunt convelli religionem, XXI. Autoritatem Episcoporum in constituendis concionatoribus sibi usurpant, XXIII. Adversus officia Romanæ curiæ plura deblaterant, XLVI. Queruntur male laicos trahi ad ecclesiasticum tribunal, *ibid.* Eorum libellus Hadriano VI. porrectus, XLIX. Lutheranorum intolerandas corruptelas silentio prætereunt, LII. Monentur ab Henrico VIII. Angliæ Rege ne pestem Lutheranam foveant, LXVII. Prædicta illis futura populorum rebellio, LXVIII. Prædicta bella fecutura, *ibid.*

Gladius sacer missus Cæsari a Pontifice, 1517. LXI. Guillelmus Ramundus de Vich creatus Cardinalis, 1517. CI. Guillelmus dux Montisferrati Gallorum partes tuetur, 1513. XXX. Cæsis Gallis ab Helvetiis premitur & a duce Mediolanensi, *ibid.* Guletana arx a Christianis capta, 1516. LIII. Gundisalvus Vascius a Mauris ob Christi fidem affectus martyrio, 1516. CII. Admiranda ejus constantia, *ibid.* Ejus frater ob susceptam Christi fidem postea necatus, CIII. Gustavus Ericson Suetiæ princeps a Christiano Rege Daniæ cui datus erat obsequium in vincula abductus, 1518. CLXV. Pulso Suecia Christiano ad regni procuracionem evehitur, 1520. LXXXIX. Implorat ejus opem Clemens pro comprimenda in Suecia Lutheranæ hæresi, 1526. CXX. Subornatur a politico, ut res ecclesiasticas invadat, CXXIX. Cogit Episcopos & sacerdotes uxores ducere, *ibid.* Nita ex incestis aliquorum nuptiis monstrata, *ibid.* Vexat Archiepiscopum Upsalensem ob defensam fidem, 1526. CXXX.

H

Hadrianus VI. ante pontificatum ex Der-tusensi Episcopo creatus Cardinalis, 1517. CI. In Hispania censuram exerceat in hæreticos, 1518. CLXVI. Hispaniarum procuratio a Carolo V. in Germaniam profecturo illi relicta, 1520. LXIX. Adversus Segobientes rebellantes immittit exercitum, LXX. Data illi imperia a Leone, ut Antonium Episcopum Zamorensem, qui in Toletanam Ecclesiam se intruserat, censuris contringat, LXXII. Creatus Pontifex Hadrianus VI. ex Cardinale tituli SS. Joannis & Pauli ob eximias virtutes, 1522. I. Prædictum hoc illi ante fuerat, *ibid.* Agebat tunc in Hispania rei que ignarus erat, *ibid.* Tributa divino numini illis electio, II. Dolet sibi delatum pontificatum, III. Admittit. ut Deo vocanti obtemperet, *ibid.* Maxilla S. Lamberti martyris a Cæsare Augustanis dono excepta, quæ antea denegata fuerat pontificatus fructum eximium se percipisse ait, III. Doctrina claruit, IV. Ejus

primitiæ, *ibid.* Veriti plures ne sedem apostolicam transferret in Hispaniam, V. & VI. Conceptæ de eo spes excisurum Lutheranam hæresim, *ibid.* Actæ a Carolo V. gratiæ ob creatum Hadrianum VI. Muneribus afficitur ab Hispanis, VII. Eo abscondente aliquas reliquias e S. Lamberti corpore facer cruor ex iis fuit, *ibid.* Ejus per Hispanias itinera, *ibid.* Pacem inter Carolum V. & Franciscum I. constituere nititur, VIII. Internuntium mittit in Gallias, *ibid.* & X. Sanctissimi ejus mores, XI. Negat nepoti suo, ut duo sacerdotia gerat, XI. Dicere erat solitus orandas Sacerdotibus ecclesias, non Sacerdotes ecclesiis orandos, *ibid.* Saviente Romæ epidemia ad ferendam populo opem properat in urbem, XVI. Genuam appellit, *ibid.* Venienti Cardinales occurrunt, XVII. Mulierculam virili cultu indutam ignominia afficit, XVII. Vetat arcus triumphales apparari sibi Romam ingressuro, *ibid.* Vetat reos excipi Cardinalium ædibus, *ibid.* Prohibet gestari arma, *ibid.* Confirmat, ut Carolus Regnum Neapolitanum cum imperio retineat, *ibid.* Censum ab eo recipit, *ibid.* Præfert summam humanitatem, ut neminem a se tristem dimittat, XVIII. Adulatores temnit, *ibid.* Petri Delphini ad eum datæ literæ, XIX. Eximia de Hadriano sparsa fama, *ibid.* Rogatur, ut classem submittat Rhodiis a Turcis obsessis, XX. Imprudenter adversus Gallos potius quam Turcas eam mittit, *ibid.* Pollicetur illi Carolus V. se gladium in Lutherum, & sequaces districturum, si annatæ sibi concederentur, LV. Ejus ad Hadrianum missæ literæ, *ibid.* Negat Carolo annatas iustissimas ob causas, LVIII. Principes admonet de malis imminutibus, LX. Queritur non mandatum fuisse operi Wormatiensie decretum, LX. Exorta inde bella civilia, *ib.* Exprobrat quod Germaniam a fraterculo pessumdari pantantur, LXI. Prætextum evangelicum esse merum latrocinium docet, LXIII. Spretum iri principes ab iis, qui concilia spernunt, *ibid.* Exerceant leges in turbarum auctores, LXIV. Majorum pietatem imitentur, *ibid.* Dat mandata internuntio, ut Germanis exponat impendere mala, quæ Bohemiam oppræssere, LXVI. Quantum dedecus inuratur Germanis, nisi hæresim nascentem comprimant, *ibid.* Si velint Luthærum facile oppræssum iri, *ibid.* Monet politicam potestatem cum ecclesiastica eversum iri, LXVII. Magna ex hæresi pullulasse mala, sed majora pullulatura, LXVIII. Lutherum eadem via, qua Mahometem incedere, *ibid.* Mandat operi cæsareum in eum edictum, LXIX. Non audiendum hæresiarum, sed obruendum, *ib.* Quæ Lutherus doceat jam per varia concilia damnata, *ibid.* Quæ semel constituta sint in Ecclesia, non disceptanda, *ibid.* Propter vitiorum redundantiam exortam hæresim, LXX. Pollicetur curiæ Romanæ emendationem, *ibid.* Servatum iri Germanis vetera jura, LXXI. Modos reprimentæ sectæ querit, *ibid.* Decernit sacerdotiæ doctis conferenda, *ibid.* Fridericum ducem Saxonie objurgat ob defensam hæresim Lutheranam, LXXIII. Saxonem objurgat, cur desciscat ab his, qui fidem in Saxonia prædicarunt, LXXIV. Exponit quot myriades animarum ipsius culpa pereant, *ibid.* Objurgat, quod uni impostori, quam tot conciliis magis credat, LXXV. Docet omnes hæresiarum abuti solitos scriptura, *ibid.* Monet, ut tot sanctis patribus de vera illius interpretatione credat, *ibid.* Hærenda pati illum sacrilegia increpat, LXXVII. Splendum licentiam permittere, LXXIX. Plenum esse Antichristi spiritu Lutherum, LXX. Ex operibus hunc Sa-

Sathanam transfiguratum facile dignosci, *ibid.* Ab eo divinum spiritum persequi abesse, LXXXI. Illum esse antichristi apostolum, LXXXII. Exponit infandas ejus blasphemias in Ecclesiam, & ecclesiasticos, *ibid.* Ex scriptura honorem sacerdotibus deferendum probat, *ib.* Latronem hunc conspirasse ad perdendam Ecclesiam monet, LXXXIII. Objurgat de pervicacia in tuendo hæresiarum, *ibid.* & LXXXIV. Misereatur ductorum Saxonum, *ibid.* Divinam illi vindictam intentat, *ibid.* Sequatur sanctos martyres, & confessores, non apostatam, LXXXV. Pontificiam & imperialem ultionem interminat, LXXXVI. Minoritas ad prædicandum evangelium Americanis mittit, C. Ex nimia Hadriani in Germanos suos clementia efferantur Lutheranis, 1523. I. Corruptorum a Lutheranis ordinum imperii responsum ad Hadrianum, II. *¶* *seqq.* Supplex libellus ab iis ipsi porrectus de acerbioribus oneribus ab Ecclesia Romana impositis tollendis, XLIX. In sanctum albo reponit Benonem Episcopum Mûnnesem, LXXXIX. Et Antonium Archiepiscopum Florentinum, XCV. *¶* *seq.* Sanctus Ignatius de Loyola illi pedes osculatur CII. Patriarcha Alexandrinus eidem Pontifici obsequium deserit, CVII. Ariminum recuperat Hadrianus CVIII. Alfonso Ferrariæ ducem & Franciscum Mariam Roburcum ducem Urbini in gratiam recipit, *ibid.* Franciscum Soderinum Cardinalem Volaterranum conditionis convictum in Hadriana mole carceri mancipat, CIX. Solicitat Reges ut mittant Romam oratores pro incedenda pace, *ibid.* Imperat inducias, CX. In Gallum eas respicientem fœdus sancit cum Cæsare & Anglo & Etruscis, & Mediolanensi, *ibid.* Damatum a pluribus hoc fœdus, CXI. Morbo lethali corripitur, CXII. Pie obit, *ibid.* Ejus mores & integritas CXIII. In extremo morbo Guillelmum Episcopum Cardinalem creavit, CXIV. Propinquos non provecit patruelis filium a se dimittit, *ibid.* Plures consanguinitate attingentes collata elemolyoa redire in patriam, jubet, *ibid.* Decreverat celebrare concilium contra hæresim Lutheranam, CXV. Hadriani consilia pro castigandis urbis vicinis, *ibid.* Petrum Carasum Archiepisc. postea Pontificem, & Marcellum Cajetanum emendationis morum præficit, CXVII. Objectum illi non tulisse opem Rhodiis, CXVIII. Eiusdem apologia, *ibid.* Thomas de Vio Cardinalis ab eo in Hungariam missus, CXIX. Injto fœderi locum Gallo reliquerat, si vellet illi accedere, *ibid.* Succedit illi in pontificatu Clemens VII. *ibid.* Hadrianus Episcopus Constantiensis creatus Cardinalis a Leone X. 1515. XXXV. Hadrianus Soderinus Car. tit. S. Chrysoconi fatetur se conjurationis in Leonem X. consensum factum, licet rem sperneret, 1517. XCIV. Donatus venia imperata mulctæ, XCV. Hæresis, & hæretici: Sancta in concilio Lateranensi adversus hæreticos inquisitio, 1514. XXXV. Hæreses Moscovitarum, sive Ruthenorum, abulsive variæ, 1514. VII. *¶* *seq. usque ad* LXXXVII. Penæ in Lateranensi concilio statutæ in eos, qui hæreses libris mandarent, 1515. VI. Hæreses Lutheranæ præjudium, 1516. LXXXIV. Quorum culpa ad eo illa propagata, 1519. LIV. *¶* *seq.* S. Heli degardus de ea prædictio, 1519. LVI. Aucta ex bellis civilibus hæresis, 1521. LXXXV. Vid. Lutheranis, Anabaptistæ Zuingliani. Crudelitas est hæreticorum misereri, 1522. XIII. Hæresis Lutheranæ ob libidinem propagata, 1523. LXXXIII. Plerique sacerdotum spurii in hæresim lapsi, *ibid.* Hæretici ob arrogantiam

sacra mysteria simplicitatem vocant, *ibid.* Ob conceptum in sacerdotibus plures lapsi, LXXXIV. Alii quod spiritus sanctis patribus rapidos hæreticorum perlegerent, LXXXV. Hæreses ex prava interpretatione scripturæ manarunt, LX. Falsis visis inducæ, 1524. XLVI. Hæresim ex inferis erupisse constat ex ipsis hæreticis, 1526. CV. Hæretici propriis diæbus confutantur, *ibid.* Amplectendas esse traditiones Ecclesiæ, & sequendum scripturæ sensum, quem docent SS. Patres, CXVIII. *Vid.* Scriptura.

Hamela Saxonie divinitus liberata a S. Bonifacio, 1520. LXVIII. Haradinus Barbarossa in tyrannide succedit fratris Horraco, 1518. CLXVII. Ad eum Algerio disturbandum Carolus V. classem immitit, 1519. LXII. Christianus exercitus in contraria consilia distrahitur, *ibid.* Dein mergitur clavis pars fluctibus, *ibid.* Helvetii decem Gallorum millia ad Novariam cadunt, 1513. XXX. Ducem Montisferrati Gallorum fœderatum bello premunt, *ibid.* Monentur, ut clementia utantur in victos in defendenda Ecclesiæ causa clarum nomen adipsuntur, XXXI. Divionem in Burgundia gravi bello premunt, 1513. LX. Delosi splendidis promissis obsidionem solvant, *ibid.* In fœdere adversus Franciscum I. Gallorum Regem Insuliam affectantem confirmati, 1515. XI. In Insuliam vincuntur a Gallis & Venetis, 1515. XX. Solicitantur a Leone ad fœdus incedendum cum Gallis, XXXIX. Pars Helvetiorum sociatur Gallo, 1516. LXXXV. Sex regiones ab eo dissentiant, LXXXVI. Dissisti inde in duas factiones, LXXXVIII. Ad quindecim milia peditum cum quinque millibus equitum Germanorum irrupunt in Insuliam contra Gallos, LXXXIX. Repelluntur, *ibid.* Helvetiis sibi conciliat Leo, 1517. LXXXVII. Eorum conducto exercitu repellit Piceno Urbinatem ducem, LXXXVIII. Inficiuntur hæresi a Zuinglio, 1519. L. Dæmon illius auctor extitit, *ibid.* Helvetii a Leone X. conducti ad pellendos Insuliam Gallos, 1521. CVI. Eorum opera Parma, & Placentia receptæ a Leone, & Galli Mediolano exacti, CVIII. Decernunt tuendam fidem orthodoxam, 1524. LI. Laudantur a Clemente VII. *ibid.* Monentur ut Episcopos ab hæreticis divexatos tueantur, LII. Tres Helvetiorum tribus Zuingliantium professæ, LIV. De iis ad fidem revocandis agit Clemens, *ibid.* Produnt Franciscum I. 1525. LXXX. Auxiliares copias mittunt pro defendenda Italiæ libertate adversus Hispanos, 1526. XV. Ineunt fœdus cum Italici fœderatis ad Ferdinandum Archiducem atcedendum Italiæ ingressu, XVIII. Henricus VIII. Angliæ Rex. Solicitatur a Leone X. ut expeditionem in Gallum Regem schismaticum ducat, 1513. LIV. Prærogativæ ejus confirmatæ, LVI. Gallicum exercitum cædit, LVII. Teroana potitur, *ibid.* Ducum opera victoriam de Scotis refert occiso Rege, *ibid.* Leo X. illi gratulatur, LIX. Solicitatur ad componendas controversias & arma in Turcas vertenda, *ibid.* Tornacum Gallo eripit, LX. Rogatur, ut pacem cum Gallo ineat, CV. Ponat arma, quæ pro Pontifice sumpturæ, *ibid.* Pacem & amicitiam inquit cum Ludovico XII. Gallorum Rege, 1514. L. Solicitatur adversus Franciscum I. Italiæ bellum inferentem, 1515. XVII. *¶* *seq.* Pacificitur cum Leone X. *ibid.* America septentrionalis a Cabotto sub Henrici auspiciis perillustrata, 1515. LXIII. Socialia cum Gallo & Hispano arma pollicetur in Turcas, 1517. VI. Rogatur ut promissa exornet operibus, VII. Henricus Angliæ, & Emanuel Lusitanie Reges

decreti duces maritimi belli adversus Turcas, 1517. XLVI. Quæ partes Henrico attributæ pro expeditione conficienda in Turcas, 1518. XXIV. Laurentius Campegius Cardinalis ad eum legatus decernitur, XXXVII. Fœdus inquit cum Francisco I. Gallorum Rege, 1518. CLIV. Pontificiam in Lutherum sententiam mandari operi, ejusque libros exuri jubet, 1520. LXIV. Furiam Lutheri pertinaciam egregie describit, LXV. Vere dicit eum esse fraterculum Turcis & Saracenis omnibus nocentorem, *ibid.* Excipit Carolus V. & fœdus cum eo sancit, LXIX. Librum edit adversus Lutherum pro sacramentis Ecclesiæ, 1521. LIV. Insigne ejus argumentum pro primatu Pontificis, LVI. *¶* *¶* *¶* Missæ sacrificium egregie propugnat adversus novatores, LX. Et confessionem, LXIV. Et traditiones, LXVI. Audiendum Paracletum, qui per Ecclesiam loquitur, non Lutherum ex Christi imperio demonstrat, LXVI. Defendit sacerdotii dignitatem, LXVIII. Demonstrat eadem ratione Christianos esse Reges, qua sacerdotes, *ibid.* Defendit sacramentum extremæ unctionis, LXIX. Deridet Lutherum immortalitatem suis spondentem, *ibid.* Plures illum trucidasse, neminem sanasse ostendit, *ibid.* Sua scripta pontificiæ censuræ subiicit, LXXXII. Oratoris opera porrigit librum Pontifici, LXXXIV. Ornatur magnis elogiis a Leone X. *ibid.* Fidei defensoris titulo decoratur, *ibid.* In eum furit Lutherus, *ibid.* Se concordie interpretem offert inter Carolus V. & Franciscum I. dissentientes, LXXVII. Iterum inter eos pacem conciliare enititur, CVII. Denuntiat bellum Francisco I. nisi inducias cum Carolo V. admittat, 1522. XII. Ejus liber adversus Lutherum versus in Germanicum sermonem catholicos confirmat, XLIII. Proscinditur a Luthero omni scurrilitatum genere, *ib.* & XLIII. Monet Fridericum, Joannem & Georgium Saxonie duces ut Lutherum oppriment, XLVIII. Præmonet pravam bibliorum versionem ingentia mala parituram, *ibid.* Picardiam frustra bello tentat, 1523. CXXXI. De actis Nurembergensis conventus fit certior, 1524. XVII. De ingravescente hæresi fit certior, *ibid.* Rogatur ut tanto malo occurrat, *ibid.* Rogatur ut oratores mittat ad Spirenses conventus, XVIII. Monet ut novæ hæreses ex Luthera nascantur, *ibid.* Clementem commendat de pacis inter Franciscum I. & Carolus V. consiliis provectis, LXXXI. De Gallia invadenda inquit consilia cum Carolo V. LXXXIII. Gallicum sceptrum affectat, LXXXV. Coeptis dein abstinet, *ibid.* Progressus Francisci I. in Insubria ægerime fert, 1525. LXXVII. Ex commiseratione audita Francisci captivitate conciliatur Gallis, LXXXVI. Pacis arbitrum agit, *ibid.* Filiam Delphino despondet, *ibid.* Eam legem inserit ne ulla Gallie provincia pro liberando Francisco tradi possit, *ibid.* Solicitatur ad jungendum fœdus cum Gallo, Pontifice, & Venetis, & Mediolanensi ad elidendam Caroli potentiam, 1526. VII. Monitus a Clemente VII. de imminente Hungarie excidio mittit Ludovico Regi aurum subsidiarium, LVIII. Joannis Fabri ad eum oratio in eum ad Turcas Hungaria exturbandas concitet, LXXII. Blandis literis eum corrumpere tentat Lutherus, 1526. CXII. Persequitur in Anglia Lutheri sequaces, *ibid.* Refellit Lutheri deliramenta, *ibid.* *¶* *¶* *¶* Henricus Navarra Rex: Illi Francisci I. auxilium exercitum præbet ad recuperandam Navarram, 1521. XCVI. Ducum opera Navarram recuperat, CII. Fufis ad Juliobrigam Gallis eam amittit, CIII. Rex captus in prælio cum Francisco I. Gallorum Rege, 1526. LXXX.

Mutato cultu evadit, *ibid.* Ex fœdere cum Francisco I. inuito cedere Navarræ jure iustus, 1526. IV. Hercules Rangonius creatus Cardinalis, 1517. CI. Hieronymus Aleander pontificius in Germania internuntius Fredericum ducem Saxonie interpellat ut pontificia in Lutherum sententia mandetur operi, 1520. LXI. Repellitur, *ibid.* In conventu Wormatiensi Lutherum accusat, 1521. VIII. Juxta illius accusatio temere a scripta invidiæ, IX. Hieronymus Emsler theologus sacram scripturam in Germanicum sermonem contra Lutheri hæreticam versionem traducit, 1522. XLIX. Lutheri scripta contra canonem missæ confutat, 1525. XL. S. Hildegardes prædixit hæreseos Lutheranz mala, 1519. LVI. Hispani Venetos vincunt, 1512. LXXVIII. Mexicanum subiiciunt, 1525. XCIV. Idola everunt, *ibid.* Auri cupidine jus gentium violant, XCVIII. Leges iis a Rege datas non servant & barbaros opprimunt, *ibid.* Prohibiti mittere ad publicos conventus procuratores nisi a Rege designatos rebellant, 1520. LXIX. Nisiis vestigalibus obruti, LXXI. Ad libertatem sublatis principibus aspirant, *ibid.* Fracti a duobus Caroli V. 1521. XCVI. Hispani Navarra pulsati a Gallis, XCVII. Insubria potiuntur, CVIII. Navarram recipiunt, CIII. Mexicanum sibi subiiciunt, CXXXIX. Id antea ab Angelo prædictum, CXXX. Orbem circumvire per occidentem, CXXXI. De Molucis insulis certant cum Lusitanis, CXXXII. Propulsant Mediolano & Ticino Gallos, 1522. XIII. Fundunt ad Bichocam magna clade, *ibid.* Pellunt Insubria, XIV. Genuam obsident, *ibid.* Dissidentes Genuenses & incautos sub fide cæsarea impetu capiunt & expilant, *ibid.* Franciscum Gallorum & Henricum Navarræ Reges capiunt, 1525. LXXX. Affectant Italia universum imperium, LXXXVI. Duodena centena milia Americanorum in aurifodinis male perdunt, 1526. XCVI. Hocstratus theologus in Germania censor Reulclinum Capionem Hebraicæ & Græcæ linguæ peritissimum ob cabalicas nugas in jus vocat, 1516. LXXXIV. Vexatur a rhetoribus poetis & grammaticis, LXXXV. Horaceus Barbarossa Mitylenus pirata tormento brachium pugnans adversus Christianos amittit, 1515. LIX. Substituit ferreum & Bogiam obsidet, *ibid.* Egere repellitur, *ibid.* Postea Algerium intercipit, 1516. XLVII. Hispanum exercitum magna clade propulsat, *ibid.* Africam in Selimi servitutem redigere annititur, XLVIII. Christianorum infestat littora, *ibid.* Immissa in eum a Pontifice classis, LI. Ex pirata evasit Algerii & Tremeseni Rex, *ibid.* Orano propulsatus, 1518. CLXVII. In fuga trucidatus, *ibid.* Ejus caput per Hispaniam circumlatum, *ibid.* Haradinus Barbarossa illius frater in tyrannide succedit, CLXVII. Hugo Moncada Siciliae prorex Algerium frustra tentat, 1519. LXII. Ejus classis pars fluctibus mersa, *ibid.* Refecta classe Gerburum regulum vestigalem constituit, *ibid.* Profigatus a Gallis captusque 1525. LXXXVIII. Liberatus Columenenses subornat ad confandam prodicionem in Clementem VII. Pontificem, 1526. XVII. Direptis basilica S. Petri & palatio pontificis de pace agit, XIX. Acceptis duobus Cardinalibus obsidibus Clementem adit, *ibid.* Iniquas pactiones extorquere nititur, *ibid.* Trimestres inducias postea inquit, *ibid.* Huttens: *Vid.* Udalricus Huttenus. Huttus hæresiarcha Christi divinitatem negat, 1525. XLI. Blasphemat Christum a Judæis ob flagitia iuste sublatum, *ibid.* S. Ja-

I

S. Jacobus Apostolus Lutheranam hæresim prædixisse visus, 1521. LXX. Eam egregie confutat, *ibid.* Propterea a Luthero non admilla ejus oracula, *ibid.* Jacobus IV. Scotiæ Rex monitus ne Galli Regis schismatici partes tueatur, 1513. LIV. Rogatus ut Ecclesiæ causam suam præferat, *ibid.* In Angliam incurrit Anglo in Galliam expeditionem ducente, LV. In pugna ardore occiditur, *ibid.* Damnatu fuerat schismatici crimine a Julio II. LVIII. Jacobus Sadoletus Episcopus Carpentoracensis coram Leone X. habet orationem de bello sacro, 1518. LII. Consultit Pontifici ne bellum ineat cum Carolo V. 1526. X. Graviora inde mala Clementi consilium non admittenti contigere, *ibid.* *¶* *¶* *¶* Jacobus V. Scotiæ Rex misso oratore solemniter Leoni X. obsequium deserit, 1520. XC. B. Jacobus Picenus: De illius miraculis jubet inquiri Clementis, 1525. CIII. Javenus: Eorum ritus & regio, 1513. CXVI. Cur radant anteriorem partem capitis, *ibid.* Visi a Lusitanis, CXVII. Iconoclastarum hæresis instaurata a Carlostadio, 1522. XXXIII. Justitia divina in Iconoclastas, 1525. XXXVIII. & 1526. XCIII. Idola: Eorum labia calenti humano sanguine aliiuntur Americani, 1518. CLXXV. Jejunia culta summa religione a barbaris Americanis, 1518. CLXXV. Jejunium quadragesimale: Expetit a Leone X. Maximilianus I. Cæsar ut jejunium in partes dividatur, 1519. II. Id non potuit obtinere, *ibid.* A Luthero & sequacibus damnatum, 1522. LII. S. Ignatius Lojola Societatis Jesu conditor in Pampilonæ obsidione laucatur, 1521. XCVIII. Sanatur a S. Petro, *ibid.* Ex lectione piorum librorum divino amore inardescit, C. Serio de peccatis expandis cogitat CI. B. Virgo Christum gerens se illi visendam præbet, *ibid.* Cœlum inveniunt fordes mortalia, *ibid.* Lustrat limina Apostolorum, 1523. CII. Exosculationes pedes Hadriani VI. *ibid.* Venetiis dum subditi cubat iubetur divinitus senator illum suis ædibus excipere, *ibid.* In terram sanctam peregrinationem suscipit, CIII. Peccantis arguit spreto periculo, *ibid.* Christus se illi læpius videndum offert, *ibid.* Lustrat terræ sanctæ loca, *ibid.* Meditatur infideles ad Christum convertere, *ibid.* Solicite Christi vestigia impressa revisit, *ibid.* Christi aspectu recreatur *ibid.* Suis precibus navim qua vehabatur servat, CV. Illuminati hæretici: Dæmon Michaelis Archangeli specie Nicolauum Pelargum Anabaptistarum lætæ auctorem deludit, 1522. LIII. Illuminati credebant tantum instinctibus suis aut revelationibus, 1524. C. Illuminationem arcanam pro intelligenda scriptura jactant Lutherani, 1526. LXXXVIII. Specie Archangelii Philippum Sarrellanum deludit dæmon, 1526. CXVIII. Crudele facinus Anabaptistæ se illuminatum profitentis, 1526. CXIX. Triumphat patratu facinore ex impulsu dæmonis ac si ex divino imperio edidisset, *ibid.* Alterius credentis suo Spiritui facinus immane, CXX. Imagines Sacræ: Imago crucis culta ab Æthiopicis, 1514. CIII. Imagines sacras Carlostadius confringit, 1522. XXXIII. Cur fiant imagines, XXXIV. Arguit hæreticorum contra imagines reselluntur, XXXV. Ab hæreticis Christi simulachra indigne fœdata, XXXVII. Vocant impie sacras imagines idola, quæ sunt

dæmonum simulachra, XXXVIII. Qualis fuerit imaginum confringendarum auctor, XXXIX. Pretiosissimæ imagines retentæ ab hæreticis, XXXVIII. Imagines in nummis non spectæ, *ibid.* Ad Christi crucifixi imaginem miracula Colonia edita, 1524. L. Imagines Christi & Virginis a Lutheranis affixæ patibulis, 1525. XIII. Imagines Priapi, Veneris & Lutheri ab iisdem servatæ, *ibid.* Divinæ vindictæ exempla in eos, qui imagines B. Virginis idola dixerunt, XXXVIII. Cur inductæ imagines a Christianis, XXXIX. Furit Zuingleus suam imaginem exultam fuisse a Lucernensibus sed idem Christi imagines concremari iussit, *ib.* Lutherani imaginem Lutheri radiato diademate consecrant, & Christi ac Deiparæ imaginem frangunt, LII. Imago Virginis lachrymas fundit in Hispania suscipientibus sicte baptismum Mauris, 1526. LXXXIV. In Belgio furente hæresi Lutherana alia Virginis imago lachrymas etiam spargit, LXXXV. Vidisse divina prodigia contra Iconoclastas testatur; Coctæus, 1526. XCIII. Immortalitas a Luthero suis promissa si fidem habeant, 1521. LXIX. Immunitas ecclesiastica pro ea tuenda quæ decreta sunt in Lateranensi concilio, 1514. XXXI. *¶* *¶* *¶* Rescissa illa quæ conceditur non vocato in jus eo cuius interest, 1515. IV. Imperator: Consuetudines servari solitæ in electione Cæsaris, 1519. XXVIII. Carolus V. Aquiligran corona Germanica redimitur, LXXXIII. *¶* *¶* *¶* Indulgentiæ: ante Lutherum in eas declamat Erasmus, 1516. XCVII. Theses proponit Lutherus adversus indulgentias, 1517. LXI. Insurrexit adversus Ecclesiam quia promulgandarum indulgentiarum illi non est demandata provincia, LXVI. Ex traditione fluxit indulgentiarum usus, LXXXVI. Quid sit indulgentia, *ibid.* Quomodo valeant indulgentiæ pro defunctis, LXXXVII. Quæ sit indulgentiarum causa, LXXXVIII. Quid requiratur ut indulgentiæ valeant, LXXI. Corruptelæ in promulgandis indulgentiis a quæstoribus admittæ, 1518. C. & CI. Nundinæ prophane de rebus sacris turpiter factæ, *ib.* Penam temporariam remittit indulgentia, CXIII. Obijciunt Inocritæ imperfectionis esse lucrari indulgentias, CXVI. Refelluntur, *ibid.* Ut sanctorum merita ad expiationem aliis attribui possint, CXIX. Lutheri arguitur contra indulgentias reselluntur, *ibid.* *¶* *¶* *¶* Indulgentiarum vis in Lipsensi disputatione a Luthero non negata, 1519. XLIV. Ut valeant indulgentiæ pro defunctis, XLIX. Ut varie applicetur indulgentia vivis & defunctis, *ibid.* Coactum ex indulgentiis aurum diripit Christiernus Daniæ Rex, LVII. Negat Lutherus thesaurum indulgentiarum esse merita Christi & sanctorum, 1520. LIII. *¶* *¶* *¶* Alii ejus errores contra indulgentias *¶* *¶* *¶* Calumnias Germanorum adversus indulgentias, 1523. XXXVII. Non ex iis sed ex Luthera hæresi omnia mala emanarunt, XXXVIII. Querelæ Lutheranorum adversus indulgentias, 1524. XXXII. Fingunt ex indulgentiis peti causam male agendi, XLIV. Innocentius Cybo creatus Cardinalis a Leone X. 1513. LXXXIII. Invidia: Amarottus eques furens invidia in Rhodorum equitum principem, Solimannum concitat ad expugnandum Rhodum, 1521. CXXXII. Joachimus marchio Brandeburgensis elector Lateranensi concilio adhaesit, 1513. XC. Joanna Ferdinandi & Isabellæ Regum filia relicta heres a Ferdinando, 1515. XXXIX. Ob mentis impotentiam Carolus filius dictus V. eo nomine Imperator se Regem dicit, 1516. XXXIX. Joannes Daniæ & Norvegiæ Rex deterretur a Leo-

Leone X. ne Gallorum Regis schismatici partes tueatur, 1513. LV.

Joannes Babilus dux Moscovitarum a cruciferis concitatus in Sigismundum Poloniam Regem, 1513. XXXVIII. Smolencam arcem ad Borythenem intercipit, *ibid.* Regiam coronam poscit a Cesare, *ibid.* Itali & Germani pro conflandis & librandis machinis ad eum perperam missi, *ibid.* Variis praeliis vincitur, XL. Tringinta milia Moscovitarum amittit, *ibid.* Rogatur de pace cum Polono a Leone X. deque inflauranda cum Romana Ecclesia conjunctione, *ibid.* Incurrit in Lituaniam, 1514. LVII. Smolencæ arce potitur, *ibid.* Gemino praelio profugatur, LXII. Tringinta milia Moscovitarum amittit, *ibid.* A Tartaris gravissimam grassationem patitur, LXIV. Mittit ad eum internuntium Leo X. sed missum ab hoc viatorem pro petenda fidei synographa mergit flumine LXX. Sævam in Moscovitas tyrannidem exerit, LXVI. Quanta sit eius potentia, utque ducenta equitum milia cogat, LXVIII. Lituaniam tentat sed repellitur, 1516. LXXIV. A Tartaris vincitur, *ibid.* In Moscovia gravem vastitatem passus ab iis, *ibid.* Flebitur ad pacem cum Polono, *ibid.* Eius literæ ad Clementem VII. de fœdere ineundo adversus Turcam, 1525. LXVII. Mittit oratores ad Carolum V. LXVIII. Scauræ Episcopus ad Basilium a Clemente missus pro inflauranda veteri conjunctione, *ibid.* Modum unionis permisit Pontifici, *ibid.* Res infecta, LXIX.

Joannes Albrechtensis Rex Navarra expeditionem in Navarram ducit mortuo Ferdinando, 1516. XLV. In montium angustiis sulis ejus exercitus, *ibid.* Solvit obsidionem oppidi S. Joannis, *ibid.* Regressus in Galliam morte inopina moritur, *ibid.*

Joannes Lascus Archiep. Gnesensis in concilio Lateranensi insignem orationem habet de Turcis propulsandis, 1513. XXXII. Perorando sæpe lachrymas fundit, *ibid.*

Joannes Archiepisc. Arelatenis proficitur se invitum adhæsisse conciliabulo Pisano, 1514. VIII. Veniam poscit, *ibid.* Ex qua formula schisma damnaverit, IX.

Joannes Comes Scarpulensis Vaivoda seu præfectus Transilvaniæ postea Hungariæ Rex crucisignatus conjuratos debellat, 1514. LVII. Georgium eorum Regem ignita ferrea corona adurit, *ibid.* Serius confectio jam praelio adducit auxilia adversus Solimanum, 1526. LXIV. Redeunte Constantinopoli Solymano Budam & Albam recuperat, LXX. Salutat rex a suæ factionis hominibus, *ibid.* Opponitur illi Ferdinandus Austriacus ab Hungaris rescissa ejus electione, LXXI. Impactum illi proditoris crimen, *ibid.* Inde Hungari mutuis cladibus attriti, *ibid.*

Joannes Tetzelius theologus ordinis Prædicatorum ob demandatam illi promulgandarum indulgentiarum provinciam contrahit rixam cum Luthero, 1517. LIX. Imprudentia sua hæreseos incendium auxit, LXIV. Increpatur a Militio internuntio multa perperam egisse, 1518. C. Mærore & morbo confectus obit, *ibid.*

Joannes Paulus Balionus Perusum propugnat contra Franciscum Mariam Urbini ducem, 1517. LXXXIV.

Joannes Baptista Palavicinus creatus Cardinalis, 1517. CI.

Joannes Dominicus de Cuppis creatus Cardinalis, 1517. CI.

Joannes de Piccolominibus Senensis creatus Cardinalis, 1517. CI.

Joannes de Salviatis creatus Cardinalis, 1517. CI.

Joannes Misnensis Episcopus Lutheri libros da-

mnat, 1519. I. Territus Lutherus ad Hussitas profectorem meditatur cum a Francisco e Sickingen novarum rerum cupido confirmatus est, *ibid.*

Joannes Eckius Ingolstadtensis theologus cum Carlostadio & Luthero hæresiarum disputationes publicas Lipsiæ edit, 1519. XXXVII. Obicit Luthero ab Hussitis non dissentire, XLII. Purgat se de disputatione cum iis inita, XLVI. Ea plurimum nocuit rei catholice, *ibid.* Data illi provincia ut pontificium decretum contra Lutherum promulget, 1520. LX. Adit ducem Saxonie ut mandata pontificia exponat, *ibid.* Repellitur quasi alios cum Lutheri causa impicisset, *ibid.* Confutatur in Badensi conventu hæreticorum sophismata, 1526. XCIX. Provocat hæresiarum ad probationem incendii, *ibid.*

Joannes Angelus Arcimbolus Pontificius in Dania internuntius in carcere trusus a Daniæ Rege, 1519. LVII. Expulsum ab eodem aurum, quod ex indulgentiis pro Basilica S. Petri redeget, *ibid.* De eo literæ Leonis ad Daniæ Regem, *ibid.*

B. Joannes de Capistrano ordinis Minorum: De eo in sanctorum albo collocando actum, 1519. LXXXVII. Clemens VII. de ejus miraculis inquiri jubet, 1525. CXVIII. Ludovicus Rex Hungariæ orat Clementem ut eum inter sanctos referat, 1523. CXXXIII. Edita ab eo miracula redigi curet in acta publica, *ibid.*

Joannes Fischerus Episcopus Rossensis postea Cardinalis & martyr Anglos docta oratione ut ab hæresi Lutherana caveant admonet, 1520. LXIV. Librum Lutheri quo damnatas hæreses confirmat contra decretum pontificium doctissime confutat, LXVI. Æcolampadii sophismata contra Eucharistiæ veritatem refellit, 1526. CVII.

Joannes dux Saxonie Lutherum protegit apud fratrem Fredericum ducem, 1520. LX. Pontificium decretum spernit, *ibid.* & seq.

Joannes Franciscus de Angelis supremus Minoritarum Magister prædicandi in America evangelii facultatem a Clemente VII. obtinet, 1525. LXXXIII.

Joannes Albanie dux Jacobi Regis Scotiæ nomine obsequium Leoni X. offert, 1520. XC.

Joannes Cocleus theologus eximius Christi athleta congregatur cum Luthero in aula Archiep. Treverensis, 1521. XXI. Minitantur Cocleo Lutherani illius famam satyris laniatum iri, *ibid.* Quingentos articulos hæreticos ex Lutheri sermonibus colligit, 1524. XLI. Pellitur Francofurti a seditionis Lutheranis, XXVII. Articulus Lutheri impios colligit refellitque, 1526. LXXXVII.

Joannes Rex Lusitanie quæri in Indiis reliquias S. Thomæ Apostoli jubet, 1522. LXXXIX. Inventæ eæ, & in argenteo loculo collocatæ, *ibid.* Ad eum missæ literæ ab Æthiopum imperatore pro ineundo fœdere contra Mahometanos, 1524. CIII. De novi orbis limitibus disceat cum Castellanis, 1524. CIX. Carolus V. illi minator excidium, CXI.

Joannes Clitoveus doctor Parisiensis eruditus commentariis Ecclesiæ ceremonias contra Lutherum tuetur, 1523. LX.

Joannes Petrus Episcopus Theatinus cum B. Gajetano Thienoe condit ordinem clericorum regularium, 1524. CVII. Romanus Pontifex renunciatus. *Vid.* Paulus IV.

Joannes Ploensis Episcopus: Oratio illius ad Regem Poloniam pro averteuda hæresi Lutherana, 1525. XXXV.

Joannes Machabæus Scotus apostata a Luthero missus Dinus hæresi inficit, 1525. XXXII.

Joannes Pomeranus in Dania late hæresum disseminat, 1525. XXXIII. Ab eo Christianus Rex

Rex confestim Episcopus regia corona cingitur, *ibid.*

Joannes Clericus lanifex hæresim infert Gallis, 1525. LXXV. Exultus Meldis, *ibid.*

Joannes Bokelson pseudoapostolus Matthiæ Harlemensis pictoris pseudochristi idemque antichristus anabaptista in aere regis insignibus redimitus populo Monasteriensis ostenditur, 1524. XX.

Joannes Faber theologus insignis dictus Lutherorum malleus postea Episcopus Viennensis missus a Ferdinando Rege Hungariæ ad elicienda contra Turcas auxilia, 1526. LXXII. Ejusdem ad Henricum oratio de Turcorum potentia & immanitate, LXXIII. & seq. Contradictiones Zuinglii edito libro divulgat, 1526. CIV.

Joannes Archiepisc. Upsalensis designatus ob defensam religionem a Gollavo Rege Sueciæ indignè vexatus, 1526. CXXX. Eximie ejus voces adversus minas regias, *ibid.*

Joannes Episcopus Cracovienis: Data illi mandata, ut comprimat pseudoepiscopum Pomefanensem apostatam, 1526. CXXXVI.

Ismael Sophy Rex Persarum nepotem Selymi excipit atque incurrit in Turcicum imperium, 1514. XXXVII. Revocat ac distrahit Selimum ab Italica expeditione, *ibid.* In Scythia magno progressu facit Ismael, XXXVIII. Tentat Cappadociam, *ibid.* Bellicis tormentis profigatur, XL. Taurisum illi a Selimo ereptum, *ibid.* Selimum nocturno praelio fugat vincitque, XLII. Solicitat Christianos Reges ut in Selimum arma cum ipso jungant, 1515. XLIV. Taurisum recuperat, *ibid.* Domesticis seditionibus adversus Hyrcanos & Bactrianos implicatur, *ibid.* Selimo Tauro & Antituroposito variis legationes ad Christianos mittit, LV. Ut Ismael Mahometanum sectam dividerit, *ibid.* Aliis superstitionem instauravit, *ibid.* Quo signo suos distinxerit, *ibid.* Novas preceps formulas finxit, LVI. Indiæ Reges sollicitat ut ipsius sectam amplectantur, *ibid.* Ad eum a Lusitano Rege missa legatio, 1516. CVI. Quam castorum formam servare solitus, *ibid.* De jungendo cum eo fœdere adversus Selimum actum, 1518. XVII. De Asia cum Ismaele dividenda, XXVIII. Solicitatur ab Æthiopum Imperatore contra Solimanum, 1521. CXXI.

Jubileus annus celebratus a Clemente VII. 1525. I. & seq.

Jucariæ insulæ repertæ, 1515. XCVI. Duodecies centena milia Jucainorum in aurifodinis consumpta ab Hispanis, *ibid.* Ut delusi fuerint ab Hispanis, XCIX. Jucatanorum duo & triginta amplius hominum milia baptismo abluta, 1520. XC.

Julianus Medicus a Leone X. interpret adhibitus pro conciliando Ecclesiæ Ludovico Francorum Rege, 1513. XXIV.

Julius Medicus consobrinus Leonis X. creatus Cardinalis, 1513. LXXXIII. Fit author fœderis inter Leonem X. & Carolum V. 1521. LXXX. *Vid.* Clemens VII.

Julius II. Pontifex pie se ad mortem comparat, 1513. I. Cadaveris sui componendi ad sepulturam curam mandat, *ibid.* Gallorum Regem in jus a concilio Lateranensi vocari jubet, *ibid.* Laudata ejus constantia, III. Promulgari jubet in concilio constitutionem contra Cardinales creantes simoniacum Pontificem, V. Vetat admitti pro creando Pontifice Cardinales schismaticos, VII. Illis ut privatus parcat, ut Pontifex jubet legibus canonicis subici, *ibid.* Sacro viatico communitor VII. Extrema illius ad Cardinales cohortatio, VIII. Vetat schismaticos in urbem admitti, *ibid.* Duci Urbini Pisauriensem principatum

attribuit, *ibid.* Ait se ob toleratos labores plusquam martyrem fuisse IX. Pie moritur, *ibid.* Pontificatus illius tempus, *ibid.* Eius eloquium, X. Summa ejus in adversis constantia, *ibid.* Plura illi falso objecta, XI. Ludovicus XII. illum sua culpa in se asperat, *ibid.* Objectione de bellis gestis diluitur, XII.

Jus canonicum exutum a Luthero, 1520. XVI. Impie illius argutæ in jus canonicum eademque confutata, XVIII. & seq.

Justitia divina: varia sacrilegorum in quos divina justitia animadvertit exempla, *Vid.* Ultio divina.

Justitia: Deum justum & punientem peccatores se odisse proficitur impius Lutherus, 1517. LXXII.

L

L Acrymæ e sacris imaginibus fluunt, 1526. LXXXIV. *Vid.* Imagines.

S. Lambertus: purus sanguis emanat ex ejus reliquis dum Hadrianus VI. eas a reliquo corpore abscederet, 1522. VII.

Lateranense Concilium, *Vid.* Concilium Lateranense.

Laurentius Puvius creatus Cardinalis a Leone X. 1513. LXXXIII.

Laurentius Medicus pulso Francisco Robureo creatus Urbini dux a Leone X. 1516. LXXXII.

Graves inde dissensiones ortæ, *ibid.* A Francisco Maria Robureo repulso subito belli impetu, 1517. LXXXI. Restitutus illi ex fœdere principatus, LXXXVIII. & 1518. LXXXVI. Conflata Leoni maxima invidia ob Laurentium Medicem ad principatum evectum, *ibid.*

Laurentius Campegius creatus Cardinalis, 1517. CI.

Ad Regem Angliæ legatus mittitur pro gerendo bello Turcico, 1518. XXXVII. A Clemente VII. ad Nurembergenses conventus legatus mittitur, 1524. I. Commendatur Carolo V. III. Ob Lutheranos legati cultu Nurembergam non est ingressus, V. Fridericus Saxonie dux ne colloquium cum eo haberet e conventu discedit, *ibid.* Principes admonet ruituram cum religione Germaniam non cunctandum in tanto malo, *ibid.* Hortatur ad tyrannidem Turcicam retundendam, *ibid.* Plures leges edit Ratisponæ contra Lutheranos, XXIV. Vetat ne quis prædicet nisi missus ab Episcopo, XXVI. Veteres corruptelas tollit, XXVII. In sacerdotibus apostatas sancit poenas, XXXII. Concilia provincialia singulis trienniis celebrari jubet, XXXIX. Blasphemias merita poena percelli jubet, XXXIV. Et hæreticos peli ab Ecclesia, XXXV. Jubetur a Clemente VII. Daniæ Sueciæ, Norvegiæque Rex res ecclesiasticas curare, LXX.

B. Laurentius Justinianus: ob insignia miracula beati nomen & cultus illi decreta, 1524. CI. Lauretana ades sive sacrosancta domus in qua nunciante Angelo Verbum divinum humana carne in Virginis utero indutum est a Turcarum invasione sæpius liberata, 1517. LXXXVI. Urbinatis ducis exercitus exploratores pro ea diripienda missi laniati a lupis, *ibid.* Exercitus injecto divinitus terrore munera offert, qui dirupturus accesserat, *ibid.*

Lautrechius Mediolanum frustra tentat, 1522. XIII. Novariam expugnat, *ibid.* Ticinum frustra tentat, *ibid.* Ad Bichocam profugatur, *ibid.* Cladem passus ob interveria militaria stipendia a Ludovica regia matre, *ibid.* Per Helvetios fuit in Galliam, *ibid.*

Lectio piorum librorum: Ex ea S. Ignatius amore divino inflammatur, 1522. C.

Legati de latere lustrant provincias non mittunt internuncios, 1514. XXVI.

Leo X. ante Pontificatum dictus Joannes Medicus Cardinalis creatur Pontifex, 1513. XIII. Qui ritus in illius electione servati, XIV. Triginta septem annos tunc natus erat, XV. Quam sententiam insigni pontificio adscripsit, XVI. Lateranensi concilio celebrando insitit, XVIII. Gallis diem dicit pro rescindenda sanctione pragmatica, *ibid.* Munienda Rhodo dat operam, *ibid.* Anniversario die, quo creatus fuerat pontificatus possessionem in pompa triumphali, XX. In sessione sexta ad bellum in Turcas gerendum sollicitatur, XXIV. Gallorum Regem ad concordiam accedere nititur, *ibid.* Gallos ad Lateranense concilium evocat, XXV. Maximiliano Sfortia de recuperato Mediolanensi ducatu gratulatur, XXIX. Illius ad Helvetios victores literæ, XXXI. Polonos oratores excipit quidve iis responderit, XXXII. Inter Polonos & Cruciferos diffidia conciliare nititur, XXXIII. Polonum rogat, ut litem dirimendam concilio permittat, XXXIV. Albertum cruciferorum magistrum conventis stare detestantem monet, ut fœdus servet, XXXVII. Pro Moscho & Polono conciliandis studia intendit, XL. Pro pace publice inter Christianos instauranda legatos mittit, XLIII. In Cardinales schismaticos respicentes clementiam exhibet, XLIV. Cardinalatui eos restituit, XLVII. Quam poenam iis ad expiandum crimen imposuerit, *ib.* Cæsarem de extincto schismate certior facit, XLVIII. Robertum Cardinalem Nanetensem legatum in Galliam creat, LII. Ludovicum Gallorum Regem, ut redeat ad officium amanter provocat, LIII. Ad frangendam eius pertinaciam Anglum in eum concitat, LIV. Scotum admonet, ut Ecclesiæ causam suæ præferat, *ibid.* Prærogativas Angliæ Regi concessas confirmat, LVI. Illi partem de Scotis victoriam gratulatur, LIX. Preffus magnis calamitatibus Ludovicus Rex oratores pro venia imploranda ad Leonem decernit, LX. Eundem conciliat Ecclesiæ, *ibid.* Thomam Cardinalem Strigoniensem in Poloniam, Bohemiam & Hungariam mittit, LXII. Pro Turcis Tartarique reprimendis studia intendit, LXVI. Legato provinciam dat, ut leges in hæreticos & schismaticos distringat, LXVII. Ad Bohemorum & Moravorum reliquias conciliandas Ecclesiæ legatum auctoritate instruit, LXVIII. Si in cæteris Bohemi consenserint de calicis usu in concilio Lateranensi actum iri proponit, LXX. Concordiæ ratio proposita ab eo bona ecclesiastica ab hæreticis retenta, LXXIII. Circa articulos damnatos omnem concordiam rationem vetat, LXXIV. Wladislaum Regem monet, ut Bohemos compescat, LXXVI. Controversias inter Cæsarem & Venetos sedare studet, LXXVII. Raymondum Cardonam Hispanum ducem rogat ne Venetos bello premat, LXXIX. Obsequium Leoni a Cæsare oratore delatum, LXXX. Auger Cardinalium senatum, LXXXIII. Ludovicum Gallorum Regem schisma ejurantem ad pacem admittit, LXXXVI. Aquensem senatum in jus vocat ob immunitatem ecclesiasticam labefactam, XCI. Errorem damnat asserentium unicam in omnibus animam, XCII. Errores de mortalitate animæ aut eternitate mundi damnat, *ibidem.* Vetat ab ecclesiasticis philosophiæ aut poetiæ post quinquennium operam impendi, XCIII. Solicitat fideles, ut arma jungant in Turcas, XCV. Fert leges pro tollendis curiæ corruptelis, XCVI. Reges mutuo fœdere in Turcas jungere annititur, C. Maximilianum Cæsarem ad pacem cum Venetis sollicitat, CII. Septemviro, ut pacis consilia promoveant sollicitat, CIV. Anglum rogat, ut pacem cum Gallo inquit, CV. Fideles monet de Selimi bellico apparatu, CIX.

Deque illius progressibus, *ibid.* Tartaros & Moschovitas illi conjunctos esse, *ibid.* Sacras indulgentias stipem in belli sumptus collaturis proponit, CXI. Sacerdotibus decimas imperat, CXIII. Hungaris & Polonis indicias imperat, CXV. De partibus Lusitanis in India victoriis fit certior, CXXV. Emmanuelis Regis ad eum literæ de subacta aurea Cheronefo, CXXVI. Eisdem ad Leonem literæ de Afris profugatis, CXXVIII. Munera Indica ad Leonem a Lusitanis Rege transmissa, 1514. I. Gallos præfules ad damnanda acta Pisani conciliabuli adigit, V. Eos venia donat, VI. Quam formulam ejurandi schismatis illis præscripsit, IX. Agit de Regibus mutuo fœdere in Turcam conjungendis, X. Plures legatos ea de causa mittit, *ibid.* Indicit solemnes preces pro publica pace, XI. Divinum iudicium perturbantibus pacem intendit, XII. Principes urget ne differant præfules ad concilium mittere, XIII. De præfules & abbatibus dignis creandis fert constitutionem, XVII. Monasteriorum commendationem tollit, XIX. Dat Cardinalibus leges, XXII. Jubet, ut explorent quænam hæreses pullulent quibusve in locis, XXVI. Magistrorum artium diebus festis divina tantum docere jubet, XXIX. Leges sancit in blasphemos, *ibid.* In Sodomitas, concubinos, & simoniacos leges instaurat, XXX. Cenuras in principes ecclesiasticæ vestigalia detinentes renovat, XXXI. Reges clericis imperantes decimas percellit anathemate, XXXII. In hæreticos inquiri jubet, XXXIV. Maximilianum Cæsarem admonet de periculis a Selimo imminentibus, XLIII. Ut ab eo affectetur Hungaria, XLIV. Instigat Reges, ut in communem hostem arma vertant, *ibidem.* Fœdus inter Cæsarem & Hungarum agit, XLVI. Motus de Juliacensi ducatu lites sedare nititur, XLIX. Pacem inter Gallorum & Anglorum Reges conciliat, L. Hungariæ Regis stipendia decernit, ut bellum in Turcas moveat, LI. Dat mandata Thomæ Cardinali Strigoniensi, ut sacram eam militiam promoveat, LII. Poloniæ Regem hortatur, ut crucesignatos arma in nobilitatem & Clerum vertentes coerceat, LIV. De pace inter cruciferos & Polonum componenda agit, LV. Inter Basilium Moschovitam & Polonum revocare pacem annititur, LVIII. Sigismundi Regis literæ ad Leonem de profugatis Moschovitis, LXI. Solemnes a Leone redditæ Deo gratias, LXIV. Quid ad Leonem de Moschovitis, Rhutenis & Tartaris relatum sit, LXVIII. *¶* *Seq.* Mittit internuntium ad erudiendos Maronitas, LXXXVII. Maronitarum patriarchæ ad Leonem literæ, LXXXVIII. Plures Maronitarum errores emendat, CI. Mittit legatum ad Abyssinos, CII. Litem inter Cardinales & Episcopos sopire studet, 1515. I. Promulgatum ratione nutui aliquid exigi non posse, II. Exemptos si deliquerint ab Episcopis poena affici jubet, IV. Poenas in libertatis ecclesiasticæ oppressores constituit, V. Et in eos, qui hæreses libris mandant, VI. Libros typis cudi sine facultate Episcoporum vetat, *ibid.* Vocat in jus Gallos pro rescindenda sanctione pragmatica, VII. Datum illi consilium, ut pacem ad decennium inter principes indicat, IX. Francisco I. Galliarum Regi Mediolanum affectanti adversatur, X. Helvetios in fœdere adversus Gallum confirmat, XI. Geneenses contra Gallicam factionem tuetur, XII. Poito Genua Francisco Rege Gallicæ arma pertimescit, XV. Intentat anathema Parmam Placentiamque occupaturo, XVI. Frustra Gallis itinera in Italiam tentat abrumperet, XVII. Anglum in Gallos sollicitat, *ibid.* Thomam Archiepiscopum Eboracensem Cardi-

nalem creat, XVIII. Gallum monet, ut Italia abstinat, XX. Cum Francisco I. victore pacem inquit, XXIII. In Mediceæ stirpis commodum pacem vertit, XXVI. Florentiam contendit, XXVII. Legatos Cardinales ad Franciscum deducendum mittit, *ibid.* Particulam crucis dominicæ dat Gallo Regi, XXVIII. Bononiæ Gallorum Regem excipit, XXIX. Solio insidens salutatur a Rege, XXX. Præstita illi a Rege obsequii sponso, *ibid.* Pendentem vestis laciniam Gallus Rex ipsi sacra operaturo deserit, XXXII. Illi aquam ad manus ablucendas affundit, XXXIV. Constantinensem Episcopum ad Galli Regis preces Cardinalem creat, XXXV. Ecclesiasticas vires sollicitur ad Neapolitanum regnum subjiciendum Gallie si Ferdinandus morte præriperetur, XXXVI. Egidium Cardinalem Augustinianum legatum decernit ad Maximilianum Cæsarem, XXXVI. Emmanuelem Lusitanæ Regem ad vertenda in Turcas arma sollicitat, XXXVII. Commendat ob propagatum in Indiis imperium, XXXVIII. Helvetios ad fœdus cum Gallo invitat, XXXIX. Agro animo Parmam Placentiamque Gallo cedit, XL. Mutinam & Regium Atefino restituere cogitur, *ibid.* Frustra Franciscum Regem, ut Turcis orientem eriperet sollicitavit, *ibid.* Subministrat Hungaro subsidia ad Dalmatice arcis communicandas, XLI. Polonum ad conjungenda cum Hungaris arma sollicitat, XLIII. Inter Cæsarem, Polonum & Hungarum fœdus commendat, *ibid.* Gallum Regem sollicitat, ut principatu Mediolanensi contentus sit, XLIV. Ab Immaele Sophi sollicitatur, ut Christianos jungat in Turcam, *ibid.* Præfules negat Sodalitii potestatem ob formidatam diffidia, 1516. I. *¶* *Seq.* Agit de concordia inter prælatos & religiofos, IV. Præstita illi ab internuntio Maronitarum obsequia, VIII. Revelationes antiquam promulgatorem discutendas esse a sede Apostolica decernit, XI. Tenentes contra damnat anathemate, *ibid.* Gallo Regi designandum Episcoporum potestatem confert, XII. Si plures concurrant in presbitero sacerdotio quis ordo servandus sit præscribit, XVI. Poenas in publicos concubinos statuit, XVIII. Et in permittentes concubinatum spe quæstus, XIX. Rescindit pragmaticam sanctionem, XXII. Conciliorum auctoritatem inferiorem esse pontificia demonstrat, XXIV. Bituricensis conventus corruptelas damnat, XXVI. Privilegia maris magni dicta religiofos concessa revocat, XXVII. Jubet religiofos ad indicatas supplicationes accedere XXX. Sacrarum Exomologeseon excipiendarum auctoritatem ab Episcopis poscere, *ib.* Fratres & sorores tertii ordinis Episcopis futuros obnoxios decernit, XXXVI. Cardinali Ximencio addit animos, ut Afris bellum inferat, XLVII. Geneenses hortatur ut classem comparent adversus Barbarossam, XLIX. Dat mandata Rhodio principi, ut consilia Selimi exploret, LV. Ut se adversus illum muniat, *ibidem.* Sollicitat Ximencium, ut in Turcam Hispaniæ vires exercent, LVII. Præmonet Hungaros ne inducias cum Turca inquit, LVIII. Promittit illi adversus barbaros supplicias, LIX. Solatur Ludovicum Regem Hungariæ & Bohemiæ de patris obitu, LXII. Sollicitat eum ad virtutes regias amplectendas, *ibid.* Robertum Archiep. Reginum legatum in Hungariam mittit, LXIII. Monet Hungaros, ut regnum tueantur, *ibidem.* Confusentibus an pacem cum Turca admitturi essent eam dissuadet, LXV. Promittit Christianorum Regum auxilia, *ibidem.* Gallorum Regem monet, ut Dalmatis contra Turcas auxilium ferat, LXVII. Cæteros Reges ad idem sollicitat, LXVIII. Inter alios Poloniæ Re-

gem, LXX. Orta inter Cæsarem & Gallorum Regem diffidia sopire studet, LXXV. Arguit Mattheum Cardinalem Sedunensem quod Helvetios a Gallico fœdere distrahit, LXXVI. Objurgat quod bella aliat, *ibid.* Gerente Cæsare bellum adversus Gallorum Regem in neutram partem inclinat, LXXX. Leoni X. a Cæsare in bellum Turcicum sollicitato responsum Pontificem & Cardinales in Turcas ituros se fecuturum, *ibid.* Bellum Robureo Urbinati duci infert, LXXXI. Laurentio Medice Urbinates parere jubet, *ibid.* Ob quas causas Urbinatem exautoravit, LXXXII. Pellit eum e principatu, LXXXIII. Graviora inde odia contrahit, *ibid.* Philippum Benitium in albo beatorum collocat, CI. Maximilianum ad Cæsarem literæ de gerendo in Turcas bello, 1517. II. Spondet illi Henricus Angliæ Rex socialia in Turcas arma, VI. Decretum edit pro tuendo Christiano imperio, X. Ut schisma conciliabuli Pisani feliciter extinxerit, XII. Ut controversias ad fidem spectantes diremerit, *ibid.* Concilii gesta confirmat, XIV. Triennalem decuram pro expeditione in Turcas instruenda indicit, *ibid.* Regibus inducias imperat, XV. Consultat pie ipsi summus Prædicatorum magister ne Lateranensem synodum dissolvat XVI. Eam dimittit, XVII. Pium ardorem pro gerendo bello Turcico præfert, XVIII. Rhodium principem monet, ut se adversus Turcas communit, XIX. Cardinales legatos ad Reges mittit, XXI. Gallum Regem admonet ut pro Turcis reprimendis classem comparet, XXII. De classe ingenti ab eo adornata certior facit, XXVII. Præmonet, ut vires pro Christi obsequio exercent, XXVIII. De classe Italica, Gallica & Hispanica conjungendis agit ad Sardinia & Corsicæ littora liberanda, XXIX. Leonis pro tuenda re christiana adversus Turcas consilium, XXXI. Exposita ab eo belli gerendi ratio, *ibid.* *¶* *Seq.* Laudatur a Germanis illius decretum, LV. Constantinopolim primo expugnandam Hungaro significat, LV. Lutherus Leoni resistit negans capessenda in Turcas arma, LVI. A Robureo Urbinatē duce Leo petitur bello, atque Laurentius Medice ejus nepos principatu exiit, LXXXI. Postulat Leo auxilia ab Hispanis, LXXXII. Perusium egre tuetur, LXXXIV. Senensibus contra Robureum opem spondet, LXXXV. Helvetios sibi conciliare nititur, LXXXVI. Exercitum ex Helvetiis & Rhœnis constituit, LXXXVIII. Pacem cum Francisco Maria Robureo componit, *ibid.* Conflata in Leonem nefaria conjuratio a Petruccio Cardinale, LXXXIX. Salubria illi consilia dat Leo, XC. Dolosum hominem venenum parantem dolo in carcerem trudit, XCI. Et Bandinellum, & Saulem, Cardinales, *ibid.* Cardinalem S. Georgii carceri tradit, XCIII. Convictum exautoratumque Petruccium laqueo præfocari jubet, XCVI. In Raphaelem Riarium clementia utitur, XCVII. Bandinellum confitetur voluisse veneno Leonem tollere chirurgi opera, XCVIII. Confessum clementer restituit pristina dignitati, XCIX. Auger Cardinalium senatum, C. Inter hos Egidium Augustinianorum supremum magistrum Cardinalem creat, *ibid.* Decretum de sacris mysteriis pro defunctis Cardinalibus celebrandis edit, CII. Cardinali Ximencio ob frequentes infirmitates carniæ esum exceptis sextis feriis imperat, CV. Carolo V. in Hispaniam venientem gratulatur, CXII. Decernit compleri præceptum etiam sacrum extra parochialem Ecclesiam audiat, CXIII. Sacramento ab Episcopis nuncupando vetus decretum confirmat, CXIV. Formulas precum quæ dicuntur corona Jesu Christi ac Virginis con-

firmat, CXV. Solicitatur a Lusitano, ut cum Casare & Gallo ad Mahumeticam sectam ex-cindendam conspiret, CXVI. Offensa Romae nonnulla prodigia Lotherana haeresi emergen-te, ascribitur causis naturalibus, 1518. I. Qua-tuor legatos decernit ad Reges pro sacra ex-peditione suscipienda, XXXVI. Solemnes sup-plicationes instituit, XXXVIII. Indicit quin-quennales inducias, XLI. Nudis pedibus sup-plicationem solemnem peragit, XLIII. *¶* *seq.* Preces publicas indicit, XLIX. Thomam e Vio Cardinalem in Germaniam mittit, LIV. Et in Daniam & Succiam, *ibid.* Reliquias Hostiarum Ecclesiae conciliare jubet, *ibid.* Hortatur Casarem, ut rem Christianam tueatur contra Turcas, LX. Lutherus in Leonem declamat ne bellum Turcicum geratur, LXXVII. Maxima Leoni a Lutheranis ob Laurentium Medicem ditatum constata invidia, LXXXV. Germani de Leonis integritate sunt certiores, LXXXVII. Germani avaritiae qua laborabant crimen in Leonem transferunt, XC. Maxi-miliani ad Leonem litera quod plures defen-sores suae haeresis Lutherus nanciscatur, XC. Rogatur a Maximiliano Leo ut ferat sententiam, *ibid.* Monetur secutura mala ingentia, ni principis oblitatur, *ibid.* Vocat Lutherum in jus, XCI. Praescit Gabrielem Venetum ordini Augustinianorum, XCIII. Jubet, ut Lutherum reprimat, *ibid.* Fingit Lutherus se obsequentissimum erga Leonem, XCV. Ab eodem Luthero Leo profcinditur, XCVII. A Legato apostolico ad Leonem provocat Luthe-rus, CVII. A Leone ad concilium, CVIII. Franciscus Gallorum Regi pro imperio illi de-ferendo studet Leo, CLVI. De foedere cum Gallo Rege, ut Regnum Neapolitanum Caro-lo V. Casari abroget agitat, CLIX. Me-tuit ne conjunctis, tot regnis a Carolo Ita-lia opprimatur, *ibid.* Rogatur, ut permittat ei ut cum Regno Neapolitano conjungat im-perium, CLXI. Impeditur a Gallo Rege ne diadema imperiale ad Maximilianum Casarem transmittat, CLXII. Inter Franciscum & Caro-lum V. medias partes tenet, CLXIII. Ex-petit a Leone Maximilianus Casar, ut qua-dragesimale jejunium in plures anni partes di-videret, ut animarum saluti consuleretur, 1519. II. Vita sancto Maximiliano hortatur se-temviros, ut consulant rei christianae, IV. Caro-li electio Leoni formidanda visa, VIII. Mo-net principes ne illum eligant nec regnum Neapolitanum cum imperio conjungi posse, *ib.* Leonis monita in malam partem accepta a princi-pibus, IX. Nulla signa laetitiae publica edit ante-quam Carolus V. se illi commendaret, XXIV. Partum imperium gratulatur Carolo V. XXIX. Monet, ut sit demissior quo factus sublimior, *ib.* Vires in Turcas convertat, *ibid.* Ad coelestem coronam aspiret, XXX. Carolum solvit religione, ut cum imperio regnum Neapolita-num retineat, XXXI. Ad Fridericum Saxoniae duces rogam auream mittit, XXXV. Luthe-rus ad Leonem demissas literas scribit, *ibid.* Ejusdem in Leonem vesania, XXXVII. Jo-hannis Angeli Arcimbaldi internuntii ponti-ficii causam a Lundeni Archiepiscopo cogno-sci jubet, LVII. Joannem Basilium Moscoviae duces sollicitat ad sacrum in Turcas foedus, LX. Zachariam Episcopum Gardiensem ad eum mittit, ut Romanae Ecclesiae Moschovitas con-jungat, *ibid.* Gallorum Regem sollicitat, ut priora consilia in Turcas urgeat, LXI. A Petro Martyre de Christiano imperio apud Me-xicanos propagato cadenteque idololatria cer-tior fit, LXV. *¶* *seq.* B. Franciscum de Pau-la in sanctorum albo collocat, LXXVI. Quos servavit ritus, LXXXIX. Eiusdem diploma, LXXX. De aliis sanctitate conspicuis in caeli-

tum catalogo reponendis agit LXXXVI. De miraculis B. Joannis Capistranensis inquiri ju-bet, LXXXVII. Monomachiam graviore edi-cto prohibet, LXXXVIII. Sententiam fert ad-versus Lutherum, 1520. LII. Damnat unum & quadraginta articulos, LIII. Ut prius summa eos diligentia excusserit, LIV. Eorum ar-ticulorum propugnatoribus poenas intentat, LV. Libros Lutheri prohibet, LVI. Lutherum benigne provocat ad resipiscentiam, LVII. Er-roris veniam illi & sectatoribus proponit, LVIII. Peremptoriam diem praefigit, *ibid.* In pertinaces ut in haereticos animadverti jubet, LIX. Ro-gat Fridericum duces Saxoniae, ut vel Lutherum revocet ad mentem vel pertinacem coercet, LX. Dat mandata Hadriano Cardinali, ut An-tonio Episcopo Zamorensi in Toletanam Eccle-siam se intrudenti censuras intenet, LXXII. Apud eum querit Sigismundus Poloniae Rex de violatis a Cruciferis pacis legibus, LXXIII. Polonium urget, ut arma convertat in im-pios, LXXIX. *¶* *seq.* Albertum crucifero-rum principem ad pacem hortatur, *ibidem.* Poloniae Regem sollicitat, ut Dalmatiae pe-riclitanti subveniat contra Turcas LXXXI. Decretoria in Lutherum & sequaces sententia, 1521. I. E fidelium coetu eos pelit, II. Ditionem eorum interdicto subjicit, III. Solemni ritu anathema promulgari jubet, *ibidem.* Concionatores in Lutheranam haeresim declamare jubet, IV. Ut Carolum V. solli-citant, ut in Lutherum stringeret gladium, XXVII. Subjicit illius auctoritati Henricus VIII. sua scripta adversus Lutheranam haere-sim, LXXXII. Accepto Henrici libro illum mag-nis elogiis ornat, *ibid.* Defensoris fidei titu-lum illi deserit, *ibid.* Civilibus bellis se im-plicat, LXXXVI. Parmam Placentiamque re-cuperare cupit, *ibid.* Cum Franciscus I. de Regno Neapolitano eripiendo Carolo V. agi-tat, LXXXVII. Stato die Franciscus I. Leoni non responderit, *ibidem.* Conjungit se Carolo adversus Franciscum, *ibid.* A Gallica amicitia ob regionum administrorum insolentiam abalienatus est, LXXXVIII. Quas factiones in-vertit cum Carolo V. LXXXIX. Permittit il-li, ut cum imperio conjungat regnum Neapo-litanum, LXXX. Ea de re Leonis diploma, LXXXI. Perjurii poena Carolum V. liberat, LXXXIII. Jus regni fiduciarium denuo illi tra-dit, *ib.* Remittit quae debebantur ex praeterito censu, XCI. Decernit septem milia ducato-rum annua a Carolo perfolutum iri, XCIII. Conducit Helvetios in Gallos, CVI. Mone-tur a Venetis, ut paci studeat veritateque arma in Turcas & nascentem haeresim extinguat, CVI. Parmam & Placentiam recipit, CVIII. Accepto victoriae de Gallis parta nuntio re-pentina morte e vita eripitur, *ibid.* CVIII. Immoderatam laetitiam ejus mors consecuta, CIX. Creditum est voluisse evchere Julium Medicem ad principatum Mediolanensem, *ibid.* Leonis X. elogium, CXI. Instaurata ab eo Ro-mana academia, *ib.* Aestiva ab eo excitata, CXII. Quanto tempore sederit, *ibid.* Franciscanos in Americam ad praedicandum evange-lium submisserat, CXXVII.

Libertas : Credendi quodlibet a Luthero indulta libertas, 1520. LXVII. Libertas bene agendi negata a Luthero, 1520. LIII. *art.* XXXVI. E gentium fabellis libertas omnimode ab eo sublata, 1521. XXX. Libertatis evangelicae no-men praetextunt sceleri Lutherani rustici, 1525. X. Demonis servitus ab iis suscepta pro vera li-berate, XVIII.

Libertas ecclesiastica : Poena in illius oppresso-res constituta, 1516. V.

Libri sine facultate Episcoporum excudi vetiti ; 1515. VI. Librorum piorum lectio. *Vid.* Le-ctio piorum Librorum. Li-

Libri sacri : Ex eorum lectione S. Ignatius Lo-yola divino amore exaruit, 1522. C.

Lubecensis infecti haeresi Lutherana, 1525. XXXI. Catholici ab impiis oppressi Lubecenses, *ibidem.*

Lucenses Pontificis & Hispaniae Regis clientelae commendati, 1513. LXXXII. Componunt suas lites cum Florentinis, *ibid.*

Ludovica sive Aloyfia Francisci Gallorum Regis mater sollicitata ab Hadriano VI. ut filium ad pacem adducat, 1522. X. Lautrechii odio mi-litaria stipendia intervertit ex quo secuta Gal-lorum clades XIII.

Ludovicus Rex Francorum : Moriturus Julius Lu-dovicus XII. Regem in jus a Lateranensi concilio vocari jubet, 1513. I. Magna Ludovico Regi ob schisma constata invidia, III. Sua culpa Julium II. in se asperavit Ludovicus, 1513. XI. Leo X. illum flectere clementia ad officium studet, 1513. XXIV. Julianus Medicus interpres adhibitus, *ibid.* Ejus exercitus apud Novariam caesus, XXIX. *¶* *seq.* Arcem Mediolanensem & Cremonam & Genuam amittit, *ibid.* Pro schismaticis & excommunicatis Cardinalibus Leonem deprecatur, XLIV. Da-tum illius precibus, ut restituerentur ii Car-dinales dignitati petita primum rite venia, XLIV. Ad officium amanter a Leone X. re-vocatur, LIII. Schismatici crimen fateri ac rite expiare subterfugit, LIV. Anglorum Rex in eum sollicitatus, *ibid.* Scotorum Rex ne illi adhaeret decernitur, *ibid.* Ab Anglo Rege, difficili bello implicatur, LVII. Profligatus ad Teroanam ejus exercitus, *ibid.* Magnis cala-mitatibus ob schisma obruitur, LX. Ab Hel-vetiis irruentibus in Burgundiae ducatum premittit, *ibid.* Tornacum amittit, *ibidem.* Oratores mittit ad Leonem X. *ibid.* Qua ratione schismatici crimen excusare affectavit, *ibid.* Conjungit se Lateranensi concilio, *ibid.* Bo-hemos adversus Casarem concitat, LXXXVI. Missis ad concilium Lateranense oratoribus se de Pisano schismate excusat, LXXXVI. Pie-tatem in colendo summo Pontifice proficitur, *ibid.* Post alios errorem agnoscit, LXXXVII. Damnat Pisatum conciliabulum, *ibid.* Schif-maticos Lugduni congregatos se dissipaturum pollicetur, LXXXVIII. Daturum operam, ut concilio Lateranensi adhaereant, *ibid.* Pacem & amicitiam inquit cum Henrico VIII. Rege, 1514. L. Nuptialibus jocis exringitur, 1515. X. Succedit illi in Galliarum regno Franciscus Valesius Engolismensis dux, 1515. X.

Ludovicus Requiescens Solimannum ac Mauros maritimo praelio vincit, 1515. LIX.

Ludovicus Hungariae Rex testamento a patre Wladislao pontificiae clientelae commendatus, 1516. LXI. Solicitatur a Leone ad sectandas regias virtutes, LXII. Robertus Rheginus Ar-chiepiscopus missus a Leone ad procuracionem cum Thoma Cardinale Strigonienfi gerendam, *ib.* Hungari in graves discordias scissi regnum in periculum adducunt, LXXII. A Solimanno parte regni Hungarici exiit Belgrado & plu-ribus urbibus expugnatis, 1521. CXXII. Ejus literae ad Clementem VII. ut Joannem Ca-pistranensem Minoritam inter sanctos referat, 1523. CXIII. Scribi acta publica de illius mi-raculis curet, *ibid.* Polci acta operam a Germanis in Nurembergensibus conventibus, 1524. VI. In Bohemia & Hungaria religionem tuetur, LXIII. Speratum apostatam, qui Iglavienfes perverterat conicit in vincula, LXIII. Pig-hardos Praga eicit, *ibid.* Acta illi a Cle-mente gratiae, LXIV. Monitus ne ab haereticis regna infici patiatur, *ibid.* Solicitatur, ut Po-loniae Regem cum Prussiae magistro conciliet, LXIX. Civiles motus in ejus ministros concitati, 1525. III. Implorat Pontificis opem, *Ann. Eccl. Tom. XXXI.*

ibid. A Pontifice sollicitati Reges, ut illi au-xilia mitterent adversus Turcas, 1526. LVII. *¶* *seq.* Submissum illi subsidium aurum a Clemente & Angliae Rege, LIX. Crudeles in eum Solimanni minae, LX. Datum illi consi-lium, ut ecclesiarum thesauros militi contra Turcam conferret, XXXII. Irrumpenti in Pannoniam Solimanno occurrit cum exiguo exercitu, LXII. Profligatur & in fuga misere perit, LXIII. Si auxiliares expectasset copias victoriam sperare poterat, LXIV.

Lusitani a Javensibus oppugnati, 1513. CXVI. Otto milia hostium cadunt triginta Lusitanis tantum desideratis, CXVII. Aethiopiae a Mau-ris infestatae opem ferunt, CXVIII. Aethiopiae portum quaerentibus crux purpurea caelo ful-gens portum ostendit, *ibid.* Adenam frustra tentant, CXX. Sultanus Aegyptius cum Indiae Regibus conjurat ad pellendos Lusitanos, CXXII. Lusitanorum fama apud Abyssinos pervagata, 1514. CIII. In India & Africa latius Chris-tianum nomen proferunt, CVIII. Dum mu-tuis dissidiis vacant Malacae a Bintani Rege obsessi, 1518. CLXVIII. Liris compositis hostem propulsant, *ibid.* Zelandam subincunt, CLXXIX. Castellanos Molucis propellant, 1526. I. Pacem regnum subactum a Lusitanis, 1522. XCII. Lusitanorum in sinum A-rabicum expeditio, 1520. XCIII. Praedictus Aethiopiis eorum adventus, *ibid.* Foedus sancium cum Aethiopiis, XCIV.

Lutherani ob vitia in haeresi prolapsi ex vati-cinio S. Hildegardis, 1519. LVI. Intentatae iis poenae a Pontifice, 1520. LV. Benigne ad resipiscentiam provocati, LVIII. Decreto-ria Leonis X. in eos sententia, 1521. I. Sa-cramenta spernunt, & cur, X. Detrahunt Caro-lo V. XVI. Nituntur populum ad seditionem concitare, *ibid.* Docentur, ut pugent cum conscientia, 1521. XLVII. & L. Horum pri-marius actor & magister daemon fatente Lu-thero se edoctum a demone, XLVI. Ob mor-es corruptissimos secuti sunt Lutherum, LIII. Ad omnia scelera audacter patranda eos Luthe-rus cohortatus est, LXII. Per fidem ea absor-beri persuasi sunt, *ibid.* Deluduntur per fidem futuros immortales in hac vita, LXIX. Sibi omnia licere voluerunt, *ibid.* Lutherani vi-dentur descripti a B. Jacobo Apostolo, LXX. Lutherani sensum ad Eucharistiae contemptum delapsi, 1522. XXXIII. Eorum sacrilegia contra Christi simulachra, XXXVII. Expil-lant Ecclesias, XXXVII. Eucharistia ab iis impie contrectata, XLI. Ob licentiam scelerum fidei nomine obvelatam Lutheranorum aucta multitudo, XLIV. Sacerdotes a Luthe-ranis vexati, XLIX. Jejunium & coelibatum damnant, LII. Traditione convincunt Ana-baptistas, eaque ipsi convincuntur, LIV. In Lutheranos gladium stringere meditatur Caro-lus V. LV. Grassari eos ignave patitur, LVIII. Specioso praetextu emendandi cleri impietatem obvelant, LXXXVII. Ex clementia pontificia magis offerantur, 1523. I. Inepte fingunt Pon-tificem sua auctoritate abuti, *ib.* Gravamina Ger-manica promulgant, XV. Lutherani querunt de gravaminibus pontificiis, 1523. XXXI. Suos horrendos excessus praetermittunt silentio, LII. *¶* *seq.* Querelae eorum adversus indul-gentias, XXXII. Obiiciunt vana de gerendo in Turcam bello jactata promissa, XLIII. Fingunt ex indulgentiis male agendi causam peti, XLIV. Festorum dierum numerum plus aequo auctum queruntur, XLVI. Intolerantiae Lutheranorum corruptelae silentio praeterita, LII. Christi memoriam abolere conantur, LVII. Diebus quibus passio dominica recolitur bacchanalia agitarunt, *ibid.* Novos ritus fingunt Lutherani, LIX. Sigismundi Regis Po-

lonia in Lutheranos edictum, LXXX. Variis causis Lutherana hæresis propagata, LXXXIII. Ex Nurembergensi decreto insolentiam, 1524. XLI. Reiectis conciliis de fide decreta condunt magistratus Lutherani, *ibid.* Arma expediunt ad Catholicos opprimendos, XLII. Intentant clero Germanico universo excidium, *ibid.* Variis ritibus honestare conjugia nituntur, XLVIII. Sanctorum miracula demoni ascribunt, L. Dissidia exercent cum Zoinglianis, LVI. Ex eorum contradictionibus enituit fides catholica, LIX. In Episcopos petulantissimi fiunt, LXII. Sacerdotes impediunt ne sacrificium ritu catholico celebrent, *ibid.* Turcis in ea re sunt nequiores, *ibid.* Iis in hæresim ruentibus Mexicani baptismò abluti, 1524. CXIV. *¶ seq.* Confusa Lutheranorum impietas ex conversione Barbarorum, *ibid.* Rustici Lutherani in arma consurgunt ad evertendum politicum & ecclesiasticum statum, 1525. V. Vastitas horrenda ab iis illata a Sathana & spiritu libertatis impulsu, VI. Libertatis dulci nomine subornati, VII. Reservatam sibi volunt scripturæ interpretationem, IX. Mentuntur Catholicos resistere evangelio, XII. Negant servari posse evangelii mandata, *ibid.* Christi & Deiparæ imagines affigunt patibulis, Priapi, Veneris, & Lutheri imaginibus parant, XIII. Obiiciunt Catholicis eos non colere Christum, XIV. Anabaptismum inducunt, *ibid.* Negant liberum arbitrium, *ibid.* Occisa ex iis supra centum millia, XVII. Dæmonis servitus ab iis suscepta pro vera libertate, XVIII. Fautentur residui se deceptos a pseudopropheta, XIX. Francofurri seditionem excitant Lutherani, 1525. XXVII. Sacramentorum usum Catholicis adimunt, XXVII. Ecclesiasticos census in usum communem avertunt, *ibidem.* Proditiones varias constant in Austria, XXVIII. Rebellant in Bremensem Archiepiscopum atque ab eo vincuntur, *ibid.* Dania, Norvegia & Suecia in Lutheranam hæresim lapsæ, 1525. XXXI. Monachi & sacerdotes apostatæ hæresim Lutheranam propagarunt, *ibid.* Lutheranorum furor adversus moniales, 1525. XXXI. Fingunt B. Virginem habuisse plures viros ac filios, XXXVI. Negant esse mediaticam, *ibid.* Temunt Symbolum D. Athanasii, *ibid.* Negant Assumptam in cælum, *ibid.* Blasphemant peccatum originale & actualia contraxisse, *ibid.* Divinæ vindictæ aliquot exempla in Lutheranos, qui B. Virginis imagines idola dixerunt, XXXVIII. Sacrilegia vocant extinctionem idololatriæ, XXXIX. Antichristo pandunt aditum, XLI. Ex Lutheranis evangelio credunt quod lubet, *ibid.* Ex varietate sectarum redarguuntur erroris, XLIV. Ex eorum doctrina atheismus sequitur, *ibid.* Sibi & Lutheranis illudum a dæmone factus Lutherus, XLVI. Ex odio in Pontificem consuetam hæresim Lutheranam profitetur, XLVI. Falsus Lutherus rupta a Lutheranis ecclesiæ concordia nullum a Lutheranis diffidiorum finem futurum, LIX. Dividuntur in factiones Germani, LX. Deliberat Carolus V. de Lutheranis excindendis, LXV. Ex politicorum consilia dissimulat eorum scelera, LXVI. Multitudinem deficientium ab Ecclesia tribunt miraculo, 1526. LXXXVI. Labi potuisse Apostolos effutunt, LXXXVIII. Confugiunt ad arcanam illuminationem, *ibid.* Negant Christum præcepta dedisse, sed consilia, XCV. Eorum frans in occupandis ecclesiasticis bonis, XCVI. Inde egentiores facti, *ibid.* Obstant ne Hungaris ferantur auxilia, XCVII. Jactant verbum Dei quod corruerunt, *ibid.* Ex Turcarum in Hungariam irruptione insolentiores expetunt conciliabulum, *ibid.* Laccisti ab Anabaptistis tuerentur se per traditiones, CXIX. Objectum

tas ab ipsis non admitti, *ibid.* Lutherana hæresis in Prussia propagata, 1526. CXX. Et in Suecia, CXXVIII. Monstra nata ex Episcoporum apostatarum inceffis nuptiis, CXXIX. Lutherus hæresiarcha: *Vid.* Martinus Lutherus. Luxuria: Luxuriæ deditum sacerdotem, spectrum jumentum specie increpat, 1521. CIII. Inde ad piam vitam ille se convertit, *ibid.* Infamia. Luxuriæ exempla in pseudoevangelicis. *Vid.* Martinus Lutherus. Andreas Carlostadius. Anabaptistæ.

M

Magellanes nauta audacissimus ejusque in novum orbem navigatio, 1520. XCVIII. Fr. tum invenit ex quo ob oceano occidentali in orientalem penetratur, *ibid.* Sulcat mare ultra Americum sive pacificum, *ibid.* Per occidentem penetrat ad insulam Burneam, *ibid.* Burneæ regulum in clientelam accipit & plures barbaros sacris Christianis initiat, *ibid.* Barbaros duobus preliis atterit in tertio trucidatur, *ibid.* Ejus focii ob supra cæsi magna ex parte superstites ad Moluchas penetrant, *ibid.* Illius navigatio litem de Moluchis inter Lusitanos & Castellanos peperit, 1524. CIX. Magellanicum fretum quomodo & quando inventum, 1520. XCVIII. Magi: Immolatus a mago in urbe taurus dæmoni, 1522. XV. Romani scelus Christiana pietate expiare nituntur, *ibid.* Devehuntur per aerem a dæmone, 1523. LXXXVIII. Apponuntur iis dapes a dæmone, sed insipidæ, *ibid.* Eorum conventus laudato etiam sortuito Deo dissipantur, *ibid.* Nefanda eorum facinora, *ibid.* Magorum vita asperissima, 1525. CII. Magorum ore dant responsa dæmones, 1525. CII. Torquentur magi a dæmone, *ibid.* Malaca: Ab ejus oblidione Bintani Rex populatus, 1518. CLXVIII. Maldivæ insulæ subactæ a Lusitanis, 1519. LXIV. Earum descriptio, *ibid.* Maronitæ: Missus ad eos a Leone X. internuntius, 1514. LXXXVII. Exceptus honorifice a patriarcha, *ibid.* Patriarchæ literæ ad Leonem & fidei professio, *ibid.* & LXXXVIII. De Deo Trino & uno, LXXXIX. De Verbo Incarnato, *ibid.* De Christi resurrectione & secundo adventu, XC. Quo ritu & abusu sacrum oleum conficiant, XCI. Ritus eorum in consecrando patriarcha, XCV. Queruntur Maronitæ apud Leonem X. se oppressos ab infidelibus, XCIX. Indulgentias expetunt, C. Docentur non miscenda aromata in sacro oleo conficiendo, CI. Emendantur plurimi eorum errores, *ibid.* Adherent concilio Lateranensi, 1516. V. Profitentur fidem Romanæ Ecclesiæ, VII. Præstant obsequium Pontifici opera internuntii, VIII. Poscunt opem a Clemente ad reiiciendam servitutem Mahumeticam, 1526. LXXXIX. Clementis ad eorum patriarcham literæ, LXXXIX. Missus ad eos internuntius, LXXX. Martinus Lutherus hæresiarcha conjunctis in Turcam Regibus Christianis spargit inter eos dissidia, 1517. LVI. Negat capellenda in eos arma, *ibid.* Excitat ab inferis omnes hæreses, LVII. Dum fingit se reprehendere vitia majora invehit, *ibid.* Quo die caperet hæresim promulgare, LVIII. Sumpta ab eo occasio declamandi in Pontificem ex indulgentiarum corruptelis, *ibid.* Rixam cum Terzelio contrahit, LIX. Præterdit animas a salute abduci ad vitia indulgentiarum proposita spe, LX. Arctissimam poenitentiam vitam initio prædicat, *ibid.* Mox ad temerariam de salute præsentiam peccatores allexit, LXI. Theses proponit adversus indulgentias, LXII.

LXII. Illi contrariæ oppositæ a Prædicatoribus, LXIII. Terzelius nimio ardore faces nascenti Lutheranis incendio subdit, LXIV. Initio visus Lutherus corruptelarum extinctionem percipere, LXV. Ex livore quod indulgentiarum promulgandarum provincia illi non esset demandata infurrexit, LXVI. Non casu sortuito in hæresim impulsus est, LXVIII. Superiore anno hæreses spargere cœperat, *ibid.* Patria & genus Lutheri, LXIX. Terrore auctus se Augustinianis addixit, *ibid.* Obsessus a dæmone deprehenditur, LXX. Jactat se familiariter uti dæmone, *ibidem.* Ingenio acer & gloriæ avidissimus extitit, LXXI. Blasphemiarum ejus horrendarum quibus justum Deum odisse professus est, LXXII. A Sleidano historico impudenter defenditur, LXXIII. Calumnias Leonem X. profcindit, LXXIV. Ex reselluntur, *ibid.* Initio dicta sua Pontificis sententiæ subicit, *ibid.* Cum indulgentiis mox poenitentia sacramentum oppugnavit, LXXVI. Cum eo Udalicus Huttenus conjurat in Dei Ecclesiam, 1518. LXXXVII. Edicit christianis Lutherus, ut se a Turcis everti sinant, LXXXIV. Turcas Christianis, & sacerdotibus Mahometis Christiano clero præfert, LXXXIV. *¶ seq.* Conqueritur Maximilianus Lutherum suæ hæresis plures defensores adeptum, XC. Expolitum imminens exitium nisi ejus principis oblitatur, *ibid.* Spondet Cæsar sententiam ferendam de Lutheranis negotio mandatum iri operi, *ibid.* Vocatur Lutherus in jus a Pontifice, XCI. A Wirtembergensibus academicis impie protegatur, XCII. Augustinianorum magister illum coercere jussus, XCIII. Staupitii provincialis opera declinat judicium, XCV. Cudit apologiam, XCV. Fingit se Pontifici obsequentissimum, *ibid.* Virulenta alia in Pontificem scripta spargit, XCVII. Principes & Reges in eum concitare annititur, *ibid.* Queritur callide se oppressum ab adversariis, XCVIII. Rethores & poete favent illi impio adversus theologos, XCIX. Aucta apud plebem illius auctoritas, *ibid.* Fidem Lutherus in persuasionem collocat, CIII. Mentitur se fidem catholicam profiteri, *ibid.* Subdola ejus contestatio pro defugienda hæresis infamia, CIV. Provocat ad insignes academicos, *ibid.* Colloquium ejus cum legato, CV. Monetur, ut abstitat a novandis dogmatibus, *ibid.* Monitus Staupitius, ut eum a capitis revocet, *ibid.* De sopienda discordia sine Lutheri infamia quaesiti modi, CVI. Discedit a legato cum sociis, CVII. A Legato ad Pontificem provocat, *ibid.* Saxonie dux a Legato Cardinale monitus, ut Lutherum ad Pontificis obsequium redigat, *ibid.* A Pontifice ad concilium provocat, CVIII. Protegitur, ut Vvittembergæ hæreat, *ib.* Blandis scriptis legatum fallit, *ibid.* Aliis lacerat, CIX. Nefandæ ejus calumnie in Ecclesiam, *ibid.* Impudenter censores fidei ad disceptationem provocat, CX. Se scripturæ, & Ecclesiæ judicium constituit CXI. Deprimit sanctorum merita, CXXII. Fingit animas in purgatorio de sua salute non esse securas, CXXVI. Animas in purgatorio peccare, CXXVIII. Negat deinde purgatorium, CXXXIII. Ad probandum poenitentia sacramentum fingit eos male sentire de divina misericordia, qui omnia confitendo peccata nihil illi relinquunt, CXXXV. Docet impie non curandum de contritione sed credendum se esse absolutum, CXXXVIII. Agitare incipit an Christus sit in Eucharistia, CXXXIX. Vim excommunicationis negat, CXLVI. Lutherus Germanos inficentem hæresi spina dominicæ coronæ in Germania sanguinem fundit, CXLVI. Ex Maximiliani Cæsaris obitu lumit animos, 1419. I. Carolum

V. renuntiatum Cæsarem tentat corrumpere, XXXIV. Fovetur a Frederico duce Saxonie in interregno, *ibid.* Militibus internuntius pontificius molliter rem cum Luthero agit, XXXV. Demissas ad Pontificem literas scribit Lutherus, *ibid.* Deficit a promissis, XXXVI. Infana ejus arrogantia, *ibid.* Eiusdem in Pontificem vastania, XXXVII. Cum Joanne Eckio disceptat, XXXVIII. Vulgo creditum dæmone uti Lutherum, *ibid.* Blasphemia ejus in Deum vox decepta disceptatione, *ibid.* Arguitur ejusdem contra Pontificis primatum, XXXIX. Eiusdem argumenta quod non sit discedendum a Pontifice, XL. Eiusdem argumentum quod se ac suos damnat, XLI. Negavit cum Eckio se unquam schisma approbaturum, XLII. Damnat Bohemos hæreticos, *ib.* Fatetur purgatorium esse XLIII. Indulgentiarum vim jam non negat, XLIV. Damnatur cum Carlostadio a Parisiensibus doctoribus, XLV. Monetur a Georgio principe Bohemos ab ipso in impietate confirmari, XLV. Opprimi debuit factio non verbis in principio, XLVI. Hæresis infamiam a se depellere tentat, XLVII. Fidem catholicam libello proficitur, *ibid.* A Lovaniensibus & Colonienfibus theologis damnatur, XLVIII. Deridet indulgentias pro defunctis, XLIX. Eas valere ostendit Thomas de Vio Card. *ibid.* Coacta Augustinianorum comitia adversus Lutherum, LI. Defenditur a Friderico duce Saxonie, *ibid.* Ea de re gloriatur, *ibid.* Negat se unquam hæresim ejuratorum, *ibid.* Arrogat sibi libertatem interpretandarum sacrarum scripturarum pro ipsius libidine, *ibid.* Mira illius in mentiendo impudentia, LII. Mira illius simulatio, LIII. Qua arte usus est, ut putaretur catholicis hæresimque spargeret, *ibid.* Erasmus & Huttenus illi admodum favere, *ibid.* Ante Lutherum isti & alii defecerant ab Ecclesia, *ibid.* Lutheri hæresi favere imprudenter academici, LIV. Et politici, LV. Ejus libri a Joanne Misenfensi Episcopo damnati, 1520. I. Territus professionem ad Hussitas meditatur, *ibid.* A Francisco & Sickingen Hutteno & aliis proceribus sacerdotum hostibus confirmatur in hæresi, *ibid.* Concitat ad seditionem Germanos, *ibid.* Biennio catholici hominis larvam gessit, *ibid.* Aperte hæresis furorem effundit, *ibid.* Insulturam Cæsari habere in clerum gladii potestatem, 1520. III. Negat sacerdotalis ordinis dignitatem, IV. Nonnulli viri docti se illi opponunt, V. Refellit Joannes Eckius inania illius sophismata, VI. *¶ seq.* Refellit Joannes faber ex verbis Christi, X. Marsilii & Janduni hæreses inlausat, XCVII. Cum Waldensibus & Wicleffitis negat ecclesiasticos jus consequi posse in temporalia, *ibid.* Alia Lutheri sophismata confutata a Joanne Fischero, XII. Ex Luthero Zuinglius Christum negat realiter existere in sacramento, XIII. Jactat Lutherus se Christi spiritu plenum, XIV. Jesu nomen blasphemis libris, præfigit, *ibid.* Invehitur adversus Pontificum auctoritatem majestatemque, XV. Jus canonicum novus antichristus flammis exurit, *ibid.* Calumnia ejusdem in Pontifices & jus pontificium, *ibid.* Reselluntur ab Ambrosio Catharino, XVI. Et a Joanne Fabro XVII. Impium librum edit de captivitate Babylonica, XLIX. In eo Babylonem hæreticam extruxit *ibid.* Sacramenta tollit, & secum pugnat, L. Gloriatur se novarum hæresum fingendarum finem non facturum, *ibid.* Fingit baptismatum peccare non posse, *ibid.* Vocatur in jus a Leone X. LI. Articuli Lutheri damnati, *ibid.* Ut benigne ad respicientiam vocatus sit, LVII. Eiusdem insignis contumacia, *ibid.* Eidem & sectatoribus proposita erroris venia, LVIII. Peccatoribus dies illi præfixa, *ibid.* Data de Lutheri.

thero comprehendendo imperia, LIX. Pro-
tegitur a Frederico duce Saxonie, LXI. Ejus
libri a Carolo V. exuri jussi, LXIII. Par-
tum est in pluribus locis, *ibid.* In Anglia etiam
publice exusti, LXIV. Per contumeliam
vocat catholicos apistas papas & papen-
ses, *ibid.* Contradictum Leonis blasphemum
libellum edit, LXV. Furiis Lutheri pertina-
cia descripta ab Henrico VIII. LXV. Ut
provocaret ad concilium & qua fraude, *ibid.*
Conjecit se in extremam desperationem, *ibid.*
Dicitur omnibus Saracenis nocentior, *ibid.*
Articulos damnatos edito libello propugnat,
LXVI. Refellit a Joanne Fischero Episcopo
Roffensi, *ibid.* Ut revocaret priores contesta-
tiones, LXVII. Cur ad solas scripturas con-
fugerit, *ibid.* Fatetur eas superbis & impiis ma-
joris cœcitate occasionem esse & apertissimas
tamen dixerat, *ibid.* Magis sibi quam concilii
œcumenicis credi vult, LXVIII. Laicos
clericis præfert in scripturis interpretandis,
ibid. Negat decreta fidei a Pontifice & con-
ciliis edi posse, *ibid.* Libertatem credendi in-
ducit, *ibid.* Approbandi vel reprobandi sacras
scripturas jus sibi arrogat Lutherus, *ibid.* Da-
mnatur anathemate a Leone X. cum sequa-
cibus, 1521. I. Concionatores in eum decla-
mare jussi, IV. Summa hujus hæresiarum ja-
ctantis Ecclesiam hæcenus desertam impuden-
tia, VI. Spreti ab eo omnes sancti Ecclesie
doctores, VII. Plures libelli ab eo editi ad
pietatis ostentationem, VIII. In comitiis Vor-
mationibus ab Alexandro interuentio ponti-
ficio accusatur hæresis, *ibid.* A studiosis de-
fenditur, IX. Ex libro de captivitate Babylo-
nica impii ejus articuli ostensi, *ibidem.* Con-
vulsæ a Luthero leges omnes sacre & pro-
phanæ, *ibidem.* Principum animi in Luthero
commoveri cœpti, *ibid.* Fridericus dux
Saxonie contendit per calumniam hæc ob-
jecti, *ibidem.* Accessit ad publica comitia,
X. Fidei publice syngrapha illi imprudenter
data, *ibid.* Fidem ipse non servat, *ibid.* De-
clamat contra bona opera & leges humanas,
ibid. Negat per sacramenta conferri gratiam,
ibid. Refellit, *ibid.* Eo concionante Erphor-
diæ templum intremuit, XI. Monet auditores
terrulamentum esse dæmonis, *ibid.* Excitata
paulo post Erphoridæ in clerum seditio, *ibid.*
Deducitur cum applausu Wormatiam, XII.
Hæreses quæ abjectæ erant, a se scriptas im-
pudenter fatetur, *ibid.* Se cum Christo impie
comparat, *ibid.* Fingit evangelii causam a
populo contra clerum defendi, *ibid.* In scrip-
turis interpretandis se palam conciliis præfert,
XIII. Objurgatur ab oratore Cæsareo, *ibid.*
Caroli V. ad principes in Lutherum ora-
tio, XIV. Profitetur pœnitere, ipsum quod
tardius illum pertulerit, XV. Jubet in eum
leges distringi, ut in manifestum hæreticum,
ibid. Monet Lutherum familiari colloquio a
Cæsareo oratore ut revocet errores, XVI. De-
trahit de concilio Constantiensi & errorem
Hullii redintegrat effatus Ecclesiam Christi
esse universitatem prædestinatorum, XVII. Sta-
tuit deliramenta sua esse verbum Dei, XVIII.
Perperam agunt principes cum hæresiarum non
vocatis theologis, *ibid.* Falso gloriatur sua
dogmata contineri in scriptura, *ibid.* Joannes
Coelæus cum eo congregatur in aula Treve-
rensis Archiepiscopi, ut ipsum revocet ab hæ-
resi, XX. Rogatur, ut dicta submittat futu-
ro concilio negatque se illa unquam submis-
surum, *ibid.* Perinaciam illius sequaces con-
stantiam vocant, XXI. Refelluntur a Longo-
lio, XXI. Ejus vitia describuntur, XXII. Nul-
lo miraculo fidem probat, XXIII. Vocatur a
Cæsare diaboli sub humana specie, XXV.
Sententia a Cæsare & Principibus in eum lata,

XXVI. Variæ ejus hæreses contra Sacramen-
ta recensitæ, XXVIII. Ut neget libertatem
ex fabellis poetarum, XXX. Ut temnat san-
ctos patres scelerumque licentiam suadeat, *ib.*
De conciliis abloquatur XXXI. Se jactavit de-
cies magis hæreticum quam Joannem Hus,
ibid. Non homo, sed dæmon succullatus vi-
sus, XXXII. Ut evangelii fucio evangelium
evertere pertentet, *ibid.* Ut libros impios suos
esse professus sit, XXXIII. Monet, ut e-
mendat errores negavit se emendaturum,
XXXIV. Derisit concilia *ibid.* Addidit impu-
denter dicta revocaturum si succumberet in
disceptatione, *ib.* Datum illi triduum, ut men-
tem muret, *ibid.* Profitetur si quod futurum
sit concilium illud ut hostile habiturum, XXXV.
Male dimittitur, *ibid.* Veritum ne quis post
viginti dies illum excipiat, XXXVI. Ejus li-
bri prohibiti & flammis aboleri jussi, XXXVII.
& XXXVIII. Prævia a Cæsare morum cor-
ruptelæ & sediones e Lutheri hæresibus orituræ,
XXXIX. Laborat infamia societatis cum dæ-
mone ex pluribus indicis, XLII. A suis secta-
riis creditus legione dæmonum agitari, XLIII.
Evadit rectus ab amicis, XLIV. Fridericus
Saxonie dux falso conquestus non servatam
illi fidem, *ibid.* In arce Alstatiensi latitans li-
bros hæreticos scribit, XLV. Philosophiam &
theologiam scholasticam damnat & cur, XLV.
Socios ad tuendam hæresim hortatur, *ibid.*
Blasphemia ejus jactantia, *ibid.* Magistro dæ-
mone noctu utitur ad oppugnandum missæ sa-
crificium, XLVI. Scribit de Missa abroganda,
ibid. Dæmonis argumenta evulgat, *ibid.* Ab
eo impulsus pseudoaugustiniani Wittenbergen-
ses missam abolent, XLVII. Ipse Missæ ab-
rogationem dæmoni ascribit, *ibid.* Ipso teste
triennio maximos conscientie ætus passus est,
ibid. & XLVIII. Post colloquium cum dæ-
mone cœlitus doctrinam accepisse jactat, *i-*
bid. Illusus est a dæmone, *ibid.* Alii etiam
hæresiarum ipsi contrarii jactarunt se Evan-
gelistas esse, XLIX. Mirum est non desertum
fuisse a suis cum scriberet talia, L. Docet suos
conscientiam flocci habendam, & pugnandum
cum Deo, *ibid.* Desperatæ illius voces, *ibid.*
De votis infringendis librum, edit, *ibid.* Ep-
iscopi nomen primus in alienum sensum de-
torquet, *ibid.* Damnatur a Parisiensibus theo-
logis, LI. In eos satyras scribit, *ibid.* Non
miraculis, sed mendaciis scelerumque licentia
sectarios congregat, *ibid.* Statuit solam fidem
ad salutem sufficere, LII. Saxones ob cor-
ruptissimos mores illum sequuntur, *ibid.* Mogun-
tino Archiepiscopo & Cardinali animadverten-
ti in Sacerdotes concubinarios convitia inten-
tat, LIII. Confunditur pio illius responso,
ibid. Adversus Lutherum scribit Henricus An-
glie Rex de septem sacramentis, LIV. Quam
sit pestifer Lutheri liber de captivitate Baby-
lonica, *ibid.* Ut magis credendum sit univer-
sæ Ecclesie quam Luthero, LV. Redarguitur
inconstantie, LVI. Ob convitia & blasphemias
se agitari furis ostendit, *ibid.* Insignis
Lutheri perfidia describitur, LVII. Sacramen-
tariorum patrem se constituit dum Eucharistiam
sacramentum panis vocat, LVIII. Profitetur Lu-
therus nullum esse periculum si quis de transub-
stantiatione sentiat cum Ecclesia, LIX. Secum
pugnat, *ibid.* Libertatis jactato nomine ad ser-
vitutem dæmonis fideles vocat, LXI. Ad ce-
lera eos hortatur, LXII. Per fidem ea abfor-
beri fingit, *ib.* Fides in flagitiorum patrocinium
ab eo versa, *ib.* Omnis potestas ab eo sub-
lata, LXIII. Parere corpore jubet animo neg-
gat, *ib.* Secum in eo pugnat, *ib.* Negat tra-
ditiones, LXVI. Audiendum paschitum jus-
sit Christus, negat Lutherus, *ib.* Conjugia
laicorum prophanare ausus, LXVII. Vana
illius

illius sophismata quibus sacerdotium & omnem
statum politicum convellit, LXVIII. Negat sa-
cramentum extreme unctionis & cum totam
scripturam negare non audeat, partem negat cum
Mahomete, LXIX. Immortalitatem hujus vitæ
sequacibus spoudet, *ibid.* Obicit illi Henricus
VIII. ut sua immortalitate fidem suam probet,
ibid. Plures trucidavit, neminem curavit, *ibid.*
Jacobus Apostolus Lutheri hæresim prædixisse
visus, LXX. In dictis inconstantissimus est,
LXXI. Licere sibi vult omnia, *ibid.* Fuit Lu-
therus in Henrico VIII. Regem, LXXIV.
Turcarum causam agit negatque eos quidpiam
mali agere, LXXV. Ob civilia bella hæresim
amplificat, *ibid.* Lutheri consilium in propa-
ganda hæresi, 1522. XXIX. Sex mensibus la-
tuit in arce Alstatiensi, *ibid.* Egressus e late-
bris gymnasia quæ damnarat laudat, *ibid.* Ma-
xima ejus incollantia circa sacramenta, XXX.
Circa conciliorum autoritatem, *ibid.* Circa
sacrificium, *ibid.* Circa præsulum autorita-
tem, XXXI. Circa vota monastica, *ibid.* Circa
confessionem, *ibid.* Leges omnes abrogare visus
est, XXXII. Blasphemias ejus adversus Eccle-
siam, *ibid.* Carolstadum hæresiarum confun-
dit, XXXIII. Cogit ad damnandos libros,
ibid. Concubinis interpretibus eidem concilia-
tor, *ibid.* Succesit quod Missam & sacras i-
magines sine illius autoritate luteletur, *ibid.*
Se atheum profitetur, XXXIX. Everforem
Christiani imperii Turcam commendat, XLI.
Vult impiis sectarum fingendarum licentiam
tradi, *ibid.* Sanctos patres contemnit, XLII.
In Henricum VIII. Angliæ Regem convitia
jactat, XLIII. Spirituales se vocat atque adeo
a nemine judicandum, *ibid.* Falsa Lutheri va-
cinitia, *ibid.* Rabida, illius minæ in Predica-
tores, XLIII. Fingit extinguere fidem bonis o-
peribus, XLIV. Fingenti sibi cœlestes reve-
lationes credi vult, XLV. Refellit a Joanne
Fischero, *ibid.* Mahometem æmulatur, XLVII.
Episcopos vult occidi, *ibid.* Concitare suos ad
bella canitur, *ibid.* Germania ab eo nebulone
in mutuas cades efferata, *ibid.* Scripturam e
Latino in Germanicum sermonem convertit,
eamque corrumpit, XLIX. Monentur Saxonie
duces ab Anglo, ut illum opprimant, XLVIII.
Partem scripturarum qua convincitur negat,
L. Falso gloriatur se evangelicam lucem popu-
lis intulisse, LI. Ex illius principis enatæ
aliæ hæreses, *ibid.* In jejunia declamat, LII.
Damnat cœlibatium, *ibid.* Divinum imperium:
Crescit & multiplicamin in pravam inter-
pretationem distorquet, *ibid.* Carolus V. de
stringendo in Lutherum & sequaces gladio-
agitat, LV. Ignave illum grassari patitur,
LVIII. Quanta mala Carolo V. illata a Lu-
thero, LIX. Solicitati Germani a Luthero, ut
Carolus V. ex imperio pellant, *ibid.* Moniti
principes imperii in comitiis Nurembergen-
sibus Lutherum facile opprimi posse si velint, LXVI.
Lutherum eadem via incedere qua Mahome-
tem, LXVIII. Non audiendum illum esse jam,
sed tollendum, LXIX. Quæ Lutherus do-
cet jam damnata per varia concilia, *ibidem.*
Jactat Lutherus revixisse in ipso spiritu Dani-
iels LXXII. Illi magis Fridericus Saxonie
dux credit quam universis conciliis, LXXV.
Scelerum licentiam sub libertatis nomine in-
duxit, LXXIX. Plenus spiritu Antichristi de-
monstratur ab Hadriano VI. LXXX. Ex ope-
ribus transfiguratus ille Sathanas dignosci po-
tuit, LXXIX. Demonstratur abesse perspicue
ab eo divinum spiritum, LXXXI. Illum esse
antichristi apostolum, LXXXII. Latronem
hunc conspirasse ad perdendam Ecclesiam,
LXXXIII. Monet Saxo a pluribus Regibus &
principibus, ut Lutherum opprimeret, LXXXV.
Lutherus Carolo magno per quem Saxones

adducti ad Christum contrarius demonstratur,
LXXXVIII. Fingit Lutherus principes Germa-
nos suis deliriis mancipatos, 1523. XXVIII. E
monasterio uno tria plaustra Virginum Deo di-
caturum abducit, LIV. Abbatissam sibi copulat
quæ altero mense a nuptiis illi filium parit,
ibid. Negat puellam quæ duodecim annos su-
peravit coeri virginitatem posse, *ibid.* Hoc cre-
dendum suis proponit, *ib.* Opposita impudicissimo
Leoni pontificum Romanorum sanctitas, LV.
Missam novam rasodiam & novos ritus fingit,
LIII. Defendit contra Lutherum Ecclesie ceri-
monias Joannes Clivoveus, 1523. LX. Urget
illum, ut dicat qua potestate sacra immuet,
ibid. Quæ signa edit, *ibid.* Quinam adversus
Lutherum scripserint, LXII. De innume-
ris mendaciis convincitur, LXIV. Sparcissimam
securam egit, LXV. Quam turpem glori-
am sectatus sit, LXVI. Ad rebellionem popu-
los concitare molitus est, LXVII. Infan-
da ejus molimina ad perdendum populum,
ibid. Georgius dux Saxonie de Luthero scri-
bit specie emendandarum nonnullarum corru-
ptelarum in orbis theatrum prodixisse, deinde
conciliatis studiis ad excindendam religionem
se convertisse LXIX. Lutheri in principes con-
vitia, LXX. Panegyrica oratione celebrat sta-
pratorem sacrarum virginum, LXXI. Scribit
libellum contra vota monastica, LXXII. Re-
fellit a Joanne Fabro, qui Malleus Luthere-
ræ hæresis dictus est, LXXII. Fingit se hon-
nestare matrimonium cum sacramenti digni-
tatem illi neget, LXXIII. Apostoli de vir-
ginitate testimonia pervertit, *ibid.* Replet a-
postatis Germaniam ac Turcis ad eam occu-
pandam viam munis, *ibid.* Carolstadum olim
amicissimum in exilium a Saxonia pellit,
LXXV. Illius apostasia monstris expressa,
LXXVI. Suis ipsis verbis confunditur, LXXVII.
Expositæ ejus ineptiæ, *ibid.* Lutheri sophisma
pro evertenda religione, LXXVIII. Novum
legislatorem agit, *ibid.* Ecclesiastica bona in
publicum ærarium revigenda decernit, LXXXIX.
Lutheri libri in Polonia prohibiti, LXXX.
Plura miracula adversus Lutheranam hæresim
edita, LXXXIII. Quæ causa Lutherum pri-
mo impulit in hæresim, LXXXVI. Judæos
ad fidem frustra convertere nititur, LXXXVII.
Frustra mortuum ad vitam revocare tentat,
ibid. In S. Bennonem blasphemias voces fudit,
XCIV. Propriis verbis convincitur, *ibid.*
Queritur Clemens VII. apud Carolum V.
Lutherum ab eo proscriptum foveri ab aliis,
1524. II. Qui fuerint Lutherane hæresis fru-
ctus, IX. Vormationense in eum decretum
confirmatum, XI. & XXIII. Fœdus a catho-
licis contra Lutheri sequaces Ratissone ini-
tum, XXIII. Declamat Lutherus contra or-
dinum imperii decreta, XL Rabida illius in
Germanos verba, *ibid.* Negat gerendum in
Turcas bellum, *ibid.* Contendit Christianos
principes Turcis nequiores esse, *ibid.* Quin-
genti articuli hæretici collecti a Joanne Co-
clæo ex Lutheri sermonibus, XLI. Franciscus
Sichingius ejus hæresim armis propagat, XLII.
Plebem concitat in principes, XLIII. A suis
discipulis novas hæreses comminiscenibus car-
pi incipit, XLIV. Arguit eos agitari a dæ-
mone ac vicissim a dæmone agitari, & cor-
rumpere scripturam arguitur, XLV. Quænam
ipsi ab ænulis hæresiarum objecta, XLV.
Munzerum pellit Friderici electoris ope, XLVI.
Exigit a Munzero, ut novam doctrinam mi-
raculis probet, *ibid.* Confunditur iidem ver-
bis, *ibid.* Munzerianos & sacramentarios vo-
cat Abalones suos, XLIV. Arguitur a Mun-
zero quod nobilibus primum ecclesiasticas o-
pes deinde principibus sit pollicitus, *ibid.* E-
jus imago culta ab iis, qui Christi & Virgi-
nis

nis imagines affigunt patibulis, XIII. Jactavit apud Fridericum Saxonie electorem doctrinam suam a Christo se illi videndum obiciente accepisse, 1524. XLVI. Lutheri ineptie dum monialis fugam e monasterio obtrudit pro miraculo, XLIX. Vera miracula temerit & demones furere aqua lustrali represso ait demones fingere se ab eo torqueti, *ibid.* Confutatur, *ibid.* & L. De familiaritate demonum gloriatur LI. In Lutheri cubiculo auditu strepitus demonum, *ibid.* In Zuinglium scribit, LX. Fatetur conatum se Eucharistiam negare odio Pontificis, sed scripturæ textum nimis clarum, LVIII. Initio Pighardis sordidissimis hæreticis se conjungere voluit, LXV. In concione de conjugio hæc habet: *si non vult uxor veniat ancilla, ibid.* Impium ejus ad Calixtinus consilium, LXVI. Evangelium ad Americanos translatum dum Lutherus in Germania illud extinguit, 1524. CXIV. *¶ seg.* Libris impiis Germaniæ populos ad seditionem concitat, 1525. IV. Sequacium illius supra centum millia occisa, XVII. Lutheri impunitas tot cædium causa exitit, *ibid.* Plura intulit mala Germaniæ pseudomonachus ille quam si Turca quadringentis millibus stipatus in Germaniam irruisset, *ibid.* Credidit illi non probato ejus spiritu, XVI. Dæmonis servitutem pro evangelica libertate obtrufit XVIII. Longe aliter Paulus docuit quam Lutherus, XIX. Quale fuerit Lutheri evangelium, *ibid.* Mira illius impostura, nomen Jesu singulis paginis inscribentis & dæmonem in corde gerentis, *ibid.* Nulla pestis Luthero deterior ad Christianum evertendum imperium, XXI. Audita rebellionem populorum triumphat gaudio, XXII. Fallo prædicit biennio labente Ecclesiæ Romanæ nullum futurum vestigium, *ibid.* Arguitur mendacii, *ibid.* Prodigia falso pollicetur pro confirmanda secta, XXIII. Pro seditionis rusticis falsa ac seditiosa jactat, *ibid.* Delectis iis adversus viros scribit, XXIV. Convincitur non Deum, sed dæmonem per ipsius os loquutum, *ibid.* Primum dixit rusticos plenos Deo, deinde dæmonem & ut rabidos canes trucidandos, XXIV. Arguitur tot mala in Germaniam invexisse, XXV. Nullus Nero Luthero crudelior, XXVII. Impiæ leges quibus decepit populos, XXVII. Dania ejus hæresi infecta, XXIX. Infecta Norvegia & Suecia, XXXI. Nefanda consilia ab eo Danis suggesta, XXXII. Joannem Machabæum apostatam ad eos mittit, *ibid.* Scribit Livonibus ad eos in impietate obfirmandos, XXXIII. Scribit ad Batavos de que sectæ amplificatione gloriatur, *ibid.* Polonia ab ejus hæresi a Sigismundo Rege vindicata, XXXV. Divinæ vindictæ prodigia in nonnullos Lutheri sequaces, XXXVIII. Catholici doctores certant scriptis adversus Lutherum, XL. Antichristus in Luthero mysterium iniquitatis operari cepit, *ibid.* Ex Lutheri evangelio creditur quod lubet, XLI. Certat cum Zuinglio, XLII. Atheismus ex ejus & novatorum doctrina consecutus, XLIV. Berengarianam hæresim excusavit, XLV. Convincitur ex propriis verbis, *ibid.* Blasphemæ ejus voces in Christianos, *ibid.* Mutet fidem, *ibid.* Caroli stadium pellit & qua de causa, *ibid.* Fatetur se & novatores illudi a dæmone, XLVI. Convincit sacramentarios, *ibid.* Fatetur se novam sectam instituisse ex odio & furore in Pontificem, *ibid.* Remanere panis substantiam cum Christo fingit, XLVIII. Arguitur ex scriptura, *ibid.* De Lutheri antilogiis librum edit Faber, LI. Monialem meretriculam sibi thoro jungit, LII. Cur diu casti hominis larvam prætulit, *ibid.* Ejus imago consecrata ab evertoribus imaginum Christi, LII. Objurgatur ab

Anglo Rege de incesto, LIII. Corrupte nititur Albertum Cardinalem Moguntinum, LIV. Illius argutie contra cœlibatum, LIV. Contemnitur a Moguntino Cardinale, *ibid.* Objurgatur a Georgio duce Saxonie, *ibid.* Qui fuerint fructus Lutherani evangelii, LVI. Consultata a Luthero adulteria *ibid.* Cæteris prophetis dissimilis convincitur, LVII. Monitus, ut redeat ad Augustinianos, *ibid.* Mira Dei patientia in Luthero tolerando, LVIII. Fatetur rupta Ecclesiæ concordia nullum esse dissidiorum finem, LIX. Lutherana hæresis in Galias illata, LXV. Obstet Luthero cum sequacibus ne auxilia Hungariæ ferantur, 1526. LX. Negat Lutherus pugnam contra Turcas, *ibid.* Scribit convenire, ut Christianus & evangelicus princeps Turcis portas aperiat, LXXVII. Lutheri hypocrisis plures ad hæresim pellexit, 1526. LXXXVI. Versus in finium regulis Ecclesiæ disiectis eam destruxit, *ibid.* Placencia dicendo corrupti populos, *ibid.* Bis mille articuli detestandi ex ejus scriptis colligi potuerunt, LXXXVII. Tria spernit evangelia, LXXXVIII. Labi potuisset Apolos effutit, *ibid.* Lutheri nefanda contradictio de autoritate Ecclesiæ, *ib.* Præfert se Apollolis & Angelo Gabrieli, LXXXIX. Revelationes jactat, *ibid.* Jusus ut miraculo eas probaret obmutuit, *ibid.* Vult scripturam esse indicem controversiarum & convincitur, XC. Non credendum ejus revelationibus exemplo socii Thomæ Munzeri ostenditur, XCI. Se contra vim diaboli confessione servatum fatetur eam tamen argutis everit, XCIV. Festum conceptionis B. Virginis Luthero exolum, *ibid.* Ejus contradictio circa Eucharistiam, XCV. Negat Christum præcepta dare, sed suadere, *ib.* Ab Henrico Rege Angliæ iterum confutatur, CXII. Exprobrat illi ab eodem nefanda libidines, CXIII. Fingit super fidem edificari a se charitatem, CXIV. Retellitur, *ibid.* Ut peccatoribus illuserit quibus favere videbatur, *ibid.* Fallo promissit credentibus peccatorum impunitatem, CXV. Repugnat illi divina oracula demonstrant, CXVI. Fœminis sacramenta administrandi potestatem consulisse arguitur, CXVII.

Martinus Valentinus Minorita cum sociis duodecim missus ad Americanos convertendos, 1523. CXXXVII. Idola conerit, 1524. CXII. Primam Synodum Mexicanam celebrat, CXIII. Dena centena millia Mexicanorum baptismo abluit, 1524. CXIV.

Martyrium insigne Gundisalvi Vasconi, 1516. CII. *¶ seg.* Ejusdem frater martyrio affectus, CIII.

Matthæus Episcopus Sedunensis sex Helvetiorum regiones a fœdere cum Gallis divellit, 1516. LXXXVI. Commonitus ne publicæ paci obstaret, *ibid.* Increpatur a Leone quod sit alienum a Cardinale bella alere, LXXXVII. Cum Helvetiis & Cæsare irrupit in Insubriam, LXXXIX. Repellitur, *ibid.*

Matthæus Garcentis Episcopus a Maximiliano Cæsare ad Leonem X. missus, 1513. LXXX. Sibi ut cæsareo legato vult magistratus urbanos occurrere, *ibid.* Prohibiti illi anathemate tentato, *ibid.* Cardinalium galeam Leonis manu accipit, *ibid.* Cæsareo nomine obsequia Pontifici deserit, *ibid.*

Matthæus Bassius Minorita Capucinorum religioni dat initium, 1525. CIV. Restituit formam habitus S. Francisci, *ibid.* Deductus ab Angelo ad Clementem, *ibid.*

Matrimonium prophanatum a Luthero, 1521. LXVII.

Mauri a Carolo V. proposita honorum proserptione fidem Christi profiteri jussi, 1525. LXVI. Ex Hispania ejecti, 1526. LXXXIV. Rebel-

lant

lant & servituti addicuntur, *ibid.* Plures baptismum fictæ suscipiunt, *ibid.* Tum lacrymarum e sacris imaginibus manare visæ, *ibid.*

Maximilianus I. Cæsar tuetur Cruciferorum causam adversus Poloniæ Regem, 1513. XXXIV. Bassium Moscovitarum ducem perperam concitat in Polonium, xxxviii. Ab eo Moscovita regiam coronam poscit, XXXIX. Mittit ad Moscovitam artifices conficiendarum librandarumque machinarum peritos, *ib.* Cum Anglo Rege in Belgio jungit, arma, LX. A Gallo Bohemi in eum concitati, LXXVI. Pulsis ex Italia Gallis de præda cum Venetis certat, LXXVII. Matthæum Garcentem oratorem mittit ad Leonem, X. 1513. LXXX. Defert illius opera obsequium Pontifici, *ibid.* Solicitatur ad pacem, C. Expositum illi ob mutuas discordias Turcicam potentiam confirmari, CI. Monetur a Leone X. de formidanda Selimi potentia, 1514. XLIII. Fœdus agit cum Hungaro, XLVI. Fœdus inquit cum Poloniæ Rege & Hungaro, 1515. XLIII. Intermissi in Turcam belli causam derivat in Gallum, XLVI. Excusat se Italico bello ditrahi, *ibid.* Affinitatem jungit cum Hungariæ Rege, *ibid.* Quo ritu cum utroque Rege dexteram junxerit, *ibid.* Cruciferorum patrocinium abiicit, LI. Leonis ad eum literæ consolatoriarum ob mortem Ferdinandi Regis, 1516. XXII. Cum quindecim millibus Helvetiorum, & quinque millibus equitum irrupit in Insubriam, LXXIX. Retellitur & Brixiam illi eripiunt Veneti, *ibid.* Solicitatur a Leone X. ut cum Gallo Christianam causam tueatur, LXXX. Ejus responsum, *ibid.* Solicitatur iterum ad expeditionem in Turcas, 1517. II. Ejus literæ ad Leonem, *ibid.* Culpam intermissæ expeditionis in alios derivat, III. Pontificem & Cardinales se sociaturum in Turcas profecturum, IV. Mortis pro Christo oppetendæ se cupidum esse, V. Illi & Gallo Regi decretum contra Turcas terrestri exercitum imperium, 1517. XXXIX. Sancitum, ut educeret quinquaginta millia peditum, equitum viginti millia & ex ipsius provinciis contra Turcam tenderet, *ibid.* *¶ seg.* Quænam in Augustano conventu fuerint agitata, 1517. IV. *¶ seg.* Maximiliani ad ordines imperii responsum, XXXIII. Multi Reges Maximiliano pro bello Turcico gerendo student, *ibid.* Germanos admonet ne occasione desint, XXXV. Si desint aliis ad Germanos Turcam penetraturum, *ibid.* Cogit ordines imperii pro decernendo in Turcas bello, 1518. V. *¶ seg.* Germanos bellum sacrum Turcis inferre luberfingentes serio admonet ne occasione desint, XXXIV. *¶ seg.* Ex animo expeditionem promoveri satagit, XXXVI. Commendatur a Leone, *ibid.* Thomas de Vio Cardinalis legatus ad eum missus, 1518. LIV. Quo ritu pileum & ensen missos a Pontifice acceperit, LX. *¶ seg.* Pium desiderium gerendi belli sacri a Maximiliano promulgatum, LXIII. Ejus oratio ad ordines imperii, LXIV. Additi illi Poloniæ Regis oratore pii stimuli, LXXXV. Germani ab Hutteno Lutheri patrono a sacro bello abalienati, LXXXVI. Monet Leonem jam Lutherum plures suæ hæresis defensores adeptum, 1518. XC. Exponit imminetia mala, ni principis obstatur, *ibid.* Spondet sententiam pontificiam in Lutheranis negotio mandatum iri operi, *ibid.* Obstitit Franciscus I. ne Leo ad eum coronam imperialem transferreret, 1518. CLXII. Agit de permutando imperio cum Regno Neapolitano, CLXIII. Prope Augustam spina Dominicæ coronæ in extremo ejus imperio cruorem fundit, CLXIV. Maximiliani mors, 1519. I. Inde Luthero auctantimi, *ibid.* Maximiliani elogium, II. Xe-

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

nodochia decem ab eo extracta, *ibid.* Sarcophagum circumferre solitus, *ibid.* Sacramentis rite expiatus, III. Prosequi solitus sacerdotes magnis honoribus, *ibid.* Egregium illius facinus ne Albaregalis templum expilaretur, *ibid.*

Maximilianus Sfortia dux Mediolanensis Gallos ad Novariam ope Helvetiorum cædit, 1513. XXIX. Gratulatur illi Leo X. *ibid.* Monitus, ut clementia in victos utatur, XXX. Gallicæ potentie parem eum non esse, *ibid.* Conjungit se Lateranensi concilio, XLII. Principiarum ope Julii recuperasse profiterur, *ibid.* Genue imperium affectat, LXXX. Opponit se illi Leo, *ibid.* Gallis præfulibus iter intercludit ne ad concilium Lateranense accedant, 1514. XIV. Increpatus a Leone, *ibid.*

Mediolanum & Mediolanenses Gallorum jugum excutunt, 1513. XXX. Iterum a Gallis subiciuntur, 1515. XX. In Hispanorum potestatem pulsus Gallis rediguntur, 1523. CVIII. Mediolani arx Francisco Sfortia restituta, *ib.* Medingerus Tartarorum Præcensium Cæsar concitatus a Polono in Moscovitam, 1514. LXIV. Proditio expectantis belli exitum, ut victum invadat, *ibid.* Moscoviam expilat, *ibid.* Russiam & Moscoviam iterum populatur, 1516. LXXXII. & LXXXIV.

Melancton inter Lutheranæ hæresis signiferos princeps: Joannes Coelæus de illius salute sollicitus Lutherum provocat ad disputationem, ut Melanctonem ab errore liberet, 1521. XX. Ex Lutheri deliramentis, qui male interpretabatur sententiam: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*: Relictus studii in pristinum se confert pro exercenda arte, 1522. XXIX. Reverso Luthero & studia commendante ad ea revertitur, *ibid.* Dissentit a Luthero, XLIII. Pseudoevangeliis Lutheranum corrigit, L. Lutherum in pluribus emendat, *ibid.* *¶ seg.* Melitæ insula equitibus Rhodo pulsus attribuit, 1526. LXXVIII.

Mendicantes ordines damnat Lutherus, qui eos tolli voluit, 1520. LIII. art. XLI.

Metzsuma Rex Mexici: Ducta in eum a Ferdinando Cortesio expeditio, 1519. LXIX. Vincitur prælio, LXX. Redigitur in Ferdinando Cortesii potestatem, LXXI. Increpatur ob præmissa humana sacrificia, LXXIII. Deum creatorem & redemptorem juberit agnoscere, *ibid.* Cedit imperio, LXXV. Proficitur sibi prædictum a dæmone deturbatum iri ex imperio, *ibid.* Rebellat, 1520. XCVI. Obsidet a Ferdinando Cortesio, 1521. CXXIX. Capitur ab eodem, *ibid.* Ob conjurationem cum principibus supplicio afficitur, 1525. XCIV.

Mexicani subacti a Ferdinando Cortesio, 1519. LXVI. Infandi ritus quibus dæmones colebant, LXVIII. Horrenda eorum laniena in componendo idolo, LXXII. Humanas carnes exitare soliti, *ibid.* Simulachra confringere jubentur, LXXIII. Homicidium patrare vetiti, *ibid.* Deum creatorem & redemptorem agnoscere jussi, *ibid.* Concitantur a dæmone in Ferdinandum Cortesium, 1520. XCVI. Domantur, 1521. CXXIX. Ducenta Mexicanorum millia in eo bello pereunt, CXXX. Vaticinia de Mexico debellando a gente barbara, *ibid.* Triginta duo millia Mexicanorum baptismo lustrata, 1522. XCVI. Alia novem millia baptismo abluta, XCI. Mexicani rebellantes subacti a Ferdinando Cortesio, 1520. XCVIII. Martinus Valentinus Mexicanos convertit, 1524. CXIV. Ad centum & amplius myriadas Ecclesiæ adjuncti, *ibid.* & CXV. Deterrentur suppliciiis ab esu humanæ carnis, 1525. XCIV. Idola eorum fracta, *ibid.* Rex eorumque principes affecti supplicio, *ibid.* Militibus internuntius a Leone X. in Germaniam

M m m m

mic

missus, 1519. XXXV. Rosam auream ad Friericum Saxoniam ducem defert, *ibid.* Molli-ter & effeminate agit cum Luthero heresi-archa, *ibid.* Stulte eum in coena oscolatur ver- bis illius mollioribus illusus, *ibid.* Prodit rem catholicam, XXXVI. A datis illis promissis deinde Lutherus deficit, *ibid.*

Minoritæ in Mexico plusquam decies centena- millia idololatrarum baptismo abluerunt, 1524. CXIV.

Miracula a Deo adversus Lutheranam hæresim edita, 1523. LXXXV. & 1527. LXXXVI. Sacerdos Dalmata præcordia exacta ad ædem Lauretanam defert, 1520. LXXXIII. Sanguis purus fluit ex reliquiis abscissis S. Lamberti & S. Eurosæ Lutherus Mesenum suscitare men- dacter vi fatanica tentat, 1523. LXXXVII.

Lutherus a Munzero heresiarcha exigit, ut novam doctrinam miraculis probet, 1524. XLVI. Miracula edita Coloniz, L. A Luthera- nis dæmoni ascripta, *ibid.* Ostentata ab Ana- baptistis ad deludendos simplices, 1523. LXIV. Miracula promulgari vetita sine episcopi judicio, 1526. CXXXIII.

Missæ extra parrochiales Ecclesiam audiri posse, ut præcepto satisfiat, 1517. CXIII. A Wittembergenibus pseudoaugustinianis primum abolita, 1521. XLVI. Dæmon Lutherum docuit, ut missam aboleret, *ibid.* Sensim ad id facinus eum tentavit, *ibid.* Munivere hære- tici Antichristo viam sublata missæ sacrificio, XLIX. Sacrificium missæ, ut unum sit reliquo- rum loco institutum a Christo, 1521. LX. Crucis magis quam cœnæ sacrificium exprimitur in missa, *ibid.* Eximia de missæ sacri- ficio Ambrosii sententia, LXI. Alia Gregorii, *ibid.* Missa novi illius ritus a Luthero indu- cti, 1523. LIX. Missæ ritus veteres a Clie- toveo defensi LX. Vulgari sermone a Lutheranis celebrata, LXI. Cur a catholicis latino ser- mone celebratur, *ibid.* Objectio Lutheranorum dissolvitur, *ibid.* Cæreorum accessio in missa a Lutheranis derisa, LXII.

Molucæ insulæ & Moluchi: De iis insulis inter Hispanos & Lusitanos certatum, 1521. CXXXII. De Molucharum imperio certant cum Lusitanis Castellani, 1524. CLX. & 1526. LXXXI. Castellani a Moluchis pulsati, *ibid.*

Monachi: Mota iis ab Episcopis his de privile- giis, 1516. I. Actum de concordia inter eos, IV. Veriti conciones habere, IX. Coram lai- cis detrahere Episcopis vetiti, X. Ad sæcula- ria sacerdotia non promovendi, XIV. Eorum privilegia in diplomate cui initium mare magnum contenta revocantur, 1516. XXVIII. Ad solemnem supplicationes indictas ab episcopis accedere iusti, XXX. Sacram exomologe- seon excipiendarum auctoritatem petere ab Episcopis iusti, XXX. Adducendi in ex- amen cum sacris ordinibus initiari volunt, XXXII. Data iis imperia, ut laicos ad decu- mas pendendas hortentur, XXXIV. Commenda- ta iis observantia erga episcopos, XXXVII. Corroborata alia eorum privilegia, XXXVIII. Ex Monachorum dissidio horrendum in Dei Ecclesia dissidium exortum, 1517. LXV. Mo- nachi a fide apostata, si ad Ecclesiam rede- ant in sæculari habitu manere permitti, 1526. XXVII.

Monasteriensis respublica floruit dum in ea re- ligio catholica floruit, 1524. LXI. Ubi infe- cta est hæresi malis omnibus afflicta est, *ibid.* Plebs infecta hæresi in virginis Deo dicatas in clericis in magistratus tumultuatur, *ibid.* Caroli V. ad Monasteriensis literæ, ut Luthera- nos coerceant ac servant decretum Worma- tiense, *ibid.* Deserta fide catholica ruunt in pejus, *ibid.*

Moniales: Earum constantia in tuenda fide & castitate, 1525. XXXI.

Monomachia graviore edicto prohibita a Leone X. 1519. LXXXVIII.

Monstrum marinum: Navis in medio cursu monstri marini amplexu immobilis reddita, 1518. CLXXXIII.

Mors pia Francisci Cardinalis Ximenii, 1517. CIII.

Mortis memoria: Ad eam retinendam Maxi- milianus I. sacrophagum instar thesauri circum- ferre solitus, 1519. II.

Moscovitz: Smolencea ad Borysthem arce per fraudem potiti, 1514. LXII. Gemino prælio victi, *ibid.* Triginta eorum millia a Polonis cæsa, *ibid.* Mittit Leo X. ad Moscovitas in- ternuntium, qui repellitur, LXV. Moscovi- tarum potentia & regionis situs, LXVIII. Græ- canicum schisma sequuntur, LXXI. Negant primatum Romani Pontificis, *ibid.* Somniant Romanæ Ecclesiæ adherentes damnandos, *ib.* Sanctos doctores latinos rejiciunt, LXXII. Corruptos Græcorum textus ajunt quibus con- vincuntur, *ibid.* Negant in azimo consecrari Eucharistiam, LXXIII. Respuunt secuta post septimam synodum, *ibid.* Indulgentiarum & anathematismorum vim negant, sacramenta- confirmationis, & extremæ unctionis *ibid.* & LXXV. In baptismo alium liquorem præter aquam naturalem interdum usurpant, *ibid.* Eorum ritus & abusus circa Eucharistiam, LXXVII. Panem antequam consecratur ado- rant, LXXVIII. In altari positum & conse- cratum non venerantur, *ibid.* Pro exomolo- gesti sacra balneo utuntur, LXXIX. Latinorum homicidium laudant, volatilis eadem crimini ducunt, LXXX. Simoniacum crimen apud eos viget, LXXXII. Fornicationem & usuram negant esse peccatum, LXXXIII. Purgatorium negant, LXXXIV. Et visionem beatificam ante diem iudicii, *ibid.* Fiagunt preces damna- tis prodesse, *ibid.* Negant processionem Spi- ritus Sancti e Filio, LXXXV. Matrimonia solvunt sine causa, *ibid.* Seculares potestatem sibi arrogant in presbyteros & Episcopos, LXXXVI. De Moscovitis ad Romanam Ec- clesiam revocandis actum, LXXXVII. A Li- tuanis divinitus fusi, 1519. LIX. Eorum le- gatio ad Carolum V. 1525. LXVIII. Religio- nem a S. Andrea Apostolo suscepere, *ibid.* Obnoxii sunt patriarchæ Constantinopolitano, *ibid.* Fatentur Romanum Pontificem eo su- periore *ibid.* Conjugati apud eos sunt sacer- dotes, nec non e contra, LXX. Sacramentum ordinis habent, LXXI. Sacras imagines colunt, *ibid.* Sanctos patres Græcos & scripturam sa- cram admittunt, LXXII. Scarenis Episcopus ad eos pro instauranda veteri conjunctione mis- sus, LXXIII.

Mundus: Illius æternitatem asserentes damnati in concilio Lateranensi, 1513. XCII.

Mutina Leoni X. metu extorta a Francisco I. ut Atefino una cum Rhegio restitueretur, 1515. XL.

N

Navarra Castellæ conjuncta, 1515. LX. Ex- tincto Ferdinando Navarram Joannes Ale- bretensis recuperare nititur, 1516. XLV. Re- pulsus moritur, *ibid.* Navarræ oppida mani- bus exuta paucis exceptis ab Hispanis, *ibid.* Nicolaus Scornbergius Augustiniani ordinis ad Lu- dovicum Hungariæ Regem pro suscipiendo in Turcas bello missus, 1517. XXI.

Nicolaus Episcopus Pistorienis creatus Cardina- lis, 1517. CI.

Ni-

Nicolaus Pelargus Lutheri discipulus Hæresi-archa illuditur a dæmone falsis revelationibus, 1522. XL. Condit sectam Anabaptiticam, *ib.* & LIII. Melanctonem & Carlostadium delu- dit, *ibid.* Jactat se colloquio frui Michaelis Archangeli, *ibid.* Ejus hypocrisis, *ibid.* Ru- flicorum domos circuit ad eos decipiendos, *ibid.* Thomam Muncerum sibi adjungit, *ibid.* Libertatis evangelicæ specie suadet rebellionem in principes, *ibidem.* Omnes, qui ipsi obstit- terent Reges, principes, Episcopos trucidandos docet, *ibid.*

Nicoragani America populi ad plura millia ba- ptismo abluti, 1522. XCII. Apud eos viguit traditio de præterito cataclysmo & futuro orbis incendio, XCIII.

Nilus: Illius exortus in Ethiopia, 1514. CIV.

Nurembergenis conventus: ad eum mittitur le- gatus Cardinalis Campegius, 1524. I. A Sa il- lius conventus, VIII. & seq. Gravissime in eo eratum a Germanis, XIV. Graves Cle- mentis de eo querelæ apud Cæsarem, *ibid.* Apud Henricum Regem Angliæ, XVII. Apud Franciscum I. Regem Galliz, XX. Damnati conventus Nurembergenis a Carolo V. XXI.

O

Ocavianus Fregolus pulsus Adurnis ducales apices suscipit, 1513. XXX. In clientelam Pontificis se confert, *ibid.*

Ocolampadius apostata Brigittanus heresiarcha ad Catholicos opprimendos incitat Franciscum Sichingium, 1524. XLII. Falsa ejus interpre- tatio verborum Christi contra Eucharistiam, 1525. XII. Revincitur ex oraculo: *Verbum caro factum est*, *ibid.* Contradicit Luthero, XLIII. Inconstantiam dogmatum stulte defen- dit, XLIV. Sæpius fidem mutat, *ibid.* Interest Badensi conventui, 1526. XCVIII. Refellitur a Joanne Eckio, CI. Damnatur cum sequaci- bus, CIII. Fatetur se mendacem, CV. Fidem pro impostura accipit, CVI. Impugnat Eu- charistiæ veritatem, CVII. Ocolampadius fingit se veritatis assertorem, 1526. CX. Demon- stratur ex sacra scriptura veritatem esse in Ec- clesia, *ibid.* Ocolampadius Anabaptistas Ecclesiæ se præferentes insanie arguit, 1526. CXVIII. Docet eum verum esse scripturæ sensum quem docent sancti patres, *ibid.* Eadem ratione de- ridetur ipse & confutatur, *ibid.* Dat operam, ut Anabaptistæ pellantur Basilea, *ibid.* Docet alios ministratos, ut se adversus Anabaptistas munire debeant, *ibid.* Arguit eos non bono spiritu duci quorum plures negent Christi di- vinitatem, *ibid.*

Officium divinum: Illud intermittentes privandi stipendiis, 1514. XXXI. Si quis quindecim- diebus illud non dixerit sacerdotio. exuatur, *ibid.*

Oleum sacrum: Maronitæ in eo conficiendo permixta varia materia abusus committunt, 1514. XCI. Docentur non miscenda aromata in sacro oleo conficiendo, CI.

Ouphrius Jordanus Sacerdos Hispanus dum im- pudicitia fræna laxat a spectro sub jumentis specie increpitus, 1521. CIII. Vitam deinde sanctam & evangelicam ducit, *ibid.* Concio- nando de Deo pie moritur, *ibid.*

Opera bona: In iis peccare justum fingit Luthere, 1520. LIII. *art. 31. & seq.* Amadorffius ejus socius constat sectam quæ tenet bona opera ad salutem esse perniciosa, 1521. X.

Orbis navigatus ab Hispanis, 1521. CXXXI. Circumeuntibus orbem dies unus supercrevit & cur, CXXXII.

Ostenta: Tres soles sanguinolentis gladiis transfixi tres hæreses designant, 1520. LIII.

Ann. Eccl. Tom. XXXI.

Otto Lutheranus spernit tria evangelia, 1526. LXXXVIII. Effudit Apollolos errare potuisse, *ibid.* Negat Christum præcipere, sed suadere, XCV.

P

P Alma: ejus descriptio, 1519. LXIV.

Parma & Placentia Leoni X. a Gallo Rege metu extortæ, 1515. XL. Bello illi iterum creptæ, 1521. CVIII.

Paulus e Cœsis Creatus Cardinalis, 1517. CI.

Paulus mercator Genuensis a Clemente ad Ba- silium ducem Moscovitarum missus, 1524. LXXI.

Peccatum an remitti possit ab homine, 1518. CXLIV. Fingit Lutherus baptizatum peccare non posse, 1520. L. Peccatum remanere post baptismum disceptat Lutherus ac damnatur, 1520. LIII. *art. 2.* Somniat fomitem peccati accere animam ab ingressu coeli, *art. 3.* Peccatum remitti negat Lutherus nisi credatur remis- sum, & damnatur, *ibid. art. 2.* Semper pec- care omnes mortaliter dum pie agunt quan- tum possunt fingit Lutherus, 1520. LIII. *art. 35. & seq.*

S. Petrus S. Ignatium de Loyola in ancipiti vi- tæ periculo sanat, 1521. XCVIII.

Petrus de Navarra liberatur sacramento de non gerendo bello nisi adversus fidei hostes, 1526. XIII. Praeficitur expeditioni ad Genuenses li- bertati restituendos, XIV. Saonam intercipit, XV.

Petrus Bembus elegantia studio putidas gentilium voces interdum inserit, 1513. C.

Petrus Archiepiscopus Gnesnensis instruitur au- thoritate, ut monachos in hæresim lapsos si conciliari Ecclesiæ velint in sæculari habitu manere permittat, 1526. CXXVII.

Petrus Cordubensis. Dominicanus, explorat an- dæmon vere magum insideat, ac vere insi- dere comperit, 1525. CII. Coactus illius im- perio dæmon respondet idololatræ ad æternas flammæ rapi, ut scelerum pœnas luant, *ibid.*

B. Philippus Benitus in beatorum albo a Leone X. refertur, 1516. CI.

Philippus Villers Rhodiorum equitum princeps: Eurens in eum invidia Amarottus eques Soli- mannium ad expugnandam Rhodum concitat, 1521. CXXII. Præmonet Hadrianum Ponti- ficem & Carolum V. & Franciscum I. Re- ges de impendente a Solimanno bello, 1522. XXI. Adversus centum Turcarum millia- diu fortissime pugnat, XXIII. Irruentes in ur- bem Turcas depellit, *ibid.* Terdecies una die committit pugnam victoriamque refert, *ibid.* Meditante fugam Solimanno ab Amarallo e- quite inimico proditus est, XXVI. Amaral- lum prodicionis convictum supplicio afficit, XXVII. Militari pactione a Rhodiis victus præ- cibus Rhodum dedit, *ibid.* Recuperare amif- sam Rhodum meditatatur, 1523. CVI. Desunt illi Reges Christiani, *ibid.* Ab Hadriano V. a- manter exceptus, *ibid.* Melitæ insula illi & equi- tibus a Carolo V. attributa, 1526. LXXVIII.

Philippus Episcopus Ultrajectinus ob inertiam & alia vitia Lutheranam hæresim serpere patitur, 1524. XLVII. In extremo morbo penitente scelerum visus, *ibid.*

Philippus Sarrelanus Anabaptista a dæmone illu- sus specie S. Michaelis Archangeli, 1526. CXVIII. Discurrit per Basilicam penitentiam perverissimam prædicans, *ibid.* Pulsus fini- tima loca inficit, *ibid.*

Picardi five Pighardi seu Pikardi hæretici Praga egesti, 1524. LXIII. Lutherus initio se illis conjugere voluit, LXV. Quam turpes fu- erint, *ibid.*

M m m m z

Pi-

Piscaria marchio : *Vid.* Alfnus Davalus Piscaria marchio.
 Pifo internuntius pontificius missus pro pace inter Polonos & Moscovitas concilianda, 1514. LVIII. Ejus literæ de rebus Moschovitarum, LXV.
 Pœnitentia : Tres partes pœnitentiæ negat Lutherus ac damnatur, 1520. LIII. Contritionem in pœnitente damnat impie Lutherus & damnatur, *ibid.* art. 6. Statuit summam pœnitentiam novam esse vitam quasi vero præteritum crimen expiandum non sit, art. 7. Statuit peccatorem sine contritione & absolutione absolutum si se absolutum crediderit, *ibid.* art. 11. & *seq.* Absolvendi potestatem etiam mulieribus & pueris collatam fingit, *ibid.* art. 12. Pœnitentia prædicata ab Anabaptistis suggerente demone sita in eo fuit, ut abnegaretur baptismus & pueri baptismo privarentur, 1525. LXI. & *seq.*
 Pompejus Columna Episcopus Reatinus creatus Cardinalis, 1517. CI. Pace inita cum Clemente ad eum perdendum conjurat, 1526. XVII. Irumpit in urbem trucidatur Pontificem Pontificatumque invasurus, XIX. Basilicam S. Petri & palatium diripit, *ibid.* In jus vocatur a Clemente, LXVIII. Provocat ad concilium, *ibid.* Ad urbem diripiendam copias cogit, *ibid.* Discessit ejus consilia, *ibid.* Conciliatus Pontifici veniente Carolo Borbonio rebellat & itinera confiato exercitu intercepti, ne Clemens fugam corripit, XXI. Metuit Clemens ne ipsi mors a Pompejo Columna inferatur, XXII.
 Pontifex Romanus : Pœnæ in promoventes simoniacum Pontificem statuit, 1513. V. Pontifices pro æquitate bella gerere demonstratur, XI. & *seq.* Ante creationem Pontificis legitur bulla contra simoniacos electores, 1513. XIII. Qui ritus in Pontificis electione serventur, XIV. & *seq.* Decretorum pontificiorum interpretatio reservata Pontifici, 1514. XXXV. Gallorum Rex victor Leonem X. in folio confidentem supplex adit, 1515. XXX. Obsequii sponsonem præstat, *ibid.* Laciniam vestis pontificiæ desert, XXXII. Sacris operatur Pontificis manibus a quam affundit, XXXIV. Conciliorum auctoritas inferior pontificia, 1516. XXV. Vetera concilia parvere Pontificibus, *ibid.* Pronuntiatum esse de necessitate salutis subesse Pontifici, XXVII. Initio Lutherus Pontifici dicta sua subicere profertur, 1517. LXXIV. Instaurata a Leone X. sanctio de sacramento fidei ab Episcopis Pontifici præstando, 1517. CXIV. Cur Pontifex de creato Cæsare publicam lætitiã celebrare non debeat antequam literas ab eo acceperit, 1519. XXIV. Exactum a Carolo V. delecto Cæsare, ut in primis Romanum Pontificem tueretur, XXVII. Lutherus initio Pontificis primatum confitebatur, XXXIX. Ejus argumenta. XL. Impie Lutheri querelæ contra Pontificem confutata, 1520. XVIII. & *seq.* Ut intelligendum sit quod Papa succedat Cæsari, XL. Delata Pontifici a Rege Scotiæ obsequia, XC. Eiusdem negantis primatum damnata hæresis, 1420. LV. Alii errores contra Pontificis auctoritatem, *ib.* art. 26. & *seq.* Henricus VIII. demonstrat magis credendum esse Pontificibus, quam Luthero, 1521. LV. Ejus argumentum ad hæreticos, ut dicant quando a Pontificibus in omnem Ecclesiam usurpata sit auctoritas, *ibid.* Pontificatum Romanum prius extinctum iri quam Lutherum falso Lutherus vaticinatur, 1522. XLV. Pontificem colendum probat ex Scriptura sacra audiendumque Hadrianus VI. LXXXII. Carolus Magnus de Pontifice eximie loquutus, LXXXVIII. Pontificum Romanorum, qui ad triginta & amplius martyrio affecti sunt sanctitas comparata cum Lutheri lascivia, LV. Triginta Pontifices pro Christo affecti martyrio, 1523. LV.

Præsules : Designatorum præfulum & abbatum merita discussa iusta, 1514. XVII.
 Pragmatica Sanctio : Quid decretum loco pragmaticæ sanctionis, 1516. XII. A quibus & quando edita, XXIII. Ob temporum iniquitatem diu tolerata, *ibid.* Basiliensis schismatici nullum robur illi adicere potuerunt, XXIV. Rescinditur, XXVII.
 Preces publicæ indictæ a Leone X. pro divina ope contra Turcas consequenda, 1518. XLIII. & *seq.* Precum formulæ tunc præscriptæ, *ibid.*
 Protonotarii a foro ordinario exempti, 1515. IV.
 Purgatorius ignis fingit Lutherus animas in purgatorio non esse de salute securas, 1518. CXXVI. Refellitur, *ibid.* Fingit non esse extra statum augenda charitatis, CXXX. Negat deinde purgatorium, CXXXIII. Probat illud existeret, *ibid.* Lutheri errores damnati circa purgatorium, 1520. LIII. art. 37.

Q

Quadragesimale jejunium : Queruntur Germani illud ex tyrannide pontificia indutum, 1523. XXXI. Demonstratur institutum traditione apostolica, XXXIII. Hanc non esse pure humanam, probatur ex sanctis patribus Græcis, XXXIV.

R

Raphael cardinalis S. Georgii carceri mancipatus, 1517. XCIII. Errorum admissum fatetur, XCVI. Donatur venia, *ibid.*
 Raphael Episcopus Grossetanus creatus Cardinalis, 1517. CI.
 Ratisponensis conventus : In eo catholici principes societatem ineunt ad reprimendam hæresim Lutheranam, 1524. XXIII.
 Raymondus Cardona Venetos cruento prælio fundit, 1513. LXXVIII. Vicentiam, Bergomum, Brixiam, & alias urbes sibi subicit, LXXIX. Rogatur a Leone X. ne bello premit Venetos, *ibid.* Ne Genuæ statum Pontificis & Hispanorum clientelæ commendatum convelli patiatur, LXXXI.
 Reformatio Ecclesiæ ficta ab Anabaptistis, 1525. LXII.
 Reges Gallorum Rex Bononiæ exceptus a Leone X. 1515. XXIX. & *seq.* De necessitate salutis Regis ipsi subesse Pontifici debent, 1516. XXVII.
 Regium munus ut exercitum a barbaris, 1523. XCVIII.
 Religio regnorum basis, 1514. LVII.
 Reliquiæ sanctorum ostensæ in celebritate qua Carolus V. Aquisgrani corona Germanica est redimitus, 1520. LXXV. Ex reliquiis sancti Lamberti martyris dum eas Hadrianus VI. abscondit fuit purus sanguis 1522. VII. Etiam ex reliquiis S. Eurosæ, *ibid.* Reliquiæ sanctorum a Zuinglio in flumen projectæ, 1522. XXXVIII. Quanti eas fecerit Hadrianus, 1522. III.
 Revelationes promulgari vetitæ nisi approbatæ sint a sede Apostolica, 1516. XI. Si res urgeat nisi discussa sint ab Episcopo sive ordinario loci, *ibid.* Lutherus jactat se revelationem a Christo suæ doctrinæ accepisse, 1520. XIV. & 1524. XLVI. Carlostadius ait suæ hæresis revelationem accepisse a Spiritu statuta majori a quo postea raptus ad inferos, 1522. XL. Thomas Munzerus revelationes jactabat, 1524. XLIV. Anabaptistarum principes falsis revelationibus illusi, LIII.
 Revelinus Capion cum Hebrææ linguæ peritia Germanis caballicas nugas infert, 1516. LXXXIV. Ab

Ab Hoftrato censore in jus vocatus a poetis & rhetoribus defenditur, LXXXV.
 Rhodus : Illi insidiatur Scimus I. 1513. XVIII. Munitur contra ejus imperum, *ibid.* A Turcis obfessa, 1522. XX. Imprudenter Hadrianus non submittit illi auxiliarem classem, quam Romam invehens fuerat, *ibid.* Veneti Rhodiis negant auxilia, XXI. Propulsati sæpius Turcæ cum in Rhodum irruerent, XXIII. Quindecim Turcarum millia in Rhodi propugnaculis caesa, XXV. Fugam ex insula Bajazetes meditatus, XXVI. Amaralli equitis prodicione ducta obfidio majori conatu, XXVII. Pactione militari Solimanno dedita, *ibid.*
 Richardus Archiepiscopus Treverensis perorat in comitiis de imperio Francisco I. deferendo, 1519. XIX. Contentidit apertorem esse ad Germaniam Hungariamque contra Turcam defendendas, XX. Si Carolus Cæsar eligatur oriunda bella prædicat, *ibid.* Imbellem Caroli æratem gerendo imperio ostendit, *ibid.* Bello petitur a Lutheranis, 1524. XLIII. Eorum conatus egregie infringit, *ibid.*
 Robertus Episcopus Rhedonensis creatur legatus in Gallia, 1513. LII. Passus erat bonorum jacturam pro Christo, *ibid.* Excitat Ludovicum Regem ad mittendos oratores ad Leonem X. LX. Conciliatis Ecclesiæ Gallis pie moritur, LXI. Ejus elogium, *ibid.*
 Robertus de Marcha motuum bellicorum in Belgio adversus Carolum V. auctor, 1521. XCVI. Negat Franciscus I. illi opem tulisse, *ib.*
 Rosa aurea transmissa a Pontifice ad Lusitanæ Regem, 1514. II.
 Russia evasata a Tartaris Præcopensibus, 1516. LXXXII.
 Rutheni : Eorum errores, 1514. LXXI. & *seq.* Rutheni rubei Poloniæ subditi ritum latinum colunt, LXXVIII. *Vid.* Moscovitæ.

S

Sacerdos & sacerdotium : Lutheri argutiæ contra sacerdotium confutata, 1520. VI. & *seq.* Ita illud tollit, ut velit omnes Christianos sacerdotio insignitos, 1521. LXVIII. Arguitur ab Henrico VIII. eadem ratione omnes esse Reges qua sacerdotes, *ibid.* Sacerdotes divexati a Lutheranis, LXXVII. Ex divina scriptura colendi sunt sacerdotes, 1522. LXXXII. Non tollendum sacerdotium propter malos sacerdotes, 1523. LII. Sacerdotum spurri in hæresim facile impulsu, LXXXII. Sacerdotum imperio pulsi demones, 1525. CII.
 Sacerdotium seu sacerdotale vestigal : duo sacerdotia geri a nepote non permittit Hadrianus VI. 1522. XI. Dicere erat solitus ornandas sacerdotibus Ecclesias, non sacerdotes Ecclesiis ornandos, *ibid.*
 Sacramentalia : Campanæ ad matutinas preces pulsare sonitus demonem ad strygem nomine Lucretiam deponendam in solo cogit, 1523. LXXXVIII.
 Sacramentarium hæresis a Zuinglio Tigurino instituta, 1519. L. Dæmon sophismatis quo illa nititur doctor extitit, *ibid.* Sacramentarium pater Lutherus extitit, 1521. LVIII. Dæmon eam hæresim Carlostadio revelat, 1522. XL. Revinuntur sacramentarii ex oraculo : *Verbum Caro factum est*, 1525. XII. Convicti a Luthero, XLVI. Illusi a demone vocantur ab eo, *ibid.* Sacramentarium scetæ variæ, 1526. CXI.
 Sacramentum : Negat impie Lutherus a sacramento gratiam conferri non ponenti obicem, 1520. LIII. art. 1. Fingit mulieres etiam & pueros conferendi pœnitentiæ sacramenti potestate pollere, 1520. LIII. art. 13. Sacra-

menta a Lutheranis spreta, & cur, 1521. X. Ut gratiam conferant, *ib.* Sacramentis abutuntur magi, 1523. LXXXVIII. Sacramentorum usum catholicis adimunt Lutherani, 1525. XXVII.
 Sacrificia humana demones solita fieri a Mexicanis, 1519. LXXI. Prædictum ab angelo ea in Mexico abroganda, 1521. CXXX. Impii ritus in iis observari soliti, 1522. XCVII. & *seq.*
 Sacrificium Missæ : *Vid.* Missa.
 Sacrilegium : Divina in sacrilegum barbarum ultio, 1515. LXII.
 Sancti : Harvela a S. Bonifacio liberata, 1520. LXVIII. Sanctorum invocatio spreta a Luthero, 1522. XXXIX.
 Saxonia : Infelix ejus status ubi Lutheranæ hæresi licentia grassandi concessa est, 1522. XXIX. Objurgantur Saxones quod deficient ab his, qui evangelium Saxonie intulerunt, LXXIII. Plures monachi & moniales in Saxonia constanter fidem ulque ad mortem retinere, 1526. XCI.
 Scaramutia Trivultius Episcopus Comensis creatus Cardinalis, 1517. CI.
 Schisma & Schismatici : Vitium a Julio II. ne admitterentur in urbem vacante sede, 1513. VIII. Se submitunt concilio Lateranensi, XLII. Poscunt veniam, *ibid.* Ludovici Gallorum Regis precibus datum, ut restituerentur cardinalatui post ejuratum schisma, XLIV. Quo cultu consistorium sint ingressi, XLV. Liberati censoris cardinalatui restituntur, XLVI. Quæ pœna ad expiandum schismatis crimen iis imposta, XLVII. Celebrata Romæ eos Ecclesiæ conciliatos publica lætitia, XLVIII. Quibus verbis ejurati schismatis formula fuerit concepta, XLIX. Negat Lutherus schisma unquam a se approbatum, 1519. XLII.
 Scodra expugnata a Solimanno, 1524. XCVII.
 Scriptura : Cur Lutherus ad solas Scripturas confugerit, 1520. LXVII. Superbis & impiis scriptura sit majoris cœcitatibus occasio, *ib.* Sacra Scripturæ auctoritas per concilium approbatur, LXVIII. Approbandi vel reprobandi scripturas jus sibi Lutherus arrogat, *ibid.* Laicos in scriptura interpretanda præfert & cur, *ibid.* Pars scripturæ ab eo cum Mahomete negata cum totam admittere non auderet, 1521. LXIX. Et falsa interpretatio oraculi : *In sudore vultus tui vescebis pane tuo* : primi Lutherani ad aratra & primum se conferunt abjectis studiis, 1522. XXXIX. Verus scripturæ sensus ab Ecclesiâ petendus, XLII. Omnes hæreses ex falso intellectu scripturæ profectæ, *ibid.* Scriptura in Germanicum sermonem translata ac depravata a Luthero, XLIX. Deinde cur translata ab Hieronymo Emsero cum observatione textuum a Luthero depravatorum, *ibid.* Quæ pars scripturæ a Luthero negata, L. Ex falsa interpretatione oraculi : *Crescite & multiplicamini* : coelibatus a Luthero damnatus, LII. Ex falsa interpretatione oraculi : *Qui crediderit & baptizatus fuerit* : exorta Anabaptistarum secta, 1522. LIII. Scriptura ex traditione auctoritatem trahit, LIV. Ex prava interpretatione scripturæ omnes hæreses exortæ, 1524. LX. Scripturæ interpretationem sibi reservant Lutherani rustici, 1525. IX. Prointelligenda scriptura confugiunt hæretici ad arcanam illuminationem, 1526. LXXXVIII. Scripturam non esse judicem convincuntur, LXXXIX. Iactant scripturam quam corruperunt, XCVII. Docet Escolampadius Anabaptistas cum esse verum scripturæ sensum quem docent sancti patres, CXVIII. Ut falso jactant Anabaptistæ contra sacramentarios se tenere purum scripturæ sensum ita idem falso iactant sacramentarii, *ibid.* Fœmina Anaba-

pristinae jactant se divinitus illustratas ad interpretandam scripturam, CXIX. Textor pulpiti ascendit ad scripturam interpretandam mox ignorantiam fatetur, *ibid.* Zuinglius dum hunc deridet pari jure deridendus est, *ibid.* Foemina se illustratam a Deo ait ad scripturam interpretandam, *ibid.* Ex scriptura sacra probare contendit Anabaptistica mulier se Messiam esse, 1526. CXIX. Ut novatores infelicissime errent in scripturis interpretandis, CXX.

Selimus I. insidiatur Rhodo, 1513. XVIII. Munitam Rhodum non ausus obsidere, *ib.* Actum in concilio Lateranensi de bello Selimo inferendo, XXI. A Perside in Hungariam arma vertit, LXII. Caput in Hungaria & Illyrico plures arces, LXVI. Sacrilegum votum de nomine Christiano delendo concipit, LXVIII. Concitat Tartaros in Polonos, *ibid.* Rhodii oratoris in Selimum oratio in concilio Lateranensi, xcviii. In eum nititur Reges communi foedere jungere, C. Decernit in eum Leo X. bellum movere junctis foedere Regibus, 1513. CVII. De ingenti Selimi in Christianos apparatu, CIX. De illius crudelitate in patrem, fratres ac nepotes, *ibid.* Ut plures arces expugnarit, *ibid.* Ut Tartaros & Moscovitas sibi conjunxerit, *ibid.* Hungariam & Poloniam quatit, *ibid.* Dani, Sueti, Norvegi in eum sollicitati, CX. Coelestis gloria pro fide in eum pugnantibus proposta, *ibid.* Stipem daturis indulgentiae concessit, CXII. Sacerdotibus decemviro contra Selimum imperat, CXIII. Meditatur Selimum Italicam expeditionem, 1514. XXXVII. Distrahitur ab Ismaele Sophi, qui in Turcicum imperium incurrerat, *ibid.* Classis ab eo appa- rata, XXXVIII. Chendemum suadentem ne in Persiam iret occidit, XXXIX. Varia Selimi itinera, *ibid.* Perfas bellicis tormentis profi- gat, *ibid.* Quinquaginta millia Turcarum amittit in eo praelio, *ibid.* Taurisum Ismaeli eripit, XLI. Persarum equitum adversus Selimi conjuratio, XLII. Cultum mutat ac tentorium, *ibid.* Nocturno praelio fugatur, *ibid.* Pontifex Caesarem monet quantum Selimus formidandus sit, XLIII. Ut affectet Hungariam, XLIV. Reges ut in eum arma vertant sollicitati, *ibid.* De Selimi praelis Rhodii principis literae, XLVI. Rex Hungariae in Selimum concitatus, L. Ismael sophi in Selimum Christianos Reges sollicitat, 1515. XLIV. Selimus ducum opera Transilvanos vincit, LIII. Taurisum amittit, LIV. Aladolum Tauri & Antitauri Regem acie vincit ac necat, *ibid.* Haroscius Barbarossa selimi dux Algerium intercipit, 1516. XLVII. Africam in ejusdem servitute redigere tentat, *ibid.* Terrestrem exercitum ingentem & ducentarum navium classem parat, LV. In Aegyptium sulcanum expeditionem ducit, LVI. Campsonem in praelio necat, *ibid.* Syriam Turcico adjungit imperio, *ibid.* Immissa classe Rhodum tentat, *ibid.* Dalmatiam ducum opera vexat, LXVI. Aegyptum invadit, 1517. XXIII. Acri praelio Thomumbejum atterit, XXV. Alexandriam capit, *ibid.* In acie eundem capit, *ibid.* Carnificiam in eo exercet, *ibid.* Praeter Syriam, Aegyptum, Babylonem, & Arabiam suo adiecit imperio, XXVI. Ingentem classem parat, XXVII. Jactat se occidentem subacturum, XXX. Consilia adversus Selimum agitata eaque irrita, XXXI. Tercentae triremes a Selimo comparatae, XLIV. Quoniam in Augustano conventu adversus Selimum agitata, 1518. IV. Ut plura Africæ regna Turcico imperio adjunxerit, V. Ducentas triremes in Christianos comparat, VI. Sollicitatus in eum Caesar, VII. Varia in eum inita consilia, *ib.* & *seq.* Selimi terror Christianis illatus, XXXIII. Encyclicæ Leonis X.

literæ de sacro bello in Selimum gerendo, XLI. Maximiliani Caesaris ad ordines imperii oratio de causis gerendi in Selimum belli, LXIV. & *seq.* Ut Selimus maximum Italiae terrorem iniecerit, LXVI. Dalmatiam infestat, 1520. LXXXII. Christianis extrema omnia intentat, LXXXIII. In sceleris conatu extinguitur, LXXXIV. Acta a Romano Pontifice numini de eo sublato grates, LXXXV. Solimanno filio furoris in Christianum nomen heredi imperium transmittit, LXXXV.

Siani regnum: In eo a Lusitanis crucis trophaeum defixum, 1518. CLXIX. Quid de Deo Sianenses sentiant, *ibid.*

Sigismundus Rex Poloniae: Auditi illius oratores in concilio Lateranensi, 1513. XXXII. Leonis ad eum literæ pro componendis litibus cum cruciferis & armis in Turcas vertendis, XXXIII. Rogatur, ut litem concilio decidendam permittat, XXXIV. Inter eum & cruciferos sancitum, foedus, XXXV. Et quibus legibus, XXXVI. Albertus cruciferorum princeps patris stare negat, XXXVII. A Basilio Moscovitarum duce bello petitur, XXXVIII. Smolenceam arcem ad Borythenem amittit, *ibid.* Moscovitarum triginta millia uno praelio cadit, XL. Ejus literæ ut Lateranensi concilio adhereret, XLI. Sollicitatur a Leone, ut periclitanti Hungariae subveniat, 1514. LIV. Pacem cum Moscovita inerat, *ibid.* A Moscovita bello iterum appetitus, LVII. Sigismundi ad Leonem literæ de Moscovita devicto, LXI. Frustra Smolenceam arcem recuperare tentat, LXIV. Sollicitatur a Leone ut cum Hungaro & Caesare arma jungat in Turcas, 1515. XLII. Rogatus a Leone, ut periclitanti Dalmatiae contra Turcas opem ferat, 1516. LXX. A Tartaris Praecopensibus gravissimam irruptionem patitur, LXXII. Post Tartaros venientem in Lituaniam Moscovitam repellit, LXXIV. Tartaros redeuntes in Russiam reprimat, *ibid.* Quoniam in Augustano conventu de expeditione ab eo in Turcas ducenda fuerint agitata, 1518. XXI. Urgetur a Leone, ut eam suscipiat, XXXVI. Mittit Ploccensem Episcopum ad Augustanos conventus pro Germanis in Turcas incitandis, LXX. Christina Sueciae Regina ejus auxilium implorat adversus Danum, 1519. LVIII. Moscovitico bello implicitus opem ferre non potuit, *ibid.* Moscovitarum dux Basilius in Lituaniam irrupit, LIX. Divinitus victoria de Moscovitis relata, *ibid.* Queritur apud Leonem Albertum Cruciferorum principem pacem violasse, 1520. LXXXIII. Decretum edit pro tuenda, religione 1523. LXXX. Lutheri libros prohibet, *ibid.* Capitale supplicium & honorum proscriptionem Lutheri sequacibus intentat, *ibid.* Typographos excedentes libros hæreticos poena jubet affici, *ibid.* Poloniam a peste Lutheraiana vindicat, 1525. XXXV. Ploccensis Episcopi ad eum oratio, *ibid.* Sollicitatur a Clemente ad ferendam opem Ludovico nepoti Pannoniae Regi contra Turcas, 1526. LXI. Ad servandas cum Turca inducias infeliciter nepotem deserit, LXII. Proditur a Turcis qui immixtis Tartaris partem regni illius, populantur, *ib.* Nepotis illius defenda mors, LXIII. Cruciferorum principem in apostasiam lapsam in clientelam male accipit, ut religiosum principatum in tyrannidem secularem convertat, CXXI. Bohemia, & Hungariae regnis amissis quibus potiri poterat castigatur, *ibid.* Pactiones ab eo initæ cum Alberto, *ibid.* Gedano pulsus catholici ad eum confugiunt, CXXIII. Gedano se confert ac seditiosos Lutheros supplicio afficit, CXXV. Loca Poloniae a Pomeslaviensi Episcopatu divelli poscit cum pseudoepiscopus in apostasiam esset lapsus, *ibid.* Si-

Simon Bengnius Episcopus Modusienfis orationem habet in concilio de bello Turcis inferendo, 1513. XXXII.

Simonia & Simoniaci: Poena in simoniacos a Lateranensi concilio constituta, 1513. V. Legata ea constitutio ante creationem Leonis X. XIII.

Sineses olim fide Christi imbuti, 1516. CVII. Ob vitia in idololatriam relapsi, *ibid.* Sinenfis Regni situs, *ibid.* Sinenfium mores, *ibid.* Una cum idolis summum Deum colunt, CVIII. Virginis imago ab iis culta, *ibid.* Pythagoræ deliria de animarum metempsychosi tenent, CX. De mundi creatione sulta sentiunt, *ibid.* Varia apud eos idololatriæ genera, *ibid.* Cacodæmones sub specie monstrorum venerantur, *ibid.* Insana in fortibus consulendis eorum superstitio, CXI. Et in exequiis celebrandis, CXII. Plures apud eos athei, CXIII. Sinarum Regis arrogantia, *ibidem.* Quam difficile sit iis gentibus evangelium inferre, CXVI.

Smolencea arx ad Borythenem crepta Sigismundo Regi Poloniae a Basilio Moscovitarum duce, 1513. XXXVIII. & 1514. LVII. & LXII.

Sodomitæ expositi canum lanianæ, 1513. CXXXIX. Tentantur barbari insensum esse coelum illi visio, *ibid.* In sodomitas animadverti jubet Lateranense concilium, 1514. XXX.

Solimannus I. Selimi filius in Turcico imperio succedit Selimo, 1520. LVI. In Solimannum foedus initum a Davide Aethiopum Imperatore cum Emmanuele Rege Lusitanie, 1521. CXXI. Extincto Emmanuele dissolutum, *ibid.* Solimannus Syriae tumultus componit, *ibid.* Mamelucorum reliquias conscindit ducum opera, *ibid.* Belgradum in Hungaria capit, CXXII. Plures alias urbes expugnat, *ibid.* Ab Amarallo equite Lusitano concitatur ad expugnandam Rhodum, *ibid.* Rhodum obsidet, 1522. XXI. Potuit deleri a Venetis atque in insula intercipi, XXII. Tercenta Turcarum millia ad eam obsidionem adhibuit, *ibid.* Cum in urbem irrumperet propullatus undecima octobris terdecies pugnam committit, XXIII. Quindecim Turcarum millia in propugnaculis caesa indignatur, *ibid.* Rhodiae expeditionis authorem indignabundus rapi ad supplicium jubet, *ibid.* A satrapis revocatur ab eo consilio, *ibid.* Insignis illius tyrannis in suos & solertia in gerendo bello, XXV. Fugam meditatur ex insula Rhodo, XXVI. Amatali equitis proditoris consilio ab ea mente dimovetur, XXVI. Obsidionem urget nullam. Rhodiis opem ferentibus Christianis principibus, XXVII. Salutem & fortunas incolumes spondet Rhodiis deditorem facturis, *ibid.* Rhodo potitur ac pactiones violat, *ibid.* Zernissem. consanguineum christianam fidem profitentem constantissime cum duobus filiis martyrio afficit, *ibid.* Sexaginta Turcarum millia in Rhodia obsidione amittit, *ibid.* Scodram vulgo Scutari in suam redigit potestatem, 1524. LXXIV. Ab Hungarica expeditione retardatur ob Aegyptii praefecti rebellionem, LXXV. Miso Abrahamo Achomatem vincit Aegyptumque recuperat, LXXVII. Severinum expugnat, XCVII. Pannoniam atterit, *ibid.* Crudeles & impias minas Ludovico Regi Hungariae intentat, 1526. LX. In Poloniam Tauricanos Tartaros immittit, LXII. Cum ducentis armatorum millibus irrupit in Hungariam, *ibid.* Ludovicum Hungariae Regem sibi occurrentem cum exiguo exercitu cadit, LXIII. Budam expugnat, LXIV. Ecclesiarum thesauros expilat, LXVI. Sollicitatur a Caesare ad sumenda in eum arma, LXIX. Redire Constanti-nopolim cogitur, LXX. Buda & Alba ex eo

a Joanne Vavoda recuperatae, *ibid.* Solimanni crudelitas in Episcoporum caeterorum cada-veribus in frustra dissectandis, LXXII. Quanta fuerit ejusdem potentia, LXXIII. Eiusdem conatus pro evertendo Christiano imperio, *ibid.* Quanto apparatu irruerit in Hungariam, LXXIV. Quanta intulerit vastitatem, *ibid.* Tribus imperiis & sexaginta regnis contentus esse non potuit, *ibid.* Ut Germaniam & occidentis imperium affectet, LXXV. Quas bellicas copias semper paratas habeat, LXXVI. Spectra in agro Brixienti visa, 1518. II. Spina Dominica coronæ sanguinem emittit dum Lutherus Germanos hæresi inficit, 1518. CLXIV.

Spiritus proprius: Ut mera sit infania credere proprio spiritui, 1526. CXVIII. Credentium proprio spiritui sancta exempla, *ibid.* & CXIX. & *seq.*

Staupitius Augustinianorum Saxonum magister Fridericum ducem Saxoniae subornat ad tuendam Lutheri causam, 1517. LXVII. Lutherum regie ne supremi magistri judicium subeat, 1518. XCIV. Monet a Thoma legato Cardinale, ut Lutherum a captis revocet, CV. Fugit cum Luthero ac legatum e-ludit, CVII.

Steno Suecicæ Rex Danicæ Regem in extremam commeatuum inopiam redigit, 1518. CLXV. Commeatu illi suppeditat amanter, *ibid.* Fingit Danus petere colloquium & obsides poscit, *ib.* Ab eo deluditur ejusque obsides abripit, *ib.* In eum expeditionem novam educit Christi-ernus, 1519. LVIII. In Westrogothia in glaciali praelio sauciatur, *ibid.* Moritur ex vulnere, *ibid.* Christiernus Suecicæ regno potitur, *ibid.*

Suecia: Sueci: Suecia iterum Danicæ conjuncta, 1519. LVIII. Infecta hæresi Lutheraiana, 1525. XXXI. In ea sacerdotes & monachi mox hæresim amplexi, *ibid.* Moniales multo constan-tiores, *ibid.* Lutherani Suecicæ ingressa multis annis prohibiti, 1526. CXXXIX. Inducti deinde a Gustavo Rege, ut opes ecclesiasticas invaderet, *ibid.* Episcopi & sacerdotes in signum desertæ fidei concubinas ducere coacti, *ibid.* Infecta hæresi ob temerarias de fide con-certationes, CXXX. Submoti ultra Sueciam ad Septentrionem populi nondum fidem susceperant, *ibid.*

Superbia: Sinenfis Rex mundi Dominum & cæli filium se vocat, 1516. CXIV. Superbissima Lutheri vox: *Nemini cedo*, 1517. LXXI. Antonius Lava Hispanus caput amputat civi Mediolanensi quod ipsi transeunti caput non aperuisset, 1526. XII.

Suvenkfeldiani heretici instinctus suos fanaticos præferunt scripturæ sacre, 1524. CIV. Sylvius Pasterinus creatus Cardinalis, 1517. CI.

Synodus Mexicana prima celebrata a B. Martino Valentino, 1524. CXIII.

Syria a Selimo subacta, 1516. LVI.

T

Tartaria & Tartari: Cum Turcis pro delendo Christi nomine foedus ineunt, 1513. LXVI. Tartarus Praecopensis Moscoviam expilat, 1514. LXIV. Tartaria in tredecim Caesares divisa, LXX. Tauricanos Tartarus du-centa equitum millia educit, LXXI. Russiam Polonis obnoxiam evallat, 1516. LXXII. Quinquaginta & amplius hominum millia abducit in servitutem, *ibid.* Moscoviam popula-tur, *ibid.* Tartari ad irruptiones agendas a daemionibus impelli soliti, LXXIV. Sacrilega

corum sacrificia, *ibid.* In Russiam iterum irruptionem tentant, sed repressi, *ibid.*
 Theologi proficiuntur a grammaticis, 1516. LXXXIX.
 Theophilus patriarcha Alexandrinus obsequium desert Hadriano VI. 1523. CVII. Latino sermone donata illius literæ ab Hieronymo Alexandro, *ibid.*
 S. Thomas Apostolus: ipsius reliquiæ inventæ Meliapore, 1522. LXXXIX. In argenteo loculo a Lusitanis collatæ, *ibid.* Postea Goam translata, *ibid.*
 Thomas de Vio ordinis Prædicatorum de indulgentiarum vi commentarium edit adversus Lutheranam hæresim nascentem, 1517. LXXVI. Creatur Cardinalis tit. S. Sixti, CI. Decernitur legatus in Germaniam, 1518. LIV. Ad Daniam, Sueciam, & Norvegiam extensa ejus legatio, *ibid.* Quo ritu cardinalitia insignia Alberto Maguntino Archiepiscopo tradiderit, LVII. *¶ seq.* Pileum & enses Cæsari, LX. Ejus oratio ad Germanos quibus calumnias avaritiæ aspersas Pontifici refellit, LXXXVII. Docet nil e Germania nisi pro Germanis elicium iri, *ibid.* In colloquium admittit Lutherum, 1518. CV. Eum a novandis dogmatibus abstinere jubet, *ibid.* Staupitium monet, ut Lutherum a cœpis revocet, *ibid.* De sopienda discordia sine Lutheri infamia modos querit, CVI. Ab eo fugit Lutherus cumque deludit, *ibid.* & CVII. Saxoniam ducem monet, ut vel Lutherum protervientem Romam ire compellat, vel editione sua eiciat, *ibid.* Blandis scriptis a Luthero fallitur, CVIII. Aliis laeceratur, *ibid.* Alia scripta edit de indulgentiis contra Lutheri errores, CXII. *¶ seq.*
 Thomas Cardinalis Srigoniensis in Hungariam, Bohemiam & Poloniam legatus mittitur a Leone X. 1513. LXII. Reges mutuo fœdere conjungere in Turcas jussus, LXVI. Exercere leges in hæreticos & schismaticos, LXVII. Conciliare Ecclesiam Bohemorum & Moravorum reliquias, LXVIII. Collata illi auctoritas pactionum veterum cum iis faciendarum, LXIX. Quæ mandata illi circa articulos Bohemorum data, LXX. *¶ seq.* Crucesignatorum exercitum colligit, in Turcas, 1514. LIII. Ille in Hungaros arma vertit, *ibid.* Cum Archiepiscopo Regino Hungariæ regiæ procuracionem gerit pro Ludovico puero, 1516. LXIII. Leonem consulit an pacem cum Turcis ineat, LXV. Promissa illi Regum Christianorum auxilia, *ibid.*
 Thomas Archiepiscopus Eboracensis fœdus inter Leonem & Henricum VIII. contra Franciscum I. pacificatur, 1515. XVIII. Creatur Cardinalis, *ibid.* & XIX. Sacramentum fidei Pontifici nuncupat, *ibid.* Ejus impiæ & rabidæ minæ de hæresi in Anglia permittenda, 1525. LXXVII. Prædictum illi exitium si hæresi Angliam inficiat, *ibid.* Capto Francisco Galliarum Rege delidenda Caroli V. potentia agitatur, 1526. VII. Victo Gallo, qui omnes alios suos vellet supponere eripiendos ait unguis aquilæ ne omnes dilaniet, *ibid.* Solicitatur, ut Angliæ Regem ad ferendam Hungariæ periclitanti opem impellat, LVIII.
 Thomas Munzerus Anabaptistæ hæresis propagator corrumpitur a Nicolao Pelargo, 1522. LIII. Jactat se affari cœlesti numine, 1524. XLIV. *¶ seq.* Carpit Lutherum carnalium tantum sapere, *ibid.* Appellatur a Luthero diabolus, cumque vicissim diabolus vocat, XLV. Ab eo exigit Lutherus, ut doctrinam novam miraculis probet, XLVI. Mira ejus hypocrisis, *ibid.* Eiusdem impudicitia, *ibid.* Electos vocat suos sectarios, *ibid.* Ejus argutie, *ibid.* Jactat revelationes divinas ac blasphematur, *ibid.* Blasphemum precandi modum inducit, *ibid.*

Romanum evertere imperium meditatur, *ibid.* Ad seditionem concitat Germaniæ populos, 1525. VI. Quibus argutis eos deceperit, VIII. Sequaces scripturæ interpretationem sibi reservare docet, X. Ejus literæ, *ibid.* Libertatis evangelicæ titulum scelere præfigit, *ibid.* Fingit se jussu debellare orbem, XI. Committitur cœlestes apocalypses, *ibid.* Anabaptismum induxit, XIV. Jactat se bombardarum hostilium globos illasa manu excepturum, XV. Captus in acie, XVI. Extremo afficitur supplicio, *ibid.* Respicit, *ibid.* Fatentur russicum pseudopphetam fuisse, XIX.
 Tigurini a Zuinglio infecti hæresi, 1524. LIII. Missæ sacrificium tollunt, LV. Anabaptistas proficiunt, 1525. LXIII.
 Traditio: Non soli evangelio, sed etiam traditioni credendum, 1521. LXVI. Sola traditione convincuntur Anabaptistæ pueris confrendum baptismum, 1522. LIV. Negata traditione etiam negatur scriptura que traditione commendatur, *ibid.* Probatur ex scriptura sacra traditiones servandas, 1524. CII. Traditione sola Zuinglius adversus Anabaptistas futuratus est, 1525. LXI. Eadem ratione convincitur Zuinglius cum sequacibus sequendam in scriptura interpretanda traditionem, *ibid.*
 Transubstantiatio: Nullum esse periculum salutis profiteretur Lutherus si transubstantiatio creditur, 1521. LIX. Illam faceret Lutherus pugoans adversus Zuinglium, 1524. XXV.
 Turcæ: Habita oratio ab Episcopo Modruensi in Sessione VI. concilii de Turcarum progressibus iisque contumendis, 1513. XXII. In Illyricum irrumpunt ac cœduntur, LXIV. Capunt plures arces in Hungaria & Illyrico, LXVI. Fœdus ineunt cum Tartaris pro delendo Christi nomine, *ib.* Ismaelem tormentis bellicis proficiunt, 1514. XXXIX. Quinquaginta millia ex suis amittunt, *ib.* Taurisum occupant, XLI. Syriam sibi subjiciunt, 1515. LVI. Egyptum & Babylonem & Arabiam, 1517. XXVI. Occidentem se subacturos jactant, XXX. Quæ de bello adversum eos gerendo fuerint agitata, XXXI. Conjunctis in Turcam Christianis Regibus negat Lutherus capessenda in eos arma, LVI. Quenam in conventu Augustano ad Turcas invadendos fuerint agitata, 1518. IV. Sacerdotes decemum, laici vigesimam pro sacro in Turcas gerendo bello pendere jussit, X. Quatuor legati Cardinales a Leone X. ad illud promovendum missi, XXXVI. Indictæ Christianis quinquennales induciæ, XL. Encyclicæ ad fideles literæ de bello contra Turcas gerendo, XLI. Maximiliani Cæsaris ad ordines imperii oratio de causis belli in Turcas gerendi, LXIV. Oratio de eadem re habita a Polono oratore, LXXI. Disturbant bellum sacrum in Turcas Lutheranam, LXXVI. Argutie Lutheranorum, ut Christiani a Turcis se male perdi patiantur, LXXVIII. Turcas tolerantia vincendos voluit Erasmus, *ibid.* Refellitur, *ibid.* *¶ seq.* Lutherus vetat a Christianis bellum in Turcam geri ne Deo repugnet, LXXXIV. Turcas Christianis impie præfert, LXXXV. Turcæ in Africa a Caroli V. ducibus victi, CLXVII. Tremefenium iis ereptum cum cæde quinquaginta millium Maurorum, *ib.* Rhodus a Turcis oblecta, 1522. XXIII. Maxima in Turcas tyrannis exercita a suis Regibus, XXV. Quindecim Turcarum millia in una impressione hostili occisa, *ibid.* Rhodos iis pactione militari dedita, XXVII. Fidem Turcæ violant, *ibid.*

V

V Alachi: Quæ sit eorum potentia, 1514. LXIX. Italicum idioma servant, sed ritum Græcum, *ibid.*
 Vaticinia: Prædictum Mexicanos a gente barbarâ debellatum iri, 1521. CXXX. Prædictum ab angelo humana sacrificia brevi sublaturum, iri, *ibid.* Vaticinia Lutheri falsissima, 1522. XLIII.
 Udalricus Huttenus in Augustano conventu Germanos a bello sacro gerendo abalicanat, 1518. LXXVI. Summam invidiam Leoni constat, LXXVII. Conjurat cum Luthero in Dei Ecclesiam, *ibid.* Ejus argutie pro perdendo Christiano imperio, LXXVIII. Refellitur, *ibid.* Præferre solitus hoc symbolum: *Jacta est alea: alter Catilina extitit, ibid.* Ejus imago a Luthero libris præfigi solita, *ibid.* & 1520. II. Conjuratorum in Ecclesiam Romanam princeps extitit, *ibid.* Perit ex luc venerea, *ibid.*
 Veneti cum Gallis in Infubriam reversis fœdus ineunt, 1513. XXXI. Queritur Leo clam se illud percussum, *ibid.* Pulsus ex Italia Gallis cum Maximiliano de præda certant, LXXVII. Controversarum arbitrum deligunt Pontificem, *ibid.* Patavium teneunt contra cæsares, LXXVIII. Vincuntur acie ab Hispanis, *ibid.* Multæ urbes iis ereptæ, *ibid.* Rogantur Hispani ne Venetis bellum inferant, LXXIX. Brixiam a Cæsare recipiunt, 1516. LXXIX. Veronam recuperant, 1517. LXXX. Respublica Veneta prius amplitudini post longabellâ restituta, *ibid.* Insigne justitiæ exemplum in blasphemos statuunt, 1519. LXXXIX. Rhodiis obsessis negant auxilia, 1522. XXI. Senere inter eos sapientissimi propulsiotes e Rhodo Turcas, *ibid.* Prædictum Venetis ni Rhodo ferrent auxilia Cyprum amittunt, XXXII. Potere Turcas delere prælio maritimo, *ibid.* Capto Francisco I. de evertda Caroli potentia pro Italia asserenda libertate agitant, 1525. LXXXVIII. Fœdus ineunt cum Gallo & Mediolanensi provincia Italica libertate, 1526. VI. Solliciti sunt & anxii ne Carolus V. aut Ferdinandi frater Mediolanensi ducatu potiatur, XXXVI.
 Virginitas: Lutherus negat virginitatem servari posse a duodenni puella, 1523. LIV. Lutheranorum furor in virginibus expugnandis, 1525. XXXI. Earumdem constantia in tuenda virginitate, *ibid.* Virginitas Deiparæ negata a Lutheranis, XXXVI.
 B. Virgo adem Lauretanam a Turcarum furore sapius liberat, 1517. LXXXVI. Urbanis ducis exercitum prædæ inhiantem injecto divinitus terrore cogit, ut munera afferat, *ibid.* B. Virginis coronas sive certas precum formulas repetitur indulgentiæ proposita, 1517. CXV. Pius sacerdos exectis a Turcis præcordiis sua gestans viscera ad adem Lauretanam pergit, 1520. LXXXIII. Susceptis sacramentis pie animam efflat, *ibid.* S. Ignatio sanctissimam vitam exorio Christum gerens se illi visendam præbet, 1521. CI. Ex Virginis imagine in Hispania lachrymæ fluunt in mediis Hispanis civilibus bellis, 1521. CIII. Spreta B. Virgo a Luthero, 1522. XXXIX. B. Virginis imagines affixæ patibulis a Lutheranis, 1525. XIII. Ab iis Veneris imagini parvum *ibid.* Blasphemæ a Lutheranis jactatæ adversus B. Virginem, XXXVI. Ejus imaginem blasphemans Lutheranus & idolum vocans sacro igne mox corripitur, 1525. XXXVIII. Alius in aliam imaginem blasphemans cœcitate corripitur, *ibid.* Ex imagine B. Virginis in Hispania lachrymæ manant omnibus inspectantibus cum Mauri fide baptismum

fulciperent, 1526. LXXXIV. In Belgio etiam furente Lutheranâ hæresi imago Virginis lachrymas fundit, LXXXV. Conceptionis immaculatæ festum Luthero exosum, XCIV. Sanctimonialis montis Guardia divino prodigio ne a Lutheranis exercitu stuprarentur a B. Virgine servantur, XIV.
 Visiones: Hæreses falsis visis inductæ, 1524. XLVI. 1525. XI. & XXIII. *Vid. spectra.*
 Vitellius Ploccensis Episcopus: Orator missus a Poloniæ Rege pro Germanis in Turcas incitandis, 1518. LXX. Ejus insignis oratio, LXXI. *¶ seq.*
 Ultio divina: Sacrilegi divino prodigio castigati, 1525. XXXVIII.
 Urbini ducatus: Eo deicitur Franciscus Maria Robureus a Leone X. 1516. LXXXI. Laurentius Medicus eo donatus, *ibid.*
 Usura: An mutui ratione aliquid exigere liceat, 1515. II.
 Wittembergæ Wittembergæ a pseudoaugustinianis missa primum abolita & sublata imagines, 1521. XLVI. Prohibent catholici principes ne juvenus Wittembergam adeat, 1524. XXIV. Wittembergenses a Luthero subornati ecclesiastica vestigalia in commune ærarium conferunt, 1525. XXVII. Francofurtenses eorum exemplum secuti, *ibid.* Novem vicibus missæ ritus mutant, XL. Arguuntur ex inconstantia caruisse luce, *ibid.* Wittembergæ apostatarum asylum evadit, LV.
 Wladislaus Hungariæ Rex opem flagitat a Leone X. adversus Turcas, 1513. LXII. Monetur, ut in Deo spem locet, LXIV. Cædit in Illyrico Turcas, *ibid.* Selmus se illum oppressurum vovet, LXVIII. Monetur, ut Bohemos in Cæsarem a Gallo concitatos compescat, LXXVI. Certior sit sollicitatos Reges ad mutuam fœdus in Turcam, CVI. Excitatur ad bellum movendum Selimo, 1514. LI. Quinquaginta annua aureorum millia illi spondet Leo, *ibid.* Conjurant in eum cruce signati, LIII. Casa eorum bello sexaginta Hungarorum millia, *ibid.* Poloniæ Rex ad ferendam Wladislaus opem sollicitatus, LIV. Fœdus facit cum Cæsare & Hungariæ Rege, 1515. XLV. Affinitatem jungit cum Maximiliano Cæsare LI. Præmonitus ne pacem ineat cum Selimo, 1516. LVIII. Promissa illi auxilia, LIX. Præcipiti morte in expeditionis prociutu extinguitur, LXI. Ludovicum filium testamento pontificiæ clientelæ commendat, *ibid.*

X

X Imenius Cardinalis: *Vid.* Franciscus Ximenius.

Z

Z Acharias Ferrerius Pisani conciliabuli actorum scriptor veniam postulat a Leone X. 1513. LI. Scripta adversus Lateranense concilium revocat, *ibid.*
 Zeilanda Lusitano adjecta imperio, 1518. CLXX.
 Zemiſtes Bajazethis II. Imperatoris nepos fidem Christi constanter proficitur coram Solimanno, 1522. XXVII. Martyrio afficitur cum duobus filiis, *ibid.*
 Zuinglius hæresiarca Helvetios inficere hæresi incipit, 1519. L. Instaurat veterem hæresim contra Eucharistiæ veritatem, *ibid.* Docetur a dæmone quo diffugio veritatis apertam vim eludere possit, *ibid.* Disceptant Zuingliani edoctum a bono angelo, *ibid.* Refelluntur, *ibid.* Ejus argutie ad tollendum presbyteratum, 1520. XIII. Confutantur, *ib.* Reliquias SS. Felices & Regulæ martyrum

rum in flumen projicit, 1522. XXXVIII. Eorundem imagines in nummis colit, *ib.* Tigurinos inficit hæresi, 1524. LIII. In sacrificium & imagines declamat, *ibid.* Tres Helvetiorum tribus Zuinglianismum professæ, LIV. Fateatur se incitatum a dæmone, LV. Cum Lutero diffidia exercet, LVI. In eum Lutherus scribit, LVII. Furit suam imaginem exultam a Lucernensibus cum Christi imagines exuri juberet, 1525. XXXIX. Impii illius libri de religione, XLII. Scribit Lutherum instigari a dæmone, *ib.* Nequit cum eo conciliari, *ib.* Zuinglianus tentatur a discipulis, ut Anabaptismum suscipiat, LXI. Eos repellit ac tuetur se traditione, *ib.* Pariter traditione arguitur sequendam interpretationem quam tenet Ecclesia, *ibid.* Magistratum opera Anabaptistæ pellit Tiguro, *ibid.* Sathanæ mancipium, ut revera erat ab eis appellatur, LXII. Censet mergendos esse

aqua eos, qui rebaptismum susceperint, *ibid.* Impia Zuinglii interpretatio, XLVII. Miracula in Eucharistia edita fieri a dæmone blasphemant, L. Thomas de Vio Cardinalis adversus eum scribit, LI. Certat cum Anabaptistis, LXI. Eos flumine mergendos decernit, LXII. Ad Badensem disputationem cum catholicis doctoribus accedere non ausus, 1526. XCVIII. Zuingliani certant cum Lutero, 1525. XLIII. Ex Lutero prodit eorum secta, XLV. Arguuntur a Lutero quod sibi a dæmone illudi patiantur, XLVI. Impia eorum interpretatio, XLVII. In pravam sensum distorquent oraculum: *Cæro non prodest quidquam*: XLIX. Refelluntur, *ibid.* Credere sensui non Christo volunt, L. Miracula in Eucharistia edita fieri a dæmone blasphemant, *ibid.* Certant cum Anabaptistis, LXI. Eos damnant, LXII. Damnati in Badenfi conventu, 1526. CIII.

INDEX

ANIMADVERSIONUM

In quo paginarum numerus indicatur.

A

A Chmetes quo anno cecidit turbas, & defecerit a Solimanno, 489.
Ægidius supremus Augustinianorum antistes dein S. R. E. Cardinalis 96. Controversias Episcoporum cum Monachis narrat, *ibid.* Deligitur a cætu monachorum cum supremo Prædicatorum Magistro ut communem causam defendat, *ibid.* Varias facultates impetrat suo ordini a Pontifice, *ibid.*
Andreas Carlostadius cum moniali nuptias celebrat, 336. Non tamen primus id facit, 432.
Angelus Archimboldus in Daniam internuntius, 265. Quid illi acciderit, *ibid.*

Guicciardinus, 337. Infensus Leoni, & cur, 357. & seq.

H

H Adrianus, quo anno, & die Romam intravit, 372. Excusatur ejus morositas in mittendis Rhodum auxiliis, *ibid.* Ejus patria, 373. Ejus mors, quo anno, mense, & die contigerit, 446. Ejus natura, & mores, *ibid.* & seq.
Helvetii: Incerta causa cur Helvetii Genuam obsidione liberent, 38.
Henricus Anglorum Rex titulum defensoris fidei obtinet, 344.
Hieronymus Amideus ordinis Servorum B. M. V. Lucensis, 42. Quadam apologia pro animæ immortalitate in Petrum Pomponacium invenit, *ibid.*
Hungaria: Quo tempore in ea seditio eruperit, 78.

I

I Conoclastæ: Quo anno eorum epocha sit statuenda, 377.
Joannes Saxonie elector Spiræ præforibus hospitii sui has literas pictas exhibet V. D. M. I. E. 58. Has literas quidam in Saxonum, Lutheranum in Episcoporum vituperationem vertunt, *ibid.*
Julius II. Pontifex, 4. Illius mors, *ibid.* Ejus virtutes, & vitia, *ibid.* & seq.

L

S. L Ambertus, 372. Ejus insigne miraculum, *ibid.* Valde suspectum, *ibid.*
Lateranense concilium qua occasione constitutionem emisit ad tuendam animæ immortalitatem, 42.
Leo X. in locum Julii II. eligitur, 5. Varia Cardinalium in hac electione diffidia, *ibid.* Electio ab eo facta Cardinalium die XXII. Septembris an. 1513. statuenda videtur, 38. Initio ejus pontificatus varæ Episcoporum cum Monachis ortæ controversiæ, 96. Peculiaris ejus mos in supputandis sui pontificatus annis, 166. Suis literis & legato Gallos, & Anglos ad pacem hortatur, 237. Favet in speciem. Francisci Gallorum Regis causæ, 247. Inclinat in Fridericum Saxonem, *ibid.* Ejus mors, 357. Ejus vitia, & mores, *ibid.*
Lutherus quo anno cœperit a fide deficere, 152. Inficit hæresi Germaniam, 178. Quo anno, mense, die, & quibus parentibus ortus, qua natura sit præditus, *ibid.* Exasperatur Pontificis Bulla, 294. Epistolam injuriis refertam, & libellum de Missa, & Eucharistia scribit, *ibid.* Plures in se concitat scriptores, *ibid.* Quo anno

C

C Ampegius Cardinalis in Angliam legatus, 206. Cur illi & non Cardinali Volseo demandata hæc legatio, *ibid.*
Capuccini: Quis eorum author extiterit, 551.
Christiernus quo anno ad regnum Danicum accitatus, & diademate redimitus, 516.
Clemens VII. Ejus electio, 447. Quo die & mense coronam assumpserit, *ibid.*
Conjugia profana celebrata a Clericis, & quo anno, 336. Quibus pœnis affecti iidem sint, *ibid.*
Controversia: Gravis controversia Episcoporum cum Monachis in Concilio Lateranensi, 96. Quæ ejus causæ, *ibid.*

D

D Ani: Quo anno in ipsi Lutherane reformationis professio exordium sumpserit, 516.

E

E Rasmus per errorem favet Lutero, 194. Amicus, & laudator Leonis, *ibid.* Laudatur ab Hadriano Papa, *ib.* & seq. Quædam scribit fidei minus consona, 195. Cur in hoc excusandus, *ibid.*

F

F Rridericus Saxo omnium suffragiis in Imperatorem eligitur, 247. Oblatam dignitatem respuit, *ib.* Fridericus dat vestem aulicis suis his literis in dextera manica intertextis, V. D. M. I. E. 585.

G

G Eorgius dux Saxonie 377. Vetat ne novum testamentum a Lutero Germanice versum legatur, *ibid.*

anno eorum in illum scripta prodierint, *ibid.*
 Nonnullos in sui favorem per errorem inducit, *ibid.* Prodit ex sua Pathmos, 377. Abrogat sacras ceremonias, & usum linguæ latinæ reiecit, 425. Quo anno hæc contigerint, *ibid.* Non is sed suæ sectæ homines turbas in Germania concitant, 473. Sacerdotum nuptias sibi adoptat, 526. Carlostadium ob ejus nuptias commendat, *ibid.* Se continet celibem, *ibid.* Demum cum Catharina a Bora solemnes nuptias celebrat, *ibid.* Incertum an ipsa tertio post nuptias mense pepererit, *ib.* Ejus novi testamenti versio Anglice redditur, 585.

M

Melchior Bannister princeps seditionis in Hungaria, 78. Is alius a Georgio Siculo, *ibid.*
 Monachi; an monachi Augustiniani Wittembergeneses missam aboleverint, & quo anno, 332. In Missis semper Eucharistiam præbent adstantibus, *ibid.* Oleum sacrum infirmorum comburunt, 377.

N

Nicolaus Stork cum Thoma Muncero excitat tumultus in Germania, 473.

O

OColampadius quo anno inter Basileenses clarescere cœperit, 480. Invehit Anabapticam sectam, *ibid.* Et exul Wittemberga, *ibid.*

P

PAx quo anno Gallos inter & Anglos composita, 237.
 Petrus Flores Episcopus Castellanus Cardinales publica oratione monet, ut optimum pastorem in locum Julii II. Ecclesiæ sufficiant, 5.
 Petrus Pomponacius insignis Philosophus, 42. Ejus patria, & mors, *ibid.* Librum edit adversus animæ immortalitatem, *ibid.* Ejus liber Venetiis adjudicatus flammis, *ibid.* Apologiam ad famam suam defendendam scribit, *ibid.*

R

Rodii equites in insula Melitensi a Carolo V. recipiuntur, 585. Quo anno ejus possessionem habuerint, *ibid.*

S

Solimannus oborientem seditionem comprimit, 489.

T

Thomas Muncerus turbas excitat in Germania, 473. Fovet Anabaptistas, *ibid.* Eicitur oppido Alstad, *ibid.* Secedit Malhausen, *ibid.*

F I N I S.